

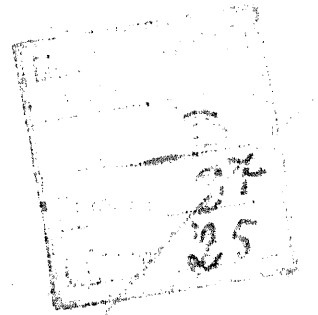
10 M^o y Real Unib. de S^a
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28

COMMENTARIA
ORVM FRATRIS

MINICI SOTO SEGOVIENSIS,
Cogni, ordinis Prædicatorum, Cæsareæ Maiestati
Litteris confessionibus, publici apud Salmanti-
censes professoris, in Quartum
Sententiarum.

R. 16,170

TOMVS SECVNDVS.
Cum Indice copiosissimo, atque locupletissimo.

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. C. N.

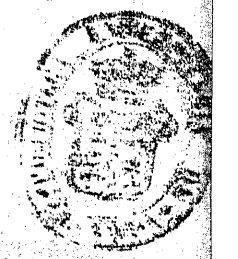
2 400 40
Bata
MADE IN SPAIN

CVM PRIVILEGIO.
ETHYMAE A CAMPL
Excudebat Franciscus à Canto.

Expensis Benedicti Boyerij.

M. D. LXXIX.

Esta tassado a tres maravedis el pliego.

Del Colegio M.^o y Real Unib.^o de S.^a

COMMENTA:

RIORVM FRATRIS

DOMINICI SOTO SEGOVIENSIS,

Theologi, ordinis Prædicatorum, Cæsareæ Maiestati

à sacris confelsionibus, publici apud Salmanti-

censes professoris, in Quartum

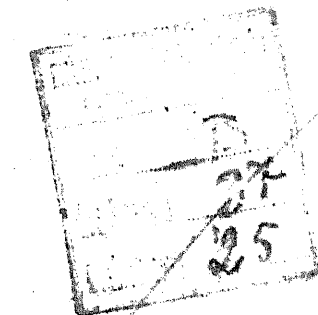
Sententiarum.

R. 16,170

(1)

TOMVS SECVNDVS.

Cum Indice copiosissimo, atque locupletissimo.

Titulo
Folia
Numero

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. C. N.

CVM PRIVILEGIO.

METHYMNÆ A CAMPL

Excudebat Franciscus à Canto.

Expensis Benedicti Boyerij.

M. D. LXXIX.

Esta tassado a tres maravedis el pliego.

El Rey.

OR quanto por parte de vos los Piores, frayles y conuentos de los monasterios de señor S. Pablo de Burgos, y Sant Esteuan de Salamanca de la orden de sancto Domingo, nos hizo relación diziendo que nos de vuestro pedimiento os auamos prorrogado el priuilegio y merced de la impresión, de las obras que hizo el Maestro fray Domingo de Soto cathedrático en la vniuersidad de Salamanca por cinco años: los quales se cumplia muy presto, y las dichas obras eran muy importantes, y de mucha utilidad y prouecho, suplicandonos os mandásemos prorrogar el dicho priuilegio y merced por otros cinco años mas, o como la nuestra merced fuese: lo qual visto por los del nuestro consejo fue acordado que deuíamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien por la qual vos prorrogamos y alargamos el termino que de los dichos priuilegios y prorrogaciones dellos vos estan dados por otros cinco años mas: los quales corran y se cuenten desde el día que se cumplieren las cedulas prorrogaciones que de cada vno de los dichos priuilegios se os dieron: durante el qual dicho tiempo damos licencia y facultad a estos dichos monasterios, o a la persona o personas que su poder ouieren para que puedan imprimir y vender en estos nuestros reynos los dichos libros y obras al precio y segun, y como esta mandado por las dichas cedulas, y mandamos que durante el dicho tiempo ninguna persona pueda imprimir ni vender los dichos libros sin tener poder vuestro: for pena que pierda la impresión que hiziere, o vendiere, y los moldes y aparejos con que lo heziere: y mas incurra en pena de cinquenta mil maravedis, la mitad de la qual dicha pena sea para la nuestra camara, y la otra mitad, para vos los monasterios. Y mandamos a qualquier nuestras justicias y juezes que guarden cumplan y hagan guardar y cumplir esta nuestra cedula, y todo lo en ella contenido. Fecha en sant Martin de la Vega a ocho dias del mes de Mayo de mil y quinientos y setenta y ocho.

Yo el Rey.

Por mandado de su Magestad.
Antonio de Eraffo.

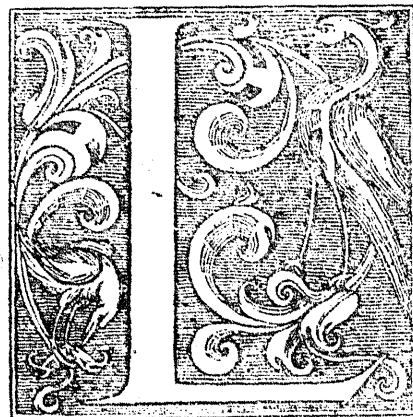

ON Philippe por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Secilias de Hierusalem, de Navarra, de Granada de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Jaen, Conde de Flandes y de Tirol &c. Por quanto por parte de vos Benito Boyer mercader de libros vezino de la villa de Medina del Campo, nos fue hecha relación diziendo, que vos teniades poder de los monasterios de sant Esteuan de Salamanca, y sant Pablo de Burgos, para hazer imprimir vn libro intitulado el quarto de Soto, y de Justicia & Iure, que otras vezes con licencia nuestra auia sido impresso: el qual era muy util y prouechofo, y nos suplicastes os diésemos licencia y facultad para que lo pudiesedes imprimir y vender o como la nuestra merced fuese: lo qual visto por los del nuestro consejo. Por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la premativa por nos agora nueuamente fecha dispone: Fue acordado que deuíamos mandar dar esta nuestra carta para vos, en la dicha razon, & nos tuuimos lo por bien: y por la presente vos damos licencia y facultad para que por esta vez podais hazer imprimir en estos nuestros reynos el dicho libro que de suso se haze mencion, sin por ello caer ni incurrir en pena alguna, y mandamos que despues de impresso no se pueda vender ni venda, sin que primero se trayga al nuestro consejo juntamente con el original que esta en el por donde se ha de imprimir que van rubricadas todas las hojas y firmadas al fin del de Iuan Fernandez de Herrera, nuestro scriuano de camara de los que residen en el nuestro consejo para que se vea si la dicha impresión esta conforme al original, y se tasse el precio por que se ha de vender cada volumen. Sopena de caer y incurrir en las penas contenidas en la dicha premativa, y leyes de nuestros reynos: y no fagades ende al. Dada en la villa de Madrid a veinte y seis dias del mes de setiembre, de mil y quinientos y setenta y ocho años.

El Licenciado Fuen mayor.	El Doctor Francisco Hernandez de Lieuana	El Licenciado Contreras.
El Doctor Francisco de Auedillo.	El Doctor Aguilera	El Licenciado Luis Tello Maldonado

Yo Iuan Fernandez de Herrera scriuano de camara de su Magestad lo hize escreuir por su mandado con acuerdo de los de su consejo.

PROLOGVS.

VCVRATIONES, quas in Quartum Sententiarum meditabar, quibusdam publicis negotijs interpellatus intermiseram: verum ubi me primum ab illis feriatum reperi, ad opus redij, ut eas tandem, Deo auspice, perficerem. Hæc enim funesta plaga quæ nostra tempestate Hispanum nomē accepit, calamum mihi, cunctisque nobis animum conturbauit. At verò eadem nos plenè procella docuit, sacrosanctæ Theologiæ studia, plusquam aliàs unquam, esse modo nobis necessaria. Nam etsi sanctum Inquisitorum tribunal, quod ceu propugnaculum fidei, tum Apostolica sedes, tum Catholica nostrorum Regum Maiestas omni autoritate consultissime semper fouet & munit, ad Hæreticorum audaciam retundendam fidum sit tutumque præsidium: tamen cum oporteat (ut ait Paulus) id est, pro mortalium ingenio necessum sit hæreses esse: reuera nequeunt, nisi per sacra testimonia, sanctorumque interpretamenta, de corruptis mentibus prorsum conuelli. Sacra verò pagina legitima sensa, duorumque patrum intelligentia (quod nunquam inculcare cessabo) non aliter profectò, quam sedulo Theologiæ Scholasticæ studio erui satis, atque ad veram lucem perducunt. Hæretici namque in Sacris Biblijs reuoluendis non sunt nimium negligentes: attamè quia nulla ratiocinatione, nullaq; rerum consequentia, aut Philosophia quatenus fidei adminiculatur, vtuntur, sed diuino spiritu, quo sunt maxime destituti, omnia intelligenda autumant, atra errorum caligine excecantur. Atq; eam ob rem nusquam gentium hæreseos patroni vlli prodierunt, qui nò primum omnium vniuersam Philosophiæ cognitionem, cum Scholastica Theologia à sua republica profligarent. Qua vtique ratione viam sibi, & ad suos errores sternunt, & ad eorum retractionem occludunt, denique ad suam obstinationem communiunt. Abactis enim à grege canibus (vt ille olim Demosthenes dixit) peruius sit lupis ad ipsum aditus. Sed obijciat nobis fortè quispiam, Theologi sunt, qui hæresum assolent infici labe, suaque subinde alios contagione inficere. Fateor (si tamen naufragi in fide Theologorum erant nomine digni) quoniam nec in bellica, nisi miles peccat, neque in medica, nisi medicus, neque in iure dicendo, nisi qui ius dicit: in summa nemo in arte errat, nisi qui artem exercet: & nemo literas sacras, nisi Theologus profitetur. (tametsi modò dæmonem ex omni piscium genere piscatum cernimus.) Verum tamen eo quòd soleant ignaui milites, desertores esse: & ignari medici, interfectores: & indocti Inrisconsulti iuris peruersores, clarissima hæc Reipub. nomina tollenda de medio sunt? Oculus ergo, cum primum ophthalmia laborat, effodiatur. Oculus Ecclesiæ ad dignoscendas, propulsandasque errorum pestes, Theologia est: quinuero, & ad Euangelicam legem suis concionibus, tum

interpretandam, tum persuadendam, & ad populi conscientias suis responsis informandas, suisq; consilijs instruendas, ac demum suis monitis in sacramento formandas. Reliquarum scientiarum professores, heretici esse possunt, hæresibus mederi non possunt. Theologi, heretici esse possunt, sed hæresibus soli mederi possunt. Arrius, & ceteri illiusmodi pestiferæ classis, theologi fuerunt: tamen nisi Augustini, & id genus theologorum opera & sapientia conuicti fuissent: quoniam se clypeo catholica protexisset ecclesia? Sacros Decretorum Canonum illi sancti theologi condiderunt. Igitur si oculus labem contraxit, illa ardenti collyrio prorsum abradatur: oculus verò qui tam necessarius nunc maximè temporis est, omni favore seruetur, constabiliatur, & honestetur. Nam si cerebro eruatur, quid reliquum quæso, quam fidei excidium, ecclesiæq; ruinam sperare possumus? Metus me hæc dicere compulit, quem versutus Satan incutere nostratum animis satagit. Theologi lapsi sunt, theologiæ sibi quisq; studia caueat. Nouit ille Christiani nominis hostis, quanti sibi ad prosternendam ecclesiam referat, theologorum, ac perinde religiosorum professiones infamare, suaq; autoritate nudare. Et ideo quo felicius nunc in Hispania florescere pergebant, eo solertius eas contammare, ac labefactare molitus est. Nostrum præsertim ordinem, ceu arcem primum adortus, qui ad eò de Christiana re publica fuerat bene meritus, vt fidei vexillum eius insignibus esset illustre: vnde fortior em ansam arripuit inuidiam in nos apud populum concitandi. Christus ergo dominus noster, cuius interest, melius per sanctissimum Vicarium suum, perq; nostrum Catholicum Regem, ecclesiæ suæ consultum curet. Nulla enim flammaram vis hereticorum sufficiet furorem restringere, nisi terrifico ardente igni, explorandæ orthodoxæ veritatis sincerus ferueat zelus, & lux candida theologiæ eidem illustrandæ luceat, ac demum religionum instituta, quæ murum vineæ domini, velut antemurale, præsepunt, nitore suo prisco resurgant. Ista me ratio dicendi inde diuertit, vbi calamum me resumpsisse dicebam, vt hoc intermissum opus absoluerem. Ad finem ergo illud perduxit: nam suis numeris absolueret, in mea inope facultate non erat positum. Si de volumine aestimetur, longum iudicabitur. At tam longam rerum, tamq; variam supellectilem, ne quivi & explicationis luce perfundere, & breuitate perstringere. Sacrosanctæ censuram ecclesiæ in toto opere cupio, & iterum atque iterum postulo. Deus deniq; Optimus Maximus, si quid boni ad eius laudem & gloriam dixi, largitor fuit, sic ubi deliqui, veniam quoque largiatur.

S V M M A B R E V I S V I.

ginti septem Distinctionum, Quæstionum, & Articulorum, quibus hic secundus tomus perficitur.

Aduerte candidè Lector. a. columnam primam. b. columnam secundam significare.

DISTINCTIO vigesima quarta, quæstiones continet Duas: 5. a.

¶ Quæstio prima, de substantia sacramenti ordinis, & eius qualitatibus articulis elucidatur quatuor.
Primus, vtrum ordo in Ecclesia esse debeat. 8. b.
Secundus, vtrum in hoc sacramento materia & forma congruè designentur. 10. b.
Tertius, vtrum conuenienter sint in Ecclesia septem ordines. 13. b.
Quartus, vtrum omnes ordines sint verè sacramenta, quæ gratias conferant, & characterem imprimant. 19. a.
¶ Quæstio secunda, de ijs quæ sunt ordinibus annexa, articulis clauditur quinque.
Primus, vtrum clerici omnes ordinati debeant coronæ tonsuræ insigniri. 26. a.
Secundus, vtrum supra sacerdotalem ordinem alior sit Episcopalis potestas. 29. b.
Tertius, vtrum Episcopatus sit ordo. 33. a.
Quartus, vtrum supra Episcopos sit aliquis superior ordo in Ecclesia. 35. a.
Quintus, vtrum in culmine omnium ordinum sit iure diuino vnus Summus Pontifex. 38. a.

DISTINCTIO vigesima quinta, de ordinantibus, & ordinatis & eorum exemptione. 41. b. Quæstiones acquirat duas.

¶ Quæstio prima, de ordinantibus & ordinandis, cuius sunt articuli quatuor.
Primus, vtrum omnis solusque Episcopus sit huius sacramenti minister. 44. a.
Secundus, vtrum foemineus sexus sacramenti ordinis sit capax. 47. b.
Tertius, vtrum præter defectum vsus rationis, sint alij, qui ordinibus suscipiendis obstitent. 52. a.
Quartus, vtrum ad ordinum susceptionem morum honestas, & scientia requiratur. 57. b.
¶ Quæstio secunda, de potestate Ecclesiastica & exemptione clericorum articulos tradit duos.
Primus, vtrum potestas Ecclesiastica sit hæc ratione suprema, vt cunctis ab ea tanquàm eius delegata pendeat. 61. b.
Secundus, vtrum clerici sint à potestate civili exempti. 70. b.

DISTINCTIO vigesima sexta, de sacramenti coniugij institutione & veritate quæstionibus contexta est duabus. 73. a. b.

Quæstio prima, de Sacramento coniugij, quatenus est in officium. Articulos proficit tres.
Primus, vtrum matrimonium sit hominibus naturale. 75. a. b.
Secundus, vtrum matrimonium semper fuerit maneatque adhuc sub præcepto. 78. a.
Tertius, vtrum vsus matrimonij, hoc est, maritalis complexus, sit licitus, atque adeò esse possit meritorius. 81. a.

Index distinctionum,

¶ **Quæstio secunda de matrimonio secundum rationem sacramenti articulis textitur quatuor.**

Primus, vtrum matrimonium sit sacramentum nouæ legis. 84.a

Secundus, vtrum matrimonium fuerit in noua lege in sacramentum institutum. 86.b

Tertius, vtrum matrimonium gratiam conferat. 88.a

Quartus, vtrum commissio sexuum per copulam sit de essentia & integritate matrimonij. 94.a

Distinctio vigesima septima, de matrimonij essentia deq; sponfalibus & bigamia, quæstiones adeptæ est tres. 96.a

¶ **Quæstio prima, de matrimonij definitione & causa articulos tenet quatuor.**

Primus, vtrum de finitio, qua matrimonium describi solet, sit idonea. 98.a.b

Secundus, vtrum consensus mutuus sit sufficiens causa matrimonij. 100.b

Tertius, vtrum consensus matrimonialis sufficiat internus, an verò requiratur vt sit exterius verbis expressus. 104.a

Quartus, vtrum matrimonio consummato liceat vtriq; coniugum altero inuito ad religionem transire. 110.b

¶ **Quæstio secunda de sponfalibus articulos claudit quinque.**

Primus, vtrum sponfalia conuenienter dicantur futurarum nuptiarum promissio. 119.a

Secundus, vtrum septennium tempus sit contrahendis sponfalibus necessarium. 121.b

Tertius, vtrum sponfalia iureiurando per verba de futuro consummata vim habeant matrimonij. 123.b

Quartus, vtrum carnalis copula post sponfalia de futuro matrimonium perficiat. 124.b

Quintus, vtrum sponfalia legitime valeant aliquibus modis dirimi. 127.a

¶ **Quæstio tertia de bigamia articulos aduocat tres.**

Primus, vtrum per bigamiam irregularitas contrahatur. 129.a

Secundus, vtrum per baptismum bigamia soluat. 132.b

Tertius, vtrum cum bigamo dispensare liceat. 133.a

Distinctio vigesima octaua de clandestino matrimonio vnica quæstione contenta est. 134.a

¶ **Quæstio vnica de clandestino matrimonio articulos accipit duos.**

Primus, vtrum clandestinum matrimonium sit validum. 135.a

Secundus, vtrum clandestinum matrimonium nonnunquam sit licitum. 137.b

Distinctio vigesima nona de consensu coacto, & de conditionato quæstionibus duabus discutitur. 143.a

¶ **Quæstio prima, de consensu coacto articulos exhibet quatuor.**

Primus, vtrum consensus aliquis esse possit coactus. 145.b

Secundus, vtrum metus aliquis possit in virum constantem cadere, qui eum excuset. 147.a

Tertius, vtrum consensus extortus per metum cadentem in constantem virum sufficiat ad matrimonium. 149.b

Quartus, vtrum vel princeps subditum, vel pater filium possit ad matrimonium cogere. 157.b

¶ **Quæstio secunda de consensu conditionato articulis distinguitur tribus.**

Primus, vtrum consensus conditionatus sit ad matrimonium per se sufficiens. 160.a

Secundus, vtrum conditio impossibilis matrimonium tollat. 166.a

Tertius, vtrum omnis & sola turpis conditio, quæ contraria est matrimonio, ipsum tollat, honesta verò semper obliget. 168.b

Distinctio trigesima de errore, deq; nuptijs beatissimæ virginis quæstionibus duabus ornata est. 173.a

¶ **Quæ-**

Quæstionum, & Articulorum.

¶ **Quæstio prima, de errore, per Articulos duos extenditur.**

Primus, vtrum error matrimonium impediat. 174.a.b

Secundus, vtrum matrimonium ob turpem causam contractum sit legitimum. 177.a.b

¶ **Quæstio secunda, de virginitate & matrimonio beatæ Virginis. Articulis duobus explicatur.**

Primus, vtrum concedens fuerit Dei matrem virginem emisso voto perpetuo permansisse. 178.b

Secundus, vtrum virginem Dei matrem nuptam simul esse decuerit. 181.b

Distinctio trigesima prima, de bonis matrimonium excusantibus, Quæstione vnica concluditur. 184.a

¶ **Quæstio vnica, de bonis matrimoniū excusantibus, Articulos præbet quatuor.**

Primus, vtrum matrimonium debeat per aliqua bona excusari. 185.b

Secundus, vtrum tria sint tantum matrimonium excusantia bona. 187.b

Tertius, vtrum absque istis bonis conjugalis usus voluptatis causa sit licitus. 191.a

Quartus, vtrum liceat coniugibus ad vitandam fornicationē debitū exigere. 193.b

Distinctio trigesima secunda, de mutua coniugum fide in reddendo debito. Quæstionem vnica arripit. 196.b

¶ **Quæstio vnica, de mutua coniugum fide reddendi sibi inuicem debitum. Articulos poscit tres.**

Primus, vtrum alteruter coniugum teneatur alteri debitum reddere. 198.a

Secundus, vtrum in petitione & solutione debiti æquum sit ius vtrique coniugum. 201.a

Tertius, vtrum causa voti, aut rationis, aut temporis sacri possit coniugum debitum negare alteri. 202.b

Distinctio trigesima tertia, de Polygamia & repudio,

Quæstionibus duabus instruitur. 205.b

¶ **Quæstio prima, de vxoribus pluribus vnus viri. Articulos trahit tres.**

Primus, vtrum habere plures vxores sit iuri naturæ contrarium. 208.b

Secundus, vtrum plures simul habere vxores aliquando licuerit. 210.b

Tertius, vtrum licuerit vnquam eidem mulieri pluribus simul viris nubere. 217.a

¶ **Quæstio secunda, de libello repudij. Articulos dat tres.**

Primus, vtrum perpetuitas & inseparabilitas vinculi matrimonij, ita sit de iure naturæ, vt nullam admittat dispensationem. 118.b

Secundus, vtrum aliquando fuerit repudium vxoris licitum. 220.b

Tertius, vtrum dato libello repudij vxori quàm viro liceret ad secundas nuptias transire. 226.a

Distinctio trigesima quarta, de quatuor prioribus impedimentis matrimonij, Quæstione vnica discussa est. 227.a

¶ **Quæstio vnica, de impedimentis matrimonij ex defectu naturæ. Articulos habet quatuor.**

Primus, vtrum aliqua sint matrimonij impedimenta. 228.a.b

Secundus, vtrum frigiditas matrimonium contrahendum impediatur, & contractum dirimat. 231.a

Tertius, vtrum maleficiū sit matrimonij impediens, dirimensq; impedimentū. 236.a

Quartus, vtrum furia impedimentū sit matrimonium dirimens. 239.b

Distinctio trigesima quinta, de coniugio seruorum & puerorum, Quæstione vnica terminatur. 241.a

¶ **Quæstio vnica, de coniugio seruorum & puerorum. Articulis finitur quinque.**

Primus, vtrum inter seruos possit absq; licentia dñorum matrimonium contrahi. 242.a

Index Distinctionum

Secundus, vtrum seruitutis conditio aliquo saltem modo matrimonium impediatur. 244.a

Tertius, vtrum seruitus matrimonio superuenire possit. 246.b

Quartus, vtrum filij debeant conditionem patris sequi, an potius ventris. 247.a

Quintus, vtrum ætas legitima contrahendi matrimonium recte in viro statuta sit quarto decimo anno, & in foemina duodecimo. 248.b

Distinctio trigesima sexta, de impedimento criminis, quod tori fit diuortium, Quæstionem vnicam assumit. 351.a

¶ Quæstio vnica, de diuortio, quod sit fornicationis causa articulos complexa est sex.

Primus, vtrum propter fornicationem licitum sit viro vxorem dimittere. 253.a

Secundus, vtrum vir teneatur ex præcepto vxorem fornicantem dimittere. 257.a

Tertius, vtrum maritus proprio iudicio non expectato ecclesiastico possit vxorem adulteram dimittere. 249.b

Quartus, vtrum vir & vxor in causa diuortij pari iure gaudeant. 261.a

Quintus, vtrum celebrato diuortio viro ius relinquatur aliud in eundem matrimonium. 262.b

Sextus, vtrum post celebratum diuortium locum habeat reconciliatio. 266.b

Distinctio trigesima septima, de alijs criminibus quæ sunt matrimonij impedimenta quæstione vnica tractata est. 268.b

¶ Quæstio vnica, de alijs criminibus quæ sunt matrimonij impedimenta articulos obtinet quinque.

Primus, vtrum sint aliqua crimina, quæ matrimonium contrahendum impediunt, contractum verò non dirimant. 269.b

Secundus, vtrum incestus, quod quis cognouit vxoris consanguineam sit impedimentum dirimens matrimonium. 271.b

Tertius, vtrum vxoricidium sit in aliquo euentu licitum. 274.a.b

Quartus, vtrum vxoricidium sit impedimentum matrimonium ipsum dirimens. 276.b

Quintus, vtrum ligamen sit impedimentum matrimonium dirimens. 279.a

Distinctio trigesima octaua, de impedimentis ordinis & voti, quæstiones sibi adsciscit duas. 281.a

¶ Quæstio prima, de impedimento ordinis articulos petit duos.

Primus, vtrum ordo matrimonium impediatur. 283.b

Secundus, vtrum matrimonio ordo sacer su peruenire possit. 286.b

¶ Quæstio secunda, de impedimento voti articulis tractatur duobus.

Primus, vtrum votum simplex sit matrimonij impedimentum ipsum dirimens. 290.a

Secundus, vtrum votum solenne sit impedimentum matrimonium contractum dirimens. 294.a

Distinctio trigesima nona, de cultus disparitate quæstione vnica terminata est. 297.b

¶ Quæstio vnica articulos ostendit quatuor.

Primus, vtrum inter infideles legitimum possit matrimonium contrahi. 299.b

Secundus, vtrum fidelibus modo liceat cum infidelibus inire coniugia. 303.b

Tertius, vtrum coniux ad fidem conuersus possit cum coniuge eandem fidem renuente commanere. 306.b

Quartus, vtrum fidelis ab vxore infideli discedens possit aliam ducere. 311.b

Distinctio quadragesima, de cognatione carnali quæstione vnica connectitur. 317.b

¶ Quæ-

Quæstionum, & Articulorum.

¶ Quæstio vnica, de cognatione carnali, Articulos flagitat quinque.

Primus, vtrum definitio consanguinitatis constitui solita rei definitæ competat. 319.b

Secundus, vtrum consanguinitas per lineas & gradus comode distinguatur. 321.b

Tertius, vtrum gradus quilibet consanguinitatis in linea recta, iure naturali matrimonium impediatur. 325.a

Quartus, vtrum aliquis gradus consanguinitatis in linea transversali impediatur iure naturæ matrimonium. 332.a

Quintus, vtrum gradus consanguinitatis matrimonia prohibentes potuerit ecclesia vsque ad quartum taxare. 338.a

Distinctio quadragesima prima, de affinitate, Quæstione vnica confecta est. 341.b

¶ Quæstio vnica, de affinitate & eius annexis, Articulis ornata est quinque.

Primus, vtrum ex matrimonio affinitas aliqua contrahatur. 344.a

Secundus, vtrum affinitas vel aliquod matrimonij impedimentum post sponsalia contrahatur. 347.a

Tertius, vtrum affinitas matrimonium impediatur. 350.a

Quartus, vtrum qui extra verum matrimonium nascuntur sint filij illegitimi. 355.a

Quintus, vtrum omne coniugium quod inter consanguineos & affines contractum est, sit per diuortium dirimendum. 358.b

Distinctio quadragesima secunda, de cognatione spiritali & de legali, & de secundis nuptijs, Quæstiones gestat tres. 362.

¶ Quæstio prima, de cognatione spiritali, Articulis tribus insignita patet.

Primus, vtrum spiritalis cognatio sit matrimonij impedimentum. 364.b

Secundus, vtrum per solum baptismum spiritalis cognatio contrahatur. 367.a

Tertius, vtrum cognatio spiritalis dunta-

taxat inter baptizantem & baptizatum contrahatur. 370.a

¶ Quæstio secunda, de cognatione legali Articulos duos profert.

Primus, vtrum adoptio sit iure apposite definita. 373.b

Secundus, vtrum legalis cognatio matrimonium impediatur. 375.b

¶ Quæstio tertia, de secundis nuptijs, Articulo vnico contenta est.

Primus, vtrum secundæ nuptiæ sint licitæ. 377.a.b

Distinctio quadragesima tertia, de resurrectione carnis. Quæstionibus duabus constat. 378.b

¶ Quæstio prima, de resurrectione carnis, & eius causis, per Articulos quatuor deducitur.

Primus, vtrum animam esse immortalem ratione sit naturali cognitum. 381.a

Secundus, vtrum corporum resurrectio sit futura. 388.b

Tertius, vtrum resurrectio sit naturalis. 394.b

Quartus, vtrum diuina Christi resurrectio nostræ sit resurrectionis causa. 399.b

¶ Quæstio secunda, de resurrectionis tempore & modo, Articulis adipiscitur quinque.

Primus, vtrum tempus resurrectionis sit finis mundi. 405.b

Secundus, vtrum dies & hora resurrectionis sit hominibus vel Angelis cognoscibilis. 410.b

Tertius, vtrum resurrectio futura sit instanti eodemque nocturno. 415.a

Quartus, vtrum vniuersi mortales sint resurrecturi. 419.b

Quintus, vtrum omnes mortui resoluentur in cineres, antequam in iudicium exurgant. 424.a

Distinctio quadragesima quarta, de termino & qualitate & quantitate resurgentium Quæstione vnica elucidata est. 427.b

* 5 ¶ Quæ-

Index Distinctionum,

¶ **Quæstio vnica**, de modo & conditione resurgentium, Articulis habet quinque.
 Primus, vtrum idem prorsus homo in eodemque corpore, quo vixerat, sit resurgens. 429.a
 Secundus, vtrum omne quod est de veritate humane nature resurget. 434.b
 Tertius, vtrum cuncta prorsus hominis membra ac perinde humores debeant homini resurgenti restitui. 439.a
 Quartus, vtrum omnes in ætate iuuenili resurgant. 442.b
 Quintus, vtrum omnes in sexu virili cum animali resurgant. 445.b

Distinctio Quadragesima quinta, de receptaculis animarum & suffragijs defunctorum, sanctorumque orationibus, in Quæstiones tres definit. 448.b.

¶ **Quæstio prima**, de receptaculis animarum post mortem Articulis producit quatuor.
 Primus, vtrum animabus post mortem receptacula sint assignanda. 450.b
 Secundus, vtrum Purgatorium, limbus patrum & puerorum loco cum inferno conuehiat. 457.a
 Tertius, vtrum statim post mortem quoruncunque animæ in istorum aliquem locorum deducantur. 461.a
 Quartus, vtrum animæ ex prædictis receptaculis aliquando egredi valeant. 466.a

¶ **Quæstio secunda**, de suffragijs defunctorum, ex quatuor Articulis emanat.
 Primus, vtrum suffragia viuus impensa defunctis profint. 469.a
 Secundus, vtrum suffragia pro defunctis oblata quibuscunque defunctis prodesse valeant. 475.a
 Tertius, vtrum solo sacrificio altaris & orationibus & elemosynis iuuentur defunctorum animæ. 481.a
 Quartus, vtrum suffragia quæ pro singulari defuncto fiunt, plus ei, quam alijs profint aut plusquam si in genere pro pluribus fierent. 485.a

¶ **Quæstio tertia**, de orandis sanctis, in duos articulos surgit.
 Primus, vtrum sancti sint à nobis orandi. 487.b

Secundus, vtrum sanctorum preces, quas pro nobis Deo fundunt, semper exaudiantur. 491.b

Distinctio quadragesima sexta, de Antichristo & iudicij signis, Quæstionibus componitur duabus. 493.a

¶ **Quæstio prima**, de signis quæ sunt iudicij antecessura ex duabus conflatur Articulis.
 Primus, vtrum expediens sit vt aduentum Christi ad iudicium Antichristus antecedat. 464.b
 Secundus, vtrum Antichristus futurus sit omnium malorum caput. 498.a

¶ **Quæstio secunda**, de signis iudicij antecessuris, duobus Articulis constat.
 Primus, vtrum iudicij finale aliqua sint signa antecessura. 501.a
 Secundus, vtrum Sol & Luna circa iudicium secundum rei veritatem contenebrescent, & virtutes celorum mouebuntur. 504.a

Distinctio quadragesima septima, de finali iudicio ponitur Quæstionibus duabus. 506.b.

¶ **Quæstio prima**, de iudicantibus & iudicandis Articulis est quatuor.
 Primus, vtrum iudicium finale sit futurum. 509.a
 Secundus, vtrum Christo sint alij assessuri iudices. 511.b
 Tertius, vtrum mortales vniuersi debeant in iudicio comparere, vt iudicentur. 516.a
 Quartus, vtrum iudicium in valle Iosaphat sit futurum. 519.a

¶ **Quæstio secunda**, de forma iudicij, Articulis sex conspicua est.
 Primus, vtrum Christus in forma humana gloriosa iudicabit. 520.a
 Secundus, vtrum diuinitas Christi ab iniquis tunc sit conspicienda. 523.b
 Tertius, vtrum tunc vnusquisque tam electorum quam reproborum, vniuersa bona & mala tam propria, quæ fecit, quam aliena videbit. 525.a

Quartus,

Quæstionum, & Articulorum.

Quartus, vtrum iudicium illud scilicet, tam disceptatio, quam sententiæ prolatio sit vocaliter, an non nisi mentaliter representanda. 529.a

Quintus, vtrum electi & reprobi sint ad dextram, & ad sinistram Christi separandi. 530.a

Sextus, vtrum generale iudicium per sententiam iudicis concludatur. 532.b

Distinctio quadragesima octaua de purgatione & inuouatione mundi Quæstionibus duabus compacta est. 536.b

¶ **Quæstio prima**, de igne conflagrationis & eius effectibus Articulis continet quatuor.
 Primus, vtrum aliqua sit futura mundi purgatio per ignem. 538.a
 Secundus, vtrum ignis ille ante iudicium veniet. 541.a
 Tertius, vtrum ignis ille & celos & omnia elementa perpurgabit. 542.b
 Quartus, vtrum ignis ille inuoluet reprobos in infernum. 545.a

¶ **Quæstio secunda**, de mundi inuouatione Articulis insignita est quatuor.
 Primus, vtrum mundus sit inuouandus. 546.a
 Secundus, vtrum motus celestium orbium per illam inuouationem sit cessaturus. 547.a
 Tertius, vtrum astris corporibusque celestibus lux in illa inuouatione sit augenda. 549.a
 Quartus, vtrum elementa per aliquod claritatis augmentum sint inuouanda. 550.b

Distinctio quadragesima nona, de statu beatorum exposcit Quæstiones quinque. 553.a

¶ **Quæstio prima**, in quo beatitudo consistat, Articulis fulcitur quatuor.
 Primus, vtrum beatitudo in aliqua re corporea aut sensibili consistat. 556.b

Secundus, vtrum beatitudo consistat in aliqua operatione. 559.a
 Tertius, vtrum beatitudo sit potius intellectus quam voluntatis operatio. 561.a
 Quartus, vtrum fruitio sit actus appetitiuæ potentia. 568.a

¶ **Quæstio secunda** de adeptione beatitudinis, Articulis fulget quatuor.
 Primus, vtrum omnis homo appetat beatitudinem. 573.a
 Secundus, vtrum homo naturalibus viribus possit beatitudinem consequi. 579.a
 Tertius, vtrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam creatam similitudinem valeat videri. 585.a
 Quartus, vtrum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam, aliquo creato lumine supranaturali indigeat. 588.b

¶ **Quæstio tertia** de visione, Articulos monstrat quatuor.
 Primus, vtrum videntes Deum per essentiam ipsam comprehendant. 593.b
 Secundus, vtrum videntium Dei essentiam vnus alio perfectius videat. 596.b
 Tertius, vtrum videntes Deum omnia in ipso videant eademque simul. 601.a
 Quartus, vtrum visio Dei per essentiam omnia eminenter, & in virtute contineat quæ ad beatitudinem pertinent. 609.b

¶ **Quæstio quarta**, de dotibus gloriæ, Articulos trahit octo.
 Primus, vtrum aliquæ sint in beatis dotes. 615.b
 Secundus, vtrum Christo vel Angelis dotes competant, an vero solis hominibus. 618.a
 Tertius, vtrum tres sint tantum animæ dotes, scilicet visio, delectatio, & fruitio. 620.a
 Quartus, vtrum corporibus gloriosis sint futuræ dotes quatuor. 622.b
 Quintus, vtrum impassibilitas inter dotes corporis gloriosi sit connumeranda. 623.b
 Sextus, vtrum subtilitas sit inter dotes corporis gloriosi connumeranda. 631.a
 Septimus, vtrum corpus gloriosum dotem habeat agilitatis. 636.b
 Octauus, vtrum in corporibus beatorum erit claritas. 639.a

¶ **Quæstio quinta**, de aureolis, Articulos adducit duos.
 Primus, vtrum aureolæ sint in beatis futuræ à fructibus distinctæ. 642.a
 Secundus, vtrum tantum sint tres aureolæ. 646.a

Distin-

Index Distinctionum

Distinctio quinquagesima,
de statu & pœnis damna-
torum, Quæstio vnica perspi-
cua est. 653.a

¶ Quæstio vnica, de statu & pœnis damna-
torum articulis sex perficitur.

Primus, vtrum ignis inferni sit corporeus,
655.a

Secundus, vtrum animæ separatæ igne illo

inferni corporeo torqueantur. 658.a
Tertius, vtrum damnatorum corpora absq;
vilo vitio incorruptibilia, sed tamen pas-
sibilia resurgent. 661.a

Quartus, vtrum damnati sola pœna ignis
punientur. 663.b

Quintus, vtrum damnati, aut bona intelle-
ctus notitia, aut bona voluntate vti va-
leant. 668.a

Sextus, vtrum & damnati beatorum glo-
riam videant, & beati ipsorum miseriam.
670.b

Finis Indicis Distinctionum, Quæstionum, & Articulorum.

LOCA IURIS CANO- NICI IN HOC TOMO PECV- liariter aut declarata aut emendata.

AN. duo mala. 13. d. 142.
a. b.

Can. inter cætera. 22. q. 4.
155. b

Can. origo. 32. q. 4. 193. a.

Can. vir cum propria. 33. q. 4. 192. a

Can. quod proposuisti. 32. q. 7. 216. a.

Can. si per fortiaras. 33. q. 1. 238. b

Can. vxor à viro. 32. quæst. 6. 263. a.
& 254. & sequent.

Can. extra ordinaria. 35. q. 2. emen-
datur. 272. a.

Can. qui dormierit. & can. concu-
buiisti. 32. q. 7. 272. b

Can. nullus, & can. illud. 31. q. 1. 277. a

Can. quoniam. 31. dist. 288. b. & seq.

Cā. plures à Græcis deprauatos. 289. a

Can. Nicæna. 31. dist. 289. a

Can. si quis habuerit. 28. q. 2. 313. b

Can. duo sunt. 96. dist. 62. a

Can. quicumque litem. 11. q. 1. abro-
gatus. 60. a. & 61. b

Can. cum initiatur. 27. q. 2. 95. a.

Can. nō est dubium. 27. quæst. 2. 95. a.
& 115. b.

Can. sufficiat solus. 27. q. 2. 105. a

Can. Institutum. 27. q. 2. emendatur.
117. a.

Can. si quis diuinis. 30. q. 5. 124. a

Can. acutius. 26. dist. & 28. q. 3. 132. b

Can. vnus vxoris. 26. dist. & cā. opor-
tet. 28. q. 3. 132. b. & sequent.

Can. si infidelis. 28. q. 2. 313. b

Can. primo gradu. 35. q. 5. 322. a

Can. extraordinaria. 35. q. 5. 348. a

Can. ad sedem. 35. q. 5. 324. a

Can. omnes. 30. q. 1. 368. a

Can. peruenit. 30. q. 1. 362. b

Can. adulterij. 32. q. 7. 258. b

¶ Cap. super eo. de test. 362. a

Cap. consanguineos. 35. q. 6. 361. a

Cap. quod in tua, qui mat. accus. pos.
361. a

Cap. ad audientiam. de sponfa. 249. a

Cap. vnicum de cognat. legali. 376. b

Cap. literas de restit. spoliato. 336. b.
& 337. b.

Cap. lator. & cap. tenor de sent. & re-
iu. 390. b

Cap. Martinus. de cognat. spi. lib. 6.
371. b

Cap. i. ex. de cogn. spir. 373. a

Cap. Per venerabilem. qui fil. sint le-
git. 258. a

Cap. super eo. de testi. 361. a

Cap. vt animarum. de cōst. lib. 6. 139.
in fin.

Cap. cū inhibitio de clandest. de-
spon. 140. a. 159. a

Cap. i. de his quæ vi met. caus. fiunt.
153. b

Cap. verum. de iureiurando. 156. a

Cap. super eo. de condi. appof. 163. b

Cap. fin. de condit. apof. 166. b. per to-
tum art. 2. & 3. conditionem vide
verum intellectum. 173.

Cap. quoniam. de coniugio leproso-
rum. 200. a

Cap. peruenit. eod. tit. ibi.

Cap. gaudemus. de diuortijs. 214. &
seq. vide casum pag. 303. a. & 310.
& duas conclus. 312. a. & seq.

Cap. quod sedem. de frigid. & male.
233. a

Cap. literæ. de frigid. & malef. 236. b.
& sequent.

Ca. ex literis. de diuor. 267. b. & 268. a

Cap. qui presbyterum. de pœni. & re-
miss. & canonum aliorum vsus vi-
gebat dūtaxat in for. pœnit. 271. a

Cap.

Cap. laudabilē. de cōuers. infid. 277. b
 Cap. in præsentiā. de spon. 280. a
 Cap. vnicum. de voto. in. 6. 291. a.
 Cap. rursus. de voto. ibid. b
 Cap. cū ad monasterium. de statu
 monach. 295. b. & seq.
 Cap. veniens. de presbyt. non bapti-
 zat. 305. cuius glossa damnatur.
 Cap. final. de præscrip. 69. b.
 Cap. si quis. de vita & hone. cler. 28. a
 Cap. cū contingat de ætat. & qua-
 lit. 29. a
 Cap. Episcopus de præbē. 60. b. & seq.
 Cap. quanquam. de cēsib. lib. 6. 73. a
 Cap. cū locum. de spon. 151. a
 Cap. veniens. de presbyt. nō bap. 93.
 Cap. final. de conuers. infid. 91. b
 Cap. tuæ fraternitati. de spōs. 105. a. b
 Cap. Dominus. de secund. nup. 109. a
 b. & 280.
 Cap. ex literis. de sponfa. 124. a
 Cap. veniens. de conuers. cōiug. 118. a.
 Cap. requisisti. eod. tit. ibid. .
 Cap. super eo. de bigam. lib. 6. 134. a
 Cap. is qui fidem. de spon. 126. a

Cap. commissum. de spon. 127. b
 ¶ Glossa cap. per tuas. de condit. ap-
 po. 162. a
 Glossa cap. ad eius. dist. 5. 102. a
 Glossa cap. qui presbyterum. de pœ-
 nit. remis. 271. a
 Glossa cap. aliter. dist. 31. 285.
 Glossa cap. rursus. qui cleri. vel vouē.
 291. b. & 297. b. in solu. ad primū.
 Glossa can. si quis post votum. 27. q. 1
 95. a
 Glossa can. omnes. 22. dist. 69. a
 Glossa cap. quanquā. de censib. lib. 6.
 71. b.
 Glossa cap. desponsatam. 27. quæst. 2
 127. a
 Glossa cap. Agathosa. 27. q. 2. 118. a
 Glossa cap. vnici de bigamis. lib. 6.
 133. b. in fin.
 Glossa in can. super quibus. 30. q. 3.
 373. b
 Glossa can. 1. 30. q. 1. 373. a
 ¶ Titulus. de frig. & malef. 231. a
 Titulus. de conuers. infid. 307. a
 Titulus. de vita & honest. 58. 59.

Finis indicis locorum iuris Canonici.

INDEX COPIOSISSI- mus rerum maximè notabilium: quæ in hoc secundo Commentariorum tomo con- tinentur ordine Alphabeti- co digestus.

A. denotat primam columnam. B. secundam.

A
 Abates possunt iure admini-
 strare minores ordines. 46.
 b.
 Abbates an possint in bigamia
 dispensare. 134. a
 Abbatissæ nequeunt monia-
 les benedicere, nec ipsarum confessiones au-
 dire, nec predicare. 48. b. & seq.
 Abraham quomodo Agar repudiauert. 222. b
 Abraham absq; expressa reuelatione & dispē-
 satione Dei non potuit cum sorore contra-
 here. 336. a
 Abraham filij immolatio an fuerit per dispensa-
 tionem. 29. b
 Abraham vera vxor fuit Agar. 212. a
 Abraham bigamiæ mysterium enarratur. 211. a.
 ¶ Absentis coniugis mortui quæ certitudo re-
 quiratur, vt coniux possit secundo nubere.
 280. a. per totum.
 Absentia coniugis quantuncunq; longa etiam
 si mortuus credatur nō efficit firmum secu-
 dum matrimoniū, sed illo aduentante secun-
 dum est dirimendum. 279. b. & seq.
 ¶ Abusus loquendi eorum, qui dicunt, parcat
 mihi Deus & beata virgo. 490. b
 ¶ Acolyti siue acoluthi significatio. 17. a
 Acolyti officium ibidem.
 ¶ Actus coniugalis potest esse apud Deum me-
 ritorius gratiæ. 82. b
 Actus coniugalis licitus est. 82. a
 Actus coniugalis obedientiæ & iustitiæ ac re-
 ligionis virtus. 82. b
 Actui coniugali peccatum accidere potest tri-
 pliciter. 83. a
 Actus coniugalis non tollit rationis ordinem
 sicut fornicatoris & ideo alter non est pecca-
 tum licet alius. 83. b
 In actu coniugali nimia fruitio coniugibus vi-
 tanda. ibidem
 Actus bifariam excusatur. 186. a
 ¶ Accusatio illegitimi matrimonij coram quo
 fieri debeat & quibus iuribus. 362. a
 Accusator & testis quis esse possit in causa ma-
 trimonialī. 362. a

B
 Accusare matrimoniū quæ psonæ possint. 360.
 ¶ Adam in qua ætate creatus sit. 443. b
 ¶ Adoptio & filiatio legalis habent se vt cau-
 sa & effectus. 374. b
 Adoptio duplex, pfecta, & imperfecta. 374. b
 Adoptio quid secundum iurisperitos &
 theologos. 374. b
 Adoptio quare inuenta. 374. a
 Adoptare quæ personæ possint. 375. b
 ¶ Aduentus Christi duplex. 412. a
 ¶ Adultera doptem amittit deferendam mari-
 to eam publica autoritate occidenti. 276. b
 Vide in verbo Vxorididium.
 Adultera an possit debitū à viro exigere. 160. b
 Adultere pœna apud qualdā nationes. 275. b
 Adulterā qui petijt adiutoriū in foro ecclesiæ,
 nequit ad necem postea ob id in seculari fo-
 ro petere. 276. b
 Adulterā Hispani nō necessaria morte cōdem-
 nant. ibidem.
 Adulteram occidens an peccet. 275. b
 Adulteram occidendam cur Hispani tradant
 marito. 276. a
 Adulteram testibus conuictam potest vir pu-
 blica autoritate occidere. 276. a
 Adulterā an possit maritus propria authorita-
 te occidere. 274. b. Et an excusetur à pœna
 homicidij. 275. a
 Adulteram vxorem nū propria autoritate,
 non expectata ecclesiā possit maritus dese-
 rere. 259. b. & seq.
 Adulteram retinens, an in eius crimē consenti-
 re videatur. 258. b. & seq.
 Adulteram pertinacem nec resipiscentem an
 debeat maritus deserere. 258. a
 Adulteram emendatam consiliū est ne vir per
 diuortium deserat. 257. b
 Adulterij causa licitum est diuortium petere.
 253. a. V. de verborum diuortium.
 Adulterij crimen est mixtifori, vbi discrimen
 fori assignatur. 126. a
 ¶ Aetas sponsalibus necessaria. 122. a
 Aetas ordinandorum de iure antiquo & de no-
 uiori quæ sit. 51. b

Index Alphabeticus

Aetas matrimonio apta, quæ nam secundum philosophos sit. 249.a
 Aetas immatura matrimonio plurima secum fert incommoda, ibidem.
 Aetas ad matrimonium secundum canones & leges exacta. 259.a
 Aetas ad matrimonium requisita, an suppleri possit malitia, & an prudentia. 250.a
 Aetatis defectus nō solum est impedimentum propter impotentiam coeundi, sed propter defectum vsus rationis. 250.b. & seq.
 Aetatis defectus impedit & dirimit matrimonium. 249. & seq.
 Aetate minori fœminâ cur maturior sit viro quàm vir fœminæ. 251.a
 Affinitas sponsalibus superueniens ea dirimit. 128. & 165.a
 Affinitas quæ propriè dicatur. 344. b
 Affinitas aliqua an contrahatur. 344.a
 Affinitas non contrahitur per cohitum nefarium. 358.a
 Affinitas quoto gradu prohibita. 350.b
 Affinitas non contrahitur per osculum & impudicos tactus, imo nec per seminis effusio- nem extra legitimum vas. 248.a
 Affinitas omnis vsq; ad quartū gradum impedi- mentum est matrimonii contrahendum im- pediens & contractum dirimens. 350.b
 Affinitas per illicitum concubitus cōtrahitur dummodo in vase legitimo copula cōsum- metur. 347. b
 Affinitas vel aliquod matrimonij impedi- mentum utrū post sponsalia cōtrahatur. 347.a. b
 Affinitas vna an aliam trahat. 245.a
 Affinitatis gradus an sit aliquis iure naturæ ve- titus. 351.a
 Affinitatis perpetuum est vinculum. 347.a
 Affinitatem cum patre an contrahat qui filiā Iudæi vel gentilis de fonte leuauit. 373.a
 ¶ Agar vera vxor abrahæ. 212.a
 Agar cum suo Ismaele domo propelli iussa est 212. b
 Agar quomodo repudiata. 222. b
 ¶ Alimentorum vsus non erit post resurrectio- nem. 446. b
 Amicitia duo genera. 344. b
 Amor & delectatio non est in omnibus beatis æqualis. 699. alias. 599. b
 Amor in patria non est liber. 613. b
 ¶ Ancillam si ducat in genuis credens liberā, si tamen dicat, quod eam duceret si esset an- cilla, minime tenet. 245. b
 Ancillam herus si ingenuo locet, tunc & liber- tate donare censetur, & matrimonium legi- timum est. 245. a

Ancillam si ducat vxorem herus matrimoniū stabile est. ibidem. b
 Ancillam si quis ignorans duxerit an ea postea secreto à domino manumissa conualescat matrimonium. 245. b
 Ancillam si quis ducat libertate in tēpus dona- tam, an valeat matrimonium. 246. a
 Ancillam ingenuus duxit, post conditionis cō- scijs, matrimoniū confirmare cupit an tūc eadem ipsa consentire debeat. 246. a
 Angelus quo pacto Deum comprehendat 595. b
 Angelus & anima in quo differant. 387. b
 Angeli animas in cælum euehant. 463. a
 Angeli neq; boni neq; mali sententia Christi iudicabuntur, quantum ad supplicium vel præmium essenziale. 517. b
 Angeli non organizabunt corpus hominis in resurrectione. 416. a
 Angelorum bonorum & malorum officia in die iudicij. 404. b & seq.
 Anima Christi videt in verbo omnia quæ Deus videt scientia visionis. 608. b
 Anima separata a corpore eandem naturam & affectionem ad corpus retinet, non e contra corpus ad animam. 426. a
 Anima an indigeat organo corporeo. 383. b
 Anima foelix, quæ in paradiso inhabitabit, nul- la vnquā in hanc vitam reuocata fuit. 468. b
 Anima separata à corpore vtrum moueatur lo- caliter. 462. a
 Anima nostra & brutorum quibus differentijs distinguuntur. 384. a
 Animam esse immortalem an sit ratione natu- rali cognitum. 381. a & seq.
 Animam non esse corruptibilem quibus ratio- nibus probetur. 384. a
 Animā esse immortalē firmissima eademq; cer- tissima confessio est Christianæ fidei. 382. a
 Animam per se subsistere quibus rationibus ve- nandum sit. 383. a
 Animam esse immortalem dubitarunt aliqui propter male intellectū aristotelem. 385. b
 Animæ puerorum sine baptismo obeuntium deportantur a dæmonibus in limbum. 463. b
 Animæ beatorum secundum beatitudinis posi- tam legē nequeunt e suis receptaculis exire nunquam reuersuræ. 466. b
 Animæ defunctorum non quidem necessitate eò quod in sua receptacula conferre se ipse nequeant, sed alijs de causis deferuntur vel, ab angelis vel a dæmonibus. 462. b
 Animæ defunctorum secundum permissionē aut dispensationem e suis receptaculis ad nos posunt reuerti. 467. a

Ani-

Index Alphabeticus.

Animæ defunctorum in sinu Abrahæ expe- ctant resurrectionem corporum. 460. a
 Animæ nunquam ab inferno aut limbo ita egrediuntur, vt non sint reuersuræ. 466. b
 Animæ iudicium mentale. 463. a
 Animæ quæ sunt in purgatorio solent appa- rendo suffragia sibi fieri deposcere. 467. b
 Animæ quæ in inferno detinentur, vtrum ali- quando exeant, ibidem.
 Animæ separatae qualiter ab igne inferni pa- ti dicuntur. 658. b
 Animæ iustorum illico in cælū euolāt. 463. a
 Animæ damnatorum an fungantur officio dæmonum ad tentandos homines. 468. a
 Animarum quinque fuerunt ab orbe condi- to receptacula. 451. a. b
 Animarum status duplex, ibidem. a
 Animas damnatorū post aliquot secula pur- gatas regno Dei perfruituras putabat Ori- genes. 657. b
 Animas defunctorum falso existimat vulgus in purgatorio detineri quousq; debitorum restitutio hic fiat. 481. a
 Annus probationis an abbreviari debeat in- grediēti religionem post matrimonium ra- tum. 117. a
 Annus integer probationis expectandus est manenti in seculo, nec interim potest alij matrimonio iungi. 116. b
 Annus inceptus an sufficiat ad spōsalia. 123. a
 Annus inceptus an sufficiat ad matrimoniū. 249. b
 Antichristus quare permittetur perfequifa- miliam Christi. 497. b
 Antichristus quanto tempore persequetur ec- clesiam. 500. b
 Antichristus vera miracula no edet. 500. a
 Antichristus aduentum Christi præcessurus est. 495. a
 Antichristus quare sic dictus. 495. a
 Antichristus pessimus omnium futurus est mortaliū. 499. b
 Antichristus per Michaële extinguetur. 500. a
 Antichristi trauisitas & mores. 499. a
 Appetitus duplex, vnus naturalis: alius liber. 573. a
 Apostata à fide siue clericus siue laicus irregu- laris est. 55. a
 Apostoli creati sunt à Christo episcopi. 31. b
 Apostolos resuscitasse Gentiles, qui in infer- no damnati erant, quomodo intelligendum sit. 478. b
 Argumentum nullum defumi potest ex vete- ri lege, nisi quatenus natiam vim natura- lis iuris habet. 326. b

¶ Aristot. libro. 2. de Gene. cap. 3. clarissimè dicit animam extrinsecus aduenire, & esse diuinam. 387. b
 Aristotelem cognouisse animam esse immor- talem, doctissimè comprobatur. 383. a
 ¶ Arbor affinitatis noua excogitata ab auto- re. 346.
 ¶ Astra corporaq; cælestia incremento lucis in mūdi inuouatione decorabuntur. 549. a
 ¶ Auditus etiam in corpore glorificato habe- bit vsus felicissimum. 629. a
 ¶ Aueroes quàm delire & phreneticè Aristo- telem interpretetur loquentem de intelle- ctu agente, & possibili. 386. a
 ¶ Aureola quid. 642. b. & 43. a
 Aureola virginitatis an sit concedenda sacra- tissimè virginis. 648. b
 Aureola non est principaliter in corpore, sed in mente, quanuis per quandam redundan- tiam refulgeat in corpore. 653. a
 Aureola non cōpetit Christo domino. 652. b
 Item nec Angelis. 652. b.
 Aureola Doctorum quibus debeatur. 651. a
 Aureola Martyrum cæteris anteferenda est. 651. b
 Aureolam virginitatis. an valeant promereri frigidi & eunuchi, cæterique ad genera- dum impotentes. 648. a
 Ad aureolā virginitatis requiritur propositū perpetuo virginitatis seruandæ. 647. a
 Aureolæ tantum sunt tres, scilicet virginita- tis, martyrij, & doctrinæ. 646. b.
 Aureolæ an sint ab essentiali beatitudine di- stinctæ. 643. a.
 Aureolæ vtrum futuræ in beatis à fructibus di- stinctæ. 642. & seq.
 Aureolæ subiectum quod. 643. b. in. fin.
 Autor suorum operum catalogū recēdens quæ- dā animaduertit & castigat. 672. b. & seq.
 B.
 B Alneari cum parentibus nefas erat. filijs apud Romanos. 228. a
 Bannum quid. 135. b
 Banna vnde originem traxerint. 137. a
 Banna an exigantur ante sponsaliorum con- tractum. 139. a
 Banna non sunt iussa iure cōmuni sub excō- municationis pœna, ibidem. b
 Bannorum ritus dissimulandus esset, nec abs- que illis contrahentes excommunicandi. 139. b
 Bannorum omisio non est mortalis. 141. b
 ¶ Baptismus est Sacramentorū ianua. 300. b
 Absque baptismo nullius Sacramenti est ho- mo capax. 25.

Tom. 2.

**

Ba-

Index Alphabeticus,

Baptizans vel baptizatus bis, est irregularis. 55.b
 Baptizans proprium filium, quando debet petere, & aliud inire coniugium impeditur. 270.b
 ¶ Beatisima virgo Maria vide in verbo Maria
 ¶ Beatus non est qui habet quicquid vult, vt vulgus existimat. 579.a
 Beati vniuersi vident in verbo omnes quidditates rerum naturalium, non tamen rerum supernaturalium, vt opinabatur Durandus. 607.a
 Beati vident creaturas visione matutina & vespertina, quid. 605.a
 Beati vniuersi vident omnia quæ sunt formaliter in Deo. 601.b
 Beati non omnes æquali beatitudine fruuntur. 595.a.b
 Beati an possint videre essentiam Dei non videndo personam. 602.a
 Beati vident in verbo quantum ad rerum existentias quotquot ad suum cuiusq; statum pertinent. 608.b
 Beati in corporibus glorificatis mouebuntur locali motu. 637.a
 Beati an pedibus gradientur, an verò alio motu mouebuntur. 637.b
 Beati etiam habitibus pœnitentiæ insigniuntur. Beati damnatorum miseriam & pœnas vidēt. 671.a.b
 Beatorum visiones per quid variabuntur, vt sunt aliæ alijs perfectiores. 598.a
 ¶ Beatitude in genere cognita necessitatem infert voluntati quantum ad specificationem, non tamen quantum ad exercitium. 576.a
 Beatitude perfecta & suprema naturalibus viribus acquiri non potest. 582.b. & 579.a.b
 Beatitude non consistit in operatione hominis, quæ in hac vita caduca haberi potest. 560.b
 Beatitude vtrum sit potius intellectus quam voluntatis operatio. 561.a.b
 Beatitude perfecta semel acquisita amitti non potest. 582.a
 Beatitude in nulla re corporea consistit. 556.a
 Beatitude practica & speculatiua. 572.a
 Beatitude quid & in quo distinguatur à felicitate & vitio sine. 556.a
 Beatitude est intellectus cognitio per se sufficiens. 572.a
 Beatitude est actio immanens. 559.b
 Beatitude post resurrectionem erit intensiùs maior. 615.a
 Beatitude in visione consistere & in fru-

tionem adeò non sunt diuersa vt sint idē. 571.a
 Beatitude sub generali ratione omnium homo suapte natura appetit non solum naturali inclinatione, sed etiã actu elicitō. 575.b
 Beatitude in particulari cognitam, nemo naturaliter potest appetere actu elicitō, nisi supra naturali cognitione præsupposita. 578.a
 ¶ Benedictio ecclesie an sit forma matrimonij. 86.a.b
 Benedictio nuptialis solum est de solennitate, non autem de forma necessaria. 91.a.b
 Benedictiones nuptiales ecclesie per consumptionem matrimonij præuenire an sit peccatum. 140.b. & 141.a
 Benedicere in Deo est benefacere. 533.b
 ¶ Bigamus quicumque irregularis est. 132.a.b in principio.
 Bigamus quis dicatur. 129.
 Bigamus primus in lege naturæ fuit Lamech, qui duabus vxoribus vsus est. 211.a
 Bigamus contrahens cum duabus successiue irregularis est, & huiusmodi irregularitas, an sit de iure diuino. 130.b
 Bigamus an sit qui duo matrimonia inualida consummauit. 131.a
 Bigamus fit ducens vnam de iure, & alteram de facto. 131.a
 Bigamus est qui ab altero cognitã ducit vxorem. 131.a
 Bigamus non est qui virginem à se constupratam duxit. 132.a
 Bigamus fit qui adulterã vxorẽ scienter post adulterium cognoscit. 132.a
 Bigamus est qui post solenne castitatis votum matrimonium de facto contraxit. 132.a. & 130.a
 Bigami clericali privilegio non fruuntur. 28.b
 Bigami septem modis fiunt. 130.a
 Bigamia significationi sacramenti contraria est. 54.b
 Bigamia duobus matrimonijs consummatis contrahitur. 130.a
 Bigamia in omni lege fuit. ibidem.
 Bigamiæ duplex genus. ibidem.
 Bigamiæ irregularitas non tollitur per baptismum. 132.b
 Bigamiæ Abrahæ mysterium explicatur. 211.b
 Bigamia ante baptismum contracta obstat sacramento ordinis suscipiendo. 133. per tot. art.
 Bonum triplex. 188.b. & 556.a.b
 Bonum matrimonij sicut & eius finis triplex. 209.
 Bonã solum an sit obiectum voluntatis. 576.a
 Bona

Index Alphabeticus.

Bona excusantia matrimonium tria tantum sunt. 187.b.
 Bona matrimonij duplicia. 188.a.
 Bona huius seculi quare certis limitibus & lineis distincta sint. 609.a.
 Bona animi in tribus vitæ generibus collocabant sapientes. 561.b.
 Brutæ animantes secundum Aristote. & Plinium etiam matrem congressum exhorrent. 329.a.
 Brutæ animantes, quia cognitione finis carēt, non sunt animæ capaces. 321.b.
 C.
 Cælum quiescens præstantius erit post consummationem seculi, quam mouense. 548.b.
 Cæli conflagrationem mundi non perpetientur. 542.b.
 Cæli non sunt diuisibiles. 633.a
 ¶ Cadavera quare hodie non cremantur. 483.a
 ¶ Calendarij error in assignatione diei conceptionis Christi. 419.a
 ¶ Cardinales quare sic dicti. 36.b
 Cardinalium antiquitas, ibidem.
 Cardinalium ordo non censetur iure diuino institutus tanquam à presbyteris & episcopis distinctus, sed pontificum iure inuentus ostenditur. 36.b
 ¶ Castrati nunquid matrimonium contrahere possint. 235.a
 ¶ Castitatis voto an teneatur infans ante vsum rationis ordinibus sacris initiatus. 50.a
 ¶ Cataphrygæ hæretici mulieres ad sacros ordines admitterebant. 49.a
 Catharina filia Ferdinandi & Elisabeth regum Hispaniæ duobus fratribus regibus Angliæ nupsit. 333.a
 ¶ Catholicus vir an teneatur vxorem reconciliatam ecclesie in suam domum recipere, & an ea inuita possit religionem ingredi. 316.b.
 ¶ Celebrans ante completam legitimam ætatem. 52.a
 ¶ Certitudo moralis quænam sit. 168.a
 Certitudo moralis requiritur mortis coniugis vt secundum matrimonium valeat. 280.a
 ¶ Character quare in matrimonio non imprimatur. 189.b
 Character sacramenti ordinis eo momento imprimatur, quo infunditur gratia, & eo infunditur gratia, quo character imprimatur. 20.a
 Character sacerdotalis imprimatur ante manuum impositionem. ibid.
 Character superioris ordinis inferiores non præsupponit. 25.b
 Character nouus non imprimitur in consecratione episcopi, sed extenditur sacerdotalis. 34.b
 ¶ Christus an fuerit rex tēporalis. 64.a. & 65. vbi latissima disputatio.
 Christus nunquid rex iure paterno extiterit. 65.b
 Christus monarcha totius vniuersi. 65.b
 Christus postquam resurrexit verè comedit. 448.a
 Christus etiã quatenus homo constitutus est à Deo iudex viuorū & mortuorum. 512.a
 Christus quare primus resurrexit. 507.b. 502.a
 Christus ad iudicium venturus est in forma humana. 520.b
 Christus etiam in quantum homo nouit diē iudicij. 414.b.
 Christum in forma sedentis credibile est iudicaturum. 530.b
 Christiani omnes filij dei adoptiui sunt. 374.a
 ¶ Cineres quare dicuntur reliquiæ cadaverum. 424.b
 Cineres cuiusque particulæ corporis an ad eandem redibunt. 438.b.
 Cinerum nomine intelligitur quicquid sit illud in quod corpus fuerit resolutum. 415.b
 Cineribus cadaverum nulla supererit inclinatio animæ resumendæ. 426.a
 ¶ Claritas non erit æqualis in omnibus beatis corporibus. 640.a
 Clerici non sunt exempti circa bona, quæ per negotiationem acquirunt. 72.b.
 Clerici in sacris de facto nuptias paciscētes excommunicantur, & beneficijs priuantur. 286.a. b
 Clerici & ecclesie ministri quare à re vxoria debeant esse alienissimi. 284.a
 Clerici etymologia. 27.b
 Clerico eo ipso quod corona insigniuntur, non censentur patrimonia aut tēporalia bona à se abdicare. 28.b
 Clerici neque iure diuino neque humano sunt omnino à legibus ciuilibus exempti. 72.a
 Clerici vendentes frumentum cōtra pragmatiam. 72.a
 Clerici Græci, Vide Græci.
 Clericos quare Cæsæreos appellauerit. Vitellius. 26.b.
 Clericos negare esse exemptos à potestate ciuili error condemnatus in Concilio Constantiensi. 70.b
 Clericos Papa potuit ab exactiōibus & foro secularium Principū merito liberare. 72.b
 Clericorum exemptio propter eorum crimina remissius à prælatis punita frequentius violatur. 73.a
 Clericorum res & bona an sint iure diuino à

Index Alphabeticus,

potestate civili libera. 71.b
 ¶ Coactio simpliciter dicta in rebus duntaxat inanius est, & in membris animatorum. Atque ibi. Vide an sit in appetitu rationali vel sensitivo. 146.a
 Coactionis duplex genus. 146.a
 ¶ Cogere nequit pater filium ad nuptias, inducere tamen potest. 158.a.b
 Cogere potest res publica opificibus destituta eos qui sibi necessarij videbuntur. 80.b
 Cogi num possint aliquo casu sacerdotes, aut monachi vel moniales ad matrimonium propter sponsalia iurata. 124.a
 Cogi an quæ possit ut consentiat matrimonio. 150.a.b
 ¶ Cognatio legalis triplex. 376.a
 Cognatio spiritualis solum post legem evangelicam viguit. 365.b
 Cognatio spiritualis matrimonium contrahendum dirimit, non aut contractum. 365.b
 Cognatio spiritualis an oriatur ex illicito coitu. 372.a
 Cognatio spiritualis quid. 365.a
 Cognatio spiritualis duntaxat per duo sacramenta baptismi & confirmationis contrahitur. 367.b
 Cognatio spiritualis solum est ex statuto ecclesie. 365.a
 Cognatio spiritualis quæ quis contraxit non per actum proprium, sed per alienum minime in eius uxorem transfunditur. 372.a.
 Cognatio legalis, quod impedimentum sit matrimonij. 376.a.b
 Cognatio spiritualis an duntaxat inter baptizantem & baptizatum contrahatur. 370.a
 Cognatio spiritualis non contrahitur per procuratorem. 369.b
 Cognatio superius nomen est quam consanguinitas. 319.b
 ¶ Coitus nefarius non parit affinitatem. 348.a
 ¶ Compaternitas quibus modis contrahitur. 371. Vide cognatio spiritualis.
 ¶ Comprehensionis nomen quot modis accipitur. 394.a
 ¶ Conatus ad copulam citra seminationem non consummat matrimonium. 111.b
 ¶ Concubitus coniugalis solius voluptatis gratia non est mortale aut veniale. 191.b
 Concubitus semper fuit illicitus sicut & fornicatio. 212.a
 Concubinarij possunt se mortuis coniugibus mutuo copulare. 277.b
 ¶ Condensatio absque motu qualiter fieri possit in resurrectione corporum. 418.a
 ¶ Conditio turpis habet pro non adiecta. 167.a
 Conditio impossibilis duplex. 167.b

Conditio omnis matrimonio contraria ipsam tollit. 169.a
 Conditio honesta de futuro suspendit contractum. 170.a
 Conditio si est pulchra, si mecum concubueris, quid operetur. 172.b
 Conditio impossibilis pro non adiecta habetur. 167.b
 Conditio, si papa dispensaverit, si patri placuerit, quid efficiat. 164.b. & 163.b
 Conditio de futuro adiecta verbis de presenti, an impleta conciliet matrimonium absque nouo consensu. 162.b
 Conditionum varia genera. 161.a
 Conditionatus consensus an sufficiat ad matrimonium. 160.b
 ¶ Conditionatus consensus copula subsequente redditur purus. 170.b
 Non confirmatur an possit ordinibus initiari. 25.b
 ¶ Coniux manens in seculo totum annum probationis expectare debet. 116.b
 Coniux etiam ante copulam non potest religionem non approbatam altero inuito profiteri. 116.b
 Coniugi relicto ante copulam non fit iniuria propter religionis statum. 112.a.
 Coniuges si incipiunt dubitare an matrimonium ab eis contractum sit validum, quod agendum. 109.a
 Coniugum potest alter altero inuito religionem ingredi ante copulam. 111.b
 Coniugium non meretur palmam sicut virginitas quomodo intelligendum. 84.a
 Coniugatus quibus modis possit eligi in episcopum. 116.b
 Coniugatus de facto aliam ducens nequit cum ea post obitum legitimæ uxoris contrahere. 278.a.b
 Coniugatus si inuita vel ignorante uxore ordinetur, in hæresis suspicionem incidit, & ab ordinibus suspenditur. 57.a. & 287.a
 Consanguinitas quid. 319.b.
 Consanguinitas per lineas & gradus quomodo distinguatur. 321.b
 Consanguinitatis noua arbor excogitata ab auctore. 322.b. & seq.
 Consanguinitatis definitio an sit legitime constituta examinatur. 319.b.
 ¶ Consensus formalis vel interpretatiuus non requiritur ad susceptionem ordinum. 511.a
 Consensus mutuus de presenti est causa efficiens: nempe forma & materia sacramenti matrimonij. 84.a
 Consensus formalis in carnalem copulam, non est ad essentiam matrimonij necessarius. 94.b. 103.b
 Consensus interni etiam de presenti, non sufficiunt nisi exterius per verba itidem de presenti vel nutus exprimantur. 104.b.
 Consensus tacitus quando sponsum presentibus

Index Alphabeticus.

bus & non dissentientibus alij pro ipsis respondent matrimonium efficit. 106.a
 Consensus utriusque contrahentis an simul tempore concurrere debeant. 106.a
 Consensus de presenti in duo matrimonia citra copulam an constituat quæ bigamum. 130.a
 Consensus coactus quando matrimonium in ualidum reddat. 150.a
 Consensus si absit, nulla verba quo ad Deum matrimonium conciliant. 151.a
 Consensus coactus an omnes contractus iure naturæ eneruet. 151.a.b. & seq.
 Consensus in matrimonium & in copulam, sed uterque metu mortis extortus an efficiat matrimonium. 156.b
 Consensus de presenti sub conditione de presenti an perficiat matrimonium. 161.b.
 Consensus nouus requiritur post dispensationem Papam in gradu prohibito. 163.b
 Consensus in interiori iudicio nunquam per copulam presumitur. 125.a.b. Vide Copula.
 Consentire an possit alter in matrimonium post longum temporis lapsum. 106.b
 Consentire simulans an teneatur alteri verè consentienti fidem seruare. 110.a.
 Consensisse dam alter vel uterque negat quid agendum. 107.b.
 ¶ Consummare matrimonium ante benedictionem Ecclesie an sit peccatum. 140.b. & seq.
 ¶ Constans qui dicatur, & quomodo differt à pertinaci. 147.b
 ¶ Continentia ordinibus sacris annexa est, & super ea dispensare non potest Papa. 285.a
 ¶ Coniuga coniugalis est de perfectione secundum matrimonij. 94.a.b
 Copula carnalis licet non sit de essentia matrimonio, potest tamen coeundi de eius essentia est. 233.a
 Copula carnalis post sponsalia de futuro, in foro conscientie non est sufficiens causa matrimonij. 125.a
 Copula interpretatiuus consensus est perficiendi quod per sponsalia fuerat inceptum. 125.a.b
 Copula præcedens sponsalia non efficit eam matrimonium. 125.a
 Copula præcedens benedictiones ecclesie an sit peccatum. 140.b.
 Copula subsequens conditiones contractus eos reddit puros. 170.
 ¶ Corona optimum & clericis dignum insigne. 26.b. (27.a)
 Corona clericalis quomodo debeat attondi. Corona clericalis res antiqua. ibidem.
 Corona clericali plures in Hispania insigniuntur, quo liberius delinquant. 28.a.b
 Corona quare Leuitæ non decorabantur. 28.b

Coronam nisi aperuerint, qui clericali præsullegio potiuntur, excommunicabuntur. 28.a
 Coronam an teneantur aperire coniugati clerici. ibidem.
 Coronæ clericalis priuilegio non gaudent bigami. 28.a
 Coronæ clericalis & monachalis discriminem. 28.a
 Coronæ attonsiō quid designet. 27.b
 ¶ Corpus idem quod corruptum est contra Durandum ex eisdem cineribus resurget. 431.b
 Corpus gloriosum non mouebitur in instanti sed subito. 638.a
 Corpora beata utrum à corpore non beato naturaliter videri possint. 640.a
 Corpora electorum cum omnibus suis membris resurgent. 339.a.b
 Corpora quæ cum Christo resurrexerunt, an glorificata resurrexerunt. 409.a
 Corpora gloriosa qua virtute se se mutuo penetrabunt. 635.b.
 Corpora omnia humana prius quam resurgent usque ad elementa resoluentur. 425.a
 Corpora obesa, crassa, macilenta. &c. qualia sint resurrectura. 436.b. & seq. Vide in dictione, Resurgere.
 Corpora beata duo poterunt in eodem loco subsistere, licet philosophiæ naturali repugnet. 633.b
 Corpora beata quibus dotibus exornabuntur. 623.a
 Corpora damnatorum absque villo vitio naturæ resurgent. 661.a
 Corpora damnatorum an donabuntur dote subtilitatis. 662.a
 Corpore viciati suscipiendis ordinibus inepti sunt. 53.a
 ¶ Corruptio rei bifariam accidit. 383.b
 Corruptum an possit per naturam idem numero redire. 396.a

D.

Dæmones quare non nunquam in hominem potestatem exercere permittantur. 239.b
 Dæmones habent virtutem, animam, aut corpus mouendi localiter, aut aliquam qualitate efficiendi. 236.b
 Dæmones quare nunquam formam ouium induant. 532.a
 Dæmonum maleficia quibus modis fiât. 237.a
 Dæmonum fallacia circa maleficos. 237.b
 ¶ Damnati an cum omnibus membris suis resurgent. 441.a
 Damnati aliqui utrum resuscitati postea in cælum euolauerint. 478.b.
 Damnati videbunt dotes gloriæ humanitatis

Index Alphabeticus.

Christi nempe claritate & reliquis. 524.b
 Danati quibus poenis torquebuntur. 664.b. 665
 Dammati poenitentiam non fructuosam sed sterilem & cruciantem habent. 665.b
 Dammati an experiatur sensum frigoris. ibi.
 Dammati utrum gloriam beatorum videant. 571.a.b. vide plura in verbo, Corpora, & in verbo Anima.
 ¶ David an fuerit verus pater Thamar. 334.b
 ¶ Debitum à coniuge petere pridie quam accedendum sit ad eucharistiam, irreuerentia est, non tamen mortalis. 274.a
 Debitum petere non potest qui ut affinitatem cum coniuge contraheret, propriam prolem baptizauit. 270.b
 Debitum ab vxore petere non potest, reddere tamen tenetur incestuosus. 272.a. vide Incestuosus
 Debitum reddere, non tamen exigere potest debitor de morte prioris coniugis. 280.a
 Debitum petere non potest, reddere tamen potest, qui post votum simplex castitatis matrimonium contraxit. 292.a
 Debitum denegare potest vir vxori in adultério deprehensa. 290.
 Idem potest vxor viro adultero. 262.b
 Melius tamen est ne denegat. 257.b
 Debitum an possit vir denegare vxori propter solam adulterij suspicionem. 260.b
 Debitum petere an possit adultera à viro innocenti. 260.b
 Debitum exigere siue reddere in loco sacro mortale est. 204.b
 Quid etiam in leproso. 199.b
 Debitum reddere tenetur alteruter coniugum de necessitate precepti. 161.a.b
 Debiti petendi & reddendi an par sit utriusque coniugum ius. 201.a
 Debitum petere aut reddere an liceat menstruatæ. 202.b
 Debitum negare an liceat causa voti aut orationis aut temporis sacri. 203.a
 Debitum reddere non tenetur coniugum intra menses post nuptias. 203.a
 Debitum reddere an teneatur coniugum qui dubitat an matrimonium sit validum. 109.a
 ¶ De potest in hoc seculo ex privilegio singulari visionem suis dilectis impartiri. 593.a
 Deus in ratione speciei vnitur intellectibus beatis ad producendum eius visionem. 587.b
 Deus videri potest totus sed non totaliter. 566.a
 Deus sine lumine gloriæ videri nequit. 590.b
 Deus corporalibus oculis videri nequit. 580.b
 Deus se ipsum comprehendit. 595.a

Deus simpliciter est incomprehensibilis. 594.b
 ¶ Dextera & sinistra in iudicio quæ sit. 530.b
 Dextera Dei duo significat. 521.b
 ¶ Diaconus in peccato solenniter officium exercens non peccat mortaliter. 23.b. & 59.b
 ¶ Dies iudicij omni puræ creature tam per causas naturales quam secundum viam Dei ordinariam occulta est. 411.a
 Dies conceptionis Christi. 419.a
 Dies Danielis & Apocalypsis de die iudicij explicantur. 414.a
 Diem iudicij qui prænunderunt non sunt audiendi. 513.a.b
 Diem iudicij nosse an expedierit ecclesie. 412.a
 ¶ Dispensatio in gradu prohibito non firmat matrimonium absque nouo consensu. 164.a
 Dispensatio nulla ecclesie locum habet super voto solenni religionis. 295.b
 Dispensatum fuit cum Hebræis super furto, ut Aegyptiorum vasa furriperent. 219.b
 Item super vxorum multitudine. 223.b
 Dispensare an possit Papa super gradus in Levitico prohibitos. 336.b. in fin.
 Dispensare potest episcopus in omnibus in quibus papa, nisi expresse sit cohibitus. 115.a
 Dispensare in quot casibus soleat episcopus. 205.b. 133.a. 138. & seq.
 Dispensari an possit cum sacerdote occidentali ut nuptias contrahat. 284.b. & seq.
 ¶ Diuinitas Christi ab iniquis an sit conspicienda in die iudicij. 523. & seq.
 ¶ Diuitis Epulonis historia narratur. 656.a
 ¶ Diuortium quoad thorum quibus ex causis fieri possit. 316.b.
 Diuortium & repudium quid. 221.a
 Diuortium vnde dictum, & quo duplex. 253.b. & 259.b.
 Diuortium non autem repudium pontificum iure permissum est. 222.a
 Diuortium ex iure diuino & naturali ortum habet. 253.b.
 Diuortium fornicationis causa in quibus casibus maritus nequit petere. 254.a
 Diuortium peti potest propter fornicationem spirituales: nepe hæresim. apostasiam. &c. 356.b.
 Diuortium an concedatur propter aliam criminam, quam fornicationis. 256.b. in fin.
 Diuortium petere ab vxore fornicaria in qua tuor tenetur maritus. 258.b.
 Diuortium fieri priuata autoritate non potest. 260.a
 Diuortium petere an pariter possit vxor sicut vir. 261.a.b. & seq.
 Per diuortium an matrimonium quoad vinculum dirimatur. 263.b
 Post diuortium si fornicetur vir an possit compelli

Index Alphabeticus.

compelli redire ad vxorem. 267.b. & seq.
 Diuortio faciendo an satis sit nequandum crimen probare. 253.b
 Diuortio celebrato utrum possit vir aliud inire matrimonium. 262.b. & sequen. vbi elegans disputatio.
 ¶ Donatio facta Syluestro Papæ à Constantino Cæsare verè donatio fuit, non tamen restitutio. 67.a
 Dotes quæ futuræ sint in corporibus gloriosis. 622.b
 Dotes non nisi in gloria dantur. 616.b. & seq.
 Dotes non erant ante orbem redemptum. 617.a
 Dotes utrum Christo vel angelis competant, an verò solis hominibus. 618.b
 Dotes an sint habitus. 621.a
 Dotes animæ qua ratione à beatitudine distinguuntur. 621.b. & seq.
 Dotes animæ quot à doctoribus assignentur. 620.b
 Dotium fidei iustores. ex parte viri dari non possunt. 229.a.b
 Dotium obligationem non soluit copula subsequens. conditionalia sponsalia. 170.b
 ¶ Dubium quando quid dicatur. 108.a
 Dubium duplex, speculatiuum & practicum. 109.b
 E.
 Elementa qualiter innouantur. 651.a
 ¶ Eleemosyna quandoque gratior esse potest Deo & acceptior in satisfactionem pro defunctis, quam longa missarum multiplicatio. 482.b
 ¶ Elias & Enoch in paradiso terrestri reseruantur ad prædicandum euangelium in vniuerso orbe. 496.a
 Elias & Enoch in resurrectione non morientur cum cæteris. 424.a
 Emmanuel Rex Portugallie duas sorores duxit. 333.a
 ¶ Episcopatus non est sacramentum. 35.b
 Episcopus vnde dictus. 32.a
 Episcopi & presbyteri olim promiscue vocabantur. 32.a
 Episcopus & sacerdos in quo differant. 30.a
 Episcopus nequit consecrari antequam sit sacerdos. 33.b
 Episcopus licet characterem non suscipiat, suscipit tamen indelebilem potestatem sacramentali administrandi. 45.b
 Episcopus ex cõicatus irregularis degradatus, sacramentum ordinis verè confert. 45.b
 Episcopus dispensat cum illegitime natis quoad minores ordines. 52.b.
 Episcopus indignos ordinat peccat mortaliter. 61.a
 Episcopus cum quibus dispensare possit. 133.b. 138.b. & 271.a

Episcopus esse omnes promiscue sacerdotes ganniebat Lutherus. 30.a
 Episcoporum nouem indumenta propria atque ibi eorum significatio. 37.a
 ¶ Erasmus in dubium reuocauit an matrimonium sit sacramentum. 86.a
 ¶ Error & conditio in quo differant. 171.b
 Error personæ impedit matrimonium. 175.b
 Error quando impedit sacramentum. 175. & 176.
 ¶ Essentia Dei utrum ab intellectu creato paliqua creatura similitudine videri possit. 585.a
 ¶ Essenorum collegium ante Christi aduentum morem nostrorum anachoritarum seruabat. 181.a
 ¶ Eunuchi qui sani se castrauerunt fiunt irregulares. 53.b
 Eunuchi an possint matrimonium inire. 235.a
 ¶ Excommunicatus non est irregularis, sed tunc fit irregularis, quando excommunicatus celebrat. 47.b
 Excommunicatus propter omissionem bannorum per bullam cruciatæ potest absolui. 140.a
 ¶ Exequiarum ritus. 484.b
 ¶ Exorcistæ officium. 17.b
 F.

FOelicitas in quibus rebus posita fuerit à philosophis. 557.a
 Felicitas contemplatiua & actiua. 560.b
 Felicitas & fortuna circa idem esse quomodo intelligantur. 557.a
 ¶ Fides matrimonij pro qua re accipiat. 189.b
 Fides & proles matrimonij bifariam consideratur. 189.b
 Fides data adulteræ quando matrimonium dirimat. 278.a
 Fidelis cum ab infideli matrimonio discedit, non homo sed Deus illud dissoluit. 313.a
 ¶ Filij illegitimi utriusque generis siue naturales siue spurij & nothi, honoribus publicis & parentum honoribus priuantur. 356.a
 Filij extra verum matrimonium nati an dicendi sint illegitimi. 355.a.b
 Filij presbyterorum peculiaribus legibus Hispanorum acriter ab hereditate paterna repelluntur. 356.b
 Filij à parentibus tria suscipiunt beneficia. 76.b
 Filij an cogi possint à patre ut matrimonium contrahant. 158.a
 Filij contrahentes matrimonium inuitis parentibus, quibus poenis subiiciuntur. 356.a
 Filij an debeant conditionem patris sequi, an potius ventris. 247.b
 Filij infidelium altero parentum ad fidem conuerso, utrum sequi debeant, num infidelitatis tenacem. 309.b

Index Alphabeticus,

Filij quibus modis fiat legitimi. 357.b.& 358.a
 Filiorum quadruplex genus. 355.b
 Filiorum illegitimos species. 355.b.
 ¶ Finis siue turpis, siue honestus adiungatur
 matrimonium tenet. 177.b.
 Finis matrimonij quotuplex. 177.b.& 206.b
 & 212.a.
 ¶ Forma sacramenti ordinis potius caracte-
 rem, quam gratiam designat. 11.
 Forma sacramenti matrimonij sunt verba ipsa
 contrahentium. 86.a.& 91.b.
 ¶ Fornicator quare ad ordines admittatur cum
 natus ex fornicatione abigatur. 53.a.
 Fornicatio an sufficiat ad educandas, ples. 77.b
 Fornicatio est contra ius naturæ. 212.a
 Fornicatio Abraham cum Agar. 212.a
 Fornicationis causa licitum virum ab vxore diuer-
 tere. 253.b. 118.b. vide in verbo, Diuortium.
 Fornicationis nomen proprie non nisi carnali
 turpitudini conuenit. 317.a.b
 ¶ Frater in infidelitate contrahens cum sorore, si
 ad fidem conuertatur, non sunt separandi. 333.a
 Fraternalis conubia an olim fuerint vetita. 333.b
 ¶ Frigiditas & maleficium quare impediunt ma-
 trimonium. 240.a.
 Frigiditas quomodo probari possit post trien-
 nium elapsum. 231.b
 Frigiditas matrimonium dirimit. 111.b
 Nihil coniuges cohabitare consenserint. 222.b
 Frigiditatis nomine quid intelligatur. 231.a
 Frigidi sunt qui seminare nequeunt, quamuis
 claustrum rumpant. 111.b
 Frigidi soluto matrimonio aliud inire ne-
 queunt. 233.a
 Frigidi vel impediti iudicati si secundas nuptias
 consummasse reperiantur, ad priores sunt
 reuocandi. 233.b. 239.a
 Frigidi natura erga omnes foeminas frigenti-
 maleficiati vero non. 236.b.
 ¶ Fructus et si virtuti continentiae peculiaris tri-
 buatur, omni tamen virtuti congruit. 604.a
 Fructus quotuplex reperitur. 644.a
 Fructus tres tribus virtutis gradibus signa-
 ti. 645.a
 ¶ Fructio duplex: vna in re, altera in spe. 571.b
 Fructio apud Doctores sacros quid proprie
 sit. 570.b
 Fructio si accipiat effectiue per actionem, per quam
 captatur voluptas & delectatio non est actus
 elicitus voluntatis, sed intellectus. 569.b
 ¶ Funeris pompa ut pullæ vestes & lamenta-
 tiones & planctus immoderati nihil defun-
 cto prodeh. 483.b
 ¶ Cum furioso an liceat coniugi sano concum-
 bere. 240.

Furiosos duos an liceat ad carnalem congres-
 sum committere. ibidem.b
 Furia an sit impedimentum matrimonium di-
 rimens. 340.a
 Furia si matrimonio antecessit dirimit, sin au-
 tem successit, minimè. 240.a
 Furia duplex genus. ibidem.

G.

GAudiū & letitia in quo differant. 569.a
 ¶ Gehenna vnde dicta. 459.a
 ¶ Generationum causa post diem iudi-
 cij cessabit. 576.b. & seq.
 ¶ Gloria quot modis accipitur. 610.b
 ¶ Gradus consanguinitatis qualiter computa-
 ri debeat. 324.b
 Gradus consanguinitatis quid sit. 322.a
 Gradus eiusdem ad seipsum esse non potest. 322.a
 Gradus primus in linea transversa in primo or-
 tu dispensationem accepit. 340.a
 Gradus primus tam in linea recta, quam trans-
 uersa adeo iure naturæ est prohibitus, ut
 etiam inter infideles nullum sit. 354.b
 Gradus secundus consanguinitatis nullo iure
 sic prohibitus est, quin Papa super eo dispē-
 sare possit. 337.a
 Gradus quartus hodie solum consanguineos
 à nexu coniugali cohibet. 340.a
 Gradus affinitatis ad normam graduū consan-
 guinitatis exigendi sunt. 345.b. & 351.b
 Gradus consanguinitatis an potuerit ecclesia
 taxare ad quartum gradum. 338.a.b
 Graduū prohibitio Leuitici. 18. an duret etiā
 modo. 326.a
 Gratia est arrha gloriæ. 617.a
 Gratia gratum faciens cōfertur in sacramento
 ordinis & matrimonij. 19.b. 89.b. & 90.a
 ¶ Græci post susceptos sacros ordines neminē
 nuptias conciliare permittunt. 785.b.
 Græci non habent ordinibus votum castitatis
 annexum. ibidem.
 Græci canones suæ opinioni aduersos depra-
 uarunt. 289.a
 ¶ Gustus an usum habeat in corpore beato.
 630.b

H.

Hereticam respicientem, si ecclesiæ re-
 concietur, vtrum catholicus teneat-
 ur reconciliatam in suam domum
 & thorum recipere. 316.a
 Hæresis Witeless. & Armachani asserentium
 vitæ integritatem & ministrorum sanctita-
 tem esse de essentia sacramenti ordinis. 58.b
 Hæresis Tatianorum & Encratitarum circa usum
 coniugij. 81.b
 Hæresis Armenorum asserentium, quod si primi
 paren-

Index Alphabeticus.

parentes non peccassent, nunquam ad gene-
 randum coissent. 81.a
 Hæresis Lutheri negatis matrimonium esse sa-
 cramentum. 84.b. 85.a
 ¶ Hermaphroditus in sexum foemineum incli-
 nans ordinem incapax est. 47.a
 ¶ Homo nequit in hac vita suam supremam fe-
 licitatem consequi. 581.a
 Hoies cur mas & foemina seorsum cōditi. 77.a
 ¶ Honestas publica quid. 348.b
 Honestas publica vtrum ex quocumque spon-
 saliorum genere, quomocumque illa com-
 ponantur, oriatur. 349.a
 Honestatis publicæ, quæ ex spōsalibus oritur
 nullus iam, aut vix vllus est vsus. 355.a
 ¶ Honor duplex. 614.b
 ¶ Hora diei qua futurum sit iudicium an cer-
 ta dari possit. 418.a
 Hora canonicæ qui teneantur recitare. 23.b
 ¶ Humores omnes & humiditates quæ ad vitæ
 etiam mortalis necessitatem & integritatē
 spectant, erunt in resurgentibus. 442.a

I.

Iacob contraxit cum Lia per consensum
 nouum in ipsam. 177.a
 ¶ Ignorantia vincibilis excusat à censuris
 particularium praelatorum. 139.b.
 Ignorantia crassa & supina quæ dicatur. 138.b
 Ignorantia nomine quid intelligatur. 145.a
 ¶ Impassibilitas vtrum inter dotes corporis glo-
 riosi sit connumeranda. 623.b. & seq.
 Impassibilitas solis beatis est propria. 623.b
 Impassibilitas an sit qualitas. 625.a
 Impassibilitatis dos secundum se considerata
 nullatenus maior est in beata Virgine quam in
 infino beato. 627.a
 ¶ Impotentia coeundi duplex. 231.a
 Impotentia naturalis triplex. ibid.b
 Impotentia coeundi quomodo post trienniū
 probari possit. 232.b
 Impotentia coeundi superueniens matrimo-
 nio rato an ipsum dirimat. 232.b
 Impotentia perpetua vel temporalis quæ di-
 catur. 233.b
 ¶ Impedimentum quando sit temporale, quā-
 do verò perpetuum. 233.b
 Impedimentum foeminae arctæ si sit medicabi-
 le, matrimonium non dirimit. 233.b
 Impedimentum quod per magicam amoueri
 potest, an dirimat. 234.a
 Impedimentum dirimens non est factor oris. 234.b
 Impedimentum maleficij, Vide, Maleficium.
 Impedimentum seruitutis. Vide, Seruitus.
 Impedimenta sex matrimonium impediētia.
 270.a, b. & 228.

Impedimenta matrimonij alia necessaria, alia
 voluntaria. 245.a (tuere. 229.a
 Impedimenta matrimonij ecclesia potuit sta-
 Impedimenta quare peculiariter matrimonio
 quā alijs sacramentis adscribantur. 230.b
 ¶ Incestus quid & vnde. 271.b
 Incestus cum consanguinea vxoris quæ impediatur,
 & quando dirimat matrimonium. 170.a
 Incestus cum cognata vxoris mortuæ non im-
 pedit contrahendum. ibidem.
 Incestus occultus non impedit matrimonij con-
 tractum. 271.a
 Incestus cum propria consanguinea an debiti
 exactiōem impediatur. 274.a
 Incestuosus impeditur ne matrimonium vxore
 mortua inire possit. 270.a. & 272.b
 Incubi demones possunt semē aliunde euectū
 in matricē immittere. 447.b
 ¶ Incōprehensibile perfectio modo est propriū
 attributum Dei. 495.b
 Indulgentias pōtificis pro multis an Deus sem-
 per acceptas habeat. 484.a.b
 ¶ Infidelis ad fidem conuersus an possit cum per-
 tinaci vnā manere. 307.b
 Infidelis qui in sua caritate primā vxorē repu-
 diauerat, ad fidem conuersus ipsam etiā resi-
 piscentem tenetur admittere relictijs ijs, quæ
 post repudium duxerat. 311.a
 Infideles quo iudicio iudicandi sint. 526.b. in fi.
 Infideles qui in gradibus ab ecclesia prohibi-
 tis contraxerunt, post conuersionem an de-
 beant separari. 310.b. in fin.
 Infidelium proles si alter conuertatur ad fidem
 quem sequi debeat. 309.b
 Infidelium conuersio multiplex. 307.b
 ¶ Infantes, vide Paruuli.
 ¶ Infernus damnatorum sedes quo loco sit con-
 stitutus nondum est tanta certitudine com-
 pertum. 454.a. & seq.
 Infernus & inferi idem. 457.b
 Infernus quare dicatur, gehenna. 657.a
 ¶ Ignis quo mundus expurgabitur, an sit futu-
 rus eiusdem speciei cum elementari & nostro
 540. & 654.b. in fin.
 Ignis cōflagrationis mundi faciē aduenientis
 iudicis antecedit. 541.b
 Ignis purgatorius iudicij non pertinet ad ele-
 mētū ignis in suo proprio loco exiēs. 544.b
 Neque cœlestes orbis perpurgabit. 542.b
 Ignis lata suā iudicij protinus dānos corri-
 piet & cōuolutos in infernū obtrudet. 545.a
 Ignis inferni corporeus est ab initio mundi
 creatus. 656.a
 ¶ Innocētes omnes occisi pro Christo ab He-
 rode martyres fuerunt. 649.b

Index Alphabeticus.

Intellectus est animæ potētia, eademque in separabilis. 386.b
 Intellectus possibilis nullatenus est separatus. 387.a
 Intellectus agens & possibilis, potētia est animæ. 385.b
 Intellectus beat⁹ ad Dei visionē cōcurrit. 585.b
 Intellectus felicitum ciuiū nullus videt in Deo distinctē omnia quæ in ipso eminenter continentur. 605.b
 Intellectus quæ sit actus præstantior quæ voluntas quibus probetur argumentis. 566.b
 Intellectus per lumen naturale nequit nisi lumine gloriæ eleuetur, Deum videre. 589.a
 Intelligere simul plura nō posse, quomodo accipiendum sit. 608.a
 ¶ Intestina vtrūm vacua resurgent. 441.b
 ¶ Ioānes Baptista tātū increpabat Herodē quæ cū vxore viuentis fratris adulteraret. 353.b
 Ioannes baptista vtrūm resurrexit cum Christo. 409.b
 Ioannes Euangelista verē mortuus fuit, nec resurrexisse constat. 410.a
 ¶ Ioseph, & beatissima virgo Maria veri cōiuges fuerunt. 94.b. in fin.
 Irregularitas triplex. 48.a
 Irregularitas omnis aboletur per professionē religionis quantum ad ordinū susceptionē, præter illam quæ vel ex homicidio voluntario, vel ex bigamia contrahitur. 52.b
 Irregularitas non est pœna iniquitatis. 53.a
 Irregularitatis & incapacitatis discrimen. 47.b. in fin.
 Irregularitatem nō contrahit qui foetū in vtero nondum animatū extinguit, nec qui venena sterilitatis propinat. 54.b
 Irregularitatem quæ personæ incurrunt, 55.a. b. & seq.
 Irregularis sit cōtrahens cū corrupta. 131.b
 Quid autē si ducat corruptā à se prius. 132.a
 Irregularis est omnis bigamus. 132.b
 Irregularis episcopus verum sacramentū ordinis confert. 46.a
 Irregularis nō est excommunicatus, nisi in excommunicatione celebret. 47.b
 Irregularis quare sit illegitimè natus. 47.b
 Irregularis est tam qui sibi quàm qui alteri mēbrum amputat. 54.b
 Irregularis est nō tantum qui occidit vel mutilauit, sed etiam qui fuit causa. ibidem.
 Irregulares sunt omnes ministri iustitiæ etiam notarij. 54.b. in fin.
 ¶ Iudiciū futurū multi heretici negabāt. 509.b
 Iudiciū fināle an sit peragendum sonora voce. 403.a. & 75.a.b

Iudiciū duplex discussionis & condemnationis. 394.a
 Iudicium nunc est mundi Ioan. 12. quomodo intelligatur. 511.b
 Iudiciū generale per sententiam iudicis concludetur. 533.a.b
 Iudiciū generale tā ex parte iudicantiū quàm iudicandorum ad homines dūtaxat directē pertinebit. 518.a
 Iudiciū generale celebrabit in valle Iosaphat, quæ iacet ad pedē montis Oliueti. 519.a.b
 Iudicij extremi ordinem graphicè depinxit Daniel. 523.a
 Iudicij nomen qualiter accipiatur. 509.b
 Iudicio discussionis neq; vniuersi iusti neque omnes iniqui iudicabuntur. 517.a
 In iudicio libri aperientur: quibus causarū merita legantur. 525.a
 In iudicio vniuersi mortales nemine excepto comparebunt. 516.b
 Iudicare multis modis accipitur. 512.b
 Iudicādi mun⁹ quib⁹ dabit in die iudicij. 513.b
 Iudicanti Christo qui sint assessuri. 512.b
 ¶ Ius naturæ multiplex. 209.b. & 327.b
 Ius naturæ & instinct⁹ in quo differunt. 210.a
 Iuris naturæ tres sunt gradus. 351.b
 ¶ Iuramentū oīs est cōtrouersia finis. 133.b
 Iuramentum in sponsalibus quo animo apponatur. 127.b
 Iurans spōsalia metu mortis an teneatur iuramentum adimplere. 155.b
 ¶ Iustificatio duplex terminus. 401.a
 Iustificatus nūquam fuit peccator citra sacramentum aut contritionem. 25.b

L.

¶ Laban quare duas filias Iacob desponsauerit. 214.b
 ¶ Lamech primus bigamus fuit, qui in lege naturæ duabus vxoribus vsus est. 211.a
 ¶ Lectoris officium. 17.b
 ¶ Leprosalia dirimit, nō tamen matrimonium. 199.b
 ¶ Lex vetus solū perseverat quantum ad moralia. 332.b
 Lex vetus per Christum antiquata est. 326.b
 Lex Leuitici nūquā prohibuit, coniugiū leuiti cū vxore fratris defuncti sine liberis. 353.a
 Lex Leuitici nō erat oīno indispenfabilis. 353.a
 Leges cōnubiales an possint statui per principes seculares. 339.b
 Leges fidei noxias pōt Papa abrogare. 69.b
 Leges matrimonio adhibitæ iure gentiū & ciuili. 87.b
 Leges punientes filios cōtrahentes clādestinū matrimonij sunt iustæ. 159.a.b

Leges

Index Alphabeticus.

Leges & dispensationes futura respiciunt, non præterita.
 ¶ Legitima ætas vide Ætas.
 Legitimandi sex modi à iuribus statuti. 357.b.
 ¶ Libertas ad matrimonium iure diuino fundatur. 159.b
 ¶ Libellus repudij, vide Repudium.
 Liber de spū, falso attributus Augustino. 658.b
 Liber vitæ quis. 526.a
 Libri qui in die iudicij aperientur qui sint. 526.a
 ¶ Limbus puerorum. 451.b
 Limbus patrum supremus erat inter subterranea receptacula. 451.b. & seq.
 ¶ Ligamen an sit impedimentum matrimoniū dirimens. 279.b
 ¶ Linea cōsanguinitatis quæ sit & quotuplex. 321.b. & 322.a
 Loth cum filiabus congressus. 211.a
 ¶ Lumen gloriæ duplex. 590.a
 ¶ Luxuria septem species. 258.b

M.

¶ Maleficium an dirimat matrimonium. 236. & seq.
 Maleficium quare peccato cessante ipsum non cesset. 339.b
 Maleficij, & frigiditatis discrimen. 238.b
 Maleficio legitimè comprobato vterq; cōiux liberè potest aliud inire coniugium. 238.b
 Maleficio dimouendo quæ nam possint medicamina dimoueri. 237.a. & seq.
 Maleficia dēmonū nō desunt qui negēt. 236.a
 Maleficia an sint perpetua. 236.b
 Maleficia pluribus modis ex parte dēmonum aut magicorum fiunt. 237.a
 Maleficia an liceat per alia maleficia dissoluere. 237.b
 Maleficia cur crebrius circa matrimoniū quæ circa quosuis alios cōcubitus vagos acciderent solcant. 239.b
 Maleficiati si habiles ad primas nuptias post secundas reperiantur, an sint ad illas reuocandi. 238.b
 Maleficium prece vel pretio rogare licet, vt ligaturas dissoluat. 238.a.b
 ¶ Malitia supplet ætatem matrimonio requisitam. 250. & seq.
 ¶ Mala quædam sunt quæ dicuntur prohibita quia mala; alia verò sunt mala quia prohibita. 142.b. & 149.a
 ¶ Manuū impositio nō est pars sacramenti ordinis, neq; verò de eius essentia. 211.a.b
 ¶ Maria virgo ante cōtractū matrimoniū, nō emisit absolutū virginittatis votum. 104.a.
 Mariavirgo an sit adscribenda martyriū catalogo. 649.b

Maria virgo an fuit in cœlum corpore euecta. 409.b (648.b)
 Maria virgo an habuerit laureolā virginittatis.
 Maria virgo tāto plura videt in verbo, quanto maiori lumine gloriæ perfunditur. 609.a
 ¶ Marcus Euāgelista sibi pollicem abscedit, ne vlli ecclesiæ præficeretur. 53.b
 ¶ Martyr tenetur confiteri si adsit copia confessoris. 649.a.b
 Martyr vt quis dicat quæ requiratur. 649.a. b
 Martyres fuere ante legē euangelicam. 650.b
 Martyres an sint dicendi qui se interemerunt metu violandæ pudicitia, vt de beata Apollonia fertur. 651.a
 Martyrij tria genera. 649.b
 Martyrij meritū nō cōsistit in passione mortis quatenus ab alio infertur, sed quatenus per vltionē virtutis patientiā suscipitur. 649.a
 ¶ Mater familias vnica dūtaxat erat etiā quādo Ethnici plurib⁹ vtebatur vxoribus. 212.a
 ¶ Materia sacramenti ordinis. 12.a
 Materia sacramenti ordinis an debeat tāgere suscipientem. ibid.
 Materia sacramenti ordinis non apparet esse de eius essentia. 13.a (17.a)
 Materia diaconi quare sit euangeliorū codex.
 Materia matrimonij sunt verba cōtrahētium. 85.b. Vide Matrimonium.
 Materie sacramentorum diuersa ratio. 12.a
 Materiam applicandi in sacramētis diuersa ratio. 12.a
 ¶ Matrimonium quid. 94. 98. 101.
 Matrimonium vnde dictum. 98.b.
 Matrimonij quod post in fide Christi contractum soluit matrimonij quod prius in infidelitate contractum erat. 213.b. & seq.
 Matrimonij semel legitimè inicitū nūquam dirimitur quo ad vinculum nisi christianismi, aut religionis gratia. 365.b. & 316.b
 Matrimonij nullatenus soluitur per hæresim aut apostasiam. 315.b
 Matrimonij omne quod cum impedimēto dirimēte contractum est, dissolui debet. 359.a
 Matrimonij inter patrē & filiā verū sit, adeo iuri naturæ repugnans, vt nullā ob causam super eo dispensari possit. 346. & seq.
 Matrimonium illegitimum accusationi obnoxium est, quamuis per ignorantiam & bonā fidem retineatur. 359.b. in fi.
 Matrimonium quibus iuribus aut defenditur aut accusatur. 360.b. & seq.
 Matrimonium iure naturæ prohibitum inter auum & neptem. 331.a
 Matrimonium duplex ratum & consummatum. 95.b. & 111.b

Index Alphabeticus,

Matrimonium & naturæ officium est & fidei sacramentum. 76.a
 Matrimonium quod dicatur consummatum. 111.a.b.
 Matrimonium an sit à natura inditum. 79.a.&.b.
 Matrimonium quo pacto sit naturale per duas conclusiones explicatur. 76.a.&.b.
 Matrimonium ante peccatum institutum fuit in officium, post verò in remedium. 77.b.&.78.b.
 Matrimonium statim post peccatum coepit prodesse in remedium. 79.a.
 Matrimonium cur etiam nunc manet sub precepto. 80.a.
 Matrimonium an fuerit sub precepto tempore legis Moysæ. 180.a.b.
 Matrimonium esse sacramentum multis probatur. 84.b.&.seq.
 Matrimonium non propter caduca bona inendum est, sed propter virtutem, quæ amicitie conjugalis custos est. 87.b.
 Matrimonium sicut cætera ecclesiæ sacramenta gratiam confert. 89.b.
 Matrimonium an sit sacramentum quando non administratur per ministrum ecclesiæ. 91.a.
 Matrimonium inter absentes per procuratorem vel per literas an sit sacramentum. 93.a.
 Matrimonium infidelium an sit sacramentum. 93.b.
 Matrimonium baptizati cum non baptizata an sit sacramentum. 93.b.
 Matrimonium verum & perfectum fuit inter Ioseph & beatissimam virginem. 94.b. 180.a. &. 182.a.
 Matrimonium pro qua re supponat. 94.a.
 Matrimonium non dicitur consummatum ex copula præcedenti sponsalia. 125.a.
 Matrimonium an mutuo consensu possit dirahi. 100.a.
 Matrimonium quare potius sic quam patrimonium dicitur. 100.a.b.
 Matrimonium ratum per ingressum religionis dirimitur. 111.b.
 Matrimonium consummare ante benedictiones ecclesiæ an sit peccatum. 140.b.
 Matrimonium inter infideles metu contractum iure diuino est inualidum. 151.b.
 Matrimonium ingratum minus malum est, quam mors. 155.b.
 Matrimonium in gradu prohibito sub conditione, si papa dispensauerit, post dispensationem nouo eget consensu. 163.b.
 Matrimonium sub conditione impossibili contractum, præsumitur tale ac si nulla conditio esset adhibita. 166.b.
 Matrimonium spadonum, castratorum, & Eunuchorum an sit stabile. 234.b.
 Matrimonium contrahere an possint vetuli. 235.a.

Matrimonium post votum simplex contractum firmum est. 291.a.
 An verò sit peccatum illud consummare? ibid.b.
 Matrimonium non dirimitur per foctorem & graueolentiam oris. 234.b.
 Matrimonium Iudæorum cum pluribus vxoribus dirimitur, si ad fidem conuertantur. 315.a.
 Matrimonium clandestinum bifariam contingit. 135.b.
 Matrimonium clandestinum & minus solenne in quo differant. 135.b. in fin.
 Matrimonium clandestinum iure optimo ab ecclesia vetitum est. 237.a.
 Matrimonium clandestinum legibus ciuilibus reprobatur. 136. & seq.
 Matrimonium clandestinum si modò per verba de præsentibus fiat validum est. 137.a.
 Matrimonium clandestinum inire an sit peccatum. 138.a.
 Matrimonium clandestinum in quibus casibus licite contrahatur. ibid.b.
 Matrimonium clandestinum contrahentes quæ pœnam incurrant. 140.a.
 Matrimonium clandestinum noua ecclesiæ prohibitione & decisione indiget. 136.a. &. 137.b.
 Matrimonium infidelium dirimitur altero ad fidem Catholicam conuerso. 114.b.
 Matrimonium inter infideles rectè contrahitur constatque; quatenus concupiscentiæ remedium. 300.a.
 Matrimonium infidelium diuersarum sectarum an fuerit licitum. 301.b.
 Et quid de matrimonio Israelitici populi cum septem illis gentibus prohibito. ibid.
 Matrimonium fidelium diuersarum sectarum potuerint ipsorum principes irritare. 302.b.
 Matrimonium inter fideles & infideles graue sacrilegium est, & iure positio proorsus nullum. 303.a. & seq.
 Matrimonium cum hæretico & apostata contractum validum est. 306.b.
 Matrimonium inter infideles legitime contractum per conuersionem ad fidem non dirimitur. 307.a.
 Matrimonium an sit prohibitum iure naturali vel diuino inter infideles & fideles. 303.b.
 Matrimonium inter Leuitum & fratrem & inter sororem vxoris & sororium non est ita iure naturali prohibitum, quin sub eo cadat dispensatio. 351.b.
 Matrimonij confortium quare inter homines indissolubile. 77.b. &. 306.a.
 Matrimonij ratio aliqua quocumque tempore cognita. 78.b.

Matri-

Index Alphabeticus.

Matrimonij institutio duplex. 78. a. &. 300.a.
 Matrimonij sacramentum an à Deo immediate, & quibus verbis fuerit institutum. 78.b.
 Matrimonij præceptum an fuerit naturale. 80.a.
 Matrimonij præceptum consilio castitatis non aduersatur. 80.b.
 Matrimonij usum hæretici plures negarunt esse licitum. 81.b.
 Matrimonij usus potest esse apud Deum meritorius gratiæ. 82.b. (87.a)
 Matrimonij foedus lege naturæ indissolubile.
 Matrimonij sacramentum qua ratione est sacramentum in noua lege à Christo institutum est. 87.b.
 Matrimonij gratia sacramentalis triplici concupiscentiæ medetur. 90.a.
 Matrimonij gratia quando infundatur. ibid.
 Matrimonij duplex integritas & perfectio. 84.a.
 Matrimonij duplex significatio. 96.a. &. 130.a.
 Matrimonij contractus nunquam per negationem vim obtinet. 172.b.
 Matrimonio illud obstat quod eius fini repugnat. 325.b.
 Matrimonio rato propter professionem religionis soluto, liberum est coniugi relicto quæ uoluerit sibi in matrimonium sociare. 112.b.
 Matrimonia inter parentes utrum fuissent prohibita natura stante integra. 329.b.
 Meditationis nomen si in proprio significatu usurpetur, solus Christus est mediator Dei & hominum. 490.b.
 Menstruata accedere vetitum fuit in lege veteri duplici de causa. 201.b.
 Metus quid. 147.a.
 Metus cadens in constantem virum quis. ibid.b.
 Metus cadens in constantem virum excusat a culpa. 148.b.
 Metus ut cadere in constantem virum dicatur, ex duobus perpenditur. 148.a.
 Metus leuis non excusat a culpa. ibid.b.
 Metus leuis consensum non infirmat. 150.a.
 Metu mortis peccatum veniale committens vel ieiunium aut diem festum violans non desinit esse constans. 148.b.
 Metus excoicationis an censeatur iustus. 149.b.
 Metus unde oriri debeat, ut censeatur iustus. 154.a.
 Metus ab extrinseco non impedit nec vitiat matrimonium. ibid.
 Metus cadens in constantem virum, alio sine illatus non impedit matrimonium. 134.b.
 Metus mortis compulsus sponsalia iurare ante teneatur iuramentum seruare. 155.
 Metu coactus matrimonium consummare, an censeatur verè contrahere. 155.b.

Metropolitanus idem qui archiepiscopus. 35.b.
 Meritum de condigno & meritum de congruo quantum differant. 471.a.b.
 Mimi cuiusdam apud Augustinum inepta faceta reprehensa. 575.b.
 Mixta omnia in die iudicij non purgabuntur, sed omnia igne consumentur. 544.b. & latius. 551.b.
 Monachi choro addicti quare coronæ tonsura insigniantur. 27.b.
 Monachi laici seu conuersi cur in modum coronæ non tondeantur. 28.a.
 Monachi num aliquo casu cogi possint matrimonium inire. 81.a.
 Mortui quare aliquando uiuis apparent. 467.b.
 Morientur vniuersi qui in die iudicij superstites fuerint ut cæteris resurgant. 420.a.
 Moysæ præcepta an obligent. 326.a.
 Motus tripliciter potest esse naturalis. 398.a.
 Motus cæli in mundi inuolutione cessabit. 647.a.
 Mulier quædam reperta fuit Papa. 29.a.
 Mulier non dicitur irregularis sed incapax. 47.b.
 Mulier si ordinem sumere præsumeret, nullus esset. 48.b.
 Mulieri nunquam licuit etiã per dispensationem pluribus simul uiris nubere. 217. & seq.
 Mundus non expurgabitur per aquas quædam modum tempore Noe. 540.a.
 Mundus quo die conditus. 419.a.
 Mundus in die iudicij inuouabitur ut perpetuo maneat inuouatus. 646.b.
 Mundi inuolutio non erit solus purificatio, sed nobilitatio tam in perspicuitate elementorum, quam in lucis incremento. 546.b.
 Mutilatio membri & mutilator. 53.a.b.
 Mysterium incarnationis Christi quare diabolo celatum. 183.b.
 N.

Nero uirum duxit in matrimonium. 99.b.
 Nisi, potest facere sensum conditionalem. 172.b.
 Noe cogere potuit filios suos & nepotes ad matrimonium. 80.b.
 Notitia & species in quo differant. 587.b.
 Nouatiani & Cataphryges secundas nuptias condemnabant. 378.b.
 Nubes in qua uenturus est Christus an erit naturalis. 522.b.
 Numerus tricesimus sexagesimus ceteris quid apud sacros autores denotat. 645.a.
 Numerandi ratio per digitos, quid indicabat. 645.b.
 Nuptiæ secundæ sunt uerum sacramentum conferens gratiam. 378.a.b.
 Nuptiæ secundæ utrum sint licitæ. 377.a.

Nu-

Index Alphabeticus.

Nuptiæ iurè naturæ inter fratres erant vetitæ 334.a
 Nuptiæ in quibus gradibus vetitæ erant in veteri lege. 328.b
 Nuptiæ vnde dictæ. 96.a
 Nuptias quare sua præsentia honestauerit Christus. 87.a
 Nuptiarum solennitas quo tempore interdicta. 205.a
 Nuptijs contrahendis merito potuit ecclesia certos præscribere gradus. 338.b

O
 Occultum duobus modis quid dicitur. 257.b
 ¶ Odoris sensus erit perfectissimus in corpore beato. 630.a
 ¶ Officium Diaconi, Subdiaconi, Accolyti, Hostiarij, Lectoris, Exorcistæ. 16. 17. 18.
 ¶ Omnis homo naturaliter scire desiderat, quomodo intelligendum sit. 566.a.b
 ¶ Omnes qui in die iudicij reperiuntur viui morientur, vt cum cæteris resurgant. 420. & seq.
 Omnes tam probi, quàm reprobis qui superstiti in vita reperiuntur, & qui mortui fuerint eodem tēporis momento resurgent. 422.b
 ¶ Ordo Ecclesiasticus an expediatur, vt sit in Ecclesia. 9.a.
 Ordo quid sit. 8.b. & 9.a
 Ordo gradibus ministrorum per antonomasiam accommodatur. 8.b
 Ordo Ecclesiasticus est Sacramentum. 9.a
 Ordo duplex sacer & non sacer. 23.a
 Ordo Cardinalium an sit de iure diuino. 36.a. Vide in verbo, Cardinales.
 Ordo sacer matrimonium nō dissoluit. 116.a.
 Ordo sacer num matrimonio superuenire possit. 286.b. & seq.
 Ordo sacer non diuino sed positiuo iure matrimonium dirimit. 296.a.b.
 Ordinis sacerdotalis origo. 10.a
 Ordinis materia & forma. 11.a
 Ordinis sacramentum non præsupponit characterem confirmationis. 25.b
 Ordinis sacramentum hæreticus quicumque verè conferte potest. 45.a
 Ordini suscipiendo ætatem legitimam præuenire peccatum est mortale. 51.b
 Ordines quatuor minores nō sunt Sacramenta. 23.b. neque characterē imprimunt, nec gratiam infundunt, neque impediunt matrimonium. 284. & seq. neque ad horarum recitationem teneantur. 23.b
 Ordines minores quare non iterabiles. 23.b
 Ordines minores simplex sacerdos potest ex commissione Papæ; non autem Episcopi

conferre, non item maiores. 46.b.
 Ordines maiores quare dicantur sacri. 23.a. & 284.b.
 Ordines per simoniam collati verum sunt sacramenta. 46.a
 Ordines suscipere potest coniugatus per diuortium. 118.b. & 166.b
 Ordines duos vno die suscipiens fit irregularis. 56.b
 Ad ordines sacros non est admittendus qui patrimonio caret. 60.b
 Ordinum septenarius numerus congruentissimus. 14.b. contra Vitalef. duos tantum ordines à Christo institutos asserentem. ibid. & 15.a
 Ordinum singuli an sint Sacramenta. 18.a. & 22.a
 Ordinum tres gradus. 22.a
 Ordinum impedimentum non semper est irregularitas. 47.b
 Ordinum sacrorū susceptio vtrū matrimoniū in infidelitate contractū dirimat. 315.a
 Ordinibus suscipiendis aptus est Hermaphroditus, in quo virilis sexus præualet. 49.a
 Ordinibus suscipiendis morum integritas nō est de essentia, est tamen de præcepto. 58.a
 Ordinibus sacris in peccato initiari peccatū est. 51.a
 Ordinari quæ personæ possint. 26.a. 51.b
 Ordinatus ante vsū rationis aut per metum an teneatur voto castitatis. 51.a. & an maneat suspensus ab exequutione ordinū. ibidē
 Ordinatus ab Episcopo excommunicato est irregularis. 56.
 Ordinatus ab alio Episcopo citra licentiam proprii, est suspensus. 56.a
 Ordinatus extra tempora est suspensus. 76.b.
 Ordinandorū ætas iure antiquo & nouo præfinita quæ. 51.b
 Ordinandorum qualis scientia & prudentia requiratur. 59.b
 Ordinantis indignos delictum quod sit. 91.a.
 ¶ Operam rei illicitæ dare quomodo quis dicitur. 55.a
 Opera nostra bona quæ ex gratia procedunt bifariam sunt apud Deum pretiosa. 470.b.
 Opera omnia reproborum in eorum conscientia omnibus in die iudicij patefient. 526.b
 Opera omnia iustorum tam sibi, quàm alijs vniuersis propalabuntur. 527.a
 Operū examinatio quæ ad conuincendū improbos & præmiadū sententiā iudicij antecedet, metuliter dūtaxat perficitur. 529.a
 Operatio sensitiva siue sit potētis apprehensiuæ, siue appetitiuæ nō potest dici in beatis

corpo-

Index Alphabeticus.

corporibus esse beatitudo. 560.a
 ¶ Orare pro damnatis est peccatum. 477.a
 Orare sanctos tanquam patronos nostros qui apud Deum nobis suffragentur, religio est Christiana. 488.a
 Orandus quomodo solus Deus. 488.a
 Orandi sic sunt sancti, vt tamē nō in ipsis, sed in Dei misericordia vnici salutis nostræ auctoris confidendum nobis sit. 490.b
 Orandi nō sunt existētes in purgatorio. 491.a
 Orationes sanctorum qui hæretici negauerint 488.a
 Orationes sanctorum suapte ratione semper exaudiuntur, sed ex parte nostra sæpe euenit, vt non exaudiantur. 491.b
 ¶ Oseas cui Deus fornicaria vti vxore iussit, à crimine excusatur. 212.b. 219.b.

P
 Palingenias priscorum philosophorum 395.a
 ¶ Papa an possit filios spurios, quantum ad successiones legitimare. 258.a
 Papa potest dispensare super omnibus gradibus affinitatis, excepto primo. 354.b
 Papa an possit dispensare super vllum casum Leuitici. 352.b. & seq.
 Papa vicem gerit Christi in terris, quem ideo ecclesia tollere non potest. 41.a
 Papa an debeat esse episcopus Romæ. 41.a
 Papa an sit Dominus totius orbis in temporalibus. 63.b. & 65.a. & seq.
 Papa potest leges ciuiles fidei noxias abrogare. 69.b.
 Papa an possit mutare sedem ab vrbe Romana. 41.a.
 Papa an possit dispensare super voto solenni castitatis aut religionis. 295.b
 Papam habere vtrunque gladium quomodo sit intelligendum. 69.a
 ¶ Paruuli absque baptismo mortui resurgent quidem: sed non euigilabunt. 394.a
 Paruuli in limbo vtrū post mundi inuolutionē educēdi sint in superficiem terræ. 552.b
 ¶ Passionis nomē dupliciter accipitur. 624.a
 ¶ Patriarche in primitiua ecclesia quatuor extitere, hodie verò plures sunt. 35.
 Patriarcharum honore quatuor olim ecclesie insignitæ, & quænam illæ fuerint. ibidem.
 Patriarchæ quare pluribus vxoribus vsi fuerint. 219.a.b
 ¶ Pater an teneatur alere filiū spurium. 356.b
 Pater an possit cogere filios ad matrimoniū. 158.a
 ¶ Paulus non potuit Dei essentiam videre nisi lumine gloriæ perfusus. 594.a

Paulus non intelligit sua ætate futurum diem iudicij cōtra quā multi opinati sunt. 421.b
 ¶ Paupertas duplex. 513.a.b
 Paupertatis dignitas. 514.a
 ¶ Peccatum minus cōmittere an liceat ad euitandum maius. 144.a
 Peccare mortaliter potest homo anteseptenarium. 122.b
 Poena contrahentium clandestinas nuptias. 140.a. & 150.a
 Poena legis. 49. Tauri, non habet locum in masculis. 69.a
 ¶ Pertinax quis dicatur, & in quo differat à constanti. 147.b
 ¶ Perfarū mos fuit, vt ait Aug. vt mortuo patre, filius nouercam duceret. 254.a
 ¶ Petri nomen & dignitas enarratur. 38.
 ¶ Platonici quid fenserint de corporum resurrectione. 386.a
 ¶ Polygamia post latam legem euangelicam illicita. 311.a. Vide in verbo, Vxores.
 ¶ Pontifex an solus esse debeat. 41. Vide in verbo Papa.
 ¶ Portæ inferni quæ dicantur. 456.b
 ¶ Postliminium quid. 315.b.
 ¶ Potētis animalis vitæ in resurrectione erūt absolutissimæ, & perfectissimæ. 446.b
 ¶ Potestas ecclesiastica an sit ita suprema, vt ciuilis ab ea tanquā delegata pendeat. 91.a & sequent.
 Potestas humana à diuina deriuata est. 67.a
 Potestas Pōtificis maximi non est merè temporalis. 68.a
 Potestatem clauium esse circa regem primam in Anglia orta fuit hæresis. 63.a
 Potestatem & imperium populus in Principem transtulit. 67.b
 ¶ Præceptum elemosynæ affirmatiuum est. 80.b
 Præceptum matrimonij an etiam nunc maneat. 80.b.
 Præcepta prohibitoria Leuitici an apud nos rigorem retineant. 329.a.b.
 Et an sint omnia iuris naturæ. ibid. 327.b
 Ad Eliæ prædicationem vtrū sit conuertendus vniuersus orbis. 496.a.b
 ¶ Prægnans coniugali officio vtens an peccet. 193.b.
 ¶ Præmium accidentale & essentiale quod dicitur. 643.b
 ¶ Præscriptio vim habet in iure percipiendi decimas, quāuis spirituale quid habeat annexum. 359.b
 ¶ Presbyterorum nostrorum figura præcessit Aaron. 33.a

¶ Princeps

Index Alphabeticus.

¶ Princeps qui patroni ecclesie dicatur. 71.a
 ¶ Procurare matrimonium pro alio contrahente illud verè sacramentum est. 106.b
 ¶ Puerperij tempore an liceat debitum vel petere vel reddere. 212.b
 ¶ Purgatorius locus & limbus puerorum nõ dum satis inter doctores constat quo ordine dispositi sunt. 558.a
 ¶ Pythagorici aiebant in centro terre elementum ignis conclusum, quem Iouis custodiam appellabant. 455.b

Qualitas quomodo definiatur à philosofo. 100.b
 Qualitates primæ vtrum restituentur corporibus resurgentium. 447.a
 ¶ Quies, delectatio, & gaudium, in quo differant. 568.b
 Quinta essentia locum non habet in elementis. 732.a
 Quinta essentia an detur in corporibus gloriosis. 624.b

Rabbi Moyses negabat mundum factum propter hominem. 549.a
 ¶ Raptor matrimonio sibi associare potest raptam. 157.b
 Raptus alienæ sponse matrimonium contrahendum impedit. 270.b
 ¶ Receptacula animarum vtrum in vnica contineantur caeuerna. 459.a
 Receptacula animarum quare numero quinario terminantur. 452.a
 Receptaculorum animarum distinctio. 459.a
 ¶ Reconciliatã vxorẽ an teneatur vir catholicus in suã domum & thorũ recipere. 316.a
 Recõciliare vxorẽ per diuortium dimissã semper potest vir si emendata fuerit. 267.a
 Si vero incorrigibilis est, non licet, ibid.
 Regni cælorum possessio quæ. 534.a
 Religionem an possit profiteri sponsa vi oppressa ab sponso. 117.a
 Religionem profiteri non potest alter coniugum altero inuito ante copulam. 112.a
 Remediũ eõtra concupiscentiã duplex. 96.a
 Reprobi non videbunt deitatem in seipsa in die iudicij. 524.a
 Reprobi à bonis localiter disgregabuntur in die iudicij. 531.a
 Reprobi vtrum cum integritate mēbrorum resurgent. 440.b
 Repudium est contra ius naturæ. 219.a
 Repudium nulli gentium licitum fuit sub lege naturæ. 221.b
 Repudium ex parte vtriusq; coniugis Impe-

ratorum leges concedunt. 221.b. & seq.
 Repudiũ an fuerit Iudæis licitũ. 222.a. & seq.
 Repudium Moyses tanquam minus malum fieri permisit impune. 224.a
 Repudium gentium quas ob causas fiebat. 224.a
 Repudium sola fornicationis causa semper fuit licitum, non autem aliàs. 226.b
 Repudij Iudæorũ & Romanorũ forma. 224.b
 Repudij libello dato an liceret tã vxori, quàm viro aliud inire connubiũ. 215. aliàs. 226.a & sequent.
 Repudiare vxorem etiam apud Romanos vitio dabatur. 221.b.
 ¶ Requies præstantior est motu. 548.b
 ¶ Restitutio quantum differat à satisfactio- ne. 481.a
 ¶ Resurrectio Christi fuit, futuraque est causa resurrectionis nostræ. 401.b
 Resurrectio an sit futura in instanti. 415.a.b
 Resurrectio finalis nequit rationibus naturalibus probari, imò nec persuaderi. 398.b
 Resurrectio corporũ celebrãda est summo diluculo dum aurora clarere incipiet sole existente in oriente, & luna in occidẽte. 418.b
 Resurrectio futura vtrum sit aliquo pacto naturalis. 398.a.
 Resurrectio Christi an fuerit causa resurrectionis damnatorum. 402.a.
 Resurrectio corporũ quã variè à variis pdita fuerit, tũ Philosophis, tũ hæreticis. 389.a.b.
 Resurrectio respectu principij actiui est super naturalis. 368.b.
 Resurrectio non est simpliciter naturalis, sed secundum quid. ibidem.
 Resurrectio omnium in quibus locis fieri debeat. 426.b.
 Resurrectio electorũ fiet cũ omnibus mēbris quæ ad integritatẽ naturæ spectant. 439.a.
 Resurrectionẽ necessariò futurã quibus rationibus demonstrandum. 390.a.b. & seq.
 Resurrectionem carnis futuram nos fides catholica docet. 389.b. in fin.
 Resurrectiones duas Papias Ioãnis discipulus commentus est: cuius errore intinctus fuit Lactantius. 410.a.
 Resurgere quid sit. 430.a.
 Resurget quicquid est de veritate humanæ naturæ, tam in corpore quàm in anima. 435.a. & 436.b.
 Resurgent homines in vtroque sexu. 445.b.
 Resurgent omnes in ætate iuuenili, etiam si senes mortui fuerint. 443.a.
 Resurrexit nullus cum Christo ratione sancti tatis. 406.b.

Resur-

Index Alphabeticus.

Resurgemus omnes in eo loco in quo mortui fuerimus. 427.a.
 Qui resurrexerunt cum Christo an iterũ mortui sint. 408.a
 Qui resurrexerunt cum Christo erant in limbo. 408.a
 Resurrecturus in vitam est idẽ homo qui per mortem cecidit. 430.a
 Resurgentes in corporibus gloriosis vtrum possint vti hac animali vita, comedere scilicet, & bibere. 447.b
 Resurgentes recipient eundem vultum colorem & effigiem & quantitatem quam viuentes retinebant. 444.a. & seq.
 ¶ Respublica ciuili spiritali subseruit. 68.b
 Respublica opificibus destituta eos cogere potest quos sibi necessarios videt. 80.b
 Respublica Socratis de habẽdis vxoribus cõmunibus merito ab Aristõ repudiata. 77.b
 ¶ Roma an sit necessaria sedes Pontificis maximi. 40.
 Romana sedes, vide Sedes.

Sacerdos non baptizatus absolueri non potest poenitentem, nec conficere. 25.a
 Sacerdos per saltum promotus omnium ordinum functionem exercere potest. 25.b
 Sacerdotes legis naturæ, veteris & nostræ in quo differant. 25.a
 Sacerdos an aliquo casu cogi possint vxores ducere. 81.a
 ¶ Sacramenti nomen dupliciter vsurpatur. 305.a
 Sacramentorum defectus num Deus suppleat quantum ad vitimos effectus. 25.a
 ¶ Salomon an licitè potuerit cum alienigenis prohibitis contrahere. 300.b
 ¶ Sanguinis cõmunicatio, vnde cõsiderata cõsanguinitatis nomen non obtinet. 321.b
 ¶ Sancti vtrum pro ijs orent qui sunt in Purgatorio. 493.a. vide, Orare.
 In sanctos sic affecti esse debemus, vt in dominum Christum præ cunctis debeamus esse deuoti. 500.b
 ¶ Sara consobrina fuit Abrahæ. 335.b
 Sara an fuerit soror & coniux Abrahæ. 335.a
 ¶ Satanam deligatum à Deo per mille annos quid sit. 410.b
 ¶ Satisfacere potest quis pro alio. 470.b
 ¶ Sedere à dextris Dei quid significet. 521.b
 Sedes Christi in iudicio quæ. 531.a
 Sedes Romana tanto tempore durabit, quanto duratura est fides euangelica. 597.a
 Seminatio extra vas q̄ sit peccatum. 166.a

¶ Sensus omnes vtrum habebũt omnes suos vsus in corporibus gloriosis. 628.a
 Sensationes in corporibus beatificatis quib⁹ modis fiant. ibidem.
 Sensationes an erunt in anima separata à corpore. 658.b
 Per sensationes vtrum corpora gloriosa concipient noua rerum iudicia. 630.b
 ¶ Sententia illa, Venite benedicti, & ite maledicti, an sit vocaliter pronuntianda. 529.b.
 Sententia ecclesie an sit necessaria ad dissol- uendum matrimonium cum ancilla ignorante contractum. 246.a
 ¶ Sepultura opus est misericordie. 483.b
 Sepulturæ officio viuus & defũctis vtile. 483.a
 ¶ Seruus si ordinetur, sacramentum suscipit, ordinum tamen vsu caret. 53.b. & 54.a
 Seruus non est heri in his quæ sunt naturalia. 243.a
 Seruus de consensu heri contrahens cum ancilla põt eo inuito cum illa habitare. 243.a.
 Seruus coniugatus in quibus teneatur heri seruire. ibidem.
 Seruus inuito domino nõ potest religionem profiteri: potest tamẽ votum castitatis simplex emittere. 244.a
 Serui an possint inter se matrimonium contrahere absque licentia dominorũ. 242.a.b
 Seruũ cõiugatũ an possit herus vèdere. 243.b
 Seruitus duplex naturalis & legalis. 242.b
 Seruitus an sit contra naturam. 246.b.
 Seruit⁹ an mrimonio supuenire possit. 246.b
 Seruitus quando matrimonium impediatur vel non. 244. 245. 256.
 Seruitutis impedimentũ nõ est necessariũ, sed voluntariũ. 145.a. vide Impedimentum.
 ¶ Signum Christi ad iudicium aduentantis. 150.b. & seq.
 Signa quindecim diem iudicij antecessura referunt diuus Hieronymus. 503.a
 Signa quænam sint diem iudicij antecessura. 501.b. & seq.
 Signa præcedent diem iudicij non solum in astris, verum in elementis, vt in aere, in mari, & in terra. 505.b
 Sinus Abrahæ est quicumque locus, quo animæ compurgatæ requiescunt, quid ideo paradifus cælestis, est. 459.b
 Sinus Abrahæ secundum Tertulianum locus est non cælestis, sublimior tamen inferis, in terim refrigeriũ animarũ iustorum. 464.a
 Sinus Abrahæ vnde dicitur. ibidem.
 ¶ Sponsus quare sic dicitur. 119.
 Sponsi non coguntur ab ecclesia propter spõsalia iurata, ad matrimonium. 124.a
 Spon-

Index Alphabeticus.

Sponsio in hæresim lapsa dirimuntur sponsalia. 128.b
 Sponsa vi ab spōso oppressa an eo inuito pos sit religionem profiteri. 117.a
 Spōsa spōsum admittēs putās eū velle mīmo niū consummare excusatur à peccato. 141.b
 Sponsalia quid. 129.a. & 120.a
 Sponsalia vnde dicta. 119.a
 Spōsalia de futuro an alia via quā per carnalē copulā sine expresso cōsensu de præsentī cē scatur in matrimonium transire. 126.b
 Sponsalia quot modis dirimuntur. 127.a. & 128.a. & sequent.
 Sponsalia iurans si velit postea religionem in gredi, an teneatur prius contrahere. 127.b
 Sponsalia de futuro transfusa sunt in matrimonium de præsentī per superuenientem carnalem copulam. 105.b. in fi.
 Spōsalia ne utiquā sufficiūt ad matrimonium nisi si nouus de p̄sentī cōsensu accesserit. 120.b
 Spōsalia nō sunt de essētia matrimonij. 120.b
 Sponsalia possunt inter absentes per procura tores vel per literas fieri. 120.b
 Spōsalia ante septenniū nō sunt valida. 122.a
 Sponsalia de futuro iureiurando firmata vim non habent matrimonij de præsentī. 123.b
 Sponsalia de futuro contrahēs cum duabus & cum secundo fallaciter cōgressus, cum qua cogi debeat matrimonium inire. 126.a
 Spōsalia quot modis cōtrahantur. 120.b. & seq.
 Sponsalibus de futuro si accedat copula, Ec clesia cogit ad matrimonium. 103.a
 ¶ Spurius nō tenetur in conscientia hæredita tem filio legitimo restituere. 357.a
 ¶ Sol & Luna circa diem iudicij re vera obscuro rabuntur. 504.b
 In Solis quiete tempore Iosue, vtrum omnes orbes quieuerint. 548.a
 ¶ Sani quales sūt futuri in die iudicij. 404.a. b
 ¶ Status temporis in homine triplex. 122.b & 249.a
 ¶ Status religionis perfectior est longē quam status nuptialis. 295.a
 ¶ Stipes affinitatis sunt marit' & xoris. 344.b
 Stipes consanguinitatis quis. 320.b
 ¶ Subdiaconus ad horarum canonicarum re citationem tenetur. 23.a
 Subdiaconi officium. 19.b. Vide Diaconus.
 ¶ Subtilitas i corpore glorioso duplex. 631.b
 Subtilitas an sit inter dotes corporis gloriosi connumeranda. 631.a. b. & seq.
 Subtilitas & ipsibilitas i quo differat. 632.a
 Subtilitatis dos in beatis corporibus an occu pabit locum. 635.a. b. & seq.
 Subtilitatis dotes. 636.b

¶ Suffragiū aut satisfactoriū opus nemo pōt suo noie prestare qd sit apud Deū merito riū, nisi sit in gratia & amicitia Dei. 473.a
 Suffragiū pro multis oblatū nulli eorū tm pro dest, quātū si pro illo solo offerretur. 486.b
 Suffragia mortuorum quā antiqua fuerint in ecclesia. 480.a. b
 Suffragia an damnatis profint variæ opinio nes. 485.b. & seq.
 Suffragia quæ quis pro altero offert, vtrum si bi ipsi qui offert profint. 273.a
 Suffragia quæ dicantur. 471.b
 Suffragia viuentium non profint pueris in limbo. 488.a
 Suffragia viuorū nō solū viuus profint si pro illis offerātur: verum etiam mortuis. 471.b
 Suffragia peculiariter oblata pro singulari de functo, licet ratione charitatis in qua fundā tur profint quibuscunq; in ea existentibus nihilominus simpliciter plus profint illi pro quo offeruntur. 475.b
 Suffragia quæ defunctus fieri iussit, si tot tan taque sint, vt poenæ purgatorij persolu endæ sufficiant, an postmodum mora & retardatio ea persoluendi defunctum re moretur ne tā cito poenas euadat. 486. a. b
 Suffragia nra nihil p̄sunt beatis aīabus. 479.a
 Suffragia quæ vel ecclesia, vel alius offert pro aliquo viuente, non profint nisi is quoque pro quo offeruntur sit in gratia. 473.a
 Suffragia & preces damnatorum Deus solet exaudire, non quidē ob eorum dignitatem & meritum, sed si iusta petant. 474.b
 Suffragia peccatorum per vitiosum ministrū exhibita nihil valoris amittunt, qui ex ope re operato prouenit. 472.a
 Suffragia particularia illa magis sunt singula ria & plus adiuuantia quæ ipse defunctus fieri iussit. 486.b
 Suffragijs ecclesie fruuntur peccatores. 186.a
 Suffragiorum tria genera. 381.b
 ¶ Supputandi gradus affinitatis in Ecclesia qualis vsus. 324.b
 ¶ Supnaturalia à nobis intelligi possūt. 480.b
 ¶ Susceptor esse iure prohibetur, qui non est baptizatus, non tamen hæreticus. 371.a
 Susceptores plures an contrahant cognatio nem. 369.a

T.

¶ Actus sensus in beatis corporibus erit vsui: poterunt enim se mutuò tange re. 630.a
 ¶ Temporibus sacris an liceat debitum pete re. 204.a
 ¶ Tenebrarum tria genera. 458.a

¶ Te-

Index Alphabeticus.

¶ Testes accusando matrimonio necessario adhiberi debet: quia coniugum assertione non debet matrimonium dirimi. 691.b
 ¶ Testamentū qd nō valeat nisi quinq; testi bus confirmatū an sit cōtra euāgelium. 69.b
 ¶ Tonfura clericorum non est de essentia Sa cramenti ordinis. 28.a
 Tonfura prima, an sit propriè ordo. 29.a. Vi de in verbo Corona.
 Tonfura prima, an possit à parociano confer ri. 46.b
 ¶ Traianus ab inferis in vitam resuscitatus preci bus D. Gregorij in cœlū euolauit. 478.b
 ¶ Tubam canere in die iudicij quid sit. 472.b
 Turpitudine duplex, vna poenæ, altera culpæ. 83.b
 Turpitudine coniugalis officij non est culpæ, sed poenæ. 83.b
 V.
 ¶ Elaminis nuptiarum ratio optima. 99.a
 ¶ Verba non sunt necessaria etiam in valentibus loqui, sed sufficiunt nu tus. 105.b.
 Verba nulla citra interiorem consensum ma trimoniū quo ad Deum perficiunt. 151.a
 Verba consensum exterius exprimentia an sint de essentia matrimonij. 105.b.
 Vetuli & decrepiti senes an iure possint ma trimonio coniungi. 245.a
 ¶ Vestes episcoporum & sacerdotum, quid que earum vnaquæque significet. 37.a. b
 Vestes Pontificis maximi antiquæ legis. 48.a
 ¶ Videre Deum sicuti est quid. 595.b
 Videre non satis est ad cōprehensionē. 596.a
 Videre aliquid in verbo Quid sit. 601.b
 ¶ Visio beata suapte natura est p̄petua. 611.a
 Visio quæcunq; beata est notitia simplicis sima eademque apprehensua. 607.b
 Visio beata in sua natura & essentiali virtute includit voluntatis reſtitudinem, quæ est ad beatitudinem necessaria. 612.a. b.
 Visio beata siue animæ Christi, siue alius cuiuslibet nō repræsentat per modū habitus, sed per modum actus. 607.a
 Visio beata eminenter continet perpetuum & honestissimum gaudium, & fructum. 614.a
 Visio beata nulli subditur contrario. 612.a
 Visio post resurrectionē nō erit intēsiō. 615.a
 ¶ Visiones in beatis an sint omnes eiusdē spe ciei. 599.a
 ¶ Vinum nuptiarum coniugalem lætitiā si gnificat. 77.a. & 87.b.
 ¶ Violentia quid. 145.b
 Violentiæ duplex genus. 146.a

Violentia conditionata in sola voluntate & brutorū appetitu reperiri potest. 146.a
 ¶ Violatio ecclesie nisi legitime cōstiterit nō est à celebratione abstinendum. 205.a
 ¶ Vipera & aliæ serpētes partu nō distrūpūtur cōtra opinionē Plinij & Dioscoridis. 76.b
 ¶ Vir & vxor quali iure gaudent æqualitate non quantitatis, sed proportionis. 202.a
 Vir pōt quæcunq; vota vxoris irritare. 203.b
 Vir an possit vxore inuita & relicta militare. 204.a
 Vir potest inuita vxore se in seruum vende re, vxor verò non item. 245.a
 Vir si fornicetur post diuortium an possit cō pelli ad vxorem redire. 267.b. Quid in con scientia. 268.a
 ¶ Virginitas quid. 647.b.
 Virginitas post sufficientem hominum pro pagationem semper fuit matrimonio præ stantior. 180.b
 Virginitatis aureola fortē non donatur in cæ lo, nisi qui voto illam confirmauerunt. 647.a
 Vide Aureola.
 Virginitati tempore legis Moysaice an præ ferretur coniugium. 180.a
 In virginitate tria consideranda. 647.b
 ¶ Virgo Maria an in cælū corpore euecta fue rit. 409.a. vide plura in verbo Maria virgo.
 Virgines prudentes & imprudentes. 531.b
 Virtutes cœlorum cōmouendas in die iudicij quomodo intelligendum. 505.b
 ¶ Vitæ æternæ nomine quid intelligatur in sacra scriptura. 563.b.
 ¶ Viui qui tempore iudicij probl reperientur non tantum tormentum in conflagratio ne sustinebunt sicut mali. 542.a
 Viuos in die iudicij rapi obuiam Christo quo modo intelligendum sit. 422.a
 ¶ Vnctio triplex. 618.b.
 ¶ Vniuersitas an possit quem de fonte leuare. 370.a
 ¶ Vocis iudicij virtus. 404.a (402.b)
 Voces aliquæ an sint futuræ in die iudicij.
 Vocalis sermo an sit futurus in beatificato cor pore. 629.b (110.b)
 Votum verbis non indiget sicut matrimonium
 Votum metu emissum an sit validum. 153.b
 Votum virginitatis à beatissima virgine or tum habuit. 181.b
 Votum non reddendi debitum coniux emit tere nequit altero inuito. 203. & seq.
 Votum simplex castitatis potest seruis inui to domino emittere. 244.a
 Votum castitatis semper fuit à lata euāgelica lege ordinibus sacris annexum. 288.a

Vo-

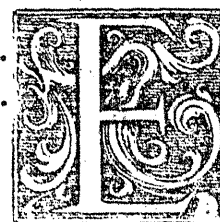
Votum solenne à simplici quomodo differt. 290.b. & 294.b.
 Votum bifariam fit solenne. 291.a
 Votum præcise non contrahendi matrimonii, non est votum castitatis, neq; per simplicem fornicationem violatur. 291.a
 Post votum simplex si matrimonium contrahatur, ratum est. 291.b. licet graue peccatū est. 271.
 Quis verò dispenset. 273.a. & quid remedij adhibendum. 292.a
 Votum quid. 290.b. & seq.
 Votum quotuplex. 295.b
 Votum solenne à neophytis susceptum vtrum habeat vim dirimendi matrimonium antiquū, ac si nouum ipse pacisceretur. 314.b
 Voto castitatis obstrictum aliquo casu cogi possint matrimonia inire. 80.b. & seq.
 Vouere continentiam coniuges quibus modis possint. 117.b
 Vouere castitatem an possit vxor dimissa sine licentia coniugis. 267.b.
 Vfus rationis in quibus sit necessarius. 49.a.b
 Vfus matrimonij quot modis accidere possit vt sit peccatum. 83.a. & latissimè. 199.a. & sequent.
 Vfus coniugalis potest esse apud Deum meritorius gratiæ. 82.b.
 Vsum matrimonij illicitū qui dixerint. 81.b
 ¶ Vxor propter quid ducenda. 77.a. & seq.

Vxor an possit diuortium petere sicut ipse vir. 359.a
 Vxor an sit restituenda viro vitæ restituto, an verò per mortem naturalē coniugium dissoluatur quo ad vinculum. 117.b
 Vxorem fratris an quis possit ducere. 350. & seq. Vide plura in verbo Matrimonium.
 Vxorem prostituens non potest ab ea diuortium petere. 255.b
 Vxorem interficere an liceat viro in aliquo casu. 274.b. & seq.
 Vxorem adulteram interficere non licet viro priuata autoritate, quantumuis in flagranti delicto deprehensam. 274.b
 Si tamen occiderit nullum est decretum publicum supplicium. 275.a
 Vxore quatenus licitum sit vti. 195.b
 Vxore vti sanitatis gratia an sit peccatū. ibid.
 Vxores plures nulli vnquā habere licuit, nisi cui fuit diuina reuelatione cōcessū. 213.b
 Vxores plures ducens infamis est, & de hære si suspectus. 215.b.
 Vxorū pluralitas an sit contra finem matrimonij. 209.b. an licita fuerit ante legem euangelicam. 211.b
 Vxoribus pluribus qui apud Ethnicos vtebatur, vnicam illarum habebant, quæ esset mater familias. 212.b.
 Vxoridum quot modis matrimonium impediatur, aut contractum dirimat. 270.b.

FINIS.

DISTINCTIO VIGESIMA QUARTA. De Sacramento ordinis & eius annexis.

Text^o.
 Cap. 1.

Xpedito sermone sacramentorū quinque, ad singulos Christianos pertinentium, sextum locum sibi vendicat sacramentum ordinis, quod ecclesiasticæ Reipublicæ ad procreandos spirituales filios necessarium est. Est enim ordo, Sacramentū quo potestas spiritualis significatur & traditur in ordine ad sacrosanctum corpus Christi consecrandum. Quod quidem sanctum ordinis sacramentum, qui Ecclesiæ subtrahūt, heretici planè sunt, eius nimirum pulchritudinem & decorē contemnere molientes, quæ tanquā regina sedet à dextris Principis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Splendet enim Ecclesiæ corpus, vti ait ad Corin. Paulus, membrorum diuersitate: vt aliud sit oculus, aliud auris, aliud verò manus vice, atq; aliud fungatur officio pedis. Vnde & ad Ephe. Alios, inquit, dedi (scilicet Christ^o) Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios pastores & doctores in opus ministerij.

Definitio ordinis.

Psal. 44.

1. Cor. 12.

Ad Eph. 4.

Cap. 2.

ritus sancti gratiam septē sunt Ecclesiastici ordines, quorum munera Christus seruator noster per semetipsum exercuit, ac subinde partim instituit, partimq; instituēda insinuauit. Hæc autē, vti in Epistola ad Gudifredū autor est Isidorus, sunt ostiarius, lector, exorcista, acolytus, seu acoluth^o, subdiaconus, diaconus, presbyter. Ostiarij cura est, clauēs habere Ecclesiæ, & quæ intus sunt custodire, cymbalo populum cōuocare, genus immundū infidelium ingressu arcere. Quo vtiq; officio Christus, qui ostiū, inquit, sum, per me si quis introierit, saluabitur, functus est, quando flagello de funiculis confecto vendētes & ementes eiecit de templo. Quapropter eiusmodi ordo in traditione clauium & cymbali confertur. ¶ Lectoribus autem incumbit cathecumenos prima fidei rudimenta erudire, & vetus testamentum legere. Quorum igitur ordinatio in traditione lectionarij consistit. Horum exemplar præbuit Christus, quando in medio seniorum librum Esaię aperiens, distinctè ad intelligendum legit.

Can. Perle
 tis. 25. d.

Ostiarius.

Ioan. 2.

Lector.

Luce. 4.

A

¶ Exor-

Exorcista. ¶ Exorcista officium est energumenos demonum expulsionem mundare, quibus ideo exorcismo liber in sua ordinatione exhibetur. Quod quidem beneficium Christus praestitit, tum surdo & muto, cui salua sua delinitis auribus ait: Epheta, quod est, aperire: tum etiam Magdalenae atque alijs, de quibus demonia eiecit.

Marci. 7.

Acolytus. ¶ Acolytus, seu acolytus idem graece quod subsequens, huic potissimum ministerio addicitur: ut subdiacono vinum & aquam porrigat. Quare dicitur & cerosferarij sint, per traditionem tamen vicesolorum ordinantur. Atque isti ordines quatuor, minores dicuntur.

Cap. 3. ¶ Quinto ascensionis gradu locatur subdiaconus: graece hypodiacon^o, quasi diaconi minister, qui prope calicem cum materia consecranda subministrat, quem ille sacerdos ministrat. Hi autem Moisaica lege Nathinei dicebantur, ut apud Esdram legitur: qui erant Levitarum ministri, quibus Levitis diaconi apud nos respondent. Debent praeterea aquam, bacile & manutergium ad lotionem presbyteri habere parata: tamen si per suspensionem vacui calicis cum patena characteris imprimatur, ut Synodus nostra sancta Florentina admonuit: cum illa forma. Videte cuiusmodi ministerium vobis tradit. &c.

Diaconus. ¶ Super his sunt diaconi: hoc est, ministri, nam ipsi sunt qui pres-

bytero proximè administrat. Quorum idcirco figuram Levitae olim praeferebant, in ministerium sacerdotum assumpti: adeo ut & levitarum nomen diaconi modo retineant. Eorum ergo muneris est materiam consecrandam sacerdotibus porrigere, sed potissimum Evangelium legere, illudque per modum catechismi absque solennitate praedicare. Quapropter tunc diaconus ordinatur, dum librum Evangeliorum sub forma ab Episcopo prolata recipit.

¶ Denique presbyteri, hoc est, seniores, ob sacramentorum administrationem sacerdotes, ut potest sacerdotes, appellantur. Quorum ideo ordinatio tunc perficitur, dum ordinator materiam eis praebens consecrandam, Accipe, inquit, potestatem offerre sacrificium Deo, missasque celebrare tam pro vivis, quam pro defunctis. Congruit autem ut prius eius manus oleo benedictionis ad illam muneris sublimitatem consecrentur. Et post modum per manuum impositionem, facultas qua remittendi peccata funguntur, designetur.

¶ Ex his commemoratis ordinibus sacerdotium proculdubio sacramentum est, quod utique citra haereseos labem inficiari non licet. Quamobrem & characterem imprimi, & gratiam confert. Fuit enim à Christo Domino in ultima coena, quantum ad po-

Presbyter.
Sacerdos.

Cap. 4.

ad potestatem consecrandi, institutum, & post resurrectionem facultate remittendi peccata, quae antea fuerat Petro promissa, cumulatam. Sed & de diaconatu idem sentire congruit: nam ut in Actis Apostolorum memoriae proditum est, per manus impositionem septem fuerunt diacones ordinati, quorum cum sanctos mores Paulus in priori Epist. ad Timoth. tam anxie deponat, citra dubium altaris ministerio per sacramentum ex Christi institutione sunt addicti, & in diaconos & subdiaconos divisi. Igitur tres isti ordines, qui idcirco & maiores dicuntur & sacri, votoque continentiae, onerique divinum officium persolvendi obnoxij sunt, inter sacramenta Ecclesiastica referuntur. Reliqui vero quatuor minores, Ecclesiae sancto decreto instituti creduntur. Quare eatenus sacramenta censentur, quae sunt sacramentorum praebula.

Cap. 5. ¶ Omnium autem clericorum insignis, corona est, quam Petrus in memoriam spinæ coronae Domini gestasse, tum Beda in lib. de gestis Angelorum, tum & alij nobiles auctores scripto retulerunt. Prima vero tonsura inter ordines proprie non habetur, sed est quoddam ordinum rudimentum, utpote per quod clericus nulli officio ecclesiastico mancipatur, quo laicus fungi nequeat. Deputatur enim non nisi divinis laudibus canendis.

Actuum. 6.

Beda.

1. Tonsura

¶ At vero sacerdotum duo sunt ordines: nempe, eorum, qui simplices sunt presbyteri, & eorum, qui episcopali dignitate fulgent, atque adeo sacerdotum apicem obtinent. Nam etsi sacerdotum munus sit, sacramentorum administratio, tamen simplices neque omnia possunt perficere, ut sacramenta confirmationis & ordinis, neque templum, altaria, & vasa consecrare, quae quidem episcoporum sunt propriae functiones, atque adeo, ceu consummato sacerdotio pollentes, summi sacerdotes appellantur. Quod fit, ut episcopatus, licet ordinaratione sit, qua altior est dignitatis gradus, non tamen sit per se sacramentum, sed sacerdotalis sacramenti perfectio, cuius character per Episcopalem consecrationem ad alia munera exequenda protenditur, quae simplex sacerdos praebere nequiverat. Atqui discrimen hoc Episcopi & presbyteri divino iure per Christi institutionem semper fuit in Ecclesia designatum. Apostolos quippe Christus in Episcopos creavit, ut inter quaestiones veteris & novi testamenti August. pro constantissimo ducit, quibus subinde Episcopi successerunt: cum tamen presbyteri non nisi septuaginta duorum discipulorum vicem gerant, ut Anacletus Papa auctor est. Tametsi Apostolus Paul. alterutro saepe nomine utrumque comprehendat.

Cap. 6.

Episcopatus

Aug. c. 93.

C. Innoc. 21. dist.

Cap. 7. Ad hæc & episcopis tum archiepiscopi, tum & superius patriarchæ præferuntur, & cardinaliū se natus, vt pulcherrima hæc mēbro rum compago in vnum summum Pontificem cōsummetur, quivice Christi omnium sit culmen & caput. Quos quidem vniuersos ordines sacrosanctæ ecclesiæ, vt locorū dignitate, sic & indumentorū varietate & decore merito decuit esse dignos.

DISTINCTIONIS
vigesimalis quartæ. Quæstio prima. De substantia sacramenti ordinis & eius qualitatibus.

Secundus tomus nostri huius instituti operis: tribus erit partibus distributus. Nam cum primus quinque nobis Sacramento rum disputationem præstiterit, quæ singulis personis coaptantur, in hoc præfenti reliqua duo tractanda supersunt, quæ non singulis membris, sed toti reipublicæ & ecclesiæ in commune bonum sunt necessaria. Ea verò sunt ordo & matrimonium, quorum prius ad procreationem filiorum spirituum attinet, posterius vero ad propagationem filiorum secundum carnem. Quibus denique tertium est mēbrum adhibendum de statu resurgētium. At qui tractatus Sacramenti ordinis duas occupabit distinctiones, quarū hæc vigesimalis quartæ circa eius substantiam, partes & qualitates versabitur. Secunda verò de ijs, qui ordinare quique ordinari possunt, cōtinebit sermonem. Quocirca distinctionis præfentis duæ erunt quæstiones, primâ de substantia & partibus sacramenti ordinis, & secunda de quibusdam, quæ eidem sunt sacramento connexa.

ARTICVLVS I.

Vtrum ordo in ecclesia esse debeat.

Igitur quæstionis primæ articulus primus est, an sit hoc est, an esse debeat ordo in ecclesia. Et arguitur id non decere. Primò. Ordo dicitur prælationem eorum qui subditos habent: ecclesiam verò id nō decet: quia videtur libertati repugnare qua nos Christus donauit, iuxta verbum Ioan. 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis.

¶ Secundò. Christus Matthæ. 10. videtur huiusmodi ordines condemnare dicens, Principes gentium dominantur eorum, vos autem non sic, sed quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Et ad Ephe. 2. Apostolus, Inferiores, inquit inuicem arbitantes.

¶ In contrarium autem est illud eiusdem apostoli ad Roma. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Vnde colligitur quòd in ecclesia, quæ à Deo est, quippe quam ipse suo sanguine edificauit, ordo esse debeat.

¶ Primum omnium hic de nomine ordinis fortasse quispiam hæsitet, cur isti ecclesiæ gradus & magistratus sic appellentur: nam ordinis nomen latius multo patet ad res vniuersas. Ordo enim auctore August. 10. de ciuita. cap. 13. est parium dispariumque rerum sua cuiq; loca tribuens dispositio. Dicuntur namque & religiosorum ordines, & conjugatorum, atque virginum. Quin verò in reipublica civili sunt ordines. Vnde Cicero & alij, senatum, ordinem amplissimum appellat. Erant enim tres ordines, scilicet, senatorius, equestris, & plebeus. Et modo in reipublica est ordo opificum & nobilium, vt comitum, ducum: & in militia ordo peditum & equitum. Quin verò vulgatum dictum est, tum reipublicam bene habere, cum vnusquisq; suum seruat ordinem, vt Homil. 2. super lib. Numer. ait Origenes, vbi hos diuersi generis ordines cōnumerat.

¶ Ad hoc respondetur, nomē latissime significationis sanctos patres per antonomasiam gradibus ministrorū ecclesiæ accommodasse, vt docerent quod quamuis ad omnes alios magistratus civilis reipublicæ, ad aliosq; virtutū gradus diffundatur, tamen inter Christianos per excellentiam ministris ecclesiæ secundū diuersas eorum dignitates competeret. At qui ordo secundum proprium significatū relationem &

Partis negatiue.

1. Argum.

2. Argum.

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

Ordo quid.

Origenes.

Solutio ratiōnis obiectiōnis.

Ordo Ecclesiasticus quid.

Definitio ordinis.

Signaculum quomodo accipiat.

Definitio Scoti reprobat.

Heretici hoc sacramentum negant.

Lutherus.

Vise locum.

Psal. 44.

nem & habitudinem inter superiores & inferiores significat vel personas ipsas & status diuersos. Quam ob rem Thomas Waldensis tom. 2. De sacramentis. c. 116. Ordo, inquit, est sacramenta ministrantiū habitudo legitima, cuiq; ratione ministerij conueniēs. Inde tamē tractū est ad significandum illud sacramentū, quo idem ministri initiantur, & per gratiā ad rite administrandum sacramenta consecrantur. ¶ Vnde, vt Petrus Lombardus definit, Ordo est signaculum Ecclesiæ, per quod spiritualis potestas traditur ordinato: puta, vt in textu dicebamus, est sacramentum, quo potestas spiritualis significatur & traditur in ordine ad sacrosanctum corpus Christi consecrandum. Itaq; signaculum non accipitur pro caractere ordinis, sed pro sacramento, quo character imprimitur, qui est potestas illa spiritualis. Quo circa ordo idem est in præfentiarū quod ordinatio. Atque adeo non est tam exacta definitio illa Scoti, qd sacramentum ordinis sit potestas spiritualis: nam potius est ordinatio per quam eadem potestas acquiritur. ¶ Hoc ergo sanctum ordinis sacramentum de medio tollere conantur heretici. Witleff siquidem, vt est videre apud Waldesem tom. 2. De sacrament. cap. 7. & 28. sacramentum ordinis abnegat, quāuis postmodū idem Waldensis cap. 116. referat eundē concessisse, in primitiua ecclesia fuisse presbyterū & diaconū, nō tamen sacramento sensibili initiatos, sed per internam Christi inspirationē, vt cap. postea. 123. commemorat. De qua re dist. sequenti nobis resurten dus est sermo. ¶ Eandem heresim ab orco suscitauit Lutherus, qui in suo illo pestilenti libro de abrogāda missa priuata, omnes istos ordines ecclesiasticos prostermit, pessundatq; dicens, hierarchiam ecclesiasticam, in qua constituitur summus sacerdos, deinde episcopi & sacerdotes, esse similem Gentilitiæ constitutioni de sacerdotibus Iouis, Veneris, & Saturni. Christianus enim, inquit, populus debet esse omnino simplex, in quo prorsus nulla secta, nulla differentia personarum, nullus laicus, nullus clericus, nullus monachus esse debet sed tantum prædicatores. Ecce monstrificā Lutheri Ecclesiam sine capite & membrorum varietate. Cōtra hanc autē heresim satis superq; dist. 13. q. 1. art. 1. locuti sumus, ad demonstrādam ecclesiæ hierarchiā episcopis, presbyteris atq; alijs ministris distinctā, quasi reginam, vt est in Psal. 44. circumdatā varietate à dextris Christi sedere. ¶ Et ideo nihil est reliquū, quòd hic possimus adhibere, sed satis est duas conclusiones simpliciter ponere. Pri-

ma. Decentissimum fuit, in dō necessarium, ordinem in Ecclesia existeret. Potissima huius ratio est, qd Christus omnia sua opera tam naturæ quā gratiæ ad similitudinē virtutis suæ produxit, vt per ipsa eadē opera cognosceretur, iuxta verbum Apostoli ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: in Deo autem sicut intus inter personas: ordo est originis, vt pater à nullo procedat, & filius à patre, & spūs sanctus ab utroq; ita & in virtute, qua cuncta procreat, ordinis pulchritudo lucet, vt p superna infimā gubernet, disponat & administret. Quare in supra cœlestibus spiritibus idē est ordo, vt per superiores inferiores illuminet, præter beantem visionem, quæ cuncti essentiam contuentur. Et in operibus naturalibus elementa cœlestibus orbibus subdidit, quorum terra infimo loco subsideret, vt omnis inferiorū virtus, vt ait, in Meteor. Aristot. à cœlestibus latioribus gubernaretur. Quocirca & omnem ciuilem rem publicam lumine naturali docuit, vt caput sibi institueret & digniora mēbra, per quæ inferior populus iustitiā reciperet. Barbari ergo sunt & humano nomine indigni, qui hac ordinis micante luce & pulchritudine Ecclesiam Christi, quæ inter mundi politias optima est, denudare contendunt. Sanè cum non solum in lege veteri Deus summum sacerdotem, ac sub ipso alios, & præterea Leuitas instituerit, qui diuino cultui essent mancipati: verum & gentes natura ratio docuit, nullum, siue Dei veri, siue Deorum cultum sine sacrificijs & sacerdotibus vigere posse. Quapropter Dionysius ecclesiasticam hierarchiam instar cœlestis depinxit episcopis, presbyteris & diaconibus distributam. ¶ Accedit autem particularis ratio in ecclesia, quòd cum sacramenta sint instrumenta passionis Christi, quæ ab ipso virtutem habent supranaturalem conferendi gratiam, ratio subsequēter postulabat, vt eorum ministri in ordine sanctitatis constituerentur, & quò eadem sacramenta idonee administrarēt gratia suffunderentur. Quam ob rem nisi heretici prius virtutem sacramentorum supranaturalem negassent, nunquam ordines sacros inficiarentur: sunt enim virtutes sacramentorum & ministrorum cōnexæ, sed quia omnia deturbant indigni sunt cum quibus disputemus. Paulus enim ad Ephe. 4. ordinē eundem Ecclesiæ depingens ait, Christum quosdam de dilectos Apostolos, quosdā prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & Doctores. ¶ Sed aiunt Lutherani non nominasse illic sacerdotes, quare ipsos plebanos appellant pa-

1. Conclusio. Ratio conclusionis.

Paul. Ro. 1.

Ordo in rebus omnibus.

In naturalibus.

Arist.

Dionysius.

Ratio alia.

Paul. ad Ephe. 4.

Lutheri obiectio.

stores ob solum officium predicandi, quos qui dem inter eos civilis respublica creat. Attamen corum calumnia eo retunditur, quod nomine apostolorum, episcoporum successores, intelliguntur, & pastorum appellatione sacerdotes, qui sacramentorum pabulo, quod potissimum est in ecclesia, populum pascunt: & ideo subiungit pastores & doctores: hoc est, sacramentorum administratione, & verbo doctrinae plebem imbuentes. Quare cum respublica civilis nulla polleat supranaturali potestate, deridiculum est dicere, quod ipsa possit spirituales pastores instituire, Idem ex illo Pauli. 1. Corint. 2. confirmatur, ubi ait, quod divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, & divisiones ministrorum, idem vero Dominus, & divisiones operationum, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et sub necesse analogiam corporis, quod sicut in uno corpore multa sunt membra, ita & in una ecclesia multi sunt ordines. Vnde. 1. Timot. 3. postquam episcopi mores delineavit, quos in cunctis sacerdotibus requirebat, de diaconibus verbum subiunxit. Ac subinde. c. 4. Noli, inquit, negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam, per impositionem manuum presbyterij. Et cap. 7. Aduersus presbyterum, inquit, accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Et infra. Manus cito nemini imposueris. Et episto. 2. ad eundem. cap. 1. Admoneo, inquit, te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum. Et ad Timot. 1. Huius, inquit, causa reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Ac deinde Act. 14. expressè habetur, quod apostoli constituerent per singulas civitates presbyteros. Canones autem immensum esset opus, hic omnes hac de re citare. Satis autem sit unus pro omnibus Anacleti papae discipuli beati Petri. In nouo. d. 2. 1. ubi ait, quod post Christum dominum in Petro sacerdotialis coepit ordo, cui Christus pontificatum in ecclesia dedit dicens, Tu es Petrus & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Apostoli namque, cum eodem pari confortio honorem & potestatem acceperunt, scilicet, apostolicam, quorum loco successerunt episcopi: sed postmodum dominus alios septuaginta duos discipulos elegit, quorum typum gerunt presbyteri. Caetera loco citato latius disserimus. Secunda conclusio. Ordo ecclesiasticus est sacramentum. Probatur. Sacramentum, vt. d. 1. dictum est, nihil aliud est quam sacrae rei signum: hoc est signum gratiae hominem sanctificantis: sed ordo est eiusmodi, non enim accipitur, pro ea habitudine & relatione, quae est inter fu-

Dilatio ob iectionis.

Paulus.

Paul. 1. ad Timot. 3.

Ad Timot. 1.

Actu. 14.

Can. Anacleti.

2. Conclusio Ratio.

periores & inferiores: sed pro ipsa ordinatione quae est sensibile signum spiritualis potestatis, quae illic confertur, ut cum episcopus oblato calice cum hostia ait, Accipe potestatem offerendi sacrificium &c. Per illa enim verba & traditionem materiae confert potestatem: nempe, characterem ad consecrandum, ac subinde nisi obex obstitit, gratia ad ritum & recte idem obeundum munus. Ex quo fit gratis Scotum presenti dist. negasse hoc esse proprie sacramentum, eo quod non est visibile signum, sed solum, inquit, est sacramentum accipiendum pro signo inuisibili: nempe, pro characterem. Quod enim hoc gratis dicitur, patet, nam materia illa, quae exhibetur ab episcopo, & forma, qua traditur, vt ar. proximo notus fiet, signum sensibile est potestatis, quae confertur, & gratiae. In subsequenti vero de isto effectu gratiae iterum dicendum est. Deinde examinandum an singuli ordines sint sacramenta: atque adeo utrum omnes simul sint sacramentum, & utrum omnes sint de iure diuino a Christo instituti. Fit ergo ex his consequens, quod neque ordo, qui est inter angelos, sit sacramentum, neque vero unctiones, quibus reges unguuntur, vel abbates, quia per illas non confertur potestas supra corpus Christi verum. De ordinatione vero episcopi infra fiet sermo. Ad utrumque igitur argumentum in capite propositum respondetur, quod ordo subiectionis, qua quis ut seruus alteri subditur, libertati repugnat, sed tamen ille non est ecclesiasticus ordo: immo qui in ecclesia praesunt, non debent dominari tanquam domini seruis, sed tanquam subditorum ministri: non enim potestatem habent in bonum proprium, sed in bonum Christianae reipublicae. Et hoc est, quod Christus admonerat apostolos. Paulus vero persuadebat, ut licet praesati sint officio superiores, existiment tamen se meritis inferiores.

Scot. opin.

Corollarium

Solut. arg.

ARTICVLVS II

Vtrum in hoc sacramento materia & forma congrue designentur.

Quaritur secundo de partibus huius sacramenti, quibus constat. Et arguitur quod forma eius non sit conueniens. Sacramenta ordinantur ad sanctificationem illius cui applicatur, quae quidem applicatio fit virtute diuina: ergo debet in forma exprimi eadem sanctificatio & virtus, per quam fit, sicut in baptismo cum dicitur

Partis negativae argumentum.

dicitur, Ego te baptizo. in nomine patris, &c. & in confirmatione, Ego te confirmo, &c. & in extrema unctione, Indulgeat tibi Deus, &c. in forma vero huius sacramenti dum dicitur, Accipe potestatem, &c. nec sanctificatio suscipiendi, neque virtus, qua sanctificatur, exprimitur: ergo non est apta. Secundo de materia arguitur. In materia sacramenti debet esse virtus sanctificandi per applicationem eius, vt. 1. dist. diximus: per ablutionem enim baptismi instrumentaliter abluuntur anima: vnde Hugo ait, quod sacramentum est elementum exterius internam sanctitatem significans, sed in illis, quae traduntur eis, qui ordinibus initiantur, vt in calice cum hostia non consecrata, & in libro Evangeliorum, qui traditur diacono, nulla inest virtus, quae effectum fortietur sanctitatis internae: ergo illud non est legitima materia. In contrarium tamen est, quod omne sacramentum debet constare ex verbis & rebus: & vsus habet vniuersalis ecclesiae, per huiusmodi verba, & traditionem rerum sacramentum hoc administrare. Ad quaestionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Forma sacramenti ordinis optimè exprimitur per verbum imperatiui modi. Conclusio est concilij Florentini in instructione Armenorum, ubi forma sacerdotij ponitur haec, Accipe potestatem offerendi sacrificium in ecclesia pro viuus & mortuis in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et similiter aliorum ordinum forma, prout in pontificali Romano late continetur. Ratio autem sumitur ex discrimine inter haec atque alia sacramenta: nam quia gratia cuiusque sacramenti ad effectum eiusdem proprium refertur, materia & forma debent eundem effectum subnotare: effectus autem proprius aliorum sacramentorum, quae consistunt in vsu, est sanctificare hominem secundum se ipsum in quantum est priuata persona, quem admodum de quibusque praecedentibus dictum est: vt quia effectus baptismi est abluere animam, eamque regenerare, fit vt per illam ablutionem, & verba, Ego te baptizo, illa regeneratio significetur. Et idem in eucharistia & confirmatione, reliquaque sacramentis ostenditur. Institutio autem huius sacramenti non fuit perfecte ordinata ad sanctificationem hominis, cui adhibetur, quatenus est quaedam priuata persona, sed in ordine ad populum, quia ratione ipse est pars Christianae Reipublicae, in qua constituitur minister & persona publica. Et ideo sicut creatio regis aliisq; cuiusque magistratus fit per verbum imperatorum, Accipe potestatem, tradendo

2. Argum.

Pars affirmatiua.

1. Conclusio Florentina synodus.

Ratio optima.

Sacramenti huius institutio quod tendat.

illi sceptrum, vel pileum, vel clauis, vel quodpiam aliud insigne reipublicae: sic dum ordinatur ecclesiae minister, forma ordinandi esse debet, Accipe potestatem, tradita materia circa quam vsus eiusdem potestatis versatur. Et quia potestas per vsuum eius designatur, optimè dicitur in forma, Accipe potestatem offerendi sacrificium: nam ille est facultatis vsus. Et similiter in caeteris ordinibus, vt suis cuiusque locis videbitur. Quod si contra arguas. Imperare est actus habetis autoritatem: sed autoritas effectus sacramentalis non est, nisi in Deo, vt distinct. 1. dictum est: in ministro namque non est nisi ministerium: ergo episcopo ordinanti non congruit dicere, Accipite potestatem, sicut Christus dixit, Accipite spiritum sanctum Respondetur, quod quannisi in episcopo non resideat prima autoritas, quia est tantum Christi minister, habet nihilominus potestatem: hoc est, ordinis characterem similem illi, quem confert. Differt tamen hoc a reliquis sacramentis, quod nullum aliorum ad hoc conditum est, vt minister similem facultatem ei, quam habet, conferat suscipienti: sed hoc huic sacramento est peculiare, quod per ipsum similis potestas ipsi, quae est in ministro, traditur in suscipiente, sicut ignis in subiecto similem sui formam producit. Itaque effectus aliorum sacramentorum est suscipientem per gratiam assimilare Deo, non autem ministro, qui saepe assolet illa carere: effectus autem huius sacramenti est, vt ordinans per characterem assimilaret sibi suscipientem: & ideo congruentissimè dicit, Accipe potestatem, videlicet, qua ego polleo. Hoc enim non profert nisi tanquam Christi minister: sicut in baptismo baptizans ait, Ego te baptizo. Valentius autem argumentum est, quod cum inter effectus sacramenti gratia sit praestantior characterem, apparet quod potius forma deberet designare gratiam, quam characterem: & tamen illa facultas quae per formam exprimitur, non est nisi character. Huius autem responsum ex ijs, quae modo dicebamus, colligitur, videlicet quod quauis gratia secundum se sit excellentior, vt potest per quam suscipiens iustificatur, nihilominus finis huius sacramenti non fuit sanctificare suscipientem, quatenus est persona priuata: nam ad hoc alia sacramenta sufficiebant, sed dare ei publicam potestatem: & ideo illam potius debuit formam explicare. Aliud hic dubium restat soluendum, vt in impositione manuum sit pars formae huius sacramenti. Sed huius examen art. 4. inter tractandum de singulis ordinibus commodius fiet.

Obiectio

Dilatio

Discrimen inter hoc sacramentum & alia

Argumentum optimum

Solutio

Dubium

In nomine Quo autem in praefato concilio additur forma patris &c. In nomine patris, & filii, & spiritus sancti, non est de essentia eiusdem formae, sed de essentia formae.

2. Conclusio. Ex his colligitur de materia, secundum conclusionem prioris similis. Materia huius sacramenti est res illa, quae suscipienti ordines traditur, ut calix cum hostia, vel euangeliorum liber, & viceoli & claves ecclesiae, ut in alijs ordinationibus dicturi sumus. Conclusio, veluti praecedens, est assertio eiusdem Florentinae synodi, cui & ratio haec suffragatur, quod materia debet esse formae coaptata: cum ergo forma sit imperatoria, Accipe potestatem, applicatio materiae debet esse traditio vasorum, & instrumentorum, quibus versus eandem potestatis designatur. Penitus vero eandem rationem speculatus Sanct. Tho. ex eodem principio prioris conclusionis & hanc quoque elicuit. Enim vero sacramentorum, quae in usu materiae consistunt, materia debet significare effectum sacramenti extrinsecus aduenire, sicut ablutione baptismi significatur, per illam, adiuncta forma, animam abluere. Secus in sacramento poenitentiae, ubi materia sunt intrinseci actus ipsius poenitentis, qui ideo ab intrinseco ad eius sanctificationem concurrunt. Eiusmodi autem materialium, quae forinsecus adiuventur, diuersa est ratio. Nam cum alia sacramenta ordinantur ad sanctificandum suscipientem per gratiam, quae quidem gratia a Deo ipso deriuatur, & non a gratia, quae est in ministro: si quidem existens in peccato virtute sacramenti, quod confert, sanctificat hominem necesse est ut materia per sui applicationem virtutem habeat sanctificandi, sicut aqua in baptismi per ablutionem: & chrisma in confirmatione per unctionem: ad denotandum, quod minister non sanctificat nisi per virtutem Dei, quae est in materia. In isto autem quia per se primo non ordinatur nisi ad conferendam potestatem, quae est character, quae quidem deriuatur a Deo per ministrum, habet similem characterem, tota virtus sacramentalis est in ministro & in forma, quam profert. Quare materia non applicatur sicut habens virtutem, veluti aqua in baptismi, & chrisma in confirmatione, sed ad designandum intentionem ministri, & ad designandam explicandamque facultatem illam, quam elargitur: quare materia potius significat usum potestatis exhibitae a ministro, quam ipsam potestatem. Idque deinde luculentius

Ratio conclusio.

Ratio. S. Tho. Nota.

Materia ratio diuersa.

Materia qua applicatur, quid significet.

confirmatur ex diuerso modo applicandi materiam: nam in caeteris sacramentis debet materia tangere suscipientem per modum causae efficientis, ut abluendo, vngendo, &c. ut suscipiens patiatur ab illa: in hoc vero sacramento potius suscipiens agit tangendo & accipiendo materiam.

Cauendus est hic tamen error, ne quis putet traditionem illam materiae non concurrere ad utrumque sacramenti effectum, scilicet, gratiam & characterem: imò concurrunt simul cum forma: quia est pars sacramenti. Sed solum ait S. Thom. quod non concurrunt per modum rei, in qua sit virtus, sed ad determinandam & designandam potestatem, quae confertur. Quod quidem discrimen inde praeterea patet, quod materia aliorum sacramentorum, ut chrisma in confirmatione, & oleum in extrema unctione, & aqua baptismi, dum solemniter fit benedicuntur & consecrantur, & praeter omnibus materia eucharistiae: materia vero huius sacramenti minime.

Vnum autem hic suboritur dubium, utrum materia debeat tangere suscipientem, sicut in reliquis sacramentis, seu potius suscipiens debeat eam tangere cum ei ab episcopo porrigitur. Sanct. Thom. in praesentiarum refert duas opiniones, arguit enim sic tertio loco. In quo libet sacramento habente materiam necessariam est contactus materiae ad eum, qui suscipit sacramentum, sed, ut a quibusdam dicitur, contractus materialium in hoc sacramento ab eo, qui illud suscipit, non est de necessitate sacramenti, sed eorum porrectio: ergo in hoc sacramento nulla reperitur materia. Est tamen litera responsionis mendosissima, & vix intelligibilis: debet ergo hoc pacto vel legi, vel intelligi, quod sustinendo dictum illud, nempe, illorum opinionem, scilicet, contactum non esse necessarium, ratio eius potest ex dictis colligi, videlicet, quod cum in reliquis sacramentis effectus, ut dictum est, qui est gratia, non accipitur a ministro, qui ea potest carere, sed a materia, necesse est, ut materia tangat suscipientem. In sacramento vero ordinis, effectus: nempe, character, non suscipitur a materia, sed a ministro habente characterem, ut expositum est: & ideo porrectio materiae ab episcopo magis est de essentia sacramenti, quam suscipientis contactus. At vero Sanct. Thom. propensius inclinatur in alteram opinionem: apparet enim, inquit, quod contactus materiae sit de essentia sacramenti: nam videtur forma ipsa, Accipe potestatem, id exigere, Et confirmatur. Accipere est correlatiuum huius, quod est dare: cum ergo

Diuersus modus applicandi materiam.

Traditio materiae concurrunt ad utrumque sacramenti effectum. Discrimen

An materia debeat tangere suscipientem

Prima opinio. Solut. arg.

2. Opinio.

Argumentum.

Sententia auctoris.

Caietanus.

Auctoris sententia.

Confr. 2.

Obiectio.

Dilutio.

Nota omnis no.

ergo episcopus det potestatem, & iubeat, ut aliter accipiat, videtur necessarium, ut manibus tangat. Fatemur ergo hanc opinionem multo probabilior altera: nam cum episcopus non tradat potestatem solo verbo, sed offerendo materiam, certe probabilissimum est, quod suscipiens debeat eam tangere. Imò Caietanus quodlib. 1. quaest. 16. duo asseruerat. Primum, quod non opinatiue, sed assertiue dicendum est requiri contactum. Secundum, quod necessarium est illum contactum simul fieri dum episcopus formam profert, sicut in caeteris sacramentis, in quibus requiritur simul concursus materiae & formae. Verumtamen in summa. verb. Ordinandi, seipsum videtur retractasse, dicens, non esse necessarium contactum: quia neque in concilio Florentino, neque in pontificali ponitur tanquam necessarius. Et re vera non vsque adeo videtur opinio S. Tho. necessaria: nam hoc discrimen, quod pro altera opinione attulit inter materiam huius sacramenti & aliorum, multum eidem opinioni faciet. Materia siquidem huius sacramenti non habet virtutem eo modo, quod materia aliorum ad aliquam actionem erga suscipientem: puta ad abluendum, vngendum &c. Sed solum ad determinandam intentionem agentis: illa autem determinatio posset significari per id, quod episcopus ostendat praesentem materiam: nempe, calicem & hostiam, ut suscipiens usum illius potestatis intelligat. Et tunc dicendum esset quod materia per ostensionem concurreret ad effectum sacramenti. Item quia in sermonibus familiaribus cum quis donat equum alteri, alter solo nutu vel verbo potest accipere illum, licet non tangat. Et sic certe non videtur omnino necessarius contactus. Quod si quis contra arguat. Sequeretur ex hoc, quod sine oblatione materiae posset episcopus solo verbo dicere, Accipe potestatem offerendi sacrificium, &c. Negatur consequentia: nam cum in omni sacramento sit necessaria materia & forma, non sufficit, quod Pontifex suam intentionem solo verbo patefaciat, sed ostendendo praesentem materiam, ut actu intelligatur tunc potestas traduci. Haec dixerim, non quod negare contenderim contactum requiri, imò requiri eorum arbitrantur nisi tetigerint calicem & simul hostiam nullatenus esse ordinatos. Nam cum eodem tactus ille non sit nisi ceremonia, quomodo eum tangant sufficit. Imò fortasse licet non attingant hostiam, sed solum calicem tangant, illic censentur totum, quod ibi datur, pertinere: nam sicut qui tangit calicem censetur tan-

gere vinum, quod est intus, ita & hostiam, quae est supra patenam. Tametsi non negauerim, quin sit adhibenda diligentia contingendi etiam hostiam ad modum in Pontificali Romano praescriptum. Quod autem Caietanus ait, requiri simul concurrere contactum cum forma, non intelligitur mathematicè, ut non finiatur verborum prolatio antequam tactus fiat, ut in materia baptismi diximus: sed satis est quod sint simul more loquendi humano. Nam qui dicit, Ego te baptizo, si statim baptizet, simul censetur dicere & facere. Quin vero in praesentia forma multo minus requirit, ut contactus simul fiat: nam ad verificandum illud verbum accipere, non exigitur ex vi significationis, ut antequam praecipiens mandatum proferat, alter adimpleat, sed quod statim accipiat. Ad primum igitur argumentum iam responsum est per discrimen inter hoc sacramentum & reliqua: nempe, quod per alia assimilatur suscipiens per gratiam Deo, & ideo necesse est, ut materia ipsorum per applicationem habeat illam virtutem diuinam, quae explicatur in forma, Ego te baptizo, id est, applico virtutem diuinam. Effectus autem huius est, ut ordinans assimilet sibi suscipientem per virtutem, quae est in ipso nempe, per characterem: & ideo est actio vniuoca, qua agens assimilat sibi passum. Atque adeo non requiritur, ut forma explicet aliquam virtutem, quae est in materia, sed traditionem virtutis, quae est in ministro per verbum imperandi, Accipe potestatem, &c. Et per hoc ipsum dilutum restat secundum argumentum.

Nota.

Caietanus.

Solutio. 1. argum.

Solutio. 2. argum.

ARTICULVS III.

Utrum conuenienter sint in Ecclesia septem ordines distincti.

Et res legitima exposcere videbatur, ut post considerationem substantiae & partium sacramenti, de eius effectibus diceremus. At quoniam non eadem aparet ratio in omnibus ordinibus eisdem proferendi effectus, ne sit opus eadem pluries resumere, congruentius est, ut de ordinum distinctione & numero praemittatur sermo. Arguitur ergo quod ordinum multiplicatio non erat decens. Virtus enim, quanto maior, tanto minus est multiplicata, & ideo non est nisi vnus Deus, vnus Dei vicarius, ac in republica rex vnus: qua de causa Aristo. 8. Ethico. regiam potestatem praetulit omnibus alijs, in quibus plures gubernantur.

Partis necessitudo. Gatina. ar. 84. 1.

A 5 ordo

ordo autem ea ratione, qua homines constituit in altiori gradu, quam sit reliquus populus, dignior est reliquis sacramentis, quae non multiplicantur: non enim est nisi vnicus baptisimus, vnica confirmatio. &c. ergo multo minus decuit in plures diuidi.

2. Argum.

¶ Secundo. Si plures essent ordines, aut diuisio sacramenti ordinis in plures, esset veluti totius in partes integrales, sicut homo diuiditur in caput, manus & pedes: aut totius vniuersalis in partes subiectiuas, scilicet, generis in species vt animalis in hominem & equum. Si primū de deris, tunc sequitur qd sacramentū non verificatur de aliquo in speciali: totū enim nō prædicatur de parte integrali: quia nec caput nec manus est homo: si secundum admiseris, tūc singuli per se ordines sunt sacramenta, atque adeo omnes simul sunt septē sacramēta: nam genus pluraliter prædicatur de speciebus simul iunctis: si quidem homo & equus sunt plura animalia. Quod si verum esset, plura essent quam septem sacramenta: nā præter hæc sunt sex alia, baptisimus, confirmatio, &c.

3. Argum.

¶ Tertiō. Et si plures deberēt esse ordines, apparet non congruere, vt essent numero septē: nam ordinum numerus secundum actiones hierarchicas multiplicandus est: secundum autem Dionysium de ecclesiast. hierarch. tres sunt tātū hierarchicae actiones: scilicet, purgare, illuminare, & perficere: quare tres duntaxat ordines distinguit, diaconatus, presbyteratus, & episcopatus.

4. Argum.

¶ Quarto ab aduersa parte arguitur, quod deberent esse plures, scilicet, saltē nouem. Virtus vt modo dicebamus, quo altior est, minus est multiplicabilis: sed hierarchia angelorū, quae sublimiores sunt quam hierarchie ecclesiae militantis, sunt non dē ergo in ecclesia deberent esse nouem. ¶ La comarū est vsus orthodoxe ecclesiae, quae ordines in septem diuidit.

Pars affirmatiua

1. Conclus.

1. Ratio.

¶ Ad questionem præsentem diuisio, conclusionibus respondetur. Prima. Congruentissimū fuit, vt ordines ecclesiastici plures essent, triplici ex causa. Prima fuit, vt pulchritudo diuinae sapientie in ecclesiastico cultu fulgentius splendesceret. Sapientia enim Dei licet in se vna sit maxime, eademque simplicissima, extra se tamen multiūga effectū varietate promicat, vt patet in orbium caelestium, astrorūque concinentissima multitudine, & in elementorum compositione, & in numerosissima fructuum animalium, aliarumque rerū copia. Eodem ergo modo ecclesia diuersis gradibus, ordinibus, & hierarchijs diuinam refert sapientiam. Inde enim regina Saba, vt. Reg. 10. de-

Regina Saba

gitur, admirata est Salomonis sapientiam, quod domum Dei tanta ministrorum varietate instructam decorasset. Et Dauid Psalmo. 44. ecclesiam contemplatus est tanquam reginam a dextris sedentem circumdatam varietate. Secunda ratio sumitur ex subuentione humanae infirmitatis. Ne quierant enim omnia, quae ad diuinum cultum attinēt, per vnum ministrorum genus commodè expleri, ob idque plura adhibita sunt. Quam ob rem & antiquitus, vt Numer. 11. legitur, Moysi dominus septuaginta senes in adiutorium adhibuit, & Christus in Euangelio septuaginta duos discipulos adiunxit Apostolis. Tertia denique ratio fuit secundum Dionysium loco citato, vt multiplicatis ministris diuini cultus amplior hominibus panderetur via eodem modo proficiendi.

2. Ratio.

Num. 11.

Ratio. 3.

¶ Secunda conclusio. Septenarius ordinum numerus fuit congruentissimus, qui sunt, presbyter, diaconus, subdiaconus, acolytus, seu acoluthus, exorcista, lector & ostiarius. Hanc conclusionem negauit Wicleff, vt est videre apud Waldesem tōmo. 2. de sacram. cap. 116. dicens, Christum nō instituisse nisi duos ordines, scilicet, Apostolorum, qui erant sacerdotes, & septuaginta duorum discipulorum, Luc. 10. qui erāt sicut diaconi, hoc est, ministri Apostolorum. Redarguitur autem eius error testimonijs multis sanctorum, quos illic Waldes in testes accersit. Extat enim inter canones Apostolorum cap. 42. & 43. Septenarius iste numerus ministrorum altaris, qui quidem canon semper fuit habitus in veneratione, vt autor imperfecti Homil. 53. super Matth. edocet. Et Clemens apostolis proximis, imō coetaneus in Epistola. 3. ad vniuersos eosdem septem ministros recenset. Et Anacletus sub idem tempore etiam Pontifex cap. 2. suorum decretorum in solemnibus diebus diaconos iubet episcopo assistere, & subdiaconos atque reliquos ministros. Et Ignatius Apostolorum quoque coeuius in quadam epistola ad suos Antiochenos, Saluto, inquit, sanctum presbyterum vestrum, saluto sanctos diaconos, subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, exorcistas, &c. Et Cornelius Papa in epistola ad Fabianum Antiochenū eosdem prorsus ordines septem commemorat. Atqui & Eusebius lib. 6. historiae Ecclesiasticae cap. 3. refert epistolam Cornelij, qui fuit ducentis annis a Christo. ubi eosdē septem ordines commemorat. Et Ambrosius super illud ad Ephes. 4. Dedit quosdam Apostolos &c. officia istorum ordinum septem enarrat. Et Hieronymus in prologo epistole Pauli ad Thess.

2. Conclus.

Wicleff.

Error Wicleff redarguitur.

Autor imperfecti.

Anacletus.

Ignatius.

Eusebius.

Ambros.

Hierony.

ad Thessa. ait, illas Apostolū misisse ab Athenis per Titum & Onesium acolytum. Mittimus Isidorum atque Rabanum, qui in suis libris de offic. eccles. istorum septem ordinum & numerum & rationem satis explicant. Et idem Isidorus in epistola ad Ludiferum singulorum ordinum officia describit, & refertur d. 25. can. Perlectis. Et di. 23. can. Presbyter. & pluribus subsequentibus ex concilio Carthaginiensi. 4. de singulorum septem ordinum promotione amplius fit sermo. Et tandem Hugo lib. 2. de sacramēt. part. 3. c. 5. quē Magist. sent. imitatur, eosdem septem ordines quasi per ecclesiam receptissimos enumerat. Est ergo conclusio nostra catholica qua affirmatur, hos septem ordines antiquissimos: nempe, a tempore apostolorum semper in ecclesia fuisse celebres. Error ergo est dicere septuaginta duos discipulos fuisse diaconos: quippe cum presbyteri fuerint, quos dominus in adiutorium apostolorū, ac subinde episcoporum cooptauit: nam de institutione diaconorum art. sequenti dicemus. ¶ Rationem autē huius numeri sunt qui velint ex adaptatione ad gratias gratis datas venari, quas Apostolus. 1. Cor. 12. connumerat, dicentes sermonē sapientie conuenire episcopo, qui est aliorum ordinator: ordinare enim, actus sapientie est. Sermonē verō scientie, sacerdoti competere, qui clauis scientie in sacramento poenitentiae vtitur: sed fidem competere diacono, qui legit euangeliū fidei. Virtutum autem opera tribuunt subdiacono, in quo incipit continentie votum, quē omnium est virtutum genitrix. Interpretationē sermonum acolyto, qui lumine, quod defert, interpretationem scripturae significat. Et gratiam sanitarum exorciste, qui demones expellit. Et genera linguarum psalmista, & prophetiam lectori, & discretionem spiritū ostiario, qui quosdam repellit, & quosdam admittit.

Isidorus.

Hugo.

Conclusio catholica.

Ratio septenarium.

Adaptatio non apta.

Ratio aliorum.

Purgare.

quippe qui lumine cerei, quem defert, expulsionem mentis tenebrarum designat. Exorcista verò vtroq; modo purgat pellendo demonem, qui intus & foris conturbat hominē. Sed illuminatio, quae fit per doctrinam, quantum ad propheticam fit per Lectores, quantum ad euangelicam per diaconū, & quantum ad apostolicam per subdiaconum: Perfectio autem communis, quae fit per sacramentum baptisimi, poenitentiae, extremae vnctionis, & eucharistiae, pertinet ad presbyterum. Alia verò excellentior per confirmationem plebis, & ordinationem sacerdotum, & consecrationem virginum, incumbit episcopis. Ac demum suprema, quae est episcopos creare, attinet ad Papā in quo plenitudo residet potestatis.

Illuminare

Perficere.

Adaptatio pbatur non legitima.

Perficere.

Illuminare

Purgare.

Ratio aliorum.

Adaptatio non congrua.

Ratio legitima distinctio ordinum.

¶ At verò neq; speculatio ista, legitima est. Primum, quia ordines caelestis hierarchiae non distinguuntur per illas actiones: nā cuiuslibet hierarchie in suo gradu conueniunt omnes, vt in materia de angelis disputatur. Præterea quia perficere solis episcopis secundum Dionysium conuenit, eò quod chrismate in cōfirmatione & ordinibus vtuntur, quae quidem sacramenta exuberantem copiam fragrantis gratiae conferunt, quae in balsamo designatur. Illuminare autem conuenit presbyteris per alia quatuor sacramenta: nam matrimonium non competit ad hierarchiam. Sed purgare conuenit diaconibus & alijs inferioribus ordinibus, quatenus plebem ad eucharistiae functionem præparant. ¶ Ob idq; alij ordinum seriem septem donum sapientiae, quod supremū est, sacerdotibus adscribitur: illud quippe donum, panis vitae & intellectus homines cibatur, quos perinde sacerdos eucharistia reficit. Donum verò timoris, quod est infimum, attribuunt ostiarijs, qui in ingressu ecclesiae bonos p timorē a malis separat. Ac subinde alia media dona alijs in termedijs ordinibus accommodare pergunt. ¶ Sed re vera neque ista distributio est germana: nam in quocunq; ordine, qui est sacramentum, septiformis gratia confertur. ¶ Legitima ergo ratio distinctionis ordinum ex ordine & respectu ad sacrosanctam Eucharistiam, ad quam omnes referuntur, sumenda est. Enimvero, vt loco citato autor est Dionysius, vt tēpla & altaris vasa, ministrorumq; ornamenta propter dignitatem eucharistiae consecratur: ita & omnes ministri ratione eiusdem sacramenti initiantur. Vnde quod quisque istorum ordinum propinquius ad eadem eucharistiam accedit, eò præstantior est & sublimior. Quo fit, vt sacerdotum ordo, quorum munus est eucharistiam

Sacerdotij ordoo ntu dignissim^o charistiam ipsam consecrare, sit omnium dignissimus. Quapropter dum ordinatur, tanquam materiam, accipiunt calicem cum vino, & patenam cum pane, ubi, ut forma ipsa significat, potestatem accipiunt consecrandi offerenda; altaris sacrificium. Reliqui vero ordines hanc virtutem non attingunt, sed omnes sunt in ministerium sacerdotis, cui cooperantur, instructi. *¶* Eorum autem ministeria aut sumuntur in ordine ad eandem eucharistiam, aut in ordine ad populum, qui ad ipsam apparatus. Prior ordo est tripartitus, in quo diaconi sunt supremi: quia sunt sacerdotis proximi cooperatores, & ideo tenent Leuitarum locum, qui antiquitus erant diuino cultui mancipati, seu sacerdotum ministri. Ministrant enim ei in suis manibus, consecrandam materiam. Et in primitiua ecclesia, quando mos vigeat ministrandi sanguinem populo, diaconus id exequatur. Quapropter per antonomasiam dicuntur diaconi: id est, ministri: id enim Græcum nomen sonat. Ob idque Paulus ad Timotheum 3. post mores episcoporum, quo nomine omnes presbyteros comprehendit, subdit, & quibus debent esse virtutibus diaconi imbuti: eo quod tam prope ad sacra mysteria accedant.

¶ Per quam tamen episcopi caeremoniam ordinatio eorum fiat, & characteris impressio, inter Doctores controuersatur. Scotus nanque distinct. present. art. 2. ait, proprium actum diaconi non esse legere euangelium, neque subdiaconi legere epistolam. Vbi insinuat eius ordinationem non consistere in acceptione libri euangeliorum, neque illic imprimi characterem. Similiter Duran. ead. dist. 9. ait, non imprimi characterem in traditione libri, sed cum episcopus manum ei imponens, ait, Accipe spiritum sanctum ad robur. &c. eo quod tunc ad ministerium applicatur, ut dist. 23. can. Diaconus. decernitur. Probatque id præterea, quia non est usus vniuersalis ecclesie tradere ei librum. Imò ait in ecclesia Amiciensi, cuius ipse fuit pontifex, non fuisse in more tradere diacono librum, sed ipsum illum statuisse. Ricardus vero ead. dist. art. 4. q. 3. contrarium censet. scilicet, in traditione libri imprimi characterem. Sed litem concilium Florentinum in instructione Armenorum diremit affirmans, diaconatum per libri euangeliorum dationem conferri: ob idque tunc character imprimitur, & infunditur gratia. Idque adeo inde confirmatur, quod cap. Presbyter. de sacramen. non iterand. manuum impositio asseritur non esse de essentia. Vnde episcopus, sicuti presbytero ait, Accipe potestatem offerendi sacrificium pro uiuis

& defunctis, ita ait diacono. Accipe potestatem legendi euangelium pro uiuis & defunctis, quare ideo est eius ordinationis forma, qua infunditur gratia, & character imprimitur, quod est indicium illi esse præcipuum eius actum.

¶ Quod autem in sua ordinatione diaconi ad monentur eorum officium esse baptizare & prædicare, in superioribus expositum reliquimus. Nam dist. 4. art. 1. secundum S. Thom. 3. part. quest. 67. art. 1. ostendimus baptizare ex proprio officio non incumbere nisi sacerdotibus, ut can. Diaconus. d. 93. ait. Gelasius. & can. Constat de consecr. dist. 4. Isidorus. Diacono enim, ut nomen eius sonat, & ut idem Isidorus can. Perlectis. d. 2. admonet, non incubit nisi sacerdotibus assistere & ministrare. In primitiua autem ecclesia, ubi raritas erat sacerdotum ex commissione poterat baptizare, ut eod. can. Diaconus. habetur. Et fortasse cum aliqua catechismorum & exorcismorum solennitate. Et tunc quoque propter eandem ministerium inopiam permittebatur eis prædicare, ut Ambr. super. 4. c. ad Ephe. autor est. Veruntamen ex officio, ut eodem loco ait S. Tho. non conuenit diacono nisi recitare euangelium, & per modum catechismi articulos fidei & decalogum exponere. Et ita intelligendus est Isidorus in dict. can. Perlectis. & Gre. in can. In sancta. d. 92. officium prædicandi diacono tribuentes: nam ex officio prædicare docendo exponendoque euangelium solis episcopis incubit: quia prædicare est perficere, quod officium episcoporum est, ut Dionysius cap. 5. de eccle. hierar. autor est, quod & nos latius. d. 1. q. 5. ar. 6. commonstrauimus. Quare neque sacerdotibus hoc conuenit ex officio. Ob idque in eorum ordinatione hoc illis munus non adscribitur. Vnde euidens est argumentum multo minus debere diaconibus attribui: sed solum catechizare sine solennitate concionis. Et ideo. 16. q. 1. can. Adijci. prohibetur alij prædicare quam presbyteri. Nam plebanis in sua parocia id conceditur, atque alijs etiam committi potest. Quin vero & diacones, si sint idonei, facultate suorum prælatorum possunt id munus quandoque etiam solenniter exercere.

¶ Post diaconum est subdiaconus, Græcè hypodiaton, hoc est, subminister: quia est minister diaconi: offert enim ei nomine populi materiam consecrandam, quam diaconus de manu eius accipiens porrigit sacerdoti. Quapropter, ut ait Hugo, subdiaconi sunt sicut in veteri lege Nathanael, qui, ut legitur lib. 1. Esdræ cap. 2. & lib. 3. cap. 8. Erant Leuitarum ministri ducenti viginti. Quocirca eis traditur calix vacuus cum patena superposita, & per

Diaconi officium.

Diaconi non baptizant solenniter.

Diacono conuenit euangelium recitare.

Gregor.

Can. Adijci m. 16. q. 1

Subdiaconi officium.

Dubium.

Solut. arg.

Nota.

Acolytus.

Antiquus mos.

per archidiaconum traduntur subinde vrceoli cum vino & aqua, ac bacile cum manutergio: nam ipsius munus est lotionem manuum presbyteri habere paratam, vinumque & aquam calici infundere.

¶ Harere tamen hic dubius quispiam possit, utrum in illa calicis & patenæ traditione, an vero in traditione libri epistolarum subdiaconi ordinatio consistat, per quam & character imprimatur. Nam si exemplum à diacono duxeris, per traditionem libri epistolarum eadem fieri videtur ordinatio: similiter enim tunc dicit episcopus. Accipe librum epistolarum, & habeto potestatem legendi. &c. Atque idem de lectoribus & exorcistis dicturi sumus. At vero D. Tho. dist. 25. quest. 1. ad. 2. ait, subdiaconum characterem non suscipere nisi dum calicem cum patena recipit. Atque eiusdem sententiæ autor est loco citato Ricardus, & Palud. dist. present. & omnes sane doctores. Nam eodem Florentino concilio sic definitum est. Et ideo ad argumentum oppositum respondetur, quod quemadmodum ordinatio presbyteri in traditione materie consecrandæ consistit: ita & ordinatio cuiusque ministri in actu eius principali. Est autem ille principalis, qui ministerio eucharistiæ propinquus accedit: propinquus autem ei ministrat subdiaconus cum materiam consecrandam diacono porrigit. Diacono vero non potuit similis materia in eius ordinatione tradi: nam cum presbytero calix cum vino, & patena cum hostia tradatur, subdiacono vero eadē vasa vacua, modus non restabat medius, quo posset tradi diacono. Quam ob causam & propter euangeliorum dignitatem per eorum traditionem suscipitur diaconatus.

¶ Tertio loco ordinatur acolytus, seu acoluthus: nam utrumque nomen rei congruit. Acolytus namque græcè idem est, quod non prolibitus, id est qui à sacris non cohibetur, sed permittitur ignis, aut quid aliud ministrare. Acoluthus vero idem quod famulus & ministrans uti est pedissequa: nam licet cum cereo antecedit presbytero prodeunti ad altare, ministrat nihilominus postmodum subdiacono, cui debet ampullas cum vino & aqua offerre. Et ideo quantum primo acoluthi tradatur cerei quia sunt etiam ceroferrarij, quasi lumen fidei ad illuminandam plebem deferentes, postmodum tamen traduntur vrceoli vacui. Et in illa traditione cum illa forma. Accipe vrceolum ad suggerendum vinum & aquam in eucharistiam sanguinis Christi, consistit eorum ordinatio. Et viguit olim usus, ut archidiaconus tam subdiacono quam diacono materiam

præberet, & episcopus proferret formam, ut loco citato. d. 25. ait. S. Tho. Iam vero in pontificali Romano scriptum est, ut episcopus illam tradat. *¶* Alij vero tres ordines sumuntur ex ordine ad populum, quem ad eucharistiam præparant. Hæc autem præparatio est immundorum emundatio, ut eucharistiæ suscipiendæ idonei fiant. Est autem immundorum, ut Dionysius loco citato edocet, triplex ordo, infimus, scilicet, infidelium, credere renuentium, qui ideo omnino sunt à sacris cohibendi, quod quidem munus ostiarijs conuenit, quorum ordo infimus omnium est. Tametsi, ut ait loco citato Hugo lib. 2. part. 3. cap. 6. hoc officium dominus in sua persona suscepit quando flagello ex funiculis factis ementes & vendentes de templo eiecit. Mar. 11. Ad quos ideo ostiarios spectat cymbalum ad conuocandum populum pulsare, & aperire ecclesiam, cohibereque infideles ne ad sacra irridenda ingrediatur. Et ideo traditur eis cymbalum cum clauibus. *¶* Secundum immundorum genus est eorum, qui fide utique suscipere annuunt, sed nondum sunt facti instructi, ut catechumeni, quorum emundatio, & instructio officium est lectoratus: nempe, prima fidei rudimenta eos docere, præsertim aliquid ex veteri testamento, quod est velut inductio ad legem nouam. Quod quidem minus dominus vltimè videtur, ut illic etiam adnotauit Hugo quando in medio seniorum librum Esaiæ aperiens distinctè ad intelligendum legit. Luca. 4. Quapropter lectoribus, etiam si non sint subdiaconi, ex officio competit cantare in ecclesia prophetias & lectiones quæ canuntur in hebdomada sancta, & maxime in Sabbato. Quare non est necessè, ut qui illas canunt sint dalmaticis induti, sed satis eis sunt superpellicia. Quod si quis arguat, psalmistatum eadem ratione debere institui, diuersum ordinem, negatur consequentia. Psalmi enim pars sunt veteris testamenti: quare psalmistatus non addit rem, sed modum, scilicet, psallere, quod est canere. Lectorum igitur ordinatio consistit in traditione lectionarij, & illa forma, Accipite & estote verbi Dei relatores. Tertium denique genus immundorum est eorum, qui quauis fidem susceperint, sunt tamè energumeni, hoc est, à demonibus obsessi, quos exorcistæ, eosdè demones pellendo, emundant, quibus traditur liber, quo scripti sunt exorcismi sub illa forma, Accipite & habete potestatem imponendi manum super energumenos. Quod quidem beneficium contulit Christus ut Marci. 7. legitur quâdo salua sua tetigit aures surdi & muti dicēs, Epheta,

Tres ordines minores.

Ostiarij officium.

Lectoris officium.

Nota.

Obiectio.

Dilutio.

Ordinatio lectorum.

Exorcistæ officium.

Epheta, quod est, aperire. Et quando de Magdalena septem eiecit demonia. Est enim officium exorcistae demones pellere, ne aures obstruant baptizando, ne audiat fidem, neue linguam alligent ad eandem confitendam. Omnes ergo à minimo connumerando, sunt ostiarius, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, & presbyter.

Epilogus.

Solutio. 1. argum.

¶ Ad primum igitur argumentum negatur consequentia: quoniam reliqua sacramenta non sunt instituta, nisi ad recipiendum vnicum effectum sacramenti, hoc autem est collatiuum potestatis ad agendum: & ideo quia sunt diuersae potestates ministeriales: scilicet, legendi Apostolicam doctrinam, vel Euangelicam, vel consecrandi, sunt diuersi ordines.

Solutio. 2. An singuli ordinis sint sacramenta.

¶ Secundum argumentum praesupponit difficultatis examē, vtrum singuli ordinum sint sacramenta. De qua art. proximo. Interim tamen supposita, disputationis gratia, parte affirmatiua saltem quantum ad tres ordines maiores, respondetur praedictam diuisionē ordinum non esse in partes integrales, sicut diuiditur sacramentū eucharistiae in consecrationē panis & sanguinis, quae sunt duae partes integrales eiusdem conuiuij, & ideo neutra per se est totum sacramentū, sed ambo simul, sicuti nulla pars hominis, sed omnes simul, sunt homo. In praesentiarū nanq; non solum omnes simul, verum & sacerdotium ipsum est sacramentum, & diaconatus & subdiaconatus. At neq; est diuisio generis in species: nam tunc, vt argumentum concludit, omnes simul ordines essent plura simpliciter sacramenta. Sed est, inquit, S. Tho. diuisio totius potestatiui in suas partes, cuius nonnullū exemplū lucet in anima & eius potētis, scilicet, intellectu & voluntate, quae quidē potētiae dicuntur quodā modo partes animae, quanuis sint eius accidētia propria. Natura autem huiusmodi diuisionis est, quod totum secundum completam rationē sit in vno, tamē participatiuē in reliquis: sicut tota virtus secundum essentiā est in animo, cuius potētiae sunt participēs. Eodem enim modo tota ratio sacramētī ordinis est in sacerdote, in reliquis verò ordinibus est quaedam participatio, quatenus ad ipsum omnes referuntur. Atque hac ratione non dicuntur simpliciter plura sacramenta, sicut si esset diuisio generis in species, sed omnes sunt vnum, non tanquam partes integrales, vt in sacramento Eucharistiae, sed quia reliqui sunt suppremi sacerdotij participationes.

S. Thom.

Dnt. cōtra S. Thom.

¶ Ex hac autem sententia S. Thomae Durandus distinct. praesenti, quae st. 2. colligit contra

ipsum, reliquos ordines, praeter sacerdotium, non esse sacramenta, sed sacramentalia quaedam, sicut exorcismi sunt dispositiones quaedam ad baptismum, atq; adeo per illa nullam conferri gratiam. Sed certē illatio nulla est, vt art. proximo videbimus. Imò verò ex hoc ratio sacerdotij participatur ab alijs, colligitur, quod quidpiam gratiae in illis conferatur, saltem in diaconatu, & subdiaconatu, vt latius illic monstrabimus.

Refutatur illatio Durandus.

¶ Ad tertium respondetur, quod Dionysius non loquebatur illic de ordinibus secundum quod sunt sacramenta, sed secundum quod ad hierarchicas actiones attinēt. Et ideo omnes tres actiones attribuit episcopo, licet episcopatus non sit sacramentum. Nam solus ipse chrismate in confirmatione vtitur, & ordines confert, ad significandum gratiae copiā, quod est perficere. Illuminare verò & purgare adscribit sacerdotibus, qui per administrationem baptismi illuminant (nam vnus effectus gratiae baptismalis est illuminare lumine fidei) & per gratiam poenitentiae, & extremae vnctionis purgant animam, ac demum per eucharistiam, pascunt. Id autem, quod est purgare tantum adscribit diaconis, quia eis ex officio non incumbit sacramenta administrare sed populū ad eucharistiam disponere, quod est quoddam purgationis genus. Sed tamen nomine diaconi, hoc est, ministri, omnes inferiores intelligit.

Solutio. 3.

¶ Et per hoc soluitur aliud argumentum quod est huiusmodi. Diuersorum ordinum diuersa debent esse officia: sacerdotibus autem competit populū ad Eucharistiam per sacramentum poenitentiae disponere, eum scilicet emundando: ergo praeter hoc officium non opus erat alios inferiores ministros ad disponendum populū adhibere. Respondetur, quod populū emundare & disponere contingit dupliciter. Vno modo dispositione remota, vt in minoribus ordinibus explicatum est. Et pariter diaconus & subdiaconus plebem disponunt & praeparant legendo illi doctrinam Euangelicam & Apostolicam. Sed alia dispositio, & emundatio proxima, qua quis fit idoneus ad suscipiendam illico Eucharistiam, quae est remissio peccatorum. Et haec per sacramentorum gratiam baptismi & poenitentiae incumbit sacerdotibus quibus competit Eucharistiā consecrare & ministrare: nam & in rerum natura eidem agenti, cui conuenit principalem formam in generare, subinde congruit: & proximam dispositionem inducere.

Aliud arg.

Solutio.

¶ Ad

Solutio. 4. argum.

¶ Ad quartum deniq; respondetur, quod ordinum hierarchiae in Angelis sumuntur secundum diuersam eorum naturam, in hominibus verò non nisi secundum ministeria gratiae, quae ad vnā consecrationem corporis & sanguinis Christi referuntur: & ideo non opus est vtrobique parem esse numerum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnes ordines sint verè sacramenta, quae gratiam conferant, & characterem imprimant.

Partis negatiuae. 1. Argum.

Ordinum distinctione praevius, duplex eorum effectus subsequitur explorandus. Arguitur ergo quod ordinis effectus non sit gratia gratum faciens. Etenim si ordinatio gratiam conferret: maximè vt ordinatus ad ordinem executionem idoneus fieret: sed nemo ad suscipiendos ordines est admittendus antequam eandem probitatem & idoneitatem habere censeatur, quae quidem probitas non nisi per gratiam obtinetur: ergo illa gratia non confertur per sacramentum ordinis, alioqui causa suam praesupponeret effectum.

2. Argum.

¶ Secundo arguitur, quod non omnis ordo imprimat characterem. Character non imprimitur, nisi vt homo idoneus fiat ad sacramenta vel suscipienda vel conferenda: per characterem autem baptismalem homo fit potens suscipiendi omnia sacramenta, & per characterem sacerdotalem fit idoneus ad omnia conferendum: ergo per aliquos ordines nullus imprimitur.

3. Argum.

¶ Tertio. Si sacramentum ordinis characterem imprimeret, sequeretur, quod praesupponeret sacramentum baptismi: quia qui non est Christianus, nullus est sacramenti capax: consequens tamen inde apparet falsum, quod aliis si quis non baptizatus, licet bona fide crederet esse baptizatum, ordinibus initiaretur, nullum characterem susciperet, atq; adeo quicquid in executione ordinum vel consecrando vel absoluendo attentaret, cassum esset & vanum: quod quidem graue periculum & nocuum afferret Ecclesiae.

Partis affirmatiuae.

¶ In contrarium tamen est, quod ordo, vt dictum est, confertur sacramentum: & omnium sacramentorum proprium est gratiam conferre: atqui cum omnia sacramenta, quae characterem non imprimunt, sint iterabilia, si hoc characterem non imprimeret, esset iterabile, quod est falsum.

¶ Huic quaestioni tres aliae connectuntur, vt Decisio articuli. sint numero quatuor: scilicet, vtrum omnis ordo sit iure diuino sacramentum à Christo institutum, gratiam conferens, & characterem imprimens. Omne enim sacramentum iure diuino, ac perinde ex Christi institutione, id habet, qui solus potuit sacramenta instituire. Atque adeo si est sacramentum, gratiam confert: & si est sacramentum ordinis, characterem imprimit.

¶ Ad quaestionem ergo octo conclusionibus respondetur. Atqui vt à primo omnium fundamento exordiamur, quod citra vllam controuersiam catholicis omnibus est in confesso, prima sit. Ordo sacerdotalis est sacramentum. Enimvero cum omnes fateantur ordinem esse sacramentum, & sacerdotalis sit omnium caput & finis, quod omnia referuntur, certum est illum esse propriè & potissimum sacramentum, cui maximè definitio supra posita adaptatur. Est enim signum rei sacrae: nempe, spiritualis diuinaeque potestatis, in quo sacerdos constituitur ad conficiendum corpus Christi verum, qui quidem effectus opus est supernaturale.

1. Conclus.

¶ Hinc continuo consequitur secunda conclusio. Sacerdotium est de iure diuino, atque adeo institutione Christi constabitum: quippe qui solus potuit sacramenta instituire. Instituit autem ipsum quantum ad potestatem consecrandi in coena, vbi tradens proprium corpus & sanguinem consecratum, subiunxit. Haec facite in meam commemorationem. Potestatem autem priori annexam remittendi peccata tradidit Ioan. vlti. dicens. Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, &c. quae omnia copiosius, d. 20. exposita sunt.

2. Conclus.

¶ Subsequitur deinde conclusio tertia, nempe, quod per sacramentum sacerdotalis ordinis confertur gratia gratum faciens. Etenim cum Dei opera, vt Deut. 3. 2. legitur, perfecta sint, cuiusque potentiam tribuit ad aliquid agendum, auxilium subinde speciale fert, vt dignè huiusmodi potestatis manus exequatur. Nam in naturalibus, quibus natura dat potentiam, dat & membra, quae ad eius usum sunt necessaria. Animalibus nanque, quibus potentias tribuit sensitiuas, consequentia membra & organa accommodat necessaria. At verò sicut ad dignè & rectè suscipiendum sacramenta requiritur gratia: ita & ad eadem dispensanda: ergo sicut per baptismum confertur gratia ad dignè reliqua sacramenta suscipiendum, ita per sacramentum

3. Conclus.

tum sacerdotalis ordinis infunditur gratia gratū faciens ad sacramenta administranda.

4. Conclu. Ex his denique colligitur quarta cōclusio: videlicet, quod per idem ipsum sacramentum imprimitur character. Enimvero vt distin. 1. quæst. 4. dictum est, character nihil aliud est, quam potestas protestandi fidē per susceptio nem vel collationem sacramētorum: cum ergo hoc sacramentum sit signaculum potesta tis supranaturalis conficiendi eucharistiam, aliāq; sacramēta dispensandi, fit vt per ipsum imprimatur character, qui signum eiusdē potestatis est, quin verò ipsa potestas, per quem ideò ordinati à reliquo vulgo Christiano pre eminenter secernuntur. Et confirmatur con clusio autoritate concilij Florentini, vbi tria decernitur sacramēta characterē imprimere, quorum vnum est hoc. Quod si sciscitando arguas. Nōne satis esset gratia ad sacerdotalē functionem absque characterē? Respōdetur, non satis esse: nam in naturalibus prius consi deratur potentia nuda, quæ est animæ coeua, vt intellectus, & voluntas, & deinde accidēta riē adhibentur ei habitus ad ritē & rectē ope randum. Pari ergo modo character est pote stas ad operandum simpliciter, siue benē siue malē: nam sacerdos extra gratiam verē conse crat, & verā sacramēta administrat: sed gratia facit, vt sit administratio idonea. Quinta cō clusio. Eodē pūcto, quo infunditur gratia, im primitur character, & quo imprimitur chara cter, infunditur gratia, nisi obex opponatur. Momentum autē illud est, quando sacrame n tum perficitur: perficitur autem quādo mate ria & forma applicantur: videlicet, vbi episco pus calicem tradēs & hostiam, ait. Accipe po testatem cōsecrandi &c. Quapropter illo mo mento vti ait. S. Tho. dist. præsentī, quæst. 2. art. 3. & doctorum cœtus, vterque subsequi tur effectus. Ex quo fit, vt vnctioes, quæ oleo fiunt in manibus & capite non sint sacra men tum, sed sacramentalia quædam: quare per il las nec gratia confertur, nec character impri mitur. Ridiculū enim esset dicere characterē sacerdotalē in manibus vel in capite, dum cō secrantur imprimi: est enim in intellectu, vt dist. 1. quæst. 4. monstrauimus, vbi est fides, ad cuius protestationem imprimitur.

Cōcil. Flo ren. Argumen. Solutio.

5. Conclu.

Corollariū

Character in intelle ctu impri mitur.

Argumen. opimum.

¶ Argumentū autem nec paruum molestum contra hanc conclusionem est, quod apparet impositionem manuum cum illis verbis, Acci pe potestatem remittēdi peccata, ad formam tanquam eius partem pertinere: quoniā cha racter ordinis duplex est potestas, scilicet, cō secrandi, & remittēdi peccata: quarum prior

exprimitur in traditione calicis & hostiæ: po sterior verò in manuum impositione: quocir ca apparet illuc vsque nec gratiā infundi, nec characterē imprimi. Et cōfirmatur, quia Chri stus, vt modò dicebamus, diuersis tēporibus has duas potestates Apostolis impartitus est. Et accedit præterea argumentum potissimū, quod tempore Apostolorum non legitur for ma alia consecrandi sacerdotes, quam per ma nuū impositionē. Vnde Paulus. 1. ad Tim. 4. Noli inquit, negligere gratiam, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione ma nuum presbyterij. Et capit. 5. Manus citò ne mini imposueris. Et in epist. 2. cap. 1. Admo neo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

¶ Argumenta sunt minimē infirma: imò non defunt, quos in talem sententiam cogāt: scilicet, quod vsq; ad manuū impositionem non perficitur sacramentum. Quinetiā nec S. Tho. loco proximē citato sententiā suam satis de clarat. Arguit enim, quoniam imprimitur chara cter vsq; ad manuū impositionem: propterea quod tunc dedit Christus Apostolis sacerdo talem potestatem dum dixit. Accipite spiritū sanctum. &c. Et respondet nihil aliud, quam quod Christus dedit illam potestatem quan tum ad principalem actum: scilicet, consecrā di in cœna, & quantum ad secundarium: vide licet, remittēdi peccata. Ioan. 20. Et inferius. dist. proxima, quæst. 1. art. 1. ad primum argu mentum ait, quod impositione manuum nō datur character sacerdotalis ordinis, sed gra tia, qua ad exequēdum ordinem sint idonei.

¶ At verò his non obstantibus respondetur, sacramentū perfici in traditione calicis & ho stiæ cum forma tradendi potestatem conse crandi, atque adeò & illic characterē sacerdo tem insigniri, & gratia donari. Primum, quia hæc est opinio cōmunis, à qua non est temere recedendum. Secundò, quia Florentina Syno dus has duntaxat esse decernit materiā & for mā, nulla alius formæ mentione facta. Idēque hic prorsus S. Tho. docet. Tertiò: quia chara cteri sacerdotali annexa est indiuidua pote stas remittēdi peccata si adsit iurisdicō: cū ergo tunc homo fiat sacerdos cum ei traditur potestas consecrandi corpus Christi verū & sanguinem, illic imprimitur character, qui est consecrandi potestas, ac subinde remittēdi peccata. Alioqui dicendum esset, aut quod po testas consecrandi non conceditur vsque ad manuum impositionem, quod est contra ve ritatem formæ. Accipe potestatem offerendi &c. quæ pro eodem instanti debet esse vera:

Confirmatio argum.

Aliud arg.

Pauli testi monia.

Argumentū S. Thom.

Solutio.

Dilutio. argum.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Nota.

Similitudo nō legiti ma.

Illatio.

Paluda.

Manuū im positio non est de essen tia.

D. Thom.

Postremū argumētū.

D. Thom.

Sētētia au thoris.

Opinio quorundā.

aut q̄ prius imprimitur character vnus ad cōsecrandū, & postea alter ad remittēdum pec cata quod esset ad euitandam Charybdim: in Scyllam incidere. Est enim præter omnium o pinionē duos characteres ad illas duas facul tates fingere. Scio posse quempiā opinari cha racterem prius impressum applicari extendi que post ad munus absoluendi, sicuti sacerdo talem characterem dicturi sumus extendi, dū consecratur episcopus, ad conferenda sacra menta confirmationis & ordinis. Attamen si similitudo non est legitima, quoniam episcop⁹ suscipit potestatem illa conferēdi sacra men ta, quam non habebat dum erat simplex sa cerdos: quod in præsentiarum dici non potest de potestate absoluendi. Alioquifiet conse quens, quod si tradita priori consecrandi po testate moreretur episcopus, nec esset alius qui posset manus postmodum imponere, or dinatus ille non esset simpliciter sacerdos, at que adeo neque (quanuis haberet iurisdicō nem) posset subditos à peccatis absoluere, Pa ludan. distio. 25. quæstio. 1. concedit, quod posset absoluere ex commissioe, non tamen ex propria potestate. Sed nescio quo funda mento hoc possit fulciri: nam certe si non ha bet potestatem ordinis ad absoluendum, per nullam commissioem id posset facere. Adde quod, vt capitul. Presbyter. de sacrament. non iteran. definitur, manuum impositio non est de essentia sacramenti, sicuti neque in Subdia cono: quare licet omittatur, non est iteran dum sacramentum, sed postmodum illa ce remonia supplenda. Atqui Diuus Thomas hanc in præsentiarum insinuat sententiam. Dicens enim quod Christus in cœna tradidit potestatem sacerdotalem quoad principalem actum, sensit quod tunc qui ordinatur, simpliciter fit sacerdos, atque adeò vtranque potestatem suscipit. Nam vt postremum adhibeamus argumentū, Christus per potesta tis excellentiam potuit illas facultates diuisi sim Apostolis tradere, quodre vera eius mi nistris episcopis nō est concessum. Quod au tem D. Thom. ait, prius characterem impri mi, & postmodum gratiam conferri, intelli gere non valeo. Neque suspicor quod in summa si hucusque peruenisset, illud affir masset: nam gratia non infunditur sacra menti nisi dum applicatur materia & forma sacramenti, vbi character imprimitur. Præser tim quod tam est necessaria ad idoneē conse crandum, quam ad dignē absoluendum, Quod si quis dixerit, in traditione materiæ cōsecrandæ conferri vnum gradum gratiæ: & in

impositione alterum. (vt quidam de sumptio ne corporis & de sumptione sanguinis opi nantur) redarguitur primò, illam opinionem de gratia in sumptione sanguinis non esse tam probabilem, quam quod vnus tantum, idemque in sumptione corporis conferatur. Et secundò non esse simile: quoniam sumptio sanguinis verè est sacramentum, essetq; adeò quanuis sumptio corporis non præcessisset: & tamen impositio manuum nullum est per se sacramentum. Adde quod similiter impo sita manu diacono, ait, episcopus, Accipe spi ritum sanctum, &c. & tamen illic nemo cen set infundi gratiam.

¶ Ad argumentum ergo supra factum respon detur, quod per manuum impositionem & il lam formam, Accipe potestatem remittēdi peccata, nulla traditur noua potestas, sed ex plicatur illa, quæ prius collata fuerat. Nam quia simul non potuit decenter vtraque for ma coniungi, & decebat Christi verba refer re, institutum est, vt seorsum profferretur. Sed tamen secunda forma referenda est ad illud momentum, quo prima fuerat prolata. Neq; vero ad essentiam sacramenti necessaria est, sed tamen est de necessitate præcepti.

¶ Ad aliud, quo argutum est, Apostolos per manuum impositionem ordinasse presbyte ros, respōdetur, quod licet certum sit manuū impositione fuisse vsos, non solum in ordina tione presbyterorum, verum & diaconorum, tamen neque ambigere licet, quin formam, qua ecclesia vtitur, per traditionem eorūdem Apostolorum didicerit, qui à Christo eādem edocti fuere. Quapropter illa manuum impo sitio non erat sacramentum, sed sacramenta le quoddam, sicut & hæc, quæ modò ecclesiæ in more est, vt ait, in præsentiarum S. Tho. Si mile enim argumentum fit de confirmatione nam & tunc, vt Actuum. 8. & 19. legitur, ma nus Apostoli imponebant, & tamen sacra mē ti materia non est nisi chrismatio.

¶ Hinc fit, solam traditionē calicis & hostiæ esse de essentia sacramenti: impositio verò ma nuum episcopi, & vnctio manuum sacerdotis non sunt de essentia, sed de præcepto. Et ideò licet absque illis imprimeretur character, ni hilominus si omittantur, supplenda sunt post modum. Esset enim, vt ait, Syluester verbo, Irregularitas, quæstio. 12. peccatum mortale ministrare in ordine suscepto antequam illud suppleretur, quanuis non inde contraheretur irregularitas: intelligitur autem quando illud omissum res est præcipua, vt impositio ma nuum & vnctio, vt capit. 1. & fin. de sacramen.

Redargui tur.

2. Ratio.

Solut. arg.

Solutio & aliud argu.

Manuū im positio quid

non iteran. secus si esset res parui momenti, vt si quis forsan canonem cum episcopo non legerit, licet peccauerit, non tamen necessarium est suppleri: quia neq; est res magni momenti, neq; episcopus illud omisit, sed ordinatus.

An omnes ordines sint sacramenta.

¶ His de sacerdotio constitutis dubium de alijs ordinibus emergit, an omnes sint verè sacramenta. Vbi septem ordines in tres gradus distinguere oportet, quorum primus sit sacerdotium, & in secundo collocentur diaconatus & subdiaconatus, qui sunt etiam ordines sacri: & in tertio quatuor minores: qui non censentur pari ratione sacri. Vnde vt D. Tho. dist. praesenti quest. 1. art. 2. refert, tres fuerunt opiniones. Vna, scilicet, quorundam, qui dixerunt in solo sacerdotio characterem imprimi, atq; adeo solum esse propriè sacramentum ordinis. Atq; hanc opinionem, ceu probabiliorè sustinet Durandus ead. dist. q. 2. Sed alij dixerunt omnes solosq; tres ordines sacros imprimere characterem, ac perinde esse sacramenta. Quorum opinio veritati propius accedit. Tertij dixerunt omnes septem ordines verè esse sacramenta characterem imprimentia. Et hæc fuisse videtur sententia in hac dist. Magistri sententiarum, quam proinde plerique eius interpretes complexi sunt, vt S. Thom. D. Bonauentura, Richardus, & complures alij. Quamuis Magister pugnantiæ dixisse videatur, diceas quod subdiaconatum & reliquos ordines post tempora apostolorum ecclesia instituit: & tamè quod omnes conferant gratiam, vt vera sacramenta, & characterem imprimunt: nam ecclesia non potest instituire sacramenta.

1. Opinio.

2. Opinio.

3. Opinio.

Magister sententiarum.

1. Argum. Durandi.

Exemplum.

2. Argum. Durandi.

ferendum vel suscipiendum, vt in baptismo imprimitur character ad reliqua sacramenta suscipienda, & in ordine ad conferenda: sed per solum ordinè sacerdotalem tribuitur potestas conferendi sacramenta: nam diaconus, qui est aliorum ministrorum supremus, non habet ex officio sacramenta consecrare vel administrare: ergo ad functiones ministrorum sub sacerdote nullo opus est sacramento, quo ministri gratiam & characterem suscipiant, tanquam supranaturalem potestatem suscipientes. Porro argumentum non est parum vrgens. Tertio. Per sacramenta accipitur potestas ad simpliciter aliquid suscipiendum vel administrandum: itaque sine illa potestate si illud attentaretur suscipi vel administrari, totum esset cassum & irritum: etiam per baptismum sic accipitur potestas suscipiendi alia sacramenta, vt si quis ante ipsum aliqua attentaret suscipere, nihil susciperet: & per sacerdotium sic fit consecrandi facultas, vt si absque illo quis consecrare presumeret, nihil faceret: sed tamen ordines inferiores non sunt huiusmodi: nam diaconus per suum ordinem solum accipit potestatem ritè legendi euangelium, non tamen simpliciter legendi: nam si quis sine suscepto diaconatus ordine illud solenniter caneret, quamquam peccaret, nihilominus vera esset lectio. Et quarto, vt supra diximus, accedit argumentum, quod ex concessione S. Thom. sumitur, vbi ait quod sacramentum ordinis secundum completam rationem est in sacerdotio, in alijs autem est quædam participatio ipsius. Vnde collectio fieri videtur, non opus esse tot characteribus.

3. Argum. Durandi.

4. Argum.

Authoris argu. in fauorem Durandi.

2. Argum.

¶ Præterea, vt eidem opinioni nos quoque patrocinemur, arguitur sic. Si aliquis ordinum sub sacerdotio esset sacramentum, maxime diaconatus, propterea quod in actis apostolorum & apud Paulum mentio fit crebro huius ordinis: attamen hoc non inæ satisfactè colligitur: nam diaconi nomen nihil aliud sonat, quam ministrum, & tempore apostolorum apparet diaconos non fuisse nisi pauperum ministerio addictos, iuxta illud Actuum. 6. Non est æquum nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis: quare constituti sunt septem viri boni testimonij, qui illi sunt muneri mancipati, quorum Stephanus fuit primicerius. Atq; his accedit maxime argumentum, quod materia & forma in ordinandis diaconibus & subdiaconibus per traditionem libri non videtur à Christo instituta, nec tempore apostolorum in more fuisse, sed sola manuum impositione, vt apparet Actuum. 6. quia tunc non erant

Sententia auctoris.

6. Conclus.

Ratio de diacono.

Paul. 1. ad Timo. 3.

Actuum. 6.

Nota.

De subdiacono.

Alia ratio.

7. Conclus.

Magister Sentent.

Caietanus.

erant libri euangeliorum, aut epistolarum. ¶ Re vera qui opinionem Durandi sustinere vellet, non esset magna reprehensione dignus. Nihilominus non est tam facile à comuni antiquorum opinione deflectendum: esset enim nonnulla temeritatis nota. Ob idq; subiungitur sexta conclusio. Diaconatus & subdiaconatus sunt verè iure diuino sacramenta, characteris subinde & gratiæ efficacia. Probatur, de diacono primùm, antiquissimi autoritate Dionysij, qui de diaconibus ceu de altaris ministris identidem meminit. Et quod vrgentiùs mouet Paul. 1. ad Timoth. 3. depicta suis moribus episcoporum imagine (quo nomine omnes presbyteros comprehendit) de diaconibus extemplo subiungit, dicens, Diaconos similiter oportet esse pudicos, non bilingues, non vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes ministerium fidei in conscientia pura: vbi illos ceu altaris ministros egregijs virtutibus præditos requirit. Ex quo subsequitur, quod vero sacramento initiari debent, vbi gratia ad id muneris perfundatur, ac subinde characterem exornentur. Id quod præcipuè Actuum. 6. confirmatur: nam Apostoli septem illis diaconibus in suo conspectu constitutis orantes manus imposuerunt, quod erat sacramenti signum, Quare ad munus altaris instituti sunt. Atque inde in more habet ecclesia manus imponere diaconis, & non hypodiaconis. ¶ Et quanuis de subdiaconibus non adeo habeatur in antiquis memoria expressa, tamen nomine diaconorum re vera intelliguntur: tum quia, vt ait D. Thom. cum in primitiua ecclesia non esset tanta ministrorum copia, diaconi per sepe & euangelium & epistolas legebant, vt modo crebro propter inopiam fieri assolet: tum etiam, quod cum diaconus idè sit, quod minister, nominis amplitudine intelligitur & subdiaconus. Accedit ecclesiæ autoritas & vsus, quæ subdiaconatum connumerat inter ordines sacros, quos ad recitanda soluendaq; diuina officia compellit, qui ceu ministri adeo altari mancipantur, & (quod vehementer vrget) à laicorum statu separantur, vt sint matrimonio contrahendo prohibiti: & ideo dalmatica & manipulo vtuntur. ¶ Septimà conclusio. Reliquos quatuor ordines minores absque erroris periculo sustineri potest non esse propriè sacramenta, quibus vel gratia infundatur, vel imprimatur character. Hanc opinionem insinuat Magister Sentent. dicens, hos ordines fuisse institutos ab ecclesia. Quin verò de subdiaconatu idem censere videtur. Quam subinde opinionem Caietanus

in illa quest. de ritu suscipiendi ordines, in additio. ad. 3. partem approbat. De subdiaconatu vero, vt modo ostendebamus, alia est ratio. Sed de alijs quatuor ordinibus minoribus probatur conclusio: quoniam de illis in ecclesia primordijs non ita expressè reperitur mentio facta, neq; illi ministri eis officijs dedicantur, quæ ad dignitatem consecrandi eucharistiæ attinent, sed ad disponendū populū. Atq; adeo licet in peccato vltimū ordinū exercent, nullatenus peccare censentur: quare neque opus est, vt gratiam ad id muneris suscipiant, ac perinde nec characterem. Quod inde præsertim confirmatur, quod à seculari catu non eatenus abdicantur, quin absque vlla dispensatione possint matrimonia contrahere. Et quod vrgentiùs mouet, ad nullas obligantur horas recitandas, vt subdiaconi, neq; verò ad Canticū graduū, quod nonnulli absque villo fundamento fingunt. Neq; arbitror profectò quòd si D. Tho. ad hunc locū in summa peruenisset, in contraria persistisset opinione quam in Quarto, vulgus secutus, tenuit. Et confirmatur per id conclusio, quod subdiaconatus & ordines superiores dicuntur sacri, inferiores verò non sacri: nam etsi S. Thom. respōdeat omnes secundum se esse sacros: quia omnia sunt sacramenta: sed superiores dici sacros ratione materie sacræ, circa quā exercentur: gratior tamen solutio est, quod superiores dicuntur sacri: quia verè sunt sacramenta, reliqui verò non nisi sacramentalia quædam. Atque hac de causa, vt inferius visuri sumus, simplex presbyter potest ex cõmissione minores ordines conferre, non tamen maiores. ¶ Et per hoc soluitur argumentū Bonauenturæ, quod sic arguit. Illi ordines minores non sunt iterabiles: ergo imprimunt characterem. Consequentia quippe hæc nulla est, sed si sic argueretur. Sacramentū hoc non est iterabile: ergo imprimunt characterem. Concedimus nanque illos quidem esse verè ordines, non tamen propriè sacramenta ordinis, sed sacramentalia ad sacramentū disponentia: & ideo non sunt iterabiles, non quia sacramenta sunt, sed quia per quandam consecrationem celebrantur, vt consecrationes altaris & vasorum, ac ornamentorum, quæ eidem sunt deputata. ¶ Et eodè modo soluitur argumentū Paludati. feueratis omnes istos ordines esse verè sacramenta. Arguit enim contra Durandū, quod si non essent sacramenta, sed sacramentalia, non deberent diuersis temporibus conferri, sed simul omnia cum presbyteratu, sicut exorcismi & catechismi in baptismo. Itè sequeretur, quòd

Ratio conclusionis.

Nota.

Alia ratio.

Confirmatio conclus. Solu. S. Th.

Solut. optima auctoris.

Solut. arg. Bonauenturæ.

Nota.

Ordines minores quare non iterabiles.

Solut. argumentorum Paludati.

Aliud arg. si quando presbyter ordinatur, error cōtingeret, vt sacramentum esset nullū, postmodum quando iteraretur, deberent iterari omnia. *Solutio.* Respondetur, inquam, eiusmodi ordines nō esse sacramentalia instar omnino exorcismorū & catechismorum, sed sunt consecrationes & dedicationes ministrorum ad aliqua officia: quare & longè ante presbyteratum conferri possunt, & nunquam sunt iterandi.

Argumenta Durandi dicuntur. Argumenta verò Durandi quatenus probant, quatuor ordines non esse sacramenta, admittuntur, sed quatenus contendunt diaconatum, & subdiaconatum à sacramentorum ratione excludere, non necessariò concludunt. Et ideò ad primum respondetur, quòd etsi illi ordines ad eucharistiam consecrandam referantur, quem quidem effectum solus presbyteratus attingit, non tamen inde subsequitur, non esse sacramenta: quia nō sunt sicut exorcismi, sed consecrationes & dedicationes ad certa officia. Et quanquam illa officia legendi Euangelium vel epistolam, etiam si non ordinatus exequeretur, re vera essent lectiones: nihilominus ad eadem officia cum idoneitate exercendū & dignitate ordiantur, per sacramentum ministri. Quare nō opus est, vt per quodlibet sacramentum accipiatur potestas ad simpliciter agendum, sed ad digne agendum.

Ad S. Tho. Et ad auctoritatem S. Thomæ dicētis, quòd sacramentum ordinis totum secundum completam rationem est in sacerdotio, in alijs verò secundum participationem, respondetur, non esse sensum, quòd gratia & character solum sit in sacerdote, sed quòd gratia & characteres aliorum sint participationes eorundem effectuum, qui sunt in sacerdotio. Non quòd eadem gratia diuidatur, vt vna pars sit in sacerdote, & alia in diacono, sed quòd gratiæ inferiorum referuntur ad ministeriū superioris, iuxta illud Numero. 1. 1. vbi dominus dixit Moyfi, vt septuaginta viros congregaret, qui ei essent auxiliares, & subdit, Auferam de spiritu tuo, & tradam eis, vt sustētent tecum onus populi. Non enim intellexit quòd partē spiritus, quem Moyfi aspirauerat, esset ei adempturus, sed quòd similem alijs spiritum traderet, licet non tam egregium.

Authoris argumento satisfit. Ad aliud verò, quòd nos fecimus, iam responsum est, diaconos non solum in ministerium mensarum secularium, verum etiam sacri altaris fuisse institutos. Et quanuis in initio statim non essent libri epistolarum & euāgeliorum, nihilominus tradebatur eis potestas ad legendum, & fortè scripta charta. Et

ita apostoli docuerunt ecclesiam, vt subvtraq; forma & materia illam traderet.

1. Argum. Duo autem restāt argumenta solueda. Primum, quòd cum omnia sacramenta ex institutione Christi habeant efficaciam: & sacramentum ordinis quantū ad omnes eius partes nō inueniatur à Christo institutum, non est sacramentum.

2. Argum. Secundum. Si in diaconatu & subdiaconatu confertur gratia, consequitur vt quotiescunq; solenniter suis ordinibus funguntur legendo euangelium vel epistolam extra gratiam peccent mortaliter, quòd creditu durū censetur.

Solu. primi. Ad primum autem respondetur, quòd presbyteratum, iam dictum est, à Christo fuisse in cœna institutum, at qui & diaconatum postquam apostoli expressam de illo fecerūt mentionem, certum est ex institutione Christi id habuisse, licet nō ille, sed ipsi ordinem promulgauerint, vt de extrema vnctione dictum est. Subdiaconos verò & alios inferiores ministros ait, in presentiarum sentent. Magister ecclesiam pro tempore instituisse. At verò de subdiaconatu, si est, vt diximus, verum sacramentum, non est ambigendum, quin apostoli ex Christi institutione illud susceperint diuidentes diaconum: hoc est, ministrum in duos. Sed

Magist. sent. opinio. minores ordines credendum est ecclesiam postmodum instituisse: & hoc est nouum argumentum non esse sacramenta, sed sacramentalia.

Ad secundum distinctio. 1. quest. 5. artic. 6. diximus, nonnullos ita sustinere, quòd sit peccatum mortale diacono & subdiacono solenniter altari in peccato ministrare. Sed re vera oppositum est valde probabile, & forsitan probabilius: quia ad concludendum peccatū mortale, habendus est respectus ad obiectū & materiam operis. Quod ex S. Thom. 3. part. questio. 64. art. 6. ad. 1. si bene intelligatur, colligitur. Non enim constituit regulam, quòd quando minister est consecratus per gratiam ad aliquam actionem, tunc exercendo illam extra gratiam peccet mortaliter, sed quando est dedicatus ad aliquam actionem, quæ in se ipsa habet sanctificationem, qualia sunt sacramenta. Vbi duntaxat sentit, quòd administrare sacramenta in peccato mortali, sit peccatum. Et ita est intelligendus illic Caietanus, si est auscultandus. Vnde cum legere euangelium vel epistolam non sit actio habens in se sanctitatem, quia non est administrare sacramentum, per quòd populus sanctificetur, fit vt quanuis illi ministri gratiam ad id muneris susceperint, non inde eliciatur peccare mortaliter. Satis enim est quòd sit veniale. In minori-

Minores ordines ecclesie instituit sol. 2. ar.

S. Tho. opi.

Nota.

Caiet.

noribus autem ordinibus, quia functiones illæ multò sunt minoris momenti: non est gratia necessaria, & ideo eorum administratio extra gratiam nullum est peccatum.

8. conclus. Ad pedem tandem istorū subnectitur octaua conclusio. Ordines ecclesiastici sunt peculiaris sacramenta legis euangelicæ. Nam etsi apud Ethnicos in lege naturæ fuerint Potestates & sacerdotes sutorum Deorum, nunquam tamen erant proprie sacerdotes: nam vbi idola colebantur, non erat vera, sed falsa religio. Et sicubi verus colebatur Deus, non tamen illi sacerdotes per sua sacrificia conferebant gratiam: quia neque illa, vt distinct. 1. dictū est, erant sacramenta. At qui in lege veteri erant quidem, vt illic diximus, verè sacramenta, non tamen eius muneris efficaciam, cuius nostra: quia non conferebant gratiam. Ob idq; sacerdotes illi nullo initiabatur sacramento ordinis, quo gratiam characterem uerè reciperent: quia cum neque ipsi per sua sacrificia animā per gratiam emundarent, nulla pollebant potestate, quæ verè esset spiritualis. Erant autem figura & vmbra nostrorum ordinum prognostica.

Solut. 1. ar. Ad primum igitur argumentum ex capitalibus respondetur, quòd ante susceptionem ordinum requiritur illa gratia in suscipiente; quæ toti plebi est cōmunis, quæ scilicet, homo fit iustus: sed per sacramentum ordinis confertur gradus excellentior, quo sacerdos alijs emineat. Ad secundum verò respondetur, quod licet solus sacerdos habeat administrare sacramenta, diaconus nihilominus & subdiaconus quia ei administrat, suis quoq; characteribus indigent. Ad tertium tandem respondetur, vt expresse docemur capit. Veniens de presbyter. non baptiza. quòd absque baptismo, qui ianua est sacramentorum, nullus est homo sacramenti capax. Atque adeò si quis inuentus fuerit ante baptismum ordinatus, baptizandus est, & iterum omnibus ordinibus initiandus. Et hoc ipsum hinc D. Tho. fatetur. Addit tamē quòd licet eiusmodi sacerdos non baptizatus nec conficere possit sacramentum, nec absolueri in foro pœnitentiæ, & si in Episcopum promoueatur, & ordinare aliòs attentauerit, verum sacramentum non conferat: tamen pie inquit, credi potest, quòd quātum ad vltimos effectus sacramentorum summus sacerdos Deus suppleret defectum, neque permetteret hoc ita latere (scilicet, non esse baptizatum.)

Solutio. 2. Hoc autem, quòd de supplemento Dei hic adhibet S. Tho. suprà. dist. 5. art. 2. generaliter tractauimus de omnibus casibus, quibus do-

Solutio. 3.

S. Thom.

Quod Deo suppleat sacramentorum defectus

Hoc autem, quòd de supplemento Dei hic adhibet S. Tho. suprà. dist. 5. art. 2. generaliter tractauimus de omnibus casibus, quibus do-

ctores nonnulli Deum supplere sacramentorum defectū opinantur. Est enim res ex quadā potius priorū ex estimatione orta quā ex legis vltius certitudine. Nam vel ex euangelio, vel ex vlllo loco sacre pagine elici nequit vllus modus obtinendæ augendæ ve gratiæ Dei, quā vel per sacramentum, vel per contritionem, aut alium actum meritorium. Quare si sacerdos non verè absoluit, & pœnitens non est cōtritus, credere quòd tunc Deus supplebit defectum, & conferet gratiam, cum sit omnino præter legem, nullum habet fundamentum. Quocirca non dubito, quin S. Tho. in summa nunquam tale verbum dixisset. Est enim dicere, quòd Deus peccatorem sine sacramento & contritione iustificat, quòd esset manifesta rius error. Alia est aliorum magis lepida responsio, quòd quando quis attritus accedit ad sacramentum, si minister, vel nōn est sacerdos, vel non habet rectam intentionem conferendi sacramentum, tunc Deus specialius operabitur attrito, vt eius actus obiectum mutet, vt quierat dolor propter pœnas inferni, fiat vera contritio, scilicet, dolor propter Deum. Est enim somnium absq; vlllo prorsus fundamento. Deus siquidem semper est promptus concurrere ad veram contritionem: sed si pœnitens prius illo auxilio non vtitur, figmentū est dicere, quòd solum defectus ministri sit in causa, vt vel pœnitens eodem auxilio moueatur, vel Deus specialius concurrat. De alio deniq; dicto S. Thomæ, scilicet, quòd Deus non permittit diu latere errorem illum, vt qui non est verè sacerdos permittatur sacramenta administrare, nulla est lex certa, quòd id non permittet: alia enim maiora mala permittit.

Quòd si interrogas, vtrum sacramentum ordinis præsupponat characterem confirmationis, respondetur, illum non præsupponere de necessitate, sed de congruitate. Quapropter sine confirmatione esset verum sacramentum ordinis: nihilominus nonnullum peccatum esset, si quis scienter non confirmatus ordinaretur, etiam in episcopo, si eum ordinaret, quanuis nulla ratio cogat, vt credatur esse mortale. Vtrum verò character superioris ordinis inferiores præsupponat, titulus de clerico per saltum promoti respondet, quātum ad necessitatem negatiuè: mandatur enim illic, vt ille, qui sine suscepto ordine diaconatus in sacerdotem est ordinatus, non iterum ordinem sacerdotalem suscipiat: quia sacramentum fuit validum. Sed ordinetur in diaconum. Imò vt ait S. Thom. in primitiua ecclesia multi, antequam reliquos susciperent ordines

Ordinibus initiandus an esse debeat confirmatus.

Nota.

An character superior inferioris resupponat.

dines, sacramento sacerdotali initiabantur: quia sunt per se potestates distinctæ, quarum sacerdotalis reliquas omnes includit. Quocirca sacerdos, licet alios ordines non susceperit, potest omnium functionem exercere. Sed institutum Ecclesiæ fuit, ut gradatim ordines susciperentur, neque liceret superiores absque inferioribus conferre.

Nota de sacerdote per saltum promotō.

QVÆSTIO SECVNDA, De ijs quæ sunt ordinibus annexa.

ARTICVLVS I.

Utrum clerici omnes ordinati debeant corona tonsura insigniri.

Væstio secūda mouetur de ijs, quæ sunt ordinibus annexa: nempe de corona, & episcopatu, & vestibus sacris. Arguitur ergo quod corona clericis non congruat: nam Hierem. 49. attonsi sub his verbis maledicuntur, Dispergam in omnem ventum eos, qui in comam attonsi sunt: ministris autem Ecclesiæ potius benedictio congruit, quam maledictio.

Partis negativæ argumentum.

1. Argum.

Secundo arguitur. Si coronæ vllum esset fundamentum, maxime illud Nazaræorū, quod dist. præfenti adducit Magist. Sentēt. Nazaræi autē, ut Num. 6. legitur, non attondebantur in mysterium altaris, sed ex voto, quo Deo consecrabantur, etiam si non essent Leuitæ: ergo in de nullum deducitur argumentum tonsuræ clericorum.

3. Argum.

Tertio si tonsura cunctis clericis conueniret, consequeretur, quod omnes clerici, eo ipso quod tondentur, renunciarent temporalibus bonis, quod & ipsa detōsio significat, & versiculus psalmi, quem dum tondetur proferunt, Dominus pars hereditatis meæ. super quo, ait Hieronymus, quod dominus cum istis temporalibus pars fieri dedignatur: non autē omnes abdicationem bonorum faciunt, sed retinere possunt patrimonium & alia bona.

4. Argum.

Quarto denique arguitur. Si tonsura in signe esset clericorum, sequeretur, quod etiā prima tonsura esset proprie ordo: est enim corporale signum ab ecclesia ministris altaris institutum, per quod clericus in altiori gradu constituitur quam sit laicus: quapropter a solo Episcopo

prima fit tonsura: consequens autem est falsum, alioqui plures essent ordines quam septem.

In contrarium autem est, quod corona regalem dignitatem significat, & ut ait Gregor. seruire Deo regnare est, cum ergo clerici peculiariter quodam excellentiori modo seruitio Dei adscribantur, in signe hoc coronæ eis merito adaptatur.

Pars affirmatiua.

Clericorū tonsuram Witteff, ut est videre apud Waldens. Tomo. 5. de sacrament. sub tit. 9. cap. 8. abominabatur, quæ Lutherani secuti subsannando appellant catholicos clericos ramos & tonsos. Idēq; Witteff eosdem appellat Cæsareos, non quod Cæsariem detōdeant, ut nonnulli arbitrantur, sed à Cæsare Constantino ut idē refert Waldensis in initio eiusdem tomi veritate. 7. & tomo. 2. c. 120. Inde namq; quod piensissimus ille imperator ecclesiam ditauit, clericatumque honoribus extulit, ac perinde hæreticos contra sacerdotes obgānientes extirpare curauit, in inuidiam eorundem clericorum hæretici appellabant eos Cæsareos, quasi ab illo Cæsare procreatos.

Hæreticorū error.

Ad quæstionē ergo duabus conclusionibus respondetur. Prima, contra hæreticos hæc asseritur. Optimum est & clericis dignum insignie, detōsa corona. Probatum primo antiquitatis dignitate. Petrus enim apostolus eadem fertur insignitus in memoriam spineæ coronæ, quam Christi crucifixores eius capiti imposuerunt. Quare præcipua causa huius ritus non fuit illa, quam à Nazaræis antiquæ legis Magister sentent. adfert, sed hæc, quod cum hostes Christi ad ignominiam & dedecus eum coronauerint, religiosissimum duxerunt apostoli idē in signe ad suum ipsorum decus, & gloriam Christi usurpare. Quo fit, ut corona non sit pars illa in vertice rasa, sed capillorum circulus, qui capiti circumstat. Ob id enim & capitis vertex supernè abraditur: & capilli infernè in circulum attondentur, ut in modum coronæ capilli restent. Vnde priscus clericorum nos non fuit capillum in vertice radere, & demissam comam habere: nam tunc capilli non haberent effigiem coronæ, sed tondentur eodem prorsum modo, super aures, quo nunc religiosi. Atqui de hac tonsura, ut illo citato cap. 80. Waldensis commemorat, schismata in primæua ecclesia oborta fuere. Refert enim Beda lib. 5. de gestis Anglorum, Colfridum abbatem, illius controuersie meminisse, qui post multa, subdit, nullam magis sequendam nobis amplectēdamq; iure tonsuram, eam quam in capite suo gestabat Petrus apostolus. Et inferius. Neque verò, inquit, ob id de-

1. Conclus.

Ratio præcipua coronæ clericalis.

Beda de gestis Anglorū

num coronam attondemur, quod Petrus ita attonsus est, sed quia Petrus in memoriā Dominicæ passionis attonsus est, Et subditur. Sicut enim omnis ecclesia, quia per mortem sui viuificatoris facta est, signum sanctæ Crucis in fronte portare consuevit: ita oportet eos, qui monachi. votum, vel gradum clericatus habentes altioribus se continentia frans adstringunt, coronam in capite gestare. Et rem profecutus venerabilis Beda, tonsurā, inquit, quam Magister ferunt habuisse Simonem, quis rogo fidelium non statim cum ipsa magia detestetur? Radebat enim ille anteriorem partem capitis super frontem, sed ubi ad ceruicem declinabat, tonsuram: faciebat strictiorem, ut ab Apostolis discriminaretur. Contra quam ritus peruersitatem Anitius Papa can. Prohibete. 23. distinct. prohibet ne clerici, aduersus Apostolum, comam nutriant, Reprehendit enim, 1. Corinth. 11. viros, qui comam nutriunt. Et subiungit. Papa. Sed desuper caput in modum spheræ radant. Extat & in concilio Toletano. 4. sub Isidoro cap. 41. coronæ decretum hoc verborum tenore. Omnes clerici & lectores, sicut Leuitæ & sacerdotes detonso superius toto capite, inferius solam circuli coronam relinquunt, Attende quemadmodum capillorū circulus coronæ nomine denotatur. Quare subditur. Non sicut hucusque in Galetia partibus facere lectores videtur, qui prolaxis, ut laici, comis, in solo capitis apice modicum circulum tondent. Ritus enim iste in Hispanis hucusque hæreticorum fuit. Hæc ibi. Idemque narrando confirmat Rabanus lib. de institutio. clericor. cap. 3. Et Hieronymus in quadam breui epistola ad Augustinum. Dominum meum, inquit, Allipium, & dominum meum Euodium ut meo nomine salutes, precor coronam tuam. Et idem August. ad Proculianum. Honorant, inquit, nos, vestri, honorant vos nostri. Per coronam nostram vos adiurant vestri, per coronam vestram nos adiurant nostri, Ac denique Hugo. lib. 2. de sacrament. par. 3. cap. 5. Primum, inquit signaculum clerici corona est. Corona ergo res est antiqua à temporibus vsque Apostolorum. Vnde Dionysius lib. de Ecclesiast. hierarch. cap. 6. part. 2. ait, quod Episcopus dum quemlibet sacris iniciat, consignans eum crucis signo tondet. Inde ergo seruatus est mos, ut Episcopus eum, quem prima tonsura donat, in apice capitis tōdeat. Vbi Linconiensis signat, inquit, crinium detonsio omnium materialium ab amore decisionem, quæ variè formantur, ut clericus intellectu puro ad Deum

Beda. Simonis Magi tonsura.

Anitius Papa.

Conci. Tol.

Rabanus. Hieronym.

August.

Hugo.

Corona res antiqua.

pertingat, & eius simplicitate formetur. Et Casiodorus super illud psalmi. 39. Multiplicati sunt super capillos capitis mei. Non frustra, inquit, in comparatione delictorum capilli ad ducti sunt: nam in veteri testamēto sacerdotes ipsa similitudine radebantur, ut tali emundatione purgati, carnis vitia deposuisse viderentur. Vt ergo ex his tandem rationes conclusionis eliciamus, ex quintuplici mysterio congruitas coronæ colligitur. Primo, ex memoria Dominicæ coronæ. Secundo, quia corona, ut diximus, regiam dignitatem designat, quæ Ecclesiæ ministris competit, ut Hierony. ait. 1. 2. quæst. 1. can. duo sunt. Quod enim Petrus Apostolus generaliter Christianos omnes appellat genus electum, regale sacerdotiū per antonomasiam clericis congruit. Tertio, ratione figuræ, quæ cum sit circularis, imaginem perfectionis præ se fert, quam altaris administrati adipiscuntur & profitentur. Quarto, denique ratione detractionis capillorum ex parte superiori per rasuram, ne clericorum mens temporalibus occupationibus oppressa, à diuinorum contemplatione præpediatur: & ex parte inferiori per tonsuram, ne eorum sensus temporalibus obuoluantur. Quæ utique ratione detonsio illa, super aures fieri debet, ne sensum auditus operiant. Adhiberi quoque potest & quinta causa: quia decet clericatus ordinem à reliquo vulgo illo publico signaculo discerni.

Casiodor.

Congruitas coronæ.

1. Ratio. 2. Ratio.

3. Ratio.

4. Ratio.

5. Ratio.

Obiectio.

Per hoc soluitur obiectio, quam obmoliri quis possit. Si capillorum abscissio superfluum abiectionem significat, omnes prorsum pilii deberent abradi. Respondetur, inquam, quod cum plures aliæ causæ concurrant, necesse est sic circuncidi, ut coronæ figura appareat.

Dilutio.

Ex his tandem colligitur tonsuram omnibus clericis, licet non in eadem amplitudine competere. Atque hinc nominis etymologia ducitur, nam clerus Græcè, ut. 7. etymologiarū ait, Isidorus, & refertur distinct. 21. can. Cleros: & ab Innocentio capit. Cum secundum Apostolum, de præbenda idem est quod fors latine: & clerici caducis rebus posthabitis Dei hereditatem singulari quadam præeminentia fortiti sunt. Vnde clerus idem est, quod fors Dei, seu cui Deus fors est, & ut est in præ-nominato versiculo psalmi, pars hereditatis. Quo etiam nomine allusio fit ad electionem Mathiæ Apostoli, quæ sorte facta est.

Monachi.

Sed nihilominus, ut supra allegatus Beda autor est, vniuersi religiosi, qui choro addiscuntur, licet nullis sint ordinibus initiati, tamen propter seculi renunciationem eadem

Monachi laici. coronæ tonsura cōsignantur. Reliqui verò cō uerfi, qui alijs monasterij feruitijs mancipan- tur, licet propter eandem renunciationem tō deantur, nō tamen in modū coronæ, eo quod non vita contemplatiuæ, quæ per verticis ra- suram designatur, sed actiuæ vacare debent.

2. Concluf. ¶ Præfixæ tamen cōclufioni, secunda eius mo- deratrix adhibetur. Clericorum tonsura hoc est pilorum abrasio & circuncifio non est de sacramenti essentia, imo qui intonsus ordina- retur etiam in presbyterum, verum sacramen- tum susciperet. Nam sacramentum ordinis, vt dictum est, in collatione materiæ cum prola- tione formæ perficitur: quare reliqua ceremo- nialia sunt & sacramentalia. At verò tam episco- pus, qui ordines intonso conferret, quàm ipse, qui ordines susciperet, grauius peccaret, vt be- ne in præsentiarum ait Richardus. Et, vt arbi- tror, in sacris ordinibus nempe, subdiaconatu & superioribus esset peccatum mortale. Gra- uius enim esset ordines sacros sine rasura susci- pere, quàm post susceptos comam nutrire. Nō dico sine prima tonsura, sed absq; vlla capillo- rum tonsura. Et nihilominus dist. 23. & de vi- ta & honesta clericor. multis capitibus clerici prohibentur comam nutrire. Quin verò vtro- biq; Gregorius capit. Si quis ait quod si quis ex clericis comam relaxauerit, anathema sit.

Qui inton- sus ordina- tur graui- ter peccat.

Ca. si quis. q̄to sit in- telligendū. Intellegitur autem, vt bene ait, Glossa, non quod ipso facto sit excommunicatus, sed quod si præmonitus inobediens persistit, excommunicetur.

Qui clericus si priuile- gio potius- tur excom- municatur nisi coronā aperuerint

Clerici con- iugati an- teneantur aperire co- ronam.

Cōsuetudo nō valeat.

legium immunitatis eis seruent, qui habitu cle- ricali non sunt induti. Quod quidem, idque in Hispania præsertim seruandum esset, vbi in more est secularibus, nobilibus, & militibus, absque vilo proposito ascendendi ad ordines sacros, sed solo animo cōsulendi sibi in suis di- gladiationibus & criminibus & foro se secula- ri subducendi, primā tonsuram suscipere: qui quidem abusus non esset ferendus, sed iure & ordine emendandus.

Nota atten- te.

¶ Quo fit, vt bigami, quoniam eisdem priuile- gijs non fruuntur, non solum non teneantur, imo nec licite possint clericali tonsura insigni- ti incedere, vt dist. 84. cauetur, can. Si quis cle- ricus, & de bigamis, cap. Altercationis.

Bigami.

¶ Ad primum igitur argumentum responde- tur, quod dominus per Prophetam disperfio- nem eis comminatur, qui in religionem idolo- rum sese etiam detondebant, veluti Iudæi ob religionem veram.

Solu. 1. ar.

¶ Ad secundum respondetur, quod in veteri lege, non erat verum sacramentum ordinis: sed imperfecta quædam eius imago & figura, & ideo illa Nazæorum religio non vigeat dū taxat inter Lenitas & templi ministros, sed in omni populo. Quare neq; abrasio fiebat in modum coronæ: quia nec illic erat tanta con- templatio, nec representatio coronæ Christi, sed omnes capilli radebantur ad significandū temporalium contemptum.

Solu. 2. ar.

¶ Ad tertium respondetur, quod clericiper ca- pillorum abiectionem non censetur omni- no propria patrimonia & temporalia bona à se abdicare: quia non repugnant diuino cul- tui, sed anxium affectum & solitudinem eo- rum deponere & hoc profitentur dicentes, Dominus pars hereditatis meæ. Debent enim in hoc, præsertim sacerdotes, & qui sunt in sa- cris, plebi præeminere. Tametsi iam rarissimi sint qui hanc religionem profiteantur, id quod in comis, quas longiores quàm religiosi nu- triunt, præferunt.

Solu. 3. ar.

¶ Vtrum etiam per contrarium liceat eos sa- cris ordinibus initiare, & potissimum sacerdo- tio, qui nullam prorsus habent substantiam vnde viuant, dist. sequenti disputabimus.

An qui nō habet vnde viuitentor dinari pos- sint.

¶ Ad quartum non desunt qui censeant pri- mam tonsuram esse propriè ordinem, in qui- bus est Maior distinct. 34. quæstio. 1. vbi adij- ciens, etiam episcopatum esse ordinem, no- uem ordines connumerat. Cui subscripsit Ekus in quadam homilia de ordinibus. Sed bene fatetur Maior partis rationibus fuisse motum: quia nullius sunt momenti. Cum enim tam celebris sit sanctorum & ecclesiæ tradi-

Solu. 4. ar.

Ekus.

1. Tonsura nō est ordo

Argumen- tū optimū.

Ca. cū con- tingat de- ta. & qua- lit.

Nota.

Solu. 4. ar.

traditio, septem tantum esse ordines, effigies quædam temeritatis est asserere primam ton- suram esse ordinem, aut episcopatum, de quo statim dicturi sumus. Prima ergo tonsura, vt D. Thom. in præsentiarum, & D. Bonauentura, & Ricardus & omnes fatentur, non est or- do, sed quædam ad sacros ordines dispositio, quasi mediâ inter laicos & ecclesiæ ministros. Veluti in religione nouitius, & in Christianif- mo catechumenus, qui nondum suscepit cha- racterem. Et ratio est, quod huiusmodi clerici non sunt in diuino cultu ad aliqua officia de- stinati, quæ non possint seculares præstare, sed ad solas diuinas laudes decantandas: qua- re ad hoc non exigitur specialis aliqua pote- stas. In cuius signum ad conferendam primam tonsuram non expectatur missæ celebratio; sed quacunque hora confertur. Et quod ma- ximum est argumentum, dum prima corona quis tondetur, nulla fit mentio vilius potesta- tis. Adducit autem pro se Maior verbum In- nocentij cap. Cū contingat de atate & quâ- litat. scilicet, per primam tonsuram iuxta for- mam ecclesiæ datam clericalis ordo confer- tur. At verò illic ordo non vsurpatur pro sa- cramento, sed pro dispositione, qua primus fit ad ordines introitus. Colligit ergo ex- supradictis, quod tres tantum ordines, qui pecu- liariter dicuntur sacri, sunt verè sacramenta: quatuor verò minores ordines quanquam non sint sacramenta, & ideo propriè non di- cantur sacri, sunt tamen sic sacramentalia, vt potestates illic ad certas functiones conferan- tur, atque adeo propriè dicuntur ordines. At prima tonsura hac ratione non est ordo, sed quædam preparatio ad reliquos ordines. Ne- que verò est essentialis dispositio, vt sine pri- ma tonsura alij ordines collati non valeant, sed pertinet ad rei congruentiam.

¶ Vnde ad argumentum quartum responde- tur consequentia perempta: prima enim ton- sura non est potestatis spiritualis signum ad aliquid, quod laici facere nequeant, sed quæ- dam ad id particularis deputatio, quæ ideo fie- ri debet per Episcopum. Quo circa etsi huius- modi clericus sit in statu altiori quàm laicus, tamen (vt verba referamus S. Thom.) non ha- bet ampliorem potestatis gradum.

ARTICVLVS II.

Utrum supra sacerdotalem ordinem al- tior sit episcopalis potestas.

Ost primam tonsuram, quæ est omnibus Clericis communis, & per se reliquis inferior, sequitur de Episcopali dignitate disquire- re, vtrum sit sacerdotali sublimior. Et argui- tur à parte negatiua. Veritas debet respon- dere figuræ: sacerdotium autem Aaron fuit sacerdotij Euangelici vmbra, quò vtique sa- cerdote nullus erat in illa lege superior: ergo neque in ecclesia vlla est dignitas sacerdotali eminentior.

Partis ne- gatiua. 1. argum.

¶ Secundo. Dignitas ministrorum dignita- tem functionum insequitur: functio autem sacerdotalis est verum corpus & sanguinem Christi consecrare, quo vtique mysterio nul- lum est in ecclesia excellentius, ergo neque vlla est altior dignitas.

2. argum.

¶ In contrarium tamen est, quod illa pote- stas & dignitas est præ eminentior, quæ cæte- ris paribus ad plura se extendit: sed Episcopa- tus secundum Dionysium. 5. cap. ecclesiastic. hierarch. extendit se ad plura; quia sacerdoti tantum incumbit illuminare per administra- tionem baptismi, & purgare per pœnitenti- am & eucharistiam: episcopo autem super hæc incumbit etiam perficere christinate, con- firmando, & alios ministros ordinando & præ- dicando: ergo est excellentior potestas.

Partis affir- matiuæ

Dionysius.

¶ Duo sunt sensus præsentis quæstionis. Vn- de vtram vera vllum sit discrimen inter episco- pum & simplicem sacerdotem aliquo iure, si- ue diuino, siue humano. Alter vero vtrū hoc discrimen sit de iure diuino. Et ideo quæstioni duabus cōclufionibus fiet satis. Enimvero de priori sensu nemo orthodoxorū ambigit, sed hæretici sunt, qui huiusmodi discrimen inficia- ri pergunt, quorum fuit Witleff, vt est cerne- re apud Walden. tomo. 2. de sacram. cap. 117. & tomo. 1. de sacramentalib. lib. 2. cap. 60. vbi ait, nullum esse prorsus discrimen, sed promi- scue oēs sacerdotes esse episcopos, atque adeo quemlibet posse confirmare & ordinare, ha- bereque plenā iurisdictionem in sua parocchia.

Witleff.

Eundē errorem sequuntur Lutherani, imò nequiores: quia omnes, quos ciuilis respublica creat pastores, censent esse presbyteros & epi- scopos. At verò cum Lutheranis superuacua- neum est disputare: quia nec veros sacerdotes habent, cum verum sacramentum eucharistiæ non agnoscant, neque veros episcopos: quia neque confirmationē neque ordinationem ad- mittunt. Probat autem suam perfidiam Wit- cleff. primum ex Apostolo. 1. ad Timoth. 3. vbi dicens episcopū oportere esse irreprehen- sibilem &c. omnes presbyteros comprehen-

Lutherus.

Ratio vtrius- cleff.

dit. Et è conuerfo ad Titum. 1. in illis verbis. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt cõstituas per ciuitates presbyteros, nomine presbyterorũ episcopos intelligit. Secundo, id præsertim confirmat autoritate. D. Hieronymi super eundem locum ad Titum, & refertur can. Olim. distinct. 95. Olim enim, inquit, idem erat presbyter qui & Episcopus.

Hieronymi autoritas.

1. Conclus.

¶ Contra hanc tamen hæresim statuitur prima conclusio. Quicquid sit de iure diuino, tamen certissimum est, saltem Apostolorum traditione discrimen esse inter episcopos & simplices presbyteros. Id quod Hieronymus adeo non inficiatur, vt planè affirmet eodem etiam citato loco. Subdit enim. Ante quã diaboli in finctu studia, vel schismata in religione fierent, & diceretur in populis. Ego sum Pauli, ego sum Apollonis, ego autem Cephar, communi presbyterorum consilio ecclesia gubernabatur. Postquam autẽ vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos esse putabat, & non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris superponeretur omnibus, & schismatum semina tolleretur. Ecce Hieronymum affirmantem instituto Apostolorum præfectos esse presbyteris episcopos. Vnde super Esaiã lib. 2. idem. Sanctus Pater, Inter senes, inquit, & Principes hoc discrimen fuisse reor in veteri populo, quod nunc est inter presbyteros & Episcopos. Fuit ergo vafrius Witcleff rescindere vnam partem pro se verborum Hieronymi. Olim idem erat presbyter qui & Episcopus, atque alteram dissimulare, vbi adiecit, Toto deinde orbe decretum est, vt vnus de presbyteris superponeretur omnibus. Manifestaria ergo hæresis est Ecclesiasticam hierarchiam Episcoporum & presbyterorum distinctione fundatissimam & speciosissimam confundere, dicendo nullum esse inter Episcopos & simplices Clericos discrimen. Eodem enim commento & supremam Pontificis Maximi potestatem abnegant, atque adeo schismatum semina ferunt, quæ Hieronymus ibidem ait, per Episcoporum electiones fuisse deleta. Igitur aduersus hæreticos satis hæc sint. Augustinus namque lib. de hæresibus hæres. 53. Arrium quendam commemorat, qui cum presbyter esset, doluisse fertur quod non potuerit esse episcopus: quam obrem, in Arrianorum hæresim lapsus, proprium adhibuit dogma, quod presbyter ab episcopo nulla differentia deberet discerni. Et simile, ait, loco citato cap. 60. Waldensis Witcleffo vsu venisse: quia episcopatum quẽ ambierat, obtinere nequiuit.

Hieronymi verba.

Idem Hieronymus.

Vafrius Witcleff.

Hæresis manifestaria.

Augustinus.

¶ Alius verò sensus multò nobis propter Hieronymum maiorem obijcit scrupulã, vtrum semper iure diuino fuerit inter episcopos & simplices presbyteros discrimen, ita vt hoc præfecturæ genus, non ab Apostolis ad fedanda schismata fuerit inuentum, sed ex institutione Christi semper obseruandum. Verba enim Hieronymi vehemẽter mouent illã eius fuisse opinionem, quod non semper fuerit idem discrimen, atque adeo non esse de iure diuino sed ex traditione Apostolorum post aliquantum temporis institutum.

Alter sensus questio nis.

¶ Nihilominus subiungitur secunda conclusio. Discrimen hoc & præminentiam inter episcopos & simplices presbyteros non ex sola traditione Apostolorum suscipit ecclesia, sed iure diuino ex institutione Christi. Hæc est sententia S. Thom. 2. 2. questio. 184. art. 6. omniumque sanctorum Patrum, & Doctorum, vt Turcremata libro. 1. de summa ecclesiæ cap. 69. ait. Et est expressa sententia Dionysij, Apostolorum discipuli capit. 5. De ecclesiast. hierarch. vbi ponit tres ordines hierarchicos, vt sunt purgantium tantum, nempe, diaconorum, quibus conuenit catechumenos catechizare: & illuminantium, scilicet, presbyterorum administrantium baptismũ, penitentiam, & eucharistiã: & perficientium scilicet, episcoporum, quibus conuenit confirmare & ordinare & prædicare: & cum istarum functiones sint de iure diuino palam edocet eisdem gradus eodem fuisse iure distinctos. Hoc autem artic. 4. apertius fiet, vbi Petrum à Christo fuisse institutum caput ecclesiæ monstrabimus. Etenim quo iure vnus est, qui in ecclesia apicem tenet, eodem condecuit, vt singulæ vrbes diceceses proprios haberent antistites, qui rempublicam tam presbyterorum quam secularium administrarent, vt à capite per maiora membra ad minora influxus charismatũ descenderet. Sic enim in corpore naturali per maiores arterias in minores venas alimenta dispensantur. Sed præterea vrgentissimum argumentum est hoc. Multa Episcopi facere possunt, ad quæ presbyterorum facultas non pertingit: ita vt si presbyteri simplices attentarent, nihil re vera facerent: idque præcipue in sacramentis: ergo illa distinctio est de iure diuino. Probatur antecedens, nam vt ait Eusebius Papa can. Manus. de consecrat. distinct. 5. episcopi possunt confirmare: si tamen presbyteri, saltem sine licentia id attentarent, totum esset irritum & vanum, & inter ecclesiastica sacramenta non reputaretur. Idemque mos ait Papa, tempo-

2. Conclus.

S. Thom.

Dionysius.

Vrgentissimum arg.

Eusebius Papa.

re Apostolorum erat celebris. Et eadem ratione si simplex sacerdos conferret maiores ordines, nullum perficeretur sacramentum. Et idem est de consecratione Chrisnatis & templorum, &c. Ecclesia verò non potest sic potestatem sacramentorum variare: ergo illa descendit de iure diuino. Non enim potest Ecclesia facere, vt qui non est sacerdos consecret, aut absoluat. Et quamuis possit sacerdotem prohibere ne consecret, non tamen potest facere, vt eius consecratio non sit valida. Si ergo sacerdotes de iure diuino possent omnia perficere quæ Episcopi, nequiret Ecclesia facere, vt sacramenta confirmationis & ordinis per ipsos administrata non essent valida: nam ista pertinent ad potestatem ordinis, sicut consecrare: huiusmodi ergo potestas de iure diuino competit Episcopis, & non simplicibus presbyteris. Quinimò & de iurisdictione arguitur. Si quilibet sacerdos plebanus tam plenam haberet lege diuina iurisdictionem in sua parocchia, quam Episcopi, iniuria eis irrogaretur ab Ecclesia, si prohiberet ne excommunicandi ius aliaque iudicia tam plenè exercerent quam Episcopi: in hoc autem non solum nulla eis fit iniuria, imò optimus lucet ordo: ergo à iure diuino institutum est. Haud enim credendus est Christus in re tanti momenti non per se Ecclesiæ suæ consuluisse. Est ergo de iure diuino discrimen inter Episcopum & simplicem presbyterum, tam quantum ad potestatem iurisdictionis in iure dicundo, quam secundum potestatem ordinis in administrationibus quorundam Sacramentorum. Itaque, vt discriminis punctum attingamus, non differt Episcopus à presbyteris solo meritò & electione, vt locis citatis Witcleff opinatus refertur. Aiebat enim ille hæreticus, quod Episcopus non est nisi quem propter merita presbyteri eligunt. Neque ob id solum erat olim Episcopus quod erat presbyterorum antiquissimus, sed instituebatur consecratione & manuum impositione, quamuis forte non tam longo ceremonialium ritu, quam modò. Id quod ex dictis Pauli ad Titum & ad Timotheum palam fit: nam Apostoli per impositionem manuum Episcopos creabant. Et de vnctione, qua Episcopi chrisinate vnguntur, meminit Clemens Papa Apostolorum coæuus in Epistola. 3. ad vniuersos, dicens. Omnis Pontifex sacro chrismate perunctus & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppidò esse debet. Et illius vnctionis figuram in Aaron in summis sacerdoti-

Arg. de iurisdictione.

Punctum discriminis

bus præcessisse, qui similiter vngebantur.

¶ Vnum tamen argumentum obuiare nobis apparet, quod distinct. præsent. quest. 5. facit Durandus. In Euangelio nullibi leguntur episcopi seorsum à presbyteris ordinati: ergo discrimen non est de iure diuino. Probatur antecedens. Christus nunquam ordinasset Apostolos episcopos ante quam eos sacerdotes fecisset: fecit tamẽ eos sacerdotes in coena, quibus & potestatem remittendi peccata post resurrectionem contulit dicens. Quorum remisistis peccata &c. postmodum vero non legitur eis superiorem episcoporum dignitatem contulisse: ergo presbyter & episcopus iure diuino non differunt. Respondetur primò, multa, vt ait Ioan. fecisse Christum, quæ Euangelistæ scripto non demandarunt. Secundo, quod Christus per potestatem excellentiæ prætermissò ordine, qui nunc seruatur potuit Apostolos cum eos ad apostolatam assumpsit, episcopos creasse quãtum ad eorum peculiare functiones, licet postmodum virtutem consecrandi & absoluendi contulerit. Certo enim certius est, siue ante sacerdotium, siue postea Apostolos fuisse in episcopos à Christo institutos, quandoquidẽ summa eis ecclesiæ gubernatio incumberebat: Apostolis autem episcopi successerunt. Augustinus enim in lib. de quaestionibus noui & veteris testament. cap. 97. Nemo, inquit, ignorat episcopos saluatorem ecclesijs instituisse. Ipse enim prius quam in cælos ascenderet, imponens manum Apostolis, ordinauit eos Episcopos. Hoc Apostolus sancto spiritui deputat cum dicit. Attendite vobis & omni gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiã Domini Iesu. Et Anacletus Papa, Petri discipulus in Epist. citata de Patriarchis & Primatibus & reliquis Episcopis, quæ refertur can. In nouo. 21. distinct. Et Isidorus in Synodo aiunt Apostolis successisse Episcopos, & septuaginta duobus discipulis simplices presbyteros, vbi discrimen inter presbyteros & episcopos in iure diuino fundatum docent. Et Beda libro. 3. super Lucam, cap. 15. Sicut duodecim, inquit, Apostolos formam episcoporum exhibere simul & demonstrare nemo est qui dubitet, sic & septuaginta duos figurã presbyterorum gessisse sciendum est: tametsi primis Ecclesiæ temporibus, vt Apostolica scriptura testis est, vtrique presbyteri, & vtrique vocabantur episcopi: quorum vnum scientiæ maturitatem, aliud industriam curæ pastoralis significat. Sunt ergo iure diuino episcopi à presbyteris prælatione distincti. Vnde Apostolus ad Eph. 4. postquam dixit

Argumentum Durandi.

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Apostoli à Christo creati episcopi. August.

Anacletus.

Beda.

dixit quod Christus quosdam dedit Apostolos, quosdam Prophetas. &c. ad denotandum reliquos presbyteros subiunxit. Alios pastores & doctores. &c. ¶ Superest autem ad obiecta responderenempe, non solum ad Hieronymum, sed & ad Apostolum Paulum: nam 1. ad Timoth. 3. nomine episcoporum omnes presbyteros intelligit. Recensitis enim moribus, quibus episcopus instruit dicens. Oportet episcopum irreprehensibilem esse, &c. nihil presbyterorum interiecta mentione ad diacones commigrat, quos ait, debere esse pudicos, non bilingues. &c. Presbyteros ergo vniuersos, appellauit episcopos. Et ad Philipenses. 1. Paulus & Timotheus omnibus sanctis, qui sunt Philippis cum episcopis & diaconibus gratia vobis & pax: si autem presbyterorum medius esset ordo, illos non praterisset. Et ad Titum. 1. admonet Titum, vt per ciuitates presbyteros constituat, episcopos illo nomine intelligit. Et 1. ad Timoth. 5. dicens, quod qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni sunt, episcopos quoque significat. Et Actuum 20. presbyteris Ephesi loquens (nam in vna ciuitate non erant plures episcopi) Attēdite vobis, inquit, & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos: presbyteros quoque designat, licet interprete Augustino, praeicipue episcopos. ¶ Ad haec loco citato. S. Th. 2. 2. quaest. 184. art. 6. ad 1. breuiter respondet quod de episcopo & presbytero vno modo loqui possumus quantum ad nomen: quonia olim omnes promiscue vocabantur & episcopi & presbyteri. Nam presbyteri, vt August. 19. de ciuit. inquit, idem est Graece, quod Latine seniores quod quidem nomen aptissime congruit episcopis: & episcopus idem est Graece, quod superintendens seu vigilans, quae etiam appellatio presbyteris accommodatur. Si qui dem vnusquisque, cui animarum cura incumbit, etiam si parochialis sit, debet super gregem vigilare. Sed re vera inter ipsos presbyteros erat in dioecesi vnus iuxta Christi institutum praepositus, qui erat episcopus. Quare licet honoris gratia omnes presbyteri dicerentur episcopi, & ne episcopi superbirent, etiam dicebantur presbyteri, nihilominus in re erat distinctio. ¶ Et quidem solutio haec ad respondendum Apostolo efficacissima est: quippe qui nusquam significat neque innuit re non fuisse dignitates distinctas, sed duntaxat promiscuo nomine appellari. Itaque Paul. non dignitatem, sed sola nomina, ait, episcopis & reliquis presbyteris fuisse communia. Vnde Chrysostom. Homil. 1. super eandem epistolam

ad Timoth. ob id dicit Apostolum illic substituisse presbyteros: quod non multum differunt ab episcopis, sed sola inthronizatione episcopi super reliquos presbyteros ascenderunt. Et illic Aymo. Omnis enim episcopus presbyter est, sed tamen non omnis presbyter episcopus est. ¶ Attamen profecto verba Hieronymi non satis hoc responso diuidentur: haud enim solum, ait, quod presbyter & episcopus eodem nomine vocabantur, sed quod idem omnino erant, neque aliud habebat episcopus quam presbyter. Et subdit quod communi presbyterorum consilio tunc ecclesiae gubernabantur. Sed postmodum toto orbe decretum est, vt vnus superponeretur. Non, ait, solum decretum fuisse, vt diuersis nominibus appellarentur, sed vt re vera distinguerentur, vbi insinuat antea nullatenus discriminatos. Et ad rem praesertim subiunxit, quod episcopi nouerint se magis consuetudine quam dispensationis Dominicae veritate presbyteris esse maiores. Ecquid apertius? Et in epistola ad Euandrium, quae a Gratiano citatur dist. 23. can. Legimus, eandem prorsus sententiam sequitur, autumans tempore Apostolorum non nomine tantum, sed re eundem fuisse episcopum, qui erat presbyter. Quare Scotus in 4. distinct. 7. hanc censet fuisse opinionem Hieronymi, quam & probabile iudicat. Et Durandus dist. 24. quaest. 5. non dubitat, quin Hieronymus fuerit huius sententiae, tamen si in eam ipse non subscribat. Et vt ego ingenuè fatear, porro arbitror Hieronymum in ea fuisse opinione, quod primitus de iure diuino nullum erat discrimen. Nihilominus licet hoc quispiam de Hieronymo suspicatus fuerit, non ideo, salua egregia autoritate, quae sacro Doctore debetur, negare debet, quin discrimen hoc fuerit de iure diuino. Hieronymus namque ad contumenda episcoporum supercilia, illam sedidit doctrinam, quam tamen non probat. Neque ex verbis Apostoli colligi potest, sed hoc tantum, quod nomina essent promiscua, & communia. Et idem est respondendum Ambrosio, qui super. 4. ca. epistolae ad Ephes. idē ferē cum Hieronymo sentiens, ait, quod primi presbyteri episcopi appellabantur, vt primo recedente sequens ei succederet. Quare apud Aegyptum, inquit, presbyteri consignant, hoc est, confirmant, si non sit praesens episcopus? Falsum enim est vnquam fuisse presbyterum sine noua consecratione episcopum. Quocirca si Aegyptij illum ritum feruant, errore tenentur. ¶ Ad primum igitur argumentum in contrarium respondetur, quod quauis in veteri lege

Aymo.
Verb. Hieronymi.

Hieronym.

Scotus.

Durand.

Sententia auctoris.

Nota.

Ambrosio satisfi.

Solut. 1. ar.

non

non essent omnino episcopi & presbyteri sicut in noua: quia non conferebant gratiam, nec aliquo sacramento initiabantur, tamen in Aaron praecessit nostrorum sacerdotum figura quatenus sacrificia, sicuti ceteri sacerdotes offerebat, & praetera episcopi umbra: nam fuit Pontifex Maximus, cui aliqua congruebant singulariter tum indumenta, tum etiam & munera, vt introire semel in anno in Sancta sanctorum, quae quidem reliquis sacerdotibus non licebant. Hoc autem euangelicum discrimen a Christo exordium sumpsit, qui omnium ecclesiasticorum officiorum exemplar extitit. Gerunt eius ergo typum simplices presbyteri quantum ad ministeria, quae ipse coepit, vt conficere corpus & sanguinem suum: episcopi vero quantum ad illam potestatem, qua ministros in ecclesia instituit, in qua quadam habuit eminentiam. ¶ Ad secundum autem respondetur, quod quauis nullum sit altius munus in ecclesia quam corpus & sanguinem Christi consecrare, in quo episcopi presbyteris non antecellunt, nihilominus cum & hoc illis competat, praecellunt in alijs functionibus, vt ordinare sacerdotes, qui consecrare possint & altare, vasa, & indumenta ad consecrationem eiusdem sacramenti benedicere.

Sacerdotum figura Episcoporum figura.

Solut. 2. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum Episcopatus sit ordo.

X questione proximè decisa exurgit altera, vtrum episcopatus sit ordo. Etenim si sit sacramento sacerdotij praestantior, consequens apparet, vt sit ipse sacramento: nam sacramento nihil videtur praestantius, nisi sit aliud sacramentum: praesertim cum loco citato Dionysius episcopatum, presbyteratum, & diaconatum tres ordines appellet. ¶ In contrarium autem est, quod si episcopatus esset ordo, plures essent quam septem contra quam vsus habet ecclesiae. ¶ Sunt qui huius quaestionis partem affirmatiuam tueantur, quibus, vt supra diximus, Maioris & Ekus adherent. Alij vero arbitratur quaestionem nominalē esse potius quam realem, vtrum scilicet, sit appellandus ordo, nec ne. At verò profecto ad quaestionē comodius cum D. Tho. sub distinctione, vnica conclusione respondetur. Nomen enim ordinis vsurpatri vno modo pro eo proprie consuevit, quod

Partis affirmatiuae ar.

Partis negatiuae.

Decisio ar.

Nomen ordinis.

est sacramentum ordinis, & altero modo, vt est nomē officij, dignitatis, & gradus. Sit ergo conclusio. Episcopatus non est sacramentum ordinis, est tamen ordo, hoc est dignitas & gradus altior sacerdotio, cui eminentiora officia sunt annexa. Secunda haec pars artic. praecedenti satis demonstrata est, vbi discrimen ostensum est inter presbyteros & episcopos, qui sunt reliquis dignitate, gradu & officio superiores. Prima vero: scilicet, quod episcopatus non sit per se sacramentum, probatur primo: quia contrariū asserentes sine causa aduersantur communi opinioni & ecclesiae vsui, quo non celebrantur nisi septem ordines. Secundo & potissimum. Ordines omnes ad sacrosanctum eucharistiae sacramentum referuntur, & in ordine ad ipsum distinguuntur: episcopatus autem neque est ordo ministrandi sacerdoti in eucharistia, quia est altior: neque verò quantum ad potestatem consecrandi est ei superior: quia sacerdotum quisque aequalem potestatem habet, & quantum ad substantiam sacramenti independentem ab episcopo: nam qui cunque sacerdos per se potest consecrare: ergo non est sacramentum, tamen quantum ad accidentarias caeremonias dependeat sacerdos ab episcopo, qui habet vasa & vestes consecrare. Tertio. Si episcopatus esset per se sacramentum superius sacerdotio, sequeretur quod nouum characterem imprimeret, consequens tamen est falsum: nam tunc subsequeretur quod si quisquam ante quam fieret sacerdos consecraretur in episcopum, eundem episcopalem characterem cum gratia gratum faciente susciperet: siquidem susceptione sacramentorum non est essentialis ordo, vt superius ab inferioribus pendeat: potest enim fieri diaconus qui non erat subdiaconus, & presbyter ille, qui non erat diaconus, vt patet per titulum de clerico per saltum promotus: consequens tamen est falsum: quonia si episcopus ante quem fieret sacerdos consecraretur, nihil fieret. Quin verò quarto arguitur. Si in consecratione episcopi imprimeretur character, esset profecto superior character sacerdotis, atque adeo potestatem includeret consecrandi, veluti character diaconi characterem subdiaconi includit, ex quo fieret consequens, vt non alio opus fuisset praecedenti ordine sacerdotali. Accedit quinto, quod sacramentum ordinis in sabbatis quatuor temporum confertur: Episcopus vero non nisi diebus Dominicis consecratur. In summa in tota Episcopi consecratione nulla apparet forma & materia sacramenti, siue vnctio

Conclus.

Probatur secunda pars conclusionis.

Probatur prima pars.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

5. Argum.

Dilutio obiectionum. Ad Paulum.

Solut. S. Th.

Presbyteri etymologia.

Episcopi etymon.

Nota.

Appositissima solutio.

Chrysost.

Vvaldensis vñctiones siue traditionem baculi & impositionem mitræ & alia omnia specularis. ¶ Eandem conclusionem affirmare videtur Waldēsis loco citatō lib. 2. de sacramentalibus, vbi ait, quōd in episcopo duo consistunt, potestas & ordo. Ordo quidem episcopo in parte cum ceteris sacerdotibus cōmunis est sed episcopus in culmine eorum consistit: & ita non tam alius ordo est, quā alius gradus in eodem ordine. Et August. in quæst. veter. & noui testamenti cap. 101. explicando verbum Apostoli ad Timoth. quomodo promissio nomine appellauerit presbyteros & episcopos, concludit. Quid est enim episcopus nisi primus presbyter: hoc est, summus sacerdos?

Augustin. ¶ Et per hoc ad argumentū contrariū respondetur: non enim si dignitas & gradus est superior, subinde fit consequens vt sit nouū sacramentum: alioqui eadem ratione archiepiscopatus & papatus essent noua sacramenta. At verō Dionysius ac subinde alij, vbi non est disputatio de sacramento, illum gradū & dignitatem episcopalem appellant ordinem, & merito: nam gradus & dignitas superior, respectu inferiorum significantissime ordo dicitur.

S. Nu. cōtra rē argum. ¶ Alia verō sunt argumenta, quibus fautores aduersæ opinionis contēdere possunt episcopatum esse sacramentum. Secundō igitur arguitur. Episcopus reliquis presbyteris non solum iurisdictionis amplitudine antecellit, verum & ordinis potestate: nam potest, vt dictum est sacramentū confirmationis & ordinum administrare, qui non sunt actus solius iurisdictionis: alia possēt vicario suo ea cōmittere, sicut alia iurisdictionis officia, sed pertinent ad potestatem ordinis: quare nisi episcopus sit consecratus, non potest illa exequi. Tunc sic arguitur. Sacramentum ordinis nihil aliud esse videtur, quā signum potestatis vel ministrandi sacerdotij in eucharistia, vt diaconatus & subdiaconatus, vel administrandi sacramenta: sed per consecrationem episcopi confertur ei potestas administrandi sacramenta, quæ non potest simplex sacerdos: ergo illa eius consecratio est singulare sacramentū imprimens characterem. Tertiō, arguitur ex eodem fundamento, quo supra nos vsi sumus. Diaconatus & subdiaconatus propterea sunt sacramenta, quōd immediatē ordinantur ad eucharistiam: putā, ad subministrandū sacerdoti: sed functiones episcopi, vt ministros ordinare, vasa & vestes consecrare, referuntur ad sacramentum eucharistiæ consecrandum: ergo episcopatus est sacramentum. ¶ Quarto, (Quod est omnium maximum) arguitur. Sa-

cramentum est gratiæ signum & causa suscipientem ad sua officia exercenda sanctificantis: sed episcopus ad ea, quæ super sacerdotem dispensat, altiori gradu sanctitatis indiget, cum amplior illi administratio Ecclesiæ incumbat: ergo per suam cōsecrationem recentem gratiam recipit, atque adeo illa est sacramentum.

¶ Ad secundum argumentum S. Tho. loco citato præfenti dist. respondet, quōd licet Episcopo detur aliqua potestas non solum iurisdictionis, sed etiam ordinis supra illam, quam habet simplex sacerdos, nihilominus illa non habet rationem noui characteris: quia omnis character ordinis ad sacramentū eucharistiæ ordinatur: episcopatus verō non tam ordinari dicitur ad illud sacramentum, quā eius facultatem præsupponere. Et ideo licet diaconatus, quia per se potest esse diaconus: ante quā sit presbyter, characterem per se imprimat, tamen episcopatus, quia non est via ad sacerdotium, sed illud præsupponit, illudque perficit, non imprimat characterem nouum, sed ipse idē character sacerdotalis, dum sacerdos in episcopum consecratur, fit extensior & amplior: extenditur, inquam, ad aliqua mu- nera exequenda, quæ ante nequiverat. ¶ Et per hoc respondetur ad tertiū. Negatur enim episcopatum propriē ad sacramentū eucharistiæ ordinari: quia non ordinatur ad sacerdotium, sed est eius perfectio: episcopus enim nō est nisi quidam consummatus, & vt ait, Augustinus, primus sacerdos, qui simpliciter omnia sacramenta conferre valet, & vasa consecrare &c. Tametsi illa ratione dicatur ordinari ad eucharistiā, quōd episcopus cōfert sacerdotium, quæ est potestas illā consecrandi. Hic autem ordo non est proximus & immediatus ad eucharistiā, ceu diaconi & subdiaconi sacrificio ministrantium, sed remotus ad conferendam potestatem consecrandi. ¶ Ad quartum argumentum. Possēt quispiam dicere, quod sicut character sacerdotalis extenditur in episcopos: ita & gratia per eius consecrationem augetur. Attamen hoc veritati non consonat: quoniam gratia non augetur, nisi nouus producat intensio gradus, qui si virtute operis producat, necesse est illud op^o esse sacramentum, veluti gratia baptismalis augetur per confirmationem: cum ergo cōsecratio episcopi non sit sacramentum, fit vt nec gratiam adaugeat. Notandum ergo quod gratia in sacramento ordinis non confertur ad illa officia exercenda, quæ spectant ad iurisdictionem & gubernationē, sed ad illa, quæ ad potestatem ordi-

Solu. S. Th. ad secundū argum.

Episcopatus imprimat characterem.

Solu. 3. ar.

Solu. 4. ar.

Gratia in hoc sacramento ad que conferatur

Gratia cōplete in sacerdotio confertur.

Partis negatiue. 1. Argum.

2. Argum.

Parti affirmatiua.

nis attinet, hoc enim sonat gratia sacramenti ordinis, quæ ideo annexa est characteri, nisi opponatur obex. Alioqui dicendum esset cōpiosiore gratiam conferri Archiepiscopo, dum consecratur, quia ampliore fulget iurisdictione, ac longē ampliore Summo Pontifici, cui amplissima competit gubernatio. Gratia verō quæ ad potestatem characteris ordinis attinet, completē per sacramentum ordinis sacerdotalis confertur ad omnia administranda sacramenta, quæ quocunque tempore sacerdos administrare debuerit. Et ideo licet dum consecratur in Episcopum extendatur eius potestas ad alia tradenda sacramenta, scilicet, confirmationem, & ordinem, non tamen indiget noua gratia sacramentali, tamen per morum meritorumque augmentum debeat conuitti, vt cum latiori prouehatur.

ARTICVLVS III.

Utrum supra Episcopos sit aliquis superior ordo in Ecclesia.

Post hæc queritur de Archiepiscopis & alijs Pōtificibus vsq; ad summum. Et arguitur nullū esse ordinē in ecclesia episcopatu superiore. Episcop^o enim nihil aliud est, quā cōsummatus & summus sacerdos, secundū illud Athrosij super Epistolā ad Ephes. 4. in episcopo omnes ordines sunt, quia prim^o sacerdos est: hæc ille, potest enim omnia sacramenta simpliciter dispensare, in quo summa ratio potestatis ordinis cōsistit, ergo episcopatu nullus est superior ordo: quapropter Romanus Pontifex non aliud se quā Episcopū Romanū nominat, ac subinde Episcopum totius orbis. ¶ Secundo arguitur. Superior potestas per inferiorē non confertur, neq; æqualis per æqualem: quia vt ad Heb. 7. ait Paul. sine vlla contradictione quod minus est, a maiori benedicitur: quare simplex sacerdos neque Episcopum ordinat, neque alium simplicem sacerdotē, sed Episcopus sacerdos: Episcopus autem quemcunque aliū potest promouere & consecrare, etiā Pontificē maximū: nam Hostiensis Episcopus consecrat Papam: ergo episcopatu nullus est excelsior ordo.

¶ In contrarium autem est autoritas Isidori, d. 21. can. Cleros, vbi pluribus Episcopis Archiepiscopus præficitur: & super Archiepiscopos est Patriarcha, vt, 80. dist. cano. Vrbes, definitur.

¶ Ad quæstionem præsentem tribus conclusionibus respondetur. Prima, Inter episcopos & Summum Pontificem interstant alij ordines per gradus ascendentes. Sunt enim primam Archiepiscopi, hoc est, principales Episcopi, vt canonibus citatis asseritur, & vsu Ecclesiæ obseruatur, qui pluribus episcopis præficiantur, atque adeo pallio super humeris insigniuntur, quod Episcopis non conceditur, can. Quoniam quidam, distinct. 100. Quapropter Metropolitanus idem est quod Archiepiscopus, solo nomine differens, ob certam enim, ciuitatum mensurā, quibus debet præsidere, sic appellatur, vt eod. can. Cleros, & can. Scitote. 6. quæst. 3. legitur. Archiepiscopis præponitur Patriarcha, quod Græcum nomen, idem sonat Latine, quod principalis pater. Patriarchæ autem sunt post Summum Pontificem dignitate & autoritate primi. 10. distinct. can. Vrbes, & can. Diffinimus. Quare Patriarchæ & Primate solo nomine differunt, vt ibidem legitur. Fueruntque instituti instar protostamini, qui fuerunt inter Gentiles sacerdotum primores, vt eod. can. habetur, & Magister Sentent. affirmat. Non autem sic est intelligendum, quod illa ratione Ecclesia hos ordines instituerit, sed quod cum religio Iudæorum non fuisset per diuersa regna & prouincias diffusa, sicuti Gentilium ritus, sed erat in vna gente conclusa, apparet varietas ordinū in lege Evangelica quantum ad eius effusionem, potius Gentilitatis imaginem referre, quā Iudaismi: ceterum quantum ad reuerentiam non fuerunt iidem ordines instituti nisi propter decorū Ecclesiæ & necessitatem.

¶ Et quidē propē Apostolorū atate quatuor Ecclesiæ Patriarcharū honore sub Romana Sede insignitæ sunt, nēpe, Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena, & Hierosolymitana, vt eod. can. Diffinimus, refertur: nam in gratiam Constantini Cæsaris Constantinopolis dicta est noua Roma. 22. distinct. can. Constantinopolitana. Iam verō plures sunt, vt in Hispania Patriarcha noui orbis: nam vt ait Anicetus Papa can. Nulli, dist. 99. dū gens aliqua ad fidē conuertitur, potest præ multitudine. Primas ibidem constitui.

¶ Secunda cōclusio. Isti ordines nec sacramenta sunt ordinis, neq; potestare ordinis differunt sed sola iurisdictionis amplitudine. Primā partem iam supra monstrauimus: nam si episcopatus non est per se sacramentū, multo minus archiepiscopatus vel papatus. Imō qui autumant episcopatū esse sacramentū, nō aliud nouū agnoscunt in papa. Quod autē nō differant potest-

1. Conclus. Archiepiscopi.

Metropolitani.

Patriarcha.

Prima.

Quatuor patriarche in primitiua ecclesia

Patriarcha noui orbis.

2. Conclus.

Prima pars cōclusionis probatur.

Secunda pars cōclusionis. potestate ordinis inde constat, quod nullum sacramētum potest Papa administrare, quod non possit & quicumque episcopus. Tempora etiam, altaria, vestes, vasa, & virgines possunt omnes episcopi sicut Papa consecrare & benedicere, atque adeo cōsecrare Episcopos & Archiepiscopos, & ipsum Papam. Quapropter si qui in Papam eligitur, episcopus erat, nō de nouo consecratur in Papam: quia papa non est nisi summus Episcopus.

Nota. Ex his ergo argumentorum solutio colligitur. Ad primum enim conceditur, episcopatum quantum ad potestatem ordinis esse summam ecclesie dignitatem. Differunt ergo predicti ordines solo iurisdictionis ambitu & latitudine. Dicuntur inquam, ordines diuersi propter gradus dignitatis diuersos. Et simili modo ad se cundum respondetur, quod potestas episcopi excellit potestatem sacerdotis, quasi potestas altioris generis, & ideo nō quicquid potest Episcopus, potest simplex sacerdos. Non autem eadem episcopalis dignitas a superioribus excellitur tanquam a potestatibus celsioris generis, & ideo quicquid potest Papa pertinet ad potestatem ordinis, potest quicumque episcopus. Sed potest ratione iurisdictionis eligere & cōfirmare episcopos, quod alij episcopi nō valent. De ordine verò Cardinalium est dubium vtrum sit per se ordo ab his connumeratis iure diuino distinctus. Etenim Cardinalis de Turre cremata lib. 1. de summa ecclesie, capit. 80. affirmat ordinem esse iure diuino ceteris ecclesie sublimiorem in cuius confirmationem nescio quam distinctionem in Apostolis cōmunicatur. Ait siquidem primum in illis cōsiderandum, quod ante Ascensionem Christi principaliter ei assisterūt, iuxta illud Lucæ. 22. Vos estis, qui permanistis mecum in tentationibus meis. Deinde & post eius ascensum assistebant Petro tanquam eius vicario administratione Papalis ministerij gerenti. Sed tertio cōsiderantur, vt à Petro separati ab inuicem que adeo in diuersas regiones distributi ad predicandum, iuxta illud, Euntes in mundum vniuersum predicate Euangelium omni creaturæ. Ait ergo quod quantum ad primam & secundam considerationem Cardinales Pontifici maximo assistentes representant Apostolorum statum. Sed quantum ad tertiam episcopi successerunt Apostolis. Vnde inferit primo, quod Apostoli prius fuerunt Christi consiliarij, quā pastores & predicatores instituti, atque adeo prius fuerunt Cardinales orbis, quā Episcopi vrbis. At verò licet placuerit viro alio

qui doctissimo ordini suo nimirum indulgere & fauere, certè commentatio hæc non nititur solido fundamento: & ideo subiungitur tertia huius articuli conclusio. Cardinalium ordo non censetur iure diuino institutus tanquam a presbyteris & episcopis distinctus, sed est iure pontificio introductus. Prior pars probatur, quia in sacra pagina non habet firmiter fundamentum, quam illud Turre crematæ, quod quidem est infirmisimum. Sed dicti sunt Cardinales, id est, principales, siue episcopi sint, siue presbyteri, siue diaconi, siue subdiaconi, imo & acolyti: eo quod Romæ resident Summo Pontifici assidentes, quasi ecclesie cardines. In qua subinde merito splendorē habent, tū quia in summo eius consistorio confident, tū præsertim quia electio Summi Pontificis ad eos de iure spectat, vt patet per decretum Nicolai Papæ secundi in sexta synodo ca. In nomine Domini. 23. distin. De antiquitate verò eiusmodi Cardinalatus non satis constat quanta fuerit. Quod enim Hieronymus fertur Cardinalis fuisse, nō dum est ab Ecclesiasticis vel Historicis, vel doctoribus satis exploratum. Sunt verò qui censent eundem ordinem antiquissimum: nam in Concilio Lateranensi sub Gregorio secundo. Anno Domini, DCCXXIII. post Episcopos subscripserunt presbyteri Romani. At cum non sint appellati Cardinales, sed fuerint Episcopis posthabiti, non est certum an de Cardinalibus, quales sunt modò, id sit intelligendum. Alij autem iam tunc tempore Syluestri hunc fuisse ordinem constitutum: nam in Romana Synodo, ait, quod presbyter cardinalis nisi quadraginta quatuor testibus non dānabitur, quæst. 5. can. Præful. Et postea, A subdiacono, inquit, vsque ad lectorem omnes subditi esse debent diacono Cardinali. 93. distin. can. A subdiacono. At verò nescio vtrum nomen Cardinalis in hoc significato illic usurpauerit, an verò pro eo simpliciter, quod est principalis: vt presbyter Cardinalis idē sit quod Archiepiscopus, & diaconus Cardinalis, idē quod Archidiaconus: pluri enim Papa æstimat illic Episcopum, quē nisi in septuaginta duobus testibus damnari non permittit, quā presbyterum Cardinalem, quem in quadraginta quatuor condemnandum censet. Quia vtique ratione & Archiepiscopus potest Episcopus Cardinalis appellari: id est, principalis, quod aludit Gregorius, qui. 7. quæstio. 1. can. Pastoralis. appellat Ioannem Squillitanæ ecclesie episcopum Cardinalem. Et certè neque in concilio Niceno, neque in Synodis Constantinopolitanis vsque ad sextam sub Nicolao secundo inueni

3. Conclusio.

Cardinales quare sic dicti.

Cardinalium antiquitas.

Tempore Syluestri an creati fuerint cardinales.

Ordo Cardinalium

Turre Cremata.

Luc. 22.

Adaptatio distinctio - nis.

Conclarij.

Episcoporum & sacerdotum vestes.

Episcoporum noue indumentorum propria. Eorumque functiones nouem.

Primum ornamentum Secundum

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

inuenitur hoc nomen. Tametsi canone illo. In nomine domini, qui a quingentis hinc annis conditus est, cardinales sint appellati, non tanquam res noua, sed tanquam res longè vetustior. Quare Cardinalium ordo antiquior est multo quàm nonnulli censent. Hoc autem alius fuerit loci presius disputare.

Huiusmodi autem episcoporum & archiepiscoporum ordinibus vestes, ornatus gratia adaptauit ecclesia, quæ eorum dignitatem illustrarent, idoneitatemque designarent, quæ in eis requiritur ad tractandum diuina. Horum verò indumentorum quædam sunt episcopis, sacerdotibus, eiusque ministris communia, quæ sunt sex, scilicet, amictus, & talaris vestis alba linea, cingulū, manipulū, stola, casula. De quorum significatione distinct. 13. quæst. 2. articulo. 4. fuse dictum est. Præter hæc autem episcopis adhibentur nouem propria, vt vestium numerus numero functionum respondeat. Conuenit enim episcopis propriè supra sacerdotum munera populū confirmare: clericos ordinare, virgines benedicere, basilicas dedicare, Synodos celebrare, chrisma conficere, vestes & vasa consecrare, sacram paginam predicando interpretari, ac demum, ius dicere. Primum igitur eorum ornamentum sunt caligæ, quibus gressuum relictudo designatur. Secundum sandalia, quæ pedes contegunt, ad significandam pulchritudinem pedum, vt est apud Esaiam, annunciantium & prædicantium pacem, annunciantium bonum, & prædicantium salutem. Hæc autem sandalia, vt Hugo lib. 2. de sacrament. part. 5. cap. 14. autor est, subtus habent integras soleas, ad admonendum Episcopos, ne terrena affectibus tangant, sed despiciant, supernè verò locis quibusdam aperitur, alijsque conteguntur, ad significandum mysteria fidei non omnibus esse propalanda, sed quibusdam, iuxta illud. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis. Tertium, est succinctoriū, quo stola ligatur cum alba sacerdotali, in signum amoris honestatis, quo cador vestis ad lumbos sue cingitur. Quartum est tunica serica talaris, significans virtutum & potissimum honestatis perseuerantiā: nam & castissimū Ioseph talaris tunica vsum fuisse scribitur: demissio enim vsque ad talos, perseuerantiā vsque ad vitæ extremitatem designat. Quintum est dalmatica, largitate operum misericordie representans. Sexto loco traditur ei baculus pastoralis vnus, vt illa curuitate vagas & errantes oues colligat, stipite autem infirmos sustentet, sed extremitatis cuspe seges & desides ad ope

ra virtutis stimulet. Quo vtique Papa propter plenitudinem potestatis non vitatur. Carmen ergo sic episcopus admonet. Collige, sustenta stimula, vaga, morbida, lenta. Septimum traditur ei quasi ecclesie sposo annulus benedictus qui est sacramentū fidei, quæ ecclesia desponsatur Christo, ipseque subinde Episcopus eidem ecclesie. Octauum ornamentum est mitra, duo habens cornua, quæ scientiam vtriusque testamenti referunt, quæ vtique velut galea salutis, vt ait Paulus, communis episcopus hostibus veritatis terribilis apparere debet. Nonum denique, sunt chirothecæ, quibus manus operiuntur ad significandum prudentiā & splendorem operum, iuxta illud Matthæ. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Ac demum vt velut Iacob hæc dorum pelliculis manus cōtectus benedictionem paternam accepit, sic episcopus sacrosanctam hostiam altaris offerens, diuinam benedictionem impetrare mereatur.

Super hæc archiepiscopo cōfertur pallium propter honoris augmentum, vt. 100. dist. can. Prisca. & cā. Rationis, quod habet torquis effigiem. Quod insigni aureo egregie certantes olim donari solebant. Quapropter eo Romanus Pontifex in missarum solemnibus semper & vbique vitatur propter plenitudinem potestatis, quæ in pallio significatur. Archiepiscopus verò nō nisi in sua ecclesia & suffraganeis & quibusdam solemnibus diebus, c. Ad honorem, extra de autor. & vsu pallij.

Aduersum hæc autem forsitan quis obijciat ritum Moisaicæ legis nam episcopatus euangelici figuram præferbat tunc Pontifex maximus, & tamē alijs ornamentis induebatur, quā noster episcopus. Etenim vt Leuit. 28. legitur & Iosephus lib. 3. de antiquitatibus cap. 11. interpretatur, decem ornabatur vestibus, quatuor, scilicet, quæ cunctis sacerdotibus erant cōmunes. Istæ erant foeminalia linea, & tunica de bysso, & baltheus, id est, cingulum, & tiora siue mitra de bysso supernè acuta. At qui cū foeminalia sacerdotem castitatis admonerent quam euangelici præ illis seruare tenentur, illis deberent modo similiter vti. Præterea sacerdotium noui testamenti dignius est quàm illud veteris: ergo deberent omnes, sicut illi, mitras in signum dignitatis gestare. Ad primum loco citato respondet Hugo, quod illis non induebatur continentia, nisi illo tempore, quo templo ministrabant: nā erant coniugati: & ideo tunc foemoralibus suceingebantur. Nostri verò perpetuè castitatis cultores, non indigent illo

Septimum.

Octauum.

Nonum.

Pallium archiepiscopi

Pontificis maximi antiquæ legis ornamenta

1. Argum.

2. Argum.

Solut. 1. ar.

illo habitu, dum ad altare accedat. Sed loco illorum calciat se episcopus noster sandalia.

Solut. 2. ar. Ad secundum respondetur, quod mitra facer dotum non erat dignitatis insigne sed, ut ait Hieronymus, erat sicut quoddam galerum. Cidaribus autem, quam pontifex maximus illi superponebat, erat indicium dignitatis, cui ideo mitra nostrorum episcoporum successit.

Vestes summi sacerdotis. Vestes autem summi sacerdotis erant propriae sex aliae, scilicet, poderis, quae erat vestis byssina usque ad pedes, quo etiam talari indumento vitur noster episcopus. Deinde tunica hyacinthina, cui in episcopo respondet dalmatica. Nam quia in episcopo qui alios ministros creat, origo eorum existit, dalmatica diaconi & subdiaconi vitur subtus casulam, sacerdos vero minime. Item gestabat superhumeralis, cuius loco episcopus vitur stola, nam illud humeris impositum onus euangelii, interprete Beda, ut modo stola, significabat. Quarto praeferebat & in pectore rationale, cuius locum refert pallium archiepiscopi. Quinto gerebat & cidaribus: hoc est, mitra byssina veluti & nostri episcopi. Ac denique in fronte laminam, ubi Dei nomen scriptum erat tetragrammaton, pro qua noster pontifex gerit crucem, ut lib. de officio missae ait Innocentius. Sunt qui addant ephod, pro quo episcopi vituntur amictum, tamen alij autument non aliud fuisse quam superhumeralis.

ARTICVLVS V.

Verum in culmine omnium ordinum sit in re diuino vnus summus pontifex.

Partis negatiuae. ar.

Consequitur hic tandem, ut de primatu summi Pontificis supremus adhibeat articulus. Arguitur enim a parte negatiua. Si vnus esset huiusmodi summus Pontifex, id maxime esset: quia Christus aliquid vni praeter ceteris apostolis singularis dignitatis tribuerit, ut Petro apostolo, Matth. 16. Quodcumque solueris, &c. Sed ipsum Matth. 18. concessisse legitur cunctis apostolis. Amen dico vobis, quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo, &c. & apostolis episcopi successerunt: ergo praeter episcopos nullus est qui iure diuino apicem ecclesiae teneat.

Partis affirmatiuae.

In contrarium tamen stat autoritas Constantinopolitani concilii, ubi legitur. Veneramur secundum scripturas & canonum definitiones sanctissimum antiquae Romae episcopum primum esse & maximum episcopo-

rum, & post ipsum Constantinopolis episcopum.

Decisio ar. Quaeestio haec inter orthodoxos nulla est, quippe qui affirmatiuam veritatem ceu catholicam venerant. Quare qui eam abnegant, merito merito ut haeretici & schismatici habentur. De qua multi nobiles auctores, tum antiqui, tum etiam iuniores luculenter disputarunt, quorum sunt Caietanus inter sua opuscula, & Ekius in suo opere, quod de hac re non minus egregium quam amplum edidit. At quonia S. Thomas & reliqui hoc loco eam tractant, non debuit a nobis intacta praeteriri. Respondetur ergo vnica affirmatiua eademque catholica conclusione.

Decisio ar.

Caietanus. Ekius.

Concl.

Ratio conclusiouis.

Arist.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ekius.

Super hanc petram.

Vniuersis ecclesiae ordinibus supereminet dignitas Pontificis maximi, qui apicem totius ecclesiae obtinet. Ratio cum primis est, quam art. 2. insinuabamus. Instituit enim Christus ecclesiam instar monarchiae, quae optimus est omnium regum: in monarchia vero omnes ordines committuntur in vnum culmen, quod sit particula rium omnium vniuersale: nam vt. 1. Ethic. auctorior est Philosophus, in omnibus virtutibus & actibus secundum ordinem finium sumitur & artificum praeminentia, arti enim fructificatiuae imperat equestris, & ei, quae est extruedarum nauium, imperat ars nauigandi: eadem ergo similitudine in ecclesiastica republica parocchiarum plebani subduntur episcopo ciuitatis, episcopi vero plures vni archiepiscopo, ac demum vniuersalis ecclesia vni summo Pontifici, qui est Christi vicarius. Id quod praeterea inde confirmatur, quod Christus ecclesiam exemplo optimae politicae fundauit: optima autem, vt. 2. Politi. auctor est Philosophus, est regalis, cui vnus praest. Quod exemplo apud Hieronymum. In apibus. 7. quae. 1. demonstrat.

Eadem catholica veritas praeclearo testimonio Christi confirmatur, Matth. 16. ubi Petrum fundamentum instituit ecclesiae, dicens ei. Tu es Petrus, & super hanc Petram aedificabo ecclesiam meam, & tibi dabo clauem regni caelorum, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis, & quodcumque ligaueris, erit ligatum. Sed quamuis alij hunc locum locupletissimè edisserant, quorum est Ekius lib. 3. de primatu pontificis, non erit superuacaneum hic nos tantisper immorari. Sunt enim qui verbum illud, Super hanc Petram, non ad Petrum referant, sed vel ad Christum ipsum, qui est lapis angularis totius ecclesiasticae aedificii, de quo. 1. Corin. 3. ait Paulus. Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeterquam quod positum est, quod est Christus Iesus: vel ad ipsam confessionem Petri. Tu es Chi-

August. Tibi dabo claues. &c.

Leo Papa

Nota.

Clemens papa.

es Christus filius Dei viui, quae prima est Petra, hoc est, articulus, cui fides nostra subnititur. Quorum vnusquisque expositione Augustinus aliquibus locis sequitur. Alij ite tibi dabo clauem regni caelorum, non Petro singulariter dictum autumant, sed vel toti Apostolorum collegio, vel ecclesiae in communi. Porro autem euangelico contextu attentius inspecto, ad Petrum singulariter totum pertinere constat. Ennime ro non sine mysterio interrogate Christo apostolos, Quae dicunt homines esse filium hominis? Omnes responderunt, Alij Ioannem Baptistam, alij Eliam &c. Sed rursus sciscitanti, Vos autem quae me esse dicitis? Non omnes, sed singulariter Petrus respondisse fertur, Tu es Christus filius Dei viui, quasi confessio illa ipsius esset propria: nam aliorum corda, in quibus latebat fides, quomodo ipse Petrus habere potuisset commerta? Praesertim, quod inter illos erat Iudas, qui fidem nondum ebiberat. Vnde cum postmodum idem Petrus, non satis cunctorum pectora exploratus omnium nomine fidem confiteretur, dicens, Nos credimus & cognouimus quia tu es Christus, respondit Iesus, Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? Quasi dixisset, non satis omnium pectora inspexeris, vt pro omnibus respondeas. Quocirca Leo Papa in sermone. 3. de Passione Dominica, Vnus, inquit, de toto mundo eligitur Petrus, qui cunctis ecclesiae patribus praeprogatur. Et causam subdens ait, Omnes Apostolos, quid de se opinentur homines, Christus interrogat, & tandiu respondentium communis est sermo, quandiu humanae intelligentiae explicatur ambiguitas, (scilicet alij Ioannem, &c.) At vbi quid sensus habeat discipulorum exigitur, primus est in Domini confessione, qui primus est in Apostolica dignitate & potestate. Confessio ergo Petri, sua ipsius fuit singularis. Id quod & ex subiunctis verbis firmiter confirmatur. Nam ei singulariter respondit Christus, dicens. Beatus es Simon Bariona, id est, filius Ioannis: quia caro & sanguis, hoc est, pater iste tu carnalis, non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in caelis est. Vbi opponendo patrem suum patri Petri reuelatione edocet esse illi peculiariter factam priusquam ceteris Apostolis: ob idque adeo eum singulariter beatum appellat. Quae quidem sententia est Clemens Papae in Epistola prima ad Iacobum fratrem Domini, ubi Petrum fundamentum fidei a Christo positum esse demonstrat, cuius ideo ore cognominatus est Petrus, nam & primum, inquit, Petro Deus pater filium reuelauit, cui & Chri-

stus competenter beatitudinem contulit.

Petri nomen Sed age, & de nomine ipso Petri rem aperit vt nullum aliorum, sed Simonem solum, Petrum nuncupauerit, nisi vt de petra fidei, quam ore protulerat, nomen duceret, quo deinceps appellaretur? Quae quidem nominis mutationem ei praedixerat Ioan. 1. Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephias quod quidem non est nomen Graecum, vt *νεφαια*, hoc est, caput, sed (vt ait, in interpretatione Hebraicorum nominum Hieronymus) Syrum. Iem sonas quod solidum, hoc est, stabilis & immobilis petra. Ob idque subdit Euangelista quod interpretatur Petrus, ac si petra masculini generis esset. Fateatur ergo ingenuè confessionem illam. Tu es Christus, primam esse fidei Petram nisi qui Christum primum agnouerit esse Deum, qui mentiri nequit, neutiquam quae ipse nos docuit, firma fide tenebit. Qui autem illud semel fundamentum supposuerit, cuncta subinde credet per ipsum reuelata. Veruntamen non dixit, super hanc petram aedificabo fidem meam (quanquam & hoc sit verissimum) sed Ecclesiam, hoc est, politiam & rempublicam meam, quae praetatorum administratione gubernatur: atque super vno summo praetato fundari debet. Fuit ergo legitimus sensus. Eo quod tu confessus me es filium Dei, atque adeo primam petram & fundamentum, vt vere sum, Ecclesiae, quam fabricare pergo, ego te vicissim Petrum (i. petram) instituo, qui vice mea petra eiusdem sis & fundamentum in terris. Atque hoc significat collusio illa verborum & concentus. Tu es Christus & tu es Petrus. Vnde quod sibi per naturam competit, id Christus per gratiam tribuit Petro. Quapropter dum ait. Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. demonstratio pronominis non refertur ad confessionem Petri, scilicet. Tu es Christus, aliam non opus erat inferere. Tu es Petrus, sed refertur ad ipsum Petrum, Ac si dixisset, tu es petra, & super hanc petram, &c. Et portae inferi non praeualebunt aduersus eam (scilicet Ecclesiam) super te fundatam. Et sicut ego habeo clauem David, qui oclusos caelos aperiturus modo sum, eorundem caelorum ego tibi clauem concedam, vt quicquid tu vice mea solueris super terram, sit solutum & in caelo, & quicquid ligaueris, ligatum. Atque huius sententiae sunt quotquot praecesserunt patrum, qui eisdem fuerunt ecclesiae columina. Origenes Homil. 7. super Exod. Magno illi, inquit, Ecclesiae fundamento, petraeque solidissimae, super quam Christus fundauit Ecclesiam suam, vide

Legitimus sensus.

Origenes.

Cyprianus. in epistola ad Iubaianum Cyprianus, Super Petram, inquit, Christus ædificauit ecclesiam suam, vnde vnitatis haberet originem. Et Hieronymus super eundem locum Matth. Quid est, inquit, quod ait Christus. Et ego dico tibi: Quia tu mihi dixisti. Tu es Christus filius Dei viui; & ego dico tibi, non sermone casto, nec nullum opus habete, sed dico tibi quia meum dixisse, fecisse est: quia tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam. Sicut ipse lumen apostolis donauit, ut mundi lumē appellaretur, ceteraq; ex domino fortitissimè vocabulata & Simoni, qui credebatur in Christum, Petri largitus est nomen, ac secundum metaphoram petre rectè dicitur ei, ædificabo ecclesiam meam super te. Idem Ambrosius in sermone de natali Petri & Pauli, & in sermone de fide Petri, & in multis alijs locis.

August. Atqui Augustinus ipse, licet eius ingenium fuerit cuncta varia que ad eodē euangelij sensa explorare, ut lectoribus optionē relinqueret, & ideo quandoq; Petram ibi pro Christo, quando que pro fide accipiat, nihilominus ad eam in eā se recipit sententiam, ut referatur ad Petrum, ut in sermone de cathedra Petri, & expressius sermone. 26. de sanctis, Audistis, inquit, frequenter ipsum Petrum à domino petram nūcupatū, sicut ait, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Si ergo petrus petra est, super quam ædificatur ecclesia, rectè pedes sanant, &c. Extant & decreta plurima, tum conciliorum, tum & Pontificū, quale est illud citatū Leonis, & aliud Anacleti. cā. In nouo. dist. 21. In nouo, inquit, testamēto post Christum dominū à Petro sacerdotalis cœpit ordo: quia ipsi primo pontificatus in ecclesia datus est, dicēte domino ad eum, Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam.

Locus Ioan. vlt. Sed ille alius locus Ioannis vlti. nihilo minorem habet energiā ad id cōstituentum. Haud enim temerè Christus Petrum interrogauit, Diligis me plus his? sed quia aliquid ei præ alijs singulare cōmittere volebat, nempe, Christiani orbis gubernaculū: ob id eū præmisit eius examē, an dignior reliquis esset. Quo præmisso subiūxit, Quia diligis me plus his, pasce oues meas, hoc est (interprete illic Chryso.) præpositus & caput esto fratrum, ut ipsi te in loco meo assumentes, vbiq; terrarū te in throno tuo sedentem prædicent, & cōfirmant. Qua vtiq; de causa & fide ecclesie, propriam Petri appellat Luca. 22. vbi eum à reliquis secernens ait, Ego rogabo pro te ut non deficiat fides tua, tu autem aliquando cōuersus cōfirma fratres

tuos. Et ea propter Mattheus & Marcus inter referendum apostolorum numerum à Petro incipiunt, quamuis, ut patet Ioan. 1. nō ille fuerit prius vocatus, sed Andreas. Neq; simpliciter eum nominant, sed dicendo, Primus Simon, qui dicitur Petrus, ac si dicant, qui est capitis dignitate primus. Accedit, quod in concilio Niceno & alijs antiquis, summus est Romano pontifici delatus honos. Et beatus Cyrillus episcopus Alexandrinus inter sua decreta. Vt mēbra, inquit, maneamus in capite nostro apostolico throno Romanorum pontificum, à quo nostrum est querere, quid credere, & quid tenere debeamus, ipsum venerātes, ipsum rogātes, præ omnibus: quoniam ipsius solius est, reprehendere, corrigere, statuere, disponere, soluere, & ligare loco illius, qui ipsum ædificauit, & nulli alij, quod suū est plenū, sed ipsi soli dedit: cui oēs iure diuino caput inclinant, & primates mundi tāquā ipsi Domino Iesu Christo obediunt. Idemq; Anacletus can. In sancta. d. 22. Igitur ad argumentum in capite obiectū respondetur, quod quamuis omnibus apostolis, quin verò ipsi omnibus sacerdotibus communiter data sit potestas ligandi & soluendi, tamen ut deriuationis ordo quidā designaretur, primò promissa est Petro. Vnde Leo papa in sermone illo citato de passione post verba, quæ supra retulimus, Magnū, inquit, & mirabile huic viro, dilectissimi, cōsertium potentie suæ diuina tribuit dignatio, & si quid commune cū eo cæteris voluit esse principibus, nūquā nisi per istum dedit, quicquid cæteris nō negauit. Ex his plane sit cōsequens, in facultate ecclesie non esse positū sic gubernationē Christianæ reipublicæ mutare, vt nō esset papa sed, dicentes per episcopos, archiepiscopos & patriarchas gubernarentur: quā papā Christus diuino iure sibi subrogauit vicariū, quem ideo de medio tollere ecclesia non valet, sed tenetur illum ceu caput suum colere. Quod si cōtra arguas. Si ecclesia eū nō eligeret, nullus esset papa: posset autem ecclesia pro bono pacis, aut alia bona causa nullū creare: ergo hoc est in suā positū facultate. Respondetur concessa maiori, nam electio papæ ad ecclesiam pertinet, & ideo nisi ea ipsum legitime creasset, nullus esset, sicut nullus esset episcopus nec presbyter, nisi eius autoritate ordinibus initiatus. Attamen ecclesia nullo iure posset ab electione pontificis abstinere, & ideo Spūs sanctus eā nō punitet in talē erroris foueā collabi. Quod si per cōteris vtrum posset saltē duos, aut tres Romanos pontifices eligere, quorū alter occidentali ecclesie, alter verò orientali præsideret.

Haud

Haud enim defuerant, quibus hoc probabile sit iudicatum. Vt si inter Romanam & Constantinopolitanam ecclesias dissidium oboriretur, quod aliter pacari non posset, quam singulis earum singulis concedendo pontifices. Apparet enim nil diuini iuris tali instituto aduersari: quia vterque esset Christi vicari⁹ alteri minimè subditus. Atqui si totus orbis orthodoxam fidem suscepisset, adeò non apparet incongruum, ut videri cuiquam posset congruentissimum vnum vni Hemispherio atque alterum alteri præficiendum. Nihilominus respondetur huiusmodi opinionem eo vti que esse errorem, ut sit etiam heresis: quoniam Christus vnicam monarchiam instituit, cui vnum suū vicarium prætulit, sicut ipse vnus est rex regni cælorum, quem ideo constituit esse summū caput, cui vniuersalis ecclesia pareret. Repugnat autem duos esse, & vtrunque summum.

Solut. dubij

Redargutio. Sed forsitan morosus & importunus sic nos redarguat. Quauis constet Christum dominum personam Petri suo sibi loco substituisse pastorem, non tamen inde palam colligitur instituisse, ut eius successores apicem illum semper tenerent. Respondetur tamen, quod verba illa, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo clauēs, &c. & pasce oues meas, palam demonstrant illa ratione ecclesiam vsque ad postremum diem orbis duraturam fundasse, ut Petri successores perinde ac Petrus ipse vice Christi fungerentur, atque adeò vnusquisque eorum summum in ecclesia fastigium teneret. Potest tamen suos legatos ad diuersas ecclesias delegare cum plenitudine potestatis, ut sæpe assolet, non tamen supremam à se potestatem abdicare potestatem, quin illos valeat amouere, & causas, si ab illis appellaretur, cognoscere.

Dilutio.

Legati Papæ.

An Papa debeat esse episcopus Romanus.

Caietanus.

Historia Petri.

Caietanus.

tro diuinitus, ut urbem reuersus illic vitam finiret, atque adeò morte sua summum orbis episcopatum sibi cōmissum stabiliret esse episcopatum Romanum. Ita, quod episcopatus orbis & episcopatus urbis non sunt duo coniuncti, sed episcopatus urbis in episcopatum orbis fuerit erectus. Hæc autem subtiliter quidem dicta sunt, in quibus amplectendis nihil forte subest periculi. Attamen primum historia illa, quam Egesippus lib. 3. de excidio Hierosolymitano & Ambrosius lib. 5. epist. refert, nō tanta pollet autoritate, ut rei tanti momenti solidum sit fundamentum. Quare nec Innocentius refert. Præterea quauis historia in firma non esset, collectio tamen non est satis firma. Nam etsi inde vtrunque colligatur, voluntatem Christi domini fuisse, ut Apostolus Romanus sui sanguine rubricaret: tenuissima tamen est rerum consequentia. ut subinde voluerit sedem Romanam sic esse sedem Pontificis summi, ut nulla ratione ecclesia posset illas seingere.

Sententia auctoris.

Egesippus Ambro.

Solutio. 2.

Duo ergo ad quæstionem dicenda videtur. Primum, rem esse impendio decentissimam, ut Romana sedes, Petri sanguine decorata, sit sedes successorum Petri. Id quod hæcenus omnium Conciliorum sanctionibus, & Pontificum decretis quæ hucusque præcesserunt, confirmatur. Et hoc est quod Innocentius voluit docere. Sed hac non obstante veritate, nulla profectò ex Evangelio prohibitio planè colligitur, quominus posset ecclesie constitutione fieri, ut episcopus orbis sedem suā ab vrbe demutaret. Imò ut nullam sibi particularem ecclesiam applicaret, cui⁹ diceretur antistes, sed esset vniuersalis mundi episcopus, cui omnes particulares subijcerentur. Primum, quia in hoc more exemplum Apostolorum referret, qui in quantum Apostoli, episcopi fuerunt vniuersales totius mundi quauis re vera fuerint in orbem nutu spiritus sancti dispersi. Secundò, quia cum Petrus quādo institutus fuit à Christo vniuersalis ecclesie caput, nulli fuerit particulari addictus, nulla ratione conuincit, ut per eius mortem fuerit iure diuino adstrictus ecclesie Romanæ. Quapropter sicut ipse Antiochia septem annis sedit, & postmodum se Romam contulit, ita vnus quilibet suorum successorum, nullo vetante diuino iure, videtur posse sedem mutare. Hæc autem sic à me dicta sint, ut tamen semper Romanis pedibus meum submittam caput.

1. Dictum.

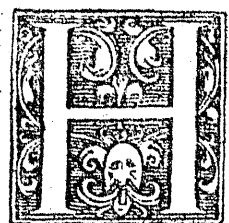
2. Dictum.

1. Ratio.

2. Ratio.

DISTINCTIO vigesima quinta, De ordinatibus & ordinatis & eorum exem- ptione.

Text.
Cap. 1.

Vius aut sacramenti minister omnis solusque episcopus ceter. Sunt etenim qui pontificia dignitate funguntur, veluti publici administratores politicae ecclesiasticae, quibus de priuatis ministris ac ministerijs disponere incubuit. Et cum autore super Ioan. Aug. sacramentorum administrari non sua propria, sed Christi facultate illa dispensent (nam ea fuit facta Baptiste reuelatio. Super quem videris spiritum descendente, & c. ipse est qui baptizat) consequens fit, ut quacumque fuerint episcopi criminis labe, etiam haereticis, intincti, & quomodocumque ab ecclesia fuerint preclusi, vera & solida sacramenti substantia conferatur: tametsi suscipientes quid vel non ignorat, vel nosse tenentur, gratia sacramenti minime suscipiant. Quae quidem veritas confessio est eiusdem Aug. lib. 2. contra epistolam Parmeniani, quae refertur ca. Quod quidam. 1. q. 1. ac perinde Greg. d. 68. can. Sicut semel. Nihilominus qui per simoniam hoc sacramento initiatur, irregulares iure sunt, atque vsu ordinis suspensi, ut Leo Papa can. Gratia. & Grego. can. Quicumque;

Text.
Cap. 5.

Cap. 13.

eadem cau. & q. admonitum curat.

¶ Quae uero parte res ad suscipientes spectat, foemineus sexus huic suscipiendo sacramento sic est ineptus, ut etiam si id foeminae attentent, nullum suscipiant: est enim sacramentum hoc praelationis, quae foeminas suo pte sexu non decet. Ut enim Christus authore Paulo, caput est viri, ita & vir mulieris. Vnus autem rationis non est de eius necessitate: at quia maiores ordines votum habent annexum, illos ante rationis lucem suscipere, merito ecclesia vetat. Quocirca qui illos tunc susciperet, nullo colligaretur voto. De etate uero ordinandorum in concilio Vienne sub Clemente pontifice cap. Generale. eo. tit. sancitum est.

¶ Arcentur quoque ecclesiae cohibitione, ut absque dispensatione hoc sacramento non fruantur primus illi, qui non sunt legitimo matrimonio nati. Mox qui insigni corporis vitio foedati sunt, aut membro mutilati. Deinde & serui. Ac demum ab eodem sacramento repellitur, tum bigamus, tum & homicida, & membri mutilator, ut tit. de homicidio cauetur. Polygamia namque, significatio ni sacramenti desponsationis Christi & ecclesiae contraria est, & homicidium eius dignitati repugnat. Praeter haec demum alia sunt impedimenta, a diuersis delictis emanantia, quae homines a regula excipiunt & excludunt quae ecclesia ad ordines promouen-

Cap. 2.

1. Cor. 11.

Cap. 3.

C. ut filij de
fil. presbyter.

Distin. 14.
per totam.

mouendis praescripsit. Vnde irregularitatis nomina fortiuntur. De quibus sacri Canones ac Decretales nos admonent. Haec autem omnia impedimenta non quidem substantiam sacramenti aduersantur, sed sunt praecipua aduersa.

Cap. 4. ¶ Ad haec & morum integritas, & iusta scientiae copia, unicuique ordini accommodata, necessaria est, ut Gregor. in Pastoralis docuit. Idque illo Leuitico testimonio confirmat. Homo de semine Aaron, qui habuerit maculam, non offerat panem coram Domino. Quin uero Paulus ipse ad Timoth. pulcherrimum morum honestate ab illis requirit, qui vel ad presbyterorum ordinem, vel ad diaconorum asciscuntur. Iustam uero lineam haeretici hac de re inique transcendant dicentes, lethalem quamuis labem clericum de suo ordine deicere. Sed satis pestilentem eorum errorem testimonium illud citatum Ioan. interprete ibidem August. condemat. Super quem videris spiritum descendente & c. ipse est, qui baptizat. Colligitur enim inde gratia non a ministro, sed a Christo pedere, quia ipse per Sacramentum infundit: & ideo ministri vitiositas dummodo caractere sit insignitus neque sacramenti substantiae obstat, neque uero effectui gratiae.

Cap. 5. ¶ Omnes igitur, qui ordinum sacramentis illustrati sunt, ad ecclesiasticam rem publicam pertinent, quae utique potestas est & facultas a ciui-

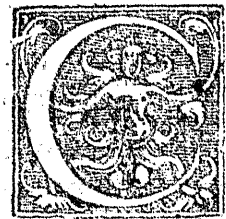
li distincta, illique adeo superior: siquidem Petrus uniuersalis pastor beneficio Christi institutus fuit totius eius familiae. Quam ob rem Pontifex maximus, licet non absolute, ut ciuili potestatis uniuersalis sit rex regnorum omnium temporalium, tamen in ordine ad spirituale Ecclesiae administrationem ea fungitur in omnes reges & regna facultate ut possit bonis omnium temporalibus uti, cunctosque Principes ac Reges, etiam usque ad eorum priuationem, cogere. Quae utique ratione merito censetur utriusque gladii potentia pollere: hanc enim potestatem & Christus assumpsit, & nisi vicario suo commisisset, non satis ecclesiae consultum curasset.

¶ Quocirca Ecclesiae ministri in suis rebus & causis ecclesiasticis & spiritualibus eo ipso diuino iure, quo ecclesiastica potestas instituta est, censetur a ciuili potestate exempti. Sed & quod eorum personae in alijs criminibus & causis secularibus sint a foris secularibus liberae, quam maxime est eidem diuino iuri consentaneum. Immo uero quantum ius diuinum de re hac non esset expressum, in Summo Pontifice ea est diuina potestas, ut valeat clericorum ordinem, & uniuersa eorum bona a ciuilibus iudicijs, tributis, & exactiombus prosum excipere, iuxta tenorem sacrorum Canonum, quibus. 11. quest. 1. & alibi frequenter res haec sancitur.

DISTINCTIONIS vigesima quinta, Quæstio prima, De ordinantibus & ordinandis.

ARTICVLVS I.

Utrum omnis, solusq; episcopus sit huius sacramenti minister.

Onstituto ordinis sacramento cum suis annexis, subsequitur de eius causa efficiente & suscipiente, ac de ecclesie potestate & libertate dicere. Hec ergo distinctio duas cupit quæstiones. Arguitur igitur, quod non solus episcopus possit ordinare. Ordinatis proprium munus est materiam tradere ordinato, & manus ei imponere: viget autem ecclesiarum multarum usus, ut archidiaconus materiam subdiacono, acolyto, & inferioribus tradat: ite sacerdotes omnes adstantes manus post episcopum presbytero, qui ordinatur, imponat. Ergo non solus episcopus minister est conferendi ordines.

Partis negatiue.

1. Argum.

¶ In cõtrarium, scilicet, quod solus episcopus sit huius sacramenti minister, est, quod sacramentum ordinis excellentius est confirmatione, sed confirmare, vt distinctio. 7. conclusum est, soli episcopi valent: ergo & ordinare illis solis competit. Quod autem omnis episcopus ordinare possit, inde patet, quod etiam hæretici baptizare valent: ergo & ordinare.

2. Argum.

¶ Quæstio hæc de ministro huius sacramenti, quoniam distinctio prima, quæstio. 5. abunde de ministris sacramentorum in genere discussa est, fastidium nunc generaret si prolixius deduceretur. Sub compendio ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Solus episcopus ex officio est huius sacramenti minister. Probatur ratione optima Sancti Thomæ. Episcopi dignitas est in ecclesiastica republica id, quod politica: id est ciuilibus & publica potestas in republica seculari respectu inferiorum artium & artificum: ad publicam autem ciuitatis potestatem, vt. 1. Ethicorum, author est Philosophus spectat communem bonum dispensare, atque adeo de artibus & magistratibus reipublice disponere: hoc est, instituere quam quisque debeat artem exercere, & quem administrare magistratum: ergo episcopi munus est vnum quæque in diuinis ministerijs collocare. Quamobrem eius functio est, populum confirmare: eo quod per illud sacramentum Christianus instituitur Christi miles ad protegendam fidem, virginemq; benedicere, quæ imaginem præ se ferunt ecclesie Christo desponsatæ, cuius, scilicet ecclesie cura ipsi potissimum incumbit: & fortiori ratione ei congruit eiusdem ecclesie ministros sacris ordinibus initiare: templaq; subinde, vasa & vestes, quibus vtuntur, benedicere: instar secularis principis, qui publica officia & magistratus inter ciues distribuit.

3. Argum.

¶ Tertio arguitur, quod non omnes episcopi ordinare valeant. Hæretici namq; episcopi quidem sunt: quod verò ordinare nequeat videtur affirmare Inn. in can. Arrianos. 1. q. 1. Vbi ait Arrianorum clericos non esse suscipiendos tanquam habentes sacerdotij aut alius ministerij dignitatem: quia solum eorum baptisma ratum esse permittitur, quod in nomine patris, & filij & Spiritus sancti perficitur.

4. Argum.

¶ Quarto, Episcopus, qui per simoniam sacros ordines diuenderet, videtur nullum perficere sacramentum: nam qui sacramentum contra eius naturam dispensare cõtendit, nullum perficit, vt si ecclesie intentioni cõtueniret: natura autem & institutum sacramenti est gratiam conferre: videri autem est non gratis dare, quod

gratiæ opponitur: ergo ille intentioni Dei contrarius est atque adeo eius sacramentum non exhibet.

¶ In cõtrarium, scilicet, quod solus episcopus sit huius sacramenti minister, est, quod sacramentum ordinis excellentius est confirmatione, sed confirmare, vt distinctio. 7. conclusum est, soli episcopi valent: ergo & ordinare illis solis competit. Quod autem omnis episcopus ordinare possit, inde patet, quod etiam hæretici baptizare valent: ergo & ordinare.

¶ Quæstio hæc de ministro huius sacramenti, quoniam distinctio prima, quæstio. 5. abunde de ministris sacramentorum in genere discussa est, fastidium nunc generaret si prolixius deduceretur. Sub compendio ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Solus episcopus ex officio est huius sacramenti minister. Probatur ratione optima Sancti Thomæ. Episcopi dignitas est in ecclesiastica republica id, quod politica: id est ciuilibus & publica potestas in republica seculari respectu inferiorum artium & artificum: ad publicam autem ciuitatis potestatem, vt. 1. Ethicorum, author est Philosophus spectat communem bonum dispensare, atque adeo de artibus & magistratibus reipublice disponere: hoc est, instituere quam quisque debeat artem exercere, & quem administrare magistratum: ergo episcopi munus est vnum quæque in diuinis ministerijs collocare. Quamobrem eius functio est, populum confirmare: eo quod per illud sacramentum Christianus instituitur Christi miles ad protegendam fidem, virginemq; benedicere, quæ imaginem præ se ferunt ecclesie Christo desponsatæ, cuius, scilicet ecclesie cura ipsi potissimum incumbit: & fortiori ratione ei congruit eiusdem ecclesie ministros sacris ordinibus initiare: templaq; subinde, vasa & vestes, quibus vtuntur, benedicere: instar secularis principis, qui publica officia & magistratus inter ciues distribuit.

¶ Quod si quis arguat. Plus est corpus & sanguinem Christi conficere, quam ordines conferre, sed simplex presbyter potest prius: ergo & posterius. Negatur consequentia: fallax enim est regula, vt quicunq; potest maius, potest minus, quãdo illud minus præsupponit potestatem maioris. Potestas enim ordinandi præsupponit potestatem consecrandi, & quidpiã superaddit.

¶ De hæreticis autem & ab ecclesia discisis fuerunt opiniones tres errantium autorum. Prima dicentium hæreticos, quandiu ab ecclesia

Partis affirmatiue.

Decisio ar.

1. Conclusio. Ratio conclusionis.

Arist.

1. Opinio.

clesia tolerantur, posse conferre ordines, non tamen postquam sunt præcisi, id est, publica sententia condemnati & excõmunicati. Alij verò dixerunt, quod etiam si sint abscisi, dum tamẽ ante labẽ hæreseos fuerint ab ecclesia legitime promoti, post eandẽ labẽ si sua fungantur dignitate, ordinati ab eis verũ sacramentũ obtinent. Si tamẽ nõ ab Ecclesia legitime, sed ab hæreticis fuerint promoti, & sacramentũ ordinis administrare tentet, nullũ præbent.

2. Conclus.

¶ Aduersus hastamen contrarias opiniones statuitur secunda huius articuli conclusio. Hæretici quicunq; etiam præcisi quanuis non ab Ecclesia prius legitime, sed ab Hæreticis fuerint promoti, verum ordinis sacramentum, si id attentet, vtique, conferunt: tametsi iure sint ab ecclesia prohibiti, & ideo dum conferunt, mortaliter peccet. Postrema hæc pars certissima est apud omnes. scilicet quod peccent. Ambar tamen priores probatur. Nam, vt August. tract. 7. super Ioan. ait, sacramentorum ministri non sua propria potestate sed facultate Christi sacramenta conferunt, iuxta illud Ioan. Baptista, reuelatũ, Super quẽ videris spiritũ descendẽ, &c. ipse est qui baptizat: ergo in ministro essentialis qualitas est, vt intentionẽ habeat conferendi id quod Christus, ac perinde ecclesia intendit, atq; adeo formã legitimã & materiã obferret: prohibitas autẽ morũ, ac subinde persistentiã in fide, non est nisi accidẽtaria, quæ ideo virtutẽ principalis agentis impedire nõ valet, si suscipiens sit dispositus, vt habetur de can. Non nocet. 1. q. 1. & can. Baptismus, de conse. dist. 4. atque alijs quos in illa nota q. art. 5. allegauimus, Quod si quis diuersam excogitet esse rationẽ inter baptismũ & sacramentũ ordinis, vt cã. Quod quidã. 1. q. 1. §. Opponitur aut. insinuat, scilicet, quod apud hæreticos manet ius baptizandi, non tamen conferendi ordines, August. consulat lib. 2. cõtra epist. Parmeniani. cap. 13. & refertur eod. can. Quod quidã, vbi docet, nullã esse causam, vt qui baptisma inter hæreticos retinet, ius dandi amiserit vel baptismũ, vel ordinis sacramentum. Vtrumq; enim, inquit, tam baptismũ, quã sacer ordo sacramentũ est, & ideo neutrum, quanuis ab hæreticis suscipiatur, iterare licet in Ecclesia catholica. Et infra. Quia sicut baptismũ in eis, ita mansit ordinatio integra. Et inferius. Sicut in baptismo est ius, quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi est, vtrumq; quidem ad perniciem suam: quia peccant dando. Aliud est enim, inquit, habere, aliud perniciose habere, aliud salubriter habere, Atque idem libro. 2. de vnico baptismo

Probatur postrema pars.

Ioan. 1.

An sit differentia inter hoc sacramentum & baptismum. August.

repetit. Et Gregorius distinctio. 68. Can. Si. Gregor. cut semel. Quod dicitur, vt ordinatus ab hæretico iterum ordinetur, valde ridiculosum est.

Accedit ratio manifesta: nam potestas, quæ per consecrationem suscipitur, nullo accidenti euentu deleri potest, aut tolli, sicut neque ipsa consecratio: quia nec consecrationes altaris & ornamentorum debiles sunt: vbi autẽ potestas permanet, vsus etiam, quanquã illicitus sit, suum sortitur effectum: nam vt supra dictum est, character dicit nudam potentiam ad operandam, gratia verò est habitus ad recte operandum: episcopus ergo, quanquam sit extra gratiam, sacramenta administrare potest, quanuis perniciose.

¶ Sed arguat forsã quispiam contra. Episcopus, vt dictum est, characterem nõ suscipit, ergo nec indelebilem potestatem. Respondetur autem, quod etsi non recipiat nouum, extenditur tamẽ in eo sacerdotalis character ad noua sacramenta dispensanda, atque adeo suscipit indelebilem potestatem.

¶ Alia verò secunda opinio, quæ aiebat, quod qui ordines ante hæresim susceperunt, retinent in hæresi potestatem ordinandi, non tamen si illos ab hereticis susceperint, sibi ipsi non constat, sed pugnantia dicit. Nam si ordines, quos quis in ecclesia catholica suscepit, postea in hæresi retinet, consequitur, vt qui ab ipso eodem hæretico fuerint ordinati, veros quoque suscipiant ordines, atque adeo ipsi alios subinde ordinare queant.

¶ Tertia opinio in aliud peccabat extremum nempe, quod hæretici non solum verum sacramentum ordinis conferunt & characterẽ, verum supremum etiam effectũ gratiæ. Contra quos subiungitur tertia conclusio, quæ sit quarta, eadẽq; verissima opinio. Illi qui ab hæreticis ordinantur, gratiam non suscipiunt: quia cum illis interdicta sit sacramentorum administratio, fit vt qui illis sese ordinandos submittunt, eorum sint participes criminis, atque adeo obicem gratiæ opponant. Quapropter sicut illi perniciose conferunt, ita & hi perniciose suscipiunt, atque adeo sic caractere sacramentali insigniuntur, vt tamen eius gratia frustrentur.

¶ Quod autem de sacramentis hæreticorum dictum est, id de sacramentis quomodocunq; ab Ecclesia præcisorum est intelligendum. Quicunq; enim verè Episcoporum, quanuis excõmunicatus sit, vel suspensus, vel irregularis, vel degradatus, vel schismaticus, vel apostata, si ordines administrare attentet, vera sacramenta perhibet. Et eadem ratione si

Gregor.

Ratio.

Obiectio.

Dilutio.

2. Opinio.

3. Opinio.

3. Conclus.

baptizat, confirmat, consecrat, vel extremam unctioem administrat. Secus autem de sacramento penitentiarum: nam ad alia conferenda sacramenta ut verè sint sacramenta, sufficit potestas ordinis per indelebilem characterem, sed ad absolendum requiritur præterea iurisdictione. Quocirca qui iurisdictione orbatus est, aut ab eius usu suspensus, neminem absolueri iure valet, neque absolutio tenet.

Concilium Const. Hic tamen decreti Constantiensis Concilii meminisse oportet, cuius tenore euitare non tenemur nisi nominatim excommunicatos (in quibus comprehenduntur hæretici) & præterea manifestarios clericorum percussores, ut dist. 22. dictum est. Quod si hæretici vera sacramenta conferunt, multò id minus impedit, aliorum quorumcunq; morum corruptio, ut August.

Augusti. tracta. 5. super Ioan. qui refertur cano. Baptismus, de consecratio. distinct. 4. autor est. Non enim, inquit, timeo adulterum, non ebriosum, &c. quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, Hic (scilicet Christus) est qui baptizat. Imò verò & istorum sacramentum gratiam conferre potest: quia ab illis suscipere non est peccatum, sicut ab hæreticis.

4. Conclus. Quarta demum fuerit hic constituta conclusio. Quâvis episcopus per simoniacâ sacramenti venditionem ordines contulerit, & alius similiter receperit, nihilominus verum est sacramentum: tamen si recipiens si aut simoniâ fecerit, aut nouerit, lumine gratiæ non infundatur. Conclusio liquidò ex superioribus conueniunt: scilicet, materia, forma, & intentio tam susipientis quam conferentis: ob idque neutrius iniquitas, ut quæ ad essentiam sacramenti accidentaria est, potest eius substantiam & characterem impedire, sed solam gratiam. Adde quòd infidelitas & apostasia grauiora sunt crimina, quàm simonia: si ergo illa non obstant, quomòdo verum sit sacramentum, sit ut nec simonia. Attamen qui per simoniam ordinibus initiatur, irregulares iure pontificio fiunt, atq; ad eòd à suorum ordinum usu suspenduntur, ut cauetur decreto Leonis, cano. Gratia, & cano. Quicumque, qui est Gregorij, & can. Si quis episcopus, qui est Concilij Chalcedonenis. 1. quæst. 1.

Solut. 1. ar. Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd quâuis quibuldam ecclesijs in more habeatur, ut archidiaconus materiam vel subdiacono, vel inferioribus ordinatis præbeat nihilominus episcopus est, qui formam profert, & sacramentum perficit. Præsertim cum hæc consuetudo secundum Pontificale Ro-

manum iam modò non perseueret. Impositio verò manuum, quæ sit ab alijs presbyteris, non est sacramentum.

Solut. 2. ar. Ad secundum respondetur quòd etsi sacramentum ordinis conferre episcopis ex propria facultate incubat, nihilominus Papa ex plenitudine potestatis potest illam functionem delegare, quippe cum ad eucharistiâ ordinem immediatum non habeant. Quam ob rem, ut distinct. 17. dictum est, potest & sacramentum confirmationis simplici presbytero committere, & eadem ratione, ut minores conferat ordines, non tamen ut exhibeat maiores, scilicet, sacros ordines, qui ad eucharistiâ proximè referuntur. Vnde bonum sumitur argumentum, minores ordines non esse sacramenta. Episcopus verò nullâ huiusmodi commisionem facere valet.

Abbatibus autem iam est facultas iure concessa, ut minores ordines administrēt. dist. 19. *Can.* Quoniam, & de ætate & qualitat. cap. Cum contingat, quâuis illic non fiat mentio nisi de ostiariatu. Sed tamen presbyteri Cardinales id faciunt ex consuetudine, quæ est legis interpret. Atqui Hostien, super eod. capit. Cum contingat, censet primâ tonsurâ posse à presbytero parochiali conferri, cui Panormi. cap. Quoniam, de consuetu. ad stipulatur. Vnus tamen ecclesiæ reclamationat: & ideo non est tenendum. Potest id tamen presbyter ex commissione papæ, sicuti ordines minores dare.

Solut. 3. ar. Ad tertium verò respondetur, Innocentiū id duntaxat intelligere, quòd ordinati ab hæreticis non suscipiunt ordinem dignitatē, quantum ad eorū executionē: quia prohibiti sunt sacramenta administrare. Et hoc est quòd inferius dicit, episcopos hæreticos non dare ordines secundum plenitudinē, id est, debitò cum gratia. Idemque ait. cano. Si perfectionē, eadē caus. & quæst. quia sicut ipsi plenitudinē spiritus sancti perdididerunt, ne possint administrare sacramenta, ita neque illam plenitudinē ordinatis impertiuntur. Atquia non sunt prohibiti baptizare in extrema necessitate, possunt conferre plenitudinē baptismi, scilicet, gratiâ: Et hoc est, quòd ait Papa, solum baptisma illis cōcedi. Simili interpretatione ad alia testimonia respondeadū, quæ Magist. Sentent. dist. 25. refert, & Gratianus. 1. q. 1. Ut est illud Gregorij can. Superueniente, vbi hæreticorum sacramenta appellat perfida & sacrilega, & illud Cypriani can. Si quis, inquit, vbi ait, quæcunq; faciunt hæretici carnalia esse, & inania, & sacrilega. Quâuis Cyprianus in hoc nimis fuerit: quippe qui illa hæresi quandoq; forduerit, ut baptizati

Hieronym. ptizati ab hæreticis essent rebaptizandi. Et illud Hieronymi in Aggæum Prophetam, & refertur ibidem cano. Si hic populus, & cano. Illi offerunt, vbi ait, Omnia quæ ab hæreticis fiunt, in conspectu Dei esse contaminata & polluta. Atque illud Leonis Papæ cano. Manifestum, quo ait, in Alexandria sede propter hæresim omne cælestium sacramentorum lumen extinctum, & chrisinatis sanctificationem, atque alia mysteria esse subtracta. Hisce inquam, omnibus atque his similibus hoc tantum admonemur, quòd hæreticorum sacramenta quantum ad gratiæ fructum sunt inania, Deoque ingrata, quia culpæ sordibus maculata & polluta, non tamen negantur esse vera sacramenta.

Solut. 4. ar. Eodem tenore respondetur ad quartum: videlicet quòd etsi qui contra sacramenti naturam sacramentum tentaret perficere, nihil faceret, ut si intentionem ecclesiæ non haberet, aut legitimam materiam, & formam non applicaret, tamen qui huiusmodi substantiam seruans effectui sacramenti contrarius est, nihilominus sacramentum confert, sed sine gratia.

Simonia. Labes autem simoniæ solum est obex gratiæ, non tamen characteris. Attamen quia qui per simoniam ordines suscipiunt, usu eorum interdicti sunt, perinde de illis quandoq; loquuntur canones, ac si non essent ordinati. Et sic intelligendum est illud Gregorij Canon. Quicumque. 1. quæstione. 1. Quicumque studet per pretij dationem sacrum ordinem suscipere, sacerdos non est, sed inaniter tantummodo dici concupiscit. Et inferius. Quicumq; sacros ordines emunt aut vendunt, sacerdotes esse non possunt. Sensus enim est, quòd qui alios ordines simoniacè suscepit, irregularis fit, ut non possit fieri sacerdos. Qui verò sacerdotium per huiusmodi nequitiam suscepit, dicitur non esse sacerdos, quia prohibitus est, ut sacerdotem se gerere. Et eodem sensu intelligitur illud Can. Si quis episcopus. Qui per simoniam ordinatus est, nihil ex hac ordinatione proficiat, sed sit alienus à dignitate, hoc est, ab eius usu. Similiter Canon. Qui per pecuniam, ex octaua synodo, alienus à sacerdotio iubetur esse. Eodem modo intelliguntur reliqui canones, vbi simoniacè ordinari, pronuntiantur dignitate carere.

Gregor. Occasione huius particulæ, simoniæ, quæ in sacris ordinibus accidere potest, sententiarum interpretes totam hanc concitant simoniæ materiam, cui profectò ineptè & præter ordinem hic datur locus. Est enim materia non ordinum, sed iustitiæ, de qua S. Tho. 2. 2. q. 100.

copiosè disputat, & nos longè lateque lib. 9. De Iusti. & iur. pro captu nostro diximus, vbi quæst. 8. artic. 1. quæ ad hanc ordinum simoniam spectant, scripta reliquimus.

ARTICVLVS II.

Utrum fœmineus sexus sacramenti ordinis sit capax.

Subsequitur sermo de subiecto ordinum: nempe, de qualitate & eate ordine præficiendorum, ut titulus habet decretalium, qui scilicet

sint, quos ordinare liceat ac deceat. Vbi adnotandum est impedimenta, quæ ordinandis obstant, quæ dā esse naturalia, ratione quorum personæ dicuntur ordinum incapaces, ut sexus fœmineus & hermaphroditus, in talem sexum inclinans, & monstrum, quòd sine legitimis membris ad obeunda ordinum ministeria nascetur, & perpetuò amentes. Alia sunt impedimenta, quæ irregularitates dicuntur: & sunt illa, quæ ex facto aut defectu accidunt.

Vnde irregularitas est canonicum impedimentum ex facto seu defectu proueniens ad ordines sacros, vel suscipiendos vel exercendos. Et dicuntur irregularitates: quia homines à regula excipiunt, quam in ordinibus suscipiendis ecclesia præscripsit. Itaque irregularitas capacitatē naturalem supponit: quare mulier siue bigama sit siue homicida, non est irregularis: quippe quæ ut non est ordinis capax, ita nec irregularitatis. Ex quo fit non omne impedimentum ordinum esse irregularitatem: nam excommunicati & suspensi, ordines nec suscipere nec exercere valent: & tamen non ideo irregulares sunt: quia illud impedimentum non in ipsis per modum habitus inest, sed est ecclesiæ prohibitio in tempus, quo cessante homo fit habilis, sed si excommunicatus celebret, tunc fit irregularis ratione delicti. Subsequitur secundò, irregularitatem non diuino aut naturali iure, sed solo pontificio esse impedimentum, ut Innocentius capit. Nisi cum pridem. de renunciatio. adnotauit, & Syluest. verb. Irregularitas, quæstio. 28. Quocirca illegitimè natus, quâquam habeat impedimentum naturæ, irregularis nihilominus dicitur: quia iure diuino & naturali capax est, nisi ecclesia eum à regula exciperet. Itaque inter incapaces & irregulares hoc est discrimen, quòd incapaces diuino naturaliue iure inepti vel

Impedimēt. ta. ordinandorum.

Irregularitatis.

Irregularitatis similia.

Irregularitatis vnde.

Fœmina nō dicitur irregularis.

Nota.

Irregularitas iure pontificio statuta.

Illegitimè natus.

Incapacis & irregularis discrimen.

men.

ad ordinēs sunt, vel ad eorum vsum, vt in subsequentibus luculentius explicabitur: irregulares verò iure sunt Canonico excepti & exclusi. Quapropter qui cum aliqua deformitate nascitur vel in oculo vel in naso, perinde est irregularis ac si casu ei accideret: quia non diuino, sed ecclesiastico iure vitium reputatur. Irregularitas autem in tria membra diuiditur. Contrahitur enim aut ratione defectu, aut ratione sacramenti, aut ratione delicti. Defectus, vt tamen incapitates, hoc est, naturales ineptitudines, quam irregularitates comprehendimus, sunt sex, scilicet, ceter, sexus, rationis, libertatis, ætatis, corporis & animæ. Defectus namque religionis, videlicet, defectus baptismi, quo suscipitur christianismus, non particularis defectus ad hoc sacramentum sed ad omnia alia suscipienda existit: & ideo hic cum alijs non connumeratur. Ex parte verò sacramenti: nempe, quia dignitati aut significationi eius obstant, sunt tres irregularitates, puta, bigamia, homicidium, & mutilatio membri. De his ergo octo defectibus & irregularitatibus, articuli isti duo tractant. In quorum calce irregularitates ratione delicti summarie appendentur. Qualitates igitur eorum, qui huic sacramento inepti sunt, partim ad naturam spectant, partim ad conditionem fortunæ, & partim ad momentum & scientiæ dignitatem. Arguitur ergo, quod foemineus sexus non sit ab ordinibus sacris arcedendus. Ordinum potestas non corpori, sed animæ inest, in anima verò nulla est sexuum discrepantia: ergo etiam foeminae sunt ordinibus suscipiendis idoneæ.

1. Argum. Secundum. Donum prophetiæ & prelationis officium, præstantiora esse videntur ordinibus sacris: prophetiæ autem donum mulieribus concessum est, vt. 4. Reg. legitur & Debra, vt Iudic. 4. refertur, iudex fuit in Israel: ergo & mulier ad ordinem gradum assumi potest.

2. Argum. Tertia. Si sexus foemineus suscipiendis ordinibus incongruens esset, multo magis puerilis ætas, cui rationis lumen nondum affulsit: defectus autem ætatis non obstat, vt extra de clerico per saltum promoti sancitur.

3. Argum. In contrarium tamen est quod. 1. ad Tim. 2. Apostolus, mulierem docere in ecclesia non permittit, nec dominari in viris: vnde colligitur, quod neque ad ordinis sacramentum, quod eminentiam super viros significat, sit admittenda. Pro solutione questionis notandum est in suscipiente sacramenta quædam esse necessitate requisita, quibus deficientibus non solum res sacramenti, hoc est, gratia, verum nec sacramentum suscipitur. Quædam verò etsi non sunt de necessitate sacramenti, sunt tamen de

necessitate præcepti, quæ ideo si desint, recipitur quidem sacramentum, non tamen res sacramenti.

¶ Ad questionem ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Sexus virilis est de iure diuino de necessitate, non solum præcepti, sed etiam sacramenti. Ita vt quauis mulier ordinem suscipere præsumeret, nullus esset: siue ex ordinibus sacris, qui sunt sacramenta, siue ex minoribus. Quemadmodum de extrema vnctione diximus, quæ si quis in sanitate susciperet, nullum esset sacramentum. Probatur conclusio ratione potissima, quæ ex Christi institutione sumitur: quippe quineque in cœna, dum potestate exhibuit consecrandi, neque Ioan. vltim. dum facultatem contulit absoluedi, foeminam vllam, sed solos viros ordinauit, quauis sacratissima eius mater omnium esset dignissima. Et solos viros fecit episcopos: nempe, apostolos. Ratio autem fuit congruentissima: nam qui sacris initiatur, in præeminenti gradu constituitur, quo alijs præsit: sexus autem foemineus lege naturæ subditus est virili, quam quidem legem Deus initio statim, quo virum & foeminam condidit expressit dicens Gen. 3. sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui: quare non decessit foeminam ad vllos ordines suscipiendos admittere. Et ideo si foemina ordinari tentaret: quia sacramentum est signum rei sacre: & hoc sacramentum est signum consecrationis ad gradum præeminentiam, esset signum falsum, atque adeo nullum esset sacramentum, vt de quadam Papa refertur, quæ reperta fuit mulier. Quare inter hoc sacramentum & reliqua omnia non intercedit similitudo, vt si reliqua sint vtrique sexui communia, sic etiam & istud. Secundum, quia pulchritudinem ecclesiasticæ hierarchiæ maxime sexus foemineus dedebat. Etenim sicut teste Apostolo. 1. Corinth. 11. Christus caput est viri, ita & vir caput mulieris: quia non vir ex foemina primo, sed foemina ex viro sumpta est: in cuius signum mulier velamen gestare debet super caput suum, cui ideo turpe est tonderi, aut decaluari: vir autem potest caput detegere, & tonderi: & cum tonsura, vt dictum est, sit clericorum insignem merito à clericatu sunt foeminae exclusæ. Tertium, quia ordines Ecclesiastici inter alia officia ad docendum sunt instituti: mulier autem, ait loco supra citato Apostolus, in silentio discat cum omni subiectione, docere autem mulieri non permitto. Quartum, quia qui ordines suscipit, eo ipso habilis fit, vt fieri possit episcopus, qui quidem est ecclesiæ sponsus mulierem autem non decet sponsum esse ecclesiæ.

1. Conclusio.

Ratio conclusio.

Ratio congruentissima.

2. Ratio. Paul. 1. Corinth. 11.

3. Ratio.

4. Ratio.

clesiæ, Christum representantem. Atque hac de causa non solum maiorum ordinum non est capax, verum neque minorum, nec primæ tonsuræ, quauis non sint sacramenta: quia sunt sacramentorum ordinis præambula. Et re vera lumen ipsum naturæ prima facie absurditatem offert in foemina, vt ad consecrandum & ad confessiones audiendas promoueretur: nam etsi aliqua sint prudentes, sexus tamen ipse quandam rationis inopiam, & animi leuitatem præfert, atque adeo dedecus ad munia ecclesiastica obeunda. Vnde caput. Noua. de poenitent. & remiss. tanquam execrabile condemnatur, quod abbatissæ moniales proprias benedicant, & ipsarum confessiones in criminibus audiant, aut quod etiam legentes Euangelium publice predicare præsumant. Quocirca can. Sacratas. dist. 23. vasa sacra, & sacratas pallas contingere, & incensum circa altare deferre etiam sanctimoniales prohibentur. Quod si quis canonem obijciat, Diaconissam. 27. question. 1. vbi Diaconissa ante quadragesimum annum ordinari inhihentur: & dist. 32. can. Mulieres. fit mentio de mulieribus quæ apud Græcos erant presbyteræ, qua occasione Cataphyga illo tenebantur errore, vt mulieres ad sacros ordines admitterent. Respondetur, Diaconissas appellari illas sanctimoniales, quæ inter ceteras aliqua forsitan benedictione erant lectioibus homiliarum & euangeliorum destinatae in choro, nã diaconissa nihil aliud est quam ministra. Et similiter presbyteræ erant matronæ viduæ: nam presbyter, vt diximus, idem est quod senior, quæ forsitan apud Græcos eligebantur, vt curam haberent aliquam de rebus Ecclesiæ. Sed prædicto can. Cauetur ne tanquam ordinatae constituantur.

¶ Hinc fit Hermaphroditum non licere ordinibus initiari, quousque constiterit quisnam sexus in ipso præualeat, tum quia monstrum est, tum quia anceps, vt possit foemineus sexus in ipso præualescere. Si autem præualuerit virilis, tunc vir est censendus. I. Quæritur. ff. de statu hominum, atque adeo huic sacramento idoneus tunc erit.

Solut. 1. ar. Vnde ad primum argumentum respondetur, quod quauis character in anima imprimatur, tamen quia non imprimitur nisi per sacramentum, quod debet esse eminentiæ signum, non imprimitur nisi in anima, quæ est corpori virilis sexus coniuncta.

Solut. 2. ar. Et per hoc respondetur ad secundum, quod cum prophetia non sit sacramentum, sed Dei donum. potest quidem mulieribus conferri, Debora autem præfuit in temporalibus.

Ratio naturalis.

Ca. Noua.

Obiectio.

Dilutio.

Solut. 1. ar.

Solut. 2. ar.

¶ De pueris autem ante vsum rationis Durandus dist. præsentis quæst. 2. sustinet, nullos ordines posse suscipere. Opinatur quippe vsum rationis esse de necessitate in suscipiente, non solum præcepti, verum & sacramenti ordinis, itaque, si quisquã illud prius reciperet, nullum putat esse sacramentum. Et ratio eius prima est, quod ratio absurdum videtur, vt infans ante vsum rationis possit vel sacerdos fieri vel Episcopus. Secundum, quia ad susceptionem, inquit, cuiuslibet sacramenti requiritur intentio suscipientis vel propria, vel interpretatiua ex consensu parentum, infans verò propriam habere non valet: interpretatiuam autem habere ex consensu parentis non potest, nisi in ijs quæ sunt de necessitate salutis, qualis est baptismus: cum ergo sacramentum ordinis non sit de necessitate salutis, non videtur sufficere consensus parentum. Et confirmatur, quia baptismus ad deletionem originalis culpæ institutus est, quam, non propria voluntate, sed peccato primorum parentum contrahimus, & ideo ad baptismum sufficit voluntas parentum: quæ quidem ratio in sacramento ordinis non reperitur.

¶ In contrarium autem statuitur conclusio, quæ sit huius articuli secunda. Ad suscipiendos minores ordines non requiritur, vt puer annos discretionis attigerit: imò vsum rationis nec est de necessitate sacramenti, neque verò expressè de necessitate præcepti, quemadmodum in presentiarum ait S. Tho. sed solum de honestate: quæ habet quandam præcepti rationem ne sine necessitate id fiat. Prima pars definita est, in titulo de clerico per saltum promoti, vbi ille, qui ordines minores ante annos discretionis suscipit, censetur non iterum eisdem initiandus, sed ad diaconatum promouendus. Et ad illud capitulum Durandus non respondet, eò fortasse, quod non censuit esse sacramenta, quod nos supra similiter concessimus. Secunda verò probatur, quia tanta posset ingruere necessitas, quæ primitiuæ Ecclesiæ in vsum erat, vt possit puer nondum rationis lumen ingressus minores ordines suscipere. Tertia demum pars, quod sit contra honestatem & decentiam admonetur can. Pueri. 1. quæst. 1. Pueri, ad sacros ordines nullatenus admittantur: tamen illic forsitan sacri ordines non nominentur, nisi maiores. Verum tamen cum etiam per minores homo adscribatur diuinis officijs, non decet ante rationis lucem quæpiam illis insigniri: nisi ad sit necessitas. At vero iam non est in vsum vllam admittere necessitatem, vt ante vsum rationis alicui huiusmodi ordines conferantur.

¶ Tertia conclusio. Vsum rationis ad maiores suscipi-

An puer ante vsum rationis possit suscipere.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

2. Conclusio.

1. Pars.

2. Pars conclusio.

3. Pars.

3. Conclusio.

Ratio S. Th.

2. Ratio.

Ratio probationis.

Ordinatus ante usum rationis an teneatur voto castitatis. D. Thom. Sententia auctoris. Palud.

fufcipiendos ordines, quamvis non fit de necessitate sacramenti, est tamen de necessitate præcepti Ecclesiæ: quare illic tunc collati, verè erunt sacramenta, tamen conferens mortaliter peccabit. Sententia est Ricardi distinct. præsentis articulo. 4. quæstione. 2. & Bonaventuræ, qui ait, esse opinionem Sancti Thomæ. distinctione præsentis. Vbi priores partis rationem hanc subdit. Sūt enim, inquit, quedam sacramenta, quæ actum suscipientis requirunt vt poenitentia, vbi requiritur contritio & confessio: & matrimonium, vbi requiritur consensus: & ista non possunt ante usum rationis suscipi: illa verò, quæ characterem imprimunt, nullum requirunt actum in suscipiente: quoniam virtutes iustitiæ, sicut character, quæ sunt potentie supra naturales, sunt priores suis actibus: eo quod non gignuntur ex actibus, sed ipsos gignunt: tametsi virtutes acquisitæ sint actibus posteriores, quippe ex quibus generantur: prius autem suapte natura esse potest sine posteriore: ergo nil vetat quominus ordines, etiam maiores, quæ sunt sacramenta, per quæ character imprimitur, conferantur puero antè usum rationis. Secundò arguitur: quia confirmatio etiam si ante usum rationis conferatur, est verum sacramentum, vt distinctione. 7. diximus, imò eucharistia solebat olim in aliquibus Ecclesijs infantibus tanquam verum sacramentum porrigi. Præceptum autem Ecclesiæ id propterea prohibet, quod huiusmodi ordinibus votum est castitatis annexum, quod nemo ante usum rationis emitte- re potest: ob id quæ ordinans iniuriam instituto Ecclesiæ facit.

¶ Quod si roges vtrum huiusmodi ordinatus teneatur seruare castitatis votum. Ricardus loco citato perplexè respondet, ait quippe secundum aliquos continentiam non esse annexam ordinibus, nisi sponte susceptis: sed secundum alios esse annexam. Diuus verò Thomas nihil ad hoc respondet, ob id fortasse, quod rem ceu claram reliquerit. Et ideo non est credendum eiusmodi ordinatum teneri voto castitatis, vt bene ait Paludanus distinctione præsentis, quæstione. 3. licet verum sacramentum susceperit, sed potest matrimonium contrahere: quoniam votum natura sua requirit consentium. Secus de baptismo nam quia est sacramentum professionis fidei, iure diuino par uulus baptizatus tenetur postmodum seruare fidem. Addiderim tamen, quod nisi adueniente usu rationis in votum ille castitatis cõ- senserit, ab usu ordinum debet manere suspensus, maxime verò qui matrimonium cõtraxe-

rit, propter indecentiam. Ad tertium igitur argumentum eorum, quæ in initio huius articuli proposita sunt, respondetur non esse parem rationem, vt quemadmodum defectus sexus, sic & defectus ætatis impediatur sacramentum ordinis. Et ad primum argumentum Durandi conceditur indecētissimū esse infanti ordines maiores conferre, non solum propter præceptum Ecclesiæ ad votum annexum spectans: verum & propter ordinum dignitatem quare vtraque ratione esset peccatum, at nihilominus esset sacramentum. Episcopus autem, quippe cui populus committitur, nemo creari potest nisi consentiens, atque adeo post rationis usum: quia Episcopus dum constituitur fit sponsus Ecclesiæ, cuius cura nemini, nisi consentienti, concedi potest. Quamquam si re vera ante usum rationis consecraretur, extensionem sacerdotalis characteris modo exposito susciperet, non tamen animarum curam, donec consentiret. Quinimò neque presbytero eadem ratione potest animarum cura nisi post usum rationis consentienti imponi. Vnde de præbendis capit. Si tibi absenti, libro sexto, censetur, quod si absenti beneficium conferatur, quousqueratum habeat, ius illi non acquiritur.

¶ Ad secundum eiusdem Durandi argumentum negatur, quod ad susceptionem sacramenti ordinis, quantum ad substantiam sacramenti, consensus exigatur, vel formalis suscipientis, vel interpretatiuus parentum, sed quemadmodum si renuentibus parentibus puer baptizaretur, sacramentum teneret, quia sufficit intentio Ecclesiæ: ita si postquam baptizatus est, ordinaretur: quamquam vtrunque, vt distinctione præsentis, quæstione tertia, bene ait Paludanus, iniuste fieret, si parentes reclamarent. Neque quippiam valet Durandi discrimen, quod quia baptismus est de necessitate salutis & contra originale peccatum, sufficiat consensus interpretatiuus Ecclesiæ, non tamen in Sacramento ordinis: nam postquam vtrouque character imprimitur, vtrouque sufficit vt suscipiens ipse non renitatur.

¶ Contra hanc verò conclusionem quis forsitan obijciat, inde consequi, perpetuo amentes posse quoque ordinari: quos tamen supra diximus esse iure diuino incapaces. Respondetur autem, quod licet quispiam discrimen meditari forsitan possit inter pueros ante usum rationis, & perpetuo amentes, re vera tamen nullum est quantum ad substantiam sacramenti: sed si quis mentecaptus ordinaretur

Solut. 3. ar.

Diluitur. 1. Argum. Durand.

Episcopus creari debet consentiens.

Solu. 2. ar. Durand.

Obiectio.

Dilutio.

An in adulto requiratur consensus.

Ordinatus per metum Ordinatus per vim.

De voto castitatis.

Iurisconsultorum opinio.

Sententia auctoris.

retur, ordinem susciperet, sicuti baptismum, si baptizaretur. Quod autem diximus, iure diuino esse incapacem, intelligimus quantum ad usum. Quapropter peccatum esset mortale, idemque grauissimum sacrilegium talem hominem in ludibriū sacramenti ordinare, quippe qui perpetuo esset vsu cariturus. Quod pueris ante usum rationis non accidit.

¶ Hinc autem emergit alia ambiguitas, vtrum in adulto requiratur cõsensus ad hoc suscipiendum sacramentum. Ad quod respondetur, quod quis potest ordinari vel vi, vel metu. Si per vim renitens cogatur, certum est sacramentum non suscipere, sicut nec reciperet baptismum, vt patet cap. Maiores. de baptismo & eius effectu. Si verò per metum, qualiscunque ille sit, consentiens ordinetur, verum suscipit sacramentum, & ius characterem: imò & gratiā, si alium obicem non opponat: quia cum illic re vera sit consensus, nihil eorum deest, quæ ad substantiam sacramenti exiguntur. Sed quantum ad voti vinculum castitatis distinguendum est: nam si metus non fuerit cadens in constantem virum, constat eiusmodi ordinatum illo voto ligari. Si verò fuerit illorum metuum, qui cadere in virum constantem assolēt, tunc in dubium reuocatur, vtrum voti obligationem annallet. De qua re lib. 7. de Iustitia & Iure. quæstio. 2. artic. 1. copiosius disputauimus. Non enim desunt Iurisconsulti, qui aiunt, votum in foro conscientie apud Deum valere, non tamen in foro Ecclesiæ. Nam si ecclesia, inquit, eiusmodi vota irrita habet, vt cap. Per latum. De ijs, quæ vi metusue caus. sunt. est, quia vbi eiusmodi metus intercedit, præsumit nullum subesse consentium, & est opinio Panormitani in cap. Cum locum: de desponsalibus. & Syluestri verb. Metus. §. octauo. Quapropter idem Syluester in præsentis proposito verbo. Ordo. 4. §. primo. recitans alios tenentes simpliciter eiusmodi votum non tenere, moderatur ipse opinionem, dicens, quod si qui coniugatus est per huiusmodi metum promouetur, non renetur continere, imò potest licite vxore vti. Si tamen sit vxore solutus, constringitur voto. Et probat per cano. De Iudæis. distinct. 45. vbi qui per huiusmodi metum sunt baptizati, iubentur in religione Christiana viuere. Et est sententia Hostien. At verò contraria sententia, quam loco citato sustinimus semper est nobis probatior: videlicet, in nullo foro huiusmodi votum tenere, vt distinctione. 29. quæst. 1. artic. 3. iteratò monstrauimus. Neque est idem de baptismo: quia baptismus non est tam proprie votum, quam

professio religionis, quæ non requirit alium consentium, quam Ecclesiæ, vt patet in infante dum baptizatur: & ideo ex mera natura sacramenti enascitur obligatio. Christianæ religionis. Et reuera si qui non est coniugatus teneretur in illo casu voto, vt Syluester concedit, pariter si esset coniugatus, non posset petere debitum, quod ipse non admittit: & ideo eius discrimen non est legitimum.

¶ Quod autem ad rem de ætate ordinandorum redeamus, adijcitur hic conclusio quarta. Quæuis iure diuino ad substantiam sacramenti nulla sit ætas distincta, nihilominus iure Pontificio eiusmodi ætates decretae sunt, & præsumptæ. Et iure quidem antiquo longiora ætatis tempora exigebantur, vt patet distinctione. 77. & 78. per plures Canones: nam vt habetur capitul. In singulis. dicta distinctione. 77. Ab infantia: hoc est, à primo septennio poterat quisque nomen ecclesiasticis ministerijs dare, hoc est, primam tonsuram accipere. Sed tres minores ordines non vsque ad annum duodecimum, neque acolytatum vsque ad quartum decimum. Subdiaconus verò nemo quinquennario minor viginti annis completis fieri, vt patet ex sexta Synodo, Canon. Subdiaconus. Neque diaconus ante vigesimum quintum, quod fuit decretum Concilij Carthaginensis, Canon. Placuit. Neque verò presbyteratum obtinere minor triginta annis vt tota distinctione. 78. Decernitur. Postmodum verò in Concilio Veronensi sub Clemente quinto huiusmodi tempora decurtata sunt & in breuora redacta, vt patet in Clement. Generalem. De ætate & qualitate. libro sexto. videlicet, vt non modo prima tonsura, verum & omnes minores ordines à septennio statim suscipi possint, tamen hoc non in textu, sed in glossa notatum est. Ad subdiaconatus verò ordinem promoueri, potest, cum primum decimum octauum annum fuerit ingressus, & ad diaconatum postquam inchoauerit vigesimum: & ad presbyteratum, dum attigerit vigesimum quintum. Sed ad episcopatum requiritur trigessimus annus, veluti canon. Episcopus. eadem distinctione. 77. sancitum est, & cap. Cum in cunctis. de electione libro, 6.

¶ Ex quo fit, vt ordines citra prædictas ætates aut conferre, aut suscipere crimen sit mortale: quippe cum in re graui transgressio sit ecclesiasticæ præceptionis. Vnde eiusmodi ordinatus per annum à collatione clericali tonsuræ ob huiusmodi culpam suspenditur, can. Nullus. de ætate & qualitate libro. 6. Qui vero ante

Discrimen Sylu. nullū.

4. Conclus.

Ordinando rii e. r. 15. de iure antiquo.

Ætas ordinandorum iure nouiori.

Tempora ordinandi suscipiendo præfixa præteritè peccata. tū est mortale.

Pœna ordinis ante legitimam etatem suscipiendam

ro ante easdem ætates ordinis sacramentum suscipit, verum characterem & sacramentum suscipit, etiam presbyteratus, nõ tamen ordinem executionem, imò ipso iure est ab eiusmodi executione suspensus quousque legitimam ætatem attigerit. cap. Vel non est. de tēporib. ordinan. Atque adeò quoties quis vel subdiaconus, vel diaconus solēniter prius suis fuerit ordinib⁹ sanctus, mortaliter delinquit, & multò magis presbyter si celebrauerit: qui quidem celebrans sit irregularis, vt notatur capitulis Sanē, & Cum quidam, Consultationi: de temporibus ordinan. Tametsi illic mentio nõ fiat nisi de ijs, qui ordinantur extra quatuor tempora ab ecclesia statuta. Sed iam per extranagantē. Cum ex sacramēto, Pij secūdi, & per regulas Cancellarię statutū est, vt eiusmodi presbyter fiat irregularis, vt ait, Sylue. verb. Irregularitas. §. 10.

ARTICVLVS III.

Utrum prater defectū vsus rationis sint alij, qui ordinibus suscipiendis obstant.

Partis neg. 1. Argum.

NON solum rationis defectus: verū & alia sunt suscipiendis ordinibus obstacula, tam naturæ & fortunæ, quàm etiam criminis. Arguitur ergo, quod illegitimè nati nõ debeāt ab ordinis sacramento arceri: quia, vt Ezechielis. 18. habetur, filius nõ debet iniquitatē patris portare: quā tamen contraheret, si qui illegitimus est, ab ordinibus suscipiendis abigeretur.

2. Argum.

Secundò arguitur, quod nec membrorum labes nec mutilatio vllum sit ordinibus suscipiendis impedimentum quantum ad substantiam sacramenti. Defectus discretionis nõ obstat, vt à nobis iam suprà dictum est, ergo nec membrorum vitiū, quod est minus, dummodò ea membra non desint, quæ ad executionē sunt necessaria.

3. Argum.

Tertiò arguitur, quod nec seruitus huic sacramento impedimēto esse debeat: quoniam corporalis subiectio spiritali prælationi non repugnat: in seruo autem nõ est subiectio nisi corporalis: ergo ordinum dignitati nõ est contraria.

4. Argum.

Quarò arguitur, quod propter homicidium nullus sit ab ordinibus repellendus: nõ propter actum virtutis nemo debet culpari, atque adeò nec inhabilis reddi ad quāuis ob-eundā dignitatem: sed quādocunq; iudex aut miles vel virtute iustitię vel fortitudinis homi-

cidium facit, actus virtutis est: ergo illi non debet ordinum honos denegari.

In contrarium autem est ecclesiæ vsus, quæ has omnes maculas ordinibus suscipiendis obstat censet.

Ad hanc quæstionē iuxta numerū argumentorū quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Legitima natiuitas, licet non sit de necessitate sacramēti, est tamē de necessitate præcepti: quare si illegitimè natus ordinem absq; præuia dispensatione suscipiat, sacramentum quidem verè suscipit, est tamē mortale peccatum tam ipsi, quàm conferētī, nisi per ignorantiam excusentur. Quare natiuitas illegitima, irregularitas quæ dā, vt supra diximus, est: quia non est impedimētum iure diuino, sed pontificio idemq; ad defectū corporis attinens. Et est audienda cōclusio generaliter de quibuscūque qui non ex legitimo matrimonio fuerint progeniti, siue ex adulterio, siue simplici fornicatione nati sint, & multò magis si ex sacrilego concubitu clerici concepti, vt habetur. c. Vt filij, & cap. Nihil de filijs presbyter. & c. Is qui. eodem titulo. lib. 6 & cap. Consuluit. de seruis non ordinandis. Et ratio præcepti est, quod cum ordinati in quadam dignitate præ alijs constituantur, condecet, vt sint honestate clari: qui autem ex sordido concubitu gignuntur, sordes contrahunt, & generis obscuritatē accedit & alia causa in detestationem paterni criminis, cuius assolent filij imitatores esse. Et addit Ricardus præfenti distinctione, quod plurimum esse solent malè morigerati, eò quod à parentibus non ita sollicitè, atq; legitimi educantur. Quare si ordinentur, ab ordinum sunt executione suspensi. Potest tamen episcopus cum huiusmodi personis, quantum ad minores ordines, dispensare, sed quantum ad maiores, non nisi Summus Pontifex, vt in allegato cap. Is qui. lib. 6. decernitur. Et tantò esse debet difficilior dispensatio, quātò turpior fuerit eorum origo. Ex quo colligitur, vt ad episcopatum obeundum fortiori ratione sint illegitimè nati inhabiles, vt patet cap. Cum incunctis, de electio. Qui verò religionē profitentur, licet sint illegitimi, possunt absque alia dispensatione, ordinib⁹ promoueri, vt distinctio ne. §. 6. canone. Presbyter. habetur. Quauis verba canonis non insinuent cum eis esse dispensatum, sed quod sit cum illis facile dispensandum. Attamen in allegato cap. Vt filij, de filijs presbyter. apertius asseritur, quod si monachi fiant, ordinari possint. Et idem ait, loco citato Ricardus secundum glossam capit. Nihil. eodem titu. Prælationem tamen absque dispen-

Partis affirmatiua.

1. Conclusio.

Conclusio generaliter intelligenda.

1. Ratio præcepti.

2. Ratio

3. Ratio Ricardi

Episcopus dispensat.

Illegitimi nequeunt eligi episcopi.

Per ingressum religionis tollitur irregularitas.

Nota.

Solu. 1. ar.

Deut. 23.

Obiectio.

Dilutio.

2. Conclusio.

Ratio duplex.

Deformitates

Deut. 23.

dispensatione obtinere nequeunt, vt eodem cap. Vt filij, subiungitur. At verò mos nunc in religionibus seruatur, siue iure cōmuni, siue consuetudine vel priuilegio fuerit obtentus, vt per professionem omnis irregularitas, quantum ad ordinis susceptionem aboleatur, præter illam quæ vel ex homicidio voluntario, vel ex bigamia contrahitur: non autem quantum ad prælationem.

Vnde ad primum argumentū respondetur quod irregularitas non est pœna iniquitatis, & ideo illegitimus non contrahit iniquitatē patris, contrahit tamen quiddam turpitudinis & fordiū, quod suscipiendos ordines impedit. Quare Deuteronomij. 23. Manzer, hoc est, de scorto natus in ecclesiam Dei vsq; in decimā generationem, ingredi prohibebatur.

Quod si arguas. Potius deberet homini proprio vitii, quàm alienū officere: fornicator autem à clericatu nõ abigitur: ergo neq; ex fornicatione natus esset abigendus. Respondetur ad maiore, quod quantum ad mores plus officit propria culpa, illa, tamen per contritionē deleri potest: sed quantum ad claritudinem & dignitatē plus officit vitii natura, quod de illegitimo conceptu deriuatur.

Secunda conclusio. Corpore vitiatum ordinum promotioni inepus est. Ratio huius conclusionis est altera diuina, vel quia vitii membri fœditatem aliquā ad suscipiendā potestatem ordinis oculis offert, quia dignitatem deturpat, vel quia ineptum reddit clericum ad ordinum vsū. Prioris generis sunt amputatio nasi, vel insignis macula in oculo, quæ horrorem aspicientibus obijciat. Posterioris verò, vt si digitis careat quibus hostiam frangere impeditur, aut si sit adeò tremulus, vt calicē absq; periculo effusionis eleuare nequeat. Huiusmodi autem membrorum vitium aut mutilatio non obstat substantiæ sacramenti, quominus verè suscipiatur, sed est contra præceptum ecclesiæ, sicut dictum est de puero ante vsū rationis. Cōfirmatur conclusio exēplo veteris legis: iubebatur enim Leuitici. 22. vt quodcunq; animal offerretur Deo, omni careret macula. Et Deut. 23. non intrabit eunuchis attritis vel amputatis testiculis ecclesiam domini. Atqui vitii propter fœditatem, quādā habet irregularitatis rationē, quia sola est ecclesiæ prohibitio. Sed quando est membri mutilatio ad vsū necessaria, iure diuino, & naturali facit hominē incapacē. Et hoc quoque impedimētū, sicut natiuitas illegitima pertinet ad defectū corporis. De hac re extat titulus de corpore vitiatu, vbi cap. Presbyter-

ro, ait: Papa, quod qui partem digiti amiserat quia non erat tanta, vt vsū sacramenti obstarer, poterat fieri presbyter. Et Cano. Cum de tuasidem ceteris de illo, qui maculā habebat in oculo, qui iudicio prælati commissus fuit, vt perpenderet quanta esset eiusmodi macula.

De eunuchis autem & sectis extat decretū Niceni Concilij, Si quis à medicis, & Conciliū sub Martino, Si quis pro egritudine, dist. 55. quod si quis à medicis sanitatis gratia fuerit secus, nõ fiat ideo ad sacros ordines inhabilis. Si verò sanus se castrauerit, etiam si id ad reprimendam concupiscentiā, fecerit, irregularis fit ad clericatus officiu: quod si iam tūc susceperit, sit à ministerio prohibitus. Tametsi dum id ignorās fecerit credens se obsequium præstare Deo, facilius sit cum illo dispensandum, vt cap. Significauit, eodem titulo, ait Clemens. De beato verò Marco, qui legitur sibi pollicem consulto abscedisse humilitatis gratia, & tamen postea ad Alexandrinam sedem assumptus fuit, respondendum, quod vel non totum pollicem, sed partem abscedit, vel Diuis Petrus tūc Pontifex cum eo dispensauit.

Ad secundum igitur argumentum iam responsum est, non sufficere hominem aptum esse ad vsū ordinum, verum & ad dignitatem & decorem, qui in clericatu requiritur.

Tertia conclusio. Seruitus licet substantiam sacramenti non tollat: impedit tamen ex præcepto ecclesiæ, adeò vt tam ordines quàm ordinatus, nisi inuincibili ignorantia protegantur, grauitè peccent. Et est irregularitas ex defectu libertatis proueniens. Ratio conclusionis est, quod licet libertas non sit de substantia sacramenti, sicut neque integritas membrorum, est tamen ad ordinum ministerium & vsū necessaria. Etenim cum per ordinis susceptionem, homo diuinis officiis munitur, debet esse seruus, vt libere possit seruitio ecclesiæ vacare. Seruus autem quia non est seruus, sed heri sui, non potest se ecclesiæ ministerio adscribere, quādoquidem dare quod suum nõ est nequeat, nisi herus voluerit eum in manu mittere, aut facultatem ei facere. Cōclusio est que distinctione quinquagesima quarta per totam sanatur: & extra per eundem titulum de seruis non ordinandis.

Et per hæc solutum restat argumentum tertium: concludit namq; seruitutis conditione, potestatem ordinum & substantiam non obstat quominus sit sacramentum, obstat tamen vsū. Quod si contra priorem partem obijcias quod cum sexus fœmineus plus habeat libertatis, quàm seruitus, & nihilominus sit ordinibus

Partis digiti

Eunuchus.

Qui se castrauit.

D. Marcus.

Solu. 2. ar.

3. Conclusio.

Ratio conclusionis.

Solu. 3. ar.

Obiectio.

Dilatatio.

Argumentum.

Solutio.

Nota distinctio.

Presentans & ordinans seruus.

Obligatio ad ratiociniam.

Ratio optima.

4. Conclusio.

Ratio conclusio.

bus suscipiendis ineptus, adeo ut sacramentum sit nullum, tantum erit obstaculum in seruitute. Negatur consequentia: quoniam sexus foemineus suapte natura includit subiectionem, quae obstat formae sacramenti praeminentiam eius natura significantem: in seruo vero non est nisi legalis subiectio. Praeterea ex secundo membro responsi arguitur contra primum. Vana est potestas, quae perpetuo caret usu: si ergo seruitus ordinum ministerio fungi nequit, nullum est sacramentum. Ad hoc respondet tota ferè distinctio. § 4. Decretorum, si enim seruus sciente neque contradicente hero ordinatur, eo ipso fit ingenuus, ut habetur illic, canon. Si seruus sciente. Si vero domino nesciente Episcopus sciens eum esse seruum, ordinauerit, tenetur duplo pretio hero satisfacere, ut seruus libertate donetur: quemadmodum in dicto cap. Si seruus nesciente, deciditur. Et a fortiori si dominus contradixerit. Idemque adeo iudicium est de praesentante & de ordinante, ut ibidem ait Gelasius Papa canon. Ex antiquis. Quod si tam domino quam praesentante & episcopo ordinante inscius seruus se ingesserit, si habuerit peculium, tenetur se redimere: sin minus, a seruitute non eripitur, ut habetur canon. Frequens, eadem distinctio. § 4. Quare nisi per heri facultatem non potest ordinum ministerio vacare. Imò si est fugitiuus, & callide se ordinibus iniciandum insinuauit, sperans in de libertatem consequi, deponendus est, ut habetur cap. De seruorum, de seruis non ordinandis. Neque verò licet ordinibus insignito, saltem sacris, se se in seruitutem tradere, esset enim contra ordinum dignitatem, nisi aliqua insignis pietas intercesserit, ut de Paulino Nolanae Episcopo refert libro tertio dialogorum cap. 2. Gregorius, qui se se, ut subditos redimeret, tyrannum vendidit.

¶ Quod autem de seruitute dicitur, & de illis etiam intelligitur qui ratiocinans sunt obnoxii, ut concilio Aurelianoensi cautum est, De obligatis ad ratiociniam, ordinand. vel non. cap. Vnico. Attamen non est eadem prorsus ratio: nam huiusmodi homines, liberi simpliciter, sunt sed quia ecclesia eorum ordinatione, infamatur, non sunt ordinandi: si tamen ordinentur: nihil obstat, quò minus possint sua officia administrare, nisi ecclesia propter insignem infamiam id eis interdixerit.

¶ Quarta conclusio. Homicidium voluntarium & membrum mutilatio est substantiae sacramenti non obstat, si suscipiatur, vetat tamen suscipiendum ex ecclesiae praecipio. Prior pars manifesta est, quoniam homicidium non tollit significationem sa-

cramenti in qua eius substantia consistit. Secunda verò ratio est, quòd omnes ordines ad sacrosanctum Eucharistiae sacramentum referuntur, quod est sacramentum pacis, sanguinis Christi effusione confirmata, cui quidem paci homicidium & mutilatio, è diametro opponuntur, imò factum eorum qui Christum crucifixerunt assimilantur. Quapropter cõdecens maximè fuit, ut ecclesia homicidas & mutilatores ab ordinibus sacris arceret, atque inhabiles decreto suo redderet, quod est esse irregulares. Atque eam ob rem irregularitas haec non ad primum generum supra positorem spectat ut, scilicet, nascatur ex defectu, sed ad secundum: quia oritur ex ratione sacramenti, cuius dignitati opponuntur. Conclusionem hanc titulus de homicidio voluntario constituit. Ob idque ratio huius irregularitatis non emergit ex ratione delicti: sed quia dignitati sacramenti aduersatur. Sicuti bigamia eius significationi cõtraria est, quae ideo irregularitas etiam ratione sacramenti sumitur, de qua dist. 27. quæst. 3. art. 1. habendus est sermo. Quapropter non solum iniuriam homicidium, quod contra ius priuatae auctoritatis perpetratur: verum & legitimum, dummodo sit spontaneum, & post baptismum commissum, irregularitatem inducit, cano. Aliquantos. dist. 5. 1. Qua ratione quartum argumentum supra factum solutum restat. Ut si iudex aut miles Reipublicae hostes interimat, aut mutilet: mutilatio enim ad partiale, ut fertur, homicidium reducitur: quia cum anima omnia membra viuificet, in membro aliqua pars vitae demitur. Debet autem ut irregularitas contrahatur, factum subsequi: nam licet quis sagitta animo occidendi hominem, aut fuste ipsum aut gladio percussit, si non sequatur mors, quia non est homicida, non est irregularis. Et quia mors non est nisi uiuentis, qui foetum in utero ante aduentum animae extinxerit, irregularitatem non contrahit, quamuis peccet mortaliter, & quantum ad peccatum reputetur homicida, sicuti & qui impedit ne mulier concipiat. capit. Si aliquis de homicidio. Atqui non modo qui alteri, sed & qui sibi membrum aut membri partem notabilem amputat, irregularis fit, ut qui digitum vel digiti partem detruncauerit. Neque solum qui per se vel occidit vel mutilauit, verum etiam qui in causa fuit, vel consilio vel ope adiuuit, irregularitatem incurrit, ut habetur de clericis pugnantibus in duello. cap. 2. & de homicid. cap. Sicut dignum, Quare & omnes ministri iustitiae, etiam nota

Solu. 4. m.

Irregularitas nostra hic est nisi a se homo recipiatur.

Ministri iustitiae sunt irregulares

Quando quis dicatur dare operam rei illicitae, ut homicidium, quod aliis diceretur casuale, dicatur voluntarium. Hinc fit effusio sanguinis citra homicidium vel mutilationem per se non inducere irregularitatem, quoniam poena non sunt amplianda, sed restringenda, cap. Odis, & cap. In poenis. De regulis iuris, libro sexto. & Canones non loquuntur nisi de homicidio, vel membri mutilatione. Tametsi clericis interdicta sunt negotia, ubi periculum esse potest effusionis sanguinis ut patet per totum titulum. Ne clerici vel monachi secularibus negotijs se immisceant, qui si illis se immiscuerint, officio sunt priuandi, ut patet capit. Clericis. & capit. Sententiam sanguinis, eodem titulo.

Irregularitates ratione delicti.

Ante ordinationem. Primum.

Secundum.

pit. Petitio, declaratur. Debet autem homicidium esse voluntarium, & non casuale: dicitur enim casuale, quod occidens non intendebat sed casu fecit: quemadmodum, si quis interuenandum adhibita circumspecta diligentia iaculum eiecerit, quo hominem imprudens interfecerit. De hac autem re totus ferme titulus de homicidio voluntario loquitur. Sed quia nos latissime libro quinto. De Iustitia & Iure, quæstione prima. artic. 9. de eadem re differimus, nihil præterea hic duximus adhibendum. Illic enim habes hoc potissimum expositum, quando laicus vel clericus dicatur dare operam rei illicitae, ut homicidium, quod aliis diceretur casuale, dicatur voluntarium. Hinc fit effusio sanguinis citra homicidium vel mutilationem per se non inducere irregularitatem, quoniam poena non sunt amplianda, sed restringenda, cap. Odis, & cap. In poenis. De regulis iuris, libro sexto. & Canones non loquuntur nisi de homicidio, vel membri mutilatione. Tametsi clericis interdicta sunt negotia, ubi periculum esse potest effusionis sanguinis ut patet per totum titulum. Ne clerici vel monachi secularibus negotijs se immisceant, qui si illis se immiscuerint, officio sunt priuandi, ut patet capit. Clericis. & capit. Sententiam sanguinis, eodem titulo.

¶ Ex hisigitur, irregularitates, siue quæ ex defectu naturæ, aut fortunæ, aut corporis, siue quæ ratione sacramenti accidunt, satis tibi explorata relinquuntur. Aliæ quam plures sunt quæ ratione delicti contingunt, quas apud Summistas non tam ordine dispositas, quam absque ordine coacueratas inuenies. Et notandum primum omnium, quod subsequentes omnes irregularitates hoc modo intelliguntur esse impedimentum ordinum, quod si irregularis ordinatur, ordinem quidem suscipit & characterem, peccat tamen grauiter contra ecclesiae præceptum. Quare gratiam non suscipit, manet quæ subinde suspensus, atque adeo quoties in ordinibus administrat, grauissime peccat. Sunt autem huiusmodi delicta in triplici differentia: nam alia ordinationem præcedunt, & alia in ordinatione committuntur, atque alia post ordinationem. Delicta siquidem quæ ante ordinationem hominem faciunt irregularem, sunt quatuor singularia. Primum, si quis apostatauit à fide: nam si erat ordinatus, fit irregularis quoad usum, cap. Iulianus, vnde decimæ quæstione tertia, & si laicus, fit irregularis quoad susceptionem, cap. Presbyteros, distinctio ne quinquagesima. De quo Innocentius capitulo primo, de apostatis. Secundum, rebapti-

zatio, ut si quis bis scienter quoniam baptizauit aut baptizatus est. De baptizante est textus in capitulo. Eos quos, & de rebaptizatis, Cano. Qui bis. De consecratione, distinctio quarta. Quos quidem Canones cum alijs, supra distinctio tertia, articulo. 9. expositos reliquimus. Iterantes autem alia sacramenta, etiam characterem imprimuntia quantum sit sacramentum confirmations, nullam irregularitatem incurrunt, quicquid alij contra comminiscantur. Quoniam irregularitas propter Anabaptistas hæreticos decreta est, qui baptizatos ab hæreticis iterum baptismum post annos discretionis rursum in iniuriam prioris baptismi, quasi non sufficeret, baptizabant. Tertium, ut si quis religiosus gratia audiendi leges, aut Physicam, id est, artem medicam, monasterium exierit, nisi infra duos menses fuerit reuersus. cap. Super speculam, ne clerici vel monachi, capit. Ad aures, de ætate & qualitate. Quartum, si quis in eo ordine administrat, quem non habet, cap. primo, & secundo. De clerico non ordinato ministrante. Quod intelligitur, si sit administratio in ordine sacro: nam in quatuor minoribus laicum administrare, non est irregularitatis causa. In maioribus autem, quamuis merè laicus sit, illam incurrit, ut bene cõtra quosdam, ait Syluester verb. Irregularitas. §. 1. 2. Item requiritur, ut ferriò & solenniter administrat. Aliud generale ponitur, quando quis enorme delictum commisit, distinctio vigesima quinta, Cano. Primum, de quo Innocen. cap. Ex tenore, de tenoribus ordinando. Syluester verb. Irregularitas, quæstione decima quarta.

¶ In ordinatione committuntur alia delicta, quibus irregularitas contrahitur. Primum simpliciter ex parte ordinati, ut si excommunicatus excommunicatione maiori ordines sacros susceperit. capit. primo, de eo qui furtiue ordines susceperit. & capit. Cum illorum. De sententia excommunicationis. libro sexto. Non quòd excommunicatio, sed quòd delictum suscipiendi tunc ordines, sit irregularitas. Et alij qui volunt, quòd etiam suscipiens ordines minores in excommunicatione maiori efficiatur irregularis, ut ait Syluester, verbo Irregularitas, quæstione decima tertia. Sed nescio quid veritatis habeat. Deinde delictum committitur in ordine ad episcopum ordinantem, ut si quis ordinetur ab episcopo, qui episcopatum renuntiauit, non solum loco & diocesis, sed etiam dignitati, capitulo primo. De ordinato ab episcopo &c. Secus si tantum loco, non au-

Nota.

Tertium.

Quartum.

In ordinatione. Ex parte ordinati.

tem dignitati renunciavit. Quod intellige, si maiores ordines ab eo suscepit, secus si minores ex licentia proprii episcopi. Item si ab episcopo excommunicato contra tenorem concilii Constantiensis ordinetur. Scilicet, qui excommunicatus est nominatim, aut propter manifestam manu iniectionem in clericum. can. Gratia. & can. Statuimus. 1. quaestione prima. Et quaestione septima. can. Daibertum. Et idem est si ordinetur ab haereticis vel schismaticis: nam omnes censentur nominatim excommunicati.

Suspensus ab officio.

Nota.

Tertio, post susceptos ordines alia multa committuntur delicta, quae secum irregularitatem adferunt. Primum. Si suspensus ab usu ordinum in illis ministraverit, fit irregularis. Etenim secundum antiquos Canones, ut ait Glossa super caput. Cum medicinalis. De sententia excommunicationis libro sexto. non nisi ille, qui excommunicatus maiori excommunicatione, in sacris ordinibus administrabat, efficiebatur irregularis, sed tamen Innocentius quartus eadem Decretali, eandem censuram ad omnes suspensos extendit. Igitur, ut hinc exordiamur, si quis ab alieno episcopo citra licentiam proprii ordinetur, ordinatio illa rata non habetur, sed irrita, ut canon. Episcopum. 9. quaestione secunda. Irrita, inquam, non quod ordinatio non valeat, nam character imprimitur, sed tamen ordinatus suspensus est ab usu ordinum, quos recipit, quousque episcopus proprius eum recipiat. Episcopus enim potest eis facultatem facere administrandi, ut canon. Lugdunensis. eadem cau. & quaestio. Ordinator vero per annum a collatione ordinum ipso facto est suspensus. Et subditi horum suspensorum possunt tunc absque eorum licentia ab eorum vicariis episcopis ordinari. can. Eos qui de temporibus ordinandorum libro sexto. Suspendio tamen illa non est irregularitas, quia non est impedimentum aliorum suscipiendorum ordinum, sed peccabit suspensus mortaliter, si in susceptis absque licentia proprii prelati ministraverit. Aiant vero nonnulli, quod tunc administrando non efficietur irregularis: quia hoc non est expressum in iure. Et ita tenet Sylvester verb. Irregularitas. quaest. 9. Et fortasse hoc verum est: quia ordinari sine licentia proprii Episcopi, non censetur proprie papalis suspensio, sed solum inhibito, ne ille administret sine licentia sui prelati. Sed est nihilominus per eundem prelatum suspendendus illa suspensione, quam si transgressus fuerit, efficitur irregularis. Quae quidem tunc irregularitas per solam Papae dispensationem

Episcopus dispensat.

An sit irregularitas.

tollitur, ut notavit Glossa super eodem caput. Eos qui. Et est text. expressus, in caput. Quod translationem, extra eodem titulo. Nam qui simpliciter est suspensus, administrans fit irregularis per Decretalem citatam. Cum medicinalis. Alius suspensionis casus est, quando quis una die ordines minores & subdiaconatum recipit, caput. Cum H. de eo, qui furtive ordines suscipit. Vel si duos simul susceperit sacros ordines, cap. fina. eodem titulo. In primo enim casu ordinatus ille suspenditur, ne in superiori ordine, sed tantum in minoribus administret. In secundo vero, in nullo potest: quia ambo sunt sacri. Verum tamen de ambobus distinguendum est. Etenim si ordinandi non fuerant sub anathematis sententia praemoniti ne illos simul ordines susciperent, tunc cum huiusmodi ordinatis utroque casu, si aliquam religionem ingrediatur, poterit Abbas dispensare. Ex quo fit, quod etiam si non ingrediatur, poterit episcopus eandem facere dispensationem. Si vero sub tali sententia fuerant prohibiti, tunc solus Papa poterit dispensare: quia excommunicatione maiori irretiti ordines susceperunt; qui ideo si sine dispensatione administrent, efficiuntur irregulares. Et idem est de eo, qui furtive contra prohibitionem episcopi etiam sub anathematis sententia absque eius facultate & examinatione ordines susceperit, ut eodem titulo cap. primo. habetur.

Suscipiens vno die duos ordines. 1. Casus.

Secundus.

Episcopi dispensatio.

3. Casus.

Suspensus.

4. Casus.

Tertius suspensionis casus eos tangit, qui per saltum promouentur. can. Solicitudine. distinctione quinquagesima secunda. Quare si illi sic promoti in ordine superiori administruerint, quicquid alij dicant, efficiuntur irregulares, ut bene ait Sylvester verb. Irregularitas. quaestione vndecima. quia omnis simpliciter suspensus administrans saltem in sacris ordinibus, ut bis iam diximus, eo ipso fit irregularis, per citatum cap. Cum medicinalis. de sententia excommunicationis lib. sexto.

Quartus subsequitur suspensionis casus de illis: qui extra tempora legitima ordinantur, distinctione. 77. cap. fina. & de temporibus ordinandorum. cap. Sanè. & cap. ultimo. Et antiquitus huiusmodi non erant suspensi, sed suspendendi, ut cap. Literas. & cap. Cum quidam. eodem titulo. Iam vero iure nouo sunt ipso facto, suspensi, & si celebrerint, fiunt irregulares a solo Papa absolendi. Et possunt ipso iure beneficijs priuari per extrauag. Pij secundi, quae incipit, Cum ex sacramento. confirmata per regulas Cancellariae Innocentij octavi. & Alexandri sexti. & per alia iura, quae notavit Sylvester verb. Irregularitas. quaest. 10.

Quinta,

Vtrum ad ordinum susceptionem morum honestas & scientia requiratur.

OST illas ordinandorum qualitates, quae ad mores non attingunt, sequitur, ut de eorum probitate & scientia dicamus, an sit etiam necessaria. Et arguitur a parte negativa. Per ordinis sacramentum instituitur homo sacramentorum minister, sed sacramenta ad ministrandum mali possunt, quam boni & Christus ipse mulierem peccatricem & infamem, ut legitur Lucae septimo, a suo ministerio non repulit: ergo probitas vitae non est necessaria.

Partis negatiuae.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

5. Argum.

Pars affirmatiua.

5. Casus.

Syluest.

Sententia auctoris.

Matrimonium.

Si coniugatus ordine tur.

Quintus casus est, si suspensus, excommunicatus, vel interdictus ingerat se diuinis officijs celebrando vel administrando in aliquo ordine, saltem maiore, solemniter, ut notatur cap. de clerico excommunicato ministrante. & cap. fin. de excessibus prelati. Isti enim non solum sunt suspensi, sed irregulares, quia iam officia prohibita exercent. Quare solus Papa potest cum illis dispensare, cap. primo, de re iudicata, libro sexto, ait vero Sylvester verb. Irregularitas, quaestione duodecima, quod etiam si administret in minoribus eandem irregularitatem incurrit. Sed tamen id non facile crediderim: nam qui non facit nisi ea, quae merus laicus potest facere, vt cantare, Requiem aeternam, aut aliquid Psalmum, non efficitur irregularis, ut habetur cap. Tanta, eodem titulo, libro sexto. Officia vero minorum ordinum etiam laicus exercere potest. Dixerim solemniter, cum vestibus illi ordini deputatis.

Circa omnes has irregularitates, hoc est animaduertendum, quod cum vniuersae, ut dictum est, non nisi ex iure Pontificio oriantur super omnibus potest Summus Pontifex dispensare, nisi quando ius diuinum attigerint. Cum illo enim, qui truncus est manibus, aut mutus dispensari non possit, vt presbyter fieret.

Ad hanc matrimonium contractum inter irregularitates proprie non connumeratur, quia nec delictum est, nec defectus, sed potest largo modo dici irregularitas, seu potius incapacitas ratione status: quia coniugatus nequit ad sacros ordines promoueri, idque, ut reor, diuino iure prohibete, vt libro septimo. De Iustitia & Iure, quaestione sexta diffuse disertum curauimus. Nec sufficit vxoris licentia, nisi approbatam religionem fuerit professus, vel diuortium inter eos fuerit celebratum, ut distinctione trigesima quinta, dicturi sumus. Quare qui vxore relicta in seculo ordines sacros susceperit, perpetuo erit suspensus quousque ipsa vel vita fuerit perfuncta, vel religionem professus: imò esset tanquam de haerese suspectus in iudicium deferendus. Hoc praesertim tempore, quo Lutherani coniugatos arbitrantur esse diaconos & sacerdotes & episcopos. Quamuis illi nullum, quod verum sit ordinis sacramentum, agnoscat. Alij sunt casus, quos non opus est hic persequi: hi enim sunt, in quibus potissimum potest esse difficultas.

Ceteros Summistae in verbo.

Irregularitas, multiplicant.

Secundo praeterea arguitur, quod nec requiratur in ipso scientia scripturae sacrae: quia multi absque eius profusa cognitione ad sacerdotium promouentur. & in vitis patrum multi simplices referuntur monachi ad sacerdotium promoti, qui tamen erant sanctissimae vitae.

Tertio arguitur. Si probati mores, ad ordinum susceptionem essent necessarii, quod melioribus quis esset imbutus, eo esset ad id minus magis idoneus. Cum ergo pauperitas sit opus consilij, quanto quis esset indigentior, tanto deberet facilius ad ordines assumi: consequens tamen est contrarium & consuetudinem ecclesiae, quae non permittit quenquam sacris initiari, nisi vel titulum habeat sacerdotij, vel patrimonium, quo se possit alere.

Quarto arguitur. Si dignitas aliqua esset insuscipiende necessaria: sequeretur quod episcopi, indignos promouentes, grauiter peccarent: consequens tamen inde apparet falsum, quod alioqui deberent solertissimum examen facere morum & scientiae ordinandorum, quod certe non faciunt: potissimum quod, cum multis ministris & auxiliarijs indigeant, si non possunt in tanta copia idoneos inuenire, excusari quodam modo videntur.

Quinto denique arguitur. Si probitas vitae ad ordines esset requisita, sequeretur, quod qui susceptis ordinibus in peccato mortali vteretur mortaliter peccaret: consequens tamen videtur falsum: nam alius qui sacramenta ab illo susceperet, eiusdem esset peccati particeps, quod videtur durum. In contrarium est exemplum antiqui testamenti: dicitur enim Leuitici. 24. Homo de semine Aaron, qui habuerit maculam, non offerat panem coram Domino: macule autem nomine, ut ait glossa, omne vitium intelligitur.

tur, quo altaris administri impinguntur. Inter defectus articul. 2. propositos, postremus erat ad animam pertinens, qui ad scientiam spectat & mores, de quo praefens articulus instituitur.

1. Conclus. Ad quaestionem ergo tribus conclusionibus respondetur. Prima. Quamvis morum integritas non sit de essentia sacramenti, est tamen praeccepto diuino maxime necessaria. Nam et si non eodem gradu, quo apostoli, eorumque successores episcopi, sunt tamen omnes clerici, & potissimum sacerdotes lumen ecclesiae, & sal terrae, ut Christus ait Matth. 5. Atqui cum ordinentur, ut eodem sint gradu, quo possint esse pastores, debent in charitate Dei esse progressi, ut Petri nonnullum exemplum referant, quem Christus non antea vicarium suum instituit, quam tertio interrogaret, an se plus ceteris diligeret, Ioannis vltim. Nam bonus pastor, ut ait Ioannis. 3. animam suam debet ponere pro ouibus suis: quod certe nisi charitate prouectus, perficere non potest. Quo circa Paulus. 1. ad Timotheum tertio. episcopum (quo nomine presbyteros omnes comprehendit) plurimo virtutum ornatu decoratum desiderat, & a diaconibus non qualemcumque morum probitatem requirit. Vnde tertio capit. Coelestis hierarchiae, ait Dionysius, quod vt subtiliores & clariore essentiae (nempe coelestia sydera) replete in fluxu solarium splendorem, lumen in eis supereminens ad similitudinem solis in alia corpora inuehant, sic in ordine diuino nemini audendum est alijs ducem esse, nisi secundum omnem habitum suum factus sit Dei firmissimus, & Deo simillimus. Cum ergo qui sacris initiatur ordinibus, duces se aliorum esse profiteantur, necessum est eis, vt diuino sint lumine imbuti, ac perinde Deo simillimi. Facere autem homines simillimos Deo, officium est charitatis: nam vt ait Ioannes. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Vnde

Dionysius. ad Colossenses. 3. Paulus. Super omnia charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: charitas autem sanctis moribus colitur: haec est ergo prima ordinandorum qualitas. Quo circa Gregorius in prima parte Pastoralis, & refertur distinctione. 49. can. Hinc etenim. vite integritatem, quae in sacerdotibus est necessaria, citato illo testimonio veteris legis confirmat. Qui habuerit maculam, non offeret panem Deo, nec accedet ad ministerium eius, si caecus fuerit, si claudus, &c. vbi in corporis vitijs spirituales labes depinguntur, quae hominem sacris ordinibus indignum reddunt. Et D.

Paulus. ad Colossenses. 3. Paulus. Super omnia charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: charitas autem sanctis moribus colitur: haec est ergo prima ordinandorum qualitas. Quo circa Gregorius in prima parte Pastoralis, & refertur distinctione. 49. can. Hinc etenim. vite integritatem, quae in sacerdotibus est necessaria, citato illo testimonio veteris legis confirmat. Qui habuerit maculam, non offeret panem Deo, nec accedet ad ministerium eius, si caecus fuerit, si claudus, &c. vbi in corporis vitijs spirituales labes depinguntur, quae hominem sacris ordinibus indignum reddunt. Et D.

Hieronymus. 8. quaestione. 1. can. Qualis autem quod presbyteri & diacones debent summa diligentia prouidere, vt cunctum populum, cui praesident, conuersatione, scientia, ac sermone praecant. Imo & qui sunt in minoribus ordinibus id etiam debent curare. Vehementer enim, inquit, ecclesiam Dei destruit, meliores esse laicos, quam clericos. Operosum autem esset nimis, canones recensere, qui de vita & honestate clericorum loquuntur, quos Gratianus a distinct. 2. vsque ad. 50. & 81. compilauit. Sed super omnes consulendus est in libro de sacerdotali dignitate Chrysostomus, qui sacerdotes docet tanto morum interuallo debere reliquo populo antecellere, quanto brutis ouibus rationalem pastorem: imo ceu coelestes angelos debere inter homines viuere. Tractant enim, tu reliqua sacramenta, tum praesertim sanctissimum corporis & sanguinis Christi, quod angelis tangere non est indultum.

Chrysof. At vero haeretici fucato religionis praetextu adeo hanc veritatem extollunt, vt in foveam falsitatis corruant. Enimvero Witcleff vt est videre apud Waldensem secundo Tomo, de sacrament. capit. 3. & 4. & subsequentibus. Et cap. 144. & 145. aiebat, sanctitatem ministrorum ecclesiae esse necessariam, non solum de praeccepto, sed tanquam de essentia sacramenti: ita vt non susceptio sacramenti, sed meritum vitae in gradu ecclesiastico hominem suscipiat. Quapropter aiebat quod nec malus homo dum sacris initiari contendit, vltimum suscipit sacramentum, neque sacerdos, dum est in peccato, sacramenta eucharistiae conficit aut alia vere administrat. Quem errorem secutus est Armachanus lib. 1. cap. 4. falso dogmatizans, per quodcumque peccatum mortale amitti omnem potestatem non solum spirituale, sed etiam civilem. Et ideo inferebat loco citato cap. 145. Witcleff, quod nisi qui habuerit sanctitatem Petri, non fungitur eius clauibus.

Heretici. **Vitcleff.** **Error Armachani.** **2. Conclus.** Contra hunc autem errorem statuitur secunda conclusio. Quamuis honestas vitae sit in sacerdotibus & alijs ministris: scilicet, diacono & subdiacono necessaria necessitate praeccepti: non tamen est de necessitate & essentia sacramenti, neque ad eorum usum. Imo licet quis in peccato ad susceptionem ordinum accedat, si modo intentione habeat suscipiendi sacramentum, quamuis gratiae beneficio frustreretur, nihilominus verum suscipit sacramentum. Et pari ratione si postea in peccato sacramenta ministraret, vera confert: conclusio satis art. 1. confirmata est per illud testimonium August. tract. 5. super illud Ioan-

Chrysof.

Heretici.

Vitcleff.

Error Armachani.

2. Conclus.

Aug. tract. 5. sup Ioan.

Ioan-

Ioannis. 1. Super quem videris spiritum descendentem, &c. Sacramenta quippe sunt instrumenta Christi, quibus ipse operatur, & ideo nullatenus ex sanctitate & iustitia ministris pendunt. Gratia enim tanquam a proprio autore non a ministro, sed a Christo ipso, in quo est gratiae plenitudo, confertur: Cui ideo suscipiens sacramentum per gratiam assimilatur: minister autem non confert gratiam, nisi conferendo sacramentum, quod quidem per characterem confert, licet gratia careat. Quare perinde malus ac bonus vere baptizat, & confecrat, & absoluit, & ordinat: imo & gratiam confert, si suscipiens obice gratiae non obstet. Et quamuis eundem opponat obicem, verum potest absque gratia suscipere sacramentum, tam ordinis, quam alia. At vero quoniam hanc veritatem supra distinctione prima, quaestione quinta, quam plurimis sanctorum auctoritatibus costabiliuimus: non opus est nos hic amplius morosos esse. Congessit huius nonnulla testimonia Gratianus. 1. quaestio. 1. ex Hieronymo Catio. Sicut Christus, & ex Augustino Canon. Intra catholicam. & Cano. Omnia sacramenta. & Cano. Vt euidenter.

Argumentum contra haeticos. Et quando contra istos haeticos nullum aliud extaret argumentum, hoc vnum pro omnibus satis esset, quod secundum ipsos nihil certi in sacramentorum effectibus haberemus, sed omnia versarentur in ambiguo. Nam cum nemo sciat an minister, a quo sacramenta suscipit, in gratia sit, non fieret certior sacramentum suscepisse, quam si ab vno quolibet laico susciperet.

Obiectio Chrysof. Vnum autem testimoniū videtur in superficie huic veritati aduersari ex opere imperfecto Homilia 45. & refertur distinctione. 40. Canon. Multi. Multi enim, inquit, sacerdotes, & pauci sacerdotes, multi nomine, & pauci opere. Non omnis sacerdos est sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos. Vbi insinuat, quod qui non est sanctus, non est sacerdos, & quod omnis sanctus, etiam laicus, sit sacerdos. Sed probe Sanctus Thomas in praesentiarum respondet, allusionem illic fieri ad etymologiam nominis sacerdotis: est enim sacerdos idem quod sacra dans. Et ideo quicumque etiam laicus sanctus, quatenus sacra sua merita amicis communicat, dicitur generali nomine sacerdos, iuxta illud Apocalyp. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Sed tamen sacerdotes sacramentorum ministri, quia non operantur in sua virtute, sed Dei, absque sanctitate possunt sacerdotio fungi impertientes gratiam de plenitudine Christi.

Dilutio S. Thom.

Apocal. 5.

Dubium ergo ex his emergit. Vtrum quicumque sacris ordinibus in peccato initiatur, mortaliter delinquat, ac perinde sacerdos ille, qui in peccato sacramenta administrat. Haec autem ambiguitas per ea, quae dicta sunt, facile diluitur. Enimvero quicumque sustinuerit, omnes septem ordines esse sacramenta gratiae conferentia, dicere sabinde cogitur, quod quodcumque illorum quisque suscipiat in peccato mortali, peccat mortaliter, eo quod opponit obicem gratiae. Si autem non sint sacramenta nisi tres ordines sacri, vt a nobis supra dictum est, quamuis quisquam alios quatuor ordines minores existens in peccato suscipiat, non peccat mortaliter. Administrare vero sacramenta in peccato mortali, mortale est, eo quod & presbyter ad eorum idoneam administrationem gratiam suscipit, & administratio ipsa sacramenti est actio sanctificans. De functione autem ordinis diaconatus & subdiaconatus supra moderatius locuti sumus. Nam etsi eiusmodi ministri per gratiam ad suam functionem sanctificantur, tamen quia ipsae functiones non sunt sanctificatrices, durum esset, ad peccatum mortale illos adigere, qui extra gratiam illas exercent.

Questio praesens. At vero quod articulo praesenti de idoneitate eorum qui sacris sunt ordinibus initiandi, definitur, non est generalis illa dispositio, quae in suscipiente quodcumque sacramentum requiritur, ne sacramentalis gratia obicem inueniat, est enim illa quaedam actualis praeparatio. Sed definitio praesens ad morum habitum attinet. Enimvero quoniam per sacramentum ordinis homo non solum gratiam suscipit, sed ad sublimiorem statum conscendit, requiritur in eo morum honestas, & virtutum claritas, vt testimonia praecedentia testantur nempe, vt sit prudens, vt ait Paulus, ornatus pudicus, &c. Quapropter ad illorum sacramentorum susceptionem nullum praerequitur examen vitae, sicuti ad ordinum susceptionem. Debet enim, vt loco citato ad Timotheum, ait Paulus, presbyter & diaconus testimonium habere ab ijs, quae foris sunt.

3. Conclus. Tertia conclusio. Praeter morum compositionem, requiritur in suscipiente ordines, scientia & prudentia, quanta sit suo ministerio sufficiens. Probatur, quia cum facultas operandi sit propter usum, nemini illa permitti debet & concedi, nisi qui ea vti sciuerit, scientia enim est quae opus dirigit. Hinc fit, quod ad minores ordines suscipiendos satis sit, vt ordinandus legere saltem sciat, & commodè pronuntiare: quia eorum munus non est sacramentum scripturam intelligere. Ad sacros vero ordines ex-

An qui in peccato mortali...

Administrare sacramenta in peccato mortali...

Questio praesens.

3. Conclus.

Ratio conclusionis.

Diaconi & subdiaconi scientia. igitur, vt diaconus, & subdiaconus, latinè sciat nempe, vt quæ legit, intelligat, quanuis mysteria non adeo Theologicè calleat. Ad presbyteratum autem aliquanta scripturæ intelligentia exigitur. Sunt enim duæ presbyteri functiones, vna præcipua supra corpus Christi vestiti mysticū. Prima conuenit in vniuersum omnibus sacerdotibus, secunda verò non nisi plebanis. Igitur quando quispiam ad solum priorem actum presbyter ordinatur, vt vsu venit inter religiosos, qui animarum curam non habent, non requiritur alia scientia, quam vt mysterium sacramenti intelligat. Indignè enim profectò presbyter diuina illa mysteria tractat, quorum sensum & gustum non percipit neq; illum sine aliqua mysteriorum cognitio- nem habere, aut percipere potest.

Solu. 2. ar. ¶ Et per hoc responsum putato ad secundum argumentum. Illi enim sancti eremitæ, & alij simplices sacerdotes: quia se prorsus ab animarum cura sequestrabant, non multa indigebant scripturarum scientia. Qui verò parocciæ in pastorem præficitur, debet, vt idoneus habeatur, ea scire, quæ plebi sunt cognitu necessaria, nempe, illa quæ sunt de necessitate salutis. Vt videlicet, docere suos subditos sciat fidei articulos, & decalogum, & ordinaria peccata, quæ ei per confessionem deteguntur, & vt poenitentibus salutaria consilia præstare valeat. Etenim vt Malachia. 2. legitur, debet populus de ore sacerdotis legem requirere. Non tamen tenentur eiusmodi presbyteri eo vsq; esse Theologi, aut Iurisperiti, vt ardua vel sacræ scripturæ, vel sacrorum canonum penetrent: huiusmodi namq; scientia Episcopis, qui sunt maiores sacerdotes, incumbit. Et Pari modo admonitio illa. 1. Petri. 3. intelligenda est: vt, scilicet, paratissimus semper ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea, quæ in nobis est spe: longè enim altius & perfectius tenetur rationem fidei reddere Episcopus, quam plebanus presbyter. Presbyteris namq; satis est, vt arduas causas ad peritiores referant, quos quid eis agendum sit consulant.

Malach. 2. ¶ Ad primum igitur argumentum iam responsum est, illum concludere, in peccato mortali verum sacramentum, tum recipi, tum etiam administrari, tametsi tam recipere illo modo, quam administrare, sit peccatum mortale. Neq; est par ratio de ministerio corporali, quod Christo in sua persona impendebatur, ac de ministerio spirituali. Et enim quia Christus ceu peccatorum medicus

1. Petri. 3. ¶ Ad primum igitur argumentum iam responsum est, illum concludere, in peccato mortali verum sacramentum, tum recipi, tum etiam administrari, tametsi tam recipere illo modo, quam administrare, sit peccatum mortale. Neq; est par ratio de ministerio corporali, quod Christo in sua persona impendebatur, ac de ministerio spirituali. Et enim quia Christus ceu peccatorum medicus

venerat, non renuebat sed ampletebatur peccatores ad se aduentates. Qui verò in spiritualibus sacramentis ministrat mediatorem agit inter Deum & homines, vt per suum ministerium gratiâ Deus populo impertiatur. Et ideo digne eiusmodi ministerium, nisi ab eo, qui est in gratia, non exhibetur. Quamquam peccatores ad Christum properantes, & potissimum Magdalena, iam tunc digito Dei tacti accedebant.

¶ Ad tertium respondetur, quòd si fieri modo posset, vt sacerdotes ea sanctitate pollerēt, qua Diuus Nicolaus, aut alij id genus sancti patres, & populus eo charitatis igne flagrar et quo primitiui Christiani, congrueret fortasse vt sacerdotes essent pauperes: tamen cum modo fieri nequeat, vt in tanta clericorum multitudine ea reperiatur sanctimonia, necesse est, vt clerus aliquem honestatis habeat splendorem in victu & vestitu. Imo & aliqua sint clericis præmia decreta, quibus ad literarum studia alliciantur. Ob idque è re ecclesiæ est, vt nemo ad sacros ordines assumatur absque titulo beneficii, aut patrimonij, ne alia incommoda clericatui indigna accidant: nempe, vt tam immodicus sit sacerdotum numerus, vt nequeant nisi mendicitate viuere. Qua vtique ratione vsu iam venit, vt contra gradus dignitatem sacrificiorum elemosynæ augeantur. Imò vt antistites sacerdotibus interdicat vili pretio sacrificia offerre, quòd non potest non in magnuod scandalum cedere. Nam præterquam quod pro missa, non pretium, sed elemosyna sit eroganda, quæ vt nomen ipsum sonat, libera esse debet, cur non poterit sacerdos etiam gratis pro amico sacrum facere, sicut & aliud beneficium ei impendere? Quòd si gratis, cur non & pro quacunque parua elemosyna? Certè si Augustinus talia mandata audisset, non potuisset non execrari. Est enim mandatum (si vllibi est) iniquum, atque iniquius si sententiam excommunicationis habeat annexam. Quare nullus sacerdotum ei parere tenetur. Satis enim esset admonere populum, vt in victum sacerdotum largiores pro sacrificijs erogaret elemosynas. Sed dicunt episcopi. Nequeunt sacerdotes minori subsidio sustentari. Hi vellem tria responsa adnotarent. Primum: quòd decima, sacerdotia, & beneficia in alimentum sacerdotum sufficiunt quare si illi, qui fructus deuorant, residerent quæcunque elemosynæ sufficerent, sed quia eiusmodi beneficia absque vlla residentia perinde ac propria patrimonia possident, ac subinde ecclesias

Solu. 3. ar.

Ecclesia de coris inter est ne vllus ordinetur citra beneficii, aut congruens patrimonio.

Contra episcopos qui prohibet ne sacerdotes minori pretio sacrificia peragant.

Episcoporum obiectio. Primum responsum. Nota.

QVÆSTIO SE- cunda, De potestate Ecclesiastica, & exemptione clericorum.

ARTICVLVS I.

Utrum potestas ecclesiastica sit hac ratione ne suprema, vt civilis ab ea, tanquam eius delegata, pendeat.

Perpretium duximus in calce huius materiæ ordinum de potestate Ecclesiastica respectu civilis quæstionem adhibere in duos articulos distincta. Quorū primus est, vtrum potestas ecclesiastica sit hac ratione suprema, vt civilis ab illa tanquam eius delegata de-

Secundum Nota.

Tertium Nota.

Solu. 4. ar.

Episcopus indignus ordinans grauisimè peccat.

Ordinando rû dignitas de iure diuino est.

Suscipiens sacramenta ab indignis.

desias proprio patrimonio, quod sacerdotum stipendium erat, expoliant, in causa sunt vt mercenarij mendicatis elemosynis cogantur viuere, & omnium literarum ignari seruitio ecclesiarum deputentur, quarum fructibus alij impinguantur, qui cum non laborant, nec manducare, vt ait Apostolus, deberēt. Secūdum est quòd Episcopi iure prohibiti sunt quenquam ad sacros ordines admittere, nisi beneficium habeat, vel patrimonium, quo sustentari possit. Huius autem prohibitionis nullam ferè rationem habent. Quare cum suafit culpa, qui medicos ordinat, pergit onus imponere populo, qui illos, ac si decimas non soluerent, insuper alant. Sed accipe tertium, cum absque vllò ferè examine & delictu quoslibet ad clericatus ordines suscipiant fecerunt iam presbyteratum merum officium de pane lucrando. Quocirca non prodeotione ordinis, sed vt ociosi in clericatu, quam in alijs opificijs viuunt, ordinantur. Quare ratione numerus pauperum sacerdotū adeo creuit, vt ecclesiæ nullum adferant decorem, sed populo multum oneris.

¶ Ad quartum respondetur, concessio mortale esse episcopo peccatum eos ordinare, qui prorsus indigni sunt. Conqueritur enim Christus in Euangelio. Matth. 24. dicens. Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Episcopus ergo, qui nomine Dei indignos constituit in Ecclesia, Deo cum primis infidelis est, atque adeo iniurius Ecclesiæ: quippe cuius decus & honor per indignos ministros multum denigratur, multumque subinde detrimenti huiusmodi homines, non per ostium, sed aliunde intrantes Ecclesiæ adferunt, cum tamen ordinandorum dignitas non sit de iure tantum positio, vt ætas & monogamia, sed (vt monstratum est) de iure diuino. At verò huius calamitatis remedium ferme, iam desperatum est.

¶ Ad quintum denique respondetur, concessio peccatum esse mortale sacramenta in peccato administrare. De recipientibus autem ab indignis sacerdotibus, & præsertim à præcis, latè diximus distinctione. 1. quæstione. 5. articulo. 6. & latius distinctione. 22. quæstione prima, articulo. 4. quibus in locis constitutionem Concilij Constantiensis explicuimus.

*

pendeat. Arguitur enim à parte affirmatiua. Christus Ecclesiam ceu optimam rem publicam instituit: optima verò ea respublica est, quæ instar regni vnico summo capite gubernatur, vt. 3. Politiautor est Philosophus: summum verò caput esse non potest in Ecclesia, nisi potestas civilis sit prorsus Ecclesiasticæ subiecta, vt Papa sit dominus omnium tantum temporalium quàm spiritualium. Alioquin duo essent capita, quod. 1. 2. Meta. idem reprobat Philosophus. Et confirmatur ex illo ad Roman. 1. 2. & 1. Corinth. 1. 2. vbi Paulus ait, Christianos omnes esse vnum corpus ex diuersis membris constans: vnus namq; corporis, ne sit mōstrum, vnicum debet esse caput. Quod exemplo apud Heronymus declarat Cano. In Apibus. 7. 1. quæst. 1.

¶ Secundo arguitur. Christus illam potestatem suo vicario reliquit, quam ipse habuit: ipse autem etiam in quantum homo non solum fuit Dominus regni cælorum in spiritualibus, verum etiam rex temporalium: ait quippe Ioā. vltim. Mihi data est omnis potestas in cælo & in terra: quare in Apocalyp. cap. 1. 8. pronunciat Rex regum, & Dominus dominantium.

¶ Tertio, id è iure Canonico colligitur, nam quocunque iudice seculari in quacunque causa potest ad sedem apostolicam appellari. 1. 1. q. 1. Can. Quicunque litè, & potest Papa deponere reges: nā Zacharias Papa regem Francorū tanquā regno inutile depofuit. 1. 5. q. 6. can. Alius

& Innocentius Fredericum, dist. 96. can. Duo sunt. ¶ In cōtrarium autem est autoritas Pelagij Papæ eod. citato Cano. Duo sunt, vbi ait, Duo sunt, Imperator Auguste. quibus hic regitur mundus, autoritas sacra Pontificū, & regalis potestas. ¶ De hac lite, vt lib. 2. cap. 113. ait, Turrecremata, duæ sunt e diametro distantes opiniones, inter quas media est tanquã catholica cōstituenda. Sūt etenim qui eo studio & (vt putant) religionis zelo, extollerē cōtendunt dignitatē apostolicā, vt arbitrentur Romanum Pontificē summū iudicē tam in temporalibus, quã spiritualibus, atquē adeo ad ipsum pertinere reges ac principes seculares instituire, qui ideo sunt sicut eius vicarij delegati. Hanc opinionem ebit Augustinus de Anthonain tract. de potesta. eccle. quem Syluester verbo. Papa. 3. 2. secutus est. Cuius etiam patronus fuit Panormitanus, atque alij iurisperitorum complures. Alij in alterum extremum collapsi omnem prorsus temporālē potestatem summio Pontifici detrahunt. Imò in temporalibus ciuili omnino potestati subijciunt, neque vllam clericorum exemptionem iure diuino permittunt. De qua hæresi sequenti articulo copiosius dicturi sumus.

Decisio articuli.

1. Opinio.

August. de Anthona. Syluester. 2. Opinio.

4. Conclus.

Ratio conclusionis.

1. Ratio.

¶ Ad quæstionem ergo præsentem quinque conclusionibus respondetur. Prima. Potestas ecclesiastica & ciuilis sunt duæ distinctæ. Assertio est Pelagij citato can. Duo sunt. At quia materia hæc ad ius diuinum attinet, ex testimonijs scripturæ sacræ est colligenda. Nam quia (vt bona venia dixerim) interpretibus sacrorum Canonum non datum est de iure diuino & naturali ad amussim tractare, nil mirū si in præsentiarum hallucinentur. Canones enim sacri, qui hac de re loquūtur, p sacrã scripturam, ex qua collecti sunt, veniunt elucidandi. Probatur ergo conclusio. Potentiæ & artes. vt. 2. Ethic. autor est Philosophus, per actiones differunt, & actiones per obiecta & fines, quo actiones diriguntur: sed in corpore mystico Christiano sunt duo fines, vnus naturalis quò ciuilis administratio tendit, nempe, pax & tranquillitas reipublicæ: & alter supranaturalis, qui in diuino conspectu possidetur, quē vt ait Paulus, neque oculus vidit, neque auris audiuit: ergo sunt potestates diuersæ ad illos consequendos. Ratio est Hugonis part. 2. de sacrament. vbi ait, quòd cum duæ sint vitæ, vna terrena & altera spiritualis, vt vtraque in iustitia feruentur, & vtilitas proueniat, necessaria est duplex potestas ad conseruationē iustitiæ: vna, quæ præsit terrenis ad gubernandam ciuilem vitam, atque altera, quæ præsit

spiritualibus ad componendam vitam spiritualem. Eadem autem veritas secundo probatur. Potestas ecclesiastica est facultas ciuiliū regni cælorum, vt patet Matthæ. 16. & 18. ac perinde remissionis peccatorum, vt habetur Ioan. 20. & insuper potestas consecrandi corpus Christi verum & sanguinem: hæc autem facultas non est potestati ciuili concessa: duæ sunt ergo potestates. Tertiò, quia ad promouendos homines ad huiusmodi fines diuersæ sunt leges, respectu; scilicet, temporalis finis leges prorsus humanæ & ciuiles, sed respectu supranaturalis adhibita etiam sunt supranaturalia mandata sacramentorum: item & diuersi sunt gradus: scilicet, diuersa supplicia: nam supplicia ciuilia gladio temporalis, nempe, corporis morte consummantur, neque vterius protenduntur: potestas autem ecclesiastica gladio insuper spirituali vtitur: videlicet, excommunicatione, atque alijs censuris. Quartò denique. Potestas spiritualis ad animas proximè refertur, cui & diuinae leges scrutari & conseruare incumbit, & circa diuinum cultum versatur, atque adeo pontifices & sacerdotes instituit, quæ quidem munera regibus non cōpetunt, sed iura imperatorum tractare, creare prætores atque alios magistratus: sunt ergo hierarchiæ diuersæ, atque adeo diuersæ potestates, adde quòd non solum in lege Moysæ verum & in lege naturæ diuersi erant sacerdotes ab alijs magistratibus, penes quos summa religionis ac diuini cultus posita erat. Nam vt distinctio. 1. quæst. 2. monstrauius, in omni lege fuit semper aliqua reuelatio fidei supranaturalis necessaria, quæ cultū Dei necessarium monstrabat. Quin verò & in statu nature integræ istæ duæ potestates floruisse, tamen si licet nulla fuissent sacramenta necessaria. At nō est præsentis loci fufius hoc deducere.

2. Ratio.

3. Ratio.

4. Ratio.

5. Ratio.

Obiectio.

Natth. 22.

¶ Sed arguat quis forsan in contrarium. Finis ciuilis reipublicæ est, vt eodem loco autor est Aristo. bonos facere ciues, ac bene institutos: bonus autē non est nisi qui Dei fuerit amicus, quæ quidem amicitia sufficit ad vitā æternam: vnde colligitur iura ciuilia sufficere ad cōsecutionem vitæ æternæ. Et cōfirmatur ex illo Matth. 22. Si vis ad vitā ingredi, serua mandata, vbi sermo fiebat de mandatis naturæ. Non occides. Non furtum facies, &c. quod si verum habet, non plures, sed vnus est finis ciuilis & ecclesiasticæ potestatis, atque adeo vna potestas. At qui hinc hæretici huius tēpestatis colligunt penes Reges & ciuilem reipublicam spiritualem potestatem vnā cum ciuili sitam esse. Quæ quidem hæresis, vt est inter omnes nuper-

Dilutio.

Obiectio.

Dilutio.

Sapient. 7.

1. Cor. 7.

3. Conclus.

Innocent.

nuperrima nunquam vsque ad nostra secula audita, ita est pestilentissima. ¶ Respondetur ergo, quòd etsi mandata iuris naturalis & ciuilis ad consecutionē æternæ felicitatis referantur, non tamē sunt ad illum assequendū sufficientia: nam vbi ait Aristoteles principis propositum esse facere ciues bonos de bonitate dūtaxat morali loquebatur, officia verò moralia non sufficiunt ad amicitiam Dei sine charitate infusa, sine qua scilicet, nullus dicitur aut est bonus neq; vllum opus bonum. Quare supra legem naturalem & ciuilem requiritur cum primis auxilium speciale Dei, & sacramentorum leges, quæ sunt supranaturales: nam nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei: & nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis. Hæc ergo potestas excellentior est ciuili, quã Christus dñs suo cum primis vicario ac per ipsum ecclesiæ concedidit. ¶ Quòd si rursus scisciteris, nunquid Deus per vnicā potestatem, per quæ vnicum caput poterat ambas cōprehendere: vt scilicet, rex (quæ admodū apud Anglos nuper opinatum est) vniuersa tam ad diuinum cultum, quàm ad ciuilem reipublicā spectatā administraret, vel Papa solus vtrumque faceret? Respōdetur de potestate absoluta Dei nihil nos disputare, tamē quia vt Sapient. 7. legitur, disponit oīa suauiter: & sapientia, vt Metaphys. ait Arist. est omnia secundū suos fines dispositē & appositē ordinare, & gubernare, non fuit conaccens tam diuersa officia vni soli potestati cōmittere: sunt enim ecclesiastica & ciuilis administrationes per quàm variæ: quippe quarū vna per magistratus seculares, qui vxores habent & liberos administratur: altera verò nō est nisi viris ab onere vxorio liberis, consentanea: nā vt ait. 1. Cor. 7. Apostolus, qui vxorē habet, quærit quomodo placeat vxori, & qui absque vxore sunt, quomodo placeant Deo. Si ergo eadem potestas penes eundem esset supremum gubernatorem, non possent, non omnia esse confusa, atque adeo multis periculis subiecta. Quare fuit vtique necessarium, vt rebus tam diuersis diuersa capita decernerentur, & esset ecclesia sicut regina à dextris principis sedens circumamicta varietate, & corpus Christi mysticū, vt. 1. Cor. 10. ait, Paulus, ex varijs membris compactum. ¶ Secunda conclusio. Potestas spiritualis præstantior est ciuili. Conclusionem hanc nominata per se ipsa declarant, vt capit. Solita. de maior. & obediē. autor est Innocentius. Repre-

hendit enim illic Pontifex Constantinopolitanum Imperatorem, qui propter illud testimonium. 1. Pet. 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi tanquã præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam, &c. opinabatur regiam potestatem ceteris præcellere. Reprehēdit, inquam, obijciens, illic Apostolum solum significare præcellentiam Regum in temporalibus respectu ducum & aliorum, qui ab illis illa recipiūt. Sed nihilominus pontifex in spiritualibus antecellit, quæ tanto sunt temporalibus digniora, quanto anima præfertur corpori. Itaque sicut anima corporis est viuificatrix, & spiritus corporis dux: ita & spiritualis potestas debet temporalibus præeminere. Cui & aliam similitudinem aptissimam subiecit, quòd Deus pontificalem & regalem auctoritates instituit, veluti duo luminaria magna, nempe, solem & Lunam, sicut enim Sol præest dici, ita & Pontifex spiritualibus: & sicut Luna præest nocti, ita & Rex temporalibus, quæ noctis imaginē præferunt. Adde quòd sicut Luna à Sole, ita & ab spirituali potestate ciuilis recipit lumen: nam sic rex temporalia regere debet, & gubernare, vt spirituali religioni subseruiant. ¶ Secundò id probatur ex fine vtriusque potestatis: nā vt. 1. Ethic. autor est Philosophus qualis est ordo inter fines, talis est inter facultates & artes, quæ illos habent propositos fines. Ob id enim equestris ars præstantior est frænifactoria, & nautica superior arte extruendarum nauium, quòd fines illarum sunt finibus istarum superiores: & ideo, equestris præcipit frænifactoria: qualiter debeat frænnum fabricare, & nautica nauium factoria: qualiter debeat nauim cōficere: cum ergo finis spiritualis potestatis sit, vt diximus, sempiterna beatitudo, & finis potestatis secularis sit tranquillitas status reipublicæ, qui ad illam supernam beatitudinem refertur, fit vt ecclesiastica potestas sublimior sit. ¶ Exemplo id præterea confirmatur Pauli ad Hebræ. 7. vbi probat, quòd sacerdos Melchisedec superior fuit, quàm secularis Abraham, propterea quod, vt legitur Genes. 14. Melchisedec Abrahamum benedixit, & sine dubio maior, inquit, est, qui benedixit, quàm qui benedicitur. ¶ Tertia conclusio. Excellentia potestatis ecclesiasticæ respectu ciuilis nō est huius rationis, vt papa dñs totius orbis in tēporalibus. Nō loquimur de peculiari regno, si Pōtifex Maximus earū vrbū & prouinciarum, quarū habet in temporalibus supremū dominū, verè sit Rex tempo-

1. Pet. 2.

Similitudo optima.

2. Ratio.

3. Conclus.

Ratio conclusionis.

temporalis, cum in illis nullum in terris superiorem agnoscat. Hoc enim adeo non inficiamus, ut fateamur ad eius munimen & splendorem pertinere. Sed de vniuersali regno orbis, aut totius, aut Christiani. Conclusio haec exprima consequitur: nam si Papa esset summus dominus omnium, non essent duae potestates, sed una: tunc enim sicut antilites omnes subduantur pontifici summo, & duces regi cadem ratione & forma reges subderentur Pontifici maximo, ab illoque prorsus eodem modo penderent: quare sicut tota potestas ecclesiastica est vna, & tota ciuilis vna; pari modo tunc ambae simul essent vna.

Fundamentum conclusionis
Quo autem conclusio haec & subsequentes per primum earum fundamentum elucescant adnotandum est, non aliam Christum suo vicario reliquisse potestatem, quam ipse in quantum homo, orbisq; redemptor accepit: nullum tamen regnum temporale assumpsit, sed illud rerum temporalium praefatum dominium, quod ad finem redemptionis erat necessarium. Dixerim, in quantum homo: nam quatenus Deus erat, vniuersis mortalibus nedum Christianis, confessissimum est & receptissimum iure creationis absolutum esse orbis Dominum & regem. Domini enim, ut est in psalmo, est terra & plenitudo eius: & ut legitur Sapientia. 8. per ipsum reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Quare Ioan. Faber qui super Iegem. Cunctos populos. C. de summa Trinitate. adstruere contendit Christum fuisse regem, quia erat Deus, nihil ad rem attulit. Disputamus enim de ipso, qua ratione homo erat. At qui in quantum homo poterat quidem, si voluisset, vniuersale dominium orbis etiam seculare accipere. Sed tamen, quod nos asserimus, est, non accepisse eiusmodi dominium & regnum, sed solum spirituale, & de temporalibus quantum ad illud erat necessarium. Est enim spirituale regnum illud, quod supra diximus habere pro fine proximo vitam aeternam: & temporale illud, quod circa pacificum Reipublicae statum versatur. Probatur ergo primo conclusio. In toto euangelio nulla fit mentio regni Christi temporalis: igitur vanum est, ne dicam temerarium, illud asserere: quonia rem tanti momenti, si vera esset, nunquam Euangelistae siluissent: solum autem meminerunt de spirituali, quod appellatur regnum caelorum. Quare prothema praedicationis praecursoris Ioannis ac subinde Christi fuit Matth. 4. Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum, & Matth. 5. Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum caelorum. Atq; id ge-

Sapient. 8.

Ratio prima conclusionis.

Matth. 4.

nus plura. Secundo id plana ratione confirmatur. Christus, qui cum Deus esset, ut ait Dauid, bonorum nostrorum non egebat, humanitate nostra sola ea ratione & sine induit, ut nostram redemptionem perficeret: hac enim ratione, & fidem nobis praedicauit, & leges instituit, & Apostolos, ac Pontifices creauit, qui nostri essent pastores, ut ad illam nos beatitudinem perducerent: hac enim est regni caelorum facultas: ergo cum Christus nihil superfluum assumpsit, & potestas temporalis regni, quam late & absolute patet in regibus secularibus, ad illum finem non fuerit illi necessaria, consequens fit, ut nequaquam illam assumpsit.

2. Ratio.

Obiectio.

Dilutio.

3. Ratio.

Ioan. 3.

Matth. 3.

Lucas. 12.

Sed aiunt patroni contrariae sententiae, potestatem regiam totius orbis Christum propter suam eximiam excellentiam & dignitatem usurpasse. Veruntamen in contrarium stat ratio, quod hoc minime ad eandem eius excellentiam pertinebat. Quae etenim rogo honoris accessio fieret Christo cum per se ipse Deus esset, & in quantum homo rex etiam regni caelorum, si temporalia dominia & regna, hoc est, eorum potestatem assumpsisset? Perfecto nulla. Quin vero longe altius eius maiestas inde commendatur, quod praeter id, quod ad suum ipsius munus erat necessarium, totum mundum despectui habuit: nam in paupertate vixit, & humiles abiectosque in Apostolos elegit, & contra mundi gloriam & pompam semper praedicauit: paupertatemq; humilitatem, & mundi abrenunciationem, tum docuit, tum & laudibus extulit. Quae quidem vita post lapsum Adae optima est, & paucioribus periculis perua. Vnde Paul. ad Philipp. 3. Hac omnia tanquam stercora arbitratur. Tertio arguitur. Nunquam Christus munere hoc regiae potestatis functus est, imo semper se ab huiusmodi vtu subtraxit, quod contrariae opinionis fautores fatentur quoniam diffiteri nequeunt: nam ut ipse de se ait Ioan. 3. Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Et quando adultera illa ei delata fuit, cuius causam iudicaret, nullam sententiam, ut iudex tulit, qua illa vel condemnaret vel absolueret, sed tantum ius naturale ac diuinum explicuit. Qui sine peccato est vestrum, primum in eam lapidem mittat. Et quando numisma census illi oblatum fuit, noluit se iudicem exhibere, deberetur ne Caesari tributum necne, sed illud eorum iudicio reliquit: ius duntaxat naturale & diuinum commendans, ut si quid Caesari deberetur, ei solueretur, sicut & Deo quod suum est. Et quando alij cum conuenerunt, ut inter ipsos iudex

federet, minus illud detrectauit dicens. Quis me constituit iudicem inter vos? igitur si nunquam Regis munere functus fuit, fit ut neque talem potestatem assumpsit: nam superuacanea est & vana potestas, quae nunquam reductur in actum. Oculum enim vel auditum nullam dignitatem homini adiungeret, nisi propter usum. Quare si Christus nunquam illa potestate erat usus, nulla ei inde accrescebat dignitas. Adde quod cum potentia per actum innotescat, si Euangelium nos docet nullum habuisse vel usum, vel splendorem regiae potestatis, absque fundamento asserit illam assumpsisse. Nam si propter suam dignitatem illam accepisset, debuisset illam per usum hominibus proparare. Id quod ab eius proposito tantum abfuit, ut quando eum turbae in Regem eligere adorabant, sese eorum conatui subduxerit. Futile ergo commentum est lepidissima quorundam cogitatio dicentium in Christo fuisse potentiam regiam, non autem usum.

4. Argum.
Quarto etiam euidentius arguitur. Christus, ut euangelico testimonio docemur, non fuit nisi rex Iudaeorum: rex autem Iudaeorum non erat futurus rex temporalium bonorum, sed spiritualis sempiternaeque hereditatis: ergo non fuit rex in temporalibus, ut sunt seculares reges. Hoc plane confirmatur ex illo Ioan. 18. vbi cum de hoc ipso coram Pilato accusasset, quod regem se fecisset, interrogatus a praefide an rex esset, sciscitatus est vicissim eum utrum a se ipso id diceret, an vero alij id dixissent de illo: ac si quareret, de quoniam regno id intelligeret: de illo ne seculari, quo Romani & ceteri gentium regnant, an de alio altiori? Et cum Pilatus respondisset, non a se, sed relatione gentis Iudaicae id dixisse: concedens Christus illum ipsum se esse regem quem illi expectabant, adiecit, regnum suum non esse de hoc mundo hoc est, illius generis, cuius sunt regna temporalia & caduca. Quapropter praeses mysterium illud non intelligens eum ab obiecto crimine absoluit. Et postmodum quasi spiritu prophético epitaphium illud Cruci affixit, Iesus Nazareus Rex Iudaeorum.

Testimonia prophetarum.

Matth. 28.

vbi potestatem non aliam sibi data affirmat, quam quae ad regnum caeleste pertinebat. Et Hieremia. 23. Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germem iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. In diebus illis saluabitur Iuda, hoc est, solum erit rex ad saluandum Iuda, Et Esai. 9. Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud amodo in sempiternum. Sic enim ait, Dauid de sua prole psalmo. 144. Regnum tuum, regnum omnium seculorum: quia non finitur ut seculare per elapsum mortalis vitae, sed absque interpollatione durat in aeternum. Atqui hoc ipsum exposuit Angelus ad Mariam dicens, Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis.

Hiere. 23.

Esai. 9.

Psal. 144.

Christus autem fuerit rex iure patris.

Hiere. 22.

Sanctorum testimonia.

August.

Obiectio.

Dilutio.

Psal. 8.

Quod autem alij fingunt fuisse regem iure patris: quia Ioseph descendit a Dauid per Salomonem, & beata virgo per Nathan, nihil ad rem. Primo, quia illud non erat regnum nisi peculiaris illius provinciae: loquimur autem de regno vniuersali totius orbis. Deinde quod regnum illud temporale Dauidis in Sedechia prorsus extinctum fuit iuxta prophetiam Hieremiae. 22. vt 4. Reg. 24. scriptum est. Vnde Ambrosius lib. 3. super Lucam ait, quod licet Christus rex a Ieconia descenderit, cui comminatum est per prophetam, neminem suae solum futurum regem, nulla tamen (inquit) est contradictio: quia non regnauit seculari honore, neque sedit in sede Ieconiae, sed in sede Dauid, non tamen in eadem, qua Christus: quippe qui regnum habuit aeternum, qualemque Dauid ipse habuit. Postremo denique eadem veritas omnium sanctorum patrum testimonio confirmatur, quibus res fuit semper indubitata, non aliud Christum assumpsisse regnum, quam spirituale caelorum. Vnde Aug. lib. 8. q. 61. & vbi libet de hac re disserit, non ait, nisi quod Iesus Christus fuerit rex noster, eo quod nobis pugandi & vincendi monstrauit exemplum, cuius ducatu ab Aegypto liberamur, & in caelestem Hierusalem, tanquam in terram promissionis, introducimur. Quod si quispiam nobis D. Tho. obiecerit de psalmo. 20. lib. 3. capit. 3. vbi contrarium nonnullis apparet doctum esse opinionem, respondeatur, quod nemini eum attentum inspicere talis fuisse opinionis apparebit. Id enim tantum illic constituit, quod Christus fuerit monarcha totius vniuersi. Id quod ex illo psal. 8. deduxit. Omnia subiiecit sub pedibus eius, & ex illo Malachie. Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen eius. Haec autem testimonia solum de regno suo caelesti intelliguntur, cuius respectu

S. Thom. Et omnia sunt illi subiecta. Quod ipse Sanct. Thom. fatetur subdens, dominium illud, & regnum Christi ad salutem animæ ordinari, & ad spiritalia bona, licet à temporalibus, inquit, non excludatur eo modo, quo ad spiritalia ordinatur. Non ergo affirmat fuisse regem in temporalibus nisi præcise in ordine ad spiritalia. Et ita sunt intelligenda postrema eius verba in 2. sententiarum.

Burgenfis. Burgensis verò additione. 3. super primum cap. Matth. contrariâ cõminiscitur opinione: nempe, fuisse regem in temporalibus. Tametsi fateatur ex prophetarum vaticinijs minimè colligi: quippe qui non nisi regnum æternum illi adscribunt. Sed ait, quia Iudæi expectabant eum fore regem etiam temporalem, ordinavit Deus, ut eandem quoque Christus haberet dignitatem. Est autem coniectura hæc adeò tenuis, ut potius nostram cõfirmet sententiam. Existimatio enim illa Iudæorum falsa erat & erroneam præter testimonia citata habebant illud clarum Zachariæ. Ecce rex tuus venit tibi mansuetus sedens super asinam, quo docebantur absque regia pompa venturum. Non ergo decuit, ut propter illum errorem Christus regnum assumeret temporale.

Zacharias. Boni consulat lector si hoc veritatis fundamentum tam multis cõfirmaverim. Ex quo iam ad confirmationem tertiæ conclusionis posita revertamur. Enimvero quantum Christus regnum temporale simpliciter assumpsisset: non tamen inde fieret protinus consequens, ut parem potestatem suo vicario cõmisset, nam dicere possemus illud ad potestatem eius excellentiæ attinuisse, ut sacramenta institueret, & absque illis gratiã conferre, quod munus Papæ non cõmisit. At cum neque ipse huiusmodi regiam potestatem assumpsisset, planissimum est, neque illam suo contulisse vicario.

Cõfirmatio tertiæ conclusionis. Sed præterea eadẽ ex illo veritas elucefcit, quod Christus ait, Matth. 20. & Lucæ. 22. Scitis, quia principes Gentium dominantur eorum & qui maiores sunt, potestatem exercent inter eos: nõ ita erit inter vos. Sed qui maior est inter vos (nẽpe Petrus, qui futurus erat ecclesiæ caput) sit sicut minister vester. Filius enim hominis non venit ministrari, sed ministrare, & animam suam dare in redemptionem pro multis. Quem locum Bernardus lib. 2. de cõsideratione ad Eugenium indicens, ait. Nam quid tibi aliud dimisit Apostolus? Quod autem, inquit, habeo, hoc tibi do. Quod illud vnum scio, non est aurum nec argentum. Esto ut alia quacunque ratione hoc tibi vendices, sed nõ Apostolico iure: nec enim ille tibi dare quod non habuit,

Alia cõfirmatio. Lucæ. 22. *Bernard. li. 2. de cõsideratione ad Eugenium*

potuit: quod habuit dedit, sollicitudinem (ut dixit) super ecclesiam. Nunquid dominationem mundi? Ipsum audi. Nec dominantes, inquit, in clero, sed forma facti gregis. Et ne forte putes sola humilitate dictum, non etiam in veritate, vox domini in Evangelio est, Principes Gentium dominantur, &c. Planè Apostolis interdicitur dominari. Quomodo tu & tibi usurpare audes, aut dominans Apostolatam, aut Apostolus dominatur? Planè ab alterutro prohiberis. Si vtrumque simul habere voles, perdes vtrumque, alioqui non te exceptum illorum numero putes. Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui. Forma Apostolica hæc est. Dominatio interdicitur, indicitur ministrati o. Et infra, Exi in agrum, ager mundus est: exi non tanquam dominus, sed tanquam villicus. Hæc ille. Non potuit Christus Bernardo interprete luculentius hoc temporale dominium ab apostolis abalienare. Quare figmentum est dicere Papam habere potentiam huius dominij absque usu. Multò enim efficacius de illo, quam de Christo arguitur, frustraneam esse potentiam, quæ non potest reduci ad actum.

Ofec. 8. Item. Si talem potentiam haberet, posset etiam Papa citra iniuriam Principum iurisdictionem usurpare, atque Reges, etiam extra causas fidei amovere, & instituere: quod certè sanctissimi pontifices, quidquid assentatores eius affirmaverint, nunquam attentare audebunt. Agnoscat enim Innocent. citato Can. Duo sunt, duas esse potestates distinctas imperatoris & Papæ. Neque aliam tribuit Papæ super Reges quam pastoris, ut illos possit excommunicare, & causa fidei, amovere. Et Can. Si Imperator, ait, Imperatorem privilegia habere suæ potestatis, quæ administrandis legibus publicis diminuitus consecutus est. Et cap. Per venerabilem, qui filij sint legitimi, ingenuè fatetur, se nõ habere potestatem in temporalibus super Regem Franciæ. Et quicquid alij somniat, id de omnibus Regibus intelligit. Et Cã. Cum ad verum, Nicolaus expressè, ait, quod nec Imperator iura pontificatus unquam arripuit, nec pontifex nomen Imperatorium usurpavit: quoniam mediator Dei & hominum homo Christus Iesus actibus proprijs & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discrevit.

Innocent. *Nicolaus.* *Cõfirmatio*

Quam

Quamobrem iustissimum fuit, ut à vxoria essent alienissimi, ut ait Paulus, qui vxores habent, quarunt quomodo placeat vxori. Quæ utique de causa eod. can. Nicolaus, ait, quod si cut Imperator non debet se diuinis negotijs immiscere, ita nec Papa, Deo militans, secularibus negotijs, implicari, ne non diuinis rebus, sed secularibus præsidere videatur.

Aliud arg. Sed ut patientior etiam hæc fiant, rursus, arguitur. Potestas tã civilis quã ecclesiastica diuinitus est instituta: non est enim potestas, ut ad Rom. 3. ait Apostolus, nisi à Deo: quæ autem sunt à Deo ordinata sunt: & ideo qui potestati resistit siue civili, siue ecclesiasticæ ordinationi Dei resistit. Diuersimodè tamè Deus sapienter eas disposuit: civilè enim potestatem per ius naturæ, cuius ipse autor est, unicuique reipublice cõcessit, ut lib. 4. de Iust. & Iur. q. 4. art. 1. copiose monstrauiimus: cuiusque enim reipublice sua ipsius gubernatio competit, veluti rebus vniuersis sua ipsarum cõseruatio: videlicet, ut se vel optimatum potentia, vel populari regat, aut regali: quare suapte sponte in principem omne suum imperium & potestatem transtulit, ut l. Quod principi. de cõstitu. principum. ff. legitur. Ecclesiasticam verò potestatem Christus per se suo vicario cõtulit. Regia ergo potestas à Deo per rempublicam deriuatur: in quo sensu illud Sapient. 8. intelligitur, Per meres regnant, & legum conditores iusta decernunt: sed potestas ecclesiastica & euangelica à Christo est Petro collata: non ergo aut Petro, aut eius successoribus secularia regnorum dominia simpliciter cõmissa sunt.

Sapient. 8. *Aliud arg.* Ad hæc deinde manifestè arguitur. Lex fidei legem naturæ non destruit, sed perficit: lege autem naturæ, & gentium, quæ ab æterna Dei lege deriuantur ante aduentum Christi nominabatur reges: vnde Dan. 2. legitur, Deum cæli imperium & regnum Nabuchodonosor tradidisse: & Pilato respondit Christus, Nulam in me haberes potestatem, nisi tibi data esset de super: regna ergo Christus non mutauit vnde eodem loco ad Roma. Apostolus, vniuersim de potentatibus etiam infidelium loquens, Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit: quibus & tributa præstare admonet. & 1. Pet. 2. iubet Christianis vniuersis Petrus, ut subiecti sint omni humanæ creaturæ propter Dominum, siue Regi, inquit, tanquam præcellenti. Et infra. Serui subditi estote in omni timore dominis, non solum bonis & modestis, sed etiam discolis: vnde colligitur, quod etiam infidelibus Regibus, quando absque periculo fidei & iniuria saluatoris regnant, pa-

Nota

tere debeant Christiani: multò ergo liberius Christianorum Reges per se suis funguntur potentatibus independenter à Papa, quando nullam fidei iniuriam irrogant.

Est ergo merum cõmentum sic Papam dominum constituere ordinariu regnorum temporalium, & regum, ut est supremus iudex rerum prælatorumque ecclesiæ, aut sicut secularis rex suorum est ducum, & comitum, & aliorum magnatum iudex. Quare neque omnes iurisprudentes illa intincti sunt opinione. Nam Ioan. Andr. Hugo, atque alij nobiscum sentiunt. Neque Syluester contrariæ debuisse adherere sententiæ, cum D. Thom. (cuius ille discipulus agit) quauis fuerit sedis Apostolicæ studiosissimus protector, nullibi tale commentum reliquerit.

Opin. alia. Ea propter minori etiã probabilitatis argumento adstruit præfati patroni illius opinio nis, donationem factam Syluestro à Constantino (si qua fuit) vel à Philippo Cæsare, nõ fuisse donationem, sed restitutionem. Quin verò vice versa Syluestrum bono pacis orientale imperium Constantino donasse. Item quod Papa, si non utitur administratione bonorum temporalium in toto orbe Christiano, nõ est defectu potestatis, quare vera pollet, sed propter confirmandam cum filijs tranquillitatem & pacem. Nil ergo cum filijs concordationis, ceu nugamenta hæc respuant. Si enim simpliciter & absolute ius haberet omnium temporalium, citra iniuriam posset habere usum, quod nemo illorum fateri audet.

4. Conclusio. Quarta conclusio. Non solum Papa non est dominus temporalium regnorum, imò nec sic superior, ut reges possit instituere: dicere enim quispiam forte posset, quod quauis non sit dominus simpliciter temporalium regnorum, potest tamen via ordinaria reges ubique instituere, sicut instituit Episcopos, licet non sit Episcopatum simpliciter dominus, vel sicut rex instituit duces & magnates, quauis non sit illorum patrimoniorum simpliciter dominus: contrarium autem asserit hæc nostra cõclusio. Quare neque potest inter reges via ordinaria citra causas fidei iudicare, sicut inter ecclesiæ præfules, vel sicut inter duces. Nisi forte eorum dissidia in detrimentum fidei, aut in religionis perniciem vergerent: tunc enim optime posset, non tantum per viam correctionis fraternalis, ut capit. Nouit. de iudic. ait, Innocentius, verum & coactiuo iudicio. Hæc ex superiori colligitur: quoniam vtraque potestatum per se est sufficiens, & diuersimodè diuinitus instituta, ita ut regum quisque in regno suo sit in temporalibus supremus iudex, à sua republi-

Conclusio ex superioribus colligitur

republica creatus. Quocirca eodem cap. idem Pontifex protestatur se non intrmittere ad usurpandum iudicium regium. Et Alexander 3. cap. Causam in. 2. qui filij sunt legitimi: fateatur non ad ecclesiam de possessionibus iudicium pertinere, sed ad regem.

Regem ty- **rannidem** proueneret: citra iniuriam fidei, non Pontifici, sed reipublice incumbere illum regno depellere.

Caietanus In summa, ut cuncta complectamur, in Papa nulla est potestas merè temporalis, ut in regibus præterquam in terris sibi seculariter subditis. Id quod Caietanus fidus eius sedis defensor in apologia de potestate Papæ, capit. 6. adstruxit. Et ratio est, quia huiusmodi potestas temporalis non est merè ad regimen ecclesiæ necessaria.

Ad horum tamen tum maiorè claritatè, tum & firmitatè adhibetur quinta eademq; catholica conclusio contra eorū hèresim, qui omnè abdicant Pontifici temporale potestatem. Potestas quæcumq; civilis eatenus est ecclesiasticæ subiecta in ordine ad spiritualia, ut Papa possit per suam spiritualem potestatem, quoties ratio fidei & religionis exegerit, non solum ecclesiasticarum censurarum fulminibus aduersus reges agere, eosque cogere, verum & cunctos Christianos Principes temporalibus bonis priuare, & usque ad eorū depositionè procedere. Dixerim, per suam potestatem spiritualem: quia potestas Pontificis, quatenus Pontifex est, non est merè temporalis, sed temporalis utitur, ut spiritualis ministra. Atqui conclusio hæc non est eadem, quæ fuit secunda: illa quippe id duntaxat asserbat, quod ecclesiastica sit superior. Vnde forsitan quispiam id duntaxat colligeret, quod tenetur Princeps secularis suas leges & acta fini: spirituali admitti, & obedire pontifici in censuris spiritualibus. Hæc autem asserit præterea, quod potest. Papæ uti bonis temporalibus ad suū ipsius finem & spirituale propositū, & per temporales potestas Principes coercere. Ad cuius elucidationem notandum, quod potestas ecclesiastica non solum est præstantior civili, eo quod eius finis, qui est æterna beatitudo, est perfectior & sublimior felicitate civili: sed ea in super ratione quod felicitas civilis non est satis in se perfecta, atque adeo per se est ordinata & relata ad caelestem beatitudinem. Volo dicere, non esse. ceu duas republicas omnino distinctas & diuersas, quarum nulla pendet ex altera, quales sunt Gallorum & Hispanorum, vel quales erant Romana & Atheniensis, nam ex his quauis una esset præstantior & perfectior

altera, tamē neutra tenebatur alteri inferuire. Non sic, inquam, conferendæ sunt potestates spiritualis & civilis: sed civilis quæcumque sit, refertur ad spirituale, quæ vnica est omnium Christianorū, eo quod humana felicitas per se est ad diuinā ordinata. Neq; sunt ut duæ artes prorsum diuersæ, scilicet, ut ferraria & lignaria, sed sicuti ars armorū fabricatiua ordinatur ad militarem, & nauium structoria ad artem nauigandi: quarum inferior tenetur arma & naues taliter fabricare, ut non deuiet à fine artis superioris, atque adeo ut, ait. 1. Ethico. Philosophus, superior artifex præcipit inferioribus qualiter debeant operari, quia ipse est iudex inferiorum artium. Pari enim modo civilis respublica ad spirituale refertur: ambæ enim simul in vnum corpus mysticum compinguntur, quæ ex ambobus constat, ut ad Ro. 12. & 1. Cor. 12. liculenter declarat Paulus, in vno autè corpore omnia membra debent ad vnum caput referri, non autè spiritualia ad temporalia ordinantur, quæ minus perfecta sunt ergo è diuerso temporalia debent spiritualium iudicio subesse. Vnde idem Apostolus. 1. Corin. 2. comparando temporalem facultatem ad spirituale, ait, quod animalis homo non percipit, ea quæ sunt Spiritus Dei, sed spiritualis iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur. Neque verò obstat quod supra diximus: scilicet, regem in temporalibus supremam habere potestatem, quia cum hoc stat sic subordinatam esse spirituali, ut ab illa deuiare non debeat.

Hoc ergo subiecto fundamēto arguitur sic. Ad debitum regimen, & administrationem reipublicæ spiritualis necessariū est, ut secularis omnis potestas illi obtemperet: ergo & necessaria subinde est in præsentem spirituali facultas vtendi temporalibus, quatenus ad eius finem sunt necessaria, atque adeo cogendi principes dum oportuerit, etiam usque ad eorum depositionem, tanquam membrorum, quæ iam tunc sunt putrida & pestifera. Christus autè non defuit in ijs, quæ suæ ecclesiæ erant operapretium: ergo eiusmodi temporalem potestatem ad spiritualem relatā tum ipse in se assumpsit, tum subinde vicario suo concedidit.

Secundò ad eandem veritatem arguitur. Pontifex maximus, pastor summus atq; vniuersalis à Christo constitutus est totius Christiani gregis: pastoris autem officium est errantes oves cuiuscunq; sint ordinis & dignitatis in viā reuocare, & quacumque ratione compellere: ergo per illam pastorem potestatem potest, dum opus illi fuerit, temporalibus uti. Atq; hac se ratione aduersus Imperatorem Constantinopolitanum

Civilis respublicæ spirituali subferunt.

P. au. Ro. 12.

P. au. 1. Corinth. 2.

Argumen.

2. Argum.

Innoc. cap. Solite. litanum coarctauit Innocentius in cap. Solitæ, de maior, & obedi. ad illum coercendum. Nobis enim, inquit, in beato Petro sunt oues Christi commissæ nullo discrimine inter has & illas interiecto: & quod ad Petrum Christus dixit, Quodcumque ligaueris super terrā, &c. nihil excipiens. Atqui in eodem sensu intelligendus est Nicolaus Pontifex cā. Omnes. 22. distin. vbi ait: quod Christus beato Petro æternæ vitæ clauigero terreni simul & caelestis imperij iura comisit. Per iura enim terreni imperij intelligit potestatem terrenam bonorum & principum temporalium, non absolutè, ut falso putant supra citati authores, sed in ordine ad spiritualia. Et sic intelligenda est Glossa, vt veritati sit consentanea, quæ inde illic colligit, Papam habere vtrumq; gladio: quia deponere potest reges, vt. 15. quæstione. 6. can. Alius, & 96. distinctione, can. duo sunt. Et eodem moderamine audiendus est textus Bonifacii in Extrauag. Vnam sanctam, de maiorit. & obedi. vbi ait, in potestate Romani Pontificis duos esse gladios, spiritualem, scilicet, & temporalem. Tametsi dum hunc sensum illo verbo apostolorum adscribit Luca. 22. Ecce duo gladij hic, non intelligit talem sensum facere articulum fidei: nam fortasse illic Christus dum dixit, Qui non habet gladium, emat illum non aliud significare voluit, quam calamitatē, quæ illis imminerebat. Quare Petrus, qui de gladio materiali illud intelligēs auriculā Malchi amputauit, culpatus fuit. Nihilominus probe etiam ad propositum adaptatur. Quare nunquam nisi causa fidei regna per pontificem mutata sunt: hac enim de causa Stephanus Papa transtulit imperium à Græcis ad Germanos, vt patet, cap. Venerabilem, de electione, & ca. Licet, de foro competenti. Et Innocentius. 4. Regi Portugallie regni administrationem interdixit, vt in cap. Grandi. de supplicanda negligentia prælatorum. libro sexto.

Oportet autem discrimē inter hanc & duas præcedentes conclusiones exemplis aperire. Quauis enim rex alijs iniuriarum generibus, citra periculum fidei, regni gubernacula administraret, nihil ad Papam, nisi per viā correctionis fraterræ. Si verò, vt verbigratia dicamus, aut leges in detrimentum fidei Rex Christianus conderet: scilicet, sacramentis, vel quomolibet religioni Christianæ aduersas, Aut si Papa Concilium indiceret, quod Rex contra ius & fas impediret, aut si hæreticis, infidelibus uè fidem nostrā oppugnātib; aut schismaticis suppetias iret, aut aliam quauis perniciē, vel sedi Apostolicæ vel Ecclesiæ obmo-

Nicolaus Pontifex.

Glossa cap. Omnes. 22 dist.

Extrauag. Vnam sanctam de maior. & obe. Luca. 22.

Exempla

liretur, tunc Papa posset non solum spirituali, verum etiam temporalis gladio aduersus eum agere.

Sed arguis primò cōtra, Nōne satis esset gladio spirituali, nēpe, anathematis aliarūq; censurarū fulmina in illos iaculare? videtur enim nō alia habere arma: nam vt Paul. 1. Cor. 10. ait, Arma militiæ nostræ nō carnalia, sed spiritualia sunt. Respondetur quod non satis fuisset ecclesiæ consultum, nisi rebus eius per potentatus seculares afflictis, dum arma spiritualia nō sufficiunt, temporalis quoq; gladio possit illos vrgere: quia tunc non haberet vim prorsus coerciuam, qualis est illi necessaria.

Sed rursus quis forsā sciscitetur, vtrum in eiusmodi euentibus posset Papa illic, prætermissō spirituali gladio temporalem eximere? videtur enim posse, quia vtrumque habet ex æquo. Respondetur id nec decere, nec licere nisi præsentaneum esset in mora periculum, quoniam via ordinaria Pontificis est pastorale baculum: gladius verò secularis est extraordinarius. Debet autem via ordinaria antecedere, neque gladio uti temporali, nisi ingruente, exigenteque necessitate: videlicet, dum vires spirituales expertus, cognoscit illas non esse ad rem satis. Imò verò nisi esset in terris proprijs, quarum est temporalis dominus, ad illas defendendum, in reliquis non concedet Papam per se bella gerere, sed quando vnus princeps est Ecclesiæ, aut fidei rebelis & iniurius, alteri debet Principi armorum negocium exhibere. Eatonus enim verum est quod ait Paulus, arma militiæ Christianæ non esse carnalia. Quauis legitimus sensus sit de bellis, quæ quisque aduersus demones, & propriam carnem sustinet.

Quia verò diximus, leges, quæ fidei essent noxiæ, posse Papā abrogare, intelligendū est, quando apertā afferet pestē. Nam illa lex Principū, vt testamentū, nisi quinque testibus confirmatū non valeat, non prorsus verbo scripturæ sacrae Matth. 18. & Ioan. 8. contradicit. In ore duorum vel trium stat omnè verbum: illud namq; intelligitur vbi synceritas humani generis effloreret: quoniam vbi adeo est corrupta humana fides, nil illi verbo repugnat, plures exigere testes: quia lex illa Euāgelica illud non vetat. Idē, lex, quæ in deceptione in tramidiam iusti pretij non permittit actionem, vt. 1. 2. C. de rescinden. venditio. & cap. Cum dilecti, & cap. Cum causam. de emptione, & venditione, non est iustitiæ contraria: quia non absoluit deceptum in foro conscientia, sed solum intendit sopiri lites. At verò si Rex legem

Obiectio.

Dilatatio.

Nota omnino.

Leges fidei noxiæ potest. Papa abrogare.

Nota.

legem se rret, vt possessor male fidei præscreberet, illa esset tum contra cōscientiam, tum plurium fraudū dolorūq; nutrix: quæ ideo esset per pontificem abroganda: sicuti merito abrogata legitur. cap. Vigilanti. & cap. fina. de præscriptionibus. Atq; idē de alijs id genus, quas conderet pessilentes. ¶ Primi ergo argumenti solutio ex superioribus facili colligitur. Potestas enim civilis & ecclesiastica duæ sunt distinctæ: vt dictū est: Christus autē solā ecclesiasticam instituit sub vno capite vniversi orbis: civilem verò à iure diuino & naturali derivatā reliquit, vt vniciq; regno suū esset caput: sed voluit civilem sic subordinatā esse ecclesiasticā, vt eius iura non aduerfarentur fidei: & legi quam ipse prædicauit: atq; hac ratione Pontifex est vniciū caput omnium Christianorū regum. Et ille est sensus Pauli dicentis, omnes Christianos esse vnum corpus Christi mysticum. Nam de infidelibus nihil amplius ad papā spectat, quā fidei concionatores ad ipsos mittere, qui eis more & ordine legitimo fidē persuadeant. Sed de hoc nihil ad locum præsentem, neq; de imperatore, an sit vnus totius orbis: quod libro quarto. De iustitia & iure, copiose tractauimus. ¶ Ad secundum verò factis respōsum est, Christū non assumpsisse regnū nisi spirituale, & de temporalibus, quātum ad illud erat necessariū. Et hoc est, quod citata testimonia sacra docent.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Solu. 3. ar.

Obiectio Dilutio.

¶ Ad tertiu deniq; respōdetur, q̄ canō ille, Qui cūq; litē. i. questione prima, abrogatus est, vt bene ait Glossa q̄ multis decretis probat, vt cap. Si duobus, de appellatiōibus. & 2. questione sexta. can. Non ita. ac pluribus alijs. Est enim ille textus non sacra determinatio ecclesiasticā, sed Theodosij imperatoris, qui voluit se erga sedem Apostolicā pientissimum exhibere. Iam ergo nunc tēporis in causis civilibus nulla est appellandi necessitas ad ecclesiam.

¶ Quod si arguas. Omnium peccatorum papā esse iudicem: respondetur, hoc esse verum in foro spirituali, sed in foro exteriori nō nisi causarum ecclesiasticarum, civiles autem per iura civilia sunt iudicandæ, nisi dum inter reges iuribus omnibus civilibus consultis conueniri non posset: tunc enim Papa per viam correctionis fraternæ posset se in mediū inducere, iuxta tenorem cap. Nouit. extra de iudicijs.

ARTICVLVS II.

Vtrum clerici sint à potestate civili exempti.

Vperiore articulo adnectitur disputatio de exēptione clericorū: apparet enim neque in suis esse personis neq; verò in suis bonis exēptos. Primum, quia si expediret illos ea libertate donari, Christus in euangelio id admonuisset, & tamen nullus est in Euangelio apertus locus quo eximantur.

Partis negatiuæ argum. 1.

¶ Secundo arguitur, Clerici quamuis sint sacrorum ministerio addicti, nihilominus sunt veri ciues: ergo tenentur legibus Reipublicæ quatenus ecclesiasticis officijs non obstant, obtemperare: & eadē ratione onera eiusdem Reipublicæ, vbi bonum publicum id exegerit, sustinere, ergo neque in personis, neque in bonis sunt exempti.

2. Argum.

¶ In contrariū est quod potestas spiritualis, vt dictum est, civili est superior: ergo per se est sufficiens, neque civili subiecta, atque adeo est exempta.

Pars affirmatiua.

¶ De hac quæstione partim cum hæreticis lis nobis est, & partim inter catholicos non factis conuenit. Ad quam ideo quæstionem sex conclusionibus respondetur. Prima sit generalis aduersus hæreticos. Negare clericos esse vllō iure vllōque pacto exemptos à potestate civili: est error condemnatus, tum contra Iōannem Wicleff in cōcilio Constantiensi, tum etiam contra Marfilium de Padua, & Ioannem de Landino per Extrauagantes Ioannis. 2. 2.

Decisio articuli.

1. Conclusio

Error Vuit cleff eodem natus.

Primus error.

Qui quidem quatuor errores sustinebant: primum, scilicet, quod cum Christus soluit tributum, hoc non fecit liberalitate & condescensione sed necessitate coactus. Secundū quod ad imperatorem spectat corrigere papam & instituire. Tertium, quod vnus sacerdos maiorem habeat auctoritatem quā alius, ab imperatore emanauit, & sicut illam auctoritatem contulit, potest tollere. Hi, inquam, errores locis citatis damnati sunt. & 1. questione prima per totam, & capit. Non minus. de immunitate ecclesiarum, & cap. Quoniam. de censibus libro sexto, & multis alijs canonibus, quos operosum esset percensere. Solum ergo est nobis explorandum, quo nam iure eiusmodi exemptio nitatur.

Secundum.

Tertium.

¶ Secunda conclusio. Aliquam esse iure diuino clericorum exemptionem à potestate civili, constantissimum est: nempe, in creandis Episcopis, & sacerdotibus, & in distribuendis dioecesibus & paræcijs: & in litibus inde emergentibus, atque in id genus alijs. Probatur. Potestas ecclesiastica, vt superiori articulo præfati sumus, est non solū à civili distincta, verū & ea superior: ergo saltē in causis, quæ merè eccle-

2. Conclusio.

Ratio conclusionis.

Ecclesiasticæ sunt, nihil à civili pendet, atque adeo nullatenus hac ratione civili subiicitur.

2. Argum. ¶ Secundo arguitur. Potestas civilis, vt illiciti dem dicebamus, à sola republica originē trahit, seu potius, à Deo per rempublicam: potestas verò ecclesiastica est à Christo immediate Petro collata dum dixit Matth. 16. Tibi dabo clauēs regni cælorum. Quodcunque ligaueris super terram, &c. & Ioannis vltim. Pasce oues meas: ergo potestas ecclesiastica quātū ad suas proprias causas nullatenus à civili deriuata est, atque adeo neque illi subordinatur.

Matth. 16. Imò verò ē conuerso, vt Innocentiū in capit. Nouit. de iudicijs, ait, in spiritualibus Papa est supremus pastor non solum clericorum, verum & omnium secularium, nemine excepto. Quare seculares Principes cohibiti sunt iure diuino de illis causis iudicare, sed ab Ecclesia sunt iudicandi, iuxta verbum Pauli. 1. Cor. 2. animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, spiritualis autem iudicat omnia ob id quæ apostoli sola Christi auctoritate, nulla, à Principibus secularibus expectata, munere Apostolico fungebantur. Quo fit, vt si modo Principes aut alij inferiores magnates potestate fungantur præsentandi Episcopos vel alios sacerdotes ad sacerdotia ecclesiastica, totum habeant ex indulto & priuilegio Ecclesiæ.

Ioan. vlti. Quoniam, vt ait Caietanus in Apologia de potestate Papæ, capit. 27. non sit principibus neganda illa tyrannidirectiō potestas, quam iure naturali & gentium habent, etiam in rebus ecclesiasticis. Etenim si (quod absit) Summus Pontifex, vel Episcopi ecclesiastica bona manifesta tyrannide dissiparent, & sacerdotia in perniciem Ecclesiæ prouiderent, possent principes possessiones prohibere, & ecclesiæ ipsi cōtra huiusmodi pestem adiutrice manus porrigere. His tamen euentibus exceptis conclusio est verissima. Et confirmatur tertio ex verbis & facto Magni Constantini in Synodo Nicena, quam historiam Rufinus libro decimo, Ecclesiasticæ historiæ capitulo secundo refert. Et Gratianus Cano. Continua. vndecima quæstio prima, citat: nempe, quod cum episcopi ei libellos causarum obtulissent quæ inter ipsos agitabantur, respondit, Deus vos constituit sacerdotes, quibus & potestatem dedit de nobis quoque iudicandi: & ideo nos à vobis rectē iudicamur vos autem iudicari ab hominibus non potestis. Quæ quidem verba quāuis (quia non sunt nisi Cæsaris) non habeant diuinam auctoritatem, est tamen verissimum instructum à Syluestro & alijs sanctis patribus illa protulisse. Accedit & capit.

Innocent. ¶ Tertia conclusio. Quod res, & bona clericorum sint à potestate civili libera, non planē constat ex iure diuino. Nam in primis, quod Glossa prædicti cap. Quoniam, & Gratianus. Cano. Tributum. 23. quæst. 8. Ex Genef. 47. in illis confirmationem adfert, videlicet t Ioseph omnē terram Pharaoni præter terram sacerdotum subiecisse, ad confirmandum ius diuinū, non ita multum confert: nam sacerdotes Egypti non erant propriè sacerdotes, vt nostri, quia neque vera ministrabant gratiæ sacramenta: imò neque verum Deum colebant: quare solo iure gentium erant exempti. Tametsi in lege naturæ, vbi veri Dei cultus vigeat, radius ille fidei tunc reuelatæ admoñebat sacerdotes institui. Ius ergo diuinum hoc ex Euangelio est perpendendum.

Matth. 17. ¶ Est autem ad hoc propositum adduci solitus locus ille Matth. 17. vbi cū didrachma à Christo fuisset exactū, ait Petro, Reges gentium à quibus accipiūt tributum vel censum, à filijs suis, an ab alienis: Et respōdit ille: Ab alienis: vnde intulit Christus, Ergo liberi sunt filij. Vt autē nō scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscē, qui primus, &c. Hinc ergo colligi solet Christū clericorū libertatem, etiam quoad tributa, pronuntiasse. At verò diuus Thomas. 2. Sententiarum, distinctione. 44. quæstio. 2. artic. 2. scilicet Bo-

3. Conclusio.

Glossa cap. Quoniam.

Autoris ratio.

Matth. 17.

Loci Matt. declaratio.

S. Th. super illud ad Roman. 13.

Historia Ioseph.

2. Argum.

Matth. 16.

Ioan. vlti.

Innocent.

Pau. 1. Corinth. 2.

Principum aliqui sunt patroni ecclesiæ priuilegio pontificum.

Nota casu.

Ratio tertie conclusio.

Constantini Cæsaris verba.

4 *Conclus.* pum compensant, qui administrationi civilis reipublice insudat. *Quarta conclusio.* Persona ecclesiastica neque iure diuino neque humana sunt omnino à legibus civilibus exempte. *Ratio cōcl.* Probat, Clerici non obstante clericatu sunt ciues Reipublice, & eius membra: sed reipublica civilis non gubernatur, nisi legibus principum: ergo quatenus prædictæ leges ad pacem & tranquillitatem Reipublice spectant, clerici tenentur eis parere. Alio qui clerici Hispani non magis tenerentur legibus Hispanis obtinere, quam Gallicis, quod est falsum. Enimvero si rex pretia frumenti, aut olei, aut quarumcunq; rerum lege moderetur, clerici carius vendentes mortaliter delinquant, & ad restitutionem, sicuti laici tenentur. Et idem est de multis alijs legibus. Tametsi à poenis iuris, quæ sunt corporales, sint excepti. Non enim clerici propter homicidia vel furta suspenduntur. *Sed* dubium est, utrum transgressores legum civilium sint ab ipsis principibus & iudicibus secularibus iudicandi & puniendi. Et ideo adhibetur quinta conclusio. Quod personæ ecclesiasticæ non sunt ad seculare iudicium deferendæ, sed sint ab huiusmodi iudicijs exemptæ non expressè constat esse de iure diuino: licet maior sit æquitas quod personæ eximantur, quàm quod earum bona secularia. Imò quod personæ eximantur est iuri naturali & diuino maxime cōsentaneum. Probat, cōclusionis prior pars, quia in euāgelio nullum tale testimonium reperitur expressum. Et ideo adduci illud psal. 104. Confuevit, Nolite tangere Christos meos. Veruntamen verbum illud in sensu literali non adaptatur solis clericis Euangelicis: nam & reges sunt uicti, quod Christorum nomen sonat. Et peculiariter videtur illic Psalmista de prophetis loqui, & de omnibus patriarchis. Neque aliud volebat Deus illic explicare, quàm quod nulla suis ministris irrogaretur iniuria: esset enim atrocior, quàm quæ priuatis personis impingitur. Quare licet possit ad clericos applicari, non tamen est in sensu literali testimonium diuinum exemptionis illorum, quandoquidem nulla illic fiebat mentio de administratione iustitiæ. *Secunda* verò pars probatur. Cum iure diuino sint ecclesiæ ministri cōstituti, eidem iuri proximè esse videtur, ut ne queant à iudicibus secularibus euocari: nam per id maximum obijceretur illis impedimentum, ne idoneè possent ministerijs ecclesiasticis vacare: nemo enim potest duobus dominis seruire. Qua de causa ait Pau. 2. ad Timotheum secundo. Nemo militas Deo implicat se negotijs secularibus. Secundo, quia cum in causis

Clerici videntes frumētū contrapragmaticam peccant.

5. Conclus.

Psal. 104.

Ratio. 2. partis conclusio.

Pau. ad Timoth. 2. Ratio. 2.

ecclesiasticis, ut dictum est, iure diuino sint à foro seculari immunes, contingere sepe possunt, ut simul cum illis causæ etiam seculares concurrerent: quare cum tunc ad diuersa tribuna lia euocarentur, perplexi essent cui nam iudicium deberent esse audientes. Ad tertio, quod non esset decorum, ut ministri ecclesiæ, qui pastores sunt, secularium etiam iudicium & regum, tanquam rei coram ipsis sisterentur. *Imò* verò quartum argumentum etiam videtur, quod cum potestas civilis & ecclesiastica sint omnino distinctæ, ut supra diximus, necesse est, ut quemadmodum vtraque suos habet ministros, ita vtriusque ministri habeant suos distinctos præpositos: absurda enim esset nimium confusio si episcopi, qui principes in spiritualibus habent iudicare, ab ipsis in secularibus vicissim iudicarentur: plurimum enim inde ecclesiastica auctoritas tum obscuritatis tum detrimenti contraheret. Quæ utique de causa Aposto. 1. Cor. 6. Christianos interdictos curauit, ne apud ethnicos causas suas tractaret. Audet enim, inquit, aliquis vestrum habens negotium contra alterum iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Tametsi ad Roma. 12. admonet, ut sint suis potestatibus subiecti. Quare non negat, quin si Christianus conueniretur coram principe ethnico, cui erat subiectus, cōpareat, sed admonet ut lites euitent, ne actores sint coram ethnicis. Atque hanc conclusionem verba illa Magni Constantini Cæsaris in supra citato, cap. Continua. 11. quaestione prima, multum corroborant, quibus sacerdotes Deos appellat, à suo tribunali exemptos. *Sexta conclusio.* Quæuis clericus neque in suis personis neque bonis essent iure diuino liberi, nihilominus Papa potuit, etiam incōsultis principibus, & debuit eos ab eorum exactionibus & foro excipere: cui quidem exemptioni principes contrauenire nequeunt, nisi ad vim repellendam, sicubi forte eiusmodi priuilegia in tyrannidem vergerent. Probat, Potestas ecclesiastica ut diximus, est per se sufficiens, à civili independens, ergo potest per se condere leges, quæ suæ administrationi sunt, vel necessariæ, vel congruentes: exemptio autem clericorum non solum est congruens, verum certè moraliter loquendo ad debitam ecclesiæ administrationem necessaria: ergo illos potuit & debuit eximere. Quod enim quantum ad personas fuerit necessaria, iam probatum est. Sed quantum ad bona etiam probatur illa superior ratione S. Thomæ: nam cum tributa & vestigalia regibus ad suam ipsorum sustentationem pro laboribus, quos in administratione Reipublice perferunt, exoluantur, & clerici non minores

Ratio. 3.

Ratio. 4.

Paul. 1. ad Cor. 6.

6. Conclus.

Ratio conclusio.

Bona clericorum exempta.

DISTINCTIO vigesima sexta. De sacramento coniugij institutione & veritate

cramenti coniugij institutione & veritate

Vemadmodum ordinis sacramento procreandis Dei filijs secundum spiritum idoneum est, ita & matrimonium propagando generi nostro necessarium. Est enim non qualecunque inuentum, neque aut iure gentium, aut civili positum, sed vinculum natura magistra eiusque parente Deo præcipiente institutum: ante peccatum quidem in officium, post verò in remedium. Legitur enim in Genesi, quod Adæ prius de terra plasmato Euam, quæ de eius latere Deus efformauit, in adiutorium adiunxit. Ob idque spiritu Dei ille afflatus, Hoc nunc os, inquit, ex osibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quibus Deus & mandatum adiecit dicens, Crescite, & multiplicamini. Vbi August. super Genes. No video, inquit, ad quod aliud adiutorium mulier data sit viro, si generandi causa subtrahatur. Sed quia concupiscentia, quæ ante peccationem profusus obediens fuit post lapsum exorbitare a recto

E 3 cœpit,

11. q. 1. per totam.

Bonifacius 6. Quæquæ de censibus in. 6.

Urbanus.

Nota.

Negligentia prælatorum. Prætores cōmittunt.

nones operas rei ecclesiasticæ impendat, & qua fit recompensatio, ut alia tributa ab eis non exigantur. Atque hæc conclusio fundamentum est canonum, ut. 11. quaest. 1. & aliorum, quibus clerici eximuntur. *Per* hæc ergo exponendum est & temperandum verbum Bonifacii Ca. Quamquam, de censibus in. 6. nempe, quod personæ Ecclesiasticæ cum suis bonis sint iure diuino exemptæ, ut intelligatur primum in rebus & causis Ecclesiasticis: mox quantum ad personas est maxime iuri diuino consonum. Caterum quantum ad bona secularia, quod Papa per potestatem, quam diuinitus suscepit, potuit & debuit clericos eximere. Fuit enim Priscum, ut ait Urbanus Cano. Tributum, 23. quaest. 8. & quod clerici de bonis, non quidem Ecclesiasticis, sed secularibus, quæ possidebant, tributa soluerent, sed postea omnia fuerunt exempta præter illa, quæ per negotiationem acquirerent, ut præfatum Ca. Quamquam, affirmat. *Iam* verò in eiusmodi priuilegijs Ecclesiasticis & exemptionibus obseruandis primum potestas Ecclesiastica obnubilatur. Cui rei causam negligentia prælatorum suggessit, qui iusto remissius clericorum crimina vitiosum. Sed tamen ex altera parte prætores etiam nonnunquam exorbitant: nam licet clericali quæ vim reipublice civili videantur obijcere, rex est qui debet suæ reipublice cōsuleri, admonendo Summum Pontificem, ut remedium adhibeat. Verbi gratia. Si clerici prime tō furæ impune sanguinem passim fundunt, & cædes faciunt, deberet ad sanctam sedem recurrere. Et quando Papa nollet providere, posset Rex sese protegere. Sed tamen prætoribus, quando leges durant, nefas est eas non seruare. Præsertim, quod quamuis rex potestatem habeat vim repellendi, non tamen semper liquido constat, an in facti contingetia, vis vere illa sit, quæ vis iudicatur. Et in re dubia Ecclesiastica est iudex. At de ijs que ad concursum duorum magnorum luminarium spectant, hæc præca sufficere oportet: oportet enim seruum, plura tunc re quam loqui.

Text. Cap. 1.

Genes. 2.

Augustinus

coepit, idem ipsum matrimonij vinculum in remediū permansit, vt genitricē naturā a culpa exciperet. Vtriusq; enim sexus infirmitas (vt ibidē subdit Aug.) propendens in ruinam turpitudinis, rectē excipitur honestate nuptiarū, vt quod sanis possit esse in officiū, sit ægro tis in remedium.

August.

Cap. 2. Illud autē conjugale præceptum, tanquā naturę necessariū, suū etiā semper vigorē retinet, vt quoties humanū genus fuerit periclitatū, nuptiarū beneficio reparatur. At verō vbi generis propagatio abundat, quia Dei prouidentia est, vt nō defint, qui rei vxorię operas impēdant, præceptio hæc minimē castitatis virginitatiscq; votū auersatur, imō singulis liberū est sancta hæc consilia sequi, iuxta verbum Pauli, Volo omnes vos esse sicut me ipsum, sed vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verō sic. Dico non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permanerint, sicut & ego.

1. Cor. 7.

Cap. 3. Mentissimo ergo heresis damnati sunt Tatiani & Encratitæ, & quicunq; Martionem & Manicheū secuti conjugalem torum, ceu rem illicitam & absurdam, repudiabant, contra decretum Pauli, Virgo nō peccat si nubat. Hoc enim ceco errore, vt natura nostra, quā Deus bonam condidit, absumeretur & periret contendebant. Quos ideo spiritu prophetico Paul. ad Timot. vi-

1. Cor. 7.

1. ad Timothe. 4.

tuperabat, & vt ab illis caueremus, admonebat. In nouissimis enim, inquit, tēporibus, quidam discedēt a fide in spiritu demoniorum prohibentiū nubere, & iubētium abstinere a cibis, quos Deus creauit. Adeo ergo verum est coniugū torum nō esse prohibitū, vt Dei ope valeat ad meritum apud ipsum.

Cap. 4. Hoc autē coniugij fœdus, quod ab orbe condito originē duxerat, Christus in lege gratiæ in sacramentum instituit, vt coniuges sacramentali gratia sanctificaret. Hæc enim vt induceret religionē, nuptijs cōuiuia interesse perrexit. Nēpe, vt aqua in vinum conuersa illam designaret gratiā, per quam id, quod erat in officium, vbi amor coniugū solis caducis rebus innixus fringere solet & languere, virtutē nouam & vim ad procreandos Dei filios acquireret. Vnde interrogatus Pharisæis, an liceret vxorem dimittere, vetus institutū nouo mandato confirmauit. Ait enim, Non legistis, quia qui fecit hominem e principio masculū & fœminam fecit eos? Et dixit. Propter hoc dimittet homo patrē & matrē, & adhaerebit vxori suę: iam enim non sunt duo, sed vna caro. Quos ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Cap. 4.

10. m. 1.

Mat. 19.

Cap. 5. Signū ergo mysteriūq; hoc sacramentum est duplicis significatus: quippe quod & desponsationem Christi cū ecclesia extrinsecus designat, & gratiam, quam continet,

& intus

ad Eph. 5.

& intus confert. Vnde Apostolus, Sacramentum hoc, inquit, magnum est: ego autem dico in Christo & Ecclesia. Quapropter tum coniugum dilectio amorem, quo Christus Ecclesiam ad mortem vsq; dilexit, representat: tum & commissio sexuum, vnionem, qua nostram sibi copulauit naturam. Quocirca Paul. Vir, inquit, caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ. Et infra. Viri diligite vxores vestras sicut Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Ad hunc ergo conglutinandum amorem hoc gratiæ sacramentum instituit, quæ de eius latere, vnde Ecclesia, sicut Eua de costa Adæ educta est, promanauit.

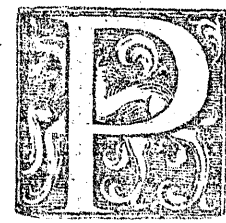
ad Eph. 5.

Cap. 6. At verō quanuis finis matrimonij propagatio sit generis nostri per generationē, tamen consummatio carnalis copulæ non est de essentia: quippe quæ solo spontaneo contractu constat.

DISTINCTIONIS vigesimæ sextæ, Quæstio prima. De sacramento coniugij quatenus est in officium.

ARTICVLVS I.

Virum matrimonium sit hominibus naturale.

Ostrēmum deniq; Sacramentorū est matrimonij, vt quod minimū quā reliqua spiritualitatis habet. Sortitur autē amplissimā disputationis suppellectilem: quæ ideo materia per distinctiones, non pauciores, quā decem & septem decurrit. Est autē tractatus tripertitus, in quinq; enim distinctionibus vsq; ad trigessimā protenditur sermo de eius causis, quibus innitur & perficitur: nēpe de cōsensu & eius qualitatibus & conditionibus. In tribus subsequentibus vsq; ad trigessimā tertiam de bonis coniugij, quibus res vxoria excusatur, ac de legibus, quæ ad eius vsum attinent. Ac demum in nouem vltimis vsq; ad quadagesimā secundam de impedimentis, quibus coniugij vel ne fiat cohibetur, vel etiam celebratū dirimitur.

Tractatus tripertitus.

¶ Igitur vt ad præsentē distinctionē descendam, quæuis sacramenta oia sint sacramenta fidei, quæ supranaturale donū est, tamē quædam sic sunt soli fidei, vt omnino sint supranaturalia, vt baptismus, cōfirmatio, eucharistia, &c. Alia vero sunt, quæ admixtū quidpiā habent naturæ, vt poenitētia, quæ de malefactis natura docet, quæ vtiq; ratione diximus esse virtutē, cui natura præter lumē fidei & institutionē sacramenti inclinationē tribuit. Pari ergo modo coniugium habet qd sit tū officiū naturæ, tū sacramentū. Et ideo licet initialis quæstio in ceteris sacramentis sit de eorū ratione sacramentali, tamen sicuti in materia poenitētię disputatū est, prius de ipsa sub ratione virtutis, & deinde sub ratione sacramenti: ita præsens distinctio duas exigit quæstiones: vnā de officio, atque alteram de sacramento matrimonij.

Nota.

¶ Quæritur ergo priūm, an matrimonium sit hominibus naturale, & arguitur a parte naturæ. Ius naturale, vt instituitur, & ff. de iusti. & iur. habetur, est quod natura oia animalia docuit: in cuius exemplū subditur, maris & fœminę cōiunctio, quæ fit generationis causam: brutis autem animalibus nō est cōiunctio maris determinatē ad hanc fœminā, instar matrimonij, sed promiscuus temerariūq; concubitus: ergo matrimonij quod est vinculum inter certas personas indissolubile, nō est de iure nature: quandoquidē concubitu vago, vt patet in fornicationibus, posset humani generis propagari. ¶ Secundo arguitur. Ad id natura propensius inclinatur, quo amplior charitas & amicitia custodiri potest: sed si mulieres essent viris omnibus communes, & viri vicissim mulieribus, qui promiscuē generarent, vt Socrates

Partinega tiue. 1. ar.

2. Argum.

Socratica respública.

crates, referente. 2. Polit. Aristotele, rempublicam instituebat, amplior esset & protensior amicitia: quando quidem non esset distinctio inter meum & tuum, quæ pronomina amicitias dissoluunt, sed vnusquisq; seniorum quemcumq; iuuenem appellaret filium, & iuuenes omnes maiores patres: vnus de dictis. 1. can. Ius naturale. communis omnium possessio, & omnium vna libertas asseritur esse naturalis, ergo appropriatio vxoris per matrimonium non est de iure naturæ.

3. *Argum.* Tertio. Ius naturale, vt eod. can. auctor est Ildorus, omnium est nationum commune: sed vt. 1. lib. de inuentione testatur Cicero. homines in principio syluestres erant, neq; nuptias celebrabant legitimas, neq; certos quisquam inspiciebat liberos: ergo matrimonia non sunt iure naturæ instituta.

Pars affirmatiua. In contrarium autem est illud Arist. 8. Ethic. Homo magis naturaliter est animal coniugale, q̄ politicum: est aut, vt ibi docetur, politicum & ciuile: ergo & coniugale, atq; adeo coniugium est iuris naturæ.

Decisio ar. Naturalis ordo exposcere hic videbatur, vt à nomine & de finitione matrimonij exordium sumeremus. At tamen ob prædictam causam: quia, scilicet, & officium est, & sacramentum, ex istis prius expositis conditionibus commodius deinde potest tam nomen elici, q̄ definitio. Præterquam qd sentent. Magist. interpretes in sequen. distinct. hæc ponunt, quorum ordinem inuerrere nolumus.

An matrimonium sit licitum. Vtrum vero matrimonium sit licitum, quod hæretici negant art. 3. inter agendum de officio coniugali contra ipsos constituetur. Nunc autem ad naturam matrimonij expendendam eius causam exploramus: videlicet, vtrum sit à natura inditum. Neq; verò interrogamus: vtrum coitio maris & foeminae causa generationis sit naturalis: quoniam neq; hoc in dubium euocari potest, eo quod affectus instinctusque naturæ in rebus eaducis & corruptioni obnoxij, sit per generationem speciem propagare. Sed quod hic disputatur est, vtrum inter animalia hoc sit hominibus peculiare, & suapte natura inditum, vt ad illud officium destinati mas & foemina non do indissolubili coniungantur. Hoc enim, vt dist. sequenti patebit, matrimonij nomine intelligimus.

Naturale dupliciter dicitur. Ad quam utiq; questionem sub distinctione duabus conclusionibus respondetur. Naturale enim dupliciter dicitur, vno modo prout distinguitur contra liberum, quod, scilicet, ex principijs naturæ quadam necessitate prouenit, vt igni moueri sursum, & graui deorsum.

tur, à quo alij abstinent. Alio modo aliquid dicitur naturale quia ad id natura inclinatur & instigatur, tametsi per liberum arbitrium compleatur, quemadmodum cibum sumere, & virtutum officia exercere, ad quod rationalis natura stimulat naturalia consentur.

2. Conclus. Sit ergo secunda conclusio. Matrimonium hoc modo est naturale, vt distinguitur contra ius humanum & gentium: non enim est quoddam inuentum ex hominum condictione, sicuti tributorum leges, aut alij ciuiles, nec sicut possessionum diuisio iure gentium introducta, sed res ex naturæ instinctu profecta. Probatur. Prima causarum, vt Aristote. 2. Physico. sapienter docuit, ex qua naturæ opera perpenduntur, est finis, eo qd Deus & natura quicquid agunt, in finem aliquem referunt, non enim, vt Democritus aiebat, molares dentes obtusi sunt, & anteriores acuti, aut planta pedum plana, ratione materia, sed certe ratione finis: quia id aptæ manducationi & ambulationi congruebat. Neq; pluit temere, sed ad procreanda terræ nascentia, quibus opus est pluuia: unde quia in Aegypto non pluit, diuina naturaliq; prouidentia Nilus sua redundantia terram irrigat. Qua utiq; ratione Albertus Magnus in lib. de animalibus. Plinij Dioscoridisque opinionem refellit dicentium, viperam non nullasque serpentes partu dirumpi. Est quippe fabula quoniam cum natura intendat effectus suos ad perfectum perducere, & conceptio sit propter partum, fit vt quibus dedit concipiendi, dederit & pariendi facultatem. Finis autem concubitus maris & foeminae inter homines, non est prolem in hoc tantum edere, vt sit, & viuat, sed vt debita nutritione & educatione ad perfectum secundum corpus & animam perducatur. Unde, vt eod. loco præmisit Philosophus, filij à parentibus tria suscipiunt maxime beneficia: nempe, esse, alii, & educari. Finis autem hic & intentio naturæ nequiret modo debito obtineri, nisi singulariter vir & vxor arctissimo nexu copulati vicarias operas ad proles nutriendas & educandas sibi prestarent. In aliquibus enim necessarium est opus vxoris, & in alijs mariti: quibus ideo si liberum esset societatem dissoluiere, nequiret proli bene esse consultum: est ergo matrimonium de iure naturæ. Secundo id probatur alia eiusdem Aristotelis ratione. Homines hoc etiam brutis animalibus prestant, quod illa conformatio maris & foeminae non egent, nisi solius procreationis causa: homines verò non solum propter illam, sed & eorum gratia, quæ ad vitam conferunt: habent enim officia diuersa: vxor namq; illa congruunt officia, quæ domi exer-

Ratio conclusionis.

Democritus.

Albertus Magnus.

Filij à parentibus tria suscipiunt beneficia.

2. Ratio ex Aristot.

centur, vt nere, & res domesticas curare: viris autem ea incumbunt, quæ foris exercentur, vt victum procurare, & publica gerere negotia. Unde concluditur, quod cum homo quatenus pars est domus, sit coniugalis, & quatenus pars ciuitatis, sit politicus, quanto domus prior est & ad vitam magis necessaria quam ciuitas, & procreatio filiorum animalibus communior, tantò magis sit natura sua coniugale animal quàm politicum. Eadem deinde conclusio autoritate diuina confirmatur. Vbi enim Deus primum homines plasmauit, marem condidit & foeminam, qui essent duo in carne vna. Imò quauis sacra nos pagina id non docuisset, ratio ipsa naturalis ostenderet, matrimonium esse de iure naturæ. Quin verò marem Deus & foeminam non aliter copulauit, quàm docendo quid nam ius postulare naturæ. Quapropter vt arctius doceret interesse vinculum matrimonij inter homines, quàm societatem inter bruta, etsi in singulis brutorum speciebus marem & seorsum foemellam condiderit, tamen in specie humana vnicum prius hominem de terra plasmauit, ex cuius latere sociam eius foeminam eduxit: non quidem de pedibus, vt esset serua, nec de capite, vt esset domina, sed de latere, vt esset par naturæ cõfors: nẽpe, vt doceret quanta inter eos, non solùm corporum, verum animorum necessitudo esset intercessura, quantoque subinde amore deberent conglutinari. Quo fit vt summus amicitia nexus, qui inter homines esse debet sit coniugalis viri & vxoris. Hoc enim admonitum Adam nobis, imò per ipsum Deus esse voluit illis verbis. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Propter hanc relinquet homopaterem & matrem, & adheret vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc est, quæcumq; alia naturæ vincula huic posthabebit. Unde Paul. quod quæst. sequent. latius differendum est, ad Ephes. 5. permulta inculcatione exagerrat quàm debeat vir vxorem diligere: nempe, sicut Christus Ecclesiã. Propositum ergo quod præcipue in matrimonio contrahendo condecens est, eò tendere debet, vt non propter temporalia caducaque bona, qualia sunt vel dotis amplitudo, vel habitudo formæ, sed propter virtutum honestatem celebretur: alioqui in medio nuptiarum conuiuio vinum: hoc est coniugalis lætitia, deficiet.

Solut. 1. ar. Ad primum igitur argumentum optimè Diuus Thomas per distinctionem respondet. Naturale enim est id, ad quod natura inclinatur: est autem in homine considerare & naturam generis, quod est animal, & naturam speciei, quæ

habet rationem differentia, quæ est rationalis. Genus autem, quia non reperitur nisi contractum per diuersas differentias, non nisi secundum illas inclinatur. Brutis vero animalibus nulla est necessaria coniunctio, nisi solum generationis causa, & ideo simpliciter in omnibus requiritur, vt coercant in actu generationis. Ob idque in illis speciebus, in quibus proles solo subsidio foemellæ nutritur, nulla alia societas maris est necessaria. Sed vbi subsidium maris etiam requiritur (vt in quibusdam animalibus) aliquanto protensior inuenitur societas ad nutriendam prolem in paruum tempus, quo tempore par maris & foemina simul conuiuunt. In hominibus autem, quia non solum nutritio prolis quantum ad corpus, verum & educatio quantum ad animam, & maris & foeminae fauore & opera in longum tempus indiget, non solum coitio ad generandum naturalis est, verum & indissolubile confortium, quæ est matrimonium. Unde in prædicta lege tanquam exemplum naturalis iuris non modo ponitur coniunctio maris & foeminae, quæ brutis etiam communis, sed liberorum successio, & puerorum educatio, quæ naturalem finem matrimonij explicant. Quod si quis morosus redarguat, fornicationem ad procreandas proles sufficere, imò & sæpe ad educandas, respondetur, ad generationem sufficere, sed tamen quò ad educationem quandoque fit satis, est accidentarium. Et præterea habent homines cunctis animalibus secundam conditionem, quatenus sunt animalia politica, qd propter mutuas operas, quibus in re domestica & politica inuicem se mas & foemina iuuant, perpetua egent societate.

Obiectio. Ad secundum respondetur, illam Socraticam rempublicam merito Aristotelem multis nominibus repudiasset. In statu enim naturæ integræ, quando omnibus cura fuisset communia curare, congruus erat illa incommuni rerum possessio. Corruptæ verò naturæ, in qua vnusquisq; non querit nisi quæ sua sunt, optimum fuit ius gentium, quo fuerunt dominia diuisa. Unde licet meum & tuum nunc lites foueant, illis tamẽ exclusis multò peius haberet rerum gubernatio. At quicquid sit de alijs bonis, quæ ad rem præsentem non attinẽt, tamen communis vxorum liberorumq; possessio tam absurdam præ se fert deformitatẽ, vt neque in statu naturæ integræ locum habuisset. Multò enim minor amicitia per illam promiscuam possessionem firmaretur, quàm nunc est quonia vt ait Philosophus, licet omnes complexim possent se appellare patres, & filios, & fratres, nemo tamen singulariter aut diu-

Necessaria indissolubilis societas in hominibus.

Dilutio.

Solut. 2. ar.

Meum & tuum.

3. Conclus

Nota hominis creatio nem.

Vxor ducenda non propter bona temporalia sed propter honestatẽ.

3. Argum.

Pars affirmatiua.

Decisio ar.

An matrimonium sit licitum.

Naturale dupliciter dicitur.

1. Conclus.

sum suum cognosceret liberum, ac patrem, quod etiam in statu innocentie fecerit non esset & tunc ius paternum & uxorium viguisset. Et praeterea in statu naturae corruptae innumera essent incesta inter patres & filios, fratres & sorores, multaque impia bella & rixae inter huiusmodi incertos cognatos: Superuacaneum autem est omnia recensere incommoda, quae eiusmodi rempublicam consequerentur.

Solu. 3 ar. Ad tertium denique respondetur, merito Ciceronem ibidem nationes illas cum bestiis contulisse: quippe quae victu ferino vitam propagabant, & bestiarum more vagantes nihil ratione animi, sed viribus corporis omnia administrabant, & ideo nec nuptias legitimas, nec certos liberos inspiciabant. Quare ex illa corrupta natura nullum sumitur contra nostram veritatem argumentum, nec vult sentire Tullius, quod in toto orbe illa esset corruptio, sed in aliquo forte angulo. Nam ut historia sacra & aliae prophetae tradunt, nullum fuit tempus, quo non fuerit aliqua matrimonij ratio cognita.

ARTICVLVS II.

Vtrum matrimonium semper fuerit maius meatque adhuc sub praeccepto.

MAhemus ergo matrimonium rem esse naturalem, consequitur autem, ut perscrutemur, an ille instinctus naturae vim habuerit praeccepti, vel saltem sit rei huius diuinum mandatum positum, quod etiam nunc permaneat. Et arguitur a parte affirmatiua. Verbum illud Genes. 1. Crescite, & multiplicamini, formam praefert praeccepti, quod nullibi legitur reuocatum imo per Christum Matth. 19. apparet confirmatum ubi ait, Quos Deus coniunxit homo non separet: ergo etiam nunc perseverat.

Partis affirmatiua.

1. Argum. Secundo, praeccepta naturae irrevocabilia sunt quandiuratio eadem iuris permanet: persistit autem eadem ratio multiplicandae speciei, sicut conseruandi indiuidui: ergo sicut praecceptum naturale alimenti ad conseruandum indiuiduum permanet, ita & mandatum coniugij ad propagandam speciem.

Partis negatiua.

2. Argum. In contrarium existere illud videtur. 1. Corinth. 7. Qui non iungit matrimonio virginem suam, melius facit (scilicet, quam qui iungit) consilium autem nullum est validum contra praecceptum, alioquin illud non esset praemio dignum: ergo nunc videtur praecceptum

matrimonij non vigere.

Quaestio praefens nonnullas habet partes: scilicet, vtrum hoc sacramentum fuerit diuinitus institutum, & quando, & an sub praeccepto, & vtrum praecceptum fuerit naturale, & vtrum nunc duret. Ad harum autem intellectum supponendum est, matrimonium institutum esse & in officium, scilicet, ad procreandas proles, & in remedium concupiscentiae, & praeterea sub ratione sacramenti. Est ergo prima conclusio. Matrimonium institutum fuit duntaxat in officium in statu innocentiae ante peccatum. Post lapsum vero hominis illico institutio persistit non solum in officium, verum etiam in remedium. Doctrina est August. lib. 9. super Genes. ad litteram cap. 7. Et Hugo. lib. 2. de sacram. part. 1. Vbi ait August. Vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, recte excipitur honestate nuptiarum. Quaequidem verba magister distinctione praefenti retulit, ubi nonnulli pro, excipitur, substituunt, excusatur, non intelligentes vim verbinam excipi a culpa, idem est quod a culpa, quae esset in actu, per matrimonium excusari. Vnde subdit. Vt quod sanis possit esse in officium, sit aegrotis in remedium. At vero nondum satis inter scholasticos constat, vtrum a Deo immediate, & quibus verbis fuerit institutum. Magister quippe sententiam, dist. praefenti insinuare videtur, illic fuisse institutum, dum dixit Adam, Hoc nunc os ex osibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suae. Quem modum sequi videtur Scotus, dicens, quod indissolubile obligationem instituit Deus per illa verba Adae, Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suae. At Bonauentura sustinens institutum fuisse a Deo immediate: quia illa verba non fuerunt Dei, ait, institutum fuisse per instinctum internum ipsius Dei instigantis Adam, ut illa verba proferret. Ricardus autem distinct. praefent. artic. 1. quaestio. 3. ait, quod factum instituit illud, cum Eua ex costa Adae produxit, sed verbo benedixit, dicens, Crescite, & multiplicamini.

Decisio articuli.

1. Conclusio.

Institutio huius sacramenti quae do.

Scotus.

S. Thom. et communis opinio.

Nihilominus S. Thom. hic & quaest. sequenti. art. 2. & communis opinio, quae etiam est Magistri, si sanè inspiciatur, aiunt illo verbo. Genes. 1. Crescite & multiplicamini, fuisse a Deo institutum, tum etiam praecceptum. Nam et si postmodum cap. 2. modus referatur educationis Euae de costa viri, id tamen pro recapitulatione (vt aiunt) fit: nam quando dixit crescite, iam ambo erant producti.

Probatum conclusio. Matrimonium est ad procrean-

Ratio conclusiois. procreandam speciem ita necessarium, vt ad conseruationem indiuidui alimeta, nisi quod magis est vnicuique necessaria conseruatio sui indiuidui, quam conseruatio speciei: ergo sicut praecceptum naturale est, vt homo ad suam ipsius conseruationem alimentum sumat, ita est illi praecceptum conseruandae speciei: illud autem non alibi expressius habetur, quam in illis verbis, Crescite & multiplicamini: institutione autem nulla alia opus erat, quam ipsa praecceptione: sic enim eucharistiam instituit, Hoc facite in meam commemorationem: ergo illic fuit simul institutum, tum etiam iustum.

2. Ratio. Secundo id probatur. Cum matrimonium non fuerit institutum nisi propter finem propagandae speciei: & illic illum finem Deus expresserit: illic certe sacramentum institutum simul praecepit: ob idque sub forma benedictionis eandem institutionem & praecceptionem expressit: nam Deus nobis benedicere, benefacere est: quare quaecumque rerum procreatio benedictio Dei censetur.

August. 14 de ciui. Dei. Est praeterea doctrina haec Augustini. 14. de ciuitate Dei, cap. 22. vbi ait, Nos nullo modo dubitamus secundum benedictionem Dei, Crescite & multiplicamini & replete terram, donum esse (hoc est, institutionem) nuptiarum, quas Deus ante peccatum hominis ab initio constituit; creando masculum & foeminam.

Creatio illa non fuit institutio sacramenti. Non quod creatio illa fuerit institutio sacramenti, vt Ricardus censet, sed quod fuerint creati, vt con nubio copularentur. Et subdit, Adam autem Deo instigante institutionem matrimonij specificauit, & explicuit. Non quod illa instigatio fuerit institutio; vt Bonauentura intellexit, sed quod instigauit, vt institutionem Dei explicaret dicens, Hoc nunc os ex osibus meis & caro de carne mea, Quamobrem relinquet homo, &c. Non enim opus habebat. Deus institutionem per verba Adae facere: sanè cum longè esset decentius, vt suis ipse verbis illud institueret. Sed illis verbis Adam explicuit institutionem, quam Deus facturus erat dicens, Crescite, & multiplicamini: apparet enim quod verba Adae antecesserint verbis Dei.

Matrimonium statim post peccatum cepit prodesse in remedium. In secundo vero membro conclusionis diximus illico post peccatum coepisse matrimonium prodesse in remedium. Diximus id, inquam, ad eis obuiandum, qui suspicari possent non fuisse positum in remedium vsque post diluuium, quando eadem verba Genes. 9. Deus repetijt, Crescite, & multiplicamini. Nam remedium illico debet occurrere: dum primus illo opus habet. Quare dum Adam primo genuit, iam vsum est matrimonium in remedium

quae ante peccauerat. Quocirca loco citato Scotus & Ricardus, aiunt, institutum fuisse in remedium, cum Deus dixit Euae, In dolore paries filios; & sub viri potestate eris: & viro, Quia audisti vocem uxoris tuae, &c. Attamen verba illa nullam videntur praeferre imaginem instituenti matrimonij, sed maledicendi eius conceptus & partus. Dicendum ergo illud ipsum praecceptum antea, natura integra, fuisse positum, vt cuicumque statui pro erus ratione seruiret: scilicet, ante peccatum, ubi nulla erat concupiscentia, in officium, & post etiam in remedium. Hinc fit, consequens post diluuium non esse positum aliud praecceptum quam prius sed illud repetitum & confirmatum per modum etiam benedictionis propter necessitatem, quae tunc ingruerat sicut prius procreandi humanum genus; quod aquis fuerat submersum. Attamen tanquam verum sacramentum non potuit institui nisi a Christo lege euangelica, de quo quaestione proxima adhibendus est sermo.

Sententia auctoris.

Appendix.

Contra hanc autem conclusionem est argumentum, quo inquiramus oportet, an illud praecceptum fuerit naturae: arguitur enim sic. Instinctus ipse naturalis & delectatio illi adiuncta per se sufficientes erat ad propagationem nostri generis, redundabat ergo praecceptum Dei. Et confirmatur: De alimento sumendo non videtur aliquod extitisse praecceptum: nam illud Gen. 2. praecepit ei dicens, Ex omni ligno paradisi comedas, non videtur in priori membro vim habere praeccepti, sed promissionis, ac si dixisset, Praecipio tibi, vt licet ex omnibus alijs comedas, de hoc tamen ne comedas. Scotus distinct. praefenti non vult admittere, matrimonij praecceptum esse omnino naturale: quia non admittit esse naturale nisi sit vel principium practicum per se notum, vel conclusio euidenter ex illo collecta. Et tamen coniunctio matrimonij per indissolubile vinculum, neque est principium per se notum, neque conclusio inde euidenter illata: nam licet sit euidenter, procreatio nem speciei esse bonam, vidit enim Deus omnia, quae fecit, & erant valde bona, non tamen euidenter colligitur ad id necessarium esse matrimonium, cum quicumque sufficiat concubitus. De hac autem re hoc verum est, quod Scotus affirmat: nempe, non esse ius naturae tanquam principium per se notum, aut tanquam euidentem conclusionem. Nihilominus non est negandum; quoniam simpliciter sit de iure naturae: nam vt in Posteriori. &c. 1. Ethic. auctor est Philosophus, sunt in scientijs euidentiae

Arg. contra conclusionem.

Arg. confirmatio.

Nota.

Scotus.

Scotus.

Aristo.

dentia gradus diuersi, quorum summus est in mathematicis, sed nihilominus non est negandum scientias etiam naturales & morales esse scientias licet non tanta cum euidencia concludant. Cum ergo lex matrimonij sit cognitio quaedam, fat est vt dicatur ius naturale, quod ex principijs nature per se notis efficaci consecutione inferatur, sic scilicet probabili, vt viri eam sapientes inficiari nequeat. Et sane hoc pacto ex fine nutriendae procreandaeq; prolis matrimonij, nodus indissolubilis elicitur.

Ius diuini ¶ Atque eam ob rem cum duplex sit ius diuinum nempe positium, quod nature superponitur, vt sunt sacramentorum mandata & fidei, aliud vero diuinu naturale: praecipuum matrimonij non est prioris, sed posterioris generis. Deus enim non supra naturam, sed tanquam naturae autor & parens illud posuit, cre-scite, &c. tanquam vim instructumque naturae explicans. Quocirca licet Deus ipse praecipuum illud non expressisset, natura nos ipsa obligaret. Tale etiam fuit & illud, Dominum in piscibus maris nam iure naturae per Deum conditae, homo quia rationalis est, suiq; adeo suarumque actionum dominus, dominum subinde aliarum rerum obtinet.

Solut. 1. ar. ¶ Vnde ad prius argumentum modo factum respondetur, quod quauis in finibus nature sufficeret, vt homines non deficerent, qui liberos procrearent nihilominus posset accideret, vt ingruente generationis necessitate peruerfitas hominum nollet generationi vacare, & ideo fuit necessarium praecipuum.

Solut. 2 ar. ¶ Ad secundum eodem pacto respondetur nempe, simile extare naturae praecipuum alimentum sumendi, quatenus fuerint seruanda vitae necessaria. Itaque quauis Deus id non expressisset, natura nos ipsa compelleret sub reatu culpa, quae alioquin in Deum, naturae autorem committeretur. Et ideo non est necesse dicere illud prius membrum. Ex omni ligno paradi si comedere, esse praecipuum, sed permissio-

Ex omni li-gno paradi si comedere. nem: quia non tenebantur homines vt iustos fructus gustare: ob idque nota vniuersalis permissioem solum sonat. Nihilominus illa permissio fuit signum praecipui sustentandi vitam per esum aliorum fructuum.

An etiam nunc praecipuum matrimonij maneat. ¶ De alio membro quaestionis, vt rursus scilicet nunc praecipuum illud permaneat. Bonauentura distinctione praesentis, artic. 1. quaestio. 3. dicit, quod cessante necessitate multiplicandi humani generis cessauit & hoc praecipuum. Alij aiunt, cessasse quando Christus laudauit coelibatum eorum, qui se castrauerunt propter regnum caelorum, Matth. 19.

¶ Nihilominus hic adhibetur secunda conclusio. Praecipuum illud semper ab orbe conditodurat durabitq; vsque in finem sub eodem tenore & vigore. Et est conclusio S. Thomae, distinctione praesentis, quaestio. 2. artic. 2. ad. 1. cui ideo falso a quibusdam contraria sententia imponitur. Probatur primo argumentis duobus in frote quaestionis factis. Deinde, quia hoc est praecipuum iuris naturae ad propagandam speciem: posset autem nunc etiam necessitas generationis accideret: ergo semper manet praecipuum. Nam non est dicendum, quod quando ingrueret necessitas, tunc praecipuum exurgeret, & quando illa cessaret, tunc praecipuum sopiretur. Enimvero praecipuum succur-rendi per eleemosynam extrema patienti, non exurgit tunc nouum quando illa necessitas occurrit, sed semper manet tanquam praecipuum affirmatiuum, cuius natura est, vt obliget semper, sed non pro semper.

¶ Ad huius autem maiorem explicationem notandum, praecipuum vim ex eorum fine esse pendendam: necessitas autem naturalis dupliciter homines inclinavit: modo ad finem cuiusque particularem, vt conseruatio indiuidui, & huiusmodi necessitas obligat singulos ad sumendam cibum, non semper, sed quando & ubi oportet: alia vero est necessitas non singularis, sed toti reipublicae incumbens, & haec non obligat singulos, sed reipublicam in comuni, atque adeo Principes, qui eius sunt administratores, vt necessitas agriculturae, edificatoniae, atque aliarum artium: non enim singuli tenentur esse agricultores, aut edificatores, aut milites, &c. sed vnusquisq; suae professioni vt vnam quamlibet sequitur artem. Sed si forte contingeret, vt aliqua earum artium esset artificibus destituta, tunc Princeps compelleret potest eos, qui essent necessarii, pati ergo modo de matrimonio non singulos, sed collectim reipublicam obligat. Vnde initio conditionibus, quia Adam erat tota reipublica, illi posita est lex, qua quidem filios suos cogere etiam poterat, vt conubia inter se conciliarent, quo illique iusta esset generis facta propagatio. Et patribus legem Noe, suos filios & nepotes potuit compellere. Quando vero illa necessitas non ingruit, prouidentia Dei est, naturae que instinctus & voluntas sufficit, vt non defint qui absque coactione uxoria operam impendant.

¶ Hinc colligitur praecipuum matrimonij licet semper duret in reipublica, nullatenus consilio castitatis esse aduersum. Vtrum vero in omni aeate ab orbe condito virginitas fuerit laudabilis, disputa-bimus dist. 30. quaest. 2.

¶ Sub

2. Conclusio
S. Thom.
Conclusio
Ratio con-
clusionis.
Praecipuum
eleemosynae
Paul. 1. ab
Timoth. 4.
Respublica
opificandi
stipitacogit
possunt, qui
necessarij
principi vi
debitur.
Nota.
Matrimo-
nij praecipuum
castitatis
non aduer-
satur.

Dubium. ¶ Sub lege autem Euangelica, quando iuxta consilium Christi, vt ait Paulus, virginitas celebratur, dubium est, vtum si aliqua natio eo vsque vel peste vel alia calamitate deuastaretur, atque ad eam hominum raritatem esset peruentum, vt periculum immineret, ne genus humanum deperiret, possent cogi etiam sacerdotes & religiosi & sanctimoniales conubia celebrare. Respondetur, quod eos, qui non se voto adstrinxissent, posset deberetque rex cogere. De monachis autem Palud. dist. praesentis, quaest. 3. quosdam refert dicentes, quod etiam tunc non teneretur, nec possent ad id cogi: quia credi tunc posset numerum electorum esse completum, ac perinde finem mundi adesse. At vero opinio haec non est tam verosimilis, qua sua contraria: quoniam quando fit cessatio mundi futura, non est in cognitione humana positum: horam quippe illam nemo scit, nec filius hominis. Et ideo nisi specialis reuelatio affulgeret, ius naturale & commune seruandum esset. Ob idque si casus (qui non videtur possibilis) eueniret, etiam illi, qui se voto castitatis obstrinxerant, ad matrimonia tenerentur: quia votum semper includit conditionem illam, nisi ius naturae conseruandi humanum genus obstet.

Solu. dubij. ¶ Per haec argumenta in capite quaestionis proposita, soluta restant. Concedimus enim cum S. Thoma praecipuum matrimonij non esse reuocatum, sed obligare reipublica, vt expositum est. Cum quo tamen stat vt vnus quilibet singularim possit castitatem vouere.

Solut. 1. ar. ¶ Et eodem modo soluitur argumentum secundum.

Solut. 2. ar.

Solut. 1. ar.

Solut. 2. ar.

Parti nega-
tua. art. 1.

Nota.

ARTICVLVS III.

Utrum usus matrimonij, hoc est, maritalis complexus, sit licitus, atque adeo esse possit meritorius.

Vm potetia sit propter actum, atque adeo matrimoniū propter vsum & matrimoniū, vt dictum est, naturaque; autor Deus instituit, copertum inde sit coniugū conuersione & generationis actū licitum esse. At vero, vt haereticis respondeamus, tertius hic adhibetur articulus. Arguitur ergo congressum illud coniugale non esse licitum. Quidquid rationis vsum corrumpit: quae omnium virtutum fons & origo existit, illicitum est & vitiosum: exuberantia vero sensualitatis, quae in coitu ebul-

lit, eiusmodi vsum absorbet, adeo vt. 7. Ethico. Philosophus asseruerit, impossibile esse hominē illo tunc articulo, aliquid intelligere: ergo ille actus est illicitus. Qua de causa Exod. 19. praecipiebatur populo, qui Deum erat visurus, ne vxoribus se tunc commiscerent. Et Augustinus lib. 2. Soliloquiorum ait, nihil sic deicere animam ab arce virtutis suae, sicut contactum illum corporum, sine quo vxor haberi non potest. Et Hieronymus super Matthaeum, quod refertur. 3. quaest. 2. Cano. Connubia. ait, tempore concubitus praesentiam spiritus sancti non dari etiam si propheta videatur qui officio generationis obsequitur.

Hieronym.

¶ Secundò. Illud quod secundum se est turpe, fieri nequit honeste: sed officium coniugale habet concupiscentiam cum turpitudine coniunctam: ergo nunquam fieri potest honeste.

2. Argum.

¶ Tertio arguitur, quod huiusmodi actus, esse queat meritorius. Ait enim Chrysostomus super Matthaeum cap. 19. Matrimonium etsi utentibus se poenam non inferat, mercedem tamen non praestat: meritum autem non est nisi respectu mercedis: vnde Magister Sententiae ait, quod coniugium non meretur palmam: ergo non est meritorius.

3. Argum.

¶ Quarto. Id quod sine peccato veniali fieri nequit, esse non valet meritorium: sed actus matrimonialis semper habet adiunctam veniale culpam, quia non potest esse sine motu sensualitatis, cuius primus etiam motus est saltē venialis: ergo officium illud non potest esse meritorium.

4. Argum.

¶ In contrarium autem est verbum Apostoli. 1. Corinth. 7. Virgo non peccat si nubat.

Pars affirmatiua.

¶ De hac re nulla inter catholicos est controversia, imò haereticorum dogma adeo fuit absurdum, & humanis conceptibus dissonum, vt ipsum suam proderet falsitatem. Augustinus libro de haeresibus cap. 35. Tatianos & Encratitas facit illius haeresis autores, quod actus coniugalis, atque adeo nuptiae in illum vsum non sint licitae, sed permittae ad vitandas alia peiores absurditates, iuxta verbum Pauli, Propter fornicationem vnusquisque suam habeat uxorem: melius enim est nubere quam vri.

Haereticorum error.

¶ Hieronymus vero lib. 1. contra Iouinianum, Marcionem, & Manichaeum Tatiano antiquiores, inuentores eiusdem erroris refert. Et Tertullianus aduersus Martionem de eodem errore eum reuincit. Atqui Guido Carmelita Armenis etiam eundem adscribit: quippe qui aiebant, quod si primi parentes nostri non peccassent, nunquam ad generandum coisissent sed aliter genus nostrum multiplicaretur: scilicet, per creationem singulorum hominum. Sed

Hieronym.

Tertullia.

Guido Carmelita.

Armenorum error.

Sed propter peccatum, aiebant, mutatā fuisset propagationis formam per generationem. Quā utique ratione appellati sunt Adamiani. Eorum hæresim refert lib. de bono conjugali August. cap. 2. quam reprobatur. Occasionē errandi inde nacti sunt, quod primus parens ob scœnū motū non nisi post peccatum sensit. Hanc phrenesim suscitavit postmodum tempore Innocentij tertij Almaricus quidam Parisiensis doctor. Atque hic error est, quē idem summus Pontifex ca. Damnamus, de summa Trinit. & fidē catholica. insinuat dicēs. Reprobamus etiā & condemnamus peruersissimum dogma impij Almarici, cuius mentem sic pater mendācij excæcavit, ut eius doctrina non tam hæretica, quā insana sit censenda.

1. Conclus. ¶ Contra hos ergo vefanos errores duæ statuantur orthodoxę conclusiones. Prima. Negare complexum conjugale licitum esse fuisseque necessarium in statu naturę integrę est non modō impietas aduersus scripturam sacram, verū & stupida dementia aduersus naturę lumē. Probatur primū ex verbo dñi Genes. 2. Non est bonū hominē esse solum, faciamus ei adiutoriū simile sibi. In quē locum August. lib. 9. super Genes. ad literā cap. 7. Nō, inquit, video a d quod aliud adiutoriū mulier facta sit viro, si generādi causā subtrahitur. Imō verō dominus ipse Matth. 19. & Marci. 10. interrogantibus Phariseis, an liceret vxorem dimittere. Non legistis, inquit, quia qui fecit hominem ab initio, masculinū & fœminam fecit eos: Et dixit, Propter hoc dimittet homo patrem & matrē, & adherēbit vxori suę, & erunt duo in carne vnā, vbi indissolubilē matrimonij nexum illic constitutum fuisse declarat. Et clarum est illa verba ante peccatum fuisse prolata. Quare in statu innocentie eadem fuisse generatio. Item, dicere quod præter Adam alij essent creādi homines, est contra illud Ecclesiast. 8. Qui viuunt in æternum creauit omnia simul, quasi dixisset non alia amplius creaturus, præter animas racionales, quæ de materia per generationem educi nequeunt. Præterea, natura per peccatum, in officijs naturalibus nō est mutata, ut patet in nutritione, & in alijs ergo si nunc species nostra, veluti aliæ vniuersorum animalium, per cōmitionem masculi & fœminæ propagantur, manifestum est hoc esse naturale opus, atque adeo simile in statu naturę integrę fuisset.

Argumentū cōtra alios hæreticos. ¶ Deinde contra alios hæreticos dicentes, illicitam nunc esse generationem, fit argumentum, quod Deus creauit naturam nostrā tum in suis naturalibus bonam, tum & ad suam fœ-

licitatem aptam: eius ergo multiplicatio non solum naturę maxime consonat, verū & Dei propositum implet, qui eam ad reparandas Angelorum ruinas condidit. Quinimō quanuis Angeli non cecidissent, eam in illum finem creasset. At verō stultum est aduersus hanc stultitiam pluribus agere. Multa de hoc tum Hieronymus, tum etiā Augustinus adnotarunt. Et extant decreta plurima Pontificum & conciliorum, ut apud Leonem in epistola ad Termilium cap. 7. & in Concilio Bracarensi & Toletano 1. atque alijs multis. Imō fuit error adeo à naturę ingenio abhorrens, ut Paulus ad exaggerandam hæreticorum absurditatem hanc spiritu prophético prædixerit. 1. ad Timoth. 4. Spiritus enim, inquit, manifestē dicit, quia in nouissimis temporibus (vel illa vocat nouissima tēpora, vel forte rursum eadem hæresis repullulasset) quidem discedent à fide in spiritu dæmoniorum prohibentium nubere, & iubentium abstinere à cibis, quos Deus creauit. Vide quomodo duo officia naturę coniunxit ab hæreticis reprobata, scilicet, cibos sumere ad conseruationem indiuidui, & nuptias celebrare ad conseruationem speciei. Quocirca sicut cibatio modo & mensura temperata actus virtutis est, ita & generatio. Ex quo fit præfatas hæreses nullum potuisse habere fundamentum præter Manichæorum blasphemiam, dicentiū corpoream naturam non à bono, sed à nequam Deo dimanasse. Aduersus quam non vacat hic modō disputandi locus. Eandem veritatem Apostolus. 1. ad Corinth. 7. edocet, vbi ita virginitatem & carnis abstinentiam profuso iam nunc satis humano genere matrimonio præfert, ut tamen illud non condemnet, sed prorsus approbet, admonens vt vnusquisque suam vxorem habeat, ne se defraudent.

¶ Secunda conclusio. Actus conjugalis potest esse apud Deum meritorius gratiæ. Probatur primō, quia est actus obedientię, iuxta illud Genes. 1. Crescite, & multiplicamini: ergo si non alia vitietur praua circumstantia, & fiat extra charitatem, erit moraliter bonus, sicut vbi & quando oportet comedere ad conseruandam vitam: & si fiat ex charitate, erit simpliciter virtus, atque adeo apud Deum gratus & meritorius. Imō verō nō solum est obedientię officium, sed etiā iustitię, si fiat ad reddēdum cōiugi debitum, iuxta verbū Pauli, Vxor viri debitū reddat. Et insuper esse potest virtus religionis, si fiat ad procreandos liberos incultum Dei. Neque verō oportet, vt actu coniuges istos fines dum cōgrediuntur, meditentur sed

Almaricus hæreticus.
1. Conclus.
Ratio conclusionis.
August.
Matth. 19.
Armenorū error conuincitur.
Aliud arg.
Argumentū cōtra alios hæreticos.

Hieronym.
Paul. 1. ad Timoth. 4.
Paul. 1. Corinth. 7.
1. Conclusio.
Ratio conclusionis.
Actus conjugalis obedientię & iustitię virtus.
Virtus religionis.

sed satis est virtualis relatio, vt potē si nullā apponāt malā circumstantiā. Nā actus ipse de se refertur in bonum honestū, vt fit moraliter bonus, & si fiat ex charitate, vt fit meritorius.

Obiectio. ¶ Quod si quis inde inferre contendat, consulendum esse, vt crebrō coniuges amplexus illos frequentent, quando quidem sunt meritorij, negatur consequentia, Nam ita sunt bona officia, vt tamen non sint optima. Stat enim bonum esse aliquando comedere, & sanctius abstinere. Eodem modo, ait Paulus, quod licet bonum sit vt non se defraudent, nihilominus melius est, vt communi consensu aliquando abstineant orationis gratia. Et etiā ratio ne propter alios honestos fines. Præter quā quod ad probitatem moralis actus oportet, vt suis sit appendicibus, & circumstantijs circumseptus: & vna circumstantiarum est quantitas & modus: & ideo si frequentia modum exuperet, vt conseruationi indiuidui noceat, virtutis lineam transgredietur.

S. Thom. ¶ Adiunxit hic tamen S. Thom. quæst. 1. articu. 4. tria alia, quibus asserit posse peccatum actui conjugali accidere. Primus casus est, si fieret ociose, hoc est, absque vllō fine formali, vel virtuali: quod quidem omni actioni generale est. Nam vt ipse. 1. 2. quæst. 18. artic. 9. demonstrat, nullus datur actus in differens in indiuiduo: quia si fiat absque vllō fine, est ociofus & malus, atque adeo venialis culpa. Secundus casus est, si coniux sola libidine moueatur tamen infra bona matrimonij. Itaque vir accedit ad vxorem ob solam Venerem, sic tamen affectus, vt non accederet ad aliam. Et est opinio Magistri dicētis, quod coniugium est permisso de minoribus bonis: coitus verō coniugum, qui fit causa incontinentiæ, est de minoribus malis. Et Magistrum sequuntur ferē doctores. Inferius tamen distinct. 30. emunctius venit hoc examinandum, nempe, vt rōm præcise gratia euitanda fornicationis liceat propria vxore vti. Cuius pars affirmatiua fortasse probabilior est, vt videbimus, quam altera.

3. Casus. Tertium dictum est, quod si coniux libidine extra bona matrimonij efferatur, vt scilicet, cum quacunque muliere id facere proponeret, esset peccatum mortale. Quæ quidem assertio sanē intellecta, vera est: non enim dicit, quod accessus ipse ad vxorem sit mortalis, sed propositū accedendi ad alienā: nepe hoc. Etiā si hæc non esset mea accederē ad illam, quod quidem specimen fornicationis induit.

Solut. 1. ar. ¶ Ad primum igitur argumentum responderetur per distinctionem maioris. Redundantia nanque passionis, quæ tollit non modō ratio-

Obiectio.
Dilutio.
Paulus.
S. Thom.
1. Casus.
2. Casus.
Opinio Magistri. Sentē.
3. Casus.
Assertio intellectus.
Solut. 1. ar.

nis vsū, sed rationis ordinem, illa quidem est peccatum: quia est peruersio rationis. Illa tamen, quæ tollit rationis vsū, non tamen ordinem, non est peccatum, alioqui somnus esset peccatum. Delectatio ergo contactus maritalis licet in paruū tempus contactum eclipsēt, ne altiori vacare possit, tamen non tollit rationis ordinem: imō ratio generationis exposcit, vt ob illum finem tantillo temporis rationem ad aliam rem homo nō applicet. Nam & esus ciborum, & quandoque medicinæ, ferē eundē habent effectū. Vnde licet actus fornicationis & actus cōiugalis sint eiusdē nature ad tollendū rationis vsū, non tamē in genere moris ad tollendū rationis ordinē: & ideo prior est peccatum, posterior verō non item. Qui autem vult orationi, vt ait Paulus, & alijs studijs vacare, vel vxorem non ducat, vel de eius consensu abstineat in tempus.

¶ Sed & hoc casus ratio flagitat, ne in illo actu coniugali nimiam procuret fruitionem, id quod Paulus loco citato admonet dicens. Qui nubunt, sint tanquam non nubentes. Non enim vult vt nubentes, ab illo actu prorsus abstineant, sed consulit, vt studeant sic eum exercere, ac si non exercerent, quemadmodum subdit, Qui vtuntur hoc mundo, sint tanquam non vtentes.

¶ Ad secundum responderetur, turpitudinem, alteram esse culpæ, atque alteram pœnæ. Prior quidem semper est peccatum: posterior verō non utique. Turpitudō autem conjugalis officij non est culpæ, sed pœnæ ex peccato primorum parentum prouenientis: propterea quod membra corporis & sensualitas non obediunt rationi ad nutum, vt scilicet non moueantur, nisi quando ratio iusserit, quod fieret in statu naturę integrę.

¶ Quod si rursus arguas. Si actus huiusmodi genere suo licitus prorsus est: quidnā opus habet excusari? Et tamen, vt infra videbimus, multa bona adferuntur matrimonio excusantia. Responderetur illa opera ex merito excusari, quæ vllam præ se ferunt effigiē mali, quorum vtique aliqua in partem, aliqua verō in totum excusantur. Et quia actus conjugalis continet ex vna parte concupiscentiæ turpitudinem modo exposito, excusatur in totum, vt infra videbimus.

¶ Ad tertium responderetur, quod radix meriti quantum ad præmiū substantialē est charitas: accedit autē ei aliqua etiā merēdiratio ex difficultate, quia virtus, vt ait Aristo. circa difficile versatur. Et hanc mercedem, ait Chrysofost. non sic accedere huius virtuti, sicuti alijs difficilibus: quia delectatio illa tollit

Nimia fructio coniugalis vitanda.
Solut. 2. ar.
Argument.
Dilutio.
Solut. 3. ar.
Aristo.
Chrysofost.

tollit difficultatem laboris, tamen non tollat difficultatem ponendi medium inter extrema in quo ratio virtutis consistit. Quinvero & non nunquam est difficultas laboris, ut in viro, qui languore & debilitate laboraret, & nihilominus generationis gratia rei uxoriae insisteret. Atque hoc pacto intelligendus est magister ubi ait, conjugium non mereri palmam: quia non est difficile sicut virginitas.

3. *olu. 4. ar.* ¶ Ad quartum denique negatur minor. Motus enim primus concupiscentiae, non est peccatum veniale, nisi quando est de aliquo delectabili praeter rationis ordinem, velut motus primus fornicationis. Id quod a legitimo usu coniugij alienum est.

QVÆSTIO SECVNDA, De matrimonio secundum rationem sacramenti

ARTICVLVS I.

Vtrum matrimonium sit Sacramentum nouae legis.

Optissima ratio matrimonij, praeterquam quod est in officium & in remedium, est esse sacramentum. Sed nihilominus a parte opposita arguitur. Omne sacramentum nouae legis constat ex materia & forma: matrimonij autem neque vlla est forma: quia benedictio sacerdotis in nuptijs non est de essentia matrimonij: neque vero vlla est materia: quia nulla est illic materia sensibilis: & tamen Hugo ait, quod sacramentum est materiale elementum: ergo matrimonium non est inter sacramenta.

2. *Argum.* ¶ Secundo arguitur. Omne sacramentum nouae legis efficit quod figurat: matrimonium autem figurat coniunctionem Christi cum ecclesia, quam tamen non efficit: ergo non est sacramentum.

3. *Argum.* ¶ Tertio. In omni sacramento distinguntur tria, scilicet, id quod est Sacramentum tantum: puta, signum sensibile: & id quod est res tantum, ut gratia: & aliquid quod sit res & sacramentum simul, quod non potest in matrimonio signari, cum non imprimat characterem: ergo non est sacramentum.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est verbum Pauli ad Ephe. 5.

Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia.

¶ *Decisio articuli.* *Hereticorum error.* Quæstio inter catholicos quam facillima est. Non autem defuerunt haeretici sacramentum hoc abnegantes. Cuius erroris autores, ut ait Guido Carmelita, fuerunt Armeni. Et nostris temporibus patroni sunt Lutherani, qui negant vllam rationem sacramenti, esse: quia nunquam fuit, inquit, institutum in signum cuiuspiam gratiae, atque adeo neque illam confert. Hunc enim effectum omnibus sacramentis subtrahunt.

¶ Igitur cum omne sacramentum nouae legis gratiam conferat, duo sunt in praesentiarum examinanda. Primum, scilicet, vtrum matrimonium sit sacramentum, accipiendo nomen generaliter, id est, signum & mysterium alicuius sanctitatis, siue illam conferat, siue non conferat, quod quidem nomen est commune tam sacramentis veteris legis, quam nouae. Et secundum, an gratiam conferat. Vtrunque enim Lutherani negant. De hoc autem secundo membro Articulus nos tertius erudiet.

¶ Sed ad primum, quod hic disputatur, vnica *Conclusio.* *Ratio conclusionis.* conclusione respondetur. Matrimonium est sacramentum ecclesiae, Probatur. Nomine sacramenti, ut distin. 1. praediximus, intelligitur mysterium aliquod sanctitatis nouae legis, quam sacramenta vetera significabant futuram, nostra vero significat praesentem: sed matrimonium est huiusmodi: ergo est sacramentum. Minorem docuit nos loco proximè citato Paulus admonens, ut subiecti inuicem Christiani sint in timore Christi. Mulier enim, inquit, viris suis subditæ sint sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiae. Ecce mysterium, quod coniunctio mulieris cum viro, qui sunt quasi membrum & caput, sit signum coniunctionis Ecclesiae cum Christo, sub quo quasi sub capite suo viuunt. Et quia ex hac coniunctione pullulat mutui amor, subinfert. Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Quocirca dilectio viri & uxoris signum est etiam dilectionis Christi & ecclesiae. Vnde sicut Christus diligit ecclesiam, veluti caput suum proprium corpus: ita & viri sicut propria corpora debent uxores diligere. Imo qui uxorem, inquit, diligit, seipsum diligit. Vide quanta cum exaggeratione & emphasi commendat vniionem viri & uxoris ceu sacramentum vniionis Christi & Ecclesiae. Quocirca omnes, inquit, membra sumus Christi, de carne eius & de ossibus eius, alludens ad Euam, quae de ossibus Adæ fuit fabricata. Atque adeo subdit verba Adæ, Propter hoc relinquet homo

Probatio minoris.

Mysterium matrimonij.

Comendatio vniionis coniugum.

mo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suae, & erunt duo in carne vna. Ex his ergo catholicam veritatem concludit dicens, Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & ecclesia: ubi duas coniunctiones, si consideratè perspexeris, tam in coniugibus, quam in Christo designauit Apostolus. Sunt enim coniuges vnum vnitæ naturæ: quia duo in carne vna, per commissionem copulae. Ac subinde vnum vnitæ charitatis: quia debent se ambo mutuo, sicut vterque se ipsum, diligere. Quarum prior vnio significat vnitatem naturæ Christi & ecclesiae, quia naturam naturam induit. Et posterior significat item charitatem Christi, qui se pro ecclesia morti exposuit.

Duplex cauilum Lutheri. ¶ Duplici vero cauillo abigere conatur Lutherus Paulinum hunc sensum. Primo, quod Apostolus graecè scribens non dixit sacramentum, sed mysterium. Attamen hoc futile est: quoniam idem est mysterium & sacramentum, ut in fronte primae distinctionis praemonstrauimus. Quare interpretes Latini utroque nomine promiscuè vtuntur. Secundo sensum praeruaricatur dicens, Paulum non affirmasse de matrimonio, quod sit sacramentum aut mysterium, sed de coniunctione Christi & ecclesiae: illam enim, inquit, appellat sacramentum sanctificationis per fidem. At verò praeruaricatio hæc ex verbis ipsis Pauli falsitatis conuincitur. Nam cum coniunctionem tam naturam quam amoris viri & uxoris, ita multis verbis conferat cum coniunctione & amore Christi & ecclesiae, palam demonstrat arctissimam illam communionem viri & uxoris esse signum desponsationis & amplexus Christi & ecclesiae, in quo consistit ratio sacramenti. Quocirca potuisset optimè Caieta. illam adnotatiunculam excusare, quam adiecit in expositione huius Paulini loci: nempe, quod ex illo verbo, sacramentum hoc magnum est, non colligitur matrimonium esse sacramentum, quia non dixit, nisi mysterium. Nam re vera idem est mysterium & sacramentum, si modo de collatione gratiae non contendamus. Leo enim Papa in Epistola. 11. ad Constantinopolitanos in hoc sensu adduxit hoc verbum: nempe, quod ab exordio generis humani praenunciatus est Christus per coniugium primorum parentum, dicente Apostolo, sacramentum hoc magnum est. Et concilium Florentinum hoc Pauli testimonio probat, matrimonium esse sacramentum. Et Ambrosius super eundem locum, Mysterij, inquit, sacramentum grande in vnitæ viri & foeminae esse significat. Ac demum Magister sen-

Secundus error Lutheri.

Caietanus

tentiarum, eodem ipso testimonio eandem confirmat veritatem. Quia vero expressè ibidem Augustinus, Non tantum, inquit, secunditas, cuius fructus in prole est: neque tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit Apostolus, Viri diligite uxores vestras sicut Christus dilexit ecclesiam.

¶ Hæc verò caueda est hic fallacia, ne quis ver- *Paulini loci sensus.* bis Pauli seducatur, arbitratus voluisse dicere, si illo tunc temporis articulo, quo dixit Adam, Hoc nunc os ossibus meis, & cillam eius coniunctionem cum Eua fuisse sacramentum, si cuti est modo: tunc enim, quia nullum vige- bat peccatum, nullo opus erat sacramento. Sensus ergo Apostoli est, quod tunc fuit sa- *Germanus sensus. Apostoli.* cramentum: hoc est, mysterium & figura fuit vniionis Christi & ecclesiae, sed postquam ex latere eius in cruce emanauerunt noua sacramenta, ac subinde ecclesia quasi de eius costis, sicuti Eua ex Adam platinata fuit, idem ipsum coniugale vinculum vim obtinuit sacramenti. ¶ Secundo eadem veritas confir- *2. Confirmatio.* matur. Sacramentum nouae legis est signum alicuius occulti remedij contra aliquod peccatum: sed matrimonium est huiusmodi: nam cum propagatio humani generis, quod ad eternam beatitudinem creatum est, & per Christum recreatum fuerit ad illum finem necessaria, quae quidem sine concupiscentia carnis fieri non potest, decentissimum fuit, ut matrimonium in remedium illius concupiscentiae institueretur. ¶ Quod si arguas, Alia sunt peccata grauiora, contra quae nullum est institutum sacramentum: ergo nec debuit contra concupiscentiam. Respondetur, quod concupiscentia, quia est vitium totius naturae, idque homini quasi natiuum, indigebat praeter aliud remedium potissimum in re tam necessaria, quam est nostri generis propagatio. Sed de hoc latius articulo. 3. ¶ Veritas praeterea hæc nempe, quod matrimonium sit sacramentum, multis est canonibus constituta. Primum capitul. Ad abolendam. de haereticis damnantur qui aliter quam ecclesia Romana de septem sacramentis ecclesiae senserint, inter quae numeratur matrimonium. Et in concilio Constantiensi sessione. *Concilium Constant.* 15. de hoc inter alios errores condemnatus fuit Ioannes Hus, quod septem sacramenta ecclesiae inficiabatur. Ac subinde in Concilio Florentino & hoc quoque in ordine sacramentorum collocatum est. Quapropter, quicquid sit de collatione gratiae, de quo statim dicturi sumus, manifestaria haeresis est, negare hoc esse sacramentum

Obiectio.

Matrimonium est sacramentum.

Concilium Constant.

mentum ecclesie noue legis perinde ac reliqua sex. Atque adeo semper inter sacramenta noue legis fuit cultum. Et ideo Erasmus con-

Erasmus.

Solu. 1. ar. Ad primum igitur argumentum respondetur

Durandus. cum D. Tho. Durandus quippe in 4. dist. 1. q.

3. fateri reuocari potest in matrimonio materia

& formam distinguere potest: nam dicere, ut Pa-

ludanus comminiscitur ead. dist. q. 4. q. materia

sint ipsi contrahentes, non est consentaneum:

propterea quia materia debet esse pars sacramen-

ti: & tamen contrahentes non sunt pars eius, sed

subiectum. Item neque dicere, quod materia sint in-

terni consensus, forma vero externa verba, rati-

oni consonat: quoniam tam materia quam forma

debent esse res sensibiles. Si ergo dicatur, quod ver-

ba aut nutus alterius sint forma, contra re-

darguit Durandus. Primum, quia materia solet

dicere res, sicut ablutio baptismi, forma vero

verba: et rebus enim & verbis sacramenta perfici-

untur: in matrimonio vero non distinguuntur

materia & forma ut res & verba: quia in utro-

que contrahentium sunt tantum verba vel nutus.

Secundo, quia illa verba ex æquo se habent

in utroque: quare non possunt discerni, ut prae-

cedentia sint materia, & sequentia forma. Hoc

præter alia argumenta mouetur Durandus, ut non

satis planè affirmet matrimonium esse sacramen-

tum noue legis. De hoc autem art. 3. aduersus

eum acturi sumus. Interim tamen respondetur, contra-

hentium verba, aut nutus, qui eorum loco substi-

tuuntur, esse materia & formam, ut dist. 1. q. 1.

art. 6. latius disertum a nobis est. Neque refert

præcedentia ne sint, an subsequenda, ut illa sint

materia, hæc vero forma, ut Ricardus dist. præti.

art. 4. q. 2. autumat. Sed siue vir prius consen-

sus exprimat, siue uxor, amborum verba sunt

sibi inuicem materia & forma: nam utriusque ver-

ba per verba alterius informantur, vimque ob-

tinent significandi, colligandique conjugalem

nodum. Quocirca quando D. Thom. superius

dist. 1. articulo 3. ad quintum, dixit, forma-

nam in matrimonio esse verba exprimentia

consensum, iterum benedictiones ab ecclesia

institutas, non intelligit ex æquo, sed quod

verba exprimentia consensum sunt forma essentialis, benedictio vero accidentaria ad solennitatem pertinens, ut expressè hic ait. Verba enim, inquit, quibus matrimonialis consensus exprimitur, sunt forma huius sacramenti, non autem benedictio sacerdotis, quæ est quoddam sacramentale. Et statim in solutione secundi confert hoc sacramentum cum sacramento penitentiae dicens, quod quia utrumque per actum eius perficitur, qui sacramento utitur, non est in istis alia materia præter actus suscipientis. Id quod dist. 14. quaestione prima, articulo 1. latius expresserat. Respondetur ergo ad Durandum, quando dicimus materiam esse rem, non accipi sic strictè, ut res distinguatur à verbo, sed utriusque verba possunt esse materia respectu verborum alterius, siue præcedant siue sequantur.

Nota.

¶ Non autem desunt qui arbitrentur verba sacerdotis, dum nuptias solenniter contrahuntur, esse formam essentialem. Sed de hoc art. 3. Ad illud autem Dionysij respondetur, quod non fuit eius mens omnia sacramenta percensere, sed illa, quæ ad actus hierarchicos attinent, qualia sunt quinque, & ideo uti de penitentia, ita & de matrimonio subicitur.

Diluitur argumentum Durand.

¶ Ad secundum respondetur, quod hoc sacramentum significat & aliquid exterius, quod est desponsatio Christi cum ecclesia, & aliquid interius, quod est gratia, & hæc est res contenta. Sacramentum autem non debet efficere id quod exterius significat, sed rem contentam.

Ad illud Dionysij.

¶ At vero Magister sententiarum, ut hic ait Sacerdotus Thomas, quia erat illius opinionis, quod in hoc sacramento nulla esset res contenta, non asseruit per ipsum significari nisi rem exterius scilicet, desponsationem Christi & ecclesie.

Solu. 2. ar.

¶ Ad tertium respondetur, quod sacramentum tantum in presentiarum sunt actus & consensus contrahentium exterius significati. Res autem & sacramentum est unio & nexus maritalis, qui ex illis actibus resultat. Sed res tantum contenta est gratia.

Magister sentent.

Solu. 3. ar.

ARTICVLVS II.

Ut rum matrimonium fuerit in noua lege in sacramentum institutum.

ARTICULO PROXIMO hic ad eius expositionem adnectitur de eius institutione, quate nus sacramentum est. Et arguit, quod non fuerit in noua lege institutum, atque adeo quod non

Pars ne- gatiua ar- gum. 1.

non sit sacramentum noue legis. Vnum sacramentum pluribus institutionibus non indiget: matrimonium autem, ut quaestione superiori dictum est, fuit institutum ante peccatum, & post peccatum in lege naturæ: ergo non fuit institutum à Christo.

2. Argum. ¶ Secundò. Non apparet in euangelio locus ubi de nouo fuerit institutum: nam Matthæi 19. antiquam institutionem retulit Christus dicens, Non legistis, quia ab initio qui fecit hominem, masculinum & feminam fecit illos?

¶ In contrarium est, quod omnia sacramenta habent virtutem à passione Christi, atque adeo ipso auctore instituta sunt.

¶ Quatio est facilis, ad quam tribus conclusionibus respondetur. Prima. Matrimonium fuit in officium institutum ante peccatum. Matrimonium enim, ut predictum est, naturali instinctu & præcepto est omnibus inditum: Deus autem & natura in bonum semper sua opera refert, & secundum illum bonum finem eadem

opera admetitur: tria autem sunt bona in matrimonio: quorum primum & naturæ inclinationi proximum est pro creatio humanæ generis, quod quidem & ante peccatum erat necessarium: & ideo in hoc officium illico condito homine institutum est matrimonium.

¶ Secundum bonum est remedium contra peccatum, & de hoc subiungitur secunda conclusio. Illico post hominis lapsum mansit idem matrimonium remedium contra concupiscentiam, ut quaestione præcedenti articulo 2. latè expositum est. Et ideo quantum ad hæc duo tantum beneficia vigorem habuit in lege naturæ. Et præterea sub lege Moysi aliqua huic sacramento adiuncta sunt personarum determinatio. Nam quantumvis lex naturæ iubere, ut matrimonij foedus indissolubile esset, quod quidem ubique naturæ lumen emicabat, seruabatque, & sicuti diminebatur, ut inen-

te priore conuente alter alias nuptias iniret, hoc erat propterea, quod eiusmodi lumen cõtenebre-sceret. Nihilominus quod una non nisi unum viro nuberet, & matrimonia in certis consanguinitatis gradibus non permitterentur, non fuit ita liquidum, & ideo lex Moysæ de huiusmodi personarum cautione nonnulla adhibuit mandata. Quamuis uis uxorum multitudine non fuerit inique quæque interdicta, ut dist. 1. articulo 33. disputabimus. Et quod si quis

¶ Tertium inuis matrimonij est mysterium desponsationis Christi cum ecclesia indicare, atque adeo, tanquam eiusdem redemptoris instrumentum, gratiam ad idoneum eius usum infundere. Et de hoc subditur tertia con-

clusio. Sacramentum, matrimonij, quare ratio- ne est sacramentum, in noua lege à Christo institutum est. Et ratio est hæc cum reliquis sacramentis communis: quoniam omnia sacramenta, eo quod instrumenta sunt passionis Christi ab ipso fuerunt instituta. At uero quantum ad alia commoda, quæ ex hoc conjugali foedere in rem publicam pullulant, quale est iuramentum obsequium, & vicaria officia conjugum, quibus eorum amicitia colitur, iure etiam gentium & civili nonnullæ adhibentur leges, quibus nuptiarum conciliatio decoratur, & constabillitur, ut de dotibus. Nam reipublicæ interest dotes mulieribus conseruari, ad sobolem procreandam, & replendam liberis ciuitatem illam.

3. Conclusio.

¶ Ex quo fit consequens hoc peculiare esse huic sacramento, quod cum reliqua in noua lege tanquam res prorsus nouæ & antecellam quam audite fuerint instituta, hoc cum res vetus fuerit, nouam rationem sacramenti per Christi institutionem acquisiuit. Primitus enim Christus hac fortè de causa, si coniectari licet, nuptias sua presentia honestare voluit: & primo, quod in mundo edidit, suarum insignire, ut illic factis ipso insinuaret, illud, quod antea soluum erat officium, & de iure, per suam legem celebrandum fore ut sacramentum.

Nota.

¶ Præcisus inquam, illuc quoque nuptiarum vinum, hoc est, amicitiam, gaudium & gulum plurimum defecisse: quia sine gratia Dei omnis humana necessitudo veluti aqua friget & languet: uis uis aqua in uiam, quo fit gratia sacramenti designata fuit. Vbi & coniuges uniuersos admonitos curauit, ne matrimonialia foedera in bonis caducis, hoc est, in amplis dotibus, aut alijs formis & causis fundarent, quæ facile dilabuntur, sed in sola uirtute, quæ perpetua letitia & amicitia, conjugalis custodia est. Deinde uero, ut Matthæi 19. legitur, à Pharisæis rogatus, liceret ne hominibus uxorem quæcumque de causa dimittere: quæ quidem interrogatio indicabat lumen nature, quod indissolubilis conjugalis nexus admodum obsecratum illis iam tunc fuisse, contrarium eos docuit, non quidem de nouo naturam matrimonij institutus, sed ostendens ab orbe condito à Deo naturæ conditore fuisse institutum.

Christus quare nuptias interfuerit

Vinum nuptiarum.

Nota.

Et ideo non legistis, inquit, quia qui hominem fecit à principio, masculinum & feminam fecit eos. Et dixit hoc est, Adamum intelligant, ut

Matth. 19.

F 2 diceret,

diceret, Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suae. Itaque iam non sunt duo, sed una caro: hoc est, indivisibilis. Non autem haec Christi euangelica institutio solum fuit, (vt quidam volunt) declaratio naturalis iuris, sed insuper confirmatio. Quare subdit. Quos Deus coniunxit, homo non separat: quasi diceret, Hanc, quam Deus coniunctio nem sanxit, ego quatenus orbis redemptor, nouo iure & praeepto meo confirmo. Quo quidem loco id, quod antea erat in officium & remedium, fecit esse sacramentum, vt per suam deinceps passionem vim nouam diuinam conferendam gratiam obtineret. Nam licet illuc vsque sic fuisset in remedium, vt maritalis concupiscentia non esset peccatum, imo posset esse meritum, non tamen singularem habebat ad id muneris fauorem diuinam gratiam.

Solut. argumentorum
Per haec ergo argumentis responsum est. Concedimus enim ad primum, nullum sacramentum, quatenus sacramentum est, plurius egere institutionem, sed tamen hoc, quia non est solum sacramentum, sed etiam naturae officium, decuit vt, postquam sub vna ratione prius fuerat institutum, denuo fieret sacramentum, in locis Euangelicis modo designatis. Per quae secundo argumentum satisfactum est.

ARTICVLVS. III.

Utrum matrimonium gratiam conferat.

NON satis concluditur matrimonium esse sacramentum nouae legis, quousque ostendatur conferre gratiam, quod nostrorum sacramentorum privilegium est. Arguitur ergo a parte negatiua. Omne sacramentum, quod gratiam conferat, per materiam suam & formam eam infundit: materia autem & forma sacramenti huius sunt actus contrahentium: dicere vero quod nostra propria opera sint causa gratiae haereticis est Pelagiana contra Paulum: nam si ex operibus, iam non esset gratia: ergo matrimonium gratiam non conferat. Et augetur dubium de matrimonio, quod inter absentes conciliatur: aut per epistolam, aut per internuncium, non enim videtur quomodo gratiam conferat, cum vsu venire possit, vt dum posterior consentit, prior dormiat.

Argum. 2. Secundum arguitur, si gratiam conferret, ma-

xime contra concupiscentiam: at per matrimonium concupiscentia potius inflammatur, quam extinguatur, sicut ignis alio appposito igne. Vnde Philosophus. 3. Ethicor. Concupiscentia, inquit, voluptatum insatiabilis est, & sua ipsius ratione tanquam sui simili augetur: ergo matrimonium non est remedium concupiscentiae.

3. Argum.
Tertio. Si tale remedium gratia praestaret, cum concupiscentia omnibus sit mortalibus commune malum, salubre consilium cunctis esset matrimonium: quod est contra consilium Pauli. 1. Corint. 7. ergo non est remedium concupiscentiae.

4. Argum.
Quarto arguitur. Si sacramentum matrimonij conferret gratiam, hoc esset fidelibus baptizatis: nam baptismus est ianua omnium sacramentorum: hoc autem apparet falsum: quia vt cap. Gaudemus. de diuortijs. decernitur, sacramentum coniugij apud fideles & infideles existit, iuxta verbum Pauli. 1. Corint. 7. Si quis frater uxorem habet infidelem, & haec consentit habitare cum eo, non illam dimittat.

Part. affirmatiua.
In contrarium autem est, quod matrimonium est per Christum institutum tanquam remedium, iuxta verbum Augustini libr. 9. super Gen. ad literam capit. 7. Matrimonium, quod sanis est ad officium, aegrotis est ad remedium: Christi autem remedia aduersus peccata non sunt nisi per gratiam: ergo matrimonium conferat gratiam.

Decisio ar.
De hac questione, vt haereticos praetercamus, qui effectum gratiae in sacramentis non agnoscunt, etiam inter catholicos controuertitur. Durandus namque dist. 2. presentis quaest. 3. quauis affirmet matrimonium esse haec ratione sacramentum, quod est signum, vt ad Ephes. 5. ait Paulus, desponsationis Christi & ecclesiae, ait tamen citra periculum haereticis licitum esse opinari non esse sacramentum gratiam conferens, atque adeo non esse sacramentum vniuocum, vt ait cum alijs sacramentis nouae legis. Quam quidem opinionem, ceu probabiliorē sustinet. Non tamen aliter probat, quam quia ex interpretibus sacrorum Canonum nonnulli sic opinati sunt, vt Gausfredus in summa sub titulo de sacramentis non iterandis. & Hostien. sub eodem titulo. & Bernar. in apparatu extra. de sumonia super cap. Cum in ecclesia corporare. Et est praeterea Glossa. 23. q. 2. can. Honorantur. Et ratio omnium istorum est, quia pro matrimonio contrahendo potest pecunia in dote pacisci, vt eodem can. permittitur. Et extra de codi. appositis. c. de illis. Ait vero Durandus se non determinare, an istorum opinio suaeque allegationes

Paulus ad Ephes. 5.
Probatio opinionis.
Durandus.

gationes verae vel false sint, sed hoc solum accipere vt verum, quod cum iura canonica noverint, neque eorum scripta reprobentur, non sit eorum opinio, vt erronea censenda.

Magister sentent.
Adtingit aliud fulcimentum ex Magistro sentent. in 4. distinctio. 2. vbi ait, quod quaedam sacramenta sunt remedium contra peccatum, & gratiam adiutricem conferunt, vt baptismus: alia in remedium tantum sunt, vt coniugium: alia gratia & virtute nos fulciunt, vt eucharistia & ordo. At vero S. Thom. res haec opinio res refert, vnam negantium omnino in matrimonio illam suffragi gratiam: Aliam dicentium, quod confert gratiam in ordine ad recessum a malo: puta, ad excusandum actum peccati, non tamen ad auxiliandum in bonum.

S. Thom.
1. Opinio.
2. Opinio.
3. Opinio vera.
Quibus reprobatis subiungit tanquam probabilius, quod simpliciter confert gratiam. Quibus ergo conclusionibus, ad quaestione respondetur. Prima Matrimonium, sicut cetera sacramenta ecclesiae, gratiam confert. Haec est opinio communis theologorum: videlicet, S. Thom. Scoti, Bonauenturae, Richardi & aliorum dist. 2. presentis. Et probatur Matrimonium ab ecclesia inter sacramenta nouae legis conueneratur, vt dist. 1. referebamus: sacramentum autem nouae legis, vt ead. dist. monstrauimus, gratiam confert. Id quod concilium Florentinum expressè decernit. Et est sententia August. super psalm. 73. dicentis, quod vetera sacramenta promittebant tantum & significabant, haec vero dant salutem. Vnde concilium intulit, quod nostra sacramenta in hoc ab illis differunt, atque abundant, quod illa gratiam significabant, non autem conferebant: ergo matrimonium confert gratiam. Atque hinc colligitur quod Magister sentent. non fuerit sibi constans, sane qui cum dist. 1. hoc ipsum discrimen inter illa & nostra vsque adeo agnouerit, vt sacramentum sic diffinierit, quod sit signum inuisibilis gratiae, cuius imaginem gerit, & causa existit. Postmodum distinctione secunda, septem sacramenta ecclesiae confessus, coniugium, quod illis adnumerat ait, in remedium tantum fuisse institutum. Tametsi fortasse, non simpliciter gratiam huic sacramento subduxerit, sed illam secundam opinionem, quam hic refert Sanct. Thom. forte insinuauit, quod gratia matrimonij non sit nisi in remedium ad recedendum a malo, gratia vero aliorum sacramentorum sit adiutrix ad promouendum bonum. Attamen neque moderatio haec veritati consonat, tum quod cum gratia auxilium Dei sit, nulla est, quae non in vtramque partem iustitiae sufficiat, tum etiam quia hac ratione nullatenus matrimonium in noua lege illi praestaret,

1. Concl.
Ratio concl.

Magister sentent.

Opinio Magist. sentent.

Refutatur moderatio.

Refutatur moderatio.

Refutatur moderatio.

quod sub lege naturae decurreret: quoniam matrimonium eatenus fuit semper in remedium, vt conjugalis torus nullam impingeret culpae maculam, imò posset meritum accuturare. Christus autem illud denuo in remedium eiusdem concupiscentiae confirmauit, vt Apostolus 1. Corint. 7. admonet dicens. Propter fornicationem vnusquisque suam uxorem habeat, quae debita viro reddat, & viro: & infra. Ihs, qui in matrimonio iuncti sunt, precipio non ego, sed dominus, vxo rem a viro non discedere, &c. Et 1. ad Thessal. 4. Haec est voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis vos a fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honestate: ad matrimonium alludens, quod haec sancta & honorifica possessio coniugum perficitur: ergo certum est Christum nouam vim matrimonio ad id adiunxisse, quae esse non censetur alia, quam gratia, qualis est in ceteris sacramentis. Et ideo Sanct. Tho. in expositione literae distinctionis. 2. aliter exposuisse videtur Magistram: scilicet, quod non aliud senserit, quam quod principalis finis matrimonij fuerit in remedium, non tamen negauerit ad illum finem conferre gratiam. Citat enim Magister distinctione praesenti illud inter alia Augustini in lib. de bono coniugali cap. 8. In nuptijs plus valet sanctitas sacramenti, quam fecunditas ventris. Non autem sanctitatem appellasset, nisi sacramentalis gratia. Re vera qui negat matrimonium conferre gratiam, in virtute negat esse sacramentum nouae legis. Et idcirco Durandus negans conferre gratiam, simul in priori editione, vt in praesentiarum refert Capreolus, negauit esse simpliciter sacramentum nouae legis: sed in posteriori editione, quia de hac haereticis male audiebat, vt periculum sibi cauere, concessit quidem esse sacramentum, sed tamen negando conferre gratiam, si id simpliciter negasset, asserendoque subinde non esse cum alijs nouae legis vniuocum, parum sibi cauisset. Et ideo solum dixit, non censeri haereticum. Fallit tamen, hoc ceu probabile sustinendo. Nam si non diceretur sacramentum, nisi ob id duntaxat quod significat unionem Christi & ecclesiae, illam profecto rationem ab initio conditi orbis habuit: de illo enim in matrimonio primorum parentum ait Paulus fuisse magnum sacramentum: hoc est, mysterium Christi & ecclesiae, quia illud significat: tamen asserentes esse sacramentum ecclesiae, quidpiam ei noui attribunt.

S. Tho. expositio.

Durandus.

Durandus.

Durandus.

Alia ratio.

Et confirmatur hoc plane, quia sicut Eua tunc costata Adae educta fuit in officium matrimonij: ita

nij: ita & de latere Christi in cruce educta est ecclesia, vt per sacramentum matrimonij Chri- stiani filij procrearentur, qui eius colerent reli- gionem, atque adeo in spirituales Dei filios ad optarentur: ergo matrimonij gratiam ex eodem latere promanantem, veluti reliqua sa- cramenta cofert. Quocirca non concludimus nos, vt censet Durandus, ex hoc solum esse sacramentum, quod fit remedium contra pec- catum: nam hoc antea habebat, sed inde quod est a Christo institutum, vt idonee coniugale officium exerceretur, veluti sacramentum or- dinis, vt idonee sacerdos sacramenta admini- straret. **¶** Hinc autem sacramentalis gratia contra triam concupiscentia peruersitatem, vt, ait, Bonauentura, fert opem. Concupiscentia nam que nec numerum personarum moderatur: quia impudicus quacumque promiscue optat, neque commoditatem, sed delectationem pro- curat. Ac demum satiatas foeminas fastidit. Gratia vero sacramentalis adminiculatur, vt vir sua sit contentus, & vxor suo, vt officium de- bitum coniugio vtantur, neque vbi opus fue- rit ob satietate a debito reddendo abhorreant. **¶** Guilielmus Parisiensis in materiam matrimo- nij, capit. illo, vbi tractat de eius virtute, plu- rimum energiae ei tribuit aduersus concupi- scentiam. Tametsi malitia possit huic gratiae praualescere. **¶** Quod si scisciteris quando nam eiusmodi gratiam conferat, respodetur, quod tunc, dum consensus de presenti amboru con- iugum simul concurrunt, vt paulo inferius re- petetur. **¶** Si vero quis interroget, vtrum eum gradum hanc veritas obtineat, vt sit habenda tanquam catholica, eiusque negatio tanquam haeretica, profecto vtrinque sunt angustia. Ni- hilominus adhibetur secunda conclusio. Qua- uis hoc non sit in sacris biblijs vel in sacris con- cilijs expressum, tamen aegre defendari pos- set non esse erroneum, imo haeticum id ne- gare: saltu est temerariu & valde periculosum. **¶** Vtimur hoc moderamine, eo quod Canonistae opinantes matrimonium non conferre gra- tiam, non sunt de hoc condemnati, nec Duran- dus eorum patronus. Imo vero Diuus Tho- mas, Bonauentura, Scotus & reliqui solum aiunt, partem affirmatiuam esse probabili- orem. Sed ex altera parte extat capitulum. **¶** Ad abolendam. de haeticis, anathematis mucrone eos confodiens, qui de septem sacramentis ali- ter quam ecclesia Romana senserint. Et in con- cilio Florentino illud, iuxta verbum Augusti- ni, constitutum est discriminem, inter vetera & noua, quod illa significabant tantum salutem & gratiam, nostra vero dant illam, virtutemque

Matrimo- niū quare sacramētū.

Gratia ma- trimonij.

Gratia sa- cramentalis effectus.

Guilielmus Parisiensis.

Nota.

2. Conclusio.

Capit. Ad abolendam.

Concilium Florentinū.

conferendi in se continet. Profecto adeo vr- get argumentum, vt si Sanctus Thomas, & antiqui patres hoc concilium aetate attigis- sent, non tantum assensissent, vt reor, esse hoc probabile, verum & esse catholicum. Nam negare illud concilium non fuisse legitime co- gregatum, non esset tutum: quandoquidem celeberrima illa in eo fuerit celebrata concilia- tio. Armenorum cum Ecclesia Romana. Imo vero Canonistae, vt arbitror, suam opi- nionem recantassent. Praeterquam quod mi- nor Durandum tantam auctoritatem eis de hac re praeter suum morem detulisse. Primum cum hoc ad ius diuinum spectet, cuius ipsi non sunt adeo docti fidiique interpretes. Se- cundo, quod manifestum est non maiorem habere in hac parte auctoritatem, quam ratio ab eis allata illis arrogat: & tamen ratio- nem illorum palam est nullius esse vigoris. **¶** Omniam enim vnum hoc fundamentum est: quod pro matrimonio conferatur pecunia: & tamen debuissent attendere, sacramentum ma- trimonij propterea quod conferat gratiam, ra- tionem non exuere contractus ciuilis: & ideo nil vetat, quominus ista ratione pecunia pos- sit inter contrahentes interuenire victus cau- sa, sicut in emptione: & venditione, & alijs con- tractibus: licet illa non detur pro matrimonio: quatenus res est sacra. Igitur sic illi qui concilium Florentinum antecesserunt, non sunt ha- resis damnandi, vt iam sint vehementer suspe- cti qui gratiam matrimonio negauerint. Prae- fertim quod illa negata debent dicere non esse proprie & simpliciter sacramentum. Adde quod Lutherani etiam de hoc sinistro audiunt, quod huiusmodi gratiam in hoc sacramento diffitentur: Quocirca authores, qui contra eos scripserunt, vt Rossensis & Elcius, & concilia Parisijs & Coloniae congregata tanquam erro- rem eum vituperant. Et si oecumenica Syno- dus Trideti fuisset progressa, id ipsum defini- set: nam sic erat patribus in animo. **¶** Circa materiam vero primi argumenti ca- pitalis possit quispiam forte comminisci actus contrahentium: nempe, expressos con- sensus non esse materiam & formam sufficien- tes ad conferendum gratiam, sed formam ne- cessariam, per quam conferatur, esse verba mi- nistri: nempe, sacerdotis, qui amborum ce- lebrat coniunctionem. Cuius magnum argu- mentum ex verbis concilij Florentini duci possit, quibus asseritur omnia sacramenta tribus perfici: videlicet, rebus tanquam ma- teria, verbis tanquam forma, & persona mi- nistri conferentis sacramentum cum inten- tione.

Sententia auctoris.

Concilium Florentinū legitime co- gregatum.

Nota.

Canonista- rū funda- mentum.

Qui gratiam matrimo- nio negant suspecti sūt.

Lutherani.

De. 1. arg.

2. Argum.

tionem faciendi quod facit ecclesia. Inde enim sunt, qui colligant praeter contrahentes neces- sarium esse sacerdotem ministrum, cuius ver- ba sint forma necessaria sacramenti. Id quod reliquorum omnium sacramentorum exem- plo confirmatur. Accedit quod actiones sa- cramentorum, vt distinctione. i. in fronte ex- positum reliquimus, sunt actus religionis, qui- bus profiteamur diuinitus sanctificari: actus vero religionis absque ministro benedictione non reperitur, qui quidem minister, vt arguit Durandus, debet esse sacerdos, nisi vbi sacra- mentum tantae necessitatis est, vt eadem lai- cum permittat ministrum, vt in baptismo. **2. Argum.** Tertio arguitur, quod cum matrimonium, quod erat tantum in officium, institutum sit in sacramentum, decentissimum fuit nouum illi ministrum, nouamque formam necessa- riam adscribere: verba enim contrahentium non videntur vim habere, nisi contractus cuiusdam & pacti, sicut in emptione & vendi- tione: neque habent praescriptam formam, nam & nutus satis sunt. Concedendum ergo secundum istos esset nunquam per matrimo- nium conferri gratiam, quando priuatum & clanculum absque ministro contrahitur, nisi sacerdos cum sua forma interuenerit. Atqui san- ctus Thom. 4. libr. contra gentes, capit. 78. ait, quod matrimonium in quantum ad bonum ecclesiae ordinatur, oportet quod subiaceat regi- mini ecclesiae: ea autem quae populo per mi- nistros ecclesiae dispensantur, sacramenta di- cuntur. Vbi insinuat matrimonium non esse sacramentum, nisi quando per ministrum ec- clesiae dispensatur. Et Guilielmus Parisiensis capit. citato de matrimonio, ait, quod forsitan ma- trimonium, dummodo nuptialis benedictio non contemnatur, sacramentum est, sed virtute sacramenti talem non habet, nec veri nomi- nis est sacramentum, nisi sicut diximus. Hanc ille. Vbi insinuat absque benedictione sacerdo- tis non esse verum sacramentum. **Opinio sin- gularis.** Hanc autem opinionem, quia singularis es- set, nullum arbitror habuisse hactenus asserto- rem, sed disputatorem: nam praeterquam quod nemo eorum, qui hucusque scripserunt, eius meminerit, non apparet quemadmodum sit sustentabilis. In primis enim de benedictione nuptiarum, qua in ecclesia sponsi solenniter benedicuntur, affirmari nequit, quod sit for- ma necessaria. Nam Sanct. Thom. & vniuersi, nemine excepto, fatentur in praesentiarum non esse de essentia, sed de solennitate sacra- menti: quippe quod iam antea per consensus de presenti fuerit confirmatum. Id ergo su-

2. Argum.

3. Argum.

Appendix.

Opinio sin- gularis.

Benedictio nuptialis solū est de solennitate.

stinere quis forte contendat, de forma mini- stri, dum sponsalia de presenti (quae matrimo- nium sunt) publice in forma ecclesiae celebran- tur: tunc etenim ad interrogationem sacerdotis vterque coniugum respondet se alterum in- coniugem accipere, & sacerdos addere solet, Ego igitur vos coniugo in nomine patris, &c. Quod autem haec non sit necessaria forma, de- monstratur: quia si esset necessaria, proculdubio ecclesia illam expressisset tanquam neces- sario vbi que seruandam, & tamen nullibi in- ter sacros canones talis extat forma: cum tamen saepissime de hoc sacramento fiat men- tio: & potissimum capit. Licet. de sponsa. duo- rum, exprimitur forma solennis exprimitur consensus, Ego te accipio in meam, & Ego te accipio in meum, licet neque haec vt Glossa bene ait, sit necessaria: si ergo & forma sacer- dotis esset necessario adhibenda, eius illic cer- te facta fuisset mentio. Sed & concilium ipsum Florentinum, quod recitata opinio sibi suffra- gari censet, ei maxime refragatur: nam licet prius in genere ministrum omnium sacramen- torum nominauerit, tamen dum in specie ad matrimonium descendit (vnde potissimum debet argumentum peti) solum ait, quod cau- sa efficiens matrimonij regulariter est mutuus consensus per verba de presenti expressus. Vbi cum in reliquis omnibus expressu mate- riam explicuerit & formam, si qua esset ma- trimonij alia, praeter verba contrahentium, ne- cessaria forma, ambigere non licet, quominus illam expressisset. Cum ergo de illa nihil me- minerit, manifeste colligitur non aliam po- suisse, quam contrahentium verba. Nominat- uit autem illa, non formam, sed causam effi- cientem: quia compertissimum habebat Syno- dus eadem causas efficientes, quibus sacra- mentum perficitur, rationem habere materiae & formae, quae sunt necessariae: sed quia non habebant illam imaginem extrinsecarum ma- teriae & formae, quae est in caeteris sacramen- tis, appellauit eas causas efficientes, sicut actus poenitentis appellauerat quasi materiam, non quod non sint verè materia, sed quia non sunt extrinseca, vt in caeteris. **¶** Praeterea. Forma sacramentorum, quae a sa- cerdote apponitur, significat effectum sacra- menti, vt patet in baptismo, Ego te baptizo &c. & in caeteris: effectus autem matrimonij est coniunctio coniugum: hanc autem consen- sus ipsi expressi contrahentium satis signifi- cant: verba ergo ipsa contrahentium sunt sibi mutuo pro materia & forma. Quae quidem expressa sententia est Hugonis libro. 2. de sa- cramen-

1. Argum.

Concilium Florentinū.

2. Argum.

3. Argum.

Hugo lib. 2. de sacram.

tramentis part. 1. capitu. 7. vbi interrogatus, quando coniugium esse incipiat, respondet, quod ex quo consensus inter masculum & foeminam factus fuerit, ex eo statim coniugium est. Quare licet sacerdos adijciat, Ego vos coniungo, forma illa non potest accipi in sensu quem sonat, quasi per illam coniungantur, sane cum illi per suos consensus fuerint coniuncti, sicuti tempore antiquo antequam matrimonium esset sacramentum, sed in hoc sensu, Ego approbo, vel benedico coniunctionem vestram.

¶ Et confirmatur hoc maxime. Opinio illa non negat, quia nec negare potest, absque forma sacerdotis coniungi coniuges per suos consensus, atque adeo matrimonium fieri tunc in dissolubile, sed, ait, non esse sacramentum. Arguitur ergo sic contra. Ergo quando sacerdos ait, Ego vos coniungo, non applicat coniunctrices causas: nam illas contrahentes ipsi sibi inuicem applicant, Ego te accipio, &c. ergo sacerdos non vere eos coniungit, quippe qui iam sunt coniuncti: ergo nec tunc facit sacramentum coniugij: nam idem est facere s. sacramentum coniugij: & facere coniugium, sicut idem est facere seu administrare sacramentum baptismi, & ministrare baptismum, & sic in cæteris, quare nec sacerdos est agens, sed ipsi contrahentes sunt sibi mutuò agentes & recipientes. Quocirca forma illa sacerdotis non est de essentia, imò neque est vniuersalis in ecclesia, sed alij dicunt, Ego vos sponso, & sacramentum confirmo, & alij, Quos Deus coniunxit, homo non separet, atque alij aliter.

Forma di-
uersa.

4. Argum.

5. Ratio.

6. Ratio.

7. Ratio.

¶ Arguitur demum. Excludere omnia clandestina matrimonia, quibus sacerdos non interest, à ratione sacramenti, cum nullo ecclesiastico iure id expressum sit: imò neque hætenus ab aliquo sanctorum assertum temerariū est. Et certe cum clandestina matrimonia sint iure prohibita, vt patet eodem titulo. si illa non essent sacramenta, ab ecclesia quidem fuisset admonitum. Accedit quod tunc non solum iure pontificio, sed & diuino essent interdicta, tãquam non habentia legitimam formam, nec gratiam conferentia: & tamen solo pontifici iure inhihentur, & propter solam inobedientiam & excommunicationem ecclesiæ non conferunt gratiam. Imò verò si non essent sacramenta, deberet postea solenniter iterari, vt ratificatis consensus forma sacramenti accederet: quod tamen non fit. Accedit & Sanctus Thomas distinctio. 28. art. 3. vbi secundo loco arguens, quod cum in cæteris sacramentis requiratur ecclesiasticus minister, idem videtur

in matrimonio necessarius, negat consequentiam: quoniã in cæteris, vt in poenitentia actus nostri licet sint de essentia, tamen non sufficiunt ad inducendum effectum sacramenti, scilicet, absolutionem à peccatis sine sacerdote: sed in matrimonio actus nostri sunt sufficientes causæ proximi effectus, scilicet, colligationis: & ideo benedictio sacerdotis non est necessaria. Vbi insinuat, quod quia actus nostri sunt causa coniunctionis, in qua consistit substantia matrimonij, sunt subinde causa gratiæ absque sacerdotis munere. Sed non opus est pluribus.

¶ Respondetur ergo ad argumentum cū Sancto Thoma, quæ omnium est vniuersalis responsio, vt articulo. 1. expositum est, quod actus illi contrahentium: nempe, verba exprimitia consensus, eo quod directe faciunt nexum, qui est sacramentum matrimonij, non quidem tam meri actus humani, vt aiebant Pelagiani, sed ex institutione Christi conferunt gratiam, quæ ideo tunc confertur dum amborum consensus coeunt: nempe, in illo momento, quo posterior consensus accedit priori. Neque alia expectatur forma. Quo fit, vt ibi sponsalia de futuro præcesserint, illo post articulo, quo amplexu maritali se se per copulam commiscerunt, sacramentalis gratia conferatur: quia tunc consensus perficiuntur. Ex quo secundo subsequitur, quod quando dicitur per matrimonium conferri gratiã, intelligitur per causas, quibus fit matrimonium: nempe, per consensus, quibus fit obligatio & vinculum, quod est matrimonium.

Solu. 3. ar.

¶ Vnde ad argumentum primū cõtrariæ partis respondetur, quod conciliū ipsum, quod prædixerat, in omni sacramento requiri ministrum, & materiã & formã, se in matrimonio explicuit docēs, mutuos consensus per verba de præsentia qua ratione causa sunt efficiens matrimonij, materiã esse & formã, atque adeo non esse alium necessarium ministrum præter ipsos contrahentes, qui materiã applicant & formã. Cum enim Christus hoc instituens sacramentum nihil aliud fecerit, quàm antiquum foedus sanctificare, neque nouam materiã neque formã instituit, sed eisdem actus voluit esse ad hæc officia destinatos & sanctos.

Solu. 1. ar.

¶ Et per hoc ad aliud de religione respondetur, quod actus ipsi, qui antea non erant nisi legitima quædam pactio & merus cõtractus, iam nunc in lege euãgelica sunt verè actus religionis, veluti materiã & formã in baptismo, licet per laicum applicentur. Tametsi benedictiones ecclesiæ, quibus sponsi in nuptiali missa consecrantur, eiusdem religionis sint maximum documentum. Atque hoc pacto Guillelmi Parisiensis

Benedictio
nes ecclesia
Guillelmi
Parisensis.

Parisensis est intelligendus: palam enim est eum non loqui de verbis sacerdotis dum sponsalia fiunt de præsentia, sed de benedictionibus, quibus in templo sponsi benedicuntur: nam fortasse suo tempore matrimonia non celebrantur nisi illo temporis articulo. Constat autem communi omnium consensu illas non esse de essentia, sed eas cõmendauit doctor ille ita fieri in testimonium religionis Christianæ, vt si contemnãtur, maneat matrimonium quodammodo sine solennitate imperfectum, nihilominus verum sacramentum. Atque id ipsum sentit loco citato Sanctus Thomas. probat enim esse sacramentum: quia regimini ecclesiæ subditur, vt materiã eius determinetur non cõstare inter consanguineos, & benedictio permittitros ecclesiæ nubentibus adhibeatur. Et ideo ait, hoc sacramentum dispensari per ministros ecclesiæ.

2. Tho.

¶ De matrimonio autem inter absentes aut per epistolam aut per internūcium maior offertur dubitandi occasio: sed hæc disputatio sequenti suum habet locum.

Matrimonio
inter
absentes an
sit sacra-
mentum.
2. Argum.
Solutio.

¶ Ad secundum principale argumentum respondetur, quod quauis concupiscẽtia absolute considerata, quo magis exercetur, eò ardentius feruescat, tamẽ dum eius necessarius vsus rationis ordini per matrimonium subijcitur, illam reprimit, quatenus illæ actiones habitus, qui alias essent vitiosi, studiosos generant. Matrimonium ergo concupiscẽtiæ medetur tam ex parte actus, quã ex parte ipsius concupiscẽtiæ. Ex parte quidem actus ea ratione qua est legitimum vinculum in officium naturæ per bona sibi annexa. Et hoc dupliciter. Vno modo quia facit actum licitum ratione generationis, qui, si esset concubitus vagus, esset illicitus. Secundo quia cum per ipsum homo concupiscẽtiæ satisfaciat, cohibetur ab alijs turpibus congressibus & immunditijs, iuxta verbum Pauli, Melius est nubere, quàm vri. Sed tamen ex parte concupiscẽtiæ secundum se opem fert coniugium quatenus est sacramentum: quippe quod per gratiam, quatenus est ex natura gratiæ, concupiscẽtiam in sua radice extinguit & cneruat ad actus illicitos.

Ex parte
actus.

Ex parte
concupiscẽ-
tia.

3. Argum.
Dilutio.

¶ Ad tertium autem, quo inferebatur consiliū esse omnibus matrimonia cõtrahere, negatur consequentia. Nam alia sunt salubriora remedia, vt carnis ieiunij & vigilis macerare, contemplationi & orationi vacare, quæ opera esse debent virginibus, & eorum, qui in coelibatu viuunt. Ob idque Paulus consulebat, vt omnes essent sicut ipse, si tamẽ possent: nã vt Christus

Matth. 19. Matthæ. 19. apostolis dicentibus, Non ex-

pedit nubere, dixit, Non omnes capiunt verbū istud: scilicet, consilium non nubedi, sed quibus datum est, & ideo qui potest capere, capiat.

¶ Ad quartum argumentum Adria. in materia de matrimonio. q. 1. sub dubio respondit, vtrum matrimonium infidelium sit sacramentum nouæ legis. Tametsi gratiam illis eò non infundant, quod obicẽ opponunt. Ac perinde sub iudice relinquit, vtrum fidelibus non baptizatis: nempe, catechumenis, gratiã cõferat, pro eo quod in c. Veniens. de presbytero non baptizato. quasi arguendo, ait, Innocentius, quod videatur sacramentum matrimonij, eucharistiæ, & ordinum absque baptismi suscipi posse. At verò non est cur huiusmodi dubitatione, quæ nulla est, conturbemur. Enimvero si nomẽ sacramenti accipiatur pro legitimo vinculo in officium & pro mysterio, quo significatur vnio Christi & ecclesiæ, liquidum est matrimonium infidelium esse sacramentum: quia hac ratione ab orbe cõdito fuit institutum. Et hoc est quod prædicto cap. Gaudemus. definitur. Hanc enim ob causam docet Apostolus vxorem infidelẽ posse cum marito ad fidem conuerso manere, si fiat citra periculum fidei. Si verò nomẽ accipiatur pro sacramento nouæ legis conferente gratiã, certissimum est matrimonium infidelium non esse sacramentum. Neque cõtrarium affirmat in dicto. c. Veniens. Innocentius, Primùm, quia solum disputado ait, baptismum non esse fundamentum omnium sacramentorum, Et forsitan accipit sacramentum matrimonij vt est duntaxat vinculum in officium. Quare cõcludendo diffinit cum cõcilio apud compendium capit. Si quis presbyter. eodem titulo. vt clericus non baptizatus, iterum suscepto baptismi de integro ordinetur: nam absque baptismi, qui est ianua sacramentorum, nullum suscipitur sacramentum nouæ legis. Quapropter licet catechumenus, qui per fidem sacramenti formatam est iam membrum Christi, matrimonium cõtrahat, tamẽ non suscipit sacramentalem gratiam: quia neque illud est sacramentum: sicut neque esset sacramentum si ordinaretur, aut cõfiteretur.

4. Argum.
Dilutio.

C. Veniens

Innocẽ. ex-
ponitur.

Dubium.

¶ Sed hoc forsitan dubitabit curiosus lector, vtrum si baptizatus contraheret cum muliere non baptizata, quæ esset catechumena, esset verum sacramentum nouæ legis. Apparet enim non esse, quia aliàs esset claudicans ex altera parte. Attamen nulla apparet absurditas si dicatur esse sacramentum ex parte viri, qui est aptum subiectum, non tamen ex parte foeminæ, quæ est ineptum.

ARTICVLVS III.

Utrum commissio sexuum per copulam sit de essentia & integritate matrimonij.

IN ANDEM, vt perfectio matrimonij innotescat, quaritur, vtrum actualis commissio coniugum sit de eius essentia. Et arguitur a parte affirmatiua. Primo ex vnionis natura. Dicitur est in institutione, Erunt duo in carne vna, quod non fit nisi in maritali complexu.

Partis affirmatiue argum. 1.

Secundo ex fine: est enim tam in officium generandi, quam in remedium: & tamen neutrum coniuges assequuntur, nisi per carnis commissionem.

Tertio ex significatione: significat enim coniunctio nem Christi & ecclesie in vnitate natura: hęc autem non designatur, nisi per corporum copulationem in actu.

In contrarium autem est, quod inter primos parētes ante lapsum fuit verum matrimonium, quando tamen nulla fuit copula consummata: quia iam tunc dictum fuit, Erunt duo in carne vna, & Crescite, & multiplicamini.

Circa hanc quæstionem in eo fuit errore Witteless, vt crederet ante coniugum carnalem copulam matrimonium non esse solidum nec firmum, quemadmodum Thomas Waldensis tomo. 2 de sacrament. cap. 130. refert. Quin verò & Gratianus. 27. quæstio. 2. can. Institutum. §. Potest & aliter. & can. Sic quippe. §. Ex his. ex quibusdam sanctorum authoritatibus id ipsum sibi videtur elicere. Hęc tamen assertio non tantum falsa opinio, sed error censenda est.

Ad quæstionem ergo distinctione præmissa per duas conclusiones facile respondeatur. In matrimonio enim, sicuti & in qualibet re naturali, duplex integritas, & perfectio consideratur. Vna quæ consistit in essentia rei & definitionis complemento. Atque hęc dicitur perfectio prima ipsius substantiæ & speciei: veluti est ignis, licet in vacuo positus non calefaceret. Altera verò est perfectio, quæ attenditur penes operationem, & illa est perfectio secunda, per quam res suam assequitur finem.

Prior ergo conclusio sit. Matrimonium per mutuum consensum de præsentis conciliatum, est integrum & perfectum integritate prima & essentiali.

Posterior autem. Matrimonium non est perfectum perfectione secunda quouisque commissio carnalis copulæ accedat. Hęc per se manifesta est, sed prior, in qua est difficultas probatur. Matrimonium, vt habetur capit. Illud de præsumptio. & citatur a Gratiano in fronte. 2. quæstionis, causa. 27. vbi hęc materia compilatur, est maris & foeminae coniunctio indiuiduam vitæ cōsuetudinem retinens: quare essentialis natura matrimonij est nodus & vinculum quo personæ sibi se mutuo tradunt: tunc enim contrahere dicitur matrimonium, quia tunc contractus celebratur: hoc autem fit dum amborum consensus de præsentis concurrunt: ergo tunc matrimonium in sua substantia perficitur. Idq; inde secundo confirmatur, quod cum vsus & operatio rei non sit de eius essentia, fit vt ante copulæ consummationem sit legitimum matrimonium.

Posterior conclusio.

Ratio prioris conclusio.

Tertio arguitur, quia aliās matrimonium, steriliū, & senum non esset verum matrimonium: quoniam coniugalis copula non refertur, nisi ad prolis generationem: consequens tamen est falsum.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Quartò. Internus finis sacramenti est homines per gratiam sanctificare: sed tunc, vt prædictum est, dum consensus amborum interueniunt, gratia sacramentalis confertur: ergo tunc fit sacramentum. Atque hinc distinctio sequenti quæstio. 1. artic. 3. collecturi sumus, consensum in carnalem copulam non esse ad essentiā matrimonij necessarium.

Ratio. 4.

Quintò veritas hęc catholica multis canonibus ead. causa & quæstio. comprobatur. Ait enim canon. Matrimonium. Chrysoctomus super Matthæ. Matrimonium non facit coitus, sed voluntas. Et alludit ad illud Pauli. 1. Corinthio. 7. Præcipio non ego, sed dominus, vxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere inuuptam: vbi docet, separationem tori non dissoluere matrimonium. Hinc ergo euidenter sumitur argumentum. Si enim post copulam separatio tori non dissoluit matrimonium, fit vt etiam si ante copulam, vt vacant orationi, vt ait, Paulus. constituerent perpetuo abstinere, nihilominus esset verum matrimonium. Vnde in libr. de bono coniugali. capit. 18. August. in nuptijs, inquit, plus valet sanctitas sacramenti, quam fecunditas vëtris, vbi ante coniugalem congressum matrimonium nominat. Cui consonat Nicolaus Papa, can. Sufficiat. ead. cau. & quæst. vbi, ait, solum consensum matrimonium facere, vt sint veri coniuges.

Cōfirmatio ex sacris canonibus.

Paulus. 1. Corinth. 7.

August.

Nicolaus.

Præterea id patet, quia inter Ioseph & Dei param virginem fuit, verum matrimonium, vt dist. 30. quæst. 2. videmus, idemque docet August. libr. de nuptijs & concupiscētia cap. 9. & refertur can. Beata Maria. ead. cau. & quæst. iuxta verbum angeli Matth. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Vnde dicitur, quod coniux vocatur ex prima fide de sponsationis, quam cōcubitu nec cognouerit, nec fuerit cognita. Quo verbo eodem erroris gl'ia Gratiani locis citatis, vbi ait coniuges, consuetudine scriptura non appellari nisi spe futurorum: quia, scilicet, in animo habent coniungi carnali cōmmercio. Effet enim hæc res dicere, quod beata Maria & Ioseph in proposito habuerint illam carnalem copulam, cum prius illud diuinae voluntati cōmiserint, & postea voto cōtinentiæ confirmauerint. Sed de hoc virginis matrimonio inferius. Vnde Ambros. libr. de virginibus, & citatur ca. Cui iniuratur. Desloratio, inquit, virginitatis non facit matrimonium, sed pactio coniugij. Quod profecto pessime Gratianus can. Sic quippe. inter prætatur dicens, quod coniugalis pactio facit, vt mulier, in desloratione suæ virginitatis habere viro dicatur: imo antea per cōsensum vere nubit, fitq; vere coniux. Id ipsum Isidorus libr. 9. Etymologiarum censet, vt ibidem can. Omnis res.

monij inter Ioseph & beatam virginem.

Glossa Gratiani.

Ambros.

Gratianus reprehenditur.

Isidorus.

Hugo.

Intellectus can. Nō est dubium. 27. quæst. 2.

Leo.

param virginem fuit, verum matrimonium, vt dist. 30. quæst. 2. videmus, idemque docet August. libr. de nuptijs & concupiscētia cap. 9. & refertur can. Beata Maria. ead. cau. & quæst. iuxta verbum angeli Matth. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Vnde dicitur, quod coniux vocatur ex prima fide de sponsationis, quam cōcubitu nec cognouerit, nec fuerit cognita. Quo verbo eodem erroris gl'ia Gratiani locis citatis, vbi ait coniuges, consuetudine scriptura non appellari nisi spe futurorum: quia, scilicet, in animo habent coniungi carnali cōmmercio. Effet enim hæc res dicere, quod beata Maria & Ioseph in proposito habuerint illam carnalem copulam, cum prius illud diuinae voluntati cōmiserint, & postea voto cōtinentiæ confirmauerint. Sed de hoc virginis matrimonio inferius. Vnde Ambros. libr. de virginibus, & citatur ca. Cui iniuratur. Desloratio, inquit, virginitatis non facit matrimonium, sed pactio coniugij. Quod profecto pessime Gratianus can. Sic quippe. inter prætatur dicens, quod coniugalis pactio facit, vt mulier, in desloratione suæ virginitatis habere viro dicatur: imo antea per cōsensum vere nubit, fitq; vere coniux. Id ipsum Isidorus libr. 9. Etymologiarum censet, vt ibidem can. Omnis res.

Falsus autem fuit Gratianus, primum non distinguens secundam philosophiā inter perfectionem essentialē, quæ consistit in natura rei, & accidentariam, quæ ad eius attinet operationem. Deinde quia inter citandos Doctores sacros non satis eorum sensus penetrauit. In primis enim canon ille, Non est dubium, illā mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commissio sexus non docetur fuisse; nescio an in Augustino reperiatur, quanuis Magister etiam, cum illius ipsum citet. Hugo naq; lib. 2. de sacrament. part. 1. 1. illum non tribuit Augustino. Cuiuscunq; tamen ille fuerit, non facit illum sensum, in quo Gratianus illum citat, cum sepiissime Augustinus docuerit, matrimonium ante carnalem copulam esse verū sacramentū. Et ideo vel intelligitur, vt ait Diuus Thomas, quod non est perfectū perfectione accidenti, sed secundum operationē. Vel quantum conjicio, commissio non accipitur illic pro copula & cōgressu carnali, sed pro vinculo, quod per mutuum cōsensum innotatur, vt a ratione matrimonij non excludatur matrimonium non consummatum, sed concubinatus. Hic enim est legitimus sensus Leonis cano. proximo. Cum societas, secundum expositionem Hugonis in summa sententiarum tracta. 7. cap.

6. quod Gratianus, animaduertere debuisset. Extat enim ille textus in epistola eius. 70. cap. 5. vbi tractat discrimen inter veram vxorem & concubinam, & inter verum & falsum hæredē, vbi citat historiam de Sara & Agar, quā adducit Paul. ad Galat. 4. At vero Agar licet dicitur Genes. 25. concubina: non tamen taliter, vt non fuerit vxor, sed quia erat ancilla, vt infra distinctio. 33. quæstio. 2. plenius explicabitur: & ideo nec eius filius legitimus habes: ob idque præcepit Deus Abraham dicens, Ejice ancillam & filium eius, Genes. 21. Ex his ergo concludit Pontifex dicens, quod cum præter commissionem sexuum, non per matrimonium consensum, non habeant in se nuptiarum cōiunctionis Christi & ecclesie sacramentum, non debent esse illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale mysterium, vbi non est legendum, nuptiale ministerium, sed mysterium: hoc est, nuptiale sacramentum. In sinuat enim illic Pontifex, quod solerent patet turpia inter cōcubinarios interuenire perpetua instar matrimonij: & hæc sunt, quæ illic condemnat. Hugo vero loco citato idem exponens ait, quod vbi copula carnalis non interuenit non est integra significatio desponsationis Christi cum nostra humana natura, quā induit, nihilominus est verum coniugium, verumque sacramentum significans eandem vnionem Christi per anorem. Et inde illud de sumptis Innocentius cap. Debitum. de bigamis non ordinā. Verum est tamen quod Origenes, vt refertur can. Inuenta. beatam virginem non vult simpliciter appellari vxorem Ioseph. Neque Hieronymus, vt refertur canon. Genuit. neque Gregorius can. Sic quippe. appellat illas veras nuptias, quia nuptiarum nomen coaptari non cēsent nisi carnali copulæ, sed tamen non negant quin citra illam sit verum sacramentum.

Paul. ad Galat. 4.

Genes. 21.

Hugonis interpretatio

Innocent. Origenes.

Hieronym. Gregor.

Matrimonium ratum.

Solutio 1. argument.

Solu. 2. ca.

quatur

Remediū cōtra cōcupiscentiā duplex.

Solutio. 3. argumen.

quatur proles, nihilominus antea est verum sacramentum. Præterquam quod & alterū assequitur finem, qui est cohabitatio & mutua cōiugium obsequia, ut in de bono coniugali, ait Augustinus. Remediū autem contra concupiscentiam est duplex, alterū in habitu & proxima potentia: & hoc præstatur per gratiam ante copulam, ut scilicet, idoneo affectu coniuges dum libuerit possint se amplecti. Alterum autem est in actu & in usu, per quem homo satisfaciendo concupiscentiæ ab alia cauet turpitudine. Sed hoc non est de essentia.

Ad tertium deinde respondetur, duplicem esse in matrimonio significationem Christi & ecclesiæ. Vnam scilicet, per affectum, & unionem charitatis, quemadmodum admonet Paul. ut coniux coniugem, sicut Christus ecclesiam, diligat. Et hæc essentialiter in mutuo consensu consistit, qui est ante copulam. Sed alia est significatio per committionem carnalem, per quam significatur unio hypostatica Christi cum nostra natura. Atqui hæc pertinet ad secundam perfectionem, quæ non est de essentia.

DISTINCTIO
vigesima septima,
 De matrimonij essentia,
 deq; sponsalibus &
 bigamia.

Text. Cap. 1.

Alterū quod huius sacramenti naturam penitus speculemur, matrimonium dicitur quasi matris munus. Primum enim foetus in utero, & deinceps tenera proles materno subsidio potius fouetur, quàm paterno, à quo ideo, ut Gregorius. 9. author est, matrimonij contractus nomē sortitur. Deinde verò paterna potitur hæreditate, quæ ob id patrimonium nuncupab-

Ca. fi. de cōacr. infide.

tur. Sed nuptiæ dicuntur à nubendo, quod propriū est femine, sicuti vxore ducere, propriū viri. At verò coniugium ab utroque denominatur, quorum est vinculum. Matrimonium ergo, ut Alexand. 3. ait, est viri mulieriq; maritalis consuetudinis, indiuiduæ vitæ consuetudinem retinens.

Hoc igitur matrimonij fœdus & nexus (ut de eius causa dicamus) solo contrahentium mutuoque consensu de præsentī connectitur verbis aut nutibus expresso: alioqui esse nequit mutuus. Est enim nuptialis contractus, non quidem simplex donatio aut traditio, sed permutatio, Do, ut des, quæ ideo sua pte natura deponit, ut utriq; contrahentium mutua eorum voluntas innotescat. Vnde Nicolaus Papa, consensus, inquit, contrahentium sufficit, quo deficiente nihil fit. Id quod inter Armenorum instructiones Florentina Synod. decernendo repetijt. Nā præterquam quod omnibus sacramentis generale est, ut intentio suscipietis in adultis requiratur, hoc huic, quatenus contractus existit perpetui vinculi, est quodammodo peculiare. Quod enim quis nō eligit, nec optat, id profectò, ut ait Sactus ille pōtifex, minimè diligit: quod aut nō diligit, facillè cōtemnit: atq; adeò matrimonium nisi animi assensione cōfirmaretur, perpetuò durare nequiret, neq; verò procreadis proli-

Cap. Illud. de presum.

Cap. 2.

Can. Sufficiat. 27. q. 2.

Concilium Florent.

Can. presens. 20. q. 3.

bus

Cap. 3.

bus satis esset aliter consultum.

¶ Consensus aut huiusmodi non est necessarium ut in carnalem copulam formaliter feratur, quādoquidem illa essentiam matrimonij non ingreditur, sed satis est ut sit in perpetuam indiuiduamq; consuetudinem & consortium, in quo, ut idem ait Nicolaus, essentia matrimonij consistit: vbi in virtute facultas illa implicatur, quam sibi inuicem coniuges suorum corporum faciunt in rem vxoriam. Quod in matrimonio beatæ Virginis, de quo inferius recurret sermo, perspectū est. Vnde Chrysostom. Matrimonium nō facit coitus, sed voluntas. Et Ambros. Cum initiatur coniugium, coniugij nomen nascitur: nam defloratio virginitatis non facit matrimonium, sed partio conjugalis.

Can. Sufficiat.

Can. Cum initiatur ibidem.

Cap. 4.

¶ Atqui præfatus iste consensus non est necesse ut eodem temporis articulo ab ambobus proferatur: quippe cum nihil obstat, quin per literas & internuncios matrimonialia fœdera concilientur. Quocirca cum Christus matrimonium simpliciter in sacramentum erexit, fas nō videtur, vllum, quod verè sit matrimonium, quanuis inter absentes, à ratione sacramenti excipere.

Cap. 5.

¶ Vinculum huius sacramentalis contractus adeò est, postquam per copulam consummatum fuerit, diuino naturalique iure fir-

mum & solidum: ut nisi per mortem, sicut ad Roman. ait Paul. sit prorsus indissolubile. Illud verò quod ratum, minimè tamen consummatum fuerit, per religionis professionem eodem diuino iure distrahitur, quo religionis status tanquam auctioris charitatis vinculum institutus est, ut per August. 33. quæst. 5. perq; Alexand. de conuers. coniug. & per Nicolai, aliorumque Pontificum decreta. 27. quæst. 2. definitum est. Nam tunc, eodem interprete Nicolao, quos Deus coniunxit, non homo, sed Deus ipse sancto suo flamine separatur. Quapropter ei, qui in seculo permanet, (quo utiq; inuito alter potuit statum fœlicioris frugis optare) liberum est aliud inire coniugium. Attamen cum per susceptionem sacrorum ordinum matrimonium non dirimatur, ut Ioanni. 22. in sua extrauaganti decreuit, nequit vir post matrimonium ratum, nisi de consensu vxoris, illis initiari. Imò neque antequam religionem fuerit professus, nisi sexagenariam ætatem attingerit.

Rom 7.

Can. Quod Deo placet Cap. ex publico. Ca. scripte 27. q. 2.

Antiqua de voto.

Cap. 6.

Ca. De illis de sponsal.

¶ Hinc fit, ut sponsaliorum consensum, quæ mutuum in futurum sponsionem designant, matrimonium non contrahatur, etiam si sponsionem fides iureiurando fuerit stabilita, ut nos Alexand. Papa docuit, nisi vbi fuerit carnalis copula affectu maritali subsecuta.

secuta. Quae quidem tunc copula perfecti consensus interpret est, vt Grego. nonus. suo nos comonuit decreto.

Cap. 15 qui fide de spon su.

Cap. 7. G2 nes. 4.

Adhuc & de bigamis hoc adhibendum, quod quauis polygamiam La mec primus sub legem naturae introduxerit, lexque subinde Mofaycau & more admiserit, tamen cum ante euangelicam legem nullum fuerit verum ordinis sacramentum, sub ipsa primu irregularitas est ei adnexa; eademque non iure diuino, sed Pontificio, quo omnis irregularitas inuenta est. Admonitionem enim Pauli, vt episcopus, hoc est, omnis sacerdos, sit vnus vxoris vir, non ceu Apostolus quasi ius diuinum promulgans fecit; sed ceu pastor & antistes ecclesiae. Quam igitur ob rem, vbi causa occurrerit legitima, in facultate summi Pontificis est super omnem irregularitatem dispesare, vt decreto Martini dist. 34. docti sumus. Quin et ad minores ordines suscipiendos eadem quoque in episcopis viget dispensandi facultas.

1. ad Timo the. 4.

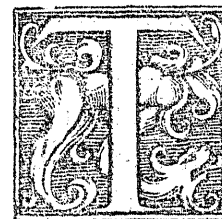
Can. lector distin. 34.

DISTINCTIONIS

vigesima septima, Quaestio prima. De matrimonij definitione & causa.

ARTICVLVS I.

Vtrum definitio, quae matrimonium describit, sit idonea.

Res quaestiones praesens distinctio desiderat, quae sunt de matrimonio, de spoualibus, & de bigamia. Videtur ergo matrimonium non recte sic definiti, vt in c. Illud de praesump. & apud Petru Lobardu praesenti. d. definitur, vt sit, viri mulierisque maritalis coniunctio, in diuina vitae consuetudine retinens. Et arguitur primo de nomine. Denominatio a digniori parte sumenda est: sed pater praestator est matre: ergo non matrimonium, sed patrimonium dicendum esset. Secundo arguitur de genere. Coniunctio est nomen relationis: coniugium autem non ponitur in genere relationis: quia est vinculum, & vinculum est causa coniunctionis: nam est funiculus, quo res colligatur: ergo matrimonium non est coniunctio. Tertio arguitur quod non sit maritalis coniunctio. Enimvero mariti ratio per matrimonium definitur: est enim maritus vir mulieris in matrimonio coniunctus: ergo maritalis nomen non est in definitione ponendum, aliis daretur in definitione circulus. In contrarium est auctoritas tu Iurisco sultoru in praedicto cap. tu maxime theologo, ru distinctione praesenti. In hoc sacramento, vt ait D. Tho. tria est considerare, scilicet, essentialia, quae est coniunctio & nexus: atque hac ratione dicitur coniugium. Deinde causam, quae est de spouatio: & hac de causa dicuntur nuptiae a nubendo. Praeter ea effectus, qui est proles, & inde sortitur nomen matrimonij. Sed vt vice versa haec aperta fiant, etymologia matrimonij multiplex accumulatur. Dicitur enim matrimonium matris munium: quia prolem munit, vel matrem muniens, quia & vicissim proles est in matris munimen: vel matrem monens, scilicet, ne virum deserat. Sed tamen quae ad rem pertinet, haec duntaxat est interpretatio, vt sit matris munimen: quia mater prole munit. Ad alendam namque educandamque prole vterque coniugum suas operas confert, diuersimode tamen. Qui enim generat est pater, sed tamen nec generatio nec exceptio dicitur munimen, sed officium, quod proli iam genite impeditur. Primum autem munimentum est matris, quae prius in utero, & deinde vberibus filium nutrit, & alia infantilia officia ei praestat. Postea vero adulta prole sequitur munimentum patris non solum educationis, sed prouisionis bonoru, in quibus proles succedat. Et ideo matrimonialis contractus a munimine matris tanquam a priori & magis necessario sortitus est nomen, vt cap. Ex literis. de conuersione infidelium, ait Greg. Sed haec editas appellata est matrimonium. Quauis & altera ratio eidem nomini suffra-

Matrimonij definitio.

Partis negatiuae. Argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Partis affirmatiuae.

Decisio articuli.

Matrimonij etymol.

Altera ratio.

Genes. 2.

Nuptiae vnde.

Velaminis ratio.

Coniugium & matrimonij pro qua re supponunt.

suffragatur. Cum enim pater sit causa efficiens generandi, & mater quasi materialis, non tam pater adiutorium est matris, quam mater patris. Vnde prius productus fuit Adam, deinde adiuncta est ei foemina quasi eius adiutorium vt Genes. 2. legitur. Itaque non vir propter vxorem, sed vxor propter virum producta est. Quae propter pater dicitur adiungere sibi matrimonium: hoc est, adiutorium matris, & matrimonio sibi copulare vxorem: sed mulier non dicitur adiungere sibi patrimonium virum. Nuptiae vero a nubendo dicuntur: est enim nubere proprium foeminae, cui antequam tradatur viro, caput obnubitur: hoc est, velatur: nubere enim est quasi nube tegere, in signum obedientiae, quam debet viro. Inde enim & nuptiae dicitur, quod pudoris gratia se puella obnuberet, vt ait, Ambro. can. Nec illud. 30. q. 5. Quapropter velamen, quod sponsae caput tegit, non nisi humeris sponsi imponitur: quippe qui onera matrimonialia sustinere debet. Et Paul. 1. Corinth. 1. vitio dat mulieri caput non velare. Praeterea velatur caput sponsae in signum verecundiae & pudoris, quem praefert officium illud coniugale, quod mulier viro seruit. Id quod Rebecca, vt legitur Genes. 23. documento monstrauit: quippe quae viso Isaac pallio se operuit. Quo circa nuptiae, vt sancti patres canonibus proxime citatis aiunt, non adispuntur hoc nomen vsque ad traditionem, quae vxor traditur viro, ad consummandam copulam. Et ideo nomen hoc conuenit vinculo matrimonij a suo effectu. Atque hac ratione negant inter Mariam & Ioseph celebratas fuisse nuptias. Proprie ergo mulier est quae nubit viro, sicut proprium est viri vxorem ducere, nisi forte figurate dicatur, vir nubere vxori: qui tam mollis est, vt sit vxori subditus. Sed vt ad definitionem descendamus, praenotare oportet pro qua re nomen coniugij & matrimonij supponat. Est enim hic quinque considerare: scilicet, consensus internos, & contractus exteriores: videlicet, verba, & obligationem seu vinculum inde resultans, & facultatem, quam vterque alteri facit sui, & carnalem copulam. Matrimonium autem seu coniugium non supponit pro interiori consensu, qui non est sensibilis: quippe cum omne sacramentum debeat esse sensibile. Neque pro contractu externo, scilicet, pro verbis, quibus consensus exprimitur: quoniam consensus interni per verba exteriora expressi, non sunt matrimonium aut coniugium, sed causa ipsius. Neque facultas, quam vir haberet in mulierem ad concubitum, sufficeret ad matrimonium. Si enim Deus fa-

cultatem faceret alicui licite vtendi aliqua muliere, non ideo esset matrimonium: neque si faceret vtrique mutuam facultatem ad illum actum, sed requiritur mutua, perpetuaque coniunctio ad indiuiduam vitam peragendam in omnibus officijs tam ad procreandas proles, quam ad mutua alia obsequia domestica. Quare nomen coniugij & matrimonij supponit pro vinculo, nexu, & obligatione mutua, quae ex mutuo consensu exteriori expresso, ad communem vitam enascitur. Quo circa cum matrimonium dicitur vinculum, non accipitur nomen casualiter, vt aiunt, pro re, quae coniuges copulat & vinculat, illi enim sunt consensus, sed formaliter pro nodo qui per tales consensus fit.

Coniugij & matrimonij.

Conclu.

Ratio conclusionis.

Minor probatur.

Genus.

Differentia.

Viri & mulieris.

Inter legitimas personas.

Ex his ergo colligitur conclusio, quae ad quaestionem respondetur. Definitio matrimonij, a doctoribus assignata, est optima. Cum res per suas causas debeat definiti, illa, quae datur per causam formalem & finalem, primatum obtinet: talis autem est haec. Matrimonium est viri mulierisque coniunctio maritalis indiuiduae perpetuaeque vitae consuetudinem retinens: ergo haec est optima. Probatur minor. Causa enim formalis idem est quod species, quae constat ex genere & differentia: genus autem matrimonij est quod sit formalis coniunctio, quod si gnificatius nomen est, quam obligatio: quoniam quauis non se obligarent per mutuos consensus, sed Deus illos coniungeret, vt inferius explicabimus, quia traderet vnum alteri, & alterum alteri in perpetuam societatem, esset matrimonium: nisi dixeris, quod etiam tunc esset obligatio, licet non per consensus. Differentia autem, quae constituit speciem, est, quod sit maritalis: nam si esset aliud genus actionis aut contractus, quo se mutuo in asculum & foemina obligaret, vt sibi inuicem seruirent, scilicet, propter precium, vel aliam ob causam, non esset matrimonium. Et quauis idem ferere sit, aptius tamen dicitur, viri & mulieris quam maris & foeminae, nam mas & foemina remotius genus significat: quippe quod & inter bruta reperitur: vir autem & mulier non nisi inter homines. Pudet autem adnotare, inter personas eiusdem sexus non posse matrimonium contrahi. Cum vir nubit. C. ad legem Iuliam de adulter. Id quod de nefando Nerone scribit Sueto. qui virum duxit in matrimonium. Quoniam autem Magister sententiae adducit inter legitimas personas (quod quidem vt creberrime solet, ex Hugone lib. 2. de sacra. par. 1. cap. 4. desumpsit) quauis ad maiorem expressionem subiecti fuerit adiectum, non tamen erat vsque adeo necessarium: quoniam maritalis coniunctio id satis exprimebat: inter personas quippe illegiti-

Individua illegitimas nulla intercedit maritalis coniun-
vitae consue. ctio. Adiectio autem alia, indiuiduam vitam con-
retinens. suetudine retinens, explicatio fuit cause fina-
Obiectio. lis: ad hanc enim consuetudine eiusmodi con-
 iunctio refertur. Quod si arguas, non semper
 coniuges eorudem esse morum, respondetur,
 satis esse in officijs coniugalibus couenire, & in-
 ter Christianos neutrum fidei repugnare. Qua-
 re inter fidelem & infidelem non permittitur,
 vt matrimonium contrahatur, nisi antea fuerit
 contractum, vt. C. de Iudaeis. l. Ne quis. De hoc
 autem latius distin. 39.

Retinens. Sed praeter has causas etiam verbum, retinens, explicat proximum
 effectum matrimonij: scilicet, perpetuum vincu-
 lum & indissolubile nexum: hoc enim in
 praesentiarum sonat retinere, quod perpetuo

An mutuo tenere. Quod si quis arguat. Res, & potissi-
consensu ma mum contractus per contrarias causas colliga-
trium possit tur, & dissoluitur, vt si mutuo consensu celebra-
distrabi. ta fuerit emptio, & venditio, vtroq; consentien-
 te potest quod factum est, infectum reddi. §.
 fin. inst. quib. mod. tollit. obliga. ergo sic erit in
 matrimonio. Negatur consequentia: quoniam
 contractus matrimonialis, vt supra diximus,
 non est mere civilis a solo dependens humano
 consensu in fieri & conseruari, sed a lege quo-
 que diuina. Vnde licet conciliatio matrimo-
 nij ex mutuo consensu contrahentium pen-
 deat: lege tamen diuina, qua institutum est sa-
 cramentum, fit illico indissolubile, vt per con-
 trarias voluntates dissolui nequeat. Vnde Aug.
 can. Solet. 3. 2. q. 2. si quis, inquit, aliquam sibi ad
 tempus habuerit, adulter est.

Hugonis Hugo vero libr. 2. de sacram. part. 1. 1. cap. 4.
definitio. dicens, coniugium esse consensum masculi &
 foeminae, &c. orationem usurpauit in sensu cau-
 sali: puta quod coniugium sit coniunctio per
 consensum facta. Sicuti & alia definitio, quae
 solet per solum effectum & finem designari,
 debet similiter interpretari. Aiunt enim qui-
 dam, quod matrimonium est consortium com-
 muni vitae & communicatio diuini & humani
 iuris. ff. de ritu nuptial. l. 1. intelligitur nanq; vt
 sit vinculum & obligatio ad huiusmodi confor-
 tium, quae quidem obligatio fit diuino, huma-
 noq; iure firmata ad differetiam aliorum con-
 tractuum, qui solo civili iure confederantur.

Alia defini- Ad primum igitur argumentum iam respon-
tio. sum est, quod licet pater sit praestantior ma-
 tre, tamen mater prius magisque necessarium
 munimē confert proli, a quo ideo inditum est
 matrimonio nomen.

Solu. 1. ar. Ad secundum autem negatur, matrimonium
 non collocari in genere relationis. Accipitur
 enim vinculum non efficienter pro consensu,

Solu. 2. ar. sed formaliter pro ligami-
 ne, quod ex consensu nascitur, quod quidem
 est relatio rationis, vt bene ait Scotus dist. 26.
 permanens per modum habitus perpetuo. Nam
 si vinculum accipiatur pro causa: hoc est, pro
 consensibus, quibus fit colligatio, res est mo-
 mentanea & transitoria. Relatio autem ratio-
 nis nihil aliud est, quam mutuos respectus
 vnius ad alterum, qui ex vtriusq; voluntate pul-
 lulat. Quare non opus est esse rem realiter di-
 stinctam a subiecto.

Solu. 3. ar. Ad tertium deniq; respondetur, non incon-
 uenire, vt priora, quae non sunt, nominata, per
 aliqua, quae sunt posteriora simpliciter, nobis
 autem priora & notiora, definiatur. Maritus
 autem est quid posterior simpliciter, quam
 matrimonium, nam per matrimonium fit ma-
 ritus. Nobis autem est prius & notius: & ideo
 matrimonium definitur per maritum a posteriori
 sicut maritus per matrimonium a priori. Ne-
 que iste est vitiosus circulus: definitur enim
 qualitas a philosopho, quod sit res, qua quales
 dicimur, & quale est, quod qualitate afficitur.

Solu. 3. ar. Ad tertium deniq; respondetur, non incon-
 uenire, vt priora, quae non sunt, nominata, per
 aliqua, quae sunt posteriora simpliciter, nobis
 autem priora & notiora, definiatur. Maritus
 autem est quid posterior simpliciter, quam
 matrimonium, nam per matrimonium fit ma-
 ritus. Nobis autem est prius & notius: & ideo
 matrimonium definitur per maritum a posteriori
 sicut maritus per matrimonium a priori. Ne-
 que iste est vitiosus circulus: definitur enim
 qualitas a philosopho, quod sit res, qua quales
 dicimur, & quale est, quod qualitate afficitur.

A R T I C V L V S I I

Utrum consensus mutuus sit sufficiens causa matrimonij.

AD pleniorē intellectum substan-
 tiae matrimonij, quaeritur de eius
 causa, an sit mutuus consensus. Et
 arguitur a parte negatiua. Sacra-
 menta non sunt a voluntate humana: consen-
 sus autem emanant ab illa: ergo isti non sunt il-
 lius causa.

Partis ne- Secundo arguitur, quod non sit sufficiens
gatiua. causa. Alioqui enim sequeretur, quod sicut co-
Argum. 1. sensus de praesenti expressus sufficit ad matri-
 monium de praesenti: ita consensus de futuro:
 sufficeret ad matrimonium de futuro nam si-
 cut voluntas praesens se habet ad praesens ita
 & futura ad futurum: consequens autem est
 falsum: quia isti consensus, Accipiam te in mea,
 & Accipiam te in meum, per se non faciunt ma-
 trimonium in futurum.

2. Argum. Tercio: Si consensus esset causa matrimonij
 tunc vel eius obiectum includeret carnalem
 copulam: & hoc non: quia vt distinctione pra-
 cedenti, quaest. 2. conclusum est, carnalis copu-
 la non est de essentia matrimonij, alioqui in-
 ter sacram virginem & suum coniugem non
 intercessisset verum coniugium, quod, vt di-
 stinct. 30. quaest. 2. latius patebit, falsum est:
 vel suffi-

vel sufficeret in consensu indiuiduam vitam co-
 suetudinem sine respectu ad copulam: quod au-
 tem hoc non sufficiat, inde apparet, quod alio-
 qui illis, qui voto se virginitalis obligarunt, fas
 esset vera in matrimonia contrahere, imò & fra-
 tribus inter se, quoniam seclusa copula reliqua
 omnis cohabitatio est illis licita: consequens ta-
 men est contra Hieronymum, qui refertur. 27.
 dist. Vuentibus enim, inquit, virginitalē, non
 solum nubere, sed etiam velle, damnabile est.

Hieronym. In contrarium autem, scilicet, quod consensus de
Pars affir- praesenti sit causa sufficiens matrimonij, est de-
matua. cretū Nicolai Papae can. Sufficiat. 27. q. 2. vbi
 ait sufficere consensum, qui solus si de fuerit ce-
 tera frustrantur.

Ratio. 1. Ad praesentem quaestionem quatuor con-
 1. *Cöclusi.* clusionibus respondetur. Prima. Consensus
 hominum, si de potentia Dei absoluta loqua-
 mur nulli sunt ad matrimonium necessarii. Pro-
 batur: primo per causam physicam. Consensus
 sunt matrimonij efficiens causa: Deus autem
 potest cuiuscunque efficientis cause vice se so-
 lo supplere: potest enim absq; sole illuminare,
 & sine alimento animalia sustentare, quemad-
 modum sine vlla causa (praeter se) efficiente mü-
 dum de nihilo condidit: ergo potest matrimo-
 nium inter duos absque eorum consensibus
 perficere. Secundo probatur morali ratione.
 Deus est absolutus dominus non solum nostro-
 rum bonorum, verum & nostrorum etiam cor-
 porum & vitae: ergo sicut potest bona vnius
 ipso inuito alteri tradere: quin verò & prin-
 cipes diuina autoritate sibi collata id facere pos-
 sunt: ita potest mulieris facultatem viro facere,
 & virum in potestatem mulieris tradere ipsis
 etiam inuitis, non solum in officium generan-
 di, verum etiam ad perpetuam vitam consuetu-
 dinem, quod ad rationem matrimonij satis est.
 Essentia enim matrimonij, vt dictum est, confi-
 stit, vt sint vir & foemina ad perpetua obsequia
 addicti & deuincti, quod re vera arbitrio Dei
 ipsis reuuentibus fieri potest. Tertio. Ambige
 re non licet, quin Deus maiorem habeat in ho-
 minem potestatem, quam homo in seipsum: ho-
 mines autē suis proprijs voluntatibus se inui-
 cem possunt matrimoniali pacto colligare: ergo
 Deus, qui dominus est naturae atque adeo
 voluntatis nostrae, id potest absque humana vo-
 luntate efficere.

2. Ratio. At quia cauillare quis re posset dicens, quod
 talis coniunctio non haberet tunc matrimo-
 nij rationem: quippe quae secum intrinsecus
 adfert, vt ex mutuo consensu nascatur, argui-
 tur sic. Sola causarum varietas non tollit in ef-
 fectu eandem naturam: calor enim solis eiusdem
 speciei est cum calore ignis: quare ille nonnun-
 quam ignem generat: & Adam a solo Deo pro-
 ductus, & reliqua animalia, eiusdem speciei fue-
 runt cum illis, quae per generationem proferuntur:
 cum ergo essentia matrimonij sit indissolubile
 vinculum, quo coniuges obsequio inu-
 tuo tenentur sibi morem gerere, a quacunque
 id causa fiat, erit verum matrimonium: potissi-
 mum si a solo Deo rerum conditore & domi-
 no fiat. Certē non est cur conclusio in dubium
 reuocetur.

3. Ratio. Hoc autē in litē eiuocari potest, vtum re ve-
 ra id aliquando Deus fecerit, vt absque humano
 consensu matrimonij aliquos coniunxerit. *An aliqua-*
do Deus ali- Legitur enim Osee. 1. quod Deus illi praeciperit
 quos contra
 & facti filios fornicationis, &c. Respondetur: *ipsum con-*
trahens ma- Vno modo faciendo illi facultatem, vt posset *trahens se-*
trahens se- vt muliere. Et tunc licet neuter illo vsu pecca-
 ret, non tamē esset matrimonium: quia non esset
 mutua & perpetua copulatio ad omnia obse-
 quia. Atque hoc certe videntur sonare verba:
 Fac tibi filios fornicationis, vt esset praesagium
 quod fornicatura esset terra. Secundo, quod ipsis inli-
 tis illa mutua & perpetua coniunctionem effi-
 ceret, & tunc certē esset matrimonium, de quo
 loquimur. Sed re vera non est credibile, Deū, qui
 omnia suauiter disponit, sic fecisse, imò in illo-
 rum animos induxit, vt in matrimonium consen-
 tirent. Sed dicti sunt filij fornicationis propter
 turpitudinem, qua prius mater sordebat.
 Perplexius autem dubium exurgit ex histo-
 ria primorum parentum, inter quos apparet
 matrimonium intercessisse, non ex eorum con-
 sensu, sed Dei iussu, eo modo, quo conclusio no-
 stra loquitur. Quoniam si ipsi more communi
 matrimonium consentientes confederassent,
 historia id retulisset, & tamen non refert, nisi
 quod eucta Eua de costa soporati viri expet-
 gefactus ipse dixit, Hoc nunc os ex ossibus
 meis, &c. Id quod vt supra ex Augustino retu-
 limus spiritu prophetico locutus est. Ergo vi-
 detur matrimonium illud solo Dei iussu perfe-
 ctū. Atq; hoc inde satis probabiliter confirma-
 tur, quod non aliter videntur sibi inuicem obligati,
 quae certe absque aliquo eorum consensu ad vi-
 culum sufficiebat. Et tertio id corroboratur ex
 primorum parentum referens, de alio modo
 illius contrahendi non meminit, sed solum di-
 xit. Quos Deus coniunxit, homo non separet,
 insinuans non aliter quam per Deum esse co-
 iunctos. Veruntamen quauis hoc probabili-
 litate

consensus
deus
si sic non
facit
si licet absol
deo
pro a beat
2. Ratio.

Sententia
authoris.

Aliud arg.
ex historia
Adami, &
Eua.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Sententia
authoris.

litate non careat, ratio tamen suavisima pro- uidentia Dei multo probabilius esse docet, quod illis precepit, ut genus suam propagaret, tunc eis inspirauit, ut in matrimonium consentirent, & ista ratione ait Christus, Deum eos coniunxisse. Potestatem ergo hic diuinam de eius potentia absoluta constituimus, qua absque humanis consensibus copulare homines matrimonio valet. Quod autem ea usus fuerit potestate, fortasse citra temeritatem non liceret adstruere.

Nota.

Dubium.

Sed hoc tamen rursus in disputationem posset produci, utrum eadem potestatem Deus Christiana Reipublica vel ecclesiastica vel ciuili contulerit, ut dum expediret inuitas dissentientesque personas in matrimonium cogere. Nam quod id facere valuerit, nemo sapientium absolute eius omnipotentia denegaret. Quod autem eam tribuerit, arguitur.

Partis affirm. 1. Argum.

Dedit enim potestatem Reipublice & principibus, ut ciues ad contractus compelleret, quos prorsus abhorrent, ut ad vendendum frumenta tempore necessitatis, & ad alios, qui eorum bona & nonnunquam honores etiam & vitam attingunt: nam potest rex compellere ciues ad militandum in bello cum mortis periculo quod id Reipublice expediens est: sed vsu quoque venire potest, ut Reipublice expediat, propter bonum fidei catholice vel pacis, ut rex vel alius nobilis hanc vel illam illustrem matrimonio sibi adiungat: ergo esse Christiana fuit ut talem facultatem Christus ecclesie reliquerit cogendi tunc homines: quod si expediret fuit, credibile est fecisse. Responsio autem quod non est par ratio de matrimonio & alijs contractibus, eo quod matrimonium est vinculum indissolubile, & ideo requirit partium consensus, non est sufficiens: nam & princeps alios cogit, ad indissolubiles contractus: quare in casu, quo hic communi bono expediret, videtur ratio probare, ecclesiam, cui incumbit cura Reipublice ad id posse compellere.

Solutio.

2. Argum.

Secundo arguitur, Deus dominium, quod habet non modo nostrarum rerum, verum & nostre vite, videtur per ius nature Reipublice contulisse: ait enim 2. Politic. Philosophus, ciues potius esse Reipublice quam suos ipsorum, veluti membra totius sunt corporis, cui seruire tenentur: ergo eadem ratione habere Reipublica hanc in suos ciues facultatem cogendi ad matrimonia. Tertium argumentum ex eis, quae inferius dicturi sumus, copertius fiet. Videtur enim ecclesia hac authoritate pollere, & sepe uti: nam ubi duo sibi se per verba de futuro desponsauerunt: si copula se postea commiserunt, coguntur ab eccle-

sia in matrimonio perseverare, neque admittitur exceptio reclamantium, quod non consenserint. Item ubi quis sub conditione impossibili consensit in matrimonium, licet consensus suapte natura non videatur legitimus, nihilominus iudicio ecclesie ad matrimonium restringitur, ut patet ca. Si conditiones. de conditio. appositis. haec autem non videtur ecclesia facere posse, nisi haberet autoritatem compellendi ad matrimonia inuitas etiam personas.

Confirmatio.

Quarto arguitur. Status religionis praestantior est statu coniugatorum, atque adeo ibi tanta exigitur libertas: & tamen ecclesia videtur ad religionem compellere: nam si quis ultra annum habitum indutus in clauetro persistit, licet alium consensum non habuerit, ad professionem constringitur: ergo potest eadem ad matrimonium fieri compulso.

4. Argum.

Ob haec fortasse argumenta posset quis nouum inuentor, neque omnino absque apparatus, hanc tutari partem: verum tamen plus temeritatis, quam probabilitatis suboleret. Et ideo subiungitur secunda conclusio. Deus cuiusmodi facultatem Reipublice non tribuit, ut possit absque consensu contrahentium conubia firmare. Nam praeter hoc quod matrimonio rationem sacramenti adiunxit, ceterum in expedientissimum fuit, ut illud sic relinqueret quemadmodum per ius nature ipsum instituit, ius autem nature res omnes ad suum finem admetitur: finis vero matrimonij id quam maxime exposcit, ut coniuges libentissime in suam societatem conueniant: nam nisi sibi inuicem per placeant, non possunt indiuiduam vitam perpetuo viuere: esse autem sibi inuicem grati nequeunt, nisi sua sponte consentiant: quod enim quis non eligit nec optat (vt. 26. questio. 3. canon. Praesens. ait, Nicolaus Papa) profecto non diligit: quod autem non diligit, facile contemnit: qua utique ratione neque ad religionem illic iubet pontifex vllum esse cogendum. Quo circa qui compulsi contraherent, non possent proles suas, qui finis est matrimonij, prouidenter nutrire & educare. Quod si quis arguat eadem ratione consequi, Deum id facere non posse: negatur consequentia: quoniam Deus quos coniungeret, posset per suam inspirationem ad mutuam amorem allicere.

2. Conclusio.

1. Ratio.

Nicolaus.

Obiectio.

Dilutio.

Et per hoc ad primum argumentum responsum putato: nempe non fuisse expediens facultatem hanc Reipublice esse commissam: quoniam licet saepe conduceret, ut personae illustres matrimonio copularentur: quod tamen Reipublice potissimum confert, est, ut coniuges amore mutuo conglutinentur.

Solutio primi argum.

Quare

Quare commodum hoc non est propter quod cunque aliud violandum. Et hoc est inter hunc atque alios contractus discrimen: nam alij cum non referantur ad communem conuictum, licet non sint vltro nec, nihil periculi adferunt.

Solu. 2. ar.

Ad secundum autem respondetur, eatenus rem publicam habere dominium in ciues, ut tamen eis debeat libertatem, quam ius nature docet seruare: docet autem id maxime ratione iam dicta ut libere matrimonia contrahantur. Mebra vero tertij argumenti suis locis dissoluentur. Si enim dum sponsalibus de futuro accedit copula, ecclesia ad matrimonium cogit, est, quia praesumit affectu maritali fuisse complexos. Conditionem autem impossibilem pro non adiecta ducit: & ideo iudicat fuisse absolutum consensum. Si tamen re vera consensus non praesuit, ecclesia facere nequit, ut verum sit matrimonium.

Solu. 3. ar.

Et pari modo respondetur ad quartum, quod in eo, qui ultra annum duravit in religione, ecclesia interpretatur habuisse in virtute consensum, postquam sciens & prudens permansit: ob id quae cum censet professum tacitum.

Solu. 4. ar.

Vtrum vero parentes possint inuitos filios matrimonio copulare, in calce. d. 29. videbimus. Et pari modo respondetur ad quartum, quod in eo, qui ultra annum duravit in religione, ecclesia interpretatur habuisse in virtute consensum, postquam sciens & prudens permansit: ob id quae cum censet professum tacitum.

3. Conclusio.

Tertia ex his colligitur conclusio. Ad matrimonium requiritur mutus de praesenti consensus contrahentium in indiuiduam perpetuamque vitam tanquam necessaria causa, ex qua indissolubile vinculum nascitur. Probat. Bona vnus non possunt in alterius potestate transire, nisi vel cogente lege, vel accedente ipsius domini consensu. Vnde. l. Consensu. ff. de action. & obli. ga. consensu fiunt obligationes in emptionibus, vendit. &c. & Instit. de rer. diuis. §. Per traditionem. & ff. de acqui. rerum dom. l. Qua ratio ne. §. Litera. Nihil est tam conueniens naturali aequitati, quam voluntatem domini volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi: sed per matrimonium mulier tradit potestatem sui viro, & vir potestatem sui mulieri: nam, ut ait, Apostolus. 1. Cor. 7. mulier sui corporis potestatem non habet sed vir: & similiter vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier: & ut prima conclusione ostensum est, nulla lege possunt homines ad id compelli: ergo necessarius est mutus amorum consensus. Veritas est non solum apud Theologos, verum & vtroque iure celebratissima, ut can. citato Nicolai. sufficiat. 27. q. 2. & ca. Tuas. de spon. duos. & ca. Cum locu, & cum apud, de spon. & l. Nuptiae. ff. de ritu nuptiarum. quauis illic insinuetur requiri consensus etiam parentum, sed hoc intelligitur de honestate, non tamquam de essentia. Est etiam decretum concilij Florentini in instructioni-

Ratio conclusionis.

Pau. 1. Cor. 7.

Probat conclusio in 12.

Concilium Florent.

bus Armenorum, ubi decernitur, regulariter mutuum consensum per verba de praesenti esse causam efficientem matrimonij. Sed additur, regulariter, propter sponsalia de futuro, quae, ut infra dicemus, sufficiunt accedente copula. Quod vero dictum est requiri consensum in perpetuam consuetudinem hoc est indissolubilem, ar. praecedenti declarauimus.

Quarta conclusio de obiecto consensus fit. Non requiritur consensus formalis & expresse in carnalem copulam, sed satis est illam implicitam & in virtute in illo consensu contineri. Ista conclusio Magister sententiae sequens posuit, sed tamen iste est eius proprius locus, neque articulum exigit distinctum: quoniam distincti praecedenti quaest. 2. art. 4. satis est contra Witcliff demonstrata: nepe, quod carnalis copula non sit de essentia matrimonij. Inde enim plane fit consequens, non requiri consensum formalem, & expressum in eadem copulam. Et est conclusio Hugonis lib. 2. de sacrament. part. 1. 1. & in tract. beatae Virginis, & August. can. Beata Maria: & Chrysost. can. Matrimonium. 27. q. 1. ubi ait, Matrimonium non facit coitus, sed voluntas. Quod quidem verbum in ff. inter regulas iuris. l. Nuptias: relatam est. Et ratio est plana: quia substantia matrimonij, ut loco citato dictum est, & Nicolaus papa can. Sufficiat. docet, consistit in traditione mutua propriorum corporum & animorum, qua scilicet, vnus alteri potestatem sui facit, tum in reliquis obsequijs rei familiaris antensis, tum etiam implicitam in illo vsu & commercio carnali, ad quod matrimonium ordinatur, iuxta verbum Pauli. 1. Cor. 7. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. Quare substantia matrimonij exprimitur illa forma, Accipio te in meam, & trado me in tuam, & vice versa. Quae ideo, substantia in hoc consistit, ut vterque coniugum potestatem habeat & ius vtendi altero ad illum finem, & sine alterius consensu neutri abstinere liceat, neque cum alieno commiseri. In hoc autem consensu non exprimitur formaliter consensus in copulam, sed tantum implicitam, si alius voluerit. Quo fit huiusmodi consensum matrimonij perfectae virginitati aut corporis aut mentis minime repugnare. Nam licet quis tradat potestatem sui corporis alteri, si tamen scit alterum illius potestate nunquam vsurum, nihil firmo proposito virginitatis contrarium admittit. Et ita dicendum restat distinctio. 30. quaest. 2. de beata virgine: erat enim certa de Ioseph, quod nunquam esset ab ea debitum exacturus. Ad primum igitur argumentum respondetur, quod licet princeps causa sacra-

4. Conclusio.

Magist. sentent.

Nota. Hugo.

Ratio.

Substantia matrimonij.

Consensus in copulam impliciti.

Solu. primi argu.

mentorum sit diuina virtus, quæ in eis operatur salutē, nihilominus causæ instrumentales sunt nonnunquam nostræ actiones per diuinam institutionem ad gratiam concurrentes, vt sunt contritiones penitentium, & contrahē-
tium consensus.

Obiectio.

¶ Quod si quis rursus arguat. Vnius rei vnica, debet esse causa: matrimonium autē est vnū: ergo nõ requiruntur duos consensus. Respondetur, quod licet consensus sint plures ex parte consentientium, est tamē vnus ex parte obiecti: quia ambo in eandem rem & vinculum, consentiunt.

Dilutio.

Solu. 2. ar.

¶ Ad secundam negatur consequentia, nam licet verba tãpã de presenti, quàm de futuro in presenti tempore proferantur, non tamen eandem vim habent: siquidem verba de presenti pro tempore, quo proferuntur, vinculum perficiunt: tamen per verba de futuro, tunc cū proferuntur, matrimonium minimè contrahitur: quippe quod in rei traditione, consistit, sed solum verba illa gignunt obligationem promissionis & ideo non sufficiunt matrimonium cōpingere, sed duntaxat obligant ad contrahendum in futurum. Hoc autem, quod sequen. quæ est de sponsalibus, apertius fiet.

Solu. 3. ar.

¶ Ad tertium argumentum per quartã conclusionem satis responsum est. Includit enim conjugalis consensus copulam implicite, non tamen est id necessarium explicitè. Et ideo non repugnat perfectæ virginitati: at tamen repugnat voto emisso virginitatis: nam vouentibus virginitatem non solum nefas est in copulam carnalem consentire, verum & potestatem sui corporis in eum vsu alteri tradere, quia tunc ponit in alterius voluntate id facere, quod voto repugnat. Quocirca Deipara virgo, vt Augu. can. ea. d. citato, Beata Maria. ait, & dist. 30. quæst. 2. explicabitur, ante contractũ matrimonium non emisit absolutum votum virginitatis, sed post ambo coniuges cōmuni consensu illud susceperunt.

Votum beatissime virginis.

ARTICVLVS III.

Utrum consensus matrimonialis sufficiat internus, an verò requiratur, vt sit exterius verbus expressus.

Partis negatiue.

1. Argum.

¶ Vniam cōsensus & internus est, & per verba exprimi potest, quæritur, vtrum hæc expressio sit ad matrimonium necessaria. Et arguitur à parte negatiua. Votum tantam inducit obligationem apud Deum, quantam matri-

monialis contractus apud homines: votum autem nulla indiget forinseca expressione, sed sola mente fieri potest: ergo neque consensus matrimonialis eandem requirit expressione.

2. Argum.

¶ Secundo. Si verba exprimentia internum consensum essent requisita, sequeretur, quod illa sine intrinseco consensu non sufficerent: consequens tamen, inde apparet falsum, quod fraus & dolus nemini, vt iura cauent, suffragantur: & tamen si verba sine interiori consensu non sufficerent, fraus illa proferenti suffragaretur: ergo consensus non requiritur expressus.

Pars affirmatiua.

¶ In contrarium autē est authoritas Alexandri. Licet, de sponsa duorum.

An soli consensus inter ni efficiant matrimonium.

¶ Circa istam quæstionem Witeless, vt refert Waldensis tomo. 2. de sacramen. cap. 3. 2. & 3. ait, sufficere internos consensus contrahentium, quia Deus, qui videt corda, illos potest approbare consensus. Et videtur Panormita, eandem tenuisse opinionem super verbo, Sufficit, cap. Cum locum, de sponsalib. Quin verò & Innocentius ipse, cap. Tuæ fraternitati, eod.

Innoc.

¶ Tuæ verba quædam perplexa de hac re protulit dicens, matrimonium in virtute contrahi per legitimum viri & mulieris consensus, sed quantum ad ecclesiam necessaria esse verba consensus ex primetia de presenti. Et potest apparere eorū idem confirmari: nam si contractus exterior per verba vel nutus esset necessarius, id præferri quia omnē sacramentum debet esse signum sensibile: hæc tamen ratio minimè videtur cogere, eo quod circa matrimonium nihil Christus super iure naturæ mutauit, præterquam quod gratiam conferret: si ergo iure naturæ sine verbis matrimonium erat solidum, nihil obstat quominus etiam sit sub lege euangelica. Dicere autem, quod vt constat ecclesiæ, requiruntur verba, nihil ad rem: quia aliud est matrimonium in se esse firmum & legitimum, atque aliud esse notum: modo autem non querimus, de via, per quam debet innotescere, sed de ratione, per quam sit validum.

Ratio parū urgens.

Nota.

1. Conclusio.

¶ Veruntamen his non obstantibus, sit prima conclusio. Non sufficiunt interni consensus etiam de presenti, nisi exterius per verba itidem de presenti vel nutus exprimentur. Conclusio est vniuersalis omnium Theologorum in presenti distincte, nempe, Magistri sentent. S. Thomæ, Bonauenturæ, Scoti, Ricardi & cæterorum: imò, vno excepto, heretico Witeless, arbitror neque Panormitanum, neque alium quempiam Canonistarum, si sanè intelligatur, eandem negare: quia neque potest, vt dicit. 1. quæst. 1. artic. 4. dicebamus. Et ratio est plana

Ratio conclusiua.

plana matrimonium namque nõ est simplex donatio, sed mutuus contractus, do, vt des: & ideo non sufficit simplex cōsensus, vt omnibus est in confesso, sed mutuus, scilicet, Cōsentio si consentis, aut quia consentis: huiusmodi autē consensus natura sua requirit, vt vicissim vtrique constet alterũ consentire, aliàs non consentit quia alter consentit. Vnde Hugo in summa Sententiarũ tract. 7. cap. 6. Eos, inquit, qui coniunguntur, sic oportet consentire, vt inuicem se spontaneè recipiant. Quò alludens Gratianus 29. q. 1. Consensus, inquit, est duorum sensus in idem: id est, simul cum alio sensus. Id quod ipsissimus Alexand. cap. Licet, de sponsa duorum, egregiè docuit dicens, oportere, vt vterque in suo mutuo consensu verbis cōsuetis expressè alterũ recipiat, & cōfirmatur, quia Christus, vt diximus, matrimonio quatenus erat de iure naturæ nihil detraxit: iure autē naturæ est contractus quidam veluti emptio & venditio, & reliqui absque mutuo consensu atque adeò expresso vigorem nõ habent. Ex quo fit nomine consensus non intelligi voluntatem, qua quis vult contrahere, sed quod verè per consensum contrahat. Aliud enim est, volo facere, atque aliud verè facio. Atque hinc sumitur nouũ argumentum, quod non sufficit internus cōsensus, sed requiritur locutio de presenti saltè per nutus, capio te. Vnde fit, quod licet Deus viro reuelaret, mulierem velle illum accipere, & idem mulieri viri voluntatem patefaceret, non sufficeret ad matrimonium. ¶ Postremò tandē arguitur. Si consensus interior sine externa expressione sufficeret, sequeretur quod quãdo duo loco distantes consentiant in matrimonium, & mittunt sibi inuicem nuncios vel literas, antequàm eas alteruter reciperet, esset verũ matrimonium: quia præcesserunt consensus: consequens tamē est falsum: quoniã quousque vtrique de alterius voluntate constet, non est mutuus consensus. Quando ergo pontifices & doctores dicunt, solum cōsensus sufficere, necesse est, vt intelligat, consensum mutuum. Quapropter non excludunt, quin sint necessaria verba, signa, vel nutus, quibus fiat mutuus, sed excludunt à necessitate sacramenti alia circumstantia, quæ ibidē Panormi. sese exponendo percenset: nepe, quod non requiritur cōsensus paritè, aut carnalis copula, aut cōsensus in copulã, vt patet in beata virgine, neque, benedictio ecclesiæ: imò neque, certaverborum forma, sed fat est quomodocumque alteruterum suos cōsensus exprimat. Innocentius verò nihil aliud dicere voluit, quàm quod quomodocumque cōstaret, consensus internos esse mutuos, id sufficeret, vt si mētaliter sibi pos-

Hugo.

Alexand.

Postremũ argument.

Panormit.

Expositio c. Tuæ fraternitati, de sponsalibus.

sent loqui tanquàm angeli: sed tamē quia id de lege fieri nequit, requiruntur signa exteriora tanquàm necessaria, vt consensus sint mutui. Et ideo probè dixit, matrimonium in veritate contrahi per legitimum consensum: mutuũ scilicet. Quod autem adiecit, necessaria esse verba quãtũ ad ecclesiam, intellexit de verbis expressis, vt distinguntur à nutibus: scilicet, Ego te accipio in meã. &c. hæc enim in eo qui loqui potest, licet nõ sint de essentia sacramenti, requiruntur tamē in foro ecclesiæ ad obuiandum nutibus. Et quod is fuerit eius sensus: subiuncta eius verba declarant: scilicet, Nã surdi & muti possant cōtrahere matrimonium per cōsensus mutuũ sine verbis: scilicet, per nutus. ¶ Secunda conclusio, Sicut consensus interni sine externis verbis vel nutibus non sufficiunt, ita neque è diuerso verba sine interno consensu. Conclusio est eiusdē Innocentij eod. cap. citato. Tuæ fraternitati. ait, quippe in puero ante legitimã etatem verba nõ sufficere, quia nec legitimum consensum habere potest. Et cap. statim Tuæ nos. ad eundē casum respondens, ait, quod quæcũque verba interuenerint, si propositũ & cōsensus matrimonij non sit in animo nihil fit: quia, vt dictũ est, voluntas est, quæ matrimonium facit. Et. ff. de pact. l. 1. Vlpianus, Stipulatio, inquit, quæ verbis fit, nisi habeat cōsensus nulla est. ¶ Atqui hoc cōfirmatur ratione etiã generali sacramentorum, quæ quidē nulla sunt si intentio ministri & suscipientis, si sit adultus, defuerit: in matrimonio autē contrahentes, vt diximus, sunt tum suscipientes, tum etiam ministri.

Verba aut sint de essentia matrimonij.

Innocentij sensus.

2. Conclusio.

Innocent.

Verba sine cōsensu in terno non fat sunt.

Ratio conclusiua.

An in valētibz loqui verba sint necessaria.

Sententia authoris.

Copula sub sequēs sponsalia de futuro, ea est, que sufficit, vt ecclesiæ decreto sancitum est, senti.

quod est euidens argumentum verba non esse de essentia.

Magister sentent. ¶ Vtrum autem loco nutus sufficiat taciturnitas puellæ, dum alij pro ea pudore suffusa affirmant eam consentire. Magister sentent. distin. 29. (quod ex Hugone desumpsit in summa sententiarum tract. 7. c. 6.) ait sufficere consensum patris, quod pædestarum testimonio adstruit alludens ad 1. In spõsalibus. ff. eod. tit. ubi habetur, filiam patri cõsentire, nisi euideter dissentiat. De hac ergo ambiguitate hoc cõctis in cõfesso est, quod si alius in præsentia sponx pro ea assumando respõdeat & ipsa nõ cõtradicat, illam taciturnitatem sufficere, quasi consensus indicium.

Sententia cõmuni. In litem autẽ hoc vocat Paludanus d. præsent. q. 2. ar. 3. vtrũ quicunq; respõdeat, sufficiat licet sit extraneus, an verò solũ sufficiat quãdo pater vel mater pro illa respõdent, vel tutor. Et tenet nõ sufficere nisi aliquis parentum vel tutor. Nã quamuis vna regula iuris sit, q; qui tacet cõsentire videtur, alia tamẽ con tinno subsequitur. Is qui tacet non fatetur, sed nec utique negare videtur. Quapropter silentium per se nõ est assensionis sufficiens in dicij: quare tunc solum sufficit quando qui affirmatius habet in spõsum vel sponsam. Vnde. 1. Sed quæ patris. eod. tit. exẽplum de solo patre ponitur: nẽpe, q; puella, quæ patris voluntati non repugnat: cõsentire intelligitur. Idq; habetur iure canonico de despõsatione impub. c. v. nico.

Paludanus s. Porro. lib. 6. ¶ Præsens autẽ ambiguitas per distinctionẽ dissolvitur. In foro enim conscientie si adsit verus contrahentiũ consensus, quicunque alius pro sponso vel sponsa respõdeat, ipsis tacentibus & nõ contradicentibus, valet matrimonium. Sed nihilominus in foro ecclesiæ nõ haberetur pro rato, nisi pater vel mater, vel tutor esset ille, qui responderet. Et ideo in foro cõscientiæ explorãda aliunde esset contrahentiũ volũtas. Nam etiam si pater pro filia respõdeat, suspicio suboriri potest, an ipsa eius metu siluerit, neq; reclamare sit ausa. Si autem per alias coniecturas constiterit, ei cordi fuisse nuptias, sed præ verecũdia tacuisse quibus alius pro ea responderit, sufficit in conscientia.

L. Sed quæ patris. ¶ At verò circa eandẽ primam conclusionem, adiunctam tertiæ superioris articuli dubitatur, vtrum necessarium sit amborum consensus simul tempore concurrere & explicari, an verò nullum temporis interuallum impediãt inter vnus consensus & alterius: nam in ceteris sacramentis necessum est, materiam & formam simul concurrere: cum ergo supra constitutum sit consensus vnus esse formam respectu alterius, apparet cõcurfus huiusmodi eodẽ tem-

Sententia auctoris sub distinctione. pore necessariis. Nihilominus respõdetur, nõ ita esse. Christus enim vt sæpenumero dictum est, contractum matrimonij, quatenus erat de iure naturæ, non mutauit, sed exornauit per gratiam. In lege autem naturæ instar reliquorum contractuum poterant conciliari nuptiæ vno hodie consentiente, & cras altero vel poststridie, imo verò longiori tẽpore intercedente per literas vel per internuncium: ergo & nunc tẽporis eodẽ pacto possunt contrahi. Nec de hoc vllus est catholicus, qui ambigat. ¶ Sed alia hinc nascitur ambiguitas, an nullũ. s. temporis interuallum obstet, vt si quis hodie consentit, & alter post septennium vel decennium sit matrimonium. Vsu enim venire potest, vt eorum coniugum, qui ante decennium matrimonio de facto iuncti sunt, alteri nunc primò iuris impedimẽtum innotescat, aut quia vir cõ consanguinea vxoris rem habuerat, aut quia compertum eĩ modo sit esse consanguineos in gradu prohibito. Quaritur ergo vtrum tunc satis sit, vt ille, in sciã vxore dispensationem procuret, & deinceps consentiat, sufficiatq; primus consensus vxoris, an verò requiratur, vt vxor denuò consentiat. Ad hoc distin. 29. q. 2. latius respondebitur. Vbi enim cõsensus feruntur in materiam illegitimam, nullius prorsus sunt momenti, & ideo non sufficit, vt dispensatio perueniãt, nisi post ipsam noui cõsensus vtrinque accedãt. Si verò materia sit legitima, satis est si vnus hodie consentiat, & alter post aliquod tempus, vt cum matrimoniũ per nuncium aut literas cõtrahitur, dum modò cõsensus prioris coniugis non sit recusus, sed in virtute maneat. Quod quidẽ in huiusmodi interuallis obseruãdum est. Si enim quis modo in matrimonium per literas consentit, & pereuntibus postea literis negotium intercipitur, & ferè obliuioni traditur, & post septennium vel decennium alter cõsentit, certẽ nõ esset matrimoniũ tutum, nisi prioris consensu integrato: quia iam videtur eius virtus exoleuisse. ¶ At verò quamuis nemi ni in dubium venerit: quin matrimoniũ per literas vel procuratorem sit verũ, idq; adeò indissolubile, de hoc tamen controuertitur, vtrum verè sit sacramentũ gratiã cõferens. Nam præter Durandum dist. 20. q. 3. Caietanus quoque in questione speciali ad tertiã partem adiecta negat esse sacramentum. Cuius ratio duplex est. Prima, q; nullum sacramentum suscipitur per procuratorem, quia cum sit passio personalis, requirit actionem personæ præsentis, cuius ministerio gratia cõferatur, vt in ceteris sacramentis liquidum est. Idque adeò confirmatur, quòd sicut sacramentũ matrimonij in con-

In foro exteriori.

Amvtriusq; cõsensus simul tempore concurrere debeant.

Dubij solutio. Si vnus hodie alter vtrõ cras consentiat.

An longo tẽpore lapsa possit alter consentire.

Solutio dubij.

Matrimoniũ per procuratorem iniãt an sit sacramentũ

Ratio.

Partim negatiua.

Argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Paras affirmatiua.

Decisio ar.

Matrimoniũ duplex

Consummatum quãdo dicatur.

transcendere. Et arguitur à parte affirmatiua: Lex diuina plus debet spirituali frugi fauere, q; humana: sed Iustinianus Augustus facultatẽ facit vtriq; coniugum sine vlla exceptione vel consummati vel non cõsummati matrimonij, vt possit ad meliorem vitam migrare, & sub castitate viuere: ergo & lex diuina hoc fortiori ratione permittit.

¶ Secundò arguitur. Si consummato matrimonio non liceret alteri coniugũ altero inuito religionẽ optare, sequeretur, q; neque ante cõsummationẽ id liceret: quoniã carnalis copula; vt supra dictũ est, non est de essentia matrimonij atq; adeò ante ipsam per consensum sit verũ sacramentũ, quod quidem natura sua est vinculũ indissolubile, vt supra diximus: cõsequens autem esse falsum ostendit ecclesiæ consuetudo, quæ boni consulit, si ante cõsummationẽ matrimonij coniugatus meliørẽ frugẽ religionis eligat. ¶ Tertio arguitur. Si ante cõsummationẽ copulæ marito liceret vel vxori religionem altero inuito profiteri, sequeretur, q; alter qui in seculo maneret, deberet inuitus perpetuam castitatẽ seruare. Quod nulla vel lex vel ratio permittere videtur, quod autem sequatur inde apparet, q; matrimoniale vinculũ est simpliciter indissolubile. Itẽ quia si esset solubile, hoc maximè esset per cõsensus ipsorum: attamen, licet post cõsummationem ambo cõsentientes religionẽ profiteantur, vinculũ semper manet: imo & dum altero consentiente alter profiteatur: ergo multò minus vnus tantũ cõsensus altero renuente potest matrimoniũ dissoluere.

¶ In cõtrariũ autem, scilicet: q; cõsummato matrimonio neutriliceat altero inuito religionẽ ingredi, patet ex illo Pau. 1. Cor. 7. vbi prohibet, ne cõiux altero inuito etiã orationis causa à reddendo debito abstineat.

¶ Cause dirimendi matrimonij plures sunt, quæ ad præsentẽ articulũ non attinent. Nunc enim vsque ad d. 30. de his, per quæ constituitur, disputatur, & postmodũ d. 34. & sequẽtib; subiiciendæ sunt cause quibus dirimitur. Insuper hic tamen articulus præsens ad conferendũ in dignitate matrimoniũ cõ religionẽ. Ad quam ideo quæstionẽ per tres cõclusiones respõdetur. Matrimoniũ enim, vt ex superioribus colligitur, duplex est: scilicet, ratũ duntaxat: nempe, per consensus de præsentĩ ante carnale cõmerciũ, & consummatũ, scilicet, postquã eadem accessit copulatio. Et refert plurimũ scire quando dicatur cõsummatũ. Haud enim oscula, aut pudẽdi tactus, aut seminatio extra legitimũ vas sufficit, quãtuncq; alia præpostera & nefandissima interueniret. Seminatio autẽ

quæcũque intra vas sufficit ad consummandũ etiã citra ruptionẽ virginẽ claustrũ: nã vsu venire potest, vt citra rupturã semẽ coetur. Conatus ad natus verò ad rüpendum & feminandum, ubi neutrum illorum fit, ad matrimoniũ cõsummationem non sufficit, quamuis si foemina seminat dubiũ esse possit, an sufficiat. Crediderim tamẽ id ipsum nõ sufficere: licet virginitatis florẽ illa tunc amittat: quoniã cõsummatio vtrãque personam respicit, vt illa aliquid patiat, & ipse aliquid agat, & tamen ille tunc nihil ad consummationem peregit.

Conatus ad copulã cõsummationem non sufficit, quamuis si foemina seminat dubiũ esse possit, an sufficiat. Crediderim tamẽ id ipsum nõ sufficere: licet virginitatis florẽ illa tunc amittat: quoniã cõsummatio vtrãque personam respicit, vt illa aliquid patiat, & ipse aliquid agat, & tamen ille tunc nihil ad consummationem peregit.

Dubium. ¶ Hoc autem perplexũ dubiũ est vtrum si vir claustrum apernit, tamen seminare conatus id non potuerit, ad cõsummationẽ sufficiat, siue ipsa seminet, siue non: si quidem seminatio foemina nõ est de essentia. Et profecto nagnum argumentum est, illud sufficere siue illa virgo fuerit, siue ab altero prius cognita, postquã ille tum quãtum potuit fecit, tum etiam & vas penetrauit: alioqui inter senes & steriles nunquã posset matrimonium cõsummari.

Dilutio dubij. Solutio huius inde ducenda est, q; defrigidis dist. 34. dicturi sumus: frigidi enim sunt, qui seminare nequeunt, quamuis claustrũ aperiant, & ideo frigiditas matrimonium dirimit, quia consummari non potest. Senes vero & steriles feminãt quidem, licet, nõ generet, & ideo matrimonio cõsummãnt. Inde ergo colligitur, vt seminatio viri intra vas necessaria sit ad matrimonium, quæ quidẽ etiam intus absq; claustrũ referatio ne fieri potest. Atq; id inferius. q. 2. ar. 4. testimonijs iuris interpretũ confirmabimus: nam eiusmodi seminatio requiritur, vt spõsalia per copulam vim obtineant matrimonij.

¶ Sit ergo prima conclusio. Ante matrimoniũ cõsummationẽ vtriq; coniugũ altero inuito licitum est ad religionẽ conuolare. Hæc conclusio vtrinque à quibusdã impugnatur: nam supra citatus Wittcleff, qui negat matrimonii ante carnalem copulam esse solidum: consequenter ait, hunc non esse propriẽ transitum a matrimonio ad religionem. De hoc tamen errore distin. præcedenti diximus, & distin. sequenti & 30. rediturus est sermo. Alij verò religionis ficti & iniqui patroni contra hanc etiam veritatem per alterum extremum obmurmurant. Quorum est Erasmas super primam epistolam ad Cor. 7. vbi iniquo ferre videtur animo, quòd ob professionẽ instituti humani (vt eius verbis utamur) & ob mutatum pallium legitimus spõsus sua fraudes statuunt hæc veritas, q; etĩ ante cõsummationẽ copulæ legitimũ sit matrimoniũ, nihilominus legitime

Conatus ad copulã cõsummationem non sufficit, quamuis si foemina seminat dubiũ esse possit, an sufficiat. Crediderim tamẽ id ipsum nõ sufficere: licet virginitatis florẽ illa tunc amittat: quoniã cõsummatio vtrãque personam respicit, vt illa aliquid patiat, & ipse aliquid agat, & tamen ille tunc nihil ad consummationem peregit.

Dubium.

Dilutio dubij.

1. Conclusio.

Wittcleff.

Erasmus.

Cōclus. in re phatur. Conclusio est multis canonibus cōstituta, vt. c. Verum, de conuer. coniugatorum. & c. Ex publico. & c. 27. q. 2. ex Eusebio can. Desponsatam. & ex Gregorio. can. Decreta. & ex Nicolao, can. Scripsit. & multis alijs. At ne cui videatur canones isti incōsulti, probatur etiam ratione. Status religionis, vt Paul. 1. Cor. 7. apertè docet, perfectior est statu cōiugali: id autè quod perfectius est, nō debet per minus perfectum impediri, ergo vtriq; cōiugum si citra alterius iniuriam fieri potest, integrum est ad religionē se se conferre. Quòd autem ante copulam relicto coniugi nō fiat tam atrox iniuria, quæ per lucrum religionis non repēsetur, probatur. Illa iniuria vel irrogaretur fini matrimonij, qui est prolis procreatio, aut defertæ sponſæ, non quidem proli: quia nullus præceſsit cōiugalis congressus, neque verò sponſæ: quia cū maneat integra, nihil decoris aut honoris inter Christianos amittit, quo minus possit alium sibi adſciſcere coniugē. Item vt lib. 2. de sacra. part. 1. r. autor est venerabilis Hugo, coniunctio maris & foeminae per mutuum consensum significat coniunctionem Christi & ecclesiae per gratiā & charitatem, cōiunctio autē per carnalem copulam significat Christi cōiunctionē per assumptionē humanitatis: quare prior, realis. & spiritualis est, posterior vero carnalis. Spiritualis autem sponsatio inter homines nihil vetat quominus possit in illam commutari, quæ singularis est & egregia hominis ad Deum, iuxta verbum Paul. 2. Cor. 11. Despōdi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo, quod licet de Christiana religione vniuersim assertum sit, tamen gradu quodam peculiari de religionibus, quæ sunt in consilio, intelligitur. Et confirmatur per analogiā minimè ineptam. Sicut enim carnalis coniunctio per copulā morte corporali dirimitur, ita & cōiunctio spiritualis, quæ mutuo fit consensu per mortē spirituale, qualis est religio. Confirmatur eadem veritas vsu & more pluriū sanctorum, qui celebratis nuptijs ante torū voto se se castitatis addixerunt. Id quod & de Ioanne Euangelista celebri historia refertur, vt est in præfatione operū Ioannis, siue Augustini, siue Hieronymi fuerit, q̄ virginem illum Christus de media nuptiarū solennitate ad apostolatū assumpsit. Nā ratio, quam alij obijciunt: videlicet, non esse credibile, nuptias, quas Christus sua præsentia honestauit, extemplo dirimeret, à nobis potiùs pugnat. Est enim rationi cōsentaneum credere, vt quibus nuptijs interfuit, easdem per transitum spōsi ad vberiorē frugem decoraret: instar ma-

trimonij suæ intemeratæ matris quam virginē virgini commendauit. Alia exēpla extant can. Scripsit. 27. q. 2. de Machario & Alexio. ¶ Ad illud ergo diuinum præceptum, Quos Deus coniunxit, homo non separet, Alexand. 3. cap. Ex publico. respondet, q̄ intelligatur de matrimonio consummato, eo quòd per copulam fiūt duo in carne vna. Sed tamē quāuis ad propositū, quo Papa loquitur de transitu ad religionem sufficiens sit solutio, non tamē omnino sententiæ Christi germana est, vt paulò inferius videbimus. q. 2. quoniā nec matrimoniū ratū potest homo, sed solus Deus separare. Ob idq; legitima expositio est altera Nicolai Papæ citato can. Scripsit. 27. q. 2. scilicet, q̄ in transitu ad religionē cōiuges non homo, sed Deus ipse interna inspiratione separat diuino iure, quo religio tāquā spirituale cōubiū Dei instituta est. ¶ Quòd si arguas, Per consensum matrimoniale vterq; alteri potestati sui corporis facit in vsum carnalis copulæ: ergo perinde est tunc indiuisibile matrimonium, vt postea, respōdetur, q̄ et si prius iam sint sibi inuicem potestate traditi per expressum consensum voluntatis, iure tamē ipso diuino & naturali sub intelligitur conditio, nisi interea alter frugem sanctioris vitæ sibi optare voluerit: per carnalem verò copulā vsu ipso & facto cōpletur corporis traditio, per quā vterq; possessionē corporalem potestatis sibi traditæ ingreditur. ¶ Secunda cōclusio. Post matrimonij consummationem neutri coniugum iam integrum est & liberum altero inuito religionem optare. Eadem cōclusio in eisdē canonibus cautè subditur. Et ratio est: quia nullus potest Deo rem alienā per votū dicare: quoniā nemo, nisi quod suum est, alteri obligare valet: per cōsummationē autem copulæ vterq; se in alterius possessionem confert, iuxta verbum Pauli, Vir potestati sui corporis nō habet, sed mulier & c. ergo iā inde neuter potest sine alterius assensione se Deo mācipare. Secundò, quia per tale votum fini matrimonij, hoc est, educandæ proli iniuria irrogatur. Neque refert per copulam illam generatio tunc fiat, aut secus, quia hoc est accidentarium: nam per se commercium illud eum finem habet. Fieret quæ adeò & alteri coniugi iniuria, si post illud tori cōmerciū desereretur. Possunt tamen cōmuni cōsensu quoad torū separari, vt statim patebit. ¶ Huic conclusioni appendix est: matrimonium cōsummatū per solū temporalem obitum alterius coniugū dissolui, iuxta verbum Pauli ad Rom. 7. Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi (scilicet, cōnubij) si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à

est à lege viro. Et subdit, Vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Idq; ipsum sonant verba Christi, Quos Deus coniunxit, homo nō separet, nepe quousq; Deus eos per mortē disjunctat. ¶ Tertia cōclusio. In euctu, quo alter iuxta tenorē primæ cōclusionis religionē profiteatur, alter libere potest aliū sibi coniugem copulare. Conclusio est Alexandri in nuper citato. c. Verum. Etenim sicut matrimonij per copulā consummatū morte tēporali, iuxta citatā sententiā Pauli sic dissoluit, vt mulier citra adulterij labē possit alteri nubere, ita & matrimoniū non cōsummatū, quod, vt diximus, spirituale est, morte spirituali distrahitur, qualis est religionis professio. ¶ Ad primū argumentum D. Tho. in presentiarū & Ricardus atq; alij iuxta verbum Gregorij can. Sūt qui. & can. Agathola. 27. q. 2. respōdent, Casarē in lege illa civili solum habuisse rationē matrimonij quatenus est in officij, & ideo permisit vt etiam consummato matrimonio, vt Glossa ibidem habet, posset vterq; ad altiora vota transire: quia quatenus est in officij non est tam indiuisibile: quādo quidē antiquitus per diuortij dirimebatur, & modò per baptismum alterius. Sed lex diuina contemplatur illud quatenus sacramentū, quā obrem decernit esse indissolubile. Nihilominus cum eadē lex in illa particula nō meminerit de matrimonio cōsummato: nihil obſtare videtur, quā possit glossari de solo nō cōsummato. Vel forsan de consummato vtroq; rōne consentiēte. Tamen si Greg. in can. Sūt qui. 27. q. 2. ad priorē expositionem alludat dicens, q̄ licet lex humana coniugia dissolui religionis gratia permittat, non tamen diuina. ¶ Secundum argumentū iam solutū est: nā quamquam ante consummationē sit verum sacramentum & indissolubile per homines, est tamen Dei in ſtinctu solubile: quia integrū est sponſis foeliciora vota eligere. ¶ Ad tertij respondetur, q̄ consensus vel alterius vel vtriusq; coniugis, per se non sufficit ad dissoluendū matrimonium, sed coniugatio ad altiorē statū & optio melioris frugis: nā vt art. 1. diximus: in dissolubilitas & perpetuitas iure diuino indita est matrimonio, quæ ideo ex voluntate cōtrahentium nō pendet. ¶ Alia verò argumenta maioris momenti aduersus singulas præfixarum conclusionum sese offerunt. Et primū omnium aduersus primam, qua dictum est, post matrimonij ratū posse coniugē altero inuito religionē profiteri, arguere quispiam extēplo posset inferendo super idem matrimonij ratum nō cōsummatum posse Romanū Pontificē dispensare, vt illo distracto, vterq; possit alias inire nu-

ptias. Nā cum voti solēntas, vt cap. 1. de voto lib. 6. ait Bonifacius, ex ecclesiae statuto sit inuenta, sit, vt qua ratione potuit Pōtiffex illo statu matrimonium ratū ingrediētis religionē dirimere, possit & sine ipsius religionis ingressu. Opinio est Iurisperitorum: nepe, Ioan. An. drea in no uellis, & Panor. & Hostien. cap. Ex publico, de conuerſi. coniuga. (vbi & glossa id ipsum opinatur) aliorūq; quos Syluester ver. Diuortij. q. 4. refert. Quāuis ipse in eorū opinione non videatur persistere. Theologorū vero vniuersalis sententia est in cōtrariū, vno excepto Caiet. quod lib. 29. quæstionū. q. 13. sed latius in opusculo. 27. q. 27. vbi gratis quidem & tenuissimis rationibus subnixus a theologa professione defecit. Nam canonistæ, vt sæpè (salua eorum autoritate) diximus, non sunt iuris naturalis aut diuini, quibus hæc veritas hñtitur, legitimi interpretes. Pōtiffimū cum sancti patres sacrae pagine scrutatores. nūquā tali fuerint suspicati. Caietanus verò complures cōgeminat metaphysicas distinctiones, ad quas omnes moleſtum esset responderē. Sed vt summatim eas complectamur, ait primò matrimonium cōsiderari posse, aut inquantū officij. & remediū, aut inquantū sacramentum. Si priori ratioe, notū, inquit, est & certū nō esse indissolubile: quādo quidē rationem illā ante orbem redemptū habebat, & tamen per conuersionē vnus coniugis ad fidē distrahitur. Si verò consideretur inquantū sacramentum, tunc vel consideratur tanquā signum effectus, quem confert, atq; hac ratione clarum est, non esse indissolubile: quoniam effectus ille nō est aliquid indelebile: putā, character, sed sola delebilis gratia. Quare altero coniugū defuncto est iterabile. Si verò consideretur inquantū signū vnionis Christi & ecclesiae, tū neq; illa ratioe est indissolubile: primò, quia illa coniunctio non est perfecta, atq; adeò nec significans perfectam coniunctionem Christi & ecclesiae, alioquin qui vxorem post ratum matrimonium ante consummationem relinqueret ratione diuortij, aut quia ipsa religionem proficitur, esset bigamus, quòd est falsum, vt patet cap. Debitum. de bigam. Et hac ratione fatetur se esse conuictum. Præterea, quia distincti. præsentia. q. 1. ar. 3. quæstion. 2. ait. D. Thom. per matrimonium ratum solum significari coniunctionem Christi ad animam per gratiam, quæ est amissibilis, & ideo dissolui per ingressum religionis, sed per consummatum significari vnionem eiusdē Redemptoris ad humanitatem, cuius partes nunquam dimittit: & ideo tunc fieri matrimonium omnino indisso-

3. Cōclus.

Ratio.

Solutio prima argu.

Argum.

2. Conclus.

Ratio. 1.

Matrimonij cōsummatū solū morte dissoluitur.

An Romā. Pōt. possit. diſpensare supermatrimonio rato Iurisperitorū opinio

Caietani opinio.

Caietanus.

S. Tho.

indissolubile. Atque eam ob rem dixerat in fine præcedentis dictionis, quod matrimonium ante carnalem copulam non est omnino integrum & perfectum. Et Leo Papa. 27. q. 2. can. Cum societas ait, quod præter commissionem sexuum societas nuptiarum non habet in conjunctionis Christi & ecclesiæ sacramentum. Ecce quibus conuictus est Caietanus dicere, matrimonium ratum per dispensationem Pontificis posse dissolui. Addit & historias, quas refert diuus Antoninus Archiepiscopus Florentinus in. 3. par. tit. 1. c. 2. §. 3. circa finem. de Martino. 5. & Eugenio. 4. qui dispensasse feruntur super matrimonio rato.

Leo papa. Cum societas ait, quod præter commissionem sexuum societas nuptiarum non habet in conjunctionis Christi & ecclesiæ sacramentum. Ecce quibus conuictus est Caietanus dicere, matrimonium ratum per dispensationem Pontificis posse dissolui. Addit & historias, quas refert diuus Antoninus Archiepiscopus Florentinus in. 3. par. tit. 1. c. 2. §. 3. circa finem. de Martino. 5. & Eugenio. 4. qui dispensasse feruntur super matrimonio rato.

Historia. Ecce quibus conuictus est Caietanus dicere, matrimonium ratum per dispensationem Pontificis posse dissolui. Addit & historias, quas refert diuus Antoninus Archiepiscopus Florentinus in. 3. par. tit. 1. c. 2. §. 3. circa finem. de Martino. 5. & Eugenio. 4. qui dispensasse feruntur super matrimonio rato.

Autoris opinio. His tamen nihil obstantibus, re vera opinio hæc quæuis aliquibus sustentabilis appareat, mihi tamen, ut tenuitatem ingenij mei fatear, falua semper ecclesiæ censura, nullam probabilitatis effigiem representat. Et primum, ut status litis, in quo Caietanus hallucinatus videtur, aperiat, non dubitamus, quin matrimonium ratum nondum consummatum, sit dirimibile, negamus tamē aliter dirimi posse, quam diuino iure Deo ipso dispensante. Nam cum ipse autor fuerit & matrimonij & fidei & religionis causa fidei, quæ finis est omnium legum, dispensat super matrimonio etiam consummato infidelium, quando alter conuertitur ad fidem, & causa status perfectioris religionis super ratum. Id quod duntaxat rationes Caietani comprobant ipse verò contēdit quod sit etiā solubile per dispensationem Pontificis, quod re vera nullatenus facit probabile.

Salutio. 1. Vnde id ipsum, quod tanquam sibi exploratissimum supponit, nempe, quod si matrimonium consideretur quatenus est in officium & remedium sit dissolubile, nisi distinctionis condimento temperetur, falsum est. Imò verò statim ab ipsa eius institutione in Adam matrimonium per consensus legitimos ratum fuit iure diuino & naturali indissolubile, nisi Deo ipso dispensante. Id enim significant verba illa Adæ, Hoc nunc os ex osibus meis, & caro de carne mea. Propter hanc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ. Et erunt duo in carne vna: quæ quidem verba in statu innocentie ante consummationem matrimonij prolata sunt. Et confirmatur id plane, quia Christus Matthæi. 19. ut ex professo matrimonij vinculum indissolubile ostenderet, ad illa verba Adæ causam retulit: ex quibus concludit, Quos Deus coniunxit, homo non separet. Ex quo fit consequens, verbum hoc de matrimonio rato ante consummationem intelligi.

Matth. 19. Quos Deus coniunxit, homo non separet. Ex quo fit consequens, verbum hoc de matrimonio rato ante consummationem intelligi.

Rursus id inde confirmatur, quod Iudei interrogantes, an possent dimittere uxores quacumque; ex causa non loquebantur solum de consummatione, sed indiscriminatim etiā de rato. De quo respondit, quos Deus coniunxit, homo non separet. At quia in hoc punctu controuersie consistit, id exactius examinemus, iuris enim inter pretes inde suā hauserunt opinionem, quod. c. Ex publico, de conuersio. coniuga. ait Alexander, verbū illud Christi intelligi solum de consummato matrimonio. In cuius fauorē ait, Caietanus, quod Deus non protulit eadē verba, nisi post illa Adæ. Et erunt duo in carne vna: & tamē non fiunt vna caro, nisi per copulā. Contra hoc tamē est euidentis argumentū, quod vinculum ipsum per mutuū consensum colligatū suapte natura ordinatur ad copulā: & ideo per illum mutuū consensum, tanquam per integrā causam, tradunt sibi inuicem coniuges mutuā suorum corporum potestatem, atque ex illo temporis momento verū esse incipit illud Pauli, Vir non habet potestatem sui corporis, sed uxor, neque uxor sui, sed vir. Quapropter cum primum coniuges in mora fuerit optandi religionem, tenetur subreatu peccati mortalis coniugi petenti debitū reddere: ergo sententia Christi, Quos Deus coniunxit, homo non separet, statim post ratū matrimonium verū obtinet. Deinde & hoc maxime vrget argumentū, quod carnalis copula, ut paulo ante dicebamus, non est de essentia matrimonij, sed est accidentaria perfectio ad consequendum finem: ergo tota substantia & matrimonij vis consistit in mutuis illis consensibus: at que adeo cum vinculum matrimonij sit suapte natura indissolubile, naturā illā & nexum ex consensibus ipsis sortitur, quibus alterutrum coniuges potestatem suorum sibi corporum faciunt. Mirabile enim est, quod cum inter matrimonij ratū, & matrimonij consummatū non sit discrimen nisi accidentariū, ratū natura sua sit dissolubile, & consummatū natura itidem sua indissolubile: cum tamen ubi discrimen non est nisi accidentarium, natura sit eadem. Alexander ergo, quia solum loquebatur de transitu ad religionem, qui post consummatū matrimonium non licet inuito altero coniuge, non curauit legitimum expositionem verbis Christi subscribe re, sed illā, quæ sibi sufficiebat. Legitima verò est, quæ ex Nicolao Pontifice supra retulimus, can. Scripsit, quod tunc non homo, sed Deus ipse coniuges separet. Ac perinde ad aliud (quod Caietanus minimē iniecit) respondetur, quod cum alter infidelium coniugū fidem suscipit, dirimitur matrimonij per Dei dispensationem. nam si ambo conuertantur, dirimi non potest: Natura

Alia confirmatio.

Argumentum.

Aliud argumentum.

Alexander.

Interpretatio legitima.

Natura nāque matrimonij, quæ ipsum facit indissolubile, semper est subiecta dispensationi Dei, qui sic ipsum instituit, ut ratione fidei dirimeretur, & rursus ante consummationem ascensum non cohiberet ad religionem, quem ipse quoque ut perfectiorem statum condidit.

Obiectio. Sed obijciat forsitan contraria opinio, quod cum Papa dispensat, tunc non homo, sed Deus coniuges separet, quando quidem Papa autoritate Dei fungitur. Hæc autem obiectio principia petit: ob idque nullius est roboris. De hoc enim controuersamur, an talis fuerit Papæ commissa facultas. Quod enim ipsi aiunt, matrimonium consummatū natura ipsa esse indissolubile, id ipsum nos ostendimus ratio etiam competere.

Pontifex nequit dispensare. Quare cum Christus ait, homo non separet, Pontificem etiā ipsum exclusit, quasi talē potestatem ei non committeret: quia super iure diuino & naturali, quale illa verba signant, Papa minime dispensat. Id enim ipsum illi cōcedūt de consummato: & tamē inter ratum & consummatum nequeunt tantū discriminis ostendere, ut non eodem modo intelligatur de rato.

Ad historiam. Auctoritas verò Martini & Eugenij, si ita verum est, quod similē dispensationem fecerunt, nullatenus tanquam ecclesiæ determinatio mouet: quia factum Pontificum non facit fidei articulum, sed opinionem Canonistarum sunt secuti. Et tamen alij Pontifices non leguntur talē fecisse dispensationem, cum tamen credibile sit, creberrime oblatos fuisse dispensandi casus.

Adrianus. Imò Adrianus. 6. vir, tum vtriusque iuris peritissimus, tum & rei theologice non infimè doctus cum ab illo huiusmodi dispensatio fuisset postulata oblataque; fauoribus sententia Caietani, de miratus est, virum theologum hoc sibi in animum inducere potuisse: & ideo improbis precibus succubens respondit, se dare quod posset, sed tamen credere nihil posse.

Argumentum vgens. Atquo tandem illā opinionem exulceremus, si matrimonij ratum non esset natura sua indissolubile, profecto non solum Papa, sed etiā episcopus dispensare super eo posset: nā quicquid potest Papa in huiusmodi dispensationibus, potest episcopus, nisi sit prohibitus. Quin verò nihil mirarer, si quispiā inferret, quod etiam citra dispensationem possent se coniuges separare. Nam si verbum illud, Quos Deus coniunxit, &c. non intelligatur de matrimonio rato, vnde rogo conuincitur, arctiorem nexū esse in matrimonio rato, quā in spōsalibus de futuro? Et ideo saltem si de facto separaretur, & alia matrimonia consummarent, teneret factū.

Nota. In summa, si hæc dispensatio semel vltu admitteretur, frequētissimi essent qui eam procurarent: & sic contra-

ctus matrimonij adeo esset languidus, ut vix vilius esset roboris. Id quod experientia nos docuit: nā plurimi hac opinione Caietani commati apostolicam sedem super tali dispensatione pulsarunt, qui tamen repulsam meritisimō passi sunt. Absit ergo, ut hæc opinio, his maxime temporibus, audiatur, quando hæretici tam multis de causis putant matrimonium dirimendum. Caietanus vtinam nunquam de hac re Erasimū legisset, ut dist. 36. iterum adnotabimus, qui eadem facilitate dixit, matrimonium fornicationis causa non modo quo adtorum separari, verum & quo ad vinculum diffūpi. Ad primum igitur, quod nos in capite obiecimur, argumentum respondetur, quod etiam cerimonia solēns voti ex statuto ecclesiæ, ut ait Pontifex, sit inuenta: tamen ex natura rei sit illic traditio, qua homo in cōnubium spirituale Dei mancipator, ut dist. 38. q. 2. iterum dicturi sumus. Quocirca dissolutio matrimonij rati per ingressum religionis non fit iure Pontificio, sed diuino, quia sit transitus ad foeliciorem statum. Quare citra talē religionis ingressum non est in potestate Pontificis eiusmodi matrimonium, discindere. Ad alia argumenta Caietani, scilicet, quod in quantum, matrimonium ratum est sacramentū, non est indissolubile, iā responsum est, primum, quod causa indissolubilitatis matrimonij rati non in hoc potissimū fundatur quod sit sacramentum nouæ legis, sed in iure naturæ & diuino ab eius exordio. Nihilominus etiā in quantum est sacramentū, licet sit solubile per ingressum religionis, non tamē aliter. Et ad hoc propositū ait. S. Thom. q. non significat unionem Christi cum humanitate, quæ vno est indissolubilis, sed cum anima per gratiam, quæ est amissibilis. Et rursus quod non est integrum & perfectū. Non quod ei deficiat integritas vlla aut perfectio essentialis, sed solum accidentalis & carnalis, qua ratione per congeminationem matrimonij rati, aut per vnum matrimonium ratum & alterum consummatum non fit homo bigamus: quia irregularitas bigamix respicit copulam. Hoc tamen solum inde sequitur, quod sit dirimibile per alij cōnubiū spirituale, quod est causa foelicioris gratiæ: non tamē vllatenus sequitur, quod sit alia via dirimibile. Aliud verò Leonis dictum in can. Cum societas. si id ponderis haberet, quod Caietanus putat, multo plus concluderet, quam ipse vellet. Habetur enim illic, quod præter commissionem sexuum, mulier non pertinet ad matrimonium. Sequeretur ergo inde, quod matrimonium ratum non esset matrimonium. Ergo ve intelligitur, quod præter copulam non est matrimo-

Solutio. 1. ad.

Solutio ad argumenta Caietani.

Can. Cum societas.

trimonium perfectum perfectione accidentali: vel aliter, vt dist. præcedenti. q. 2. art. 4. dicebamus, est interpretandum.

Contra primam conclusionem. Præterea contra eandem primam conclusionem arguitur. Si potest coniugatus ante copulam ad religionem transire, sublequitur quod possit similiter sacris ordinibus citra religionem initiari: nam cum votum sit illis castitatis annexum, est etiam ille status matrimonio perfectior. Vel saltem poterit ad episcopatum inuita vxore concedere: nam vt est in iure. Si vinco vincentem te, à fortiori vincam te: Status autem religionis vincit statum matrimonij, cum ergo episcopatus, vt libr. 10. de iustit. & iure, dicebamus, religionem perfectione superet, fit vt fortiori ratione possit coniugatus fieri episcopus.

Solutio ad. Ad hoc respondetur consequentia perempta. Haud enim licet sine licentia vxoris sacros ordines suscipere, vt vtroque cano. Vxoratus: de conuer. coniug. cauetur; neque ad episcopatum promoueri, vt ibidem ca. Sanè, habetur. Nam cum prædicta. ca. inter matrimonium non distinguat, siue ratum sit, siue consummatum, veritatem continent etiam in non consummato, vt bene ait Durand. dist. præsentis quæst. 2. & Palud. quæst. 3. Quauis Hostiensis in sua summa contrarium inlinuet. Et ratio est plana: quia nequaquam coniugato licet altero inuito statum mutare, nisi quando per talem mutationem matrimonium dirimitur, vt qui manet in seculo possit aliud contractare. Per susceptionem autem ordinis vel episcopatus non dirimitur matrimonium: vt expressa determinatio est Ioannis. 22. in Extrauagant. Antiquæ concertationi. sub titulo de voto: quia illa non est mors spiritualis: neque enim vouent paupertatem aut obedientiam eo modo, quo religiosi. & votum continentie annexum non est de essentia sacerdotij. Potest enim Papa dispensare, vt sacerdotes vxores habeant, vt Græci. Et tamen si dispensaret cum sacerdote in virtute continentie, non posset ille cum alia contrahere, sed deberet cum priori cohabitare, quod est signum, matrimonium per susceptionem ordinum non dissolui, atque adeo ne minem possit inuita vxore ordinari. Alioquin compulsa illa esset perpetua castitati addici.

Duran. Imò verò, vt in prædictis. c. legitur, non sufficit simplex consensus vxoris, vt habetur ca. Ex parte. in 1. de conuer. coniuga. sed requiritur, vt continentiam ipsa etiam voueat: quoniam si non sit etate procreta, nempe, sexagenaria, requiritur vt religionem profiteatur: scilicet, vt matrimonium dirimatur. Si vero fuerit sexagenaria, satis est, vt simplex votum continentie

Matrimonium per susceptionem ordinum non dissoluitur.

faciat, per quod iuri suo petendi debitum abrenunciat. Quod si non fecerit, & maritus ordinetur, potest illum in confortium coniugale repetere: ille autem manet ordinatus, sed irregularis.

Solutio ad. Et per hæc soluitur argumentum supra factum, quia votum continentie non perinde est de essentia ordinis, sicut de essentia religionis. Et episcopatus quauis sit altior quam religio, eo quod episcopus profiteatur se perfectionem habere, ad quam religiosus ascendit, non tamen est eiusdem generis, quia non est mors spiritualis.

Quod si arguas secundum opinionem supra citatam, quod Ioannes vocatus est de nuptijs ad apostolatum: & tamen episcopi succedunt apostolis. Respondetur, quod præterquam quod Christus potuit, quod voluit facere, apostoli fuerunt religiosi, in quo ordine episcopi non succedunt illis, sed in eo quod sunt pastores. Potest tamen vt bene ait Palud. coniugatus eligi in episcopum, dum tamen ante votum continentie vxoris non confirmetur: quia semper in electione subintelligitur consensus vxoris. Nisi forsitan ante matrimonij consummationem religionem profiteatur, vnde in episcopatum resumatur.

Paluda. opinio. Hinc fit neutrum coniugum ante copulam posse transire ad religionem, nisi sit approbata, cuius votum solene impedit dirimaturque matrimonium. Quare non satis est, vt sponsa fiat beata nostri ordinis, nec sufficit coniugatum fieri militem in religione militari, nec sufficere antequam cum illis dispensatum esset, vt vxores haberent. Nam certe per talem habitum militarem non dirimitur matrimonium. Secus de eorum clericis & monialibus, qui viuunt in claustris.

Cōiux ante copulam non potest ad religionem non approbatam transire. Quocirca, si mea modo sit audienda opinio, per ingressum religionis diui Ioannis (loquor de militibus) affirmare non audeat dirimi matrimonium ratum, aut posse coniugatum inuita vxore illam religionem profiteri, vt de sacerdote dictum est. Nam etsi cum illis hætenus super nuptijs dispensatum non fuerit, arbitror tamen, sub aliorum censura, posse cum illis salua eorum religione sicut cum cæteris dispensari, licet non esset ita honestum & condecens.

Per ingressum religionis diui Ioannis (loquor de militibus) affirmare non audeat dirimi matrimonium ratum, aut posse coniugatum inuita vxore illam religionem profiteri, vt de sacerdote dictum est. Præter hæc quæ dicta sunt obseruanda est iuris præscriptio in præallegato ca. Ex publico. etenim ne nimiam sponsi licentiam vsurparent renuendi debitum soluere, causantes quod habet in animo religionem ingredi, præscriptum eis est duorum mensium spatium, quo possit vterque de illa religione deliberare: & præterea, vt ait Sanctus Thom. vt præparentur, quæ ad nuptiarum solennitatem necessaria sunt: & tertio ne vile habeat maritus datam,

tam, quam non suspirauit sponsus dilatare. Sic enim emendanda est littera canonis. Institutum. 27. q. 2. qui est Augustini lib. 4. confessionum. Quo spatio transacto neuter potest differre debitum reddere petenti. At verò si infra tale bimestre tempus habitum induat, tunc dubitatur, vtrum tempus professionis debeat abbreviari, ne qui manet in seculo tandiu expectet. Bernardus enim in apparatu super capit. Statuimus. de regularib. absolutè tenet fore abbreviandum. Glossa verò super can. Desponsatam. 27. q. 2. distinguit, quod si coniux ingressus est de consensu alterius, expectandus est annus. Si verò contra eius voluntatem, tunc est tempus abbreviandum. Sed multò certior, imò certissima est opinio Durandi & Paludani, & Hostiensis in summa, quod etià si ingrediatur altero inuito, non est compellendus renuntiare iuri suo, quo sibi conceditur annus probationis. Nam si iure ei licet habitum induere, illum cum priuilegijs iuris induit. Præsertim cum annus probationis etiam in fauorem monasterij sit concessus. Quare qui manet in seculo totum annum expectare tenetur: quia ante alterius professionem ad alias nuptias migrare non potest. Quid autem iuris si sponsus infra illud tempus bimestre vi sponsam compulerit renuentem, quæ dicebat se velle religiosam fieri, num post illam violentam consummationem copulae semper sit puellae integrum & licitum desiderium religionis explere. Apparet enim licitum ei semper manere: quia contra suam voluntatem non potuit per vim suo priuari iure. Ad hoc non desunt, qui respondeant, sponsum nullam iniuriam inferre sponsæ dum vi debitum extorquet ab illa, eo quod ipsa per consensum de presenti fecit eam facultatem petendi. Alij per aliud extremum faciunt iniuriosam violentiam puellae inferri, cui ideo ius etiam permanet transeundi ad religionem. Media verò incedit veritas: est enim peccatum mortale ante duos menses sponsam affirmantem in animo habere religionem, comprimere: quoniam licet consenserit in copulam, semper tamen consensus intelligebatur cum beneficio iuris, quo sibi conceduntur induciæ bimestres ad religionem. Nihilominus etiam illo pacto consummata copula religionem ingredi nequit altero inuito: quoniam matrimonium ratione consummationis fit natura sua simpliciter indissolubile, & ideo quod per vim vel sponte consummetur, accidens est, quod naturam mutare non potest. Ipsi ergo puellae imputetur, quæ non sibi satis cauit. Neque mirum si quis absque sua culpa ius amittat ingrediendi religionem, vt si alia

Sponsa vi oppressa ab ipso, an illo renuente possit religionem profiteri.

Opinio quorundam.

Opinio aliorum.

Sententia auctoris.

Nota.

Ratio.

infirmatatem incurreret, qua fieret ad id inhabilis. Circa secundam conclusionem de matrimonio consummato oritur etiam nonnulla dubia. Arguitur enim quod nec per mortem temporalem dissoluitur. Nam si defunctus maritus vite restitueretur, vt Lazarus, apparet prioris uxori tunc restituendum, iuxta verbum Pauli ad Hebr. 11. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Respondetur absque dubio matrimonium per mortem dissolui, vt citatus Paulus ad Ro. 7. auctor est: quia matrimonium contractus temporalis est, omnia autem temporalia vincula per mortem dissoluantur. Mulierum autem nomen in autoritate inducta non accipitur pro vxoribus accipientibus maritos, sed pro quibuscumque recipientibus filios, aut alios sibi cognatos & charos, vt de Sunamite, & alijs. lib. 3. & 4. Reg. legitur, quibus Elias & Eliseus filios suscitauerunt. Quare nulla est quorundam glossa dicentium, quod dum mortuus post breue tempus suscitatur, non est illa propriè æstimanda mors, & ideo non dissoluitur matrimonium, imò quæcumque separatio anime à corpore sufficit ad illud dissoluendum. At verò citra mortem nullatenus dirimi potest quoad consummationem & vinculum, quantumcumque post consummationem coniuges castitate voueant, & alter vel ambo religionem ingrediantur, eo quod suapte natura & diuino iure consummatum matrimonium simpliciter est indissolubile. Verumtamen separatio ex vtriusque consensu fieri potest quoad torum, vt ait August. cano. Quod Deo placet. 33. quæstio. 5. Et Greg. cano. sunt qui, & in. 8. Synodo. Si quis coniugatus. 27. quæst. 2. Tametsi can. Si vir & vxor, caueatur ne id velatenus sine episcopi conscientia fiat. Quauis illud non sit de essentia: quia vota sine eius licentia tenerent. Id quod ius ipsum diuinum permisit, vt. 1. Cor. 7. docet Paulus dicens, Nolite fraudare adinuicem nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini: ne tætet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Inde enim consequitur, quod vbi incontinentiam non timent, possunt ambo in votum continentie consentire. Id autem fieri bifariam potest. Vno modo, vt separato toro maneat in seculo. Enimvero vt libr. 7. de Iusti. & iure. quæstio. 3. art. 1. diximus. quando vnus tantum votum continentie de consensu alterius fecit, potest alter qui facultatem dedit, illam reuocare, vt ait August. cano. Manifestum. 33. quæstio. 5. Imò durante etiam voto tenetur petenti debitum reddere, licet petere nequeat. At verò vbi ambo eodem consensu idem votum castitatis emiserint, iuri ambo renunciarunt exigendi

Circa secundam conclusionem.

Solutio.

Nota.

Matrimonium consummatum non quoad vinculum dissoluitur.

August. Grego.

Bifariam coniuges possunt vouere continentiam.

construendum dicitur cap. nec illud eadem est.

debitum, atque adeo neuter potest petere aut reddere sine dispensatione voti.

Modus. ¶ Potest præterea & secundo modo id fieri per ingressum religionis amborum aut alterius coniugum. Si enim ambo communi consensu religionem profitentur, nemini dubium quin professio tenet, neque est in illorum potestate reuocare votum.

Nota. ¶ Potest & vnus solus de alterius consensu intrare altero in seculo remanente, vthabetur cano. Agathosa. 27. quæst. 2. Sed tunc consideratior habenda est cautela secundum iura, & de illo, qui in seculo remanet, distinguendum. Nam si est mulier ætate prouecta, nempe, sexagenaria (& idem est de viro) quæ in periculo castitatis, iam non versatur, satis est si in seculo continentiam voueat. Si verò est iunior ætate, cui idcirco idem periculum timendum est, non sufficit simplex eius votum, vt alter religionem intret, sed ambo tenentur religionem profiteri, vt ex eodem can. Agathosa. colligitur, & expressè habetur ca. Cum sis. de conuersi. coniug. & cap. Ex parte abbatis. ibidem.

Iuris cautela. ¶ Quod si contra arguas. Quando vterque votum simplex continentie fecit, iuri renunciat petendi debitum, nec potest illud reuocare: ergo licet ipsa iuuenis maneat in seculo, potest ipse religionem ingredi. Negatur consequentia: quoniam periclitante altero de pudicitia, consilium est, vt super dicto simplici voto dispensetur ab episcopo. Atq; hac de causa non permittitur fieri solenne in vno, nisi fiat in vtroque. Vnde glossa, prædicti can. Agathosa. scilicet, quod sufficit consensus vxoris, licet expressè non voueat nec intret religionem, vt maritus possit ingredi, quia tunc ipsa compellitur intrare, certè non est tuta, nec habetur in practica, sed prædictis canonibus aduertatur. Nam licet in cano. ab illa glossa citato, Qui vxorem. 33. quæst. 5. præcipiatur, vt qui vxorem suam velare permiserit, aliam non accipiat, sed similiter conuertatur, præsumitur tamen, quod qui id permiserat iura sciret, quibus compellebatur intrare, alioqui posset excipere dicens, quod putaret se posse manere in seculo. Et iste est casus cap. Ex parte abbatis. de conuersio. coniuga. vbi maritus compulsus est redire ad vxorem, licet ipsa consensisset. Et ideo neuter est admittendus ad religionem, nisi vterque intret.

Glossa. can. Agathosa.

Ca. Venies. ¶ Casus autem cap. Veniens. de conuersio. coniugati. diuersus est. Fecerat quippe maritus professionem consentiente vxore manente in seculo. Sed quia illa postmodum fornicata fuit, non fuit maritus compulsus exire, nec ipsa intrare: quoniam fornicationis causa poterat fieri diuortium. Si verò vnus de alterius consensu manentis in seculo intret religionem propter ignorantiam, vt in casu citati ca. Ex parte. tunc ipsa mortua non potest ad secundas nuptias transire, sed tenetur ad monasterium reuerti, vt eodem cap. habetur, quia votum fecerat de consensu vxoris, solum per illam reuocabile. Attamen qui contra voluntatem vxoris votum fecit castitatis solenne in religione credens id posse, tenetur ad vxorem redire: neque verò illa mortua compellitur ad monasterium reuerti: quia votum non fuit solidum religionis. Non tamen potest ad alias transire nuptias, quia votum quatenus in sua erat potestate consolidauit, scilicet, non petendi debitum. Definitio est capit. Quidam. eodem titulo.

¶ Quod hic de separatione tori post consummatam copulam per ingressum religionis de consensu alterius dictum est, id per susceptionem ordinum aut episcopatus intelligendum etiam venit. Vxore enim castitatem vouente si est sexagenaria vel religionem ingressa, si est iunior, potest vir citra religionem sacros ordines suscipere, & episcopus fieri. Id quod de Diuo Hilario Pictauiensi episcopo legitur, qui cum episcopus esset vxorem habebat & filia. Definitio est capit. Sanè. de conuersio coniugati.

Nota. ¶ Præter hos casus absque consensu alterius potest separatio fieri quoad torum fornicationis gratia, vt distinct. 36. videbitur. Tunc enim factò diuortio, quauis fornicationis reus maneat in seculo, potest alter innocens religionem ingredi. Cuius exemplum legitur in Paulo simplice. Imo si vxor fornicata est, potest vir ad sacros ordines extra religionem promoueri: quoniam solutus est vinculo reddendi debitum, nisi fornicarie pepererit. Collige ergo tres casus, quibus matrimonium soluitur. Quoad substantiam nanque non nisi ante copulam dirimitur, idque etiam altero inuito, non tamen nisi per ingressum religionis. Consummati verò separatio fit quoad torum, non tamen nisi per consensum alterius, aut fornicationis gratia. Ex quo fit, quod licet ante copulam discrimen sit inter ingressum religionis, & susceptionem ordinum, tamen consummata copula, quocunque euentu vir potest religionem ingredi, potest etiam sacros ordines suscipere. Quod ante nos Paluda. distinct. præsentis. quæst. 3. probè concessit.

Nota.

Propter fornicationem separatur torus.

Nota.

Q V Æ.

QVÆSTIO SECVNDA. De sponsalibus.

ARTICVLVS I.

Verum sponsalia conuenienter dicantur futurarum nuptiarum promissio.

¶ Quoniam definitum est consensum matrimonio necessarium esse de presenti, vt opposita iuxta se posita clarius innotescat, quæritur de sponsalibus quænam habeant effectum. Et arguitur prius de nomine, quod sponsalia non sint futurarum nuptiarum promissio, vt ait Nicolaus papa can. Nostrates. 30. q. 5. Sponsus namque, vt nomen sonat, ab sponsalibus dicitur: ait verò Isidorus. lib. 9. etymologiarum. cap. vlt. q. sponsus non dicitur quia promittit, sed quia sponsos dat: ergo sponsalia non sunt idè quod promissio.

Partis negatiua. argue. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Pars affirmatiua.

Sponsalia vnde.

Vlpianus.

Gellius.

do vigeat, quæ postmodum reuocata est in Codice, Ne fideiussores dotium dentur: ne scilicet, vir vxori fideiussorem dotis exhibeat, licet vxor pro dote, quam marito promittit, talem fideiussorem dare permittatur, vt. l. Cum dotis. ff. de iure dotium. Quod si pater illam promittebat, contractus illi vtrinque; mutui sponsalia dicebantur. Atq; adeo qui puellam spondebat dicebatur sponsus, vt pater. Puella vero, quæ promittebatur & spondebatur, dicebatur sponsa. Vnde apud Terentiū, Aliam pater ei desponderat gnatam Chremetis. Sponsus verò non ea ratione dicitur, quia promissus, sed quia ei fit promissio: vel quia, vt ait Isidorus. sponsos dat, vt sponsus idè sit, quod sponsoribus stipatus. At verò non solum pater dicitur spondere filiam, sed & ipsa se etiã spondet, & iuuenis eã dicitur despondere sibi. ¶ Est autè consideratè animaduertendum, vt ait, in præsentiarum S. Tho. ar. 1. solut. ad. 6. quod cum duo in matrimonio considerentur. scilicet coniunctio matrimonialis, & vsus ipse, dupliciter dicuntur sponsi. Vno modo ratione futuri coniugij: quia. solum sponsalia contracterunt. Et isti sunt simpliciter sponsi, quia non sunt verè coniuges: coniuges enim sunt verè coniugati per coniugium de presenti. Quare in rigore sponsi & coniuges opponuntur. Sed aliter dicuntur sponsi, ipsi etiã coniuges, per verba de presenti ante copulam. Sponsi, scilicet, respectu futuræ copulæ, quæ sibi inuicè implicitè sponderunt. Quo pacto beata virgo fuit verè coniux Iosephi. Quod quidem adnotatum est necessarium ad intellectum plurimorum canonum, qui nomine sponsi & sponsæ diuersimodè vtuntur. ¶ Tres ergo dignoscendi sunt gradus in præsentiarum. Primus cum sponsalia tantum de futuro fuerint contracta, quod non sufficit vt dicantur coniuges. De qua desponsatione loquitur can. Si quis sponsa. 27. q. 2. vbi habetur, qd si quis sponsam filij sui oppræsserit, filius aliã accipiat. Quod non liceret si fuisset sponsa de presenti. Et can. Quidam desponsauit. ibidè, vbi illa, quæ quidam sibi desponsauerat, oppræssa à fratre sponsi, non prohibetur quin possit alteri viro nubere. Secundus gradus est, quando interueniunt consensus per verba de presenti: & illi dicuntur sponsi respectu futuræ copulæ, & nihilominus veri coniuges. Et sic accipitur de sponsatio ab Isidoro & August. can. Coniuges. & can. Coniux. 27. q. 2. vbi habetur, qd coniux verius appellatur à prima desponsationis fide, quauis ignoretur concubitus. Et can. Qui de sponsatam, quo ait Grego. Qui desponsatam puellam proximi sui acceperit in coniugium: anathema sit. Vbi subditur moris esse diuinæ legis.

Sponsus

Isidorus.

S. Thom.

Sponsi dupliciter dicuntur.

Tres gradus ad matrimonium. Primus.

2. Gradus.

sponsas (scilicet per verba de presenti) appellare coniuges, ut in Evangelio, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Et Deutero. 21. Si quis desponsatam hominis puellam oppreserit moriatur; quia vxorē proximi sui violauit. Tertius gradus est; dum res vxoria per copulam consumatur. Quod quidem matrimonium, ut diximus, non potest, nisi amorū consensu quo ad torū dissolu. Et tunc maxime mulier dicitur vxor. Qua ratione Origenes can. Inuenta. 27. q. 2. noluit admittere, ut beata Maria diceretur vxor Ioseph. Vnde verbum Gratiani can. Decreta. vbi intulit, inter sponsum & sponsam coniugium non esse: quia sponsa sine consensu spon si potest intrare religionē, coniux verò non nisi de consensu coniugis, non est verū, nisi sit sermo de sponsis per verba de futuro. Nam inter sponso per verba de presenti est verū coniugium, & tamen vterq; ante copulam sine alterius consensu potest religionē intrare. Quare verbum illic Gregorij, Decreta. legalia desponsatam si conuerti voluerit nullo consueuerunt damno mulctare, etiam de desponsata per verba de presenti, licet iam tunc dicatur coniux, intelligitur. Antea tamen quam fuerit matrimonium consummatum.

¶ His ergo præmissis ad questionē tribus conclusionibus respondetur. Prima. Sponsalia sunt mutue promissiones viri & femine de contrahendo matrimonio. Probatur per etymologiam iam expositam: Quapropter veluti matrimonium non perficitur nisi per mutuum vtriusque consensum, ita neque sponsalia vim obtinent, nisi per mutuum vtriusq; partis promissionē. Nam consensus, qui de presenti faciunt matrimonium, de futuro faciunt sponsalia. Quocirca si ipsa tantum polliceatur viro se nupturā, aut si vir dūtaxat polliceatur Mariā ducere, quousque ambe inuicē promissiones coeant, non sunt sponsalia. ¶ In contrariū tñ arguitur. Simplex promissio, quā iusta est & honesta, vim obtinet obligandi: ergo dum iuuenis pollicetur Mariam ducere, & ipsa promissum acceptat, iam ille tenetur seruare promissum, etiam si non ipsa statim sese illi spondeat, sed tempus deliberandi accipiat: ex quo subsequi videtur sponsalia non esse mutuā promissionē. Ad hoc respondetur cōcesso antecedenti, negando hanc ultimam consequentiam. Cōceditur, in quā, illam promissionē esse obligatoriā, non quidē in vi sponsaliorū quousq; reciproca promissio alterius partis accedat, sed in vi simplicis promissionis. Quare non est illa obligatio tanti valoris, quanti sunt sponsalia. Nā si altera pars diu deliberationem prola-

Tertius gradus.

Gratianus.

Gregorius.

1. Conclusio.

Ratio.

Obiectio.

Solutio.

det, censetur alterius promissionē cōtemnere; ¶ Secunda conclusio. Sponsalia nequā suffi- ciūt ad matrimonium cōtrahendū, nisi nouus cō sensus de presenti accedat vel formalis, vel virtualis per consummationem copulæ affectu maritali. Probatur, quā matrimonium est vera & realis traditio, qua se sibi mutuo coniuges de dunt: promissio autē non est traditio: aliud enim est nuptias polliceri atque aliud nubere. ¶ Quod si contra arguas. Sicut presens se habet ad presens, ita futurū ad futurū: ergo sicut cō sensus de presenti facit matrimonium de presenti, ita cō sensus de futuro facit de futuro. Respondetur argumentū amphibologia laborare. Si enim antecedēs in hoc sensu vtriusq; peritur. s. q. sicut cō sensus de presenti facit tunc tēporis matrimonium, ita cō sensus de futuro facit illud in tempore futuro, negatur quidē: quia consensus de futuro non est realis traditio, sed promissio. Si autem sumatur in hoc sensu, q. si cū cō sensus de presenti facit matrimonium in presenti, ita & cō sensus de futuro parit obligationem contrahendi illud in futurum, cōceditur, sed nihil contra cōclusionē. Et est sic intelligenda cōclusio hæc, quod licet consensus in terni sint de presenti, si tamen illos non sibi inuicem per verba de presenti explicent, sed tantum per verba promissoria de futuro, non fit matrimonium. ¶ Quod si scisciteris, Quis nam ergo effectus est sponsaliorū? Respondetur, esse obligationem, quæ inde nascitur ad contrahendum postea, nisi legitima intercesserit causa dirimendi, ut artic. vlt. patebit. ¶ Hinc sequitur q. sponsalia non sunt de essentia matrimonij: quia absq; illis præcedentibus potest illico matrimonium contrahi per verba de presenti. Sunt tamē non profus in pertinentia, imò sepe cōducentia, præsertim cum sub conditione fiunt: quia non possunt cōditiones dotium vel aliarū rerum ita facile conuenire: eo quod iste cōtractus est omnium civilium grauissimus, utpote, quo homo de tota vita disponit. Et erant olim maxime in more, quādo bāna erāt in usu, quæ quidē post sponsalia fiebant ad explorandum si qua essent matrimonij impedimenta. Iam verò non sunt in tanta celebritate. Et quem admodum matrimonia: sic & sponsalia, imò fortiori ratione possūt inter absentes per procuratores, vel literas fieri. l. vlti. ff. eo. tit. imò & inter solos parentes iuuenū tractari, & concludi, ut artic. proximo videbimus. ¶ Est tamen circa hanc conclusionē oculatissime discernendum inter verborū vim, vtrum nudam habeat significationem de futuro, an verò virtutē presens. Si enim dicat, Accipiam te, manifestum est ver-

2. Conclusio

Obiectio.

Dilutio.

Nota.

Nota verbo tunc vim.

est verbum futuri. Sed si dicant, Habebo te in meam, & te in meum, aut Tenebo te, vel repūtabo te pro meā, & tractabo te sicut meam, aut quid simile verbum ambiguum est. Nam facere sensum potest, ex nūc, & sic æquipollet verbo de presenti: quoniam q. vir habeat feminam pro sua, fieri legitime nequit, nisi consensus antecedit, quare si ex nūc vel posthac habiturus est eam pro sua, signum est iam nunc consentire de presenti. Et idem erit si dicant, Eris posthac, seu ex nunc meus, & eris mea. Secus si dicat, Esto mea vxor aut meus vir quoniam hoc futurum est imperatiui, quasi rogantis aut petentis consensum. Et ideo non denotat inchoationem ex illo articulo; ut cum testator ait, Haeres meus esto, non intelligit nisi post suam mortē. ¶ Eadem ferē amphibologia latet sub verbo, volo, ut si quis dicat, Volo te esse vxorē meā: & ipsa, volo te esse virum meū. Sunt enim qui negant satis esse ad matrimonium contrahendum. Attamen quia volo, æquiuocum est, si idem valeat quod consentio, & voluntatem, id est, assensum præbeo, matrimonium est: secus si idem sit quod cupio vel desidero. Si autem dicat, Volo tecum cōtrahere, & ille respondeat, Ego tecum, non satis est ad matrimonium: quia velle cōtrahere, non est cōtrahere. Quocirca in eiusmodi verborum nubilo vtendum est regula Hilarij in cap. Intelligentia, de verb. signific. vbi ait, Intelligentia dicitur ex causis est assumenda dicendi: quia non fertur nisi res, sed rei est sermo subiectus. Est enim pensanda in primis materia subiecta, vtrum scilicet, tunc de sponsalibus, an verò de matrimonio de presenti ageretur. Et secundū hoc interpretanda sunt verba. Præterea, ut Alex. tertius cap. Ex literis. in. vide sponsalib; admonet, inspiciendum est iudici in similibus dubijs si matrimonium cōtracturi ad id sunt idonei scientia & aetate. Quo cognitio si ualer non intellexit, quod alter proposuit, ad commanem verbi intelligentiā recurratur, & cogatur vterque verba prolata in eo sensu retinere, quem solent recte intelligentibus generare. Hæc ibi. Et est ceteris paribus sententia in fauorem illius seruanda, qui simpliciter loquebatur, cōtra alterum, qui fraudem nectere videtur; illi foro quidem exteriori: nam in foro confesione, vbi nullus interfuerit consensus de presenti, nullam existit matrimonium. ¶ Tertia conclusio. Sponsalia fieri possunt aut absolute aut sub conditione. Absolute quidem quatuor modis, ut ait in præsentiarum S. Tho. scilicet, aut nudā promissione, ut accipiam te in meū, aut meā, aut promitto te accipere. Secundo per animum subarrhationem, ut cano. Si quis

Verb. volo.

Hilarius.

Alexand.

Nota.

3. Conclusio.

Primus modus.

Secundus.

vxorē, ait Gregorius, & c. llo. Si quis desponsauerit. Iulianus papa. 27. quæst. 2. quāquam illi non fiat mentio de sponsalibus de futuro, sed de vero coniugio de presenti nam subditur, quod illam sic annūc subarrhatam defuncto sponso, etiam ante carnalem copulam, nullo de consanguineis ob publicam honestatem possit accipere in vxorē: & tamen si solum essent sponsalia de futuro, ut infra distinctione. 4. dicemus, liceret. Tertio per arrharum dationem, ut capit. fina. de despon. impuber. Hoc autem annulli inigne, & arrharum donatio, si nulli præcesserint verba, non sunt sufficientia desponsationis documenta sed solum ex præsumptione: quia possunt alia de causa cōferri: nam & in emptione & venditione solet intercedere arrhā, & propter turpes amores donari annulus. Quare si verba de presenti præcesserint, sunt confirmatio veri matrimonij: si autem de futuro, sicut sponsaliorum insignia. Quarto contrahuntur sponsalia sub forma inramēti: Quibus & quintus abhibetur modus, quando impuberes ante legitimā aetatem cōtrahunt per verba de presenti, quæ quidem ob defectum aetatis non estimantur nisi sponsalia. ¶ De cōditionibus autem appōitis superlegendum modo vsque ad dist. 29. quæst. 2. quia possunt appōi tam verbis de futuro, quam verbis de presenti, & ideo illic de vtriusque cōpōsitis habendus est sermo. ¶ Per hæc argumenta proposita soluta restat. Ad primū enim negatur, quod sponsus dicitur ab sponsalibus, scilicet, a promissionibus, quia promissus est, ut sponsa, sed ab sponsorū hoc est; fideiussorum datione, quibus confirmantur sponsalia, quæ sunt promissio. ¶ Ad secundū respondetur, q. et si sponsalia promissionem includāt, ac subinde obligationem, nihilominus in foro exteriori non compelluntur sponsa contra suam voluntatem cōtrahere propter damna, quæ afferre solet sponsalia coacta, ut capit. citato. præterea, decernit Innocentius. Vtrum verò dum sponsalia iurandū cōfirmantur, sint ab eadē ecclesia spon si ad matrimonium cogendi, illic art. 3. videbimus. ¶ Tertium etiam solutum est, vbi declarauimus nomen sponsi etiam coniugi competere ante copulam.

Iulianus Papa.

Tertius modus.

Nota.

Quarta Quintus.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Solu. 3. ar.

A. R. T. C. V. L. V. S. I. L.

Vtrum septimum tempus sit cōtrahendis sponsalibus necessarium.

Et tempore & etate ad matrimonium contrahendum requisita distinct. 35. art. 5. dicturi sumus, de tempore aut sponsaliorum legitimo arguitur, quod non sit septennium. Contractus qui per alios fieri potest non requirit in eis, ad quos pertinet, discretionis usum: sed sponsalia fieri per parentes possunt utroque impuberum ignorante. cap. 1. de desponsa. in pube. ergo in illis non requiritur rationis usus.

2. Argum. Secundò, sponsalia ad matrimonium ordinantur: sed ad matrimonium contrahendum non idem utique præscribitur tempus, ut loco citato videbimus, imò minus puella, quam puero ergo idem deberet in sponsalibus observari.

3. Argum. Tertio. Si qui prope etatem legitimam pubertatis paulò ante matrimonium contrahant, pro valido habetur: ergo pari iure si paulo ante septennium sponsalia fiant, valebunt.

In contrarium est decretum cap. Literas. ca. Accessit, cap. Ad dissolvendum, extra. de desponsa. impuber. & cap. Vnico, eod. tit. lib. 6.

Conclusio. Quæstio facillima est ad quam vnica conclusione respondetur, Sponsalia antequam ambo illorum, ad quos attinent, septennium impleant, non sunt valida. Conclusio præter citata iura probatur ratione: quoniam vsq; ad illum temporis articulum protenditur infantia: periodus, qua, ut nomen sonat, homo ea, quæ rationis sunt, fieri nequit: & tamen cum sponsalia, ut dictum est, quædam sint futurorum promissio, exigunt in promittente iudicium aliquod & prudentiam futurorum, alioqui eorum promissio non esset prorsus libera.

Tres gradus cognitionis humane. Primus. Ad cuius maiorem intellectum, adnotandi sunt tres gradus cognitionis humanæ, quos Philosophus, i. Ethico. dignovit. Primus enim est, quando homo neque suo pte ingenio, neq; aliorum adminiculo intelligere quidpiam potest ad prudentiam pertinens: quod quidem est tempus etatis primæ: nempe, infantia, quæ primo septennio durat. Qua de re tunc non est homo idoneus alicui celebrando contractui: quia nihil deliberare potest: sed eius cognitio penè nihil à cognitione brutorum differt. Secundus gradus est, quando homo licet non suo pte Marte, tamen aliorum subsidio intelligere quidpiam valet, quod nonnullam habeat prudentiæ imaginem. Et hoc est tempus secundæ etatis, nempe pueritiæ, quæ per secundum septennium currit. Quo ideo tempore: nempe, septem annorum, scholis puer ad discendum mancipatur: atque adeò tunc aliquid polliceri potest in futurum, de quo licet tunc obligatio

propter nem adferat, potest tamen deinceps maturius deliberans, mentem mutare. Sed tertius gradus succedit à fine secundi septennij, vsque ad annum vigesimum quintum, quò tertia etas adolescentiæ procedit. Tunc enim iam homo scilicet, anno etatis quartodecimo, etiam per seipsum potest ea deliberare, quæ ad prudentiam spectant. Quare tunc disponere de propria persona potest, & statum eligere siue conjugalem, siue monachalem. Quavis de bonis suis, ne prodigè dilapidet, disponere iure non permittatur vsque ad vigesimum quartum annum, quo incipit iuventus. Ad primum igitur argumentum conceditur posse parentes antequam gnati septennium attingat, spòsalia pro illis contrahere: hoc enim est ius paternum: eo quòd infantes tunc quasi in utero rationis paterno gestantur. Et in hoc sensu intelligenda est. l. In sponsalibus. la. 2. ff. eod. tit. scilicet. In sponsalibus contrahendis etas contrahentium definita non est, ut in matrimonijs. Intelligitur, inquam, dum parentes pro filijs contrahant, cum ipsi consentire debeant, ut illic habetur in. l. Sponsalia. 2. septennium debent complese. Imò verò dum parentes pro filijs contrahunt, spòsalia illa dependentia sunt ex consensu filiorum postquam usum habuerint rationis, ut cap. citato. de desponsatio. impuber. habetur. Quòd verò illic subiungitur, nempe. Postquam filius peruenit ad legitimam etatem omnino debet hoc adimplere, intelligitur, quòd debet de honestate, non tamen de necessitate, ut bene ait glossa. Itaque si adueniente usu rationis reclamauerint, sponsalia nulla sunt. Si verò tunc scientes tacuerint, silentium erit consensus interpres. Quapropter parentes Rebeckæ, ut legitur Genes. 24. puella: voluntatem requisierunt. Atque eam ob rem parentes ante liberorum septennium districtius à Nicolao Papa inhibentur, capit. Vbi non est, eod. tit. ne ante legitimam filiorum etatem eos coniungant; nisi forsitan aliqua vrgentissima necessitate interueniente, ut potè pro bono publicæ pacis talis coniunctio toleretur. Quare nisi inter principes aut magnates non debent fieri: nam ut habetur cap. literas, Desponsationes in cunabulis nullæ sunt atque adeò illæ, quæ fiunt ante septennium: neque vlla inde affinitas contrahitur. Respondetur ergo ad argumentum, septennium requiri vel ad contrahendum sponsalia, vel ad illa confirmandum. Quòd si arguas, ante illam etatem hominem posse peccare mortaliter: nam vt. 4. Dialogorum capit. 1. refert Gregorius, quidam puer quinque annorum propter

3. Gradus.

Solu. 1. ar.

Lex in sponsalibus.

Parentes Rebecca.

Nicolaus papa.

Nota.

Solutio ar.

Obiectio.

ARTICVLVS. III.

Utrum sponsalia iureiurando per verba de futuro confirmata vim habeant matrimonij.

Rticulum præsentem. & subsequens tem Doctores propter ordinem Magistri Sentent. in proxima distinct. futura tractant. At cum ad sponsaliorum qualitatem attineant: hanc sibi sedem proprie vendicant. Arguitur ergo, quòd si sponsalia de futuro iuramento firmata vim habeant matrimonij de presenti. Nemo se potest contra diuinum ius ad rem aliquam obligare: iuramentum autem implere est iuris diuini, iuxta illud Matthe. 5. Reddes altissimo iuramenta tua: ergo nulla subsequens obligatio potest hominem à præterito iuramento absoluerè, atque adeò qui post eiusmodi iuramentum se subdit secundis nuptijs, tenetur nihilominus iuramentum seruare contrahendo cum priori: quod non esset verum, nisi illud matrimonium vim habuisset matrimonij de presenti.

2. Argum. Secundò: Omnis controuersia finis iuramentum est, vt ad Hebræ. 6. ait Paulus: ergo saltè in foro exteriori, vbi constat de iuramento, in eam potius partem propendendum est, quam in alteram, vbi non nisi humanus consensus simpliciter interuenit: ergo sponsalia de futuro cù iuramento verbis prævalent simplicibus de presenti.

3. Pars negatiua. In contrarium est decretum Alexandri. cap. De illis. de sponsalib. Facillima est quæstio, & idcirco vnica cõclusionione contenta, quæ omnium est tam Iurisperitorum, quam Theologorum confessio. Sponsalia de futuro, quòcumque fuerint iureiurando asserta, vim non habent contrahendi in matrimonij. Et ratio est plana: quoniam iuratio, vt loco citato, ait Paulus non est nisi dictorum confirmatio, quod ideo eorum significationem non mutat: igitur si verbis de futuro apponatur, solum confirmat promissionem: promittere autem matrimonium non est illud facere: qui ergo promittit, licet id iurauerit, nondum fecit. Vnde Hugo in summa sentent. tractat. 7. capit. 7. cuius rationes Magister sentent. adduxit, cum non fiant, inquit, coniuges nisi illi, qui se ex consensu ad præsens recipiunt, quomodo coniuges appellari possunt qui nondum fecerunt, sed in futuro se futuros iurando promiserunt? Deinde si ex vi iuramenti ad futurum pertinentis

Dilutio.

Aliud arg.

Dilutio.

Solu. 2. ar.

Solu. 3. ar.

Panorm.

Quantum sit illud parum.

propter peccatum blasphemiae à diabolo extinctus est: quem ideo paterna negligentia gehennæ nutriuit. Respondetur, casum illum esse singularem & præter legem, vt tanta esset rationis acceleratio, quæ ad peccatum mortale sufficeret. Non enim est negandù quin quacumque etate liber sit consensus in peccatum, contrahatur macula. Sed tamen canones attendunt ad id, quod plurimum via ordinaria eõtingit, qua quidem via ante septennium non assolet ratio lucere. Et pariter ad id respondetur, si quis arguat, tunc debere esse valida sponsalia ex quo alicui possunt futuræ nuptiæ placere, vt in præallegato ca. Literas, habetur: sed ante septennium puellis nonnunquam solèt placere nuptiæ. Respondetur, inquam, eiusmodi immaturam complacentiam non tam ex rationis ordine, quàm ex naturæ libidine tunc exurgere: quam ideo canones nihil ducunt. Ad secundum principale respondetur, quod in contractu matrimonij non tantum usus rationis experitur, verum & generandi potestas. Puer autem ante finem secundi septennij non est generandi potens: puella autem in duodecimo potest concipere, vt. 1. 1. de animalibus autor est Philosophus. Præterquam quod in viro, cui domus administratio incumbit, maior est necessaria prudentia. Ad sponsalia vero duntaxat exposcitur rationis vsura: quæ vtriq; sexui in primo septennio aduenit.

Ad tertium verò respondetur, quòd vt in matrimonio, ita & in sponsalibus parum pro nihilo reputatur: nam vt. 2. Phisico. autor est Philosophus. Quod parum distat à re, nihil distare videtur. Et ideo si paulo ante finem primi septennij fiant sponsalia, solida reputantur. Tamen si Panorm. cap. Iuuenis. de sponsalib. nimis iuris obseruator nihil de rigore canonum remittendum censeat: ita vt si hebdomada, vel fortè dies defuerit, non sint valida. Attamen Archid. & Archiepiscopus Florentinus, & Syluester verb. Sponsalia. §. 2. & communis opinio Sanct. Tho. sequuntur & merito: quia moraliter quod parum distat à re, nihil distare videtur. Et ideo hebdomada non tollit, quin censeatur septennium impletum, imò nec maiusculum tempus. Quòd si perconteris, quantum sit illud parum. Sanct. Thom. in solu. ad. 7. ait, à quibusdam taxari tempus sex mensium: putà, in septimo anno dimidiato. l. Non tantum de excusat. tutorum. ff. Sed melius est, inquit, vt determinetur secundum contrahentium conditionem paululò plus minusvè: quia in quibusdam celerius maturefcit rationis vsus, quam in alijs.

mox coniuges efficiuntur, cur iurant se id po-
stea esse facturos? Repugnātia enim est iurare
facturos, id quod efficiant; & iterabile non
est. Item, qui iurat se matrimonium factu-
rum, iurat consensum se post adhibiturum de
presenti, in quo essentia matrimonij consi-
stet: ergo ipso iuramento denotatur verba il-
la iurata futuri non sufficere. Bene ergo Papa
in præallegato cap. De illis, ait, quod qui spon-
salia de futuro iuramento confirmarunt, si ad
alias se nuptias transfulerunt, illa sunt valida;
recepta tamen de periurio penitentia, si per
eum, qui iuravit, steterit quominus matrimo-
nium consummaretur. Idemque habetur in
capit. Si inter. eod. titul. Quod si quis obji-
ciat verba civilis legis, quæ canon. Si quis di-
vinis. 30. quæstione. 5. referuntur. Si quis di-
vinis tactis scripturis iuravit mulieri legitimè
eam vxorem dederit, sit illa legitima vxor.
Respondet Glossa, & loco citato Hugo, illud
iuramentum cecidisse super verba de præsen-
ti, quibus præcedentibus se fidem tori & alia
coniugij iura seruire pollicebantur. Jam enim
supra diximus, quod hoc verbum, Habebo
te in vxorem, respectum, presentis temporis
includit, scilicet, ex nunc.

Ratio alia.

Obiectio.

Obiectio.

Dilatio.

Dubium.

Solutio.

Ca. Ex lite

ms.

Ca. Requi-

suit.

Sententia

authoris.

quam emendatius loquatur. Id quod (vt cum
omni obedientia ecclesie debita loquamur)
visus est facere Lucius. 3. Cui potius ideo au-
scultandum est. Nisi hoc forsan modo eos vo-
lueris conciliare, quod Lucius loquitur secun-
dum ea incommoda, quæ plurimum contin-
gunt. Et ideo secundum legem ordinariam
non sit sponsus, qui iuravit, cogendus, sed om-
nino admonendus, & suæ relinquendus con-
scientie coram Deo. Præsertim cum in eius-
modi iuramenta cadat dispensatio, & sæpi-
simè intercedat iusta dispensandi causa. Quan-
do verò sponsus, qui iuravit, censetur nullam
habere causam à iuramento resiliendi, neque
vllatimentur ex coactione incommoda, imò
sperantur ex coactione incommoda, maxime si in bonum
communè cedat, tunc iuxta sententiam Ale-
xandri cogendi sunt, id tamen quæ rarissime.

Cōciliatio.

Solutio. 1. ar.

¶ Ad primum igitur argumentum responde-
tar, quod implere licitum iuramentum iure
diuino constringimur, non tamen illud, quod
vel dum sit illicitum erat, vel postea illicitum
seruatu sit aut impossibile. Igitur, quæ admo-
dum si maritata mulier, iurasset alicui suo su-
persite marito nubere: iuramentum non es-
set implendum, quia illicitum: ita licet solu-
ta licite iuret se soluto nupturam, tamē, si ante
quam iuramentum impleat, alteri nubat, im-
possibilitate se innoluit, ne possit prius iura-
mentū implere, quia iam facta est aliena. Tam-
ethi qui iurata sponsalia fregit, grauius pecca-
tum committat, quam si non fuissent iurata.
Imò verò si iuramentum illud inter personas
legitimas intercessit, quauis postmodū cau-
sa occurrat dissoluendi sponsalia, non sunt si-
ne dispensatione iuramenti dissoluenda. Se-
cus si personæ erant consanguineæ, vel alio
impedimento irretitæ: tunc enim sponsalia
nullius erant vigoris.

Solutio. 2. ar.

¶ Ad secundum respondetur, quod neque in
foro exteriori illud iudicandum est matrimo-
nium: quia nec de illo potest contestari lis, sed
de illo duntaxat, qui sponsalia iuravit, vt pro-
missum seruet.

ARTICVLVS. IIII.

Utrum carnalis copula post sponsalia de futuro matrimonium perficiat.

Lia sponsaliorū qualitas est, quan-
do carnalis copula subsequitur: &
ideo queritur, vtrum illa tunc co-
pula habenda sit pro consensu, vt
matri-

Partis affir-
mativæ.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

Partis nega-
tivæ.

Decisio ar.

1. Conclu.

Ratio con-
clusionis.

Ratio. 2.

Corollarium

2. Conclu.

matrimonium perficiatur. Et arguitur à parte
affirmatiua. Plus est factu quam verbis consen-
tire: sed qui cum sponsa concreditur, factu con-
sentit ad perficiendū quod inceptū erat: ergo il-
la copula sufficit. ¶ Secundo. Non solum consen-
sus formalis, sed interpretatiuus sufficit: nul-
la aut videtur expressior interpretatio consen-
sus, quam illa copulæ consummatio: ergo illa
sufficit. ¶ Tercio. Omnis consensus in fornica-
tionem peccatum est: sponsa verò de futuro
consentiens sponso in concubitū non peccat:
ergo tunc non fornicatur, atque adeo rei vxor-
iæ operam impendit. ¶ In contrarium est de-
cretum Nicolai cap. Sufficiat. 27. quæst. 2. vbi
ait, quod solus consensus (scilicet, de presenti)
si defuerit, cætera etiam cū ipso coitu celebra-
ta frustrantur. Et idem habetur cap. Tua nos.
desponsalib.

¶ Ad hanc quæstionem respondent docto-
res, licet variare videantur: nam Ricardus & nō
nulli alij dist. 28. adstruere vidētur sufficere hu-
iusmodi copulam, quod alij videntur negare,
distinctio tamē S. Tho. rem tutò conciliat. Pos-
sumus enim de matrimonio loqui vel in foro
conscientiæ, vel in foro exteriori ecclesie, vbi ex
præsumptione sæpenuerò iudicatur.

¶ Tribus ergo conclusionibus respondetur.
Prima fundamentalis est. Copula per se nudè
considerata, quantuncunque sponsalia de fu-
turo præcesserit, non est in foro conscientie
sufficiens causa matrimonij colligandi. Proba-
tur, quia vt supra dictum est, nisi consensus de
presenti accesserit, nunquam est matrimonium:
ergo vbi ille consensus interne defuerit, quan-
tuncunq; accesserit copula, non fiet matrimo-
nium. Atque hoc est quod citata decreta defi-
niunt. Et confirmatur hoc liquido: quoniam co-
pula illa, cum sit quid externum, vim nequit ha-
bere maiorē, quam si essent verba de presenti:
sed hæc vt supra dictum est, si interne consen-
sus defuerit, non sufficiunt, multò ergo minus
sola copula. ¶ Hinc sequitur, quod si dum spon-
si coeunt nihil de præcedentibus verbis cogi-
tant, nullum sit matrimonium: quia nullus tunc
interuenit consensus, & multò minus si vel in-
tus alter dissentiat, vel aliquo iudicio alteri ostē-
dat, non accedere vt coniugē, vt si alter illorum
sit conditionis longè superioris nobilitate vel
dignitate aliqua. Vel si dum vnus ait se acce-
dere vt coniugem, alter nō prorsus aduat, sed si-
gnificet, illud in posterum differendum.

¶ Sed si queratur vtrum requiratur expressus
de presenti consensus cum copula. Accipio te,
in meā, vel similis, respondeat secūda conclusio.
Satis est in conscientia si ambo affectu maritali

se inuicem per copulā amplexari consentiant
intendentes perficere quod per sponsalia ince-
ptum fuerat. Tūc enim ille est interpretatiuus
consensus de presenti propter verba de futuro
quæ præcesserunt, cæ. Is qui fidem de sponsal.
Si ambo, inquam, nam si alter duntaxat consen-
tiat altero oppositum insinuante, nullum est
in conscientia matrimonium.

Obiectio.

3. Conclusio.

Gregor. 9.

Ratio con-
clusionis.

¶ Tertia conclusio. Quantum ad iudicium ec-
clesiæ res attinet, vbi post sponsalia de futuro
copula interuenisse comprobatur, matrimo-
nium censetur, cogunturq; adeo eiusmodi sic
copulati vt coniuges cohabitare: quare licet
alter vel ambo ad alia se vota transferant, com-
pelluntur ad primum redire, quod præsum-
ptum fuit matrimonium: nec secundo cen-
setur matrimonium. Verba sunt Gregorij noni
cap. Is qui fidem de sponsalib. vbi id decernit.
& cap. De illis, & Per tuas, de conditio. appo-
sit. Neque est contra hoc exceptio vllā admit-
tenda. Et ratio est, quia ecclesia non potest de
occultis, nisi per extera indicia iudicare: & nul-
lum potest habere efficacius, quam eiusmodi
copulam. Intellige autem non admitti excep-
tionem illius, qui signa dissensus non osten-
derat: nam si alter allegat se reclamasse, & est
paratus probare, audiendus est. Rursus intelli-
gendum etiam dum copula consummatur,
Nam oscula & tactus: imò verò nec conatus ad
consummandum sufficit, nisi re vera consum-
metur, vt cap. fina. de sponsa. decernitur. Quin
etiam Innocent. super eodem capit. & Panor-
mita. tenent, quod licet vir puellam omnino
deflorauerit: si tamen non seminauerit, non
sufficit vt iudicetur matrimonium post spon-
salia de futuro. Et ratio eorum est, quod cum
ecclesia in tali casu ex præsumptione proce-
dat, deuiando à communibus regulis iuris, nō
debet id iudicare, nisi absoluta fuerit consum-
matio. Et Syluester verb. Matrimonium. 2. §.
16. ait, hanc opinionem esse communem. Et
consonat superiori sententiæ nostræ quæst.
1. artic. 4. vbi diximus ante virilem semina-
tionem in vase legitimo matrimonium non
consummari. Requiritur præterea vt consum-
matio copulæ sequatur sponsaliorum fidem:
nam sponsalia post copulam contracta non
faciunt matrimonium cap. Veniens. 2. de spon-
salibus.

Primum du-
bium.

¶ Dubia tamen hæc sunt alia parua tria. Pri-
mum, vtrum si habeant intus huiusmodi con-
sensus perficiendi matrimonium, non tamen
alijs verbis aut nutibus explicent de presenti,
quam sola illa corporum commixtione, suffi-
ciat ad matrimonium in conscientia.

Apparet enim nō sufficere ob id, quod supra dictum est, consensus internus de presenti per sola verba de futuro explicitos non sufficere. Nihilominus respondetur, copulam carnalem maritali affectu adiunctā verbis de futuro præcedentibus sufficientem esse nutum ad exprimendum consentum de presenti, si adsit. Quare si ambo confiteantur tales consensus habuisse, illud matrimonium est validum. Quamvis multo sit tutius tales consensus de presenti tunc exprimaere. ¶ Secundum dubium est circa tertiam conclusionem, vtrum dum sponsi per verba de futuro carnaliter commiscentur sine consensu legitimo, nec maritali affectu, si vterque vel alter per legitimum consentum de presenti transeat ad secundas nuptias cogendi sint vt reuocato secundo matrimonio perficiant illud præcedens. Hostiensis namque, vt Panormitanus cap. Is qui, eum citat licet Syluester. verb. Matrimonium. 2. §. 15. impositionem censet, opinatur secundum esse dirimendum, & conciliandum primum. In cuius opinionem incidit propter verba cap. citati. Is qui fidem vbi habetur, quod contra præsumptionem prioris matrimonij illud, quod de facto est postmodum subsecutum, non est verum. Inde ergo colligit, qd licet illud posterius non irritetur ratione prioris, quod re vera nullū fuit, tamen quod ecclesia potuit illud cassare, sicut illud, quod inter consanguineos contrahitur. Itaque suspicatur, eos qui post verba de futuro carnaliter commiscuntur, inhabiles ad alia matrimonia reddi. Est tamen opinio, vt bene ait Syluest. contra comunem opinionem Theologorum, & Iuriconsultorum. Ecclesia namque in prædicto capit. non iudicat nisi tantum ex præsumptione. Quapropter eodem modo, quo præsumit prius fuisse validum, præsumit posterius esse nullum in foro suo. Nihilominus si in foro Dei primum non fuit validum, non vult quod secundum in conscientia sit dirimendum. Imò neq; illud ecclesia decernere potuit, postq̄ personæ illæ, quæ primum matrimonium vere nō contraxerant, liberæ sunt ad contrahendum alterum. Quare in conscientia illud secundum est verum. ¶ Tertium dubium est. Si quis sponsalia contraxit per verba de futuro cum aliqua, cum qua copulam non cōsummauit, & postmodū cum altera itidem per verba de futuro, cū qua tamen per copulam se cōmiscuit, non tamen maritali affectu, sed fallaciter, vtrum debeat citius cogi contrahere cum secunda quam cū prima? Partem enim affirmatiuam tenet Maior presentis distin. quæst. 5. quam putat esse

Dubij solutio.

2. Dubiū.

Hostien. & Panov.

Syluester.

3. Dubium

Pars affirmatiua. Ratio.

decisionem cap. 1. de sponsa duorum. Cui & ratio suffragari videtur, nam postquam secunda maius intulit damnum, potius ei debet seruare fidem. At verò cōtraria pars in cōsciētia magis est veritatis amica: nam cum antē ille prior fecerit fidem impignorauerit, ei potius seruare debet, vt habetur capit. Sicut. de sponsalib. ¶ Quint etiam quāuis prima sponsalia nō fuerint iurata, & secunda fuerint, standum est prioribus, & indicenda pœnitentia pro iuramento: quia iniuria, quæ illata est secundæ, non aufert suum ius priori. Neq; in capit. illo citato, de sponsa duorum, quippiam est, quod huic veritati refragetur. Loquimur in conscientia, vbi res occulte agitur: nam in foro exteriori si concubitus ille legitime fuerit probatus, ex præsumptione iudicabitur fuisse tunc matrimonium consummatum. ¶ Postrema deniq; dubitatio est, an sponsalia de futuro alia via, quam per carnalē copulā, sine expresso cōsensu de presenti ceñseantur in matrimoniū transire. Respondetur autem, qm̄ in foro cōsciētia, vt dictum est, nunq̄ eiusmodi vim habent: in foro autem exteriori quantū ad iudicium ecclesiæ, quādo verba de presenti ante pubertatem legitimā matrimonij præcesserunt, quæ vim tunc duntaxat habent sponsaliorum, dum tamen verba inter sponfos ipsos post septēnium intercesserint: tunc aiunt nonnulli doctores, quos Syluest. eodem loco matrimonium. 2. §. 16. refert: qd si post legitimam ætatem se se osculis & amplexibus etiam citra copulam tractent, tunc præsumitur matrimonium. At verò ca. vnicum, quod citant, de sponsa. impub. libr. 6. id non planè conuincit: quippe vbi nihil aliud habetur, quā quod eiusmodi sponsalia per carnis copulam vel aliquē modum alium cum eiusdem perseverantia voluntatis post pubertatē cōsummantur in matrimonium. Glossa tamen super verb. modum aliū, sic ait qd si simul cohabitauerint, fit matrimonium. Veruntamen non est tunc profectō tanta præsumptio iuris, quanta si intercessisset copula: & ideo citra illam non sunt cogendi. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod etsi qui per copulam commilcerentur facto consentiant in carnalem copulam: nō tamen eadem ratione verè consentiant in matrimonium, sed secundum præsumptionem & interpretationem iuris, nisi affectus conubialis accedat. ¶ Et per hoc respondetur ad secundum, quod licet eadem cōmissio sit interpretatio in foro exteriori matrimonij: non tamen veritate mutata, si consensus desit.

Pars negativa.

Postrema dubium.

Solutio.

Syluester.

Cap. vnicū de sponsal. in. 6.

Glossa eiusdem. cap.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

¶ Ad ter-

Solu. 3. ar. ¶ Ad tertium deniq; respondetur, qd si puella consentiat rem cum sponso habere, credens bona fide illi in animo esse matrimonium consummare: quia nō præsentificat cōtraria signa, non peccat. Nihilominus si viri animus non erat affectu coniugali accedere, nihil fit: & ideo si transmigret ad secundas nuptias, solum tenetur violatæ puellæ satisfacere, vt supra expositum est.

ARTICVLVS V.
Vtrum sponsalia legitime valeāt aliquibus modis dirimi.

¶ Andem de dissolutione sponsaliorum disputandū superest: & ideo arguitur, qd non possint per ingressum religionis dirimi. Quia quod vni promissum est (vt pecunia) non potest alteri erogari: sed per sponsalia vterq; se alteri pollicetur: ergo illa pollicitatio nō potest per religionem cassari. ¶ Et eadem ratione arguitur, qd nec dirimatur, per hoc quod alter sponforū in longinquā regionem peregre proficiscatur, neq; per aliam quancunque viam. ¶ In contrarium tamen est ecclesiæ vsus, & præterea ratio: nam cum non habeant, vt dictum est, vim matrimonij, fit quod si vterque vel alter ad aliud matrimonium commigrauerit, priora sponsalia dirimantur. ¶ Hic primum supponendus est sponsaliorū supradictus effectus: nascitur enim ex illis obligatio ad cōtrahendum matrimonium, vel tempore præfixo, si præfinitum est, vel adueniente decente opportunitate, vt spōsi non sint in mora. Hic autem effectus oriri intelligitur, quando ipsi post septennium sibi se iniuicem sponponderunt, vel si parentes ante illam ætatem sponsalia pro illis paciscerentur, & sponfi ipsi completo eodem septennio vel cōfenserunt, vel scientes tacuerunt: alioqui nulla pullulat obligatio. ¶ Hoc tamen nō obstante statuit conclusio. Sponsalia quamplurimis modis legitime dirimuntur. Primus modus est sponsalibus cum matrimonio nō consummato cōmunis: scilicet, per ingressum religionis. Imò verò, vt Syluest. ver. Sponsalia. §. 10. ait. nō est tunc expectanda professio, vt in matrimonio: sed quum primum vnus sponforū habitum induit, alter potest ad alia vota euolare: nā quāuis ca. Veniens. extra qui monachi vel vouē. quod citat, id clarè nō definit, ratio tamen videtur id persuadere, eo qd per spōsalia nō fit matrimoniū perfectū, quod quidē vsq;

Pars negativa. 1. Argum.

Pars affirmatiua.

Effectus sponsaliorū.

Conclusio. 1. Modus.

Syluest.

ad professionē, vt dictū est, nō dirimitur. Quāobrem qui habitum induit, eo ipso insinuat qd sponsaliorum fidei nolit stare, sed propositum reuocauerit. Nec propter eiusmodi sponsaliorum dissolutionem incurritur arrhas amittendi poena. I. Deo nobis. C. de episc. & cleri. ¶ Dubiū hic tamē nobis offert ca. Cōmissum. de sponsalib. vbi habetur, qd si quis spōsalia iurauit, & postea ad frugem melioris status aspirat, tutius ei est iuramento seruato contrahere: & tunc demum ad religionem migrare. Id quod subinde Scot. dist. 30. quæst. 2. seruandum arbitratur. At verò profectō ca. illud, vt Syluest. & dist. 28. Palud. quæst. 1. censent, potius glossandum est, vt glossator illud interpretatur, quā vt in superficie sonare videtur, sit obseruandū. Enimuerò cum religio sit excelsior status quā matrimonium, nō dubiū, quin sicut in sponsalibus iure ipso intelligitur exceptio, nisi alter sponforū ad religionem voluerit migrare, eadem ipsa subintelligatur in iuramento, quo sponsalia confirmantur: quia iurare nemo id debet, nec præsumitur, quod est contra consilium Evangelicum. Quapropter hoc iuramento non obitante potest vterque ad religionem ascendere: neque est cōsulendum, vt prius contrahat matrimoniū. Effet quippe vanum illud illo animo contrahere vt statim ante copulā dissolueretur. Imò verò iuramentū tunc nō impleretur eo proposito, quo factum fuerat, neque in eo sensu, quo alter ipsum susceperat: nam spōsaliorum iuramentum eo animo fieri solet & debet, vt matrimonium cōsumetur. Adde qd puellæ manenti in seculo nō nihil iniuriæ irrogaretur, si qui non habebat propositum consummandi matrimonium: consentum de presenti ab illa extorqueret, quā protinus erat relicurus. Textus ergo illa sit glossa cōtentus, qd intelligatur, tutius esse seruare iuramentū, & postea intrare religionem. Non quidem re vera tutius, sed secundum vulgi opinionem, ne ille cēleatur de facto contra iuramentū venire. ¶ Atqui quod de ingressu religionis dictum est, id ipsum de susceptioe sacrorum ordinum intelligendum, propter votum castitatis annexū: per quod vtiq; licet nō matrimonium, tamen sponsalia legitime dirimantur. ¶ Vtrum verò per votū simplex castitatis dirimantur, disputari assolet. Attamen in dubium euocari non debet, quominus tale votum sit licitum, atque adeo sponsalia dirimens quum sit melioris frugis, quæ ideo exceptio semper in sponsalibus implicatur. Innocen. tamen & Hostien. vt Syluest. verbo. Spōsalia. §. 7. refert, autumat, illum sic

Dubiū ex c. Cōmissū.

Scotus.

Iuramentū in sponsalibus quo anō apponatur.

Glossa cap. Cōmissum.

Spōsalia an per simplex votū castitatis dirimantur. Opinio Hostiens.

vouen-

volentem cogendum, vel religionem profiteri, vel matrimonium conficere. Ratione autem huius non video: nam cum sponsalia non faciant matrimonium, liberum utriusque est votum simplex castitatis extra religionem servare: secus de matrimonio rato. Quare alter sponforum qui non vult liber tunc manet, ut ad alia queat vota commigrare.

2. Casus.

Reliqui casus sunt sponsalibus penaliari. Secundus ergo est, dum alter ad secunda nubia se transfert per verba de presenti, aut de futuro cum carnali copula, ut, ca. Si inter virum, de sponsalibus. Et cap. De illis, ubi habetur, quod etiam si sponsalia fuerint iuramento confirmata, dirimuntur per consensum de presenti cum altera. Unde in ca. 1. de sponsalibus et cap. fin. 2. q. 1. distinguitur inter selem pactionis et fidem consensu: fides namque sponsalium vel simpliciter, vel sub aliqua conditione, dicitur fides pactionis, quae quidem dissolvitur per consensum de presenti cum altera subsecutum. Fides vero consensus est, quando interuenit consensus de presenti, et fit in dissolubile matrimonium. Ratio huiusmodi dissolutionis sponsalium est, quod cum non faciat matrimonium, integrum est sponsis ad alias nuptias se conferre licet mortaliter delinquant, si sine causa id faciant. Quare in his duobus casibus, ut ait D. Thom. ipso iure sponsalia dirimuntur: in reliquis vero debent, inquit, dirimi iudicio ecclesiae.

Fides consensus.

Primo si hoc fecerit ego non plane intelliga. Tertius namque accedit etiam casus, quo ipso iure dirimuntur sponsalia, nempe, quando celebrantur ante annos nubiles pubertatis: scilicet, duo decimur feminae, & quatuordecimur viri. Tunc enim si ille, qui minor etate consenserat, annos pubertatis ingressus illico dissentiat: sponsalia ipso iure dirimuntur, ut habetur ea. de illis. 1. & ca. Nobis, de sponsalibus impub. quauis nulla alia causa interueniat, quam mera voluntas, ut ait Panor.

3. Casus.

Quartus casus est, communis amborum consensus, dissociate se sua sponte volentium, ut cap. Præterea, 1. de sponsalibus. Neque validum est, inquit, Sanctus Thom. quorundam opinio, hunc casum non recipiendum, dicentiumque, adeo potius ecclesiam hoc sustinere, ne peius eueniat, quam quod sit de iure. Hic enim cauillus verbis decretalis aduersus est, ubi habetur, quod qui se ad iniuriam admittere noluerint, hoc possit in patientia tolerari, ne forte inde deterius contingat: ut talem scilicet quis ducat, quam odio habet. Quibus verbis ecclesia decernit, quod possunt sibi utrinque relaxare fidem, in istarum, qui societate interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt.

4. Casus.

Quintus casus hinc proximus est, quando vnus sponforum renuit matrimonium cum altero contrahere: tunc enim cum fides fuerit mutuo data, alter manet liber. Et si terminus matrimonio contrahendo fuerat præfixus, eo transacto ille, per quem non steterat, solutus sit promissionis vinculo, ut habetur ea. Sicut ex literis, de sponsalibus. Quod si scilicet is, cur postquam sponsalia conscientia ligant, non compelluntur sponsi ab ecclesia promissa fidei stare, præsertim ille, qui renuit altero annuete, quæ quidem in reliquis civilibus contractibus compellatur a iudice contrahentes pacta seruare: respondet Pontifex, cap. Præterea, citato, id salubriter fieri: quia bono consiliter matrimonij, quod utique, nisi summa cum libertate concilietur, perpetuam nequit firmitatem habere. Et ideo, non est par ratio de hoc & de reliquis contractibus. Sextus casus est, quando sponsalia cum conditione sunt. Tunc enim si ille, cui incumbit, conditionem non seruet, ut si puella non soluat promissam dotem, sponsalia nullius sunt vigoris: ut ea. de illis, de conditio. appof. Et idem est de omnibus conditionibus iudicij, si modo possibiles sint & honestæ, ut dist. 29. dicitur sumus. Septimo, dirimuntur propter crimine: nempe, propter fornicationem, quæ quidem licet matrimonium non nisi quoad torum dirimere valeat, sponsalia tamen prorsus dissoluit, etiam si fuerint iure iurando constabilia: videlicet, si fornicatio sponsalia subsiquatur, secus si antecesserit, ut habetur ea. Quæ admodum, de iure iurando. Et intelligitur in potestate innocentis esse sponsalia dissolueri: nam reus, si innocens consentit, resilire non potest: quippe cui proprium peccatum non debet patrocinari. Neque refert puellam per vim aut sponte fuisse fornicatam. Quinvero si ante sponsalia credebatur virgo, & postea ante consensum de presenti inuenta est corrupta: potest sponsus a promisso recedere. Adde quod etiam spiritualis fornicatio: ut dum alter sponsus in hæresim labitur, aut in apostasiam, dirimit sponsalia. Octauo dirimuntur per superuenientem affinitatem, ut si alter cum alterius consanguineo se carnaliter commiscuerit, az. quest. 2. Si quis sponsam, & cap. Ex literis, de eo, qui cogn. consang. vxor. aut si alterius filium de fonte leuauerit, vel propter aliud quodcumque iuris impedimentum, aut scandalum, quod in matrimonio contrahendo aduocetur, iuxta tenorem capit. Cum in tua, de sponsalibus. Nono, quando alter lepram vel paralysim incurrit, vitu ve aut naso orbatu, aut aliquam locum contractum, cap. Literas,

S. Thom.

Not.

8. Casus.

9. Casus.

Literas. de coniug. leprof. Rationem subdit S. Tho. quod si cum sibi ipsi sponsi displicent, coniugari compellerentur, non posset res bonum exitum habere. Secus si id genus morbi sponsalibus antecesserit, & fuerit pranotus.

Ratio. S. Tho.

Decimus casus.

Undecimo, quando alter in longinquâ regione commigravit: iure enim civili diffinitur biennium quod debet sponsa sponsum expectare, ut C. de sponsalibus. 2. Sed tamen iure Pontificio nullum præscribitur expectandi necessarium tempus: & ideo ille, per quem non stetit, quominus matrimonium perficeretur, illico potest ad alias euolare nuptias: quia alter per suum discessum ad remotas gentes censetur suo renuntiare iuri, nisi de alterius licetia fuerit profectus, cap. de illis, de sponsalibus.

Vndecimus casus.

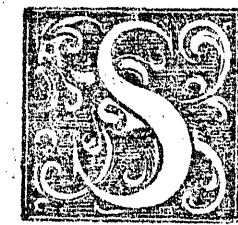
Undecimo, si causa grauium inimicitiarum inter sponfos intercesserit, aut atrox seuitia sponsi vel sponsæ antea inopinata, postmodum comperita fuerit, ut cap. Dilectus, de sponsa. In summa, plures causas potest experientia docere, ob quas, saltè iudicio ecclesie, possunt sponsalia dirimi. Et per hoc responsum ad capitale argumentum restat. Per sponsalia namque neuter traditur in possessionem alterius, sed promittitur cum matrimonium sit res, ubi tantam oportet circumspectionem adhiberi, ratio fert, ut tot de causis eiusmodi pollicitatio quassetur.

Solutio argumentum.

QVAESTIO TERTIA, De bigamia.

ARTICVLVS I.

Utrum per bigamiam irregularitas contrahatur.

Sicuti sponsalia via sunt ad matrimonium, ita & bigamia multiplicatio est matrimonij: ob idque presens distinctio de illa questione exposcit, eò quod huiusmodi matrimonij congeimatio, licet per se vitium non sit, vitio tamè datur ijs, qui sacris ordinibus initiari cupiunt. Queritur ergo, utrum per bigamiam ad sacros ordines irregularitas contrahatur. Et arguitur à parte negatiua. Peius est cum pluribus fornicari, quam pluribus, saltè successiue, vxoribus copulari, & maius præsertim concupiscentia iudicij: fornicatio autè iterata nulla habet irregularitatem annexam: ergo neque matrimonium.

Partis negatiua argumentum.

Secundo arguitur. Plures simul habere vxores, vnam scilicet de iure, & alteram de facto, irregularitate non videtur inducere: ergo neque illas habere successiue: quoniam hoc licitum est, illud verò minime. Antecedens verò probatur: quoniam matrimonium de facto contra ius intentatum, non est verum matrimonium: atque adeo neque bigamiam constituitur videtur. Tertio, arguitur. Si ex bigamia irregularitas aliqua nascitur, vel hoc habet ratione sacramenti, vel ratione carnalis copulæ: non secundum, ut modo dicebamus nam alioqui ex fornicatione, pariter oriretur: neque ratione primitiuam alias si quis matrimonium contraheret per verba de presenti, quod per copulam non consummasset, & illa mortua consummasset matrimonium cum altera, esset bigamus, cuius contrarium decernit Innocentius. Debitum, de bigamis.

2. Argum.

3. Argum.

Partis affirmatiua.

Bigamus quid.

Bigamia in omni lege.

In lege Moisaica.

Innoc.

matum matrimoniū perfectā Christi vnionē & ecclesie demonstrare. Quāobrem ecclesia neminem censet simpliciter bigamum: hoc est irregularem, propter duo aut duodecim matrimonia contracta per verba de presenti, nisi duo saltem consummauerit. Et in hoc repudiatur Magister sentent. qui presenti distinet, solos consensus de presenti in duo matrimonia citra copulam constituere bigamum. Definitur enim cōtrarium in præallegato ca. Debitum. Quare multo minus iterata sponsalia sufficiunt. Neq; vero fornicationes aut adulteria iterata, vt habetur cap. Quia circa. eodem tit. nisi matrimonijs de iure aut facto superuenerit copula. Nihilominus maioris claritatis gratia duplex potest distingui bigamie genus: verum, scilicet, & interpretatiuū, vt habet glossa cap. Super eo. de bigamis. Verum est, vbi duo vera matrimonia fuerunt consummata. Interpretatiuū autem, vbi vnum fuit verum, & alium de facto intentatum. Vnde D. Thom. quatuor de signat bigamie modos. Primus est, dum quis successiue duas habuit legitimas vxores, quas cognouit. Et hæc est verissima bigamia. Secundus, quum quis plures simul habet vxores, cum quibus per verba de presenti cōtraxit: prior enim est legitima, posterior verò non nisi de facto. Tertius, cum plures habuit successiue, vnam de iure, & alteram de facto. Quare isti duo modi solum interpretatiue dicuntur bigamia. Et sunt intelligendi, vt bene ait Ricardus dist. presenti. arti. 4. q. 1. quando ille ambas cognouit: alioqui non contrahitur irregularitas. Quartus modus est, quādo quis viduā atq; ab alio viro cognitam ducit vxorem: nam nisi matrimoniū prius consummauerit, ille nō fit bigamus. Et iste etiam quartus modus est vera bigamia: eo quod fuerint duo matrimonia ex parte vxoris. Sunt autem præter duos notatos alij etiā tres modi interpretatiue bigamie. Quintus ergo est, quando quis cōtrahit cōsummatq; matrimoniū cū illa, quæ ab alio fuerat per fornicationem siue ipse id sciuerit, siue ignorauerit corrupta. Et sextus vbi quis propriam vxorem cognoscit, postq̄ fuerat cum alio adulterata. Septimus de iure, quādo quispiam post votū emissū solenne castitatis cōtrahit de facto matrimoniū licet iure sit nullum. His præhabitis ad questionem sex cōclusionibus respōdetur. Prima Per bigamiam primi modi scilicet, per matrimonium cum duabus vxoribus successiue cōsummatum contrahitur irregularitas. Conclusio est concilij Aurelianē. cap. 1. de bigamis. & cap. Super eo. priuantur officio eorum ordi-

natores. Idem habetur ca. Debitum. & multis alijs. Ratio autē huiusmodi irregularitatis est duplex. Prior sumitur ex significatione: nam cum per sacrorum ordinum susceptionem ministri sacramentorum instituantur, decētissimum fuit, vt qui huiusmodi sacris ordinibus iniiciantur, nullo essent cōmaculati defectu: cum verò sacramentum matrimonij in noua lege indiuiduam, vt dictū est, coniunctionem Christi & ecclesie designet, macula censeretur, si qui ad hos ordines promouetur, eadem integram significationem non haberet: quæ in singulari matrimonij vnitate perficitur. Bigamus nāq; in plures suam carnem diuidit: cum Christus vnicam sibi ecclesiam vno, scilicet, baptisinate & fide copulauit. Vnde Cāti. 6. Vna est columba mea, &c. Posterior verò ratio sumitur ex sanctitate & candore: qui eiusmodi ministris debet esse cognatus: qui enim vno ac subinde altero matrimonio complicatur, indicium præfert nimie incōtinentiæ, quæ eiusmodi ministros dedecorat. Hæc itabit autem quis forsā, an huiusmodi irregularitas sit de iure diuino: nam canonum interpretes, qui in cortice de iure diuino iudicāt, id sibi facile persuadebunt: propterea quod Pau. 1. ad Timot. 3. admonet, episcopum & sacerdotem debere esse vnus vxoris virum, vbi ad litteram huiusmodi bigamiam reprobatur plurium successiue vxorum. Et quicquid in sacra pagina illi legunt, in iure diuino reponunt. Et adijcitur argumentum, quod cap. Super eo. propter auctoritatem Pauli cauetur, ne dispensatio fiat cū bigamis. At verò si ius diuinum propriè cōtinetur, irregularitas bigamie non est de iure diuino: alioqui nullam Pontificis dispensationē admitteret, cuius contrarium artic. 3. monstratur. Item, de iure diuino in sacramentis id dūtaxat existit, quod ad eorum essentiā spectat: de essentiā verò sacramenti ordinis non est, vt susceptor sit vnus vxoris vir: si enim bigamus ordinaretur, verum esset sacramentū: nō ergo est propriè de iure diuino. Neque verò de iure naturæ, quatenus matrimonium ciuile contractus est. Adnotandū ergo, qd Apostoli non erant tantum apostoli, verum & ecclesie rectores & pastores, sicut modò est summus & reliqui pontifices. Vnde quatenus Apostoli vtebantur spiritu prophetico, quo sacram scripturam condebant: sed quatenus pastores & prælati statuebant in concilio leges, vt Actū 15. & consilia dabant, vt. 1. ad Corinth. 7. Præceptum domini non habeo, consilium autem do. Et sic Paul. tanquā rem decentissimam & significationi connubij Christi aptam ad-

Ratio irregularitatis

Ratio. 2.

An huiusmodi irregularitas bigamie sit de iure diuino.

Sententia auctoris.

Ratio optima.

Nota.

monuit, vt sacerdos esset vnus vxoris vir, veluti vt esset hospitalis & pudicus, neq; esset violentus, &c. Et hac ratione canones idē Paulinum testimoniū ad hoc propositū citāt. Sed de ca. Super eo. inferius artic. 3. Secunda conclusio. Ex bigamia secundi & tertij modi, plurium scilicet vxorum, vnus de iure & alterius de facto, siue successiue siue simul contrahitur irregularitas. Conclusio est Innoc. 3. ca. Nuper. de bigamis. vbi ait, qd licet illi nō sint verè bigami: quia non sunt duobus veris matrimonijs ad dicti, sunt nihilominus bigami, quia quantum in ipsis fuit, secundas mulieres sibi matrimonialiter coniūxerunt. Quare reputantur, inquit, bigami, nō propter sacramenti defectū: quia nō fuerunt duo sacramenta, & ideo non defuit significatione coniūctionis Christi & ecclesie: sed propter affectum intentionis cum opere subsecuto: scilicet, cum carnali copula, atque adeò fuit aliqua similitudo & interpretatio duorum matrimoniorū. Et subdit papa exēplum de clerico in can. Presbyterū: dist. 28. vbi refertur, qd presbyter orientalis ecclesie mortua prima vxore contraxit cum secunda, de facto quidem, sed non legalibus nuptijs. Ob quod facinus tāquam irregularis suspensus est ab officio. Dubium tamen est, vtrum si quis duo matrimonia ambo de facto cōtraxerit & cōsummauerit, neutrum tamē de iure: quia scilicet contraxerit cum consanguineis, vel alio impedimento cohibitus, reputandus sit bigamus. Pontifex enim ibidem hunc casum arguendo inducit, sed nō clarè decidit. Nihilominus Palud. distinet, presenti. q. 4. cen set, illum esse bigamū. Et ita est credendū: quia sunt duo interpretatiua matrimonia. Tertia conclusio. Bigamia quarti generis, cum quis scilicet viduā ab alio viro cognitam ducit, secū affert irregularitatem: Definitio est cap. De bigamis. &c. Debitū. eod. titu. quibus cauetur, ne bigamus aut maritus viduæ ad sacros ordines promoueatur: vbi in nuitur, hunc non esse propriè bigamū: quia nō cōtrahit duo matrimonia: sed quia duo ex parte foeminae fuerunt. Ratio autem huius conclusionis est: quia in vnitate & cōiunctione Christi & ecclesie vnitas vtrinq; inuenitur: nā ecclesie vnica fuit sponsa: nempe Christus: & Christi vicissim vnica sponsa: scilicet, ecclesia, in qua vniciū est baptisina, & vnica fides. Vnde Paul. 2. ad Corint. 11. Respondi enim vos vni viro virginē castā exhibere Christo. Quocirca sinceritas matrimonij illius, qd ad sacros ordines est promouendus postulat, vt non solum ex parte ipsius, verum etiā ex parte vxoris vnicum sit matrimonium. Et intelligitur vi-

2. Cōclus.

Ratio Innoc.

Exemplum

Dubium.

Paludanus

3. Cōclus.

Ratio conclusionis.

dua ea etiam, quæ à marito fuerit repudiata, dum modò ab ipso fuerit cognita, vt habetur cano. Quin aliquo. dist. 51. Quarta conclusio. Quintus modus bigamie, quum quis videlicet duxerit vxorē corruptam, licet non fuerit vidua, inducit irregularitatem. Quā quodammodo cōtrarijs prædictis verbis damnare videtur Paulus, Despondi vos virginē castā, &c. De hoc est tex. eod. cano. Qui in aliquo, & extra Qui cleri, vel v. ca. 1. vbi doctores adnotant, vt Palu. & Sylue. & Canonistæ. Imò & S. Thom. in præsentiarū, qd etiā si ille corruptionem sponsæ ignorauerit, putans fuisse virginē, si postea conlitterit, nō potest sacros ordines suscipere. Cuius rationē subdit. D. Thom. quia irregularitas non est pœna inflicta pro culpa, sed ppter defectum significationis sacramenti: & ideo etiam præter voluntatem potest contrahi. Existit tamen in cōtrarium argumentū. Plus impeditur homo defectu proprio q̄ alieno: si verò homo corruptus ducat virginē nō fit bigamus: ergo nec cum ducit corruptā. Respondetur maiore perēpta. Discriminis autē huius causam decretis, vt ait D. Thom. assignant, qd episcopus atq; adeò sacerdos significat ecclesiam militatē, cuius curam gerit, in qua ecclesia sunt corruptiones multæ, & ideo corruptio sponsi in viris obstat: sponsa verò significat Christū, qui fuit virgo. At verò cōmentum hoc nullum est: quoniam Christum per sponsam significari falsissimū est, cōtra illud Paul. ad Ephes. 5. Viri diligite vxores vestras sicut Christus dilexit ecclesiam. vbi significatur Christus vt sponsus, & ecclesia vt sponsa. Ob idque subdit quod vir est caput mulieris, sicut Christus ecclesie. Et secunda ad Corint. 11. Respondi vos vni viro virginem, &c. id est, Christo. Alij verò dicunt, per sponsam significari ecclesiam triumphatē, cuius nulla est macula: Christus autem eius sponsus primo associauit sibi synagogam ceu concubinam: & ideo nihil deperit significationi sacramenti propter sponsi corruptionem. Hoc autem interpretamentum per absurdum est: quia synagoga non fuit concubina Christi, sed vera vxor, quoniam vna eademque fuit antiquorum fides & nostra: quod enim illa significabat futurum, nostra significat factum. Quare Ierem. 3. & Ezechielis. 16. & Osee. 2. memoratur sponsatio Melsiæ & synagogæ. Rei ergo veritas sic habet: quod mulier non potest esse irregularis, sed solus vir: eo quod ipsa non est ordinibus suscipiendis idonea. Defectus autem, qui causa est irregularitatis, est ille: quia in sacramento committitur, non autem

Conclu.

Ratio. S. Thom.

Obiectio.

Dilutio.

Redarguitur hoc decretum.

Ratio aliorum.

Impugnatur ratio.

Auctoris ratio.

tem ille, qui est extra sacramentum: corruptio autem viri ante matrimonium extra ipsum sacramentum est: sed cum ipse sibi corruptam matrimonio coniungit, ipsum vitiat, eius significationem tollens: nam motus ex termino specificatur, & matrimonium viri terminatur ad foeminam: & ideo contrahens cum corrupta fit irregularis. Et pari forte si ipsa posset esse irregularis, irregularitatem contraheret nubendo ei, qui corruptus est.

Nota casu

¶ Si autem quis virginem deflorauerit, quam postea ducit, eum qua & matrimonium consummat, sicut qui dicat, perinde fieri bigamum, ac si ab alio fuisset corrupta. Sed probabilius est, inquit S. Tho. quin verò ita tenendum est, quòd nò sit bigamus: quia neque ipse neque ipsa carnem suam diuisit in plures.

Opinio quorundam. Opinio sancti Thome. Conclusio.

¶ Quinta conclusio. Sextum genus bigamiae: nempe, dum maritus postquam vxor cum alio reum habuit, eam cognouerit, irregularem facit secundum probabiliorè opinionem, vt ait S. Thom. dicens quòd licet de hoc sint opinionès, hæc tamen est probabilior & tenèda, quãuis dum eam cognouit, eius ignorauerit adulterium, vel illud sciens ei indulsit: & quantum fuerit ab ecclesia còpulsus cum illa habitare, quia fortasse adulterium in iudicio non probauit. In quocùq; ergo casu fit ille irregularis: non propter poenam culpæ, sed propter defectum, vt modò dicebamus, significationis, veluti si corruptam duxisset: quæ ideo irregularitas còtrahit voluntatè quoq; còtrahi potest. Pro hac còclusione citantur canones. Si cuius. & si laici. 3. 4. distinct. ¶ Sexta còclusio. Ex postremo deniq; bigamiae genere: scilicet dū quis post votum solène castitatis matrimonium de facto còtrahit: irregularitas suboritur, vt patet ea supra citato. Presbyteri. 2. 8. distinct. quãquã illic sermo habeatur de illo, qui ante ordines fu erat còiugatus, & illis susceptis aliud matrimonium de facto còtraxerat. Sed est præter ea tex. can. Quotquot. 27. quæst. 1. & ca. Nuper. de bigamis, vbi sancitur, quòd cum illis nò dispensetur licet in veritate bigami nò existat. Matrimonium namq; spirituale, quod voto contraxerant, per aliud de facto carnale violant.

6. Conclu.

Ca. presbyterum.

Ca. Nuper

Solu. Primi argument.

¶ Ex superioribus ergo solutum restat primū argumentum, nam quantumuis fornicatio & adulterium peiora sint quam plures ducere vxores: imò hoc non est malum (succesiuè id modò fiat) tamen non vitiat significationes unitatis sacramenti: sicut viciant matrimonia multiplicata. Et quantumuis maiorem fornicatio ostendat concupiscentiam, nò tamè tam penitus inherens, & perpetuam quàm matrimonia

quæ multiplicantur. ¶ Ad secundū quoq; satis responsum est, quòd licet matrimonia nò iuridica, sed de facto intenta non sunt vera: nihilominus propter similitudinem matrimonii & contrahentis affectum irregularitatè inducunt. ¶ Ad tertium deniq; iam supra dictum est propter ambas rationes: scilicet, & propter defectum significationis, & propter concupiscentiam bigamiae: irregularitatem annecti: sed tamen requiritur quòd sint duo saltè matrimonia, vel de iure vel de facto ambo consummata.

Solutio. 2. argument.

Solu. 3. ar.

ARTICVLVS II.

Utrum per baptismum bigamia soluitur.

Queritur iam de solutione bigamiae, vtrū scilicet per baptismum soluitur. Et arguitur à parte affirmatiua: Id, quod tollit maius à fortiori tollit minus: sed baptismus tollit omne peccatum, vt suo loco dictum fuit, & omnem poenam, ergo irregularitatem.

Partis affirmatiua. argument. 1.

¶ Secundò. Bigamia còtrahitur, ex defectu significationis vnionis Christi cū ecclesia: hæc autem non fuit ante nouam legem: ergo matrimonium antea contractum non debet in numerum recenseri ad bigamiam contrahendā.

2. Argum.

¶ In còtrarium est autoritas August. ca. Acutius. 2. 8. quæst. 3. ¶ De hac re dissidium inter Hieronymum fuit & August. Hierony. quippe vt distinct. 26. patet. cano. Vnius vxoris, & 26. quæst. 3. cano. Oportet. censuit, quòd si quis in infidelitate fuerit coniugatus, licet mortua vxore aliam post baptismum ducat, non censetur bigamus: quia cum tunc fiat nouus homo nihil quòd antecesserit, debet ei obesse. August. verò, quòd citato cano. Acutius. eadem distinct. & quæst. refertur. contrarium sentit: nempe eiusmodi hominem esse bigamum: nam de sacramento, inquit, agitur, non de peccato: & ideo qui carnem suam in plures diuiserit, siue ante, siue post baptismum, significatione non retinet unitatis sacramenti, sacris ordinibus suscipiendis idoneam. Quemadmodum si puella ante baptismum corrupta fuit, nò refertur post baptismum in catalogum virginum: atque adeò si quis eam coniugio sibi copulauerit, bigamus fit, ac perinde irregularis. Quare in hac còtroversia Hierony. relinquitur, & August. tenetur.

Partis negatiua. Hieronymi opinio.

Augustini opinio.

Exemplum

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur negando maiorem: nò enim quicquid tollit maius tollit minus: nisi pariter sit ad vtrūque in

August. opinio tenèda Solut. 1. ar.

que institutum. Baptismus verò institutus est ad remissionem peccati & poenarum quæ peccatis debentur, non tamen ad tollendas irregularitates: præsertim eas quæ còsequuntur, non peccata, sed significationis defectum & indecentiam, qualis est hæc.

Solu. 2. ar.

¶ Ad secundum respondetur, quòd licet ante nouam legem polygamia non fuerit irregularitas: quia tunc nullum erat sacramentum ordinis: nihilominus bigamia ante baptismum contracta obstat sacramento ordinis, quòd est nouæ legis. Quòd si arguas. Per baptismum còformamur omnino Christo: ergo tunc vnusquisque simpliciter eum repræsentat: atque adeò nullus restat bigamus. Respondetur ad antecessens quòd conformamur omnino ei secundum mentem: sed non secundum carnem, quæ in diuisione carnis consideratur.

Obiectio.

Dilutio.

ARTICVLVS III.

Utrum cum bigamo dispensare liceat.

Queritur de bigamiae dispensatione. Et arguitur quòd nullatenus dispensari super eam liceat. Nam capit. Super eo. extra de bigamis. ait Lucius Papa quòd cum bigamis contra Apostolum dispensare non licet, Et cap. Nuper. ait Innocent. quòd cum clericis, qui quantum in illis fuit, secundas muliere sibi matrimonio coniunxerunt, tanquam cum bigamis non licet dispensare.

Partis negatiua argument. 1.

2. Argum.

¶ Secundò, quia significatio vnionis Christi & ecclesiae videtur de essentia sacramenti: sed illa significatio tollitur per hoc quòd quis carnem suam diuidit in plures: ergo super hoc nò cadit dispensatio.

Partis affirmatiua.

¶ In contrarium est textus Martini Papæ cā. Lector. distinct. 34. vbi dispensauit cum bigamo, vt subdiaconus fieret.

Decisio ar.

¶ Interpretes canonū, quia de iure diuino censere, non est eorum munus, putantes irregularitatè bigamiae iure diuino contrahi, propterea quòd Apostolus monuerit, sacerdotem debere esse vnus vxoris virum, anxie se discruciant super citato capit. Super eo. de bigamis: perscrutantes vtrum Papa possit dispensare cum bigamis. Respondetur nihilominus duabus facillimis conclusionibus. Prima. Papa potest super irregularitate cuiuscunque bigamiae vniuersim dispensare, vbiunque id causa exegerit. Conclusionem mos ecclesiae celebratis

1. Conclus.

Mos ecclesiae.

simus satis comprobatur, passim dispensantis ad omnes sacros ordines suscipiendos: nam & Lucius Papa fertur vt S. Thom. & glossator super citatum cap. Lector. & omnes referant, dispensasse cum episcopo Panormitano, qui fuerat bigamus. Et ratio est plana: quoniam in omni ius positium eò quòd ab ecclesia dimanauerit, potestatem habet Papa dispensandi: hæc autem irregularitas à iure positio, vt artic. 1. monstrauimus, vim obtinuit. Apostolus namq; non tanq; Christi præceptum promulgans, sed ceu pastor ecclesiae sacerdotis decentiam docens, dixit, debere esse vnus vxoris virum veluti & pudicū & non vinolentū nec percussorem &c. ergo Papa, qui eadem pastoris ratione vtitur in ecclesia, potest dispensare sicuti & Paulus si modo ecclesiae præsideret, dispensaret. Quòd quidem ad essentiam sacramenti monogamia non attineat. Et còfirmatur: nam similiter Papa cū homicidis dispensat, licet Paulus dicat, non percussorem: vana ergo est illa collectio: non potest Papa facere de bigamo, non bigamum: ergo nò potest cum eo dispensare. Enimverò neq; potest facere de homicida non homicidam, cum quo tamen dispesat. Eademq; veritas confirmatur per cap. Presbyter. dist. 82. vbi habetur, quòd quãquam secundū canones Apostolorū fornicatores presbyteri sint deponendi, habet tamè locum super eo pontificia dispensatio.

Ratio conclusionis.

2. Conclus.

¶ Secunda conclusio. Licet ad suscipiendos sacros ordines maiores solus Papa cum bigamo dispensare valeat, tamen ad suscipiendos minores episcopis id præstare valet. Prima pars ab omnibus conceditur super citata cap. Lector. 34. dist. vbi habetur quòd si quis viduam in vxorem acceperit, in lectoratu permaneat, aut si necessitas fuerit subdiaconus fiat, id est, ad sacros ordines non promoueat. Illic enim notant interpretes, subdiaconatu non fuisse tunc inter ordines sacros existimatum. Iam verò neq; super subdiaconatu dispensatur nisi per Pontificem maximum. Ratio est: quia ordinibus sacris annexum est continentiae votum, per quos adeò homo diuino cultui mancipatur: Per rationem verò contrariam probatur secunda pars, tanquam probabilior opinio, quam S. Tho. in præsentiarū certus affirmat: cum enim per minores ordines homo sacris non simpliciter mancipetur, nò est cur episcopis non liceat, quãdoq; ordinaria pollent potestate. Franciscus ergo ille iuris peritus, qui in glossa super cap. v. de bigamis. lib. 6. refertur, absq; ratione ex dicto cap. intulit, episcopis eiusmodi dispensationem esse prohibitam

Ratio prima partis.

Ratio secunda partis.

quia in textu nil aliud sancitur, quam quod bigami omni clericali privilegio sint nudati. De dispensatione vero nihil prohibetur. Quinimò & D. Thom. addit, quosdam dicere quod etiã episcopi possint dispensare quantum ad maiores ordines cum religiosis, ad evitandum eorũ discursum. Eiusmodi tamen opinio iam nunc more & usu non celebratur, vt bene ait. Palud. distinctio. presentis quæstio. 4. Abbates vero, nisi ex privilegio aut ex consuetudine, quæ privilegij indicium sit, super bigamia dispensare nequeunt.

Opinio S. Thom.

Palud. dist.

Solu. 1. ar.

Ad textum ergo Innocen. capit. Nuper. bene respondet D. Thom. sensum decretalis esse, quod cum illis, qui de facto complura illegitima matrimonia contraxerunt, non liceat dispensare aliter quam si legitima & iuridica matrimonia contraxissent, sed non negat quin sit vtriusque dispensabile.

Solu. 2. ar.

Ad aliud tamen Lucij capitul. Super eo. In bigamis contra Apostolum dispensare non licet, non respondet in forma, sed respondet ad verba Pauli, quod quantum ad id, quod est de iure naturali & de essentia sacramentorum, nõ licet contra Apostolum dispensare. Secus in alijs, quæ sunt de institutione Apostolorum, cū quibus ecclesia nunc pari fungitur potestate. Et in hoc sensu interpretandus est Lucius.

DISTINCTIO Vigesima octava, De clandestino matrimonio.

Text. Cap. 1.

VTRUM VERò cõsensus de presentis quæadmodũ ad matrimoniũ requirit, ita sufficiat explorandum superest. Vbi primũ omnium de clãdestino matrimonio hoc ab ecclesia consultissime cautum est, ne v!lo pacto fiat: nepe, abiq; arbitris, quorum testimonio ecclesiã ipsi innotescere va-

leat. Nã & parẽtũ ius prohibet, ne ipsis inscijs filij de nuptijs deliberent, & amoris nexus perpetuãdo matrimonio necessarius, expostulat ne leuiter concilientur. Ac demũ tum absurda incõmoda, quæ ex clãculario matrimonio crebre scũt, tũ & sacramẽti religio, quod per sacerdotes celebrari decet id ipsum efflagitat. Nihilo seciũs quanuis in angulo abditissimẽ per liberũ mutuumq; de presentis cõsensum inter legitimas personas matrimoniũ concilietur, verũ est & solidũ. Quocirca canon illius Prisci Pontificis Euaristi, quo ait, legitimũ non fieri coniugium nisi ab ijs, qui super ipsam fœminã dominationẽ habere videntur, vxor petatur, & à parentibus desponsetur, & secundum leges dotetur, & suo tempore benedicatur, & c. de solenni matrimonio auscultãdus est, quod magnopere concedet tali ritu & more celebrari. Vndẽ qd̃ subdit. Aliter præsumpta, non cõiugia, sed adulteria aut supra censa, intelligitur quoad forũ & æstimationem ecclesiã: quia secũdũ eius sanctiones non sunt legitima: secus in foro conscientia. Banna verò sic iure nominari solita: hoc est, publicæ proclamationes, quæ vetustam in quibusdã ecclesijs originem duxerunt, & ab Innocẽtio sunt ad totam ecclesiã generaliter prorogata, non vbiq; more & usu perseuerant. Imò fortalsẽ

Can. Ali. ser. 30. q. 3

Cap. 2. Ca. Cũ inhibito. de clandest. de spons.

tralsẽ nec tãti iam modo referunt, vt tanto sint cũ rigore obseruãda. Eo potissimũ q; canones per nullas vel excõmunicationis, vel alius generis censuras illa fieri vrgeant, atq; adeò cõsultius sanctiusq; forsã esset, vt neq; particulares inferioresq; antistites eiusmodi censuras de bannis adhiberent.

Cap. 3.

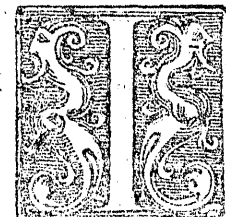
Vndẽ quanuis culpa sit absq; legitima causa eiusmodi banna, vbi eorum consuetudo viget, præmittere, multa tamen euenire assolent, ob quæ dispensare ne fiant, operæpretiũ est. Id quod episcopi præstare possunt, neq; super eiusmodi dispensationibus difficiles se debent exhibere. Imò vbi cõstitit nunquã aut vix vnquam obseruari, sanctius esset eiusmodi bannorum ritum de medio tollere.

DISTINCTIONIS vigesima octauæ. Quæst. vnica. De clãdestino matrimonio.

ARTICVLVS. I.

Utrum clandestinum matrimonium sit validum.

Ordo auctoritatis.

N SUPERIORI distinctiõẽ cõstitutum est, cõsensum per verba de presentis explicitũ esse causam, quæ ad vinculum matrimonij est necessaria. Subsequitur ergo, vt in tribus distinctiõibus exploretur, an solus ipse nudõ sufficiat. In presentis namq; disputandum est, vtrum sufficiat etiam si nuptia absque vlla iuris solennitate clanculò fiant: & in duabus subsequentibus di-

sputabitur de libertate ad huiusmodi consensum necessaria.

Arguitur ergo, quod clandestinus consensus matrimonio contrahendo non sit satis. Perinde ecclesiã prohibere videtur matrimonia clandestina atq; inter cognatos in quarto gradu. vt. 30. q. 7. & de clandest. desponsa. apparet: sed illa, quæ inter cognatos contrahuntur: nulla sunt: ergo neq; clandestina.

Partis ne- gatine argumen. 1.

Secũdõ: Sacramẽta reliqua nõ nisi per ecclesiã ministros perficiuntur, vno excepto baptisimo propter eius extremã necessitatem: vt patet in sacramẽto etiã poenitentiã, cuius actus nostri sunt materia veluti huius: ergo eadẽ ratione matrimoniũ, nisi per ministros ecclesiã cõcilietur: non erit legitimũ & solidũ: & ea propter Euaristũ cano. Aliter. 30. q. 5. censet: clancularia matrimonia, adulteria potius, vel supra aut fornicationes quã legitima cõiugia.

2. Argum.

In contrariũ est, quod posita causa ponitur effectus: sed consensus est sufficiens causa matrimonij, vt decernit Nicolaus cano. Sufficiat. 27. q. 2. dicens. Sufficiat solus, secundum leges cõsensus eorum, de quorũ quartũq; cõsensu & coniunctionibus agitur: ergo clãdestinum matrimonium est validum.

Pars affirmatiua.

Clãdestinũ matrimoniũ inter canonum professores ad sex modos distinguitur, quos Theologorũ nõnulli ab illis mutuãtur: nepe, quãdo ante legitimam ætatem cõtra prohibitionem ecclesiã quipiam, vel matrimonia contrahunt, vel spõsalia. Item quãdo spõsalia quæ publica iudicis auctoritate essent dissoluẽda, priuatim sponsi dirimunt. Isti autem modi vel parum, vel certẽ nihil ad rem pertinent. Bisariã ergo cõtingit matrimoniũ esse clãdestinum. Vno modo (idq; maximẽ propriẽ) quando fit sine testib; legitimis, per quos in foro ecclesiã pos- sit cõprobari. Atq; altero, tametsi non tã propriẽ, quãdo licet testes interfuerint, defuerunt tamen banna: hoc est, proclamationes & denũciationes, quæ iure debebant in ecclesiã præcedere. Bannum quippe non est Latinũ nomen, sed ex Gallico factitiũ. Vnde Innoc. cap. Cum in tua. desponsal. scribens episcopo Beluacensi Gallo, bannis, inquit, vt tuis verbis vtamur. Po- test & quodãmodo clandestinus appellari cõiugalis concubitus, qui ante solẽnem ecclesiã benedictionem fit. Sermo autẽ presentis nõ est de usu, sed de matrimonio ipso. dum clanculò per consensum de presentis innititur.

Decisio

Bisariã ma- trimonium est clãdestinum.

Bannum quid.

2. Modus.

Ex his colligitur, non esse idem matrimoniũ clãdestinum, & matrimonium minus solenne. Matrimonium quippe solene est, quod fit cum oĩbus iuris solẽnitatibus, quas in decreto Euaristi

Matrimo- niũ clãde- stinũ & mi- nus solẽne non idem.

risti paulò inferius adnotabimus. sc̄u dote, paranympis & benedictionibus, &c. sed tñ non ob cuiusq; solēnitatis defectū sit clandestinū. ¶ His præhabitis ad quæstionē duabus respondetur cōclusionibus. Sunt enim apud quos clācularium matrimoniū tam male audiatur, vt sibi vix persuadeat esse validū. Enimvero Erasmus super Mattha. ca 9. Quod hodie, inquit, passim in scholis dicuntur, solo consensu cōtrahi matrimoniū, vtinam tā probatū esset, q̄ receptū. Idq; super priorē epist. ad Cor. c. 7. amplificas ait, q̄ cum neque apud ethnicos neq; apud Iudeos matrimonium esset, nisi quod parētum aut tutorū autoritate cōprobaretur, tñ apud vtrosq; quibusdā ex causis dirimi poterat: & tamen apud Christianos, cum parentum cōsensus non existimetur necessarius, sed s̄pē inter pueros & puellas per lenones ac temulentos matrimonii copuletur, indissolubile reputatur. Nā quæ nos de cōsensu (inquit) verbis de presenti de rato & non rato differimus, humanæ sunt interpretatiōes, nō oracula Dei. Sub quæ multa congeminat ad persuadendū matrimonia pluribus de causis deberē dissolui: eadē quæ profectò tum ex nimia licetia de præcepta, tum perinde quæ silentio consultius sepelisset. Igitur de matrimoniorum diuortijs dist. 36. agendum superest, hic interim de clandestino matrimonio respondere oportet. ¶ Sit ergo prima conclusio. Cōsultissime ab ecclesia cautū est, ne clanculò matrimonia copulātur. Est enim in huiusmodi cautione rationis plurimū. Primum siquidē ius naturæ, quo parētes in liberos fungūtur, sub quorū sunt potestate, exigit vt circa eorū consensum nihil nati deliberent, de re potissimū & vinculo; vnde totum vitē in stitutum pendet, quale est coniugū. ¶ Secundo & perpetuitatis ratio, & amoris nexus, quo debent coniuges cōglutinari, perq̄ maturū consilium, in paciscendis conciliandisque nuptijs expōscit, ne facti, q̄ leuiter contractum est, diu cōtrahentes poeniteat: quā ob rem plurima dissociātur matrimonia. Id quod puellæ præfertim animaduertere, deberent: nā quo se facilius viris permittant, satietatē illis citius & nauseam ingenerāt, ac subiinde despicatius cōtemnūtur. Iuxta verbum Aug. supra citatum can. Institutum. 27. q. 2. Vilem habet maritus datam, quam non suspirauit sponsus dilatam. ¶ Sed omnium potissima causa & ratio est, & matrimonia clādestina s̄pē cōsueuerunt priuatim dirimi: solent, in quā, parentes filias & filios qui in contrahendis matrimonijs honoris suo & cōmodo minimè consultū curarunt, ad alias nuptias adigere. Quamobrem quā pluri-

Erasmus.

1. Conclu.

Ratio.

Ratio. 2.

Agustin.

Ratio potissima.

mi sapissime solent, secūda, quæ falsa sunt matrimonia sustinentes, in perpetuo adulterio vivere, & illegitimos suscipere liberos. Quis vero & ecclesia, cui de primo legitime non constat, illos ad secundū cōpellit: cū tamē, vt diximus, & infra repetituri sumus, potius debeat tunc comix mortem perpetui, quā cum secundo marito in rem vxoriæ consentire. Quæ quidem pericula adeo sunt tum frequentia, tum etiā magna, vt nihil aliud sancta ecclesia; quā rem cōsultissimā faceret, si rationē excogitaret, qua posset matrimonia clandestina, scilicet, quæ duobus tribusue saltē testibus cōprobari nō possent, perinde in rita ac nulla existimare; atq; illa, quæ inter cognatos in quarto gradu cōtrahuntur. De quā vtiq; re in Tridentino cōcilio exijt s̄pē sermo inter patres. At quia nūquā ad hoc sacramentū peruentum fuit, ab eodē interim sermone fuit superfluum. Est enim res, quæ vel per solum cōcumenſium conciliū, vel per Summum Pontificem, quam maturissimo consilio potest debetq; adeo definiri. Et ideo nos nil hic aliud quā quod illic diximus, repetimus. Nam vt ybiq; ita hic id quod ecclesia sancit, prudentius est & æquius. ¶ Accedit in cōfirmationem huius cōclusionis q̄ cum matrimoniū verū sit sacramentum, ratio religionis postulat, vt non nisi per ministros ecclesiæ celebreretur: quod in clandestinis non obseruatur. ¶ His ergo rationib; sancti patres imbuti eiusmodi occulta latentiq; matrimonia inhibuerunt. Vnde vetustissimus Euaristus Papa can. Alter. citato. 30. q. 7. Aliter, inquit, legitimum non fit coniugium (legitimum, scilicet, vt leges præscribunt) nisi ab ijs, qui super ipsam foeminam dominationem habere vidētur, & à quibus custoditur vxor petatur, & à parentibus & propinquiorebus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore, vt mos est, cū precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranympis (vt consuetudo docet) custodita & consociata à proximis congruo tempore ac solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, vt castitatem custodiant. Paranympsi autē sunt, quos vulgus patrinos vocat. Aliter vero, inquit, præsumpta non coniugia, sed adulteria vel contubernia vel stupra, &c. esse non dubitetur: nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima. Idemq; cauetur cap. Nullus. & Nostrates. atq; alijs subsequentibus. Et Ambros. libr. Epist. 9. Epist. 1. ad Vigilij. Cū ipsum, inquit, cōiugiū velamine sacerdotali & benedictione sanctificare oporteat, quomodo potest aliter coniugium

In concilio Trid. hæc de re habitus sermo.

Cōclafiois cōfirmatio.

Euaristus.

Paranympsi.

Ambros.

conjugium

iugium appellari? In prædicto ergo canone & apud Ambros. describitur matrimonium non solum publicū, vt distinguitur cōtra clandestinum, sed quod est insuper solēne: nempe, iuris solēnitatibus exornatū. ¶ Deinde vero ad maiorem cautelā cœperūt fieri illæ denūciationes & proclamationes in ecclesia diebus aliquot festis, vt impedimenta matrimonij contrahendi, qui noſſent, denunciarent. Et forsitan mos ille cœpit in Gallis, vbi banna nuncupata sunt: vt supra ex cap. Cū in tua. de sponsal. coniecturam fecimus. Demū Innoc. capit. Cū inhibitiō de clandestini despon. quō eiusmodi furtiua coniugia penitus inhiberet, speciale illam quorundā locorum consuetudinē banniorū ad totā ecclesiā generaliter prorogādam statuit, poenāq; in transgressores decreuit. Est & clandestinum matrimoniū legibus ciuilibus reprobatum, vt. l. in sponsalibus. 1. eod. tit. & de ritu nup. l. Nuptiæ. vbi habetur, nuptias non consistere nisi consentiant omnes, sub quorū potestate sunt cōtrahentes. ¶ Verū tamen his minime repugnātib; subnectitur secunda cōclusio. Clādestinū matrimoniū si modo per verba de presenti (semotis etiā omnib; arbitrarijs) fiat, validū est. Assertio est decreti supra citati, Sufficiat. 27. q. 2. vbi habetur solū consensum cōtrahentiū sufficere. Idēq; habetur can. Matrimonium. & can. Omnes. cui cōcinit & lex ciuilibis. Sufficit. titu. citato. Id quod. d. præcedenti. q. 1. locupletius demonstrauimus. Nihil enim magis naturale est, q̄ vt possit per suā quicq; voluntatem alteri se in coniugē tradere. Quocirca etſi decentissimum sit, vt non nisi magno consilio & deliberatione matrimonia confœderentur, tamen quantū ad sacramenti substantiā & contractus vinculū sat est cōsensus esse liberos. Nā si propter defectū maturitatis cōsilij matrimonia, vt supra citatus Erasmus autumat, essent disreganda, & propter alia disidia & tædia, quæ inter coniuges oboriri cōsueuerunt, rara essent quæ firma permanerēt: atq; adeo ratio matrimonij, quæ in perpetuitatē cōsistit, deperiret. Venerabilis quidē Hugo: libr. 2. de sacra. part. 1. 1. cap. 6. dicere videtur furuos istos cōsensus, qui nullo testimonio probantur, irritos esse debere. Attamen hoc disputando profert, non asserendo, nam extemplo subdit, q̄ siue in manifesto siue in occulto talis sit cōsensus, perfectum iudicatur sacramentū coniugij. ¶ Ad primum igitur argumētum negatur pari modo, esse prohibita clandestina matrimonia, vt inter cognatos. Nam cognati censentur ab ecclesia illegitima materia matrimonij, veluti & illi, qui voto solēni religionis se adstrinxerunt, & ideo illa prohibitiō pertinet ad essentiam matrimonij: sed tamen prohibitiō clandestini coniugij non tangit materiam aut formam, sed modum. ¶ Vtrum verò ecclesia possit facere, vt consensus absq; testibus nullius habeatur momenti; sicut solenne votum non approbat, nisi cū cæcerimonijs celebratū, ad iudicium ipsius ecclēsiae, vt nuperrimè dicebamus, referendū est, si de hoc ei aliquando consultandum duxerit. Solu. 2. ar. ¶ Ad secundum respondetur, in cæteris sacramentis nunquam sic actus suscipientium esse materiam vt attingant effectum sacramenti sine actione ministri: hac enim ratione in poenitentia absolutio sacerdotis est necessaria. A ceteris verò contrahentium sunt sufficientes ad innodandum matrimonij vinculum, ac perinde ad sacramentalem gratiā: & ideo sacerdotale munus non est de eius essentia. Parētes potest esse despo dere filios. ¶ Ad aliud de parētib; quos diximus ius habere desponsandi filios, id planè cōceditur: at tamen filij non sunt sic sub eorum potestate; vt bruta vel mancipia, quæ sui corporis potestatem non habent, sed ceu liberi, vt educētur ab illis: & ideo licet obedire teneantur parentibus, dum bene eis de matrimonio cōsulerit, & nonnunquam sit mortale peccatum non esse eis audientes & obedientes, nihilominus propria eorum voluntas celebrando matrimonio sufficit. Pōtiffices verò in detestationem matrimoniorū, quæ clam fiunt, exaggerationis schemate appellant illa potius stupra & adulteria q̄ legitima coniugia: quia non sunt solēnnia secundum tenorem legis: atq; adeo in facie & iudicio ecclēsiae reputantur stupra & fornicationes, quanuis in foro conscientiae sint vera matrimonia. Id quæ videtur Euaristus Papa in sinuasse in vltimis verbis canonis, dicens nō esse legitima coniugia, nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima, quasi dixerit, si tamē proprii consensus interuenerint, quanuis occulti, verum erit secundum cōscientiam matrimonium.

Banna unde origine traxerunt.

Cap. Cū inhibitiō.

2. Conclu.

Hugo.

Solu. 1. ar.

¶ Ad primum igitur argumētum negatur pari modo, esse prohibita clandestina matrimonia, vt inter cognatos. Nam cognati censentur ab ecclesia illegitima materia matrimonij, veluti & illi, qui voto solēni religionis se adstrinxerunt, & ideo illa prohibitiō pertinet ad essentiam matrimonij: sed tamen prohibitiō clandestini coniugij non tangit materiam aut formam, sed modum. ¶ Vtrum verò ecclesia possit facere, vt consensus absq; testibus nullius habeatur momenti; sicut solenne votum non approbat, nisi cū cæcerimonijs celebratū, ad iudicium ipsius ecclēsiae, vt nuperrimè dicebamus, referendū est, si de hoc ei aliquando consultandum duxerit. Solu. 2. ar. ¶ Ad secundum respondetur, in cæteris sacramentis nunquam sic actus suscipientium esse materiam vt attingant effectum sacramenti sine actione ministri: hac enim ratione in poenitentia absolutio sacerdotis est necessaria. A ceteris verò contrahentium sunt sufficientes ad innodandum matrimonij vinculum, ac perinde ad sacramentalem gratiā: & ideo sacerdotale munus non est de eius essentia. Parētes potest esse despo dere filios. ¶ Ad aliud de parētib; quos diximus ius habere desponsandi filios, id planè cōceditur: at tamen filij non sunt sic sub eorum potestate; vt bruta vel mancipia, quæ sui corporis potestatem non habent, sed ceu liberi, vt educētur ab illis: & ideo licet obedire teneantur parentibus, dum bene eis de matrimonio cōsulerit, & nonnunquam sit mortale peccatum non esse eis audientes & obedientes, nihilominus propria eorum voluntas celebrando matrimonio sufficit. Pōtiffices verò in detestationem matrimoniorū, quæ clam fiunt, exaggerationis schemate appellant illa potius stupra & adulteria q̄ legitima coniugia: quia non sunt solēnnia secundum tenorem legis: atq; adeo in facie & iudicio ecclēsiae reputantur stupra & fornicationes, quanuis in foro conscientiae sint vera matrimonia. Id quæ videtur Euaristus Papa in sinuasse in vltimis verbis canonis, dicens nō esse legitima coniugia, nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima, quasi dixerit, si tamē proprii consensus interuenerint, quanuis occulti, verum erit secundum cōscientiam matrimonium.

Nota.

Solu. 2. ar.

Parētes potest esse despo dere filios.

Euaristi sensus.

ARTICVLVS II.

Utrum clandestinum matrimonium nōnunquam sit licitum.

S

Ubi sequitur, vt de culpa & poenā de quæ dispensatione huiusmodi matrimonij dicamus, vtrum, scilicet, aliquando sit licitum. Et arguitur à parte negatiua. Nunquā ab ecclesiā obediencia

Partis negatiue. i. Argum.

diētia neque vnguem deflectere licet: ecclesia autem, idq; sanctissimē & consultissimē, furtiua hæc clandestinaq; matrimonia inhihet: ergo secus facere nunq; licet. ¶ Secūdo arguitur. Parentes & Reipub. offendere nō potest nō esse impium: qui autem clanculō contrahunt, & parentes offendunt, & Reipub. quæ inde plurimum cōturbatur, q; illegitima matrimonia atque adeo illegitimi hæredes inserpant: ergo nunquam huiusmodi matrimonia sunt licita. Atq; inde colligendum apparet quod papa præter rationem & prudentiam super his dispensaret. ¶ Tertio deniq; arguitur. Si matrimonium clandestinum vllō pacto esset validum, sequeretur q; semper illud ecclesia deberet habere pro rato: atq; adeo si alteruter coniugum transfiret ad secundas nuptias, non posset illum cōpellere, vt in eisdem perseveraret: quia vsus illarum est merū adulterium: quod ecclesia nequit ratū habere: cum ergo vsus doceat, q; secundū matrimonium quod in manifesto sit approbet: fit, vt prius in occulto factū nullum fuerit. ¶ In contrarium tamen est, q; cum matrimonium fieri in manifesto non sit de eius essentia, sed ecclesiastica cōstitutio: euenire potest casus, qui licite à communi prohibitione excipiatur. ¶ Ad hanc quæstionem tribus conclusionibus respōdetur. Prima: Matrimonium clandestinum genere suo ab ijs nudatum incōmodis, quæ accidere solent, & ecclesiæ prohibitione, nullum est peccatum. Nam quemadmodum potest quisq; sua bona alteri absq; arbitris & testibus tradere, ita & se potest alteri cōiugare. Si opinio illa, quā dist. 26. recitauimus. s. quod per consensus contrahentium nō confertur gratia, nisi interueniat forma sacerdotis. Ego vos coniūgo: cōsequens fieret, peccatū per se esse mortale absq; sacerdote contrahere. Sed iam diximus nihil probabilitatis eiusmodi opinionem continere. ¶ Secūda cōclusio. Matrimonium clādestinum ratione incommodorum subsequēntium, & prohibitionis ecclesiæ, nisi aliqua sit legitima excusatio, est peccatū mortale. Appellamus id modō clādestinū, cui duo saltem tresve testes non interfunt, quorum testimonio in foro ecclesiæ probari possit. Probat: quia non obedire ecclesiæ peccatū mortale est, nisi ex leuitate materix excusetur, hoc autem ecclesiæ præceptū est de re graui: quia vt explicatum est, magni refert tum ad tranquillitatem Reip. tum præsertim ad sacramēti firmitatem, & ad falsas cauendas nuptias & proles, ergo huiusmodi præcepto non obtemperare peccatū mortale est. Obiectio. Quod si quis arguat, saltem dum aliqui clanculō contrahunt, in quibus impedimentū matrimonium dirimens interuenit, nullum peccatū incurri, neq; sententiā excommunicationis, quoniam cum non sit matrimonium, nō censetur clandestinum. Respondetur nihilominus, illos peccare, & excommunicationi se subdere. Imò ea de causa furtiua matrimonia interduntur, ne eiusmodi vitiosa matrimonia attententur. Quocirca in clemen. de confang. & affi. contraheutes in gradibus prohibitis sententiæ excommunicationis subiiciuntur.

¶ Tertia cōclusio. Sunt euetus plures, in quibus dispēlare licet, & decet. Idq; vniuersum fieri potest per episcopum, imò in quibus si copia episcopi haberi non posset, vel si ipse iniuste dispensare renuerit, valeant priuata auctoritate spōsi citra culpā contrahere. Primò nāq; quando matrimonium in facie ecclesiæ celebratum est, quod tamē in veritate propter occultum impedimentum nullum fuit: tunc obtenta dispēlatione non debet matrimonium iterū publicitus contrahi ne oriatur scandalum, sed secretò debēt coniuges iterum mutuò consentire. Imò si alter tantum impedimētum nouit, non oportet id alteri reuelare, sed dissimulatē persuadere, vt se habeat pro coniuge. Secūdo vt ait Caiet. quæst. 2. de matrimonio super. 3. part. si repentinus casus rationē offerret contrahendi, & testes haberi non possent. Vt si in inuasiōe & direptione ciuitatis ratione coniugij seruari aliqui incolumes possent, qui soluti non valerent, possent subito contrahere consummareq; matrimonium. Vel fac concubina rios iter facientes, vel alia ratione comprehensos, in periculum ob concubinatum incidere, subito tamen possent matrimonium secretò contrahere, vt affirmarent se esse coniuges. Adde q; vbi iuuenis, alterutrius sexus iniuriam vel à parētibus vel à tutoribus atrocem pateretur: quia, iniquē nollēt puellam nuptui tradere, vt patrimonium suum consumerent, possēt quidem citra mortale, imò absq; aliqua culpa, secretò nubere honesto iuueni, vbi tuta esset q; ipse postmodum matrimonium non negaret. Quin verò si quipiam essent soli quibus ex re maximē esset cōiugari, & valde metuerēt illo elapso tempore inhihendos fore, ne contrahere possent, tunc si secretò in matrimonium cōsentirent, animo postmodum publicandi, non video quidnam culpæ, saltem mortalis committerent.

¶ Quid autem si vir nobilis matronam aliquā honestam, cum qua consuetudinem habuit, ea cōditione duceret, vt matrimonium esset perpetuò aut in lōgum tempus secretum, vel alia

Dilatō.

3. Cōclus.

1. Casus.

Alia d' exc' plur.

3. Excep'tū.

4. Excep'tū.

Dubiam.

quauis

quauis honesta causa talis cōditio poneretur, vtrum fas esset & licitū. Respondetur, q; quantum est ex natura matrimonij nihil mali habet. Sed tamen ratione emergentium detrimētorum & ratione scandali vix posset à culpa mortali excusari in lōgum tempus. Nam qui in viro consuetudinem illam frequētandi alienas ædes viderent, scādalum datum acciperēt. Et præterea non posset commodē dari opera liberis educandis. Imò & periculum immineret, ne non haberentur pro legitimis: eò quod matrimonium in facie ecclesiæ non esset celebratum. Quod autē in paruū tempus secretum teneretur, dum res & pacta, cōmodē com poni possent, aut nullum esset peccatum, aut non mortale. ¶ De bannis verò quidnam necessitatis habeant, dicere restat: nam et si in præ allegato capit. Cum inhihetio. Innoc. bannorū morem ad omnem ecclesiā prorogauerit, nō tamen vniuersum est mos ille receptus. Itē casus nō pauci sunt, in quibus, vt doctorū habet consensus, dispensare licet, ne fiant. In primis cū magnatibus, qui magna cū deliberatione solent connubia tractare, facile dispensari permittitur. Deinde, dum nullus subest impedimenti timor. Ad hæc & propter contrahentiū verecundiam, vt si egregiē nobilis ignobilē ducat, aut ditissimus pauperem, aut fenex puellā. In quibus omnibus euetibus episcopus, ex cōsuetudine per Papam dissimulata, vt scitē ait Palud. dispensare valet ne banna fiāt. Sed omnium vrgentissimus casus est, dum periculum timetur, ne per banna, quibus matrimoniorū impedimenta caueri curantur, obstacula potius obijciantur, ne fiāt. Quæ quidem causa frequentissima est, præsertim in Hispania. Profectò si bannorū stata tempora expectarentur, vix possent nuptiarum pacta confici, adeo vel ex inuidia vel alia de causa offēdicula occurrerent, quæ rem vel differrent, vel prorsus dissoluerent. Qua vtiq; de causa in multis ecclesijs Hispaniæ, quarū princeps est Toletana, & secundum eam aliæ, huiusmodi ritus aboleuit ab vsu, vbi ob eorū defectū non æstimantur clandestina matrimonia, sed solum ob defectū testium. Et vbi idem ritus permanet, multa crebrescunt incōmoda. Sunt enim nonnullæ ecclesiæ, in quibus in toto vno seculo nulla fiunt banna, & tamen antistites neutiquam dispensare volunt, sed matrimonia absq; illis contrahentes vulnerant, à qua nisi certa multa pecuniaria in fabricam ecclesiæ soluta absoluerent illos vetant. Imò illa de causa aiunt se nolle dispensare, ne fabricam illo subsidio defraudent.

Bannorum mos.

1. Casus.

Secundus. Tertius.

Quartus.

Notatio nō vrgētissimā.

Consultò ergo permittunt excommunicatos contrahere, quos illicò soluta poena absoluit. Aduersus hunc idcirco ritum, ne ab usum dixerim, fateor me sæpè reclamasse. Primum enim omnium hoc abusu fit, vt per nullum vnquam sacramentum matrimonij gratia conferatur: quin verò nullum nisi in peccato mortali fiat. Quo nescio quid absurdius dici possit. Saluberrimum ergo esset eiusmodi bannorum ritum, vbi nullus eius fructus expectatur, exemplo aliarum ecclesiarum dissimulare, aut prorsus explodere, & cum quibuscunq; contrahere volentibus dispensare, ne in peccato excommunicati contrahant, dum tamen legitimi intersint testes, quibus valeat ecclesiæ matrimonium innotescere. Nam propriè clandestinum matrimonium illud iure censendum est, quod clam ecclesia fit, hoc est ipsa nesciente, vt pote sine testibus, per quos illi constare possit. Banna enim quauis ad maiorem cautelam fuerint adiecta, non sunt vsque adeo necessaria. Præsertim cum in prædictis ecclesijs, nec finis ipse, ob quem instituta sunt, seruetur: quoniam nulla adhibetur à prælati cura inquirendi si quid impedimentorum matrimonio contrahendo ob sit: sed soluta poena statim cōiuges absoluntur. Et esset longè salubrius, vt fabrica in summa esset egestate, quam tali via subsidia corradere.

¶ Quo igitur ad ius cōmune reuertamur, nulla est per ipsum decreta vel excommunicationis vel alius censuræ poena cōtrahentibus absque bannis & clāculo: sed peculiariter nonnulli prælati illam censuram in suis diocētib; ad cānones, vt aiunt, adijciunt. Et certè si summi Pontifices & cōcilia, tales sententias & censuras iudicassent necessarias, ab ipsis essent adiectæ: & ideo consultius forsā esset, ius commune relinquere nudum, ne leges particulares in eam suspicionem veniant, quod propter subsidium potius fabricarum quam animarum sint posita. Zelus venerandi sacramenti matrimonij me in hæc verba compulit.

¶ Ex his primum colligitur, q; qui huiusmodi excommunicationis censuram ignorant, minime eam incurrunt. Imò forsā quauis aliqua sua culpa vincibiliter, vt aiunt, ignorent: quoniam licet à censura iuris cōmunitis & summi Pontificis, nulla excuset ignorātia vincibilis, excusat tamen, vt nobiles autores docent, à censuris particularium prælatorum. Dum tamen ignorātia crassa non fuerit & supina, vt ait Bónifa. ca. vt animarum. de cōstitut. lib. 6. crassa vero est & supina, quæ vel ex malitia, vel ex nimia negligentia procedit. Rursus in illis su-

Improbatur mos ille

Bannorū ritū auferre saluberrimum.

Nota.

Banna non sunt iussu subexcommunicationis poena.

Qui huiusmodi censuram ignorat minime ea ligantur.

prà recenfitis euentibus, quibus ratio admonet, vt episcopus difpenfet, fi copia episcopi haberi tuac non potest nec peccatum neque excommunicationis sententia incurritur con trahendo. Ad hæc si episcopus petitam facul tatem sine causa denegauerit, profectò tunc contrahentes non peccabunt, neque excom municationis vinculo ligabuntur. Neque ve rò in causam non difpensandi vllò pacto ad duci debet, ne fabrica subsidio multæ fraude tur: quoniam illa multæ & pœna vbi causa in tercedit difpensandi, iniquissima est. Adde, quòd etiam illi, qui, censuram incurrerint, pos sunt per priuilegia diplomatum Apostolico rum: hoc est per bullas, absolui, multæ etiam synodali non soluta: nam etsi diplomata non concedant, vt eorum virtute quispiam ante quam fuerit parti satisfactum: absoluaatur, ta men iudex, non est pars, sed tertius inter par tes. Et ideo pensio, quæ synodalis est eadem que fabricæ applicata, ad satisfactionem par tis nequaquam pertinet, sed ad reorum vltio nem. Ob idque cum Papa illam exceptionem non faciat, rectè potest reus absolui ab excommunicatione & pœna. Quando verò in iudicio quis esset condemnatus ad aliquam pecuniam qui quidem in sententiã con sensit: quia tunc illa pœna transiit in rem iudicatam, non potest vigore bullarum re laxari.

Pœna clan destina ma trimonij. ¶ Aliæ sunt censuræ & pœnæ in transgres sores prohibitionis clandestini matrimonij eo dem capit. fin. de clandesti. despon. decretæ: præter peccatum mortale, quod illic commit titur si sine causa & licentia id fiat: videlicet, vt parochialis sacerdos vel monachus, qui il lic interfuerit, ab officio suspendatur per trien niam. Et præterea vt filij ex eo matrimonio suscepti non habeantur legitimi. Vbi glossa, quam Paluda. & Archidiano. sequuntur, ean dem illegitimationis pœnam incurri autu mat solum propter bannorum omissionem, vbi eorum consuetudo viget, Panormit. verò

Syluester. atque alij quos Syluest. verb. Matrimonium. 2. §. vltim. approbat, aiunt, quòd vbi testes in terfuerint, sola bannorum prætermisio tam grauem pœnam non incutiat. Miror tamen

Intellectus ca. si. de cõu dest. despon sa. vtrosque sic de intellectu huius textus hallu cinatos. Papa enim illic censet filios esse ille gitimos ob sola clandestina & interdicta ma trimonia siue banna defuerint, siue etiam tes tes, sed si contrahantur in gradu prohibito etiam si parentes impedimentum matrimo nij ignorauerint. Nam si contrahantur in gra du concessò quanquam sine bannis & testi

bus illico subdit, non aliam pœnam, quam quòd cõdigna pœnitentia cõtrahentibus ob suam culpam iniungatur. Et profectò vsus ec clesiæ nunquam illegitimos liberos ob solum clandestinum matrimonium censet: sed dun taxat, quando matrimonium propter impe dimentum pronunciat fuisse nullum. Nam tunc etiam si parentes impedimentum igno rauerint: filij nihilominus sunt spurij.

Dubium. ¶ Sed rogas. Quid opus illic erat hoc admo nere, sanè cum liquidum sit contrahentes in gradu prohibito non verè contrahere, atque adeò nec filios procreare legitimos?

Dilutio. Respondetur, hoc Papam admonuisse ne liberis igno rantia parentum suffragari posset, contendenti bus eo quòd bona fide fuerint progeniti, ha bendos esse pro legitimis. Decernit ergo Pa pa, quòd parentum ignorantia propter clan destinam desponationem non est ceu bona fides censenda: quæ possit spurij liberis patro cinari. Et simili ratione lucidum fit subsequens verbum prædicti capit. videlicet, quòd si am bo parentes matrimonij impedimentum sci uerint, quanuis in facie ecclesiæ contrahant, fi lij sunt illegitimi. Papa enim non ambigebat,

Obiectio. quin si impedimentum subest, siue sciuerint, siue ignorauerint, nullum sit matrimonium: atque adeò nec in dubium euocabat quin fi lij sint illegitimi: sed censet, quòd sicut igno rantia parentum ob clandestinam despona tionem iuuare, ceu bona fides nequit liberos

Solutio. contententes quantum ad honores & succes siones habendos esse pro legitimis, ita vice versa propter malam fidem amborum paren tum, quos impedimentum matrimonij non latebat, non possit filijs patrocinari, quòd in facie ecclesiæ fuerit matrimonium celebra tum. Et quoniam pœnæ sunt coarctandæ, for tasse glossa prædicti capit. spernenda non est. quæ ait, quòd vbi alter tantum parentum im pedimentum nouerit, valeant tunc liberi con tendere se esse legitimos. Sed de hoc vsus & mos ecclesiæ consulendus est. Illegitimi ve ro censentur, tum in foro ecclesiastico quan tum ad honores obequios & sacerdotia sus ciipienda, tum etiam in foro ciuili quantum ad successionem in hæreditate. De qua ser mo iterum distinctio. sequenti. quæstione. 1.

An consum matio ma trimonij an benedi ctione eccle siæ. ¶ Postrema denique ambiguitas emergit de consummatione matrimonij ante sollemnem benedi ctionem ecclesiæ. Apparet enim pec catum esse mortale postquam Ambrosius sic sit mortæ proximè citatus matrimonium, quòd non est benedictione sanctificatum, renuit appel lare

Silicius.

lare coniugium. Cui cõsonat & Euaristus can. Aliter. 30. quæstio. 5. & Silicius Papa in episto la ad Pomerium cap. 4. Illa, inquit, benedictio quam nupturæ foeminae sacerdos imponit, sac rilegium est, si violetur. Et cano. Consanguineorum. 1. quæstio. 4. idem ferè, ait Calix tus. Idemque expressius. 35. quæstio. 3. capit. Nulli habetur ex concilio Lugdunensi. Ob hæc atque alia id genus testimonia Waldensis tomo. 2. de sacramentis. capit. 133. arbitratur peccatum esse mortale absque benedictione reuorari vacare. Idemque ex iurecõsultis non pauci affirmant, quos Syluest. verb. Debi tum coniugale. §. 9. refert. Tametsi quidam di cant, primum cõgressum esse mortale delictũ, subsequentes verò non item. At Ricardus di stinctio. præsentis, aliter distinguit, dicens pete re tunc debitum, mortale esse, reddere verò mi nime. Sed Caietanus super. 3. part. quæstio. 2. de vsu matrimonij simpliciter negat mortale crimen esse benedictionem ecclesiæ per rem vxoriam præuenire, nisi id fortè ex contemp tu fiat. Et est opinio, quæ longè plus proba bilitatis & securitatis affert. Ad cuius intelle ctum notandum, quòd in primitiua ecclesia prius per sponsalia de futuro nuptiarum pa cta firmabantur: consensus autem de præsen ti non adhibebantur nisi ad valuas ecclesiæ cum benedictionibus: & ideo maior tunc earũ dem benedictionum ratio habebatur, ac si abs que illis censeretur matrimonium clandestinũ. Tametsi in locis etiam vbi talis vsus vigeat, omisio earum nõ reputabatur mortalis, vt Ni colaus Papa in cano. Nostrates. 30. quæstio. 5. annotauit, dicens quòd si cuncta nuptiarum solennia defuerint, non ideo peccatum inter uenit. At verò postquã mos increbruit, vt ma trimonia per verba de præsentis ante benedi ctionem contrahantur, earundem benedictio num omisio matrimonium nõ faciat clãdesti num, si alioqui publicè fiat. Et ideo non est cur peccato mortali tribuatur, matrimonij absq; illis consummare. Imò verò in Germania in no cte, pridie quam benedictiones fiant, consue uerunt coniuges concubere. Et in concilio Flo rentino quia Ioannes Hus & Witleff eiusmo di benedictiones cõtemnebant, sub hac forma interrogati sunt. Vtrum credant quòd contẽ nens susceptionem solennitatis sacramento rum confirmationis, extrinsecus vnctionis, & matrimonij peccet mortaliter. Solus ergo con temptus mortali macula denotatur: esse au tem contemptus, vbi quis perinde eas nihili faceret, ac si non essent ab ecclesia institutæ, sed essent res vanæ. Vnde Sanctus Thom. di

Syluest.

Caietanus

Ratio.

Concil. Florent.

stinctio. præsentis. articulo. 2. Solutio. ad. 1. ait quòd si sponsa sponsum admittat credes eum velle matrimonium consummare, excusatur à peccato, nisi aliqua expressa signa fraudis ap pareant. Vbi quanuis sermones non inie rit de excusatione ab omissione benedictio nis, sed de excusatione à peccato fornicatio nis: quia fit tunc legitimum matrimonium insinuat tamen quòd illa clancularia consum matio ante benedictionem non est peccatum: saltem mortale, est autem veniale si absque vlla causa fiat: quia legitimum ecclesiæ ordo anteueritur, qui est, vt ante vsu matrimonij, vt debitè & idoneè coram Deo fiat, spõsi bene dicantur.

Absque vlla causa. ¶ Dixerim, absque vlla causa: quia quãuis nulla occurreret alia, consulendum est spon sis, qui per verba de præsentis contraxerunt, dum benedictionum solennitas prolatatur & procrastinatur, si pudicè nequeunt continere, vt matrimonium consumment ad eui tandas absurdas & obscœnas pollutiones, quæ inter ipsos interuenire assolent. Id quòd puellarum matres animaduertere debent: quæ ne filiarum ad velum corruptæ accedant, nihil æstimant, quòd alijs absurditatibus pol luantur.

Solu. 1. ar. ¶ Ad primum igitur argumentum responde tur, quòd si fiat de matrimonio propriè clan destino, quòd fit absque testibus, probè con cludit esse mortale propter incommoda, quæ habet annexa, vt conclusione secũda explica tum est. Si verò argumentum obijciatur de il lo, quòd fit sine bannis, respondetur, quòd stã do in iure communi, non est peccatum mor tale illa prætermittere: quia non tanti referunt, vt credantur cum tanto pondere iussa, sed ex communicationes particularium antistitum culpam mortalem offerunt. De quibus ta men satis supra dictum est. Quòd autem pro causa rationabili Episcopi super eisdem dispen sare debeant, & possint, non est in dubium eu candum.

Dubium ¶ Tertium argumentum maioris est momen ti: nempe, de illo, qui postquam clandestinè contraxit cum vna, publicè de facto con traxit cum altera, cum qua ab ecclesia coha bitare compellitur, quidnam sit facturus. Ma gister namque sentent. distinctio. 38. arbitra tus est per obedientiam ecclesiæ excusari à peccato quanuis debitum reddat. In quo vt distinctio. 37. articul. 5. viderimus, non tene tur. Quidam autem nuper peius de hac re opi nabatur: nam Magister dixit, cum quodam modo excusari à culpa: iste autem, imò contra

Nota dicti S. Thom.

Absque vlla causa.

Solu. 1. ar.

Dubium

Opinio eiusdem.

vniuersalissimam omnium opinionem & planam veritatem, contendebat, q̄ in tali casu licitum sit minus peccatum committere ad euitandum maius: nempe, debitum illegitimæ vxori reddere ad euitandū inobediētiae crimen, quæ ab ecclesia cogitur, vel saltem ad cauendam mortem. Si quis ei illam cōminaretur, nisi fornicationis flagitium committeret. Sententia eius, quam ab ipso scriptam legi, sic habebat. Quin minus peccatum committit causa vitandi maius, cum simul utrūq; vitare nō potest, is tunc non peccare intelligitur. Et mirabatur theologorum ignorantiam, qui illū sensum nūquam conceperunt, quousq; suis ipse rationibus eos conuicit. Hinc ergo inferebat, q̄ Terentia, quæ post priores legitimas nuptias cum Sēpronio secundo viro, priore viuentē, cohabitare cogebatur, reddere illi deberet debitum, maximè si mortem, dum renueret, timeret. Atq; hoc aiebat non nisi prodigos vitæ negare potuisse.

Casus.

Serētia atq; thoris.

Nota.

August.

¶ Sanè vero mirandum potius est, vt quispiam theologi nomine dignus in animū commentum hoc inducere potuerit. Primū enim omnium ineptus error est, dicere, quod liceat minus peccatum cōmittere ad euitandum maius, imò nec minimum ad vitandum maximum. Nō enim idem est dicere ex duobus malis minus esse eligendum, aut permittendum, quod Philosophus docuit, & minus committendum peccatum ad euitandum maius. Licet enim mihi bonorum meorum iacturam facere ad redimendam vitam, iactura tamen tunc illa bonorum nullum est peccatum: quia dum illo vestitur sine rationem exiit prodigalitatē. Est enim contradictionis implicatio, quod liceat minus peccatum committere ad euitandum maximum: nam peccatum nullum est, nisi id, quod non licet: quare si licet, peccatum non est, & si peccatum est, nō licet. Vnde August. libro de mendacio cap. 18. peccata, inquit, esse definiunt, quæ propter grauiora vitanda suscipiuntur. Quare cum hanc sententiā idem doctor allegauerit, non debuisset in illo falso sermone persistere, minus peccatum committendum ad euitandum maius, sed dicere, q̄ liceret illud minus malū facere, quod aliàs per se peccatum esset ad euitandum grauius. Ille enim est sensus concilij Toletani canon. Dua mala. 13. distinet. Qui enim iurauit hominem interficere, si illum propter iuramentum interficiat, vt Herodes Ioannē, grauius peccat, si tamen non interficiat, quamuis fractio iuramenti per se peccatum esset, tamē in tali casu nullum est. Iurasse tunc, inquam, rem illicitam peccatum fuit, sed iuramentum illud non adimplere non

est nisi virtus. Et idem est sensus Gregorianæ Grego. doctrinæ ibidem cano. Nerui. & Bedæ cano. Bedæ. Non solum. 22. quæst. 4. Nota.

¶ Hac ergo veritate sic exposita, notandū rursum quædam esse mala extrinseca sua ratione peccata, quæ dicuntur prohibita, quia mala, vt mentiri, fornicari, peierare. &c. Alia verò sunt, quæ non habent innatam malitiam, quæ sunt mala, quia prohibita, vt ieiunia ecclesiastica, & festa frangere, &c. Ea ergo, quæ innatam habent naturam suam malitiam, neutiquam vllō profus euentu aut causa cōmittere fas est, non solum ad seruanda tēporalia bona, aut honorem, aut vitam, verum neq; ad euitandum quodcunq; aliud maximum scelus & crimen. Et ratio est, quia malum, quod ad euitandum aliud committere licet, eo ipso definit esse peccatum.

Ratio.

Hæc autem non magis possunt desinere esse peccata, quam homo esse rationalis. Quapropter Deus nunquam permittet, imò nec permittere potest, vt illis homo angustijs intercludatur, vt necessario vnum aut alterum peccatum committat: nam quod necessariū est, non est peccatum. Secus ergo accidit, vbi peccatū est extrinsecè malum. Licet enim mihi causa seruandi vitam, aut bona mea, aut famam, festum frangere, aut ieiunium: quia ecclesia nos adhæc non cum tanto rigore ligauit. Ad propositum ergo vt descendamus, cum fornicatio sit intrinsecè & sua natura mala, nullam profus ob causam licet. Atq; adeo qui legi iurā habet occultam vxorem etsi ab ecclesia compellatur habitare cum secunda, quam duxerit publice, non est ecclesiæ inobediens si debitū nō reddat: quippe cum ecclesia ex falsa præsumptione eum putat legitimum maritum, iubeat eum habitare cū illa. Imò esset Deo inobediens illam cognoscendo, quamuis id ad cauendam mortem perpetraret. Veluti si puella illata sibi in stuprum consentiret, vt mortem fugeret.

¶ Aiebat aut ille citatus autor, quod iste non committebat peccatum, sed permittebat in se committi, sicut poterat permittere in altero: Veruntamen latissimum discrimen minime perspexit. Quod enim ego in altero permitto, non facio: vt si permittam aliquem fornicari, quem scio me cohibere nō posse, quin incidat in adulterium. Quare mea permissio suum nō excusat flagitium. Mulier verò, quæ in se ipsa id permitteret, permittēdo faceret, & ideo non caueret in se culpam. Secus si ego furē permitterem mea bona furari, metuēs occidi si resisterem: nam cum sim eorum dominus, desinit ob illam causam esse prodigalitatē peccatum. Sed non opus est pluribus de hac re cōtendere: est enim

Redargutio cuiusdam.

Autoris solutio.

Mulier.

enim

Innoc. c. Inquisitioni.

Limitatio sentus.

Opinio Magistri sent. r. eijctur. Hugo.

enim expressa decisio Innocentij cap. Inquisitioni. de sentent. excommuni. vbi habetur, quod cōiux qui matrimonij impedimētū scit, potius debet sententiā excommunicationis sustinere, quam debitum aut petere aut reddere. Et mirum est quod ille textum eundem ad id limitauerit: quando non incumbit causa vitandi maioris mali: sanè cum Pontifex excommunicationem, maximum cēsuerit malum, quam tamen sustinendam, ait, potius quam debitum sit reddendum: quia illud, inquit, est peccatū. Vide licet intrinsecè malum, quod ideo nulla de causa exuere valeat rationem culpe. Quocirca merito opinio Magistri, qui dist. 38. in contrarium deflectere videtur, tãquam nullatenus tenēda exploditur. Et mirandum est cum semper Hugonem imitetur, quomodo ei hac de re nō auscultauerit, qui lib. 2. de sacramen. part. 1. cap. 6. locupletissimè, quod suum ingenium est, hoc argumentum edisserit: vbi concludit, quod quanuis ecclesia aliud nequeat, quam secundum allegata & probata in suo foro iudicare, compellendo in hoc euentu, vt coniuges in secundo matrimonio persistāt, nihilominus mulier, quæ impedimētū cōscia est martyr esse potius debet, quam in copulam aut alium actum maritalem cum secundo viro cōsentire: quippe cum re vera nō sit maritus. Imo episcopus ipse qui externo iudicio cogit illam, si per sacramentalem cōfessionē intelligeret, nō esse eius coniugē, deberet eam in sacramēto cogere, ne quātum ad illos actus cum secundo viro consentiret, licet possit cum illo cohabitare.

DISTINCTIO vigesimanona, De consensu coacto, & de conditionato.

Text. Cap. 1.

Hæc Quæ declarata destino matrimonio definita sunt, de cōsensu libertate & conditionibus appositis sermo consequitur. Enimuerò cum coniugalis nodus

perpetuus sit, idemq; perinde in dissolubilis, & quemadmodū ait Nicolaus Papa, quod quis non eligit nec optat, id profecto nō diligat: quod autem nō diligit, facile contemnat: consequens sit, vt cōsensus, quo matrimoniū perficiē ex magna debeat libertate profici sci, atq; adeo si per metum, qui in virum cōstantem cadit, fuerit coactus, minimè sit matrimonio copulatio sufficiens. Secus si leuis fuerit. Vnde Alexand. Papa, Cū locū, inquit, non habeat consensus vbi metus vel coactio intercedit, necesse est, vt vbi assensus cuiuspiā requiritur, coactionis materia repellatur. Cui adnuit & Urbanus can. Si verū. 31. q. 2. Multaq; subinde sacra decreta suffragantur. Accedit, q̄ vt idē Alexan. autor est, ea, quæ vi vel metu fiunt, debēt in irritum reuocari. Si verò cōsensus eiusmodi violentus matrimoniū concinnaret, cū suapte natura perpetuū sit, illud irritari nequiret.

Can. Ple. 20. q. 3.

Cap. Cū lo cum de spō salibus.

C. Abbas de his qui ui metus re cau. sunt.

Cap. 2.

Ca. Cū dilectus. l. Qui in carcerem. Ego puto. l. iste quidem.

ff. quod me. caus.

¶ Metus autem, qui in virum cōstatem incidit, est in primis timor mortis atrocis uē cruciatus, vt Innocen. eo. tit. nos admonet. Cui accedit & metus longæui carceris, aut exilij, aut amissionis status, aut virginitatis, &c. vt consultissimis legibus. ff. eo. tit. cautū est. Reliqui namque minoris momenti, vt amissionis exiguæ pecuniæ & similes veluti leues repelluntur, vt. l. Vari timoris. Neq; verò ita multū refert iuste

iuste ne an iniuria eiusmodi metus fuerint incusi, dummodo illati extrinsecus fuerint, eidemque ob hunc finem, ut quisquam in matrimonium adigatur, tunc quippe nullum inde necitur vinculum. Ex his ergo fit consequens, quod neque princeps ciuem, neque pater filium compellere ad nuptias iure valeat, ut Honorius Eusebio episcopo respondit.

Cap. Tuus nos de sponsalibus.

Cap. 3. Post consensum coactum ordo nobis idoneus conditionatum offert. Consuescunt enim nuptiali contractui conditiones apponi, seu generales, ut Contraham tecum si Deus voluerit, vel si tu consenseris, vel nisi consanguinea extiteris, & similes, quae quauis non apponantur, suapte tamen natura intelliguntur appositae: seu particulares, quarum aliae sunt simpliciter necessariae, ut si sol oriatur cras, aut simpliciter impossibiles, ut si caelum digito attigeris: aut denique contingentes: ut si pater meus consenserit, aut si te tuus dotauerit.

Cap. 4. Condicio ergo simpliciter necessaria semper habetur pro impleta: quare perinde ac si non esset appositae, contractus illico valere incipit. Ut qui dixerit, Contraho tecum si cras sol oriatur, eodem momento altero consentiente matrimonium perficit. Et similiter sponsalia qui dixerit, Contraha. Quod enim in futurum est necessarium,

pro vero habetur de praesenti. Unde Iurisconsultus, Qui sub conditione, inquit, stipulatur, quae omnino exitura est, pure videtur stipulari. Similiter conditio impossibilis, ut Gregorius nonus auctor est, habetur pro non adiecta, dissimiliter tamen ratione, nempe, quod cum existere nequeat, nemine obligare valet. Quocirca eiusmodi conditio neque matrimonium, quod absque ipsa nullum esset, consolidat, neque verò consensum, si adest, pendulum reddit, sed vel per ipsam, vel per alias coniecturas perpendendum est, utrum consensus intercesserit, an secus, ut inde matrimonium validum, inuvalidum ve iudicetur.

l. si pupillus. §. 1. ff. de nouatio.

Ca. ff. de coact. appos.

Ex conditionibus autem contingentibus aliae sunt, quae substantiae, finive, aut fidei coniugij obstant, atque aliae, quae ei impertinentes adhaerent. Quarum aliae honestae sunt, aliae verò turpes. Illae ergo quae obstant, ut idem ibidem ait Pontifex, matrimonium tollunt: puta si alter dicat alteri, Contraho tecum donec inueniam aliam meliorem, aut facultatibus ditioem (quod perpetuitati ac substantiae aduersatur.) Aut si generationem proles euitaueris, (quod finem tollit.) Aut si turpi te quaestu prostitueris, quod fidei contrarium est. Reliquae verò, quae turpitudinem praeserunt, ac si non essent adiectae consen-

Cap. 5.

Cap. fina.

consensu sunt: nam ut ad impossibile, ita neque ad id, quod turpe est, vllus obligari valet. Quare quae dixerit viro, Contraho tecum, ut meum inimicum occidas verè nupserit, & nihilominus vir minimè illius obligatione tenetur.

Cap. 6. Quando autè honesta conditio de praesenti, verbo praesentis temporis adhibetur, si tunc existere fuerit coperta, consensus ille absque alio nouo eodem momento matrimonium perficit, ut si quis dixerit, Contraho tecum si meis nunc parentibus placet: nihil enim tunc deest, quod ad substantiam matrimonij attineat. Si autè conditio sit de futuro, quauis verbo sit temporis praesentis adiecta, pendulum consensum reddit, & ideo quousque per eius existentiam contractus purificetur, matrimonium non conualescit. Imò verò quauis non desint qui aliud sentiant, consensus ille sub conditione prolatus, quantumcumque illa fuerit impleta, quousque alius absolutus accesserit, vel maritalis copula, neutiquam est ad matrimonium sufficiens. Nam cum conditio huiusmodi contractum in futurum pertrahat, perinde habet dum verbo de praesenti adijcitur, ac si verbo de futuro apponeretur: ob idque adeò nouum aliud de praesenti consensum post expostulat. Hoc enim certè tum Urbanus Papa can. Super eo. De conditionibus appositis oculatè perspectus, tum & In-

nocentius cap. Per tuas eodem tit. liquidò edocent.

DISTINCTIONIS vigesimè nonae, Quaestio prima: De consensu coacto.

ARTICVLVS I.

Utrum consensus aliquis esse possit coactus.

OS T illam conditione clandestini matrimonij, qua diximus eius substantiae non obstare, sed esse tantummodo transgressionem ecclesiasticae praecceptionis, quaeritur de conditione libertatis, utrum sit in consensu necessaria. Et quoniam libertati, ut 3. Ethic. auctor est Philosophus, duo sunt, quae obstant: nempe, vis & ignorantia, in distinctione praesenti agitur de vi, & in subsequenti de ignorantia. Duas ergo quaestiones praesens distinctio requirit, quarum prima est de vi, & coactione, & secunda de conditionato consensu, qui non nisi sub conditione est liber.

Quaeritur ergo primo de eo, quod quaestio supponit, nempe, utrum consensus vllus possit esse aliquo modo coactus. Arguitur enim a parte negatiua. Coactum & violentum, ut ibidem ait philosophus, idè sunt: violentum autem, inquit, est id, quod fit à principio extrinseco passo non conferente vim: id est, inclinationem: quod est dicere, quando contra propriam inclinationem mouetur, ut lapis sursum: hoc verò voluntati respectu actus, quem elicit, accidere nequit: quoniam quemcumque actum eliciat, ille est sua ipsius inclinatio, atque adeò nullus esse potest contra suam inclinationem: ergo contradictio est, ut voluntas cogatur, ut 2. sentent. d. 25. doctores demonstrant.

Partis negatiuae. Argum. 1.

Secundo arguitur. Vis (à qua dicitur violentum) est maioris rei impetus, qui repelli non potest. l. vis. ff. de eo quod metus caus. huiusmodi autem impetus in voluntatem non cadit: ergo nec coactio. Probat minor. In actu voluntatis perficitur peccatum: nemo autem, ut in de libero arbitrio ait Augustinus, peccat in eo,

2. Argum.

in eo, quod vitari non potest: ergo impetus, qui est vis, voluntati repugnat.

3. Argum. In huius confirmationem accedit tertio Ciceronis definitio, ubi ait, quod vis est impetus minantis retinens rem infra terminos alienos. Arguitur enim sic. Primum tum actionum, tum subinde rerum dominium penes voluntatem est, quae est per se libera: ergo nihil ei dominari valet atque adeo nec vim inferre.

Pars affirmatiua. In contrarium est, quod id, quod non est, nullius potest esse causa: sed coactus consensus matrimonium vitiat, quia ut habetur de sponsalibus. cap. Cum locum libertatem tollit: ergo consensus potest esse coactus.

Violentia duplex. Quae est per se libera: ergo nihil ei dominari valet atque adeo nec vim inferre. Quae est per se libera: ergo nihil ei dominari valet atque adeo nec vim inferre. Quae est per se libera: ergo nihil ei dominari valet atque adeo nec vim inferre.

Violentum mixtum. Hoc enim quavis per se absolute consideratum, quatenus est iactura bonorum, non sit voluntarium, sed violentum: nihilominus illa circumstantia & qualitate vestitu, quod est necessarium ad euadendam mortem, quae grauius malum est, sit per electionem voluntarium. Et quia actiones circa singularia versantur, propterea hic & nunc sunt, ideo illud simpliciter est voluntarium: quippe ubi consensus interuenit licet sub conditione sit violentum. Nam si ille posset aliter vitam seruare, iactura illam bonorum nequaquam faceret.

1. Conclusio. Hac praemissa distinctione fit prima conclusio. Violentia primi generis, quae est coactio simpliciter dicta, in rebus duntaxat inanimis est, & in membris corporis animatorum: in appetitu vero siue rationali siue sensitivo quantum ad actus elicitos nequaquam esse potest. Prima pars copertissima est, siquidem lapis per violentiam projicitur: & tamen homo quam brutum ad motum corporis, licet nullum habeat consensum, sed dissentiat, depellitur. Huiusmodi autem motus non est actio subiecti, sed mera passio forinsecus illata. Secundam vero partem probant argumenta proposita. Nam huiusmodi violentia est passio contra inclinationem agentis: motus autem appetitus tam sensitivi quam rationalis est ipsa animalis inclinatio: quare a quocumque metu idem nascatur motus, sit secun-

dum eius inclinationem, imo ipsissima inclinatio. Et quavis primum principium motus: nempe, timor, extrinsecus incutitur, consensus tamen ad motum ab intrinseco appetitu elicitur. Quocirca contradictione complicatur, qui ait, appetitum ad actum elicatum posse cogi.

Dubium. Vtrum autem hoc proprium sit voluntatis & appetitus sensitivi, nonnulli ambigunt. Imo vero Durandus lib. 2. distinct. 25. quaest. 4. ait, neque intellectum neque ullam apprehensiuam potentiam eadem ratione cogi posse. Nam quocumque timore homo cogatur intelligere aut videre intellectus ipsa est intellectus inclinatio, & visio, inclinatio visus. Doctrina vero haec non est rei physicae germana: nam violentiae iudicium, non sumitur ex inclinatione potentiae, quae actum elicit, sed ex inclinatione suppositi. Enimvero cum actio & passio sit proprie suppositi, ipsum est, quod proprie cogitur. Propria autem inclinatio totius suppositi est appetitus naturalis in rebus inanimis, & sensitivus in brutis, & rationalis in homine. Unde quicquid homo contra suam voluntatem patitur, proprie cogitur, quamquam fiat secundum inclinationem apprehensivae potentiae. Ob idque quicquam & ad intelligendum cogitur, & ad videndum, &c. Imo vero damnati multa contra suam voluntatem intelligere compelluntur, & resumptis corporibus sentire cogentur.

2. Conclusio. Violentia & vis secundi generis, scilicet, conditionata in sola voluntate & brutorum appetitu reperiri potest, eademque non nisi per metum. Probatur, quia haec violentia actum dicit simpliciter voluntarium cum involuntario conditionato admixtum, ut expositum est: huiusmodi autem consensus esse non potest nisi in voluntate, ut dum homo metu periculi aliquid agere consentit, & dum pecus metu oblatum verberis a pabulo discedit.

Vis & metus idem. Ex his ergo fit consequens, ut in praesentiarum D. Thom. ait, quod vis hoc secundo modo & metus covertuntur. Imo vis in praesentia non solum non usurpatur pro violentia eis illata, quae anima sensitiva carent, qualia sunt saxa, & ligna, verum neque pro illa, quae brutis animantibus infertur: quia cum illa non sint propter se, sed propter hominem, atque adeo per se non sint iuris iniuriae capacia, nulla eis proprie infertur vis, sed homini eorum domino. Usurpatur ergo hic vis, humano more pro ea, quae homini fit, quae idem est quae metus. Est enim metus, ut auctor est Vlpianus, instantis vel futuri periculi causa, metus trepidatio. Et ut ait, Cicero lib. 4. Tusculanarum

lanarum questionum, opinio impendentis mali, quod intolerabile esse videtur. Optime ergo idem Iureconsult. l. 1. ff. de eo quod met. caus. adnotavit, quod cum olim titu. sub disunctione poneretur, De eo, scilicet, quod vi metusue causa fit (ut titulus habet canonici iuris) postea detracta est vis mentio: ideo quod quicquid vi atrocifit, id metu fieri videtur. Unde titu. civilis iuris non est nisi. De iis quae metus causa. Et ideo titulus iuris canonici non debet tanquam de duabus rebus distinctis intelligi, sed cum dicitur, ut metusue causa, posterior particula est prioris expositio.

Tit. de his qua vi &c.

Solutio argumentorum.

Ad argumenta ergo iam responsum est, illa solide concludere in actum voluntatis elicatum coactionem simpliciter cadere non potest: potest tamen cadere conditionata & mixta.

ARTICVLVS II.

Vtrum metus aliquis possit in virum constantem cadere, qui cum excuset.

Partis negatiuae Argum. 1.

Ubi sequitur, ut de solenni metus distinctione dicamus, respectu viri constantis aut inconstantis. Et arguitur quod nullus metus in virum constantem cadere possit. Nam vir constans & fortis, ut 3. Ethic. auctor est Philosophus, impavidus atque intrepidus est: qui neque mortis periculo, quae omnium terribilium est maximum, cogitur, sed sicuti tessera vndique quadrata quomodocumque iaciatur, aequaliter cadit: ergo nullus metus in virum constantem incidit.

2. Argum.

Secundum. Inter illa impendentia mala, quae viri probi timere debent, venit infamia: timor autem infamiae, ut auctor est Vlpianus l. Nec timorem ff. de eo quod met. caus. timoris edicto non continetur: ergo neque vllus alius metus in virum constantem sic incidit, ut eum excuset.

Pars affirmatiua.

In contrarium tamen est, quod Abraham & Isaac viri fuere constantes, qui tamen metu mortis, ut historia Geneseos refert, uxores suas sorores esse dixerunt: ergo metus in virum constantem cadere potest.

Decisio articuli.

Quando dicitur, metum in virum, quempiam cadere, verbum, cadere, sub duplici significato audiri potest. Vno modo, ut id est, quod metum concipi, ab illoque hominem concuti & percelli, etiam si ab eo non vincatur. Et isto pacto in Christum seruatorem nostrum, qui omnium

fuit constantissimorum hominum exemplar, cecidit mortis metus, qui naturalis est. Itaque metum cadere isto modo in constantem virum nihil aliud est, quam virtutem constantiae & fortitudinis secum vna copati id genus metum concipere. Quam quidem finitionem lib. 7. de Iust. & iure, quaest. 2. art. 1. sufficienter rationem sumus. Nihilominus licet parum forsitan referat, aliter secundum doctorum vniuersitatem loquendum est, nempe, quod metum in quempiam virum cadere, ut in praesentiarum ait S. Thomas, sit ipsum metu cogi: hoc est, vinci & superari ad illum cauendum. Cogi ergo illo metu est, hominem aliquid eius appulsi facere, quod aliter non faceret, ut exemplo supra posito projicientis bona sua in mare monstratum est. Quae utique ratio in Christum non cecidit metus mortis: non enim constans fuisset, si illi succumbens, mandatum patris de morte ferenda recusasset.

Definitio metus cadentis in constantem virum. Alia definitio.

Tres homines: scilicet, inconstantium: id est, eorum, qui sunt meticolosi, & pertinacium, & constantium: hoc est fortium. Est namque constantia inter inconstantiam & pertinaciam in media virtute: nempe, fortitudinis. Ratio enim recta docet, ut Philosophus ait, ex duabus malis minus eligendum, & ex duobus bonis id, quod melius est: summum autem malorum est peccatum, quod ideo eligere ad vllum euitandum incommodum & malum poenae, nefas est. Inconstans ergo est, qui peruerso rationis iudicio ut minus caueat malum, in grauius impingit: ut si quis ne iacturam pecuniae faceret, detrimentum honoris eligeret. Pertinax autem per alterum extremum etiam minus nocuum reuertitur ad maius vitandum. Ut si quis a quatuor pluribusve latronibus inuafus mortem potius oppeteret, quam decem aureis vitam redimeret. Inter hos constans, medius est: nempe, qui ad cauendum periculum maioris mali minus eligit, nunquam tamen est diuerso ad cauendum minus optat maius. Unde Vlpianus. l. Metu. i. eod. titu. Metu, inquit, accipiendum Lab eo dicit, non quemlibet timorem, sed maioris mali. Atque hoc est primum discrimen inter constantem & inconstantem.

Inconstans

Pertinax.

Constans.

1. discrimen

2. discrimen

Alterum vero attenditur penes estimationem periculi: quia constans non nisi ex probabili & vehementi estimatione periculi, quod est praesentaneum & iam impediens, mouetur. Inconstans vero ex leui & remotiori, iuxta illud Prov. 27. fugit impius nemine persequente: debet enim vir strenuus musca imitari, quae non nisi instate flabello euolat: quo transeunte, protinus eodem reuolat. Unde idem Iureconsultus. l. Metum.

Obiectio. Dilatio.

Metum. 3. Metum, ait, presentem accipere de bemus, no suspicionem inferendi eius. Presentem, scilicet, id est, iam illatum. Quare non obstat doctrina Philosophi. 3. Ethic. dicentis, metum esse de futura, & tristitiam de re presenti, quam quis iam patitur: nam dum quis nuda tibi, manus ligato, minatur mortem, licet mors futura sit, metus tamen est presentis. Si vero dum quis puellam domi sollicitat, strepitum sentiret aliquem, metuq; illo percussus in matrimonium consentiret, valeret illud quidem: quia metus nondum erat illatus, atque adeo nec presentis. Et eadem esset ratio si timeret postmodum a parentibus inferendum sibi metum. Vel si puella ipsa vel mater eum leuiter aggredereatur fustibus comminantes ei mortem.

Metu cade re in cost. vir. quid. Metu ergo cadere in constantem virum est, virtuti constantie & fortitudinis non repugnare, metu illo quempiam vinci & cogi. Atq; hac obrem talis metus a tota excusat culpa.

Metus mortis & cruciatu cor. Metus mortis & enormis cruciatu inter eos, qui cadunt in constantem virum est primus. Cap. Cum dilectus de his, que vi met. ve cau. fiunt. Nam terribilium maloru terribilissimum mors. Huic accedit & vinculo rum atrocium timor & longaeu carceris, vt. l. Nec timorem, & l. Qui in carcerem. eod. titul. Deinde metus seruitutis: nam priuatio libertatis in mortem computatur, vt. l. Ego puto, ibi dem, & l. Isti quidem. Adhuc & metus stupri in virgine, vt in ead. l. subijcitur. Præterea metus amissionis status, vt ead. l. exprimitur, & cap. Abbas, eod. titul. Metus autem leuorum malorum, vt amissionis pecunie: vel illationis parue contumelie censetur leues. Hæc autem omnia grano salis & prudentie iudicio condienda sunt: nam si verbera & carceres & bonorum iactura no sunt adeo graua, tunc metus no est iustus, sed leuis. Quocirca plurimum ad prudentiam iudicis deferendum est: nam & metus etiam principis, qui tyrannice tractate eos consuevit, qui sibi ad nutu no obtemperat, inter iustos computatur. Neq; solus metus pro prie persone, sed etiam liberorum atq; vxoris inter eos venit, qui virum constantem excusant, vt. l. citata. Isti quidem habetur.

Metus vin culorum. Metus feruitutis. Metus stupri. Metus ex duobus con sideratur. Metus ergo, vt cadere censeatur in constantem virum, ex duobus perpenditur. Primo ex obiecto. Deinde ex effectu. Ex obiecto quidem, vt sit metus mortis, aut mali penè æquivalentis. Et ille dicitur proprie ex se & ex obiecto viri constantis: nam fortitudo, vt, inquit,

Aristot. versatur circa pericula belli: hoc est, mortis extrinsecus oblata.

¶ Secundo per accidens attenditur ratione subiecti: scilicet, hominis, ne ad cauendum minus malum, maius admittat. Hinc fit, non satis esse, vt metus cadat in constantem virum, quod vir illum constanter caueat. Si enim ille, cuius pulcherrimum equu latrones in nemore furripuerant, recuperare aliter nequit qua precio decem aureorum, constanter profecto facit illos erogando. Sed tamen metus amissionis equi ex obiecto non est viri constantis: quia non est ex numeratis.

¶ Sed tamen ex parte subiecti desinit esse metus cadens in constantem virum si metu mortis vincatur ad peccandum, saltem mortaliter.

Hoc ideo addiderim, q vt sub peritorum censura loquar, licet quis metu mortis mendaciu officiosum diceret, vel aliud peccatum veniale committeret: non desineret esse vir constans: nam quauis id non liceat, non tamen peccatum veniale ratione tollit virtutis: quia septies in die cadit iustus. Et ideo eiusmodi leuis culpa non obstat viri constantie, nec vulgo talis vir incostantie argueretur, quauis egregie laudi tribueretur si potius mori eligeret, quam mentiri.

¶ His præhabitis ad questionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Metus leuis non excusat a culpa. Probatur, quia nihil culpam abluere potest, nisi sit virtuti consentaneum: virtutis autem fortitudinis, vt. 2. Ethic. ait philosophus, suoapte ingenio repellit timores leues: nam eius officium est medium inter timorem & audaciam tenere: ergo qui leui timore vincitur, firma virtute caret, atq; timor ille non excusat a culpa.

¶ Secunda conclusio. Timor cadens in constantem virum excusat a culpa. Probatur contraria ratione. Quicumq; timor, qui secum copatitur virtutem, excusat a culpa: nam virtus & culpa a diametro opponuntur: timor aut cadens in constantem virum id ipsum sonat, quod non repugnare virtuti: ergo excusat a culpa. Et ideo eius modi metus dicuntur iusti.

¶ Contra hæc autem conclusioem arguitur. Malorum omnium maximum, vt diximus, est peccatum, quod ideo nullo metu committendum est: ergo nullus metus excusat a culpa. Probatur consequentia. Demus illum (verbi gratia) virum superiori exemplo designatum, qui metu mortis iacturam bonoru facit, que in mare proiecit, vel alium, qui a latronibus in nemore inuasus, pondus auri, quo vitam redimit, illis offert, & supponamus verbi gratia proiectionem illam mercium & largitionem auri suoapte

Nota.

1. Conclus.

2. Conclus.

Argumen.

Aliud arg.

3. Argum.

Solut. arg.

Duplex peccatoru genus.

Prioris generis.

Posterioris generis.

Ad argum.

ri suoapte genere, secluso metu esse peccatum prodigalitat: imò tuc. v.g. mortale. Arguitur ergo lic. Metus, qui est causa peccati non cadit in constantem virum: ille est causa peccati, nempe, illius, quod genere suo peccatu est, ergo non cadit in constantem virum, atq; adeo nec excusat. Vel maioris claritatis causa arguamus sic. Siquis metu hostis, que certo credit paratum esse se occidere vbicumq; obuium habuerit, ommitteret die festo ecclesiam adire; vbi sacra audiret, metu illo non excusaretur: quia videtur esse causa peccati, atque adeo no cadere in constantem virum: & de nullo alio metu vrgentior ratio probat excusare posse: ergo nullus excusat. Et confirmatur ratio: quia qua ratione admiseris metum posse excusare a fractione præcepti ecclesiastici, videris coactus, vt dicas, excusare etiã a præcepto diuino, vt si puella metu mortis percussa oblatu stu pru admitteret, aut mentiretur, aut peieraret. ¶ In solutione argumenti hoc pro constantissimo habendum est, quod ad nullum cauendum periculum peccare licet, vt habetur cap. Sacris. de his que vi met. ve cau. fi. Est nihilominus distinguendum, vt distinct 27. dicebamus, quædam esse intrinseca ratione peccata, quæ sunt prohibita, quia mala: alia vero esse mala, eò solum quod iure sunt humano prohibita. Illa quidem prioris generis, quia cu sint, natura sua mala, nequeunt non esse mala, nullo metu quantumuis atrocissimæ mortis committere licet; atque adeo eo ipso, quod quis illa saltem mortaliter committat, desinit esse constans, ac perinde nec talis metus cadit in constantem virum, neque excusat saltem in totum, sed in partem: capit. Sacris. de his que vi met. ve. Non tamen quod mortalem culpam vlque ad venialem extenuet. Sed alia posterioris generis, quia non sunt intrinsece mala, possunt quidem bona fieri, quando sunt media cauendi grauioris mali. Ecclesia namq; obseruationem festorum aut ieiuniorum precipiens non tam stricto rigore voluit nos obligare, vt pro eoru obseruatione mortē debere mus obire: quare qui metu mortis ieiuniu, vel festum fragit, no desinit esse constans, atq; adeo excusatur a culpa. In iactura autem nostroru bonorum, quia sumus eorum dñi, nullam hominõ culpã contrahit si ad redimendã vitam, vel honorẽ vel alium pretiosius bonum, illa expedit: Quare in casibus inter arguendũ obiectis negatur metum no cadere in constantem viru, imo cadit & excusat, vt illud liceat, qd aliis illi citum erat, secus iure diuino & naturali. Dixerim ea, quæ sunt de iure positio, posse fieri

per metum licita, quia id no est semper necessarium. Possent enim princeps in bello, vel alia simili necessitate militi aut ciui quidpiam præcipere, quod non obstante periculo mortis teneretur implere. Sed de ijs casibus nihil ad presentẽ locum. ¶ Ad primum igitur argumentum Philosophus ipse loco citato respondet: non enim viru probum & constantem pertinacem esse oportet, vt nihil profus timeat, sed debet vbi & quãdo oportet, metum excutere, vt officio virtutis intrepidus fungatur. Debet tamẽ quando & vbi oportet timere, ne in audacia extremum impingat, atque hac ratione medium inter extrema tenet. ¶ Ad secundum argumentum D. Thom. in presentiarum & reliqui respondent, q quauis infamie detrimentum graue sit damnum, facile tamen potest refarci. Hoc tamẽ intelligitur de infamia facti, vt si quis cui cominaretur falso testimonio eum infamaturum, a quo tamen ipse se postea posset purgare. Sed tamen metus infamie iustus est, vt ead. l. Nec timorem, habetur. Vt si quis ei, quem in infami delicto morte digno, deprehendit, cominaretur se eum prodituru: quoniam tunc ad metu mortis vel ad similem reduceretur. Eadem ratione nec metus ex communicationis censetur iustus quia potest ei facile succurri.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Metus infamia iuris.

ARTICVLVS. III.

Utrum consensus extortus per metu cadentem in constantem viru sufficiat ad matrimonium.

¶ Er hæc que dicta sunt, ad matrimoniu descendentes exploremus oportet, vtrum consensus per metu cadentẽ in virum constantem extortus, sit ad matrimonium validus. Et arguitur a parte affirmatiua. Violentum mixtum, vt expositum est, plus de voluntario cõtinet quam de inuoluntario, imò est simpliciter voluntarium: cõsensus autem sic extortus est mixtus, atque adeo absolute voluntarius: ergo est ad matrimonium sufficiens. ¶ Secundo arguitur. Ei, qui coactus in matrimonio consensit, consulendum est, vt in matrimonio persistat, quod utiq; absque alio cõsensu potest esse validum: ergo ille est sufficiens. ¶ In contrarium est textus Alexandri Tertij, cum locum non habeat consensus vbi metus vel coactio intercedit, necesse est, vt vbi assensus

Partis affirmatiuae argum. 1.

2. Argum.

Partis negatiuae.

lus cuiusquam requiritur : coactionis materia repellatur.

Decisio ar. Scotus. De hac quaestione varij modi versantur dicendi. Sunt enim, quos Scotus distinctione praesenti refert, qui autumant, neminem cogi ad consensum matrimonij posse. Et eorum ratio est. Vnusquilibet potest poenas & noementa sibi oblata verbis euadere, dicendo se velle matrimonium contrahere, licet corde non consentiat: ergo ad consensum non cogitur: secus si cogeretur fugere, id enim facere nequiret, nisi fugere vellet. Opinatio tamen haec falsa est: nam metus mortis constantem etiam virum cogere valet, vt verba illa externa proferat, vt auctores ipsi consentunt: potissimum cum coactè contractum matrimonium minus malum sit quam mors. Tunc arguitur sic. Metus, qui virum constantem ad aliquid cogit, consecutiue eum ad id constringit, sine quo nequiret citra peccatum reliquum facere, nam vir constans, vt dictum est, nullo metu peccare debet: dicere autem se consentire, nequit citra peccatum mendacij, nisi consentiat: etsi iurare cogeretur, crimē mortale committeret: ergo eodem metu, quo cogitur ad verba, compellitur ad consensum, veluti ille, qui oborta procella merces in mare exonerat. Et confirmatur eadem ratio, quia religiosus, qui votum solenne emisit, per quod fit ad matrimonium inhabilis, nullo metu affirmare potest se in matrimonium consentire, eo quod si non consentiat, mentitur, & si consentiat, peccat contra votum: qui ergo diceret, constantem virum cogi non posse ad consensum, subsequenter dicere teneretur, nec cogi posse ad verba: alioqui non esset constans. Et licet repugnātia est dicere, cogi posse ad verba, non tamen ad consensum.

Ratio. 3. Imò verò aliter etiam arguitur. Ille non cogitur proferre verba per absolutam violentiam, quia incutiens metum non mouet eius linguā manu, sed ipse propter metū mouetur ad proferenda verba, atque adeò cogitur ad consensum proferendi: potest ergo etiam cogi ad consensum matrimonij.

1. Conclu. Supposito ergo quod metus ad huiusmodi consensum matrimonij potest in virum constantem cadere, ad questionē respondetur duabus conclusionibus. Prima. Consensus coactus per metum cadentem in constantem virum, nō est ad matrimonium perficiendū validus.

2. Conclu. Secunda. Metus leuis non obstat quominus consensus sit validus. Prior conclusio expressa est in iure, capit. citato, Cum locum, & capit. Veniens. & capit. Consultationi, de spon-

salibus. Et can. De nuptijs. & cano. Si verum, 3. 1. quaest. 2. Secunda verò non reperitur expressa in iure, sed tamen ex eisdem locis à contrario sensu colligitur. Cum enim illic sola matrimonia irritentur, quae metu cadente in constantem virum contrahuntur, documentum perhibetur per metum leuem non irritari. Ratio ergo prioris conclusionis ex natura vinculi finisque matrimonij depromitur. Cum enim huiusmodi sacramentum nexum includat indissolubilem: & quod gratum non est, perpetuum esse nequeat: nam, vt Nicolaus Papa cano. Praesens. 20. quaest. 3. auctor est, quod quis non optat, id non diligit, ac perinde facile contemnit, necesse est vt consensus, qui matrimonij futurus est causa, spontaneus sit. Quocirca quandiu durat metus causa, tandiu & metus durare censetur. Sed quādo cessante causa coniuges cohabitāt, iam tunc in foro ecclesiae praesumitur consensus conualescere. Neque est necessarium, vt quidam adnotant super capit. Ad id. de sponsalibus. vt cohabitatio post legitimam aetatem dimidio anno proferatur: vt bene ait ibidem Panormitan. Sed satis est vt opportunitate recedendi & fugiendi ille qui in metu erat, perseueret. Haec dixerim in foro exteriori, quia in foro conscientiae quousque consensus adsit metu liber, aut maritalis affectus cum carnis copula, nihil sit.

Cardinalis Quaeſtio autem, quae se statim offert, est: quoniam iure praesens veritas fundetur, diuino ne, & naturali, an duntaxat Pontificio. De hac re Cardinalis, in capit. Abbas, de his quae vi metus ve cau. fiunt. vt Syluest. verb. Matrimonium. 8. §. 1. 1. refert, opinatus est consensum, quanuis iusto metu coactum, iure diuino & naturali validum esse, venit autem, inquit, rescindendus actione quod metus causa. Haec autem opinio satis se eorum esse ostendit, quorum proprium non est de iure diuino & naturali censere. Enimvero matrimonium, quod semel iure diuino firmum est & solidū: non est in ecclesiae facultate rescindere, quicquid sit de dispensatione super matrimonio rato non consummato; quam tamen opinionem superius refutaui. Opinio verò haec, etiam si consummatum fuerit, rescindendum arbitratur. Videtur autem huic opinioni fauere textus Augustini cano. Inter caetera. 2. 2. quaest. 4. vbi ait, matrimonium timore necis iuramento confirmatum valere. Sed de hoc paulò inferius.

Auguſt. Haec ergo opinio ceu inaepta praetermissa: supponatur hic in primis, quod in superioribus

P robatur. 2. Cōclus.

Ratio pri- me cōclusio nis.

Cardinalis

Sententia auctoris.

Ratio.

Auguſt.

Nulla ver- ba citra in- teriore con- sensum fa- ciūt matri- moniū quo ad Deum. Inbus sepe à nobis repetitum est, qd si in volun- tate non sit consensus; nulla verba matrimo- nium in rei veritate copulat. Si autem sit con- sensus iusto timore coactus, tunc sunt qui dicāt: in rei veritate secundum conscientiam in foro Dei esse matrimonium, idque de iure fecerit tamen in foro ecclesiae non in dicitur, quod quidem iudicium ex praesumptione pro- fertur. Praesumit enim, inquit, ecclesia co- actum hominem non consensisse. Refutatur tamen haec opinio à S. Thoma hic & à Ricar- do & reliquis; & bene: quia ecclesia non debet peccatum occultum alicuius sine iudicijs praesumere: ergo illum, quem coactum nouit di- xisse quod consentiebat, non debet praesume- re fuisse mentitum. Tamen si Durandus non vs- que adeò putet rationem convincere: quia nō nunq̄ ecclesia praesumit deteriorem partem. Sed re vera in praesentiarum optima est ratio: quanuis vrgentior sit haec, qd ecclesia in citatis decretis, si eorum formam perpendas, non ir- ritat matrimonia coacta praesumens non fuisse consensum; sed illū etiam praesupponēs. Illi enim est sensus citati capituli. Cum locum nō habeat consensus; vbi metus vel coactio inter- cedit. Nō enim Pontifex negare poterat; quin aliquando esset coactus consensus: duntaxat, ergo negat esse legitimum & validum. Quod fit vt non solum in foro ecclesiae sed etiam in conscientia sit apud Deum nullum. Quod vs- que eisdem ecclesiae praesertim confirmatur, quia licet in suo tribunali coactus ille confiteatur se habuisse consensum, nihilominus absoluit eum à matrimonio. Vtrum vero ille sit iure diuino cassus, an solo humano, sunt duae opi- niones. Prima est Scoti dist. praesenti. art. 2. di- centis iure diuino & naturali esse inualidum. Alia est Ricard. ead. d. q. 1. ar. 1. & Paludani, & aliorum plurium astruētium per solum decre- tum ecclesiae fieri inualidum. Nemo tamē hanc opinionem suspicetur esse illam Cardinalis su- pra refutatam. Ille siquidem dicebat esse vali- dum consensum coactum iure diuino, rescin- dendum tamen postea matrimonium per ec- clesiam. Ricardus verò, & isti Theologi negant vnquam per talem consensum fieri matrimo- nium, idque iure Pontificio vetante. Itaque ius diuinum merum & naturale coactum consen- sum neque confirmat, neque irritat: Durandus autem nonnullis videtur tenere cum Scoto, & alijs cum Ricardus. Sed tamen ipse se planè ex- ponit iuxta hanc secundā opinionem Ricardi.

S. Thom.

Durandus.

Scot. opin.

Durandus

1. Argum. Scoti.

vt sit liberimus tū propter perpetuā cohabi- tationē coniugū, iuxta illud Gene. 21. Propter hanc relinquet homo patrē & matrē, & adhaerebit uxori suae: quae quidem cohabitatio, nisi ex summa libertate nascatur, vis potest esse perpetua: tamen etiā propter educationem proliam, quibus per matrimonium coactū genera- me consultum sit potest: ergo Deus, qui insti- tator fuit matrimonij & omnia sua iure dispo- nit, tunc instituit, vt non nisi per consensum ab omni compulsionē liberum concitaretur.

2. Argum. Et secundo arguitur. Consensus iusto metu coactus omnes alios contractus iure naturali conseruat: atque inualidat: quia talis consensus per iniuriam extorquetur, & ideo debet, qui cogitur, in suam libertatem restitui, ergo à for- tiori in matrimonio: vbi maior exigitur liber- tas; id ipsum eadem natura secundum Deum constituit. Tertio, quia neque compulsiue pro- missiones, si citra iuramentum fiant, tenent, na- tura ipsa magistra. Quarto, quod est validū argumentum: Si metus coactus solo iure hu- mano esset infirmus; sequeretur qd votum sine simplex sine solenne per iustam metum emis- sum esset validum: quoniam ecclesia, licet con- tractus, qui inter homines fiunt, irritos possit facere, votum tamen, quod fit Deo, non item irritare valet, si legitima fiat aetate, &c. Conse- quens tamen est falsum, nam etiam vota metu extorta irritat: vt cap. Perlatum, de his quae vi- vt illico sumus ostensum: ergo illa sunt iure di- uino & naturali nulla, & pari ratione consen- sus matrimonij. Et quintum, quod d vrgētius est, adhibetur argumentum. Si solo iure eccle- siastico consensus coactus infirmaretur, conse- quens fieret, vt si inter infideles tale matrimo- nium contraheretur esset validum, etiam si ad ecclesiam post transfugerent: quia ecclesia erga infideles nihil potest disponere: conseque- ratur tamen est falsum, imò illud etiam censetur irri- tum & inualidum sicuti inter Christianos.

5. Argum. Accedit sexto, qd praedicta iura non habent statutorū formam quasi ecclesia sic institue- rit, sed ad interrogatā respondent, id quod ex natura rei diuina ordinatione respondēdū erat.

6. Argum. Septimo arguitur: quia cum matrimonium sit verè sacramentum, de cuius essentia est cō- sensus, & ecclesia ea mutare nequeat; quae sa- cramentorū essentiam attingunt: consequens est vt si iure diuino coactus cōsensus nō esset irritus, eū ecclesia irritare nequiret. Rationes profecto sunt, quae opinionē hanc perquam probabilem reddunt.

7. Argum. Quaeſtionem hanc D. Thoma non tractat. Altera opi- Neque verò satis constant in quam partem pro- nio.

pendent. Licet ratio eius, quae vitio impresso- rum multis in locis corrupta est, videatur ad secundam opinionem Ricardi inclinare. Dicit enim illa: ex perpetuitate matrimonij hoc modo. De natura matrimonij est, vt sit perpetuum: metus autem viri constantis perpetuitatem tollit: ergo & matrimonium. Probatur minor. Metus eiusmodi suapte natura postulat restitutionem in integrum: si tamen talis consensus validus esset, eadem restitutionem excluderet, et quod matrimonium non posset dissolui: ergo impedit ne matrimonium perficiat. Sed aliamquit, coactio per leuem metum eadem perpetuitatem non tollit: quia illam restitutionem non exigit.

1. Argum. Hinc ergo primum argumentum sumitur pro altera opinione: scilicet, quod solo iure pontificio consensus coactus irritatur, quae non est minus probabilis quam illa Scoti, imo forsitan probabilior. Si ius tantum diuinum & naturale expendatur, metus leuis, nisi sit tam exiguus, vt pro nullo reputetur, perinde restitutionem exigit, ac metus viri constantis: quia non differit iste metus nisi secundum magis & minus; quae quidem differentia speciem non mutat: atque adeo metus leuis etiam suapte natura est iniurius, & omnis iniuria iure venit rescindenda: quare more & vsu alij contractus praeter votum & matrimonium, quocumque metu notabili facti rescinduntur: igitur si metus constantis viri, inualidat matrimonium, non autem metus leuis, hoc certe discrimen nec ius diuinum statuit nec naturale, sed humanum, idque in fauorem matrimonij meritisimè. Et explicatur sic argumentum. Si quis metu amissionis pecuniae, vel famae, vel honoris, vel vapulationis, licet non esset atrox, cogatur equum suum vendere, aut domum locare, aut aliquid donare, contractus rescinditur propter fundamentum naturalis iuris: ergo si id non fit in matrimonio, solum ius ecclesiasticum id disposuit. Et confirmatur ratio. Quamuis metus mortis, & abscissionis manus, & seruitutis & carceris sint genere suo ex obiecto maiores, quam metus pecuniae, vel honoris, potest tamen in particulari fieri compensatio: nam certe iacturam quinque aut decem millium aureorum pluri nonnulli etiam prudenter facerent, quam abscissionem digiti vel manus, & quam vinculorum triennialium, imò quam seruitutem, quae longè minori pretio posset redimi: ergo si amissio pecuniae vel famae ad inualidandum matrimonium non admittitur, sicuti & abscissio membri, id mero iure diuino aut naturali non fit, sed certe ec-

clesiastico. Et secundò arguitur. Si metus cadens in constantem virum veritatem matrimonij tollit, ratio est, quia tollit libertatem: sed re vera metus alius leuis potest quadoque eandem libertatem auferre, vt si puella incuteretur metus ablationis dotis: & etiam ex conditione personae, si est vir meticulosus, potest ei vrgentior fieri metus, quam maior alius viro constanti oblati: ergo si metus constantis viri admittitur, & leuis repellitur, id certe non natura, sed ecclesiastica sanctio fecit. Praesertim, quod vt supra diximus, vix potest nisi ad arbitrium prudentum metus cadens in constantem virum, à leui discerni. Haec demum sic confirmantur. Vxorem ducere, quam homo nolle, minus malum est, quam mortem perpetuam: ergo natura non vetat quominus hoc medio homo vitam redimat, atque adeo consensum huiusmodi coactum ius merum naturae irritare non videtur, nisi ecclesia in bonum matrimonij secus statueret.

2. Argum. Qui ergo hanc opinionem, quae certe verisimilior est, sustinere voluerit, dicere cum Ricardo & Durando debet, quod cum matrimonium non solum sit sacramentum, verum etiam contractus civilis, quatenus ecclesia quatenus sacramentum est, eius essentiam mutare nequeat, tamen quatenus est contractus civilis, potuit, vt inualidare eius materiam inter cognatos, ita & irritare consensum eius coactum per metum cadentem in constantem virum, ad obuiandum in commodis maximis, quae illo admissio oborirentur, & in fauorem matrimonij alias causationes leuiorum metuum repellere. Et re vera id videntur verba citati capituli, Cum locum, innuere. Id autem ecclesia iure potest per potestatem ei diuinitus commissam administrandi Christianam rem publicam: quandoque, vt diximus, merum ius diuinum, & naturale illum consensum minime confirmat.

3. Argum. Et per hoc responsum est ad septimum, quod postremum fuit argumentum à parte alterius opinionis. Ac perinde respondetur ad aliud, quod exemplo aliorum sacramentorum duci solet. Si quis baptismum metu constantis viri suscipiat, vt habetur can. De Iudaeis. distinct. 45. & eadem ratione confirmationem aut ordines, verum suscipit sacramentum, imò et si suscipiat eucharistiam vel extremam vnctionem, in quibus nullus imprimatur character: ergo si suscipiat matrimonium, erit firmum. Negatur enim ab omnibus consequentia. Rationem autem discriminis. D. Thomas hanc subdit, quod intentio non est causa efficiens in baptismo, sed solum efficiens actionem agentis. Et intelligit non solum de intentione suscipientis, sed etiam de intentione ministri, quod quidam non aduertunt: quia intentio ministri non est nisi applicans materiam & formam, quae sunt causa efficiens, & intentio suscipientis est eius dispositio. Quare licet vtraque sit extorta per metum, non impeditur, quin sit verè sacramentum. Et idem est de reliquis sacramentis. In matrimonio vero consensus est causa proxima efficiens, & ideo debet esse libera iuxta naturam contractus. Sed praeterea respondetur (licet ferè idem sit) iuxta ea quae praedicta sunt, quod matrimonium non solum est sacramentum, sed contractus cuius resultans ex solo consensu mutuo, qui ideo debet esse liber. Reliqua vero sacramenta non sunt contractus huiusmodi. Et ideo consensum matrimonij potuit ecclesia infirmare & quasi- fare tanquam iniuriam & iniuriam matrimonij nocuum. In reliquis vero, quia sunt mere sacramenta, nihil mutare potuit circa eorum essentias, quae sunt de iure diuino forma & materia extrinsecus admota cum intentione faciendi quod Christus instituit, & multo minus in his, per quae characteres imprimuntur, vt supra distinct. 5. art. 7. praedictum est de illo, qui metu viri constantis baptisate tingitur.

4. Argum. Quod si arguas: Per baptismum nascitur obligatio profitendi Christianam religionem: ergo tam illic requiritur libertas, quam in matrimonio. Negatur consequentia: quia professio ipsa fit per naturam sacramenti, ex quo ideo exoritur obligatio etiam in paruulis per intentionem ecclesiae.

5. Argum. Ad primum autem eiusdem opinionis Scoti respondetur, consensum coactum, vt superius explicuimus, esse simpliciter voluntarium in particulari. Et ideo si nullum ius diuinum & naturale consideraretur, validus esset, atque adeo argumentum vrgentiùs à parte nostra pugnat, nempe, quod ecclesiae auctoritate quassatur. Ad secundum simili modo respondetur, quod neque alij contractus, locationis aut venditionis, &c. per metum celebrati sunt ipso iure nulli, sed debent in irritum reuocari, vt capitul. Abbas. de his quae vi metus ve caui sunt. quia restitutionem expostulant. Et hoc facit pro nobis, quia secundum merum ius naturae etiam matrimonium deberet tenere: at quia rescindi nequit, statutum per ecclesiam est, vt non sit validum.

6. Argum. Ad tertium pariter respondetur, quod promissiones coactae non sunt ipso iure nullae, sed quassandae, & restituendae.

De voto autem, quod quarto argumento tractatum est, an dum coactione metus constantis metu emisso viri sit, non prorsus doctores consentiunt, sit summe valde ne validum, vt libr. 7. de Iust. & Iure. quaest. 2. dum. artic. 1. disputando dicebamus. Paro. nam. Panosmi. que super capit. Abbas. de his quae vi metus ve caui sunt. tenet esse validum in conscientia apud Deum, sed ecclesia pronuntiat tale votum non tenere: quia procedit ex praesumptione praesumpti: siquidem virum sic coactum non habuisse se consentum vouendi. Et ita glossa capit. Perlatam. de his quae vi metus caui sunt. Et eadem opinioni ad stipulatur Syluest. verb. Metus. §. 8. Isti autem id non probant nisi more suo: quia nullibi, inquit, authentice contrarium legerunt. Sed profecto & canonibus & rationibus bene perpenis contraria opinio est multo probabilior, quam tenet Ricardus distinctio. ne praesenti. quaest. 2. artic. 1. imò vsus ecclesiae videtur eam, vt certam habere. Nam primum verba cap. Cum locum. de sponsalibus, generaliter loquuntur de omni consensu coacto: scilicet, quod locum non habet consensus vbi metus vel coactio intercedit: & cum manifestum sit, vt supra dicebamus, non ignorasse Pontificem, quin possit eiusmodi consensus quandoque metu extorqueri: consequitur vt intellexerit non esse legitimum, nec in matrimonio; nec in voto. Item in cap. Perlatum. de his quae vi metus ve caui sunt. Alexander non videtur ex praesumptione procedere, sed mulierem, quae metu mortis monasterium intravit, voto absoluit, siue consensum habuerit siue non. Imò certe mulier illa videtur consensum habuisse coactum: quia pepigit cum illis, qui eam occidere ad ornabant, monasterium intrare, vt illam seruaerent. Praeterea. 33. quaest. 5. can. Notificasti. summa libertas requiritur in eo qui religionem vouet. Ad haec item accedit ratio similis, vt in matrimonio. Quaecumque metu & vi sunt iure debent in irritum reuocari. cap. Abbas. saepe citato, votum autem, saltem solenne vinculum, suapte natura facit perinde perpetuum & sua natura indissolubile ac matrimonium: ergo pari ratione ecclesia debet eiusmodi consensum in votum solenne inualidare, vt in matrimonium. Sed quod inter haec verba omnia maximè vrget, est vsus ecclesiae: nam quamuis ille qui metu vouit, confiteatur in iudicio se dum vouit habuisse consensum, idque per se iure, nihilominus si iustum metum legitime probauerit, absoluetur voto. Quod certe non faceret, si ex sola praesumptione procederet. Censet ergo illum consensum non esse legitimum.

7. Argum. Quod si arguas: Per baptismum nascitur obligatio profitendi Christianam religionem: ergo tam illic requiritur libertas, quam in matrimonio. Negatur consequentia: quia professio ipsa fit per naturam sacramenti, ex quo ideo exoritur obligatio etiam in paruulis per intentionem ecclesiae.

8. Argum. Ad primum autem eiusdem opinionis Scoti respondetur, consensum coactum, vt superius explicuimus, esse simpliciter voluntarium in particulari. Et ideo si nullum ius diuinum & naturale consideraretur, validus esset, atque adeo argumentum vrgentiùs à parte nostra pugnat, nempe, quod ecclesiae auctoritate quassatur. Ad secundum simili modo respondetur, quod neque alij contractus, locationis aut venditionis, &c. per metum celebrati sunt ipso iure nulli, sed debent in irritum reuocari, vt capitul. Abbas. de his quae vi metus ve caui sunt. quia restitutionem expostulant. Et hoc facit pro nobis, quia secundum merum ius naturae etiam matrimonium deberet tenere: at quia rescindi nequit, statutum per ecclesiam est, vt non sit validum.

9. Argum. Ad tertium pariter respondetur, quod promissiones coactae non sunt ipso iure nullae, sed quassandae, & restituendae.

10. Argum. Quod si arguas: Per baptismum nascitur obligatio profitendi Christianam religionem: ergo tam illic requiritur libertas, quam in matrimonio. Negatur consequentia: quia professio ipsa fit per naturam sacramenti, ex quo ideo exoritur obligatio etiam in paruulis per intentionem ecclesiae.

11. Argum. Quod si arguas: Per baptismum nascitur obligatio profitendi Christianam religionem: ergo tam illic requiritur libertas, quam in matrimonio. Negatur consequentia: quia professio ipsa fit per naturam sacramenti, ex quo ideo exoritur obligatio etiam in paruulis per intentionem ecclesiae.

De voto autem, quod quarto argumento tractatum est, an dum coactione metus constantis metu emisso viri sit, non prorsus doctores consentiunt, sit summe valde ne validum, vt libr. 7. de Iust. & Iure. quaest. 2. dum. artic. 1. disputando dicebamus. Paro. nam. Panosmi. que super capit. Abbas. de his quae vi metus ve caui sunt. tenet esse validum in conscientia apud Deum, sed ecclesia pronuntiat tale votum non tenere: quia procedit ex praesumptione praesumpti: siquidem virum sic coactum non habuisse se consentum vouendi. Et ita glossa capit. Perlatam. de his quae vi metus caui sunt. Et eadem opinioni ad stipulatur Syluest. verb. Metus. §. 8. Isti autem id non probant nisi more suo: quia nullibi, inquit, authentice contrarium legerunt. Sed profecto & canonibus & rationibus bene perpenis contraria opinio est multo probabilior, quam tenet Ricardus distinctio. ne praesenti. quaest. 2. artic. 1. imò vsus ecclesiae videtur eam, vt certam habere. Nam primum verba cap. Cum locum. de sponsalibus, generaliter loquuntur de omni consensu coacto: scilicet, quod locum non habet consensus vbi metus vel coactio intercedit: & cum manifestum sit, vt supra dicebamus, non ignorasse Pontificem, quin possit eiusmodi consensus quandoque metu extorqueri: consequitur vt intellexerit non esse legitimum, nec in matrimonio; nec in voto. Item in cap. Perlatum. de his quae vi metus ve caui sunt. Alexander non videtur ex praesumptione procedere, sed mulierem, quae metu mortis monasterium intravit, voto absoluit, siue consensum habuerit siue non. Imò certe mulier illa videtur consensum habuisse coactum: quia pepigit cum illis, qui eam occidere ad ornabant, monasterium intrare, vt illam seruaerent. Praeterea. 33. quaest. 5. can. Notificasti. summa libertas requiritur in eo qui religionem vouet. Ad haec item accedit ratio similis, vt in matrimonio. Quaecumque metu & vi sunt iure debent in irritum reuocari. cap. Abbas. saepe citato, votum autem, saltem solenne vinculum, suapte natura facit perinde perpetuum & sua natura indissolubile ac matrimonium: ergo pari ratione ecclesia debet eiusmodi consensum in votum solenne inualidare, vt in matrimonium. Sed quod inter haec verba omnia maximè vrget, est vsus ecclesiae: nam quamuis ille qui metu vouit, confiteatur in iudicio se dum vouit habuisse consensum, idque per se iure, nihilominus si iustum metum legitime probauerit, absoluetur voto. Quod certe non faceret, si ex sola praesumptione procederet. Censet ergo illum consensum non esse legitimum.

Solutio. Sed tunc procedere videtur argumentum factum, nempe, quod iure diuino ille consensus fuerit, cassus: alioquin ecclesia nequiret illum irritum pronunciare. Fateor equidem argumentum minime esse infirmum. Nihilominus respondetur, quod quauis votum per hominem ad Deum fiat: nihilominus ecclesia tanquam Dei minister ius habet formas vouendi, saltem solemniter limitandi. Et ideo sicut constituit, ut nullum fiat votum solenne, nisi sub certis ceremonijs, ita & illius, qui coacte vouit, non approbat votum. Et certe de voto solenni satisfactio solutio. Sed tamen de voto simplici, cuius ipsa non est iudex, apparet quod si iure diuino non sit nullum, quod ab ecclesia irritari non possit, quauis possit super illo dispensare. Nihilominus respondetur, quod sicut potuit tempus legitimum statuere ad vouendum, etiam simpliciter: ita potuit & de modo vouendi disponere, atque adeo coactum votum pro nullo ducere. Ad quintum negatur consequentia: imo, neque inter infidelium huiusmodi consensus tenet: quoniam licet ecclesia erga illos nihil disponere valeat, nihilominus ius gentium & civile vim habuit inuoluntati tale matrimonium, ea ratione, qua est civilis contractus. Ad sextum vero respondetur, quod iura, licet minime praeferant statutorum formam, nihilominus ostendant more & usu illud semper esse seruatum, ut matrimonium per metum constantis viri contractum sit inualidum, & per alium leuem minime. Cui autem opinio Scoti plus placuerit, dicere subinde cogitur, hoc interstitium metus grauioris & leuioris in matrimonio diuino iure & naturali esse positum. Quicquid autem alterutra opinio veritatis habeat, constitutissimum est tamen eiusmodi consensus coactus non habere ad matrimonium vim.

Dubium. Exurgunt hic tamen ex his dubiola quaedam soluta digna. Primum enim offertur dubium de causa, ex qua oriri debet metus, ut sit iustus. Potest enim, vel ab intrinseco nasci, vel extrinsecus offerri. Itē extrinsecus metus, iure offerri potest, vel iniuria. Et sunt qui dicant, metum ab intrinseco non impedire matrimonium, quia inferatur a Deo. Ut si quis metu morbi, qui per rem vxoriam possit mederi, vxorem duceret. Sed si sit ab extrinseco, ille impedit. At vero neque omnis, qui fit ab extrinseco, impedit. Si enim cupiam dum iure ad suspendium ducitur, offeratur conditio, ut si Mariam vxorem ducere voluerit, seruetur: quia iuxta morem quarundam prouinciarum si fur publicam meretricem vxorem optauerit, donatur vita, matrimonium tenet, si conditionem

acceptet. Et ideo Syluester verus Metus, §. 6. aliter distinguit: scilicet, quod si metus sit iustus, matrimonium non vitatur, si vero sit iniustus, tunc vitatur. Sed re vera neque ista distinctio tuta est: quoniam potest esse metus iustus, qui tamen matrimonium vitiet, ut si qui furem in crimine deprehendit comminetur ei se eum delaturum, nisi filiam suam vxorem duxerit, re vera metus iure incutitur, & tamen matrimonium non tenet. Suffragatur enim ei edictum, Quod metus causa, ut habetur. l. Nec timore. & l. Isti quidem. ff. eodem tit. Regula ergo generalis & tuta est, quod quoties metus ad hoc peculiariter incutitur, ut matrimonium contrahatur, ille, si est cadens in constantem virum, vitiat matrimonium, siue iustus, siue iniustus fuerit oblatum, alioqui minime.

Hinc primo colligitur, quod nullus metus ab intrinseco matrimonium vitiat: quoniam nullus talis potest illo sine inuita. Etenim metus ab intrinseco, dum quis propter vitandam infirmitatem, ut dictum est, vxorem duceret: quē quidem metum nemo incutit, sed rei natura nascitur. Imo licet incutiat ab rebus inanimis extrinsecus, vel a feris animalibus; proprie dicitur ab intrinseco. Et ideo si quis metu temporis in mari, aut in incendijs, quo circumsepitur, vel ferarum, a quibus obsidetur, votum emitteret, illud teneret: quia metus ille non censetur ab extrinseco illatus: eo quod fit per modum naturae, sed quando offertur ab hominibus. Rursus quauis inferatur ab hominibus extrinsecus non illo sine, ut matrimonium contrahatur, sed alio; matrimonium tenet, etiam si iniuste inferatur. Ut si in obsidione vrbs metu captiouis obsessus princeps vel alius priuatus cuius offerret hosti matrimonio sibi copulare filiam eius, matrimonium teneret: quia ille non est metus ad illud sine oblatum, sed sua sponte voluit qui illum patiebatur ea se conditione liberare. Secus si hostis illo sine vrbe obsideret, ut principem ad matrimonium cogeret. Eodem modo si infirmus metu mortis polliceatur medico se eius filiam ducturam, si eum sanauerit. Imo quauis medicus hanc conditionem offerat, alius eum non curaturus, matrimonium teneret: quia tunc medicus non incutit metum, sed morbus: matrimonium autem est sicut pretium pro medela constitutum. Eadem ratione si latroni ob sua crimina in carceres coniecto puella conditionem offerret, se illum liberaturam si se velit in vxorem ducere, certe matrimonium teneret: quia metus ille non est illatus ab illa, sed est oblata conditio, si vult a metu in quo est, liberari, iuxta l. Metum. 2. §. licet. In casu autem allega-

Syl. dist. 1. Nec timorem.
Regula generalis.
Metus nullus ab intrinseco vitiat.
Nota.
Metus alio sine illatus non impedit.
Exemplum.
De infirmo.
Aliud exemplum de incarceratione.

Solutio ad l. Nec timorem. legatarum legum, Nec timorem. & Isti quidem diuersa est ratio: quia qui deprehendit aliquem in crimine, incutit ei metum eum accusandi, nisi si puellam ducat, qui ideo matrimonium vitiat. Similiter si quis alium in carcerem detruat, ut consensum matrimonij extorqueat, ut l. Qui in carcerem. ff. eod. tit. Pariter si pater iuueni, quem cum filia sua deprehendit, comminetur accusare nisi eam duxerit, matrimonium non tenet, quia metum infert, licet iuste possit eum accusare. Quod si obieceris calum. l. Si mulier. ff. quod met. cau. vbi habetur, quod si liberta ingrata est patrōno, qui eam manumissit, metuens se iterum in seruitutem redigendam, aliquid egerit, factum tenet. Respondetur quod illic non est metus oblatum, sed quem ipsa ex natura rei, & lege cōcepit, & ideo non vitiat contractum. Ex his sequitur, quod si princeps reo, quem iuste potest capite plectere, dicat, Occidam te nisi hanc duxeris, matrimonium non tenet: quia metus est illatus illo sine. Si autem ipse, quo metum euadat conditionem illam sponte eligat, matrimonium tenet. Eadem ratione tenet matrimonium, si metu etiam ad illum finem incusso contrahatur, quando metus ille est lege propositus, ut si sit lex, quod qui virginem violauerit, eam ducat, ut cap. 1. de adulter. tunc quauis iudex, etiam metu mortis compellat eum, ille consensus solidus est & firmus. Et ita intelligendum est verbum. l. Continet. §. Sed vim. ff. quod met. cau. scilicet, quod vis, quam magistratus recte incutit iure licito, non vitiat contractum.

Intellectus l. Continet. His nihilominus suppositis, arguitur nullum posse metum in virum constantem cadere in materia matrimonij. Aut enim dum quis dicere cogitur, se in matrimonium consentire, corde consentit, aut secus: si non consentit, mendax est, atque adeo non est vir constans: si vero consentit, & est doctus, aut a doctis veritatem didicit, scit consensum illum nullius esse momenti, atque adeo nec matrimonium contrahere: decipit ergo cogentem, quod vero constanti non licet: & ideo perinde est ac si non consentisset & mentiretur. Respondetur, quod quauis nouerit nullum esse consensum, debet illum, si verba proferat adhibere, alioqui mentiretur. Et ad cauendum mendacium satis est dicat, se contrahere quantum in se est, id est, consentire, & ideo ille non decipit, sed alter se se decipit. Quod si cogens dicere pergeret, Encabo te nisi sponte conseris, esset ille tunc fatuus & mentis inops: nam in illo articulo, consentire in matrimonium, quod non est alteri gratum, nequit nisi coacte.

Utrum vero laudabilius esset mortem potius oppetere, quam talem consensum habere. Respondetur, quod genere suo potius esset vituperabile, saltem dum posset metum probare: quia esset ille prodigus vitæ, cum illa via posset mortem cauere. Nam cum ingratum matrimonium contrahere minus malum sit quam mortis, minime viro constanti repugnat, per illum consensum vitam seruare. Si autem sciret se non posse postea probare metum, etiam tunc e genere rei laudabilius esset consentire, quia minus malum est, ingrati vxorem ducere, quam gladio ceruicem subdere. Posset tamen matrimonium tam in honorem esse, tam que in commodum, & foedum, ut licite posset potius mori, quam in illud consentire. Ut si vir illustri infamē mulierculā ducere cogeret.

Aliud deinde subsequitur grauius dubium de iuramento. Quid si quispiam metu mortis compellatur sponsalia vel matrimonium iurare, utrum teneatur iuramentum seruare? Arguitur enim a parte affirmatiua, Periuurium genere suo mortale est: qui autem non implet, quod iurat, periurus est: nam iurat falsum: ergo quauis consensus coactus sit inualidus, saltem per iuramentum conualescit in vi sponsaliorum ad matrimonium contrahendum: ob id quod iuramentum suapte natura secum adfert compulsionem dicendi verum. Item dum quis in manus latronum incidens in nemore metu mortis iurat se illic pecuniam aliquam numeraturum, tenetur numerare: quia eum possit homo suis proprijs bonis vitam redimere, iuramentum fuit licitum: pari ergo modo cum (ut modo dicebamus) minus malum sit in matrimonium ingrati incidere, quam in morte, iuramentum licitum fuit. Accedit autoritas, quæ videtur expressa, Augustini can. Inter cætera. 22. q. 4. ubi refert, quendam Valdum metu mortis iurasse, se concubinam ducturum, & dicere videtur fuisse matrimonium. Dux de hac re versantur opiniones, prior scilicet, affirmatiua, quæ his modo argumentis instructa fouetur. Quæ etiā inde confirmatur, quod si iuramenta metu coacta non tenerent, nulla opus esset ab solutione ab illis: indiget autē eiusmodi ab solutione, ut patet cap. Verum. de iureiur. ergo non sunt nulla. Itē quia renunciatio electionis, quæ per metum iuramento firmatur est obligatoria, ut ca. Ad aures. de his quæ vi met. ve. caus. fiunt.

Alia vero, his non obstantibus, est opinio negatiua, quod tale iuramentum neque in sponsalibus, neque in matrimonio tenet. Quam Ricardus dist. præfenti, cui Paludanus ad litteram subscribit, licet aliam existimet probabilem, probabilior.

Ingratum matrimonium minus malum quam mors.
Dubium de iuramento extorto.
Partis affirmatiue argum.
Argu. can. Inter cætera. 22. q. 4. va. 2. q. 4. 3. Argum.
Parti negatiua.
Ricardus.

Sententia authoris. habiliorem arbitratur. Et certè crediderim nõ id solum, verum quod sit probabilissima, & q̄ vix alia possit sustineri. Et primum quanuis tale iuramentum esset in conscientia obligatorum, tamen eiusmodi iuratus per verba de futuro nullatenus debet ab ecclesia compelli: nam si dum iuramentum non fuisset per vim extortum, nõ esset cogendus, vt distin. 27. q. 2. art. 3. diximas, dum per talem vim extorquetur non est dubium quin sit multa minus cogendus. At vero q̄ nec tale iuramentum obliget in conscientia siue verbis de futuro, siue de presenti sit appositum, probatur: quia alijs non satis incommodis esset consultum, quæ cõtra finem matrimonij orientar. Nam si Deus, vel eius autoritate, ecclesia, inualidat cõsensum metu extortum per verba de presenti: eo q̄ si matrimonium esset solidum, nullus pateret locus restitutioni: eadem ratione ipsum inualidat quõcumq; iuramento confirmatum, cum iuramentum ipsum etiam per iniuriam fuerit expressum: alioquin inanerit ille per iniuriam citra remedium ligatus. Neq; Augustinus allegato can. Inter cetera, si per specte intelligatur, contrarium sensit. Ille enim Vbaldu, dno, æcis timore impulsus iuravit. Primum, quod suam concubinam in vxorem duceret. Alterum quod matrem cum fratribus domo expelleret neq; quicquam illis alimoniam impenderet. Respondet ergo Augustinus, quod quantum ad matrimonium contrahendum quia nihil vetat concubinam in vxorem accersere, sit illud firmum in Deo: id est, licitum & fortè sanctum, si propter iuramentum cõfirmetur. Nõ enim ait, firmum iam tunc fuisse: quia non iurauerat nisi per verba de futuro: Sed quatum ad aliud membrum de priuanda matre, vitæ subsidio, iuramentum, inquit, est illicitum & non seruandum. Itaque non approbauit matrimonium tanquam necessarium, sed tanquam licitum & honestum. ¶ Ad primum igitur argumentum in contrarium respondetur, illu qui coactè matrimonium iurauit, licet non impleat, non esse periturum: quia vel Deus vel ecclesia, secudum opiniones supra relatas, illud facit irritum, nisi qui per metum iurauit, absente metu iuramentum confirmauerit. ¶ Ad secundum respondetur non esse simile: nam qui latronibus pecuniam per metum propter iusiurandum numerauerit, potest in integrum repetendo restituui. Secus in matrimonio. Et ideo illic iuramentum dandi erat obligatoriu, hæc verò minime. ¶ Et per hoc respondetur capitul. Verum, de iure iurand. omnia enim alia iuramenta in alijs contractibus natura sua ob eandem rationem

sunt implenda, quanuis per metum extorta, sed tamen si petatur relaxatio, consuevit ecclesia huiusmodi iuramenta relaxare: sed in matrimonio nulla opus est relaxatione: quia nullum erat. Et eadem ratione, si quis renuntiationem electionis per metum iurauit, iuramentum tenet, nisi relaxetur antequam eligatur. ¶ Potissima tamen omnium ambiguitatum in hac materia est, si quis necis metu compellatur matrimonium consummare: videtur enim tuc matrimonium esse validum, eo quod metus non censetur cadere in constantem virum. Arguitur enim sic. Aut ille verè contrahit, aut secus: si contrahit, ergo consensus fuit firmus: si verò non contrahit, concubitus ille est fornicarius, atque adeo in trinfecè mortale delictum: ob nullum autem metum licet peccare ergo ille non est vir constans: metus verò non cadens in constantem virum non inualidat matrimonium: ergo illud est validum. ¶ In cõtrarium autem est argumentum quod nihilo videtur infirmius. Nã si illud matrimonium teneret, non satis esset (vt supra de iuramento argutum est) eius perpetuitati consultum: quoniam consensus in carnalem copulam perinde est coactus, atque consensus in matrimonium, eademq; perinde ratione conuenit esse irritum & cassum. Paludanus dist. presenti. q. 1. articulo. 4. censet eiusmodi matrimonium in foro ecclesie esse validum, saltem si viro illata est coactio: quoniam ille non potest nisi consentiens coire. Quare licet consensus fuerit metu extortus, tamen ille metus non iudicabitur viri constantis, si eum in delictum coniecit. Ob idque licet dicat non cõsensisse in matrimonium, non dabitur ei fides. Et idè est de puella si metu consentit in copulam: Potest tamen ipsa non solam allegare metum, sed vim ita, vt fuerit tenta vel ligata dissentiens, atque adeo citra suam culpam turpitudinem passa. Et tunc nec in foro ecclesie nec in foro conscientie matrimonium est validum, nisi ipsa in copulam cõsenserit. Profectò res est mihi perplexa. In primis nisi consensus adfuerit in matrimonium certum est nullum fuisse in conscientia, licet consensus in copulam interuenerit: quia tunc concubitus non potest esse maritalis. Sed dubium est dum vterque consensus adest tam in matrimonio quam in copulam, sed vterque metu necis extortus. Tunc autem si ille vtrūque cõsensum coactum cõfiteretur, nescio quid nam ecclesia decerneret. Certum tamen est, quod si decerneret matrimonium non esse validum, re vera neque in cõscientia esset validum: quoniam

Ad cap. Ad aures.
Dubium.
Argumentum.
Contrarium argumentum.
Paludanus.
Nota.
Sententia authoris.
Res. perplexa.

niam non procederet tunc ex præsumptione, sed iudicando talem cõsensum non fuisse legitimum. Si tamè iudicaret, esse validum, tunc etiam in conscientia esset validum, quia iudicat illum metum, nisi copula affectu maritali fuerit consummata, non cadere in constantem virum. Et ideo ad vsum & morem ecclesie est res deferenda. Et qui sustinere voluerit nõ esse validum, non erit prorsus ratione destitutus. Sed recurrendum illi est ad illam distinctionem in capite articuli propositam: nempe, quod ille metus genere suo & obiecto, scilicet, mortis, sit cadens in constantem virum, licet per accidens ratione subiecti non sit viri constantis, quia lapsus est in peccatum: sit talem tunc dicendum est sufficere ad inualidandum matrimonium. Vulgus enim eum, qui metu mortis accessisset ad illam etiã affectu fornicario, non ideo censet inconstantem: quia sicut vnus actus non facit virtutem, vt ait. 2. Ethic. Philosophus, ita neq; vnus actus peccati tollit habitum virtutis, vt vir desinat esse constans. Ob idque ecclesia illum accessum quanuis fieret maritali affectu, irritum esse voluit. Atq; hanc opinionem olim cum magistris probabiliorè æstimabam: modo tamè non satis mihi firmus videor illi incumbere. Admittere enim metum esse viri constantem illum, qui hominè in lethale crimè prosternit, certè neque doctorum sermo, neq; ratio gratis cõsentit. Et ideo qui hanc opinionem tutari vellet, doctius fortè diceret, matrimonium inualidum esse, non quia metus esset cadens in constantem virum, sed quia esset terribilissimus, & illu libertatis gradum, qui matrimonio est necessarius, auferes. Sed quia hoc etiam moriloquendi sacrorum canonum nõ vsq; adeo consonat, tutior est altera pars: nempe, quod ecclesia debet illud præsumere matrimonium, atq; adeo contrahentes perstringere, vt in illo perseuerent. Nihilominus tamè in foro conscientie, si cõsensus in matrimonium fuit iusto metu coactus, & consensus in copulam nõ fuit, vt affectu maritali, sed vt fornicario accederet, non fuit matrimonium, secus si fuit cum maritali affectu. ¶ Quod si roges. Quomodo ergo qui in istas angustias cogitur, debeat peccatum euadere? Respondetur, quod altero duorum modorum scilicet, vel citius morti succumbendo, quam copulam consummet: veluti si cuiquam præsentanea mors offerretur, nisi in fornicationem consentiret, vel eandem copulam affectu maritali consummando, & matrimonium perficiendo. ¶ Ad primam igitur argumentum in princi-

pio articuli positum respondetur, quod etsi cõsensus ille coactus simpliciter sit voluntarius in particulari, tamen quia per iniuriam tam ingenti metu extorquetur, illo caret libertatis gradu, qui est matrimonio necessarius. ¶ Ad secundum respondetur, non semper esse necessarium aut concedens, vt qui coactus cõsensit, ad spontaneum cõsensum inducatur, nisi quando è re sua illud fuerit matrimonium. Si autem voluerit cõtrahere, vel iterum debet sua sponte consentire, vel coactum illum cõsensum cessante coactione retinere. Nam etsi in poenam raptus raptor secundum antiquos canones & leges prohibitus fuit cum rapta cõtrahere, vt can. De puellis, 3. q. 7. & C. de raptu virginum, l. vnica iam tamen potest rapta puella cum raptoe contrahere, si prior dissensio transeat postmodum in cõsensum, & quod antea displicuit, tandem incipiat complacere, vt extra de raptoribus, cap. vlt. Cõsensus autem raptoris seu metum inferentis, nunquam ad matrimonium sufficit, quousq; accedente libero cõsensu alterius frantambo mutui. ¶ **A R T I C V L V S IIII.**
Vtrum vel princeps subditum, vel pater filium possit ad matrimonium cogere.
His, quæ dicta sunt, parua demum oritur dubitatio, vtrum aliquis quæpiam inuitum valeat ad matrimonium cogere. Et arguitur, quod princeps id possit. Nam vt supra estatum est. l. Cõtinet. §. sed vim. ff. quod met. cau. Vis, quã magistratus intulit iure licito, non vitiat contractum: vsu tamen venire potest, vt in bonum publicum nuptia alicuius illustri conferant: ergo tunc princeps ipsum potest iure perstringere. ¶ Secundò de patre arguitur. Legitur enim Genes. 38. quod Isaac præcepit Iacob, vt non acciperet vxorem de filiabus Chanaan, quod nunquam, nisi vim haberet coercitiuam, fecisset. ¶ Accedit verbum Pauli ad Colossen. 3. Filij obedite parentibus per omnia: nam à quibus esse & viuere suscepimus, eisdem omnimodã obedientiam debemus: quã utique ratione supra monstratum est, patrem posse despõdere filios, sponsaliaq; iuramento firmare, quod certè nisi cogere eos posset, nefas esset, nam periculum tunc periurij subiret. ¶ Quarto denique arguitur. Per leges ciuiles

Probatnr Pars negatiua.
Aristot.
Nota.
Autoris. re solutio.
Percoctatio.
Responsio.
Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.
c. fin. de raptoribus.
Partis ass. 1. argum.
2. Argum.
3. Argum.
4. Argum.

principum nonnullis provincijs, vt in Hispania, facultas facta est parentibus exheredandi filias, quae ipsi inuitis vel in scijs clam nubunt: huiusmodi autem leges non essent licitae, nisi parentes valerent filios constringere.

Pars negatiua. ¶ In contrarium est, quod vt cap. Accessit, & alij de desponsa. impub. cautum est, puellae a parentibus ante septennium desponsatae facultas sit reclamandi.

Deciso ar. ¶ Quae siue huius negatiua solutio satis lucide ex superioribus colligitur, potissimum ex art. 2. dist. 27. q. 1. vbi abunde monstratum est, Deum hanc facultatem nemini hominum reliquisse, vt inuitum quempiam in matrimonium obruderet: quippe quod cum natura ipsius, quod perpetuum esse debet, e diametro pugnet. Et haec sit prima huius art. conclusio, sed ad dissoluenda nonnulla contraria eadem hic quaestio & conclusio repetitur.

Solu. 1. ar. ¶ Vnde ad primam auctoritatem de principe respondetur, lege illa citata nihil aliud contineri, quam quod vis iusta principis matrimonium non vitiat. Iusta autem vis est, quando ex lege procedit, vt dum qui virginem deflorauit, compellitur eam sibi matrimonio copulare, nisi dotare voluerit: nam postquam ille sua sponte vitium perpetravit, non censetur inuitus id pati, quod inde subsequutum est. Vbi autem nulla adest hominis voluntas, natura matrimonij repugnaret, ob hanc aliquod commune ingrato sibi coniugio eum complicare.

Cap. 1. de adulter. ¶ Quod autem nec pater eodem iure polleat, probat, D. Tho. hoc pacto. Cum in matrimonio sit quaedam quasi seruitus perpetua, nequit pater filium, quippe qui liberae conditionis est, cogere. Quod si contra quis arguat. Pater necessitate compellitur poterat filium vendere, saltem vetusta lege. C. de patribus qui filios distra. l. 2. tamen inter Christianos non sit in usu: sed mera seruitus molestius vinculum est, quam coniugale: ergo eadem ratione potest filium ad matrimonium cogere. Negatur consequentia, tum quia seruitus non exigit amorem, sed satis est, vt seruus timore seruiat, cum tamen coniugale commercium suapte natura mutuam amorem coniugum exposcat: tum etiam quia seruitus suapte conditione non adfert perpetuitatem, vt matrimonium, cum possit se seruus redimere.

An pater id possit. ¶ Quod autem nec pater eodem iure polleat, probat, D. Tho. hoc pacto. Cum in matrimonio sit quaedam quasi seruitus perpetua, nequit pater filium, quippe qui liberae conditionis est, cogere. Quod si contra quis arguat. Pater necessitate compellitur poterat filium vendere, saltem vetusta lege. C. de patribus qui filios distra. l. 2. tamen inter Christianos non sit in usu: sed mera seruitus molestius vinculum est, quam coniugale: ergo eadem ratione potest filium ad matrimonium cogere. Negatur consequentia, tum quia seruitus non exigit amorem, sed satis est, vt seruus timore seruiat, cum tamen coniugale commercium suapte natura mutuam amorem coniugum exposcat: tum etiam quia seruitus suapte conditione non adfert perpetuitatem, vt matrimonium, cum possit se seruus redimere.

2. Conclusio. ¶ Colligitur ergo secunda conclusio, quod pater non potest filios ad matrimonium simpliciter compellere, vt civilis etiam lex. Non cogitur, ff. de ritu nuptiarum admonet. Et ratio praefertim theologica. Nam si post matrimonium ratum potest vnus coniugum altero inuito re-

ligionem profiteri: fortiori ratione filius inuitis parentibus ad matrimonium eum compellentibus id potest, atque ad eum compellere nequeunt.

¶ Accedit tandem huic tertia. Pater potest inducere filium precibus & monitis, imo nonnunquam precepto, cui tamen ipse eatenus parere tenetur, quatenus causa illius precepti se habet erga ipsum, vt si causa ipsum cogat, de necessitate tenetur sub poena peccati obedire. Et sic intelligitur. l. Si pater cogente. eod. tit. Vt si pater eum desponderat, & sponsalia iurauerat, matrimoniumque sit filio utile & commodum, neque vlla sit causa repudiandi. Si autem causa precepti procedat ex honestate: tenetur filius tunc etiam ex honestate obedire, & non ex necessitate. Atque hoc pacto intelligitur verbum Honorij, cap. citato, Tu a nos scilicet, quod filius omnino debet quod pater promisit adimplere.

¶ Quod si quis arguat. Videtur secunda conclusio tertiae repugnare, quippe quae concedit teneri filium nonnunquam parere parenti sub poena peccati mortalis: hoc enim est cogi. Respondetur nullam esse repugnantiam. Secunda enim conclusio solum affirmat, quod sine consensu filij per consensum patris non firmatur matrimonium, licet possit illum desponsare. Praeterea quod neque ipsum potest, aut metu mortis aut alio cadente in constantem virum ad consensum perstringere. Cui non repugnat, vt possit iubere.

¶ Per haec ergo ad secundum argumentum respondetur. Iacob enim iussa parentis capesse re tenebatur, nempe, uxorem ex Chanaanitis non suscipere, tum propter eorum malignitatem & idololatriam, tum etiam quia terra illa Chanaan patribus promissa, bello erat petenda, & suis habitatoribus priuanda: quare praecipuum Isaac non aliud quam acquisitum fuit.

¶ Et eadem est solutio Paulini verbi, tenetur siquidem filius obedire patri in licitis omnibus & honestis tanquam liber homo. Quare non cogitur omnimode in ijs obtemperare, in quibus est tam liber, quam ipse pater: puta, in matrimonio contrahendo, per quod filius futurus est pater. Vnde licet pater possit sponsalia filij iurare, tamen iuramentum non habet arctiorem vim, quam quod quantum in se erit operam dabit matrimonio filij conciliando: quod quidem, ius non aufert eidem filio reclamandi: & ideo conditio illa, nisi filius renuerit, semper iuramento includitur.

¶ Quartum argumentum, quia non solum ecclesiasticas leges, verum & civiles tangit, ne-

3. Conclusio.

Obiectio.

Dilatio.

Solu. 2. ar.

Solu. 3. ar.

4. Argumentum.

Cap. C. in inhibitione.

gotium doctoribus facessit. Et prima omnium cap. vlt. de clandestini despons. vbi statuitur, vt filij ex clandestino matrimonio nati non habeantur vt legitimi, nisi ad rem attinet praesentem: quoniam vt dicitur precedenti monstratum est, non censentur legitimi propter sola clandestinam desponsationem, sed propter eius contractionem in gradu prohibito, quae causa est, vt filij sunt spurij. In praesentiarum vero non agitur nisi de poena eorum, qui contra voluntatem parentum contrahunt, licet verum perficiant matrimonium. In eos enim, qui sic se matrimonio iungunt, civiles leges poenas decernunt, saltem peculiare regni Hispaniae, nescio an & aliarum nationum: nam & de Neapoli idem fertur: nempe, quod si filia contra parentum voluntatem clam nupserit, licet ipso facto non sit hereditate abdicata, sit tamen in potestate parentis eam abdicare. Ius autem commune, quod viderim, nullum extat de hac re expressum: nam in authent. vt cum de appel. cog. §. Causas autem colla. 8. inter iustas ingratitudinis causas, ob quas pater potest filias ab hereditate excludere, non habetur, nisi quod si filia quam pater vult nuptui tradere, non consenserit, sed luxuriosam vitam degere elegerit. Subditur tamen, quod si a vigesimo quinto anno parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan contigerit in suum corpus peccare, aut sine consensu parentum marito se (libero tamen) coniungere; hoc ad ingratitudinem filiae non imputetur. Ex ista tamen particula aliqui ex canonistis elicere contendunt a contrario sensu, quod si ante vigesimum quintum annum inconsultis, vel dissentientibus parentibus nupserit, ex hereditari possit. Sed re vera collectio egerima est, imo glossa illic, & de inofficio testamen. Auth. Sed si post. in. C. vbi eadem authentica transcribitur, non infert nisi quod si ante viginti quinque annos, vel in suum corpus peccauerit, vel seruo nupserit, ingratitudinis rea sit, secus si nupserit libero.

In commune.

Collectio.

Nota.

L. 49. Taurini.

Pragmatica.

1537.

An huiusmodi leges sint iustae.

¶ Duo ergo hic pro nostra tenuitate respondemus: Primum enim quod iura canonica principibus huiusmodi leges interdican, non videtur. Imo cum matrimonium vt sepe diximus, sit sacramentum, vt sit etiam civilis contractus, nil vetat quominus vt priori ratione ad forum ecclesiasticum spectat, posterum, civili etiam aliquatenus subdatur. Non quod principes ea possint, quae sunt de matrimonij substantia de mutare, sed tamen quod valeant contrahentes mutare, vbi in bonum publicum contrahendo deliquerint, non possunt delictis, quorum iudicium ad ecclesiasticum tribunal pertinet, supplicia etiam quatenus pacem reipub. perturbant, discernere, vt aduersus usurarios & periueros, & aduersus eos, qui viuentibus uxoribus incestas nuptias contrahunt: & in illos fideles, qui se cum infidelibus aut Iudaeis matrimonio coniungunt. Delictum autem profecto est inconsultis parentibus id sine vigente causa attentare: adeo & ratio naturalis, & iura tam canonica, vt can. Aliter. 30. q. 7. & alij, tum etiam civilia plurimum erga liberos de hac re parentibus conferunt. Cap. autem Tuam de ord. cognitio. quo aiunt hanc facultatem principibus adimi, profecto inepte ad hoc allegatur: quippe cum illic Honorius solum decernat, causam matrimonij, leti atque adeo legitimationes liberorum ad examen ecclesiae pertinere, sane cui incumbit iudicare an matrimonium fuerit validum. Ex quo profecto nulla consequentione colligitur, vt principibus inhibeat de successione hereditatis leges ferre. Quin vero capit. aliud, scilicet, Causam quae in. 2. qui filij sunt legitimi, quod simul pro se afferunt, contra eos militat: quippe vbi Alexand. fatetur ad regem pertinere non ad ecclesiam de possessionibus iudicare, vbi agitur de illegitimo matrimonio, licet causa matrimonij fuerit ne firmum aut infirmum pertineat ad ecclesiam. Quod si arguas. Ius canonicum liberam potestatem tribuit filijs matrimonia contrahendi. Conceditur, quidem imo & iure naturali & diuino eadem fundatur libertas. Sed si inde inferas, eadem iura inhiere principibus ne vllas poenas contrahentibus de ernant, negatur consequentia. Nam etsi ob eandem libertatem matrimonia inconsultis parentibus sint valida, non tamen semper contrahentes excipiuntur a delicto, quod princeps punire potest. Si enim duo illustrissimi magnates vellent suos liberos matrimonio coniungere, qua ratione duorum amplissimae primogeniturae in vnam domum coalescentes periculum regi & reipublicae crearent, profecto posset tunc rex & de

Sententia auctoris.

Nota.

Diluentur fundamenta.

Aliud Cap.

Obiectio.

Dilutio.

Exemplum.

heret

beret tale matrimonium sub grauisimis poenis inhibere. Pari ergo fere ratione interdici valet, ne magnatum filia in consultiis parentibus nubant. ¶ Addiderim tamen secundo hoc temperamentum, quod huiusmodi leges non debent semper toto rigore executioni mandari. Vnde consultiissime non eandem poenam infligunt liberis masculis absq; voluntate parentum contrahentibus, quam foemellis, quae cum non tanto ingenio & prudentia vigeant, debent (in concinnandis potissimum nuptijs) parentibus obstrictius esse subiectae, ne leuiter de se disponat. Sed nihilominus debet causa quoq; nubendi aestimari, vt si forte filia erat iniuria parentum oppressa: quam ne dotaret, vel alia de causa, nuptui tradere recusabat, tunc certe non esset rigore legis in illam animaduertendum si clam nupsit suo aequali quemadmodum si absque vlla causa id fecisset: Quare neque in personis inferioris fortis debet ille rigor obseruari, vt in illustribus: quia nec tantum detrimeti populares per haec matrimonia suis domibus afferunt. In summa quod Christianissimus quisque rex de hac re decreuerit iustum est.

Nota.
Pana. l. 49
no habet lo
cum in ma
sculis.
Ratio.
Causa nu
bendi aestima
da.

Nota.

QVÆSTIO SECVNDA, De consensu conditionato.

ARTICVLVS I.

Virum consensus conditionatus sit ad matrimonium per se sufficiens.

Propè ad coactum consensum accedit conditionatus: & ideo similiter queritur, vtrum aliquando per se sufficiat. Et arguitur a parte negativa. Matrimonium exigit verba simpliciter consensum exprimentia: quod autem sub conditione enunciatur, non simpliciter asseritur: ergo nunquam eiusmodi consensus sufficit.

Partis negative argumētū primū.

2. Argum.

3. Argum.

¶ Secundo, quia verba, quibus matrimonium conciliatur: debent esse certa & firma: adiecta vero conditio incertitudinem quandam praefert.

¶ In contrarium tamen est, quod cum alij contractus sub conditione celebrati impleta conditione sint puri & firmi: nil obstat quominus

simili consensu contrahatur matrimonium. ¶ **C**onditio in praesentiarum non usurpatur pro rei qualitate quemadmodum dicimus aliquem esse seruilem liberae conditionis, sed pro illa, quae contractui apponi consuevit. Vnde conditio in hoc significato est dispositionis: scilicet, actus vel contractus ex euentu incerto suspensio: vt si dicam, Ducam te in uxorem si tantum mihi aeris pondus in dotem numeraueris. Et solent iuris periti quatuor contractuum moderamina distinguere, quae sunt, Demonstratio, modus, causa, & conditio. Quorum singula suas habent notulas. Demonstratio enim fit per relatiuum, aut per nomen exprimens qualitatem, vt Ducam Mariam, quae libera est, aut ducam istam virginem. Sed modus exprimitur per coniunctionem, vt, Ducam ducis filiam, vt honoris mihi accessio inde fiat. Et ad modum reducitur determinatio temporis, vt contraham tecum Dominica in albis, quando per ecclesiam licet nuptias celebrare. Causa aut exprimitur per, quia, vt ducam Cras filiam: quia praediuus est. Conditio vero exprimitur per, si, nisi, aut, cum, & similia, vt Contraham tecum si dederis, vel cum dederis centum, vel, nisi pater renuerit. ¶ His praemis ad quaestionem tribus conclusionibus respondetur. Prima est. Tria reliqua moderamina, siue vera sint siue falsa, siue turpia siue honesta, aut cuiuscunq; qualitatis, nihil ad matrimonium confirmandum, vel infirmandum referunt, magis quam si non apponerentur, nisi formam conditionis induant. Exemplum. Si quis dicat, Accipio te, quae, vel, quia venenum sterilitatis potasti, matrimonium contrahit, siue potauerit illa siue secus, licet eiusmodi potatio fini matrimonij obstat: quia non apponitur, vt conditio. Imò quauis dicat, quia scio te sterilitatem procuraturam vel pretio amicos receptoram. Et ratio est, quia illa non ceu conditionem apponit, sed quia uxorem sterilem, solum vt illecebris carnis occurrat, querit, vel quae illum quomodocunq; sustentet, etiam turpilucro. Si autem diceret de futuro, Contraham tecum, quae datura mihi es tantum dotis, illa iam vim habet conditionis, & ideo contractum suspendit quousq; per impletionem purificetur. Et pariter si diceret, Accipio te, quae venenum sterilitatis potabis, non esset securum matrimonium: quoniam videtur habere formam conditionis contra eius finem id est, si potaueris. Quoniam si diceret quia dabis mihi tantam dotem, conditionem videretur apponere. Quauis causales istae de futuro ambiguae sint, possunt enim referre vel conditionem vel dantur credulitatem proferentis. Et isto secundo modo

Conditio quid.

Quatuor contractuum moderamina.

Demonstratio. Modus.

Causa.

Conditio.

1. Conclusio.

Exemplum.

Modo, nullatenus contractum vitiant matrimonij. Et idem de demonstrationibus sentiendum. Eademque ratione si diceret, Contraham tecum, vt impediamenta generationis procures, aut opus sit oratio. Nam est coniunctio, vt modo supra significatio designet, creberrime tamen vim habet conditionis. Similiter si quis dicat, Contraham tecum, quae libera es, vel quae libera es, illa non est mera demonstratio, sed vim gerit erroris cauendi. Et ideo si erat illa mancipium, & illud ille praesentauerat, matrimonium tenet, si aut crediderat esse liberam, nullum est, non propter defectum demonstrationis, sed propter errorem circa personam, qui matrimonium vitiat. Quare illa demonstrationis adiectio suffragabitur proferenti, vt credatur exiisse eam liberam, & onus probationis transferetur in foeminam, quae probare tunc tenetur, eum scivisse se esse ancillam.

¶ **C**onclusio haec facili ratione probatur: quoniam illa, quae matrimonium variant vel vitiant, debent ad substantiam seu vim contractus spectare: demonstratio autem & modus & causa ad vim contractus non spectant, sed ad causas, quae contrahentes mouebant, vel ad opiniones rerum, quas conceperant. Quo circa quauis demonstratio, aut causa sit falsa, nihil refert, vt quispiam dicat, Contraham tecum, quam pater mihi desponsauit, aut, quia parentibus nostris per placet, tunc quauis falsum illud sit, nihilominus matrimonium tenet. Falsa enim demonstratio minime legatum aut contractum vitiat. I. F. ff. de condi. & demonst. ¶ Ante secundam vero conclusionem praenotasse oportet plurima esse conditionum genera. Quaedam enim sunt conditiones generales, quae licet non apponantur, intelliguntur. Vt Contraham tecum, si Deus voluerit, aut si nos viuos seruauerit. Aliae sunt particulares, sed tamen contractui matrimonij necessariae, vt si vir diceret hermaphrodito, Contraham tecum si sexum elegeris foemininum, aut si mihi non fueris consanguineus, aut si diceret Sarracena, Contraham tecum si fidem Christi profiteri decreueris. Et huiusmodi omnes conditiones nil refert seu apponantur seu faciantur, nam ex natura rei censentur appositae. Ex alijs vero particularibus quaedam sunt aut necessariae in se, aut simpliciter impossibiles, vt si sol oriatur cras, aut si caelum digito tetigeris. Aliae vero sunt contingentes. Atque istae sunt rursus bipertitae: quaedam enim sunt contra substantiam matrimonij aut eius finem aut fidem, vt Contraham tecum quousq; aliam inuenero melioribus moribus praeditam, quod est contra matrimonij perpetuitatem.

*ab actiōe
ab actiōe
ab actiōe
ab actiōe*

Ratio conclusionis.

Conditio nū generat.

Conditio nes generat les.

Conditio particularis duplex.

Conditio contingens duplex.

Vel. Contraham tecum si sterilitatis causas procuraueris, quod est contra eius finem. Aut si aliquem ad miseris, qui tecum adulteretur, quod est contra eius fidem. Aliae vero sunt, quae matrimonio minime aduersantur, & istarum quaedam sunt honestae, vt Contraham tecum si pater consenserit, aut si dotem mihi dederis, vel si fueris virgo, Aliae autem turpes, vt Contraham tecum si mihi fueris in furto vel homicidio perpetrando adiutrix. Atqui omnes istae apponi possunt aut verbo de praesenti: contraham, ducam, nubo: aut de futuro, contraham, &c. ¶ Rursus in aduertendum, quod matrimonium ipsum conditionem non admittit, sed eius consensus. Quod est dicere, quod consensus potest, quidem ex conditione pendere, sed quandiu ille pendet, matrimonium nullum est, quippe cum absolutus purusq; debeat esse contractus, atq; adeo quousq; conditio purificetur, & consensus fiat de praesenti purus, aut maritalis accedat copula: vigorem coniugij non habet. ¶ In calce demum animaduertendum, quod nulla istarum conditionum, quicquam adfert momenti ad matrimonium confirmandum, vel infirmandum, nisi ambo contrahentes in illa conditione consentiant, ita vt quam vnus obtulit, alter accipiat. ¶ Sit ergo secunda conclusio: Consensus de praesenti sub conditione de praesenti, si illa tunc vel impleta est vel adimpletur, per se absq; alio consensu sufficit ad matrimonium, quod ideo eodem momento perficitur: vt si Petrus dicat Mariae, secum consentienti, Contraham tecum si patri meo placuerit: id est, si iam modo placet, Conclusio est nemini tlibia, quippe cuius ratio est liquida. Nil enim hinc, quod substantiam sacramenti attingat, deest, si modo personae sint legitima, cum interueniat assensus mutuus de praesenti nullatenus ex futuro dependens, qui ideo eodem momento, quo exprimit, vim suam obtinet: nam & in alijs civilibus contractibus ita res habet. I. Institutio talis. ff. de condi. inst. & l. cum ad praesens. ff. si cerpet. vbi habetur, quod conditio est de praesenti aut de praeterito non suspendit contractum. Vnde l. Itaq; ff. eod. concluditur, quod tunc potestate conditionis obtinet cum in futurum confertur. Si vero conditio non esset adimpleta, aut esset matrimonio contraria, consensus irritaret. Et intelligitur sic conclusio, quod etiam si contrahentes assensum parentum ignorarent, imò quauis credant eis displicere, si postmodum constiterit parentibus tunc fuisse gratum, non opus est alio consensu, sed matrimonium habendum est pro rato. Quin etiam satis est in virtute eis placuisse: nepe, si licet tunc essent dormientes, cogitauerat tamen de illo matrimonio, & placuerat eis.

Conditio quae matrimonio non adicit.

Nota.

2. Conclusio.

Ratio conclusionis.

Conclusio nis declaratio.

Qui.

Quinimo fortasse licet de hoc nunquam cogital-
set, si postea interrogati matrimonium appro-
baret, approbatio illa esset interpretis virtualis
consensus praeteriti, vel saltem non displicuisse.
Cum enim dicitur, si patri placuerit, sensus vi-
detur si non fuerit dissentitus, & sciens gratum
habuerit. Attamen si tunc parentibus displic-
bat, quamvis postmodum scientibus placeat, ma-
trimonium nullum est absq; nouo consensu
conditio ad aliud momentum referenda, quo
consensus de praesenti exprimitur.

Conditio si
patri pla-
cuerit.

Corollarium

S. Thom.
Glossa cap.
Per tuas.

Reproba-
tur glossa.

Hinc colligitur q; quamvis conditio verbis de
praesenti adiecta sit de futuro, tamen est ne-
cessaria in se, vt si sol oriatur, cras, perinde sit so-
lidum matrimonium, ac si conditio esset de praes-
enti. Assertio est S. Thomae dist. praesenti, art.
3. quaestiuicula. 3. & tamen glossa super cap. Pur-
tuas, de condit. apposit. contrarium sentiat dicens,
vt etiam huiusmodi necessaria conditio suspen-
dit contrahendum. & ideo si iste anteq; sol oriatur
cras aliud matrimonium contraxerit de praesenti
illud, inquit, est validum. Sed re vera glossa
haec nulli est rationi consentanea. Nam cum illa
conditio sit iam in suis causis naturalibus neces-
saria, impleta cessat. Ad quod facit expressio-
nem. Si pupillus. §. Qui sub conditione. ff. de noua-
tionibus. Qui sub conditione stipulatur, quae om-
nino exitura est, pure videt stipulari. Et in fl.
de inutilib. stipula. §. si impossibile. Et l. impos-
sibilis. ff. de verb. obliga. Si quis sub illa condi-
tione aliquid spondet, si caelum digito non atti-
gero, pure facta obligatio intelligitur, quia con-
ditio est necessaria. Secus si conditio poneretur
vt modus, scilicet, contraho tecum in diem vel
pro die crastina sub solis ortum: tunc enim con-
ditio trahit consensum ad futurum, & facit tan-
tum sponsalia. Si vero talis per se necessaria con-
ditio addatur verbis de futuro, vt contraham
tecum, si sol oriatur cras, aut si caelum circunfe-
ratur, eadem ratione valebit pro sponsalibus,
ac si nulla esset adiecta conditio. Sed tamen non
restringit ad contrahendum cras: quia non appo-
nitur tanq; determinatio temporis. Si aut diceret,
Contraham tecum si pater meus moriatur, qua-
uis conditio sit necessaria, videtur tamen adie-
cta, vt modus tanq; temporis determinatio: &
ideo non teneris contrahere vsq; ad patris obi-
tum. Sed si dicas de praesenti, Contraho tecum
si pater meus sit moriturus, continuo tenet ma-
trimonium: quia conditio est necessaria, & non
ponitur vt designatio temporis. In his ergo &
similibus discernendis prudentia opus est.

Dubium.

Dum autem verbis de praesenti adhibetur ho-
nesta conditio de futuro, dissidium est inter iu-
ris peritos & theologos, vtrum conditione ad

impleta, opus sit nouo consensu ad confirma-
dum matrimonium, an vero sufficiat ille p. ce-
dens. Panor. siquidem cap. De illis. de conditio.
apposit. & Inno. 4. ac penes omnes tenent non
opus esse consensu nouo, sed solo impleta con-
ditione accessu. In conditio substantia ma-
trimonii sit contraria. Vt si quis alicui dicat,
Contraho tecum si pater consenserit, aut si mi-
hi tale in dotem dederis, aiunt, impleta condi-
tione sine nouo consensu matrimonium esse
solidum, quia consensus est purificatus: ita vt
si ad alia vota ille transierit, nulla sint profus.
Ad stipulatur eis Paluda. dist. praesenti. q. 2. art.
5. Est hic tamen per distinctionem cauendum,
q; huiusmodi conditio de futuro adhibita ver-
bis de praesenti potest dupliciter apponi. Vno
modo super illegitimam prohibitionemq; mate-
riam, vt si ego habui intra quartum gradum contra-
hant sub conditione, si papa dispensauerit. Et
tunc alia est diuersa ratio. Quare non omnes pre-
dicti canonum doctores de ista loquunt, vt pau-
lo post videbim. Sed dum super legitimam ma-
teriam cadit, vt in exemplo posito, si dotem dede-
ris, aut si pater consenserit. De quo ergo nobis
primu agendum. Potissimum igitur argumen-
tum canonista a similitudine aliorum contra-
ctuum civilium ducunt. Dum enim quis aedes
suas alteri sub hac conditione vendit, si alias ipse
emerit, vel si rex consenserit, impleta conditio-
ne, non opus est alio contractu nec consensu, vt
venditio teneat: idem ergo de matrimonio sen-
tiendum. Sed nihilominus subiungitur tertia
conclusio. Condicio de futuro adiecta verbis de
praesenti facit consensum in virtute esse de fu-
turo ceu sponsaliorum: & ideo adueniente co-
nditione non fit matrimonium nisi nouus con-
sensus de praesenti accedat. Conclusio est S. Tho-
mae dist. praesenti. art. 3. quaestiuicula. 3. & om-
niu theologorum. Et re vera perspecta ratione
nullatenus esse potest dubia. Ratio quippe est,
q; conditio de futuro, facit consensum ex pres-
enti, per verba de praesenti esse pendentem de
futuro, & ideo ante completam conditionem
non est sufficiens: consensum autem pendere
in futurum, in virtute esse de futuro, & ideo
optime ait S. Tho. q; conditio de futuro, licet
adhibeatur verbis de praesenti, perinde habet
ac si adhibeatur verbis de futuro: cum ergo ma-
trimonium nullatenus nisi per consensum de
praesenti, vel copula superueniente carnali con-
trahatur, fit vt per tale consensum, nec quando
exprimitur conditio, nec quando impletur fiat
matrimonium, atq; adeo opus sit alio nouo de
praesenti. Et confirmatur ratio maxime quate-
nus matrimonium sacramentum est aliorum sa-
cra-

Conditio de
futuro du-
pliciter co-
tingere po-
test.

Iurisconsul-
torum argu-
mentum.

3. Conclus.

S. Thom.

Ratio con-
clusionis.

cras-

cramentorum exemplo nullum enim sub con-
ditione quidpiam valet, vt si quis diceret, Ego te
baptizo, aut confirmo, aut absoluo si ieiunaueris,
aut psalmos recitaueris: aut si praelatus ra-
tum habuerit: neque vero valere incipit dum
conditio impletur: nam in sacramentis locum
non habet rati habitio.

Obiectio.
Ratio. 2.

Solutio.

Solutio ad
argu. iuri-
scultorum.

Argu. Pa-
ludani.

Adria. re-
prehendit
Paludanum.
Solut. arg.

Ratio. 2.

Quod si contra arguas. Si quis dicat foeminae.
Contraho tecum si tu consenseris, ille consensus pe-
det de futuro consensu alterius: & tamen ipsa co-
sentiente non est necessarius in viro alius nouus.
Respondetur, q; consensus ille in virtute conti-
nuatur, donec fiat mutuus adueniente alterius
consensu. Et ideo non est simile illi, qui pendet
de futura condicione, aut de consensu alius tertij:
puta, parentis &c. Imbecille ergo & nullius vi-
goris est argumentum, quod ex alijs civilibus
contractibus ad matrimonium a canonistis ac-
cessitur: nam in alijs iure praesumitur consen-
sum semper in virtute durare, quousq; condi-
tio superueniat. Et ideo licet ille fuerit de futu-
ro, impleta conditio confirmat contractum. Se-
cus vero in matrimonio, vbi necessarius est co-
sensus de praesenti.

Sed ecce aliud argumentum Paludani, Vbi
D. Tho. ait, conditionem de futuro adiectam ver-
bis de futuro, aut intelligit nunc quando
profertur consensus, aut tunc quando imple-
tur conditio: non nunc, quia non sunt sponsalia:
nam conditio in futurum pendens vt impedit
nunc matrimonium, ita & sponsalia: nec tunc
quando conditio impletur, nam tunc fit quidem
matrimonium, vt in reliquis contractibus con-
tingit. Merito tamen Adrianus. q. 2. de Matrimo-
nio reprehendit Paludanum, qui tam infirma ra-
tione suam Magistru deseruit. Respondetur em
ei eiusmodi contractum vim habere sponsaliorum
ab illo puncto, quo fuit consensus prolatus. Si-
militer enim ipse debet respondere in verbis de
futuro. Si enim quis dicat: Accipiam te si dede-
ris mihi tale dotem, quis neget orti sponsalia?
ergo conditio illa licet impediatur tunc esse ma-
trimonium, non impedit esse sponsalia. Pari mo-
do quando dico, Accipio, si conditio sit de futu-
ro. Et simili ratione impletio conditionis non suf-
ficit ad matrimonium sine consensu nouo de
praesenti. Et confirmatur vrgentissime eadem
sententia. Ille contractus, Accipio te si hoc dede-
ris, vim illico habet obligandi sub conditione, &
non in ratione matrimonij, vt contra opinio-
fateatur: nam si ante completam conditionem, ille
voluerit a contractu resilire, & aliam ducere, ille
secundus contractus erit verum matrimonium:
ergo obligat in virtute dumtaxat sponsaliorum:

atq; adeo adueniente conditione non erit am-
plius q; ceu sponsaliorum obligatorius. Et corrob-
ratur ratio. Si eo ipso, q; conditio adimpletur,
esset matrimonium, non opus esset ecclesiae co-
actione, vt qui sic pepigerunt, contraherent: co-
pellit autem eos vt contrahant: ergo non erat
nisi sponsalia sub conditione obligantia. Sed
arguitur ad id praeterea ex. c. de illis. de condit.
apposit. vbi ait Alexander, q; qui mulieri sic iu-
rauit, Ego te in vxore accipiam si tantum mihi
donaueris, non est postmodum reus periurij si
nolentem soluere accipere renuerit, nisi vel con-
sensus de praesenti vel copula interuenierit: er-
go nisi vbi consensus de praesenti absolutus in-
teruenierit, matrimonium non est validum. Et est
explicatio Urbaniterij in cap. Super eo. Qua-
re mirandum est quomodo Canonista hoc
caput Urbani sibi arbitrentur suffragari, cum
significantius eis refragetur & patrocinetur
nobis, vt bene ait loco citato Adrianus. Cum
enim illic Urbanus decreuisset, eum, qui in quan-
dam mulierem consenserat, si pater suum praes-
taret assensum, antequam voluntas patris ac-
cederet non esse cogendum, obicit verba Ale-
xandri, nisi consensus de praesenti intercedat,
& ait illud non esse suae definitioni aduersum:
quia iste, inquit, consensus (scilicet, contraho te-
cum, si pater meus consenserit) non est de praes-
enti habendus, licet euidenti per verba de
praesenti exprimat, quia in alieno arbitrio
non habito, sed habendo consistit. Tam clare
Papa quam nos loquitur. Et ca. per tuas. liqui-
do id etiam docet Innocen. 3. in illis, qui in ma-
trimonium consenserant si pater vel patruus
in ipsum quoque consentirent: pronuntiati
enim fuissent tanquam non coniuges, nisi quia
antequam pater consentiret copulam con-
summarunt, per quam visi sunt a conditione
recessisse. Concluditur ergo, conditionem de
futuro verbis etiam de praesenti adiectam non
facere dum adimpletur, matrimonium, sed co-
firmare sponsalia. Quare si alter illorum ad a-
liud matrimonium transierit, illud erit validum.
Certè nescio cur huiusmodi opiniones circun-
ferantur tanquam Canonistarum aut Theo-
logorum. Deberent enim pensata ratione per-
pendi, & non simplici assertione doctorum
sustentari. Nouam autem dubitandi ratio-
nem nobis offert, quando conditio, de futuro
super illegitimam materiam fertur. Vt si quis
cognato suo intra gradum prohibitum dicat,
Contraho tecum si papa dispensauerit. Liqui-
dum enim est ante dispensationem nullum
esse matrimonium: sed tamen dispensatione
concessa, non desunt qui autumant absque
nouo

Aliud arg.

Intellectus
c. Super eo.

Conditio, se-
papa disp-
sauerit.

Syluester. nouo consensu esse matrimonium, vt Calderi. & alij, quos Syluester, verbo. Matrimonium. 3. §. 9. inducit. Isti eodem argumento vtuntur, quo superiores. Sed multo habet minus energie in ista materia, quam in alia. Vnde idem Panor. & Innoc. in cap. Super eo. licet in cap. De illis, vbi legitima est materia, censeant matrimonium abq; nouo consensu tenere, tamen vbi est illegitima, id negant. Et re vera non est cur hæc pars negatiua sub opinione tenenda sit, cum sit prorsus certa. Nam præter ratione nuperrime factam, quæ sufficiens est, existit alia hic noua eademque vrgentior. Ad cuius intellectum notandum est documentum D. Thomæ. Thomæ in. 4. dist. 40. art. 4. quod leges Pontificum non referuntur ad præterita, vt sententia, sed ad futura. Si enim dum lex vigeat protura respicit, non uitem præterita.

Documentum. Thomæ in. 4. dist. 40. art. 4. quod leges Pontificum non referuntur ad præterita, vt sententia, sed ad futura. Si enim dum lex vigeat protura respicit, non uitem præterita.

Nota de dispensatione A fortiori ergo sic intelligenda sunt dispensationes. Cum ergo Papa super matrimonio dispensat in gradu prohibito, solum intelligit facultatem illis facere contrahendi, non autem ratum habere quod factum est: ergo si contrahere volunt, nouo opus habent consensu. Consequetia quidem liquida est, sed minor etiamnum confirmatur. Nam quod in se nullum fuit, fieri nequit vt validum fuerit: imò neque ex illo vlla potest oriri obligatio. l. Cum lex. ff. de fideiussoribus, vt loco citato bene adnotauit Panor. consensus autem ille inter illegitimas personas nullus fuit: quia erat iure prohibitus: ergo non potest pro rato haberi, vt ad matrimonium sufficiat. Et arguitur explicatius: Materia legitima quemadmodum & in ædificijs, ita & in contractibus præsupponitur formæ: ergo consensus super materiam illegitimam nullus est, sed postquam fuerit per Papam legitima, opus est nouo consensu. Et tandem arguitur. Si sine nouo consensu virtute prioris fieret matrimonium, sequeretur quod illi, si Papa illis inuitis dispensare vellet (quod certe bona occasione potest) nequirent a priori pacto resilire, atque adeo posset Papa inter inui-

tos matrimonium constituere, quod nulla potest opinione affirmari. Certè res est constantissima necessarium esse nouum consensum post dispensationem.

Appendix Ex quo fit, quod quauis ante dispensatione cognati sponsi per verba de præteriti & per copulam carnalem affectu maritali matrimonium consummauerint, & proles susceperint, nullum est matrimonium, sed omnes sunt fornicationes, quousq; post dispensationem denuo de præteriti consenserint.

Adrianus. Quod autem maiorem offert ambiguitatem est, vtrum saltem eiusmodi contractus inter cognatos sub conditione, si Papa dispensauerit, vim habet sponsaliorum, ita vt superueniente dispensatione teneantur contrahere. Est enim casus frequentissimo vsu occurrens. Hoc dubium late disputat Adrianus in materia de matrimonio quæst. 10. Et pluribus a parte negatiua præmissis sustinet affirmatiuam. Contrarium verò scilicet, nullam inde nasci sponsaliorum obligationem communis opinio doctorum asserit, in cap. citato Super eo, vt Adrianus ipse fatetur. Quæ quidem opinio plurimum civilibus legibus fulcitur vt. l. Inter stipulantes. §. sacram. ff. de verb. obliga. vbi stipulatio, quæ fit de re sacra vel publica, vana reputatur, etiã si profana fieri possit & priuata: quia dum fiebat stipulatio, res vbi sacris dedicata. Et idem habetur. l. continuus. §. cum quis. Et. l. si stipuler. ff. eo. tit. habetur, quod si quis stipulatur, vt id fiat, quod natura fieri non concedit, obligatio non consistit. Et subditur ad propositum, qd si quis stipuletur de eo, quod leges fieri prohibent, cessat obligatio, veluti si quis nuptiarum sororem sibi aliquis stipuletur. Et additur, quauis etiam si non sit perpetua causa impedimenti, vt accidit in forore adoptiua, quæ licet fieri posset non adoptiua: tamen si quis stipuletur cum illa dum est adoptiua, stipulatio est nulla. Proximè certè ad rem nostram attinet hæc lex. & in. l. Idem Iulianus. §. si. ff. de legat. 1. scribitur, quod illa conditio, quæ pendet ex voluntate principis, censetur impossibilis. & Innoc. in cap. Pastoralis. de cau. poss. & proprie. notat, qd quæ sine dispensatione fieri non possunt, impossibilia a iure reputantur. Quod fit, vt conditio illa, si Papa dispensauerit, impossibilis censetur, quæ habetur pro non adiecta. Vnde cum sine illa contractus sponsaliorum nullus esset, fit vt nec valeat cum illa. Adrianus verò censet conditionem illam esse possibilem: nam Papa non solum dispensare potest super matrimonium, verum aliquando debet, vt si promissit, vel in bonum publicum aliquid retulerit. Et

Appendix

Adrianus.

Non sunt sponsalia. Confirmatio communis opinio.

Conditio si Papa dispesauerit, impossibilis.

rit. Et ad iura allegata ait, illas stipulationes rerum sacrarum, prohibitarum & publicarum quassare quando in ipso contractu stipulationis non exprimitur conditio voluntatis principis, qui potest super his dispensare. Quando verò totum ad eius voluntatem refertur, tenet obligatio.

Sententia auctoris. Re vera fateor rem esse ancipitem, & vtrunque ambigam, facilius tamen in sententiam opinionis communis descenderim, quod nulla scilicet, inde sponsaliorum obligatio oriatur. Et ratio vna est illa, quam Panorimit. inducit, ex. l. Cum lex. ff. de fideiussor. scilicet, quod ex facto iure improbo nulla nascatur obligatio. Aegra enim esset solutio dicentis, quod lege solum improbat matrimonium inter cognatos, non tamen sponsaliorum contractus sub illa dispensationis conditione. Quoniam cum cognati lege sint exclusi à matrimonio tanquam indebita materia, & sponsalia sint vinculum & obligatio matrimonij contrahendi, eadem ratione est inhabilis materia sponsaliorum, quousque materia sit legitima, iuxta. l. Oratio. ff. de sponsalib. vbi habetur, quod lex, quæ prohibet matrimonium, subinde prohibet sponsalia. Et confirmatur ratio. Si sponsalia inter cognatos contraherentur sine expressione conditionis dispensationis, nullius vigoris esset contractus, vt Adrianus ipse fatetur: ergo quauis apponatur ipsa conditio, nihil valet. Probatur consequentia: quoniam licet in priori contractu non explicetur conditio, implicitè tamen iure ipso intelligitur: eiusdem autem vigoris est implicita iuris conditio & explicita per contrahentem: ergo si posterior valeret, prior valeret: prior autem non valet: ergo nec posterior. Præterea, certè conditio dispensationis in moralibus impossibilis reputatur: nam regula est, vt nunquam dispensatio fiat, & rarissima exceptio, vt non nisi vrgentissima de causa fiat: quare cum natura contractus, non debeat ex accidentibus, sed ex ipsis, quæ per se insunt, iudicari, non debet talis contractus censi fieri sponsalia.

Alia ratio. Ad hæc demum arguitur. Affinitas sponsalibus superueniens illa dissoluit, vt cap. Veniens. de eo qui cogno. consang. vxor. & cap. Super eo. de consang. & affinit. vt si sponsus cum sorore sponsæ rem haberet: facilius autem est reortum impedire, quam existentem rescindere: ergo eadem affinitas & a fortiori consanguinitas præcedens sponsalia irrita facit, quacumq; illa conditione fiant. Quod si cum Adriano responderis, aliquem subsequenter euentum vitare sponsalia præterita, quæ si præcederet,

Sententia auctoris.

Ratio sententia

Obiectio.

Dilutio.

Ratio alia.

Alia ratio.

Postremū argumētū.

Adriani obiectio.

non impediret futura, vt si post sponsalia sponsa fornicetur, aut lepram contraxerit: respondetur, id contingere propterea qd si illi eactus præcessissent, sponsus sua sponte illas maculas non repudiasset: quia non sunt iuris impedimenta, cognitionis verò impedimenta sunt iure posita, & ideo si irritant sponsalia præterita, certè a fortiori impediunt futura. Hanc ergo opinionem licet non necessariam, multo tamen probabilior existimauerim.

Nota tēpēramētum. Quo fit, vt non modò ante dispensationem obtentam (de hoc enim nulla est ambiguitas) verū & post, vterq; possit a pacto illo recedere. Neq; verò id tantū de consensu alterius quia & id certissimū est, sed altero etiã inuito & reclamante. Imò quauis contractus ille iuratus esset, si hæc nostra communis opinio vera est, iuramentum non ligat, neq; dispensatione indiget: quia super illicitam materiam latum est. Hoc tamen addiderim temperamentum, qd licet eiusmodi contractus vim non obtineat sponsaliorū, quandoq; tamen ex quadam honestate oritur inde obligatio: nempe, dum matrimonium illud inter cognatos ob aliquem bonum finem expediens est: & dum expense in expeditione dispensationis amplè factæ sunt. Præsertim si sponsa se permiserit spe illa defflorari. Tametsi non solum talis concubitus peccatum sit graue, verum & oscula & tactus, qui aliàs inter sponsos de præteriti licent: quia omnia ferantur super indebitam materiam.

Obiectio. Solutio. Sed arguis. Ergo sic pacisci inter cognatos semper peccatum erit? Respondetur, quod si paciscantur intendentes facere sponsalia, profecto ita secundum hanc opinionem cõcedendum est: & grauius peccatum erit si iuramentum adhibeant: quia fertur in materiam vetitam. Quauis ex communicatione non incurrat: quoniã poenæ sunt restringendæ, & excommunicatione iure non fertur, nisi in eos, qui in gradu prohibito matrimonium de facto contrahunt, cap. De muliere. de matri. contra. contra interdi. ecclesia. & Clemen. vnica. de consangu. & affinit. vbi nulla fit sponsaliorū mentio. Si verò non cogitent sponsalia facere, sed obligare se ex honestate ne expensæ in cassum fiant, vel alia bona de causa, tunc nullum peccatum erit, etiam id iurare. Et in hoc sensu debet eiusmodi pacta semper iniuri, vt euitentur peccata.

Dubium optimum. Postremum tamen hic dubium sit reliquū, vtrum si huiusmodi cognati post concessam à Pontifice dispensationem affectu coniugali commisceantur corporaliter, illud sit habendū pro matrimonio absque alio consensu, siue dispensationis cõcessionem ignorent, siue sciāt. Videtur

Sententia
authoris.

detur enim matrimonium non conualescere: quoniam carnalis copula illud non perficit nisi sponsalia præcesserint: & contractus ille, ut dictum est, non habebat sponsaliorum vigorem. Nihilominus respondetur, illud esse matrimonium, siue scientes siue ignorantes dispensationem affectu coniugali coeant: quia consummata copula post sponsalia non ob id tantum matrimonium componit quod sponsalia fuerant, sed eo quod sponsalia testimonium sunt, quod affectu maritali coierint. Et ideo quantum in presentiarum ille contractus non fuerit sponsaliorum, nihilominus quia in animo habebat matrimonium, in illudque licet vetitum, consenserant, quando postea sublato impedimento illo se affectu commiscerunt, affectus ipse habetur pro consensu. Igitur cognati, quale inierunt pactum, caueant se se mutuo cognoscere tempore, quo speratur dispensatio: nam si comperit sit post tempus concessionis affectu maritali conuenisse, matrimonium retractare nequeunt. Ad argumenta igitur in capite quectionis proposita respondetur, optime concludere consensum ex conditione de futuro pendente neutiquam ad matrimonium sufficere. Si vero sit de presenti, & conditio de futuro nulla adhibeatur, quæ illum pendente tenet, ille certissimus est, & simpliciter de presenti, ac perinde ad matrimonium sufficiens, ut latè monstratum est.

Nota.

Solutio argumentorum.

ARTICVLVS II.

Utrum conditio impossibilis matrimonium tollat.

DE conditionibus generalibus, de quibus illis particularibus, quæ licet non apponantur, verbis ipsis contractuum subintelliguntur, atque adeo de necessariis, per se satis dictum est. Ex reliquis autem aliæ sunt impossibiles, atque aliæ contingentes. Arguitur ergo de impossibili, quod matrimonium tollat. Consensus per verba exprimitur: qui autem dicit: Contraho vel contraham tecum, si digito caelum attigeris, nullum videtur habere consensum nisi sub illa conditione: ergo est conditionalis, & non de presenti, atque adeo matrimonium nec ligat nec ligare potest, cum conditio impleri nequeat.

¶ Secundo arguitur. Qui verba illa affirmando profert, vel ridiculus est, vel ridens illa & ioco profert: atque adeo non est censendus habere consensum magis quam si dolo ea proferret: ergo

Partis affirmatiue argumentum.

3. Argum.

per illa nullum matrimonium necdit, sicut neque vllum aliud sacramentum susciperet.

¶ Tertiò. Reliqui omnes contractus civiles sub huiusmodi conditione initi quasi iure sunt irriti, Instit. de inutilib. stipula. §. Si impossibilis. & l. Impossibilis. ff. de verb. oblig. sed maior libertas exigitur ad coniugium: ergo nec coniugalis contractus tenet.

¶ In contrarium est Greg. 9. cap. fina. de condit. apposita. dicens: impossibiles conditiones in fauorem matrimonij pro non adiectis haberi.

¶ Questio est profectò intellectu non facilis, ad cuius igitur enucleationem primum omnium illud persæpè suprapositum hic etiam supponendum, quod in foro conscientie apud Deum, ubi non sit verus consensus de presenti, nullum coniugitur matrimonium, siue conditio impossibilis addatur, siue nulla: quæuis ecclesia in suo tribunali possit illud ex præsumptione pronuntiare validum. Hoc supposito, ait Paludano. dist. presenti. q. 2. art. 5. con. 5. hoc Gregorij decretum satis esse mirabile, cum ille, qui talem conditionem apposuerit, deridere potius videatur, quam consentire, & ideo non est consensus præsumendus: nam in foro conscientie si diceret confessario non consensisse, non iudicaretur matrimonium. Atque hoc quidem certissimum est, ut modò supposuimus. Sed hoc in Paludano mirabilius est, quod subdit, id non præsumi matrimonium, sed esse contrahendum propter præceptum ecclesie. Ecclesia namque nullum tale præceptum illic ponit matrimonij contrahendi, quia, ut supra diximus, neminem, qui sua sponte non contrahit, cogere ad contrahendum iure valet.

¶ Ad questionem ergo vnica conclusione respondetur. Matrimonium sub conditione impossibili contractum iudicio ecclesie præsumitur tale ac si nulla esset conditio apposita. Conclusio est prædicti decreti. Dicens enim Pontifex eiusmodi conditionem in fauorem matrimonij pro non adiecta haberi, præsumendum matrimonium iubet, ac si illa non esset apposita conditio. Et pari ratione si conditio illa addatur verbis de futuro. Contraham tecum, erunt sponsalia. Non autem est intelligendum quod conditio impossibilis faciat matrimonium illud, quod sine illa nullum esset, sed quod manet contractus in sua natura. Quare si quis dicat, Contraham tecum cras, si Sol de caelo ceciderit, aut si digito caelum attigeris, tenetur contrahere cras. Vtitur enim nunc verbi gratia exemplis comunibus, quicquid de eorum sit veritate, quæ iam iam examinabitur.

¶ Sed profectò indigere conclusio videtur expositione,

3. Argum.

Partis negatiua.

Decisio ar.

Nota fundamētum.

Paludanus

Authoris dargutio.

Conclusio

Ca. si. de condit. apposi.

Intellectus verus casus de condit. app.

Expositio conclusionis

Quorundam illatio.

Sententia authoris.

Adrianus.

Sententia authoris.

Durandus.

positione, ne sit mirabilis: nam in re vera, ut iacet, dura prima fronte apparet. Si enim quispiam Philosophus mulieri, quæ ceu philosopha se vane iactaret, assereret lunam esse in infimo orbe, & illa contentende non esse nisi in secundo vel tertio, ille subinde diceret. Ego contraho tecum si luna non fuerit in infimo orbe. Profectò nemo posset præsumere, illum voluisse matrimonium cum illa contrahere, quæuis conditio illa sit impossibilis: imò censeret quisque stupidam potius in scitiâ mulieris irridere voluisse. Aut si contententi astra esse animalia viuientia, diceret, Contraho tecum si astrum vixerit animali aut rationali vita. Et pari ratione si magicæ dicenti, se posse volare, quis diceret, Contraho tecum si in turrim vel in caelum euolaueris, re vera non est cur præsumeretur voluisse contrahere, sed potius eam voluisse subsannare.

¶ Propterea nonnulli suspicantur in his casibus posse ecclesiam de non matrimonio matrimonium facere: sed profectò nullatenus opinio est audienda. Potest enim materiam inabilem reddere matrimonio contrahendo, ut inter cognatos, potestque in suo tribunali secundum allegata & probata hoc aut illud pronuntiare esse matrimonium, aut non esse tale. At verò illud, quod re vera matrimonium fuit facere ut non sit, aut quod matrimonium non fuit facere ut sit, re vera non valet. Adria. in tractat. de matrimonio, dubio. 7. alia via incedit: nempe, quod ubi contrahentes sciunt conditionem esse impossibilem, tunc non debet haberi pro non adiecta: quia cessat, inquit, causa præsumendi voluisse contrahere, imò censendi sunt tanquam impossibile matrimonium reputasse: secus si putabant esse possibile: quia tunc præsumuntur se illa queare voluisse. Attamen distinctio hæc textui Gregorij minimè consonat: eodem enim tenore ait, conditionem turpem haberi pro non adiecta, & impossibilem: turpis autem, etiam si sciatur esse turpis, habetur pro non adiecta: ergo & impossibile. Item quia quantum existimarent conditionem esse possibilem, non inde sumitur argumentum præsumptionis, quod habuerint absolutum consensum imò pendente ex illa conditione, quæ putabant esse possibilem: & tamen Papa iubet habendam pro non adiecta.

¶ Profectò res sic in cortice aspecta perplexissima est, de qua fateor hactenus nihil me certi comperitum legisse. Atque ob id Durand. in 3. Sentent. distinct. 39. q. 4. dicit, se non videre quomodo contrahens sub conditione impossibili præsumatur contraxisse, & ideo relinquit

peritoribus iudicandum. Et quod mirum mihi est, D. Tho. nec dist. presenti, nec. 27. q. 2. de sponsalibus, de ista conditione impossibili mentitur. Quare intellexisse videtur nullam difficultatem hic re penitus inspecta latitare. Et quod etiam notandum est. Pontifex, non subiecit exemplum de illa conditione impossibili, si caelum digito attigeris, aut de alijs huius generis. Sed doctores ex iure civili legibus citatis & alijs eadè exempla accersunt.

¶ Mens ergo Pontificis Maximi (si punctum forsitan attigerim) per hæc asserta explicatur. Primum, supponatur quod in conscientia ad consensum intrinsecum spectandum est: nam si fuerit verè de presenti matrimonium facit: si vero de futuro, sponsalia: si minus, neutrum. At quantum ad præsumptionem ecclesie hoc maxime notandum est, quod ex conditione impossibili ecclesia non contendit sufficiens sumere præsumptionis iudicium, sed aliunde. Et multo minus intendit conditionem huiusmodi aliquid variare circa matrimonium aut sponsalia: id enim illa particula sonat, habeatur pro non adiecta. Hoc ergo duntaxat sapienter papa definiuit, quod ubi per aliàs coniecturas præsumitur adfuisse consensum vel de presenti vel de futuro, perinde pronuncietur illud fuisse matrimonium, aut sponsalia, ac si nulla fuisset adiecta conditio: id est, neuter coniugum teneatur illam implere, quia ad impossibile nemo obligatur. Quantum non nunquam etiam ex natura ipsius impossibilis conditionis fiat præsumptio, qualis fuerit ipse consensus. Neque verò hoc quod conditio impossibilis habeatur pro non adiecta, est singulare matrimonio: nam & in testamentorum legatis id mos obtinuit, ut habetur l. Obtinuit. ff. de condi. & demort. & Instit. eod. tit. & Instit. de hæred. insti. §. Impossibilis.

¶ Secundo ad huius maiorem elucidationem animaduertendum, huiusmodi impossibiles conditiones esse in duplici genere: quedam enim sunt ex se & ratione obiecti impossibiles nihil ad mores aut matrimonium attingentes: quæ ideo nec appositæ tanquam per alterum contractantium adimplenda existimantur: ut illa, si apud digito attigeris, & aliæ in exemplis positæ. Aliæ verò sunt ad mores spectantes, & tanquam adimplenda positæ, ut si quis diceret pauperem mulieri, Contraham tecum, si decem milia aureorum mihi in dotem numeraueris.

¶ Ad propositam ergo ut de secedamus, si quis in iudicium delatus fateatur se consensisse sub illa conditione impossibili, de qua disceptabatur, an esset vera: scilicet, si luna non est in infimo orbe, aut si viuit vita animali, profectò non est præsumendus

D. Thom.

Nota.

Intellectus cap. fina. Primum assertum.

Secundum assertum. Condicio impossibilis duplex.

Exempla.

mendus matrimonium contraxisse, sed dispu-
tanti muliercula illufisse. Si autem cōfiteatur
dixisse. Contraho tecum si coelum digito teti-
geris, perpendendum aliunde est, verum ne ha-
buerit consensum: nempe, quia per alia verba
aut facta illud conijcitur, & tunc præsumentur
ioco conditionem adiecit, atque adeo matri-
monium manere solidum. Et eodem modo si
cōijciatur adiecit conditionem, per fraudem,
vt si pollicebatur quis puellæ matrimonium,
si secū in rem veneram consentiret: sed vt illā
deciperet, adiecit, si cœlū digito tetigeris, pro-
fecto tūc ad repellendam fraudem merito cō-
pelleitur in matrimonio perdurare. At verò si
ex coniecturis perpendatur, aut ioco totum
dixisse, Cōtraho tecum si coelum tetigeris, aut
tanquam vnum impossibile, profecto non est
cur magis præsumentur matrimonium contra-
xisse, quam si dixisset, si angelus fueris, quod
est contra substantiam matrimonij: aut quam
si alijs contractibus dixisset, si tu mihi oculos,
quos euulso habeo, restitueris, dabo tibi cen-
tum millia aureorum, aut si coelum attigeris.

¶ Per hæc iudicandum in alijs moralibus con-
ditionibus, si puella, quæ pauper videtur, dicat
se habere decem aut viginti millia ducatorum,
& iuuenis dicat, Cōtraho vel contraham te-
cum si tantū mihi dederis, & non aliās. Aut si
mentita diceret, se frui maximo apud regē fa-
uore, & iuuenis ei responderet, Contraha tecum
si mihi feceris donari illustre castrum, aut
marchionatum. Quāuis istæ cōditiones sunt
illi puellæ impossibiles: tamen quia poterant,
neq; profus absq; prudentia, credi possibiles,
profecto nō sunt habendæ tanquā non adie-
ctæ, imò faciunt contractum pendulū: & ideo
si nō adimplentur, nō obligat. Si verò esset al-
chimica mulier, quæ diceret se scire verum au-
rum consistare ex cupro, & alius dicat, Contra-
ho tecum si hoc cuprum fuerit à te in aurum
uersum, & vera illa conditio sic erat impossi-
bilis, vt nisi ab ignarissimo homine non posset
credi possibilis, & ideo tunc ad alias coniectu-
ras recurrendum est vt iudicetur interfuerit ne
cōsensus nec ne, vt reputetur illud matrimo-
nium. Per hæc exempla quisque poterit de
alijs iudicare. ¶ Et in summa nōs nihil aliud cō-
stituire volumus, quam quod sensus Pontifi-
cis de conditione impossibili habenda pro nō
adiecta, non sit, q; eo ipso sit iudicandum ve-
rum esse matrimonij aut sponsalia: sed inten-
tio eius fuit nudare contractum ea conditio-
ne, vt si vel ex ipsa vel aliunde præsumentur ha-
buisse verum consensum, matrimonium ha-
beat pro rato, & illa conditio neutrum obli-

get contrahentium. Hoc enim sonat, habeat-
tur pro nō adiecta: hoc est perinde ac si appo-
sita non esset, de sponsalibus aut matrimonio
iudicetur: nam idem est sensus de conditione
turpi, quæ non est contra substantiam matri-
monij. Sensum enim hunc clarissimum ficta
doctorum mysteria in angustias perplexita-
tis coniecerunt. ¶ Argumenta ergo per hæc
facile soluuntur. Qui enim contraxit sub con-
ditione, si cœlum digito attigeris: nec præsū-
mendus est contraxisse; neque verò non con-
traxisse, sed aliunde id iudicandum est. Quan-
uis & ipsa cōditio possit præsumptionē facere
totum irrisorie dixisse. ¶ Et per hæc ipsa secun-
dum etiam argumentum solutum restat.
¶ Ad tertium respondetur, quod sicut nec cō-
tractus ciuiles per impossibilem conditionem
nulli fiunt, ita nec matrimonij, vt expositum
est, nisi alius consensus præsumentur, quam qui
per conditionem exprimitur. Discrimē autem
quod in fauorē matrimonij subiicitur eò perti-
net, vt si aliunde, & etiā per ipsam conditionē
præsumptio fiat veri consensus, conditio ipsa
non magis obstet, quam si non fuisset adiecta:
neq; verò ad sui impletionem obliget.

ARTICVLVS III.

*Vtrum omnis & sola turpis cōditio, quæ
cōtraria est matrimonio, ipsum tollat, ho-
nesta verò semper obliget.*

Inter cōtingentes conditiones alię
sunt turpes; alię verò honestæ. Et
turpius aliqua sunt contra sub-
stantiam matrimonij, vt contraho
tecum si adulterium commiseris: atque alię
impertinentes, vt Contraho tecum si furtum
feceris, aut homicidium. Quarum priores ma-
trimonium tollere censentur; posteriores ve-
rò haberi pro non adiectis. Arguitur ergo
quod non omnis illa quæ est prioris generis
tollat matrimonium. Maxime enim illa tolle-
ret, quæ in exemplo posita est: si adulterium
commiseris; illa verò non videtur substantiæ
matrimonij contraria: nam ad eius finem & fi-
dem satis est, q; debitum viri reddat, quoties
ab eo fuerit exactum, cui non repugnat, vt
quandoq; cōmisceatur alteri: quare habenda
esset pro non adiecta, sicut illa, si furtum fece-
ris, atque adeo non tollit matrimonium.

¶ Secundò arguitur. Si quis alteri dicat, Con-
traham tecū si mecum concubueris, illa est cō-
ditio turpis, quæ nō est cōtra substantiā matri-
monij

monij, & tamen videtur matrimonium tolle-
re: ergo non sola illa, quæ est contra substan-
tiam matrimonij, illud tollit. Probatur minor,
quia si illud non auferret, maxime quia habe-
retur pro non adiecta: hoc tamen videtur fal-
sum: nam sæpè homines se sub illa conditione
obligant, & non aliter nempe vt florem puellæ
explorent, quæ est honesta conditio: ergo
vel contractum suspēdit quousq; ipsa impleat
conditionem, vel quia illam nō tenetur imple-
re, cōtractum reddit nullū. ¶ Tertio arguitur.
Si quis cum aliqua sub ista conditione cōtra-
hat, si es virgo, est honesta conditio: & tamen
non videtur obligare: quia est impossibilis: nā
corrupta impossibile esse virginem: ergo
nō omnis honesta habenda est pro adiecta &
obligatoria. ¶ In contrarium est prædicta de-
cretalis Gregorij Noni, cap. fina. de condit. ap-
pos. vbi habetur, q; conditiones, quæ sunt con-
tra substantiam matrimonij, illud tollunt, si ve-
rò sunt impertinentes, & turpes vel impossi-
bles habentur pro non adiectis, & cōtractus ma-
trimonij manet firmus, vt. c. De illis. approban-
tur conditiones honestæ. ¶ Ad quæstionem
tribus facillimis conclusionibus respondetur.

- 1. Conclus. Prima. Omnis conditio matrimonio contra-
ria ipsum tollit. ¶ Secūda autem, si sit imper-
tinentis, & turpis vel impossibilis, habetur pro
non adiecta. Ambæ sunt assertiones præallega-
ti cap. Et quia tria sunt in matrimonio: scilicet,
perpetuitatis, finis, & fides, cuiusque istorum
objiciatur conditio, matrimonium vitiat. Vt
si quis dicat, Contraho tecum vsq; ad mortem
patris mei nam tunc propter adeptam hære-
ditatem aliam illustriorem inuenia: hic enim
concubinatus potius esset, vt can. Solet. 32. q.
2. ait August. q; matrimonium. Aut, contraho
tecum hac lege vt sterilitati des operam; vt nū-
quam concipias, aut si adulteriorum lucris do-
nam sustentaueris. Et ratio prima conclusio-
nis est clara: nam vnum quodq; per suum con-
trarium corrumpitur: cum ergo natura cōsen-
sus matrimonialis perpetuitatem includat, ge-
nerationem & fidem, qui sub contrarijs condi-
tionibus ait, se consentire, vt vera non consen-
tit, imò suis ipse verbis sui perimit extinguit
que consensum. Ratio verò secundæ, est, q; cū
nemo ad id, quod turpe est, obligetur, imò
multo minus si vbi impossibile, vbi conditio tur-
pis consensum matrimoniale nō aufert, ille re-
linquitur solidus, & ipsa sit vana & inutilis nul-
lā vim habet obligandi. ¶ Hanc tamen secun-
dā conclusionem semper intelligito in publi-
cō ecclesiæ foro, vbi proceditur ex præsum-
ptione. Nam si qui dixit, Contraho tecum si

mihi ad furandum fueris socius, nullū alium ha-
bit consensum nisi sub tali conditione, neque
intellexit se aliter obligare, re vera nō fecit ma-
trimonij, quauis id præsumatur fecisse. Qua-
re vel debet planè postea cōsentire, vel in aliū
locum fugere, vbi nō compellatur. Si verò af-
fectu maritali postea copulata cōsummauerit,
tunc fiet matrimonium.

¶ In prima autem conclusione generaliter di-
ximus conditionem contra substantiam ma-
trimonij (absq; restrictione ad turpes) illud tol-
lere: nam etiam honesta, si contraria est ipsum
impedit secundum opinionem, quæ commu-
nis doctorum est & vera, quauis Paludan. ali-
ter sentiat. Est enim dubiū, si quidam sub hac
conditione & lege cōtrahant, vt neuter alteri
debitum vnquā reddat, neq; se carnaliter co-
gnoscant: vel si dicat vterq; alteri, contraho te
cum si voto te prius castitatis sic obstrinxeris,
vt nunquam à me petas, neque mihi debitum
reddas, vt tam matrimonium teneat. Apparet
enim ex vna parte matrimonij esse validum:
quia conditio est honesta; & posset forsan illi
verè contrahere solum propter cohabitatio-
nem & alias necessitudines domesticas, à re-
ta. men vxoria abhorrentes. Item quia quod con-
tracto matrimonio accedere potest, non est illi
contrarium, vt contrahatur: possunt autem cō-
iuges antequā lecta conueniant, votum casti-
tatis emittente, non obstante matrimonij sub-
stantia, vt Maria & Ioseph fecerunt: ergo illa
conditio appposita contractui quando fit, non
censetur illi contraria, atq; adeo nec in matrimo-
nium vitiat. Hac ratione Paludanus, cōmuni-
tatis dist. 3. d. q. 2. opinatur matrimonium sub il-
la conditione contractum non vitari, vbi non
profus videtur absq; vlla probabilitate locu-
tus. Nihilominus contraria opinio est: commu-
nis eademq; verò familiarior, censens conditionem
illam esse contrariam. finis & fidei matrimonij:
scilicet, generationis: & fidei, sibi inuicem
debitum persoluedi. Et ita ait Adria. in tract.
de sponsalib. quæst. 19. Imò & D. Tho. dist. 28. D. Thom.
art. 4. ad. 3. dicit, q; si mulier dicat viro, Consen-
tio in te, vt non cognoscas me, non est consen-
sus matrimonialis: quia illa conditio nō solum
actui, verum & potestati contrariatur: carnalis
copula. Et Richar. d. ead. dist. art. 2. quæst. 4.
idem ait: nepe, q; per talem conditionem, nun-
quam reddendi debitum, non solum excludit-
ur carnalis copula, verum translatio corporū
in alterius potestatem contrariatur: conu-
gale. Quibus ad stipulatur Bonaventura eadē
28. dist. quæst. vltima. Imò verò si tenorem
citati cap. fina. de condit. apposit. inspicias, con-

Circa pri-
mā conclusi.

Cōditio nū
quā reddē
debitum

Partis affir-
mativæ.

1. argum.

2. argum.

Paludanus

Pars nega-
tiua.

Richardus

Bonavent.

Iudiciū in
moralibus
conditioni-
bus.
Nota.

De alchimia
ca.

Intellectus
c. si. circa cō-
ditioē impossi-
bilem.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Solu. 3. ar.

Partis ne-
gatiuæ.
Argum. 1.

2. Argum.

Conditio si sterilitate fultò Pontifex dixit, condiciones contra substantiam coniugij, ipsi priuare suo effectu, non restringendo ad turpes: quoniam & honeste possunt esse contrariae. Adde quòd si conditio illa, si sterilitatem procuraueris, cen-
deuraueris setur matrimonio contraria: eadem ratione matrimonio aduerfatur & haec, si nullo nos vnquam amplexu inuicem coniugamus. Videtur enim illi naturae matrimonij contraria, per quod sunt duo in carne vna.

Defensio al. terius opin. Verum est tamen fautores alterius opinionis dicere posse, quòd si mulier sic contraheret, Contraho tecum non tamen tradedo tibi potestatem mei corporis, aut ius vllum in meum corpus, non esset matrimonium: quia hoc est contrarium substantiae eius. Sed si dicat, Contraho tecum tradendo facultatem mei corporis tibi, hac tamen lege, vt iuri tuo per votum castitatis renuncies, non esset contra substantiam: nam potest quisq; sicut post, ita & ante renunciare iuri suo. Nihilominus quia facultas est propter vsum, consonantius rationi est, vt qui alteram priuat vfu, non ei simpliciter facultatem conferat.

Solu. 1. ar. 1. Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd licet conditio sit honesta, est tamen substantiae matrimonij aduersa: quia matrimonium non est vinculum cohabitacionis cuiuscunq; sed vtendi se inuicem.

Solu. 2. ar. 1. Ad secundum respondetur, quòd licet illud votum possit emitti post matrimonium contractum, translata scilicet potestate vnus in alterum: quia possunt se sua spòte priuare vfu matrimonij, nihilominus idem votum est contrarium pactioni contractus dicitur, si talis conditio exprimat. Et ideo si beata virgo illa Ioseph in contractu matrimonij expressisset, non fuisset matrimonium verum: consensit enim explicite in matrimonium, sed implicite in copula, vt supra diximus, & dist. proxima repetemus.

3. Conclus. Tertia conclusio: Conditio honesta de futuro, quae non est substantiae matrimonij contraria, suspendit contractum hoc est, facit illum obligatorium sub illa condicione, & non aliter. Vt si quis dicat, Contraho tecum si hanc aut illam dotem numeraueris, aut si pater consentierit. Decreta sunt Alexandri cap. De illis, & Urbani cap. Super eo, & Innocentij cap. Per tuas, de conditionibus apposit. Et ratio est, quia consensus non aliter est iudicandus, quam exprimitur: cum ergo sub condicione exprimat, non obligat nisi sub illa: id quod omnibus etiam contractibus civilibus est commune.

Ratio conclus. Dixerim, conditio de futuro: nam si est de presenti & adimpleta, contractum non suspendit.

Conditio de futuro. Sed si est de futuro quanuis addatur verbis de presenti, perinde cum suspedit, ac si adderetur verbis de futuro. Quare contractus nunquam erit nisi sponsaliorum. Haec enim omnia articuli explicata sunt.

Rogas autem. Quid si post quā filius contraxit sub illa condicione, si pater consenserit, pater prius dissentiat, & postea consentiat, aut vice versa? Facile respondetur, standum esse priori eius voluntati. Si enim prius consenserit, satis est ad confirmandū sponsalia, licet postea dissentierit. Et si prius dissentierit, satis est ad illa dirimenda licet postea consenserit, nisi nouus deinceps adhibeatur sponforum consensus.

Copula sub sequens conditionales contractus. Sed rursus sciendū, quod si post huiusmodi conditionales contractus sponfi consumment copulam, tunc perficitur matrimonium: licet non impleatur conditio: quia per illam consummationem videntur à condicione discessisse. Casus est praedictorū ca. De illis, & Per tuas, vbi mulier quae contraxerat dicens, Si pater consenserit, quia ante dissentium patris comixta est viro, compulsa est manere: fecit si non couenissent nisi post dissentium patris, nam tunc iam essent dirempta sponsalia. Intelligitur autē capitulum, matrimonium esse tunc praesumptū in foro ecclesiae, nam in foro conscientie si qui sub condicione contraxerat, non accedit affectu maritali, sed fornicario, non discedit à condicione, nec perficit matrimonium. Et idem est de dotis condicione in cap. De illis.

Nota. Contra hoc autem est argumentum: nam quae simpliciter sponfi ante solutam dotem congruuntur: ergo tunc puella esset à dotis solutione absoluta. Sed respondetur, quod hoc ferè semper fieri solet post consensum de presenti. Et quāuis sit de futuro, & per copulam fiat de presenti, nihilominus mulier manet obligata per publicam instrumenta, quae vim suam obtinent, & quamquā nulla essent instrumenta, verbalis promissio eam obligat, neq; vir matrimonium consummat, nisi intelligens eam manere obligatā, nisi sponfus illam absolutat.

Argument. circa dotē. Solutio. Dubiū autem ex his oritur non facile vtrum si quis sponsalia, cum puella contraxerit, sub illa condicione si fueris virgo, illa conditio vim habeat suspendendi contractum vt aliter non obliget, quam condicione impleta. Cum enim sit honesta, obligatoria videtur. Hostiensis existimat, illam haberi pro non adiecta, si inueniatur corrupta, eo quod sit impossibilis, dicentē Hieronymo. Non potest Deus suscitare virginem post ruinam eius, facere vt sit virgo. At verò sententia haec bene videtur non esse philosophi: neq; vilius est probabilitatis, vt bene ait,

Conditio si fueris virgo. Sed si est de futuro quanuis addatur verbis de presenti, perinde cum suspedit, ac si adderetur verbis de futuro. Quare contractus nunquam erit nisi sponsaliorum. Haec enim omnia articuli explicata sunt.

Adrianus. ait. Adrianus de sponsalib. q. 6. Nam conditio impossibilis, quae habetur pro non adiecta intelligitur illa, quae genere suo ex obiecto est impossibilis, non tamen illa quae in se possibilis est, sed per accidens, quia ad praeiteritum non est potentia, facta est impossibilis. Si enim tunc quis mulieri donaret centum ea condicione, si non fuerit fornicata, & non aliter, certe si esset fornicata, non posset in conscientia donationem recipere. Sic enim civiliter & moraliter illud putatur possibile quod esse solet: licet per accidens sit factum impossibile.

Arg. Hostien. Sed aliter, nihilominus ipse Hostien. arguit, quòd habenda sit non adiecta, & contractus maneat purus, ex l. Alioqui. ff. de contrahen. emptione, vbi habetur, quòd si quis emit corruptam putans esse virginem, emptio tenet: quia error non contingit in sexu, sed in qualitate. Et idē habetur. 29. q. 1. §. ad hoc. & §. Item: quòd si quis duxit corruptam putans esse virginem, matrimonium tenet.

Duplex sensus illius conditionis. His nihilominus non obstantibus notandū, quòd dupliciter potest apponi ista conditio. Vno modo turpiter: id est, contraho tecum si tecum congressus te inuenero virginem. Alio modo honeste: id est, si modò fueris virgo, quod potest explorare per matronas. Et isto secundo modo crediderim conditionem esse obligatoriam: & ideo nisi conditio sit impleta, matrimonium non tenet. Sententia fuit ante nos Paludani praesente dist. q. 2. art. 5. con. 4. & Adriani dubio. 6. de sponsalibus. Et ratio mea est, quia conditio est honestissima. Et sunt qui copiosissima etiam dote numerata non contraherent cum corrupta. Imò possent voto se vel iureiurando obstrinxisse non ducere corruptam: & ideo si illa ipsum de hacre deciperet, maximam ei iniuriam irrogaret. Quia verò addiderim, quòd licet contraherent sponsalia per conditionem de futuro, si te in foro incorruptam inuenero, & tunc accederent ad illam non animo maritali, sed fornicario ad explorandam veritatem, non teneretur in conscientia sponsaliorum contractum stare: quia conditio non fertur super turpem actum coeundi, sed super honestam virginitatis qualitatem. Et hoc doctores deberent animaduertere antequam dicerent conditionem, si te inuenero virginem, esse turpem: nam potest res indagari alia via quam per turpitudinem. Quare de per se conditio non est turpis, sed accedit postea vt per turpem congressum deprehendatur non esse virgo. Fateor quidem quòd in foro ecclesiae illud haberetur pro matrimonio: quia praesumeretur ille à condicione discessisse, secū dicitur. Per tuas. & il-

Ratio. quod si quis duxit corruptam putans esse virginem, matrimonium tenet.

Nota. Contra hoc autem est argumentum: nam quae simpliciter sponfi ante solutam dotem congruuntur: ergo tunc puella esset à dotis solutione absoluta. Sed respondetur, quod hoc ferè semper fieri solet post consensum de presenti. Et quāuis sit de futuro, & per copulam fiat de presenti, nihilominus mulier manet obligata per publicam instrumenta, quae vim suam obtinent, & quamquā nulla essent instrumenta, verbalis promissio eam obligat, neq; vir matrimonium consummat, nisi intelligens eam manere obligatā, nisi sponfus illam absolutat.

Conditio si fueris virgo. Sed si est de futuro quanuis addatur verbis de presenti, perinde cum suspedit, ac si adderetur verbis de futuro. Quare contractus nunquam erit nisi sponsaliorum. Haec enim omnia articuli explicata sunt.

Conditio si fueris virgo. Sed si est de futuro quanuis addatur verbis de presenti, perinde cum suspedit, ac si adderetur verbis de futuro. Quare contractus nunquam erit nisi sponsaliorum. Haec enim omnia articuli explicata sunt.

lud consummasse. Sed secus est in conscientia. Ad illud igitur argumentum Hostiensis, quòd ex illis testibus induxit, respondetur, quod debuisse animaduertere quam longe error à condicione distet. Error enim est in intellectu, qui non apponitur contractui: & ideo, vt dist. proxima visuri sumus, si non sit de substantia, sed de qualitate personae, matrimonium non vitiatur. Quare sicut contrahens cum aliqua putans patri suo placere, quanuis displiceat vere contrahita ita si quis contrahat cum muliere, quam putat esse virginem, licet sit corrupta, veluti si putasset esse pulchram, & esset foedissima. At verò sicut dum quis contrahit sub condicione, si patri placuerit, matrimonium non tenet nisi per impletionem conditionis purificetur, ita si sub condicione virginitatis contrahat, non erit purum & validum nisi sit virgo.

Conditio si mecum coeubueris. Subsequitur autem de condicione turpi. Contraho tecum si mecum coeubueris. Nihil enim refert, postquam conditio iam est turpis, si addiderit, causa exploranda virginitatis, aut libidinis explenda. Et quidem doctores Canonistae non disputant, sit ne contractus validus, quia hoc non dubitat, sed vtam sit statim matrimonium eo quòd conditio habetur pro non adiecta, vel sit tantum contra deus purus sponsaliorum.

Adrianus. Consensit enim, vt Adrianus dab. 8. de matrimonio refert, esse pura sponsalia aesi non esset appositae conditio. Nam si intelligatur de fornicario coitu, habetur pro non adiecta, vt probatum est. Si verò de legitimo coniugali, multò fortius sunt pura sponsalia quia conditio illa est necessaria: id est, ex natura matrimonij exitura. Quare neutro modo illa sponsalia sunt in futurum pendencia, sed illico sunt absoluta, & per subsequentem copulam sunt matrimonium. Sententia est glossae capitul. 1. de sponsal. duorum, & quidem vera. Haec autem semper intelligenda sunt in foro cotatiōso, quod procedit ex praesumptione: & quando ex alijs coniecturis intelligitur voluisse contrahere sponsalia, vt diximus de condicione impossibili: nam in conscientia si ille non habuit intentionem vllum faciendi matrimonialem contractum, sed potius di puella, eamque fallēdi, contractus ipse nullus est. Quia verò si erat lata disparitas: quia ipse erat illustris, & foemina pauper, non est cur praesumatur sponsalia, imò quòd ille tantum volebat. Veneri satisfacere. Conditio enim turpis ob id indicatur non adiecta, quia nihil mutat de natura contractus. Quare aliunde sumenda est praesumptio. Imò ex hac, si in eum coieris, potius sumitur coniectura quòd non habuerit contrahendum, sed potius puellam seducen-

In foro contentioso. Conditio si fueris virgo. Sed si est de futuro quanuis addatur verbis de presenti, perinde cum suspedit, ac si adderetur verbis de futuro. Quare contractus nunquam erit nisi sponsaliorum. Haec enim omnia articuli explicata sunt.

Conditio si fueris virgo. Sed si est de futuro quanuis addatur verbis de presenti, perinde cum suspedit, ac si adderetur verbis de futuro. Quare contractus nunquam erit nisi sponsaliorum. Haec enim omnia articuli explicata sunt.

Inducia duorum mensum.

Conditiones honeste suspendunt matrimonium.

Exemplum

Per conditiones iure expressas alias admittuntur.

Conditio, si est pulchra

seducendi. Item neque si conditio intelligebatur consummandi copulam maritalem, idcirco sequitur contractum illum fuisse purum sponsaliorum: praesertim si additum esset, si statim mecum incoitum consenseris: nam legitime sponsa etiam de presenti induciae datur duorum mensum ad consummandam copulam, ut capitul. Et publico. de conuers. coniuga. Et ideo sponsus potuit deducere in pactum, ut illa renunciat illi iuri suo, atque adeo sponsalia erant pendencia: itaque si illa statim non implet conditionem ille non manet obligatus. Igitur si huiusmodi contractus superueniente copula iudicatur ab ecclesia vera matrimonia, causa est quia praesumuntur tunc sponsi ab illa conditione discessisse secundum iura supra citata. De illis. & Per tuas.

¶ Tandem, quod de virginitatis conditione diximus, quando honeste apponitur: scilicet, quod suspendit contractum, de alijs etiam honestis conditionibus quodammodo ad perpetuitatem matrimonij pertinentibus & ad amorem inter coniuges conglutinandum, censendum est. Nempe si quis contraxit cum aliqua quam non vidit, sub illa conditione, si non fuerit caeca, aut muta, aut cocles, aut leprosa: vel aliqua insigni turpitudine deformata, profecto si secus sit, matrimonium non tenet, etiam si fiat per verbum de praesenti, Contraho. Et par ius est de sponsa respectu sponsi. Quare eadem est ratio si dixerit, Nubo tali si hanc aut illam doctus est artem ad alendam vitam, aut si est ingenuus vel ingenua, aut alia similia. Nam etsi conditiones illae iure expressae, si pater consenserit, aut si dotem dederis, propinquius ad naturam matrimonij spectent, & ideo iure admittantur, nihilominus istae sunt etiam conditiones tum honestae, tum ad perpetuitatem cohabitationis, & generandi per multum referentes: & ideo nulla est causa cur non pariter eodem iure approbentur tanquam necessario implenda. Secus si essent conditiones ad matrimonij finem minus referentes. Si enim quis contraheret cum aliqua absente hac conditione, si esset pulchra, aut bene morigerata: quia istae qualitates recipiunt magis & minus, non sunt in foro ecclesiae admittendae tanquam matrimonium vitiantes, maxime si de praesenti fuerit contractum: quia de sponsalibus non tantum imminet periculi si dissoluatur. At prudentia est prius per inquisitionem illas deprehendere, quae prudentia si defuerit, sponso imputetur. Imo vero dum contrahitur matrimonium de praesenti, nunquam est contrahendum cum conditione de praesenti, praeter illam forsan, si pater consenserit: nam multi inde scrupuli ob-

oriretur, qui conscientiam puererent. Saepius autem illud mente obseruetur quod diximus de foro conscientiae, in quo sub quacumque futura conditione consensus exprimitur, nunquam facit matrimonium quousque consensus sit de praesenti. Imo neque eius impletio satis est, quousque talis habeat consensus. ¶ De hac autem negatiua contrahendi forma. Non aliam nisi te ducam, & similibus, nimium inter doctores nonnullos fit contentio, ut est videre apud Paludam. dist. 27. q. 1. & apud Adrianum dubio. 12. de matrimonio, ubi multos iuris peritos allegat. Sed res non est tanta disceptatione digna. Statuenda enim est haec regula, quod nunquam per puram negationem contractus matrimonij vel sponsaliorum vim obtinet, sed per affirmationem explicitam vel implicitam, eo quod ad matrimonium requiritur consensus. Hoc supposito aliquae sunt formae manifestae, & aliquae ancipites. Certum enim est per hanc orationem, Nunquam aliam a te vxorem ducam, nullum contractum fieri, neque obligationem oriri ducendi hanc: quoniam est mera negatio. Per oppositum, certum est per hanc orationem. Non aliam, sed te ducam, fieri sponsaliorum contractum: quia, sed te, exceptio est affirmatoria ducendi illam. Eadem ratione si dicas, Nullam mulierem ducam praeter te: nam secundum dialecticos sensus est, non aliam ducam, & ducam te. Haec autem oratio. Nullam mulierem ducam, nisi te, & quiuocata censetur: nam potest facere sensum exceptiuum, ut idem sit quod praeter te, qui ideo obligationem parit contrahendi. Sed nescio quid mysterij comminiscitur hic Adrianus de nomine, aliam: nempe, ut qui dixerit, non ducam mulierem nisi te, obligetur illam ducere ratione iam dicta. Sed si dicat, non ducam aliam mulierem nisi te, non obligetur propter falsitatem secundae exponentis. Exponitur enim, inquit, sic. Non ducam aliam mulierem a te: & tu es alia mulier a te, & ducam te. Sed profecto committitur est illa secunda exponentis: satis enim est vera esse, tu es mulier. Quare idem est, Non ducam aliam nisi te, & non ducam mulierem nisi te. Potest etiam, nisi, facere sensum conditionalem, ut idem sit, quod si non duxero te, nullam ducam. Et haec certe mera negatiua est. Et ideo quando ponitur, nisi, consulenda est in foro conscientiae intentio contra hanc qualiter habuerit. Et in foro contentioso alium de est exploranda. Idem est de particula, quam, ut nullam quam te ducam, aut non contraham cum alia quam tecum: potest enim facere sensum exceptiuum, & plurimum conditionalem. Quare si quis dicat. Non veda meas ades, alij quam tibi, non obligatur videre illi. Imo forsan facit hunc sensum, Non contraham cum alia a te, quae mera negatiua est. In huiusmodi autem ambiguitatibus si commun-

Non aliam nisi te ducam.

Paludanus

Regulae

Nunquam aliam vxorem a te ducam

Non aliam sed te ducam.

Nullam praeter te ducam nisi te.

Adrianus

Autor.

Nisi potest facere sensum conditionalem

Nullam quam te ducam.

Nota regula In huiusmodi autem ambiguitatibus si commun-

nis

Solu. 1. ar. Angelus.

Paulus.

Solu. 2. ar.

Intellectus cap. fina de condi. appo.

Solu. 3. ar.

nis verborum intelligentia non liquet, iuxta tenorem cap. Ex literis. el. 1. de sponsali. tunc ex causis & appendicibus veritas indaganda est, ut ait Hilarius, cap. Intelligentia. de regu. iur. ¶ Primo argumento in capite posito adducitur Angelus in summa, ut neget conditionem illam, si adulterium commiseris, obstare fini matrimonij, nisi addatur, & mihi debitum non solueris. Haud tamen satis inspicit conjugalem fidem vtrumque includere: scilicet, & coniugi debitum reddere, & cum nullo alio commisceri. Vtrumque enim ambit admonitio Pauli, Vir non habet potestatem corporis sui, sed vxor, neque vxor sui, sed vir. Et ideo illa sola conditio, si adulterium commiseris, aduersa est fidei matrimonij, atque adeo illud tollit. ¶ Ad secundum, de illa conditione si mecum concubueris, satis dictum est, & sub copendio dicitur, quod si quis non habuit consensus nisi sub illa conditione, in conscientia non sit matrimonium nec sponsalia. Imo vero in foro exteriori si non esset alia coniectura ad praesumendum consensus, profecto illa conditio potius admonet nullum fuisse consensus contrahendi, sed decipiendi. Quare sensus canonis, quod illa est habenda pro non adiecta, non est, quod per illam iudicandum sit fuisse matrimonium, sed quod illa, seclusa ac si non fuisset posita, aliunde praesumatur praecessisse consensus, habeatur pro non adiecta: id est, iudicetur contraetus sponsaliorum purus & validus ante impletionem conditionis, ut pote quam sponsa non tenetur adimplere nisi ad consummandum matrimonium. ¶ Ad tertium denique iam responsum est contra Hostiensem, illam conditionem non censeri impossibilem in moralibus, imo est honesta & contingens, atque adeo si honeste apponatur, ut dictum est, contractum suspedit, & purificari debet.

DISTINCTIO trigesima. De errore, de quo nuptijs beatissimae virginis.

Vemadmodum metus, sic & error libertate voluntatis auersatur. Ob idque ille, qui substantiae

Cap. 1. Textus.

matrimonij est aduersus illud vitiat: ut pote error aut personae aut conditionis seruilis. Qui enim arbitratus sibi Mariam copulare, seductus se Annam coniunxit: quia in Annam minime consensit, nullum contraxit matrimonium. Iacob enim per concubitum cum Lya, quam arbitrabatur esse Rachel, nisi postmodum in Lyam denuo consensisset, nullum utique matrimonium contraxisset. Neque vero liber homo, qui contrahens cum ancilla, quam putabat esse liberam, lege se coniugij obligauit: eo quod ut personae, sic & earum libera conditio ad essentiam matrimonij attineat, quippe quo inuicem sibi cohabitare serui reque, & ut ait Paulus. mutuò placere obstringuntur: quibus persolendis officijs seruitus illius, qui sui iuris non est, è diametro aduersatur.

Cap. 2.

¶ Error autem seu qualitatis seu fortunae, ut pote quae ad essentiam matrimonij minime spectant, eius vinculum nequaquam tollit. Sic nos facti patres sacris canonibus. 29. causa instructos curarunt. Ad hanc demum, ut inter causas nuptiarum de fine etiam hoc verbum dicamus, duplex huiusmodi finis est. Vnus, scilicet, aut duo ipsi sacramentoper se innati, ut generatio, iuxta illud Gene. 1. Crescite & multiplicamini, & remedium temperatae libidinis iuxta illud Pauli, Propter fornicationem vnusquisque habeat uxorem suam: qui quidem fines ceu à

Genes. 1.

1. Cor. 7.

Deo ipso sacramento institutore profecti semper boni sunt. Alij vero sunt accidentarij à voluntate contractantium dimanantes: qui si extra culpæ turpitudinem ad hærescant neq; actionem vitiant, neq; sacramentum, vt dicitur Jacob Rachele pulchritudine affectus illa sibi in uxorem optauit. Quinimo posunt & honestissimi esse, vt pacis amicitiarumq; reconciliatio. Si vero vitium præ se ferat, vt qui ob turpes causas matrimonialia fœdera componit, sic actione deturpat, vt tamen non ideo sacramentum ipsum, quatenus Dei munus est, vilo pacto sordeat. Imò verò quocunq; sine matrimonij fiat, dummodo intentio Christi & ecclesie seruetur, validum est & solidum.

Cap. 3. Quò autem tractatus hic causarum, quibus matrimonij coniungitur, pro dignitate concludatur, addamus oportet de Mariæ & Iosephi coniugio. Ambos, vt contra Faustum author est August. quantum credi potest, apud se disposuisse virginitatem seruare, nisi Deus aliter iuberet: quam tamen voluntatem in consensu matrimoniali minimè expresserunt. Id quod in lib. de nuptijs & concupiscentia de beata virgine repetit. Si enim sub conditione, nunquã se inuicem cognoscendi, contraxissent, nequaquam eorum matrimonium fuisset solidum: vt pote quòd conditio eorum contractui repugnaret. At vero neq;

expresse eadẽ virgo, sed implicite in copulã consensit: nam eiusmodi expressus consensus perpetuæ virginitati animi & corporis aduersatur. Quam utiq; virginitatẽ, cum certior esset maritum à se rē vxoriam nunquam petiturum, in regerrimam custodiuit.

¶ Quo fit, vt eorum matrimonij fuerit perfectissimum, non quidẽ eõsummatione aut significatione quãdoquidem nulla corporũ commixtio intercesserit, quæ corporeã humanitatis vniõnẽ Christi significat, at sanctitate. Sanctiora namq; vti idem ad Eluidiam, ait August. sunt coniugia pari voto continentium, quam rei vxorie vacantium. Omne deniq; nuptiarũ bonum, vt eo lib. de nuptijs idem sanctus pater docuit, impletũ est in illis partibus Christi, fides, proles, & sacramentum. Prole siquidẽ cognoscimus ipsum dominum: fidem, quia nullũ adulteriũ, sacramentũ, quia nullum diuortium. Solum ibi nuptialis concubitus nõ fuit, quia in carne peccati fieri nõ poterat sine pudenda concupiscentia carnis, quæ accidit ex peccato: sine qua concipiuo- luit, qui sine peccato futurus erat.

DISTINCTIONIS

trigesimæ Quæstio. I.

De errore.

ARTICVLVS I.

Utrum error matrimonium impediat.

Quem

Ve admodũ vis & metus, ita ignorãtia voluntario obstat: & ideo post vim & metũ sequitur in hac distinctione, vt de errore dicamus. Arguitur ergo qd error matrimonij nõ vitiet. Si error aliquis illud impediret, maximè error (vt aũt) vel persone, vel conditionis: sed qd error persone matrimonium nõ tollat, arguitur. Eadem est sacramentorum omnium ratio: nã omnia debent per cognitionem administrari: si quis autem putans se baptizare vel confirmare Petrum, baptizaret Paulũ, esset verum sacramentum: ergo pariter si quis putans contractare cũ Maria, contraheret cũ Anna. Et confirmatur. Jacob, licet per errorem contrahere crederetur cũ Rachele, vt legitur Gene. 28. verè contractit cũ Lya: ergo error persone nõ impedit. ¶ Secundo. Sicut conditio seruitutis est accidens persone, ita & alie qualitates corporis & animi: ergo sicut error circa libertatẽ impedit, ita & error circa alias qualitates & fortunas, vt virginitatis, nobilitatis, aut diuitiarũ, &c. quòd tamen iura negant. Et confirmatur. Id quod alicui ex natura sua conuenit in toto suo ambitu conuenit: errori aut ex natura sua conuenit impedire matrimonij: ergo circa quancunq; qualitatem aut conditionem errare contingat, nullũ erit. ¶ Tertio. Alia sunt iuris impedimenta, vt infra dicemus, quibus matrimonium fit nullũ vt de paritatis cultus, scilicet, Christiani cũ infidelibus, & impotentia coeundi, & solenne votũ, &c. ergo istorum error potius debuit inter impedientes connumerari, quàm error circa libertatẽ. ¶ In contrarium est illud verbum ciuilibus iuris. Quid tam contrarium est consensui quàm error. Si per errorem. ff. de iurisdic. omni iudi. & illud. 3. Ethic. Aristot. qd ignorãtia tollit voluntariũ: quippe quòd secundũ Greg. Nicenũ & Damascenũ est illud, cuius principium est in aliquo: sciente omnia singularia, in quibus est actus. ¶ Ad dissoluendam præsentem quæstionẽ primò notandũ de erroris nomine, qd posset cupiam apparere, dicendũ esse ignorãtia potius impedire matrimonij quàm errorem. Ignorãtia quippe de se nullam ponit cognitionẽ, quæ idcirco dicitur purè negationis, error vero, quid dicit ignorãtia prauæ dispositionis, ponit iudiciũ falsum. Error namq; vt ait August. in Enchiridio cap. 13. est approbare falsa pro veris. Omnis autẽ ignorãtia, etiã citra errorem, tollit voluntarium: ergo non tantũ error, sed ignorãtia in genere, debuit poni quã impedimentũ. Ad hoc aut disimus, qd quantũ ad impedimẽ-

Partis negativæ argumen. 1.

Confirmatio argum.

2. Argum.

Confirmatio argum.

3. Argum.

Partis affirmatiuæ.

Grego. Nicenus.

Decisio. Ignorãtia.

Error. Augu. definitio.

Sententia auctoris.

tum matrimonij non differt, vtrum dicatur ignorantia vel error: attamen cum matrimonij nunquã nisi per aliquod iudiciũ contrahatur, necesse est, vt si illic ignorãtia lateat, error subinde nascatur, quo vnũ pro alio iudicatur: quoniam consensus in id non dirigitur, quòd profectus ignotum est. Cum ab eo. §. Massam. ff. de cõtra. emptio. Quocirca quia error: id est, iudiciũ falsum, est tũc causa proxima contractus, cõgruentius dicitur error, qd ignorãtia. Vnde bene aũt doctores, qd omnimoda ignorãtia circa personam non permittit vt fit præpriè error persone: sed illa, quæ aliquã æstimationẽ persone aut conditionis præsupponit. Quæ enim nunquã audiuit regem habere filium, nõ potest errare in persona nubendo alicui putans esse filiũ regis. Mox animaduertendũ, errorem circa matrimonij quadruplicem esse generis: scilicet, persone, conditionis: nempe, seruitutis, & qualitatis, ac fortunæ. ¶ Solutio ergo quæstionis tribus conclusionibus continetur. Prima. Error persone impedit matrimonij. Vt si quis putans se contrahere cum Maria, contractat cũ Anna. Decretũ est iuris. 29. q. 1. Et idẽ est in alijs contractibus ciuilibus. Si enim credens se emere mæcipiũ masculinũ, emat foeminã, contractus nõ tenet, vt ibidẽ habetur. Quemadmodũ si ementi aurũ supponeretur locus eius aurichalcum, aut pro vino acetũ. In venditionibus. ff. de contrahen. emptio. Quòd si arguas. Cum pro auro ducatur pòdus argenti, vel aliũs metalli tantundem valẽs, cõmutatio est legitima: ergo si quæ nubat vni viro tãtã æstimationis, quantã erat ille, quẽ putabat sibi præsentari. Negatur cõsentientia, quia pecunia, imò & res, quæ cõmutatur, pretio æstimantur, quòd quidẽ potissimũ est in contractu. Et ideo argentum pro auro, si eiusdẽ valoris est, non vitiat contractum. Cõsensus autẽ matrimonij fertur in hanc personã propter se, & ideo non est simile. Ratio ergo conclusionis est, quã in præsentiarum Diquis Thom. adducit. Quicquid tollit causam, tollit effectum: cõsensus autem matrimonij est causa ipsius, & error tollit cõsensum, quia consensus ex errore profectus non est liber: voluntatis quippe libertas cognitionem intellectus supponit: illa ergo sublata, nullum est voluntarium aut liberum, iuxta illud, Errantis voluntas nulla est. Cum testamentum. C. de iuris & facti ignorãtia. Enimvero qui putat se consentire in Petrum, nullatenus cõsentit in Paulum. Vt enim author est Augustinus. 10. de ciuitat. cap. 1. Non possunt amari neque eligi nisi cognita: & vinculum matrimonij, absque amore

Error congruentius quàm ignorantia.

Conclus.

Ratio sancti Thomæ.

Iacob. nem ex eplo Iacob, qui propter pulcherrimã Rachelem seruitutẽ quatuordecim annorum pertulit. Et Deuter. 1. 2. aiebat Deus. Si videris in numero captiuorum mulierem pulchrã, & adamaueris eam, & volueris eã habere vxorẽ, & introduces eam in domum tuam &c. Item nec propter bonũ vtile malum de se est matrimoniũ contrahere, videlicet, locupletem vxorem sibi hominem associare, cuius substãtia possit familiam sustinere. Verum est tamẽ, qd vt dist. 26. dicebamus, mulieris probitas, & honestas quæ ad alendam coniugij charitatem confert, est eligẽda & pariter viri. Quare ex ijs accidẽta rijs sibi creberrimẽ peccata venialia pullulãt. ¶ Quarta cõclusio. Matrimoniuẽ eo sine cõtextere, qui peccatũ mortale est, est itidẽ mortale crimẽ. Vt si vxor aut vir eligitur causa furandi; aut occidendi, aut hæreses feminãdi. Pro batur, quia, vt. 2. Ethic. auctor est Philosophus, actiones ex fine sortiuntur speciem. Ex qua igitur conclusione subsequitur, qd quãuis huiusmodi intentio non obstat quominus sacramẽtum firmum sit & legitimum, est tamen obex suscipiendæ sacramentalis gratiæ, si dum illud cõtrahitur, adest. Facillima omnia sunt, in quibus idcirco non est immorandum. ¶ Ad primum igitur argumentum respondeatur, quod Deus per suam institutionem est causa coniunctionis viri & vxoris, dum modo cõsentiant in id, quod Deus instituit. Accidẽtarię autem intentiones contrahentiũ non mutant matrimonij substantiam: sed si nullam habeãt turpitudinem, sunt impertinẽtes, quod quidẽ cõmune est omnibus sacramentis. Quicunq; enim cum intentione ecclesiæ cõfert vel suscipit sacramentum, quãcunq; aliam adiungat intentionem, verẽ confert. & suscipit, vt. dist. 1. q. 5. dictum est. Si autem illa intentio peccatum sit, licet actionem contrahẽtium maculet, matrimoniuẽ tamen secundum se quatenus à Deo est, non est nisi bonum: nempe, coniunctio & vinculum matrimonij. ¶ Quod si redarguas. Deus non potest cõcurrere ad malum: illi autem actus contrahẽtium sunt mali: ergo nõ potest concurrere ad illos: illi verò sunt causa coniunctionis: ergo Deus non concurrat ad coniunctionem. Et cõfirmatur, quia effectus ex causa vitiatur: cuius enim bonus finis est, vt ait Boetius. 2. lib. Topi. ipsum quoq; bonum est, & e cõuerso cuius finis malus est, ipsum est malũ. Et eod. quoq; lib. ait, Philosophus. Quorum generationes malæ, & ipsa mala sunt: & vice versa, quæ mala sunt, malas habet generationes: mali ergo illi consensus malam faciunt coniunctionem, ad quam

ergo Deus non cooperatur. ¶ Ad hoc respõdetur nihil obstat quominus Deus ad eundem effectum in quo diuersa sunt rationes, sub vna ratione confluent, & causa, quæ peccatũ est, ad eundem cõcurrat sub alia ratione. Dum enim proles ex adulterio gignitur, Deus & emissio feminis, quæ peccatum est, simul ad generationem concurrunt. Concurrunt, inquam, Deus simul cũ illa actione adulteri quatenus actio naturalis est. Quia etiã ratione & proles genita bona: scilicet, quatenus effectus nature. Non autem concurrunt cum eadem actione quatenus ex mala intẽtione hominis procedit, quæ generationẽ vitiat. Pari modo in proposito concurrunt Deus cum sinistris sensibus contrahentium, nempe, quatenus iure diuino & nature instituti sunt causa matrimonij. Quia utiq; ratione cõiunctio matrimonialis bona est. Nõ tamen cũ eisdem concurrunt quatenus à voluntatis prauitate dimanant. ¶ Et per hoc solutũ restat argumentũ secundũ principale. Vnio enim illa quatenus effectus Dei est & nature significat vnionẽ Christi & ecclesiæ, non autem quatenus per culpã cõmaculatur.

QVÆSTIO SECVNDA, De virginitate & matrimonio beatæ virginis.
ARTICVLVS I.

Virum condecens fuerit Dei matrẽ, virginem emisso voto perpetuò permansisse.

IN calce demum mēbri huius primi, quo causarum disputatione, quibus matrimoniuẽ perficitur, absoluitur, hæc quæstio adhiberi consuevit de matrimonio beatissimæ virginis, quod fuit inter omnia illustrissimũ. Tamen in tractatu de vita eiusdem virginis aptius D. Thomas eãdem posuerit disputatione: nempe, in. 3. p. q. 29. Arguitur ergo quod nõ decuerit, & virginem simul esse & nuptã. In lege enim veteri: vt Deute. 7. & Exod. 23. colligitur, maledictio in eos pronunciabatur, qui semen non relinquēbant super terram: vnde pro benedictione scribitur, Non erit apud te sterilis vtriusq; sexus: ergo tunc virginitas non erat in consilio. ¶ Et secũdo arguitur, qd tũm virginitatis votũ ad con-

ad consiliorum perfectionem spectet, & Christus fuerit, qui legem cõsilijs suis impleuerit & perfecit, à sua ipsius persona culmen hoc virginitatis debuit inchoari. ¶ In contrarium est illud Virginis ad Angelũ Luc. 1. Quomodo fiet istud, quoniam virũ nõ cognosco? ¶ Duo quæstio insinuat disputanda. Primum de perpetua virginitate Deiparæ virginis: & secundum de eius connubio. Ad quarũ priorem quæstionẽ duabus conclusionibus respõdetur. 1. Conclus. Prima. Quã maximẽ decẽtissimũ fuit beatã virginem in perpetuo virginitatis statu deguisse vitam. Quod enim in conceptu & partu & post fuerit semper virgo, orthodoxa nos admonet fides, nõ solũ per ecclesiasticã sanctionem, sed tum per verbum illud virginis ad Angelum. Quomodo fiet istud, quia virum nõ cognosco: tum etiam per angelicum responsum, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Causas autem decẽtissimi huius virginis instituti nõ est presentis loci persequi, eas tamẽ D. Tho. 3. p. q. 37. egregiẽ percenset. Decuit enim Dei filium, qui verbũ patris est, instar verbi à solo ipso patre obumbrãte Spiritu sancto, vt ait, Angelus, absq; vlla corruptione modo quodã spiritali hominẽ cõcipi. Decuit & patris dignitatem, vt eius naturalis filius nullũ aliũ patrẽ haberet in terris, qd in cœlo. Decuit & Christi humanitatẽ, in qua nec peccatum, nec operatio peccatricis carnis locum habere debuit, per quem peccatũ mundi tollebat. Decuit & ad incarnationis finẽ, qui fuit, vt homines renascerẽtur in filios Dei non ex voluntate carnis nec ex volũtate viri. ¶ Sed qd & in partu mater maneret virgo, eidẽ quoq; verbo congruens fuit. Nam verbum, vt corde absq; corruptione cõcipitur, ita inde absque corruptione procedit. Item cõgruebat ad redemptionis effectũ, qui erat nostram corruptionem tollere. Quare nõ debuit nascendo vterum corrumpere. Quod & ad honorem matris quã maximẽ referebat, vt integra inuiolataque permaneret. ¶ At verò quod post partũ debuerit etiã perseverare perpetuo virgo, res erat adeo condecens, vt impudentissima sit blasphemia illud negare. Virgo enim si postea virũ erat cognitura, non ex libidine, quæ ab ipsa longissimẽ aberat, sed gratia procreandæ prolis facere cogitandum est. Id autem filij eius dignitati maximẽ derogabat: quippe quem, vt vnigenitus erat filius patris, ita quã maximẽ decebat vnigenitum esse matris. Mox iniuriam maximẽ fuisset Spiritui sancto, vt vterus, qui eius fuerat

facrarium, homini esset cognitus. Deinde gratissima eisset, quæ gratissima Deo fuit, sanctissima virgo, si vnica prole non fuisset contenta, quæ erat Dei filius & suus: & virginitatem, quam ei filius supra naturam seruauerat, naturali officio amitteret. Demum & Ioseph temeritatis & impudentię reus esset, si quam de Spiritu sancto concepisse nouerat, polluere cogitaret. Quare Ebion, Cherinthus & Eluidius contraria his blasphemantes meritisimò sunt tanquam impudentissimi hæretici condemnati. Hæc tamen non adeo sunt præfenti loco ac commoda. ¶ Sit ergo ad propositum secunda conclusio. Condecens itidem fuit sacrosancãtã virginem, suam virginitatem Deo per votum cõsecrare. Hanc conclusionem contra quosdam asseruerim molestos morososque homines, qui nihil aliud approbãtes, quã quod in sacris biblijs legerint, aiunt commentum esse fictum, hoc quod de voto beatę virginis doctores tradũt, quia nullo sacro testimonio cõfirmatur. Satis enim istis factum esse debuisset per autoritatẽ Augustini locis citatis & Ambrosij, atq; aliorum sanctorum patrum. Sed præterea ratio illos vincit hæc, qd cũ fides catholica cõtineat, Mariam fuisse perpetuò virginẽ, ratione optima elicitur, perfectissimum virginitatis statũ habuisse, qualem Dei matrem decebat: status autem firmitatem sonat: firmitas verò non nisi per votum constabatur, quod ideo quã certissimum est virginem emisisse. ¶ Id quod & verbo ipsius virginis ad angelum confirmatur, Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? Plana enim res est, verbum illud non facere sensum: qui est, non cognoui quia illud ad conceptionem futuram impertinens erat, sed sensus fuit. Quoniam virum non cognoscere statui votoq; firmavi, quod maritalem complexũ repellebat. Et ideo. Quomodo fiet istud? nõ erat verbũ renuẽtis facere quãdã angelus proposuerat, sed modũ interrogantis, quã, scilicet, operam præstitura esset: videlicet, vtrum esset cognitura virũ, an verò per solam rationẽ vel cõsensum cõceptura. Ad quod respondens angelus, ait, Spiritus sanctus superueniet in te, &c. ¶ Sed rogas. Cur Euãgelista hæc perpetuam post partum virginitatem non expresserit. Respondetur, qd ex eo, qd minus erat credibile, illud, quod facilius erat creditu, reliquit vt notũ. Ex eo, inquam, quod dixit, Spiritus sanctus superueniet in te, &c. & Quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius Dei, vbi conceptum partumque virginẽ designauit, vt notũ reliquit post partũ mansisse virginem, nec

Pars affirmatiua.

Decisio ar.

1. Conclus.

Causa virginis stat? Deiparæ Mariæ.

Quo ad effectũ redemptionis.

Virgo post partum.

Vnigenit?

Nota.

Solutio.

Solu. 2. ar.

Hæretici.

2. Conclus.

Ratio.

Ratio. 2. Quomodo fiet istud.

Percõtatio.

Solutio.

2. Argum. ad con-

nec postmodum Ioseph matrimonium consummasse. Quod quidem viri sancti non nisi proli...

Matth.

Lucas.

Primogenitus.

Explicatur quaedam loca scripturae

Solutio S. Thomae. Ad 1. arg.

Sententia auctoris.

D. Thomae. 4.

In 1. Moyfi.

Argu. quorundam.

ter commendat.

Aliud vero argumentum, quod ex verbis S. Thomae colligitur...

Aliud arg.

Solutio.

Quin vero addiderim, si mea est audienda opinio, semper fuisse virginatam nuptijs merito prolatam...

Sub legenda tur. 3. corrupta.

De Abel.

In 1. Moyfi.

Propheta-ru exempla.

Hinc ergo, vt ad legem Mosaycam gradum faciamus, arguitur. Cum illic, vt dictu est...

Paul. ad

Iosephus

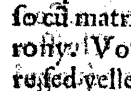
Paul. ad Hebr. 1. in melotis & in pellibus capridis, in solidioribus oberantes...

Solutio.

Ad argumentum igitur principale responde tur id, quod ait D. Tho. vt maledictionem cenferi in vetusta lege...

rem, & c. Ad secundum autem respondetur, quod beata Virgo, vt in Canticis legitur...

Virum virginem Dei matrem nuptiam simul esse decuerit.

Interrogans questionis praesentis de castissimis nuptiis beatae Virgini...

Ad questionem praesentem duabus, scilicet ad praecedentem conclusionibus respondetur. Prima: Congruentissimum...

M quod

Partis ne...

2. argum.

Para. affe...

1. conclu.

Causa duo...

Ad Chri...

quod ait, Ignatius; vt diaboli eius partus oc-
cultaretur, ne in pueri machinamenta inoliret-
tur. Ac deitum vt obsequio patri Ioseph nu-
triretur. ¶ A parte autem virginis res alia ex-
urgunt: causa; videlicet, vt. & a infamia & a
peena lapidationis liberaretur, & quem admo-
dum ait, Hieronymus, tum honestius tum etiã
accuratius eidem virgini ministerium maritus
exhiberet. ¶ Demum & ad nos quinque alie at-
tinebat. Nimirum prima, vt testimonio mari-
ti firmius natiuitas Christi, ex virgine compro-
baretur. Locupletior enim ait, super Lucam
Ambrosius pudoris maritus adhibetur, qui
posset & dolere iniuriam, & vindicare op-
probrium, si non agnosceret sacramentum. Secun-
da, vt idem subdit Diuus pater, vt verba virgi-
nis credibilia redderentur, quod & in nostris
redundauit fidei firmitatem. Videretur enim
culpam obumbrare voluisse in dactio in nupta
pregnans: causam autem mentiendi desponsa-
ta non habuit, cum coniugii præniũ & gratia
nuptiarum partus sit fecundus. Tertia vt col-
leretur excusatio virginibus, quæ non omnem
cautelam adhibent, vt infamiam euitent. Quar-
ta, quia per illud virginis conubium vnuer-
sali ecclesia designatur, quæ virgo, vti. 2. Cor.
11. ait, Paul, desponsata est vni viro Christo.
His denique & duodecimam, eandemque pul-
cherrimam adhibeamus, causam, videlicet, vt
quem admodum in Christo due nature Dei &
hominis copulate sunt, sic & in eius parente
due coniunguntur egregie dignitates ma-
tris & virginis. Etenim illuc vsq; vt florida vir-
ginitatis integritas prolis fuerat sterilitate trun-
cata, sic & matrimonialis fecunditas pudore
corruptionis fuerat abiecta. Vt ergo neq; fru-
ctus coniugij, florem virginis deiceret, ne-
que sors virginis, prolis orbitatem perfer-
ret, ambo in Maria confederata sunt iuramini-
rum, vt inuiolata matris, virginitas filium pare-
ret Deum & hominem.

¶ Dubium autem circa quæstionem hanc emer-
git, vt purissimum illud coniugium fuerit
perfectum. Supposito namque ex ar. 1. vt fides ca-
tholica profitetur, illud nunq; fuisse per copu-
lam consummatum, Witteless, vt est videre apud
Thomã Waldensem cap. 130. opinatus, matri-
monium non esse legitimum & perfectum nisi fuerit
consummatum, inficiabatur virginem matri-
monium infinuans non fuisse perfectum. Nec de-
sunt prorsus argumenta, quæ rem aliquo pro-
babilitatis colore afficiant. Perfectum enim matri-
monium dicit absolutum consensum; & ta-
men videtur virgo non absolute in matrimo-
nium consensisse, sed illud commisisse Deo, sicut sua

virginitatem; alioqui si absolute consensisset,
non licuisset Iosepho eam dimittere, quod tam-
en Euangelista ait, cum cogitasset. Secundum,
quia ad perfectionem matrimonij conuenit & co-
summatio & perfecta significatio, illud autem
nunquam fuit consummatum, quare per illud non
fuit significatum. Christi enim natura humana;
¶ His tamen nihil obstantibus subtextitur secun-
da conclusio. Sacrosanctum illud matrimonium
fuit perfectissimum; Dei namq; perfecta sunt
opera: illud autem matrimonium fuit diuinitus
inspiratum: ergo perfectum; id quod Euangeli-
sta illo nomine significare voluit, quo Mariam
appellauit Ioseph coniugem. Ratione etiam
eadem conclusio exponitur. Duplex enim, vt
distinct. 26. q. 2. ar. 4. diximus, est rei perfectio:
vna essentialis: quæ ad eius naturam spectat;
iatque alia accidentaria, quæ secundum eius ope-
rationem consideratur. Ignis enim, licet in va-
cua positus non calefaceret, esset tamen essentiali-
ter perfectum in suis partibus. Perfectio au-
tem essentialis matrimonij consistit in mutuo
consensu de presenti, quo se alteruter coniugum
alteri tradit: quo pacto inter Mariã & Ioseph
fuit perfectissimum matrimonium, Commissio
verò per copulam est vsus & operatio matrimo-
nij, atque adeo accidentaria perfectio; quæ non
est de eius essentia. ¶ Et per hoc responsum est
ad argumentum factum de consummatione & si-
gnificatione vnionis humanitatis Christi: sunt
enim accidentaria matrimonij, & ideo eorum
defectus nihil de eius essentiali perfectione tol-
lit. ¶ Ad aliud autem argumentum negatur bea-
tam virginem sub conditione contraxisse, immò ab-
solute contraxit, vt illico planius fiet, certa ta-
men, quod nunquam per vsam vxorij esset vio-
landa. Quod autem Ioseph cogitabat eã dimit-
tere, non intelligitur de separatione quo ad vin-
calum, sed quo ad torum. ¶ Ad primũ argumen-
tum in capite articuli propositum, omnes præ-
ter Scotũ respondent, illud satis probare sacro-
sanctam virginem ante contractas nuptias non
emisisse absolute votum, alioqui consentire in
illas, nefas esset. Emisit autem illud sub condi-
tione, vt ait, S. Thom. & Doctores nisi Deus
aliud iuberet. ¶ Cõtra hanc autem vulgatam as-
sertionem arguitur. In omni voto siue simpli-
ci siue solenni subintelligitur conditio illa, nisi
Deus aliter iusserit: ergo illa expressa condi-
tio non obstat, quominus votum beatæ vir-
ginis absolutum esset, sicuti modo vsu & mo-
re fit. Paludanus atque alij non aliud respon-
dent, quam quod licet implicite illa includa-
tur in omni voto, perfectius tamen est illam
exprimere. Sed certe hoc difficultatem non
enervat

enervat: tum quia si naturam voti non tanti re-
ferret exprimeretur, necne, tum præsertim
quod argumentum eò tendit, quod quemad-
modum post absolutum modum votum non licet ma-
trimonium inire non obstante inclusione illius cõ-
ditionis, ita nec licuit beatæ virgini non obsta-
te eiusdem conditionis expressione.

¶ Scotus ergo dist. præsent. q. 2. tenet beatam
virginem etiam ante nuptias absolute vouisse.
Cui quidem, inquit, voto non repugnauit ab-
solutus cõsensu in matrimonium: propterea
q̄ certa erat nunq; se daturam operam rei vxor-
iæ. At profecto solutio hæc agere sustineri va-
let. Est enim contra citatũ Hierony. dicentẽ: q̄
vouentibus virginitatẽ etiam velle nubere dã-
nabile est: nam nubere est tradere potestatem
sui corporis alteri, quod vouenti virginitatem
non licet, vt bene ait, D. Tho. d. 29. in fine. Qua-
re August. nõ dicit nisi q̄ pposuit. Et inde om-
nes Doctores inferunt ante nuptias nõ vouisse
absolute. Quibus ideo Scotus non debuisset
tam facile cõtradecere. Procudubio igitur re-
spondendum longissimẽ differre inter votũ ab-
solutũ, quod modo illã conditionẽ implicat, si
Deus voluerit & illud virginis ante cõtractum
matrimonium. Nũc enim minimẽ licet post vo-
tũ solẽne, aut sine dispensatione post simplex
nuptias cõtrahere, quoniam per talẽ cõtractũ
ille qui vouit concedit facultatẽ alteri coniugi
sui corporis. Quare licet includatur conditio,
Nisi Deo aliter iusserit, intelligitur tamẽ per di-
uinas leges Deum nõ aliud iubere, q̄ vt votum
feruet. Votũ ergo beatæ virginis ante nuptias
sic intelligitur, q̄ non fuerit firmatũ: nunquã
enim absolute dixit, Voueo. Quocirca nõ tam
votũ dicendum est, q̄ desiderium vouendi. Sed
tũ quia anceps erat animi quid Deus vellet, ip-
si deliberationis conclusionem reliquit. Vnde
August. nõ dicit, q̄ tunc vouit, sed q̄ proposuit
se permansurã virginẽ, nisi Deus aliter reuelar-
et. Et ideo fortasse per reuelationẽ etiam nu-
psit tradendo viro facultatẽ sui corporis, ean-
demque absolute. Etenim in contractu nõ ex-
pressit conditionem & pactũ nunq; se mutuo
cognoscendi, nam cum illa cõditio, vt supra di-
ctũ est, sit fini matrimonij contraria, non fuis-
set verum matrimonium: sed neq; expressit con-
sensum in copulam, vt. d. 27. q. 1. articul. 2. latẽ
mõstrauimus: quia illa expressio proposito &
desiderio perpetuæ virginitatis derogaret, at-
que adeo non fuisset perpetuũ virgo mente &
corpore. Præsertim, quia vt. d. 26. q. 2. ar. 4. præ-
miseramus, carnalis copula nõ est de essentia
matrimonij. Fuit tamẽ talis consensus copulæ
illic in virtute implicitus sicut actus in potetia.

At quia per Spiritum sanctum certa erat, nun-
quam suum coniugem exacturum debitum, ni-
hil de perpetua virginitate etiam mētis detra-
ctum ei est, quippe cui virginitati non nisi vo-
luntas contrahendi consummandiq; matrimo-
nium officit. Atque ea propter si D. Ioan. fuit
ille spõsas, cuius nuptijs Christus interfuit non
est censendus tã virgo mente, quam beata Vir-
go. Nam credibile est contraxisse matrimonium
lege communi consummandi. Sed tamen fuit
virgo corpore, & mente, per mutationem pro-
politã: quia postmodum voto eam confirma-
uit, quod ad laureolam sufficit. Cæterum quo
ad sacram virginem eiusque sponsam redeam-
us, illico matrimonio contracto ante angeli-
cam salutationem ambo communi consensu
per absolutum votum Deo suam virginitatem
consecrauerunt. Id quod beata Virgo verbis illis
ad angelũ expressit Quomodo fiet istud? &c.
¶ Ad secundam verò respondent doctores, q̄
diabolo diuinitus nõ permittitur omnia fidei
mysteria perferuari: quia vt. 3. de Trinitat. ait,
August. multa potest virtute suæ naturæ, a qui-
bus diuinitus prohibetur, & ideo non depre-
hendit modum conceptionis Christi. Hæc au-
tem solutio non satis prorsus rei facit: nam si
per solam Dei prouidentiam idẽ conceptus
celatus fuit, nulla erat necessitas, vt illa de cau-
sa virgo desponsaretur. Dicendum ergo quod
Deus ad occultandum Satanæ illud secretum
vsus est modo naturali consuetudo: diabolus na-
quenon est ad omnes cõceptus hominum at-
tentus quãdo solito modo per matrimonium
fiunt. Et ideo quia beata virgo vitum habe-
bat non explorauit mysterium, quod tamen
si esset in nupta, cum eximã eius sanctitatem
& puritatem haberet compertam, diligentius
explorasset.

¶ Ad aliud verò membrum, q̄ miraculum de-
buerit esse propatulũ, respondetur, q̄ miracu-
la sunt in duplici differentia. Alia quidẽ, quæ
sunt ipsi articuli fidei, vt incarnatio, &c. alia
verò quæ fiunt in testimonium fidei, vt in firmo-
rum sanitas, & mortuorũ resuscitatio. Hæc er-
go secundi generis debent publicitus fieri non
tamẽ illa, nisi dum per rationem temporis ex-
pedierit. Vnde quãdiu Christus fuit infans, ne-
cessum fuit mysteriũ dæmonibus occultari, ne
acrius puerũ infestarent: tunc enim Christus
nec pati disposuerat, nec suã virtutem patefa-
cere. Postmodũ verò iam adultus, quãdo se le-
gillatorem exhibebat, nõ reuinit eis dæmo-
nibus innotescere: qui ideo, vt Marc. 1. legitur
exclamabant dicentes. Quid nobis & tibi Iesu
Nazarene, &c. Scio q̄ sis sanctus, Dei.

Secundum

2. Conclus.

Ratio

Solutio an

Solut. alia
argum.

Solut. 1. ar.

Argumen.

Paludanus

Nota.

Scotus.

Authoris
solutio.

August.

De diuo
Ioanne.

Solu. 2.

Augustin.

Solu. autho-
ri displicet

Authoris
solutio.

Solu. ad in-
brũ arg. 1.

Obiectio. ¶ Contra aliam cōgruentiam, qua dictum est, virginē desponsatam, ne inuenta pręgnans lapidaretur, existit argumentū: quia solę maritatae propter adulterium lapidabantur, quare illa de causa potius debuit non esse maritata. Respondetur quod non solum vxores, verum & virgines, quę in ædibus paternis seruabantur, lapidibus propter stuprum obruebantur, vt Deuter. 22. legitur, & potissimū illę, quę de genere erant sacerdotali, vt legitur Leuitici. 21. qualis, vt paulō antē dicebamus, creditur fuisse beata virgo per lineam matris.

Solutio.

DISTINCTIO trigesima prima, De bonis matrimoniū ex- cusantibus.

**Text^o.
Cap. 1.**

Acramentum hoc quod per causas hucusque de narratas cōstituitur, quāuis bonum per se vtiq; honestumq; sit, tamen quia molestias secum fert, adnexaq; incommoda, exposcere videtur, vt bona ei appendantur, quibus excusari honestariq; valeat. Hęc sunt numero tria, quę Aug. lib. 9. super Genes. scripta reliquit. nempe, fides, proles, & sacramentum. In fide attenditur, ne coniux cū alio alia ve se se cōmiscet. In prole, vt amanter suscepta, religiosē educetur. In sacramento, vt consummatum cōiugium quoad substantiam non dirimatur, tametsi coniuges, seu fornicationis causa, seu gratia religionis, toro separari valeant.

Cap. 7.

¶ At verò fides & proles, licet bo-

na sint intentioni & nature sacra-
menti innata, quippe quod in hoc
institutum est, vt mutua fide con-
stricti coniuges generi propagan-
do incumbant, tamen re & vsu nō
sunt eius substantiæ necessarię. Fi-
des namq; ab adulteris violata, vin-
culum sacramenti non abrumpit,
sed si coniugio adfuerit, vt ait, ve-
nerabilis Hugo, amplius cōmen-
datur, si verò defuerit, non inde
annihilatur. Neq; verò sterilitas
eorum, qui fructu prolis frustran-
tur, coniugium diluit. Quocirca
proles fructuosius sacramentum
reddit si verò sterile fuerit, non
ideo nullum erit. Ratio verò sacra-
menti est matrimonio natiua, ac
perinde inseparabilis, nam vtilib.
1. de nuptijs author est August. vs-
que ad eò manent interuenientes
semel inita nuptiarū iura, vt quā-
uis toro separati aliās inire tenta-
rent, potius sint inter se coniuges,
quàm quibus adhæserint: sicut
Apostata anima de cōiugio Chri-
sti recedens, etiam fide perdita, sa-
cramentū fidei non amittit, quod
lauacro regeneratiōis recepit. Est
ergo gradus sacramenti inter reli-
qua matrimonij bona potissimū.

Cap. 2.

Hugo.

Capit. 10.

¶ Concubitus itaque coniuga-
lis huiusmodi bonis exornatus:
nempe, qui causa vel prolis vel fi-
dei seruadę fit: ad eò est cuiuslibet
culpę expers, vt sit sæpè Deo ac-
ceptus & gratus. Vbi autē hęc de-
fuerint, si voluptatis libidine fiat,

Cap. 3.

lambe

Cap. 6.

Cap. 7.

Paulus.

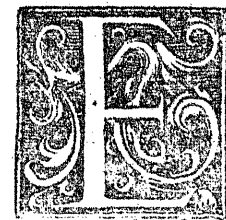
August.

labem contrahit venialis culpę.
Vnde August. lib. de bono coniu-
gali. Coniugalis, inquit, concubi-
tus generandi causa non habet
culpam, concupiscentiæ verò sa-
tiandę, sed tamen cū coniuge,
propter fidem tori venialem ha-
bet culpam. Et rursus. Reddere de-
bitum coniugale nullius est crimi-
nis, exigere autem vltra generan-
di necessitatem culpę venialis.
Vbi docere videtur, quod debitū
soluere ad cauendam in coniuge
fornicationis turpitudinem, legi-
timum sit: exigere autem ad ean-
dem in se vitandam, non item.
Quauis nefas fortè non sit rigo-
rem sententię huius sic mitigare,
vt vbi humano more remedium
hoc necessarium fuerit iudicatū,
id fortasse liceat: nempe, vt in hoc
sensu audiatur. 1. Corinth. 7. Paul.
vbi ait, Propter fornicationem
vnusquisq; suam vxorem habeat,
& vnaquęque suum virum. Et in-
ferius. Iterum reuertimini in id ip-
sum, ne tentet vos Satanas prop-
ter incontinentiam vestram. Hoc
autem dico secundum indulgen-
tiam. Tametsi August. in libr. de
verbis Domini. indulgentiæ no-
men ad matrimonium sic referat,
vt intelligatur permissum tanquā
minus bonum quam castitas. Sed
si referatur ad vnum causa forni-
cationis cauendę, permitta-
tur tanquam minus
malum.

DISTINCTIIONIS trigesimę primę, Quęst. vni- ca. De bonis matrimoniū excusantibus.

ARTICVLVS. I.

*Vtrum matrimonium debeat, per aliqua
bona excusari.*

Xpeditum est. primū mē-
brum eorū trium, quę de
matrimonio disputada pro-
posuimus, scilicet, de causis,
quibus matrimonium con-
trahitur. Subsequitur ergo
in his tribus proximis di-
stinctionibus secundum, de eius, postquam cō-
tractum est, concomitatibus bonis & legitimo
vsu: arguitur igitur quod matrimonium nullis in
diget bonis quibus excusetur. Illud enim, qđ
genere suo honestum est, nullo indiget alio bo-
no, quo excusetur: amicitia autem, quę est in-
ter virum & vxorem, vt. 8. Ethic. autor est Phi-
losophus, est naturalis, quę in se honestum in-
cludit & vtile & delectabile: ergo nō indiget ex-
cusari. ¶ Et confirmatur. Tam naturale est ho-
mini suam cōseruare speciem per propagatio-
nem, quàm proprium indiuiduū per nutritio-
nem, quinimò quantò species: præstantius bo-
num est quam indiuiduum, tantò eius conser-
uatio videtur magis naturalis: sed alimenta su-
mere nō indiget aliqua excusatione: ergo nec
generatio, quę fit per matrimonium.

*Partis ne-
tina.*

Argum. 1.

*Cōfirmatio
argum.*

2. Argum.

3. Argum.

*Pars affir-
matina.*

Decisio 1.

¶ Secundo arguitur ex fine. Matrimonium nō in-
diget excusari, quatenus est in officiu: nā tunc
deberet etiā excusari in statu innocētię, quod
est falsum, quoniā, vt ait August. tunc fuissent,
nuptię honorabiles & torus immaculatus: qua-
tenus verò est in remedium non est magis ex-
cusabile, quàm cętera sacramenta, quę pariter
sunt contra peccata instituta, quę tamē excu-
sari non egent. ¶ Tertio. Virtutes sufficiunt di-
rigere, atque ad eò excusare omnia opera, quę
honestè fieri possunt: matrimonium autē cōtra
hi potest honestè, ergo nō alijs indiget bonis,
vt honestetur, quàm virtutibus. ¶ In cōtrariū
est, qđ omne bonum propter indulgentiā per-
missum indiget excusari: vsum autē matrimo-
nij Paul. 1. Cor. 7. secundū indulgentiam conce-
dit hominib;: ergo indiget excusari. ¶ Idioma
istud & negotiū excusandi matrimonium intro-

ductū in scholas fuit ad cauendam vetustam eorum haresim, qui nuptias negabant esse licitas, de quibus Paul. 1. Tim. 4. meminit: ad eorū enim retūdendum errorē hęc excusantia bona cōmemorat. Aug. lib. 9. super Genes. c. 7. Et ideo ad quæstionē vnica cōclusionē responde tur. Matrimoniu indiget per aliqua bona excusari. Verū tamen cōclusionē hanc nō eodē modo doctores probant. Durād. namque dist. præfenti probat hoc pacto. Supponit primò, & quidē probē cum S. Tho. dist. præfenti. q. 2. bifariam actū excusari. Vno modo ex parte factis: quo vtique modo id etiā quod per se est malū potest per ignorātiā excusari, vt dum quis rem furatur alienā putans esse snā, de quo excusationis modo sermo in præfentiā non habetur. Alio modo excusatur secundū se, & de ista excusatione loquimur in præfentiā. s. quantū ad excusationē operis, qua per se indiget, vt sit bonū. Hoc supposito arguit sic. Act⁹ intrinsecē malus, cum fieri nō possit bonē, nequit excusari: excusatio enā nulla est, nisi actū bonum reddat, quare furtū per nullū bonum excusari potest, licet qui furatur, possit per ignorātiā a culpa eximi. Item neq; actus intrinsecē bonus excusatione opus habet: quia a se suā habet bonitatē. Restat ergo, vt sol⁹ actus indifferens, qui bonē & malē fieri potest, indigeat excusatione, vt sit bonus. Veluti ambulare, & loqui, quod si fiat bono fine, est bonū: si prauo, prauum: si verò nullo, erit otiosum. Ad hūc ergo modū putat Durād. matrimoniu excusari: quia act⁹ inquit, carnalis, ex genere suo indifferēs est. At verò ratiocinatio hęc, non est satis solida: nā si sola act⁹ indifferētia in causa esset, vt excusari indigeret, tūc (vt Palud. bene colligit) omnis actus indifferēs similiter esset excusandus, quod patribus nō est in more. Quin verò comedere & bibere, quæ sunt opera indifferētia, deberēt excusari: nā si responderis nō esse parē rationē, eo q; in esu & potu nō tam absorbeat rationis vsus q; in re venerea, iam concedis nō solā indifferētiā actus excusatione indigere. Aliter tñ mihi videor hanc opinionem falsitatis euidenter redarguere. Cum enim Aug. & Doctores matrimoniu excusare satagunt, nō intelligunt solū actū generationis excusare quatenus ad honestū, & inhonestum: nempe, ad cōiugalē, & fornicariū, indifferēs est: nam tunc per hoc quod contraheretur ad honestatem cōiugij, satis excusaretur: quēadmodū comedere per hoc, q; fit gratia alēdæ vitæ: sed matrimoniu ipsū, atq; eius vsus (vt nostra asserit cōclusio) quæ in sua ratione bonitatem & honestatē includunt: sunt quæ Aug. &

Doctores per tria illa bona excusare contendunt. Nō ergo quia matrimoniu est actus indifferens, indiget excusari. Imò quauis de se sit bonū vt filiorū educatio. Ratio itaque cōclusionis propositæ est hęc. Omne opus siue indifferens, siue de se bonum quod præ se fert speciem mali, siue culpæ, siue poenæ, aut alius cuiusq; detrimenti, indiget excusari, eo q; eiusmodi detrimenta nō sunt absque alijs cōducen tibus bonis, & cōmodis eligenda. Exemplum quodammodo apparet in somno, quod cum hoc afferat detrimētū, q; aufert rationis vsū quauis per se sit bonū, excusatur per alia cōmoda. s. quia per ipsum quiescit, refocillaturq; natura ad alia honesta officia obeūda. Tamen si alij dicāt, q; cum sit naturæ quies, nō indiget alia excusatione: sed exēpla ponimus, non ita sint. Ad rem ergo, vt accedamus, matrimoniu molestiarū plurimū, tribulationūq; & grauissimā onera secum importat, quare nisi per alia bona fieret istorum cōpensatio, neutiquā esset eligibile bonum: ergo necessariū est aliqua bona ei assignare, per quæ excusetur. Hęc eadem veritas colligitur ex Paulo. 1. ad Corinth. 7. vbi ait, omnes percipere, veluti ipse erat, vinculo matrimonij esse solutos, quasi id præstantius sit & optatius, attamen secundū indulgentiam permittit, vt ad cauendā iniquam venērē vnusquisq; suam vxorem habeat. Et infra. Si acceperis vxorem, non peccasti, & si nuperit virgo, non peccauit, tribulationē tamē carnis habebūt huiusmodi, Ego autem vobis parco. Quo loco Ambrosi. multas commemorat maritorum vxorumq; molestias, quales sunt gemitus vētris, nutrimēta filiorū, &c. Quas itidē Hieron. libr. 6. contra Iouinianum recenset. In primis enim matrimonium affert vinculum in dissolubile, quod est genus quodammodo seruitutis, vt teneātur alterutrum debita reddere, neque possit coniux pro suo arbitrio ab altero secedere. Et postmodum per vxoriū vsū, concitatur carnis pruriges, adeo, vt quēadmodum ait Aristot. rationis vsus tunc absorbeat. Qua vtique cōsuetudine homo ab alijs dignioribus studijs præpeditur. Nam vt ibidē ait Paul. Qui sine vxore est, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cū vxore est, sollicitus est, quæ sunt mūdi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Mox vxor tenetur sub viri esse potestate: cū pudore concipit, cum molestia vterum gestat, cum dolore parit. Sed & onera in tolerandis & mariti, & vxoris peruersis moribus, in alenda domo, in educandis liberis, in augenda re domestica, quæ perferre opus est, satis commo-

Ratio cōcl.

Exemplū.

Paul. 1. Co rinth. 7.

Ambros.

Hieronym.

Aristot.

Paul. Co rinth.

strant

strant, quān debeat matrimonium excusari, vt eius bonitas, & honestas appareat. **Solutio ar.** Et per hoc soluentur alia argumenta cōmuna, quæ extant apud Scotum. Matrimonium inquit, primorū parētum in statu naturæ integræ excusari non indiget, nec verò matrimonium Mariæ & Ioseph, ergo matrimoniu excusari non eget. Negatur, in quā, consequētia: quoniā hoc fuit peculiare illis matrimonijs. In statu enim naturæ integræ nullæ potuissent esse molestiæ, quippe quæ ex peccato originali succreuerunt. Neq; verò sanctissimum commerciu Mariæ & Ioseph aruinnas habuit siue in cōcipiendo siue in pariendo, aut in alēda domo: sed labores, quos parentes pertulerunt, in seruando puero Deo ab Herodis tyrāide, obsequium fuit Deo exhibitū, meritis plenum. **Argumen.** Primū autem argumentū supra factum isto rum declarationem inuestigat: quod est hoc. Matrimoniu de se bonum est & honestum: ergo nullis indiget excusantibus bonis. **Solutio ar.** Distinguitur quippe consequens: si enim intelligatur de bonis extrinsecis, & alienis, cōceditur cōsequētia, si verò de intrinsecis, & ei connaturalibus, negatur. Bona enim illud excusantia, saltem quantū ad eius intentionē, vt articulo sequēti declarauimus, de intrinseca eius ratione existūt: scilicet, fides, proles, & sacramentū. At dicuntur isto modo illud excusare, q; cū in vinculo, & finis matrimonij, quāquam sit bonus, & honestus, annexā habeat malorū molestiā, nisi secum illa bona afferret, nō esset per se bonum: non autem aliunde opus habet excusationem medicare. **Solutio cōfirmationis** Ad cōfirmationē respondetur, q; quicquid sit de hoc dubio, quod dist. sequent. attingemus, an tam naturale existat, speciem, q; indiuiduū conseruare: esus tamē, & potus, nō tam vehementē affert delectationē, quæ rationem absorbeat, q; generandi officiū: eo q; per vim generatiuā originale traducitur, atq; adeo est magis infecta q; nutritiua. Præterquam q; ad sumptionem cibi nō opus fuit, vt tantam tamq; allecitiuā delectationem natura prouideret: quia solus sensus famis. sufficit ad cibum capeffendum, sed ad excitandum appetitum ad conseruandā speciē, vrgentiori opus fuit delectatione, quia defectus speciei nō tam instigat indiuiduum, q; proprius ipsius indiuidui. Maxime cum nonnunq; fiat cum detrimēto indiuidui, cui per nutritionem subuenitur, & ideo nutritio non indiget bonis excusantibus, quemadmodum & matrimonium. **Solutio. 2. ar.** Ad secundum respondetur, q; matrimoniu indiget excusari vtraq; ratione: scilicet, & quatenus in officiū, & quatenus in remedium in-

stitutū est: quia licet vtrumq; ratione em vtiles includat, affert nihilominus molestias supra explicatas. **Solu. 3. ar.** Ad tertium denique respondetur, quod officium aliquod honestatur dupliciter, vno modo tanquam ex principio elicito, & sic exoratur per alias virtutes ad illud concurrentes. Alio modo honestatur quasi ex principio formali, quemadmodum circumstantiæ actum decorant, & isto pacto excusatur matrimonium per supra dicta bona.

ARTICVLVS II.

Utrum tria sint tantum matrimonium excusantia bona.

Steno quemadmodum matrimoniu debeat per aliqua bona excusari, quæritur de eiusmodi bonis. Et arguitur, quod non sint tantū tria. **Partis ne- tinae.** **Argum. 1.** modo sic. Quæ ratione ponitur fides, addēda esset charitas, vt pote per quam perficitur significatio coniunctionis Christi & ecclesiæ quæ est de ratione matrimonij. **2. Argum.** Secūdo. Finis matrimonij nō solum est proles sed consortium etiā & societas, vti. 8. Ethic. author est Philosophus in alijs operibus vitæ: ergo qua ratione ponitur proles, deberet adhiberi & communiō in alijs officijs. **3 argum.** Tertio, In matrimonio in quantum significat coniunctionē Christi & ecclesiæ, vt requiritur esse indiuisibile: ita & vnitas, vt sit vna vnus: ergo sicut inter bona ponitur sacramentum, quod significat indissolubile bonum, ita deberet poni vnitas. **Pars affirmatiua.** In cōtrariam autē arguitur, q; superfluat numerus, quoniā vnumquodlibet illorum bonorum sat esset ad honestandū matrimoniu. Imò videtur sacramentū non debere inter illa numerari: nam bonū matrimoniu excusans, debet esse qualitas eius: qualitas autem differt à substantia: ergo cum sacramentū nominet substantiā ipsam nō debet inter eius bona cēseri. **1. Conclu. August.** Ad quæstionem (quæ facillima est) quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Tria sunt tantū bona excusantia matrimoniu: scilicet, fides, proles, & matrimonium. Doctrina est August. 9. super Genes. ad literam, cap. 7. & libro de bono coniugali. & lib. de nuptijs & concupiscen. cap. 1. de quibus bonis Hugo. lib. 2. de sacrament. par. 1. cap. 7. & sequentibus eleganter edisserit. Est denique conclusio in Theologorum scholis receptissima: & refertur à Gratiano

Conclusio Durandus.

Sententia authoris.

Arg. aliud contra opinionem Durand.

Solu. 3. ar.

Partis ne- tinae.

Argum. 1.

2. Argum.

3 argum.

Pars affirmatiua.

1. Conclu. August.

tiano. 27. q. 2. cap. omne. Tametsi Gādolphus quidam in Glossa ibidem citatus, dicat nō esse nisi duo propter argumētum à nobis factum. Quoniā sacramentum nō est bonū excusans: sed ipsa substantia matrimonij: cui paulò post respōdebimus. Ad cōclusionis ergo intellectū notādū quōd inter bona matrimonij quedam sunt de intrinseca intentione ipsius: alia verò ei accidentariè adhaerentia. Vt sunt amicitiarum recōciliatio, atq; alia quā multa cōmoda, quae nō comprehenduntur numero, quorum ideo inpraesentiarū nō inicitur sermo, sed illorū prioris generis: quorum sufficiētia hoc pacto mōstratur. Matrimonij bifariam (vt dictū est) cōsideratur: nempe, tanq̄ officii & tanquā sacramētum. Et quidem tanq̄ officium duo postulat, vt sit bonū honestū. Vnum: scilicet, ex parte agentis, quod est recta intentio finis: & ex hac parte primū bonum excusans est proles, cuius procreandae gratia institutū est. Alterum verò ex parte ipsius actus quatenus est virtus, quae quidem ex genere suo debet circa debitam materiā versari: qua vtiq; ratione ponitur fides, per quā maritus ad suam propriam accedit cōiugem, & vxor ad suum proprium: hoc enim honestat generationis actum, instar aliarū generationū, quibus vniciq; agēti propria subditur materia. Quōd si arguas, finem matrimonij nō solum esse prolem: quādoquidem sit etiā institutū in remedium. Respondeat finē directum & proprium nō esse nisi prolem: sed alter est illi annexus, quare nō fuit necessarius, qui exprimeretur: quatenus verò matrimonium est sacramētum, ponitur tertiū bonum ea vtiq; ratione, qua sacramētum nominat significationē quae annexa est substantiae matrimonij.

¶ Et per hanc respōdetur ad argumentum vltimo loco propositū. Respōdetur, inquā, dupliciter. Primò, quōd sacramētū, vt ponitur inter bona matrimonij non accipitur pro substantia matrimonij, sed pro inseparabilitate, quae est eius cōditio. Et hanc est solutio Magistr. Secundo, quod matrimonium vna ratione consideratur quatenus est matrimonium: nempe, ciuile contractus ex inclinatione naturae, atque altera quatenus est sacramētum, quod quidem sonat significationē vnionis Christi & ecclesiae. Et quia significatio est cōditio adiacēs contractui & matrimonium nō excusatur quatenus sacramentum, sed quatenus vinculum ex contractu resultans, consequitur, vt sacramentum ponatur inter bona excusantia, tanquam suae cōditio substantiae.

¶ Aliter etiam deprehendi hanc sufficiētia pot-

test, vt ait Ricardus dist. praesenti. Est enim in matrimonio & vinculum, & vsus & fructus. Vinculum honestat rationem per sacramentum, & vsus per fidem, & fructus per prolem. Imò & tertio modo arguitur iuxta diuisionē illam philosophi. 7. Ethi. cap. 2. qua bonum diuiditur in vtile, delectabile & honestum. Utilitas enim matrimonij est proles, & delectatio eius consistit in fide tori, sed honestas decoratur per rationem sacramenti.

¶ Secunda conclusio. Non omnia hanc bona in re sunt de essentia matrimonij, sed sola ratio sacramenti, reliqua verò satis est, si seruentur in intentione, & natura matrimonij. Veritas est hanc etiam Augustini locis citatis, & Hugonis, quem magister, eiusque interpretes sequuntur. Fides namque ab adulteris violata vinculum matrimonij non rumpit. Vnde vt ait, Hugo, fides ita coniugio adhaeret, vt ex ea, si addit, amplius commendetur, si non addit, non inde annihilatur. Quae enim adultera est, nō ideo coniux non est. Imò si coniux non esset, adultera non foret. Neque verò steriles quae fructu prolis frustrantur, ideo coniuges esse desinunt. Si ergo proles accedat fructuosum facit sacramentum, sin minus, non ideo sterile, nullum est. Sunt tamen ambo de intentione sacramenti, quippe quod generationis causa institutum fuit, vt fideliter alterutrum sibi debitum ad illum finem redderent. Differunt tamen hanc duo, quōd fides non solum ad intentionem matrimonij spectat, verum & debet in intentione contrahentium existere: debet, inquam, proponere sibi mutuam fidem seruare, tametsi quanuis mente proponant adulteros fore, non annihilatur matrimonium. Proles autem non est necessum, vt expressa, de intentione contrahentium existat: beata quippe virgo verum matrimonium contraxit, tametsi procreare prolem per cōcubitum nunquam expressè proposuerit, seruauit ergo fidem marito, vt ait Augustinus, in hoc, quod alium non cognouit: prolis autem fructu, diuina opera, & munere potita fuit. At ratio sacramenti matrimonio legitime contracto inseparabilis est: nam vt ait Augustinus. l. 1. de nuptijs. capit. 20. vsque adeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges: etiam separati quoad torum, quam cum alijs, quibus adhaerent. Sicut apostata anima, etsi e coniugio Christi recedens, fidem perdidit, sacramentum tamen si dei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Nota egregiam sacramentorum similitudinem inter indelebilem characterem baptis-

Ricardus

Argum.

2. Conclus.

Hugo.

Fides.

Beata virgo.

August.

ptissimi, & insolubile matrimonij vinculum.

¶ Tertia ex his colligitur conclusio. Inter hanc bonā ratio sacramenti culmen obtinet, primū quia proles, & fides ad officium naturae pertinent, sacramenti verò ratio ad gratiam, quae per ipsam confertur: gratia verò praestantius bonū est, quam natura. Deinde, quia ratio sacramenti inseparabilius, vt monstratum est, adhaeret matrimonio, quam reliqua bona.

¶ Ad primum igitur argumentū in capite propositum respondetur, quōd fides in praesentia non accipitur prout est theologica virtus: sed prout est pars iustitiae, quae est promissorum firmamentum, vt seruentur, qualis vtiq; in contractu matrimonij ad eius firmitatem intercedit: & ideo non opus fuit hic charitatis meminisse. Hanc autem fides duo comprehendit: primum, vt alterutrum sibi ambo debitū reddat, deinde vt neuter extraneo commisceatur.

¶ Ad secundū respondetur, quōd nomine prolis nō solum eius generatio intelligitur: sed eius nutritio, & educatio, ad quem finem domesticum viri & vxoris cōmercium, & eorum vicariae operae referuntur: quare vno prolis nomine, totus matrimonij finis expressus est.

¶ Ad tertiū deniq; respondetur, quod nomine vinculi indissolubilis etiam intelligitur, vt foemina non nisi vni viro nubat, quanquam & hoc ad fidem etiam matrimonij spectet. An verò licuerit viro plures accipere vxores, distinctio. 33. disputabitur.

¶ Ad argumentū verò in contrarium iam responsum est, quod fides hic nō accipitur pro aliqua singulari virtute, quae per se sola sufficeret facere honestū actū, sed pro conditione virtutis, quae est pars, seu fundamentum iustitiae, quae connumeratur alijs bonis matrimonij.

¶ Tertia verò conclusio plusculum lucis exigit, contra quam ideo arguitur. In vnaquaque re finis est bonorum potissimum: proles ergo quae est finis matrimonij est praestantissimum bonum. Secundo, quia ratio sacramenti est generica omnibus conueniens, fides autē, & proles contrahunt genus ad hanc speciem sacramenti: differentia autem contrahens, quae habet rationem formae, est praestantior genere, quod habet rationem materiae. Tertio, quia ratio sacramenti in matrimonio nō secum videtur inseparabilitatem asserere, tum quia matrimonium ratum non consummatum dirimitur per ingressum religionis, tum quia sacramentum quod praesertit perpetuitatem, imprimit characterem, qui tamen per hoc sacramentum non imprimitur.

¶ Ad horum solutionem animaduertendum,

quod in re qualibet principalis vnum a liero dicitur dupliciter: scilicet, aut quia dignius, aut quia essentialius: quod autem ratio sacramenti dignior sit caeteris bonis matrimonij, satis probatum est, quia spectat ad gratiam. De essentia verò distinguitur, nam fides, & proles bifariam consideratur: vno quidem modo in re, quo pacto pertinent ad vsum matrimonij, qui non est de eius essentia, quemadmodū est indiuisibilitas, in qua ratio sacramenti consistit, & hac ratione essentialior est ratio sacramenti, vt pote sine qua matrimonium nullum est, cū esse possit sine fide & prole. Nam si matrimonium ratum, & non consummatum dirimitur per ingressum religionis: hoc est, quia illud nō est carnaliter perfectum, sed per spiritualem consensum, & religio est quaedam mors spiritualis.

¶ Alio verò modo possunt fides, & proles considerari, non in re, sed in intentione matrimonij, & isto modo sunt illi essentialia, quia nisi in contractu includantur, saltem si contrariae conditiones ponerentur, nullus esset, vt si cum illa cōditione contraherēt, vt nunquam sibi tenerent debitum reddere, aut sterilitatem procurarent. Et isto pacto fatemur maximè essentialium esse prolem, mox fidem, deinde sacramentum: sed tamen praestantior est ordo secundum rem, quam secundum intentionem.

¶ Ad primum ergo respondetur, quōd quantuis proles sit prior in intentione matrimonij, & hac ratione magis essentialis, est tamen posterior in executione, quare in re magis essentialis est ratio sacramenti.

¶ Ad secundum respōdetur quōd etiam ratio sacramenti pertinet ad differentiam contrahentem genus in matrimonio: nam generalis ratio est esse signū rei sacrae, & peculiari huius est significare vnionem Christi, & ecclesiae.

¶ Ad illud autem de characterē respondetur, quōd character est potestas spiritualis, hic autem non confertur nisi potestas corporalis: & ideo non imprimitur: conuenit tamen cū illis, quōd etiam hanc potestatem corporalem ratione sui finis perpetuitatem vinculi exigit.

¶ Verūtamen aliter in calce horum articulorum aduersus amborū cōclusiones arguitur, quōd praedicta bona nequeāt matrimonij à culpa satis excusare. Quicumq; enim iacturam & detrimentum maioris boni, propter id, quod minus est, sustinet, ordinem rationis peruertit, cōtra quam idcirco peccat: sed bonū rationis, quod coniugali vsu laeditur, praestantius est his bonis, ergo per illa non excusatur.

¶ Secundo, bonum malo adhibitum in genere

quod in re qualibet principalis vnum a liero dicitur dupliciter: scilicet, aut quia dignius, aut quia essentialius: quod autem ratio sacramenti dignior sit caeteris bonis matrimonij, satis probatum est, quia spectat ad gratiam. De essentia verò distinguitur, nam fides, & proles bifariam consideratur: vno quidem modo in re, quo pacto pertinent ad vsum matrimonij, qui non est de eius essentia, quemadmodū est indiuisibilitas, in qua ratio sacramenti consistit, & hac ratione essentialior est ratio sacramenti, vt pote sine qua matrimonium nullum est, cū esse possit sine fide & prole. Nam si matrimonium ratum, & non consummatum dirimitur per ingressum religionis: hoc est, quia illud nō est carnaliter perfectum, sed per spiritualem consensum, & religio est quaedam mors spiritualis.

¶ Alio verò modo possunt fides, & proles considerari, non in re, sed in intentione matrimonij, & isto modo sunt illi essentialia, quia nisi in contractu includantur, saltem si contrariae conditiones ponerentur, nullus esset, vt si cum illa cōditione contraherēt, vt nunquam sibi tenerent debitum reddere, aut sterilitatem procurarent. Et isto pacto fatemur maximè essentialium esse prolem, mox fidem, deinde sacramentum: sed tamen praestantior est ordo secundum rem, quam secundum intentionem.

¶ Ad primum ergo respondetur, quōd quantuis proles sit prior in intentione matrimonij, & hac ratione magis essentialis, est tamen posterior in executione, quare in re magis essentialis est ratio sacramenti.

¶ Ad secundum respōdetur quōd etiam ratio sacramenti pertinet ad differentiam contrahentem genus in matrimonio: nam generalis ratio est esse signū rei sacrae, & peculiari huius est significare vnionem Christi, & ecclesiae.

¶ Ad illud autem de characterē respondetur, quōd character est potestas spiritualis, hic autem non confertur nisi potestas corporalis: & ideo non imprimitur: conuenit tamen cū illis, quōd etiam hanc potestatem corporalem ratione sui finis perpetuitatem vinculi exigit.

¶ Verūtamen aliter in calce horum articulorum aduersus amborū cōclusiones arguitur, quōd praedicta bona nequeāt matrimonij à culpa satis excusare. Quicumq; enim iacturam & detrimentum maioris boni, propter id, quod minus est, sustinet, ordinem rationis peruertit, cōtra quam idcirco peccat: sed bonū rationis, quod coniugali vsu laeditur, praestantius est his bonis, ergo per illa non excusatur.

¶ Secundo, bonum malo adhibitum in genere

re moris, non facit ex malo bonum, imò vertitur in malum, quia vnica praua circumstantia totum actum vitiat, actus verò cōiugalis de se est malus propter rationis perturbationē, alio qui non indigeret excusatione, ergo nulla eū adiuncta bona excusare valent.

3. argum. Tertio hæc bona neq; efficere possunt, quominus delectatio in illo actu sit immoderata, neq; eius verecundiam abstergere, immoderantia autem in malum sonat, & verecundia non est nisi de malo: ergo nulla sunt bona matrimonium excusantia. Id quod Paul. ipse docere videtur, vbi ait, secundum indulgentiam coniugale officium permittere.

Propter hæc argumenta non defuerunt vt dist. præfenti art. 2. q. 1. ait Bonaventura qui tenent, nequam posse actum coniugalem sine peccato saltem veniali, contingere: id quod ex Iureconsultis Hugo super cap. Vir cum propria. 33. ques. 4. opinatus est, propter verbum, quod illic ait Gregorius, quod vir cum propria vxore dormiens, nisi lotus aqua ecclesiam intrare non debet.

4. Conclus. Aduersus istos verò statuitur quarta conclusio. Non solum hæc bona excusant actum coniugalem, vt sit bonus ex parte agentis, quemadmodum, vt dictum est, solet per ignorantiam excusari, quin etiam efficiunt, vt sit genere suo bonus, & per se peccatorius: tanta abest, vt semper sit peccatum. Vnde ad maiorem explicationem superiorum conclusionum, notandū, quod actus humanus dupliciter est bonus, vno modo ratione generali virtutis, quæ est vt opus in mediocritate consistat, atq; hoc in matrimonio faciunt fides, & proles; hæc enim differētia, vt dictum est, actum generandi rectificat. Per has siquidē qualitates coniugalis concubitus à fornicario distat, atque adeo in specie virtutis collocatur. Est præterea redditio debiti actus iustitiæ, quæ Paulus præcipit dicens, Vir vxori debitum reddat, &c. Vnde manifestaria iuris tam naturalis quam diuini ignorantia est dicere, vt ait Canonista ille Hugo, omnē actū coniugalem esse peccatum. Sed & altero quoque modo actus quispiā est bonus, quatenus opus diuinum est, per quæ diuinam institutionem gratiam ex se conferens, quæ quidem ratio actum nō solum bonum constituit, verum etiam sanctum, quod utiq; in matrimonio sacramentalis ratio operatur: nempe indissolubilis nexus, qui coniunctionem Christi & ecclesiæ significat. Quin verò, vt loco citato ait venerabilis Hugo, ratio hæc cetera dona sanctificat, vt fides matrimonij sit sancta. Haud enim bonum prolis illic satis perficitur, quod ad ter-

renam vitam, & hereditatem procreetur, nisi educatio accedat religiosa, qua naturalis hominis filius, tanquam adoptiuus Dei instituitur, vt in vita coelesti hereditatem possideat æternam. Vnde August. lib. 1. de nuptijs & concupiscentia cap. 4. in vsu infidelium coniugatorum veram pudicitiam coniugalem non agnoscit: non solum quia nulla virtus extra charitatem vera virtus est, verum quia non vtuntur coniugio ad finem sacramenti, quæ est genere re regenerandos in Christo. Requiritur ergo hæc spiritualis intentio in coniugibus, si non formaliter, saltem in habitu & virtualiter: nempe, vt vtantur matrimonio eo fine, quo illud Christus instituit.

Solutio.
1. argum. Ad primum igitur argumentum respondetur, quod detrimentum illud rationis, quod in vxoris vsu homo patitur, non est per modum habitus, sed actu transiens: nec tamen est absurdum, vt quandoq; actus, qui genere suo præstantior est, tantillam patiatur eclipsem gratia minoris boni, quod est permanentius & ad perpetuitatē boni communis necessariū, quale est conseruatio speciei humanæ: nam licet quandoque dormire, & quandoq; à contemplatione cessare, vt mos geratur actiue vitæ.

Solutio. 2. ar. Ad secundum respondetur, quod malū culpe per adiectionem boni, non fit bonum, illud autem malum quod adhæret coniugali actui, non est culpa, sed pœnæ, & ideo repensatur per alia bona.

Solutio. 3. ar. Ad tertium denique respondetur, quod immoderantia passionis, quæ culpatur, nō attenditur ex quantitate, sed ex eo quod à ratione exorbitat. Illa autem quæ annexa est actui coniugali rationis metas non excedit, & ideo nō est culpa, sed pœnæ: quare licet non tollatur, excusatur. Et similiter respondetur de verecundia, quæ non solum est de peccato, sed etiā de malo pœnæ, qualis est turpitudine illius actus. Antea namque, quam fuisset natura corrupta, motus ille membrorum nec obscœnus fuisset, neque vllam offunderet verecundiam. Paulus autem vbi ait secundum indulgentiam congressus coniugales permittere, nō insinuat rem minus malam, sed minus bonam quam constitutam.

Ad Gregorij auctoritatem. Ad illud autem Gregorij respondetur id nō dixisse propter culpam coitus, quasi aliqua inde excommunicationis imago, vt Hugo, & alij arbitrati sunt, oriatur: aliās non abstergetur aqua. Sed propter indecentiam: quia vsus ille videtur inhabilem hominem reddere ad spiritualia, qua utique de causa consuluit coniugibus Paulus, vt orationis causa tantisper abstineant

stineant. Illa verò lotio, quæ vt ait ibidem Gregorius, Romanis erat olim in more, iam aboleuit ab vsu. Hic autem Gregorianus textus artequenti amplius examinabitur.

ARTICVLVS III.

Virum absque istis bonis coniugalis vsus voluptatis causa sit licitus.

Quanuis ostensum fuerit hæc tria bona matrimonium excusare, restat tamē explorandum, vtrum sint ita necessaria vt absq; eorum aliquo, complexus coniugum sit culpabilis. Sunt autem duo quæ nos in huiusmodi ambiguitatem coniiciunt: scilicet, vtrū causa voluptatis coniugalem vsum à culpa excipiat. Et vtrum causa vitandæ fornicationis, aut alius nocumētū idem sit licitus. Arguitur ergo quod solius causa voluptatis, ex plendæq; libidinis, absque spe prolis debitum exigere liceat. Cuicumque re sua vt licet, indeque voluptatem moderatam captare, dummodo à ratione non exorbitet: vt ergo; autem coniugum est alterius: nam vir, vt ait Paulus, sui corporis potestatem non habet, sed vxor: illa autem voluptas est licita, postquā est à natura: ergo quando corpori nō nocet, neque aliqua infert nocumēta, licita est, & bona.

2. argum. Secundò, voluptatē capere non est de se malum, sed de genere bonorū, vt comedere, & bibere, etiam dum famis necessitas, aut alimenti illud non exigit, sicut & venari, & ludere, atq; alia captare voluptatis genera, ergo vxore vt licitū est voluptatis gratia. Tertio: quia alio qui maritis, qui steriles sunt aut senio progressi nequitiam debitū petere liceret, quod profectò esset nimium re vxori perstringere, & coarctare. In contrarium autem est autoritas Augu. lib. de bono coniugali. c. 6. vbi ait, quod concubitus coniugalis gratia concupiscentiæ explendæ venialem habet culpam.

3. argum. Inter soluendum hanc quæstionē, notandū quatuor de causis posse concubitū cōiugalem cōtingere, scilicet, aut causa generandi, aut debitum reddendi, aut solius libidinis explendæ, aut fornicationem morbivē, aut aliud in cōmodū vitadi. Et quidem, quod causa generandæ prolis, aut reddendi debitum id licitum sit, & iustū nemo sanæ mentis negat: nam in petitione debiti causa generandi concurrunt primum bonū, matrimonium honestans, quod est proles, & in redditione debiti etiam si alter non causa gene-

randi, sed oblectandi se exigat, seruetur secundum bonum: nempe, fides, & iustitia, iuxta verbum apostoli. Vir vxori debitum reddat. Neque valet consequētia, maritus indebitè exigit scilicet, solius oblectationis gratia: ergo vxor non tenetur reddere: quoniam ille vtitur re sua. Sicuti si quis à me pecuniā suam peteret ad expendendum prodigē. Sententia est Augu. lib. de bono cōiugali. cap. 4. Neque obstant verba Pauli Rom. 1. Non solum qui faciunt, sed qui cōsentiant digni sunt morte: quia reddens nō cōsentit petenti, sed soluit quod debet. Quod si rursus arguas. Nō licet furioso suum gladium tribuere. Respondetur, quod secus est quando dñs rei vult vel sibi vel alteri nocumētum aliquod temporale inferre: tunc enim licet ad tēpus re illius detinere. Et pariter coniux posset differre debitū, si præsentisceret alteri cōiugū petenti magnum periculū salutis impendere: secus de solo nocumēto spirituali: nam illud vnusquisque sibi cauere potest. Et ideo plus homo obligatur occurrere nocumētis magnis temporalibus proximi, quam spiritualibus, nisi sit prælatus. Vtrū verò petere liceat solū voluptatis captandæ gratia, hoc vertitur in quæstionē, de qua sunt tres opiniones, vna in vno extremo, quod sit peccatum mortale, altera in altero, quod nulla sit culpa, & tertia in medio, quod sit venialis. Ad quæstionem ergo tribus respondebitur conclusionibus. Quidā enim, vt in præfentiarum ait S. Tho. q. 2. art. 3. distinguentes, aiūt, quod quādo cunq; ad actum coniugalem libido principaliter mouet, est mortale delictum, sed quādo mouet ex latere, quia principaliter intenditur generatio, sed annectitur voluptas, tūc est veniale. At quando homo delectationem omnino respuit: quippeque sibi displicet, tūc, fit ab omni culpa immunis. Quare tres gradus discernunt, scilicet delectationem eligere, & intendere, quod est mortale: illam acceptare, quod est veniale, atq; illam respuere, quod est perfectionis. Contra hanc autem opinionem statuuntur duæ conclusiones. Prima. Cōcubitus cōiugalis solius voluptatis gratia: ita vt illa sit electa, & principaliter intenta, nō est de se peccatum mortale, nisi alia forte adfit mortalis circumstantia. Probat, quia vt. 10. Ethicor. c. author est Philosophus, delectatio de se neque bona, neque mala est, nisi ratione operationis, vnde captatur. Itaque delectatio operationis bonæ, est bona, operationis verò malæ, est mala: concubitus autem coniugalis de se non est operatio mala: ergo neque delectatio illi adiuncta: quare electio huiusmodi delectationis nō est ex genere suo mortalis.

Sed

Obiectio.

Dilatio.

4. Arg.

2. Concl.

Ratio.

10. Maio.

3. Concl.

Aug. 1. st.

¶ Sed autem, saltem electio eiusmodi delectationis est peruersa, quia cum usus coniugalis à natura sit institutus propter generationem, eligere voluptatem non illo fine, est peruersio finis.

Hæc autem argutio nihil illis patrocinatur, quia non omnis peruersio finis de se est mortalis, nisi quando prorsus ad transgressionem progreditur limitum naturæ, ut si quis citra matrimonium voluptate illa uteretur. At quia matrimonium de se bonum est, & honestum, quia ad illum finem institutum, atque adeo voluptas illa honesta, consequitur, ut et si eligatur absque illo fine non ideo fiat mortalis. Sed satis est esse veniale. Id quod expressa sententia est Aug. lib. de bono coniugali. ca. 6. scilicet, accedere ad uxorem satiantem concupiscentiæ causa, venialis culpa est. Alioqui, si mortalis esset, tunc steriles, & senes nequirent debitum citra mortalem culpam exigere, quod quidem concessu esset absurdissimum.

¶ Secunda conclusio. Accedere ad coniugem generationis causa, cum delectatione, & voluptate adherente, & placente, nullum est peccatum, nisi nimius excessus voluptatis procuraret. Probatur, quia coniugalis usus ea ratione & conditione, quia naturæ sagacitate infligatur, nullum est delictum: natura autem sagaciter delectationem illi actui propter necessitatem conseruandi speciem adiunxit, veluti sumptioni cibi, & potus, ob necessitatem conseruandi in diuidui, ergo sicut cibum & potum cum delectatione capere nulla est culpa: ita neque coniugalis coitus. Et certe, qui contrarium dicunt, videlicet esse peccatum nisi homo tunc delectationem abhorreat, contendunt homines naturali sensu priuare: nam vix tunc potest ratio displicentiam elicere.

¶ In alio extremo: nempe quod huiusmodi concubitus absque illo generationis proposito, sit licitus, nemo reperitur antiquorum, sed nuperrimus Ioan. Maioris dist. præsentis, conclusio. 7. id adstruxit, cui Elcius hom. 1. de matrimonio subscripsit. ¶ Contra quos statuitur tertia conclusio. Huiusmodi concubitus voluptatis gratia, est venialis culpa. Ad huius assertionem conclusionis fat circumspectis esse debet autoritas Augustini, qui loco citato de bono coniugali, illam affirmat, & lib. 1. de nuptijs & concupiscentia. ca. 4. & in Enchiridio. ca. 78. ait, quod huiusmodi concubitus sunt ex illo peccatorum genere, quorum veniam quotidie petimus, dicentes, dimitte nobis debita nostra. Quam sententiam veneratur Beda. 1. ad Corint. 7. & suadet Greg. loco citato. 33. q. 4. can. Vir cum propria. Eandemque non solum D. Thomas in præsentiarum, sed Theologi omnes docent, ut Altissiodorensis, Ricardus, & reliqui, quos ita facile

contemnere, non nihil temeritatis habet.

¶ Neque verò rationes defunt eiusdem sententiæ confirmatrices. In primis enim Paul. 1. ad Cor. 7. non nisi propter incontinentiam: nempe, ad illam cauendam permittit, ut vnusquisque propriam uxorem habeat, non ergo ad solam explendam voluptatem. Item ratio ipsius Maioris ei potius refragatur. Ait, quippe, quod sicut licet pulchrum pomum edere, & alium quæuis lapidum cibum, neque hoc vllam affert culpam, ita voluptate vxoria uti: dummodo in notabile detrimentum corporis minimè vergat. Hæc in quâ, ratio in ipsum retorquetur: nam certè comedere, & bibere, nisi vel nutritionis gratia, vel alio honesto fine fiat, non caret veniali culpa, nam quando maior non contraheretur, esset actus ociosus.

Præterquam quod in esu, & potu, ut supra dictum est, non inest vis tanta ad perturbandam rationem, quanta in coitu. Cui præterea accedit, quod etiam seminis effusio de se nocua est corpori, quod in cibo moderato, & potu non reperitur: multo ergo minus licita est voluptas hæc, quæ illa cibi, nisi in illum finem referatur, ob quæ institutum est Matrimonium. Neque admittendus est cauillus dicentis, voluptatem ipsam per se esse honestam: nam ut citatus Philosophus. 1. p. Ethic. autor est, voluptas per se non est bona nisi ratione operationis, cui annectitur. Cum ergo complexus maritalis non sit bonus, nisi in bonum prolis relatus, aut propter fidem reddendi debiti, aut fortè in remediū concupiscentiæ (hec enim sunt eum penitus excusantia bona) fit ut voluptas, nisi his associetur bonis, non sit bona.

¶ Deinde arguitur. Cum tria sunt bona: scilicet, vtile, delectabile, & honestum, solum honestum est, quod facit virtutem: nam honestum idem est, quod honore dignum, qui est præmium virtutis, quare vtile (ut pecuniæ acquisitio) per se non est bonum, nisi in id quod honestum est referatur: ergo eadem ratione non fat est ad actum virtutis, ut fiat propter delectabile, nisi vsque ad honestum pertingat. Actus autem qui non est virtus, necesse est, ut sit malus, quia nullus est indifferens. ¶ Rursum arguitur, si concubitus ob voluptatem non est malus, consequitur ut sit bonus, quia nullus in particulari est indifferens, atque adeo si fiat in gratia erit meritorius. Videtur autem non esse concessu dignum quod sola captatio voluptatis absque alio fine, sit Deo accepta ad vitam æternam. Et tandem arguitur. Matrimonium contrahere illo solo fine, ut homo illo actu se ipsum oblectetur, certè non est laude dignum: ergo similis usus vituperabilis est. Profectò conclusio hæc non est quæ in dubium reuocanda videatur.

Rationes.

Ratio Maioris.

Alia ratio.

Cauillus.

Argumentum.

Aliud arg.

3. Argumentum.

¶ Nihilominus

Hieronym.

Solutio. D. Thom.

Obiectio ex Grego.

Psalm. 50. Solutio.

¶ Nihilominus aduersus conclusionem primam pugnare videtur autoritas Hieronymi aduersus Iouinianum, & refertur canone, Origo. 3. 2. quæst. 4. vbi Xistū Pythagoricum inducit qui aiebat. Adulter est in suam uxorem ardentior amator. Et infra. Sapiens iudicio debet amare coniugem, non affectu: non regnet in eo voluptatis impetus, neque præceps feratur ad coitum, nihil est foedius, quam vxorem amare quasi adulteram. Et infra can. Liberorum. In matrimonio, inquit, concessa sunt liberorum opera: voluptates autem, quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in vxores sunt damnabiles: quibus verbis concubitus solius voluptatis gratia tanquam meretricum affectum, ac perinde ut mortalem damnare videtur. Respondet autem D. Thomas, quod vbi delectatio vltra matrimonij honestatē quæritur, dum scilicet, quis in coniuge non attendit, quod coniux est, sed solum quod mulier, idem paratus cum ea facere, quamvis vxor non esset, tunc mortalis culpa contrahitur. Ille enim est ardentior amator vxoris, quæ Hierony. condemnat. Si verò delectatio infra limites matrimonij contineatur, videlicet, quia in aliam, quæ non esset vxor, non affectaretur, tunc est veniale. Animaduerte tamē ne te istæ conditionales fallant: nam si sint tantum in re, & non in affectu, nulla sunt peccata. Propterea enim quod si meretrix adesset, iste illam cognosceret, nulla tingitur culpa: sed si talem habeat affectum & actum voluntatis cognoscere illam si adesset.

¶ Rursum contra secundam pugnare videtur autoritas Gregorij supra citata canon. Vir cum propria. 33. q. 4. vbi ait, quod voluntas ipsa accedendi ad coniugem sine culpa nullatenus esse possit: vbi insinuat illam opinionem superioris reprobata: videlicet, nunquam posse contingere coniugalem actum sine culpa, saltem veniali. quia ipsa, inquit, licita admittio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest: atque adeo voluptatem ipsam adherentem legitimo fini generandi, quam nos diximus carere culpa, apparet ipse culpæ. Et probat, quia de legitimo, inquit, matrimonio conceptus fuerat Dauid, qui tamen dicebat. In iniquitatibus conceptus sum. Respondetur, inquam, quod ipse non condemnat voluptatem omnem, sed illam, quæ dominatur, ut paulo inferius subdit. In iniquitatibus autem Dauid non dicitur conceptus, propterea quod semper parentes inique coeant, sed propter originale, quod puer conceptus contrahit: quod quia causa est multorum actualium, pluraliter dicitur, iniquitates, ut sit sensus. In iniquitatum semina-

rio conceptus sum.

¶ Ad primum igitur argumentum, quod contra tertiam conclusionem obiectum est, negatur cuiusque licitum esse uti re sua, nisi debito ordine illatur. Qui enim bona sua dilapidat, peccat saltem venialiter. Et pariter qui vxore sua vitur alio fine, quam quo data est sibi in adiutorium, scilicet, ad generandum, vel adseruandum ei fidem, vel in remedium.

¶ Et pariter ad secundum respondetur, quod voluptatem capere in genere neque est de se bonum neque malum, sed indifferens. Fit autem in particulari bonum vel malum ex fine & circumstantijs: & ideo qui honesto fine caret, est malus actus, & talis est concubitus solius voluptatis gratia.

¶ Ad tertium, quod mouere vulgus potest, respondetur, quod apud sapientes non estimatur absurdum concedere, quod senes & steriles, non accedant causa reddendi debitum, quod coniux formaliter, aut interpretatiue petit, aut forsitan, ut illico dicemus, ad vitandam fornicationem, sed solum ad obsequendum libidini, illas contrahant veniales culpas, quæ vti ait Augustinus, vt nobis dimittantur, quotidie postulamus.

¶ Et idem de prægnantibus est dicendum, quarum coniugale officium. Hierony. atque Augustinus. condemnant, eo quod concipere nequeant. Nam etsi postquam in utero habent possint per aliquod tempus iterato concipere, habet tamen obscenitatis quippiam: at non est mortale. Nam licet elephas, aliaque brutæ animantes & aues plurimæ, postquam conceperint, coitum abhorreant, tamē mulier, vt. 4. de genera. animalium ait, Philosophus, etiã prægnans illum appetit. Quare non est ei mortale debitum exigere, neque viro ab ea petere, nisi id cum periculo grauidi ventris fiat.

Solutio. 1. argum.

Solu. 2. ar.

Solu. 3. ar.

De prægnantibus.

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat coniugibus ad vitandam fornicationem debitum exigere.

Maiores ambiguitas est de concubitu ad fornicationem vitandam. Arguitur enim quod sit licitus etiã si intentio prolis non intercedat. Primo. Actus coniugalis de se non est malus: ergo quocumque bono fine fiat, nisi mala adsit circumstantia, erit bonus: sed fornicationem cauere est bonus finis: ergo coniuge vti tanquam medio ad illum finem est licitum: veluti medicamine vti ad cauendum morbum.

¶ Secundo & autoritas Paul. 1. Corin. 7. huic sententiæ patrocinari videtur, vbi ait, Propter

Partis ass. 1. argum.

2. argum.

Propter

ordinatur intentio tunc efficitur mala: Veluti si quis sacramentum baptismi tantum ad salutem corporalem quaereret. Et intelligit esse malam venialiter. Et re vera opinio est perquam probabilis: nam si quis contra obijciat, emissio nem superflui seminis per se per se apte natura ad sanitatem conferre: de illo namque Verino loquitur, Ne se pollueret, maluit ille mori. Responsetur, quod quantum medium illud natura non nunquam ad illum finem retulerit, tamen in iustitio sacramenti non est ad illum finem relata: quippe quod non nisi proli gratia, aut in remedio concupiscentie institutum est. Tamen dum tam presentaneum esset, periculi in genitibus morbi, & constaret illud esse medium necessarium, forsam nulla esset culpa dignitas. Quamquam malim opinionem S. Thomae adhaerere: has enim veniales culpas, quae cum facile quotidie & committuntur & dimittuntur, non est operae pretium tanta cum anxietate persequari.

Opinio S. Thomae.

Versus.

Solutio 1. ar.

Solutio 2. ar.

De vsu coniugij. Abusus uisus.

Effusio seminis.

Dubium.

Albert. Magnus.

¶ Primo igitur argumento in capite obiecto, si quae diximus vera sunt, sua conueniuntur: conclusio illi autem, qui contrariam tenuerit opinionem, dicendum est cum D. Thomae, quod licet cadere in se hominem fornicationem bonis finibus, tamen per illud medium nunquam est bonus, quia semper aliqua voluptatis reddundantia interuenit.

¶ Et pari modo secundum solutam resbat: nam potest locus illi Pauli in utraque opinionem interpretari, ut supra nobis explicatum est.

¶ Appendix autem articuli huius est, ut de vitio, quae vsui matrimonij euenire assolent, breuis subdatur sermo. Primum enim de pendens abusus illegitimi vas contra naturam, nefandissimum flagitium est, & grauius quidem inter coniuges propter fidem, quam sibi in mutuo debent, quam si inter solutos contingeret. Effusio etiam seminis extra vas legitimum, est itidem lethale crimen, si sit notabilis: nam distillatio non semper tantae culpae tribuenda est. Item si dum vir bona fide legitime cogredi conatur, festinantius fortasse extra vas seminat, non est vitio dandum, etiam si metus aliquis eum prius subierit: quia illud festinationi naturae adscribendum est.

¶ Vtrum vero intra consuetum vas peccatum possit contingere mortale, a multis ambigitur. Neimpe dum vir uxori resupinus succumbit, aut praeposterè accedit: sunt enim qui dicant peccatum esse mortale: propterea quod congressus ille non est generationi idoneus. At vero ut Albertus Magnus, & ex medicis multi aiunt, falsum est illo modo conceptum impediri: eo quod matrix perinde atque stomachus virtutem ha-

bet attractiuam, qua semen exorbet. Quapropter non debet res in has delictorum angustias perstringi, sed crediderim intra legitimum vas nunquam contingere mortale crimen. Quod alludit Caiet. in summa, verb. Matrimonium. Sunt autem illi infecti complexus venialia peccata, eademque obsequia virisque probis omnino exhorrenda.

¶ Quae vero res ad tactus impudicos attinet, si utique fiant cum periculo mollitiei, peccata sunt mortalia. Si vero fiant tanquam necessaria ad irritandam Venere, generationis gratia, nullam praese in coniugibus ferunt culpam. Extra hos vero casus peccata sunt venialia. At vero oscula, licet non alio fine inter coniuges fiant, quam cum amoris indicia, nulla sunt culpa donotanda.

DISTINCTIO

trigesima secunda. De mutua coniugum fide in reddendo debito.

Colligitur ergo ex his quae dicta sunt, equali precepto coniuges coerceri exactos sibi inuice complexus perfoluere sub reatu mortalis criminis iniustitiae, dum modo uterque suae sospitati & incolumitati consulat, neque alia legitima excusatio intercedat, iuxta verbum Pauli, Uxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro. Nacti in reliquis domesticis officiis vir, uti idem ait Apostolus, caput sit mulieris sub cuius ideo potestate esse iussa est, tamen cum in generandi vsu sint duo in carne vna, neuter sui corporis potestatem habet, sed alter coniux. Neuter ergo absque

Tactus impudici.

Oscula.

Textus. Cap. 1.

Ad Ephes.

facul-

psalm. 46. can. Si dicat. 33. q. 5.

can. secundum verba. 33. q. 5.

cap. peruenit. & cap. Quoniam.

Esai. 44.

facultate & voluntate sui coniugis, postquam consummatum fuerit matrimonium, continere valet, ac multo minus continentiam voto firmare. Vnde Augustinus super psalmum, Si dicat vir, Continere iam volo, uxor vero, nolo, non potest: quod enim tu vis, non vult illa: nisi quid per continentiam tuam debet illa fieri fornicaria. Et rursus. Secundum verba, inquit, Apostolica etiam si vir continere voluisset, & tu noluisses, tibi debitum reddere cogeretur: & illi Deus imputaret ad continentiam si non sua, sed tua cederet infirmitati, ne in adulterium caderes.

Cap. 2.

cap. peruenit. & cap. Quoniam.

Esai. 44.

¶ Inter causas vero, quae debitum exigere vetant, aut reddere excusant, lepram Alexand. 3. non admittit: imò ut in de coniugio leproso scriptum reliquit, admonuit, ut leproso exigenti non denegetur, ne coniugium suo fine in perpetuum frustretur. Ei vero uxori, quae menstruo sanguine legitimis temporibus polluitur, fas non est petere, neque viro ab ipsa exigere: nam ut author est super Esaiam Hieronymus, ex illo infecto sanguine nascuntur caeci, claudi, leprosi: ut quia parentes, inquit, non erubuerunt in conclauis commisceri, eorum peccata pateant cunctis, & apertius arguantur in paruulis. De haemorrhoids autem, quae perpetuum fluxum sanguinis patiuntur, leproso iudicio censendum.

¶ Veritamen orationis causa coniugium est Apostolicum: toro coniugali abstinere, imò solennitatibus praecipuis, illis praesertim quibus articuli fidei celebrantur non profus culpa, saltem veniali, caret debitum expetere, atque adeo dum manet sacrosanctum Sacramentum communicandum est. Vnde Augustinus. Quotiescunque dies, inquit, natalis Domini, ad festiuitates aduenerint, non solum ab infidelium concubinarum, confortio sed etiam a proprijs uxori bus abstinere debemus. Et Ambrosius diebus etiam ieiuniorum, & idem Augustinus libr. de quaest. noui & veter. testament. quaest. 187. causa etiam processuum abstinendum admonent. Reliquis vero minoribus festis usque adeo rem urgere, ut sit profus coniugibus abstinendum, oneri fortasse imputaretur. Multa enim patres admonent, quae non subinde censent vim obtinere praecipiti.

¶ De loco vero sacro diuersa est ratio: nam cum per turpem spontaneamque seminis emissionem polluat ecclesia, fit ut si concubitus coniugalis intra eius corpus sic fiat, ut manifestus per publicam famam aut legitimos testes fieri possit, sacrilegus sit atque adeo genere suo mortalis. Caeterum & ob communionis sanctae reuerentiam, quae sub natale Domini, & in paschate,

N & in

Cap. 3.

can. Quoties. 33. q. 4. can. Christiano.

cano. Fratres. ibidem.

Cap. 4.

& in pentecoste antiquitus erat in more, nuptiarum solennitas his tribus temporibus interdicta est: nempe ab aduentu Dñi vsque ad Epiphaniã, & à septuagesima vsq; ad octauas paschatis, & à diebus rogationum, vsq; ad festum Trinitatis, can. Non oportet. 33. q. 4. & de ferijs, ca. Capellanus.

Ca. Capellanus.

DISTINCTIONIS
trigesimæsecundæ; Quæstio
vnica. De mutua coniugum fide reddendi sibi inuicem debitum.

ARTICULVS. I.

Utrum alteruter coniugum teneatur alteri debitum reddere.

SVBSEQVITVR de fide & ratione reddendi debitum inter coniuges. Et arguitur quod neuter teneatur alteri debitum reddere ex necessitate precepti. Nemo enim precepto cohibetur eucharistiam sumere, aut orationi vacare: sed Hieronymus in quodam sermone refertur. 33. q. 4. can. Sciatis, ait quod qui vxori debitum reddit, nequit orationi vacare, aut carnes agni edere: ergo nemo tali precepto subiecitur.

Partis neutre. Argum. 1.

2. Argum.

¶ Secundò. Nemo cum detrimento suæ salutis, aut alia sua iactura teneatur alteri obsequi: aliquando verò reddere poscenti debitum vergit in nocumentum reddentis: ergo tunc non tenetur. Idquæ potissimum vñ venit quando coniux, qui petit, lepra infectus est, quia vtique morbus tum contagiosus, tum etiam hæreditarius est, atque adeò tam coniugi reddenti, quã gignendæ proli periculum inde infectionis creatur: tunc ergo reddere non tenetur.

¶ Tertio. Si coniuges hanc sibi vicariam operam dare cogentur: tunc neutri liceret se impotentem ad illum vsum reddere, ius enim tunc alterius violaret, atque adeò nec liceret ei ieiunij aut alijs vigiliarum laboribus aut studijs corpus attenuare, quod vtique consequens contrarium religioni videtur.

3. Argum.

¶ In contrarium est verbum Apostoli. 1. Corinth. 7. Vir vxori debitum reddat, similiter & vxor viro.

1. Pars affirmatiua.

¶ Huic quæstioni duæ conclusiones satisfaciunt. Prima. Vterque coniugum est alteri de necessitate precepti obnoxius, vt debitum ei reddat. Probatur ex natura, fide, & fine matrimonij. Præcepta enim sunt circa media, quæ ideò ex natura finis sunt perpendenda: finis autem matrimonij fuit propagatio generis nostri per generationem: ex quo fit, vt natura matrimonij sit mutua corporum traditio in illum vsum iuxta verbum Apostolicum: vbi enim iubet quod vterq; alteri debitum reddat, causam subdit, quod mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir: similiter & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier. Ex hac ergo matrimonij natura suboritur mutua obligatio & fides soluendi sibi debitum: quæ scilicet obligatio, cum sit in re graui, sub reatu mortalis culpæ genere suo vtrumque coniugum perstringit, estq; adeò peccatum illud, iniustitiæ crimen: veluti illud, quo quispiam rem alienam inuito domino vsurpat. Et confirmatur ratio: nam etsi matrimonium libero consensu copuletur, est tamen postmodum genus quoddam seruitutis: vnde sicut seruus obsequi tenetur heri de necessitate precepti, iuxta illud Pauli Roma. 13. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, &c. ita & coniuges sibi mutuo in re vxoria morem gerere compelluntur.

1. Conclu.

Ratio.

Confirmatio rationis.

¶ Secunda conclusio. Neuter tenetur alteri debitum reddere cum detrimento salutis conseruatricis proprii indiuidui. Probatur, quia ordo tam naturæ, quàm charitatis, quæ naturam perficit, id postulat, vt vnaquæque res accuratiùs sibi prius consulat, quàm alteri: vnde cum nutritiua virtus conseruationi indiuidui seruiat, generatiua verò conseruationi speciei, natura prouida sic indiuiduis consuluit, vt nutritiua indiuiduo prius prouideat, & deinde quod superfluit generatiuæ subministret: nemo ergo hunc ordinem euertere tenetur: imò neque id vlli licet. Quanuis hinc ansam malæ fidei surripere nemo debeat, vt coniugem isto colore defraudet: nam etsi quandoque aliquod paruum detrimentum valetudin-

2. Conclus.

Ratio.

dis timeatur, nihilominus virtuti iustitiæ satis faciendum est

Obiectio. Solutio.

¶ Quod si contra primam cõclusionem quis arguat. Sequeretur inde semper esse peccatũ mortale non reddere debitum, respondetur, qd præter legitima impedimenta, de quibus illico subsecutus est sermo, est adnotandum, qd non semper maritus vel vxor petit sub intentione obligãdi sub peccato mortali, sed sæpè insinuando & alliciendo & mouendo. Et tunc negare non est peccatum mortale, imò crebrò nec veniale: quoniam neq; creditor pecuniam sibi debitam sub illa ratione semper exigit, vt sit peccatum non reddere. Adde qd etiam si alter obnoxie petat, potest alter, dum causa adest, precibus eum demulcere, & persuasum habere ne petat. Imò vero quãdo vel vxor vel maritus creberrimè, importunè & molestè petit, non tenetur alter semper ad nutum ei obsequi: quia in petendo debet modus adhiberi: & ideo tunc negans non facit iniuriã, saltem grauẽ, sed aut nullã, aut venialẽ. At que eam ob rem moderati sumus cõclusionẽ dicẽtes, qd sit peccatũ mortale ex genere, quod vtique potest ex circũstantia & attenuari & tolli. At verò quando coniux non nisi cum magna difficultate, & q̃ rarissimè reddere vellet; & potissimum si periculũ in suo coniuge præsentisceret aut adulterij, aut alius iniquæ pollutionis, tunc peccatum esset mortale non reddere. Item si vir abstineret, vt prolem ex illa vxore suscipere renueret: vel vxor ne ex viro illo conciperet, vt pote cum vir duxit vxorem maculati sanguinis. Solent enim tunc viri torum separare, quod certè peccatũ mortale est.

Dubium.

Solutio.

Substitutio. ubi dicitur. num. 10.

Solu. 1. ar.

1. Reg. 21.

¶ Quid autem si longa liberorum propagine abundarent, vtrum tunc licitè possent abstinere? Respondetur, quod de consensu amborum absq; dubio possunt. Vtrum autem alteri poscenti alter licitè negare valeat, maius est dubiũ. Sed nihilominus si periculum alterius pollutionis in petente non timeatur, non esset condemnanda illa recusatio alterius. Præsertim dum paupertate premuntur, vt tantam sobolem alere nequeant: tunc enim profectò solutionem debiti recusans non esset (saltem de mortali) culpandus.

¶ Et eodem pertinet verbum Gregorij can. Vir cũ propria, vt maritus cum vxore dormiens, nisi lotus aqua, ecclesiam non intret. Præterq̃ quòd Magister Hieronymum loqui non censet nisi de ecclesiæ ten. ministris. Quam ob rem sacerdotes Græcorum quo tempore altari ministrant, ab vxoribus cohibentur. ¶ De temporibus autem, quibus coniuges vt orationi aut communioni vacent, abstinere debeãt, tertius non mouet articulus. ¶ Ad secundum secundæ conclusio respondet: nempe qd coniux non habet in alterum potestatem nisi integra eius sospitate & incolumitate. Et ideo quãdo cum detrimento salutis alterius id petit, alter reddere non tenetur, vt si febris aut alio morbo aut dolore ad tempus teneatur. ¶ Sed iterum contra hanc solutionem arguitur. Appetitus generalis naturæ præfertur particulari: quare membrum cõtra particularem appetitum offert se ad cauendam plagam toti corpori, & aqua ascendit ad replendum vacuum, cum ergo species respectu indiuidui se habeat vt totum vniuersale ad membrũ particulare, fit vt indiuiduum detrimentum ad conseruandam speciem perpeti debeat.

Gregor.

Magist. Hieronymum.

Solu. 2. ar.

Solutio.

¶ Responderetur, concesso appetitum vniuersalem suapte natura ad conseruandam speciem præstantiorem esse, quia per indiuidua eam conseruat, vt per media finem, & per membra corpus. Conseruatio autem totius, aut est ordinaria ab intrinseco, aut est defensio contra forinseca pericula. Conseruationem verò ordinariam ab intrinseco natura fieri prouidit absque membrorum detrimento. Quare membrum corporis sibi prius nutrimentum prouidet naturale, quàm ad aliud membrum mittat. Sed quando extrinsecus imminet capiti periculum, brachium se offert: sicuti dum locus per violentiam euacuatur aère, tunc aqua ascendit, vt illum repleat. Conseruatio autem speciei per generationem est ordinaria: quare fieri non debet nisi salua incolumitate indiuidui de superfluo.

¶ Id autem, quod de leprosis adiectum est, plusculum perplexitatis adfert. Nam etsi morbus temporalis, vt dictum est de febris, excusare in tempus coniugem iure valeat reddendo debito, tamen quia lepra perpetuus morbus est, videtur excusare eum non posse: quia tunc liceret ei perpetuò separari, quod est genus diuortij. Et tamen quanuis lepra sponsalia dirimere sufficiat, neutiquam tamen matrimonium, vt ait Sanctus Thomas hic, & Theologorum coetus, & habetur capitul.

De leprosis

Lepra.

Quoniam, de coniugio leproforum. Et quod lepra dicitur non soluere matrimonium, intelligitur non esse impedimentum dirimens, etiam si nuptias antecesserit, vt distinctione. 34. videbimus. Sed ex altera parte durissimum apparet onus, cum tanto periculo obligare coniugem debitum leproso persoluere: & tamen Alexander III. eodem capit. & antecedenti Peruenit. omnino cogit leprosi coniugem debitum ei reddere, etiam sub anathematis comminatione si renuerit.

Opiniones. De hac ergo re inter Doctores variatur. Gausfredus namque Cardinalis in sua summa per extremam ait, coniugem leprosi non solum teneri ei debitum soluere, verum & ei cohabitare, si separatim a leproforum conuentu viuat. Si autem illic vitam degat, tenetur ei reddere, sed non cohabitare. At vero Sanctus Thomas, Bonauentura, Richardus, & Theologorum plerique sententiam temperant, dicentes, teneri quidem reddere, nunquam tamen cohabitare, neque in eodem lecto dormire. Et certe hoc est verissimum: quia cum principalis finis matrimonij non sit nisi generatio, fat est si sanus tali infirmo in illo actu seruiat: nam reliqua cohabitatio non est tam necessaria, & est horrenda. Præsertim quod non tantum periculi in vno congressu imminet, quantum in cohabitatione & communicatione in se & lecti. Quapropter Leuitici. 2.2. leprosi de sanctificatis Domino edere vetabantur. Et Numer. 5. iubebantur extra castra eijci.

Communis opinio.

Ratio. Imò vero Durandus, Paludanus & Caietanus in summa capitul. De vsu matrimonij, temperatiùs eandem obligationem mitigant. Et quidem merito, videlicet, quod si in redditione debiti medicorum consilio constet periculum contagionis creari, cessat obligatio reddendi. Nam Sanctus Thomas & reliqui propterea dicunt teneri, quia non imminet tantum periculi, quantum in cohabitatione. Ergo à contrario sensu, si tantum impendat, obligatio tollitur. Quare non desunt qui contra tam rigida decreta Alexandri obmurmurent. Attamen citra murmurationem dicere possumus, quod Pontifex id solum decernere ad monereque contendit, quod lepra de se quantumvis horrorem offerat, & metum aliquem leuem cōtagionis, non sufficit coniugem absolueri ab obligatione debiti: quia non sequitur semper contagio. Neque sufficit quantumvis timeatur prolem eandem lepram cōtractum ire: nam vt ait hic Sanctus Thomas, melius est prolem sic fore, quam nullatenus fore. Quare si sanus in causa est coniugi leproso, vt

Caietan.

Nota. Quare non desunt qui contra tam rigida decreta Alexandri obmurmurent. Attamen citra murmurationem dicere possumus, quod Pontifex id solum decernere ad monereque contendit, quod lepra de se quantumvis horrorem offerat, & metum aliquem leuem cōtagionis, non sufficit coniugem absolueri ab obligatione debiti: quia non sequitur semper contagio. Neque sufficit quantumvis timeatur prolem eandem lepram cōtractum ire: nam vt ait hic Sanctus Thomas, melius est prolem sic fore, quam nullatenus fore. Quare si sanus in causa est coniugi leproso, vt

fornicetur, vel si aliter iniquè polluat (quia propter pessimum morbi incendium pruriginis carnis patiuntur crebras) particeps sit illius criminis. Et quod de lepra dicitur, de morbo etiam calamitoso Gallico dictum putetur, qui inter nostrates miserè inserpsit. Verum tamen vbi periculum esset morali more certū, aut ingentissimus horror, vt natura ipsa congressum abominaretur, noluit Papa cōiugem compellere, vt pote dum lepra eum attigit gradum, qui dicitur leoninus, quo nimirum corpus frustratim dissoluitur. Ecquis enim spectaculum illud in eo potissimum amplexu ferat? Docet præterea cum ars medica, tum etiam rerum vsus præsentius viris periculum impendere ad leprosam accedentibus, quam foeminis, si viris leprosis obsequantur, adeo vt certius sit periculum ad sanam accedere, quæ fuerat leproso viro cognita, quã ad leprosam. Itaque in foemina maior est vis transmittendi morbum vnus viri in alterum, quàm se ipsam eodem maculãdi propter exorbitantē iniquitatem foemine caloris in illo actu. Quamobrem minus hac ratione vir sanus tenetur vxori leprose reddere, quàm vxor viro, non quidē propter inæqualitatem iuris ad petendum nã par est in ambobus, sed propter diuersam conditionem foemine, & periculum maius.

Viris periculum offeratur.

Ad tertium deniq; argumentum respondetur, non licere coniugi sese impotentem consultò reddere, vt coniugem contra monitum Pauli defraudet, atque adeo nec per illicita media potest se debilitare & extenuare: irrogaret enim tunc alteri iniuriam. Attamen si absque fraude & bona fide honestisque medijs id faciat: nempe, seruando ecclesiastica ieiunia, & quædam etiam ex deuotione, impendendo que moderatè tempora honestis studijs, nulla est culpa metuenda. Est tamen inter virum & vxorem discernendum, quod vir reddēdo debitum fit indies impotentior, & ideo fit ei quotidie remissior obligatio, quod non accidit foeminis. Sed è conuerso foeminis minus licet sese ieiunijs & vigilijs macerare & extenuare sine licentia mariti: nam occasionem eis offerunt, qui eas negligant, & despectui habeant, atque alijs irretiantur iniquis amoribus.

Solu. 3. ar.

Discrimen.

ARTICVLVS. II.

Utrum in petitione & solutione debiti æquū sit ius vtrique coniugum.

Q V O

Partis nature.

Argum. 1.

2. Argum.

Leuit. 18.

ars affirmatiua.

Conclusio.

Æqualitas quantitatis
Æqualitas proportio - nis.

Vxor non est æqualis viro in quantitate

Vxor æqualis viro in p - portione.

Petitio duplex.

Quoniam coniugium quandam præ se fert æqualitatem, quaritur vtrū pari iure ambo sibi inuicem teneantur. Et arguitur à parte negatiua. Agens nobilius est patiente, vt. 12. super Gen. ad literam author est Augustin. sed in coniugio vir est agens & foemina patiens: in cuius signum, vt Genes. 2. legitur facta est in adiutorium viri, quasi propter ipsum: ac subinde iussa est sub viri potestate esse: ergo non æquo iure fruuntur.

Secundò arguitur. Menstruatę non licet debitum petere, propter incommoda, quæ timentur in prole: vnde Leuit. 18. Ad mulierē, quæ patitur menstruum, non accedas: & tamē illa tenetur viro reddere, etiam si ipse fluxum feminis patiat: ergo non æqua amborum fors est. Idem est de leprosa: nam si maius periculum imminet sano accedenti ad leprosam, quàm sanæ accedenti ad leprosum, minus tūc ipsa petendi ius habet, quàm ipse.

In contrarium est, quod si milibus verbis ait, Paulus. 1. ad Corint. 7. Vxori vir debitum reddit. Simitur & vxor viro: quoniam vir non habet sui corporis potestatem, sed mulier: & mulier non habet, &c. sed vir.

Quæstio facilis est, quæ vnica conclusione dissoluitur. Vir & vxor æquali iure gaudent, æqualitate, non quantitatis, sed proportionis.

Æqualitas enim quantitatis est, quæ in eadem mensura consistit, vt inter librã vnam & alterã, atq; inter vnã & alteram vnam. Æqualitas autem proportionis est inter duas equales portiones: qualis enim proportio est duorum ad vnum, est quatuor ad duo: nempe, dupla.

Vxor ergo non viro equalis est in quantitate, quia neq; eadem prudentia in illa viget, neq; idem gubernandi iudicium. Quare neque eodem debet potiri imperio, sed debet esse audiens viro, qui vt ait, Paul. est caput mulieris.

Est tamen æqualitas proportionum: habent enim distributa inter se officia, vnde quo iure tenetur vxor ea, quæ ei domi pertinent agere, eodem tenetur vir ea, quæ ad ipsum, perficere. In toro verò vterque eodem iure tenetur alteri: nam fides inter eos est æqualis. Imò verò quodammodo vir arctius obligatur quã vxor. Præceptum namque reddendi debitum affirmatiuum est, ac perinde licet semper obliget non tamen (vt aiunt) pro semper, sed tunc quãdo alter exigit: nam petere nunquam tenetur, sed ad vitãdam fornicationem in altero: quod est quodammodo reddere.

At vero duplex est petitio, scilicet, expressa, & interpretatiua, quando signa apparent

voluntatem subindicantia. Et quoniam in foemina vehementius verecundia obtinet & pudor, quàm in viro, licitum est vxori expectare expressam petitionem viri, quando viro eandē non licet expectare in vxore, sed debet ad illã interpretatiuam adnuere. Sicut medicus morbo infirmo, quando illum sentit, occurrere tenetur, & prælatus subuenire subdito. Quod si redarguas. Ergo non pari iure militant coniuges in redditione debiti. Negatur confectio, quia hoc non nascitur ex iuris disparitate, sed quia vxoris petitio non est ob verecundiam tam libera.

Obiectio.

Et per hæc primo argumento satisfactum est: nam etsi agens nobilius sit passio, est tamē eadem proportio patientis ad patiendum, quæ agentis ad agendum: & ideo eodem iure tenetur vterque alteri. In reliquis autem domesticis officijs sicut membra tenentur obedire capiti, ita & caput, licet sit principalis, tenetur suo modo morem gerere membris.

Solu. 1. ar.

Circa secundum argumentum de menstrua notandum in veteri lege loco citato prohibitum fuisse accessum ad menstruatam duplici de causa: nempe, propter legalem immundiciem: qua ratione erat præceptum cæremoniale: quare qui ad eam accedebat, erat irregularis ad tractandum sacra. Illa autem cæremonialis ratio cessauit in lege noua cum reliquis cæremonialibus præceptionibus. Fuit autē alia ratio moralis, quod illo mēstruo sanguine proles crebro solet infecta gigni: quæ quidem ratio etiam in lege Evangelica perdurat. Quamobrē menstruata mulier peccat debitum petendo.

Circa secū dū argum.

Quod si arguas. Ergo si sterilis est non erit ei culpa petere. Respondet D. Tho. quod quãdiu menstruum patitur, constare non potest esse sterile. Præsertim cum quædam, licet fuerint in iuuetute steriles, postea efficiuntur foecundæ.

Obiectio Dilatio.

Cum autem de tempore menstruorum loquimur illa prorsus intelligimus, quæ sunt naturalia, & certis temporibus per menses (vnde nomen fortiantur) mulieribus accidunt. Sunt quippe alia menstrua innaturalia: nempe, per petui fluxus ex morbo proueniētes, à quibus hæmorrhoiisillam curauit Dominus Matt. 9. quorum causa nō tenetur mulier nō petere, alioqui perpetuò deberet abstinere.

Menstrua naturalia.

Menstrua innaturalia.

Et per hoc soluitur argumentum de lepra: nam etiam si periculū offerat generandæ proli, nihilominus quia est morbus perpetuus, nō obligat ad perpetuam abstinentiam.

Solut. alius argumēti.

Et pariter ad illud, quod de fluxu feminis in viro obiectū fuit. Est enim perpetua passio & nimis diuturna, quæ ideo exactioni debiti ob-

Solut. arg.

stare non debet. Præterquod corruptum illud semen non est tam generationi aptum, quam mensruus sanguis, ut perinde ac ex menstruo sanguine sit inde proli timendum. Ex his fit consequens, quod nec viro licet à menstrua propter idem periculum debitum exigere. Quapropter in hoc pares sunt ambo coniuges.

Appendix.

Dubium.

Scotus.

S. Thom.

Utrum verò aut menstruatæ petenti teneatur maritus reddere, aut ipsa petenti marito maius dubium est. Scotus namque distinctione præsentis negat licere propterea quod idem periculum sequitur reddendo, quod petendo. Et idem ait Glossa super can. Ad eius, dist. 5. Nisi timeatur fornicatio in petente. Et idem Richardus distinctione præsentis art. 4. quæstione. 1. At verò D. Thomas hic hanc opinionem non approbat, sed sub distinctione respondet. Quod si vir petat scienter, tunc debet eum vxor precibus & monitis auertere, non tamen quâdo periculum iniquæ pollutionis in ipso timeat. Si verò petit ignoranter, potest aliquam occasionem obtinere, vel aliam infirmitatē (si habet) allegare, quanuis non illam, ne horrorem illi obijciat. Si tamen ille omnino institerit, reddere debet: quia mulier, ut ait Paul. potestatem sui corporis non habet, sed vir. Vbi insinuat, quod etiam si timeat aliud periculum in viro, teneatur reddere propter ius, quod habet ille petendi. Et eandem opinionem tenet Syluest. verb. Debitum coniugale. §. 6. & Caietanus in summa capit. de vsu matrimonij, & Bonaventura & Paludan. quæst. 1. vbi citat Petrum de Tharantasia.

Dubium.

Scotus.

Sed ut omnia simul disputemus, quæritur quale quatumque peccatum sit menstruatæ eiusque viro debitum aut petere, aut reddere. Scotus distinctione præsentis tenet vtrumque esse mortale: maior enim, inquit, præcepto tenetur vir cauere proli futuræ morbū, quam dare operam ei progignendæ. Idque ex illo Leuit. 20. confirmat, Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. Poena autem mortis non infligebatur, nisi pro peccato mortali. Quod quidem præceptum, quatenus mortale est, ut supra diximus perseverat nunc etiam in lege Evangelica. Et Hieronym. super illud Esaiæ. 44. Omnes iustitiæ vestræ quasi pannus menstruatæ. Tunc, inquit, viri abstinere debent à mulieribus quoniam concipiuntur membris damnati, cæci, claudi, leprosi, ut quia parentes non erubuerunt in conclavi commisceri, eorum peccata pateant cunctis, & apertius redarguantur in parvulis. Syluester verò loco citato con-

Syluester.

cedit propterea peccatum mortale esse sponte petere, nullum tamen exactum reddere.

At re vera ut reddere cum circumstantijs, quas D. Thomas explicat, nullum est peccatum, ita nec petere est mortale. Et ita tenet in præfentiarū Palud. & Caieta. loco citato. Et in primis, quod hæc sit mens S. Thom. patet: nam vbi quod ipse peccatum agnoscit mortale, id certè ex prescè profert: hic autem non ait, nisi simpliciter esse peccatum, petere. Et re vera ratio non vrget esse mortale, quoniã et si illa nocentia proli timeatur, tamen neque sunt ad eam certa, ut semper eueniant neque tenentur coniuges tam arctè illa cauere, ut iuri suo cedere debeant. Et re vera, ut ait, S. Tho. melius proli est esse, licet cum infectione, quã simpliciter non esse. Vnde illa vetusta prohibitio legis, qua parte erat ceremonialis, habebat annexum supplicium illud mortis: quæ quidem ratio iam cessauit. At qua tenus erat morale præceptum, ut cessauit supplicium illud, ita transgressio desinit esse mortalis. Et certè si mortale esset petere, non esset facile alteri concedenda licentia reddendi. Et ideo Scotus vtrumque censet esse mortale. Sed S. Tho. quia petere, solum arbitratur esse veniale, ait, nullum esse peccatum reddere. Quod si contra arguas, quod Leuit. 18. & 20. simpliciter prohibebatur vir accedere ad menstruatã vxorẽ: ergo etiã reddere est illicitum. Negatur consequentia: nam quicquid sit de illo tempore propter ceremoniale inãdatum, modo tamẽ accessus non prohibetur, nisi qui spontaneus est. Qui autem reddit debitum, non sua sponte accedit.

Scotus.

Obiectio.

Dilutio.

Tempore puerperij.

De tempore autem puerperij, quo, scilicet, puerpera manet in purificatione anteq̃ templo suum offerat infantem, ait Gregor. in epistola vltima ad Augustinum Angelorum, quæ refertur can. citato Ad eius, dist. 5. quod debent coniuges abstinere. Sed ut ait, in præfentiarū Richar. mos ille iam abiit ab vsu: vel potius, inquit, magis est monitio, quam præceptum. Quare reddere non est dubium, quin tunc liceat, quin etiã & petere, nisi aliqua sit indecētia quãdo dies partus nuperimè antecessit.

ARTICVLVS. III.

Utrum causa voti aut orationis, aut temporis sacri possit coniux debitum negare alteri.

Vanuis æquo iure coniuges, ut dictum est: sibi mutua fide teneantur debitum soluere, tamen exploranda sunt causæ & casus, qui coniugem ab hoc

Partis ne-
tiue.

Argum. 1.

2. Argum.

Pars negatiua.

Decisio ar.

Post matrimonium ratum.

i. Conclus.

ab hoc vinculo eximunt. Arguitur ergo primo, quod religionis causa possit vterque altero inuito votum castitatis emittere, quod eum à reddendo debito excusat. Primum, quia non est expectandus illius consensus, qui eum citra peccatum negare nequit: sed si vouere volenti alter esset impedimento, peccaret: quia statum melioris frugis impediret, ergo absque eius consensu potest alter vouere. Secundo: Tempore festo neutri licet debitum petere: quia tunc tenetur quisque sacris vacare, cui officio carnalis vsus ineptum hominem reddit: ergo potest tunc vnus altero inuito votum facere non reddendi. Idemque est argumentum de loco sacro in quo nullus videtur posse petere, neque teneri reddere.

In contrarium est verbum Paul. 1. Corint. 7. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.

Hanc quæstionem, qua parte ad votum coniugum spectat, dist. 27. q. 1. ar. 4. copiose disputatam reliquimus, ut ipsa diffusa est, & locuples. Et ideo huius partis nihil restat repetendum: præsertim quia hic solum de vsu matrimonij disputamus. Ad quam quæstionem tribus conclusionibus facillimè respondetur. Supponimus enim in primis ex loco citato, post matrimonium ratum non consummatum licere alterutri coniugum altero inuito religionem profiteri, quod tum rationibus, tum & canonibus compluribus de conuersio. coniuga. & 27. q. 2. comprobauimus. Quapropter induciæ duorum mensium vtriq; conceduntur, capit. Ex publico. eod. titul. ut eandem sibi religionem optare valeat. Quo vtiq; tempore neuter alteri tenetur debitum reddere. Item neque adulteræ vel adultero tenetur innocens coniux eiusmodi officium soluere: quæ quidem disputatio vsq; ad dist. 36. differtur. Post matrimonium vero consummatum, vbi ibidem monstratum est, neutri licet absque alterius facultate religionem ingredi, ut eisdem canonibus, & potissimum capit. Quidam. eod. titul. definitur. Imò neque alterius consensus sufficit, nisi vel simul ipse intret, vel sexagenarius existat. Omnia illic discussa conclusaque sunt.

Quo ergo citra religionis ingressum ad coniugalem vsum descendamus, sit prima conclusio. Neuter coniugum potest citra voluntatem alterius votum facere non reddendi, imò faciendo mortaliter peccat, neque implere tenetur. Eandem conclusionem affirmat Augustin. super Psal. 46. & refertur. 33. q. 5. can. Si dicat, & can. Secundum verba. vbi ait. Si dicat vir, Continere iam volo, vxor autem, nolo, non potest: quod enim tu vis, non vult illa. Et rur-

Secundum verba apostolica si vir continere voluisset, & tu noluisse, tibi debitum reddere cogeretur. Probatur: quia votum, ut nomen ipsum sonat, spontaneæ voluntatis actus est, quare non est emittendum nisi de illis rebus quæ nostro subiacent arbitrio, cuius generis non sunt illa, quæ alijs debemus: quippe quæ sunt aliena: cum igitur maritus sui corporis potestatem non habeat, sed vxor, neque verò vxor sui, sed maritus, neuter potest altero inuito tale votum non reddendi emittere. Imò verò ut libr. 7. de iustit. & iur. q. 3. art. 1. disputabamus, quanuis alter alteri huiusmodi licentiam concedat, potest illam postmodum renouare. Idem hic tenet Richardus. ar. 2. q. 1. Et est sententia Augustin. can. Manifestum. 33. q. 5. Nisi forsitan mutuam sibi facultatem facientes vouendi, vterque iuri suo petendi renunciet. Præsertim dum ambo vel alter religionem tuo consensu profitentur. Quo casu intelligitur verbum eiusdem August. can. Quod Deo ead. caus. & q. Quod Deo enim, inquit, pari consensu voueratis, perseveranter vsque in finem reddere debuistis. Utrum autem possit vterque altero inuito votum facere non petendi, dissidium inter doctores est. Nonnulli namque (quorum est distinct. præfenti Richar. artic. 2. quæst. 1.) licitum arbitratur. Et hanc ille putat opinionem esse securiorem & communiorem, quia in arbitrio cuiusque positum est exigere. At D. Tho. hic solutione ad. 3. probabilis censet id negare. Cui Durandus, & alij multi adhibentur, quia per eiusmodi votum fit alteri coniugi matrimonium onerosum: quippe cum pondus exigendi in eum semper propendeat. Negat autem Richardus inde fieri onerosum, cum neque alter, qui non vouit, petere, nisi dum ei liberit, teneatur: imò ab onere reddendi liberatur, quod vtriq; solet esse molestum. Veruntamen certè huiusmodi votum, præsertim in viro, supposita humana fragilitate, onerosum est vxori propter verecundiam, qua feminæ in petendo suffunduntur, & nunquam petere re vera periculo non caret: præsertim in iuuentute vsq; ad ætatem senilem; quanuis senibus non esset tanto periculo peruium. Hæc enim per prudentiam moderanda sunt: Et re vera nunquam aut quã rarissimè consilium est talia vota emittere: & dum sunt, consilium est, ut episcopali dispensatione tollantur. Cæterum & contra Richardum arguitur. Vir potest quæcumque vota vxoris irritare, ut libr. 7. de iustitia. & iur. q. 3. art. 1. late deduximus: ergo illud & si faciat non petendi. Ad primum igitur argumentum negatur, quod dissentiens voto alterius delin-

Ratio conclusionis.

Dubium.

Richardus.

S. Thom.

Solu. 1. ar.

iunctioe vnus cum vna institu-
 tum: vnam quippe vxorem de vna
 Adæ costa; non duas de duabus,
 Deus condidit, quæ esset ei socia.
 Cuius ideo diuino spiritu plenus
 ait, Propter hoc relinquet homo
 patrem & matrem, & adhærebit
 vxori suæ. Et erunt duo in carne
 vna. Id quod ad pacificum tran-
 quillumque conuictum domus
 maximè congruit. Quapropter
 Lamech, qui ante diluuium duas
 legitur sibi adsciuisse vxores, non
 tam iure, quàm libidine allectus
 id fecisse censetur. Attamen cum
 Dominus ex vastissima gentilitate
 vnum Abraham segregauerit,
 cuius soboles, per exiguum popu-
 lum, vnum verum Deum coleret,
 ratione optima per internū spiri-
 tū patres illos docuit polygamiã
 eis ad propagandum eūdem po-
 pulum & cultum licere. Tamen si
 Abraham ad Agar vxoris ancillã
 altiori mysterio fuerit ingressus,
 quod Paulus ad Galathas, enarra-
 uit. Quocirca de Iacob Augusti-
 nus libro sexto de ciuitate Dei, Ob-
 id, inquit, plures accepit vxores:
 quoniam eo tempore multiplican-
 dæ posteritatis causa plures vxo-
 res accipere, lex nulla prohibebat.
 Et contra Faustū qui negabat yn-
 quã polygamiã licuisse, ac proin-
 de aiebat Iacob quatuor habuisse
 scorta, libr. 22. Obijciuntur, in-
 quit, Iacob pro ingenti crimine
 quatuor vxores. At quando mos

erat crimen non erat. Et nunc pro-
 pterea crimen est, quia mos non
 est. Alia enim sunt peccata contra
 naturã, alia contra mores, alia con-
 tra præcepta. Si naturã consulas,
 non lasciuiendi, sed gignendi cau-
 sa illis mulieribus vtebatur. Simo-
 rem, illo tempore atq; in illis ter-
 ris hoc factitabatur. Si præceptū,
 nulla lege prohibebatur. Nūc ve-
 rò cur crimē est, si quis hoc faciat,
 nisi quia & moribus & legibus hoc
 non licet: Et lib. De bono coniu-
 gali. Tunc patres plures vxores in-
 culpabiliter ducebāt. Sicut enim
 sapiens & iustus, qui iã concupi-
 scit dissolui & esse cum Christo, &
 hoc optimo magis delectatur, nō
 iã hic viuendi cupiditate, sed con-
 sulendi officio sumit alimentum,
 vt maneat in carne, quod necessa-
 rium est propter alios: sic misceri
 fœminis iure nuptiarū tunc offi-
 ciosum fuit sanctis viris, non libi-
 dinosum. Et infra. Sicut non est
 impar meritum patientiæ in Pe-
 tro, qui passus est, & Ioanne, qui
 passus non est: sic non est impar
 meritū continentiam in Ioanne, qui
 nullas expertus est nuptias, & in
 Abraham, qui filios genuit. Nam
 illius cœlibatus & istius connu-
 bium pro temporum distributio-
 ne Christo militauerunt: sed con-
 tinentiam Ioannes in opere, Abra-
 ham in solo habebat habitu. Me-
 lior est autem castitas cœlibum,
 quàm nuptiarum: quarum vnam

Abra-

Abraham habebat in vsu, ambas
 in habitu.

- Cap. 2. ¶ Veruntamen quanquàm vnum
 virum pluribus vxoribus commi-
 sceri non sic naturauet, quin bo-
 na causa fieri Deus permiserit, ta-
 men eandem fœminam pluribus
 nubere viris vsq; adeò abhorret,
 vt nulla de causa fuerit vnquam li-
 citum. Vnde Augustinus eodem
 libro de bono coniuga. Occulta,
 inquit, lege naturæ amant singu-
 laritatem quæ principantur: subie-
 cta verò non solum singularia sin-
 gulis, sed si ratio naturalis, vel so-
 cialis admittit, etiam plura vni nō
 sine decore subduntur. Neque
 enim sic habet vnus seruus plures
 dominos, quomodo plures serui
 vnum dominum. Ita duobus seu
 pluribus maritis viuis nullam legi-
 mus seruisse sanctarum, plures au-
 tem fœminas vni viro legimus cō-
 iunctas cum gentis illius societas
 sinebat, & temporis ratio suade-
 bat. Neque enim contra naturam
 nuptiarum est. Plures enim fœmi-
 nę ab vno viro fœtari possunt vna
 verò à pluribus non potest. Hęc
 est principiorum vis, vt plures fœ-
 minę vni viro sint, sicut multę
 animę vni Deo rectè subduntur.
 Ideoque non est verus Deus ani-
 marum nisi vnus: vna verò anima
 per multos falsos deos potest non
 fœcundari.
- Cap. 3. ¶ Vbi autem, vt ait Paul. venit ple-
 nitudo temporis, quo Christi gra-

tia est per vniuersum orbem effu-
 sa, reducta est lex nuptiarum ad
 priorem honestioremque institu-
 tionem, vt aliud nullum probetur
 coniugium, quàm vnus cum vna.
 Habet enim iam inde sacramenti
 rationem, quod de latere Chri-
 sti emanauit, atque adeo oportet,
 vt significationem indiuiduæ
 desponsationis eius cum ecclesia
 integram seruet. Quapropter su-
 per hoc nulla ecclesię dispensa-
 tio locum habet, vt sub titulo de
 sponsa duorum. decretum est.
 Nam, vt Innocēt. in quodam cap.
 de diuortijs arguit, si dimissa vxore
 fornicationis gratia nō licet di-
 mittenti citra mœchię crimen (vt
 Christus admonuit) aliam ducere
 longè quidem id minus alia reten-
 ta fas erit.

Ca. Gaude
mus.

Cap. 4. ¶ Quod autem ad libellum repu-
 dij attinet, Ad duritiam, inquit,
 Iudæis Christus, cordis vestri per-
 misit vobis Moyses dimittere vxo-
 res vestras: ad legem nimirum al-
 ludens, quæ in Deuteronom. de
 hac re scripta erat. Eam autem le-
 gem, licet non desint qui sic inter-
 pretentur, vt facultas illic fuerit
 concessa licitè repudiandi vxo-
 res, tamen & redemptoris verbis
 & rationi ex natura matrimonij
 profectæ longè est magis consen-
 taneum, legem illam nulli fecisse
 facultatem rei minus bonæ, sed
 licentiam indulgisse rei minus
 malæ: nempe, vt impunè id fieri
 sine-

fineretur, ad cauendū vxoricidiū, sicut nunc per meretricium caetur adulteriū. Adeo enim est perpetuitas matrimonio suapte naturainnata, vt nisi religionis gratia nunquam fuerit dissolubile. Sed ne durties cordis eorum peiora machinaretur, minus incommodum viris illis indultum est. Fœminis verò, quibus nefandissimum crimen esset virorum necem intētare, nequaquam permissum fuit illos repudiare. Id quod & aliud indicium est viris non tanquam licitum fuisse permissum. Vnde lib. contra Faustum. 19. August. Non, inquit ait lex, Qui voluerit dimittat vxorem, sed quia volebat dimitti vxorem à viro, hanc interposuit moram, vt in dissidium animus præceps, libelli conscriptione refractus abisteret, & quid mali esset vxorem dimittere, cogitaret. Et ideo ad scribas, huiusmodi dissidij dissuasores lex mittere voluit eum, quem iussit libellum repudij dare. Neque enim nisi ab ipsis Scribis libellus scribi poterat. Hæc ille. Lex autem euangelica synceritatis matrimonij custos, nullum repudium, sed solūm quoad torum diuortium, idque duntaxat fornicationis causa permittit.

Cap. 26.

DISTINCTIONIS
trigesimatertia, Quæst. 1.
De vxor. pluribus v-
nius viri.

ARTICVLVS I.

Vtrum habere plures vxores sit iuri natura contrarium.

AD HANC secundam principaliū partem, qua de nexu & vsu matrimonij disputatur, rimari tan dē attinet, an liceat licuerit ve, & quo iure licuerit plures habere vxores, & per repudiū cōiuges separari. Quæquidē duo, distinctio præfens trigesimatertia, nobis suggerit disputanda, duabus proinde contenta quæstionibus: vna, scilicet, de pluribus vxoribus, atque altera de libello repudij. Nam tertia, de virginitate, & quarta, de concubinato seu fornicatione, quas hic Magister sentent. commiscuit, longē sunt à re præfenti peregrinæ: pertinet enim ad materiam castitatis, quæ species est temperantia. De quibus ideo D. Tho. 2.2. q. 151. & subsequentibus disputauit: quare hic prætereundæ nobis sunt.

Quæritur ergo primò, vtrum cum pluribus simul vxoribus vnum virum matrimonia coniungere sit contra ius naturæ. Et arguitur à parte negatiua. Illud est contrarium iuri naturæ, quod aduersatur fini, quem sibi natura in agendo præscripsit, vt nomen ipsum per se satis ostendit: habere autem plures vxores non aduersatur fini, quem natura matrimonio contrahendo præscripsit: ergo non est contra ius naturæ. Probat minor. Finis matrimonij potissimus est prolis generatio & educatio, vt. 8. Ethicor. Philosophus author est: huic autem fini nequaquam commercium cum pluribus vxoribus aduersatur: nam vt idem philosophus. 15. de animalibus ait mas in generatione se gerit erga fœminam vt agēs circa materiam, quæ patitur: neququam verò naturæ agentis repugnat in plures materias, suas simul exercere vires. Imò verò id generi multiplicando plurimum conducit: tum quod si vna fuerit inuisa, alia potest esse grata, & si vna sterilis, alia erit fœcunda: tum quod post-

Partis negatiuae 1. Argum.

Probatio minoris. Aristot.

postquam vna concepit, poterit aliā ac subinde aliā fœcundare: nam quæ semel in vtero habet, rarò alterum fœtum concipit, & rarissimè absq; abortu parit: & i deo experientia docet, quod qui pluribus vtuntur vxoribus, quemadmodum Saraceni, vberrimè procreant.

2. Argum.

¶ Secundo. Ius naturale est, quod natura omnia animantia docuit. vt. ff. de iure naturali gēti. & ciuili habetur: sed natura cætera animantia non docuit, vt mas nō nisi vni fœmellæ copuletur: ergo id ipsum si homo faciat, minime naturali iuri officit.

Pars affirmatiua.

¶ In cōtrarium est verbū illud Domini (primū instituentis matrimonium) ore Adæ prolatum, Erunt duo in carne vna.

Decisio ar.

¶ Quæstio præfens duos potest exhibere sensus. Vnus est, vtrum vxores plures vni commiseri viro sit modo aliquo iuri naturæ contrarium: hoc est, dissonū & minus congruens: Alter verò, vtrum simpliciter sit contra ius: hoc est contra præceptū naturæ, ita vt citra dispensationem nequaquā id vnquā licuerit. Et quia prioris sensus pars affirmatiua nemini in dubium venit, sed de posteriori nonnulla est opinionū controuersia, duo de hac re distinguendi sunt tart. Ad primū ergo tribus conclusionibus iuxta tres matrimonij fines respōdetur. Quid pian enim esse contra ius naturæ per id quod naturale est, venit perpendendū: naturale autē est quicquid rei naturæ congruit, siue ratione generis, vt magneti, quatenus graui, conuenit deorsum cadere, & homini inquantū animalis elus & potus, seu ratione speciei, vt magneti ferrum trahere, & homini ratiocinari.

Contra ius natura quid.

Notadistinctionem.

Inclinatio natura.

Instinctus.

Lex suæius natura.

¶ At quia de iure naturæ loquimur, nihil aliud quàm operæpretiū fuerit distinctionē exponere inter inclinationē naturæ & instinctum naturæ & legē seu ius naturæ. Inclinatio enim cōmunis omnibus rebus est siue cognoscētib; siue cognoscētib; inclinatur quippe graue (vt ferrū) ad descēsum, & leue (vt ignis) ad ascēsum. Instinctus autē est eadē inclinatio in rebus cognoscētib; sed tamē intellectus & rationis expertibus: instinctus nāq; est impetus appetitus cognitionē sequentis. Lex autem ijs proprie competit, qui intellectu vigēt, vt angelis & hominibus. Et ratio discriminis est, quo d lex idē est quod regula, qua actiones diriguntur. Bruta verò cum non cognoscant suarum actionum finem (hirundo enim non cognoscit quo fine nidum extruat) nequeunt actiones suas in finem dirigere, atque adeo nec eorū cognitio potest dici regula aut lex ius, sed instinctus appetitum instigās, quo à natura impellitur ad cibum & potum, atque

ad alia, quibus animalia conferuantur. Instinctus vero ille descendit ex lege Dei dirigentis res quascunq; in suos fines. In homine verò, quia cognoscit suarum actionum naturalem finem, in quem eas dirigit, cognitio eius practica dicitur, & est lex, seu regula iusque naturæ.

Nota.

¶ Est autem finis matrimonij triplex, sicuti & bonum eius trinum. Primarius quidē est prolis generatio & educatio, qui homini conuenit ex natura generis: nempe, tanquā vni ex animalibus, quæ natura in hoc officium commisionem docuit maris & fœminæ, vt. 8. Ethicor. autor est philosophus, & loco superius citato. ff. refertur. Et bonum, quod huic fini respondet, est proles. Alius est secundarius, vt idem ibidē ait Philosophus, qui est vicaria cōmunicatio actionum & officiorum, quæ sunt, tum in officium generandi tum toti transigendæ vitæ humanæ necessaria. Et bonum huic fini aptum est fides, qua inter se coniuges inuicem obstringuntur. Sed tertius finis cōgruit matrimonio quatenus sacramento: qui est significare coniunctionem Christi & ecclesiæ: nempe, assumptionem humanitatis, cuius partes nunquā diuisit, qua vtique ratione sacra fientum matrimonij est indissolubile vinculum. Et huic fini adnexum est bonū sacramenti. Matrimonium ergo conuenit homini propter primum finem, quatenus animalis, & propter secundum inquantū homini: putā, vt est animal politicum, & propter tertium quare ratione Christianus est.

Finis matrimonij triplex. Primus.

Secundus.

Tertius.

¶ His præhabitis sit prima cōclusio. Coniugia vnus viri simul cum vxoribus pluribus non sunt contra ius naturæ primarium: hoc est, cōtra primum finem matrimonij. Conclusio hanc argumenta superius obiecta satis comprobant. Itaq; finis ille per congeminas vxores neque tollitur, neque impeditur: nam potest vir vnus ex pluribus vxoribus proles suscipere, susceptasque alere & educare, & vnaquæque vxorum suorum liberorum propria gerere curam.

1. Conclusio.

¶ Secūda conclusio. Vxorū multitudo quodammodo est cōtra secundum finem matrimonij, quodammodo verò non. Valde, inquam, illū impedit, sed non prorsus tollit. Probat prior pars primum, quia pluribus simul debitum exigentibus non posset vir illud omnibus simul persolvere: imò cum actus ille viri vires debilitet, & sæpè exhauriat, postq; vni vxori satisfecisset, non euaderet satis potens, vt posset reliquis morem gerere: quare nulli valeret satis ad votū facere. Atque adeo (quod nouū est argumentum) matrimonium frustraretur alia sua

2. Conclusio.

Ratio primæ partis.

sua

Ratio. 2.

sua virtute, quæ est esse remedium contra concupiscentiam, ut per licitum usum sedetur. Potissimum si vnâ præ altera diligeret, illa despecta ceu viro orbata viueret. Secundo, quia pax non posset inter illas vxores cõstare: nam omnes zelotypia vrerentur, & inuidia cõtabelcerent: neq; vna posset alterius filium videre: quo circa nouerç hac de re malè audiüt erga priuignos. His ergo de causis rixis & litibus domü impleverent: nam de figulis ait illic Philosophus, quod quia eandem artem exercent, sepenumero corrixantur. Documento nobis de hac re quodammodo fuere tum sanctissima Sara Gen. 21. quæ Agar ferre domi nequiuuit, sed eam cū suo Ismaele domo pepulit, tū etiam & Rachel, quæ, vt legitur Gen. 30. inuidens forori suæ liberos, famulã marito supposuit, quæ pro se pareret. Posterior nihilominus conclusionis pars veritatem suam retinet, quoniam vxores plures, si modò honestæ sint & probæ, possunt vni viro cohabitare, vt patriarcharum exemplis citatis atq; alijs compertum est. Et quanuis non tanta probitate vigeant, licet ægrè, vt cun que tamen possunt conuiuere.

Exempla.

Posterior pars.

3. Conclus.

Obiectio. Dilutio.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Ius naturæ trifariam vsurpatur.

do, nefandum crimen dicitur, & est contra ius naturæ. Et hoc pacto concedimus, societatem vnus viri cum pluribus vxoribus non esse cõtã ius naturæ, quippe quod natura generis animalium non vetat. Secundo verò modo sumitur ius naturæ pro eo, quod ex principio naturæ vnicuiq; speciei tanquam ei congruens inditum est. Et hoc modo multitudo vxorū est homini contra ius naturæ: nam est contra modum, quæ natura speciei hominis præscripsit, propterea quod fecit eum animal ciuile, atq; adeo debet vxori fidem seruare, & in pace familiam regere. Vnde & quibusdam alijs animalibus, in quibus ad educationem proliū maior conuictus exigitur, similem natura instinctum imprensit, vt perdicibus & turturibus, in quibus vnus vni associatur. Rursus quia Deus est principium supremum totius naturæ, id etiam quod homini à Deo in euangelio præceptum est, appellauit quoque Isidorus ius naturæ, dicens. Ius naturale est quod in lege & in euangelio cõtinetur, veluti refluus maris, qui ex cõtellatione coelesti ei imprimitur, dicitur naturalis. Et hoc modo singulariter Christianis cõtã ius naturæ est plures vni vxores nubere: vt pote quorum matrimonium est sacramentum, coniunctionem Christi & ecclesiæ demonstrans.

Secundus modus.

Tertius modus.

Cau. 1. di.

ARTICVLVS II.

Utrum plures simul habere vxores aliquando licuerit.

D maiorem explicationem superioris articuli queritur, vtrum connubia cū pluribus simul vxoribus fuerint aliquando licita. Et arguitur à parte negatiua. Ius naturale, vt. 5. Ethic. meminit Aristoteles, semper & vbiq; eandem habet potentiam: sed vxorum multitudo. vt secūda conclusione superioris articuli assertum est, aduersatur iuri naturali: nepe, naturali fini matrimonij, ergo nunquam fuit licita.

Partis negatiue 1. Argum.

2. Argum.

¶ Secundo, quia si aliquando licuit, vel id propter dispensationem acciderat, vel quia per se erat licitum: si secundo modo: ergo & nunc liceret, quod est falsum: quod autem non licuerit per dispensationem, patet: nam cum Deus, vt August. ait, sit naturæ conditor, nil contra rationes facit, quas naturæ inserit: cum autem naturæ humanæ ad fidem & pacem seruandã in seuerit, vt non sit nisi vna vnus viri, nunquã credendus est super hoc dispensasse.

¶ Ter-

3. argum.

4. argum.

Pars affirmatiua.

Desisio ar.

Lamech primus duabus vxoribus vsus est

Congressus Loth cum filiabus. 1. Bigamia

¶ Tertio arguitur. Si id duntaxat per dispensationem licuisset, nullis fuisset licitum, nisi illis præcisè, cum quibus fuisset dispensatum: dispensatio aut huiusmodi nullibi in veteri testamento legitur, sed omnes in discriminatim illi patres cū pluribus vxoribus matrimonia cõcederant: ergo nõ per dispensationem id faciebant: præsertim quod si ratio illa dispensandi vera erat: nempe ad multiplicandũ diuinũ cultum: cum eadem modò permaneat ratio, licita etiam nunc eadem esset dispensatio: quod est falsum. ¶ Quarto arguitur. Id quod præstatum est, non debet ei posthaberi quod minus bonum est: sed fides, quæ seruanda est in matrimonio, & significatio desponsationis Christi cum ecclesia præstantiora bona sunt q̃ proles: ergo propter multiplicandas proles non debuit dispensari contra fidem & contra significationẽ sacramenti, quæ consistit in vnitãte vnus cum vna: nunquã ergo talis facta fuit dispensatio. Et cum ius naturale id vetuerit, colligitur, q̃ non per fas, sed per nefas id faciebãt. ¶ In contrariũ tamè est, quod Deut. 21. de confortio vnus viri cū pluribus vxoribus fit mentio non ceu de re illicita & prohibita, sed certè tanquã de relicta. Si habuerit homo duas vxores, vnã dilectam, & alteram odiosam, & filius odiosæ fuerit primogenitus, nõ poterit fr̃ium dilectæ facere primogenitum, eũq; filio odiosæ præferre.

¶ Quæstio præsens duas virtute cõtinet, vnã explicitè, an videlicet aliquando licuerit plures habere vxores, alteramq; implicitè, vtrum id solum per dispensationem, an verò per se fuerit licitum. Et primum omnium vt rerum historia oculis supponatur, primus, qui duas si bi acceperit vxores, vt Genes. 4. legitur, & nos supra dist. 27. meminimus, fuit Lamech ex linea Cain: nepe, septimus ab illo, veluti Enoch vir iustissimus, qui ambulauit cum Deo, septimus fuit à Seth. In duobus enim illis fratribus Seth & Cain binium diuisum fuit duarũ ciuitatum, Dei, scilicet, & diaboli. Quocirca factum illud Lamech non est idoneum documentum, quod licitũ fuerit vni viro plures simul ducere vxores: nã libidine potius credendus est id fecisse quã iure. Id quod Nicolaus Papa can. An non. 24. q. 3. insinuauit. Neq; verò concubitus inebriati Loth cum duabus filiabus Genes. 10. censendus est matrimonij vsus, sed incestus. Sed prima, quæ licita creditur, bigamia fuit Abraham, qui post quã cum Sara contra xerat, vt legitur Gene. 16. eius precatu ad ancillam ingressus est. Cuius subinde exẽplo Iacob duas primas sorores Lyam & Rachelem, singulasq; deinde earum ancillas, vt Gene. 30.

refert, sibi cõiunxit. Quod quidem exemplum ad propagandum, vt fertur, Dei populum potestea multi patres sunt imitati. ¶ Ad quæstionẽ ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Polygamia: hoc est, connubia pluriũ simul vxorum, cum vno viro anteq̃ legem euangelicã licita fuit: nõ solum sub lege Moyfi, verum & ante illam scriptam legẽ, quam quidẽ Abraham quadringentis annis, & Iacob trecentis antecesserunt. Conclusionem hanc nõ defunt qui negent, vt Abulenſis super Matth. c. 19. q. 34. refert, dicentes, quod Deus permittit vxores plures non tanquã rem licitam, sed vt impune fieret, sicuti illi gẽti permittit ab extraneis vsuras suscipere, & nunc permittitur meretricium ad euitanda maiora mala. Sed hæc opinio vno fere doctorum consensu merito repudiatur. Probatur ergo nostra conclusio. Adulterium semper fuit cognitum vt graue peccatum. Abraham ergo, quem Deus vt iustissimum ex toto orbe selegit cum quo scodus iniret venturi Messia, fas non est credere eiusmodi cõmississe scelus, sed iure ad Agar fuisse ingressum. Latuit autẽ in hac Abraham bigamia singulare inter alios patres mysterium: non enim causa solum prolatandi populi Dei vt reliqui, duas habuit mulieres. Imo Ismaelita ab Agar descendentes non profus ad illud Dei populum attinebant. Sed causa fuit potissima, quã Paul. ad Galat. 4. enarrat, vt in duobus filiis vno de ancilla & altero delibera, vetus & nouum testamenta designarentur. Quare nato Isaac, Ismael cum matre sua iussu Dei expulsus fuit domo. Gene. 21. ad significandũ legem veterẽ, postquã impleta fuit, explosam tanquã ancillam, & euangelicam tanquã liberam approbatã. Vnde cum Agar in perpetuo vsu coniugij non permanserit, nõ defuerit qui Abraham crimen fornicationis cū illa obijcerent, neutiquã admittetes fuisse eius coniugem, vt Aug. lib. 2. cõtã aduersariũ legis cap. 9. refert. Neq; verò illic diuus pater aliter ipsum ab adulterio vendicat, quã quod nõ lubrico libidinis amauit ancillã, sed de vxoris cõsensu & rogatu. Vbi de matrimonio nihil meminit. Et Ambro. lib. de patriarchis, quod Gratianus cano. Dixit Sara. 32. q. 4. refert, videtur illud appellasse adulteriũ. Ait enim, q̃ quando Abraham ancillam cognouit, nõ dum adulterium interdictũ videbatur: quia fuit ante legẽ Moyfi. Quasi diceret ob id fuisse Abraham ab adulterio immunem: quod nõdũ fuerat vetitum: rursum quia non ardore libidinis succensus, sed studio quærendæ posteritatis ancillæ contubernio coniugale posthabuit torũ. Vbi

1. Conclus.

Opinio quorundam.

Ratio conclusionis.

Mysterium bigamiae Abraham.

Paul. ad Galat. 4.

Gene. 21.

Ambro.

contu-

Authoris ratio

contubernium ancillae minime censere videtur conjugalem torum. At vero sancti isti interpretes Abraham ab adulterio in primis excipiunt, ab omni que culpa liberant. Dicendum ergo, quod id fecerit inspiratione Dei affusus. Sed posset forte uno modo opinari, quod inspiratio non fuerit, ut vero matrimonio Abraham secum ancillam copularet, sed quod Deus, non quidem super adulterium dispensando, quia non est dispensabile, verum tanquam dominus totius humani generis illam mulierem Abraham iure foecundandam tradiderit, ut verbum illud Osee sonare videtur, de quo inferius redibit sermo, Sume tibi uxorem fornicariam, & fac tibi filios fornicationis. Quapropter tanquam non vera uxor postea diuino iussu eie-

Osea. 1.

Agar vera uxor Abrahamae.

Nota.

Duplex matrimonij significatio.

Ioan. 3.

Leo papa.

Fornicatio nunquam licita.

ta est. Attamen non opus est hanc opinionem admittere, sed dicendum quod fuit vera uxor, sicuti & Oseas credendus forte est cum fornicaria legitimum iniisse coniugium. Verumtamen quia Agar non fuit Abraham conjugata nisi per occasionem, ut a Sara substituta, ut geribem vice illius egeret, & postea ratione mysterij erat mandato Dei abijcienda, sancti patres non appellant illud ita plane coniugium. Praesertim, quod cum finis matrimonij, ut diximus, duplex sit, vnus generatio, atque alter communicatio in officijs domesticis, ad hunc secundum non fuit omnino in locum coniugis admittenda, ut ea familiaritate & honore tractaretur ut Sara, sed semper habebatur tanquam ancilla & Sara tanquam domina. Atque eam ob causam Iudaei conceptionem illam Ismahelis fornicationem censebant, id enim insinuabant dicentes, Nos ex fornicatione non sumus nati. Vnu patrem habemus Deum. Quasi dicerent, Non sumus Ismahelita ab ancilla descendentes, sed liberi a Sara, cui Deus sobolem fuerat pollicitus. Vnde & Leo papa cano. Non omnis. 3. 2. q. 2, ubi ait quod non omnis mulier viro coniugata est uxor viri, adducit exemplum de Sara & Agar. Et idem est de Iacob & suis duabus ancillis: nam cum ancillis lege nequeunt matrimonia iniri, nisi fiat liberum. Adque hoc pacto Genes. 25. duae uxores Abraham: nempe, Agar & Cethura eius concubinae appellantur.

Hinc fit (nec rursus ad hoc reuertamur, quod doctores hic de concubinis & de fornicatione non satis ad propositum disputant) quod nunquam fuit licitum habere concubinam: nam fornicatio, quia legitimo fini generationis opponitur, adeo est contra ius naturae, ut nulla dispensatione fieri possit licita. Enimvero nisi in solubili vinculo (quale est matrimonium) parentes copulentur, nequit commodum educari pro-

les. Quapropter sicubi inter gentes fornicatio simplex tanquam licita permittebatur, id ex obfuscatione luminis naturalis procedebat. Hac enim de causa Iudaei scandalum accipiebant, quod de gentilibus conuersi ceu licita utebantur fornicatione, quam ideo apostoli, ut legitur Actuum. 15. eis interdixerunt. igitur ubi cumque in sacra scriptura aliqui leguntur habuisse concubinas, ut Salomō atque alij, vel culpam di sunt tanquam fornicarij, veluti Iudas cum Thamar, vel si excusentur, nomine concubinarum intelligenda sunt mulieres, quae cum viris insolubili coniunctione erant coniugatae quoad finem tori ceu uxores, sed tanquam ad secundum finem matrimonij, qui erat aequa societas maritalis non recipiebantur ut legitimae uxores. Vnde inter ethnicos mos erat, ut licet paterfamilias pluribus vxorum nomine uteretur foeminis, non tamen nisi vnicam haberet, quae esset materfamilias, quae ut Gellius lib. 18. cap. 6. autor est, non in matrimonium tantum, sed in familiam mariti & in sui haeredis locum veniret, essetque familiae administratrix, & quae in mariti manu & mancipio esset. Accipiebatur enim per illam caeremoniam, ut dextris contractis vir diceret, Tu mihi materfamilias esto. Quo circa Iuriscōn sultus. l. Pronūciatum. ff. de verbo. significat. Matremfamilias, inquit, accipere debemus eam, quae non in honore vixit. Oseam vero, cui Deus iussit fornicariam mulierem accipere D. Tho. 2. 2. q. 154. art. 2. a crimine excusat, eo quod id voluntate Dei fecerit. Et intelligit, ut supra diximus, quod Deus tanquam dominus illius mulieris tradidit eam illi citra matrimonium foecundandam. Quāuis August. & Gregor. & alibi S. Thom. mollius rem exponentes aiunt, verum cum illa matrimonium contraxisset. Et ut sermonem de Abraham concludamus, Deus ad euitandum iurgium inter ancillam & liberam, & Ismahelē & Isaac & potissimum ratione mysterij abolitionis veteris testamenti iussit Agar cum filio domo propelli, quasi dispensans super perpetuitatem matrimonij. Ad rem igitur ut redeamus nemio de sanctis patribus ambigit, quin iure optimo ad propagandum Dei populum & cultum pluribus fuerint vxoribus vsi. De iure autem, quo huiusmodi matrimonia defenduntur, non nihil est controuersiae. Sunt enim qui arbitrentur nulla opus tunc fuisse dispensatione sed per se contubernium plurium vxorum fuisse licitum. Quam utique opinionem nihil haesitantes tuentur Durand. praesenti. q. 1. & Abulensis super eod. c. 19. Matth. quae. 30. & seq. vsq; ad 34. Et extant re vera argumenta non pauca, neque

Nota.

Concubina in sacra scriptura.

De Osea.

Patriarcha

Opinio quorundam.

Durandus. Abulensis.

1. Argum. pro Abule.

Cicero.

August.

2. Argum.

3. Argum.

neque vero infirma quibus opinio haec, effi videatur peregrina, fulciatur. Primum est hoc: Vxorū multitudo, ut praecedenti articulo constituimus, nullatenus primo fini matrimonij obstat, neque sic verò aduersatur secundo, ut illud tollat, sed quodammodo impedit: nihil enim propagandis educandisque liberis obuiat, sed quietam pacem domus modo quodam perturbat: illa verò, quae sunt de iure naturae tanquam prima principia, secum adferunt naturale praecipuum, ut id non facias alijs, quod tibi fieri non vis, atque adeo illa, quae sic primis principijs sunt propria, ut quaedam eorundem expositio nes reputentur, veluti praecipua decalogi. At tamen illa, quae in isto ordine non collocantur, sed longius deriuantur ex eisdem primis principijs, non videntur vim obtinere praecipui quousque consuetudo vel lex aliqua diuina vel humana illud sancierit: iuxta verbum illud Ciceronianum. Res a natura profectas & a consuetudine approbatas, legum virtus & religio sanxit: at vero ante legem Evangelicam nulla inuenitur lex plures uxores prohibens, ergo quantum aliquo modo esset paci conseruanda: distoniam nulla tamen erat praecipua prohibitio, quae dispensatione indigeret, sed sola consuetudo gentibus approbata pro ratione & necessitate temporum & indigentia propagandi humani generis potuit illud licitum facere. Hanc rationem videntur satis validè confirmare verba, quae in textu ex Augustino citauimus: videlicet, quod tunc plures uxores accipere nulla lex vetabat. Et contra Faustū lib. 22. ca. 49. (id quod Gratianus. 32. q. 4. can. Obijciuntur, sub nomine Ambrosij citat.) Obijciuntur, inquit, Iacob quatuor uxores, quod, quia tunc mos erat, crimen non erat, Et rursus, Quod pluribus foeminis utebantur, nec contra naturam hoc faciebant: cum non lasciuendi causa sed gignendi hoc facerent: nec contra morem: quia eo tempore ea fiebant: nec contra praecipuum: quia nulla lege erat prohibitum: si ergo nulla lege erat prohibitum, nulla exigebatur dispensatio. Non ergo dispensationi sed mori tribuit fuisse licitum. Deinde arguitur. Abraham non videtur ad Agar ingressus nisi precibus vxoris vitatus, quod re vera Sara non fuisset precata, nisi quia licitum per se illud essebat: non ergo ob dispensationem illam sibi secundam adhibuit vxorem. Et idē apparet in polygamia Iacob: nam postquam deceptus accessit ad Lyam, postmodum desponsauit sibi Rachelem, & earum rogatu adhibuit toro conjugali earundem ancillas. Deinde arguitur quod nulla interfuerit dispensatio, sed solus mos lege naturae seruatus:

nam Laban, qui erat merus gentilis, Iacob cum Lyam coniugato, vltro obtulit Rachelem in secundam vxorem, quem postea rogauit ne plures acciperet: quod certe non fecisset, nisi quia mos sub lege naturae vigebat plurium vxorum. Praeterea arguitur. Fidei, cui vxorū numerus fitas derogare videtur, eo quod vir omnibus eam nequit ad nutū seruare, nulla sitamaria, quādo posteriores adhibentur de consensu priorum: vel de consuetudine nota & recepta, sed Abraham non nisi ex consensu Sarae accepit Agar, neque Iacob nisi ex consensu vxorū vltimū ancillis, immo neque Lyam creditur ad eum ingressa nisi de consensu Rachelem: quae consilia pudori maioris naturae illud admittit: ergo illa ratione plures accipere uxores, illis naturae quod vetabat. Ac de huius arguit Durandus. Perturbatio pacis per plures uxores, non per se adiectum matrimonio, sed accidentarie propter praesentiam mulierum ingenia: si enim ipsae sunt suo temperamento pacificae, & mites, nulla fiet pacis conturbatio: id autem, quod accidentarium est, non mutat rei naturam. Et sic concludunt illi auctores plures uxores per se licere. Nihilominus statuitur secunda conclusio. Nunquam fuit licitum viro plures sibi simul adungere uxores, nisi ex aliqua, saltē interna inspiratione, quae vim diuinae dispensationis haberet. Declaratur primo conclusio. Cum dispensatio super aliqua fieri debeat prohibitione, sit ut qualis est prohibitio, talis esse debeat dispensatio, sed ante legem euāgelicam nulla fuit scripta lex aut extrinsecus posita, quae plures simul haberi prohiberet uxores: quare non requireretur expressa extrinsecus dispensatio: sed tamen illa prohibitio erat intrinsecus iurimae naturali: in mentibus hominum impressa: nisi ubi per naturam corruptionem erat deleta: Probatur, nam cum plures uxores, ut supra probatum est, pacem domus & tranquillitatem impediunt, & praesertim officium reddēdi debitū singulis, re vera, natura ipsa multitudinem illam auersabatur, & respuebat, ac subinde lumen naturae, ubi purum erat, ad ipsum dissuadebat. Et secundo id patet, nam proculdubio talis lex menti Adae impressa fuit, cum vidēret, ex vnica costa vnicam sibi fuisse vxorem conditam, non geminam, quare diuinitus afflatus dixit. Erunt duo in carne vna: eum ergo in Abraham & Iacob lumen naturae non fuerit obnubilatum ut erat in Lamech, nunquam plures sibi associassent uxores, nisi interna inspiratione aliqua diuina fuissent admoniti, ut sicut prohibitio intrinseca erat, talis esset dispensatio.

2. Conclusio.

Declaratio conclusionis.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Genes. 2.

Ca. Gaude ¶ Hanc eandem conclusionem asseruit Innocentius 3. cap. Gaudemus, de diuortijs. dicens, Nul-
lus inquam licuit in simul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum: non dicit dispensatione extrinsecus verbo facta, sed reuelatione intrinsecus inspirata.

¶ Sed dubitatur quibus facta fuerit huiusmodi reuelatio. Respondetur, quod Abraham in primis & forte duobus deinde alijs patribus filio eius & nepoti Isaac & Jacob. Vtrum verò alijs: Scot. dist. present. art. 2. respondet, quod non nisi quibusdam eorum successoribus: puta illis, in quibus permansurus erat cultus Dei, nam illa fuit reuelationis causa. Quare descendentes ab Isinahela & ab Esau non arbitrat Scotus dispensatione illa potuisse uti. Sed nihilominus verò similis est cum omnibus descendentes ab Abraham & cum omni gente illius legis Moyse facta fuisse dispensatum, neque opus fuisse reuelatione in singulis, sed ea, quae facta fuit Abraham in consuetudinem abiit, ut totus populus pro lege illam duceret. Quauis multi viri sancti nolent illa uti, quia non tenebantur. Quare Elcana & Ioachim tamen vxores essent sortiti steriles & sobolis procreanda arderent desiderio, non tamen alias duxerunt foecundas.

Dubium. ¶ Longè tamen maior ambiguitas est, an cum gentibus fuerit dispensatum. Non desunt qui putent omnibus infidelibus cuiuscumque fortis fuisse polygamiam licitam. Sed profecto rationem non video: nam iure naturae nemini gentium licuit: dispensatio autem, cum non fuerit facta nisi ad propagandum populum circumscriptionis, non est cur ad ethnicos ampliata credatur. Et idem tenuit ante nos Palu. Quare nisi fortasse per ignorantiam inuincibilem excusarentur, illi praesertim, qui commercium cum Iudaeis habebant, ut eorum exemplo adducerentur, profecto crediderim nullis gentium fuisse vnquam licitam, neque eorum matrimonia fuisse solida.

¶ Et per hoc diluuntur argumenta, quae modo pro Abulensi & Durando construebamus. Solutio primi argum. Abulensis. ¶ Ad primū enim respondetur, quod etsi commistio plurium vxorum cum vno viro non fuerit illo tunc seculo expressa lege & praeccepto extrinsecus interdicta: erat nihilominus per internam inspirationem sic vetita, ut nisi pro diuersis conditionibus personarum ac temporum atque aliarum circumstantiarum fuisset contrarium reuelatum, non esset legitima: nam illa quae sunt in hoc gradu iuris naturae, possunt variatis humanis moribus variari. Attamen quoniam non est facile huiusmodi varietates agnoscere & definire, necesse est ut ipse

qui legem intrinsecus inspirauit, eandem subinde mentem illuminet, quando liceat contra facere: & illa in praesentiarum dicitur dispensatio. Quare sola consuetudo non sufficeret culpam excusare. Et quauis extrema forsitan necessitas propagandi humanum genus, ut illico dicturi sumus, pro reuelatione sufficeret, tamen temporibus Abraham, Jacob & aliorum patriarcharum ratio naturalis id non docebat, quia necessitas tunc non erat nisi ad propagandum diuinum populum & cultum sub illa peculiari lege supra naturam à Deo posita, ad quam ideò propagationem singularis eiusdem Dei inspiratio exigebatur.

¶ Ad Augustin. pariter respondetur, id solum velle, quod vxorum multitudo non erat tunc contra praecceptum scriptae legis, sicut modo est in euangelio, neque contra naturam: quia id faciebant ad propagandum cultum Dei: ex diuina tamen inspiratione, vnde exortus fuit mos, qui crimen excusauit.

¶ Ad aliud de Sara respondetur, quod forte eadem facta fuit reuelatio, ut marito ingressum ad ancillam persuaderet, vel ambobus forsitan, qui de re se inuicem consuluisse creduntur.

¶ Quod autem Laban duas filias vni Jacob desponsauerit, vel fuit, quia Jacob ei dixit sibi esse licitum, vel quia fortasse in lege naturae propter luminis naturalis tenebrositatem putabant sibi licere.

¶ Aliud verò, quod prima vxore consentiente non sit iniuria fidei matrimonij, negatur. prorsus: quia per se matrimonium requirit illam libertatem, ne vir sit impeditus per vnā vxorem ad reddendum alteri nisi ambo votum castitatis emittat. Et pariter negatur aliud Durandi nempe accidetariam esse perturbationem pacis matrimonij plurium vxorum propter corruptos mores vxorū, imò per se ex natura rei multitudo ipsa mulierum secum adfert zelotypiam & iurgia, sed accidit, si sunt mansuetae, ut huiusmodi discordiae non oboriantur.

¶ Et quod in lege naturae vxorum numerositas non fuerit absque diuina inspiratione licita, praeterquam argumētis factis confirmatur alio potissimum: nam si id tunc licuisset, profecto liceret etiā modo infidelibus: quippe qui legibus peculiaribus euangelicis non teneantur, ut bene ad hoc propositū ait Innocentius 3. citato. Gaudemus, citans illud Pauli. De ijs quae foris sunt nihil ad nos: consequens tamen est falsum: nam aliis si tamen viri vxores couerterentur ad fidem, nullum earum matrimonium esset dirimendum, quandoquidem in gentilitate fuissent legitime contexta, quemadmodum non dirimuntur eorum matrimo-

Ad Augu.

Solu. 2. at.

Solu. 3. at.

Confirmatur secunda conclusio.

Innocent.

nia inter

Abulensis responsio.

Nota.

Obiectio.

3. Conclusio.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

nia inter consanguineos: cuius contrarium determinatum est ab ecclesia eod. cap. Gaudemus. Neque Abulensis se potest ab hoc argumēto satis extricare: ait quippe, quod quia lege euangelica illa iam sunt matrimonia plurium simul vxorum prohibita, facta sunt inter infideles etiam inter ethnicos illicita. Sed re vera responsio haec non plenè satisfacta est: nam, ut ibidem bene ait Innocentius licet lex euangelica vniuersum orbem obliget, ut recipiatur, tamen illi, qui eam non receperunt, minimè canonibus tenentur ecclesiasticis, neque singularibus praecceptis legis nostrae. Et ideò si lex naturalis plures vxores illis permitteret, non essent illis irrita propter legem euangelicam: sunt tamen irrita, quia dirimuntur post eorum conuersionem, praeterquam cum sola prima: sunt ergo iure naturae nulla, atque adeò nunquam nisi per peculiarem inspirationem fuerunt licita. Quod si arguas. Pariter si Iudaei conuertatur ad fidem dirimuntur eorum matrimonia cum pluribus vxoribus, & tamen erant eis licita. Respondetur, non fuisse eis licita, nisi per dispensationem, quae utique dispensatio iam per Christum abrogata est. Cum gentilibus autem, ut nuperrimè dicebam, nunquam fuit diuinitus dispensatum. Et quauis quis opinatus fuerit cum illis dispensatum, dicere debet, quod cum illa dispensatio per euangelium prorsus cessauerit, quod tamen gentes quae Iudaei relictis sunt in iure naturae, ut iam matrimonium illorum cum pluribus vxoribus non sit validum.

¶ Tertia conclusio. Iam modò post latam euangelicam legem nemini toto orbe licet plures vxores ducere, imò verò qui id post primam attentaret, nullum contraheret matrimonium, sed omnia praeter primum sunt irrita & nulla. Probatur, quia iam inde ab orbe redempto matrimonium, ut dictum est, vim habet sacramenti, quod ex latere Christi pendens in cruce promanauit, significans coniunctionem eius cum vna ecclesia & assumptionem vnus humanae naturae in vnitatem personae: quare secundum matrimonium adiectum primo, quia hanc significationem non retinet, non esset sacramentum, atque adeò nec matrimonium.

¶ Secundo ad id arguitur. Matrimonia cum pluribus vxoribus, ut dictum est, quia sunt contra naturam: nunquam fuerunt licita, nisi ex dispensatione Dei ob causam legitimam, quae nulla alia creditur, quam populi Dei ad eius cultum multiplicandi: lex autem euangelica non est lata vni singulari populo, sed toti orbi: ergo illa iam causa cessauit. Quapropter Christus legem coniugij ad primaeuum eius institutum & decorem reuocauit, ut nec repu-

diare liceret vxorem, nec plures ducere. Vnde Matth. 19. quarentibus Iudaeis liceret ne vxorem dimittere, neganter respondit legem intergrans orientis naturae. Non legistis, inquit, quia qui fecit hominem à principio, masculum & feminam fecit eos? Hoc est vnicum & vnicum? Et dixit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suae, & erunt duo in carne vna. Quae quidem verba aperte sunt monogamiae confirmatoria. Vnde indissolubilitatem praecipiens intulit, Quos Deus coniunxit homo non separet.

¶ Tertio & ex subiunctis illico verbis confirmatur, Dico vobis, quia quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, moechatur etenim (ut bene arguit in dicto capit. Gaudemus. Innocentius & non longè dissimiliter Aug. lib. primo. de adulterinis coniugijs. ca. 9.) si dimissa vxore non licet viro aliam ducere, multò minus retenta prima adulteram ducere. Sunt, ut Durandus refert, qui rationes has cauillari contentant, sed sunt eorum cauillationes friuolae.

¶ Ex his colligitur quarta conclusio. A tempore euangelicæ legis non licet super hoc dispensare, ut quis possit plures simul habere vxores.

¶ Probatur, quia super ius diuinum nulla, nisi per diuinam inspirationem, cadit dispensatio: nam cum Papa non sit nisi vicarius Christi, atque adeò eius inferior, nequit super eius leges dispensare. Et confirmatur: quoniam si qua esse posset dispensandi causa, illa potissimum esset religio: dum infidelis cum pluribus vxoribus conuertitur ad fidem, ne propter difficultatem diuelliendi se ab inuicem absterrentur à fide nostra: sed tunc nullatenus dispensatur, imò separatur omnino: ergo nulla restat dispensandi causa. Et haec est determinatio Innocentii 1. quod in 2. parte conciliorum sic habet. Quae de re statuius fide catholica suffragante, illud esse coniugium, quod primitus erat gratia diuina fundatum, conuentumque secundum mulieris prioris superstite, nec diuortio eiecit, nullo pacto esse legitimum. Quod quidem decretum sancitur libr. 4. decretalium per totum titulum. de sponsa. duorum. Cui ad stipulatur Innocentius III. in praallegato cap. Gaudemus. de diuortijs. Et. 24. q. 3. ca. An non. vbi Nicolaus districta ultione: hoc est, excōicatione, eum ferit, qui de facto duas habet vxores: nam cum secunda adulterium committit. Et lege ciuili sunt infames, ut. C. ad l. Iuliam. de adulterijs. l. Eum qui binas. & corporali supplicio afficiuntur: nempe, cauterio in frōtem impresso. Imò verò habentur tamen de hæresi suspecti, quasi Mosaycam licentiam in hoc usurpantes, & de sacramentis euangelicis per-

Matth. 19.

Ratio. 3.

Innocent.

4. Conclusio.

Ratio. 1.

Determinatio ecclesiae.

Polygamia infames.

Polygamia suspecti de heresi.

Valentini peram sentientes. Valētinianus autem senior, vt historia tripartita libr. 8. cap. 1. ex Socrate refertur, legē tulit, vt cuius liberet duas haberet vxores, Sed erat Arrianus.

Can. Quod proposuisti Contra hanc autem veritatem militare videtur canō ille Gregorij. Quod proposuisti. 32. quæst. 7. vbi ait, quod si mulier infirmitate correpta nō valuerit debitum reddere, vir poterit aliam ducere, dummodō primæ subsidij opem non subtrahat. Qui quidem canon, non est Gregorij magni, nec secūdi, vt citatur à Gratiano, sed Gregorij. 3. Et ideo ibidem Gratianus non curat eum glossare, sed ait, sacris canonibus, imō Apostolicæ, Euangelicæque doctrinæ esse aduersum: quia scilicet, permisit bigamiam vtrāq; viuēte vxore. Quare multi Theologi aiunt errasse. Attamen non est sic de Pontifice Max. loquendum. Quamobrem vel dicendum est, quod loquebatur de sponsa de futuro, quam poterat infirmitatis gratia dimittere: vel intelligitur, vt alij dicunt, de illis neophytis, qui conuertebantur ad fidem, qui poterant infideles vxores relinquere, vt distin. 39. declarauimus. Sed neutra solutio sufficit: quia tunc non iussisset vt opem subsidij priori conferret. Alij dicunt fuisse illam tolerantiam in illis, qui conuertebantur, ne à fide auerterentur: quemadmodum Gregorius Magnus scribens Augustino Anglorum Episcopo in illis neophytis plura toleranda suadet, & refertur cano. Quædam lex. 35. quæstio. 3. Sed seuera neque hoc credibile est: sed legitima solutio est quod loquebatur de infirmitate, quæ matrimonium dirimit, qualis est vel frigiditas, vel maleficium, de qua habetur. ca. Consultationi. de frigid. & malefic. quod si non potest habere vt vxorem, saltem habeat vt sororem. Et can. Requisisti. 33. quæstione prima, idem ait, Grego. magnus: nempe, q; si cum illa impotenti quis contraxit tanquam cum habēda vt socia, & alterā post voluerit ducere, alat priorem.

Solutio prima argu. Ad primum igitur argumentum in capite quæstionis propositum respondetur, quod licet ius naturæ quantum est de se eandem vbiq; teneat vim, per accidēs tamen, vt ibidem ait Philosophus, mutatis rebus mutatur. Ob idque non tam eius, quam rerum mutatio censenda est. Quocirca Deus per suam inspirationem ius rebus mutatis accommodat.

Solutio 2. ar. Et per hoc respondetur ad secundum. Concedimus enim non nisi per Dei dispensationem plures vni viro licuisse vxores, haud tamen per illam dispensationem contra rationes fecit, quas natura in seuit: quia rationes illæ, quæ non sunt, in primis principijs naturæ

sed in eius conclusionibus, nō habent vim semper sed in pluribus.

Solutio 3. ar. Ad tertium iam partim responsum est: nempe, q; sicut prohibitio naturalis non erat foris scripta, sed intus menti impressa, ita neq; dispensationem esse oportuit nisi per intrinsecam inspirationem.

Obiectio. Ad id autem, quod ibi tangitur, q; si dispensatio non erat nisi interna, nemini licuit plures ducere vxores, nisi cui singulariter esset facta reuelatio: leguntur tamen in veteri testamento plurimi indiscriminatim illas habuisse: tamen non est credendum singulis singulas fuisse reuelationes inspiratas. Respondetur q; postquam primis: nempe, Abraham, illa facta est reuelatio, & forte Iacob, posteri vel viua maiorū voce, vel ipsa cōsuetudine edocti sunt illud fuisse licitum. Vnde tanquā de re vsu receptissima mentio illius facta legitur, vt Deut. 21. Ne filius dilectioris vxoris primogenito odiosa hæreditate præferatur. Et Deutero. 17. rex prohibetur ne plurimas duceret vxores, qui eius animus illicerent. Vbi Aug. sic ait. Manifestum est Salomonē hoc præceptum transfuisse, Dauid autem plures habuit, nec præceptum præterijt. Permissum est enim regi plures habere, non plurimas &c.

Ad postremam argum. meum particulam. Ad postremam deniq; argumenti particulam iam responsum est, quod cum lex Moysæ canō esset nisi in illo perexiguo Iudæorū angulo, multiplicatione populi egebat. Lex verò euangelica vniuerso orbi lata est: quare nō est ampliāda per propagationem populi sed per hoc, quod vniuersus orbis eā suscipiat: & ideo non licet modo super polygamia dispensare.

Nota canonica. Sed quid si casu aliquo humanum genus ad extremā hominū raritatem deueniret, vt tunc ad eius multiplicationem liceret vni plures ducere: saltem vtrum posset ecclesia super hoc dispensare, veluti de religionem professis supra quæsiuimus, an liceret eis tunc matrimonia contrahere.

Ad hoc primò respondetur quod nisi extrema necessitas ingruerit hoc non licet, quoniā, vt supra diximus, nec tēpore Adæ, neque verò Noe seculo illa dispensatio legitur. Et ideo si vnus vir esset superstes, haberetq; fœcundam vxorem, quæ pareret, non posset plures accipere, vt ampliorem sobolem propagarent. Nā neq; si aliqui quantumuis paucissimi seculares essent superstites, liceret religiosi rei vxoriæ operā dare: quare multo minus vni plures ducere: & credo ecclesia nunquam super hoc dispensaret. Si verò tunc vir ille vnicus vxorem habet sterilem, aut senio confectam, tunc extrema

Scoti responsio. terna

trema esset necessitas ducendi aliam. Nihilominus Scotus distinet. præsentem ad hoc non aliud respondet, quàm quod tunc fortè diuina approbatio vel dispensatio specialiter ecclesiæ reuelaretur. Sed nihilominus addiderim, nulla alia opus esse reuelatione præter naturæ clamorem: & ideo tunc liceret illi aliam vxorem accipere, quæ esset fœcunda.

Solutio 4. ar. Ad quartum postremò respondetur secundum D. Thom. quod proles, vt est bonum matrimonij includit fidem Dei, in qua debet proles educari, quæ quidē fides altior est fide matrimonij: & ideo ad illam amplificandam licuit cum aliquo detrimento huius dispensari. Et satis erat seruari hanc fidem inter virum & vxores singulas. Et eodem modo respondetur de significatione desponsationis Christi: nam & hæc ordinatur ad fidei cognitionem: & idcirco licuit super significationem dispensare ad prolatandum cultum fidei. Adde quod cum tunc matrimonium non esset sacramentum, non significabat vniōnem Christi iam factam, sed futuram. Quapropter sicut dirimitur infidelium matrimonium dum alter conuertitur ad fidem, ita & super vxorum numero dispensatum fuit. Præterquam quod quamuis per plures vxores non significaretur vnitas ecclesiæ, designabantur tamen diuersi eius gradus, qui sunt, tam in ecclesia militante quàm triumphante.

Solutio de significatione.

Alia ratio.

ARTICVLVS. III.

Utrum licuerit vnquam eidem mulieri pluribus simul viris nubere.

Apparet autem & eidem mulieri similiter licuisse pluribus simul viris nubere, quod ideo hic postremò disputatur. Et arguitur à parte affirmatiua. Par est vtriq; coniugum conditio & fors in coniugali commercio & fide: licuit autem viro plures habere vxores: licuit ergo & vxori plures habere viros.

2. Argum. Secundò. Cum mulier non seminet, eo saltem modo quo vir ex lumbis virtuosum semen, non debilitatur eius virtus vt viri, atque adeò potentior est ad reddendum pluribus viris debitum, quàm vir pluribus vxoribus: hæc ergo de causa minus naturæ contrarium apparet, vt mulier pluribus nubat, quàm vt vir plures ducat.

Partis negatiua. In cōtrarium est, quod nulla vnquam historia proditum est vnā mulierem pluribus vi-

ris matrimonio coniunctā, quod magnum existit argumentū, naturā id protinus abominari.

Conclusio. Breuiter ad quæstionē, quæ facilis est, vnica conclusione negatiua respondetur. Sic eadem mulierem simul pluribus nubere abhorret natura, vt neq; per dispensationem id vnquam licuerit. Dixerim, nubere: quia apud barbaros, vt supra ex Cicerone retulimus, & Solinus in Polystore cōmemorat sunt barbari vt Garamates, qui nulla matrimonialia fœdera norūt, sed promiscuo vagoq; concubitu generant. Et de quibusdam nefandis hæreticis eadem dependenda absurditas legitur. Probatur conclusio. Eandem fœminam pluribus viris matrimonio sociari est contra finem primum matrimonij, qui est velut primū principium: nempe, cōtra prolis generationē: in prima autem principia, vt supra diximus, non cadit dispensatio: quia habent necessariā rectitudinem innatam, veluti principia in speculatiuis euentia: ergo id nō est dispensabile. Probatur maior: quia mulier, quæ virorum vicissitudinem identidem admittit, nempe, vnum paulò post alium, fit generationi inepta: & hoc est quod ait Aug. de bono coniugali, cap. 17. q; vna fœmina non potest à pluribus viris foetari; cuius exēplo sunt meretrices, nā receptio diuersi seminis prope aliud susceptū obstaculo est, ne fiat idonea embryonis cōformatio & animatio. Item: quia postquam vna potest ab vno satis foetari, alter superueniens non quidem generationis, sed libidinis causa adhiberi censeretur. Qua vtiq; ratione fieret consequens, vt vxor plurium virorum multo plus operæ impederet reueneræ, quàm par esset & decens. Vnde Aug. libr. 3. de doctrina Christiana, cap. 12. Vxorū, inquit, plurium simul vni viro habendarum sufficientiæ prolis causa inculpabilis esset consuetudo; vnā tamen fœminā maritos habere plurimos honestum non erat: nō enim mulier eo est fœcundior, sed est meretricia potius turpitudine, &c.

Ratio conclusionis.

Probatio maioris.

Secundò, præcipue arguitur quia id manifestè prolihus educandis aduersatur: nā ad hanc peruersitatem protinus consequeretur absurdū illud, quod Aristoteles Socratis apud Platonem politia obiecit de vxorum communitate: vix, inquā, possent parētes suos dignoscere liberos, nisi rarò per effigiem, atq; adeò nullus posset ea charitate & amore suum educare natum, qua deceret.

2. Argum. Tertiò eiusmodi connubia secundarium finem matrimonij: nempe, tranquillam cohabitationem ferè tollunt: nam cum vir sit vxoris caput, potest vnus plures vxores sic gubernare, vt vel nō corrumpatur, vel earū iurgia compefcatur ne ad tantam

tantam iracundiam & damna prorumpat: virorum tamē iras non posset vxor compescere, præsertim cum ardor amoris & zelotypiæ in viris vehementior sit multò & ad procos ferendum impotētior quàm in foeminis, eo maxime momento, quo libidinis procella percellit: quapropter non possent se mariti alterutrum ferre, sed semper taurino more dimicarent, potissimū si præsentiscerent ab vxore alterum alteri amore posthabitu. ¶ Adde quod cum vir multò foedius deturpet in concubitu foeminam, quàm foemina virū, qua de causa sæpè numero vir abhorret foeminam à se cognitā, vt. historia Ammon cum sorore Thamar testatur, vsu veniret, vt vir vxorē ab alio cognitā facile abominaretur, quod esset amoris inter coniuges necessario valde contrarium.

4. Argum.

5. Argum.

6. Argum.

Solutio prima argu.

Solutio 2. ar.

uerfo, hoc tamen solum vergit in remedium contra ardorē concupiscentiæ: attamen quantum ad præcipuū finem generationis & educationis, cuius præcipuè habendus est respectus, peruersius est, vt mōstratum reliquimus.

QVÆSTIO SECVNDA, De libello repudij.

ARTICVLVS I.

Utrum perpetuitas & inseparabilitas vinculi matrimonij ita sit de iure naturæ, vt nullam admittat dispensationem.

Qvæstio hæc de libello repudij plus ambiguitatis inuoluit, quàm præcedens. Quamobrem tāquam primū eorū fundamentū, quæ dicēda sunt, videndū est, an matrimonij indissolubilitas sit de iure naturæ. Et arguitur à parte negatiua. Lex naturæ cōmunis est apud omnes, sed nulla lege, præterquam Christi prohibita fuit vxoris dimissio: quinimò Romanorum leges huiusmodi repudia non abhorrebant: ergo indissolubilitas matrimonij nō est de iure naturæ.

¶ Secundò. Inseparabilitas conuenit matrimonio ratione sacramenti: sacramenta autem non sunt de iure naturæ: ergo neq; inseparabilitas. ¶ Tertio. Primum matrimonij bonum est proles: sed quādo cōiux sterilis est, inseparabilitas potius in perniciem huius finis vergit, quàm in re eius: esset enim tunc expedientius matrimonij dirimi: ergo inseparabilitas non est de iure naturæ. ¶ In contrariū est, quod illud de iure naturæ optima ratione cōfertur, quod ipsa benè instituta in suo primæuo exordio disposuit: sed natura integra ante peccatum (docete id Christo Matth. 19.) instituit cōiuges indiuiduo modo fore perpetuò coniugatos: ait, quippe, quod in initio nō fuit sic: id est nullum admittebatur diuortium. Vnde ipse quasi naturam instituantem infert. Quos Deus coniunxit homo non separaret: ergo inseparabilitas est de iure naturæ.

¶ Et per hoc arguitur, quod hoc ius nullam admittat dispensationem: nam, illa quæ sunt contra prima præcepta iuris naturæ, non sunt dispensationi subiecta: dimissio autem vxoris est contra bonum

Partis negatiua argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Pars affirmatiua.

Argu. de dispensatione

bonum prolis, quod est primus matrimonij finis, atque adeo primū principiu: nam primus finis in practicis est sicut in speculatiuis primū principiu: ergo super hoc nulla cadit dispensatio. ¶ Ad quæstionem, eiusq; duo mēbra tribus conclusionibus respondetur. Prima. Indissolubilitas matrimonij est de iure naturæ. Hanc conclusionem antea in superioribus assertam reliquimus, & ex fine matrimonij elicita & cōprobatā. Est enim finis primus matrimonij, vt sæpissimè dictum est, prolis non modò generatio, verū & nutritio & educatio, imò eodem fine admonentur coniuges prolis successioni in totam eius vitam prospicere: nē pe, illis thesaurizare, vt ait. 2. Cor. 12. Paul. & bona prouidere, quorum hæreditate vitam transigant: per huiusmodi namq; successione & prouidentiam humanū genus propagatur: cum ergo proles bonū sit vtriq; parentum cōmune, fit vt non solum in tempus aliquod, verū & in totā vitam debeant esse indiuidui comites & socij. Quod & præcipuus amor, quo se inuicem coniuges profecui debent, quos nexu matrimonij colligauit, id etiam admonet. Propter hoc enim, inquit, ore Adæ Deus, relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: hoc est, nullius alterius humani temporalisq; amoris causa ab hoc vnq; diuelletur.

1. Conclus.

probat. conclusio.

Repudium contra ius naturæ. Obiectio. Dilutio.

2. Conclus.

Ratio conclusionis.

3. Conclus.

Ratio cōcl.

S. Thom. opinio.

¶ Hinc fit repudium esse contra ius naturæ. Quod si contra quis arguat. Ius naturæ est, vt supra monstrauimus, quod natura omnia animantia docuit: & tamen inter bruta nō seruat lex perpetuæ coniunctionis: Respondetur, vt illic de pluribus vxoribus respondimus, quod licet non sit contra ius naturæ secundum hanc definitionem, est tamē cōtra ius naturæ hominibus peculiare. Natura enim docet, vt vna quæq; species peculiarem naturam, quæ suis proprijs principijs respondet, & ingenium sequatur. ¶ Ex his sequitur secunda conclusio. Nullo iure humano aut gentium potest super hoc dispensari, vt matrimoniu, quod fuit legitimum, sit dissolubile. Probatur, quia super ius naturæ nemo præter Deum, qui auctor est institutorq; ac perinde dominus iuris naturæ, facultatem habet dispensandi. Sed de hoc illico art. 2. ¶ Tertia conclusio. Deus, super hoc ius dispensare potest, vt matrimonium dirimatur. Conclusio est Sancti Thomæ in præfenti & Scoti & omniū. Probatio est hæc. Prima principia legis naturæ, vt crebro diximus, nulli subduntur dispensationi, sed illa, quæ sunt in secundo gradu. Hoc autem loco id obiter abnotauerim quod Sanct. Tho. in præfenti dist. aliqua opinionem cōmunē secutus dixit, quæ post-

m odum emendatius in summa collimauit. Ait in quā, quod super prima præcepta non nunquam Deus dispensauit ratione alicuius mysterij: nā homicidiū & fornicatio & furtū, vt cætera præcepta decalogi, sunt in illo primo ordine, & tamen dispensauit cū Abraham, vt filiū occideret, & cum Osea, vt fornicario cōcubitu vteretur. Verūtamen. 1. 2. q. 100. art. 8. perspectius rem intuitus simpliciter asserit nullatenus huiusmodi præcepta dispensationem admittere, quia per se habent innatam rectitudinem & iustitiæ ordinem: sicut nulla potest esse super hoc dispensatio, Voluntatem Dei & rectitudinem iustitiæ serua. Est enim hoc tam intrinsecè bonū, quàm quod homo sit rationalis, atque adeo vt Deus nō potest facere hominem irrationalem, ita neq; licitū facere id, quod est contra præceptum decalogi. Et ideo quando Deus præcepit Abraham filium immolare, non id iussit tanq; legislator dispensans super homicidium, sed tanq; Dominus vitæ & mortis humanæ tradēs Isaac patri occidendū, sicuti quis potest tradere suū pecus. Neq; cum Hebræis in Ægypto dispensauit super furtū, sed vel tanq; Dñs rerum dedit eis Ægyptiorum vasa, vel tanq; iudex adiudicauit illis illa præmia, quæ Ægyptij pro operis & laboribus sibi à Iudæis impensis eis debebant. Oseæ deniq; vel tradidit meretricē tanq; dñs eius, qui erat etiam dominus ad illū vxorem, vel iussit verum coniugium. Simpliciter ergo prima præcepta naturæ, & præcepta decalogi sunt indispensabilia.

S. Thom.

Abrahæ filij immolat: an per dispensationem.

De Osea.

¶ Hoc autem de perpetuitate & indissolubilitate matrimonij magis, inquit, S. Tho. inter secunda præcepta legis naturæ cōtinetur: nam etsi quodāmodo pertineat, vt explicitum est, ad primū finem matrimonij, qui est bonū prolis, non tamen simpliciter. Sunt enim gradus: nā ius nutriēdi & educandi proles simpliciter pertinet ad primū gradum tanq; primū principium: thesaurizare autem futuræ vitæ filiorum, & prouidere illis in posterum non pertinet ad illum finem simpliciter, sed ex quadam honestate: quia appropriatio rerum non est de prima intentione naturæ, vt pote secundum quam omnia erant cōmunia. Et ideo non nutrire & educare tenellam prolem per nullā dispensationem potest fieri licitum, sicut non pascere extreme indigētem. Sed tamen super hoc, quod est prouidere in posterum, potest Deus bona de causa dispensare: perpetuitas autem matrimonij per totam coniugum vitam, non fundatur in nutritione & educatione: quia hoc officium tunc finitur dum liberi sunt adulti, vt per se sibi prouidere possint, sed fundatur

Prolis nutritio.

Abulensis.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ratio. D. Thoma.

Exemplum

datur in illa providentia, quam debent coniuges habere de hereditate filiorum. Et ideo educata prole potest Deus bona de causa dispensare, ut matrimonium dissolvatur. ¶ Hanc rationem sequitur Abulensis quest. 45. super. 19. capit. Matth. & omnes ferè qui de hac re loquuntur. Crediderim tamen quod si Diuus Thomas suam summam, ubi res limatus examinabat, hucusque protraxisset, minimè hac ratione fuisset contentus, adeò videtur debilis & infirma. Primum, quia certa perpetuitas matrimonij non fundatur in illa providentia hereditatis liberorum, ut pote quæ non est usque; adeò necessaria imò possunt parètes de illis tam longis provisionibus non esse tam solliciti, sed satis est liberos usque ad illam aetatem alere, quæ ipsi per se vivere possint & sibi consulere. Secundò, quia hac providentiarum ratione seculæ alimèntatio & educatio puerorum usque; ad adolescentiam perpetuitatem per se exposcit matrimonij: nam tota coniugum vita dicata est per se filijs procreandis: potest enim vxor quadragesimo secundo anno, & usque ad quadragesimum quintum generare, & vir etiam post septuagesimum: quare si addas viginti annos filij, ad quam usque aetatem est educandus, profectò matrimonium per totam vitam coniugum duraturum perspicies. Et quæuis aliqui sint steriles vel senes, qui iam generare cessarunt, illud est accidentarium, & lex non debet ad ea quæ accidunt prospicere, sed ad id, quod est per se.

¶ Tertiò (quod valètius est argumentum) Deus, si dispensare potest, ut repudiù post filios educatos fiat, profectò & ante illud tempus potest: nam ipse educandis liberis alia remedia providere valet, ut legitur de Ismahele: nam quando eiectus est cum matre à domo patris non nisi quartum decimum annum, ut ex Gen. 17. & 21. colligitur, compleverat: & tamen Deus illi obtulit per angelum remedium.

¶ Ratio ergo huius conclusionis ex ipso D. Tho. 1. 2. loco citato hæc colligitur. Tunc dispensatio legis locum habet quando, si eius verba obseruaretur, obuiaretur intentioni legislatoris: intentio autem legislatoris est primum observatio boni communis, ac deinde ordo iustitiæ & virtutis: unde quando forma ipsa verborum legis expressè continet bonum commune, aut ordinem iustitiæ, tunc lex illa non est dispensabilis, & talia sunt illa, Vnù cole Deum. & cætera decalogi mandata. Et illa dicuntur in primo gradu iuris naturæ. Quando verò lex datur de aliquo medio ad seruandam iustitiam vel bonum commune, illud est dispensabile. Cape exèpla. Hoc præceptum rei publicæ, Nul-

lus destruat rempublicam, aut ciuitatem hostibus prodat, non recipit dispensationem in contrarium, sed hæc principis iussa, Singuli ciues statis per vices noctibus euigilant ad ciuitatis custodiam, & ad bellum procedant, quæ quidem sunt media ad illum finem, possunt dispensationem tolerare. Ad propositum ergo, alimèntatio & educatio filiorum ætate minorum est de primo ordine iuris naturalis, quæ nullam fert dispensationem: medium autem ad illum finem est coniunctio indissolubilis parentum, & ideo potest Deus super hoc dispensare: nam potest ipse aliter alendis educandisque pueris prospicere. Et per aliam causam nempe, ad euitanda homicidia, detrimentum illud compensare. Et est simile in vxorum multitudine. Pax & tranquillitas domus est de iure naturæ in primo gradu dispensationem abhorrens, sed tamè ius de vnica vxore, quod est mediù ad illum finem, potest alia bona de causa dispensationem admittere.

Educatio filiorum.

Simila.

Solutio primi argum.

¶ Et per hoc solutum restat postremum argumentum, quod contra dispensationem legis huius supra obiectum est. Ad primum igitur in initio articuli propositum respondetur, quod quæuis hæc lex repudij vetas interna mente scriptum commune sit apud omnes gentes, non tamen per legem humanam ab omnibus fuit sancita quia sola lex Christi humanum genus ad perfectum adduxit, atque ad synceritatem suarum primarum institutionum & originum reduxit.

Solu. 2. ar.

¶ Ad secundum respondetur, quod inseparabilitas licet principaliter conueniat matrimonio ratione sacramenti, quod non est de iure nature, sed supra, nihilominus etiam ei conuenit iure nature ob bonum prolis, ut expositum est.

Solu. 3. ar.

¶ Ad tertium respondetur, quod ut supra diximus, lex non attendit ad id, quod accidit, sed ad id quod est per se: & ideo quæuis coniugi, quando alter est sterilis, expediret soluto matrimonio alterum accerere, nihilominus per se debet esse indissolubile.

ARTICVLVS II.

Utrum aliquando fuerit repudiù vxoris licitum.

Vpposito iure, quod art. præcedenti expositum est, queritur de facto, utrum aliquando repudiù fuerit licitum. Et arguitur à parte affirmatiua. Primo. Inter Romanos, qui toto orbe sub lege naturæ laudantur tanquam illius legis iustitiam affir-

Partis affirmatiua argum. 1.

Plutarchus

2. Argum.

3. Argum.

Par. negatiua.

Repudiù & diuortij

Diuortij unde.

Duplex questio Abulensis.

sticustodes, permittebatur repudium unde ut Plutarchus in vita Romuli memoriæ prodidit, ille Romæ Deus de repudio legem tulit, si vxor in beneficio natorum, aut in adulterio deprehenderetur, aut clauis adulteraret: & Cæsares iure ciuili leges quoque sanxerunt quomodo repudia & diuortia fierent sub titulis de diuortijs & repudijs. ff. & C. quod autem ad normam legis fit, licite fit.

¶ Secundo. Sub lege Moyfi permissus fuit libellus repudij, ut Christus redemptor noster. Matth. 19. inter respondendum Hebrais fateatur, dicens, Moyse ad duritiem cordis vestri permittit vobis dimittere vxores vestras: permittite autem rem illicitam, quam homo prohibere potest, peccatum est illi: nam est peccato consentire. Vnde Pau. Roma. 1. Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed qui consentiunt faciendis: ergo repudiù res licita erat, alioqui Moyse peccasset in populi gubernatione, quod nefas est credere.

¶ Tertiò. Malachia. 2. scribitur. Si odio habueris vxorem, dimitte eam: propheta autem Spiritu sancto inspirati loquebatur. 2. Pet. 1. ergo illud erat licitum.

¶ In contrarium est verbum citatum Domini, Moyse ob duritiem cordis vestri dimittere vxores vestras permittit: duritia namque in malum sonat, quæ ideo non excusatur à culpa.

¶ Quæuis nomina hæc repudium & diuortij nonnunquam promiscue & indiscriminatim vsurpentur, & Iuriscòsultus. I. Inter stuprum. ff. de verb. signifi. dicat, diuortium inter virum & vxorem fieri, repudium verò sponsæ remitti, nihilominus in præsentiarum repudiù propriè significat dissolutionem matrimonij, quoad substantiam, ut fiat transitus ad alias nuptias: diuortium verò separationem tori quoad usum & cohabitationem. Dicitur enim diuortium ut ait Caius. l. 1. ff. eod. tit. vel à diuersitate mentium, vel quia in diuersas partes eunt, qui distrahunt matrimonium. Tametsi hæc interpretatio & ad repudium accommodari possit.

¶ Quæstio ergo præsens alia est sub lege naturæ, & alia sub lege Moyfi. Abulensis quidem super citatam ca. 19. Matth. q. 47. & 48. arbitratur Romanis & reliquis gentium licitum fuisse repudium: si tamen distracto matrimonio provideatur liberis educandis, quemadmodum Romanorum leges providebant. Permissum namque in illo suo principio, quo similem opinionem de pluribus vxoribus fundabat. Cui enim tunc nullum esset scriptum præceptum diuinum aut humanum repudiù prohibens, sed sola illa lex naturæ in secundo gradu mentibus impressa, minime

inquit, tenebantur gentiles tanquam præceptum illud obseruare quousque; illud extrinsecus edere tur. Quare exclusa dispensatione poterant repudium in morem ducere.

¶ Nihilominus ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima sub lege naturæ nullis gentium licitum fuit repudiù. Probatur: nam ut quæstione præcedenti dicebamus, contra ius naturæ etiam in secundo gradu, quæuis non sit per aliquam legem extrinsecus expressum: fas non est agere, nisi ab ipso eiusdem iuris conditorum intrinseca saltem reuelatione admoneatur, quando, quamque; ob causam id sit faciendum, eò quod iure naturæ, nec tempus nec causa determinata sunt tale ius variandi: cum ergo Deus gentibus nec legatur nec credatur, talem dispensationem reuelationem inspirasse, neatiquam illis legitimum fuit repudiù, sed ex corruptione & obnubilatione naturalis luminis id, ut animo obsequeretur suo, faciebatur. Nam quæuis tunc non esset tam indissolubile matrimonium, quam sub euangelio: quia non erat sacramentum significans unionem Christi cum humanitate iam factam, dirimi tamè nequiuerat nisi propter nuptias spirituales: nempe, propter conuersionem ad fidem altero coniuge cum ignominia Saluatoris in sua perfidia persistente, ut d. 39. videbimus.

1. Conclusio Ratio.

Spurio Carbilio vxorem repudiavit. Plutarchus

Anicæna.

Leg. 1. ff. de diuortijs Forma repudij.

Leges Imperatorie de repudijs & vxoribus repudiandi viros, quod ut D. Tho. lib. 3. contra Gentes ca. 123. ait, ius naturæ abhorret. Est enim vir mulieris caput, cuius nutu &

prudencia gubernari debet, cui idem non licet eum inuitam deferere. Et tamen aiunt imperatores Theodosius & Valentinianus. l. Confensu. Si qua mulier maritum suum adulterum aut homicidam, aut veneficium, vel certe contra nostrum imperium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum inuenerit, &c. tunc repudij auxilio necessariam ei permittimus libertatem. Huiusmodi autem leges ius canonicum non admittit, sed duntaxat, secundum eam gelium, ut fornicationis causa vir diuortium, hoc est, separationem tori faciat. De quo Christianorum diuortio. d. 36. futurus est nobis sermo.

Ius potestatis
 ¶ De Iudæis autem apparentius est repudium illis fuisse licitum: versantur tamen de hac re opinioniones duæ. Vna, quæ primo loco recitari solet negatiua: nempe, quod non fuerit eis licitum, sed solum impune permittum. Itaque, permissio non eos excusabat à culpa, sed liberabat à pœna. Distinguntur namque quatuor permissionis modi. Vnus per priuationem præcepti maioris boni, & tunc id, quod permittitur, declaratur esse minoris virtutis, veluti Paul. 1. Cor. 7. non præcipiens virginitatem, permittit matrimonium. Secundus per priuationem prohibitionis, ut si quis ad euitandum mortale in subdito permitteret veniale: & tunc id, quod permittitur, denotatur esse minus malum. Tertius per priuationem simpliciter cohibitionis voluntatis: sicut Deus permittit omnia mala fieri non cohibens & impediens, cum possit. Quartus per priuationem punitiois, & tunc id, quod permittitur, non excusatur à culpa, sed relinquitur impunitum, ut meretricium delictum ad cauendum adulterium. Et hoc modo, ait ista opinio, permittum fuisse Hebræis libellum repudij, ad cauendum vxoricidium, sicuti & permittum eis fuit foenerari ad vsuras alienis: ne eas à suis ciuibus corraderent.

1. Opinio.
 ¶ Secunda opinio ait repudium fuisse permittum tanquam licitum: hoc est, tanquam minus bonum, ut in primo quatuor modorum explicuimus. Quæ quidem opinio ait D. Tho. est probabilis, sed prima communis sustinetur. Et Ricardus art. 3. primam etiã, inquit, communio-rem & securiorem. Et eandem sequitur Nicolaus Lyranus Deute. 34. & Matth. 19. Imò & Magister ipse sentent. Et Altisiodorensis & Bonauentura, ac subinde Theologorum plerique. Duradus verò. q. 2. licet fateatur primam esse magis communem, secundam tamen existimat probabilio-rem, veluti & Paludanus, & Scotus. Sed Abulensis super cap. 19. Matth. q. 49. vsq; adeò eandem sustinet, ut priorẽ dicat esse irrationabilem, atq; adeò. q. 51. eãdem secundã ait;

indubitanter esse tenendam. Caiet. deniq; super verbo Moyses permisit. Matth. 19. quendam habet singularem modum, quem etiam tractabimus. ¶ Ex his ergo secundã conclusionem negatiuam eliciamus. Repudiare vxores minime fuit Iudæis licitum ceu minus bonum, sed fuit quemadmodum ait prima opinio, tanquam minus malum, ut impune fieret, permittum. Et primum, quod inter gentes nunquam fuerit licitum, manifestum fit ex vsu & more ecclesiæ. Nam & Innoc. c. sæpe citato Gaudemus. de diuortijs. probè adstruit. Qui legitimã repudiãuit vxorem, licet aliã duxerit, cogitur dum ad fidẽ conuertitur alijs dimissis cum illa repudiata reconciliari & permanere, si modo voluerit conuerti: ergo per repudium nunquam fuit inter gentes matrimonium diremptum, quia cum gentibus nullibi legitur neq; verò creditur aliquo tempore dispensatũ, atq; adeò repudiatio peccatum eis fuit, & secundum matrimonium nullum. Quod quidem argumentum non æquo pede, ut de gentibus, ita de Iudæis currit: nam etsi ipsi conuersi compellantur quoq; cum priorĩ vxore, quanuis repudiata, permanere, dicere altera opinio potest, hoc accidere, ut de pluribus vxoribus diximus, eo quod per Christum abrogata fuit dispensatio, quæ illis antea facta fuerat dissoluedi matrimonij.

Caiet. a.
 ¶ Arguitur nihilominus de Iudæis exemplo illorum, qui inter ipsos autoritate & sanctitate eminebant. Nemo enim eorũ legitur vxorem repudiãsse, nisi fortasse singulari reuelatione & iussu Dei, ut Abrahã propter mysterium, ut dictum est. Quaruis & dici possit Agar non fuisse prorsus repudiãtam per solutionẽ matrimonij: sed instar diuortij quoad vsum & cohabitationem. Vnde non desunt ex Hebræis qui dicant Abraham mortua Sara reconciliãsse sibi Agar, quæ alio nomine dicitur Cethura, Genes. 25. quanuis litera non arrideat, quæ ait Aliam duxit vxorem nomine Cethuram. Et S. Tho. cõset Agar verè repudiãtã, quòd certè mysterio repudiãtæ legis à Christo magis consentaneũ est. Quare Cethura tertia vxor fuit Abrahæ, ut ex ipso textu planè colligitur, vbi habetur, quod Abrahã cuncta, quæ possederat, dedit Isaac, filijs autẽ concubinarũ dedit munera. Appellat enim concubinas, vxores illas ratione supra relata. ¶ Sed ut ad nostram cõclusionem reuertamur, probatur secundo argumento ex verbis Dñi Matthæ. 19. rectè perspectis. Postq; enim Christus ad propositã quæstionẽ Pharisaorũ, liceret ne vxorem quacũq; ex causa dimittere, neganter respondisset, syncerãq; legem instituti matrimonij instaurasset dicens.

2. Conclu.
 Quos

Quos Deus coniunxit, homo non separet, vbi perpetuum nexum matrimonij monstrauit, obiecerunt Iudæi exceptionem dicentes. Quid ergo Moyses madauit dare libellum repudij & dimittere? alludetes ad illud Deute. 24. Si acceperit homo vxorem, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam foeditatem, scribet libellũ repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Tunc Christus eorum exceptionem tanquam nõ legitimam repellens, verbum, madauit, correxit dicens, permisit: insinuando, quòd illud non madauit tanquam bonum, sed quod permiserit tanquam minus malum. Ob duritiam, inquit, seu ad duritiam cordis vestri, hoc est, ad cõfundendam duritiã cordis vestri non potetium obedire legi Dei, quæ quidem durities praua erat, atque adeò per se illa non excusabat illos: & ideo nõ erat cur Moyses morem gereret eorum duritiei, & quasi coniuens eorum nequitie rem per se prauam licitam faceret & honestã. Idq; ex subiuncto verbo cõfirmatur. Ab initio autem non fuit sic: quasi diceret, vera & legitima institutio matrimonij id non permittit: quare nec Moyses permisit ut licitum, sed eatenus quod cum alijs criminũ generibus sua singulis: propria supplicia assignauerit, huic tamẽ nullam iniunxit pœnam, ne vestram duritiẽ tanto rigore coercens peioris vobis mali occasionẽ offerret. Itaq; Moyses dimittere quidẽ vxorẽ non madauit, sed permisit. Libellum autem repudij, ut lib. 1. de sermone Dñi in monte ait Aug. sub conditione, si vxor dimitteretur dari ei madauit, ut libera ipsa esset commigrandi, (quod ipsi iure fieri putabãt) ad alias nuptias.

Rationis cõfirmatio.
 ¶ Caietanus illic nescio quodnam medium cõminiscitur, intellectu non facile. Ait quippe, quod dimittere vxorem nec omnino erat licitum (quia permissio non nisi malorum est) nec omnino erat mortale crimen. Primo quia permissio ponebatur per modum legis. Secundo, quia Malachias. 2. quasi ore Dei ait, Si odio habueris vxorẽ: dimitte. Et tertio, quia licebat dimissæ alteri viro nubere, ut patet loco citato Deuter. 34. Hoc autem medium vix intelligitur: quia si permissio non nisi malorum est (ut ipse fatetur) profecto illud malũ relinquitur in sua natura: quocirca si dimittere vxorem lege naturæ peccatũ mortale erat, lex permittens nihil culpæ minuebat. Et sic ad primũ contrariũ respondetur, quòd lex ponebatur nõ tanquam excusans à culpa, sed à pœna. Et Malachias loquebatur nõ tanquam præcipiens, sed alludens ad Moysã legẽ, quã Deus approbabat, tanquam permittentem impune fieri. An verò dimittẽ licet

ret alium maritũ accipere art. sequenti dicitur. ¶ Tertio ad eandem conclusionem arguitur. Dispensatio iuris naturalis non est credenda auctoritate Dei fieri, nisi propter aliquẽ honestũ finem, cumq; ad religionẽ pertinentem: hic autem finis in repudio nõ reperitur: ergo nec illa dispensatio habet locum. Accipe exemplũ. Quòd Deus dispensaret in vxoribus pluribus ducendis ratio diuini cultus augendi admonebat. Et si forte dispensauit cũ Abrahã ut Agar prorsus repudiãret, ratio id mysterij videbatur exposcere. Quòd autẽ Moyses auctoritate Dei sic dispensaret in repudio, ut faceret illud licitũ, duntaxat, propter duritiẽ cordium illius gentis, & ut eorũ peruersis animis obsequeretur, profecto nulla ratio suadet, esset enim hoc potius eorum prauitati cõiuere. Satis ergo erat, quòd permitteretur tanquam minus malum sine pœna tẽporali fieri: hoc enim pacto permittitur meretricia & vsuræ. Profecto si ratio perpendatur, plurimũ vigoris habet. Imò nomen ipsũ, permittere, si vim significationis obserues, non est nisi mali, sicut concessio est boni. Vnde super Malachiã Hieronymus, quẽ Magister præfenti dist. refert, permisit, in quã, repudium, non ut concederetur dissidium, sed ut tolleretur homicidium.

Argum.
 ¶ Et quartò arguitur, inquirendo quando dirimebatur matrimonium. Et clarum est, quòd ante libellum nõ erat dissolutum. Neq; verò dirimebatur per libellum, siquidem anteq; dimissa transfret ad secundas nuptias, licebat viro eam sibi reconciliare sine nõuo consensu de nõo cõtrahedi: ergo necessum est dicere, quòd dirimebatur quando fiebat transitus ad aliud matrimonium: atq; adeò libellus non dirimebat, sed faciebat illis potestatem dirimedi. Quòd reuera minus credibile est.

Exemplũ.
 ¶ Sed quò res liquidior fiat, quinto arguitur examinando causas, propter quã libellus repudij dabatur. Peccant enim nonnulli de hac re per ambo extrema. Quidam enim aiunt, quòd solum dabatur propter fornicationem: alij autem quòd propter quancũq; causam, etiam ob solum odium, quo vir prosequeretur vxorem. Sed quis credat, quòd cordatissimus legislator Moyses licitum fecerit repudium solum propter odiũ viri, quòd ex sola sua iniquitate absque alia causa prodiret? Imò vero neq; hoc ex lege, sed cõtrariũ colligitur. Si enim solum odium sufficeret, non opus esset marito aliam causam allegare, & tamẽ illud oportebat, iuxta illud Deut. 22. Si duxerit vir vxorem, & postea odio habuerit eã, quæ fueritq; occasio quibus dimittat eam obiciens ei nomen pessimum:

Innocen.

Notæ.

Agar quomodo repudiata.

Ratio. 2.

August.

Caiet. opinio.

Ratio 1. Secunda.

Tertia.

Seraph. a. thos.

Solu. 1. rationis.

Caiet. ad Malachiam.

Argum.

Exemplũ.

Argum.

Argum.

Opinio quorundã.

Solum odiũ.

Malachias exponitur.

Nota.

August.

Repudium gentium.

Iosephus.

Abulensis.

5. Argum.

man: scilicet, quod non virginem eam inuenisset: tollent eam pater & mater eius, &c. Vide quæ admodum non fat erat allegare odium, sed causas legitimas odij. Quod ergo ait Malachias. Si odio habueris eam, dimitte, intelligitur, si causas habueris odij legitimas, ut loco citato Deuter. 24. his verbis explicatur. Si non inuenierit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatē.

¶ Vnde colligitur, quod ut non sufficiebat odiū, ita nec requirebatur fornicatio, sed alia causa sufficiebat fœditatis. Id quod Christus infinuauit dicens, Ego autē dico vobis, Quod quicumq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: quasi Iudæi alias causas in vsu haberent dimittendi.

¶ Vt ait Augustinus super Deutero. 24. Multæ enim, inquit, erāt in lege causæ dimittēdi vxores: Christus solam fornicationem excepit: cæteras molestias iubet pro fide & castitate coniugij sustineri. Est enim verosimillimum repudiū Moy sen permisisse instar Romanorum & aliarum gentium, præcipuè Aegyptiorū, quorum moribus intinctos ipse Moy ses inde eos eduxerat. Duritia enim cordium Iudæorum erat, nolle seruare legem naturæ, quæ erat Dei instituentis matrimonium ceu indissolubile vinculum, sed contendere more gentium vxores dimittere. Genites autem pluribus causis, dimittebant, nempe, illis, quæ aliquo modo obstat matrimonio videbantur, vt si vxor sterilis esset, aut venenū marito aut filijs propinasset, aut si post contractum matrimonium aliquam fœditatem incurreret seu corporalem vt lepram, seu in moribus si esset fornicaria aut seditiosa, &c. vt ex ponitur in lege supra allegata. Confensa. C. de repudijs. quæ quidem erant odij & abominatiōis causæ. Imò verò tempore Christi ad eò multiplicabantur repudij causæ, vt in quæstionem verteretur, vtrum quacumq; ex causa id liceret. Hanc enim quæstionem ad iudicium Christi detulerunt. Id quod relatione Ioseph lib. 4. de antiquitatibus constat vt ait, Ab vxore copulata sibi volens quicumq; disijgi propter quascumq; causas, quæ multis modis hominibus prouenire noscuntur, ex scripto, eo quod nunquam cum ea conueniat, compromittat. Et Abulensis quæst. 55. sup. 19. cap. Matth. ex quacumque causa putat licitum fuisse repudium.

¶ Ex his ergo quintum argumentum conclusionis conficimus. Christus solum approbat diuortium: hoc est, tori separationem, causa fornicationis: ergo iure naturæ sola illa poterat esse legitima: non ergo est credibile, quod Moy ses autoritate diuina tanquam licitum admit

teret libellū repudij propter tam multas causas, imò (vt ait Abulensis & alij) quibuscumq; de causis, potissimum si non necesse erat eas in iudicio probare, sed priuatim allegare: esset enim hoc iudicio & arbitrio ipsorum matrimonij subdere, vt quicumq; iudicio suo priuato matrimonium absq; culpa dirimeret, quod re vera fas non est credere. Hæc nostram conclusionem aperte profectò affirmare videtur Diuus Augustinus contra Faustum lib. 19. cap. 26. in textu citatus, vbi ait: legem non dixisse, Qui voluerit, dimittat vxorem, sed quia volebat dimitti, interposuit moram scribendi libellum, vt ille ab illo dissidio subsisteret, & quod malū esset vxorē dimittere, cognosceret. Sed & art. proximo noua argumenta eidem conclusioni adijciuntur.

¶ De forma autem libelli qualis tunc esset, nihil certi scriptum habemus. Magister Sententiarum, distinctione præsentis ait, causas repudiandi oportere in illo scribi. Abulensis verò super. 19. cap. Matth. q. 57. id negat. Id tamē creditu durum est, tenendo opinionem, quam ipse sequitur: nempe, quod repudium erat licitum. Credit enim simul neque opus fuisse causas vllō modo probari, vel in iudicium deferri. Durissimū, inquam, est creditu, dicitur Iudæorum Deum vsq; adeo indulsisse, vt repudium eis tanquā licitum ob quascumq; causas neq; probatas neq; in iudicium delatas concesserit. Quare qui hæc omnia membra sustinere profitentur, multum sibi oneris imposuere. Secundum tamen opinionem tenentem repudium non fuisse licitum, liberius loqui possumus de forma libelli. Possumus enim tenere, qd sine tanto strepitu fiebat discessio. Quanquam apud Romanos ratum non erat repudium nisi testibus legitimis in iudicio causæ comprobarentur. Erat enim certus causarum numerus præscriptus, vt. l. Nullum. ff. de diuortijs. & l. Confensu. C. de repudijs. At verò Moy ses, si repudium non vt rem licitam permittebat, nil mirū si nec causas præscriperit necessarias, nec formam scribendi repudium, sed tantum ait, Scribet libellū repudij, & dabit in manu eius: quasi non in iudicio, sed priuatim res. esset trāsfigenda. Vnde quauis libellus nomen sit forense, quod videtur scriptas causas criminis denotare, tamen cum ille Iudæorum non daretur, nisi in fauorem vxoris, credibile est non continuisse causas repudij, saltem speciatim expressas, ne inulier suam secum ipsa importaret scriptam infamiam. Et Iosephus supra citatus non insinuat aliam libelli formam, quam illam. Nunquam tecum conueniam compromitto.

August.

Forma libelli.

Romanorum repudium.

Causarum certus numerus.

Nota.

Itaq;

August.

Solutio 1. ar.

Longa consuetudo an excusaret repudiantes

Solutio 2. ar.

Ad Malachiam.

Solutio ar. Scoti.

Hieronym.

Itaq; quando erimen fornicationis aut aliud lethale obijciebatur vxori, tunc in iudiciū delata accusabatur ad vltionē, sed tamen ad repudiandum non colligitur ex scriptura qd fieret forensis processus, sed cū odio haberetur à viro ipsa cōsentiebat discedere, dūmodo per libellū posset constare solutā esse (vt putabant) matrimonio. Nonnulli dicunt, quod scribebatur in genere causæ. Verbi gratia, si diceretur, quod mores ipsius non erant congruētes marito. Magister autem historiarum ait, quod res coram sacerdotibus agebatur. Aug. verò loco proximè citato ad scribas ait, fuisse recurrēdum, qui marito repudium dissuaderent, quod si persuadere non possent, ipsi libellum cōscriberent.

¶ Restat verò ad argumenta cōtrariæ opinionis respondere. Ad primum ergo, quod nos obiecimur, iam satis responsum est, quod lex illa & mos gentium repudiandi vxores ex natura lisluminis obfuscatione oriebatur. Vtrum verò longa cōsuetudo totius gentis etiam inter illos, qui vt sapiētes habebatur, posset plebem à culpa excusare, alia quæstio est: nam licet cōsuetudo in principio ortū habuerit ex culpa: nempe, quia alijs peccatis obnubilatū erat rationis lumen nihil vetat quominus aliquē potuerit post longum tempus excusare. Sed neque hoc certè libetè affirmauerim: quoniam genus illud repudij tam frequens, speciem præ se ferebat cuiusdam concubinitus.

¶ Ad secundum respondetur, quod legislator non coercens malas voiūtates subditorū si sperat posse proficere, consentire censetur: si verò id non sperat, imò potius prudenter timet ex sua coercionem, quod subditi in peius malū prorumpent, tunc permittens non consentit, sed potius cauet maius malū, sicuti principes nunc meretricia permittentes.

¶ Ad Malachiam autem iam responsum est, quod illa non fuit præceptio, sed Moysa permissio modo iam exposito.

¶ Ac per id soluitur argumentum, quod Scotus non parui facit. Scripturam, inquit, sacram nihil falsi suspicandum est continere, cum autem locis citatis Moy ses & Malachias mādēt repudium: sic sincere audienda lex est. Respondendum, inquam, id minimè mandare, sed permittere modo exposito. Imò Hieronymus Malachiam interpretans, non ait, prophetam illud assertiuè dixisse, sed quasi tacitam obiectionem aliorum referendū. Cum enim dixisset, Vxorem adolescentiæ tuæ noli despiciere, subiicit de repete. Cū odio habueris, dimitte, dicit dominus: hoc est, sed dices mihi, scriptum est, Cū odio habueris dimitte.

¶ Potissimū autem argumentum est hoc. Lex Arg. forte. vetus quauis gratiam non conferret, ostendebat tamē prohibebatq; peccata, vt ad Roma. 3. ait Paul. & Esaia. 58. Annuncia populo meo peccata eorum: Moy ses auctoritate Dei omnia illi populo crimina denūciauit, alijs neglectū fuisse ab eo habitus: nunquam autem declarauit repudium esse peccatum, imò concessit eius libellum: ergo non erat peccatum. Et confirmatur, quia obseruatio legis sufficiens erat ad vitam æternam iuxta verbū Domini, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: sed etiā in repudio seruabat homo mandata: ergo erat licitum.

¶ Ad primum autem respondetur negata minori. Imò lex matrimonij in Adam & Eua cōstituti bene intellecta iuuante lumine naturali & antiquissima sanctorum patrum cōsuetudine repudium satis superq; declarabat esse illicitū. Et hoc est quod Christus voluit Phariseos docere. Sicut enim ipsi male intelligebant, qd diligēdus esset amicus, & odio habēdus inimicus, & quod occidere esset peccatum; non tamen interna cordis ira, & ideo Christus sensum naturalem legis explicās ait, Ego autem dico vobis, Quicumq; irascitur, &c. & Diligite inimicos vestros: ita quia malè intelligebant legem matrimonij, docuit quod ab initio lex non permisit dimittere vxorē nisi ob fornicationis causam, idemq; per diuortium quoad tori separationem, vt mos seruat Christianus.

¶ Super omnia solet alia opinio adhibere auctoritatem Chrysostomi homilia. 32. super. 19. ca. Matth. cuius verba sunt, quod Moy ses permittendo libellum repudij à peccato abstulit culpam peccati. Hæc tamen subobscura verba per præcedentiā & subsequentiā in nostrum sensum planè explicantur. Non enim vult dicere, qd à repudio abstulit culpam, vt maneret licitum, sed quod ab illo, quod erat, māsitq; peccatum, abstulit reatum pœnæ, vt non videretur peccatum. Verba enim præcedentiā hæc sunt. Permisit vobis mala facere, ne faceretis peiora. Nota permittit, mala. Et subdit, igitur hæc permittendo, non vobis iustitiam Dei demonstrauit (nempe, quanto supplicio dignum esset repudium) sed à peccato abstulit culpæ peccandi (scilicet, pœnā quæ testis est culpæ.) Vt quasi secundum legem agentibus vobis peccatū vestrū non videatur esse peccatū. Hæc ille. Quæ quidē verba paulò differētius refert Magister sententiariū in fauorē nostræ opinionis, quam ipse sustinet. Ait enim quod permissio libelli in peccatore minuit culpā: scilicet dum per repudij culpam cauit homicidium.

Confirmatio arg.

Solutio. 1.

Chrysost. auctoritas

ARTICVLVS III.

Virum dato libello repudij tã vxori quã viro liceret ad secundas nuptias trãfire.

IN calce demum quæstionis huius queritur, an repudiata vxori parius esset sicut viro transeundi ad secundum matrimonium. Et arguitur à parte affirmatiua. Iniquitas nemini suffragatur: sed in repudio maior erat iniquitas repudiantis viri, quàm repudiatae vxoris: ergo si viro licebat aliam ducere, licebat & vxori alteri viro nubere.

Partis affirmatiue. Argum. 1.

2. Argum.

Partis negatiue.

1. Conclus.

2. Conclus.

3. Conclus.

¶ Et quod hæc sit rei veritas, super omnia argumenta facta probatur etiamnum per verba illius legis Deut. 24. reconciliatione repudiatae prohibentis. scilicet quod si alterum maritum duxerit, illo, vel mortuo vel eã repudiante, nõ poterit cum priori reconciliari, quia polluta & abominabilis facta est corã Domino: si enim primum matrimonium fuisset re vera discissum, tunc secundum esset legitimum, atq; adeo illa non fuisset polluta neq; abominabilis: eũ ergo existimata fuerit polluta, de notatur. moechata fuisse cũ secundo, atq; adeo primum matrimonium non fuisse diremptum. Ex quo patet patronos alterius opinionis non ad veritatem literæ fuisse locutos dicentes, causam, cur vir repudians vxorẽ prohiberetur eam sibi reconciliari fuisse in pœnam, ne faciles essent ad repudiandũ. Est enim ficta causa, tũ quod in textu nõ illa assignatur, sed quia polluta erat, tum quod si illa fuisset causa, quanuis non nubere alteri viro, deberet etiam reconciliatio prohiberi: quod falsum est. Nam insinuat eadem lege à cõtrario sensu, quod antea quàm alij nubere, posset cum priori viro reconciliari.

Argumen.

Patroni alterius opinionis.

Causa ostenditur ficta.

Aliud arg.

Testimoniũ Christi.

Solu. 1. et.

Solu. 2. et.

¶ Secundo. Quãdo mos erat (vt August. in primo art. citatus, ait) peccatum non erat: sed in lege illa mos erat vt vxor alij nubere, vt ex Deuter. 24. c. constat: ergo licitum erat.

¶ In contrarium est quod in eodem cap. repudiata, quæ alij nubere, polluta nominatur, & abominabilis facta coram Deo.

¶ Hæc quæstiuncula ex superioribus decisa restat, ad quam ideo tribus conclusionibus, quæ superioribus sunt appendices, respondetur. Prima. Si repudium lex tanquam licitum permittebat, matrimonium, dato libello restabat solutum: si verò (quod monstrare conati sumus) non permittebatur tanquam licitum, nullatenus per libellum dirimebatur matrimonium. Res est clara: quia repudium erat matrimonij dissolutio: si ergo iure fiebat, verè dirimebat matrimonium: sin autem non fiebat licite per dispensationem iuris naturæ dissolutio re vera non fiebat, sed attentabatur. Quare secundum hanc opinionem peccatum erat apud Deum repudium facere.

¶ Secunda conclusio. Quanuis matrimonium non dissolueretur, nihilominus vir poterat aliã vxorem ducere: nam poterat tunc vnus vir (vt superiori quæstione dictum est) plures simul ducere vxores.

¶ Tertia conclusio. Si vera esset opinio tenentium licitũ fuisse repudium, consequens fieret, vt repudiata cum alio posset coniugium transigere. Id quod apud ethnicos iure fieri credebatur. Secundum tamen opinionem, quam veram existimamus, repudiata iure diuino & naturali prohibita nequiebat alteri adhærere viro, quanuis per legem liceret ei impunè facere: quoniam primum matrimonium non dirimebatur, neq; mulieri fas erat plures sibi simul adiungere viros, sed debebat vel reconciliari cũ priori vel coelibè degere vitam, sicut modò tenentur vxores per diuortium à suis viris semotæ.

DISTIN.

DISTINCTIO trigesimaquarta, De quatuor prioribus impedimentis matrimonij.

Textus. Cap. 1.

AD hæc, quæ de matrimonij substantia & vsu dicta sunt, cõsequitur impedimentorũ sermo, quibus personæ illegitimæ ad matrimonia redduntur. Hæresis namque labe fordescerent, qui ecclesiæ hanc impediendi facultatem abnegarēt. Sunt ergo quædam sic contrahendo matrimonio obstantia, vt contractum non dirimant, veluti interdictũ ecclesiæ, ne clanculò aut feriato tẽpore fiat: alia verò, quæ etiã dirimunt, vt cognatio atq; id genus alia, quæ hisce carnibus designantur. Error, conditio votum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, Si sis affinis, si fortè coire nequibis, Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Verficuli.

Cap. 2.

Ca. Frater nuptatis de frigidis & maleficis.

si alter tunc coniux filios procreare cupit, distracto matrimonio ecclesia iudice ad alias potest cõuolare nuptias. Sed qui impedimento tenetur, illis interdicitur. Si verò impedimento nõ obstante cõmanere volunt, tũc illam, si non vt vxorẽ, saltè habeat vt sororẽ. Id quod Greg. Rauënati episcopo respondit, & secundum eũ Lucius tertius asseruit. Ad explorandum verò impotentia perpetuitatẽ Cælestini prouidentia triennium indulgit, quo elapso secundum Greg. idem quoq; põtifex septima manu iuratorũ testium diuortium permittit. Quod si qui frigidus pronunciatu est, cõpertus fuerit aliud matrimonium cõsummasse, ad prius reuocandus est: sentit quippe se tunc sancta ecclesia deceptam, vt idem sancti pontifices autores existunt.

Cap. Quod autẽ & Requisti. 33. quest. 1. Ca. Cõsultationi de frigidis & maleficis. Ca. Laudabile. eo. tit.

Cap. 3.

¶ Ad frigiditatem adiungitur maleficium, quod impedimentum pariter est matrimonij, nisi quod cum possit duos singulariter inuicem ligare, qui tamen ad alias personas cognoscendas sunt idonei, dissoluto matrimonio parvtriquè facultas fit ad aliud commigrãdi. De hoc Hismaris Remensis archiepiscopus scripsit. Si per fortias maleficasque artes occulto, sed nunquam iniusto Dei iudicio permittente, & diabolo præparante, concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus ista eueniunt, vt corde contrito Deo, & spiritu humilia

humiliato sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciat, & per exorcismos, & alia ecclesie munia sanari procurentur. Quod si forte sanari non potuerint separari valebunt. Si tamen post conperti fuerint matrimonia cum alijs consummasset, non subinde satis exploratum fit inter se id posse perficere, atque adeo ob solum illud iudicium, nisi aliud intercesserit, non sunt ad prius matrimonium cogendi: secus si forte constiterit inter se quoque coeundi potestatem habere, ut per Greg. sententiam definitur apparet.

Can. Requiriti. 33. q. 1.

Cap. 4.

Neque vero furiosi dum in amentia sunt matrimonium contrahere valent, est enim furia quoddam erroris generis rationis usum absorbens. Vnde Fabi. neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt: sed si contractum fuerit, non separentur, Itē Nicolaus papa. Hi qui matrimonium sani contraxerunt, & vni ex duobus vel ambobus amentia, vel furor vel aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem talium coniugia solui non possunt.

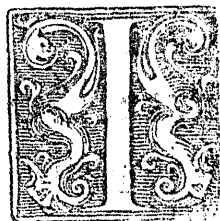
Can. Neque furiosus. 32. q. 1.

Ibidem ca. Hi qui.

D I S T I N C T I O N I S
trigesimae quartae, Quæst. 1. De impedimentis matrimonij ex defectu naturæ.

A R T I C V L V S I.

Virum aliqua sint matrimonij impedimenta.

N tres partes. d. 26. partiti sumus hanc matrimonij dispositionem. Per septem enim distinctiones legimus de causis efficiētibus, quibus matrimonium constituitur, & perficitur: & in tribus subsecutionibus de causis eius formali & finali: nempe, de vinculi perpetuitate, deque eius bonis & usu ad finem generationis. Per nouem ergo hinc restantes tertia pars eiusdem disputationis extenditur, quæ est de causa eius materiali, seu de subiecto: videlicet, de personis ad matrimonium & eius usum legitimis, siue de impedimentis, quibus illegitime redduntur. Huiusmodi autem impedimentorum duo sunt genera, quædam enim non prorsus illegitimas reddunt personas, sed aliquo modo idoneas. Et de istis agit in tribus distinctionibus: puta, in hac & duabus proximis. Sed alia sunt simpliciter illegitimas reddentia, de quibus in sex consequentibus subsequitur sermo: nempe, a dist. 37. vsq; ad. 42. Quaritur ergo primo in genere, an aliqua sint matrimonij impedimenta. Et arguitur a parte negatiua. Matrimonium ceteris sacramentis adnumeratur: reliquis vero non adscribuntur impedimenta: ergo nec debent matrimonio consignari, præsertim cum sit inter reliqua in minimo perfectionis gradu: & quo res minus est perfecta, eo paucioribus impeditur.

Diuisio tri-
mbris ma-
trimoniali-
tractatus.

Partis ne-
gatiue.
Argum. 1.

¶ Secundo. Vbi cumque est morbus, ibi est remedium necessarium: sed concupiscentia, in cuius remedium est matrimonium indultum, existit in omnibus: ergo nemo debet simpliciter a matrimonio arceri. ¶ Tertio. Coniunctio viri & mulieris nunquam nisi per matrimonium licita est: sed omnis illicita coniunctio dirimi potest: ergo quicquid matrimonium impedit contrahendum, dirimere debet contractum, tanquam illicitè initum, atque adeo non distinguuntur impedimenta, ut alia sint que impediunt duntaxat matrimonium contrahendum, atque alia, quæ dirimant contractum.

2. Argum.
3. Argum.

¶ In contrarium per alterum extremum arguitur quod sint infinita impedimenta, tum quod matrimonium quoddam bonum est: boni autem defectus, ut Dionys. 4. cap. de diuinis nominibus author est, infinitis modis accidit, veluti ab seopo aberrare ut ait Philosophus: tum quod huiusmodi impedimenta sumuntur secundum conditiones particularium personarum, quæ sunt infinitæ.

Partis affi-
matiuæ.

¶ Hæretici illi, qui facultatem ecclesie circa sacramentorum substantiam & ornatum adiungunt, eam negant leges posse condere impedimentorum matrimonij, præter illas, quæ sunt de iure naturæ, ut filia non contrahat cum patre, vel forte

Hæretici.

forte cum fratre, vel quæ iure diuino sunt in Leuitico. Quare & sacerdotes dicunt, posse matrimonia contrahere, & religiosos: nam alia impedimenta veteris legis ceremonialia erant & iam cessarunt. Ita dogmatizant Lutheranorum scholæ. Sed sunt in hoc, veluti in alijs plurimis, planè hæretici.

1. Conclus.

¶ Ad quæstionem ergo duabus conclusionibus respondetur. Prima. Multa sunt impedimenta matrimonio obstantia, non solum quæ vel ex defectu consensus, vel lege naturæ obueniunt, verum quæ ecclesiasticis institutis decreta sunt. Quæ quidem conclusio non tantum veluti scholastica veritas, verum ceu catholica, cuius contraria negatio hæretica est, asseritur. Probat. Res vniuersæ, quæ ex causis mutabilibus & variabilibus pendent, obnoxie sunt impedimentis, quibus vel impediuntur ne fiant, vel factæ cassantur: matrimonium est huiusmodi: ergo habet impedimenta. Probat. minor. quia maior notissima est. Matrimonium ex triplici causarum genere constat: nam quatenus est in officium generandi, est naturæ institutum, & quatenus sacramentum, est institutum Dei, & quatenus ad conuictum humanum attinet & Reipub. pacem, legibus humanis subditur, & omnes sunt causæ variabiles & impedibiles: nam iure naturæ constituitur per mutuū consensum ad finem generationis: consensus autem, cum sit humana, vi & errore impedi potest, & generatio per impotentiam coeundi: significatio vero sacramenti vnionis Christi cum ecclesia impeditur per bigamiam: coniunctus autem pacificus impeditur per vxoricidia & incestus atque alia crimina, quæ ideo ecclesia prudenter impedimenta esse voluit matrimonij. Sed & ornamentum & ciuile decus matrimonij per hoc accedit, quod cognitione propinqui a matrimonio propellantur. Quo fit, ut de omnibus istis ecclesia possit leges prohibitorias concedere. Quin verò principes, & ciuilis respublica, si modò id ecclesia permittat, facultatem habent huiusmodi ferendi leges, quibus matrimonia cohibeantur, ut inferius distinct. 40. & 41. latius monstrabitur. ¶ Et per hoc soluitur argumentum, Si contra obijciatur, quod matrimonium est vinculum diuina authoritate perfectum, iuxta verbum illud, Quos Deus coniunxit homo non separet: diuina autem voluntas impedi per causas nequit creatas. Respondetur, inquam, quod Deus matrimonium non coniunxit nisi per causas supra dictas. Dicitur enim ipse coniungere, quia id facit per leges à sua aeterna lege deriuatas, de quæ humanis rebus disponentes, quæ quidem

Probatio minoris.

Obiectio.

Dilutio.

res per leges itidem ecclesiasticæ Reipub. quæ ipse instituit, possunt impedi.

2. Conclus.

¶ Secunda conclusio. Impedimentorum matrimonij quædam sunt: quæ impediunt contrahendum, non autem dirimunt contractum: alia verò sunt quæ & contrahendo obstant, & contractum distrahunt. Diuisio hæc nascitur ex alia eorum partitione, quæ ad matrimonium spectant. Quædam enim sunt quæ ad eius tantum solennitatem attinent, atque alia, quæ sunt de eius essentia. Impedimenta ergo eorum, quæ sunt de solennitate, impediunt quidem contrahendum: quia illis impedimentis existentibus peccatum est matrimonium contrahere, sed contractum non dirimunt. Impedimenta vero eorum, quæ sunt de essentia, diluunt etiam contractum. Et ratio discriminis est clara: quoniam existentibus illis, quæ sunt de essentia rei, quanuis eius ornamenta defint, res nihilominus consistit, ut si adsit materia & forma, quanuis color vel aliud accidens defuerit, res seruetur. Attamen vbi id, quod est de essentia, defest, res ipsa perimitur. Exemplum etiam est in alijs sacramentis: nam sine exorcismis, catechismis vel alijs ceremonijs, si fiat baptizatio in aqua cum legitima forma, erit verus baptizatus. Quod si arguas. Perpetuitas indissolubilitasque matrimonij est vsque adeo ei propria, ut sit de eius diffinitione: quod autem est de diffinitione rei, est ab ipsa inseparabile: nulla ergo sunt impedimenta, quæ dirimant contractum. Respondetur, sensum non esse, quod dirimant coniugium illud, quod legitime fuit compactum & semel valuit, sed quod si sit de facto attentatum, erit irritum & cassum. Qui enim clam contrahunt, peccant quidem, sed factum tenet. Cognati verò intra quartum gradum & peccant attentando, & nihil faciunt. Quare hæc impedimenta non proprie dirimunt: quia nullum vnquam fuit matrimonium: sed dicitur dirimere ad differentiam aliorum: quoniam qui de facto sic contraxerunt, iure sunt separandi.

Duo impe-
dimentorum
genera.

Ratio dis-
criminis.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Impedimenta primi generis sunt tantum duo: scilicet, vetatio ecclesie, & tempus feriatum, his carminibus contenta. Ecclesie vetitum, nec non tempus feriatum, Impediunt fieri, permittunt facta teneri. Vetatio seu prohibitio ecclesie est, ne clanculo matrimonium fiat. De quo quidem impedimento distinctio. 28. dictum est, vbi declarauimus matrimonium clam contrahere esse peccatum mortale: hoc est, si sine testibus fiat quibus publice constare possit, fortasse autem sine bannis non semper est mortale. De alio verò impedimento

Impedimen-
ta circa so-
lennitate.

Tempus feriaturum. nempe, de temporibus, quibus nuptiæ solenniter fieri prohibentur, diximus dist. 32. ¶ Impedimenta dirimentia sunt duodecim, de quibus sigillatim agendū est, hisque verbis continentur, Error, cōditio, votum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, Si sis affinis, si forte coire nequibus. Hæc socianda vetant cōnubia, facta retractant. Potest etenim matrimonium impediri aut ex parte ipsius contractus, qui per spontaneum mutuumq; consensum compingitur: & quia volūtarium per violentiam, ac per ignorantia erroremq; tollitur, hæc duo prima sunt coniugij impedimenta. Sed quia causam formalem attingunt, non ad hunc locum, sed ad superiora, quibus de causis efficientibus matrimonium agebatur, spectant. Et ideo de violentia dist. 29. & de errore dist. 30. dissertum est.

Ex parte personarū. ¶ Ex parte verò personarū, quarum legitimā idoneitatem in præsentiarū tractamus, bifariā accidunt impedimenta. Sunt enim quæ simpliciter impediunt, vt persona nullatenus possit matrimonium contrahere. Alia verò impediunt nō simpliciter, sed respectu alterius certæ personæ. Illa autē prioris generis sunt, quæ fini matrimonij obstant, seu generationis tantū, seu generationis & cohabitationis. Et sunt numero quatuor. Aut enim factō obstat, vt nullo modo fiat, vt impotentia coeundi, aut quia libertatem auferit ne libere fiat, vt seruitutis conditio: aut iure priuat ne licite fiat, idque siue ratione officij, vt ordo, siue ratione voti, vt castitatis votum. Illorum verò impedimentorum quæ non simpliciter, sed respectu alicuius personæ obstantia sunt, aliquod impedit propter obligationē ad alteram personam, & illud est ligamen prioris matrimonij, ratione cui⁹ fieri nequit alterius cōtractio, vel quia proportio deficit: quæ triplex esse potest. Aut enim est nimia distātia, & sic est disparitas cult⁹, nequit enim fidelis cū infideli cōtrahere. Aut nimia propinquitas, ex qua nascitur triplex impedimentū: scilicet, cognatio cōsanguinitatis, quæ est propinquitas duarū personarū ratione tertiæ sanguine eis coniunctæ, & affinitas, quæ est propinquitas duarum personarum ratione tertiæ matrimonio cōiunctæ: & publica honestas, quæ est propinquitas duarum personarū ratione tertiæ per sponsalia coniunctæ. Aut tertio deest proportio propter earūdem personarum indebitam coniunctionem prius factam. Quod est impedimentum criminis: scilicet, adulterij. Nequit enim quis cum ea contrahere, cum qua adulterium commiserat. Cui adiungitur, & alterum crimen vxoricidij: occi-

for namq; vxoris irregularis fit ad alterum matrimonium contrahendum. ¶ His appēditur alia personarū distinctio ex superioribus collecta. Quædam enim sunt ad matrimonium contrahendū plenē legitimæ: nempe, quibus neque votum obuiat continentia, neq; sacer ordo, neq; quodpiam aliorū impedimentorū. Quædam verò penitus illegitimæ, vt putā quibus vel votum obstat, vel ordo, vel aliud quodpiā huiusmodi impedimentū. Sed quædā sunt neq; plenē legitimæ, neq; oīno illegitimæ, sed mediæ, vt frigidi & serui, qui quibusdam accidentibus causis cōmanere possunt, & eisdem deficientibus sunt separādi, vt suis proprijs locis videbitur.

¶ Ad primū igitur argumentū respondetur, quod etiā alijs sacramentis commune est, vt impediti possint si quid de eorum essentia aut solennitate subtrahatur. Adscribuntur tamen matrimonio peculiariū impedimēta. Primò, quia in duabus personis tanquā in subiecto sacramētum hoc consistit, cætera verò non nisi in vna: quod autem ex pluribus pendet, facilius impeditur. Secundò, quia matrimonium pendet ex humanis causis & cōtractibus: quare & poenitentia est impeditibile sacramentum, sed non tantum quantum hoc. Tertio, quia cætera propter suam perfectionem sunt de præcepto aut consilio: hoc autem fundatur in indulgentia tanquā minus bonum: quare per tot impedimenta offertur occasio ascendēdi ad perfectiorem statum continentia.

¶ Secundum autem argumentum procederet, si non essent alia remedia, quibus posset efficaci⁹ & decenti⁹ morbo concupiscentiæ succurri.

¶ Ad tertium respondetur, quod non omnis contractus illicite factus est dirimendus, sed ille, cui deest aliquid de substantia. Impedimenta verò, quæ non dirimunt, non impediunt prorsus ne fiat, sed ne absque tali solennitate fiat. Et ideo licet faciant matrimonium culpabile, non tamen nullum: veluti si quis post secularē cibum sumptum consecraret.

¶ Ad aliud, quod in contrarium de infinitis impedimentis obiectū est, respondetur, quod ea, quæ per accidens bonum aliquod impediunt, sunt infinita, sed quæ illud corrumpūt, sunt determinati numeri, vt patet in naturalibus, vbi vt causæ constituentes sunt finite, ita & earum contrariæ corrumpentes. Et quauis indiuiduæ conditiones personarum in speciali sint infinitæ, sicut ipse in infinitum multiplicari possunt: tamen in generali possunt ad certum numerum reduci, vt in præceptis artium est inspicere.

ARTI-

ARTICVLVS. II.

Utrum frigiditas matrimonium contrahendum impediatur, & contractum dirimat.

Vbsequitur vt sigillatim de huiusmodi impedimētis dicamus, ab impedimēto frigiditatis exordientes. Igitur quod frigiditas nullū sit matrimonij impedimētum, arguitur primò. Nullum est impedimentum, saltem dirimens, nisi quod substantiæ matrimonij obstat: frigiditas autem non est huiusmodi: quoniā coitus non est de essentia, vt superius ostensum est, & matrimonium virginis cum Ioseph declarauit: ergo non est impedimentum. ¶ Secundò. Non nunq̄ redundans caliditas virtutem exiccat seminandi, & potentiam adimit coeundi: imò & ætas seu puerilis seu senilis virtute coeundi nō vigent. Quin verò & instrumentorum naturalium inepta dispositio in vtroq; sexu obstat potest ne coitus idonee fiat: ergo non est cur potius frigiditas, q̄ alia quæuis qualitas, inter impedimenta connumeretur. ¶ Tertio. Si mulier anteq̄ nubat conscia sit frigiditatis viri, & nihilominus in matrimonium consentiat, non dirimitur: ergo frigiditas non est sufficiens impedimentum. ¶ In contrarium est decretum Innocentij. 3. in cap. Quod sedem. de frigid. & malefici. Sicut puer, qui non potest reddere debitum, nō est aptus coniugio: sic qui impotens sunt minime apti ad cōtrahenda matrimoniana reputantur. ¶ Quoniā quæ à natura dimanant priora sunt, q̄ quæ ab arte vel humana lege cōstituantur, sermo impedimentorū naturalium antecedere debet. Hæc autē generali nomine dicuntur impotētia coeūdi. At quia hæc impotētia vel naturalis esse potest, vel ab arte, ad explicandas ambas species inscriptus fuit speciatim titulus de frigidis & maleficiatis. Atque adeò nomine frigiditatis omnis impotentia, quæ à natura competit, comprehenditur. Frigiditas, inquam, nō accidentaria, quæ trāsit, sed cōplexionis naturalis. Etenim cum vis caloris naturalis sit, quæ semen satis ad egestionem digerit, nomen frigiditatis obtinuit, vt omnes impotentias naturales coeundi, significaret. Quapropter frigiditas mulieris, quia non se habet nisi vt patiens & recipiens, matrimonio nō obstat. Nota tamen impotentia coeundi, nō autem generandi, sunt enim diuersæ. Potentia siquidem coeundi est potentia seminari

Partis negatiua argum. 1.
2. Argum.
3. Argum.
Pars affirmatiua.
Decisio ar.
Impotentia coeundi duplex.
Frigiditatis nomine quid intelligatur.
Impotētia coeundi & generandi diuersa.

Votum. Sacer ordo.
Frigidi. Serui.
Solutio primi argu.
Ratio. 1. impedimentorum matrimonij.
Ratio. 2.
Ratio. 3.
Solutio. 2.
Solutio. 3.
Solutio 4. lins obiectiois.

di in vase idoneo, per hoc enim efficiuntur coniuges vna caro, quæ quidē esse potest sine generandi vigore. Potest enim seminatio effectu generationis frustrari tam ex parte viri, q̄ ex parte foeminae. Impotentia verò generandi appellatur sterilitas: & hæc nequaquā est impedimentum matrimonij, sed impotentia coeūdi. Et ratio est, quoniā consummatio matrimonij consistit in cōmissione sexuum, quæ per eiusmodi seminationē celebratur. Quocirca quauis masculo instrumentum erigatur, & foemineum referet, si tamen impotens sit seminare, frigidus censetur. Imò verò licet quis potens esset seminare, tamen præproperē, ita vt non posset vas idoneum expectare, sed foris seminfunderet, vt frigidus haberetur. Quāquā hoc quā rarissimē accidat, vt sit impedimentum perpetuum, quia facile videtur remedium per artem medicam adhiberi posse. Nisi forsā potens sit semen effundere, sed nō erigere, quod accidere sæpē solēt tam in senibus, quā in debilibus alijs. Præterquā quod inepta corporis habitudo congressum impedire potest ad legitime seminandum. ¶ Quod si arguas. Cum proles sit finis matrimonij, apparet nō tantum frigiditatem, verum & sterilitatem impedimentum esse. Respondetur, sterilitatem feminatē posse cōtrahere, si non in officium naturæ, saltē in remedium concupiscentiæ, vt de vetulis ait, in præsentiarum D. Thom. ¶ Hæc autem coitus impotentia vel est naturalis, vel accidentalis. Accidentalē quidem vel per abscissionem virilium, vel per maleficiū. Illa autem, quæ per abscissionem accidit, quauis à naturali quodā pacto differat, vt videbimus, tñ ad naturalem reducitur orbitatē, & nomine frigiditatis quodā modo continetur. Est igitur impotētia naturalis triplex. scilicet, vel ratione ætatis, vel ratione priuationis ineptæve dispositionis membrorū, vel ratione alius qualitatis idoneæ seminationē impediētis. ¶ Sed hæc impedimēta multiplicis generis esse possunt. Alia quippe sunt perpetua: putā, quæ omni remedio medicæ artis sunt destituta: alia verò, quibus per artem subueniri potest: atq; alia quæ adulta ætas tollit: ac demum alia: quæ nō sunt simpliciter respectu omnium, sed aliquarum personarum. Potest enim quispiam esse aptus ad cōueniendum cum corrupta, & ineptis ad virginem, & validus ad cōgrediendum cum pulchra, & nō cum deformi. ¶ His ergo præiactis ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima generalis sit. Impotentia naturalis coeūdi perpetua suapte natura impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, ad fen

Impotētia generandi.
Obiectio.
Impotētia duplex.
Impotētia naturalis triplex.
Variæ impedimenta.
1. Conclusio.

Ratio.

sum supra expositum: nō enī dirimit id quod legitimum fuit, sed declarat non fuisse legitimum. Probatur. Contractus matrimonij in hoc cōstitit, quōd alterutrum se coniuges obligent debitum sibi soluere, iuxta illud. 1. Co. 7. Mulier non habet potestātē corporis sui, sed vir &c. nemo autem se ad impossibile obligare valet: ergo frigiditas, hoc est, talis impotentia cōcundi impedit matrimonium. Ex quo fit hec impedimentum ex iure naturæ ortum trahere: nempe, per naturalem defectū. Dixerim impotentia naturalis, ad differentiam maleficij, de quo art. seq. dicitur sumus, & ad differentiam impotentie legalis, vt est cognatio: cuius ratio, vt illico patebit, aliquatenus diuersa est. Et adieciimus, perpetua, quoniam si sit temporalis: putā, cui vel per a tatem vel artem aliquam mederi potest, non impedit. Quare impotentia pueri solum impedit vsq; ad quartum decimum annū, vt dist. 35. relaturi sumus. Et dum frigiditati viri per aliqua medicamina succurri potest, aut claustrum fœmineū, quod naturaliter à viro rūpi nequit, aliqua arte potest pandi, non est impedimentum.

¶ Quauis qui cum huiusmodi impedimentis, donec sublata sint, contrahunt, delictum committant.

Naturalis.

Perpetua.

2. Conclus.

¶ Quapropter adhibetur hic secūda cōclusio. Quando lis de frigiditate cōtēstatur, aut de alia huiusmodi impotētia, si illa potest legitima via iuris probari, illico dirimendum est matrimonium. Vt si vir per testes legitimos probaret, antequam matrimonium cōtraheret virilibus ceruisse, vel non habuisse a tatem legitimā, nec postea ea completa consensisse, vel si mulier matronarum iudicio mōstraret sic esse clausam, vt nequeat vlla arte penetrari. Si verō impedimentū hac via cōstare non possit, expectandum est triennium, in quo bona fide operā nauare debēt consummādo matrimonio, quo elapso si cōstitit congrēdi non potuisse, tūc si cohabitare noluerint, quia qui idoneus est matrimonio dicit se filios velle procreare, separādi sunt. Si autem cohabitare consenserint, perdurare possunt in eadē domo, vt vir fœminam, si non vt vxorē, saltem habeat vt sororē. Decretū est Cœlestini. 3. cap. Laudabilem. de frigid. & maleficiat. iuxta sanctionem Gregorij cano. Quod autem. 33. q. 1. Et ideo diximus in prima conclusione hanc impotentiam suapte natura dirimere, vt exciperemus spontaneū vtriusq; consensum, qui efficere potest, vt nō dirimat. Quare hoc nō est impedimentum necessarium, vt cognatio intra quartū gradū, sed voluntarium, modo inferius explicando.

Suapte natura.

Nota.

¶ Rogas autem quonam pacto e' apso triennio constare potest, nunquam matrimonium consummasse? Respondetur, quod si ipsa est virgo, potest per inspectionem matronarum comperi, quibus adhibenda est fides, capitul. Proposisti. de probatio. Si verō ipsa, quæ diuortiu petat, corrupta est, & nihilominus negat viri potētā, illē verō iurat, se eam cognouisse, eius iuramēto in fauorē matrimonij standū est: quia est caput fœminæ, vt. c. Si quis. 33. q. 1. & cap. 1. de frigid. & maleficiat. sancitur. Quod si ambo negāt, tunc, si fieri potest, septē sunt adhibēdi iurati testes, vt Greg. & Cœlestinus iocis citatis aiunt. Sed re vera si in eodem lecto triennio cubuerūt, q̄ difficillimū est alterutrā partē probare. Crimen enim fornicationis vel adulterij probatur ex præsumptione si adsint testes qui viderint eos amplexantes, aut in eodē lecto, aut per publicam famā, vt. c. Præterea. de testib. Si autē maneant in eodem toro vt cōiuges, negatiua pars probari nequāquam potest, neque verō affirmatiua per visum, nisi turpissime adhibeantur testes: quare tūc referenda est res ad testes ex auditu, qui ab ipsis audierint matrimonium consummasse, aut nūquā ipsum consummare valuisse, aut amborum iuramento standum est. Quocirca adhibenda est maxima prudentia iudicis. Et re dubia proferenda est sententia in fauorem matrimonij ne dirimatur, alioqui fraudibus & dolis sterne retur via. ¶ Quid autem si huiusmodi impedimenta contracto iam consummatoque matrimonio superueniant? Respondetur, quod tunc nullatenus impediunt, nec hoc potest in dubium reuocari. Si tamen accidant post ratum matrimonium non dendum consummatum, non defuerunt qui dicerent, vt Richardus & Scot⁹ hic referunt impedire, & dirimere. Et videtur opinio Gratiani in summa. 33. q. 1. vbi, ait, q̄ coniugium cōfirmatur carnali officio, & postquam cōfirmatū fuerit, non est, nisi causa fornicationis diuisibile. Verum antequam confirmetur impossibilitas officij soluit vinculum coniugij. At verō nisi loquatur de sponsalibus certē (vt salua eius autoritate loquamur) cū sua opinione relinquendus est: quoniam nullum est impedimentum, quod matrimonium, quod verē legitimum fuit, discindere valeat. Quare matrimonium ratum, eo quod legitimum est, nō nisi per ingressum religionis potest dirimi. Atque eam ob rem diximus in cōclusionē huiusmodi impotētiam impedire cōtrahendum, & dirimere cōtractum: nimirum, insinuantes, quod si non præueniat contrahendum, non dirimit contractum.

Dubium.

Dilutio.

Quando vterque cōiux negat copulam.

Si impotentia cōcundi superueniat.

Discrimen Richardi & Gratiani.

Declaratur conclusio.

¶ Ter-

3. Conclus.

¶ Tertia cōclusio. Dissoluto matrimonio, ille qui frigidus vel aliter impeditus probatur, iure interdicitur ne ad aliud possit matrimonium commigrare, alteri verō facultas fit transeundi. Cuius ratio plana est quādoquidem impedimentū vnus alteri minimē obstat. De impedimento viri extat tex. supra citatus. Laudabilem, de frigid. & maleficiat. post Gregorium can. Requisisti. 33. q. 1. vbi vxori fit facultas ad secundas nuptias conuolandi. Atqui de impedimento fœminæ extat ca. Ex literis. eod. titul. vbi viro libera fit potestas accipiendi aliam. Quapropter quod Gregor. ait, in dicto cano. Requisisti. quod vir impeditus debet vxorem habere vt sororem, vel si separentur, debēt ambo manere innupti, consilium duntaxat est respectu illius, qui impedimentum non habet, sed respectu impediti est præceptum. Similiter quod Lucius. 3. ca. consultationi, eod. tit. dixit: scilicet, q̄ dum mulier est oclusa, ecclesia Romana consuevit iudicare, vt illas si non possunt viri habere tanq̄ vxores, habeant saltem vt sorores, non obligat virum non transire ad alias nuptias. ¶ Ex quo planē fit, q̄ vbi impedimentū cōcundi fuerit simpliciter perpetuū, ita vt omni prorsus sit remedio destitutum, vt si vir, anteq̄ contraheret, eunuchus esset, aut exectus, quauis neuter diuortium petat, nullum re vera est matrimonium: alioqui nō posset per ecclesiā sic dirimi, vt facultas fieret alicui illorum ad alias nuptias commigrandi. Et hic est sensus capit. Quod sedē. ibi, qui impotentes sunt, minimē apti ad matrimonia contrahenda reputantur: sunt enim sicut duæ fœminæ. Nam etsi copula non sit de essentia, potestas tamen & obligatio copulæ essentialis est matrimonio. ¶ Quarta conclusio. Si ille, qui tanq̄ impeditus condemnatus est, transiens ad secundas nuptias reperitur matrimonium consummasse, ad priores reuocandus est, etiam si vxor iam tunc cum alio fuerit viro coniugata: tūc enim ecclesia se agnoscit fuisse deceptam, atq; illud matrimonium, quod ratum & legitimum erat, tanq̄ irritum pronunciaisse. Decretum est eorundem capitulorum Requisisti, & Laudabilem. & Innocentij capit. Fraternitatis. eodem titu. Secus si religionē fuisset professā, quod quidem, quia matrimonium nō erat cōsummatum, facere potuit. Aut si fuisset fornicata: nam tunc posset vir diuortium quo ad torum facere, vt ibidem habetur. ¶ Veruntamē videtur conclusio hæc in moderamine quodam indigere. Sunt etenim quipiam ad aliquam fœminam inhables, qui tamen ad alias sunt ideoque. Simileq; fœminis. respectu virorum acci-

Viro impedito vxor secundo nubit.

Vxore impedita vir alia ducit.

Gregorij cano non declaratur.

Cap. Cōsultationi.

Perpetuū impediti nūquā contrahunt.

Intellectus capit. Quod sedem.

Conclu.

Limitatio cōclusionis.

dit. Atq; id quidem plurimum in maleficiatis vsu venit. Sed quo illos (vt de quibus art. proximo dicturi sumus) interim omitteremus, per naturalem impotentiam id etiam, licet non tam crebrō, cōtingere solet. Potest enim quipiam imbecillis esse ad deflorandā virginem, qui tamen validus est vt cum corrupta conueniat, vel qui à deformi excitari non valet, potest tamen incitari ab alterius pulchritudine. Quod præterea propter membrorum disparē deformitatem contingere consuevit: nempe quia hæc fœmina strictior sit & oclusior, quā vt ab hoc viro possit referari: quæ tamen ab altero cognosci potest. Richardus ergo, Durandus & alij, id simpliciter fateri videntur, quod tunc consummans secundum matrimonium, non sit reuocandus ad primum, sed debeat in secundo perseuerare.

¶ Nihilominus perspicaciū est iudicium adhibendum, ne fallacia delitescat. Est enim regula mente & vsu (iudicio meo) amplectenda, quā Innocentij. cap. Fraternitatis, de frigid. & maleficiat. sapienter mihi docuisse videtur ad discernendum quando impedimentum sit temporale, & quando perpetuum: nempe, quod illud nō sit perpetuum, quod præter diuinum miraculum per opus humanum absq̄ue corporali periculo potuit remoueri.

¶ Sed ais quid si fœmina nimis obserata permittere renuit rūpi: quia nō sine cauterio, aut alio ferri dolore id fieri potest. Respondetur, quod dummodo medici iudicent, impedimentum esse medicabile, nil refert, ipsa aduat aut renuat: quia natura & nexus matrimonij per mutuos consensus confirmati, non pendet ex futura facti contingentia. Sed potestas tollendi impedimentum facit illud firmum. Et probatur hoc planē. Nam si quæ tunc dirumpi dissentit, postea id permetteret, tunc sine nouo consensu matrimonium iudicaretur validum: ergo antea quā id permetteret, erat validum: quoniam actus chirurgi non potuit matrimonium, quod nullum erat, consolidare. Ex quo fit, quod quauis vir ineptus sit ad virginem, nihilominus matrimonium tenet si aptus est ad corruptam: quoniam si non est alia clausura, quā virginitalis, profectō, vt in præsentiarum, ait, S. Thom. per artem potest pandi. Et ideo quomodocūq; separentur coniuges (non loquimur modo de maleficiatis) si postea experimento comperitur, illum, qui inhabilis iudicatus est, habilem esse, remigrare ad primum debet matrimonium. Atque adeo quauis iudicio medicorum asserentium non possit impedimentum

Membrorum deformitas.

Regula Innocentij.

Impotentia perpetua quæ.

Dubium.

Solutio.

Ratio.

Nota de inepto ad virginem.

tolli, fuerit matrimonium dissolutum : si post humana arte auferatur , iudicandum est fuisse deceptos, & coniugium fuisse validum . Secus si per miraculum: quia natura matrimonij nō pendet ex miraculo. Quare illa, quæ per miraculum aperiretur, posset tūc alteri nubere.

Permagicā ¶ Sed quid si per magicam, & non aliter, posset impedimentum amoueri? Respondetur, nihilominus illud censerī perpetuum: quia fas non est industria & ope dæmonum vti. Quid autē si illa iudicaretur posse cognosci ab alio viro, vtrum deberet hoc matrimonium dissolui, vt alteri nubere? Respondetur in primis nullatenus foemina licere cum altero fornicari, vt priori viro reddatur idonea: quia impedimentum, quod non nisi per peccatum potest tolli, non censetur auferibile. Secundo, respondetur nec tale matrimonium esse tunc dirimibile: nam si illa ab alio viro cognosci potest, signum est, quod sit ab hoc cognoscibilis, nisi iste sit frigidus. Hactenus nihil de maleficialis. ¶ Quod autem de deformi & pulchra adiectum est, nihil ad dissoluendum matrimonium attinet, quia conditio illa est nimis accidentaria. ¶ Dubium autem, quod hic vehemētius vrget est, vtrum in euentu, quo medicorum iudicio constat impedimentum seu foeminae seu viri esse amobile, teneatur ille, qui impeditus est, quancūque molestiam, & dolorem perpeti, vt tollatur. Apparet enim prorsus teneri: nam cum tunc ecclesia non debeat matrimonium dissoluerē, non est cogendus ille, qui filios potest procreare, in cohibatu viuere: est ergo alius cogendus, vt impedimentum tollat. Respondendum tamen (ni fallor) cum salis temperamento. Tenetur, inquam, pati molestiam aliquam & dolorem, etiam grauem, eō presertim, quod sua culpa in tales angustias se coniecerit, debuisset quippe sibi prospicere antequam matrimonium iniret. Et ideo pati debet incisuram, & si opus est cauterium. At verò grauisimum morbi incommodum non tenetur perpeti, presertim cum periculo magnæ lationis, maxime si diuturna timeretur. Neque nimium debet existimari grauamen, quod propter morbum vnus coniugis alter sit vsu matrimonij priuatus: nam hoc per quam saepe accidere assolet. Quando verò citra periculum mortis curari nō potest, impedimentum reputatur perpetuum atque adeo dirimēs, vt loco citato Innocētius probē decernit.

Nota.

Solutio du hij. 1.

Solutio. 2.

Dubium.

Solutio du hij.

Nota.

rē duxerit, vel leprosam, vel foetore ore spiran- *Fator otis.* tem, cuius causa molestissimum sit cum ea cō uiuere, & concubare, licet morbis illis ante matrimonium laborasset, quos vir ignorauit, & si præsuiisset, nunquam eam duceret, nihilominus matrimonium est legitimum, neq; vllō modo eius vinculum dirimi potest: quoniam cum vinculum matrimonij iure diuino & naturæ sit indissolubile, fas nō est illud nisi propter sola impedimenta sanctionibus ecclesie expressa dirimere. Neq; admittendum est argumentum à simili, qđ si frigiditas eō dirimit matrimonium, quod obstat progignēdæ proli, alij morbi, qui horrorē in cōcubitu offerunt quantumuis vehementem, illud etiam impediant. Legibus enim presertim tanti momēti, quibus matrimonium dirimitur, nullum prorsus locum huiusmodi argumenta sortiuntur.

¶ Postremū deniq; dubium circa impedimentum diluendum restat, quid si foemina ante cō foederationem matrimonij impedimentum vtrouenerit, vel vir impedimentū foeminae, vtrū tunc si vltro se associare volunt, matrimonium teneat. Apparet enim tenere, postquā dictum est hoc impedimentū non esse necessariū, sed posse cōiuges commanere. Simile enim vsu venit in cōditiōe seruitutis, quæ ignorata dirimit matrimonium, præcognita verò non dirimit. Distingui namq; hic consuevit duplex im- *Dubium.* pedimentum, aliud de iure, quod est legale, vt cognatio intra quartum gradū, & ordo seu religionis solenne votum: & hoc siue prænoscat siue ignoretur, semper, iure ipso cohibētē, impedit. Aliud verò de facto, nempe, quod officium illud coeundi reddit impossibile. Et hoc dicant dum est præcognitum & electum matrimonio non obstat. Hæc tamen conclusio *Impedimētum perpetuum.* prudētiæ iudicio cōdiri debet, vt vera sit. Enim verò si impotentia impedimentū, vt supra diximus, simpliciter sit perpetuum absq; vllō remedio, nullum cōponitur matrimonium, secus, vt expositum est, dum impedimentū tolli potest. Tunc enim quancūque non tollatur, si tamē commanere volunt, sunt veri coniuges. Atq; in hoc proprio casu verificatur hoc impedimentum non esse necessarium, sed spontaneū, quando quidem illo existente matrimonium nihilominus perdurat. ¶ Atq; hinc iudicium sumitur de matrimonio spadonum, castratorum, & eunuchorum. De quibus regala sit infallibilis & certissima, qđ si nullatenus dum marituntur in vase legitimo seminare possunt, nullum contrahunt matrimonium: quia fieri nequeunt vna caro. Si verò seminare quocūq; pacto illic possunt, licet ad generandum sint incepti

Duplex im- pedimentum

Impedimētum perpetuum.

Spadonis aut castrati matrimonium.

incepti: matrimo nium verē contrahunt: quia tunc vt supra dictum est, non frigidi, sed steriles reputantur. *Castriati.* Castrati autem, eunuchi & spadones idem re vera sunt: nempe, qui testiculis carent nisi quod castrati appellantur, qui ita nascuntur. Spadones verò quibus post modū euelluntur, non ab spatha, vt quidam volunt, sed ab om̄ib; quod est euello. Et isti appellantur Thlibæ. I. Spadonum. ff. de verbor. signifi.

Castriati.

Spadones.

Eunuchus.

Deuter. 23

Syluest.

Panormita.

Petuli.

S. Thom.

Euuchi verò sunt, quos domini castrat, vt vxoribus seruiant. Alij sunt qui obtritros maceratosq; habent testiculos, qui quidem græcè dicuntur Thlasia, Vnde Deutero. 23. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testib; & abseisso veretro ecclesiam Domini. Igitur si quis ita est spado, vt non solum testiculis, verum & reliquo membro sit orbat, certissimam est nullū posse matrimonium contrahere. Si verò spadonib; qui testiculis orbat sunt, virile superfit, sunt qui dicant, vt Syluest. verbo. Matrim. 8. §. 16. refert. matrimoniū contrahere posse, quancūq; non seminant: quia erigere valēt, & possunt foemina prouocare, atq; ei satisfacere. Ita cōset glo. si. in can. Hi qui. 32. q. 7. Et fundant se isti in. l. Si serua. ff. de iure dotiū, vbi ait Vlpianus, quod spado contrahere potest, non autem castratus: quasi castratus sit, vt falso isti putant, qui testiculis & virga caret, spado verò qui non nisi testiculis. Est tamen opinio intolerabilis, quæ vbi non est seminatio, non sunt coniuges vna caro, & sic nec est matrimonium: vt scitē ait, Panormita. cap. Quod sedem. eod. titul. Et legem illam adē ipse Vlpianus exponit. Pomponius. ff. de adilitio edicto, vbi ait, quod tunc spado contrahere potest, quando vno duntaxat testiculo caret. Igitur, eunuchi vtroque vacui, quancūq; virili polleant, illudq; erigant, & in vas inducāt, re vera nullum contrahunt matrimonium: quia vel non seminant, vel eorum semē non est eiusdem rationis cum profluo. Imò verò idem de viris, qui nimio sunt semio confecti, & exhausti cum Scoto hic crediderim: videlicet, qđ dum nullatenus seminare valent, nequeunt tunc matrimonium contrahere. Nam licet illud impedimentum accidentale sit, vt ait illic Panormitanus, nihil tamē refert: postquam est perpetuum, & nequeunt fieri vna caro cum coniuge. Vnde D. Thom. in presentiariū, vetuli, inquit, quancūq; non habeant caliditate ad generandū, tamen habent caliditatem sufficientem ad carnalem copulā, & ideo permittitur eis matrimonium, quatenus est in remedium, licet nō cōpetat eis quatenus est in officium naturæ: vbi insinuat, qđ

si dum contrahunt seminare nequeant, matrimonium nullum est. ¶ Sed quæ hinc emergit *Dubium.* ambiguitas est, si illi, qui perpetuis eiusmodi impedimentis laborāt, possint se vltro coniungere. Respondetur, qđ per verum matrimonium, *Solutio.* certum est minime posse. Sed tamē quantum ad cohabitationem & cōmunicationem officiorum domus possunt se in totam vitam cō foederare & obligare, vt foemina seruiat viro, & vir alat foeminam, qui quidem contractus nō matrimonium, sed societas quædā ciuilibis reputatur. Et hoc est quod aiunt Pōtiffes, cap. Consultationi, & cap. Laudabilem, qđ vir habeat illam non tanq; vxorem sed tanq; fororem.

Nota.

Carollariū.

Nota.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Solu. 3. ar.

¶ Ex quo fit, qđ non possunt lasciuē se amplexari, aut impudicē tangere; aut carnaliter osculari, nō solum propter periculum, si in aliquo illorum existeret extraordinaria pollutio, quæ certum esset peccatum mortale, verum quia isti tactus & oscula per se, vt verior habet opinio sunt mortalia nisi inter veros coniuges. Quapropter periculosissima hæc esset cō foederatio, Imò verò licet istiusmodi perpetua impedimenta in vase seminandi post consummatū matrimonium viro acciderint, non potest istis tactibus vti cum periculo extra seminandū, & multò minus potest ad seminandū cū vxore conari, si modò legitime certus fuerit minime id posse in vase perficere. Secus si potest ibidem seminare, licet sit ad generandū debilis & impotēs. ¶ Hinc rursus subsequitur, qđ vbi non est verum matrimonium modo iam dicto, si ille qui non est impeditus, contrahat cum alia, etiam sine licentia iudicis, matrimonium tenet: peccaret tamē, si sententiā ecclesie non expectaret. Præterquam qđ si se obligauit alere cōsortem, tenetur cōtractui ciuili stare, cā. Requisti. 3. q. 1. sicuti & ipsa si se obstrinxit seruire viro.

¶ Ad primū igitur argumentum iam responsum est, quod et si copula non sit de essentia matrimonij; tamen potestas & obligatio eiusdem est necessaria, quæ tamen per impedimentum impotentie tollitur.

¶ Secundum autem argumentum cum omnibus suis particulis ex superioribus restat solutum. Caliditas namq; vix potest tantum excicare, vt sit impedimentum. Si tamen per triennium impedire constaret: dirimēdū quoque esset matrimonium. Cur autē illa & reliqua impedimenta tan ex parte viri qđ ex parte foemina generali nomine frigiditatis designentur, iā dictum est. ¶ Tertium itidem sic solutum est quod si illa frigiditas viri, cuius mulier erat cō scia, est perpetua, nullam re vera conficitur

matrimonium, sed si velint possunt commanere tanquam frater & soror.

ARTICVLVS. III.

Utrum maleficium sit matrimonij impediens dirimensque impedimentum.

CV M frigiditate coniungitur maleficium. De quo arguitur non esse matrimonij impedimentum. Maleficia fiunt arte & malignitate demonum: ipsi autem non habent potestatem impediendi coniugale officium magis quam alias humanas actiones, alioqui & esum & gresum & sensum & alia omnia exercitia humana cohibere possent, quod esset intolerabilis peruersio orbis, potissimum cum matrimonij opus sit Dei, qui est fortior daemone.

Pars negatiua argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

Sententia authoris.

Demonum cursus.

testatem habeant, nisi diuinitus coerceantur, historia Iob in ipso statim exordio nobis refert: qui & ca. 40. de daemionibus ait, non esse potestatem super terram, quae eis comparetur. Cui & ratio patrociniatur: nam spiritus mouere possunt corpora ut intelligentiae orbes.

igitur ad quaestionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Possibile est, imò frequenti vsu contingens, ut daemionum actu & ope maleficium carnalem copulam impediatur. Probatur primò, quia comperiuntur saepe coniuges non à causa naturali, sed à causa libera ligati. Natura enim semper & vniuersimode operatur: quare quae naturalia sunt similiter ad omnia similia se habent. Quo fit, ut qui per naturam frigiditate sunt erga omnes mulieres eiusdem qualitatis frigeant, & tamen experienter compertum est virum aliquem hanc foemina cognoscere non valere, qui tamen circa alias potens est. Imò verò cum hac congressum appetere, ac subinde membrum erigere, quod cum vas muliebre attingit, subito relaxatur. Et simili experimento constat foemina nisi alijs viris idoneam, dum maritus, quantum eius complexum exoptet, illam aggreditur, cuius congressum exhorrescere, quippe cui laesa phantasia virile ingentioris se deformitatis ostentat, quae est. Quod re vera maleficij indicium existit. At quoniam sunt alij sic de huiusmodi maleficij opinantes, ut persuadere si bene queant, quod possint esse perpetua, unde inferunt nunquam esse impedimenta matrimonij, subditur secunda conclusio. Huiusmodi maleficia, veluti de frigiditate dictum est, possunt esse tunc temporalia tum etiam perpetua. Probatur, quia qua ratione daemones diuinitus permittuntur in tempus homines diuexare, permitti possunt & per totam vitam molestiam eis facere. Unde cum per voluntatem operentur, possunt, quocumque tempore permittantur, nos contorquere, & eadem ratione ab vsu coniugij cohibere. Eadem conclusio auctoritate ecclesiae confirmatur, quae; vt habetur 33. quaest. 1. can. Si per sortiaras, decernit, ut si adhibitis remedijs, nempe, corde contrito & spiritu humiliato: facta sacerdoti confessione & exorcismis, ceterisque ecclesiae spiritualibus medicis adiectis; qui maleficia patiuntur non sanentur, separari valeant. Sed aiunt auctores praenarratae opinionis vetustum illud decretum abrogatum esse. Est tamen hic cauillus in ecclesiam iniuriosus. Non enim solum non est abrogatum, verum nouo est iure confirmatum capitul. Litera de frigid. & malef. adiecta glos. Casus enim textus

1. Conclusio.

Frigiditas natura.

Maleficiati.

De foemina.

2. Conclusio.

Auctoritas ecclesiae.

Casus capituli. Litera.

tus est, quod quidam vir nequiuerat, cum propria vxore coire, fatebatur tamen se coisse cum alijs. Ex quo fit, vt idem triennium, quod secundum Gregorium & Caestinum locis supra citatis indulgetur frigidis ad suam comprobanda frigiditatem, concedatur & maleficiatis: quo elapso, comprobatur maleficiu, atque adeo matrimonium pronunciat inualidum, vt ex cod. cap. Litera. colligitur.

Quae medicinae pos sunt admodum ueri.

1. Modus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Nota.

Magici.

Veruntamen quia dictum est medicamina maleficio dimouendo non applicari nisi spiritualia, dubium se offert, utrum possint & corporalia admodum. Huius autem solutio notitiam modorum praesupponit, quibus haec maleficia fiunt tam ex parte daemionum, quam ex parte magicorum, qui daemionum facultate funguntur.

Vbi notandum, quod daemones possunt haec multis modis perpetrare. Primo, mouendo hominis phantasmata ad illusionem. Quod quidem in commodum, vt in praestigijs accidere solet, foemina saepe patiuntur, vt nuper imò dicebamus, quibus horrificum vel tactu, vel visu viri instrumentum offertur. Possunt per eandem specierum alterationem inuisam & exosam vxorem viro reddere, & virum foeminae. Possunt tertio, per solam motum virile impedire ne erigatur, erectusque relaxare, sicut possunt tenere motum lapidem. Possunt praeterea citissimum tractu applicando actiua passiuus & instrumentum foemineum indurare, & lumbos viri infrigidare, & spiritus quibus instrumentum erigitur, exufflare. Ac demum alijs incognitis modis similia obijcere impedimenta. Imò verò si modo diuinitus permittatur, possunt per venena vel aliam herbarum applicationem genitricem virtutem in viro exiccare, & conceptricem in foemina. Et tunc quidem non solum respectu huius aut illius foeminae, sed simpliciter vir reddetur impotens, vt sunt frigidus. Sed tamen hoc per quam raro contingit. Quapropter glossa super citato cap. Litera, hoc discrimen constituit, quod frigidus simpliciter impotens, maleficiatus verò, non, nisi respectu huius vel illius foeminae. Et ideo qui maleficius affectus sunt, proprie dicuntur ligati: quasi eorum potentia non quidem exhausta sit, sed ligata existat.

Magici verò & malefici id facere sibi videntur aut incantamentis quibusdam, aut characteribus conscriptis, aut rebus alijs colligatis exuffatisque, aut in terram suffosis, aut de arbore suspensis. Contendunt enim seducti prius ipsi hominibus persuadere, quod per huiusmodi imposturas daemones cogant, vt maleficia ad ipsorum magicorum nutum, & libitum vel faciant, vel infecta reddat. Id quod falsissimum

est. Homines quippe nisi diuina virtute nulla arte valent inuitos daemones, trahere aut tenere aut ad aliquod opus compellere: quippe quibus longè sint viribus inferiores. Sed possunt inferiores daemones à superioribus vinceri & cogi. Nam de viris sanctis nemini dubium est, per miracula id posse, veluti Christus, eos expellere, mittebatque quod sua erat voluntas. Et de Bartholomaeo atque alijs diuis legitur. Veruntamen daemones, vt maleficos & magicos ad se alliciant & illo modo inescatos teneant, illis persuadent eorum obsequio sic se esse alectos, vt ad eorum nutum eis obediunt, & inuiti suis sunt mandatis alligati. Quare non nunquam dum incantantur, audiri solent vociferantes, vt permittantur abire, aut non cogantur, illuc aduenire, veluti dum virtute Christi & sanctorum propellebantur. Et eadem ratione dum illas ligaturas, quibus teneri se fingunt, magici auferunt, à maleficijs desistunt, illaque dissolunt, quasi aliud facere nequeant, quam magicorum arti parere. Sed sunt omnia nugamenta diabolica vaficie composita. Non enim nisi vltro omnia faciunt miseros maleficos seducentes. Et quia ista maleficia saepissime de criminum meritis oriuntur, admonet ecclesia, vt corde contrito se in Deum conuertant, precibusque tam ipsi pro se, quam alij pro ipsis apud ipsum insistat: quod frigidus non iniungitur. Item vt exorcismorum beneficio vtantur. Ad dubium ergo propositum respondetur, quasi eiusmodi maleficijs mederi per artem medicam possit, non est cur non sit licitum huiusmodi medicis vt: attamen cum non ex causis merè naturalibus pendeat, sed ex voluntate daemionum, frustra esse eiusmodi medicamina. Nisi forsitan constaret, causas aliquas naturales daemones applicuisse, quae pharmacis, aut alio humano remedio possint amoveri.

Miracula.

De D. Bartholomaeo.

Maliciae daemionum.

Ligatura.

Solutio dubij.

Dubium.

Solutio.

Cum daemionibus.

Pitibones.

August. & sæpe in sacris literis Pitrones & magi & qui eorum consilio vtuntur, aut ope, aut opera, abominabiles habentur. Et. 17. q. 2. can. Qui sine saluatore, refertur Augustini decretum, vbi qui sibi beneficio demonum mederi satagunt, non sani, sed ægri, non prudentes, sed stulti & dementes, & ad æternam perditionem tendentes pronuntiantur. Igitur dum maleficium non nisi arte demonum curabile est, incurabile ac perpetuum & tanquã dirimẽs matrimonium est iudicandum.

Nota. Circa hoc autem forsã quis percontetur, vtrum licitum sit malefici opera, qui paratus est maleficia exercere, vt ad tollendum aliud maleficium. Petrus siquidẽ Aureolus dist. in præfenti quæst. 2. ait, quod quãuis non liceat maleficium facere, ad dissoluẽdum aliud, licet nihilominus vt maleficio alterius, qui paratus est, non quidem mouendo illum vt faciat, sed consentiendo, si sua sponte vult facere. Eadem opinionem sequitur Angelus in summa, verb. Superstitio. §. 13. Et argumentum istorum est, quod licitum est sub fœnore accipere ab vsurario, qui paratus est dare. Et vt auctor est Augustinus, & ab infideli per falsos Deos iuramentum suscipere: similiter ergo, vt aiunt, & maleficium ab eo postcere licet, qui paratus est. Hoc enim non est ad maleficium concurre.

Opinio falsa. Est tamen: extra dubium opinio plusquã falsa. Sunt enim duo operum genera mala. Quædam scilicet intrinsece praua, vt fieri probẽ nequeat. Alia verò quæ de se fieri possunt bene, sed culpa facientis fiunt male. Ad hæc & regula generalis est quod nemiã fas est alium ad malũ inducere: esset enim in malũ consentire: & tamẽ Paul. ad Roman. indignos morte pronũciat nõ solum eos, qui mala faciunt, sed eos, qui facientibus consentiunt. Quãdo verò quis ab alio id petit, quod licitẽ ille facere potest, nõ inducit ad malũ: Et enim dũ ego ab vsurario mutuũ peto, nõ nisi bonum postulo: nempe, mutuũ, sed ipse dum nõ vult nisi eum spe fœnoris dare, perperam dat. Similiter dum ab infideli iuramentum postulo, id ego efflagito, quod ipse per verum Deum exhibere potest. Quare licet sciam per falsos iuraturum, ego non induco ad malum, sed vt iure meo. Maleficiũ autem de se est malum, quod fieri absq; culpa nequit: & ideo qui illud quauis à paratissimo petit, inducere censetur ad malum. Hoc tamen licitum est ac meritorium, vt Scotus dist. præfenti & Caiet. q. 2. quodlib. 1. in quo de hæc re disseruit, scite iudicant, quod potest quisq; conuenire maleficiũ & rogare, iunõ & pecunia ab eo extorquere, vt illas ligaturas quas habet se

pultas aut suspensas, aut alicubi asseruatas, inde dimoueat: quia illud maleficium facere virtus est. Et quicunq; sciret vbi sunt, posset illas inde subtrahere: quia hoc non est maleficium vt, sed quod factum est destruere. Nã tunc dæmon licet non vi, tamen ex seductorio pacto, quod pepigit cum malefico, cessabit à maleficio: nõ pe, vt arbitretur ille in illis inesse maleficiorum virtutem. ¶ Vnum autem hic argumentum posset quis nobis obicere. Dicitur à nobis superius est iuxta Innocentij decretum, impedimentum, quod non nisi per Dei miraculum est amouibile, censendum esse perpetuum maleficium: ergo cum non nisi per orationem & confessionem & exorcismos diuina virtute sit dissolubile, videtur non nisi per miraculum esse amouibile, atq; adeo debere censeri perpetuum. Respondetur tamen, non quicquid supernaturali sit diuinaq; virtute censendum esse miraculum, sed id, quod in factu fit modo, Remissio enim peccatorum per gratiam, non est miraculum. ¶ Tertia conclusio. Quãdo maleficio legitime comprobato dissoluitur per ecclesiam matrimonium, vtriq; coniugum æqua facultas fit ad aliud coniugium commigrãdi, vt ex finalibus verbis præallegati cap. Literæ, colligitur. Et in hoc discriminatur maleficium à frigiditate: nõ cum qui frigidus respectu vnus probatur, respectu omnium fœminarũ iudicetur merito nuptijs interdicitur. Qui autem maleficiatus est respectu vnus, potest respectu aliarum esse liber. ¶ Vtrum verò si postmodum illi maleficiati alias celebrantes nuptias, habiles ad matrimonium comperiantur, ad priora sint connubia reuocandi, sicut de frigidis dictum est, in dubium vertitur. Cãno enim ille, Si per fortiaris, 33. q. 1. negatiuam partem definit: ait quippe, qd si alias nuptias expetierint, quãuis possibilitas concubendi eis reddita fuerit, illis viuentibus, quibus secundo nupsẽrunt reconciliari nequibunt. Glossa verò textui contradicit: censet enim Gregorianæ dispositioni cap. Requisisti, esse contrarium. Quare ait auctor illius textus: ignarum potius quã gnarum hæc parte esse censendum, putans archiepiscopum illum Remensem Gnarum appellari, cum tamen non nisi Hisnariũ nuncuparetur. Ricardus in præfentiã sequitur opinionem glossæ cõtra textũ: quia re vera text. nec est concilij nec Pontificis. Et prædictus cãno Gregorij & capitula, Laudabilem, & Literæ, absolute videtur loqui sine discriminẽ frigidorum aut maleficatorum, qd prius matrimonium sit tunc validum iudicandũ. Quare hæc opinio glossæ est Magistri sentent. & communis.

Dæmon casus.
Obiectio.
Dilutio.
3. Conclusio.
Maleficiũ frigiditatis discrimin.
Dubium.
Can. Si per fortiaris.
Glossa eiusdem cãni.
Ricardus.
Can Gregorij.
Opinio glossæ est cõm.

¶ At verò non deest in fauorem textus egregium argumentum: nam cum maleficiati possint inter se, vt diximus, esse inhabiles, & tamen ad alias personas idonei, quãdo matrimonium propter maleficiũ dirimitur, videtur simpliciter dirimi: quocirca etsi postea vir reperiatur habilis ad aliam: & fœmina ad aliũ, nõ ideo reuocãdi sunt ad prius coniugiũ: quia non ob id censentur inter se habiles. Et ita tenet Scot. d. præfenti & Abulẽsis super Matth. c. 19. q. 90. sicuti decretum. Si per fortiaris. Rei ergo veritas (nifalor) est, qd vbi non est aliud experimẽtũ, quã quod vir cum alia matrimonium consummauit, & fœmina cum alio, profectò non sunt ad prius matrimonium reuocãdi propter argumentum modo factũ: quia in maleficiatis non est illud indicium sufficiens, quod sint habiles inter se, sicut in frigidis. Et hoc fortẽ voluit textus Hisnarij sentire, dum dixit, etiã si possibilitas concubãdi reddita fuerit: intelligit enim concubandi cum alijs, non autem inter se. Id quod Gregorianæ sententiæ non repugnabit. Quapropter postquam secunda matrimonia consummarunt, fortasse non sunt cogendi vt inter se experimẽtũ capiãt, an coire possint, saltem si exploratũ fuisset propter maleficiũ non potuisse prius coire: quia exponerentur periculo delinquendi absq; matrimonij consummatione. Quare tunc secunda matrimonia sunt seruanda. Attamẽ si forsã ipsi priuati animo fornicandi aut experiundi conderentur, & copulam consummarent, tũc si ecclesiæ legitime cõstitisset, certò crediderim reuocandos fore ad matrimonium vetus, perinde ac si propter frigiditatem fuissent separati. Quia tunc ecclesia iudicat se fuisse deceptam, & tũc sciret quod vel illud nõ fuerat maleficium, vel quod nõ fuerat perpetuum. Adde quod si cõstare certò posset virum prius fuisse simpliciter maleficiatum quoad omnes, quia plures tẽtauit, & cũ nulla consummare potuit: tunc, de illo censendũ simpliciter esset, sicut de frigido: videlicet, quod si postmodum aliud consummauerit matrimonium, iudicetur iam factus habilis etiã ad priorem, atq; adeo ad prius matrimonium reuocetur. Sed certè hoc difficile est explorare. Et ideo Inno. cap. Fraternalitatis, cor datẽ ait, qd de talibus non est facile iudicandũ.

¶ Ad primum igitur argumẽtum negatur, dæmones non habere vim aduersus homines & eorũ actiones nisi diuinitus permittantur. At verò per Dei clementiam non permittuntur vsq; adeo nobis incommodare, vt ab vniuersis nos nostris operationibus cohibeat: non enim tũc vitã transigere possemus. Sed occulto Dei

Sententia auctoris.
Cap. Si per fortiaris 33. q. 1.
Nota.
Solutio. primi argu.

iudicio quosdam corũ infestationi permittit. Vnde non colligitur, dæmonem Deo esse fortiosem: quia id nõ nisi Deo permittente pertrat. Et quoniam per coniugalem vsũ originalem culpam contrahimus, per quã specialiter dæmoni fuimus subiugati, in illo actu & vsu sepius dæmon permittitur hominibus esse molestus, veluti in serpentis effigie, qui sua calliditate Euã seduxit, crebrius incantamenta fiũt. Et (quod mirabilius est) frequentius in vsu coniugij, quã in fornicatione: nõ illam, cum peccatum sit illi gratum, prohibere nõ latagit, sed actum, qui Deo acceptus est.

¶ Ad secundum duo respondetur. Primum, qd licet dæmon non habeat potestatem in hominem nisi propter peccatum, exercet, tamen sæpe potestatem illam nõ propter peccatum peculiare illius, quem torquet, sed propter peccatum Adæ, per quod potestatem obtinuit in orbem. Quare & innocentes potest vexare, veluti de diuo Antonio eremita legitur. Secundum, quod respondetur est, quod quãuis maleficiũ propter peccatum singulare hominis accidat, nihilominus non est necessarium vt cessante peccato maleficium cesset: quia pœna, remissa culpa, remanet. Neq; exorcismos oportet contra omnes dæmonicas infestationes vim habere, sed contra illas, contra quas peculiariter instituta sunt, vt putã ad expellendos dæmones ab obfessis corporibus. Neq; habet virtutem, quæ semper necessario forriatur effectum sed prout Deus ad salutem animarum nostrarum viderit expedire. Præsertim quod iam modò aucta propagataq; fide non tam frequenter exorcismi dæmones pellũt, qd in primordijs ecclesiæ, vbi ad eandem fidem confirmandã virtutes illæ erant necessariæ. Sed nihilominus adhibendi sunt exorcismi tanq habentes virtutem, veluti orationes & preces pro rebus temporalibus, licet nõ semper effectum obtineãt.

¶ Ad tertium deniq; iam responsum est, qd dæmon non solum sublata potentia generãdi potest copulam impedire, verum illam ligando. Et ideo non solum maleficium cõtingit in homine ad omnes fœminas, sed frequentius impedit respectu vnus, modis supra expositis. Quare potest esse impedimẽtũ dirimens matrimonium hoc, non tamen impediens personas, respectu aliorum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum furia impedimentum sit matrimonium dirimens.

Impe-

Impedimentum furiosorum facillime est expeditionis. Arguitur nihilominus, quod furia non sit impedimentum. Spirituale matrimonium, quomodo in baptismo contrahitur, prestantius est carnali: sed furiosi baptizari possunt: ergo & matrimonium contrahere.

Partis neg. 1. sua at. 1.

2. Argum. ¶ Secundo. Frigiditas & maleficium ob id impediunt matrimonium, quod impediunt copulam: sed furiosi non impediuntur quin possint illam consummare: ergo non sunt à matrimonio arcendi.

Pars affirmativa. ¶ In contrarium est, quod plus furia usum rationis tollit, quam error, error autem impedit: ergo & furia.

Conclusio. ¶ Ad questionem per distinctionem vnica conclusionem, eademque trimembri, respondetur. Etenim si furia vel amentia matrimonio successit siue consummato siue solum ratiō, illud non dirimit, vt patet can. Hic qui. 32. quæst. 7. idque ob rationem iam factam: quia verum matrimonium per nullum impedimentum dirimi potest, nisi per solam religionis professionem. Si vero ratiō antecessit, tunc furiosus vel peptuus est, vel lucidis vtitur interuallis. Si peptuus, nullatenus matrimonium contrahit, & si attentet, nullum est: quoniam non potest habere consensum legitimum, qui est de essentia matrimonij. Imò verò neque vllum perficere ciuilem contractum, qui validus sit. Quare hoc impedimentum continetur sub erroris genere. Eadem ratione nec si habens lucida interualla eo tempore, quo ratio illi eclipsatur, contrahere tentet. Eo tamen temporis articulo, quo rationis luce fungitur, si contrahat, solidum quidem sit matrimonium: sed tamen non nihil iniuriæ eidem matrimonio irrogat: quia non satis ad educandam prolem idoneus est. Et re vera si tam vir quam foemina frequentiam amentie paterentur, fortasse esset mortale delictum. Nisi forte per alias coniunctas personas satis esset educandis prolibus consultum. Per hæc patet sensus decreti Fabiani eadem cau. & quæst. Neque furiosus neque furiosa matrimonia contrahere possunt, sed si contractum fuerit (scilicet, extra furiam) non separentur.

Furia duplex.

Fabia.

Dubium. ¶ Circa primam partem conclusionis de usu matrimonij cum furioso dubitatur, vtrum liceat coniungi sano cum infano & amenti concubere. Apparet enim quod cum amens sit sicut bestia, non liceat. Respondetur tamen id licere postquam legitimum est matrimonium: veluti licet ad ebrium mente profus abalienatum accedere, tamen si non sit vsque ad eum honestum, preteritum si est periculum ne legitime seminet

Imò verò si ipsa est mentis compos, potest vel causa liberos procreandi, vel in remedium concupiscentiæ dementem virum incitare apparatus ad copulam.

Aliud dubium. ¶ Ad aliud subinde quæsitum, videlicet, vtrum teneatur coniux sanus vel sana amenti dum est in amentia, petenti debitum reddere. Respondetur quod quantum ad rei naturam per se attinet, non tenetur, quia amens non petit tanquam homo per rationis usum, sed tanquam bellua, maxime quia ineptus est ad educandam prolem. Tenetur tamen per accidens, si aliter succurri non potest periculo illegitime polluendi se, vel commiscendi se cum alia.

Dubium. ¶ Vtrum autem duos profus amentes liceat copulare: non quod in dubio sit vertibile, an id sit matrimonium: certissimum quippe est nullum existere, sed vtrum liceat eos veluti duo pecora coniungere. Audiui equidem Parisijs regem Franciæ id vel attētasse, vel fecisse. Et videtur licitum: quia illi non sunt capaces, vt peccare possint magis quam pecudes. Nihilominus respondetur non esse licitum. Primum, quia fieret proli iniuria non solum educandæ: quia illi incommodo succurri posset per herum aut aliam precipuam personam, quæ curam gereret proli, verum & generandæ, quia filij nascerentur etiam amentes, quod est detrimentum humani generis. Quapropter quauis ipsi se vellent copulare, essent prohibendi. Item propterea quod est monstrum permittere, vt homines belluarum more carnaliter congregiantur: id enim vbicumque, etiam in sacro attentarent. Veluti si infantes aut amentes blasphemarent, aut aliud attentarent, quod genere suo, saltem lege naturæ, esset peccatum & foedum, cohibendi essent.

Solutio a thoris.

Nota.

Solutio 1. a. ¶ Ad primum igitur argumentum negatur consequentia. Matrimonium enim furiosi non ob id prohibetur, quod sit prestantius spirituale: sed quia dum sit, requirit consensum ac subinde rationis usum: baptisimus verò, quod matrimonium contrahitur spirituale, non requirit suscipientis consensum, sed sufficit ecclesiæ fides. ¶ Ad secundum respondetur non eadem ratione furiam matrimonio obitare, quo frigiditatem aut maleficium. Illa enim, quia obstat effectui circa usum matrimonij, illud dirimit, furia verò non nisi quia obstat causæ: nempe, consensui, quo contrahitur.

Solutio 2. a. ¶ Hic Magister sentent. ac subinde eius interpretes de incestu sermonem interferunt, cum tamen impedimentum sit criminis, aptius dist. 37. inter alia crimina collocabitur.

D I S T I N T I O

DISTINCTIO trigesima quinta, De coniugio seruorum & puerorum.

Rater recensita impedimenta conditionis quoque, seruitutis inter matrimonij impedimenta conscribitur. Nam etsi seruitus ius profus matrimonij contrahendi non extinguat, quominus si serui, heris etiam reuertibus, pactum matrimonij confederent, solidum sit: quod Adrianus Pontifex ex illo ad Gala. 3. In Christo Iesu non est seruus, neque liber, colligit. Et Iulius præterea definit, quia omnibus vnus est pater. Tamen quia matrimonium non nisi libero consensu coglutinatur, si liber ancillam ducat, vel ingenua seruo nubat conditionis ignara, matrimonium neutiquam consistit. Si verò scientes & prudentes in eiusmodi coniugium, consentiant, solidum est. Sic nos idem Iulius illo decreto curauit admonitos. Si quis ingenuus homo vxorem ancillam alterius acceperit, & existimat, quod ingenua sit, si ipsa foemina fuerit postea in seruitute detecta, si eam a seruitute redimere potest faciat: si non potest, si voluerit aliam accipiat: si autem ancillam eam scierat, & collaudauerat, pro vt legitimam eam ha-

Textus. Cap. 1.

Ca. 1. de conditione seruorum.

Ca. Omnis 29. q. 2.

Ca. si quis ingenuus. 20. q. 2.

beat. Similiter & mulier ingenua de seruo alterius facere debet.

¶ At verò si post pactum & ratum inter ingenuos coniugium, vir se in seruitutem dedat, non tamen proinde (vt Triburiensi synodo cautum est) aut matrimonium dirimitur aut vxor in seruitutem cogitur. At verò vxor absque coniugis facultate seruum se facere nequit. Quo autem res ad filios spectat, ventris conditionem secundum imperatorum leges, & sacra Pontificum instituta sequuntur.

¶ Et quia puerilis ætas nonnullum seruitutis specimen refert, tadem animaduertendum ante ætatem quatuordecim annorum virilem, & duodecim foemineam conuagale pactum minimè conualescere, vt tamen ciuili lege, de ritu nuptiarum quam sacris canonibus, de desponsatione impuberum, cautum est. Attamen cum huiusmodi decreta quodam potius arbitramento coniecerint, quam punctim attingerint, prudenter excipiunt, quod si paulò citius & vsus rationis & viri potentia maturuerit, vt tamen prudentia quam malitia ætatem suppleuerit, matrimonia inter impuberes consistant, vt Alexand. 3. ca. Continebatur, & ca. De illis, eodem tit. prouidenter admonuit.

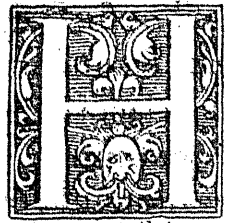
Nam de sponsaliorum ætate supra scriptum reliquimus.

D I S

DISTINCTIONIS trigesima quinta, Quæst. vnica, De coniugio seruorum & puero- rum.

ARTICVLVS I.

Vtrum inter seruos possit absq; licentia Domini matrimonium contrahi.

As quatuor distinciones, quippe quæ apud Magistrum non tanta ordinis luce fulgebant decuit ordine paulo inuerso transmutare. Etenim post impedimenta naturalia frigiditatis & malefici congruentius sequuntur impedimenta seruitutis, & ætatis, quæ conditiones sunt personæ, quam impedimentum criminis, quod ex voluntate procedit. De qua ergo seruitute in hac dist. dicere constituimus, & in duabus proximis de impedimento criminis, & in 38. de ordine & voto, quæ quandam inter se habent conexione. Arguitur ergo quod seruorum matrimonium absq; heri licentia nullum sit. Nemo rem, cuius non est dominus, absq; domini facultate potest alicui tradere: seruus aut, ut ait Philosophus, non est sui iuris, sed domini: ergo non potest absq; eius facultate se in matrimonium alteri dedere. Secundò ad maiorem huius explanationem arguitur. Seruus tenetur Domini iussa capessere, & ei obedire: ex altera parte maritus tenetur uxori debitum reddere, ipsamq; alere: hæc aut incompabilia sunt, quia nemo potest duobus Dominis seruire: præsertim cum ius herus habeat diuidendi seruum, eumq; subinde ad exterarum nationem traducendi, ubi uxorem amplius reuicere nequeat: ergo matrimonium absq; Domini facultate contractum nullius est valoris. Tertio, Obligatio, qua homo se diuinis obsequijs addicit, fauorabilior est, quam illa, qua se subijcit uxori: sed seruus absq; Domini consensu nequit religionem profiteri, vel ad clericatum promoueri: ergo multò minus se potest matrimonio complicare. In contrarium est verbum Pauli ad Gala. 3. In Christo Iesu non est seruus neq; liber: ubi æqua Christianorum libertas ad contrahendum matrimonium insinuat, siue serui sint, siue liberi. Ad quæstionem vnica conclusionem respondetur. Seruitus ius non admittit

seruis matrimonium contrahendi, quominus si etiam inuitis dominis illud contrahant, solidum sit & legitimum. Nomine seruorum ancillarumq; iuridico incipia duxat intelligimus quocumq; iure in dominium aliorum venerint, ut serui à liberis discernantur. Conclusio est Adriani Pontificis. c. 1. de coniugio seruorum. ubi testimonio citato Pauli probat inter seruos matrimonia nullatenus prohiberi etiam si inuitis dominis contracta fuerint, tamen debita & consuetas seruitutes eidem dominis nihilominus debeant exhiberi. Eadem est definitio Iulij Pape, can. Omnibus. 29. q. 2. Quod si concilium obijcias Cabilonense can. Dictum est, ead. caus. & quæst. ubi cauetur, quod coniugia seruorum tum non dirimantur, cum per voluntatem Dominorum fuerint coniuncta. Respondetur, quod illic insinuat, quod si fuerint contracta inuitis heris dissoluantur, sed quod tunc debeat seruus nihilominus seruire domino. Quare non potest tam liberè cum uxore commanere.

Atqui conclusio hæc non solum humano iure, sed etiam diuino fulcitur. Enimvero seruitus humano iure, scilicet gentium, introducta est: ius autem posituum naturali non obstat: est autem non tantum hominibus, verum & cunctis animantibus à natura inditum, ut quem admodum per alimoniam propria indiuidua sustentant, ita & per generationem speciem propagando conseruent, quæ quidem generatio inter mortales, ut ex superioribus constat, nisi per matrimonium non fit legitime: ergo sicut domini cohibere seruos nequeunt, quominus alimenta sumant & somnum capiant, atq; alia faciant, quæ ad vitæ sustentamentum necessaria sunt, ita neq; arcere eos à matrimonio possunt, quin si contrahant, validum sit & firmum. Hanc rationem, quæ S. Thomæ, & theologorum est, Richardus dist. præsentis art. 4. enervare conatur. Ait si quidem falsum esse seruitutem tantum iure gentium & humano introductam: quippe cum philosophus. 1. Polit. homines elegantioris ingenij cæteris hebetibus ac rudibus, qui viribus corporis valent, dominari autumet. At verò, ut lib. 4. de iustitia & iure. q. 2. art. 2. diximus, sub illa Aristotelica sententia obscurus intellectus latet, nisi prudenter legatur. Illa quippe naturalis seruitus lege à legali distat. Rudes enim homines, & qui non tantum ingenio, quam corpore valent, non sunt sic elegantiorum serui, ut incipia, imò seruitus illa libertatem non excludit, sed tenentur pariter elegantioribus quantum ad doctrinam & eruditionem propter suum ipsorum proprium bonum: tenenturque illis vicissim de honestate seruire. Quare neque

Probat conclusio.

Seruitus quo iure inducitur.

Richardus.

Obiectio. Richardi. Author.

Seruitus naturalis.

Seruitus legalis.

re neq; ipsi, neq; sua bona sunt aliena, ut ab elegantioribus possideantur. De qua utiq; seruitute in præsentiarum non loquimur, sed de alia legali, de qua habetur Insti. de iure personarum. & ff. de statu homin. Libertas. ut qui bello capitur, aut seipsum vendidit, seruus sit: id est heri mancipium & possessio, quæ quidem proculdubio iure gentium introducta est post peccatum, cum in primæua hominum conditione omnes fuerint liberi conditi.

Hinc ergo ratio nostra originem ducit: nempe, quod quemadmodum ius gentium diuisionem faciens rerum, quarum possessio, natura integra, communis erat, efficere nequiuit quominus in extrema necessitate, ipsa acclamante natura, possessio earum rerum sit egentibus communis, ita ius seruitutis non potuit hominibus ius naturæ adimere conseruandi tum propria indiuidua, tum & per matrimonia propria specie. De hac seruitute superiorum. d. 30. q. 1. art. 1. nonnulla prædiximus. Conclusio verò intelligitur, siue serui inter se contrahant, siue cum ancilla liber, aut cum libera seruus, dummodo nullus error lateat, ut art. proximo explicabitur.

Conclusio declaratio.

Obiectio.

Dilutio.

Contra hanc tamen conclusionem ius civile pugnare videtur. Nam lege, Cum ancillis. C. de incestis nuptijs, cauetur, ne cum ancillis coniugium fiat, ob id quod serui inde nascuntur: nam partus sequitur ventrem. Respondetur autem, quod quicquid civile ius propter suam Rempublicam statuatur, non tamen potest iuri canonico, quod naturali & diuino consonantius est, officere, quæ quidem iura huiusmodi seruorum matrimonia pro ratis habent & firmis. Quauis certè liberis, si absq; aliqua causa vel urgente, vel valde commoda ancillam sibi in matrimonium adiungat, nequeat à culpa excusari, licet genere suo non sit mortalis, nisi grauibus circumstantijs aut scandalo augeatur.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod seruus non est heri in ijs, quæ sunt naturalia, sed in alijs seruitijs, quæ naturalibus adiunguntur. Et ideo licet non possit aut se aut sua quantum ad alia obsequia alteri tradere, potest tamen quantum ad munus illud generandi, quod sibi à natura conceditur, in quo à Domini seruitute exemptus est.

Ad secundum per proximam solutionem partim responsum est. Non enim seruus tenetur Domino obtemperare, si eum ab illo iure cohibeat, quod ei natura largitur sed in reliquis. Unde si dominus seruo facultatem faciat in eundem matrimonij cum ancilla, quauis non ideo eum libertate donet aut donare censetur, iure tamen cogitur, eum permittere cum uxore ha-

bitare, saltem quantum ad honestam solutionem debiti, non obstante detrimento, quod sibi inde accrescat. Quare tunc non potest in longinquam regionem eum venditum emittere. At verò dum absque eius facultate seruus furtim se matrimonij vinculo irretiuit, siue cum ancilla eiusdem vel alius domini, siue cum libera, non subinde à debitis seruitijs domino soluedis eximitur, ut Pontifex decreto citato admonet. Imò aiunt nonnulli, quod potius tunc inclinandum ei est in obsequium Domini, quam in ius nuptiale. Veruntamen sapientius hic D. Thomas edocet, tunc prudentia opus esse ad discernendum, quando maritus ille seruus seruire potius Domino teneatur, quam uxori, & quando vicem vertere. Primum enim, quando domino nocuum non nisi parui momenti agitur, debet uxori morem gerere. Attamen domino tunc aliquid imperante dum uxori reddendum est debitum, alijve eius necessitati prouidendum, libranda est vtriusq; necessitas, ut maiori succurratur, quauis in re præcipui momenti domino sit obtemperandum. Et re dubia extra necessitas præponderet, potius in fauorem matrimonij est inclinandum, & tunc potissimum dum periculum carnis in coniuge timetur, ut ex cap. Licet. eo. tit. colligitur. Nam ius naturale matrimonij iuri gentium seruitutis præfertur. Ibi enim cum mulier diuortium postulare causata virum suum esse seruum, & maritus contra allegaret, se esse liberum, re dubia in fauorem libertatis pronunciatum est.

S. Thom.

In fauorem matrimonij re dubia.

Causa cap. Licet.

De alio verò argumenti membro, vtrum fas sit domino seruum absq; eius licentia coniugatum vendere, ut in extraneam prouinciã transmissus uxore priuetur, glossa citati capituli. 1. eodem titulo quorundam opinionem recitat dicentium esse licitum, & tunc subinde uxorem cogi eum sequi. Sed aliam contrariam amplectuntur dicentium, talem venditionem esse prohibendam, quia est in perniciem naturalis iuris matrimonij. Cui quidem sententiæ in præsentiarum Diuus Thomas patrocinatur. Præcipue cum non desit facultas seruum iusto pretio ubicunque atque ad eam in propria patria vendendi. Aduerfaretur enim in primis talis venditio charitati, & forsan iustitiæ, nisi bona fide herus compulsus id faceret: ut si peregre proficiscens, vel ad bellum, vel aliqua de causa secum seruum duceret, & illic egestate pressus illum venderet. Tunc verò si maritus commode posset illuc uxorem transferre, tenetur quidem illa obedire, si tamen ipsa sine graui detrimento eum sequi non posset, certè iure matrimonij non cogere, teneretur tamen vi-

An liceat domino coniugatum seruum vendere. Opinio quorundam. Opinio verã.

S. Thom.

Ratio. 1. huius opinionis.

uente

uente marito castè viuere, nec vlla ei irrogaretur iniuria, postquam sciens ac prudens seruo se adiunxit. ¶ Ad tertium negatur, simile ius seruo suffragari, vt inuitis dominis religionem profiteatur: nulla enim est in hac parte religio nis cum matrimonio similitudo. Nam per ma trimonium seruus nō omnino à seruitute sub ducitur: quandoquidem potest ad horam rei vxoria vacare, & protinus ad seruitia redire. Votum autem solenne religionis totum hominem absorbet, vt semper teneatur obedientiæ prælati præstò adesse, atque adeò à serui tijs domini semper abesse. Item, quia per ma trimonium, vt dictum est, non se obligat ho mo vxori, nisi in illo officio naturali generan di, sed religioni obligatur monachus in omni bus alijs operibus, quæ Domino debet. Et ideo furtum sui ipsius faceret seruus religionem in grediens. Potest tamen etiam inuito domino votum castitatis emittre: quia in hoc non ei subditur. An verò possit ordines sacros susci pere, dist. 25. copiose responsum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum seruitutis conditio aliquo saltem modo matrimonium impediatur.

Postquam simpliciter ius patet ser uis matrimonium contrahendi, quæritur, vtrum aliquo saltem mo do per seruitutem impediatur. Et arguitur à parte negatiua. Nihil matrimonium prohibet, nisi quòd ei aduersatur: seruitus au tem, vt modò definitum est, non est matrimo nio contraria: ergo illud non impedit.

2. Argum. ¶ Secundo. Id, quod contra naturam est, impe dire illud nequit, quod est secundum naturam: seruitus autem est contra naturam, vt Institu. de iure personarū, & l. Libertas. ff. de statu ho minum, habetur: ergo non impedit matrimo nium, quod est secundum naturam.

3. Argum. ¶ Tertio. Impedimentum matrimonij nihil re fert, sciatur ne an ignoretur, vt patet de consan guinitate & affinitate: sed seruitus scita nō im pedit: ergo neque ignorata. ¶ In contrarium est decretum Innocentij. Ad nostram. de con iugio seruorum, vbi qui ignoranter contraxit cum ancilla, ex eo matrimonij exoluitur.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus res pondetur. Prima. Si liber ancillam ducat, quā credit liberam, vel si libera seruo nubat, quem credit liberum, matrimonium nullum est. Cō clusio præterquam decretali allegata, atque

Solu. 3. ar.

1. Ratio. di scriminis.

Ratio. 2.

Partis nega tiue ar. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Partis affir matina.

1. Conclus.

alijs eodem titulo confirmatur can. Si quis li ber. & can. Si quis ingenuus. & can. Si foemina. 29. quæst. 2. Ac deinde ratione iure naturæ ful cita. Contractus coniugalis eam vim habet, vt alterutrum se coniuges obligent, tum debitum sibi inuicem reddere: tum in eadem domo & proles educare, & gubernare familiam: si ergo aut vir aut foemina impotens est hæc munera persoluere, ignorantia eiusmodi personæ con tractum vitiat, atque adeò matrimonium tol lit. At verò sicut per impotentiam coeundi fit homo inhabilis ad soluendum debitū, ita per seruitutem ad libere soluendum, atque ad alia obeunda domestica munia: ergo sicut igno rata impotentia coeundi matrimonium au fert, ita & ignorata seruitus: quoniam, vt ait Philosophus, ignorantia libertatem tollit: ideoque eiusmodi consensus non censetur spō taneus.

¶ Dubium autem est, an hoc impedimentum sit de iure naturæ, an verò solum de iure Pon tificio. Videtur enim quòd sit de iure naturæ: nam error personæ, vt si quis credens se cōtra here cum Maria, cōtrahat cum Ioanna, est im pedimentū iure naturæ, quia non existimatur consensus: ergo idem est de conditione seruitu tis. Paludanus distin. præsentis quæst. 1. ait, hoc non esse impedimentum nisi ex statuto eccle siæ, neque esse simile de errore personæ. Et cer tē ita videtur: nam hic non est, nisi error qua litatis: & ideo si statutum ecclesiæ non obsta ret, matrimonium teneret. At verò statutum hoc, multum (vt dicebamus) iure naturæ fulci tur: nam per huiusmodi errorem plurimū ho mo detrimetorum accipit, cum ex ancilla nō possit suscipere filios nisi seruos, ad ordines sa cros atque ad alios honores publicos obeun dos minus idoneos. Quæ quidem incommo da iniquissimum esset, hominem inscium pati. Quod si quis arguat. Peius est homini ancillā diaboli, hoc est, peccatricem, in vxorem ac certere, quā ancillam legalem: sed illud impe dimentum non obstat: ergo neque hoc. Nega tur consequentia: quoniam licet peior sit serui tus spiritalis, non tamen est fini matrimonij tam incommoda. ¶ Secunda conclusio. Quan do inter seruum & liberam, aut inter liberum & ancillam, conditione seruitutis cognita ma trimonium contrahitur, solidum est & legiti mum. Conclusio est eisdem citatis canonibus definita. Et ratio est liquida: quoniam cum ser uitus, vt superiori articulo definitam est, sub stantiæ matrimonij non obstat, scientique & volenti nulla fiat iniuria, consequitur, vt quan uis ingenuus sit contrahens eadem incommo da &

Ratio.

Dubium.

Obiectio.

2. Conclu.

Ratio con clusionis.

da & detrimenta ex cōiugio ancillæ in liberis contrahat, nihilominus consensus ille suus li ber meritò reputatur, vt matrimonium confi stat. Quapropter, vt superius adnotauimus, im pedimentum seruitutis non inter necessaria, sed inter voluntaria matrimonij impedi men ta connumeratur.

Ignorantia nomine qd intelligitur.

Siliber ancillam &c. Error melioris paris ne conditio nis nihil matrimo nio obstat. Regula generalis.

Dubium.

Solutio Ricardi.

¶ De his cōclusionibus. d. 30. dicere cœpimus, sed hic sunt exactius perpendende. In primis ergo dū de ignoratiā loquimur, de illa sermo nē habemus, quæ vsu & more reputatur igno rantia: nam leuissima, quippe quæ facillè purga ri poterat, pro nulla reputatur. Qui enim cum atra muliere & vili cōtraxit, quam ab hero in simè tractari videbat non censeretur ab eccle sia eius seruitutem ignorasse. Imò tam crassa esse posset ignorantia, vt in cōscientia ille cen seretur nō ignoranter, sed sciens cum ancilla contraxisse. Mox in prima cōclusionē notan dum verbū si liber ancillam ducat, nam si liber ingenuā duxerit, quā putat esse ancillam, ma trimonium non tollitur, quoniam error erat conditionis peioris, quare non censetur error. Neque si seruus ancillam ducat, etiam si inge nuam esse credat, matrimonium vitatur, quia cum æqualis sit vtrinque obligatio, nō est cur seruus in coniuge meliorem conditionem requi rat, q̄ ipse in se habet. Ex quo fit, vt in summa dicamus, quod seruitus nunq̄ matrimonio ob stat, nisi quando ab illo cōiuge ignoratur, qui liber est. Vbi autem re vera nulla interuenit seruitus, licet interuenire credatur, nullum est impedimentum.

¶ Sed est præterea animaduertendū, quòd si in genuus, qui ancillā, quam liberā crediderat, du xerit, postq̄ illam audiuerit esse ancillā, idque crediderit, aut probabiliter fuerit opinatus, car naliter cognouerit, matrimonij sine alio con sensu nouo sit legitimum: quia iam tunc cen se tur simpliciter consentire, & ita in foro eccle siæ præsumitur, vt patet. c. Proposuit. & c. Ad nostram. eo. tit. Imò & in cōscientia sic pariter est iudicandū, nisi quando accessit, mente pro posuerit, nō tanquam ad vxorem, sed tanq̄ ad concubinam accedere.

¶ Quid autē si ingenuus ancillam duxit, quam liberā esse arbitratur, sed tamē quanuis nos set esse ancillam eam nihilominus duceret? Ricardi, dist. præsentis art. 1. respondet, q̄ si in ani mo teneat, q̄ etiam cum illa contraheret, licet esset ancilla, matrimonium tenet. Non dicit simpliciter, q̄ si esset ancilla, eam etiam duceret: nam huiusmodi cōditionales nihil ad rem pertinent, sed si in animo teneret hoc est, ta lem haberet affectum & consensum: scilicet,

quamuis ancilla hæc esset, illam ducerem. Et ideo non prorsus probabilitate caret, nam vi detur ille tūc in ancillam cōsentire. Nihilomi nus explicatius respondendū est. Si enim ex presse dicat, Duco te in vxorem quāuis sis an cilla, tum licet credat esse ingenuā, verum est matrimonium: quia cōsensus practicus fertur in ancillam, & ideo ignorantia speculatiua nō obstat. Sed si seorsum apud se habeat illū con sensum, quāuis hæc esset ancilla illā ducerem, nihilominus in consensu, quo contrahit matri monium, nec voce, nec mente explicat illam conditionem, sed absolute contrahit cum hac, quā credit esse liberā, re vera matrimonij non celebratur: quia canones simpliciter huiusmo di cōsensum pro nullo ducunt. Nisi postea cog nita conditione, absolute integretur.

¶ Ex his colligitur, q̄ si herus ancillæ ingenuo eam sua sponte desponsauerit, quamuis spon sus credat fuisse liberam, matrimonij vigorem obtinet, vt ait glossa super dicto ca. Ad nostrā. & illic Panormit. Et habetur in authent. de nu ptijs. §. Si verò ab initio. collat. 4. quoniam eo ipso, quòd dominus ancillam ingenuo nuptū tradidit, eam manumittit, & libertate donat. Imò si sciens tacet, vt illic Panorm. quia in tali casu qui tacet, consentire videtur. Secus si tradat eam seruo. Vnde à fortiori si Dominus ancillam suam propriam in vxorem duxerit, matrimonium tenet: quia eo ipso libertatem fa cit. Et de hoc extat lex regia in Hispania. Quid autem si postquam ancilla inscio domi no, ingenuo nupserit credenti esse liberam, do minus eam manumittat? Respondetur, per hoc solum matrimonij nō firmari, nisi nouus con sensus vtrinque accedat, quia illuc vsque nullū erat matrimonium.

¶ Sed per cōtaris, vtrum si dominus ancillam nuptam secretò manumittat, & post maritus manumissionem ignorans, eam cognoscat, vinculum inde matrimonij innodetur. Palud. dist. præsentis quæst. 1. quorundam refert opi nionem dicentium tunc matrimonium iniri: quia ecclesia, cuius instituto hoc impedi men tum innititur, non decreuit impedimentum esse, nisi quandiu error durat: & iam tunc mari tus credens esse liberam, non fallitur. Nescio tamen an contraria opinio sit probabilior, vi delicet, matrimonium nō cōualescere, nisi ma ritus nouerit esse manumissam: quia consen sus ab initio nullus fuit & illa ignoratiā, qua sci licet, credebatur ab initio fuisse liberam, semper durat: Quare copula tunc non reputatur no uus cōsensus. Ita tenet glossa super can. Si quis ingenuus. 29. quæst. 2.

Authoris. solutio.

Quando herus ancillā ingenuo lo cat.

Dubium.

Sententia authoris.

Q

¶ Ad

Libertas perpetua.

¶ Ad hæc cum de libertate loquimur, perpetuam intelligimus: nam si forte herus ancillam in tempus donauerit libertate, vt postea in seruitutem retrahatur, quamuis eo libertatis tempore eam ingenuus duxerit, credens esse liberam, matrimonium est nullum. Secus si in perpetuum fuerit manumissa: nam tunc licet ingenuus credat nunquam fuisse ancillam, & si crederet nunquam illam duceret, nihilominus matrimonium tenet, quando quidem liberta in ratione matrimonij contrahendi, verè libera est.

Dubium.

¶ Vtrum verò ad dissoluendū huiusmodi matrimonium, postquam ingenuus nouit coniugem suam esse ancillam, requiratur publicum ecclesiæ iudicium, ambigere quispiam potest. Respondetur tamen, vt supra de adulterio diximus, & inferius de consanguinitate dictum fuit, quòd si certior ipse factus fuerit, potest propria autoritate separare se quo ad torum: imò si matrimonium fuerat clandestinū, poterit etiam quantum ad cohabitationem. Si verò fuerit in facie ecclesiæ celebratū, & ipsa reclamauerit, necessarium est, vt in foro iudiciali cognita causa pronuncietur esse ancillam, iuxta. c. Porro. supra citatū, de diuortijs. Quicquid de ingenuo respectu ancillæ dictū est, de ingenua respectu serui intelligatur.

Dubium.

¶ Postremum dubiū est, vtrum si quis cum ancilla cōtraxit, ingenuam arbitratus, & postea conditionem resciscens vult cum illa coniugiū confirmare, teneatur ipsa ancilla consentire. A parte enim affirmatiua hoc pugnat argumentum, Illud matrimonium ab initio solum ex parte ingenui coniugis claudicabat, nam illa verè consenserat: ergo si postea ipsa vult cōsentire, ipsa tenetur in suo consensu permanere. Nihilominus respondetur, iure matrimonij ancillam non teneri consentire: nam cum matrimonium nequeat ex vna parte claudicare, & consensus ancillæ ab initio nullus fuerit, matrimonium nullum erat. Et ideo nisi denudò consentiant, nihil fit. Quare si alteri nubat secundum tenet matrimonium. Attamen ob honestatem promissæ fidei deberet induci vt consentiret non tamen iure cogi.

Not.

¶ Ad hæc in calce notandum, quòd quousque homo seruus esse probetur, in possessione libertatis tuendus est. Imò verò libertas decennio præscribitur. Quare si seruus in coniugio tãto tẽpore durauerit, nō pōt ab hero repeti.

Solu. 1. ar.

¶ Ad primū igitur argumentum respondetur, quòd etsi seruitus per se substantiæ matrimonij non obstet, ignorata tamen obstat eius causa: nempe, libertati consensus.

¶ Et per hoc tertium argumentum diluitur. Solu. 3. ar.

Conditio enim seruitutis non est per se impedimentum, vt cognatio, sed relata ad consensum. Et ideo ignorata impedit, scita verò minime: cognationem verò aut cognosci aut ignorari nihil refert.

¶ Ad secundum respondetur, nullā repugnantiam inuolui aliquid esse vno modo contra naturam, & alio modo secundum naturam. Seruitus namq; est contra primā intentionem naturæ: si enim integra maneret, qualis erat in statu innocentie, seruitus illi repugnaret. Sed tamen est conformis secundæ intentioni naturæ. Etenim postquam per peccatū corrupta fuit, ex qua utique corruptione bella exorta sunt: & egestates, atque aliæ arumnæ & miseriæ, hoc habet contra mortem, quæ homini in bello imminet remedium, vt in seruitute victus seruetur. Et pariter, vt antiquus mos erat, qui extrema inopia premebatur, vt se ipsum venderet. Hoc enim pacto, vt. 2. de celo author est Philosophus, senium & quæcunq; rei corruptio contra naturam, est: quippe quæ nullam intendit malum. Est tamen corruptio illa ratione secundam naturam, quod intendit per generationem corruptibilia indiuidua conseruare, & non valet vnum nisi per alterius corruptionem gignere.

ARTICVLVS. III.

Vtrum seruitus matrimonio superuenire possit.

Dictum est de seruitute matrimonij præcedente, quæritur subinde, an possit matrimonio superuenire. Et arguitur à parte negatiua. Quod in fraudem nocentumque alterius factum est, pro rato haberi non debet: quod autem se vir ipsum vendat, in fraudem cedit, aut saltem in detrimentum vxoris: ergo veditio illa irrita est.

¶ Secundo. Vir & vxor in ratione matrimonij ad paria, vt dictū est, iudicantur, vxor verò nō potest se, inuito coniuge, in ancillā vendere: ergo neq; maritus inuita vxore. ¶ In cōtrariū est, qd vnusquisq; potest id alteri dare: quod suū est: homo autē liber est sui iuris: ergo potest se ipsum vendere. ¶ Cum duplici ratione in seruitutem quispiam redigatur: scilicet, aut ratione belli, vbi iuste capitur, aut quia se homo ipsum vendit, de priori seruitute nemo ambigit: quia fit viro inuito, eadē que ratione possit &

vxor

Conclusio.

vxor in seruitutem venire. Sed de posteriori mouetur quæstio, ad quā breuissima conclusione respondetur. Vir facultate vxoris non expectata potest se in seruum vendere & dedere. Probatur: quia vir nō est vxoris nisi quātū ad torum, vbi opera procreandis liberis datur: de hoc enim vsu, ait Paulus, Vir nō habet potestatem sui, sed vxor: in reliquis verò est suarū actionum dominus: ergo saluo iure vxoris petendi debitum, cui ipse dum possit respondere tenetur, potest se alteri in seruum dedere. Itaque sicut seruus nolente domino potest se in matrimonium tradere, ita & liber nolente vxore in seruitutem mancipare. Quocirca per huiusmodi accidentem seruitutem neque matrimonij distrahitur, cum fuerit legitimū, neque diuortium fit quo ad torum, quia potest ipsa si vult in libertate manens virum sequi: siquidem non subinde cogitur serua esse: cano. Per latum. eadem caus. & quæst.

Solutio primi argu.

¶ Ad primū igitur argumentū respondetur, quod quāuis maritus in fraudē vxoris seruituti se se vendens mācipet: videlicet, quia illud arbitratur fore mediū, ne cum illa, quā odiosam habet, cohabitaret, facit quidē cōtra charitatem, iusque subinde matrimonij violat, & fraus illa in suū ipsius caput refunditur, quia ex libero fit mancipium, nihilominus quia iure suo vitur, non peccat contra iustitiam, quā debet vxori. Veluti si ob eandem fraudem aliā sibi causam obtendens peregre profisceretur.

Solu. 2. ar.

¶ Ad secundum respondetur, quod quamuis in re vxoria pari iure ambo coniuges teneantur, nihilominus in re domestica vir est caput vxoris quare non quicquid ipse ea renuente valet: ipsa quoque absque viri facultate potest: atq; adeo absque viri facultate obtenta nequit se in seruitutem dedere.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum filij debeant conditionem patris sequi, an potius ventris.

Partis negatiue argu. 1.

¶ **Q**UANDEM de seruorum filijs quæritur, patris ne, an matris conditionem sequatur. Arguitur enim quòd debeant sequi conditionem patris. Primo, quia à digniori debet fieri denominatio: & pater in generatione dignior est.

2. Argum.

¶ Secundo quia esse rei est à forma: sicut esse rationale est ab anima: pater autē vt. 17. de animalibus author est Philosophus, in generatione se gerit vt forma, mater autē vt materia.

¶ In contrariam autem est, quòd dum quis in agro seminat alieno, fructus cedunt in dominium illius, cuius est ager: sed mulier se habet vt terra, quam vir seminat: ergo partus sequitur conditionem ventris.

¶ Quæstiūcula hæc facillimæ expeditionis est, quia tota in iure positio collocatur, licet rationibus sit naturalibus subnixæ. Respondetur ergo duabus cōclusionibus. Prima. Secundū

leges ciuiles partus sequitur ventrē. l. partū. C. de rei vendicatio. Quæ quidē indiscriminatim loquitur siue ex legitimo cōiugio siue ex vago cōcubitu nascatur. ff. verò de statu homi. l. Lex naturæ, fit restrictio, vt qui nascitur sine legitimo matrimonio sequatur matrem, nisi lex specialis aliud inducat. Quibus verbis vitur Isidorus cano. Liberi. 3. q. 4. vbi addit, qd qui ex libero matrimonio orti sunt, scilicet, ex libero & ancilla, deteriorem partem sequuntur. Nec valet glossa dicens, per deteriorem partē intelligi matrem: quando quidem illic fit distinctio inter natos ex legitimo vel sine legitimo matrimonio: & hos dicat sequi matrem, illos verò deteriorem partem, scilicet seruitutem siue matris, siue patris. At verò vniuersalius seruatur lex Codicis sine distinctione. Et idem insinuat Grego. 9. ca. Vnico, de natis ex libero ventre, dicens, qd filij liberti aut libertæ nō retrahuntur ad seruitium. ¶ Secunda conclusio. In his, quæ ad dignitatem, sicut in honoribus publicis, & municipijs & hereditate & alijs proles sequitur patrem: Et vtriusq; ratio ait. S. Thom.

est, quia proles habet à patre complementum formale, sed à matre substantiam corporis. Seruitus autem, corporalis conditio est, cum seruus sit quasi instrumentum domini in operando: & corpus sit anima: seruitium, honor verò & illa, quæ ad perfectionem attinent, sequuntur formam, atque adeo patrem.

¶ Ricardus verò hanc rationem satis firmā nō existimat: quoniam libertas honorabilis conditio est, nihilominus sequitur etiam ventrem. Item filij non solum in hereditate patris, sed etiam matris succedunt. At verò Ricardus nō satis rationis neruum in spexit: nam D. Tho. eius quod suapte natura, constat, rationem non affert: libertas autem suapte natura nisi aliunde obnubiletur, hominibus congruit. Ait ergo qd macula seruitutis non nisi ex ventre contrahitur: si autē mulier sit libera, seruitus nō cōtrahitur à patre seruo: quare ex natura rei libertas pullulat. Defectus autē hereditatis non cōtrahitur ex matre sicut defectus seruitutis, sed ex natura rei sequitur hereditas & patres & matrem, nihilominus & rationes aliæ Ricardi

bonæ

bonæ sunt. Partus namq; ratione matris certitudinē habet, non autē ratione patris. Et hāc arbitror rationē secundū leges civiles esse optimam: sicut fructus vnde cūque seminantur, certum est ab ista terra produci, & ideo cedunt in dominiū domini prædij. Et præterea terra est: quæ totam substantiam tribuit multiplicandi feminis, & in ea nutriuntur fructus, & pariter mater est, quæ totam corpulentia foetui ex suo sanguine subministrat: itaq; ipsum sustinet: & in ventre nutrit, & labores perfert: quare naturali rationi consentaneum est, vt partus in dominium heri matris veniat. Et illa erat lex antiqua. Exod. 21. Si dominus dederit ancillā suā alicui in vxorem, & peperit filios & filias, mulier & liberi eius erunt Domini sui.

Alia ratio.

Exod. lex.

Nota.

Partus alibi dicitur deteriorē conditionem sequitur.

Declaratio legis.

Nota.

Vsus impetratus.

Solu. 1. ar.

pus est, quod seruitio deputatur.

¶ Ad secundum respondetur, quod propterea quod pater dat formā, solum sequitur esse specificum, atque adeo perfectiones filium potius à patre quā à matre ducere. Quapropter filij in rationis vsu & prudentia patribus similiores nascuntur, quā matribus, quibus ideo in publicis honoribus & hæreditatibus succedunt, atque adeo eorum nomina & stemmata sequuntur. Quocirca genealogia per lineam masculinam potius quā per foemineam deducuntur, vt sacra nos etiam historia docet. Et ideo in Repub. illi qui nobiles per lineam paternam probantur, quamuis materna eis fuerit aut rustici aut contaminati sanguinis, iuribus nobilium fruuntur.

Solu. 2. ar.

Filij similes parentibus nascuntur.

ARTICVLVS V.

Utrum ætas legitima contrahendi matrimonij recte in viro statuta sit quartodecimo anno, & in foemina duodecimo.

Voniam defectus ætatis defectui libertatis quodammodo assimilatur quæstio de ætate, superiori de libertate adiungitur. Arguitur ergo, quod ætas illa, quæ de nuptijs contrahendis lege præscribitur, non sit idonea. Prouectior ætas ad consensum conjugalem exigere videtur, vbi de statu totius vitæ deliberatur, quā ad bonorum administrationem: hæredem autem in bonorum possessionem leges non mittunt vsque ad annū vigesimum quintū: ergo minor ætas ad matrimonium non deberet sufficere.

Partis negatiue argum. 1.

¶ Secundò. Seruitus & impotentia coeundi tantum nocet matrimonio, quāntum puerilis ætas, sed illa non obstant, nisi dum ignorantur, vt superius dictū est: ergo cognita ætas illegitima non debet esse impedimentū matrimonij, quominus sit validum si contrahatur.

2. Argum.

¶ Tertiò. Foemineus sexus non tanta rationis virtute pollet, quā masculinus: ergo diutius expectari deberet, vt maturefceret: non ergo satis illis consultum est, vt duodecimo anno foemina nubant, cum masculi non possint vsque ad quartumdecimum contrahere.

3. Argum.

¶ In contrarium est lex canonica: quæ quatuordecim annos viro, foemina vero duodecim præscribit. ¶ In ætate contrahendo matrimonio constituenda distinguendum est, quid de rigore liceat, quid de honestate deceat. Institutores namque Reipub. vt Aristot. 7. Politic. capit. 19. tradit, non tantum quid

Partis affirmatiua. Decisio ar.

Aristot.

quid liceat sed quid deceat, cōtemplari debet. Ait enim illic Philosophus, quod si vires naturales cōsulamus, virū spiritus gignendi anno septuagesimo aut circiter deficiunt, foemina vero potest concipiendi prope annū quinquagesimum. At verò foemina ad concipiendum circa annū decimū octauum fit idonea: nam ante illum non nisi raro, & plurimū foemellas concipit, & cum magno periculo parit. Habet ergo mulier spatium triginta ferè annorum ad concipiendum. Et ideo tantū est viris ad generationem indulgendum, vt ambo eodem tempore exhauriantur. Quocirca foeminis decimus octauus annus constituitur ad nuptias, viris verò trigessimus septimus aut circiter. Præterquam quod circa hæc tempora alia incommoda subsequuntur: nam generatio non debet fieri nisi ex superfluo salua semper viri substantia: dum autem viri in tenerrima ætate rei Veneræ mancipantur, vires proprias extenuant, & malignè adolefcunt, & proles corporis & virium inopes gignunt. Nec foemina vterum habent satis amplum, quo possit foetus extendi & informari. Præterea, qui in pueritia rei Veneræ affuescunt, libidinosi maxime & intemperates fiunt: quippe qui carnis illecebras ante tempus exuscitant & irritant. Adde quod pueri non debent ab ætate paternam aut nimium aut minimum distare. Illi verò qui in senectute rei vxoria operam impendunt, nec tenellis filijs oblectantur, vt iuuenes, neq; illis possunt alimenta prouidere imò crebro non nisi posthumos generant. Rursus qui in pueritia vxoribus se se dedunt, filios gignunt, qui non possunt parentes pro dignitate reuereri: quippe quibus sunt ætate ferè æquales. Hæc certè considerata deberent parentes speculari, antequā teneros natos nuptialibus sarcinis & molestijs onerarent. At vero leges non tam decentie quā necessitati succurrunt, idcirco temporum rationem meditantur, quibus generationi homines operam nauare possunt.

Primum incommodum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

In pueritia.

Nota.

Leges.

Conclusio.

Status temporis triplex. Primus.

possit se in legitimū matrimonium tradere, potest tamen illud polliceri, postmodum legitima ætate complendum: quare ille temporis articulus sponsalibus est idoneus, Secundum tempus est in fine septennij, quo potest de seipso disponere: nam habet tunc rationis lucem, vt liberè possit in matrimonium cōsentire. Sed quia ad dispensationem & administrationem bonorum maturius iudiciū exigitur, expectatur finis tertij septennij. At verò quāntum ad potentiam generandi illo etiam tempore secundi septennij, vt experientia docet, reperitur in viro, licet, vt diximus, malignè fiat & indecenter, Igitur cum matrimonium, eo quod ex vna parte contractum civilis est, & ex altera à natura ad generationem inditum, subiectum est & iuri humano positio & naturali: vtraque ergo ratione, & liberi consensus & generationis considerata, leges tempus matrimonio contrahendo definiunt: quatuordecim, scilicet, annorum in viro, & duodecim in foemina. Vnde. c. Quod sedem. de frigidis & malefici. puer qui non potest reddere debitum, non est aptus coniugio. Et de desponsa. impu. c. Vbi ait Nicolaus, Distinctius inhihemus ne aliqui quorum vterq; vel alter ad ætatem legibus vel canonibus determinatam non peruenerit, coniungantur. Lex autē civilis est de ritu nuptiarum. Minorem. Nam de ætate septē annorum in sponsalibus, est lex. In sponsalibus. ff. de sponsalib. Canones autem sunt. c. Literas, & capit. Continebatur, & capit. Attestationes, de desponsat. impub. Et intelligitur impedimentū hoc non solum impedire contrahendum, sed etiam dirimere contractū. Veruntamen ante illam ætatem sponsalia, vt dictū est, valent post septennium: & quāuis matrimonium per verba de presenti tunc ante seculum septennium contrahatur, non valēt nisi pro sponsalibus de desponsa. impub. c. Vnico. libr. 6. Quare nisi post legitimā ætatem denuo cōsenserint, separari possunt. Tametsi propter fidem præcedentem, nisi causa aliqua legitima intercesserit, teneatur de honestate matrimonij nouo consensu perficere. Si verò ante talem consensum alia matrimonia confœderauerint, illa tenent.

Secundus.

Tertius.

Potentia generandi.

Nicol. p. sp.

Impedimentum etiam dirimens.

Nota.

An sufficiat annus inceptus.

Parū temporis quid.

Semestre. se semestre, vt glossa eiusdem ca. Cōtinebatur. nam dimidiatus annus postremus pro completo habetur. Determinatio est iuris ciuili. I. Non tantum ff. de excusatio. tutorum. At vero glossa. s. Pupillus. Instit. de inutilib. stipula. & glossa infum. n. Instit. de obligat. quæ ex de listo. ait, quod masculus ab anno decimo cum dimidio incipit esse pubertati proximus: quia inde iam trāsīuit medietas secundi septennij. Et ita tenet Panor. & Syluest. verbo. Matrimo. 5. Attamen quicquid sit de alijs contractibus impuberum, tamen in cōtrahendo matrimonio non designatur nisi vndecimus in foemina si modò copula consummetur. Vt cap. citatū Continebatur. ait, scilicet, quod si foemina fuerit ætati proxima: nempe, in vndecimo, vel circa duodecimum annum, & cognita fuerit à viro, vndecimus annus satis est cum consummatione copulæ. Nisi satis cum S. Thom. dicere existimaueris supra dis. 27. q. 2. ar. 2. quod vsus rationis secundum conditionem contrahentium determinetur: quia in quibusdam magis acceleratur rationis vsus, quam in alijs. Et tunc, scilicet, accedente copula, vt habetur capit. citate. De illis, ætatem malitia suppleuisse videtur. In cap. vero finali dicitur, prudentiam tunc supplere ætatem. Et potest vtrumque optime dici. Nam cum, vt modò dicebamus, ad statuendum tempus cōtrahendo matrimonio vtriusque consideratio habenda sit: scilicet, & causæ: nempe, consensus, & finis: puta, generationis, quando paulo ante legitimum annum, acceleratur, rationis vsus, tunc dicitur prudentia supplere ætatem, quando verò tunc acceleratur potentia coeundi, dicitur malitia supplere ætatem: quoniam præcox illa & præpropera potentia ab exuberanti carnis insultu nimiaque concitatione illecebræ prouenit, quæ reuera meritò malitia vocari potest ab originali culpa contracta. ¶ Grauius tamen morale dubiū hinc emergit, vtrum ad hoc, quod matrimoniū circiter tēpus legitimum validum sit sufficiat, quod prudentia ætatem suppleuerit: id est, vsus rationis fuerit acceleratus: vel q̄ sola malitia illam suppleuerit, scilicet, potentia coeundi: vel an requiratur ambo simul concurrere. Hic primum meditandum est, vnde malitia illa hoc est, potentia coeundi, explorari possit: vtrum non aliunde percipi legitime valeat, q̄ si re vera impuberes illi copulam consummauerint. Id enim insinuarè videtur Alexander citato cap. Continebatur, scilicet, si cognita puella à iuvene fuerit. Sed in allegato cap. De illis. non habetur, nisi q̄ si ita fuerint ætati proximi, q̄ potuerint carnaliter coniungi: vbi so-

la potentia exigitur. Et ideo bipartiti sunt Iurisperiti, alijs asserentibus copulam requiri, at que alijs, sufficere potentiam. Quapropter si cōpertum sit masculum cum alia copulā consummasse, & foeminam cū alio, si inter se per verba de præsentī propè legitimum annum consenserit, etiam ante copulam tenet, vt isti dicunt, matrimoniū. Atq; hanc opinionē amplexus est Syluest. verb. Matrimonium. 5. quæstio. 3. Et est valde probabilis in conscientia, quanuis tutius esse crediderim, copulam inter ipsos expectandam, vt in foro iudiciali sententia pro matrimonio pronuncietur. Et sufficit, q̄ se maritali affectu cōmisceant, cum consensu præcedenti siue de præsentī, siue de futuro, qui eatenus non valebat nisi pro sponsalibus. ¶ At verò vtrum si nulla interueniente copula matureseat ratio paulò ante annum legitimum, matrimonium tūc teneat, dubium est propter dictum ca. si. vbi nulla facta fuit mentio copulæ, sed solum insinuat, quod si prudentia suppleret ætatem, matrimonium valeret. At quia non constabat pronunciatum esse consensum de præsentī non valuisse nisi pro sponsalibus. Et accedit argumentum, quod vt distinct. 27. quæst. 2. ar. 2. cū D. Thoma prædiximus, licet priuum septennium non fuerit completum, sed circiter, sponsalia cōsentur: pariter ergo in matrimonio circa quartum decimū cōtrahendo videtur iudicandū. His tamen nō obstantibus nullatenus, asserere audeam, valere matrimonium ante legitimum tempus, nisi copula vere fuerit cōsummata: vel saltem sponsi fuerint ad id idonei. Ita tenet cum Panorm. Syluester verb. Matrimonium. 5. q. 2. quia in nullo canone hoc permīssum habet, & in cōtrahendo matrimonio nō licet arbitrari, sed verbis canonum insistere. De sponsalibus autē, vbi cōtractus non est tam firmus, quin pluribus de causis valeat irritari, nō tantū imminet periculi, tēpus legitimum proximū, legitimum arbitrari. ¶ Quod si rursus quis sciscitetur. Quid si foemella ante vndecimum annum, in decimo fortè, & vir in duodecimo copulam affectu maritali consummauerint, aut citius, in quibus tanta rationis lux effulgeat, quanta solet in maioribus. Casus enim profectò non est impossibilis. Hieronym. namque in epistola ad Vitalem coniecturas adfert, Salomonem decimo anno Roboam genuisse, Et Achaz Ezechiam. Quicquid autem de illis patribus veritas habeat, Grego. 4. lib. dialogo. cap. 19. refert, puerum nouem annorum, nutricem suam foecundasse. Et Albertus distinct. præsentī ait, se vidisse puellam in nono anno concepisse, & pe-

vide h. cap. alexandrius 66: vbi perisse nuy pass. a p. g. i. d. uel. d. p. m. s. h. q. d. uel. ad h. u. e. i. s. t. h. q. u. i. t. o. m. d. o. c. e. d. e. r. e. q. u. i. n. i. a. n. n. u. m. i. n. q. 14. l. o. n. g. e. t. u. m.

Solu. dubij perisse in decimo. Igitur vbi id vsu venerit, & rationis vsum constiterit esse tantum, qui consensum faciat liberum, profectò non est cur negetur, matrimoniū oriri, vt Syluest. loco proxime citato ait: quoniam omnia ad matrimonium necessaria concurrunt. Nam ætas quatuordecim aut duodecim annorū non est præscripta nisi propter arbitrium, vt dicebamus, quia non existimantur minori ætate impuberes ad liberum consensum & generationē idonei. Et ideo vbi experimentum contrarium palam edocet, arbitrium iudicium cessat. ¶ *Nota.* Ad primum itaque argumentum respondetur interempta maiori. Lucidius enim rationis lumen requiritur ad administranda temporalia bona, quam ad matrimoniū, tum q̄ ad hoc natura ipsa est magis propensa, tum q̄ bonorum dispensatio multis est periculis & fraudibus perua. ¶ *Solu. 2. ar.* Ad secundum respondetur, quod immatura ætas non solum est impedimentū propter impotentiam coeundi, sed propter defectū vsus rationis qui est libero cōsensui necessarius. Et ideo siue cognita sit siue incognita ab altero contrahentium nihil refert. ¶ *Solu. 3. ar.* Ad tertium respondetur, quod potentia concipiendi, vt. 9. de animalib. auctor est Philosophus, prius aduenit foeminis, quam gignendi potentia masculis. Item in masculo vegetior maturiorque ratio exigitur ad gubernandam & foeminam & domum, quam in foemina ad parendum viro. Vtraque ergo de causa minori ætate foemina nubilis est, quam vir connubio idoneus.

DISTINCTIO trigesima sexta, De impedimento criminis, quo tori fit diuertium.

Text⁹. **C**ap. 1. **P**OST impedimenta frigiditatis, & maleficij, que vel naturæ vitio, vel dæmonis astu accidunt, sequuntur impedimēta criminis, que de voluntatis nequitia prodeunt.

Inter hæc primū se offert adulterium, cuius causa ius fit innocenti ab adultero diuertendi, iuxta verbum Redemptoris, Quicumq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem & aliā duxerit, mœchatur. Ratio enim legis finit, vt fides ei frāgatur, qui fidem fregit. Septē verò casus sacrosancti canones diuino iure & naturali subnixi exceperunt, quibus legem illam moderandā curarunt: nempe, si vir quod eodem flagitio, quo vxor, implicatur: paria enim delicta, vt lex ait, mutua compensatione tolluntur, & ideo lege, quam ambo contempserunt, neuter est vindicandus. Quare nihil iniquius est, auctore August. quam causa fornicationis vxorem dimittere, si ipse cōuincit fornicari. Mox, si vxor per viri lenocinium adulterata est: illud enim mariti scelus, licet vxorem nō excuset, ipsum tamen onerat. Deinde, si bona fide maritum defunctum arbitrata alteri nupsert. Præterea, si per ignorantiam adulterium ab eo passa, quem arbitrabatur esse maritum. Cui proximè accedit, si per violentiam id fuerit perpeffa, vt libro. 2. de Ciuita. Dei. docuit. August. Adde sextò, quod postquam fuerint coniuges reconciliati, nisi denuò committatur delictum, diuortio non patet locus. Ac demum, si vxor infidelitate per libellū repudiata alteri nupsert, & cū priori marito

Opinio.

non ita

An sola prudentia sufficiat.

Argum.

Sententia auctoris.

Solutio ar.

Dubium.

Hierony.

Alb. Mag.

Matth. 19

Ca. Pervenit. de iure iurand.

Ca. Tuas fratritas de diuortio.

Can. Nihil 32. q. 6.

Ca. Discretione de eo qui cognoscit sanguinem vxor.

Ca. Cū per bellicum. 34. q. 2.

Ca. In lectum. 34. q. 2.

Ca. Itane, et Propositio. 32. q. 1.

Ca. Siquis & Quod autem. 32. q. 1.

Ca. Gaudemus de diuortijs.

catholica fidei nomen dederit: cogitur enim tunc eidem priori viro vxore esse.

Cap. 2. ¶ His ergo exceptis casibus nõ modo viro fas est vxorem fornicariã dimittere, verũ & ratione cauendiscandali eamq; corrigendi non nunquam tenetur: nam vt in Prover. 18. *Prover. 18* expellit mulierẽ bonam, expellit bonũ, qui autem tenet adulterã, stultus est & insipiẽs. Vnde Chryso. Sicut crudelis & impius est qui castã dimittit vxorem, sic fatuus est & insipiens qui retinet meretricẽ: patronus si qui dem criminis est qui celat crimen vxoris. Postquam verò adultera resipuerit, spemq; de se fecerit cautiũs post viuẽdi, salubrius sãpẽ cõsiliũ est illam retinere. Nam vt August. ad Pollẽtium ait, Non est durum reputandũ, vt coniux adultera per pœnitentiam sanata viro reconcilietur. Atqui cum par sit vtriusq; coniugis obligatio fidei, pari subinde iure hac parte vxor cũ viro protegatur, vt possit adulterum quoque relinquere. Vnde Augustin. Indignantur, inquit, mariti si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas, cum tanto grauius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Et Innocent. Papa, Christiana religio adulteriũ in vtroque sexu pari ratione condemnat.

Can. Sicut. 32. q. 1.

Ca. Quod autem. 32. q. 1.

Can. Christiana. 32. q. 5.

¶ At verò diuortium euangelicum non veluti repudium censendum est, quo Iudæi arbitrabantur matrimonium distrahi. Nam vt Innocentius. 3. ait, sacramentũ fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ipsum in coniugibus perdurat. Quocirca ne utiquam neu dimittenti neu dimissã ad alias conuolare nuptias fas est dicente domino, Omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eã mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Et Paul. His qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere in nuptiam. Et ad Rom. Quæ sub viro est mulier viuẽte viro alligata est legi. Et paulò inferiũs. Igitur viuente viro vocabitur adultera si fuerit cũ alio viro. Vnde Hierony. Vbicunq; inquit, est fornicatio, liberẽ vxor dimittitur. Sic autem vir priorẽ, dimittere iubetur vxorem, vt prima viuente secundam non habeat. Et August. ad Pollentium, Licet, inquit, dimittitur vxor causa fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterij quicunq; dimissam duxerit. Et infra ambos coniuges in hac causa exæquans, Necessè est, inquit, ex duobus coniugijs quatuor adulteros fieri si & ille alteram duxerit, & illa alteri nupserit. Ex quibus fit con-

Cap. 3.

Ca. Quod de diuor.

Matth. 5.

1. Cor. 7.

Rom. 7.

Matth. 19. Can. Dixit Dominus. 32. q. 7.

Ca. Licet. 32. q. 7.

Lib. 2. c. 9.

sequens, vt diuortium viam reconciliationi nõ occludat, quominus fieri etiam tunc possit.

DISTINCTIONIS trigesimæ sextę. Quæst. vnica, De diuortio quod fit fornicationis causa.

ARTICVLVS I.

Utrum propter fornicationem licitum sit viro vxorem dimittere.

ÆC distinctio. 36. quæ apud Magistrum sentent. erat. 35. generaliter de impedimento criminis, proponitur. Sunt autẽ huiusmodi crimina in triplici differẽtia. Quædam enim sunt, quæ non substantiam matrimonij, sed vsum offendunt, vt adulterium quod innocentiũs facit torum diuidẽdi, de quo hæc quæstio præcipuẽ disputatur. Alia sunt crimina, quæ contrahendum impediunt, contractum verò non dirimunt. Tertij demum generis sunt illa, quæ & contrahendum impediunt, & contractum dirimunt. De quibus duobus generibus tractabitur distinctione proxima. Primus igitur articulus est, vtrum diuortium fornicationis causa sit licitum. Et arguitur à parte negativa. Non licet, vt i. Petr. 3. habetur, malum pro malo reddere: vir autem adulteram vxorem traducens malum pro malo reddit: ergo perperam agit.

Partis negatiue argum. 2.

2. Argum. ¶ Secundò. Alia sunt peccata adulterio peiora, vt si vxor blasphema esset, aut si vir contra naturam nefariẽ flagitiosus esset: sed propter hæc crimina non licet coniugi ab alterius cubili discedere: ergo nec propter adulterium.

3. Argum. ¶ Tertio. Grauius est si ambo adulterẽtur, quã si alter duntaxat: sed si vir sit quoque adulter, non potest vxorem ob idem crimen repellere ergo neque si ipsa duntaxat offendat.

Partis affirmatiue.

¶ In contrarium est sententia Redemptoris Matthæi. 5. permittentis fornicationis causa virum ab vxore discedere.

¶ Materia hæc præcipui est momenti. Et quidem nomen diuortij quid importet distinct. 33. dictum est, vbi de repudio disputabamus. Dicitur enim à diuertendo: hoc est, à mentis diuersitate: quia qui matrimonium distrahunt, in diuersas partes eunt. l. 1. ff. de diuortijs. Hoc est, quòd toro se domoque separant. Atqui primus hic articulus facillimã expeditionis est. Cui ideo vnica ista affirmatiua conclusio fit satis. Licitum est viro vxorem suam fornicationis causa dimittere. Quæ trique conclusio, quando nullam aliam, qua fulciretur, causam haberet, per sententiam Redemptoris satis esset suffulta. Nihilominus sententia illa non solum diuina fuit, sed iuris etiam naturæ explicatoria. Est ergo conclusio hæc non solum humano iure, aut iure diuino, sed etiam naturali fundata. Hoc enim ius natura docet, vt vbi duo mutua sunt fide inter se constricti, fides ei frangatur, qui fidem fregit, capit. Peruenit, extra de iure iurando. In fœdere autem matrimonij coniuges fidem sibi mutuo seruandam paciscuntur, quæ est, vt sibi inuicem debitum reddant, simulque conuiuant, neuter tamen alijs commisceatur: ergo quæ adultera est, digna redditur, cui debitum non soluatur, sed toro pellatur, ac subinde domo. Secunda ratio itidem naturalis est, quia fornicatio, saltem vxoris, prolium educationi, quæ finis est matrimonij, planè aduersatur, quippe cum partum incertum reddat, cuius pater ignoretur. Tertio, & alteri matrimonij fini, qui est conuictus, ad quem mutuus amor necessarius est, vehementer fornicatio vxoris repugnat: est enim hoc ita natura comparatum, vt vir, quod vas semel ad procreandas proles elegit, alterius vitio pollutum ferre nequeat, sed despectui pollutam vxorem habeat, odioque subinde prosequatur. Vnde cum antiquitus propter odium libellus permittebatur repudij, Christus seruator noster non aliam odij legitimam causam admittit, quàm vxoris fornicationem, quæ re vera in promptu est, vt vxoricidij causa esse possit. Sola quippe fornicatio est, quæ vt ait Hieronymus, vxoris vincit affectum, canon. Dixit Dominus. 32. quæstione. 1. Iam verò & charitati naturali consentaneum est, vt pudicus coniux impudicam traducat, ne eius crimini conuiuere videatur, sed illa per infamiam castigata emendetur. His igitur de causis Augustin. super Deuteronom. 24. scripsit, quòd cum multæ essent in lege causæ dimittendi vxores, Christus solam fornicationem exceptit: ceteras molestias iubet pro fide & castitate

Conclusio. Conclusio nis confirmatio.

Triplici res refutatur. 1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Ob fornicationem.

tate sustinere. Ex his ergo fit cōsequens diuortium non esse solum inuentum & decretum humanum, sed ex diuino iure & naturali ortum.

An nefandū crimen sit ad diuortium. Opinio iuris peritorū

Opinio cōmunis.

Ratio.

Ad Innocētiū.

Obiectio.

Solutio.

Septem casus.

Primus. Secundus. Tertius.

Quartus.

¶ Vtrum verò nomine fornicationis in præfentiarum nefandum etiam crimen cōprehendatur ad faciendum diuortium. Innoc. super. c. Maritus, de adulter. & glo. in ca. Omnes. 3. 2. q. 7. negant, eo quod coniuges sola legitima mēbra & vsum ad generationem videtur sub fide cōiugij sibi mutuo obligare. Et possumus nos id ex illo confirmare. quod. d. præcedenti diximus: nempe, quod nefandum iūctus cōtra naturam nō impedit matrimoniū nec eius vsum: quia ad affinitatem nō pertinet. Nihilominus opinio Panorm. eod. cap. & S. Thomæ in præfentiarum & Paludani & Syluest. verb. Diuortium. q. 7. & cōmunis est, qd huiusmodi crimē ad diuortium sufficiat, tametsi propter pudorem; vt ait S. Thom. non nominetur. Et ratio est, quia nomine fornicationis omnis illicitus coitus comprehenditur. can. Meretrices. 3. 2. q. 4. & can. Nō solum. q. 7. Seminatio tamen extravas non sufficit, quicquid Paludanus hic innuare videatur, & multo minus tactus vel affectus impudici: quia per eiusmodi seminatiōē & impudicitiam mulier non fit vna caro cum altero, atq; adeo nec carnem suam diuidit. Ad Innocentium ergo respondetur, coniuges non solum per legitimum vsum, sed etiam per illegitimum in vase perpetratum carnem suam diuidere, & fidem coniugalem frangere, licet per illum vsum non contrahatur affinitas: cuius ratio dist. 4. 1. patet.

¶ Quod si contra conclusionem quis arguat. Vicaria solutio debiti inter coniuges, saltem obligatio est de intrinseca ratione matrimonij: nam vir potestatem sui corporis nō habet, vt ait Paulus. & c. ergo per nullam sententiam Ecclesiæ obligatio hæc extingui potest. Ex superioribus solutio colligitur, quod id ecclesia non facit iure suo tantum proprio, sed diuino & naturali, vtrūq; enim illa iura insinuant, scilicet, quod & seruanti fidem seruatur, & frangenti frangi possit.

¶ Sunt aut septem casus, qui ab hac conclusione merito excipiuntur, quibus vir adulteram vxorē deserere nō sinitur. Nēpe, quia vel vxor culpæ immunis est, vel vterq; æqualem habet. Primus est, si vir quoq; adulterio se deturpauerit. Secundus si ipse vxorem protulerit. In his enim tam culpā dicitur esse virū quā vxorē. Tertius si vxor virū suum defunctum bonis coniecturis propter diuturnam eius absentiam existimans, alteri nupsit. Quartus si latenti fraude

ab eo cognita fuerit qui sub specie mariti se in eius lectū insinuauit. Et quintus, si vi fuerit oppressa. Hi enim euentus culpā ei vel auferunt, vel extenuant. Sextus, si post cōmissum adulterium eam vir suo toro susceptam reconciliauerit. Iam enim tunc noxam ei condonauit.

Quintus.

Sextus.

Septimus.

Dubium.

Obiectio.

Solutio quorundā.

Solutio imprudens.

1. Casus.

¶ Septimus demum casus est, si in infidelitate vxor, cui maritus libellum repudij dederat, alteri nupsit: tūc enim si ambo sacro fonte abluantur, tenetur vir eam in matrimoniū resumere.

¶ De his autem casibus in genere percontari quispiam posset, sint ne duntaxat per institutionem ecclesiæ excepti, an verò iure diuino & naturali. Videtur enim sola ecclesia eos excepisse, quoniam Christus nullum exceptum reliquit, sed generaliter facultatem fecit viro adulteram vxorem traducendi. Attamen ab altera parte argumentum existit: quod si Christus generalē facultatem viro præbuisset, nequiuisset ecclesia exceptis illis casibus eandem facultatem restringere: quippe quæ supra ius diuinum nulla fungitur potestate. Respondere verò quisquam posset, quod cum Christus non iusserit dimittendam fornicariam vxorem, sed permisit, potuit ecclesia non obstante permissione, quæ ob delictum vxoris facta est, idem diuortium vetare. Quemadmodum, licet iure diuino permittatur toto anno carnes edere, potuit ecclesia virtutem abstinentiæ interpretando earum etiam in Quadragesima prohibere. Attamen non est hoc satis scite dictum: quoniam non est simile: de abstinentia namque non dedit Deus præceptum nisi in genere, vt comedamus quæ, & quando, & vbi oporteat. Quare ecclesiæ relicta est facultas determinandi cibum & tempus edendi, sicut in præcepto confessionis definiendi tempus, & in sanctificatione festorum designandi dies. Sed tamen de diuortio fecit singularem permissionē. Quare fas non videtur, vt illam possit ecclesia restringere, nisi tanquam diuini ipsius naturalisque iuris interpretes.

¶ Quapropter dicendum restat omnes huiusmodi exceptos casus deduci ex iure diuino & naturali, vt singulos prospicienti constabit. Primus enim, quando vterq; deliquit, habetur cap. Tua fraternitas. & capitu. Significasti. de diuortijs. Et fundatur in illa naturali iuris regula. l. Viro. ff. soluto matrimo. Paria delicta mutua compensatione dissoluantur. Ob id enim ea lege, quam ambo contempserant, neuter est vindicandus. Vnde Augustinus lib. de sermone Domini in monte. Nihil iniquius est quā causa fornicationis dimittere vxorem, si ipse conuincitur fornicari. 3. 2. quæst. 2. cano.

cano. Nihil. Occurrit enim illud Pauli ad Romanos. 2. In quo alium iudicas, te ipsum condemnas. Qui dicis, Non mœchandum, mœcharis. Atq; illud euangelicum, Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. Et de adultera. Qui sine peccato est vestrum, prius in eam lapidem mittat.

Dubium.

Dilutio.

Nota.

2. Pars.

Dubium.

Obiectio.

Dilutio.

Alia obiectio.

¶ Dubium autē ad huius casus intellectū ex dictis resultat, vtrū quoties vir deliquerit siue ante siue post vxorē, ius amittat faciendi diuortium. Apparet enim semper illud perdere: quādo quidem nihil referre videtur, quo tempore crimen admittat. Respondetur nihilominus per distinctionem. Si vir ante quā vxor, adulter fuerit, iure se priuauit petendi diuortium: nam cum prior fidē vxori fregit, atq; adeo ipsa soluta fuerit fide reddendi debitum, non potest postmodum illi crimen fractæ fidei obijcere. Neq; refert occultus ne ipse fuerit adulter quādo ipsa adulterata est, si modò mariti crimen ipsa probare possit. Idem iudicium est quāuis ipsa prior se foedauerit, si ipse antequā diuortium poposcerit, idem commisit scelus. Antea namq; quā de diuortio agatur, aut reconciliantur, nihil refert, vter coniugum prius peccauerit, sed quādo cūque vnus de adulterio accusetur, si idem crimen potest coniugio obijcere, vt paria sint crimina, absoluendus est. Nam in prædictis capitulis. Tua fraternitas, & Significasti. nulla habetur prioris aut posterioris ratio: Imò vir, qui post vxorem adulteratus est, eam relinquere prohibetur. Secundum dubietatis membrum est. Postquā causa fornicationis vxoris factum est diuortium, vtrum vir deinceps adulterium committens, teneatur sibi vxorem reconciliare: de quo membro art. sexto habendus est sermo.

¶ Dubitatio verò, quæ ancipitem videtur tenere animum est. Si ante diuortium postquam vxor vnū, maritusq; subinde alterum adulterium cōmisit, vxor iterum relabatur, ius fiat viro illam relinquēdi. Apparet enim non fieri: quoniam semper illa accusata potest idem crimen marito obijcere. Neq; valet argumentum si obijcias, pluries adulteratam esse vxorem, atque adeo crimina non esse paria. Quoniam si vxor decies & millies prius fuerit adulterata, & postmodum maritus semel, nequit ipse de diuortio agere: quia iura numeri rationem non habent, sed paria crimina censent, si ambo sint adulteri, nulla multiplicationis mentione facta. Neq; rursus valet si obijcias, quod ipsa posterior deliquit. Nā iam dictum est, quod quāuis ipse prior deliquerit, nō potest illam post-

ea adulteram relinquere. Profecto res est dubia. Hoc tamen est certum, quod quando non nisi singula adulteria, antequā de diuortio ageretur, cōmiserunt, nulla inter eos habitatio ratione, diuortium fieri nequit. Item & hoc certissimum est, quod si quibuscūq; vtriusque adulterijs cōmissis reconciliatio fiat: nempe, quia vir foemine criminis conscius illam cognoscit, tunc si post talem reconciliationem ipsa recidat, potest vir illam dimittere: quoniam reconciliatio contractum ad suum vigorem reduxit, ac si nulla esset illuc vsque fornicatio commissa. Ob idque postea delinquens rea fit diuortij.

Dilutio.

Nota.

Dubium.

Nota.

Sententia auctoris.

2. Casus.

Dubium.

Solutio.

¶ Dubiū ergo restat, quādo nec reconciliatio præcessit nec diuortium, sed ipsa prius adulterata est, deinde ipse, postea ipsa ac subinde ipse ac demū postremo ipsa, vtrū tunc maritus ius habeat diuortij petendi. Apparet enim ius habere propterea qd antea erant crimina paria: si ergo ipsa post deliquit, reauidetur diuortij. Fortasse sic quispiā censere potest, quoniam (vt fertur) vltima mora nocet, illaq; est, quæ ad se periculum trahit. Quid autem in vfu fori exterioris versetur, nescio: ad eius tamen vsum res est remittenda. Crediderim tamen cum temporamento respondendum: nempe, quod si in ista alternatione peccandi vnus corrigitur, præcipue si alterum coniugem admoneat, tunc quia hoc quoddam genus reconciliationis est, qui post deliquerit, reus fit diuortij: nam pacta nouissima, vt ait lex. ff. de pactis. seruanda sunt. Vbi tamen neuter corrigitur, nec reconciliatio fit, arbitror (saluo saniori iudicio) propterea quod ipsa vltimò pluriesque fuerit fornicata, ipsum non acquirere ius, vt argumenta supra facta planè comprobare videtur. Imò quādiu res occultè agitur, quouisque reconciliatio vel emendatio fiat, aut diuortium petatur, idem reputatur crimen, atque adeo omnia paria.

¶ Secundus casus idem in iure natura fundatum habet: nam si ipse per lenocinium vxorē exposuit, in ipsum culpa refunditur. Casus est capit. Discretionem. de eo qui cogn. confan. vxor. & l. Cum mulier. 1. ff. sol. matrimo. & l. 2. §. si publico. ff. ad leg. Iuli. de adult. vbi maritus propter lenociniū accusare prohibetur vxorem: ipsum enim maritum onerat, licet mulierem non excuset. Sed dubium est, vtrum satis sit, vt maritus à diuortio petendo repellatur, quod vxori occasionem præbuerit fornicandi: nempe, quia ei in necessarijs non prouidebat. Respondetur, id non sufficere, vt patet capit. Ex literis. de diuortijs: vbi mulier de fornica-

fornicatione delata id causabatur aduersus vi- rum, & tamen nō est audita: quia propter pau- periem & egestatem nemini licet crimen com- mittere. Quare nec sufficit, quod vir illam do- mo expulerit, vt habetur cap. Significasti. eo- dem tit. Nisi illo animo eam eiecerit, vt forni- caretur, vel nisi adulterantem sciret, & permit- teret: hoc enim est cōuenire crimini, atq; adeo lenonem esse. l. Crimen. C. de adulte. Secus si suspectam de adulterio retineat. Qua propter eiusmodi mariti propter lenocinium lege dā- nantur, vt ab vxoribus publicitatis ridiculis fla- gellis vapulent.

Pœna leno- cinij.

3. Casus.

¶ Quod aut tertius casus, scilicet, quando vxor bona fide arbitrata maritum defectū, alteri nu- psit, ius adimat viro petendi diuortii, est deci- sio canonis, Cūm per bellicam. 34. q. 2.

4. Casus.

¶ Quartus verò: videlicet, quod si ignoranter passa fuerit adulterium, excusetur, est sententia August. lib. de fide & operibus. cano. Si virgo, & concilij Triburiensis can. In lectum. 34. qua- stione. 3. Et ratio naturalis est, quia crimen re- quirat scientiam: ignorantia tamen inuincibili- lis excusat, vt exemplum Iacob cum Lya docu- mentum est.

5. Casus.

¶ Et eadem ratione excusatur in quinto casu, per violentiā, vt autor est idem Augu. lib. 2. de ciuitate Dei, qui refertur can. Itane. & can. Pro- posito. 32. q. 5. Intelligitur autem quando est absoluta violentia, cū mulier inuicta sic pati- tur, vt culpā non contrahat: nam si per metum ipsa consentiret, non excusaretur neq; à culpa neq; à diuortio, vt ad Damasum, vel ad Aman- dum ait Hierony. can. Omnes causationes. 32. q. 7. neq; enim metu mortis licet contra legem agere, quæ est iuris naturæ, eo quod intrinsecā habet malitiam.

Hieronym.

6. Casus.

¶ Sextus casus: nempe, qd semel reconciliatam non possit vir, nisi iterū relabatur, abijcere, col- ligitur ex vtroq; can. Si quis. & ex can. Quod autem. 32. q. 1. Sed tamen ad recōciliationem non sufficit, qd eam post adulterii cognouerit sed exigitur, quod id postquā adulterium rescie- rit, fecerit: nam vxorem cognoscens, quam adulteram esse ignorat, non censetur eam sibi reconciliare. Neque vxor virum si graui eius metu perculsa ei debitum reddat: neque si id faciat per ecclesiam compulsā, quia adulterii mariti probare non valuit, quem tamen scit esse adulterum. De quo infra, sicut neque qui non illico expellit vxorem, sed expectat op- portunitatem petendi diuortium, ius perdit illud petendi. Adde quod si post celebratum diuortium vir vxorem cognoscit, reconcilia- re illam censetur, atque adeo deinceps tenetur

in matrimonio permanere.

¶ Sed nota qd etsi in his sex casib⁹, vir nequeat vxorē ab alio cognitā dimittere, nihilominus bigamiæ irregularitatem incurrit, eam cogno- scendo. Et sunt casus, in quibus bigamia citra propriam culpam incurritur, nam canones. Si cuius, & Si laici. d. 34. absolute decernunt, quod vir cum adultera contrahens, vel eam retinens fiat irregularis, vt. d. 27. q. 3. art. 1. diximus.

Nota.

¶ Septimus casus habetur cap. Gaudemus. de diuortijs

¶ Ad primū igitur argumentum respondetur, quod fornicariam vxorem liuore vindictæ di- mittere peccatū est contra charitatē, licet non contra iustitiam, & hoc est malū pro malo red- dere. Id tamen ad abstergendam infamiam fa- cere, ne vir particeps criminis videatur, vel ad turpitudinem vxoris corrigendam, vel ad pro- lis incertitudinem cauendam, nullum est pec- catum, imò potest esse virtus.

Solutio pri- mi argu.

¶ Ad secundum respondetur, qd non permittit- tur diuortium adulterij causa, eo qd sit crimen grauiusimum, sed eo qd ē diametro cū bonis ma- trimonij pugnat. Tollit enim adultera prolis certitudinem, frangitq; fidem, nec significatio- nem sacramenti, quæ est vnus cum vna, custo- dit. Peccatum autem contra naturā fornicatio- nis, vt dictum est, censetur species. At verò for- nicatio spiritalis: nēpe infidelitas, aut idolola- tria, aut apostasia: hoc est, transitus ad Iudaif- mum vel Paganisimum, delictum quoque cen- setur ad diuortium petendum, præcipue dum eiusmodi criminosis coniux alterum ad suam perniciosam sectam pertrahere molitur, vt Au- gust. lib. 1. de sermone Domini in mōte, qui re- fertur can. Idololatria. 28. q. 1. & Alexand. 3. c. Quæsiuit, de diuortijs, autores sunt. Hæc autē fornicatio spiritalis, non fundatur in verbo Christi, vt causa fornicationis dimittatur con- iux: quippe cū non nisi de carnali loqueretur. Sed propter periculum peruertendæ reli- gionis. Moderatur tamen hoc hinc prudenter S. Tho. discrimine inter has duas fornicationes interiecto: nempe, quod propter vnum actum fornicationis carnalis matrimonium dirimi- tur, non tamen propter vnū fornicationis spi- ritualis, sed propter consuetudinem, quæ per- tinaciæ indicium est. Hæc autem materia ad. d. 39. spectat, vbi Paulinum illum locū. 1. Cor. 7. enarraturi sumus. Si quis frater vxorem habet infidelē, & hæc cōsentit habitare cū illo, nō di- mittat illam. Vbi & de hæresi videbimus, an ratione illius diuortii sit faciendum. ¶ Tertiu verò argumētū iā in casu primo illorū septem solutū est. Sed quæris, num ob alia crimina lici- tum

Solu. 2. ar.

Fornicatio spiritalis.

Discrimen intercar- nalem & spi- ritualem.

Solu. 3. ar.

tum

tum sit vxorē dimittere? Origenes super Mat- thæ. cap. 19. quamuis anceps disputando pro- cedat, tamen videtur in hanc partem inclina- re, quod propter alia etiam crimina, quæ lege ciuili expressa sunt. vt. l. Consensu. C. de repu- dijs. id etiam Christianis liceat, vt si mulier ve- nefica est, vel liberorum interfecitrix, vel sub- stantiam mariti deprædetur, &c. Veruntamen nō est in more ecclesiæ, præter fornicationem, diuortium permittere, nisi propter enormē sæ- uitiam coniugis, scilicet, quando vxor legitime probat periculum sibi mortis à viro immine- re: tunc enim vel cautio illi securitatis sufficiens danda est, vel discedendi facultas, & tunc debet maritus vel dotem illi reddere, vel alimenta. ca. Literas. circa finem, de restitu. spoliato. Vtrum verò maritus possit adulteram accusare, & ca- pite plectere, alia quæstio est, quæ dist. sequen- ti disputabitur.

ARTICVLVS II.

Utrum vir teneatur ex præcepto vxorem fornicantem dimittere.

Quoniam art. præcedenti solum de potestate dictum est dimittendi adulteram, quæritur subinde de ne- cessitate, puta, an sit præceptū. Et arguitur à parte affirmatiua. Vir, eò quod ca- put vxoris est, tenetur eam corrigere: separatio autem tori ad correptionem attinet: ergo vir te- netur eius se confortio subtrahere.

Partis affir- mativæ ar- gum. 1.

2. argum.

¶ Secundò. Qui consentit, vt ait Paul. peccanti simili pœna condemnatur: vir autem cum adul- tera conuersatus, quia potest & debet eam cor- ripere, consentit eius crimini: ergo se disgrega- re tenetur.

3. Argum.

¶ Tertio. Qui adhæret meretrici, vt. 1. Cor. 6. ait Paul. vnum corpus efficitur: ergo & vir, ad herens adulteræ: nemo autē esse potest corpus meretricis & Christi, vt ibidem habetur: ergo ille est in peccato, atque adeo tenetur ab illa diuertere.

Parti nega- tiua.

Deciso ar.

¶ In contrarium est, quod sententia Christi de dimittēda vxore fornicaria, permissio videtur non præceptum.

¶ Hanc quæstionē Magister sentent. ac subin- de S. Tho. reliquit; eius interpretes facillima distinctione definiunt. Aiunt, inquam, qd dum vxor adultera iam per poenitentiam mutato corde emendata est, non tenetur illam mari- tus relinquere. Si verò emendari renuerit, & in flagitio persistere pergat, tunc vt ait Bonauēt.

Durand. & alij, si crimen sit occultum nō tene- tur. Tamē occultū vno modo dicitur, vt oppo- nitur publico: puta, per infamiā notorio. Alio modo, quod neq; est publicum, neq; potest le- gitime probari. Et videntur hoc secūdo modo loqui: quia tunc non potest in iudiciū profer- ri, vt diuortium fiat. Si autem est publicū tunc, aiunt, tenetur eam à se pellere, ne ei consentire videatur.

Occultum.

¶ Sed re vera, vt rerū vsus, & fortassis ratio do- cere videtur, paulò accuratius res meditāda est.

¶ Duabus ergo conclusionibus respondetur. Prima. Si adultera ad cor rediens poenitentia ducta emēdetur, potest illam vir retinere, imò sepe id consilium est. Enimverò cum poena illa diuortij ob culpā fornicationis sit posita, post- quam culpa per emendationem fuerit deleta, potest vir iuri suo renunciare, & vxori pœnā illam condonare. Quocirca August. ad Pollē- tium lib. 3. can. Quod autem. 32. q. 1. ait, non est se durum reputandum, vt coniux adultera per poenitentiam sanata viro reconcilietur. Et infra can. Non erit, idem repetit. Quod autem hoc saepe fit consiliū, inde patet, quod mulier emen- data cū se mariti præsidio viderit destitutam,

1. Conclus.

August. de adulteri. coniug.

Consilium.

Gregorius.

Alterū mē- brum.

Caieta.

Sententia autoris.

1. Ratio

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Nota Con- silium.

filium

filium à viris prudentibus perhibere solet vxoriviri adulteri ne torum diuidat, illa enim abstinentia adeo nō cedit in remedium viro, vt sepius esse ei cōsueuerit maius precipitiū: recrudescere namq; tunc solent viri, & peiores fieri.

Questio de viris.

De viris ergo perplexior est quæstio, quando crimen est publicum, aut legitimè probari potest: nam alioqui pro certo præfigitur, non teneri. Quod autem si sit publicum, teneantur viri obstinatas adulteras deferere, sunt in primis canones id admonētes. Ait enim Chryso. super Matth. ca. 11. & refertur. 32. q. 1. Sicut crudelis, & iniquus est, qui castā dimittit vxorem, sic fatuus est & iniustus, qui retinet meretricem: patronus eius turpitudinis est qui celat crimē vxoris: nam vt habetur Prouerb. 18. Qui expellit mulierem bonam, expellit bonū: qui autem tenet adulteram, stultus est & insipiens. Et subdit can. Si quis, quod vir, qui vxorem, postquam in adulterio eam deprehendit cognouit, duabus annis pœniteat, & quousq; à crimine fuerit purgata, ab eius matrimonio abstineat. Et Hieronym. ibidē cano. Dixit Dominus. Qui tenet adulteram, stultus & impius est. Atqui & rationes eisdem canonibus egregiè suffragantur, quæ in capite obiectæ sunt: nam vir aliud faciens multis nominibus videtur delinquere. Primum, quia cum possit & debeat mulierem castigare, videtur in eius crimē consentire & conuenire: consentire siquidem censetur erranti, qui ad refecanda, quæ corrigi debent, non occurrit, can. Consentire. 83. dist.

Hieronym

Rationes.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Sententia autoris.

Caietan.

2. Conclus.

Ratio. 1.

Secundo, quia periculo se obijcit prolis vt vxor illi falsos hæredes supponat. Et tertio significationem sacramenti vnitatis Christi cum ecclesia violat. His nihilominus nō obstātibus miserū virū in tam arctas angustias sub præcepto, citra vllam ipsius culpam conijcere, difficillimum est. Neq; videmus vsu & more in tanto rigore seruari, neq; confessarios tam pressim stringere viros, vt adulteras per diuortium relinquunt, aut ab illis abstineant. Caietan. illic in calce de viris obiter loquens ait, q nec tenentur ab eiusmodi vxoribus abstinere, nisi absit spes emendationis futura, aut ratione scandali: sed satis esse illas & verbo & verbere castigare. At re vera & hoc quoque duriusculum apparet. Sit ergo, sub peritiorum censura, secunda conclusio. Viri non tenentur vxores quātūcūq; pertinaces & absque spe emendationis obstinatas, simpliciter & absolute loquendo relinquere. Probat. primo, quia si Christi verba perpendantur, non iubet, sed permittit. Secundo, quia cum vir ob vxoris crimen nullam cul-

pam contrahat, non obligatur illam deferere: nisi aliquod vinculum inde ad ipsum deriuetur: nam & viro pœna etiam est, vxorem dimittere, cum possit iuri suo petendi diuortii renūciare. Quare citra suam culpā non tenetur hoc genus supplicij subire. Vinculum autem hoc vno quatuor modorum potest virum ligare. Primum, in quantum vxor ipsum offendit. Et hoc adulteram solam denudat iure petendi, virum autem nō item: quare ex hac parte non tenetur illam abijcere. Alio modo quatenus illud crimen emēdabile est pro bono ipsius vxoris. Ad quod re vera vir non tenetur nisi ex præcepto correctionis fraternæ: quia licet sit eius caput, non tamen est prælatus. Huic autem præcepto satisfacit admonendo illam & diuina lege deterrendo: & forsan verberando eo modo, quo viro permissum est. Quod si nō se emendauerit, tenetur (vt Matth. 18. admonemur) dicere ecclesiæ. Sed hoc tamen intelligitur, si vlla fuerit spes emēdæ, alioqui non tenetur illā denunciare. Neque verò cum denunciat, tenetur diuortium postulare: quia illud est ius suum, cui renunciare potest. Tertio, posset præcepto vinciri ad relinquendum illam propter bonum publicum: quia illa peccat in Deū & in rem publicam. At verò peccato, quod per se est in bonum commune, per denunciationē, & si oportuerit, per accusationem occurrendum est, adulterium autem per se nō est in bonum commune, nisi annexam habeat aliam cōmunem perniciem: puta, hæresis vel proditionis. Quare ob solam rationem adulterij vir non tenetur accusare vxorem potius quàm alias adulteras vel quàm alij suam ipsius. Accusare autem vel ad necem vel ad diuortium, cum sint iura propria, non tenetur, quia potest condonare iniuriam.

Vinculū de serēdi vxore fornicariam. Primum. Secundum.

Sententia autoris.

Tertium.

Adulterij nō est cōtra bonū commune.

Rei pūctū.

Circa. 1.

Neruus ergo & punctum rei in hoc consistit, vtrum teneatur illam relinquere quatenus crimen vxoris in ipsum refunditur, quia ipsi labes impingitur quasi consentienti in crimen, qua ratione scandalum dat, ac si patronus particepsque eius fiat. Vel ex altero capite, scilicet, quia sperat, quod per diuortium vxor emendabitur, & alias non. De primo ergo dicendum, quod si vsu veniret, vt viro non posset aliter monstrare se non consentire in crimen, sed ex eius cohabitatione cum vxore certū sumeretur argumentum, quod consentit, ita vt sit scandalum datum, quia scit viciniā quod conficio viro & prohibere potente vxor adulteratur, atq; adeo propter suam ipsius viri negligentiam & fœcordiam illud patrat malum, tunc certe tenetur ab illa discedere, quia

quia ne det scandalum, tenetur aliquid de iure suo perdere. Et hoc est quod rationes supra factæ & canones conuincunt. Si tamen hanc maculam potest aliter eluere, certè tunc non tenetur ab ea separari: quia tunc scandalum non quidem datum sed acceptum esset: nempe, si vehemētibus carnis illecebris diuexatur, quare nequit ab vxore, nisi cum magno periculo, abstinere: vera tunc non tenetur tali periculo se obijcere, vt vxorem relinquat. Item si est vir infirmus, aut pauper, qui labore manuum suarum viuunt, quam ob rem vxore nimis indiget, quæ ei in re familiari seruiat, nec tunc tenetur se, abijciendo illam, in commodare. Exemplum mihi ab Insulanis sepe relatum referam: vitam enim illi miseri degunt in summa necessitate vxorix societatis: panis namq; illorum nō potest in crastinū adseruari, sed debet vxor quotidie eum coquere & potum conficere: aliter viri nequiret agriculturæ & alijs opētis vacare. Ergo in similibus casibus profectò satis est, quod vir vxorē acriter reprehendat, & quā poterit cautè custodiat, ita vt vicini intelligere valeāt se inuito & egerrimè ferente illā delinquere, sed manere cum illa necessitate cōpulsus. Neq; verò tenetur adulterū occidere: & si est vir potens, nequit eum abigere. Præterea ad petendum diuortium requiritur processus non facilis, & ideo non tenetur tanta se onerare molestia. Præterquam quod diuortium face- re in viri etiam infamiam resultat. Quare viri ingenui vxorem citius iure enecant, quam relinquunt: quod tamen rarissimè consulendum est.

Nota.

Vir infirmus & pauper.

Exemplum.

Nota consilium.

Circa. 2.

Solu. 2.

De secundo autem quando putant non esse aliam emendationis spem, quàm illam relinquere, respondetur, nullum esse remedium ab vxore abstinere, & multo minus eā domo expellere, imò esset maius periculum, vt peior fieret. Secundo, quando illud esset necessarium, non tenetur vir cum tanto detrimento vxori mederi. Si autem tantū nō pateretur detrimentum, consilium esset, vt faceret. Ad hæc, quæ nobis dicta sunt, suffragiū accedit Abulen- sis super Matt. c. 19. q. 7. vbi post plurimas distinctiones de hac re factas, quibus præceptum de dimittenda adultera extenuatissimum relinquit, tandem concludit, quod quandiu- que (vt verbo eius vtat) vir retinet vxorem fornicariam vel sub spe correctionis, vel ipse vt non infametur (addiderim ego, vel ne aliud in cōm- modum graue patiat) aut vt non infamet illam, non peccat. Sed tunc, inquit, videtur peccare si non dimittat, quando nulla est emendæ spes, & res est manifesta, & putatur vir eius crimini

fauere tenendo illam. Neq; verò tunc tenetur eam in perpetuum relinquere, sed quousque spes eius emendationis renascatur. Satis enim est quatenus ad obligationem, vt diuortium sit tanquam medicina, quæ duret quanto tempore morbus exegerit, nisi perpetuus fuerit. Ratio- nes ergo, vt diximus, probant, virum non debere crimini vxoris consentire, neque illud villa de causa fouere. Et canones citati in hac præsumptione fundantur: nempe, quod vir habitans cum adultera cōsentit in crimen & ei patrociniatur. Quando verò necessitate pressus id facit, re vera non consentit, neque adhaeret illi tanquam meretrici, sed tanquam vxori.

Rationes.

Argumenta soluta.

Et per hoc tam argumenta, quàm decreta canonam soluta restant.

ARTICVLVS III.

Vtrum maritus proprio iudicio non expectato ecclesiastico possit vxorem adulteram dimittere.

Postquam dictum est de potestate & præcepto, quæritur de forma, vtrum vir non expectato publico iudicio ecclesie, possit priuatim ab vxore, quam in adulterio deprehendit, se subducere. Et arguitur à parte affirmatiua, tū quia Deus iustus iudex illam iam sententiam pronūciavit in adulteram: quare non opus est alia: tum quod vt Matth. 1. legitur, Ioseph, cum esset vir iustus cogitabat occultè vxorem sibi suspectam dimittere. Secundo. Si vir adulterij vxoris cōscius eam cognosceret, ius amitteret de diuortio agendi: ergo licet ei interim debitum denegare. Tertio. Si res ad tribunal ecclesiasticū deferenda esset, legitima opus esset probatione: illa autem per quàm difficilis est, nā vt Iob. 24. legitur, oculus adulteri obseruat caliginem: ergo sententia fori non est necessaria.

Partis affirmatiue.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

In contrarium est, quia nemini propria autoritate se ipsum vindicare licet, iuxta illud Pauli Roma. 12. Non vos defendentes, id est, vindicantes, charissimi: quia mihi vindicta, dicit Dominus: sed si vir propria autoritate vxorem dimitteret, se ipsum vindicaret: ergo illud non est legitimum.

Partis negatiue.

Ad quæstionem per distinctionem tribus conclusionibus respondetur. Dimissio enim vxoris propter adulterium intelligi potest aut quantum ad torum, aut quantum ad cohabitatio-

Diuortium duplex.

1. *Conclus.* bitationem. De toro sit prima conclusio. Po-
 test vir priuata autoritate vxorē à se in adulte-
 rio deprehensam dimittere: hoc est, ab eius am-
 plexu abstinere, debitumque illi etiam peten-
 ti denegare. Probat, quoniam iam tunc cer-
 tus est fidem sibi illam fregisse, atque adeò di-
 uina lege solum se esse obligatione reddendi.
 Item quia si eam post notum adulteriū cog-
 nouerit, tum bigamiæ irregularitatem incur-
 rit, vt art. 1. dictum est, tum & se iure petēdi di-
 uortium priuat. Quare non tenetur hæc subire
 incommoda.

2. *Conclus.* Secunda conclusio. Nemini licet adulteram
 quātum ad cohabitationem sine iudicio eccle-
 siæ domo pellere, saltem si matrimonium fue-
 rit in facie ecclesiæ celebratum. Probat, quia
 publicum supplicium nemo nisi iudex publicus
 inferre valet, idq; testibus aut alia legitima via
 iuridicè comprobatum: traducere autem vxo-
 rem domo pellendo quam publicus sibi copu-
 lauit, est publicum supplicium: nemo ergo id
 priuata autoritate inferre valet: idē enim tūc
 esset & iudex & actor: quòd iura abhorrent.
 Tandem eadem conclusio definita est decre-
 to Alexandri. 3. cap. Porro. de diuortijs. Dixe-
 rim, si matrimonium fuerit in facie ecclesiæ ce-
 lebratum, quod intellige, vel coram testibus,
 quibus legitime probari possit: quoniam si clā
 destinum fuit, priuatim potest eam dimittere:
 etiam quoad cohabitationem, vt autor est dist.
 præsentis Ricardus. q. 3. quoniam latentia non
 opus est in iudiciū ecclesiæ, nisi pœnitentiale,
 deferri. Si autem matrimonium fuit modo præ-
 dicto publicum, tunc quamuis crimen publicū
 esset & notorium: semper est ad eundem iudex,
 vt habetur in dict. c. Porro. Tametsi tam noto-
 rium esse potest, vt possit maritus eam absque
 alio iudicio deserere, vt pote si adultera in e-
 des adulteri se receperit, cum quo publicè habitat
 vt ait Syluest. ver. Diuortium. quæst. 8. Aliàs si
 priuata autoritate quis vxorem dimittat, & ip-
 sa restitutionem petat, compellendus est illam
 in domum recipere, nisi in continenti testimo-
 nia ipse legitima fornicationis perhibeat, iux-
 ta. c. Literas. de restitu. spoliatorum.

3. *Conclus.* Tertia ex his colligitur conclusio. Diuortium
 fieri priuata autoritate non potest, sed sola pu-
 blica ecclesiæ. Quoniam diuortium non dicit
 solum abstinentiam illam occultam & priuatam
 ab usu coniugali, sed diuersionem hanc, vt
 nomen sonat, vt facultas innocenti fiat non co-
 habitandi cum vxore, neq; in re familiari com-
 municandi.

*Circa 1. cō-
 clusionē du-
 bium.* Circa singulas tamen primarū conclusionū
 nonnulla dubia oriuntur. Et primū circa primā

quæritur, quānā cognitio criminis exigatur,
 vt vir possit vxori debitū denegare? Responde-
 tur illam satis esse, quæ in foro ecclesiæ ad fa-
 ciendum diuortium sufficeret: nēpe, si eam cū
 adultero in eodem cubili repererit, aut aliter
 amplexatos: nam alia minora indicia, & rumo-
 res leuiore non sufficerent. Vnde verbū illud
 Hieronymi super Matth. ca. 19. quod citatur
 can. Dixit Dñs. 3. 2. q. 1. Vbiq; fornicatio est
 vel fornicationis suspicio, liberē vxor dimitti-
 tur, nō sic intelligitur, vt suspicio, sola sufficiat,
 vt bene ait ibi glossa, sed quòd sit causa inqui-
 rendi legitima testimonia. Nisi suspicio vehe-
 mentissima fuerit, quæ pro legitimo testimo-
 nio & præsumptione valeat.

Dubium. Quòd si roges, vt vir possit, postquā vxor
 adulterium intellexit, ab illa debitum pete-
 re, non tamen reddere. Et videtur posse: cum
 ius petendi non perdidit. Respondetur tamē
 nequaquam id licere, sed eligere debet, aut nec
 petere nec reddere, aut si petierit, reddere: non
 enim debet claudicare coniugium. Quare pe-
 tendo iam censetur illam sibi reconciliare.

Dubium. Vtrum verò vxor, quæ clam viro adultera
 est, certò tamen credit, quòd si ille sciret, eā tra-
 duceret, possit debitum ab eo exigere. Appa-
 ret enim nō posse, eo quòd fracta fide videtur
 ius perdidisse. Respondetur nihilominus pos-
 se, vt in opusculo quodam ait Caietanus: quia
 rea nō debet esse sui ipsius accusatrix, nec suū
 prodere crimen, sed maritus, vel iudex debet
 eam suo iure expoliare: quare quādiu crimen
 latet, possessionem habet eiusdem iuris.

Dubium. Alia est ambiguitas fortasse grauior, si mu-
 lier querelam apud iudicem deponat, quòd vir
 renuit ei debitum reddere, & ipse adulterium
 probare nequeat, vt rñm Ecclesia compellere
 ipsum possit, vt reddat. Respondetur id opti-
 mo iure, etiam per censuras, posse, quia debet
 iudicare secundum allegata & probata. Atta-
 men vir sic potest, si velit parere sententiæ, vt
 tamen nō teneatur. Quia licet sententia in fo-
 ro exteriori fuerit legitima, tamē quia in falsa
 fuit præsumptione fundata: scilicet, q̄ illa non
 erat adultera, non ligat conscientiam: quare
 non tenetur ad illam accedere, neque excom-
 municatione in foro interiori ligatur, sed de-
 bet exteriora iudicia & molestias patiēter to-
 lerare. Potest tamen, vt diximus, compelli, vt il-
 lam domi retineat, & alat.

Dubium. Circa secundam conclusionem rogabit for-
 tasse quispiam, vt rñm in foro conscientie pos-
 sit vir innocens adulteram priuata autoritate à
 suis aedibus excludere, & diuortium inconsul-
 ta ecclesia facere. Respondetur, quòd si id
 absque

*Solutio da-
 bij.*
*Pœna ciui-
 les.*
Solu. 1. ar.
*Solutio se-
 cūdi mem-
 bri.*
*Alia solu-
 tio.*
Solutio. 2.
Solutio. 3.
Solutio.
Nota.
Dubium.
Solutio.
Nota.
Dubium.
2. Argum.

absque scandalo fieri possit, neq; ipsa ad tribu-
 nal recurreret, posset quidē: quia re vera in cō-
 scientia nec debet ei copulam, nec alimēta, nec
 humanum conuictum. Et ideo si ipsa in separa-
 tionem consentit, neq; scādalum exoritur: ne-
 que ecclesia cogit eos cohabitare, tutas habe-
 bunt separati cōscientias. Quare si ipse vult pe-
 regrè proficisci & illā deserere, nullū eum ius
 vetabit. De alijs pœnis ciuilibus iuris, quas adulte-
 ra incurrit, quomodo sit dote priuanda, & ad
 quem dos pertineat, & de via, qua legitime de-
 beat diuortium probari, non ad theologos, sed
 ad Iurisconsultos decernere spectat.

Solu. 1. ar. Ad primum igitur mēbrum primi argumen-
 ti respondetur, Dominum duntaxat legem tu-
 lisse, quare lege naturæ sententia iudicis requiri-
 tur qua ius ad factum accōmodetur. Et ad se-
 cūdum membrum respondetur, q̄ Ioseph (vt
 nōnulli interpretantur) non volebat vxorem
 tanq̄ sibi suspectā occultè dimittere, sed pro-
 pter reuerentiam, quia non nihil diuinitatis in
 ipsa olfaciebat. Vel secundum alios, quāuis ha-
 buisset suspectam, nō tamen volebat traduce-
 re: quia tūc adultera non ad diuortium, vt mo-
 dō, sed ad lapidationē petebatur. Et ideo cogi-
 tabat fortè quomodo eam citra illā accusatio-
 nem dimitteret. Ad secundum iam satis per
 primā cōclusionem responsum est: licet enim
 ei denegare debitum, non tamē expellere do-
 mo. Ad tertium verò respōdetur, quòd licet
 oculatos testes turpitudinis difficillimū sit in-
 venire, tamen potest vir ei, quem suspectum
 habet, insidias tendere, vt solam cum solo de-
 prehēdat: aliaue indicia expiscari, quæ sint ad
 diuortium legitima.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum vir & vxor in causa diuortij pa-
 ri iure gaudeant.

Hætenus de viro, subsequitur ergo
 de vxore, & arguitur, quod non eo
 dē iure, quo maritus possit vxor di-
 uortium petere. Diuortium namque in
 euangelio loco repudij veteris legis successit,
 in illo autē non erant coniuges pares, quia nō
 poterat vxor virū repudiare, sicut vir vxorem,
 neq; verò in polygamia: haud enim vxori plu-
 res concedebantur viri, vt viro plures vxores:
 ergo neque in lege diuortij sunt pares.

2. Argum. Ad secundū. Maius nocumentum infert adul-
 terium vxoris, quā viri: nam tollit prolium
 certitudinem: acrius ergo debet puniri, atque

adeò eius diuortium peti, quam legem vir subire
 non debet. Præsertim cum vir, vt ait, Pau. 1. ad
 Corit. 7. caput sit vxoris, qui ideo maiori iure
 fungitur corrigendi vxorem quā è cōuerso.

*Pars affir-
 matiuā.* In contrarium est Innocentius Papa cano.
 Christiana. 3. 2. quæst. 5. vbi ait, quòd Christia-
 na religio adulterium in vtroque sexu pari rati-
 one condemnat.

*Caietani
 opinio.* Quæstionem præsentem vniuersi Doctores
 in partem affirmatiuam definiunt: quia sacri cano-
 nes ita iubent. Caietanus autem super Mat-
 thæi. 19. non solum rem in dubiū adduxit, ve-
 rum & partē negatiuā affirmare videtur. Ait
 quippe, quòd Dominus non id ius vxoribus
 concessit, quòd viris: nā non est par ratio, qua
 re de solo viro locus ait, q̄ ob fornicationis cau-
 sam valeat vxorem dimittere. Fuit autem hæc
 assertio illi Parisijs condemnata, tametsi ipse
 labem abstergere conatus dixerit, id non asse-
 ruisse. Protulit tamē hæc verba. Nemò ex euā-
 gelio colligat vxori licere virū dimittere: quo-
 niam Deus id non concessit. Quibus certè ver-
 bis suam negatiuam mentem satis aperuit.

*Assertio
 Caiet. Pari-
 sijs dñata.* Duabus ergo conclusionibus respondetur.
 Prima, quam inficari nefas est. In causa diuor-
 tij vir & vxor ad paria iudicantur. Par in quā
 facultas cōceditur vxori dimittendi virum, &
 viro dimittendi vxorem. Determinatio est ec-
 clesiæ cano. citato. Christiana, & eadem caus.
 quæst. 7. cano. Apostolus. qui est Augustin. &
 can. Vxor à viro. qui est Ambrosij, Et ex cō-
 cilio Mileuitano can. Placuit.

1. Conclus. At verò nō solis ecclesiasticis sanctionibus,
 sed ex euangelio & Paulo eadem colligitur cō-
 clusio: quoniam cum Apostolus æquali iure
 dicat, vxorem non habere potestatem corpo-
 ris sui sed virum, nec virum sui, sed vxorem: pa-
 ri quoq; iure tenetur vir fidem vxori seruare,
 vt vxor viro. Si ergo propter fractionem fidei
 ab vxore vir diuertere potest, vt ait Dominus,
 planè inde colligitur, idē ius vxori fauere. Do-
 minus verò, quia de Iudeorum lege & more
 oborta fuerat quæstio inter quos vxori non
 permittebatur virum repudiare, cum inde gra-
 dum fecit ad legem euangelicam, non memi-
 nit nisi virorū, dicens, q̄ quāuis illis antea alijs
 de causis impune permittebatur repudium, in
 ecclesia sua non erat permittendum nisi solius
 fornicationis causa. Sed tamen quia æqualis
 obligatio fidei seruandæ existit in vtroq; , pro-
 pter quam vir diuortium facit, tanquam no-
 tissimum inde reliquit: vxori quoq; idem ius
 patrocinari. Quamuis in lege veteri ad repudiū
 non faueret, quòd erat non solum separatio to-
 ri, sed de facto distractio matrimonij.

Paulus. Idipsum Apostolus alijs verbis confirmat, ubi ait, His qui matrimonio iuncti sunt, precipio non ego sed Dominus, vxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere in nuptia.

August. Vxorem autem a viro discedere, ut August. lib. de adulterinis coniugijs aduersus Pollentium arguit, nunquam fas est, nisi ob fornicationem. Cum ergo Paulus non expelli, sed discedere, dicat, insinuat non tantum virum posse illam expellere, sed mulieri causa fornicationis viri liberum esse discedere. Demum per verbum illud. Et erunt duo in carne una, itidem confirmatur: nam ut vxor trades se alteri carnem diuidit, ita & virius autem diuortij est, a coniuge, qui carnem diuisit, alter se subtrahat. Secunda conclusio. Non est par causa in vtroque; abscedendi. Vnde dici consuetum est, ad paria se habere, sed non pariter. Nam licet causa in viro maior sit discedendi, tamen quae est in foemina ad idipsum sufficit. Solent enim duo homines pari capitis supplicio plecti, quauis vnus scelus atrocius, quam alterius fuerit.

2. Conclu. Notandum enim est, quod adulterium consideratur & quasi fornicatio contra temperantiam, & quasi adulterium contra iustitiam. Atqui in prima consideratione masculus & foemina inaequaliter conferuntur tanquam excedens & excessum: nam pro pensio ad Venerem ex duabus radicibus nascitur: scilicet, & ex superflua humiditate, & ex vegeto calore ad dirigendum. In foemineo autem sexu plus humoris redundat, ex qua parte attenuatur culpa, vsque adeo ut Philosophus. 8. Ethicor. foeminas non simpliciter incontinentes appellet: nam in continens est, qui a vehementibus insultibus carnis vincitur, cum resistere debeat: & mulieres vix resistere valent, ceu bruta. Ex hac ergo parte potius esset mulieri indulgendum, quam viro. Veruntamen in viro plus caloris viget ad dirigendum & egerendum, qua ratione remissior est in eo culpa propter maiorem excitationem. Rursus quantum in foemina, quae subdita est viro, quo vilius in re illa seruit, maior debeat esse pudor, tamen in viro plus debet vigere ratio, quae omnium est affectuum moderatrix. Atque eam obrem, simpliciter loquendo, grauius est viro crimine carni succumbere, quam foeminae.

Adulterij duplex consideratio. Prima consideratio. Si autem coniugis fornicatio in quantum adulterium consideretur, et si vir, quia est caput & custos vxoris, peius delinquat, nempe contra secundum finem matrimonij, quae est familiaris gubernatio, tamen mulieres longe scelestius & perniciosius contra primarium finem delinquant propter proles in certitudinem, cuius est causa. Nihilominus fractio fidei in viro sufficiens est, ut ius faciat vxori diuortium petendi.

Adulterij duplex consideratio. Prima consideratio. Si autem coniugis fornicatio in quantum adulterium consideretur, et si vir, quia est caput & custos vxoris, peius delinquat, nempe contra secundum finem matrimonij, quae est familiaris gubernatio, tamen mulieres longe scelestius & perniciosius contra primarium finem delinquant propter proles in certitudinem, cuius est causa. Nihilominus fractio fidei in viro sufficiens est, ut ius faciat vxori diuortium petendi.

2. Conclu. Notandum enim est, quod adulterium consideratur & quasi fornicatio contra temperantiam, & quasi adulterium contra iustitiam. Atqui in prima consideratione masculus & foemina inaequaliter conferuntur tanquam excedens & excessum: nam pro pensio ad Venerem ex duabus radicibus nascitur: scilicet, & ex superflua humiditate, & ex vegeto calore ad dirigendum. In foemineo autem sexu plus humoris redundat, ex qua parte attenuatur culpa, vsque adeo ut Philosophus. 8. Ethicor. foeminas non simpliciter incontinentes appellet: nam in continens est, qui a vehementibus insultibus carnis vincitur, cum resistere debeat: & mulieres vix resistere valent, ceu bruta. Ex hac ergo parte potius esset mulieri indulgendum, quam viro. Veruntamen in viro plus caloris viget ad dirigendum & egerendum, qua ratione remissior est in eo culpa propter maiorem excitationem. Rursus quantum in foemina, quae subdita est viro, quo vilius in re illa seruit, maior debeat esse pudor, tamen in viro plus debet vigere ratio, quae omnium est affectuum moderatrix. Atque eam obrem, simpliciter loquendo, grauius est viro crimine carni succumbere, quam foeminae.

Ex quo fit pariter vxorem adulterij viri conciam posse priuatim sine iudicio ecclesiae denegare ei debitum, illis modis & formis, quibus ius viri expositum est. Imo vero quauis semel aut pluries vir cogat vxorem pugnis & violentia, ut debitum reddat, & illo modo reddat, ius non amittit denegandi debitum, atque adeo petendi diuortium. Non tamen tam vel honestum vel consuetum est vxorem diuortium petere quam virum. Quin vero, ut sic rem concludamus ius civile coniuges hac parte non facit aequales. Concedit enim viro, ut vxorem ad supplicium capitis petere valeat, vxori autem non item. Imo ubi criminaliter defertur, nihil exceptio suffragatur, quauis verosimile crimine obijciat. Ius enim civile non tam aequalitatis mutuae fidei inter coniuges rationem habet, quam honestatis & subiectionis vxoris. Et super hac incertitudinis prolium, quae falsos haeredes supponens Republicam perturbat. De hac autem distinctio sequenti latius.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod repudiium illic non permittebatur, nisi ad vitium vxoricidium in viris: a foeminis autem non iminebat illud periculum. Et ideo quauis in fidei pari pares essent, non tamen foeminis illud permittebatur. Polygamia vero viro concedebatur, non vxori, propter incertitudinem prolis, quae ab vxore oriretur, non a viro. Secundo vero argumento, conclusio secunda satisfecit.

ARTICVLVS V.

Virum celebrato diuortio viro ius relinquatur aliud in eundem matrimonium.

Notandum hucusque; diuortij naturam explicuimus, & ideo quaritur, vtrum sit matrimonij dissolutio, ut viro liceat aliam accipere. Et arguitur a parte affirmatiua. Vir non tenetur ob culpam vxoris, cuius ipse non fuit causa, perpetuam seruare continentiam: compellitur autem quoad doque, ut ex secundo articulo superiori colligitur, in perpetuo diuortio ab obstinatissima fornicaria, quae spem correctionis nunquam de se offert perseverare: ergo tunc potest aliam sibi coniungere.

Secundo. Non est peccanti occasio offerenda peius peccandi: si autem dimissio propter fornicationem aliam interdicitur nuptias, occasio ei offertur se in suis sordibus volutandi.

Tertio arguitur, quod cum per diuortium obligatio

Parti negatiua.

Ambrosij locus.

Caietanus.

Nota de Caietano.

Erasmus.

Erasmi operum prohibitio.

Lutherani.

Conclusio.

An per diuortium matrimonium dirimatur.

gatione sit iam soluta & debitum reddendum & solvendum bitandi cum viro, videtur & a lege coniugij esse liberata. In contrarium est illud Apostoli. 1. Cor. 7. Praecipio non ego, sed Dominus vxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere in nuptia. Praesentem quaestionem, quam & canonicas sanctiones & rationes naturales plane in parte negatiua concludunt, vnus tantum locus in dubium quibusdam vertitur, qui apud Ambrosium reperitur super illo modo citato Apostoli. 1. Cor. 7. & citatur. 3. 2. q. 7. can. Vxor a viro. ubi videtur parte affirmatiua tueri. Et difficultate auxit nostra tempestate Caietanus, qui super Matth. c. 19. non solum Ambrosiano testimonio, verum & verbis, ut sibi apparet, euangelicis subiungit idipsum altruxit. Salua tamen, inquit, definitione ecclesiae, quae hactenus non apparet, nam Decretales, inquit, Pontificiae de hac materia non sunt definitivae fidei, sed iudiciales facti. Hae ille. Nescio tamen, ut bona venia dixerim, an Erasmi sententiam de hac re plura fecerit, quam par erat. Miror enim quo genio vir doctissimus hominem in theologia vix vilo nomine dignum tam frequenter obaudiebat. Erasmus namque; tamen super Matth. ca. 19. & in Paraphrasi, & in annotationibus, tamen latissime super Pau. 1. Cor. 7. non solum ob fornicationem, verum & innumeris alijs de causis. nititur Ecclesiae persuadere, ut matrimonium dissolueret, atque; adeo fornicationis causa non tantum viro, sed etiam vxori contendit licere alias nuptias inire. Quare non absque causa sua opera naufragium iam sub sanctissimo Paulo. 4. fecerunt. Peperit enim, sicut alibi crebro, ita & hic oua, quae post modum Lutherus incubauit, ut pullos excluderet. Vnde Lutherani, ut Ekhus homil. 74. de matrimonio fideliter refert, quam plurimis, eisdemque; leuissimis de causis coniugibus indulget, matrimonium dissolui, atque aliam optare. Ut si alter de bitum recuset, aut crimine dignum supplicio commiserit, aut peregre fuerit profectus. Has enim, aliasque causas auditu indignas suo arbitratu confirmant. Alij suspicantur non ambobus coniugibus aequale ius patrocinari, sed innocenti, ut alias nuptias inire valeat, quae nocenti interdicitur. His ergo nihil obstantibus conclusio haec firmissima, quae ad quaestionem respondeat, statuitur. Cuius contrarium, ut manifestarius error, reputandum est. Neutiquam seu viro seu vxori post diuortium ad alias nuptias commigrare fas est, sed vtrique lex praescribitur (vt ca. Ex literis, de diuortijs) ut nisi reconciliari maluerint, in perpetua castitate vitam deinceps ducant. Et quidem conclusio inde pendet, an per diuortium matrimonium dirimatur. Si enim dirimitur, liberum vtrique; est aliam matrimonium pacisci. Si vero non dirimitur, liqui

de futuro nihil hic disputamus: quippe quae ante fuerint per copulam consummata, proculdubio per fornicationem dirimi possunt, si vult in nocens a pacto recedere, ut sup. dist. 27. monstratum est, sed loquimur de matrimonio de praesentem ratio siue etiam consummato, vtroque; enim modo diuortium adulterij gratia fieri potest. Atqui quauis apud catholicos fati sit Sanctorum canones allegare, tamen ad obuiandum haereticis, his maxime temporibus, atque; in re tanto periculo obnoxia, oportet, ut Apostolus Petrus admonet, rationes quoque; huius catholicae veritatis reddere. Funiculus ergo triplici asserenda est: scilicet, sacrae scripturae fundamentum, & sanctorum testimonio, ac demum rationum energia. Et quo ab expositione euangelij ordiamur, ait Caietanus. quod cum Christus Iudaeis responderet, quibus repudiium, hoc est, matrimonij dissolutio in more erat, colligitur, quod cum dixit, fornicationis causa licere vxorem dimittere, intellexerit eo ipso modo, quo inter Iudaeos, matrimonio distracto, ad secundas nuptias commigrare licebat. Hoc tamen glossema multis modis retunditur. Primum, si verum est, quod supra arbitrari fati esse a nobis commonstratum, repudiium illud nunquam fuisse licitum, neque; matrimonium per libellum dissolutum, sed permixtum dum taxat, ut impune fieret, adeo Caietanus nihil concludit, ut hoc sit egregium argumentum ad nostram stabilendam veritatem. Nunquam enim matrimonium legitimum, nisi causa religionis Christianae profitendae dissolui licuit. Igitur quauis eodem modo permetteret Christianis fornicationis causa diuortium, quo Iudaeis, non sequitur, illud vsque ad dissolutionem vinculi permisisse. Secundo respondetur, quod esto disputationis gratia admittamus apud Iudaeos per repudiium vere matrimonium dissolui, nullum est Caietanus argumentum: nam Christus ex lege veteri gradum fecit ad suam euangelicam, & duos illius mores corrigere voluit. Primus erat, quod multis de causis vxor abijciebatur. Et secundus, quod illa abiecta, vterque; ad secundam matrimonia transibat. Et ideo contra primum ait, Dico autem vobis, quod quicumque; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem moechatur: puta, fidem infringit conjugalem, atque; adeo & sibi & vxori periculum offert moechandi. Et continuo contra secundum subdit, & qui aliam duxerit moechatur: nempe, quia dimissio illa non est matrimonij dissolutio. Et eadem ratione qui dimissam duxerit moechatur, veluti ipsa. Quocirca illa enunciatio, ut ait hic S. Thomas. Quod dimissio copulatio fuit, ut verbum, moechatur, bis refertur & ad dimittere vxorem, & ad aliam ducere. At vero haec est lis altera, quam nobis Caietanus,

Probatio triplex.

Argum. 1. contra Caietanus.

2. Argum.

Primus secundus.

Matth. 19. Quid dimissio. r. &c. Caietanus.

nus, & sui contestantur. Contendunt quippe non esse copulatiuā, sed de copulato subiecto, vt moechari, nō ad singulas partes diuisim, sed simul ad ambas complexim referatur. In hoc sensu. Omnis, qui quauis de causa vxorē dimiserit, & aliā duxerit, moechatur, excepta causa fornicatiōis, vt exceptio feratur in ambas partes cōplexim, videlicet, vt significet, causa fornicationis vtrūq; licere: scilicet, & vxorē dimittere, & aliā ducere. Sed tamē q̄ hic sensus Erasmi & Caietani vim textui inferat, probat. Primum, quia inde colligitur, dimittere vxorē quauis alia de causa extra fornicationē dū modo nec dimittens nec dimissa ad alias transirēt nuptias, nō esse per verba Christi prohibētū. Consequens tamē absurdissimū est: quoniam Christus planē prohibuit vlla prorsus de causa vxorē dimittere, etiā quo ad torū, nisi ob solā fornicationē. At quia Christus ad morē Iudæorū loquebatur, qui dimittebāt vxores, vt alias ducerent, ambas simul coniūxit partes, sed tamē in sensu diuiso. Atq; hoc luculētius explicatur Matth. 5. vbi distinctissimā copulatiuā ponit. Omnis qui dimiserit vxorē suā, excepta fornicationis causa, facit eā moechari, & qui dimissam duxerit, adulterat. ¶ Secundus locus, idemq; planissimus est Pauli proximē citatus. 1. Cor. 7. His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nō ego, sed Dominus vxorē à viro nō discedere, q̄ si discesserit, manere inuuptā, aut viro suo reconciliari. Hoc autē cauillo Erasmus illū locū eludere contēdit dicēs, q̄ loquebatur de illis foeminis, quæ alia, q̄ fornicationis causa à viris discederēt, quæ quidem debent absq; spe cōiugij viuere, secus si fornicationis causa discederent. Sed hanc suam imposturā certū est apud Augustinū explosam legisse, si fidē illi voluisset adhibere. Illa enim erat hallucinatio Pollentij, qui hoc istorū errore tenebat, cuius causa Augustinus tres cōtra ipsum libros de adulterinis coniugijs cōscripsit. Vbi statim lib. 1. cap. 2. & infra ostēdit neutiq; illū esse posse apostolicū intellectū: quoniam secundū euāgeliū, quod Apostolus interpretabatur, nulla de causa præter fornicationē licet vxori à viro discedere: nā neq; vt vacetur orationi nisi ex mutuo cōsensu, liberū est cōiugibus carnali se debito defraudare: quia vxor non habet potestatem sui corporis, sed vir, neq; vir sui, sed vxor. Et ideo si alter ab altero se subtrahat, furtum sui ipsius facit: si ergo nefas est alia de causa discedere, documentū est de illo discessu ob fornicationem Apostoli sermonem intelligi, quādo præcipit, vt inuupta maneat. Id quod & verbo subsequenti confirmatur, aut viro suo reconciliari:

nam reconciliari nō est, nisi ab adulterij crimine quod fuerat diuortij causa. ¶ Tertius deniq; locus, qui hanc veritatē cōfirmat, est apud eūdem Apostolū Roma. 7. Quæ sub viro est mulier, viuēte viro alligata est legi, si autē mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Vbi nō solis Iudæis, sed ipsis cōuersis atq; vniuersis Christianis loquebat, docēs, viuēte viro nullā causam interuenire posse vinculi matrimonij abrūpendi, sed solā mortem id facere. Vnde colligit, Igitur viuēte viro vocabit adultera si fuerit cū alio viro: Nulla hic excipit fornicatiōis causam, sed quancunq; viuente viro alteri nubentem adulterij condemnat. ¶ Secundum hæc canones sanctorum patrum, summorumq; Pontificum eandem veritatem eū orthodoxam vbiq; asserūt. Et vt Ambrosius, qui de hac re malē audit, in capite præponamus, Magister sentē. dist. præfenti, & D. Thome super eūdem locum Pauli ad Corinth. & Gratianus, can. Quod proposuisti. 3. 2. quæst. 7. & quotquot sunt catholici, aiunt, illa Ambrosij verba esse à falsarijs deprauata. Verba Ambr. sunt, q̄ Apostolus præcipiens vxorem à viro discedentem manere inuuptam, ideo non subdit de viro, sicut de muliere: quia licet viro aliā ducere. Et quod hæc fuerit deprauatio, fit magna cōiectura ex similibus fere Augustini verbis super eundem locum, quæ Magister hic citat, & Gratianus. 3. 2. quæst. 7. can. Apostolus. Verba sunt. Quare non addidit Paulus, de viro (ita enim legendum est) quod præmisit de muliere (videlicet, vt discedens maneret inuuptus) nisi q̄ similem formam vult intelligi q̄ si dimiserit (qd̄ causa fornicationis permittitur) maneat sine vxore, aut reconcilietur vxori. Et re vera ita Ambrosius coniecitur scripsisse. ¶ Sed accedit ratio maior quàm coniectura. Et hoc fit contra Caietanum & Erasmum pendendum argumentum. Si Ambrosius sensisset viro dimittenti vxorem ius patrocinari accersendi alteram, profectō illud non denegasset vxori: quia ius illud viri ex dissoluto matrimonio nasceretur: quapropter & vxor libera esset à lege viri, vt posset sibi alterum copulare. Quod quidem argumentum contra Caietanum militat, tenentem licere viro alias nuptias, non autem vxori. Nam discrimen, quod ex veteri lege adfert, videlicet, q̄ viro licebat repudiare vxorem, non autem vxori virum, nullius est valoris: quoniam licet hoc verum esset, tamen factō iam repudio, quia putabant matrimonium dissolui, credebant pariter ambos posse alia inire matrimonia. ¶ Quod circa Erasmus bene intellexit, quod dicitur a vi-

Tertio loco

Canonista tut.

Ambrosij loco deprauatus.

Ambrosij verba.

Coniectura non leuis.

Ratio contra Caietan.

eta viro repudiati facultate, eadē fieri deberet repudiata accersendi sibi aliū maritum, quod ipse concedit. Sed tamen ipsum condēnat Ambrosius, quin verō Paul. præcipiens dimissam manere inuuptam. Vnde idē Ambrosius super eundē apostolū loco citato ad Rom. 7. Quod mulier viuēte viro alligata est legi eius, ait, Hæc idcirco prosequitur, vt doceat, quod mulier, etiā si à viro fuerit deiecta, nubēdi licētiam nō habet. Quicquid tamē Ambrosius de marito illo tēpore senserit, quo ecclesia nō erat tantis sanctorū testimonijs prouecta (nam idē opinatus fuit Lactantius lib. 6. diu. instit. cap. 23.) nihilominus post quā iam modo tam multis est instructa, nō debet Ambros. reliquo sanctorū coctui præferre. Vnde Hierony. Matth. 19. & refertur. 3. 3. quæst. 1. can. Dixit Dominus. Vbi cūq; est fornicatio, libere vxor dimittitur: & quia poterat accidere, vt quis calumniā faceret innocētī, & obsecundā copulā nuptialem veteri copulæ crimē impingeret, sic priorē dimittere iubetur vxorē, vt prima viuēte, secundā nō habeat. Et super eundē locū Epistolæ ad Cor. ad Amandū (sic enim legendū est, non Damasum) ead. causa, quæst. 7. Omnes, inquit, causationes Apostolus amputans apertissimē diffiniuit viuēte viro, siue adulter sit, siue Sodomitā, adulterā esse mulierē si alteri nupserit, nam quomodocunq; derelictus, tamen maritus est eius semper reputādus. Idemq; prorsus de viro sentit. Augustinus autem non opus esset allegare, cū tres integros libros super hoc argumentō ad Pollentium scripserit. Licet enim inquit, dimittitur vxor causa fornicationis, sed manet vinculū prioris, propter quod fit reus adulterij quicūq; dimissam duxerit. can. Licet. 3. 2. quæst. 7. Et subdit commodatissimū exemplum, quod sicut Christianus dum ex cōmunicatur manet in sacramento regenerationis, ita coniux propter crimē ab altero separatus non carebit sacramento coniugij. Et idē repetit cano. Augustin. Quemadmodū, ex eod. lib. Demū lib. 2. cap. 9. ambos cōiuges in hac causa exæquas: scilicet, quod sicut vxor viuente viro, vt ait Paul. alligata est ei, ita vicissim & mulieri vir, concludit dicens, Vnde necesse est ex duobus cōiugijs quatuor adulteros fieri si & ille alterā duxit, & illa alteri nupserit. Idē in lib. de bono cōiugali can. Interueniēte, ead. caus. & quæst. Interueniēte, inquit, diuortio, nō aboletur cōfœderatio nuptialis, ita vt sibi cōiuges sint, etiā separati. Et cano, Tantū, idē ait. Vnde can. Vsq; adeo, concludit dicens, Vsq; adeo inter viuētes manēt inita iura nuptiarum, vt potius inter se sint cōiuges etiā separati, quàm cū his, quibus adheferūt. Et

Ambros.

Hieronym.

Augu de adulterinis coniugijs.

Exemplum

Augustin.

August.

magnus Gregorius, cano. Hi verō. 3. 2. q. 7. Qui vxores suas in adulterio deprehendunt, non licebit neq; eum neq; eam aliam vxorem accipere, neq; virum. Et Beda super verbum Pauli 1. Corint. 7. idē prorsus tam de viro relinquentē quā de relicta vxore cum Augustinō sentit. ¶ Quod si Græcos consulere iubet, Origenes homilia. 7. super Matth. eadē edocet in viro & in muliere inesse rationē, vt alteruter possit alterū fornicationis gratia dimittere, ceterum neuter potest alteram inire connubiā, tamē si alteruter id faciat, moechatur. Et Chryso. homil. 17. super verb. Christi Matth. 5. Qui dimiserit vxorem suā facit eam moechari, & qui dimissam duxerit, adulterat, ait, q̄ tam ille dimittes, qui aliā ducit, quā ipsa dimissa alteri nubēs adulteriū cōmittit. Et ne dicat Caietanus aliud cōcedi viro quā vxori, subdit Chryso. q̄ de muliere eō nihil Christus locutus est, q̄ cū mulieris sexus infirmior sit, dum deterret virū, vitium quoq; vxoris emēdat. Idem Theophylactus super Matth. cap. 19. Causa, inquit, hois cū muliere perpetua & inseparabilis vnio est. ¶ Sed ait Caietanus has non esse ecclesiæ definitiones. At quādo tales non essent, saltem profecto error esset manifestarius tantos negare patres: erroris enim nomine falsa assertio censetur, quæ adeo sacris literis dissona videtur, & sanctis est patribus contraria, vt sit hæresis quàm proximā. Præsertim cū eadem veritas iam decretis tum conciliorum, tum & Sanctorum Pōtificum effulgeat. Sic enim habet conciliū Mileuitanum, Placuit, vt secundum euāgeliā & apostolicam disciplinā neq; dimissus ab vxore, neq; dimissa à marito alteri coniungantur &c. 3. 2. q. 7. cano. Placuit. Idemq; in concilio Elibertino can. Fidelis. Et Innocen. 3. can. Quāto, de diuortijs, Sacramētum, inquit, fidei, quod semel est admissum, nūquā amittitur, sed ipsum in coniugibus perdurat. ¶ His demum accedat concil. Florētinum, vbi in Armenorum instructione sic legitur. Quamuis ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non inde aliud matrimonium cōtrahere fas est, cū matrimonij vinculum legitimē contracti perpetuū sit. Certē non video quomodo istæ non sint tanquā Ecclesiæ definitiones habendæ. Quare Parisijs primum cōtra Erasmum, ac subindē contra Caietanum hic error condemnatus est. ¶ At verō, vt tertiam argumentorum sedem rationibus instruamus, quæritur, si fornicationis causa dirimitur matrimonium, quoniam temporis articulo dirimatur. Aut enim cū primū cōiux adulteratur: quod affirmari nō potest

Gregor.

Beda.

Origenes.

Chryso.

Theophylactus.

Concil. Mileuita.

Concilium Florenti.

Nota.

Error Parisijs dānar Argum. cōtra Caeta. Nota ar.

test: nam postea liberū est alteri cōiungi adulterū sibi sine nouo cōsensu denuo cōtrahēdi recōciliare. Vel quādo ecclesia facit diuortiu: verū neq; hoc asserere licet: quia tunc ecclesia nō facit nisi pronuntiare sentētiā illius separationis, quæ per fornicationē illuc vsq; incognitā acciderat. Et patet hoc manifestē, nā post diuortiu celebratū potest vir dimissam sibi recōciliare: imō si fornicetur, potest ad recōciliationē cōpelli, vt articulo proximo dicem⁹. Reliquū ergo sit, q nō dirimitur quousq; ipse trāseat ad secundas nuptias. Itaq; vt supra de repudio dicebamus, diuortiu secundum istos nō dirimeret, sed faceret facultatē dirimēdi. Effet autē concessio perquam absurda dicere, quōd matrimoniu ratū & consummatū per trāsitum ad secundas nuptias dirimatur, cum neq; per ascēsum ad religionē dirimi valeat. Ad hæc, vt Hierony. loco supra citato docet, si matrimoniu per diuortiu omnino rūperet, tūc id, quod flagitiosis in suppliciu decretū est, in lucrū & cōmodum sapiēsimē eis cederet. Nam cū primū cōiuges animo disiderent, & iniusta mulier viro esse inciperet, aut vxori maritus, aut si maritus aliā deamaret, aut vxor aliū, facile alteruter adulteriu cōmitteret, vt per illā occasionē matrimonio distracto ad alias optatas nuptias cōuolaret. Imō vir facile occasione offerret vxori adulterandi, & vxor viro, & (quæ audacia odientium & amantium esse solet) falsos testes disquireret, quibus se alter ab altero extricaret, vt ad noua ineunda connubia se succingeret. Qua utiq; ratione diuortiu, quod odiosissimum inter Christianos esse debet, & velut infame effugiendum, si eret sapē optatissimū. Sed non opus est pluribus aduersus istos agere, satis enim validum argumētum reputandū est, q nūquam in ecclesia aliqua natio vel pro uincia inuēta est, vbi diuortium tale auditum sit, quo fuerit matrimonium discissum.

Solu. 1. ar. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod quamuis per se nulla in innocente oriatur obligatio perpetuō abstinendi, potest tamen per accidentarium euentum oriri. Quoties enim vnus coniugum in morbum incidit incurabilem, quo rei vxoriz perpetuō fiat inhabilis, aut si sit perpetuō carceri mācipatus, vel in exiliū missus, tenetur alter perpetuō abstinere. Eadem ergo ratione si sit perpetuō incorrigibilis, & alter citra scandalum datum nō possit cum illo habitare.

Solu. 2. ar. ¶ Ad secundum respondetur, quod diuortium per se nō est tāta occasio, vt sordida sordescat adhuc, quā est remediū respiciendi: quia illud opprobriū deberet errantem confundere, & in

viā reducere. Si autem tam peruersa est, vt occasione inde mali nanciscatur, sua sit culpa.

¶ Ad tertium demum respondetur, q quāuis celebrato diuortio vterq; sit liber ab obligatione reddendi debitum, non tamen matrimoniu dirimitur: & ideo quomodocunq; siue dimit tens ad alteram, siue dimissa ad alterum accedat, committit adulteriu. Potest tamen vterq; votum castitatis siue solēne siue simplex emit tere, altero manente in seculo: attamē neq; per votum ipsum solēne dissoluitur matrimoniu. Est nihilominus votum ipsum, quātunuis simplex, validum, ita vt qui vouit, non possit amplius debitum reddere cōiugi, neq; ab illo exigere propter votū, quāuis se reconciliare voluerint, nisi per dispensationem, si esset votum simplex: secus autem si esset solēne. Quinverō vt supra diximus, maritus siue dimissus potest sacris initiari & fieri presbyter vxore in seculo relicta. At verō si postmodum ecclesia comperiat se per falsos testes fuisse deceptā, & diuortium re vera non fuisse validum, debet saltem altero petente iteratō illos recōciliare: & tunc ille, qui votum fecit quāuis solēne, tenetur exire à conuentu, & debitum reddere, non tamen exigere, quāuis votum nō fuerit nisi simplex, quando quidem bonā fide susceptum est. Habet tamen iustam causam, vt cū illo debeat dispensari, postquam cogitur cum ea habitare.

ARTICVLVS. VI.
Vtrum post celebratum diuortium locum habeat reconciliatio.

Queritur tandē, vtrū diuortiu vim habeat perpetuā, vt nullus postea recōciliationi detur locus. Et arguitur non posse separatos post recōciliari. Nā si recōciliatio esset licita, id propter poenitentiam vxoris adulteræ accideret: at verō si poenitentia facit reconciliationem licitam, videtur illam facere necessariā: scilicet, vt poenitens possit cogere virum, vt ad ipsam rediret hoc tamen est falsum: ergo reconciliatio non est licita. ¶ Secundō. Sequeretur, q si post diuortium vir innocens vellet reconciliationem facere, teneretur ipsa, quæ fuerat dimissa ad eū redire: consequens tamen est falsum: nam per sententiam ecclesiæ videtur ab vsu coniugali liberata. ¶ Et tertio. Si recōciliatio post diuortium locum haberet, sequeretur quod si vir innocens, qui vxorem dimiserat postea adulterium committeret, teneretur ad illam redire: nam si ante diuortium inuentus fuisset adulter,

ter, non posset diuortium facere, ergo ipsum eius adulterium, quod antea fuisset impedimētum diuortij petendi, esse debet postea causa, vt diuortium postea infectum reddatur.

¶ Quartō deniq; arguitur. Si ante diuortium vir occultum committēs adulteriu, quod vxor probare non potest, ipsam adulteram per iudiciū ecclesiæ dimittat, videtur diuortiu inique postulatū ex parte viri: ergo si in aliquo casu reconciliatio haberet locum, esset in isto: & tamē in hoc vir non cogitur vxorem sibi reconciliare: ergo reconciliatio post diuortium non habet locum.

¶ In contrarium est verbum Pauli. 1. Corinth. 7. Si vxor à viro discesserit, maneat innupta, aut viro suo reconcilietur.

¶ Ad quæstionem illi, qui tenent celebrato diuortio ius fieri coniugibus ad aliud migrandi matrimonium, cogi videntur concedere, post diuortium non fieri reconciliationi reliquum locum, quia putant illud esse dissolutū. Verū tamen secundum rei veritatem facillima est responsio, quæ vnica conclusione bimembri continetur. Si post diuortium adultera respiscat, ita vt constet emendatam esse, potest eam sibi vir reconciliare, quemadmodum ante poterat retinere: sin autem incorrigibilis appareat, nō licet eam resumere eo modo, quo antea non licebat eam retinere. Prima pars patet, quoniā diuortium solum fit propter crimen: illo ergo cessante, potest & diuortium cessare, siue ante quā fiat, siue postquam factum fuerit, nam cum diuortium in fauorē innocentis fiat, qui obligatione reddendi debitum absoluitur, eadem libertatē, quā ante diuortium habebat ad retinendam vxorem, habet postea ad resumendam, si vult iuri suo cedere. Quod si in contrariū regulam illā iuris obijcias. Quod semel bene definitum est, nulla debet iteratione retractari. Respondetur, quod definitio ecclesiæ non est compulsoria, vt coniux necessariō dimittat adulteram, sed permissoria, vt dimittat si velit: quare semper est ei integrum, etiam factō diuortio, illam ad se reducere.

¶ Secundam verō partem conclusionis, quod incorrigibilem non potest sibi recōciliare, cum eisdē moderaminibus intelligito, quæ artic. 2. posita sunt inter disputandum, an illam teneatur relinquere. Difficultates ergo, si vllæ sunt, per argumenta referantur.

¶ Ad primū igitur respōdetur, quod poenitentia vxoris quamuis debeat virum emollire & ad veniam inducere, tamen eum non cogit. Quare sicut vxor ante diuortium poenitentia suam & correctionem in iudicio allegans non

auditur nisi ad mitigādum virum, ita nec post diuortium ipsum cogit.

¶ Secundum verō maioris est difficultatis. Videtur enim vxor dimissa nō teneri amplius ad virum redire. Nihilominus D. Thom. in præf. sententiarum ait, quod cum diuortium in fauorē innocentis fiat, vt absoluat redditione debiti, non debet ei nocere & incommodare, vt priuetur iure petendi: & ideo quotiescunq; ipsa velit, tenetur rea ei obtemperare. Certē est bona ratio, & ante quā diuortium fiat, omnino conuincens: sed tamen factō diuortio, nō videtur tam efficax. Nihilominus semper videtur habere vigorem, nisi iam votum ipsa emiserit. Sed addit S. Thomas de licētia ipsius viri. Crederim tamen profectō sententiam ipsam diuortij valere pro vouendi licentia: nam postq ipse noluit illi parcere, & persistit vsq; ad sententiam, re vera per talem sententiam vxor liberatur, vt saltem ante quā ipse eam repetat possit ipso incōsulto votum castitatis facere. Quare si sit solenne, nunquam eam ecclesia reuocabit ad virum, quantumcunq; ipse petat, imō verō, vt reor, licet fuerit simplex, si legitime illa iurauerit & probauerit illud iā votū emisisse.

¶ At verō tertium argumentū est intricatius, in quo dissoluēdo variæ versantur opiniones: nam iuris periti tenent, virum post diuortium fornicantem cōpellad vxorē redire, ad quod citant cap. fina. de adulter. Illud verō nihil ad rem facit: nam illic sermo non habetur, nisi de viro, qui si ante diuortium fuerit adulter, non potest adulteram eadē de causā dimittere. Est tamen textus, qui videtur expressus, capit. Ex literis, de diuortijs. Sed nihilominus D. Thom. in hac præsentī distinctione & quæst. in solut. ad. 4. ait q propter adulterium, quod vir innocens post diuortium committit; secundum rigorem iuris non debet cogi ad recipiendum vxorem adulteram. Prius tamen ex æquitate iuris iudex ex officio suo debet eum cogere, vt caueat periculo animæ suæ & scandalo aliorum: quamuis vxor non possit reconciliationē petere. Et tamen D. Tho. textum illum Alex. 3. viderat, qui eo fuit antiquior.

¶ Et re vera pro hac opinione S. Thomæ ratio militat, q per diuortium vir absoluitur ab obligatione reddendi debitum vxori, atque adeo ille cōtractus societatis quoad torum & cohabitationem dissolutus videtur: quare licet postea vir peccet in Deum adulterando: quia manet verū matrimoniu, non tamē videtur in vxorem iam dimissam peccare, atque adeo cogi non potest, vt ad illam reuertatur. Et confirmatur hoc maximē, quia sententia

Ratio.

Hierony.

Incommodū.

Nota.

Validū argumētum.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Solu. 3. ar.

Maritus potest ordinari.

4. Argum.

Pars affirmatiua.

Conclusio.

Prima pars conclusionis.

Obiectio Dilutio.

Secunda pars conclusionis.

Solu. 1. ar.

Partis negatiua argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Sententia diuortij pro licentia.

Solu. 3. ar.

Ca. fina. de adulter.

Ca. Ex literis de diuort.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Intellectus diuortij non fertur sub conditione, nisi vir deliquerit, sed absolute vt separentur. Quapropter ad textum illum responderi posset, intentionem Pontificis non esse facere decretum vniuersale, quod haberet vim legis: nam si hoc. S. Tho. intellexisset, nunquam dixisset, quod rigore iuris non posset ille cogi: sed fuit sententia particularis in illo casu propter circumstantias particulares. Vir enim ille prius fuerat causatus, quod per vim uxorem illam duxerat, & quia illo modo non potuit illam expellere, crimen ei fornicationis obiecit, quod illa non conuicta confessus est: quare quidem indicia erant ipsos propter mutuum odium separationem concupisse: & ideo episcopus consilio capituli permittit eos, vt separatim viuerent, dum modo continentiam obseruarent. Quare quidem permissio non videtur omnino sententiam continuisse diuortij, sed cuiusdam permissionis. Deinde vir rebellis contra admonitionem. ecclesie non solum adulteratus est, sed nuptias contraxit nouas, unde in suspicionem venit, quod affectu illarum nuptiarum technas alias subtexuisset. Quocirca merito compulsus fuit ad illam redire. Quare certe inde lex non plane colligitur in alijs diuortijs necessario seruanda. Et re vera solutio haec omnino videtur textui satis facere.

Causa illius decretalis.

Nota.

In conscientia.

Iudex.

Solutio 4. ar.

In conscientia.

DISTINCTIO

trigesima septima,

De alijs criminibus, quae sunt matrimonij impedimenta.

Post haec alia sunt crimina impedimenta, quae matrimonio obfunt contrahendo, contractum vero minimè dirimunt, atque alia, quae etiam contractum dissoluunt. Prioris generis sunt incestus post matrimonium commissus, raptus alienae sponsae, homicidium simplex propriae uxoris, baptizatio proprii filij, interfectio presbyteri, sacrilegium matrimonium cum moniali, quibus & solennis poenitentia adiungitur. Posterioris vero sunt incestus matrimonio antecedens, adulterium cum homicidio coniunctum, adulterium fide adulterae data post obitum coniugis contrahendum cum illa, ac denique matrimonium inter coniugatos de facto contractum.

Textus. Cap. 1. **I**gitur, si quis cum aliqua fuerit fornicatus, & cum eius postea consanguinea contraxerit, matrimonium iure propter incestum dirimitur: qui vero post matrimonium cum consanguinea uxoris incestuosum adulterium commiserit, sic iure petendi debitum nudatur, vt tamen teneatur reddere. Unde concilium apud Miciam, Si quis cum filiastra sua

Textus. Cap. 2. **I**gitur, si quis cum aliqua fuerit fornicatus, & cum eius postea consanguinea contraxerit, matrimonium iure propter incestum dirimitur: qui vero post matrimonium cum consanguinea uxoris incestuosum adulterium commiserit, sic iure petendi debitum nudatur, vt tamen teneatur reddere. Unde concilium apud Miciam, Si quis cum filiastra sua

Textus. Cap. 1.

Textus. Cap. 2.

Ca. 1. de eo qui cognoscit consanguineum.

Can. Qui dormierit. 27. q. 2. c. 12. q. 7.

Cap. 3. 13. q. 2.

33. q. 2.

Cap. 4.

scienter fornicatus fuerit, neque a matre vnquam debitum petere, neque filiam vnquam habere potest uxorem. Et in concilio Aureliano. Qui dormierit cum duabus sororibus & vna antea uxor fuerit, neutram ex ipsis habeat, neque ipsi adulterium vnquam in coniugio copuletur. Quod autem ait, neutram ex ipsis habeat, non sic intelligitur, quod uxorem debeat dimittere, sed quod debitum ab ea petere nequeat. Et pariter id intelligitur Zachariae, Concubuiisti cum sorore uxoris tuae, si fecisti, neutram habeas. Quod autem subdit. Et si illa, quae uxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino cui uelit, intelligitur, viro uita defuncto.

Cap. 3. **I**nterfectores autem suarum coniugum Nicolaus Papa ceu homicidas condemat. Interfectores. Id quod si absque publica autoritate perpetraret interpretandum est. Nam Caesarea iura id sane bona causa permittit, quae uis ecclesiae huiusmodi gladio temporali non utatur, ut idem Pontifex. ca. Inter haec, illic admonet. Ob idque ea quaestio. Pius papa, Quicumque, inquit, propria uxorem absque lege & sine causa interfecerit, aliamque duxerit, publicam agat poenitentiam.

Cap. 4. **A**d haec & ligaminis impedimentum accedit. Qui enim vno matrimonio deuinctus est, aliud uiuente coniuge inire non ualet, quod si inierit, distrahendum est. Quocirca coniugata, quae absentem suum coniugem defunctum arbitratur, quousque

vel per certum nuncium, vel alia legitima via certior facta sit, alium sibi coniugem adsciscere non ualet, vt Clemens papa. c. In praesentia, & Lucius. c. Dominus. admonent. Quod si illud contraxerint, priorque coniux post comparuerit, prius est matrimonium obseruandum, vt Leo, atque Inno. 34. q. 2. iubent.

De sponsa De secundis nuptijs. Ca. Cum per bellicam. Can. Cum in captiuitate.

DISTINCTIONIS

trigesime septimae, Quaest. vnica,

De alijs criminibus, quae sunt matrimonij impedimenta.

ARTICVLVS I.

Utrum sint aliqua crimina, quae matrimonium contrahendum impediunt, contra etiam uero non dirimant.

In tribus praecedentibus distinctionibus de illis impedimentis disputatum est, quae non sunt necessaria, atque adeo constituunt personas medias: id est, nec penitus legitimas, nec prorsum illegitimas. Subsequitur ergo confideratio de impedimentis necessarijs, quae prorsus personas illegitimas reddunt. Quae quidem consideratio per sex protenditur distinctiones. In tribus ergo prioribus disputabitur de impedimentis, quae ex actionibus oriuntur: scilicet, ratione criminis, aut suscepti ordinis, aut emissi voti, aut susceptae Christianae religionis. Et in tribus postremis de impedimentis ex cognatione contractis: nempe, ex consanguinitate & affinitate. Magister autem sententiae in hac dist. agit de ordine, ueruntamen (vt supra diximus) commodius hic de reliquis criminibus disputatur; vt haec dist. praecedenti cohaereat, vt in subsequenti de ordine & voto quae connexionem habent, simul disputetur.

Partimega
tina. ar. 1.

2. Argum.

Pars affir-
mativa.
1. Conclus.

Verficuli.

Nota.

Incestus.

¶ Igitur præter simplex adulteriū, de quo dist. præcedenti dictū est, quæritur, vtrum alia sint crimina matrimonium impediētia, non autē illud dirimentia. Et arguitur à parte negatiua. Matrimonium institutum est tum in officium ad propagandum humanum genus, tum & in remedium cōtra concupiscentiā: crimē autem peculiare hominis non debet toti generi in cōmodare, neq; illo modo puniri, qui offendiculum homini obijciat, vt perpetuo cōiugio priuatus identidem illecebris carnis succumbat.

¶ Secundo arguitur. Si aliquod esset huiusmodi crimen, maxime incestus cum cōsanguinea vxoris, vt habetur cap. 1. & 2. de eo qui cognouit cōsang. vxoris. hoc tamen nō vsq; adeo rationi consonum videtur: nam scelestius est cognatam propriam incestu polluere, quā cōsanguineam vxoris, quæ tantum est viro affinis: sed incestus ille non legitur matrimonium impedire: ergo neque iste.

¶ In contrarium sunt sancti canones huiusmodi poenam quibusdam criminibus decernētes.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respōdetur. Prima. Sex sunt crimina, quæ matrimonium contrahendū impediunt, non tamen contractum dirimunt: scilicet, incestus, raptus alienæ sponsæ, vxoricidium, baptizatio proprii filij, vt vir ab vxore separatur, interfectio presbyteri, & matrimonium sacilegum cum moniali. His additur & septimum impedimentum, poenitentia solennis, quæ licet non sit crimina, agitur tamen propter crimē. Vnde carmina. Incestus, raptus spōsata, mors mulieris, susceptus propriæ sobolis, mors presbyteralis, Vel si poeniteat, solēniter, aut moniale Accipiat, prohibent hæc coniugium sociandum.

¶ Inter hæc autem crimina duo sunt, quæ vno modo considerata duntaxat impediunt matrimonium contrahendum, sed altero modo dirimunt etiam contractum. Hæc sunt incestus & vxoricidium: Vbi notandū, qd incestus aut cōmittitur cum cōsanguinea vxoris, aut cū propria cognata. Atqui prior aut committitur ante contractum matrimonium, aut post. Si ante, tunc proprie non est incestus, sed tamen dirimit matrimonium contrahendum cum cōsanguinea illius, cum qua fornicatum est, atq; hac ratione dicitur incestus. De quo impedimento art. proximo disputabitur. Si verò post matrimonium committatur, tunc duos habet effectus, quorum vnus est, qd incestuosus non potest debitum exigere. Secundus effectus est, qd impeditur, ne etiam mortua coniuge possit aliud matrimonium contrahere, non tamen si illud contraxerit, est rescindendū. Primus esse

etius pertinet itidē ad subsequētē articulum, & secundus ad istū. De incestu quantum ad vtrumq; istorum duorum effectuum extant decreta, in cap. 1. & cap. Veniens. & cap. Trāsmisfæ, de eo qui cogno. cōsang. vxor. & can. Qui dormierit, & Concubuiſti. & Si quis nouercā. 3. 2. q. 7. Quod si roges, vtrum si mortua vxore vit. committat incestum cū eius cōsanguinea pariter impediatur matrimonium contrahendum, dubium esse potest, sed tamē crediderim non esse impedimentum: quoniam hæc impedimenta restringenda sunt. Et tamen canones non loquuntur nisi de incestu viuente vxore. At si incestus fiat cum propria cōsanguinea siue ante matrimonium siue post (nihil enim ad rem pertinet) est etiam impedimentum cōtrahendi matrimonij, non tamen illud dirimit, vt can. Si quis viduam, ead. cau. & quæstio. vbi id asseritur de incestu cum nepte, aut consobrina aut filia auunculi. Et ratio huius impedimēti non est alia nisi qd qui tam impudica Venere se polluit, interdicitur, ne alioqui licita utatur. Vtrum verò talis incestus cum propria cognata impediatur matrimonij vsū, ne incestuosus iure valeat debitū petere, art. seq. videbim⁹.

¶ Simplex item vxoris interfectio, videlicet, quando non fit animo contrahendi cum altera, sed propter odium, aliaue de causa, impedit etiam matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. 3. 3. quæst. 2. can. Admonere, & can. Interfectores. Ratio autem huius impedimēti est, quod qui vnam vxorem tam atroci affectu iniuria, indignus merito est cui alia cōmittatur. Syluester autem verb. Matrimonij. 7. quæst. 6. adnotauit, non inueniri scriptum ius vbi vxor, quæ maritum occidit matrimonio contrahendo prohibeatur. Sed tamen optimo similitudinis argumento colligitur. Vxorididum verò causa & affectu conciliandi alterius matrimonium non solum impedit contrahendum, verum dirimit contractum, vt art. 4. disputabitur.

¶ De raptore alienæ sponsæ, quod ineundo matrimonio priuatur, habetur in concilio Toletano. can. Statutum est. 27. q. 2. Et ratio est quia expedit, vt qui alienum matrimonium perturbare ausus est, iure proprii contrahendi priuetur vt in eo puniatur, in quo deliquit.

¶ Atqui de eo qui proprium filium baptizauit, vt affinitatem cum propria vxore contraheret, habetur ex concilio Maguntinensi can. De eo. 30. quæstio. 1. Intelligitur autem si consulto ob eū finē filium quis de proprio fonte leuauerit, vt disidium quo ad torū inter ipsum & vxorem fiat, tunc enim ab ipsa debitum petere

Vxorididū

Ratio.

Syluest.

Raptus alienæ sponsæ.
Ratio.

Baptizatio proprie prois.

Occiso presbyteri.

Cum moniali.

Poenitentia solennis.

Episcopus dispensat.

Panormit.

Caieta.

Incestus occultus.

Cocilij Prouincialis.

Vsus eorū in foro poenitentia.

2. Conclus.

Primum.

tere, & ea mortua aliud inire coniugium prohibetur, eo quod infideliter in primo se gesserit.

¶ De interfectore verò presbyteri habetur ex eodem concilio Maguntinensi. cap. Qui presbyterum. de poenit. & remissio. In cuius glossa reliqui omnes casus appenduntur.

¶ Sed de eo, qui matrimonium cum moniali contraxit habetur ex concilio Triburienſi can. Hi ergo, & can. Si quis. 27. quæst. 1.

¶ De solēniter poenitentibus habetur can. De his. & can. Antiqui. 3. 3. q. 2. Illud autem nō impedit, nisi quandiu poenitētia durat, vt ex illis capitulis colligitur.

¶ Circa hos autem omnes casus & impedimenta contrahendi, quæ contractū non dirimunt, hoc in primis animaduertēdum, quod citra dubium super omnibus potest episcopus dispensare, vt de incestu ait Pano. ca. 1. De eo, qui dixit in matrimo. quam polluit per adulte. iuxta cano. Si duo. 3. 5. q. 2. Sed præcipuē id adstruit Caieta. verb. Matrimonium. Quin verò addit, quod si cōtempus desit, contrahere cū istis impedimentis absq; dispensatione, vbi non est cōsuetum illam petere, non est iudicandum mortale. Et vbi non est in hominum memoria, vt episcopi dispensent circa hæc, videntur tacitè consentire. Quāuis tutius sit secretè per terciā personam dispensationem postulare. Atqui Panorm. cap. Literis, de præsumptio. incestum occultum nullum esse impedimentum, ait matrimonij contrahendi. Et super cap. Qui presbyterum, de poenit. & remissio. asserit, quod neq; orator presbyteri arcetur à matrimonio, nisi fuerit conuictus.

¶ Etre vera cum omnes isti canones impedimentorum non sint, nisi conciliorum prouincialium, nihil mirum si iam nunc temporis nō tanta eorum habeatur ratio. Etenim fortasse olim in vsu erant quantum ad forum poenitentiale, vt confessarij illas poenitentias iniungerent: qui mos iam non viget.

¶ Tandem ad pacandas conscientias notandum, quod vbi etiam cōsuetudo perseueret petendi dispensationem, quanquam esset peccatum mortale absq; illa cōtrahere, tamen postquam contractum fuerit, nulla opus est dispensatione: quia & matrimonium solidum est, & nullum horum impedimentorum præcedentium matrimonium aut solutionem aut exactioem debiti coniugalis impedit.

¶ Secunda cōclusio. Præter hæc septem sunt & alia quatuor impedimenta matrimonij contrahendi, sed non dirimentia, quæ non sunt crimina. Hæc ibidem à Caietano recēsentur. Primum, si episcopus aliquibus rationabili de causa con-

trahere inhibeat: esset enim tunc peccatū mortale non parere mandato. Secundum, si quis in catechismo ante baptismum puerum catechizandū tenuit, vt. d. 4. r. videbimus. Et hoc ligat sub peccato mortali, sed tamē est ab episcopo dispensabile. Tertium est, sponsalia de futuro, tunc enim peccatum mortale suo genere esset absq; legitima causa dirimente cum alia matrimonium contrahere. Neq; cadit sub dispensatione, quia est præiudiciū tertij. Quartum deniq; est, votum simplex castitatis, post quod graue peccatum esset, si homo se in matrimonium immergeret. Neq; episcopus, sed solus Papa dispensare potest. Post cōtractū verò poterit episcopus super petitione debiti dispensare.

¶ Ad primū igitur argumentū iam responsum est, vbi rationes reddidimus, cur huiusmodi crimina matrimonium impediāt. Haud enim graue supplicij estimandū est, vt propter carnalia crimina arceatur homo à re vxoria: potissimū cū hæc impedimēta facillimè sint dispensationis.

¶ Et pariter secundum solutum est, nam quantum ad matrimonium futurum, etiā incestus cum propria cognata impedit, vt patet can. citato. Si quis viduam.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quis dispōset.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum incestus, quo quis cognouit vxoris cōsanguineā, sit impedimentū dirimēs matrimonium.

Secundo quæritur de incestu: & arguitur qd matrimonium nō dirimat. Propter peccatum enim vnus non debet alter puniri: ergo propter incestum Petri cū Ioanna, nō debet Maria Ioāne cognata prohiberi à matrimonio cum Petro.

¶ Secundo. Grauius crimē est viro ad propriā cognatā accedere, quā ad cognatā vxoris: sed propter primū nec dirimitur matrimonium, nec spoliatur homo iure petendi debitū: ergo nec propter secundum. In contrariū est, quod per incestum contrahitur affinitas cum cōsanguinea illius, cū qua cōmissum est crimē: affinitas autē matrimonium impedit. ¶ Incestus generalis significatione idē est quod pollutio, & incestare idē, quod polluere. Et dicitur à cestu, quod erat Veneris cingulū, quo Marti libos succinxit, quasi eū cōstringens, vt fidē tori ei ipsi seruaret. Quare & in rigore quodcūq; adulteriū dici poterat incestus, quo torus cōiugalis commaculatur. Sed tamen ecclesiastico vsu arctatū est nomen ad pollutionem propriæ cōsanguini-

Partis negatiue argum. 1.

2. argum.

Pars affirmativa.
Incestus quid.

1. *Conclus.* ¶ Ad quæstionem ergo duabus cõclusionibus respondetur. Prima. Incestus cū consanguinea futura vxoris matrimonium præcedens etiam si spõsalia antecesserint, impedit matrimoniũ contrahendum, & dirimit contractũ. Incestus, inquam, consummatus in vase legitimo, nam extra vel nefariè in vase illegitimo perpetrans non impedit, vt patet can. Extraordinaria. 35. q. 2. & 3.

Can. Extraordinaria. emendatur ¶ In quo canone vna negatio redũdat, sic enim legendum est, Extraordinaria pollutio, nisi in naturalibus admissa nõ videtur matrimonium impedire. Nam etsi fornicatio illa cum consanguinea futura vxoris nõ propriè tunc dicatur incestus: tamẽ quia post haberet rationem incestus, si cum consanguinea illius fornicariæ contraheretur, dicitur incestus impedimentum contrahendi. Cõclusio patet ex decreto concilij apud Meciam capit. 1. De eo qui cogno. consang. vxor. & cap. Veniens. & Ex literis, atq; alijs supra citatis eodem titulo & 3. 2. q. 7. Hoc autem impedimentũ nõ habet in iure nature perinde atq; frigiditas & defectus rationis fundamentum, sed est merum ius positium: quia decreuit ecclesia per crimen incestus contrahi affinitatem, veluti per matrimonium. Vnde sicut qui contraxit cum Maria, non potest ea mortua contrahere cum Maria cognata, ita neq; qui illã fornicatione polluerit. Cur aut, affinitas constitui debuerit impedimentũ. d. 4. 1. declarabimus: pertinet enim ad honestatem & decorem matrimonij.

Probatur iure. ¶ Secunda cõclusio. Si verò incestus matrimonium subsequatur, siue consummatũ, siue non nisi ratum, matrimonium non dirimit: nam vt crebrò repetitũ est, matrimonium ratum per solum ingressum religionis dirimitur. Impedit tamen in incestuoso matrimonij vsũ, ne petere debitũ valeat. Ita eisdem citatis capitulis, & capit. Tuæ fraternitatis, & 3. 2. quæst. 7. can. Si quis viduam. & reliquis, decernitur. Quare petere peccatum est genere suo mortale contra ecclesiæ prohibitionem. Atqui in hoc pari iure vir & foemina tenentur. Quæ enim cõsanguineo Petri succubuit, nequit cum illo copulari, & si post contractum matrimonium incestuosum hoc adulterium commiserit, iure petendi etiam priuatur: tenetur tamen incestuosus petenti reddere, vt eod. ca. Tuæ fraternitatis, & cap. Iordanã, definitur. Hoc enim decretum institutum est in pœnã criminis incestus, vt, scilicet, illud incommodum nõ petendi patiatur. Crimen autem vnus non debet alteri innocenti nocere, & ius auferre suum. Quo circũ

Opinio Magistri sententia. ca quod Magister sentent. distinctio. præsentem

cap. De his. 2. ait, scilicet, quòd incestuosus propria vxori reddere non potest debitum, non tenetur, nisi reddere, laxè pro eo, quod est, petere, vsurpet. Rursus hic adnotandũ, qd in foro conscientiæ quamuis incestus secretè commissus fuerit matrimonium post contractum dirimit, tametsi in foro ecclesiæ dirimi nõ debeat, nisi legitime fuerit cõprobat, vt habetur cap. De illo, & cap. Transmissã, eod. tit. licet ambo incestum fateatur cap. Super eo. Et idem est de commissio post contractum matrimonium quoad petitionem debiti: ne fraudibus ansa auferatur.

¶ Debet autem poena hæc non petendi debitum mitigari: primum quia periculosum est coniugis concubere, & virum petendi iure carere, consilium est, vt cum primum fieri possit, dispensatio procuretur, idq; quam fieri potest secretè, ne innocens coniux intelligat. Attamẽdum incestus est scelestissimus, vt cum forore vxoris & potissimum si est cum forore: cū multo maiori difficultate & acerrima iniuncta poenitentia dispensandum est, & si possibilis est ad illum accessus, ad Papam res secretò referenda. Præterea si vir crimen commisit, & foemina est innocens, quia mulieres rarò præ vercundia exigere consueverunt, grauamen esset vxoris virum nunquam exigere: & ideo licebit viro, imò debet nonnunquam insinuare se vxori, & offerre se ad illũ vsũ: nam genus illud petendi quodammodo est reddere. Adhæc dum incestus ex ignorantia inuincibili processit: dum vir, inquam, adulteratus est cum consanguinea vxoris, cuius cognationem prorsus ignorabat, quanquam affinitatem contrahat cum vxore, non tamen censetur iure petendi priuari: nam cum poenæ sint restringendæ, & hæc priuatio in poenam sit culpæ incestus, & illic nulla præcessit incestus macula propter ignorantia speciei criminis, non debet iudicari priuatus. Et extat casus ad hoc attinẽs propositum cap. Discretionem, eodem tit. vbi refertur, quendam qui quendam sibi per verba de præsentem desponsauerat, quia odiosam habebat, antequam eam cognosceret reclamantem & inuitam suo ipsius viri cõsanguineo in vxorem tradidisse: & nihilominus prior vir cõpulsus fuit illam resumere. Si ergo quia inuita incestum commiserat non priuatur iure petendi, minus priuabitur qui eum per ignorantia commiserit. Cautè ergo illi Canones legendi sunt, quos in textu retulimus. 3. 2. q. 7. Quod enim can. Qui dormierit. & in can. Zachariæ. Concubuit, legitur, scilicet, vt qui cum forore vxoris suæ dormierit, neutrà habeat, nõ sic intelligit. quòd

Nota.

Pœnæ temperatio.

Nota.

Cap. discretionem.

¶ Quam suam debeat relinquere, sed qd debitũ ab ea non petat: hoc enim est eam non tenere, quia ad libitum ea non potest vti: tenetur tamen ei reddere, quod est ab illa teneri. Et quod ait, Zacharias, videlicet, qd quæ vxor eius fuerit, nubat in dño cui velit, intelligitur, postq vidua fuerit sed quod subiungit, adulteros absq; spe coniugij manere, verũ est, vt præcedenti articulo dictũ est. ¶ Dubium autem circa has duas conclusiones occurrit, quoniam possit super hoc impedimentum dispensare. Ad hoc cum distinctione respondendum. Aut enim crimen subsequitur matrimonium, aut antecedit. Si sequatur, tunc, vt dictum est, nõ dirimit, sed interdicit petitionem debiti. Super hoc igitur certò crediderim episcopũ posse, imò & debere dispensare, quamuis crimen ante cõsummatum matrimonium post ratum intercesserit, saltem si ad Romam non pateret incestuoso facilis aditus, aut propter eius paupertatẽ, aut infirmitatẽ, aut propter viã longitudinẽ, aut ob alia quæcũq; impedimenta, in quibus nullum obicerem scrupulũ: quãuis non essent tam manifesta: quia fortasse sine istis impedimentis etiã potest, cum in huiusmodi dispensationibus potestatẽ episcopus habeat ordinariã, nisi per Papã fuerit cohibitus & in his non videtur cohibitus. Opinio est cõmunis, vt Paludani in præsentem dist. & Syluest. verb. Debitũ coniugale. q. 9. & verb. Matrimonium. 8. q. 15 & omnium.

¶ Si autem crimen præcesserit impediens matrimonium contrahendum & dirimens contractũ, non tam affirmatè hoc assererem, quàm alios video id docere. Syluester namq; in verb. Dispensatio. q. 9. ait quòd quando ad Papã nõ potest haberi recursus, & separatio illorũ, qui de facto contraxerunt, sine magno scãdalo fieri non potest, episcopus potest dispensare, sicut sæpè accidit in mulieribus cognitis à consanguineis viri antequam matrimonium cõtrahatur. Hæc ille. Idq; alibi etiam repetit.

¶ Quam vtiq; opinionem, fateor (saltem tam generalitèr assertã) nõ quàm mihi potuisse persuasam habere. Enimverò cum dispensare super matrimonio cõtrahendo, quando impedimentum est dirimens, ad solum summũ Pontificem iure ordinario pertineat, vt more & vsu ecclesiæ cõstat, non est vlla exceptio faciendã, nisi fortè vbi ingès necessitas ingrueret, nulla autem necessitas cogit dispensandi super matrimonio contrahendo propter solum scãdalum, scilicet, quia non possunt sine illo separari: ergo episcopus non potest dispensare: quia in illud scãdalu ipsi se sua culpa coniecerunt. Loquor de illis, qui mala fide cõtraxerunt: putã

In incestu eius possit dispensare.

1. Casus.

Nota.

2. Casus.

Syluest.

Sententia auctoris.

1. Ratio.

¶ si vir sciens cõmisisset incestũ cū consanguinea Maria; & illud esse impedimentũ ecclesiæ, cõtrahit cū ea. Culpa namq; illorũ nõ potest esse in causa, vt episcopus dispõset super illo, super quo aliàs nõ poterat. Itẽ quia possunt separare torũ. Attamẽ quando matrimonium legitime ante incestũ cõtractũ est, tunc, quia nõ potest dirimi, necessariũ videtur, vt facultas fiat petendi debitũ, atq; adeo tunc episcopus valet dispensare. ¶ Et per hoc respondetur ad argumentũ, quòd isti pro se faciunt videlicet, si quis post votum simplex castitatis matrimonium contrahat, potest cum illo episcopus dispensare, vt debitũ exigat: ergo & cū incestuoso, vt eius matrimonium postea cõtractum cõualecat. Et enim licet antecedens verũ sit, vt credo & confiteor, tamen consequentia nihil habet vigoris: quia matrimonium post votũ simplex est validum, & dirimi nõ potest: quare graue esset periculum si cum illo post matrimonium cõtractum non dispensaretur in vsu: tamẽ illud, quod cum cõsanguinea polluta prius per fornicationẽ cõtrahitur, nullam est, & ideo nulla est dispensandi necessitas super illo. ¶ Secundũ autem argumentũ, quod me vehemẽtius vrget, est, qd opinio hæc technis & fraudibus viam aperit. Certum enim est, vt isti fatentur, episcopũ non posse dispensare super matrimonio contrahendo præcedẽti incestu: nisi de facto sit cõtractũ: igitur si fornicarius illo actu cõtraheret de facto cum illa suæ amicæ cõsanguinea, vt postea episcopus dispensaret multò minus potest. Re vera nescio quis consequentiam neget: nõ matrimonium illud attentatum nullum est prorsus, sed crimẽ fuit illud attẽtare. Nulla ergo ratio admittit, vt quod non erat dispensabile, techna illa & cautela faceret dispensabile. Profectò vbi matrimonium mala fide & clam post incestum contrahitur, adduci non possem, vt talem dispensationem consulerem aut permetterem.

¶ Præterea arguitur, quia idem quis statim inferret de alijs impedimentis: nepe, quod si quis contraxit de facto cum consanguinea vel affine prioris vxoris mortuæ, & nequeunt cõmode sine scãdalo separari: quia scilicet, plures procreauerunt liberos, etiam tunc posset episcopus dispensare, quod non credo vllus cõcedet. Illatio autem patet, nam etsi maius scãdalu sit relinquere vxorem propter occultum crimen præcedens, qd propter aliud honestum impedimentum: tamẽ iste paruus excessus rei naturã non mutat, vt facultatem episcopo cõferat, quàm aliàs non haberet. Ista nõ sunt per solam opinionum recitationem & hominum placita cõcludenda, sed rationibus examinanda.

Quando

Nota.

Ratio. 2.

Obiectio.

Dilutio.

2. Argum.

Nota.

3. Argum.

Illatũ probatur.

Nota ca- sum.

Quando verò bona fide matrimonium non clam, sed in facie ecclesiæ esset celebratum: nē pe, quia ille neutiquam fuerat suspicatus, illam, quam cognouerat, consanguineā fuisse istius, cum qua contrahit, sed post contractum matrimonium id intelligit: hæc fortasse censenda esset honesta necessitas, vt nisi pateret aditus ad Urbem, posset episcopus dispensare. Quāuis & hoc sapientiorū prudentiæ relinquimus.

Dubium. Panormit.

¶ Dubium autē est, vtum incestus cum propria consanguinea pariter petitionē debiti impediatur. Nam Panormit. super cap. 1. De eo qui cogn. consang. vxor. videns talem incestum impedire matrimonium contrahendum, licet non dirimat contractum, vt artic. proximo ex can. Si quis viduā retulimus, subinde impedire putat, ne talis incestuosus post matrimonium cōtractum possit à propria vxore debitū exigere. Et sequitur cum Angelus in sua summa verb. Incestus. Et posset quis simile deducere ab illo, qui post votum simplex castitatis matrimonium contraxit. At verò cum huiusmodi impedimenta potius restringenda sint, quā amplianda, & hoc vt ait Archidia. quem Syluester verb. Matrimonium. 7. §. vlti. refert: nullibi reperitur in iure, neq; ille textus, quem Pano: glossat, tale insinuet, fit vt talis incestus nullū sit impedimentum existimandum ad petendū debitum, vt S. Tho. in præsentiarum & Ricardus & omnes Theologi docent. Neq; est simile de voto simplici castitatis ante matrimoniū emissum: nam illud cohibitionem petendi debitum secum adfert: quod de incestu cum propria consanguinea nullibi legitur.

Angelus. Simile.

Syluester.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, qd non punitur foror Ioannē, sed fit affinis. Et ideo si crimen præcessit, impeditur matrimoniū cum illa, sin verò sequatur, punitur incestuosus ne debitum petat.

Theologi.

Solu. 1. ar.

¶ Ad secundum respondetur, qd quamuis grauius sit virum accedere ad propriam cognatam, quā ad cognatam vxoris, non tamen sequitur, vt sit par impedimentū exigendi debitum, quia hoc impedimentum non nascitur ex grauitate delicti, sed ex quodam affinitatis genere, quam vir cōtrahit cum vxore per hoc quod eius consanguineā nouit: quam utiq; nō contrahit, quamuis propriā fororem polluat. Item vt ait Ricardus, quia maiorem irrogat iniuriam fidei, quam debet vxori: si cum eius cognata congreduatur.

Solu. 2. ar.

Ricardus.

ARTICVLVS III.

Vtrum vxoricidiū sit in aliquo casu licitū.

Aliud crimen matrimonium impediens est vxoricidiū, quæritur autē, vtum aliquo modo sit licitū. Et arguitur à parte affirmatiua. Lex diuina ad alteras lapidari permittit, vt Ioan. 8. legitur: ex lege autem agere licitum est: ergo licitum est viro vxorem in adulterio deprehensam interimere.

Partis affirmatiua. argum. 1.

2. Argum.

¶ Secundo. Viri est, vxorem propriam corripere & castigare, legitimamq; subinde pœnā infligere: sed vxor ab alio iudicari nō potest, aut disponi, quā à proprio viro vt ait Calixtus cano. Sicut alterius. 7. quæstio. 1. ergo potest eā legitimo supplicio afficere, qualis est mors iure decreta.

3. Argum.

¶ Tertiò arguitur ex can. Interfectores. 33. q. 2. Interfectores suarum coniugum sine iudicio cum non addis adulterarum, quid aliud habendi sunt quam homicidæ? vnde à contrario sensu videtur colligi, qd adulterarum occisores nō sint homicidij rei.

Partis negatiua.

¶ In contrarium est textus illic proximus Nicolai can. Inter hæc. vbi ait quod sancta Dei ecclesia mundanis legibus, scilicet, de occidendis vxoribus, non constringitur.

1. Conclus.

¶ Ad quæstionem cōclusionibus tribus respōdetur. Prima. Viro nō licet autoritate priuata vxorem quātūvis in flagrante adulterio deprehensam enecare. can. Interfectores. & can. Quicunq; propria. 33. q. 2. Conclusio hæc ex ijs quæ lib. 5. De iustitia & iure. q. 1. art. 3. diximus, colligitur: nemini enim priuata autoritate vindicare se licet nisi vim vi cū moderamine inculpata tutelæ repellere. Nam cum homo sui sit ipsius amantissimus, iniquus esset sui ipsius vindex, vt supra quā par esset, supplicium de hoste sumeret. Vnde Paul. ad Roman. 12. non vos defendentes: id est, vindicantes, charissimi: nam mihi vindictam & ego retribuam. Quapropter malefactorum vltio ad publicum iudicem spectat, qui nullo corrupto affectu ex lege agat in reum. Vnde idem Apostolus ibidem cap. 13. De publico iudice, Dei, inquit, minister est, nec sine causa gladium portat, vindex in iram ei, qui malū agit. Ex quo fit, vt maritus, qui miserā adulterā priuatim occidit, graue peccatum cōmittat contra præceptū, Non occides, vt can. Admonere. 33. q. 2. ait Stephanus Papa, rationem subdēs, qd quæ inuenta est adultera secundū legis tramitem. debet accipere vltionis vindictam. Ob idq; can. Quicunq; propriam. ait Pontifex, qd quicunq; propriam vxorē absq; lege & sine causa & certa probatione interfecerit publicam agat pœnitentiā. Et cōfirmatur: quia si priuatam autoritatē spectes

Ratio.

Paulus.

Idem.

2. Conclus.

¶ Secunda conclusio. Occidenti vxorem in flagrante adulterio quāuis & adulterū simul confodiat, nullum est decretū supplicij publicum. Iure quidē antiquo cōmuni id de adultero tantum permittebatur, qui esset vilis cōditionis, etiam postmodum, vt nationi Hispanorū moris est, in discriminatum, etiā si fuerit nobilis; impunitè occidi permittitur. Meditati namq; legislatores eximiū animi dolorem, quem zelotypia suscitatur, indulgentiā illi decreuerūt. l. Gracchus. C. ad leg. Iul. de adulter. & l. Marito. ff. eod. tit. Quinimò & patri olim licebat filiā in adulterio captam enecare. l. Patri. & l. Neq; in ea. ff. eod. & l. Castitati. C. eod. tit. Nihilominus maritus ille incurrit pœnam iuris ecclesiastici, vt sit ineundo matrimonio cohibitus. Dixerim, in flagrante adulterio deprehensam: nam si extra illum turpitudinis articulum eam occidat, quamuis postea legitime probet eā fuisse adulterā, non eximitur à pœna iuris in homicidas decreta. Et ob eādem causam ecclesia eum, qui in clericū cū sua vxore, vel sorore, vel filia turpiter deprehensum manus iniecerat violētās, à sententia excoicationis excipit. ca. Si verò. in. 1. de sent. excoi. posset quis verò ex hac pœna incolumitate arguere, non esse peccatum: nā cum leges id permittāt, videntur dare maritis facultatem illā occidēdi tanquā ministris iustitiæ, veluti nōnunquā fit etiā facultas filijs occisi hominis occidēdi homicidam patris, & ciuibus latrones publicos interimendi. De his casibus loco illo citato lib. 5. De iusti. & iure diximus: id, scilicet, non nisi quā rarissimè, & propter atrocissimā aduersus Rēpub. criminafas esse. Adulterium verò non est tam enorme flagitium, vt tam atroci rigore iuris esset vlciscendum, potissimum inter Christianos, vbi sæpenuerò eueniret, vt adultera repente sine præuio sacramento interfecta, tam animæ quā corporis morte deperiret.

3. Conclus.

Ratio.

¶ Tertia conclusio. Autoritate publica ciuili marito adulterā, quāuis nō in adulterio deprehēdat, sed legitimis testimonijs cōuincat, licet occidere. Ratio est, quia adulterij est graue crimen, potissimum in vxore propter proles incertitudinem, & falsos hæredes quos adulteræ solēt putatis patribus supponere: ergo illud est supplicio capitis dignum, atq; adeo ab aliqua publica autoritate licitū est marito eiusmodi vindictam deponere: nō autem ab ecclesiasti-

ca: nā vt ait Papa can. citato. Inter hæc. Ecclesia gladiū non habet nisi spiritualem, quo non occidit, sed viuificat: ergo æquitas fuit, vt respectu publica ciuili, cui incumbit de coniugijs quatenus ad pacem & tranquillū statum Reipublice & legitimas hæreditates, disponere, eiusmodi capitale supplicium in adulteras decerneret. Quod ait Pontifex, ecclesiam non habere gladium, nisi spiritualem, intelligitur in vlciscēdis criminibus, secus ad sui ipsius defensionē. Lex autē adulteræ occidēdæ extabat inter Mosaycas legales Leuitici. 20. & Deutero. 22. qua iubebatur adultera lapidibus obrui: & legalium exemplo licet Christianis similes adere leges. Extant & leges ciuiles supra citatæ. C. & ff. ad leg. Iul. de adulte. Verum est tamē, qd leges illæ præfixæ supplicij capitis adulteris. decernentes temperatæ fuerunt in auth. Sed hodie. C. cod. titu. vt, scilicet, adultera postquā verberibus vapularerit, in monasteriū includeretur. Quæ quidē lex Gallis vsu & more recepta est, & nūc etiam obseruatur in nonnullis Christianorum prouincijs. Aliæ verò gentes rigorem antiqui iuris obseruant, vt Hispani. Et re vera Hispanorum ingenio huiusmodi animaduersio competens est & congrua: alioqui vix possent creber rima adulteria cauere.

Can. Inter hæc.

Deute. 22.

Antique leges temperatæ.

Hispani.

Scoti opinio.

Sententia autoris.

Nota.

An occidēs adulteram peccet.

¶ Scetus verò in. 4. d. 15. q. 3. ait, qd licet populo Israelitico fuerit diuinitus eiusmodi lex aduersus adulteras decreta, nihilominus eā Christus Ioā. 8. reuocauit dicens. Nemo te condemnavit mulier, neque ego te cōdemno. At verò locus euangelicus huiusmodi abrogationem minime insinuat: nam Christus illic solum officium iudicandi recusauit, ostendens se non venisse ad iudicandum mundum, vt ait Ioan. 3. Atq; eandē ob rē dixit alibi. Quis me cōstituit iudicē inter vos? Quo circa tanq; rex regni cælorū æquitatē diuini iuris expressit dicēs. Qui sine peccato est vestrū primum in eam lapidē mittat, vbi non negauit, adulterā supplicio illo esse dignā, sed declarauit, quod qui in peccato sunt non rectē aliena peccata vlciscuntur. Quare concludens, Nemo te cōdemnavit, nec ego te cōdemno, non abrogauit legem, sed tantum ostendit, se nolle illius causæ iudicem agere.

¶ Est tamē adnotandū, Hispanos rigore legis antiquæ moderari. Nō enim adulterā necessaria morte cōdēnant, vt fures & homicidas, sed arbitrio mariti supplicij committūt. Traditur em̄ ei in manus, vt qd libuerit, de illa decernat.

¶ Vtrum verò ille occidēs delictum committat, inter aliquos ambigitur, imò non defunt qui affirmant, mortaliter occidendo delinquere. Apparet enim eis ob id delictum, qd in sua voluntate

Sententia autoris.

voluntate est ei ignoscere. At verò proculdubio nullius est criminis reus in cōscientia apud Deum quāuis ipsam occidat. Primum, quia si peccaret, nefas inter Christianos esset publica solenniq; autoritate illam ei in manus tradere, vt apud Deum delinqueret: neq; ecclesia, id vnquam, fieri sineret. Neq; valet responsio dicentium, solum ei permitti, vt impunè eam occidat: quoniam huiusmodi permissiones nō fiūt nisi in delictis, quæ priuata autoritate cōmittuntur, quæadmodū in fornicationibus & si vir vxorem priuatim adulterantē enecasset. Cum ergo eam criminis dānatam publicè & solenni ter iudex ei in manus tradat, & si quis eam surripere vellet, iudex ipse id defenderet, signum est manifestū, quod traditur ei tanquam iustitiæ ministro, non quidem necessario, vt licetori sed spontaneo, vt faciat quod velit.

S. Thomæ expositio.

¶ Neminem ergo fallat verbum S. Thom. dist. præfenti. q. 2. in solu. ad. 2. scilicet, quod lex ciuili non commisit viro occisionem vxoris quasi præcipiens, quia tūc non peccaret, vt insinuat, cum peccare loquitur enim de occisione, quā priuata autoritate facit: nam de publica autoritate præmiserat, licitum esse eam accusare, & vsque ad mortem persequi.

Nota.

¶ Attamen lex Hispana consultò adulterā nō licetori tradit, qui iussu viri in eius præsentia eā iugulet, sed ipsi viro, vt cōmiserandus aspectus supplicis foeminae vehementius eius viscera ad misericordiam cōmoueat, & cruentum ipsum facinus eius animū deterreat, ne proprias scilicet, manus sanguine intingat, vileq; officium atque infame exerceat. Hęc enim omnia possunt feruentem bilem hominis stupore illo mitigare. Nihilominus tam perdita esse posset mulier tamq; eius emendatio desperata, & ex altera parte tāta infamia virum respiciens, vt potius viro esset ad iustitiam, quā ad misericordiam propendendum. Euentus tamen huiusmodi quā rarissimus est, quare consulendum est illi, vt à rigore illo animum temperet.

Adulterij crimen est mixti fori.

¶ Colligito ergo inter diuortij iudicium & necis discrimen. Etenim quoniam diuortium ad emendationē flagitiosæ foeminae, atq; ad eius spiritualem salutem celebratur, ad tribunal ecclesiae, cui incumbit de sacramento matrimonij, quatenus sanctificas est, decernere iudiciū illud defertur. Alterum verò iudiciū, quod ad vindictam fit, ad forū ciuile pertinet. Rursum in priori iudicio & forō admittitur vxoris exceptio viro idem flagitium obijciētis, qua idē exceptione protegitur, in posteriori verò eadem exceptio non auditur. Nam cum adulterium viri nec tam infame sit, nec tam pernicio-

Discrimen vtriusq; fori.

sum in proles & hæredes: nequaquā criminali poena vindicatur. At verò super idem crimen nō admittitur vtrūq; iudicium. Quare si vir diuortium ab ecclesia poscat & obtineat, nequit postea vxoris caput in foro ciuili petere, nisi post diuortium iterum pertinax ad spurcitiæ volutabrum reuertatur. Adhęc demum si vir priuatim deprehensam in adulterio interimit, ius retinendæ dotis amittit, cum verò publica autoritate eam capite trūcat, dotem iure sibi acquirit & arrhas, vt Doctores super. l. penulti. ff. solu. matrim. adnotant. Et Hispanis Taurina lege. 82. sancitum est.

Solu. 1. ar.

¶ Ad primū igitur argumentū respondetur, quod ex lege agere priuatis personis ob rationes superius allatas non permittitur, sed est in publico iudicio rea, cognita causa, condemnanda.

Solu. 2. ar.

¶ Ad secundum respondetur, quod correctio patris familiæ nō vltra se extendit q; vsq; ad correctionem & emendationem familiæ. Quare ei non permittitur carceres habere aut iudiciale forum, sed flagellare, aut aliquid huiusmodi leue, atq; adeò multò minus ei conuenit extremum supplicium capitis infligere aut mutilationis, sed hoc iudicio Reipublicæ referuatur.

Solu. 3. ar.

¶ Canon verò In interfectores, qui tertio argumēto adductus est, insinuat, interfectores adulterarum, dummodò id publica autoritate faciāt, non esse cēsendos homicidas, secus si vxoricidium perpetrent autoritate priuata.

ARTICVLVS III.

Vtrum vxoricidium sit impedimentum matrimonij ipsum dirimens.

Subsequitur de impedimento vxoricidij, & arguitur, quod matrimonij nō dirimat. Interfectio vxoris si consideretur quatenus fidei matrimonij obstat, minus matrimonio repugnare videtur, q; adulterium: si verò consideretur ratione grauitatis, grauius est matrem occidere: sed tamen neq; adulterium neq; matris occisio est impedimentum, ergo neque vxoricidium.

2. Argum.

¶ Secundò arguitur. Grauius peccatum videtur occidere alterius vxorē vel maritum propter adulterium, quā propriam, quia minus ad eum attinet illorum correctio: sed tamen occisio alterius mariti non impedit matrimonium, vt patet exēplo Dauidis, qui postquam cum Bersabee adulterium commisit, ipsius marito Vria occiso eam sibi matrimonio copulauit: ergo vxoricidiū nō impedit matrimonij.

¶ In

Partis negatiue argum. 1.

Pars affirmatiua.

¶ In contrarium est cā. Interfectores. 33. q. 2. quo interfectores suarum coniugum ad poenitentiam cōmouentur, & deinde aliarum coniugio priuantur. ¶ Hic in primis distinctio trimembris supponēda est, atq; adeò trina cōclusionē respondendum. Aut enim vxor publica autoritate à marito occiditur, aut priuata.

Conclus.

¶ Si publica, tunc prima cōclusio fit, quod huiusmodi vxoricidium nullum censendum est matrimonij impedimentum: nā sacri canones hoc impedimentum non nisi ob solum peccatum decernunt: cum igitur illic nullū cōmittatur, fit, vt nullum inde contrahatur impedimentum. ¶ Si verò tale vxoris homicidiū priuata autoritate patretur, tunc aut id fit propter odium, aut propter fornicationē, aut propter aliam quamuis id genus occasionem aut causam, & de hoc sequitur conclusio secunda, quod tale vxoricidium impedit matrimonij contrahendum, sed non dirimit contractum, vt artic. 1. dictum est. Et hoc est quod sancitur can. Interfectores, & can. Admonere. 33. q. 2.

Conclus.

¶ Quare licet vir vxorem in flagranti adulterio deprehensam occidat, huiusmodi surgit impedimentum: quia culpæ labe cōmaculatur. Est imen impedimentum, vi illic diximus, per episcopum dispensabile. ¶ Sed si vxoricidium fit cum adulterio aut alio iniquo proposito aliarum nuptiarum commixtum, de hoc statuitur tertia conclusio. Triā sunt crimina ad mortem coniugis relata; quæ matrimonium non modo impediunt contrahendum, verum & contractum dirimūt, quæ Alexand. 3. in. c. Proposuit, de eo qui duxit in matrimo. quam polluit per adulte. & D. Thom. in præsentiarum. Ricardusq; & cæteri referunt. Primum est, adulterium cum machinatione in mortem alterius cōiugis. Secundū, adulterium cū fide, quam adulter dat adulteræ, quæ eam post mortem coniugis ducet. Tertium, quādo qui vxorem habet, cum altera de facto contrahit, si tamen adulteriū interueniat. ¶ Obijciat quis forsitan statim decretum Leonis primi, cā. Nullus. 31. q. 1. qui generalissimus est, scilicet, nemo ducat in matrimonium, quā prius polluit per adulterium, vnde titulus Decretalium desumptus est. Illic enim adulterium ponitur pro impedimento, quamuis nulla mortis machinatio intercedat. At verò, vt bene ait glossa, cōdinēto & moderamine opus habet canō ille, vt verus sit. Nam adulteriū, nisi in tribus positus casibus, nō impedit, quin mortuis cōiugibus adulter cum adultera contrahere possit. Et pariter est restringendus can. Illud verò, ibidē, vbi idē statuitur, scilicet, quod qui fornicatus est cū vxore

Conclus.

re alterius, mortuo eius viro nō possint matrimonio coniungi: nam solum adulterium non potest esse causa tam atrocis poenæ.

rimum.

Secundum

Tertium.

Obiectio.

Solutio.

Can. illud. 31. q. 1.

¶ Quando autem adulteri machinantur mortem ipsorum coniugum, tunc in perpetuū spe matrimonij inter se frustrantur, can. Si quis uente. 31. quæst. 1. & ca. Super hoc, de eo qui duxit in matrimo. quā polluit per adulter. Et causa huius impedimenti est enormitas criminis, vt ait Ricardus, quia nō solum violatur torus, sed interficitur coniux. Et præterea si in tali casu adulteri non in perpetuum interdicerentur, inter se matrimonio, occasio daretur adulteris suos enecandi coniuges, vt se inuicē copularēt. Quādo verò talis machinatio mortis nō interuenit, nō eadem ratio currit, vt impedimentum, sed locum tunc habet sententia Augustini, de nuptijs & concupiscē. eadē cau. & quæstio. can. Deniq; vbi ait, quod mortuo eo, cum quo fuit verum connubium, fieri potest coniugium cum qua præcessit adulterium. Et in de bono coniugali, Possē, inquit, sanè fieri legitimas nuptias ex personis illicite cōiunctis, honesto placito subsequēte, manifestum est. Nam concubinarij possunt postea coniugari. Et intelligitur crimen æqualiter ex vtraq; parte, vt si adulter machinatur mortē propriæ vxoris, aut mariti adulteræ, aut adultera pari modo. Ricard. verò hic, & Syluester verb. Matrimonium. 8. q. 9. aiūt quod requiritur, vt machinatio in mortem sit illo sine vestita contrahendi matrimonij. Quare si adulter maritū adulteræ in bello interfecerit, aut alia causa aut casu, non impeditur, quin postea possint adulteri contrahere. Caietanus verò in summa verb. Matrimonij, impedimento. 5. hanc exceptionem non approbat, quia canones illam nō faciunt. Videtur autē dicendū, quod quāntū ad presumptionem ecclesiae quomodo cūq; sequeretur homicidiū, impediretur matrimonij, quia censeretur illo sine factū. Sed in conscientia si homicidiū fieret nō illo sine, & esset occultū, nec in iudiciū delatū, credo non impediret.

Machinatio mortis.

August.

Caiet. anus.

Sententia autoris. In conscientia.

An impediat homicidiū sine adulterio.

Responsio

Casus cap. Laudabilis

¶ Maius autē dubium est, vtrum sufficiat homicidium sine adulterio: vt si duo, qui mutuis complexibus frui cupiunt, impediuntur, quia alter illorum est cōiugatus, occidunt coniugē antequam se polluant, vt postea copulentur. De hoc dicendum, quod si ambo adulteri in mortem cōiugis machinentur homicidiū, sine præcedenti adulterio sufficit ad dirimendum postea matrimonium. Et est casus in cā. Laudabilem. de conuerso infideli, videlicet, quod quidam Saraceni suggestionē quarundam Christianarum viros earum occiderunt, & po-

stea cōuersi per eandem Christianas ad fidem volebant eas ducere, quibus tamen Cælestinus. 3. præcepit, ne ducerent, aut si duxissent, separarentur. Hinc infert Syluest. cum alijs, qd si tantum vxores machinatae fuissent in mortem suorum virorum, aut tantum Saraceni sine earum cōsilio, nō esset impedimētum, quia adulterium non præcesserat, secus si præcessisset. Adulterium verò solūm etiam cum machinatione in mortē, nisi mors in effectu sequatur vt hic planē ait S. Thom. non sufficit, quia prædicti canones de morte loquuntur.

Appendix. ¶ Secundus casus habetur in citato ca. Propositum. &c. c. Veniens. & capit. Si quis vxore. de eo qui duxit in matrimo. quam polluit. &c. Et potissimum in concilio Triburiensi can. Relatum. 3. 1. q. 1. vbi habetur, qd qui viuente propria vxorē, ei, cum qua adulteratur, fidē præbet, qd mortua vxore illam ducet, in perpetuū impeditur cum illa contrahere, etsi contrahatur, matrimonium dirimitur. Et ratio huius impedimenti est, ne fide illa data affectantes illi cōiugismortem, eam procurent. Et idem est si iuramentū vnus interueniat, dummodo adulteriū de facto perpetretur siue ante siue post fidem datam. ¶ Tertium verò crimen his similitimum est, quādo de facto adulteri contrahāt viuente alterius vel vtriusq; coniuge. ca. fi. De eo, qui duxit in matrimo. quā poluit per adulte.

Fides data adultera. ¶ Ista verò duo postrema crimina intelliguntur, quando adultera, cui fides datur, vel cum qua contrahitur, conscia erat adulterum tunc esse coniugatum, secus si id ignorasset, vt hic ait S. Thom. Imò & ipsi canones id plane explicant. Et intelligitur impedimentum si adulter solutus postquā sciuit alteram habere maritum, illam eouiuentē fide data cognouit, vel postquā eam cognouit, fidem dedit. Si verò viuente marito solum alterum præcessit, scilicet, vel adulterium vel contractus matrimonij de facto, aut fides, licet illo mortuo alterum contingat, non impeditur matrimoniu: quia mortuo marito non committitur adulterium.

Iuramentū ¶ Quod dicimus de adultero dante fidē adultera, vel cum illa contrahente, intelligendum etiam est e conuerso de adultera præbente adultero fidē. Et ait Ricardus, quod nuda promissio cum adulterio sufficit, vt sit impedimētum: nam illa reputantur sponsalia de futuro. Dicitur autem scire, non solum qui certō scit, sed qui probabilem habet opinionem, cap. Inquisitioni. de sent. ex cōmunicationis. At verò adulterium sine fide data, aut matrimonio cōtracto non impedit quominus postea defunctis coniugibus possint contrahere, vt capitū.

Nota. ¶ Nuda promissio.

Nota.

Nota.

Nota.

Significasti. de eo qui duxit. &c.

¶ Dubium autem est si cōiugatus fidem dedit *Dubium.* Mariæ sine adulterio, & mortua vxore ducit Bertā, & postea adulteratur cum Mariā, vtrū tunc exurgat impedimentum, vt mortua Berta nequeat contrahere cum Mariā. Ioan. Andr. Andreas super ca. Si quis, eodē titul. ait non esse matrimonium: quia iam concurrat fides data cum adulterio, licet in diuersis matrimonijs. Panor. verò ibidem, id negat: quia contrahens cum Berta videtur recessisse à fide data Mariæ. Et profectō hæc est vera opinio vt ait Syluester verb. Matrimoniu. 8. q. 9. quia hoc crimē dandi fidem propterea est impedimētū, quia gignitur inde spes contrahendi, & inde machinatio in mortem: sed per secūdū matrimoniū iam tollitur illa spes: quare nisi machinatio & mors intercedat, non est impedimentum.

¶ Postremus casus est, quem ponit in præsentiarum Ricardus, si Mariā sub hac fide cum Petro in adulterium consentit, vt defuncto marito ipsius Mariæ, & vxore Petri, ducet eam in vxorem, quam Berta eidem consuluerit: & postea mortuis coniugibus Berta consulit Petro, vt ducat Mariā, vtrum possit eam ducere. Respondetur, quod si Mariā hoc fecit fraudulenter sciens Bertam cōsulturam Petro, vt se ipsam Mariā duceret, certē est impedimētum: quia Mariā fraude seduxit Petrum: quare perinde reputatur ac si fides daretur ei. Quare licet ipse bona fide illud promitteret, tamē ex fraude Mariæ ortū est impedimētū: quia fraus & dolus nemini debet patrocinari. cap. Aduersus extra, de immunita. ecclesia. Si verò Mariā illam fidē à Petro nō per fraudem, sed alia causa, accepit, scilicet, quia credebat à Berta bene consultum iri Petro, vt probam vxorem eligeret, nullum emergit impedimētū.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod licet adulterium directius fidei cōiugū opponatur, tamen occisio vxoris atrocius amorem violat, quo debent esse coniuges cōfoederati: & ideo magis reddit hominem indignum, cui vxor altera concedatur. Sed quando adulterium vsq; ad machinationem mortis vxoris prorumpit: quamuis nō sit tam atrox, quā occisio matris, est tamē legibus matrimonij aduersissimum. Quare de causa & præterea ad cauendam vxoris necē, quæ vsu semper ex affectu ad transitum ad alias nuptias accidere solet, sanctē institutum est, vt matrimonium cum tanta pernicie contractum dirimatur.

¶ Ad secundum respondetur, quod qui casu alienum maritum occidit, nō tam contrarius est alterius matrimonio, quā si vxorem occideret

videret. Si tamen illud faciat, vt ad alteram sibi matrimonio adiungat, iam dictum est esse impedimentum. Ad aliud autem de Dauid & Bersabe respondetur, quod in lege Mosayca, multa permittebantur circa matrimonium, vt plures habere vxores, & repudium, quæ in lege Euangelica permitti non licet.

ARTICVLVS V.

Utrum ligamen sit impedimentum matrimonium dirimens.

Aliud impedimentum solet superioribus adhiberi, quod est ligamen: nempe, cum quis matrimonium de presenti contraxit, tale enim matrimonium licet non sit peccatum, sed genere suo virtus, est tamen impedimentum, quod dicitur ligamen contrahendi aliud viuente coniuge, sicuti ordo & votum, vt dist. seq. videbimus. Arguitur autem qd hoc non sit impedimentum. Alioqui enim sequeretur, qd sæpe coniux citra suam culpam compulsus esset vitam cœlibem perpetuo ducere, vt si alter perpetua infirmitate laboraret.

Partinegatiua. 1. ar. ¶ Et secundo sequeretur vt quauis maritus longisimotempore abesset, neque vxor certior fieri posset, mortuus ne esset an viuus, nūquam posset cum altero pacto matrimoniali coniugī, quod est concessu difficile.

2. Argum. ¶ In contrarium tamen est ca. Accepisti, atq; omnes alij sub titulo sponsa. duorum, vbi duo connubia tanquam iure diuino interdicta prohibentur.

Pars affirmatiua. ¶ Questio hæc ex his, quæ superius diuersis locis dicta sunt, solutionē sortitur. In primis de sponsalibus de futuro quo modo dissoluatur, dictum est dist. 27. q. 2. de matrimonio verò ratio non consummato, qd non nisi per solum religionis ingressum dirimi valeat, ostendimus ead. dist. q. 1. vbi ostensum etiam est super matrimonio rato, Pontificē maximū nequāquam dispensare posse, vt illo distracto alia possint coniuges inire connubia. Atq; adeo subinde monstratum est matrimoniu consummatum nullo modo aut via posse dissolui. Id quod dist. 33. q. 2. rursus confirmatum est: nempe, qd repudio antiquæ legis nullatenus in noua locus concedatur. Ac demum ead. dist. q. 1. pro consultiissimo reliquimus per legem Euangelicam nequitiam polygamiam licere, neque viam dispensationi super hoc patere.

Decisio articuli. ¶ Ex ijs ergo omnibus colliguntur tres con-

clusiones, quibus ad quæstionē respondetur, Prima. Matrimonium per verba de presenti legitime contractum siue consummatum fuerit, siue non nisi ratum, ligamen est & impedimentum dirimens quodcunq; aliud viuente coniuge contractum, perinde ac de ordine sacro & solenni voto subsequens nos distinctio docebit. Id quod & titulus, de sponsa duorum admonet. Ad canonem autē Gregorij. Quod proposuisti. 32. quæst. 7. quo permittere videtur, vt viuente vna vxore maritus aliam ducat, distinct. 33. satis responsum est. ¶ Igitur vbi cōiugato (& idem de fœmina censendum) acciderit propter aliquam ignorantia nouas inire nuptias, duæ sunt considerationes habendæ, prior de facto, vtrum matrimoniu teneat, posterior de fide, qua contractum est, an bona fuerit, an culpæ rea. ¶ Sit ergo secunda conclusio quantum ad factum. Quodcunq; matrimonium viuente coniuge, qui mortuus creditur, contractum, quantumuis optima fide & absque culpa fuerit initum, quotienscunq; cōpertum fuerit priorem coniugem viuere, dirimendum est vt prius matrimonium in suo vigore permaneat. Itaque licet maritus viginti aut triginta pluribusue annis fuerit absens, idē que mortem obijisse creditus, atque vxor idoneis legitimisq; testibus certior eius mortis facta alium virum, ex illoq; plures liberos suscepit, quādo cunq; prior cōparuerit, tenetur, secundo matrimonio soluto, ei, vt legitimo coniugi adhærere. Decretum est Leonis Papæ ca-

1. Conclus.

2. Conclus.

Leo Papa.

Ratio.

3. Conclus.

no. Cum per bellicam, & can. Cum in captiuitate, & Si virgo. 34. quæst. 2. Et ratio est manifesta, quia prius nunquā fuit solutū, atq; adeo neq; secūdū fuit solidū, quantumuis absq; culpa contractum. Et ideo, ait, tali euentu illic Pontifex, qd cum præceptū sit, vt quos Deus coniunxit homo nō separet, necesse est, vt legitimarum fœdera nuptiarum redintegrandā credamus. ¶ Ex hac sequitur tertia cōclusio à contrario sensu, qd quauis mala fide, ac subinde graui culpa secundum fuerit cōtractum nempe, quia vehemens opinio vigeat priorē maritum viuere, si mutuus adfuerit de presenti consensus, cū intentione contrahendi, & re vera ille erat vita defunctus, matrimonium secundum tenet: quia omnia tūc, quæ sunt de essentia concurrerunt. Itaq; stat, qd sint veri coniuges, & nihilominus reddendo & petendo debitum propter malam fidem delictum committant. Si verò tanta erat mala fides, quod contrahens credebat matrimonium non tenere, nunc non posset adesse intentio contrahendi, & sic matrimoniu nullum esset. Secus si

iure credebatur matrimonium tenere cum illo minus probabilis dubio de morte viri, licet esset peccatum. ¶ Quatenus verò res ad bonam vel malam fidem attinet, dubitatur, quanta certitudo sit necessaria, ut absente coniuge possit alter ad alias transire nuptias. Est enim casus vsu frequentissimus idemque perplexissimus. ¶ Sit ergo quarta conclusio. Ad hoc quod huiusmodi fides bona sit, & à culpa liberetur, exigitur moralis certitudo secundum arbitrium & iudicium prudentum: scilicet, per nuncium, aut per æquiualens testimonium. Sic nos admonet Clemens. 3. cap. In præsentia. de sponsalibus. Quæsitum enim illic fuit, utrum quæ post septennium absentem præstolata est virum, nec certificari potest de eius morte, quamuis sollicitudinem diligentem ad id habuerit, & præ iuuenili ætate continere non potuerit, possit ad alias transire nuptias. Et respondet Papa quod cum quantocumque tempore absentes fuerint, ijdemque viuentes, viri, nequeant aliud inire coniugium, non est cum huiusmodi foeminis dispensandum, donec certum nuncium recipiant de morte virorum. Et Lucius papa ca. Dominus. de secund. nuptijs, similiter ait ut nullus talis ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit coniux eius. Idemque & iure civili cautissimum est, ut. C. de repudijs. Auth. Hodie. Et in Authen. ut liceat matri & auic. §. Quod autem. colla. 8.

Quæ certitudo sufficit. ¶ De hac verò certitudine, quæ sufficit dubium coniugem secundas nuptias conciliantem à culpa excipere, Iurisconsulti multa congeminant verba, ut refert Syluester. verb. Matrimo. 8. q. 1. 3. Sunt enim qui dicant, non requiri omnino certum nuncium, sed sat esse probabilitatem moralem: nam prædicta capitula, quæ certum nuncium requirunt, loquuntur, quantum ad ecclesiæ certificationem, quæ requiritur ut licentiam conferat contrahendi. Maior enim, aiunt certitudo requiritur in ecclesia propter suam grauem autoritatem, quam in persona ut priuatim contrahat. Sed re vera hoc non satis tutò assertum est. Crediderim namque non minorem certitudinem requiri in persona quam in ecclesia, si tale testimonium posset ad eandem Ecclesiam deferri.

Sententia autoris.

¶ In primis ergo hoc in præsentia est obseruandum, quod re dubia potius inclinandum est in fauorem prioris matrimonij, ne contrahatur secundum, quando quidem possessio, cuius melior conditio est in fauorem prioris proclamatur. Et in contrahendo secundo matrimonio imminet periculum, quod nullum sit, & in abstinentendo ab illo nullum timetur. Hinc fit,

quod quandiu res est dubia: nempe, quod nullus est vel assensus vel dissensus, sed animus pendet (hæc enim dicitur res dubia) nullatenus licet ad alias nuptias commigrare: quia illic esse nequit bona fides. Neque verò sufficit tenuis opinio de morte coniugis, sed requiritur tanta aut per nuncium, aut saltem per testes, ut iudicio prudentum non solum probabile, sed certum iudicetur. Quare, ut reor, nec coniectura, nec fama sufficit. Nisi forsitan re diligenter exquisita longitudo absentia, vel vniuersalis fama, vbi coniux commorabatur, obitum eius constestetur. Quod dictum est de morte absentis coniugis, id quoque intelligendum est post matrimonium ratum non consummatum dum fertur religionem esse professum.

¶ Dū verò coniugatus, qui ad secundum transiit coniugium de vita coniugis hæsitat, tunc iubet Pontifex in allegato cap. Dominus. de secund. nuptijs, ut debitum reddat, non tamē exigat. Idemque habetur cap. Inquisitioni. de sentent. excommu. Hanc autem consultam sententiam auscultandam reor secundum intelligentiam, quam dist. 27. q. 1. artic. 3. explicauimus. Meditandum quippe est, utrum possessio bona sit, an malæ fidei. Qui enim mala fide in secundum matrimonium se immergit, ius petendi non acquisiuit: quia mala fides nemini suffragatur: & ideo neque exigere neque reddere potest: quia matrimonium fuit claudicans ex parte inique contrahentis, ob idque neque ipse neque alter coniux possessionem exigendi acquisiuit. Si verò bona fide pactum fuit contractumque; matrimonium, tunc locum habent prædicta decreta. Intelliguntur quippe de illo qui bona fide non dubitans, sed secundum arbitrium prudentum contraxit, & postmodum quia nouos audit rumores de coniugis vita incipit dubitare, non quidem scrupulo leui, sed morali. Tunc enim reddere quidem debet, exigere tamen nequit. Quod tamen sic intelligere mihi videor, quod non possit exigere quousque; rursus diligentem nouam inquisitionem peragat ad explorandum utrum coniux viuat. Illa tamen arbitrio sapientum adhibita si nihil comperti habere potest, licebit & deinceps suauiter petendi possessione, quam bona fide ingressus est, ut non solum reddere, verum & exigere valeat.

¶ Atqui ad hoc propositum Magister sentent. distinct. sequenti. 38. ait, quod si vir relicta in patria sua vxore in longinquam abiens regionem aliam ducat (scilicet, mala fide credens priorem superstitem) & deinde poenitentia ductus secundam dimittere volens ad priorem legiti-

Re dubia non licet se cundo nubere.

Nota.

Nota.

Consideratio duplex.

Opinio Magistri sentent.

legitimam reddere conetur, sed ecclesia ad petitionem secundæ ex falsa præsumptione procedens cum eadem secunda commanere compellat, incipit, inquit, excusari propter obedientiam, & timorem de hoc, quod poscenti mulieri debitum reddit, à qua ipse nunquam poscere debet. In hoc autem Magister non tenetur, sed merito reprobatur illis rationibus, quas dist. 27. art. 2. demonstrauimus. Imò ut venerabilis Hugo parte. 1. de sacram. cap. 6. locupletissime differuit, citius debet talis coniux martyrium perpeti, quam debitum contra conscientiam reddere: & tunc maxime quando conscientia legitima est, & rationi consona: nam reddendo fornicationem committit, ad quam ecclesia, hominem compellere non potest. Sententia enim ecclesiæ ex falsa præsumptione prodens eum non ligat, qui certus est, contra veritatem fuisse prolatam, tamen si ecclesia iustum ferat iudicium quando secundum allegata & probata sententiam pronunciat.

¶ Argumenta igitur in contrarium soluta per hæc, quæ dicta sunt, censentur. Nihil enim absurdum habet, quod homo propter euentus, qui accidere solent, manere debeat vsu coniugali priuatus.

Magistri opinio reprobatur.

Solutio argumentorum.

DISTINCTIO trigesima octaua. De impedimentis ordinis & voti

Textus.
Cap. 1.

Hætenus de impedimentis tum alijs, tum etiam criminum, nunc verò & de alijs ad religionem pertinentibus inquit sermo. De ordinibus ergo sic discernere sacris canonibus admonemur, ut minores quidem nullatenus matrimonium respuant. Sic enim ait Leo Papa, can. Seriatim. distinct. 32. Lectores, Ostiarios, Exorcistas, Acolytos, si extra votum & habi-

Leo Papa

tum inueniuntur, & continentiam profiteri nolunt, vxorem ducere virginem ecclesia Romana permittit, non viduam nec repudiatam, alioqui ad Subdiaconatum deinceps prouehi non poterunt. Maiores verò, qui sacri habentur, ordines tum in eundo matrimonio obsunt, tum, etiam si contrahatur, dirimunt, ut in Concilio Carthaginensi sub his verbis habetur: Placuit Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos etiam ab vxoribus abstinere: quod si non fecerint, etiam ab ecclesiastico remoueantur officio: ceteros verò clericos ad hoc non cogi. Ad eò ergo semper fuit sacris ordinibus hæc habita reuerentia, ut neque occidentalis, neque verò orientalis ecclesia cuiquam sacris ordinibus initiato ad nuptiarum contractum retrogradi siuerit. Vnde antiquissimus Calixtus, Can. Presbyteris, distinct. 28. Presbyteris, inquit, Diaconibus, Subdiaconibus, & Monachis concubinas habere, seu matrimonium contrahere penitus interdicitur, contractaque; matrimonia ab huiusmodi persona disungi iuxta sacrorum Canonum definitionem iudicamus. Et in sexta Græcorum Synodo, Si quis eorum, qui ad clericatum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari, hoc ante ordinem Subdiaconatus faciat.

¶ At verò quoniam Græci ordinibus non admittunt adnexum so-

Ead. distinct. c. Placuit.

Calixtus.

C. Si quis. 31. distinct.

Cap. 2.

lenne votum castitatis, quamvis propter ordinis dignitatem eos, qui ordinati sunt, coniugari deinceps non sinant, coniugatos tamen neque ab ordinibus suscipiendis repellunt, neque ab uxorio usu cohibent, ut ex sexta synodo Gratianus cano. Quoniam, retulit. Veruntamen ecclesia Latina, ab ipso Apostolorum tempore sic instituta, huiusmodi solenne votum ordinibus agnoscit adnexum: ob idque coniugatos, nisi vel diuortio celebrato, vel de consensu uxoris castitatem vouentis nullatenus sacris ordinibus initiari permittit, ut Gregorius Papa hisce verbis ait, Nullum facere Diaconum Episcopi praesumant, nisi qui se caste victurum promiserit: quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ordinem fuerit approbata. Quamvis quomodocumque ordines sacri matrimonio superueniant, sacramentum cum suo caractere suscipiatur. Quo fit, ut Graecorum mos non ex aliqua ecclesiae sanctione, sed ex Vigilantij aut, Nicolaitarum errore originem duxerit, qui ut ait Hieronymus. & lib. de haeresibus Augustinus, neminem, nisi prius coniugatum, ad sacros ordines admittebant. Hunc enim errorem Nicea Graecus suae genti persuasit, ut Umbertus Leonis noni legatus in libro contra ipsum refert. Quorum duritiam ecclesia Latina mi-

serata cum ipsis dispensare censetur.

¶ Caeterum ut sacris ordinibus votorum religionem ea praecisa ratione, quae rem praesentem attinet, adiungamus, votum est testificatio quaedam promissionis spontanea, quae Deo, eiusque diuis, & ex ijs, quae Dei sunt, proprie fieri debet. Votorum autem, ut alias a loco praesenti extraneas diuisiones omittamus, aliud est priuatum & simplex, aliud vero solenne. Simplex quidem est nuda promissio, qua homo se aut sua Deo pollicetur. Solenne vero est illud, quo se se in dominium & possessionem Dei & praelati eius vicem gerentis tradit. Quo fit, ut simplex votum matrimonium quidem sub reatum mortalis labis interdicat contrahendum: esset enim fidem Deo obstrictam infringere: illud tamen non dirimit: nam qui promissit, nondum dominio expoliatus est, quominus si se alteri dedat, contractus consistat. Votum vero solenne non solum contrahendum impedit, verum & contractum diluit: nam dominium Deo traditum ab illo abdicari non valet. Vnde ad Iulianum Augustinus. In viduali continentia & virginali excellentia virtute electa & voto oblataiam non solum capeffere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Et Hieronymus. Vouentibus, inquit, virgi-

Cap. 3.

Voti finitio

Votum duplex.

Simplex.

Differentia.

Ca. nuptia 77. 27. q. 1.

17. Distin. 38. 1. ad Tim. 5. virginitatem & viduitatem non solum nubere, sed velle damnabile est. Id quod Apostolus Timotheus scribens admonet, viduas enim, inquit, adolescentiores euita: cum enim luxuriatae fuerint in Christo nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem (scilicet, quam Deo vouerunt) irritam fecerunt. Hisce ergo verbis Augustinus. & Hieronymus. tam simplex votum quam solenne designant. At vero Gregorius ad Bonifacium scribens distinctius ait, Viduas a proposito discedentes viduitatis (per nuptias videlicet) nisi conuertantur, Apostolica autoritate damnandas censemus, nempe, quousque ad bonum, quod coeperunt, vel voluntariae vel inuitae reuertantur. Haecenus de solenni voto. Et subdit statim. De virginibus autem non velatis (puta quae votum duntaxat simplex susceperunt) si deuiauerint, a sanctae memoriae praedecessore nostro Papa Innocentio taliter decretum habemus. Haec vero, quae nondum sacro velamine sunt tectae si nupserint, aliquanto tempore ijs agenda poenitentia est: quia sponsio a Domino tenebatur. Virgines enim non velatas eas censet, quae votum solenne non susceperunt. Extat decretum Innocentij ibidem Canone, Haec vero.

Cap. 4. ¶ Qui ergo post votum simplex nuptiarum sarcinam sibi imposuit, exigere quidem coniugale de-

bitum propter fidem voti non potest, reddere tamen propter fidem coniugidatam tenetur. Sic nos enim pontifices sub titulo, de conuersione coniugatorum, atque alibi pluribus decretis comonent. Ad haec Innocentius Pontifex, cap. Cum ad monasterium de statu monacho. adiecit, quod abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeo adnexa est regulae monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit indulgere. Vbi diuinius interpretatus super votum solenne nullam dispensationem locum habere decernit.

Ca. Quidam & cap. Placet. Innocent.

DISTINCTIONIS Trigesimae octauae, Quaestio prima, de impedimen- to ordinis.

ARTICVLVS I.

Verum ordo matrimonium impediatur.

Ubi sequitur in hac distinctione de ordine & voto disputare: quae igitur distinctio duabus opus habet Quaestionibus, quarum prima est de ordine, atque altera de voto. Arguitur ergo quod susceptus ordo nullum sit matrimonium impedimentum. Nihil impeditur nisi a suo contrario: ordo vero non est matrimonium contrarius, quia utrunque est Sacramentum, imò vero cum matrimonium coniunctionem Christi & Ecclesiae significet, in ministris potissimum eiusdem Christi & Ecclesiae congruens esse videtur, ut eadem significatio per matrimonium fulgeat.

Partinegatija. ar. 1.

2. Argum. ¶Secundò. Si ordo matrimonium impedit, id quidem virtute spiritualis rationis facit: spiri- tualis verò ratio in omnibus, etiam minoribus ordinibus, inest: ergo & minores impedi- menta essent matrimonij, cuius contrarium decre- vit Alexander, 3. cap. 1. de clericis coniugatis, & can. Seriatim. d. 3 2. ergo ordo non est impe- dimentum.

3. Argum. ¶Tertiò. Eadem nobis est cum orientalibus Græcis ecclesia: illorum verò presbyteri à re vxoria non cohibentur, vt can. Aliter dist. 3 1. Stephanus Papa refert: ergo neq; nostri arce- ri deberent.

Pars affir- ¶In contrarium est eadem Alexandri Decre- mativa. talis, Si in subdiaconatu & alijs superioribus ordinibus vxorem suscepisse noscuntur, eos vxores dimittere compellere procuretis.

Deciso ar. ¶Quæstio hæc clatissimum nobis dicendi cam- pum offerebat, q̄ ecclesiasticos ministros flo- rida vitæ castitas deceat, nisi quæstio sexta, quam septimo libro, De iustitia & iure locu- pletissimè disputauimus, & pro tenui ingenio nostro de hac re elaborauimus, ab hoc nos modò labore & negotio liberasset. Impuden- tissima enim hæresis, quæ sacerdotum cœliba- tum labefactare contendit, à Iouiniano (quic- quid alij dicant) cœpit, quam Vigilantius, vt Hieronymus ad Riparium, epistola. 2. refert, impudentissimè auxit, non solù permittens, sed compellens, vt nullus ordinaretur diaco- nus antequàm matrimoniū iniret. Hanc ebibit hæresim postmodum Wicleff, vt Thomas

Hæresis im- ¶Waldensis tom. 2. de sacramentis. cap. 1 2 8. re- pudentissi- fert. Ac subinde Lutherus in illo suo sæpè dâ- ma. nato libello de abroganda missa priuata, Sata nica rabie furens contra clericorum cœliba- tum inuehit dicens, nequaquam Papam posse clericis matrimonium interdiceret. Hęc omnia illic copiosè art. 1. retulimus, abundeq; perin- de illis demonstrauius, qui Græcanicum mo- rem Latinis impingere affectant, quàm sit ex visceribus euangelij sancta hæc institutio de- ducta, vt sacri ecclesiæ ministri à re vxoria esse debeant alienissimè. Christus etenim ipse, utique de intacta virgine natus, virginitatis, ipse decus, ecclesiam, ceu columbam candore virgineo nitentem, sibi connubio copula- uit, id exemplo suo sacerdotes docuit, quibus eandem ecclesiam desponsauit, vt virgini si non virgines, saltim cœlibes fidem seruarent. Mox & cordis nitor, & corporis mundities, quam tractatio corporis & sanguinis Christi expostulat, id ipsum eos commonet. Deinde

Wicleff. ¶ & altissima meditatio assiduaque orationis perseuerantia, & sacrorum impensissima le-

¶Primæ con- ¶grentia.

¶Secundæ.

¶Tertiæ.

ctio, quibus dediti esse debent, coniugali con- sortio è diametro aduersantur. Præterea soler- tissima cura, quam erga pauperes, viduas & orphanos gerere tenentur sollicitudinem fami- lia, vxore & liberis occupatæ non permittit. Neque verò authoritas & dignitatis splendor, quibus reliquo populo antecellere debent, si- nit vt cum vxoribus, sicuti reliquum vulgus, misceantur. Præterquam quòd si liberos fas illis esset procreare, omnes illic neruos inten- derent, vt quasi hæreditario iure illis sacerdo- tia relinqueret. Hęc pauca ex illa disputatio- ne detruncauimus, quam solertissimus quisq; amplissimam illic & copiosissimam visere me- ditari que potest. ¶Quo ergo satis præsentem lo- co faciamus: quæstio hæc geminum habet sensum: primum de ordinibus quemadmo- dum suscepti impedimento sint, ne matrimo- nium deinceps contrahatur. Secundum verò vice versa quemadmodum contractum ma- trimonium ordinibus suscipiendis viam clau- dat. De vno disputabit articulus primus, & de altero secundus.

¶Ad priorem igitur vnica illaque bimembri conclusio respondetur. Ex ordinibus mino- res quidè, qui sacri nō censentur, nullum sunt matrimonio contrahendo impedimētum: ma- iores verò, qui sacri sunt, non solù contrahen- dum impediunt, verum & contractum dissolu- uūt. Vtraq; conclusionis pars constitutio est Concil. Carthaginensis can. Placuit, & Leonis Pontificis cōtra epistolam Nicetæ Abbatis ca- no. Omnium, & cap. Seriatim. 3 2. dist. & Ale- xandri decretali citata, de cleric. coniuga. cap. 1. Multisque subinde alijs decretis, & celebri Occidentalis ecclesiæ vsu est constabilita. Cur aut quatuor minores ordines non dicantur sa- cri, subdiaconatus verò & reliqui duo superio- res, vt sacri habeantur, distinct. 24. quæstio. 1. articul. 4. præscripsimus. Qui enim autumant minores quoque esse sacramenta, aiunt ob id non esse sacros, quòd eorum vsus nō est sacras species eucharistiæ tractare. Nos verò arbitra- tumus ob id non esse sacros, quod non sunt verè sacramēta. Atq; inde argumētū exurgit, quòd fuerit necessariū minores illos ministros re vxoria interdiceret: quia neque illa mentis spiritusque puritas aut corporis mūdities eis necessaria sunt, qui sacramētā nō administrāt. Minimè verò decet absque necessitate tām hominum multitudinem à nuptiarum ritu re- pellere, Atq; eandem ob rem neq; onere per- soluendi statis horis sacros psalmos obstrin- guntur. ¶Dum autem dicimus maiores ordi- nes matrimonium dissoluere, non intelligi-

mus

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Duplex sen- sus quæstio- nis.

Conclusio.

Probatur conclusio.

Nota.

Minores or- dines mat- monij non impediunt.

Quædo ma- iores ordi- nes dirimunt.

mus si fuerat legitimum. Dum enim quis de consensu vxoris religionem vouentis, vel ea- dem per diuortium dimissa sacris initiatur, ma- trimonium non dissoluitur, sed vsus eius ces- sat. Dicuntur autem ipsum dirimere, vt in su- perioribus expositum est, quia post ordines sacros contractum nullum est, vt præter Cano- nes superiores ait Calixtus Cano. Presbyte- ris. 27. distinct.

Dubium. ¶Dubium tamè est, quo iure ordo sacer à ma- trimonio ordinatum cohibeat: vtrum scilicet, iure diuino, vt religionis professio. Quidam enim neoterici, vt Maioris. in. 4. distin. 24. q. 2. & Clichtouæus lib. de continentia sacerdotia- li. cap. 13. arbitrantur iure diuino esse prohi- bitum sacerdotibus matrimonium: quare, in- quiunt, super hoc Papa dispesare non potest. Neutiquam tamè sententiam suam probant. Arguimus nos ergo in eorum gratiā. Appa- ret enim tam intrinseca ratione votum esse or- dinibus sacris adnexū, quàm religioni: & ideo ambo inuicem comparant ca. vnico. de voto lib. 6. Quare sicut iure diuino cum religioso di- spensari non potest, vt matrimonium contra- hat, ita nec cum sacerdote. Responso tamen huius ex illo discrimine colligitur, quod lib. 7. De Iustitia & Iure. quæst. 5. articu. 3. elucida- uimus: nempe, votum sic esse penitus de ratio- ne religionis, vt eo excluso religio desinat esse religio. Hoc enim ipsum nomen religionis sonat, quod solenne votum, quemadmodum si rationale sustuleris, hominem prorsus ab- stulisti: non tamen sic est intrinsecum sacer- dotio. Nil enim repugnat, quominus absque castitatis voto vere sit homo sacerdos, vt Græ- corum mos nobis documento est. Doctrina est Sancti Thomæ. 2. 2. quæstio. 88. articu. 1 1. Quicquid Caietanus reclamet, què loco cita- to satis oppugnauius. Ex hoc ergo fit conse- quens, quod etsi ordo quandam suapte natu- ra secum adferat congruentiam, decentiamq; castitatis matrimonio repugnantem, non ta- men ex se parit virtutem præcepti, vt eo ipso diuino iure, quo ordinis sacramentum institu- tum est, sint ordinati à matrimonio prohibi- ti. Sed præceptum hoc & prohibitio iure pon- tificio posita est. Quod quidem præceptum Ecclesia ex decentia functionis sacrorum or- dinum deduxit. Et ideo nihilominus potest super eodem præcepto dispensare, quanuis di- spensatio cum sacerdotibus indecentissima ef- fet, & Ecclesiæ pestifera, vt loco citato, De Iu- stitia & Iure demonstrauius. Quocirca pes- tilentissima est hæresis Lutheri negantis Ec- clesiam tale præceptum edere potuisse.

Argum.

Solutio.

Continen- tia ordini- bus sacris adnexa iu- re positiuo.

Dispensatio Pontificio.

¶Est tamen animaduertendum discrimen, quod hic S. Thom. inter Græcos & Latinos dignoscit: videlicet, quod apud Græcos ordo sacer solum ex vi ordinis matrimonium impe- dit: & ideo post susceptos ordines neminè nu- ptias conciliare permittit: non tamen habent ordinibus adnexum votum, vt Innoc. ait cap. Cum olim, de cleric. coniug. Et ideo nō solū cōiugatos sacris initiant, verum & initiatos in vsu coniugali viuere sinūt exceptis hebdoma- dibus, quibus altaris ministerio vacant. Vnde in sexta Græcorum Synodo Can. Siquis. d. 3 2. Si quis, inquit, eorum qui ad clericatum acce- dunt, voluerit mulieri nuptiali iure copulari, hoc ante ordinationem diaconatus faciat. At verò Latini non modo propter ordinum di- gnitatem, verum & propter votum quod ha- bent adnexum, à matrimonio ineundo cohi- bentur: nam licet qui ordinatur, votū illic non exprimat, tamen ex statuto Ecclesiæ ibidem includitur. Quapropter non solū ordinati ma- trimonium contrahere prohibentur, & si id attentent, nullum est, sed etiam post contra- ctum ab ordinibus suscipiendis excluduntur: nam votum in illis inclusum non modo con- trahendo matrimonio, verum & eius vsui im- pedimento est. Extat tamen discriminis pluri- mum, quòd suscepti ordines sacri matrimo- nium, quod post attentatur, prorsus tollunt, vt sit nullum, matrimoniū verò contractum non sic ordinibus obstat, quin si coniugati il- los susceperint, verum sit sacramentum, vt ar- ticu. proximo repetendum restat.

Discrimen.

Latini qua- re prohi- beantur.

Nota.

Discrimen

Nota.

Caietanus.

Glossa. cap. Aliter. di- stinct. 3 1.

¶Colligito ex his ergo nusquam gentium ab orbe vsque redèpto vsu fuisse receptum, vt sa- cris ordinibus initiati (saltè presbyteratu) ma- trimonium cōtrahere permetterentur. Sæper enim in hoc sancto ordinis sacramēto illa fuit cognita confessaque dignitas, vt respuere ma- trimonium crederetur propter illas nuper à nobis insinuat, & loco citato, De Iustitia & Iure, amplificatas atque alijs pluribus auctas rationes. Quocirca vt illic adnotauimus, demi- randū se Caietanus exhibuit. quæst. 1 2. primi quod lib. vbi hanc veritatē inficiatus ait, in mo- re Græcis olim fuisse contrariū, propter verbū Stephani Pape Can. Aliter. d. 3 1. quod est hoc, Græcorū sacerdotes, diaconi & subdiaconi in matrimonio copulantur, ineptam existimans glossam, quæ verbum, copulantur, exponit, id est, copulato vtuntur. Nam copulantur, in- quit, non sonat, nisi q̄ post ordines matrimo- nia contrahunt. Sed re vera verbum illud pas- sium non actionē tunc præsentē, sed perma- nentiam in præterito designat, vt ait Glossa.

Panormit. Sed absurdus profecto Panor. super ca. Cum olim de cleri. coniuga. consultum iri Ecclesie arbitratu est, si sacerdotibus abstinere nolentibus facultas fieret vxores sibi associandi. Hanc ille. Verum est tamen aliquandiu durasse apud Græcos, vt subdiaconi ad matrimonium permitterentur, vt Gregorius Can. Ante triennium. 31. distinet. insinuat. Imo durum illic reputat eos more Romanæ Ecclesie vsu vxorio arce-re. Quin etiam & diaconi si in ipsa ordinatione protestati essent, quod vellent habere vxores permittebantur illas postmodum accipere. At vero ipse idem Gregorius decreto suo inhibuit, quenquam in subdiaconu ordinari, an tequam se caste victurum promississet. Cano. Nullum, dist. 28. & Ca. Multoru. dist. 33. Et in Cõcilio Carthaginensi, Ca. Placuit. dist. 32. atq; alijs supra à nobis allegatis. Ac demum clerici in sacris de facto contrahentes anathematis cen-sura feriuntur per Clem. vnicã, de consang. & affini. officioq; & beneficio priuatur, cap. De cernimus, & can. De his. 28. dist. & can. Presbyter, ead. dist. iubentur deponi, & can. Eos qui. dist. 32. Quod si mihi plurimos obieceris, cum quibus Papa dispõsaut post subdiaconatum, imò & post diaconatum ad matrimonia com-migrare Maioris, & Clichtouæus vbi supra, responderent, dispensationem non tenere. Id tamen absq; vlla probabilitate. Igitur secundum veritatem respondetur, de dispensationis causa, an fuerit legitima, non esse nostrum iudicare. Attamen cum votum, vt diximus, nõ fit de intrinseca ratione ordinis, sed de iure põ-tificio, quãuis accidere possit, vt qui huiusmodi dispensationem petiuit, grauius peccauerit, tamen facta dispensatione matrimonium est firmum & legitimum. Quare post pœnitentiam prioris peccati, si aliquid commisit, tuta conscientia debitum reddere debet, & si dispensationem habet, etiam exigere valet, ac demum in matrimonio perseuerare.

Obiectio. ¶ Ad primũ igitur argumetum respondetur, qd et si quatenus ambo sunt sacramenta, ordo & matrimonium non sibi inuicẽ aduersentur, vsus tamen matrimonij ordinum functionẽ dedecet. Illam autem desponsationẽ Christi & Ecclesie dignius ac prestantius per sua obsequia spiritualia referunt, non habentes alias spon-sas nisi Ecclesiam, quã si alias haberent.

Dilutio. ¶ Ad secundum respondetur, ordinem non ob quãcunq; rationem spirituale esse impedimentum matrimonio, sed propter illam quæ est in tractandis rebus sacris ad Eucharistiam pertinentibus: quæ quidem ratio in minoribus ordinibus non inest. At verò cum be-

neficioꝝ possessio in stipendiũ spiritualium obsequioꝝ sit instituta, quibus obsequijs exhibendis se se coniugati in idoneos reddunt, Ecclesia sancit, vt clerici cõiugati beneficijs ecclesiasticis expoliẽtur capit. Sanẽ, & Quod ad te, atq; alijs in titulo de clericis coniugat. ¶ Ad tertium iam responsum est, Græcorum morem non esse ordinatis matrimonium per-mittere, sed coniugatos ordinari, atqui in vsu coniugali relinquere. De quo vtique more dicere pergimus.

ARTICVLVS II.

Vtrum matrimonio ordo sacer superueni-re possit.

Quaritur secundo vice versa, v-trum post matrimonium ordo sacer locum habeat. Et arguitur à parte negatiua. Quantum ordo obstat matrimonio, tantum è conuerso: sed ordo præcedens sic impedit matrimonium vt nullum sit: ergo & præcedens matrimoniũ eodem modo impedit ordinem: vt nullus imprimatur character.

Partis negatiua. 1. ar.

¶ Secundò arguitur, quòd saltem si coniugatus inuita vxore ordinetur, nullum recipiat sacramentum. Quoniam tunc ratione voti ad-nexi atq; ordinum decentiæ nequiret rei vxoria vacare, atq; adeò iniuriam irrogaret vxori, quæ ius habet petendi debitum: ordo autẽ, cum res sancta sit, non debet cum iustitia pugnare, præsertim cum secundum monitum Apostoli. 1. Corint. 7. neuter coniugum possit sine alterius licentia, etiam vt orationi vacet, alterum in tempus defraudare.

2. Argum.

¶ In contrarium est, qd non minus, imò plus religiosi ad continentiam obligantur, quam ordinibus consecrati, & nihilominus post matrimonium possunt coniuges religionem vouere: ergo & vir ordines suscipere sacros.

Partis affirmatiua.

¶ Quæstio præfens maius nobis negotium exhibet iuxta Græcorum morem, quã secundum Latinorum consuetudinem. Quare distinguendum est tum inter matrimonium & eius vsu, tum etiam inter hoc, quod est, ordinem dignè suscipere, & hoc, quod est, ordinem verè suscipere, quãuis illicitè. Atq; adeò ad quæstionem quatuor Conclusionibus respondendum.

Decisio articuli.

¶ Prima, Latinis cum Græcis communis est. Post matrimonium siue aduente siue reuẽte vxore suscepti ordines verè sunt sacramentum.

1. Conclus.

2. Conclus.

¶ Secunda conclusio. Coniugatus consentiente vxore iure & more atque adeò licitè potest quoscunq; ordines, etiam sacerdotalem, suscipere. Imò verò facto fornicationis causa diortio, nulla indiget maritus vxoris facultate, vt licitè vel religionem profiteatur, vel inicitur ordinibus. Quod autem dicimus consentiente vxore, quòd D. Tho. hic, atque alij doctores aiunt, intelligitur quẽadmodum. d. 27. q. 2. art. 5. de ingressu religionis dicebamus. Haud quippetalis consensus sufficit, nisi ipsa religionem approbatam profiteatur, aut sexagenaria sit, tunc enim potest in seculo manere.

3. Conclus.

¶ Tertia conclusio. Citra diortium vxore in-ficia vel inuita ordines sacros suscipere graue delictum & sacrilegiũ est. Enimvero huiusmodi homo & vxori & ordinibus ipsis sacris ini-gniter iniurius est, quare perpetuo manet ab eorum vsu suspensus. Quinimò, vt Ioãnes. 22. in Extrauag. Antiquæ, de voto, ordinauit, nõ modò in ordine suscepto ministrare cohibetur, verum & ad superiores ordines prouehi, quod est esse irregularem, neque aliquod beneficium aut officium Ecclesiasticum obtinere. Veruntamen per eosdem susceptos sacros ordines matrimonium præcedens, etiam si duntaxat ratum fuerit, nondum consummatum, nequaquam dirimitur. Quocirca & vxor debitu petere potest, & ipse tenetur reddere, neutriquam tamen exigendi ius habet. Adde quòd etiam matrimonio, vt ibidem cauetur, soluto per vxoris mortem, manet irregularis, nisi aliquam tunc religionem approbatã fuerit professus: & tunc dicæsanus poterit dispensare. Viuentetamen vxore ingredi religionem nequit, nisi ipsa vel sexagenaria sit, & consentiat vel religionem pariter ingrediatur.

Suspensus.

Irregularis

Nota.

4. Conclus.

¶ Quarta conclusio. Ex his fit consequens, qd (hoc vno excepto casu huius tertie conclusio-nis quòd, scilicet, reclamãte vxore tenetur clericus debitum reddere) coniugatus, qui ordines sacros post coniugium quomodocunq; suscipiat, tenetur vitam perpetuò coelibem viuere. Hæc est conclusio, quam vnuerfi supra citati canones constituunt, & Ecclesia occide-talis more & vsu per sanctè colit.

Mos Græco vñ vnde or-tus.

¶ Dubium autem hic grauisimũ offertur, at-

que hac præcipuè tempestate necessarium sci-tu, qua non solum hæretici, verum alij, qui catholicorũ nomine, censentur, vt sacerdotes cõ-vxoribus copulentur optant & procurant, v-trum Græcorũ contrarius mos in aliqua legiti-ma synodo, aut Ecclesie autoritate, aut de-ductione ex sacris literis fundamentũ habeat an verò præter legem & rationem fuerit inue-ctus, ac perinde ab ecclesia Latina, ceu alij eius gentis errores, permixtus. Enimvero vnuerfi ferè Doctores illum morem tanquam legiti-mum existimant, imò nonnulli canones id in-sinuare censentur. Attamen si res penitus oc-culatus quæ inspiciatur, longe contra ni fallor iudicabitur. Quocirca eodem libro nostro ci-tato septimo, De Iustitia & Iure quæstio. 6. ar-ticu. 2. latissimam & locupletissimam disputa-tionem scripsimus, vtrum sacerdotalis conti-nentia ab ipsis statim Ecclesie incunabulis cõ-perit. Vbi partem affirmatiuam non modo coniecturis, verum & rationibus & autori-tatibus fultam curauimus. Quando enim alia non esset ratio, mos ipse illorum id vtique do-cet. Cum enim constitutissimum illis sit post susceptos ordines nemini matrimonium per-mittere, eodẽ more fatentur eos qui ante ma-trimonium sacro clericatu addicuntur, ad cœ-libatum teneri. Si ergo ita est, inde consequi-tur, vt coniugatos nullatenus ad ordines ad-mittere debeant, nisi voto etiam castitatis cœ-libatum profiteantur. Nam si coniugatos, qui postmodum ordinantur, in vsu coniugij viuere sinunt, quid nam causæ esse potuit legitime vt ordinatis matrimonia interdicerent? Quan-do quidem cum ipsa sacrorum ordinum fun-ctio eadem sit in omnibus, eandemque subin-de vitæ mundiciem exigat: vnde proinde ini-quum sit, vt alij cœlibes viuere cogantur, alij verò cum vxoribus permittantur. Nam ratio Clichtouæi, quòd propter dignitatẽ ordinis non permittuntur ordinati ad matrimonium retrocedere, profecto nulla est, Quoniã si vo-tum excludas, tam indecens apparet coniu-gatum ordinari, quã ordinatum coniugari. Sed ais, In primitiua ecclesia erat raritas Chri-stianorum, qui idoneè possent ad sacerdotiũ promoueri, & ideo admittebantur coniugati. Hanc equidem veritatem fateor. Attamen nõ tanta erat raritas coniugatorum, qui non sua sponte consentientibus vxoribus dum ordini bus initiabantur, votum castitatis emitterent. ¶ Quare profecto non dubito, quin tunc id fiebat, sicuti modò Latina Ecclesia more seruat: videlicet, quod sine consensu & voto vxoris nemo ordinabatur, & ordinatus voto se quoq;

Illicitus il-le mos & permixtus

Continen-tia ordina-tus sacris annexa.

Ratio Cli-chtouæi.

Obiectio.

Dilutio.

Vxores ordinatarum

se quoque cœlibatus cōstringebat. Nisi q̄ tūc vxores non cogebantur religionem ingredi (quia nec erant huiusmodi monasteria) sed satis illis erat votū simplex castitatis emittere, & alebantur ab ipsis maritis iam ordinatis, & fortasse non in eadem domo cōmorantibus. Quapropter votum castitatis semper fuit à la ta euangelica lege ordinibus sacris adnexum. Id quod inde prætereà constat, q̄ aliàs nūquā ecclesia Latina tam graue onus sacerdotibus imponeret, nisi per Apostolos edocta. Accedit, q̄ Calixtus, qui autor fuit Canonis citati Presbyteris, distinct. 27. antiquissimus est: scilicet, anno domini. ducentesimo quattodecimo: nempe, centum annis ante Nicenū Concilium. Et illic dicit Calixtus, q̄ contracta matrimonia à presbyteris, diaconis & subdiaconis separari debēt iuxta sacrorum Canonum definitionem. Vbi docet à primordijs ecclesię definitum esse, vt ordinibus sacris votum sit adnexum. Vnde Epiphanius antiquissimus autor tomo. 1. lib. 2. in hæresi Catharorum, Ecclesia, inquit, post Christi aduentum eos non suscipit ad sacerdotium, qui mortua vxore aliam duxerint, imò neque eum, qui viuentem vxorem habet, & filios gignit, sed eum, qui se ab ea continet. Quod si alij (ad Græcos alludens) contra faciunt, non iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quę per tempus elā guit, id faciunt. Et tomo. 2. lib. 3. circa finē expresse ait, non esse ad sacerdotium admittendos, nisi eos, qui virgines sunt, aut cōtinētiam à proprijs vxoribus seruant.

Calixtus.

Epiphanius

Idem.

Vigilantiij error.

Ca. Si quis 32. dist.

Pauli locus

Leo. 9. can. Omnino.

uilegatus in lib. contra ipsum refert. Qui quidem Pontifex veritatem Euangelicam contra ipsum Nicætā abbatem, ac subinde contra Græcos constituit, Cano. Omnino. 32. distinct. Omnino, inquit, confitemur nō licere Episcopo, presbytero aut diacono propriā vxorem causa religionis à cura sua abijcere, sed vt ei victum & vestitum largiatur, sed non cum ea carnaliter ex more iaceat. Sicut sanctos Apostolos legimus egisse. Quocirca Gratianus illum Can. Quoniam. 31. distinct. non debuisset ex sexta Synodo tam syncerè inter sacra decreta referre, qui quidem canon, vt iacet, videtur Græcis patrocinari, cum tamē boni autores, vt Albertus Pigijs, atque alij, satis doceant non fuisse Canonē illum in sexta Synodo editum, sed viginti septem post annis, vt ex tertio Canone eiusdē sextæ Synodi colligitur. Imò verò neq; verba illius canonis auctoritatem aut maiestatem aliquam præ se ferunt, sed inuidiam & odium sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, quod sanctam Synodum non decebat. Audi verba. Quoniam in Romani ordine Canonis esse cognouimus traditum, eos qui ordinati sunt diaconi vel presbyteri confiteri quòd nō suis iam copulentur vxoribus antiquum sequentes canonē Apostolicę diligentię, & constitutiones sacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus, nullo modo cum vxoribus suis eorum connubia dissoluentes aut priuantes eos familiaritate ad inuicem in tempore opportuno.

Gratianus.

Pigijs.

C. m. Quoniam. 31. d.

Romani legatus illic non sedis.

Nota.

¶ Hæc ibi. In primis hinc conijcitur illic tunc non sedisse Romanum legatum, nam in præsentia illius non fuisset Canon Romanus tam indignè abiectus sub illis verbis, antiquū nos sequentes Canonē Apostolicę diligentię, & constitutiones sacrorum virorum. Imò quauis illic non sedisset, videntur verba illa nescio quid insolentię redolere atque odij sacerdotalis castitatis, ac perinde ecclesiæ Romanę. Præterquam quod Canon ille, Apostolicę diligentię, illic citatus nullibi extat: nam glossa, quæ dicit referri ad Paulinum verbum, ne coniuges seipfos defraudent, commentitia est: quoniam Paulinum verbum, de secularibus coniugijs intelligitur, illud ergo ad connubium Sacerdotum confirmandum asserre, iniquissima esset collectio. Item dum subdit, & constitutiones sacrorum virorum, non alludit ad Paulum. Quapropter non fit allusio nisi ad Concilium Carthaginense secundum & sextum. Fuit autem temeritas Concilium prouinciale œcumenico Romano anteferre. Præterquam quod ipsæ Synodi Cartha-

Græci canones deprauarunt

Can. Si quis dist. 28.

Epist. Clementis.

Intellectus plurimū canonum.

Can. Nicæna. 31. dist.

Solutio. 1.

Carthaginenses cum ecclesia Romana expressimè sentiunt, vt patet canon. Episcopus. distinctio. 31. & can. Cum in præterito, & Cum de quorundam. distinctio. 84. Sed illi Græci consilio sui Nicætæ prædictos canones deprauarunt. Et vbi legitur, in dict. cap. Cum de quorundam. Placuit episcopos, presbyteros & diaconos secundum priora statuta (scilicet, præcedentium Conciliorum Carthaginensium) ab vxoribus continere: adiecerunt. Cum instaret tempus sacrificij. Ac subinde addiderunt, vt sacerdotes tempore ordinationis profiteri castitatem non cogentur. Et ideo Adrianus illam Synodum, quia corruptam intellexit, noluit suscipere, nisi quatenus Romanis institutis non repugnaret. Pariter & quintum Apostolorum canonem præuaricati sunt: & refertur cano. Si quis docuerit. distinct. 28. Est enim cano. Ne episcopi, presbyteri aut diaconi vxores suas prætextu religionis abijciant, quem quidem ipsi intelligunt, quasi præceptum sit, vt illis vtantur. Cum tamen non sit intelligendus, nisi sicut Leo nonus cap. Omnino, citato interpretatur, vt non omnino eijciant, sed victum & vestitum suppeditent, tamen absque tori contubernio. Et similiter detrahunt & vitiant verbum epistolæ cuiusdam, quæ dicitur Clementis, vbi habetur. Magistri altaris ad dominica tales eligantur officia, qui si semper cōtinere noluerint, ante ordinationem cōiuges suas nouerint. Ipsi amputarunt, si semper continere noluerint, interpretantes illud esse præceptum, ne quis ad sacerdotium eligatur ante quam sit coniugatus. Alia quamplura illic coaugmentauimus, vt Græcorum vsus ostenderemus nulla fulciri legitima autoritate aut ratione, sed esse errorem aduersus primū Apostolorū institutū. Quare cā. Aliter. 21. d. & ca. Cum olim, de clericis coniug. & alij plures, qui bus asseritur Orientalem ecclesiā non admisisse votum adnexum ordinibus, non refertur ille vsus tanquam legitimus, sed tanquam error à Latinis toleratus.

¶ Restat tamen verbum Nicenæ Synodi, quod refertur cano. Nicæna. 31. distinct. quod contra nos pugnare videtur. Cum enim illic de hac re sententia interrogaretur Pannutius coniugalem concubitum respondit sacerdotibus permittendum. Cui quidem sententiæ reliqui patres auscultarunt. Ad hoc autem illic respondimus, illam historiam inter canones Nicenæ Synodi non extare, sed Gratianus ex Cassiodoro desumpsit lib. 2. Tripartitæ, capit. 14. Et re vera si illud decretum illic fuit sanctum, mirum est quomodo in illo eiusdem Sy-

nodi canone, quo femina à domibus sacerdotum expelli iussæ sunt, excepta matre, sorore, aut auia, nō fuerit pariter excepta vxor, si sacerdoti cohabitare fas erat. Sed vt fidei historiæ non derogemus, respondetur, quòd quia iam tunc corruptis sacerdotū moribus, vt ex Epiphanio citauimus, cœperat cum vxoribus habitare, Synodusq; cogitaret rem ad primariū institutum reuocare, ille bonus pater, quia id facile fieri posse non videbat, cōsuluit permittendum esse abusum, potius quam nationem Græcam deturbandam, sicut modò ecclesia illos permittit liberè. Et simili modo intelligendus est canon. Si quis discerni. 28. distinct. vbi iubetur, quòd sacerdotes nolentes abstinere, non sunt ideo à sacris arcedi. Et per hæc respondetur illis, qui nos hic rogabūt, vtrum sacerdotes Græci nunc in peccato perseverent vxoribus vtentes. Respondetur, inquam, quòd cum votum castitatis adnexū ordinibus non sit de iure diuino, sed Pontificio, videtur ecclesia Latina eorum tolerando duritiem, cum illis dispensare. Hæc ex illa copiosa nostra disputatione decerpimus, reliqua illuc vise.

Solutio. 2.

Dubium.

Solut. 1. ar.

Solut. 2. ar.

De Græcis.

¶ Ad primum igitur argumentū negatur maior. Ordo namque est sacramentum secum adferens characterem atque adeò causam à Deo determinatam, neque ex nostro consensu dependentem. Quare matrimonium præcedens non obstat, quominus si coniugatus illud velit, recipere, si adsit materia & forma, illud suscipiat. Matrimonium vero, quia ex consensu contrahentium pēdet tanquam ex causa, subinde quoque pendet ex Ecclesiæ arbitrio, quæ potest nostrum consensum irritare: & ideo matrimonium post sacros ordines contractum non tenet. Non ergo, matrimonium tanta vi obstat ordini, quanta ordo matrimonio.

¶ Ad secundum per secundam & tertiam conclusionem responsum est, quòd scilicet, si quis sine vxoris licētia ordinetur, peccat grauius, sed nihilominus sacramētum tenet, cuius essentia (vt modo dicebamus) à voluntate humana non pendet. E quauis aliquatenus nexum coniugalem violet: nihilominus contra iustitiam vxoris non facit, quia ab obligatione reddendi debitum non absoluit. Si autem id de eius licentia faciat, nullam ei irrogat iniuriam. Imo & Græci quauis post sacerdotium cum vxoribus cohabitent nequeunt tamen absque earum facultate ad ordines promoueri, propterea q̄ per intercalatas hebdomadas torum ab illis separant.

QVÆ

QVÆSTIO SECVNDA, De impedimento voti.

ARTICVLVS I.

Vtrum votum simplex sit matrimonij impedimentum, ipsum dirimens.

Magistri Sententiarum interpretes ipsum secuti, occasione huius, quod votum impedit matrimonium, tantam materiam de voto, quæ latissimè patet, presenti loco pertractant. Ob id præfertim, quæ cum Magister ipse de doctrina philosophiæ moralis non seorsum tractauerit, Theologi fragmenta moralia quauis nacta occasione in libris sententiarum frustatim interferunt. At verò huiusmodi disputationes ordinis luce carent. Atque eam ob rem D. Thomas de virtutibus moralibus ac Theologicis selectissimè, simul ac locupletissimè secundam partem suæ summæ composuit, atque adeò in materia iustitiæ, ad quam disputatio voti spectat: nempe. 2. 2. quæst. 88. disertè affatimque differtur: & nos totum septimū librum De iustitia & Iure hac eadem voti tractatione totum insumpsimus. Quapropter in præsentiarum molestissimos nos exhiberemus, si eandem repetere materiam. Rursum, quia dixit hic Magister, quod solenne votum violare peccatum est & scandalum, ansam inde Sententiarum arripuerunt, totam tractandi materiam scâdali, cum tamen tractatio hæc ad materiam attineat charitatis. Quapropter S. Thom. 2. 2. quæstio. 4. 2. hunc tractatum appositè collocavit. Aliud verò impedimentum ligaminis, quod hic Magister inmiscet, distinctè præcedenti nos aptius præmisimus. Ac simul de coniuge, qui alterum arbitratus defunctum, ad alias se trãsfert nuptias: nam hæc non sunt religionis, vt ordo & votum, sed ligaminis impedimenta. Nobis igitur de tota distinctione 38. vt est apud Magistrum, nihil ferme quod dicamus, sit reliquum. Quæ quidem vna fuit causa, vt impedimentum ordinis huc transferremus, quod est cum impedimento voti coniunctum.

Vt ergo quod de materia voti ad hunc locum attinet, de illo septimo libro De Iustitia & iure abscindamus, quæritur, vtrum votum

simplex sit impedimentum matrimonium dirimens. Et arguitur à parte affirmatiua. Vinculum fortius illud, quod debilius est, abrum- pit, vinculum autem voti simplicis nexu matrimonij fortius est: ergo illud dissoluit.

Secundò. Præceptum Dei valētius est quam præceptum Ecclesiæ: sed præceptum Ecclesiæ, quo cõsanguinei prohibentur contrahere, matrimonium dirimit: ergo & præceptum Dei de voto ipsi reddēdo eundem habet effectum.

In contrarium est sentētia Bonifacij, de voto capit. vnico, libro. 6. vbi ait, quod etsi vota simplicia quadoq; impediunt matrimonium contrahendum, non tamē rescindere possunt matrimonia post contracta.

Ad solutionem quæstionis primū supponendum est, quod votum, vt ait hic Magister Sententiarum, est testificatio promissionis spontaneæ, quæ Deo & de iis, quæ Dei sunt proprie fieri debet. Quam definitionē libr. illo nostro septimo citato. De Iustitia & Iure quæst. 1. artic. 2. explicatam curauimus. Non enim ad rationem voti sufficit propositum aliquid agendi, nisi accedat deliberata promissio, siue interna siue externa. Et dicitur testificatio, quia ad maiore firmitatem solebat vouens adhibere testes, imò & nonnūquam scripturam, can. Omnes foeminae. 17. quæst. 1. quauis si secretè, imò & internè in corde Deo fiat, ipse pro mille testibus sufficiat. Quare promissio, quæ nec Deo nec eius sit diuis, sed mortalibus hominibus, minimè voti nomine censetur.

Ex omnibus verò voti generibus quod ad nostrum spectat propositum solum est votum castitatis aut religionis. Id quod alijs etiã diuisionibus prætermisissis, diuiditur in simplex & solenne. De priori præsentis articulo agitur: & de solenni in subsequenti. Sed quia ad hoc propositum magni refert, discrimen hoc internoscere, notanda ea sunt, quæ eodem libr. quæstione. 2. articulo. 5. scripta reliquimus. Caieta. quippe. 2. 2. quæst. 88. artic. 7. arbitratur, votum solēne non aliter à simplici, quam solo ecclesiæ statuto differre, quæ vtique statuit, vt votum solēne non dicatur nisi cum tali ceremonia. Nam vt habetur eod. cap. vnico de voto lib. 6. solennitas voti sola institutione ecclesiæ est inuenta. Quare ecclesia, vt ait Caietanus statuere posset, vt votum coram tribus testibus emissum haberetur solenne: quauis in manu superioris non fieret. Et eadem est opinio Scoti dist. præsentis, & Paludani, vt articulo. proximo videbitur. At verò Sanct. Tho, illo articulo. citato, in 2. 2. & in præsentiarum lōge exactius rei punctum attingit. Ait quippe

essentiale discrimē esse, quod votum simplex non aliud est, quam promissio quædam, solenne verò est traditio in possessionem alterius: nempe, Dei. Et eadem est opinio Ricardi distinct. præsentis, artic. 7. quæst. 2. & Bonauenturae atque Alexandri, & omnium antiquorum Theologorum. Sicuti inter homines aliud est, rem quamlibet alteri promittere, aliud verò eam in eius possessionem traducere: nam per simplicem promissionem non transfertur dominium, sed penes promittentem remanet. Et probat hoc optimè D. Thom. quoniam si solenne votum solo statuto ecclesiæ, & non diuino iure hominem faceret religiosum matrimonioq; inhabilem, consequeretur inde per contrarium eiusdem ecclesiæ statutū fieri posse, vt votum solenne sub dispensatione caderet quod D. Tho. & quotquot fuerunt clarissimi authores nunquam sunt concedere ausi. At verò Caiet. inde ex suo peruerso principio solennitatis voti collegit esse dispensabile. De hoc tamen illic latissimè disputauimus, & articulo proximo dicemus.

Quod ergo ad rem modò satisfuerit adnotare, est, quod dum Bonifacius ait, voti solennitatem, ex sola constitutione Ecclesiæ inuentam, sic intelligitur, quod cum solēne votum sit traditio personæ: & traditio non fit nisi vbi persona recipitur, illa cõseremonia, qua ecclesia personam Dei nomine recipit, inuenta est Ecclesiastico statuto. Attamen substantia solennis voti non consistit, nisi in traditione ipsa, & translatione dominij, qua homo sub alterius potestate fit. Vnde si Papa statueret, quod votum coram tribus testibus emissum iudicaretur solenne, illam reputaret traditionem & a vouente factam, & ab ipsa ecclesia receptam. Sed re vera statutum illud minimè deceret. Et ideo ecclesia nunquam ab spiritu sancto id facere permittetur. Et quauis glossa in cap. Rursum, qui clerici vel vouē. referat tres modos voti solennis, reducuntur tamen illi ad duos, scilicet, per religionis professionem, & per susceptionem sacri ordinis, vt statuit Bonifacius, cap. vnico. de voto lib. 6. nam tertius modus, qui est per susceptionem habitus, quia professus indui consuevit, in primum recidit. Vnde fit, non idem esse votum publicum, & solēne. Publicum enim est, quod coram testibus suscipitur, etiam si sit simplex. Solēne verò est, quod homo se prælato nomine Dei tradit, quod & secretè fieri potest.

Ad quæstionem ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima, post votum simplex castitatis, religionis, aut sacri ordinis ad cõiu-

gium transmigrare scelus mortale est, idemq; ingens: quippe cum tunc Deo fides frangatur. Atque hic est intellectus verbi Cælestini in cap. Rursum, qui clerici vel vouentes dicentis, quod votum simplex apud Deum non minus obliget, quam solenne. Non enim intelligit, quod perinde simplex votum matrimonium dirimat, ac solenne, sed quod sit etiam peccatum mortale simplex defrangere, sicut solenne, quauis non tantum. Nam vt ait Magister distinct. præsentis, simplex violare, peccatum est, solenne verò peccatum & scandalum. Et ratio conclusionis est, quod qui solutionem obligationis impossibilem reddit, defragus est, matrimonium autem è diametro voto castitatis opponitur, quippe cum cõiux lege iustitiæ teneatur alteri debitum coniugale soluere: ergo matrimonium eum, qui vouit, contrahere, peccatum mortale est: imò, vt verbis Hieronymi vtamur, Vouentibus virginitatem non solum nubere, sed velle nubere dånabile est, distinct. 27. Et can. subsequenti. Si nupserit virgo non peccat: non illa virgo, quæ semet cultui diuino dedicauit. Harum autem si qua nupserit habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit, etiam de simplici voto intelligitur. Et est allusio ad illud Pauli. 1. ad Timo. 5. Adolescentiores viduas deuita: cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidē irritam fecerunt. Loquitur enim de viduis, quæ votum simplex castitatis emisserant.

Atqui super voto simplici perpetuæ castitatis solus Papa dispensare potest, vt libr. 7. citato de Iustitia & Iure, quæst. 4. artic. 1. & 2. latè monstrauimus. Idque iusta de causa: quare ille, cum quo sine causa dispensatur, non manet tutus in conscientia, vt lib. 1. eiusdem operis, quæst. 7. artic. 3. dicebamus. Aninaduertendum tamen est, quod votum præcise non contrahendi matrimonium, non est votum castitatis, neq; per fornicationem violatur: & ideo super eiusmodi voto episcopus potest dispensare. Sicuti fortè & super voto castitatis non perpetuæ, sed in tempus: quia illud non dicitur proprie votum castitatis.

Secunda conclusio. Matrimonium post votum simplex contractum, siue castitatis sit, siue religionis, aut ordinis, firmum est & solidū. Itaque huiusmodi votum matrimonium impedit contrahendum, non tamē dirimit contractum: etiam si votum fuerit iureiurando cõfirmatum. Conclusio est Bonifacij loco citato, & Alexandri 3. capitul. Consultuit, & Cælestini capitul. Rursum, qui cleric. vel vouen-

Vnde

Intellectus ca. vnico. de voto in. 6. Ratio Sancti Thomae. Ratio. Hieronymus. Papa dispensat cõ causa. Nota. 2. Conclusio. Cõfirmatio

Intellectus ca. Rursum. Ratio. Hieronymus. Papa dispensat cõ causa. Nota. 2. Conclusio. Cõfirmatio

Intellectus ca. vnico. de voto in. 6. Ratio Sancti Thomae. Ratio. Hieronymus. Papa dispensat cõ causa. Nota. 2. Conclusio. Cõfirmatio

Reiecit nos autor ad libr. de iustitia & Iure.

Ratio Sancti Thomae.

Caietanus.

Intellectus ca. vnico. de voto in. 6.

Votum duplex.

Rursum duplex.

Caietanus.

Scotus. S. Thom.

Votum bisplicitatis.

Conclusio.

August.

Vnde illud August. de bono coniugali, quod refertur cano. Quidam, dist. 27. de voto simplici intelligendum est. Quidam nubentes post votum asserunt adulteros esse: ego autem dico vobis quod grauius peccant qui tales diuidunt. Et similiter proximus can. Si vir. Ratione conclusioni hanc Magister Seten. subdit: quia votum simplex, eo quod fuerit occultum: probari non potest, & ideo non dirimit. Ratio autem nullius est potestatis, quia etiam si legitime probaretur, matrimonium non iudicaretur dissoluum. Ratione ergo optima, subiungit hanc D. Tho. Qui rem suam promisit, non subinde dominio eiusdem rei expoliatus est: votum autem simplex non est aliud quam promissio, quae se homo Deo pollicetur continenter viuere: ergo per huiusmodi votum dominium sui nondum amittit: quicumque autem habet dominium rei, potest alteri tradere, saltem traditio tenebit, quauis si alteri eam obligauerat, peccet. Etenim etsi ego Petro decem fuerim aureos pollicitus, si illos Paulo dono, firma est donatio: ergo si qui votum simplex emisit in matrimonio se alteri dedat, contractus tenet, atque adeo sacramentum indissolubile celebratur. Neque villo pacto commentatio Hugonis in praefato cap. Rursus, cui Bernardus illic ad stipulatur, audienda est, dicentis votum simplex perpetuae continentiae absque vlla solennitate matrimonium dirimere: quoniam non solum decretum ecclesiae cap. vnico, de voto lib. 6. ei refragatur, vbi solum votum solenne sancitur matrimonium dirimere, verum & ratio modo facta quia tale votum non est nisi promissio. Sed isti non solent rationes rerum consulere.

Obiectio. 1

Contra has tamen duas conclusiones exurgit extemplo argumentum, quod secum inuicem ambae pugnant. Contractus enim, per quem quispiam ad id se obligat, quod est delictum, irritus est natura sua: quia nemo se potest ad delinquendum obligare: nempe, ad furtum vel homicidium perpetrandum: qui autem post votum se matrimonio copulat, peccatum facit: ergo contractus non tenet. Item, quando datio aliqua est per legem prohibita, non tenet, ut si quis per simoniam sacerdotium alteri contulerit, quem admodum ait Sanctus Thom. 2. 2. q. 62. art. 5. traditio autem personae per matrimonium est ei prohibita, qui votum simplex emisit: ergo huiusmodi traditio non tenet.

Obiectio 2. Solutio.

Ad primum respondetur, fallaciam in argumento latere. Nam etsi contractus, per quem homo ad delinquendum se obligat, non tenet, non tamen inde sequitur, quod omnis donatio, quae per se est peccatum, sit inualida. Qui enim sua

bona prodigè donat, prodigalitatè peccatum committit, & tamen donatio tenet. Quid si rursus redarguas. Coniugatus obligat se ad reddendum debitum: ergo ad peccandum. Negatur consequentia, quia reddere non est peccatum: ad exigendum tamen non se obligat. Ad secundum respondetur, quod datio alicuius rei potest esse illicita dupliciter, vno modo, quia datio ipsa per se ex natura rei est illicita, atque adeo prohibita, ut emptio & venditio simoniaca, quia spiritualia non sunt mercatu venialia. Alio modo, quia prohibita est & illicita, non quatenus datio est, ratione generis & substantiae donationis, sed ratione circumstantiae: scilicet, quia excessiua est, ut donatio prodiga, vel ratione subiecti, quia alteri virtuti repugnat. Datio ergo prioris generis nulla est, datio verò secundi est valida. Et hoc secundo modo traditio per matrimonium ab eo qui fecit votum, est illicita, non quod matrimonium per se illicitum sit, sed ratione subiecti, quia repugnat promissioni castitatis, quam fecit. Et ideo quauis datio sit illicita, nihilominus tenet. Primum autem, quod datur meretrici, non est ad propositum: quia datio illa licita est, licet pro re fiat absurda.

Contra primam conclusionem forsitan quis iterum arguat, quod contrahere matrimonium post votum simplex non sit peccatum, sed illud per copulam consummare: quia potest ante consummationem votum castitatis per ingressum religionis implere. Ita sentiunt & docent Sum. Angelica & Calder. super citato ca. Rursus, atque alij. Attamen dicendum potius, quod non solum consummare, verum & contrahere peccatum est, ut bene ait, in praesentiarum S. Thom. cum toto Theologorum coetu. Nam si non fiat animo ingrediendi religionem res est liquida, si tamen fiat illo animo, illudetur coniux: quippe cum matrimonium non nisi proposito consummatione mandipacisci consueuerit, ut supra dist. 27. quaest. 2. art. 5. super ca. Commissum, de sponsalibus dicebamus. Item quia per contractum matrimonij tradit coniux potestatem sui corporis alteri, per quod iniuria irrogatur voto. Quare beata virgo, ut supra diximus, non creditur votum emisisse antequam matrimonium contraheret, praeterea quia illud est expressè contra canones supra citatos. 27. dist. & titulum. Qui clerici vel vouentes, &c. quibus cauetur, ne post votum simplex matrimonium contrahatur.

Quid autem remedij adhibendum si post huiusmodi simplex votum matrimonium contrahatur. Respondetur, quod si fuerit votum religionis etiam post ratum matrimonium, antequam consummetur vis obligatoria durat, ut teneatur ille

Alia obiectio. Solutio.

Dilutio obiectio.

Secundus modus.

Pretium turpe.

Obiectio.

Angelus.

Sententia auctoris.

Percoctio

Solutio.

Syluester.

Sententia auctoris.

Post ratum matrimonium.

Dubium.

Dilutio.

3. Conclusio.

ille etiam tunc inuita vxorem dimittere, & religionem ingredi. Neque poterit tunc Episcopus dispensare, sed solus Papa. Nam cum tunc res integra sit, ut possit religionem optare, tenetur quidem. Consummato autem matrimonio id, nisi de consensu vxoris religionem etiam profiteris, facere nequit. Imò verò quauis votum non nisi castitatis emiserit, ait Syluest. verb. Matrimonium. 7. q. 5. ad eundem religionis ingressum qui vouit, teneri: quia illo modo, & non alio, potest votum implere. Durum tamen est eiusmodi hominem in tam arctas angustias adigere: non enim tenetur votum castitatis cum tanto dispendio implere, nisi suapte sponte voluerit. Quare satis ei est delicti poenitere, & debitum citra exactiorem reddere. Atque idem dixerim si votum emiserit sacri ordinis: nam religio est res ardua. Qui verò post ratum matrimonium religionem ingreditur, & quia bona fide eam experientia non videtur tolerabilis, ad seculum regreditur, tenetur ad idem matrimonium redire: quia vsque ad professionem non dirimitur.

Aliud verò ex supra dictis dubiolu emergit, vtrum verò peccatum, quod est matrimonium contrahere, aliud sit nouu illud consummare. Arguitur enim sic esse, saltem si votum fuit religionis: quoniam cum post ratas nuptias integrum illi sit religionem ingredi antequam consummet, consummatio ipsa, per quam fit iam remedium impossibile, erit peccatum. Et ita D. Tho. praesenti dist. q. 1. art. 3. & Ricard. art. 7. q. 1. censent. Sed ex altera parte pugnat argumentum, quia non apparet, quod per matrimonium post votum committatur nisi vnū peccatum: quare si illud committitur contrahendo non committitur aliud consummatione. Responderi profecto potest, quod contrahere sit vnū peccatum, propterea quod tunc contrahens facit facultatem sui corporis alteri, quae est iniuria voti. Item si votum praecessit religionis, tunc aliud peccatum committit consummando, quauis id faciat reddendo debitum prima vice: quia illuc vsque durabat obligatio voti: & tunc fit impletio eius impossibilis. Et de isto voto satis est Diuum Thomam intelligere. Qui vero votum tantum fecit castitatis, si post ratum non tenetur religionem ingredi, ut diximus, sit ut neque consummando peccet, nisi id exigendo debitum faciat.

Tertia Conclusio. Qui post votum simplex solius castitatis matrimonij se vinculo innotauit, petere nequit debitum, reddere tamen tenetur. Decisio est ca. Quidam, & cap. Placet, de conuersio. coniug. & à simili in Ca. Transiuisse, de eo qui cognoscit vxorem. Tametsi si nonnulli ex sacrorum Canonum interpre-

tibus, quia omnia in opinionem vertunt, opinentur, quod cum primum ille qui vouit, debitum exigit, tunc peccat, postmodum verò minime. Quorum est Hostien. & Cardina. super dict. ca. Rursus, atque alij, quos citat glossa in cap. Si quis post votum. 27. q. 1. Est tamen opinio omni probabilitate destituta: nam votum perpetuae castitatis ad sui obseruationem quauis diu in facultate vouentis fuerit, obligat. Includit enim negationem: scilicet, quod nunquam se vouens polluet. Quod isti inon animaduertunt. Et ideo nulla est vel apparens ratio, quod in illa prima transgressione voti obligatio extinguatur. Sed quocumque actu se ille polluit, votum frangit: perinde ac si lex diuina esset, ne se pollueret: habet enim votum illud vim perpetuae legis. Et confirmatur autoritate citatorum Canonum de conuersio. coniug. atque aliorum similium, quibus simpliciter vouens arctetur, ne debitum exigit. Atque haec est Sancti Thomae, Ricardi, & omnium Theologorum concors sententia. Cui & plana demum accedit alia ratio: nam si ille qui vouerat, postea fiat vxore viduus, tenetur castitatem perpetuo seruare: nunquam ergo obligatio extinguitur, nisi fiat super ea dispensatio. Reddere tamen ob id tenetur, quod ex natura matrimonij exurgit obligatoria illa iustitia: nam, ut ait Paulus, vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier, & vice versa. Quod si obijcias, coniuges debere esse pares in exigendo. Respondetur id verum esse, nisi alter sua sponte iuri suo per votum renuntiauerit.

Reddere etiam debet virtualiter petenti, vtrum si vxor praerecundia non petat, debet se vir qui votum fecerat, insinuare. Potest tamen episcopus iusta de causa, ut si non pateat accessus ad Urbem, vel alia vrgenti, super illa petitione debiti dispensare, imò debet ad cauendum periculum. Haud tamen ob id dispensare potest simpliciter super voto (nisi solus Papa) quominus defuncto coniuge teneatur votum seruare.

Quarta conclusio. Qui votum emisit simplex religionis non explicando castitatem, si postea vxorem accipiat, non solum reddere debet, verum & exigere absque vlla dispensatione debiti valet. Hanc conclusionem eod. lib. 7. De Iustitia & iure. q. 2. articulo. 1. demonstrauimus. Qui enim religionem vouet, ad id solum obligatur, ut illum religionis statum suscipiat: attamen quousque illum profiteatur, ceremonijs ac legibus eiusdem status non perstringitur: quia obligatio illarum legum ex professione status emergit. Quemadmodum licet viuueri mortales ad baptismum sacramentum

Sententia auctoris.

Confirmatio

Opinio communis. Ratio.

Obiectio.

Episcopus dispensat

4. Conclusio.

Ratio.

Simile.

T susci-

suscipiendum teneantur, tamen quousque eo de baptisinate intingantur, peculiaribus Christianismilegibus non subduntur. Atque id in voto religionis mos ipse & usus manifestat. Non enim cum primum quis votum religionis simplex suscepit, ad ieiunia & abstinentias ordinis & ad clausuram, neque vero ad obedientiam seruandam constringitur, ergo neque ad castitatis votum, quod postea ex professione nascitur. Quare dum huiusmodi homo fornicatur, nihil contra votum committit, sed simplici fornicatione commaculatur. Imò quamuis sit in mora ingrediendi religionem, solum peccabit, quia non adimplet votum, non tamen quia non seruat religionis statuta. Cum ergo contractum post votum matrimonium teneat, fit, vt coniugalis usus, etiam petitio, sit licita, neque vlla opus habeat dispensatione contra votum, sed satis ei erit delicti, quod contrahendo commisit, penitere, & propositum seruare firmum, quod mortuo coniuge religionem intrabit. Latius hæc loco citato diduximus.

Solut. 1. ar. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod votum etiam simplex quantum ad eum, cui fit, fortius est quam matrimonium: nam per votum adstringitur fides Deo, & per matrimonium homini. Sed quantum ad vim ligandi fortius est vinculum matrimonij: quippe quod est traditio, quã votũ simplex, quod non est nisi promissio.

Solut. 2. ar. ¶ Ad secundum negatur consequentia, quoniam præceptum ecclesie, quæ cognatos inhabiles reddit matrimonio contrahendo, non dirimit matrimoniũ eo quod fortius sit quam diuinum, sed quia materiam matrimonij facit illegitimam. Deus autem non ita promissum voti simplicis exigit, vt personam reddat matrimonio illegitimam.

ARTICVLVS II.

Vtrum votum solenne sit impedimentum matrimonium contractum dirimens.

ALTERA SPECIES voti est id, quod est solenne, de quo subinde queritur, vtrum matrimonium dirimat. Et arguitur a parte negatiua. Votum simplex, vt Cælestinus ait cap. Rursus. Qui clerici vel vouent. nõ

Partisnegatiua. 1. ar.

minus obligat apud Deum quam solenne: imò plus obligationis videtur simplex iureiurando firmatum, quam solenne continere: quoniam solennitasvoti non est nisi de iure positiuo vt ait Bonifacius de voto lib. 6. & tamen iuramentum obligat iure diuino: sed simplex non dirimit: ergo nec solenne.

¶ Secundo. In matrimonio nihil clauditur quod voto solenni castitatis repugnet, nam maxime id esset carnalis copula: sed hæc non est de essentia, quia coniuges possunt per votum ius illud congregandi a se abdicare: ergo sicut matrimonium consummatum per ingressum religionis non dirimitur, ita neque votum solenne præcedens debet id dirimere, quod post contractum trahitur.

¶ In contrarium est decretum Calixti cã. Prefbyteris. dist. 27. quo matrimonia post votum sacrorum ordinũ contracta dirimuntur. Et cã. proximo ait Hieronymus, Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quam incestæ.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Votum solenne non modo matrimonium impedit contrahendum, verum & contractum dirimit. Hæc conclusio canonibus citatis, & cap. Insinuante, qui clerici vel vouent. & canon. Viduas a proposito. 27. quæstio. 1. plurimisque alijs decretis ecclesie constabilita est. Quapropter nõ solum omnes vt ait hic S. Tho. vno animo eam concedunt sed etiam habenda est tanquam orthodoxa veritas, cui nemo ex catholicis reclamatur, sed eius negatio hæresis est. Imò & apud Græcos vt diximus, est etiam receptissima & constantissima. Ait verò S. Thom. quosdam scandalũ in causam huius conclusionis afferre, & alludit ad sententiam Magistrum, qui ait votum solenne infringere, peccatum & scandalum esse.

Quæ utique vocula occasionem obtulit eius interpretibus scandali materiam hic tractandi. Quamuis clare non dixerit, solum scandalum esse causam. Cuiuscumque autem hæc fuerit opinio, nihil ad rem attulit: nam & fractio voti simplicis, quando publicum est scandalum quoque affert. Et re vera solum scandalum non sufficeret voti speciem sic demutare, vt propter ipsum solum dirimeretur matrimonium. Item quia indissolubilitas matrimonij ad veritatem vitæ & status attinet: scandalum autem accidentarium est, quod ideo matrimonium dirimere nequiret. Ratio ergo legitima illa est, quæ ex discrimine voti simplicis & solennis supra designato colligitur: nepe, quod votum solenne nõ tantum promissio, vt simplex,

2. Argum.

Partis affirmatiua.

1. Conclus.

Opinio communis.

Ratio conclusionis. Scandalum.

Ratio veta.

2. Ratio.

plex est, sed vera traditio in potestatem alterius. Qui enim castitatẽ per religionis ingressum vouit, iam se se dedit. Deoque se in illam obedientiam, castitatem & paupertatem seruandam mancipauit. Quocirca deinceps non est sui iuris, vt possit se in coniugium alteri dedere. Et hæc est vniuersalis scholæ Theologicæ ratio. Eam tamen Scotus dist. præsentis nihili pendit: quia per votum, inquit, etiam simplex & priuatum dat homo corpus suum Deo quãtum ad actũ voti: nõ traditio consistit in actũ voluntatis, per quã ideo homo dum votũ etiã simplex facit, transfert dominiũ sui in Deum. Sed re vera, vt bona venia insignis doctoris dixerim, gratis videtur argumentum hoc veritati obmoliri. Nam etsi quisquis iuris sui est, possit dominium sui in alterum transferre, non tamen per solam pollicitationem hoc facit, quia promittere non est dare.

¶ Præterea ad eandẽ conclusionẽ arguitur. Votũ solenne religionis quædã est spũalis desponsatio & matrimoniũ cum Deo. Nam etsi Paulus vniuersis Christianã religionẽ profitentibus dicat, Despõdi vos vni viro (scilicet, per baptismum) virginem castã exhibere Christo: quia illic se fideles diuino cultui dedicant: tamẽ quia religionis nomen per antonomasiã professioni solennis voti competit, per eiusmodi professionem celebratur singulare coniugium cum Deo, & peculiariter cũ Christo. In cuius testimonium virgines, cùm solenni voto religionis consecrantur, eodem velantur modo, quo nuptæ dum suis traduntur viris. Atque adeo qui sic vouerunt, omnem a se facultatem abdicant tradendi se alteri in matrimonium.

3. Ratio.

¶ Accedit demum, quod religionis status perfectior est longeq; sublimior statu nuptiali, quã ideo religionẽ vbique Ecclesia foeliciores frugem cõfert. Haud ergo fas est ab huiusmodi statu ad aliũ inferiorẽ retrogradi. Quare ad hoc propositũ appositissime illud Christi verbũ adaptatur Lucæ. 9. Nemo mittens manũ suam ad aratrum & respiciens retro aptus est regno Dei. Quod autẽ status solennis voti castitatis dignitate & priuilegio statui cõiugali apud Deũ antecellat, non vacat hic affatim dislerere: neque verò ad id aptus est locus, sed lib. 7. citato. De iusti. & iur. q. 6. art. 1. pro virili nostra monstrauimus. Est enim stat⁹ ille perfectionis, quo Christus Seruator noster adolescentem, qui se mandata custodisse respondit, inuitauit. Atque adeo peculiariter eos, qui se propter regnum cælorum castrauerunt, & seculo abrenunciantes obsequio obedientiæ manciparunt, beatos illic pronunciauit, vbi ait, Beati Pauperes, &

Luca. 9. Status cõiugalis præcellit.

mites, & qui lugent. Ob idque Paulus omnes sicut seipsum esse volebat, sed non omnibus datum est. Et ideo propter eius sublimitatẽ, ait, de virginibus se præceptum Domini non habere, consilium tamen dare. Et tandem coniugatos cum his, qui nuptiarum expertes sunt confitens, ait, quod qui sine vxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

Matth. 5. Paulus.

¶ De his ergo, quæ hætenus dicta sunt, nemo, qui catholici nomine censeatur, ambigit. Hoc autẽ in litẽ sunt qui vertant, vtrum super votũ solenne castitatis Papa valeat dispõsare, vt qui illud suscepit, citra delictum possit coniugari. Quæstio hæc præcipui est momenti, quippe cuius decisio magnopere ad Ecclesiasticam Reipublicam refert. Eam tamen lib. 7. De Iustitia. & Iure. q. 5. art. 2. pro exilitate facultatis nostræ copiose disputauimus. Et ideo hic breuius rem perstringemus. Opinio quidem affirmatiua, scilicet, quod Papa possit dispõsare, patronos habet nõ infimæ autoritatis, videlicet. Hæricum Gandensem quod dlibet. 5. q. 25. & 26. & Ricardum distinct. præsentis, artic. 9. & Durandum quæst. 2. & Palud. quæst. 4. Quinverò & Scotus id ipsum insinuat dicens, vt Palud. & ceteri, quod Ecclesia illegitimauit vouentẽ solenniter ne possit matrimonium contrahere, quasi non sit de iure diuino. Imò nec S. Thom. in præsentiarum illam respuit opinionem. Et Caiet. 1. 2. q. 88. & q. 12. art. 1. quod dlibet. nõ solum idem mordicus tenet, verũ & adfruit Diuum Thomam illam non denegasse.

An super voto solenni castitatis possit Papa dispõsare.

Partis affirmatiua.

¶ His tamen nihil obstantibus secunda sit huius præsentis Articuli Conclusio. Super votum solenne religionis nulla cadit Ecclesie dispensatio. Hanc Conclusionem expresse & expresso constituit. D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 11. Eademque fuit indubitata opinio semper antiquorum patrum, vt Alfisiodorensis, & Alexandri Alensis. 3. par. & Bonauenturae distinct. præsentis in fine, & inter iuniores Syluest. ver. votum. 4. q. 5. & glossa in cap. Cùm ad monasteriũ, de statu monacho. Et proculdubio non solum sanior est & tutior opinio, verũ, ni fallor, omnino tenenda, vt ibidem latius stabilire curauimus. Imò est assertio Innocent. Pontificis cap. Cùm ad monasteriũ, de statu monacho. Cuius verba sunt, Abdicatio proprietatis sicut etiã custodia castitatis adeo annexa est

2. Conclus.

Innocent.

regulae monachi, vt contra eam nec summus Pōtifex possit indulgere. Quod quidem decretum D. Tho. inter sua fundamenta refert.

Prioris opinio coronata. ¶ Et vt claritatis causa ambo cōiungamus, qui dicunt, Papam posse dispensare in voto solenni, subinde inferunt eiusmodi votum, non quod de ex natura sua iure diuino, sed solo iure Pontificū impedire dicimereq; matrimoniū, quod admodū id facit cōsanguinitas. Atq; id loco citato Scotus opinatur, & alij. Qui verò tenent esse indispenabile, subsequēter aiunt ex natura sua iure diuino votum dirimere matrimoniū, sicuti ligamen vnus matrimonij subsequēter dirimit, vt dist. p̄cedenti dicebamus. Quò autē assertum hoc exactè firmetur, distinguēdum est inter votū solenne sacrorū ordinū & votum solenne religionis, vt D. Tho. loco citato. 2. 2. doctè distinguit. Nam votū cōtinentiē nō est de intrinseca ratione sacrorū ordinū: siquidem Græci sine illo sunt veri sacerdotes. Quare licet indecentissimū esset, Papam cum sacerdotibus nostris dispensare, nihilominus dispensatio teneret, essentq; veri sacerdotes. Ex quo fit, eiusmodi sacerdotale votum nō diuino sed Pontificio iure matrimonium dirimere. Votū autē cōtinentiē de intrinseca est ratione religionis: itaq; sublato voto, nō esset religio: hoc enim per se sola religio sonat, quod quidem ordo sacer non significat, sed est ei accidentariū votū. Et mirandū est, qd Caietanus quæst. citata. 1. 2. cum hanc differentiā agnouerit, nihilominus adstruxerit, solenne religionis votum esse dispensabile. ¶ Discrimē ergo harum opinionum, prætermisissis alijs, quæ quæst. citata latius deduximus, in hoc consistit, qd aduersarij putant, solennitatē voti esse de iure positiuo, propterea qd cōmunitas solennitatis ex statuto ecclesiæ inuenta est. Sed tamen D. Tho. veritatem docens ait cōsistere in hoc, qd se homo Deo per tale votum mancipat, & re vera se se tradit, perq; abrenunciationem seculi & propriæ voluntatis in illū statum se cōsecrat. Quare sicut Papa non potest facere, vt qui se vni per matrimoniū dedit uxori, ab illa submo ueatur quātum ad vinculū, ita, imò multò minus, amouere à religione potest religiosum. Quod pro tam certo ducit D. Tho. vt præter suum ingenium subiūgat, quosdam Canonistas ignoranter contrarium dicere. Neq; mirum, quia hoc ad ius diuinū attinet, quod eis exponere nō incumbit. Sed Palud. & Caieta. in hoc apud D. Tho. fallūt, qd huiusmodi solennitatem ad quandam benedictionē & cōsecrationem ipse referre videtur, quæ fit, dum religiosus solēniter p̄fitetur, & ideo ait qd illud, quod

semel Deo consecratur, perpetuò debet consecratum manere, vt altaria, & vestes sacrae, & illa, quæ in antiqua lege Deo sanctificabātur, vt Leuit. vlti. legitur: quare diuino cultu sequi nequeunt. Inde ergo inferunt, qd cum illa cōsecratio & benedictio sit de iure positiuo, possit Pōtificia autoritate auferri. Debuissent tamen animaduertere D. Tho. illam cōsecrationem & benedictionem nō attulisse tanquā id, in quo substantia solēnis voti consistat, sed tanquā signa, quibus eadē mancipatio approbatur, Deoq; offertur. Nam in ordine nostro post emissum solenne votū illa fit benedictio, sicut in matrimonio postq̄ contractū est, solēnes fiunt benedictiones. ¶ Stat ergo firmissima ratio S. Tho. cui nos illic secūdam cōfirmationē adiūximus. Si enim religiosus per dispensationem fieri possēt nō religiosus, infirmissima esset ratio, qua affirmatur, per ingressum religionis matrimonium ratum dirimi. Demus enim maritū post matrimonium ratum ante copulā religionem profiteri, vxoremq; subinde alium sibi copulare coniugem, tūc si cum illo religioso fieri posset dispensatio, posset profectò subsequenter alias inire nuptias: quoniā matrimoniū ab vxore cum alio contractū dissolui nequit, cum legitime fuerit contractum. Vnde fit consequens, qd post matrimoniū ratum possent coniuges ad alia trāsire matrimonialia, quod est omnino absurdum. Nam etsi Caietanus immeritò concedat, Papā posse super matrimonio rato dispensare, vt dist. 27. q. 1. art. 4. retulimus, in nostro tamen casu citra talem dispensationē hoc contingeret. ¶ Et confirmatur ratio. Quia nō alia ratioe per promotionē ad sacros ordines, vt supra diximus, nō dirimitur matrimonium ratū, nisi quia votū castitatis nō est intrinseca ratione adnexum ordinibus, imò locum habet super eiusmodi voto dispensatio: ergo à contrario sensu si per votum religionis ratum matrimoniū dissoluitur, euidentius signum est, continere votum perpetuæ castitatis indispenabile adnexū. Certè nescio quidnam Caietanus & alij fautores contrariæ opinionis responderent. ¶ Perpendamus ergo obiectionum cōtrariæ opinionis energiā. Potissimū, quod fatetur Caieta. eum mouere, est gestum Pontificū: nam vt Paludanus refert, dispensauit quandoque Apostolica sedes cū Rege Aragoniæ, vt vxorem duceret. Et Cælestinus tertius fertur dispensasse cum sanctimoniali Constantia Rogerij filia. Et ait qd si tempore D. Thomæ Papa dixisset contra, qd dixit Innocentius, ipse quoque sensisset cum illo. ¶ Sed profectò (vt detur venia verbo) satis mirari ne-

Sensus D. Thomæ.

Ratio S. Thomæ cōfirmata.

Appendix.

Nota.

Rationis cōfirmatio.

Caietanum geminum. Dispensatio quorūdam pontificum.

Posterioris opinio apponitur.

Distinctio voti solēnis.

Papæ dispensatio.

Sacerdos iure canonico matrimonium dirimit.

Opinionum discrimen.

D. Thomæ.

Nota.

Caietan.

rari nequeo, quomodo Caietanus tantam auctoritatem vni Pontifici aduersus alium Pontificem arrogauerit, vt credat Diuū Thomam illum potius, quem ipse Caietanus sequitur, secuturum, quā alterū, quē secutus est. Præsertim qd illa historia Regis Aragonum apocrypha est, neq; alio fulta testimonio, quā Paludani aut aliorū, qui originālē historiā non referunt. Et loco citato Syluester verb. Votū. 4. quæst. 5. refert alios dicentes, illū monachum non fuisse professum. Et inter annales Aragonum illa historia nō refertur. Et tamen decretum Innocentij est in decreta Pontificia relatum, quo asserit non posse Romanum Pontificem dispensare. Et Syluester vbi supra, ait, qd si alij contrariū fecerunt, id quidē de plenitudine potestatis, non tamē de iure fecerunt, vt ait glossa in dict. cap. Cum ad monasteriū. Et addit, quod ipse vidit Pontificē maiora facientem cum scandalo totius Christianitatis. Paludanus verò ludere vult decretū Innocē. dicēs. Pontificē id tantū intellexisse, qd cum monacho permanente monacho non potest in castitate dispensare. At verò Papa talē moderationem non insinuat, sed simpliciter, ait, non posse dispensare cum monacho in castitate siue manente monacho, siue nō manente. Alias glossas confarcinat glossator super eod. c.

Historia regis Aragonum apocrypha.

Syluester.

Paludanus.

Sententia auctoris.

Nota.

Paludani argument.

ni voto, etiam solenni, includitur voluntas Papæ, nisi aliud ipse voluerit: quare pro bono cōmuni totius reipublicæ potest in voto solenni dispensare. Sed tamen nescio vnde illā maximā suam corraferit. Si enim homo dum se per matrimonium coniugi tradit nulla illic Pontificis voluntas includitur dispensandi, nec pro salute totius reipub. matrimonium Papa dirimere valet: cur cum traditio voluntatis per votum solenne sit de iure diuino, non sit illa etiā absoluta, neq; à Pontifice vllō modo dependens? Reliqua in quæst. nobis citata, De Iustitia & Iure, locupletius dicta sunt.

Solu. 1. ar.

¶ Primum argumentum sæpè & sæpissimè solutum est ex discrimine inter votum simplex & solenne. Votum enim simplex quauis apud Deum sub reatu etiam mortali obliget (qui intellectus est loco citato Pontificis) est tamen mera promissio, & quauis sit iureiurando firmatum, contractum matrimonium non dirimit. Solenne verò quauis cæmōnia solennitatis sit de iure Pontificio, est tamen vera traditio hominis eiusque libertatis, & hac ratione iure diuino, imò & naturali, est indispenabile, vt satis superque expositum est.

¶ Ad secundum etiam in superioribus responsum est, quod quauis copula non sit de essentia matrimonij, traditio tamen corporis & libertatis ad illum vsus est de eius essentia: & hac parte repugnat religionis voto, per quod se homo suamq; libertatem Deo dederat.

Solu. 2. ar.

DISTINCTIO Trigesima nona, De cultus disparitate.

Post sacros ordines religionisq; votū, quibus cōnubialis contractus impeditur, reliquum fit, vt de cultus disparitate exploretur, quē admodum eiusdem sit matrimonij impedimentum. Vbi hoc

præiactum sit fundamētum. Inter infideles matrimonium constat legitimum: quippe cū illud Deus & natura ab orbe condito, vt in superioribus dictum reliquimus, in officium generandi constituerit, & aduersus concupiscentiam in remedium. Illud verò quamuis nomen sacramenti inde fuerit sortitum, quòd vt ait ad Ephes. 5. Paul. mysterium erat in Christo & ecclesia: qua utique ratione Innocent. capit. Gaudemus, de diuortijs, ait, sacramentum coniugij apud fideles & infideles existere: non tamen perfectum fuit omninoque ratum sacramentum gratiam conferens quousq; lege Euāgelica hoc ei Christus ornamentum adiunxit.

Cap. 2. ¶ Fideli autem cum infideli contrahere, quod ecclesia vetat, non modò sacrilegium mortale est, verum & res nullius momenti: quippe cum eiusmodi matrimonium ob cultus disparitatem irritum sit & vanum: nam & propter simile periculum, quod fideli ab infideli coniuge offertur: in Deuter. cautum erat, ne populus Israel vxores de filiabus alienigenarum acciperet, ne post Deos suos illos traducerent. Quare Esdras, quas Deus accipere vetuit, abijcere iussit. Vnde ad Pollentium August. Ne nubat, inquit, scēmina nisi religionis viro, vel ne vir talem ducat vxorem iubet Dominus,

Innocent.

Deuter. 7.

1. Esdr. 10. Canon. Sic enim. 28. q. 1.

Can. Caue. 28. q. 1.

monet Apostolus, vtrumque præcipit testamentum. Et Ambrosius lib. de Patriarchis capitul. 9. Caue Christiane Gentili vel Iudæo filiā tuam tradere. Et in Concilio Vrbanensi iubetur, quòd si quis Iudææ prauitati coniugali societate coniungatur, Christiano cœtu & conuiuio ac communionē ecclesiæ protinus segregetur.

¶ Hoc veruntamen non obstante si infidelium coniugum alter in fidem Christianę familię nomen derit alterq; cum eo absque iniuria fidei & contumelia Saluatoris commorari consenserit: cōsiliū est Pauli, vt eum non abijciat. Si quis, inquit, frater sororem habet infidelem, & hæc consentit habitare cū illo, non dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelem, &c. Sanctificatus enim est vir per vxorem fidelem & vxor per virum. Quæ verba Augustin. eodem loco enarrans subdit, Aliud esse de matrimonio inter fidelem infidelemque contrahendo; aliud verò de illo, quod ab infidelibus in sua cæcitate fuerat contractum. Illud enim nullum est: de hoc verò ait Apostolus quòd Deus non iubet, sed tamen ipse dicit, vt fidelis infidelem, si lucrandi eum spes fuerit vlla, non deserat. Iam verò nunc temporis dum infidelis requisitus & monitus, vt Christianismum cum suo coniuge suscipiat, illum respuit, merito cen-

Ca. Si quis ibidem.

Cap. 3.

1. Cor. 7.

Canon. Sic enim.

1. Cor. 7.

tò censetur citra cōtumeliam Saluatoris nequire cum coniuge habitare. Ob idq; iuxta tenorē Concilij Toletani, coniuges ea lege distrahuntur, vt fideliliberum sit aliud inire matrimonium, per cuius contractionem antiquum dissoluitur. Id enim Gregor. attestatur dicens, Contumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur. Vnde August. in sermone Domini, sic verbū Christi de vxore fornicationis causa dimittenda interpretatur dicens, Idololatriam, omnemq; noxiam superstitionem fornicationem esse. Imò verò Apostolus ipse, Ambros. ibidem interprete in hoc sensu, ait, q; si infidelis discedit, discedat: nō enim est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi.

Cap. 4. ¶ Sunt tandem alia crimina, quæ licet vinculum matrimonij non rumpant, ius tamen tori diuidendi tribuunt: nempe, dum coniux in fœdera matrimonij perniciosus est, vt si vxor venefica sit, aut quæ liberos enecat: aut si vir scēuitiā in vxorem exercet, aut si alter alterum ad latrocinia vel lenocinia incitat, aliosue id genus corruptos mores ei impingere molitur. Id enim nos Christus curauit admonitos dicens, Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum & projice abs te. Et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eā & projice abs te. Expedi enim tibi, vt pe-

Can. Iudæi. 28. q. 1.

Ca. Si infidelis. 28. q. 2.

Ca. Idololatria. 82. q. 1.

Can. Si infidelis. 28. q. 1.

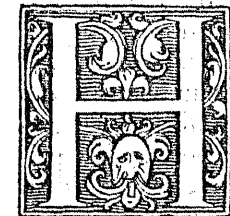
Matth. 5.

reat vnum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.

DISTINCTIONIS
Trigesimæ nonæ. Quæstio vnica, De cultus disparitate.

ARTICVLVS I.

Vtrum inter infideles legitimum possit matrimonium contrahi.

HIS, quæ superiori distinctione de sacris ordinibus & solenni voto, nuptiarum vincula dirimentibus disputata sunt, proximè de religione Christiana accedit ser-

mo, vtrum dirimere etiam possit matrimonium. Primò ergo quæritur, vtrum inter infideles possit matrimonium cōsistere. Et arguitur à parte negatiua. Matrimonium est sacramentum Ecclesię: sed baptismus est sacramentorum ianua, ego infideles, qui nondum baptisate loti sunt, matrimonij inire nequeunt, sicuti neque alijs sacramentis exornari. ¶ Secundò, Duo mala vehementius sunt boni impedimentum, quam vnum tantum: sed fidelis cum infideli cōtrahere nequit: ergo multo minus infidelis cum infideli. ¶ Tertio arguitur, q; saltem inter duos infideles diuersarum sectarum matrimonium non sit legitimum. Disparitas enim cultus inter Christianum & Gentilem matrimonium dirimit: ergo inter Iudæum & Gentilem, seu inter Iudæum & Saracenum.

¶ In contrariū tamen est verbum Pauli. 1. Cor. 7. vbi ait, Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc cōsentit habitare cum illo, non dimittat illam. Vbi infidelem vxorem appellat, quæ si vult, saluo honore fidei, manere cum viro fideli sine nouo cōsensu est vera vxor.

¶ Ad quæstionem duabus breuissimis Conclusionibus sub distinctione respondetur. Matrimonium enim, vt in superioribus monstra-

Partineta. ar. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

tum est, trinam induit rationem. Est enim contractus naturæ in officium propagationis humani generis. Cedit etiam & in remedium aduersus concupiscentiam. Sortiturque deinde sacramenti virtutem ex institutione Christi.

1. Conclus.

Sit ergo prima conclusio. Inter infideles potest contrahi constareque matrimonium quatenus est naturæ contractus & concupiscentiæ remedium, quod quidem vinculum habet indissolubile nisi per solam Dei dispensationem religionis causa dissoluatur. Conclusio probatur. Natura Deusque eius parens & institutor in medijs ad fidem necessarijs non deficiunt: finis autem propagandi humani generis illico ex eius creatione ortum habuit: ergo & tunc medium ad id necessarium fuit institutum: illud autem fuit matrimonium, vt dictum est: ergo in statu naturæ integræ institutum est: dum dixit Deus, Crescite & multiplicate, id quod insinuauit Adam dicens. Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea, propter hanc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna, vt latius dist. 26. præmonstratum est. Eadem ratione constat, illico post lapsum primorum parentum, vt ibidem adiecimus, idem matrimonium in remedium concupiscentiæ cessasse. Hinc fit matrimonij vinculum, ab illo tunc tempore conditi orbis esse suapte natura indissolubile, vt distinctio. 27. quæstio. 2. ostendimus: nam tale tunc institutum est, quale finis eius exigebat, qui erat procreatio educatioque proles, quæ sine perpetuitate matrimonij fieri nequit commode. Quocirca Christus Matth. 19. indissolubilitatem matrimonij ad priscam eius institutionem retulit, atque adeo vim antiquæ legis naturæ confirmans conclusit, Quos Deus coniunxit, homo non separet. Sed nihilominus Deo ipso auctore naturæ dispensante per susceptionem Christianismi infidelium matrimonium dirimitur, veluti & inter nos matrimonium ratum per religionis ingressum.

Ratio.

Genes. 2.

Indissolubilitas matrimonij.

Matth. 19.

Obiectio.

Alia dilutio.

2. Conclus.

ferens, ante Christum eius institutorem nupquam gentium extitit. Res est liquida, quoniam sacramenta ex latere Christi pendentes in cruce promanarunt, indeque per ipsius institutionem virtutem conferendi gratiam adæpta sunt. Quocirca nec sub lege Mosayca, neque verò sub lege naturæ illis, qui in gratia & amicitia Dei matrimonia confederabant, vlla virtute operis conferebatur gratia, neque si modò catechumeni matrimonium contraherent.

Ratio.

¶ Et hoc est, quod primum argumentum conuincit: nam baptismus est ianua sacramentorum, & ideo ante ipsum nuptiæ non sunt sacramenta: sunt tamen matrimonium & in officium & in remedium. Quod si contra quis illud obijciat Pauli ad Ephes. 5. vbi inducens illud, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & erunt duo in carne vna, subdit Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & ecclesia: vnde insinuatur ante Christum natum matrimonium fuisse sacramentum. Respondetur, sacramentum bifariam accipi, vno modo secundum propriam, sed tamen nudam rationem sacramenti, quæ est, esse signum rei sacræ, quamuis gratiam non conferat, vt erant sacramenta veteris legis. Et hoc pacto matrimonium etiam in lege naturæ erat sacramentum: id est, mysterium & signum significans vñionem Christi & ecclesiæ futuram, per quam nos sanctificamur. Et hoc est, quod ait Innoc. in cap. Gaudemus. de diuor. quod sacramentum coniugij apud fideles & infideles existit. Non tamen erat sacramentum nouæ legis, qui est secundus modus, scilicet, ratio perfecta sacramenti.

Solut. 1. ar.

Obiectio.

Dilutio.

¶ Ex his consequitur, quod matrimonium antequam esset sacramentum, quauis esset perfectum perfectione naturali, vt per quod proles tum gigni poterat, tum naturalibus legibus imbui & educari, non tamen erat omnino perfectum perfectione supranaturali, quæ consistit in gratia Dei. Nam etsi possent tunc coniuges per conuersionem in Deum gratiam obtinere, vt dignè possent filios procreare, non tamen illam gratiam virtute matrimonij nanciscebantur, ad eiusmodi liberos tanquam filios Dei adoptiuos educandos. Quapropter perfectio matrimonij in lege naturæ erat materialis, respectu perfectionis euangelicæ, quæ eum supra forma ei complementum adhibet.

Matrimonij perfectio duplex.

¶ Vnde Magister sent. præsentis distinct. quem Gratianus sequitur. 28. q. 1. cano. Si quis, tres species matrimonij colligit. Est enim coniugium legitimum sed non ratum, vt inter infideles: quia

Species matrimonij tres.

quia secundum leges naturales & mores provinciarum contrahitur. non tamè est ratum, quia dissolubile est per repudiū. Ego autem dixerim per solam susceptionem Christianismi. Secundum est vice versa ratum, sed non legitimum, vt inter fideles clandestinum: quia indissolubile est, sed præter leges & iuris solennitates. Sed tertium est ratum & legitimum, vt sacramentum matrimonij solenniter celebratum iuxta decretum Euaristi. 30. quæst. 5. Canon. Aliter. Quamquam profecto sacramentum Gentilium simpliciter potest dici ratum, quia nisi Deo dispensante per conuersionem ad fidem indissolubile est, sicuti & inter fideles matrimonium per verba de præsentibus ratum quidem est, licet per ingressum religionis dissoluatur.

Secunda.

Tertia.

Obiectio. 1

Obiectio. 2

Dilutio prima obiectio.

Dilutio secunda obiectio.

Solut. 2. ar.

¶ Quod si quis argumenta Gratiani obijciat eadè. 28. quæst. 1. in cap. quæ à Theologis mutatus est. Omne quod non est ex fide, vt ait ad Rom. 14. Paul. Peccatum est: coniunctio autem infidelium non est ex fide: ergo est peccatum, ac perinde nec videtur esse matrimonium, cum matrimonium sit à Deo. Item secundum Augustinum, non est vera pudicitia hominis infidelis cum coniuge sua, matrimonium autem culpam tollit impudiciæ: ergo illic non est verum matrimonium.

¶ Ad primum respondetur, sensum Apostoli non esse, quod omnia opera infidelium sint peccata sed illa, quæ ex infidelitate procedunt. Imò sensus eius legitimus est, vocare fidem conscientiam: quod enim sit contra conscientiam peccatum est. Et ideo neque contractus matrimonij inter fideles neque eius usus, si fiat causa procreandæ proles seruandæque fidei uxoris peccatum est, sed est actus moraliter bonus. Attamen absque charitate nullum opus obtinet virtutis absolute gradum aut vere nomè, sed est virtus secundum quid. Et hoc est, quod ait Augustinus, pudicitiam infidelium non esse veram virtutem: quod & de Christianis in peccato agentibus asserere simili modo poterat.

¶ Primum igitur argumentum iam iam solutum est. Et ad secundum negatur, duo mala, scilicet duos infideles plus obstare matrimonio, quam obstat Christianis cum infideli: quia in hoc secundo disparitas cultus trahit proles ad diuersos mores & instituta. Quod quidem obstat educationi liberorum non solum secundum gratiam, quæ est supernaturalis perfectio sacramenti, verum etiam secundum virtutes naturales, quæ est naturalis eius perfectio: nam ipsæ virtutes naturales in Christianismo perfecte docentur, in infidelitate verò imperfecte. Quando verò ambo coniuges sunt infideles

les eiusmodi educatio per rationem matrimonij non impeditur: quia non est disparitas cultus. Præterquam quod Ecclesia ius habet super fideles, super infideles verò non item: quia vt ait Paulus, de ijs, qui foris sunt, nihil ad nos.

3. Argum. supellex.

¶ Circa materiam verò tertij argumenti, si inter infideles ipsos esset cultus disparitas, vt pote diuersæ sectæ, quæ matrimonium impedirent, notandum est, quod ante legem scriptam, cum non alia vigeret lex, quam naturæ, nulla erat talis disparitas, sed promiscuè omnes gentes poterant inter se iure naturæ matrimonia contrahere. Tametsi Abraham noluerit filio suo Isaac ex gente Chananæa, vbi commorabatur, mulierem desponsare propter mysterium inimicitiarum, quæ inter gentem illam & suam sobolem erant futuræ. Sed Rebecca

Isaac & Rebecca.

cam ex cognatione sua accersit iussit. Ioseph autem Hebræus Assenem Ægyptiam duxit: & Moyses ipse Sephoram Madianitem. Post modum verò sub lege Mosayca Deus populo illi matrimonia cum gentibus terræ promissæ interdixit. Sic enim cautum legitur Deuter. 7. ne cum Hethæis & Gergezæis & Amorrhæis & Chananæis & Pherezæis & Eugis & Iebusæis septem gentibus coniugia sociarent. Et ratio erat, ne illorum idololatria & corruptis moribus contaminarentur. Quapropter statuerat Deus gentes illas ex illa terra stirpitus conuellere. Cum alijs verò Gentibus illud non prohibuit, imò lex erat Deuter. 21. Si egressus ad pugnam videris mulierem pulchram in medio captiuorum, & admaueris eam, introcas ad eam, dormiesque cum ea, & erit tibi uxor. Quod verbum, vt ait Sanctus Thomas, vel intelligitur de alijs nationibus, cum quibus licitè poterant iniri connubia, vel loquitur, quando illa captiua ad cultum & legem Dei conuerti volebat.

Ioseph & Assenem. Lex Moysi.

¶ Dubium tamen est, vt rimum prohibitio illa Deuter. 7. contrahendi matrimonia cum illis septem generibus intelligeretur solum tanquam præceptum obligans ad mortale: an vero tanquam matrimonium irritans, veluti si modò fidelis cum infideli contraheret. Quòdenim in primo sensu duntaxat intelligeretur, in deo apparet, quod post illam legem Salomon duxit Raab ex Hiericho Chananæam, Iosue. 6. & Booz filius eius Ruth, Moabitidem, & Hester nupsit Assuero. Et quod vrgentius mouet Salomon, vt legitur. 3. Regum. 11. duxit alienigenas plurimas, vt filiam Pharaonis & Moabitidas, atque alias ex illis gentibus, quas Deus prohibuerat. Et tamen subditur, quod fuerunt ei uxores quasi reginæ septuaginta, &

Ratio illius legis.

Deut. 21.

Dubium circa legem Moysi.

concupiscit trecenta: ubi uxores nominantur à concubinibus distincta. Et idē arguitur de Sane, qui Dalilam duxit è genere giganteo.

Sententia auctoris.

¶ Sed profecto ijs non obstantibus probabile videtur (quoniam nec contrarium probabilitate careat) intellectum illius legis, illegitimas fuisse personas illas ad matrimonium, nisi vellet ad Iudaismum conuerti, sicut modo non posset infidelis cum fidele contrahere, nisi conuerteretur ad fidem. Et ratio est, quia lex illa erat lex Dei, per quam peculiarem populum ad suum ipsius cultum instituebat: atque adeo tanta feruētia erat inter illos fideles & infideles cultus disparitas, quanta modo inter infideles & nos. Non ergo satis videretur illi populo consultum, nisi matrimonia cum corruptissimis illis alienigenis idololatriis inita manentibus in sua perfidia essent irrita. De alijs vero Gentilibus non erat par ratio, ut art. seq. dicturi sumus. Vnde Esdras, ut lib. 1. cap. 10. legitur, quia filij Israël preuaricati fuerant, uxores alienigenas dicentes, iussit coegitq; illos ab vxoribus illis separari: quod non fecisset, si matrimonia fuissent valida. Tametsi Augustin. ad Pollentium de adulterin. coniugijs lib. 1. cap. 18. licet non asserat, insinuat tamen fuisse coniuges, sed iussu Dei propter periculum idololatriæ, quod maritis imminere, fuisse depulsas. At verò fortasse quando Israëlitas eas duxerunt, fuerunt ad Iudaismum conuersæ, sed postea ad idololatriam reuersæ. Vel fortasse alienigenæ illæ erant ex alijs gentibus, eum quibus non erant matrimonia interdicta. Verū tamen etiam si ex Chananeis & alijs gentibus interdictis aliqui vellet legem circuncisionis profiteri, non erant repellendi, neque ab ipsorum Iudæorum nuptijs arcendi. Lex enim generalis extat. Exod. 12. quod si quis peregrinorum vellet in eorum coloniam transire, circūcisus admitteretur. Et hoc est quod Sanctus Thomas nuper citatus insinuauit, dicens, sub disunctione, quod poterant cum captiuis conciliari connubia, vel ex alijs nationibus, vel si vellet iudaismum suscipere.

Ratio.

Esdr. 1. c. 10

Augustin.

Obiectionū dilutio.

De Salomone.

¶ Et idē ad obiecta respondetur, quod Raab ad Iudaismum fuit conuersa antequam nuberet Salomon, & pariter Ruth. Hæc verò, ut ex eius historia colligitur, reuelatione & iussu Dei nupsit Assuero. Et Sanson Dalilæ. Iudicū enim. 14. legitur, connubium illud à Domino factum esse, ut quæreret occasionem contra Philistinim. Præterquam quod neque Assuerus neque Dalila erant ex alienigenis interdictis. De Salomone verò non est tam facile respondere: nam expresse habet historia, quod

accepit Amonitidas & Sidonias & Hethæas de gentibus, de quibus Deus iusserat, ne cum illis matrimonium contraherent. Attamen in primis, quod in huiusmodi copulandis sibi vxoribus grauisimè peccauerit, historia ipsa prædicat & ideo nil mirum si dicamus, quod ex illis alienigenis vxoribus illæ quidem, quæ ad Iudaismum conuertebantur (quod forsant faciebant, ut tanto fruere honore) erant veræ uxores: illæ verò, quæ non conuertebantur, erant uxores de facto, cum quibus scilicet de facto contrahebatur, non tamen de iure, atque adeo illa matrimonia non erant legitima vt. 33. distinctione, de libello. repudi. dixim. Adde quod filia Pharaonis, & forsant aliarum aliquarum non erant ex interdictis, sed ex alijs gentibus.

Dubium.

¶ Sed aliud quispiam forsant interrogabit, utrum inter ethnicos potuissent reipublicæ ciuiles & principes leges condere, quibus matrimonia cum extraneis prohiberent taliter ut nulla essent. Apparet enim id minimè potuisse, cum ius naturæ eam facultatem fecerit vniuersis. Sanctus Thomas hic artic. 2. ad tertium argumentū, nihil aliud respondet, quam quod iure naturali aut diuino non prohibetur, quominus quicumque infideles possint cum alijs etiam diuersi ritus & sectæ contrahere: quia apud Deum nihil refert, qualitercunque quis à fide deuiet. Neque verò Ecclesia id prohibet, cum non sint suæ iurisdictionis. Concedit tamen quod ius naturæ per ius positium potest restringi, sed silentio de Principibus infidelium prætermisit, an possint talia matrimonia cohibere.

Solutio sancti Thomæ.

¶ Ad hoc ergo dubium primum respondetur: quod ante orbem redemptum nulli gentium poterant cum Iudæis matrimonia cohibere si vellet Iudaismum profiteri, sicut modo non possunt prohibere cum Christianis si vellet ad religionem conuerti: quia illa erat lex Dei, cui nullum ius humanum reniti poterat. Secundò dicimus, quod lex illa iudicialis Synagogæ prohibens matrimonia cum illis gentibus prorsus iam expirauit: quia tota lex quæ ad illa iudicialia antiquata est. Et ideo si ipsi quando habeant Reipublicam legem aliam similem non tulerunt, eum quibus cunque gentium possunt nunc nuptialia consortia confœderare. Tertio cum probabilitate possumus asserere, quod quæcunque reipublica etiam infidelium potest leges condere matrimonia irritantes si suæ Reipublicæ expedit. Verbi gratia, si diuersæ sectæ Gentilium inter se inimicitias gererēt, posset vtraque respu-

Solutio. 1. dubij.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

reipublica matrimonia cum altera interdicerent, ut non tenerent. Nam matrimonialis contractus est partim ciuilis, qua utique ratione subditur Reipublicæ quatenus ad pacem & tranquillitatem statum Reipublicæ pertinet: in hac enim parte infideles non sunt fidelibus inferiores: & fideles Principes nostri, ut distinct. sequenti dicemus, possunt huiusmodi leges facere, nisi ab ecclesia cohibeantur. Ecclesia verò non potest in hac re, quæ ad suam ipsorum attinet reipublicam, infideles cohibere. Hoc dixerim, quia fertur Saracenos lege sua publicè lata esse prohibitos, cum Iudæis per nuptias commisceri. Quod si ita est, profecto suspicor illa matrimonia non tenere. Et ideo si tales coniuges fidem nostram susciperent, deberent ad tollendum scrupulum denuò in matrimonium consentire, alioqui nullum esset. Si tamen lex illa sic inter eos obseruatur, ut non reputetur matrimonium. Et per hæc solum restat tertium argumentum.

Saracenos ym mos.

ARTICVLVS II.

Utrum fidelibus modò liceat cum infidelibus iure coniugari.

Xpedita re de infidelibus, quaeritur subinde de fidelibus Christianis, utrum liceat eis cum infidelibus matrimonia contrahere. Et arguitur à parte affirmatiua. Antiquo Israelitico populo licebat cum aliquibus Ethnicorum, etsi Iudaismum non profiterentur, matrimonia contrahere: ergo non est cur etiam nunc in Ecclesia non liceat: quia tunc tanta erat cultus disparitas inter illum populum & idololatrias, quanta modo inter nos & ipsos.

Partis affirmatiue argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Partis negatiue.

¶ Secundò arguitur. Sponsalia ad matrimonia ordinantur: sed sponsalia inter fidelem & infidelem sub conditione, si velit conuerti, sunt firma & obligatoria: ergo & matrimonium.

¶ Tertio. Inter duos Christianos potest esse disparitas cultus, ut si vnus esset hæreticus, vel apostata, & alter catholicus: sed matrimonium inter istos est validum, neque dirimitur: ergo similiter inter fidelem & infidelem matrimonium consistit.

¶ In contrarium est verbum Pauli. 2. Corinth. 6. Quæ conuentio lucis ad tenebras: maxima autem temporalis conuentio, quæ inter homines esse potest, est concubialis: ergo inter eum, qui fidei luce resplendet, & eum, qui tenebris infi-

delitatis caligat, nequeunt fœdera matrimonialia conuenire.

1. Conclusio.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Matrimonium inter fidelem & infidelem & peccatum graue sacrilegij est, quo scilicet, sacra religio commaculatur, & nullum est prorsus. Hæc enim proprie est cultus disparitas: quippe cum Christiani verum Deum colant, infideles verò non nisi falsos. Ob idque cultus disparitas inter impedimenta connumeratur matrimonium dirimentia.

Quæstio.

De iure naturali.

¶ De ratione autem & fundamento cui conclusio hæc innititur, dubitatur, utrum scilicet, sit de iure naturali aut diuino, an verò solo iure Pontificio sancita. Arguitur enim quod sit de iure naturali. Finis enim naturalis matrimonij est non solum generatio (quam utique cultus disparitas non impedit) verum & liberorum educatio, quæ quidem vtrique simul parenti curæ esse debet, ut concorditer proposito liberis moribus imbuatur: fidelis autem infideli in hoc negotio concors esse nequit: quia cum minime eandem profiteantur religionem, neque verò eadem sacramenta & sacrificia aut ceremonias colant, vterque prolem ad suam religionem pertrahet, atque adeo educatio eius impediretur. Eadem ratione & huiusmodi cultus disparitas secundo matrimonij fini, qui est tranquillitas cohabitatio in eadē domo, aduersatur: nam inter quos religio & vitæ institutum non conuenit, vera pax constare non potest, neque amor coalescere.

De iure diuino.

Tantum in domino.

Augustini dilutio.

¶ Secundò & eadem conclusio videtur iure diuino præcepta, ut patet ex illo præallegato Pauli, ubi ad literam commercium fidelium cum infidelibus vetabat, Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fidei cum infidelibus? Quis autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei viuui. &c. Et. 1. Cor. 7. mulier si dormierit vir eius, liberata est: cui autem vult nubat, tantum in Domino: quod quidem verbum Pollentius, contra quem Augustinus de adulterinis coniugijs scripsit, glossabat, id est, tantum Christiano. Vnde colligebat, solum inter Christianos constare matrimonia, ob idque; Apostolum contra præceptum Domini permittere, ut fidelis maneat cum infideli, si vult manere sine contumelia Saluatoris. Augustinus verò per distinctionem ei respondere concedens, illud verbum intelligi de matrimonio contrahendo, inter fidelem & infidelem: quod ait, esse contra præceptum noui &

In domino.

ui & veteris testamenti: aliud verò, quòd manere possit fidelis cum infideli, intelligi de matrimonio in infidelitate contracto: & refertur à Gratiano. 28. quaest. 1. Cano. Si enim. Eadem expositio tantum in Domino, fuit antiqui Tertuliani lib. 2. ad uxorem, est que Ambrosij in commentarijs eiusdem epistolae. Et Hieronymi aduersus Ioui. lib. 1. & ad Gerontiam. Item ad idem arguitur ex eplo veteris legis, in qua vt artic. superiori diximus, nuptiae inter fidem populam & gentes illas terrae promissae iussu Dei inhibitaerant.

De Salomone.

¶ Et tandem arguitur, quod huiusmodi matrimonium praesentaneum tecum adferat periculum peruersionis fidelis coniugis, vt exemplo Salomonis. 3. Reg. 11. constat: vbi legitur, alienigenas uxores cor eius deprauasse, & in idololatriam suam immerfisse. Idem que. 1. Eldre. 10. habetur documentum. Et Sansonis coniugium cum Dalila eius fuit internecies. Cuius exemplum inducit Ambros. lib. 9. epistolae epistolae. 1. quae est ad Vigilium cum alio de Phinees, qui gladio Hebraeorum & Madianite transfixit, vbi multis rationibus probat esse contra ius naturale & diuinum, vt fidelis cum infideli contrahat. Nam cum ipsum, inquit, coniugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat: quomodo potest coniugium dici vbi non est fidei concordia? Cum oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares de uotione potest esse coniugij communis charitas? Iure ergo diuino & naturali videtur cultus disparitas matrimonium impedire.

De iure Pontificis.

¶ His tamē nihil obstantibus communis opinio Theologorum, tum etiam Iurisperitentium est, quod non sit impedimentum dirimens nisi tantum iure Pontificio. Et patet hoc, quia in totalege Euangelica non habetur tale impedimentum matrimonium dirimens. Imò verò Christus, vt saepe diximus, nihil iuris naturae in matrimonio immutauit, praeter quam profecit, vt esset sacramentum gratiam conferens. Quin euidens argumentum est, non esse iure diuino eiusmodi matrimonium fidelis cum infideli prohibitum: alioqui per hoc, quod alter infidelium conuerteretur ad fidem matrimonium dirimeretur. Quare Paulus non potuisset consulere, quod si infidelis velit sine contumelia Saluatoris cum fideli manere, eum fidelis non defereret. Neque vero in veteri lege, vt praecedenti artic. dicebamus, connubium erat cum omnibus infidelibus fidelibus interdictum. Sed solum cum septem illis gentibus terrae promissae propter imminens periculum idololatriae. Quod Christus suae familiae non vsque adeò timuit, sed suae ec-

1. Ratio.

clesiae rem concedidit, vt de huiusmodi connubijs disponderet. Et quicquid fuerat de illa vetusta lege, legalia eius iam cessauerunt. Et verbu illud Paulinum, nubat tantum in Domino. Calixtus in epistola ad vniuersos Galliarum Episcopos, atque alij non exponunt, nisi quod nubat tantum regulariter, id est, secundum leges coniugij. Admonet enim vt matrimonium fiat ad gloriam Dei. Et hic est legitimus sensus. Sed nihilominus licet fiat in peccato, non propterea dirimitur. Adde, quod neque omnia Pauli praeccepta sunt de iure diuino, vt supra inter tractandum de bigamia dicebamus. Neque illud, Quae conuētio lucis ad tenebras? connubiale commercium expresse vetat. Quin adde, quod si ius positium non obstat, euenire possit, vt salubre esset fidelis cum infideli contrahere, scilicet, quando certus esset sibi non imminere periculum, sed spes ei fieret, quod posset infidelem lucrificare. Tum enim consulit Paulus, ne fidelis infidelem deserat. Quare & posset illam ducere.

Can. Sicut alterius. 7. quaest. 1.

¶ Apparet ergo cum moderamine & temperata distinctione respondendum. Aliud enim est de impedimento loqui, ne tale matrimonium fiat, aliud verò de impedimento illud dirimende. Enimvero, iure etiam Pontificio secluso, stando in mero iure naturali & diuino, si Christi fidelis, cum infideli contraheret, illud esset genere suo mortale, nisi aliqua vrgēs vel expediens causa culpam excusaret. Et hoc est quod ait Augustinus, esse contra praeccepta veteris & noui testamenti. Praecceptum enim noui testamenti appellat illud Pauli de filijs Belial cum filijs lucis: & illud, Nubat tantum in domino: quae non sunt proprie praeccepta diuina. Sed re vera rationes inductae id confirmare videntur: vix enim absque imminenti periculo fidei tale matrimonium iniri posset: quin in magnam iniuriam fidei resularet, religioque Christiana maxime inde contenebresceret: si filij Belial legibus connubialibus cum filijs lucis commisceretur. Et aegre fieri posset, quominus liberi in periculo versarentur deflectendi ad infidelitatem, vt patet, si modo Christiana foemina Iudaeo vel Saraceno nuberet.

Antoris solutio.

Aug. ca. Sic enim, in fi. 28. q. 1.

¶ Statuitur nihilominus praesentis articuli secunda conclusio. Matrimonium per cultus disparitatem dirimi, ius est merè positium ecclesiasticum. Sed tamen re vera si decreta consulas, neque hoc in iure alicubi apparet expressum, nam oēs, qui citantur Canones, sunt sanctorum patrum, vt Augustini, Ambrosij aut Cypriani, aut conciliorum prouincialium. Asserta vero sanctorum, nisi publica autoritas vniuersalis ecclesiae accedat:

2. Conclusio.

Nota.

Ca. Caue.

cedat: nempe, Pontificis, aut oecumenici Concilij, non habent vim aut articuli fidei, aut legis Ecclesiam obligantis. Neque Synodi prouinciales sine vniuersalitate habent auctoritatem. Item Can. Caue. 28. quaestio. 1. Ambrosius non solum cauere iubet connubia cum Gentili aut Iudaeo, verum eodem verborum tenore etiam cum haeretico. Et similiter Can. Non oportet, Concilium Agathense cum haeticis prohibet iniri coniugia: & tamen connubia cum haeticis, vt paulo post videbimus, non dirimuntur, Et Ca. Si quis Iudaicę. cohibens connubia cum Iudaeo non est nisi Concilij prouincialis Vrbanensis. sicuti & Concil. Toletanum. 3. quod cap. 14 id ipsum prohibet. Neque loquuntur nisi speciatim de Iudaeis. Imò sunt qui dicant, nullum vniuersale Concilium quippiam de hac re decreuisse. Sed isti non videntur Concil. Calcedonenfē oecumenicum vnumque ex quatuor praecipuis, vt ait Gregorius, vt cap. 14. fidelium nuptiarum cum infidelibus iniri prohibentur. Similiter tamen cum haeticis: & ideo quia si cum haeticis contrahantur, non dirimuntur, non inde clarè colligitur, quod si cum infidelibus copulentur, sint dirimenda. Igitur, in nullo catorum Canonum, neque alibi iure expresse habetur, quod matrimonium, si inter fidem & infidem contrahatur, sit dirimendum, sed solum praecipitur ne fiat. Nam cap. Iudaei. 28. quaestio. 1. de matrimonio inter infideles contracto cum alter coniugum fidem suscipit, praecipit, vt dirimatur. Atqui & Cyprianus in sermone de lapsis licet ad malos mores pertinere confirmet, iungere cum infidelibus vincula matrimonij, insinuat tamen tunc in more fuisse talia connubia, & tamen dissoluere ea non iubet, sed ait, illud esse prostituere gentibus membra Christi. Quam quidem Cypriani sententiam referens Augustinus libro. 1. de fide & operibus capitul. 19. ait (quasi consuetudinem deplorando.) Nostris temporibus iam non putantur esse peccata: quoniam re vera in nouo testamento nihil inde praecceptum est: & ideo aut licere creditum est, aut velut dubium derelictum est. Ex quibus sanctorum verbis colligitur, illo seculo morem viguisse, vt fideles cum infidelibus nuptias texerent.

Concl. Calc.

Cypria.

Aug. lib. de fide & ope.

Nota.

Conclusio more seruatur.

cimus, Ecclesiam sanctorum testimonijs & rationibus praefatis edoctam, imò traditione Apostolorum instructam & sancto flamine irradiatam hanc sustinere veritatem, vt matrimonium inter fidem & infidem si contrahatur sit nullum. Quoniam non opus est, vt omnes Ecclesiae consuetudines sint scriptis mandatae aut inter decreta relatae, dicente Apostolo. 2. ad Thesalio. Tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem siue per epistolam nostram. Neque verò illo seculo prope aetatem Cypriani aut Hieronymi haec coepit institutio, sed certè ab Apostolis, licet tunc nequam Christiani sanctum morem corrumpere pergerent, quibus ideo sancti patres reclamabant. Quinimo aetate apostolorum in contrarium plus iusto Christiani propendebant: scilicet, vt cum primum quis fidem susciperet, coniugem desereret. Cui quidem mori Paulus se obiecit consulens, vt si coniux infidelis cum fideli vellet sine iniuria Saluatoris manere, non repelleretur, sed potius fidelis eum lucrificare satageret.

Prohibitio nis huius ortus.

Tempore Apostolorum.

¶ Hinc fit, quod quauis fidelis cum catechumena ante quam sacramentum suscipiat, contrahere tentet, non obstante quod illa creditur in gratia & amicitia Dei existere, matrimonium sit nullum. Et ille est sensus Ambrosiani verbi citato capitulo. Caue, quod etsi Christiana sit: nempe, catechumena, non est satis, nisi ambo initiati sint sacramento baptismatis. Etenim cum matrimonium verè sit sacramentum, & baptismus sit omnium sacramentorum ianua, per quem homo peccatis moriens & ad innocentiam resurgens, ceu virgo, vt ait Paul. Christo nubit, fit vt legitima materia matrimonij carnalis contrahendi non sit nisi Christianus cum Christiana: nempe, vt spirituale matrimonium carnali antecedit. Quocirca & legibus ciuilibus ijs Christianis, qui talia intentant sacrilega matrimonia, potius facta, quam vera, decreta sunt supplicia, vt. l. Ne quis Christianam. C. de Iudaeis, vt scilicet, tanquam adulteri puniantur.

Cum catechumena

Ratio.

Pena.

¶ Vnde verbum Concilij Calcedonenfē supra citati, quo Christianis non permittitur in Sacramento coniugij iungi Iudaeo vel pagano nisi forte sponderit se venire ad orthodoxam fidem intelligitur de sponsalibus sub conditione suscipiendae fidei: nam si intelligatur de matrimonio de praesenti, nullum erit antequam fidem ille per baptismum suscipiat. Glossa namque super cap. Veniens, de presbytero non baptizato, quae ait, ante baptismum fluminis solum fluminis sat esse, vt possit quispiam sacramentum eucharistiae suscipere, explodeda est tanquam

Concl. Calc.

Glo. c. Veniens.

quam erronea. Imò esset peccatum illud suscipere & ei ministrari. Sed glossatorem verbum textus fefellit, quo videtur Innocentius insinuaré, baptismum non esse ianuam omnium sacramentorum, quod quidem vt dist. 26. quæst. 2. artic. 3. in fine, premonuimus, non nisi narrando & disputando refert, imò contrarium ibi de presbytero non baptizato definit.

¶ Ex hac secunda conclusione responsum colligitur si quis sciscitetur, vtrum Papa possit dispensare, vt fidelis cum infideli per matrimonium copuletur. Etenim cum super omne ius positium Papa ex rationabili causa dispensare queat, sit vt super eiusmodi matrimonium id ipsum valeat. Imò quanuis absque vlla causa vt contraheretur dispensaret, matrimonium teneret. Sed tamen absque vrgentissima id facere fas non esset.

¶ Ad primum igitur argumentum posset quis forte neq; absq; omni prorsus probabilitate respondere, qd Iudæis cū nullis infidelium fas erat matrimonia contrahere, nisi circumcisionis legem susciperent. Vt lex illa Deuter. 21. de contrahendo cum captiuis foeminis intelligeretur si vellent Iudaicam legem suscipere: nam eadem ratio militare videtur de omnibus idololatriis, quæ de Chanæis propter cultus disparitatem: & propter periculum Iudæis oblatum idolatrandi cum vxoribus. Nihilominus secundum aliam opinionem respondetur, quod non erat tunc tanta cultus disparitas inter Iudæos & gentes, quanta modo inter nos & infideles. Et ratio est, quia lex illa non obligabat vniuersum orbem, sed peculiarem illum populum. Quocirca in lege naturæ poterant homines saluari. Et ideo ratio fidei Synagogæ non excludebat naturale ius matrimonij cum alijs gentibus: quanuis per accidens peccatum esset cum illis contrahere, si periculum Iudæo crearetur idolatrandi. Et ideo non nisi peculiariter fuit illis interdictum matrimonium cum illis idololatriæ terræ promissæ. Sancta verò lex Evangelica non vni angulo, sed vniuerso orbi propofita est, extra quam nemini patet salus: ob idq; adeò Christianis cum omnibus infidelibus inhibita sunt nuptiæ. Adde qd tunc matrimonium non erat sacramentum, vt est modo quare ex natura eius non repugnabat cum infidelibus copulari: modo autem carnales nuptiæ matrimonium spirituale cum Ecclesia in illis prærequirunt, qui futuri sunt coniuges.

¶ Ad secundum respondetur, consequentiam non valere. Quoniam sponsalia non secum commercium adferunt in dissolubile, vt matrimonium: & ideo nihil obstat quo minus valeant

sub conditione profitendi fidem cõfederari. ¶ Ad tertium denique egregie diuus Thomas respondet, quod cum matrimonium sit vnum ex septem sacramentis, eam præcise vt necessariam exigit paritatem cultus, quæ pertinet ad sacramentum fidei: hoc est, ad baptismum, quæ fit professio fidei. Non tamen quantum ad necessitatem exigit paritatem fidei interioris. Quam ob rem hoc, de quo modò agimus, impedimentum non dicitur disparitas fidei: nam illa esse potest in cõiugibus corrupta, sed disparitas cultus, qui idem cultus ad externum in operibus seruitium & religionis imaginem spectat. Cum ergo hæretici re vera sint Christiani, characterem Christianismi seruantes, imò & apostata, licet à fide desciscentes ad aliam sectam perfugiant, quanuis cum illis matrimonium contrahatur, non ideo est irritum, sed validum. Est tamẽ peccatum mortale cum hæreticis contrahere propter periculum. Et hoc significatur citatis Canonibus. Caue, & non oportet. 28. quæstione prima, vbi cum hæreticis matrimonia interdicta leguntur. Nam cum Paulus admoneat, hæreticum pertinacem euitare, & Ioannes prohibeat, Aue, peruersis & corruptoribus fidei dicere, planè colligitur, multo minus licere consuetudinem, quanta est inter coniuges, cum illis contrahere.

Solutio. 3.

Disparitas cultus.

Matrimonium cum hæreticis.

ARTICVLVS III.

Vtrum coniux ad fidem conuersus possit cum coniuge eandem fidem renuente commanere.

Postquam de contrahendo matrimonio inter fidelem & infidelem dictum est, quæritur de contracto inter infideles, vtrum per conuersionem alterius coniugis non dirimatur, sed possit fidelis cum infideli commanere. Et arguitur à parte negatiua. Vbi idem periculum extat eadem debet adhiberi cautela: propter periculum autem subuersionis fidei prohibetur fidelis ne cum infideli contrahat, imò eiusmodi matrimonium dirimitur: ergo cum idem sit periculum dum matrimonium fuerat in infidelitate contractum, necessario per conuersionem alterius altero eandem conuersionem renuente dirimitur. ¶ Secundò. Si fidelis possit cum infideli coniuge commanere, consequens

Partis negatiua. ar. 1.

2. Argum.

quens fieret, vt ad id quoque obligaretur, saltem si spes esset conuersionis eius, tum quod contra charitatem esset eam dimittere, cuius salutem retinendo consulere vir posset, tum quod etiam esset contra iustitiam soluendi debitum, quod coniux exigere potest.

3. Argum.

¶ Tertio. In Concilio Toletano. 4. vt Can. Iudæi. 28. q. 1. relatum est, iubetur, vt Iudæi, qui Christianas habent vxores: nempe, quæ post matrimonium in Iudaismo contractum conuersæ sunt, admoneantur eandem fidem Christianam cum vxoribus profiteri, alioqui ab eisdem vxoribus distrahantur: ergo non potest fidelis cum infideli manere.

4. Argum.

¶ Quarto arguitur. Matrimonium inter fideles contractum præstantius est illo, quod inter infideles initur: sed si fideles contrahant in gradu prohibito, matrimonium dirimitur: ergo si conuersus in infidelitate contaxit cum consanguinea, non poterit eam retinere.

5. Argum.

¶ Quintò. Sequeretur, quod si ille in infidelitate plures habuisset vxores, quas legitime ducere quierat, posset manere cum omnibus: consequens tamen est falsum, quia id per legem Evangelicam non licet: ergo in tali casu cum nulla manere potest.

6. Argum.

¶ Sextò. Vt etiam venire potest, vt infidelis vxorem aliquam repudiasset, aliamque subinde duxisset, quod secundum ritum suum legitime facere poterat: ergo tunc saltem si huiusmodi infidelis conuertatur, nequit cum illa secunda manere.

Partis affirmatiua.

¶ In contrarium autem est consilium Pauli, 1. Corinth. 7. vt si infidelis manere possit sine contumelia Saluatoris, fidelis coniugem illum non expellat, sed studeat lucrifacere.

1. Conclus.

¶ Ad quæstionem quatuor Conclusionibus respondetur. Prima, eademque capitale fundamentum sit. Matrimonium inter infideles legitime contractum per conuersionem ad fidem catholicam siue amborum simul coniugum, siue vnius tantum, non necessario dirimitur. Hanc conclusionem Aug. contra Pollentiũ de adulterinis coniugi, qui contrarium asserbat, constituit: cuius lata disputatio atque decisio refertur Can. Sic enim. 28. q. 1. Eandem conclusionem præfixerat idẽ Aug. in lib. de sermone Dñi in monte. Vnde Innocen. c. Gaudemus. de diuor. Per sacramentum, inquit, baptismi non soluuntur coniugia, sed crimina diluuntur. Ratio autem conclusionis, illaq; optima est, quod fides naturam non tollit neq; eius iura, sed perficit, cum ergo matrimonia, vt dictum est, inter infideles iure nature coalescant & consistant, professio fidei catholice per se eiusmodi vincula non

Ratio conclusionis.

rumpit, nisi aliquod obstaculum fidei inde obijciatur.

¶ Igitur de conuersione infidelium, cuius titulus lib. 3. Decretalium extat, pluribus est modis distinguendum. Aut enim ambo conuertuntur, aut nõ nisi alter. Si ambo, nemo dubitat, quin matrimonium antiquum sine nouo consensu permaneat. Id nanq; ex cõclusionemodò præfixa subsequitur: quia cum per se fides naturam nõ destruat, neq; alius inde obex fidei obijciatur, certum est matrimonium persistere. Si verò non nisi vnus, eam, altero repellente, fidẽ suscipiat, tunc aut infidelis ille adeò est pertinax, vt sine Saluatoris contumelia cohabitare nequeat cum fideli.

Conuersio infidelium multiplex.

2. Conclus.

¶ Et tunc sit secunda conclusio. In tali casu infidelis nequit, neque vnquam quirit cum infideli cohabitare, sed saltẽ quoad torum tenetur, tenebaturq; Apostolorum seculo ab illo discere quanuis per hoc solũ matrimonium non dirimebatur quoad vinculum. Probatur prius membrum: quoniam cum per fidẽ fiat conubiũ spirituale & supranaturale cum Christo, quod quidem longè præstatius est carnali, fides naturalis soluendi debitum cõiugum cum detrimento fidei, quæ Christo præstatur, nõ est seruanda, imò frangenda. Et confirmatur quia cum hereticum pertinacem iubeat Paulus euitare, à fortiori est infidelium, qui Christi fidem blasphemant, consortium, etiam connubiale, vitandum. Atque hic legitimus est Apostoli sensus. 1. Corinth. 7. qui locus ex Ambrosio citatur Can. Si infidelis. 28. quæstione. 1. vbi ait Paulus, Si infidelis, discedit, discede dat: nõ enim seruituti subiectus est frater aut soror in eiusmodi: in pace autem vocauit nos Deus.

Ratio prioris partis.

Alia confirmatio.

Ratio secundæ partis.

¶ Secundum verò conclusionis membrum: scilicet, quod matrimonium non protinus dirimatur (quod artic. 5. apertius confirmabitur) obiter nunc probatur. Nam quanuis post conuersionem vnius coniugum alter paulo tempore conuerti renuat, si tamen antea quam infidelis ad alias transeat nuptias, ad corrigiendū conuertatur, matrimonium antiquum custodiendum est.

3. Conclus.

¶ Tertia conclusio. Si infidelis, quanquam baptismum renuat, non tamen adeò sit iniquus, quin velit absque iniuria fidei & contumelia Christi cum cõiuge fideli commorari potest si Apostolica verba consideres, fidelis cum eodem infideli coniuge cohabitare & rei vxoria cum illo vacare. Imò verò quandiu spes durat eius conuersionis consilium est Pauli cum illo viuere. Hæc conclusio habetur apud Apostolum, 1. Corinth. 7. quam Augustinus locis

Discrimen legis veteris & nouæ.

Aliud discrimen.

Solutio. 2.

Paul. 1. Corinth. 7.

locis citatis in lib. de sermone Domini, & ad Pollentiu ceu catholicam defendit. Ait, quippe illic Paulus, Ceteris (id est, in dispari cultu coniugatis) ego dico, non Dominus, si quis frater uxorem habet infidelem, & haec consentit habitare cum illo (fidem scilicet, non aspernando nec contumelijs afficiendo) non dimittat illam. Verbo enim illo, dico ego, non Dominus docet, non esse praecceptum Domini manere cum tali infideli, sed suum ipsius consilium, sicut paulo inferius de virginitate subdit dicens: De virginibus autem praecceptum Domini non habeo, consilium autem do. Pari nanque consilio admonet fidelem coniugem ne infidelem dimittat: sanctificatus est enim, inquit, vir infidelis (id est, sanctificari assolet) per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem. Dixerim, si Apostolica verba consideres, quia utrum nunc idem mos in Ecclesia vigeat, illico videbimus. Illa ergo verba can. citato. Sic enim, scilicet. Non nisi eiusdem religionis & fidei coniugia maneant copulata, falso tanquam Augustini citatur, sed erat Pollentij negantis posse fidelem cum infideli in matrimonio prius contracto manere. Et ideo Aug. respondet, quod licet non possint talia matrimonia contrahi, possunt tamen in infidelitate contracta manere.

4. Conclus.

Quarta conclusio. Quamuis infidelis velit sine contumelia seruatoris commorari cum fidele, non tenetur, neque tempore apostolorum tenebatur manere cum illo, sed erat ei liberum vel abijcere coniugem, quo ad torum, vel retinere. Conclusio colligitur ex verbis Apostoli dicens, Ego dico, non Dominus, ubi insinuat, non esse praecceptum commanendi, sed facultatem, & quandoque consilium. Idque subinde Apostolus verbis citatis insinuat dicens, Non enim seruituti subiectus est frater aut soror in eiusmodi: non enim id tantum significat, quod quando infidelis discedit, tunc fideles debeat discedere, sed quod siue infidelis discedat siue manere velit, non est ei subiectus fideles, sed possit, si libuerit, eum relinquere, nec cogitur cum illo manere, nisi ille catholicam fidem optauerit. Et ideo non iubet, ne discedat: quia ius etiam tunc habet discedendi, sed consulit, ut non discedat. Et ratio conclusionis, est, quia secundum aliam atque aliam vitam diuersa homini competunt & expediunt: per baptismum autem homo moritur priori vitae & resurgit in nouam: est enim baptismus regeneratio quaedam, ut ait Christus: ergo ille tunc homo liber a seruitute praeteritae vitae fit, ad quam praecedens matrimonium attinebat, atque adeo liberum eidem deinde fit uxori, etiam optanti manere cum illo debitum

Ratio.

reddere vel negare: sicuti qui statum religionis profitetur in sua habet potestate illa vota, quae in seculo fecerat, eidemque religioni non aduersantur, aut perficere, aut inuisa facere. Durand. rationes has debiles esse censet. At verò quamuis non sint demonstratoriae, tamen supposita veritate, quae ex verbis Pauli colligitur, re vera sunt fati ad rem apte. Enimvero ut per baptismum a peccatis & infidelitate liberamur, ita & a seruitute quae erat in illa lege infidelitatis & peccati a qua periculum imminet peruersionis. Adde quod cum in infidelitate nemo saluari valeat, status fidei liberat hominem a seruitute matrimonij, quae erat in illo statu. Quare sub lege naturae si quispiam ad Iudaismum conuerteretur, non ei suffragaretur eadem ratio, ut posset uxorem non conuersam deserere: quia illa poterat in lege naturae salua fieri. Praeterea id per similitudinem confirmatur. Infidelitas enim fornicatio quaedam spiritualis est: ergo sicut ob carnalem fornicationem si obstinata uxor fuerit, debet innocens coniux, ut dist. 36. dicebamus, eam deserere: si autem poenitentia ducta emendetur, potest eam innocens retinere, sed non tenetur, imò si velit potest eam relinquere: ita olim vsu & more in conuersione infidelium seruabatur. Et est animaduertendum, pari iure, sub lege his quatuor conclusionibus explicita, maritum & uxorem militare: nihil enim refert, maritus ne sit ille qui prior conuertitur, & uxor, quae eum relinquit, an vice versa uxor conuertatur, & maritus eam relinquat. Etenim infidelis est, qui dicitur relinquens dum non vult fidem suscipere & fideles relinquitur, ut eod. cap. citato. Si infidelis, ait Gregor. Ait, quippe, quod ius matrimonij soluitur per contumeliam circa eum, qui relinquitur, puta circa fidelem: qui iure soluitur cohabitandi cum infideli. Quasi dicat, non perinde solui circa relinquentem, scilicet, circa infidelem, qui iure diuino tenetur baptismate lotus suum coniugem sequi. Quare infidelis discedens & in Deum peccat (baptismum respiciens) & in matrimonium, quod sua causa dissoluitur.

Durand.

Simile.

Gregor.

Dubium.

Sed rogas. Quidnam est, infidelis manere nolle sine contumelia Saluatoris? Videtur enim nemo absque illa manere posse: quoniam ipsa eadem opera infidelitatis exercere est contumelia Saluatoris. Respondetur, quod illud exercitium praecise antequam fides suscipiatur, non cesset in presentia contumelia Saluatoris, sed si Christum blasphemet, aut in ipsius fidei conuicia iacet, aut si fidelem coniugem ad suam sectam peruertere molitur, aut alia morum corruptela inficere: tunc enim eius est confortium propellendum. Cetera inter soluenda argumenta clarius elucescent.

Ex

Error primus.

Ex primo igitur argumento duo oborti sunt errores. Pollentius quippe, ut supra diximus, credens prohibitionem esse diuinam matrimonij inter fidelem & infidelem, dixit Paulum contra eiusmodi prohibitionem permisisse fidelem cum infideli manere. Alij, etiam è iure consultis, è conuerso permissioni Pauli plus iusto infestentes aiunt, Ecclesiam contra mentem Apostoli inhibere ne fidelis cum infideli contrahat. Vterque verò error ex ignorantia distinctionis pululauit. Aliud enim est, ut ait Augustinus, contrahendum prohibere, aliudque contractum dissoluere. Facilius enim res, ne fiat, prohibetur, quam facta, rescinditur. Consultissima ergo Ecclesiae prohibitio matrimonij, si inter fidelem & infidelem contrahatur, irritantis, & cassantis, minimè contraria est Apostolo consulenti ne si in infidelitate fuerit contractum, dissoluatur. Neque consilium Pauli est contra Dei iustitiam: quia Deus nunquam cohabitationem fidelis cum infideli omnino cohibuit.

Error secundus.

Solu. 2. ar.

Secundi autem argumenti, quod contra quartam conclusionem obiectum est, negatur consequentia, quoniam susceptio baptismi in libertate hominem constituit, ut tanquam nouam vitam professus non teneatur antiquae seruire, atque adeo neque coniugi in illo antiquo instituto persistenti, sed solum est opus misericordiae, quod ideo in rigore iustitiae non obligat.

Obiectio.

Et per hoc aliud soluitur argumentum, quod quis ab adulterio ducere potest. Dum ambo coniuges sunt adulterio commaculati, quauis vnus per poenitentiam emendetur, non potest ab altero diuortium facere: ergo neque si ex duobus in fidelibus vnus conuertatur. Negatur enim consequentia: quoniam poenitentia non est regeneratio in nouam vitam, & mors prioris, ut baptismus.

Aliud arg.

Quod si rursus arguas. Saltem si consummatum fuerit matrimonium videtur coniux non posse absque consensu alterius Christianismum profiteri, sicut nequit Christianus sine consensu Christianae uxoris ad religionem transire. Negatur consequentia: quoniam susceptio baptismi non est solum perfectior status, ut religio, sed mors in Christo, cui, ut ait Paulus illic sepelimur, & regeneramur: & ideo sicut per mortem temporalem viri, ut idem ait Apostolus, mulier nexu coniugali soluta est, ita & per baptismum obligatione soluitur reddendi debitum infideli: quare eius consensus non exproicitur. Praesertim quod religio non est de praeccepto, sed de consilio: praecceptum vero suscipiendi baptismi vniuersos obligat mortales: & ideo culpa infidelis coniugis est, quod alterum in fide suscipienda non imitetur.

Solutio.

Arguitur autem praeterea, quod saltem postquam ille, qui conuersus est, infidelis coniugem cognouerit, non possit eam relinquere, ut patet ex similitudine a fornicatione carnali ducta: si enim maritus uxorem, cuius adulterij conscius est, agnouerit, non potest eam dimittere. Respondetur autem, exemplum non omnino conuenire: quoniam culpa fornicationis carnalis per carnalem copulam coniugis censetur condonata: fornicatio verò spiritualis minime.

Alia obiectio.

Dilutio.

Aliud arg.

Aliud argumentum etiam contra eandem quartam conclusionem militare videtur de seruitute: quoniam si seruus conuersus ad fidem, ut. 1. ad Tim. no. 6. ait Paul. non fit a seruitute immunis, tanta autem videtur obligatio matrimonij, quanta seruitutis ergo per conuersionem non deobligatur coniux ab alterius iugo. Negatur minor, saltè obligatio coniugalis & seruitutis non est eiusdem generis: primum, quia coniux non est alteri alligatus coniugi tanquam eius possessio, ceu est seruus sub potestate Domini, sed per modum societatis cuiusdam, ut. 1. Cor. 7. docet Apostolus. Praeterea seruitus perfectioni Christianae non repugnat, imò ad eius humilitatem spectat: esse autem Christianum infideli alligatum, eidem Christianae professioni multum derogat. Et per hoc alia soluitur redargutio. Siquis ancillam, cuius conditionem nouit, uxorem ducat, siue seruus siue liber, non potest eam relinquere: ergo neque fidelis infidelem. Negatur enim consequentia: nam cultus disparitas simpliciter facit personam illegitimam ad contrahendum: seruitus verò non nisi quando ignoratur.

Solutio.

Obiectio.

Dubium.

Dubitatio tandem huc subit, quando alter infidelium conuertitur, proles quem sequi debeat. Videtur enim quod debeant sequi matrem: sicut in seruitute, Can. Liberi. 3. quaest. 4. Veruntamen distinguendum est. Si enim filius est doli capax, non est cogendus ad fidem. 23. quaest. 5. Can. Ad fidem. & 45. dist. Can. de Iudaeis. Quare siue pater siue mater conuertatur, suo arbitrio filius relinquendus est, & solis rationibus & monitis adducendus. Si verò non est doli capax, debet sequi conditionem foeliciorem. Quare si pater conuertatur, illi ad iudicandus est, ut capit. Ex literis. de conuersio. infideli. Et si mater etiam eadem sequi debet, ut Can. Iudaei, quod nunc tractamus. 28. q. 1. Et ratio est, quod alteruter coniugatorum fidem suscipiat, acquirit Ecclesia eum cogendi, ut filios baptizet. Can. Cum multa. 15. quaest. 8.

Can. Iudaei.

Non ergo eadem est ratio quae de seruitute: nam illa propter rationes, quas dist. 35. posuimus, sequitur ventrem, religio verò fidem. Solum praescribi tempus septennij: ut dicatur proles

V les

les non doli capax, nam illuc vsq; durat infantia: sed tamē potius ad lucem rationis, quæ in prole fulget, spectandum est: quamuis in re dubia infauorem fidei est inclinandum.

Solu. 3. ar. ¶ Ad tertium argumentum posset vno modo responderi, canonem illum Toletanæ synodi non esse vniuersalem, sed peculiarem de Iudæis, eiusdemque masculini generis. Loquitur enim de matrimonio in Iudaismo contracto: admonetq; vt si uxores fidem catholicam profiteantur, viri admoneantur, quod si cum eisdem vxoribus manere voluerint, Christianismum suscipiant, alioqui separentur: quia cum perfidia Iudæorum peior sit quā ethnicorū infidelitas, maioriq; odio crucem Christi insectentur, præsentaneum periculum à maritis crearetur vxoribus, ne ab illis peruertantur. Quare dicere quis posset, eundē canonem ad

Distinctionem trium temporum. alios infideles non protendi. ¶ Sed nihilominus D. Thomas, & Ricardus & aliorum pleriq; prudentius tria tempora dignoscunt. Primus enim decursus processit ab Apostolorū ætate per annos sexcentos, quo quidem seculo feruor sanguinis Christi durauit, atq; adeo conuersio infidelium omnium, etiam Iudæorum frequens erat. Quo ideo tempore consilium Apostoli vsu seruabatur, ne fidelis coniux infidelem abijceret, sed illum ad Christū adducere studeret. Et præterea ne coniugati metuentes à coniugibus suis distrahi, grauem & odiosam haberent catholicam fidem, ab eaque suscipienda absterreretur. Illoq; medio tempore floruit Aug. qui illud Apostoli consilium contra Pollentium asseruit. Aliud deinde subsecutum est seculum, quo Iudæi, potissimū in Hispania obstinatius suam perfidiam tuebantur. Et ideo tunc circa annum Dni DCXL facta est Toletī illa Synodalis constitutio, vt Iudæi nisi admoniti Christianismum susciperent, ab vxoribus distraherentur. Gētilium verò mariti non cum tanto rigore à Christianis vxoribus abigebantur. Tametsi eodem concilio aliud adiectum sit decretum, quod refertur can. Sapē, eadem causa & quæstione, quo iussi sunt Christiani infidelium consortia vitare. Postmodum verò seculorum successione vsus inoleuit ecclesia, vt nemo infidelium cuiusuis sectæ fidei coniugi commorari permittatur. Neq; verò mos iste Paulino consilio contrarius est: nam cum consilium illud non sit diuini ius, sed tantum Apostoli quatenus ecclesiæ pastoris, potuit post eadē ecclesia propter varietate & cōditione diuersa idem interpretari aut mutare consilium. Intellexit namque neminem infidelium postquam admoni-

tus renuerit fidem suscipere, vllam de se spem relinquere conuersionis, atque adeo neque tu tō posse absq; iniuria fidei & Christi contumelia cum coniuge fidei vitam ducere. Fine autē & ratione, ob quam cōdita est humana lex, in vniuersum cessante, lex ipsa aboleri debet.

Dubium. ¶ Quod si roges, vtrum si nunc vlla spes existeret conuersionis coniugis, posset fidelis consilium Pauli sequi vt pote si admonitus non sic fidem respueret, vt spem prorsus suæ conuersionis extingueret, sed diceret temporis se fortasse decursu nomen in Christianismum datum? Respondetur, minime id licere, nam lex non respicit ea, quæ raro accidūt, sed quæ plurimum contingunt. Et ideo postquam ab ecclesia præscriptus est modus, quæcunque alia spes affulgeat, ille seruandus est. Admonēdus, inquam, & requirēdus est ecclesiastico more, quod si in mora fuerit conuersionem procrastinando, non diutius expectandus est, sed diuortium fieri debet. Veruntamen iustum legitimumque tempus expectādum est, quo possit catechismis erudiri.

De Insula. ¶ In Insulis verò & in alijs infidelium prouincijs, vbi conuersiones crebrius fiunt, papa posset, imò verò episcopus, inducias illas, quando scelix euentus speraretur, nec quippiam periculi superesset, prolongare. Nam cum hæc prohibitio ne fidelis cum infideli cohabitaret, nō diuino, sed Pontificio iure vim fuerit sortita, potest, vt supra diximus, super hoc, per summum Pontificem fieri dispensatio. Est tamen cautè videnda & cauēda infidelium simulatio, quorū peccus aliud condit, & aliud lingua profert. ¶ Sed alia hinc emergit non dissimulanda dubitatio, quanto, scilicet, rigore ecclesia cohabitationem interdixerit fidei cum infideli coniuge, videlicet, si Turcarum aliquis vel aliorū infidelium in sua prouincia conuerteretur ad fidem, & tamen si suam coniugem abijceret, capite truncaretur, vtrum deberet potius mori quā habitare cum illa. Respondetur, fortasse non posse rem eiusmodi euenire: nam neophytus ille propter conuersionem citius quā propter diuortium occideretur. Si tamen latenter esset Christianus, & ne prodere- tur, maneret cum vxore, certè nullum contraheret peccatum: quia ecclesia non vult cū tanto periculo quempiam hac lege obligare. Dum tamen ius seruaret diuinum, quo tenetur quisq; cauere, ne consortium corrupti coniugis præsentaneum sibi offerat periculū conuersionis.

Solu. 4. ar. ¶ Ad quartum respondent Theologi omnes, & secundum eos Innocent. capit. Gaudemus. de diuor.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fidelis ab vxore infideli discedens possit aliam ducere.

P

Endulus hucusque est sermo, nisi naturam diuortij inter fidelem & infidelem penetremus, vtrum scilicet fidelis, relictus possit ad alias transire nuptias. Et arguitur à parte negatiua. *Partis negatiua. ar. 1.* Nexus matrimonij, vt dist. 26. demonstraui- mus, indissolubilis suapte natura est, adeo, vt quemadmodum dist. 33. dicebamus, Iudaicus libellus repudij contra naturam militauerit: matrimonium verò, vt sapē diximus, inter infideles contractum legitimum est: ergo nulla prorsus ratione est dissolubile.

2. Argum. ¶ Secundò. Non minus est vxori infideli quā filijs consulendum: & tamen quauis filius dū est infidelitatis pertinax ius paternæ hereditatis amittat, nihilominus quotiescunq; postea conuertatur, eadem hereditas, etiam si in alium possessorem transierit, est ei in integrū restituenda: ergo pari modo quauis vxorini qui propositi tenax in infidelitate aliquandiu persistat, quoties conuertatur, restituenda est viro suo: quod si ille aliud matrimonium iniuerat, fieri non potest: ergo ille nequit ad aliud matrimonium transire.

3. Argum. ¶ Tertio. Hæresis tam pestifera est & perniciofa fidei, quā infidelitas: imò vt in. 2. Canonica, cap. 2. ait Petrus, peius est crimen: Melius enim, ait, erat illis non cognouisse viam iustitiæ, quā post agnitionem retrorsum conuerti ab illo, quod eis traditum est, sancto mandato, & tamen catholicus non potest ab hæretico coniuge sic discedere, vt coniugale vinculū rumpatur: imò cum primū hæreticus ad sanam mentem redeat, tenetur coniux illum & domo & toro suscipere, ergo neq; inter fidelem & infidelem locum habet tale repudium.

4. Argum. ¶ Quarto arguitur. Si propter infidelitatem, quæ est spiritualis fornicatio, fas esset matrimonium dirimere, consequeretur, id ipsum ob quodcunque peccatum mortale licere: omne enim peccatum ex superbia descendit: initium autem superbiæ, vt habetur Eccl. 10. est apostatare à Deo: & peculiariter de auaritia, ait Pau. ad Ephe. 5. quod sit idolorum seruitus, atque adeo infidelitatis genus: sed ratione istorum non licet diuortium facere: ergo neque ratione infidelitatis.

Partis affirmatiua. ¶ In contrarium est, quod matrimonium infidelium licet sit iure naturæ legitimum & ra-

de diuor. q; qui dum infidelitatis nebula tenebantur, in gradibus contraxerunt ab Ecclesia prohibitis, si sacro fonte abluantur, tenentur in matrimonio persistere: quoniā cum Ecclesiastica prohibitio eos, qui extra Ecclesiam sunt, non comprehendat, dicente Paulo, De ijs, qui foris sunt, nihil ad nos, eorū matrimoniū fuerat legitimum. At verò quia ius naturale & diuinū vniuersos obligat mortales, si forsan contraxerant in gradibus tali iure prohibitis, qui **Leuitici. 18.** referuntur, tales nuptiæ tanquam nefariæ sunt dirimendæ. Non tamen de omnibus casibus illic prohibitis intelligas, vt distinct. proxima explicaturi sumus: sed si quis contraxisset cum matre, filia, aut sorore: & fortè cum auia vt illico illic patebit.

Nota.

Solut. 5. ar.

Solu. 6. ar.

¶ Ad quintū citra controuersiam & à cunctis Theologis, & ab eodē Pontifice per eandē modo dictā rationem respondetur, q; cum Polygamia, scilicet, multitudo vxorū viuentiū, sit contra ius naturæ: & quauis illa Iudæis diuinitus fuisset permessa, tamē per Euangelicam legem eadem permissio fuerit extincta, & res ad ius naturæ reuocata, nequeunt illa geminata matrimonia in Christianismo tolerari, sed tanquam illegitima sunt dissoluenda, præter quā cum prima vxore, quæ vtique, si cōuertatur, sola est legitima vxor. Si verò illa conuersionem respuat, aliæq; conuertantur, poterit maritus fidelis cum quacunq; illarū, si libuerit matrimonium contrahere, sed non tenetur.

¶ Pari prorsus iure ad sextum argumentū de repudiatis vxoribus respondetur. Est enim repudiū contra ius naturæ, vt latè & fusè dist. 33. demonstrauius. Et ideo si quis infidelitatis cæcitate vxore repudiata aliam duxerit, cum primū fidem susceperit, debet illam quæ secundò accepit, abijcere, quia nō est vera vxor. Sed si prima voluerit conuerti, cum illa debet tanquam legitima, vitam viuere. Et quauis illa alteri nupserit, non potest illā tanquam fornicationis ream repellere: quia consentiēte viro, imò ab ipso repudiata nupserit. Si verò aliter fuerit fornicata, potest ab illa diuerti quoad torum. Decisio est eiusdem Innocentij eodē cap. Quod si prima noluerit conuerti, cum secunda poterit contrahere, non obstante mœchia, quam illa cōmiserat. Et simili modo intelligendus est Can. Euticiani Papæ. 28. quæst. 1. Si quis Gentilis Gentilem vxorē duxerit ante baptismum, post baptismū in eius potestate erit eam habere vel non habere: nā si dimiserit per repudiū absq; tali fornicatione, & illa conuertatur, nō poterit eam non retinere: si verò non cōuertatur non poterit eā retinere.

quasi fidei gratia dissolubile: alioqui si infidelis sine contumelia saluatoris manere nequiret, deberet fidelis ob bonum fidei grauen illud perpeti, vt perpetuo esset coniuge orbatus.

Decisio articuli.

¶ Ad questionem sub distinctione duabus conclusionibus respondetur. Supponitur enim ex primo articulo, quod per solam susceptionem baptismi matrimonium non dirimitur. Quare si alter admonitus conversionem pollicetur, expectandus est, dum non est in mora, & si conuertatur, matrimonium antiquum perseverat & fit simpliciter indissolubile.

1. Conclusio.

¶ Si vero alter duntaxat conuertatur, tunc aut infidelis vult sine contumelia Saluatoris cohabitare cum illo, de hoc est prima conclusio. Potest quidem tunc fidelis diuortium quoad totum facere, non tamen sic infidelem coniugem repudiare, vt possit illo vel illa viuente ad alias transire nuptias.

2. Conclusio.

¶ At si infidelis manere renuit cum fideli sine iniuria fidei: itaq; vel est in fidem iniurius, vel in Christum blasphemus, vel in coniugem sanctam dolosus, quia illam conatur peruertere: de hoc subditur secunda conclusio. In tali euentu fidelis potest & debet ab infideli discedere, & sic potest eum repudiare, vt ipso viuente possit ad alias nuptias comigrare. Et intelliguntur conclusiones, vt superiori articulo pari iure de utroque coniuge, siue maritus prior conuertatur, quam vxor, siue diuerso. Distinctio est hic S. Thomae, & Gratiani can. Si infidelis. 28. q. 2. vbi Gregorius ait, qd contumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur. Et eadem est prorsus distinctio Innocentij cap. Quato. de diuort. vbi easdem conclusiones constituit. Atq; idem docet cap. Gaudemus. eo. tit. Ratio vero discriminis harum conclusionum est, qd cum in priori casu scilicet, optante infideli cum fideli coniuge sine iniuria Saluatoris manere, non sit fidelis necessarium infidelē abijcere, sed liberē possit eam retinere, non est cur eam liberē relinquens, aliam sibi possit copulare. In secundo vero casu cum necessarium ei sit ab illa diuertere non debet citra suam culpam absq; vxore in coelibatu viuere. Ob idq; tunc iure diuino causa fidei matrimonium dirimitur, vt aliud possit iniri. Et in hoc casu aiunt, in eisdem locis citati Pontifices habere locum verbum Pauli, si infidelis discedit discedat: quia tunc frater conuersus aut soror, non subiectus est infideli plusquam si fuisset simpliciter mortuus. Si vero voluerit sine contumelia fidei manere cum illo tunc licet conuersus non sit simpliciter subiectus quoad cohabitationem, si non vult, est tamen eatenus, vt interim nequeat aliud celebrare coniugium.

S. Thomae & omnes.

¶ Est tamen hic considerate inter tempora distinguendum, ne eorum confusio lectorum seducat. Conclusiones enim istae sub eo sunt constitutae tenore, vt temporibus inferret, quibus fideli cum infideli coniuge consentiente manere cum illo, licitum erat, imò consilium commanere. Etenim iam modò si infidelis admonitus conuerti renuit, necessariò debet fidelis ab illo dimoueri, atq; adeò iure potest secundae conclusionis vt alias optando nuptias.

Ratio discriminis.

¶ Aduersus hanc tamen conclusionem extant nonnulla argumenta soluta necessaria. Christus enim Matth. 19. simpliciter iussit, vt quos Deus coniunxit, homo non separet, nullam faciens distinctionem. Eandemq; sententiam exponens subdit. Quicumq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, moechatur, & qui dimissam duxerit, moechatur, vbi nullam causam, nisi solam fornicationem, exemit. Quòd si quis dicat, nomine fornicationis intellexisse etiã spirituale, cum quis cultus disparitate fornicatur: re vera commentum hoc gratis videtur inueniri: tum quia illic solus agitabatur de fornicatione carnali: deinde quia eadem ratione quoduis peccatum mortale, posset dici fornicatio, vt per quod homo Deum relinquit, licet non tam proprie quam infidelitas, per quam radicitus eius fidem respuit. Tandem quia nec facultatem illic dimittendi vxorem fecit, nisi quoad totum. Item Paulus Roma. 7. nunquam mulierem matrimonij iugo solui censet, quam per mortem coniugis. Accedit cano. Si quis habuerit. 28. quaest. 2. vbi censet Meldensis synodus seu potius Triburienensis cap. 39. quòd si quis habuerit vxorem virginem ante baptismum, viuente illa post baptismum alteram habere non potest. Postremò deniq; arguitur, quòd ex verbis Pauli eius modi matrimonij dissolutio non colligatur: id enim duntaxat ait, quòd si infidelis discedere voluerit, discedat, non enim illi seruituti subiectus est frater aut soror conuersa, sed debet Christianus vxorem, & patrem & matrem & filios atq; omnes necessarios, vt ait Redemptor, propter ipsum relinquere, non tamē ait quòd possit alias inire nuptias. Vnde Caietan. super eundem locum non solum miratur, sed stupet, quòd torrens doctorum (verbum eius est) ex hoc Paulino loco, cum Christus non exceperit nisi fornicationis causam, interpretetur, qd causa fornicationis spiritualis matrimonium dissoluatur. Sed tamen negare minimè ausus est eadem de causa dissolui propter antiquum ecclesiae usum.

¶ At ve-

¶ At verò non est vsq; adeò demirandum: nã praterquam qd sancti patres, potissimũ in Synodo confidentes non humanis tantum rationibus subnixi, sed sancto flamine suffusi sacra interpretantur oracula: verba etiam ipsa Pauli non obscure id edocent. Nõ enim illic generalem sermonem, vt Caietan. arbitratur, de omnibus cognatis relinquentis facit, sed peculiarem de discedente coniuge. Nam quod, ait, fratrem & sororem non esse in huiusmodi subiectos, nõ refertur ad hoc, qd frater fidelis debet relinquere sororem carnalem infidelem, aut soror fidelis fratrem infidelem, sed Christianos omnes in more nascentis Ecclesiae appellat fratres & sorores. Quasi dicat, neque conuersus subiectus est vxori infideli, neque conuersa infideli marito. Et dicens, non esse subiectos, intelligit esse à primo matrimonio liberos, sicut dixit ad Rom. 7. per mortem viri liberatã esse vxorem. Secundo & inde quoque patres eundem sensum venati sunt, quòd aliqui infideles rem durissimam existimarent, & quã illos à sacro baptisinate absterere posset, si neophytos à suis vxoribus necessario abigeret, neque aliarum eis coniugia permetteret. Hinc, inquam, colligitur, Deum rationem dirimendi matrimonia Apostolos ac subinde Ecclesiam docuisse. Et tertiaratio eademque potissima est, quòd illi, qui fidem baptismi Deo non offerunt, ad quam vniuersos mortales obligauit, digni non sunt, quibus coniugale foedus feruetur. Meritissimo ergo Gregorius, & Innocentius, non quidem ex suo capite, sed Ecclesiam Apostolorum traditione sic intelligentes institutam, eandem pronunciarunt veritatem. Et Ambrosius super eundem locum Pauli, & August. in lib. de fide ad Petrum, qui refertur Cano. Vxor legitima. 28. quaest. 1.

Paul. 1. Corinth. 7.

Paul. Ro. 7. 2. Ratio.

3. Ratio.

Gregorius.

August.

Solu. 1. objectionis.

Nota re. poru. distinctionem.

Obiectio.

Fornicatio spiritualis.

Can. Si quis.

Caietan. opinio.

patet salus, per eius professionem alterius coniugis, si alter eam detrauerit, matrimonium dirimit, quod homo dirimere nequiuerat.

Ad Can. Si quis. 28. q. 2.

¶ Propter canonem autem Triburienensis synodi non defuerunt qui contra assertam veritatem fuerint opinati. At praterquam qd synodus illa non fuit, nisi prouincialis, respondetur Canonem illum intelligendũ secundum interpretationem Pontificum, & sanctorum patrum, qui iam allegati sunt, scilicet, si illa absque contumelia Saluatoris cum illo comorari voluerit. Quod autem, ait, Virginem, nullum secundum glossam claudit mysterium. Potuisset enim generaliter loqui etiã de corrupta. Quãuis forsã insinua uit, qd si contraxisset cum vidua, liberius illã relinquere potuisset, ne bigamiã post baptismum contraheret. Opinabatur enim fortasse synodus cum Hieronymo bigamiã ante baptismum per ipsum extingui. Si verò illa vxor cum marito vellet conuerti, nullatenus poterat deferri, quia matrimonium fiebat indissolubile.

Virginem.

Quando huiusmodi matrimonium dissoluatur. D. Thom.

Ricardus.

¶ Alia verò dubia circa easdem conclusiones sunt reuera perplexa. Primum enim ambigitur, quando eiusmodi matrimonium dissoluatur? postquã, vt dictum est, per solã susceptionem fidei non dissoluitur D. Tho. loco presentis in solutione. 1. ait, quòd matrimonium, quod post infide Christi contractum, soluit matrimonium, quòd prius in infidelitate contractum erat. Itaque docet, nunquã matrimonium dissolui quantumuis infidelis habitare cum fideli recuset, quousque fidelis aliud matrimonium contrahat. Et tunc generatio vnus est corruptio alterius. Quare si nunquã fidelis contrahit, nunquam antiquum dirimitur. Ricardo verò art. 2. q. 2. hæc nõ vsque adeò placet opinio. Et argumentum eius est: quia non videt quomodo possit fidelis secundum matrimonium conciliare, nisi primum fuerit antea solutum. Et ideo, ait, quòd matrimonium soluitur cum primum infidelis renuit sine contumelia habitare cum fideli. Atq; ad hæc opinionem videtur Scotus propendere. art. 1. dubio. 2. & glossa super citato cap. Si infidelis 28. quaest. 2. Vnde carmen illud emanauit, *Spernas spernentem, vel blasphemare volentem:*

Versiculi.

Nam sunt absq; mora sic vincula rupta priora. Et videtur textus ipse Gregorij opinioni huic impatrocinari, cuius verba sunt. Contumelia quippe creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur. ¶ Nihilominus profectò multo est probabilior opinio Diui Tho. cui Palu. cum Durãdo ad stipulatur. Et ratio est, quæ ex Innocentio cap. Gaudemus, de diuort. colligitur nempe, qd quãtumuis infidelis vxor in sua perfidia persistat, iugumq; suaue Domini recuset,

Can. Si impatrocinari. 28. q. 2. Sententia auctoris. Ratio.

cet foemina heretico nubēs dotē amittat, cap. Decreuit. de heret. in. 6. Et vidi causam hanc in Germania agitari. Contendebat enim illustri quidam vxorem hereticam repudiare, & alias inire nuptias, sed non fuit auditus. At verò potest & debet diuortium fieri quoad torū, precipue si periculum subuersionis catholico immineat, quod vtique semper imminere censendum est. Verbum enim Pauli, Hereticū hominem post primam & secundā correptionē deuita ad paternum & cōiugale atq; ad alia omnia necessaria vincula extenditur, vt illis non obstantibus, cōmercium talium hereticorum euitet. Atqui hīc est omnium euētuum potissimus, in quo veritatē fortitur admonitio Christi, Veni separare hominem aduersus patrem suum, & filium aduersus matrē suam, &c. Matth. 10. ¶ Si verò talis hereticus respicēs ad obediētiam ecclesie redeat, illiq; recōciliatur, est dubiū, vtrū catholicus teneatur reconciliatam in suā domum & torum suscipere. Sed distinguendū est. Nam si hāeresis non processit vsq; ad ecclesie cōdemnationē, sed fuit ille vel illa cōiux priuati emendata, tenetur catholicus pœnitentem, si vere pœnitens est, illā sibi recōciliare. Si verò illa cōiux publico ecclesie iudicio fuit hāeresis dānata ac subinde à cōiuge separata, eidemq; ecclesie recōciliata, tūc maritus catholicus potest, si vult etiā inuita vxore, religionē approbatā ingredi & profiteri, illam, scilicet, religionē, cuius solēnis professio impedit & dirimit matrimoniū. Et idem est de vxore si maritus fuerit hereticus. Decretum est ca. Mulier. de conuersio. coniuga. Et hoc catholico indulgetur ad cauendam infamiam facti, quæ ex cōhabitatione cum heretico vel heretica recōciliata contrahitur. Quare tunc illa reconciliata non cōpellitur religionem ingredi, sed potest manere in seculo: quia facultas, quæ fit catholico, non debet vim inferre reconciliatæ, religionem profitēdi. Si verò non vult religiosus fieri, cōpellitur pœnitentem coniugem ad cōiugale commercium suscipere. cap. De illa. & cap. Quāto. de diuor. In telligitur autem hęc cōpulsio dummodò ille reconciliatus sit adeo pœnitens, vt absq; periculo possit coniux manere cum illo.

¶ Quòd si arguas. Peior est fornicatio spiritalis per hāresim, quàm carnalis per adulterium: sed post separationem tori fornicationis causa, etiam si adultera emendetur, non tenetur innocens eam pœnitentem suscipere: ergo nec respicentem hereticam. Negatur consequentia multis de causis, quas glossa eodem. cap. recitat: nam per hāresim sola ani-

ma cōmaculatur, sed per fornicationē anima & corpus, quod coniux magis abhorret. Item, quia si adulterā post maritus agnosceret, bigamia labē cōtraheret. Adde tertio, quòd fornicatio magis ē diametro fidei mīmonij aduersa.

¶ Si verò scisciteris, vtrū ille coniux recōciliatus possit inuita vxore catholica, vel vxor reconciliata inuito viro catholico religionē ingredi, respondetur, minimè posse sine catholici facultate: nam illa indulgētia facta est innocenti in eius fauorem. Quare nec sufficit licentia catholici, nisi ipse etiā ingrediatur religionē.

¶ Vtrū verò catholicus possit inuita vxore, quæ fuerat heretica, sacros ordines suscipere & manere in perpetuo diuortio. Respondetur, q̄ licet hoc nō sit expressum in iure, credēdū tamē est illud posse. Ratio enim quare potest religionem profiteri, est, q̄ eum diuortium quoad torum iudicio ecclesie cōdemnantis vxorem de hāresi factum fuerit, facta est facultas catholico p̄votum solenne castitatis in perpetuo diuortio permanere, quod quidem votum sacris etiā ordinibus adnexum est. Et ideo sicut de diuortio fornicationis causa dicebamus, potest vir vt religionis votum, ita & ordines sacros in seculo suscipere. ¶ Quartū argumentū partiu dist. 37. art. 1. dilutū reliquim⁹: illic enim disputauimus, vtrū propter alia peccata quā fornicationis causa liceat diuortiu facere quoad torū. Nūc ergo hoc tātū adiciendū est, vt cuncta liquido sub cōpendio clarescāt. Crimen enim simpliciter loquēdo, nullū est, quod matrimoniū possit dissoluere siue cōsummatū, siue nō nisi ratū. Nam inter Christianos ratum solum per ingressum religionis dirimitur, inter infideles verò altero eorū conuerso cōiuge crimē alterius conuerti renuentis non sufficit per se matrimonium dirimere, sed ius facit, vt per se quens matrimoniū dirimatur. Præter hunc tamen casum vniuersalis est cōclusio, q̄ ob nullū prorsus crimē aut causam matrimoniū quoad vinculū dirimitur. Attamen quoad torū multatida opus est distinctione. Potest enim fieri diuortium quoad torū & propter fornicationem carnalem, & propter lapsum in hāresim vel apostasiam, quæ fornicatio spiritalis est, diuersimodè tamen: nā in fornicatione vnicus sufficit actus, sed tamen in hēresi non propter vniciū ad duos faciendū est diuortiu, vt Diuus Thomas distin. 35. art. 1. in solut. 3. adnotauit, quousq; persistat post admonitionem hereticus in sua perfidia, vel periculum alteri cōiugi offerat. Atq; hęc sola peccata sunt, quæ per se diuortium quoad torum secum adferunt. Primum, scilicet, quia fidei matrimonij contrariū est, &

Rationes differentia

Dubium.

Solut. 44.

Crimen ne quit matrimoniu dissoluere.

Conclusio

Quoad torum.

Nota.

Paul. ad Tim. 3.

Matth. 10.

Nota.

Obiectio.

Dilutio.

est, & secundum, quia catholice fidei aduersatur.

¶ Cæterum inter alia vniuersa crimina scelera & flagitia distinguendum est: quia aut sic sunt peccata in vno coniuge, vt ille non molietur alterum peruertere. Et secundum hanc considerationem peccata non adferunt rationem diuortij, neq; ius habet alter coniux ea ratione à scelesto discedendi, nisi fortè, vt hic ait S. Thom. in tempus se velit vir ab vxore scelerata subtrahere, vt per priuationem illius solatij castigata emendetur. Atque id potissimū quādo crimina essent grauiora quod & vxor eodem iure valeret, si de facto posset. At verò si crimina illa vel in perniciē vergunt corporalem & periculum coniugis, aut potissimum in detrimentum spirituale, tūc posset deberetq; alter à cōsortio eius disigi, & dum per se nō posset deberet beneficio iudicis aut Ecclesiastici aut civilis vti. Crimina primi generis sunt illa, quæ lege. Consensu. C. de repudijs. exprimiuntur. Vt si vxor venefica sit, aut liberorū interfetrrix, aut substantiam mariti deprædetur: aut si maritus periculum necis vxori offert, aut scuitiā in eam exercet, vt habetur cap. Literas, de restit. spol. Secūdi generis crimina sunt, si coniux coniugē ad latrocina inflecteret, vel alios corruptos mores ei moliretur: impingere: tūc enim posset, deberetq; alter à nequam illo & corruptore coniuge discedere, vt habetur C. Quæsiuit. de diuortijs. iuxta Domini admonitionem Matt. 5. Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & eijce à te: & si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & proijce abs te: vbi glossa in dextro oculo dexteraque manu, vxorem, patrem & filios atq; alios necessarios agnoscit.

¶ Quòd si arguas. Nullum ergo est discrimen inter fornicationem aut alia vitia quoad rationem diuortij. Negatur omnino consequentia imò est discriminis plurimū: fornicatio enim ratione iniustitiæ toro cōiugali illata ius facit alteri ab eodem toro diuertendi. Et ideo quantumuis fuerit fornicatio iam pridem elapsa, & correctā, potest vir vxorem in perpetuum dimittere. Sed propter alia crimina discedere nō potest, nisi quando de præsentī sunt: & non emendantur, dirigunturq; & referuntur ad peruertendum coniugem. His enim causis cessantibus repetendum est coniugale cōmercium. Et per hoc solum restat argumentū. Nomē quippe fornicationis in sensu proprio & literalī nō nisi carnali turpitudini conuenit: cetera verò peccata nō nisi per metaphoram spiritalia fornicationes nominantur, inter quas in

Aliorū criminum distinctio.

Nota.

I. consensu procedit hoc quoad diuortiu tori.

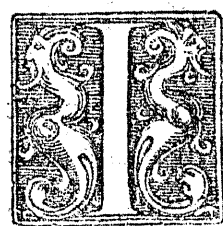
Obiectio.

Fornicatio nis nomine que intelli gatur.

fidelitas & hāeresis potissimum eodem nomine designatur: ob id quod prima desponsatio cum Deo fit per fidem, iuxta illud Os. 2. Desponsabo te mihi per fidem, & iuxta illud Pauli, Despondi enim vos vni viro virginem: &c. Quare Aug. Can. Idololatria. 28. quest. 1. idololatriam & omnem superstitionem fornicationis nomine censet. Quocirca hęc duo crimina specialem rationem habent diuortij, reliqua verò minimè. Nam & auaritia itidē per translationem & similitudinem dicitur idolorum seruitus: ob id quod auarus perinde aurū adorat & colit, quod fallens bonum est, atque idololatra falsos Deos.

August.

DISTINCTIO Quadragesima. De cognatione carnali.

nter impedimēta, Text⁹. quæ confederādis Cap. 1. stipulandisque nuptijs obstat, cognatio tandem postremū obtinet locū. Est autē triplex, scilicet, carnalis, spiritalis, & legalis. Carnalis aut in cōsanguinitatē & affinitatē bipertitur. Est ergo cōsanguinitas vinculū ab eodē stipte descendentiū, carnali propagatione contractū. Et quamuis olim plures gradus texerētur, iam tamē nūc tēporis satis est vsq; ad quartū gradū bicornē arborē, duorū scilicet ramorum extēdere, vt stipte extranumerū positofrater sint in primo, & in secūdo nepotes, & pro nepotes in tertio, ac demū abnepotes in quarto, vt ex Canone. Zacharię Pontificis colligitur. In quibus

Text⁹. Cap. 1.

Cōsanguinitatis definitio.

Cā. Parentel. 35. q. 5.

bus duab⁹ lineis hoc obseruadū, vt nemo vni⁹ rami propinquior esse sanguine cēseatur alieni rami, quā ipse est stipiti, nempe, vt quartus vnus lineę eodem quarto gradu à quocunque alterius, scilicet, tam ab eo, qui est in primo, quā ab eo qui est in quarto, distet. Ille autem qui propinquior est stipiti per diuersos gradus ab alijs alteri⁹ lineę distat. Qui enim in vno cornu est in primo gradu ab eo, qui in altero est in secundo gradu, eodē secundo gradu distat: & ab eo qui est in tertio distat tertio & c. Itaque quoto gradu remotior ab stipite, eodē ambo inter se distant.

Cap. 2. ¶ Ex sic compositis dispositisque gradibus aliqui sunt, qui iure naturę à nuptiarum ritū depulsi sunt, at que alij, quos ius diuinum sub lege Mosayca prohibeat, demum alij, quos lex pontificia vetat. At verò cum vetusta lex, quantum ad ea, quę cęremonialia, iudicialiaq; cōtinebat, per legem Euangelicam fuerit prorsus antiquata illarū prohibitionum, quę Leuiti. 18. extant, nulla penitus sub Euangelica lege ducenda est ratio, nisi quatenus p̄cepta moralia insinuabāt, quę ex iure naturę perpendenda sunt. Gradus ergo primus rectilineus, qui est inter parentes & natos, sic est prorsus, id clamante natura à coniugali copula explosus, vt ob nullam vnquam necessitatem fuerit tale matrimonium permissum.

Leuit. 18.

Est enim filius, vt ait Philosophus, pars patris. Quapropter coniunctionem patris cum filia, aut filij cum matre natura quātum potest tantum semper exhorruit. Imò & inter auos & nepotes similem cōmitionem forte abominatur. Tametsi quòd cōsanguinitatis necessitudo in infinitum abeat, nulla ratio persuadet. Ceterum primus cōsanguinitatis gradus in trāsuerfali nea: nempe, inter fratres, licet non tantam, quantam in recta, efficaciam habeat: qua propter in orbis ortu ob necessitatem propagandi generis nostri fratres iure matrimonij conuenerint, nihilominus, illa expleta necessitate, sic ille gradus, vt. 15. de ciuita. Dei author est Augustinus, nuptijs aduersatur, quasi nunquam licere potuerit.

¶ Alios verò secundos ac subinde longius semotos gradus non natura, neque verò iam post orbem redemptum lex vlla diuina, sed tamen ecclesia diuinitus instructa à connectendis nuptijs merito coercendos curauit. Et primū quidem, quāuis, vt apud Gregor. Magnum & Isidorum atque alios antiquos patres. 35. quęstio. 3. & 5. videre est, qui ad sextum vel septimum secundum variam supputationem illos protēdebant: tamen temporis curriculum experimento docuit tam longā decurtādā feriem. Quocirca sanctum Conciliū sub Innocen. tertio, ca. Non de

Aug. ci.

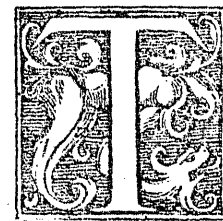
Cap. 3.

Innoc. 3.

bet

ARTICVLVS I.

Utrum definitio consanguinitatis constituit solita, rei definita competat.

Ractatum impedimento rum matrimonij, dist. 34. in nouem distinctiones nempe, in tres ternos dispersiti sumus, in quorum hoc postremo: his videlicet, tribus subsequētib; distinctionib; de impedimēto cognationis & affinitatis tractare proposuim⁹. Quaritur ergo de nomine & re cōsanguinitatis, vtrum scilicet, cōsanguinitatis definitio constitui solita sit legitima. Illa verò apud oēs, tam Theologie quā vtriusq; iuris p̄fessores hec est receptissima. Cōsanguinitas est vinculū ab eodē stipite descendentiū carnali propagatione contracta. Et arguitur primo cōtra nomē. Laban, vt Gen. 29. legitur, dixit ad Iacob, Os meū, & caro mea es: idq; ratione cognationis inter eos contracta: ergo eiusmodi propinquitas potius carnalitas debet, quā cōsanguinitas nūcupari.

Consanguinitatis definitio.

Partis negatiua. ar. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Pars affirmatiua.

Cognatio.

Cognatio triplex.

Iuris periti.

Prohibitio nis causa.

Prima.

Secunda.

Tertia.

bet. de consanguini. & affinit. satis dixit vsque ad quartū gradum eodem sanguine cognatos, ne coniuges fierent, prohibere. Causę etenim, quibus huiusmodi prohibitiones honestatur, vltra illum gradum non procedunt. Affertur enim in causis primū, quòd cum eiusdem sanguinis feruor amorē ingeneret, non decet, vt Philosophus in Politicis autor est, carnalem alium ei adhibere, ne carnis illecebrę nimium per congeminatum amorem exardescant. Mox quia cum consanguinei intra eodem lares commorentur, nisi eis religio aditum ad matrimonia occluderet, in presentaneo incestorum periculo versaretur. Demum vt nuptiarum iura inter diuersos sanguines composita amicitiarum rationes latius propagarent. Nihil tamen istorū vltra quartum gradum locum habet, sanè cum tam longa auorū & proauorū series in rebus humanis superstes esse non possit, atq; propaginum ordo vsq; adeò tunc elāgueat, vt vix amplius ius amicitie familiaritatis retineri sufficiat. Quare nō est cur vltra quasi in carceribus & repagulis homines, ne se nuptiarum ritu confœderent, teneantur.

DISTINCTIONIS
Quadragesimę. Quęst. vnica.
De cognatione carnali.

¶ Secundò. Si consanguinitas propter propagationem ab eodem stipite cōtraheretur, vniuersi mortales, vtpotē qui ab Adam deriuantur, consanguineorum nomine censendi essent: quod tamen vsus non recepit. ¶ Tertiò. Si generatio ex eodem sanguine cōsanguineos procrearet, etiam inter bruta eadē esset necessitudo, quod tamē absurdum est & concessu ridiculum. ¶ In contrarium tamen est vniuersalis doctorum autoritas. ¶ Primū omnium, vt à nomine profisciscamur Cognatio secundum amplitudinē suę significationis superius nomē est quā cōsanguinitas. Est enim cognatio triplex, scilicet, carnalis spiritualis & legalis. Carnalis est, quę nomine consanguinitatis designatur, & per carnalē generationē deriuatur. Spiritualis verò est, quę per regenerationem in sacro fonte baptismatis cōtrahitur. Et legalis, quę per adoptionem lege acquiritur. At vero si cognatio specialius pro carnali accipiatur, idem est prorsus quod consanguinitas. Gracē enim συγγενής hoc est, congeniti, idem est Latine quòd cognati & cōsanguinei. Tametsi Iurisconsultis inter agnatos & cognatos sic distinguere placuerit, vt agnatio genus sit, cognatio verò species. I. inter agnatos. ff. vnde legitimi. & l. Iurisconsultus. ff. de de gradibus. Itaq; cognati non dicantur, nisi per lineam maternam descendunt, vt auunculus, qui est frater matris: agnati verò appellan-

appellentur quomocūq; ad eundē sanguinem attineāt, vt patruus nempe, frater patris, tam agnatus sit quā cognatus. Titulus autem iuris Canonici has distinctiones non meditat, sed generaliter inscriptus est. De consanguinitate & affinitate, vt consanguinitas dicatur coniunctio, in eodē sanguine, sed affinitas sit coniunctio, quā per carnalē fit copulam.

Nam cum vir & vxor per copulā fiant vna caro, fit vt cōsanguinei vnius fiant alteri affines.

In hac ergo distinctione disputandū nobis est de cōsanguinitate, & in subsequenti de affinitate, & in quadragesima secūda de alijs duabus cognationibus, scilicet, spirituali & legali.

Conclusio.

Ad quæstionē ergo vnica breuissima conclusione respondetur, prædictā consanguinitatis definitionem esse optimam. Vbi adnotandū est, omnem amicitiam. vt. 8. Ethico. autor est Philosophus, super aliqua societate & cōmunicatione collocari. Hæc autem societas aut naturalis est, aut civilis: nam omnis cōmunicatio ad vnum vinculū refertur, quo plura cōmunicant, & ceu nodo quodam colligantur. Ob idq; secundum diuersas vinculorum rationes diuersæ species amicitie sumuntur, quæ diuersa fortiuntur nomina. Et vt à civilibus exordiamur, inter Regem & ciues, interque ipsos eosdem ciues amicitia intercedit in illa cōmunicatione & societate fundata, quæ est gubernatio. Rex enim, vt ibidem ait Philosophus, ad ciues, vt pastor se ad oues gerere debet. Ob id namque Homerus Agamēonem pastorem populorum nuncupauit. Et qui eiusdem sunt fortis, confortes appellātur, hoc est, eiusdem conditionis & qualitatis: & qui eadē mensa participant, commensales. Eadem ergo ratione in naturē necessitudine & vinculo qui ex eodem sanguine nati sunt, consanguinei nuncupantur, veluti qui eodem lacte fuerunt nutriti, appellantur collactanei fratres, quamuis diuersis fuerint parentibus geniti. Vnde Philosophus ibidem cap. 12. consanguinitatem naturale amicitie genus esse docuit.

Amicitie diuersæ species.

Homerus.

Igitur cum in diffinitione dicitur, consanguinitas est vinculum, Ricardus atq; alij non arbitrantur esse prædicationem indelicam (vt cū dialecticis loquamur) sed causalē: hoc est, consanguinitas est vinculi causa. Attamen fortē è conuerso potius dicendum est, vinculum esse causam consanguinitatis: cognatorū enim vinculum est idem sanguis, & consanguinitas est cōmunicatio plurium in eodem sanguine, quæ ideo nihil aliud est quā relatio quædā & habitudo realis ad eundem sanguinem. Siquidē sanguis vinculum est, & glutinum, quo plures

Consanguinitas est vinculum.

colligantur. Quamuis si vinculū accipiatur pro amicitie iure, quo consanguinei obligantur, cōsanguinitas potest dici eiusdem vinculi causa. Stipes autem est persona & origo, à qua tāquam à fonte eiusmodi promanauit sanguis. Veluti Adam prima radix fuit & stipes humani generis, à quo vniuersi mortales ceu rami eiusdem arboris pullularunt.

Sed arguas forsan contra diffinitionem. Sequeretur inde patrem & filium non esse consanguineos: quia non ab eodem stipite ambo descendunt, sed vnus ab altero. Respondetur primo, qd ambo descendunt ab auo, præterquam Adam & eius filij. Secundò, qd sub distinctione sensus est, vel ambo ab vno descendere, vel vnum ab altero. Neque verò descēsus per carnalem concubitus requiritur: quoniam Christus & eius sacratissima mater opera spiritus sancti cōsanguinei fuerunt. Eua tamen nullatenus fuit Adæ consanguinea: quia ab illo nō carnali propagatione descēdit. Carnalis enim propagatio fit per deciduum sanguinē vel vtriusq; parentis vel saltem matris, vt in beatissima virgine. Eua verò nec per semē nec per sanguinem ab Adam descendit, sed ex eius osse Deo carnem superducente fabricata est, non in ventre, sed extra. Quare nec genita fuit ab Adam, nec concepta, nec parta. Neq; verò ambo per carnalem propagationem, sed à Deo ambo creati sunt.

Stipes quid

Obiectio.

Dilutio. 1.

Solutio. 2.

Eua.

Alia obiectio.

Solutio.

Solutio. 1. ar.

Quod si quis tandem arguat. Consanguinitas nomen quoddam conuenientie est: conuenire autem homines, qui ex materia tātūm & forma constant, nō possunt nisi aut ratione formæ, aut ratione materie: conuenientia verò ratione formæ est specifica, in qua vniuersi mortales conueniunt: in materia verò omnes differunt, etiam fratres: quia secundum materiam homines numero distinguuntur: ergo consanguinitas nulla est conuenientia. Respondetur consanguinitatem non esse conuenientiam specificam ratione formæ, sed materiam, sanguis enim ad materiam spectat, vt caro. Et quamuis in diuersis indiuiduis diuersæ sint numero materie, est tamen idem sanguis in ordine ad causam efficientem: quia, scilicet, ab eodem stipite & radice pullulat: veluti idem est riuius, qui ab eodem effluit fonte.

Ad primum igitur argumentum respondetur, denominationē à proxima materia fieri debere, quæ quidē se habet vt forma respectu materie remotæ. Id aut quod proximē in semē cōuertitur, non est alimentū aut caro, sed sanguis, vt. 15. de animalibus autor est Philosophus. Ob idq; vinculū illud, quo consanguinei con-

glutinantur, est sanguis. Quare cognatorum cōmunicatio consanguinitas potius quā carnalitas dicitur. Tametsi consueuerint cognati vnum os, vnaq; caro ob id nūcupari, quod sanguis, qui in semen viri, aut in menstruum foeminae conuertitur, potentia est caro & os.

Solu. 2. ar.

Ad secundum negatur consequentia. Est enim definitio sanē intelligēda, vt cum dicitur, vinculū descendentiū ab eodem stipite, intelligatur cuius stipitis virtus in eisde perseveret. Virtus autē agentis cum per multa deducitur media, attenuari incipit & debilitari, adeo vt tandem deficiat. Virtus tamen patris non solum mouet ad id, quod est speciei, secundum quam vniuersi mortales sunt similes, verum & ad id quod est proprium indiuidui. Qua utiq; ratione filius patris, & nonnunquā auī nepos imaginem refert, complexionisq; & morū effigiem, quæ quidē indiuidualis conuenientia dicitur consanguinitas. Attamē virtus illa pater non secundum totā perfectionē descendit in filium, & debilius elabatur in nepotem: quæ utiq; ratione, vt lib. 1. 1. Ety mologiarū. cap. 6. ait Isidorus, & refertur dist. 35. q. 4. cap. Cōsanguinitas, dum virtus illa paulatim per propagationis ordinē exhauritur, consanguinitas extinguitur. Quemadmodum in arbore truncus radicibus proximus robustior est, mox rami, quo trunco propinquiores, eō sunt valētiore deinde tamen ramusculi adeo propagantur exiles, vt tandem in cacumine euanescant. Ricardus verò & alij non prorsus hanc rationem approbant, eo qd hæc virtus fortior est multo in vno quā in alio. Et ideo consanguinitas in vno stipite latius propagaretur, quā ab alio descendens. Non tamen tam superstitione rationes quæ à similitudine ducunt vspanndæ sunt, sed secundum ea, quæ plurimum contingūt. Et certē similitudo arboris optima est: nam illo modo nobilitates, familiarq; strenuæ & illustres quo à trunco plus elongantur, eō magis degenerant, & tandem fieri contingit, vt in paupertatē collapsæ dispereant. Atque hac de causa iura primogenituræ, & facultatū diuitiarumq; amplitudines inuentæ sunt, vt domus illustres veluti ossa reipublicæ & columnæ perseverarent: nam genus & virtus, vt ait Lyricus, sine re vilior alga est. Accedit nihilominus & alia ratio, qd cum cōsanguinitas, vt ait Philosophus, genus sit amicitie catenus protenditur, quatenus secundum cōmunem cursum eiusmodi amicitie affectioniq; respectus & cognitio perdurat. Per quot autem gradus iure naturæ dilatetur, art. 4. videbimus.

Solu. 3. ar. Ad tertium per idē. respondetur fundamen-

tum. Non, inquam, cōmunicatio sanguinis nūdē considerata consanguinitatis nomē obtinet, sed quatenus est amicitie & humanitatis fundamentum. Brutæ verò animantes, quia cognitione finis carent, & libertate, quæ suarum possint actionū habere dominium non sunt amicitie capaces: tametsi nōnullam præferant societatis effigiem & amoris. Ob idque in brutis consanguinitas non habet locum.

In brutis.

ARTICVLVS II.

Utrum consanguinitas per lineas & gradus commodē distinguatur.

Quoniam consanguinitas instar arboris depingitur, quæritur vtrum per lineas & gradus distinguatur. Et arguitur à parte negatiua. Linea consanguinitatis nihil aliud est, quā personarum collectio, quæ sunt consanguinitate coniunctæ: collectio autem huiusmodi eadem ipsa consanguinitas est: nō ergo linea pars est, ex qua consanguinitas constet.

Partim negatiua. ar. 1.

Secundò, Gradus est habitudo distantiarum personarum, consanguinitas autē est propinquitas vnius ad alium: distātia verò & propinquitas sibi opponuntur: ergo consanguinitas non constat ex gradibus, alioqui vnum contrariorum componeretur ex altero.

2. Argum.

Tertiò, Si consanguinitas per gradus distinguitur, & cognoscitur, sequeretur, qd quicumq; inter se eodē gradu distaret, æquali consanguinitate tertiu attingeret: consequēs tamē est falsum, vt colligitur ex Can. Gregorij. Porro, 35. q. 5. nam ego & frater meus in primo gradu distamus: & tamen filius fratris, qui primo gradu distat à suo patre, secundo distat à me.

3. Argum.

In contrarium autem est autoritas Isidori, quæ refertur eadem caus. & quæst. Canon. Primo gradu, & Canon. Ad sedem. Alexandri. 2. quibus consanguinitas per lineas & gradus distinguatur.

Pars affirmatiua.

Ad intelligentiā quæstionis huius prænosse oportet, qd linea cōsanguinitatis, vt D. Th. hic & doctores aiunt, est ordinata collectio personarū consanguinitate coniunctarū ab eodē stipite descendentiū diuersos continens gradus. Collectio autē personarū, vt ad primum argumentū cum D. Tho. respondeamus, nō est idē quod cōsanguinitas: nā collectio sunt ipsæ personæ cōplexim sumptæ, vt pater filij, & nepos &c. Veluti populus est personarū multitudo.

Linea quid

Solu. 1. ar.

Consan-

Consanguinitas verò est relatio ipsa: puta, habitudo & respectus inter personas: veluti ordo est relatio inter magistratus & reliquos ciues. Itaque linea dicit personas, quæ sunt relationis consanguinitatis extrema.

Gradus quid ¶ Gradus verò est habitudo distantium personarum, qua cognoscitur, quanta distantia personarum inter se differant: vt habitudo filij ad patrem est primus gradus: quoniã inter illos nulla persona media distat, sed dicitur primus gradus quia est prima distantia. Gradus quippe ascensum siue descensum significat: descensus autem duo extrema & terminos designat: scilicet, à quo & ad quem. Quare eiusdem ad se ipsum gradus esse non potest. Et ideo cauenda est fallacia, quam quis posset contrahere, imò aliqui contrahunt ex illo verbo Institut. & ff. de gradibus, desumpto ab Isidoro, Cano. Primo gradu, 35. quæst. 7. vbi habetur, qd primo gradu sunt supra pater mater, infra filius filia. Non enim pater & mater ponuntur primus gradus, sed vt primum extremum primi gradus, qui terminatur ad filios. Quòd si arguas. Gradus, idem est, quod consanguinitas: nam eadem ipsa distantia inter patrẽ & filium est consanguinitas. Respondetur, quòd quauis eadem intercapedo sit gradus & consanguinitas, diuersis tamen rationibus consideratur, nam per idem spaciũ res duæ appropinquant, per quod distant. Propinquitas ergo filij ad patrem est consanguinitas, sed qua ratione distat dicitur primus gradus: & ideo sunt duæ relationes ratione distinctæ.

Obiectio. ¶ Et per hoc respondetur ad secundum argumentum. Distantia enim huiusmodi & consanguinitas non opponuntur, sed sunt idem re, ratione diuersa. Sed distantia illa, quæ eo vsque à primo stipite procedit, vt omnes consanguinitatis gradus transgrediatur, nempe, si in quinto gradu quis ab stipite distaret, illa iam esset consanguinitati contraria.

Solu. 2. ar. ¶ Hinc fit, qd linea ex pluribus gradibus constat: est enim linea personarum series, vt quæ constat ex patre, filio, nepote, pronepote, & abnepote. Quod si arguas. Linea inter duo tantum extrema puncta secundum Philosophos concluditur: ergo non potest ex pluribus consistere gradibus. Distinguitur antecedens. Si enim accipiatur linea pro vna dimensione & specie quantitatis, vt superficies & corpus, cõceditur duo duntaxat: habere puncta in actu, sed tamẽ habet plura in potentia: quia in quolibet puncto secari potest, vt in duas medietates, & quatuor partes &c. In presentiarũ verò accipitur linea pro vobis ipsis dimensis, & linealiter

Linea. ordinatis, quæ quidẽ linea constat ex pluribus vnitatebus seorsum diuisis, sicut numerus. ¶ Ex his ergo colligitur affirmatiua cõclusio, qua ad quæstionem respondetur. Consanguinitas per lineas & gradus distinguitur. Quod est dicere, Sanguinis propinquitas instar arboris per ramos pluresq; subinderamusculos diffunditur & propagatur. ¶ Distinguitur autem linea triplex, scilicet, de ascendentiũ, & trãsuersalis, quæ est collateralium. Nam cum consanguinitas, vt 8. Ethico, cap. 12. ait Philosophus, sit sanguinis cõmunicatio, triplex, inquit, est. Vna siquidem consideratur secundum habitudinẽ principij ad principiatum, qualis est descensus patris ad filium, filijque ad nepotem. &c. Vnde ait, quòd patres diligunt filios tanquam partes ab ipsis decidas, atque ab ipsis existentes. Alia verò est secundum habitudinẽ principij ad principium, qualis est ascensus filij ad patrem & patris ad auũ, &c. Et ideò ait, quòd filij diligunt patres tanquã illos, à quibus existunt, & sicut partes suum totũ. Quo fit vt hæ duæ lineæ non sint re diuersæ, sed sola ratione & consideratione: nam per eandem scalam descenditur & ascenditur. Tertia est linea trãsuersalis, quæ ad collaterales transuertitur, qualis est inter duos fratres, & inter duos fratruelles, qui sunt fratrum filij: & inter patruum, qui est frater patris, & filium fratris. Igitur si huius ramorum ordinem & graduum consanguinitatis inspexeris, reliqui omnes gradus a primo, qui est inter patrem & filium oriuntur & in illo tanquam linea in centro connectuntur. Ratione enim patris auus & proauus connectuntur filio eiusdem patris, sicuti & nepos & pronepos, & reliqui ratione eiusdem filij vniuntur eius patri & superioribus. Item fratres ratione parentum inter se vniuntur: & ratione eiusdem trunci colligantur patruales cum consobrinis, & omnes breuiter trãsuersalis lineæ. Veluti omnes affines, vt distinct. sequen. dicturi sumus, compinguntur & compaginantur in vinculo mariti & vxoris. Etenim quia illi per copulam carnalem efficiuntur vna caro, omnes consanguinei vxoris efficiuntur affines mariti, & vicissim omnes consanguinei mariti fiunt affines vxoris. ¶ Hanc consanguinitatis arborẽ, vt. 35. q. 5. & in titulo de cõsangu. & affinit. est videre, tantarumorũ & ramusculorũ multitudinẽ interpretes depingũt, vt confusionẽ potiũs oculis quã lucẽ offundant: cũ tamẽ ad rei intelligentiã satis sit duas lineas ab eo dẽ stipite quatuor gradib; cadẽtes sub hac bicorni forma delineare.

ordinatis, quæ quidẽ linea constat ex pluribus vnitatebus seorsum diuisis, sicut numerus.

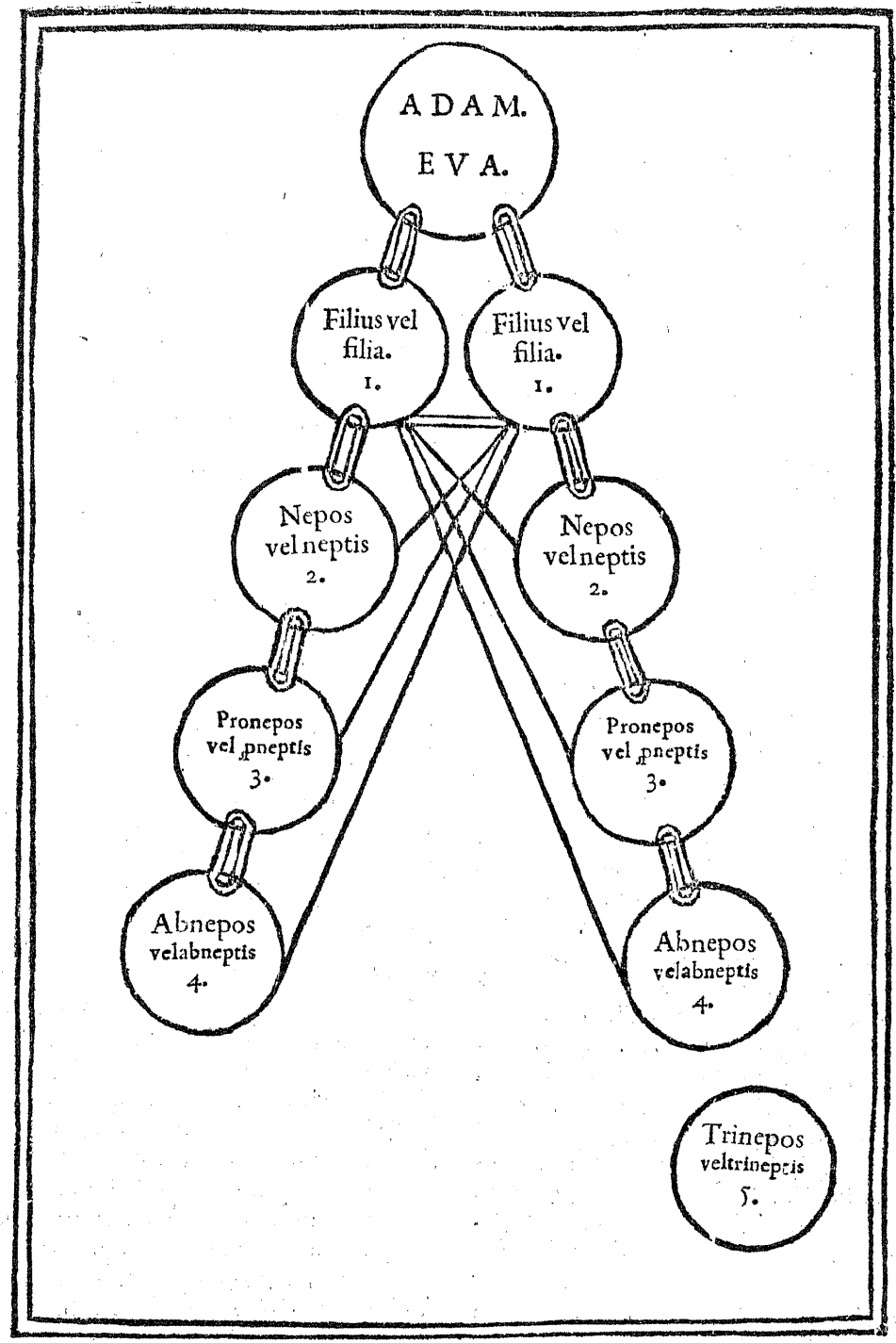
¶ Ex his ergo colligitur affirmatiua cõclusio, qua ad quæstionem respondetur. Consanguinitas per lineas & gradus distinguitur. Quod est dicere, Sanguinis propinquitas instar arboris per ramos pluresq; subinderamusculos diffunditur & propagatur.

¶ Distinguitur autem linea triplex, scilicet, de ascendentiũ, & trãsuersalis, quæ est collateralium. Nam cum consanguinitas, vt 8. Ethico, cap. 12. ait Philosophus, sit sanguinis cõmunicatio, triplex, inquit, est. Vna siquidem consideratur secundum habitudinẽ principij ad principiatum, qualis est descensus patris ad filium, filijque ad nepotem. &c. Vnde ait, quòd patres diligunt filios tanquam partes ab ipsis decidas, atque ab ipsis existentes. Alia verò est secundum habitudinẽ principij ad principium, qualis est ascensus filij ad patrem & patris ad auũ, &c. Et ideò ait, quòd filij diligunt patres tanquã illos, à quibus existunt, & sicut partes suum totũ. Quo fit vt hæ duæ lineæ non sint re diuersæ, sed sola ratione & consideratione: nam per eandem scalam descenditur & ascenditur. Tertia est linea trãsuersalis, quæ ad collaterales transuertitur, qualis est inter duos fratres, & inter duos fratruelles, qui sunt fratrum filij: & inter patruum, qui est frater patris, & filium fratris. Igitur si huius ramorum ordinem & graduum consanguinitatis inspexeris, reliqui omnes gradus a primo, qui est inter patrem & filium oriuntur & in illo tanquam linea in centro connectuntur. Ratione enim patris auus & proauus connectuntur filio eiusdem patris, sicuti & nepos & pronepos, & reliqui ratione eiusdem filij vniuntur eius patri & superioribus. Item fratres ratione parentum inter se vniuntur: & ratione eiusdem trunci colligantur patruales cum consobrinis, & omnes breuiter trãsuersalis lineæ. Veluti omnes affines, vt distinct. sequen. dicturi sumus, compinguntur & compaginantur in vinculo mariti & vxoris. Etenim quia illi per copulam carnalem efficiuntur vna caro, omnes consanguinei vxoris efficiuntur affines mariti, & vicissim omnes consanguinei mariti fiunt affines vxoris.

¶ Hanc consanguinitatis arborẽ, vt. 35. q. 5. & in titulo de cõsangu. & affinit. est videre, tantarumorũ & ramusculorũ multitudinẽ interpretes depingũt, vt confusionẽ potiũs oculis quã lucẽ offundant: cũ tamẽ ad rei intelligentiã satis sit duas lineas ab eo dẽ stipite quatuor gradib; cadẽtes sub hac bicorni forma delineare.

¶ Hanc consanguinitatis arborẽ, vt. 35. q. 5. & in titulo de cõsangu. & affinit. est videre, tantarumorũ & ramusculorũ multitudinẽ interpretes depingũt, vt confusionẽ potiũs oculis quã lucẽ offundant: cũ tamẽ ad rei intelligentiã satis sit duas lineas ab eo dẽ stipite quatuor gradib; cadẽtes sub hac bicorni forma delineare.

IN

Declaratio arboris.

IN qua utiq; figura ab Adam primo parẽte per alterutram lineam rectam descenditur, cuius primus gradus est filius, secundus nepos, tertius pronepos, & quartus abnepos. Et per eandem rursus ascenditur, eo tamen ordine, vt qui erat descendendo, abnepos relinquatur tanquam primus filius & terminus. Vnde primus gradus sit pater, qui descendendo erat

pronepos, secundus auus, & tertius proauus, & quartus abauus, qui est ipse Adam. Transuersim autem ab vna linea ad alteram diuertitur, vt inter duos primos filios & filias qui sunt germani fratres primus gradus agnoscatur: & inter nepotes secundus. &c.

¶ Verũ est tamẽ, qd in ista supputatione transuersalium linearũ diuersam rationem Cæsares & Canonici ciuilibus lëgibus secuti sunt, quàm in suis canonici-

canonibus Pontifices. Nam iure civili ex vno gradu Iuris Canonici sunt duo: qua utique ratione duplantur, ac subinde reduplantur, vt Alexander. 2. Can. Ad sedem. 35. q. 5. refert, qui quidem Canon in Concilio Lateranensi ad condēnandum supputationē civilem fancitus fuit. Enimvero Iustinianus in Authentica, de hæredibus ab intesta. veniē. colla. 8. ob solā successiōnem hæreditatum ab intestato, gradus constituit, quam ideo decurtare volens, cum vsque ad sextum gradum eiusmodi hæredes vocarentur, cogitauit sextum in tertio hac ratione terminare, q̄ cum vnusquilibet filiorum vno gradu à parētibus distet, finxit duos inter se fratres duobus gradibus distare, scilicet, vt vnus distaret ab altero vno gradu, & alter ab altero recīprocē altero gradu. Et eadem ratione de nepotibus, quia vterque ab auo distat duobus gradibus, promulgauit ambos inter se quatuor gradibus distare. Ac subinde pronepotes in sexto, vltra quem gradum noluit ab intestato hæredes succedere. Et potest in fauorem huius civilis diuisionis sic argui. Si cut nepos distat ab auo duobus gradibus, ob id q̄ filius interstat medius, ita & duo filij vidētur duobus distare: quia pater est medius. Respondeatur tamen, quod inter filios nō est medius pater, quali filij sint duo extrema distincta in eadem linea, sed quia ambo eadem linea & gradu cadunt ab ipso. Et ideo Ius Canonicum nō habet rationem numeri personarum cadentium ab stipite, sed solius distantie & casus, qui est vnus arborum fratrum.

Iustinianus.

Argum.

Solutio.

Aliud arg. Dilutio.

Mos supputationis quorundam

desumptus Can. Series. 35. quæst. 5. vbi ait, quod filius & filia, scilicet, frater & soror, sit ipse truncus: sed nepos & neptis primus inde ramusculus. Sed tamen Ecclesia iam vniuersalis non habet nisi vnum supputandi modum, vt primus gradus sit inter germanos fratres, vt ait Zacharias Papa Cano. Parentela. ead. cau. & quæst. Secundus, inter nepotes, qui si sint fratrum filij, fratruales dicuntur, & si fororum sobrini, hoc est, fororini, & tertius inter pronepotes, ac denique quartus inter abnepotes. Quauis iam omnes isti sub fratribus collaterales consobrini dicantur.

Hinc ergo iudiciaria regula & index colligitur. Ad cognoscendū enim quoto gradu duo inter se distent, animaduertendum est, vtrum sint ambo in eadē linea recta: an verò sint collaterales duarum linearum. Si sunt in eadem linea, & inter illos nulla est persona media, sunt cōsanguinei in primo gradu, vt pater & filius. Si vero inter sit persona media, tunc cōnumeratis omnibus medijs & extremis, sunt in tot gradibus, quot sunt persone vna adempta. Vt quia pater & filius & nepos sunt tres persone, nepos distat ab auo secundo gradu, & pronepos tertio, & sic descendendo. Si verò illi duo sint transuersales in diuersis lineis, & equaliter ab stipite distent, quoto gradu distant ab stipite, distant inter se. Vt fratres distant inter se primo gradu, quo distant à patre. Si verò ab stipite inæqualiter distent, tūc quoto gradu remotior distat ab stipite, distat & ipsi inter se, cap. Vir qui ab stipite. de consang. & affinita. vt filius Adæ Abel distabat ab Enos nepote Adæ duobus gradibus, quibus Enos distabat à suo auo Adam. Et idē Abel tertio gradu distauit à Cainam pronepote eiusdē Adæ, & in quarto à Malaleel abnepote eius. Et ratio huius regulæ liquida est hæc: quod cum collaterales non habeant inter se cōsanguinitatem, nisi quam habent ratione primi stipitis, in quo vniuntur, nullus vnus lineæ maiorē habere potest, propinquitatem ad lineam alterius, quā habet ad stipitem: & cum propinquitas inter duos sit relatio æqualitatis & similitudinis, sit vt abnepos non sit propinquior filio abauo, quam sit ipsi abauo: puta, in quarto gradu, atq; adeo nec filius abauo sit eidem abnepoti propinquior quam in eodem quarto gradu.

Vsque communi supputationi.

Regula generalis.

In linea recta.

In linea transuersa.

Regula generalis.

Ratio regulæ.

Nota.

Nota.

Igitur si oculos ad figurā superscriptam retuleris, & postremum: nempe, abnepotē vnus lineæ, conferas ad alterā lineam, omnes eodē gradu attingit, scilicet, quarto: videlicet, abnepotem alterius lineæ, & pronepōtem, & nepotem & filium. Si verò filiū vnus lineæ ad alteram

ram conferas lineam, non omnes personas eodem attingit gradu: sed filium alterius lineæ attingit primo gradu, & nepotem secundo, sed pronepōtem tertio, & abnepotem quarto. Itaq; nemo vnus lineæ propinquius quemquam alterius attingere potest, quam attingat stipitem. Potest tamen remotius se ad illum habere propter maiorem distantiam eius ab eodem stipite.

Solutio 3. ar.

Appendix.

Circa diffinitionem.

Et per hoc tertium argumentum principale solum restat: nam quauis auus & nepos eodem gradu inter se distent, tamen filius eiusdē auo, qui est nepotis patruus, primo gradu attingit auum, & secundo nepotem, quia respectu radices non æqualiter distant. Hinc rursus sequitur, quoscunque duos siue in linea recta, siue in transuersali eodem gradu inter se differre. Quo enim gradu Petrus refertur ad Paulum, Paulus refertur ad Petrum: licet non semper ad stipitem eodem referantur. Filius enim & nepos in eadem linea inter se in primo gradu referuntur: quia se habent, vt pater & filius, sed tamen ab auo pater distat vno gradu, & nepos duobus. Et idem est de filio vnus lineæ, qui est patruus nepotis alterius: referuntur enim inter se secundo gradu sicut nepos ab auo, & tamen filius ad eundem auum non refertur nisi primo. Atque hoc seruandum est, vt dum de dispensatione inter istos gradus sermonē habituri sumus, perpendamus, q̄ si vnus ab stipite distat quarto gradu, licet alius distet non nisi tertio, vel secundo, non tamen videtur maior facienda difficultas, quā si ambo essent in quarto: quia non sunt sanguine propinquiores.

ARTICVLVS III.

Utrum gradus quispiam consanguinitatis in linea recta iure naturali matrimonium impediatur.

Plantata consanguinitatis arbore, per suasq; lineas & gradus distributa, reliquum sit, vt exploremus, quemadmodum conciliandis nuptijs impedimentum obijciat. Et quia hoc potest iure naturali diuino & humano contingere, exordiendo à iure naturali arguitur, quod nullus cōsanguinitatis gradus tali iure matrimonium impediatur. Nulla mulier tam propinqua viro esse potest, quā Eua fuit Adæ: quæ quidē confessio ipsius fuit dicētis Gen. 2. Hoc nūc os ex ossib; meis, & caro de carne mea: fuc-

Parti negatiua. ar. 1.

runt nihilominus matrimonio coniuncti: ergo nulla carnis vel sanguinis coniunctio iure naturæ coniugalem nexum exhorret.

2. Argum.

Secundo. Si lex naturalis inter parētes & natos matrimonia impediret: similiter & auos & nepotes à nuptiis arceret: nā auo, magni patres dicuntur: hoc tamē falsum esse videtur: nā si talis esset prohibitio naturalis, consequeretur, vt nec matrimoniū inter auū & nepotē esset fixū atq; adeo dū conuerteretur ad fidem esset necessario rescindendū, consequēs autē videtur, vt falsum decernere Innocēt. cap. Gaudemus, de diuortijs, vbi ait, q̄ qui in secundo vel tertio gradu contraxerunt, non sunt separandi.

3. Argum.

Tertio. Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit: sed brutæ animantes nullū in coitu sanguinis respectū habent: ergo ius naturæ hominibus talē respectū habere non iubet.

Parti affirmatiua.

In contrarium est, q̄ illud iure naturæ matrimonio obstat, quod eius fini repugnat: fratres autē matrimonio coniūgi fini generationis obstat, nā idē Gregorius loco citato ait, ex tali coniugio sobolem nō posse succrescere: qua ratione illud interdicit: ergo iure naturæ impeditur.

Decisio articuli.

Questio hæc præcipui momenti est, & à plebisq; doctorū multis agitata nominibus. Quo autē fulgentiori luce procedat, proponenda, statim ante oculos sunt nuptiarū prohibitiones, quas antiquo populo Leuit. 18. Deus prescripsit, quæ quauis numero duodecim, ad sex tamen gradus penitus perspectæ resoluuntur.

Leuit. 18.

Prohibentur namq; nuptiæ in primo & secundo gradu in linea recta cōsanguinitatis: scilicet, inter patrē & filiā, & matrē & filium, qui est primus gradus: & inter auū & neptē, ac subinde inter auū & nepotem, qui est secundus: atq; in transuersali quidem in primo, vt inter fratrem & sororē, & in secundo ascendendo, scilicet, inter consobrini & amitā, scilicet, sororē patris & pariter cū matertera, videlicet, sororē matris. Isti enim, licet duo appareant gradus, non est nisi vnus, scilicet, secundus cōsanguinitatis ascendentiū in linea transuersali. Rursum inter affines prohibentur quoq; matrimonia in primo gradu duob; modis, scilicet, ascendendo & ad latera. Primo modo, ne quis agnoscat matrē & filiā: puta, ne quis ducat priuignā, id est, filiā vxoris sue, neq; gener focerū suā: neq; vna nubat patri & filio: videlicet, ne nurus nubat focero patri mariti sui, neq; priuignus ducat nouercam. Omnes enim isti quatuor sunt idē gradus affinitatis. Prohibetur etiā secūdo modo matrimonium in primo gradu affinitatis, videlicet, ne quis ducat sorores duas, aut vnā duobus fratribus nubat. Hic enim etiam pri-

Inter affines dupliciter prohibetur nuptia.

mus gradus est licet non tam efficax vt priori modo. Disputatio autem de duobus modis primi gradus affinitatis ad proximam attinet distinctionem. At quoniam omnes quatuor gradus consanguinitatis nimium extenderent articulum vnum, in duos eum secuinus.

Graduum prohibitio Leuit. 18. an duret modo.

In capite ergo totius disputationis id prestituere oportet, vtrum prohibitiones illae Leuit. 18. vim modo in lege nostra retineant. Operum pretium enim est hanc questionem ad duos effectus dissoluere. Primum ad videndum, vtrum infideles, qui in illis gradibus contraxerunt, si modo conuertantur, sint separandi. Et deinde adiudicandum, vtrum Papa modo possit super aliquem illorum graduum dispensare. Haec enim duo membra mutua consecutione connectuntur. Si enim ius illud diuinum modo perseverat, nullum est matrimonium inter fideles, nec Papa dispensare potest. Si vero abdicatum est vtriusque membri contrarium est tenendum. Et quidem questio non solum cum haereticis disputanda est, verum & inter catholicos controuertitur. Etenim Witeless, vt est videre apud Waldensem tomo. 2. de sacra. cap. 134. dicebat omnes illas prohibitiones modo vim suam iure diuino retinere, & ideo in illis gradibus matrimonia esse illicita, nec esse dispensabilia ecclesiam tamen non posse alios prohibere, eundemque errorem mordicus tenet Lutherani. De hoc vero secundo membro scilicet, de ecclesiae facultate ad prohibendum gradus articulo. 5. nos docebit: sed primum est modo examinandum. At qui inter catholicos, saltem si in superficie illos aspexeris communis fere opinio est illos gradus esse modo iure diuino prohibitos.

Communis opinio catholicorum.

Ita tenere videtur Bonauentura dist. praesenti articulo. 1. questio. 2. & eod. loco Ricardus. Imo & S. Tho. dist. 39. articulo. 3. ad. 3. argu. ait, quod si infideles, qui in gradibus contraxerunt in Leuitico prohibitis, conuertantur, sunt separandi. Et Syluester, verb. Matrimonium. 8. q. 6. & verb. papa. 6. 17. ait omnes ferè illos gradus esse iure naturae prohibitos, in quibus ideo Papa dispensare non valet. Et idem, ait, Maioris. Et potissimum Waldensis. At vero Palud. moderatius se exponit dicens, quod ferè omnes gradus illic prohibiti sunt de iure naturae. Cui sub eisdem verbis ad stipulatur Archi. Floren. 3. par. titu. 1. capit. 24. In contrario extremo sunt Caieta. & Tho. de Argentina, qui dicunt, ius naturae solum pariter, & liberos prohibere, non tamen fratres. His tamen praenarratis opinionibus ad questionem tribus respondetur conclusionibus. Prima. Praecepta illa prohibitoria Leuitici ea ratione, qua illa lege posita sunt, nullum apud nos

Syluester.

Maioris.

vigorem retinent, sed prorsus extincta cessarunt. Solum autem persistunt quatenus moralia sunt: videlicet, quatenus vim retinent naturalis iuris. Posterior pars nota est quia Christus ius naturae non quidem extinxit, sed potius perfecit. Prior vero pars probatur. Certum enim est totam illam vetustam legem, quae ratione illi populo posita fuit, penitus per Christum abolitam fuisse & antiquatam. Venit enim, vt eadem adimpleret, vt idem ait, Matthae. 5. Et ideo in morte eius & resurrectione vbi tota veritas, cuius ipsa fuerat figura, completa est, illa fuit extincta, quod verbum illud in cruce prolatum significat. Consummatum est. Vnde Paul. ad Hebr. 7. Translato sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat: cum ergo in Christo translatum fuerit sacerdotium veteris legis in sacerdotium Melchisedech, fit vt & legis translatio facta fuerit. Et subdit. Reprobatio quidem fit prioris mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem. Et ad Hebr. 8. testimonium Hieremiae 31. ad id confirmandum refert, Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & consummabo super domum Israel testamentum nouum. Vnde subdit Pau. quod nouum antiquauit prius: quod autem antiquatur & senescit, prope interitum est. Idemque confirmat ad Roma. 7. per mulieris similitudinem, quae sub viro est, mortuo tamen viro soluta est a lege viri. Sic enim nos per mortem Christi liberati sumus a lege veteri. Et ad Gal. 4. id ipsum per allegoriam Abrahamae declarat: qui habuit duos filios, vnum de ancilla, & alterum de libera, qui duo testameta significabant: sed filius ancillae electus est, & filius liberae mansit, quo lex nostra libertatis designatur. Quocirca vt actum. 15. legitur, apostolorum concilium, Pharisaorum pertinaciam contendenti circumcissionem cum euangelio seruandam sic pronunciauit, Visum est spiritui sancto & nobis nihil ultra vobis imponere oneris quam haec necessaria &c. Igitur doctores huc deberent oculos conijcere vt intelligerent, nullum posse argumentum desumi ex prisca illa lege modo post Christum passum, nisi quatenus nativam vim habet naturalis iuris. Quin vero oculatius deberent attendere, haereticum esse illas prohibitiones, quatenus legales erant, modo tanquam obseruandas al legare perinde ac si legem circumcissionis retinere contenderent.

Lex uera antiquata.

Paulus.

Hebraeo.

Roma.

Ad Gal. 4.

Nota.

Ratio optima.

Et accedit praeterea euidentissima ratio. Praecepta illa Leuit. 18. quatenus erant praecepta illius legis Moysae alias gentes non obligabant, quae lege circumcissionis non tenebantur: ergo neque nos lex illa modo obligat: quia non magis nos, quam Gentes comprehendit: siquidem ab illa,

ab illa, vt Rom. 8. ait Paulus, iam nos Christus liberauit. Solum ergo pendendum est, quantum iuris naturalis illae prohibitiones contineant: quoniam non amplius nos obligant.

Obiectio.

At vero fortasse quispiam obieciat hic nobis August. quest. 53. super Leuiti. vbi ait, omnia illa mandata in decalogo esse praecocepta, in finibus esse moralia: quo testimonio Walden. tomo. 2. de sacrament. cap. 134. fundatur, vt dicat omnes illas prohibitiones nunc esse de iure diuino. Verumtamen, vt demus quodammodo esse moralia, non tamen subinde colligitur, vt illa virtute matrimonia durimant. Aliud quippe est rem aliquam praecocepto morali & naturali esse prohibitam, aliud vero eodem iure esse irritam. Nam prohibitio moralis solum inducit peccatum si contra fiat, non tamen subinde si fiat, euacuatur & irritatur. Iure enim diuino & naturali prohibita est beneficiorum incompatibilium multitudo, & peccatum est illa perspicere, non tamen ideo collatio eorum non tenet. Item prodigalitas iure naturae prohibetur, & tamen prodiga donatio tenet. Praeterea qui post votum simplex castitatis matrimonium contrahit, peccat quidem, sed eius nihilominus matrimonium tenet. Et post sponsalia aliud matrimonium contrahere peccatum est contra ius naturae, & tamen matrimonium valet. Et matrimonium clandestinum quauis sit culpabile, nihilominus est validum. Quin vero prohibitio illa, cuius supra meminimus, ne populus ille cum gentibus illis terrae promissae matrimonia necciter, fortasse non erat nisi obligatoria sub reatu mortali, non tamen quod nuptias irritaret: nam hoc sub lite reliquimus. Pariter ergo ex illis prohibitionibus Leuit. 18. plane colligitur, absurdum esse peccatum iure naturae talia matrimonia contrahere, non tamen subinde consequitur esse nulla. Sed solum subsequitur, expediens fuisse modo in lege euangelica, vt illa matrimonia iure positivo impedirentur, vt factum est. Et accedit super haec omnia magnum argumentum, quod in Leuitico aliqui gradus vetantur, quibus iure naturae similes non vetantur. Prohibetur namque consobrinus cum amita vel matera: hoc est, cum sorore patris aut matris copulari, & tamen non prohibetur neptis seu consobrina patris vel auunculo nubere, cum tamen iure naturae idem sit gradus. Illud enim, Turpitudinem patris tui non reuelabis, non sic intelligitur, vt neptis non nubat patrio, sed quod consobrinus non ducat uxorem patrii. Cum enim dicitur, Turpitudinem patris tui non reuelabis, per modum expositionis subditur, Neque accedens ad uxorem eius, qui tibi affinitate coniun-

Dilutio.

Simile.

Prohibitio Leuit. 18.

Ratio. 1.

gitur. Si ergo de iure naturae, aliqua illic vetantur, & aliqua permittuntur, non est cur nunc illae prohibitiones tanquam iure naturae matrimonium dirimentes sint auscultandae.

Prohibitio esse perpendenda, qua a iure naturae mutuatur. nes. Leuit. 18. an sint omnes iuris naturae.

Restat ergo in illis prohibitionibus energiam esse perpendendam, qua a iure naturae mutuatur. At vero non de sunt qui dicant cunctas prohibitiones illas esse de iure naturae, vt est dist. praefati Palud. cui Archieps Flor. 3. par. tit. 1. ca. 14. subscribit, ait, ferè oes esse de iure diuino. Et recentiores, in quibus est Ioa. Maioris, & Syluester, ver. Papa. 6. 17. illa ratione arbitrantur non posse super illis Papam dispensare. His tamen non obstantibus dicendum est, sic omnes prohibitiones illas esse de iure naturali, vt tamen inter eas sit ordo dignoscendus. Multiplex quippe discrimen est in iure naturae: quaedam enim sunt tanquam prima principia, alia vero tanquam conclusiones propinquius longiusue ex illis deductae. Igitur inter eiusmodi prohibitiones, aliqua sunt sic iure naturae valide, vt eodem iure matrimonium irritent, atque aliae, quae licet iure naturae id prohibeant, non tamen eodem iure irritent: attamen congruit, vt ecclesia sic talia matrimonia cohibeat, vt eadem casset & annullat, sed nihilominus poterit super ipsis dispensare.

Ius naturae multiplex.

2. Conclusio.

His ita praehabitis sit huius articuli conclusio secunda. Inter patrem & filiam: sicuti inter matrem & filium iure naturae ac perinde diuino sic prohibitum est matrimonium, vt quauis nulla alia lex id prohiberet, esset nullum. Et ideo prohibitio haec Leuit. 18. in capite posita fuit. Turpitudinem patris tui & matris tuae non discoperies. Mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius. At quia dictum est, vim illius legis solo iure naturae esse perpendendam, illud est per-

Rationes. 4.

Ratio. 1.

spiciendum. Rationes autem a natura profectas adfert hic D. Tho. quatuor, sed luculentius. 2. 2. vbi de incestu disputat. q. 154. ar. 9. Quae quidem quauis ad alios consanguinitatis gradus referri etiam possint, tamen ad pariter & liberos peculiari emphasi attinent. Prima sumitur, a turpitudine contra primum finem matrimonij. Et est haec. Illud est matrimonio contrahendo contrarium, quod eius potissimo fini, qui est generatio aduerfatur: congressus autem parentum cum liberis eidem fini e diametro opponitur: ergo est impedimentum dirimens. Probatur minor. Nam et si pater ex filia posset filios suscipere & educare, sicuti & filius ex matre, id tamen fieri nequiret, nisi modo indecentissimo & sceleratissimo. Etenim iura omnia diuina & naturalia consonantissimo concentu sibi mutuo concordant: iure autem naturae & diuino liberitatem parentum reuereri adeo, vt quemadmo-

dū. 7. Ethia. ait, Philosophis, veluti Deo paria de bitis obsequia reddere nō possimus: ad reuerē tiam autem potissimū attinet vt eorum quos veneramur, honorem colamus, & ipsorū pudicitia & honestatis sumus in primis custodes. Quaratione Vale. Maximus refert, liberis inter Romanos nō fuisse permissum simul cum parentibus balneari, ne se nudos conspicerēt, in re autem vxoria summa detegitur turpitu do, adeo vt ipsa coniuges pudore tunc suffun dantur: reuerentię ergo, quā liberi parentibus debent, maximē repugnat eorum turpitudinē detegere. Atque hęc causa est, quam lex cita ta diuina commemorat. ¶ Secunda ratio sumi tur à concupiscentia cōtra secundū matrimo nij finem: & est hęc. Matrimonium præterquā in officium generationis, institutum etiam est in remedium cōcupiscentiæ: si autem inter pa rentes & liberos, imō & inter illos, quos neces se est in eadem familia commorari, licitum es set, ingēs offerretur periculū rei Veneræ: asi dua quippe illa conuersatio de se incendium esset libidinis. Quod si arguas. Etiam mulieris pulchra forma irritat: & tamen non impedit matrimonium. Hoc verum est, sed tamen po test eius consortium cauere. Conuersatio autē intra eadē ædes creberrimas offert illecebras & lapsus occasiones: quare nisi vetitū esset inter domesticos matrimonium, omnes domus incestibus sordescerēt. Quare & vxor zeloty pia exureretur in maritū & filias: solent enim patres nimium esse filiarū amantes: quare vxores nunq̄ auderent filias permittere vt in seces su cum patribus colloquerentur, aut illos amplexaretur: sed religio, quæ tales nuptias abo minatur, facit vt commercia illa tuto permit tantur. ¶ Tertia ratio eodem prorsus tendit, quæ est. 2. Politic. Aristo. vbi contra politiam Socratis eadē incestas nuptias reprehēdit. Amor enim venerus illi, qui ex sanguinis cō iunctione oritur, adiectus nimium ardoris libi dinem suscitaret, & irritaret: nam cum per se vterq̄; ingens sit, ille certē, qui consanguineus est alterum libidinosum, nisi per prudentiam & temperātiā arceatur, parturit: & ideo quā do secundus inter cognatos flammam emittit vehementissimus est atque adeo nisi inter ip sos interdicitæ essent nuptiæ nimium homi nes emollescerēt, & matrimonio, quod reme dium est concupiscentiæ, ad maiorem libidi nem abuterentur. Documentum profectō rei huius illæ prouinciæ perhibent, quæ post quā sacramentum confessionis abiecerunt, domesticis foedissimisq̄; incestibus scaturiūt. Vnde barbarus ferinusq̄; ille mos erat, quem

Quid. lib. 10. Metamorph. illo carmine refert. *Quidam. 10*
Gentes tamen esse feruntur. In quibus & nato *Metamor.*
genitrix, & nata parenti iungitur, vt pietas ge minato crescat amore. Quem quidem cōcubi tum idem lib. 7. hoc carmine vituperat. Dexte ra Cyllene est, in qua cum matre Menephrō, Concubitus erat sæuarum more ferarū. Iste ergo rationes licet vehemētiorem habeant de parentibus & liberis energiam, de omnibus nihilominus consanguineis procedūt. Quare. *Leuit. 18.*
Leuit. 18. Levit. 18. peculiarius eorum concubitus & ma trimonia vetabantur, quos in eisdem ædibus commorari conuersariq̄ oportebat.

¶ Quarta demum ratio ad matrimonium, qua teus sacramentū, refertur: & sumitur ex Au *Ratio. 4.*
Augustin.
Rationis. gustino loco citato. 15. de ciuitate Dei cap. 16. Sacramentum enim matrimonij signum sym bolumq̄; est charitatis Christi & ecclesię: ergo ratione sacramenti charitas est inter Christia nos propagandā & amplificandā: cum ergo inter cōsanguineos ipsa sanguinis cōiunctio cha ritatem conglutinet, condecens est, vt per nup tiarū vincula diuersi sanguines affinitate copulentur: qua ratione noua amicitiarum gene ra orientur. Etenim, vt illic ait August. si pater filiam duceret, idē esset pater & maritus, imō idem auus & pater. Quęvitiq̄; ratio etiam alios consanguineos attingit. Si enim frater sorori per cōnubium colligaretur, idem esset illis pater, & focer. Quod si rursus nepos & neptis coniungerentur, essent cōiuges. & fratruales, & eorum pater esset eis pater, & focer & auunculus: & mater esset simul socra & amita. Ista ergo necessitudines dū ad diuersos sanguines disseminantur, vt alij sint consanguinei, atque alij affines, latius honestius & pulchrius possūt ppagari. Quin verō ipsa per se absurditas est, vt tanta confusione iura cōsanguineorum & affinium commisceantur. Ait Paulus, naturali affectione virum quærere quomodo placeat vxori, & vxorem quomodo placeat viro: indecorum autem esset maximē patrem sollicitū esse quomodo placeret filia, & matrem quomodo placeret filio, cum ius consanguinitatis contrarium iubeat. Et multo absurdus esset, si vir, qui consanguinitate est inferior, per matri monium fieret superior. Absurdus enim esset cui vehemētius natura reclamaret, si filius matrem cognosceret quā si filia patri nuberet: quia cum maritus debeat vxoris esse caput illi que superior, abominatio esset, si matrē filius superueniret. Et eadem ratione foediū conso brinus ducit amitam, quā auunculus conso brinam. Honores enim, qui maioribus iure cō sanguinitatis debentur ratione affinitatis inter cognatos

cognatos contractæ indecorē sapiēsimē per uertuntur. ¶ Sed vt alijs prætermisis gradibus ad parentes & natos reuertamur, hæc superio ribus adhibetur ratio naturalis. In generatio ne, vt superius ex Aristotele retulimus, vir se habet vt agens, & foemina vt patiens, qui per copulam efficiuntur vna caro: cum ergo libe ri, vt idē ait Philosophus, sint sicut partes pa rentum, atque adeo pater & filia sint quodam modo vna caro sicut pater & filius, natura ex hortatur, vt filij & parentes, non coniungan tur vt agens & patiens: esset enim quasi reci proca actio, vt idem ageret in se ipsum.

¶ Atque eam ob rem non inepte sancti inter pretes & hunc quoque sensum ex illis verbis enucleant. Propter hoc relinquet homo pa trem & matrem & adhærebit vxori suæ, hoc est causa huius cōiugalis nexus nec pater ascietur in maritū, neq̄; in vxorē mater. Quamuis & alter addatur intellectus, scilicet, quod ratione vacandi rei familiari & vxoria post habendi sunt parentes atque alij cognati.

¶ Accedit in confirmationem huius veritatis & enormis ætatis disparitas: nam cum mulier parit, plurimum attingere consuevit annum fere vigesimum, quando ergo filio nuberet, es set quadragenaria, atque adeo ad concipiendum inepta. Sed quid opus est pluribus? Cum liberi à parentibus ea ratione prodeant, vt suc cessione perpetua soboles vltra pcedat: quid nam scelestius illo nefando regressu excogita ri potest, vt vir eundem vterum, vnde exiit, de turpare audeat, & foemina eodem semine, quo fata fuit, polluat.

¶ Adde quod quacunq̄ extiterint Barbari feritate, nulli tamē, aut vix vlli talia matrimo nia excogitasse feruntur, quod per quā euidēs naturæ documentū est tale facinus abhorren tis. Referunt quidē Tertulianus in Apologeti co cap. 9. & Strabo. lib. 15. & Quintus Curtius lib. 7. & nonnulli alij, Persis huiusmodi incesta connubia in more esse. Sed isti si hæc non im postura potius, vt quidem aiunt, quā histo ria est, nō sunt digni qui inter homines adscri bantur: est enim huiusmodi ritus belluinus potius quā humanus: cum & bruta etiam ipsa tales perhorrescāt congressus. Scribunt enim tum Aristoteles lib. 9. de historia animalium, cap. 47. tum & Plinius lib. 8. cap. 42. de came lo & equo, qui opperimēto contestas matres superuenire coacti, post quā agnouerūt ma tres esse, alter camelariū morfu defixo intere mit, alter verō se præcipitem dedit.

¶ Vnde Ambros. lib. 8. Epistolarum Episto la. 66. ad Paternum, contra connubia consan-

guineorū multa confert, vbi obiter ait, non re periri specialiter sermone legis prohibitū, ne pater filiā suā accipiat vxorē. Quod quidā pu tāt lapsum memoria dixisse, cum id Leuit. 16. expresse prohibitum sit. At verō Ambrosius in illo verbo, Turpitudinē patris tui non reuelabis, non agnouit expresse prohibitū matri moniū filia cum patre: quia non cēsetur vxor reuelare turpitudinē viri. Sed turpitudinē pa tris, putauit appellari: vas vxoris patris, quia sunt duo in carne vna, atque adeo prohibitū illic expresse matrimonium filij cum matre, sed virtualiter & implicite intelligi, ne filia nu bat patri. Attamen cum distincte sint positę, turpitudō patris: & turpitudō matris, commu nis doctorum schola ambo matrimonia cen set expresse prohibita. Nam & vxor quodam modo discooperit verenda mariti.

¶ Quod si scisciteris, vtrum eatenus hoc sit iu re naturæ prohibitum, vt etiam natura inte gra id ipsum vetaret? Videtur enim, quod si primus parens non fuisset præuaricatus, ma trimonia inter parētes & liberos non fuissent prohibita: quoniam prima, eademque potissi ma ratio, quam fecimus, in illo statu non mi litaret: quando quidem peccatum fuit in cau sa, vt hominum nuditas turpis esset, & vere cundiam offunderet: etenim quousque primi parentes prolapsi fuere, nō fuerunt in obscœ nis motibus verecundiam passi: fit ergo con sequens, vt in illo statu absque vlla turpitudi ne fieret generatio, atque adeo filius matrem cognosces non reuelaret eius turpitudinem. Item neque timendum tunc fuisset, ne carnis illecebræ vltra iustum excitarentur, quia nihil incommodi illis potuisset accidere: neque verō opus esset iure nuptiarum amicitiarum vincula prolatare: quia omnes essent sibi satis amicitia deuincti. Respondetur nihilominus, quod etiam in illo statu natura homines docuisset, nefas esse talia inire connubia. Eadem enim reuerentiam & honorem deberent pa rentibus liberi, vt modo. Hęc ergo argumen ta illius status sæpē fallunt. Etenim quamuis illo durante nullum potuisset peccatum existi ere, tamen, sicut per esum ligni vetiti illum amiserunt, ita eundem per quocumque mor tale delictū contra ius naturæ commissum per didissent, vt si filius cognosceret matrem, sta tum perderet, & tunc cōcubitus ille fieret tur pis. Item consanguinei plus se quam alios etiā tunc diligenter: quare alia quoq̄; rationes factæ tunc suo modo militarent.

¶ Sed acrius dubium est, vtrum vsque adeo iure naturæ sit tale matrimonium repulsum,

vt nullam ob causam quantumcunq; publicam possit super eo dispensari. Martinus enim, de temperantia, quaestio. de incestu, tenet, ratione boni communis, ne, scilicet, humanum genus pereat, licere patri filiam, & filio matrem cognoscere. Casus eius est, Si Adam forsan non nisi filias ex Eua, susciperet: & intelligeret maribus concipiendis ineptam fuisse. Vel forte si eam tunc Deus sustulisset in caelum, tunc, inquit, absque alia Dei dispensatione potuisset ad filiam accedere causa procreandi masculos. Vel demum nunc ex hominibus non esse superstites nisi patrem & filiam, qui crederent orbem abolitum iri, quod filiae Loth cum se se patri summisserunt arbitratae sunt, tunc videtur ille pater causa conseruandi humani generis posse filiam matrimonio sibi adiungere: veluti dist. 26. quaest. 1. arti. 2. de religiosis diximus, qui non obstante solenni voto possent tunc matrimonia contrahere, & 33. dist. de pluribus vxoribus eadem necessitate ducendis.

Caiet. opinio.

¶ Atqui Caietanus quaestio. illa citata. 154. articulo. 9. vsque adeo arbitratur matrimonium patris cum filia esse indispensabile, vt ob nullam penitus necessitatem, etiam propagandi humani generis possit fieri licite. Arbitratur, inquam, adeo esse prorsus intrinsece malum, vt mentiri & furari, a quibus nequitia inseparabilis est. Sed certe plus nimio rem exaggerat. Etenim si tam intrinsece esset malum, consequens fieret, vt neq; Deus ipse posset dispensare: nam vt. 1. 2. quaestio. 100. articulo. 8. author est D. Thom. cui Caietan. ipse fidem adhibet. Deus super his, quae sunt eo modo intrinsece mala, vt super praeccepta decalogi, dispensare non potest. Et tamen idem Caietanus loco citato insinuat, quod posset Deus dispensare super matrimonio patris cum filia. Non ergo sibi satis constat.

Sententia auctoris.

¶ Igitur quicquid ipse vel alij senserint, ego negare minime audeo, Deum super eiusmodi matrimonium dispensare posse. Quo fit, vt non sit tam intrinsece malum, vt mentiri aut peierare. Nihilominus addiderim secundo contra Martinum, casum eius & euentum non esse admittendum: nempe, quod Eua conceptio ni masculorum esse posset inidonea: nam cum Deus illos parentes ceu prima femina, quibus humanum genus disseminandum erat, creasset, suae prouidentiae repugnaret, quod non essent ambo ad id muneris idonei: aut si permisisset vt propagatio non nisi per tam foedas nuptias, quales sunt inter parentes & liberos, fieri posset.

Ad Martinum.

¶ Si tamen sciscitando vrgeas. Quid si modo non essent in orbe nisi pater & filia, aut mater & filius? Profecto, saluo peritorum iudicio, compelli mihi videor, vt dicam, tunc tale connubiū fore licitum: quādo quidem non sit tam intrinsece malum, quā illa, quae primis principijs iuris naturae sunt contraria. Cauillum enim illum, quod tunc credendum esset, finem adesse mundi, nunquam facile admiserim: nam cum cognitio illa supranaturalis sit, quia de die illa nemo scit, non esset fas hominibus illud credere, sed tenerentur omnia naturalia remedia adhibere credentes, quod natura ipsa, & qui eius autor est Deus in tali casu dispensaret. Alij forsan erunt nimium reuelationum amatores, qui dicent, tunc expectandam fore Dei reuelationem. At verò extra illū casum in tale matrimoniū nulla cadit pontificia dispensatio.

Percutatio.

Nota.

¶ Hoc de parentibus & liberis constituto, quaeritur vtrum in linea recta idem ius naturae remotiores gradus a matrimonio pariter arceat. Ricardus hic, Scotus, Durandus & Paludanus, & Caius Iurifconsultus in l. Nuptiae. 2. ff. de ritu nuptiae. (adeo vt communis opinio censetur) aiunt, lineam rectam in infinitum connubiā interdicerent, vsque adeo vt Adam, qui non gentis triginta annis vixit, si viduus tunc esset, imò si modo resurgeret, cum nulla posset matrimonium componere. Quare Enoch, qui in fine mundi cum Elia appariturus est, cum nulla contrahere foemina poterit: quoniam Noe, ex quo omnes originem trahimus, eius fuit soboles. Caietanus verò in illa citata quaest. 154. arti. 9. in. 2. & opusculo. ad Clementem septimum de coniugio Regis Angliae tenet iure diuino solum prohiberi vnus gradus in linea recta, scilicet, parentum & natorum. Et sumpsit fundamentum ex verbo S. Thomae in solutione ad. 3. vbi, ait, quod in commixtione personarum coniunctorum aliquid est, quod est secundum se indecens & repugnans naturali rationi, sicut commixtio inter parentes & filios. Aliae verò personae, quae non coniunguntur secundum se ipsas, sed per ordinem ad parentes, non habent ita ex seipsis indecentiam, sed variatur illa secundum consuetudinem & legem humanam vel diuinam. Ait ergo Caietan. q. ad rationem filij attinet, vt deriuetur ex sanguinibus vtriusq; parentis, vel saltem matris, vt Christus. Filio autem per accidens contingit habere auos ratione parentum, scilicet, quia patres, alios habuerunt patres: quare filij Adae absq; auis fuerunt verè filij: id autem, quod est per se, secundum Arist. est necessarium, vt ignem esse calidum: id verò quod accidit, est contin-

In rebus aliis an solum quartus gradus an vero ceteros prohibeat.

Caietanus.

Verba sancti Thomae.

gens, vt hominem calefcere. Quare inter patrem & filiam est necessaria vnitas, quae iure naturae matrimonium excludit: inter alios vero non item.

2. Conclus.

Prima partis probatio.

¶ Vtraque verò opinio videtur extrema, & ideo constituitur conclusio media, quae sit huiusmodi. Inter auum & neptem ius naturae matrimonium cohibet, licet in infinitum huiusmodi impedimentum non progrediatur. Prior pars probatur quoniam Leuit. 18. post interdictum primi gradus inter parentes & filios, subditur in recta linea de auis & neptibus. Turpitudinem filiae, filij tui vel neptis ex filia non reuelabis: quia turpitudine tua est: quasi neptes sint etiam quodammodo auorum partes. Quocirca quauis non omnia illa praeccepta sint pure moralia, quae debeant durare in noua lege, vt dictum est, nihilominus profecto in secundo illo gradu natura ipsa videtur nuptias execrari: nam & aui solent appellari magni patres. Ob idque rationes supra de patre & filia factae si intime inspiciantur, pari fere vigore militat de auo & nepte. Et ideo licet non tanta cum turpitudine, tamen accessus aui ad neptem videtur reciprocatio quaedam agentis ad se ipsum tanquam ad passum.

Ratio Caiet.

¶ Ratio vero metaphysica Caietani licet non sit omnino inefficax ad probandum longè est absurdius matrimonium inter patres & filios, quā inter remotiores, non tamen vrget, nullam esse foeditatem inter auum & neptem: imò qua parte auus senior est, plus quodammodo deformitatis adfert. Et quāuis non tam per se nepotes ad auos referantur, quā patres, satis est tam vicinum ab illis sanguinem ducere. Et Diuus Thomas noluit fratres & auos a naturali prohibitione excludere, sed tantum in re euidentiori exemplum ponere. Quare non dixit: reliquas personas non habere indecentiam ex seipsis sed non ita ex seipsis habere, id est, non habere tantam.

Secunda pars.

1. Ratio.

¶ Secunda verò pars, scilicet, quod progressus non fiat in infinitum, probatur, quoniam ludicra ridiculaque videtur tam longa consanguinitatum series. Et confirmatur primo ratione morali: nam consanguinitas consideratur, vt radix & fons amicitiae: communi autem ordine naturali amicitia inter ascendentes & descendentes nimium distantes euanescit, & tandem disperit: ergo non est cur semper sit consanguinitas reputanda. Et confirmatur secundo, quia videmus profapias & illustrium stemmata temporum longitudine omnino euanescere & mutari, & humano iudicio consanguini-

2. Ratio.

nitatem aboleri: ligamina verò naturalis iuris ex communi hominum iudicio & estimatione pensari debent. Profecto propinquius se videntur sanguine contingere Hispani, & Galli, & Itali, quā Adam vel eius filij si modo vixissent, ad nos accederent, imò quā nos Noe & Iaphet, qui fertur Europam populis repleuissent, attingerent. Accedit quod consanguinitas, vt diximus, arboris instar propagatur: ergo sicut in arbore, atque in alijs rebus datur methodus & terminus, vltra quē non est progredi, ita in consanguinitate.

3. Ratio.

¶ Sed adhibetur demum & tertia ratio legalis. Etenim si linea recta in infinitum matrimonia interdiceret, id ius Ecclesiasticum, quo gradus consanguinitatis prohibentur, admonitum curasset, at verò sine vlla discrepantia rectae aut transuersalis lineae duntaxat fuerunt olim prohibiti vel sextus vel septimus gradus, & modo duntaxat quartus: ergo cum Ecclesia aduersus ius naturae nihil valeat decernere, signum est consanguinitatem lineae rectae iure naturae perinde ac transuersalis finiri. Et re vera si modo tritauius, qui a trinepte quinto gradu distat, inter viuos existeret, a matrimonio cum illa contrahendo minime cohiberetur. Nam forma capituli. Vir qui a stipite. citati tale matrimonium non respuit. Id quod patroni illius infinitatis prospicere debuissent atque alij, qui dicunt eiusmodi prohibitoriam lineam rectam vsque ad vigesimum vel trigesimum gradum progredi: quod absq; vlla verisimili coniectura temerè, vt libet, diuinare videntur. Certum enim est, quod quantum ad nuptias texendas vltra quartum gradum nulla linea descendit.

Dispensare an possit inter aui & neptem.

¶ Quo autem ad praedictum secundum gradum reuertamur, fortasse Papa non valet inter auum & neptem coniugium dispensando permittere, saltem nunquam fecisse legitur, nec credo facere audeat: propterea quod aui & nepotes proximè ad parentes & natos accedentes, quasi patres & filij reputantur. In alijs verò gradibus rectae lineae vsque ad quartum, neque vt dispensaret consulendum videtur, neque si vrgeret causa id faceret, reclamandum. Sed res est, quae per quam rarissime potest vsu venire.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod etsi Eua ex osse fuerit Adae composita, non tamen eius fuit filia, imò nec consanguinea: quia non fuit genita ex eius libris, sed ex osse a Deo diuinitus fabricata, sicut ex eodem osse poterat Deus facere quoduis animal.

¶ Ad secundum, si vera sit opinio, quam v-

Solu. 2. ar.

ram credimus: nempe, inter auum & neptē iure naturæ matrimonium interdici necessarium est Innocentium restrictè glossare, & certè ita interpretandus videtur, in secundo gradu consanguinitatis in linea transversali: putà inter patruum & neptem, inter fratruelēs: & pariter in secundo affinitatis, & in quocunq̄ tertio. ¶ Ad tertium respōdetur, q̄ ius naturale, vt alibi iam supra dictum est, dicitur illud, quod natura omnia animalia docuit: diuersimodè tamen secundum ingenium quoruncunq̄ animalium. Bruta vero in fœderis iurisq̄ consanguinitatis minimè capacia sunt, quia finem suarū operationum non cognoscunt, atq̄ adeo nec reuerentiam quam nati parentibus debēt, aut amicitia officia: consanguinitas autem ob id vinculum naturale est, quod inde enascuntur reuerentiæ & amicitia iura. Item quia cum nō habeāt suarum actionum dominium & libertatem, sed mero instinctu naturali agantur, non sunt aut fœlicitatis capacia, aut iniuriæ: ob idq̄ nec cōsanguinitatis fructu potiuntur, nec propriè eius necessitudinem violant.

ARTICVLVS III.

Virum aliquis gradus consanguinitatis in linea transversali impediatur iure naturæ matrimonium.

Partis affir
mativæ ar-
gumen. 1.

Subsequitur de linea transversali consanguinitatis, & arguitur, quod nuptias non impediatur. Si enim impediret, maxime primus gradus, qui est inter fratrem & sororē. Quod aut iure naturæ illas non impediatur, probatur. Lex naturalis eadem est apud omnes gentes: sed tamē vt Augu. 17. de ciuitate Dei cap. 16. refert, Barbaris gentibus in more sunt fraterna coniugia: ergo non sunt iure naturæ prohibita.

2. Argum.

¶ Secundo arguitur. Non solum filij Adæ matrimonium inter se contraxerunt, vt Caim & Seth cum suis fororibus, verum & Abraham cum Sara sorore sua matrimonio se coniugauit: arguenti enim eum Abimelech, quod dixisset Saram sororē suā esse, cum esset vxor, respondit, Verè soror mea est filia patris mei & non filia matris meæ, duxi eam in vxorem.

3. Argum.

¶ Tertio arguitur. Si primus gradus, scilicet, inter fratrem & sororem matrimonium iure naturæ impediret, sequeretur, quod etiam secundus gradus idem impedimentū secum ferret: putà inter patruum vel auunculum & con-

fobrinarum: nam patruus est alter pater, & ideo simili modo & contextu hic gradus Leuit. 18. prohibitus est, Turpitudinē sororis patris tui aut matris tuæ nō discooperies, quod aut hoc non sit naturale impedimentum, inde apparet: quod ecclesia super hunc gradum dispensare a selet: ergo gradus transversalis consanguinitatis iure naturæ non impedit.

¶ In contrarium tamen est, q̄ gradus transversalis inter fratres etiam est primus, vt inter patrem & filiam: ergo iure naturæ idem contrahendis nuptijs impedimentum obijcit.

¶ Quemadmodum in linea recta consanguinitatis, ita & in transversali duo gradus distinguuntur, qui difficultatem habent, an iure naturæ sint impedimenta. Primus enim est inter fratres, qui eodem gradu cadunt à patre, & secundus est inter ascendentes & descendentes, vt inter patruum vel auunculum & consobrinos, qui ratione prioris vinculi coniunguntur. Et ideo ad quæstionem duabus, vt ad superiorē, conclusionibus est respondendum. Igitur de primo gradu inter fratres Caietanus eodem loco citato. 2. 2. partem similiter negatiuā sustinet, vt de auo & nepte, nempe, q̄ iure naturæ fratribus non sunt nuptia interdicta. Idemq̄ sentit Ricardus distinct. præfenti. quæst. 2. & Durandus, imò & Scotus. Reliquiverò præter Caietanum, videntur nō constanter loqui, sed pugnantia dicere. Aiunt quippe nō esse illum gradum iure naturæ prohibitum, prohiberi tamen etiam post orbem redemptum iure diuino ob id quod Leuitic. 18. habetur. Turpitudinem sororis tuæ siue ex patre siue ex matre non reuelabis. Et ideo autores isti (vt ex nuncio) non cōcederent, Papam posse super matrimonium inter fratres dispensare. Sed re vera non feruant dicendi consecutionem: quoniam licet iure diuino vetustæ legis illa fuerit facta prohibitio, modò tamen certè id esse non potest de iure diuino, nisi sit de iure naturali. Nā lex illa quoad cæremonialia & iudicialia, vt factis supra monstrauimus per euangelium explosa est, sed solum quantum ad moralia perseverat: præcepta verò moralia sunt de iure naturæ, præter præcepta supra naturalia fidei & sacramentorum, quæ Christus in euangelio adiecit. Cum ergo idem Redemptor in lege gratiæ nullam nuptiarum prohibitionem inter consanguineos fecerit, fit vt si modò prohibitio inter fratres est de iure diuino, sit etiā de iure naturali. Ob idq̄, Caietanus, quia arbitratur, non esse de iure naturali, subsequenter censet nec esse de iure diuino: atq̄ adeo expressè concedit, q̄ papa posset modò super ta-

Partis negatiuæ.

Decisio 4.

Inter fratres Caim.

Circadiffinitionem.

Lex vetus.

Nota.

le ma-

Thomas de Argentina

le matrimonium dispensare. Et Thomas de Argentina, qui distinct. præfenti ante ipsum eiusdē fuit opinionis, subinde infert, q̄ si frater in infidelitate cum sorore contraxisset, conuersi ad fidem nō sunt separandi. Rationes suas Caietanus sic disponit. Primū enim arguit, quod si fraternum connubium iure esset naturali interdictum, nulla prorsus ex causa posset super illud dispensari, nisi ab autore nature: inter fratrem verò & sororem in orbis ortu fuerunt cōtexta coniugia, vt inter filios Adæ: nam non erant tunc vxores aliæ quàm sorores. Et tamē nulla illic legitur diuina dispensatio. Neque verò interuenisse creditur: quoniam cum ius naturæ diuinitus cōditum sit, ridiculum esset dicere, Deum ceu naturæ autorem fraterna coniugia interdixisse, super quo tamen interdicto illico erat dispensaturus.

1. Argum. Caiet.

2. Argum.

3. Argum.

Historia Thamar.

1. Conclus.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

¶ Secundo vtitur eadem ratione, qua supra de auo & nepte: quia fratres, inquit, non coniunguntur per se, sed ratione patris: tamen Sanctus Thomas ibidem ait, quod personæ, quæ non iunguntur nisi ex ordine ad parētes, non habent ita ex se ipsis indecentiam.

¶ Tertio demum id sibi videtur palam concludere: quia Pōtiffices in hoc gradu dispensasse leguntur, vt cum Rege Portugallie Emanuelē, qui duas deinceps sorores duxit: & cū Catharina filia Ferdinandi & Elisabeth Hispaniarum Regum, quæ duob⁹ nupsit fratribus Regibus Angliæ. Et potest eadē opinio per historiam illam foueri. 2. Reg. 13. de Thamar, quæ fratri suo Amō incestuosum stuprū cum ea cōmittere conanti, respondit, Noli facere stultitiam hanc, quin potius loquere ad Regem, & non negabit me tibi, quod certè nisi fraterna connubia tunc essent licita, nunquam dixisset.

¶ His tamen nō obstantibus statuitur hic prima conclusio. Matrimonium fratris cum sorore vsq̄; adeo naturali iure prohibitū est, vt si attemptetur, nullum sit, neq̄; vt sit validum, ecclesia per dispensationem efficere valeat. Conclusio non inde solum probatur, q̄ gradus hic sit in Leuitico expressus, sed q̄ sit cōsanguinitatis primus. Etenim sicut filij ad patrem in linea recta, ita fratris ad sororem in transversali primus est cōsanguinitatis gradus. Et ideo quāuis intēsiuè, vt dixim⁹, efficacior sit filij ad patrem, nihilominus eadem natura inter fratres eandem prohibitionē interponit: quando quidem patri proximè & sine medio accedunt. Imò verò arctior est inter fratres cōsanguinitatis nexus, quā inter auum & nepotem, quia ille est primus, hic verò secundus. Et secundo arguitur: quia omnes illæ rationes, quas supē-

rius de patre & filia accumulauimus, de fratribus quoq̄; militant: nam ferè idem est pudor, si frater sororem cognoscat, ac si pater filiam adoriretur: & tam necessariò fratres in eadē domo habitant, imò sæpè in eodem cubili iacent, vt pater & filia. Et vt i. 8. Ethic. cap. 12. ait Philosophus, amicitia fraterna ingentissima est. Amant enim se fratres tanquā idem se ipsum, quia eodem sunt sanguine geniti, & lacte nutriti, & moribus imbuti, & arctissima cōsuetudine iūcti. Quare nisi religio eas nuptias vetaret, eadem succrescerent libidinis irritamēta. Quapropter Aristoteles secundo Politicorum contra Politiam Platonis eodem ferè modo fraterna connubia atq̄; paterna abominatur. Vnde. C. de Episcop. & Cleric. l. Eum qui vbi sacerdotibus matres germanas sorores domi habere permittitur. In his, inquit, nihil fœui criminis existimari fœdus naturale permittit. Et Lucanus, omnesq̄; Poëtæ lumine naturali docti incestos appellat fororum partus ex fratribus. Et Lucianus in Necromantia eiusmodi connubia tanquā nefanda apud inferos haberi refert. Vnde Ouidius libro nono Metamorphos. impudicam Byblim inducit conquestam, quod sibi non liceret cum fratre commisceri sicut Dijs, qui suas duxerunt sorores. Sic Saturnus Opem iunctam sibi sanguine duxit, Oceanus Thetym, Iunonem rector Olympi. Illa enim Gentilium deorum monstra familia feruntur inculcasse connubia. In his, quæ iure naturæ nituntur, sacris fas est profana miscere.

¶ Item Gen. 20. & 26. Ob id Abraham iussit vxori suæ, vt diceret, sororē se eius esse, vt illo nomine celaretur esse vxorē. Quare cum primum Abimelech rescivit esse vxorem, intellexit, non esse sororem. Quæ quidē historia dōcūmentum perhibet etiam gentibus illis lumine naturali innotuisse, fraterna connubia esse nefanda. Et tandem Diuus Augustinus loco citato de Ciuitate Dei, ait, q̄ non nisi peruersis legibus permittebatur fraterna coniugia. Melior tamen, inquit, consuetudo, ipsam mauult exhorrere licentiam. Et ad Paternam Ambrosius lib. 9. Episto. 66. in eadē sceleratas nuptias vehementer inuehitur. Iam verò & lege ciuili inter fratrem & sororē nuptiæ prohibita sunt siue vtroq̄; parēte siue altero tantū progenitos. Instit. de nuptijs. §. Inter eas. Ac demū iure Canonico apud Inno. c. Gaudemus, de diuor. decretū est, vt infideles, qui in primo gradu contraxisse fuerunt reperti, non permittantur in matrimonio permanere: sed illi dūtaxat qui in secundo vel tertio gradu contraxerint.

Aristo.

Lucanus.

Lucianus.

Ouidius.

Ratio. 3.

August.

Ambros.

Lege ciuili

fraternas

coniugia ve-

titia.

Nota.

Et necesse est intelligi de consanguinitate: nā de affinitate non est forsan tam certum, vt distinct. sequent. disputaturi sumus. Igitur primus gradus, qualis est inter fratres, iure naturæ est prohibitus. Neq; scio quid habeat contraria opinio, quod ad hoc respondere possit.

Solu. 1. ar.

Ad primum igitur argumentum Caietani respondetur, consecutionem non esse legitimam, vt si aliquid iure naturali prohibitum est, nullam possit dispensationem suscipere: nam matrimonium inter infideles est, natura sua perpetuum: & tamen per conuersionem alterius ad fidem dissoluitur ab autore ipsius naturæ. Sicuti & matrimoniū ratum fidelium per religionis ingressum. Veluti ē contrario plures vxores vni viro coniūgi cōtra ius naturæ est, vt distinct. 33. ostendimus, sed nihilominus Deus ad propagandum populum Israël super illud dispensauit. Et Caietanus ipse fatetur, nuptias inter patrem & filiam iure naturæ esse nullas: & tamen non negauit dispensationem diuinam illic locum habere, quia vera nemini est dubitandum.

Inter fratres nuptie iure naturæ vetita.

Huic ordini patris & filiae proximè accedit ordo fratrum inter se, adeo vt nō sit secundus gradus, sed primus sicuti ille, licet ille vehemētiorem habeat efficaciam. Et ideo qua particula ab illo deficit, licet sit eodē iure naturæ matrimonium in illo prohibitum, eodem ipso tamen naturali iure in extrema necessitate procreandi humani generis, fuit super illo dispensatum. Idem enim est dispensari à natura, & à Deo tanquam autore naturæ, sicut ideo in exordio mundi non alia opus fuit reuelatione præter clamorē ipsius naturæ, vt fratres sororibus commiserentur. Quāuis inter patrem, & filiam nunquam fuerit dispensatum, prouidente Deo, vt nulla id necessitas exigeret. Cessante vero illa necessitate omnino indispensabile restat. Vnde Augustinus eodem loco de Ciuitate Dei citato. Sorores, inquit, accipere in matrimonio primis humani generis tēporibus omnino licuit: illa tamen necessitate cessante, sic naturæ aduersatur, quasi nunquā licere potuerit. Quare omni proculdubio certissimum est Innocētium in cap. Gaudemus, huic primum gradum tam lineæ trāsuersalis quā rectæ censuisse tāquam iure naturæ simpliciter prohibitum. Et ideo neq; inter infideles fuisse vnquam in tali gradu validum matrimonium. Quo fit, vt arctius sit vinculū inter fratres ad irritandū matrimoniū, quā inter auū & neptem, quia iste iam est secundus gradus, & plus ponderis habet primus gradus in tranſuersa linea quā in recta: quoniam

August.

Cap. Gaudemus.

immediatius fratres vniuntur patri, à quo sine medio deriuantur, cum tamen inter auum & neptem medius sit pater.

Et per hoc solum restat aliud metaphysicum argumentum Caietani: nam etsi fratres inter se non per se ipsos coniungantur, sed ratione parentum, satis tamen est tam propinquo strictoque nexu in illo vni, vt quasi idem reputentur. Nam si filius, vt ait Aristoteles, est pars patris filius & soror tāquam partes totius reputantur.

Solutio. ar. Caietani.

Tertium autem argumentum vt cum reuerentia Caietani, quæ illi ubiq; debetur, loquar, intelligere nequeo. Vnde enim illa cōsequētia: Papa dispensauit, vt idem vnā ac subinde alteram sororem duceret, & vt vna duobus similiter fratribus nuberet: ergo dispensabit, aut dispensare potest inter fratres. Est arguere à gradu affinitatis ad gradum cōsanguinitatis, qui longissimè distant. Sororius enim contrahens cum sorore vxoris, nō contrahit cū sua ipsius consanguinea, sed cum affini: & similiter, quæ nubit leuiro, scilicet, fratri mariti. De quo gradu distinct. sequenti futurus est sermo.

Solutio. eiusdem.

Imò nusquam ab orbe redempto talis dispensatio facta legitur. Quin etiam in Gallorum annalibus extat de Comite Armeniaco, qui nullum non lapidem mouit, vt sororem quā perditē deamabat, matrimonio sibi iniungeret, obtulitq; Pontifici amplissima munera, & allato sibi dispensationis breui, nuptias celebravit. Qua de re admiratus Rex misit ad Pōtificem, qui vehemētius demirat⁹ fuit, id sibi fuisse impositū. Et repertus fuit Apostolicus Notarius, qui literas ceu Apostolicas falso subscriperat. Cuius criminis poenas dedit. Quamob rē Comes renuēs sororem relinquere, bello à Rege inuafus fuit: suoque patrimonio expoliatus. Syluest. verò verbo. Papa, quæst. 17. falsus est dicēs, qd Archiepiscopus Florenti. 3. part. tit. 1. cap. 1. referat Martinum quintū dispensasse cum fratre & sorore in matrimonio: non enim dispensauit nisi cum quodā vt contraheret cū illa, cuius germanā occulta fornicatione polluerat, vt distinct. sequent. artic. 3. videbimus.

Nunquā dispensatio.

Ad aliud autē de Thamar cum fratre Amon, Paludanus respondet, quod fortē Dauid non fuit verus pater Thamar, sed nutritius. Sunt enim qui dicant Thamar filiam fuisse cuiusdam captiuæ Dauidis, quam bello cepit, ex qua suscepit Absalon, qui ideo erat frater Thamar maternus: nam Amon ex alia vxore genitus fuit. At verò vt. 2. Regum. 3. legitur, Macha mater Absalon, fuit filia Regis Iesur, quam non est verosimile fuisse captiuam. Creditur

Ad argum. Thamar.

Solu. 1. ar.

Creditur ergo Thamar filia fuisse Dauidis, Et ideo forsan melius est dicere, qd inopinata repentinaq; sceleris immanitate perturbata verbum illud protulit, non tamen quod crederet per legem illi licere vxorem esse fratris, cum expresse in lege esset prohibitio illa præscripta: quam quidem scriptam legem pluris ipsi, quam legem naturæ aestimabant.

Sara an fuerit & soror & coniux Abrahe.

Simili ergo modo primum argumentū principale solum restat. Barbari namque detestandi fratrum nuptijs vtētes non id iure naturæ faciunt, sed illud adulterantes: quare talia matrimonia nullius sunt vinculi.

Caiet. ar. 1.

Ad secundum verò de Abraham, vtrum ei fuerit Sara & vxor & simul germana soror, nō defunt qui id affirmant. Quorum est Caiet. su per Genesim cap. 20. vbi postquam Abraham in Geraris de vxore sua affirmauerat, soror mea est, Quo nomine celaret esse vxorem, Abimelech Regi Geraris cum eum mendacij redargueret, respōdit, non esse mentitum: nam verè, inquit, soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in vxorem: quæ utiq; verba ponderās ait Caietanus, nihil expressius dicere potuisse, quā verè soror mea est, præsertim cū adiecerit: filia patris mei & non filia matris meæ: nam si sororem esse clarè asserere voluisset, non id alijs vtique verbis potuisset explicare.

1. Argum.

Accedit, quod si erat consobrina, scilicet, filia Aram fratris eius, vt communis habet opinio, atq; adeo dicens, filia fratris mei, intelligeret, neptis, non adieciisset, & non filia matris meæ: quoniam pariter etiā esset neptis matris eius, quia Abraham, inquit, & Aram utroque parente fratres erant. Eandem opinionem tenet Clemens Alexandrinus libro. 2. Stromatum non multum ante finem, dicens propterea adieciisse, & non filia matris meæ: quia licebat ducere vxorem ex parte patris, & non ex parte matris.

Clemens Alexandrinus.

3. Argum.

At qui rationibus Caietani adhuc alia adiungitur, quod si non erat nisi consobrina, quando postea Abimelech inſimulauit eum de mendacio, facile crimen potuisset diluere, dicens. Soror mea est, filia fratris mei: mos enim nobis est propinquos cognatos appellare fratres & sorores, vt verè sunt apud nos, & tamē hoc non dixit, sed ait, non simpliciter, soror, sed verè soror: & ad explicandum quomodo esset soror, adiecit natiuam rationem sororis, scilicet, quod esset filia patris eius.

4. Argum.

Præterea quāuis fratruales & cōsobrini fratres dici possent, quia sunt pares, tamen maiores natu, vt patrui, non solent appellare cōso-

brinas sorores, sed potius filias.

5. Argum.

Item Abraham senior fuisse videtur, quā frater eius Aram: nam Gen. 11. prior refertur quā alij fratres: & tamen non superabat ætate vxorem nisi decem annis: erat enim nonagenaria, vt Gen. 17. legitur, quando Isaac concepit, & Abraham, vt cap. 21. refertur, centenarius: ergo non potuit Sara esse Aram filia.

6. Argum.

Magnum demum rei huius colligitur argumentum ex Gen. cap. 11. vbi habetur, qd Abraham & frater eius Nachor duxerunt vxores: nomē vxoris Abraham Sarai, & nomen vxoris Nachor Melcha filia Aram patris Melchæ & patris Ieschæ: cū ergo Melcha explicatur fuisse filia Aram, si Sara eius quoque fuisset nata, ideq; pariter explicaretur: potissimū cum plaris referret id de Sara scire, quā de Melcha.

7. Argum.

Ad hæc si nō erat verè soror, fefellit Regem, qui credidit esse germanā sororem, aliās non colligeret non esse eius vxorē. Re vera his coniecturis suo pondere libris res videtur valdè fieri probabilis, quod fuerit verè soror.

Sententia autoris.

Veruntamen hoc nec credendum est, neq; villo pacto, vt reor, asserendum, qua ratione id Caietanus affirmare censetur: nepe, quod iure naturæ non esset cōnubium fratris cum sorore prohibitum. Imò profecto, vt bona venia dixerim, crediderim hoc erroneum esse, præsertim cum, vt diximus. Innocen. in cap. Gaudemus, doceat matrimoniū infidelium in primo gradu non tenere. Et ideo cui illa opinio placuerit, dicere subinde compellitur, tale matrimonium Abraham cum sorore nō nisi speciali Dei reuelatione contraxisse, vt sicut in primordijs mundi ad propagandum humanū genus licuit fratribus sorores accipere, sic cum Abraham ex infideli Vr Chaldæorū iussu Dei egressus seminaturus esset Dei populū, iussus fuerit religiosam fidelissimamq; sororem suam vxorem ad id muneris accipere.

Nota.

At verò cum, neque ista necessitas tam vrgens appareat, neque illa reuelatio scripto sit memoriæ prodita, consultius tum Iosephus lib. 1. de antiquitat. cap. 14. tum & Sancti Patres non potuerunt sibi tale matrimoniū persuadere, contra quod naturam prorsus reclamare videbant. Et ideo Hieronymus tum in quæstionibus Hebraicis super eundem locum Genes. 20. tum contra Eluidium, & in Prologo super Iob, & August. 16. de Ciuitate Dei, cap. 19. Sed latius. 22. contra Faustum cap. 35. & in quæstio. Gen. & refertur. 22. quæstio. 2. Can. Quaritur, asseueranter docent Saram non fuisse nisi filiam Aram fratris Abraham, ac perinde sororem Loth, quem Arā, vt Gen. 11. legitur,

Iosephus.

Hieronymus.

Augustus.

Sara consobrina Abrahe.

telligit autem, lex diuina naturalis, primum prohibens gradum. Quandoquidem in allegato cap. Gaudemus. idem Pontifex eodem modo loquitur de secundo gradu, nulla facta distinctione inter ascendentes aut laterales. De capitulo vero finali eiusdem tituli de diuor- tijs, ubi habetur, quod Iudæa, quæ secundum legem Mosaycam nupsit fratri viri sui defun- cti sine liberis, non separetur, dicemus distin- ctione sequenti.

ARTICVLVS V.

Verum gradus consanguinitatis matrimo- nia prohibentes, potuerit Ecclesia vsq; ad quartum taxare.

PRÆMISSIS gradibus, quos ius nature videtur à matrimonio prorsum cohibere, subsequitur de alijs, quos Ecclesia adhibuit. Et queritur, vtrum potuerit vsq; ad quatuor eos extendere & taxare. Et arguitur à parte negati- uâ. Mandatum Christi est Matthæi. 19. vt quos Deus coniunxit, homo non separet: eos autem, qui in secundo aut tertio gradu iuncti sunt, Deus coniunxit, quandoquidem ius di- uinum antiquum illud non vetuit: ergo non possunt per Ecclesiam separari.

Partis negati- uæ. ar. 1.

2. Argum.

¶ Secundo. Matrimonij vinculum, vt distin- ctione. 26. dicebamus, est naturale: nempe, na- turæ instinctu constitutum: ius verò naturale nequit lex humana vel decurtare, vel ampli- are: ergo Ecclesia non potuit gradus huiusmo- di præscribere.

3. Argum.

¶ Tertio. Matrimonium est sacramentum, ve- luti baptisimus: nequit autem Ecclesia mate- riâ baptisimi sic mutare, quominus qui illi re- cta intentione suscipere velit, verè baptizetur & characterẽ suscipiat: ergo nec valet materiâ matrimonij, hoc est, contrahentes, aliter quam ius diuinum vel naturale, definire.

Pars affir- matiuæ.

¶ In contrarium est, quod præceptum Eccle- siæ, quæ spiritu sancto regitur, diuinitus habet firmitatem, iuxta illud. Qui vos audit, me au- dit, qui vos spernit, me spernit: sed Ecclesia hu- iusmodi gradus decreuit non esse nuptijs confederandis idoneos: ergo illa prohibitio est legitima.

Decisio ar- ticuli.

¶ De hac quæstione, vt artic. 3. dicebamus hæ- retici vt Witleff apud Waldensem, tomo. 2. de sacrament. cap. 134, & eius affectu Luthera- ni à catholica veritate dissentiunt, Pontifi- ci vtq; & Ecclesiæ facultatem adimentes pro-

hibendi à nuptiarum iure gradus aliquos con- sanguinitatis vel affinitatis. Ad quæstionem nihilominus tribus Conclusionibus respon- detur. Prima. In facultate Ecclesiæ munere Christi institutæ & sancto flamine gubernatæ positum est, vt paciscendis coniungen- disque nuptijs legitimas illegitimasque decer- nat, ob sanguinis propinquitatem personas. Probat. Coniubialis contractus, ab orbe condito naturalis fuit ab autore naturæ Deo in officium naturæ institutus: nempe, ad no- strum genus propagandum: sed tamen quia ad pacem tranquillamque Reipublicæ ciuilibis statum attinet, ad ciuilem quoque Reipubli- cam de ipso statuere pertinebat, sicut dereli- quis ciuilibus contractibus & stipulationibus quorum peruersitate potest Reipublica per- turbari: per legem verò Euangelicam autore Christo seruatore nostro idem matrimonium in sacramentum statutum est: ergo cum sacra- mentorum administrationem & dispensatio- nem idem redemptor Ecclesiæ comiserit, hu- ius etiam curam illi concedidit, vt pro loco- rum & temporum & gentium varietate de e- ius causis & conditionibus disponderet. Quo- circa ius, quod penes Reipublicam ciuilem erat: de causis matrimonialibus decernendi, dum non erat Sacramentum, ad Ecclesiam fa- cto sacramento trāslatum est. Legibus autem ciuilibus, vt patet. ff. de ritu nuptiarum. l. Sorores. l. Semper. & l. final. & ferè cun- ctis eiusdem tituli. & l. Si adulterium cum incestu. ff. ad legem Iuliam. de adulter. & com- pluribus alijs, certi personarum gradus sunt à pactis coniubiorum repulsi: multò ergò san- ctiori iure Ecclesia fungitur, vt eosdem valeat definire gradus.

1. Conclus.

Ratio.

¶ Et confirmatur. Naturalis rationis lumen ostendit absurditatis plurimum quospiam eius- modi gradum afferre si per matrimonia com- misceantur: sed tamen non satis lumẽ ipsum naturæ ostendit quantum se absurditas osten- dat: ergo necessaria est ad id discernendum in republica facultas, quam vtique maximè condecuit Ecclesiæ tribui, cui Christus sacra- mentorum curam commisit. Enimvero, vt cir- ca alia sacramenta multa Ecclesia dispensat de temporibus eorum & ritibus: & ad sacra- mentum Ordinis, non promouet bigamos, homicidas, atque alios, ita potest & à sacramento matrimonij consanguineos arcere.

Leges ciu- les.

Ratio. 2. firmatio.

¶ Sed redarguat quis forsân. In alijs nõ potest facere, vt sacramentum sit nullum, quamuis fa- ciat esse peccatum id contra eius iurisdictionem suscipere: ergo nec potest facere, vt matrimo- nium

Ratio. 3.

Obiectio.

Dilutio.

Discrimen.

4. Ratio.

An secula- res princi- pes possint leges conu- binas con- dere. Pars affir- matiuæ.

Pars negati- uæ.

Solutio bi- cornis.

1. Solutio- nis pars.

niun, quòd aliàs validum esset, sit prorsus nul- lum. Negatur consequentia. Hoc enim discrimen ex natura sacramentorum colligitur: illa namque, quæ characterem imprimunt, quia suum secum adferunt effectum, qui à volunta- te humana non pendet: si legitima intentione & conferantur & suscipiantur, impedire Eccle- sia non potest quominus sint valida, quamuis per delictũ suscipiantur. Secus autè in his, quæ ex humana pendet voluntate. Vnde sicut po- test per excommunicationem & suspensionem efficere, vt sacramentum absolutionis sit nul- lum, & votum solennæ, nisi iuxta suas leges suscipiatur, sit irritum, ita quia matrimonij con- sensibus humanis contrahentium conglutina- tur, potest illos consensibus super tali materia neruare, vt falsi sint, veluti in alijs stipulatio- nibus, quæ per merũ ius naturæ firmæ essent, humana lege infringuntur.

¶ In summa, cum Deus in lege Mosayca de hu- iusmodi gradibus prohibitiones decreuerit, quæ quidem prohibitiones per legem Euan- gelicam, quatenus erant legis illius mandata, an- tiquata sunt: maneam Christus Dominus Eccle- siam suã relinqueret, nisi illa facultate, eam communiret, qua posset eiusmodi gradus se- cundum naturalem decentiam & ornatum ta- xare & definire.

¶ Sed sciscitaberis forsân, vtrum seculares prin- cipes, etiam sub lege Evangelica, eadem facul- tate polleant & iure sic cohibendi matrimo- nia, vt si contra eorum prohibitiones fiat, sint nulla. Apparet enim ex vna parte id posse: quoniam cum naturæ iura fides non sustule- rit, sed perfererit: & ante Euangelium in lege naturæ potuerint Cæsares huiusmodi leges de- coniugijs condere: apparet & eandem nunc facultatem retinere. Sed tamen ex altera par- te extat argumentum, quòd si sub lege Euan- gelica eadem fungerentur facultate, cum ea- dem penes Ecclesiam existat, accideret, vt sæ- pe sibi eiusmodi potestates contradicerent, quod in perniciem Ecclesiæ vergeret.

¶ Interrogationis huius bimembre respõsum est, Reipublica, in quã, ciuilibis, & princeps, qui eius habet facultatem: leges potest de pacifice stipulandisque nuptijs condere, atq; adeo sic consanguineos & affines è matrimonijs cõ- cinnãdis arcere, vt si illa contra inire tentaue- rint, nulla sint. Veruntamen in huiusmodi fe- rendis legibus reipublica ciuilibis subdita prorsus est Ecclesiastica, vt absq; permisso Conci- lij, aut Pontificis Maximi eas ferre nequeat: quòd si Papa contradixerit, irritæ erunt prorsus & inanes. Prima pars responsionis sic pa-

tet. Reipublica ciuilibis, & principis potestas in pacem & prosperam reipublicæ statum insti- tuta est: huiusmodi autem pax & tranquillitas felicitas plurimum ex nuptijs contrahendis pendet: imò plus quam ex alijs ciuilibus con- tractibus: ergo potest legibus eiusmodi matri- monia definire & dirigere.

¶ Secundo, quia rationes illæ, ob quas gradus cognationis prohibeatur, lumine naturali in- notescunt: nempe, quia fecunditatem habent, & quia cum cõsanguineis in eadem habitent do- mio, in periculo incestuum versarentur, quos quidem incestus Principi incumbit, suæ reipu- blicæ cauere. Item Principi etiam incumbit amicitias in sua reipublica propagare, quod per matrimonia diuersi sanguinis contexta fieri potest: ergo de huiusmodi coniugijs, leges po- test condere.

¶ Neque obstat cauillus, quòd cum matrimo- nium iam sit sacramentum, non potest prin- ceps materiam eius & subiectum mutare: hoc est, prohibere, vt si cognati contraherent, ma- trimonium non teneret. Non inquam, hoc ob- stat, quoniam institutio sacramenti non abstu- lit quominus matrimonium sit ciuilibis contra- ctus: & qua ratione cõtractus ciuilibis est, à pote- state ciuili non eximitur. Et sæpe matrimonia inter consanguineos in perniciem Reipublice vergerent. Vnde Diuus Thomas distinctio- ne. 26. quæstione. 2. articulo. 1. ait, quòd matri- monium, quatenus ad ciuiles utilitates, qualis est amicitia & mutuum obsequium, institutio- nem habet à legè ciuili. Et distinctio. 34. ar- tic. 1. ad quartum, ait, quod in quantum est in offi- cium cõmunitatis, statuitur lege ciuili. His de- mum accedit, quòd iure ciuili adoptiones fi- liorum instituuntur & approbantur, ex qui- bus legale vinculũ contrahitur matrimonium impediens, vt. §. 1. Instituta de nuptijs.

¶ Nihilominus secundum membrũ eiusdem respõsi probatur: nam cum Ecclesiæ incumbat de sacramentis cõferere, & vt distinctio. 35. di- cebamus, in his, quæ pertinent ad regnũ celo- rum, reipublica ciuilibis spiritali sit subdita, ne- quit ciuilibis in matrimonialibus causis, præfer- tim in constituendis personis legitimis vel il- legitimis ab Ecclesiæ sanctionibus & potesta- te desistere: alioqui duo essent capita, quòd vtq; monstrum vineæ Domini demoliretur. Vnde Diuus Thomas distinct. 42. quæstio. 2. artic. 2. ad quartum. Prohibitio, inquit, legis hu- manæ non sufficeret ad impedimentum ma- trimonij, nisi interueniret autoritas Ecclesiæ: quæ idem etiam interdicit. Et idè obseruandum est in discernendo quodnam matrimonium sit legiti-

2. Ratio.

3. Ratio.

Obiectio.

Dilutio.

D. Thom.

2. Solutio- nis pars.

legitimum, quod re vera iudicium ad Ecclesia spectat. De dotibus vero & hereditatibus, de cernere atque de alijs, que mere secularia sunt ad seculare attinet iudicium.

2. *Conclus.* ¶ Secunda conclusio. Gradus consanguinitatis (nam de affinitate post dicturi sumus) temporum lapsu & successione varietate quantum ad nuptias coniungendas susceperunt. Etenim primus consanguinitatis gradus in linea recta adeo est iure nature a matrimonio repulsus, ut nulla vnquam necessitate fuerit permissus puta, patris cum filia: neque vero secundus scilicet, aui cum nepte. Primus vero gradus collateralium: nempe inter fratres, quia paululo minus efficaciam habet in primo orbis ortu propter extremam necessitatem dispensationem admittit. Sed tamen, ut supra citatus Augustinus ait, adeo postmodum ubique gentium, ubi tantillus rationis radii illucebat, prohibitus est ac si nunquam potuisset esse permissus. Quare matrimonia in hoc primo gradu, seu recta, seu transuersa lineae, post orbis initia sub nulla lege potuerunt esse firma & valida. Deinde sub lege scripta huic gradui adhibitus fuit secundus ascendentiu & descendentiu: nempe, matertera vel amita cum consobriano, ut patet Leuitic. 18. (nam de affinitate modo non loquimur.) Quae quidem prohibitio non vsque, quaque fuit moralis, sed iudicialis, ut artic. precedenti diximus.

2. *Gradus.* ¶ Quare hic secundus gradus Pontificis dispensationem tolerare potest. Postmodum vero sub lege Evangelica tempore Augustini quadringentis annis ab orbe redempto non solum ille gradus, verum & secundus collateralis lineae: nempe, inter filios & filias fratru, qui fratruales dicuntur, iam erat a nuptijs confederatis exclusus, ut ipse. 15. de Ciuitate Dei, capit. 16. docet. Et Gregorius in epistola ad August. Anglorum Episcopum, & refertur Can. Quaedam lex. 35. quaest. 3. Vbi Romanam legem condemnat, quae huiusmodi connubia inter fratruales permittebat: quoniam ex huiusmodi, inquit, coniugio experimeto didicimus sobolem non posse succedere. Indulget tamen, ut in quinto vel quarto gradu contrahatur. At vero, ut bene Alexander. 3. in Cano. Ad sedem, eadem causa quaest. 7. admonuit indulgentia illa solum intelligatur respectu gentis Anglorum, quae tunc recenter conuertebatur ad fidem, nam ut eodem Can. Quaedam lex. subiungitur, interrogatus Gregorius a Felice Messanina Siciliae praesule an eadem licentia possent sui subditi uti, respondit minime posse.

¶ Iam ergo prohibitio tunc vsque, ad sextum vel septimum gradum fuerat prolata, ut patet Ca-

no. De affinitate. Can. De consanguinitate. & Can. Progenie. & Cano. Porro. 35. quaest. 3. & Can. Series, & ad sedem, & reliquis, eadem causa. quaest. 7. At vero neminem gradus ille sextus vel septimus fallit, non enim res, sed solo nomine secundum diuersam supputationem differt, ut Isidorus ibidem Cano. Primo gradu. exponit. Qui enim primum stipitem, scilicet, primum patrem tanquam primum gradum faciebant, septem numerabant gradus vsque ad quintum nepotem ut patres essent in primo: & fratres in secundo ac quinti nepotes in septimo. Sed qui (ut moris iam modo est) stipitem non connumerabant sed fratres in primo gradu collocabant, non stantiebant nisi sex vsque, ad eisdem quintos nepotes, ultra quos nullus fuit vnquam consanguinitatis gradus a matrimonio seclusus. Et subdebat numerum ratio, eo quod hebdomada septem diebus decurrit, ac subinde eodem iterato numero recurrit. Quae quidem non est ut vrgens ratio aestimanda, sed tanquam adaptatio quadam audienda. Ratio enim non erat, nisi quod cum consanguinitas tanquam fundamentum amicitiae & familiaritatis habeatur, ultra illos sex gradus nullus vel odor amicitiae fit reliquus: quia nemo potest natiuitatem quinti nepotis attingere. Vnum enim integrum seculum centum annorum & eo amplius inter stipitem & sextum in sobolis successione effluit.

¶ Tertia conclusio. Iam nunc temporis consanguinitas in solo quarto gradu, fratribus in primo collatis, a nexu coniugali cohibentur. Decretum est Concilij generalis Lateranensis sub Innoc. 3. cap. Non debet, de consang. & affini. Et intelligitur, quod per alterutra lineam persona in quinto gradu ab stipite distet, potest cum quocunque alterius lineae siue in quarto siue in primo differat, contrahere, ut Gregorius nonus, cap. Vir qui ab stipite, declarauit, Quoniam, ut artic. 2. dictum est, nemo vnus lineae alteri alterius propinquior est, quam stipiti.

¶ Quod si arguas, Vbi eadem est causa eundem conuenit effectum existeri: ergo non debuit tanta varietate Ecclesia in his prohibitionibus uti. Ad hoc respondet ibi Innoc. quod non debet reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quoque variantur humana, praesertim cum vsus necessitas vel euidentis utilitas id exposcit: quia Dominus de veteri testamento multa in nouo mutauit. Et experientia compertum est expedire gradus illos decurtari. Enimvero Ecclesia quodammodo ius naturale contemplata huiusmodi gradus prohibuit: nam etsi idem naturae ius non sic omnes prohibuerit, ut matrimonia essent nulla, nihilominus

minus non nihil absurditatis admonet praesentate ferre in illis gradibus coniugia componi.

¶ Accedunt & rationes in tertio articulo adductae, quae licet non tam efficaciter in alijs gradibus militent, quam inter parentes & natos, nihilominus quidam habent honestatem & decentiam.

¶ Veruntamen ultra quartum gradum omnes profecto cessant, tum quod vix vsu venire potest, ut pater abnepotem qui in quarto gradu est, agnoscat, ut dicebamus de septimo, propter breuiorem vitae periodum, quae senescente mundo breuior fit indies, tum etiam, quod tepescente iam quotidie charitate, vix inter propinquos in illo gradu vllus sanguinis calor viget, qui amorem retineat, & ideo illa de causa non est cur a coniugijs cohibeantur.

¶ Praeterea tam longa graduum serie interdicta difficile est inuenire pares, inter quos coniugia debite confederari valeant. Atque alia subinde in conuicio da subsequuntur.

¶ Adducit illic Pontifex alias congruitates in quarto gradu, quae licet non sint tanquam necessariae audiendae, non sunt tamen ineptae. In primis, ut Deut. 5. legitur, Deus visitat peccata parentum in filios vsque, in tertia & quarta generationem. Et homo habet quatuor humores quatuor elementis similes. Quare sanguis parentum in primo gradu, scilicet, in filijs, amittit quod subtilissimum est, ut natura ignis: & in secundo, scilicet, fratruales, quod minus tenue est, ut aereu: & in tertio aqueu, & in quarto terreu: vbi ergo consanguinitas prorsus euanescit.

¶ Imo vero non ita multum absurditatis inest, quando causa subest, in dispensando, saltem super quarto gradu. Quapropter in Tridentino Concilio tanquam res expediens inter patres agitabatur, ut quartus amoueretur gradus, veluti iam certe non vsque adeo utilis & comodus, dum tamen sanctissimè statueretur tertius & superiores, ut nunquam, vel non nisi ex vrgentissima causa vlla admitteretur dispensatio, sed omnis dispensandi occluderetur via.

¶ Sed est tandem hic vnum, quod notissimum est adnotandum, quod cum leges praeterita non respiciant, sed prospiciant in futurum, quando Innocentius verbi gratia submouit quintum vel sextum gradum, non dispensauit cum illis, qui in quinto contra Ecclesiam interdictum contraxerant: quia illud nullum erat matrimonium: & vice versa si modo quintus gradus prohiberetur, non ideo separandi essent qui in tali gradu hucusque contraxerant, sed prohibitio a tempore promulgatae legis vim obtinet suam.

¶ Ad primum igitur argumentum responde-

Rationes.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Concl.

Tridentina synodus.

Lex futura prospicit.

Solu. 1. ar.

Gradus sextus & septimus idem

Septem numeri in ratio.

Ratio.

3. Concl.

Obiectio.

Dilutio.

Graduum prohibitio.

tur, quod cum Christus Ecclesiae suae potestatem tradiderit Christianam familiam, & potissimum in sacramentis, administrandi, legesque subinde condendi, fit ut Deus sicut illos, qui contra ius naturale diuinum contrahunt, non coniugat, ita neque eos, qui contra Ecclesiastica iussa copulantur.

¶ Ad secundum respondetur concessio quod coniugium, naturale sit vinculum, & pariter quod consanguinitas naturalis sit necessitudo, & ideo Ecclesia, nec vinculum dissoluere potest postquam legitimum est, nec consanguinitatem mutare, ut qui non erant consanguinei, sint, aut qui erant, non sint attamen, quod consanguinitas matrimonium impediatur, ne vinculum exurgat, non est naturale, nisi in quibusdam gradibus, ut expositum est. Et ideo condere leges per diuinam facultatem valet, quibus pro temporum varietate varij gradus matrimonium impediatur.

¶ Ad tertium iam supra responsum est: baptizatus namque est sacramentum nullatenus ex humana voluntate dependens: quare vbi legitima intentio adest, Ecclesia nihil potest variare. Matrimonium autem sic est Sacramentum ut sit etiam ciuile contractus ab humano consensu dependens, quem Ecclesia prohibere potest.

DISTINCTIO Quadragesima prima, De Affinitate.

Vemadmodum in Text. Cap. 1.

vnitate sanguinis, quae a patre descendit in filium, consanguinitas fundatur, quae per sobolem diffunditur, ita & per coniunctionem mariti & uxoris, qui ut Genes. 2. legitur, fiunt, duo in carne vna, compingitur affinitas, quae ex duobus illic coniunctis sanguinibus conglutinatur. Et ideo consanguinei vnus al-

Y teri

Gregorius. teri fuit coniugi affines, & vice versa. Vnde Gregorius. 35. quest. 10. Si coniuges, inquit, vna caro fiunt, quomodo potest aliquis eorum propinquus vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minime credendum est. Non tamen subinde consanguinei vnius cum consanguineis alterius affinitatem colligunt imò possunt duo fratres cum duabus sororibus commisceri, vt Alexand. 2. can. Quod aut. 35. q. 5. ait, sicuti & filius vnius ex altera vxore cum filia alterius ex alio marito. Est ergo affinitas personarum propinquitas ex carnali copula proveniens omni carens parentela: hoc est, in sua ratione non includens: vt ab eisdem parentibus descendant.

Alexand. 2. Cap. 2. ¶ Et quavis antiquitus tria extiterint affinitatis genera, iam verò reliqua abusu aboleuerunt, & tantum primum hoc reliquum est in usu. Solebantque perinde ac consanguinitatis, ita & affinitatis gradus ad sextum & septimum protendi, sed iam modò isti sicuti illi recisi sunt, vt vltra quartum nullus obseruetur, vt Lateranensi synodo sub Inn. 3. ca. Non debet. de consanguini. & affinit. definitum est. Quapropter canones illos vetustos aliorum generum & graduum hic recedere superuacaneum est. Vnde cum affinitatis gradus non per se sed ratione consanguinitatis, vnde originem trahunt, distinguantur, quo gradu quisque sanguinis ab vxore distat, eo-

de affinitatis elongatur à marito, & vice versa, vt ex Greg. ca. Porro de affinitate. 35. quest. 5. colligitur. Ob idque facile est constitutis marito & vxore vtrinque gradus affinitatis depingere.

¶ Contrahitur autem affinitas non modo ex legitimo connubio, verum & ex fornicario concubitu, dum tamè in vase legitimo consummatur: quòd quidem per huiusmodi congressum duo etiam fiunt in carne vna ad generationem idonei, iuxta verbum Pauli. 1. Corint. 6. Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Itemque ex can. Si homo. 35. quest. 3. colligitur. Ex nefanda verò seminatione, vt can. Extraordinaria. ead. caus. & quest. habetur, eiusmodi affinitas non emergit. Per sponsalia verò licet non proprie affinitas, quippiam tamè paulominus, nempe, publica honestas pullulat, vt Alexand. 3. canon. Ad audientiam, de sponsalibus. & eod. tit. c. vnico. lib. 6. Bonifacius affirmant. Quocirca longè efficacius vel eadem honestas, vel fortè affinitas per matrimonium ratum ante eius consummationem conglutinatur.

¶ Effectus autem affinitatis est matrimonium deinceps, quòd, scilicet, antea non præcesserat, impedire, & attentatum dirimere. Vnde Iulius papa. 35. quest. 3. Equaliter, inquit, vir coniugatur consanguineis proprijs & consanguineis vxoris suæ.

Idem-

Idemque; cauetur Canon. Sanè. atque; alijs eadem caus. Atque idem est prorsus effectus publicæ honestatis, iuxta tenorem præcitati. ca. Ad audientiam de sponsali. & cap. vni. eod. tit. in. 6. Vtrum verò aliquis affinitatis gradus sic iure naturæ sit à matrimonio repulsus, vt omni alio secluso iure ipsum irretet, non desunt qui ambigant. At verò primo gradu excepto, eodèque inter ascendentes & descendentes: scilicet, inter vitricum & priuignam, & inter nouercam & priuignum, inter nurum & socrum, ac inter generum & socrum, de quo nulla vnquam legitur in Ecclesia facta dispensatio, atque; adeò fortasse neque est factibilis (quamuis contrarium probabilitate non careat) in cæteris locus Pontificiæ dispensationi non est negandus, quandoquidem Innocen. 3. ca. vltim. de diuor. cum quodam dispensasse legitur, vt cum vxore defuncti fratris sui contraheret, cuius similes dispensationes alios subinde Pontifices fecisse constat.

Innocen. Cap. 5. ¶ Cæterum filij, qui extra matrimonium procreantur, illegitimi ceasentur, atque; adeò à parentum hereditate maiori minoriue rigore abdicantur. Procreantur enim illi aut per simplicem fornicationem, aut per stuprum virginis, aut per raptum, aut per adulterij iniquitatem, aut per incestas cognatorum sordes, aut per sacrilegij nefas,

quod sacræ personæ committunt: nam nefandum crimen, quod auctor August. Canon. Adulterij. 32. quaestio. 7. istorum omnium pessimum est, extraneam generationis ponitur. Sed de istis non est hic locus dicere. Atqui quamuis plures soleant illegitimorum species discerni, satis tamè ad rem est duas denotare. Sunt enim naturales & mazeræ, qui ex simplici fornicatione procreantur, qui ideo ab intestato matri absque legitima prole decedenti succedunt. Sunt item spurij & nothi: qui ex adulterio, vel sacrilegio suscipiuntur, qui ideo illo successionis beneficio non gaudent.

¶ Quo ergo tandem res sit conclusa, vbi matrimonium, impedimento aliquo consanguinitatis vel affinitatis laborat, dissoluendum est, nempe, si clam contractum fuerit, & de impedimento constituterit, priuatim se possunt debetque; coniuges separare, si autem in facie Ecclesiæ fuerit contractum, eius est iudicio dirimendum. Imò licet illud decepta vt validum pronunciauerit, cum primum impedimentum innotuerit, suam debet sententiam rescindere secundum formam præscriptam sub titulo. Qui matrimonium accusare possunt. & 25. q. 6. & alibi crebro.

DISTINCTIONIS
Quadragesimæ primæ, Quæst.
vnica. De affinitate &
eius annexis.

ARTICVLVS I.

Utrum ex matrimonio affinitas aliqua
contrahatur.

Ad consanguinitatē con-
sequitur affinitas, de qua
in præfenti distinctione
disputatur, Primò igitur
queritur, utrum ex con-
nubio uterq; coniugum
cum consanguineis alte-

Partinega rius affinitatem contrahat. Et arguitur à par-
tiuz. ar. 1. te negatiua per regulam Philoso phi ex Poste-
rioribus. Id, propter quod vnumquodque est,
magis est: vxor autem propter copulam ma-
trimonij non fit affinis mariti: ergo neq; eius
consanguinei fiunt propter ipsam eidem ma-
rito affines.

2. Argum. ¶ Secundò. Si aliqua sunt inter se separata, ex
eo quod aliquid vni eorum iungatur, non sub-
sequitur vt coniungatur alijs: consanguinei
autem inter se separati sunt: ergo propterea
quod vna mulier per matrimonium iungatur
vni, non censetur alijs mariti consanguineis
coniungi, alioqui etiam consanguinei vxoris
fierent affines cōsanguineorum mariti, quod
est falsum.

3. Argum. ¶ Tertiò. Si affinitas ratione vnus coniugis al-
teri competeret, sequeretur, quod mortuo illo
coniuge affinitas cessaret, nam cessante causa,
cessant effectus: consequens tamen est falsum
& contra Gregorium Cano. Fraternitatis. 35.
quæst. 10. ergo nulla est affinitas.

Pars affir- ¶ In contrarium est, quod cum vir & vxor per
matina. copulam vna, caro fiant iuxta illud Genes. 2.
Erunt duo in carne vna: fit vt consanguinei
vxoris fiant marito affines & cōsanguinei ma-
riti fiant affines vxori.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus re-
spōdetur. Prima. Per matrimoniū cōtrahitur
affinitas inter vnū coniugē & consanguineos
alterius, & vice versa. Probatur conclusio. Af-
finitas idem est, q̄ confinitas, id est, finii pro-
pinquitas: dicuntur enim agri affines siue con-
fines, quia finis vnus proximus est fini alte-
rius & ipsum attingens: cum ergo per copulā

carnelem fiant vir & vxor vna caro, sanguis
vnus attingit sanguinem alterius, & vice ver-
sa, atq; adeo consanguinei vnus efficiuntur al-
teri affines. Itaq; sicut stipes consanguinitatis
est pater, & consanguinei iunguntur in vnio-
ne patris & filij, ita fundamentum affinitatis
est copulatio mariti & vxoris. Ex quibus elici-
tur illa vulgata definitio. Affinitas est propin-
quitas personarum ex carnali copula proue-
niens omni carens parentela. Quam quidem
postremam particulam ob id adijciunt, vt è
consanguinitate fecernatur, quæ propriè dici-
tur parentela. Quamuis Gregor. can. Porro de
affinitate. 35. q. 5. non negat, affinitatem spe-
ciem quandam esse parentelæ.

¶ Secundò probatur eadem cōclusio ratione
naturali Arist. 8. Ethic. Consanguinitas enim
vt supra diximus, ob id vinculum naturale est:
quia est fundamentum amicitie & familiarita-
tis inter cognatos, qui in eodem stipite con-
nectuntur: sed affinitas simile fundamentum
est amicitie & familiaritatis ratione copulatio
nis viri & vxoris, quæ copulatio iure naturæ
instituta est: ergo pari modo est naturale vin-
culum & necessitudo, qua homines coniun-
guntur. Quapropter duas illic Aristoteles na-
turales amicitie necessitudines dignouit: vnā
scilicet, quæ per carnis propagationem descē-
dit, alterā verò, quæ per carnis coniunctio-
nem ad eandem generationem cōglutinatur.

Sunt autem duæ istæ necessitudines ratione
diuersæ. Nam illa, quæ per generationem de-
scendit, quia personæ eundem sanguinem ab
eadem radice trahunt, eandem rem & nomen
semper retinet: successores enim filij consan-
guinei patris sunt, sicut antecessores patris
cōsanguinei filij, licet plus minusue distent; at
verò quia vxor non trahit sanguinem à mari-
to, nec maritus ab vxore, consanguinei vxor-
is non retinent eandem rem & nomen cum
marito, vt dicantur, eius consanguinei, sed trā-
sit necessitudo & cōiunctio in aliam speciem,
vt dicantur affines: & similiter consanguinei
mariti respectu vxoris. Et hoc significatur il-
lo versiculo. Mutat nupta genus, sed genera-
ta gradum: quia, scilicet, vxor mutat neces-
situdinis & attinentie (vt aiunt) speciem, nam
consanguineos facit affines: genita verò pro-
les non mutat genus, quia manet consanguine-
a, sed elongationem gradus. Discriminatur
ergo duæ istæ pertinentiæ seu necessitudines
sicut ordo in causis vniuocis: & ille, qui est in
causis æquiuocis: sol enim & homo generant
hominem: homo autē est causa vniuoca: hoc
est, eiusdem speciei & nominis cum effectū:

nempe,

*Stripes affi-
nitatis sum
maritus &
vxor.
A finitatis
definitio.*

*Duo amicitie
genia.*

*Consanguinei
viri & vxoris
sunt affines
mariti.*

Versiculus.

Discrimen.

nēpe, cū hominē genito, & huic assimilatur cō-
sanguinitas: sol verò est causa æquiuoca: & ideo
ex sole non generatur sol, sed res alius speciei:
¶ Et pari modo vxor nō facit suos consanguineos
cognatos mariti, sed affines. Et est tenor
cōclusionis adnotādus, scilicet, q̄ cōsanguinei
vxoris efficiuntur affines mariti: nō enim sub-
inde fiunt affines consanguineorū mariti: qua-
re filia vxoris ex alio marito potest nubere fi-
lio sui mariti ex alia vxore, & duæ sorores duo-
bus fratribus, quæ quidem tunc sorores dicun-
tur ianitrices, quasi eandem ianuam intrantes
vt ait Alex. and. 2. Can. Quod autem. 35. q. 5.

¶ Dubium tamen est, utrum affinitates sint cō-
catenatæ, vt vna oriatur ex alia. Et apparet esse
sic: quia cōmestio carnis per copulā perinde
affinitatem parit, ac propagatio per generatio-
nem consanguinitatem: sed vna consanguini-
tas trahit aliam nam propterea quod filius est
consanguineus patris, nepos est eiusdem con-
sanguineus: ergo pariter affinitas vna aliā ne-
citat. Idemq; confirmatur autoritate Iulij Pa-
pæ Can. Cōtradimus. 35. q. 3. vbi ait. Relictā
consanguineorū vxoris suæ nullus ducat vxo-
rem, & Can. proximo. Porro ait idem Ponti-
fex, Duæ consanguineorum vxores vni viro
vnam post alteram nubere prohibentur.

¶ Nihilominus subnectitur secunda cōclusio.
Quamuis antiquo iure tria essent necessitudi-
num genera, quas pertinentias & equo dammo-
do genera affinitatis appellabant, vt in citatis
Canonibus cōtinetur, iam verò iure nouo se-
cundū & tertiuū genus extincta sunt, & solum
durat primum, quod aliud neutiquam parit.

Exempli gratia, quemadmodum D. Thom.
Ricardus & Bonaventura explicant. Si Maria
fratri meo esset in matrimonio cōiuncta, erat mi-
hi & forori meæ affinis in primo genere. Si au-
tem fratre meo defuncto eadem Maria nuberet
Petro, ille fiebat mihi & forori meæ affinis
in secundo genere. Et si Maria defuncta ille po-
stea Petrus duceret Annam, illa efficiebatur
mihi affinis in tertio genere. Dicebantur autē
istæ non gradus, sed genera affinitatis: quia nō
erant eiusdē speciei cum prima affinitate: nam
in causis æquiuocis semper effectus mutat ge-
nus causæ, vt diximus in sole & homine, sol
enim non generat solē, sed alios effectus alte-
rius speciei. Vnde sicut copula coniugalis nō
generat consanguinitatē, sed aliud genus: pu-
ta, affinitatē, ita si mortuo primo marito vxor
alteri nuberet, non exurgebat propriè affini-
tas inter fratrem vel sororem prioris mariti, &
secundum maritum, sed aliud genus attinentiæ
aut necessitudinis. Et eadē ratione si mortua

*Conclusio
declaratur*

*Affinitas
vna an al-
liā trahat.*

Iulij Pape

2. Conclusio.

Exempli.

Nota.

illa vxore secundus maritus alteram duceret,
inter fratres primi mariti & illam non contra-
hebatur secundum necessitudinis genus, sed
tertium, iuxta versiculum citatum.

Mutat nupta genus, sed generata gradum.
¶ Antiquitus ergo ad omnes istas coniunctio-
nes impedimenta matrimonij extendebantur,
vt nec consanguinea primi mariti posset cum
secundo marito mortua vxore contrahere, ne-
que consanguinea secundi mariti cum tertio
marito. Non quidem propter consanguinita-
tem aut affinitatem, quæ nulla erat, sed pro-
pter iustitiam publicæ honestatis. Iam verò
illa impedimenta prorsus euauerunt, & nul-
lum iure nouo fit reliquum nisi in primo ge-
nere affinitatis, vt patet Can. Nō debet, de cō-
sang. & affini. Quocirca loco illo Iulij, qui Cā.
Cōtradimus, 35. q. 3. citatur, vbi exprimitur
presio apud S. Tho. dist. præfenti, art. 1. quæ-
stionc. 5. habet, Relictam consanguineā vxor-
is suæ nullus ducat in vxorem: nam illud ius
nouum est, & seruandum: sensus enim est: q̄
nullus maritus mortua sua vxore ducat con-
sanguineam eiusdem vxoris vsque ad quartū
gradum. Sed legendum est. Relictam consan-
guinei seu consanguineorū (vt ait Gratianus)
vxoris suæ: erat enim ius illud, vt maritus mor-
tua suæ vxoris nō posset ducere relictam fratris
suæ vxoris aut aliorū consanguineorū eius. Et
similiter Can. Porro duorum, habetur, q̄ con-
iuges duorum consanguineorū: putā, duorū
fratrum aut fratrueiū maritis mortuis nō pos-
sent successiue eidem postea viro nubere pro-
pter iustitiam publicæ honestatis: quod quidē
impedimentum iam sublatum est, & merito:
alioqui si quis duas mulieres cognosceret, neu-
tra posset eidem nubere, quod est absurdum.
Item si consanguineæ vxoris non efficiuntur
affines consanguineorum mariti, vt dictum
est, multò minus illi, qui postea vxori affinita-
te coniunguntur, efficiuntur affines mariti.
Quare Canones hic citati iam antiquati sunt.
Igitur secundum ius nouum Constantiensis
synodi gradus affinitatis ad normā graduum
consanguinitatis exigendi sunt.

¶ Solet autem arbor affinitatis depingi tum
trunca, tum nimium confusa. Pingitur autem
secundum tenorem Cano. Porro, de affinita-
te. 35. quæstio. 5. vbi ait Gregorius. Ego & so-
ror vxoris meæ in vno & primo gradu (scili-
cēt affinitatis) erimus: filius verò eius (nempe,
fororis vxoris meæ) in secundo gradu erit à
me: neptis verò in tertio, & proneptis in quar-
to. At verò non ille solus est primus gradus:

Y 3 quonia

Versiculus.

*Can. Con-
tradimus
35. q. 3.*

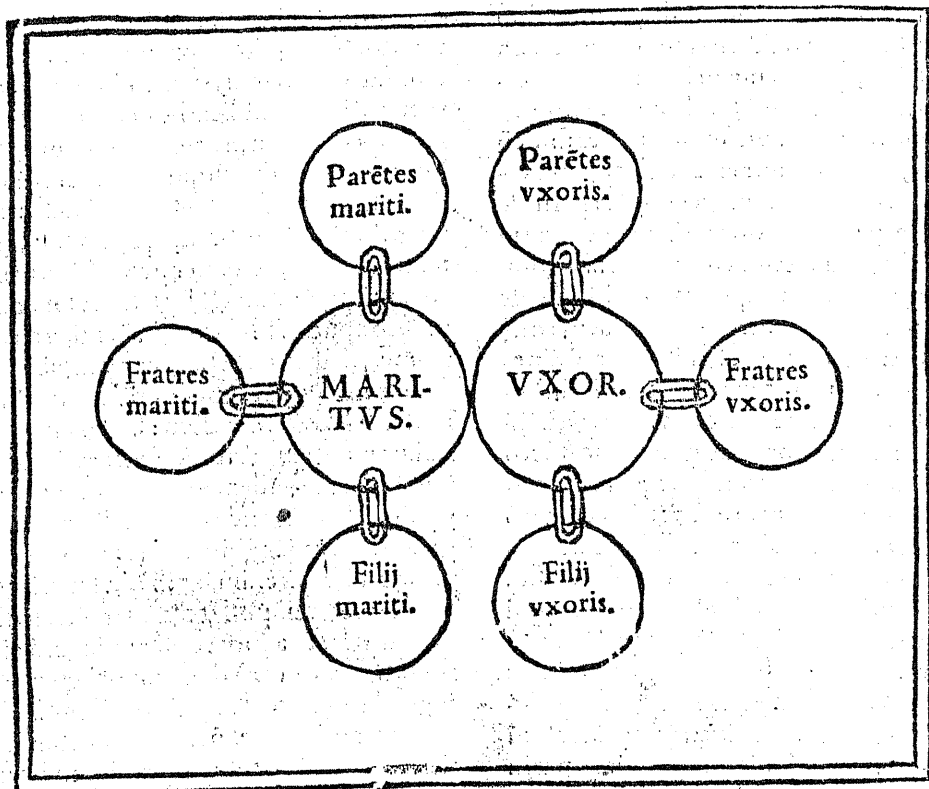
*Can. Porro
duorum.*

*Gradus af-
finitatis.
Arbor affi-
nitatis.*

quoniam & parentes & filij vxoris meae attingunt quoque me in primo gradu, idemque arctius quam eius fratres & sorores. Sed quia si isti gradus vsque ad quartum cum omnibus suis lateribus delinearentur, arbor cresceret opa-

cissima & confusissima, satis est primum gradum oculis obijcere, per quem solertissimus quisque alias diducendo lineas potest reliquos facile percipere. Esto ergo haec exempli gratia figura.

Figura Affinitatis.

Declaratio arboris.

Vbi hoc in primis cum D. Thoma, hic adnotandum est, quod gradus affinitatis non distinguuntur per se, sed ratione consanguinitatis, unde nascitur. Consanguinitas enim est, quae per se habet ramos ratione cadentis sanguinis, sed affinitas non nisi ratione eiusdem sanguinis, cui maritus per uxorem coniungitur, aut vice versa. In hac igitur figura sunt tres circuli dextri maritum circumstantes, scilicet, parentum, filiorum, & fratrum. Isti ergo primo gradu affinitatis uxorem attingunt, & pariter tres sinistri eodem gradu ad maritum pertinent. Itaque, quo gradu consanguinitatis persona distat a marito, eodem gradu affinitatis distat ab uxore, & vice versa. Quare si protrahas lineas sursum ad avos, & deorsum ad nepotes, & ad latera ad filios fratrum eiusdem mariti, omnes distat secundo gradu affinitatis ab uxore. Itemque in uxore contempleris respectu mariti, &c.

Solutio. 1. ar.

Ad primum igitur argumentum per ea, quae

dicta sunt respondetur: nam quamvis causa praestantior sit effectu, nihilominus in aequiuocis id, quod est in effectu, non eodem modo, sed praestantiori est in causa. Calor enim eminentiori modo est in sole, quam in ipsa terra, quam ille calefacit. Eodem ergo modo licet uxor copulata viro affinitatem generet suorum consanguineorum cum marito, ipsa tamen non fit ei affinis, sed quid propinquius: nepe, quodammodo eadem caro: quae admodum eiusdem ad seipsum non est similitudo aut aequalitas, sed identitas. Ad secundum respondetur, quod consanguinei licet inter se sint se parati, quia sunt diuersae personae, sunt nihilominus quodammodo idem propter unionem sanguinis: & hac ratione uxor copulata marito quodammodo coniungitur illis. Quod si metaphysice arguas. Illi consanguinei mariti propter eius matrimonium nullatenus mutati sunt: ergo non acquirunt relationem affinitatis cum illa uxore. Negatur consequentia. Quemadmodum enim

Solutio. 2. ar.

Obiectio.

Dilatatio.

ego

ego fio alij similis dum habitum ille meae religionis induit, licet ego non muter, propterea quod eandem religionem ego antea fueram professus, eodem modo isti propterea quod eodem sanguine, quo Petrus, fuerant geniti, accidit eis ut Petro uxorem ducente, efficiantur uxoris affines. Non tamen sequitur, quod consanguinei vnius efficiantur affines consanguineorum alterius: quoniam requiritur vna immediata coniunctio, quam alia consequatur. Uxor enim quia proxime vnitur marito, fit cum eo vna caro, & ideo vnitur consanguineis mariti: sed tamen consanguinei mariti non vniantur immediate eius uxori, nec sunt vna caro cum illa, & ideo non efficiuntur affines consanguineorum eius. Ca. Quod super, de consanguini, & affinita.

Solutio. 3. ar.

Ad tertium denique respondetur, prima consequentia interempta: nunquam enim affinitas deletur, quamdiu illi qui eam contraxerant, superstites fuerint. Relatio etenim illa affinitatis non fundatur in actione transeunte, sicut illa quae est mouentis ad id, quod mouetur & e conuerso: sed in eo, quod factum est, quod quidem semper permanet. Veluti filius in humanis non dicitur & est filius patris, quia nunc actum gignitur, sed quia ab illo genitus est. Eodem inquam, pacto quia Maria meo nupsit fratri, affinis mea est quare sicut mortuo fratre nihilominus in me semper manet consanguinitas respectu illius, ita & affinitas respectu uxoris eius viduae. Nam cum affinitas, ut diximus, ex consanguinitate oriatur, sicut consanguinitas est perpetua viuente persona, ita & affinitas: Quocirca licet, ut ait Apostolus, ad Roma. 7. mortuo viro uxor soluat a lege viri, non tamen ab affinitate eius consanguineorum qui sunt superstites. Imo quamuis ipsa moreretur & postea resurgeret, ut de consanguinitate diximus, non possemus matrimonium transigere. Nam affinitas ut cum moriente mortua fuerat, ita cum resurgente resurrexit.

Affinitatis vinculum per petuum.

ARTICVLVS II.

Vtrum affinitas, vel aliquod matrimonij impedimentum per sponsalia contrahatur.

Partim negatiua. ar. 1.

Quæritur subinde, vtrum sicut per matrimonium, ita per sponsalia contrahatur affinitas. Et arguitur a parte negatiua. Affinitas potius per copulam contrahitur, quam per consensum de sponsationis: quia per illam fiunt duo in carne

vna, sed per fornicarium concubitus non videtur affinitas contrahi: ergo nec per sponsalia. Probatur minor, tum quia affinitas est res honesta, quare non debet per turpem amplexum contrahi tum quia alioquin contraheretur per flagitium contra naturam commissum, quod Canon. Extraordinaria. 35. quaest. 3. negatur.

2. Argum.

¶ Secundo. Si per sponsalia contraheretur affinitas, sequeretur quod per omnia sponsalia contraheretur: nam eadem causa eundem semper effectum profert: non tamen per omnia contrahitur, ut colligitur ex ca. Literas, de desponsatione, impub. ergo per nulla contrahitur.

3. Argum.

¶ Tertio. Per matrimonium ratum non consummatum proprie non oritur affinitas, eo quod coniuges nisi per copulam non efficiuntur vna caro: ergo multo minus contrahitur per sponsalia.

Pars affirmatiua.

¶ In contrarium est textus Eugenij papae capit. Iuuenis, de sponsalibus, vbi ex sponsalibus aliquid affinitati simile contrahi censet, quo matrimonium cum consanguinea sponsa impeditur.

Decisio articuli.

¶ Tria in presenti articulo, per tria proposita argumenta insinuuantur ad superioris intelligentiam pertinentia, scilicet, vtrum affinitas contrahatur per licitum concubitum, & per sponsalia, & per matrimonium ratum non consummatum. Ad quam ideo quaestione tribus conclusionibus respondetur. Prima. Per illicitum concubitum, dummodo in vase legitimo copula consummetur, contrahitur affinitas. Probatur primo naturali ratione. Maritalis quippe coniunctio duos habet ut supra visum est fines: vnus qui est prolium

1. Conclusio.

Ratio naturalis.

germinatio, ac secundarius alter, qui ad communionem & consortium officiorum spectat. Et quamuis secundus non nisi inter coniuges consistat, primus tamen in quacumque copula, quae suapte natura genitrix est, reperitur. Hinc ergo argumentum hoc colligitur. Matrimonium quatenus carnis commistio est ad germandum, affinitate parit: in illicito autem concubitu eadem est corporum commistio: ergo ex illo profertur affinitas.

Argum. 1.

¶ Secundo explicatius arguitur. Affinitas ob id ex matrimonio contrahitur, quod duo illic vna caro fiunt, iuxta verbum Gregorij Cano. Fraternalitatis. 35. q. 10. vbi citas illud. Erunt duo in carne vna, infert. Si vna caro fuerint, quomodo potest aliquis eorum propinquus vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minime posse fieri credendum est: sed qui adheret matri, vt. 1. Cor. 6. ait Paul. vnum corpus efficitur, vbi idem citat testimonium. Erunt duo in carne vna, ex Genes. 2. ergo per illicitum concubitum contrahitur affinitas. Accedit, quod cum per illicitum concubitum etiam fiat generatio, si fornicarius contraheret cum matre fornicariae,

Argum. 2.

Pau. 1. Corinth. 6.

carix: idem esset & filius eius, & priuignus: nepe, nepos vxoris suæ: & si contraheret cum sorore fornicaria, idem esset filius & consobrinus, & sic geniti ex fornicaria & ex legitima vxore necessitudines consanguinitatis confunderent. ¶ Idem confirmatur ex can. Si homo. 35. q. 3. vbi habetur, qd si homo fornicatus fuerit cum muliere, & frater eius nesciens eandem duxerit vxorē, ipsa sine spe coniugij maneat. Atque hac de causa in definitione affinitatis non diximus contrahi duntaxat ex legitima copula coniugali, sed in genere ex quacunq; copula, per quam duo fiunt vna caro.

Ca. Si homo.

Appendix.

¶ Ex quo fit, nec per oscula, & impudicos tactus, imò nec per solam penetrationē, nec per effusionem seminis extra legitimum vas affinitatem exurgere: quia per nullū illorum fiit duo in carne vna, quousq; feminatio in legitimo vase fiat. Neq; obstat cap. citatum Iuuenis, de sponsali, cuius casus est, qd licet iuuenis puellam nò dum septēnem vitare tēaret, nec tamen cōplere potuisset, nihilominus affinitatem cōtraxit, ne posset eius consobrinā ducere: quoniam illa affinitas nò fuit contracta propter illos impudicos tactus, sed quia illam sibi desponsauerat. ¶ Quapropter neq; per nefariam seminationē contra naturam, vt ait Urbanus Papa can. Extraordinaria. 35. q. 3. vbi mendosa est litera, quæ habet, Extraordinaria pollutio nò nisi in naturalibus admittitur &c. sed expuncta priori negatione legendum est, Extraordinaria pollutio nisi in naturalibus admittitur non videtur matrimonium impedire. ¶ Quòd si redarguas. Eiusmodi nefanda pollutio ius facit innocenti coniugi petēdi diuortij vt dist. 36. prædiximus: ergo pariratione sufficit ad contrahendā affinitatem. Negatur consequentia: quoniam per illam coniux frangit fidem, quam coniugi debet: quia diuidit corpus suum in duo. Sed tamē nò propriè illa fit vna caro cum altero ad sensum illius verbi, Erunt duo in carne vna: scilicet, ad generandum.

Coitus nefarius non parit affinitatem.

Ca. Extraordinaria emendatur.

Obiectio.

Dilutio.

Aliud arg.

¶ Quòd si obijcias textum in ca. Fraternitati. de eo, qui cogno. consang. vxor. vbi ille, qui extra ordinaria pollutione quandam deturpauerat, prohibitus est cum eiusdem puellæ sorore contrahere. Respondetur illud diuortium nò esse factū propter affinitatē ratione pollutionis, sed propter publicæ honestatis iustitiam quia cum eadem puella sponsalia pepigerat. ¶ Aliter tamen arguitur. Affinitas, vt dicebamus, est propinquitas personarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentela: si autem per illicitum concubitus contraheretur, non omni affinitati hæc definitio conueniret, vt pote si quis cum sorore vel alia sua consanguinea incestum committeret: tunc enim fieret affinis eisdem, quibus erat consanguineus: quæ ideo affinitas non careret parentela. Respondetur, quòd cum parentela à parentibus propriè dicatur, voluerunt Doctores puram & nudam affinitatem per hoc definire, quòd nò esset admixta consanguinitati. Nihilominus nihilvetat ambos respectus eidē conuenire posse. Imò non modò per incestum, verum & per legitimum matrimonium, vt si qui mihi ex parte mei patris consanguineus est, consanguineam meam ex parte meæ matris duceret, quæ illi nò erat consanguinea. Tūc enim meus consanguineus fit ex alia parte meus affinis. Satis ergo est, vt affinitas, quātum est de sua propria ratione, sit carens parentela. Ex quo fit, qd si aliqui duo ex vna parte consanguinei sunt, & ex altera affines, super vtrumq; impedimentum debeat Pōtificia dispensatio obtineri ante quam coniugio copulentur.

Solutio.

Nota.

Solutio. 1. a.

2. Concl.

Publica honestas quæ

Obiectio.

¶ Vnde ad primum argumentum respondetur, qd quamuis affinitas res sit honesta, nihilominus ex turpi cōgressu cōtrahitur, nò quatenus turpitudinē habet, quæ à matrimonio differt, sed quatenus cū matrimonio hoc habet naturale commune, quòd per ipsum fit duorum vna caro. Ad aliud verò membrum de nefanda copula iam dictum est, non esse affinitatis causam.

¶ Secunda conclusio. Per spōsalia impedimentum cōtrahitur, quod matrimonium tum impedit, tum subinde dirimit, quod licet propriè nò sit affinitas, est tamen quippiam ei simile: nempe, publica honestas. Decretū est Alexandri tertij cap. Ad audientiam. Et cap. Iuuenis, de sponsalib. Et cap. vnico. eod. tit. lib. 6. Et ca. Discretionem. de eo qui cogno. consang. vxor. Quòd autem illa nò sit propriè affinitas, probatur: nam cum sponsalia non consummata perfectam non obtineant matrimonij rationem, sed quandam inchoationem ac præparationem, consequens fit, vt nec propriè affinitatem ingenerēt, sed quidpiam aliquātulo minus. Vnde publicæ honestatis iustitia est propinquitas ex sponsalibus proueniens, robur trahens ab ecclesiæ institutione propter eius honestatem. Consequitur ergo vt citra copulam carnalem contrahatur: nam si copula superueniat cum maritali affectu, in affinitatem transit. Quòd si contra conclusionem obijcias. Spōsalia non faciunt perpetuū vinculum, nam genere suo multis modis dirimuntur, neq; faciunt obligationem cohabitandi: neq; facultatem mutuā corporum: ergo nullū impedi-

Dilutio.

Dubium.

S. Thom.

Syluest.

Post. S. Tho. ca. cōditus.

Nota.

Casus cap. Ad audientiam.

Ratio.

pedimentum matrimonij secum adferunt. Negatur consequentia: quoniam sponsalia nullū adferunt impedimentum ex se ratione nodi, quem in se habent, sed ratione vinculi matrimonij, ad quod ordinantur & referuntur: & ideo sicut matrimonium est perpetuum vinculum, ita & publica honestas, quæ ex sponsalibus contrahitur, est perpetua.

¶ Emergit hinc autem dubium, vtrum ex quocunq; sponsaliorum genere, quomodocunq; illa componantur, publica honestas oriatur. S. Thom. quæstiuncula præsentis ad. 3. argum. respondet, qd omnia impedimenta, quæ sunt sponsalia non esse sponsalia, non permittunt ex pactione nuptiarum affinitatem fieri. Vnde siue habens defectum ætatis, siue votū solenne continentis, aut aliquod huiusmodi impedimentum, sponsalia de facto contrahat ex hoc non sequitur vlla publica honestas: quia nec sponsalia vlla sunt, nec aliquis affinitatis modus. Et idem ait Ricardus, & antiqui omnes. Syluest. verbo. Matrimonium. 8. quæstio. 14. dicit S. Thomam fuisse secundum rationem naturalem locutū, quæ docet, vt quod nihil est, nihil efficiat: & secundum antiquas expositiones Canonum. Nihilominus post secula Sanct. Thomæ Bonifacius. 8. cap. vnico. de sponsa. in. 6. decreuit, quod quocunq; videntur impedimento sponsalia siue consanguinitatis, siue affinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quauis ratione sint nulla, dummodo non sint nulla ex defectu consensus, oritur efficax impedimentum iustitiæ publicæ honestatis ad impedendum & dirimendum subsequenta sponsalia & matrimonia, non autem præcedentia. Sed profectò nequeo satis Diuū Thomam, Ricardum & alios intelligere: nam idem Alexander tertius, quem ipsi longè antiquiorem ipsis citant, cap. Ad audientiam, de sponsalib. ad ipsum decernit, quod postea Bonifacius, sane vbi casus refertur, quod cum quidam cum puella sponsalia contraxisset, inter quos impedimentum consanguinitatis fuisset postea repertum ex parte patris sponsæ, frater eius ex altera matre matrimonium cum eadem contrahere tentauit, & non fuit permisus. Causa verò huius Pontificiæ sanctionis, vt sponsalia, quæ iure ipso nulla sunt, impedimentum alteri matrimonio cum prioris consanguineo obijciāt, nò aliā adferre possumus, quam qd consulta fuerit cautio ad obuiādum fraudibus, & ad propellendā iniquitatē eorū, qui contra impedimenta iuris sponsalia cōtexeruntur: scientes enim per illā publicam honestatem contrahi, cauebunt illa tentare.

¶ Consultò tamen Bonifacius ait, si sponsalia sint pura & certa. Pura enim sunt quæ sine conditione absoluta cōtrahuntur: nā si cōtrahuntur sub conditione, & antequā adimpleatur, alter illorū cum alterius consanguinea contraxerit, secundū matrimoniū tenet, vt eod. cap. sancitur: quoniam cum conditio nò fuerit adimpleta, locū non habuit publica honestas, dum modò conditio nò sit impossibilis aut turpis, aut illarum, quæ habentur pro nò adiectis, sed sit honesta, quæ faciat sponsalia esse in futurū pendencia: nam tunc quousq; conditio sit impleta, sponsalia nò sunt firma, atque adeò nec oritur publica honestas. Certa verò sunt, quæ cum certa persona: nempe, cum Maria vel Ioanna contrahuntur: nā si quis in genere spōsalia contrahat cum aliqua filia Petri, certè illa non sunt efficacia ad concinnandā publicā honestatem. Itē requiritur, qd defectus nò sit ex parte consensus: nempe, quia defuit rationis vsus, cuius casus habetur. c. Literas, de spōsa. impub. nam cum quidā perfectæ ætatis puellulā incubulis sibi desponsasset, postmodum contraxit cum puellæ matre, & matrimoniū pronunciatum est validū propter defectū vsus rationis in puella. Neque obstat cap. Iuuenis, de spōsalib. citatum: nam illa puella, iam proximè septennium attigerat, & ideo præsumpta est vsus habuisse rationis. Alioqui sponsalia contracta ante septennium ex defectu consensus non pariunt publicam honestatem. Imò neq; si contrahantur per parentes ante septennium filiorum, nisi sponsi post septennium consentiant, vel scientes non contradicant. Et idem est si defectus cōsensus fuerit vel per errorem habitus, vel per metum cadentem in constantem virum extortus.

Pura & certa.

Certa.

Defectus ex parte consensus.

Obiectio de iuribus.

Nota.

Frigidi aut maleficiati.

Solutio. 2. ar.

3. Conclus.

¶ Vbi tamen sponsalia fuerint pura & certa liberoq; consensu firmata puellæ, quæ cum sacerdote vel monacho, vel frigido, vel aliis impedito illa contraxerit, nò potest cum consanguineo illius intra quartū gradum sine dispensatione contahere. ¶ Aliud verò ait, loco citato S. Tho. videlicet, qd si quis re vera frigidus, vel maleficiatus in tenella ætate antequam defectus per experientiā explorari posset, post septennium tamen vel prope cum adulta sponsalia contrahat, iure sunt legitima: quia tunc incognitus defectus sponsalia non impediēbat. ¶ Et per hoc solutum restat argumentum secundum. Explicitum enim est quæ nam sponsalia pariant honestatem, quæ verò minimè. ¶ Sequitur tandem de matrimonio rato non consummato, de quo tertia subtexitur conclusio. Per matrimonium ratum non consummatum

tum contrahitur impedimentum quod matrimo-
nium contrahendum impedit, & contra-
ctum dirimit. Conclusio notissima est, tum
quia illud est verum & legitimum matrimo-
nium, tum qd si ex sponsalibus tale oritur im-
pedimentum, multo efficacius ex matrimo-
nio rato per verba de presenti pullulabit.

Dubium.

¶ Dubium tamen est, an tale impedimentum
sit affinitas, an vero publica honestas. Nam D.
Tho. in presentiarum ait, esse affinitatem. Sco-
tus vero hic, cui Paludanus adnuere videtur,
& Panor. c. Sponsam, de sponsal. & iuris Cano-
nici professores aiunt esse publicam honesta-
tem. Et possunt se illa ratione tueri, quam ter-
tio loco in capite proposuimus, qd affinitas nō
videtur contrahi nisi per carnalem cōmissio-
nem, qua coniuges vna caro fiunt.

Solu. dubij.

¶ Ad hoc tamen primum respondetur, quæ-
stionem non esse de re, sed de nomine: nam de
re nemo dubitat, quin per matrimoniū ratum
efficacius impedimentum contrahatur, quam
per sponsalia: quæstio autem de nomine mini-
mi momenti est. Sed nihilominus D. Tho. vi-
detur ad rem vicinijs loqui: nam certum est,
per matrimonium ratum maius vinculū con-
trahi, imò alterius generis, quam per sponsalia
cum sponsalia non nisi in virtute matrimonij
impedimentum germinent: & id quod ratum
est, verum matrimonium existat: cum ergo in
ter publicam honestatem & affinitatem nul-
lum intersit medium, colligitur vt impedimē-
tum, quod fit per matrimonium ratum, nomē
affinitatis obtineat. Et ideo bene ait S. Tho. qd
affinitas non solum ratione carnalis copulæ
in actu contrahatur, sed etiam secundū socie-
tatem conjugalem, quæ naturali eodemq; per-
petuo vinculo perficitur.

Opinio.
D. Thom.

¶ Vnde ad argumentum in contrariū respon-
detur, qd quamuis per copulam carnalem fiant
coniuges vna caro, nihilominus quia in matri-
monio rato traditur facultas corporū ad ean-
dem copulam, per illud dicitur etiam fieri v-
na caro. Syluest. verb. Matrimo. 8, quæst. 14.
ait, quod dicatur affinitas inchoatiue. Sed
quando de re inter nos conuenit, parui refert
quomodo loquamur.

ARTICVLVS III.

Verum affinitas matrimonium impediatur.

Sequitur de affinitatis effectu, vtrū
scilicet, matrimoniū impediatur, &
arguitur a parte negatiua. Effectus
rei non videtur esse causa impedi-

Partis nega-
tiua arg. 1.

menti eius: affinitas autem contrahitur ex ma-
trimonio: ergo illud non impedit.

¶ Secundò. Ille qui mulierem per carnem co-
gnoscit, immediatius ad illā attinet, quam eius
consanguineus qui non nisi ratione illius efficiū-
tur mulieris propinqui: sed qui cum muliere
fornicatur, potest cum illa deinceps contrahe-
re: ergo affinitas matrimonio nihil obstat.

¶ In contrarium autem est decretum Iulij Pa-
pæ Cæ. Aequaliter 35. quæst. 3. vbi ait, Aquali-
ter vir coniugatur consanguineis proprijs &
consanguineis vxoris suæ.

¶ Ad quæstionē duabus cōclusionibus respō-
detur. Prima. Omnis affinitas vsq; ad quartū
gradum impedimentū est matrimonium con-
trahendum impediēs, & contractū dirimens.
Decretū est Can. citati. 35. quæst. 3. cum alijs
ei ibidem multis adherētibus, scilicet, Can. Et
hoc, & Sanē, & Si vir, & Can. Porro. de affinita-
te, eadem causa, quæst. 5. & Can. Fraternitatis.
quæst. 10. & cap. Discretionē, de eo qui cogn-
consang. vxor. suæ. Idemq; vt supra expositū
est, de iustitia publicæ honestatis asserendum.
Et quemadmodum superiori distinctione de
consanguinitate diximus, id ipsum de affinita-
te sentiendū: nempe, qd antiquitus vsque ad se-
ptimū gradū interdictū matrimonij profere-
batur, iam verò post Concilium Lateranense
non vltra quartū protenditur, cuius verba sunt
in ca. Non debet. de consang. & affinit. Prohi-
bitio copulæ conjugalis quartū consanguini-
tatis & affinitatis gradū de cætero non excedat.
Meminisseq; subinde oportet eius, quod
art. 1. dixim⁹, videlicet, secundū & tertium affini-
tatis genus iam esse abolitū, quorum vnum al-
terum pariebat. Quare iam solum primum du-
rat, vt non nisi soli vxori consanguinei mariti
fiant affines, & consanguinei vxoris soli mari-
to. Quapropter quatuor illic Canones, Si cuius,
& tres sequentes. Si qua mulier. 35. q. 10. iā
non sunt in vsu, quibus cauebatur, ne si defun-
cto marito vxor ex altero sobolem susceperit,
liceret consanguineis prioris mariti cum illa
sobole secundi matrimonio sociari. Imò verò
possunt fratres prioris mariti cum filijs vxor-
is ex altero marito coniugari. Sed si prior ma-
ritus resurgeret, ille non possit.

¶ Ad primū igitur argumentū respondetur, qd
affinitas nō impedit matrimoniū, ex quo cō-
trahitur, sed alia deinceps ppter illas rationes
quæ in consanguinitate adduximus, & potissi-
mum ad ampliandam amicitiam. Et quia cum
coniux efficiatur vna caro cum altero, quodā
modò efficitur cum eius consanguineis.

¶ Aliud verò sophistica est: nam qui carnali-

2. Argum.

Pars affi-
nitatis.

1. Concluf.

Affinitas
quoto gra-
du prohibi-
ta.

Nota.

Solu. 1. m.

Solu. 2. m.

ter mulierem cognoscit, neque efficitur eius
consanguineus neq; affinis, sed vna caro, quæ
non impedit vinculum, imò illud facit.

An sit ali-
quis affini-
tatis grad⁹
iure natu-
ræ vetitus.

¶ Potissimum autem dubium huius articuli
est simile illi, quod de consanguinitate dispu-
tauimus, vtrū aliquis affinitatis gradus iure
naturæ sic matrimonium impediatur & dirimat,
vt neque in lege naturæ fuerit validum, ne-
que modo per Papam possit super eo dispen-
sari. Et totum ambiguitatis pōdus in primum
gradum incumbit: nam de secundo & duobus
sequentibus Innocentius cap. Gaudemus, de
diuortijs, respondere videtur, non eo rigore
esse prohibitos iure naturæ, qui inter infide-
les in eisdem gradibus inita connubia sint so-
lida & valida.

Ca. Gaudem.

1. Gradus
affinitatis.

Recta linea.

Transuer-
sa linea.

1. Gradus
affinitatis
lineæ colla-
teralis.

Henricus
Angliæ rex

¶ Primus autē affinitatis gradus instar primi
gradus consanguinitatis, iūo ratione prorsus
ipsius cōstituitur. Est ergo in duplici specie: sci-
licet, secundū lineā rectā, & secundū lateralē.
In linea rectā ascendentiū est, si quis matrē &
post filiā ducat, aut si maritus matris eam mor-
tua ducat priuignā, aut si gener focrū. Aut si v-
na nubat patri & filio, vt si nouerca nubat pri-
uigno, aut si nurus focero. In alia laterali spe-
cie primus gradus est, si quis duas successiuē
ducatur vxores, aut si vna duobus fratribus nu-
bat. Et ex his speciebus efficacior est illa, quæ
est in linea ascendentiū: nam sicut in consan-
guinitate arctior est nexus inter patrem & fi-
liam, quam inter duos fratres, licet ambo sint
primus gradus, ita in affinitate. Quare turpius
esset matrimonium si quis matrem & filiam
duceret, quam si duas forores sibi copularet.

¶ Disputemus ergo prius id, quod minus præ-
sert de honestatis: nempe, in laterali. Et qui-
dem casus vterque iam vsu venit in Hispania.
Nam Rex Portugaliæ Emanuel per dispensa-
tionem Alexandri sexti, duas subinde forores
matrimonio sibi coniunxit filias Catholico-
rum Regum Hispaniæ Ferdinādi & Elisabeth.
Et deinde Serenissima Catherina eorundem
Regum filia, quæ Regi Arturo Angliæ fuerat
per verba de presenti desponsata, eodem ab-
sque liberis defuncto per dispensationem Iulij
secundi nupsit leuiro, scilicet, mariti fratri Hen-
rico octauo, ex quo Mariam genuit. Postmo-
dum verò idem Henricus occasionem ex quo
dam negotio arripiens, quod ei non ex voto
successerat, ardentissima correptus cupidine
gignendi masculinam prolem, causari cœpit,
non potuisse Summum Pontificem super ma-
trimonium eius cum fratria dispensare, atque
adeo posse aliam optare vxorē. Quæ quidem
concepta opinio monstruosam illā malorum

Hydrum peperit, quæ Angliam hæresum cla-
de prostravit.

¶ Fautores autem illius opinionis primum ei
fundamentum ex Leuit. 18. subiciebant, vbi
legitur, Turpitudinē vxoris fratris tui non
reuelabis, quia turpitudine fratris tui est, vbi idē
gradus prohibetur. Quare Paluda, distinctione
presenti quæst. 1. tenet, quod super hoc gra-
du affinitatis Papā dispensare nequeat, sicut
& Maioris supra citatus.

1. Argum.

¶ Mox secundum obmoliebantur argumen-
tū, qd Ioan. Baptista, vt Matth. 14. & Mar. 6. le-
gitur, ob id martyrio coronatus est, qd Herodē
de incesto matrimonio vituperabat cum He-
rodiade vxore fratris sui Philippi: vnde colle-
ctio fieri videtur, adeo esse contra ius naturæ,
vt nullis vnquam Gentium fuerit licitum.

2. Argum.

¶ Deinde & ex cap. Gaudemus, de diuortijs,
maius ducitur argumentum, vbi ait, Innocen-
tius, qd infideles ad lucem fidei conuersi, si in
primo gradu reperiantur contraxisse, separen-
tur: quod non dixisset, si gradus ille in lumine
naturæ matrimonium non dirueret: hic au-
tem est primus gradus affinitatis.

3. Argum.

¶ Nihilominus statuitur conclusio, quæ sit hu-
ius articuli secunda. Connubiū inter leuirū &
fratriā, scilicet, vxorē fratris: & inter sororem
vxoris & sororium: nempe, maritū sororis, li-
cēt aliquam præferat iure naturæ turpitudi-
nem & foeditatē, non tamē vsq; adeo eodē iure
eiusmodi matrimoniū vetitum est, vt exclu-
so quocunq; iure Ecclesiastico fuerit sub eadē
lege naturæ nullū. Ad probationē conclusio-
nis illud præ oculis semper habendū est, quod
dist. præced. abūde monstrasse credimus, nepe,
ex lege Mosayca nullū ad Euangelicā argumē-
tum trahi, nisi quaten⁹ eius præcepta moralia
erāt, & iure naturæ cōstituta: nam quod in ea
iudiciale aut cæremoniale erat, totum aboli-
& antiquatū est. Rursus & illius quoq; memi-
nisse oportet: quod vt illic dicebamus, quāuis
ius naturæ propter turpitudinē matrimoniū
vetet, non inde fit consequens, vt illud faciat
nullum, alioqui in secundo & reliquis consan-
guinitatis gradib⁹ annullaret matrimonium:
quia in illis contrahere, etiam quippiam natū-
ralis foeditatis habet, cuius de causa Ecclesia
eos gradus prohibuit. In iure autem naturæ, vt
dicebamus, tres gradus discernuntur. Quæ-
dam enim sunt sicut prima principia, quæ in-
trinsecè indiuiduam & inseparabilem rectitu-
dinem iustitiæ includunt, quæ ob id indi-
spensabilia sunt, vt præcepta decalogi. Alia
sunt, quæ licet iure naturæ sint honesta, & eo-
rum contraria inhonesta, nihilominus extre-
ma

2. Concluf.

Ex lege Mo-
saya ad no-
stram natu-
ræ iustitiā
duci non
possunt.

Nota.

Iuris natu-
ræ tres sūt
gradus.

2. Gradus.

ma

ma necessitas boni communis, potest ea iure ipso naturali mutare, & quod inhonestum erat facere honestum, vt diximus de matrimonio fratrum in primordijs mundi, sed tamen illa extrema necessitate cessante nulla lex humana potest illa mutare: Alia sunt in tertio gradu iure quidem naturæ honesta, & eorum contraria inhonesti, quæ etiam citra extremam necessitatem propter honestas causas & fines, præsertim si ad bonum publicum spectent, possunt iura gætijs & ciuilia, & multo efficacius ecclesiastica variare & mutare: nam id, quod ex mero iure naturæ inhonestum erat, potest per aliud bonum repensari & honestari. Imò & ius ipsum naturæ hæc mutationem persuadet. Nam natura integra omnia vt essent communia admonebat, quæ tamen corrupta persuasit, vt res per proprias possessiones distribuerentur & diuiderentur.

Conclu. de claratur.

¶ Quod ergo nostra asserit conclusio est, connubiū in primo gradu affinitatis esse iure naturæ turpe & inhonestum in hoc tertio gradu. Quod enim turpe per se fit, si nudè cõlideretur absq; alia honestante causa, verba illa legis ostendunt: sane cum in omnibus prohibitionibus dicatur, Turpitudinem patris tui, aut matris tuæ &c. non reuelabis. Et eodem modo subiungitur, turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis. Lumen ergo ipsum naturæ turpitudinem oculis in huiusmodi connubijs ofundit. Et illa inter alias de causa tū olim Deus, tum modò ecclesia eiusmodi coniugia interdixit. Quòd autem ius naturæ non vsq; adeò tale matrimoniū inhibeat, vt illud prorsus irretet & casset, probatur: quia ratio naturalis ex fine sumenda est: quod autem quis duas subinde sorores ducat, aut aliqua duobus fratribus nubat, neque primo finis matrimonij: nempe, prolis gignendis & educandis, neque secundo scilicet, cohabitandi & in domesticis officijs communicandi obstat: ergo iure naturæ tale matrimonium non irritatur.

Ius naturæ huiusmodi matrimoniū inhibet

Obiectio.

¶ Quòd si arguas. Neq; verò inter patrem & filiam matrimonium eisdem finibus cõtra pugnat, & nihilominus diximus iure naturæ nullum. Respondetur, quòd alia ratio supra relata militat in patre & filia, quæ inter huiusmodi affines non eandem vim obtinet: nempe, quòd filia est pars patris ex eius lumbis decisa, & filius pars matris ex eius ventre decisis, cui proximè accedunt fratres ex eodem vtero prolati, quòd quidem inter leuirum & fratrem non reperitur: nulla ergo naturali ratione tale matrimonium euacuatur.

2. Ratio.

¶ Secundo probatur Philosophorum autori-

tate, qui naturali lumine peregre philosophati sunt, quorū fuisse Aristoteles & Plato atque alij id genus præclari, qui nullibi tale connubium tanquā nullū condennasse leguntur. ¶ Tertio arguitur ex èplo sanctorū patrū sub lege naturæ. Iacob enim ante scriptā legē Leuitici duas sorores vnā ac deinceps alterā ambas superstites sibi associavit, & tamē nulla vel legitur vel creditur facta dispensatio: quia nō erat tanta dispensandi necessitas: ergo id fecit, quia sciebat iure naturæ non esse adeò vetitū, quia bona de causa fieri posset licitè.

Ratio. 3.

¶ Tandē & Ecclesiæ autoritas, quæ super hūc gradum dispensat, & apud catholicos summū habet in terris momentum, quoscunque debet conuincere, quæ postquam id faciat, credenda est ius naturæ intelligere, vt si faciat, certum sit tenere. Haud enim Alexander sextus, qui cum Rege Portugalliæ dispensauit, aut Iulius. 2. qui dispensauit cum Rege Angliæ, primi huiusmodi dispensationis fuerunt autores, quoniam & Innocentius tertius, vt capit. vltim. de diuortijs relatum est, cum quodam Lugoniensi dispensauit, vt vxorem fratris duceret, licet ibidem prohibuerit, ne deinceps fieret: quod est signū nō tam lege naturæ quam Ecclesiastica tale matrimonium esse prohibitum. Et Archiepiscopus Florentinus. 3. part. tit. 1. cap. 11. in fine refert Martinum quintum Theologorum Consilio dispensasse cum quodam, vt cõtraheret cum illa, cuius germanam fornicariè occultè tamen cognouerat. Non quod certè dispensauerit vt frater cum sorore contraheret, vt putauit Syluester verb. Papa, quæst. 17. Imò verò quòd aliquando talis dispensatio expediat & deceat.

Ratio. 4.

¶ In cuius confirmationem noua ex veterilege argumenta ducuntur. Primum enim in Leuitico solum prohibetur, ne leuir vxorem fratris ducat, scilicet, ne vna vxor duabus fratribus nubat non autem prohibetur ne soror vxoris leuiro nubat, scilicet, ne quis duas sorores ducat: & profectò si ius merum naturæ cõfulas, eadem est prorsus coniunctio & necessitudo, atque adeò prohibitio: nam est idem primum us gradus affinitatis: quam ob rem Ecclesia vtrumque pari iure prohibet: ergo prohibere matrimonium leuiri cum fratria, & non è conuerso sororis vxoris cum sororio, certè non erat prorsus moralis, sed partim iudicialis mandati: quare nullum inde ad nos argumentum trahitur. ¶ Sed tandē efficacius arguitur. Lex illa Leuitici non erat omnino indispensabilis, quin bona de causa posset super illam dispensatio, cadere. Imò alia erat huiusmodi lex

Argumenta ex Leuitico. 18.

Aliud arg.

Deut.

Deut. 25. Deut. 25. Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absq; liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eā frater eius, & suscitabit semen fratris sui: & primogenitum ex ea filium nomen illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Israël. Quæ quidem leges prima facie pugnare sibi videntur. Ob idq; Maioris dist. 40. quæst. 3. sustinēs super nullum casum Leuitici posse Papam dispensare, & cernens dispensatum esse cum Regibus Portugalliæ & Angliæ, ausus est dicere, illam prohibitionem, ne quis reuelaret turpitudinem vxoris fratris, nō esse Leuiticam, sed scriptorum errore fuisse adiectam. Vide quoniam nimius amor propriæ opinionis prorumpere soleat. Ambigere enim nefas est talē prohibitionem illic esse cum alijs. Dicendū ergo quòd lex Leuitica in genere posita est de vxore fratris siue defuncti siue viui, siue filios habentis, siue illis carentis. Illa autem Deuter. erat specialis de vxore fratris siue defuncti, & si mul habitantis, &c.

Deut. 25.

10. Maior.

Discrimen harū legū.

Nota.

Sententia autoris.

Epilogus.

Postremū argum.

¶ Has autem leges sic forsitan quis posset intelligere, vt secunda esset dispensatio primæ hoc pacto, quemadmodum nunc omne matrimonium in quarto gradu prohibitum est, & nihilominus Papa singulariter cum Maria & Petro dispensat, ita in Leuitico vniuersim matrimonium cum vxore fratris esset prohibitum, sed postea dispensatum est fieri cum vxore defuncti siue liberis. Sed re vera hæc interpretatio non videtur idonea: quoniam dispensatio nunquam ponitur per modum legis. Multo autem minus credendus est Deus duas tulisse leges, vnā quæ esset dispensatio alterius. Nō enim diuina sapientia & prouidentia permittit, vt credamus omne prorsus matrimonium leuiri cum fratria primum prohibuisse, & illud statim per alteram legem relaxasse.

¶ Colligitur ergo, qd lex illa Leuitici nunquā prohibuit connubium leuiri cum vxore fratris defuncti siue liberis sicut lex, Non occides, nunquā prohibuit homicidiū, quod fit à iustitia, vel ab illo, qui se cautè, inculpateq; defendit. Et tamen si merum ius naturæ perspicias, equaliter omne matrimoniū respuit cum vxore fratris defuncti, seu cum liberis, seu sine liberis. Non ergo lex illa omnino moralis fuit sed iudicialis. Et ideo nunc talis prohibitio Ecclesiastica est & Pontificia.

¶ Postremum igitur argumentū à fortiori ex illa lege deducitur. Si enim Deus illam ob causam tale matrimonium leuiri cum vxore fratris defuncti permittit, vt semen fratris suscitaret, ne domus eius in cõfessoribus orbaretur, id quod

nondum certum erat fore: nam poterat & secundus frater sterilis quoq; esse, vt prior, & fortè vxor simpliciter ad pariendum inhabilis: profectò nunc tam expediens esse potest eiusmodi dispensatio: nam possunt causæ concurrere publicæ, quæ illam naturalem turpitudinem abluant, & matrimoniū honestent, vt si fieret ratione pacis inter Principes componendæ, aut ob aliam causam publicam: nam propter alias leuioris momenti non deceret.

Nota.

¶ Ad primā ergo propositarum obiectionū de Leuitico iam respõsum est, vim modò non retinere, nisi quatenus erat moralis, quæ huiusmodi matrimonium inter affines nō reddidit nullum. Ex quo sequitur, & est adnotandum, quòd si Iudæus nunc, qui cum vxore defuncti fratris contraxit, ad fidem modò cum sua vxore conuertatur, non sunt separandi non quia virtute legis antiquæ matrimonium tenebat: quoniam lex illa, vt diximus, post orbem redemptum cassata est prorsus & annullata, sed quia ius naturæ non sic tale matrimonium prohibet, vt nullum reddat.

Solu. 1. at.

¶ Ioannes verò Baptista Herodem illius criminis in crepabat, quòd cum vxore viuētis fratris sui incestum committeret, quòd siue matrimonium esset siue adulterium, nefarium erat. Si verò defuncto fratre fratrem in vxorē duceret, vel illum non obiurgasset, vel non tantum, vt martyrium illam ob causam opteteret.

Solut. 2. at.

¶ Ad aliud verò Innocentij cap. Gaudemus, dicentis infideles, qui in primo gradu contraxerūt, esse separandos, respondendum est per suam ipsius Decretalem citatam vltimam de diuortijs: nam postquam super illo gradu dispensauit, sensit tale matrimoniū non esse contra ius naturæ, quòd illud irritaret. Atq; adeò in cap. Gaudemus, non loquitur de illo primo gradu affinitatis in linea laterali, sed consanguinitatis, vt diximus, & fortasse affinitatis in linea recta ascendentium & descendendum, de qua disputare iam pergitur.

Solu. 3. at.

¶ Quaritur ergo vtrum primus affinitatis gradus in linea ascendentium & descendendum sicut iure naturæ sit à matrimonio repulsus, vt illud irritum & inane efficiat. A parte enim affirmatiua videtur Apostolus. 1. ad Corinthios quinto, proclamare. Omnino, inquit, auditur inter vos fornicatio qualis neq; inter gentes, (scilicet, audiatur) vt vxorem patris sui aliquis habeat. Intelligit enim de nouerca, inter quæ & priuignū primus est gradus affinitatis in prima specie: scilicet, in linea ascendentium & descendendum. Et idem est de genero cum foru,

Dubium

Paul. 1. Corinth. 5.

& de

2. Argum.

& de nuru cum focero, & de vitrico, scilicet, marito matris, cum priuigna. Secundo est magnum argumentum quod ille gradus proximè accedit ad illum consanguinitatis, qui est inter patrem & filiam: vnde in Leuitico simul componebantur. Turpitudinem matris tuæ non discooperies, mater tua est. Et turpitudinem vxoris patris tui non discooperies: turpitudinem enim patris tui est: eandem enim ferè pietatem filij noueris debent, quam patribus, & filia vitricis: cum ergo primus ille consanguinitatis gradus tanto cum rigore sit iure naturæ prohibitus, profectò adeò nefas apparet similia matrimonia contrahere, vt iure naturæ videatur esse nulla. Nam cum coniuges, vt dictum est, vna fiant caro, profectò eodem prope modum iure respui videtur matrimonium cum vxore patris, quo cum matre. Vnde quoniam Ruben cum Bala vxore patris sui Iacob se se commiscuit, Genesis. 35. refertur, acerbâ postmodum ab eodem patre maledictionem, vt capitul. 49. legitur, audiuit. Non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius. Et vt ibidem. 38. capitulo videre est, Thamar nurus Iudæ, quia per fraudem focero se submitit, enorme flagitium commississe censetur, quamuis id ea causâ fecisset, quod focer nolebat fratrem mariti defuncti sine liberis cum ea coniugare ad suscitandum eius semen. Accedit quod & priuigno cum nouerca, aut nuru cum focero non est idonea ætatis ad matrimonium æqualitas.

Genes. 35.

Aliud arg.

Profectò quamuis contraria opinio probabilitate fortè nõ careat, probabilius tamè videtur hanc primi gradus speciè affinitatis sic esse natura prohibita, vt super illâ Papa dispensare nõ valeat. Et ita tenet præfenti distinctione Palud. imò & D. Tho. 1. Cor. 7. id sentire videtur. Et est prægrâde argumentum, quod nunquã talis dispensatio facta legitur. Nihilominus, vt dicebâ, contraria opinio non omni probabilitate destituta est: quia certè nouerca non est verè mater: & sic tale matrimonium non est prorsus contra eius finem. Paulus namque 1. Corinth. 5. loquebatur de filio, qui viuente patre cum nouerca consuetudinem habebat. Quod patet primò, quia alioqui non appellasset eam fornicationem qualis neque inter gentes auditur. Item quia in. 2. episto. cap. 7. ait, reprehensionem prioris epistolæ non misisse, propter eum qui fecit iniuriam nec propter eum qui passus est: scilicet, pater, sed ad manifestandam, inquit, sollicitudinè vestram. Et

Perfarum mos.

Perfarum lib. 3. questionum in leuiticum questio ne. 6. ait Augustinus, moris fuisse, vt mortuo

patre filius nouercam duceret. Et Plutarchus in vita Demetrii de Seleuco narrat, qui filio suo Stratoniam, quæ sua fuerat, in vxorem dedit. Et Adonias filius Dauid petit Abifac Sunamitidem, quæ fuerat patris vxor.

Plut. arch.

Adonias.

At verò Perfarum argumenta, & aliarum gentium non sunt satis idonea. Imò Chrysofomus in. 26. Homilia Pentecostes Perfas de hoc tanquam de incestu obiurgat. Et Abifac non fuerat Dauidi cognita, imò non defunt qui negent eius fuisse vxorem. Præterquam quod Adonias repulsam fuit passus.

Solutio.

Faciamus ergo sub compendio eorum epilogum, quæ dicta sunt. Primus consanguinitatis gradus tam in linea recta patris & filia, quàm in transfuersali fratris & sororis, adeò iure naturæ est à matrimonio propulsus, vt etiam inter infideles nullum sit: quare conuerfi ad fidem separandi sunt, nec super hunc gradum Põtifex Maximus dispensare valet. De secundo verò rectilineo putà, inter auum & neptem licet res non sit tam certa, probabilius tamen est idem esse censendum. In secundo verò gradu consanguinitatis transfuersali & in tertio & in quarto, & in ascendenti, scilicet, inter patruum & consobrinam, & cæteris omnibus, non est dubium inter infideles matrimonium tenere, atq; adeò conuersos ad fidem non esse separandos: quapropter super illos non ambigitur, quin dispensatio Pontificis locum habeat.

Epilogus huius distinctionis.

Secundus gradus consanguinitatis.

At verò graduum omnium affinitatis, si modo primum excipias ascendentiũ (de quo proximè dicebamus, matrimonium iure naturæ etiã inter infideles fortè dirimere) nullus est præterea matrimonia iure naturæ irritans: quare super omnibus potest papa dispensare.

Gradus affinitatis.

Imò verò quartus gradus tam in consanguineis quàm in affinis, vt Concilio Tridentino inter patres colloquebatur, non vsq; adeò iam nunc ætatis tam necessarius videtur. Quocirca si sanctum Ecclesiæ iudicium adesset, fortasse Christianæ familiæ consultum foret in illo gradu matrimonia permittere, dummodo tam frequenti dispensandi vsui via in cæteris occluderetur. Nam de illa clementia Apostolicæ sanctæ sedis, quæ facilius super matrimonium consanguineorum de facto contractum dispensare solet, quàm dum non est contractum: vt contrahatur, vulgaris hominum astutia ansam arripuit, vt cognati de facto incesta matrimonia contrahant & consumment, quo per talem astum dispensationem facilius impetrare queant. Quapropter maiori cum difficultate, imò nullatenus esset cum illis dispensandum. Nam delictum graue, &

Circa quantum gradum.

Nota.

ue, & excõmunicatio, quam incurrun, non deberet eis patrocinari, sed potius officere & nocere, ne posset eis indulgeri.

Publica honestatis vsus. Publica tandem honestatis, quæ ex sponsalibus, contrahitur, nullus iam aut vix vilis est vsus: quoniã pura sponsalia de futuro quàm rarissime fiunt. Et ideo fortasse nullum esset periculum si sancta Ecclesia de rigore illius legis aliquid remitteret. Imò si post sponsalia contra iustitiam publicæ honestatis aliqui contrahant, & expeditissimus nõ sit ad sacram sedem accessus, nullum esset periculum quamuis Episcopus dispensaret.

Episcopi dispensant.

ARTICVLVS III.

Utrum qui extra verum matrimonium nascuntur filij sint illegitimi.

tractatum illegitimi matrimonij spectat, & de illegitimis liberis disputare. Et ideo queritur, vtrum extra matrimonium nascantur filij illegitimi. Et arguitur à parte negatiua. Legitimus à lege dicitur: ergo qui secundum legem naturæ nascuntur, quales sunt qui fornicariè sunt geniti, vt legitimi sunt habendi: sane cum lex illa post æternam diuinam omnium sit legum fundamentum & basis.

Partis negatiua. ar. 1.

2. Argum.

Secundo. Si filij ex fornicario concubitu sunt illegitimi, videntur sabinde paterna hæreditate expoliandi: at verò iniquum apparet; vt quispiam propter alienum peccatum, cuius non fuit causa, puniatur: quia vt Ezech. 18. legitur: filius non debet puniri propter peccatum patris: qui autem ex nequam concubitu fuit genitus, non fuit in culpa sui conceptus: ergo nec hæreditatis priuatione mulcandus est.

3. Argum.

Tertio. Si filius extra matrimonium genitus esset illegitimus, per nullam posset legem legitimus fieri: quia præteritus concubitus, qui illegitimus fuit, non potest fieri legitimus. Item quia cum tantum legitimus ab illegitimo distet, quantum è conuerso: & legitimus nequeat illegitimus fieri, fit vt neque illegitimus possit fieri legitimus, consequens tamen videtur absurdum: ergo nulli sunt filij illegitimi.

Confirmatio argum.

Pars affirmatiua.

In contrarium est, quod illegitimum id dicitur, quod est contra legem: sed qui nascuntur extra matrimonium, nascuntur contra legem: ergo sunt illegitimi.

1. Conclus.

Ad quæstionem iuxta argumentorum numerum tribus Conclusionibus respondetur. Prima. Omnes filij, qui extra matrimonium procreantur, generali nomine dicuntur illegitimi, & excõmunicatio, quam incurrun, non deberet eis patrocinari, sed potius officere & nocere, ne posset eis indulgeri.

gitimi propter rationem modò factam. Est enim lex non solum humana & diuina, verum & hominibus naturalis, vt non nisi per matrimonium generatio fiat: quod quidem Deus & natura ad illum finem instituit, ac perinde qui aliter nascuntur, illegitimi sunt. Vnde quadruplex filiorum genus solet distinguui: quod in gloss. cap. Tanta. qui filij sint legitimi. refertur. Quidam enim sunt naturales & legitimi: nempe, qui ex legitimo matrimonio oriuntur, quippe quibus procreandis & natura & lex conuenerunt. Alij sunt naturales & non legitimi: vt pote qui ex simplici fornicatione nascuntur. Dicuntur enim naturales, quia nuda natura, qualis etiam in brutis reperitur, fuit illius generationis ministra sine alia grauiori culpa; quàm est in illo simplici congressu. At verò quia contra legem matrimonij delictum committitur, sunt illegitimi. Alij verò vice versa sunt legitimi, sed non naturales, sicuti filij adoptiui. Quidam denique nec legitimi sunt nec naturales, vt spurij, qui de aduiterio aut stupro, aut de sacrilegio progignuntur, quia non solum contra legem matrimonij & humanam tam Canonicam quàm ciuilem nascuntur, verum etiam expressè contra legem naturæ, quæ homines arceat ab iniustitia adulterij, & à fœditate stupri & à sacrorum violatione, quàm committit, vel clericus, vel monachus, vel monialis. Quamuis cap. Ni si cum pridem, de renuncia. illegitimos aliter distinguantur species. Sunt enim naturales, & præterea manzeres: nempe, qui ex ignoto scorto & vaga meretrice omnibus exposita ortum ducunt. Et spurij qui ex peculiari concubina suscipiuntur: quamuis si etymologiam spectes, Græcam, spurius idem est quod seminatus ab *σπίρα*, quod est semino. Quare hoc nomine denotantur illi qui incerto patre nascuntur, quali à patre nihil aliud quàm semen habentes. Nothi verò, vt Quintilia. lib. 3. inquit, sunt illi, qui ex vxore non legitima, nempe, ex aduiterio sunt geniti: quicquid enim incertum est Græci nothum appellat, veluti notham febrim, quæ certum terminum & periculum non seruat. Illi verò qui ex sacrilegio, nempe, ex clerico, monacho, vel moniali procreati sunt, peiori etiam nomine sunt digni. Quamuis ad rem satis est has quatuor ad duas species reducere, vt naturales & manzeres idè sint, scilicet, qui absque peiori crimine quàm fornicatione nascuntur. Spurij verò & nothi, quorum genitura adulterium vel stuprum, vel sacrilegium adijcitur.

Ratio.

Filiorum quadruplex genus.

Naturales.

Illegitimi.

Adoptiui.

Spurij.

Illegitimo-rum species.

Spurij.

Nothi.

Et per hoc primum argumentum solutū restat,

Solutio restat.

stat: nam et si spurij secundum naturam legem, quae est etiam brutis communis, generentur, non tamen secundum eam, quae hominibus est peculiaris,

Obiectio.

¶ Quod si arguas, legitimum matrimonium dupliciter vlti venire: scilicet, in conscientia secundum veritatem, & in foro exteriori secundum iudicium Ecclesiae: tunc ergo accidere potest, vt qui sunt in rei veritate legitimi, ceu illegitimi habeantur, atque adeo contra iustitiam veritatem ab hereditate sint abdicati: quod nefas esse videtur. Respondetur, quod si contrahentes bona fide putet, nullum inter eos interesse impedimentum cognationis aut alius generis quominus matrimonium sit validum, & contrahant non clam sed in facie Ecclesiae, culpa omnino expertes sunt: & quamuis postmodum impedimentum coeptum fuerit matrimoniumque dissoluatur, nihilominus filij cum illa bona fide & in facie Ecclesiae geniti habentur legitimi, vt cap. Cum inter, qui filij sint legitimi. Si vero matrimonium fuit clandestinum, tunc ignorantia & bona fides parentum non patrociniatur liberis, vt propter illam possint se in iudicio tanquam liberi defendere: quia Ecclesia in odium clandestini matrimonij bonam illam fidem repellit, tum propter culpam, quam clanculo contrahendo committunt, tum quia illa ignorantia non prorsus bona fides reputatur: quoniam si publicitus contraherent, presumuntur veritatem potuisse nosse. Et vice versa si mala fide contraxerunt: nempe, vel quia sciebant, se non posse contrahere, vel ignorantiam habebant crassam quam vincere tenebantur, tunc quamuis in facie Ecclesiae publicitus contrahant, non tamen illa solennitas suffragatur filiis vt habeantur legitimi propter malam fidem parentum. Vtrumque membrum vt dist. 28. q. 1, artic. 2. expositum reliquimus, definitum est cap. Cum inhibito, de clandestina. desponsa. Itaque ad hoc quod filij sint legitimi, vtrumque requiritur, & bona fides parentum, & quod matrimonium sit publicum. Quamuis glossa ibidem, & fortasse non aspernenda, dicat, quod quando matrimonium est publicum sufficit bona fides alterius coniugis, vt filij habeantur legitimi.

Solutio.

Nota.

Clandestine contrahentes

Contrahentes mala fide.

2. Conclus.

Illegitimi sunt irregulares.

¶ Secunda conclusio. Filij illegitimi vtriusque generis, scilicet, siue naturales sint & manzeres siue spurij & nothi, honoribus publicis parentumque hereditate priuantur, quamuis non omnes eodem pacto, sed magno discrimine in teruallo. Hanc conclusionem late & explicitè lib. 4. De iustitia & iure, quaest. 5. artic. 1. pro capitulo nostro tractauimus. In primis omnes honoribus publicis priuantur, quia ad ordines

facros suscipiendos irregulares sunt, & ad episcopatum inhabiles, nisi cum eis dispensetur, atque ad alia civilia munera obeunda secundum quod Caesarum leges aut aliorum Regum peculiare decreuerunt.

¶ Sed quantum ad hereditatem naturales quidem modo pater aut mater alios habeat legitimos, in nullam possunt assis partem ab intestato succedere: nam testator non videtur alienas successiones proprijs antepone. I. Cum acutissimi. C. de fideicommissis. Vnde lex Hispana. 9. Tauri. originem duxit, quae spurios ab hereditate repellit. Potest tamen mater heredem illum ex quinta parte assis instituere, imò & pater, quia vnusquisque potest quintam partem, exceptis legatis pijs, cuiuscunque extraneo legare. Si vero mater prolem non habet legitimam, tunc filius naturalis ei succedit ab intestato, non tamen patri propter eius incertitudinem.

¶ Spurij vero & nothi: nempe, qui ex danato coitu nascuntur: scilicet, vel ex adulterio, stupro, aut sacrilegio, neque patri, neque matri ab intestato succedunt. Tenentur autem parentes iure naturae illos alere & educare, si habeant in bonis, & possint id commode facere. Quod dixerim propter matrem adulteram, quae sine licentia mariti nihil potest expendere, praeterquam quod citra scandalum & periculum nequiret spurium filium nutrire. Pater vero, licet esset matrimonio solutus, non arbitror rigore iuris teneri filium spurium tollere & alere, quia non tenetur credere suum esse. Neque vero si credat, cura sibi incumbit, sed matri, si potest: cuius certus est filius. Si vero mater non posset, tunc pater ex quadam naturali misericordia deberet eum educare. At vero neuter parentum vetatur quintam bonorum eis legare.

¶ Haec de illis qui vel ex adulterio vel incestu oriuntur. Nam de illis, qui nascuntur ex sacrilegio, nempe, de filiis sacerdotum, aut monachorum peculiare leges Hispanorum acrius, acerbiusque in odium talis sacrilegij decernunt, vt loco citato latius explicuimus. Extat enim lex regia. 2. tit. 3. lib. 1. & l. 2. tit. 3. lib. 5. ordinamenti, quibus sancitur ne clericorum filij (& in l. 9. Tauri extenditur vsque ad filios religiosorum) habeant neque hereditare possint bona suorum parentum aut consanguineorum, neque suscipiant. Habetur enim Hispanae, Ni ayan, Quo vti que verbo videtur lex eos prorsus inhabiles reddere ad suscipiendum dominium eorum, quae sibi per hereditatem relinquatur. Hoc ergo nihil aliud, discrimen est inter filios ex adulterio secularium & filios clericorum, quod licet vtrique priuantur hereditate non

Naturales non succedunt ab intestato.

L. 9. Tauri.

Spurij & Nothi.

Pater ante meatur de spurium.

Filij Priuilegiorum.

L. 9. Tauri.

Discrimen

Spurij non tenentur in conscientia hereditatem fisco restituere.

Solu. 2. ar.

2. Modus.

Nota.

Obiectio.

non tamen prorsus equaliter fiunt inhabiles ad suscipiendum. Et ideo quauis si pater adulter secularis carens legitima prole relinquat bona sua filio spurio, fisco possit sibi adiudicare, nihilominus lex illa poenalis est, & ideo quousque filius condēnetur, potest illa bona absque culpa possidere, atque adeo si pater bona illa secreto concredat amico, vt ea traducat in filium, tenetur ille amicus lege naturae seruare, & dare filio, nisi fisco eum praueuiat. Dico, tenetur, nisi tamen timeat, quod fisco postea recepta, ab eo sit eadem exacturus bona: quoniam non tenetur damnum illud incurere: sed loquor dum res potest secreto & cautè transigi. In filiis autem sacerdotum & monachorum non id prorsus crediderim: nam cum sint inhabiles ad suscipiendum dominium (quae quidem lex in odium infamis sacrilegij potest esse iusta) non est expectanda condemnatio, sed sacerdos bona sua amico suo sub illo pacto expresso vel tacito concredat, vt det filio, donatio illa non tenet, nec per illam transferatur dominium vel in amicum vel in filium, sed in conscientia succedunt haeredes eius ab intestato, vel si nullos habeat, cedunt vel in vltis pauperum, vel in alios publicos. Si tamen absolute & sine pacto illa dederit tali amico, quamuis amicus intellexerit, animum sacerdotis esse, vt transfundat in filium, dominium nihilominus acquirit, & potest cum bona conscientia, si vult, sibi retinere. Sed tamen potest, si libuerit, tanquam bona sua propria dare filio sacerdotis. Haec latius loco citato, De iustitia & iure, diduximus.

¶ Vnde ad secundum argumentum respondeatur, quod damnū potest quispiam dupliciter incurere, vno modo ob id, quod ei subtrahitur, cuius iam ius sibi erat acquisitum & debitum. Et hoc pacto illegitimus filius nullum damnum incurrit. Alio modo per hoc, quod aliquid ei non fit debitum, quod alias posset esse debitum. Atque hoc modo nihil obstat, quominus filiis, qui extra matrimonium nascuntur, non acquiratur ius, nec debitum fiat, id quod alias per matrimonium fieret debitum. Neque hoc tribuitur poenae propter eorum culpam, sed potius naturae & fortunae. Haud enim reputatur poena, quod qui non nascitur parentibus regibus non sit regni haeres, neque quod qui nascuntur ex paupere aut ex infecto sanguine, pauperiam aut aliam labem contrahant. Nisi poenam dixeris esse peccati Adae.

¶ Quod si rursus arguas. Lex humana instar diuinae condenda est: Deus autem bona naturalia illegitimis filiis non subtrahit, imò non

nunquam locupletius eis largitur, quam legitimis tam secundum corpus, quam secundum animam: ergo non decuit humanam legem illud discrimen interijcere. Negatur consequentia. In congressu enim illegitimo consideratur quod naturale est, & quod est culpabile, quatenus enim naturalis est, & legitimis & illegitimis est communis: & ideo Deus tanquam autor naturae secundum illam rationis aequalitatem concurrat ad dotandam prolem bonis naturalibus. Secundum autem, quod est coitus culpabilis, lex humana illustrata etiam diuinitus tum per naturam lumē, tum etiam Ecclesia per spiritum sanctum pronunciat filios illegitimos. Et ex lege veteri nonnullum huius rei exemplum. Legitur enim Genes. 25. quod Abraham dedit omnia bona Isaac filio Sarae, filiis autem concubinarum largitus est munera: & tamen illi non erant filij illegitimi: quoniam matres eorum, licet dicantur concubinae, erant tamen uxores vt dist. 33. explicuimus: ergo fortiori ratione potest lex humana illegitimos ab hereditate secludere.

¶ Tertia conclusio. Possunt filij illegitimi fieri per legem legitimi: non quidem, vt tertium argumentum contendebat, faciendo quod coitus, qui illegitimus fuerat, fiat legitimus: quia ad praeteritum non est potentia: sed hoc pacto, quod a damnis & incommodis, quae illegitimi per legem incurrunt, per principes quoque aut per Ecclesiam liberentur. Nam quod per legem inducitur, per legem quoque reuocari potest: cum igitur illegitimi per legem fiant possunt priuilegio Principum legitimi fieri.

¶ Et sunt sex modi & viae, quibus illegitimi hoc beneficiū consequuntur: duo, scilicet, secundum Canonica iura, & quatuor secundum Caesarea. Primus modus est, dum soluti ex simplici fornicatione filium suscipiunt, & postmodum in facie Ecclesiae matrimonium contrahunt. Decretum est Alexand. 3. cap. 1. & capit. Tanta, qui filij sint legitimi. Id quod & legibus civilibus concessum est, vt. §. vlti. Instit. de nuptijs, & in l. Cum quis. C. de natural. liber. & in Authē. Quibus mod. naturales efficiantur legitimi. §. Si quis igitur, collat. 7. Vtrum vero is legitimorum modus sit etiam sufficiens ad honores Ecclesiasticos: nempe, ad sacros ordines suscipiendos, ambigitur. At quia poenae restringendae sunt, fauoresque ampliandi, verisimilius est, quod simpliciter fiant legitimi etiam ad sacros ordines. Si vero vir viuente uxore aut vxor viuente viro ex adulterio talem filium susceperit, quamuis postea defuncto coniuge legitimum matrimonium contrahant, proles

Dilatatio.

Genes. 25.

3. Conclus.

Legitimam di modi sex

1. Modus.

proles non fit legitima, vt habetur in dicto capitul. Tanta.

2. Modus.

¶ Secundus modus est per dispensationem Pontificis. Sed tamen huiusmodi dispensatio locum duntaxat habet in sacris suscipiendis: nam per Pontificis dispensationem tollitur irregularitas. Sed tamen quantum ad hereditatis successione[m] res deferenda est ad Cæsares & Reges. Nam quamuis cap. Per venerabilem qui filij sint legit. Papa dicat, super hoc apostolicam sedem plenam habere potestatem, etiã vt filij parentibus succedant. Quod & Ioannes

Cap. Per venerabilem.

Glossa. Glossator illic extendit ad totum Christianũ orbem, propterea quod dum in spiritualibus dispensat, videtur à fortiori in temporalibus, quæ minora sunt, dispensare. Tamen glossa alia, quæ plurimum vsu & more celebratur, est quod idem summus Pontifex quãtum ad successiones nequeat spurios legitimos facere, nisi in terris, quæ sibi sunt tẽporaliter subiectæ: de quibus ideo textus ille glossandus est. Id quod Alexander eodem titu. ca. Lator. sentire videtur. Nam hereditatũ successio: vt quæ res temporalis est, ad Rempublicam ciuilem spectat. Attamẽ causa cognoscendi matrimonium, sit ne legitimum, ex quo pendet filios esse legitimos, atq; adeo hereditas, ad summũ attinet Pontificẽ, vt eodẽ cap. Lator. habetur.

Glossa.

¶ Alij quatuor modi sunt iuris Cæsarium, quibus naturalis fit legitimus. Primus est, si pater filium naturalem curiæ Imperatoris offerat, tunc enim propter curiæ honestatem fit legitimus vt locis citatis Institui. Authen. & C. est videre.

Alij sex modi.

Primus.

¶ Secundus, si pater nomet eum legitimum heredem, & filius testamentum postmodum imperatori offerat. Intelligitur tamen, nisi testator filium habeat legitimum.

Secundus.

Tertius.

¶ Tertius casus est, si deficiente alio legitimo filius ipse se curiæ Cæsaris offerat ad officium aliquod obeundum.

Quartus.

¶ Quartus, si pater in publico instrumento cõtrium testium subscriptione eum legitimum nominet.

Quintus.

¶ Ricardus adhuc quintum adhibet, si filia naturalis nubat officiali curiæ.

Sextus.

Sententia autoris.

¶ Et sextum, si ipsa concubina filium offerat Cæsari. Sed ista, quia ex mero iure humano pendet, in diuersis prouincijs & nationibus varietatem suscipiunt: in quibus ideo non est plus immorandum. ¶ Tertium igitur argumẽtum partim solutum est. Sed ad alterum membrum respondetur, quod Papa & principes possunt quidẽ ciuibus suis & subditis per sua priuilegia beneficia indulgere, non tamen eos

Solu. 3. ar.

dem ciues suis iuribus sine ipsorum culpa spoliare. Et ideo possunt ex illegitimis legitimos creare, non tamen subinde eos, qui legitimi sunt illegitimos efficere.

¶ Caterum quia dictum est per illicitum concubitum tum affinitatem contrahi, tum & filios illegitimos procreari, interferunt hic non nulli interpretes Magistri Sententiarum auctorem ipsum secuti, species luxuriæ. Quæ certè ad propositum nihil attinet. Pertinet enim disputatio hæc ad materiam temperantia. Quam ideo materiam Sanctus Thomas. 2. 2. quæstio. 154. copiosissimè, quod suum ingenium est, & disertissimè pertractat. Sunt autem species istę numero septem quas generali nomine fornicationis Apostolus. 1. Colossen. 3. comprehendit. At verò dum mera fornicatio soluti cum soluta, etiam si sit vidua, nomen generis trahitur ad speciẽ: quare simplex fornicatio ponitur prima & minima infimaque species luxuriæ ex genere suo. Secunda species ascendendo est stuprum: nempe, corruptio virginis. Additur enim illic noua ratio iniuste læsionis propter damnum virgini illatum, & iniuriam parentibus irrogatam. Quamuis fortasse dum virgo vltro se offert species non mutetur, vt supra distinctione. 18. quæstione. 2. artic. 4. disputauimus. Si verò additur violentia, est raptus. Quarta species est adulterij, per quod violatur iustitia & coniugalis fides, Quinta, incestus: puta cum consanguinea vel affini, de quo distinctione. 37. Sexta est sacri legum: nempe, sacerdotis, monachi vel monialis: & propterea filij ex sacrilegio nati, longe acerbius ab omni hereditate propelluntur. Septima denique atque omnium pessima est nefandum flagitium contra naturam. De quo Augustinus in lib. de adulterinis coniugijs, & refertur cano. Adulterij. 3. 2. quæstione septima. Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur ab incestu, sed horum omnium pessimum est quod contra naturam fit, vt si vir membro mulieris non ad hoc concesso vtatur. Hoc execrabilius fit in meretrice, sed execrabilius fit in vxore. Horum autem disputatio præsentis loco prætereunda est.

ARTICVLVS V.

Vtrum omne coniugum, quod inter consanguineos & affines contractum est sit per diuortium dirimendum.

Tandem

Andem quaritur de modo, quo est inter consanguineos & affines matrimonium dirimendum. Et arguitur, quod non omne huiusmodi coniugium debeat dissolui. Quicquid Ecclesia facit, nutu Dei efficit: solet autẽ aliquando secundum allegata & probata eos coniugere, qui re vera erant occultè coniugati: ergo illos Deus tunc coniunxit: quos autem Deus coniunxit homo separare non debet: ergo quãuis postea impedimentum comperiat: non est matrimonium dissoluedum.

Partis negatiua arg. 1.

¶ Secundo. Si deberet eiusmodi matrimoniũ distrahi, per viam accusationis esset procedendum: quando quidem nõ nisi propter crimen dissoluitur: accusationem verò in scripto præcedere debet, quæ se homo poenæ talionis subiicit, quod in præsentiarum locum non habet, ergo non est dirimendum.

2. Argum.

¶ Tertio. Si in iudicio ad dirimendum matrimonium esset procedendum, deberent legitimi testes adhiberi, veluti in alijs forẽsibus causis: hoc tamen est falsum, quia in alijs omnes si de digni producuntur, in hac verò non admittuntur extranei: ergo huiusmodi matrimonium via iuridica non dirimitur.

3. Argum.

¶ In contrarium est textus Innocentij citatus in cap. Non debet, de consanguinit. & affinit. vbi contrahentes in quarto gradu consanguinitatis & affinitatis separari iubentur.

Partis affirmatiua.

¶ Ad quæstionem, quæ facillima est, secundũ numerum argumentorum tribus conclusionibus respondetur. Prima. Omne matrimoniũ, quod cum impedimento dirimente contractum est, dissolui debet. Inter quæ quidem impedimenta; vt dictum est, consanguinitas, affinitas, & publica honestas connumerantur. Conclusio est liquida: quoniam si impedimentum est dirimens, concubitus est fornicarius, atque adeo peccatum, quod si coniuges ipsi reputati cauere nequeunt, per Ecclesiam sunt separandi. Et quidem conclusio iam in superioribus satis est comprobata.

1. Conclus.

¶ Sed de forma quaritur, vtrum ipsi priuatim non expectato iudicio Ecclesiæ possint à se inuicem diuertere. Respondetur, quod si impedimentum satis nouerint, & matrimonium fuerit clãdestinum, non est dubium quin vterq; altero inuito possit, imò debeat separari: quia de illo matrimonio, quod in iudicio probari non potest, non est Ecclesiastica sententia expectanda. Si verò matrimonium fuerit in facie Ecclesiæ celebratum: siue bona siue mala fide, & impedimentum fuerit vel antea, vel post planè manifesteque cognitũ, pariter pos-

Dubium.

Dilutio.

Nota.

sunt priuata autoritate ab inuicẽ discedere, & vterq; illorũ ad alias nuptias transire: nisi propter scandalũ dum viciniæ constare impedimentũ non potest, vel nisi Ecclesia eos cogere tentauerit in coniugio persistere: tũc enim debent impedimentum ei patefacere.

¶ Sed contra pugnare videtur argumentum primò factũ, quando Ecclesia eos cõiunxit, decepta tamẽ. Respondetur nihilominus, quod in iudicio Ecclesiæ interuenit diuina autoritas, quam ei Christus impertitus est: & hæc semper est solida & firma: concurrit nihilominus & humanum eius iudiciũ, quod de hominum testimonijs colligitur: quæ utiq; ratione falli saepe potest, illos ergo tunc Deus non coniunxit, imò verò præcepit, vt veritate comperta Ecclesia suum retractet iudicium.

¶ Quod si contra rursus arguas. Vinculũ matrimonij fauorabilius est, quàm dominium: re verò dominia certo præfinitoq; à iure tẽpore præscribuntur, ergo & matrimonium. Respondetur quod vt est in regulis iuris. Possessor mala fidei vltro tempore non præscribit.

¶ Cum primum autem coniuges impedimentum nõ nouerint, mala fide inficiuntur. Quare, vt ait, ad hoc ipsum propositũ Innocen. in ca. Non debet, de consang. & affi. diuturnitas temporis non minuit peccatũ, sed auget. Cum ergo consanguinitas faciat, vt concubitus sit fornicarius, non habet illic locũ præscriptio, potius quã super alia peccata iure diuino prohibita. Secus autem de rerum dominio, quod consuetudo transferre potest, eò quod prius ad tranquillũ statum Reipublicæ ius habent de rebus ciuium ipsis inuitis disponendi. Imò & in iure percipiendi decimas, quamuis spirituale quid habeant adnexum, vim obtinet præscriptio, vt habetur de præscriptio. ca. De quarta. Matrimonium, vero iure diuino & naturæ constitutum est, vt non nisi per cõsensum fiat, quos quidẽ Ecclesia impedire potest. Et ideo fornicatio in incestuoso matrimonio semper durat. Quãpropter nullus est matrimonij fauor, quod per præscriptionem solidum illud fiat, quod nullum erat.

¶ Accedit ad robur huius cõclusionis Innocen. in cap. Quod super, de consang. & affi. vbi ne in gradib; prohibitis cõtrahatur, iubet Pontifex, nõ obstante aliqua cõsuetudine, quæ dicenda est potius corruptela publicè inhibendum esse.

¶ Secunda cõclusio. Quando per rebellionem in idetiam si per ignorantiam & bonam fidẽ, illegitimum matrimonium retinetur, matrimonium ipsum accusationi fit obnoxium.

¶ Et nota quod non solum accusantur perso-

Solu. 1. ar.

Obiectio alia.

Dilutio.

Rerum dominia.

Decimaru.

2. Conclus.

na in matrimonio illegitimo persistentes, verum & matrimonium ipsum. Etenim sicut matrimonium vt. 3. 1. distin. dictum est, per se ex cufatur, ita quando cum impedimento aliquo ecclesie cōtrahitur, id ipsum matrimonium accusari potest. Et ideo titulus decretalium sub illa forma inscribitur. Qui matrimonium accusare possunt. Quo fit, vt etiam dum personæ bona fide contraxerunt, & per ignorantiam inuincibile à culpa excusantur, nihilominus matrimonium ipsum accusatur. Et ita habetur illic capitula à nobis. & Videtur. & Cum tua. Probatur conclusio: quoniam accusatio ad hoc instituta est, ne qui innocens existimatur, in culpa persistat: sicut autem ex ignorantia facti culpabili contingit aliquem innocentem reputari, qui in culpa est, ita & ex ignorantia alicuius circumstantiæ: ad contractum requisitæ vsu venit, vt contractus ipse vitiosus sit & pactum nullum: atque hac de causa potest matrimonium accusari tum propter alia impedimenta, tum propter illud, quod est consanguinitatis & affinitatis. Atqui accusatio coram ecclesia, cui incumbit de sacramentis cedere, & per sacros canones fieri debet, vt capi. 10. de consanguini. & affinitat.

¶ Quod si arguas. Sponsaliorum contractus multo facilius dissoluitur quam matrimonium: & tamen sponsalia non accusantur secundum iura: ergo nec debet accusari matrimonium. Respondetur, id quod nondum est colligatum, non est cur accusetur: vt dissoluatur: & quia sponsalia nondum habent perpetuum vinculum, nec sunt proprie matrimonium, ideo non accusantur.

¶ Atqui quemadmodum potest matrimonium accusari, vt dirimatur, ita potest vt sustineatur, defendi. Vnde potest iudicium pro matrimonio in tri aut sub forma petitorij, vt si mulier petat hunc aut illum eam sibi desponsasse, aut duxisse & nolle datæ fidei stare, vt. ca. Super eo. eod. titu. & ca. 1. & Ex parte. & Veniens. de sponsalib. Aut potest ipsa vel ipse agere si per possessorio: quia, scilicet, cum iure matrimonij fuerint vsi, ipsa vel ipse aliqua vana impedimenta causatur, vt discedat, vt capi. Ex conque stione, & capi. Ex transmissa de restitut. spolia. Et in prima forma potest alter, qui accusatur, excipere. quod sint consanguinei, vel alio impedimento interdicti. Et tunc quouisque causa cognoscatur, non sunt ad cohabitandum cogendi. capi. vlt. de cognatio. spiritali. Veruntamen si foemina à viro petitur, & probatur, vim à parentibus vel tutoribus pati, auferenda est ab eorum potestate, & loco honesto seque-

Titul. Decretalium

Ratio cōcl.

Coram ecclesia

Obiectio.

Nota.

Possessorio recuperanda

stranda. Sed in secundo casu, quia melior est conditio possidentis, non obstante exceptione regulariter qui possidet restituendus est, nisi in quibusdam casibus, vt si viro petenti cohabitationem, in promptu probatur scruitia aut metus mortis, tunc enim sequestranda est vxor vt eodem capit. Ex transmissa, & capitu. Literas. de restit. spoliato. Aut si probationes impedimenti sunt in promptu, aut si petenti se in possessionem asseruari opponatur hæresis, aut quod sine contumelia creatoris cohabitare renuit. capi. Gaudemus, de diuort. Aut si post matrimonium ratum petenti consummationem alter opponat se velle religionem profiteri: nam tunc induciæ duorum mensium ad deliberandum concedendæ sunt, capitu. Ex publico. de conuersi. coniuga.

¶ Quod si opponatur adulterium, capi. Significasti. de diuortijs. Dum autem opponitur exceptio rei iudicatæ, à qua non est appellatum, ait, Paluda. quæstione. 2. reum esse absol uendum, vt capi. Lator. & capi. Tenor. de sententia & re iudic. At profecto contrarium ex eisdem capitulis colligitur: imò verò ex natura & conditione matrimonij, quæcunq; enim sententia vel de dissolucendo vel de conseruando matrimonio præcesserit, etiam si reus in eâ consenserit, si postmodum constiterit sententiam, quæ secundum allegata & probata lata est, contra rei veritatem fuisse prolatam, matrimonium, quod dissolutum erat, in suam vim restituendum est, & quod pronunciatum fuerat esse validum, dirimendum. Nam cum matrimonium iure diuino & naturali fuerit institutum, nec consistat nisi per consensus liberos, & per ecclesiam non impeditos, nulla præscriptio aut sententia ex falsa præsumptione procedens potest quod legitimum erat irritare, aut quod erat nullum, consolidare. Veruntamen quando post latam sententiam, à qua non est appellatum, accusatio præsumitur non iterari & integrari nisi ad exhibendam molestiam innocenti, & ad fugiendas & eludendas iustitiæ metas, non est admittenda.

¶ Adde quod accusare proprie matrimonium nemo potest, nisi cuius interest: nempe, alter coniux, aut qui eius habuerit speciale mandatum: nam sua solius proprie refert matrimonium dimittere aut retinere: & quauis matrimonium non sit legitimum, possunt cohabitare, & vir habere foeminam si non vt vxorem, saltem vt fororem, cano. Consultationi. 32. quæstione quinta, nisi ab ecclesia separentur. Quare neque consanguinei, neque extranei id possunt. At vero denunciare quicum-

Sententia

Exceptio nes.

Ca. Tem de re iudic.

Accusatio matrimonij qui possunt

que potest per viam correctionis fraternæ, vt iudex proprio officio, aut procurator fiscalis pertinaces compellat. Et ita intelligendum est capi. Quod in tua. Qui matrim. accusa. possint. vbi agitur de matrimonij accusatore. Et capit. A nobis, & Significante. eod. tit.

¶ In ordine verò denunciandi præferuntur consanguinei. capi. Consanguineos. 35. q. 6. vt pater, mater, soror, &c. Verba capituli sunt, Consanguineos extraneorum nullus accuset, sed propinqui, &c. vbi ait glossa, qd accusare illic vsurpatur pro agere, seu denunciare: nam certe proprie accusare non potest nisi cōiux. Deficiente autē parentela possunt extranei ad mitti. Imò ordo ille non videtur necessarius, sed per viam correctionis fraternæ potest quicumq; denunciare. Verum est, quod cum filij sint sicut partes parentum, fortasse parentes possunt accusare pro filijs. Præsertim qd cum accusatio matrimonij non sit accusatio cōtrahentium, sed cōtractus: quia illi possunt se per ignorantiam à culpa defendere, parum refert si illa cognatorum actio censeatur accusatio. Et ratione illius ordinis accusatorum exponit hic D. Tho. hanc esse, qd cum extranei cognitionem scire non præsumantur nisi per consanguineos, quando consanguineis tacetibus accusant extranei, in suspitione veniunt, quod ex malevolentia, aut alia iniqua causa id faciant. Et ideo in præsentia consanguineorum ab accusatione repelluntur.

¶ Est tamen discrimen, qd quando matrimonium ob aliquod impedimentum accusatur, quod perpetuum est, & matrimonium dirimens, parentes etiã ipsi admittuntur, vt eod. Can. Consanguineos, sanctur, & Can. Subsequenti. Videtur, qui est Cælestini Pape, quod etiam citatur extra, Qui matrim. accusa. possunt. Quamuis in criminalibus causis & contractibus non admittantur in testes, vt illic habetur, iuxta illud vulgatum. Paternon recipiatur in causa filij: nam tunc sunt suspecti.

¶ Et eadem ratione quando accusatur matrimonium non propter impedimentum, sed quia negatur de facto fuisse contractum, parentes, vt ait hic S. Tho. suspecti sunt. Si enim sunt diuites, & sua non refert, vt filius vilem mulierem duxerit, non admittuntur in testes propter suspitionem. Nec vice versa si sint pauperes, & filius eius aut filia cum aliquo vel aliqua superioris classis fuerint cōiugati. Et isti sunt casus ca. Super eo. de testibus, quod eius interpretes male vexare solet. Repellitur enim mater illic à testimonio ferendo circa matrimonium filij, cum tamen in multis Canonibus parentes

In ordine denunciandi.

Ratio illius ordinis.

Discrimen

Nota.

Cap. Super eo.

in tali casu præferantur. Sed est distinguendum qd in causa, in qua agitur de impedimento consanguinitatis, præferuntur parentes, quando vero agitur de facto, vtrū sit cōtractus, si è re sua sit esse validum, aut non esse validum, tunc sunt suspecti. Et ideo Papa, qd quia mater filij incrementum & honorē videtur diligere, vbi vir superior est diuitijs, nobilitate, potetia, vel honore, testimonium matris asserētis matrimonium esse validum, est suspectum. ¶ Propter eadem deniq; causam qui cum matrimonium celebrabatur, accusare poterant, si tunc siluerunt, postea accusationem molientes repelluntur, vt patet capitu. citato. Cū in tua, qui matrimonium accusare possunt, Nisi constiterit quando banna fiebant absentes fuisse, aut alia ratione tractationem matrimonij ad suas aures peruenire non potuisse.

¶ Ad secundum igitur argumentum respondet duo Diuus Thom. Primum, quod accusatio potest verbo & scripto fieri, & secundò qd neque accusator obnoxius sit poenæ talionis. Et ratio est hæc sæpe relata, qd accusatio matrimonij non est accusatio personarum, sed ipsiusmet contractus, qui præter legem confectus est. De hoc loquitur Innocentius. 3. cap. Tua fraternitati. de procurato. sub distinctione, quod quando vir accusat vxorem criminaliter de adulterio coram iudice seculari, debet accusationem in scripto porrigere: quod etiam habetur cano. Admonere. 33. quæstio. 2. debetque se poenæ talionis submittere. Si vero accusat de adulterio coram ecclesiastico, tunc etsi forsan oporteat libellum inscribere, non tamen se debet ad poenam talionis obligare. Sed ille casus non est hic nosfer: quia ibi est accusatio de crimine ad diuortium tendens. Quando verò non accusatur crimen, sed matrimonium propter impedimentum, multò minus rationis inest, vt inde exurgat ad talionem obligatio. ¶ Tertia conclusio. In accusatione matrimonij testes sunt adhibendi: quia propter solam coniugum assertionem etiam iuratam non debet matrimonium dissolui. capi. Consanguinei. de sententia & re iudicata. Vnde capi. 1. de consanguinit. & affinita. testes circumspici, & omni exceptione maiores sunt coram iudice adhibendi, vt veritas cum omni diligentia inquiratur. Inter quos ad dirimendum matrimonium ratione consanguinitatis præferendi sunt cognati, imò ab stirpitate, si fieri potest, incipiendum est: nempe, à parentibus & germanis. capitu. Tua nos. eodem titu. cano. Consanguineos, & cano. Videtur. 35. quæstio. 6. & capi. Videtur. extra, qui matrim. accusa. possunt. puta, qui certiorum cognationis

Capit. Cū in tua.

Solu. 2. ar.

Cap. Tua de procura.

3. Conclus.

gnationis notitiam habere censentur. De hac re habetur. 35: quæ st. 6. & illo titu. Qui matrimonium accusare possunt.

Nota.

¶ Sed est notandum aliquod testimonium valere ad impediendum matrimonium contrahendum, quod non sufficit ad id dirimendum postquam contractum fuerit. Atque hic est secundus casus cap. Super eo. de testib. ubi asseritur, quod si dum tractatur de matrimonio iuuenis, mater aut pater alterutrius asseruerit eos esse consanguineos, prohibendi sunt propter periculum, ne contrahant, quousque res fuerit comprobata. Si autem fuerit iam contractum propter testimonium vnius non est dirimendum sed plura sunt accumulanda testimonia: nam cum melior sit conditio possidentis, plus requiritur ad distrahendum matrimonium, quam ad contrahendum.

S. Thom.

¶ Addit præterea hic Sanctus Thomas, quod in hac causa, qua non crimen, sed matrimonium accusatur, ut aiunt Iurisperiti, plurima inveniuntur specialia, quæ in alijs causarum speciebus non admittuntur. Potest enim esse hic vnus accusator & testis, præsertim si qui accusat non est ipse coniux: nam aliorum accusatio imaginem potius habet denunciationis quam accusationis: & denunciator potest esse testis. Item neque hic iuramentum calumnie exigitur. Tertiò parentes & cognati in testimonium admittuntur, quod in alijs causis non fit, capit. Si testes. 4. q. 3. Neque ad amissum ordo iudicialis seruatur: quia denunciatione facta contumax potest excommunicari lite non contestata. Et admittitur testimonium de auditu. Et post publicationes testium testes etiam alij admittuntur.

Accusator & testis.

¶ Hoc tamen vltimè assertum inter canonum professores sunt qui non admittunt, ut refert glossa super cap. Iuravit. de probatio. Sed illorum opinio inde procedit, quod non distinguunt inter sponsalia & verum matrimonium. Hæc enim, quæ in accusatione matrimonij peculiariter, secus quam in alijs causis conceduntur, duo habent fundamenta. Primum in fauorem matrimonij ne aut quod non est legitimum, sustentetur, aut quod legitimum est, irritetur. Et secundum fundamentum est, ne aut in peccato fornicationis existimati coniuges persistant, aut qui verè sunt coniuges, fidem tori non seruent. Hæc autem in sponsalibus non habent locum, quia illic nullum est verum matrimonium: quare non est fauor matrimonij, ut sponsalia tantopere defendantur, imo melius illis esset alium statum castitatis eligere. Neque est idem periculum peccandi. Et ideo causa in sponsalibus tractatur, ut reliquæ forèses, Vnde in dicto cap. Iuravit, quia quidam iura

Post publicationes accusator & testis.

¶ Hoc tamen vltimè assertum inter canonum professores sunt qui non admittunt, ut refert glossa super cap. Iuravit. de probatio. Sed illorum opinio inde procedit, quod non distinguunt inter sponsalia & verum matrimonium. Hæc enim, quæ in accusatione matrimonij peculiariter, secus quam in alijs causis conceduntur, duo habent fundamenta. Primum in fauorem matrimonij ne aut quod non est legitimum, sustentetur, aut quod legitimum est, irritetur. Et secundum fundamentum est, ne aut in peccato fornicationis existimati coniuges persistant, aut qui verè sunt coniuges, fidem tori non seruent. Hæc autem in sponsalibus non habent locum, quia illic nullum est verum matrimonium: quare non est fauor matrimonij, ut sponsalia tantopere defendantur, imo melius illis esset alium statum castitatis eligere. Neque est idem periculum peccandi. Et ideo causa in sponsalibus tractatur, ut reliquæ forèses, Vnde in dicto cap. Iuravit, quia quidam iura

1. Ratio.

¶ Hoc tamen vltimè assertum inter canonum professores sunt qui non admittunt, ut refert glossa super cap. Iuravit. de probatio. Sed illorum opinio inde procedit, quod non distinguunt inter sponsalia & verum matrimonium. Hæc enim, quæ in accusatione matrimonij peculiariter, secus quam in alijs causis conceduntur, duo habent fundamenta. Primum in fauorem matrimonij ne aut quod non est legitimum, sustentetur, aut quod legitimum est, irritetur. Et secundum fundamentum est, ne aut in peccato fornicationis existimati coniuges persistant, aut qui verè sunt coniuges, fidem tori non seruent. Hæc autem in sponsalibus non habent locum, quia illic nullum est verum matrimonium: quare non est fauor matrimonij, ut sponsalia tantopere defendantur, imo melius illis esset alium statum castitatis eligere. Neque est idem periculum peccandi. Et ideo causa in sponsalibus tractatur, ut reliquæ forèses, Vnde in dicto cap. Iuravit, quia quidam iura

2. Ratio.

¶ Hoc tamen vltimè assertum inter canonum professores sunt qui non admittunt, ut refert glossa super cap. Iuravit. de probatio. Sed illorum opinio inde procedit, quod non distinguunt inter sponsalia & verum matrimonium. Hæc enim, quæ in accusatione matrimonij peculiariter, secus quam in alijs causis conceduntur, duo habent fundamenta. Primum in fauorem matrimonij ne aut quod non est legitimum, sustentetur, aut quod legitimum est, irritetur. Et secundum fundamentum est, ne aut in peccato fornicationis existimati coniuges persistant, aut qui verè sunt coniuges, fidem tori non seruent. Hæc autem in sponsalibus non habent locum, quia illic nullum est verum matrimonium: quare non est fauor matrimonij, ut sponsalia tantopere defendantur, imo melius illis esset alium statum castitatis eligere. Neque est idem periculum peccandi. Et ideo causa in sponsalibus tractatur, ut reliquæ forèses, Vnde in dicto cap. Iuravit, quia quidam iura

Iuravit de probatio.

¶ Hoc tamen vltimè assertum inter canonum professores sunt qui non admittunt, ut refert glossa super cap. Iuravit. de probatio. Sed illorum opinio inde procedit, quod non distinguunt inter sponsalia & verum matrimonium. Hæc enim, quæ in accusatione matrimonij peculiariter, secus quam in alijs causis conceduntur, duo habent fundamenta. Primum in fauorem matrimonij ne aut quod non est legitimum, sustentetur, aut quod legitimum est, irritetur. Et secundum fundamentum est, ne aut in peccato fornicationis existimati coniuges persistant, aut qui verè sunt coniuges, fidem tori non seruent. Hæc autem in sponsalibus non habent locum, quia illic nullum est verum matrimonium: quare non est fauor matrimonij, ut sponsalia tantopere defendantur, imo melius illis esset alium statum castitatis eligere. Neque est idem periculum peccandi. Et ideo causa in sponsalibus tractatur, ut reliquæ forèses, Vnde in dicto cap. Iuravit, quia quidam iura

uerat sponsalia, & alij legitime probauerant illorum consanguinitatem, dum postea voluit alius probare eosdem non esse consanguineos, non sunt admissi secundi testes. Quare eidem capitulo non aduersantur alia, scilicet. Fraternitatis, & Series, testibus, ut bene ait glossa eiusdem cap. Iuravit, quia in illo agitur de sponsalibus ad contrahendum matrimonium, ubi nullum est periculum, licet non contrahantur. Sed in capitulo. Fraternitatis, & Series. agebatur de matrimonio iam contracto: & ideo post publicationem testium propter periculum admissi sunt noui testes contrarij. Et quamuis in dicto cap. Fraternitatis, admissi fuerint propter noua capitula emergentia, nihilominus & propter eadem sunt admittendi, ut insinuat in dicto cap. Series. In summa, tatus est fauor & præminentia matrimonij contracti, ut semper pro illo clamantes, aut reclamantes sint audiendi, si non vanam aut maleuolam, sed legitimam adferant probabilitatem. ¶ Et per hæc solutum restat tertium argumentum.

Cōciliatio Canonum

DISTINCTIO quadragesima secunda, De cognatione spiritali, & de legali, & de secundis nuptijs.

¶ Quod eum tractatum coniugalis huius sacramenti sua periodo concludamus, quemadmodum per sanguinis lineam consanguinitas, & per coniugalem nexum mariti & vxoris affinitas carnalis contrahitur, ita & ex sacramento baptismi & confirmationis spiritalis cognatio pullulat. Est quippe spiritalis propinquitatis quedam personarum ex collatione sacramenti vel tentione statuto Ecclesie proueniens. Enim-

Text. Cap. 1.

uerò

uerò sicut per carnalem copulam anima infunditur, ita & per collationem baptismi confertur gratia quæ anima spiritalis est. Quare tunc homo quasi in vtero Ecclesie concipitur & gignitur, iuxta verbum Domini, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. At vero quemadmodum baptismus sacramentum est fidei, ita & in confirmatione robur adijcitur gratie, ad eandem fidem publicitus propugnandam, quæ idcirco iam veluti quedam est publica ex vtero natiuitas: quod cum cæteris non competat sacramentis, fit ut per nullum aliud cognatio contrahatur. Quod enim Symmachus ait. Omnes, quos in presentia suscipimus, ita nostri sunt spiritalis filij, ut & ipsi, quos vel nobis suscipientibus vel sub trinae immersionis vocabulo mergentibus vnda baptismatis regenerauit, aliam spiritalis vinculationem insinuat, scilicet, quod cum absolutionis gratia, quedam fit cum Deo reconciliatio, quodam modo penitentes fiunt spiritalis sacerdotis filij. At cum non sit regeneratio, non habet propriam cognationis spiritalis vim, quæ matrimonia vetet.

Ioh. 3.

30. q. 1. C. Omnes.

Cap. 2.

¶ Effectus autem huius cognationis est si præcesserit, matrimonium subsequens non solum impedire, verum & dirimere: si vero nuptias iam contractas subsequatur, illas

nequaquam dirimit: veruntamen sic usum conjugalem interdicit, ut ille qui in culpa fuerit, iure petendi debitum expolietur, tametsi innocenti reddere teneatur, ut si vir vxoris filium baptizauerit, aut ad baptismum vel confirmationem tenuerit, vt. 30. quæst. 1. & sub titu. de cognatione spiritali, & lib. 6. multis est Canonibus sancitum. Quapropter qui de industria filium vxoris suæ baptizauit, graui poenitentia punitur, ut Synodus Maguntinensis Canon. De eo. definit. Per catechismum vero talis cognatio matrimonium dirimens non contrahitur, tametsi inde emergere Bonifacio visum fuerit eod. tit. lib. 6. quæ contrahendum matrimonium impediatur.

Syno. Maguntinensis.

Cap. 3.

¶ Huius autem cognationis tres sunt non tam gradus quam species: scilicet, paternitas, compaternitas (ut patrum vocibus uti liceat) & fraternitas. Paternitas quippe inter baptizantem intercedit, eademque inter susceptorem & baptizatum. Compaternitas vero inter baptizantem & similiter inter susceptorem & patres baptizati. Adde quod eadem cognationem tam baptizans quam suscipiens in suas coniuges transmittit, ut sint pariter & baptizati matres, & eius parentum commatres, similiterque ab vxoribus transfertur in viros. Fraternitas vero inter filios baptizantis & inter filios suscepto-

ris cum ipso duntaxat baptizato, non autem ad fratres eiusdem baptizati protenditur. Hæc. 30. quæstio. 1. & 2. & extra de cognatione spirituali, & lib. 6. definita sunt. At verò huiusmodi spiritualis cognatio nequaquam nisi inter eos contrahitur, qui sacramento fidei baptizati sunt: quare neq; non baptizatus, licet baptizet illam contrahit, neq; cum non baptizato ab eo qui eius filium sacro fonte aut tinxerit, aut leuarit, contrahitur.

Cap. 4. ¶ Tertia demum cognatio est legalis: nepe, quæ lege per adoptionem introducta est. Hæc enim (præsertim si perfecta sit, quam abrogationem appellant per quã filius qui adoptatur, in potestatem adoptantis transmittitur) matrimonium non solum impedit, verum etiam dissolvit: idq; inter tres personarum fortes. Pater enim ille qui filiam adoptat nõ solum cum ipsa, verum cum eius descendens usq; ad quartum gradum huiusmodi contrahit cognationis vinculum. Deinde inter adoptatum filium & uxorem adoptantis, quæ illi velut noverca fit, pariq; ratione inter adoptantem & adoptati uxorem, quæ ceu nurus eius habetur, atq; hæc impedimenta perpetua sunt vt more & usu Ecclesiæ solene est, de quibus Insti. de nuptijs. §. ergo & l. adoptiuis. ff. de ritu nuptiarum.

Cap. 5. ¶ Tertio deniq; & inter filium adoptatum & naturales adoptantis pro-

les, idem impedimentum intercedit non tamen perpetuum, sed quantum diu naturales filij sub paterna potestate extiterint, vt ait Nicol. Papa. 3. quæstio. 3. & capit. vnic. de cognatione legali.

¶ Sermo igitur de secundis nuptiis tractatum nuptiarum claudat: Nouatus quippe, Motanus. Cataphrigæ & Tertullianus secundas conati sunt extirpare nuptias: sed tamẽ contra Apostolicam veritatẽ. Mulier enim (vt ad Roma. 7. ait Paul.) viuente viro ligata est legi. Si autem mortuus fuerit vir soluta est lege. Quare. 1. Corin. admonet viduas, quæ abstinere non possunt vt in Domino nubant. Nubere autem in Domino non nisi rem honestam designat. Vnde ad Pammachium Hieronym. Non damno, inquit, bigamos imò nec trigamos, & si dici potest octogamos. Idemq; August. de bono viduitatis. Et lib. 2. contra aduersarium legis, & super epistolam ad Corinthios. Hæc de septem Ecclesiæ Sacramentis.

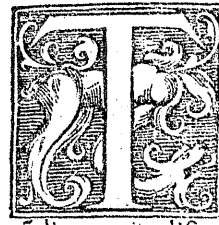
DISTINCTIONIS
Quadragesimæ secundæ. Quæstio. 1. De cognatione spirituali.

ARTICVLVS I.

Vtrum spiritualis cognatio sit matrimonij impedimentum.

Tracta-

31. q. 1. Ca. no. A perit & Canon. De mensura lum.

Ractatus hic demum de impedimentis matrimonij vt sua periodum finiat, tribus paruis quæstionibus concluditur, qui in hac distinctione de spirituali cognatione & de legali & de secundis nuptijs disputatur. Queritur ergo primo vtrum spiritualis cognatio impedimentum sit matrimonij. Et arguitur a parte negatiua. Nil est matrimonij impedimentum, nisi ei fuerit contrarium: quia vna quælibet res per suum contrarium impeditur: cognatio verò spiritualis nõ est matrimonio contraria: quia nulli eius bono aut fini repugnat: ergo nõ est ei impedimentum.

Partinoga tina. ar. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Part affir- matia.

1. Conclus.

Cognatio spiritualis quid.

Cognatio spiritualis solum ex statuto Ecclesiæ.

¶ Secundo. Vnio spiritus nõ transit in carnem: sed matrimonium est carnalis coniugatio, & cognatio spiritualis spirituum coniunctio: ergo hæc non est illius impedimentum.

¶ Tertio. Ex duobus contrarijs non idem emanat effectus: spiritualis autem cognatio disparitati cultus videtur contraria, cum illa sit sacramentorum communio, hæc verò sacramentorum discrepantia: cultus autem disparitas impedit matrimonium: ergo cognatio spiritualis illud non impedit.

¶ Contrarium decernitur, 30. q. 1. can. De eo & de cognatione spirituali, per totum.

¶ Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Cognatio spiritualis est impedimentum matrimonij. Conclusio est, quæ determinatur causa & titul. citatis, & signanter cap. Veniens. & capit. vlti. eod. tit. Et theologa ratio est hæc. Quemadmodum homo per carnis propaginem esse accipit naturæ, ita & per sacramenta suscipit spirituale esse gratiæ: ergo sicut vinculum ex carnis propagatione contrahitur, quod est naturale homini in quantum est res quædam naturæ, sic & vinculum ex sacramentorum susceptione resultat, quod est ei supranaturale in quantum fit membrum Ecclesiæ. Ex quo fit rursus, quod vt carnalis cognatio matrimonium impedit, ita & spiritualis.

¶ Vnde cognatio spiritualis est propinquitas quædam personarum ex collatione sacramenti vel tentione proueniens ex statuto Ecclesiæ. Fit enim baptizans, ac subinde susceptor, quæ patrinum appellat, spiritualis baptizati pater: quæ quidẽ cognatio spiritualis, est. Adieci autem, ex statuto Ecclesiæ, ad significandum non modo, quod huiusmodi cognatio per decretum Ecclesiæ est impedimentum (nam & hoc quibusdam etiam gradibus consanguinitatis & affinitatis conuenit) verum & ad admonendum, quod

eadem ipsa spiritualis cognatio nõ habet fundamentum in natura, vt cognatio carnalis, quæ per carnalem generationem contrahitur, sed in Ecclesiæ statuto, per quod baptizans, & suscipiens seu tenens patres spirituales declaratur, eo quod per sacramentum gratia infunditur quæ animæ vitam tribuit æternam, iuxta verbum Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnum Dei. ¶ Ex quo subsequitur, hanc spiritualem cognationem ante legem euangelicam nõ viguisse, sed ex lege euangelica, cuius sacramenta gratiam conferunt, ortum ducere. Nam et si in circumcisione gratia conferretur: tamẽ quia non conferebatur ratione sacramenti, sed fidei, nulla contrahebatur cognatio. Solet inter baptizantem & susipientem sic non inepte distingui, quod baptizans sit sicut pater generans, & susceptor sicut mater, quæ nomine Ecclesiæ suo gremio baptizatum suscipit quauis vterque sit Ecclesiæ minister: nam & vnus nomine Ecclesiæ fidem exigit a baptizato, & alter pro baptizato illam pollicetur.

Cognatio spiritualis post legem Euangel.

Cognatio spiritualis an dirimat matrimonium.

2. Conclus.

Regula generalis.

3. Conclus.

¶ Si autem roges, quale hoc sit impedimentum, vtrum matrimonium duntaxat impediens contrahendum, an verò contractum etiam dirimat? Per distinctionem respondetur. Etenim videndum est, vtrum eiusmodi cognatio matrimonio antecedit; an verò ipsum subsequatur. Et ideo statuitur secunda conclusio huius articuli: si talis Cognatio matrimonio antecedit, ipsum impedit ac dirimit, veluti si esset cognatio carnalis. Si vero ante talẽ cognationem matrimonium fuerit contractum, nullatenus per illam subsequentem dirimitur, capit. Si vir. de cognatio. spirituali. & can. Dictum, & ad limina. 30. q. 1. Vbi autem eod. ca. Si vir, dicitur, generaliter fuisse statutum, vt debeant separari, allusio fit ad cano. Peruenit, ead. caus. & q. vbi hoc videtur constitui. Hoc tamen art. sequen. repetendum est. Persistendum enim est in illa generali regula, quod matrimonium semel legitime in initium nunquam dirimitur quo ad vinculum, nisi Christianismi aut religionis gratia modis supra expositis,

¶ At vero in hoc casu de usu matrimonij distinguendum est, vt tertia hæc subiungatur conclusio, vbi huiusmodi spiritualis cognatio causa necessitatis, aut per culpabilem ignorantiam fuerit inducta, nequaquam conjugale usum aut in petendo, aut in reddendo interdicit. Si vero fuerit aut extra casum necessitatis, aut ex ignorantia culpabilis contracta, impedit eum cuius culpa inducta fuerit, ne debitum petere valeat: tenetur tamẽ semper exactum redere:

dere: quia culpa eius non est cur alteri coniugi noceat. Igitur si quis, exempli gratia, suæ coniugis filium tempore necessitatis baptizauerit, licet cognationem spirituale cum ea subinde contraxerit, potest tamen & debitum petere & reddere: quia necessitas, ut caret lege, ita & à pœna legis excusat. Et eadem est ratio si quis suum, vxorisq; suæ filium facta sufficienti diligentia putans non esse suum baptizauerit. Quod verò dum citra necessitatem sciens ac prudens eum baptizauerit, aut per ignorantiam crassam, quæ scientiæ æquipollet, tunc debitum à sua coniuge exigere nequeat, licet ut ait Durand. non sit expressum in iure, colligitur tamen ex capitulis supra citatis: nam cap. Si vir, habetur, quod debitum alteri subtrahi non debet, ubi insinuat, quod exigere nequeat. Itē colligitur ex finali verbo, quod illi fraus vel dolus patrocinari non debet. Et idem insinuat altero Canon. De eo. Et est simile de coniuge, qui incestum cum cōsanguinea alterius coniugis committit: is enim iure petendi priuatur, ab obligatione tamen reddendi non absoluitur, ut capit. 1. & reliquis, de eo qui cognouit consanguine. vxor.

Ignorantia an excuset

Dubium.

Partis negatiua arg. 1.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

¶ Dubium tamen hic profectò potest cuiuslibet in animu subrepere, vtrum qui in extrema necessitate paruulum morti proximum absque solennitate baptizat talem cum matre affinitatem spiritualein contrahat, quæ matrimonium cum ipsa impediatur, & contractum dirimat. Et ratio dubitandi est, quod sicut extrema necessitas post cōtractum matrimonium baptizantem excusat, ut liberè possit à sua vxore debitum petere, profectò ratio persuadeat re videtur, ut eadem necessitas ius nō adimat baptizanti contrahendi cum matre baptizati. Nam cum ius petendi debitum ex contractu matrimonij oriatur, videtur necessitas, quæ ius exigendi non tollit, neq; facultatem contrahendi auferre. Et confirmatur hoc. Hominem priuare iure cōtrahendi matrimonium cum aliqua, molestum grauumen est: ergo si propter baptismum in extrema necessitate collatum illud onus baptizandi imponeretur multi illud officium recusarent, atque adeò periculum paruulis extrema patientibus creare tur, ut absque baptismo perirent.

¶ Et tertio arguitur. Baptizare in extrema necessitate iure diuino omnes obligantur: ergo Ecclesia non potuit, aut saltem nō debuit hoc detrimentum illis offerre qui munus illud obirent. Enimuerò quando solēniter baptizatur, sacerdotes, qui sacramentū administrāt, vltro ordines susceperunt, & susceptores sua spon-

te ad illud se officium offerunt: quare non est mirū si cognationē illā spirituale contrahant sed q̄ illi, qui ex necessitate iuri diuino obtēperant, illud patiatur incōmodū, durū apparet. ¶ Profectò rationes non sunt contēnendæ. Et quidam ex Iuriconsultis, quos refert Paludaniunt, de hoc esse Papam consulendum. At verò in his, quæ ex mero statuto Ecclesiæ pendunt, non est tanta vsurpanda licentia, ut ex similitudinibus aut coniecturis in retanti momenti iudicium sumatur. Et ideo dicendum, q̄ eiusmodi baptismus causa est spiritualis cognationis. Nam Canones absq; vlla exceptio ne aiunt baptizantem & susceptorē cognationem cōtrahere cū baptizato. Et baptismus in extrema necessitate verè sacramentum est. Et ideo cum postea in Ecclesia adhibentur sacramentalia, non contrahitur cognatio, ut illico repetemus: quare nisi prius in baptisinate nasceretur: nunquā oriretur. Veruntamen quia illic non celebratur solēniter sacramentū, non planè affirmarem, q̄ si quis puerū teneret, cui alter aquam infunderet, tenens ille cognationem contraheret: quia ubi non est solennitas, non dicitur propriè susceptor.

Sententia auctoris.

1. Argum.

2. Argum.

Solutio in iectum.

¶ Vnde ad obiectorum primum respōdetur, q̄ cum post contractum matrimonium ius iam sit quaesitum ad petendum debitum, consentaneum rationi est, ut cum adest necessitas, cōiux illo iure non denudetur: secus autem ante contractum, ubi nondum ius vllum acquisitū est. Et ad secundum respondetur, cognationē in extrema necessitate contractam non propriè dici grauumen, sed potius ius amicitiae, quæ cum baptizato & parentibus eius contrahitur. Et ideo quamuis iure diuino vnusquilibet teneatur baptizare, nihilominus Ecclesia potuit ratione amicitiae prolatandæ statuere, ut matrimonium non cum illis, sed cum alijs iniret. Nihilominus profectò adiecerim, quod si sancta Ecclesiæ illum extremæ necessitatis exciperet, ut eiusmodi matrimonia nō impediret, vel saltem non dirimeret, fortallē nihil aliud quam operæ precium faceret. Neque si Episcopus dispensaret, dum facillimus non esset ad curiam transitus, vllum (ni fallor) subesset periculum.

Solut. 1. ad.

¶ Ad primum igitur capitalium argumētum respondetur, q̄ quamuis cognatio spiritualis propagationem non impediatur carnalem, neq; vero cohabitationem domesticam, qui sunt matrimonij fines, decurtat tamen amicitiae amplitudinem: nam cum ipsa per se sit sufficiens amicitie nexus, expedit, ut per matrimonia eadē amicitie iura ad alios profundantur.

¶ Ad

Solu. 1. ¶ Ad secundum respondetur, quod in matrimonio non tantum coniunctio inest corporalis, verum & spiritualis, & ideo quamuis cognatio spiritualis non transeat in carnalem, nihilominus impedit matrimonium: quia expedit, ut spiritualis coniunctio ad alios, qui non sunt illo modo coniuncti, dilatetur.

Solu. 2. ¶ Ad tertium denique respōdetur, minimè repugnare, ut duo contraria eidē tertio diuersis rationibus aduersentur, sicut magnum & paruum per duo extrema opponuntur æquali. Quæ utiq; ratione & cultus disparitas & cognatio matrimonio aduersantur: illa quidē, quia plus distat, hæc verò quia plus appropinquat, quam ratio matrimonij contrahēdi permittit.

ARTICVLVS II.

Vtrum per solum baptismum spiritualis cognatio contrahatur.

Postquam constitutum est cognationē spiritualem obstaculū matrimonio opponere, consequens est, ut exploremus, per quid contrahitur vtrū per solū baptismū. Et arguitur à parte affirmatiua, ex p̄portione corporalis ad spirituale cognationē. Cognatio corporalis per solam carnis generationem cōtrahitur: sed inter sacramenta solus baptismus formā habet generationis: ergo per ipsum solum cognatio spiritualis exurgit.

Partis affirmatiua argum. 1.

2. Argum.

Partis negatiua.

1. Opinio.

Opinio reprobatur.

¶ Secundo. Si ex alio sacramento à baptismo spiritualis pullularet cognatio, maxime, ut fertur, ex confirmatione: sed hoc non, quia potissimum id accideret propter characterem, qui illic imprimitur: sed tunc similiter deberet ex datione sacrorū ordinū oriri, quod est falsum: ergo ex solo baptismo talis cognatio exurgit.

¶ In contrarium autem est textus Bonifacij octauo cap. 1. de cognatione spirituali. lib. 6.

¶ De ista quæstione. ut hic D. Tho. refert, tres fuerunt opiniones. Quidam enim dixerunt, quod spiritualis regeneratio sicut per septiformem spiritus sancti gratia datur, ita per septem efficitur, incipiendo à primo pabulo salis sacramenti vsque ad confirmationem per episcopum factam: & per quodlibet eorum spiritualis cognatio contrahitur. Pabulum salis nominatur, dum inter catechizandum catechumenum, sal eius ori apponitur. Et hæc opinio refertur Can. Peruenit. 30. quæstione. 1. Sed re vera nunquā creditur in vniuersali Ecclesia illud fuisse vsu & more receptum: quia

neque vlla id ratio permittit. Enimuerò cum à generatione carnali ad spiritualem ducere exemplum oporteat, sicut cōsanguinitas non nisi ex generatione enascitur, ita neque spiritualis filiatio nisi per generationem spiritualem, quæ quidem non nisi per sacramentum fit, ubi gratia animæ viuificatrix confertur: cum ergo illa, quæ baptismum antecedunt, non sint sacramentum, sed sacramentalia, fit ut per illa nulla contrahatur spiritualis cognatio. Glossandus ergo vtcunque Canon ille est non quod sigillatim per illos catechismos contrahatur cognatio, sed complexim, ut per omnia simul, si tamen vsque ad baptismum fuerit peruētum, talis oriatur cognatio. Similiter & aliud quod eod. Can. Peruenit. institutum apparet, quod si maritus filiū vxoris suæ vel à se genitum, vel ab alio viro, vel si vxor filium mariti sui baptizauerit, separentur, nunquam receptum est, ut cap. Si vir, de cognatio. spiritua. ait Alexand. 3. Quare magister Sent. ait, vel illud solum ad terrōre dictum esse, vel intelligendum fore, quando cognatio illa matrimonium antecessit.

Can. Peruenit. 30. q. 1

2. Opinio.

Conclusio.

¶ Alij deinde dixerūt, q̄ cognatio cōtrahatur per tria, scilicet, per baptismū, & per catechismum, & per sacramentū confirmationis. Sed isti, ut ait S. Tho. propriā vocē ignorarunt, cōnumerantes catechismum inter sacramenta.

¶ Ad quæstionem ergo vnica conclusione respondetur. Cognatio spiritualis duntaxat per duo sacramenta baptismi & confirmationis contrahitur, ut Cano. citato Bonifacius. 8. ait. Et quidem de baptismo plures sunt Canones: ut citati, & alij trigesima quæstione. 1. & de cognatione spirituali. Sed de confirmatione extat eadem causa & quæstione Cano. Si quis filiastrum suum, vel filiastram ante Episcopum tenuerit ad cōfirmationē, separetur ab vxore, & nunquam aliam accipiat. Intelligitur autem si tenuerit ante matrimonium, sed si post, solum impeditur ab exactioe debiti. Ratio

Ratio.

verò Conclusionis est hæc. Cognatio spiritualis per generationem spiritualem successit: generatio autem spiritualis per baptismum fit, & per Confirmationem confirmatur: Confirmatio enim, ut distinctio. 7. explicuimus, nihil aliud est, quam augmentatio quædam baptismalis gratiæ: per baptismum enim recipitur esse spirituale, & per Confirmationem irroboretur Christianus ad publicam fidei defensionem, sicut per generationem fit homo, & per quantitatis augmentum validus homo. Alijs verbis eandem veritatem D. Tho. in præsentia. & Ricardus explicant

Ricardus.

cant dicentes, quod sicut in generatione naturali præcedunt dispositiones, & subsequitur generatio, quam tandem consequitur natiuitas, ita in spirituali antecedunt catechismi, qui sunt præparamēta, & subsequitur baptismus, ac demum consequitur confirmatio, quæ est velut natiuitas, per quam homo publicus exponitur ad defendendam fidem. Et ideo sicut duplex est natiuitas, scilicet, in vtero, & ex vtero: ita generatio per baptismum est natiuitas in vtero, quæ, scilicet, homo in vtero Ecclesiæ concipitur quasi ab ipsa fouendus, iuxta verbum Christi. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Sed tamen per Confirmationem exponitur iam homo extra vterum quasi fide irrobortus, vt publicus confessionem nominis Christi tueatur, in ambobus assignantur susceptores. ¶ Atque hinc consequitur ratio, quare per nullum aliud sacramentorum huiusmodi cognatio contrahatur. Ratio enim est, quod aliorum nullum censetur generatio, sed vel alimentatio, vt eucharistia, vel sanatio & reconciliatio, vt poenitentia, &c.

Ratio.

Obiectio.

¶ Quod si Canonem, Omnes. 30. quæstio. 1. obijcias, vbi Symmachus Papa ait, Omnes quos in poenitentia suscipimus, ita nostri sunt spirituales filij, vt & ipsi, quos vel nobis suscipientibus, vel sub trinae merfionis vocabulo mergentibus vnda sacri baptismatis regenerauit. Respondetur, quod poenitentes non dicuntur ea ratione sacerdotis filij, vt cognatio illa matrimonium baptizati cum filia sacerdotis impediatur: alioqui eius filij cum nullo de tota parocchia possent contrahere. Sed dicuntur filij spirituales, quia per doctrinam, & monita atque administrationem sacramenti reconciliantur Deo, quod quandam gerit cum spirituali genitura similitudinē. Illud autem Symmachus ob id induxit, vt duos subinde Canones appenderet, quibus cauere sacerdotibus & deinde episcopis iubet, ne se cum illis, quas à peccatis absoluerint, carnaliter commisceant, esset enim graue sacrilegium. Et ait hic D. Th. tantum esse peccatum, quantum si cum filijs spiritualibus delinqueret: quod vtrum verum sit nescio: potest enim ex circumstantijs esse tam graue, imò grauius, præsertim si ex confessione sacerdos nactus esset ansam complicandi se cum filia poenitenti. Attamen illa species peccati spiritualis incestus qui committitur inter cognatos spirituales, non committitur nisi cum illis, quos vel sacerdos, vel alius baptizauit, vel leuauit de fonte.

C. Omnes 30. quæst. 1.

Aliud arg.

¶ Aliud argumentum ex illo verbo Pauli. 2. Corinth. 13. existit, In Christo Iesu per Euan-

gelium ego vos genui: vbi docet, per prædicationem euangelij prædicatores fieri patres spirituales, & per pastorem curam. Sed facile respondetur, quod dicuntur patres per metaphoram: quia conferunt subditis tria, quæ secundum Philosophum. 8. Ethic. natis impendunt patres: scilicet, eis per gratiam sacramentorum & nutrimentum per doctrinæ pabulum, & instructionem per legum lationem. Non tamen hoc sufficit ad contrahendam cognationem spirituales, sed sola collatio gratiæ per modum generationis, qua anima spiritualis infunditur aut corroboratur. ¶ Vrgentius tamen argumentum imminet ex decreto Bonifacij. 8. Per catechismum, de cognatio. spiritua. lib. 6. vbi, ait, Per catechismum, qui præcedit baptismum contrahendum matrimonium impediri. Ad hoc autem duo respondentur.

Obiectio alia.

Primum, illud non asseruisse nisi quia id sibi visus est ex decreto Clementis. 3. euidenter collegisse: & tamen in collectione non est tanta euidentia. Verba enim Clementis capitulo. Contracto. extra eodem titulo. sunt hæc, Quod etsi constaret, quod vxor Petri filium eiusdem ante matrimonium in catechismo tenuisset, vix contrahendo matrimonio impedimentum asserret. Ex hoc ergo, quum, ait, vix asserret, colligit Bonifacius Clementem sensisse, quod tale impedimentum asserret: cum tamē eius verba potius, sint dubitantis, quam quidpiam asserentis. Secundò respondetur vt ait hic Sanctus Thomas, quod secundum aliquos ex catechismo contrahitur aliquid debilius quàm cognatio: videlicet, quod impediatur matrimonium contrahendum. (Et hoc est quod Bonifacius ex Clemente colligit) non tamen dirimit contractum. Et ducitur exemplum de sponsalibus: nam sicut ex illis, quia non sunt verè matrimonium, sed eius præparatio, non nascitur affinitas, quæ matrimonium dirimat, sed sola publica honestas, quæ impediatur contrahendum, ita ex catechismo, quia est dispositio baptismi, contrahitur non cognatio prorsus, sed debilius quiddam. Sed profecto, nescio an hoc vsu iam obseruetur.

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Simila.

¶ Ex his prudentissimus quisque colligat quod temporis articulo cognatio hæc spiritualis contrahatur. Putat enim vulgus, quod qui ducunt infantē, eumque in ecclesiam comitantur, patrini, quos ipsi nominant, existant, cum tamen non solum hoc falsum sit, verum neque qui illud ad valuas ecclesiæ vel super fontem ad catechismos & exorcismos, & vñctiones tenet, vllam contrahit cognationem: quia nec sacerdos illam contrahit, saltē quæ matrimonium dirimat,

Quare

Quare si cōtingeret, vt Petrus baptizandum ad omnes illas cæremônias teneret, sed illo articulo quo baptizandus est, alter infantem acciperet, qui eum dum aqua infunditur, teneret, vel de fonte leuaret, solus ille secundus cognationem contraheret, Petrus vero minimè. Contrahitur ergo tunc propriè cognatio hæc cum quis infantem tenet dum sacerdos aquam suffundit, vel tunc cum illum de manibus sacerdotis dum illum emerfit, suscipit. Ille verò qui postea de manibus susceptoris accipit & inuoluit, minimè. Et idem est de confirmatione dicendum: ille enim solus, qui tenet puerum dum ab Episcopo vngitur, iuxta tenorem capit. citati, Si quis filialtrum contrahit consanguinitatem.

Sententia auctoris.

Syluest.

¶ Syluest. verb. Matrim. 8. q. 7. §. 13. multa prodigit verba de istis tactibus, quibus contrahitur cognatio, an scilicet, sufficiat tangere puerum vel linteamina. Attamen vbi res rationibus definitur, non opus est opinionibus. Re vera tamen re vel vestes vel puerum ipsum etiam ea intentione, vt contrahatur affinitas, minimè sufficit. Nam solent foeminae esse auidae, vt dicantur comatres, & ideo tangunt puerum: & tamen ridiculū est dicere, quod tangere digito, aut manu sufficiat: requiritur enim quod sic eum quis tangat, vt teneat vel leuet ex sacro fonte: illud enim est esse susceptorem. Nec refert, an teneat vestimentum tactis vestibus, an nudum. Imò si eum teneret in disco argenteo honoris gratia satis esset. Quapropter si multi ea intentione, non dico tangant, sed teneant, omnes contrahunt cum baptizato consanguinitatem, vt habetur cap. Quamuis, de cognat. spiri. in. 6. licet peccatum sit plures esse susceptores: quia prohibitū est, de consecrat. dist. 4. Can. Non plures. Nisi consuetudo patriæ excuset, vel honoris gratia fiat. Imò nisi ex contemptu legis id fieret, fortasse nunquam esset mortale: quia non tanti illa prohibitio refert, sed solum ne impedimenta matrimonij multiplicentur.

Sententia auctoris.

Nota.

Susceptores plures an contrahant cognationem.

Quando adultus baptizatur.

¶ Hinc fit, quod si quis adultus baptizetur aut confirmetur, necesse est, quod cognatio contrahatur à suscipiente vt baptizandum teneat ad baptismum, sicuti & confirmandum: quauis cum illa tentio cæremônia sit, & adultus per se stare possit, satis est assisat quasi in suam curam suscipiens. Tametsi tutius sit, vt manu teneat. Ex quo fit rursum, quod nec respondere ad catechismos & exorcismos ad cognationem fat est, neque verò requiritur, sed sufficit suscipere, vt nomen susceptoris admonet.

¶ Atque adeo ex his tandem colligitur, quod si infans domi ob necessitatem baptizatus fue-

rit, dum postea in Ecclesia hæc sacramentales cæremônias adhibentur, nulla contrahitur cognatio. Neque si vel errore, vel de industria iteretur baptizatio, contraheretur: quia illud secundum non esset sacramentum.

¶ Sunt multi iuris Canonici professores, qui contrariū putant, dicentes, illud esse sacramentum: nam aliàs non diceretur iterari. Sed isti diuinam sacramenti rationem non penetrant: nam baptizatus aut confirmatus non est materia simile sacramentū iterū suscipiendi. Sed dicitur iterari, quantum est de intentione rebaptizantis aut reordinantis: quia tentans quod facere nequit, iniuriā irrogat sacramento. Imò quauis sub conditione, si non est baptizatus, baptizetur: si re vera erat baptizatus, licet baptizans excusetur à culpa, re vera nullam contrahit cognationem, sed propter dubiū ab Ecclesia presumitur contraxisse. Quapropter si postmodum constaret illū fuisse prius baptizatum, pronunciaretur cognationem non fuisse contractam.

Cognatio spiritalis non contrahitur per procuratorem.

¶ Consuevit autē inter magnates, præcipuè inter principes & reges vt absentes contendant esse susceptores per procuratores, vel nuncios quos ad id muneris delegant, quaritur ergo autales Principes verè cognationem contrahant. De quo Syluest. verb. Matrimo. 8. q. 7. §. 14. multos suo more vtrinque citat. At verò cum hæc impedimēta potius in re dubia restringenda sint, quam amplianda, credendum est nullam cognationem contrahere: præsertim cum ratio huic parti longè plus faueat. Illa enim que per consensum & ratihabitionem transigi possunt, nil obstat quominus per procuratorem confici valeant, quales sunt forēses causæ, ad quas agēdas procuratores substituuntur. Et eadem ratione potest matrimonium per procuratorem contrahi, casu. de procurato. lib. 6. quia solus consensus ad id sufficit, qui quidē per procuratorem aut literas, vt diximus, explicari potest. Ea autē, quæ in actione personali suapte natura consistunt, nequeunt per procuratorem fieri. Quavtiq; ratione dist. 18. diximus, per literas vel per procuratorem neminē posse confiteri, aut sacramentaliter absolui: cum ergo susceptoris officium in actione personali consistat, quæ est tenere & suscipere baptizatum: re vera nemo per procuratorem valet esse susceptor, vt cognationem ipse contrahat. sed sunt illæ cæremônias, quæ ad colendam pacem & amicitiam fieri consueuerunt. Quare tunc procurator ille delegatus, est verè susceptor cognationem contrahens. Sicuti si Papa officium confirmandi simplici presbytero committeret, tunc non Papa, sed ille presbyter esset confirmator.

Que per procuratorem agi nequeunt.

¶ Simili

Vniuersi - ¶ Simili de causa neque tota ciuitas vel colle-
tas an pos- gium potest esse susceptor, sed ille, quem ad id
sit que le- muneris delegaret.

Solut. 1. ar. ¶ Ad primum igitur argumentū iam respon-
sum est, quod quāuis propriē regeneratio in
baptismate fiat, nihilominus confirmatio est
quædam baptismatis irroboratione & quasi que-
dam natiuitas ex vtero ad publicam fidei con-
fessionem.

Solut. 2. ar. ¶ Et per eandem solutionem diluitur secun-
dum argumentum. Non enim ratione folius
characteris est cognationis causa, sed quia est
quædā generationis confirmatio & natiuitas.

ARTICVLVS III.

Verum cognatio spiritualis dumtaxat in-
ter baptizantem & baptizatum contra-
hatur.

Subsequitur tandem, vt de perso-
nis dicam⁹, inter quas hæc spiritua-
lis cognatio intercedit. Quaritur
ergo, vtrum solum inter baptizan-
tem & baptizatum contrahatur. Et arguitur
à parte affirmatiua. Si inter alios contrahere-
tur, id maximè inter suscipientem & baptiza-
tum, vt dictum est: hoc autem nullam ex cog-
natione carnali similitudinem ducit: quip-
pe quæ non nisi ab illo, cuius semine proles gi-
gnitur, deriuatur: ex parte namq; natum susci-
pientis infantem nulla contrahitur: ergo neq;
susceptor spirituales vllam contrahit.

2. Argum. ¶ Secundo, Si susceptor illam contraheret à vi-
ro transmitteretur in vxorem, vt fertur, & ab
vxore in virum, vt si Petrus esset susceptor, e-
ius vxor fieret cognata baptizato: huius tamē
falsitas inde videtur colligi, qd cum coniunctio
quæ est inter virum & vxorem, sit carnalis, cog-
natio verò sacramentalis sit spiritualis: carna-
lis verò & spiritualis sint res disparatæ: non vi-
detur per carnalem spirituales transmitti.

3. Argum. ¶ Tertio. Si præter baptizantem alij quoque
affinitatem contraherent, id etiam filijs bapti-
zantis & susceptoris contingeret, vt à parenti-
bus traduceretur in filios: hoc autē falsum ap-
paret, tum qd alioqui gradus in hac cognatio-
ne distinguerentur: quia persona generata, vt
dictū est, mutat gradum, tum etiam quia ea-
dem ratione transfunderetur ad patrem & fra-
trem: nam sicut filius patrem, ita frater fratrem
primo gradū consanguinitatis attingit: conse-
quens tamen est falsum: quia non tantū extē-
ditur: ergo solus baptizans est qui cum bapti-

zato cognationem contrahit.
¶ In contrariū tamē est, qd bona spiritualia pl⁹
sunt quā corporalia effusa: consanguinitas au-
tem corporalis trāsīt ad filios, & per affinita-
tem ad vxores: ergo & spiritualis cognatio.

¶ Tres per tria proposita argumenta designā-
tur cognationis spūalis species, quas præsentī
articulo explicare operæpretiū est. Iste autem
species sunt, paternitas, cōpaternitas (vt aiunt)
& fraternitas. Et ideo ad quæstionem tribus
conclusionibus respondetur. Prima. Inter bap-
tizantem & similiter inter susceptorē & bap-
tizatum contrahitur spiritualis paternitas
impediens dirimensq; matrimonium, vt pa-
tet Ca. De eo, & Can. Nosse. 30. quæst. 1. & 33
quæst. 2. Can. Si quis cum matre & alijs eod.
tit. de cognatio. spiritua. & cap. 1. eod. tit. in. 6.

¶ Probatur exemplo carnalis generationis. E-
nimuerò quemadmodū homo naturaliter ex
patre nascitur & matre, ita & spiritualiter per
sacramentum in baptismo nascitur filius Dei
tanquā patris, & Ecclesiæ tanquā matris, quæ
in suo gremio eum suscipit: minister autē, qui
nomine Dei eius vice functus baptizat, gerit
personā patris, susceptor verò personam ma-
tris, quæ eum ad fouendum, educandum, & in-
struendum suscipit: Non negatur, quin etiam
baptizans sit Ecclesiæ minister: sed tamē quia
illa potestas, qua gratia confertur, à Deo colla-
ta est sacramēto, quod administrat, dicitur ge-
rere personam patris. Et per hoc soluitur pri-
mum argumentum: non enim in generatione
naturali fili⁹ soli⁹ patris dicitur semē ministrā-
tis, sed etiā matris ipsum cōcipiētis, cuius typū
in spirituali generatione susceptor gerit.

¶ Quod si rursus arguas. Catechismus, vt di-
ctum est, nempe eruditio catechumeni non
sufficit ad contrahendam cognationem: sed
susceptoris officium non est aliud, quàm filiū
spiritualem catechismus erudire, & ideo apud
Dionysium appellatur *διδάσκαλος* ergo ille non
contrahit paternitatem. Negatur minor, nā &
si officium susceptoris sit erudire, non tamen
ob id colligit paternitatē, sed quia suscepit cu-
ram tanquā mater. *ἀδελφός* enim idē est quod
fideiusor. De officio autē & functione susce-
ptoris supra dist. 4. artic. 5. dictum est.

¶ Perplexior autē ambiguitas est, vtrū ille, qui
non dū baptizatus est, aliū baptizet, vel de la-
tero fonte leuet, consanguinitatem contrahat.
Est enim glossa Can. In baptismate, de conse-
cra. dist. 4. quæ sub distinctione respondet di-
cens, baptizantē contrahere cognationem, su-
sceptorē verò non item. Quā glossam sequuntur
summa Angelica, & summa Rosella. Est ta-

men

Partis affir-
matiuæ ar-
gum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Partis nega-
tiuæ.

Decisio ar-
ticuli.

1. Conclus.

Ratio con-
clusionis.

Solut. 1. ar.

Obiectio.

Dilutio.

Nō bap-
tizatus an
possit esse
susceptor.

Sententia
auctoris.

men gloss. nulla ratione fulcita. Quapropter
D. Tho. Ricardus & Theologi omnes verita-
tē meditati, negatiuē de ambobus respōdent.
Nam in primis infidelis susceptor esse non po-
test: quia qui non est Christianē eruditus, cu-
ram erudiendi Christiani suscipere non valet:
at verò licet baptizare queat, cognatus tamē
esse nequit spiritualis: cognatio siquidē hæc
fundamentū habet in fide, imò & in sacra-
mento fidei: nam sicut qui nondum carnaliter na-
tus est nulli potest esse aut pater, aut cognat⁹,
ita qui nondum baptisinate regeneratus est,
pater aut cognat⁹ spiritualis esse nequit. Quæ-
re licet, catechumenus baptizet, nullam acqui-
rit cognationē: qsi nulla ante baptismū cōtra-
hitur, sit vt neq; si postmodum ille baptizans
conuertatur, illam cōtrahat, quia quod à prin-
cipio nullum fuit, conualescere nequit.

¶ Ex quo fit qd si baptizatus quāuis nō confir-
matus teneat eum, qui confirmatur: verē con-
trahit cognationē: quia est Christianus: & ideo
capax cognationis spiritualis: & pariter hæc
ticitus, quia habet characterem Christiani.

¶ Secunda conclusio. Compaternitas duobus
modis contrahitur: scilicet, inter baptizantē
similiter & inter susceptorē & baptizati parē-
tes: præterea inter baptizatū & coniuges bap-
tizantis & susceptoris, & idem est de confir-
matione. Itaq; radix & centrū cognationis spi-
ritualis est habitudo baptizantis & suscipien-
tis ad baptizatū, & inde transfertur cognatio
in parentes baptizati, vt sint baptizantis & su-
sceptoris spirituales affines. Et ratio huius est,
quod cum baptizans & susceptor sint patres
spirituales baptizati, & qui eum genuerunt,
sint patres carnales, sit vt inter se sint compa-
tres, id est, simul patres eiusdem filij diuersis ra-
tionibus. Et similiter baptizans & susceptor eā-
dem cognationem transferunt in suas coniug-
es, vt pari ratione sint baptizati affines. Cuius
ratio est, qd cum maritus & vxor sint vna
caro, affinitatem quā vnus contrahit cum bap-
tizato, contrahit & alter. Affinitatem, inquā
quoniam et si omnes tres species inter Cano-
num professores generali nomine dicantur
cognatio: tamen propriē cognatio, vt potē
quæ à nascendo dicitur inter patres spiritua-
les: scilicet, baptizantem vel susceptorem &
baptizatum consistit: sed mediante baptiza-
to, eius parentes efficiuntur baptizantis & su-
sceptoris affines. Et ideo significanter ait San-
ctus Thomas, hoc fieri per modum cuiusdā af-
finitatis: sicut in cognatione carnali. consan-
guine vxoris efficiuntur affines mariti. De v-
troq; affinitatis modo habetur eod. cap. 1. de

Non confir-
matus an
possit tene-
re confir-
matum
2. Conclus.

Stipes hu-
ius cogna-
tionis.

Ratio.

cogn. spi. lib. 6. Et primo rursum cap. Super eo
& cap. Veniēs de cogn. spi. De secundo est ca-
sus ca. Martinus. eod. tit. vbi habetur, qd Lotha-
rius quidā Thebergæ maritus Martini filium
de fonte leuauerat, deinde Lothario defuncto
Martinus tentauit cum eadē Thebergā cōtra-
here, & tamen non fuit permissus: quoniā Lo-
tharius transfuserat cognationē Martini in
Thebergā. Idem casus habetur Can. Sciscita-
tur. 30. q. 4. qui est Nicolai. vbi quidā, cuius v-
xor filiū Bertæ de fonte leuauerat, prohibitus
est cū eadē Berta matrimoniū contrahere: &
ibi habetur, qd non potuit duas cōmatres suc-
cessiuē sibi matrimonio coniungere. Et idē ha-
betur in Cōci. Calcedonē. ibid. Can. Si pater.
Contrariū tamē definitur videtur ibid. Cā. Post
vxoris, vbi refertur, qd post vxoris obitū cum
cōmatre vxoris liceat matrimoniū contrahe-
re. Quos quidem Canones illic Gratianus sic
conciliare meditatus est, qd si Petrus postquā
vxor sua commater facta est alterius mulieris,
eandem vxorem cognouerit, non poterit po-
stea vxore orbatu cum illa cōmatre contra-
here iuxta decretum Nicolai & Chalcedonen-
sis Synodi. Si verò vxorem post non cogno-
uerit, poterit illam cōmatrem ducere. At verò
Gratianus hoc loco, vt ait glossa, hallucinatus
est, nec rei punctum tetigit.

¶ Est ergo oculatē hic cū D. Tho. adnotandū,
qd si quis cognationē spūalem nō per actū pro-
priū sed per alienū contrahat illā cognationē
minime in suā vxorē transfert, vt si Petrus le-
uauit de fonte, vel baptizauit filiū Pauli qui
non erat filius vxoris eiusdē Pauli, tunc vxor
Pauli non sit affinis Petri, quia Paulus nō per
se contraxerat cū Petro cognationē, sed per
actum Petri. Secus si fuisset filius vxoris Pau-
li, quia tunc pariter vxor & maritus, contrahē-
rent eandē affinitatem. At verò si Paulus bap-
tizaret, vel leuaret de fonte filiū Petri, tunc
quia per propriū actū contraheret cognatio-
nem cū Petro eandē transfunderet in suā vxo-
rem: scilicet, Pauli, vt esset affinis eidem Petro.
Transfertur enim actio, sed non passio. Qua-
de re versus hi circūferuntur.

Quæ mihi vel cuius mea natum fonte leuauit.
Hæc mea commater sibi mea non valet vxor.
Hoc est, mulier quæ vel mihi natū, putā meū fi-
liū, leuauit de fonte, vel cui⁹ natū, mea leuauit,
sic sit mea cōmater vt nequeat fieri mea vxor.
Sed mea dicatur, quæ carne me sociatur. Et sequitur.
Si qua mea natum non ex me fonte leuauit.
Hanc post fata mea non inde verabor habere.
Hoc est. Si qua mulier natum vxor-
is meæ, quem non ex me genuit, fonte
leuauit

Casus cap.
Martinus.

Cōciliatio
Gratiani

Gratianus
hallucina-
tus.

Regula ge-
neralis S.
Tho.

Verficulū

leuauit, post fata, id est, post obitum vxoris meae, non vetabor illam ducere, quia non est af finis mea. Igitur Can. Nicolai, & Calcedonen sis intelligunt in secundo casu, quod nullus contra hat cum comatre vxoris suae defunctae: si ta men vxor illa, per actum proprium facta est comater alterius durante matrimonio cum il lo viro. Vel si altera facta fuit Petro comater, quia leuauit filium suum de fonte. Sed Canon. Post vxoris, loquitur quando vxor Petri erat comater alterius foeminae, quae non erat comater Petri, quia, scilicet, illa foemina leuauerat de fonte filium vxoris Petri ex alio marito. Et idem habetur in Concil. Triburiensi, Can. Qui spiritualem, ead. cau. & quaest.

Nota.

Adde, quod vt baptizans, vel leuans cognationem in vxorem transmittat, exigitur, vt iam tunc dum baptizat, vel leuat habeat illam vxorem con summato matrimonio, vt habetur eod. c. 1. de cognat. spiri. lib. 6. quonia cognatio illa non tran sfertur, nisi quia sunt duo in carne vna, & tamen non sunt vna caro nisi per consummationem copu lae. Quare si non est tunc nisi matrimoni ratu, licet postea consummetur non transmittitur, & multo minus ad illas, cum quibus postea con traxerit. Et eodem modo possunt verificari Can ones, Qui spirituales, & Post vxoris. Quod au tem dictum est de baptismo, omnino de confir matione intelligatur, vt habetur ibidem Can. Si quis ex vno, & eodem titul. lib. 5.

Cognatio spiritalis an oriatur ex illicito coitu.

Dubium autem, quod hic graue reputatur, est, vtum cognatio haec per fornicariam comi sionem transmittatur, vt si Petrus baptizat, aut de fonte leuat quem pia, omnes mulieres cum quibus illuc vique ille fuerat fornicatus, contrahant spirituales affinitatem cum eodem ba ptizato. Ricardus quidem & Palud. negant quidem per impudicum concubitum talem contra hi affinitatem: quam opinionem complures Iurisconsultorum super cap. 1. eod. tit. lib. 6. sequun tur, quos refert Syluest. verb. Matrimeo. 8. q. 7.

Ricard.

At vero D. Tho. in praesentiarum & Alber tus Magnus & antiqui nihil hesitantes aiunt, perinde contrahi affinitatem ex concubitu for nicario, ac ex maritali. Idem tenet glossam in cap. Si quis. 30. quaest. 4. Et re vera qui non opi nantium numero, sed pondere rem fuerit specu latus aliud sentire nequit. Enimvero ratio huiusmodi cognationis a coniuge in coniuge transmittenda non est spiritalis virtus animo rum, quae est in coniugio, aut indissolubile vin culum, sed quia ambo sunt vna caro, vt Cano nes aiunt: quae vtique ratione per matrimoniū duntaxat ratum nisi fuerit consummatum non transmittitur: in commiffione autem fornica

Opinio s. Tho.

Sententia auctoris.

Ratio cla rissima.

ria similiter vir & foemina efficiuntur vna ca ro, quia vt ait Paul. 1. Cor. 6. qui adharet mere trici vnum corpus efficitur: ergo per eandem transfertur cognatio. Et confirmatur hoc pla ne. Quoniam ob hanc eandem rationem supra

Ratio. 4.

Obiectio Ri card.

Solutio.

diximus per fornicarium concubitum contra hi affinitatem, Sed ait Ricardus, ob id non con trahi per fornicationem: quia spiritalis cogna tio per pure carnalem non contrahitur. Hoc tamen gratis dictum est: nam tam pure carna lis commiffio est coniugalis quam fornicaria quia pure carnale non eod dicitur, quod fit pec catum: siquidem coniugalis actus, qualis est clau destinus contra prohibitionem Ecclesiae, posset esse peccatum, sed dicitur carnalis: quia est comi ssio carnis cum carne. Et ideo in dicto Cano. Sciscitatur, vbi ad hoc propositum dicitur, quod vir & vxor per connubium fiunt vna caro, exponit glossam per carnalem copulam. Et idem habetur in glossa super Can. Agathosa. 27. quaest. 2. Qua propter in versiculo supra citato dicitur.

Glossa.

Sed mea dicatur, quae carne me sociatur.

Ad dit praeterea supplementum esse sibi mi rabile dictum, quod ex peccato abominabili ori atur spiritalis parentela, sicut ex glacie ca lor: & quod publica meretrix fieret spiri tua lis cognata pluribus de ciuitate. Sed argumeta haec, vt ait Syluester, rudia sunt, procedunt e nim ex sensu, sed non ex rerum ratione. Admi ratio enim inde procedit, quod non perpendi tur rei causa. Concedimus ergo illa, & praeter ea quod si impudicitia parocchialis presbyteri tanta esset, vt plurimas parocchianas cognosce ret, quam plurimas cognationes spirituales disseminaret.

Paludanus

Responsio Syluestri.

Respondetur ergo ad secundum argumen tum principale, quod quauis vnioues corpo rales & spirituales sint disparatae quoad esse, quia vna nequit esse altera, non tamen sic di stant, quominus vna possit esse causa alte rius, saltem per accidens. Quod si redar guas. Inter duos susceptores nulla contra hitur affinitas: & videntur magis coniungi in illo Sacramento, cum sint patres spiritua les, quam susceptor & sua vxor: ergo sus ceptor non transfert illam cognationem in vxorem. Respondetur, quod duo suscepto res non per se, sed per accidens concurrunt ad idem Sacramento, & ideo nullam inter se contrahunt cognationem, neque baptizans cum susceptore, vt versiculus ille admonet. Vnus semper erit compatrum spiritalis, al ter carnalis: nec fallit regula talis. Maritus ve ro & vxor sunt per se vna caro, & ideo vnus transmittit suam cognationem in alterum.

Solut. 2. a.

Obiectio.

Dilutio.

Hinc

Hinc ergo fit, quod si maritus & vxor filium amici leuarer de fonte, vterque duplici ratione esset pater baptizati: scilicet, & per actum pro prium, & per actum coniugis.

Dubium.

Postrema ex his dubitatio exurgit, vtrum si quis baptizet aut leuet de fonte filium Iudei vel Gentilis, contrahat cum patre affinitatem. Glossa can. 1. 30. quaestio. 1. illud affirmat. At vero D. Thomas, id meritissimo negat, ne que in dubium reuocari debet: quoniam fun damentum spiritalis cognationis est esse spi rituale, quod per regenerationem baptisimi sus cipimus: & ideo sicut non baptizatus bapti zans nullam contrahit cognationem cum ba ptizato, ita ex aduerso neque baptizatus vllam contrahit cum non baptizato.

D. Thom.

2. Conclus.

Secunda conclusio. Confraternitas contra hitur inter filios baptizantis (& pariter sus ceptoris) & baptizatum. Et idem de confir matione. Conclusio est, quae cap. 1. & ex literis de cognat. spiri. habetur: & eodem titul. lib. 6. & 30. quaestione. 3. can. Pictatum. & Non oportet. & reliquis. Et ratio est haec. Filius, vt 8. Ethicor. ait Philosophus, est aliquid patris, non tamen est diuerso pater est aliquid filij, aut frater aliquid fratris: & ideo baptizans & sus ceptor transmittit cognationem in proprios fi lios, vt sint confratres baptizati, non tamen transmittunt eandem in parentes suos aut fra tres. Sed ista consanguinitas filiorum baptizan tis aut susceptoris solum intelligitur cum per sona baptizata, non tamen cum fratribus eius. Et hoc est decretum Urbani cano. Super quibus

Ratio.

Urbanus.

Paschalis.

Cap. 1. de cognat. spir.

Glossa.

30. quaest. 3. cuius verba sunt. Spiritualium pa rentum filij, vel filiae ante, vel post paternitate genitae possunt legitime coniungi, praeter illam personam, qua compadres sunt effecti. Est enim sensus, quod si Petrus leuauit de fonte Mariae filiam Pauli, & Paulus habet alios filios & fi lias, omnes filij & filiae Petri tam ante, quam post compaternitatem genitae possunt contra here cum omnibus filijs & filiabus Pauli, praeterquam cum Maria. Textus autem illico Pa schalis. Post susceptum ait, quod geniti post co paternitatem siue a susceptore siue a parenti bus baptizati non possunt contrahere: quem quidem tex. Alexander. 3. cap. extra de cogna. spir. putat esse contrarium priori: quia restringit facultatem illam ad natos ante com paternitatem. Et ideo, ait, illud textum Paschalis ab rogatum esse per textum Urbani. Quod si verum est, necesse est textum illum esse Paschalis secundi, quippe qui sedit post Urbanum, sed Paschalis pri mi, qui eum antecessit. Hugo vero glossator eius de can. Post susceptum ait, Alexandrum illum non in

tellexisse nam Paschalis noluit prohibere ma trimonium nisi inter filios baptizantis seu su sceptoris & baptizatum. E ideo nec contradi xit Urbano, nec canon ille est abrogatus. Sed profecto Alexander melius quam Hugo caput illud intellexit, quoniam si nolisset prohibere matrimonium nisi cum baptizata, non fecisset restrictionem ad filios genitos post co pa ternitatem: quando quidem neque praegeniti poterant cum illa contrahere. Et ideo Urbani consulto expressit ante vel post genitos a compatribus, vt corriges dictum Paschalis eorum matrimonium permetteret, praeter quam cum baptizato, vel baptizata. Et eodem mo do intelligendus est tex. Innocentij cap. Tuos. de cognat. spiri. vbi, ait, quod natus ante compaternitatem filium compatris sui non potest matrimonialiter copulare, intelligitur enim de filia quam pater illius nati leuauit de fonte, vt bene ibidem admonet glossa: nam cum alia forore bene poterit sicuti & susceptor ipse, vt habetur can. Per adoptionem. 30. quaestio. 3.

Sententia auctoris.

Solu. 3. ar.

Ex his ergo tertium argumentum solutum re stat. Dictum enim est cur baptizans aut sus ceptor non transferat cognationem in patres aut in fratres. Atque adeo ex dictis causa colligitur cur in hac cognatione spiritali non di stinguantur gradus, quoniam gradus intelli guntur in eodem genere, quemadmodum in consanguinitate & affinitate visum est. Tria autem haec genera differunt: nempe, paternitas, quae est ad baptizatum, & compaternitas ad eius parentes, & confraternitas inter filios baptizantis seu susceptoris & ipsum baptiza tum. Et quamuis velimus illos gradus vocare, certe paternitas baptizantis ad baptizatum, & fraternitas filij ipsius ad eundem baptiza tum, idem est gradus, sed specie differunt: nam vna est, vt diximus, proprie cognatio, & alia quasi affinitas spiritalis. Et similiter eadem est compaternitas inter baptizantem & pa trem baptizati, & inter vxorem ipsius bap tizantis (si erat sacerdos Graecus) & ipsum ba ptizatum: quamuis haec secunda oriatur me diante prima.

Differetia.

QUESTIO SECVN da, De cognatione legali.

ARTICVLVS I.

Vtrum adoptio sit iure apposite definita.

A a A D

Ad spiritualem adhibetur cognatio legalis quæ fit per adoptionem. Quæritur ergo primū, utrū definitio adoptiōis iure posita sit rei apta, quæ est hæc. Adoptio est extraneæ personæ in filiū vel nepotē, vel deinceps legitima assumptio. Et arguit à parte negativa, filius debet esse patri subiectus, & in eius hereditate succedere, iuxta verbū Pauli. 1. Cor. 1. 2. Parētes debēt filijs thesaurizare: sed aliquādo adoptatus neq; est subditus patri, neq; eius necessarius hæres: ergo adoptio nō est assumptio in filiū, &c.

¶ **Secundo.** Adoptio, per quā quispiam in filiū assumitur, naturali generationi debet assimilari, in cuius utiq; defectū instituta est: ergo nulli debēt iure adoptādi excludi: excluduntur autē & defectu generandi, vt eunuchi, & defectu sexus, vt foemine, & defectu ætatis, vt minores viginti quinque annis: ergo adoptio non est res legitima, atque adeo nec eius definitio.

¶ **In cōtrariū est ius civile Instit. & ff. de adoptio. quibus eiusmodi adoptio constituta legi.** Optare idem est in præsentia quod eligere: unde adoptare idē est, quod adsciscere, vt dum quis alium per electionē ad se adiungit, sed vsu iuris vsurpatur pro eo, quod est quempiam in filiū vel filiam assumere, vt q̄ natura nō suppetit, electio suppleat. Vnde filius adoptiuus naturali opponitur: vnus enim per naturā gignitur, sed alter per gratiam substituitur. Tanta enim est à natura mortalib⁹ insita cupido suā perpetuandi successiōē & sobolem, vt fuerit iure gentium introductū, vt qui naturalibus filijs orbatū sunt, defectui illi per aliorum adoptionem mederentur. Quam ob rem inde amplius charitas erga nos Dei cōmendatur, q̄ cum filium haberet naturalem sibi cōæternū, cui per naturam cū sua substantia cuncta bona communicauerat, nos etiam per gratiā in filios adoptauit, hæredes quidem eius, cohæredes autem eiusdem eius filij, vt ait, ad Roman. Paulus. Vnde ad Ephes. 1. Benedictus, inquit, Deus & pater Dñi nostri Iesu Christi, qui elegit nos ante mundi constitutionem, & prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christū, &c. Atqui & Christus ipse adeo nobis nō inuidit, vt quod per naturā ipse erat, nos quoq; per gratiam nominaremur & essemus, vt quod hoc nobis beneficium præstaret, & nostram carnē assumpserit, & suam insumpserit vitam. De adoptione ergo, qua ratione ad hæreditatis successiōem attinet, iure civili constituta est, sed qua parte matrimonii

impedit, ecclesiæ autoritate & decreto vim illam obtinuit. Duabus ergo conclusionibus ad quæstionem responderetur. Prima. Illa definitio in capite proposita est optima. Etenim adoptio iuridica actione fit & respectum habitudinemq; dicit. Iurisconsulti ergo eam describunt ratione actionis qua fit, dicentes, q̄ adoptio est legitimus actus, per quem fit quis filius, qui non est, aut nepos penē naturam imitans. Et quo finis eius exprimitur, dicunt alij: q̄ sit legalis actio ad solatium eorum, qui liberos nō habent, Instit. de adoptio. in glo. Et pari ratione theologi aiunt, q̄ adoptio est extraneæ personæ in filium vel nepotem, vel deinceps legitima assumptio. Atq; oēs in idem recidunt. Nā adoptare & adoptio actio legalis est. Nisi q̄ hæc theologa causas oēs significantius exponit. Etenim quia ars naturam imitatur, eiusq; defectū supplet: & ius est ars æqui & boni, excogitauerunt iuris cōditores, vt quemadmodum per naturalem generationem quispiā producitur, ita vbi natura deficeret: scilicet, filios nō produceret, posset quispiam per suam voluntatē & spontaneam electionē quēpiam extraneū instar naturalis in filium assumere, quo defectū illum supplet solatium acciperet. Vnde sicut in gnatione naturali duplex est terminus. scilicet quo, & ad quem, qui quidem sunt formæ contrariæ, vt ex nō homine fiat homo, & ex non albo album, ita per adoptionem legalem fit ex non filio filius, & ex non nepote nepos. Quapropter in prædicta definitione verbum illud, assumptio, locum generis obtinet: sed cum dicitur legitima, distinguitur à naturali: nam sicut per naturam, ita & per legem suscipitur & assumitur filius. Sed vbi additur, extraneæ personæ, explicatur termin⁹ à quo: & cum subditur, in filium vel nepotem, concluditur terminus ad quem. Hæc omnia colliguntur ex Insti. de adoptio. & ff. eodem titulo. Verbo autem, extraneæ, non excluditur, quin possit etiam adoptari consanguineus, vt habetur Insti. de adoptio. §. sed hodie. Et vt legitur Hester. 2. Mardochæus adoptauit Hester, quæ erat filia fratris sui. sed extraneus intelligitur ille, qui nō erat sub potestate adoptātis, & per adoptionem manet sub eius potestate. Ex quo fit, q̄ adoptio non est idem quod filiatio legalis, sed habent se sicut generatio & consanguinitas. Etenim sicut consanguinitas est relatio & habitudo inter personas aliquas ex generatione resultans, ita & filiatio legalis est habitudo filij ad patrem ex legali adoptione pullulās.

¶ Ad maiorem autem explicationem subnectitur

1. Conclus.

Adoptio quid.

Definitio theologorū

Ratio.

Nota.

Assumptio

Extranea persona.

Adoptio & filiatio legalis habet se ut causa & effectus.

2. Conclus.

Adoptio duplex. dicitur secunda conclusio. Adoptio generalis duplex est: scilicet, imperfecta & perfecta. Generalis. ff. eod. tit. & Instit. §. Adoptio. Eius modi autem adoptiones quatuor quinqueue modis, qui ex eadem lege colliguntur, differunt. Primo in nomine: nam imperfecta dicitur simplex adoptio: perfecta verò dicitur adrogatio. Secundo differunt effectu: nam per simplicem adoptionem filius non transit omnino in potestatem adoptātis, neq; habet necessariò legitimam in bonis adoptantis, neq; pater tenetur ei quotam assis legare: succedit autē ab intestato. Adrogatus verò transit in potestatem adrogantis, sicut filius est in potestate patris, sortiturq; subinde necessariò legitimam, saltem quartam partem, à qua non potest testator eū excludere, præterq̄ quòd etiā succedit ab intestato. Tertio differunt, quia adoptari etiam simpliciter potest ille qui non est sui iuris: puta ille, qui est sub potestate patris naturalis: adrogari verò nequit nisi ille, qui sit sui iuris: nepe emancipatus, à patre, sitq; liber homo, alioqui non posset in potestatem adrogātis trāsire. Vnde Inst. eod. tit. §. Apud Catonem. habetur, q̄ si quis filiū suū alteri adoptat, eadē ratione libertate donat. Quarto differunt in forma: nam ad adoptandū simpliciter non sunt verba expressa iure cōstituta, sed ad adrogandū requiritur, vt qui adrogāndus est interrogetur, an velit esse adrogantis filius aut nepos. Atq; inde, vt ait lex, deriuatū est nomen vt dicatur adrogatio. Tametsi adrogare profectò in præsentia non est nisi ad se aduocare & assumere & ad se applicare. Quintò deniq; differunt, quia adoptatio fieri potest sola auctoritate magistratus; adrogare verò nō nisi imperio principis. Atq; ex his cōposita sunt carmina. Adrogo qui suus est, & habet meus esse necesse: id est, adrogo cum, qui sui iuris est, & debet fieri meus: hoc est, sub mea potestate. Patris adopto suū, nec patris definit esse: hoc est, possum adoptare eum, qui nō est sui iuris, sed patris, nec per adoptionē definit esse suus. Est hæres primus firmanteq; principe firmus. Atqui discrimen hoc adoptionis & adrogationis exprimitur, Inst. eod. tit. §. Sed hodie. q̄ si pater naturalis filiū extraneæ personæ in adoptionem dederit, non propterea eum à sua potestate emancipat: quare nec transit in potestatem alterius. Si verò eum in adoptionem tradat focero suo: scilicet, auo eiusdem filij, aut alteri sanguine propinquo, tunc quia iura naturalis & legalis cognationis concurrunt, potest ille trāsire in potestatem illius, cui in adoptionē datur. Hæc autem & similia ad pro-

Adoptio duplex.

Prima differentia. Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Versiculi.

Alia differentia.

fessionem civilis iuris attinent.

¶ **Ad primum igitur argumentum respondetur,** priorem præmissam habere verum solum de adrogato: posteriorem verò in simplici adoptato. ¶ **Ad secundum respondetur,** quòd cum adoptio ordinetur tum ad suppleendum filiorum defectum, tum & ad hæreditatis successiōem, fit, vt illi tantum possint adoptare, qui per naturam gignere possunt, vel saltem coire, dum tamen de suis bonis disponere valeant. Vnde lex. ff. eod. titulo. Adoptio inquit, in his personis locum habet, in quibus etiam natura potest habere. Atq; ad eò Instit. eod. tit. §. sed illud. Castrati omnino excluduntur ne adoptare possint: quoniam neq; generare neq; coire valent. Et non oportet, vt quibus natura suffragata non est, ius patrocinetur. Spadones verò non excluduntur, quoniam minime illi designantur qui obstrictos habēt testiculos, qui, scilicet, quamuis coire possint, & matrimonium consummare, non tamen gignere. Quapropter frigidi adoptare non possunt, sed bene illi, qui steriles sunt. Imò in supplementum sterilitatis adoptio filiorum substituta est. Atque eadem ratione foemina, vt illic habetur. §. Foemina. quia nec naturales liberos in sua potestate habent. Tametsi beneficio principis possunt illo solatio frui, vt adoptare permittantur. Similiter & minores viginti quinque annis, quia illuc vsq; sua bona administrare non possunt, adoptare quoque prohibentur. Neque minor natu potest maiorem adrogare, vt habetur illic. §. Minorem. quoniam ratio non fert, vt maior sit sub potestate minoris, tanquam filius sub patre.

¶ **Quòd si rursus arguas.** In hac cognatione legali non sunt gradus, nec plus distat in hac cognatione nepos ab auo, quam filius à patre. Respondetur, quòd quia contingit & filios quis amittere & nepotes & pronepotes, indulsit lex, vt tam in nepotem possit quis sibi quempiam, quam in filium adoptare. Quamquam possit & ille in nepotē aliquem sibi adoptare qui filio caret. §. licet. Inst. eod. Itaq; adoptare in nepotem est, sic recipere, ac si esset filius proprii filij. l. Adoptiones. ff. eodem titulo siue filium habeat, siue filijs careat.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Castrati.

Spadones.

Frigidi.

Foemina.

Minores. 25. annis.

Obiectio.

Solutio.

ARTICVLVS II.

Vtrum legalis cognatio matrimonium impediatur.

Veritur ergo subinde vtrum eiusmodi cognatio legalis impedimentum sit matrimonij. Et arguitur a parte negatiua. Adoptio nihil aliud est, vt proximè dicebamus, quàm assumptio alicuius in propriam potestatem: scilicet, ad eum nutriendum & educandum: sed tamen necessitudo hæc nullum videtur impedimentum afferre matrimonio, alioqui prelatum contraheret cognationem cum suis subditis: quæ matrimonij impediret, & pater familias cum omnibus suæ domus, & nutrices & pædagogum cum suis clientulis, quod est falsum.

2. Argum.

¶ Secundò. Adoptio legalis iure ciuili & gentiū introducta est: sed ius ciuile sine autoritate ecclesiæ nō potest impedimentum matrimonij obijcere: ergo talis cognatio nō est impedimentum.

3. Argum.

¶ Tertiò. Si eiusmodi cognatio matrimonium impediret, descenderet per suos gradus, sicut dictum est de cognatione carnali, aut trāsmitteretur ad coniunctas personas, sicut dictum est de spiritali: sed neutrum istorum huic cognationi accidere videtur: quia neq; inter adoptatū & neptem adoptantis neq; inter adoptantem & matrem naturalem adoptati vllum interpositum est impedimentum.

Pars affirmatiua.

¶ In contrariū est decretū Nicolai. ca. vnico de cognat. legalij, vbi tale impedimentum cōstitutur.

1. Conclus.

¶ Ad quæstionem quatuor cōclusionibus respondetur. Prima. Cognatio legalis, quæ ex adoptione resultat, impedimentum est matrimonij. Probatur. Omnis cognatio impedimentum est matrimonij: sed cognatio legalis est cognatio quædam instar naturalis instituta: ergo debet esse impedimentum, non quidē naturale, postquam ipsa nō est naturalis, sed ex ecclesiæ instituto, sicuti de cognatiōe spiritali dictum est. Et secundò eadem cōclusio probatur. Rationes, quibus supra probatum est, cognationem carnalem esse impedimentum matrimonij, suo modo & de hac cognatione legali militant: nam postq; adoptio ad conciliandam amicitiam iura sufficiens est vinculum, cōdeens fuit, vt ad eadem iura propaganda inter tales cognatos nuptiæ prohiberentur: Item quia eiusmodi cognati eadem domo perpetuò tantquam patres, filij & fratres cōmorantur: ergo si inter illos matrimonia permitterentur, occasio offerretur, vt inter se mutuo amore conflarēt, vnde periculū iniquæ libidinis crearetur.

Rationes.

Ratio. 2.

¶ Secunda cōclusio. Triplex est legalis cognatio, prima quasi ascendentiū & descendentiū, quæ contrahitur inter patrē adoptantem & filium & filiā adoptatos, & filiū eiusdem filij, & nepotem eius, & deinceps vsq; in quartum gradū.

2. Conclus.

¶ Secunda cōclusio. Triplex est legalis cognatio, prima quasi ascendentiū & descendentiū, quæ contrahitur inter patrē adoptantem & filium & filiā adoptatos, & filiū eiusdem filij, & nepotem eius, & deinceps vsq; in quartum gradū.

Secunda inter filium adoptatum & filium naturalem eiusdem adoptantis. Tertia verò per modum cuiusdam affinitatis resultat inter patrē adoptantem, & vxorem filij adoptati, & è conuerso inter filium adoptatum & vxorem patris adoptantis.

3. Conclus.

¶ Tertia conclusio. Prima & tertia cognatio perpetuum impedimentum sunt matrimonij: quia eiusmodi cognationes postquam cōtractæ sunt, dissolui non possunt.

4. Conclus.

¶ Quarta conclusio. Secunda cognatio est impedimentum matrimonij nō perpetuum, sed quādiu filius adoptantis sub potestate patris persistit: vnde vel eodē patre mortuo, vel filio emancipato potest inter eundē filiū naturalem & filiā adoptatam matrimonium constare.

Primatiua, cognatiua.

¶ Hæc autem omnia quia iure & vsu ecclesiæ constituta sunt, nō nisi humanis legibus quæ, vt dictum est, à naturalibus honestatem ducunt, probari possunt. Prima ergo & tertia cognatio in iure Pontificio nō sunt planè, tanq; impedimentum matrimonij expressæ, sed sunt Instit. de nuptijs. §. ergo, vbi habetur, q; quæ per adoptionem filia vel neptis est, nō potest per matrimonium adoptanti adiungi. Et. l. Ad optiuus. ff. de ritu nuptiarum, habetur, q; nec potest adoptans cum vxore adoptati: quia est sicut eius nurus, neq; adoptat? cum vxore adoptantis, quia est velut nouerca eius. Vbi & perpetuitas huius impedimenti sic exprimitur, vt quamuis filius ille adoptatus emancipetur, perpetuò impedimentum duret. Has igitur duas cognationis species ecclesiæ tanquam notissima impedimenta more & vsu suscepit. Et ratio huius perpetui impedimenti est reuerentia, quam filius & filia, qui adoptantur, debent adoptanti seu patri seu matri. Attamen de secunda cognatione inter fratres, quia illic minor ratio apparebat matrimonium vetandi, ius Pontificum legem expressit, vt Nicolaus Papa can. Ita diligere. 30. q. 3. sed expressius cap. vnico. de cognat. legalij. Et Paschalis can. Per adoptionem. ead. cau. & q. qui ad literam extat vt lex. ff. de ritu nuptiarum. Illic em habetur, q; per adoptionem quæ sita fraternitas eo vsq; prohibet nuptias donec manet adoptio, atq; adeò non est perpetua.

Dubium.

¶ Vnica hic tamen superest dubitatio soluenda, vtrum hæc legalis cognatio sit impedimentum non solum impediens contrahendum, verum & dirimens contractum. Ioannes Andr. & Speculator tenent duntaxat impedire contrahendum, non tñ dirimere contractum. Et poterant non absq; probabilitatis colore moueri, eo q; non tantū hæc cognatio referre videtur, vt si post illam

Sententia authoris.

illā matrimoniū contrahatur, sit dirimendum. Attamen quāuis fortasse iam nunc ecclesiā nihil aliud q; opera pretium faceret si id decerneret, potissimum quia homini cognationis per quā rarus iam vsus viget, nihilominus interim non est negandum quin etiā matrimoniū dirimat, vt ait. Syluester verb. Matrim. 8. q. 8. quia ita tenet hic S. Tho. Ricardus & Teologi: eandemq; propemodum rationē. afferunt quæ de consanguinitate & affinitate militabat, eo q; isti patres & filij & fratres. in eadē domo habitant. Idq; verbo Nicolai decerni videtur in dicta. vnico, quo, ait, Quādiu durat adoptio inter me & filiā a patre meo adoptatam, nuptiæ cōsistere nō possunt. Nam: certe nō cōsistere, idem est, q; dissoluendas esse. Et ita illic glossa tenet. Idq; videtur confirmari ex verbis canonis. Ita diligere. bene perpensis. Quāuis tale impedimentum dirimens fortasse non sit nisi in adoptione perfecta, quæ est adrogatio: nā nō oportet hæc impedimenta dirimētia tam late extendere. Presertim q; quando adoptio est imperfecta nō habitant in eadē domo, nec tanta conglutinatur amicitia. Quādo ergo dicitur inter fratres nō esse matrimoniū perpetuum, sic sentio, q; dum filius naturalis non emancipatur, si contrahat cum filio adoptato matrimonio dirimitur, sed si illo prius emancipato contrahatur, matrimonium consistit. Et ideo si quis habens naturalem filiū vult adoptare aliquā, quæ sibi sit nurus, debet emancipare filium.

Syluester.

Nicolaus.

Regula.

Consilium.

modo

Dispensat. solutio primi argu.

Solu. 2. ar.

Et eadem ratione si vult adoptare aliquē, quē sibi esse generum cupit, debet emancipare filiā. vt habetur eod. can. Per adoptionem. ¶ Si autē inuenirentur eiusmodi cognati matrimonium contraxisse, & facillimus non patret ad Maximū aditus, nō omnino negarem, quin episcopus ordinarius posset dispensare. ¶ Ad primū igitur argumentum negatur consequentia, quoniā sacerdos parocchialis aut episcopus docens aut prædicans non dicitur patet nisi per metaphoram, neque omnes subditi habitant cum illo in eadem domo.

¶ Secundū verò per primam cōclusionē solutū est. Nam etsi cognatio hæc iure gentiū & ciuili sit introducta, quod tamen sit matrimonij impedimentum, ecclesiastica autoritas facit.

QUESTIO TERTIA, De secundis nuptijs.

ARTICVLVS I.

Vtrum secundæ nuptiæ sint licite.

Væstigiūcula demum potestrema, quæ nuptiarum tractatum concludit, est de secundis nuptijs. Quæritur ergo primū, an secundæ nuptiæ ideo sint licitæ, vt sint etiā sacramentum. Et arguitur a parte negatiua. Primū auctoritate Chrysol. super Matth. quæ citatur 31. q. 1. can. Hac ratione. Vbi, ait, secundas nuptias propter incontinētiam hominum esse permissas: nam secundū veritatis rationē verè fornicatio sunt. ¶ Secundò. Si essent licitæ, esset verum sacramentum: q; autē secundæ nuptiæ non sint sacramentum videtur inde probari, q; bigamia tollit significationem coniunctionis vnus Christi cum vna ecclesiā: item quia nō adhibetur illic benedictio, saltem si mulier nupta fuerat. ¶ In cōtrarium est verbū Apostoli. li. 1. ad Timoth. 5. in viduarū instructione, Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse; nullam occasionē dare aduersario &c. ¶ Ad quæstionem: cui duo sunt obiecta argumenta, duabus pariter conclusionibus respondetur. Nouatiani enim & Cataphrygæ Montani discipuli secundas nuptias condemnant fornicarias appellantes, dicentes ob id Paulus eas permisisse, quod nondū ad perfectum lumē, vt Montanus, peruenerat, vt Aug. lib. 1. de hæresib. c. 26. & 86. & Hieronymus super epistolam ad Titū. c. 1. & contra Iouinia num enarrant. Cuius quidē hæresis Tertullianus fautor fuit & patronus: qua de re librum de monogamia hæreticum scripsit: vbi nō quidem Paulum condemnauit, sed dixit, secundas nuptias tanquam minus malum permisisse.

Partis negatiue argumen. 1.

2. Argum.

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

1. Conclus.

¶ Contra hos autē hæreticos statuitur prima conclusio. Secundæ nuptiæ sunt licitæ. Probatur ex illo Pauli ad Romā. 7. Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autē mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Et subdit. Igitur, viuente viro vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Eademq; verba. 1. Corinth. 7. repetit dicens. Mulier alligata est legi quātō tempore vir eius viuat: quod si dormierit vir eius, liberata est: cui autem vult nubat, tantum in Domino. Re vera hæc verba non sunt permittentis tanquam minus malū secundas nuptias, sed tanquam minus bonum. Quoniam nubere in Domino idem est, quod nubere secundum rationem & leges Domini, qui sacramentum instituit.

¶ Sed adducebat Tertullianus & aliam eiusdē Tertullianus. Aa 3 Apouus.

Apostoli auctoritatē eodē loco paulo priorē. Dico autem nō nuptis & viduis, bonū est illis si sic permanerint, sicut & ego, q̄ si non. conti- nēt, nubant: melius est enim nubere quā vri: cum nubere conferatur cum malo, quod est vrere, videtur non permitti nisi tanquā minus malum. At verō si hęc argutia vllius esset vigo- ris, idem & de virginibus concluderet dūm pri- mō nubunt: nam simul componit illic Paulus non nuptas (id est, quæ nunquam nuperunt) & viduas, vtrisque consulens vt non nubant: quare primæ nuptiæ condemnarentur tanquā minus malæ. Est ergo illa comparatio impro- pria (vt dicunt) qua minus bonum dicitur me- lius quā malum.

¶ Et loco superius citato, ait, Volo iuniores vi- duas nubere, vt nullā occasionem dent aduer- sario: vbi manifestē tanquā bonum permittit, tum quia, ait, Volo, tum quia subdit causam, ne dent occasionē aduersario: hoc est vt pec- catum caueant: quod certe non fieret, si secun- dæ nuptiæ delictum essent. Sed accedit ratio plana ex finē matrimonij: nam contingere po- test, vt primum matrimoniū fuerit sterile, qua- re honestum tunc est aliud inire ad procrean- dos liberos. Et quamuis prius fuerit fructuo- sum, plures liberos procreare, non est nisi bo- num matrimonij. Preterea quia matrimonium etiā institutum est in remedium: quapro- pter eis etiam viduis, quæ steriles sunt, cōmo- dum est & honestum, imo nonnunquam con- silium ad secundas commigrare nuptias quod qui denegant, in eorum propendent hæresim quos. Apostolus. i. ad Timot. 4. redarguit pro- hibentes nubere. De hac re Augustin. libr. de bono viduitatis & lib. 2. contra aduersarium le- gis: & super primam epistolam ad Corinth. c. 7. & Hieronym. ad Pammachium. 3. 1. quæst. 1. cap. Aperiant. & can. Deus masculinum. & cā. Quod si dormierit.

Ratio cōcl.

Chrysof.

¶ Chrysofostomus autem loco citato noluit simpliciter secundas nuptias fornicationem appellare, sed causam illarum in nonnullis re- prehendit: nam sine vlla causa secundas ac ter- tias nuptias cumulare, videntur non tam hone- stum finem habere, quā ob nimium libidinis ardorem fieri, quem Chrysofostom. per hyper- bolen fornicationem appellauit. Ad idque al- ludit Ambrosius super eundem locum. 1. Co- rinth. 7. vbi ait, quod primæ nuptiæ secundum Deum sunt institutæ, secundæ vero sunt per- missæ: vult enim quod cum primis parentibus institutæ fuerint nuptiæ tantum illic primæ fuerunt designatæ: vbi virgines copulantur, sed nihilominus & secundæ tanquam minus

bonæ sunt permissæ.

¶ Secunda conclusio, Secundæ nuptiæ sunt 2. Concluf. verum sacramentum: nam quātum ad rei sub- stantiam coniunctionem Christi cum ecclesia significat propter vinculi perpetuitatē, quod perinde in illis atque in primis exurgit, cum- sit verum matrimonium. Item quia illic quic- quid est de essentia matrimonij reperitur. Qua propter per tale sacramentum confertur gra- tia, quod vtiq̄ negare, error esset.

¶ Respondetur ergo ad secundum argumen- tum: quod quamuis bigami nō omnino signi- ficent coniunctionem vnus Christi cum vna ecclesia: illa tamen significatio vnus cum vna non est de essentia sacramenti. Sed solū est, vt significet coniunctionem: & accidentariū est quod significet vnitatem.

Solu. 2. n.

¶ Quam ob rem bigami non arcentur à secun- dis & tertijs nuptijs: sed à sacris ordinibus, in quibus vtraque significatio ecclesiastico sta- tuto requiritur. Et huc fortē illud pertinet ver- bum Cæsariensis concilij can. De his, vbi pro- hibetur presbyter secundis nuptijs interesse, maxime cum præcipiatur secundis nuptijs po- nitentiam tribuere. Illic enim non simpliciter damnantur secundæ nuptiæ: sed vitio quodā- modo, datur frequenter vxores ducere & sæ- pius nubere: quia illud est nimix incontinen- tiæ indicium, & nonnunquam signum quod vir cupidine alterius vxoris infidietur suæ. Hastenus de matrimonio, atque adeo de septē ecclesiæ sacramentis.

DISTINCTIO quadagesima tertia De resurrectione carnis.

Sacramentorū me- ditatio iam expedi- ta, in alterā nos su- premam mittit de carnis resurrectione, ad quā eorundē sacramentorū munere præparamur. Cū em̄ sum- mus opifex noster, nō tantū nobis anima ad eius imaginē immortalī, cui eius sempiternā sclicitatē im- pertiret, donauerit: verū & corp⁹,

cuius

Text. Cap. 1.

cuius mēbra in eius obsequium ex- hiberemus, adiunxerit: congruen- tissimum eius benignitati fuit, vt eadem nobis restitueret corpora, in quibus ante eius tribunal siste- remur, vt referret vnusquisq̄que quē admodū ait Apostolus, pro- pria corporis, prout gessit. Adde. quod cum Protoplastū hominē ea- tenus propter originalem iustitiā immortalem cōdiderit, vt potuif- set non mori, ad Christi iustitiam spectabat, vt quod beneficiū per Adam perdidimus, per ipsum in al- tero seculo cumulatius recupera- remus. Vnde Apostolus: Christus (inquit) surrexit à mortuis primitiæ dormientium: quoniam q̄ ui- dem per hominē mors: & per ho- minem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriun- tur, ita & in Christo omnes viuifi- cabuntur. Et ad Thessaloni. Nolu- mus vos ignorare fratres de dor- miētibus, sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credidimus quod Iesus mortuus est & resurre- xit: ita & Deus, eos qui dormierūt, per Iesum adducet cum eo.

1. Corint. 7.

1. Thess. 4.

Cap. 2.

¶ Est ergo nostrę resurrectionis au- thor, Deus quidem: sed & per eius virtutem Christus dominus, cui- datum est iudiciū facere. Eius ita- que resurrectio, quia caput no- strum est, nostræ perinde existit e- xemplar, cuius instar debemus v- tiq̄que reuiuiscere, iuxta verbū Pau- li ad Philippen. 3. Saluatorem ex-

pectamus dominum nostrum Ie- sum Christū, qui reformabit cor- pus humilitatis nostræ configura- tum corpori claritatis suæ. Descen- det autem Dominus de cælo, vt ad Thessalon. ait. Apostol. in iussu & in voce Archangeli & in tuba Dei. Quinverō Christus ipse Mat- thæ. 24. Mittet, inquit, Angelos suos cum tuba & voce magna. At quamuis hæc nostræ resurrectio nō sit vtiq̄que naturalis, sed super natu- ram diuinitus celebranda: nihilo- minus natura nobis, nec pauca ex- hibuit, nec verō obscura eius do- cumēta, quæ Gregorius. 24. mora- lium, atque alij facti patres adno- tarunt: lux enim quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgēdo reuocatur, & arbuta viriditatem amittunt, & rursus quasi resurgendo reparan- tur, & semina putrescendo moriū- tur, & rursus germinando resur- gunt. Quo alludens Apostolus. Corpus, inquit, nostrum semina- tur in corruptione, surgit in incor- ruptione, & c.

Gregorius.

Cap. 3.

¶ Fuit autem congruentissimum maxime tum naturali rerum ordi- ni, tum & nostræ ipsi resurrectio- ni, qua in vitam sempiternam in- staurādi sumus, vt in suprema mū- di die hoc celebraretur mysteriū: quādo cum cælorum orbibus ge- nerationis series ac perinde lubri- ca hæc & caduca vita cessabit, alte- raque sempiterna sola permanebit.

Aa 4 Vnde

Job. 19.

Vnde Iob, Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & Matthæ. 15. Messis, inquit, Christus: hoc est, operum fructus & merces consummatio seculi est. Fuit præterea & nobis operæ pretium, vt diē illam Christus suam celasset familiam, vt in prima secunda & tertia vigilia: hoc est, quocunq̄ue momento diem illum instar furis timeremus, ac perinde attentis animis expectaremus, atq̄ue hîc est sensus verbi Domini. De die illa & hora nemo scit, neq̄ue Angeli cœlorum nec filius hominis sed solus pater, id est, nescit vt vlli pandat. Vnde Apostolis id sciscitantibus, respondit. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. In momento ergo & ictu oculi vt Paulus mortui resurgent apparente aurora, quæ nouissimam mundi noctem totumq̄; subinde tempus claudet.

Matth. 24. Marci. 23.

Actuum.

Cap. 4.

¶ Carterum de illis quos dies illa viuentes reperiet sciscitari inter Patres assolet, vt rûm morti occûbêt, vt quasi per raptum protinus excitentur. Ansam verò dubitandi obtulit varia illius loci lectio. Omnes quidem resurgemus, sed nō omnes immutabimur. Quem quidem locum, vt ad Minerium, & Alexand. Hieronymus, pleriq̄ue Græcorum conuersim legunt, scilicet. Non omnes resur-

gemus (seu non omnes dormiemus) sed omnes immutabimur. At verò, vt illi sancti Patres authores sunt, nostra translatio tum sacris oraculis & rationibus gratius arridet, tum & ecclesiæ plus placet. Quare vniuersos verisimillimum est morte casuros, vt generalem mortis sententiam, qua vniuersi filij Adæ ob eius præuaricationem complicati sumus, omnes persoluant, iuxta verbum Pauli ad Hebræos. 9. Statutum est hominibus semel mori. Quocirca. 1. ad Thessalonicen. 4. vbi ait, Mortui qui in Christo sunt resurgent primi, Deinde nos qui viuimus rapiemur obuiam Christo in aera, non negat viuos passuros mortem, sed affirmat non prius viuos rapiendos Christo obuiam, quam vniuersi resurgant.

Cap. 5.

¶ Quinuerò quando alia de causa mors illos non eriperet: profectò ignis, qui iudicem est antecessurus, eos quos viuos occupauerit, non solum absument: verum in cineres & pulueres prorsus resoluēt, vt in vniuersum illa expleatur generalis sententia, terra es, & in terram ibis.

Genes.

DISTINCTIONIS
 quadragesimæ tertiæ: Quæstio prima, De resurrectione carnis, & eius causis.

ARTI-

ARTICVLVS I.

Verum animã esse immortalem ratione sit naturali cognitum.

Partitio operis.

Quare resurrectionis & beatitudinis tractatus subneatur.

N duas principes partes præsentē librum in prima eius fronte partiti sumus: quarum priorem tractatio septem sacramentorum sibi vendicauit, eamque pro captu nostro huc vsque disputando deduximus, & tandem fauente Deo expediuimus. Posterior ergo, quã iã hinc eodē autore auspicamur, in tractatu de postrema carnis resurrectione, deq̄; diuersa resurgentium sorte versatur. Etenim cum sacramenta, instrumenta salutis nostræ sint, ac subinde via, qua sempiternã beatitudinem adimus: manca eorum consideratio maneret, nisi contēplatio finis ipsorum & terminus nempe, conditionis resurgentium, Quartum hunc sententiarum librum concluderet. Hactenus ergo in re morali versati sumus, & plurimum in sacrorum canonum expositione: quæ verò modo sequitur disputatio speculatiua est, & in visceribus Philosophiæ ac Theologiæ magis recondita. Est autē meditatio, quæ nō minus voluptatis affert, q̄ fructus: nã mortuorū resurrectio. Christianorū fiducia est. In qua ergo contēplada, & pro mortalium captu intelligēda labor infumitur, quo animus tū recreatur, tū inescatur, vt ad rē ipsam in præsentia cōtendã audius anhelet. Cōstitui ergo pro exilitate ingenij mei, si modo vires altissimus suppeditauerit, in præsentē speculationem intentionibus neruis incumbere: nempe, vt hæc particula minus indigna, habeatur, quæ sit postremus comoediæ nostræ actus. Vereor namque (quod meus mihi præfagit animus) ne hæc, mearū sit lucubrationum futura postrema. Vtinam nos ergo hinc autor ipse resurrectionis Christus eò transuehat, vbi quæ hîc per somnolentiam in ænigmate balbutimus, per suam illic misericordiam experefacti in suo lumine videamus. Tractatus ergo præsens qui per octo distinctiones est proferendus, tripartitus est. In primis enim tribus de resurrectionis veritate & modo deq̄ue animarum receptaculis & quæ pro illis offeruntur suffragijs disputabitur, & in tribus subsequentibus de finali iudicio. Nã duæ postremæ in explicanda tum foelici agnorum beatitudine, tum & hædorum miserando supplicio versabuntur.

¶ Ad rem igitur vt descendamus, quamuis intelligã exordium huius disputationis à resurrectione corporum sumendum fore, non tamen antelineam rem auspicari mihi videor, si vnum verbum de animæ immortalitate hîc præmiserimus: quoniã cum homo ex duabus partibus constet, anima & corpore, nisi animã esse immortalem supponamus, vana est de corporum resurrectione disputatio. Neque verò querimus, vt rûm anima sit corruptibilis, quãuis sub hoc titulo S. Thom. 1. part. quæst. 75. art. 6. rem disputauerit, sed vt rûm hoc, quod orthodoxa fides de animæ immortalitate docet, ratione etiã naturali comprobetur. Nam etsi Christianæ religionis professoribus fides ipsa sufficiat, munus tamen Theologi est vt ait Apostolus Petrus, rationem reddere eius, quæ in nobis est spei vt ethnicis quoq̄; & infidelibus respondeamus. Præsertim quod cum naturale lumen, vt ait David, lumen sit vultus Dei, catholicos etiã delectare debet ea, quæ firma fide tenent rationibus naturæ, quæ fidei ancilla est, elucidare. Adde quod & inter Christianos non desunt, quibus hæretica super Aristotelem nommentata non satis displiceant.

1. articulo.

Quæstio de potest.

Partis negatiua ar. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Pars affirmatiua.

Decisio ar.

¶ Arguitur ergo, quod anima sit mortalis. Primum ex illo Ecclesiast. 3. Vnus est interitus hominis & iumentorum: & a qua vtriusq̄; conditio: cum ergo brutorū animæ sint corruptibiles, fit, vt sit etiam nostra mortalis.

¶ Secundo arguitur ex illo Sapient. 2. Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam si non fuerimus. Cum ergo non solum secundum corpus, verum & secundum animam simus ex nihilo cōditi, fit vt secundum illam simus etiam in nihilum redigendi.

¶ Tertio arguitur ex Aristotele in prologo de anima. text. 12. Naturã animæ ex propria eius operatione, quæ est intelligere, venari decet: vnde si intelligere non potest esse sine phantasmate, vt illic ait Philosophus, quod est res corporea, fit vt neq̄; intellectus atq̄; adeo nec anima sine corpore esse possit: intelligere autem non est sine phantasmate: quoniã necesse est intelligentem phantasmata speculari. 3. de anima text. 39. ergo anima nequit esse sine corpore.

¶ In contrarium est, quod anima est substantia intellectualis, vt Dionysius. 4. de diuinis nominibus autor est, atq̄; adeo habet substantialem vitam inconsumptibilem, veluti angeli.

¶ In hac quæstione supposita fide catholica de animæ immortalitate, rationes nonnullas à natura petitas eidem veritati subnectere cōstituumus. Sed quia inter Aristotelis interpretes

non solum quid rei veritas habeat, verum quid Aristoteles hac de re senserit, disputatur: & nonnulli adeo sunt Aristotelis amantes, ut propter eius, quam opinantur auctoritatem, nutantes sint: & quandoque in errorem impingant, hoc etiam obiter attingemus.

2. Concluf. Tres ergo conclusiones articulus praesens requirit, Prima, Animam esse immortalem firmissima, eademque certissima confessio est Christiana fidei, qua sublata, tota spes nostra corrui-

Ratio. 1. Hac enim sacra veritate ab ipso statim capite sacrorum nos biblia edocet. Fecit enim Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ut Gen. 1. legitur: imago autem & similitudo Dei in Trinitate potentiarum consistit, memoriae scilicet, intellectus & voluntatis, quibus in hoc praediti sumus, ut eius diuinitate perpetuo fruere possimus: non enim nos alio fine & proposito Deus creauit, quam ut suam deitatem ad suam ipsius gloriam protenderet & amplificaret, eandemque perinde nobis diuinitatem in sempiterna felicitate communicaret. Quapropter qui mundum a Deo conditum confitentur, diffiteri nequeunt quominus Deum credant propter hominem eum fabricasse, hominemque propter seipsum: nempe, ut per haec visibilia inuisibilia eius intellecta conspiceret, & conspiciendo amaret: quod re vera nequiret, nisi anima eius immortalis esset, qua posset tandem eius conspectu perfui. Ea propter cum reliqua animalia terra in animam uiuentem produxerit, iuxta illud, Producat terra animam uiuentem: & corpus hominis de terra Deus plasmauerit, de anima legitur, quod inspirauit in faciem eius spiraculum vitae: quasi anima non esset digna, ut quae formam corruptibilem produceretur, sed singulari modo crearetur diuino. Quam obrem Ecclesiasti. vlt. scriptum est. Reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. Et Psal. 145. Exhibet spiritus eius & reuertetur in terram suam: nempe, in coelum, quod eius est patria.

Ratio. 2. Quaeque formam corruptibilem produceretur, sed singulari modo crearetur diuino. Quam obrem Ecclesiasti. vlt. scriptum est. Reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. Et Psal. 145. Exhibet spiritus eius & reuertetur in terram suam: nempe, in coelum, quod eius est patria.

Genes. 1. veteris testamenti palam animorum immortalitatem certissima fide praedicat. Quorsum enim tanta ratio, quam Deus illorum mortalium habuit, nisi homines cum ipso essent perpetuo uicturi? Quorsum, inquam, eiecitio Adae de paradiso inundatioque diluuii, qua tam acriter mundi criminata ultus est Deus? Quorsum Abrahae separatio a Babylonica iniquitate, & eius circumcisio, & angelorum ad eum missio, & tam immensa beneficia Israelitico populo impensa, & tantus legumlatorum ordo, & sacrificiorum institutio nisi per haec gentem illam ad fructum capessendum supra caelestis felicitatis erudiret, & instituendo perduceret? Et super omnia quorsum

Argu. ab historia legis veteris.

Messiae promissio ad benedicendas omnes gentes, cuius aduentum tanto cum desiderio illi praestolabantur mortales, qui eos redimeret? Quare morientes in infernum descendere fatebantur ubi aduentum eius expectabant? Nimirum postulantes, ut caeli desuper rorantes iustum pluerent, & aperta terra germinaret saluatorem, qui eos aeterna felicitate donaret. Esa. 45. Vnde Dauid psal. 15. Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et Tobie. 12. Misericordia est quae fecit inuenire vitam aeternam. Et Eccl. 14. Qui elucidant me, vitam aeternam habebunt.

3. Argum. Sed ut vetera illa mittamus, inde inenarrabilia suppliciorum genera demerentur qui de animae immortalitate vilo pacto ambigunt, quod ineffabile beneficium humanitatis & mortis Christi non agnoscunt. Quae enim causa eum de caelo potuit ad nos deducere, relictis ibidem nonaginta nouem milibus, innumeris, scilicet, angelorum turmis, nisi ut ceteris, nempe, humanum genus redemptum illuc deportaret, quod eorum, qui ceciderant angelorum ruinas impleret? Quocirca initium praedicationis suae illud sumpsit, ut omnes poenitentiam agerent, quia appropinquabat regnum caelorum. Et aduersus illos, qui aliam vitam ignorantes apud Esaiam. 22. dicebant, Comedamus & bibimus: cras enim moriemur: quorum quidam, ut ait. 1. Ethic. Philosophus, in voluptatibus huius vitae, atque alij in diuitijs felicitatem collocabant, & qui elegantiores erant in honoribus: tres illas sectas in capite legis suae condemnans, ait, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, scilicet, inter spiritus caelestes. Atque adeo totam suam concionandi rationem ad vitam aeternam retulit, quam mandata seruantibus pollicitus est Matth. 16. Et rursus haec est, inquit, vita aeterna: ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Et alios monebat, ut de mammona iniquitatis amicos facerent, qui eos reciperent in aeterna tabernacula, Matth. 17. Ac deinde alios Matth. 10. ne timerent eos, qui corpora possunt, non autem animas occidere: ubi docebat, quod non aliam animam mors maneret, quam quae est in inferno. Demum finale iudicium ob oculos representans alios mittit in vitam aeternam, atque alios in supplicium aeternum Matth. 25. Igitur veritas haec immortalitatis animae non solum catholica fides est, verum & articulus fidei: videlicet, non ob id dumtaxat fides orthodoxa est quod in concilio Vniuersali sub Clemente, & in concilio 3. Lateran. sub Leone

3. Argum.

Esaie. 22.

Matth. 5.

Matth. 16.

Matth. 17.

Matth. 10.

Matth. 5.

Articulus fidei.

ne sef-

ne sefio. 8. definita est, verum quod in sacra pagina sit creberrime expressa, & a Christo ipso in euangelio prolata. Immo usque adeo est de fide, ut inter articulos, qui vniuersis Christianis sunt creditu necessarii, sit consulto relata. Sic enim symbolum concludimus, Credo carnis resurrectionem & vitam aeternam. Quare vera absque animae immortalitate obtineri nequit.

2. Concluf. Secunda conclusio. Animam esse immortalem lumine naturali ubi nulla obducitur caligine, notum est. In primis Plato in Phaedro de pulchro, animae immortalitate disertè persuasit, imò ne singulos referamus, omnes tamen Historici, quam Poetae, ut Virgilius, Ouidius & reliqui de campis Elisijs longas texuerunt historias, ubi beatorum animas spaciari fabulantur. Et inde Ethnicorum error emanauit, qui defunctos heroes in Deorum numerum referebant, mosque ortus est defunctis parentandi, iustisque honores deferendi. Vnde antiqui animam a corpore separatam Manem Deum nuncupabant. Sed haec vulgatissima sunt.

Ratio. 1. Igitur quo ab ipsa animorum natura priores rationes eruantur, haec prima est. Anima est substantia simplex: nempe, simplex forma substantialis, & per se subsistens: ergo nullatenus est corruptibilis, neque aliter quam quemadmodum angelus per solam annihilationem potens deficere. Probatur assumptum. Quod enim sit simplex forma: hoc est, non composita, eademque substantia, nemo est Philosophorum, qui non planè fateatur: est quippe forma & actus corporis, quae dat homini esse hominem. Nam prisci Philosophi (ut Pythagoras & subinde Plato) qui animam non ut formam inesse corpori arbitrati sunt, sed ut motorem adesse, meritis imò sunt ab scholis explosi. Aduersus quorum errorem Arist. 2. de anima planè demonstrauit, esse formam actumque corporis: forma autem, quae dat esse substantiale, nequit esse nisi substantia. Item si est forma, necesse est, ut sit simplex, hoc enim omnibus formis commune est: compositum namque nequit alteri adherere tanquam forma: quoniam ratio formae est dare esse composito atque adeo esse actum: actus verò debet esse à materia purus. Vnde Arist. 2. de anima text. 4. Anima, inquit, est substantia ac perinde forma corporis naturalis.

Anima per se subsistit. Quod autem sit per se subsistens: hoc est, à corpore non dependens, ut brutorum animae, ex eius propria operatione, quae est intelligere, veniamur. Nam cum esse rei sit propter eius operationem, qualem modum operandi in re cognoscimus, talem habere modum essendi colligimus. Habet autem anima quaedam operatio-

nes, & passiones, ut sentire, & alijs corporis passionibus affici, scilicet, ira, delectatione, &c. & has quidem palam est, non posse absque corpore exercere & pati: intelligere autem ac subinde amare per se absque corpore, potest. Id quod Arist. 3. de anima text. 4. & infra sic peracute probat. Anima intelligit vniuersa corpora ut notissimum est: ergo nulli est corpori mixta. Eodem enim pacto probat, visum nullo esse colore affectum, quia omnes percipit colores. Enim verò quae admodum lingua amaro humore imbuta non valet alios sapes gustare, ita si oculus colore aliquo esset immixtus, per illum impediretur, ne posset alios colores videre. Eadem ergo analogia si intellectus cum aliquo esset corpore commixtus, per illud impediretur, ne alia posset percipere corpora: cum ergo omnia intelligat nullum habet admixtum. Si ergo in se non est corpore, per se potest absque corpore existere. Quod si arguas. Saltem indiget corporeo organo ad intelligendum: nempe, phantasia: respondetur, neque tali organo quantum est de se indigere: nam pari modo si in aliquo vitro rubeo aquam liquidam infundas, ipsa aqua apparet rubea, cuius utique & ex radio solari per vitrum traducto experimentum sumitur. Quapropter si ratione sua tali corporeo organo indigeret, quo species reciperet, similiter in aliorum corporum intellectu impediretur. At verò per accidens: hoc est, quandiu anima est actus & forma corporis, non queunt materiales res intellectui tanquam obiectum applicari ad intelligendum, nisi per phantasmata: verum tamen neque ipsa phantasmata intelligere valet, nisi ab ipsis virtus intellectus agentis abstractat species à corporeis conditionibus denudatas & purificatas, quibus intellectus possibilis informatus notitiam intellectuam producat. Et hoc est argumentum, quod quantum sua fert natura organo corporeo non indiget. Si ergo modus operandi intellectui proprius à corpore non pendet, sit ut nec modus essendi animae, cuius potentia ipse est, à corpore dependeat, sed natura sua per se subsistere possit, ut angelus.

Corruptio rei bifariae accidit. Ex his ergo planum sumitur argumentum, ut ait D. Tho. 1. part. 2. q. 75. art. 6. non esse animam corruptibilem. Rem enim quolibet corrumpi bifariam contingit. scilicet, per se, & per accidens. Id autem corrumpitur per accidens, quod non corrumpitur nisi ad corruptionem alterius: & per se, quod corrumpitur ratione sui: quemadmodum equus corrumpitur per se, sed sua forma substantialis per accidens ad corruptionem equi. Quod autem habet per se esse subsistens non potest corrumpi per accidens: nam cum esse

A simili.

Obiectio.

Anima organo corporeo non indiget.

esse sit illud, quod per generationem acquiratur & per corruptionem deperditur, sit ut nec generetur ad generationem alterius, neque ad corruptionem alterius corrumpatur. Hæc ergo est differentia inter animam nostram & brutam aliorumque; corporum formas: quod reliquæ cum educantur de potentia materie, non generantur, sed congenerantur ad generationem superpositi & pariter corrumpuntur ad corruptionem illius: anima verò nostra non gignitur ad generationem hominis, sed creatur, quia non educitur de potentia materie, ut Arist. in lib. 2. de generatione animalium ca. 3. autor est, ubi ait, meritum extrinsecus aduenire, & esse diuinam. De qua autoritate iterum redibit sermo. Anima ergo quoties homo gignitur in embryone disposito diuinitus creatur & infunditur. Hæc ergo ratione non corrumpitur per accidens ad corruptionem hominis, sed eodem generali cursu Dei, quo sustentatur in corpore, sustentatur separata.

Differetia anima nostra & brutorum.

Lib. 2. de generatione animalium.

Corruptio rem quid.

¶ Neque vero est per se corruptibilis: rem enim corruptibilem est materiam à forma separari: eo quod forma est per se actus, quæ adueniens materie dat esse composito: in forma autem, quæ simplex substantia est, non potest forma à materia separari, ut in angelo patet, quia non sunt res duæ, imò forma ipsa per se habet ut sit actus, & ideo esse suum non valet ab illa semoueri: nam quod rei per se conuenit, non est ab ea separabile, ut esse rationale non est ab homine amobile: sit ergo ut anima, quemadmodum angelis, non sit per naturam corruptibilis, sed per solam annihilationem potest supernaturaliter esse desinere.

Anima incorruptibilis.

¶ Imò quamuis anima fingeretur esse composita, nequiret corrumpi, generationes enim & corruptiones non fiunt nisi per contraria, ut patet in calido & frigido: in anima verò non recipiuntur contraria corruptiua, sed contrariorum species spirituales: ob idque, ut ait Arist. contrariorum eadem est scientia, eadem enim medicina & sanum cognoscitur & ægrum: cum ergo anima & angelus non habeant in se contrarias qualitates, sit ut neque illis contraria immineat agentia, quibus corrumpantur, neque materiam habeant, quæ sit in potentia ad alias formas: nam neque cælum talem materiam continet. Atque hinc alia sumitur ratio. Omne enim corrumpens id quod corrumpit in se ipsum conuertit, ut ignis ex stupra generat ignem: ex angelo verò, & ex anima nihil aliud gigni potest non ergo sunt per se corruptibiles. Sunt quidem rationes istæ metaphysicæ, efficaces tamen, atque adeò solæ, quibus à priori animæ immortalitas colligitur. ¶ Sunt tamen aliæ ab effectu

Rationes alie ab effectibus.

collectæ, magis plausibiles, si earum vim & energiam perpendamus. Intellectus enim natura quadam immaterialitatem & spiritualitatem palam præ se fert. Experimur enim neque loco neque tempore, quæ materiales sunt conditiones, coerceri, sed subito quæ quocumque loco sunt & quocumque tempore fuerint percipere: cogitat namque nunc subito non solum presentia, sed præterita & futura, & quæ ab æternio fuere & quæ in æternum futura sunt. Item & quæ hic existunt, & quæ ubique, orbis, & quæ supra cælum eminent, & quæ sub terra latent. Quinimo & à materialibus & à singularibus abstrahit vniuersalia, ut species rerum & genera de repente speculetur, & rerum naturas usque ad earum prima principia penetret: quæ omnia profecto apertum documentum perhibent esse in se spirituum cœlestium rem spiritualem atque adeò sicut ipsi sunt, perpetua. Idemque & memoria, quæ fida apotheca tanti thesauri exiit, similiter prædicat.

Intellectus.

¶ Quod si voluntatis amplitudinē contemplermur, idē profecto nos planè admonet. Primum eius æquilibris libertatis facultas, quæ à nullâ re necessitatē patitur, sed quibuscumque oblati in particulari seu bonis seu malis: sic est ab omnibus excepta, ut possit alterutrum, ut libuerit, eligere, ostendit à nullis rebus præterquàm à Deo perdere atque adeò esse ceu eius perpetuam imaginem. ¶ Adde quod vnaquæque res sic esse appetit, ut esse sibi suapte natura conuenit: desideria autem hominis pleraque sunt perpetua: nemo enim est, si ingenio valeat, qui non anxie cupiat in memorijs hominum perpetuò permanere. Qua utique ratione & parentes filijs thesaurizant, & edificant & plantant: & qui sapientia præstant, suorum specimē ingeniorum relinquunt, suarumque monumenta literarum. Et duces & principes egregia facinora intentant. Quis ergo mentis compos non planè hic videat animam consumpto corpore supersitem esse & ad posteros pertinere? ¶ Sed aliud ex eius in quietudine elicitur ineluctabile argumentum. Constat siquidem quacumque re presentis vitæ potiamur, nulla nos fatiari, sed ubi vna fuerimus re potiti, aliud inde desiderium nobis succrescere, semperque adeò in futurum esse pendulos: quod quidem humanum ingenium Ecclesiastes cōtemplatus prothema illud suæ cōcionis assumpsit, Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Dixi in corde meo, Vadam & affluam delictijs & fruam bonis, & magnificauit opera mea, & edificauit domos, & plantavi vineas, possedi seruos & ancillas, & coaceruavi mihi argentum, & aurum, & omnia, quæ desiderauerunt oculi mei,

Memoria, Voluntas.

Liberum arbitrium.

Ratio alia.

Alia ratio.

Ecclesiastes.

mei, non negati eis, & vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi. Transiui ad cōtemplandam sapientiam: quid est enim homo, ut sequi possit regem factorem suum? Quasi dicat, in his omnibus nulla inuenitur requies, sed natura ipsa ad alia nos semper inducit, quæ ipsa nobis præstare sine diuino auxilio nequit, iuxta verbum Augustini, Fecisti nos domine ad te, & in quietum est cor nostrum donec perueniat ad te. Re vera qui in hac insatiabili desideriorum perpetuitate immortalitatem animæ non legit, talpa cæcior est.

August.

Ratio optima.

¶ Sed age, rem aliter contemplermur. Quando nulla nobis alia ratio in hac re famularetur, hæc factis esset. Etenim qui de animæ immortalitate villo pacto ambigunt, omnē prouidentiam & curam erga nos Dei, omnemque subinde amorē & cultum ipsius nostrum, omnemque inter nos & ipsum commercium, imò omne fœdus, & charitatem & fidem, qua inter nos mortales conglutinamur de medio tollunt: nam si anima immortalis non est, certè nullam Deus nostri curam gerit, vel non maiorem quam brutorum animantium, scilicet, ut in diem nobis caduca hæc terrena prouideat, quæ in cōtinuo sunt fluxu & lapsu. At verò si altiora ab ipso speraremus, neque spem haberemus eius nos cōspectu aliquando fruituros, ut tãquam amicos ad suam nos felicitatem admitteret, profecto legitimè erga eum amorē nequiremus habere, neque verò timorem aut obediētiam vllam: amore verò Dei de genere humano sublato, nulla fieret reliqua inter mortales charitas, atque adeò, neque fœdus, neque fides, neque iustitiæ aut amicitie iura consisterent: nam qui homines propter Deum non diligit, nequit eos firma fide diligere. ¶ Præterea si, ut isti volunt, nulla nobis essent aut præmia aut supplicia æterna proposita, sed hæc lubrica caducaque bona, quæ perinde iniquis & reprobis atque iustis & probis, imò quæ sæpissimè illis felicitius quæ istis obueniunt: atque illa supplicia: nempe calamitates, quæ viris egregiè bonis acerbius ingruere solent, quam perditis & corruptis: profecto nulla esset apud Deum iustitiæ æquitas. Vnde Dauid Psalmo. 72. Zelai, inquit, super iniquos pacem peccatorum videns, in labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia, ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias: & dixi, ergo sine causa iustificauit cor meum, & fui flagellatus tota die. Existimabam ut cognoscerem, hoc labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum. Si ergo nouissima mors non mitteret alios in præmia æterna, atque alios in supplicia,

Alia ratio.

Psalm. 72.

sed in hac vitantantum, ut ait Paulus, in Christo sperantes essemus, miserabiliores essemus omnibus hominibus.

1. Cor. 15.

¶ Imò verò ut appareat, quod se præcipit qui aduersus immortalitatem animæ obmurmurat re vera nulla in nobis tunc esset ratio aut virtutis aut delicti: nam virtus non est nisi propter obediētiam Dei, quæ officia iubet, neque delictum propriè, nisi quia est contra eius obediētiam.

¶ Enim verò: qui in officijs non aliam virtutis rationem agnoscit, quam quod sit rationi iurique naturali consentaneum, profecto altissimam virtutis normam ignorat: nam præterquàm quod multa sunt nobis præter naturam iussa (ut sacramentorum fideique religio) præcepta ipsa iuris naturæ ex sempiterna Dei lege conditoris naturæ deriuatur: quæ qui ignorat, non est lumine naturali satis affulsus. Ratio ergo virtutis etiam naturalis à Deo legislatore dimanat. Quis ergo non clarè intelligat: quos Deus legibus instituit, suumque ipsius amorem colere iussit, eosdè in suam æternam felicitatem receptum ire, ubi eorum coronet obsequia, quæ per suum ipsius fauorem ei exhibuerunt? Ac perinde eos, qui eius leges transgressi sempiternam eius voluntatem violarunt, in sempiternas cruces missurum? Innumera sunt eiusmodi documenta, quibus qui animæ æternitatem in litem vocant obtunduntur.

3. Conclus.

¶ Tertia conclusio. Animam esse immortalem Aristoteles cognouit. Hanc conclusionem subiecerim, non quod Christianis tanti nosse referat, quid de hoc senserit Philosophus, sed quia sunt qui propter eundem perperam intellectum de hac catholica veritate vacillat. Et in primis. 3. de anima tex. 5. planè affirmat, intellectum possibilem immistum esse corpori, propterea quod per ipsum vniuersa intelligimus corpora: si enim corporis alicuius misturam haberet, per illud impediretur, ne alia posset intelligere corpora, ut iam satis expositum est. Atque inde rursus optimè elicitur, esse separatam: hoc est, non dependere à corpore in sua subsistentia, atque adeò esse immortalem & perpetuum. Et text. subinde. 19. & 20. idē profus de intellectu agenti adstruit: nempe, esse immistum & separatam. Cum ergo intellectus vterque potentia sit animæ, sit ut anima ipsa immortalis sit quoque & perpetua: nam potentie animæ habere nequit esse firmus quam anima ipsa, quæ cum sit suarum potentiarum subiectum, eas sustinet. Quandoquidem ut in prædicamentis cap. 5. ait idem Philosophus, non subsistentibus substantijs non possunt accidentia, quæ eis insunt, existere.

Intellectus agens & passivus. potentia est anima.

¶ At

Auerrois commentū. ¶ At commētator Auerrois locis illis crucem nonnullis interpretibus Aristotelis opposuit sic ipsum interpretatus, q̄ non voluerit, intellectum esse animæ accidens & potentiā, sed substantiam per se re ipsa separatam & subsistentem, vnumq; subinde numero in omnibus hominibus, qui nō inest eis vt forma, sed præest vt motor, qui idcirco mortuo homine non extinguitur, neq; alio nascente oritur, sed veluti idēa permanens successiue definit in alijs esse, in alijsq; existere incipit. Et cū Arist. 2. de anima ex professo docuerit, animā esse actū corporis: nempe, formam ei inharerentem, ipsumque viuificantem, tātum intulit discriminis inter animam & intellectum, vt animam diceret mortalem esse cum homine, intellectū autem perpetuū persistere. ¶ Sed profecto si hanc mihi veniam illi, qui eum secuti sunt, darent, nihil cūstaret delirā phrenesim potius, quā opinionem appellare, neq; recitatione dignam: tantum abest vt in mentem hominum cadat, illā alicui, qui ingenio valeat, obtrudere, aut suadere tam finistram fuisse Aristotelis mentem. Facit enim hæc opinio intellectū instar Dei existere in rebus, quibus nō inest: quod profecto diuinam quandam infinitatis imaginem præ se fert. Deus namq; ob id quod est infinita substantia omnia virtute continens, in cunctis rebus existit, per essentiam, præsentiam & potentiam, nec cum intereuntibus interit, neq; cum orientibus oritur: quod alicui creaturæ tribuere (dicam iterum) demētia est. Id quod lumen ipsum naturale, præter quā cæcis hominibus, liquidō mōstrare potest. Plato quidem, vt D. Tho. 1. part. q. 70. art. 3. & lib. 2. contra gentes cap. 57. refert, non negabat, intellectū esse animæ potentiam, sed tamen suarum dogmate Idęarum separatarum assuetus aiebat, animam ipsam nō inesse corpori tanquā formā, sed adesse tanquā eius motricem, vt intelligentiæ mouent cœlum. Quam utiq; opinionem latē prosequitur Plotinus lib. de immorta. animæ, atq; alij Platonici. ¶ Veruntamen vt Platonici omisis ad Aristotelem reuertamur, planē commētatori aduerfatur. Primū in ipso statim introitu eod. tex. 5. vbi ait De animæ autē ea parte, qua cognoscit atq; cupit siue sit separabilis siue non considerandum est. Vbi aperte intellectum possibile appellat partem potentiālem animæ. Et tex. 17. & 18. subdit, intellectum agentem & possibilem existere in anima tanquā efficientem & materiā. Quare nunquam vir ille egregiē Philosophus somniauit, intellectum rem esse subsistentem ab anima sciunctum. ¶ Et ratio profecto id palam facit,

eademq; ex manifesto eiuſdē Aristotelis principio profecta. Supponit enim. 1. de anima tex. 64. actiones nō esse naturarū in abstracto aut partium, sed suppositorū: anima enim nō dicitur texere, aut ædificare, sed homo: & eodem modo intellectus non intelligit, sed homo per ipsum, vel anima, præsertim separata. Igitur si anima, quæ est actus corporis, non haberet in se ipsa principia & potentias, quibus suas operationes compleret, esset homo à natura destitutus, cū igitur intelligere sit hominis operatio, eadēq; potissima, necesse est in ipso existere potentias ad intelligendum sufficientes. ¶ Et quoniam hic est status litis, quidnam Aristoteles de immortalitate animæ senserit (nam si intellectus potentia animæ sit, cū dicat eū esse perpetuum, fit vt & anima ipsa sit etiam perpetua) non molestē Theologus ferat hanc meditari philosophiam. Arguitur ergo quod intellectus hominis sit animæ potentia, eidem que inseparabilis: appellat enim ibidem intellectum agētem Philosophus habitum & lumen: & certe nomen habitus inharerentem formam per modum permanentis significat: sed dicitur lumē, quia species phātasie illustrat, vt sint intelligibiles, sicut lumē sensibile facit colores visibiles: etenim quā potentia nihil cognoscere valet nisi per species obiecti: & phantasmata sumpta à singularibus corporibus sunt materialia, intellectus verò immaterialis, necessaria fuit animæ virtus, quæ eadē species à conditionibus materialibus denudaret, quæ perinde virtus intellectus agens nuncupatur. Et certē alius nō est modus cogitabilis, quā quod mediantibus phantasmatibus producit species immateriales & intelligibiles in intellectu possibili, qui illis informatus producit notitiā. Hinc ergo palam fit ambos intellectus esse potentias animæ. ¶ Et re vera quamuis intellectum agentem aliquo, licet tenuissimo, colore effingi possit separatum, de possibili tamen nullo pacto suspicari potuit. Intellectus, inquam, agēs quia est ceu motor, potuit alicui apparere esse separatum, vt est intelligentia orbis. Qua quidem opinione Auicenna & Alexāder Aphrodisius imbuti fuisse videntur. Et Caieta. super tex. 17. 3. de anima, legitima S. Thomæ expositione posthabita, eandem opinionem conatur Aristoteli impingere. Sed malē: quoniam intellectus non mouet localiter corpus, vt angelus illud mouere potest, sed abstrahendo, vt diximus, à phantasmatibus species intelligibiles, quas infundit intellectui possibili: & ideo necesse est animæ intelligenti esse coniunctum.

Status litis

Intellectus anima potentia.

Auicenna. Caieta.

Intellectus possibilis nullatenus est separatus. ¶ At verò de intellectu possibili nulla est prorsus rationis apparentia, vt ponatur separatus: nam Aristoteles appellat illū, id quod anima sapit, & intelligit, quæ admodum visus est, quo videt, & auditus, quo audit: principium autem quo formaliter est in agēte, præsertim cum intelligere, vt. 3. de anima tex. 2. & 12. ait Philosophus, sit quoddam pati, & actio permanens in agente. Vnde cum expresse Philosophus dicat, intellectum possibilem esse immixtum & perpetuum, id ipsum & de anima sentire profitetur. Attamen Commentator vtrumq; intellectum videtur separatim posuisse: nam. 3. de anima tex. 5. expresse id de possibili affirmat: in quo sensu impugnat eum D. Tho. 1. p. q. 76. art. 1. Et de intellectu agente id etiam expressius subiungit super tex. 19. vbi distinctio nem inter ambos intellectus cōstituit. Nescio ergo cur commentator quibusdam tātum negotij facefferit, vt eum sustinere contendat, & Aristoteli Philosophorum principi inurere hanc notam pergāt, quod animam mortalem cōtra Platonē & omnes, qui philosophorum nomine digni extiterunt, asseruerit. Fateor tamen aliud Aristotelis placitum, qui mundum ab æterno fuisse credit, rem fecisse apud ipsum difficilem: fit enim inde consequens infinitas animas esse productas, quæ si simul persistant, infinitæ sunt actu, quod veritati, quam ipse. 3. Physicor. docuit, contrarium est. At verò facilius inde colligitur, in eo falsum fuisse, quod mundum posuit ab æterno, cuius vrgentiora argumenta. 8. Physicorū scripsimus, quā quod animas posuerit mortales. Multa enim sunt naturalia, quæ lumine naturali absq; fidei illustratione plene attingi nequeūt. Quapropter non solum de mūdi æternitate, qui initio caruerit, sua fuit opinione seductus, verum & de animarū creatione nihil firmum, sed nutando & vacillādo scripsit. Merito ergo Clemens. Frimiter de summa Trin. & fide cathol. tanquā veritatem ex sacra pagina planē deductam explicans, eos condēnat, qui dicerent, intellectum & animam nō inesse corpori tanquā formam, aut nō inesse singularibus corporibus singulas animas, aut non esse immortales. Idemque in concilio Lateranēsi. 3. session. 8. ¶ Duo autem sunt quæ Commentator apud Aristotelem intelligere renuit. Primū, quod cum naturam animæ ab effectu per eius operationes Aristoteles vbi que venari pergat: & anima perpetuitatem nō habeat ratione specierum sensibilibium & affectionum, quæ à corpore pendent, sed solum ratione intellectuum, quæ sunt res immateriales, non dixit planē animam esse perpetuam

Comētator impugnat.

Nota.

Clemē. Frimiter de summa Trin. & fide catholica.

Comētum Auerrois Bisariam errat.

& immortalem, & immixtam, sed intellectum & mentem, per cuius operationem constat animam esse perpetuam. Itaque tantundem est, intellectum esse perpetuum, ac si diceretur, animam, quatenus intellectiua est, esse perpetuam. ¶ Aliud item apud Aristotelem familiare est, quod vbi ait, intellectum aut mentem esse separatam: non intelligit actu tunc n ui inharere, sed quantum est de natura sua esse per se subsistentem: quod est dicere, per se natura sua per se solum generalem Dei concursum posse subsistere extra corpus, perinde atque in corpore. Angelus siquidem & anima sic differūt, quod ille est substantia spiritalis per se perfectē subsistens, adeo, vt neque vlli corpori possit tanquam actus & forma inherere, sed mouere corpus: anima verò non vsq; adeo perfectē, quin sit etiam actus & forma corporis, quo nihilominus consumpto persistit. ¶ Atqui & in hoc præterea Commentator, si consulto errare noluit, hallucinatus est, quod quamuis illic Philosophus non asseruisset, nisi intellectum esse perpetuum, non tamen ex illa affirmatiua inferre debuisset negatiuam, scilicet, animam non esse perpetuam. Nam aliunde præterea eandem animæ immortalitatem potuisset colligere, nempe, ex eò, quod est substantia spiritalis: inde enim, vt supra monstratum est, elicere debuisset, à corpore non esse pendentem, sed per se subsistentem atque adeo incorruptibile: veluti est Angelus, sed quia creationem eius ignorauit, nil mirum, si etiā in errorem immortalitatis eius fuerit collapsus. Veritatem autem hanc immortalitatis animæ, præterquam in locis citatis, Philosopho. lib. 2. de generatione animal. capitu. 3. plane affirmat dicens, mētem extrinsecus aduenire: & esse diuinam. Enimvero mens pars animæ intellectiua est: & quamuis intellectus agens species faciat intelligibiles, possibilis tamen est, quo homo intelligit: quapropter mens vtrumq; intellectum amplectitur: atque adeo illo nomine animam intelligit, quam dixit extrinsecus aduenire ea ratione, qua mens erat. Et quod hic fuerit eius sensus inde constat, quod illic de alijs formis substantialibus sermonem habebat, quæ de potentia materiæ educuntur: & illa ratione exceptionem fecit de anima, quæ est forma & pars hominis: nam de intellectu agente, si vt ait Commentator, non est forma hominis, nō opus erat exceptionem facere. Imò verbum ipsum, extrinsecus aduenire, animam denotat. Nam intellectus secundum opinionem Commentatoris, cum non sit forma, sed

Nota.

Differētia inter angelū & animā

Alia cōmētatoris hallucinatio

Lib. 2. de generatione animal. 6. 3. Mens.

Sensus Arist.

semper

semper vnicus immobilis, & per se existens, non potest dici aduenire nec recedere, sed potius homines dum generantur dicendi sunt ei aduenire: quippe quibus tanquam instrumentis vtitur.

2. de anima tex. 11. vbi ait nihil phibere quasdam partes animæ à corpore separari, vbi non solum intellectum agentem sed possibilem in sinuat, quos appellat partes animæ, & libr. 3. tex. 4. etiam docet esse immateriales: nam si intellectus, inquit, esset calidus, aut frigidus, impediretur, ne alia posset corpora intelligere, quæ quidem intellectum asserit esse animæ potentiam. Item. 1. de anima tex. 92. negat eidem intellectui possibili aliquam competere partem aut mitionem corporis. Et libr. 2. tex. 21. ait, cõ templatiuam potentiam (quo nomine etiã intellectus possibilis includitur) perpetuam esse & ab eo quod accidit: hoc est, quod corrumpitur, esse quid separatum & seiunctum. Idemq; ait. 1. 2. Metaphys. tex. 17. Cum autem ait separari intellectum ab eo, quod corrumpitur, nõ intelligit, intellectum agentem tanquã perpetuum separari à possibili tanquam corruptibili, vt scioli quidã suspicantur, sed quod pars intellectiua & speculatiua separatur à sensibili: putã, à phantasia & estimatiua. Sed pertinacia Commentatoris eiusque sequacium est, illa loca solum de intellectu intelligere, & non etiã, de anima cuius intellectus potentia existit. At quia Commentatori nõ expediebat animã esse immortalem: mordicus contẽdit esse mortalem: eis vero, qui nolunt eius mo: tem perpetuã experiri, expedit vt de eius immortalitate nõ dubitent. ¶ Ad primũ igitur argumentum respõdetur. Ecclesiasten cõcionatoris more nõ protulit verba illa affirmando, sed quasi aliorum nomine, qui illo tenebantur errore, vt Sapien. 2. explicatur. vbi legitur, Dixerunt impij cogitantes nõ recte in corde suo, exiguum & cum tãdio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis, quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus, tanquam si non fuerimus.

¶ Vnde vt ad ambo simul loca respondeamus, notandũ, quod aliquo modo, scilicet, quantum ad corporum ortum & interitum, vnus est nobis cum brutis: nam cum & corpora quoq; nostra de terra sint plasmata, pariter, vt brutorum corpora reuertuntur in puluerem. Et quãtum ad vitæ cursum similis est corporum processus: nam similiter, vt eisdẽ locis legitur, Simul spirant omnia, & fumus & flatus est in naribus

Arist. loca.

Solutio. primi argu.

Solu. 2. ar.

nostris: quasi dicat, tenuissimo aere, quo spiramus & respiramus, conseruamur, quo sublato extingueremur. At verò quantum ad animam longe nos brutis superiores sumus: nam anima ipsorum de potentia materiæ ducitur, iuxta illud, Producat terra animam viuentem, nostrã verò per creationem spirauit nobis Deus tanquã spiraculum vitæ. Vnde falsum est, quod illi dicebant, Nihil habet homo iumento amplius. Est ergo nobis, & brutis vnus interitus corporum, non tamen animorum.

¶ Tertium autem argumentum satis in superioribus solutum est, vbi discrimen inter angelum & animã nostram illud cõstituiimus, quod ille sic est per se, vt nequeat esse corporis forma, anima verò sic est corporis forma, vt possit esse per se. Respondetur ergo, quod anima quandiu est in corpore nequit absq; phantasmate intelligere, eo quod corpora nõ possunt intellectui nisi per corporalia obiecta applicari: illa tamen phantasmata ad intellectum possibilem pertingere nequeunt, nisi virtute intellectus agentis à corporeis conditionibus denudata: quod est testimonium, ex natura sua non pendere à phantasmatibus. Concedimus ergo quod licet pro isto statu ab illis dependeat, nõ tamen simpliciter ex natura sua, & ideò est perpetua & immortalis.

Solu. 3. ar.

ARTICVLVS II.

Verum corporum resurrectio sit futura.

Immortalitatem animæ premeditati, paratioribus ad explorandam resurrectionem corporum descendimus. Arguitur nihilominus non esse futuram. primo ex illo Iob. 24. Homo cum dormierit non resurget, donec atteratur cœlum: neutiquam tamen cœlum attritum esse potest: ergo nunquã fiet corporum resurrectio.

Partis negatiua argum. 1.

¶ Secundo arguitur. Si resurrectio futura est, omnes mortui debent resurgere: nam quod ex natura speciei sumitur, similiter in omnibus indiuiduis eiusdem speciei reperitur, non tamen omnes resurrecturi videntur, quia Danielis. 12. non dicitur nisi, quod multi qui dormiunt in puluere, euigilabunt: & David Psalm. 1. Non resurgent, inquit, impij in iudicio: ergo cum æqua sit omnium ratio, nulli resurgent.

Daniel. 12. Psalm. 1.

¶ In contrarium est illud Iob. 16. Scio quod redemptor meus viuitt, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea.

Partis affirmatiua.

¶ R.

Decisio ar. ¶ Resurrectio corporum vt est auditu mirabilis, ita est creditu tum iucunda, tum etiam necessaria. De qua re quantis inter philosophos sub lumine naturali nulla precesserit certa cognitio, apparuit eis tamen nonnulla eius effigies, vt August. lib. 1. 2. de ciuit. Dei cap. 13. refert, de illis philosophis, qui mundi secula aiebant per circulum eadem numero reuolui. Et lib. 2. 2. cap. 25. & subsequentibus refert, quod Marcus Varro in libris, quos de gente populi Romani scripsit, Genethliacos quosdam commemorat, qui aiebant παλιγγενεσιαν: hoc est, hominum resurrectionem, in annis numero quadringentis quadraginta confici, vt eadem anima illo elapso tẽpore ad idem corpus, cui fuerat coniuncta, regrederetur. De quo seculorũ circulo artic. proximo redibit sermo. Et Plato in phædro, quem dialogum de pulchro inscripsit, de animorum μεταμορφωσις hoc est, transmigratiõne, quæ Pythagoræ fuit opinio, scripsit, vbi regulam Adrastie deæ: id est, inuitabilis numinis eam refert, vt anima quæcunq; Deũ comitata aliquid verorum inspexerit, in aliud corpus, scilicet, in genituram aut viri Philosophi, aut Regis, &c. sit transmigratura. Id cuius & Cicero in fragmento de republica meminit. Vnde fabulatur Euphorbon in Pythagoram transmigrasse, & in Pauum Homerum, vt Tertullianus in initio libri de resurrectione carnis retulit, vbi ait, illos resurrectionis veritatẽ prælibasse, non tamen prorsus adisse. Agnoscebant enim illi mortales immortalem esse animam, atq; ad eò corporis amicam, & ideo hallucinantes aiebant, post discessum à corpore ad alia iteratò recurrere. Quamuis illic Plato in diuersa bestiarum corpora etiam animas eorum, qui nunquã veritatem inspexerunt, transmigrare dixerit.

Marcus Varro.

Plato.

Pythagora dogma.

Cicero in Somnũ Scipionis. Tertullia.

In bestiis.

¶ Istorũ autem ridiculi errores ex duobus falsis principijs ortum duxerunt. Credebant enim primum animam non esse formam corporis, sed vt motorẽ illud intrare & gubernare: quẽ admodum articulatus aer tibicinis fistulam in gressus musicam resonare facit: sic enim putabant animam per diuersa corpora vagari. Rursum nec prorsus discrimen inter intellectum & sensum agnoscebant: haud enim arbitrabantur in homine aliud esse intellectũ quã sensum: sed propter optimam eius cõplexionem, putabant in eo vim egregiũ vigere. Quapropter anima secundum istos in illud bestie corpus transmigrabat cuius similem vitam duxerat, vt qui fuerat luxuriæ deditus, eius anima in canis se corpus reciperet, & qui violẽtijs & rapinis fuerat addictus, in corpus leonis, & hunc

in modũ de alijs. Aliæ verò, inquit, animæ primæ vitæ finem consecutæ iudicantur, iudicatæ autem aliæ sub terra in iudicij locum eũtes meritas illic poenas sustinent. Alię in cœli quẽdam locum per iudiciũ eleuatæ ita degunt, vt dignum est illi vitæ, qua in hominis figura vixerunt. Profectò non potuit in lumine natura

Plato ali- qua uete. te Stam. legit.

¶ Sed Philosophorũ placitis prætermisissis sub lege Moyse facta Sadducæorum viguit, qui corporum resurrectionem denegabant. Nam fortasse & animas perire arbitrabantur. vt Origenes & Hierony. referunt. Et Act. 23. insinuatur, vbi legitur, quod dicebant, non esse resurrectionẽ mortuorum, neq; angelum neq; spiritum, vbi nomine spiritus insinuatur anima postq; contra angelum distinguitur. Quamuis alij cõsentiant eãdem immortalitatem nõ negasse. Sed quoniam dotes corporum gloriosorũ ignorabãt, arbitrabantur resurrectionem non esse possibilem, nisi ad vitam mortalem alimentis sustinendam & vxoribus propagandam. Et ideo, vt Matth. 22. refertur, accesserunt ad Christum quasi irridendo sciscitantes eum qui septẽ habuisset vxores, quã esset illarum in resurrectione resumpturus. Quibus Christus respõdit, quod illic neq; nubent, neq; nuptui tradentur.

S aduc. corũ secta.

Matth. 22.

¶ Post Sadducæos in lege euangelica adeò fuit articulus hic persuasus difficilis, vt quã plurimi fuerint heretici illum abnegantes, vt Simoniani à Simone Mago, & Carpocratiani atq; alij complures, quos Aug. lib. de hæresib. de nomine refert, & Isidorus lib. 8. Etymologiarũ can. Quidã. 2. 4. q. 3. inter quos Arabicos refert, qui aiebant animas esse mortales, quod fuit Commentatoris dogma, sed tamen cum corpore postea resurgere.

¶ Atqui heresum hæc diuersitas ex diuersis oriiebatur causis. Manichæi nãq; arbitrati animã à bono Deo, corpus verò à malo fuisse conditum aiebant, animã solam esse totam hominis perfectionem. Porphyrius verò Platonice, de quo Agu. lib. 2. 2. de ciui. Dei. cap. 26. meminit, dicebat, totam animæ perfectionem in separatione à corpore cõsistere, atq; adeò illud non esse innouandum. Quare Marcionistæ apud Tertullianum multis cõuicijs corpora nostra profcindunt, vt eorũ dissuadeat resurrectionẽ.

Heresum origo diuersa.

Marcioni- Sta.

¶ Duo ergo argumenta in initio quæstionis proposita duas cõclusiones poscunt, quibus cõclusioni fiat satis. Prima. Resurrectionem carnis esse futurã catholica nos fides docet, cuius

1. conclus.

Bb hic

Possibilitas resurrectionis probatur.

hic vnus articulus est. Et primum de possibilitate, quam conclusio presupponit: sunt qui illam: vt Durand. sic demōstrent. Causa cur forma iudicatur in materia non est alia quærenda, quàm efficiens: sed post obitum hominis manet anima & materia prima, quæ est incorruptibilis, & Deus, qui est causa efficiens: ergo resurrectio virtute Dei est possibilis. At verò ratio hæc & curta nimium est, & minus physica. Nam primum non probat, resurrectionem possibilem si anima & materia nō essent post obitum superstitēs; & tamen quāuis essent in nihilum redactæ, posset Deus corruptū idem restituere, vt dist. seq. q. 1. art. 1. cōtra eundem Durand. commōstrabimus. Item quia agens naturale non potest virtute naturali formam, quæ antea fuerit separata, reunire materiæ, vt illico dicturi sumus, sed illam de eius potentia educere. Igitur alia est causa quærenda, quam quod agens & materia & forma existant. Causa verò resurrectionis non est naturalis, quam Arist. cognouit, sed hæc supranaturalis. De^o habet potentiam infinitæ virtutis, quæ ex nulla causa secūda in agendo dependet, cum omnia ex nihilo condiderit: ergo omnium virtutem se ipso absq; illis supplere potest, causæ autem rei aliæ sunt ad producendum speciem: ignis enim est causa ignis, & equus est causa equi: aliæ verò sunt ad producendum indiuiduum: scilicet, speciem in tali indiuiduo, quæ sunt hæc numero dispositiones in hoc loco & hoc tempore. Et quia transactum tēpus & motus, quibus res hæc fuit producta non possunt rursus redire (vt distin. seq. quæst. 1. arti. 1. Iu culentiùs mostrabimus) agens naturale non potest idem reproducere numero, sed duntaxat idem specie, Deus autem vtrascq; propter suam infinitatem supplere causas potest: ergo sicut sine igne potest producere ignem, & sine equo equum, ita rem illam quæ hic & nūc per has dispositiones producta est, potest illis transactis singularibus conditionibus hīc & nunc quæ non possunt redire, eadem numero sine illo temporis puncto & motu reproducere, siue creando illam si fuerat annihilata, siue vniendo eādem formam eidein materiæ, si erant superstitēs, siue educendo de potentia materiæ, vt ipsi placuerit, quod agens naturale nullo pacto efficere potest.

Resurrectio probatur.

Supposita ergo possibilitate, rei veritas si cuti superior à primo sacrorum Bibliorū capite deducitur. Colligitur enim ex initio Genesis, primos parentes à Deo cōditos eatenus immortales, vt possent non mori: legitur namq; cap. 2. quod plantauerat Deus paradysum vo-

luptatis à principio, in qua inter alias arbores plantauit lignū vitæ in medio paradysi & lignū sciētiae boni, & mali, vbi Deus posuit hominē, quem formauerat præcipiēs, vt excepto ligno sciētiae de omni alio ederet: lignū autem vitæ arborem designat, quæ virtutem habebat diuinam perpetuandī vitæ. Quo colligitur, Deū sic hominem creasse, vt si iustitiā custodisset originalem, potuisset non mori. Vnde Augu. lib. 13. de ciui. Dei cap. 20. Cibus, inquit, aderat homini ne esuriret, potus ne sitiret, & lignū vitæ, ne senectus eum dissolueret. Et quia hoc naturaliter fieri non poterat, inerat in anima supra naturalis virtus ad id idonea. Quare statim. c. 3. Cum Deus hominem de paradiso eijceret, ait; Ne forte mittat manū suam & sumat de ligno vitæ & comedat, & viuat in æternum. Condeciuit enim, vt quem Deus ad suam ipsius felicitatem participandam condiderat, ei non animam tantūm immortalem spiraret, verum & corpus ei iuxta naturā eiusdē animæ coaptasset, quod posset non mori, vt creaturā illā, quā paulominus ab angelis minuerat, à terrestri in cœlestē paradysum sine mortis gustu transfunderet. Quapropter in poenā, si de arbore sciētiae comederet, decreta fuit illi mors. In quacūq; enim hora, inquit, comederis ex eo, morte morieris. Quare duarum duntaxat arborum mētio illic facta est: scilicet, ligni vitæ cuius immortalitatē conferret, & ligni sciētiae, cuius gustus mortem inferret. Quocirca Sapien. 1. Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. & cap. 2. Deus creauit hominem inexterminabilem & ad imaginem & similitudinem sui fecit illum: inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Cui cōsonans Pau. Per vnū, inquit, hominē introiuit peccatum in mūdum, & per peccatum mors. Ex his ergo primum secundum fidem extruitur resurrectionis argumentum. Christus venit, vt per suā mortem ab illa nos morte peccati eriperet, in quam nos Adā coniecerat: nā sicut per inobedientiam vnus hominis, vt ait, Paul. Rom. 5. peccatores constituti sunt multi, ita & per vnus obedientiam iusti cōstituentur multi: ergo cum peccatum Adæ, quo anima occisa est, fuerit nobis causa mortis corporalis, ita & iustificatio Christi, cuius gratia anima ad vitā spiritualem restituta est, causa subinde fuit nobis vitæ corporalis: nam vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Vnde ad Roman. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Cū ergo in hac vita secundum nostram naturā iustitia originali denudatā decuerit, vt ad exercitium

Augu. de ciuitate Dei.

Genes. 3.

Duarum arborum mētio.

1. Argum.

Paul. Rom.

Testimonia legis antiq.

Exodi. 3.

Psal. 1.

Testimonia noue legis.

citium virtutis ærumnas & calamitates, ac subinde mortem pateremur; cōsequēs est vt tandem hac peracta mortali vitæ virtute passionis Christi corporum quoq; resurrectione fruamur, vt totum, quod nobis Adam abstulit. Christus conferat.

Eandem veritatem vetus testamentum perdocuit, vt ex Iob. & Daniel. supra citatum est, & Ezechiel. 37. ait Propheta, quod in spiritu Domini eductus fuerit in cāpum, qui erat plenus ossib; & iussus est illis vaticinari, Ecce ego intromittam in vos spiritum & viuetis, & dabo super vos neruos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem & dabo vobis spiritum & viuetis, & scietis quia ego Dominus, Vnde Christus Sadducæis improperans ait, Erratis nesciētes scripturas neq; virtutem Dei: nam suis affectibus excæcati illas non intelligebant, neq; putabāt virtutem Dei id posse facere. Quare de resurrectione mortuorum subdit. Non legistis quod dictum est: scilicet, Moy si de rubo Exodi. 3. Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham. Deus Isaac, & Deus Iacob. Et subiungit. Non est Deus mortuorum, sed viuentium: vbi profecto, cum non fuisset dictum, Deus, animæ Abraham, Isaac & Iacob, sed Deus Abraham, Isaac & Iacob, quod dicit totum cōpositum, docuit resurrectionem illic fuisse insinuatam, vt essent rursus victuri. Imò apparet aptissime illo tūc temporis articulo, quo Deus Moy si iubebat, vt educeret populum de Ægypto, illius suæ virtutis meminisse, qua erat patres illos in vitam reuocaturus, vt inde Moy ses inteligeret, quod qui poterat de Ægypto mortuos euocare, facilius posset de Ægypto populum educere. Et David Psalmo. 1. dicens, Non resurgent impij in iudicio, resurrectionem prædixit Esaiæ. 26. Resurgent mortui, & suscitantur qui sunt in monumentis.

Quinimò & rebus gestis eadem resurrectio fuit illo seculo demōstrata, cū Elias & Eliseus, vt. 3. & 4. Reg. legitur, mortuos suscitauerint. At verò eandem veritatem Christus palam mundo prædicauit, vt Ioan. 5. Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent: sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere. Vbi, habere vitam in semetipso, nō solum significat habere in se vitam humanam qua ipse viuit, sed quod sicut pater habet potestatem tribuēdi quibuscunq; viuētibus vitam, ita & filius quatenus redemptor habet in se potestatem restituēdi mortuū vi-

tam: & ideo subneētit. Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia in finali iudicio hoc persecturus est. Ob id que subdit, quia filius hominis est, nolite mirari hoc id est, nolite mirari quod in filio hominis tā ex celsa sit virtus: venit enim hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei: cū prædixisset, filius hominis, subiunxit, filius Dei. vt exprimeret, qua virtute id facturus sit. Nam et si per vocē humanam vel angeli sit mortuos euocaturus, virtute tamen diuina. Et procedent qui bonafecerunt in resurrectionem vitæ; & qui mala fecerunt in resurrectionem iudicij.

Atqui ad eandem confirmandam resurrectionis fidem & discipulis potestatem dedit mortuos suscitandi, & ipse tunc alios, tum præcipue Lazarum suscitauit. Ioan. 11. vbi perinde sermonem eiusdem fidei prolixum cū Martha cōseruit, quæ vbi à Christo audiuit, Resurget frater tuus, respōdit, Scio quod resurget in nouissimo die: in cuius confirmationē subnexuit Christus. Ego sum resurrectio & vita, Qui credit in me, etiā si mortuus fuerit, viuet, & omnis qui credit in me, non peribit in æternū: & ait illi, Credis hoc? Respondet, Vtiq; Domine. Et merito eiusdē confessionis, quæ de Christi gratia processerat, perrexit fratrem ei suscitare.

Accedit item in cōfirmationē huius orthodoxæ confessionis resurrectio Christi, de quo vaticinatus fuerat Dauid, Nō derelinques animam meam in inferno, neq; dabis sanctū tuum videre corruptionem. Et alibi, Surge domine in requiem tuā, tu & circa sanctificationis tuæ. Sicut enim sua morte liberauit nos à peccato, nobisq; mercatus est vitā, ita & resurrexit, vt causa esset, & exemplar nostræ resurrectionis. De hoc tamen articulo, latius. Est ergo resurrectionis conclusio, non solum de fide, sed articulus fidei, vt de vita æterna diximus.

Sed præter diuina testimonia præsto sunt etiam rationes quibus eadem veritas cōfirmatur. Anima enim cum sit actus corporis, vt Philof. 3. de anima. tex. 4. ait, naturalem habet ad ipsum affectionem: foelicitas autem quam Deus dilectis suis est retribuendus, perfectissima est, ac subinde affectibus cunctis naturalibus & legitimis satisfaciens: ergo concedens est, vt Deus hunc animi appetitum in æterna beatitudine satiet: nimirū in corpore rursus adiungat.

Sunt qui putant D. Thomam hic & art. 4. negare animam separatam habere inclinationem ad corpus, propterea quod naturalis inclinatio est illa, quæ per causas naturales impleri potest, per quas vtiq; causas illa inclinatio ex-

Nota.

Ioan. 11.

Alia cōfirmatio.

Psal. 15.

Psal. 131.

Rationes.

D. Thom.

pleri nequit. At verò neq; hoc diuis Tho. plane negat. Imò ait, quòd est semper dependens à corpore. Et fortasse potest esse inclinatio naturalis, licet naturaliter impleri nequeat, vt de nostra inclinatione ad videndum Deum super D. Thomam. 1. part. qu. est. 1. 2. artic. 1. disputauimus. Et præterea, cum anima sub illa fuerit inclinatione naturali creata, & quòd naturale est nunquam separetur, dicere possumus eandem postquam corpus exiit retinere: & satis est quòd potuerit inclinatio illa naturaliter impleri, vt dicatur modò naturalis. Quòd admodum graue etiam extra coelos positum haberet inclinationem naturalem descendendi, licet naturaliter id non posset. Sed quicquid sit de illa inclinatione per modum habitus, qui est idem quòd ipsa anima, saltem de appetitione quæ est actus elicitus, negari non potest quin anima cupiat esse in corpore, cū eiusmodi coniunctio sit ei naturalis. Imò verò August. 1. 2. super Gene. ca. 3. 7. Inest, inquit, animæ naturalis appetitus corpus administrandi: quo appetitu retardatur quòdāmodo ne tota intentione pergat in summū illud coelū, id est, in illam beatam visionem. Tamen illa retardatio non sit per modum contrarij impedimenti, quemadmodum calor retardat actionem frigoris: quoniam per visionem Dei beatricem in quo corpora conspiciunt resumpturas cōsolantur animæ, ne illa appetitio sit eis molestas: sed quemadmodum D. Tho. 1. 2. quæst. 4. art. 5. interpretatur, retardatio illa sit per modum cuiusq; defectus: appetit quippe anima sic Deo frui, vt ipsa fruitio deriuetur in corpus per eorum dotas, à quo vtique effectu retardatur anima separata. Miseras verò inferni animas (quicquid sit de naturali inclinatione) nō est credibile cōcupiscere corpora, quippe in quibus sunt peius cruciandæ.

Ratio. 2. ¶ Secundo arguitur. Pulchritudinem vniuersi in tria Deus distribuit: condidit enim substantias purè spirituales, vt supra coelestes spiritus, sub his alias corporeas, vt coelum & elementa, atque alia mixta infra hominem: inter has verò mediam, quam ex spiritu & corpore composuit, vt hominem: non fuit ergo congruēs, vt in perpetuum orbis pulchritudo orbaretur hac media, quòd certè contingeret, nisi tandē animæ sua reciperent corpora.

Ratio. 3. ¶ Tertio denique & hoc æquissimæ iustitiæ Dei fuit congruentissimum. Creauit enim nō solum animam, quæ ei esset obediens, verum & corpus, quòd eidem animæ in hac obedientia seruiret: anima enim non tantum per suos actus intellectus & volūtatis, sed etiam per of-

ficia coporea, & Deo seruit, & ipsum offendit imò verò nō anima, sed homo propriè est qui Deo famulatur, eiq; vice versa cum offendit: nam actiones sunt suppositorum. Quare obsequium Dei est, corpus castigare & domare, vt Paulus se fecisse affirmat: & ad Romanos. 6. Sicut exhibuistis, inquit, membra vestra serui re immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Et. 2. Corin. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; ppria corporis, quæ gessit, siue bonum siue malum: cum ergo non anima sola, sed homo ipse per corpus de Deo bene aut malè mereatur, æquum est, vt totus homo in anima & corpore retributionem & bene & malefactorū suscipiat: vita enim hominis sup terram militia quædam est, & colluctatio carnis aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Condecet ergo, vt si anima sic edomauerit corpus. & corpus sic obedierit animæ, vt spirituale fiat, gloria animæ redundet in ipsum: si verò contra anima se corpori sic subdiderit, vt carnalis efficiatur, supplicia eius corpus itidem patiat. Et ideo in simbolo de Christo confitemur, non quòd solum propter animas nostras, sed, quòd propter nos homines & propter nostram salutem descendit de coelis. Neq; ipse solam animam assumpsit, sed integrā humanitatem ex corpore & anima, in quo vtique corpore mortem pro nobis pertulit. Quapropter postquam infirmum ad probaticā piscinam sanauit, murmurantibus Phariseis q; in die festo illum patrasset opus, ait, Si circūcisio nē accepit homo in sabbato, mihi indignamini quia totum hominem saluum feci in sabbato? infirmos namque tanquam resurrectionis prælagium anima & corpore sanabat.

¶ His nihilominus rationibus alias obmoliri quispiam posset cōtrarias. Deus perfectior est naturæ, non corruptor: perfectio autem naturalis animæ, quippe quæ in sua substantia à corpore non pendet, est ab ipso sequestrari: nam separata similior sit Deo, coelestibusque spiritibus, puriorq; redditur ab illis terrestribus affectionibus, quas à corpore contrahit: caro enim, vt ait, Paulus, concupiscit aduersus spiritum, imò & liberior sit ad intelligendum: est namq; intellectus, vt. 3. de anima autor est Philosophus, per se agens, quia est vniuersaliū cognitor, quæ à singularibus abstrahuntur: ergo non attinet ad eius perfectionem corpori rursus vniri, atque adeò carnis resurrectio non est futura.

¶ Item, Corpore anima non nisi tanquam instrumentum

2. Cor. 5.

Ioan. 7.

Obiectio. 1

Obiectio. 2

strumento vtitur: instrumentum autem non est præmio dignum aut supplicio: quid enim boni aut mali meretur aut demeretur fabri malus? Primo argumēto victus fuit Porphyrius ille Platonicus, qui vt August. loco citato. 2. 2. de ciuita, Dei refert, aiebat, vt beata esset anima, corpus omne esse fugiendū. Quare & Marcianista apud Tertullianum, multa cōiucia in corpora nostra iactitant, vt eorum dissuadeāt resurrectionem: aiunt enim corpora ex feminis limo infirma esse, criminosa, onerosa, molesta, ignobilia, &c. atque adeò vt quæ resurgant indigna. Augustinus verò Porphyrium autoritate sui Platonis reuincit, qui Deos faciebat vel beneficio summi Dei immortales corpore & anima. Inducit enim verba Platonis quasi ore Dei non facti ad alios Deos factos prolata. Quoniam estis, inquit, orti, immortales esse & indissolubiles nō potestis. Non tamen dissoluemini, neque vos vlla mortis fata perimēt, neq; erunt valētiora quàm consilium meum, quòd maius est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa, quibus estis colligati. Hæc diuinus Plato: quæ profectò verba Dei nostri ad foelices homines postquam resurrexerint fieri videntur.

¶ Ad argumentum ergo negatur, animæ perfectionem in separatione à corpore consistere, imò cum suapte natura sit pars totius compositi, perfectio sua est illi inesse: & ideo quamuis secundum quid separata sit Deo similior, simpliciter tamen loquēdo similior est in corpore: nam quòd vnaquæque res naturam suam perfectius obtinet, eo magis diuinam naturā imitatur. Veluti cor tunc immobilis Deo similis est, dum mouetur, quā dum quiescit: quia perfectio cordis est moueri, & quies est mori. Et quamuis liberior sit ad intelligendum à corpore corruptibili separata, tam libera tamē est in corpore glorioso, quòd eius operationes non impedit, & tam pura, vt pote quæ ab illo corpore nullis affectionū sordibus inficitur.

¶ Quo circa non est cur corpus nostrum, vt vile quidpiam habeatur & sordidū: nam vt in prima eius cōditiōne videre est, licet è terra fuerit plasmatum, non tamen Deus terræ commisit, vt veluti cætera viuentium corpora, nostrum proferret, sed ipse limum, hoc est, purissimum terræ selegit, & quasi suis manibus, vt more nostro loquamur, ceti figulus efformauit, stupendaque membrorum & organorum firmitate compegit, & pulchritudine perornauit. Quare cum anima cōdecet, vt dotibus gloriæ in celesti foelicitate coruscaret. Neque vero in corpus reijcienda est culpa sordidū

animæ, sed in eius cōsentientis voluntatem. Et quamuis lex, quam, vt ait, Paul. in membris nostris sentimus, aliqua sit illarum sordium causa, illam tamen legem nobis Deus nō imprefit, sed ex originali culpa contraximus, à qua per mortem & incinerationem iustorum corpora præpurgantur.

¶ Ad secundum itidem respondetur, quòd secundum Platonicos, & Pythagoricos, qui putabant animam non inesse corpori nisi iāquam motricem, aliquam haberet concludēdi vim, quia tunc corpus non esset nisi animæ instrumentum separatum: at verò, quia vt dictū est, anima est actus & forma corporis, atque adeò pars hominis, corpus non est solū instrumentum animæ, ac si ipsa sit tantum operans per ipsum, sed est instrumentum coniunctum: hoc est, pars hominis operantis: & ideo non tantum animæ, sed toti homini operum merces debetur.

¶ Quòd si arguas inde cōsequi, poenas purgatorij non esse iustas, quippe quas sola anima absq; corpore patiat, cum & corpus earum etiam fuerit reum. Negatur cōsequētia, quia illic purgantur peccata venialia, quæ perfectā non habent rationem peccati: & ideo poenæ illæ, licet ita nominentur, non tamen habent perfectam rationem poenæ, quæ dicatur retributio, sed potius sunt purgatio. Et idem est de poena mortalibus remissis debita. Loco tamē illius purgationis patitur corpus mortem & incinerationem, quibus purgatur.

¶ Ad primum igitur capitale argumentum respondetur, quòd Iob noluit illic resurrectionem negare, cum planè alibi eam affirmet, sed dixit non futuram quousq; coelum atteretur. Non quidem quoad substantiam quæ perpetua est, sed quantum ad eius genitricem virtutem, quia corruptiones & generationes cessabunt. Quo sensu, ait. 1. Corint. 7. Præterit figura huius mundi.

¶ Secundo argumento aliud submouetur dubium, vtrum vniuersi sint resurrecturi nō quidem vtrum omnes sint morituri, hoc enim inferius disputabimus: sed vtrum omnes, qui fuerint mortui, resurgent. Ad quòd igitur secūda affirmatiua conclusiōne respondetur, omnes fore resurrecturos. Ea enim, quorum ratio ex natura speciei sumitur omnib; indiuiduis eiusdem speciei conuenire oportet: cum ergo resurrectio ratione speciei humanæ quæ corpore & anima constat, sit futura: consequitur, vt omnes tam boni quàm mali sint resurrecturi. Et ideo in autoritatibus inductis Ioā. 5. &. 1. 1. dicitur, quòd omnes, qui in monumentis sunt

Solutio. 2. obiectio.

Obiectio.

Dilutio.

Solutio. 1. ar.

2. Conclusio.

Ioan. 5.

viuent, alijq; resurgent in resurrectionem vitæ, alijq; in resurrectionem iudicij. Quo alludēs Paul. 1. Corint. 5. Omnes quidem, inquit, resurgemus, sed nō omnes immutabimur: id est omnes corpora resument, iusti quidem vt mutantur, & transeant vt habetur Ioan. 5. de morte temporali in vitam æternā: iniusti verò nō vt mutantur, sed vt de morte temporali ad æternam trāseant. Quāuis alij, vt infra videbimus, aliter legant. ¶ Item confirmatur eadem conclusio, quia cum resurrectio in hoc futura sit, vt vnusquisq; vt ait, Pau. recipiat prout gessit in corpore: & nullus sit, qui non sit retributione dignus, fit vt omnes sint resurrecturi.

1. Cor. 5.

Ratio. 2. cōclusionis,

Solu. 2. ar.

Euigilare quid.

Psalmo. 1.

Iudicium duplex.

Infideles.

Obiectio. 1.

Obiectio. 2.

Obiectio. 3.

Solutio. 1.

æternam: quando ergo, ait, Christus, quod iustos resuscitabit, intelligit de priore resurrectione, nihilomin⁹ alij resurgēt in mortē æternā. ¶ Ad aliud respōdetur, quod dupliciter cōtingit a simulari Christo, vno modo quantum ad naturam speciei, quam integram suscepit: & quantum ad hoc tam mali quā boni debent ei a simulari resumentes vera corpora. Sed alia est a simulario p grām, quæ solis iustis cōpetit. ¶ Ad tertium respondetur, q̄ resurrectio vniuersalis fiet per Christum non quidem resurrectio singulorum per gratiam iustificationis singulis collatam, sed per gratiam vnionis humanæ naturæ toti generi impenfam, id qua quantum ad sufficientiam genus nostrum redemit per crucem. Et ideo etiam illi, qui redēptionis beneficium non susceperunt, resurgent præsertim quia pœnam mortis ob originis culpā inflictam moriendo corporaliter soluunt: pœna enim illa fuit mori, nō autē morte detineri. ¶ Quod si rursus arguas de paruulis, saltē non baptizatis, qui cum nihil boni vel mali gesserint in corpore, non resurgent, saltē illi, qui moriuntur in maternis uteris, qui cum non nascantur, non possunt per gratiam renasci, atq; adeo nec beneficio resurrectionis frui. Respōdetur primò, q̄ omnes in Adam peccauerunt. Et secundò, vt diximus, quod licet non receperunt gratiam regenerationis, receperunt tamē gratiam vnionis Christi cū natura humana, cui omnes in resurrectione debēt fieri conformes.

Solutio. 2.

Solutio. 3.

Obiectio.

Dilutio.

ARTICVLVS. III.

Verūm resurrectio sit naturalis.

Subsequitur vt de causa resurrectionis dicamus, & primò an sit naturalis. Et arguitur à parte affirmatiua. Aristotel. 8. Metaphysices. ca. 4. videtur dicere, quod vbi materia est eadē & agēs idē, effectus est idem: cum ergo post rei corruptionem maneat materia prima & saxe idem agens, potest per naturam effectus, qui antea fuit productus, & subinde corruptus, reproduci, atq; adeo idem homo: ergo resurrectio est naturalis.

Partis affirmatiua argumentum.

2. Argum.

¶ Secundò. Resurrectio est motus quidam ad perpetuam coniunctionem animæ & corporis, quæ quidē cōiunctio naturalis est vtriusq; quies, cum vtraq; pars appetat alteri esse coniuncta: motus autem naturalis dicitur, qui ad quietē naturę terminatur, vt philosophus. 5. Ethic.

Et hic docet: ob id enim decēsus rei grauis naturalis est quod eius quies in centro est naturalis: ergo resurrectio est naturalis.

3. Argum.

1. Corint. 15.

Partis negatiua.

1. Quæstio.

Secunda.

Tertia.

1. Opinio.

Empedocles.

¶ Tertio arguitur autoritate Grego. 24. Moralium, quem in textu retulimus, vbi ait, quod qui resurrectionis fidem ex obedientia non tenent, eandem ex ratione tenere debuerant. Ecce quid enim, inquit, quotidie nisi resurrectionē nostram mundus in elementis suis imitatur? Lux enim quotidie quasi moriēdo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgēdo reuocatur; & arbuta viriditatem amittunt, & rursus quasi resurgētia reparantur: & semina putrescendo moriuntur, & rursus germinando quodam modo resurgunt: quinuero Apostolus eadē rerum imaginem à seminibus ducit: nā quod feminas, inquit, nō corpus, quod futurum est, feminas, sed nudum granum: eodē pacto corpus nostrū seminatur in corruptione, surget in incorruptione, &c. ergo resurrectio est naturalis. ¶ In contrarium est quod vt prædicamentum cap. 10. ait, Philosophus à priuatione in habitum impossibilis est regressus: mors autem est priuatio vite: resurrectio verò, vt lib. 4. cap. 19. ait Damascenus, est copulatio rursus animæ & corporis: id est, eius, quod cecidit & dissolutum est, secunda resurrectio: ergo resurrectio nō potest esse naturalis.

ne necesse erat, vt anima ad idem corpus completo circulo remearet, idq; naturali via generationis. Pythagorici verò & Platonici nō hæc de causa, sed alijs iā supra relatis: nō solū ad eadem corpora, sed ad alia diuersa putabant animas transmigrare. Quam vtiq; opinionem Philosophus. 1. de anima text. 52. & 53. refutat. Periodus autem magni seculi secundū Empedoclem, vt fertur, cōcludebatur triginta sex annorum millibus: nam secundum Ptolemaum octaua sphaera: nempe, stellata, præter motum diurnum in centum annis mouetur retrò ab occidente ad orientem vno grado: cum ergo orbis trecentos sexaginta gradus contineat, fit vt triginta sex millibus annorum toto circulo peracto orbis ad idem punctū redeat. Ad quem circulum sunt qui dicant, alludere illud Ecclesiastes. 1. Quid est quod fuit? Ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? Ipsum quod faciendum est. Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere. Ecce hoc recens est: iam enim præcessit in seculis, quæ fuerunt ante nos.

Eccles. 1.

Augus. 1. 2. de ciui. Dei cap. 23.

Psal. 111.

Ecclesiastes autoritas declaratur.

Augus.

1. Opinio exploditur.

Ratio. 1.

¶ Illam verò circuitus opinionem Augu. ibidem ex sacri literis condēnat: nam secundum illā, non solū mortui resurgent, verum iterū atq; iterū occident & orientur: & tamen Paul. Ro. 6. ait, q̄ Christus resurgens ex mortuis iam nō moritur: id est, nunquā amplius morietur: nam semel tantū mortuus est: quare. 1. ad Tessal. 4. idē de nobis asserit, scilicet, q̄ post quā resurrexerimus, semper cum Dño erimus. Et Psal. 111. Tu domine seruabis nos & custodies nos à generatione hac in æternum. Illa enim rerum volumina veræ foelicitati aduersantur, quippe quæ in sempiterna tutaq; & immutabili requie consistit. Illi ergo sunt, quos illic subnotauit David dicens, In circuitu impij ambulat. Et verbum Ecclesiastes non intelligitur de rerum circuitu quantū ad numerum, sed quantum ad speciem: scilicet, quod vbi alij moriuntur, alij eiusdem speciei generantur, & post quā sol occidit, iterū exoritur, & post aquas fluminum, quæ in mare elabuntur, similes ex fontibus emanāt, quasi ex eodē mari recurrentes. Quāuis alij, vt ait, ibidem Augu. ad prædestinationem verba illa spectare autument, in qua vtiq; prædestinationē nihil est nouum: quia omnia illic ab æterno sunt præuisa. Accedit cōtra illā opinionem, quod mundus tot millibus annorum nec durauit, nec duraturus est.

¶ At verò & præter orthodoxā fidem rationibus quoq; naturalibus illa exploditur voluminū secta. Nam primū vt Thebit cōtra Ptolemaū demonstrauit, octaua sphaera stellata

nō est primū mobile, sed nona superior: quare illa est, quæ illo motu gradationis mutatur. Et ideo quamuis illa posset illo annorum curriculo ad idem punctū redire, tamen octava sphaera, quæ ratione solis & stellarum in ea fixarū quam plurimum ad generationem horum inferiorum influit, nō erit in eodem puncto, imō nec orbes planetarum, quorum aspectus multum etiam ad id conferunt. Quo circa ex solo recurſu primi mobilis ad idem punctum non sequitur effectus eosdem reditum iri.

Ratio. 2.

¶ Imō quod præ omnibus vrgentius est argumētum. Ad hoc quod iidem numero effectus redeant, non sufficit eadem causa efficiens & materia, sed exiguntur eadem individuales conditiones, vt hic & nūc: & tamen idem tempus redire non potest.

2. Opinio.

¶ Hac ergo opinione reiecta secūda est in alio extremo: scilicet, quod corruptum nō potest per naturam idem numero redire. Hanc verō Scotus non approbat, imō tenet tāquam probabiliorem affirmatiuā, quæ fuit etiam opinio Ricardi præſenti distinct. quæst. 1. Quibus patrocinarī apparet Philosophus auctoritate in primo argumento inducta. 8. Metaphysico. cap. 4. vbi dicere censetur, quod si materia eadem & agens idem sunt, effectus est idem. Et cum post rei corruptionem maneat materia, atq; idem agēs, potest idem effectus iteratō reprodūci. Videtur præterea Scotus id sibi sic persuadere, quod cum sol in acre producat lumen, idemq; per horam conferuet, nil obstat quominus etiam si in media tertia illius horæ esset interruptū, nihilominus idem quod erat in prima, posset manere in parte postrema.

2. Argum.

¶ Sed apparentius eadē opinio sic posset corroborari. Agēs naturale potest aliud sibi simile generare, educendo formam de potentia materiae, vt ignis dum generat ignem, & equus dum generat equum: ergo fortiori ratione si materia & forma sint separatē permanētes, poterit illas vnire: difficilius enim apparet, formā, quæ non erat, de potentia materiæ educere, quam illam, quæ superstes erat, materiæ vnire.

4. Argum. de resurrectione.

¶ Et vrgētius de resurrectione hominis arguitur. Homo dum hominem gignit, non animā, quia ad eius productionem non attingit, quippe quam de potentia materiæ non educit, sed Deus eam creat: ob id ergo solum quod dispositiones in materiam inducit, dicitur (idq; proprie) hominem gignere: potest autē homo in eādē materiam dispositiones inducere: ergo si tunc Deus animā vel beatam vel dānatam existentem in illam materiā induceret, perinde homo diceretur tunc hominem gignere, ac

si Deus animam tunc nouam in illa materiā crearet: si autem produceret animā, quæ erat Ioānis, fieret resurrectio Ioannis: ergo resurrectio est per causas naturales possibilis. At verō neque Scotus concedit, neq; vllus suæ opinionis patronus concedere valet resurrectionem hominū qualis futura est, per causas posse naturales fieri: quas agens naturale circa materiam corporalem non nisi per motum & de terminato modo agere valet: resurrectio verō, vt dist. sequēti dicturi sumus, futura est subito nullo præuio motu, quo materia disponatur.

Opinio ne. 74.

¶ His tamen nihil obstantibus statuitur prima conclusio huius articuli. Non solum resurrectio per causas naturales fieri nequit, imō neque quicquam corruptum idem numero redire. Conclusio est S. Thom. quodlib. 4. arti. 5. & lib. 4. contra Gentes cap. 81. & Durādi. dist. præſenti. quæstione. 2. Quinectiam expressē Aristoteles non tantum loco citato in Prædicamentis, vbi, ait, Apriuatione in habitum impossibile esse regressum, verum & ex professo. 2. de generatione text. 70. vbi ait, quod quæ naturam mobilē eandemq; immortalē obtinent, vt cœlestes orbes, eandem numero per circulationes redeūt. Quorum verō mortalis dissipabilisq; natura est, necesse est, vt eadem specie redeant, nō tamen eadem numero replacentur, vt cum ex aqua fit ignis, & rursum ex igne aqua. Quo loco legitimi omnes interpretes eādē conclusionem concordēs confitētur.

1. Conclus.

Patroni conclusionis. Aristot.

¶ At quia rationes adducuntur diuersæ, omnium fundamentum est hoc. In quacunq; re est considerare & rationem speciei & rationem indiuidui, & vtriusq; est assignanda naturalis causa: & quidem speciei causa est similitudo: causa enim cur producatur ignis & non aqua, est quia fit ab igne, & vnum quodq; producit sibi simile: eadem est ratio cur homo ab homine & equus ab equo & non aliud animal progignatur: causam verō cur non hic ignis hunc producat ignem, & non aliū, quem forte producat cras, aut hunc numero gradum caloris, & non alium equalem, aut cur applicata aqua hunc gradum frigoris potius quam alium corrumpat, pleriq; nominalium non aliam reddunt, quam quod Deus sic vult: imō hoc tanq̄ optimum argumentum vsurpant ad probandū Deū esse: quia in his naturalibus operationibus semper miscetur aliquid supranaturale. Alij dicūt prouenire ex cœlesti constellatione occulta. Sed certē responsa hæc non sunt Physica, sed eorum, qui medullas naturæ non penitus inspicunt. Deus enim dum cum agentibus naturalibus concurrat, quæ ex necessitate agunt,

Fundamentū conclusionis.

Nota.

Sententia auctoris.

te agunt, non concurrat nisi generali influenza, qua cum natura, dum illam condidit, concurrere pepigit, sed finit vnumquodq; agere, vt sua fert natura. Constellatio verō cœlestis non agit nisi naturaliter secundum determinationem causarum inferiorum. Igitur sicut datur causa cur res huius speciei producat, & non alterius, ita reddenda est causa naturalis in his inferioribus, cur hoc nunc producat, & non aliud numero differens eiusdem speciei.

Causaynde

Et certe causam hanc philosophi non aliunde, quam ex conditionibus indiuidualibus piscari potuerunt. Producit enim hoc numero nunc & non aliud, non alia de causa, nisi quia ista singulari actione producit, quæ ad hunc terminum ex natura sua destinata est. Indiuiduatur autem (vt sic cum Philosophis loquamur) hæc productio, quia fit in hac materia in hoc loco & hoc tempore. Et quia istæ conditiones, potissimè tempus & interruptus motus iterum redire nequit, neque verō idem temporis momentum antea esse potuit, fit vt agens naturale hunc effectum nō potuerit antea producere nec possit postea, neque modò possit eiusdem speciei alium, quam istum. Et hæc est causa, cur nequeat equus eundem filiū, quem antea genuit, rursum gignere, siue corruptus fuerit, siue superstes sit, neq; eadem arbor eundem numero fructum bis: neq; vlla causa (vt summatim dicamus) eundem effectum. Et quoniam Deus ex his secundis causis in agēdo non pendet, neq; ab istis conditionibus temporis & loci, & motus potest id, quod corruptum est, imō etiam si annihilatū fuerit, in alio tempore reproducere, vt distinctione sequenti latius ostendemus. Et certē hæc ratio penitus inspecta satisfacit, præterea nulla.

Nota.

¶ Sed arguit contra Scotus. Possunt duo motus eundem habere terminum, vt patet de motibus localibus ad eundem locum, etiam si diuersis temporibus fiant: ergo eadem res diuersis valet actionibus produci. Negari vtiq; posset antecedens: quoniam licet duo motus locales ad eundem locum terminentur, non tamen ad vbi, quæ est relatio, quæ in diuersis subiectis diuersa est. Sed hoc prætermisso, consequentia est sophistica. Conclusio enim nostra de terminis loquitur, qui per actiones ipsas & mutationes producuntur. Idem enim calor, qui per hanc calefactionē producit, non potest produci per aliā, neq; idē equus aut arbor &c. Locus autem, non producit per motum localem, sed est permanens, quem diuersa mobilia possunt diuersis temporibus subintrare.

Solutio. ar.

Solutio.

Sensus conclusionis.

Solu. 1. ar.

¶ Ad aliud autem argumentum, quod nos fecimus respondetur, agens naturale nullā posse producere formam, nisi eam educendo de potentia materiæ. Nō loquimur de lumine, quod in hoc habet imaginē spiritualis formæ, quod nequaquam educitur de potentia aeris. Et ideo quamuis forma equi aut plantæ esset diuinitus per se separata, non posset naturale agens illam vnire materiæ: quia non potest equus aut planta producere formam nisi ex semine, in cuius virtute manet forma, quæ inde educitur.

¶ Ad aliud verō quod maiorem habet apparentiam de homine respondetur quod neque homo naturaliter potest produci nisi per semen, in cuius virtute licet non lateat anima vt de eius potentia educatur, latent nihilominus dispositiones organici corporis, quas naturaliter cōsequitur inductio animæ in eandem materiam. Et ad has dispositiones singulares & indiuiduas subsequitur inductio huius animæ

quæstionis propositū respondetur, quod Philosophus illic solum ait, quod si materia est diuersa & agens diuersum, effectus est diuersus, vt ex lana non fit ferra, sed ex ferro, & pictor non extruit gladium, sed faber. Non tamen infert quod si materia est eadem, & agens idem, effectus sit idem. Quamuis id de identitate, vt aiunt, specifica affirmandum insinuet, nam si materia est eadem & agens idem, producent effectum eiusdem speciei. Sed tamen ad producendum eundem effectum numero, id non sufficit, sed præterea exigitur, vt actio quoque & motus sit idem, quod vtiq; fieri nisi in eodem loco & tempore non potest.

Obiectio.

¶ Quod si redarguas. Nūquid duo agentia eodem loco & tempore eidem materiæ applicari possunt: tunc ergo duorum agentium duæ erunt actiones, & tamen sequitur idem effectus: nempe, idem calor si duo applicentur ignes. Respondetur, quod duo agentia possunt applicari per modum vnus, & sic poterunt producere vnū intensiorem effectum, sicut si essent vnū virtuosus: & sic duæ candelæ producunt vnū lumen intensius. Illud tamen lumen non possent alio loco & tempore producere. Applicari autem duo agentia eiusdem speciei eidem materiæ eodem loco & tempore & per modum plurium, certē non possunt, vt duos eiusdem speciei in eodem subiecto, eodē momento inducant. Nisi teneatur opinio dicentium in teusionem fieri per additionem gradus ad gradum: nam tunc vnus gradus producitur ab vno agente, & aque alter ab altero, & sic erunt duæ actiones & duo effectus.

Dilatio.

Opinio quorundam.

¶ Ad aliud autem argumentum, quod nos fecimus respondetur, agens naturale nullā posse producere formam, nisi eam educendo de potentia materiæ. Nō loquimur de lumine, quod in hoc habet imaginē spiritualis formæ, quod nequaquam educitur de potentia aeris. Et ideo quamuis forma equi aut plantæ esset diuinitus per se separata, non posset naturale agens illam vnire materiæ: quia non potest equus aut planta producere formam nisi ex semine, in cuius virtute manet forma, quæ inde educitur.

Solu. 3. ar. auctoris.

¶ Ad aliud verō quod maiorem habet apparentiam de homine respondetur quod neque homo naturaliter potest produci nisi per semen, in cuius virtute licet non lateat anima vt de eius potentia educatur, latent nihilominus dispositiones organici corporis, quas naturaliter cōsequitur inductio animæ in eandem materiam. Et ad has dispositiones singulares & indiuiduas subsequitur inductio huius animæ

Solu. 4. ar.

singularis. Quare si Deus aliam formam inducere, non diceretur ille homo gigni ab illo homine, qui inducit dispositiones. Cum ergo Petrus postquam genuit Paulum nequeat iterum idem semen easdemque dispositiones reproducere, nequit iterum progignere Paulum. Imò si alio semine alijque dispositionibus numero productis eandem animam Pauli Deus illi infunderet, miraculum esset: quare non diceretur ille homo productus per naturam, imò fortasse non esset ille homo idem Paulus.

Solut. arg. Scoti.

Ad aliud argumentum Scoti negatur, quod interruptio motus non sit necessaria causa ut alius sit motus, atque adeò alius effectus. Aut enim Philosophus. 7. Physicorū tex. 39. quod unitas motus ex continuatione pendet: est enim vnus motus qui non interruptitur. Si ergo sol in aula lumen certum producat, quandiu continua actione illud conseruat, est idem lumen: si tamen actio clausa fenestra interruptatur, certè postea iterum aperta, noua erit luminis productio, atque adeò nouus radius.

Ecce ergo causam cur non possit idem per naturam reproducere: quia eandem actionem & motum iterari non est possibile propter causas iam allegatas.

Dubium.

Restat hic tamen dubium, vtrum, quacumque rem cuiuscumque generis Deus possit iteratò producere. Huius autè dubitationis solutio ad initium proximè distinct. spectat, vbi disputabitur, vtrum idem prorsus homo, qui per mortem cecidit, in eodemque corpore sit resurrecturus.

Hinc ergo gradum ad secundum membrum quaestionis faciamus in initio proposita, vtrum scilicet resurrectio, quae futura est, sit dicenda naturalis. Ad quod per secundam conclusionem respondetur. Resurrectio corporum non est simpliciter naturalis censenda, imò simpliciter loquendo erit miraculosa, sed secundum quid: hoc est, diminutè & moderamine quodam erit naturalis. Probatur conclusio facillimè.

Ratio concl.

Naturale enim dicitur quippiam, aut ratione principij agentis, aut ratione termini, qui producit, aut ratione vtriusque.

Motus tripliciter potest esse naturalis.

Contingit ergo aliquem motum esse vtraque, ratione naturalè, quia, scilicet, & principij & terminus sunt à natura, vt descensus rei grauis deorsum, & generatio ignis & animalium atque plantarum: & talis motus dicitur simpliciter naturalis. Contingit autem vtrumque esse aut supra aut praeter naturam, vt glorificatio corporum in aeterna beatitudine, quae ideo simpliciter dicitur & est supranaturalis: & proiectio rei grauis sursum, vbi principium & terminus est praeter naturam grauis, & ideo motus ille simpliciter est

violentus. Potest tertio modo motus ratione termini esse naturalis, quia conueniens rei naturae: principium verò non nisi aut supranaturale, aut ab arte, vt illuminatio caeci, quae Christus sanauit, & praematuratio fructuum per artem. In his enim terminus est naturalis, non tamen principia. Econtrario verò vt principium sit naturalè, & terminus non sit naturalis, fieri non potest: quia cum natura agat determinato modo, nequeunt principia naturalia effectus nisi naturales proferre. Imò monstrum in natura humana, quamuis respectu humani seminis sit praeter naturam: hoc est, praeter intentionem agentis, tamen respectu aliarum causarum, quae illam intentionem impediunt, est naturale. Resurrectio ergo corporum respectu principij actiui supranaturalis est, vt hactenus est conclusum, sed potest dici quodammodo naturalis, ratione termini: quia naturale est animam vniri corpori, & corpus per animam viuere, sed tamen simpliciter non potest dici naturalis, sed supranaturalis & miraculosa: primum, quia denominatio fit ab agente, quod praestantius est quam materia & subiectum. Secundo, quia etiam illa potentia passiva, quae est in materia ad formam non dicitur naturalis, nisi respectu agentis naturalis, cui est obediens: & tamen materia non est in potentia naturali ad eandem formam numero; quam perdidit, postquam per naturam non potest eandem formam numero suscipere, neque easdem dispositiones organicas humani corporis ad eandem animam idoneas. Et ideo magis dicitur obedientia supranaturalis, scilicet, ad diuinam recipiendam actionem. Praeterquam quod terminus ipse: nempe, vita animae in corpore glorioso, non est naturalis, sed supranaturalis: neque verò vita animae damnatae in corpore, quippe quod non viuunt per alimentum, imò vita illa potius mors quaedam est.

Tertius modus.

Resurrectio est supranaturalis.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

3. Conclusio.

Ratio prima pars.

Et per haec secundum etiam argumentum dilatum restat. Ad tertium tandem quaestionis membrum, conclusionem tertia facillimè respondetur. Finalis resurrectio futura nequit rationibus naturalibus probari, imò nec persuaderi: sed tamen potest aliquibus naturalibus similitudinibus declarari, & ostendi non esse impossibile. Probatur prima pars. Sicut res se habet ad esse, vt ait Philosophus, sic ad cognoscendum: illa verò quae sunt supranaturalia ex principijs naturae fieri non possunt: ergo nec per eadem principia possunt eatenus cognosci, vt de monstris aut sufficenter probetur resurrectio verò est supranaturalis: ergo non potest illo pacto cognosci. Quod autè similitudinibus & exem-

Probatur similitudinibus naturalibus.

Nota.

Contra primam partem.

Solutio. 1.

1. Argum.

& exemplis ad eius cognitionem deducamur, saltem ad ostendendum non esse impossibile probat Apostolus, & secundum eum Gregorius & lib. 2. de sacramen. Hugo. cap. 13. Sicut enim granum cadens in terram, vt ait in euangelio Christus, nisi mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, fert fructum ita ait Paul. quod homines seminati in corruptione & in ignobilitate, resurgunt in incorruptione & nobilitate: quicquid enim Deus per causas secundas potest, id potest se solo. Ratio verò non demonstrat, quia granum mortuum non idè numero, sed specie resurgit, sed tamen sunt quaedam quodammodo naturalia exempla rei supranaturalis. Vt occasus solis & ortus, ex siccatio plantae & eius repullulatio, somnus & à somno expergisci, atque idè genus alia.

Aliter tamen priorem partem conclusionis impugnare possumus. Desiderium naturale non potest esse frustra: anima autem habet desiderium naturale ad corpus, & naturali ratione probatur esse perpetua: ergo naturali ratione concluditur corpori aliquando restituentum. Respondere tamen posset Philosophus, quod quamuis habeat naturalem inclinationem ad corpus, illam tamen fatiat dum in ipsum infunditur, at verò quia postquam ipsum exiit non potest ad ipsum naturaliter redire, quod naturalis ratio, vt diximus, demonstrat, diceretur in lumine naturali quod nihil illius inclinationis fit ei reliquum. Quemadmodum proximè & de corpore diximus, quod quia non potest animam naturaliter suscipere, non ei proprie inest inclinatio ad ipsam. At verò potius est per discrimen animae & corporis respondendum, quod cum corpus abeunte anima corrumpatur, non permanet in eo inclinatio naturalis ad animam, anima verò, quia eadem permanet eandem retinet inclinationem ad corpus. Sed tamen inde non colligitur naturale argumentum resurrectionis, responderet enim naturalis Philosophus, quod illa inclinatio per contemplationem substantiarum separatarum fatiatur.

Sed aliter cum Augustino lib. 3. de Trinita. capit. 8. arguitur. Non solum anima, verum & homo ipse naturale habet beatitudinis desiderium: omnes enim beati esse volunt: cognoscitur autem naturaliter beatitudinem hominis in hac vita non esse perfectam, quandoquidem nulla re in hoc seculo obteta quiescit, sed semper ad aliud anhelat: ergo quo appetitu homines cupiunt esse beati, cupiunt esse immortales. Qua vtiq; de causa sub mortis articulum tristantur: nempe, quod sua beatitudine expoliari se cer-

nant, vnde illo verbo Paul. 2. Corinth. 5. Nolumus expoliari, sed superuectiri, desiderium naturale designat: nulli enim siue iusti siue iniqui sunt, qui non semper esse optent, & in hoc arbitrantur suam beatitudinem consistere. Notum autem est lumine naturali desiderium naturae, saltem totius speciei, non esse frustra: ergo eodem lumine colligitur, homines immortali vita esse perenniter functuros, atque adeo resurrectionem fore.

Obiectio.

Dilutio.

Ad hoc respondetur, argumentum profectò in lumine naturali id concludere, vt supra diximus, quod sit in nobis quippiam immortalitatis capax: nempe, anima. Inde enim Philosophus naturalis responderet, infatibilia haec desideria immortalitatis obuenire: anima enim est per quam desideramus, atque adeò secundum illam satis arbitraretur naturalis Philosophus, vt sempiterna foelicitate potiremur. Et haec est responsio Augustini ibidem capit. 6. vbi ait, quod haec humanis argumentationibus inuenire conantes vix pauci magno praediti ingenio abundantes otio doctrinisque subtilissimis eruditi ad indagandam solius animae immortalitatem peruenire potuerunt. Hactenus ille. De corporibus autem, quae obnoxia esse corruptioni conspiciunt, nequeunt Philosophi eo assurgere, vt intelligant, dotes, susceptum ire, quibus fiat perpetua: quoniam gloria, vnde dotes illae dimanant, supranaturalis est. Perpetuitatem verò speciei humanae per continentem indiuiduorum successionem in eadem specie, seruari satis autumant. Ob idque resurrectio nem, quos fides non docet, fabulam putant.

Solutio August.

Vnde Actuum. 17. refertur, quod cum Thessalonicæ Paulus Christum resurrexisse praedicasset: quidam nouorum demoniorum annuntiatorem eum censabant, quia Iesum & resurrectionem annuntiabat eis. Et ca. 26. eandem mortuorum resurrectionem praedicati reclamauit voce magna Festus, infans Paule: multae te literae ad insaniam vertunt.

Actuum. 17.

Actuum. 26.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum diuina Christi resurrectio nostra sit resurrectionis causa.

Vonià definitum est, quod resurrectio non naturalè, sed supra naturalè sit habitura causa: nempe, Deus, quae ritur, vtrum resurrectio Christi secundum carnem sit etià eiusdem resurrectiois causa. Et arguitur

Pars negativa. arguitur à parte negativa. Posita vera causa ponitur effectus: posita autem resurrectione Christi...

1. *Argum.* Si nondum subsequuta est hominum resurrectio: ergo illa non est causa.

2. *Argum.* ¶Secundo. Effectus esse non potest nisi causa præcesserit: potuit autem resurrectio fieri etiã si Christus carnem nõ assumpsisset: nam vt. 3. de Trinitate cap. 1. o. autor est Augustinus, nõ defuit Deo modus alius possibilis remittendi scelera nostra: ergo resurrectio Christi nõ fuit causa.

3. *Argum.* ¶Tertiõ. Eiusdem rei non opus est esse plures causas eiusdem generis, sed resurrectionis causa potissima est Deus, cuius instrumentum ad excitandos mortuos futura est tuba, & tanquã ministri resurrectionis erunt angeli iuxta illud 1. ad Thessalonicã. 4. Ipse Dominus in iussu & in voce archangeli & in tuba Dei descendet de celo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, &c. vbi Christus non videtur describi tanquam resurrectionis autor, sed virtus & tuba Dei & vox archangeli. Ergo eius resurrectio, non est nostræ futura causa.

Pars affirmativa. ¶In contrarium est, quod primum in vno quoque genere, vt. 2. Metaphysic. cap. 1. autor est Philosophus, omnium eiusdem generis causa est, vt ignis omnium calidorum: Christus autẽ fuit resurgentium primus, iuxta illud Paul. 1. Cor. 15. Christus resurrexit à mortuis primitiẽ dormientium. Quamobrem vocatur primogenitus mortuorum: id est, primus qui resurrexit: ergo eius resurrectio causa est nostræ.

1. *Conclusio.* ¶Ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Quamuis gratiæ & gloriæ nostræ atq; omnium, quæ ad nostram salutem pertinent, Deus suapte autoritate sit prima causa, nihilominus Christus quatenus Redemptor, est eorundem beneficiorum etiã causa per potestatem sibi diuinitus collatam. Cõclusio est compertissima. Prior, scilicet, pars, secundum illud Theologorum axioma, Opera Trinitatis indiuisa sunt à dextra, hoc est, omnia à Deo quatenus vnus est, in tribus personis procedunt. Quare & ipsius Christi incarnationis Deus fuit causa, atque ad eõ omnium beneficio rum, quæ inde nobis largissimẽ prouenerunt.

Prima pars. Posterior etiã pars, inde colligitur, quòd cũ ipse inquantum Deus & homo nostram fuerit redemptionem operatus, inde constat Regem fuisse regni cœlorum: hoc est, iure, sibi cõpetere rationem nostrarũ actionum, exigere, præmiaque & supplicia decernere, iuxta illud Ioan. 5. Omne iudicium dedit pater filio. Dedit enim ei iudicium facere, quia filius hominis est. Et Matth. 18. Data est mihi omnis potestas

Secunda pars probatur.

Ioan. 5.

in cœlo & in terra. Ob idq; vt ait Paulus 1. ad Timotheum. 2. vnicus est mediator Dei & hominum. Medius quippe vtriusque extremi particeps esse debet. Etenim neq; qui tam humilis esset fortis, vt nullum haberet ad regem accessum, neq; qui tam sublimis esset, vt cum eo populus conuersari nõ posset, inter Regem & populum mediator esse valeret, Christus autem Deus & homo ex vno habet accessum ad patrem, & ex altero vt delicias ducit esse cum filijs hominum. Ob idq; & tanquam aduocatus noster & internuncius apud Deũ, tum nostra sacrificia ei offert, tum vicissim & sua nobis confert beneficia. Vnde idem Apostolus ad Ephes. 4. Ascendens, inquit, Christus in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Et Ioan. 1. Vidimus illud (scilicet, verbum) plenum gratiæ & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Non nos pleni, vt ipse plenus, quem admodum perdit hæretici dogmatizant dicentes, suam iustitiam perinde nobis imputari ac si nos ipsi fuissetus pasi, ita vt nulla amplius satisfactio ne indigeamus, imò qd ad æqualem eandemq; cum sua sanctitatem sumus per ipsum promoti. Sed ipse plenus tanquam vnigenitus Dei filius naturalis, cui non ad mensuram data sunt dona. Nos verò tanquam eiusdem patris filij adoptiui secundum mensurã donationis Christi, vt ad Ephes. 4. ait Paul. accepimus de plenitudine eius, scilicet, quatenus per sacramenta aut per nostras actiones fauore eius præuẽtas, accipimus gratiam pro gratia, quia nulla iustitia nostra suam antecedit gratiam: nam in hoc est charitas vt ait Ioan. non quasi nos dilexerimus Deum (scilicet, prius) sed quia ipse prior dilexit nos. Et ideo quicquid nobis dat, gratis dat, & quãuis vnũ pro alio, tamen vtrumque gratis. Dedit enim legem antiquam gratis, quæ ideo gratia erat, sed non erat nisi vmbra veritatis nouæ legis, neque ex se iustificare poterat. Pro illa ergo gratia dedit aliã, scilicet, legem euangelicã, quæ veritas est, & per sacramenta iustificat. Quocirca subdit, Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Item dedit nobis vnigenitum suum in carne plenum gratiæ & veritatis, quæ fuit nobis donorum gratiarumq; summa, & per ipsum nobis confert iustificantem gratiam. Rursus pro hac iustificatẽ gratia, quæ est acceptatio ad gloriã, collaturus est nobis gloriã, quæ est consummata gratia. Accepimus ergo de eius plenitudine gratiam pro gratia: scilicet, legem pro lege, nouam pro veteri, iustitiam pro iustitia, scilicet, nostram per suam

Ad Ephesios cap. 4. Ioan. 1.

1. Ioan. 4.

& glo-

& gloriã tãdem pro nostra iustitia quæ proccedit ex sua gratia: hoc est, præmium suũ pro merito nostro, quod in sua virtute nititur. Vide quantum Deo Christo debeat humanum genus.

2. *Conclusio.* ¶Secunda conclusio. Resurrectio Christi fuit futuraq; est causa resurrectionis nostræ. Probatur. Quoniam licet, vt dictum est, Christus fuerit autor, beneficiorum omnium salutis nostræ, tamen diuersa eius opẽra ad diuersa beneficia appositissimẽ coaptatur: & ideo sicut per passionem causa fuit redemptionis nostræ & liberationis ab spirituali morte peccati, ita & per resurrectionẽ causa fuit resurrectionis nostræ ad vitam perpetuam, etiã corporalem. Id quod sapiẽtissimẽ Paulus ad Rom. 4. illo verbo insinuauit. Qui traditus est propter delicta nostra & resurrexit propter iustificationem nostram. Nã quia in iustificatione duplex est terminus: scilicet, à quo, qui est peccatũ, & ad quẽ, qui est innouatio vitæ, per mortẽ & resurrectionem Christus mysterium redemptionis perfecit, quia moriendo extinxit nostra peccata, & resurgendo contulit nobis ius æternæ vitæ.

Ratio.

In iustificatione duplex terminus.

Paulus.

Paul. Heb. 9.

1. Cor. 15.

¶Et ideo ad Romanos. 6. Si mortui, inquit, sumus cum Christo (scilicet, per baptismum) credimus, quòd simul etiã viuemus cum Christo, scientes, quòd resurgens à mortuis iam nõ moritur, mors illi ultra non dominabitur: quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel quod autem viuuit, viuuit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos esse peccato, viuentes autẽ Deo in Christo Iesu. Quasi dicat sicut Christũ necesse fuit à vita mortali pro originali culpa nostra semel mori, vt subinde resurgens vita diuina viueret, neq; mors illi ultra dominaretur ita & vos mortuos semel peccato in baptismo oportet diuina vita innocenter viuere, vt non amplius vobis peccatum dominetur. Et eadẽ ratione quãtum ad vitã corporalem licet oporteat vos semel mori (ad Hebræos. 9.) resurgetis tamen in vitã, qua Deo æternũ corpore & anima per beneficiũ Christi viuatis.

¶Quapropter idem Apostolus. 1. Corint. 15. ex resurrectione Christi tanquam ex propria causa nostram colligit. Si enim, inquit, Christus prædicatur, quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quòd resurrectio mortuorum nõ est? Si autem resurrectio mortuorum non est, nec Christus resurrexit. Arguit à causa ad effectum. Vnde statim subnectit. Si autem Christus nõ resurrexit, inanis est prædicatio nostra: quare si in hac vita tantum sperãtes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resur-

rexit à mortuis primitiẽ dormientiũ: quoniã per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Vbi antidotum depingit salutis nostræ, quòd sicut Adam initiũ fuit mortis viuorum, ita & Christus resurrectionis mortuorum.

¶Est tamen dubium quomodo sit causa, vtrũ scilicet, efficiens, an verò formalis aut finalis. Respondetur, diuersimodẽ consideratam diuersimodẽ concurrere. Si enim Christum mediteris quatenus Deum, tunc prima est causa efficiens nostræ resurrectionis per suam infinitam virtutem. Sed tunc est causa æquiuoca: id est, altioris rationis & generis, sicut est causa cæterarum rerum creaturarum. Si verò consideretur ceu Deus humanitati coniunctus, in qua resurrexit, tunc est causa proxima per virtutẽ diuinitus susceptam, & vniuoca, scilicet, eiusdẽ rationis cum nostra resurrectione, vt ipse Ioã. 5. testatur dicens. Sicut pater suscitauit mortuos & viuificauit, sic & filius quos vult viuificat. Vnde quia causa efficiens vniuoca producit effectum sibi similem, vt ignis ignem, est etiã causa formalis: putã, exemplaris: quia corpora nostra in star sui corporis suscitanda sunt, & dotibus similibus dotanda, iuxta verbum Pauli ad Philippen. 3. Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Quod verbum ecclesia in die Trãsfurationis canit, propterea quòd illic Dominus & viuus & defuncto Moyse & seruato Eliã ostendit, quem admodum ad eius exemplum debeant omnes resurgere. Est nam que ipse caput nostrum, nos verò eius mēbra, & ideo omnia eius dona in nos redundãt, quæ admodum vt est in psalmo, Vnguentũ in capite quòd redundabat in barbã Aaron, & vsq; ad oras vestimenti eius. Vnde Paul. Hebr. 2. Deus, qui diues est in misericordia propter nimiam charitatẽ, qua dilexit nos: cum essemus mortui peccato, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluati, & conresuscitauit, & confedere fecit in cœlestibus.

Resurrectio Christi quomodo sit causa nostra.

Resurrectio Christi est causa formalis.

Dubium. Solutio.

¶Quod si rursus sciscitando instes, vtrũ humanitas ipsa sit aliquo modo causa efficiens nostræ resurrectionis? Respondetur, quòd si de causa agenti & principali percontaris, non est nisi virtus Christi ei diuinitus impertita. Eadem enim quæ fuit causa resurrectionis suæ erit & nostræ: & clarum est, quòd humanitas, quæ in triduo non habuit partes coniunctas, non fuit causa suæ resurrectionis, sed diuina virtus Christo communicata, qui & animam habebat diuinitati coniunctam & simul

mul corpus: quare eadem virtute eadem partes coagmentauit, & eadem virtute nos quoque resuscitabit. Et hoc est quod ait ad Ro. 7. Paul.

Paul. Ro. 7. Qui suscitauit Christum à mortuis viuificabit vitalia corpora nra. Si verò de causa instrumentali fiat sermo, resurrectio ipsa Christi: hoc est coniunctio corporis & animæ suæ est instrumentum coniunctum eius diuinitati, quo mediante nostræ resurrectionis erit causa. *Quemadmodum* vt lib. 3. cap. 15. ait Damascenus, tactu corporali mundauit leprosum, & linitione oculos aperuit cæco.

Obiectio. Quod si in contrariū arguas. Eadem esse debet causa omnium, quæ sunt eiusdem speciei: humanitas autē nō fuit causa resurrectionis Christi, eò quod anima erat tunc à corpore separata: ergo neque nostræ est causa. Respondetur ad maiorem solum habere verum, quādo omnes illi effectus eundem habent ordinē ad causam. Et liquidū est, resurrectionem Christi propinquiorē esse virtuti diuinitatis, quā nōstrā: & ideo per suam propriā virtutem absque alio instrumento resurrexit: nostram autem resurrectionem mediante sua operaturus est.

Resurrectio Christi an fuerit causa resurrectionis damnatorum Solutio. Redarguitur nihilominus, quod saltem eius resurrectio nō fuerit causa resurrectionis damnatorum, quia in effectū quippiam similitudinis causæ relinquitur: in dānatis verò nihil fiet reliquum Christo simile: quia nullas obtinebunt aut animæ, aut corporis dotes. Respondetur verò omnium fore vniuersalem causam. Damnati enim assimilabuntur ei in natura humanitatis: quia integram, vt ipse, recipient, non tamen in gratia filiorum Dei, sed resurgent, vt executio in eis iustitiæ fiat, secundum corpus & animam.

Solu. 1. ar. Ad primum igitur argumentum respondetur, quod posita causa naturali, quæ se sola sine aliorum ordine operatur, ex templo, subsequitur effectus, vt præsentē sole illico fit illuminatio: illa tamē quæ ordine agit, aut mediāte alia causa non protinus totum effectū profert, sed per ordinem applicata: Ignis enim, qui est causa caloris, nō illico totum in passum influit, sed incipit paulatim illum effundere, imò nisi passum ei admoueatur, non agit. Resurrectio autem est causa non immediata, sed mediante diuina virtute, quæ per diuinā suam volūtatem, secundū ordinem suæ sapientiæ applicabitur, tempore, scilicet, per eādē sapientiam decreto. Quare protinus resurgente Christo multa corpora sanctorum resurrexerunt: nam et si dū expirauit, Matthæus referat, multa monumenta aperta fuisse, & multa corpora sanctorum, qui dormierunt, resurrexisse, subdit tamē, quod

Christus prior catervis resurrexit.

resurgētes de monumentis post resurrectionē eius venerunt in sanctam ciuitatem, vt ostēderet prius ipsum, quā illos resurrexisse vt art. 1. quæstionis sequentis explicatius dicemus. Ob idque illi testes perinde facti sunt resurrectionis dñicæ, vt effectus causæ præsentiam contestari solet: sic enim per fumū cognoscimus ignem.

Solu. 2. ar. Ad secundum verò respondetur, Deū aliter, vt ait Aug. salutem nostram operari potuisse, ignoscēdo, scilicet, nobis absque perfecta satisfactione Christi per eius mortē. Et tūc etiā resuscitasset nos absque eius resurrectione. Sed tū quia iustitia Dei perfectā illā satisfactionē per Christū exigebat, sicut non sanauit animas nostras nisi per passionē Christi, ita corpora nostra nō nisi per eius resurrectionem reparabit.

In die iudicij an alia que sint futura voces. Tertium verò argumentum aliud exposcit explorandum nempe, an aliqua sint illic futura Dei instrumenta, videlicet, vocem, aliaue angelorum ministeria. Nam ex vna parte videtur superflua, cum Deus ipse se solo facere possit, iuxta verbū Damasceni lib. 4. ca. 28. Crede resurrectionem futuram diuina voluntate, virtute & nutu: sed nihilominus Paulus & vocis Dei & archangeli meminit & tubæ.

3. Cōclusio. Sit ergo tertia conclusio. Signū aliquod dabitur in iudicio præsentia Christi ad iudicium aduentantis. Probat. Christus, vt dictum est, per suam resurrectionē est causa vniuersa: hoc est, eiusdem rationis cum nostrā, causa autem huiusmodi nō operatur, vt. 7. Philo. ait Philosophus, nisi per suā præsentiam applicata: cum ergo Christus in carne sit appariturus ante quē mortui omnes sint conuenturi, necesse est signum aliquod sensibile aduentantis ipsius adesse: quod vtiq; signum, vocem Paulus loco citato appellat & tubam.

Tuba materialis aut canendi. Haud tñ inter interpretes satis eòuenit, vtrū in sensu literalī vox re vera sit intonanda, canēdaque tuba humano auditu perceptibilis, an verò sola illa apparentia Christi, qui sua claritate refulget, per metaphoram, vt sermo humano mori accomodetur, vox dicatur & tuba. Sunt enim quibus per metaphoram dictum placet. Vt enim legitur Matth. 24. Sicut fulgur, quod venit ab oriente & apparet in occidentē, ita erit aduentus filij hominis. Sicut ergo repentinus ille fulgoris splendor citissimo fulguri assimilatur, ita & apparitio ipsa iudicij auiunt, nomine vocis exprimitur, eò quod tota hominum corporalis natura illi obediat, & illius nutu omnia recepto spiritu vitæ præsto erunt. Et huic opinioni patrocinari videtur Gregorius dicens, quod tubam sonare, nihil aliud est quā mundo filium Dei vt iudicem demonstrare.

Opinio quorundam. Gregorius Tubam canere quid.

Atque

S. Thom. Atque hanc opinionem, quippe quam secundo loco recitat, gratius videtur D. Thom. aduere. At verò in Quarto non perinde, ac in summa exacte res limabat, sed crebro aliorum scita referebat. Minimè ergo ambigendū est quomīnus præter iudicis præsentia sensibile aliquod signum præsentis iudicij sit affuturum: nā præsentia ipsa nō est signum, sed res significata. Si gnum ergo erit seu tonitruus, seu alius clāgor, qui ad similitudinē tubæ exprimitur. Vnde illud Iob. 26. Quis poterit tonitruū magnitudinis eius intueri: exponēs Greg. ait, quod quem Iob tonitruum, Sophonias tubā appellauit cap. 1. vbi ait, Dies illa, dies iræ, &c. dies tubæ & clāgoris.

Grego. Accedit, quod cum iudicij sensibiler faciedū sit: nempe, oculis & auribus sit percipiendum, eò quod Christus in carne tanquā Redēptor sit iudex vcturus, quā simillimū verò est aliquo sensibili sonitu eundem iudicem excitatos mortuos ad iudicium euocaturū. Ait enim Paul. quod Dominus veniet in iussu Dei, nā iudicis est iubere, vt qui sentētiā audituri sunt, in suo tribunali sistantur. Ob idque re vera quicquid sit de tuba vocem tamen certius credendum est tunc proferendā. Nam quamuis iussus ille potuerit fieri duntaxat intus in mente sine externo sonitu, quē admodū creditur Deus mundū condidisse. Per illud enim Gen. 1. Dixit, fiat lux: & Dixit, fiat firmamentum, &c. iussa diuinæ mentis designantur. Tamen in finali resurrectione longē vero similis est, sonare voce rem peragendā.

1. Ad Thebesalonicē. 5. Quando enim Deus mundū creauit, neque ipse Deus sensibilis erat homo, neque erāt tunc mortales, qui essent eius voces audituri. Christus autē Deus & homo, qui proprio ore fidem nos docuit suā, & legem nobis posuit, credēdus est sensibili voce terribile illud conciliū initū ire. Vnde Paulus subinde cōnectit dicens. Dominus in iussu, & in voce archangeli, & in tuba Dei descēdet de cœlo, quasi iussus voce sit explicandus, & tuba promulgandus. Et accedit præsertim verbum ipsius Christi Ioan. 5. Omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent, vbi denotatur auditu vocis esse excitandos.

Vox sonora in iudicio. Atque inde etiam ad id arguitur, quod verba sacræ scripturæ, quæ per proprietatem suauiter exponi possunt, non sunt ad metaphoras releganda. Potuit enim Christus ventis & mari interno nutu imperare, vt quiescerēt tempestatemque fedarent, eò vel maximè quod res illæ audiendi sensu non pollebant: & tamen, vt legitur Matth. 8. non imperauit nisi voce sensibili, veluti etiam dæmonibus vt de corporibus exirent: quā maxima ergo inde fit coniectura

Paulus. Ratio. 2. Ratio. 3.

ra in die iudicij voce quoque mortuis iussurum, vt resurgentes cōpareant. Preterea arguitur. Illū stupendū aduentum multæ circumstantes qualitates faciēt terribilem, vt nigrās aeris imago, & nubium fragor, atque alia: omnium autem horum profectō terribilissima est viua vox. Imò hinc maxima cū probabilitate colligitur, vocē illam quasi ore fore articulandam, & humano more fore imperatricem: quādoquidem debeat Dei hominis iussum exprimere. Est autem rei accommoda vox illa, quā Hieronymus in regula monacharū. cap. 30. & alibi sæpè meditatur, Surgite mortui, venite ad iudicium, quæ videlicet, & resurrectio edicitur, & conuentus indicitur.

Ratio. 4. Vtrum verò vocem illam Christus ipse ore proprio, vel archangelus à Deo iussus sit prolaturus, nō multū decertarem. Est tamen plausibilis, quod angelus ante faciem iudicis præconium illud sit intonaturus, tum quod sic ait Paulus, in voce archangeli, tum quod & ad iudicis maiestatem, eiusque autoritatis amplitudinem plus confert, vt angelus illud ministeriū exhibeat, quemadmodum in præsentia Regis præco est qui eius leges & iussa diulgat. Vnde Christus ipse Matt. 24. Mittet, inquit, filius hominis angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos, &c.

Mat. 24. Accedit, quod & in primo misericordiæ aduentu Ioānes tāquam angelus, vt Esaias fuerat vatiinatus, missus est ante faciem eius, qui præparās viam eius ante ipsum in clamaret, baptismum euulgando pœnitentiæ, quia appropinquabat regnum cœlorum: ex quo fit maximè verisimile in aduentu ad iudicium etiam angelum concitaturum mortuos.

Esai. 46. Sed arguis fortè contra. Vox illa nō poterit à cadaveribus exanimis audiri: erit ergo superuacanea. Negatur vtiq; antecedens: vox enim cum in aeris verberatione fiat, eodem aeris impetu percutiēs dormientium aures solet ipsos tam perneciter excitare, vt eandē vocē, qua excitantur, audiant, ita vt præcedens sonitus causa sit expergefactionis, & expergefactio causa auditionis. Ad hunc ergo modū vox illa super naturali Dei virtute prolata mortua corpora perinde ac si dormirent, excitabit, quā excitati audiēt, & audiētes iussa capesēt. Quare glossa super illud Psal. 67. Dabit voci suæ vocē virtutis ait id est, virtutē suscitandi corpora: natura liter nāque neque vox angeli id posset efficere. Est enim audiēda nō solū in vniuersa terra & mari vbicūque, cadauera iacēt, verū & in inferno, vbi animæ detinētur, & in paradiso, vbi Deo fruuntur. Quæ sanè iubebuntur corpora resumere sua.

Glos. Psal. 67. Sanctus

Vocis iudicij virtus. ¶ Sāctus Tho: & Theologorum pleriq; virtutem illam virtuti sacramentorū similem autumant: nempe, vt sicut sacramentalia verba veluti supra suo loco diximus, non quia audiuntur, sed quia proferuntur, instrumentalem habent gratiam: ita illa vox antequam audiatur, resuscitat mortuos: non tamen est negandum quin illico audientes ei obtemperent.

Obiectionis dilutio. ¶ Et per eandem similitudinē soluitur obiectio alia fieri solita. Si enim voci illi virtus inest diuina, fit vt eidem voci naturalis sit effectus ille excitandi mortuos: sicut cæcus, qui per miraculum suscepit visum, postea naturaliter videt. Respondetur, inquam, virtutem illam diuinam non esse qualitatem voci illi inhaerentem, imò quemadmodū de sacramentorum virtute diximus, non est illa virtus nisi motus quidā illius vocis verberatiq; aeris, qua, scilicet, voce Deus ceu organo suo vtitur. Quare effectus ille non est voci naturalis, sed supranaturalis.

Damasce-nus exponitur. ¶ Ad Damascenum ergo respondetur, quòd ad explicandam Dei cunctipotentiam tria cōposuit ad resurrectionē concurrentia, scilicet, diuinam voluntatem, virtutē, & nutum: voluntas enim designat summam autoritatem imperij à nullo alio dependentem: virtus autem absolutam executionem absq; alius indigentia: nutus deniq; citissimam exequendi facilitatē ad nutum enim obedire, est non expectata imperantis voce, soli oculorum digitorūue nutui auscultare. Sed nihilominus non negauit, quin ad rei decetiam vox etiam esset adhibēda. Gregorius autē fortasse illius fuit sententiæ, q̄ nullus sit illic futurus vocis vsus: tametsi neque id planē de voce neget, sed de sonitu tubæ ait, nihil aliud esse, quàm demonstrare mundo iudicem Dei filium.

Tuba sonitus in die iudicij an sit audiendus. ¶ Et ideo respondendum superest, vtrum præter vocem sit etiam illic tubæ sonitus futurus. Respondetur autem, quòd quamuis qui diceret, tubam: nempe, instrumentum ipsum illic futurum, non absq; colore ex verbis Pauli collecto loqueretur. Imò & ex verbis ipsius Christi Matth. 24. iam citatis. Nihilominus non est id dicere necessarium: siquidem angeli possunt instar tubæ absque aliquo instrumento aerem verberare. Nam & tonitrua veluti tubæ sonare assolent. Vnde citatus Gregorius, tonitruum, idem censet tunc fore quod tubam. Et fortasse præter illam articulatā vocē erūt similes clangores & rauci strepitus, vt terroris plus incutiant, & audietes maiori pauore stupeant: quādo quidem locis citatis vox & tuba vt duo distinguuntur. Quinetiam sonitus illi clangorem & musicam plurimum tubarum fortē referent.

Gregorius. ¶ Nihilominus, si cum diuo Hiero. ad Mirerium & Alexandrum sentire placet, vox ipsa potest, & clamor & vox & tuba censerī, vt clamor dicitur ab effectu conuocandi concitandiq; gētes, iuxta illud Matthæi. 25. Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit. Et vox propter humanam articulationem & significationem imperium iudicis exprimētē. Ac demū tuba propter vehementissimam vocis magnitudinem: nam tuba altius quàm ore vox intonatur, iuxta illud Esaia. 38. Quasi tuba exalta vocem tuam. Et est allusio ad morem antiquæ legis: nam vt Num. 10. legitur (quia tunc non erat cymbalorum vsus) duabus argēteis tubis ductilibus ad conuocandū coetum canebatur. Vnde illud Iohel. 2. Canite tuba in Sion, cōuocate coetum. Et ideo Paulus. 1. Corinth. 15. In momento, inquit, in istu oculi, in nouissima tuba. Vocat enim nouissimam: vt ibidē ait Hieronymus, alludens ad illud Apocalyp. 7. de septem Angelis septem canentibus tubis, & subditur ca. 10. quod in diebus vocis septimi Angeli, per quem, vt interpretum pleriq; aiunt, intelligitur Christus, cum coeperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, scilicet, finis mundi, sicut Euangelizauit Deus per suos seruos prophetas: nēpe, Daniel. 12. Quapropter semper restat quàm verosimillimū: quòd præter vocem sit strepitus aeris in modum clangoris tubæ audiendus. Quādo quidem Paulus ad maiorem emphasim subiūgat. Canet enim tuba, & mortui resurgent. Si enim consummationem seculi huius contēplemur, vbi vita, & cap. 7. ait Iob tanquam militia transigitur, sonare tunc tubam erit receptui canere, vt consummato prælio fieri solet. Si verò dissidium confideremus, quod ad modū pugnae, vt Sapient. 5. legitur, aderit tunc inter iustos & iniquos, erit classicum canere, vt solet dum initur prælium. Quare tuba tunc alijs triste, alijs lætum canet: victis, scilicet, supplicium, & victoribus præmium. Si verò illud ceu cœcumenicum conciliū vniuersalemq; cōuentum speculemur, quo de rerum summa totius orbis decernendum est, ad illam conuocationem vox quoque tubæ accommodatur.

Vox, clamor & tuba. ¶ Demum vtrum & angelorum obsequia illic sint futura helitatur: videntur enim superflua. Nam si necessaria essent, ad id maxime vt animæ suis corporibus vnirentur: ad id autem nō sunt necessaria, imò sicut solo Deo creantur in corporibus, ita & tunc vnientur. ¶ Nihilominus subiungitur quarta conclusio. Illuc aduenturi sunt angeli Christo iudici ministrantes. Probat ex August. 3. de Trinita. & ex

Angelorum ministeria in die iudicij.

4. Conclusio.

& ex

& ex Gregorio. 4. Dialogorum, dicētiū, quòd corpora crassiora & inferiora per subtiliora & potentiora, quodam ordine reguntur, ob id quæ Deus etiam in supranaturalibus corporū mutationibus ministerio vtitur angelorū ad modum naturæ. quæ vt. 1. Meteor. ait, Philosophus, per lationes cœlestes hæc inferiora gubernat: atque illa quæ infra hominem sunt, ipsius hominis iudicio reguntur, & corpus per animam. Inde ergo colligitur, quòd Deus, qui supremus spiritus est, resurrectionem hominum, qui ex spiritu & corpore constant per spiritus medios cœlestes sit perfecturus. Præsertim quòd Christo ea ratione, qua Redemptor, angelorum obsequia debentur, iuxta verbum Pauli ad Hebræos. 1. Nonne omnes sunt administratorij spiritus: in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis? Quare & eius conceptionem matri, & eius natiuitatem pastoribus annunciarunt, & in eius passione & resurrectione sua quoque præstiterunt obsequia. Atque adeò in resurrectione, vbi eius potissimum maiestas & claritudo resplendet, copiosissimus angelorum numerus eum comitabitur, iuxta verbum ipsius Matth. 25. Cum venerit filius hominis in maiestate sua & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes.

Quatuor congregatio nes. ¶ Quo autem angelorum illic functiones innotescant, notandum est quatuor illic rerum congregationes futuras. Prima erit, vt vniuersi pulueres vbicunq; fuerint, congregentur ad compingendum corpus: & hanc facient angeli siue voce illa. Surgite mortui, siue citissimo præeunte locali motu per supranaturalem virtutem. Secunda erit commassatio & organizatio membrorum, quæ etiam, vt quidam volunt, compositio eorum ministerio fiet. Sed de hoc dicturi sumus quæstione sequenti articul. 2. Tertia erit vnio animarum cum corporibus, hæc autem à solo Deo immediatē absq; villo creato ministerio fiet, si cut earundem creatio animarum. Per quod argumentum proximē factum restat solutum. Veluti & glorificatio ipsa opus solius Dei est, absque angelico ministerio. Quarta congregatio erit omnium resurgentium ante tribunal Christi. Et in hac etiam angeli suas præbebūt operas. ¶ Tametsi fortasse in hoc diuisum erit bonorum angelorum & malorum officium, vt boni iustos in tribunali Christi fistāt, sic enim Matth. 24. ait, Christus, q̄ angeli, quos missurus est, congregabunt electos à quatuor ventis à summis cœlorum vsq; ad ter-

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Angelorū bonorū et malorum officij.

minos eorum, vbi non fit reproborum mentio. Quare sicut reproborum animæ in primo exitu à corporibus per dæmones importantur ad inferos, ita nec sine probabilitate dici potest, eosdem fore ministros ad deferendos damnandos in iudicium, vbi eos sunt accusaturi. Et forsitan illud Matthæi. 13. quòd in consummatione seculi exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, sic intelligitur, quòd boni angeli separabunt electos ad dexteram iudicis, vt inde euehantur ad gloriam: dæmones verò separabunt malos ad sinistram, quos inde præcipitabunt in Tartara. ¶ At cum angelorum hierarchiæ & ordines plures sint, fortasse quis sciscitetur, cuiusnam ordinis illi angeli erunt? Apparet enim fore virtutes, quibus cōuenit miracula edere. Et tamen Paulus loco citato nō vocat eum nisi archangelum. Respondetur, quòd princeps illorum illic erit Michael archangelus, vt princeps militiæ cœlorum expugnauit Luciferum cum suo exercitu, fuitque adeò princeps synagogæ, vt habetur Esaia. 10. & Daniel. 12. estque & ecclesiæ princeps, sed sub illo multi erunt angeli propria singuli offerentes obsequia.

Solutio. 3. argumen. ¶ Ad tertium igitur argumentum respondetur non inconuenire, imò conuenire maxime eiusdem rei plures esse diuersi ordinis causas. Erit ergo Christus resurrectionis autor, & vox instrumentum, atq; angeli ministri.

QVÆSTIO SECVNDA, De resurrectionis tempore & modo.

ARTICVLVS I.

Vtrum tēpus resurrectionis sit finis mūdi.

NON solum causas, verum & tempus & modū resurrectionis nosse oportet. Et ideo quaeritur, vtrum congruum fuerit, resurrectionem vsque ad finem mundi prolatari. Arguiturque à parte negatiua. Maior est concordia capitis ad membra, quàm membrorum ad inuicem, sicut causæ ad effectus quàm effectiū inter se, sed Christus, qui caput est nostrum, nō

Cc distulit

distulit suam resurrectionem usque in finem mundi, ut cum membris simul resurgeret: ergo nec decuit, ut nos vniuersalem illam resurrectionem expectaremus, sed ut vnusquisque suo tempore resurgeret: scilicet, cum ingressurus esset infernum aut coelum.

2. Argum. ¶ Secundo, Resurrectio capitis, ut dictum est, causa est resurrectionis membrorum: cum ergo resurrectio Christi exemplum effectum sortiri coeperit in illis qui cum illo resurrexerunt, & postmodum in quibusdam illustribus membris propter suam nobilitatem, ut de beata virgine fertur, & de Ioanne Euangelista: consequitur, ut deinceps sic deberent singulorum resurrectiones sigillatim fieri.

3. Argum. ¶ Tertio, Post mundi terminum nullum fiet reliquum tempus: post resurrectionem autem mortuorum connumerandi sunt anni mille, antequam fiat consummata resurrectio in vitam perpetuam: ergo resurrectio corporum non erit in fine mundi, Minor probatur ex illo Apocalyp. ca. 20. vbi binæ resurrectionis fit mentio. Ait enim primo Ioannes. Vidi angelum descendentem de caelo. &c. & ligauit diabolum per annos mille. Et vidi sedes & animas decollatorum propter testimonium Iesu sedentes super eas, & vixerunt & regnauerunt cum Christo mille annis. Cateri mortuorum non vixerunt quousque consummarentur mille anni. Et est resurrectio prima, vbi duæ insinuantur resurrectiones: vna quidem sanctorum martyrum, & altera post mille annos vniuersalis iustorum & damnatorum; habetur enim Apocalyp. cap. 12. quod mulier (per quam ecclesia significatur) habet locum paratum à Deo vbi pascatur diebus mille ducentis sexaginta: & Daniel, 12. finis mundi legitur fore à tempore, quo ablatum fuerit iuge sacrificium: puta, lex vetus, diebus mille ducentis nonaginta transactis: quibus locis ponitur pro anno, secundum illud Ezechiel. 4. Diem pro anno, dedi tibi: ex quibus ergo locis colligi potest dies ille: vel saltem angeli, qui in conspectu Dei sunt, diem illum postremum mundi vident: & tamen ait Christus Matthe. 24. quod de die illa & hora nemo scit, neque angeli caelorum: ergo non erit in fine mundi.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium autem est illud Iob. 14. Homo dum dormierit, non resurget, donec atteratur coelum: hoc est, quousque moueri cesset, quod erit in fine mundi.

1. Conclus. ¶ Ad quaestionem vnica conclusione respondetur. Resurrectio corporum in fine mundi erit. Conclusio est non utcunque vera, sed proxime ex euangelio collecta: nam etsi in articulo fidei solum confiteamur carnis resurre-

ctionem, tamen illa resurrectio asseritur generalis fore in consummatione seculi. Vnde Iob 19. Scio quod Redemptor meus viuuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, quasi dicat, ille iam resurrexit, ego vero non usque ad nouissimum diem. Et Matthe. 13. in zizanio rum parabola, ait Christus, quod messis consummatio seculi est: & nomine messis intelligitur vniuersalis resurrectionis dies, quando vnusquisque metet, quod seminauit. Vnde subditur, quod in eadem consummatione seculi mittet filius hominis messores: nempe, angelos, qui colligent scandala, & mittent ea in caminum ignis, triticum autem congregabunt in horreum. Resurrectio ergo erit in consummatione seculi. Et Matthe. 24. interrogauerunt discipuli Christum, Quod signum aduentus tui & consummationis seculi? quasi idem sint. Et respondit Christus. Prædicabitur euangelium hoc in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Et rursus inferius. Statim post tribulationem dierum illorum: nempe, Antichristi, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de caelo: & virtutes caelorum commouebuntur, quæ sunt signa celsantis orbis à suo motu, atque adeo supremæ diei mundi. Et subditur. Et tunc apparebit signum hominis in caelo, & mittet angelos suos & congregabunt electos, &c. vbi denūciatur, quod finis mundi & carnis resurrectio in eandem incident diem & horam. Et Paulus. 1. Corinthi. 15. In Christo, inquit, omnes viuificabuntur (& loquitur de resurrectione corporum.) Et subdit. Deinde finis, cum tradiderit Christus regnum Deo & patri: vbi finem mundi cum resurrectione coniunxit.

¶ Neque verò rationes desunt eiusdem veritatis assertrices. Corpora namque nostra in vitam perpetuam & immortalem resurgere speramus, eum videlicet in modum, quo Christus resurrexit, de quo ait Paulus ad Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur: ergo eo temporis articulo fore decuit omnium vniuersalem, quo generationes & corruptiones horum inferiorum cessabunt, & nulla fiet reliqua vita mortalis, sed sola sempiterna: cum verò hæc inferiora corpora, ut proxime ex Augustino. 3. de Trinitate. & Aristotele. 1. Meteor. citauimus, rationibus superioribus gubernentur, ordo diuinæ prouidentiae exigit, ut quousque eorum motus cessauerint, resurrectio corporum differatur.

¶ Item tempus, ut. 4. Physic. ait, Philosophus. est nu-

est numerus & mensura motus, & potissimum motus caeli, ut. 2. de generatio. scriptum est, quo utique omnia, quæ sub orbe lunæ generantur & corrumpuntur, mensurantur: vita verò resurgentium corporum nulli erit variabili mensuræ subiecta, sed æternitati, quæ omni caret varietate & termino: igitur quousque variabilis illa temporis mensura periodum suum compleat, neque alia superfit quam æternitas, sapientia diuina non tulit ut corpora resurgant, sed tunc omnia simul, tempus autem non nisi cum motu caeli finietur: ergo illic futura est resurrectio. Atque huc illud alludit Apocalypsis. 10. vbi angelus inducitur supremæ diei nuncius, qui iurauit, quod tempus non erit amplius, sed in diebus septimi angeli cum coeperit tuba canere consummabitur mysterium Dei.

Ratio. 3. ¶ Tertio. Quando hæc rerum mutabilitas durauerit, suapte natura humana ingenia usque dequeferat, affectus quæ mortalibus varios ingenerat, nostras quæ pellicit voluntates, atque adeo toto, quo durauerit tempore, duratura est militia & palæstra humani certaminis, ut alij de Deo bene, alij verò male mercantur: resurrectionem autem corporum eo temporis momento fieri decuit generalem, quo Christus iudex viuorum & mortuorum à cunctis simul mortalibus generalem rationem exigeret eorum, quæ hoc mundo vtentes gesserunt in corpore: ergo resurrectionis, non fuit congruens singulorum diuersis temporibus fieri sigillatim, sed in suprema mundi hora vnam omnium vniuersalem.

Ratio. 4. ¶ Quarto. Vniuersitas mutabilium creaturarum, quas Deus hominis dominio subiecit, eisdem mortalibus ad suum ipsorum libitum seruit: improbi enim rebus ipsis ad suam libidinem abutuntur, probi verò vtuntur in obsequium Dei. vnde Paul. Rom. 8. Vanitati creatura subiecta est non volens: id est, non ex primæua ordinatione Dei, sed propter eum: qui subiecit eam (scilicet, mortali arbitrio) in spe, videlicet, sperans ut homo spe retributionis legitime ea fungeretur, sed ipse homo vanitati suæ voluptatis eam subiecit: quare ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem filiorum Dei, & ideo id sperans ingemiscit: ergo reliquæ creaturæ non sunt ab hac hominum seruitute liberandæ quousque corpora eorum corruptibilia incorruptibilitate induant, quod erit per resurrectionem: volubilitas autem creaturarum non cessabit usque in finem mundi, quando omnes motus quiescent, ergo non nisi tunc futura est corporum resurrectio, atque adeo tunc omnis creatura

ab iniqua hominum seruitute liberata per supremum ignem, ut inferius dicturi sumus à foribus cunctis & fecibus, quas inde contraxerat, expurgabitur.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod etsi quantum ad rationem influentiam plus caput cum membris, quam membra inter se, conueniat, quia influit in omnia, tamen qua ratione caput est membrorum causa, singulari ratione membra inter se conueniunt: nempe, quia sunt effectus, quæ utique ratione à capite differunt. Igitur qua parte resurrectio Christi est causa resurrectionis nostræ, decuit sic fieri, ut spes inde nobis nostræ confirmaretur. Et ideo fuit necessarium, ut illico resurgeret, quo eadem nobis spem generaret: nos verò tanquam membra post resurgeremus. Præterquam quod in ipso tanquam in vnigenito à patre, ut dictum est, fuit plenitudo omnium charismatum, de qua utique plenitudine nos omnes suscepimus. Et præterea corpus eius, quia nulli, neque originali fuit peccato obnoxium, sed instrumentum abluendi nostra, decentissimum fuit, ut gloria animæ, quæ in fine mundi in nostra corpora redundabit, protinus suum glorificaret corpus.

¶ Ad secundum diluendum hoc in primis ad notandum est, ut hic D. Thom. idque scientificè adnotauit, quod nulli eorum, qui hætenus resurrexerunt, censendi sunt ob id resurrexisse, quod ratione sanctitatis propius ad Christi sanctitatem accesserit: nam quamuis alijs alius propinquius eidem capiti Christo per eius gratiam accesserit, & beata virgo proximè: nemo tamen accessit nisi tanquam membrum: quod est dicere, omnis accessit tanquam recipiens influxum à Christo, & nemo tanquam causa influens in alia membra: & ideo nemini ratione illius propinquitatis debebatur resurrectio usque in finem mundi: nam si festinator resurrectio ante tempus, ob meritum fieret personæ, non fieret nisi quia eius resurrectio causa esset resurrectionis aliorum, quod soli Christo competit. Item quia sicuti propter eminentiam sanctitatis deberetur resurrectio ante generalem, tunc par erat, ut omnes sancti, etiam inferioris sanctitatis in eadem temporis proportionem resurgerent, quo eorum sanctitas requirit, ut si beata virgo, verbi gratia, tertio die resurrexit, iustitia exigebat, ut qui sanctitatis erat duplo minoris, post sex dies resurgeret, & qui esset triplo minoris, post nouem: hoc autem opinari fas non est: ergo nemo ratione suæ sanctitatis, quasi id iustitia retributionis exegerit, hætenus resurrexit

sed ex singulari prerogativa & gratuito privilegio Dei.

Nullus nisi ex privilegio Dei resurrexit. Quando resurrexerint

Illis igitur, qui cum Christo resurrexerunt, privilegium illud indultum fuit in gratiam ipsius Christi, nempe, ut testes essent eius resurrectionis. Caueat autem cordatissimus quisque ne fallatur, illos ante ipsum Christum resurrexisse, propterea quod, ait Evangelista, ipso emittente spiritum aperta sunt sepulchra, & corpora, quae dormierunt, resurrexissent: illa enim anticipatio est & praenarratio eius, quod post contigit. Nam cum resurrectio Christi fuerit illius resurrectionis causa, necesse est ut ipsam antecesserit, saltem natura.

Ob idque subiungit Evangelista, quod ex euntes de monumentis post resurrectionem eius venerunt in sanctam civitatem, quasi qui cum ipso resurrexerant. Quocirca omnes illi patres erant in limbo patrum, quia illuc usque nullus erat in gloria, atque adeo omnes erant veteris testamenti, quia patres novi testamenti nondum vlli defuncti erant. Neque vero credendum est, quotquot erant in limbo resurrexissent, tametsi omnes illic existentes animae inde coeperint beatitudine perfui: quoniam si omnes resurrexissent, profecto id Evangelista non subticuisset, & tamen non dixit, nisi quod multa corpora sanctorum, qui dormierant, resurrexerunt.

Atque hoc est aliud argumentum ad comprobandum, quod non ratione eminentiae meritum surrexerunt: nam illa ratione cum iam omnes essent grati, omnes deberent resurgere, surrexerunt ergo illi tantum, quos Christus elegit, ut suae essent resurrectionis idonei testes. Reliquorum vero eripuit inde animas.

Imò, si coniecturis agere licet, & omnes forte, quae erant in purgatorio, liberavit, quamvis non essent ad iustum purgatae. Quis enim ambigat, quin iustissimus & iucundissimus descensus ad inferos plenariae indulgentiae fuerit causa: quandoquidem id per Pontificiam potestatem aliquando accidere praedicamus, ut animae inde aliquae eruantur?

Utrum vero resurgentes illi iterum in mortem redierint, ut eorum non fuerit nisi transitoria quaedam resuscitatio, an vero in perpetuam resurrexerint vitam, Hieronymus in sermone de assumptione virginis sub lite reliquit. Dixit enim, multos tenuisse, quod in vitam resurrexerint sempiternam, alioqui non essent idonei testes resurrectionis Christi, qui non ultra moriturus surrexit. Qua propter Petrus Actuum. 2. vbi de obitu David meminit, non ausus est dicere, Corpus eius est apud

nos, sed sepulchrum eius est apud nos usque in hodiernum diem: ac si resumptum corpus in coelum euexerit. Et praeterea arguitur. Christi opera & privilegia perfecta sunt: cum ergo illos eo donauerit resurrectionis beneficio, credibile sit, non mancum, sed integrum in perpetuam vitam illis contulisse.

In Euangelio Nazareorum scriptum est, non nisi duos insignis sanctitatis viros, qui paulo ante mortem Christi obierant, resurrexissent, & suis notis & familiaribus apparuisse. Et est nonnulla verisimilitudo illos, qui apparuerunt notos illis fuisse, quibus apparebant, alioqui non eis constaret resurrexissent. At vero euangelium illud apocryphum est, nec verbis euangelicis satis consonans, vbi legitur, multa corpora sanctorum resurrexissent, & apparuisse multis. Est ergo maxime credibile ex illis sanctis patribus, quos populus ille colebat ut sanctos, veluti Abraham, Moysen, Dauidem, & quosdam similes resurrexissent. Vnde Augustinus in episto. ad Euodium, quae est. 99. Durum, inquit, videtur, ut David non fuerit in illa resurrectione iustorum. Atqui D. Thom. hic in hanc partem liberius inclinatur, quod in perpetuam vitam surrexerint: quae opinio, ait alibi, Hieronymum affirmantius asseruisse. Veruntamen tertia parte, vbi res emunctius examinabat, quaestione. 53. articulo. 3. contrarium tenet: scilicet, quod iterum corpora reliquerunt. Quam utique opinionem Augustinus, in episto. 99. modo citata ad Euodium tenet, vbi illud de Petro, qui allegauit sepulchrum Davidis, acutè in suum patrocinium adsciscit. Contendebat enim illic Apostolus illud Psal. 15. Non dereliques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, non de se ipso Dauidem, sed de Christo dixisse. Quod inde comprobatur, quod David mortuus est & sepultus, & sepulchrum, inquit, eius apud nos est. Si autem non intelligeret, offa illic Prophetae iacere, nihil probasset. Et tamen David, inquit, cum illis iustis resurrexit. Et re vera opinio haec gratius sustinetur. Nam cum illa resurrectio tantum inseruierit, ut mortui testimonium dominicae resurrectionis ferrent, profecto videtur, illud privilegium non fuisse illis amplius indultum, quam ad id muneris necessarium erat: & ideo illo munere perfuncti postquam asseruerunt Christum resurrexissent, redierunt ad mortem. Concedere enim quod Christus paucos quosdam gratia resurrectionis in perpetuum donasset alijs relictis, non est creditu facile, postquam ad testificandam resurrectionem non fuerat necessarium

epulchrum Davidis.

Anima purgatorij.

Qui resurrexerunt cum Christo an iterum mortui sunt.

Argum.

In limbo erat qui cum Christo resurrexerunt Nota.

Sed quae me ratio multum mouet, est, quod si resurrexerunt in vitam perpetuam, non est opinandum mansisse in terris, sed certissime credendum in caelos ascendisse: si vero illuc ascenderunt, proculdubio non prius, Christo, sed cum ipso simul: quod si ita gestum esset, non est dubium quin Evangelistae inter enarrandam Christi ascensionem tam praeclearae historiae mentionem fecissent. Aut si non cum Christo ascenderent, eorum tamen ascensum, sicut & resurrectionem enarrassent.

Accedit in confirmationem huius, quod Moyses in transfiguratione Domini resurrexit, secundum veriore opinionem, quae est Hieronymi super Matth. ca. 17. nam postquam Evangelista ait, apparuisse illic Moysen, non satis est ut apparuerit in corpore aereo, ut quibusdam placet, quia non esset ille Moyses, nisi in suo proprio corpore, cui anima vniretur, apparuisset: & tamen non dubitatur quin postea fuerit mortuus: quia absurdum esset concedere Moysen in vitam perpetuam prius Christo resurrexisset.

Iam demum arguitur. Si illi crederentur, in vitam corporum aeternam surrexissent, facile de alijs noui testamenti fieret credibile: & tamen haec tam ardua res est, ut etiam de beata virgine nondum sit firmiter ab ecclesia ceu articulus fidei definitum. Quia hanc opinionem tenuerint, dicere subinde debent, non fuisse proprie resurrectionem, sed suscitationem quandam, ut Lazari & aliorum: quod Hieronymus super eundem locum Matth. insinuat dicens, Quomodo Lazarus resurrexit, sic multa corpora sanctorum resurrexerunt, ut Dominum ostenderent resurgentem. Et fortasse manserunt cum Christo usque ad eius ascensionem, & tunc relictis corporibus ascenderunt animae cum illo simul cum ceteris, quae de limbo prodierunt, iuxta verbum supra citatum Pauli, Ascendens Christus in altum captiuam duxit captiuitatem.

Quod si roges, vtrum resurrexerint in corporibus gloriosis? Respondetur, minime cum perpetuis dotibus, sed fortasse cum ipsis per modum cito transuentium: tum quod animae erant beatae, tum quod deberent in corporibus illis quadraginta diebus Christum comitari. Quamuis forsitan non nisi in corporibus corruptibilibus resurrexerunt, quale Christus habuit ante passionem: nam cum resurrectio non esset illa beatorum, non opus erat dotes diffundi in corpora, praesertim cum illa tam breui deberent relinquere. Item quia alioqui sua claritate illos exterruissent, quibus apparebant. Et Moyses

non creditur in transfiguratione apparuisse in corpore glorioso, alioqui perinde, ut Christus resplenduisset. Si vero in vitam aeternam resurrexerunt, fuit illa simpliciter resurrectio, suis perpetuis dotibus insignita. Quod nescio an tam proprie euangelio consonet: quoniam tunc resurrectio postremae diei non erit prorsus vniuersalis, cum tam multi iam resurrexerint. Et tamen Ioannis. 5. sic legitur, Omnes (nemine excepto) qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & loquuntur de voce finalis iudicij, vbi insinuat ab illis quoque qui cum ipso surrecturi erant, de monumentis etiam auditum iri: siquidem illic tunc, dum Christus loquebatur, in monumentis iacebant.

Adde quod profecto Iob, qui quasi euangelice resurrectionem Christi & vniuersalem omnium praecantauit, pie credendum est inter alios sanctos resurrexisset, & tamen ait, quod in nouissimo die de terra surrecturus est. Imò & de Ioanne Baptista, qui Christi fuit praecursor, aduentum eius praenuncians maxime fit credibile inter illos tunc resurgentes fuisse, cuius tamen caput postmodum inuentum.

Postremo tandem loco adhibetur optima ratio, quam illic Augustinus, epist. 99. ex verbis Pauli ad Hebraeos. 11. colligit. Postquam enim Apostolus fidem Abraham, aliorumque sanctorum patrum, qua salui facti sunt, retulit, ait, non dum repromissionem: scilicet, resurrectionem eos suscepisse. Deo, inquit, pro nobis melius aliquid prouidente, ut non sine nobis consummarentur: hoc est, non ante nos supremam animarum & corporum gloriam sortirentur.

De sacratissima vero virgine si resurrexit, non est dubium, quin in vitam sempiternam resurrexerit, qua in caelis cum filio suo fruitur, hoc autem Hieronymus eodem sermone sub dubio reliquit. Iam vero temporum curriculum opinio haec aut credulitas, quod in corpore & anima fuerit in caelum assumpta, plurimum inoleuit, nondum tamen inter fidei articulos creditu necessarios relata est. Quamuis sit pietissimè credendum: nam & in collecta illius festi, ait ecclesia, quod nexibus mortis de primi non potuit. At vero cauendum est ne dicatur id ei iure conceptionis absque peccato originali obtigisse: nam etiam si teneatur, illam maculam nequaquam contraxisse, nihilominus ratione mortalitatis, quam vniuersum genus humanum inde contraxit, mortua est. Solus enim Christus ab illa mortis necessitate fuit liber, nisi liberè, se morti obtulisset. Et ideo virgo si resurrexit, ex merito privilegio dei resurrexit, congruentissimè tamen: nam sacratissima

Virgo mater an corpore sit in caelum euecta.

An illi surrexerint in corporibus gloriosis.

Hierony.

Nota.

Opinio San. Cti Thomae.

Opinio.

Ratio. 3.

Ratio. 2.

2. Argum.

Euangelium Nazareorum.

Authorit.

August.

Opinio San. Cti Thomae.

August.

Opinio illa rejicitur.

Ratio. 2.

Nota.

Ratio. 3.

Ioannes Baptist.

Ratio. 4.

Virgo mater an corpore sit in caelum euecta.

Ratio optima.

eratissimum corpus, quod tãta cum virginitatis integritate apotheca fuerat carnis Christi, decuit, vt quod ipse per naturam habuit, ipsa per priuilegium abtineret, vt, scilicet, absque incineratione resurgeret.

Ioãnes Euãgelista an resurrexit.

¶ At verò de Ioanne Euangelista, quem hic S. Thom. atq; alij resurrexisse opinantur, res non est tam certa: imò certius est, non resurrexisse. Quod enim quidam referunt, in sepulchro, quod viuens aperiri sibi fecit, mansisse viuum, apocryphum est. Quinuerò quòd non fuerit mortuus, fabulosum, vt Augult. tractatu. 124. super Ioannem, imò & Ioannes de se ipso cap. 21. testatur: nam cum Christus ad Petrum dixisset, Si volo cum manere donec veniam, quid ad te? exiissetq; subinde sermo inter fratres, quia discipulus ille nõ moritur, moderatus est Euangelista verbum subdēs, quod Christus non dixit non moritur. Quare Hieronymus & Eusebius in eius vita clarè fatentur fuisse mortuum, extareque eius sepulchrum Ephesi. Quod autem post mortem resurrexit, nullo idoneo testimonio fulcitur.

Apoca. 20

¶ Tertium argumentum expositionem petit illius capituli. 20. Apocalypsis, quod Diuus August. lib. 20. de ciuit. Dei cap. 7. & 8. edisserit. illis enim verbis Ioannis, Papias eius discipulus seductus duas commentus est corporum resurrectiones. Quo errore Lactantius atque alij fuerunt subinde commaculati, excogitarunt siquidem quod quemadmodum mundus sex diebus fuit conditus, & in septimo Deus sabbatum, hoc est, requiem fecit, ita infine sexti millenarij ab orbe condito venturus esset Christus, iustos omnes resuscitans, quos illic, Ioannes martyrum nomine designat, qui fuerunt propter testimonium Iesu decollati. Qui quidem toto septimo millenario in paradiso terrestri summis fruentes delicijs vituri cum eodem essent Christo. Quare illo tunc millenario, Dominus ligaturus erat diabolum, ne eos possit tentare, aut infestare: illo autem expleto millenario soluendus erat subætatem Antichristi exiguo tempore, vt seduceret gentes, & protinus facienda erat vniuersalis resurrectio proborum & reproborum. Sed hæc fabula non diu in ecclesia perstitit. Erat enim hominum nimium sensibus indulgentiur. Quid enim opus erat eis, qui in Domino dormierant, & prorsus peccatorum maculis erant expurgati, ac subinde in gratia & amicitia Dei confirmati, sensibilem voluptate deliciari, acsi terrenorum fruitio merces eorum esset? Cum Christus iustis non nisi regnum cœlorum fuerit pollicitus, Gaudete enim in-

Fabula erronea.

quit, & exultate, quia merces vestra copiosa est in cœlis. ¶ Adde q si cibo & potui deberet indulgere: deberent iubinde rei vxoriæ vacare, atque adeo filios procreare, qui non essent vt ipsi beati. Sed vanum est aduersus talem cogitationem verba prodigere.

Nota.

¶ Duæ ergo illæ resurrectiones non aliæ, interpretate Augustino intelligendæ sunt, quàm spiritualis à peccatis, & corporalis, gemino aduentu Christi celebrata. Quare angelus ille, quem cum clauis descendētem vidit Ioannes, non alius quàm ipse Christus fuit descendens in carne. Mille verò anni, quibus dicitur Satanam ligasse, totum tempus designant ecclesiæ euangelicæ: nempe, ab orbe redempto ad finem mundi. Nam cum numerus ille sit perfectus, perfectum designat tempus. Dicitur autem Christus hoc tēpore ligasse Satanam, eò quòd cum non permittit sic prædestinatos tentare & superare, vt vsque ad mortem victos detineat. Quare isto tēpore homines prædestinati sunt sicut sacerdotes, vt illic ait Ioannes, & in sua Canonica Petrus, Christo sacrificia suorum corporum offerentes, atque adeo cum ipso isto millenario regnantes. Et ideo Ioannes appellat eos beatos, qui habent partem in hac prima resurrectione à peccatis per gratiam. In his enim, inquit, secunda mors non habet potestatem. Prima enim mors est corporis, quæ tam bonos quàm malos reti suo comprehendit: secunda verò est animæ, quæ foelices sanctos non tangit. Secunda ergo resurrectio est vniuersalis corporum, de qua præcedens nunc decurrit sermo.

Resurrectiones duæ

Mille anni quid.

Satanam ligat.

ARTICVLVS II.

Vtrum dies & hora resurrectionis sit hominibus vel angelis cognoscibilis.

¶ Præcedentem articulum adiungitur secundus, de notitia illius diei postremæ mundi. Et arguitur, quòd possit per speculationem sacrarum literarum innotescere. Habetur enim Apocalypsis cap. 12. quòd mulier (per quam ecclesia significatur) habet locum paratum à Deo, vbi pascatur diebus mille ducentis sexaginta, & Daniel. 12. vbi finis mundi legitur, legitur fore à tempore, quo ablatum fuerit iuge sacrificium & posita abominatio, dies ille ducentos sexaginta: quibus locis dies ponitur pro anno secundum illud Ezechielis. 4.

Partis affirmatiue argum. 1.

Diem

Pars negatiua.

Conclusio.

Matth. 24

Probatio minoris.

Aristot.

August.

Diem pro anno, dedi tibi. Vel saltem Angeli qui in conspectu Dei sunt, diem illum postremum mundi vident. ¶ In contrarium est illud verbu Christi Matthæ. 24. De die illa & hora nemo scit, neq; Angeli cœlorum.

¶ Ad quæstionem vnica conclusione respondetur. Dies illa omni puræ creaturæ tam per causas naturales quàm secundum viam Dei ordinariam occulta est, & prorsus ignota.

¶ Assertio est Christi Matthæ. 24. verbis modo citatis, & Marc. 13. additur, Nec filius, sed solus pater. Nam postquam constitutum est diem resurrectionis corporum & consummationem seculi & aduentum domini in eadem concursuras, idem est quærere: vtrum dies iudicij, & vtrum dies postrema mundi sit prorsus occulta. Atqui q secundum naturæ lumē & cursum dies illa sit prorsus ignota, probatur: quoniam finis temporis quod, vt prædiximus, est mensura motus cœli, nõ nisi vbi idem motus cessabit futurus est: terminus autem illius motus per naturam cognosci non potest: ergo neque vltima hora, aut dies, aut annus temporis. Probatur minor, quia per motus quidē cœlestes possumus illa cognoscere, quorum ipsi sunt causa: vt hyemem & ver, atq; inde de pluuijs, temporibus, & complexionibus coniectari: at verò finis motus cœli non est effectus eius naturalis, sed eius cessatio: finis autem & cessatio cuiusque motus nosci nequit, nisi aut ratione subiecti, quia corruptibile est ac perinde lassatur, aut ratione spacij, quod est peragendum, aut ratione motricis causæ, quæ vltro quiescere potest: cœlū autem (quod Philosophis notissimum est) corruptionem non patitur, neq; suo motu atteritur, neq; intelligentia motrix (quoniam spiritualis est) lassari, aut fatigari potest: rursum neq; spacium in lōgum profēditur: quia cœlum perpetuo circulo per eadem spacia conuoluitur: sciri ergo per naturam nequit quādo cessabit. Imo Philosophus supranaturalium causarum ignarus, optime profecto. 8. Phys. & alibi ex natura eiusdem motus elicit fore perpetuum. Haud enim nouit intelligentiam iussu Dei liberè illud mouere: ergo in sola voluntate Dei positum est & reconditum quando sit finem habiturus. Quare neque angeli de cœlo, neq; ipsæ motrices intelligentiæ possunt hoc viribus naturæ nosse. ¶ Vnde Augustin. lib. 83. quæstionum quæstio. 58. ait, quod quemadmodum hominis, ita & mundi suprema ætas non est certò cognoscibilis: complet enim infantia suam periodum in primo septennio, & pueritia in secundo, & reliquæ in suo cuiusque termino, vt distinct. 27.

quæst. 2. art. 2. explicuimus: senectus verò, aut si maus decrepita, quæ ab octuagesimo incipit anno certum terminum non habet: nam alios citius, alios verò tardius mors occupat. Sic ergo prima ætas mundi in diluuiio finita fuit, & secunda in Abraham, & tertia in Moyse, & sic de reliquis. Septima verò hæc, quam Apostolus horam vocat nouissimam, & ab orbe redempto vsque ad mundi finem fluit, nescitur naturaliter quando sit habitura terminu.

¶ Secunda cōclusionis pars, scilicet, quod nec per viam ordinariam Dei dies illa possit hominibus innotescere, probatur. Viam enim Dei ordinariam appellamus sacrā scripturam nobis reuelatam, & si quæ aliæ fuerint Apostolis verbo tenus factæ reuelationes ad ecclesiæ regimen spectantes. De ista ergo via arguitur, quòd neque in pagina veteris testamenti, neque in pagina noui fuerit scriptu: nec verbo, quod sciatur, reuelatu. Si quibus enim debuit eiusmodi dies pateferi, illi fuerunt Apostoli, quos Christus promulgatores euangelicæ legis instituit: quibus ideo dixit, Vobis datu est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Lucæ. 8. Etiam non dicam vos seruos, sed amicos, quia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Ioãnis. 15. Eis autem, vt legitur Actuum. 1. sciscitantibus de die illa, si in tempore hoc restitues regnum Israel: Respondit, Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate: quasi dicat. Quòd agnoscatis futurum esse aduentum, necessarium vobis est ad ecclesiæ salutem. Tempus verò nosse, non est vestri muneris: quia neque ecclesiæ, cuius estis gubernatores instituti, id nouisse expedit. Quo vno loco conuincitur in veteri testamento non fuisse scripto mandatum, alioqui apostoli nouissent, neque verò in nouo fuisse detegendum, alioqui non eos tunc id celasset.

Dies illa an possit alicui esse nota.

1. Argum.

Enarratur locus Luc. 8.

¶ Ad intellectum autem huius loci adnotandum est, Apostolos iam tunc non dubitasse, illam esse Mesiã, sed tamen Pharisei, pluri miq; illius populi putabant aduentum Mesiæ futurum fuisse ad liberandum populum illum ex omni humana miseria, atque ad restituendum regnum ipsorum temporale: & quia non videbant Christum in illa maiestate venientem, ob id cunctabantur illum, vt Mesiã recipere. Ob idque, vt Matth. 26. legitur, dum sub articulum passionis dixit ei Pontifex; Adiuuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es Christus respondit, Tu dixisti; Et adiecit, Veruntamen dico vobis; amodò videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis

Dei, & venientem in nubibus caeli, &c. Quasi diceret, Quia ob id me non quasi Messiam suscipitis, quod non in me illam maiestatem conspiciatis, quam sperabatis, volo vos vestrae deceptionis admonere. Non est hic aduentus, ille quem putatis, sed amodo: id est, secundo aduentu, videbitis filium hominis in sua maiestate. Et eandem ob causam dixerat Ioann. 3. Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum: duos hos aduentus designans. Hoc ergo est quod Apostoli ab ipso sciscitabantur, vtrum, scilicet, tunc deberet restituere regnum Israel.

Aduentus Christi duplex.
¶ Quod autem res apertior fiat, notandum, inter aduentum Christi misericordiae in carne mortali ad liberandum nos, atque alium iustitiae in maiestate ad iudicandum, quorum, primus in veteri testamento sperabatur, & secundus expectatur in nouo, hoc interesse discrimen, quod cum in primo deberet ceu homo, occulta maiestate venire mitis, & mansuetus sedens super asinam, deberet quae adeo perfidem suscipi, condecuit illius figuras longe ante praecedere, & prophetias, quae tempus illius aduentus designarent, quales fuerunt septuaginta hebdomadae Danielis capitul. 9. & prophetia Iacob Gene. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda donec veniat, qui mittendus est: atque aliae, quibus tempus illud salutis subindicabatur. Quamuis ut fidei quoque aliquis relinqueretur meriti locus, non vsque adeo perspicue & punctim tempus illud Messiae prophetae designabant: quare nec fuit Iudaeis plane intellectum. Aduentus vero secundus, quo, ut, ait, Dauid, Deus manifeste veniet, sicut fulgur, quod exit ab oriente & apparet vsque in occidente vniuerso orbi, non indiguit reuelatione illa: quia non est suscipiendus perfidem, sed euidenti conspectu. Tamen si nonnulla fuerit eius praenunciatio per Daniele capitulo. 12. scripta.

Daniel. 9.
¶ Imo vero adeo non fuit ecclesiae necessarium tempus illud nosse, ut fuerit etiam expediens maxime illud ignorare. Nam si punctim fuisset praecognitum, segniores fierent homines, atque ad virtutum officia vacordes. Hoc enim hic apprimè animaduertendum est, quod Deus, ut distinct. 14. dicebamus, non in hoc nos tantum creauit, ut in nouissima hora ad ipsum conuerteremur, sed re vera ut totam vitam in eius obsequiis expenderemus, neque quicquam admitteremus, cuius nos postea poenitere opus esset. Ut ergo continenter in hac vigilia persisteremus expediens nobis fuit te-

Die iudicij nosse an expedit et c.
pus aduentus eius ignorare, tum singularis ad vnum quenque iudicandum, tum & generalis ad iudicandum mundum. Videlicet, ut nihil nobis certius esset quam venturus sit nihilque occultius quam quando venturus sit.

¶ Vnde Luc. 12. Sint lumbi vestri praecincti id est, semper in opere persistentes, & lucernae ardentes: id est, nunquam fidei lumē extinguentes, quod Deus in cordibus vestris accedit, & similes hominibus expectantibus Dominum suum, scilicet, omni momento, quia nescitis: an in prima, secunda, vel tertia vigilia sit venturus. Quo circa intelligenda est vis argumēti, quod subiungit. Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias qua hora fur veniret vigilaret utique, & non fineret perfodi domū suam: & vos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet. Videtur namque inepta collectio ab eo, qui scit horā, ad eum qui nescit: est tamen aptissima. Vult enim persuadere, ut quam attentē, qui horam venturi furis sciret, illa hora vigilaret, tam vigilanter, imo vigilantius ille, qui horam ignorat in quacumque sit attentus, certo nimirum sciens quacumque posse venire. ¶ Atque huic alia subinde egregie consonat virginum parabola Matth. 25. Nam quinque prudentes, quia quacumque hora sponsum expectabant, nunquam dormierunt, fatuae vero ob moram, quam faciebat, haesitare ceperunt quando veniret: & ideo somno occupatae, oleum minimè prouiderunt. ¶ Et haec est querela, quam Christus loco citato Matth. 24. proponit. Vbi enim dixit, de illa hora neminem, neque vero angelum scire, nisi solum patrem, subiunxit. Sicut autem in diebus Noe, ita & aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes & nubentes & nuptui tradentes vsque ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis. Quasi diceret, cum pater meus secretum diei illius ea causa in suo petore condiderit, ut homines vigilantiores paratioreque essent, & cautius viuerēt, inde ipsi occasionem nanciscuntur fociodius ac negligentius viuendi. ¶ Est igitur adnotandum hic, quod praenunciatio diuina alicuius imminētis mali aut est comminatoria, quam scit semutaturū: & tunc nihil vetat quominus certus dies designetur: ut fuit illa Niniuitis per Ionam facta, Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur. Quando vero praenunciatio illa non est mutanda, non designatur singularis dies, ut est illud Luc. 19. Super Hierusalem

Luc. 12.

Matth. 25.

Matth. 24.

Praenunciatio diuina duplex.

Arca Noe.

Aliud arg.

Dubium.

Lactantij opinio.

Opinio quorundam.

rusalem, Venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, &c. Et pariter centum annis ante diluuium praecipit Noe Deus arcam fabricare nulla tunc designata die, & tamen neque toto illo tempore mortales illi fidem ei praestiterunt. Gen. 6. ¶ At verò, ut aliud adhibeamus argumentum, quamuis diem illum nobis Christus praedixisset, parum nobis prodesset: nam vnusquisque finem suum, maxime in proeacta aetate, appropinquare cognoscit, & nihilominus mores non ideo accuratius componimus, sed nouissimam horam expectamus: quando corpus, quod corrumpitur, aggrauas animam, vix vllam ei libertatem permittit, qua possit de re tam ardua tractare. Igitur hominibus notitia illius diei nondum affulsit.

¶ Vtrum verò singulariter alicui talis fuerit facta reuelatio, vanum est disputare. Quod enim id Deus facere potuerit, ambigere non licet. Sed tamen quae vniciquisque, ut. 1. Cor. 12 ait Apostolus, datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, & in hac vita id nosse non expedit, non est facile credendum tale privilegium alicui fuisse indultum. Secus de obitu cuiusque singulari, qui multis reuelatus legitur. Quamuis nec propriae diei mortis notitiam affectare debeamus, admonet enim nos Paulus. 1. ad Timot. 4. ut aduentum Domini diligamus. Sed ut ait ad Esychium August. non ille diligit aduentum Domini qui eum asserit propinquare, nec ille, qui eum asserit non propinquare, sed ille potius, qui eum siue prope siue longe sit, sinceritate fidei, firmitate spei ardore charitatis expectat.

¶ Lactantius, ut paulò antè diximus in lib. 7. de diuino praemio in illa sua hebdomada dierum persistens, cap. 14. & rursum. c. 25. arbitrat expleso ab orbe condito, sex mille annorum numero iudicium futurum: & post septimum millenarium, quo cum iustis regnaturus est Christus, mundum finiendum. Atqui Elias quidam, non ille sacer Propheta, sed alius nuperrimus, quem Andreas Osterander refert, mūdi cursum in tres periodos partitus est, ita ut cum vsque ad Abraham per duas aetates duo millia annorum fuerint consumpta, & vsque ad Christum alia duo, totum tempus euangelij, non nisi alia duo millia annorum sit duraturum. Sed haec & similia commenta nullius sunt auctoritatis. Similiter enim, ut August. super illum locum Aet. 1. lib. 18. de ciuita. cap. 53. scripsit, quidam dixerunt, mundum duraturum quadringentis annis, quibus fuit populus Israel in Aegypto. Alij verò quingentis, & tamen decepti sunt, quemadmodum & omnes, qui id computare contenderint, decipientur.

Quod enim Apostolus Christus id sciscitantibus non dixit, nulli reuelabit: quare omnium de hac re calculantium digitos resoluat: & quiescere iubet. Haec ille. Quare qui certitudinem illius diei praedicauerint, non sunt audiendi. Nam etsi D. Vincentius atque alij sciscitauerint iam iam aduentare praedicauerint, prudenter tamen annorum numerum non denotabant. Vnde Augustinus ad Esychium epistola. citata. 80. Nec cētum nec mille anni cognosci possunt post quos sit Christus venturus, sed vocauit Paul. Eaangelicum tempus horā nouissimam, quia mille anni ante oculos Dei tanquam dies vnus. Et solet esse Dei prouidentia, ut nonnunquam aliquibus viris iustis opinari permittat, ut credant citius venturum, non quod eis mendaciū reuelet, sed quod sinat eos talem sensum habere ad percurrendum populorum animos, prope ad illum modum, quo per Ionam Niniuitis eorum interitum comminatus est. ¶ Quod si quis contra conclusionem sic arguat. Cuius principium notum est, eius perinde finis innotescere potest: quoniam, ut secundo de generatione ait Philosophus, cuncta sua durant periodo: principium autem mundi Christianis notum est: ergo per id potest innotescere finis. Respondetur, quod ut ex principio alicuius rei finis perpendatur, necesse est, ut eius mensura sit nota. Si enim ergo scirem quantum alicui Deus dederit vitae, cognito die Natiuitatis, cognoscerem quando futurus ei sit dies mortis. At quia mensura seculi mundi nobis incognita est, quamuis sciamus quantum temporis a suo ortu defluxerit: non tamen inde colligimus quantum sit in posterum duraturus.

D. Vincentius.

Obiectio.

Solu. 4. ar.

Apoc. 12.

¶ Ad principale igitur argumentum respondetur, quod Daniel Propheta bis legitur tempora aduentus Domini designasse. Primum capit. 9. vbi ab aedificatione templi post hebdomadas septem & alias sexaginta duas ait occidendum Christum, vbi manifeste de primo loquitur aduentu ad mortem. Non de secundo, ut eadem epistola ad Esych. ait Augustin. Post verò de secundi aduentus tempore loquitur capitulo. 12. vbi ait quod a tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium. Et iste est locus, quem Christus citat Matth. 24. de secundo aduentu. Et similiter ferè dicitur Apocalypsi. 12. quod, scilicet, mulier, quae ecclesia intelligitur, habebit locum, vbi Deus illam pascat, diebus mille ducentis sexaginta. Per illum verò numerum designat Ioan. totum tempus ecclesiae ab orbe redempto vsque ad Antichristum, sed tamen illic non ponitur dies

pro anno, vt aliqui volunt, secundum illud Ezechiel. 4. Diem pro anno dedi tibi, quasi non esset nisi mille ducentis sexaginta annis duratura, cum iam sint plures transacti, quam mille quingenti. Sed per dies illos à Ioanne significatur totum tempus, quo ecclesia est duratura, propterea quod, prædicatio Christi tribus annis & tribus mensibus protensa fuit, qui numerum illorum dierum paulò plus minusuè complent. Quare illic tempus durationis ecclesie non præscribitur certum. Responsio verò hæc, verum obtinet secundum S. Thomam atq; alios, qui putant dies Apocalypsis designare dies ecclesie vsq; ad finem mundi: dies verò apud Daniele significare tempus, quo persecutio Antichristi grassatura est. Nam profectò possumus optime vtrumq; numerum ad durationem persecutionis Antichristi referre: eandem quippe illi persecutionem Daniel graphicè pingit. Vbi ait quod durabit in tempus & tempora & dimidium temporis: & nomine temporis intelligit vnum annum, & nomine temporum duos alios, & per dimidium temporis, dimidium anni. Et ideo subdit, A tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium scilicet, Christi, & posita fuerit abominatio, scilicet, Antichristi, in desolationem, current dies mille ducenti nonaginta: scilicet, persecutionis. Et tunc extinguetur Antichristus. Sed beatus qui ab eius persecutione liberatus, alios quadraginta quinque dies superuixerit: nempe, vsq; ad mille trecentos triginta quinque. Tunc enim erit finis. Et profectò eodem modo possunt glossari dies Apocalypsis: nam præmittitur illic, quod mulier, scilicet, iustorum coetus à Dracone illo rufo, id est Antichristo, fugiet in solitudinem, vbi pascetur diebus illis.

Dies Apocalypsis.

An angeli illum diem noverint.

An diem illum videant in visione beatifica.

August.

Habemus ergo hominibus diem illum domini occultum esse. Sed si de angelis quis dubitauerit, illos quoq; respondit Christus de die illa nescire: quod intelligi potest quantum ad suam cognitionem naturalem, & quantum ad supra naturalem in proprio genere: quia via ordinaria Dei dies ille prorsus eos latet. Vtrum autem in verbo visione beatifica illum diem contueantur, non desunt qui affirmant, vt in præsentiarum refert Ricardus. Nam licet hoc ad eorum essentialem beatitudinem non attineat, spectat tamen ad eorum gloriam accidentalem: quia res est dignissima scitu. Quemadmodum August. in Enchiridio. cap. 36. Cognouerunt, inquit, angeli sancti de Deo docti, cuius veritatis aterna contemplatione beati sunt, quanti numeri

supplementum de genere humano integritas illius ciuitatis expectet. Nam quamuis inde non colligatur cognoscere illum diem, fit tamen coniectura, quod sicut cognoscunt saluatorum numerum, perspiciant & salutis diem. Veruntamen si id Angelis concedamus similiter animabus sanctis tribuendum est: nam pariter illis erit iucundissimum diem illum nosse, quam suis optant amicis. Præsertim cum nullum imminet periculum, vt mysterium mortalibus enuncient. At verò probabilius apparet, vt neque in verbo id videant, tum quod hoc ad eorum beatitudinem non pertineat, tum potissimum quod dicens Christus, neque Angeli de coelo, significasse videtur, neque beatos illos villo pacto id cognoscere.

Sententia autem toru.

Sed grauior apparere potest dubitandi ratio de illo verbo apud Marcum capitulo 13. Neque filius hominis. Attamen re vera nullum ingerere potest dubium, quominus Christus eundem cognoscat diem: non solum quatenus Deus, cui eadem est cum patre communis essentia, atque adeò infinita notitia, & per ipsum facta sunt non solum cuncta tempora & dies, verum rerum vniuersitas. Imò & in quantum homo. Nam cum ei, quatenus Redemptori congruat iudicium facere, eadem ratione competit, vt sciat quando ad id venturus sit. Nihilominus nefas est & hæresis dubitare, vt quidam hæsitant, illam apud Marcum vocem existere, propterea quod non sit apud Matthæum, imò è conuerso cum Marcus quasi epitomen Matthæi fecerit, bona sit coniectura etiam apud eundem Matthæum similiter fuisse scriptum. Et ita, ait Hieronymus aliqua exemplaria habuisse, tam Latina quam Græca. Et in enarratione eandem particulam interpretatur.

Neq; filius hominis.

Christus quatenus homo die illa nouit.

Hieronym.

Origenes.

Et Origenes in homilijs super Matthæum eandem etiam legit voculam. Et Chrysostomus eodem loco. Sed fit vero simile, vt ex Hieronymo colligitur, aliquos nimium cautos Arianorum tempore eandem vocem abstraxisse, vt eis anam auferrent dicendi filium esse creaturam. Vnde & Augustinus libro de verbis Domini sermone vigesimo primo. super Matthæum eodem modo legit. Sensus ergo Christi, hic fuit, quod filius non sic illum diem nouerit, vt alicui reuelare debeat. Nam cum potestas ei à patre in salutem humani generis fuerit impensa, & ad eandem nostram salutem id non nobis expediat scire, minime ei detegendi illud secretum facultatem fecit. Et ideo vt ait Chrysostomus, addendo. Neque

Chrysost.

que filius hominis, os Apostolis obstruxit, ne amplius id quærent: quia non erat interrogatio, ad quam ille poterat respondere. In confessarijs modus ille negandi se scire illa, quæ sub sigillo confessionis audierunt, legitimus est, scilicet, nescio vt dicam. Itaque sicut Apostolis dixerat, Non est vestrum nosse tempora vel momenta, similiter de se ait. Non est meum dicere vobis. Sunt enim in eo, vt ait Paulus ad Colossenses secundo, omnes thesauri scientiæ & sapientiæ absconditi, quos non nisi vbi congruens fuerit reuelat.

ARTICVLVS III.

Vtrum resurrectio futura sit in instanti eodemque nocturno.

Notitiam temporis resurrectionis spectat rimari de eius mensura & momento, vtrum, scilicet, facienda sit subito nocturno. Et arguitur à parte negatiua. Ezechiel. 17. de resurrectione mortuorum sic prænunciatum legitur, Accesserunt ossa ad ossa, & vidi, & ecce super ea nervi & carnes ascenderunt, & extenta est in eis cutis de super, & spiritum non habebant: ergo reparatio & compactio corporum cõiunctio nem animarum antecedit: in instanti verò non potest esse antecessio & simul successio: quia hæc dicunt motum, qui nõ est in instanti possibilis, præsertim cum illic plures actiones debeant ordine procedere: prius enim debet esse cinerum collectio, mox corporis organizatio, ac demum anime infusio, quæ non apparet quæ admodum possint se subito subsequi.

Partis negatiua argum. 1.

2. Argum.

Secundò aduersus membrum secundum arguitur. Finis vniuersi vsq; rei debet esse perfectissimus: tunc autem futurus est temporis finis, iuxta illud Apocalypsis. 10. Tempus amplius non erit: ergo tunc debet esse tempus in sua optima dispositione; quæ est dies: eo vel maxime quod qualitas illius temporis illis debet adaptari rebus, quæ tunc gerentur: sed tunc vt 1. Cor. 4. legitur, illuminabit dominus abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: ergo fiet in meridie, quæ hora illi negotio præcipue congruit.

Partis affirmatiua.

In contrarium autem quantum ad primum membrum est illud Paul. 1. Corinth. 15. Omnes quidè resurgemus in momento, & in ictu oculi. Et quantum ad secundum est exemplum

Christi, cuius instar, vt Gregorius in homilia Paschali autor est, nos resurrecturi sumus, quæ vtique resurrectio fuit in nocte.

Quæstio hæc bimembris binam exigit conclusionem. Atque prius membrum duplicem potest facere sensum, vnus enim est, vtrum omnes quotquot resurrecturi sunt, in eodem tempore articulo sint fuscitandi, an verò quidam prius quam alij. Qui quidem sensus pertinet ad subsequentem articulum. Alter verò intellectus, est vtrum cuiusque resurrectio sit futura in instanti vel subito. Et de hoc in præsentia disputatur. Ad cuius definitionem notandum in resurrectione aliqua esse ministerio angelorum gerenda, vt puluerum collectio, alia verò à Deo immediatè perficienda, vt animæ inductio in corpus.

Decisio articuli.

Sit ergo prima bimembris conclusio. Quicquid ministerio angelorum faciendum est, fiet non in instanti, sed in tempore imperceptibili, illud autem, quod diuinavirtute est perficiendum, consummabitur subito, scilicet, in termino illius temporis, quo opus angelorum complebitur. Quo autem conclusio apertior fiat, supponendum est, quod resurrectio, vt loco citato lib. 4. capit. 28. ait Damascenus, est eius, quod cecidit, iterata resurrectio: cadit autem in morte primum ipse homo per separationem animæ & corporis, qui ideo cadit in cadaver: cadit item deinde cadaver in alia corpora, in quæ resolutur: nempe, in terrâ, vel in aliud elementum aut mixturam: & tandem per diuisionem potest cadere in alias ac subinde alias res, vt vna particula crescat in herbam, & transeat deinde in carnes, &c. In resurrectione autem ab illo exordietur, quod in resolutione fuerat postremum, vt, scilicet, primum cõgregentur cineres.

1. Conclus.

Resurrectio quid.

Cineres quid.

Nomine autem cinerum intelligitur quicquid sit illud, in quod corpus fuerit resolutum. Cur autem dicantur cineres, explicabimus articulo quinto. Primum ergo opus erit illas particulas & reliquias in vnum locum congerere, vbi reficiendum est corpus: opus autem illud manifestum est ministrandum esse per Angelos: Angelus verò non potest in instanti corpus mouere, tum quia actio quæ cunq; corporea in instanti arguit virtutem infinitam, vt patet in creatione, quam Angeli non habent: tum quod motum & præsertim localem fieri in instanti implicat contradictionem: quia quippiam moueri est prius alicubi esse quam alibi: prius autem & posterius absque successione intelligi non valet: successio autem diuisibile tempus intrin-

intrinsicam ratione includit, atque adeo in instanti fieri repugnat. Fiet tamen in tempore nobis imperceptibili, non solum propter eximiam angelorum virtutem, sed quia id virtute diuina exequuntur, iuxta verbum Christi, Matthæi. 24. Et mittet angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis: hoc est, à quacunque orbis parte: & à summis cœlorum vsque ad terminos eorum: quod si referatur ad corporum partes intelligitur ab orbe Lunæ, scilicet, ab elemento ignis & infra, vbicunque illæ fuerint particule. Si autem referatur ad animas, ad literam adducuntur de cœlo, vbi sedes sunt beatorum. Quomodo verò quæcunque particule à corporibus, quibus fuerint commixtæ, extrahendæ sint, distinct. sequenti repetendum est, vbi disputabitur, vtrum idem prorsus homo qui obiit secundum omnem suam partem sit resurrecturus. Sed nota cum Sancto Thoma, in tempore imperceptibili, non enim ait, subito: quia subito id fit, quod modò non est, & proximè (vel quod aiunt immediate) post hoc erit, quod illi cinerum congregationi non conuenit, cum verè per motum sit exequenda.)

Organizatio. ¶ Congregatis illis particulis seu cineribus, subsequitur corporis organizatio, vt alia particule in ossa efformentur, atque alia in nervos, & alia in carnem, quæ simul compacta suscipiendæ animæ sint idonea. Et hanc Scotus quæstione. 5. ait, in instanti futuram esse virtute diuina, non autem angelica. Opinatur enim ipse formam corporeitatis antecedere animæ in corpore: & Angelus nequit formam corpori inducere nisi applicando actiua passiuis, quæ illam educant de potentia materiæ, vt applicando ignem ligno: vel vt ad rem proximè loquamur, infundendo semen matrici, vbi corpus humanum efformatur: & tamen resurrectio non est sic faciendæ, sed sine opera secundarum causarum naturalium efficientium.

Sententia auctoris. ¶ At verò quamuis nullam aliam formam præter rationalem in homine admittamus, profectò idem crediderim, scilicet, quòd corpus non est angelorum ministerio organizandum, vt cum Scoto etiam Durand. quæst. 4. consentit. Primum propter rationem modò factam: quoniam organizatio vna est, quæ antecedit animam in embrione, altera verò quæ cum ipsa anima inducitur: illa verò quæ præcedit, fit per determinatas causas: scilicet, recepto in ventriculo semine, quòd aliam ac subinde aliam formam vsque ad animationem recipit, quas ideo

angelus nisi applicando actiua passiuis inducere nequit: quibus quidem agentibus illic locus non dabitur, quia nulla erit seminis virtus. Organizatio verò completa, quæ est vltima dispositio animæ, & tanquam propria passio hominis in ipso perseverat, non antecedit animam, imò eam natura saltem subsequitur, veluti reliquæ propriæ passionis, quæ ad introductionem animæ consequuntur, iuxta doctrinam Aristotelis docentis, quod vna quæq; forma suas secundum dispositiones adfert. Igitur in resurrectione nulla erit organizatio antecedens introductionem animæ. Id quod optimo cuiq; Philosopho in præsentiarum est considerate meditando: quoniam organizatio illa non fiet per causas naturales disponentes materiam ad introductionem animæ, neq; verò angeli id supplere possunt: sed in eodem instanti virtute diuina introducetur anima, corpusq; organizabitur. Imò prius natura fiet animæ inductio, quam organizatio.

Subite. ¶ Probatur ergo secunda pars cõclusionis, scilicet, quòd quicquid illic virtute diuina fiet, qualis est inductio animæ & organizatio, perficitur subito. Nam si tempus illic esset requisitum, id esset aut ratione formæ, quæ inducitur, aut ratione agentis, aut ratione subiecti, quod illam recipit: non vtique ratione agentis: quoniam virtus Dei infinita est, quæ vt non à loco, ita nec à tempore villo pendet. Nec ratione formæ, quæ inducitur, tum quòd anima est indiuisibilis, quæ non habet partes successione exigentes, tum quòd etiam si haberet partes, posset Deus illas simul producere: sicut enim in instanti creauit cœlum, creat & animas & potest in instanti quacunque rem producere. Neq; verò tempus exigitur ratione subiecti: nam corpus illic non præstat nisi obedientiam causæ supranaturali, cui resistere non potest, quominus formam, quemadmodum diuina virtus intulerit, suscipiat.

Argument. ¶ Sed ambigat quis fortè hoc pacto. Dū anima rationalis in embrionem inducitur, non simul in totum infunditur corpus, sed successu quodam prius enim viuit cor, vt doctissimus quisq; Philosophus consentit, deinde remotio res alia partes, cuius contrarium in obitu accidit, nam quod postremum moritur est cor: ergo ad hunc modum fiet resurrectio. Negatur cõsequencia: quoniam cū in vtero animatur foetus, infunditur anima secundum exigentiam dispositionum naturalium præcedentium, quæ non incipiunt simul esse sufficientes in omnibus membris: in resurrectione verò quæ non expectabuntur naturales dispositiones, sed simul virtute diuina indu-

inducuntur omnes organice formæ, nulla erit animationis successio.

Subito & in instanti. ¶ Diximus autem in secunda parte conclusio nis, quod inductio animæ virtute diuina fiet subito, vt ait Sanctus Thomas, scilicet, in termino temporis, quo angelorum ministerium complebitur. At potest quis philosophiæ peritus arguere, quòd non fiat subito, sed in instanti. Differunt enim, vt per philosophiam discimus, quod res, quæ fit in instanti, incipit, vt aiunt, per primum sui esse, ita quòd modò fit, & immediate antea non fuerit, vt cœpit esse lux mundi, quam nullus antecesserat motus: quod autem fit subito, incipit per vltimum sui non esse, itaq; nunc non est, & immediate post hoc erit, sicut incipit esse motus. Arguitur ergo quòd resurrectio illa non fiat subito, sed in instanti. Resurrectio enim faciendæ est in termino temporis & motus, quo ministerium angelorum colligentium cineres durabit: tempus autem & motus, quia sunt successiua, non possunt terminari per vltimum sui esse: quoniam omne quod mouetur, vt ait Philosophus, post hoc mouebitur: ergo desinet esse per primum non esse: illud ergo erit primum esse animæ in corpore, quare in instanti fiet resurrectio. Profectò ita credo. Neque verò Sanctus Thomas tam strictè locutus est, vt subito diceret: id est, non in instanti. Imò super illud. 1. ad Corinth. 15. In ictu oculi, in instanti ait resurrectionem futuram. Et confirmatur hoc, quia certè anima in minima parte cordis, quæ primum viuit, in instanti producit, quo, scilicet, motus dispositionis per primum sui non esse finitur. Igitur, vt summatim dicamus, in illo instanti fiet infusio animæ cum suis partialibus formis, ossis, scilicet, & carnis & neruorum, atque adeo omnium membrorum compaginatio, & organorum idonea dispositio.

S. Thom. ¶ Et per hæc elucidatur verbum Pauli. 1. ad Corinth. 15. in momento & ictu oculi mortui resurgent. Si enim ictus oculi palpebrarum motionem designat, allusio fit ad cinerum congregationem, quæ Angelorum ministerio, non in instanti, sed tempore fiet imperceptibili: si verò ictus referatur ad tactum specierum visibilibus, quæ in termino apertionis palpebrarum pupillam icunt & tangunt, tunc instantanea designatur animarum infusio. Vtrum verò ille sit terminus temporis mundi & motus cæli articulo sequenti videbimus.

Molestum argumentum. ¶ Emergit autem ex his molestissimum argumentum in contrarium. Cineres, ex quibus, verbi gratia, corpus Petri coaugmentandum

est, aut maiorem locum occupabunt quam corpus Petri, propterea quòd sint in materia plus tenui & rara, aut fortasse occupabunt maiorem, quia erunt in materia crassiori & densiori: præterquam quòd cum cineres illi & materia diuersam habeant figuram, quam habiturum est corpus, necesse est maiorem minoremue locum occupare, si primum dederis, tunc cum in instanti contrahantur in corpus Petri, aut relinquent partem loci vacuam, aut in instanti rarefiet circumstantis aliud corpus, vt partem illam subintret: vacuum autem natura non fert: rarefactioni verò in instanti ad implendum vacuum natura & conditio motus aduersatur, qui non potest fieri in instanti: neutiquam ergo illa corporis organizatio & animæ inductio potest fieri in instanti.

Scotus & Durandus. ¶ Scotus hic quæstione. 5. ne vacuum admittat, concedit motum & rarefactionem corporis circumstantis ad locum implendum fieri in instanti, quod virtute diuina non existimat impossibile. Durandus verò putat, quòd incidit in Scyllam euitando Charybdim: nam certè motum in instanti fieri naturæ motus repugnat, sicut hominè dici irrationalem: quia nec per Dei potentiam potest in instanti fieri. Et ideo duas alias effingit solutiones, vnam, quòd in collectione puluerum ac cinerum Deus ita adaptabit materiam, vt nec densior sit nec rarior, nec alterius figuræ, quam futurum sit corpus. Sed bene timet, quòd hæc solutio animæ legentis pacare nequeat: quoniam non est possibile cineres, cum non sint ossa nec caro, vt ante animationem, sub eadem sint densitate & figura. Quare subdit, quòd ex omnibus, quæ inconuenire videntur, tutius est dicere, quòd si cineres occupabunt maiorem locum, tunc in transitu ad corpus creabit in illo instanti aerem vel aliud corpus replens illum locum: & vice versa si occupabunt minorem, tunc quando efformabitur corpus, annihilabitur aliquid circumstantis, quousque locus possit corpus illud capere.

Sententia egregia auctoris. ¶ At verò profectò nulla istarum commentatio potest viro philosopho satisfacere: & ideo dicendum quòd de rarefactione & condensatione corporis circumstantis seu ad replendum locum, quem cineres relinquent vacuum, seu vt corpori cedat resurgenti iudicandum est secundum rarefactionem, aut condensationem ipsarum cinerum, qui sunt materia corporis resurgenti: nam ad condensationem cinerum sequitur rarefactio, & subintratio: circumstantis corporis: & ad eorum rarefactionem sequitur conden-

condensatio & celsio corporis circumstantis. Illam autem condensationem cinerum, si erant rariiores, palam est fieri in instanti, quo anima inducitur: quoniam est dispositio indiuidua ipsius animae, quam ideo anima secum adfert. Hinc autem fit, illam condensationem non fieri per motum, quod oculate est meditando, quia re vera motus nequit in instanti fieri, sed incipit virtute diuina per primum sui esse, sicuti homo ipse. Quod si roges, Quomodo fieri potest condensatio absque motu? Respondetur naturaliter quidem fieri non posse, attamen virtute diuina sicuti potest fieri ex aere aqua in instanti, & ex aqua terra, ita potest in instanti fieri ex aere rariiori densior: non quod in eodem instanti sint simul minus & magis densum, sed quod nunc sit aer densus, & non immediate ante hoc erat densus. Idem ergo est dicendum de corpore circumstanti, quod in instanti fiet illius mutatio sine motu, quia nullus est illic motus naturalis, sed mutatio diuina. Quemadmodum Aristoteles in formis substantialibus ait, generationem esse mutationem instantaneam. Nisi quod illam praecedat motus, qui tamen in resurrectione non praecedet. Et hoc fortasse voluit dicere Scotus concedens, motum fieri in instanti, accipiendo motum pro occupatione maioris loci, quamuis non esset concedendum mutationem illam esse motum.

Dubitatio Dilutio.

Arist.

Scotus.

Solu. 1. ar.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod apud Ezechielem si nomine illius accessio ossium intelligantur pulueres & cineres, ex quibus consolidanda sunt ossa, accessio ipsa, quippe quae angelico ministerio facta est, tantillo temporis resurrectionem antecedit. Si vero illo nomine intelligatur ossium, nervorum, carniisque formatio, subito, imò in instanti temporis, ut dictum est, efficiuntur: sed tamen ordine quodam naturae: nam cum ossa per nervos sint colligata, ac subinde carne vestita, prius natura fient ossa quam nervi, & ambo quam carnes. Quemadmodum Deus dum ex costa Adae Euam plasmavit, in instanti temporis fecisse creditur, licet partes ordinem inter se seruauerint naturae. Quamuis Propheta naturae ordinem per successionis effigiem explicauerit.

De hora aduentus.

1. Ad Thessal. 4.

Exodi. 12. ubi legitur, quod Dominus ad eripiendum populum de Aegypto in noctis medio percussit omne primogenitum. Et Christus, qui exemplar nocte resurrectionis fuit, illa fere hora resurrexisset censetur. Et Matth. 27 Media, inquit, nocte clamor factus est. Ecce sponsus venit. Et fuit Cassiodori opinio super illud Psalm. 108. Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super iudicium iustificationis tuae: illa enim, inquit, hora veniet ad iudicandum orbem, qua utique venit ad liberandum Israel de Aegypto.

Matth. 27.

Cassiodorus

2. Conclus.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Matth. 14.

Sed nihilominus statuitur secunda articuli huius conclusio. Resurrectio celebranda est summo diluculo dum aurora clarere incipit, Sole, scilicet, existente in oriente, & Luna in opposito Occidentis puncto, secundum horizontem respectu zenit, quod respicit, vallem Iosaphat, vel alium quemuis locum ut futura est resurrectio. Definitio est Sancti Thomae, Ricardi & Durandi, quam Theologorum plerique sequuntur. Quoniam cum articulus illius temporis colligi plane nequeat, coniecturis vero similibus uti licet. Atqui omnium primam ex Christi resurrectione cuius instar nos resurrecturi sumus, sumere oportet, ipse autem creditur hora tertia a medio noctis ceu noua lux nouusque dies mundi resurrexisset, unde dies Dominica nomen sortita est. Sic enim ait D. Matt. quod elucescente prima sabbati, scilicet, Dominica, mulieres venientes ad monumentum terrae motum senserunt, & Marcus ait, valde mane orto iam sole, id est, nondum eius corpore ab Horizonte emergente.

Item hora illa videtur rei quam maxime idonea: tum quod illa est hora, qua profundiori somno homines sopiti sunt, qua ideo securitas designatur, in qua tunc homines erunt, sicut in diebus Noe, ut ait Christus, tum etiam quod cum resurrectio fiat ad manifestanda omnia opera: quae tunc usque in cordium latebris delitescunt, & tunc sunt propalanda & proferenda in lucem, commodatissimus temporis articulus est lucis aurora, quasi tunc lucis accensio fiat: nam Christus, qui author naturae est, eiusdem naturae ordinem in suam famulatum tunc usurpabit. Item & parabola Matthaei. 14. & Lucae. 12. qua Christus admonuit, ut omnes in vigilia essemus aduentum Domini praestolantes, ut si in prima vigilia venerit, paratos nos inueniat, quae utique prima vigilia est tribus horis ante mediam noctem, & similiter si venerit in secunda, quae est in noctis medio: & tandem addit, quod si venerit in tertia vigilia,

ARTICVLVS IIII.

Vtrum vniversi mortales sint resurrecturi.

Vperiori questione definitum est omnes quotquot primo sonitu tubae inueniuntur mortui, fore resuscitandos. Restat ergo de illis, qui tunc viui reperientur, explorare, vtrum itidem mortui occumbent, vt subinde refurgant. Et arguitur a parte negatiua ex illo potissimum. 1. ad Thessalo. 4. Mortui qui in Christo sunt resurgent primi, deinde nos qui viuimus, qui relinquimur simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Domino in aera, & sic semper cum domino erimus: vbi inter mortuos, & viuentes distinguit: quod illi resurgent, atque hi viui rapiuntur in aera, insinuans quod tunc viui non morientur. Cui maxime consonat articulus fidei, quo in symbolo confitemur, quod veterus sit iudicare viuos & mortuos.

Partis negatiua argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Pars affirmatiua.

Opinio quorundam.

Opinio vera.

Locus Pass. 1. Cor. 15.

Dei.

vigilia, quae est tribus horis post: nempe aduentante diluculo, beati sunt serui illi, quos inueniunt vigilantes.

Solu. 2. ar.

Ad secundum igitur argumentum principale in capite quaestionis praemissum respondetur, optimam dispositionem temporis esse prope ortum solis: nam in illo caeli puncto creditur Sol creatus, quippe cum secundum Aristotelem inde incepisset motus, si habiturus fuisset principium: imò inde re vera coepit, quia fides nos docet habuisse principium. Atqui articulus ille maxime est rei resurrectionis accommodus, vt expositum est.

Media nocte.

Luna plena

Aequinoctium.

Medius quo die conditus.

Dies conceptionis Christi.

Et per hoc verbo Pauli fit satis, quod venturus sit sicut fur in nocte: nam certe fures illam horam obseruant, qua homines securius dormiunt. Quare Apostolus nullam designauit horam noctis. Quod autem legitur Matth. 15. Media nocte clamor factus, quando fatuae virgines dormiebant non tam ad designandum punctum horam dictum est, quam ad significandum per modum parabolae securitatem profundè dormientium. Aduentus autem angeli in Aegyptum non tanti ad rem facit, quam Christi resurrectio: tunc enim expediens illa hora mediae noctis fuit, vt populo reliquum noctis ad fugiendum superesset.

Adiecit in conclusione, quod tunc luna erit plena soli opposita in occidenti, quoniam in illa dispositione creata luminaria creditur: nam cum Sol conditus fuerit, vt diebus praesit, & luna vt praesit noctibus, illa est optima luminarium dispositio, vt sole oriente luna occidat & illo occidente oriatur ipsa: condecet ergo vt quibus punctis moueri coeperunt, in illis quiescant.

Imò non parua hinc fit coniectura, vt dies illa circa aequinoctium martij sit futura, nam licet de hoc inter Doctores cotrouersetur, longè fit tamen probabilius in illo aequinoctio orbem fuisse conditum, quod nunc in duodecimam martij cadit. Et ibidem annis tribus millibus nongentis quinquaginta nouè elapsis conceptus fuit Christus: nam anno ter millesimo nongentesimo sexagesimo fere completo natus est. Error enim Calendarij est, vt dies conceptionis vigesima quinta Martij celebratur, & dies natiuitatis vigesima quinta Decembris, deberent enim tredecim diebus retrogradi. Et triginta tribus integris expletis annis ab eius conceptione sub eodem aequinoctio passus fuit, legitur quauis non sit tanquam omnino certum asserendum quando dies illa sit vetera, quia securos & aliud agētes praecipue occupabit homines, optimè tamē conijcitur, vt quo die orbis & conditus fuit & redemptus, sit itidem iudicandus.

Dei. cap. 20. fatentur, varia est illius loci apud Græcos & Latinos lectio, tum quantum ad verbum: nam ubi nos legimus, resurgemus, plerique Græcorum codices legunt, dormiemus: hoc est, moriemur: solene enim illis est, qui spem resurrectionis habent, mortem somni nomine designare. Et præterea quantum ad affirmationem: nam cum nos legamus, Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, quidam permutata negatione conuersim legunt, Omnes quidem non resurgemus seu non dormiemus, sed omnes immutabimur. Neque verò Hierony. & August. fatentur, omnes Græcos à Latinis diuertere, sed multos. Atqui, ut ait super eundem locum D. Thom. quantum ad verbum nihil refert, seu resurgemus, legamus, seu dormiemus: quoniam quotquot morituri sunt resurgent, & nulli sunt, nisi qui morietur, resurture. Sed tamen negatio sensum omnino in contrarium vertit: nam si legatur, omnes non resurgemus aut non dormiemus, planum fit, quod illi, qui tunc in uiuentibus fuerint, vel eorum aliqui, mortem non sint experturi.

D. Thom.

At quoniam etiam si sint omnes morte complicandi, dubitare quis potest, utrum simul illi cum alijs antea defunctis sint excitandi, an verò postea, duas conclusiones præfens quæstio deposcit.

Opini. prima patroni

Atqui pars illa, quæ legit, Omnes non dormiemus, suos habet neque verò contemnendos; autores, quorum quosdam Hieronym. in præfata epistola commemorat, ut Theodorum & Apollinarem, quibus Chrysostomus & Theophylactus ad stipulantur. Et ut apparet, etiam Origenes lib. 2. contra Celsum. Et ex neotericis Faber Stapulen. & Erasmus super eundem locum, & 1. ad Thessalon. 4. nimio pugnantius eam asserere contendit, cum quo Caietanus eisdem locis consentit.

1. Conclus.

Nihilominus prima conclusio sit. Vniuersi, qui tunc vita fuerint superstites, morti succumbent, ut protinus cum cæteris resurgant. Sententia est Hieronymi, qui quamuis in epistola ad Marcellam nutans videatur in contrariam partem propendere, tamen ad Minerium & Alexandrum, quorum rogatu rem definit, hanc tandem sententiam affirmat dicens, huic magis ecclesiam acquiescere, magisque veritati convenire, ut nemine excepto, præter Enoch & Eliam, quos sacra oracula viuos disparuisse commemorant, omnes sint morituri. In quam utique sententiam citat venerabilem Didymum, quæ ut vetustiore ait, Origenem fuisse secutum, qui ambo fuerunt Græci peritissimi. Eiusdem sententia est August. lib. citato. 20. de ciuita.

Hieronym.

Enoch & Elias.

August.

Dei. cap. 20. & præterea de fide ad Petrum cap. 3. ubi ait, quod ab eo primi hominis corpore, quod de terra Deus plasmavit, usque ad omnium hominum corpora, quæ animata quandoque uere coeperunt, ab illo resuscitabuntur, à quo operante creata sunt. Eadem hic est opinio S. Th. & Ricardi & Scoti quæst. 5. & Durandi & Paludani. q. 4. & Theologorum ferè omnium.

Opinio communis.

Verumtamen hic D. Thom. eam non est amplexus nisi seu securiorem & communiorem ut eius verbis utamur, & 1. Corinth. 15. ait contrariam opinionem non esse contra fidem. Imò in libro de ecclesiasticis dogmatibus. capit. 7. quamuis August. communem sententiam maxima ut ait Patrum turba tradente susceperit, censet tamen patronos alterius opinionis catholicos & eruditos, nec ob id censendos esse hæreticos. At verò, quamquam nec ego aliter sentiam, nihilominus profectò non nihil vel temeritatis vel audaciæ præ se fert contrariam iam nunc temporis sententiam tueri, præsertim tam pugnaciter, quam quidam faciunt: quando quidem Hierony. dicat, huic sententiæ magis ecclesiam acquiescere & magis esse ueritati consonam. Et omnes Latini ita legant. Omnes quidem resurgemus, & nonnulli ex Græcis. Quinetiam, à tempore Tridentinæ synodi, ubi editio vulgata inter omnes est solenniter suscepta, nescio an contraria lectio Græcanica peiori quam temeritatis nota sit subnotanda. Eo vel maxime, quod tum rationes, tum & oracula sacra huic, quæ vulgata est editio, liberius patrocinentur. Primum enim, ut à nostra natura exordiamur, cum ex anima & corpore constantes nostræ nature simus in eadem partes resolubiles, nulli sunt ab hac naturali lege excipiendi antequam de diuino priuilegio constiterit: vniuersalis enim sententia est Gene. 2. Terra es, & in terram ibis: quam Augustinus loco citato lib. 20. ad hoc propositum de vniuersali resurrectione interpretatus ait, In terram ibis, amissa vita: nullum autem extat priuilegium expressum: ergo asserendum est, omnes mortem esse obituros. Secundò & ex celestibus rationibus id rimari sic possumus. Cùm enim illis coelorum motibus sublunares fiant generationes & corruptiones, consequens fit, ut cessante motu coeli, cesset & actio calidi & humiditatis, quo nostra vita consistit: quare sicut extincta cordis palpitatione extinguitur homo, sic quiescente motu coeli subitanea cuncti morte animas sunt expiraturi.

Sententia autoris.

Synodus Tridentina.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Tertio & id ex natura originalis culpæ colligitur. Per primum hominem ut ait Paul. intravit peccatum in mundum, & per peccatum mors,

mors, iuxta diuinam illam sententiam Gene. 2. In quacunque hora comederis ex eo, morte morieris: cum ergo sententia illa vniuersos mortales comprehenderit, nulla est ratio, qua vlli inde eximantur: imò diuinæ iustitiæ concursus omnino est, ut cuncti semel moriantur iuxta verbum Paul. ad Heb. 9. Statutum est hominibus semel mori: & iuxta illud Psal. Quis est homo, qui uiuet, & non videbit mortem? Etenim si Christus, ut à nostris nos piaculis expiaret, mortuus est semel, ut resurgeret: profecto æquissima ratio à fortiori persuadet, ut filij Adæ, qui mortis incurrerunt sententiam, exemplo Domini sui moriantur, ut resurgant.

Ratio. 4.

Ratio. 5.

Ratio. 6.

Caietanus

Accedit quarto & collectio facta Pauli, Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur: qui accommodatissimum à natura deduxit exemplum, In sapiens tu quod feminas non uiuificatur, nisi prius moriatur: nam quamuis exemplum illud, ut patroni alterius opinionis aiunt, ad possibilitatem resurrectionis demonstrandam induxerit, nihilominus & in exemplum quoque, quo Christus suam familiam uiuificaturus est, retulit. Vnde subdit, Seminatur in corruptione, surget in incorruptione, &c. quotidie enim per corporis macerationem corruptibile corpus seminamus, sed tandem per mortem absimitur ut resurgat.

Quinto ergo loco expendamus vtra illarum lectio: 1. Cor. 15. gratius arrideat. Omnes quidem resurgemus, an verò contraria, Omnes quidem non resurgemus. Omnes enim tam vni quæ alteri fauentes lectioni consentitur nomine mutabilitatis Paulum intellexisse, mutationem à mortalitate ad immortalitatem per dotes corporis, de quibus sermonem præmiserat, Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria, &c. quæ utique scilicet una mutatio duntaxat iustorum præiudicium est. Vna ergo ratio, quæ Caietano atque alijs persuadet non esse legendum, Omnes quidem resurgemus, est: quod tunc secundum membrum, sed non omnes immutabimur, non est rei consentaneum: videtur enim tunc Apostolus se inter perditos connumerare, qui non sunt mutandi, cum dicat, sed non omnes immutabimur. At verò non solum nihil in notula hæc habet, verum ex confessione ipsius Caietani facillime diluitur. Fatetur enim in more esse Pauli iustus se tantum connumerare, aut cum tota vniuersitate iustorum & iniustorum, quod re vera hic plane facit: Loquitur enim nomine totius vniuersitatis resurgentium: & ideo ait, Omnes quidem resurgemus: scilicet, tam reprobis quæ probis, sed non omnes immu-

tabimur. Non quod insinuet se non esse mutandum, sed quod ex illa vniuersitate non omnes mutabuntur. Sic enim illustris persona aliquis reipub. dicere potest, Omnes quidem sumus ciues: sed non omnes sumus illustres, quamuis ipse sit illustris. Et ideo ad maiorem huius sensus expositionem subdit, Mortui resurgent incorrupti: nimirum, vniuersi: nam hæc in definita vniuersali æquipollet: & nos immutabimur. Itaque quod nomine totius vniuersitatis dixerat, Non omnes immutabimur, explicando illico nomine iustorum dicit, Et nos immutabimur, non autem iniqui.

Ratio. 6.

Et sex tò, quod profectò vehementissimum argumentum est & inuincibile, arguitur. Nemo illorum, qui legunt, Non omnes resurgemus seu dormiemus, negat, quia neque inficias ire potest, quin omnes reprobi, qui tunc reperiuntur viui, sint morituri: nam fatentur Paulum loqui hic de solis iustis, qui non omnes morientur, sed omnes immutabuntur, & 1. ad Thessal. 4. ait, Nos qui uiuimus rapiemur in nubibus obuiam Domino in aera, & semper cum Domino erimus: miseri autem damnandi non rapiuntur in aera, ut postea videbimus: ergo illi antiqui Græci de solis iustis aiebant: non fore corpora deposituros. Hinc ergo sumitur argumentum. Si iniusti, qui tunc viui reperiuntur, de repente exanimabuntur, non est cur iusti non simul morti occumbant: nisi essent immunes à morte seruadi, hoc esset propter suam iustitiam: & tamen multi multo sanctiores mortui sunt, ut beata virgo & apostoli. Profectò non est cur negetur, vniuersos tunc morti concessuros.

Argumentum.

Quapropter Origenes, ut Hierony. refert, & hic S. Thom. illam aliorum negatiuam lectionem, Non omnes dormiemus, non potuit sibi persuadere, de vera morte fore intelligendam quocirca eam interpretabatur de dormitione spirituali, hoc est, de morte peccati. Et hæc forte est causa cur non omnes legebant, non omnes resurgemus, sed non omnes dormiemus. Itaque omnes vtriusque lectionis patroni formidabant negare oes morituros. Quamuis illa interpretatio de dormitione peccati aliquando sit violentior, quam ut eam textus gratis admittat.

Origenes

Ad alium igitur locum Paul. 1. ad Thessal. 4. descendamus, quem auctores contrariæ opinionis robustissimum sibi putant firmamentum. Ait enim: Ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de caelo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos, qui uiuimus, qui reliquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Domino in aera.

Locus Pauli li. 1. Ad Thessal. 4.

Sed

Nota. ¶ Sed vt obiter hoc in presentia adnotemus, non defuerunt qui superficie horum verborum seducti arbitrati sint Apostolū, & qui cum eo scribebant Sylluanū & Timotheum deceptos putasse, aduentum Domini tam esse propinquum, vt in sua ætate esset futurus. Quinuerō Erasimus nihil cunctatus est illud sub opinione dixisse. Hierony. verō in epistola illa citata ad Minerium & Alexandrum hunc errorem legentibus cauit. Ait enim Thessalonicēsisbus eūdem ab eisdem verbis errorem irrepsisse, ad quem eis detergendum scripsit Apostolus epistolam secundam, vbi ait, Rogamus vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, vt non citō moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam quasi per nos misam, quasi instet dies Domini, &c. Qui enim ad Timotheū scribens, cap. 4. dixerat, Ego enim iam delibor, & tēpus meæ resolutionis instat, non dubitabat sibi ante aduentum Christi moriendum. Vnde Petrus Apostolus in sua. 2. Canonica, cap. 3. de aduentu Domini loquens & persuadens, ne quis putet ipsum tardare ait, nonnulla Paulum scripsisse intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, quasi ex illis fuerint decepti putantes, q̄ tempore illo Apostolorum esset Christus venturus.

2. Petri. 3. ¶ Igitur vbi ait Paul. Nos qui viuimus, qui relinquimur, &c. nihil aliud admonere cogitat, q̄ quod viuentes in lege Euangelica nō præuenient iustos antiquæ legis, qui mortui sunt in fide Christi, sed simul omnes rapiuntur in nubibus obuiam Christo: & ideo in se & suis confortibus repræsentat illos, qui tunc erunt in vita residui. Nihilominus neutiq̄ negat, se cum alijs pluribus de hac luce migraturū: quin verō id anxie cupiebat: aiebat enim: ad Rom. 7. Quis me liberabit de corpore mortis huius? & 2. Corinth. 5. Habitantes in corpore peregrinamur à Domino: magis autē volumus exire de corpore & esse cum Domino.

Roma. 7. ¶ Videtur tamen prima facie insinuare q̄ qui tunc vita fungentur, nulla erunt morte occupandi, sed viui rapiēdi obuiam Domino: nam ait, Mortui resurgent primi, deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, rapiemur in nubibus obuiam Domino. Atqui si locus alius hō esset vniuersalis resurrectionis apertior neq̄ rationes, quæ factæ sunt, illā suaderent, nescio an dicam, persuaderent, iste non esset sufficiens ad probandum omnes esse morituros. Sed tamen neq̄ illis locis & rationibus contradicit. Non enim hic Paulus de vniuersali omnium morte sermonem habebat, sed solūm volebat confer-

re iustos, qui tūc essent vita fungentes, cū alijs iustis, qui tūc erūt vita defuncti, docēs q̄ propterea q̄ tunc erunt viui non occurrunt citius Christo obuiā, quā alij, qui tunc erunt in sepulchris, sed illi resurgēt primi: id est, primum, & protinus omnes simul iusti rapiuntur in nubibus obuiam Domino: non tamen negat viuentes illos per mortem transituros ad immortalē vitam. Et ideo August. lib. citato. 20. de ciuita. Dei ait, q̄ in raptu illo moriētur & reuiuiscēt.

Augustin. ¶ Sed tamen hic locus aliam ambiguitatem superiorī adnectit: scilicet, vtrū esto superstitēs illi sint morituri, prius alij quā ipsi sint resurrecturi. Apparet enim sic fore: tum ex verbis Pauli, qui ait, Mortui resurgent primi, deinde nos qui viuimus, &c. tum etiam ex verbis Augustini, qui ait, in raptu, quo viui rapiuntur in aera, morituros, cum ergo antequam illi rapiantur, alij resurrexerint, sit vt illi post alios sint resurrecturi.

Alia dubitatio. ¶ Tres sunt ergo eorū opiniones, qui arbitrati sunt non omnes simul suscitandos. Antiquus enim Papias & Lactan. quos supra retulimus, existimabant in fine sexti millenarij vcturum Christum & tunc resurrecturos iustos, cū quibus erat mille annis in summis delicijs conuersaturus: & post in fine septimi millenarij erant reprobi excitandi. Et sic glossabat illud Pauli, Mortui, qui in Christo sunt, hoc est iusti, resurgēt primi: id est, per mille annos ante. Sed hāc Hiero. in epistola citata ad Minerium & Alexā. appellat fabulā, cum. 1. Corinth. 15. idē Apostolus dicat, q̄ in momento & istu oculi canēte nouissima tubā mortui resurgent, & nos scilicet, iusti, immutabimur.

Opinio 1. ¶ Alij verō, quorum sunt Scotus & Durāndus. q. 4. cēsent, quod qui tunc inueniuntur defuncti, resurgent prius, & qui reperientur viui, rapiētur in aera, vbi in ipso raptu morientur, ac subinde post alios resurgēt. Sed alij sunt quos Ricard. in presentiarū refert, qui aiebant, electos citius, q̄ reprobos excitandos: atq̄ huius sententiæ fuit Theophylactus. 1. Thessal. 4. Sic nimirum Deo disponente, vt illorum obedientia, qui vt ait Paulus, diligunt aduentum Dñi, prōptior appareat. Miseros nāq̄, (quippe quibus ingratus horēdusq̄ ille aduentus erit) cūctatius putabāt isti in vitam redituros.

Opinio 2. ¶ Verūtamen his nihil obstantibus statuitur secunda huius articuli conclusio. Vniuersi, scilicet & probi & improbi, atq̄ illi, qui superstitēs tūc in vita reperientur, & qui defuncti erūt, simul eodem temporis momento resurgent.

Opinio 3. ¶ Sententia est Ricard. imō & Augustin. si eius opus est liber de ecclesiasticis dogmatibus, sic enim

enim illic capi. 6. legitur. Erit resurrectio mortuorum omnium hominū, sed vna & insimul & semel, non prima iustorum, & secunda peccatorum, vt fabula est somniatorum, sed vni omnium. Cui vtique sententiæ rationes gratā ter suffragantur: quoniam cum, vt ait, Paulus omnes in momento & istu oculi debeant resurgere, sit cōsequēs, vt eodem momēto resurgant. Item cum resurrectio illa sit conuocatio ad vniuersale iudicium, fiatque adeo virtute Dei, cui omnis creatura ad nutū pareat (nisi in his quæ ad mores in hac vita pertinent) quia nemo ei resistere valet, sit vt eodem momēto omnes resurgant.

Ratio. 2. ¶ Et per hoc respondetur illis, qui putant rebelles iniquos morosius resurrecturos. Si enim sua spē debere exurgere, probabilitas quædam inesset in argumento. Attamen cum omnes virtute diuina sint euocandi, non dabitur eis remorandi locus. Adde, quod cum omnes sono vocis & tubæ Dei, vt ait Paulus, sint veluti ex somno excitandi, eodem sonitu atque eodem momento resurgent vniuersi.

Solutio. ¶ Illud verō, quod ait August. videlicet, quod qui viui reperientur, in aere sint morituri, & resurrecturi, possibile quidem est, & cum honore, qui diuo patri debetur, audiendum. Pugnāt tamen in contrarium argumentum, quod in scēlices damnandi, qui viui reperientur, non in aere, sed in terra interibunt antequam iusti rapiantur in aera: ergo profectō non est cur non moriantur iusti, etiam in terra: vnde cum vniuersis alijs iustis rapiantur in aera. Præsertim quod in illo raptu in aera non est credibile tantum moræ interfuturum, vt illic moriantur & purgantur & resurgant: nam si quippiam habent fardium, omnino illis expurgandum est antequam resurgant.

Arg. cōtra verba August. ¶ Igitur, vt tādē aliquid dicamus, hoc quāti maxime est vero simile, quod in illo tātillo imperceptibilis tēporis, quo angeli cineres sunt collecturi, morientur vniuersi qui viui reperientur, & in instanti terminatio extrinseco illius temporis, vt expositum est, fiet generalis omnium resurrectio. ¶ Ad huius autē maiorē intelligentiā arguitur cōtra. Et supponatur mortē quā ex culpa originali contraximus, de qua dictū est, in quacūq̄ die comederis ex eo morte morieris, non esse violenter inflictam, cuiusmodi sunt mortes, quibus malefactores plectuntur, aut alij interficiantur per iniuriam, sed est naturalis. Enimvero quāuis nullum fuisset peccatum originale, ex eo quod sumus ex corpore & anima cōpacti, fuissent mortales. At quia Deus nos iustitia originali dota-

uerat, cuius beneficio poteramus non mori, dum illam iustitiam per præuicationē Adæ amisimus, in nostra moriendi natura relicti sumus: atq̄ hac ratione mors dicitur poena originalis peccati. Hinc ergo ducitur argumentum. Illi, qui viui reperientur, propter aduentum illius diei non sunt digni violenta morte, ergo qui tūc nullis laborabūt lethalibus moribus, quibus alio qui morituri tūc essent, non est cur morti debeant occūbere. ¶ Ad hoc satis respondere quis posset, quod cum ex locis sacris supra citatis & probabilibus rationibus colligatur omnes fore morituros, non opus est pericrutiari quomodo morientur. Deus enim, qui pro culpa originali nobis decreuit mortē, potest infligere aliam etiā violentā, vt quod statutum est impleatur, & est statutū, vt ait Paulus, hominibus semel mori. Nihilominus secūdo respondere possumus, quod omnes præ nimio terrore naturaliter incusso exanimēs cōsident: nam, vt Lucæ. 2. 1. legitur, tanta erit tunc pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, & præ portentis quæ in luminaribus cœli apparebunt, vt homines terrore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi percussū arefcant: & sub illū potissimē tēporis articulū, quo angelorū ministerio cinerum fiet puluerūq̄ collectio. Imō verō quā maxima existit consideranda cōiectura, illa tēporis morula ignem, qui faciem iudicis est antecessurus, de quo dist. 47. resumendus est sermo, homines, cū cæteris mixtis cōbūstū iri, vt artic. proximo iterum dicemus. ¶ Locus ergo Pauli nō sic legendus est, vt ordo constituatur prioris & posterioris inter resurrectionem, qui tunc fuerint defuncti, & eorū, qui nūc morientur, sed inter resurrectionē iustorū, qui tūc erūt defuncti, & omnium simul iustorū raptū in aera. Loquitur enim speciatim, vt illic habetur de resurrectione iustorum. Quasi dicat, Non prius, qui tunc inueniuntur in vita, rapiuntur in aera, quā iusti alij, qui erunt defuncti, sed omnes prius simul resurgēt: scilicet, tam qui erāt mortui, quā qui tunc morientur, extēploq̄ subinde omnes simul rapiuntur in aera.

Solutio. 1. ¶ Ex his demum id, quod articulo præcedenti insinuabamus, planē colligitur: scilicet, q̄ generalis omnium resurrectio erit in instanti extrinseco terminati totum mundi tempus, quo scilicet, Cœli, vt cum Philosoph. loquamur, per primum non esse motus moueri desinent. Nā illa quæ deinceps in iudicio subsequentur, non opus est, vt temporis mēsurā fiant: sed in æternitate, quæ iam inde absque alia mēsurā remanebit. ¶ Solutum ergo est primum argumentum.

tum, quod ex verbis Pauli. 1. Thessa. 4. erat in structu: haud enim negat repertos tunc viuos fore morituros, sed ait, non prius illos rapiendos in aera quam omnes resurgant: Verbum autem articuli fidei, quod Christus sit iudicaturus viuos & mortuos, ad illud diei tempus referendum est, vt Aug. ait in Enchi. c. 5. Nam viuorum nomine illi comprehenduntur, qui tunc in carne uiuentes de hac luce migrabunt: mortui vero intelliguntur qui ante diem illam fuerint vita defuncti.

Solu. 2. ar. ¶ Ad secundum respondetur, quod desiderium sanctorum absolutum ad salutem animae necessarium frustrari non potest: desiderium autem illud apud Paul. Nolumus spolari, sed su peruestiri, non est absolutum, sed conditionale, si possibile esset. Quemadmodum illud Christi, Si possibile est transeat a me calix iste: representat enim Apostolus nomine totius humani generis affectum illius status naturae integre, in quo creati sumus, quo absque temporali morte poteramus ad aeternam vitam aduolare. Cupimus ergo vt mortale hoc corpus immortalitatem induat, tametsi id fieri nequeat nisi moriendo mortalitatem exuat, quemadmodum Christus mortem moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit.

Solu. 3. ar. ¶ Ad tertium respondetur, quod cum per praeparationem Adae tota natura, vt ait Paul. in illo peccauerit, atque adeo mortis fuerit rea, iustitia Dei exigit, vt morti omnes debitum soluatur, praeter illos, qui privilegio Dei excepti sunt. Quo utique privilegio Enoch, & Eliam donauit, ob causam & mysterium nobis occultum. Illis ergo solis exceptis, vt ait ad Minerium Hieronymus, nulli praeter ea contingit. Abundauit autem gratia Christi, vt ait Paul. plusquam delictum: quia cum solo illo peccato Adae fuerimus per originem contaminati, Christus, non solum originale, verum cunctas nostras proprias actuales maculas nobis absterfit, seruata tamen iustitia, vt cuncti morti succumberemus.

Aliud arg. ¶ Per hoc aliud soluitur argumentum. Melius perficitur quod compendiosius fit: compendiosius autem res transigeretur, si raperentur, qui tunc uiuētes essent, antequam morerentur. Respondetur, inquam viam compendiosiores tunc esse praefendam quando est ad rem tam accommodata.

ARTICVLVS V.

Vtrum omnes mortui resoluuntur in cineres antequam in iudicium exurgant.

Quaritur tandem de materia, ex qua corpora resurgent, & subinde de loco, vtrum scilicet omnes ex cineribus vbiunque fuerint, debeant resurgere. Et arguitur a parte negatiua. Corpora nisi ignis officio, non resoluuntur in cineres: qui autem vita decedunt, non omnes concremantur: ergo non omnes resoluuntur in cineres.

2. Argum. ¶ Secundum. Si omnes in cineres resoluerentur, nulla in eis remaneret inclinatio ad resumendas animas magis quam in carne leonis, aut alia quacumque re: consequens tamen apparet falsum: nam sicut animae etiam separate iugis inest appetitus corporis, ita videtur corpus semper appetere animam, vt aptior fiat vtriusque coniunctio. ¶ Tertio arguitur. Si mortui omnes essent in cineres abitura, non ex eodem loco exurgerent, quos sepulti sunt: nam pulueres facile in diuersa loca dilabuntur, imo in herbas exeunt, quibus animalia pascuntur, & sic vix poterit tunc reperiri particula eiusdem corporis, quod fuerit incineratum.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est illud Gen. 3. Terra es & in terram ibis, quae quidem sententia, vt autor est Haym. omnes tenet, qui in originali peccato nascuntur.

Cadauerum reliquia cur cineres dicantur. ¶ Tribus conclusionibus secundum argumentorum numerum ad quaestionem respondetur. Consuetissimum autem patribus ac theologis est corporum humanorum reliquias hoc est, quicquid illud sit, in quod resoluuntur, generali nomine cineres appellare. Cuius variae causae feruntur. Vna est, quod olim in more fuit cadauera comburere, vnde sepulchra & cinerum loca busta dicebantur. Sed fortasse alia non fuit causa nisi quod cum homo ex puluere & terra fuerit plasmatus, & sententia pro peccato fuerit, terra es & in terram ibis, pulueribusque cum cineribus maxima sit similitudo, cinerum nomen pro terra & pulueribus usurpatur. Praesertim quod exilio res sunt faciliusque in fauillam & auras euolant. Vnde Abraham Genes. 18. Loquar (inquit) ad Dominum meum cum sim puluis & cinis. Quapropter nos quotannis ecclesia admonet, Memento homo, quia cinis es & in cinerem reuertaris. Et fit praeterea allusio ad peccati fomitem, qui nobis ex originali culpa fit residuus: fomes enim ignis fomentum est. Vnde sicut ardore concupiscentiae exurimur, ita & corporum reliquiae cineres nuncupantur.

¶ Quod autem in disputatione modo perducitur, est. Vtrum vniuersa mortalium cadauera sint antequam in vitam redeant, vsque ad elementa resoluenda, an vero satis sit quod moriantur, seruatis aliquo modo ossibus, aliorumque carnibus: nam Ezechiel, vt cap. 37. legitur, in resurrectionis visione caput vidisse se, ait ossibus plenum, super quae Deus vidit

vidit nervos & carnes inducetem. Item multi in die iudicij erunt, qui ossa habebunt integra, illi praesertim, qui tunc sunt obituri.

1. Conclus. ¶ Nihilominus statuitur prima conclusio. Cuncta humana corpora omnino vsque ad elementa resoluuntur. Conclusio est S. Tho. in praesentiarum ar. 4. & Ricar. & Theologorum. Ad cuius probationem praesupponendum est, hominem consistere ex corpore & anima: corpus vero ex ossibus, nervis, &c. quae sunt partes eterogeneae: hoc est, diuersarum rationum, ac demum partes illae constant ex elementorum commixtione, quod de terrenis omnibus affirmat. 2. Coeli. Philosophus. Primum ergo moritur homo per separationem animae a corpore, quod restat, vt cadauer, mox per plurimas transmutationes, tandem resoluuntur in elementa: quia, vt 3. Phys. habetur, quicquid ex contrariis constat, in ea tandem reducitur.

Ratio naturalis. ¶ Probat ergo conclusio primam ratione naturali, quia conglutinatio elementorum in mixto coelorum lationibus fit & conseruatur, consequens ergo fit, vt eisdem orbibus quiescentibus cuncta mixta resoluantur in elementa. Quare post diem iudicij omnia interire necessesse est mixta, ac perinde corpora nostra, solis superstitibus elementis.

Ratio. 2. ¶ Secundum arguitur ex illa sententia citata, terra es & in terram ibis. Vnde colligitur, quod in poenam originalis culpa, non tantum mors nobis decreta est, quae est animae a corpore separatio: verum & corporis resolutio vsque ad terram & alia elementa, ex quibus commixtum est: nam omnes illae resolutiones sunt nobis naturales, a quibus per donum originalis iustitiae praeseruabamur. Quam ob rem ex debito iustitiae propter crimen Adae non solum obituri omnes sumus mortem, verum resoluendi, vt nostra fert natura, illo iustitiae originalis munere destituta, vt constet quantum nobis illa fuerat beneficium. Resoluendi, inquam, praeter Christum, qui vt nullo fuit attentus peccato, ita nec ulli fuit peccati legi obnoxius. De quo ideo praecinit Dauid, Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Id quod Petrus Act. 2. necessario auxit persuadendum in Christum proprie competere. Et praeter illos, qui illo privilegio donati sunt, vt non incinerarentur, quale Enoch, & Elias, vt praedictum est, indultum fuit, & Deiparae virginis pie creditur etiam concessum.

Ratio. 3. ¶ Tertio demum ad eandem conclusionem arguitur. Christus qui soluto pretio redemptionis nostrae reparatur est vita, quam in Adae perdidimus, non solum vitam nos donaturus est per resurrectionem anime in corpore, verum & corpora ipsa nostra vt ad Philippum 3. ait Paul. habet reformare, vt

configuretur corpori claritatis eius: reformatio autem integra & perfecta illa est, quae ex primis principiis integratur. Ergo vt illa reformatio perfecte fiat, debet resolutio vsque ad omnia, ex quibus componitur, procedere, vt non solum sit corpus nouum, verum & ossa & nervi & cutis prorsus innouetur, & omnia membra. Profecto quauis conclusio, nec sit in sacris Bibliis expressa, nec ab ecclesia definita, indecens esset illam negare. Quae praesertim iniustorum corporibus demonstratur: nam cum sint per dotes gloriae vsque ad minutissimas particulas purificanda, videtur vsque ad vltima eorum principia fore resoluenda. Quod si percoteris, cur ergo in scriptura facta non sit mentio de alijs elementis, sed de sola terra, Terra es & in terram ibis. Respondetur rationem esse, quia elementum, quod in homine dominatur, est terra de qua conditus est.

Dubium. Vnde Aug. Enchi. c. 88. Non perit (inquit) Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: sed in quolibet puluere cineremque soluat, in quolibet halitus aurasque diffugiat, in quancunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quoruncumque animalium, etiam hominum, cibum cedat, carnemque mutetur: illi animae humanae puncto temporis redit, quae illam primitus, vt homo fieret, crederet, viueret, animauit. ¶ Sed arguat quis forsitan. Resurrectio Christi fuit nostrae exemplar: ergo sicut ipse non ex cineribus resurrexit, ita nec nos debemus resurgere. Negatur tamen consequentia: nam ratio exemplaris causae non consistit in termino a quo, sed in eo ad quem fit confirmatio. Resurgēt enim omnes in corporibus vere viuētib, in quo etiam danati conformabuntur corpori Christi, iusti vero in corporibus gloriosis, in quo praeterea erunt ei similes. ¶ Arguitur autem rursum. Terminus qui est finis, ei respondere debet, qui est principium: foelices autem & infelices ad diuersa resurgunt: quoniam vt (ait Paulus) omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur: ergo pari ratione non omnes resurgent ex cineribus. Respondetur, resurrectione damnatorum & iustorum differre, non ex termino vnde procedunt, sed ex finibus, ad quos resurgent, nam motus a fine sortiuntur speciem: & ideo ex eisdem cineribus alij resurgent ad vitam, atque alij ad mortem.

Solu. 1. ar. ¶ Primo igitur argumento principali satisfactum est, vbi ostendimus, cur corporum reliquiae dicantur cineres, licet non in morte crementur. ¶ Ad id autem Ezechielis respondetur, quod ipse loquebatur populo quemadmodum cadauerum ossa videri solent vbi ceciderint homines, & quemadmodum Deus ex costa Adae indu-

Et a carne formantur. Etiam. Nihilominus non opus fuit, ut ad viuum modum depingeret, quo sunt corpora prius usque ad cineres migratura, quam in vitam remigrent.

Solu. alius argumenti

¶ Ad aliud autem quod subieciimus argumentum de illis, quorum corpora nondum erant in cineres dissoluta, respondet Diuus Thomas & Ricardus, & alij: quod ignis ille faciem iudicis antecedens, quo expurganda est mundi facies, poterit corpora tunc viuentium esse alijs mistis, quae non fuerint prorsus resoluta, in cineres vertere, de quo utiq; igne, articulo precedenti diximus illos exanimados si prius ingentissimo illo portetorum terrore spiritum non exhalauerint.

Quest. 2.

¶ Ex hac prima conclusione facilis fit gradus ad secundam quaestionem: vtrum in cineribus illis semper inclinatio persistat ad animam resumendam. Non enim desunt qui id affirmant, arbitrati nunquam sic dissolui usque ad elementa corpus, quin aliqua mixta particula perseueret, quae fuerat in humano corpore.

2. Concl. 1. Ratio

¶ Nihilominus subiungitur secunda conclusio. Nulla in cineribus restat inclinatio, aut appetentia animae resumendae. Probatur per precedentem: quia in elementis ac mistis diuersarum specierum nulla inest organizatio aut peculiaris dispositio ad animam. Si ergo omnium corporum resolutio usque ad elementa & alia longe diuersa mista fit, liquidò colligitur, nullam in illis superesse appetentiam animae: praeter generalem appetitum materiae indifferentem ad omnem formam.

2. Ratio.

¶ Item arguitur, quia omnium pleraque, imò quàm longissimè plurima erunt, & in alias ac subinde alias formas transmissa: nam cum (ut proximè citatus Augustinus ait) plurima iam tunc prodierint in herbas, & cesserint in animalium cibos, & in aeros halitus, in illis ergo nullus superest appetitus animae. Cum ergo consentaneum rationi sit, ut cuncta eandem legem subeant, fit ut omnia pariter dissoluantur, in nullisq; eadem peculiaris inclinatio superfit.

Solu. 2. ar.

¶ Ad secundum igitur argumentum respondetur: quod cum anima separata à corpore eadem perseueret, nihil mirum, si eandem naturam ac subinde eandem affectionem ad corpus retineat, quod non accidit corpori. Inest ergo illis cineribus sola obedientia ad omnipotentiam diuinam.

Ad testimonium Iob.

¶ Quid autem ad illud Iob respondebimus capit. 20. Ossa eius implebuntur vitij adolescentiae eius, & cum eo in puluere dormient. Si enim in puluere perseuerant animae vitia, potiori ratione perseuerabit inclinatio ad ipsam resumendam? Respondetur, non esse sensum Iob, quod

vitia animae actu perduret in ossibus, sed quod secundum ordinem diuinæ iustitiae est vnusquisq; ad illud praemium, vel supplicium deputatus, quod homo in corpore & anima meruit.

¶ Tertia verò, quae hinc emergit ambiguitas, plusculum perplexitatis habet, quibus scilicet, locis resurgent omnes. Tribus enim modis possumus cunctorum resurrectionem speculari. Vno scilicet, ut omnium vniuersitas cinerum Angelorum ministerio, in eundem locum congregetur, quo iudicium futurum est: verbi gratia, in valle Iosaphat, de quo in dist. 47. disputaturi sumus, ut illic omnes clangore tubae & sonitu vocis expergefati sistantur ad tribunal Domini. Vel quod vnusquisque ab eodem loco resurgat, in quo vel mortuus fuit, vel sepultus. Aut tertio, quod exurgat inde quisq;, vbi maior, vel praecipua pars cinerum eius iacuerit, ex quibus corporis compages est faciendae. Et certè vnusquilibet istorum modus in vtraque partem anceps est.

¶ Primus quidem apparet inde probabilis, quod cum Angeli sint cineres, vnde cunq; fuerint, collecturi, gratius videtur arridere ratio, ut ad illum locum iudicij vniuersos asportet, quam ut ad tam innumera loca eos distrahant, ut in diuersis illis mundi partibus excitatos, viuos illic deferant. Nam etsi diuinæ virtuti aequè sint cuncta facilia, ille tamen modus conijciendus nobis est, qui nostro modo concipiendi compendiosior apparet. Praeterea cum eo tunc temporis cadauera multa sint reperienda integra, atq; alia sua retinentia ossa, facilius est intellectu, quod in illo transitu ad locum iudicij per ignis flammam faciem iudicis praeeuntem, incinerentur, quam si essent in visceribus terrae abdita.

¶ Verum tamen in contrarij occurrere videtur illud Ezech. 27. Aperiã tumulos vestros, & educã vos de sepulchris vestris popule meus, & dabo spiritum meum in vobis, &c. Et Ioanis quinto, Omnes qui in monumentis sunt, audiet vocem filij Dei. Et Matt. 27. Monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, resurrexerunt, quae utiq; testimonia docere videntur ex monumentis futuram esse resurrectionem. Cui & ratio haec fauet, quod monumenta videntur quasi in deposito excepisse defunctos, quos suo postmodum creatori reddant. Et exemplum praeterea Christi ad id facit, qui de monumento surrexit, non autem de loco, in quo passus fuit. ¶ At verò, neq; desunt contra hoc argumenta alia. Primò. Quod multa monumenta disperierunt: nam terra quotidie illuionibus corroditur: quare vbi erat terra, iam (ut

Quest. 3. Resurre. Etio tripli. ceter cons. deratur.

1. Motu.

Ezech. 27.

Ioan. 5.

Matth. 27.

1. Argum.

ait,

ait, Aristoteles) est, vel aer, vel aqua. Itè quia plurima cadauera in praecipuam materiam dilapsa, in diuersissimas orbis partes diffugerunt, alia scilicet, quae esca diuersis animalibus fuerunt, alia quae ventis in diuersa loca afflata sunt. Et vsu saepe venit, ut caput in vno loco custodiatur, & cor seruetur in alio, & corpus alibi sit humanum. Vnde probabili ratione colligitur, quod vnusquisq; vbi mortuus fuit, resurgat, vel vbi maior pars pulueris extiterit, quod si nullibi fuerint plures partes, quam alibi, tunc ait Ricardus, quod resurget talis homo vbi Deus voluerit.

Vbi quis mortuus est ibi resurget. Vbi debeamus resurgere.

¶ Igitur, ut ab hoc ultimo verbo exordiamur, hoc in solam voluntatem Dei referre non est Theologi. Nam etsi voluntas Dei sit omnium causa, nec habeat ipsa priorem: tamen quia cuncta pro sua sapientia suauiter disponit, inquirimus rationem dispositionis diuinæ voluntatis: quae rationi gratius arrideat. Inter hos autem tres modos ille postremus minus praefert probabilitatis: nam si angeli sunt collecturi cineres, non est cur rationem habeant loci, in quo plures sunt partes. Quamuis qui huc modum cum Ricardo sustinere voluerit vix poterit in contrarium reuinci. Nihilominus propter allata testimonia alius modus probabilior est: videlicet, ut omnes, & singuli de suis sepulchris resurgant, si in illis extiterint, vel de illo terrae loco, qui ad perpendicularum proximus fuerit illi, in quo fuerat quisque sepultus. Itaq; angeli singulorum cineres ad cuiusque sepulchrum delaturi. ¶ Extat tamen aduersus hoc aliud argumentum, quod frequentissimi sunt in eodem sepulchro conditi: quomodo ergo eodem monumento citra penetrationem vnus corporis cum altero surgent? Respondetur, gloriosa corpora iustorum non se inuicem impedire propter doctem subtilitatis, saltem, in his officijs obeundis, quae diuino nutu & iussu exequi debent: de corporibus autem danatorum videtur tunc dicendum, quod diuina virtute in illo exitu se penetrabunt, ut dist. 49. iterum examinabitur.

2. Opinio.

Argumentum.

Solutio.

1. Opinio respondet.

¶ Nihilominus profecto istorum trium modorum ille maximè videtur probabilis, quod omnes pulueres sint in locum iudicij congregandi, & ibi sint omnes resurrecturi. Ad illa ergo testimonia, quae de monumentis & tumulis loquuntur, respondere potest, quod sunt ad modum intelligendi populi prolata. Praesertim cum in monumentis creberrimi tunc erunt cineres, ex quibus tunc extrahentur. Quare cum ex eisdem monumentis plures sint pulueres educendi, merito dici potest, quod ex monumentis resurgent. Quemadmodum sub articulum resurrectionis Christi, non dubium est, quin de sepulchris corpora viuere

tia exierint, ut euangelista refert.

¶ In calce demum distinctionis praesentis Magister sententiarum, & sui sermonem adiungit de peccatorum memoria, quae homines in hoc seculo commiserant, vtrum resurgentes tam aliena, quam propria peccata sint cognituri. Sed sermo hic minimè ad praesentem distinctionem spectat: quippe, quae solū agitur de actione & modo resurrectionis: de termino namque, & statu in quo mortui resurgent, & de his quae post resurrectionem illis contingent, in distinctione proxima & subsequētibus subsequetur sermo. De cognitione ergo, quam vnusquisq; seu aliorum seu priorum peccatorum sit habiturus, dist. 47. propria nos manet dicendi sedes.

DISTINCTIO quadragesima quarta, De termino & qualitate & quantitate resurgenti- um.

Vo autè hæc, quae Textus dicta sunt, luculètius eluceant, sic Resurrectionis veritatem profiteri oportet, ut credamus, eundem ipsum hominem qui vita defungitur, in eodemque, quod cecidit, corpore resurrecturum, iuxta illud Iob. Quae (scilicet, Redemptorem) visurus sum ego ipse & oculi mei conspiciuntur sunt, & non alius, & in carne mea videbo Deum Saluatorem meum. Vnde in enchiridio Augustini. Non perit, inquit, Deo terrena materies, de qua mortaliū creatur caro, sed in quemlibet puluerem cinerum soluat, in quolibet halitus auramque diffugiat, in quacumque aliorum corporum substantiam, vel in

ipsa elemēta vertatur, in quorum-
cūq; animalū, etiam hominū cibū
cedat, carnēq; mutetur, illi animā
humanā puncto temporis redit,
quā illam primitus, vt homo fie-
ret, cresceret, viueret, animauit.

Cap. 2. ¶ Quicquid ergo ad perfectionē
humanā attinet naturā tam secū-
dum animam, quā secundum
corpus resurget, vt membra cun-
cta, humores, & organa, etiam si
aliquo membro homo aut orba-
tus genitus fuerit, aut viuens trun-
catus: quoniam Dei perfecta sunt
opera, qui ideo quemadmodum
naturam integram primitus cōdi-
dit, integram instaurabit, iuxta illā
Christi pollicitationem, Capillus
de capite vestro non peribit. Ne-
que ita multum refert, vtrum sin-
gulā particulā in singula, quibus
primitus inerant membra, reuer-
tantur. Sed quemadmodum (vt
ait ibidem August.) si statua cuius-
libet metalli, aut igne liqueceret,
aut contereretur in puluerem, aut
confunderetur in massam, & eam
vellet artifex rursus ex illius mate-
riā quantitate reparare, nihil inte-
resset ad eius integritatem, quā
particula materiā cui mēbro sta-
tuā redderetur, dum tamen to-
tum, ex quo constituta fuerat, re-
stituta resumeret: ita Deus mirabi-
liter, atque ineffabiliter artifex de
toto, quo caro nostra constiterat,
eam mirabili, & ineffabili celeri-
tate restituet.

¶ Resurgēt igitur, vt idem ibidem
ait Augustinus, Sanctorum cor-
pora sine vllō vitio, sine vlla defor-
mitate, sicut sine vlla corruptio-
ne, onere, difficultate. In quibus
tanta facilitas resurgendi, quan-
ta fœlicitas erit. Propter quod spi-
ritualia dicta sunt, cum proculdu-
bio corpora sint futura, non spi-
ritus. Dereprobis autem subiun-
git. Quicumque verò ab illa perdi-
tionis massa, quæ facta est per ho-
minem primū non liberantur, per
vnum mediatorem Dei, & homi-
num, resurgent quidem etiam ip-
si, vnusquisque cum sua carne, sed
vt cū diabolo & Angelis eius pu-
niantur. Vtrum sanē ipsi cum vi-
tiji & deformitatibus suorum cor-
porum resurgant, quicumque in
eis vitiosa & deformia membra
gestarūt, inquiredo laborare quid
opus est? Neque enim fatigare nos
debet incerta eorum habitudo vel
pulchritudo, quorum erit certa &
sempiterna damnatio.

¶ At quoniam ad Ephes. ait Paul.
Donec occurramus in virum per-
fectum, in mensuram ætatis ple-
nitudinis Christi: sunt qui arbitre-
tur eadem cunctos ætate & statu-
ra fore suscitandos. At verò, vt. 22.
de ciuitate Dei, ait August. non
dictum est, in mensuram corpo-
ris vel staturæ Christi, sed in men-
surā ætatis. Et ideo cum Christus
ætate agens triginta trium anno-
rum passus fuerit, in illo ætatis
flore

Cap. 3.
Cap. 27.

Cap. 92.

Cap. 4.
Ad Eph. 4.

Cap. 15.

flore resurgēt: quia illud est mediū
iuuenilis ætatis. Quod autem dixit
in virum perfectum, nō ad sexum
retulit, imò Deus, qui vtrumq; se-
xum instituit, vtrumq; restituet, cū
sexus fœmineus nō sit naturæ vitium
sed necessitas: sed virū perfectū per
metaphorā appellauit corpus ec-
clesiæ mysticum, quod ante finem
mundi ad illam fidei vnitatem &
agnitionem filij Dei peruenturū
est, vt Christiani nō tanquam par-
uuli omni vento iactati nutēt, sed
contra omnia satanica tela, & præ-
sertim cōtra Antichristi iacula sta-
re per Dei gratiam valeant.

Cap. 5. ¶ Resurgēt igitur omnes in eadem
iuuenili ætate. Cæterum neque in
eodem sexu, neque eadem statura
æquales, sed in ea singuli, ad quam
cuiusq; corpus, natura neque im-
pedita neque errante, sub illū æta-
tis florem adoleuisset.

DISTINCTIONIS Quadragesimæ quartæ, Quæ- stio vnica. De modo & con- ditione resurgen- tium.

ARTICVLVS I.

*Vtrum idem prorsus homo in eodemq; cor-
pore, quo vixerat, sit resurrecturus.*

R

ecedens distinctio eate-
nus nos de resurrectione
docuit, vt eius possibilita-
tem & veritatem, eiusque
terminum, à quo illa actio
processura est didicerim: quemadmodum, scilicet,

ex pulueribus & cineribus, in quos fit postre-
ma corporum resolutio, simus suscitandi. Con-
sequitur ergo, vt distinctione præsentī, de alio
termino (quem vocant ad quem) nempe, de sta-
tu, in quem resurgentes prodire debeant, per-
scrutemur.

¶ Atqui Magister Sententiarum, ac nonnulli
subinde eius interpretes, quorum est Sanctus
Thomas, tres hic quæstiones disputat. Primā
videlicet de termino, statu & conditione, quæ
erit damnatis cum iustis in resurrectione com-
munis. Secundam de pulcherrima iustorū ha-
bitudine, in qua fœlices illi resurgent. Ac de-
mum tertiam de miserabili fœditate & sorte,
quæ resurgentibus dānatis cōtinget. Attamen
peculiaris de beatis damnatisque tractatio in
hac distinctione præpostera est & inepta. Tra-
ctat enim illi hic de glorificatorum corporum
dotibus, & de damnatorum pœnis. Dotes au-
tem corporum ex dotibus animarum deriuantur.
Vnde. d. 49. vbi de beatitudine agendum
est, & de animarum dotibus, proprium habet
hæc disputatio locū. Et eo vq; Ricardus, Sco-
tus atq; alij, consultius eundem tractatum dif-
ferunt. At subinde consideratio damnatorum
in dist. 50. habenda est. Quare hic de solo com-
muni termino resurrectionis, scilicet, quomo-
do tam beati, quam damnati resurgent, disputa-
re vnica quæstione conuenit.

¶ Primus itaq; articulus ad substantiam spe-
ctat: nempe, vtrum idem prorsus homo, qui
mortuus est, atq; in eodem corpore sit per re-
surrectionem instaurandus. Et arguitur à par-
te negatiua ex illo Aristotelis. 2. de generatio-
ne text. vltimo. Quorū natura mortalis & dis-
sipabilis est, illa specie, non numero, replicen-
tur necesse est.

¶ Secundò. Vnus homo esse non potest nisi
vt vnum animal, cum ratio animalis sit de es-
sentia hominis: sed in resurrectione nō erit ho-
mo idem animal, quod erat: quoniam animal.
2. de anima Aristotel. definit per sensum: est
enim corpus sensibile, saltē sensu tactus: & ta-
men sensus cum per obitum hominis extin-
guantur, nō poterunt ijdem in resurrectione
reverti: quo fit vt homo nec sit animal id ipsum
futurus.

¶ Tertio. Si idē prorsus esset resurrecturus ho-
mo, consequens fieret, vt in eodē quoq; corpo-
re deberet reuiuiscere. Nam cum cōstet ex ani-
ma & corpore, requiritur, vt idē sit homo, eadē
animā idem resumere corpus, consequens ta-
men est contra illud Apost. 1. ad Cor. 15. Non
corpus quod futurum est, seminas, sed nudum
granū: vbi insinuat aliud nos corpus per mor-
tem

D d 5 tem

Tres quæ-
stiones.

Prima.

Secunda.
Tertia.

Partis nega-
tiua. ar. 1.

2. Argum.

3. Argum.

1. Cor. 15.

4. Argum.

tem seminare, atq; aliud esse nobis per resurrectionem resumendum. ¶ Quarto. Res non potest eadem redire nisi materia eius & forma redeat, forma verò misti, ex qua cum materia cōponitur corpus humanum, nequit eadem remeare: ergo nec corpus idē. Probatur minor. Illud quod penitus cedit in non ens (id est cuius nihil remanet, sed tota substantia interijt) redire non valet tota verò substantia formę misti perijt, cuius nulla sit pars reliqua: ergo reuer ti non potest, Maior verò probatur. Quia si res tota perijt, totum eius esse omnino interruptum est: quādo autem esse interrumpitur, illud esse quod reuertitur, est diuersum: res autem cuius esse substantiale est diuersum non est eadē. ¶ In cōtrarium autem est illud Iob. 19. Quem (scilicet, Redemptorem) visurus sum ego ipse & non alius, & in carne me uidebo Deum saluatorem meum. Vbi idem homo idemq; corpus insinuat.

Pars affirmatiua.

Consideratio anime & hominis.

1. Conclus.

Resurgere quid.

Rō. 6. conc.

¶ Ad huius quæstionis intellectum prænotare oportet, aliam esse considerationem animæ, aliam verò hominis, sed aliam corporis. Enim uerò de anima quæ separata per se subsistit, ambigit nemo, resurrectionem consentientium, quin eadē numero sit in corpus reuersura. De homine ergo & de corpore est in præsentiarū tribus conclusionibus respondendum. Prima. Idem ipse homo, qui per mortem cecidit est in vitam resurrecturus. Hæc cōclusio, non tantum ceu scholastica veritas, sed tanquam articulus fidei constituitur. Idem enim articulus, quem de resurrectione cōfitemur, intelligitur de resurrectione eiusdem hominis. Resurgere namq; vt. 8. de Trinit. ait Augu. idem est quod reuiuiscere: nemo autē reuiuiscit, nisi qui mortuus est, rursus uiuat. Si enim non idem Lazarus, qui obierat, resurrexisset, nō fuisset illa Lazari resurrectio, sed substitutio vnus pro alio. Quocirca (vt scienter hic ait S. Tho.) qui eundem hominem resurrecturum negaret, per inde esset hæreticus, ac si resurrectionem diffiteretur. ¶ Atqui ratio præterea conclusionis est: quia homo in hoc ad imaginem Dei conditus est, vt per officia huius vitæ, quæ diuino fauore & munere operatur, regnum cælorum obtineat, vbi diuino fruatur consortio. Quod si secus fecerit, supplicia errorum in altero seculo persoluat: & quia corpora nobis fabricauit, in quibus anima militaret, ad hoc resurrectio futura est, vt in anima & corpore retributionem reciperemus. Actiones enim, vt. 1. de anima ait Philoso. sunt suppositorum. Non enim anima, aut corpus, sed totus homo est, qui operatur & meretur & demeretur, ac perinde aut præ-

mio donari aut supplicio affici debet. Vnde Pau. 2. Cor. 5, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit. Si autem non idē homo qui natus & mortuus est resurgeret, nemo propria corporis reciperet prout gessit. ¶ Hac autem catholica veritate præfixa, de resurrectione eorundem corporum cōtrouersatur. Atqui inter ceteros Durandus dist. 43. q. 3. nō modò negat idē corpus (nempe illud cadauer, quod anima separata relinquit) rediturū. Imò audēter affirmat, neq; per absolutam Dei omnipotentiam fieri posse, vt vlla res, cuius essentia totaliter perijt, rursus reparetur, siue successiua sit, siue permanens. Non quod dubitet quin quicquid sit possibile efficere Deus valeat, sed quod arbitretur non esse hoc vllo pacto possibile. ¶ Et re vera de successiuis, qualia sunt tempus & motus, id etiam Palud. atq; alij concedunt. Imò & S. Thom. quodlib. 4. ar. 5. & est planè confitendum, si formalem successiuorum rationem speculemur. Neq; verò opus est alias metaphysicas lubricasq; rationes congeminare, quas Durād. accumulatur, sed causa ex intrinseca ratione successiui sumitur. Ens enim successiuum eiusq; essentia est, cuius esse in continuo fluxu consistit secundum rationem prioris & posterioris: partes enim horæ ac diei simul existere non possunt, sed quando vna influit, altera effluit. ¶ Arguitur ergo sic. Deus nō potest partem temporis, quādiu tempus durat retinere vt non effluat, alioqui non esset tempus, cum hæc sit essentia tēporis, vt fluat, sicut si ab homine amoueret rationale, non esset homo: ergo multo minus partem elapsam potest reuocare: quoniam facilius est retinere ne labatur, quā elapsam reuocare. Imò illa esset ad præteritum potētia, scilicet, facere vt quod fuit, non fuerit, & res quæ effluxit, non effluerit, nepe, facere vt annus, qui transiit, non transierit. Et idem est prorsus de motu. Non loquor de motu, si admittatur rem esse distinctam à mobili: nam si sit qualitas distincta, non ambigo, quin Deus possit illam reproducere, veluti lapidem, sed loquor de tempore & motu formaliter, videlicet, quod sicut non potuit diem hesternam tenere ne flueret, atque adeò nec modo facere, vt illa dies sit hodie, vel annus præteritus sit præsens: ita non est factibile, vt circulatio cœli, quæ heri præterijt, sit hodie. Et hæc est Arist. sententia. 5. Physico. text. 29. vbi ait quod vnitas motus sit ex continuatione. Nam postquam interruptus est, non potest idem redire.

2. Corim. 5.

Durand.

De successiuis.

Ratio.

Argument.

¶ De

De permanentibus.

Argum. Durand.

2. Argum.

Aliud arg.

Nota.

¶ De rebus autem permanentibus Durād. eadem. q. 3. sustinet opinionem negatiuam, scilicet, quod neq; per omnipotentiam absolutam Dei, possit id quod penitus fuit corruptū, idem numero redire, sed ait, qd in resurrectione erit idē homo duntaxat propter resumptionē eiusdē animæ, quæ est perpetua. Rationes autem eius prolixitate laborant satis obscura. Arguit enim sic primò. Nō plus potest Deus agere per voluntatem qd si ageret ex necessitate nature: quoniam voluntas non auget potentiam, sed modum apponit agendi, & quamuis sit infinita & ideo possit agere in tēporis momento, & absq; auxilio causæ secundæ, nihilominus agit modo aliorum agentium naturalium, sed agens naturale non potest reparare id quod omnino corruptum est: ergo nec Deus. ¶ Secundo, quia si agens naturale non valet huiusmodi corruptū reparare, id prouenit ex illo Aristot. axiomate. 2. de generat. Idem, in quantum idem semper est natum facere idem. Vt autem agens sit omnino idem numero ad edendum eundem numero effectū, non sat est eadem habere potentiam, sed qd eandem præterea habeat habitudinem ad passum: & quia postquā agens re conseruans illam interrumpit cōseruationem nequit eandem numero habitudinem ad idem passum habere, sit vt neque valeat idem corruptum reproducere. Hæc autem ratio pari, inquit, modo, quo in agētibus creatis, in Deo militat. ¶ Alia eiusmodi accumulatur argumenta. apertius autem possumus eidē opinioni argumentum mutare. Etenim quod in rebus successiuis est fluxus, in permanentibus est esse: igitur vt interrupto motu (vt. 5. Phys. ait Philoso phus) nō potest idem esse motus: sic postquā res totum esse substantiale amisit, non potest idem recuperare: res autem cuius esse est diuersum, non potest esse eadem. ¶ Tandem Durand. conatur eandem opinionem diuo Thom. impingere: nam in præsentia articulo quæst. 1. ad tertium argumētum, quod nos hic secundum fecimus, ait, quod si anima sensitiua à rationali distincta poneretur, consequens fieret, vt non idem homo resurgeret: quia cum anima illa esset prorsus interrupta, redire non posset. Et idem ait quæstiuncula. 1. ad tertium, quod nos hic quarto loco posuimus de forma misti in corpore, si esset à rationali diuersa. Ac demum 3. par. q. 77. art. 5. ait quod si substantia panis aut vini sit annihilata, non potest iterum redire. Ex his ergo colligit Durand. semel annihilatum Angelum non posse vtiq; per Dei potentiam creari, neq; verò mistorum aliquod corruptum restitui: nisi formam eius, vt animā ra-

tionalem Deus conseruaret. ¶ Quod si eū redarguas. Quomodo ergo idē homo resurget, vt fides catholica prædicat? Respondet distinctio. 44. q. 1. quod redibit idem ratione duntaxat animæ rationalis, quia eadem permanet. Nam cum esse (vt docet Philoso.) sit à forma: neque materia vllum supposito esse tribuat, ad hoc quod homo sit idem, sufficit quod animam resumat eandem. Imò verò ab eadem, inquit, anima corpus sortitur, vt sit idē: quia nō est in homine nisi vnica forma, scilicet, rationalis, dans corpori esse corporeum. Quapropter, licet in resurrectione corpora nō ex eisdem cineribus, in quos fuerunt resoluta, conglutinentur, sed ex quacūq; alia materia, nihilominus (inquit) idem esset homo. Quinetiam licet anima Petri corpus resumeret, quod fuerat Pauli, & anima Pauli id ipsum quod fuerat Petri, nihilominus idem, inquit, Petrus, resurget, idemq; Paulus. Et hæc eadē fuit doctrina Ioannis de Neapoli quodlib. 2. q. 6. Et si opinio hæc tam vera esset, quā apparet facilis, à multis nos in præsentia rum anfractibus liberaret. ¶ Nihilominus statuitur secūda conclusio. Deus idē potest, quod prorsus annihilatū est, iteratò creare, & quod semel corruptū fuerit, rursus producere. Assertio est Diui Tho. quodlib. modo citato. 4. ar. 5. & opusc. 9. q. 82. Et probatur ratione quā ibi dem assert. Omne possibile Deus facere potest: quod aut possibile sit idem de genere permanentiū interemptū reproduci, inde probatur, quod si aliqua esset repugnantia, maximè quia vnitas rei continuitate seruatur: quare repugnat si interrumpatur, vt id quod procedit & postea redit, sit vnum. Hæc autem ratio in solis successiuis veritatem obtinet, eo quod de intrinseca ratione & essentia vnitatis ipsorū est cōtinuus fluxus. In permanentibus autē continuatio nō est de vnitatis essentia: eo qd essentia ipsorū non est fluere, sed est accidentaria eorū vnitati continuatio: propterea quod subdūtur temporis, quod est continenter fluens. Igitur si ex parte rei non repugnat, vt eadem res sit cuius cōseruatio fuit interrupta, nō debet omnipotentia Dei, qui minimè à tēporis cōtinuitate pēdet, hæc facultas subduci, quin possit idē corruptum reproducere. Nam ad demonstrandum Deum quippiā posse: satis est ostendere id ex parte rei nullā inuoluere repugnantiam, & ei qui illam obmolitur respondere. ¶ Secūdo arguitur. Infinita omnipotentia Dei ob id quod rē aliquā condiderit, quæ deinceps absumpta est, nō minuitur: neque verò rei ipsi esse magis repugnat, quā antea quā fuerat: ergo Deus potest illam in esse restituere.

Opinio Durand.

2. Conclus.

1. Argum.

Rō in quibus militet.

2. Argum.

¶ Sed

¶ Sed argumentum quod rem elucidat: est illud, quod dist. Præcedenti art. 1. informauimus. Causa enim cur agens naturale non potest idē numero reproducere est, q̄ requiruntur eadē numero dispositiones: ad quod exigitur, vt eodem loco & tempore (quæ sunt indiuiduationis principia) fiat applicatio agētis ad passum & tēpus nequit idem reuerti. Item requiritur, vt motus & actio sit eadem, & tamen interruptus motus non potest reuerti idem: Deus autem ob suam infinitam potentiam neq; à loco neq; à tempore pendet neq; à motu: ergo nil obstat quominus idem valeat bis, terq; producere. Et arguitur præterea, quod si illa cōtraria Durandi opinio esset vera, consequeretur vt præsentī mundo perēpto nequiret Deus eundem instaurare. Imò verò, si vera est opinio S. Tho. quod duo angeli esse nequeunt eiusdē speciei, similiter subsequeretur, quod Michaelē in nihilum redactō, nequiret Deus eandem restituere speciē: quoniā neq; illum neq; alterū solū numero differētē posset iterato creare: quæ quidē cōsequētia absurda videtur: & tamē consequentiā cū sua conclusione cōcedit ipse.

Solut. 1. ar.
Durand.

¶ Primum igitur argumentum Durand. falsum assumit, scilicet non plus posse Deum agētem per voluntatem, quā si ageret ex necessitate naturæ. Nam si nō esset agens per voluntatem, non posset infinitam potentiam habere: si quidem infinita potentia agens ex necessitate infinitum effectum produceret: quod est impossibile. Ob idq; Arist. 8. Physic. infinitam virtutē Dei falsus, arētissimis angustijs interclusus fuit, vt euitaret infinitū effectū, quem tandē in cœlorū lationibus infinitū duraturis concessit.

2. Solutio.

¶ Secūdo respondetur, quod si per impossibile daretur, Deum esse infinite potentiē, & nō agere per voluntatem, nihilominus posset aliquid producere ex nihilo, ac subinde agere sine dependentia à tempore & motu, atq; adeo posset super naturam aliorum agentium idem corruptum reproducere.

Solut. 2. ar.

¶ In secundo etiam argumento caligat, conceditur namq; , quod ratio quare agens naturale nequit idem corruptū reproducere, est, quod non potest habere eandem ad passum habitudinē, quā quando illud primoproduxit, habuerat: sed tamen ratio huius est, quod non potest redire idem tempus & motus & actio. Cū ergo ab his Deus nō pendeat, fit vt semper habeat eandem habitudinē ad producendum quicquid voluerit, siue corruptum fuerit, siue nunquam productum.

Solut. 3. ar.

¶ Ad aliud verò, quod nos adiecimus, iā respōsum est, dum ostendimus non interesse simili-

tudinē inter motū, & esse rei permanētis: quippe cum de essentia vnitatis motus sit cōtinuatio, non autem de essentia rei permanētis. Sed ad verba S. Tho. quibus cum Durando sentire videtur, suo loco respondebimus.

3. Conclus.

¶ Tertia conclusio ad nostrum propositum ex hac proxima colligitur. Vnusquisque debet in eodem corpore resurgere, in quo vixit, quod non solum sit ab extrinseco idem: nempe, quod ab eadem informetur animeturque anima rationali: verū quod ex ipsidem pulueribus & elementorum partibus sit reformandū, in quas fuit resolutum. Hæc conclusio non est tam expressē de fide, quā prima: nihilominus non posset non temeritatis nomine, imò fortē peiori, denotari, qui illam diffiteretur. Quocirca Durand. (vt bona venia dixerim) nimia libertate vsus de hac re locutus fuit. Est enim de fide, vt non solum sit idem homo resurrecturus, verū in eadem carne, vt ait Iob: vocare autē eandem carnem ob id solum, quod ab anima eadem rationali informetur, neq; Physicæ consonum est, neq; fidei, quippe cuius articulus de carnis resurrectione decretus est.

Ratio Physica.

¶ Et primò si rationē Physicam cōsulam, nulla est consequētia vis, quod si esse suppositi sit à forma, sufficiat, vt idem sit numero suppositū, idemq; corpus, quod eadē informetur anima: quoniā licet à forma suppositū fortiatur esse specificū: putà esse hominem, & equū, &c. tamen esse indiuiduale: nempe, esse Petrū, non suscipit nisi à forma in hac singulari materia: eo q̄ materia est principium indiuiduationis. Imò anima propterea est hæc, quod in hac materia suscipitur. Et hoc est quod ait Philosophus. 5. metaph. scilicet, quod quæ differunt secundū numerum, differūt secundū materiā, sicut quæ differunt secundū formam differūt specie. Neq; ad hoc pfectō Durand. quid respōderet, satis rimari valuit. Potest enim eadē forma diuersa corpora successiuē informare, quæ non ideo erunt idem corpus. Imò si admittatur per omnipotentiam Dei eandem in diuersis locis duo simul diuersa corpora informare, certe nec esset tūc idem corpus, neq; idem homo. Adde q̄ secundum Philosophū. 1. Physic. eadem materia, manet successiuē sub diuersis formis: non ergo à forma habet materia, vt sit eadem, atq; adeo nec vt sit idem corpus.

2. argum.

¶ Secūdo arguitur, quia si eadem anima ad resurrectionem eiusdem hominis eiusdēq; corporis sufficeret, tunc transmigratio eiusdem animæ in diuersa corpora (vt Pythagoras philosophatur) esset resurrectio eiusdem hominis, quod est concessu absurdum. Quocirca diuus

Gregorius. D. Gregorius super illud Iob. 29. Et in carne mea videbo Deum, tanquam ridiculum errorem refert quorundam commentum (in quibus quidam erat Constantinopolitanus episcopus) qui aiebant animam iterato coniungi corporibus cœlestibus, vel quibusdam in modum venti subtilibus. Illud enim non est resurgere in propria carne, quæ vixerat. Quocirca hic Diuus Thomas optimè concludit nō posse resurrectionem censerī, nisi anima ad idem reuertatur corpus, quo utique verbo sophisma illud eliditur Durandi, quod dicatur idem corpus propter eandē animam: nā tunc anima non posset resumere nisi idem corpus quando quidem quicquid resumeret per resurrectionem fieret idem. Dicens ergo S. Thomas nisi anima idem corpus resumat, intelligit ex eisde cineribus compactum: quia resurrectio est, vt ait Damascenus, iterata resurrectio: id est, eiusdē quod cecidit. Et August. ait quod resurgere est idem, quod reuiuiscere. Quare optimè Thomas adnotauit, quod resurrectio magis respicit corpus, quod per mortem cecidit, quā animam, quæ semper post mortem viuūt: atque adeo si non est idem corpus, quod anima resumit, non dicitur resurrectio, sed noui corporis resumptio secundum doctrinam Pythagoræ, qui credens non inesse animam corpori tanquam formam, sed adesse tanquam motorem, colligebat, aliud atq; subinde aliud corpus submutare. Imò verò quamuis disputationis gratia admitteretur dogma Empedoclis de magno seculo, vbi eadē formæ ad eadē corpora redibant, non esset propria resurrectio, sed noua generatio per causas naturales, acsi nunquā eadem res fuisset producta aut corrupta. Resurrectio namq; dicitur resurrectio eiusdē corporis, quod cecidit, & ideo propriè dicitur subitam ac supernaturalem resumptionem vitæ. ¶ Adde quod secundū opinionē Durandi posset anima resurgētis illud corpus resumere quod nunquam per mortem cecidisset: putà corpus quod nullius fuit animalis, sed saxi vel elemēti. Tunc ergo quomodo carnis fieret resurrectio? cum articulus fidei non tantum resurrectionem, sed carnis resurrectionem affirmet.

¶ Sed præterea rationibus Theologicis idem planè cōuincitur. Resurrectio, vt prædictū est, ob hoc nobis fuit diuinitus indulta, vt vnusquisque (quæ admodū ait Paulus) propria corporis referat prout desit: ergo in eodē ipso corpore, in quo homo Deo, vel demōni militauit, debet resurgere, vt in eodē vel triumpho coronetur, vel poenas luat: vt, scilicet, idem corpus quod particeps fuit laboris obsequendo rationi, vel

causa scelerū resistendo, particeps quoq; sit retributionis, qualiscūq; fuerit. Quæ enim æquitas ferre posset, vt anima Petri corpus Nerōnis resumeret, aut anima eiusdē Tyranni corpus Pauli? Ad consolationem enim nostrā, vt mēbra corporis nostri prōptius exhiberemus in obsequium Deo ait. 1. ad Corinth. 15. Apo. de corpore. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria, &c. Docens id ipsum corpus quod in hoc seculo diuinis obsequijs mancipatū atteritur propria fore retributione donādū.

1. Cor. 15.

¶ Quapropter Iob loco citato non fuit contentus dicere. In nouissimo die de terra resurrecturus sum, sed conculcatissimè adiecit. Et rursus circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego. ipse & oculi mei (scilicet, corporis) conspecturi sunt, & non alius. Vnde Christus Matt. 10. vbi Apostolus ad perferendam mundi tyrānidem animis implet. Nōne duo passeres, (inquit) assē veniunt, & vnus ex illis, non cadet in terram sine patre vestro? Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Cui concinens Augustinus iam citatus in Enchiridio. Non, (inquit,) perit Deo terrena materies, de qua mortaliū creatur caro sed in quemlibet puluerem cineremq; aut partes elementi soluat, illi animæ humanæ puncto temporis redit, scilicet, in resurrectione.

Iob. 19.

Matth. 10.

¶ Existit præterea argumentum contra illam opinionem, quod tunc nullo opus esset angelico ministerio ad colligendos cineres, in quos facta fuerat corporū resolutio, sed ex quacunque materia, quā casus fortuito offerret, homines resurgerent, cōtra quam August. verbis proximè citatis decernit. Imò si resurrectio futura esset in vno loco: putà, in valle Iosaphat, vel alia ex materia illie circumstante, vniuersa mortalium corpora plasmarentur, quod nefas est dicere. Igitur fas non est negare, quin idem prorsus corpus exurgere debeat quod per mortem cecidit, alioqui non esset idem homo resurrecturus.

Egregiū argumentū.

¶ Vnde ad primū argumentum ex Aristotele sumptum respondetur, Philosophum locutū fuisse naturaliter in rebus quæ per motum redeunt: ostēdit enim eo loco circulationes cœlorum, quæ per motum localem fiunt, eadē numero redire: hoc est, per eadē lineas, quia cœlum non perit: in generationibus autem hominum inferiorū redeūt cuncta in eadē specie, sed non eadē numero: Deus autē, qui nec à motu pendet nec à tēpore, potest idē numero reproducere. Et hæc est legitima solutio: nā altera quā D. Tho. subiūgit: videlicet, quod quia est

Ad argumēta principalia.

est resurrectio, non est tam efficax: tum quod restat de corporibus difficultas, quæ eadem debent resurgere, tum quod etiam si anima in nihilum esset redacta, posset Deus eiusdem hominis in eadem anima eodemque corpore resurrectionem perficere. ¶ Ad secundum respondetur D. Thomam optime contra illos concludere qui ponebant animam sensibilem à rationali distinctam in homine: tunc enim cum per obitum anima illa corrumpatur, non rediret. Nescio tamen an tunc temporis in eadem opinione fuerit Doctor Sanctus, quam ei Durandus tribuit, scilicet, quod Deus non posset illam reproducere. Dicerè tamen possumus, quod nullam habuit omnipotentia Dei memoriam; quidnam efficere posset; sed ad solam respexit ordinariam legem: & ideo respondit id quod satis erat, negando animam sensibilem à rationali distinctam: quocirca in resurrectione per eandem animam Petrus erit & idem homo & idem animal: quia habebit eandem animam sensitivam, per quam secundum substantiam diffinitur animal.

Obiectio. ¶ Quod si arguas. Saltem easdem non habebit sensitivas potentias, quæ sunt animæ accidentia: quippe quæ absente anima corrumpuntur: cum secundum veriorum opinionem in ea separata non permaneant, sed est tunc sensibilis secundum substantiam: hoc est, apta sentire cum potentias resumpserit. Conceditur ergo, quod in resurrectione non redibunt ipsi sine potentia numero; sed eadem secundum speciem, longèque præstantiores: veruntamen variatio accidentium substantiam non mutat, neque suppositi neque corporis, quominus idem in eodem que corpore resurgat.

Solu. 3. ar. ¶ Ad tertium, quod ex apostolo desumptum est, respondetur: quod noluit æqualem similitudinem inter granum seminatum & corpus nostrum constituere: nam granum in semine, non est idem numero, quod est postea in spica, siquidem illud emoritur, & enascitur aliud eiusdem speciei: in resurrectione vero idem erit corpus, quod mortuum fuerat. Sed similitudo servatur in hoc, quod resurgent corpora nostra, alia secundum accidentia, scilicet, quod seminantur corruptibilia & ignobilia, & resurgent nobilia & pulcherrima.

Solu. 4. ar. ¶ Ad quartum respondetur perinde, ut ad secundum, quod forma misti in corpore non est alia quam anima rationalis, quare in obitu hominis nulla substantialis forma perit, sed solè rationalis separatur, quæ cum eadem in corpus redeat, tribuet ei idem esse mistum, sed & quamvis forma misti esset alia, non evincit argumentum: quod Deus

nequiret eandem reproducere in eodem esse quod habebat, ut satis ostensum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum omne, quod est de veritate humane nature, resurget.

Conclusio præcedens: nēpe, quod idem prorsus homo in eodèq; corpore sit resurrecturus; nonnullos scrupulos objicit, illis præcipue Philotopius, qui non sunt veritate Christiana imbuti, quibus tamen ab eiusdem veritatis professoribus respondere oportet. Quod utique respondendi negotium assumpsit August. in lib. de ciuita. Dei contra Philosophos, & in Enchiridio, & alibi sæpè. Quæritur ergo secundo, vtrum quicquid in corpore viuentis præfuit, ad veritatem nature pertinens, sit per resurrectionem recuperandum. Et arguitur à parte negatiua. Defunctorum corpora sexcetas perpessa sunt ab orbe cõdito transmutationes: nēpe, in saxa, in metalla, in herbas, in alia animalia, in elementa, quapropter in postrema die particula, quæ fuerunt humane, in rebus diuersissimis delitescunt, ex quibus absq; ipsorum corruptione distrahí nequeunt; imò vix deprehendi potest quæadmodum tam innumera rerum congeries possit ex rebus tam diuersis fieri. ¶ Secundo. Humanis corporibus per assiduam indies nutritionem, vt. 1. de genera. docet Philosophus, fit iugis accessio, & vicissim per digestionem fit etiam particularum egestio: si ergo totum deberet resurgere multa absurda cõsequeretur. Primum quod vnūquodq; corpus portentosam molem resumeret. Secundo, quod cum homo diuersorum animalium carnibus vescatur, cunctorum corpora dicerentur resurgere, vt ouium, bouum, piscium, &c. Tertium, quod vsu veniat, vt homines nonnunquam humanis carnibus vescantur, aut in propria forma, quæadmodum Iosephus de miseranda Hierosolymorum obsidione refert, aut in alijs figuris, dum ex cadaueribus capus herbescit, quo pabulo oues & boues pascuntur, quæ in esum tandem hominum veniunt: tunc ergo impossibile est, quod illi homines propria corpora resumant, cum plures eodè fuerint nutriti & aliti. Et sit de costa Adæ, ex qua cõdita fuit Eua, argumentum: nam si Eua suū est corpus resumptura, Adam tunc sua erit costa in perpetuum orbatus. ¶ Tertio. Omnes vt paulo post ostensuri sumus, debent in adulta iustaq; statura resurgere: ergo paruuli non sua præcise corpora resumēt, sed

Partis negatiua argum. 1.

2. Argum.

Primum. Secunda.

Tertium.

Costa Adæ cui resurget da.

3. Argum.

sed

Partis affirmatiua.

1. Conclus.

Ratio.

Samuel.

Argumentum.

Durandus.

Sententia 1. ar. 1. ar.

1. Opinio.

sed aliunde sufficientur eis maiora: & qui plus iusto fuerunt obesi aut grandes, non tota recuperabunt. ¶ In contrarium est illud Lucæ. 21. Capillus de capite vestro non peribit. ¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima, quam viro catholico nefas esset negare, sit. Quicquid est de veritate humane nature tam in anima quam in corpore resurget. Et ratio est plana. Idem enim est res & vera res, vt aurum, & verum aurum, vnde sicut quod non est aurum non est aurum, ita qui non est vera homo non est homo, & pariter in indiuiduis, qui non est verus Petrus non est Petrus, quare vt superius dicebamus si Moyses in transfiguratione non resurrexit in proprio corpore, non erat Moyses, quia non erat verus Moyses: sicut & Samuel, quem, vt legitur. 1. Regum. 28. Pythonissa suscitauit, si non erat verus Samuel, non erat Samuel. Hinc ergo informatur argumentum. Resurrectio futura erit vera & nullatenus ficta, imò erit perfectissima, quia erit opus Dei, & Christi, quatenus redemptor est, per virtutem diuinam, & certè si non erit vera, decipiet nos ad veritatem autem eiusdem hominis requiritur quicquid est de veritate nature non solum speciei, sed illius etiam indiuidui: ergo quicquid est de veritate nature & de integritate illius indiuidui resurget. Illa verò, quæ superflua sunt & per modum digestionis egesta & decisa, minimè sunt recuperata necessaria. ¶ Ad intellectum autem huius quæstionis ad notandum est, diuersimode à diuersis autoribus explicari. Durandus quippe dist. presenti. q. 2. in sua persistit opinione ait, quod si loquamur de ijs, quæ pertinent ad veritatem nature hoc est, sine quibus natura nequit consistere, solus homo resurgere habet, & nulla eius pars, quoniã anima non cecidit per mortem neque materia prima, quæ perinde atque anima, in corruptibilis est: solus ergo homo cecidit, qui resurget per iteratam vniõnem anime cum eadem materia. At verò, vt supra diximus, opinio hæc non seruat sincerè & castè resurrectionis idioma: quia non solum homo cecidit, sed & corpus ipsum per incinerationem, quod ideo debet idem numero resurgere. Cum ergo per nutritionem semper viuentis corpus in perpetuo fluxu sit partium, dubium inde emergit, quomodo idè corpus possit resurgere. ¶ Tres igitur opiniones de nutritione humani corporis versantur, quas Philosoph. 1. de gener. Theologi vero. 2. sententiarum. d. 30. referunt & disertè D. Thom. par. q. vlt. Prima fuit quorundam dicentium de veritate humane nature

quantum ad corpus non esse nisi illud præcise, quod fuit ex semine genitum. Atque illud aut tota vita hominis permanere integrum, neque illi quicquam per digestionem detrahi, neque per nutritionem accrescere, sed illud præcise extendi ad maiorem quantitatem: nutrimentum verò apponi non vt per nutritionem fiat augmentatio, sed in fomentum & præsidium caloris naturalis, quemadmodum cum purificatur aurum apponitur ei plumbum, ne aurum consumatur. Aiebant ergo isti, quod in resurrectione anime non resumēt nisi illud duntaxat, quod primum fuerat per semine genitum: nam quod per nutritionem aduenit, esse non existimabatur de veritate nature: cum nunquam fuerit in substantiam illius suppositi transformatum. Hæc autem opinio deridicula est: nam illud humidum, quod ipsi appellat radicale, ex semine genitum nequit ad iustam hominis quantitatem accrescere, nisi aut per rarefactionem, aut per coagmentationem nouæ materie: nam vt. 20. super Genesim ad literam aduersus Tertullianum ait Augustinus, nihil est absurdius quam putare vllum esse corpus, quod manente nature suæ quantitate (hoc est nihilo substantiæ adiuncto) vndiq; crescat, nisi rarefcat: dicere autem corpusculum, quod vtero gestatur, posse ad tantam quantitatem, quantum homo quadragenarius habet, rarefcere, ratio physica non permittit: quoniã vniciq; præscriptus est rarefactionis terminus, quem transgredi citra corruptionem sui non potest. Nequit enim terra ad tantam raritatem peruenire, quanta est aeris, nisi corrumpatur in aerem: cum ergo per rarefactionem quantitas nequeat tantum crescere, consequitur vt crescat per coagmentationem nouæ materie quam vtique, cum non cretat, consistat ex alimento gigni. ¶ Item isti non ponebant nutritionem tanquam per se necessariam ad augmentum, vt nutritiua virtus augmentatrici seruiret, sed solum in præsidium caloris. Neque putabant id, in quod alimentum cõuertebatur, vniri substantiæ aliti, neque eius forma informari, sed esse sicut sanguinem & alios humores, qui non sunt corpori continui. Quare profecto superflua esset digestio, per quam transmutatio fit in substantiam alito similem. ¶ Secunda opinio erat paulò ab hac differetior. Cõsentiebant quippe alij cum prioribus id, quod ex semine primo gignitur, semper manere fixum in homine seimctum ab eo, quod per nutritionem acquiritur, nihilo minus opera nutritiæ virtutis aliquid accrescere fluens & refluens. Dissentiebant tamè à prioribus dicentes, hoc, quod per nutrimentum gignitur,

Opinio resuratur.

August.

Ratio. 2.

Opinio. 2.

Discrimen inter hanc & priorem

gignitur, non solum feruire in fometum calor-
ris, verum & in augmentum quantitatis, quæ
quidem per rarefactionem non posset tantum
crescere sine appositione nouæ materiæ: atq;
adeo fatebantur, illud, quod ex nutrimento gi-
gnitur, adiungi priori. Et huius opinionis Com-
mentator lib. 1. de generatione dixit Alexan-
dram fuisse inuentorem. Vnde illud ex semine
genitum appellabat humidum radicale, quod
diffundebatur postea per totum corpus, aliud
verò adiunctum vocabant humidum nutrimenta-
le. Atq; in hoc sensu illud Philosophi. 2. de
generatione tex. 27. intelligebat, scilicet, quod
caro secundum speciem semper eadem manet
in homine, caro autem secundum materiã ad-
uenit & recedit. Similiter ergo illi dicebant, so-
lum illud humidum radicale restituendum in re-
surrectione, non autem aliud nutrimentale.

Auerrois.

Autor opi-
nionem re-
legat.

At profecto isti paulo minus quam priores
a lumine naturali erant auersi. Enimvero calor
naturalis tam humidum consumit, quod ex se-
mine fuit per generatiuam virtutem genitum,
quam aliud, per nutritiuam adiunctum: quia est
actio naturalis æqualiter agens in passum, &
illa humida æqualiter illi applicata subduntur:
cum ergo æqualiter illa duo consumat, æqua-
liter per nutritionem ambo instauratur: si au-
tem æqualiter instaurantur, non potest illud
manere fixum, quod per generationem fuit pri-
mo genitum, distinctum ab alio, quod per nu-
tritionem acquiritur, sed ambo perfecte miscen-
tur, vt ex amobus fiat vna caro: quemadmo-
dum, dum perfecta fiat aqua viniq; mistio non
remanet per se vinum & per se aqua, sed vinum
languidum, nisi quod in animali quod per nu-
tritiuam adiungitur, non est infirmius, sed quã
doq; robustius & virtuosius.

Confirmatio
rationis

Et confirmatur ratio ex doctrina Philosophi.
Non enim nutritionem ait, solum fieri instar
mitionis a que cum vino, sed quemadmodum
ignis fomento lignorum, quorum alia ac subin-
de alia suggeruntur, nutritur & crescit. Quã ob
causam in igne non possunt distingui partes,
quæ ex diuersis signis fuerunt genitæ, sed to-
tus ignis ex vna lignora congerit, fuit, auctus.

3. Opinio.

Tertia ergo opinio eadẽq; verissima est, quã
Aristoteles. 1. de gener. docet, & secundum eũ
Commentator, ac subinde Philosophonũ reli-
quũ nempe, quod per vim nutritiuam, quæ
augmentatrici seruit, nutrimentum vertitur in
substantiã aliti, eiusq; forma informatur: non
solum in hominibus & in cæteris animantibus,
verum & in plantis. Quapropter dum corpus
adolefcit, non permanet idẽm, quod ex semine
fuit primogenitum, discretum ab alio, quod

per nutritionem accrescit, sed vna sit amboru
commassatio & conglutinatio. Quare radicale
humidum & nutrimentale non differunt ratio-
ne principij, scilicet, quod illud ex solo semine
generetur, hoc autẽ aggeneretur ex cibo, sed
ratione termini, vt nutrimentale dicatur quan-
diu alimentum speciem aliti non est affectum,
nec ipsi conglutinatum, radicale verò dum est
in naturam aliti coagmentatum. Ob idq; di-
stinctio Aristotelis. 2. de gener. de eadem carne
secundum speciem & secundum numerum,
non est diuersarum rerum, sed diuersarum ra-
tionum eiusdem rei. Quod est dicere. Si confi-
deretur caro hominis per totum vitæ curricu-
lum, persistit eadem secundum speciem: quia
semper alimentum conuertitur in carnem Pe-
tri, sed tamẽ secundum materiã particule fluunt
& refluunt, sicut in igne, qui suggestione ligno-
rum nutritur.

Aristotelis
distinctio.

Sed tunc alia opinio obmolitur cõmune ar-
gumentum, quod non esset idem homo iuue-
nis qui fuerat infans, neq; idem senex qui fue-
rat iuuenis, quia non manet eadẽ materia. Sed
tamen ad hoc respondet. 1. de gener. Philoso-
phus interimendo cõsequentiã. Quando enim,
inquit, aliqua materia per se tota conuertitur
in ignem, tunc est nouus ignis, vt dum lignum
incipit inflamari. Quãdo verò paulatim accẽ-
so iam igni submittantur ligna, non nouus gi-
gnitur, sed idem ignis permanens augetur. Mul-
to ergo verius in homine & quocũq; animali,
quia paulatim adhibetur per vim nutritiuam
substantia ad reficiendũ, id quod calore naturali
consumitur, idẽ profus homo permanet.

Argum.
commune.

Solutio Ari-
stotelis.

Ex his ergo colligitur posteriorũ in præsen-
tiam conclusio, quæ ad intellectum prioris
meditatus cõtemplanda est. In resurrectione
id in vnoquoq; resurget, quod ad naturã tam
indiuidui quã speciei veritatem & ornatum
pertinet secundum illud statum, in quem re-
surgent. Demus verbi gratia (quod postmodũ
disputabimus) omnium resurrectionem futu-
ram in illam ætatem & corporis, qua Christus
resurrexit, & in quantitatem eidem ætati con-
gruam. Dicimus ergo q quicũq; in vita vsque
ad illam iustam quantitatem natura non errant,
fuit adultus, illud resumet corpus, quod sub
illũ tẽporis articulu habuit, ex eadẽq; materia
refectũ. At verò qã vt. 2. de ciui. Dei ait Aug.
nihil illic vitij in corporibus existet, si aliq. plus
fuerint obesi & crassi non totã corporis mole
resument, sed quod illã habitudinẽ superabit,
reputabitur superfluũ. Et diuerso quicquid vel
morbus vel senectus confecit in corpore, repara-
bitur per Christum virtutẽ diuinã. Vt si aliqui
propter

2. Conclus.

Obesi &
crassi.

Graciles
& macri.

Paruuli.

propter macrorem fuerint graciles, quia Chri-
stus non solum reparabit nobis vitam, sed quic-
quid per miserias huius vitæ fuerit nobis adẽm-
ptum. Imò & id quoque, quod natura confer-
re non valuit. Quare paruulis & infantibus, &
eis, qui fuerunt, aborti, aliunde supplebitur an-
gelorum ministerio, vt in Enchir. capit. 87. ait
idem August. materia vsq; ad legitimã quanti-
tatem. Id verò materia, quod per digestionẽ
fuerit egestum, non redibit, eo q natura id tan-
quam redundates faeces emittit, neq; ad veri-
tatem naturæ deinceps pertinet. Quapropter
non solum idem homo resurgere dicendus est,
propter vnionem animæ ad materiã primã,
sed idem profus corpus, eadem, scilicet, ossa,
carnes & organa.

Solutio. 1.
argument.

Sed hæc per argumentoru solutiones lucu-
letius liquebunt: sunt enim omnia Philosopho-
rum argumenta, quibus fidem nostram resur-
rectionis substantant. Ad primũ igitur respondetur, quod quæ-
cunq; transmutationes corpus fuerit per-
pessum, virtuti Dei, qui ex nihilo cõdidit vai-
uersa, nequaquam difficile est angelorum mi-
nisterio reliquias illas vnde quæque subtraetas
colligere: nam quæ in alijs mistis ratione carẽ-
tibus reperientur, cum omnia eiusmodi mista
sint tunc peritura, facile est intelligere quem-
admodum in corpora humana reuertantur.

Particula
in elemen-
tis.

Quæ verò particule in elementis deliterint,
quæ permanura sunt, nihil in eis detrimenti
relinquet: quoniam Deus ex mistis, quæ cor-
rumpuntur, ruinas illas implebit, vel quemad-
modum sua disposuerit sapientia.

Obiectio.

Existit tamen in contrarium argumentum
huiusmodi. Illæ particule in rebus alijs latitan-
tes, quas nomine cinerum theologi designant,
non habent respectum magis peculiarem ad
corpus humanum, quã ad quocunq; aliud:
quoniam materia prima indifferens ad
quancunq; formam existit: & formæ, qui-
bus tunc illa materia continebitur, nullam ha-
bebunt ordinem ad humanum corpus: ergo
corpora tunc non sunt censenda ex sua mate-
ria potius resurgere, q ex aliena quacunq; at-
que adeo non redibit idẽm corpus, vt supra di-
cebat Durand. Diuus Thomas hoc modo se-
quitur opinionem Commentatoris in lib. de
substantia orbis, dicẽtis quod in materiã sunt
dimensiones interminatæ quãtitatis, quæ qui-
dem perpetuæ sunt, & sub quacunq; forma
eadem numero perseuerantes. Et ideo mate-
ria sub illis dimensionibus, sub quibus erat in
corpore Petri, facit vt eadem redeat materia
Petri. Illa verò Commentatoris opinio falsa

D. Tom.

Commenta-
toris opinio
falsa.

est & inepta, quam ideo Sanctus Thomas. 1.
par. quæst. 76. artic. 6. deseruit, nosq; 1. Phy-
sic. quæstio. 6. pluribus expugnamus: nam
certe in composito nulla est quantitas præ-
ter illam, quam forma eiusdem suppositi se-
cum adfert. Cum enim quantitas sit accidens,
toti supposito, vt author est Philosophus, tan-
quam subiecto inest: ponere ergo aliam quan-
tatem materiæ coæquam; est naturam quan-
titatis, quæ accidens est, ignorare: nulli enim
accidens materiæ inesse potest nisi performã.
Itaque anima rationalis adueniens corpori
prius natura dat ei esse corporeum, per quod
corpus sit quantitate aptum, vt inde fiat ho-
mo. Respondetur ergo ad argumentum, quod
cum anima Petri dederit suo corpori quanti-
tatem illi aptam, quæcunq; forma in cadaue-
re & deinceps succedat, semper materiã parti-
culæ seruant respectum ad eundem hominem;
ad hunc sensum, quod illæ particule, quæ in
illo præfuerunt, ad eius postmodum instaura-
tionem resumantur. Ad secundum verò iam
responsum est, quod non totum, quod per nu-
tritionem in corpore fluit, resumetur, sed illud,
quod est de veritate naturæ. Quare non resu-
metur tanta moles, quanta esset si omnia, quæ
per alimentã corpori accreuerunt, simul per-
mansissent, sed illa, quæ iuste resurgentiũ
staturæ congruens est. Neque verò propte-
rea quod corpus humanũ fuerit in carnes bo-
uinas aut suillas versum, illorum brutoru ani-
malium corpora resurgent, tum quod neque
anima bruti partem illam resumet, tum quod
neq; illa caro resurget nisi sub forma humana.

Solutio argu-
menti.

Solutio. 2. ar.

Ad secundũ
absurdum.

Ad tertium
absurdum.

August.
responsio.

De costa
Adæ.

Ad aliud verò tertium absurdum responde-
tur, quod vbi vsu venerit idẽm corpus huma-
num, aut eandem eius partem in diuersis ho-
minibus visisse, in æqualiter tamen: nempe
quod in vno plus illius corporis extitit, aut
perfectius rationis speciei fuit particeps, eidẽm
reddetur homini. Si verò æque fuit pluribus,
respondet. 2. de ciuitate Dei capit. 20. Augu-
stinus, quod reddetur illa caro homini, in quo
esse caro humana primitus cõcepit: ab altero
namq; tanquam mutuo sumpta amputanda
est, sed Deus supplebit id ipsum in alio ex par-
tibus, quæ in ipso per nutritionem effluxerant,
vel aliunde. At verò de costa Adæ probẽ hęc
Diuus Thomas, & rursum. 1. part. quæstio. 92.
artic. 4. ait, non extitisse in Adam tanquam
indiuiduo necessariam, sed tanquam superflua
per modum feminis ad multiplicandã speciẽ:
figmentum enim est hominum dicentium ho-
mines vna modo costa carere, vel saltẽ Adam
vnam minus habuisse. Et ideo costa illa non est
E e Adæ

Solu. 3. ar.

Ad reſtituenda, vt pote quæ ad eius integritatem non ſpectet. ¶ Ad tertium idem reſponſum eſt, quemadmodum parulis ex aliena materia circumſtanti ſupplementum ſit adhibendum. Sed tamen exiſtit in contrarium argumentum: quia tunc non eſſet idem, qui reſurgeret. Nam ſi modo Petro paruulo quadruplo aut decuplo plus materia ſimul adhiberetur, vt non paulatim per nutritionem, ſed ſubito ſtaturâ quadruplo aut decuplo maiore acquireret, non videretur idem eſſe numero Petrus: ergo nec tunc. Reſpondetur ad antecedens, quod ſi Deus faceret virtutem ſupplendo nutritis virtutis, negatur, q̄ non idem maneret Petrus, ſecus ſi totam materiam, quam habebat, adimeret, atque aliam totam illi ſubſtitueret. Igitur cum in reſurrectione augmentum illud non faciat, niſi ad ſupplendum id, in quo natura deſecit, non eſt exiſtimanda natura Petri ſecundum ſubſtantiam mutata, ſed potius perfecta. ¶ Sed & poſtremum argumentum, quod de capillis in contrarium obieciſmus, ſecundum ea, quæ dicta ſunt, moderandum eſt. Reſurgent enim homines cum capillis & vnguibus quatenus ſunt ad ornatum neceſſarij, non tamen quatenus ſunt nature ſuperflui, vt Auguſtinus lib. 2. de ciuit. Dei, cap. 19. ait. Eſt enim adnotandum, quod natura & eius imitatrix ars vtitur instrumentis quibusdam neceſſarijs, quæ ſunt de prima intentione nature, alijs vero ad ipſorum instrumentorum conſeruationem, quæ non ſunt de prima, ſed de ſecunda intentione nature. Veluti prima intentio nature eſt fructus arborum germinare, ſecunda vero eſt eodem folijs contegere. Quare, vna, quæ tenerimæ ſunt, amplioribus folijs protegit. Similiter ars militaris tanquam principali instrumento vtitur gladio, vagina tamen ad eius conſeruationem. Pari ergo modo prima intentio nature eſt, partes tam eſſentiales hominis q̄ organicas exequendis officijs anime neceſſarias ſeruare, ſicut cor, epa, & alia ſimilia: ſed tamen veluti de ſecunda intentione adhibet, capillos & vngues ad capitis digitorumque cuſtodiam, pariter & ornatum. Qua de cauſa cum eiufmodi etiam particulis reſurgent homines. ¶ Quod ſi arguas, Capilli & vngues ſunt expulſiones nature, veluti vrina & ludor, aliæque id genus egeſtiones: iſtæ autem non reſtituentur: ergo neq; capilli. Reſpondetur, bifariam naturam humorem egere: vno modo tanquam omnino ſuperfluum & ad nihilum iam vtilem, qui quidem humores in reſurrectione non redibunt, ſicut nec recili vngues, nec capillorum tonſura, ſed alios ege-

De capillis.

Auguſti.

Obiectio.

Dilatio.

rit humores non tanquam inuſiles, ſed tanquam illi, qui membris ſunt emolumento & ornamento. Et ideo, ait Auguſtinus, quod non reſumet homo capillos oēs, quos habuerit, ſed quos deſideret, iuxta illud, Omnes capilli veſtri capitis numerati ſunt: id eſt, qui ſecundum diuinam ſapientiam ſunt reparandi. ¶ Poſtremum deniq; huius articuli dubium, quod ad hanc rationem eiufdem corporis ſuſcitandi pertinet, eſt, vtrum non ſolum reliquæ & cineres ad idem corpus redibunt, in quo præfuert, verum & ſingulæ cinerum particule ad ſingulas corporum, vt quæ præfuert in corde, redeant ad cor, & quæ in manu ad manum, & quæ in offe ad os. Arguitur enim hoc eſſe neceſſarium: quia vt Philoſ. 2. de aia author eſt, ſicut tota anima ſe habet ad totum corpus, ita & pars anime, ſcilicet, potentia, ad partem corporis, veluti, viſus ad pupillam oculi: ergo ſicut vt idem reſurgat corpus, requiritur vt ex ſuis proprijs pulueribus reſiciatur, ita id ipſum requiritur, vt idem reſurgat os, & idem caput, &c. nam materia diuerſitas facit, vt non ſit idem numero. Cum ergo non ſolum requiratur, vt idem reſurgat corpus, ſed etiã vt eadem ei reſtituantur partes, colligitur, vt pulueres non ſolum ad idem corpus, verum & ad eadem partes reducantur. ¶ Item reſurrectio, vt dictum eſt, ad id reſertur, vt corpus, quod laboris fuerat particeps, ſit etiã præmijs, & quod fuerat in cauſa culpæ, idem & ſupplicio plectatur: ſed diuerſis officijs diuerſa ſeruiunt membra: ergo neceſſe eſt, vt idem oculi eademq; manus reſurgat. ¶ Ad hoc per diſtinctionem partium reſpondendum eſt: Sunt enim in homine partes homogeneæ, id eſt, ſimilares, eiufdemq; rationis & figure, quales ſunt partes oſis inter ſe, & partes inuicem carnis: ſed aliæ ſunt eterogeneæ: hæc eſt, diſſimiles, vt os reſpectu carnis, & caput, ſi illud cum manu conſeras. Igitur, vt idem reſurgat os, neceſſarium videtur, vt ex ſuis proprijs pulueribus reſurgat, & ſimiliter vt idem reſurgat caput, manus & cor. At vero q̄ particule, quæ erant ſuperiores in offe, redeant vel in mediam vel in inferiorem partem, non facit variationem niſi in ſitu partium, perquam non mutatur ſubſtantia, ſicut videtur mutari ſi ex partibus carnis fiat os, aut ex partibus oſis caro, aut ex partibus pedis caput. Tametsi Auguſtinus, tã in Enchiridio cap. 89. quam 2. de ciuit. Dei cap. 19. non tam anxie reſpondeat, ſed ait, quod quemadmodum ſtatua cuiuſlibet ſolubilis metalli aut igne liqueſceret, aut coteretur in puluerem, aut confunderetur in maſſam, & eam vellet artifex rurfum ex illa materia quantitate re-

Auguſtin. vbi ſupra.

Dubium.

Argumentum.

Dilatio du. bij.

Auguſtini reſponſio.

Ariſtotelis aſſertum.

Argumentum poſtremum.

Partis negatiua arg. 1.

2. Argum.

Pars affirmatiua.

Deciſio ar.

1. Concluſ.

te reparare, nihil intereſſet ad eius integritatem, quæ particula materia cui membrum ſtatua redderetur, dum tamẽ totum, ex quo conſtituta fuerat, reſtituta reſumeret: ita Deo mirabiliter atq; ineffabiliter artifex, de toto, quo caro noſtra conſtiterat, eã mirabili & ineffabili celeritate reſtituet. Aſſertum ergo illud Ariſtotelis, ſicut totum, ad totum, ita & pars ad partem intelligitur de partibus organicis & eterogeneis: nam in homogeneis licet vt eadem ſit pars, requiratur eadem materia, non tamen idem partium ſitus. Poſtremum vero argumentum non ita multum efficaç eſt: quoniã meritum aut demeritum non eſt membrum, ſed totius hominis, quare ſatis eſt, vt illud recipiat corpus ad ſenſum iam expoſitum.

ARTICVLVS III.

Verum cum a prorsus hominis membra ac perinde humores debeant homini reſurgenti reſtitui.

Vamuis ex artic. proximo, quo deſinitum eſt, quicquid eſt de veritate nature fore recuperandum colligatur, omnia membra & humores debere reſtitui, ad maiorem tamẽ rei explicationem arguitur à parte negatiua. Amoto ſine re mouetur mediũ, quod ad illum reſertur: poſt reſurrectionem autem multorum membrorum viſus ceſſabit, vt quæ ſunt virtuti generatiuæ & nutritiuæ deputata, quæ illis neq; nubent, neq; vlla erit indigentia cibi: ergo membra illa non reſtituentur. ¶ Secundò, Sanguis non redibit, quia vt habetur. 1. ad Corinth. 4. Caro & ſanguis regnũ Dei non poſſidebunt: ille autem inter quatuor humores primatum obtinet: ergo humores illic corporibus non reddentur. ¶ In contrarium eſt, q̄ membra & humores ſunt de veritate humane nature: quocirca abſque illis non idem corpus verè reſurgeret. ¶ Ad explicationem quæſtionis huius diſtinguere primum oportet inter membra: nam alia ſunt, quæ homines integri & abſque villo nature defectu nati ſunt, atq; in totam vitam conſeruantur: alia verò, quibus vel defectu nature truncati geniti ſunt, vel morbo aliquo, aut caſu viuentes orbat. Rurſus & inter electos & reprobos ſunt qui hac parte diſtinguant. ¶ Duabus igitur concluſionibus reſpondendum eſt. Prima. Electi & pii proculdubio cum omnibus ſuis membris, quæ ad integritatem nature ſpectant, ſunt vitam reſtituendi. Probat.

Ratio.

Probatio.

Concluſio exponitur.

Cæci claudi & mutili.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

opus peculiare Dei, quemadmodum prima re-
rum creatio: sed non solum hominem, verum
cuncta, quæ de nihilo Deus cõdidit, in sua pro-
tulit absoluta perfectione: ergo illa naturæ re-
paratio ex pulueribus perfectissima erit secun-
dum naturam. ¶ Quarta ratio & ex beneficio
Christi colligitur, cuius gratia, vt ait Paul. illic
abundauit, vbi abundauit delictum Adæ, vni-
uersi namq; defectus & deformitates, quas in
corporibus patimur, de præuacatione Adæ
& originis labe nobis obueniunt: ergo omnes
illos defectus, & quas fecimus in Adam iac-
tas, & quas in nobis natura corrupta fecit ru-
inas, reparabit Christus in suis membris, quæ
certè instar resurrectionis ipsius nostri capi-
tis resurgere habent, iuxta verbum Pauli ad
Philippenses. 3. Configurauit Christus cor-
pus humilitatis nostræ configuratum corpo-
ri claritatis suæ: quod tamẽ integerrimum sur-
rexit. ¶ Iam verò si hominem, qui in hoc ter-
reno seculo vitam erat ducturus, tam pulchrũ
Deus in prima creatione effinxit, illos, quos
velut cœlorum ciues refecturus est, quosque
dotibus gloriæ insignire proposuit, vt vnũ se-
cum ceu eius aulici perpetuo eius conspectu
fruerentur, ambigere nefas est, quin sit vni-
uersos absolutissimos secundum naturã in vi-
tam reuocaturus. Erunt enim illi verè beati, &
vt ait, August. 13. de trinita. Beatus est qui ha-
bet quicquid vult, & nihil mali vult.

Obiectio. ¶ Sed arguitur contra. Vsu sæpè venit, vt ali-
cui propter furtum, aut propter aliquam illa
tam iniuriam auris, manus, vel aliud mēbrum
abscindatur: ergo illud membrum illi nõ resti-
tuetur, quia propter illud, quod patrauit ma-
lum, non est ei restituendum bonum. Respon-
detur autem, vt dictum est, merita aut demeri-
ta non esse membrorum, sed suppositi, cui ideo
si poenitentiam egerit, restituetur ad præmiũ,
sin minus ad supplicium.

August. Sententia. ¶ Sententia est præterea August. 22. de ciui-
ta. cap. 19. & in Enchir. capit. 87. & 91. vbi ait,
quod nulla vitiosa corpora sunt sanctorum
resurrectura, sed correctã emendataque na-
tura. Vnde illud, inquit, monstrum: nempe, bi-
membris homo, quem Hieronymus in Orien-
te natum refert: quia duplex erat duoq; con-
iuncti, non vnus resurget, sed duo seiuuncti. Si
autem nõ fuissent perfecti duo, sed vnus cum
vna anima, quale monstrum ego vidi, ex cuius
vtero homuncio alter excepto capite integer
pendebat: non resurget nisi vnus.

**De marty-
ribus.** ¶ Quid autẽ de martyribus, qui membris trũ-
cati sunt, vtrum sint absq; illis resurrecturi, vt
amputatio illa sit eis sicut stigma gloriæ & au-

reola sui triumphi? August. eod. 22. lib. cap. 20.
respondet, quod non erunt absq; illis mem-
bris. Non enim posset illa mutilatio non esse
corporis vitium, alioqui qui capite truncati es-
sent, deberent sine capite resurgere. Verunta-
men extabunt in eorundem membrorum ar-
ticulis gladij cicatrices effulgētes super omne
aurum & lapidem pretiosum, veluti cicatrices
vulnerum Christi. ¶ De reprobis autem, vtrũ
membris integris resurgent, Aug. in Enchirid. *De repro-
bis.* ca. 92. definire recusauit, quamuis id de electis
cap. præcedenti fanciuerit: sed ait, vtrum cum
vitijs & deformitatibus suorum corporum re-
surgant quicunq; in eis vitiosa & deformia
membra gestarunt, inquirendo laborare quid
opus est? Neq; enim fatigare nos debet incerta
eorum habitudo & pulchritudo, quorum
erit certa & sempiterna damnatio. Durandus
verò distinctione præsentis quæst. 2. per distin-
ctionẽ respõdet. Ait quippe in homine quas-
dam esse partes de essentia, sine quibus esse ho-
mo nequit: & cum istis certum est damnatos
quoq; resurrecturos fore. Sed alia sunt de inte-
gritate, quæ nõ sunt simpliciter de essentia, vt
manus, pes, oculus &c. sine quibus viuere quis-
que potest. De istis, ait, q; si damnati cum om-
nibus suis membris fuerint orti, neque in vita
morbo aliquo vel casu illa perdidierint, resur-
gent eo modo, quo de hac luce migrarunt: sin
verò absq; aliquo membro vel cum aliqua de-
formitate vel nati vel defuncti sunt, ab illa nõ
liberabuntur, sed trunci resurgēt, vt illud quo-
que vitium perpetuo patiatur. Ratio eius est,
quia reparatio illa naturæ in resurrectione ad
illũ finem refertur, vt retributionem recipiant
diuersam: boni, scilicet, vitam æternam, & dā-
nati supplicium æternum, vt habetur Ioan. 5.
Reprobi autem nullam felicitatis retributio-
nem accipient: ergo nõ est cur eorum natura
præclarior reparetur, quam ceciderat. Et con-
firmatur, quia sicut probis nihil deerit, quod
ad felicitatem æternam pertineat, ita nec mi-
seris quicquam deficiet, quod ad eorum mise-
riam in vita præsentis attinebat: quare illa vitia
non sanabuntur. Et tertio arguitur, Resurre-
ctio illa futura est per gratiam Christi, quæ
antidotũ fuit peccati Adæ: ergo sicut Adam
per mortem animæ lapsus est in miseria corporum,
ita Christus nullis corporum vitia sanabit,
nisi quibus vitam restituet animæ.

¶ Ad hoc autem, vt luculētius respõdeamus,
distinguendum de vitijs corporum est, quæ in
criplici sunt differentia. Prima est membrorum
orbis, atq; alia ipsorum turpis ineptaq; cõ-
positio, & corporis habitudo deformis, vt sunt
homines

Ratio. 4

Meditatio.

Obiectio.

Dilatio.

August. Sententia.

Monstrũ.

De marty-
ribus.

De repro-
bis.

Durandi re-
sponso.

Ratio Du-
randi.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Deformitas
triplex.

Opinio san-
cti Thomæ.

Damnati cũ
omnib; mē-
bris resur-
gent.

2. Argum.

De alijs de
formitatib;

S. Thom.

Aliud arg.

homines obesi, gibbosi, alijsq; tortuosus mem-
bris corporis compositi: & tertia morbositas,
vt lepra, febris, &c. Et quidẽ D. Thomas dist.
præsentis, quæst. 3. artic. 1. & Ricard. atque alij
primam vitiositatem in dubium non reuocāt,
sed planè affirmant, illam non esse in damna-
tis futuram, imò omnes suis membris integri
resurgent. Neq; Diuus August. vt illic Diuus
Thom. insinuat, videtur hoc in dubium reuo-
casse, sed de alijs deformitatibus aliorum gene-
rum ambigit. Quod enim etiã miseri cum om-
nibus suis membris reuiuiscere debeant, pro-
batur: quia resurrectio erit quædam naturæ re-
paratio per supranaturalem virtutem Dei tari-
quã authoris naturæ: cum ergo Dei perfecta
sint opera, naturam, quam integram creauit,
integram reparabit sine respectu ad culpam:
si verò mēbro aliquo careret: nõ esset integra.
¶ Et ad maiorem explicationem arguitur se-
cundò. Resurrectio Christi bifariam fuit no-
stræ causa, vno modo quantum ad instaura-
tionem naturæ, atque altero quantum ad do-
tes gratiæ: in reparatione ergo naturæ respec-
tus duntaxat ille habendus est, quod quẽm
admodum ipsẽ naturam, quam assumpsit, in
vitam restituit, ita & vniuerso humano generi
sua corpora integra tribuet. Absurdum enim
esset dicere, quod damnati deberent cum tan-
ta monstruositate resurgere, quanta in mon-
stris esse solet. ¶ De alijs verò vitiorum generi-
bus, de quibus August. hæsitauit, sunt qui
affirment cum illis fore calamitosos illos susci-
tandos propter rationes Durandi. At verò.
D. Thom. doctius profectò cõtrarium, vt pro-
babilis affirmat: quoniam in reparatione re-
surgentis corporis potius consideratur natu-
ræ terminus & perfectio, in quam restituitur,
quã eius conditio, quæ in ipsa præfuerat.
Vnde etiam perdit illi reprobi, qui ad perfe-
ctam ætatem nondum in vita peruenerunt, in
illa sunt ætate, vt beati resuscitandi.

¶ Sed claritatis gratia sic aliter arguitur. Vni-
uersi absq; villo naturæ defectu essent in re-
surrectione instaurandi, nisi in poenam peccati
illi defectus redirent: sed in poenam peccati
non redibunt: ergo resurgent sine illis defecti-
bus vt beati. Probatur minor. Poena secundũ
culparum mensuram & quantitatem infligen-
da est: vsu tamen creberrimè venit, vt qui in
hac vita minora cõmiserunt crimina, plures
morbos aliasq; ærumnas & calamitates cor-
poris sint perpessi, & e conuerso, qui grauissi-
mis se sceleribus complicauerunt, nulla eiusmodi
corporum vitia fuerint experti: tunc ergo
si damnati deberent cum vitijs corporũ, quæ

habuerunt, resurgere, illi defectus non tam re-
sponderent quantitati culpæ, q; poenæ, quam
in vita fuerant perpessi, atq; adeo poena non
inligeretur p culpa, sed pro alia poenã, quod
ratio æquitatis diuinæ non fert: si ergo illi de-
fectus non sunt redituri in poenam culpæ, con-
sequitur, vt nullatenus sint reuersuri. Resur-
gent tamen illi nequã cum illis defectibus, qui
ex naturalib; principijs humanis corporibus
insunt: nempe, cum passibilitate, & opacitate
& pödere & ignobilitate & obscuritate atque
alijs, quæ in beatis per dotes gloriæ sunt exclu-
denda. Quomodo autem resurgere habeat in
corporibus incorruptibilibus absq; dote in-
corruptibilitatis, & quomodo sint futura in-
corruptibilia, sed passibilia, dist. 50. vbi de eo-
rum supplicijs agendum est, nos inanet dicen-
di locus. ¶ Et per hæc ad primũ argumentũ
Durandi respondetur: conceditur enim resur-
rectionem illuc referri, vt vnusquisque retribu-
tionem accipiat: nihilominus damnati non re-
cipient corporum defectus tanquam suorum
delictorum supplicia: Imò ob hoc recipient
omnia membra, vt in omnibus puniatur, licet
aliquibus in vita caruerint: quia supplicium non
debetur membris, sed toti supposito. Quare il-
la restitutio membrorum nõ pertinebit ad eo-
rum felicitatem; sed ad eorum miseriam. Et
hoc est, quod, ait Paul. 1. Corinth. 15. Mortui
resurgent incorrupti, & nos immutabimur.
Etenim qua ratione damnati resurgent in in-
corruptione, vt perpetuo puniatur, resurgent
suis membris integri, vt in omnibus crucietur.

¶ Ad postremum autem respondetur, q; illa
vniuersalis resurrectio corporũ in suam ante-
gram naturã non fiet per gratiam gratũfacien-
tem, per quam Christus collaturus est gloriã
peculiariter iustis, sed per gratiam quasi gratis
datam, non singulis personis ob sua merita,
sed toti naturæ, vt sistatur ante tribunal Dei,
quare sicut illi etiã, qui non fuerunt mundati ab
originali, resurgēt, ita omnes resurgēt integri.

¶ De intestinis autem videtur serapulus: hinc
emergere: haud enim vacua restituentur, quia
vacuã abhorret natura: q; autem plena immũ-
dis & turpibus egestionibus resurgāt, foelicẽ il-
lũ statum minime decet: nõ ergo restituentur.
Respõdetur autẽ, q; restituetur in beatis plena
nõ illis turpibus egestionibus, sed decentibus,
alijs humiditatibus. Vnde Aug. In interiorib;
inquit, visceribus, quæ nullũ decus modò vide-
tur habere, ita pulchritudo rationis delectabit
vt omni formæ apparẽti, quæ oculis placet, se-
cundum mentis iudicium referatur: In damna-
tis verò nil mirũ si foetidus egestionibus opple-

Nota.

Solu. 1. ar.
Durand.

Solutio po-
strimi argu-
menti.

Intestina
an vacua
resurgēt.

in pueritia virtus speciei ob id quodam modo perfectior censetur, q̄ est ad digestionem alimentī efficacior: quia ætas illa pluris indiget ad augmentū alimenti. Iuuentus tamen simpliciter est perfectior, quia tunc species ad complementum peruenit, Et eadē ratiōe senes, si in illa ætate resurgerēt, essēt quasi suo naturali affectu frustrati. Naturaliter enim omnes cupiūt in illo floreiūētutis viuere, tristanturq; dum inde recedunt: nam senectus genus quoddam morbi & infirmitatis est, sicut & infantia & pueritia imbecillitatē quandā & debilitatē habet adiunctā. Quare neq; ad munera publica infantes & pueri admittūtur. Atqui ad hāc rē, quæ ad naturam pertinet, nō est habēda ratio maioris minorisue meritorum cumuli, qui ex gratia procedit: illa enim remunerabūtur per gloriam, sed solū habetur ratio naturæ, quam Deus æqualem tum condidit, tum & instaura bit. Quapropter & dānatos quoq; credēdum est in eadem ætate corpora resumpturos.

Obiectio.

Dilutio.

In damnatis.

Solu. 1. ar.

Sapientia.

Hieronym.

2. Conclus.

¶ Quod si arguas. Ætatem tēporis cursu & lapsu metimur: tēpus aut, quod in hoc seculo dilabitur, nō redibit: ergo neq; ætas. Respōdetur, q̄ non dicitur reditura ætas propterea, q̄ tunc habebunt tot aut tot annos, sed quod redibit corpus in illo flore & habitudine & pulchritudine, quæ inesse solet corporibus, dum illam in hoc seculo agunt ætatem. Quanquam in dā natis fulgor ille floris & pulchritudinis per nebulam nigrantis ignis contenebrefcet. ¶ Ad primū igitur argumentū principale respondetur, senectutis effigiem nō esse venerandā propter corporis habitudinē, sed quia documentum est & testimoniū prudentiæ & sapientiæ aliarumq; virtutum, quæ in senibus vigent, iuxta illud Sapient. 4. Senectus veneranda est, nō diuturna neq; annorū numero computata: cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. In altero verò seculo nō opus est sapientiæ aut virtutū corporeo testimonio, quia vnūquēq; illud manet præmium, quod ei Christus secundum meritorum mensurā, quæ ex sua gratia processerunt, unicuiq; palam retribuet. Et præterea qui in hac vita disciplinarū sibi peritiā cōpararūt, & prudentiā præditi fuerunt easdem disciplinas & sapientiam retinebunt, quas in sexaginta vel cētum vel pluribus annis nacti fuerint, iuxta verbum Hieronymi in epistola ad Paulinum. Ea discamus in terris, quorū scientia nobiscū perseueret in coelis. ¶ De secundo quæstionis mēbro subiungitur secunda cōclusio. Nō omnes eiusdē quantitatis resurgēt: sed secundum staturas diuersas. Cōclusio est Augustini in enchi-

ridio, cap. 90. & libr. 2. 2. de ciui. Dei, ca. 20. quā trāstulit Hugo cap. 1. 5. Illum quippe Hugonis tractatum de resurrectione ob id nō citamus, q̄ ad literam eum ex Augustino in enchiridio & libris de ciuit. Dei transcripsit. Ratio autem est, quod in resurrectione nō tantum recuperanda est perfectio speciei: verum etiam indiuidui cuiusque: species autem habet aliquam quantitatem, vltra quam progredi nō potest: nam vt author est. 2. de anima Philosophus, unicuique speciei præscriptus à natura est certus terminus augmenti & decrementi, quæ tamen quantitas non consistit in puncto indiuiduabili, sed in quadā latitudine, vt sint homines alijs alijs maiores, aut minores, graciliores, aut pinguioresecundum diuersam complexionem & caloris vim ad digerendum. Et præterea secundum qualitatem alimenti, quod ad augmentum aptius esse potest aut ineptius. Imo & regionis solum, & aer ad id cōfert. Resurget ergo vnusquisq; in ea statura & corporis mole, ad quam natura, neque errans neque prohibita hominem proferret dum ætatem ageret iuuenilem. Quare quod cuiquam deerit Deus supplebit, aut ex illa materia quæ à paruulo illo per digestionem elapsa fuerat, aut aliunde. Si autem supererit, tanquam superfluum relinquetur.

Hugo.

Nota.

Argument.

Solutio.

¶ Quod si arguas. Forma humana eiusdem speciei est in omnibus, & terminus augmenti, vel decrementi cōuenit indiuiduis ratione formæ: ergo natura nō errante idē in cunctis erit. Respondetur ad minorē, quod quantitas augmenti, nō solum ratione specificæ formæ, sed ratio ne eiusdem formæ, in tali indiuiduo conuenit, & ideo est diuersa. Sed redarguet quis fortē. Statura & quantitas resurgentium nō respondebit virtuti naturali, quæ in multis impedita est, sed virtuti supranaturali, quæ erit causa resurrectionis: illa autem erit eadem: ergo effectus quantitatis idem. Ad hoc iam responsum est, q̄ illa quantitas nō respondebit naturæ erranti aut impeditæ, sed illi si non impediretur: nam licet virtus diuina sit eadem, non tamen tunc operabitur per modum naturæ, sed spontaneè reparando naturam in illo statu, ad quē ipsa sana & valida peruenisset. ¶ Cōfirmatur cōclusio: quia staturæ diuersæ ac diuersi vultus, & facies hominum & corporum variæ habitudines, perinde ad pulchritudinem humani generis cōferunt, atq; voces diuersæ in musica, quarum consonantissima varietate harmonicis concentus suaue resonat: erunt ergo incorporibus resurgentiū & staturæ variæ & vultus & corporum habitudines.

Rō secūda cōclusionis.

¶ Quod

Obiectio.

Vultus & habitudines corporis.

Solu. prima obiectio.

De vultu.

De coloribus.

Solu. 2. ar. principalis.

¶ Quod si arguas. Staturæ hominum, in diuersis seculis & ætatibus mundi fuerunt plurimū distantes: fertur enim Adam & qui diluuium antecesserunt mortales gigantæa corpora habuisse, vt Gen. 6. legitur, propterea q̄ tunc fructus terræ fortiori vigebāt virtute ad vegetandos augendosq; homines: quinimodō à diluuiō vsq; ad Abraham gigantes erāt, vt Nembrot, & sui, quibus postea Philistij successerunt: in illa ergo statura erunt homines illi suscitandi: non tamen apparet pulchritudini consonum, q̄ sint in celo alij alios tanta proceritate superantes: præsertim cum Christus caput nostrā ab illa longo interuallo defecerit. ¶ Item quantum ad vultus & habitudines corporum si debet varietate discriminari, sciscitatur, vtrum vnusquilibet eā debeat habere corporis effigiem & compositionem, quā habuit in hoc seculo: nam sunt plurimi nimium deformes, qui si tales resurgerent, oculos offenderent: si verò aliter sunt effigiandi, non apparet quæ nam sit in variandis formis & figuris corporum seruanda ratio. ¶ Ad primū respondetur, q̄ re vera gigantæa statura, dū modō nō fuerit monstrifica, restituēda est illis, qui eā habuerunt: quia & hoc ad veritatē indiuidui spectat. Et quamuis Christus illā non attigerit, nō ideo quidpiā absurditatis res habebit, quamuis alij sint proceriores ipsos. Gigantes aut, qui vitio naturæ ad proceritatem immodicā adoleuerūt, reformabūtur, sicuti neque erunt Pygmæi, neque exigui homines, in quibus natura ob vitium aliquid defecit, sed cuncta Christus supplebit. ¶ Quātū verò ad effigies & formas respondetur, q̄ vnusquisq; recipiet quā habuit effigiem, ab omni tamē deformitate purā & collimatā, vt nullus sit gibbosus, aut claudus, aut luscus, obesus, aut macer, aut aliquā habēs in ore deformitatis notā. Veruntamen tales erunt, vt possint dignosci eos esse, qui in hoc seculo vixerunt. Et similiter dicendum est de coloribus, non enim necesse est, vt omnes aut rufi aut albisissimi resurgāt, sed ea erit colorum varietas, vt venustati & pulchritudini nihil officiat. Quare Æthiopes nō sunt credendi nigri resuscitandi, aut Insulares subpalidi, saltem pij & iusti: nā ille color, vt qui ex nimia exustione solis prouenit, vitio naturæ tribuitur. In summa, nullus in beatis reliquus fiet color, qui non sit nitidus, splendoriq; & doti claritatis aptissimus. De impijs autem iam dictum est. ¶ Ad secundā respōdetur, discriminē esse inter ætatē & staturā, vt illa debeat esse eadē, hæc verò minimē quoniā cū tēpus indiuidua ad illum

articulum perducatur, quo natura speciei venustior est festiuorq; atque adeo perfectior, congruēs est vt omnes in illo statu resurgant. At verò quoniā illic diuersitas est indiuiduorum diuersaq; corporis statura & habitudo, quæ ad speciei pulchritudinem confert, non est cur nō eadem diuersitas in resurgentibus eluceat.

ARTICVLVS V.

Vtrum omnes in sexu virili cum animalibus resurgent.

Equitur tādē de sexuum discrimine & animali virtute, vtrum in resurrectione redibit. Et arguitur q̄ omnes in sexu virili resurgent. Primo quia omnia vitia, vt dictū est, defectusque naturæ resarciendi sunt: fœmineus autem lextus præter intentionem naturæ occasione & defectu virtutis formatricis in femine, quæ non potuit foetum ad perfectionem virilem perdere, nascitur, vt. 1. 6. de animalibus, autor est Philosophus, vbi ideo fœminam occasionatū marem appellat, atq; adeo. 1. Physicorum ait, quod sicut fœmina virum, ita materia appetit formam: nempe, tãquam res imperfecta suam perfectionem. ¶ Secundo. Si sexus illic vterq; resurget, pari ratione & vita animalis locum habebit, scilicet, tã virtus nutritiua & augmentatiua, quàm generatiua: omnes autem illæ erunt superflue: quia vt ait Christus Matthæi. 25. In resurrectione, neq; nubent neq; nubentur nec comedent nec bibent: (vt euangelico vtamur testimonio) omnes ergo virtutes erunt superflue, quod non est Deo autori tribuendum.

Partis affirmatiue argument. 1.

2. Argum.

Matth. 25.

Pars negatiua.

1. Conclus.

In virū perfectum.

August.

¶ In contrarium est, quod Deus vtrumque sexum, vt Gene. 2. legitur, tanquam de necessitate naturæ creauit: in instauratione ergo eiusdē naturæ vtrumque restituet. ¶ Bimembris, vt superior, est præsens articulus expeditionis facillimæ, qui ideo duabus cōclusionibus erit contentus. Prima. Vterq; resurget sexus. Cōclusio est Augustini. 2. 2. de ciuitate Dei cap. 17. Dubitatiūcula enim hæc inde ortum duxit, quod ait Paulus ad Ephesios. 4. Donec occurramus omnes in virū perfectum: inde enim quidam cōmuni cogitarunt, fœmineum sexū in resurrectione in virilem euasurū. Ait verò Augustinus verius eos sapere qui vtrumque sexum resurrectorum nō dubitant. Deus enim qui vtrumque instituit, vtrumque restituet. Et verbum Pauli non re-

ferretur ad sexum corporis, sed ad animi robur & virtutem fidei: loquitur enim illic de corpore mystico ecclesie, quo ad perfectum influxum Christi prouehendum, ut paulo ante dicebamus. Ratio autem conclusionis est, quam proxime explicuimus. Est enim restituenda integra natura non solum quantum ad veritatem speciei, sed quantum ad veritatem & naturam cuiusque individui: vir autem & femina quamuis eiusdem sint speciei, pertinent tamen ad veritatem naturae individui, ut de diuersa quantitate & statura proxime dicebamus: diuersa enim quodammodo est complexio & virtus feminis ad progignendum masculum, quam ad progignendum foeminam: & ideo sunt membra tam generationi quam nutritioni foetus diuersa.

Ratio cocl.

Ratio. 2.

¶ Secundo, quia & ad naturam speciei illa diuersitas sexus spectat. Cum enim species humana sit secundum individua corruptibilis, quae ideo non nisi per generationem propagatur & conseruatur, uterque sexus ad eius veritatem & integritatem est requisitus: quare sicut in utroque instituta est nostra natura, ita & in utroque est restituenda.

Ratio. 3.

¶ Accedit etiam & ratione foelicitatis & infoelicitatis resurgentium nouum argumentum. Nam aliqua sunt merita ratione sexus: foeminae enim, quae in sexu tenero & fragili aut mollestias carnis aut trucem tyrannorum rabiem perpeffae sunt, pulchriorem inde palmam reportabunt, sicuti est conuerso maiora supplicia quae in muliebri sexu ferocitatem & immanitatem virilem exercuerunt. Et super omnia intemeratae virgini, quae Christum concepit & peperit, quis ambigat, quin sexus conditio sit in gloriam & laudem accessura?

Nuditas.

¶ Neque verò nuditas quidpiam pudoris oculis offundet: nam si primos parentes ante peccatum nequaquam nudos esse pudebat, quanto magis in illo statu confirmatae gloriae, vbi nulla erit libido nec pudenda titillatio, nullus aderit pudor, sed Deum omnes de tam decora vtriusque sexus pulchritudine laudabunt? Quapropter Christus Matth. 22. à Sadducaeis qui resurrectionem negabant, interrogatus: illa, quae septem fratrum fuerat vxor, cui esset tunc adhaesura, respondit, scripturas illos ignorasse: quoniam illic nulla essent futurae nuptiae. Si autem nec sexus differentia illic esset reditura, id profecto Christus facilius respondisset, non autem negauit sexuum discrepantiam, sed eorum usum.

Matth. 22.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod quamuis foeminae generatio sit praeter intentionem naturae particularis, scilicet, in diuidui generantis, quae non potuit semen ad

Solu. 1. ar.

perfectum perducere, est tamen de intentione vniuersalis naturae: nepe, totius speciei, quae ad sui conseruationem vtrumque requirit sexum. ¶ Quod si redarguas. Si illic vterque resurrecturus est sexus, conseruitur, ut locum sit etiam habitura praeratio ut mulier sit subdita viro. Negatur conseruentia, quia mulier in hoc seculo subdita est viro, propter imbecillitatem sexus & quantum ad virtutem animi & quantum ad robur corporis. Illic autem nulla huiusmodi imbecillitatum, sed quo quisque merita habuerit per Dei gratiam cumulatiora, alterutrius fuerit sexus, erit alijs superior. Quamquam honesta charitas & reuerentia maritalis suum etiam illic splendorem habebit. ¶ Secunda conclusio. Potentiae animalis vitae: nempe, virtus nutritiua, augmentatiua & generatiua erunt illic absolutissimae & perfectissimae. Probatur, quia illae, sicuti & sexuum discrepantia, sunt de integritate & veritate naturae. At verò, ut contra illud mortaliu genus, qui ventri dediti ad has fluxas caducasque voluptates, quae brutis nobiscum sunt communes, proni sunt, vnum addamus verbum. Virtutes istae nullum post resurrectionem sunt habiturae usum: est enim duplex naturae nostrae perfectio: vna naturalis, quam per naturales causas generali Dei influxu adiutas in hoc seculo natura conseruitur, quae ideo sagax natura, ut ad illum usum vitae necessarium mortales alliceret, voluptatem illis actionibus indidit. Altera verò supranaturalis & perpetua: nam quamuis anima postquam creatur perpetua sit, corpus tamen nequit per naturam perpetuo durare, resurrectio igitur corporum non fiet in illa priori curtaque naturae perfectione. Diceret namque quod Deus debeat corporum vitam conseruare perpetuam, eo modo, quo fluxa haec nostra per alimenta conseruatur, ridicula opinio est. ¶ Illi ergo siue Saraceni sint siue alij feri & agrestes homines, qui aiunt in altero seculo usum alimentorum fore, & animalis vitae, non sunt digni quibus respondeatur. Aut enim alimenta illa & femina corruptibilia erunt, aut incorruptibilia: si incorruptibilia, nutrire non poterunt, neque semen aliquid generare: nam nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, nullum fert fructum: & pariter nisi semen animalis putrescat, nequit inde aliud gigni animal: quare neque alimenta, nisi corrumpantur, transeunt in substantiam aliti. Si autem illa femina & alimenta fuerint corruptibilia, nequeunt homines nisi corruptibiles gignere & nutrire. Quocirca nomen ipsum, aeternae vitae, vbi cumque in euangelio extat, plane admonet, nullis seminibus aut alimentis, quibus sustineatur, indigere. Sed non opus est pluribus

Obiectio.

Dilutio.

2. Conclus.

Potentiam nullus illic vsus.

Alimentorum vsus.

Sadducae.

pluribus aduersus huiusmodi hebetes homines agere. ¶ Bene ergo Christus demerentiam Sadducaeorum retundens ait, Erratis nescientes scripturas neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent neque nubentur, sed erunt tanquam angeli Dei in caelo: vbi negas generationis usum, negas subinde & nutritionem & augmentationem, ex quibus semen redudat. Et subdens, quod erunt sicut angeli in caelo, naturam perpetuitatis explicat: quod, scilicet, non erit terrena, sed caelestis & angelica: videlicet, quod sicut angeli suapte natura absque cibo & potu perpetui sunt, ita sint per gratiam & virtutem Dei futuri sancti in caelo, vbi nec feminatio est nec germinatio. Vnde Aug. 13. de ciuita. Dei cap. 20. & 22. Neque tales, inquit, futuri sunt sancti in caelo, quales fuerunt primi nostri parentes ante peccatum: quoniam licet tunc morituri non essent, erant tamen alimentorum egentes, ut vitam alerent, & tandem ligni vitae, quo a senio praeruari, in flore iuuentutis conseruarentur, quorum similitum nulla erit indigentia in caelo, neque verò in inferno. ¶ Per haec alia dubitatio clarescit, si quis quaerat, vtrum resurgentiu corporibus restituentur qualitates primae, ut calor, frigus, humiditas, & siccitas. Respondeatur enim huiusmodi qualitatum binum esse usum. Requiritur enim primum ad corporum complexionem ac perinde integritatem, quae vtrique ratione in corporibus resurgentiu redibunt, tam proborum quam reproborum. Ossa enim sicciora sunt quam carnes, & phlegma frigidius quam sanguis, & cholera calidior, & sanguis humidior. Rursus ex his conflantur qualitates secundae: ut calor, & calor, lenis & asperum, quae sunt qualitates tangibiles, sicut calor est visibilis. Et corpora resurgentiu tangibilia erunt & suis coloribus affecta. Legitur enim Lucae. 24. Christum postquam resurrexerat discipulis dixisse, Palpate & videte, quia spiritus, carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Alter autem eorum vsus est, ut se mutuo suis contrarijs actionibus corrumpant, & perimant, quem quidem tunc usum nequaquam habebunt: nam corpora gloriosa, quippe quae de incorruptibilitatis fruuntur, non sunt vel forissecus vel intrinsecus passibilia. Corpora verò danatorum quamuis ab externo igne pati possint, & frigore: tamen cum sint etiam incorruptibilia, ut dicit 50. vi debemus, non habebunt complexionum alteritatem, quae corruptionem corporum machinetur. ¶ Hinc fit qualitates huiusmodi non fore tunc simplices, ut in elementis latitant, sed in suis complexionibus qualitatumque secundarum compositione commistas. Cum ergo dicimus qua-

Aug. 13.

Qualitates prima ante beat. resurgere.

Luc. 24.

Nota.

Obiectio.

Dilutio.

Comedere & bibere.

Solutio dubij.

Tobia. 12.

Incubi.

Nota.

litates secundas in corporibus tunc fore, intelligitur nisi per dotes gloriae impediatur. Haud enim patientur grauitatem, subtilitatis dote impediante. ¶ Contra hanc autem qualitatum asserptionem obijcere quis posset verbum Aug. 22. de ciuit. Dei. c. 23. vbi ait, quod corpus tunc humanum dono caelesti tale erit, ut etiam caelo incolendo, non amissa natura, sed mutata qualitate conueniat: videtur enim fieri inde consequens, quod sicut in caelo nulla est primaru qualitatum, ita neque in corporibus gloriosis, ut loco adaptetur locatum. Respondetur, non esse mentem Augustini, quod illa corpora sint resurrectura caelestia, hoc est, ex natura resurgenti non essent illi veri homines, sed quia resurgenti cum dotibus illis incorruptibilitatis & claritatis & subtilitatis, quae sunt caelestibus qualitibus similes, eisdemque superiores, quibus beati donati potuerunt ratione status in caelo viuere, cui licet non per naturam, tamen per gratiam sunt coaptati.

¶ Postrema tamen ambiguitas in calce articuli exurgit, vtrum resurgentes in corporibus gloriosis vti possint hac animali vita, comedere, scilicet, & bibere & gignere. Diuus Aug. 22. de ciuit. Dei ca. 22. ait, quod si velint, possibilitate non necessitate vesci possunt. Et confert resurgentes cum angelis, qui ut legitur Gen. 18. ab Abraham conuiuio excepti sunt, & à Tobia, ut ca. 12. memoriae proditum est. Imò & Christus, ut Lucae. 24. refertur, comedit, postquam surrexit, de fauomellis & de asso pisce. Ad hoc autem respondeatur cum D. Tho. 1. p. q. 51. ar. 3. angelos proprie in assumptis corporibus nequaquam comedere quia comedere est actus vitae: & tamen angeli non insunt corporibus seu animae, sed ad iuu vt motores, quare cum corpora illa non sint propria ipsorum, non possunt in propriam substantiam cibum conuertere, licet possint illum sumere & applicato extrinseco calore illum corrumpere. Vnde Angelus apud Tobiam, cum essem, inquit, vobiscum, videbar quidem manducare & bibere, sed ego potulo inuisibili & cibo vtor. Et eadem ratione possunt incubi daemones semen aliunde euentum in matricem emittere. Resurgentes verò homines possunt verè comedere & bibere: quia habent animas corporibus coniunctas. Quare Christus verè comedit. Imò possunt alimentum in substantiam corporis (si nudam eius naturam specularis) conuertere, atque adeo semen decidere & proles gignere. Tamen quia per dotem incorruptibilitatis, ut à corruptione praeruantur, eadem ratione impediuntur ne quid possint in eorum substantiam conuerti. Quare quod Christus domi-

DISTINCTIO quadregesima quin-

ta, De animarum receptaculis, & suffragijs defunctorum sanctorumq; oratio- nibus.

AD hæc autem & Text.
alia est de animarū Cap. 1.
receptaculis adhi-
benda meditatio.
Vt enim super Ioā.
August. ait, Omnes animæ cum de

hoc seculo exierint, diuersas habent receptationes: bonæ habent gaudium, malæ autem tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur, fuerunt tamen ab orbe condito receptacula illa numero quinque: nempe, pro sanctorum animis ante Christi mortem limbus patrum, post verò cælum empyreum, pro his verò, quæ purgantur, purgatorium: sed his, quæ in lethali crimine de hac luce demigrant, infernus cum dæmonibus destinatus est: his verò, quæ cum solo originali, puerorum limbus. Vnum ergo est in cælo, & quatuor fuerunt sub terra. Iam verò modò limbus patrum vacuus est, sicuti erit post resurrectionem purgatorium. In singula ergo horum recepta-

Christus comedit post resurrectionem.
dominus comedit, non in suum corpus, sed in præiacentem materiã dissolutam emisit. Dicitur autem dispensatiuè Christus comedisse: hoc est, præter legem, quæ resurgentibus cõis est: vide licet, vt testimoniũ veri corporis, quod resurrexerat, exhiberet. Id autem in vniuersali resurrectione, quippe quæ cunctis erit manifesta, nõ erit operæpretium.

Solu. 2. ar.
Ad secundum igitur argumentum negatur consequentiã, qua infertur, resurrecturos in vita animali, hoc est in eius vsu: quia animalis vita per vsum ciborum non est perpetua, qualis futura est vita resurgentium. Quod si redarguas. Homines tũc Deus tam secundũ corpus quam secundũ animam beaturus est: beatitudo aut cuiuscunq; vt. 2. Ethic. ait Philosophus, consistit in propria operatione eademq; perfecta, ergo oes potentia corporeã vsu exercitiũq; habebũt suũ. Præsertim q; cum beatitudo sit status omnium bonorum congregatione perfectus, & magna insit in vsu generatiuæ & nutritiuæ virtutis voluptas, nõ sunt illis corpora frustranda. Respondetur ad primum, quod operationes corporeæ non sunt hominis inquantũ homo, sed inquantum animal: est enim forma hominis specifica, rationalis, atq; ad eã illæ operationes sunt ei propriæ, quas secundum mentem exerceat. Ob idq; in operationibus corporeis eius beatitudo nõ consistit, imò sicut corpore animæ subditur, ita & per redundantiam gloriæ animæ sua fructur beatitudine.

Obiectio.

Solutio.

Aliud argumentum.

Nota.

Et pari modo respondetur ad secundum, quod illæ corporeæ voluptates, adhibite sunt in hoc seculo propter vsu, qui huic seculari vitæ necessarius est. Et ideo ad perfectam beatitudinẽ hominis non conferunt, imò vt. 7. & 10. Ethicor. author est Philosophus, quatenus ipsis homo præter rationis ordinem vtitur, sunt egredientes quædam animi. Si autem eis secundum rationis normam vtamur, sunt medicinæ quedam ad leuandum fastidium laboris & molestiæ, quæ huiusmodi actionibus nutritiuis & generatiuis insunt. At verò sicut Deus eminenter omnia continet, ita & eius visio, qua foelices illi sunt beandi, omnes voluptates, quas de actionibus naturalibus mortales captant, eminentiori gradu & altiori continebit. Et ideo satietas illa foelissima per esum & potum Christus explicuit Luc. 22. dicens. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Hæc de statu cõmuni resurgentium. De peculiaribus autem beatorum & damnatorum dist. vt diximus 49. & 50. reliquus habetur sermo.

ceptacula singulæ pro suis meritis defunctorum animæ cum primum corpora exuunt, excipiuntur. Et quamuis neq; à paradiso; neq; communi lege ab inferno, neque à puerorũ limbo possibilis sit exitus in perpetuũ, nil tamen obstat, quominus, vt Hiero. aduersus Vigilantium, & 4. lib. dialo. Greg. auctores sunt, ex omnibus receptaculis Deo id vel disponente, vel permittente animæ ad nos exeant, illuc tandem reuersuræ.

Cap. 2.
Cũ ergo certa fide docti locum quo animæ expurgantur confiteamur, negandum non est, vt ait in Enchiridio Augustinus, defunctorum animas pietate suorum uiuentium releuari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel elemosynæ in ecclesia fiunt. Sed eis hæc profunt, qui cum uiuerent, vt hæc sibi postea prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem, nec tam malus, vt ei non profint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt ista non requirat, & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cum hac vita transierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Nemo autem se speret, quod hic neglexerit, cum obierit, apud Deum promereri. Nõ igitur ista, quæ pro defunctis commen-

Cap. 110. & ca. 2. p. 13. q. 2.

dandis frequentat ecclesia, illi apostolica sunt aduersa sententiæ, quæ dictum est, Omnes enim ad stabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; secundum ea, quæ per corpus gessit, siue bonũ, siue malum: quia etiam hoc meritum sibi quisque, cum in corpore uiuaret, comparauit, vt ei possent ista prodesse. Non enim omnibus profunt. Et quare non omnibus profunt, nisi propter differentiã vitæ, quam quisque gessit in corpore? Cum ergo sacrificia siue altaris siue quarũcunq; elemosynarũ pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt: pro non valde malis, propiciationes, pro valde malis et si nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunq; viuorum consolationes existunt. Quibus autem profunt, aut ad hoc profunt, vt sit plena remissio: aut certe vt tolerabilior fiat ipsa damnatio. Cũ ergo, vt. 2. Machab. libro scriptum est, sancta & salubris sit cogitatio pro mortuis exorare, vt à peccatis soluantur, curam nobis semper pro mortuis gerenda est, vt idem August. lib. eiusdem tit. late dissertit.

Cap. 3.

Atqui quemadmodũ iusti, qui à leuioribus reatibus purgantur, nostris egent suffragijs: ita & sancti qui diuino cõspectu fruuntur, suis nobis orationibus opitulantur. Etenim cũ Apostolus Romanos fratres per Iesum

Rom. 5.

Iesum Christum perq; Spiritus sancti charitate obsecret, vt suis ipsu orationibus adiuuent, quis ambigat foelices illos in diuinum cõsortium admissos, & in charitate, qua nos dilexerant, confirmatos, pro nobis iugiter interpellare? Vnde Petrus in 2. can. Dabo, inquit, operam & frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis. de Hieremia. 2. libr. Machab. legitur, Hic est, qui multu orat pro populo & vniuersa sancta ciuitate. Quocirca & ad ipsos nos nostras orationes fundere tu Deo gratum est, tum & nobis cõmodum, iuxta illud Iob, Voca ergo si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere. Fuit ergo & de hoc Vigilans hereticus, qui orationes sanctis dirigendas negabat, quem Hierony. sanctis verbis infectatus est. Enimvero cum visione illa diuinæ substantiæ cognitionem omniu hauriant, quæ ad suum pertinent statum, credendum est illic nostras preces agnoscere. Ait, quippe in libr. de orando Deum Augustin. Angelis, qui sunt apud Deum innotescunt orationes nostræ, vt quodammodo eas offerant Deo, & de his consulant, & quod Deo iubente implendum esse cognouerint, hoc nobis euidenter vel latenter reportent. Ob idq; angelus apud Tobiam; Cum oraretis, oratione vestram obtuli Deo. Imò verò, nisi

2. Pet. 1.

Ca. vltim.

Iob. cap. 5.

Cap. 12.

nostra culpa obstaculum obijciat, efficacissime sunt apud Deum sanctorum preces, quod Hieronymus aduersus eundem Vigilantium comprobat.

DISTINCTIONIS
Quadragesimæ quintæ. Quæ-
stio prima, De recepta-
culis animarum
post mor-
tem.

ARTICVLVS I.

Vtrum animabus post mortem receptacula sint assignanda.

AD PLENAM resurrectionis corporum notitiam nosse oportet de receptaculis animarum, tum quòd inde in iudicium euocanda sunt, tum quod eodem post latam sententiam sunt cum suis corporibus remittenda. Et ideo ante iudicij speculationem operpretium fuit de eiusmodi receptaculis sermonem præmittere. At quoniam & illi, qui in purgatorio detinentur, nostris egent suffragijs, & qui in celo existunt sancti suis nobis orationibus suffragantur, tres quæstiones præsens distinctio postulat: nempe, de receptaculis omnium: de suffragijs pro illis, qui purgantur, & de orationibus tam quas sancti pro nobis fundunt, quam quas nos ad illos dirigimus. Primus igitur articulus est, vtrum receptacula sint animabus post mortem assignanda. Et arguitur à parte negatiua. Boetius in libr. de hebdomadib. Communis, inquit, animi conceptio est apud sapientes, incorporea in loco non esse: cui August. 1. 2. super Gene. ad litteram cap. 3. 2. verbis illis concinit, vbi interrogans, quò ferantur animæ corporibus exuta. Cito, inquit, responderim, ad corporalia loca

Parti negatiua. at. 1.

loca eas vel non ferri nisi cum aliquo corpore, vel non localiter ferri: subdit autem illico; animam nõ esse corpoream sed spiritualem: ergo ad locum corporeum non fertur.

2. Argum. ¶ Secundo arguitur. Si animæ separatae corporeis locis deputarentur, id esset propter aptitudinem & cõactione ad illum locum, sed animabus, cum sint spiritus, nihil cum locis corporeis conuenit: ergo nullis locis recipiuntur.

3. Argum. ¶ Tertio. Si locis aliquibus adscriberentur, id præsertim rationi aut præmij esset aut supplicij, quo frui illic debent aut plecti: animæ verò separatae à locis corporeis nihil vel recipiunt vel patiuntur: ergo superflua eiusmodi sunt receptacula. ¶ In cõtrariu est illud. 2. Cor. 15. Si terrena nostra habitatio dissoluatur, domum habemus non manu factam conseruatam in celis: ergo dissoluta animæ, carnisq; compagine, iustorum animæ, qualis erat Paulus, in celum recipiuntur, & eadem ratione iniustorum animæ detruduntur in infernum.

¶ Ad quæstionem, quæ digna est scitu, tribus conclusionibus respondetur. Primò autem circa nominis significatum notandum, quod cum duplex sit animarum status, vnus in hoc seculo militandi, nempe, meredi & demeredi, & alter in futuro retributionem suscipiendi, triumphu aut supplicij, seculum hoc nõ dicitur receptaculu: quia non recipiuntur in eo animæ nisi in corporibus per creationem, sed loca illa, quibus exuta corporibus excipiuntur, dicuntur earum receptacula. Quare receptaculu non est ad merendum, sed ad recipiendu retributionem pro præteritis meritis. Enimvero quamuis spirituales substantiæ secundum suu esse à corpore nõ pèdeant, sed absq; illo subsistere possint, nihilominus, vt Aug. 3. de Trinit. & Greg. 4. dialogo. autores sunt, corporalia Deus per spiritua lia gubernat: & ideo substantiæ spirituales per cõuenientiã quandam & congruentiã ad corpora adaptantur, atq; adeo præstantiores ad sublimiora: quemadmodum Philosophi secundum ordinem mobiliu orbium substantias illis spirituales accommodarunt. Hac ergo ratione quamuis animæ corporibus nudatæ nõ deputentur corporeis locis, tanq; eorum formæ aut motrices, adaptantur tñ eis secundum suorum meritõrũ dignitatem eo modo, quo plus Deo vel propinquiore sint vel elongatiore. Quapropter qualitate illõrũ locõrũ vel oblectantur, vt foelices animæ nobilitate, sublimitate & splendore cœli: & infœlices vilitate abiectiõis & tenebrositate. ¶ Sit igit prima cõclusio. Quinque ab orbe cõdito fuerunt animarum receptacula, scilicet, celum empyreũ, infernus, purga-

2. Argum.

3. Argum.

Parti affirmatiua.

Parti affirmatiua.

Parti affirmatiua.

1. Conclusio.

toriu, limbus puerorũ, & limbus patrũ. Enimvero si sanẽ, quo Deus, dũ angelos hominesq; cõdidit, propositu suum retulit, contẽplemur, nõ nisi vnicum omniu receptaculu cõctis proposuit, nõpe, celum: nã has duas creaturas, eo sine cõdidit, vt sua ipsius foelicitatẽ eis in celo impertiret: sed tamen per occasionem si forte à sua lege & voluntate deuiarent, infernum præparauit, quo suos inimicos obruderet. Et quoniam angelus primus fuit transgressor, ait Christus. Matth. 25. Ignem æternum ab initio mundi paratum esse diabolo: & angelis eius. Præterquam qd angelis reprobis, vt aliàs diximus, quos suorũ erratorum poenitere nõ potest, infernus destinatus est. Homines namque etiã peccatores per poenitentiam illum cauescere possunt. Duo ergo hæc sunt extrema receptacula, alterum summa foelicitate, alterum verò summa miseria plenu. Peccatum verò primorum paratu tria nobis ostendit alia receptacula media. Nam cum post illã præuaticationem cuncti mortales cum labe originali nascuntur, neque vli vnquam, nisi per fidem Christi, patuerit salus, necesse est, vt paruulis, quibus citra vsu rationis antequam eis eadem fides fuerit applicita, ab hac luce decedunt, neq; in consortium filiorum Dei admittantur, neque verò, cum nullam actuale crimen cõmiserint, inter summos eius inimicos proorsus deputentur, decretus fuit limbus, vbi sic à regno exulent, diuinoque conspectu priuentur, vt tamen igneos inferni cruciatus non sentiant. Rursus quia ingressus cœli nemini conceditur, nisi eo sit nitore; quẽ in baptismo suscepit, aut olim in circumcissione, aut simili in iure naturæ, vt scilicet, sit quemadmodum ad Ephes. ait Pau. non habens maculã neq; rugam, scilicet, neq; lethalem maculã, neq; verò venialem aut vilius reatum poenæ; sit vt non solum inimici Dei ab introitu cœli proorsus excludatur, verum & amici dum per purgatur, remorentur, quibus ideo purgatorius locus assignatus est. Tandem cum ante peractam per Christum redemptionem nemini apertum esse potuerit cœlum, adhibitu est receptaculum quintum, quo patres tam legis naturæ, quam scriptæ in amicitia Dei hac vita defuncti, postquã purgati essent, quasi in deposito reciperentur, qui quidem locus & limbus patrũ & sinus Abrahæ, vt illicõ explicabitur, appellatus est. Vnde Augustinus super Ioannem tracta. 49. Omnes animæ cum de hoc seculo exierint, diuersas habent receptiones: bonæ habent gaudium, malæ verò tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio, & honorum gaudium amplius erit, & malo-

Celum & infernus.

Limbus puerorum.

Purgatorium.

Limbus patrũ.

malorum tormenta grauiora, quando cū corporibus torquebuntur. ¶ Igitur ante Christi mortem quatuor tantum fuerunt receptacula quia in celo nemo recipiebatur. Post eandē verō passionem limbus patrum vacuus mansit, quoniam anime inde in cœlum translatae sunt. Quare nec modo sunt nisi quatuor, siquidem pro illo limbo substitutum est cœlum. Sed tandem post diem iudicij purgatorium quoque euacuabitur, quia propter non erunt deinceps nisi tria, eademq; necessaria receptacula: nempe, cœlum, infernus, & puerorū limbus, vel qui cūq; fuerit locus, in quo recipientur, dist. 48. dieptus. Ex quo fit, nec purgatorium esse nec limbum patrum fuisse humanorum corporum receptaculum.

*Ratio quina-
rij numeri
receptacu-
lorum.*
¶ Quod ergo numerus hic receptaculorū tum necessarius, tum etiam sufficiens sit, hac ratione colligitur. Anima, vt dictum est, in hoc seculo in statu est merendi & demerendi: corpus verō egressa eo est loco excipienda, quem in corpore commisit: igitur vel merita est perpetuum premium, quod est hæreditas regni cœlestis, aut perpetuum exilium ab eodem regno, si premium, tunc vel aliquod habet impedimentum, quo ab eius ingressu retardetur, aut nullum, si nullam, destinatum ei receptaculum est cœlestis paradisi: si autem quod opiam habet obstaculum, aut est ratione personæ propter veniale, aut mortaliū relinquit, & tunc eius receptaculum est purgatorium, aut ratione naturæ, quia non erat redempta, & ideo olim adhibebatur limbus patrum: si verō anima est in exilium relegata, tunc aut propter mortale crimen, & propter hoc obtruditur in infernū, aut propter originalem labem, & tunc recipitur in limbum puerorum.

Obiectio. 1.
¶ Quod si contra arguas. Receptacula non sunt nisi ratione meritōrum præcedentium præparata: non sunt autem nisi duo meritōrum generā, scilicet, bonum & malum: & non est nisi vñ receptaculum pro bonis: ergo non debet esse nisi alterum pro malis. Item non sunt nisi tria peccatorum genera, originale, mortale, & veniale: ergo non debent esse nisi tria receptacula.

*Solutio prima obiectio-
nis.*
¶ Ad primum respondetur, quod eum bonum vt Dionysius 4. cap. de diuinis nominib. & philosophus auctores sunt, non nisi vno modo contingat, malum verō multifariē, nihil mirum si pro bonis vnum sit tandem finale receptaculum, pro exilibus verō sint plura. Ad secundū respondetur, quod quia originali culpa potest teneri aliquis vel ratione personæ, quia non suscepit fidem, vel ratione naturæ, quia non fuit redempta, assignantur illi duo limbi.

Solutio. 2.

¶ Sed alia in contrarium extremum obijciuntur argumenta, scilicet, quod plura esse debeant receptacula. Primum, qd si contingeret quempiam cum solo originali & veniali peccato decedere, videtur illius anima in nullo istorū recipienda: quia in purgatorium nullus recipitur nisi qui inde euolaturus sit in cœlū: & in infernum, nisi propter peccatum mortale, neque in limbum puerorum nisi ob solum originale.

1. Argum.
¶ Secundo. Quia multi in hoc aere puniuntur tam damnati quam qui purgantur, vt ex Gregorio 4. libr. dialogo. colligitur: quare isti aeri debet poni aliud receptaculum.

2. Argum.
¶ Tertio. Sicut nonnulli in gratia decedentes, quibusdam fordescunt aut venialibus aut mortaliū reatibus, ita decedentes in peccato mortali solent complura bona opera hinc secum ferre, quæ in hoc seculo præstiterunt: ergo si cū designatum est purgatorium, vbi priores purgantur, signandum est aliud receptaculum, vbi posteriores præmium suorum operum recipiant, vt suam illud obtineat axiōma veritatem. Nullum est malum, quod non punietur, neque bonum, quod non præmiatur.

3. Argum.
¶ Tandem. Sicut ante orbem redemptum patres à plena fruitione cohibebantur, ita & modò animæ à fruitione gloriæ corporum: ergo si tunc consignatus illis erat limbus, ita & nūc debet aliud receptaculum animabus adscribi, vbi sint antequam recipiant corpora.

4. Argum.
¶ Ad primum autem respondetur, impossibile esse aliquem in originali cum solo veniali viuere: quia primum peccatū peruenientis ad rationis vsuram nō potest esse nisi mortale, si homo non se conuertat, vt D. Thomas autor est. Sed illo tamen admisso euentu respondetur, receptaculum illius anime esse infernum: quoniam si venialis culpa in ingressu purgatorij deletur, & poena tam venialis quam mortalis delicti illic persoluitur, id accidit propter gratiam, in qua homo decedit: quoniam nisi culpa prius per gratiā fuerit remissa, non potest poena persolui. Quare qui cū originali & veniali decederet, perpetuo in inferno pro illa culpa veniali puniretur. ¶ Ad secundum respondetur, qd est nonnunquā, vt loco citato ait Grego. animæ separatæ in hoc nostro habitationis loco puniantur, hoc non est, quia iste sit locus lege cōmuni destinatus ad supplicium, sed hoc fit vel propter nostrā instructionē, vt earū cruciatus vidētes à delictis abstinēamus, vel propter subfragia, quæ à nobis exposcunt. Et ideo non est hic noster aer inter receptacula computandus.

Solu. 1. ar.
Solu. 2. ar.
Solu. 3. ar.
¶ Ad tertium respondetur, qd summum bonum absque mixtione alicuius mali esse potest, vt Deus

Deus: & ideo qui in eius consortium admittēdi sunt, nihil debent mali admistum habere: quare conditus est purgandi locus. Malū autē non potest tantū esse, quin habeat fundamentum in bono, saltem naturæ: in illis ergo, qui in delicto decedūt mortali, si cōsideretur tantum bonū naturæ, nihil eis supra naturā debetur, sed seruatur in suis naturalibus. Si verò cōsiderentur opera bona, quæ per Dei gratiam fecerunt: quia tota ratio boni in eis, ex specia li auxilio Dei & diuina acceptatione inerat, ius per peccatū amiserunt, vt eorū retributionem recipiant: ob idq; tam opera illa q̄ moralia ex obiecto bona, quæ in peccato exhibuerūt, nulla sunt digna remuneratione apud Deum, quæ proprie dicatur retributio. Sed nihilominus propter illa minus habebūt in pœnis & mitius patientur. Non qd pœnarū, quas meruerunt, quippiam eis remittatur, nā secundum mensuram delicti erit & plagarum modus: aut qd vermis conscientie remittatur: nam & hoc ad pœnam attinet, vt dist. 19. q. 1. ar. 5. explicuimus. Sed qd, vt illic dicebam, per eiusmodi opera impediūtur in hac vita plura maioraq; delicta, & fit ad bonum frequentior cōsuetudo: nam dum quis bene agit, nō agit perperam. Et per opera in peccato mortali exhibita possunt impleri mandata quantū ad substantiam, vt euitetur nouum peccatum.

Deut. 25.
Solu. 4. ar.
¶ Ad postremum deniq; negatur, similitudinem consistere: nam gloria animæ est essentialis, & ideo patres, dum illa potiri non poterāt, deponerentur in limbo. Gloria verò corporū est animabus accidentaria, & ideo propter eorum defectum nō debent animæ detineri, quominus in cœlū euolent, vt ar. 3. dicturi sumus.

¶ Post hæc ergo operæ pretium est loca rimari, quibus hæc sunt receptacula. Igitur quo à supremo exordiamur, subiungitur secūda cōclusio. Receptaculum foelicium animarum, in quibus nihil extat purgandum, est cœlum. Cōclusio hæc assertio est catholicæ fidei, quam negare esset hæreticum: Probatur non solum loco citato Pauli. 2. ad Corinthios. 5. quo asserit, domum æternam nobis in cœlo ædificatā, verum & ex illo Matthæi. 5. Merces vestra copiosa est in cœlo. Et Matthæi. 16. Tibi dabo clauis, regni cœlorū. Et Ioan. 14. ait Christus. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Vnde subdit. Ego vado parare vobis locum: & loquebatur de cœlo, quod erat ascensus. Et ad Colossenses. 1. ait Pau. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Vnde. 4. dialogor. Gregor. in fert, qd cū Christus sit in cœlo proculdubio & Paulus cum cæteris sanctorum animis est

2. Conclus.
Testimonia scripturæ.

ibidem, quem quidem librum integrum exemplis referit animarum defunctorum, quæ de corporibus exeuntes in cœlum euolarūt: vel etiam ab angelis sunt deponitæ. De hac ergo veritate ambigere nefas est. At verò de cœlo illo, quod sedes est beatorū, non est per catholicam veritatem constitutum: sed tam en credendum est cum patribus vniuersis, esse cœlū empyreum: nempe, decimum, omniumque supremum. Sūt enim, vt ab inferioribus inchoemus, septem planetarum orbes, super quibus eminet octaua sphaera: putā, firmamentum, astris cōstitutum & splendidum: cui superpositū est aqueum, quod ideo crystallinū appellant, Legitur enim Genes. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum. Illudq; iā nunc temporis asseritur esse primum mobile, quod tempore Aristotelis firmamento tribuebatur, quippe quod tunc nona sphaera nondū philosophis innotuerat. At qui cum Aristot. & philosophorum reliqui orbes cœlestes nō nisi de motu perpenderint, neque nisi propter generationes & corruptiones horum inferiorum eorum necessitatem rimati fuerint, nullū cœlum posuerunt immobile, sed primum mobile opinati sunt fuisse supremum. Et ideo vt D. Thom. 1. part. quæstio. 66. artic. 3. ait, cœlū empyreum non inueniri positum nisi per auctoritatem Strabonis, Bedæ, & Basilij Magni. 2. libr. hexameron, quod vtique immobile & quietissimum atque ab omni motu & latitudine semotissimum adstruunt: nempe, vt aptissimi sit beatorum sedes, & requies; altissima illi contemplationi accommodata, quæ ab omni motu & mutatione longissime esse debet exempta. Quo circa, vt idem ait Strabo, vt dictum est. In principio creauit Deus cœlum & terram, intelligitur non firmamentum, sed cœlum empyreum, quod vbi primum fabricatū fuit, spiritibus angelicis fuit repletum, vt illa esset inchoatio gloriæ, quæ postmodū hominum supplemento & confortio amplificanda erat & perficienda.

Cœlum empyreum.
Genes. 1.
Primum mobile.
Cœlum empyreum.
Strabo.
Empyreum quare sic dictum.
¶ Dicitur ergo cœlum empyreū: id est, igneū non quidem ab ardore, sed ab splendore, vt locus sit locatis aptissimus. Consistit enim beatitudo, vt distinct. 49. videbimus, in illa oculari Dei visione & conspectu: qui summa gloriæ claritate beatos perfundit, amoreque rapit, vt immobiles tum cōtemplatione Dei, tum etiam charitate sint ei infixi, vt pace summa & tranquillitate fruantur. Quod si contra vtramque illius cœli qualitatem arguas. Omne corpus

Obiectio. corpus sensibile, vt. 8. Phis. ait Philosophus, est mobile: illud autem coelum, si est, sensibile esse oportet: ergo mouetur. Rursum, si lucidum est, cum omnes subtus coelestes orbes sint diaphani & transparentes: quapropter per medios Planetarum orbes astra firmamenti nobis promicant, sequeretur, qd coelum illud aerē hūc nostrum perpetuō splendore noctu etiam illustraret. Respondetur autem ad primū axioma illud, omne corpus sensibile esse mobile, in de habuisse ortū, qd Philosophi nihil sensibile nisi per motū cognouerūt, & ideo id, quod nō moueretur, ociosum putabant. Neque intelligentias, nisi tanq̄ coelorum motrices agnouerunt. At verō quia in consummatione mundi, quam ipsi ignorarunt, motus illi coelorum cessabunt, congruit vt ab initio supremū immobile crearetur, quod quietis aliorum esset exemplar. Ad secundum verō respondetur, non esse lucidum per cōdensatam lucem, quam possit emicando foras emittere, vt sol, sed per subtilissimam tenuissimamq; claritatem gloriæ beatorum simillimam, quam habet imbibitā. Quo modo autē post resurrectionem corpora ipsa glorificata illic existent, d. 49. videbimus, vbi de dote subtilitatis acturi sumus. Haud enim supra conuexum cœli erigetur in vacuo: quia vacuum nō est corporum locus: sed intra ipsum cœli solidum, cum quo se per dotē subtilitatis penetrabūt. Nunc enim interim de solis animabus, quæ spiritus sunt, agimus.

3. Cōclusio. Tertia cōclusio superiori similis. Infernum esse damnatorum carcerē fides catholica docet: quo autem loco sit situs, nondum tāta est certitudine compertum. Prior pars patet, quoniam inferni nomine damnatorum locum intelligimus, de quibus & Christus Ioan. 5. ait, Procedent, qui mala fecerunt in resurrectionē iudicij. Et Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum. Et Matth. 11. Et tu Capharnaum nunquid in cœlum exaltaberis, vsque in infernum descendes? Et Dauid Psalm. 54. de impijs. Veniet mors super illos, & descendēt in infernum viuentes. Et Lucē. 16. Mortuus est diues, & sepultus est in inferno: vt vna habet lectio.

Quod autem locus eius & situs non sit tanta cum certitudine notus, patet, tam ex Augustino. 20. de ciuitate. Dei. cap. 16. quā ex Gregorio. 4. libr. dialog. capitu. 42. qui id in dubium reuocant. Et August. arbitratur, hominem scire neminem, nisi fortē cui spiritus diuinus ostendit, Gregorius verō ait, quod de hac re temerē definire non audeat. Nonnulli enim, inquit, in quadam terrarum parte infernum esse putauerūt (scilicet in superficie ter-

ra) nempe, in aliqua horrida valle, aut in tenebroso aere. Alij verō, ait ibidem Greg. sub terra esse æstimant. Et hanc ipse sententiā libentius amplectitur. Chrysofomus verō sermo quodam. 19. de gehenna ait, quosdam dicere illam esse in valle Iosaphat cōstitutā, vbi atrocissimum bellum olim gestum fertur. Sed tamen potius ipse credit, infernum & gehennā esse extra terrarum orbem. Scilicet, in aere caliginoso, vt alij volūt. Quō alludere videtur Paul. 1. Ephes. 6. dicens, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi reētores tenebrarum harum, cōtra spiritua lia nequitia in coelestibus. Idemque ait, autor imperfecti. Homilia. 53. super illud Matth. 25. Projicite eum in tenebras exteriores. In cuius alij cōfirmationem illud Iob. 18. cōmemorat. Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum: quod de Antichristo Gregor. enarrat. ¶ Vnde sunt qui dicant esse in superficie terræ opposita nobis versus Antipodas sub orbe tristi: & ideo respectu nostri dici infernum. Quo alludit Isidorus dicēs, quod post finem mundi Sol & Luna in ordine, quo creati sunt (scilicet in Oriente & Occidente) stabūt, ne impij in tormentis fruantur eorum luce. Si autem essent in visceribus terræ, quocunque ordine luminaria sita essent, absconderentur eis. ¶ Alij autem aiunt eodem loco corpora puniri, quo deliquerāt, sic illud intelligentes Sapiē. 11. Per quæ peccat quis per hæc & torquetur, atque adeo in eodem loco. Ad quod referunt historias Grego. in. 4. Dialogo narratis animas aliquorum in balneis & alijs diuersis locis cruciari.

¶ Veruntamen ijs atque id genus alijs prætermissis, profecto quāuis hoc expressa sacræ paginæ autoritate non conuincatur, minimē ambigendum est, quin infernus sit subter terram. Imō adeo hoc est & autoribus & rationibus subnixum, quin verō & sacris oraculis confirmatum, vt crediderim plus quā temerarium esse id negare. Primum enim nomen ipsum, infernum, id planē admonet. Sonat enim locū infimum, non quidem tātum respectu nostri, sed simpliciter: infimus autem locus sub terra est. Vnde psalmo. 85. Liberasti animā meam ex inferno inferiori: vbi Grego. adnotauit, infernum quoque esse super terram, vbi animæ non nunquā cruciantur, atq; alium subtus. Quāuis potius crediderim solum esse emphasim & epitheton inferni vocare eum inferiorē. Nisi maius, vt infernus damnatorum dicatur inferior, respectu limbi patrum, qui est superior

Chrysofo.

Matth. 25.

Sententia auctoris.

Ratio. 1.

Nota.

Esai. 14. Infernus subtus conturbatus est in occursum tui. Et super illud Ionę. 2. Posuisti me in profundo in corde maris, ait glossa, qd illic intelligitur infern⁹, p̄ quo Christus Matt. 12. dixit, qd sicut Ionas fuit in vētre ceti tribus diebus, ita filius hominis erit in corde terræ tribus diebus & trib⁹ nostribus. Infernus ergo in corde terræ est. Et Nume. 16. de Dathan & Abiron legitur, qd descenderūt in infernum viuētes, eo qd aperta terra eos absorbit. Quō alludit Dauid psal. 54. Veniat mors super illos, & descendant in infernū viuentes. Item Lucā. 8. eieci demones à corporibus. ob fessis rogabant Christum, ne mitteret eos in abyssum: scilicet, ne grauius illic torquerētur: abyssus autem profunditatem significat. Et simile illud est Apocal. 19. vbi legitur de illis, qui adorauerūt bestia, qd ij missi sunt in stagnū ignis ardētis sulphure. Item Apocal. 5. quod Greg. loco citato ad hoc propositum adfert, eum signatum librum septem sigillis vidisset, ait, qd nemo est inuentus dignus neq; in celo, neque in terra, neq; subtus terram. aperire librum. Et subdit, qd omnis creatura, quæ in celo est, & in terra & sub terra adorauerunt agnū, qui occisus est & angelos, & viuentes homines, & eos, qui sub terra degūt, spiritus designaret. Quemadmodum ad Philippē. 2. ait Pau. In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiū, terrestrium, & infernorum: quamuis damnati Christum nō adorant. Et Esai. 7. Pete tibi signum à Dño, in profundum inferni, siue in excelsum supra. ¶ Ad hæc limbus patrū sub terra fuisse censetur quo patres antiqui descendere dicebantur, iuxta illud Genes. 44. de Iacob. Dedu cetis senectutē meam cū tristitia ad inferos. Quamuis Augu. 12. super Gene. c. 34. de inferno peccatorū id intelligat, quod art. seq. repetendū est. At verō quamuis lib. 20. de ciui. Dei. de inferno anceps fuerit, tamen hoc proximē citato loco ipsum sub terra delitescere affirmat. Primum, qd cum animæ amore carnis deliquerunt, consentaneum sit, vt hoc eis exhibeatur, quod mortuæ carni exhiberi solet: scilicet, vt sub terra condantur. Deinde, qd illud sit animabus tristitia, & lætitia, quod corporibus grauitas & leuitas. Et ideo sicut electorū gaudium conueniens est empyreum cœlū, sic & reproborū mœstitia & tristitia congruū locus sub terra infimus. Et quoniam illic sub distinctione dixerat, sub terris dicuntur inferi vel creduntur, postmodum lib. 2. retracta. ca. 24. ait, qd potius debuisset docere, qd sub terris sint, qd rationem reddere, cur sub terris esse credatur. Illud verō Lucā. 16. Mortuus est diues & sepul-

Esai. 14.

Nume. 16.

Lucā. 8.

Apoc. 19.

Apoc. 5.

Limbus patrū vbi sit.

Infernus quare sit sub terra.

Ratio. 2.

August.

Lucā. 16.

tus est in inferno, nō sic legit illic August. sed puncto præposito: scilicet, Mortuus est diues, & sepultus est. In inferno autem eleians oculos suos, &c. sed parum refert.

¶ Præ his autem omnibus ponderat, qd Christus, vt articulus Christianæ confessionis habet, descendit ad inferos, & ipse asserit fuisse in corde terræ. Et Paul. ad Ephes. 4. Qui ascendit, inquit, ipse est qui descendit ad inferiores partes terræ. Vnde actuum. 2. ait. Petrus, Quē Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo: siue dolorū nomine intelligatur anxietas, quæ patres in limbo expectantes affligebat, siue purgatorius ignis, à quo, vt supra diximus, Christus forte eos, qui purgabantur, eripuit. Cui applaudit loco proximē citato super Genes. August. Re vera his perspectius meditatis, non video quomodo negari queat infernum esse sub terra, qui idcirco Græcè Τάρατος, profundissimus infernorū locus dicitur, est enim Τάρατος cum tremore quodam obrigere, horrere, & expauescere. Quare omnia receptacula dicuntur tartara.

¶ Quinero quā maxima sit probabilitate credibile existere in centro grauitatis terræ. Quod re vera Grego. loco citato sub his verbis insinuat. Si idcirco infernus dicitur, quod inferius iacet, quod terra à cœlo est, hoc esse debet infernus à terra: id est, sicut terra centrū est respectu orbium cœlestium, ita & infernus centrum est terræ. Sed ratio præterea profecto id etiam persuadet. Nam si beati & damnati meritis & premijs è diametro distant, congruens est, vt loco sint etiam quāmaximē semoti & diuersi: cum ergo beati sint in supremo cœlo, sit vt damnati sint deorsum in puncto inde longissimē distanti: illud autem est centrum grauitatis terræ. Cum enim nō sit æqualiter vndequaque ponderosa: nam qua parte aquas tangit, ponderosior est, & qua vsui nostro patet, leuior, non idem est punctum quantitatis medium & grauitatis. Hoc autem, quod grauius cuncta feruntur, maximē à Lunari orbe remotum est. ¶ Imō si à Philosophis sua placita mutuari licet, Pythagorici Itali, vt. 2. de Cœlo & mundo text. 73. ait, Philosophus, in centro mundi aiebant, elementum ignis inclusum, quem Iouis custodiam appellabāt. Multa em. Pythagoras à Chaldeis & Egyptijs inter quos Hebræi commorati sunt, didicit, quæ suis dijs adscripsit. Et poetæ omnes fabulatur, in cauernis terræ subesse, vt apud Virg. libr. 6. Æneid. qui Æneam inducit ad inferos descendisse. Et Ouid. lib. 4. Metamor. Est via declinans

Nota.

In centro grauitatis terræ.

Ratio.

Pythagora dogma.

funesta nubila taxo : Duxit ad infernas per multa silentia sedes.

Gehēna in de dicta.

¶ Illis ergo, qui putabant, infernum esse in valle Iosaphat : propterea quod campus illic patens dicebatur gehenna, & Christus infernum appellat gehennā ignis, respondetur, quia idola filij Ennon illic demonibus filios sacrificantes igne cōcremabant, vsu inter Hebræos fuisse receptum, vt infernum appellarent gehennam, quod est vallis Ennon.

Iob. 18.

¶ Illud verò Iob cap. 18. Expellet eum de luce, & de orbe trans feret eum, Gregorius sic interpretatur, quod Antichristus supremo apparen te iudice de hoc mundo tolletur. Nam illud Christi, Projicite eum in tenebras exteriores non aliud significat, quam tenebras, quæ sunt extra coelū, quare quò sub terra profundius abduntur, eò plus exteræ censentur.

aliud arg.

¶ Ad aliud de dæmonibus respondetur, quod non sunt huic aeri, quo nos viuimus, eò deputati; quò illic pro meritis sint puniendi : quando quidem ad hoc deputatus est illis ignis æternus, iuxta illud Matthæ. 25. Ite in ignem æternum, qui paratus est vobis, &c. Sed sunt in aere tanquam in loco ad colluctandum nobiscū idoneo, vt Paulus significat, quod propter nostrum exercitium & meritorum augmentum permittum est.

¶ Ad aliud tandem, quod aliqui aiunt, animas eisdem locis, quibus delinquant, apud nos cruciari, respondetur, non posse constare : quoniā anima pro diuersis peccatis, quæ diuersis locis & temporibus commisit, simul punitur. Et secundum illos deberet successiue omnia loca discurrere. Præterea vsu venit, vt quā plurimi eodem loco diuersis temporibus delinquant: deberent ergo illic simul puniri, Sed de pœnis inferni minus probabilitatis habet : nam illæ sunt perpetuæ, & in hac vita non sunt sempiternæ pœnæ. Item, quia affliguntur nunc animæ, vbi postea cum corporibus torquebuntur: post resurrectionem verò non erunt hinc damnatorum corpora. Neq; Sapiēs ait, quod eodem loco, quo quis peccat, debet puniri, sed per quæ peccat: nēpē, per animam & corpus, Tametsi, vt ait, Augusti. ad pœnas potiùs huius vitæ id sit referendum, vt qui gladio perimunt, gladio pereant, & qui adulterantur, eandem in suo toro patiantur iniuriam. Igitur si aliqua fortè damnatorum animæ in hoc seculo torqueantur, illud est extraordinarium & accidens, & in tempus, nam tandem in tartara sunt recludendæ.

Obiectio. 1.

¶ Alia verò obijciuntur argumenta. Primum de ignis natura. Nullum enim violentum esse

potest perpetuum: ignis autem, quippe cuius naturalis locus sursum est, Lunæ proximus, nequit sub terra nisi per violentiam detrusus esse: non ergo illic manere poterit perpetuo.

Obiectio. 2.

Item contra loci capacitatem arguitur. Locus ille post resurrectionem vniuersa capturus est damnatorum corpora, quæ nulla erunt dote subtilitatis donata, sed vnumquodq; suum occupabit locum. Cum ergo illa numerosissima sit gentium turba, quia vt Ecclesiasti. 1. legitur. Stultorum infinitus est numerus, fit vt locus ille esse debeat capacissimus, atque adeò amplior & spaciosior, quàm in illo centro terra fingi potest.

Ecclef. 1.

¶ Ad primum autem respōdetur, quod ignis illic non per naturam, sed diuinitus per ordinē diuinæ iustitiæ tenetur, neque est purè elementaris: est enim sulphure mistus, multoq; ardentior, propter antiperistatim terræ, qua vndique cingitur. Nec tamen nutritur consumptibili esca: quoniā nec animas nunc, nec corpora tunc consumet. Et similiter respondetur ad secundum, quod virtute diuina ab initio relictum est concuum in centro terræ, quod esset omnium damnandorum capax, imo insatiabilis, iuxta illud Prouerb. 30. Infernus, & os vuluæ, & terra, quæ nō satiatur aqua: ignis verò nunquam dicit, sufficit.

Sol. 1. Obiectio.

Solutio. 2.

¶ Vtrum verò infernus portis claudatur, & vestibulis ferreis sit obseratus, vanū est percontari. Nulla enim est horum necessitas: quippe cum absque huiusmodi impedimentis Deus virtute sua potuerit illic miseros inuitos tenere. Sed per Metaphoram ad significandum impossibilem esse inde regressum, dicitur infernus habere portas, vt in Psalmo. 23. Attolite portas principes vestras. Et Psalmo. 106. Eduxit eos de tenebris & umbra mortis, & vincula eorum dirupit, contriuit portas æreas, & vestes ferreas confregit. Imò & hæreticos per quos infernus aperitur, appellauit Christus Matthæi. 16. portas inferi. Dicens, Et portæ inferi non præualebunt aduersus eā. Dicitur autem Christus erudisse vincula, vt educeret vinctos, quia ingressus ad inferos iniquis omnibus vltro patet, vt intrēt, sed non vt exeant. Quod & Ethæici cecinere. Vnde illud Maronis. 6. Æneidos, Facilis descensus auerni, Noctes atq; dies patet atri ianua Ditis. Sed reuocare gradum superasque euadere ad auras. Hoc opus, hic labor est.

Portæ inferni.

¶ De modo autem, quo nunc animæ, & corpora sunt igne torquenda, non est hinc locus disputandi proprius, quo de solis receptaculis agimus, sed distinctione. 50. quæ de statu & suppli-

suppli-

supplicio damnatorum instituetur.

Solu. 1. ar.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, Boetium, & Augustinum solūm docuisse, spiritualia non esse in loco, modo nobis secundum naturam consuetudo: id est, quod loco circumscribantur. Quare anima non est in loco nisi per accidens ratione corporis. Sunt tamen in loco, modo nobis non planè manifesto: quia est supra naturam. Philosophi enim tantūm intellexerunt, animam esse in corpore, & intelligentias admotas esse cœlestibus orbibus.

Solu. 2. ar.

¶ Ad secundum autem respondetur per distinctionē secundæ præmissæ. Spiritualia enim non adaptantur loco, eo qd aliqua qualitate cum loco conueniant, vt calida inuicem conueniunt: coaptantur tamen per quādam proportionalitatem & metaphorā, qua quippiā a corporalibus ad spiritualia transfertur: veluti solis nomen Deo transcribitur, eo quod sicut sol corporibus luminis & vitæ fons est, ita & Deus spiritibus. Hac ergo ratione animæ fulgore gratiæ illuminatæ lucidis corporibus adscribuntur, veluti & illæ, quæ culpæ nubilo tenebrescunt, tenebrosis mancipantur. At quemadmodum illic torqueantur, dist. 50. videbimus.

Solu. 3. ar.

¶ Vbi solutio tertij argumenti clarescet.

ARTICVLVS II.

Vtrum purgatorium, limbus patrum & puerorum loco cum inferno conueniant.

Vobis extremis receptaculis præstitutis, subsequitur vt de tribus medijs exploremus, an scilicet, loco & situ conueniant. Et arguitur à parte affirmatiua, primò de limbo patrum. Limbus enim ille dicitur sinus Abrahæ, quò medicus Lazarus ab angelis portatus est: fuit autē in infernum ductus, vt habet glossa Iob. 30. super illud, Vbi constituta est domus omni viuēti ait, enim Glossa, quod infernus domus erat omnium viuētiū ante aduentum Christi, atque adeò illic erat sinus Abrahæ: cui consonat illud Gene. 44. Deducetis canos meos cū dolere ad inferos. Itē, quia Christus dicitur descendisse ad inferos, & tamen non descendit, nisi ad liberandos patres.

Partis affirmatiue argument. 1.

2. Argum.

¶ Secundo arguitur, quod limbus patrum non solum sit ad id, quod infernus, verum idē quod

infernus dānatorum. Christus enim dicitur infernū momordisse, iuxta illud Osee. 13. Morsus tuus ero inferne: mordere autē est partem capere: cum ergo Christus omnes sanctos patres eduxerit, & damnatos reliquerit, subsequitur sanctos patres fuisse partem inferni.

¶ Tertio arguitur, quod limbus puerorum & patrum idem sit, atque adeò idem cum inferno. Pœna debet respondere culpæ: sed tam patres quàm pueri pro culpa originali detinebatur: quare & vtrique pœna dānna, scilicet, carentia visionis puniebantur: ergo erant in eodem loco.

4. Argum.

¶ Quarto de purgatorio arguitur. Eodē igne purgantur electi à reatu pœnarum, quem de peccatis contraxerant, & cruciantur damnati, nisi quod horū supplicia æterna sunt, illorum verò temporalia: ergo in eodem sunt loco.

Pars negatiua.

¶ In contrariū tamē est, quod diuersis meritis & pœnis diuersa accōmodantur loca: dānna tū verò in perpetuū pœna sensus cruciatur, & purgandi in tēpus: pueri autem nullam percipiunt sensus dolorem: ergo loco distant. Præterea, patres in limbo spe beatitudinis fruebatur, ergo eorum limbus à limbo puerorum loco differebat.

Decisio ar.

¶ Quæstio præsens non mouetur, vt vel purgatorij aduersus Lutheranos adstruere hic mēditemur, de quo superius dist. 19. q. 3. differuimus, & q. proxima verbū vnum rēpetemus. Neque verò de puerorum pœna locus est hic disputandi, vtrū, scilicet, sola pœna dānna, an verò pœna sensus cruciatur. Id enim lib. 1. de natura & gratia. c. 14. diffuse tractauimus. De qua re Aug. variè sentire videtur. Sed supposita veritate, quæ iā ab illo seculo rēceptissima est: videlicet, dātatur pœnam dānna, hoc est, priuationem diuinæ visionis pati, de solo loco & receptaculo hoc loco ambigatur, quod & Lutherani etiā negare contendunt, dicentes, originale peccatū etiā inferno dignū esse: in id nec per baptismū satis deleri, vt secundus eorū articulus ad Leonē cōtinet. Quod nos lib. 1. de natu. & gratia. c. 9. expugnauimus. Ad rē ergo vt redeamus, quæstio quatuor exigit conclusiones. Primū autē de nomine sunt qui putent, quatuor illa receptacula subter terrā generali nomine vocari, inferos, locum verò damnatorum peculiariter vocari infernum. At verò certè infernus & inferi idem sunt. Paulus enim vbi, ait, Omne genu flectatur cœlestiū, terrestrium & infernorum, cunctos sub terrā degentes insinuat. Nomen enim tam inferorum quam infernorum, & pro personis ipsis, nempe, pro dæmonibus & hominibus subtus

Inferi, et infernus.

Nota.

antibus, & pro locis, in quibus abduntur, v-
surpatur. Infernus autem singulariter accipi-
tur pro loco. Limbus verò nomen Græcū est
idem sonās, quòd gulofus & infatiabilis, & vo-
rax. Quare & inferno quoque potest accōmo-
dari. Sed iā Theologorū vfu pro locis, vbi nul-
la est pœna sensus, sed tantūm carentia diui-
næ visionis, vsurpatur. Nec desunt qui putent
limbum seu puerorum seu patrum aliam esse
concauitatem muro distinctam ab inferno, in
qua sunt pueri & fuerunt patres. At verò D.
Tho. hic ar. 2. eundem esse putat locum infer-
ni, & purgatorij, & vtriusq; limbi quantū ad-
situm, licet qualitibus discrepent. Et certè
est opinio longè probabilior. Et propter illas
diuersas qualitates & distantias diuersa dicun-
tur receptacula. At qui omnia illa subterranea
loca plus minusue tenebrosa sunt. Et cum te-
nebrę in imo loco sint, quo lux non penetrat,
secundūm tenebrarū gradus perpēditur quis-
nam locus inferior sit, quisq; infimus ac supre-
mus. Est autē lux, duplex, spiritualis, scilicet,
gratia & gloriæ: quare tam priuatio gratiæ, q̄
gloriæ tenebrę dicuntur, quibus possunt & te-
nebræ infernalis ignis adhiberi.

Lux spiri-
tualis du-
plex.

Tenebrarū
tria genera

Igitur in damnatis tria sunt tenebrarum ge-
nera: sunt enim obducti tenebris glorię & gra-
tiæ: & nonnulli etiam fidei, & insuper crucian-
tur tenebroso igne pœna sensus. Sancti verò
patres per purgati solis tenebris gloriæ eisdēq;
in tempus vsq; ad passionem Christi teneban-
tur. At verò iusti in purgatorio binas tenebras
patiuntur: scilicet, gloriæ, & cruciantis ignis.
Pueri verò nō nisi tenebras gloriæ & fidei eas-
dem tamen in perpetuum.

1. Conclusio
Ratio.

Ex his ergo colligitur prima conclusio hu-
ius articuli, quę in vniuersum est receptissima.
Limbus patrū supremus erat inter omnia sub-
terranea receptacula. Probatū, quoniam illic
minimum tenebrarū existit: scilicet glorię, ne-
que enim illuc ignis inferni crucians pertinge-
bat, neque spes gloriæ tollebat: sed fide firmā
& spe illam præstolabatur. Et hūc alludit
illud Luc. c. 16. Abrahę ad epulonem diuitem,
quem epulo eleuans oculos à longē viderat.
In his omnibus inter nos & vos chaos magnū
firmatum est.

Purgato-
riū limbus
puerorum.

De reliquis verò duobus: scilicet, purgato-
rio & limbo puerorum, nondum inter Docto-
res satis constat, quo ordine disponatur. Nam
quidam, vt Paluda. distinct. presenti. quæst. 3,
atque alij, arbitrantur, quòd saltem post diem
iudicij pueri erunt in superficie terrę luce so-
lis fruente. De hoc tamen nonnihil sermonis
distinct. 48. redibit. Interim tamen negandum

non est (asserente id Augustino in lib. de ba-
ptismo paruulorum, & refertur de consecrat.
dist. 4. cano. Nulla præter) esse in perpetuis te-
nebris, atque adeò sub terra. Videtur ergo ex
vna parte limbus puerorum esse inferior, tum
q̄ fide & amicitia Dei careant, tū subinde q̄
in perpetuum à regno exulare debeant. Quā
rationem D. Thom. secutus in. 3. distinct. 2. 2. S. Thom.
quæstio. 2. art. 1. limbum puerorum sub purga-
torio collocauit. Et hanc opinionem Ricard.
dist. presenti art. 1. quæstio. 2. atq; alij sequū-
tur. Sed ex altera videtur purgatorium esse in-
ferius, infernoq; dānatorum proximum, nam
qui pœnam sensus patiuntur, vidētur inferius
subsistere, pueri namque illius expertes sunt:
imò vidētur eodem igne, quo damnati cru-
ciantur, purgari. Quam vtiq; rationem idem
Doctor Sanctus amplexus in. 4. distinct. 2. 1. q. S. Th. alibi.
1. atic. 1. ait, locum purgatorij esse inferno dā-
natorum coniunctum, quia eodem igne pur-
gantur. Et hac dist. præsent. q. 1. articulo 2. ait,
limbum puerorum & patrum secundūm situm
eundem esse locum, nisi q̄ patres sunt in loco
superiori. Igitur cum D. Thom. atq; alij de
hoc variè fuerint locuti, statuitur tāquam pro-
babilior secunda conclusio. Infernus damna-
torum infimus omnium est: locus verò purga-
torij illi superius cōiunctus: limbus autē pue-
rorum proximè superior, sed limbus patrum
supremus. Duorum extremorum, scilicet, in-
ferni damnatorum & limbi patrum, ratio est
plana. Sed q̄ ordo hic purgatorij & limbi pue-
rorum cōgruentior sit, atq; adeò probabilior,
videtur ratio hęc modo tacta cōuincere. Quic-
quid absq; rerum multiplicatione satis intelli-
gi potest, vt superfluam eandem multiplicā-
tionem respuit: potest autem & damnatorum
cruciatu, & iustorum purgatio ab eodē igne
cōmodè fieri: ergo superuacaneum est diuer-
sos distinguere. At verò si idem ignis vtroq;
attingit, necesse est loca esse coniuncta: nam si
puerorum limbus interstaret, nequiret ignis il-
le pueros prætermittere, & remotiores vren-
do purgare. Nisi quis fingeret, puerorum lim-
bum ex vna parte, & purgatorium ex altera
medium infernum circumcingere, quod nul-
lam habet veritatis similitudinem.

S. Thom.

S. Th. alibi.

2. Conclusio

Ratio opti-
ma.

2. Ratio.

Secundò idem ordo comprobatur: quia illo
constituto facile intelligitur quemadmodum
ignis inferni in profundo dānatos discruciet,
& sursum iustos compurget, & superius pue-
ros non attingat, & multò minùs patres teti-
gerit: quare non opus est tunc diuersas cauer-
nas fingere, vt interpositus murus ignem à lim-
bis arceat, sed sint omnes quasi in eodem car-
cere.

Ratio. 3. cere. Et tertio inde idē ordo aptissimus appa-
ret, q̄ cum duplex sit pœna: scilicet, & sensus
& dāni, locus suppliciorū sensus sit subter, lo-
cus autē solius pœnæ dāni sit supra, & rursus
vterque sit bipertitus: nēpē, vt qui perpetuis
cruciatibus sunt addicti, in ima Tartarorū aby-
so sint obruti, qui verò temporalibus cū spe
beatitudinis purgantur, superstēt. Et pari mo-
do in superiori loco pueri, qui diuino conspē-
tū absq; vlla spe priuati sunt inferius subint:
qui vero patres cum certa spe beatitudinis po-
tiundæ eiusdem conspectus saluatorem præ-
stolabantur, in supremo fuerint receptaculo.
Quapropter ad argumentum in fauorē al-
terius opinionis factū respōdetur, q̄ recepta-
culorum ordo non est perpendendus tam se-
cundūm accidentariam differentiam, quā
secundūm essentialē. Essentialis verò est illa,
quæ sumitur secundūm pœnarum genus: scili-
cet, sensus & damni: & ideo illi sunt subter, &
isti supra. Accidentaria verò est illa, quæ sumi-
tur secundūm tempus. Et ideo in vtroque lo-
co, illi qui perpetuam patiūtur, sunt inferius,
qui temporalem, superius.

Solutio ob-
iectionis.

Receptacu-
lorū distin-
ctio.

Vtrum uni-
castri cauer-
na.

At nosse hic oportet quòd non cuncta in-
fernorum supplicia eos, qui purgantur, tor-
quent, vt dist. 50. monstrabitur, sed solus ignis,
cuius natura est purgare.
Quomodo autē hic inferiorū & superiorum
ordo distinguatur, coniecturis explorandum
est. Nam cum à centro terrę quocunq; versus
fiat ascēsus: nēpē, ad superficiem, quæ rotun-
da est, appropinquatio: dubiū est versus quod
punctum cœli ascēsus illa locorum: sit consi-
deranda. Et respōdere possumus, quòd versus
orientem aut versus angulū medię diei, quæ
puncta sunt cœli præstātissima. Vel aliter for-
tasse dicendum; quòd cum damnati sint in cē-
tro, in circulo quocunq; versus sunt illi, qui pur-
gantur: & superius; quo ignis nō attingit, sunt
pueri, & in alio supremo circulo erant patres.
Vtrum autem vna sit omniū cauerna, non
dum inter patres constitutum est, quia ex sa-
cris literis colligi non potest, sed ex coniectu-
ris. Atqui quantum ad nudas animas, non est
necessaria cauernarū distinctio: quia cum nul-
la grauitate deorsum ferātur, possunt in subli-
mi quasi in aere esse suspensæ. Post resurrectio-
nem vero, quia damnatorum corpora nulla
erunt agilitate dotata, cuncta ferentur ad cen-
trum: quare tunc si cauerna est in imo centro
terrę, necesse est dicere, quòd erunt congesta
& aliud super alio conglomerata ad centrum,
& vt in aceruo lapides, compressa, saxorum in-
nar, quæ in camino ignis exuruntur, vt fiant

calix. Portentosa miserorum calamitas, altissi-
maq; meditatione exhorreda. Nisi fortè Deo
aliter disponētē ita sint corpora illic pendu-
la, vt inuicem non se tangant. Qui autem dice-
re voluerit fore tunc in paupietate iacētia, ne-
cesse est dicat, cauernæ illius concāuitatē non
esse circum centrum: nam aliàs illuc cōruen-
tia corpora cōaceruaretur, sed citra centrum.
Et tunc distinguenda esset alia cauerna, quæ
esset puerorum cum suis corporibus recepta-
culū. Nisi forsan supra terrā sint deinceps ha-
bitaturi, de quo. d. 48. rursus dubitabimus.

1. Argum.

At verò cōtra id, quòd de limbo patrū idē est,
quod sinus Abrahæ, vt Luc. 16. adimonemur,
vbilegitur, quòd mortuus Lazarus portatus
est ab angelis in sinum Abrahæ: sinus autem
Abrahæ etiam nunc perseverat: ait enim Au-
gust. 9. lib. confessionum de Nebridio amico
suo, quòd in sinu Abrahæ viuebat: nūc autem
nemo purgatus descendit ad inferos: ergo nō
fuit illic limbus patrum.

2. Argum.

Secundò idem August. 12. super Gene. ad li-
teram cap. 33. ait, nōdum inuenisse inferos ap-
pellatos vbi iustorum animæ requiescunt: &
inferius subdit, Nec mihi occurrit inferos alicu-
bi in bonum posuisse scripturam canonicam:
limbus autem Abrahæ in bonum forat, vbi
iustorum animæ requiescunt: ergo nunquā
fuit sub terra.

3. Conclusio
Sinus Abra-
hæ.

Ob hoc ergo statuitur tertia cōclusio. Sinus
Abrahæ est: quicūq; locus, quo animæ cōpur-
gatæ requiescūt, qui ideo per se paradysus cœ-
lestis est: accidit tamē ei ante orbē redemptū,
vt esset sub terra. Nomē enim hoc, sinus Abra-
hæ, ex fide Abrahæ originē duxit. Nemo enī
post peccatū Adæ, vt creberrimè diximus, ni-
si per vniū fide Christi seruari potuit, iuxta il-
lud Actū. 4. Nō est aliud nomē datū sub cœ-
lo, in quo oporteat nos saluos fieri. Primus au-
tem mortaliū, eū quo Deus de mysterio vêtū-
ri Mesiæ tractauit, fuit Abraham, eū pollici-
tus fuit, in semine suo omnes gētes benedictio-
nē suscepturas: & quia in senectute sua & vxo-
ris iam effectæ id credidit, fidei laudē meruit,
iuxta illud Genē. 17. Credidit Abrahā Deo, &
reputatum est illi ad iustitiam, quòd ad Roma.
4. refert Apostolus. Ob idque charactere cir-
cuncisionis accepit, quæ erat signaculum &
professio iustitiæ fidei, atq; adeò nomē hare-
ditauit, vt ait, Apostolus, vt esset pater om-
niū credētū, & quia patris est filios in sinu suo
fouere & protegere, sicut gallina sub alis suos
complectitur pullos, inde sinus Abrahæ, vt
eodē li. ait, Aug. locus ille, quicūq; sit, cēsetur.

vbi nitore fidei & charitatis sine macula & sine ruga splendentes requiescunt. Et quonia ante Christi mortem, quoniam pretium redemptionis solutum non erat, nemo in coelum recipi poterat, sinus ille quod iusti recondebantur ab Hebraeis apotheca & custodia iustorum dicebatur, a Christo autem appellatus fuit sinus Abrahæ, vt fidem significaret, in cuius virtute seruabantur. Itaque limbus ille bifariam est considerandus: nam quatenus spe certa patres illi recreabantur possidendæ regni hereditatis, sinus Abrahæ appellabatur, sed quatenus aliquid eis requiei deerat, quia nondum visione Dei fruebantur, dicebatur limbus inferni.

Dubitatio.

¶ Quapropter hæsitare quis possit, vtrū carētia illa visionis diuinæ aliquatenus eos affligeret. Respondetur, negari nō posse, quin ex natura rei: nēpe, desiderij, quo ardebant aduentus Messie, per quē erāt in possessionē hereditatis mittendi, affligerentur. Sed tamen certa spes, quam suæ felicitatis habebant, & præterea quia cognoscebant, secundum diuinā dispositionem, quæ omni est æquitate plena, cuius suam habebant voluntatem conformem, aduentum dñi non tardare, diuina consolatio ne eandem afflictionē, vel repensabant, vel cohibebāt. Vnde illa suspiria, vt cœli iustum roarent, & q̄ Deus cœlos inclinaret, & descenderet, & similia, nō tā afflictionis erāt indicia, q̄ firmissimæ spei & ardētissimæ charitatis. Igitur post Christi mortē, resurrectionē & ascensionem, sinus Abrahæ cœlestis paradisi est, qui nomē propter dignitatē fidei retinet. In quo sensu ecclesia in defunctorū exequijs Deū precatur, vt eos in sinu Abrahæ suscipiat. Atque illic Aug. suū putabat esse Nebridium. Et in sinu Abrahæ ait, animas sanctorū expectare resurrectionē, per quā sua recipiāt corpora. ¶ Ex quo sit tādē consequens, sinum Abrahæ significare per se locum, in quo Deus facie ad faciem videtur: nam visio illa est merces fidei Christi, quam professus est Abraham. Fuit nihilominus eidem Abrahæ sinui, ante Christi mortem accidentarium, vt tunc illa visione non illustraretur. In illis vero quadraginta diebus, inter resurrectionem & ascensionem interiectis sinus Abrahæ erat in superficie terræ vbi animæ illæ beatæ Deum videbant, iuxta verbum Christi ad latronē, Hodie mecum eris in paradiso. ¶ Vnde vt ad Augustinum respondeamus, quando dicit, inferos non appellari vbi iustorum animæ requiescunt, neque in bono vsurpari, intelligit, ea ratione, quæ inferi & limbus significant, nō qui

dem quietis rationem, sed quietis defectum. Nihilominus accidentariē fuerunt coniuncta infernus: id est, locus sub terra, & sinus Abrahæ. Sic S. Thom. respondet & alij: quamuis mēs illic August. non sit satis liquida. Fortasse nāque aliquando ea fuit imbutus opinione (quā post deseruit) vt ar. proximo videbitur, quod animæ nō euolent in cœlū vsque ad diem iudicij, sed sint etiā nunc in limbo, qui non erat, nec est subter, sed super terram. Et idcirco, ait, de sanctis patribus nunquā esse assertū, descendisse ad inferos tāquam ad sinū Abrahæ: quare illud Gen. 44. de Iacob, Deducetis senes et tē meā cum tristitia ad inferos, de loco dā natorum intelligit. Videtur enim, inquit, hoc magis timuisse, ne nimia tristitia sic perturbaretur, vt nō ad requiem beatorum iret, sed ad inferos peccatorū: quæ re vera, interpretatio, nō est nisi docta. Quare & eodem pacto illud Job. 17. intelligi potest, In profundissimum infernum descendent omnia mea. Tamen si & de limbo patrum ratione supradicta intelligi possit, quem insinuauerat dicens, Infernus domus mea est. Vnde subdit, Putasne saltem ibi erit requies mihi? quia illi in limbo non erat plena.

¶ Ad primum igitur principale argumentum respondetur, cōcludere, quod loco & situ limbus patrū & infernus idem sint: nempe, sub terra: & quod probabilius duximus, in eadem concavitate. Sed nihilominus limbus patrum est in suprema parte, quo ignis inferni non attingit. ¶ Ad secundum cōmune ferē omnium responsum est, sic intelligentium articulum fidei de descensu Christi ad inferos, q̄ nō descēderit nisi vsq; ad limbum patrum, & quia illos inde eduxit, dicitur infernum momordisse, accipiendo infernum pro omnibus simul receptaculis, quorū pars erat ille limbus, qui relictus est vacuus: nam nec de limbo puerorum, nec de inferno damnatorum vllum excepit. Et sic intelligitur illud Zachariæ. 6. Tu vero in sanguine testamenti eduxisti vinctos de lacu. Neque verō vt cōis habet opinio, de purgatorio quempiam eripuit, nisi illos, qui secundum diuinam iustitiam essent purgati. Aut illos, vt. 3. p. q. 52. artic. 8. ait S. Tho. quidam viuerent, per fidem & deuotionem ad mortem Christi meruerunt vt illuc descendente liberarentur. Et re vera si rigorem iustitiæ Dei speculemur, ita dicendum est. Nihilominus professō, vt superius dicebamus, nihil absurdi dixisse videtur qui dixerit, ex singulari priuilegio tunc Christum inde omnes liberasse, idq; virtute suæ passionis: nam si ea

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

De purgatorio qui fuerint liberati. Sententia authoris.

si eadem virtute, qua indulgentiæ pontificiæ modo nituntur, propter aliquod celeberrimū factū aut festum conceduntur indulgentiæ, & nonnunquam liberationes animarū a purgatorio, nil mirum si in tanta festiuitate, quantam tunc inferis præsentia Christi attulit, libertate omnes donarentur, qui filij Dei erant. Et videtur sententia Augustini loco citato. 12. super Gen. c. 33: vbi ait Christi animam descendisse vsq; ad ea loca, in quibus peccatores cruciatur quos esse soluendos occulta sua nobis iustitia indicabat. Quo sensu intelligit illud Petri Act. 2. Quem Deus suscitauit ex mortuis solutis doloribus inferorum, quia non poterat teneri ab eis. Et eadem videtur sententiā Damasc. in serm. de fidei. defun. vbi ait quod eduxit omnes illos, qui in fide formata discesserant. Atq; hoc pacto efficacior intelligitur morsus, quo infernū momordit: scilicet, vt ex quatuor receptaculis, duo euacuauerit. Sed hoc iudicio prudentiū committitur, dum ecclesia aliud non desinit.

August.

Solu. 3. ar.

Solu. 4. ar.

¶ Tertium argumentum solum restat, vbi cōcessimus ambos limbos esse in eodem loco, extra ignem tamen, licet ille puerorum sit ordine inferior.

¶ Et pari tandem proportione solum restat & quartum.

ARTICVLVS III.

Verum statim post mortem quorumcumq; anime in istorum aliquem locorum deducantur.

De ordine receptaculis dispositis, quaeritur de modo, quo illuc anime ingrediantur, & art. seq. de modo, quo exeant. Quaeritur ergo, vtrum eodem momento, quo anima corporis erga stulo liberatur, ad suum deducatur receptaculū. Et arguitur à parte negatiua. Anima, vt. 1. de anima tex. 49. & subseq. autor est. Arist. cum sit actus corporis, per se de loco ad locum non mouetur, sed per accidens ad motum corporis quēadmodū idem ait Philosophus, quod motus nobis mouentur ea, quæ in nobis sunt: ergo anima separata moueri localiter non potest quandoquidē localis motus à corpore pēdere videatur: vnde colligitur, quod anima exuta corpore, si non portetur, ad nullū valeat receptaculum commigrare: quod autem portetur ab alijs non est necesse.

2. Argum.

¶ Secundo. Videntur iustorum animæ, in qui-

bus nulla reatus macula purganda existit, in nullū protinus receptaculū euolare: nam si in aliquod euolarēt, illud esset cœlum: q̄ aut illuc nō ferātur, videtur sentire August. in glossa super illud Psal. 36. Adhuc pusillum & non erit peccatū, dicens, q̄ licet sancti liberentur in fine vitæ, post hāc tamē vitā nō ibi erūt sancti, quibus dicitur, Venite benedicti patris mei. Et in Enchirid. c. 109. (quod refertur. 1. 3. q. 2. cā. tempus) ait, Tēpus quod inter hominis mortem & vltimam resurrectionē interpositū est, animas abditis receptaculis cōtinet: sicut quæq; digna est, vel requie, vel ærūna, pro eo: quod sortita est in carne dum viueret. ¶ In contrariū tamen est, q̄ de iustis ait Paul. ad Philippen. 1. Cupio dissolui & esse cū Christo: ex quo Greg. 4. dialogo. infert, Qui ergo Christū in cælo esse non dubitat, nec Pauli animā esse in cælo negat. Et de dānatis habetur Luc. 16. Mortuus est diues & sepultus est in inferno, vt vulgo legitur.

Pars negatiua.

Anima separata in mouetur localiter.

Partis negatiua argumentum. 1.

¶ Quæstio in duobus argumentis tres conclusiones deposcit. Primo enim argumentum quaestio submouetur, vtrum anima separata per se moueatur localiter, quæ professō quaestio non est contemendā: nam cū vnicuiq; rei actiones iuxta naturā suam congruant, & anima non sit per se suppositū, sed forma suppositi, quamuis anima separata possit per se intelligere & velle, quia illæ sunt actiones à corpore non dependentes, nō tamen posse videtur secundum locum moueri, eoq; motus localis corporalis fit. ¶ Et secūdo arguitur, quia si anima moueretur secundum locum, deberet moueri successiuē secundū tempus nostrū, quemadmodū mouetur in corpore, nā dicere quod mouebitur secundū angelorū instātia, quæ nō sunt nostri tēporis, esset cōcedere eidem rei, duos diuersissimos mouendi modos suapte natura competere: neque rursus dicere, quod separata mouebitur secundū tēpus nostrū, videtur rationi consentaneū, propterea quod sit, tūc purus spiritus atq; adeo nullatenus à loco & tēpore pendens. ¶ Tertio. Si anima separata se ipsam mouere valeret, cōsequēs fieret, vt posset subinde mouere corpus quēadmodū angelus, postquā est pariter spiritus, cui corpora subsunt: consequens tamē ostēdit falsum. D. Tho. 1. par. q. 17. art. 4. quia ob id, q̄ suapte natura est actus corporis, non habet nisi vnicū determinatū mediū suū mouēdi: scilicet, animando & viuificando: quare nec mēbrū mortuum dum est in corpore mouere potest, neq; corpus egressa potest suum mouere cadauer. Item cōsequeretur quod posset diu vellet corpus relinquere & abire nuda.

2. Argum.

3. Argum.

¶ Certē argumenta non sunt despicienda, nihilominus.

1. Conclus. Nihilominus constituitur prima conclusio. Anima separata potest se ipsam localiter mouere. Conclusio in sententia Aristotelis non potest planum fundamentum habere, eo quod de anima separata nunquam fuit clare locutus, neque præter intelligere & velle de aliqua eius actione tractauit, nisi in corpore. Probatur tamen hac ratione. Anima, vt distinct. 43. art. 1. monstrauius, est per se subsistens: nempe, natura sua potens separata subsistere, cui tunc intelligere & velle competit: demus ergo præter legem animam sine culpa & gratia à corpore separatam, vt si homo in puris naturalibus conditus moreretur: qui negaret animam se posse mouere, fateri teneretur, quod eodē loco, quo corpus egreditur, deberet perpetuo manere: consequens tamen videtur absurdum, nam posset illa anima alia à se distantia loca agnoscere, ac subinde appetere: cum ergo suapte natura corpore non indigeat, vt sit, videtur eadem natura ei tribuisse, vt possit de loco in locum migrare. Adde quod cum Aristoteles illa animalia, quæ de loco in locum se non possunt conferre, vt conchilia, imperfectissima esse dixerit, non est animæ, cui perfectissimam vitam natura tribuit, illa deneganda mouendi facultas.

Ratio. 2. Secundò id probatur. Animæ separatæ possent gregatim vitam ducere, & Reipu. suo ordine gubernare: possent ergo moueri, secundu qearu prudentia disponderet; possentq; vnaquæq; in commo dum fugere, si in vno loco ei immineret, atq; adeo inde fugiendo recedere.

Ratio. 3. Itē, Anima virtutē motricē viuenti corpori impartitur, veluti alia quæcunq; vitæ opera: ergo postquā motus localis non repugnat spiritui separato; non est cur non eandem virtutem separata retineat mouendi se se.

Ratio. 4. Ad hæc, vt ar. subseq. videbimus, animæ separate possunt de suis receptaculis exire, & viuus apparere, vt Aug. lib. de cura pro mort. gerenda. & D. Tho. 1. par. q. 89. art. 8. ait: ergo potest localiter moueri: nā si dicas id non posse, nisi Deo eis supranaturale virtutē tribuente, non est necessarium. Præsertim quod tunc sequere tur, animas dānatas non posse à tartaris exire, quod nulla ratione conuincitur.

Solu. 1. ar. Ad primum igitur argumentū in capite quæstionis propositū respondetur, ob id quod anima sic est actus corporis, vt tamen sit per se subsistens, ei conuenire non solum corpus mouere, verum & seipsam separatam. Et pariter alia soluitur ratio, qua obijciebatur, animam nō esse suppositum, satis enim est per se subsistere, vt mouere se valeat.

Solu. 2. ar. Vnde ad aliud respōdetur, nō moueri tūc ea successione, quæ tēpore nostro mensuratur: ille em̄ motus à corpore pēdet, sed secundu tēpus angelicū, cuius instātia possūt esse immediata: ita vt possit in hoc instāti anima esse in hoc loco, & in altero sine medio tempore esse in alio loco: quemadmodū de angelis ait S. Tho. 1. p. q. 53. art. 3. Neq; obstat postquā habet naturā quodāmodo duplicē, vt, scilicet, sit actus corporis, & præterea per se subsistens, quod habeat duos illos mouendi modos.

Solu. 3. ar. Ad postremū respōdetur negata cōsequētia: nō em̄ si se animæ separatæ possunt mouere, sit cōsequēs, vt mouere valeāt corpora. Em̄ uero angeli, quia sunt substantiæ spirituales, quorū virtutes non determinātur per respectū ad corpus, habent vt corpora quæcunq; obedientia eis sint in locali motu: animæ verò nō habent virtutē motricem corporum nisi determinatam ad certa corpora, & certū modum: & ideo nequeunt illa nisi viuificando mouere. Et multo minus consequitur, vt possit dum ei libuerit corpus egredi illudq; relinquere: quia cum sit actus corporis, sicut non potest illud ingredi nisi per generationē hominis, ita nec potest abire nisi per eiusdem hominis corruptionem. Contra hanc autem definitionem militare videtur illud Luc. 16. Factum est, vt more retur mendicus, & portaretur ab angelis in sinū Abraham, quo verbo docemur, angelos animas defunctorum deferre: vnde videtur subsequi, quod non ipsæ se ipsas moueant.

2. Conclus. Ad hoc per secundam cōclusionem respondetur. Animæ defunctorū nō quidem necessitate, eo quod in sua receptacula conferre se ipse nequeant, sed alijs de causis deferūtur vel ab angelis del à dæmonibus. Et primò, vt à iustorum animabus exordiamur, quæ nihil habent purgandū, sed cū innocentia baptismali absq; macula & ruga, à corporibus liberātur, nullam habēt necessitatē, vt ab alijs spiritibus euehantur, sed ipsæ euolare possunt.

Nota. Ad intellectum autē huius & subsequentiū cōclusionum adnotandum, eodem momento quo anima corpus exiit, eodem loco iudicari: nam illas, quæ vel inferno vel purgatorio vel puerorum limbo sunt adigendæ, non est putandum in coelum ad tribunal Christi prius aduolare, vt sententiam audiant, sed ex corporibus rectā in sua quæq; receptacula mittuntur: cum ergo missio illa sit iudicij sententiæq; executio, & sentētia debeat executionem antecedere, tanquam causa effectū: iuxta illud Matthæ. 25. Quia dedistis mihi manducare, ite benedicti, & quia non dedistis, ite maledicti: consequitur

sequitur vt eodem protinus loco, quo quæuis anima à corpore expiratur, iudicetur. Fit autē iudicium illud mentaliter, reuelatur, inquam, cuiq; animæ, idq; virtute Christi aut per Angelum custodem, aut certē per infusionem specierum aut cognitionis quo statu quibusq; meritis decedat, adiecta sententia, quam inde statim anima exequi pergit. Et quia ista iudicij reuelatio fit virtute & autoritate Christi, cui datum est iudicium facere, quia vt ipse ait Ioan. 5. Pater non iudicat quemquam, sed omne iudiciū dedit filio, in morte cuiusq; dicitur idem dominus illuc aduenire. De quo aduentu ait Matth. 24. Vigilate, quia nescitis qua hora Dñs vester venturus sit, vt bene illic adnotauit Abulensis quæst. 239. Non quod corpore illic adsit, sed virtute & effectu. Quemadmodum dicitur venire in cor nostrum dum illud suo numine tangit.

Animæ iudicij mētale. Igitur, vt ad conclusionem reuertamur, iustorum animæ nihil purgandum habētes perse illico possunt in cœlū euolare, quia nec facultas eis de est, vt dictum est, mouendi se, neque loci, quo ituræ sunt notitia, & viam quoque sciunt: nam postquā in ipso exitu corporum iam sunt beatæ, quicquid ad earum beatitudinem attinet, illico noscunt, alioqui non essent perfectē beatæ: & quando id non per se nosset, per iudicij sententiam agnoscerent. Præterea audivitas eos tenet ingētissima in cœlū euolandi. Ad hæc & summa obedientia obtemperandi Christo. Quare solā eius voluntas & iussio sufficeret, vt citissimē illuc se raperēt. Nihilominus angelico ministerio euehantur honoris gratia, & præsertim vnaquæque anima à suo angelo custode eleuatur, quam Christo quasi suo munere functus offerat. Deinde & secundū meritorium cuiusq; cumulum illic angeli aduentant, vt de diuo Benedicto, Antonio & Martino Gregorius atq; alij referunt: nā tanta est angelorū erga Dei seruos, sibiq; adeo conseruos charitas, vt non tantum in cœlo eos prestolentur, sed morientibus adūnt, & eorum animas tanquā Christi sponsas ad eius thalamum deferant, & tanquā victrices ad triumphum deducant.

Angeli animas in cœlū euehant. De damnatis verò diuersa est ratio: nam etsi per latam sententiam mente nouerint cui sint carceri mancipandi, tamen neq; oportet eos illuc ire. Neq; sunt iudici obediētes, vt eius iussa capeant, sed odio & rebellionē recalcitrant. Quare non sufficeret illas animas verbo mittere, nisi aliqua Dei potestas illas surriperet, instar secularis iustitiæ, quæ per suos ministros, reos

in carcerem trudit. Præterquam q̄ potestates illæ tenebrarum adeo sunt animas torquendi cupidæ, vt etiam si non iuberentur, sed tantum permitterentur, eas, de corporibus egressas illico surriperent. Quare certum est illas proripere, & secum importare.

Animæ puerorum sine baptisimo obeunt. Atque idem est de puerorum animabus sine baptisimo decedentium, quamuis non permittantur dæmones tam truces & feri eas rapere: quia nunquam se per propriam voluntatem illis submiserant, sed tanquam executores sententiæ aduersus Adā latæ, & illius Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non intrabit in regnum cœlorum, illas vt conijcitur, ad limbum adsportant, vbi illas relinquūt, quia cum non debeant illas torquere, non est cur illas sua præsentia molestant.

Animæ purgatorio designata. De illis verò, quæ purgatorio deputantur, medio modo dicendum. Sciunt, inquam, in quem sint locum adigendæ. Et quamvis tormentorum conditio eas abstereret, vt ire illuc renuerent, tamen quia obediētes sunt diuinis mandatis, & sciunt ad patriam, cui destinatæ sunt, non posse nisi per purgatorium transeuntes peruenire, absque alio spiritu, qui eas importaret, sua sponte irent. Vero simillimum tamen est ab angelo saltem custode illuc deferri: tum vt Angelus animam viam ignorantem ducat, tum vt sua consolatione amicam confortet. Vt solent eos amici, qui in supplicium rapiuntur. At verò chorus Angelorum, qui solet sanctas animas in cœlum comitari, nō creditur eas in purgatorium deducere: quoniam iubilus ille angelicus solis purgatis debetur. At in purgatorio Angeli animas non cruciant: quia non est angelorum cœlestium officium eas, vt carnifices torquere. Neque verò dæmones eas torquere existimantur, quia sunt filia Dei, eiusq; regni hæredes & cohæredes Christi, sed flamma ab inferno exultans eas compurgat.

Nota. Materia verò secūdi argumēti in aliam nos meditationē mittit, vt exploremus, vtrum sanctorū animæ illico de corpore absq; mora trāferantur in cœlū. Et eadē est meditatio de illis, quæ sunt in purgatorio cū primū fuerint purgatæ. Haud enim defuerunt qui opinione negatiua fuerint intinēti. Et sunt qui illā diuo Bernardo tāquā eius auctori impingere moliantur, qui sermone. 4. de festo omnium sanctorum videtur eā multis verbis affirmare. Fuit tamen lōgē antiquior: nā D. Hieron. super Ezechielē cap. 36. plures antiquorum eodēmq; catholicos in eadem refert sententiam. Et Vigilantius cōtra quem idem Hierony. scripsit, eodem tenebat

Iustorum animæ an statim in cœlum euolent.
Opinio D. Bernardi impingitur.
Vigilantij error.

nebatur errore. Et si coniecturis agendum est, videtur à Papia Ioannis discipulo originē duxisse, ex illo, scilicet, supra memorato errore, quod Christus post sex annorū milliaria venturus esset instauraturusq; Hierusalē, vbi mille annis cum iustis regnaret: & postmodū futura esset generalis resurrectio. Inde enim, vt conijcio, in hunc sunt errorem collapsi, quod vsq; ad illam resurrectionē animarū iustorū non sint cœlum ingressuræ. Quā opinionē Irineus lib. 1. aduersus Valentinianos sicut sequutus, vt in eius prologo colligit Erasmus. Et Tertullia lib. 4. aduersus Marcionē ait, quod sinus Abraham, de quo fit mentio Luca. 16. locus est non cœlestis, sublimior tamen inferis: interim refrigerium animarum iustorum, donec consummatio rerum per resurrectionem omnium plenitudine mercedis cœlesti apparitura eas expungat. Vbi insinuat iustorū animas non statim in cœlum euolare, sed in limbum patrum, vt olim, descendere: quem ideo locum in Apologetico cap. vlti. paradysum appellat. Atque huius opinionis sine autorū omissione meminit S. Thom. 4. contra gentes ca. 91. vbi de hac re differit. Et in eadē opinione fuit Lactantius lib. 7. Bernardus verò postmodū loco citato non prosum cum illis antiquis consentit: quippe qui sanctorū animas in cœlo collocat, sed ait solū frui visione humanitatis Christi. Sic illud exponens Apocalyp. 6. Sub altare Dei audiui voces occisorū, Vindica Domine sanguinem sanctorū tuorum, &c. Quotiq; altaris nomine Christi humanitatē designat, cuius sola nunc visio animę recreatur. Sed postmodum resumptis corporibus exaltabuntur, inquit, super altare, vt diuinitatem conspiciant: quia tunc, inquit, Christus ostendet se non in forma serui, sed in forma Dei. Ostēdetq; subinde patrem & Spiritum sanctum, Hęc Bernard. De hac re latē in nostris lectionibus, scripsimus super D. Thom. 1. 2. q. 4. art. 5. quo rem hanc etiam discutit.

Trinens.

Tertullia.

Lactantius capit. 25. Bernard.

3. Conclus.

Conclu. catholica.

Pontificum decretum.

Sit ergo tertia presentis articuli conclusio. Sanctorum animarū, quæ vel nil habet purgandum, vel iam sunt purgatæ, absque vlla mora protinus recipiuntur in cœlum, vbi diuinam essentiam clara visione contuentur. Hanc conclusionem in presentiarum D. Thom. ceu catholicam affirmat, dicēs, quod huic veritati autoritates scripturæ canonicæ manifestē attestantur, & documenta sanctorum patrum, vnde contrarium pro hæresi, inquit, est habendum. In summa tamen loco citato solū asserit contrarium esse falsum. Jam verò Pontificia auctoritate veritas hæc definita est, nam

Ioānes Papa. 2. vt Marilius refert in. 4. q. 1. 3. art. 3. errorem illum Lanctantij & Irineij tenuit & publicè prædicauit, sed ex Decreto Parisiensis vniuersitatis illum retractauit, & tandem benedictus. 1. 2. in sua extrauag. quæ incipit. Animas purgatas, fanciuit tanquam catholicum, quod animę sanctorū vtriusq; testamenti postquam Christus in cœlum ascendit cum primū fuerint purgatæ, antè corporum resurrectionē sunt in cœlo in consortio angelorum, & vident diuinam essentiam.

¶ Et ne cui Pontifex gratis id sanxisse videatur, testimonijs sacræ scripturæ & sanctorum & rationibus comprobatur. Et primum omnium est illud testimonium Paul. 2. ad Corint. 5. Scimus quoniam si terrena domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam æternam in cœlis, vbi insinuat, nullum esse interuallū aut tēporibus aut loci, sed quod dissoluta habitatione corporis, illico commigramus in æternam cohabitationē, quæ est in cœlis. Ad quod alludit aliud Luca. 16. Facite vobis amicos de māmōna iniquitatis, vt cum defeceritis (scilicet, per mortem temporalem) recipiant vos (id est protinus excipiant) in æterna tabernacula. Sed clariùs eodem loco Paulus. Quandiu sumus, inquit, in corpore peregrinamur à Domino: & quia peregrinari idem est, quod absentem esse, rationem absentię explicat dicens: Per fidem enim cognoscimus & non per speciem: ergo per oppositum esse præsentem Deo, est cognoscere per speciem Deum & intuitiue: sed animarū sanctorum corporibus exutæ illico sunt Deo præsentem: nam subiungit continuò Paulus, Habemus voluntatem peregrinari à corpore & esse præsentem Deo: ergo animarū peregrinantes à corpore protinus sunt in cœlo, atque ad eò Deum per speciem non in ænigmate contuentes. Cui & illud consonat ad Philippenfes. 1. cupio dissolui & esse cum Christo: quasi nulla intersit mora, si modò quisque talis sit qualis Paulus. Vnde Luca. 23. Christus ad Latronem, Hodie, inquit, mecum eris in paradiso, quod non potest nisi de visione beatifica intelligi. Et Actuum. 7. Stephanus, Ecce, inquit, video cœlos apertos & Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Quasi illuc esset statim recipiendus. Et Apostoli, vt Matthæi. 19. legitur, assessuri sunt Christo ad iudicandum, ergo antè diem iudicij in cœlo exiitunt. Sunt & sanctorum testimonia, vt August. 9. confessio. qui suum Nebridium ait esse in illo sinu Abraham, vbi bibit ad fontem quantam potest sapientiam sine

2. Corin. 5.

Ad Philip. pen. 1.

Luca. 23.

Actuum. 7.

Testimonia sanctorum. August.

sine

sine fine felix. Et in lib. supputatio. ait, ad sanctos, Felices sancti omnes de pulchritudine Dei iam fatiamini, de cuius beatissima visione semper gaudetis. Et Gregorius. 4. dialogorum, id tanquam catholicum definit quàm plurimis subiunctis exemplis animarum, quæ à corporibus reſta in cœlum angelorum comitatu perductę sunt. Vnde cap. 25. allegato loco Pauli, Cupio dissolui & esse cum Christo, collectionem hanc subiungit. Qui ergo Christum in cœlo esse non dubitat, nec Pauli animam esse in cœlo negat. Et Origenes homil. 3. Is, inquit, qui de corpore exierit, si mundum habuerit cor, statim meretur diuina videre: quia spiritualia illa non videntur per corpus.

Grego. 1. Dialog. 4. 25.

Origenes.

Ratio cœli.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ca. Maior.

¶ Hic Origenes primam rationem conclusionis insinuat, quæ est hæc. Vera beatitudo in visione diuinæ essentię consistit: intellectus autē ad huiusmodi visionem corporeo phantasma non indiget, quia diuina essentia, quæ purè spiritus est, per phantasma videri nequit, quo intellectus in corpore utitur: ergo corpus ad perfectionem beatitudinis essentialem non est necessarium, atq; adeò non est cur anima separata corporis resurrectionem expectet ad videndum Deum: nam diuina opera ordine & sapientia sunt disposita: quare si ex natura rei præsentia corporis ad visionem illam non est necessaria, error est dicere, absq; corporibus animas non videre Deum.

¶ Quinverò arguitur secundo. Beatitudo, vt Matth. 5. ait Dominus, merces est operum, quæ per Dei gratiam fiunt: mandatum verò Dei Leuitic. 19. extat. Ne merces mercenarij maneret apud Dominum vsque mane: equissimus ergo Deus nil moratur mercedem retribuere: cum ergo in exitu animarū à corpore finiatur merendi tempus, fit vt habenti cor mundū illico merces illa visionis tribuatur, iuxta illud Matth. 5. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt, & Apocalyp. 14. Beati mortui qui in Domino moriuntur, quo insinuat, illico à morte esse beatos.

¶ Et est tertium maximum argumentum, quod si sanctorum animę non illico in hæreditatem glorię admittuntur, sed vsq; ad diem iudicij expectant, non multum nobis profuisset, quò tanto tempore ante illum diem Christus nos redemisset: nam poterant animarū nostrarū vsq; in illum diem veluti sanctorum patrum in limbum descendere: consequens tamen hereticū est, contra illud Matth. 4. Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnū cœlorū: appropinquari enim nihil aliud est quam aperiri cœlū. Baptismus namq; vt cap. Maiores. de baptif-

mo & eius effectu decretū est, regnum cœlorum aperit: ob idq; lex nostra dicitur lex gratiæ, quæ iam adoptiuos filios non ceu seruos, & vt ait, ad Galat. 3. Paul. tanquam paruulos sub pædago ab hæreditatis possessione cohibet, vt antiquos patres, sed tanquam liberis & prouectis eandem hæreditatem tribuit. Sumus enim, vt ad Roma. 8. ait idem Apostolus, hæredes Dei, cohæredes autem Christi, atque adeò vt ipse suam humanitatem in cœlum euexit, vbi diuina visione fruitur, sic & omnia sua membra: nempe, animas, dummodo sint sine macula & ruga, ad eandem protinus hæreditatē admittit. ¶ Quarto arguitur. Deus longè propensior ad miserendum est largiendumq; præmia, quàm ad vindicanda crimina, reproborum autem animarū absq; mora per suam iustitiam detruduntur in tartara: quia nulla fingi potest causa, cur debeant corporum resurrectionem expectare: & pariter puerorum animarū abduuntur in limbum, & qui purgandi sunt, adducuntur purgatorio: ergo cum corpus, vt dictum est, ad visionem intellectualem Dei non sit requisitum, fortiori ratione animarū corpora exeuntes cœlum aduolant.

Ad Gal. 3.

Rom. 8.

Ratio. 4.

Simile.

Solu. 2. ar.

Aug. opinio

In Enchirid. dno.

Aug. sententiam mutauit

in cœ-

in caelo Deum videre, ut patet locis citatis, & lib. 9. confessio. ubi eum esse, ait in loco, in quo Deum videt atq; alijs locis frequentibus. Qui vero sustinere voluerit, Augustinum nunquam aliter, quam veritas habet, fuisse opinatum, glossa. *Glossa S. Thom.* set ipsum cum S. Thoma, quod cum ait, non esse nunc ibi, ubi erunt sancti, intelligat, non habere nunc vtrunque stolam: & cum ait, inter mortem hominis & resurrectionem esse animas in abditis receptaculis inter ipsa abdita receptacula connumerasse tam caelum quam infernum: sed designavit illud tempus medium, quia tunc non habent completum affectum, quem habent ad corpora.

Obiectio. Et per hoc respondetur ad aliud argumentum, quod Gre. 4. lib. dialogorū soluit. Poena & premiū quae per sententiā iudicij redduntur, non debent iudicium ipsum antecedere: supplicia vero inferni & gaudia paradisi reddentur per sententiā Christi in ultimo iudicio, ut patet Matth. 25. Ita benedicti, &c. ergo antea non sunt in illis locis. Respondet, inquam, Greg: quod tunc sententia mittet non solum animas, sed damnatos ipsos cum suis etiam corporibus; in quibus illuc vsque non erunt corpora.

Dilutio. Ad illud verò, quod fuit Bernardi fundamentū Apocaly. 6. Vidi subtus altare animas interfectorū, &c. respondet glossa interlinealis; illud non intelligi de animabus existentibus in ecclesia triumphante, sed in isto mūdo sub agone martyrij. Sunt enim tūc sub altari Dei: id est, sub protectione Christi. Vel dicuntur esse animae sub altari: id est, in templis, ubi condita sunt corpora, praenunciantes tyrānorum vindictam. Neque tamen credendus est Bernardus in illa opinione permanisse: nā alibi sepe videtur veritatem confessus, scilicet, quod animae visione beatifica fruuntur.

ARTICULVS III.

Utrum animae ex praedictis receptaculis aliquando egredi valeant.

Quoniam constitutum est, animas statim post mortem ad sua transmitti receptacula, quaeritur, an inde valeant exire. Et arguitur a parte negativa, primum ex auctoritate Augustini lib. de cura pro mortuis gerenda. capit. 13. dicentis, Si rebus viuentium vterentur animae mortuorum, ut de alijs taceam, me ipsum pia mater nulla nocte defereret, quae terra marique secuta est, ut mecum viueret: vnde colligit,

Partis negativae argum. 1.

mortuorum animas viuentium rebus non interesse.

¶ Secundo arguitur ex illo Psalmi, ut in habitate in domo Domini omnibus diebus vitae meae: & Iob. 13. Qui descendit ad inferos non ascendet: ergo saltem ex inferno aut paradiso nulla potest egredi anima.

¶ In contrarium est Hieronymus contra Vigilantium, ostendens, animas illis receptaculis non sic esse mancipatas, quin Deo sic disponente, permittente, vel iubente, egredi ad nos valeant.

¶ De exitu animarum a suis receptaculis bifariam loqui possumus. Vno modo ut simpliciter inde exeant nunquam illuc reuersurae, atq; alio modo, ut in tempus egrediantur iterū regressurae. Praeterea exire de receptaculis potest vno modo contingere citra corporum resurrectionem, scilicet, ut vel nudae exeant, vel sic corporibus assumptis, ut non sint in illis vitam animalis vsurae. Sed alio modo per veram suscitationem, sicuti puer, quem Elifaeus suscitauit, & Lazarus atque alij, quos suscitauit Christus.

¶ His praenotatis modis ad quaestionem quinque conclusionibus respondetur. Prima, Beatorum animae, secundum beatitudinis positam legem, nequeunt inde exire nunquam reuersurae. Conclusio est liquida, quia beatitudo est vita aeterna: aeternū aut id sonat, quod nunquam habiturum finem. Item, beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: non autem esset status perfectus, nisi beatus suae haberet beatitudinis certitudinem: haesitatio enim, an homo possit perdere quod habet, non posset non anxium eum reddere; atque adeo non esset ille simpliciter beatus: cum ergo beatitudo sit vita aeterna, quicumque beatus, est certus se habere vitam aeternam neque ab illo statu cadere posse: quo utique iudicio falli nequit. Si autem inde exire posset non reuersurus, falsum haberet iudicium: repugnat ergo ut hoc pacto exire valeat. Atque hoc docuit Paulus. 1. ad Thessalonicen. 4. Rapiemur obuam Domino in aera, & sic semper cum Domino erimus.

¶ Secunda conclusio. Neque de inferno, neque vero de limbo puerorum possibilis est egressus, qui non sit regressum habiturus. Probatum ratione per contrarium simili. Nam infernus sumptu nomine mortē etiam aeternā significat, nullā habens redemptionē, iuxta illud Matth. 25. Ite in ignē aeternū: quare secundū legem illius status nemo inde egredi potest non reuersurus. Et idem est de puerorum limbo: nā sunt in

2. Argum.

Pars affirmatiua.

De exitu animarū a suis receptaculis.

1. Conclus.

Ratio.

2. Conclus.

Infernus.

perpetuū a regno caelorum relegati iuxta verbum Domini Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. Nisi quod in damnatis est noua ratio, quod habent in odio Dei obstinam voluntatem, iuxta illud Psalm. 73. Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper, poena autem remitti non potest nisi deleta culpa: quare & eorum obstinatio facit, ut nulla esse possit ab inferno redemptio.

¶ Tertia conclusio. A purgatorio & limbo patrum constat possibilem, imò necessarium fieri in caelum transitum.

¶ Contra secundam autem conclusionem sit argumentum de Traiano, qui fertur precibus beati Gregorij ab inferno, ubi multis annis egerat, exiisse liber. De hoc tamē quaest. proxima fiet sermo.

¶ Quarta conclusio. Quamuis secundum legē ordinariam animabus separatis congruentem neque ad nos exeant, neque vllum nobiscum habeant commercium, tamen secundum permissionem aut dispensationem diuinam & extraordinariam legem, nil vetat quominus in quocumque sint receptaculo ad nos reuertantur. Prima pars inde probatur, quod animae separatae eo quod corpora exuunt, & vitam praesenti & mortali decedunt, a nostra rebusque nostris, officijs & moribus segregantur: & ideo ordinaria lege sicut nos mortales rebus earum non adsumus, ita neque immortales ipsae nostris interfunt. Atque hanc communem ordinariamque legem explicat illis verbis Augusti in argumento quod primo loco obieciimus. Si rebus viuentium interessent animae mortuorum, ut de alijs taceam, me ipsum pia mater nulla nocte defereret, ut mecum viueret: absit enim ut facta sit vita foeliciori crudelis. Et confirmat hoc ex illo. 4. Reg. 22. ad pietissimum Regem Iosiam, cui cum Deus exitum regni & gentis suae praenunciasset, pollicitus est subinde dicēs. Ecce ego apponam te ad patres tuos, & apponeris cum pace, & non videbunt oculi tui omnia mala, quae ego induco in locum hunc, & qui commorantur in eo.

¶ Secunda verò pars colligitur ex verbis Hieronymi contra Vigilantium, qui putabat apostolorum & martyrum animas in fortunatorum insulis & campis Elifis, ut Ethnici de animabus philosophantur, detineri: in quem Hieronymus sic inuehitur. Ais vel in sinu Abrahamae, vel in loco refrigerij, vel subter arā Dei animas apostolorum & martyrorū confedissee, nec posse suis tumulis, nec ubi voluerint adesse praesentes: Quasi dicat, Falsus id ais. Et subdit, Tu

Probatio secula partis

Deo leges ponis? Tu apostolis vincula iniicis ut vsque ad diem iudicij teneantur in custodia, nec sint cum Dño suo, de quibus scriptum est, Sequuntur agnū quocumque ierit. Et August. in lib. de cura pro mortuis gerenda. ca. 19. ait, Foe licem confessorem cum a barbaris Nola oppugnaretur, humanis aspectibus fuisse visum, non incertis rumoribus, sed testibus certis. Verum ista, inquit, diuinitus exhibetur lōgē aliter quae se habet vsitatus ordo. Alij nāque sunt, ait, humana rum limites rerum, alia humanarum signa virtutum, alia sunt, quae naturaliter, alia, quae mirabiliter fiunt. Ambas igitur conclusionis partes hisce verbis edocet August. nempe, quod secundum ordinariū & vsitatum cursum animarū a suis non exeunt receptaculis, sed tamē secundum diuinam dispensationē exire & possunt & assolent. Id quod cumulat exēplis Greg. 4. lib. dialogo. confirmat.

¶ Quapropter ex omnibus ferē exire solent, scilicet, ex paradiso, ex inferno, & purgatorio & ex limbo patrum, ut de Samuele, vt. 3. Reg. 28. legitur qui apparuit Sauli. Quamuis vt August. eod. lib. de cura pro mor. geren. cap. 15. refert, nō desint, qui negent, verū fuisse Samuelem. Sed tamen Moyses, vt Matt. 17. legitur, in trasfiguratione Domini apparuit.

¶ Atque vsu apparitiones istae accidere solent, ut ibidē August. cap. 16. auctor est, siue ad viuorum qualescūque solatiū, ad quos pertinent illi mortui, siue vt ijs admonitionibus more humanam namque beatam Deo dispensante possunt apparere suis, vel vt eos consolentur, ostendentes se diuino conspectu frui, vel vt eos admoneant & ad eandem beatitudinem alliciant. Vel vt suis reliquijs iustos honores deferant: vt de Iōne Baptista & alijs legitur. Existētes verò in purgatorio solent praeterea apparendo suffragia sibi fieri deprecari. De limbo verò puerorum nulla est ratio cur egrediantur.

¶ Addit verò hic D. Thomas interesse inter sanctos & damnatos, quod sancti, cum voluerint, apparere possunt viuentibus, non tamen damnati. Meruerunt, inquit, sancti in hac vita, ut aliquando gratiarū dona sanitarum, quae reprobis non conueniunt, ita vt post hanc vitam cum expedierit, possint hūc redire. Haec D. Tho. At verò patentissima ratio est, quod beati nihil optare possunt, nisi quod rationi sit ac perinde diuinæ voluntati consentaneum: quicquid autem huiusmodi Deum poscunt, obtinent: ergo quoties volunt exire exeunt. Infernales tandem animae exire non permittuntur dum volunt, sed dū ob aliquod mysterium nobis

Probatum conclusio.

Greg.

Samuel.

Mortui quare apparant. De caelo.

De purgatorio.

De limbo puerorum. Distinctio S. Thom.

Ratio.

Inferni anima.

nobis occultum diuinitus permittuntur, veluti dæmones. Quare diues epulo, vt legitur Luca. 16. rogare non audebat, vt sineretur ipse ad suos ire, sed rogabat Abraham, vt Lazarum amitteret. Neq; vero illi egredi cupiunt, vt aliquod beneficium nobis conferant, eo q; nobis bonum optent, quia adeo à charitate longè distant, vt neq; naturalem inclinationem permittant, actus rectos elicere. Quocirca epulo ille non tam ex naturali amore, quo ferebatur in suos, quàm ex superbia cupiebat, ne sui necessarii in illum tormentorum locum veniret: mallem enim damnati, vt omnes secum essent miserii, sed quâdo id non possunt efficere, volunt in hoc alijs eminere vt sui alijs præferantur. Vel fortè illa petitio nihil aliud significat, quam rei ipsius infernalis naturam: nempe, tam trucem esse & atrocem, vt summopere omnes debeant illam cauere. Nescio tamen, an affirmare liceat miseriam quâdoq; animas officium ipsorum dæmonum usurpare, vt, scilicet, ceu ministri Satanæ ad tentandos homines tendendaq; illis retia & parandos laqueos veniant. Certum est tamen hoc non esse earum officium. Tametsi cum sint odio Dei obstinatæ ac subinde nostri, nil mirum si eodem odio id paratæ sint facere. An verò Deus id quandoq; siuerit, ipse nouit.

Cæterum ita est possibile animas ex suis locis huc remeare, vt tamen non sit facile creditu toties id accidere, quoties nobis apparet. Primum, quod vt idem Aug. lib. de cura pro morigeren. ait quâdo inter somnia nobis videntur charorum animæ aut aliæ nobis infestæ apparere, rarissimè accidit, vt sint ipsæ animæ, imò quàm sapissimè contingit, vt non nisi sub earum imaginibus in sensu communi propter nostras præcedentes cogitationes appareant illaphantasmata. Sed vanitas vulgi est, credere animas esse veras. Præterquam q; quàm plurimas eiusmodi fallacias præstigiatores & præstigiatrices mulierculæ vulgò offerre solent, quibus ignorantibus illudunt. Nam animæ foelices rarò cupiunt ab illo coelesti loco exire, & ad admonendum viuos non est necessarium vt veniant. Quare nec Lazarus permissus est venire: quia habemus leges & prophetas, quibus nos Deus satis edocuit, & indices comouefacit, quibus nisi credamus, neq; si damnati neq; illi, qui purgantur, ea quæ illic fiunt nobis, denunciât, fidem eis dabimus. Imò de hoc Deus offenditur, quod finius magis parati apparentibus defunctis, quàm suo euangelio credere.

Solutio. ar. Primum igitur argumentum, quod est auctoritatis Augustini, iam solutum est, quod loquatur de lege comuni. Et pariter intelliguntur te-

stimoniam alia secundi argumenti ex Psalmo & ex libro Iob accersita. Si verò tandem obijcias, q; animæ eò sunt suis receptaculis adscriptæ, vt sua illic vel præmia vel supplicia habeant: si vero ad nos venirent, interrumpere præmia & supplicia, negatur illatio, quia propterea quod ab illis receptaculis egrediantur, neq; animæ beatæ desinunt videre Deum, neque quæ cruciantur à suis eripiuntur tormentis.

Superest autem vt de alio exeundi modo dicamus per resumptionem vite mortalis, quem admodum resuscitati reliqui ab Elia & Eliseo, à Christo, & Apostolis & deinceps sanctis è suis receptaculis prodierunt. Subiungitur ergo conclusio quinta. Nullus vnquam, cuius foelix anima coelestem paradisum inhabitaret, in vitam mortalem resuscitatus est. Conclusio hæc quamuis in sacris Biblijs non sit expressa, effi-

caci tamen ratione illa probatur, qua primam asseruimus. Beatus enim nemo est, nisi qui certo scit se sempiternam vitam, hoc est in defectibilem possidere, quo vtique iudicio falli nequit: nam si ambiguus hæreret, vel falli posset: non esset plenarie foelix: si verò potest in vitam mortalem redire, beatitudo illa interpolaretur, atq; adeo falsum fuisset iudicium: ergo illud fieri nequit. Nam si obijcias de Christo seruatore nostro, qui fuit beatus, & tamen naturam habuit mortalem, nihil ad rem afferas, tum quia erat verè Deus & homo, & ratione vnionis anima visione fruebatur illam beante, & ratione redemptionis corpus erat mortale: tum præsertim quod passiones, quas secundum corpus pertulit, repugnant beatorum statui, quo fruuntur in coelo. Ex quo alia colligitur ratio, quod Deus animæ iustorum, præcipue qui sunt confirmati in gratia & gloria, nihil confert, nisi quod eis sit beneficium. At verò quamuis resuscitatus illum Deus confirmaret in gratia, priuaretur tamen illa beatifica visione, & esset multis molestijs peruius in corpore, quæ animam illam non duceret pro beneficio, sed pro damno: quare ex natura rei non esset ei resuscitatio gratia, vt vitam degeret mortalem.

Atque idem protinus sublequi videtur de illis, qui sunt in inferno. Sunt enim damnati ad æternam poenam, quæ ideo illis interpolari nequit: cuius contrarium vsu veniret, si damnatus in vitam nostram resuscitaretur. Sed tamen hoc quæstio sequen. emunctius examinabimus contra Altisiodorensem, qui contra opinatus est. Et idem est de illis, qui in puerorum limbo tenentur.

Fit ergo consequens, si hæc quæ diximus vera sunt, vt quotquot resuscitati sunt, vel ex purgato-

purgatorio vel ex limbo patrum prodierint. Supponimus enim manifestam veritatem, quod nemo vnquam verè fuerit resuscitatus, aut per naturam, aut dæmonum potestate, sed solo diuino miraculo. Quare si Samuel, de quo. 1. Reg. 14. legitur, verus fuit suscitatus Samuel, diuino numine fuit vitæ restitutus: quoniam operis huius supranaturalis neq; homo neq; angelus per propriam virtutem potest esse causa: sed sola virtute diuina. Illi ergo, quos Elias & Eliseus suscitauerunt, in limbo patrum fuisse creduntur, erant enim circuncisi, & minores ætate, q; vt possent mortaliter deliquisse. Et Lazarus vel in limbo erat patrum, vel in purgatorio. In summa idem forte de cunctis credendum est. Sed profecto nec satis sit animo vt quiescat. Arguitur enim sic. Quicumq; in limbo patrum erant, aut in purgatorio modo existunt, certi, vt supra diximus, in exitu corporum facti sunt, prædestinatos se esse ad gloriam, quo utiq; iudicio falli non possunt, imò sunt & in gratia & amicitia Dei confirmati: cum verò ad vitam mortalem redeunt, nulla apparet lex vt sint vel in gratia confirmati: vel suæ salutis infallibiliter certi: ergo resuscitatio illa nullatenus illis potest esse expediens, nam à firmissimo statu salutis exire, & periculo perditionis subijci, summum profecto detrimentum est: præterea iudicium illud certum deserere, & hæsitacione, qualem nos de nostra prædestinatione habemus, torqueri, nemo sanæ mentis eligeret: quare nemo illorum velet suscitari, neq; tamè concedendū, q; eos inuitos Deus ad nostras miserias remittat: præsertim illos, qui erant in limbo patrum, vbi omni dolore & poena erant exempti.

Aliud arg. De animis purgatorij. Imò & de illis, qui sunt in purgatorio, arguitur. Aut enim dum suscitantur debitas omnes poenas luerant, aut secus: si luerat, idem quod beatis, iudicium illis patrociniatur, quia inde iam euolant in vitam æternam: si verò non omnia debita persoluerant, non seruat iustitia diuina, cum ante tempus inde eruantur.

Solu. 1. ar. Ad primum vt respondeamus, hæc primum veritas piensimè credenda est, quod nemo vnquam à morte fuerit in vitam nostram exciatus, qui non tandem fuerit saluus. Itaq; nunq; fuit vllus resuscitatus nisi prædestinatus. Veritas est, quam Abulensis sup. 4. Reg. 4. q. 5. 6. anter narrandam suscitationem pueri ab Eliseo, affirmat dicens, q; quamuis non habeatur in sacris scripturis, est tamen pie credenda.

Atqui præter eius auctoritatem hac ratione colligitur, saltem admissio quod nemo nisi, vel ex purgatorio vel limbo patrum fuerit vnquam

suscitatus. Nemo vnquam nisi Dei virtute resuscitatus fuit, neque verò aliunde, quàm vel ex limbo patrum vel ex purgatorio: cum ergo nemini Deus tantum, quantum est resuscitationis beneficium detrimentum sempiternæ salutis contulerit, certum est quod illos, qui in via erant salutis certissima, in eandem vitam æternam tandem remittat.

Ratio. 2. Accedit & ex eorum conditione ratio alia. Nam cum se viderint ad vitam æternam destinatos, in vigilia semper erunt & cautissima cura, ne inde decendant. Quin verò addiderim in gratia & meritis cumulatioibus ab hac luce post demigrasse quàm prius: præsertim illi, qui purgatorij tormenta fuerint experti, quæ sunt graua. In cuius & Lazari egregia testimonia documētum est. Et illum viduæ filium resuscitatum aiunt postea fuisse Diuum.

Ratio 3. Sed neque hæc satis argumento facit, nisi tertium assertum addiderimus. Crediderim, inquam, omnes illos semper mansisse in gratia confirmatos: & præterea de sua salute certissimos: nam postquam fuerant confirmati, nulla est ratio cur ab eadem fuerint confirmatione depulsi: neque verò iudicij, quod certissimè de sua salute habuerunt, cur fuerint obliti. Si enim Paulus memor erat, se in tertio cælo arca vidisse Dei, multò iustius illam iudicij certitudinem suscitati retinent: alioqui Christus minime cum illis clementer egisset.

Solu. 1. ar. Et ideo respondetur ad primum argumentum, quod est existens in limbo ad molestias huius vitæ fuerint reuersi, non id illis in damnatum, sed certè in magnum cessit lucrum & meriti augmentum. Resuscitati verò ex purgatorio non sunt credendi omnino fuisse perpuratos, sed nihilominus reliquum poenarū, quas passuri erant, poterant reuiuiscere operibus satisfactionis persolvere, aut si negligentiores essent, postmodum secundò defuncti illas in purgatorio luerent.

QUÆSTIO SECVNDA, De suffragijs defunctorum.

ARTICVLVS I.

Verum suffragia à viuis impesa defunctis prosint.

D O defunctorum genera duas nobis offerunt elucubrandas quaestiones: illi scilicet, qui sunt in purgatorio vnam de suffragiis: atque illi, qui sunt in paradiso, de orationibus ipsorum pro nobis, & nostris ad ipsos. Et quidem quaestio prior, quae est haec secunda, longam nobis exhiberet disputandi rationem de purgatorio: hoc praesertim tempestatis articulo, quo perditii haeretici tam impudenter illud populo dissuadere contendunt. At verò non solum libr. 1. de natura & gratia, cap. 14. verum & hic supra dist. 19. quaestione tertia in tres articulis distributa in eadem elucidanda confirmandaque veritate totum insumpimus. Fuit enim Armenorum haeresis, ac subinde Waldensium, & Ioannis Hus, & Wicleff, ac tandem pestilētissimi Lutheri in articulis ad Leonem exhibitis. 4. & 37. & 38. Quem errorem inter alios in illo suo errorum fonte potarunt, quòd Christus in sua passione non solum quoad sufficientiam, verum quoad efficaciam, tam plenarie pro vniuersis nostris sceleribus satisfecerit, vt nihil nobis fiat poenarum reliquum, quas vel in hoc seculo per satisfactionem, vel in altero per purgationem, soluere debeamus. Hac inquam ratione confessionem purgatorij ab Ecclesia catholica exhibere explorereque contendunt. Contra illud Paul. 1. ad Corinth. 3. Si quis super fundamentum Christi superaedificat, ligna, foenum, stipulam, dies domini declarabit: quia in igne reuelabitur, & subdit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Sed permolestum esset quae locis citatis copiose congesimus huc accersere. Illa igitur, supposita veritate locus praesens nobis duntaxat offert de suffragiis dicere, quae iidem haeretici tamquam rem confictam & ludicram irridentes abijciunt.

¶ Quatuor igitur se offerunt disputanda. Primum, scilicet, per quos debeant suffragia fieri, vt profint: secundò quibus profint: & tertio quae sint illa suffragia, ac demum quartò vtrum quae pro vno defuncto fiunt tam alijs profint quam illi. Queritur itaque; primò, vtrum suffragia per vnum exhibita alteri profint. Et arguitur à parte negatiua, ex illo Pauli ad Galat. 6. Quae seminauerit homo, haec & metet: si autem quisquam fructum suffragiorum alterius perciperet, meteret quidem non propria: sed aliena semina. ¶ Secundo: Ad iustitiam Dei pertinet, vt vnicuique pro meritis proprijs retributio

Haeresis Armenorum.

Partis negatiuae argum. 1.

Argum. 2.

fiat, iuxta illud Psalmi, Tu reddes vnicuique iuxta opera sua: ratio verò diuinæ iustitiae deficere nequit: ergo per suffragia vnius alteri non succurritur. ¶ Tertio: Eadem est in opere ratio meriti, satisfactionis & laudis: sed pro opere vnius alter non laudatur nec per illud meretur: ergo nec per satisfactionem alterius satisfacit.

¶ Sed peculiariter quòd viuorum suffragia defunctis non profint, arguitur quarto. Secundum Apostolum. 2. Corint. 5. Omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi, vt accipiat vnusquisque propria corporis: prout gessit, & Apocalyp. 13. Opera illorum sequuntur illos: ergo vnusquisque defunctorum propria debita per se patiendò debet exsoluere. Praesertim quòd vt vnus pro alio satisfaciatur, requiritur, vt ambo sint eiusdem Reipublicae: & tamen defuncti non sunt ex nostra Reipublica vt supra dictum est.

¶ Quintò: Si suffragia vnius alteri seu viuenti seu vita defuncto prodesse, consequens fieret, vt si ille, qui suffragatur, nequam homo esset nihilominus eius suffragium sufficeret: alioqui cum non constet, sacerdotem esse in gratia, nunquam securi essemus & certi eorum sacrificia prodesse, atque adeò periret religio offerendi talia sacrificia pro defunctis: sed tamè ex alia parte, cum vt Ioan. 9. legitur, peccatores Deus non exaudiatur, videntur eorum suffragia nullius esse pretij apud Deum.

¶ Sextò denique; arguitur. Si vnius suffragia alteri subuenirent, sequeretur, quòd facienti ipsi nihil ad satisfactionem prodesse: nam si quis pecuniam suam alteri erogauerit, sibi amplius non potest, videtur autem hoc durum & contra illud Psalmi, Oratio mea in sinum meum conuertetur: ergo nemo alteri suffragari potest.

¶ In contrarium autem est illud Psalmi, Particeps ego sum omnium timentium te, vbi bonorum comunicatio insinuat, & 2. Machabaeorum. 12. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. ¶ Quæstio est praecipua: qua tamen multa subiuuentur, quae in superioribus sunt satis excussa, qua ratione breuior leuiorq; erit praesens disputatio. Sunt autem ad quaestionis solutionem septem conclusiones necessariae. Prima. Vnusquislibet potest pro altero satisfacere, ac proinde alteri suffragari. Ad intellectum autem terminorum ex his quae distinctione. 19. de satisfactione diximus, notandum est opera nostra bona, quae ex gratia procedunt bifariam esse apud Deum pretiosa, vno modo in ratione meriti, atque altero in ratione satisfactionis. Et meritum quidem duplex esse

Argum. 3.

Argum. 4.

Argum. 5.

Argum. 6.

Partis affirmatiuae.

1. Conclus.

esse potest: scilicet, de condigno nempe, quod ex gratia procedit, & ideo ratione iustitiae premium habet vitae aeternae. Quo vtiq; pacto nemo potest alteri, mereri, sed solum sibi: praeter solum Christum, qui tanquam caput nostrum meruit nobis quicquid gratiae & gloriae confertur. Et ratio huius est, quia gratia non facit gratum nisi habentem, atque adeò illa nemini confertur nisi per sacramentum: aut per opera propria ipsius ex gratia hominem iustificante procedentia, iuxta illud Genes. 4. Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Et hac ratione ait, ad Romanos. 2. Paulus, quod reddet vnicuique Deus secundum opera eius: his qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem & vitam aeternam. Et. 2. ad Corinthios. 5. Vnusquisque recipiet secundum propria corporis prout gessit. Vnde vt patet Matthae. 25. Nemo mittitur in regnum aut in exilium nisi propter propria opera. Quia dedistis mihi manducare, Quia non dedistis &c. Isto ergo modo nemo alteri suffragari potest.

Roma. 2.

Meritum de congruo.

¶ Sed aliud est meritum de congruo, non quidem, vt aliqui fingunt, in peccatore dum disponitur ad gratiam, illud enim certe est contra Paulum dicentem, Si ex operibus iam non est gratia, vt. 2. lib. de natura & gratia. cap. 4. late demonstraui: sed in eo, qui est in gratia. Potest enim iustus alteri etiam existenti in peccato primam mereri gratiam de congruo, vt Stephanus meruit Paulo: id tamen fieri nequit, nisi merendo illi proprium actum in Deum, quo conuertatur: quia gloriam, vt dictum est, nemo potest nisi per proprium actum aut sacramentum assequi. Et fortiori ratione potest vnus iustus alteri iusto augmentum gratiae mereri de congruo, merendo scilicet, illi: vt per proprios actus proficiat in gratia. Et isto modo D. Thom. 1. 2. quaest. 114. artic. 6. concedit meritum de congruo. Atqui ista ratione quicumque iustus potest alteri suffragari per suas orationes & bona opera. Et hoc negare esset haeticum contra articulum fidei, Credo sanctorum communionem. Sic enim intelligitur illud allegatum Psalmi, Particeps ergo sum omnium timentium te.

Discrimen meritorij.

¶ Sed est consideratè speculandum discrimen inter rationem meriti, condigni, & congrui. Non enim ex radice aestimatur: nam vtrumque procedit ex gratia, sed ex consecutionis necessitate aut contingentia. Per meritum enim de condigno certissima & inuitabili lege, ille qui meretur, consequitur proprium premium: sed tamen alteri de congruo, pro

quo orat, non eadem legit, sed secundum quod Debetur quod peccare vel renuere. ¶ Habent praeterea annuentem iustorum opera, vt sint in virtutibus virtutis Christi satisfactoria pro poenis, quibus commissis culpis, siue mortalibus, siue venialibus, fiunt reliquae, quae quidem opera in ratione satisfactionis potest quicumque iustus alteri iusto communicare. Et haec pariter veritas est catholica, quam qui negaret, haeticus esset contra eundem articulum fidei de sanctorum communionem. Atque hanc conclusionem diffuse distinctio. 19. quaestione. 2. artic. 4. commonstraui, vbi haeticorum technis responsum ire abunde pro captu nostro curauimus. Eò enim quòd eodem baptismate abluti sumus, eisdemque sacramentis participamus, & potissimum sacratissima altaris communione, quae inde nomen sortitur, quòd eodem sancto conuiuio communicantes eiusdem nos corporis Christi membra profitemur, debemus, vt ait, ad Galat. 6. Paulus, alter alterius onera portare, non solum in temporalibus, vt haetici subterfugientes, aiunt, verum & in spiritualibus. Imò in eis eo potius, quo in eis vicaria opera alter alterius magis indigemus. Quae enim onera grauiora sunt nobis, quam poenae, quarum ob praeterita peccata rei sumus? Atque haec potissimum in praesentiarum appellamus suffragia: vt quoadmodum debet vnusquisque proximo indigenti de sua substantia opitalari, ita debet alter pro altero orationes, elemosynas, & sacrificia offerre, quibus poenarum obligationem soluat. Et re vera nemo hanc veritatem inficiari potest, nisi qui negat satisfactiones etiam proprias esse cuiquam necessarias. Et ideo cum istis haeticis non opus est pluribus contendere. ¶ Veruntamen considerandum est hic, fructus huius sanctorum communionis bifariam prouenire, vno modo ex intentione generali existentis in charitate. Quicquid enim boni operis Deo iustus exhibet, hac ipsa generali ratione boni operis, omnibus Christi membris, quae ei charitate coniunguntur, prodest. Sed altero modo prouenire potest ex particulari intentione orantis, aut sacrificantis, aut elemosynam largientis pro isto particulari. Qui quidem fructus ceteris paribus vberior est, vt in subsequētibus apparebit.

Opera satisfactoria.

Suffragiorum nom.

¶ Secunda conclusio. Haec viuorum suffragia non solum viuentibus profint, si pro illis offerantur, verum & defunctis. Probatur. Haec sancta communio in charitate fundatur, quae vt ait Paulus. 1. ad Corinthios. 13. nunquam excidit

2. Conclus.

excidit, atq; adeo neq; per corporalem mortem interrumpitur: ergo sicut potest quis amico suo aut necessario viuenti officia sua tribuere & applicare, potest & defunctis, debent enim defuncti in memorijs hominum viuere, imò, eò eis accuratius ac diligentius opitulari debemus, quàm viuis, saltem in ratione satisfactionis, quò plus nostris subsidijs egent: viui enim possunt per propria opera satisfacere, defuncti autem nequaquam: sed patiando. Hæc autem conclusio artic. proximo in meditatione existentium in purgatorio locupletius confirmabitur, vbi sacra oracula & sanctorum patrum testimonia perpendemus aduersus hæreticos, qui adeo hoc mordicus negant, vt propter testimonium citatum libri Machabæorum negent illum esse canonicum.

Explicatio
conclusionis.

¶ Interim verò operæpretium est eadem conclusionem meditatus euoluere. In primis subsidia hæc & suffragia nostra valere defunctis nequeunt, vel ad remissionem culpæ, vel ad augmentum gratiæ, quemadmodum diximus ratione meriti de cõgruo. Primum, quia cum sint iusti, non possumus illis conuersionem mereri: item nec remissionem venialis culpæ, quæ vt distinct. 15. quæst. 2. artic. 2. & distinct. 21. quæst. 3. artic. 3. diximus, in ipso ingressu purgatorij ratione confirmatæ charitatis eis dimittitur: vel forte per patientiam, qua poenam illius culpæ qui purgantur tolerant. Neque verò eorum potest augeri meritum, aut gratia, quia vt Ecclesiastes. 1. legitur, vbi ceciderit lignum, illic erit: sed solum illis suffragia hæc nostra subueniunt ad remissionem & allevationem poenæ, per viam satisfactionis. Per quæ autem opera & quot modis suffragia hæc viui possint defunctis impedere, artic. 3. docebimur.

Ecclesiast.
11.

¶ Subsequitur autem alius ambiguitatis responsio, vtrum illa, quæ per peccatores exhibentur suffragia, sint vllius valoris. Ad quam in eundam responsionem prænotandum est, in suffragijs, quæ per iniquos fiunt, duo considerari: scilicet, opus ipsum, quod vocant, operatum, quale est sacrificium altaris: & præterea opus operantis: scilicet, qua ratione ab ipso operante proficiscitur.

3. Conclus.

¶ Est ergo tertia conclusio. Suffragium per viuosum ministrum exhibitum nihil valoris amittit, qui ex opere operato prouenit. Hanc conclusionem distinctio. 1. quæst. 5. artic. 5. vbi de malis ministris, quibus sacramenta dispensantur, egimus, exploratam probatamque reliquimus. Vbi ostendimus, quod cum sacramentorum causa prima sit Christus, iux-

ta illud Ioan. 1. Super quem videris spiritum descendentem ipse est qui baptizat, nihil impeditur effectui sacramenti ex ministri malignitate obijcitur, dummodo legitima intentio ne ipsius Christi & ecclesiæ, sacramentum dispenset. Docet enim Aug. tract. 5. super Ioanem illic Baptistam agnouisse, Christum auctoritatem & potestatem baptismi penes se retenturum, sed tamen ministerium transiturum in bonos & malos. Et confirmatur cõparatio ne ministri ad instrumentum: etenim quia instrumentum non agit per propriam formam, sed per illam, quæ est in artifice, opificium non assimilatur instrumento, sed idæ, quæ est in mente artificis. Et ideo dummodo ferra sit bene dentata, nihil refert aurea ne sit, an ferrea: & medicus infirmus si bene artem calleat, tam bene sanare potest, quàm sanus. Id ipsum ergo quod de sacramentis quatum ad græ collationem diximus, de sacrificio missæ quatenus virtute operis satisfactorium est postmodum sensimus dist. 13. q. 1. art. 6. cuius quæstio erat, vtrum missa mali sacerdotis tantum valeat, quantum boni. Id quod & latius ead. dist. q. 2. arti. 1. differere studuimus. Illis ergo locis visere quisque potest, quæ hic molestè repeterentur.

¶ Quarta conclusio. Si opus æstimetur ex virtute operantis: tunc perpendendum opus vel quatenus est principalis agentis, vel quatenus instrumenti vel ministri. Si principale agens Deo gratum est: nihil eius meriti & satisfactionis propter iniquitatem ministri deperit. Exemplum cum primis patet in eodem sacrificio missæ. Haud enim in missa mali ministri id tantum satisfactionis integrum est, quod illic virtute operis existit, verum & illud quoque, quod virtute operantis: nempe, ecclesiæ, quæ per ministrum sacrificium offert, obuenit: quoniam sicut virtus sacramenti non vitiat per ministrum, ita neque sanctæ operis ecclesiæ. Consultò autem dixerim, nihil deperire illius, quod ab ecclesiæ intentione prouenit: nam præter illud augere aliquid potest probitas ministri, vt in art. citato. 6. dist. 13. q. 1. adnotauimus explicando illum canonem. 1. q. 1. Ipsi sacerdotes: vbi habetur, quod quanto sacerdotes fuerint digniores, tanto facilius in necessitatibus, pro quibus clamant, exaudientur. Non enim de priuatis tantum orationibus sacerdotum verbum intelligitur: verum & de illis, quas nomine publico ecclesiæ in sacrificio missæ, & in canonicis psalmis fundunt. Et hac ratione certè missa boni sacerdotis plus prodest, quàm mali, non solùm propter priuatas orationes, quas præter ecclesiæ iussum adhibet, verum & propter ipsas,

4. Conclus.

6. Conclus.

Psalm. 34.

fas, quas ecclesia iubet, quia dignius eas offert: nam licet indignitas ministri nihil tollat de eo, quod est de intentione ecclesiæ, dignitas tamè non parum auget. Quare consilium est sacrificia per digniores sanctioresque sacerdotes offerre. Pari forma dum herus probus per improbum seruum eleemosynam facit, nihil proprii meriti amittit, sed nihilominus si seruus esset etiam iustus, qui ex charitate mandatum exqueretur, opus ipsum esset apud Deum pretiosius. ¶ Quinta conclusio. Præter hos casus, quibus homo tanquam ecclesiæ vel alterius minister opera exhibet alieno nomine meritoria & satisfactoria, nemo suo nomine potest, suffragium vllum, aut satisfactorium opus quod apud Deum sit meritorium vel vllius momenti præstare, nisi sit ingratia & amicitia Dei. Rationem huius supra multis in locis, & præcipue distinct. 19. quæst. 1. artic. 2. attulimus, Cum enim inter nos ex viribus nostris proprijs & Deum nulla intersit iustitiæ ratio, vt contra Pelagium decretum est, tum quòd opera nostra finita sunt, & meritum, apud Deum finitum, tum quòd iustitiæ nostræ quando in peccato sumus, vt Esaiæ. 64. legitur, quasi pannus menstruatus sint, fit vt nisi remissa culpa in gratia Dei simus constituti, nostraque subinde opera ex favore Dei fiant, Deo accepta esse non valeant. Respexit enim Deus, vt nuperrimè dicebamus, prius ad Abel, deinde ad munera eius. ¶ Et ex his fit alia sexta conclusio cõsequens, Nemini, pro quo vel ecclesia vel alia quæuis priuata persona suffragia offerat, quicquam profunt, nisi in gratia ille quoque sit. Quoniam vt nulla cuiuspiam opera, nisi qui prius per charitatem fuerit filius Dei, grata sunt Deo, ita neque suffragia aut orationes, quæ pro illo qui non est eius filius, offeruntur, accepta Deo sunt, vt in ratione satisfactionis ei profint: licet ratione meriti de cõgruo, vt explicatum est, possit quis alteri, vt cõuertatur, mereri. Imò requiritur, vt tunc sit ille ingratia, dum suffragia pro illo offeruntur: nam licet postea conuertatur, illa ei non proderunt, vt eadem distinct. 19. quæst. 1. artic. 5. monstratum est. Quare quæ pro aliquo viuo offeruntur suffragia, si ille in peccato extiterit, vel proderunt offerenti si indiget, iuxta illud Psalmi. 34. Oratio in sinu meo conuertetur, vel in ecclesiæ thesauro reponentur. Et idem est si offeratur pro illo, qui creditur esse in purgatorio (vbi nemo est nisi Deo charus) qui tamen est in inferno, aut in celo. ¶ Per hæc iudicare quispiam de hoc interrogato potest, vtrum sicut dum dominus in gra-

tia existens eleemosynam facit per seruum nequam, fructuosa est illa eleemosyna, ita si prælatus iustus iniquo subdito iniungat psalmos aliquos aut ieiunia in satisfactionem pro benefactoribus, orationes illæ & ieiunia sint apud Deum satisfactoria? Apparet enim sic habere propter vtriusque exempli similitudinem. Et ita credit, docetque Paluda. distinct. præsentis quæst. 1. Sed profectò mihi non satis persuasum est. Nam in eleemosyna pecunia ipsa est Domini, quare nil refert per quem illam pauperibus mittat: sed tamen orationes priuatae personæ & pariter ieiunia sunt propria opera ipsius. Quare licet prælatus meruerit iniungendo, opera tamen serui nequam non sunt Deo accepta. Accipe Paludani exemplum. Iubet Papa solennes vigilias pro defuncto summo Pontifice fieri, cap. vbi maius, de electio. lib. 6. si intelligatur de vigilijs & missarum solennibus, quæ nomine publico ecclesiæ canonicè fiunt, tunc licet sacerdotes non sint in gratia, profunt, quia fiunt nomine ecclesiæ. Et idè est de processionibus & litanijs solennibus & canonicis. Sed si Papa, vel episcopus vel prælatus in religione orationes & ieiunia & eleemosynas iniungat, certè quæ à peccatoribus fiunt, non erunt satisfactoria, quia sunt peccatorum propria. ¶ Postremum denique dubium est, vtrum dum quis pro alio suffragia offert, sibi ipsi, qui facit, etiam profint. Ad quod septima conclusio respondetur. Opus pro altero in subsidium eius erogatum, potest aut in ratione satisfactionis contemplari, aut in ratione meriti. Primo modo nisi opus satisfactionem superet, ad quam alter est obligatus: nihil eroganti prodest. Nihilominus de ratione meriti nihil ei deperit, imò plus ei potest meriti accumulari, quàm si pro se offerret. Probatur prima pars. Satisfactio fieri debet ad æqualitatem poenæ debitæ: si ergo tantum ille debet vel orationis vel eleemosynæ vel ieiunij, quantum ego pro illo offero, nihil fit reliquum, quod in meam cedat satisfactionem. Ex quo fit, quòd si illam eleemosynam non solum pro illo, sed pro me & pro illo offeram, minus vtriusque prodest, quam si totum pro illo, vel totum pro me offerrem. An verò eadem de sacrificio & oratione sit ratio, videbimus artic. 4.

7. Conclus.

¶ Posterior verò conclusionis pars liquida est: quoniam opus quodcunque ex charitate profectum, est illi meritorium qui facit: opitulari autem alijs vel orationibus vel eleemosynis vel ieiunijs est opus egregiæ charitati: cum sit alterum alterius portare onera: ergo est id exhibenti meritorium. Imò tanta potest esse

alterius indigentia, vt magis sit meritorium, quam si ipse pro se faceret, nisi per hoc forte impediretur poenitentiam soluere, quæ sibi in sacramento fuerat iniuncta.

Solu. 1. ar.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, Paulum loco illo citato retributionem tantum docere condigni meriti: si quidem merita sunt opera, quæ per Dei gratiam seminamus: messis autem est vita æterna, iuxta illud Ioannis. 4. Qui metet, fructum congregat in vitam æternam. Hæc autem nemini nisi pro eius proprijs meritis cõfertur, iuxta illud Psalmi, Eunt ibant & flebant mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Quare dum quis pro alio suffragia offert, ille qui offert seminat meritum, & metet præmium: alter vero nec seminat nec metit, sed satisfacit per alterius suffragium.

Solu. 2. ar.

¶ Et hinc colligitur solutio secundi. Etenim cum opus satisfaciens fiat ex sua liberalitate, opus alterius pro quo fit satisfactio, nihil derogat diuinæ iustitiæ, vt illud in solutum referat, ac si ipse offerret, & sic quodammodo accipitur illud quasi opus illius.

Solu. 3. ar.

¶ Ad tertium verò respondetur, quòd laus & meritum nemini tribuitur, nisi ratione proprijs operis, & ideo qui suffragia erogat, meretur & laudatur, alter verò minime, sed beneficium suscipit, quo expietur. Nemo enim ex opere alieno laudatur, nisi vel consulendo vel adiuuando causa eius extiterit. Quòd si rursus arguas. Par iustitia est reddere bona pro bonis & mala pro malis: sed neminem Deus pro alienis malis punit: ergo nec pro alienis bonis debet à proprio debito quempiam absoluere. Respondetur, quòd auferre alicui sine causa quòd suu est, diuinæ iustitiæ repugnaret, quòd contingeret, si innocentem quempiam pro alieno delicto puniret, præsertim æterno supplicio. Acceptare autem bonum alterius pro altero sic diuinæ iustitiæ non repugnat, vt liberalitatem Dei & charitatem, quæ est inter proximos, commendat.

Solu. 4. ar.

¶ Ad quartum, quòd defunctos respicit, respõdetur, quòd defuncti in gratia decedentes dum in corpore viuerent meruerunt, vt alienis suffragijs post mortem iuuarentur, vt August. in enchiridio cap. 110. ait. In hac enim, inquit, vita omne meritum cõparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Et ideo illa etiam ratione retribuetur eis prout in corporibus gesserunt. Vel fortè prudentius dicendum, quòd Paulus loquitur de retributione, quæ in die iudicij pro proprijs operibus

fiet, Esuriui, & dedistis mihi manducare, &c. Id enim sententia illa significat, Opera illorū sequuntur illos. ¶ Ad aliud verò respondetur, quòd quamuis illi nobiscum non eadem constituant Rempub. nihilominus sumus charitate communicantes, in qua charitate nostra fundantur suffragia.

¶ Quòd si rursus obijcias. Defuncti iam non sunt viatores: ergo neq; sunt in statu satisfaciendi, sed satisfaciendi: quibus illud adaptatur Job. 19. Semitam meam circūsepsit, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit. Respondetur, quòd quamuis non sint in via merendi aut demerendi, vt respectu gloriæ ultra citraue progredi aut regredi valeant, nihilominus sunt in via, eo quòd ab ingressu cœli remanent. Et ideo licet simpliciter sit eorum via circūsepta suis gressibus, est nihilominus sic peruia, vt à nobis iuuari possint.

¶ Ad quintum per distinctionem responsum est. Peccatoris enim oratio & suffragiū, quòd non suo nomine: sed ecclesiæ vel alterius iusti facit, sunt quidem accepta Deo, non quia peccatoris, sed quia iustorum: nam licet per charitatem facientis, opus illud non viuat, viuunt tamen per charitatem illud mandantis. Quare licet sibi: scilicet, ministro, prodesse non possit, quia non est dispositus, vt fructum charitatis suscipiat, prodest nihilominus alijs, qui diuina sunt charitate imbuti. Suffragia verò peccatorum, quatenus eorum sunt, Deo nec grata sunt, neque ad satisfactionem accepta, imò neque eorum orationes lege communi perinde ac illas Deus exaudit, quæ sunt de condigno meritoria. In quo sensu, ait, in Pastoralis Gregorius. Cum is, qui displicet, ad intercedendū mititur, irati animus ad deteriora prouocatur.

¶ Solet nihilominus Deus peccatorum preces exaudire, non quidem ob eorum dignitatem & meritum, sed si iusta petant, propter eius diuinam clementiam. Quare aliqui appellant illud meritum de congruo. At verò vt. 2. libro de Natu. & gratia, capit. 4. dicebamus, profectò in peccatore nulla potest esse ratio meriti nec de cõgruo. Sed Deus illos ex sua benignissima largitate quadoque exaudit: at verò pluries ex sua iustitia aures eorum precibus occludit.

¶ Sextum denique in septima cõclusionem per distinctionem dilutum est. In suffragio namq; pro altero oblato satisfactio alteri tribuitur, sed meritum facienti referuatur.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrum suffragia pro defunctis oblata quibuscunq; defunctis prodesse valeant.

¶ Væritur secundo prætermisis suffragijs, quæ pro viuis offeruntur, quibusnam defunctorum profunt, vtrum, scilicet, omnibus. Et arguitur à parte affirmatiua: & primum, quòd possint, existentibus in inferno prodesse, arguitur ex verbis Augustini in Enchiridio ca. 110. dicentis, quòd quibus valent suffragia, vel ad hoc profunt, vt sit plena remissio, vel ad hoc, vt tolerabilior sit eorum damnatio: sed plena remissio non fit nisi in purgatorio, & damnati nulli sunt nisi in inferno: ergo illis prodesse possunt, vt tolerabilius crucientur. Accedit, quòd vt in historia quadam vitæ Gregorij refertur, Traianus qui magno annorum numero in inferno cruciabatur, precibus eiusdem ~~traiani~~ liberatus. Quinero Damascenus in egregio illo sermone, De his qui in fide hinc migrarunt, id ipsum testatur dicēs, quòd illius historie testis est Oriens omnis & Occidens. ¶ Secundo arguitur, quòd etiam pueri in limbo profunt: & verbis eodem loco Augustini dicentis, quòd suffragia ecclesiæ pro non valde malis propitiationes sunt: pueri namque cum non propria voluntate peccauerint, sed aliena in Adam, non sunt valde mali æstimandi. Illis autem, qui non sunt valde mali, ait, ibidem Augustinus suffragia prodesse.

Partis affirmatiue argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

¶ Tertio arguitur, quòd etiam quodammodo profunt foelicibus animabus, quæ sunt in cœlo: nam suffragiorum potissima sunt missarum solennia, in quorū vna collecta habetur, Sicut sanctis tuis profunt ad gloriā, ita nobis proficiat ad medelam: quare in oblatione hostiæ, quæ in ratione sacrificij offertur, in tres particulas diuiditur, quarum tertia in calicem mersa beatos designat, vt distinctione. 13. quæstione. 2. artic. 5. diximus.

¶ Quòd autem existentibus in purgatorio profunt, ambigere non licet, secundū verbum Augustini loco citato, vbi ait, suffragia ecclesiæ profunt his qui sunt mediocriter boni vel mali: hi enim sunt qui in purgatorio detinentur, ¶ In cõtrarium est verbum eiusdem sancti patris libr. de verbis Apostoli sermone. 32. Qui si ne fide quæ per dilectionem operatur, eiusq; sacramentis de corporibus exierunt, frustra il-

Partis negatiue.

lis à suis huiusmodi pietatis impendunt officia, cuius (scilicet, pietatis) dum hic erant, pigro caruerunt. Et de beatis idem Diuus sermone. 17. de verbis Apostoli, & citatur capit. Cum Matthæ. de celebratione missarum, In iuria, inquit, est orare pro martyre, cuius nos debemus orationibus commendari.

¶ Quæstio præsens iuxta receptaculorum numerum quatuor exigit conclusiones. Et quòd à damnatis exordiamur, plures de illis olim nempe, quinque versabantur opiniones, quas his Diuus Thomas refert, & aliquas tangit Augustinus in enchiridio capit. 12. Origenis namque error fuit, quòd suffragia existentes in inferno iuuant, atque adeo cum illa poena sit secundum intentionem finita, tandem multiplicatis suffragijs finiri valet. Antiquus ille fertur Origenis error in libro Periarchon vt ad Auitum Hieronymus refert: scilicet, quod ex demonibus possint fieri homines. At vero homil. 9. super illud Matthæi. 19. Cum venerit filius hominis, &c. hanc opinionem remissionis suppliciorum inferni referens, nõ ita firmiter videtur ei adhærere.

Quinq; opiniones. Origenes.

Nota.

¶ Alij verò & de tempore distinguebant, & inter personas. De tempore, inquam, aiebant, quòd licet post diem iudicij omnia cessabunt suffragia: quare dein ceps nullus in inferno existens illis iuuabitur, tamen ante illum diē quā diu hoc seculum duraturū est, profunt nonnullis illorum. Ad cuius perspectionem inter personas illic oclusas sic discriminabantur, vt in fidelibus, qui nec fide Christi imbuti, nec sacramentis initiati de hac luce migrarunt, quia nunquam membra Christi fuerunt, neque ecclesiæ filij, nequaquam ecclesiastica suffragia profunt, quippe cum ecclesia non nisi pro illis, qui fidem professi sunt, oret. Et illos censebant appellari ab Augustino valde malos, de quibus in Enchiridio. capit. 110. ait, quòd nostra suffragia nulla sunt illis adiumenta. Alij verò sunt, qui ecclesiæ gremio per fidem recepti fuerunt, & sacramentis imbuti, aliaque opera genere suo bona præstiterunt. Sed nihilominus in peccato mortali animam expirarunt atque hos arbitrantur appellari ibidem ab Augustino non valde malos, atque adeo illis nostra opera suffragari. ¶ At verò quoniā extemplo illis occurrebat ambiguitas: videlicet, inde consequi, eorum poenam posse multiplicatis suffragijs tandem exhauriri, quòd erat in errorem Origenis impingere, illū errorem cauere curantes bipertiti sunt. Præpositius enim, cuius est secunda opinio, concessit posse tandem totam poenam extingni, non

Præpositius.

tamen in perpetuum, vt Origenes cēsebat, sed vsque ad diē iudicij, quando resumptis corporibus retrudendi in eadem tartara sunt, absque sine vilo & remedio cruciandi.

Hanc verò opinionem absurditas hæc consequntur, quod remittatur poena ei cui non est condonata culpa, quod tamen ordo diuinæ sapientiæ non permittit. Etenim cum, vt supra diximus, opera nostra nullam apud Deū fortiantur rationem iustitiæ ex viribus nostris, sed ex sua gratuita acceptatione, fit vt nisi persona, quæ opus offert, grata sit ei, opus ne queat esse acceptum.

Porretani. 3. Opinio.

Hoc ergo Porretani quidam nomine perspicientes, aliam excogitarunt tertiam opinionem. Nempē, per nostra suffragia illorum infernalium, qui in fide mortua Christi recesserunt, supplicia minui: non tamen secundum æqualem quantitatem, sed secundum partes: eadem semper proportione minores. Verbi gratia. Si per vnum sacrificium dimidium poenæ remittitur, per aliud æquale dimidium illius residui tollatur & per aliud itidem dimidium residui: & cum hac diuisione quantitas sit in infinitum diuisibilis, nunquam poterit exhaustiri poena. Horum autem opinionem probe, ait, Diuus Thomas, multis modis deficere. Primo, quia huiusmodi proportionalis diuisio non tam spirituali congruit quantitati, quam corporali. Secundo, quia non est villa ratio cur subsequens æquale suffragium non tantundem poenæ tollat, quantum præcedens. Tertio, quia cum poena sequatur culpam, & culpa non diminuatur, ratio non permittit poenam minui. Quarto, quia licet in diuisione lineæ procedatur in infinitum: deuenitur tamen ad tam exiguam partem quæ non sit sensibilis. Pariter ergo in diuisione poenarum deueniretur ad insensibile, quod ferè esset in errorem Origenis recidere.

Altiſtodoro. opinio.

Altiſtodorensis, vt hic ait Diuus Thomas, quartam meditatatus est opinionem, scilicet, quod per suffragia viuorum licet damnatorum poenæ non remittantur, corroboratur tamen ipsi, vt minus eas sentiāt. Quamuis libr. 4. capitulis duobus de damnatis opinionem Præpositiui prius sustinens, probabilius arbitretur, quod nullatenus damnatis profint suffragia. Cuiuscunq; tamen illa fuerit opinio, falsissima est. Nam cum poena infligatur, vt sensu cruciet, & culpa damnatorum nullatenus remittatur, non est iustitiæ cōsentaneum leuamen illud, vt minus sentiat poenæ: præfertim quod si illud esset verum, tantum posset irroboratione illa crescere, vt poenarum sensum adimeret.

Quinta demum opinio plusculum prima facie probabilitatis præfert: nempe, quod suffragia quamuis non aliter, hoc tamen modo refrigerium damnatis afferant, vt conspicientes non vsque adeo esse à suis amicis in hac vita despectos, quin pro eis orent, minus doloris sentiāt, quam si viderent prorsus esse obliuioni, & de spectui habitos. Sed tamen hæc opinio legi cōmuni non consonat. Quoniam, vt Augustinus in libro de cura pro mortuis gerenda author est, spiritus damnatorum non vident quæ apud nos aguntur. Quod autem supra legem communem suffragia eis Deus viuorum reuelat, non est consentaneum.

s. Opinio.

His igitur posthabitis falsis opinionibus, statuitur prima huius articuli conclusio. Damnatis, qui in inferno cruciantur nihil ecclesiastica suffragia, secundam ordinariam legem prodesse valent, neque vllus eis potest opem ferre, sed debent in perpetuum ad iustum meritis poenas luere, quia eas nusquam persolue re valent. Dixerim secundum legem ordinariam, propter illos, qui arbitrantur per singulare priuilegium posse secus contingere, quod cito demonstrabitur. Parte damnatorum est, quod ratione sua status sunt in odio Dei oblinati, Deum subinde continenter sua mente blasphemantes, quo sensu, ait, Psalm. 6. Dauid, Conuertere domine & eripe animam meam: scilicet, dum vita mihi superest. Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? Quasi dicat, In mortis articulo, dum corpus quod corrumpitur aggrauat animam, difficile est, vt homo sit memor tui: in inferno autem, impossibile: & cum nisi eorum, qui ipsum confitentur, Deum non misereat, non sunt illi misericordiae eius capaces, neque fructus passionis Christi, per quam solam & culpæ & earum subinde poenæ remitti valent.

1. Conclusio.

Secunda ratio ex parte nostra est, quod suffragiorum fundamentum est charitas, qua sumus membra viuentia in Christo: cum ergo illi extra charitatem sint, nullatenus nostrorum, suffragiorum participes esse possunt.

Confirmatur hoc ex sententia illa Matthæi vigesimo quinto, qua vt beati in vitam æternam, ita & damnati in ignem mittuntur æternum. Nomen autem æternitatis hoc sonat, quod res perpetuo sine interpollatione, aut vilo decremento, vel decremento, pari modo duret. Ergo sicut beatorum gloria, neque augeri, neque minui essentialiter potest, ita neque damnatorum tormentum.

Imò

Orare pro damnatis peccatum.

Imò verò adeo est hæc conclusio certa, vt pro damnatis orare peccatum sit genere suo mortale. Quoniam petere à Deo non licet nisi quod secundum eius legem impetrare ab illo possumus. Cum ergo de damnatis stet firma sententia vim obtinens legis, quasunt ab eius misericordia exclusi, peccatum est, pro illis orare. Vnde Augustinus. Si scirem, inquit, matrem meam esse in inferno, non magis pro illa orarem, quam pro diabolo.

August.

Aliud arg.

Atque hoc est aliud recens conclusionis argumentum. Sunt enim animæ eadem qua demones sententia damnate: pro demones autem orare non licet: ergo neque pro damnatis hominibus. Quocirca idem Augustinus loco in Enchir. citato, vniuersos infernales, siue in fideles fuerint siue Christiani, appellauit valde malos, quibus nostra suffragia auxilio esse non possunt.

Quapropter etsi D. Thomas in præsentiarum moderatè dixerit tutius esse simpliciter dicere quod suffragia non profunt damnatis: nec pro eis colligitur) in opinionibus id versabatur: asseruerant tamen iam nunc asserenda est conclusio, vel tanquam catholica, vel tanquam catholice proxima, saltem de lege communi. Ille quippe est sensus illius Ecclesiastic. 11. Vbi ceciderit lignum, illic erit: siue ad Austrum, siue ad Aquilonem: quasi nulla sit post mortem amplius, vel in celo vel in inferno mutatio. Et de damnatis præcipue intelligitur illud Deuter. 25. Pro mensura delicti erit & plagarum modus. Et Apocalypsis. 18. Quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Et Iob. 7. Sicut consumitur nubes, & pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendit. Sed præ omnibus ponderat, quod infernus appelletur ignis æternus: Quapropter canit ecclesia, quod in inferno nulla est redemptio. Quo verbo omnes opiniones contrariæ excutuntur. Non enim solum ait, Non est redemptio: sed nulla. Videlicet, neque, vt possint inde exire, neque, vt possit eorum poena remitti, nec vt vilo valeant refrigerio releuari. Quare in oblatione hostiæ nulla particula damnatis consignatur.

Testimonia sacra.

Fidelium Deus, &c.

Sed afferebat pro se Præpositius, quod ecclesia pro cunctis fidelibus defunctis orat, in illa collecta. Fidelium Deus omnium conditor, &c. scilicet, pro omnibus, qui fidem susceperunt. Iuxta verbum Augustini loco citato dicentis, quod orat pro omnibus baptizatis. Adde, quod saltem damnati, qui baptizati fue-

runt mereri potuerunt, iuxta verbum Augustini, vt ecclesia pro illis oraret.

Item orat ecclesia, ne animam defuncti absorbeat tartarus, quo nomine significari videtur damnatorum infernus. Altiſtodorensis præterea loco citato inter defendendum Præpositiuum, affert historiam de vita Sancti Brandani, qui vidit Iudam incedentem per prata, & rogatus cur non esset in inferno, respondit, quod vsque ad aliquod tempus refrigerium habebat propter bona quæ fecerat.

Historia Brandani de Iuda.

Respondetur autem ad primum, quod ecclesia non orat nisi pro fidelibus: qui discesserunt cum fide formata, quibus, scilicet, redemptio Christi profuit: & ideo additur Conditor, & redemptor, & collecta sic concluditur. Vt indulgentiam quam semper optauerunt, scilicet, vsque ad mortem: pijs supplicationibus consequantur. Quare licet Christiani in gratia existentes mereantur, vt ecclesia post eorum obitum pro illis oret, tamen per peccatum mortale meritum illud extinguitur: iuxta verbum Ecclesiastic. 7. Si uerterit se iustus à iustitia sua, omnes iustitiæ eius quas fecit non recordabuntur. Et ideo Augustinus in autoritate supra citata de verbis Apostoli. Sermone trigesimo quinto, ait, quod eis qui sine fide, quæ per charitatem operatur, de corporibus exierunt, frustra impenduntur suffragia. Idemque repetit in Enchiridio. Vnde dicens. Frustra nonnulli damnatorum poenam & intermissione perpetuos, humano misereantur affectu: allegantes illud Psalmi. Num obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas? Quia hoc, inquit, sine vilo scrupulo de his intelligitur, qui vasa misericordiae nuncupantur.

Ecclesia non orat nisi pro iustis defunctis.

Solu. 2. ar.

Ad secundum respondetur, quod ecclesia ante obitum orare potest & solet pro infirmo, vt ab inferno damnatorum liberetur: sed post obitum nequaquam, nisi vt liberetur à purgatorio, vel saltem poena ei illa remittatur. Quod ideo purgatorium nomine Tartari intelligit, quia est locus horrendus: & animas quoque dicitur absorbere. Quapropter licet iam tunc lata sit sententia, nihilominus ecclesia loquitur ac si tunc anima esset in iudicio. Et ideo inter preces ait, Ne intres in iudicium cum seruo tuo. Vel dicendum, quod etsi sententia lata sit, rogat tamen, vt illam poenam vel in totum vel in partem condonet. Quare vbicunq; in exequijs orat, vt Deus pius & misericors indulgeat & abluat quicquid homo peccauit, non intelligit de remissione culpæ: nam

si mortalis erat, iam anima est in inferno: venialis verò per propriam charitatem ei remittitur in purgatorio. Sed intelligitur de remissione pœnæ. Illa verò historia Brandani non est authentica. ¶ Quòd si arguas. Ecclesia orat pro viuis existentibus in peccato mortali: ergo potest orare pro existentibus in inferno. Negatur consequentia: quia viuentes possunt conuerti, & ideo orat ecclesia, vt conuertantur: damnati verò minimè.

Obiectio. ¶ Quòd ergo ad argumenta respondeamus, auctoritas August. primo argumento citata interpretes iuris canonici conturbat super canonè Tempus. 13. q. 2. non intelligentes quidnam Augustinus intellexerit, per non valde malos, & per valde malos. Arbitrantur namq; etiam in inferno esse non valde malos, pro quibus ideo orare licet, nempe, si fuerint Christiani: & ideo glossa incidit in illam confutatam Porretanorum opinionem, quòd damnatis remittitur pœna, licet in æqualis per æqualia suffragia. Et ideo cum subdit August. quòd quibus profunt, aut profunt vt sit plena remissio, aut vt tolerabilior fiat dñatio, primum membrum referunt ad eos, qui sunt in purgatorio, secundum verò ad quosdam existentium in inferno.

Sententia auctoris. ¶ Sed hæc omnia sunt manifestè falsa: quare, vt bona venia dixerim, consultius ista facerent, si deijs quæ alienæ sunt facultatis nil definirent. Diuisio enim trimembris Augustini. manifestè de tribus receptaculis intelligitur: appellat enim valde bonos cunctos foelices in paradiso existentes, & ideo ait, quòd suffragia respectu illorum, qui illis non indigent, sunt gratiarum actiones: sed valde malos appellat per contrarium extremum, vniuersos qui sunt in inferno, tam Christianos, quam infideles, etiam si minimo peccato mortali discesserint, idem enim est valde mali, quòd inimici Dei, & istis, ait, nullatenus suffragia nostra esse adiumenta, sed sunt qualescunq; viuorum consolationes. Et idem est de existentibus in limbo puerorum. Igitur per non valde malos, omnes, solosque intelligit, existentes in purgatorio, qui dicuntur esse & mediocriter boni, & mediocriter mali, quippe, qui ita sunt amici Dei, vt tamen in tempus arceantur ab eius conspectu. Et de istis duntaxat subdit suffragia illis, vt propitiationes prodesse, vel vt sit plena remissio, vel vt tolerabilior sit damnatio: non enim loquitur de damnatione inferni, sed appellat damnationem illam condemnationem purgatorij. Nam cum pœnæ illæ sint longè inæquales, & pariter suffragia, quandoque contingit, vt per vnum suffragium tota pœna tollatur, quando

quæ verò non, nisi quòd vna pars remittatur.

¶ Historia verò illa de Traiano, Diuum Thoma, Altisiodorensis, & Theologorum pleiosque non parum mouet. Nam quamuis apud Gregorium ipsum non reperiatur, Damascenus tamen auctoritatem illi adrogat. Et primum omnes consentiunt non potuisse Traianum ab inferno eripi, & denique per eius contritionem & conuersionem: repugnet namque legi Dei aliter fieri. Et ideo aiunt precibus Gregorij resuscitatum in paruulum tempus, quo conuersus iterum defunctus est & saluus factus. Quinverò Altisiodorensis in illo capitulo, de damnatis libro quarto, plures existimat ab apostolis ex damnatis infidelibus resuscitados. Qui ideo potuerunt salui fieri. Quod si ita est, necesse est subinde dicere conclusionem perpetuitatis inferni intelligi secundum legem ordinariam, sed ex priuilegio posse inde animas erui.

¶ Sed tamen primum omnium profectò de historia Traiani diffiteri non possum mihi fieri creditu durissimum: quòd vniuersis, & proximis, certum est peccatum esse mortale orare pro damnatis. Quomodo ergo Gregorius hoc ignorare potuit? quòd si non ignorauit, quomodo secus fecit? Atqui Abulensis super quartum librum Regum quæstio. 57. fatetur Gregorium mortaliter peccasse orando pro Traiano, sed nihilominus fuisse exauditum, & in pœnam peccati condemnatum fuisse vt dolore stomachi laboraret. Quòd profectò nescio quis credat. Mallem dicere Gregorium dubitatem an esset in inferno orasse pro illo: sed neq; hoc facile credo.

¶ Item quòd aliqui fuerint ex inferno damnatorum resuscitati, qui postea in coelum euolauerint, videtur rationi prædestinationis aduersum. Consequitur enim quòd aliqui prædestinati fuerint in inferno damnati: non simpliciter, sed sub conditione nisi postea resuscitarentur. Id quòd authores illarum opinionum facilius concedunt, fortè quàm valeant alijs persuasum facere. Nam verisimillimum est in obitu cuiusq; sententiam absolute ferri, ite in ignè æternum, aut in vitam æternam: qualiter est in die iudicij ferenda.

¶ Fateor tamen hoc argumentum non esse contemnendum, quòd cum Apostoli ac deinceps alij Euangelij promulgatores plures inter gentes excitauerint mortuos, coniectura fit, quosdam sua gentilitate damnatos suscitasse. Respondere tamen possumus fortè non suscitasse nisi eos, qui inuincibili ignorantia Christianæ legis laborantes in le-

Historia Traiani.

Abulensis.

Argumentum.

ge naturæ seruari poterant: aut alios catechumenos aut Christianos, atque adeò in purgatorio existentes. Quibus autem contraria opinio placuerit, non subinde dicere tenentur, vt de existentibus in purgatorio & in limbo patrum dicebamus, resuscitari cõfirmatos in gratia aut certos de sua salute. Satis enim amplum beneficium Dei erat, quòd cum in inferno essent, restituerentur in vitam, in qua lege communi, possent saluari. At quamuis hæc teneatur opinio, quòd ex priuilegio possunt aliqui ab inferno exire, nullatenus tamè pro illis orare licet: quia oratio non debet nisi secundum legem communem fieri.

2. Conclus. ¶ Secunda, superiori similis conclusio est. Pueris non baptizatis in limbo suffragia viuentium non profunt. Et ratio est similis: quia sunt in perpetuum a regno celorum relegati: neque in vita meruerunt, vt eis defunctis suffragia prodesse. Neq; verò sunt in charitate, qua sumus defuncti & nos tanquam membra viuentia in Christo communicantes: quibus iubet Apostolus, alterum alterius onera portare.

Solu. 2. ar. ¶ Vnde ad secundum argumentum respondetur. Quòd quamuis pueri non damnentur nisi pro peccato, quòd aliena voluntate in Adam commiserunt: nihilominus sunt valde mali ea ratione qua sunt Dei inimici, & eius fide carentes. Quòd sufficit, vt eis non profint nostrasuffragia. Tametsi non sint tam mali quàm qui in inferno cruciantur.

3. Conclus. ¶ Tertia conclusio. Neq; verò beatis nostra suffragia quicquam valent. Illos enim appellat Augustinus valde bonos, respectu quorum nostra suffragia non sunt iuuamen, sed gratiarum actiones. Et ratio est patentissima: quoniam suffragia, vt nomen ipsum sonat, non sunt nisi auxilia, quibus miseris & egenis opem ferimus. Beati verò ab omni sunt miseria & egestate immunes. Neque quippiam habent de quo satisfacere debeant: neque verò eorum potest augeri foelicitas, & ideo, vt ait citatus Augustinus, iniuria fit sanctis, dum pro eis oratur.

Solu. 3. ar. ¶ Quapropter ad tertium argumentum respondetur, sacra altaris solennia prodesse sanctis ad gloriam, non quòd eis aliqua essentialis gloriæ ratio augeatur: cum obiectum illius gloriæ sit Deus. Sed nobis potius festa quæ illis feriamus, profunt ad gloriam. Dicuntur tamen eis quodammodo prodesse materialiter, & extensiuè. Quia cum illa sacrificia quæ nos facimus, videant in verbo, de illis gaudent. Nò quidem, quòd gaudium sit eorum intensus, sed extensus, quia gaudent de pluribus quàm

antea, quòd proinde appellatur gaudium accidentale. De quo gaudio intelligitur illud Luc. 15. Gaudium est Angelis Dei de vno peccato re poenitentiam agente.

¶ Ad aliud verò de particula mēsa in calice pro beatis, respondetur, quòd non immittitur ad significandum, quòd sacramentum & sacrificium aliquid gratiæ, vel satisfactionis eis impartiat, sicut suscipientibus sacramentum: aut illis pro quibus sacrificium offertur, qui indigent adiuuari. Sed ad significandum esse participes redemptionis Christi, & triumphare de victoria parta dum hic militant.

4. Conclus. ¶ Quarta conclusio, quæ ex superioribus colligitur. Illæ defunctorum animæ, quibus suffragia viuentium profunt, sunt omnes & solæ existentes in purgatorio. Illas enim appellat Augustinus non valde malas, quibus ait suffragia esse propitiationes. Quare de his intelligitur conclusio præcedentis articuli, qua diximus suffragia prodesse defunctis. Habent enim qui sunt in purgatorio conditiones duas. Prior, quòd suffragijs indigent, quo differunt à beatis: posteriorem, quòd sunt in charitate, qua meruerunt, vt illis viuentes suffragari possent, quo differunt à damnatis.

¶ Hanc conclusionem refutant hæretici dicentes, in sacris Biblijs non contineri. At verò in primis purgatorij confessione supposita, quæ locis supra citatis commonstrauimus: quamuis nullum esset sacrum testimonium ratio ipsa charitatis satis hanc veritatem edocet. Pœnæ enim purgatorij adhibita sunt in supplementum satisfactionis, quæ in hoc seculo non fuerat plenè consummata: & ideo viu, sicuti viuentibus, ita & istius modi defunctis suffragari possunt.

¶ Nihilominus extat testimonium supra citatum. 2. lib. Machabæorum capit. 12. Vbi legitur fortissimum Iudam mille drachmas argenti Hierosolymam misisse, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium: bene & religiosè de resurrectione cogitans mortuorum, scilicet, qui cum pietate dormitionem acceperat. Vnde subdit sacra historia. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.

¶ At verò hæretici qui aliter respuere tã apertum testimonium nò poterat: cogitarunt (quæ sua genuina varicies est) auctoritatē illorū librorū demoliri: dicentes non esse canonicos. At verò quauis in cõcilio Laodicensi relati nò fuerint, neq; Hier. in prologo galeato eos retulerit, tamè ecclesia, quæ veluti aurora cõsurgēs succe-
su tēporū magis ac magis Spiritus sancti lumine in

Libri Machabæorum.

ne in huiusmodi decretis suscipiendis, ampliusque perfunditur: illos in canonem retulit, ut patet in concilio Carthaginensi tertio, cui Augustinus subscripsit, qui deo. 2. lib. de doctrina Christiana capitul. 8. eos inter canonicos recenset. Et Gelasius Papa cap. Sancta Romana. distinct. 15. & concilium oecumenicum Florentinum, ac subinde Tridentinum. Quibus adeo sacrosanctis decretis fidem abrogare aut infirmare nefas est. Et Tobia. 4. Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam iusti constitue.

August.

¶ Veruntamen Augustinus in libro, De cura pro mortuis gerenda, capit. 1. postquam testimonium illud Machabæorum ad hanc veritatem allegavit, subiungit dicens. Sed et si nusquam in scripturis veteribus omnino legere tur, non parum hac consuetudine claret auctoritas, ubi in precibus sacerdotis, quæ domino Deo ad altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Et de verbis apostoli sermone. 32. Orationibus, inquit, sanctæ ecclesiæ & sacrificio salutari & elemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuvare, ut cum eis misericordius agatur à Domino, quam sua peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum uniuersa seruat ecclesia, ut pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communionem de sancti sunt, eum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, atque pro illis quoque id offerri commemoretur. Cum verò eorum commendandorum causa operæ misericordie celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omnino ambigendum est ista prodesse defunctis, &c. Hæc ille.

Dionysius.

¶ Hæc autem ecclesiæ sancta consuetudo ab ipso apostolorum ævo certum est originem ducere. Dionysius enim Pauli discipulus, in libro ecclesiasticæ Hierarchiæ capit. 7. Quemadmodum sacer præsul pro defunctis oret, commemorat dicens, Sanctorum preces in vita ista, & non tantum post mortem prodesse. Vbi dicens, post mortem, insinuat & defunctis prodesse: & subdit. Inter precandum igitur oratur diuina bonitas, ut cuncta peccata defuncti per humanam infirmitatem admissa dimittat: eumque in luce collocet: & regione viuorum, in sinibus Abraham, Isaac, & Iacob, in loco vnde aufugit dolor, tristitia, & gemitus. Vide quam sit antiqua precatio hæc, qua ecclesia in exequiis vtitur defunctorum. Idem repetit antiquus ille Theologus Gregorius Nazanzenus in oratione funebri ad Casariū

Grego. Nazan.

fratrem de matre sua. Et Chrysostomus homilia. 41. super primam Epistolam ad Corinth. Chryso. 15. ait, Non est temere hoc excogitatum, nec frustra memoriam mortuorum inter Sacra mysteria celebramus, nec temere, qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat, pro omnibus in Christo dormientibus. Vnde concludit dicens. Opitemur igitur his fratres, & memoriam pro ipsis faciamus. Et homilia. 69. & 70. ad populum mirifice de suffragiis mortuorum loquitur. Ad hæc eloquentissimè simul, ac religiosissimè Damascenus totum illum citatum sermonem: de his qui in fide hinc migrarunt, hoc suffragiorum pro defunctis argumentum locupletat. Vbi ait Apostolos ipsos saluatoris discipulos memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt habendam edidisse. Quod adhuc firmiter atque adeo sine contradictione obseruat Apostolica & catholica ecclesia Christi & Dei, à sinibus vsque ad fines terræ, ab eoque tempore vsque, in præsens, & in finem mundi vsque. Omnino hoc neque vanè, neque absurde, neque temere, fortuito ue ordinatum est. Quæ enim Christiana religio erroris nescia suscipit, & in tot secula seruat inconcussa, minimè vana sunt, sed vtilia, Deo placita, salutique nostræ conducibilia plurimum. Hactenus ille. Operosum autem nimis esset aduersus istos hæreticos in suffragia oblatantes uniuersa sanctorum patrum testimonia percensere. Consultissimè ergo simul ac sanctissimè, præter quotidiana suffragia & sacrificia, diem crastinum omnium sanctorum ecclesia dedicauit: quo viuentium pietas animabus purgatorij suffragaretur.

Damascen.

¶ Hinc fit verbum illud ecclesiasticum, In inferno nulla est redemptio, atque illud Psalmi, In inferno autem quis confitebitur tibi binam expositionem admittere. Aut enim intelligitur de inferno damnatorum: aut si accipiat nomen, ut etiam comprehendat purgatorium, intelligitur (ut in prædicto sermone ait Damascenus) comminatoriè, secundum causas inferiores, puta secundum exigentiam meritum animarum, quæ purgatorio deputantur: ut, scilicet, ad iustum pœnas luant, sed secundum diuinam misericordiam, quæ vincit humana merita, flectitur Deus, ut sententiam mutet: cuius exemplum in Niniuitis, Acab, & Ezechia extant. Quare tantum potest esse suffragium, ut tota expietur pœna: quæ quidem expiatio vicè habet purgationis, quæ erat facienda per ignem.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Vtrum solo sacrificio altaris, & orationibus & elemosynis inuentur defunctorum anime.

S

Vbsequitur articulus tertius de suffragiorum numero & genere, & arguitur quod non sint tantum tria illa suffragiorum genera quæ Augustinus sermone citato. 32. de verbis Apostoli. & lib. de cura pro mortuis gerenda, commemorauit. Scilicet, orationes sanctæ ecclesiæ, & sacrificium salutari, & elemosynæ, quæ pro defunctorum spiritibus erogantur. Et arguitur primò à parte negatiua. Gregorius ad Bonifacium, & refertur ca. Animæ. 13. quæstione. 2. Animæ, inquit, defunctorum, quatuor modis soluantur: aut oblationibus sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut charorum elemosynis, aut ieiunio cognatorum. Non ergo sunt tantum tria.

Partim nega-
tina. ar. 1.

2. Argum.

¶ Secundò. Et cura funeris, & sepulturæ pompa, ad suffragia pertinere videtur. Refert enim Augustinus libro. 1. de ciuitate Dei, antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata, & exequias celebratas, & sepultura prouisa: & Tobias angelo id attestante, cap. 12. suæ historiæ sepeliendo mortuos Deum promeruisse refertur. Sunt ergo hæc defunctis adiutoria, alioquin vana essent.

3. Argum.

¶ Tertio & indulgentiæ, quas ecclesia in subsidium mortuorum largitur, illis profunt. Ergo non sunt tantum tria illa suffragiorum genera.

Pars affirmatiua.

Restitutio
& satisfactio non sunt
idem.Imperitia
vigi.

¶ In contrarium videtur militare Augustini allegata sententia.

¶ In introitu statim quæstionis præsentis, hoc admonere operæ pretium est, quod distinctione. 19. prædiximus. Nempe, restitutionem, & satisfactionem, non esse rem vnâ, sed diuersas. Restitutio namque opus iustitiæ est inter homines: ut vnusquisque quod debet reddat, quamuis citra iniuriam fuerit acceptum: satisfactio verò sit Deo ratione iniuriæ. Quare suffragia ad satisfactionem pertinent, non ad restitutionem. Hoc ob id dixerim, quod imperitum vulgus arbitratur animam defuncti in purgatorio detineri, quousque debitorum restitutio hic fiat, veluti, si teneretur apud nos in carcere seculari: quod quidem res est falsissima, diuinæque iustitiæ aduersa. Etenim si defunctus dum viuebat, in ære alieno soluendo fecit quod debuit, in suo, scilicet, testamento

id mandauit hæredibus, quos bona fide credebatur suam executuros voluntatem, & aliud purgandum non habebat, illico euolabit in cælum: quamuis debita nunquam soluatur. Quia culpa hæredum in illa restitutione facièda, nullatenus nocere potest defuncto: cum in sua potestate non sit remedium adhibere. Deus enim neminem punit nisi pro proprijs culpis, quas egit in corpore. Anima ergo non purgabit in purgatorio, nisi illud satisfactionis quod supererat remisit culpis. Quapropter purgato illo peccatorum reatu, quamuis debita nunquam soluatur, anima de purgatorio transmigrabit in cælum. Alioquin si exitus à purgatorio à voluntate penderet illorum, quibus hic restitutionem facere incumbit, sequeretur, quod si nunquam illam facerent, nunquam anima à pœnis illis eriperetur, quod est cõcessu absurdissimum. E cõuerso si defunctus in restitutione hæredibus aut executoribus testamenti demandando non fecit quod debuit, ut pote, quia non bona fide existimabat esse faciendam, damnabitur quidem, quamuis illico post mortem fortè æs alienum soluatur. Itaque defuncto post mortem nihil refert quando fiat restitutio, nisi fortè existens in cælo suorum diligentiam agnoscat, quæ illi erit grata. Sed executores testamenti vel hæredes tenentur debita soluere: vbi cõquæ credant esse animam defuncti, siue in inferno, in purgatorio, siue in cælo. Suffragia ergo sola sunt quæ existens in purgatorio iuuat: siue quæ defunctus pro se fieri mandauit, siue quæ viui pro eis offerunt.

Nota.

¶ Hoc ergo supposito ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima, licet tria sint potissimum & maximè propriè suffragiorum genera, scilicet, sacrosanctum sacrificium missæ, elemosyna, & oratio, nihilominus ieiunium quoque, & alia eiusmodi pœnalia opera ad id muneris conferunt. Probatur prior pars. Viuorum suffragia ex duplici radice defunctis profunt, scilicet, & quia viui defunctis per charitatem compingimur, & quia viuentium intentio ad eosdem defunctos refertur. Quocirca ea viuentium opera suapte natura nata sunt defunctis præcipuè suffragari, quæ ad communionem charitatis, vel ad directionem intentionis in alterum attinent: sacramentum autem altaris, quia Christum continet, quo tota ecclesia vnitur & consolidatur, est origo, & vinculum charitatis inter omnes qui fide viua sunt membra eiusdem Christi. Et ideo illud est suffragiorum omnium princeps: & quod potissimè suo genere

1. Conclus.

Sacrificiū
missæ.

nere defunctis prodest. Inter effectus autem charitatis, quæ est inter proximos, principem locum obtinet eleemosyna, quæ est iniferorū subleuatio. Ob idq; ratione eiusdem charitatis conuenit eleemosynæ propria ratio suffragij. At verò ratione directionis qua intentio in alterum dirigitur, oratio etiam propriè inter suffragia collocatur. Quippè quæ non solum respectum dicit ad orantē, vt cætera bona opera, sed ad illum pro quo oratur.

¶ Non constituimus hic vtra suo genere præstantior sit, oratione an eleemosyna. Nam cum oratio ad Deum immediatius dirigatur, præstantior suo genere est. Sed rationes explicamus quibus hæc propriè suffragia censèatur. Ieiunium verò non tam propriè refertur ad alterum, quàm alia tria, sed ad ipsum ieiunantem, nempe ad macerationem & afflictionem proprii corporis. Et ideo quamuis propriè inter opera satisfactionis, quia pœnale est, annumeretur: non tamen tam propriè inter suffragia quæ pro alijs offeruntur. Et ea propter August. tanquàm propria suffragia illa duntaxat tria recensuit. Gregorius verò laxius extenso nomine, ieiunium quoq; comprehendit. Et eadem ratione flagella: & humi cubatio, & alia id genus tristitia molestaque opera, potest homo pro suo defuncto in ratione suffragij perferre & offerre.

¶ Et per hoc solutum est argumentum Gregorij. Ex quo sequitur quòd in ratione propria suffragij non tam æstimanda est ratio pœnaltatis: quam patitur ille qui suffragatur (qualis est in ieiunio) quàm effectus, qui in alium tranfit, qualis est in eleemosyna.

¶ Eadem est ratio in sacramentis. Baptismus enim & confirmatio, & reliqua, quia non sunt nisi mera sacramenta: quorum effectus solum recipienti tribuitur, qui regeneratur, confirmatur, & ordinatur, suffragiorum rationem minimè sortiuntur, sed eucharistia, quæ non solum sacramentum, verum & sacrificium est. Quamquam virtute operis operantis possint reliqua sacramenta ad suffragia referri, quatenus homo vel baptizatur, vel confitetur, vel ordinatur, vt maiori cum dignitate pro suis oret defunctis.

¶ Autoritas verò illa Paul. 1. ad Cor. 15. Si omnino mortui nō resurgunt, quid faciunt illi qui baptizantur pro mortuis? videtur insinuare quòd sicut eucharistia, ita baptismus offerri valeat pro mortuis. At verò illic Paulus imperitiā quorundā subnotat: qui dum ad fidem conuertebantur, postquam semel baptizabatur, vt fierent Christiani, rursus baptizari contendebat

pro suis defunctis, qui sine baptismo decefferant, existimantes illis profuturum.

¶ At quoniam dictum est, sacrificium missæ, omnium suffragiorum esse potissimum admonito hic opus est: quòd quanquam id verissimū sit: ex obiecto & genere suo, quia Christus illic offertur, nihilominus ratione necessitatis pauperum, quos nobis Christus tantopere cōmendauit, dicens. Pauperes semper habebitis vobiscum, potest eleemosyna quandoque esse Deo gratior & acceptior in satisfactionē pro defunctis, quàm lōga missarum multiplicatio. Absit vt quis negauerit missas in primis esse pro defunctis offerendas. Veruntamen postquā aliquo numero pro ratione qualitatis personæ offerentur, melius est largissimas eleemosynas in pauperes profundere: quā cētenas aut millenas missas accumulare. Necessitas enim pauperum etiam corporalis, efficere potest, vt verum sit tunc etiam verbum Christi. Misericordiam volo, non sacrificium. Et diuites iussit, vt de mammona iniquitatis amicos pauperes sibi cōciliarent, qui eos reciperent in æterna tabernacula. Et in die iudicij nō aliam rationem mittendi, alios in vitam æternam, atq; alios excludendi, commemorat, quàm quia esuriui & dedistis mihi māducare. Nam quod vni, inquit ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

¶ Cæterum missæ, quæ pro defunctis offerri ordinaria lege debent, sunt illæ, quas ecclesia pro defunctis constituit dicendas: in quibus psalmos & collectas, ad rem propriè accomodat optimo iudicio selegit cantandas, aut recitandas. Qua ratione huius ecclesiasticæ institutionis eiusmodi missæ sunt magis meritoria & satisfactoria pro defunctis. Nihilominus ratione singularis deuotionis, qua defunctus erat erga sacratissimam virginem vel erga alium diuinum affectus: potest fieri cōpensatio, vt aliæ missæ in honorem eorundē sanctorum offerantur, qui pro defunctis Deum exoratum curent.

¶ Secunda conclusio. Quamuis sepultura per se nuda, rationem suffragij non induat, exequiæ tamen, quibus funus curatur, suffragia sunt. In sepultura enim tria est considerare, scilicet, officium ipsum humandi tumulandi que cadauer. Præterea pompas & ornamenta, quibus funus honestatur. Et tertio exequias. Et de sepultura quidem fuit inter Ethnicos error, ob id cadauera cremari aut humari, vt animæ quietis sedem obtinerent, qua ante cadauerum sepulturam potiri negabant. In quam sententiam Augustin. illud Maronis Æneidos. 6. refert. Nec ripas datur horren-

horrendas, nec rauca fluenta trāsportare, prius quàm fedibus ossa quierunt. Sed religio Christiana fabulosa illa figmenta execratur. Vbi cunq; enim corpora nostra cadant, siue in bello, siue in mare, vt cadauera siue auibus, siue piscibus esca sint: pollicitus est nobis Christus nec capillum capitis nostri periturū. Ob idque nos admonuit ne eos qui corpora tantum occidunt, timeremus: quippe, qui in animabus nihil amplius habent quid faciant. De hac re loco citato August. & lib. 1. de ciuitate Dei, & Chryso. super epistolā ad Hebræos, & refertur can. Vbi cunq; .i. 3. q. 2. Vbi cunq; enim, inquit, sepeliamur, domini est terra & plenitudo eius. ¶ At nihilominus officium sepulturæ christianum obsequium est, idem que tum viuus, tum etiam ipsis defunctis vtile. Viuis quidem & quantum ad corpora ne cadauerum aspectu offendantur, & factoribus afficiantur. Et speciatim quantum ad animas: quoniā per hoc officium fidem resurrectionis profite mur deponentes corpora, vnde postea cum dotibus gloriæ resurgant. Et præterea affectū ostendimus quo charos nostros & necessarios etiam a nobis recedentes prosequimur. Quare cadauera non ritu gentilico comburimus, sed humamus, profidentes de terra corpora nostra esse plasmata, atq; iterum in terram esse resoluēdā iuxta illud, Terra es, & in terram ibis. Præter quā quòd humana corpora exurere horror est. ¶ Sed & defunctis quoq; sepultura beneficium est. Nam sepulchra inspicientes eorum memoriam retinemus, & pro eis oramus, & alia offerimus suffragia. Quapropter & in locis sacris officiosa religio est, mortuos sepelire. Nō quòd ex ipso opere & loco aliquid accrescat defuncto: sed ratione deuotionis, aut defuncti: qui precipiens in aliquo sacello sepeliri, illius diui precibus se commisit, vel propter deuotionem viuorum, quidam sacrificijs sibi inter sunt, in memoriam defunctos reuocant. Ob id namq;, vt eodem libro ait Augustinus, sepulchra & tumuli memoriæ vel monumenta dicuntur, quòd moueant mentē. Ad hæc cum caro sit pars nature, vnde Apostolus ad Ephes. 5. ait, Nemo carnem suam vnquam odio habuit: ex illo iusto carnis affectu, homines charorum funera curant. Vnde eisdem locis Augustinus, Si paterina, inquit, vestis, si annulus, ac si quid huiusmodi, tanto charius posteris est, quanto erga patres maior affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtique multo familiarius, atque coniunctius, quàm quælibet indumenta gestamus.

¶ Quapropter sepultura vnum ex operibus

misericiæ est: quod Thobias exercuit, & Christus etiam impendi sibi voluit: non tamen tantum, vt eius sit in die iudicij mentionem inter cætera facturus. Quinuerò Matthæi. 8. Illi qui sequi ipsum recusabat, causatus quòd vellet mortem patris expectare quem sepeliret, Dimitte, inquit, mortuos, id est, mortalia curantes, sepelire mortuos suos. Quamuis illic eos potius increpare voluit, quos cura viuientium parentum à professione religionis cohibet vel remoratur. Cæterum patres antiquæ legis in terra promissa sepeliri curabant: vbi Messias erat & nasciturus & moriturus. Qua vtique religione Abraham emit agrum, vbi sepeliuit Saram vxorem suam. Genesis. 23. vbi ipse postea tumulatus fuit, & Isaac, ac demum Iacob ex Ægypto illuc fuit deuectus.

¶ Pompa verò funerum nihil defuncto prodest, vt pullæ vestes, & atræ, & lamentationes & planctus. Nam vt ait Augustinus in eodem libro de cura pro mortuis, & Gregorius. 4. dialog. & refertur. 1. 3. quæstione secunda, canon. Animæ. Curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis viuorum solatia sunt, quàm subsidia mortuorū. Si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis aut nulla.

¶ Quamquam si iustus illa indicia cum moderamine fiant, non sunt Christianæ religioni aduersa, vt Ambrosius in libro de obitu Theodosij. 1. 3. & refertur quæstione. 2. cano. Quia alij. Nam defuncto eodem Iacob, vt Genes. ultimo refertur, præcepit Ioseph patrem sepeliri, & septem diebus luxit eum: Et Deutero. 24. legitur: quòd defunctum Moysen filij Israel triginta diebus fleuerunt. Et Dauid luxit mortem Amnon filij sui multis diebus. 2. Regū. 1. 3. Nam si de alijs temporalibus damnis, licitum est cum moderamine tristari: multo iustius de morte parentis aut alius necessarii, cuius vita chara nobis erat, atque aliquid afferebat emolumentum. Christus enim super mortem Lazari lacrymatus est, & Maria Magdalena plorauit & fleuit ad monumentum Christi: sunt hæc enim amoris indicia. Excessus tamen est vituperio dandus, vt ait Cyprianus: cano. Quam præposterum. eadem causa & quæst. Est enim aut pusillanimitatis: vt ait Chrysostomus, aut certè eorum qui non habent certam spem resurrectionis, aut pluris hanc vitam, quàm illam perpetuam assermantium. Vnde Apostolus. 1. ad Thessalonicen. 4. non simpliciter prohibet contristari de morte, sed contristari sicut gentes quæ, spem non

Eleemosyna pro defunctis.
Officiū sepulturæ Christianæ.
Cadauera non cremantur.
Defuncto-rū missæ.
2. Conclusio.
Sepultura.
Ethnicus error.
August.

Sepultura
opus miseræ cordiæ.
Pompæ funerum.
Excessus lamentorum.
Apostol.

non habent. Ille enim resurrectionis fide carentes, existimant defunctos simpliciter in perpetuum mori. Nos autem debemus existimare eos quasi dormire, ob idque eo moderamine contristari, ut certa resurrectionis spe consolemur.

Exequiarum ritus.

¶ In exequiis demum sunt primum sacrificia & canonici psalmi, quæ proprie suffragiorum rationem obtinent. Sunt & orationes, & preces, ad rem profectò aptissimæ, & in ordine nostro deuotissimæ. Adhibentur præterea & oblationes: nempe, cæra & oleum, quæ quidem oblatione antiquissima fuit, ut Damascenus in citato sermone refert: sunt enim luminis fomentum, quod ante sacrificium & sacramentum altaris ardet.

Damascenus

Athanasius

Vnde Athanasius ibidem à Damasceno allegatus, Licet in aerem, inquit, qui in pietate consummatusest depositus fuerit, ne renuas oleum & ceras dominum inuocans in sepulchro accendere: accepta enim ista sunt Deo, & multam ab eo recipientia retributionem. Adhibentur nihilominus in sacerdotum subsidium oblationes panis & vini, quæ rationem elemosynarum representant. Hæc ergo officia religiosa sunt, nisi ubi vani excessus, qui ad captandum inanem gloriam adhibentur, religionem obnubilant.

Solu. 2. ar.

¶ Secundi ergo argumenti solutio, per ea, quæ dicta sunt explicata est. Dicitur enim sepulchrum per se non esse satisfactionem pro defuncto, sed resurrectionis testimonium: atque illa ob causam Tobias in humanis hominibus officiosus fuit.

3. Conclus.

¶ Tertia conclusio. Indulgentiæ quas ecclesia defunctis impertitur, eis in ratione satisfactionis suffragantur. De indulgentiarum beneficio, satis superque distinctione. 2. r. scriptum reliquimus. Quare in præsentiarum huius particulari, quæ ad defunctos spectat, meminisse sat est. Indulgentiæ enim, quarum auctoritatem penes ecclesiam esse, quarumque fructum nobis prouenire illic satis ostendimus, vel viuis conferuntur, vel etiam defunctis. Igitur quæ viuis conceduntur, illis tantum profunt, qui faciunt quod indulgentiæ iubent. Ut cum indulgentiæ sub hac forma conferuntur. Quicumque talem erogauerit elemosynam, aut basilicas visitauerit, hos dies aut annos remissionis obtineat: his duntaxat, qui id faciunt, profunt. Cum verò in defunctorum subsidium sub hac forma indulgentur: si quis pro suis defunctis talem elemosynam erogauerit, aut recitauerit psalmos, hæc aut illa remissio eis fiat, tunc illud subsidium per modum suffragij auxiliatur defuncto.

Notandum.

¶ Quò fit, ut illo loco adnotauimus, non eodem prorsus modo, quo viuis posse pontificem

aut alium prælatum defunctis remissionem indulgere. Nam viuis bifariam id potest: vno modo per viam absolutionis, potestate clauium qua in subditos utitur. Quinverò, ut in sacramento prælatus absolueno à culpis, etiam à pœnis vel in partem, vel nonquam in totum absoluit: ita & extra sacramentum, pro pia causa potest pontifex pœnas remissarum culparum absolueno relaxare. Quæ quidem auctoritatem non habet in defunctos: eo quòd non sunt iam sibi subditi, neque ad eos eius iurisdicção extenditur. Sed alio modo confert indulgentias per modum suffragij, & hoc pacto confert defunctis, applicando illis thesaurum ecclesiæ, quo defuncti ipsi censentur debitum soluere, ut expientur, sicut si personæ priuatæ pro illis satisfacerent. ¶ At ambigere, ut illic etiam diximus, fortè quis potest, non ea lege ordinaria & infallibili Deum acceptare indulgentias pro defunctis, qua lege meritum condigni acceptat ad præmium merentis, eò quòd defuncti iam sunt non modò extra iurisdicçãoem ecclesiæ, verum & extra viam, vnde fit coniectura non tam infallibiliter eas acceptare. Sed veluti in merito de congruo, si ei placuerit, preces acceptat, quas vnus pro alio fundit. Nihilominus tamen tutius est dicere, quòd semper, certa lege eadem indulgentias acceptat, sicuti & alia suffragia, & preces, quas ecclesia publicitus offert, postquàm offeruntur pro illis qui sunt in gratia. Et idè videtur dicendum de satisfactionibus priuatis, quod suffragijs, quæ singuli pro suis offerunt defunctis.

Dubium.

¶ Sed vnum est hic graue dubium. Vtrum si ille qui indulgentiam pro suo defuncto suscipit, est tunc in peccato mortali, profit defuncto: & apparet prodesse postquam defunctus est in gratia. Ad hoc respondetur, ut eadem distinctio. quæstio. 2. artic. 3. dicebamus: supposita illa veritate, quòd existenti in peccato indulgentia non prodest, quòd nihilominus si peccator sumat indulgentiam pro amico existenti in gratia, videtur prodesse amico: quia sumens indulgentiam non facit nisi donare illam pecuniam & pretium amico, quo indulgentia constitit. Et isto modo etiam videtur prodesse defunctis, non in ratione meriti, quia illa solutio pecuniæ nullius est meriti. Sed quia indulgentia applicatur à Pontifice quomòdocunq; soluitur pretium. Secus si conferretur indulgentia sub hac forma. Quicumque recitauerit hos vel illos psalmos: aut visitauerit altare, obtineat pro defuncto talem remissionem. Nam tunc illa sunt propria opera faciendis, quæ ideo si in peccato fiant, nullius sunt valoris. Et idem est si

Dubium.

Solutio.

est si diceret Pontifex. Si quis dederit elemosynam pro suis defunctis: nempe, quòd si fieret in peccato nihil prodesset.

Caietani opinio.

¶ Eodem articulo quandam opinionem recitauimus Caietani in opuscul. 2. 1. quæstion. 5. dicentis: indulgentias non prodesse defunctis nisi illis præcise, qui singularem deuotionem habuerunt ad clauas ecclesiæ: per quas indulgentiæ conferuntur, & singularem curam gesserunt opitulandi defunctis. Est tamen opinio singularis & infirmissimo fundamento subiecta. Augustinus enim, non ait, nisi quod suffragia profunt quibuscunq; defunctis, qui in fide per charitatem operante decesserunt: quicumque enim eiusmodi defuncti meruerunt, ut sibi suffragia prodesse: quia decesserunt in charitate in qua suffragia fundantur. Fingere ergo quod præter illud essentialè meritum requiratur aliud, quòd Caietanus appellat accidentale, est gratis loqui. Cætera illis sunt reuiscenda. Nempe, quemadmodum, ut istæ indulgentiæ valeant requiruntur pia causa, eademque pro quâtitate indulgentiarum sufficiens, & reliqua.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum suffragia quæ pro singulari defuncto fiunt plus ei quàm alijs profunt, aut plus quàm si in genere pro pluribus fierent.

Ostremo tãdè articulo, queritur de modo & gradu quo suffragia auxiliatur defunctis. Et est bipertitus Vtrum, scilicet, suffragia quæ pro vno fiunt omnibus æquè profunt. Et è cõuerso vtrum quæ pro pluribus in genere fiunt, tãtundè singulis profunt, quàm si pro singulis offerrentur. Et arguitur à parte affirmatiua vtriusque membri. Suffragia, ut secundum Augustinum dicitur, illis sunt defunctis adiumenta, qui dum vivebant meruerunt, ut sibi post obitum prodesse. Sed omnes in charitate ab hac luce demigrantes id meruerunt. Imò plus illi qui auctiori charitate decesserunt: ergo illis cum latius profunt.

Partis affirmatiue ar. 1. qum. 1.

3. argum.

¶ Secundo arguitur, quia nisi hoc esset verum, cum pro pauperibus rariora offerantur suffragia, deterioris essent conditionis, contra illud Luca. 6. Beati pauperes spiritu: quoniã ipsorum est regnum Dei.

3. argum.

¶ Tercio altero membro arguitur. Suffragia, præcipue orationum, diuina virtute nituntur sed diuinæ virtuti non est difficilior multis

quàm paucis subuenire: ergo quãtum quis iuuaretur oratione singulari pro eo oblata, ad iuuabitur, licet offeratur simul pro pluribus. ¶ In contrarium est exemplum quod ab humanis licet ad diuina transferre. Et enim quãdo quis pro aliquo debitore peculiariter soluit, non soluit pro alijs. ¶ Item, si oratio pro pluribus oblata tantum prodesse singulis, quãtum si singulariter pro illis offerretur, vana esset ecclesiæ cõsuetudo statuentis, ut pro singulari defuncto, singulare fieret suffragium.

¶ Ad quæstionem tribus cõclusionibus respondetur. De prima enim quæstione fuit Prepositiui, de quo supra meminim, opinio, quod suffragia facta pro vno defuncto non plus ei quàm vniuersis profunt, imò tanto plus alijs, quanto maiori fuerint præditi charitate. Id quòd duobus exemplis ostendebat. Primum, quod si fax in aula accendatur regi, non plus ei quam aulicis ibidem stantibus lucet, imò plus alijs qui perspicaciori fuerint visu. Item, si prælato ad mensem quippiam legatur, non magis ipse lectionem audit, quàm reliqui assidentes, imò reliqui eò magis, quo acutiorem habuerint auditum. Alij verò per oppositum dicunt simpliciter magis prodesse illi pro quo suffragia fiunt, quàm reliquis.

¶ Est tamen operæpretium, & de suffragijs ipsis, ac subinde de eorum valore distinguere. Suffragia enim, ut supra diximus, alia sunt in genere oblata, quorum cuncti Christi fideles sunt participes: alia verò quæ peculiariter pro hoc aut illo offeruntur. Et hæc rursus in duplici differentia: quædam scilicet, quæ sua sponte amici & necessarii pro suis defunctis offerunt: alia verò quæ defuncti ipsi pro se fieri iusserunt: & hæc sunt omnium maximè peculiariora. Rursus suffragia trifariam prodesse possunt, vno modo in ratione satisfactionis, ut hæctenus dictum est. Secundo in ratione orationis & impetrationis, ut dum quis orat Deum, ut pœnas defuncto condonet. Quæ quidè impetratio non necessariò consequitur orationem, quia non est meritum cõdignum. Tertio modo per modum meriti de congruo, quia omne opus factum in charitate pro alio qui est in charitate potest ei mereri de congruo: & ideo existenti in purgatorio potest mereri aliquam remissionem pœnæ.

¶ His suppositis, sit prima cõclusio. Suffragium peculiariter oblatum pro singulari defuncto, licet ratione charitatis in qua fundatur, profit quibuscunq; in ea existētibus: nihilominus simpliciter plus prodesse illi pro quo offertur. Quinverò sæpè in ratione satisfactionis illi soli. Sensus prioris partis est, quod cum sit satisfactio pro vno defuncto, omnes existētes in purgatorio,

Hh qui

quod illud beneficiū nouerint, imò & uiui oblectantur de illo beneficio alieno quod ille suscipit: & quod sunt maiori charitate infusi, magis oblectantur; Sed nihilominus in ratione satisfactionis soli illi auxiliantur pro quo offeruntur. Siue indulgentiæ sint ecclesiasticæ, siue priuatae eleemosynæ. Diximus autē sæpe illi soli prodesse: quia sacrificia cōmunia & publica ecclesiasticæ licet pro singulari defuncto offerantur: etiam pro alijs quodammodo satisfaciūt. Quare collectæ communes intermiscentur: tamen nō tantū quantū pro illo pro quo offeruntur. ¶ Quocirca exempla illa Præpositiui nō sunt ad rem accommodata. Suffragia enim hæc peculiaria, non comparantur lumini aut lectioni quæ nō potest vni lucere, quin luceat alijs assistantibus: neq; audiri ab vno quin audiat ab alijs. Sed comparatur solutioni: quam quispiam singulariter pro aliquo amico facit, & non pro alijs. ¶ Secunda cōclusio. Inter particularia suffragia illa magis sunt singularia ac perinde cæteris paribus plus adiuantia, quæ ab ipso defuncto sunt fieri iussa. Quoniam sunt veluti propriæ satisfactiones; quibus quispiam sua propria deuotione & opera pro se ipso satisfaciūt. ¶ Ad primū igitur argumentū respondetur, quod iusti nō meruerunt in hac vita absoluit, vt omnia suffragia futura in ratione satisfactionis illis prodesse: sed cōditionaliter, si pro illis offerretur. Illud enim mereri nō fuit aliud q̄ facere se per charitatē capaces illorum suffragiorum quæ pro illis fierent, atque habiles ad eorum percipiendum fructum.

2. Concluf.

Solu. 1. ar.

Dubium.

¶ Ad secundū verò quod de pauperibus subingitur, respōdet hic Magister sententiarum duas referendo opiniones. Quidam enim dicebant, q̄ pauperibus tantum suffragantur sola communia suffragia ecclesiæ quantum diuitibus cōmunia simul cum specialibus. Alij verò q̄ specialia auxiliantur diuitibus, vt celerius à pœnis liberentur, non tamen vt plenius. Sed sunt opiniones deserte. Et ideo respōdetur cū Dico Thoma nihil obstat quominus diuites hac parte melioris sint conditionis: vt scilicet, cumulatoribus eleemosynis, magis subleuentur à pœna purgatorij. Sed multo pretiosus est, q̄ pauperes, cum minori periculo, & maiori cumulo charitatis ad ampliōrē gloriā acceptētur: cum diuitibus neq; tā facilis sit ingressus neq; ad tantā gloriā. ¶ Circa secundam conclusionē est dubiū. Vtrum dum defunctus tanta pro se iussit sacrificia & eleemosynas atque alia suffragia fieri, quæ toti pœnæ purgatorij persoluendæ sufficerent, mora postmortum eadē suffragia faciendi eidē noceat defun-

cto, ne tam citò pœnas euadat. Videtur enim nihil ei nocere: nam vt de mora restituēdi art. præcedēti dicebamus: id quod in potestate defuncti non existit, nullū debet ei nocere. ¶ Respōdetur bifariā huiusmodi suffragia cōsiderari, vno modo in virtute operis (vt aiunt) operati: atq; alio virtute operis operantis. Atqui nomine operis operati nō tantū intelligitur sacrificiū missæ, sed quātitas ipsa eleemosynæ, & numerus missarū, quæ fieri & offerri iubentur. Et opus etiā operantis intelligitur, vel ipsius suffragia mādātis, vel ministri mandatū exequentis. Quātū est ex virtute operis operātis: nepe, iubentis opus fieri, cum primū moritur? iubet hæc vel illa suffragia fieri, quæ bona fide faciēda credit, cōsequitur valōrē ex opere operātis: scilicet, ipsius iubentis proueniētē: siue postmodū suffragia fiat, siue nūquā. Itaq; si ratione illius affectus, & iussio nis, dignū est, vt quatuor ei gradus pœnarū remittantur, nunquā illos in purgatorio patietur. Quod autē respondet operi operato, & affectui exequentis mandatū, nō assequitur vsq; dū suffragiū executioni mandatur. Exēpli gratia. Si in suo testamēto scripsit, vt decies sacrificiū missæ offerretur pro eo: valōrē sacrificij, & illū qui deuotioni sacerdotis respōdet non cōsequitur: quousq; eadem offeratur sacrificia. Et si iussit eleemosynas erogari in pauperes qui orēt p̄ ipso, neq; valōrē illarū precū obtinebit, quousq; fiat. Quapropter nō est eadē ratio quæ de restitutione: nam hæc sunt suffragia quæ oblata profunt, & secus minimē. Quo fit multū referre, quod statim mandata suffragia opere cōpleantur. Tertia conclusio. Suffragiū pro multis oblatū, nulli eorū tantū prodest: quātū si p̄ illo dūtaxat offerretur. In eleemosynarū exemplo, clarissima est conclusio, quippe quæ ex superiorib; colligitur, Distū enim est suffragia & ex radice charitatis pdesse, & ex intentione ad certā personā relata. Ex radice charitatis nascitur gaudiū & oblectatio iustorū, sed ex intētiōne pullulat satisfactio. Igitur si quis decē aureos in satisfactiōe decē defunctorū distribuat: scilicet, pro singulis singulos: certū est pro nullo tantū satisfacere, quantum si pro illo decē omnes largiretur. ¶ De sacrosancto verò sacrificio missæ supra dist. 1. 3. q. 2. arti. 1. latē discussum reliquimus. Vtrum oblatū pro pluribus tantū pro singulis satisfaciāt, quantum si pro singulis offerretur. Et tenui iudicio nostro pars negatiua p̄bata fuit. Quamuis offerentes: nepe, atq; tates, qui omnes suo ordine offerunt, non quo plures sunt, eo quisq; minus percipit fructus. Quoniam singuli

Solu. dubij.

3. Concluf.

Valor sacri
sacri missæ.

guli totum sacrificium offerūt. Et eadem opinionem hic D. Thomas edocet. q. 2. art. 4. quæ stituncula. 3. in solutione secūdi, dicens. Quod quamuis virtus Christi quæ continetur sub sacramento eucharistiæ sit infinita, tamen determinatus est effectus ad quem illud sacramentum ordinatur. Vnde non oportet quod per vnum altaris sacrificiū, tota pœna eorum, qui sunt in purgatorio expietur: sicut etiā nec per vnum sacrificium quod aliquis homo offert, liberatur à tota satisfactione debita pro peccatis. Qua de causa, quandoq; plures missæ in satisfactionem vnius peccati iniunguntur. Quibus verbis manifestē D. Thomas constitetur opinionem hanc, quæ tandem more & vsu ecclesiæ confirmatur: quippe quæ pro singulis personis singulas missas offerre consuevit, testata non tantum prodesse singulis, si in genere pro multis offerretur. At quoniam loco citato etiam emunctius, quam libr. 9. de iusti. & iure, quæst. 2. arti. 2. hanc quæstionem discussam decidimus: molestum esset eadem in præsentiarum repetere.

¶ De orationibus ergo & psalmis eadē est ratio, q̄ si pro vno particulari offerantur, vt defunctorū vespertini & nocturni, & collectæ, plus illi profunt q̄ in genere p̄ multis oblatæ. ¶ Vnum autem Hieronymi verbum de consecra. dist. 5. can. Non mediocriter. offert argumentū in contrariū. Ait, quippe. Cū pro cūctis animabus psalmus vel missa dicitur, nihil minus quàm si pro vno quolibet diceretur, accipitur. Ad hoc autem respondimus loco citato. De iusti. & iure, per distinctionē, quam hic secundum S. Tho. secuti sumus. Nempe, quod ex radice charitatis non minus meretur, qui pro pluribus psalmum offert, quàm qui pro vno: imò maius præbet charitatis indicium. Et singuli eorū, qui sunt in charitate, equale oblectamentum & gaudium percipiunt. Sed tamē ratione intentionis quæ ad vnum dirigitur, nō tantum satisfactionis applicatur singulis, quàm si peculiariter pro vno offerretur.

QVÆSTIO TERTIA, De orandis sanctis.

ARTICVLVS I.

Vtrum sancti sint à nobis orandi.

Tertia hæc quæstio, de orandis sanctis ad hiberi hic solita est, vt simul cū suffragijs quibus nos existentes in purgatorio iuuamus, orationes componamus, quibus nobis vicissim sancti suffragantur. At verò quoniam materia hæc de oratione non est loci huius propria, sed ad materiā spectat religionis, de qua ideo D. Thom. 2. 2. q. 83. locupletissime disseruit, solā hanc particulam de orandis sanctis hic breuiter disputabimus. Est ergo primus articulus, vtrum sancti sint orandi. Et arguitur à parte negatiua. Vanum est illos orare qui nostras non audiunt orationes: sancti verò nec nobiscum conuersantur, nec nos exaudire possunt: ergo vanum est cum illis nos orando colloqui. Minorem Augustinus in libro, de cura pro mortuis gerenda, multis videtur probare. Inducens enim illud Isaia. 63. Pater noster es, & Abraham nesciuit nos, Israel ignorauit nos: hoc pacto colligit. Si tanti patriarchæ quid erga populum ab eis procreatū ageretur ignorauerunt, quomodo mortui viuorum rebus atque actibus cognoscendis adiuantisque miscerent? Quasi dicat nullo modo. Idēque confirmat ex historia iusti Iosue. 4. Regum. 2. 2. quem Deus morte præuenit, ne mala gentis suæ videret.

Quæst. 3.

Partis ne-
negatiua ar-
gum. 1.

2. Argum.

¶ Secundò arguitur. Nō opus est amicos principis adire, qui pro nobis interpellent, nisi quia eos, aut clementiores arbitramur quàm principem ipsum, aut in nos magis propensos: Deus autem infinitum clementior est in nos quàm omnes sancti, & paratior nobis supplicet ire: quippe qui, vt habetur Apocalyp. 3. ad ostiū nostrū semper assidet pulsans: ergo nihil opus est sanctos inter ipsum & nos interponere: imò videmur iniuriam illi irrogare, dum per alios impetrare cogitamus, quod ipse paratissimus est nobis conferre.

3. Argum.

¶ Tertiò arguitur. Alium quemuis mediator inter nos & Deum agnoscere, hæresis est cōtra illud Paul. 1. ad Timoth. 2. Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominū homo Christus Iesus, qui dedit redemptionē semetipsum pro omnibus. Quicumque autem diuum aliquem precatur, qui pro ipso apud Deum intercedat, videtur diuum illum facere mediator rem: ergo illud hæreticum est, tantum abest, vt sit licitum. Et confirmatur ex verbo ipsius. Quicquid petieritis patrē in nomine meo dabit vobis. Non dicit in nomine alius cuiuspiam, Sed in nomine meo.

Hh 2

¶ Quartò

4. Argum.

¶ Quartò arguitur. Sãcti iam sunt extra viam merendi aut demerendi, ergo quamuis iusti in hac vita mutuis se inuicem apud Deum orationibus inuare queant, tamen postq̄ sunt in patria, minime eandem habent potestatem.

Pars affirmatiua.

¶ In contrarium autem est illud Iob. 5. Voca si est qui tibi respõdeat, & ad aliquem sanctorum cõuertere. Super quo loco ait Gregori⁹, Vocare nostrũ, est humili Deum prece deprecare: ergo ad propitiandum Deo, sanum est sanctos interponere.

Hæresis ortiones negatiua.

¶ De hac quæstione vetustissima est hæresis ortiones negatiua, quibus sanctorũ charitatem pulsamus. Fuit enim vetustissimus Eustachius, qui primus reperitur huius hæreseos author, de qua fuit in concilio Gangrensi condẽnatus. Quæ subinde hæresis per Vigilantium reuixit, & contra ipsum de eadẽ re bis scripsit abunde Hieronym. Postmodũ verò Waldenses eandẽ hæresim suscitauerunt: ac subinde Witteless protexit. Atque illa tandem hæreticorũ progenies vsque ad Lutherũ propagata fuit. Et est hæresis hæc illius germana, quæ contra venerationẽ sanctorum oblatrat. Bona enim pars venerationis sanctorum est, illos, ceu patronos nostros apud Deũ agnoscere. Quare qui sanctos orant, non possunt non eos venerari, neq; qui eos non venerantur possunt precationibus adire. Sũma argumentorũ quibus vtuntur, est illa quadrifida, quã inter proponendũ attulimus. Sed est hæresis etiã ipsa, quadruplici nomine damnanda. Est, inquam, in sanctos contumeliosa, impia, blasphema, & temeraria: quippe, quos negat & miseras nostras cognoscere, & earum misereri, & illo esse apud Deum, tum honore tũ etiam facultate, vt pronobis apud ipsum interueniant.

Conclusio.

¶ Ad quæstionẽ igitur vnica cõclusionẽ respõdetur, Sanctos tanquã patronos nostros orare: qui apud Deum nobis suffragentur, religio est christiana: cui qui reclamatur, hæreticus est. Ad intellectũ cõclusionis notandũ orationẽ bifariam alicui offerri. Vno modo, vt quasi per ipsum sit implenda: atq; alio quasi per ipsum impetranda. Et primo quidẽ modo cõstitutissimum est, soli Deo vniuersas orationes nostras esse porrigendas. Et ratio est hæc. Omnes orationes ad gratiã & gloriã obtinendam relatas esse oportet. Quicquid enim Deũ poscimus, aut hic finis esse debet, aut mediũ ad huius cõsequutionẽ relatũ: hoc quippe est quod spiritus sanctus orare nos docet, vt ad Rom. 8. ait, Apostolus: & de quo ait, ipse. Quicquid petieritis patrẽ in nomine meo dabit vobis, quoniã gratia & gloria sunt, quas per suam nobis pas-

Duplex oratio. Solus De⁹ quomodo orandus.

sionẽ mercatus est. Vnde Iacobus non ait, Si quis vestrũ re quacũq; indiget, postulet à Deo, sed si quis vestrũ indiget sapientia, postulet à Deo qui dat omnibus affluenter: & nõ improperat: & dabitur ei: postulet autẽ in fide nihil hæsitans. Vbi nomine sapientie intelligit virtutem & gratiã Dei. quã absq; hæsitatione petere debemus. Nã si quid aliud diuersum petamus, nescimus quid petamus. Gratiã autẽ & gloriã solus Deus est author, iuxta illud psalmi. Gratiã & gloriã dabit dominus: ergo vniuersas orationes, si recte sint, soli Deo sunt porrigendæ ac dirigendæ, tanq̄ per ipsum adimplendæ. Quocirca de hoc orandi modo, nõ loquitur nostra cõclusio, sed de altero, quo preces ad quẽpiã dirigimus, tanquã per ipsum impetradas. Quo sensu probatur hæc veritas: nempe, q̄ religio sit sanctos orare: non vt per ipsos orationes nostras Deo innotescant, veluti aulicos precamur, vt petitiones nostras in regis notitiã deferat, sed vt Deus, qui illas prius agnoscit, precibus & meritis ipsorũ annuens, id quod poscimus, largiatur nobis. Ordo nãq; diuinæ sapientie secundũ Dionysium. c. 4. de cœlesti hierarchia, est: vt per superiores inferiora dispenset & gubernet: Quocirca vt per cœlestes orbes terrena ista fœcundat: ita & per superiores angelorũ hierarchias, mysteria inferioribus reuelat: & per angelos docebat prophetas, qui populum erudirent: & in ecclesia per superiores prælatos influit in populum sacramenta gratiæ. Eadem ergo ratione per angelos & fœlices animas, quæ in patria triumphantes requiescunt, res nostras, qui inde in hoc seculo peregrinamur, nobis sepe dispensat. Et cum per eandem viam, qua à Deo gubernamur, debeamus in ipsum reduci: consentaneũ est, vt ad eosdem sanctos angelos atq; animas, qui diuina nobis, tanquã Dei famuli afferunt, per nostras orationes recurramus. ¶ In qua re nõ modo nihil honoris Deo detrahitur, imò multũ ei defertur, quippe q̄ eo honore seruos suos dignatur, vt quæ sua ipse autoritate facturus est, per ipsos, tanquã per veros amicos, velit dispensare. Id ipsum Dauid cõtemplatus aiebat. Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus. Et Christus. Iam nõ dicã vos seruos, sed amicos, Et si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus, qui in cœlis est. Ioãnis. 12. Nõ enim ob id solũ gloriosus est Deus in sanctis suis, q̄ ab eo gloriam recipiunt, & ei vicissim gloriã decantant: verũ & quod tali eos honore extulit, vt tanquã nostros intercessores & aduocatos in suum conspectum admittat. Pollicitus est illis Christus, qui relinquẽtes om-

Iacobi. 1.

Probatũ cõclusiõem.

Dionysius.

Honorũ.

Testimonia sacra.

tes omnia sequuti sunt ipsum, quod assensuri essent illi in regeneratione, & iudicaturi cũ eo tribus Israel. Quos ergo admissurus est, vt causas nostras secum iudicent, cur nõn admittet, vt apud ipsum eas tractet, vt q̄ futuri sunt postea iudices nostri, sint prius nostri patroni? ¶ Secundò alijs sacris testimonijs arguitur, legimus enim Gene. 20. quòd Abraham pro rege Abimelech Deũ deprecatus, veniã illi obtinuit. Et Moyses, vt Exod. 32. legitur, veniam populo de conflato vitulo precatus obtinuit. Vnde illud citatum verbum, Eliphath, amici Iob. Ad aliquem sanctorum conuertere, indicat in more fuisse celeberrimo, vt iusti homines pro alijs orarent. ¶ Cauillabatur autẽ hæreticus ille Vigilantius seu Dormitatus, veluti nunc Lutherani faciunt, dicens, posse viros sanctos in hac lubrica vita orare pro alijs, quia sunt in via & statu meredi, cognoscendiq; alienas miseras: ceterũ postq̄ sunt in paradysum recepti, quoniam iam tunc iustum præmium suorum meritorum adepti sunt, nostra neq; cognoscere, neq; curare: quia neq; vindictam sui sanguinis martyres impetrare possunt, quãuis, vt Apocalyp. 6. legitur clament, Vindica domine sanguinem sanctorum tuorum, qui effusus est. Egregiè tamen Hieronymus in altero duorum librorum quos in ipsum edidit, sic eum redarguit. Dicis in libello tuo, quòd dũ viuimus, mutuò orare possumus: sed dum mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio: præsertim cùm martyres vltionem sui sanguinis orantes impetrare nequiere. Si apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro ceteris, quãdo de se ad huc debent esse solliciti, quanto magis post victorias, coronas, & triũphos? Vn⁹ homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à domino veniã: & Stephanus imitator domini sui, & primus martyr in Christo, persecutoribus veniam deprecatur, & postquam cum domino esse cœperint, minus valebunt? Paulus apostolus Actu. 27. ducentas sexaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas, & postq̄ resolutus esse cœperit cũ Christo, tũc ora clausurus est & pro ijs qui in toto orbe ad suum euãgelium crediderunt, mutire non poterit? meliorq; erit Vigilantius canis viuens, quam ille leo mortuus? Hactenus Hieronymus.

Hæretico. cauillus.

Argum.

Hieronym.

pronobis. Atq; adeò cum possint Deo reuelate nostras percipere petitiones, cõmodum est & cõgruum, vt illas nos eis offeramus. ¶ Accedit & illud Iacob. Gen. 48. qui sic nepotibus benedixit, Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac. Vbi docemur tam angelos quã sanctos defunctos, inuocato eorum nomine, nobis esse subsidio. Eadem enim ratione Moyses loco supra citato merita Abraham, Isaac, & Iacob, ante Dei oculos proposuit, vt populo indulgeret. Et Danielis. 3. Azarias positus in fornace. Ne quæsum⁹, inquit, tradas nos in perpetuũ propter nomen tuum, neq; auferas misericordiam tuam à nobis, propter Abraham dilectum tuũ, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Si ergo sanctorũ merita nobis præsidio sunt & auxilio, cur & eorũ orationes nõ magis optineant? Huc pertinet visio Iudæ Machabæ. 2. Machabæ. 13. qua vidit Oniam sanctũ sacerdotẽ, in limbo orantem pro omni populo Iudeorũ, ac subinde Ieremiam, de quo Onias dixit, Hic est fratruũ amator, & populi Israel, hic est, qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias propheta Dei. ¶ Præterea, & ad honorem diuinæ maiestatis accedit, vt quas ipse nouit petitiones nostras, sancti angeli, ac perinde anime illis inserte eadem eidẽ maiestati offerant. Vnde Apocalyp. 5. Ioannes vidisset quatuor animalia, & viginti quatuor seniores, qui ceciderunt corã agno habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorũ, quæ sunt orationes sanctorũ. Et Apocalyp. 8. ait, vidisse angelum stantẽ ante altare, habentem thuribulũ aureũ, & data illi esse incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium, super altare aureũ, quod est ante thronum Dei. Et subdit quòd ascendit fumus incensorũ de orationibus sanctorum, de manu angeli coram Deo. ¶ Testimonia sanctorum hic percensere immensum opus esset: ab antiquissimo enim Dionysio Areopagita, qui cap. 7. de cœlesti hierarchia, de veneratione & oratione sanctorũ religiose scripsit, longa patrum series eandẽ veritatem cõtestata est. Et Hieronymus aduersus Vigilantium. Et Cyrillus lib. 6. aduersus Iulianũ apostatã, Et Bernardus sermone. 66. super Cãtica, eos ceu hæreticos obiurgant, qui orãdos sanctos denegant. ¶ Sed præ omnibus eiusmodi testimonijs rem stabilem sufficit ecclesiæ consuetudo celeberrima, plurimis concilijs constabilita. Non

Iacob Gen. 48.

Azarias Danie. 3.

Machab. 2.

Aliud arg.

Sanctorũ testimonia.

Ecclesiæ cõsuetudo.

enim solum inter sacra missarum solennia, sanctorum merita commemorat: qui pro nobis assistant apud Deum, verum & in solennibus litanij, postquam sanctam trinitatem tanquam primum gratiae & gloriae omniumque bonorum fontem, precatur, ut misereatur nostri: diuorum subinde ordinem subiungit: quos tanquam nostros aduocatos obsecrat, ut orent pro nobis. Quo verborum discrimine. Misere nobis, & Ora pronobis, declarat diuersos modos & gradus quibus Deum debeamus ac sanctos orare. Vnde in concilio Gangrensi cap. 20. condemnantur, qui basilicas martyrum earumque memorias contempserint. Et in concilio Aurelianiensi, & in concilio Toletanis. 3. & 6. & in concilio Bracharensi, eiusmodi litaniarum, hoc est, rogationum ritus sancitur. De consecratio. d. 3. can. Rogationes. Accedit tandem, & festorum obseruatio in honorem sanctorum, quae tum in eorum uenerationem, tum ob eorum, quibus iuuamur patrocinia sancte instituta sunt, unde sancta consideratione duo sunt quotannis dies coniuncti: quorum altero sanctorum omnium, qui nobis suffragantur, altero uero animarum, quae nostris suffragijs expiantur, memoria celebraretur.

Concilia.

Festa omnium sanctorum animarum.

Solu. 1. ar.

Ad primum igitur argumentum iam supra responsum est, quod si natura tantum animarum se paratarum consideretur, nequeunt, quae apud nos sunt agnoscere. Si tamen naturam diuinam essentiae, quam intuentur, contemplantur, illic vident quae ad suum attinent statum: Essentia quippe diuina speculum est suapte natura omnia representans. Ob idque Deus ipse, qui se comprehendit, vniuersa in se ipso conspicit. Creaturae autem quae ipsum non comprehendunt, non cuncta, quae in eo sunt vident: sed est illis uoluntarium speculum: eis scilicet, representans quicquid eis nosse congruit. Concedet autem sanctos, orationes quae ad ipsos legitime offeruntur intelligere: quas ideo illic perspicunt. Vnde de Greg. super illud Iob. 14. Siue nobiles fuerint filij siue ignobiles, non intelligent. Hoc de animabus, inquit, sanctis sentiendum non est: quia quae intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quod sit foris aliquid quod ignorent. Ad eorum, scilicet, statum pertinens. Patres uero in limbo, quia non videbant, non cognoscebant de rebus nostris, nisi quae Deus illis in proprio genere reuelabat. Et ideo Iofias illic existens, mala gentis suae non videbat.

Gregorius.

Solu. 2. ar.

Ad secundum respondetur, quod quamuis clementissimus Deus paratissimus sit nobis operari, non inde colligitur superfluum esse orare san-

ctos. Alioqui, nec nobis opus esset, pro nobis ipsis orare. Vult enim ea quae nobis largiri percipit, ut ab ipso supplices flagitemus. Quia hoc & ad gloriam suam confert: ad nostram utilitatem, ut in eius amorem excitemur, & nostras miseras confitentes humiliemur. Et eadem ratione vult, ut ad sanctos recurramus, qui in sua sunt amicitia confirmati. Nam per hoc & indignitatem nostram humilius confitemur: & cum non solum in se, uerum in suis sanctis glorificamus. Quod si redarguas. Oratio est religionis cultus, qui soli Deo debetur. Respondetur, quod per hoc ei soli impendimus patrie cultum, quod ad eum duntaxat orationes fundimus: tanquam ad eum qui solus potest illas implere. Interponere autem sanctos, qui pro nobis interpellent, non est eos colere, ut Deum, sed cultu dulcia, ut Dei amicos. Et ideo ecclesia vniuersas collectas, etiam illas quibus in sanctorum celebritatibus utitur, non ad ipsos, sed ad Deum ipsum dirigit: quia non sunt illi unde nobis auxilia proueniunt: sed Deus qui ob eorum patrocinia nobis succurrit. Ob idque non in sanctis, sed in Deo solo, in quem fides ac speranda est, collocanda est nostra fiducia. Vnde Augustinus super illud psalmi. 120. Leuaui oculos meos in montes unde ueniet auxiliu mihi. Nulli inquit, praesumant de montibus, quia ipsi montes non a se lucet, sed ab illo de quo dictum est. Erat lux uera, quae illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Montes possunt intelligi homines clari, ceu Ioannes Baptista, quo nemo surrexit maior, & tamen confitetur, quod nos omnes atque adeo montes ipsi de plenitudine Christi accepimus. Sic ergo sancti sunt orandi, ut tamen non in ipsis, sed in misericordia Dei, unici salutis nostrae auctoris confidendum nobis sit: ipsum enim non sanctos precamur ut misereatur nostri. Quare abusus loquendi est, parcat mihi Deus & beata uirgo: hoc est enim, ipsam Deo aequare. In solum namque Deum peccamus, iuxta illud psalmi. Tibi soli peccaui, & ideo solus ipse est, qui peccata dimittit, ut Pharisei, Mar. 11. confessi sunt. Ad tertium respondetur: quod si mediatoris nomen proprio significato usurpetur, solus Christus est, ut ait Paulus, mediator Dei & hominum: eo quod solus ipse de condigno sic nobis gratiam & gloriam meruit: ut quicumque eius membrum fiat, sit patri ad vitam aeternam acceptus. Quo pacto nulla creatura esse potest mediatrix. Et ideo sancti potius dicuntur nostri, uel patroni, uel aduocati, uel intercessores. Quod si dicatur mediatores, in hoc sensu est nomen intelligendum. Quapropter Christum non ut ceteros sanctos oramus, ut oret pro nobis, sed ut nostri cum

Collecta Deo omnis dirigit ecclesia.

August.

In sola misericordia Dei confidendum.

Solu. 3. m.

Utrum sanctorum preces, quas pro nobis Deo fundunt, semper exaudiantur.

Utrum de nostris orationibus ad sanctos dictum sit, subsequitur, ut de illis quas ipsi pro nobis fundunt, indagemus, utrum semper exaudiantur. Et arguitur a parte negatiua. Primo ex illo loco Apocalyp. 6. quem supra diximus. Vigilatum allegare. Si diui pro nobis orantes exaudirentur, citius quae pro se postulant impetrarent: clamant tamen ad Deum martyres, ut vindicet eorum sanguinem, quod tamen non obtinent: ergo neque pro nobis exaudiantur.

Partis negatiuae. 1. ar.

Secundo Ieremiae. 15. ait dominus. Si steterit Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: ergo sancti pro nobis orantes non exaudiantur.

2. Argum.

Tertio. Angeli in patria & animae, ut Matth. 22. legitur pares sunt: sed angeli non semper exaudiantur: legitur enim Dan. 10. quod angelus captiui populi uenerat ad prophetam propter sermones eius, sed tamen princeps regni Persarum restitit ei viginti uero diebus.

3. Argum.

In contrarium tamen est illud. 2. Machabae. ult. Postquam Onias dixit, Hic est, qui multum orat pro populo Ieremias propheta Dei subditur, quod extendit Ieremias dexteram & dedit Iudae gladium dicens. Accipe sanctum gladium munus a Deo: quasi exaudita esset eius oratio.

Partis affirmatiuae.

Ad quaestionem unica bimembri conclusio ne respondetur. Sanctorum orationes, suapte ratione semper exaudiantur: sed nihilominus ex parte nostra saepe euenit, ut non exaudiantur.

Conclusio.

Ad intelligentiam huius notandum, bifariam diuisos Deum pro nobis orare (nam pro se ipsis nihil habent quod petant). Vno modo oratione expressa, dum uotis suis, ut ait D. Thom. aures diuinae clementiae pro nobis pulsant. Sed alio modo oratione interpretatiua, per sua merita, in hoc seculo praestitita, quae licet ipsi nullam orationem ad Deum dirigant, sunt tamen semper in conspectu Dei. Non solum in suam gloriam cedentia, uerum & tanquam suffragia nos adiuuantia. Veluti sanguis Christi sine aliqua uoce aut clamore, nobis iugiter suffragatur.

Bifariam diuisi orant.

Igitur quod utroque modo illiusmodi orationes suapte natura nisi a nobis effectus impediatur semper exaudiantur, probatur. Quoniam

Probatio conclusionis.

eum misereatur. Ut enim ad patrem & spiritum sanctum dicimus Kyrie eleyson, ita dicimus Christe eleyson: hoc est, Christe misereere.

At uero, licet, quia ipse est proprie mediator nomine eius debeamus Deum orare, ut exortum habeamus: quae utique, ratione ecclesia omnes collectas concludit dicens. Per dominum nostrum Iesum Christum. Nihilominus, ut Deus gloriatur in sanctis filiis suis, per quos uult orari: ita & Christus gloriatur in membris suis, ut etiam suo ordine & loco, a nobis oretur, ut apud patrem, & apud ipsum, & apud spiritum sanctum pro nobis intercedant. Nam etsi merita Christi, nostrorum sint causa, nihilominus & nostra, quae fauore suo & gratia nituntur, uere sunt merita: quibus in hac uita gloria mereamur, & sancti meruerunt, ut in patria sint quoque interpellatores pro nobis.

Solu. 4. ar.

Et per hoc solum restat quartum argumentum, quod nobis heretici obijciunt, colligentes quod cum sancti in patria mereri non ualeant, nequeant pro nobis orare. Respondemus, inquam, collectionem nullam esse. Eodem enim pacto colligerent, quod neque eorum merita nobis profunt. Igitur licet illic non mereantur, meruerunt tamen in hac uita, ut in patria tum sua merita nobis prodessent, tum pro nobis orarent.

Obiectio.

Quod si redarguas eadem ratione eos qui sunt in purgatorio, orandos a nobis esse, negatur contentia. Quia cum non sint beati, orationes nostras non audiunt. Et fortasse tormenta quibus affliguntur, facultatem eis non faciunt orandi pro nobis. Sicut illi qui erant in limbo, credendi sunt orasse pro suis. Quamquam cum in purgatorio sint in charitate, fortasse non impediantur quin orent pro nobis. Sed hoc est tenuissimum coniecturis agere.

De uotio in Christu commendatur.

Vnum autem hic admonere non praeteribo, sic, inquam, in sanctos esse debemus affecti, ut in Dominum Iesum Christum per quem ipsi sunt sancti, praecunctis debeamus esse deuoti. Videas in repentinis necessitatibus sacrosanctam uirginem (quod sanctissimum est) atque alios diuos inuocare, nomen uero Iesus, quam rarissimè. Cum tamen illud sit, in quo nos oportet saluos fieri, & in quo omne sit genu flectendum. Non enim sanctorum ullus, sed ipse pro nobis mortuus est, a quo subinde cuncta nobis bona proueniunt, quare nomen hoc Iesus, deberet in cordibus nostris esse sculptum, ut aspirando & respirando nunquam illud proferre desineremus, atque hanc religionem deberent concionatores plebis, & Magistri scholares, & parentes suos natos docere, & omni cura ac diligentia admonere.

ipsi semper sua habet voluntate diuina conformem, nec quippiam in votis habent, nisi quod iustum esse noscunt, atque adeo Deum velle, quicquid autem Deus vult voluntate consequenti & beneplaciti fit: quicquid ergo illa ratione sancti postulant, dum voluntatem diuinam norunt, impetrant. Nos enim ideo non quicquid petimus impetramus, quia ignoramus, & quid nobis expediat, & quae sit voluntas beneplaciti Dei. Non autem quicquid Deus vult voluntate antecedenti impletur: vult enim omnes homines saluos fieri, cum ad id assequendum, & leges, & consilia, & caetera requisita nobis prouiderit: & tamen non omnes salui sunt: quia in nostra voluntate & arbitrio positum est, eisdem diuinis auxilijs non uti. Eadem ergo ratione, possunt sancti aliquid erga nos velle nobisque; optare, quod non impleatur.

Argumen. ¶ Arguitur autem contra hoc. Sancti nihil vanè & inaniter possunt optare aut petere: si aut sciunt quempiam non assecuturum quod petit, vanè & inaniter pro illo orarent: ergo nihil volunt aut petunt, quod non sint impetraturi. Vnde colligitur quod pro praecitis & reprobis non orant, ut salui fiant. ¶ Ad hoc respondetur in primis, non esse necessarium, ut beati in verbo numerum omnium praedestinatorum ac reproborum videant. Et ideo possunt petere etiam absoluta petitione salutem pro reprobis pariter suo aut filio, quousque illi Deus illius reprobationem detegat. Secundò, quia reprobi crebro in gratiam Dei intempus recipiuntur, possunt pro illis illa ratione orare. Tertio, possunt etiam reprobis bona temporalia impetrare, quae cedere possunt in bonum reipublicae, & gloriam ipsius Dei. Quarto denique respondetur, quod etiam reprobis ipsis possunt antecederet velle & optare salutem: si quidem reprobi etiam possunt saluari, quia non sunt damnati, ut infernales, atque adeo sub conditione velle, ut Deus illis auxilietur, nisi per eos steterit.

Responsio. ¶ Quae quidem est conditionalis voluntas & quam appellant velleitatem. Et ista ratione possunt quoque sub conditione orare, neque oratio est vana & inanis: nam pertinet ad auxilia ipsa quae Deus reprobis offert, si vellent illis uti. Quippe cum & Christus sub conditione orauerit, ut transfiret a se calix: licet oratio eius non fuerit exaudita.

Nota de oratione Christi. ¶ Imò verò quando in cruce orauit dicens. Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, non est necessarium dicere sic fuisse orationem absolutam, ut in omnibus fortiretur effectum. Sed quod pro aliquibus esset quasi antecedens, nisi per eos steterit. Absolutè enim & voluntate beneplaciti & consequenti, nihil orare potuit quod non il-

lico impleretur. Et ideo Ioan. 17. ubi pro apostolis rogauit patrem: de quibus ait. Tui erant & mihi eos dedisti, ad significandum pro eis absoluta voluntate rogare, subiunxit. Ego pro eis rogo. Non pro mundo rogo, sed pro eis quos dedisti mihi, quia tui sunt. Vbi nomine mundi, reprobos denotauit, & obstinatos, qui pretio sui sanguinis potituri non erant. Pro quibus ideo absolute non rogabat, ne inanis & casua sua esset precatio.

Solu. 1. ar. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod verbum illud. Vindica sanguinem, &c. non significat martyrum desiderium, quo malum aliorum cupiunt: sed consensum in diuinam iustitiam, quam in voluntate Dei conspiciunt, qui decreuit obstinatam tyrannidem occidentium martyres aeternis supplicijs vlci sci. Significatque adeo desiderium, ut adueniente suprema vindicta malorum, & retributione bonorum, secunda stola gloriae resumptis corporibus vestiantur, & pleno fruantur sanctorum contubernio.

Solu. 2. ar. ¶ Ad secundum respondetur, quod loquitur illic propheta de Moyse & Samuele, secundum statum vitae praesentis, quo solebant ad placandam Dei iram pro populo orare, ne illum temporalibus bellis & calamitatibus affligeret, & castigaret: & tamen quandoque tam iusta erat ultio, ut Deum non deceret, eorum precibus omnino flecti. In quibus casibus beati non orant pro nobis.

Solu. 3. ar. ¶ Ad tertium, nonnulli respondet, certamen illud angelo custodi populi Israelitici non accidisse cum angelo bono Persis praesidente, sed cum malo. Historia enim erat, quod Daniel precabatur Deum, ut populus à captiuitate Babylo-nica eriperetur. Et dàmò persuadebat eidem populo, ut mallet illic manere, propter voluptates & delicias indecentes, quibus illic fruebatur: vel persuadebat Persis, ne populum dimitteret. Sed tamen Gregorius. 17. lib. moralium cap. 7. non interpretatur pugnam illam nisi inter angelos bonos. Enimvero, ut singulis personis deputatur custos Angelus ex infima hierarchia, ita & singulis prouincijs praefertur princeps angeli ex illa hierarchia quae inde nomen principatus sortitur. Quare Michael generalis erat princeps totius synagoga, sicut nunc est ecclesiae Christianae. Sed sub illo erat alius princeps illius plebis quae tenebatur in Babylone captiua. Cum ergo Daniel pro liberatione populi deprecaretur, princeps Persarum orabat sub conditione Deum contra, ne populum à Babylone & Perside dimitteret, quia non satis expiata ei videbatur eorum iniquitas, ut ait Gre-

Angelorum pugna.

DISTINCTIO quadragesimasexta, De Antichristo, & iudicij signis.

Gregorius, vel sicut alij dicunt, propter fructum, quem illic populus faciebat, eo quod multi ex gentibus conuertebantur ad fidem: quae quidem lis inter principem captiui populi & principem Persarum viginti & vno diebus durauit. Sed tandem quia expedientior erat liberatio populi Michael princeps synagoga partes egit angeli liberationem procurantis, & obtinuerunt. At verò principes illi litigantes, non erant inter se simpliciter dissidentes: sed quia in diuina voluntate non nouerant, quid esset expedientius, vterque arbitrabatur causam agere meliorem. Cum autem eandem Dei voluntatem intellexerunt, ambo consenserunt. Vnde Gregorius. Sublimis, inquit, spiritus gentibus principantes, nequaquam pro iusta agentibus decertant, sed eorum facta rectè iudicantes examinant: cumque vniuersiusque gentis vel culpa vel iustitia ad supernae curiae folium ducitur, eiusdem gentis praepositus vel obtinuisse in certamine, vel non obtinuisse perhibetur. Quorum tamen omnium vna victoria est, sui super se opificis voluntas summa: quam dum semper aspiciunt, quod obtinere non valent, nequaquam volunt, vnde neque petunt. Ex quo sequitur, quod illa quae absolute petunt semper obtinent: sed quae haesitantes sub conditione poscunt, non est necesse, ut consequantur.

Argum. ¶ Et per hoc aliud soluitur argumentum huiusmodi. Sancti semper habent suam voluntatem diuinam conformem: quare neque volunt nisi quae Deum velle noscunt: quod autem nobis largiri Deus vult, sine suis orationibus conferet: ergo superuacanea & sine fructu est eorum oratio. Respondetur, inquam, quod etsi sanctorum voluntas, semper sit diuinam conformis, nihilominus: quia non euncta cognoscunt quae Deus vult: quia nec numerum praedestinatorum sciunt, possunt aliqua sub conditione postulare. Praeterea & quae norunt Deum nobis statuisse donare, etiam ab ipso esflagitant, quia intelligunt per suas orationes ea velle donare. Ait quippe August.

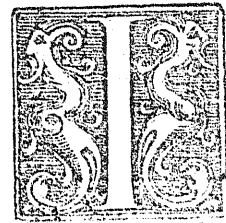
August. in libro de praedestinatione sanctorum, orationes etiam praedestinati prodesse, quia forte praedestinitum est, ut orationibus intercedentium saluentur.

DOSTHÆC Textus de supremo tremendo iudicio sermonem inituri, de Antichristo reliquisque signis ac portentis, quae diem illum sunt antecessura, mentionem praemittamus oportet. Enimvero, ut Apostolus Thessalonicensium ecclesiam admonuit nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, non veniet dies domini. Expedi enim, ut in consummatione praesentis seculi, antequam dominus rationem à nobis absolutae militiae nostrae repositat, supremum nobis bellum idemque acerrimum acerbissimumque permittat: quo puri mortaliū ab impuris dignoscantur, illique ceu per ignem excolati ad triumphum assumantur: atque isti fidem defringentes in ignem mittantur aeternum. Quod Ioanni in Apocalypsi reuelatum est: nempe, quod

2. Thessalonicen. 2.

ARTICVLVS I.

Vtrum expediens sit, vt aduentui Christi ad iudicium Antichristus antecedit.

In hac distinct. 46. Magister Sententiarum tractare constituit de misericordia Dei, vtrum in damnatis etiam luceat, vt citra condignum puniantur. Atq; huius occasione materiam de iustitia & misericordia Dei hic commiscuit. At verò cum de peccatis damnatorum præpostera sit hic tractatio, ineptum quoque est de misericordia Dei hic disputare. Distinctione enim. 49. enarrandum est, quemadmodum beatis Deus ultra condignum præmia largiatur: & in quinquagesima, quemadmodum damnatos citra condignum puniat. De misericordia verò, & iustitia Dei quæ eius sunt attributa, non est hic proprius dicendi locus. Est enim materia primi sententiarum, vbi de diuinis attributis disputatur. Quæ idcirco speculationem D. Thom. 1. parte collocauit quæstio. 21. De his ergo, vt legitimum teneamus ordinem, nullus hic à nobis habendus est sermo. Sed cum resurrectionis tractatum in tria fuerimus membra partiti, & primum de Resurrectione & eius forma, & animarum receptaculis, deq; eorum connexis hætenus fuerit expeditum, iam modò secundum, quod est de finali iudicio, aggrediamur oportet. Hoc autem membrum, tribus distinctionibus absoluetur. In hac namq; de antecedentibus iudicium: & in subsequenti de iudicio ipso: & in quadragesima octaua, de habitu & forma mundi, in qua post iudicium relinquetur, est differendum. Ceterum distinctio præsens, duas exigit quæstiones, primam de Antichristo, & secundam de signis iudicium præeuntibus. Quæritur ergo primum. Vtrum expediens sit, vt aduentui Christi ad iudiciũ, Antichristus antecedit. Et arguitur à parte negatiua. Quo homines debiliores sunt, & ad virtutem magis languentes minus expedire videtur, vt eos Deus acrioribus tentationibus concuti sinat: senescente autem mundo, propter maximam elongationẽ à primo aduentu Christi, abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorũ, vt Matth. 24. ait Christus, & Luc. 21. Filius hominis venies, putas inueniet fidem in terra? persecutio verò Antichristi, vt ibidem ait dñs, erit qualis non fuit ab initio mundi. Ergo non videtur expediens,

post mille annos, scilicet, post peractum ecclesiæ tempus ab orbe redempto vsque ad mundi finem, quo Satan colligatus est, dissoluetur de carcere suo, & exibit & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ. Sed tandem, vt apostolus ait, eundem Antichristum diaboli antesignanum dominus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.

Cap. 2. Eundem tamen aduentum, vt dominus ipse ait, astrorum signa præcedent, sol enim obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur. Vnde Lucas euangelista. Erunt inquit, signa in Sole & Luna & stellis, & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore, & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi: nam virtutes cælorum mouebuntur: & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate.

DISTINCTIONIS Quadragesimæ sextæ, Quæstio prima, De signis quæ sunt iudicio antecessura.

2. Argum.

diens vt illo temporis articulo fiat. ¶ Secundo arguitur. Nō minus videtur cōgruere, vt Christus veniens ad iudiciũ præmitteret ante se nūciũ, qui orbi poenitentia prædicaret, quã dum venit ad redimendum nos: tunc autẽ præmisit Ioannem Baptistã prædicantẽ fructus poenitentia: ergo venturus ad iudicandũ, similẽ debuit præmittere nunciũ: nempe, qui Christi fidẽ nõ impugnare, sed persuadere contenderet. ¶ In contrariũ est illud. 2. ad Thessalo. 2. Nisi venerit discessio primũ, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, &c. Scilicet, non veniet dies dñi. ¶ De aduentu Antichristi aliquid est certũ, quod firma fide tenendum est, sed alia coniecturis colliguntur. Respōdetur ergo ad quæstionem vnica conclusione. Aduentum Christi præcessurus est Antichristus: idq; Deo optimẽ disponente. Atqui Antichristus, vt nomen sonat, & Aug. super epistolam Ioannis, tractatu tertio, interpretatur, idem est latine quod cōtrarius Christo. Nō enim quia ante Christũ vteretur est illud fortitur nomẽ sed quia aduersarius illi futurus est. Sicuti ἀνταγωνιστής qui alteri cōtra pugnat. Vnde pseudopropheta, & quicũq; fidei Christi aduersantur, Antichristi dicuntur. Veruntamẽ quia ille omnium mēbrorũ diaboli acerrimus erit Christi hostis, per Antonomasiã dicitur Antichristus. Et quidẽ cōclusio hæc catholica est: cuius negatio esset hæretica: quoniã assertio est Pauli loco citato. Sed quoniã Deus omnia suauiter disponit cōgruentiam tam ingentis persecutionis illo tempore futuræ exploramus. ¶ Ad plenũ autẽ intellectũ percipiendũ, animaduertendũ est, Apostolum duo signa posuisse præcedentia diem dñi. Scilicet, discessionẽ primũ, & reuelationẽ Antichristi. At verò cū Christus Matthæ. 24. tertiu aliud cōstituerit, scilicet, & prædicabitur hoc euāgeliũ regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tũc veniet cōsummatio, necessariũ est tria hæc certo ordine docere. De reliquis namq; cælorũ astrorumq; signis & portentis, quæ sunt sub id tēporis apparitura. q. 2. futurus est sermo. Et cū discessio, vt ait Paulus, sit proximẽ Antichristũ antecessura, aut cū ipso simul ventura, operæpretiũ est, vt prædicatio euāgelij primũ consummetur: mox discessio fiat, ac demũ Antichristus reueletur. ¶ Necessitas autẽ promulgandi euāgelij in vniuersum orbẽ ante diẽ iudicij fuit, quia cum vniuersi, qui illum non receperint sint à regno excludedi, iuxta illud. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei: necesse est, vt vniuersi tunc mortales omni sint excusatione nudati, ne quicquã

pars affirmatiua.

Conclusio.

Antichristus.

Concl. Catholica.

Tria aduentũ domini antecederentia.

Prædicatio euāg. in toto orbe.

causari possint cur illũ nõ receperunt. At quoniã vt ait ad Rom. 10. Paul. nulli possunt credere nisi audiãt, neq; audire sine prædicatẽ, necesse est, vt ante mudi cōsummatioẽ sit prædicatũ euāgeliũ in vniuerso orbe. Chryso. autẽ arbitratur illic cōsummatioẽ referri ad destructionẽ Hierosolymitanã, ante quam prædicandum erat euāgeliũ, ob idq; ait, Paulum loco citato ad auferendam Iudæis excusationẽ, citare illud Psalmi. 18. In omnem terrã exiit sonus eorũ, quasi tunc iam esset vbiq; euāgeliũ prædicatum. At verò vt. q. 2. videbimus, negari nõ potest, illic Christũ de cōsummatioẽ quoq; seculi habuisse sermonẽ, antequam euāgeliũ in vniuerso orbe euulgandũ est. Et ideo August. super eundem psalmũ, & in epistola ad Esichiu ait, apostolum citasse prophetiam, vt iacebat de præterito, propter certitudinẽ futuri: nihilominus nõdum esse omnino cōpletã, sed certissimẽ implendam: quæ quidem opinio verò similior est. Et in illo sensu intelligitur illud verbum. Euntes in mūdum vniuersum prædicatẽ euāgeliũ, scilicet, per vos, vel per successores vestros. Nã profectò, vt super eundem locum Pauli scripsimus, si Ethiopiã & Indiã & Europam, atque alias regiones in quas apostoli dispersi sunt, cōsideres, nõ omnẽ orbẽ peragrãrunt: sed vix quartã eius partem. Quæ tunc in vsu erat appellari vniuersum orbem, vt Luc. 2. Exijt edictũ à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Et ad Colos. 1. ait Apostolus, veritatem euāgelij esse in vniuerso mundo. Et tamen non est verosimile, quod toto transmissò pelago in omnẽ mundi angulum peruo lassent. Ad intẽtionẽ namq; Pauli volentis ob tendiculũ excusationis Iudæis adimere & cognitis gentibus: satis erat, quod tunc euāgelica tuba, in Europam, Asiam & Africam intõnuisset. Et quamuis Hieronymus super Matthæum, opiniones sic conciliet, quod tempore Apostolorum nulla remansisset gens quæ Christum ignorasset. Nam saltem rumor, & fama, à gente in gentem delata, totum orbem compleuerat, non tamen hoc satis est ad intẽtionem Christi: sed requiri videtur, ante supremam diem mundi, sic euāgeliũ vbiq; gentium audiri, vt omnis eis tunc tollatur excusatio, qui ipsum non fuerint professi: licet modò in opinione versetur an quipiam excusentur ignorantia inuincibili, Ad quod non satis est rumor & fama, sed oportet, vt in præsentia prædicetur, & explicetur, & eatenus suadeatur, vt nisi audientium culpa obstiterit, persuaderi valeat.

¶ Haud ergo prædicationem euāgelij in vniuerso

Chryso.

August.

Hieronymus.

uerso orbe Christus tanquam signum posuit, post quod statim futura est consummatio seculi, vt ad Esichium ait Aug. Hoc enim duntaxat sibi voluit, quod non veniet finis mundi, antequam euangelium predicetur in vniuerso orbe. Hic namq; sensus ad hanc quam explicuimus rationem satis est. Atq; hoc sonant illa verba, Prædicabitur euangelium, &c. in testimonium omnibus gentibus, id est, in testimonium veritatis, ne sibi mortales excusationē prætaxent. Et tunc, id est, postea tandem erit cōsummatio.

Elias & Enoch.

¶ Eadem de causa Elias & Enoch, qui in paradiso terrestri esse dicuntur, ad illum ministerium euangelicę promulgationis esplendum, tunc ante aduentum Antichristi, comparebunt, iuxta prophetiam Malachia, cap. 4. vbi de aduentu domini vaticinatus, ait. Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammbit eos dies veniens, quæ non relinquet eis radicem & germen. Et subdit. Ecce ego mittam ad vos Eliam prophetam, antequam veniet dies domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum (scilicet, reliquias Israel ad legem eorum patres expectabant) ne forte veniant, & percutiant terram anathemate. Quod eodem loco Hieronym. & August. 20. de ciuitate Dei, cap. 19. ad litteram interpretati sunt, de prædicatione Eliæ, qui Antichristum sunt anteuerfuri. Ante enim quam Deus filium illum perditionis permittat in ecclesiam grassari, præmittet Eliam, qui eandem ecclesiam illustret, atque irroboret. Quocirca

Hieron. & August.

verbo illo. Christi Matth. 11. de Ioanne Baptista. Ipse est Elias, qui venturus est: non insinuat illum fuisse verum Eliam, sed eius imaginem. Credebant enim Iudæi Eliam aduentui Christi præuenturum: nescientes de secundo aduentu id intelligendum. Et ideo ait illis dominus. Ipse est qui id ipsum officium, quod Elias in secundo meo aduentu, facit in primo: nempe, mundum ad poenitentiam inuitare.

Matth. 11.

Cecitas cōtigit. &c.

¶ Atque huc illud pertinet Pauli ad Rom. 11. Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Primitiæ enim Israel conuersi fuerunt, vt apostoli, & nonnulli alij, illico priusquam gentes euangelio auscultarent, reliquo vero populo excæcato gentes in ecclesia ingressæ sunt: sed in fine mundi, dispersi per orbem Iudæi ad prædicationem Eliæ conuertentur. Neq; vero Iudæi soli, verum & gentes alijs quibuscunq; sectis infectæ.

¶ Imò vero sunt, qui autement vniuersos tunc

mortales Christianum nomen professuros: sic illud intelligentes Ioan. 10. vt fiat vnum ouile & vnus pastor. Nulla tamen apparet necessaria ratio quæ hoc cōuincat. Sensus enim illius, vt fiat vnum ouile, non est alius, quam quod nemo extra ecclesiam Christi seruari potest. Quod autem omnes re vera sint ouile ingressuri, non est concessu necessarium: neq; quod ait Paulus, plenitudinem gentium fidem professum ire, aliter intelligitur, quæ quod vniuersi, qui prædestinati sunt per fidem Christi seruandi, intrabunt iuxta illud Danie. 12. In tempore illo (loquitur enim de fine mundi) saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro. Fit autem coniectura, Elię prædicationem tribus annis cum dimidio, veluti quæ fecit Christus duraturam.

Vtrum sit totus orbis conuersurus.

Discessio.

¶ Peracta ergo Euangelica prædicatione, ait Paulus non venturum diem domini, nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati. Siue discessio præcessura sit Antichristum, siue per ipsum facienda. At qui receptissimum est atq; inter omnes constantissimum, de discessione ab imperio Romano, verbum esse accipiendum: nisi quod inter quosdam ambigitur, intelligaturne de discessione ab imperio temporali & ciuili, an vero de discessione à potestate spiritali & ecclesiastica, cuius Romanus pontifex caput existit. Sed re penitus pensata, de vtraq; intelligitur: imò de spiritali potissimum. Rationem enim huius August. eod. 20. libro de ciuitate Dei. capit. 23. à visione Danielis bestiarum quatuor deducit, capit. 7. quæ quatuor futura regna designabant: nempe Chaldæorum, quibus Nabuchodonosor tunc regnabat: & Medorum ac Persarum: ac subinde Græcorum, ac tandem Romanorum. Quæ itidem regna idem sanctus Propheta in quadriformi statua illa, ex auro, argento, ære & ferro conflata, præuiderat: vt cap. 2. legitur Vbi ait, quod lapis de mōte sine manibus abscissus eam percussit, & comminuit, ac subinde lapis factus est mons magnus & impleuit vniuersam terram. Ille enim fuit Christus, sine homine genitus: qui quatuor illos potentatus diabolica potestate subactos dissipauit: sed in imperio postremo, nempe, Romanorum quod Propheta appellat terribilem, atq; admirabilem bestiam, ferream & fortem nimis, & omnia conculcans, vicarium suum constituit, qui ceu caput ecclesiæ suæ illic sederet, fidem suam docens & protegens. Vnde quæuis ciuile Romanorum imperium cessauerit, non subinde finitus est mundus: quoniam temporale illud, vt in sermone de Apostolis, ait Leo Papa, in

Quadriformis statua.

spirituale

Romana sedes.

Templum Hierosolymitanum.

2 Tim. 3.

Probatio cōclusionis.

Viso Apoc. lypsi.

spirituale fuit cōmutatum. Quapropter quanto tempore est duratura euangelica fides, stabit Romana sedes. Atque adeo abscessio & defectio totius orbis ab illa sede signum erit consummationis seculi. Nam cū mundus, non nisi propter homines conditus fuerit, & homines nō nisi propter celestem gloriam, quæ nemo nisi per euangelicam fidem valeat adipisci: fit vt mundus nō sit amplius duraturus, quæ fides nec fides quæ obedientia Romano pontifici debita. Huius exemplum in Tēplo Hierosolymitano præcessit. Illud enim Deus extrui iussit, vt locus esset quo sacrificia & oblationes, & celebritates synagogæ fierent: quod ideo non erat amplius quam lex illa duraturum. Atq; hac de causa cum primum euangelium sanguine Christi confirmatum fuit, templum illud, vbi sanguis animalium fundebatur, destructum est, & velut umbra in præsentia veritatis abolitum. Pari ergo modo, quia euangelium Christi nō in vno tēplo aut angulo, sed vniuerso orbe debet suscipi, & eius ecclesia coli, eiusq; sacramenta celebrari, extincta fide per discessionem ab apostolica sede, totus mundus vanus erit, ac deinceps in cassum processurus. Quapropter ceu de certa domus tunc protinus corruet. Et hæc fuit pollicitatio Christi, dum dixit Petro, Orabo pro te, vt non deficiat fides tua, scilicet, vsq; ad mundi terminum.

¶ At qui rationem illius discessionis, nostris moribus tribuit Paul. 2. ad Tim. 3. videlicet, quia in nouissimis diebus instabunt tēpora periculosa, & erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, superbi, &c. Duas quippe ciuitates Dei, & Babylonis, quas in libris de ciui. Dei descripsit Aug. duo amores diuidunt in homine: nempe, amor Dei vsq; ad contemptum sui, & amor sui vsq; ad contemptum Dei. Expauescant ergo mortales quàm sit pestilens amor sui. Inde enim dimanat elatio & superbia: quæ sub ducatu tandem Antichristi ciuitatem Dei labefactabit. Sed tamen huius amoris cultores eo mittentur, vbi perpetuas poenas pēdant. ¶ Tū demum, vt ad cōstitutā conclusionem respiciamus, reuelandus est, vt ait, Apostolus, filius, perditionis. Cōclusio ergo præter autoritatem Pauli, probatur testimonio Christi Matth. 24. Erit tribulatio magna, &c. quæ locum questione seq. enarratur sumus. Sed cōmonstratur præterea ex loco illo Apoc. 20. quem dist. 43. enarrauimus. Vidit enim Ioannes angelum descendentem de coelo, nempe Christum habentem clauem abyssi, scilicet, potestatem infernorum: & catenam in manu sua, nempe, euangelium fidei: legibus, consilijs, & sacramentis, ceu nodis quibusdam confertam,

qua draconem serpentem antiquum, qui est diabolus & Satanus ligauit, per annos mille ne, scilicet, tanto impetu grassaretur in orbem, quanto illuc vsq; in gentes & synagogam saeuibat, sed sineret euangelicam fidem propagari. Quo quidem annorum perfecto numero, tempus totum ab orbe redempto vsq; ad finem mundi designatur. Vnde sequitur. Et cum cōsummati fuerint mille anni, soluetur Satanus de carcere suo, & exibat & seducet gentes, quæ sunt super omnes quatuor angulos terræ: nempe, super vniuersum orbem, quas nominibus illis, Gog, & Magog signant, vt eodem lib. c. 11. ait Aug. Et cōgregabit, inquit, eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascendent super latitudinem terræ, & circuiuerunt castra sanctorum & ciuitatem dilectam: nempe ecclesiam. Et descendit ignis à Deo de coelo & deuorauit eos, & diabolus qui subducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris: vbi & bestia (videlicet Antichristus) & pseudopropheta eius administri cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Hic ergo graphicè bestia illa diabolico spiritu inuecta depingitur, quæ Christianam ecclesiam demoliri perget.

Ratio perse-cutionis Antichristi.

Quod si roges. Quæ ratio sapientissimam clementiam diuinam adducere potuit, vt tã atrocem ac diram dæmonis rabiem in suam familiam debacchari finat? Re vera ratione non caret. Primam ergo, de similitudine duorum aduentuum Christi venari possumus. Quādo enim ad suam prædicandam fidem sub habitu humilitatis cōtectus de coelo venit, decuit, vt Baptista, ceu eius Angelus præiret faciem eius, poenitentiam reis prædicando, per quā idonei fieret ad eius suscipiendam misericordiam: sed illico nascente fide in ecclesia, hæreticorum tyrannorumq; & pseudoprophetarum impetus irruit, qui illam debellarent, vt probarentur electi: cōgruentius ergo quādo venturus est ad exigendam factorum rationem ab hominibus, quemadmodum indultam sibi misericordiam moribus excoluerint quosq; fructus ex illo diuino semine protulerint, trucem illam fidei persecutionem permittet priori truculentiore, qua rursus selectissimi examinentur, & quasi aurum in fornace, excollentur: nepe, vt qui de fide deciderint, & ab eius militia defecerint, planè cōuincantur quā sint igne æterno digni in quem sunt demergendi: & qui in eadem fide perstiterint & charitate, summo honore triumphum de parta victoria illico percipiant. Vnde. 2. ad Thessa. 2. Aduentus, inquit, Antichristi erit secundum operationem Satanæ, in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt, eò qd charitatem veritatis non receperunt.

ceperunt, vt salui fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui nō crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

Ratio. 2.

¶ Secūda ratio sumitur ex parte dæmonum. Nam cū tunc coniecturis sint percepturi finem mundi properare, post quem nullus eis relinquēdus est locus suum virus euomēdi, suamq; aduersus Deum exercendam tyrānidem, novos assument animos, nouaq; exacuent arma, vt homines possint à cælo cohibere, qbus sua tartara impleāt.

Ratio. 3.

¶ Ad hæc & ex parte Christi accedit, quod cū militia Christiana, illuc vsq; sit sustinenda, tūc Christus, dum receptui canere iubebit, exercitus recēsebit suos, hostemq; laceffet, vt supremo conferto prelio, de summa, aut foelitate, aut miseria decertetur: vt coronatis victoribus, victos cum suo duce Lucifero, suoq; antesignano Antichristo in infernorum barathrum igne & sulphure cōuolutos in perpetuum obrudat.

Auguft.

¶ Quapropter vt eod. lib. 20. cap. 8. ait Auguft. non solum quā plurimi tunc persistēt in via fide, verum & multi, constantiam martyrum aspicientes, eandem suscipient fidem: vt actus ille postremus ecclesiæ Christianæ suis primordijs respōdeat, quando cruentati martyres plures persecutorum Christo lucrifaciebāt. Raros tamen credendum est, tunc euasuros Christianos, qui non martyrio coronentur.

Solu. argu.

¶ Argumenta igitur contraria per ea quæ dicta sunt dissoluuntur. Nam etsi propter mundi senū homines tūc fore credantur spiritu debiles, tamen ex altera parte clemētissimus Deus tum præuia Eliæ prædicatione, tū & singulari subsidio & auxilio corroborabit suos, vt possint contra hostilia tela persistere. Præsertim quod eam ob rem non finet diu persecutionē prolitari, iuxta verbū Christi Matth. 24. Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabūtur. Quemadmodum in primo aduentu ante tyrannorū persecutionem, Ioā. Baptistā & subinde Apostolos misit, qui fidem propugnarent.

ARTICVLVS II.

Vtrum Antichristus futurus sit omnium malorum caput.

Voniā Antichristum fore constitutum est, expedit eius ingenū & mores nosse: ob idq; interrogamus, vtrum futurus sit omnium malorum caput. Et arguitur à parte negatiua. Vnius corporis

non sunt diuersa capita, malorum autem omnium diabolus est caput: qui primum primis hominibus suggessit crimē, ergo Antichristus non est futurus ipsorum caput.

Partis negatiue argum. 1.

¶ Secundò, caput influit in membra, sed Antichristus nullam influxit malignitatem in eos qui eum præcesserunt & sunt præcessuri: ergo non est omnium malorum caput: sed vnum præcipuè inter illos membrum diaboli.

2. Argum.

¶ In contrarium est glossa super illud Iob. 21. Interrogate vnum de viatoribus, &c. quæ ait. Dum de omnium malorum corpore loqueretur, subitò ad omnium iniquorum caput Antichristum verba conuertit.

Partis affirmatiue.

¶ Quæstiunculam hanc D. Tho. 3. par. quæst. 8. arti. 8. mouēs, quā breuissimè expediuit. Nos autem ea ratione proponimus, vt locum illum Pauli. 2. Thef. 2. enarremus, vbi Antichristum suis lineis effigiat. At ne morem deferamus nostrum, tribus conclusionibus respondetur. Prima iuxta quæstionis titulum sit. Antichristus modo quodam futurus est omnium malorum caput. Quatuor enim sunt quæ in capite respectu membrorum considerantur. Primum temporis antecessio, & secundum influxus, influit enim caput membra: & tertium est excessus & perfectio rei illius, secundum quam est caput. Ac demum quartum, q omnia membra ad se ipsum veluti ad finē refert. His igitur quatuor modis Christus fuit caput ecclesiæ. Fuit enim primū angularis lapis eius: in quam virtutum charismata intrinsecis inspirationibus influit: eandemq; exterius gubernat: & dona quæ ecclesiæ ad mensurā largitur, plenissima redundantia in se continet: ac tādē membra sua ad se trahit. At qui eisdem quodāmodo rationibus diabolus est caput omnium malorum: nam & antiquior fuit hominibus, quibus iniquitatem intus suggessit, & cōtinenter suggerit, licet nō eo modo quo Deus virtutes, quia non est nīx dñs voluntatis. Et quodā pacto iniquos homines gubernat: quare Iob. 41. appellatur rex super oēs filios superbiæ. Et ad suum proprium finem homines inducit: nempe, vt auertātur à Deo, iuxta illud Iere. 2. A seculo confregisti iugum, rupisti vincula, dixisti, Non seruiam.

1. Conclus.

Christus caput ecclesiæ

Diabolus malorum caput.

Antichristus malorum caput.

dens se tāquā sit Deus, ait glossa. Sicut in Christo omnis plenitudo diuinitatis inhabitauit, ita, in Antichristo omnis malitiæ plenitudo. Nō quidē ita, quod humanitas eius sit assumpta à diabolo in vnitatē personæ, sicut humanitas Christi à filio Dei: sed q diabolus suā malitiam eminentius ei influet suggerendo, quā omnibus alijs. Qua vtique ratione & respectu præcedentium iniquorum fuit quodāmodo caput. Nā sicut omnes sancti & prophætæ imaginem quandam suis virtutibus Christi præferrebant: ita & omnes pseudoprophætæ & tyranni, quasi quandam effigiem & vmbā Antichristi præmonstrabant: iuxta illud eiusdem apostolici loci. Mysterium iam operatur iniquitatis: quasi Nero iam tunc atq; alij subinde tyranni mysterium essent Antichristi.

Antichristi malitias.

¶ Quod autē ingenū bestiar apertius perpeditur, fertur, vt Hiero. ait, super Dan. c. 11. ex Iudaicā gēte in Babylone nasciturū, atq; alij addūt ex tribu Dan: quia verba Iacob patris eius Gen. 49. plurimū ad rem alludunt. Dā coluber in via, cerastes in semita. Etenim sicut antiquus hostis sub forma colubri primos parentes ad ortus est, sic & Antichristus per fraudes & technas, vias sepiet, vt vix se possint homines ab eius laqueis extricare. Est enim cerastes, vt ait Solinus, serpentis genus callidissimum. Vnde subditur in prophetia. Mordēs vngula equi, vt cadat ascēsor eius retro, scilicet, vt à Deo recedat. Quapropter truculentia persecutionis cōtemplatus Iacob concludit. Salutare tuum expectabo dñe. Atq; eam ob rē suspicantur non nulli Ioan. in Apoc. c. 7. vbi Tribus Israel recēdit, quibus signatur electi, silentio præterisse Tribum Dā. ¶ Quod autē à Babylone sit vrturus, coniectura sit non leuis, q sicut Nēbrot ædificās Babylonicā turrin, vt Gene. 11. legitur, bellū indixit Deo, à quo proinde Heber, pater Hebræorum populi Dei segregatus fuit, ita ab eadem Babylone sit supremus ecclesiæ hostis reuelandus. Erit autē vilibus despectifque parentibus ortus: qd verbo illo Dan. 11. de Antiocho Epiphane significatur. Et stabit in loco eius despectus, & nō tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulencia. Antiochus enim ille, qui vt libris Machabæorum memoriæ proditū est, populum Dei atrocissimis bellis deuexauit: figura vt nostri tradūt, fuit Antichristi. Quapropter sicut ille ita Antichristus Ægyptum prius sibi suppeditabit: ac subinde potentissima inuadet Romanorū brachia. ¶ Non autē defuerunt, vt loco citato ait, Hiero. & 20. de ciuit. Dei. c. 19. Nero. Auguft. qui opinati fuerint Neronē fuisse, qui

In Babylone.

Vilis.

Antiochus.

Nero.

resurrecturus est, vt sit Antichristus, propter verbum Pauli loco citato. Qui tenet nunc (scilicet, Romanū imperium) teneat donec de medio fiat: hoc est, eius auferatur regnū: quæ quidem illic verba Auguft. & in epistola ad Esichium ait, non intelligere. Attamen sensus est quod qui tenet imperium Romanum & tenebit spirituale, teneat quousq; in fine mundi ab eo tollatur. Quare satis est dicere Neronē fuisse Antichristi vmbam & prælagium, in quo mysterium, hoc est, figura iniquitatis operabatur.

2. Conclus.

¶ Secunda conclusio: Antichristus pēssimus omnium futurus est mortalium qui hætenus fuerunt, & qui posthac futuri sunt. At ne quis peccatū siue Adæ siue Iudæ obijciat, nō cōferimus peccatū cum peccato: sed cū personis personam. Fuit enim peccatū Adæ tū ex alijs eius cūstantijs graue: tum ratione vniuersalis detrimenti, quod generi humano intulit, grauissimum: & peccatū Iudæ & corū, qui Christum crucifixerunt ex obiecto sceleratissimū, simul ac impiētissimū, quia fuit occiso Dei. Sed tamē nullū illorū fuit infinitæ malitiæ, sed illa cōmuni ratione omnium peccatorū, qua auersio à Deo dicitur infinita. Quocirca possunt tot scelera, sacrilegia, & impietates in vno homine accumulari, vt personam peiorem faciant illis, qui illa peccata Adæ & Iudæ commiserunt. Hanc conclusionem affirmat Apostolus, vbi eum ait, fore hominē peccati & filium perditionis: sunt enim Hebræismi, quibus significatur malignitatis exundantia. Neq; tamē asserimus futurum infinite malum: quia malum nequit totum bonum corrūpere. Quapropter nō quomodo in Deo plenitudo virtutis, ita in eo plenitudo iniquitatis abundabit. Attamen, vt Christus omnium fuit bonorum optimus, ita & ipse erit omnium malorum pēssimus.

Conceptus Antichristi

¶ Vnde vt ab eius statim conceptu contrarius Christo videatur, aiunt, q sicut Christus opera Spiritus sancti conceptus fuit, ita eū spiritu diabolico ab vtero matris suæ occupadū: quin verò à diabolo ipso arreptum iri. Nō quod eum prorsus, vt reliquos arreptitios dementet, sed sano iudicio quo peccare possit seruato, voluntatem eius omni replebit spurcitia & iniquitate. Et ideo fertur, vel per incestum grauissimum, vel per sacrilegium ex sacris parētibus concipiendum. Hoc autem nulla fulcitur autoritate, tamen cum Apostolus eum hominē peccati, & filiū perditionis appellet, certum est in hoc solū concipiendum, vt omniū sit scelerum ac flagitiorum sentina. ¶ Et primum eo superbia, quæ initiū est omnis peccati, eleuabitur, vt non

Superbia Antichristi

nō solūm Deo aduerfetur, vt ait Paulus (quod nomen eius fonat) sed extollatur supra omne quod dicitur Deus, siue verē sit Deus, vt qui est, in cœlo, siue falso nomine colatur, vt Diggētium: siue per adoptionē sic nominetur, quem admodum ait sanctis viris Dauid. Ego dixi Diggētis, & filij excelsi omnes. Similia enim de illo

Danie. 11. prophetauit Daniel sub figura Antiochi. Ait quippe cap. 11. Eleuabitur & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica. Quod certē de solo Antichristo dici potuit, cuius ideo figura præcessit in Cæsare, qui fertur statuam suam in templo adorandam posuisse: & in rege Tyri, de quo legitur Ezech. 1. Dixisti quia Deus ego sum. Nam vt Apostolus ait, sedebit in templo, ostendens se tanquā sit Deus. In quo videbitur, nō solūm superbiam Adæ, qui voluit esse vt Deus, transcendere, verūm & Luciferi, qui voluit esse æqualis Deo: Nam ob hoc potissimum nomen habebit Antichristi, q̄ Christum prædicabit fuisse falsum Deum, falsamq; prædicasse fidem, & iniquas condidisse leges, verūm; se esse Mesiam illum filium Dei, qui fuerat Abrahamæ patribusq; subinde promissus. Et re vera hoc est expauescendū mortaliū monstrū, quod homini impuro, tamq; insolēter absurdum, & impudico, possit quispiam vllam adhibere fidem, dicenti se esse aut Deū, aut probum hominem.

3. Conclus. Tertia conclusio. Antichristus erit omni arte fallendi instructus, omniq; potestate huius seculi coarmatus, vt humanas mentes possit seducere humanasq; voluntates, tum quantum ad vim concupiscibilem allicere, tum & quantum ad irascibilem exterrere: vt alios per fallacias, aliosq; blanditijs, sed alios metu & pauore commoueat. Hac enim de causa in bestia illa Apoca. 13. quæ Cofdroæ filium designabat, delineatus fuit, quæ capita habebat septem, & cornua decem, scilicet, regna plura & potentatus plurimos: & nomina super capita blasphemiarum. Eratq; similis pardo versicolori: nam erit omnimoda vitiorū varietate intinctus: & habebit vngulam vrsi ad conculcandam ecclesiam, & Leonis os ferocissimum: cui draco, id est, diabolus: virtutem suam magnam collaturus est.

Bestia Apocal. cap. 13. Haud tamen virtutem vllam supernaturalē habebit, quare nec vera miracula edere poterit. Miracula enim sola Dei virtute fieri possunt: quam nunquam neq; ipse exercuit, neq; vlli creaturæ commisit, nisi ad fidem catholicam afferendam, multo ergo minus illam Antichristo tribuet ad illam labefactandam. Erit tamen prompto paratissimoq; dæmonum fa-

Non faciet vera miracula. tellitio cōstipatus, quo possit ficta seductoriaque miracula ostentare: vel aerem immutando, vt præstigiatores faciunt, vel phantasticas species commouendo, vt res quæ non sunt, aut quales non sunt appareant, quod diabolus facere potest: imò & perniciosissimo motu poterit agētia naturalia passis admouere: vt quāmcitissimē resfiant naturales, quæ possint estimari miracula. Quod in Magis Pharaonis secundum August. vsu venit, qui fecerunt serpentes, & reliqua.

Paulus. Vnde eodē loco Apostolus. Erit, inquit, aduentus eius secundum operationē Satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigijs, mēdacibus, & in omni seductione iniquitatis his q̄ pereūt. Atq; illis apparētib; mirabilibus, homines vanos & ad credēdū faciles, demētabit: auaros verò opibus, & superbos honoribus, & voluptuosos voluptatibus, & meticulosos terroribus. Plerosq; tamen immanitate tormentorum exquisitissimaque trucidandi arte euincet. Nam alia via quomodo poterit tam turpe tamq; nefandum hominis monstrum quempiam allicere, quem in suam amicitiam conciliet: ¶ Dies autem persecutionis eius, vt Christus ait, breues erūt propter electos. Durabit enim illius persecutionis truculentia, vt supra diximus, & August. 20. de ciuit. cap. 8. refert, tribus annis cum quarto dimidiato. Tantum enim ferē durauit prædicatio Christi, præcessuraq; est prædicatio Eliæ, ac subinde Antichristi calamitas: de qua Daniel. cap. 12. vaticinatus est. Visio autem fuit quod cum interrogasset Angelum vsquequo finis illorum mirabilium: respondit quia in tempus & tempora & dimidium temporis, scilicet, in vnum annum atq; alteros duos & dimidium quarti, idemq; inferius repetit dicens, A tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, scilicet, ecclesiæ, & cum posita fuerit abominatio, scilicet Antichristi, in desolationem dies mille ducenti nonaginta, qui idem ferē tempus reddūt.

Visio Danie lib. Finis autem eius erit quod Michael ecclesiæ princeps, qui diabolicum de cœlo deiecit exercitum, illum extinguet, & vt fertur in monte Oliuati, vnde Christus ascendit. Id enim Daniel in initio eiusdem capituli insinuat dicens. In tempore illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filijs populi tui: & veniet tempus quale nō fuit ab eo ex quo gentes esse cœperūt vsq; ad tempus illud: & multi ex his, qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt, alij in vitā æternam, alij in opprobrium, &c. Et hoc est quod ait eodem loco Paulus. Tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione ad-

Tempus persecutionis Antichristi. ne aduentus sui cum, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ &c.

Finis Antichristi. ¶ Ad primum igitur argumentum respondeatur. Diabolum & Antichristum non esse duo, sed vnum caput: quoniam Antichristus virtute diaboli vtetur. Veluti Deus est caput Christi, & Christus caput ecclesiæ in virtute Dei. Et summus Pontifex dicitur caput ecclesiæ tāquam Christi vicarius, cuius virtute & auctoritate fungitur. Atque adeo nihil obstat, quominus sit, & mēbrū diaboli, & malorum caput.

Anticeps questio. ¶ Vnde eodē loco Apostolus. Erit, inquit, aduentus eius secundum operationē Satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigijs, mēdacibus, & in omni seductione iniquitatis his q̄ pereūt. Atq; illis apparētib; mirabilibus, homines vanos & ad credēdū faciles, demētabit: auaros verò opibus, & superbos honoribus, & voluptuosos voluptatibus, & meticulosos terroribus. Plerosq; tamen immanitate tormentorum exquisitissimaque trucidandi arte euincet. Nam alia via quomodo poterit tam turpe tamq; nefandum hominis monstrum quempiam allicere, quem in suam amicitiam conciliet: ¶ Dies autem persecutionis eius, vt Christus ait, breues erūt propter electos. Durabit enim illius persecutionis truculentia, vt supra diximus, & August. 20. de ciuit. cap. 8. refert, tribus annis cum quarto dimidiato. Tantum enim ferē durauit prædicatio Christi, præcessuraq; est prædicatio Eliæ, ac subinde Antichristi calamitas: de qua Daniel. cap. 12. vaticinatus est. Visio autem fuit quod cum interrogasset Angelum vsquequo finis illorum mirabilium: respondit quia in tempus & tempora & dimidium temporis, scilicet, in vnum annum atq; alteros duos & dimidium quarti, idemq; inferius repetit dicens, A tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, scilicet, ecclesiæ, & cum posita fuerit abominatio, scilicet Antichristi, in desolationem dies mille ducenti nonaginta, qui idem ferē tempus reddūt.

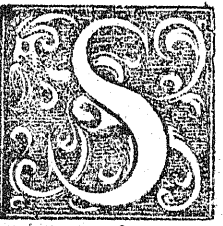
Solut. argu. mentorum.

ne aduentus sui cum, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ &c. ¶ Ad primum igitur argumentum respondeatur. Diabolum & Antichristum non esse duo, sed vnum caput: quoniam Antichristus virtute diaboli vtetur. Veluti Deus est caput Christi, & Christus caput ecclesiæ in virtute Dei. Et summus Pontifex dicitur caput ecclesiæ tāquam Christi vicarius, cuius virtute & auctoritate fungitur. Atque adeo nihil obstat, quominus sit, & mēbrū diaboli, & malorum caput.

QVÆSTIO SECVNDA, De signis iudicium antecessuris.

ARTICVLVS I.

Virum iudicio finali aliqua sint signa antecessura.

Secunda quæstio est de signis iudicij, & ideo quæritur primò, vtrum aliqua sint illud præcessura. Et arguitur à parte negatiua. Dies iudicij, vt supra constitutū reliquimus, sic est nobis occulta, vt eam nosse minime nobis expediat: iuxta illud Pauli. 1. Thessalon. 5. Ipsi diligenter scitis, quia dies domini sicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerint, pax & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in vtero habētis, & non effugient. Rei autem occulte non congruit iudiciū antecedere: ergo nulla sunt antecessura signa.

Partis negatiue argum. 1.

2. argum.

Anticeps questio.

¶ Secundo arguitur. Aduentum primū in carne, quamuis fuerit plurimis prophetarum oculis prænunciatus: nulla tamen antecesserūt signa: ergo neque præcedent secundum aduentum. Nam cum in primo occultus veniet, quare à suis ipsis fuit ignoratus: & in secundo, vt ait Pfaltes, manifestè veniet: si signa aliqua necessaria essent, potius deberēt primū antecedere, ¶ In contrarium, est illud Lucæ. 21. Erunt signa in sole & luna & stellis, &c.

¶ Quæstionē hanc ancipitem reddunt evangelica verba apud Matth. cap. 24. & apud Lucam cap. 21. vbi de signis Christus sic amphibolè locutus est, vt vix oculatissimus dignoscere queat, vtrum de illis loquatur quæ excidij Hierosolymitani indicia fuerunt: an de illis

quæ aduentum vltimum domini indicabunt. Vnde nonnulli, ex quibus est Abulensis super Matthæum, contendunt non nisi de euerfione Hierosolymorum accipienda. At verò hæsitari non debet quin de ambobus simul consummationibus: scilicet, ciuitatis illius & totius orbis, intelligatur, nempe, partim de vna, & partim de altera: vt in epistola ad Esichium ait August. &c. 20. de ciuita. Dei, capitu. 5. Hoc certè Matth. 24. palam fit. Sermo enim obortus illic de clade Hierosolymitana fuit Prospiciens enim structuram templi, ait Christus. Nonne videtis hæc omnia? amen dico vobis non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruat. Et tunc accefferunt ad eum discipuli seorsum, secretò interrogantes duo: primū quando futura esset ciuitatis subuersio. Dic nobis quando hæc erunt (quæ tu dicis) scilicet, templi subuersio: & quod signum aduentus tui & consummationis seculi, id est, dic præterea hoc quod subtices, quæ signa erunt aduentus tui. Præsupponebant enim aduentum eius & consummationem seculi eo dem tempore fore. Et hoc erat quod ipsi omnium potissimum scire cupiebant, quod ideo identidem illum interrogabant: vt Actuum. 17. legitur. Commiscuerunt autem ambas interrogationes, vel arbitrati excidium vrbs nō fore vsq; ad seculi consummationem venturum, vel fortè mysterium illud docti, cuius articulo præcedenti meminimus: videlicet, quod sicut templum illud sacrificijs illius legis dedicatum erat: ita & totus mundus templum erat futurus, in quo euangelium erat colendum. Ac perinde quod euerfio Hierosolymitana quæ in abolitione illius legis erat futura, prognosticum esset consummationis seculi: quæ deficiēte fide & cultu euangelij expectatur. Ob idq; Christus vtriusq; signa promiscuè posuit. Quo circa, non solūm quædam ad Hierosolymam referuntur, & quædam ad finem mundi, vt August. author est, verūm aliqua vtrunque simul sensum referunt.

De signis Matth. 24.

Duo interrogata.

¶ Illud ergo quod primū omnium respondit. Videte ne quis vos seducat, multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus, audituri estis prælia, &c. oportet hæc fieri: sed nondum finis, manifesta responsio est ad secundum interrogatum de consummatione seculi. Non enim ait restrictè, nondum finis templi & vrbs: sed simpliciter, nondum finis. Vbi planè insinuat finis mundi. At verò non ponit illic signa propria finis mundi, sed communia: quæ ab eius passione vsq; ad illum finem sunt præcessura: tam in pseudo-

1. Responsum. ¶ Illud ergo quod primū omnium respondit. Videte ne quis vos seducat, multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus, audituri estis prælia, &c. oportet hæc fieri: sed nondum finis, manifesta responsio est ad secundum interrogatum de consummatione seculi. Non enim ait restrictè, nondum finis templi & vrbs: sed simpliciter, nondum finis. Vbi planè insinuat finis mundi. At verò non ponit illic signa propria finis mundi, sed communia: quæ ab eius passione vsq; ad illum finem sunt præcessura: tam in pseudo-

prophetis & hæreticis: quàm in tyrannis, qui prælijs & falsis dogmatibus afflicti sunt ecclesiam. Atque huc sensum explicatiùs refert Lucas cap. 21. dicens. Inijcient vobis manus suas, & persequentur, tradentes vos in synagogas & custodias, &c. Et propterea dicit. Non dum finis. Tametsi in fine mundi illa erunt omnibus præcedentibus acerbiora. Nam quamuis hereses semper fuerint, & modo ob nostrorum peccatorum merita augeantur, & magna ex parte discessionem à Romana sede in hæreticis nostri seculi conspiciamus, quod est mysterium iniquitatis, vt ait Paulus, Antichristi & quamuis prælia & seditiones, vt ait August. semper fuerint: & quamquam multi se nominauerint Antichristos, vt Mahometus atque alij, hæc tamen quedam figura sunt illius veritatis quæ in Antichristo cumulatiùs completur. Quare hæc nō sunt signa, quæ punctim indicent finem mundi, sed prognostica illius temporis, quæ quanto auctius succreuerint, tanto tempus illud properantiùs aduenire proclamant. Et ideo concludit Christus. Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit.

Et prædicabitur hoc euange. &c. Item quod continuo subsequitur. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio, palam ad finem mundi refertur. Non enim, ait, tunc erit consummatio templi aut ciuitatis, sed simpliciter consummatio. At quod subinde subiungitur. Cum ergo videritis abominationem desolationis quæ dicta est à Daniele propheta: reuersio esse videtur ad respondendum primo interrogato de subuersione templi, Nam licet hoc Mattheus, non tam planè explicet, Lucas tamen explicatiùs eodem loco illud commemorat, dicens. Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalem; tunc scitote: quia appropinquabit desolatio eius, tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes, & qui in medio eius discedant, & qui in regionibus non intrent in eam, quia dies ultionis hi sunt. Et ideo vterque euangelista subiungit. Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus: quia, scilicet, non poterunt fugere. Atqui si in hoc sensu sumantur Matthei verba, scilicet, de Hierosolymorum clade, necesse est prophetiam ibidem allegatam Danielis referri ad cap. 9. non quidem ad. 79. hebdomadas illic relatas, quæ proculdubio in primo aduentu Christi fuerunt completæ: sed ad præcedentia ibidem verba, quibus vrbis subuersionem per Romanos faciendam prænucciavit. Quamuis & in eadem strage finis mundi fuerit præsignatus, quem diem Propheta

Abominatio desolationis.

Danie. 9.

etiam descripsit. capitu. 12. vt supra distin. 43. quæstio. 1. artic. 2. explicuimus. Nihil ergo vetat vtrumque sensum Christum insinuasse: idcirco enim subiunxit. Qui legit intelligat. Exstat autem verbum ab ipso allegatum apud Daniele cap. 9. vbi post enarratam occisionem Mesia subdit. Et erit in templo abominatio desolationis. Quam quidem abominationem nonnulli, vt etiam August. meminit referunt ad idolum quod Antiochus tempore Machabæorum, vt libro eorum. 1. capitu. 1. scriptum est, in templo erexit super altaria Dei: quod nominauit idolum desolationis. Et propterea aiunt dixisse Christum abominationem stantem in loco sancto. Sed re vera verbum Christi non alludit nisi ad desolationem quæ Romanorum impetu post eius passionem facta fuit: de illa quippe prophetauit illic Daniel dicens, nunquam sub omni coelo tam magnum fuisse malum. Vel ad desolationem mundi illic designatam. Et ideo non ait, Idolum desolationis, sed abominatio. Dixit autem Christus stantem in loco sancto, vt alluderet ad verbum Danielis, in templo, quod per Romanorum abominationem desolatum fuit.

At quod apud eundem Matth. ab illo verbo subsequitur. Erit enim tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet: certè ad propria signa consummationis seculi regressio est. Quare ad quæstionem hac conclusionem respondetur. Signa futura sunt aduentus domini prænuntia, atque ipsi proxima. Et primum quidem verbum ipsum postremò citatū hoc denotat: quare particula, enim, nō refertur ad proximam orationem præcedentem, saltē si de excidio intelligatur Hierosolymitano, sed ad aliud superius antecedens verbum. Et tunc erit consummatio, scilicet, mundi. Nam quod de illo redeat illic sermo, patet ex prædicto verbo. Erit tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Daniel namque de clade Hierosolymitana loquutus, non ait, nisi, quod erit magnum malum, quale non fuit sub omni coelo, scilicet, vsque ad subuersionem vrbis & templi: non tamen includit futurum sub Antichristo: Christus verò adiecit neque fiet illuc vsque tametsi Græca lectio nō habeat nisi, neque fiat deprecatiuè: sed consonantior est latina. Secundo id constat ex subiuncto verbo, Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Non dicit cum modo, omnis caro Hierosolymitana, aut Iudaica, sed omnis caro simpliciter. Quare abbreviando ait, propter electos, scilicet, totius ecclesiæ.

Idolum ab Antiochi.

Responso de finem di.

Conclusio principalis.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Quo-

Quocirca id quod subditur. Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetae, & dabunt signa magna, & prodigia: palam de Antichristo, & de eius auxiliarijs ducib⁹ intelligitur. Quare subinfert. Ita, vt in errorem inducantur si fieri potest, etiam electi. Atque id ipsum subsequens particula confirmat. Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vsque in occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vel forsā legendum est, fulgor, vt referatur ad solem, qui subito dum oritur, videtur in occidente. Quamuis Luc. 17. Sicut fulgur, inquit, coruscans de sub caelo in ea quæ sub caelo sunt fulget, ita erit filius hominis in illa die. Et subdit apud Matth. Vbi fuerit corpus congregabuntur & aquilæ: fit enim allusio ad illud Pauli. Rapiemur in nubibus obuiam domino in aera: aquilarum namque volatu, sanctorum merita diuino numine suffulta denotantur. Super omnia demum re confirmat, conclusio illa. Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de caelo, & virtutes caelorum commouebuntur, & tunc apparebit signum filij hominis in caelo, & videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli, cum virtute multa & maiestate. Et tandem subdit de die illa nemo scit, &c. Et similia ferè verba habetur Marci. 13. & Lucæ. 21. proculdubio ergo certissima est conclusio, quod ante diem iudicij apparebunt in caelis expauescenda signa.

Et confirmatur præterea ratione ex his vltimis verbis collecta. Est enim Christus dominus cum potestate magna & maiestate venturus: ad auctoritatem autem iudicis confert, aliqua signa præcedere, quæ iudicandos ad reuerentiam & terrorem commoueant, vt supplices in eius tribunali sistantur. Cum ergo maiestas Christi, & potestas sit supercoelestis, cōdecet, vt signa quoque coelestia eius aduentum representent.

Quinde- am signa.

Quo-

tum corruentia. Septimo, omnia sydera errantia, fixa spargent ex se igneas comas, sicut cometa. Octauo, erit magnus terræ motus, & omnia animalia prosternentur. Nono, omnes lapides tam magni quàm parui diuidentur in quatuor partes: vnaqueque aliam collidente. Decimo, omnes planetae sanguineum fluent rorem. Vndecimo, omnes montes, & colles & ædificia in puluerem redigentur. Duodecimo omnia animalia venient ad campos de syluis & montibus rugientia, & nihil gustantia. Tredecimo, omnia sepulchra ab ortu solis vsque ad occasum patebunt cadaueribus ad resurgendum. Quarto decimo, omnes homines de habitaculis suis recedent non intelligentes: neque loquentes, sed discurrentes. Quinto decimo, omnes morientur, & resurgent cum mortuis longè ante defunctis. Hæc autem Hieronymus non tanquam ex propria sententia cōstituit: sed dixit se in annalibus Iudæorū inuenisse. Sunt autem vt apparet conficta. Posuit enim Christus signa illius diei, & tamē nulli⁹ istorum meminit: neque omnia videntur rei esse conuenientia.

Ad primum igitur argumentum respondeatur, bifariam eiusmodi signa posse intelligi antecedere. Vno modo, quod aliquantulo tempore aduentum domini præueniant: ita vt nō mōstrent diem certum neque mensē, imò forsā, quod antecedant per annum vel amplius. Et tunc vt ait, ad Esichium August. erit inter probos & improbos dissensio & discrimen: quod homines veteri & luxui dediti erūt, vt ait Paulus, in pace & securitate, veluti mortales illi, dum arcam Noe fabricabat: sed cordatiores & Dei cultores, non erunt in illa tranquillitate, imò de illis, ait Lucas, quod arescent præ timore. Quare non obstat diem iudicij fore sic occultam, vt planè non constet, & nihilominus antecedere signa quæ diem illam comminentur.

Atque huc alludere videtur similitudo Christi. Ab arbore fici, discite parabolā. Cum iam ramus eius tener fuerit & folia nata, scitis quia prope est æstas: ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote, quia prope est in ianuis. At verò similitudo illa non videtur signis iudicij proximis appositā, sed cunctis à tempore passionis Christi illuc vsque procedentibus. Prædicationem enim suam & mortem, comparauit germinantibus arboribus, & virescentibus: nam illic iacta sunt semina spiritualium fructuum. Dixit autem prope esse æstatem, sicuti, ait, in sua Canonica Iohannes, nunc esse nouissimam horam.

Solu. 1. ar.

Simile ab arbore fici.

¶ Secundo ergo modo & melius dicendum si gnaila v̄tura esse in eadem nocte vel die præcedente iudicio: vt quod, ait Paulus, dicturos tunc homines pax, & trāquillitas referatur ad tempus antequam signa eos conterritent, & quod, ait, repentinum superuenturum interitum, sicut dolorem in vtero habentis, referatur ad signorum præsentiam, quæ non permit tet eis ad cor redire, Et de illo tempore, ait Lu cas, quod tunc arcescent præ timore. Et tunc, quod, ait Christus diē illam esse occultam, in telligendum est, quousque signa illam diem iam præsentem demonstrant: & ideo dicitur ventura sicut fur. Et enim quod iste modus di cendi sit rei congruentior, probatur. Nam se cundum priorem dicendum esset, obscuritatē solis & lunæ non duraturam vsque ad articu lum & momentum iudicij: non enim credibi le sit, tanto tempore in summis tenebris totū fore mundum: sed secundum hunc modum posteriorem, tenebræ durabunt, quousque ignis præcedens faciem Domini, & splendor ip sius iudicis, cœlum serenent.

¶ Ad secundum respōdetur. Quod primus ad uentus Christi debuit esse per Prophetas, quā tum ad tempus prænunciatus: ipse tamen de buit venire occultus: & vtrāq; ratione non de cuit, vt signa præcederent: præsertim quod pri mus aduentus fuit pacificus, secundus verò e rit terrificus.

ARTICVLVS II.

Vtrum Sol & Luna circa iudicium, secū dum rei veritatem contenebrescent, & virtutes cœlorum mouebuntur.

Constituto quod aduentum iudi cis, debent signa cœlestia præue nire, quaritur quemadmodum illa debeant contingere signa. Quaritur ergo primò, vtrum prope iudicium, obscu ratur Sol & Luna, & virtutes cœlorum mo uebuntur. Et arguitur à parte negativa. Sol & Luna simul priuari sua luce nequeūt, nam Luna eclipsatur per interpositionem terræ inter ip sam & solem, quare debent esse in oppositis cœli punctis. Sol verò obscuratur per interpo sitionem lunæ inter ipsum & nos: ad quod re quiritur esse luminaria coniuncta.

¶ Secundo arguitur. Sicut dicitur, quod sol & Luna obscurabuntur, subiungitur, quod stellæ

cadent de cœlo: stellæ autē cum sint cœli par tes, ac perinde incorruptibiles, cadere inde nō possunt: ergo omnia per metaphoram intelli genda sunt, & non secundum rei veritatem.

¶ Tertio, virtutes cœlorum intelligi nequeūt nisi angeli: illi autem moueri non possunt, primò quia sunt beati, quibus mutari repugnat, secundò, quia neque timere possunt neq; ad mirari, cum admiratio ex ignorantia causarū proueniat: quæ in angelis esse nequit: tertio, quia circumstantur domino in iudicio, iuxta illud Apocalypsis. 7. Omnes angeli astabunt in circuitu throni.

¶ In contrarium est textus euangelicus. Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum mouebuntur.

¶ Ad quæstionem quatuor conclusionibus re spondetur. Operæpretium autem est primū de tempore distinguere: scilicet, ante aduentus Christi articulum, aut in ipso articulo, aut post. In ipso enim temporis articulo, non so lum nulla erit obscuritas solis & lunæ, verum multo fulgentius quam modò splendescunt: quia adueniente domino totus innouabitur mundus. Iuxta illud Isaia. 30. Erit lux lunæ si cut lux solis. & lux solis septemplex. Quæ etiam luminaria peracto iudicio lucentia per manebunt: Luna, scilicet, in occidente opposi ta soli. De qua re distinct. 48. recurret sermo.

Loquimur ergo de tempore, quod erit iudi cio proximum, vt articulo præcedenti expo situm est. ¶ Sit ergo prima conclusio. Sol tunc & Luna obscurabitur. Conclusio habetur in euangelio, & ideo probari non indiget: sed tamen de modo dubitatur, qui potest vnus esse trium: scilicet, aut per eclipsim, aut per sub tractionem radiorum, aut per interpositam nubem. Nam quod Hieronymus præsentis lo co insinuat, videlicet, luminaria tunc non esse absolutè remissura lumen, imò quod debent fulgentius promicare, sed quod respectu exi mij splendoris iudicis dicentur obscurari, tex tui euangelico non vsque adeò consonat, vbi tanquam exhorrendum signum obscuritas il la denotatur. Idque iudicio antecedens: cum tamen claritas solis nō sit vsque ad iudicij mo mentum augenda. Per eclipsim autem obscu ritas illa non fiet, primò propter rationem fa ctam, quia Sol & Luna simul eclipsari non pos sunt. Item, quia sol tunc erit in oriente, & Luna in occidente. Deinde quia obscuratio illa erit in vniuerso orbe, tamē vniuersales eclipses esse non possunt: & ideo obscuritas solis, qui ex pirante Christo tenebras fecit in vniuerso mū do, non

do; non potuit esse eclipsis.

¶ Tertio ad rē propriè arguitur. Eclipses sunt res naturales, quæ cum per naturam accidant, non dicuntur signa, neq; verò terrorem incu tiunt, neq; admirationem generat: at verò ob scuritas tunc solis & lunæ commemorantur tanquam signa supernaturalia aduentus domi ni, qui etiam supernaturalis erit, terrore & ad miratione plena: ergo non per causas natura les, sed supernaturaliter contingent. Et confir matur, quia similiter dicitur de stellis, quod ca dent: scilicet, à suo lumine: & tamen hoc fieri non potest per eclipsim.

¶ Potest ergo obscuritas illa fieri per radiorū subtractionem: nimirum per hoc quod Deus concursum generalem suspendat: ne cum illis luminariibus ad lucendum concurrat: sicuti so lem in tempore Iosue suspendendo eundem concursum ne moueretur sistere gradum fecit. Atq; hoc pacto sole nondum mittente ra dios Luna & reliqua astra, quippe quæ solo ful gore solis lucent, cōtenebrescēt. Quapropter modus hic non est nisi valde conueniens. Ve runtamen, quia in miraculis id quod minoris admirationis existit asserendum est, fortasse obscuritas non nisi obtenfa nube aliqua fiet: quæ totum orbem obnubilet.

¶ Secunda conclusio. Pari modo vniuersa astra obscurabuntur, vel quia sol ad illa fulgo rem nullum mittet: vel quia nubes totum cœ lum contegēt. Atque hoc pacto dicuntur ca dere: quia suum cessabit lucendi officium. Iux ta illud Iohelis, 3. vbi de eadem die propheta locutus, ait. Sol & Luna obtenebrati sunt, & stel læ retraxerunt splendorem suum. Sic enim sol dum sub terrā cadit obscurari videtur: & quan do mane astra occultantur, cadere vulgo appa rent. Quocirca quamuis verborum varietate euangelista vtatur dicens. Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent: eandem obscuritatem significat, nisi quod va rietas illa maiorem emphasim habet ad incu tiendum terrorem.

¶ Hæsitabit autem quispiam, esto oporteret apparere cœlestia signa iudicij, cur hæc potius quam alia: poterant namq; vel stare, vel retro cedere, vel augere lumen. Respōdetur, illa esse congruentissima. Primò, quia cœmentum lu minis, nō erat ad terrorem & mœrorem aptū: & statio solis & retrogressio tempore Iosue, & Ezechia, vt, 4. Regum. 20. legitur, accidit. O portet autem, vt in fine mūdi signa dentur in solita, & inaudita. Sed potissima ratio est, qd cum ille futurus sit obitus quidam mundi, & potissimus effectus luminarium sit lucere, con

decet, vt astraluctus & mœroris documenta subtrahto lumine præbeant. Illa enim ratio ne sol quasi necem sui creatoris lugens in mo mento passionis Christi lumen subduxitorbi.

¶ Ex his colligitur obscuritatem illam astro rum, non esse qualemcunq; futuram: vt in noctis crepusculo, aut in tempore eclipsis, sed omnimodam, absque vilo profus splendore, ac si nullum esset astrum in cœlo.

¶ Tertia conclusio. Non solum in cœlo, verū in elementis, vt in aere, & in mari, & in terra, e runt signa. Sic enim legitur Luca. 21. Erunt si gna in sole & Luna & stellis, & in terris pressu ra gentium, præ confusione sonitus maris & fluctuum. Quemadmodum enim dum fabrica

quædam & moles magna minatur ruinam, columnæ omnes & tigna, stridore concutium tur. Sic tunc elementa quæ sunt mundi colum na, contremiscent, quasi sint à suo ordine di uellenda. Quare & mare in modicis eisdemq; in suctis fluctibus intumesceat & fremet, vnde & terræ motus insurget, & animalia cuiusque generis conterrita expauescent: & arbores cō uellentur, & ædificia corruent. Quapropter

homines vt, ait Lucas, arcescent: neque id ta men vna tantum causa. Primū, scilicet, quia deficiente solis lumine, quod in hæc influit terrestria, viuientium virtus deficiet. Secundò, ob nimiam animi angustiam, ac mœrorem præsentium malorum. Et tertio, propter timo rem futurorum, quæ præsens calamitas com minabitur. Erunt enim sensibus absorpti, pau oreque & stupore attoniti, quod arcescentiū nomine designatur.

¶ Quod si arguas, lumi naria per suum lumen, quod in hunc mun dum influunt ipsum conseruant: ergo si ante diem iudicij illud lumen subtrahunt, antè ces sabit mundus. Respondetur, quod non solo lumine, sed motu, & alijs influentijs occultis mundum sustentant. Et ideo licet tunc viuen tia marcescant, non tamen profus res cunctæ peribunt.

¶ Quarta conclusio. Quod cœlorū virtutes commouebuntur, duobus modis in telligi potest. Et enim quod moueantur, euan gelica assertio est. Modus autem non est ita certus. Primò enim potest sententia illa esse quasi præcedentium repetitio: vt virtutes cœ lorum sint ipsa luminarium natura. Quasi di cat, sol, & Luna & stellæ obscurabuntur: quia virtutes ipsorum, quæ sunt illuminare, muta buntur. Sicut dum sol tempore Iosue gressum tenuit, virtus cœli dici potuit moueri. Cui sen sui applaudit litera causalis apud Lucam, E runt signa in sole & Luna, &c. Nam virtutes cœlorum mouebuntur: ac si causa tam obs

Solu. 2. ar.

Partis ne gatiue ar gum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Partis affi ratiue.

Decisio a.

Sub tempu iudicij na erit obscu ritas.

1. Conclus.

Eclipsis nō erit.

per radio riu subtra ctionem.

2. Conclus.

Dubitatio.

Ratio potis sima.

Astrorum obscuritas.

3. Conclus.

Exemplum.

Homines arcescent.

4. Conclus.

Virtutes.

Luc. 21.

securitatis astrorum, quā fluctus maris, & presura gentium, sit futura mutatio virtutum, influxuumque cœlestium.

Angeli.

¶ Nihilominus secundo modo possunt virtutum nomine angeli subintelligi. Cui sensui germanior est textus copulatiuus apud Matthæum. Et virtutes cœlorum mouebuntur. Quasi alia sit res noua præter præcedentia signa. Et Marcus significantius, ait, Et virtutes, quæ sunt in cœlo mouebuntur. Imò Chryso-

Chryso.

stomus, videtur ad quendam eorum metum verbum referre. Ait quippe. Virtutes cœlicæ mouebuntur, quamuis consciæ non sint: videntes enim infinitas multitudines condemnari, non intrepide stabunt illic. Quibus verbis nõ insinuant, timore propriæ damnationis concutiendos. Nam cum sint beati, nequit eiusmodi timor eos tangere. Sed quòd trepidabunt tantam mortalium cladem aspicientes. Neque verò ille erit propriè timor, qui est de malo futuro: neque verò admiratio, quæ ex ignorantia causa nascitur quia res istæ non possunt in angelos illos fœlices cadere, quippe qui diuino conspectu fruuntur. Sed ad exaggerandam rei magnitudinem, dixit more nostro, illos trepidaturos. At verò Christus, non loquebatur de illo iudicij momento, sed de antecedenti tempore. Ob idque ad Esichium Augustin. sic inquit. Non solum mortales fluctuabunt cum alterabitur mundus, sed & angeli stupebunt in tam terribilibus mutationibus vniuersis: hoc est, stabunt immoti sicut solent, qui stupore corripuntur. Cui alludit Iob. 26. Columnæ cœli contremiscunt & pauent ad nutum eius. Vnde colligit Beda. Quid ergo faciēt tabulæ: hoc est, mortales homines cum tremunt columnæ? Et re vera sola lectio & contemplatio tam terribilium rerum, tamque exhorrendi spectaculi, deberet nos modò commouere, ne tunc aspectus pauidos obrueret.

August.

Iob. 26.

Alio sensus.

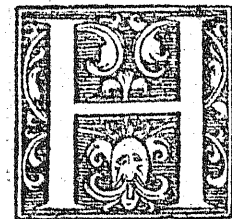
¶ Fortasse verò, non ad commotionem mentis angelorum, sed ad mutationem eorum operationum, hoc significantius refertur. Vnde aliqui dicunt cessationem angelorum ab operibus consuetis, in quibus requiescunt, appellari hic motiones. Cessabunt enim iam inde tum orbem mouere, tum & homines custodire, atque alia erga nos officia exhibere. Attamen cessatio illa non tam aptè dicitur angelorum motio: præsertim quòd illa requies ab articulo temporis iudicij debet incipere. Et tamen Christus loquitur de tempore præcedenti. Dicendū ergo, angelos tunc sic mouendos quòd insueta opera & officia exercent: tam in collectione puluerum, quam in alijs ministerijs illic

Sententia authoris.

necessarijs. Vnde virtutum nomen vel vniuersos Angelos designat, qui dicuntur virtutes: hoc est, spiritus, qui non sunt corpora, sed meræ virtutes. Vel fortasse significatur quintus angelorum ordo: scilicet, medius secundæ hierarchiæ, qui ob id virtutes dicuntur, quòd sunt miraculis edendis tanquam ministri deputati: proferentur enim illic miracula maxima.

¶ Per hæc ergo argumentorum solutiones liquido constant.

DISTINCTIO Quadragesima septima, De finali iudicio.

IS itaque de Antichristo & de signorum cõsideratiõe præiactis, ad meditationem generalis iudicij descendamus, quod in cõsummatione seculi nos manet. Hanc enim catholicam veritatem sacra nos oracula docent, vt illud Ioannis, Sermo quẽ loquutus sũ, ille iudicabit eum in nouissimo die. Et apud Matthæum. Væ tibi Corozain. Dico vobis, Tyro & Sidoni remissiũs erit in die iudicij quam vobis. Et rursus. Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condẽnabunt eam. Vnde. 20. de ciuitate Dei August. euidētissimè, inquit, testimonia sacra diẽ iudicij prædicat esse venturã. Enim verò, vt in rerũ cõditione primò cõsideratur generalis illa qua mundus fuit cõditus: præterea vniuscuiusque hominis alia

Textus Cap. 1.

Ioan. 12.

Matth. 12.

Aug. 20. de ciuit. Dei cap. 5.

singularis, ita præter peculiare iudicium, quo vnusquislibet dum vita defugitur iudicatur, cõgruit aliud in fine seculi celebrari, quod primæ vniuersali creationi respondeat.

Cap. 2.

¶ In illo verò iudicio Christus dominus quatenus homo, cui quæ ratione humanitatem assumpsit pater contulit vt rex esset regni cœlorum, iuxta illud Lucæ. 1. Dabit ei dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, sedebit iudex, iuxta illam eius confessionem apud Ioãnem.

Ioannis. 5.

Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium sicut honorificant patrem. Et rursus. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Alij nihilominus beatorum, qui relictis omnibus sequuti sunt ipsum, ei erunt assessores iudices: ait quippe apud Matthæum discipulis suis. Amen dico vobis, quòd vos qui sequuti estis me in regeneratione cū sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes, duodecim tribus Israel. Hoc est gentium vniuersitatem. Super quæ verba August. lib. 20. de ciuit. Dei, ait, Nec quoniam super duodecim sedes sessuros esse, ait, solos duodecim homines cum illo iudicatuos putare debemus: alioqui Matthias, qui in locum Iudæ apostolatam

Matth. 19.

Aug. 20. de ciuit. Dei cap. 5.

accepit, & Paulus, qui plus alijs laborauit, vbi ad iudicandum sedebant, non habebunt. Vnde duodenario numero significata est vniuersa iudicantium multitudo, eorum, scilicet, qui Apostolorum fuerint sectatores. Hos insinuauit Isaias, dicens. Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Et Iob. 36. Non saluat impios, & pauperibus iudicium tribuit.

Isaias. 3.

Cap. 3.

¶ Atqui in illo generali iudicio, vniuersi mortales comparebunt, iuxta verbum Christi apud Matthæum. Et congregabuntur ante eum omnes gentes. Et ad Romanos, Paulus. Omnes stabimus ante tribunal Christi, vniuersique iudicio vel approbationis, vel condemnationis iudicabuntur: vel illam sententiam audientes, Venite benedicti patris mei percipite regnum: vel illam, Ite maledicti in ignem æternum. Iudicio tamen discussionis neque omnes electos neque verò cunctos reprobos opus erit iudicare. Imò, vt Gregorius. 26. libro moralium, ait. Cum duæ sint iudicandorum partes, electorum, scilicet, & reproborum, bini ordines in singulis continentur, vt quatuor resultent ordines. Alij enim iudicantur, & pereunt: nempe, iniqui Christiani, quibus dicitur, Esuriui & non dedistis mihi manducare, &c. Alij iudicantur & regnant, vt boni Christiani, qui

Matth. 25.

Paul. 2. Corinth. 5.

Grego. 26. lib. Mora cap. 24.

ni, qui non omnia reliquerunt, quibus tamen dicitur. Esuriui & dedistis mihi manducare, &c. Alij non iudicantur & pereunt: nempe infideles, quibus, ait, Christus. Qui non credit iam iudicatus est. Alij verò non iudicantur & regnant, vt qui non solum quod lex præcipit implere contenti sunt, sed & quod ad perfectionem consulitur, adhibere student. Iudicium autem vt Iohe. 3. assertum videtur, in valle Iosaphat futurum existimatur, ait enim propheta, Congregabo omnes gentes & deducam eos in valle Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis.

Cap. 4. ¶ Apparebit ergo dominus ad iudicandum in forma humana, sed tamen dotibus gloriæ fulgentissima, Videbunt enim filium hominis, vt legitur apud Lucam (id est in forma humana) venientem in nube cum potestate magna, & maiestate. Et apud Matthæum. Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, &c. Videbitur autem ab vniuersis tam bonis quam malis. At verò pij non solum formam serui, verum & formam Dei conspiciet.

Aug. 1. de trini. c. 13.

Iniqui verò. vt. i. de trinitate, ait, Augustinus, proculdubio eum videre non poterunt, nisi secundum formam, qua filius hominis est: sed tamen in claritate in qua iudicabit, non in humilitate

in qua iudicatus est. Cæterum illam Dei formam, in qua æqualis est patri, non videbunt. Non enim sunt mundi corde, & beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

¶ Tunc ergo, vt est apud Danielem, in iudicium sedebit, & libri aperientur in quibus vnusquisque propria corporis quæ gessit, vt ait Paulus, legat: vt iustitiam in tel ligat sententiæ quam est auditurus. De quibus libris in Apocal. Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu Throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est. qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum, liber autem vniciuque propria erit conscientia, quæ, vt ait, ad Romanos Paulus, testimonium reddet ipsis, inter se inuicem cogitantibus, accusantibus, aut etiam defendentibus in die cum iudicabit dominus occulta hominum. Credibile namque est iudicium illud aut totum, aut plurima ex parte, mentis potius significationibus, quam externis vocibus celebrandum.

¶ Tandem rex, vt ipse apud Matthæum, ait, separabit gentes ab inuicem, sicut pastor segregat oves ab hædis, & statuet quidem oves à dextris suis: hædos autem à sinistris. Ac subinde his, qui à dextris existent, dicet, Venite benedicti

Cap. 5. Daniel. 7.

Apocal. P. 20.

Paul. ad Rom. 2.

Cap. 6. Matth. 15.

benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi: esuriui enim, & dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi bibere, &c. His autem qui à sinistris. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum, &c.

DISTINCTIONIS Quadragesimæ septimæ, Quæstio prima, De iudicantibus & iudicandis.

ARTICVLVS I.

Vtrum iudicium finale sit futurum.

Rostquam superiori distinctione eorum, quæ iudicium antecedent, tractatum absoluius, subsequitur, vt in hac quadragesima septima de iudicio ipso dicamus. Cuius duæ erunt quæstiones, prior de iudicantibus & iudicandis, ac posterior de eiusdem iudicij forma & modo.

Partis negatiue arg. 1.

Quæritur ergo primò tãquam omnium fundamentum, vtrũ generale iudiciũ sit futurum. Et arguitur à parte negatiua. Legitur enim Naũ. 1. Non cõsurgat duplex tribulatio. Et secundum septuaginta interpretes. Non iudicabit dñs bis in id ipsum. Vnusquisq; autem in suo obitu iudicatur, & secundum merita retributionem suscipit: Dixit quippe dominus latroni, Hodie mecum eris in paradiso, Et de epulone, vt vna habet lectio. Mortuus est diues & sepultus est in infernum: ergo nihil alio generali iudicio opus est. Præsertim cum iudicium debeat fen-

tentiam antecedere: quæ tamen in particularibus iudicijs ad singulos profertur.

¶ Secundo arguitur. Si necessarium esset generale iudiciũ, id maximè propter corpora quæ tunc resurgent: ad corpora verò non pertinet meritum & demeritum, quia non sunt nisi animarum instrumenta: ergo cum iudicium futurum sit, vt pro meritorum ratione præmia, aut supplicia reddantur, non est vsque ad corporum resurrectionem dilatandum. Quod per illud Ioannis. 1. 2. Nunc iudicium est mundi, confirmatur.

¶ In contrarium autem est, illud Ioannis eodẽ capite. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.

¶ Nomen iudicij vno modo vsurpatur pro intellectu assensu vel dissensu, quo enunciatiõnem cognoscimus esse veram, vel falsam: atq; hoc modo in præsentiarum non accipitur. Sed altero, vt est actus iustitiæ, quemadmodum, secunda secundæ quæstione. 60. ait Diuus Thomas. Est enim recta definitio iusti, quæ per pensis rei causis colligitur. Vnde Philosophus quinto Ethicorum. Homines, inquit, ad iudicem sicuti ad quandam animatam iustitiam cõfugiunt. Et ideò quæstio præfens est de iudicio, quo Deus de meritis nostris iudicat, seu bonis, seu malis, vt vniciuq; secundum opera sua retribuat.

¶ Et quidem Philaster in suo hæreticorum catalogo quosdam refert Barbaronos, atq; alios Floranos, qui iudicium vllum fore negabant. At verò August. in lib. de hæresibus, vbi illorũ meminit hæreticorum, hunc errorem non commemorauit. Quicunq; tamen illo fuerint commaculati, indigni sunt, quorum mentio fiat: adeò est eiusmodi hæresis absurda. Præsertim si & particularia singulorum iudicia negabant. Cum enim diuinis legibus subditissimus, quis tam mentis inops esse potest, qui neget, eidem nos Deo ratione nostrorum morũ exhibituros? Sed quæstio præfens non est nisi de generali iudicio, quod post cuiusque singulare expectamus.

¶ Hac ergo catholica conclusione, quã negare hæreticũ esset, respõdetur. In seculi cõsummatione venturus est Christus, qui generali iudicio iudicaturus est viuos & mortuos. Huc etenim inter alios articulũ in symbolo cõfitemur. Et est assertio Christi loco citato apud Ioã. 3. Ille iudicabit eũ in nouissimo die. Et Ioã. 3. Nõ misit Deus filiũ suum, in mundũ, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Vbi duos subnotauit suos aduentus. Primum, scilicet, ad saluandum per misericordiam mundũ,

Li 5 & secun-

2. Argum.

Pars affirmatiua.

Iudicij nomen.

Hæresis Barbaronum.

Conclusio.

Testimonia sacra.

& secundum ad iudicandum ipsum rigore iustitiæ. Et ideo subdit. Hoc est autem iudicium quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem. Quasi illa sit futura materia iudicij, quemadmodum homines fidem susceperint & coluerint. Et Ioannis quinto. Procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicij. Et Isaia tertio. Dominus ad iudicandum veniet cum senioribus populi sui. Et. 1. ad Corinth. 4. Apostolus. Nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo. Et. 2. ad Corinthios quinto. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. Vnde Augustinus. 20. de ciuitate Dei, capit. quinto. Euidētissimè, inquit, testimonia sacra diem iudicij prædicant esse venturum, Vt illud apud Matthæum capit. 1. Væ tibi Chorozaïm. Dico vobis Tyro & Sydoni remissius erit in die iudicij quam vobis. Et rursus ad Capharnaum. Dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij, quam vobis. Et Matthæi. 12. Viri Ninivitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ: & ecce plus quam Ionas hic. Et regina Austri surgit in iudicio cum generatione ista & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis: & ecce plus quam Salomon hic. Et Matthæi. 13. in zizaniorum parabola, ait, quod in consummatione seculi mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno suo omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorū. Qui habet aures audiendi audiat. Hic, vt ait Augustinus, iudicium, vel diem iudicij non nominauit, sed vel multo eum clarius ipsis rebus expressit: & in fine seculi futurum esse prædixit. Et Matthæi. 19. discipulis, ait. Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Est ergo conclusio, sacris eisdemque manifestis oraculis constabilita. Vnde idem Augustinus eodem libro capit. 30. recensitis id genus diuinis oraculis, sic concludit. Nul-

Ioan. 5.

1. Corin. 4.

August.

Alia testimonia sacra

lus igitur, vel negat vel dubitat per Iesum Christum tale quale istis sacris literis prænunciatur, futurum esse nouissimum iudicium, nisi qui eisdem literis incredula animositate seu cæcitate non credit.

¶ Neque verò rationes desunt optimæ, quibus conclusio congruenter demonstratur. Enimvero homo bitariam æstimari potest: vno modo, vt singularis persona: atque altero, vt pars Christianæ Reipublicæ. Rursus & quatenus est singularis persona, considerari potest aut in se præcisè, aut in effectibus suarum actionum, qui quotidie inserpunt: & ad alias ac subinde alias personas profunduntur.

¶ Ex his ergo quatuor colliguntur rationes. Prima, finis rei suo debet congruere principio: in hac autem mundi machina consideratur, tum vniuersalis eius creatio, tum & vniuersaliusque hominis generatio: singulari autem cuiusque generationi respondet peculiariter vniuersaliusque iudicium, dum moritur: ergo congruens est, vt præter hæc particularia iudicia fiat in seculi consummatione vnum generale, quo de toto humano genere iudicetur: cui & angeli, qui nostri fuerunt custodes, ceu nostri patroni compareant, & demones, qui fuerunt nostri hostes, vt criminatores assistant.

¶ Secunda ratio est Sancti Thomæ tertia parte, quæstione quinquagesima nona articulo quinto. Quamuis homo secundum suam personam per animæ separationem moriatur, permanet tamen ex rebus futuris pluribus modis dependens. Vno modo in filiis, secundum illud Ecclesiastici trigesimo. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus, similem enim reliquit sibi post se. Et similiter persistit in sua familia & in suis subditis, quos debuit integris moribus instituere. Secundo modo, etiam permanet in suis effectibus seu bonis seu malis. Perseuerant enim & martyrum aliorumque sanctorum exempla, & sapientium doctrina, quibus homines in dies proficiunt & promouent. Rursus hæreticorum dogmata quotidie germinant, vt modo Lutheranorum, quorum pestem vtinam Deus nostris seculis restringat. Item manent in suis effectibus quæ in rebus istis caducis & lubricis defixerunt, amplificando res suas suæque perpetuando nomina. Tertio, & quantum ad corpora, quæ vel honorificè fuerunt sepulta, vel nulla sepultura donata. In summa permanent in hominum memoria. Cū ergo vniuersaliusque iudicium ex his omnibus pendeat,

Rationes.

1. Ratio.

2. Ratio.

quæ quamuis Deus antequam fiant nouerit, hominibus tamen ante finem mundi innotescere satis nequeunt, quam maximè congruens est, vt tunc Deus mortalium vniuersitatem, eodem tribunali iudicet: vt qualis vnusquisque fuerit, non solum per eius actus, sed per omnes subsequentes effectus & per fructus quos in alias personas protulit, aut per dampna quæ illis intulit, vniuersis palam fiat.

3. Ratio.

¶ Tertia ratio inde sumitur, quod legitimum operum pretium, ex intentione quæ in tuum corde latet æstimatur, ex quo, vt ait Christus, exeunt cogitationes, siue bonæ, siue malæ. Quo fit, vt quam plurimum subsit fallaciæ: in iudicandis hominibus de externa facie & operibus. Sunt enim plurimi, qui lupinum pectus ouina pelle contegunt: & vice versa multi peccatoris sanctimoniam externè dissimulant. Est ergo rei maximè consentaneum, vt in generali hominum angelorumque conuentu, abdita cordium propalentur, vt legitimum personarum iudicium notum fiat vniuersis: atque adeo hypocritæ summo confundantur opprobrio, & Dei filij publicis honoribus honestentur.

1. Corin. 4.

Vnde Paulus. 1. ad Corinth. 4. Nolite, inquit, ante tēpus iudicare, quousque veniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo.

Ratio. 4.

¶ Quarta demum ratio sumitur ex similitudine fementis & mæsis. Tempus enim præsentis seculi tempus fementis est, vbi grana cum paleis mixta concreseunt, & zizania cū tritico. Conuenit enim, vt ait super psalmum 54. Augustinus, probos in hoc seculo cum reprobis commixtim viuere, vt mali consilijs exemplisque bonorum in viam redeant: & boni peruersa iniquorum opera caueant. Est ergo operæ pretium, vt dominus mæsis, quem admodum ait Baptista Matthæi. 2. ventilabro suo, hoc est, discretionis iudicio, permundet aream suam, triticumque in horreum suum congreget, & paleas igne comburat inextinguibili.

Solu. 1. ar.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod Deus nō iudicat bis in idipsum, contra sensum prophetæ, hoc est, pro eodem delicto non congeminat poenas. Attamen secundum rationes diuersas iudicia duplicare, scilicet, vt qui occulte tanquam singularis persona iudicatus fuit, publicitus, quali pars Reipublicæ iterum iudicetur: & præmium aut supplicium quod secundum animam suscepit, suscipiat etiam in corpore, nihil iniustitiæ præfert, sed

plurimum sapientiæ lumen. Et ideo ad postremam argumenti particulam respondetur, non quemadmodum illi, quorum errorem, dist. 45. refutauius, quod animæ ante diem iudicij, nec donentur præmijs nec supplicijs plestantur, monstratum enim illic reliquimus, quod hoc sit falsum. Sed respondetur primo, quod licet sententia in iudicio particulari præcedat generale in parte, nihilominus per iudicium postmodum generale, non solum confirmatur, verum ampliatur. Vt deinceps boni alijs accidentarijs præmijs fruuntur, tum in corporibus tum sanctorum auctiori consortio. Et pariter damnati truculentius cruciabantur.

Solu. 2. ar.

¶ Ad secundum respondetur, quod corpus nō est, vt instrumentum animæ separatum, sed coniunctum, tanquam pars suppositi: & ideo sicut fuit particeps laboris & voluptatis, debet esse & præmijs & supplicij. Atque adeo licet anima, que per se subsistit, in ipso statim exitu à corpore suam suscipiat retributionem, corpus tamen, quia manet mutabilitati obnoxium, in fine mundi est illam recepturum.

Verbū Christi

¶ Verbum autem illud Christi Ioannis. 12. Nunc iudicium est mundi, non accipitur in eo quem nunc tractamus sensu, sed vt tractatu. 5. 2. super Ioannem, ait Augustinus, loquebatur de iudicio quod fecit dum per suam passionem, de diabolica tyrannide liberabitur genus humanum.

1. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christo sint alij assessuri iudices.

Onfitemur iudicium futurum, exploremus ergo de iudicibus, vtrum alij sint assessuri Christo. Et arguitur à parte negatiua, ex illo Ioannis quinto. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium sicut honorificant patrem. Igitur cum honore illo filij nulla sit creatura digna, fit vt nullus sit cum eo futurus iudex.

Partis negatiua. 1. ar.

2. Argum.

¶ Secundo arguitur. Quicumque sessurus est de re aliqua iudex, debet potestate in id quod iudicat fungi: illa autem de quibus in eundem est iudicium illud sunt merita demeritaque humana, quæ soli diuinæ subsunt autoritati & cognitioni: ergo nullus alius erit iudex. Præsertim

Præsertim si (quod quæstione sequenti probabilius censetur) forma illa iudicij tantum in mente sit perficienda, consequi videtur, quod solus Christus, cui patula sunt hominum corda, debeat totum iudicium absoluerè.

Pars affirmatiua.

In contrarium est illud Matthæi decimonono, quod Christus est Apostolis pollicitus. In regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel. Cui illud cõsonat, Isaie. 3. Dominus ad iudicandum veniet cum senioribus populi sui.

1. Conclus.

Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima, Christus etiam quatenus homo, & in quantum redemptor humani generis, constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Verba sunt Petri Apostoli, Actuum. 10. Neque conclusionem hic præfigimus ceu ex professo locupletius ampliandam, pertinet enim ad tractatum de vita Christi. Quare de iudiciaria eius potestate differuit diuus Thomas tertia parte quæstionè. 59. Sed eam tâquam reliquarum caput, præponimus.

Notandum.

Vbi notandum, quod si loquamur de Christo quatenus Deus est, & de iudicio diuino vniuersarum rerum, non dixisset Christus. Pater non iudicat quemquam. Quia per proprietatem, idem est iudicium omnium trium personarum: licet per attributionem quodammodo competat filio iudicare. Nam etsi ad iudicium requiratur potestas, quæ attribuitur patri, & cõstitutio attribuitur Spiritui sancto: tamen quantum ad formam, qua formatur iudiciũ, requiritur sapientia. Iuxta illud Ecclesiastici. 10. Iudex sapiens iudicabit populum suum, sapientia vero attribuitur filio. Christus autem non loquebatur nec nos loquimur de illo iudicio, sed de generali, quod facturus est in forma humana. De hoc ergo asseruit, quod pater non iudicat quemquam, sed hanc potestatem dedit filio, quia filius hominis est.

Chryso.

Quamuis Chrysothomus arbitratus Christo hanc iudicis facultatem, non quatenus homini, sed quatenus Deo per generationem æternam esse communicatam, non sic legit, sed interiecto puncto. Omne iudicium dedit filio. Ut alia oratio sit. Quia filius hominis est, nolite mirari hoc. At verò profectò lectio hæc non tam textui consonat, quàm alia Augustini, quæ est communis. Alioquin non negasset patrem illo modo iudicare, quo iudicat filius. Est ergo sensus, quod in iudicio generali pater non iudicabit, sed filio hoc dedit, quatenus homo est: tamen si primæua iudicandi au-

Contra Chryso.

thoritas in patre ipso resideat. Et ratio est, quia iudicium illud futurum est in forma visibili, vt etiam damnati, qui diuinitatem conspicerè nequeunt, videant nihilominus ipsum iudicem. Vnde cum pater non sit homo, quia neque humanitatem assumpsit, non iudicabit. Ait enim Augustinus in libro de verbis Domini. Rectum erat, vt iudicandi viderent iudicem, tam boni quàm mali. Et ideo formam serui iudex ostendit malis: bonis verò, etiam formam Dei.

Altius tamen ratio huius contemplanda est. Eo enim, quod Christus dominus nostram sibi humanitatem vnuit, ratione illius ineffabilis vnionis, competit ei esse regem regni coelorum, iuxta illud Lucae primo. Dabit ei dominus Deus, sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Hunc ergo tunc titulum absque meritis ratione diuini suppositi obtinuit. Sed præterea & quatenus suo nos pretioso sanguine redemit, ius suis meritis acquisiuit, vt esset caput nostrum, ac subinde iudex. Nempe, vt qui pro Dei iustitia pugnavit & vicit, & iniuste iudicatus est, secundum Dei iustitiam iudex esset. Vnde Iob trigesimo sexto. Causa tua quasi impij iudicata est: iudicium causamque recipies.

Et Augustinus in libro de verbis Domini. Sedebit iudex, qui stetit sub iudice, damnabit verò reos, qui falso factus est reus. Et super auctoritatem quam tractamus, Ioannis quinto. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est, ait. Non quidem propter conditionem naturæ: alioqui omnes homines eandem haberent potestatem: sed propter gratiam capitis, quam Christus in humana accepit natura.

Secunda conclusio. Alij etiam cum Christo iudicabunt. Vbi adnotandum est, iudicare, multifariam contingere. Vno modo, quis dicitur iudicare tanquam causa & obiectum, cuius comparatione iudicium alterius accipitur. Qui enim iustorum opera intuetur, iudicat quàm sint impij culpandi. Atque hoc pacto Matthæi. 12. ait Christus. Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia poenitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic. Pluris enim illi Ionæ comminationem æstimarunt, quàm Iudæi disciplinam Christi. Et similiter Reginam Austri plus mouit Salomonis fama, quàm illos præsentia Christi. Sed isto modo non solum sancti, verum & nequam homines iudicabunt. Iuxta illud

Altior ratio.

Iob. 36.

August.

Ioan. 5.

2. Conclus.

Multiplex iudicandi modus.

ta illud Matthæi. 11. Væ tibi Corozain, quia si in Tyro & Sydone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere poenitentiam egissent. Et ideo per comparationem erunt illi reprobi causa condemnandi Iudæos obstinatores illis.

Modus. 2.

Secundo modo dicitur quis iudicare, quia iudicanti cõsentit, quasi ei sententia placeat. Atque hoc pacto iusti omnes ac soli quodammodo iudicabunt, Christi sententiã approbantes. Iuxta illud Sapient. 3. Iudicabunt sancti nationes. Sed illud nondum est propriè iudicare, quasi per actionem & facultatem quæ illis competat. Quare conclusio nostra alium asserit iudicandi modum, quo Christus non iustis vniuersis, sed peculiariter Apostolis, qui relinquentes omnia secuti sunt eum, pollicitus est. De quibus legitur, Isaie. cap. 3. Dominus ad iudicandum veniet cum senioribus populi sui. Et Proverb. 31. ait Salomon de ecclesiæ sponso, Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terre. Et Iob. 36. Non saluat impios, & pauperibus iudicium tribuit. Et Apocalypsis. 3. Qui vicerit, dabo tibi sedere mecum in Throno meo sicut & ego vici & sedi cum patre meo in Throno eius. Quamuis hoc ad vniuersos iustos referri videatur, qui sedebunt in Throno cum Christo, non in Throno iudicandi, sed regnandi.

Testimonia facta.

3. Modus.

Hanc verò Apostolicam iudicandi actionem, Magister sententiarum non putat ante posse sciri, quàm videatur, nisi per reuelationem. Nihilominus sunt, qui non aliter interpretentur, quàm quod iudicabunt per honorabilem confessionem prope Christum: veluti assessores iudicare dicantur, quia superiores cæteris apparebunt in iudicio occurrentes Christo obuiam in æra. At profectò hoc nõ sufficit, vt propriè dicantur iudicare. Nam magnates assidentes Regi dũ iudicat, si nihil aliud, vel in causæ cognitione, vel in sententiæ prolacione operetur, nentiquàm appellantur iudices.

Ricardus. 4. Modus.

Et ideo Ricardus de sancto Victore plusquam eis tribuit dicens, quod viri eximie sanctitatis, qui diuinæ contemplationi assunt, ea quæ in libro Sapientiæ quotidie legunt, veluti in cordium voluminibus transcribunt. Vnde subdit. Quid verò sunt iudicantium corda diuinitus in omnem veritatẽ edocta, nisi quædam canonum decreta? Itaque iudicare non fit nisi in corde tanquam in libris habere scriptam Dei sapientiam.

Verfus sententias iudicandi.

Hæc autem speculatio egregia est: non tamen satis vim munusque iudicandi exprimit. Et ideo, vt in præsentiarum ait Diuus Tho-

mas dicendum tãdem, quod cum iudicare propriè sit sententiam in alium ferre, hoc bisuam contingit. Vno modo per propriam auctoritatem, & hæc est propria Christi sanctio, qui ex meritis iudicandorum mente sententiam colligit. Sed altero modo cõtingit sententiam proferre, auctoritate illius, qui id in unius ministro committit. Et hoc modo iudicabant Apostoli & apostolici viri sententiam, scilicet, Christi auctoritate latam in notitiam iudicandorum proferendo. Quod est quasi illarum pronũciare: hoc est, eos docere quid cuique iustitia Dei pro suis meritis retribuatur. Atque hoc inferius videtur idem Ricardus his verbis explicare. Iudices coram iudicandis decretorum suorum libros aperire: est ad cordium suorum inspectionem inferiorum quorumlibet visum admittere, sensumque suum in his, quæ ad iudicium pertinent reuelare. Debet enim illa esse locutio, aut vocalis aut mentalis, vt quæstione sequenti videbimus.

3. Conclus.

Tertia conclusio. Honorificum hoc iudicandi munus non quibuslibet sanctis ob quæcunque merita, sed solis Apostolis eorumque sequacibus propter perfectum paupertatis statum concedendum est. Duplex namque est consideranda paupertas. Vna quidem communis, quæ sepe solet esse coacta: & illa non nominatur status paupertatis, quãuis si æquo animo per Dei gratiam toleretur, suo non careat egregio merito. Sed alia est paupertas, de qua in præsentiarum loquimur, videlicet, dum quis cuncta quæ habet, vt Christum sequatur, relinquit, & trino voto religionem profitetur: firmitas enim voti status dicitur. Probatur ergo conclusio ex verbis Christi, eodem Evangelico loco, vbi præmissa historia illius adolescentis, cui sciscitanti quid ageret, vt vitam æternam possideret, affirmanti quæ subinde seruasse mandata, respondit dominus, vt si vellet perfectus esse, cuncta quæ haberet relinqueret, & sequeretur ipsum, mirantibusque discipulis quisnam posset saluus esse, percontatus est Petrus. Ecce nos reliquimus omnia, & sequenti sumus te, quid ergo erit nobis? Cui dominus. Amen dico vobis. Quia supremum erat quod pollicebatur premium, crediturque subinde difficile, vt affirmatius illud assereret, ait. Amen dico vobis, quod vos, qui sequuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis, & vos super sedes duodecim. Id est, nõ stabitis inter illos, qui iudicandi sunt: sed assidebitis iuxta sedem maiestatis meæ. Non promiscuè in vno communi sedili, sed singuli in sedibus

Duplex paupertas.

Probatio. conclusio.

Matth. 19.

sedibus singulis, quod ad maiorem honoris cumulum accedit. Nec tamen sedebitis honoris gratia, ut propè me sitis, sed quod mea ego auctoritate facturus sum, id vos tanquam mei ministri facietis: iudicabitis, inquam, duodecim tribus Israel, id est, totam iudicandorum vniuersitatem. Quanquam, quia ex illo populo erant assumpti, cui Christus peculiariter fuerat promissus, illum solum populum nominauit. Et quo rem explicatius doceret, subiunxit. Omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut agros, &c. propter nomen meum, centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Quasi dicat, propter singularia merita peculiariter recipiet vnusquisque præmia. Sed propter omnimodam omnium bonorum abiectionem, ut liber se homo totum obsequio meo tradat iudex erit.

Paupertatis dignitas

¶ Et re vera huic altissimo paupertatis statui accommodatissima est iudicandi facultas. Primo propter congruitatem. Nam qui de rebus quibuslibet iudicaturus sedet, ab eorum prorsus affectu debet esse purus: qua utique ratione Philosophus. 2. & 3. de anima, ait, quod visus debet esse omni colore nudus, aliàs nequiret colores omnes percipere: veluti lingua amaro humore infecta, gustare sapores nequit. Eadem ratione, intellectus probatur esse incorporeus, quia omnia cognoscit corpora. Iudices ergo, qui Reipublicæ oculi sunt & lumina, rerum omnium affectione debent esse nudi & purissimi. Hac ergo congruentissima ratione statui paupertatis, quo omnia prorsus abijciuntur, iudicandi de omnibus potestas accommodatur. Vnde quia spiritualis homo per corporalium spoliationem fit, ait. 1. ad Corinthios

1. Corin. 2.

2. Apostolus, quod spiritualis iudicat omnia & ipse à nemine iudicatur. Quocirca, ut infideles, quia sunt manifestarij Reipublicæ hostes non iudicabuntur iudicio discussionis, sed condemnationis, quia qui non credidit iam iudicatus est, ita per alterum extremum, quia iudicium de operibus misericordiae explicandum est, Esuriui & dedistis mihi manducare, &c. illi qui per erogationem omnium bonorum statum paupertatis elegerunt, quia manifestum est vno religionis actu, & voto cuncta misericordiae opera exoluissè, non iudicabuntur sed alios iudicabunt, qui partem dederunt, & partem retinuerunt: atque eos præcipuè, qui nihil dederunt.

Ratio. 2.

¶ Secundo, id etiam conuenit ratione meriti. Abiectio enim & contemptus mundi excelsæ humilitatis officium & indicium est: præmium autem humilitatis est exaltatio, iuxta

illud. Qui se humiliat exaltabitur. Cum ergo, qui statum paupertatis profitentur, ab omnibus suppeditentur, despectiq; cunctis habeantur, æquissima sapientia diuina est, ut super omnes exaltentur. Nulla verò est exaltatio maior, quam alios iudicare.

¶ Tertio, & potestas hæc paupertati, tanquam proprio ipsius præparamento congruit. Ob id enim, ut paulò antè dicebamus, conuenit sanctorum quibuspiam iudicare, quod per contemplationem cor habent diuinam veritatem edoctum, quam alijs valeant enunciare.

¶ Prima autem omnium dispositio ad statum perfectionis, ac perinde contemplationis est paupertas: quæ ideo in capite beatitudinum à Christo est collocata: ob idque pauperibus iudicare congruit. Vnde in verbis illis Christi, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum, hoc mihi inspicere videor. Promittitur, inquam, pauperibus regnum cælorum, non ea tantum generali ratione, quia iustis omnibus propositum est: sed singulari, qua regum est ciuium causas iudicare ac definire. Et ideo post consiliorum narrationem conclusit Christus dicens. Qui soluerit vnum demandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cælorum, qui autem fecerit, magnus vocabitur. Consilia namque, etsi quantum ad necessitatem sint minima, tamen mandatis adiecta sunt maxima. Et ideo, qui mandata absque illis seruauerit, erit quidem in regno cælorum, sed tamen ratione status erit ex minoribus, nisi aliunde crementum fecerit charitatis. Qui verò consilia mandatis adiecerint, erunt magni, nempe, proceres & magnates apud Deum, atque adeo assessores iudices.

¶ In hoc ergo iudicatum ordine omnes professione pauperes vtriusque sexus includuntur, in quo sacratissima virgo principatum obtinebit. Omnes, inquam, etiam si in sanctorum canonem non fuerint per ecclesiam adscripti, dummodo instituta suæ religionis legitime seruauerint, vel si pro humana fragilitate lapsi fuerint, per diuinam clementiam fructus egerint poenitentiae, & tandem in sua professione vitam ab soluant.

¶ Ex his colligitur Angelos non esse futuros assessores iudices Christi. Sicut enim pater quia inuisibilis est, non iudicabit, sed filius in humana natura, ut ab omnibus tam malis, quam bonis conspiciatur: ita neque inuisibiles Angeli. Debent enim iudices omnes in eadem apparere natura, atque adeo homines esse quamuis iudicabunt, ut cæteri iusti, sententiam approbando.

¶ Præterea

¶ Præterea quia angeli non sunt à terrenorum affectu liberi & puri suapte sponte per meritum, sed suapte natura absque vilo merito. Quapropter nullum inconueniens est licet illo priuentur honoris titulo, quo donantur Apostolici homines, sicut & aureolis quibus virgines donantur, propter spontaneam virginitatem, & martyres propter victoriã martyrij. Item quia illic mero ministrorum officio fungentur, quos ut habetur Matth. 13. mittet filius hominis ad colligenda scandala. Item apparebunt tanquam testes, ut ait glossa super illud Matth. 25. Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, Ministrorum autem & testium non est iudicare.

Solutio. 1. ar.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, illum honorem iudicandi propria autoritate neminem esse consecuturum præter Christum, cui conuenit propter eminentiam capitis. Et per hoc itidem respondetur ad secundum: scilicet, quod soli Christo subsunt nostra merita & demerita tanquam retributoria. Sed alijs iudicibus per eius reuelationem innotescunt. Et quamuis iudicium sit mente citra vocem transigendum, nihil obstat quominus quibusdam specialiter sanctis illa fiat sententiæ reuelatio, quæ non fiat omnibus.

Contra tertiam conclusionem.

¶ At verò contra tertiam conclusionem super sunt nonnulla dubiola dissoluenda. Arguitur ergo, quod non omnes professione pauperes iudicaturi die illa sint: quoniam Christus duodecim præcisè apostolis duodecim spondit iudiciales sedes. Sed & quod non eis duntaxat eadem potestas congruat, arguitur secundo. Qui dignitate & merito inferior est, non debet superiorem iudicare: sunt autem complures, qui quamuis paupertatem professi non fuerint, cumulatiores tamen habent apud Deum per eius gratiam merita: præsertim candidati martyres, qui licet bona externa non abiecerint, propriam tamen vitam quæ diuitijs cunctis pretiosior est, Deo sacrificarunt, in quo & Christum ipsum imitati sunt, qui ob id quod iniuste iudicatus est, iudex esse meruit.

¶ Et tandem arguitur. Qui verbis & doctrina exhortatur cæteros, ius habet contemptores verbi, iudicandi, iuxta illud Ioannis. 5. est qui accusat vos Moyses in quo vos speratis, nempe, quia eius documentis: (ut ait glossa) non creditis: & iuxta illud iam citatum Ioannis. 12. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die: ergo citra paupertatis professionem erunt sancti iudices.

Solutiones.

¶ Ad primum respondet August. 20. de ciuitate Dei cap. 5. his verbis. Ne quoniam super duode-

cim sedes seduros esse ait solos duodecim homines cum illo iudicatos putare debemus. Alioquin quoniam in locum Iudæ traditoris apostolum Matthiam legimus ordinatum, & Paulum, qui plus alijs laborauit postmodum apostolatu donatum, ubi ad iudicandum sedeant non habebunt. Vnde duodenario numero significata est vniuersa iudicantium multitudo, propterea, quod duodecim apostolis loquebatur, in quorum persona hoc omnibus eorum sectatoribus promittebat.

¶ Ad secundum respondetur, quod qui meritis superiores fuerint, perfectius præmiu essentiali, quod in Dei visione consistit, obtinebunt: nihil tamen obstat quominus vtronei pauperes illo accidentario fungantur honore iudicandi etiam superiores, auctoritate sibi à supremo iudice indulta.

¶ Ad id autem quod de martyribus obiectum est: non desunt, qui arbitrentur, ut Abulensis super Matthiam capitulum 15. quæstio. 324. quod vniuersi sancti, qui in catalogum & sanctorum canonem ecclesiæ auctoritate relati sunt, sint cum apostolis iudicaturi, eo quod ecclesiæ testimonio iam iudicati sunt. Veruntamen hoc, quamuis probabilitate non careat, tamen euangelio non satis consonat, quo Christus non nisi illis, qui reliquerunt omnia, hanc dignitatem pollicitus est. Nisi dicas etiam martyres simul cum vita reliquissè omnia. Nihilominus opinio communis, quam sustinet hic Sanctus Thomas est, quod non iudicabunt nisi pauperes. Et ideo respondetur, quod martyrio non vsque adeo rationes supra factæ coaptantur, ut sint iudices. Quamuis ob feruorem charitatis præmium essentiali cumulatius assequantur, & aureolas, quibus alij non donantur. Qui autem secundum aliam opinionem dixerint fore iudices, cum probabilitate etiam loquentur.

De Christo verò diuersa est ratio. Primo quia tanquam capiti conuenit ei iudicare. Secundo, quia heroice statum paupertatis seruauit. Et tertio, quia non solum iniuste iudicatus est, sed per eminentissimam humilitatem humiliavit semetipsum vsque ad crucem: & in actu humilitatis professores paupertatis similes eum imitantur. Virgines verò per solenne votum statum etiam paupertatis, ut dictum est, profitentur. Sed rogas, nunquid ex sanctis patribus antiquæ legis aliqui iudicabunt: argues namque inde à parte negatiua, quod tunc non vigeat votum solenne paupertatis. Nihilominus affirmatiua probabilior est, multi enim tunc sic vitam instituebant, ut omnia prorsus abijcientes, solitariam vitam monachali similem ducerent, ut Essenorum collegium, qui, ut re-

De martyribus.

Nota.

vt refert Iosephus eremum colebant, in quo fuit Ioanes Baptista, & prophetae, atque alij, de quibus ait ad Hebr. Paulus, quod erant in solitudinibus errantes in montibus, & in cauernis terrae, melotis induti & pellibus caprinis, egenes, angustati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.

Solu. 3. ar. ¶ Ad tertium respondetur, quod qui alijs aut leges ponit, aut exhortatione aut consilio auxilio sunt, iudicabunt illos per modum causae, scilicet, ostendendo in iudicio quemadmodum eos iuuerint, neque quicquam profecerint.

ARTICVLVS III.

Vtrum mortales vniuersi debeant in iudicio comparere, vt iudicentur.

Partis negatiuae. 1. ar.

Tertio queritur de iudicandis, vtrum tota mortalis vniuersitas debeat ante tribunal Christi sibi. Et arguitur à parte negatiua. Tota vniuersitas diuiditur in duo: scilicet, in infideles, qui non crediderunt, & in eos qui crediderunt: sed vt Ioannis tertio, ait Dominus, qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: ergo nulli iudicabuntur. Atque adeo neque opus habet illic comparere. Quod si prius membrum de fide viua intelligatur, saltem conuenit nullo iustorum esse iudicandos. Idque praeterea inde confirmatur, quod cum sint certi de sua beatitudine, & quod certum est in iudicium non reuocetur: non videntur iudicandi.

2. Argum. ¶ Secundo arguitur. Legitur in psalmo primo. Non resurgent impij in iudicio: sed omnes iniqui qui Deum aut fide aut moribus non sunt confessi, impij censentur: ergo nulli mali iudicabuntur, atque adeo neque comparebunt. Et praefertim arguitur de pueris antevsum rationis defunctis, qui cum nulla propria merita aut demerita habuerint, nihil habere videntur de quo iudicari possint.

3. Argum. ¶ Tertio arguitur. Si homines tam beati, quam damnati resurgent in iudicio, vt iudicentur, eadem ratione consequitur, angelos tam bonos quam malos fore iudicandos: angeli verò non iudicabuntur, quia boni non habent quid plus recipiant, & de malorum principe, ait Dominus, Ioannis. 16. Princeps huius mundi iam iudicatus est: ergo neque homines iudicabuntur.

Partis affirmatiuae. ¶ In contrarium autem est illud. 2. ad Corin. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis quae gessit: seu bona seu mala.

¶ Ad quaestionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Vniuersi mortales nemine excepto comparere habent in iudicio: hoc enim affirmavit Christus Matth. 25. Et congregabuntur ante eum omnes gentes. Idque ipsum resonat verbum Pauli ad Roman. 14. Omnes stabimus ante tribunal Christi, scriptum est enim (scilicet, Isaia. 45.) Viuo ego dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.

¶ Et ratio conclusionis est, quod Christus fuit vniuersalis omnium redemptor: eo quod quantum ad sufficientiam vniuerso humano generi pretio sui sanguinis mercatus est gratiam & gloriam apud patrem, licet redemptio illa non fuerit in omnibus efficaciam sortita, propter obicem humanae voluntatis. Et ideo, quia se vsque ad ignominiam crucis humiliavit, datum est illi nomen, vt ait Paulus ad Philipenses. 2. quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu, omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum. Atque haec fuit visio Ioannis Apocal. 19. vbi ait, quod agnus habebat in vestimento & in femore scriptum, Rex regum, & dominus dominantium. Ob idque totum humanum genus comparebit, vt exaltationem illam redemptoris secundum humanitatem aspiciant, alij in gaudium, atque alij in confusionem. Imò & angeli, quorum etiam dominium acquisiuit, tanquam ministri, vt illico dicemus.

¶ Veruntamen quatenus ad iudicium res attinet, distinguendum est duplex. Est enim aliud iudicium, quo, scilicet, merita & demerita, vt vnusquisque iusta fiat retributio, aestimantur. Alterum verò est iudicium seu approbationis, seu condemnationis, nempe, sententia, qua vel premium confertur ad gaudium, vel infligitur supplicium ad confusionem.

¶ Subijcitur ergo secunda conclusio. Vniuersi homines, absque vlla exceptione iudicabuntur: approbationis iudicio, aut reprobationis, per sententiam quae Christo tanquam proprio iudici competit. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, aut, Ite maledicti in ignem aeternum. Atque hanc ob rem iudicium illud dicitur, eritque vniuersale & generale. Quoniam quotquot ab orbe condito homines salui facti sunt, non nisi per eius fidem & gratiam seruati sunt: iuxta illud Actuum quarto. Non est aliud nomen datum sub caelo in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde Paulus ad Romanos. 3. Quem praeposuit Deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiae suae, propter remissionem praecedentium delictorum

1. Conclus.

Duplex iudicium.

2. Conclus.

Roma. 3.

rum suscitatione Dei, &c. Itaque tam praecedentes ipsum qui subsequentes, per eius viam fidem seruati sunt Quocirca & qui illam neglexerunt in eundem ipsum fuerunt iniuri atque adeo iudex, vt ait Petrus, factus est viuorum & mortuorum. Quare & qui ante usum rationis in baptismo gratiam suscipiunt, per eum admittuntur ad regnum, & qui sine illa moriuntur, qui in Adam peccauerunt, per eum excluduntur.

3. Conclus. ¶ Tertia conclusio. Iudicio discussionis neque vniuersi iusti, neque omnes iniqui iudicabuntur. Discussio enim locum non habet nisi vbi quaedam est meritorum cum demeritis commixtio. Vnde illi, qui, quemadmodum. 1. ad Corin. 3. ait, Paulus, super fundamentum fidei aedificant aurum, & argentum, & lapides pretiosos: nempe, qui mundo & omnibus eius pompis & rebus abrenuntiantes, crucem suam tulerunt, & se prorsus addixerunt Christo: quia notabilem non habent admixtam malitiae partem, ratione status quales sint ostendunt, non indigent discussione iudicari, sed approbatione: vt quemadmodum articulo praecedenti diximus, alios iudicent. Illi verò, qui super idem fidei fundamentum, lignum, foenum, & stipulam extruunt: videlicet, qui terrenis negotijs non prorsus extricantur, sed nihilominus sic res seculares tractant, vt earum cupiditas vel à Dei gratia non deiciat, vel sinat, in ea tandem ab hac luce decedere, illi quidem discussione meritorum praemissa, suo premio donabuntur.

Itaque in istis vtrumque iudicium: scilicet, discussionis & approbationis exercentur: quia licet commixtionem habuerint bonorum, ac malorum operum, eleemosynis tamen peccata sua expiarunt, iuxta illud. Esuriui & dedistis mihi manducare, &c. Vel per ignem expurgati sunt. Haud tamen huiusmodi discussionem sic intelligas, vt tunc sint culpas cum meritis simul habitari permixtas: nam iam tunc omnino erunt perpurcati: sed discutietur quemadmodum poenitentiam egerint, & de Deo fuerint benemeriti.

De reprobis. ¶ Simili ergo modo & de reprobis dicendum: iudicio siquidem condemnationis vniuersi tam infideles quam fideles iudicabuntur. Discussionis verò non item omnes, sed tantum fideles. Etenim cum nullum opus nisi supra fidem extractum, rationem habeat boni meriti apud Deum, illi quibus fides Christi, vel explicita vel saltem implicita non illuxit, nullam praestiterunt bonum opus, sed omnia sua opera vel mala fuerunt vel nullius pretij apud Deum. Quare absque vlla discussione inter bonum & malum, tanquam manifestarij Reipublicae ho-

stes, expellentur in tenebras exteriores. Fideles autem absque caritate defuncti, quia fundamentum fidei suo vitae instituto iecerunt, qui saltem actus laudabilis quodammodo est, & ad meritum ratione sua ordinatus, tamen absque caritate non sit meritorius; iudicabuntur iudicio discussionis, non quod eorum opera siqua fecerunt bona, referantur, vt praemittitur, quia per finale peccatum mortua fuerunt: sed reddetur eis condemnationis ratio. Quia esuriui & non dedistis mihi manducare &c. Ille enim mos obtinuit in republica, vt externi hostes inaudita causa damnentur, ciues autem non nisi audita & discussa. Egregia ergo est Gregorij diuisio. 26. libro mora. capitu. 24. vbi ait, duas fore tunc partes: scilicet, electorum & reproborum, sed & binos ordines eisdem singulis contineri, ita vt quatuor resultent membra. Alij namque iudicantur & pereunt, vt mali Christiani. Alij non iudicantur (nimirum discussione) & pereunt, vt infideles. Alij iudicantur & regnant: vt boni Christiani, qui apostolicam vitam non duxerunt. Sed alij non iudicantur & regnant, vt viri apostolici.

4. Conclus. ¶ Quarta conclusio. Angeli neque boni neque mali sententia Christi iudicabuntur, quantum ad praemium vel supplicium essentiale: scilicet, neque iudicio discussionis, neque approbationis, aut reprobationis. Ad cuius intellectum adnotandum, quod Christus non fuit angelorum redemptor: & ideo Lucifer cum sua caterua nulla expectata redemptione, quia non erant poenitentiae ac perinde nec redemptionis capaces, in infernum detrusus fuit. Et hoc est, quod ait, ad Hebrae. 2. Apostolus. Nunquam angelos apprehendit, sed semen Abraham.

¶ Confessio est eiusdem Christi, Lucae. 19. Venit filius hominis querere & saluum facere quod perierat: nempe, humanum genus, quod alibi appellat ouem quam relictis nonaginta nouem in caelo, quaesitum venit ad terras.

Quare in symbolo confitemur. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de caelis.

¶ Quam ob rem, vt Diuus Thomas docet, si homo non peccasset, Christus carnem non assumpsisset. Ait, quippe Apostolus. 1. ad Timotheae. 1. Venit in hunc mundum peccatores saluos facere: Vbi August. Nulla causa uenit di fuit Christo domino, nisi peccatores saluos facere. Tolle morbos, tolle vulnera, & nulla est medicinae causa. Quocirca illud ad Coloss. 1. Pacificas per sanguinem crucis eius siue quae in terris siue quae in caelis sunt: non intelligitur quasi angelos redemerit, sed quod pacem

Gregoria nadiuisio.

August.

Kk inter

inter homines & angelos composuerit,
 ¶ Hinc ergo fit, ad Christum, in quantum homo est & redemptor, nō spectare, angelorum merita discutere. aut primum essentiale, aut supplicium eis rependere, sed in quātū, Deus. Ab initio enim antea quā homo conderetur, & boni angeli donati sunt gloria, & mali supplicij addicti. Eapropter dæmonibus nō dicitur. Itē in ignem æternum, sed hominibus, itē in ignem æternum, qui ab initio mundi paratus est diabolo & angelis eius. Et pariter electis hominibus. Venite benedicti percipite regnum, quod scilicet, angeli ab initio possident. Vnde fit angelos illic potissimum in ministerium comparituros. Hoc enim ministerium debetur Christo etiam, in quantum, homini & redemptori. Acquisiuit namque virtute vnionis humanitatis ad verbum, eatenus angelorum dominium, vt illos quemadmodum ad Hebræ. ait, Paulus, mittat in ministerium hominum propter eos qui hereditatem capient salutis. Et propterea, ait, ipse datam ei potestatem in celo & in terra. Comparebunt ergo tunc angeli: vt scilicet, boni, ad ministrant ei, vt dictum est, in præparatione iudicij & in patrociniū iustorum, mali verò vt accusatores & executores aduersus iniquos.

Christus acquisiuit angelorum dominium.

Quomodo angeli iudicabuntur.

Iudiciū ad homines pertinet.

Solu. 1. ar.

¶ Nihilominus & quantum ad accidentarium præmium, aut supplicium iudicabuntur auctoritate Christi, non quidem pro meritis proprijs, aut demeritis, sed quod alienorum causa fuerint. Boni scilicet, custodiendo protegendoque nos, & mali nobis infestando. Quare & boni amplius tunc gaudebunt de salute eorum, quibus causa promerendi fuerūt. Ac perinde mali multiplicata iniquorum ruina acrius torquebuntur.
 ¶ Colligitur ergo ex his omnibus iudicium illud generale tam ex parte iudicantium quā iudicandorū ad hominis dūtaxat directe pertinere: consequutiue tamen ad angelos tāquā ad ministros.
 ¶ Facile ergo ex his argumentorū solutio colligitur. Quod enim, ait, Christus, qui credit in eum non iudicatur, intelligitur de fide viua, & de iudicio condemnationis. Nam cum præmiatio effectus sit misericordiæ, & punitio effectus iustitiæ; sæpe nomen iudicij pro condemnatione vsurpatur. Est ergo sensus, quod qui fide viua credit, non condemnatur. Nihilominus multi eorum, licet non omnes iudicabuntur iudicio discussionis. Illa tamen discussio non minuet certitudinem ipsorum, quippe qui iam beatitudine tutò fruatur, quā citra summam certitudinem habere non pos-

sunt. Quapropter neq; vllō metu concutientur, sed intrepidè stabunt.

¶ Quod si obijcias verbum Gregorij super illud Iob. 4. Cum sublatus fuerit tremebunt angeli, dicentes. Cōsideremus quomodo tūc ini quorū cōscientia cōcutitur, quādo etiā iusto rum vita turbatur. Respondetur. Gregoriū lo qui de iustis in hac vita, qui consideratione illius diei vehementissimè turbantur. Vnde colliget quanta erit tunc damnatorum cōcussio.

Grego.

¶ Ad secundum respōdetur. Quod si resurgere intelligatur ad iudicandum, vel ad suscipiendum præmium, nulli impij resurgent, quamuis impiorum nomen ad omnes iniustos extēda tur. Si autem, vt iudicentur, & nomine impiorum intelligantur infideles, non resurgent, vt iudicentur iudicio discussionis.

Solu. 2. ar.

¶ Redarguet quis forsā. Ergo remissius agatur cum infidelibus quā cum fidelibus: nam infideles secundū hanc rationem & concessionem diui Gregorij loco citato, lib. 2. 6. super Iob, Infideles non audient iudicis vocem, neque eius increpationē: sed iniqui fideles, vox autem iudicis, atq; increpatione per quam terribilis erit: ergo terribilius erit iudicium aduersus fideles q̄ aduersus infideles. Negatur consequentia. Nam etsi fideles increpatione terreatur, non nihil tamen increpatione illa remissioris rigoris habet quā neglectus infidelium. Tum q̄ Christus non dedignabitur eos alioqui & eorū demerita discutere, in quibus saltem fidē sibi quodāmodo placentem inueniet. Cum in fideles eo vsq; despectui sit habiturus, vt rationem ab illis nō exigat, præterquā quod & sententiā dānationis in eos crudelius est prolaturus. Similiter respōdetur de pueris ante vsum rationis defūctis, q̄ nō iudicabuntur discussionis iudicio, sed vel approbationis vel cōdēnationis.

Redargutio.

¶ Ad tertium deniq; iam respōsum est, vbi, ratio nē perhibuimus cur angeli nō iudicentur. At vero illud quis fortè obijciat. 1. ad Corinthios 6. & illud Marc. 1. vbi dæmō à Christo depulsus exclamasse legitur. Venisti antetēpus perdere nos, vbi glossa ait, quod dæmones in terra dominum cernētes, se continuo iudicādos credebāt. Et, 2. Pet. 2. Deus angelis peccātibus nō pepercit: sed rudētibus in infernū detractos in Tartarū tradit cruciādos in iudiciū reseruari.

Solu. 3. ar.

Dubitatio.

¶ Respōdetur ad primum, Paulū illic loqui de iudicio per respectū & cōparationē: quoniam quidā homines, vt Apostoli, & alij, quibusdā angelis superiores erant in gloria. Ad secundū verò respōdetur, quod quātū ad essētiā supplicij dæmones non mittentur, vt dictū est, tunc in infernum, quoniā de celo illuc fuerūt præci-

Solutio.

præcipiat: sed quantum ad accidentale tormentum mittentur cum vniuersa damnatorū turba cum maiori ignominia: & sic mittentur, vt non amplius illis liceat ad seducendos delibandosq; homines, aut ad negotium aliud inde exire. Et eodem pacto intelligitur verbum, quod est apud Petrum.

ARTICVLVS IIII.

Virum iudicium in valle Iosaphat sit futurum.

Iudicandorum cōsiderationi annexum est querere, quo loco ille celebrāndus sit celeberrimus cōuētus. Nam de tēpore & hora, quæ est altera rei circumstantia, dist. 43. dictū est. Vtrum in valle Iosaphat. Et arguitur à parte negatiua. Iudicādorū vniuersitas lōgè auctior erit & copiosior quā vallis vna possit tāta multitudinē capere: præcipue dānatorū, quorū corpora nō habebunt subtilitatis dotem qua se valeant penetrare, neq; dotem agilitatis, vt eleuentur in aera, sed omnes stabunt in terra: non ergo illic erit iudiciū.

Partis negatiue argum. 1.

2. Argum.

Parti affirmatiua.

¶ Secundo. Videtur ibi Christus iuste iudicaturus, vbi iniuste iudicatus est: sed in prætorio Pilati fuit morti adiudicatus, & in Caluarie loco eidē passioni addictus: ergo illic iudicabit.

¶ In contrarium est, illud Iohel. 3. Congregabo omnes gentes, & deducam eos in valle Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis.
 ¶ Cum de loco nō sit in Euangelio expressum testimoniū, solis est coniecturis agendum. Vnde Magister sentent. dist. sequenti referēs quādam glossam in locum citatū Iohelis quæ ait, pueriliter eundem locū à quibusdam sic intelligi, quod in valle Iosaphat sit celebrāndū iudicium: cum tamen dñs nō in terra, sed in aeris spatio ad iudicandū sedebit, opinatus est cum illa glossa locum Prophetæ nō esse intelligendum in sensu literali de illa valle, sed secundum nominis etymologiā. Iosaphat quippe, interpretatur domus iudicij. Et ideo tantum sonat, Deducam eos in valle Iosaphat, ac si dixisset, in domum iudicij, quicumque ille fuerit locus.

Conclusio principalis.

¶ Hac tamen nō obstāte opinione, tanquā longè probabilior, statuitur conclusio, quod iudiciū celebrāndum sit in valle illa Iosaphat, quæ iacet ad pedem montis Oliueti versus vrbem. Et primo quod illa opinio quā Magister refert sit magis friuola quam hæc nostra quæ à cūctis suscipitur, patet ex ratione sua. Ex co-

enim, quod Christus sessurus sit in aere, colligit non fore in valle illa: hæc autē collectio in firmissima est. Nam etsi Christus sit appariturus in aere, damnati verò stabūt in terra: quippe quorum corpora graua erūt, vt modo. Secundò quamuis cōcederetur omnes eleuādos in aera, nihilomin⁹ super aliquo terrē loco eleuabuntur, quare dicentur esse in valle, sicut aues dicuntur per vallem volare.

Probatio cōclusionis

¶ Probatur ergo cōclusio ex loco citato Prophetæ: nam quādo locus quicumq; scripturæ in sensu literali sustineri valet, non est ad metaphoram, vel etymologiā distrahendus. Prophetam vero loquebatur illic quasi futurā historiam prænunciāns, quare videtur nō vsurpasse nomē generaliter secundū commune significatum quo significat domū iudicij, sed singulariter pro illo loco. Alioqui non fuisset opus latinè transcribere. In valle Iosaphat, sed in domo iudicij. Et certe verborum ipse cōtextus. Cōgregabo eos & deducam in vallem, admonet singularem locum designari.

1. Ratio.

¶ Mox & ratio hæc id videtur suadere. Christus de monte Oliueti ascēdit in forma gloriosa, & maiestate, quo ascendente angeli admirātibus Galilæis dixerunt. Hic Iesus qui assumptus est à vobis in celū, sic veniet quēadmodum vidistis eum euntē in celum. Si ergo in illa forma venturus est, coniectura sit magna, quod in eundē sit quoq; locum descensurus.

2. Ratio.

¶ Et re vera, q̄ in illa Hierosolymitana prouincia sit venturus, nemō cum aliquo probabilitatis colore negare potest. Nā cum illam terram Deus venturo Messiaē destinauerit, & ad illum populum fuerit peculiariter promissus, ibidemque adeo natus fidem suā & legē promulgauerit, cūctaq; ecclesiæ mysteria peregerit, ac demum illic passus, inde fuerit in celū eleuatus, quā maximè sit probabile, illuc fore ad iudicandū remigraturum. Quod si in eadem regione est iudicaturus, vbi cogruenti⁹, quā ad muros Hierusalē, vbi fuerat tēplum, atq; adeo iuxta locum vnde ascendit? Iude enim, vt ait, Apostolus, ascendens, captiuam duxit captiuitatē: illic ergo reuersurus est, vt reliquam captiuorū partē inde sursum ducat.

Argum.

¶ Sed ais, mons Oliueti & vallis Iosaphat, nō sunt idem locus. Respondetur, quod cum vallis ad pedem monticuli extendatur, cōiicitur, quod Christus in latere, vel in cacumine montis in aere sedebit, vnde à cūctis electis cōspici possit, qui itidem circa ipsum in aere sublimes erunt, & in valle subitas erunt damnati in terra.

¶ Ad primum igitur argumentum responde-

Solu. 1. ar.

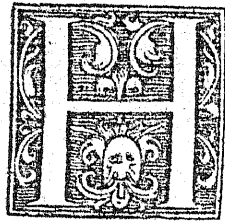
tur, quod quantum ad electos nulla est difficultas, cum enim per dotem agilitatis sunt in aerem subleuandi, poterunt alij alijs sublimius eleuari. Qua utiq; ratione in paruo spatio respectu terræ possunt omnes aerem replentes existere. Damnatos vero non est necesse omnes intra vallis spatium intercludi, sed erit valis plena, & cir cumiacentia loca quata illis capiendis sufficiant. Nam etsi humanitate Christi visuri sint omnes, tantus tamen erit splendor supernaturalis Christi, vt à quâ maxima distantia videri possit.

Ad secundum respondetur, quod Christus passus est in forma passibili, & humili, venturus tamen est cum maiestate & gloriæ splendore: & ideo non descendet in locum quo passus est & condemnatus, sed ad illum, vnde gloriosus ascendit.

QVÆSTIO SE- cunda. De forma iudicij.

ARTICVLVS I.

Verum Christus in forma humana glorio- sa iudicabit.

ANC questionem Petrus Lombardus in distinctionem sequente reiecit. Non tamen satis videtur lucē ordinis obseruasse: ob idq; nos in hac distinctione cuncta que in iudicio sicut absoluemus, vt in subsequenti sublequetia ipsum subijciamus. Constitutus ergo iudicantibus, & iudicandis, & loco, queritur in hac secunda questione de forma iudicij, & primo de aduentu Christi: vtrum scilicet, adueniet in forma humana, eademque gloriosa. Et arguitur à parte negativa. Iudicium & potissime illud supremum summam autoritatem in iudice requirit, iuxta illud Ecclesiasti. 7. Noli fieri iudex nisi valeas virtute ruperē iniquitatem: ergo iudicabit in forma suprema suprema domini. Forma autē humana est forma seruus, iuxta illud ad Philippen. 2. Formā serui accipiens: ergo non iudicabit nisi in forma Dei, quæ est inuincibilis. Secundò, pater vt Ioā. 5. legitur, omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium sicut honorificat patrem: ho-

Paris negatiua. 1. argum.

2. Argum.

nor autē æqualis non debetur patri & filio nisi secundum diuinitatē filij: ergo iudicabit non in forma humana, sed in diuina. Quò illud Dani. 7. alludit. Aspiciebā donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, nam throni iudicandi potestatem significant, & dierū antiquitas Deo ratione æternitatis, vt in libro de diuinis nominibus ait, Dionysius, competit.

Tertio arguitur, quod non veniet in forma gloriosa. Legitur enim Ioan. 29. Videbunt in quem transfixerunt. Et Matth. 14. habetur quod apparbit signū filij hominis in celo, id est, signū crucis. Vbi ait. Chryostomus, quod veniet non solum vulnerū cicatrices: sed etiā ipsam mortem exprobratissimam ostendens. Quæ omnia minime videtur formæ gloriolæ coherere. Præsertim, quod est etiā à malis cōtuendus, & tamen oculus non glorificatus ineptus videtur, vt splendorem gloriosi corporis cernere valeat.

In contrariū est illud Lucæ. 21. Videbunt filium hominis (id est in humanitate) venientē in nube cū potestate magna & maiestate. Quod utiq; maiestatis nomē fulgorē gloriæ importat. Ad questionē tribus cōclusionibus respōdetur. Prima. Christus veniet ad iudicium in forma humana. Cōclusio partim ar. 2. probata est, vbi monstrauimus ipsū in quātū homini & redēptori, atq; ad eō ecclesiæ capiti cōpetere iudiciariā potestatem: iuxta illud Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudiciū facere, quia filius hominis est. Et enim cum maximē sit cōgruens, vt in ea forma iudicet secundū quam ei cōuenit esse iudici, fit vt in eadē sit forma ad iudiciū sessurus. Qua utiq; à cūctis tā malis quā bonis perspicere valeat. Præsertim quod cum iudicandi, vt dictum est, præcipue non sint nisi homines, cōueniēs est, vt ab homine humanis oculis visibili iudicetur. At verò ratio potissima quæ legitimā exprimit causam, est hæc, Iudiciū, quod cūq; dominiū in iudice præsupponit, aut dñi facultatē, iuxta illud ad Roma. 14. Tu quis es qui iudicas alienū seruū? Et ideo Christus in illa forma secundū quam est dñs humani generis iudicātū veniet. Est autē in quantū Deus iure creationis dñs vniuersorū quæ cōdit, iuxta illud psalmi. Dñs ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos. Obtinuit tamē & in quantū homo iure redemptionis dominium in totū humanum genus. Vnde eodem citato loco Paulus. In hoc Christo mortuus est & resurrexit, vt & viuorū & mortuorū dominetur. Quare Petrus Act. 2. illud Psalmi. Dixit Dominus dño meo, sede à dextris meis, in Ascensione dñi impletum testatur. Et Marcus. Assumptus est in celū, & sedet à dextris Dei. Itaq; virtute

3. Argum.

1. Conclus.

Legitime ratio.

2. Conclus.

Ratio cōclusionis.

Ioan. 17.

virtute vnionis humanitatis ad verbum cōuenit Christo esse dñm: sed nihilominus & merito passionis id ipsum ei debetur. At verò beneficium creationis bonaque naturalia, quæ per ipsum acquisiuimus, non sunt nobis ad premiū vitæ eternæ, quod supernaturale est, sufficientia: præsertim postquā in Adā peccauimus, per quod peccatū ingrati facti sumus Deo. Sūt ergo ad homini præmiū assequendū nobis necessaria bona quæ per beneficij redēptionis donata sunt nobis. Igitur cum iudicium illud generale eo referatur, vt electi ad premiū illud cœlestis regni assumantur, reprobi vero inde excludātur, congruū est, vt Christus in ea forma iudex tunc sedeat, secundū quam redemit nos, illisque bonis donauit, quibus regnū illud promeremur: quæ quidē est forma humana. Nepe, vt illi, qui eiusmodi beneficijs & donis bene vsi sunt, causam illic suæ salutis adoret: reliquis verò opprobrio & improprio detur, quod eadē beneficia neglexerint. Et eā ob rē non solum in forma humana venturus est, verū & cū crucis insignibus: tunc enim inquit, patebit signū filij hominis in celo, nepe, vexillū Crucis cū reliquis improprij signis, & vt ait Chryso. cicatricibus, quibus coronatus & flagellatus & despectui habitus ius nobis regni mercatus est. Quæ quidē insignia electis immenso gloriæ fulgorē rutilantia apparebunt, reprobis vero pauore & terrore plena. Accedit, quod eius est, iudiciū morum exigere, cuius est leges viuendi condere. Christus autem quatenus Redemptor, fuit etiā legislator noster: ergo eadē ratione futurus est iudex. Vnde Aug. tract. 23. super Ioannē. Iudicat, inquit, & suscitatur corpora non pater, sed filius secundū dispensationē humanitatis. In eo quod est filius Dei, est vita quæ viuificat animas: in eo quod est filius hominis, iudex. Secunda cōclusio. Christus tunc apparebit iudex in forma gloriosa. Vnde August. loco citato de Trinita. Mali inquit, non videbūt Christū nisi secundū formā qua filij hominis est: sed tñ in claritate in qua iudicabit, non in humilitate, in qua iudicat est. Hoc Christus, Math. 24. illis nos verbis docuit, dicēs. Videbunt filium hominis venientē in nubibus cœli cum virtute multa & maiestate.

Alia ratio.

Ratio cōclusionis.

Ioan. 17.

habet naturas fungitur. Nam secundum humanam, qua nobiscum cōmunicat, pro nobis apud patrē intercedit: secundum verò diuinā, qua cōmunicat cum patre, eius nobis dona re pendit. Igitur cum in primo aduētū in hoc apparuerit, vt pro nobis apud patrē satisfaceret: in forma nostræ infirmitatis & miserie, cui subuentū venerat, apparuit. At quia in secundo aduentu descensus est, vt iustitiā patris, atque ad eō eius potestatem in nos exerceat, necesse est, vt suā humanitatem diuina maiestate vestitam iudicandorum oculis obijciat.

Atq; hoc est, quod, vt Matt. 26. legitur, principē illum sacerdotū docere voluit. Fuit enim hallucinatio illius populi, Mesiā non nisi cum regio maiestatis splendore venturū nimirū nescientes inter primū, & secundū aduentū discernere. Cuius discriminis illos Ioā. 3. admonuit, dicens. Misit Deus filium suum in mundū, non vt iudicet mundū, sed vt saluetur mundus per ipsum. Igitur cum sub articulū passionis iam Iudæi trepidassent, suspicantes illū esse Mesiā adiurauit eū princeps, vt responderet si esset Christus filius Dei viui. Cui respondēs Christus. Tu dixisti, subiunxit. Veruntamen dico vobis. A modo (id est, postmodū) videbitis filium hominis sedentē à dextris virtutis Dei, & venientē in nubibus cœli. Quasi diceret. Propterea cō me cognoscitis, quia sub habitu infirmitatis humanæ me cernitis: videbitis me tamen postea in eo habitu, vt in filio hominis filium Dei latere confiteamini.

Matt. 26

Ioan. 3.

3. Conclus.

Ex his sequitur tertia cōclusio. Non solum in corporis glorioso splendore demonstrabit se Deū, quo præ cæteris eminentius splendebit, verū in virtute se esse filium Dei. Hoc enim designat verbū, Sedentē à dextris virtutis Dei. Dextera enim Dei duo significat. Primū beatitudinē ipsius, iuxta illud psalmi. Delectationes in dextera tua vsque in finē: & sedere est illic requiescere: atque hoc pacto Christus in quantū Deus sedet ad dexterā Dei patris: quia eadē cum ipso beatitudine immutabili æternitate fruitur. Et in quantū homo etiā sic dicitur ibidē sedere: quia secundū animā in eadē requiescit beatitudine: licet non æquali per essentiā deitatis, neq; ab æterno, sed per creatā in tēpore visionem. Veruntamen alio modo accipitur dextera Dei, pro regia virtute, & iudiciaria potestate, quæ plenissimē data est Christo in cælo & in terra. Et isto modo in quantū homo, dicitur sedere à dextris Dei, quia omne iudiciū dedit filio. Et de ista sessione ait Marcus. Assumptus est in cælū, & sedet à dextris Dei. Et sic eum sedentem vidit Stephanus in agone. Et David.

Dextera duo significat.

Stephanus.

Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Illud enim, donec, significat tempus ab Ascensione vsq; ad diē iudicij, quādo omnes, qui Christo in hoc seculo aduersantur, subiecti erunt pedibus eius. Et ideo in symboło tres ex ordine articulos cōfitemur. Ascēdit in cœlum, sedet ad dexteram Dei patris, & inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Quasi secundus ad primum, atque ad secundum tertius consequantur. Igitur venire cum potestate & maiestate, est venire cum virtute Dei.

Maiestas.

Quòd si roges que nam est illa maiestas & virtus: respondet Remigius, nihil aliud quàm deitas ipsa. At verò plus voluit Christus asserere: nempe, quòd veniet cum illo exteriori habitu, & apparatu, vt intelligatur esse filius Dei. Simile enim dixit apud Matth. cap. 16. veniet filius hominis in gloria patris sui: id est, omnipotentem patris virtutem representans, per absolutum imperium, & promptissimum obsequium, quo cuncta obedient ei tanquā pedibus suis subiecta. Hoc enim est quod ipse precatu super terram: opus consummaui quod dedisti mihi, vt faciam. Hoc est. In carne mortali passus sum cuncta quæ opus erant, vt te clarificarem, id est, vt fidem promulgarem tuam, ostendens te esse patrem meum, vt tibi orbem lucrificarem. In cuius testimoniū nunc mortalis mori adorno. Tu ergo deinceps clarificame apud te metipsum, claritate, quam habui priuquam mūdus fieret apud te. Id est, ostende me esse verū Deum naturalem filiū tuum, vt illa potestate resurgam & in cælum ascendam, & ad dexteram tuam sedeam, & tandem ad iudicium reuertar.

Ego te clarificauit.

Oēs Angeli venient

Ad hanc ergo maiestatem accedet tunc & Angelorum cōmitatus, quorum dominium, vt dictum est acquisiuit Christus, tam vnione humanitatis ad verbum, quàm merito redemptionis. Vnde loco citato Matth. 16. Veniet, inquit, filius hominis in gloria patris sui cum Angelis suis, id est, suo ipsius obsequio mancipatis.

Neque verò aliquantus eorum numerus eū circundabit, sed vniuersi in eius venient comitatu. Sic enim legimus. Matth. 25. Cū venerit filius hominis in maiestate sua & omnes Angeli cum eo. Vbi nomen, omnes, non licet coarctare, ad omnes huius aut illius hierarchiæ, sed in sua amplitudine relinquere. Tota ergo cælestis curia tam animarū, quæ iudicandæ sunt, quàm Angelorū, qui iudici famulatū

debēt, illic aderunt. Quare eo ordine, quo eorum hierarchiæ dispositæ sunt in cælo, venient Angeli vt iudiciū enuncient. Principatus, vt ceteris præ sint. Throni, vt veluti iudiciaria sedes sint Christo, quibus quasi subnixus veniat: illis enim proprium est iudicij sententiam præferim erga electos exequi.

Angelorum officia.

Veniet autem in nube, vt ait Lucas, aut in nubibus, vt ait Marcus, quia etiam sancti veniēt in nubibus. Tanet si disceptatio sit inter interpretes, tam de substantia nubiu an erunt naturales ex vaporibus, an verò supranaturales, quàm de necessitate & officio eius. Et vera quāuis qui miraculum excusare contenderint, asserere cogitauerint, nubes illas fore naturales vix tamē id defendi potest. Nā illo resurrectionis momento motus cæli cessabunt: quare neq; vapores eleuari poterunt. Itē, quia cū conuentus ille supernaturaliter celebrāndus sit, cūctaq; illic supra naturā peragēda, nubes illas verisimillimum est, virtute supranaturali condensandas, vt diuina filij Dei virtus eidentius appareat, & maiori sit spectantibus admirationi. Sic enim tum in transfiguratione nubes lucida, quæ, vt Matth. 17. legitur, obūbrauit eos, & in Ascensione, vt Actū. 1. relatum est, nubes quæ suscepit Christum ab oculis discipulorum supernaturalis creditur: siue ex nimio splendore corporis Christi fuerit genita, siue Angelorum ministerio. Fuit enim Christo, eritque tunc solenne eximiam gloriæ maiestatem in nube demonstrare. Vnde Actū. 1. aiunt Angeli. Hic Iesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Et vt. 1. Thessa. 4. ait, Paulus, electi tunc etiam rapientur in nubibus obuiam Christo in aërea.

Veniet in nube.

Supernaturales nubes

Matth. 17. Actū. 1.

1. Thess. 4.

Necessitas nubium.

Necessitas ergo eiuscemodi nubiu non est sustinere aut cūhere, seu Christi seu aliorū sanctorū corpora, quippe quæ per dotē agilitatis propria virtute per aërē mouētur: imò virtus Christi nubes ipsas sustinuit & sustinebit. Sed in Trāsfuratione vnum nubis officiū fuit, tēperare eminentē corporis Christi splendorē, vt possēt mortalibus oculis intueri. At verò in Ascensione non dicitur simpliciter, q nubes suscepit eum, sed q suscepit eum ab oculis eorum. Videbant enim eum cū eleuaretur de terra, sed post à longa distantia non videbant nisi lumen splendoris eius: sicuti ex nimio splendore quē sol reliquit, apparet in nocte via lactea in cælo. At verò in die iudicij oculi gloriosi beatorū non egebunt temperamento nubis ad cernendū Christi corp⁹, quādoquidē in cælo sine nube illud cōspiciēt: sed reprobi illa indige-

digebunt. Quocirca illæ nubes nō erunt ex solo splendore Christi manantes, sed cōdensatione aeris factæ, vt sint quodāmodo sedilia iudicium honoris gratia, & quasi vehicula eorū qui assurgent Christo obuiam.

Solu. 1. ar.

Primum igitur argumentum solutum illo loco restat, vbi ostēdimus, quod licet Christus in quantum Deus primæuum, idemq; natura le habeat vniuersarū rerū dominiū, nihilominus & quatenus homo inest sibi participatum acq̄silitumq;ue dominium, quia vt. 1. Corinth. 12. & Hebr. 2. ait, Apostolus, omnia subiecta sunt pedibus eius, & eadem ratione habet inexpugnabilem iudicandi potestatem, quam nemo detrectare valet

Solu. 2. ar.

Ad secundum respondetur. Ex hoc q Christus genus humanum fuit redimere sufficiens, documentū suæ diuinitatis exhibuit, quia purus homo id prestare nequiuisset: & ideo quia iudicaturus est tanquā redēptor, equalis debetur ei honor cum patre.

Ordo iudicij apud Deum.

Ordinem verò rei huius graphicè Daniel loco citato expressit. Ait, quippe. Aspiciebam donec throni positi sunt: nempe, patris & filij, quatenus homo est. Et antiquus dierum sedet, nempe pater primum, quia est prior origine, & in quo tanquā in fonte luminum primum residet iudicandi autoritas. Quæ ideo à patre emanat in filium, tum in quantum Deus est per generationem æternam, tum in quantum est homo, tam virtute vnionis, quàm merito passionis. Quare subdit propheta. Aspiciebam ego in visione noctis (nempe, appetente aurora qua celebrandum est iudicium) & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & dedit potestatem (scilicet pater filio) & honorem & regnum: & omnes populi, & linguæ ipsi seruient (scilicet, in quantum redemptori) & potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur.

Solu. 3. ar.

Ad tertium respondetur, quod quāuis crucifixo Christi visari sint formam, quam trāsfixerunt, non tamē in illa ignominia qua illam affecerunt: sed in gloria, per quam confusione replentur. Et idem est de signo crucis & cicatricibus sentiendum. Est enim in potestate habētis corpus gloriosum, & præsertim Christi, illud quibus voluerit ostendere, etiam damnatis, qui dotibus his gloriæ carent: vt viuentes quemadmodum I sa. 26. scriptum est, confundantur, & ignis eos in iudicij deuoret. Gloria enim quæ amicos delectat, inimicos contristatur. Igitur dum asseritur Christus in eadē forma iudicaturus, qua iudicatus est, non accipi-

tur forma pro eadem qualitate, sed pro eadem natura, qualitate mutata.

Ad augmentum, tum repræsentationis maiestatis iudicis, tum & spectantium admirationis, accessione faciet tunc ignis, qui vt est in psalmo, ante ipsum iudicem præcedet: de quo locus præfens alterum articulū videbatur exigere. Attamen quia illius ignis duplex erit effectus, vnus quidem mundum expurgare, quare dicitur ignis conflagrationis, quod quidem faciet ante ipsum iudicij momentum: alter verò effectus erit conuoluerē dæmones cum vniuersis condemnatis hominibus, in infernumq; eos obtrudere: qui quidem effectus subsequetur iudicium tanquā sententiæ executio, vt de ambobus simul luculentius dicamus, tota huius ignis disputatio in subsequente distinctione reponitur. In qua de habitu & aspectu orbis, quo post iudicium in perpetuum relinquendus est conuenit disputare.

ARTICVLVS II.

Vtrum diuinitas Christi ab iniquis tunc sit conspicienda.

Noniam dictū est Christum in forma visibili venturum, subsequitur, vt inquiramus, vtrum eius diuinitatem etiam reprobi sint cōspicaturi.

Et arguitur à parte affirmatiua. Primò. Dam-nati cognoscēt Christum esse Dei filium: ergo præfens. Probatur consequentia: quia si reprobi diuinitatem videre non poterunt, ratio est, quia illa sine beatifico gaudio videri nequit, hæc autem ratio, non videtur solida: quoniam quæ sunt in affectu, non de necessitate ad ea quæ sunt in intellectu consequuntur. Solet enim, vt ait August. præcedere intellectus, vbi sequitur aut tardus, aut nullus affectus. Imò videtur, posse illam videre & de visu tristari: nā vt sensus ad sensibile, ita se habet intellectus ad intelligibile: sed in sensibus, vt inquit August. palato non sano pœna est panis, qui sano est suauis: ergo pari modo dānati deitatem intuentes possunt ob eius odiū tristari: quicquid em̄, recipitur ad modum recipientis aptatur: quare licet visio per se sit effectrix lætitiæ, potest in odiente ipsam mœstitiā gignere: nulla ergo est ratio cur non illam videant.

Partis affirmatiue argum. 1.

Secundò arguitur. Damnati videbunt huiusmodi diuinitatem Christi gloriosam, quæ suapte natura

2. Argum.

tura ingentissima voluptatis est causa, & tamen nullam inde voluptatem captabunt: ergo similiter res dispensari possunt, ut diuinitatem intuentes, nulla afficiantur laetitia: imò ingentiori mœrore, quàm solam humanitatem videntes. Si quidem maiori odio Christum, quatenus Deum prosequantur iniqui, quàm quatenus hominem. Vnde colligitur diuinitatem visuros.

Pars negativa.

In contrarium est, quòd in visione diuinæ essentiae beatitudo consistit, iuxta illud Ioan. 17. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, &c. sed de essentia beatitudinis est, ut delectet, & illa delectatione dñati sunt indignissimi ergo diuinitatem non videbunt.

Decisio ar.

Quæstio hæc duo videtur implicare mēbra, scilicet, vtrum diuina essentia absq; gaudio videri possit: & secundum, vtrum damnati eam videbunt. Et posterioris solutio, ex prioris decisione colligitur. Tribus ergo conclusionibus respondetur. Prima. Reprobi nō videbunt deitatem in seipsa. Cōclusio est Aug. 1. de Trinit. cap. 13. vbi ait, quòd cū boni & mali visuri sint iudicem viuorum & mortuorū, malitamen eū videre nō poterunt, nisi secundum formā qua filius hominis est. Ceterum illam Dei formam, in qua æqualis est patri, proculdubio non videbunt. Non enim sunt mundi corde, & tamen beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et in libro de verbis domini. Rectum, inquit, erat, ut iudicādi viderent iudicem: iudicādi autem erant boni & mali: restabat, ut in iudicio forma serui & bonis & malis ostenderetur, forma verò Dei solis bonis seruaretur.

Conclusio 1.

Ratio tamen prima cōclusionis est, qd deitas naturaliter videri nō potest, sed lumen gloriæ requiritur quo eleuetur potentia, ut ad id fiat idonea: nam ad tam excelsum veritatē cōtuenam habet se intellectus noster veluti ad lumen solis oculus noctuæ. Et si aliqui lumen illud gloriæ negāt, exigi saltem fatentur cōcursum aliquem diuinum supra naturam: damnatis verò nō est cur illud donetur, aut gloriæ lumen aut singulare auxilium.

Ratio conclusiois.

Secundò arguitur, quia cū beatitudo, ut argutum est, in illo deitatis conspectu consistat, nequirent miseri deitatē conspicerere, nisi tunc saltem per modum transitus essent beati, ut Paulus in raptu: quod perditos illos maximè dedecet. Ait enim Ioan. cap. 3. suæ canonicæ. Cum apparuerit, similes ei erimus: videbimus enim eum sicuti est. Tanta ergo similitudinis excellentia non nisi illis conuenit, qui mundo sunt corde. Tertio arguitur. Diuina essentia absq; gaudio suapte natura videri nequit: iniqui autē nullo vnquā poterunt gaudio, tantū

2. Ratio.

Tertia conclusio. Non solūm per excellentiam claritatis corporis, ut dictum est, verum & per maiestatem imperandi, & promptitudinem in angelis & sanctis obsequendi: per aliam que apparatus ac terrificam signa agnoscent illum esse verè filium Dei. Ad quam utique cognitionem vsq; adeò erunt conuicti, ut id nequam negare valeant. Angelos autem non videbunt, quia visui corporeo non patent, nisi fortè Deus dispensauerit, ut intellectu eos percipiant, sicut videbunt dæmones. Sed satis est dicere, quòd per rerum circum-

3. Ratio.

stantias intelligent esse præsentem.

stantias intelligent esse præsentem. Consequentia namq; nulla est, quòd si damnati Christum cognoscent esse filiū Dei, videbunt ipsius diuinitatem. Concediturque illam sine gaudio videri non posse. Quod enim ait August. intellectū quandoq; preuolare, quē affectus non subsequitur, intelligitur in bonis temporalibus, que licet sub aliqua ratione delectabiles apprehendantur, habēt nihilominus, alias propter quas non delectāt. Præterea respectu bonorum temporalium sæpè potentia, pportione caret, ut illa possit satis percipere: & ideo palatum nō sanum nequit dulce gustare. Sed tamen dispositio damnatorū praua non tollit proportionem ad essentiam diuinam quæ est per se bona, ad quā idcirco natura inclinatur: ob idq; si illam videret, nō possent nō oblectari, neq; odiū, quò illā prosequuntur, vim tunc haberet ad generandū tristitiā, quia odiū est finitæ efficacitæ, essentia vero diuina infinite ad illud deuincendum.

Ad secundum demū respondetur non esse rationem parem de visione gloriose humanitatis: tum quòd sine lumine gloriæ potest naturaliter videri, tū quòd cū nō sit per se ratio ipsa delectationis sicut diuinitas, neq; sit infinitæ actiuitatis, sed res participata & finita, non est necessarium, ut odium damnatorū extinguat. Et ideo ipsam videntes inuidia & liuore cōtabescēt: & vehemētius cōtristabūtur, quòd eū, quē oderunt, in tanta honoris & gloriæ sublimitate perspiciant.

Quòd si arguas. Deus potest concursum suscipere ne visio in vidente vllum gignat gaudium, hoc minimè inficiamur: esset tamē illud supernaturale miraculum de potētia eius absoluta procedens, quod in dñatis nō est affirmandum. Loquimur ergo de ipsa rei natura secundum quam visio adeò est voluptatis ac lætitiæ genitrix, ut nullā secū tristitiam admittat, sed omnem omnino procul pellat.

Secunda cōclusio. Damnati videbunt dotes gloriæ humanitatis Christi, nempe, claritatem & reliquas. Probat, quoniā, ut supra dictum est, videbunt Christū in forma humana: qui vident in quem transfixerunt: sed humanitas, ut articulo præcedēti constituiimus, apparebit cum dotibus gloriæ, ergo talem eam videbunt. Nam, ut supra diximus, in potestate habentis corpus gloriosum est illud oculis etiam nō gloriofis subdere, & dum voluerit, subducere. Quē admodum de Christo post resurrectionem legitur, dum discipulis se ostendere volebat.

Tertia conclusio. Non solūm per excellentiam claritatis corporis, ut dictum est, verum & per maiestatem imperandi, & promptitudinem in angelis & sanctis obsequendi: per aliam que apparatus ac terrificam signa agnoscent illum esse verè filium Dei. Ad quam utique cognitionem vsq; adeò erunt conuicti, ut id nequam negare valeant. Angelos autem non videbunt, quia visui corporeo non patent, nisi fortè Deus dispensauerit, ut intellectu eos percipiant, sicut videbunt dæmones. Sed satis est dicere, quòd per rerum circum-

2. Conclusio.

3. Conclusio.

stantias

Solu. 1. ar.

Primum igitur argumentum solutum restat. Consequentia namq; nulla est, quòd si damnati Christum cognoscent esse filiū Dei, videbunt ipsius diuinitatem. Concediturque illam sine gaudio videri non posse. Quod enim ait August. intellectū quandoq; preuolare, quē affectus non subsequitur, intelligitur in bonis temporalibus, que licet sub aliqua ratione delectabiles apprehendantur, habēt nihilominus, alias propter quas non delectāt. Præterea respectu bonorum temporalium sæpè potentia, pportione caret, ut illa possit satis percipere: & ideo palatum nō sanum nequit dulce gustare. Sed tamen dispositio damnatorū praua non tollit proportionem ad essentiam diuinam quæ est per se bona, ad quā idcirco natura inclinatur: ob idq; si illam videret, nō possent nō oblectari, neq; odiū, quò illā prosequuntur, vim tunc haberet ad generandū tristitiā, quia odiū est finitæ efficacitæ, essentia vero diuina infinite ad illud deuincendum.

Solu. 2. ar.

Ad secundum demū respondetur non esse rationem parem de visione gloriose humanitatis: tum quòd sine lumine gloriæ potest naturaliter videri, tū quòd cū nō sit per se ratio ipsa delectationis sicut diuinitas, neq; sit infinitæ actiuitatis, sed res participata & finita, non est necessarium, ut odium damnatorū extinguat. Et ideo ipsam videntes inuidia & liuore cōtabescēt: & vehemētius cōtristabūtur, quòd eū, quē oderunt, in tanta honoris & gloriæ sublimitate perspiciant.

ARTICVLVS III.

Utrum tunc vnusquisq; tam electorū, quā reprobōrū, vniuersa bona, & mala iā propria quæ fecit, quā aliena videbit

VM ad iudicium merita causæ sint cognitu necessaria, quæritur vtrum omnium operam tam bona quàm mala erunt vniuersis patentia, ut linguli & propria videant & aliena. Et arguitur à parte negatiua. Quicquid factorum cognoscimus, aut per sensum præsens accipimus, aut per thesaurū memoriæ de promissis, tūc autem peccata præterita, quia elapsa sunt, non poterūt sensu percipi, neq; verò que memoria exciderunt cognosci: ergo nō tunc cuncta videbunt. Secundò. Resurgentium cognitio non erit tū perspicacior quàm nunc est

Datis negatiua. 1. argum.

2. Argum.

angelorum, quippe cū hominibus Matt. 22. equalitas cum angelis promittatur: angeli verò non possunt alienas conscientias scrutari & cognoscere ipsi inuitis, imò aliorum locutione opus habent, ut eorum corda cognoscant: ergo multò minùs illic vnus quispiam poterit alterius conscientiam inspicere.

Tertio arguitur. Aut omnia quisq; vno intuitu videbit, aut sigillatim: nō sigillatim, ut facta sunt: quia id immensum exigeret spaciū temporis: neq; verò simul vno contuitu, nam vt. 2. Topicorū, ait Philosophus, nō possumus simul plura intelligere: adeò, ut neq; angeli possint simul intelligere nisi quæ per vnā speciē intelligunt: ergo nullus tunc cuncta videbit.

In contrarium est illud. 1. ad Corin. 4. Nolite ante tempus iudicare quouisq; veniat dominus qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.

Ad quæstionem quatuor conclusionibus gradatim respondetur. Prima capitalis. In illo articulo futuri illius iudicij libri aperietur quibus causarum merita legantur, ut cunctis iusta appareat sententia. Sic enim de illa die vaticinatus est Daniel. capit. 7. post illa verba si prærelata. Aspiciet donec throni positi sunt: & antiquus dierum, &c. Et continuo subsequitur. Iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et Apocaly. 20. Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in cōspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui & ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum. Huiuscemodi autem libros Aug. 20. de ciuit. Dei cap. 14. sic interpretatus est, ut libri priori loco positi intelligantur sancti & veteres & noui, ut in illis ostendatur, quæ Deus fieri sua mandata iussisset: in alio autem libro vitæ, intelligatur vita vniuscuiusq; quid, scilicet, horum quisque nō fecisset siue fecisset. Est hic tamen animaduertendū, quod isti libri, ut ibidem subiungit August. non possunt esse materiales, quia eorum magnitudinem & lōgitudinē vix vllus posset locus capere, aut tēpus sufficere, ut legeretur. Et respondendum esset, quando essent scripti, aut vbi, aut cuius opera. Itē quia Dei omnipotentia hac rerum mole non indiget, ut iudiciū peragat suū: sunt ergo spiritualiter intelligēdi scripti, vel in mente Dei, vel in mētibus hominum. Præterea meminisse oportet iudicio binam esse cognitionem necessariam: nempe, iuris & facti. Cogitauit ergo Aug. sanctos diuinarum legum custodes scriptas habere in peccatore diuinas leges & iura, quæ per eorū opera alijs innotescunt: de quibus supra citatus Ri-

3. Argum.

Pars affirmatiua.

Conclusio 1.

Dan. ca. 7.

Apoca. 20.

Augu. 20. de ciuit. Dei ca. 14.

cardus ait, eorum corda esse quasi quaedam canonum decreta qua utiq; ratione librorum imaginem praeferent. Sed praeterea librum vitae interpretatur August. morum cuiusq; relationem, in quo eius gesta scripta sint: atq; hanc intellexit quaedam vim esse diuinam, qua fiet, vt cuiq; opera sua, vel bona vel mala, cuncta in memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accuset vel excuset scientia conscientiam, atq; ita infimul, & omnes & singuli iudicentur. ¶ At verò quauis sancti quodammodo libri dici possint, tamen liber vitae, vt in Apocalypsi subiungitur, non potest intelligi scientia quae in memoria cuiusq; erit, eius conscientiam accusans, vel excusans. Primò, quia liber vitae nunquam inter sanctos & theologos accipitur nisi pro libro praedestinationis: notitia enim ipsa Dei, qua firmiter retinet se aliquos praedestinasse ad vitam aeternam, dicitur liber vitae. Secundò, quia Ioannes illic non dicit in libro vitae scripta esse opera cuiusq; sed nomina, & ideo subdit. Qui non inuentus est in libro vitae scriptus, missus est in stagnum ignis. Quare non dicitur liber vitae, quia scripta in eo sint acta & gesta vitae, sed quia in eo scripti sunt omnes praedestinati ad vitam. Et ita idem August, illico, ca. 15. exponit librum vitae. ¶ Dicendum ergo quod libri aperiendi in iudicio sunt tum sanctorum officia & merita, in quibus ius effulget, ad cuius normam cuncti deberent officia sua exigere: tum etiam singulorum memoriae, quibus vnusquisque gestorum suorum recordabitur, vt opera cum legibus conferantur, & cuius retributionis digna fuerint, appareant. De quibus libris ait Paulus. Testimonium reddente illis conscientia eorum, cogitationibus inter se accusantibus, aut defendentibus, in die cum iudicabit dominus occulta hominum. Itaq; cogitationes memoriae sunt libri, qui conscientiam aut ream tunc facient, aut absoluent. Et quia illae cogitationes erunt Christo & sanctis eius patulae, per illas dicitur vnusquisque referre propria corporis prout gessit siue bonum siue malum: vt. 2. Corinth. ait Paul. Sed praeter hos libros expandetur & in mente iudicis liber vitae vbi conscripti sunt praedestinati, vt constet quemadmodum per Dei gratiam quae praedestinationis effectus est, ipsam praedestinationem compleuerint, & suam vocationem, vt ait Petrus, certam fecerint: & quemadmodum reprobi in illo libro nunquam scripti supplicia fuerint commeriti. ¶ Exurgit tamen ex hoc interrogatio, quae nã sunt & quanta quae in suis conscientijs tam eleuati quam reprobi cernent. Quare subiungitur

Liber vitae.

Sententia au-
toris.

2. Petr. 1.

secunda conclusio. In reproborum conscientia tam ipsi quam alij vnuerfi cuncta eorum crimina & demerita inspectabunt, imò & bona etiam si qua fecerint opera, omnia inquam virtute diuina: de qua loquitur August. subito eis in memoriam reuocabuntur, atq; alijs in eorum conscientijs manifesta fient. Probatur conclusio. Iudicium illud erit, vt rectissimum, ita, & prudentissimum, ad rectitudinem autem iudicij spectat, vt non nisi cõuictõ reo sententia proferatur: conuinci autem nequit nisi vnuerfa de quibus accusatur ei ob oculos proponatur, vt perinde merita suae causae cognoscantur: omnia ergo cuiusq; reproberunt ei peruia, ne de iudice conqueratur quod vel ex odio vel alio extra causam affectu eum iudicauerit. Quare non solum mortalia crimina, sed etiam veniales culpae, quae momentum aliquod ad suppliciorum cumulum afferunt, erunt ei praesentes. Imò neq; sola opera aut verba externa, verum & cordium cogitationes in publicum prodibunt, iuxta illud. 1. Corinth. 4. Dñs tunc illuminabit abscondita tenebrarum, & manifesta bit consilia cordium. Et ratio est: quoniam licet, iudicium humanum, quod idcirco imperfectum est, non fiat nisi secundum externa opera quae sensibus patent, illud tamen perfectissimum secundum penitissimas causas & in pectore recõditissimas faciendum est. Nam cum ex corde, vt ait Christus exeant cogitationes, scilicet, opera ex intentione, quae intus latet, sunt opera perpendenda. Quod si aliqua bona fecerint ex gratia procedentia, vt Christiani, etiam illa praesentia reum ipsum accusabunt, propter ingratitudinem, qua Deo terga vertit: imò & naturae dotes, illic clamabunt, quod gratias pro ipsis suo creatori non rependerit. At verò, quia iudicium illud non priuatim inter iudicem & tantum reum fiet, sed publicitè in conspectu totius Reipublicae humani generis, non fat erit, vt rei se ipsos agnoscat: sed operæ pretium est, vt eorum conscientiae vnuerfis sint comperte, quibus & sententiae innotescant. ¶ Meditetur ergo cordatissimus quisq; quãto pudore & opprobrio suffundetur in conspectu Dei, angelorum, & hominum, hypocritae: qui mortalium oculos tanquam dealbata sepulchra fefellerint: nempe, qui putida pudendaq; corda & pectora intus gestantes: execranda opera fucato externo habitu contexerint. Certè quando nullus nos alius infernus spectaret, hæc satis esset meditatio, vt tales esse contenderemus, quales Deo & hominibus apparere cupimus. ¶ Interrogabit autem hic quispiã, si omnia opera etiam infidelium sunt eis in memoriam reuer-

2. Conclus.

Probatio
conclu.

Ratio.

Meditatio.

Interroga-
tio.

fura:

fura: quomodo dictum est, quod non iudicabuntur iudicio discussionis: Respõdetur, non negari quin per suas sint conscientias conuincendi, quãto sint supplicio digni: sanè cum inter ipsos sint alijs longe peiores, sed tamen eorum peccata, cum suis virtutibus non conferentur, neq; causa eis sententiae reddetur. Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. ¶ Tertia conclusio. Omnia opera iustorum bona, tam sibi quam vnuerfis alijs illic propalabuntur: reuocabuntur, inquam, in eorum memorias, & in aliorum notitiam reducentur, non solum opera & verba, sed etiam cogitationes. ¶ Et ratio est, quia licet praemia adultis aetate propter illa merita conferantur, quae ex diuina misericordia & gratia dimanarunt, tamen quia supposita gratia verè sunt merita, retributio illa erit actus iustitiae, iuxta illud Paul. 2. Timot. 4. Bonum certamen certavi: cursum consummaui, fidem seruavi: in reliquo reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius. Iustitia autem in praemio cognosci non potest nisi per meritum pretium: cunctis ergo illorum merita explicabuntur, ¶ Accedit autem secunda ratio, quod quamuis essentialia praemij in Dei possessione consistat, tamen ratio ipsa praemij hoc ipsum sonat, vt propter meritum conferatur. alioqui non esset actus iustitiae. Et ideo maxima honoris accessio inde fiet tunc iustis, quod in effabile illud praemij non prorsus gratis absque vilo eorum merito, sed pro suis meritis de diuino subsidio profectus suscipiant. Inter homines enim praestantius est meruisse, quod non habes, quam non meruisse, quod habes. Dignitas enim honoris aestimatur, non nuda possessio. Quare Christus Ioã. 12. Si quis, inquit, mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Videlicet, ostendendo publicitè vnuerfis quemadmodum mihi ministrauerit. Et Luc. 12. Qui me confessus fuerit coram hominibus (tanquam amicum & dominum) & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei, vbi longe erit cumulatisimus honor, tanquam fidelè seruum. Qui autem negauerit me, coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei, vbi ingratus erit opprobrium. ¶ Veruntamen de electorum delictis per poenitentiam deletis, dubium est, vtrum sint in memoria reuerfura. Extant enim oracula sacra parti negatiuae fauentia: vt illud Isa. 65. Ego creo celos novos & terram nouam, & non erunt in memoria, priora, & non ascendent super cor, sed gaudebitis in aeternum, & rursum. Obliuio-

3. Conclus.

Ratio con-
clusionis.

4. Ratio.

Ioan. 12.

Luc. 12.

Dubium

Isa. 65.

ni tradita sunt angustiae priores, & abscondita ab oculis nostris. Vbi Hiero. Obluioni, inquit, tradentur priora mala, quia forsitan in futuro pristinae conuersationis, memoria omnino delebitur, succedentibus bonis aeternis, ne sit pars malorum prioris angustiae memorari. Et psalm. 31. Beati quoram remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Et. 1. Petri. 4. Charitas operit multitudinem peccatorum. ¶ Quaesitum hoc bipertitur distinct. 47. Magister Sentent. Concedit enim electorum delicta in memoriam eis reditura. Sed praeterea testimonia, hoc contestari, quod memoria illa nec contristabit electos, nec beatitudinem offuscabit. Vtrum verò proditura sint in aliorum notitiam, ait, se non legisse expressum in scriptura: vnde non irrationabiliter, inquit, putari potest peccata hinc per poenitentiam tecta & deleta, illic etiam tegi alijs. Et re vera vulgus hominum facile hanc sibi sententiam persuadebit hoc argumento. Vix enim ingenium plebis percipere valet quo pacto fieri possit, vt criminum, flagitia & scelera, quae non unquam nefanda esse contigit, & quam maxime depudenda, quae hic fuerunt occulta, in notitiam illic purgatissimarum mentium prodire possint absque maximo pudore & opprobrio illius, qui illa commisit. Praesertim si hic semper fuerit, vt iustus & honestus aestimatus. Cum ergo beatitudini omnis turpitudinis pudor & verecundia repugnet, colligitur electorum delicta non esse tunc in aliorum notitiam prodenda. ¶ Nihilominus subnectitur quarta conclusio. Cuncta etiam electorum crimina vnuerfis erunt aperta. Neque hoc loco tenetur sententia Petri Lombardi. Probatur. Primo, ex illo Paul. 1. Cor. 4. asserentis, quod tunc dominus illuminabit abscondita tenebrarum & manifestabit consilia cordium: quae quidem indefinita assertio vim habet vniversalis: quia illud erit vnuerfale iudicium non solum vnuerforum hominum, verum & vnuerforum operum. Et ideo ait, illic glossa, quod gesta cogitata bona & mala, tunc aperta & nota erunt omnibus. ¶ Et secundo arguitur, quod aliquorum iustorum delicta erunt illic manifesta sicut Davidis, & Petri, & Magdalenae, & eadem est omnium ratio. ¶ Tertio, id praesertim comprobatur. Iudicium illud ad hoc potissimum celebrabitur, vt gratiae & virtutes, quae nobis diuina ope proueniunt vnuerfis ad Dei gloriam innotescant, inter has verò egregium locum obtinet poenitentia: expedit ergo, vt eius vis & efficacia sit cunctis manifesta. Nequiret autem satis cum sua laude cognosci, nisi cuncta electorum delicta quantumuis

psalm. 31.
1. Pet. 4

Argum.
vulgi.

4. Conclus.

Probatio con-
clusionis.

Egregia
ratio.

uis

uis ingentia & foeda, quæ illa sunt virtute deleta, omnibus essent comperta: quo enim grauiora erunt, eo poenitentia potestas diuino fauore suffulta, maiori splendore fulgebit. Huic enim quodammodo accommodari potest verbum Pauli Roma. 5. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Absit autem, quem admodum illico nos Apostolus admonet, vt peccatis complicemur, vt gratia abundet, sicut illi blasphemiam aiebant. Faciamus mala, vt inde veniant bona. Neque enim nos Deus condidit nec Christus redemit, vt poenitentes essemus, sed vt eius mandata sic obseruaremus, vt nulla nobis opus esset poenitentia. Quare cæteris paribus longè copiosior laus erit innocentibus, quàm poenitentibus, nisi poenitentia, quemadmodum in Magdalena, excellentes fuerit vires sortita.

ROMA. 5.

Solut. arg.

¶ Ad argumentum ergo populare respondetur, quod delicta iustorum, quia non erunt tunc patetia Deo ad vindictam, sed tanquam materia poenitentia, nulla in oculis iustorum erunt opprobrii, aut pudoris causa, sed laudum, quibus Deum esserant, qui tantam virtutem poenitentia, & fidei, spei, & charitati quibus inuitur, tribuit, vt deleta peccata, nullo sint amplius vituperio aut exprobratione digna. Quamuis fuerit, vel peccatum Adæ si poenitentiam egit, vel persecutio Pauli, vel turpitudine Magdalene, vel negatio Petri, vel impietas crucifigentium Christum: imò & proditio Iude si eum facti poenituisset, non esset tunc foedum. Hunc ergo sensum exhibent testimonia illa citata apud Isaiam, & Dauidem, & Petrum. Sunt enim iustorum peccata contacta apud Deum, quia quantum ad ultionem, obliuioni ea tradit, iuxta Ezech. 18. Si impius egerit poenitentiam, omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor.

Chryso.

¶ Obijciat verò quispiam illud Chryso. Hom. 2. in psal. 50. Nunc si recorderis peccatorum tuorum, & pro eis deprecaberis, citius illa delebis: si verò obliuisceris, tunc eorum recordaberis nolens, quando publicabuntur in conspectu omnium amicorum, & inimicorum, sanctorumque Angelorum: ergo illa sola peccata tunc proferentur in publicum, quæ propter negligentiam non fuerunt hic remissa.

¶ Item, si omnium delicta essent cunctis iniquis comperta, inde solatiū aliquod reciperet: nam solatiū est, plures habere delictorum socios, indeque eis verecundia & pudor minuitur.

¶ Respondetur ad primum, Chryso. id docere, quod peccata, quæ hic non fuerint deleta, proferenda tunc erunt ad ignominiam: quæ verò fuerint extincta proferentur ad gloriam.

¶ Ad aliud negatur, quod aliquod sint inde solamen, aut verecundia remissionem damnati habituri. Illud enim in iudicio hominum accidit inter quos propter multitudinem delinquentium fit leuior pudor. Secus in estimatione Dei, quæ tunc erit omnibus manifesta, quæ, scilicet res æstimantur secundum veritatem, secundum quam nihilo est peccatum minus, propterea quod pluribus fit in consuetudine: imò ob id est peius. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod omnium mortalium opera quauis memoria exciderint manent in suo effectu, vt bona manent in acceptatione ad præmium. Et si fuerint per peccatum mortificata, manent in ingratitude. Et quæ non fuerint per poenitentiam deleta, manent in reatu æterni supplicij. Et si fuerint deleta in virtute poenitentia. Quo circa, quia cuncta ex his effectibus prædent, per inde habent, vt valeant in memoriam remigrare. At verò, vt citatus Aug. ait, tam repentina tantorum operum recordatio diuinæ tunc virtuti tribuenda est, qua Christus per iudicium potestatem in omnium memoriam reuocabit.

Solut. 1. ar.

¶ Sed redarguitur contra. Aucta causa effectus crescit, charitas in hac vita est causa doloris peccatorum & gemitus: charitas autem illic erit confirmatio & perfectio: ergo si tunc peccata memoriam iustorum recurrerent, non possent non dolere: contra illud Apoc. 21. Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & non erit vltra gemitus, neque clamor, neque dolor. Respondetur, quod licet illud sit charitatis ingenium in hac vita, lætitia tamen in patria erit potentior, vt omni dolori obsistat, ne occupare animam possit beatis: imò potius de diuina clementia gaudent, per quam ab illis malis liberati sunt. Sicut solent post prælium milites lætari de illis quæ euaserunt periculis: atque illi qui post grauissimos morbos conualuerunt. Veluti est contrarium, damnati, bonorum memores quæ fecerunt: nullum inde oblectamentum suscipient: imò plus eis augetur mœstitia, iuxta illud Boetij, 2. de consolatione. Summum infortunij genus est fuisse foelicem. ¶ Ad secundum respondetur, quod cuncta & bona iustorum opera, & iniustorum iniqua, aliquod illic incrementum gloriae & miseriae efficiant, inde poterunt alij aliorum merita, aut demerita, saltem in genere: perspicere: speciatim verò per virtutem diuinam, vt dictum est, singulorum conscientia cunctis prædentur, vt ab omnibus legantur. Quapropter non solum in suis effectibus, vt dictum est, sed in seipsis, merita demeritaque; cuiusque; deprehenduntur. ¶ Ad tertium bipertitus est respondendi modus. Quidam enim aiunt, eodem instanti tunc omnes singulorum

Solut. 2. ar.

Solut. 3. ar.

merita

merita & demerita visuros. Quod quidem quantum ad beatos facile est creditum si illa sunt visuri in verbo. Secus in proprio genere, puta in singulorum conscientijs. De damnatis verò, qui non in verbo, sed in proprio genere videbunt, non ita facile creditur. Et ideo alij opinantur, quod non videbunt sigillatim cuncta, sed in genere. Hoc tamen est contra verbum Augustini loco supra citato. 20. de ciuitate Dei. vbi ait, quod omnia mentis intuitu cernentur, & quasi in libro recitabuntur. Imò ad conditionem illius iudicij non satis est cuncta in genere cognoscere, sed & singula perpendere. Alioqui non æstimarentur personæ ad iustum quales essent. Dicendum ergo, vt hinc ait D. Tho. quod singula considerabuntur in proprio genere, non tamen in instanti, cum non sint videnda per eandem speciem. Sed tamē subito per diuinam virtutem: hoc est, in exiguo tempore. Et vt ait ibidem Augustinus, mira celeritate cernentur. Vnde super illud Iob. 8. Inductur confusio, ait glossa. Viso iudice omnia mala ante oculos mentis versantur: hoc est, singula quemadmodum commissa sunt occurrunt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iudicium illud, scilicet, tã disceptatio, quã sententia prolatio, sit vocaliter, an non nisi mentaliter representanda.

¶ Hæc quæ dicta sunt attinet, vt breuiter exploremus vtrum iudicium illud, sit externo verbo, an sola mentis locutione perficiendum. Et arguitur, quod fiet voce. Ait, quippe Augustinus. 20. de ciuitate Dei. Per quot dies hoc futurum iudicium tendatur incertum est, non autem incertum esset, nisi vocis prolatione esset celebrandum. Et Gregorius libro etiam citato. 26. Morali. ait, quod illi saltim verba iudicij audiet, qui eius verbo fidem tenuerunt.

Partis neg. 2. ar.

Partis affirm. 1. ar.

¶ In contrarium autem videtur stare Paul. Roma. 2. vbi ait. Testimonium illis reddente conscientia ipsorum, &c.

¶ De hac quaestione nihil habetur sacris literis compertum. Et ideo hoc Magister. Sentent. tanquam problema vtrinque anceps relinquit. Dicebant enim quidam quod iudicium mentaliter sit faciendum propter verbum Apostoli. 1. Corinth. 15. In momento, & in istu oculi. Illud autem non ad iudicium, sed ad resurrectionem refertur: & ideo alij dixerunt vocaliter expri-

mentum. Ricardus verò hic art. 1. quæst. 2. ait quod sicut Christus est Deus & homo, ita partim mentaliter, & partim vocaliter iudicabit.

1. Conclus.

¶ Duas autem conclusiones possumus ex coniecturis & verosimilibus rationibus colligere. Prima sit. Discussio & examinatio operum, & accusatio aut excusatio, quæ ad conuincendum iniquos, & ad præmiandum iustos sententiam antecedit, mentaliter duntaxat perficietur. Conclusio est cunctis receptissima. Et ratio est: quia accusatio illa, & singulorum operum enarratio, & examinatio, si voce feriatim esset peragenda, immensum temporis spacium exigeret, & ferè esset in illud absurdum recidere quod Augustinus de libris repellit, qui apud Danielem, & in Apocalyp. commemorantur. Nempè, quod si essent materiales, vix tempus sufficeret, vt recenserentur. Idem enim propemodum accideret, si omnia essent voce percensenda. Vnde eodem lib. ca. 26. ait, quod conscientias reprobatorum conuincet sine vlla sermonis prolixitate. Et sapient. 4. dirumpet illos inflatos sine voce. Accedit, quod cum illa Deus nouerit, & sua virtute sit cunctis reuelaturus, nihil vocali prolixitate opus erit. Et certè hoc videtur. Roma. 2. Paulus illis verbis docere. Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit dominus occulta hominum. Quibus utique; verbis insinuat nullos fore accusatores aut testes præter conscientia cogitatus, qui omnibus erunt in propatulo.

Rom. 2.

¶ Secunda conclusio. Quamuis non omnino cum certitudine, tamen neque; absque; probabilitate affirmari potest, sententias illas Christi, quæ Matthæ. 25. referuntur. Venite benedicti, &c. Ite maledicti. sensibili voce esse proferendas. Opinio fuit Abulensis super eundem locum. q. 333. Et quæ me ratio in hoc inducit est illa, quæ solet: nempè, quod vbi cunctique; euangelicus textus admittere sensum potest literalē quem sonat, secundum illud est audiendus: possumus autem sententias illas ad litteram, vt vocales interpretari: nam licet accusatio & examinatio intelligi nequeat nisi cum magno temporis decursu: sententia tamen illa citissime enunciari valent: quoniam non ad singulos singulatim sunt proferendæ, sed vna ad electorum chorū, qui erunt à dextris, atque; altera ad reprobatorum turbam, qui erunt à sinistris: non ergo est cur negetur voce esse proferendas.

2. Ratio.

¶ Secundo arguitur. Christus iudicare debet in quantum homo, vterusque; est in forma humana visibili, & vniuersi in eundem locum in suis corporibus

poribus sunt conuocadi: & quod probabilius supra diximus, voce, & sono tubæ: & re vera sunt ad dextram & ad sinistram loco separandi: ergo pari ratione audibili voce sunt per sententiam approbandi vel reprobandi. Etenim si omnia in mēte duntaxat perficienda essent, non tanta appareret ratio celebritatis illius cō-
Ratio. 3. **¶** Præterea & Christo ad honoris excellentiam vox illa, Venite benedicti percipite regnum, & Ite maledicti in ignem æternum, accedet & iustis ad augmentum gaudij, & iniquis ad terroris vehementiam, causa illa eius voce prolata. Esuriui, & dedistis mihi manducare, & Esuriui, & non dedistis mihi manducare: ergo sono vocis enuntiabuntur. Neq; necessarium est, vt quidam arguunt, sententiam hac ratione examinationi & accusationi respondere: nā accusationi & examinationi sufficiunt singulorum conscientia cunctis mente perspectæ, sententia verò debet maiestatem iudicis secundum humanam vocem repræsentare.

Solutio ar. **¶** Argumēta ergo in capite obiecta, quatenus probant sententiam voce esse proferendam, cōceduntur. Si autem fiant ad probandum examen quoq; & testificationem, similiter esse ex primendam. Respondetur ad primū, propterea August. incertum dixisse quanto tempore iudicium sit protendendum, quod neque com pertum habebat sit ne voce an verò mente ex primendum. Gregorius autem sententiam nostram tenuisse videtur. Ait quippe, quod vniuersi Christiani tam beati, quam damnati audient vocem iudicis: sententiam, videlicet illam, *Buriui, & dedistis mihi manducare, & Esuriui, & non dedistis mihi manducare: quia infidelibus illa suæ condemnationis ratio minimè reddenda est.*

ARTICVLVS V.

Vtrum electi & reprobi sint ad dextram, & sinistram Christi separandi.

Post hæc quæritur de dispositione iudicandorum, vtrum sint separandi ad dextram & ad sinistram Christi. Et arguitur à parte negatiua. Videtur separatio illa nec sine magno negotio fieri posse, neque esse tam necessaria: ergo non nisi per metaphoram intelligenda est, vt iusti dicantur esse ad dextram, quia sunt ad beatitudinem destinati, & reprobi ad sinistram, quia sunt destinati ad supplicium.

Partis negatiua. 1. ar.

2. Argum. **¶** Secundo Paulus dicit. Omnes stabimus an-

te tribunal Christi, ergo omnes erunt ante faciem eius, electi quidem sursum in aere, vt ait idem Apostolus: miseri verò in terra, grauedine suorum corporum pressi: ergo non erunt à dextris neque à sinistris.

¶ In contrarium est illud Matth. 25. Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit in sede maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos adinuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues quidem à dextris suis, & hœdos à sinistris.

¶ Locus iste euangelicus erunt fortè à quibus non nisi per metaphoram exponatur, vt sedere Christum, quia in aere nequibit esse sedes: & separari bonos à malis. Imò Origenes super Matth. in eundem locum videtur huc alludere, quòd dextra nihil aliud sit quam beatorum cognitio, qua videbunt se, miserante Deo seruatos. Et sinistra iniquorum notitia, qua suis se delictis supplicia meruisse intelligent. Ait quippe, quòd quandiu iniqui, nempe in hac vita, neq; se cognoscunt, neque Christum, & iusti per speculum & in ænigmate vident, tandiu nō sunt segregati boni à malis: cum autem propter manifestationem filij Dei, omnes ad intellectum venerint suum, tunc saluator segregabit bonos à malis, quia peccatores cognoscant sua delicta, & iusti manifestè videbunt se mina iustitiæ suæ ad qualem eos perduxerint finem. Quare per dextram & sinistram nō videtur intelligere nisi differentiam præmiorū & suppliciorū. Sancti enim, inquit, qui dextera opera operati sunt, acceperunt mercedē suorum laborum, dextram regis, in qua requies & gloria est: multi verò propter opera sua pessima & sinistra ceciderunt in sinistram & in tristitiam tormentorum.

¶ Quicquid autem vel Origenes, vel alij quicunq; senserint, ad quæstionem tribus conclusionibus respōdetur. Prima. Credibile est Christum iudicatum ire in forma sedentis. Nam postquam hoc ipse asserit, & potest ad litteram sustineri, non tam castè & sincerè seruat assertio per metaphoram: præsertim cum non solum dicat sessurum se in sede maiestatis suæ, verum & discipulis, vt dictum est, duodecim pollicitus fuerit sedes, in quibus tunc sedebant.

¶ Secundò, quia cū in quātū homo, atq; in forma humana sit iudicaturus, cōsequitur, vt etiā sit ostensus forma iudicis, que est sessio. Hoc enim plurimū ad maiestatem confert, Et ideo ait quòd sedebit in sede maiestatis suæ, sicut dum nos redemit pepēdit in cruce ignominia suæ.

Pars affirmatiua.

Origenes.

1. Conclusio.

2. Ratio.

Sedes

Sedes enim non solum honorem contra ignominiam, verum & requiem à laboribus significat: vt sicut stans ipse à sedentibus pontificibus & iudice ludibrio habitus fuit, & iniustæ neci adiudicatus: ita sedens stantes suos hostes ante scabellum pedum suorum, iudicio condemnet.

Sedes ex nube.

¶ Sedes autem illa non est existimanda fore aut ex terra, aut ex aliqua terrenamateria, quia non sunt absq; necessitate cumulanda miracula: sed erit nubes illa in qua se ipse asseruit venturum. Itaq; quòd alibi se dixit venturum in nube, hic dixit in sede maiestatis suæ. Aer enim virtute diuina condensabitur in nubem lucidam sub forma sedis. Et pari modo de alijs iudicantibus dicendum. Præterquam quòd throni ipsi angelici apparebunt ipsum, non necessitatis, sed honoris gratia vehentes.

1. Conclusio.

¶ Secunda conclusio. Tunc re vera inter foelices & miseros segregatio fiet localis. Nā postquam assertio Christi in hoc literali sensu optime audiri potest, sic est auscultanda. Enimverò cum Christus vtrumque dixerit: scilicet, congregabuntur ante eum omnes gētes, & segregabit oues ab hœdis, diffiteri realem nequeunt segregationē, nisi qui pariter congregationem negauerint: quòd esset negare iudiciū in forma visibili per congregationem in eundem locum. Præsertim cum iniqui igne ardebunt: foelices verò minimè: vt distin. sequenti videbimus.

Congregatio & segregatio.

Militatio.

¶ Et est præterea æquitatis ratio quæ eandem segregationem persuadet. In hac enim seculari militia, quia prædestinati & reprobi non planè discernuntur, neque constat qui nā sint in vno, qui ve in altero ordine permittuntur permixtum viuere, vt sint quasi triticū inter zizania. In illo verò resurrectionis momēto, luce plusquam meridiana illa manifestabitur differentia. Quare non est æquitati cōsentaneum, vt simul filij lucis, cum filijs Belial cōmiscantur. Non ergo congregatio omnium gentium, & segregatio ouium ab hœdis sic intelligendæ sunt, acsi prius tempore fiat cōgregatio, quàm segregatio, sed quemadmodum ait Christus Ioan. 5. quòd resurgens alij in resurrectionem vitæ, atq; alij in resurrectionem iudicij, sic in ipso regenerationis articulo, exurgent electi ad dextram, & reprobi ad sinistram: vt congregatio sit simul segregatio. Sed propter faciliorem humanum modum intelligendi, dictum est, congregabuntur, & segregabit. Terribilior namq; erit, longeq; plus nobis pauoris offeret meditatio, si quemadmodum hic viuimus, quando nostræ salutis, aut perditionis incerti sumus, meditemur nos esse sicut in diebus Noe, securè comedentes & bibē-

tes, ac lubricis huius seculi voluptatibus fruētes. Tunc enim si de repente apparenti ad iudicium Christo præsentati, audiremus ipsum segregare iubētem bonos à malis, quo nam pauore & stupore vnusquibet corripetur, hæsitans vtrius nam esset sortis. Igitur quòd Matth. 13. ait Christus, in consummatione seculi exituros angelos, qui separabunt malos de medio iustorum: de hac separatione à dextris ad sinistram, intelligendum est, vt inde illico mittantur in caminum ignis.

¶ Nominè dextre in Deo misericordia eius intelligitur, & sinistra, iustitia. Enimverò vbi mēbra hæc non inueniuntur, ratione virtutis dignoscuntur. Vnde Arist. in orbe coelesti, illic dextrum posuit, vnde motus eius inciperet, sē post quietem moueretur: nempe, in oriente. Proprius autem primusque motus Dei est per misericordiam. Non quòd iustitiæ virtus non sit etiam ei propria, sed quòd misericordiæ actio non habet in nobis propriè causam, sed à solo ipso dimanat. Dum enim vniuersum condidit, nullū erat in rebus illius beneficij meritum, quia neque vlla res erat: neq; verò in impio dum illum iustificat: iustitia verò eius propter nostra merita aut demerita operatur in nobis: & ideo dum in iniquos animaduertit, à sinistris operatur, quia ex eorum delictis vltio illa procedit. Atq; hic est sensus ecclesiasticæ illius collectæ. Deus cui proprium est misereri semper & parcere. Quasi illud sit proprium ingenium eius prima & beneficiorum radix. Hæc ergo ratione electi collocandi sunt à dextris Christi, & reprobi à sinistris.

Dextra & sinistra.

2. Ratio.

¶ Præterea quia dextra prosperitatē designat, atq; ad eò sempiternam foelicitatem: sicut sinistra extremam miseriam. Igitur electi cum propter merita quæ ex misericordia procedunt, tū propter præmium, quòd recepturi sunt, collocabuntur à dextris: iniqui verò, & propter demerita quæ ex sua sinistra voluntate processerunt, & propter iustum supplicium quo sunt plectendi, statuentur à sinistris.

Christus pastor.

¶ Cæterum quia Christus pluribus se muneribus functum asseruit in euangelio, pluribus modis segregationem hanc explicare possumus. Est enim ecclesiæ spūsus iuxta illud Pauli. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, prudentes virgines, præparatæ ad nuptias constituentur à dextris, & fatuæ quæ in hoc seculo, dū oleum misericordiæ grati vēdebatur, malignè illud emerūt depelluntur ad sinistram. Et quia regnum cœlorum cum sagena contulit missa in mare: boni pisces cutodientur à dextris, & mali ei cidentur in sinistram.

Prudent. & imprudent. virgi.

stram. Et quia se quoq; comparabit agricolæ permundanti aream suam, illi qui sunt in horreum condendi, vt grana, siti erunt à dextris, paleæ verò & zizania femouebuntur ad finistram, vt inde projiciantur in ignem.

Oues & hœdi.

¶ Inter omnes autem similitudines illa Christo maximè placuit, vt se pastorem prædicaret, & suam familiam ouium quæsitum. Descendit enim de cœlo ouem quæsitum, quam perdidit, & ideo ait. Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Ob idq; ait in præsentiarū, quòd statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autè à sinistris. Quis etenim obedientissimum animal est, & in grege sub cura pastoris semper viuēs: ex cæteris enim animalibus syluestria feraque inuenias, etiam capros, oues verò minimè: ob idq; maximè Christianam ecclesiam repræsentat. Sunt & inter animalia maximè frugifera, lana quippe, lacte, & caseo, & assiduo fœtu, & carnibus ipsis sunt nobis frugi, & vberes. Et tales debent in spiritualibus esse Christiani. Sunt humillime, paucissimis contentæ, inermesque, & nulla fallendi arte instructæ, & mansuetudine insignes. Quamobrem dñs discipulos suos ceu oues in medio luporum esse iussit. Sunt deniq; innocentia candore præstantissimæ, aded, vt Christum ipsum quasi agnum dominatorem terræ expectarent Prophetæ, & velut agnum tollentem peccata indicaret Ioannes, & tanquã agnum coram tondeute se obmutescentem se ipse tradiderit in sacrificium.

Capri.

¶ Capri vero contra infructuosi, cornibus & mento feritatem superbiamq; præferunt: & cum oues demisso capite tenellis herbis cõtentæ pascantur, capri in duos semper pedes erecti dumorum cacumina decerpunt. Sic enim filij huius seculi ad summos semper honores inhiant, vixq; pastoribus obsequuntur. Atqui ad maiorem emphasim, oues foemineo genere expressit, quia mitiores sunt frugilioresq; quã arietes: hœdos verò, nẽpe barbato capro genere masculino, quoniã ferociores sunt quàm capræ. ¶ Hinc fit, vt dæmones nunquã formam ouium, sed semper caprorum induât. At qui eapropter in lege veteri capri pro delictis populi sacrificium erant, & ideo quasi ipsa peccata foras emittebantur. Agnorum verò sacrificium innocentiam Christi præsignabat.

Dæmones.

¶ Tandem & hoc consideratione dignum est, quanto, scilicet, copiosior numerus à sinistris erit quàm à dextris. Si enim ab orbe condito sub lege naturæ oculos ad gêtes conijcias, quibus fides Mesia nō effulsit: deinde ad gentes quæ modò euangelium nō agnoscunt, incõpa-

Copiosior numerus à sinistris.

rabilis est infidelium numerus respectu anguli, quo verus Deus colitur. Imò si infidelium multitudine prætermittam Christianorum ecclesiam contemplerur, vt inam tot dextram quot finistram occuparent. Quod enim ait Christus, tunc duo erunt in agro, vnus assumetur & vnus relinquetur, duæ molentes in mola, vna assumetur & vna relinquetur, duo in lecto, vnus assumetur & vnus relinquetur, non significat electorum ac reproborum paritatem, sed quòd ex omni statu, sexu, ætate, conditione, officio, & arte, erunt prædestinati & reprobi. Nã quia præmiserat aduentum iudicis de repente futurum sicut in diebus ante diluuium, quando securi erant homines, comedentes, bibentes, nudentes & nuptui tradetes, ne quis cogitaret nō esse tunc plures saluandos quàm illic in arca, dixit ex quocunq; statu aliquos seruandos, aliosq; reijciendos, videlicet, vt neq; in villo quispian statu & conditione, aut officio tuto se viuere arbitretur, nisi Dei gratia præsidio ei fuerit, neq; verò desperet si eius voluerit fauore vt. Ob id namq; dixit. Vnus assumetur, & vnus relinquetur: ne quis suis viribus naturalibus suam salutem adscribat, sed præuenienti Dei gratia. Non enim ex operibus, vt ait Paulus, sed ex vocante dictum est, quia maior seruiet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

Duo in agro.

Vnus assumetur.

Solu. 1. m.

Solu. 2. m.

Partis negatiua.

ARTICVLVS VI

Vtrum generale iudicium per sententiam iudicis concludetur.

Postremus actus iudicij est sententia, & ideo tãdem quæritur, vtrum per sententiam iudicium generale cõcludetur. Et arguitur à parte negatiua. Si aliqua esset illic sententia futura maximè illa, Venite benedicti patris mei, &c. aut, Ite maledicti, &c. illæ verò non habent sententiarum formam, quæ est, absoluo aut condẽno vos, aut quid simile, imò potius habet executionis

2. Argum.

tionis sententiæ figurã. ¶ Secundò potissimū arguitur. Sententiã debet examinatio causæ antecedere, vt secundū merita proferatur, illis verò verbis non exprimitur tota causa legitima approbationis aut condemnationis: ergo nō est sententiã. Probatur minor. Regnum cœlorum pro legis & mādatorum obseruatione confertur, & pro eorum transgressione auferitur, iuxta illud Matth. 19. Si vis ad vitã ingredi serua mādata, & copiosior eius possessio illis promissa est, qui consiliorum vota obseruat, iuxta illud Matth. 5. Beati pauperes spiritū, quoniã ipsorum est regnū cœlorū. Beati imites, beati qui lugēt, &c. quorum custodibus promittitur, q̄ erunt magni in regno cœlorū: illic autem nulla sit aut mādatorum aut consiliorū mentio: ergo nō est legitima sententia. ¶ Tertiò arguitur. Nemo à regno nisi propter vel originale, vel mortale crimen excluditur: opera verò misericordia genere suo raro, nimirū propter extremã, aut grauem necessitatem obligant sub reatu mortalis criminis: ergo non videntur tot condemnandi, quia esurientem non pauerūt, aut non potarunt sitientē. Potissimū, q̄ opera misericordia spiritualia præstantiora cẽsentur, quorum tamen illic nulla habetur memoria.

3. Argum.

Præmissa.

Conclusio catholica.

Tria ad iudicium requisita.

Sapientia iudicis duplex.

¶ In cõtrariū est Christi autoritas, cuius nulla in iudicio alia referuntur verba quã illa, Venite benedicti, & Ite maledicti, &c. quæ cum sint iudicij conclusio, eius habent imaginẽ sententiæ. ¶ Ad quæstionem hac vna catholica cõclusio ne respondetur. Verba illa Christi, Venite, & Ite, legitima est sententia eademq; iudicio illo accomodatissima. Vbi adnotandū est, q̄ cum ad iudicium, vt supra diximus tria sint potissimum requisita: nempe potestas in persona, sapientia in intellectu, & rectitudo in voluntate: quæ quãuis per proprietatem in tribus personis existant, attribuitur tamen primum patri, secundum filio, tertium spiritui sancto, hæc omnia in summo gradu relucet in illo iudicio: quia Christus quantum ad potestatem, vt ait Petrus, constitutus est iudex vniuersalis viuorum & mortuorum: est autem ipse vt summa sapientia, ita & summa bonitas, & ex vno falli non potest, & ex altero nec potest fallere, neque alicui iniuriam irrogare. ¶ Sapientia autem iudicis duplex est: scilicet, iuris & facti, inde ergo primū tunc extimescendum est illud iudicium, tunc cum primis adorandum, quod iudex neq; per testes falli poterit in factis, neq; per aduocatos in iure, quia oia sunt etiã cordium intima suis oculis patentia & leges secundū quas iudicaturus est ipse con-

didit. Itaque ipse simul est, & legum summus cõditor, & factorū oculatissimus testis, ac per inde omnium æquissimus iudex. Nam quem admodum secundum intellectū falli non potest, ita neque secundum voluntatem flecti, neque prece neque pretio, neq; (quod expauescendum in Deo est) villo commiserationis affectu. Etenim tempus miserendi illucifque protenditur, illic verò sola iustitia dominabitur meritorū iudex, quæ hic vel de misericordia eiusdem Dei processerūt, vel de nostra peruersa voluntate. Misericordia ergo & benignitas Dei, & longanimitas, qua homines hic ad pœnitentiam adducit, dum per duritiam cordis excluditur, in irã tunc ipsius iudicis cõuertetur. Iuxta illud Pauli Roma. 2. Per duritiam tuam thesaurizas tibi irã in die iræ. Hoc ergo grauius erit iniferis, multoq; tremendum: nempe, diuinum pectus sic oclusum videre, vt nullus eis pateat ad eius clementiam aditus. Et quemadmodum neque secundum intellectum decipi, neque secundum voluntatem flecti, ita neque præ eius omnipotentia poterit villo pacto superari. Quare nec ad aliū superiorem locum habebit appellatio, neque executio moram: sed sicut in mundi fabrica ipse dixit & facta sunt, ita in illo iudicio ipse iudicabit & facta erunt.

Roma. 2.

¶ Quo ergo ad primum argumentum respondeamus, negatur verba illa. Venite, & Ite, non esse sententiæ Dei aptissima. Homines quippe dum iudicant, quia non semper prolata sententia protinus executioni mandatur, mitiorem aliam pronuntiandi formam habent: in Christo autem, quia sententiam proferre est ipsam executioni mandare, appositisimè electis dicit. Venite percipite regnum, & reprobis. Ite in ignem æternum.

Benedicere

¶ Et quia in Deo benedicere est benefacere, & summū beneficiū est collatio regni cælestis, ait. Venite benedicti, hoc est, summa benedictione donati. Adijciet autè, patris mei, quia cum iudicaturus sit in quantum homo per potestatem, quam à patre recepit, illam præmij collationem patri adscribet. Præsertim cum illi sit supremus prædestinationis effectus, quæ quidem prædestinatio fuit æterna, quæ Christo non secundum humanitatem, sed secundū diuinitatem, quam per generationem habet à patre competit. Quibus de causis filijs Zebedæi, Mathæi. 20. ait. Calicem quidem meum bibetis: nempe, meritum meū banulando crucem præstabitis: præmium verò, scilicet, sedere ad dextram & ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratū est à Patre meo.

Math. 20.

Miseros autem reprobos maledictos appellans, non adjiciet, patris mei, quia peccatorum quæ sunt condemnationis causa, Deus non est autor, sed nostra deprauata libertas.

Percipite regnum.

¶ Possidete regnum, nam quamvis iam tunc omnes electi sint illud possessuri secundum corpora: & cum omnium beatorum consummata confortio. Quamvis fortasse explicet illud Christus ad nostrum intelligendi modum: quasi tunc primum, ut fit in cuiusque particulari iudicio, recepturi essent regnum. Ait autem possidete, hoc est, percipite, quasi illud electi concupiuerint, & corda inclinauerint, ut ait Dauid, ad faciendas iustificationes propter illam retributionem. Quocirca damnatis non ait, Ite percipite, aut possidete ignem, quia sua intentio non fuerat illud adipisci, sed ex transverso inuiti in illud malum impingent.

Venite.

¶ Et quoniam meritum regni consistit in appropriation ad Christum, ait, Venite. Nam quamvis tunc non erit in celo empyreo, quod sedes est beatorum, ait, tamen. Venite mecum quo ego sum remigraturus: sicut alibi dixit. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et quia peccata consistunt in recessu a Christo, ait iniquis. Ite, sicut Matth. 7. Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.

Dubium de regno.

¶ Vnum autem hic se offert dubium circa intellectum illius verbi. Percipite regnum, percipere namque regnum non est nisi Regis, cuius est regni dominiū & gubernatio: Rex autem regni celorum non est nisi Deus secundum primam autoritatem, & Christus secundum eam quæ sibi collata est. Respondetur autem, quod regni possessio per ius dominandi & regendi non est nisi Regis: sed nihilominus & ciuibus, qui ius habent viuendi in regno, & in pace & tranquillitate possessiones suas ibidem possidendi, & iuribus eius fruendi, competit etiam regni possessio. Itaque regnum est regis tanquam regentis, & ciuium tanquam eorum qui reguntur. Et isto secundo modo Christus traditurus est vniuersis electis regnum celorum. Quamquam emineat quædam excellentia in celestibus ciuibus præ terrarum incolis: videlicet, quod ciues in hoc seculo non ad nutum toto vtuntur regno, sed per partes: in quo ideo multa illis aduersa contingunt, ut paupertas, infirmitas, atque alia calamitates, per quas non licet eis animum suum concupitis explere. Felices autem caliculae non per partes, sed totum possident regnum, vniuersi, inquam, diuinam essentiam vident, quæ ratione Deum possident

Regnum celorum.

et dicitur.

qui est totum regnum. Atque adeo quicquid optant, obtinent: nec quicquam est quod illis aduerfetur, sed omnia pro votis sunt eis subdita. Atque hac ratione regnum etiam nomine suo gradu illis adscribitur. Iuxta illud Apocal. 3. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo. & cap. 5. Redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram. Et cap. 2. Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in secula seculorum.

Paratum vobis.

¶ Paratum vobis regnum a constitutione mundi. Nam etsi paratum hoc est, prædestinatum, non a constitutione mundi, sed ab æterno fuerit: tamen quia a constitutione mundi Angeli illud possidere cœperunt, & tunc homines ad illum possidendum fuerint conditi, ait, paratum a constitutione mundi. Quasi diceret. Inde iam vos expectat. Differentibus autem verbis, ait, damnatis. In ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. De regno namque non dixit, quod paratum est Angelis, quoniam æqua sorte præparatum est hominibus cum Angelis.

Qui paratus est diabolo.

Neque merita quibus regnum homines promerentur, contingunt eis per Angelorum gratiam & fauorem, sed per auxilium & gratiam Dei, quæ æqualiter hominibus atque Angelis opitulatur, peccatum verò primum hominis diaboli suggestione ingressum est in orbem, quod causa est condemnationis in ignem æternum: & ideo ad maiorem exprobrationem, ait, Qui paratus est diabolo, & angelis eius. Quasi homines per peccatum facti sint Sathanæ Angeli. Præterea, ut alibi diximus, quia infernus proprie non videtur nisi Angelis decretus: eo quod nequeant per poenitentiam a peccatis liberari: hominibus namque ad terrorem deberet infernus seruire, ut inde se per poenitentiam eriperent. Quocirca humanum quidem est peccare, sed diabolicum in peccato perseverare.

Solutio.

¶ Secundum verò principale argumentum, difficillimum vulgo existimatur: tanquam miraculum enim ducitur, quod in causam præmij & supplicij æterni, non nisi impletio operum misericordiarum, & eorum omisio afferatur. Veruntamen, qui de hoc mirantur, supponunt nullum aliud illic futurum meritum, demeritorumque examen, eo quod non aliud illic Christus verbo expressit, sed est ipsorum præsuppositum falsum. Nam, ut iam satis expositum est, vniuersa merita ac demerita, vnicuique in memoriam redibunt, eademque erunt cunctis comperta: ubi quemadmodum iniqui mandata defregerint vniuersis constabit: atque adeo palam erit vnusquisque cōuictus, quanto

Matth. 12.

quanto sit supplicio dignus. Nam ut ait, Christus Matth. 12. Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddet rationem de eo in die iudicij. Ob idque Matth. 18. assimilauit regnum celorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis. In qua utique parabola conclusit, quod vnusquisque reddet omne debitum vsque ad nouissimum quadratem, ut ait, alibi. Imò & in illo mentali iudicio aggrauabitur eorum culpa, qui poenitentiam non egerunt, Niniuitarum exemplo, qui in prædicatione Ionæ illam fecerunt, Cum tamen Christus longissime maior fuerit quam Ionas, quippe qui speciale supranaturale auxilium continenter offert peccatoribus, instigando eos ad poenitentiam. Et infidelium cecitas itidem exprobrabitur comparatione reginæ Austri, quam fama Salomonis ad ipsum perduxit. ¶ Similimodo & iustorum merita erunt cunctis propatula, tam in consilijs quam in mandatis, ut cunctis compertum fiat, quàm sit vnusquisque felici illa retributione dignus.

Cur mentio operum misericordiarum fiat.

¶ Hinc autem emergit dubium, cur mentio dumtaxat operum misericordiarum, quæ aut completa sunt aut neglecta, singulariter fuerit facta. Aliqui forsitan cogitabunt, illam esse causam, quod nonnunquam opera misericordiarum vim obtinent præcepti, nempe ingruente extrema aut graui necessitate. Sed re vera causa hæc non apparet legitima: quoniam alia sunt præcepta maiora: quæ efficaciori ratione deberent exprimi, Præterea, omisio illa & impletio misericordiarum in casu necessario, inter alia merita, & demerita, per mentale conscientiarum examen, in illo iudicio liquebit. Adde, quod commendatio illa impletorum operum misericordiarum, & omisio- rum improperatio, non habet in verbis Christi illam effigiem, ut solum ad casus extremæ aut grauis necessitatis referatur, sed ut protendatur ad omnes supererogationis misericordiarum. ¶ Duæ ergo sunt causæ, ob quas illa misericordiarum mentio fiat, quæ propemodum in eandem incidunt. Prior hoc habet fundamentum, quod adulti Christiani ratione vtentes, ad quos illa commemoratio refertur, vix communi lege possunt sine peccato viuere, imò si confirmatos excipias, raro sine aliquo mortali. Inter fructus autem poenitentiarum egregium locum habet eleemosyna: nam licet oratio ex obiecto sit præstantior, eleemosynas tamen necessitas publica pauperum commendatioris reddit. Enimvero ieiunium macerati- oni potius proprii corporis confert. Vnde Tobia. 4. Eleemosyna ab omni peccato & morte liberat. Et cap. 12. Bona est oratio cum

Dua causæ.

Eleemosynarum commendatio.

ieiunio, & eleemosynam magis quam thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam. Quo alludit illud Christi. Luca. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et Ecclesiast. 3. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna reficit peccatis, & Deus prospector est eius, qui reddidit gratiam. Et Luca. 11. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Plurima sunt quæ Christus in hanc pietatis commendationem contulit. Et certe illud. 1. Petri. 4. Ante omnia mutuum in vobismet ipsis charitatem continuam habete: quia charitas operit multitudinem peccatorum, eleemosynæ potissimum coaptatur. Dum ergo Christus opera misericordiarum allegat iustis in causam suæ beatitudinis, non vult ne gare quin impletio mandatorum fuerit causa potissima, sed demonstrare, quemadmodum, si peccata commiserint, poenitentiam tamen egerint, eademque peccata, ut Daniel. 4. habetur, eleemosynis redemerint, suaque perinde merita per gratiam Dei illis beneficentiæ muneribus auxerint: quippe quibus egregium amorem erga Deum, qui pauperum personam agebat, declarauerint. Et è conuerso reprobis omisionem operum misericordiarum improperans, non vult negare quod propter delicta mortalia in supplicium ignis mittantur: sed ostendere quemadmodum peccata sua per poenitentiam delere neglexerint, & per illos poenitentiarum fructus, amorem eius colere, ipsumque adeo sibi reconciliare.

Pauperum commendatio.

¶ Secunda causa, illius misericordiarum commendationis, & quasi eadem est commendatio pauperum. Demonstrat enim Christus quanta ei cura sit pauperum, quantaque eius gratia per eleemosynarum beneficium concilietur: primum in hoc quod in die iudicij nullam se habiturum memoriam expresserit aliorum mandatorum, aut consiliorum, aut sacramentorum, aut denique officiorum, quam benignitatis & largitatis in pauperes. Deinde, & in hoc presertim, quod non satis dixisse putauit. Quod vni de his fecistis, pro me fecistis. Sed ingentissimè emphasis græ, quæ diu fecistis, inquit, vni de his fratribus meis mihi fecistis. Stupenda Dei clementia dum sederit in sede maiestatis suæ cum angelis Dei, tunc ut eleemosynarum merita eximio extollat honore, nihil cunctabitur se pauperem fuisse, & egenum confiteri: nempe, qui in persona pauperis, ad ianuam esurierit nostras, illic piagas nobis ostenderit, & ærum

Extollitur diuina clementia.

nas cum rubore detexerit. Igitur quibus mendicus Christus, nobis in pauperibus praesens, viscera aperire non suffecerit, eosdem saltem sufficiat vel ad illum inenarrabilem incitare honorem, quando coram angelis Dei confitebitur, se pauperem ab ipsis alitum, potatum, vestitum, vel illo maledicto absterreat, quando exprobraturus est illis seipsum medicum, esurientem & nudum, a suis ianuis abactum expulsumque fuisse.

¶ Ecce ergo secundum argumentum solum. Antecessura enim est meritorum, hoc est praceptorum mentalis examinatio, sententiam At vero sententia, ut supra diximus, forte sono vocis propter causas iam relatas exprimetur.

Solu. 3. ar. ¶ Ad tertium denique respondetur, quod quamvis nemo nisi propter peccatum vel originale vel mortale a regno sit excludendus, nihilominus quia potuit unusquisque illud per poenitentiam delere, & per misericordiae fructus extinguere, datur miseris improprio, quod eadem misericordiae opera neglexerint.

Opera misericordiae spiritualia missa. ¶ Missa autem fecit opera misericordiae spiritualia, eo quod licet sint ratione obiecti cum latioris meriti, non sunt tamen tam omnibus nota quam corporalia, neque ad tam multa hominum genera se extendunt. Non enim tam multi sunt, qui consilio, aut doctrina, aut correctione alios iuvare possint, neque tam frequentes, qui illis indigeant. Imo vero (quae potissima causa est) neque sunt illa auxilia tam necessaria. Illa quippe spiritualia opera, quae ad salutem sunt homini necessaria usque adeo sunt cunctis peruia, ut quicumque possit, nisi sua culpa obstiterit, sibi sufficere, licet ab alio non corripiatur, neque emendetur. Sed tamen corporalia subsidia non cunctis suppetunt: & ideo maiori obligatione ligant. Hoc autem examinare non est praesentis loci, sed illud admonere, ut timorem aduentus domini Christiana ex-cultaque nobis vita adimat, eiusque amorem ingeneret. Ait enim Paulus. Coronam iustitiae illis esse propositam, qui aduentum Domini diligunt: nempe, qui non tam supplicia timent, quam praestolantur praemia. Vnde ad Titum. 2. Sobrie & iuste & pie vivamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriae magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi.

Timot. 4.

DISTINCTIO Quadragesima octava, De purgatione & in novatione mundi.

POST haec quemadmodum sit mundus in sempiternum speciosior permanens rimandū nobis superest. Enimvero cum non nisi in hominis obsequium conditus fuerit, quippe cui ut Genes. 1. legitur, dominium eius fuerit concessum, consentaneum est diuinæque providentiae condecens, ut humano generi purgato, & per gloriam innouato, mundus quoque lustretur, purgatusque innovetur, illud autem ministerium ignis, qui eidem muneri accommodatam habet naturam exhibebit. Vnde in Psalm. In conspectu eius exardescet ignis, & in circuitu eius repertas valida. Atque cum duos sit habiturus effectus, nempe, & mundum expiare, & damnatos cum daemonibus conuolutos in infernum obtrudere, priorumque ante, posteriorem vero post iudicium, consequens fit, ut faciem iudicis sit antecessurus. Vnde in alio Psalm. David, Ignis ante ipsum praecedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Et Ioelis. 2. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens stamma.

Text. Cap. 1.

Genes. 1.

Psalm. 49.

Psalm. 96.

Ioelis. 2.

¶ Primum

Cap. 2. ¶ Primum igitur electos, quos viuos repererit purgationis egentes citissima morte perpurgabit: dein de elementa tria nobis attigua, quae nobis subinde vsui sunt: nempe, terra, aqua, & aer eodem igne conflantia expurgabuntur: ac perinde ignis, qui apud nos in aliena ardet materia. Hoc nos Petrus Apostolus docuit dicens, quod caeli, qui prius erant, & terra & aqua, aquarum inundatione perierunt. Vbi palam caelorum nomine, ut 2o. lib. de Ciuit. Dei ait Aug. ventosi, aerei que caeli intelliguntur, non aetherei caelestes. Quos subinde caelos, ait, igni reseruos in diem iudicij. Ac demum de eisdem subdit, quod cum venerit dies Domini, ut fur, caeli cum magno impetu transibunt & ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent, & opera nempe mista, quae in terra sunt, exurentur. Ascendet ergo, ut inde colligitur, ignis ille, veluti aqua diluuij, cubitos quindecim super montium cacumina: quare ad elementum ignis, quod purgatione non indiget, non pertinet. Tandem prolata sententia iudicij complicatos cum daemonibus miseros homines in infernum rapiet.

Cap. 3. ¶ Eiusmodi ergo purgatione perfecta speciosior mundus innouatus permanebit: iuxta illud Apoca. 21. Vidi caelum novum & terram novam: primum enim caelum & prima terra abiit. Vnde diuus Petrus,

1. Petr. 3.

Aug. li. 20. de Ciuit. Dei. c. 28.

Apoc. 21.

Apoc. 21.

nouos, inquit, caelos, & terram novam secundum ipsius promissionem expectamus, in quibus iustitia inhabitet. Nempe, ut secundum hominis gloriam, cuius gratia mundi machina fabricata est, mundus ipse noua pulchritudine donetur. Et creatura quae, ut ait ad Roman. Paulus, reuelationem filiorum Dei expectat, liberetur a seruitute corruptionis in libertatem gloriae ipsorum.

Cap. 4. ¶ Igitur cum caeli non in aliud moueantur officium, quam ut humano generi propagando alendoque seruiant, illa tunc necessitate cessante, a suo motu requiescent, ut nec dies amplius noctesque distinguant, aut menses & annos: lucem autem non amittent: imo iuxta verbum Esai. Erit lux Lunae sicut lux Solis, & lux Solis septupliciter: non autem diei & noctis vicissitudine. Ac perinde elementa suo ordine & gradu caelorum amoenitatem imitantur. Nempe, ut terrae superficies, peruia ut vitrum sit: aqua sicut crystallus: aer veluti caelum: ac denique ignis ceu luminaria caeli. Animalia vero & mixta, quia suapte natura corruptibilia etiam in totum existunt, non innouabuntur, sed prorsus & ignis conflagratione, & caelorum motu cessante interibunt: ut quemadmodum homo, qui corpus seminat corruptibile in incorruptionem resurget, ita cunctis corruptibilibus peremptis, soli caeli,

Roma, 8.

Cap. 4.

Ll 3 qui

qui suapte natura incorruptibiles sint, atque elementa que in totum non sunt corruptioni subiecta, perseuerent.

DISTINCTIONIS Quadragesime octauae, Quaestio. 1. De igne coflagrationis, & eius effectibus.

ARTICVLVS I.

Verum aliqua sit futura mundi purgatio per ignem.

De tractatu iudicij ptinet mundi purgatione, & innoatione, quae post die illu in aeternu est permatura speculari. Quare praesens Distinctio duas habebit quastiones, vna de purgatione mundi, atq; altera de eius innoatione.

Quaeritur ergo primum vtrum mundus sit per igne purgandus. Et arguitur a parte negativa. Purgatio rei, vel ab eo fit quod impurum suae q; naturae comistum habet, vt expurgatur aurum: vel secundu diuinam iustitia, ad abstergendum culpae fordes: cui munerilocus purgatorij destinatus est: at vero in elemētis huius mundi nil immundum commistum est, iuxta illud Actu. 10. Quod Deus creauit, tu ne comune (id est immundum) dixeris: neq; in rebus inanimis vlla existere potest culpa: ergo neque vlla indigent purgatione.

Parti negatiua arg. 1.

2. Argum.

Secundo arguitur, qd etia si mundus sit purgandus, id non sit per igne faciendu: tum qd aqua non minoris virtutis est ad purgandum quam ignis, imo plura aqua qua igne permundantur. Et prima mundi emundatio per diluuij inundationem facta fuit: tum etia qd si per ignem mundus purgaretur, ille esset eiusdem speciei cum elemento ignis: hoc autē inde apparet falsum, qd omnia quatuor elementa illo sunt igne consummanda, vt. 2. Pet. 3. illo verbo secundu glossam significatur. Caeli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent: ignis autem non potest se ipsum concremare.

In contrariu est illud. 2. Pet. 3. Adueniet dies dñi vt fur, in quo celi magno impetu transiet, elementa vero calore soluetur: terra autem & quae in ipsa sunt opera exurentur.

Parti affirmatiua.

Quaestio haec quatuor conclusiones, quae argumentis propositis insinuatur exposcit. Prima. Mūdus in die iudicij purgandus est. Conclusio haec, quauis sub his terminis in sacra pagina non inueniatur expressa, sic tñ ex illa colligitur, vt sit ceu catholica suscipienda. Legitur em Apoc. 21. Vidi caelum nouu, & terram nouam. Primum enim caelum & prima terra abiit, & mare iam non est. Et loquitur de vltima mundi consummatione: omnis autē rei innoatio, per aliquam sit purgatione: vt in metallorū purificatione conspicitur. Cui alludit. Paul. 1. Cor. 7. vbi, ait, Praeterit figura huius mundi. Praeterire naq; figuram est per purgationem immutari.

1. Conclusio.

Ratio vero conclusionis sic colligitur. Mūdus propter hominē conditus est, na, vt Arist. 2. Physic. habet, licet mundu factu negauerit, cognouit tñ esse propter hominē. Vnde Gen. 1. post mundi fabricationē, ait dñs. Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostrā, & praesit piscibus maris & volatilibus caeli, & bestijs, &c. Et psal. 8. Omnia subiecisti sub pedib⁹ eius. Locus autē debet locato proportionari: ergo quādo homo secundu corpus est ad statū gloriae assumendus, cōdecet, & mundi corpora in statum meliorem mutentur, vt. si locus conuenientior sit ad gloriā, & aspectu pulchrior. Immundities autē quae hominis gloriā impedit, est culpa. Nam, vt. 1. Corint. 15. ait Paul. Corruptio incorruptelā non possidebit. Et Apoc. vltim. in ingressu ciuitatis gloriae, foris, inquit, manent venefici, impudici, homicidae, &c. Quare homines quousq; & ab omni culpa, & ab omni reatu poenae inde relicta purgetur, gloriā non possidebunt. Creaturae vero corporales homines inferiores, quamuis res non sint, quae culpa sic infici possint, vt eā committat, tñ quatenus sunt hominū seruitiū, quandā incongruitatē atq; indecentiā ex eorū culpis cōstrahūt: quāideo indecentia, & sordib⁹ expurgari debent, vt gloriae fulgore resplēdeat: quēadmodum basilicę dum aliqua foeditate polluūtur, non sunt sacris faciendis idoneae, quousq; lustrentur. Res vero quae hominibus delinquentibus seruiūt ac perinde eorū delictis contaminātur, sunt mixta, & elementa, quae generationibus, atque alijs humanis vsibus polluūtur, sunt ergo omnia elemēta purganda: na mixta oia peribunt. Hāc veritatē Paul. Rom. 8. quē locū illic locupletius enarrauimus, edisserit. Etenim postquam gloriā quae reuelabitur in nobis longē

Ratio conclusionis.

Roma. 8.

palsio

passiones nostras superaturā adstruxit, subiūxit. Na expectatio creaturae reuelationē filiorū Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est non volēs, sed propter eū, qui subiecit eā in spe: quia & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatē gloriae filiorū Dei. Quo loco, vt bene ait Chrysost. Omnem corporeā creaturā designauit, quae cum in seruitiū hominis condita fuerit, cui si in originali iustitia perstitisset, absq; aliqua turpitudine in seruiret, postquā ab eadē iustitia per preuaricationē diuini mandati homo cecidit, duplici vanitate subiecta fuit non volēs. Primē. s. quia terra coepit tribulis spinetisq; & id gen⁹ herbarū nocuentis syluescere, aerq; nobis esse inclemens, & animalia nobis esse infesta, omnisq; perinde creatura nobis coepit mortem intentare, quam ante peccatū posset homo non experiri. Et quia vanū est, quod suo frustratur fine, dict⁹ est homo, ac perinde omnis creatura illi vanitati humanę mortis subiecta, non volēs, quia non fuit illa eius primāua institutio. Sed & alteri peiori vanitati, nempe, culpae, ab illo vsque peccati momento subiectus fuit mundus, quia homini in suis patradis sceleribus in seruit. Lux quippe Solis, ei seruit, vt illa videat quae ipsum turpiter alliciāt: seruit & noctis vmbra, vt impudenter eadē perpetret: seruiunt & elementa quae fructus ei proferūt, atq; alia tēporalia bona quibus ad ambitionē, luxū, atq; alia id genus flagitia & scelera vtatur. Est autē creatura illi seruitio subiecta, propter eum (sicut licet Deum) qui subiecit eam in spe: id est, qui iussit rebus huius mudi, vt homini ad nutum seruirent, quousq; in eiusdē mundi innoatione ab hac seruitute liberarentur. Hęc ergo ratio futura est cōpurgationis mudi, vt deinceps innoatus permaneat, statuiq; gloriae sit idoneus. Quomodo autē purgabitur, articulus sequens declarabit. Na sunt elementa a mixtione depuranda, & a contagione per humanos vsus cōtracta expianda. Primū igitur argumentū partim solutū restat. Na et si per se elementa non sint culpae subiecta, ex hominū tamen flagitijs quodāmodo contaminantur. Et ad priorem partē respōdetur, eo pacto nullā esse creaturā immundā: quo Manichaei dicebant, bonū & malū esse duas substantias, alterā a bono, alterāq; a malo Deo creatas, & in vnaqua; re permixtas: in quo sensu illud allegatū intelligitur Act. 10. Nihilominus elemētum quod sua natura est purum habet quādiu generationes durāt, aliquid admixtū extraneę & peregrinae naturae a qua debet purificari & defecari, vt art. proximo monstrabitur. Secū

Solut. 1. ar.

da cōclusio. Purgatio illa faciēda est per ignē. Probatur primo ex illo psal. 46. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Et qd loquatur de extremo iudicio, probant & praecedētia, & subsequētia verba. Ait quippe, Deus manifeste veniet, id est, non occulte sicut in primo aduentu. Ignis in conspectu eius exardescet, &c. Aduocauit caelum de sursum (hoc est, vt Angeli & animae de superno caelo descendāt) & terrā decernere populo suū. i. vt iudicet populum suū. Quauis August. 20. lib. de Ciuit. Dei capit. 2. non legat nisi. Aduocauit caelum sursum, id est, vt sursum ascendat. Quare nomine caeli intelligit iustos, qui, vt ait Paul. ascensuri sunt Christo obuiā in aera. Et nomine terrae intelligit danatos. Sed prior lectio cōgruetior est. Et super illud. 1. Corinth. 7. Praeterit figura huius mundi, ait August. 20. de Ciuit. Dei. c. 16. Pulchritudo huius mundi mundanorū igniū conflagratione peribit. Sicut factū est mundanarū aquarū inundatione diluuij. Et subdit inferius. Vt. si mūdus in melius innoatus, apertē accommodetur hominibus, etiā carne in melius innoatis. Et. 2. Pet. 3. Mundus, inquit, aqua inundatus perijt, caeli autē, qui nunc sunt & terra eodem verbo (hoc est eadē sententia) repositi sunt igniferuati in die iudicij, & perditionis hominum. Et subiungit verba illa quae iam supra citata sunt scilicet, qd elementa & caeli ardentes soluentur. Nouos autem caelos & nouā terrā & promissa expectamus in quibus iustitia habitat.

2. Conclusio.

Ratio autē conclusionis ex effectu & modo quo ignis purgabitur sumitur. Fria enim sunt ad illam mundi purgationē pertinentia: nempe expurgatio ab illa indignitate, & vt sic loquamur irregularitate: qua mūdus per humana delicta infectus est vt idoneus maneat beatorum gloriae. Mox purificatio & defecatio elementorum ab impuritate & commixtione aliarum rerum, ac deniq; dispositio ad gloriae perfectionem. His autem operibus perficiendis aptissimus est ignis. Primū propter suam nobilitatem, quia est qualitibus gloriae simillimus, praesertim in luce. Atque hac ratione accommodatus est ad abstergendas fordes ex delictis humanis relictas: vt sicut ignis purgatorij poenas peccatorum delet: sic & reliquias illorum in elemētis admixtis ille ignis extinguat, & mundum suo creatori conciliet. Secundo, propter suam puritatē quoniam ob eximiā efficaciam actiuae suae virtutis, nullā extranei permixtionem admittit, sed citissime illud absumit. Qua praeterea virtute potentissimus est impuritatē elementorū extrahere. Na, vt. 2. de

Ratio conclusionis.

Ll 4 genera.

genera. tex. 8. autor est Philoso. calidū congre-
gat homogenea, hoc est similia, ab aeteroge-
neis ea segregādo. Est quippe ad rarefaciendū
& extenuādū efficacissim⁹. Quā utiq; ratione
metalla per ignē excolātur. Tertiō ignis digni-
tas est, q̄ inter elementa à nostris est vsibus se-
motissimus, quā de causa minimē inter omnia
ipsis inficitur. Quartō, quia purgatio illa citissi-
mē faciendā est: nō sicut pristina quā p̄ aquas
diluuij quadraginta diebus durauit, ignis autē
velocissimā actiuitatis est. ¶ Deinde & p̄pter
alterū eius effectū, qui est dānatos in infernū
rapere, nō potuit aliud organū ad illā exequē-
dam sentētiā cōmodius assumi: quādoquid-
dem igneis cruciatibus sunt perpetuō torquē-
di. Præterea, quia eodē igne illi iusti, q̄ aliquid
pœnarū habebunt purgandū expurgabūtur,
vt art. proximo explicabitur. Adde q̄ & ad ma-
iestatē iudicis efferdā, splēdorēq; gloriæ iu-
stis terrorēq; inferni iniquis representandū
apta est ignis demonstratio. ¶ Ad secundū igitur
argumentū respōdetur, q̄ quāuis aqua ap-
tior sit ad sordes abluendas, nō tñ ad eorū pu-
rificationē, quā de extraneis naturis sunt cō-
mixta. Ob idq; cū sub ætate Noe, nō fuisset or-
bis postrema expurgatione innouādus, sed tñ
tūm à peccatorū fordib⁹, & præsertim à carna-
lib⁹ flagitijs, quibus tunc mūdus potissimū for-
debat, expiādus, aquarū officio: mūdus fuit,
illo flagitiorū ardore restincto: instar quodā
modobaptismi quo peccata suffocātur. Et quē
admodū in mari rubro submersa fuerūt Ægy-
ptij: & veluti in antiqua lege pāni & vasa quæ
sine sui cōsumptione mundari per ignem ne-
quiverant, aqua abluēbātur. In die autē iudicij
expurgādus est mundus nōn modō ab infe-
ctiōne peccati, verū & à cōmixtiōne & im-
puritate elementorū per separationem alienæ
naturæ quā habent admixtā. Cui quidē nego-
tio accommodatissimus est ignis, quo liquecūt:
excolāturq; metalla: præterea vt proximē di-
cebamus, tū & damnatorū supplicio, tū & iu-
storū gloriæ similis. Præterq̄ q̄ tunc propter
nimia cupiditatē, & propriū amorē refrigescet
charitas, vt Mat. 24. legitur. cuius frigoris anti-
dotū est ignis. ¶ Ad secundā verò partē eiusdē
argumenti respōdetur, q̄ ignis, q̄ purgatione
tunc indigebit, est iste, q̄ in nostros venit vsus:
qui quidē est in aliena materia: puta in carbo-
nē & flāma, cuius esca & fomētū est lignū, &
aer: qui ideo ignis poterit ab his alienis mate-
rijs per illū aliam purissimū expurgari. Ligna
enim & aer, & omnia, illo conflagrābūt igne,
Quare nō sit cōsequēs, vt ille se ipsum aut pu-
rificet, aut consumat, ¶ Quod si rursus arguas.

Solu. 2. ar.

Inundatio diluuij.

In prima mundi fabrica rerum distinctio & se-
gregatio nō fuit per aliquod corporeū instru-
mentū facta, sed à Deo ipso immediatē. Vnde
illa forte philosophorum dimanauit opinio,
quā fuit Anaxagoras imbutus: nēpe, q̄ rerum
segregatio esset actus diuinæ mentis: ergo eodē
modo cōdecet, vt illa elementorū purifi-
catio per segregationē fiat à solo Deo. Nega-
tur cōsequētia. Quoniā illa prima rerū distin-
ctio fuit per productionē formarum in distin-
ctis materijs, quās solus Deus, vt autor naturæ
producere tunc potuit, cū nō essent alia agen-
tia, quæ sibi similia gignerent. Purificatio verò
elementorū in fine mundi, erit rerū reductio ad
illam puritatē in qua cōditæ sunt. Ad quā opus
perficiendum poterit ignis Deo ministerium
exhibere. ¶ Tertia cōclusio. Ignis ille erit eius-
dem speciei cū elementari & nostro. De hac e-
nim re tres circūferūtur opiniones. Prima fuit
q̄ elementū ipsum in illud sit tunc officij de-
scensurum. Nō q̄ locū suum debeat vacuū re-
linquere, quā hoc rerū naturæ aduersatur, sed q̄
per cōbustionē aeris multiplicabitur vsq; ad
terrā propter excrescētē tunc eius virtutē. Pu-
gnare autē cū hac opinione videtur testimo-
nium Petri, insinuantis, q̄ quantū aqua ascen-
dit mundū emundans tantū sit ignis ille ascen-
surus, vnde doctores colligunt prope nos fore
generandū, ¶ Et ideo alij cogitant ignē illum
vehementibus solis radijs in nubes densas con-
gestis progignēdū: quēadmodū in speculo
eorum reuerberatione solet ignis accendi. Ve-
runtamen neq; opinio hæc cōueniens est: quā
tam ingens radiorum cōgestio nequiret, nisi
ex certo situ & aspectu astrorum fieri: q̄ ideo
aspectus & situs posset astrologis esse comper-
tus: cum tamē profus sit ignotus: quia nō erit
nisi supernaturalis, veluti cætera quæ illa die
sunt euentura. ¶ Rei ergo veritas est quā D.
Petrus insinuare & Augu. loco proxime cita-
to explicare videtur, nēpe, q̄ eiusmodi ignis sit
veluti olim diluuiū futurus. Aquæ vero diluuij
per causas fuerūt naturales genitæ, sed tamen
causæ illę virtute supernaturali Dei fuerūt co-
adunatæ. Fecit enī Deus, vt vniuersæ causæ a-
quarū genitrices, tñ cœlestis quā terrenæ tunc
præter suum naturālē ordinem coirent. Simili-
ergo modo vniuersæ causæ quæ sunt caloris
ignisq; effectrices, tñ quæ in cœlo quā quæ in
terra existunt, cōueniēt ad inflāmādū omnia
quæ possūt esse ignis materia. Quocirca ignis
ille, vt genituram habebit supernaturalē, ita &
eadem virtute erit purissimus, atq; adeo reli-
quis rebus expurgandis aptissimus. ¶ Hinc ergo colligitur nostra conclusio. Ignis
enim cōclusio.

Aliud arg.

Responsio.

Tertia con-
clusio.

Prima opi-
nio.

Secunda opi-
nio.

Vtrū respō-
dit.

enim ex quacūq; materia genitus, eandē ta-
men speciem seruat: vt patet in igne ex radijs so-
laribus prolato, qui eiusdē speciei est acsi ab al-
tero generetur igne, & vterq; eiusdē speciei est
cum elemento. Nisi q̄ iste quo nos vtimur ra-
tione crassioris materiæ non est tam purus.
¶ At qui per hæc liquet argumēti solutio q̄ su-
pra insinuauim⁹, scilicet, q̄ cū omnia elemē-
ta, etiam ignis purgāda sint, non sit purgatio
faciendā per ignē. Respondetur, inquam, q̄ il-
le ignis tanquā vehementior & purior purga-
bit ignem, qui nobis est vsui: experimur enim
ardentē faciem adnotam exiguæ candelæ illā
extinguere: quia aerem quo eius flāma nutri-
tur, ocyus cōsumit. Elementum verò ignis nil
habet admixtum extraneum, quod sit purgā-
dum, vt articulo proximo videbimus.
¶ Veruntamen aliud existit fortius argumen-
tum. Virtus indicat rei naturam: virtus autem
illa diuersa apparebit à virtute ignis elementa-
rij & nostri, quia mundum, nempe, aquā, terrā
& aerem purificabit, quod facere nequibit no-
ster ignis. Litera responsionis huius apud D.
Thom. mendosa est, vbi legitur non esse incō-
ueniens, q̄ ignis ille sit alterius speciei: cuius
contrariū & in quæst. docuit & in responsio-
ne ad. 1. Legendū ergo q̄ virtus illius ignis, cū
sit supernaturalis specie differet à virtute ignis
nostri & elementi, licet ignes ipsi omnes sint
eiusdē speciei. Et ideo quia virtus illa nō fluet
ex principijs substantiæ ipsius ignis, non indi-
cabit naturam eiusdem ignis, qui eiusdem spe-
ciei est cum nostro: si quidē illa virtus amplio-
rem effectum habebit, adeo vt sit admirabilis
quemadmodū inundatio diluuij. Quapropter
non solum ascendet secundum naturā ignis,
sed circumquaque insperpet sequendo combu-
stibilem materiam veluti in igne totam inflā-
mante, aut domum aut syluam conspicimus.

ARTICVLVS. II.

Vtrum ignis ille ante iudicium veniet.

Varitur subinde de aduētū illius
ignis: præcedet ne an verò subse-
quetur iudiciū. Et arguitur, q̄ non
præcedet. Deus enim dicitur orbē
per ignē iudicaturus: ergo executio sentētiæ
erit vt impetu illius dānati cū dæmonibus rap-
piātur in infernū, atq; adeo erit iudiciū subse-
quuturus. ¶ Secūdo arguitur. Si esset antecē-
surus, nulli in aduētū dñi reperirētur viui: quia
omnes concremaret: contra illud Apostoli. 1.

Parti nega-
tina arg. 1.

Argum.

Probatio
cōclusionis.

ad Thessal. 4. Nos qui viuimus. &c. rapiemur
obuiam Christo in aëra.
¶ Tertiō arguitur. Si veniret ante iudicium il-
lud in medio eiusdem ignis celebraretur, quo
fieret, vt sanctorum corpora cū corporibus dā-
narorū tunc arderent. ¶ In contrariū est illud
psalm. 96. Ignis ante ipsum præcedet. ¶ Ad
quæstionē vnica cōclusiōne respōdetur. Ignis
ille iudicium præueniet: nēpe faciē aduenien-
tis iudicis antecedēs, vt in psalm. citato ait Da-
uid. Et in alio. Ignis in conspectu eius exarde-
scet. Et Ioelis. 2. Ante faciem eius ignis vorās-
Ratio autē cōclusiōnis est. q̄ ignis illius duo e-
runt effectus. Vnus mundi purgatio, atq; al-
ter cōplicitio dānatorum in infernū. Primus
autē antecedit iudiciū, & secundus subsequē-
tur sententiā iudicis: quia erit eiusdē sententię
executio: sit ergo consequens, vt iudicē ante-
cedat. ¶ Quod aut prior effectus præueniet iu-
diciū, probatur. Resurrectio mortuorū præce-
det iudiciū: nam vt. 1. Thessa. 4. ait Apostolus,
illi qui tunc reperientur viui, rapiemur obuiā
uenti Christo, atque adeo iam tūc mortui
erant, & excitati. Beati verò resurgent in glo-
ria, itaque terminus & finis resurrectionis e-
rit gloria animarū & corporū. Iuxta illud. 1. ad
Corin. 15. seminatur in ignobilitate, surget in
gloria: ergo in illo temporis articulo innouabi-
tur mūdus: quādoquidē innouatio illa sit pro-
pter hominū innouationē: nimirū, vt quæ ad-
modum ait loco supra citato Aug. nouus mū-
dus innouato homini seruiat. Quod verbo il-
lo Paul. ad Rom. 8. confirmatur. Ipsi creatura
liberabitur à seruitute corruptionis in liberta-
te glorię filiorum Dei. Igitur cum orbis conflag-
ratur sit vt subito ante iudiciū sit futura. ¶ Ve-
ritas hæc præterea hinc colligitur, quod in mo-
mento resurrectionis, vt supra diximus, cessa-
bit tēpus ac proinde cœli motus, quæ quidem
cessatio ad eandē mundi innouationē spectat.
¶ August. verò loco citato lib. 20. de Ciuit. Dei
recensens illa quæ tunc contingent, conflagra-
tionem mundi post iudicium cōnumerat: imò
post missos dānatos in ignē æternum: non ta-
men cogitabat eo ordine illa referre, quo sunt
euentura. Et ideo subdit. Quæ omnia quidem
ventura esse credendum est: quibus autē mo-
dis & quo ordine veniant, magis tunc rerū ex-
perientia docebit, quam nunc ad perfectum
hominis intelligentia valeat consequi. ¶ Pri-
mum igitur argumentū solutū est: quoniā so-
lum probat q̄ ille ignis aliquem sit effectum
post iudicium habiturus. Cæterum circa solu-
tionem secūdi & tertij adnotandum, quod
Ll 5 ignis

3. Argum.

Pars affir-
mativa.

Conclusio
1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

August.

Solut. arg.

ignis ille in illo momento quo resurrectionē antecedet, virtutem naturalem exercebit in omnes quos viuos repererit, tam probos, quā reprobos vniuersos in cineres resoluēdo. Quapropter opinio tenentium quod iusti tunc viui non morientur, sustineri nequit, nisi dicēdo q̄ Deus virtutē illius erga prædestinatos sup̄spēdet, quod nō est vero simile. At verō quāuis oēs hac ratione interficiat, cū aliquo tamē discrimine. Iniquos nāq; exurēdo cruciabit: electos verō qui tūc inueniētur, qui nihil prorsus purgandū habeant, nullū, vt ait hic D. Th. & Doctores, in illa cōbustione habebunt doloris sensum, Deo sic sua virtute disponente: quia nulla est ratio cur cruciētur. ¶ Sed profectō hoc non est dictū necessariū. Etenim cum mors illa sit per causam naturālē futura, nō est cur nō habeat suū doloris effectū: quādoquidē adueniet viatorib⁹ in termino vię sicut martyres in hac vita habēt, & sanctissimi viri si cōburantur. Et sicuti illi sancti si arefcētes præ timore, vt ait Lucas, exanimarentur, sentirent mortis aculeū. Aug. nāq; lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 18. dicens, q̄ ille ignis nil tunc nocebit iustis, intelligit postquā resurrexerint. Atqui voluerit dicere, q̄ præseruabuntur à dolore, veluti tres pueri in camino ignis, cū probabilitate loquetur. Ricard. dist. præfenti arbitratur illos qui viui reperientur, non esse ab illo igne interficiendos, sed morituros propter cessationem cælestis motus quā putat illi igni antecessuram. Sed profectō opinio non videtur veritati germana, quoniā motus & tēpus nō cessabunt, vt supra diximus, nisi in momento quo Angeli officium absoluēt colligēdi cineres: quare iam omnes erunt per ignē in cineres resoluti. ¶ Iusti autē qui aliquid habebunt purgandum, cruciabūtur illo igne nō solū in obitu, verū secundū animas in illo perexiguo tēpore quo erūt mortui. Cruciabuntur, inquam veluti in purgatorio plus minusue pro qualitate & quātitate pœnarū quarū rei sunt, vt Aug. & patres docēt. ¶ Quod si redarguas, mors illa nō nisi tantillum temporis tenebit animas à corporibus separatas: quomodo ergo tā citō purgari poterunt oēs? Respondetur triplicē esse causam. Prima est, q̄ terroribus & persecutionibus præcedentibus adeo erunt electi purgati, vt per parū eis fiat reliquum expurgandum. Secunda, quia cū viui & vtronei illā inflictam mortem patiātur, permultum erit eis satisfactoria. Veluti de Cypriano martyre, ait Aug. q̄ passionis falce fuit citissimē perpuratus. Tertia denique causa est, q̄ tormentum illud tanto erit intentione truculētius, quanto

Discrimen inter probos & reprobos.

Adnotatio auctoris.

Iustorum purgatio.

minus protensam. Per hac ergo solutum restat argumentū secundū. intelligit enim Paul⁹ aliquos tunc viuos reperendos. Num ignis ad uenerit: quo cōsumpti resurgent, assurgentq; obuiā Christo. ¶ Ad tertiū verō respondetur, q̄ ignis ille statim post resurrectionē virtutem exercebit supernaturalē, qua ideodānatos in suis corporibus cruciabit, electis verō nullatenus nocebit. Ob idq; hanc inter alias superiorū distinct. causam adduxim⁹, cur in ipso resurrectionis articulo fiet separatio, vt iniqui resurgant ad sinistrā, iusti verō ad dextrā. Quapropter licet omnes sint in igne, alij tamen ardebunt: alij verō, minimē. Tametsi Aug. loco citato, cap. 18. hæsitando dixerit, q̄ forte iusti alti⁹ erunt in aera sableuati, quā vt possit ignis illē illos attingere. Sed nō est necessarium.

Solu. 2. m.

Solu. 3. m.

ARTICVLVS III.

Utrum ignis ille & calos & omnia elementa perpurgabit.

Subsequitur de illius ignis duobus effectibus. Quorum prior est mundi purgatio. Et ideo queritur, vtrū totum sit orbem purgaturus, scilicet, calos & elementa & mixta. Et arguitur q̄ sit purgaturus calos. Ait enim Dauid. Opera manuum tuarum sunt cæli: ipsi peribūt, tu autem permanes. Et Petrus. 2. cap. 3. Cæli ardent, & elementa ignis ardore tabescent, cæli autem ab elementis distincti sunt orbis cælestes.

Partimq; vna m.

¶ Secundo arguitur, quod non purgabit quatuor elementa. Ait quippe Beda super illud citatum verbum Petri. Quod ex elementis duobus prorsus ille maximus ignis consumet, duo verō in meliorem restituet faciem.

2. Argum.

¶ Tertiū arguitur, quod nec omnia mixta purgabit. Quoniam tam infernus, quā terrestris paradysus in terra continetur, & tamen neuter purgabitur: quandoquidem nec aquas diluuij illuc usque ascendit fertur.

3. Argum.

¶ In contrarium est, quod cæli non sunt ignis recipiendi capaces, atque adeo nec sunt per ignem expurgandi, sed illa elementa & mixta, quæ vsui nobis fuerunt.

Parti affinitate.

¶ Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima est. Cælestes orbis ab igne non attingentur atque adeo nec per ipsum purgabuntur. Ad cuius intellectum meminisse illius oportet, quod supra diximus, nempe, binam fore corporalium re-

1. Conclus.

rum

rum purgationē, videlicet, & ab extranea per mixta natura, & à fœcibus & contagione delictorū. Quod aut prior purgatione cæli per ignem non indigeant, probatur. Quia in ipsis nil est extranea naturæ admixtū imò neq; cōtrarium quidquam habent, q̄ ipsis aut inharere aut nocere possit: sed solo motu locali nobis seruiunt & influentijs quæ ad eundem conseruuntur motum: nulla ergo purgatione indigent, qua eorū substantia aut intrinseca quantitas aut qualitas demutetur, sed sola motus cessatione, vt requiescāt. Motus autē illa cessatio nō fiet per aliquam agētis applicationem, sed Dei numine & nutu cessantis orbis illos mouere: quæ ideo quies supernaturalis erit eis. Quo fit vt neque à contagione & infectione peccati alio sint modo expiandi: quia nō peccamus in illis, sicut in loco, quæadmodū in terra, aere & mari. Quare nullas inde contraxerunt sordes, nempe, aut cruorem per violentiā & iniuriā infusum, aut aliud quippiā quo terrā, aerē, vel aquam tangentes inficim⁹. Sed solo illo motu nobis seruiūt, à quo cessabunt.

¶ Quod si de cælo Emphyreo nos redarguas, in quo angeli deliquerūt, respōdetur nullius egerē purgationis, eo quod protinus inde fuerūt deiecti. Præterquā quod vbi Deus se beatis ostendit, nulla est alia opus lustratione.

¶ Ad primū igitur argumentū. s. ad locū psalmi, respōdetur, vel q̄ cœlorū noīe intelligūt nō cælestes orbis, sed pars illa aeris. vt. 2. li. de ciuit. ait Aug. quæ ignis quoq; conflagratione purgabitur. Vel si designētur orbis dicuntur perire quātū ad suas actiones in hac inferiora: quia eorū motus peribit. Petrus autē appellatione cœlorum aerem significauit, vt se ipse in verbis antecedentibus exponit, Dicens em q̄ cœli erant prius & terra quæ per aquę inundationē perierūt, plane cœlos nominat regio nē aeris, in qua significatiōe dicitur cœli pluuia & rorare cœlos. Et ideo dicens q̄ cœli igni reseruati sunt indiem iudicij, eundē aerem designauit: & vbi subiungit arduos cœlos.

¶ Secūda cōclusio. Tria elementa, nēpe, terra, aqua & aer citra sui corruptionē ignis cōflagratione in sua substātia permanētia purgabūtur. Quod autem conclusio intellectu percipiatur, duæ sunt differendæ de hac re opiniōes. Prior illorum, qui arbitrati sunt, omnia quidē elementa suam retentura materiā, mutanda verō quātū ad imperfectionē, diuersimodē tamen. Quoniā duo eorū, nimirū aerem & terrā aiebant, suas cōseruatura formas substātiales, alienis naturis, quæ sibi cōmiscerentur, abiectis. Sed ignis & terra, vt putabant, in formā cœli

EE 3

cau Em. ymm.

Solu. 1. m.

1. Conclus.

transibunt: quoniā ignē propter suā lucem, & aquam propter suā diaphanitatē, facile censent posse in cœlestes substantias trāsformari. Quæ utiq; ratione fieret, vt nō nisi cœlum & terra permanerēt. Nā aer, licet suā retineat formā, cœlū tamen nūcupatur. Hanc sibi opinionem illo verbo persuadebant Apocal. 2. 1. Vidi cœlū nouū & terrā nouā. Vbi duntaxat cœlum & terrā permanētia notantur. ¶ Est tamē opinio, & rei Physicę & Theologicę omnino dissona: quā neque cœlū corruptibile est aut generabile cū nō habeat cōtrarium. neq; elementorū materia potentiā habet cœlestē formam suscipiendi. Itē cū Ioā. loco citato & secūdum eum Aug. nos doceāt totū mundū in cœlis & elementis innouandum, cōsequens fit vt debeant elementa secundū substantiam cū suis formis perdurare. Quare super verbum Pauli, præterit figura huius mundi, nō ait August. quod substantia, sed q̄ pulchritudo eius peribit. Adde quod cū mundus sit tūc purgandus per ignē, sicuti olim per aquā, fit, vt sicut tūc omnia elementa seruata fuere, ita & in fine mundi salua consistant. ¶ Præterea totus orbis debet permanere perfectus, duobus tamē elementis secundū substantiā de medio sublatis, nō esset perfectus, sed truncus. Iā denique absurdum est in loco aquæ verū esse cœlū & ipsi eminere sursum aerem, suā retinētē formā. ¶ Ioānes ergo in Apo. nomine terræ quicquid sub orbem lunæ cōtinetur comprehendit, Veluti Gen. 1. in principio creauit Deus cœlum & terrā. Et in psal. Laudate dñm de terra, Ignis, grando, nix, glacies: &c.

¶ Posterior opinio, aliorū fuit, qui aiebāt, quatuor elementa secundū substantiā permanētia, remouēdas tamen esse qualitates ab illis actiuas & passiuas. Et adducebātur verbis Aug. 2. de ciu. c. 16. vbi ait cōflagratione mudana elementorū corruptibiliū qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilib⁹ cōueniebāt, interituras. ¶ Veruntamen neq; hæc opinio cum veritate cōuenit: quoniā cū tunc elementa sint perfectiōnis, nihil quod ad eorum perfectionem & naturā attinet, amittent: qualitates verō illæ, quatuor sunt proprię elementorū passiones, eorum naturalibus principijs ingentæ, atque adeo ad eorum secundā perfectiōne pertinentes, veluti risibile cōuenit homini quapropter elementa persistentibus eorum substātijs, nequeunt illis qualitibus denudari. Cuius nobis testimoniū perhibet aqua, quæ quātocūq; calore ferueat, dū fuerit ab igne semota, se ipsam in suam naturam, frigiditatem reducit.

¶ His ergo opinionibus depulsis, consequens fit no-

Reprobatio opinio- nis.

2. Opinio.

Reprobatio opinio- nis.

Probatio cōclusionis.

fit nostra cōclusio: nēpe, q̄ elementa & in suis substantijs & cū suis quatuor qualitatibus per durabūt; expurgabūtur tamē ab alienis naturis quæ fuerint cū ipsis cōmixta. Videlicet, ab impuritate, quā per mutuā actionē & passionem cōtraxerant: vt pote per vapores & exhalationes, perq̄; rigore & æstus & frigoris. Celsante enim motū cœli, omnia illa cessabunt.

Atq; hic est sensus Aug. dicentis, qualitates illas penitus interituras. ¶ Purgabunturq; per eūdem ignem ab impuritate & infectione nostrorum delictorum. Hæc autem purgatio nil aliud erit quā quædā per illum ignem recōciliatio, vt Deo homine recōciliato, mundus etiam sit ei gratus, atq; adeo statui beatorum idoneus: Quemadmodū quæ immūda sunt aqua & igne & hyssopo. lustrantur, vt antiquitus vasa & nunc violata templa.

Solu. 2. ar.

¶ Ad secundum igitur argumentū respondetur q̄ dicuntur elementa absumenda, propterea q̄ aliquo modo purgabuntur. Ait vero Beda quod duo ex toto consumētur. Nō q̄ secundum substantiā sint corrūpēda, sed q̄ cū sint plus alienis substantijs permixta, penitus sunt purificanda. Hæc autē quidā dicunt esse ignē & aquā, quæ qualitatibus actiuis, scilicet, calore & frigore reliqua exuperant. Etenim cū actiones istæ tunc sint penitus cessaturæ, dicuntur illa elementa prorsus consumenda. Sed alij dicunt esse aquam & aërem propter varios motus & impressiones cælestes, quibus præ alijs elementis alterantur vt patet in fluxu & refluxu maris, & in ventorū cōmotionibus. Et hæc opinio verisimilior est: quoniam elementum ignis nullas habet feces quibus emūdetur. Quamuis & terra profecto cū in centro subsideat, vbi tam crebro generationes & corruptiones fiunt, non minus quā reliqua elementa purgatione indigebit.

Dubitatio.

¶ Similiter respondetur ad illud Apoc. 2. primum cælum & prima terra abiit & iam mare nō est. Vbi cælū, quia cōponitur nō solum cū terra sed etiā cum aqua, videtur vsurpari pro aëre, vt loco citato, ait Aug. Respondetur, in quā, quod solum signatur eorum Innouatio.

¶ Sed aliter forsā quis de illa purgatione sic ambigat. Natura ignis est materiā, quæ ei ad-mouetur prorsus corrumpere & in suam substantiam conuertere: ergo non poterit res aliter mundare, quā illas in cineres aut in se ipsum transformando. Et confirmatur. Elementa tunc sunt in nobilissimū statum efferenda: ignis autē est omnium nobilissimus, & reliqua possunt in illum conuerti: ergo ita fiet.

Solutio.

¶ Respondetur ad primum, q̄ ignis ille aget,

vt instrumentū diuinæ virtutis & prudentiæ. Et ideo non aget vsq; ad elementorū consumptionem, sed vsq; ad purificationē. Præsertim cum neque virtute naturali quicquid purificat consumet, vt in metallorum eliquatione & purificatione experiētia docet. ¶ Ad secundum verò respondetur, elementa esse perficiēda: res autem dum corrumpitur nō perficitur: quia nō est superstes. Præterquā q̄ sunt perficiēda: non in se tantum, sed veluti mundi partes, qui vno elemento extincto, imperfectus esset. ¶ Tertia cōclusio. Ad elemētū ignis in suo proprio loco existens ille purgatorius ignis nō pertinet. Nō defuerunt, qui huic cōclusioni aduersarētur, astruentes illū ignē vsq; ad summitatē quatuor elementorū ascensum ire: nam D. Petrus absq; exceptione ait, q̄ ei ardore elementa contabescant. Nihilominus probatur conclusio autoritate eiusdē Apostoli & interpretamento Aug. lib. 2. de ciui. c. 18: conferunt enim purgationē finis mundi cū illa quæ per diluuium facta fuit: igitur cum ille tunc aquæ non ascēderint nisi cubitis quindē eim super montiū cacumina, vt Genes. 7. refer-tur, fit vt neq; ignis ille altius sit progressurus, vt ait gloss. super illud. 2. Thess. 1. In flāma ignis dantis vindictā, quem Magist. Sentent. & Theologi amplexi sunt. ¶ Præterea & ratione id comprobatur: quoniam elementū ignis, vt supra dixim⁹, nō habet permixtiones aliquas à quibus purgetur, & à nostris vsibus & iniquitatibus semotissimū est: elementa ergo lustrāda & emundanda sunt terra, aqua, & aër vsq; ad mediā regionē, quæ nomen sortitur cœli: hæc enim & eiusmodi cōmixtionibus subiecta sunt, & nostris vsibus polluentur. Vnde Petrus Apost. cū nomine ardentium cœlorū aërē intellexerit, fit vt subiuncta elemētōrū appellatione quæ eodē calore tabescant, duo inferiora subinde designauerit, vnde Aug. cod. loco. cælos, inquit, ardētes, Petr⁹ istos imos aëreos; nō illos supremos æthereos appellat. Quocirca loco citato A poca. nō fit nisi tantū cōmemoratio. s. cæli, terræ, & maris, ignis. n. nō nisi existens in aliena materia apud nos purgabitur. ¶ Quarta cōclusio. Mixta nō purgabūtur sed cuncta illo igne consumentur. Enimverò quāuis cessante cœlorū motu generationes cessabunt, nihilominus tamē mixta quæ tunc genita erunt, & plantæ, metalla, & saxa, atq; id genus reliqua non illico deperirent, nisi illo igni cuncta cū animalibus inflāmante absumerentur. ¶ Ad tertiū igitur argumentū cōceditur, in fernū nō esse purgādū, imò erit omnium purgamentorū sentina, quo ignis ille cūcta cōijciet.

3. Concluf.

Ratio con- clusionis.

4. Concluf.

Solu. 3. ar.

De

De paradiso autē terrestri quem in lib. 2. sentent. dist. 17. Magister sentē. & reliqui Bedam & Strabonem secuti aiunt esse in loco eminentissimo sub æquinoctiali, quò aquæ diluuij nō ascenderunt, dicendum subinde est, neq; purgatorium ignem illuc vsq; euolaturum. At verò quāuis necessarium sit dicere, contra quā Origenes sensit, paradisi locū fuisse in terra arboribus constitum: tamen quòd modo sit sub æquinoctiali superstes, nō vsq; adeò certum est. Etenim cū iam per omnē ventum totum pelagus fuerit tranatum, neq; talis fuerit repertus locus, in dubium vertitur vbi nam fuerit. Fortasse fuit, in terra: quæ post fuit promissionis. Nil ergo de hoc hic definitur, nec de loco vbi Elias & Enoch latitant.

ARTICVLVS III.

Vtrum ignis ille inuoluet reprobos in infernum

Secundus effectus, qui illi adscribitur igni, est damnatos in infernum post latam sententiam rapere. Et ideo queritur vtrum hoc verum sit. Et arguitur à parte negatiua. Super illud Malachi. 3. purgabit filios Leui, ait glossa. Duos ignes legimus futuros: vnum quo purgabit electos, & præcedet iudicium, alterum, qui reprobos cruciabit. Hic autē est ignis inferni, qui vt habetur Matth. 25. ab initio paratus est diabolo & angelis eius: ergo cōuoluerē dānos nō erit illius ignis, quia ille non fuit ab initio: sed alter, qui animas nunc cum dæmonibus cruciat.

Partis negatiua. 1. argum.

2. Argum.

Partis affirmatiua.

Conclusio.

¶ Secundò. Ignis ille purgatorius erit instrumentum Dei honorificum, quippe qui eius virtute mundum per purgabit: ergo non est cum infernali commiscēdus. ¶ In contrarium illud est citati psalm. 96. Ignis ante ipsum præcedet, & in flammabit in circuitu inimicos eius.

¶ Ad quæstionem breuissimè conclusione affirmatiua respondetur. Ignis ille, lata sententia iudicij protinus damnatos corripit, & conuolutos in infernum obtrudet. Propterea namque in altero psalm. 49. dicitur, in conspectu eius ignis exardescet & in circuitu tempestas valida. Et Danie. 7. Igneus fluius rapidus qui egrediebatur à facie eius. Vbi ait vna glossa: vt bonos purget & malos puniat, atq; altera. Vt peccatores trahat in gehennā. Et loco proxime citato. 2. Thessal. 1. ait Apostolus: in reuelatione dñi Iesu de cœlo cū angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam his, qui non nouerunt

Deum, &c. ¶ Ratio autem conclusionis sic colligitur. Tota mundi purgatio & renouatio propter hominis purgationem & renouationē, vt prædiximus, est faciēda: purgatio autē humani generis fiet per separationē electorū à reprobis, quemadmodū grana à paleis segregantur: iuxta illud Matth. 3. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit arēā suā: ergo quia officium illius ignis erit purgare orbē ac subinde mortalium genus, reprobos ceu paleas à iustis quæ foelicia sunt grana, separabit, projicietq; in tenebras exteriores. Vnde Basilus per illud psalm. Vox domini intercidentis flāmam ignis. Quoniā in igne (inquit) & calidum vsuūq; & grossum reperitur, & præterea subtile & lucidum, in illa die sic ille ignis intercidentur, vt quod vsuū est & grossū, ad inferos in penā damnatorū descendat, quod autē in eo subtile est & lucidū, superius ad gloriā electorum remaneat. Igitur vbi primū Christus protulerit illud, Ite maledicti, & dæmones homines surripiant, & ignis vtroq; in tartara concludet. Prudentissimè ergo simul ac sanctissimè D. Petrus post illum cœlorū ardorem, elementorumq; calorem, ac mixtorū exustionem cōcludit dicens. Cū igitur hæc oīa dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis cōuersationibus & pietatibus, expectātes & pperātes in aduētū dñi. ¶ Re vera nunq̄ aut de auribus nostris cadere illa verba deberent. Venite benedicti, &c. Ite maledicti, aut ab oculis spectaculum illud dimoueri, pietissimi simul ac seuerissimi iudicis, ventilabro permūdantis aream suam. Fac mortales vniuersos in aceruo, veluti in hoc seculo sumus ceu grana cū paleis commixta, cōgestos esse, & terribilē Dei maiestatem manu ventilabrū tenentē ad eundem ventilandum aceruū: atq; à dextris horreū situm, quò immittenda sunt grana, & à sinistris hiantem inferni voraginē, flāmas expirantem paleas voraturā. Contēplare tunc ergo dño ventilante quot in illo aceruo latent, ceu grana in hoc seculo æstimati, quos in altum ventilatos ventus Aquilo, à quo pādetur omne malū, ab ira Dei insufflatus, in illas inferni flāmas tāquā paleas miserandas subripiet. Videas illic euolantes magnates, antistites, reges, sacerdotes, monachos, doctores, ac magistros cum summa ignominia aerem sua multitudine dēfantes, & flammis ardentes, in illam tartarorum voraginē præcipites. Videasque contra quā pluriimos in hoc seculo nullo pretio habitos, velat grana prodituros, suorū meritorum pondere, quæ per Dei gratiam compararunt, ad dexteram cadere, vnde in super cœlestibus horreis

Ratio con- clusionis.

Basilus.

2. Pet. 3.

Meditatio egregia.

horreis recondantur. Omnimium stupendum, miserandumq; biuium, quo fratres à fratribus, à parentibus liberi, & mariti ab vxoribus dissecabuntur, cunctisq; id genus arctissimis vinculis dissolutis, alij ibunt in vitam æternam, atq; alij in ignem æternum.

Solutio. 1. argum.

¶ Ad primum igitur argumentū respōdetur, eundem fore ignem conflagrationis mundi, & qui dānatos cōuoluet: dicuntur tamen duo, tū propter officia diuersa: quia purgabit electos, eisq; lucebit; & cruciabit iniquos: tum subinde propter quandam substantiæ vel qualitatum diuisionem, quia, vt ait Basilius, quod grossum est cadet in infernū, quod verò lucidum & subtile, manebit in aere. Qua utiq; ratione ignis ille sic non carebit honore suo, vt etiam cum infernali commisceatur.

Solu. 2. ar.

¶ Et per hoc respondetur ad secundum, quod sicut electorum gloria post iudicium erit per accidens cumulatio, tum propter corporum resurrectionem, tum propter plenum beatorum consortium, ita & damnatorum cruciatus erunt eadem ratione truciore: quapropter nō inconuenit dicere, quod igni quo ab initio cruciabantur dæmones & animæ torquebantur, alius adhibeatur nouus.

QVÆSTIO SECVNDA, De mundi inno-uatione.

ARTICVLVS I.

Virum mundus sit innoandus.

ost mundi purgationē sequitur de eius innoatione, quæ erit eius effectus. Queritur ergo utrū sit innoandus. Et arguitur à parte negatiua. Legitur Gen. 1. quod Deus die septimo requieuit ab omni opere, quod patrarat. Vbi sancti interpretes requieuisse aiunt à nouis cōdendis creaturis: mundus autē innoatus noua videtur creatura, quod esset incidere in dogma illud Empedoclis quem secutus fertur Origenes. quod videlicet, post hūc mūdū futurus sit alius. ¶ Secūdo, dispositio quā nūc mūdus habet est ei naturalis: ergo si in alterā post innoandus est, illa dispositio erit innaturalis, ac perinde uolēta: violentū autē vt. 1. celi ait Philof. nequit esse perpetuū. ¶ Tertio arguitur. Innoatio crea-

Partis negatiue argum. 1.

Secundū argum.

3. Argum.

turæ est propter gloriæ præmiū: creaturæ autē homine inferiores nō sunt gloriæ capaces: ergo nō sunt innoandæ. ¶ In cōtrariū est illud Apo. 2. 1. Vidi cœlū nouū & terrā nouā: primū enim cœlū & prima terra abiit. ¶ Ad quæstionē hac vnica cōclusionē affirmatiua respōdetur. Mundus est innoandus, vt perpetuū maneat innoatus. Vnde Isai. 66. Ecce ego creo novos cœlos & nouā terrā, & nō erūt in memoria, priora. Id quod disseit Diuus Petrus loco citato dicens. Nouos cœlos & terrā nouā secūdam iustius pmissioem expectamus, in quibus iustitia inhabitet. Vbi ratione ipsius conclusionis insinuat: videlicet, vt mundus aptus fiat beatorum gloriæ, quā per opera iustitiæ, ex diuina misericordia profecta, meruerūt. Enimuerò cū mundus, vt supra dictū est, propter homines fuerit cōditus, cōgruens est, diuinæq; sapientiæ condecens, vt secūdu varios humani generis status variè disponatur: quandiu autem vita hæc humana mortalis durat, duplex nobis mūdus obsequium exhibet: seruit enim nobis primò ad alendum propagandumq; genus nostrum per terræ nascentia & animalium auxilia: præterea ad Dei cognitionem: per hæc enim visibilia, vt ait Paul. sempiternā Dei virtutem contēplamur: ergo his tranfactis necessitatibus humanoq; genere innoato, congruit, vt mūdus quoq; innoetur. Iam enim inde à resurrectione carnis, neq; homo mundo indigebit ad viuendum, neq; ad Deum contēplandum, quippe cum in illa æternitate Deum facie ad faciē contēplabitur. At verò cū corporeus oculus diuinam essentiā cōtueri nequeat, oblectabuntur beati, visu tum corporis in primis Christi, ac subinde aliorum beatorum, tum & aspectu diuinorū operum, atq; hac de causa oportebit totū orbē speciosum esse & aspectu pulcherrimum. Quocirca innoatio mundi non erit solum purificatio, sed nobilitatio, tam in perspicuitate elementorum quā in lucis clemente astrorum cœli, vt illico artic. 4. videbimus.

Partis affirmatiua.

Conclusio.

Solutio pmi argum.

¶ Ad primū igitur respōdetur, qd Deus quieuit die septimo à creatione nouarū specierum, imò neq; deinceps indiuidua creauit pter aīas rationales: innoatio autē mūdi nō erit creatio, quādoquidē cœli & elementa secūdu substantiam permanebūt: quæadmodū in sex diebus creata fuerūt, qd si arguas, ad minus erit res noua cōtra illud Ecclesia. Nihil sub sole nouum. Quid est quod fuit, ipsam quod futurū est. Respōdetur, sapientē ibi de ijs rebus loqui, quæ orbū circulationi subiectæ sunt: ppter ea em dixit, Nihil sub sole nouū. Quæ quidē res in circulo secūdu eandem speciem, numero differentes

rentes cōtinenter per generationes reuertuntur. Illa autem mundi innoatio non fiet per causas naturales, quæ solis orbiumq; circulationibus gubernantur, sed super naturam, & ideo nihil mirum, si futurum, fuerit nouum.

Solu. 2. ar.

¶ Et per hoc ad secundum respondetur. Innoationem illam, non fore naturalē, sed tamen neque innaturalem, seu contra naturam, atq; adeo neq; violentam, sed supernaturalem, qualis est gratia, & gloria. Quapropter erit perpetua, quemadmodum & Dei virtus.

Solu. 3. ar.

¶ Ad tertium denique respondetur, qd quamuis mundus illam innoationē non fuerit cōmeritus, homo tamen per Dei gratiam illam meruit, quippe qui ad eius gloriam pertinebit.

ARTICVLVS II.

Virum motus cœlestium orbium per illam innoationem sit cessaturus.

innoatio illa per partes melius innotescat, queritur primū de cœlis, utrum ad eorum innoationem attineat, vt à motu requiescant. Et arguitur à parte negatiua. Motus cœli est finis creationis eorum: etenim propter motum cōditi sunt: frustra ergo erunt superstitēs, si sunt à motu cessaturi: ea siquidem sunt frustra quæ suo orbatur fine: nihil autē tunc erit frustra, ergo perseverabunt in suo motu. Præsertim cum illa innoatio sit rerū perfectio & de perfectione cœlorum sit moueri.

Parti negatiua. ar. 1.

2. Argum.

¶ Secūdo arguitur. Sol indifferens est, vt hac vel illa plaga mundi persistat, ergo nulla est si gnabilis ratio cur potius in vna parte dbeat gradū sistere quā in alia. atq; adeo in nulla quiescet. Eo vel maximē qd si in oriente persiste rit, pars terræ occidentalis orizontis erit in perpetuis tenebris, quod illi fœlici statui orbis minime congruit. ¶ In contrarium est qd cum tēpus sit mēsurā motus, quādiu durabit motus, durabit tempus: sed Apoc. 10. iurauit angelus per viuentem in secula, quod postquam septimus angelus tuba cecinerit: scilicet, vt mortui resurgant, tēpus amplius non erit, ergo neque erit amplius circulatio cœli.

Partis affirmatiua.

Conclusio.

Due opin.

¶ Quæstionis huius solutio propemodum ex superioribus colligitur: bimēbri ergo conclusionē respondetur. Motus cœli in mundi innoatione cessabit: non quidem suapte natura, sed per Dei voluntatem motrices causas suspendentis. Duce namque per extremū sunt de hac re errantiū opiniones, Prior Philosopho-

rum, tam eorum, qui Peripatetici sunt, Aristotele sequuti, quā Academicorum sub Platone philosophantium. Isti enim cū non nisi causas naturales fuerint perscrutati, nullam in cœlis causam quietis rimati sunt: quia cū sint substantiæ incorruptibiles, lassari motu illo nequeunt, aut deteri. Rursus cū eorum motus sit orbicularis, nō habet terminum, quod de beat finiri. Quod autē Deus suo arbitratu motum illum interrūpere valeat minime cognouerunt. Alij verò Philosophi per aliud extremum somniarunt, mundum infinites posse, & interire, & redire. ¶ Cōtra hæc verò dogmata statuitur nostra cōclusio. Disciplina enim illa philosophorum theologæ, veritati è diametro contra pugnat. Est enim certus finitus que prædestinatorū numerus, qui scripti sunt in libro vitæ, vt in libro de correctione, & gratia, ait Augu. qui quidem numerus neq; augetur: neq; minuetur. Iuxta illud Paul. ad Roma. 8. Quos præsciuit & prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui: quos autem prædestinavit, hos & vocauit. ¶ Si autem mundus esset perpetuus, numerus ille certus esse non posset. ¶ Altera verò opinio rei physicæ aduerfatur: quoniā neq; in cœlis, neq; extra vlla est naturalis potentia, quæ eis esse valet quiescendi causa, sit ergo consequens, qd cessabunt suspendente Deo concursum, qui est ad illum motū necessarius interdicensq; intelligentijs mouēdimunus, ob rationes supra expositas. scilicet, quoniā finis illius motus est humanū genus, quandiu corruptibile est, conseruare. Quapropter cū diuina opera non sint frustra, illa necessitate cessante, cessabit motus, vnde palam fiet nobis propter nos mundi machinam esse fabricatam.

Probatio cōclusionis.

Roma. 8.

2. Ratio.

¶ Secūdo luminaria cœli, vt Gene. 1. refertur edita sunt, vt sint in dies menses & annos, quibus nostras nos metimur actiones: post diem verò iudicij non alia vtetur mensura, quā diuina æternitate: neque opus erit dierum notiumq; vicissitudine. ¶ Ac per hoc respōdetur ad illud Gene. 8. Cū etis diebus terræ frigus & estus: estas & hyemis nox & dies nō requiescent. Intelligitur em de terra quādiu vicissitudine illarū rerum indigebit: nā post iudicium, ait Isa. cap. 60. Non occidet vltra sol tuus, & luna tua non minuetur. Circa illam verò insinuatam rationem, quod cum finis cœlestium motuum sint generationes horum inferiorum, cessante illo sine frustra permanebit motus: solet hic disputari utrū cessatio motus cœli sit sufficiens causa, vt generationes cessent. Ricardus enim, atque alij arbitran-

Disputatio.

Ricardus.

arbitrantur non consequi, nec sufficere celestis motus cessationem, vt generationes cessent: quoniam vt Iosue. 10. legitur. Sole motum sistente minime generationes cessarunt: imò pugnavit ille cum suo exercitu strenue.

¶ Deinde arguitur. Celi non tantum per motum, verum & per lucem, atque alias occultas influentias in hac agunt inferiora: ergo cessante motu non fit consequens, vt generationes cessent.

¶ Accedit verbum August. 11. confessio, dicitur, quod si corpora celestia starent, adhuc figuli rota posset moveri. Quare Stephanus Parisiensis Episcopus hunc anathemate condemnauit articulum dicentium, quod si celum staret, ignis in stupam non ageret.

Artic. Parisiensis.

Responsio.

¶ Ad hæc autem primum respondemus potissimum causam cessationis generationum fore post diem iudicij, quod Deus ad id nullum generale præstabit auxilium, atque hæc ad nostrum propositum sufficiens est responsio: nam inde fit consequens motum celi fore deinceps superuacaneum. Sed respondetur secundo, & eiusmodi motus cessationis causam esse sufficientem, non quidem, vt omnia mixta illico interirent: quare supra diximus cuncta esse, vt ait Petrus Apostolus. exurenda per ignem, sed tamen, vt nulla fieri possit apud naturalem generationem, imò neque actio quantumuis de actionibus liberis, de quibus loquitur August. non id omnino consequatur. Et rationem docet primo de genera. Arist. nempe, quod per accessum & recessum solis ad nos alternantur hyems, & ver, & æstas, & autumnus, atque adeo cuncta generantur.

Responsio.

¶ Quo circa ad argumentum respondetur, quod etiam celi per alias quoque influentias & lucem in hunc mundum inferiorem operetur, tamen per motum sit illarum influentiarum applicatio. Quo circa saltem hoc manifeste sequitur, quod sine motu celi fructus terræ nec crescere, nec maturescere possent. Imò neque animalia neque plantæ villo temporis spacio possent viuere, quippe quorum vita consistit in continuo motu, & præcipue animalium vita in actione caloris in humidum: quapropter illico animas expirarent. Secus de lapidibus & metallis. Quod autem Aug. ait, est quod si aliquis impelleret rotam figuli moueretur.

¶ Episcopus autem Parisiensis non est Romanus Pontifex.

Ad miraculum Iosue.

¶ Ad illud autem miraculum tempore Iosue non desunt qui respondeant: quod etiam orbis solis quieuerit, non tamen primum mobile motum pausauit suum, quo generationes fiunt. Responso tamen hæc non est conueniens: nam tunc sequeretur motum solaris orbis proportionem aspectumque amisisset, quem habet ad alios orbis. Quare

conuenientius est dicere, omnes tunc orbis pausam fecisse: sed tamen Deus qua virtute id fecit, subsequenter curauit rerum generationes seruare, vicem supplendo calorum.

¶ Ad primum igitur argumentum in capite propositum respondetur. Calorum sine alterum esse proximum, qui est motus, alterum verò superiorem, qui est homo: iuxta illud Deute. 4. Ne forte oculis eleuatis ad celum videas Solem & Lunam, & omnia astra celi, & errore deceptus adores ea, quæ fecit dominus Deus tuus in ministerium gentibus, quæ sub celo sunt. Iudicium ergo ex superiore sine fumendum est. Quobrem cum quiescentes orbis seruiant Deo, & beatorum gloriæ, non erunt frustra, quamuis careant motu.

¶ Et eodem modo respondetur ad aliud, quod motus celi non est de perfectione eius essentiali, sed quatenus causa est influendi in hæc inferiora. Imò verò simpliciter requies præstator est motu: quia similior est Deo. Ob idque quiescens celi, quicquid philosophi dixerint, dignior est statum habebit, gloriam referens beatorum.

¶ Ad secundum respondetur, quod quantumuis secundum naturam particularem Solis indifferens ei sit punctum quodcumque celestis circuli, tamen secundum illum finem, qui est hominis gloria, propter quam quiescit, aptus est in nobilissimo puncto quiescere: illud autem secundum Arist. est Oriens, & Luna quiescet in opposito puncto Occidentis. Non quidem in linea Ecliptica, vt Eclipsim patitur, sed vt sit lumine plena. In illo enim aspectu luminaria illa creata esse censentur. Sic ait Isidorus super illud Isaia. 60. Non occidet, vltra Sol tuus. Ait quippe, quod post diem iudicij Sol recipiet mercedem laboris sui, & non veniet ad occasum. Nomen autem illud laboris calorum, quo vtitur etiam Ambrosius super illud ad Roma. 8. Omnis creatura ingemiscit, non accipitur proprie: quoniam celi, vt incorruptibiles sunt, ita nullam possunt lassitudinem pati, sed intelligitur per metaphoram, vt quod Paulus ait, ingemiscere, quia cum motus celi ordinatione diuina referantur ad complendum electorum numerum, censentur illud desiderare: ac perinde per similitudinem fatigari, expectantes mundi inuolutionem.

¶ Alia verò obiectio, quod tunc plaga occidentalis erit sub perpetuis tenebris, negatur: quoniam Luna quæ tunc lucebit, vt Sol, in illo erit aspectu. Præterea beati, quorum statui luminaria tunc seruiant, cum sint fulgore gloriæ rutilantes, neque emendicato illo lumine indigentes, aspectu illius varietatis oblectabuntur.

Solut. 1. ar.

Requies præstator motu.

Solut. 2. ar.

Oriens.

Isidorus.

Labor cal.

ARTICVLVS III.

Virum astris corporibusque celestibus lux in illa inuolutione sit augenda.

Parti negatiua arg. 1.

Quaritur de altera calorum qualitate quæ est lux. Et arguitur a parte negatiua. Orbis illi natura sua nullius sunt mutationis capaces, neque purgatorius ignis ad illos vsque pertinet, vt aliquam inde valeant mendicare lucem: ergo non augebitur eorum lux.

2. Argum.

¶ Secundo arguitur. Quemadmodum motus celi, ita & lux in obsequium nostrum propter generationes condita est: non enim solum motu, sed etiam luce celum ad easdem generationes concurrunt: ergo quæ ratione cessabit motus, cessatura est lux. Quod si dicas seruituram tunc ad gloriam beatorum, in contrarium est quod ipsi nulla egebunt tali luce: iuxta illud Isa. 9. Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, neque splendor Lunæ illuminabit te. Et Apoc. 21. scriptum est. Quod ciuitas illa beatorum non egebit Sole neque Luna, vt luceant in ea.

Parti affirmatiua.

¶ In contrarium est illud Isaia. 30. Erit lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis septemplex. Ad quæstionem Rabbi Moyse negatiue respondet, haud enim sibi persuadere potuit sapientissimum Deum tantam orbis machinam inuolaturum, calorumque splendorem auctum ire propter vnam exiguam creaturam: qualis est homo. Negat tamen Hebræus ille mundum factum propter hominem, non intelligens ipsum, qui ad imaginem Dei efformatus est, & ipsius diuine gloriæ capacem, ea dignitatis excellentia pollere, vt mundus propter ipsum fuerit conditus, & ideo testimonium illud Isaia & similia, quæ de mundi inuolutione loquuntur, per metaphoram exponit, sed nulla est in hac parte auctoritate dignus.

Conclusio.

¶ Respondetur ergo ad quæstionem breuissimam conclusione. Astra, corporaque celestia cremato lucis in illa inuolutione decorabuntur. Probatur. Inuolutio mundi eo refertur, vt illic gloriam representent, & cognitionem qua beati Deum videntes fruuntur: mundus autem propter decorem speciei, quæ luce resplendet, in accessam illam Dei gloriam præferunt: iuxta illud Sapientia. 13. A magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri: ergo congruentissimum est, vt completo beatorum numero lux celestium orbium augeatur: luce namque speciei decorque mundi resplendet, iuxta illud Ecclesiast. 43. Species celi

gloria stellarum mundum illuminans in excelsis dominus.

¶ Dubium autem crementum illud lucis vnde corporibus celestibus sit prouenturum: nam purgatorius ignis neque illuc pertinet, neque tam lucidus erit, vt calorum lumen augere valeat. Nonnulli, quorum est Ricardus dist. præfati, arbitrati sunt augmentum illud lucis calorum ex radiatione multitudinis corporum beatorum effluxum iri: neque verò probabilitate carent. Quantumuis tunc sequeretur, quod nunc etiam per radiationem corporis Christi influxum aliquem lucis recipiant, quod non habet tantum probabilitatis, sed responderi posset quod vnum corpus, quantumuis lucidum, non potest tantum effundere lumen, secus ubi innumera fuerit multitudo. Vel dicendum, quod augebitur diuina virtute, qua reliquæ partes orbis inuolabuntur, quod significat illa prophetica verba, Lux Lunæ, sicut lux solis, & lux solis septemplex.

Dubium de calorum luce

Ricard.

Erit luna.

¶ Sensus autem verborum non est cunctis omnino peruius sunt enim, qui autumant ob delictum Adæ solem & lunam plurimum suæ lucis amisisse, imò glossa eiusdem loci ait, quod cum omnia facta sint propter hominem, in eius lapsu peiorata fuerunt, solque & luna in suo lumine minorata. Atque eadem ratione in mundi consummatione debet eis lumen restitui: quare illud septemplex solaris lucis dictum putant, quia restituetur ei lux qua septem illis diebus ante hominis casum promicauit.

¶ At verò minime credendum est quippiam reale luminis illis luminaribus fuisse ademptum: quoniam per naturam id fieri nequiverat: quod autem Deus propter peccatum Adæ illorum lumen extenuaret, non est credibile, vt toto mundi decursu præter suam essent naturam quodammodo truncata.

Reprobatio

¶ Adde quod lumen hoc, quo nunc lucet, est totum, quod suæ naturæ conuenit, alioqui astra non essent idonea & sufficientia ad conseruandum humanum genus. Quod si hoc esset naturale: non habuissent in statu naturæ integre aliud vehemētius. Nam alias illud fuisset supranaturale: essetque nimium excellentius, quod vt homines illud fuere possent: neque ad aeris temperamentum esset idoneum. Imò sequeretur, quod luna tunc, vt ait Propheta, tantum luceret sicut modo sol, atque adeo quando esset in oppositione solis in nullo hemisphærio fieret nox: contra illud Genes. 1. luminare maius, vt præfesset diei, & luminare minus, vt præfesset nocti. Igitur nullo modo illa fuerunt propter peccatum minoris lucis. Sed in gratiam illius glossæ, intelligendum est respectu huma-

Ratio. 2.

Genes. 1.

ni vsus, quia inclementia aeris quae propter frigus vel aestus accidunt, sunt nobis in poenam peccati, quae antea fuisset naturalis. Quemadmodum terra maledicta fuit in opere suo, ut spinas & tribulos germinaret. Non quod eisdem antea non germinasset, quia sunt naturales, sed quia non essent in poenam peccati hominibus molesti. Fit ergo ex his consequens, quod augmentum lucis, quod habituri sunt caeli in die iudicij, non erit restitutio illius, quod perdidit, sed ornamentum illius in nouationis. Quocirca non consequitur, quod si nihil propter peccatum astra illa perdidit, nihil sit eis accessurum propter gloriam. Vnde fit illud, quod Propheta ait, septemplex non habere aliud mysterium, quam quod ingens eis luminis accessio fiet: quoniam septenarius numerus perfectionem denotat. Et forte in illa septenaria proportione super lunam fiet illud crementum. Etenim si tunc luna erit sicut sol, nihil mirum si in illa proportione lumen solis excreseat.

Hinc consequitur, quod lumen lunae non erit tunc aliud quam quod veluti modò, à sole recipiet, quilibet ipsa per se fiet amplioris luminis capax,

Solu. 1. ar.

Ad primum igitur iam responsum est, quod illud lucis incrementum non fiet actione purgatorij ignis, sed virtute Dei: nam quamuis caelestes orbis non sint per naturam mutabiles, sunt tamen omnipotentiae Dei obediens, eiusque supernaturalis effectus capaces. Neque illa erit proprie mutatio, quia non machinabitur eorum correctionem, sed potius erit eorum perfectio, sicuti beatorum gloria.

Solu. 2. ar.

Ad secundum respondetur, quod motus suapte natura non pertinet ad rei perfectionem, cum sit actus imperfecti, quamuis esse causam generationum, perfectionem dicat: lux autem secundum naturam suam dicit perfectionem, & ideo cessante generationis necessitate, cessabit simpliciter motus, non tamen lux, quamuis fuerit generationis causa: nam licet desinat esse causa, permanebit tamen quatenus est caelorum perfectio.

Ad id autem quod obijcit, quod tunc beati non indigebunt lumine aut solis aut lunae. Respondetur, bifariam aliquid posse in usum hominum venire. Vno modo ob necessitatem, & isto modo beati nulla vtetur creatura: quia Deus erit eis sufficientissimus: nam sicut ait prima ad Corinth. 3. Paulus, erit omnia in omnibus. Sed alio modo creatura potest venire in usum hominis propter eius honorem & accidentaria perfectionem: & isto modo tunc fer-

Nulla erit beatis creatura necessaria.

uent caeli hominibus: nam etsi essentialiter eorum gaudium futurum sit, essentialiter Deo videre, oblectabuntur tamen in contemplatione operum eius tanta pulchritudine refulgentium. Sine in essentialiter diuina opera illa contemplantur, siue in proprio genere: quando quidem à caelo empyreo poterunt omnes orbis prospicere. Imò forsitan corporalibus oculis, saltem virtute diuina. Et quando illos visu corporeo non cernerent, ipsi tamen illa pulchritudine canerent gloriam Dei qua suam curiam beat.

ARTICVLVS III.

Utrum elementa per aliquod claritatis augmentum sint in nouanda.

POST caelorum considerationem subsequitur de elementis etiam explorare an sint per aliquam claritatem in nouanda. Et arguitur à parte negativa. Sicut claritas est caelorum propria, ita & calidum, frigidum, humidum, & sic cum sunt elementorum qualitates: ergo sicut caeli per claritatis, ita elementa per istarum qualitatum augmentum sunt in nouanda.

Parti negatiua arg.

Secundo. Rarum & densum, sunt qualitates elementorum propriae, quae ideo in ipsis permanent: claritas vero aeris, quia non habet opacitatem, non est apta ad recipiendum claritatem per modum relucens corporis: neque verò densitas terrae, propter nimiam eius impuritatem introrsum claritatem admittit.

2. Argum.

Tertio. Si elementa aliqua erunt claritate donanda, eadem ratione deberent & plantae atque animalia in nouata, & claritate ornataque permanere: tum quod ad ornatum elementorum attinent, tum quod sicut elementa, ita & mixta propter hominem facta sunt, cui etiam seruiunt: quare par illis, ut elementis debetur, honoris gratia, in nouatio: atque adeo si mixta non in nouabuntur, fit ut neque elementa sint in nouanda.

3. Argum.

Quarto. Elementa si permansura sunt, super uacanea tunc videbuntur: nisi aliqua rationalis creatura, illis, ceu domicilio utatur: nulla autem rationalis creatura in illis habitabit: nam beatis caeli sufficiens. Nisi cum quibusdam opinemur, pueros qui absque baptismo decesserunt, de limbo esse tunc educendos, qui super faciem terrae spicientur, caelorum aspectu fruentes. Haec autem opinio non est rationi consentanea: ergo elementa non permanent, claritate illustrata.

4. Argum.

In

Parti affirmatiua.

In contrarium est illud saepe citatum Apocalyp. 21. Vidi caelum nouum & terram nouam. &c.

Conclus.

Ad quaestionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Elementa per receptationem amplioris claritatis in nouabuntur. Probatur. Cum corporalis creatura propter spirituales sit condita, per illamque adeo gubernatur, oportet ut perinde atque spiritualis disponatur, sit ergo consequens, ut sicut ordo se habet spirituum terrenorum ad caelestes, ita se habeat & corporum terrestrium ad caelestia. In illa autem vltima rerum in nouatione spiritus terreno hominum ad honorem & dignitatem Angelorum promouebuntur: quia ut Matth. 22. legitur, homines erunt sicut Angeli Dei, quatenus humanus spiritus cum Angelicis conuenit: neque, in intellectu & voluntate: ergo simili modo substantia corporea, nempe, elementa in eo quod cum caelestibus conueniunt, ad caelorum exemplum in nouabuntur: illud autem, ut. 2. de Anima ait Philosophus, est natura lucis & diaphana: ergo eiusmodi corpora ampliore claritate donabuntur. At quia non omnia eandem habent lucis capacitatem, quoniam non sunt aequè diaphana, illa eorum claritas non erit in omnibus aequalis, sed suis cuiusque gradibus distincta. Nempe, ut terra secundum exteram superficiem sit ut fertur, per uia sicut vitrum, aqua etiam in partibus interioribus, velut crystallus: aer tanquam nunc est caelum: & ignis qualis est modo Luna. Quo circa crementum illud lucis elementorum nihil auferet de proportione vniuersi, nam sicut modò in luce & qualitatibus quas continent, proportionem habent eandem seruabunt, propterea quod singula in suo gradu & ordine respectu alterius augmentum suscipient. Haec non sunt sacris oraculis tam exactè secundum has differentias constituta: nihilominus sancti interpretes optimis coniecturis illa colligunt. Ex illo Esa. 66. Ecce ego creo novos caelos & nouam terram. Et ex Apoca. Vidi caelum nouum, & terram nouam. Et ex diuo Petro. Nouos caelos & nouam terram, & promissa ipsius expectamus, nomine enim terrae illa quae sub caelo sunt elementa comprehenduntur.

Diversa elementorum claritas.

1. Ratio.

Accedunt & testimonijs rationes. Nam cum elementa in hac mortali vita sua obsequia hominibus exhibuerint, à qua seruitute, ut ad Roman. 8. ait Paulus, in illa reuelatione filiorum Dei liberabuntur, congruus est, ut aliquo premio donentur, quo illam referant glorificationem corporum claritatem, nempe, ut ampliore splendore fulgeant.

Ad haec tandem cum humana corpora ex elementis constant fit ut partes quae in electorum corporibus latitant, cum luce in nouentur: ergo cum eadem sit ratio totius & partium, tota ipsa elementa simili modo in nouabuntur.

2. Ratio.

Secunda conclusio. Mixta non in nouabuntur, sed prorsus interibunt. Haec conclusio est quae praecedenti praemissimus inter loquendum de purgatione, nunc tamen iterum comprobatur. Mundus ut propter hominem planatus est, ita & propter ipsum, atque adeo in star ipsius est in nouandus. In nouatio autem hominis ea erit, ut de statu corruptionis in incorruptionem, perpetuamque quietem transcendat, iuxta illud. 1. ad Corinth. 15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ergo illa quoque erit in nouatio mundi, ut omni abiecta corruptione, illa duntaxat, quae ordinem habent ad incorruptionem, incorrupta maneat, haec autem sunt caeli, quae suapte natura sunt incorruptibiles & perpetui, tam secundum partes, quam secundum totum: mox elementa, quae licet secundum partem corrumpantur, sunt tamen secundum totum incorruptibilia: deinde homines, qui quamuis sint generabiles, & corruptibiles, hoc tamen habent secundum materialem partem: nam anima incorrupta manet, quae tandem, cum corpus propter ipsam condita fuerit, ipsum resumet incorruptibile. Reliquae vero brutae animantes ac subinde plantae & inferiora mixta, ut metalla & lapides, & id genus reliqua, nihil in se continent incorruptibile: sed simpliciter sunt corruptibilia, tam ex parte formae quam ex parte materiae. Quapropter cum nullum habeant ad incorruptionem ordinem: sunt prorsus absumenda.

2. Conclus.

Item si animalia & plantae deberent permanere, cum par sit omnium ratio, deberent & illa quae corrupta sunt resurgere, quod est concessum absurdum. Nam cum anima bruti dum moritur, in nihilum abeat, non posset animal illud resurgere nisi eius anima, crearetur.

3. Ratio.

Quod si dicas, illa saltem quae in illa die reperientur uiua, fore permansura, hoc nulli ratio congruit: nam igne conflagrationis omnia exurentur, ut Diuus ait Petrus.

Item quia cum tunc caelorum motus cessare debeat, protinus illa interirent, neque alia procrearentur.

Ad haec tandem cum plantae, & animalia, ut Genes. 1. legitur, in subsidium vitae animalis hominum producta fuerint, cessante illo fine omnia disperbunt.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod cum mundus sit propter hominem

Solu. 1. ar.

Mm 2 inno-

innouandus, debet illa inuouatio eiusdem hominis gloriae accommodari: scilicet, ut sensu etiam in corporibus indicia diuinitatis percipiat. Omnium autem sensuum praestantissimus est visus, cuius obiectum est lux: ob idque; luce elementa innouabuntur: qualitates vero primae quae sunt actiuae & passiuae non seruiunt nisi generationibus, & fomento & recreationi sensus tactus. Generationes autem tunc cessabunt, sensusque tactus non habebit usum circa elementa, & quamuis haberet, qualitates illae essent molesta, quare illae cessabunt.

¶ Quod si redarguas. Multiplicatio lucis etiam est caloris causa: ergo elementa erunt imperate calida. Respondetur, quod illa non erit caloris generatrix, sicut feruens radius solis, sed sicut lux celestium corporum, quae ipsa non alterat.

Solu. 2. ad. ¶ Ad secundum respondetur, quod aer non fiet clarus quasi radios emittens: sed sicut illuminatum diaphanum. Terra vero virtute diuina fiet in superficie lucis capax. In inferno tamen nulla erit lucis inuouatio, quamuis fiat ignis multiplicatio, per accessionem ignis conflagrationis: ille quippe non erit lucidus, sed tenebrosus, ut sit damnatis tenebrae exteriores, quae hoc habent nomen respectu culparum, quae sunt in anima interiores tenebrae.

Solu. 3. ad. ¶ Ad tertium vero respondetur. Quod mixta non pertinent ad elementorum ornatum, nisi quatenus actiuae & passiuae elementorum qualitates ad particulares actiones contrahuntur mixtis, quibus ideo actionibus cessantibus, mixta non sunt amplius elementis, ornamenta. Et ad aliud membrum respondetur, quod necque elementa neque mixta inuouatione mereantur, sed hominis meritum est, ut inuouentur. At quia mixta non sunt inuouationis capacia, non cadunt sub eodem merito.

Redargu- tiones alia soluantur. ¶ Sed arguitur rursus. Ad perfectionem vniuersi pertinent etiam mixta, & vniuersum debet manere perfectum: ergo & mixta debent perdurare. Secundum. Animalia, & plantae nobiliores formas habent, quam elementa, cum sint viuente: ergo fortior ratio persuadet, ut sint permanentia. Iam vero & mixta omnia habent naturalem perpetuitatis appetitum, qui per generationes impletur: naturalis autem appetitus non debet frustrari: ergo permanentia.

¶ Ad primum respondetur. Quod perfectio vniuersi, sicuti & hominis, alia est quam diu hoc seculum durat, atque alia secundum statum gloriae. Ad perfectionem ergo vniuersi secundum hunc statum pertinent mixta, non tamen secundum illum futurum.

¶ Ad secundum respondetur, quod etsi for-

mae viuentium mixtorum sint illa ratione perfectiores, quam elementorum, nihilominus ab illis in hoc deficiunt, quod nihil habent in se perpetuitatis.

¶ Ad tertium denique respondetur, quod appetitus perpetuitatis mixtorum determinatus est & taxatus secundum caelorum motum, quo fiunt generationes. Illo ergo cessante motu non frustatur mixtorum appetitus, licet intereat.

¶ Ad quartum principale argumentum nonnulli respondent, post diem iudicii, pueros qui sunt in limbo, solo originali maculatos educendos in sine mundi in superficie terrae, qui ideo elementorum amoenitate fruuntur. Immo arbitrantur fore scientijs naturalibus insigniter illustrandos.

At vero, ut lib. 1. de natur. & grat. cap. 14. dicebamus, in primis nulla ratio videtur suadere, quod sint tunc resumptis corporibus scientijs naturalibus imbuendi, quas nunc ignorant. Enim vero cum in hac vita nullam acquisierint scientiam, neque suis meritis debeatur, ut eiusmodi discipulis diuinitus infundantur, non solum vanum, sed temerarium est asserere quod tunc scientijs pollere debeant: alioqui & nunc illis poterentur, quod non est opinabile. Neque vero vlla apparet causa affirmandi, quod sint tunc in limbo in lucem prodituri. Quod enim nunc sunt in limbo, aque adeo in tenebris, receptissima, ut supra explicuimus, est patrum omnium sententia, & praecipue Augustini in libro de baptismo paruulorum. Et refertur de consec. dist. 4. Can. Nulla praeter. Si ergo nunc sunt in tenebris, quae nam ratio fingi potest, ut inde post eruantur in lucem, quando quidem vere sint dei inimici, quia in Adam peccauerunt, atque adeo in perpetuum ad illud ergastulum sint perinde condemnati, atque illi qui sunt in inferno, licet penas sensus non patiantur. Quare Ioannes Papa in suo decreto. Ad lumina. 30. quaest. 1. statum illorum perpetuam mortem appellat. Adde quod cum caeli immoti sint permanentes in nullum viuentium usum permanent, praeter quam in testimonium gloriae beatorum. Quare Augustinus hypognosticon. 5. nullum tertium post finem mundi ponit locum, sed duo, scilicet, vitae perennis supra caelum, & mortis aeternae sub terra, nempe infernum, & paruulorum limbum.

DISTINCTIO Quadragesima nona, De statu Beatorum.

Feli-

Text.
Cap. 1.

elicitem vero & gloriam beatorum lingua non valet humana referre, de quorum nihilominus statu, & habitu non decet omnino silere. Beatitudinem ergo hominis palam constat in assecutione, possessioneque; supremi eius finis sitam esse: tunc siquidem res vnaquaeque perficitur, dum ad suum redit principium: est autem Deus, ut est in Apocalypsi, & & &, principium & finis, Deus vero qui intelligibilis substantia est, non nisi mentis oculis percipitur, & possidetur. Unde fit consequens in visione illa quae Deus facie ad faciem conspicitur, nostram esse beatitudinem collocatam. Unde Ioannes. Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur & simus. Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et veritas ipsa. Pater venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te, &c. ut omne quod dedisti ei, det eis vitam aeternam. Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Vita enim aeterna vna est, quae hic per fidem inchoatur, & in caelo per visionem confirmata perficitur. Atque adeo, ut spe & amore in hac seculari militia ad illum conspectum perfi-

Responsio.

Solut. ad puerum lib.

Apoc. 22.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

dem in aenigmate properamus, ita & illic apprehenso obtentoque; Deo amore inhaeremus, atque in illo sic possessio per summum gaudium conuiescimus, illoque perinde fruimur. Iuxta illud Augustini. 10. confess. Beatitudo est gaudium de veritate, quia scilicet, gaudium est beatitudinis consummatio. Vbi enim ait Paulus. Sic currite ut comprehendatis: insinuat, per fidem nos in hac vita spectare, sed visionem eum postmodum comprehendere, ac perinde in ipso, quem amamus comprehenso per gaudium conuiescere. Est enim, ut idem ait Augustinus, ille beatus qui habet quicquid vult & nihil mali vult.

Aug. 10. confessio.

2. Cor. 9.

13. de Trin. cap. 5.

Cap. 2.

¶ Ad hanc vero felicissimam beatitudinem etsi homines naturali inclinatione ferantur & pondere, iuxta illud Augustini, Fecisti nos domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec veniat ad te, minime tamen per nostras naturae vires illam consequi sine speciali Dei fauore & auxilio valemus: secundum illud Apostoli. 1. ad Corinth. 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit quae preparauit Deus diligentibus se. Quasi diceret. Nulla homini facultas a natura suppedit, illam felicitatem vel corde cogitandi. Quin vero nisi lumine gloriae mentis nostrae oculis diuinitus subleuaretur, ad visum il-

Mm 3 lum

Psal. 83. lum non sufficeret. Vnde Dauid, gratiam, inquit, & gloriam dabit Dominus. Et alibi. In lumine tuo videbimus lumen. Rationem etenim felicitatis in genere nemo non appetit. Rem verò illam in qua verè consistit naturale lumen ostendere non sufficit. Vnde. *13. de Trinit. August.* Si vnus dixisset. Omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis, dixisset aliquid quod nullus in sua non cognosceret voluntate. Ob idque cum capessendæ beatitudinis vna sit omnium voluntas, de ipsa tamen beatitudine magna est voluntatum diuersitas: non quòd eam aliquis nolit, sed quòd non eam omnes norint.

Cap. 3. ¶ Igitur cum Deus felicitibus illis caliculis speculum sit, non naturale, sed spontaneum, quamquam omnes iuxta verbum Pauli eum sic comprehendant, vt visu teneant, nemo tamen sic vt ipse comprehendit, sed plura paucioraue in ipso contuentur, vt secundum singulorum merita per eius misericordiam comparata iustitia requiret. Erit ergo cunctis Deus, vt in Parabola vineæ, ait Dominus, denarius vnus, & veluti ait Paulus. Omnia in omnibus: quia vniuscuiusque voluntatem explebit suam. Sed tamen non omnes parè gloriam sortientur: nam in domo patris mei (ait idem Redemptor) mansiones mul-

tae sunt: quia multae erunt praeiorum differentiae. Domus ergo vna sed mansiones multae. Sicuti & claritas vna, sed tamen, vt ait Apostolus, stella differt à stella in claritate. Post diem verò iudicij amplior arit electis accidentaria gloria: tum propter resumpta corpora, tum propter amplificatum electorum numerum. Vnde super Oseam Hieronymus; illud explicans verbù, Viuificanos post tres dies. Peracto, inquit, iudicio ampliore gloriae suae claritatis Deus demonstrabit electis.

¶ Cæterum vt animae tribus dotibus, secundum numerum Theologarum virtutum ditabuntur: nempe, visione, quae respondet fidei, comprehensione firmaque per eandem visionem retentione, quae terminus est spei, stabilique dilectione, & delectatione quae consummatio est charitatis, ita & in corpora quatuor inde effluent dotes, quae sunt impassibilitas contra corruptionem, subtilitas contra animalem naturam, corporis agilitas contra eius grauedinem, & claritas contra obscuritatem. Iuxta illud Pauli. *1. Corinth. 15.* Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale: surget corpus spirituale.

¶ His demum aureis beatitudinis coronis

coronis, quibus per diuinum conspectum beati omnes decorantur iuxta illud Apoc. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotes, adhibentur & aureolae, illis propositae, qui per quasdam singulares virtutes Dei numine adiuti, de nostris hostibus: nempe, de Carne, Mundo, & Diabolo triumpharunt. His namque per quadam excellentiam illud Pauli de his qui in agone certant accommodatur. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Virginibus ergo ob insignem aduersus Carnem victoriam, & martyribus, quia strenue contra mundi turbulentam rabiem depugnantes morti occubuerunt, atque adeo catholicae veritatis Doctoribus, qui succincti gladio spiritus, qui, vt ait Apostolus, est verbum Dei, tentamenta Diaboli, non solum à se ipsis, verum ab alijs propulsarunt, eiusmodi aureolae decretae sunt.

DISTINCTIONIS Quadragesimae nonae, Quaestio prima, In quo Beatitudo consistat.

Tertia tandem, postremaque pars tractatus, de statu re surgentium in disputatione versatur, de statu Beatorum ac danatorum: quae ideo duas continet distinctiones. Haec ergo quadragesima nona, in contemplatione beatitudinis posita est: digna perfecto materia, quae quantum hunc librum Sententiarum concludat, atque adeo quae attentissima speculatione

differatur. Exposcere autem videtur quaestiones quinque. Prima enim interrogabit, in quo beatitudo consistat. Secunda, quibusnam viribus eam adipiscamur. Tertia, de visione, quae essentia est beatitudinis. Quarta de beatorum omnium dotibus. Ac demum quinta de quorundam aureolis.

ARTICVLVS. I.

Virum beatitudo in aliqua re corporea, aut sensibili consistat.

CVM res primum in spirituales, & corporales diuidantur, inde initium huius praesentis speculationis sumendum est, vt videamus, vtum beatitudo in re aliqua corporea aut sensibili consistat. Et arguitur à parte affirmatiua. Id quod pluribus in opinionem est, non videtur falsum esse omnino: nam vox populi vox naturae videtur. & 7. Ethicorum ait Philosophus, quod opinio non perditur, quam populi multi formant. Sed populi opinio in rebus corporeis felicitatem collocare videtur: nempe, aut in diuitijs, aut in voluptatibus, vt. 1. Ethicorum ait idem Philosophus, quippe quas & avidissime cupiunt, & solertissime infectantur: & elegantiores in honoribus: ergo in illis beatitudo consistit.

¶ Secundo arguitur. Beatitudo consistit in illo bono, quòd optimum est, bonum autem corporale videtur optimum: quia quo aliquod bonum communius est eò diuinius, vt. 1. Ethicorum ait Philosophus, corporale autem bonum videtur comunius quam spirituale: nam spirituale non conuenit nisi homini secundum animam, corporale verò ad alias etiam inferiores creaturas protenditur. Imò spirituale non potest esse corpori commune: corporale verò potest esse commune animae, vt pote quae de rebus corporeis voluptatem capit: ergo videtur beatitudo in bonis corporalibus esse posita.

¶ Tertio, sicut prima causa inter efficientes, est illa quae in omnes influit, ita & vltimus finis in quo beatitudo consistit, est illud quod primum omnium effectum mouet: illud autem est esse, quod vt ait Aristotele. in viuentibus est viuere: ergo beatitudo hominis consistit in vita, quam totam sine salute seruare nequimus: ergo in ijs quae ad corporis conseruationem attinent, collocatur beatitudo. Vnde Ecclesiastici 3. 0. Non est census superacensum salutis corporis.

Pars affir. ¶ In contrarium est, q̄ beatitudo hominis consistit in eo, quod sibi quatenus animali rationali, est peculiare: & propriū, vt. 1. Ethic. c. 7. ait Philosophus, quo, scilicet, cunctis animantibus præstat, quippe quibus beatitudo propriè nõ cõuenit: corporea vero bona sunt brutis communia, ergo in illis beatitudo nõ consistit.

Beatitudo. ¶ Primum omnium hoc est de nomine adnotandum, q̄ hominis beatitudo idem est, quod vltimus eius finis, quo cuncta sua de sideria refert, & in cuius cõsecutione conuiescit. Quocirca distingui solet inter beatitudinē, seu fœlicitatem, obiectiuè, & formaliter. Obiectiuè nãq; est res ipsa, quã homo possidere cupit, sed formaliter est ipsa possessio. Vt fœlicitas auari, obiectiuè est pecunia, formaliter verò eius possessio. Et fœlicitas gulosi est cibus, formaliter verò est gustatio, qui est actus gustus. Quare obiectum illud dicitur bonū hominis extrinsecum, actio verò qua possidetur, intrinsecū, & inhærens homini.

Adnotatio autotis. ¶ At verò quamuis tam finis vltimi q̄ beatitudinis nomē promiscuè pro vtroq; vsurpari soleat, vt tam res, quã possessio dicatur beatitudo, & vtrūq; dicatur vltim⁹ finis: Deus scilicet, extrinsecus & visio intrinsecus, tamē ad hãc amphibologiam cauendam, si hominum proprietatem obseruemus, dum simpliciter dicimus, vltimus finis, rem ipsam quã cõsequi cupimus significamus: sed dicim⁹ beatitudo, vbi possessio rei illius intelligitur. Nam beatitudo est abstractū huius quod est, beatus, atq; adeo nominat inhærentem formã, qua homo est beatus, sicut albedo est forma albi: finis verò vltimus dicitur bonū quod propter se amamus & cupimus. Quare vltimus finis est res quã nos per sui possessionem beat. Igitur cum quærimus in quo beatitudo consistat, exploramus rem illam quã vltimus finis est, cuius possessione beamur.

Questio. sensus. ¶ Atqui si rē à prima linea exordienda hic nobis fuisset, debuissimus feriatim per singula bona corporalia discurrere, vt D. Thom. fecit. 1. 2. quæstio. 2. nẽpe, vtrum cõsisteret in diuitijs aut in voluptatibus, aut in honoribus &c. Illa tamen disputatio ad moralem philosophiam spectat, & rationibus naturalibus secundū Aristotelem. 1. Et hic procedit: & ideo nõ curamushic peculiariter de singulis rebus singulos cõstituere, articulos. Nihilominus, quia rei etiã Theologicæ præsentī inseruit, summam hoc primo articulo cuncta complecti instituimus.

Cõclusio. Triplex bonum. ¶ Ad quæstionem ergo vnica conclusione respondetur. Beatitudo in nulla re corporea cõsistit, Bonū enim si ratione suæ formæ, & naturæ diuidatur, triplex est, scilicet, honestum,

utile, & delectabile. Honestum enim est quod propter se est expetibile, vt Deus in primis, ac subinde virtutes. Diciturq; honestum, quia honore dignum: quoniam honor est virtutis premium. Vtile vero bonum est, quod habet bonitatem ad alterius boni consecutionem ac commodam. Vt sunt medicina: respectu sanitatis. Bonum autem delectabile est quod de rei concupitæ consecutione dimanat. Itaque honestum bonum, vt vtile antecedit, ita & delectabile subsequitur.

¶ Si vero bonum ex parte subiecti discernatur, tunc alia ratione est etiam triplex. Est enim bonum animæ, vt scientia & virtutes, & bonum corporis vt sanitas, ac bona deniq; eterna, vt pecuniæ & alia facultates. Quã vtiq; distinctionē Ioannes in. 1. Canonica insinua-uit dicens, Omne quod est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.

¶ His ergo suppositis, conclusio hac ratione sub compendio probatur. Beatitudo hominis vt nomen ipsum iam à nobis expositum admonet, est id quod ab hominibus vniuersis secundum suam bene institutam naturam, tanquam vltimus eorum finis concupiscitur: finis autem rei est vel operatio ipsius, nam res est propter operari, vel affectio finis vltimi per suam operationem: operatio verò hominis propria est quæ à propria forma eius emanat: nam res performam, à qua recipit esse, habet operari: forma vero propria hominis per quam est rationalis, est anima: ergo beatitudo hominis in operationibus animæ consistit, & in illo vltimo fine quem per illas operationes consequitur: nempe, in operatione formaliter, & in re obiectiuè. Operationes autem animæ propriæ non sunt corporales, sed spirituales: ergo beatitudo minimè in rebus corporis constituitur. Quod si arguas. Homo constituitur ex anima & corpore ergo finis debet esse vtrique commune: spirituale autem non est commune corpori. Respondetur, quod quia corpus est propter animam sicut materia propter formam, vt ait, 2. de Anima. Aristotel. Beatitudo consistit in bono animæ, q̄ redundat in corpus.

¶ Secundo, quod eodem ferè recidit. Beatitudo nõ nisi in bono honesto consistit, quod, vt diximus, per se est expetibile, quoniam proprium beatitudinis est animum, omni expleto desiderio, quietare, quod non faceret si propter aliud concupisceretur: bona autem corporalia non sunt honesta, sed vtilia, quia vt corpus est propter animam, ita & omnia bona

1. Ioan. 2.
1. Ratio d. clusiois.

2. Ratio.

2. Ratio.

Beatitudo in diuitijs nõ cõsistit.

Felicitas & fortuna.

bona corporis ad animam referuntur, propter quam condita sunt.

¶ Tertio & id præterea sic demonstratur. Tam homo quàm Angelus ad imaginem Dei fuit fabricatus, vt Genes. 1. legitur: ergo vltimus finis vtriq; est idem communis: beatitudo autem Angeli esse nequit corporalis: ergo neq; finis hominis. At qui rationes istæ non solum Theologæ sunt, sed etiam morales: ex principijs naturalibus depromptæ. Quamuis tertia plus Theologiæ redoleat.

¶ Quod verò iste sub compendio demonstrant, alia sigillatim de rebus quibuscunque creatis ostendunt. Enimvero quod in bonis externis temporalib⁹, nẽpe, diuitijs & facultatib⁹, quas Ioannes nominauit concupiscentiam oculorum, beatitudo sita non sit, probauit Aristoteles ex eo, q̄ diuitiarum alia sunt naturales, atque alia artificiales: Naturales autem exquiruntur, non propter se, sed ad sustentandã hominis naturam, & vitam, vt cibus, indumenta, vehicula, & cetera. Non ergo possunt esse vltimus finis. Artificiales vero, vt nummi, quippe qui propter naturales expetuntur, multo minus sunt vltimus finis.

¶ Præterquam, q̄ beatitudo cõsistit in rei possessione firma, & stabili: bonum autē diuitiarum non est possessio, sed earū vsus & cõsumptio: sunt enim bona non per se honesta, sed vtilia. Adde, q̄ beatitudo, si naturalē rationē consulas, debet propria virtutis operatione acquiri, diuitiarum autem comparatio temeritati potius, atq; aleæ fortunæ subdita est, quàm prudentiæ: & virtuti. Quod si illud Aristotel. obijcias. 2. Physico. vbi ait, quod fœlicitas & fortuna circa idem esse videtur. Respondetur, quod intelligit fœlicitatem & fortunam subiecto conuenire: nam solus homo qui est fœlicitatis capax, est fortunæ subiectus: non tamen versatur circa idem obiectum & materiam: nam fortuna est eorum quæ referuntur ad alium finem, est namque eorum quæ accidunt præter intentionem finis. Beatitudo verò est illius rei quæ ab omnibus amatur & intenditur tanquam finis. Ob id quæ fortuna res est à fœlicitate diuersa. Licet nonnunquam illi seruiat, nam res quæ præter intentionem accidunt, tum prosperæ tum præsertim aduersæ conferre quandoque homini assolēt ad emendandã vitam.

¶ Iam verò cum beatitudinis sit appetitū satiare, nulli hoc minus rei quã diuitijs conuenit, nã vt Ecclē. 5. admonemur, auarus non impletur pecunia. Quæ de causa quãdã infinitatē eius auaritas habet ratione beatitudini, con-

traria. De vera quippe beatitudine ait ipsa sapientia Eccle. 24. Qui edunt me adhuc esuriēt: nam quanto perfectius possidetur, tanto eius perfectio suauius gustatur, atque adeo tanto vehementius amorem ad se rapit, diuitia verò contra, quo plures possidentur, eo illarum insufficientia euidentius percipitur, & ideo illis contemptis, alia affectantur. Vnde Ioanis. 4. Dominus ait, Qui biberit ex hac aqua, scilicet ex temporalibus bonis, sitiet iterum.

¶ Neque verò in honore, quod est bonum animæ appellatum à Ioan. superbia vitæ, cõsistere potest beatitudo. Est enim honor virtutis premium, qui idcirco non expetitur distantiam virtutis testimonium: hac enim ratione homines à sapientibus honori haberi percipiunt. Quocirca virtus præstantior res est, quàm honor.

¶ Præterea beatitudo in potestate hominis saltem per Dei auxilium esse debet, honor autem non est in honorato, sed in honorante, hoc est, in potestate cuiuscunque est per Dei fauorem dignum fieri honore, honorari verò minimè, sed in aliorum potestate. Quocirca, vt supra diximus, præstantior est honoris dignitas, quàm ipsa honoratio. Atque adeo non debemus honorem, vt aiebat Cato, quia vmbra virtutis est, insequi, sed virtutem, vt honor nos subsequatur. Fac virtutem solum esse. Verfus virtutem ire perge, & te fugientem persequetur vmbra, sicuti illum, qui versus Solem graditur. At si terga virtuti vertas, quantumuis honorem insequaris, nunquam legitimum consequeris, sed vanum. Ob id quæ vernus honor, qui expeti nobis debet, est ille quem Dominus Luca. 1. 2. suis dilectorib⁹ pollicitus est, Quicumque me confessus fuerit coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei.

¶ Multo autem minus collocanda fœlicitas est in bonis corporis, nempe, in voluptatibus, quas Ioannes nuncupauit concupiscentiam carnis. Oblectatio namq; non est per se bona, sed alteri bono tanquã accidens, adiuncta ad alliciendū affectū. Delectatio, inquã, ciborū non est per se bonū, sed nutritio, cui sagax natura delectationē adiunxit propter illius necessitatem. Delectatio ergo, vt. 1. & 10. Ethicorum, autor est Philosophus, non est per se aut bona, aut mala, sed id à re illa fortitur, ad quam consequitur. Vt si cibatio est iusta & bona, delectatio erit laudabilis, sin minus, vituperio digna. Igitur bonum illud à quo voluptas bonitatem sortitur præstantius est ipsa. Quare in voluptate non potest beatitudo cõsistere,

In honore nõ consistit

Optima similitudo.

In voluptatibus nõ consistit fœlicitas.

fistere; & longè minus in voluptate sensus. Nam bonū quod sensu percipitur, non est perfectum hominis bonum: utpote cuius propria species sit esse animal rationale, quod utique habet ab anima. Ex quo fit quod bonum corporis non attingit hominis perfectionem: atque adeo sensibilis voluptas multum ab hominis felicitate degenerat. Quapropter eos, qui in honoribus felicitatem collocabant, elegantiores appellavit Philosophus: nam sensualis voluptas cum brutis animantibus communis est homini.

Matth. 5.

Tres istas sectas absurdas visus est profligasse Christus dominus Matthæi. 5. quasi mundus totus eis esset imbutus, ut legi suæ viam sterneret. Beati pauperes spiritu. Beati mites. Beati qui lugent. Ac si dixisset. Tantum abest, ut beatitudo in ijs bonis quæ mundus admiratur, sit collocanda ut in eorum prorsus abiectione sit posita.

In gloria non consistit beatitudo.

Neque verò beatitudo consistit in gloria aut fama humana. Gloria enim, ut ait Ambrosius, est clara cum laude notitia: at verò notitia humana, quia sumitur à rebus apparentibus, fallax est, & ideo dicitur vana, sed pendet nostra felicitas ex notitia Dei, quæ cum sit causa rerum, non fallit. Quare illa est vera gloria nostra, quod merita nostra per eius gratiam nobis comparata, & ipse laudet, & alijs manifestet. Iuxta illud Psalm. Eripiam eum, & glorificabo eum.

Epilogus.

Colligamus ergo in bonis corporalibus non consistere beatitudinem, imò quatuor habere qualitates beatitudini contrarias. Est etenim vera beatitudo, summum bonum, quod ideo nullum secum compatitur malum: estque per se sufficiens, quæ idcirco nullius extrinsecus indiget. Est præterea perfectum bonum quod propterea nulli potest nocere. Atque adeo comparatur ex principijs ipsius beati diuinitus adiuti. Bona verò temporalia, & multa habent sibi mala permixta, neque vllum illorum per se sufficit, imò neque omnia simul, & crebro ipsis possessoribus sunt perniciofa, ac demum extrinsecus nobis obveniunt. Fit ergo ex his consequens neque beatitudinem hominis in aliqua operatione corporali consistere, neque eius vitium finem alienam rem esse corporalem.

Solut. 1. ar.

Ad primum igitur capitale argumentum respondetur, non semper multorum opinionem esse in totum veram, sed in partem. Populi autem opinio huic nititur syllogismo. In eo consistit felicitas quod optimum est, bona autem temporalia sunt optima. Atqui in istarum prio-

ri præmissa non fallitur, quia id natura magistra vniuersi docti sunt: in illa tamen subsumpta æstimatione, nil mirum, si vulgus fallatur, eo quod sensu de rebus iudicat.

Et eadem ratione soluitur argumentum fieri solitum. Id enim videtur esse summum bonum, quod prius concupiscitur: & tamen ab amore rerum corporalium incipit affectus noster, & inde, ut ait Gregorius, ad amorem inuisibilium manu ducimur. Sed negatur inde consequi esse summum aut præstantius: sed quoniam cognitio nostra, ut. 1. Physicorum habetur, ab vniuersalioribus inchoatur, sic ut quod primum amamus, sit in genere id quod nobis videtur optimum: ob idque primum omnium amamus nos ipsos, deinde corporalia quæ ad nostram conseruationem & quietem attinēt. Sed tamen inde assurgimus ad spiritualium amorem, quæ cognoscimus esse perpetua, & ad animam proprie pertinere.

Solu. 2. ar.

Ad secundum respondetur, quod bonum corporale est quidem communius in genere per prædicationem: tum quod corporalia plura sunt quam merè spiritualia: tum quod & corporalia etiam ab Angelis cognoscuntur: spiritualia verò non percipiuntur sensu. Sed tamen si loquamur de re vna singulari, res spiritualis est bonum comunius per participationem & continentiam plurium bonorum. In re enim spirituali virtute continentur corporalia, ut in speciebus ad intelligendum, & in affectu ad amandum. Et omnium potissimum in Deo, quia eminenter continet omnia, ac perinde est finis omnium supremus. Et eadem ratione virtus quæ est res spiritualis se extendit ad corporalia quantum ad finem suæ operationis: per virtutem siquidem temperantiæ & fortitudinis homo se protegit à nocentis etiam corporum, quia omnia illa sunt materia virtutis: sed tamen finis intentionis, quo virtus tendit & in quo homo quietatur, non est nisi bonum animæ, quæ nobilior est corpore.

Solu. 3. ar.

Ad tertium denique respondetur, quod esse simpliciter acceptum præstantius est rebus cæteris vniuersis: quia omnia fundantur in esse rei: sed tamen esse participatum in hac vel illa re particulari, ut esse hominis in corpore, licet sit præstantius rebus alijs corporalibus, non tamen est perfectius, quam esse spirituale, quod in Dei possessione & contemplatione consistit. Vnde Dionysius capit. 5. de diuinis nominibus. Esse, inquit, est melius quam viuere (quia vniuersalium) sed viuencia sunt meliora existentibus: & intelligentia viuentibus sine intellectu.

ARTI.

ARTICVLVS II.

Utrum beatitudo consistit in aliqua operatione.

VO ex superioribus habemus collecta, & definita, nempe, finem vltimū hominis non esse bonum aliquod corporale, neque verò eius beatitudinem in operatione eius corporali consistere, vnde fit consequens, quod sit bonum animæ: sed restat explorare. Vtrum beatitudo, saltem in aliqua consistat operatione, secundum sensum voluntatem, vel intellectum.

Partis negativæ argum. 1.

Et arguitur à parte negatiua. Ait Paul. ad Roman. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem verò vitam æternam: vita autem non est operatio, sed ipsum viuētium esse: ait enim. 2. de anima. te. 37. Philosophus, quod viuere viuētibus est esse: ergo beatitudo non consistit in operatione.

Argum. 2.

Secundò, Boetius. 3. de consolatione. Beatitudo, inquit, est status omnium bonorum congregatione perfectus, status autem non dicitur operationem, sed esse. Quod si operationem includeret, comprehenderet etiam sensitiuam, à qua intellectiua dependet, & per quam multa cognoscimus, sine qua ideo non posset omnium bonorum congregatio consistere: sensitiuam autem cognitio cum sit temporalis, non potest ad essentiam beatitudinis pertinere. In contrarium verò est illud Arist. 1. Ethi. cap. 7. quod felicitas consistit in operatione secundum virtutem.

Partis affirm. 1.

Prima conclusio.

Ad quæstionē tribus conclusionibus respondetur. Prima. Beatitudo consistit in aliqua operatione. Ad cuius intellectum illa semper habeatur præ oculis supra explicata distinctio inter vltimum finem, & beatitudinem, quod beatitudo sit affectio vltimi finis: & ideo si quis interroget. Vtrum beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato, & consistere in aliquo bono dicat rationem obiecti, in quo homo quietatur, quem sensum in rigore facit eiusmodi propositio, negatiuè respondendum est, ut. 1. 2. quæstione. 2. articu. 8. respondet. D. Thom. quoniam illud bonum in quo beatitudo sic consistit, est vltimus finis, atque adeo Deus. Vnde august. 1. 9. de ciuit. Dei. Ut vita, inquit, carnis, anima est, ita beata vita hominis, Deus est, de quo dicitur. Beatus populus cuius dominus Deus eius. Nihil enim voluntatem quietare valet, eiusque desideria plenè cōplere, nisi sit bonum vniuersale quod est propriū voluntatis obiectum: bonum autem vniuersa-

le, omnia bona continēs, quæ affectari possunt, solus Deus est. Quādo ergo dicimus beatitudinem in operatione consistere, loquimur in sensu (ut aiunt) identico: nam beatitudo est ipsa operatio, qua homo formaliter est beatus.

Probatio conclusio.

Probatur ergo in hoc sensu conclusio, scilicet, quod beatitudo sit operatio hominis. Est enim in homine considerare primum omnium esse & vitam, & præterea in anima potētiam, habitum, & actum, ut. 2. Ethicorum ait Philosophus: beatitudo autem non potest esse nisi operatio. Quod sic probatur. Beatitudo est vltima hominis perfectio: nihil autem perficitur quatenus est in potentia, sed quatenus est in actu, quippe cum potentia sine actu imperfecta sit: quoniam ut. 2. de cælo tex. 17. ait Philosophus, vnum quod quæ cuius est aliqua operatio fit propter eius operationem, ut cæli sunt propter generationem, & oculus propter visionem: consistit ergo beatitudo in actu hominis. Philosophus autem. 2. de Anima, tex. 2. & 5. duplicem actum ponit in anima, nempe, habitum, & actum. Habitus verò non est purus actus, sed medium quid inter potētiam & actum, nempe, perfectio potētiae ad operandum: sed quia per habitus denominamur sapientes, studiosi, prudentes, &c. appellauit habitum, actum primum: operationem verò, actum secundum. Igitur si perfectio rei in actu consistit, necesse est, ut vltima perfectio consistat in vltimo actu. Quo enim domus cum ædificatur plus habet de actu, eò forma domus perfectior est, & quò foetus in vtero plus habet de vita. Quocirca Aristoteles. 1. Ethicorum capit. 7. felicitatem in operatione collocauit, quæ est secundum virtutem.

2. De anima. actus. 1. & 2.

Quod si arguas, Bonū quo diuturnius, ut. 1. Ethicorum habetur, eo perfectius, habitus diuturnior est actu, ergo perfectior atque adeo in ipso consistit beatitudo. Ad primā præmissā respondetur, cōparationem faciendam esse in eadem specie, ut. 10. Metaphy. textu, 13. ait Philosophus: habitus verò & actus sunt diuersæ speciei: & ideo quia cætera non sunt paria, habitus non est perfectior: quoniam est propter actum. Præsertim quod actus beatitudinis, ut infra videbimus, est magis diuturnus: nempe, perpetuus. At verò cum operatio, ut. 9. Metaph. ait Philosophus, duplex sit: vna, scilicet, transiens, ut yrere & ficcare, quæ in externam transit materiam, atque altera permanens, ut intelligere & velle, beatitudo non potest esse illa transiens: quippe cum non sit forma perficiens subiectum, sed perficiens opus effectū. Est ergo operatio permanens. Omnis quidem

Secundò dicitur in 3. d. 2. q. 1. ad arg. 1. quod si habitus non est perfectior: quoniam est propter actum. Præsertim quod actus beatitudinis, ut infra videbimus, est magis diuturnus: nempe, perpetuus. At verò cum operatio, ut. 9. Metaph. ait Philosophus, duplex sit: vna, scilicet, transiens, ut yrere & ficcare, quæ in externam transit materiam, atque altera permanens, ut intelligere & velle, beatitudo non potest esse illa transiens: quippe cum non sit forma perficiens subiectum, sed perficiens opus effectū. Est ergo operatio permanens. Omnis quidem

Beatitudo est actio inmanens.

dem operatio perficit operantem illa verò quæ transit in exteram materiam, vt ædificatio, perficit quidem operantem in ratione finis ipsius artis: sed permanes perficit ipsum in ratione formæ, vt amor & cognitio, in qua ergo consistit beatitudo.

¶ Eadem conclusio demonstratur apud Aristotelē loco citato. 9. Metaphy. tex. 15. & 16. ex eodē principio, q̄ res est propter suam operationem: vnde concludit felicitatem esse vitā, quæ consistit in operatione perfectissima. Idemq; concludit. 10. Ethi. cap. 7. & 12. Meta. tex. 39. Hæc autē conclusio perfectior fiet articulo proximo inter disputandū de visione beatifica, vtrum sit operatio ipsius intellectus.

2. Conclus.

¶ Secunda Conclusio. Operatio sensitua siue sit potentia apprehensua, siue appetitiua, non potest esse beatitudo: quāuis sit beatitudinis accidentaria. Tripliciter namq; ad beatitudinem quippiam attinet. Nempe, aut essentialiter, aut accidentaliter, aut consequenter. At qui essentialiter operatio sensus beatitudo esse non potest. Beatitudo enim nostra, vt dictum est, consistit in consecutione vltimi finis qui vt modò dicebamus, est bonum increatū, nempe, Deus. Sensu autem, quippe qui materialis est, nequimus Deum, purissimum actum percipere, atque adeo neque ipsum appetitu sensituo concupiscere.

¶ Sed contra. Contritio nōnunquā sensu percipitur: adeo, vt & lachrymas exprimat: ergo appetitu sensituo timere possumus Deū, atq; adeo aliquo modo amare. Respondetur, q̄ sensu non possumus Deum videre, vt quæstione tertia monstrabitur. Sed nihilominus supposita cognitione intellectus abstractiua Dei potest sensus interior, nempe æstimatediua, aliquam rationem amicitia vel timoris Dei percipere, si cut ouicula & matris amicitiam & lupi inimicitiam percipit. Et per illā potest appetitus dolere vsque ad lachrymas. Possunt præterea operationes sensus beatitudinem tum antecedere, tum etiam subsequi, quoniam in hac vita intellectualis cognitio à sensu proficiscitur: quare per hæc visibilia, vt ait Paulus, inuisibilia Dei contemplamur. Et corporibus per resurrectionem resumptis, vt ad Dioscorum, ait Augustinus, fiet in æterna beatitudine quædam redundantia beatitudinis anime in corpus, & in corporeos sensus, vt quæstio. 5. per amplius explicabitur. ¶ Fit ergo ex hac proxima conclusione consequens beatitudinem in operatione duntaxat secundum animæ partem rationalem, nempe, intellectum & voluntatem consistere. Adhibetur nihilominus ¶ Tertia

Conclusio. Beatitudo non consistit in operatione hominis, quæ in hac vita caduca haberi potest. Probat. Beatitudo est vltima hominis perfectio: ergo vnicuique secundum modum suæ naturæ, quo perfici potest, cōtingit. In Deo nāque quia esse & essentia & operari idē sunt, beatitudo est eius essentia, neque alio quā se ipso fruitur, sed alia propter se ipsum diligit. Angeli verò per vnicam operationem qua Deo coniungūtur, fiunt beati: per illam namque operationē qua se cum Deo per eius gratiam coniunxerunt, meruerunt beatitudinem, quam in termino illius operationis adepti sunt. Quare in via vnicum tantum habuerunt meritorum actum. In homine verò, quia diutius est in via, multæ sunt operationes quibus sempiternam beatitudinem promeretur: nulla tamen eius esse potest beatitudo. Felicitas cōtemplatiua cōtinua. Felicitas cōtemplatiua cōtinua. Felicitas cōtemplatiua cōtinua. Felicitas cōtemplatiua cōtinua.

3. Conclus.

Felicitas cōtemplatiua cōtinua

Probat conclusio

¶ At verò q̄ in hac vita neutra esse valeat perfecta, atq; adeo nec rationē induere beatitudinis, inde cōstat q̄ cōtinua esse nequit, neq; firma & stabilis: quoniam necesse est, tum sopore, tum & alijs officijs, quibus interdū vacare necesse est, interpollari. Neque contemplatio euidens esse potest, quia neq; Deū, in quo beatitudo consistit, præsentem habemus. Quocirca Philosophus. 1. Ethic. Beatitudinē huius vitæ imperfectā cōsuevit, neq; nos simpliciter beatos efficere, sed beatos vt homines: nēpe, quæ ratione esse possumus in hac vita felices.

¶ Contemplatio verò propius veræ beatitudini appropinquat, quæ erit in celo: quoniam felicitas secundum virtutem moralem, tum circa res corporeas & temporarias sæpe versatur: tum præsertim in plures operationes dispergitur, neque in altero seculo eius necessitas perdurabit. Attamen contemplatio, & dignissima potētia est, nimirum intellectus, & obiectorum magis nobiliū, scilicet, rerum spiritualium. Et est actio magis vna, quia veritatis speculationi incumbit. Vnde Christus Martha sollicita es, & turbaris erga plura. Porro vnum est necessarium. Et quædam habet perpetuitatis imaginem, eo quod in promptu semper homo habet contemplationis materiam: & si quando illam somno vel alia re-

creatione interrūpit, id facit, vt organa vegetiora sint, & animus plus ad ipsa instauranda vigeat. Nihilominus quāuis cōtemplatio genere suo & obiecto excelsior sit, tamen proximorum necessitas sæpissimè efficit, vt officia actiua vitæ sint cumulatoris meriti. Veram ergo beatitudinē in vnica Dei præsentis contemplatione consistere necesse est.

Solutio primi argum.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, q̄ vitā vno modo accipitur pro eo, quod est esse viuentis: & sic beatitudo non est vita, nisi in deo, cuius esse est operari. Sed alio modo accipitur p̄ operationē, sicut diuiditur in actiuam & contemplatiuam: & dicimus viuere sapientis est studere. Et isto modo beatitudo est vita: iuxta illud Ioan. 17. Hæc est vita æterna vt cognoscāt te verum, &c. vt illico explicabimus. Et ideo Paul. contulit meritū cum præmiō dicēs. Habetis fructum, &c. quoniam in hac vita per opera ex fide & gratia per liberū arbitrium germinantia debemus sanctificari, hoc est purificare cor. Et illi sunt spirituales fructus: iuxta illud ad Galat. 5. Fructus spiritus sunt, charitas, pax, gaudiū, &c. Atque hoc pacto promeremur præmiū, quod est vita æterna. Vnde Matt. 5. Beati mūdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Roma. 9. Habetis fructum.

Solut. 2. art.

¶ Ad secundum respōdetur Boetium nil aliud docere voluisse quā beatitudinē esse bonū perfectum atq; omnium honorū completum, ob idq; operationē illā per quā illud bonū possidetur appellauit statum. Sed tamē de essentia illius nō est operatio sensus: sed hoc p̄bat argumentum, quod operatio sensus antecedit subsequiturq; beatitudinē. Vt in secunda conclusione expositum est.

ARTICVLVS III.

Vtrum beatitudo sit potius intellectus quā voluntatis operatio.

Vnusq; rem hætenus deduximus, quod beatitudo est actus animæ secundum partem rationalem. Subsequitur ergo indagatio inter duas potētias rationales, quæ sunt intellectus, & voluntas, in cuius illarum actu consistat. Et arguitur, quod in actu voluntatis, Beatitudo hominis, vt. 9. de ciuita. Dei, ait Aug. in pace consistit, iuxta illud Psal. Qui posuit fines tuos pacem: pax autem in voluntate consistit: nam est charitatem consequens: secundum illud. ad Galat. 5. Charitas gaudium, pax, &c. ergo bea-

Partis negativæ arg. 1.

tudo consistit in actu voluntatis.

2. Argum.

¶ Secundo. Beatitudo est summum bonū: sed bonum est obiectum voluntatis: ergo beatitudo est eius operatio.

3. Argum.

¶ Tertio. Beatitudo, vt nomen insinuat, est operatio omnium nobilissima, hæc autem est charitas, iuxta illud. 1. ad Corinth. 13. Horum autem maior est charitas, ergo in illa beatitudo consistit. ¶ In cōtrarium est illud Ioannis.

Pars affirmatiua.

17. Hæc est vita æterna vt cognoscāt te solū Deum verum, & quem misisti Iesum Christum: vita namq; æterna est finis vltimus ubiq; in euāgelio, tanquam summum præmiū nobis propositus: ergo beatitudo hominis in cognitione Dei consistit, quæ est actus intellectus.

Tria in beatitudine.

¶ Quæstio hæc multum & in scholis celebrata atque eam ob rem compluribus opinionibus frequentata. Sunt enim tria in veræ beatitudine coniuncta, nempe, visio Dei, qui vltimus est finis noster, & eiusdem Dei amor ac demum delectatio, quæ inde consequitur. Vnde opiniones quot modis possunt variantur: adeo vt sint quinque. Quidam enim dicunt in nullo illorum actuum beatitudinē consistere, sed in omnium aggregatione. Alij in delectatione. Atque alij in amore, & alij in cognitione.

Quinq; opinionones.

¶ Prima opinio fuit Henrici Gandensis, quæ Scotus distinctione præsentis quæstione. 1. refert ex eius quodlib. 13. quæst. 12. Commentus enim ille fuit nescio quam meditationem, quæ olim fuit celebris: nempe quod beatitudo consisteret in quadam circumuersione, & illapsu Dei in essentia animæ beati, ad modum quo ignis circumuincit illabiturque in essentiam candentis ferri, quod transfatur in ipsum. Qui quidem illapsus fiebat ex vi amoris. Nā vt Dionys. cap. 7. de celest. hierar. contemplatur: amor est virtus transfurmatua & conuersiua amantis in amatum: quasi à se excat & in alio esse incipiat iuxta illud euangelicū, vbi est thesaurus tuus ibi est cor tuum. At quia creatura non potest naturæ diuinæ illabi, econuerso Deus ipse & beatum diligēs, & ab ipso dilectissimus per illum amoris feruorem sit tanquam ignis, quo inflāmatius beatus fit sicut Deus. Quapropter secundum illum doctorem, beatitudo non est operatio perficiens potētiam, sed illapsus dei primò perficiens essentiam, atque inde redundans in potētias. Tametsi illapsus ille per operationem fiat voluntatis,

Henrici prima opinio.

¶ Et probat suā opinionē primò, q̄ cum beatitudo sit nobilissima perfectio, debet in nobilissimo subiecto recipi: essentia autē animæ perfectior est quā potentia.

¶ Secundo

¶ **Secundò.** Quia cū beatitudo sit vltima perfectio rei, debet esse perfectissima cōiunctio beati & beatis: perfectissima verò cōiunctio fieri non potest per operationem, cū sit accidens, alioqui beatitudo esset accidentaria: erge debet illa cōiunctio fieri per essentias ipsas, vt Deus essentia beati illabatur, quam in se transformet. Item, quia gloria quæ est beatitudo, est gratia consummata: gratia autē, vt S. Thomas docet, est in essentia animæ, gratiū reddēte Deo. Et potissimè arguitur. Beatitudo nostra cōsistit in vltimo fine, qui est Deus, & non in aliquo accidēte: ergo nō erimus beati quousq; ipse Deus sit nobis per essentia cōiunctus, & non per operationem. Et ideo Philosophi, aiebat Hēricus, quia nō cognoscebāt rationem verā beatitudinis consistere in Deo ipsam in operatione collocabant.

Reprobatio opinio- nis ¶ Hæc autem opinio licet quandam præferrat imaginem veri, quia certè ita est, quod amor quodammodo transformat amantem in amatū. illa tamen transformatio non est, quia vnum simpliciter fiant, sicut ex materia, & forma sit suppositum, sed quia amor infigit amantem in amatum: & ideo per metaphorā dicitur, & exaggerationis causa transformatio. Quare illa cōiunctio non potest esse immediate per essentias, sed per illam amoris actionem. Illo enim pacto ait Christus Ioā. 17.

Ioā. 17. pro eis, qui credituri sunt in me rogo: vt omnes vnum sint. Sicut tu pater in me: & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, nō enim rogabat vt essemus vna essentia cum Deo, sicut filius est cum patre, sed quod quemadmodum pater & filius se mutuo amore diligunt, ita & nos semper essemus cum ipsis per amorem conglutinati. ¶ Potissima ergo reprobatio opinionis est, quod illa cōiunctio, & illapsus per essentiam non est intelligibilis: duæ enim essentia nunquā sunt vna nisi per infirmationem, quod Deo est impossibile, neq; immediate cōiunguntur, nisi per vnionē hypostaticam, qualis fuit in Christo.

2. Argum. ¶ Et ideo bene arguit Scotus. Deus cū sit beatis præfens non aliter se habet q̄ prius, si essentiam vtriusque consideres: ergo nō potest cōiunctio aliter intelligi, quā per operationem, seu intellectus seu voluntatis, quæ ideo operatio erit forma creaturæ qua fit beata.

¶ Item creatura non potest Deum, vt formā recipere à quo ipsa denominetur beata, quia Deus non est in subiecto receptibilis: ergo recipit eum per accidens, scilicet, per operationem qua ei cōiungitur.

3. Argum. ¶ Postremò arguitur, Deus ipse, quāuis sit beatus

per suā essentia, ratio tamē est, quia essentia, & operatio, nēpe cōprehensio, qua se comprehendit, sunt idē, atque adeo ratione saltem differt beatitudo ab essentia: ergo in creatura, similiter beatitudo est eius operatio.

¶ Quod si arguas. Ergo anima facit se beatā. Negatur consequentia. Si intelligatur, vt tota aut prima causa: quia non potest illam operationem, nisi Deo authore elicere, iuxta illud Psalm. Gratiam & gloriam dabit Dominus. Præterea, ipsa sibi videtur opinio contradicere, dicens illapsum fieri per amorem, & nihilo minus prius fieri in essentia.

Solutio n. ¶ Ad eius ergo primum argumentum respondetur, quod etsi beatitudo sit nobilissima perfectio, tamen quia formaliter accepta, non est nisi operatio, non potest primum recipi in essentia, sed in nobilissima potētia, quam infra monstrabimus esse intellectum.

¶ Et eodem pacto respondetur ad secundum. Conceditur namque beatitudinem esse cōiunctionem perfectissimā cum vltimo fine, possibilem tamen: nō autem est possibile nisi per operationem.

¶ Ac perinde conceditur quod beatitudo nostra consistit in vltimo fine, qui est Deus tanquā in obiecto formaliter tamen in operatione perfectissima qua nobis cōiungitur.

¶ Secūda opinio est Ricardi distinctione præfenti, articulo. 1. quæstio. 6. quod beatitudo consistit complexim, & aggregatim in actu intellectus, simul, & voluntatis. Quocirca nominales, vt Maioris questione. 3. dicit, quod beatitudo accipitur dupliciter, vno modo collectiue, & sic consistit in aggregato visionis amoris & delectationis: & alio modo diuisiue, quo pacto in quolibet illorum actu consistit: nam vt ait quæstio. 5. tanquam problema sustineri potest, quod actus intellectus sit præfatiō vel actus voluntatis.

Durandus. ¶ Durandus verò quæstio. 4. ait, quod si beatitudo accipiatur pro eo quod omnem beati perfectionem includit, supponit aggregatiue pro omnibus perfectionibus animæ & corporis quæ sunt in ipso, iuxta illud August. 13. de Trinita. ca. 5. Beatus est ille qui habet quicquid vult & nihil mali vult. Et iuxta illud citatum Boetij. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Si autem accipiatur pro eo, quod est omnium optimum, beatitudo est visio. ¶ At verò iste modus loquendi de aggregatione, quanquam prima facie quidpiam referat claritatis, nō tamen verum rei attingit. Nominē enim beatitudinis non nisi cōiunctio eum vltimo fine designatur

quapro

quapropter vnicam nominat, eandemq; consummatissimam operationem, qua quidem vnica actione omnia beatus possideat, quæ vult, quia in ipsa omnia aggregantur bona. Enimverò, vt rerum omnium vnica est operatio, qua cum suo fine coniungitur, vt descensus grauis & ascensus leuis, & ignitio ignis, & visio oculi, &c. Ita & vnica esse debet actio, per quam homo suum vltimum finem possideat, quæ idcirco eius sit perfecta per essentiam beatitudo, cui actiones alia sint annexæ: atque hæc est quam indagamus. Ineptum est ergo dicere, quod beatitudo consistat in plurium aggregatione.

3. Opinio. ¶ Tertia opinio fuit Aureoli, qui collocauit beatitudinem in gaudio & delectatione. Ait quippe August. 10. confess. capit. 1. quod beata vita est gaudium de veritate. Et re vera opinio hæc nonnullum habet probabilitatis colorem: quia beatitudo videtur esse quies beati, & fructus eius vltimus: gaudium autem est vltimum, quod consequitur ex visione, & amore, in quod ideo beatus quiescit in Deo viso & amato, atque adeo est fructus quem ex illa visione capit.

4. Opinio Scoti. ¶ At verò Scotus quæstio. 4. ait, beatitudinem consistere in amore, qui est actus voluntatis, quem ipse putat esse fruitionem, ob idq; occasione ab eodem doctore sumpta solet quæstio sub his terminis proponi. Vtrum beatitudo cōsistat in visione, an verò in fruitione. At verò D. Thom. & antiqui non interrogant, nisi vtrum consistat in actu intellectus, an verò in actu voluntatis, & sic certè est disputandū: nam de fruitione, quā actus sit, alia est quæstio. Et ideo nos claritatis gratia in duas quæstiones eam partiti sumus.

Principalis conclusio. ¶ Ad præsentem ergo vnica conclusione respondetur, quæ est S. Thomæ. 1. 2. q. 5. art. 4. Beatitudo est actus intellectus: nempe, visio Dei. Ait quippe, quod essentia beatitudinis in actu intellectus consistit, sed ad voluntatem pertinet delectatio beatitudinem cōsequens. Quod dialecticorum more sic explicare possumus. Nomen beatitudo supponit pro visione connotando amorē & delectationē: est enim visio Dei quæ amamus, quam delectatio consequitur. Probat. Primò, sententia illa Christi citata, hæc est vita æterna, vt cognoscant te, &c. Hunc tamen locum sic cauillatur Scotus, dicens, quod illic non accipiatur vita æterna pro vita beata, hoc est, pro vita in qua cōsistit beatitudo, sed est sensus, q̄ cognitio Dei est. quædam vita quæ nunquā finitur, sed in perpetuū durat. Philosophus namq; 1. 2. Metaph.

tex. 39. ait, q̄ cognoscere est vivere, & ideo si cognitio est æterna, qualis est Dei visio, erit vita æterna, non tamen inde sequitur, quod illa sit beatitudinis essentia.

¶ Hanc tamen interpretationem, vt cum bona venia egregij doctoris loquamur, textus non grantanter admittit: eadem enim ratione damnatorum cognitio, quippe quæ perpetua est, diceretur vita æterna. Adde, quod Christus non simpliciter dixit, vt cognoscant te, sed vt cognoscant te solum Deum verum & quem misisti Iesum Christum, vbi Deum ipsum qua ratione est finis noster, expræsit, vt explicaret cognitionem illam esse perfectissimam cum illo cōiunctionem, tanquam cum vltimo fine. Et ideo adiecit, Iesum Christum, qui in quantum Deus est eiusdem beatitudinis obiectum, & in quantum homo causa & medium ipsius consequendæ.

¶ Sed quid pluribus opus est? Nominē enim vitæ æternæ, vbi cūq; in euangelio memoratur, designatur summum illud præmium cultoribus Dei, primò positum, quod à morte inferni distinguitur. Iuxta illud Pauli, ad Romanos. 6. Stipendium peccati mors gratia autem Dei vita æterna. Vnde Matthæi. 19. Quid boni faciam, vt habeam vitam æternam: Et infra. Qui reliquerit patrem aut matrem, &c. Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Et Marci. 9. Bonum est tibi claudam intrare in vitam æternam, quam duos habentem pedes mitti in gehennam ignis. Et Ioannis. 3. Vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Vnde ante illa citata verba apud Ioannem, ait Christus. Clarifica filium tuum, &c. vt omne, quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Hæc est enim vita æterna, &c. Ecquis ergo colore vllō ambigere valeat, quin illic vita æterna pro æterna beatitudine vsurpetur.

¶ Aliter tamen solent Scoti discipuli locum illum interpretari, vt à sensu S. Th. illum diuertant: nempe, quod ibi cognitio non accipiatur pro visione beatifica, sed pro cognitione fidei, quæ dicitur vita æterna, eo q̄ sit primum fundamentum quo itur ad vitam æternam.

¶ At verò cum nulla illic fiat cognitionis restrictio, sed simpliciter Christus dixerit, vt cognoscant plane denotauit totā Dei cognitionē, quæ est vita æterna. Illa etenim vita hic incipitur per ænigmaticā fidei cognitionē, & in patria perficitur, & consummatur per visionē, & nihilominus est vna, nisi q̄ in hoc seculo nō est cōfirmata. Nā vita gratiæ quæ hic fundatur in fide, suapte natura & ingenio, nisi nostro obstet

Improbatio opinionis.

Vita æterna.

Alius cauillus.

Redargutio.

obstet culpa, perpetua est, quippe quæ neque per corporis mortem interruptitur, sed permanet in anima, in qua loco fidei succedit visio, eandem perpetuans vitam. Dicens ergo Christus, hæc est vita æterna, ut cognoscant te, non solum fidem, verum & præcipue visionem significavit, per quam Christus clarificatus est patrem, cum offerat ei in patria beatorum regnum: quod hic acquisiuit, nempe sponfam suam ei reddens sine macula & sine ruga, qualis vniuscuiusq; anima de fonte baptismatis resurgit. Quocirca August. lib. 1. de Trinit. & Magister Sententiarum, in hoc sensu tanquam certissimo & receptissimo tractat hunc locum de vita æterna.

Ratio Satis Tho.

At verò ratione S. Thomæ profecto conclusio planè dilucidata, cõstabitur, quæ est hæc. Beatitudo (quæ nemo negare potest) est cõsecutio vltimi finis, qua, scilicet, Deum possidemus & cõprehendimus iuxta illud Matt. 25. Venite benedicti patris mei possidete regnũ. Et secundũ illud Paul. 2. ad Cor. 9. Sic currite, ut cõprehendatis: Deum autè nõ per actũ voluntatis, sed per visionẽ consequimur, possidemus, & tenemus, &c. ergo visio est beatitudo. Probatur minor, Voluntas fertur in finem, & absentem dum ipsum desiderat, & præsentem dum in ipso quiescens delectatur: desiderium autem finis absentis constantissimum est, non esse finis consecutionem, sed motũ in ipsum, quod idcirco desiderantem cruciat: delectatio verò quæ habetur, dum finis est præsens, nõ potest eius esse consecutio: imò potius illum iam obtentum & possessum supponit: non enim finis possidetur ex eo, quod delectat, sed ex eo potius quod possidetur, delectat: non ergo cõsecutio finis est actus voluntatis. Ex quo fit ut sit actus intellectus.

Impugnatio.

Hæc tamè ratio S. Thomæ nõnullis videtur lubrica, & manca, quia dum de solis desiderio & delectatione probet nõ esse consecutionẽ finis infert consecutionẽ non esse actũ voluntatis: & tamen deberet probare non esse amorẽ Dei præsentis, in quo eam Scotus constituit. Veruntamen si ratio penitus inspiciatur, est profecto efficacissima. Supponit enim quod actus voluntatis, qui est amor, cum sit indifferens ad rem præsentẽ & absentem: non est rei cõprehensio: quia consecutio rei est actus per quem res habetur præsens: & ideo excluso de fideio quod est rei absentis, si aliquis actus voluntatis deberet esse assensio Dei, ille deberet esse delectatio, quæ non est nisi rei præsentis: cum ergo illa nõ sit, fit ut neq; vlla voluntatis operatio sit finis adeptio & possessio.

Sed arguis. Pariter cognitio Dei est indifferens ad absentẽ & præsentem, & nihilominus per cognitionẽ consequimur Deum. Respondetur, id verum esse de cognitione in genere, tamen visio non est indifferens, sed natura sua est rei præsentis, imò Deus per visionẽ fit præsens, atque adeo apprehenditur.

Redarguitur.

Et per hoc cõfirmatur superior ratio. Si aliquis amor esset cõsecutio Dei, maxime esset ille qui est rei præsentis: ille autè præsupponit iam rei præsentia per visionẽ: ergo visio ipsa per quã Deus fit nobis præsens est Dei assensio, apprehensio, & tentio. Imò amor, ut dictũ est, idem erat licet nõ tam firmus antea rei absentis, visio verò minimè. Itaq; idem argumentum, quod probat de delectatione, probat & de amore, quod non sit consecutio Dei. Ob idq; D. Thom. 3. contra gent. cap. 26. vtrunq; probat, sed in summa quã vtrũq; idẽ erat omisit tanquã superfluum de amore multiplicare argumenta. Quin verò, quia non suspicabatur aliquem constituere finis consecutionẽ in amore. Nam, ut aliud instruamus argumentũ, profecto quãuis deberet beatitudo in actu voluntatis constitui, non esset in amore collocanda, sed in delectatione, quæ est visionis fructus, atque adeo fruitionis terminus, ut illico articulo proximo monstrabimus: est enim frui, voluptatem de re obtenta captare.

S. Thom. contra gent.

Aliud arg.

Sed ait nihilominus Scotus, quod beatitudo nõ consistit simpliciter in amore, sed in amore Dei visi, ac si dicat in amore Dei habiti, ut præsentis, non ergo amor est actio, per quã Deum habemus, sed illa visio quæ præsupponitur ad illum amorem: & in eius obiecto includitur, cum dicitur in amore Dei visi.

Scoti cogitationes re futantur.

Sententia Scoti.

Ait verò rursus per vtranq; potentiam nos consequi Deum, scilicet, per visionem, & per amorem: sed visio præcedit, & ideo amor, qui subsequitur est perfectior, iuxta doctrinam Aristot. 9. Metaphy. text. 15. dicentis, quod posteriora sunt perfectiora. Veruntamen hoc, quod affirmat non probat, scilicet, quod amor sit cõsecutio: imò contrariũ, ut ait D. Thom. circa fines sensibiles compertum est. Cupidus namq; pecunie nequaquam per eius amorem illam consequitur, sed illo amore incitatur ad conquirendum illam, quam tãdem manu assequitur, vel alio possessionis genere. Et avidus cibi certè non consequitur per amorem cibũ, sed per gustum, & avidus musicæ per aurem, & amicus pulchri per visum. Et dum per illos sensus rem possidet, tunc delectatur in re habita & obtenta. Simili ergo modo in Deo à principio per desiderium cupimus ipsum consequi:

Sensibilem exemplum.

qui: consequimur autem per hoc, quod fit nobis præsens: fit autem præsens per actũ intellectus, eo quod res est intelligibilis, quæ aliter nõ potest attingi. Et tunc voluntas quæ illã possessionem optabat, illum firmitus diligit, atque adeo iam in ipso habito delectatur. Igitur ineptum est duas fingere cõsecutiones, nam post quã rem semel cõsequimur, nõ opus est alia consecutione, sed subsequitur nõ in re amata & habita delectatio: quis enim rem adeptã adipiscitur? Atqui hic est sensus verbi Augustini supra citati. 10. confessio. quod beatitudo est gaudium de veritate, hoc est, beatitudo est consecutio veritatis, quam consequitur gaudium. Præterea ad maiorem horum explicationẽ arguitur. Hoc differt cognoscitiua potentia ab appetitiua, quæ cognoscitiua est apprehensiva rei, quippe cuius actus consistit in eo quod est obiecto recipere: per species em quas recipit ab obiecto ipsum cognoscit, & cognoscendo apprehendit, appetitiua verò potentia nõ est apprehensiva, sed eius agendi modus est ferri in obiectũ: ergo certè per amorẽ nõ apprehendimus Deum, sed per visionem: & cum beatitudo sit Dei comprehensio, ut ait, Paulus, atq; adeo eius possessio, fit ut non sit amor, sed visio. Item beatitudo est sufficiens bonum: hoc autem cõsistit in hoc quod Deus ostendat se nobis, secundũ illud Ioan. 14. Qui diligit me ego diligam eum, & ostendam me ipsum illi. Et Philippus. Ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Manifestum autem est Deum non se nobis ostendere per amorem nostrum, sed certe per visionem. Glossat autem Scotus dictum Philippi, quod loquebatur de sufficientia quantum ad credendum per fidem, si ostenderetur ei pater. At profecto in hoc quod, ait, ostende, non significat, nisi desiderium videndi ad quod ducimur per fidem: & ideo Augustinus libr. 1. de trinit. per illam ostensionem, visionem intelligit, ut statim videbimus.

August.

Optimũ argumen.

Aliud argumentum.

Præterea. Beatitudo cõsistit in eo per quod efficiamur Deo similes: nõ ratio filij in similitudine consistit, iuxta illud. 1. Ioã. 3. Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur & simus: quia cum apparuerit, inquit, similes ei erimus: per quid autem efficiamur similes, declarat subdens, videbimus eum sicuti est. Eodemq; alludit Paul. 2. Corinth. 5. dicens. Dum sumus in corpore, peregrinamur à domino: per fidem enim ambulamus, & nõ per speciem: sed habemus voluntatem peregrinari à corpore, & esse præsentem ad dominum &c. ergo esse præsentem est videre faciem ad faciem: atque adeo id ipsum est illum consequi,

habere, tenere, & possidere. Præterea. Beatitudo est præmiũ quod Deus nobis confert in patria, id autem, quod nobis confert, est visio: ad quam non modo concurrunt specialiter, ut ad amorem, sed in ratione speciei, vniendo se intellectui nostro, ipsumque subinde per lumen gloriæ eleuando, ut ipsum cõspiciamus: amor verò ille firmissimus consequitur illam visionem: quasi voluntas in Deum visum naturaliter feratur. Adde denique, quod summa miseria, & poena damnatorum est poena damni, quæ est carentia diuinæ visionis: ergo in visione consistit beatitudo.

August. testimonia.

At verò quoniam Augustinum Scotus & sui in suam ipsorum sententiam cogere contendunt, consulatur ipse vbiq; & potissimũ lib. 1. de trinita. & constabit multo eudentius hanc suam fuisse sententiam, quã S. Thom. Et enim capit. 8. tractans illud ad Colossen. 3. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Ante, inquit, quã id fiat, videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Hæc enim, inquit, nobis contemplatio promittitur actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum, Vbi visionem appellat contemplationem finis, & præmiũ nostrorum operum. Vnde subdit illud Ioannis iam à nobis citatum. Scimus quia cũ apparuerimus similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et subdit. Hæc est enim vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum, de qua contemplatione & visione intelligit illud Pauli. Cum tradiderit regnum Deo & patri: quasi illa sit regni possessio: quid clarius? Et capit. 9. In Dei, inquit, visione merces tota promittitur delectationis, & desiderij nostri. Nunquid non merces idem est quod meritum præmiũ? Glossat tamen Scotus, quod visio sit merces intelligentiæ: non tamen hominis. At verò Augustinus non ait, quod sit nisi merces quæ promittitur omnium nostrarũ actionum & desiderij nostri præmiũ. Et capit. 10. In illa cõtemplatione Deus erit omnia in omnibus: quia nihil ab illo aliud homo requirit, sed solo ipso illustrari perfruique sufficet. Mirandum est quomodo Scotus huc locum pro se afferat, cum aperte dicat in illa contemplatione Deum esse omnia in omnibus, quod est esse omnium præmiũ. Sed & capit. 13. pluries, quã quinquies id explicatissimè inculcat. Beati enim, inquit, mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt, quia summum præmiũ promittitur iustis. Et rursus. Hæc vita æterna

Nn est illa

est illa visio, quæ nõ pertinet ad malos. Et rur-
sus. Visio formæ Dei solis pijs exhibebitur,
quorum dilectioni hoc ipsum promittit, quia
seipsum ostendet eis. Et vt alia missa faciamus
circa finem enarrans illud Ioan. 14. Qui dili-
git me, ego diligam eum, & ostendam me ipsum
illi, visio, inquit, sola est summum bonum no-
strum, cuius adipiscendi causa præcipimur a-
gere quicquid recte agimus. Perspice quod v-
bi dixit Philippus. Ostende nobis patrem &
sufficit nobis, de visione loquebatur, quæ est
sufficiens bonum. Et libr. 13 cap. 5. Beatus, in-
quit, nõ est nisi qui & habet omnia, quæ vult,
& nihil vult male. Nõ ergo, ait, beatitudinem
esse, velle seu amare ea quæ habes, vt Scotus
glossat, sed habere & possidere ea quæ vis, &
amas: ergo visio per quam Deum quem ama-
mus habemus, est beatitudo. Sed nihil malè vel
le requiritur ad beatitudinem, sicut quædam
dispositio volütatis, nam qui mala vult, in foeli-
cior est possidendo, quàm si ea consequi nequi-
ret. Certe qui hanc veritatem negant, nõ tam
Diuo Thomæ, quàm Diuo Augustino bellum
indicant.

Scoti arg. Accerfit verò Scotus in suum patrocinium.
Augustinum lib. 1. de doctri. cap. 3. dicentem,
quod hæc est summa merces, vt Deo perfrua-
mur. Hunc autem locum tractabimus articu-
lo proximo.

Augmst. Sed nunc dicimus visionem ipsam qua Deus
possidetur, esse fruitionem, nempe actionem qua
capitur delectatio. Ait namq; idem Augu. in lib.
de moribus eccle. ca. 3. Quid est aliud quod di-
cimus frui, nisi præsto habere quod diligis?

Arguit præterea Scotus, quod beatitudo de-
bet esse nobilioris potentia, voluntas autem
est nobilior, & præstantior, quia obiectum
eius est bonum. Veruntamen quamuis hic lo-
cus nõ vacet ad amicum disputandi de colla-
tione hac volütatis cum intellectu, certum est
tamen Philosophum. 10. Ethico. ca. 7. ex pro-
fesso probare intellectum esse potentiarum per-
fectissimam, ac diuinissimam: qua de causa, sum-
mam hominis foelicitatem in vita contempla-
tiua collocavit, quo nihil potuit euidentius in
nostrum fauorem asserere, licet religione Chri-
stiana nõ esset imbutus. Ecqua enim est sum-
ma contemplatio, nisi illa Dei visio.

*Omnis ho-
mo natura-
liter scire
desiderat.* Imò illud primi metaph. Omnis homo na-
turaliter scire desiderat ad id ipsum pertinet.
Haud enim desiderium illic naturale hominis
qualecūque insinuat, vt est desiderium com-
edendi, ambulandi &c. Sed summum desiderium
quod est hominis suprema foelicitas. Quem-
admodum grauis appetitus est quiescere in cæ-

tro, & leuis sursum. Nempe quia est rationale
animal, & rationis est sapere. Ob idque in vi-
sione illa qua summa veritas conspicitur, ex
quo fonte veritatis oēs quæ in hac vita sciuntur,
deriuantur, beatitudo consistit. Quapro-
pter ait. 10. Metaph. tex. 29. Præstantissimam
omnium diuinissimamque operationem esse cõ-
templationem, quam, ait, esse deorum vitam.
Quinuerò ideò videre Deum est vita æterna,
quia est visio, ac perinde possessio vitæ æter-
næ.

Atqui quod intellectus sit præstantior
potentia quàm voluntas, inde D. Tho. 1. part. q.
82. arti. 3. demonstrat, quod ratio obiectiua in-
tellectus, nempe, verum, spiritalior sit, quàm
ratio boni: nam verum cognoscimus abstra-
hendo à materia, vt. 3. de anima docet Philo-
sophus. Bonum autem sumitur per respectum
ad subiectum, quia alicui est conueniens. Et ideo
intelligere abstrahit ab existentia rei: intelli-
gitur enim simpliciter res quæ nõ sunt, nec sub
ratione existentia. At verò licet velimus ea
quocūque quæ non sunt, non tamen ea cupimus
& amamus nisi referendo ad existentiam, quia
cupimus ea habere: quod autem abstractius
est à materia & ab existentia, altius est, & pu-
rius. Fallax ergo est ratio Scoti quod intelle-
ctio, quia prior est amore sit imperfectior. Nõ
enim est prior in genere causæ materialis, de
quibus loquebatur. 9. Metaph. Philosophus,
sicut imperfectior est anima sensitua qua
prius viuit embrio, quàm intellectiua qua vi-
uit posterius, sed est prior in genere causæ ef-
ficientis, & ideo est perfectior, sicut causa pri-
ma quàm secunda. Lumen enim rationis est
voluntatis lux, & intellectus dux eius, quare
certe intellectio natura sua præstantior est, vt
Aristote. docuit. Contra hæc autem obijcit
Scotus illud Pauli. 1. ad Corinth. 13. Horum au-
tem maior est charitas, & dictum Anselmi lib.
2. Cur Deus homo capi. 1. Peruersus ordo est
velle amare propter intelligere, imò intellige-
dum est, vt anemus. Tertio, quia corruptio a-
ctus voluntatis, nempe velle malum, peruersas
est quam corruptio actus intellectus, nam in-
telligere malum non est malum: ergo velle bo-
num perfectius est, quàm intelligere bonum.

*Intellectus
est præstan-
tior poten-
tia.*

*Obiectum
Scoti.*

*Argumentum
dicitur.*

Ad hæc autem respondetur primum, quod
hoc arguendi genus est res ab vno proposito
in aliud diuertere. Cum enim ratione natura-
li probamus actum intellectus esse perfectio-
rem, non loquimur in genere moris, sed in ge-
nere entis, quare indifferens est huic proposi-
to quod velle bonum sit magis meritorium, quàm
intelligere & quod charitas sit hoc pacto præ-
stantior. Secundo, Paulus nõ comparauit cha-
ritatem:

ritatem ad actum perfectissimum intellectus, sed
ad finem & spem, quæ sunt actus viæ, & non
manent in patria. Non autem dixisset, quod
charitas patriæ est præstantior visione Dei,
per quam Deum comprehendimus, & ei fini-
les efficiuntur, & per quam se nobis ostendit, &
ad sui amorem nos necessario trahit.

*Alius ordo
in via quæ
in patria.*

Tertio deniq; annotandum est maxime, quod
alius est ordo in via inter charitatem & cog-
nitionem Dei ænigmaticam, atq; alius in patria
inter visionem, & confirmatam charitatem. In
via namq; perfectior est charitas, quàm fides &
spes vt ait, Paulus: nam fides ordinatur ad cha-
ritatem, vt ait, Anselm, imò omnes naturales
scientias ad hoc debemus referre, vt per visibi-
lia, quemadmodum, ait, Paulus, Deum cogno-
scamus, ac subinde anemus: sed tamen visio
beata non ordinatur ad amorem tãquam me-
dium ad finem, imò ipsa visio est finis, in qua
voluntas conuiescit. Igitur vita beata incipit
à cognitione fidei, quod progreditur per amo-
rem ad Deum, qui est per visionem possiden-
dus. Itaq; debemus Deum hic intelligere, & in-
telligendo vt ait August. amare, & amando
possidere. Hoc est, sicut per intellectum pro-
mouemur ad amorem, ita per amorem perduca-
mur ad comprehensionem.

*Alia Scoti
argumenta*

Tandem, vt finem faciamus arguit Scotus.
Vltimus finis intrinsecus hominis est illud
quod est summe volendum, sed velle ipsius vo-
luntatis magis est volendum quàm intellige-
re, quia vna quæcūque res plus appetit suam perfe-
ctionem, quàm alterius: velle autem est perfectio
voluntatis, & intelligere perfectio intellectus,
Item velle voluntatis propinquius est sibi,
quàm intelligere, ergo, propinquius per velle
tendit in suum finem, quàm per intelligere.

Item tertio arguunt discipuli eius. Vltimus
finis est summum bonum, sed bonum est ob-
iectum voluntatis: ergo immediatius per actum
volütatis assequimur finem quàm per actum
intellectus. Ad primum respondetur, nõ esse
loquendum de voluntate & intellectu acti ef-
fent duo supposita distincta, quia non sunt ni-
si duæ potentia eiusdem suppositi, & actio-
nes proprie sunt suppositorum. vt. 1. de anima
ait, Philosophus, & ideo respondetur legitime,
quod voluntas non appetit magis suum bo-
num quàm bonum intellectus, sed homo per vo-
luntatem appetit summum sui ipsius bonum,
puta Deum possidere: & quia id non possu-
mus nisi per visionem, illud est quod summe
per voluntatem appetit. Imò id ipsum est sum-
mum bonum volütatis. Ad secundum verò
respondetur, primo, quod siue voluntas immedia-

tius vniatur Deo per suum velle, quàm per intel-
ligere, siue secus: nihil ad rem, quia ille actus
voluntatis non est assecutio obiecti, qua, scili-
cèt, homo vel anima ipsum comprehendit. Quin
vero ille amor præsupponit consecutionem.
Secundo respondetur, quod non est ad hoc atten-
dendum, an velle sit immediatior actus volun-
tatis, sed quod sit immediatior actus fini, per quæ
anima finem ipsum consequitur, & ille est vi-
sio quæ ponitur in obiecto amoris: nam a-
mor patriæ est Dei prius visio. Pro solutio-
ne tertij notandum est, quod verum & bonum,
cum sint transcendentia, de se mutuo prædi-
cantur: omne enim bonum est verum, & om-
ne verum est bonum: voluntas autem beati
non fertur in rationem boni in abstracto, sed
in bonum hoc singulare: bonum igitur summum
voluntatis est Deus visus. est ergo sophisti-
cum argumentum. Conceditur enim, quod vlti-
mus finis est summum bonum, & quod bo-
num sit obiectum volütatis, negatur verò cõ-
sequentia cum infertur: ergo cõsequimur præ-
stantius vel immediatius ipsum per actum vo-
luntatis: quoniam illa ratio boni quod homo
per voluntatem appetit consistit in Deo, quæ
homo vel anima tanquam intelligibilem ve-
ritatem per intellectum assequimur.

*Verum &
bonum.*

*Aliud argu-
mentum.*

Aliter arguunt alij. Si ille qui Deum videt
non haberet amorem eius, & gaudium Dei, nõ
esset beatus: ergo beatitudo non in visione so-
la, sed in omnium congregatione consistit. Re-
spondebitur articulo proximo. Quoniam res
hæc (& vt arbitror sine causa) nimium est apud
quosdam in controuersia posita, boni consu-
lat lector quod tam multis eam tractauerim.

Ad primum igitur argumentum in capite
quæstionis positum respondetur, quod pax non
est essentia beatitudinis, sed ipsam antecedens,
& consequens: quia omnia perturbantia in
hac vita pacem per Christum, qui fuit prin-
ceps pacis remota sunt, & forsan de hac pace
ecclesiæ militantis vaticinabatur Psalmista.
Sed nihilominus est pax alia celestis, de qua
ait Paulus, quod exuperat omnem sensum, & illa est
consequens beatitudinem: est enim tranqui-
litas & quies animæ in Deo viso.

*Solutio pri-
mi argum.*

Ad secundum negatur consequentia, quod si
beatitudo est summum bonum, & bonum est
obiectum voluntatis, beatitudo consistat in
actu voluntatis. Nam si consistere accipiatur
tanquam in obiecto & vltimo fine, potius, vt ait
S. Thom. sequitur contrarium: nam actus vo-
luntatis non potest esse eius primum obiectum
sicuti obiectum primum visus non est visio,
Si autem consistere accipiatur tanquam in operatio-

ne per quam assequimur vltimum finem, iam mōstratum est, quomodo bonum illud vltimum quod voluntate cupimus, non per eius operationem consequimur.

Aliud argumentum.

¶ Quod si quis sic redarguat, primo mouenti respondet vltimus finis, veluti vltimus finis exercitus est victoria, quæ est finis ducis moventis omnes: primum autem mouens est voluntas, quæ omnibus viribus vitur: ergo beatitudo est operatio voluntatis. Respondetur ad maiorem, quod si intelligas vltimum finem respondere primo mouenti, id est, quod per actum primi mouentis apprehendatur, falsum est: sed respondet ei, quia primum mouet ad illum assequendum. Potentia enim quæ primò ostendit finem est intellectus: sed voluntas mouet & intellectum & reliquas potentias ad illum assequendum, & tandem homo assequitur ipsum per alias potētias: vt dulce per gustum, & Deum per visum. Veruntamen voluntas, vt fuit primum mouens, ita postea in obiecto comprehenso quietatur ipsoque fruitor. ¶ Tertium verò argumentum iam solutum est, vbi ostendimus, quod intellectio in genere entis est præstantior, quia est prævia dilectiōi, et lux eius, & ideo per ipsum primo attingimus rem quia nihil diligimus nisi præcognitum, vt. 10. de Trinitat. ait. August. Quamquam volitio sit nobilior in mouendo, præstantius tamen est simpliciter diligere, & attingere quam mouere.

ARTICVLVS III.

Utrum fruitio sit actus appetitiuæ potentie.

Voniam constitutum est beatitudinem in actu intellectus consistere. Quæritur de fruitione quæ est fructus perceptio, quam habeat cum beatitudine cōnexionē. Vtrum, scilicet, sit actus appetitiuæ potentie. Et arguitur à parte negatiua. Fruui, vt nomen ipsum planè sonat, est fructum de re capere: sed fructus humanæ vitæ, idem esse videtur, quod eius beatitudo & finis, quem per intellectum, vt dictum est, assequimur, in cuius actu beatitudo formaliter, vt ostensum est, consistit: ergo frui nō est appetitiuæ potentie, sed intellectus.

Partis negatiua argumentum. 1.

2. Argum.

¶ Secundò. Quelibet potentia habet propriū finem, qui est eius perfectio, sicut finis visus est videre: & finis auditus sonos percipere: & sic de alijs: sed finis rei est fructus eius: ergo frui

est potentie cuiuslibet, & non solius appetitiuæ. ¶ Tertio arguitur. Fruitio est delectationis perceptio: sed delectatio sensibilis pertinet ad sensum apprehensiuum, vt delectatio cibi ad gustū, & delectatio pulchri ad visum: ergo eadē ratione delectatio intellectualis (qualis de Deo percipitur) pertinet ad intellectum.

3. Argum.

¶ In contrarium est sententia illa celebris August. 1. de doctri. ca. 4. & 10. de Trinit. Fruui est amore inherere alicui rei propter se ipsam, sed amor est actus voluntatis: ergo & fruitio, imò videtur fruitio idem esse amor.

Partis affirmatiua.

¶ Quæstionem hanc ad litteram cum istis argumentis proponit & tractat D. Thom. 1. 2. q. 11. artic. 1. Quam sic mouendam duximus, vt eius mētem pro captu nostro exponeremus: imò, ni fallor, vt planissimam veritatē vix intellectam curaremus explicare, quæ plurimū ad beatitudinis notitiam refert. Respondetur ergo ad quæstionem quinq; conclusionibus.

Decisio.

Prima statuitur sub eodem verborum tenore, quo illam statuit S. Tho. Fruitio est actus appetitiuæ potentie. Ad intellectum autem huius conclusionis, videlicet: ad intelligēdū quomodo sit actus voluntatis, elicitus ne, an imperatus, supponenda est nominis significatio latina, ab illis qui de nominibus tractant. Apud Latinos enim) vt omni cōsultenti compertum fiet) frui est voluptatem de re captare: nomine autē voluptatis intelligitur, delectatio & gaudium. Enimuero vt D. Tho. 1. 2. q. 3. 1. disertè docet, quies, delectatio & gaudium differunt, vt magis commune & minus cōmune. Quies enim est generale nomen ad res vniuersas. Est enim perfectio, quam res consequitur ex eo quod suum finem vltimum attingit: vt cum terrea moles descendit ad centrum, & ignis ad locum sui elemēti. Et dicitur illa quies, hoc est, naturalis cessatio motus, & consecutio loci ad quem naturalis appetitus rei propendit. Res autem cognitione pollentes hoc differunt ab alijs cognitione carentibus, quod cognoscunt & sentiūt illam finis adeptionem, & ex illa cognitione resultat in eorū appetitu motus qui dicitur delectatio, quæ est passio eiusdem appetitus. Itaq; delectatio est res inferior quam quies, omnis enim delectatio est quies, quādo est cum cognitione: non autē omnis quies est delectatio, vt patet in rebus insensibilibus.

1. Conclusio.

Fruui.

¶ Rursus quia cognitio alia est sensitua, & alia intellectu & rationalis, cognitionem sensituiam consequitur mera delectatio, quæ nō habet altius nomen: cognitionem verò rationalem consequitur delectatio, quæ fortitur nomen gaudij. Vnde Auicēna. lib. suo de anima,

Quies delectatio & gaudium.

Auicēna.

ma gaudium, inquit, est quædam delectationis species. Et Damascenus, & Gregorius Nicen. aiunt. Delectamur in his quæ naturaliter etiā secundum corpus concupiscimus, ea adipiscētes, & in his quæ concupiscimus secundū rationem. Gaudiū verò illa sola delectatio est, quæ rationē sequitur. Ex quo fit, quod dum homo secundum appetitum sensituum de re aliqua delectatur, quam, quia mala est auersatur ratio, delectatio illa nomen gaudij non fortitur.

August.

Gaudium & lætitia.

Cicero.

Psal. 15.

Fruui.

¶ Hinc fit, quod gaudiū proprie nō in appetitu sensituo, sed in intellectu, nempe, in voluntate suscipitur. Est ergo motus voluntatis quæ non est volitio, sed passio seu affectus. Nam etsi dicatur passio, profectò non tam proprie hoc nomē meret, quam delectatio sensualis. Quoniam in appetitu sensituo fit delectatio cum aliqua trāsmutatione corporali, vt eadem. q. artic. 4. ait, D. Tho. sicut dum aqua calefit. Delectatio verò appetitus rationalis nihil aliud est quam simpliciter motus voluntatis, nempe passio: sine aliqua tamen corporali trāsmutatione. Vnde Augu. lib. 4. de ciuit. Dei. Cupiditas, inquit, & lætitia nihil aliud est, quam voluntas in eorum consecutione quæ volumus.

¶ Veruntamen inter gaudium & lætitiā secundum nominum proprium significatum hoc interest, quod Gaudium est affectio animi, dū ad mensuram rationis exhilaratur, neque vltra modum foras effunditur. Lætitia verò cū mīta mouetur vt exterius, præcipuè in vultu immodicè egreditur. Quare Stoici, passiones repellentes, gaudium sapienti permittebant, non tamen lætitiā. Vnde Cicero. 4. Tuscul. Cū ratione, inquit, animus mouetur placidè atque constanter, tunc gaudium dicitur: cū autem inaniter & effuse exultat, tunc illa lætitia, gestiens vel nimia dici potest: quæ est animi elatio fineratione. At verò in sacris hæc non obseruatur differentia. Imò illa gaudij beatorum exuberantia, & delectatio, & lætitia etiam nuncupatur: iuxta illud Psal. Delectationes in dextera tua vsq; in finem. Et rursum, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.

¶ Igitur quò ad rem reuertamur. Fruui est voluptatem seu delectationem & gaudium captare de re. Id quod D. Tho. pro constantissimo supponit. Ait quippe, quod fruitio & fructus ad idem pertinent, & quia nomina ab ijs quæ sensui patent imponuntur rebus, & fructus est sensui patentior, fruitio dicitur à fructu, sicut cibatio à cibo, & ædificatio ab ædificio. Est enim fruitio per quam percipitur fructus sicut cibatio, actio, qua sumitur cibus. Et ideo sub distinctione concludit, quod frui pertine-

re videtur ad amorem vel delectationem quæ aliquis habet de expectato, quod est vltimus finis: non, ait, esse amorem, sed pertinere ad ipsum. Imò quamuis sub disunctione dicat, videtur, affirmare tamen apparet fructum non esse nisi delectationis captionem, quæ aliquis percipit de vltimo fine expectato, & possessio. Nam certè nomine fructus id intelligitur iuxta verbum Augustini loco citato. 10. de Trinita. ca. 10. Fruimur cognitis in quibus voluntas ipsa propter se ipsa delectata conquiescit. Et ideo idem Diuus Thomas quæstio. 4. artic. 4. vbi definiuit beatitudinem consistere in visione, subdidit, sed ad voluntatem pertinet delectatio, beatitudinem cōsequens: iuxta verbum Augustini, beatitudo est gaudium de veritate: quia gaudiū est cōsummatio beatitudinis. Fruui ergo profectò non est nisi voluptatem capere de fine expectato, & obtento. At quia finis, ait, D. Thomas, & bonum est obiectum appetitiuæ potentie, manifestum est, quod fruitio est actus appetitiuæ potētie. Hætenus Diuus Thom. ¶ Ex his subsequitur secunda conclusio. Fruitio, si accipitur effectiue pro actione per quam captatur voluptas, & delectatio, non est actus elicitus voluntatis, sed intellectus, nempe ipsa visio, qua ratione est obiectū voluntatis, sed si accipiat formalius pro ipsa receptione gaudij, est motus voluntatis. ¶ Prior pars patet in primis apud S. Thomam in verbis proximè præcedentibus. Colligit enim fruitionem esse actum voluntatis, quia finis, vnde captatur voluptas, est obiectum voluntatis, obiectum autem voluntatis est visio, nempe, Deus visus: ergo non aliter intelligit fruitionem esse voluntatis, nisi quia per illam visionem quam expectauit voluntas, & presentem amat, capit voluptatem & gaudiū: illa autem visio nō est actus elicitus voluntatis, sed volitus: ergo operatio per quam voluntas capit voluptatem, non est actus eius elicitus, sed intellectus.

August.

2. Conclusio.

Probatio.

¶ Eandem verò veritatem palam absque vllò ænigmate affirmat in solutione primi argumenti. Erat enim argumentum, quod cū frui sit fructum capere, & fructus humanæ vitæ, quæ est beatitudo, accipiat per intellectum, frui est non potentie appetitiuæ, sed intellectui. Et sic respondet. Nihil prohibet vnum secundum diuersas rationes ad diuersas potētias pertinere. Ipsa igitur visio Dei, in quantum est visio, est actus intellectus (nempe elicitus) in quantum autem est bonum & finis, est voluntatis obiectum, & hoc, inquit, modo, est eius fruitio. Ecce visio elicitā ab intellectu sed

Secunda ea deq; plana probatio.

volita à voluntate, est fruitio, & subdit. Finem hunc intellectus consequitur tanquã potetia agens, voluntas autem tanquam potentia mouens ad finem: nempe, quia mouet intellectũ: & tanquam fruens sine iam adepto, id est, tanquam percipiens fructum, & gaudium ex illa visione. Ecce ergo quomodo fruitio est actus elicitus ab intellectu, sed volitus, & imperatus à voluntate, quare expressè quæst. de potentia Dei, quæst. 5. artic. 1. ad. 1. 5. ait, quod visio est fruitio.

Roma. 6.

Hac doctrinam explicuimus super illud ad Roman. 6. Habemus fructum in sanctificationem, sed visa fuit noua, & nonnulli Diui Thomæ discipuli propterea existimant durã, quia cum Diuus Thomas in cap. quæstionis. 8. proponat prius agere de actibus voluntatis immediatè ab ipsa elicitis, & in eorum numero, quæstio. 1. 1. collocet fruitionẽ, nequeut sibi aliud persuadere, quã quod est actus elicitus à voluntate. Cum tamen verba eiusdem doctoris modo relata expessissima, & planissima maius afferant pondus ad probandum esse actum elicitum intellectus, nempe, visionem, quatenus obiectũ est voluntatis mouetis intellectu.

Exponitur D. Thom.

Ratio autem ob quam fruitionẽ inter actus voluntate elicitos collocauerit, est, quam in secunda parte cõclusi. explicuimus, quoniam licet per visionem in genere causẽ efficietis percipiatur delectatio, illa tamen, vt supra explicuimus, est motus voluntatis: & ideo delectatio recipitur tanquam in subiecto in voluntate, quippe quæ potentia est, perquam formaliter gaudemus, & tristamur, eo quod isti sint voluntatis affectus, & quodãmodo passiones. Quare captatio voluptatis formaliter sumpta est (non dicam actus elicitus) sed motus voluntatis, quia nõ est propriè actio, sed passio: licet fiat, vt diximus, sine trãsnutatione, & ideo dicatur affectus. Actio verò per quam suscipitur, est visio, sicut per actionem ignis calefit aqua. Illi autem qui de voluntate & intellectu sic diuifim existimant, ac si duo essent supposita, non possunt intelligere quemadmodũ per actum intellectus in voluntate percipiatur delectatio: qui verò veritatẽ penetrãt, atq; adeò intelligunt esse potetias eiusdem suppositi, & actiones esse suppositorum, facile subinde intelligent quemadmodũ homo, vel anima per vnã potentiam delectationem recipiat quæ est passio alterius.

Probatio illa.

Hac verò doctrina, ne videar illam dũtaxat tanq̃ S. Tho. sustinere, probatur ratione physica. Voluntas enim est perquam res appetimus: atque adeo ipsa est primum mouens po-

tetias omnes & corporis organa ad suos consequendos fines. Vtitur enim intellectu ad huius vel alius rei contemplationem & studium: oculis ad videndum, pedibus ad ambulandum: manibus ad capiendum &c. ergo eadem ratione per illas potentias, quibus vtitur, fines eosdẽ adipiscitur: & in ipsis adeptis delectatur & quiescit: vt cibum quem gulosus affectat, adipiscitur per gustum: & pulchrum per visum: atque adeò per easdem sensuum actiones voluptatem captat, quæ est eiusdem voluntatis affectus & passio. Simili ergo modo anima voluntate cupiens Deum assequi per intellectum assequitur: atque adeò per eius visionem delectatur, hoc est, delectationem capit, licet in voluntate recipiatur. In summa neque Augustinus neque vllus vnquam priscorum patrum aliud nomine fruitiois intellexit, q̃ adeptionem rei concupitã. Et in hoc sensu dicimur rebus frui & amplexibus concupitis. Quocirca vsq̃ue ad Scotũ nemo legitur amorem existimasse fruitionem. Quare mirandum est, quomodo illa opinio vsq̃ue adeò in seipsa rit, & in crebuerit in scholis.

Fruitio.

Sed arguis. Nunquid non August. idem clare adstruxit, dicens, Frui esse amore inherere alicui? Respondetur. Illud non inde colligi. Nam eodem testimonio vtitur Diuus Thom. & tamen non inde colligit, quod fruitio sit amor. Sed quod ad ipsum pertineat. Sensus ergo ille non est quem vocant identicum: quasi amor sit fruitio, sed est causalis. In hoc sensu, quod nõ fruimur nisi illis rebus, quas propter se ipsas amamus. Ita quæ amore inherere non est formaliter ipsa fruitio, sed causarequisita, vt re aliqua fruamur. Posuit enim illam definitionem ad differetiam huius, quod est vti. Est enim vti rem vsurpare ad id obtinendum quod amamus. Quare res quibus vtimur, amamus propter illas quibus fruimur. Sed illas quibus fruimur amamus propter se. At quia frui contingit non solum rebus presentibus, quæ est perfecta fruitio, sed etiã absentibus in spe, quæ quidem fruitio est imperfecta, vt ambas completeretur, dixit in genere, frui est amore inherere: id est requiritur sic eas amare, vt ultra non progrediamur. Si autem perfectam fruitionem definirẽt, quæ non est nisi de re obtenta & possessa, certe dixisset, vti est, de re, cui amore propter se ipsam inheremus, dum possidetur, delectari. Iuxta verbum eius citatum lib. 1. 6. de Trini. c. 10. Fruimur cognitis in quibus voluntas ipsis propter se ipsas delectata conquiescit, & capit. 1. 1. Frui est vti cum gaudio: non adhuc spei, sed etiam rei. At locus ille

Amore inherere.

ille supra citatus lib. de moribus eccle. ca. mētē Augustin. aperit. Quid est quod dicimus frui nisi præsto habere quod diligis? Non, ait, frui est amare, habere quod amas, quod fit in Deo per visionem.

Scot. 1. sent. 1. 4. 3.

Et re vera Scot. 1. sent. dist. 1. quæst. 3. multũ vacillando hæsit ambigens amor ne, an delectatio esset fruitio: plura hinc inde August. testimonia conferens. Sed tandem ob id decreuit esse amorem quod frui construitur cum ablatiuo significanti obiectum ex vi transitio nis. Quasi idẽ sit frui Deo, quod amare Deum. Veruntamen, vt probè articul. præsentis. 1. 2. Caietan. annotauit, constructio illa id non suadet, imò dissuadet: frui enim Deo non est amare Deum, sed conspectũ Dei delectari. Nam illud Prouerb. Veni & fruamur cupitis amplexibus, non est, vt amemus amplexus, quoniã in hoc quod ait, concupitis, præsupponit iam amari absentes. Sed est re ipsa amplexãdo delectari. Et quod, ait, in Adelphis Terentius. Agellum huic demus, qui fruatur, non est sensus, Qui amet, sed qui possidendo fructum capiat, quo delectetur.

3. Conclus.

August.

Tertia conclusio. Beatitudinem in visione consistere, & in fruitione adeò non sunt res diuersæ, vt sint idem. Non quod consistat in amore, quem Scotus arbitratur fruitionẽ, sed quod consistit in visione, quæ in sensu iam exposito est fruitio, nempe actio per quã voluntas in se delectationẽ recipit. Hanc conclusionem expressè docuit Aug. Ait, quippe. 1. de trin. ca. 9. q̃ in visione patris, & filij, ac subinde spiritus sancti merces tota p̃mittitur delectationis, & de siderij nostri, & nihilominus lib. 1. de doctri. Christiana. c. 32. Hęc, inquit, summa merces est vt Deo fruamur. Hoc secundum testimonium affert pro se Scotus, sed discipuli S. Thomæ obijciunt aliud: & glossant hoc, quod sit propositio causalis, nẽpe quod visio sit causa fruitiois. Ista tamen controuersia inde nascitur, quod supponitur amorem esse fruitionem. Augustinus verò plane loquitur de visione, & fruitione quasi sint idem. Quod illo bis citato loco lib. de mor. eccle. cap. 3. confirmatur. Quid est aliud quod dicitur frui, quã diligere, sed quã habere. Vnde cum D. Th. hic & quæst. 5. de pot. dei. citata, concedat q̃ fruitio est ipsamet visio, per quam volũtas capit voluptatem, nunquã negasset, beatitudinem consistere in fruitione.

Ob idq; 1. 2. q. 4. art. 2. non confert visionẽ cum fruitione, sed cum delectatione, interrogans vtra sit præstantior. Quam vtique quæ-

sionem Arist. 10. Ethico. insolutam reliquit. Apparet enim delectationem esse digniorem, eo q̃ est perfectio ipsius operationis. Sed tamen respondet. D. Tho. operationem esse perfectiorem, atq; adeo visionẽ, eo q̃ totum bonum delectationis, in quo volũtas quietatur, est ipsa operatio: præstantius autem bonum est illud, in quo voluntas quietatur, q̃ quietatio ipsa quæ est delectatio.

Respondeatur illis qui beatitudinẽ ponunt in delectatione.

Atque hæc est responsio qua Aureolo fit satis, atq; alijs qui tenent beatitudinem consistere in delectatione: delectatio quippe perficit operationẽ, non quidẽ in genere causæ efficientis, imò e cõuerso, sic operatio perficit delectationem, sed tanq̃ consequens & concomitans: veluti decor perficit, hoc est, adornat & decorat iuuentutẽ: cum tamẽ iuuentus sit perfectior.

4. Conclus.

Quarta conclusio. Fruitio est duplex, quædam in re, atq; altera in spe: iam enim constitutũ est fruitionẽ non esse nisi vltimi finis, quæ propter se ipsum diligimus, alioqui nõ esset de se sufficiens voluntatẽ satiare & explorare. Quã vtique, de causa, vt Aug. lib. 8. 3. quæstionũ. q. 30. ait, Omnis humana peruersio est fruendis vti velle, atq; vtendis frui. Non ait, q̃ velle sit fruitio, vt Scotus colligit, sed q̃ velle frui vtendis est voluntatis peruersio. Est enim amare creaturas propter se: vt auari videntur amare pecunias, & voluptuosi voluptates: quia amant illas sine vlllo, aut termino, aut modo, quasi essent finis vitæ. Atque alia peruersio est vtifruendis, vt si quis Deum nõ propter ipsum, sed propter aliud bonum diligeret, quod non protinus in Deũ ipsum referret: igitur sicut in ordine temporalium rerum medicinis non fruimur, sed vtimur, sanitate verò fruimur quam propter se diligimus, & propter ipsam medicinas, ita in ordine simpliciter rerum solo Deo fruendũ est, & creaturis vtendum, quas propter ipsum, à quo eas recipimus, debemus diligere.

Aug. Frui vtendis & vtifruendis.

Probatio cõclusionis.

Probatur ergo conclusio. Frui, vt ait, Aug. est alicui amore propter se inherere, hoc autem contingit nõ solum dum res habetur, sed dum speratur. Vnde idẽ Aug. lib. 9. de trini. ca. vlti. appetit, inquit, inhiantis sit amor fruendis: ergo in spe etiam possumus Deo frui. Id quod Christus Matth. 5. edocet, dicens, Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum cœlorum, &c. Vocat enim ibi pauperes beatos in spe, qui postea futuri sunt in re. Et idem sentientiã de alijs beatitudinibus ibidẽ subiunctis: iuxta illud Psal. 29. Beatus vir cuius est nomen domini spes eius. Et ad Roma. 5. Gloriamur in spe gloriæ eius, Et ca. 13. Spe gaudentes. At verò fruitio illa

Psal. 29.

in spe imperfecta est, & illa dūtaxat perfecta, quæ ut ait. 10. de trinit. cap. 10. August. est uti cum gaudio nō ad huc spei, sed iam rei, Vtraq; verò fruitio solis creaturis rationalibus, nēpe: angelis, & hominibus propriè conuenit, quippe qui possunt media in finem referre, quod à brutis animantibus alienum est.

5. Conclus.

Beatitudo practi. etc.

Ex his demum colligitur quinta conclusio Beatitudo est intellectus cognitio speculatiua per se sufficiens: est enim Dei cōtemplatio, ut mōstratū est. In hoc em̄ seculo Philosophus, vt. 1. & 10. Ethic. docuit, duas distinxit fœlicitates, practicā, scilicet, quæ cōsistit in operatione secundū morales virtutes, & speculatiuā quæ cōsistit in cōtēplatione substātiarū. Et Spec. hanc dixit esse digniorē, & præstantiorē. Primò, quia est optimæ potentix & optimi obiecti, Licet inter intelligentias, non expresserit Deum; qui est omnium summū. Secundò, quia quæritur propter se, nam operatio virtutum moralium creberrimè posita est in ope egenis ferenda. Tertio, quia per ipsam cōmunicamus Deo, eiq; assimilamur, At vero visio Dei quā Aristoteles non agnouit, simpliciter est cōtēplatio speculatiua, quia nullatenus circa mōres versatur, imò per ipsos iā exactos cōparatur. Tametsi, quia per illam actionem elicitur dirigiturq; amor in Deum, quo omnes beatæ voluntatis affectus componuntur, dici quodā modo potest practica. Quod autem sit sufficientissimum bonum, simili ratione fit notū Ad vtramq; enim huius vitæ beatitudinē corpus requiritur, ac perinde bonæ eius valetudo, & habitudo, atq; adeo in eius subsidiū requiruntur exteriora bona, ac subinde amicis, nō quibus indigeat, sed apud quos fœlix sua beneficia collocet. Quamuis plus sit indigna fœlicitas actiua, q̄ contemplatiua. At vero beatitudo patriæ corporibus ex necessitate nō indiget, vt supra diximus: cū visio illa nō per abstractionē à phātasmatibus corporalibus producat, requiritur tamen corporum resumptio tanquā accidens, veluti pulchritudo aduenit iuuentuti. Illam verò corporum resumptionem cum optima eorum valetudine, & pulchritudine, & ornamento, visio in se ipsa quodammodo continet, quoniam ratione illius status Deus resuscitabit corpora nostra. At verò externorum bonorum ad eorum corporum perpetuitatem, nequaquam. Amicos autē habet eadem fœlicitate fruētes, atq; ista ratione visio illa beata & beas status est omnium bonorum aggregatione perfectus, perq; illam adeo vnica beatus habet quicquid vult, & per eandem nihil male vult: nam inde

deriuatur in voluntatem amor, qui summa est eius reſtitudo: & delectatio quæ est omnium desideriorū expletio, atq; adeo summa requies, Et per hoc illis respondetur qui fœlicitatem in aggregato visionis, & cōtēplationis collocant. Cōceditur enim, q̄ si videns Deum per absolutam Dei omnipotentiam ipsum nō amaret, aut eius visione non oblectaretur, nō esset beatus, sed tamen ex natura rei ex visione fluunt, & amor firmus, & delectatio plena: & ideo quia visio virtute cōtinet reliqua, ipsa est bonorum omnium aggregatio, atq; adeo vera beatitudo.

Responde-
tur illis qui
fœlicitatē
ponunt in
aggregato.

Primum igitur argumentum fati solutum est, vbi explicuimus quemadmodum fruitio sit quodammodo ipsa visio, quia est actio per quā percipitur voluptas & delectatio. Quamuis recipiatur in voluntate, tanquam motus, hoc est passio vel affectio eius. Ad secundū respondetur, q̄ cum sola volūtas sit appetitus rationalis, per illā appetit homo & anima separata omnia sua bona, ac proinde omnes fines aliarum potentiarum cōprehenduntur & continentur sub obiecto voluntatis, quæ appetit intelligere, audire, & videre &c. Ob idq; omnes potentias ad eisdem fines consequendos mouet. Ex quo sequitur visionem ipsam esse obiectum & finem voluntatis: quare ipsa est, quæ consequitur finem, quoties qualibet aliarum potētiarum suum proprium attingit: verba sunt in forma Sæct. Thom. Quibus id circo docet volūtatē: per visionem intellectus cōsequi suum vltimum finem.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Ad tertium deniq; ipse respondet, q̄ in delectatione sunt duo, scilicet, perceptio conuenientis boni, nempe, finis, & hæc pertinet ad apprehensiuam potentiam, atq; adeo ad intellectum in delectatione cœlesti, & complacentia eius quod offertur, vt conueniens. Et hæc pertinet ad appetitiuam potentiam: vbi ratio delectationis completur: quia illa delectatio est motus (vt diximus) hoc est passio vel affectus eius.

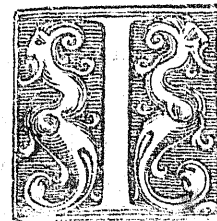
Solu. 3. ar.

QVÆSTIO SECVN- da, De adeptione beati- tudinis.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnis homo appetat beatitudinē.

IN

In hac quæstione de beatitudinis consecutione ordinem D. Thomæ præter meum ingenium. 1. 2. q. 5. non seruo. Imò postremo eius articulo primum locum tribuo: quia cū assecutionem rei motus præcedat, quo ad ipsam tenditur, & primū fundamentum motus sit appetitus, hic ordo naturæ videtur germanior, vt ab appetitu beatitudinis exordiamur. Et ideo primò quæritur, vtrum omnis homo appetat beatitudinē. Et arguitur à parte negatiua. Nullus id appetere valet, quod ignorat, cum vt. 3. de Anima author sit Philosoph. bonum apprehensum sit appetitus obiectum: multi autē sunt, qui beatitudinē ignorāt. Vnde vt Augu. 13. de Trinit. ca. 4. adnotauit, tanta diuerſitas censendi de beatitudine oborta est: alijs, scilicet, in voluptatibus corporis eam collocantibus, atq; adeo in virtute animæ, & alijs in rebus alijs: ergo non omnis homo beatitudinē appetit. Secundò. Essentia beatitudinis est visio essentix diuinæ (vt iam cōstitutum est) sed aliqui opinantur hoc esse impossibile: alijsq; illud existimant difficile & labore plenum, quia necesse est illius gratia à voluptatibus huius vitæ abstinere: quibus inescatur mortales: ergo nō omnes illam appetunt. Tertio arguitur. Beat. est (vt ait Au.) qui habet quicquid vult, & nihil male vult: complures autē malū, etiam consulto volunt: ergo nō omnes beatitudinē appetunt. In cōtrariū autē est illud Aug. lib. 13. de trinit. c. 3. Si minus ille dixisset, Omnes beati esse vultis, miseri esse nō vultis, dixisset aliquid, quod nullus in sua non cognosceret voluntate. Hæc quæstio multa digna scitu in hac materia cōtinet. Ad quam ideo tribus præmissis distinctionibus quinq; cōclusionibus respōdet. Distinctione quippe in præsentiarū opus est. & ex parte beatitudinis, & ex parte appetitus, ac deniq; ex parte appetitionis. Beatitudo namq; bifariam considerari potest. Non dico duplicem esse beatitudinē, qm̄ non est nisi vnica vera, nempe visio illa beata: sed illa inq; bifariam consideratur. Vno modo secundum eius generalē rationē, nempe secundū nomen hoc beatitudo: atque altero modo secundum specialē singularemq; eius rationē, videlicet, Hæc beatitudo, vt visio illa designetur. Itē appetitus, alius est naturalis, atq; alius liber, seu electiuus. Atqui naturalis ille, qui est in rebus inanimis & in animantibus brutis, nihil ad nostrū attinet propositū: quoniam ille nō

Partis negatiua arg. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Pars affir.

Distinctio trina.

Appetitus duplex.

fertur in vltimum finem per eius cognitionē eo modo quo hic loquimur: sed in solo appetitu rationali, scilicet, voluntate distinguuntur rationes due. Est enim in ea quædam inclinatio naturalis, quatenus res quædam est naturalis, atq; alia inclinatio libera quatenus est indifferens ad vtrumlibet.

Quocirca dū percōtamur, vtrū omnis homo appetat beatitudinē, potest appetitio alterum duorū significare, videlicet, aut inclinationem dūtaxat naturalem voluntatis: quæ est pro pensio & pondus in rem aliquam ante actum elicitum: quæ nimirum inclinatio à natura homini inest, ceu rebus vniuersis, etiam cognitione carentibus, quæ actum elicitum habere nequeunt. Veluti grauitas inest lapidi atq; ignileuitas: quæ cū cognitione careant, actus non habent elicitos, sed motus naturales per modū passionis, vt ascensum & descensum. Aut potest nominare actū elicitū appetendi: nempe amorem. His præhabitis, vt ab eo quod natura altius imprimit exordiamur. Quæritur primò de appetitu, videlicet, de inclinatione ante actū elicitum: vtrū naturalis nobis inſit ad vltimū finem. Et ne omnia in litē deferamus, cōpertissimū omnibus & confessissimū est naturalem in nobis inesse appetitū ad beatitudinē generaliter consideratā, nempe, ad bonū. q̄ homini optimū est: iuxta illud philosophi in fronte. 1. Ethic. Bonum est quod omnia appetūt. Sed ambiguitas nostra est. Vtrum naturalis appetitus hominis in illā tēdat beatitudinē veram quæ est videre Deum. Huius enim partem affirmatiuā tenet Scotus in prologo sententiarū, vbi ait, q̄. Deus est finis naturalis hominis, & in. 4. d. 49. q. 9. quo loco ait, naturale desiderium ferri ad videndū Deum. Et cum Scoto sentit Durād. q. 8. Partem verò negatiuam amplexus est Caiet. in. 1. par. q. 1. ar. 1. & q. 12. ar. 1. Ait quippe, q̄ si natura & volūtas humana cōsideretur in puris naturalibus lumine si dei destituta, nō habet naturale desiderium vidēdi Deū, sed si cōsideretur lumine fidei illustrata, præsupposita. scilicet, cognitione, q̄ beatitudo cōsistit in visione, naturaliter illā desiderat, Fūda mentum eius est hoc. Finis naturalis hominis est quem naturaliter potest attingere: nequimus autem Deum naturaliter, vt artic. proximi mōstrabimus, videre: ergo Deus visus non est nobis naturalis, sed supernaturalis finis: atq; adeo neque appetitus ipsius est nobis naturalis. Secundò. Naturale desiderium & appetitus est ille qui naturaliter potest actū elicere circa suum obiectum: sed non possumus naturaliter actū elicitum appetere visionē Dei, quia

Appetitio dupliciter.

Questio.

Scotus.

Caietanus.

Nn 5 vt ait

yt, ait, Augu. Nihil est volitū nisi præcognitū: & cognoscere illum finem nō possumus naturaliter, quia est reuelatio fidei: ergo neque appetitus est naturalis. ¶ Nihilominus prima conclusio huius articuli sit affirmatiua. Homini inest appetitus naturalis ad illam veram beatitudinem, quæ in Dei visione consistit. Non dico appetit per actum elicitem: sed habet appetitum, hoc est, inclinationem naturalem & pōdus naturæ, quo in illum finem propendet: sicut est grauitas in lapide, & pōdus in cætrum. At Durandus, ait, hunc naturalem appetitū & inclinationē nō esse volūtatis sed intellectus, cuius est finem cognoscere & apprehendere. Sed pfectō potius est voluntatis, nam homo est, qui beatitudinē appetit, & proprius appetitus hominis nō est intellectus, neq; alia potētia, sed sola volūtas. Non negamus intellectui suā inclinationē ad cognoscendam, sed tamen hominis per voluntatē est appetere, finem vltimū videre, apprehēdere, & possidere. ¶ Conclusio in primis est S. Tho. in suo prologo super. i. sent. vbi, ait. Vnū quodq; suauiter est dispositum, quādo collocatur in suo fine, quem naturaliter desiderat, & hoc, inquit, nobis colatū est per Christum, quando nos in gloriam æternam induxit. Inductio ergo in gloriā æternam per visionem est finis quæ naturaliter homo desiderat. & i. par. q. 12. art. 1. ait, inesse nobis naturale desiderium ad cognoscendum causam cognito effectu: quare per cognitionem creaturarū naturaliter appetimus cognoscere causam, nempe, Deum. ¶ Respondet autem Caietan. q. intelligit de desiderio cognoscendi causam sub ratione causæ, nempe, cognoscere quomodo hæc efficit: nō autem de desiderio videndi essentiam. At verò hoc plane est mentem D. Tho. detorquere. Quærit. n. illic, vtrū intellectus creatus naturaliter possit videre Deū per essentiā. Cū ergo partē affirmatiuam per illum mediū cōcludat, manifestum est intelligere de desiderio videndi essentiam. At verò 1. 2. q. 3. arti. 8. absq; ænigmate hoc explicatissime affirmat. Probat enim illic, quod vera beatitudo non potest consistere nisi in visione diuinę essentię: quia vniuscuiusq; perfectio attenditur secundum rationem sui obiecti, obiectum autem intellectus, vt. 2. de anima, ait, Philosoph. est quod quid est, id est, essentia rei: & ideo ex cognitione effectus dei remanet inquit, naturaliter homini desiderium, vt cognoscat de causa quod quid est, scilicet, essentiam ipsius Dei: sicut cognita eclipsi habet naturale desiderium cognoscēdi essentiam causę: essentia autem Dei nō potest nisi per visionem

1. Conclus.

S. Thom.

Caietanus.

cognosci: iuxta illud Ioānis, videbimus eum sicuti est: ergo homo ex creaturis naturale colligit desiderium videndi Deum. ¶ Sed probatur præterea conclusio ex communi animi cōceptione. Nemo enim est mortalium cuiuscunq; religionis aut sectæ, qui interrogatus an cupiat Deum videre, non respondeat, se id percipere. ¶ Mox arguitur auctoritate Aug. in lib. de præde. sancto, vbi, ait, Possē habere fidem & charitatē, naturæ nominis est: habere autē, gratiæ Dei. Respondet autem Caiet. q. possē habere est naturæ. i. homo est illius cognitionis capax. Sed pfectō plus aliquid voluit Augu. tribuere naturæ, nempe, inclinationē ad fidem, charitatem & gloriam. ¶ Et vt arguit Scot. trius est appetitus, nēpe naturalis, & violentus, & neuter. Tametsi de appetitu neutro nihil modo approbem: quia forsā nullus est, nisi dicas oculū corporalem habere appetitū neutrum ad videndū Deum, quem certē potius appellarem repugnantem. Appetitus autē noster ad videndū Deum nō est violentus, neq; verò neuter: ergo est naturalis. Ait Caiet. esse tamen obediētialem: sed re vera plus quippiam videmur habere. Cadauer enim solū habet obediētialem potētiā, vt animam resumat: quod verò homo recipiat gloriam, aliquid superaddere videtur. ¶ Potissima verò ratio quæ me persuasum habet est hæc. Quod homo sit imago & similitudo Dei, est naturale: nam quando dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, naturam ipsam nostram designauit. Similitudo autem & imago Dei certe non solum capacitatem dicit Dei videndi, sed naturalem etiam inclinationē: nam simile naturaliter appetit suū simile. Atq; hinc alia colligitur ratio. Appetitus naturalis hominis in nullare mundi, quā obtineat, quiescit, sed semper in aliud fertur: quousq; ad illum fœlicissimum Dei cōspectū perueniat: iuxta illud August. 1. confess. Fecisti nos dñe ad te, & in quietum est cor nostrum donec perueniat ad te: ergo hoc manifestum indicium est eundē appetitū naturalem in illum finē tendere: siquidē extralium nō satiatur. Hac enim ratione probatur, q. materia omnē appetit formā: nempe, quia nulla satiatur. Nisi q. ille appetitus est vagus ad omnē formam: noster verò est determinatus & destinatus in rem aliquam. ¶ Præterea arguitur. Vna quæque res suapte natura in rem aliquam determinatam fertur: sicut terra ad centrum, & ignis ad concavum lunæ: at verò nulla res potest designari, in quam naturalis appetitus hominis ceu

Alia ratio.

August.

Ratio nisi sima.

Alia ratio.

in vltimum finem tendat citra illā visionem ergo illa est noster naturalis finis in quē ideo naturaliter ferimur. Nam si dixeris q. naturaliter illam desideramus in genere desiderādo bonū, nequaquā rei satisfeceris: quoniam hoc vagum desiderium in bonum, necesse est in rem illam naturaliter tendat, in qua summum hominis bonū situm sit. Et tandem conclusio confirmatur ex illo. 33. Ostende faciem tuam & salui erimus, vbi certe inclinatio naturalis exprimitur. Cui illud consonat Ioā. 14. ostēde nobis Patrem & sufficit nobis, vbi insinuat q. citra illud nihil appetitui sufficit naturali. ¶ Tandem arguitur ex dictis Caiet. Si cognito illo fine vltimo per fidem tunc naturaliter homo illum appetit, colligitur illā inclinationem naturalem semper esse naturā insitam, etiā ante illam cognitionem: nam cognitio illa non attulit inclinationem, sed fecit eum potētem elicere actum suum. ¶ Respondetur ergo ad argumēta Caietani, nō bene definisse finē naturalem esse illum quē potest homo naturaliter consequi, neq; appetitum naturalem illum qui naturaliter potest habere actum elicitem: quoniam appetitus naturalis non debet definirī per effectum, sed per causam. Est ergo appetitus naturalis quē nobis natura inseruit: & eo ipso quod creati sumus ad imaginem Dei, insitam habemus appetitum naturalem ad ipsum videndum. Atq; adeo finis naturalis est quem naturaliter appetimus: licet consecutio eius & adeptio non sit nobis naturalis. Hęc enim fuit nostrę magnificatio naturæ, quod ad illum finem fuerit condita, quem nisi per auxilium speciale Dei consequi non valeamus. ¶ Et per hoc respondetur ad aliud eius argumētum ex. 2. Cœli. vbi ait Philo. q. si astra haberēt vim progressiuā, natura dedisset eis organa opportuna, nē pe pedes: sed quia non dedit talia organa, signum est quod neq; dedit vim. Similiter nāq; arguit Caieta. quod postquam non habemus naturalia instrumenta ad videndum naturaliter Deum, nō habemus naturalem inclinationem. Respondetur autem q. Aristot. non dixit si haberēt inclinationem, sed si haberēt vim, haberent instrumenta. Nos autem non dicimus, q. natura nra habet vim, id est potestatem naturalem videndi Deum, sed inclinationem. Præterea Aristot. nil de supernaturalibus nouit: & ideo nō concederet rem aliquam habere naturalem inclinationem ad aliquid nisi haberet potestatem & naturales vires ad illud assequendum: nos autem concedimus naturam nostrā adeo esse sublimē, vt ad illum finē na-

Soluntur argu. Caiet.

turaliter inclinatur, quē nō nisi per auxilium Dei assequi possumus. Est tamē paratissimus nobis subuenire: & quæ per alios possumus, per nos ipsos posse censetur. ¶ Hoc supposito de appetitu, qui est potētia, subsequitur, vt de appetitiōe dicamus, quæ est actus elicitus. Beatitudo ergo, vt dicebamus, considerari potest aut sub generali ratione; aut subspeciali & singulari. Sit ergo secunda conclusio. Beatitudinem sub generali ratione omnis homo suapte natura appetit, nō solum naturali inclinatione, sed etiam actu elicito dum illi mente offertur. Probat. Beatitudo sic considerata nil aliud est q. bonū perfectum: bonum autem est obiectum voluntatis, atq; adeo bonū eius perfectum est illud quod eam satiat eius q; desideria complet, eique perinde satisfacit: ergo beatitudinem appetere id ipsum est q. appetere in genere vt voluntas expleatur, eius quæ desiderijs fiat satis. Hoc autem nemo est, qui non appetat, quantumuis sit corruptæ vitæ. Nam etiam iniqui dum voluptates suas expleere volunt, eas sub ratione boni apprehendunt, quāuis in rei veritate a vera beatitudine sint alienæ, imò ei sint aduersæ. Atq; hoc est quod Augu. loco citato docuit, vbi facetiā mimi cuiusdam refert. Qui cū in theatro pollicitus esset enunciaturū se quid quisq; habeat in animo, cūctis magna expectatione suspensis cupientibus miraculum audire, quomodo, scilicet, posset arcana cordiū detegere, tādē dixit, vili vultis oēs emere, & carē vendere. iridet verò merito Augu. scenici illius ineptā facetiam. Quā plurimos enim videas, qui vt suis animis obsequantur, & fruuntur concupitis voluptatibus carissimē emunt, & vilissimopretio vendunt, atq; adeo sua bona dilapidant. At verò si quispiā ille esset ex sapiētibus, dixisset. Omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis: & tūc certō cōiectasset, quid quisque in animo gereret. Scot. in. 1. sentent. quæ, 4. non vult Augustinū loqui de actu elicito, quo, scilicet, omnes appetant beatitudinē, sed de inclinatione naturali. Sed hoc illico monstrabimus non esse menti Augustini consonum. ¶ Ratio autē cōclusionis est, quā D. Th. 1. 2. q. 10. ar. 1. sapienter docuit. Qui quid em rei nō necessario cōpetit, fundatur in eo quod sibi à natura est necessariū. Intellectui naque prima principia cognitionis sunt per se naturaliter nota, vt quodlibet est vel nō est: atq; in de deducuntur alia plus minusue nota, quæ cū nō sint tam euidētia, necessitatem intellectui nō inferunt, vt eis assentiat. Quod autē in intellectu est primū principium respectu omniū cōclusionum

2. Conclus.

Mimi ineptia facetia.

Ratio conclus.

clufionū, est in volūtate vltimus finis, ad quē omniū referuntur electiones mediorū: ergo qua ratione in vltimū finem sub illa generali ratione cognitum sic fertur naturaliter, vt ne queat illud nolle, sed necessario, si aliquem il lius actum habeat, fit volitio. ¶ At verò quam uis conclusio hæc sub hoc verborum genera litemore nequeat legitima ratione negari, ma iori nihilominus indiget explicatione. Est si quidem dubium vtrum beatitudo, & sum mum bonum sub hoc genere cognitū, sic vo luntas naturaliter appetat, vt nequeat nō vel le, an verò duntaxat sic, vt nequeat nolle. Tra ctant enim quæstionē Scotus in primo. q. 1. 4. dist. & in præsentiarū. q. 9. & Durand, q. 8. Ad cuius intellectum annotādum, q̄ voluntatem ferri naturaliter in bonum, bifariam potest in telligi, videlicet, aut quantum ad specificatio nem actus, aut quantum ad exercitium. Quan tum ad specificationem sensus est: quod volū tas non potest nolle beatitudinē sub generali ratione cognitam summi boni, sed si aliquem actum habeat, ille necessario est volitio, & ap petitio. Appetere autē naturaliter quantū ad exercitium, est non id solū, sed q̄ oblato obie cto sub illa cognitione, necessario volūtas ha bet volitionem. Itaq; non valeat ab exercitio cessare. ¶ Et quidē Henricus Gandensis quod lib. 3. quæst. 7. opinatur volūtatem necessitari respectu vltimi finis sic cogniti, non solū quā tum ad specificationem, sed etiam quantum ad exercitium, vt non possit illam in genere cōgnitam non velle. Quæ quidem sententia in beatis euidenter cognoscentibus beatitudinē in particulari verisima est, vt quæstio. sequen. monstrabitur, nō enim possunt ab amore desi stere. ¶ Verūtamen de eadē beatitudine in via in genere cognita solū sub ratione summi bo ni statuitur tertia conclusio. Beatitudo sic in genere cognita necessitatem infert voluntati quantum ad specificationem, non tamen quā tum ad exercitium. ¶ Probat prior pars, pri mum ratione iam facta. Quia inclinatio natu ralis voluntatis est ad bonum quo satiare eam possit. ¶ Secundò, sic planius explicatur. Ob iectum proprium voluntatis est bonum. Itaq; sicut intellectus nō potest alicui assentiri nisi appareat ei verum, neque visus quidpiam nisi sub ratione coloris videre, ita & voluntas nul lam valet rem appetere, aut amare nisi ei offe ratur sub ratione boni, atque adeò nec potest quidpiam nolle & respuere, nisi sub aliqua ra tione mali. Veluti intellectus, nulli potest pro positioni dissentiri nisi appareat ei falsa. In bea titudine autem sub illa ratione generali cogni

Explicatio
cōclusionis.

3. Conclus.

Probatio.

ta nulla apparet ratio mali: ergo neque potest voluntas eam odisse aut nolle. ¶ At verò nonnulli ex neotericis quorum est Maio. dist. presenti. q. 7. quia cuncta cōtendūt in litem euocare, inficiantur illam maiorem, nempe, solum bonū esse obiectum voluntatis. Imò potest, inquit, velle aliquid sub ratiōe ma li, ac proinde nolle sub ratione boni. Et pro bat. Quia possunt damnati voluntatem suam diuinæ voluntati accōmodare, & (vt aiunt) cō formare: potest autem Deus eis præcipere, vt suam ipsius nolint beatitudinem: quia nec eis vult ipsam cōferre: ergo possunt eam nolle, at que adeò sub ratione boni, quia in beatitudi ne nulla apparet ratio mali. Idemque asserunt de illo cui Deus suam reuelaret dānationem: posset enim eam velle, beatitudinemque sub inde nolendo respuere. ¶ Nescio tamen quis nam possit hoc quod isti contendunt persua sum habere. Profectò tam impossibile est vo luntatem id velle in quo nulla apparet ratio boni, aut nolle in quo nulla apparet ratio ma li, q̄ est impossibile visui id videre, quod nullo indutum est colore. Sciscitarer enim ab istis, cum vniciūque potentia suū sit proprium na tiumq; obiectum, quodnam consignare pos sunt voluntati si bonum non est eius obiectū ¶ Sed forsitan quis fingat, quod quemadmodū obiectum intellectus sit hoc disinctum verū vel falsum, ita & obiectum voluntatis sit bo num vel malum. At verò responsio hæc vera est, si quæ latet fallacia detegatur. Intellectus quippe est potentia, tum apprehensiuā, tum iudicatiua, & ideo apprehendit quidem æqua liter verum & falsum, sed tamen iudicatiuus af sensus non est nisi veri, & dissensus nō nisi fal si. Voluntas verò nō est nisi tantū appetitiua, cuius ideo tantū bonum est obiectum respe ctu volitionis, ac subinde malum respectu no litionis. ¶ Ad argumentū ergo eorum respon detur, quod dānati nolunt quidem beatitudi nem, nō vt voluntatē suam diuinæ subijciant, imò quāuis eis præciperet, nolent obtempe rare, sed illam respuunt, propter odium quo Deum prosequuntur, quem ideo videre no lunt, atque id sub aliqua ratione mali nolunt, scilicet, sub ratione inimicitia. Atq; adeò eius inimicitias sub ratione boni appetunt: nempe quia se volunt de suo hoste vindicare, Ille ve rō, cui in hac vita reuelaretur sua damnatio (quod de lege ordinaria fieri nō potest) non ideo illam cuperet. Sed si Deus ei præciperet, vt eam vellet, & ei obtemperaret, id faceret sub illa ratione boni, quæ est obedire Deo. ¶ Eadem conclusio confirmatur autoritate

Neoterica
opinio.

Reprobatio

Obiectū

Diluitur ob
iectio.

August.

Aug. in Echiri. ca. 104. vbi ait. Neq; voluntas non est, aut nō libera dicta est, qua sic beati ef se volumus, vt miseros nos esse velle non pos sumus. ¶ Veruntamen Scotus quauis loco ci tato fateatur nobiscum, q̄ circa vltimū finem oblatum sub illa ratione nequeamus actum elicere voluntatis nisi velle, nō tamē omnino nobiscū conuenit, q̄ ille amor beatitudinis in genere cōgnitæ sit naturalis. Naturale enim vno modo dicitur, vt distinguitur contra libe rum, atque alio modo, vt fit ex inclinatione naturali, quamuis liberè. Scotus ergo nō con cedit esse naturalem primo modo, sed secūdo, scilicet, quia oritur ex inclinatioe naturali, & fit absque electione. At verò S. Thom. intelli git voluntatem moueri naturaliter, id est, non liberè, vt. 1. 2. quæstione. 10. articu. 2. se planè exponit, dicens, q̄ voluntas ab aliquo obiecto mouetur naturaliter, vt ab vltimo si. i. e. ab alijs non, scilicet à medijs. ¶ Argumentū autē Scoti quo vtitur in primo dist. 1. quæst. 4. est, q̄ vnus potētia nō potest esse nisi vnus modus agēdi: cum ergo volūtas suapte natura sit potētia libera, nō potest ha bere aliū modū, vt scilicet, aliquando respectu alicuius finis moueatur naturaliter: quoniā a gere liberè & naturaliter sunt cōtraria. Itē qa si est actus voluntatis, est voluntarius: omne autem voluntarium est liberum. ¶ At profectò eadem ratione probaret, quod cum intellectus respectu aliarum cōclusio num non moueatur necessario naturaliter ad assensum, inde cōsequatur, vt neque respectu primorum principiorum moueatur necessa riò. Respondetur ergo, quod licet libertatis ar bitrium, idem sit, quod voluntas, ratione tamē differunt: quicquid enim est à voluntate po test dici voluntarium, sed tamen ratio liberta tis addit indifferētiam ad vtrumlibet. Et ideo quamuis voluntas suapte natura sit libera, ni hilominus respectu finis vltimi mouetur, vt na tura quantum ad specificationem, ita vt respe ctu illius non possit habere actum nisi volen di. Itaq; sicut graue suapte natura descendit quia est talis nature, ita voluntas suo pondere fertur in beatitudinem sibi in genere cognitā, vt nō possit eam respuere. ¶ Alioqui si sua ar gumētatio efficaciam haberet, cōcluderet sub inde nec beatos posse deum visum amare per modum nature, vt ibidem concedit: quod est falsissimum. Imò eum non amant liberè licet per voluntatem, sed naturaliter: vt quæst. seq. videbim⁹. Et est quodāmodo exemplū in Deo licet non sit omnino equiparatio. Amat quip pe se ipsum spiratq; spiritum sanctum certè

Scotus.

S. Thom.

Argum.
voti.

Reprobatio
Scoti.

Chra. Sco
tum.

non liberè, sed naturaliter, tametsi Scot. disti. 10. videatur illud subobscure negare. Nihilominus quāquam spiratio illa sit spontanea vt voluntaria, non tamen est libera, sed tam natu ralis quā generatio filij, quia non potest se Deus non amare aut non spirare spiritum san ctum, quāuis omnia extra se amet liberè. Re spondetur ergo, quod voluntas amat vltimū finem non proprie, quia liberè vult, sed quia est talis nature, quia non est in sua potestate, si habet erga ipsum actionem, non auare. ¶ Secundum cōclusionis membrū cōtra Hen ricum assertum est, qui censet beatitudinē sub illa generali ratione cognitam necessitatē vo luntati inferre, etiam quoad exercitium. Id quod primò sic probat. Sicut prima princi pia in intelligibilibus, sic & in operabilibus vltimus finis: prima autem principia necessitate intellectum mouent ad assensum: ergo & vlti mus finis voluntatem ad eius amorem. Secun dò, volūtas necessario illud amat, cuius gratia cætera cupit, cuncta verò quæ concupiscit in vltimum finem refert: ergo illud necessario amat. Tertio, voluntas nequit quippiam non velle, nisi in quo sit vel aliquis defectus boni, vel aliqua apparetia mali: in vltimo autem fi ne sic cognito neutrum istorum inest: ergo non potest ab amore vltimi finis cessare. ¶ Scotus verò inter alias impugnationes, istas vt præcipuas ponit. Primum arbitratur con tradictionē inuoluere vltimum finem sub ra tione generali cognitum necessitate trahere voluntatem, & tamē cognitū sub ratione parti culari, nempe visionis Dei, non idē facere, quā uis abstractiue & enigmaticè, vt in hac via nos citur. Huius autem rationis infirmitatē illico monstrabimus. ¶ Secundò id redarguit. Potētia inferior nequit superiore in vincere: ergo intellectus ostēdens vltimū finē nequit voluntatē sic vincere, vt ne cessariò illū amet. Hæc verò ratio pluribus er rat modis. Primò supponens intellectum esse volūtate inferiore: cuius cōtrarium supra de monstrauimus. Secundò, quia maior illa in sensu ipsius falsa est: imò sensus ostēdens prima principia intellectui, vt à quolibet pū cto in quodlibet punctum lineam ducere, ip sum vt assentiat euincit. Tertio, quia hæc vi ctoria non est potentia ostēdētis obiectum, sed ipsius obiecti. Etenim dum intellectus ostēdit vltimum finem voluntati, non est ip se, qui voluntatem pertrahit, sed obiectum ipsum cognitum: intellectus enim non facit nisi obiectū applicare, veluti qui ignem stupæ admouet non exurit, sed ignis ipse. Et hac ra tione

Secundū m^o
brū conclus
sionis.
Probatio
nes Hærci.

Scotus.

Reprobatio
Scoti.

tione quæst. seq. cōmonstrabimus Deum clare visum voluntatem non modò allicere, verù necessitate ad amorem mouere, etiam quoad exercitium. ¶ Aliter probatur conclusio ex illo August. 1. retracta. Nihil tā est in potestate voluntatis q̄ ipsamet voluntas: sed tamē hęc autoritas nō reprobatur voluntatē quoad specificationem necessitari in hac vita, & in futura etiam quoad exercitium: & ideo non est tam efficax. ¶ Ratio ergo legitima est, q̄ beatitudo in hac vita sub illa generaliratione cognita non est potens voluntati necessitatem imponere, vt sit illo obiecto attenda: nam cum ipsa sit reliquarum potentiarum motrix, potest quæcunq; cognitio in intellectu existat, ad aliud se diuertere. Imò & intellectum ab illa cognitione repellere. Solus namq; Deus, qui est autor naturæ potest necessitatem voluntati inferre quoad exercitium: id quod in patria per suam ipsius visionem facit.

August.

Legitima.

Durandus.

Corra Scotum.

Conclus.

¶ Durandus autē in allegata quæstione. 8. hęc sic moderatur cōclusionem, quod saltem homo cognita beatitudine in genere necessitatur quoad velleitatē, quæ non est voluntas efficax, scilicet, vellē. Sed re vera ratio facta hoc etiam falsum esse demonstrat: quia cum voluntas possit existente illa cognitione illam amouere, ad nullum actum necessario mouetur. ¶ Nō tamē ppter hoc debuisset Scot. mentē Aug. detorquere, dicens, q̄ illis verbis, Omnes beati esse nō vultis, miseri esse non vultis, solū appetitū designauerit qui est naturalis inclinatio, nam etiam actum ipsum elicitum significauit. Non quòd necessario quātum ad exercitium semper habeatur, vt patet in dormiente, sed quantum ad specificationem, vt expositum est. ¶ Quarta cōclusio. Veram beatitudinem in particulari cognitā, sub illa, scilicet, ratione quæ est visio, apprehensio & possessio Dei, nemo naturaliter pōt appetere actu elicitō nisi supernaturali cognitione præsupposita. Conclusio est liquida, quia nil est volitum nisi præcognitum: cognitio vero hęc beatitudinis sicut & res ipsa, vires excellit naturæ: quia supernaturalis est. Non nego, quin per vires naturales possit talis appetitio elici, supposita reuelatione supernaturali in ipso, qui appetit, vel in alio. Enimvero si Christianus lumine fidei perfusus in fidelem doceret: veram beatitudinem in solo Dei conspectu & possessione consistere, posset quidem illi veritatem hanc persuadere, atq; adeo posset infidelis ille assensum præbere, atq; adeo eundem Dei conspectum appetere & concupiscere, quamuis nollet alios fidei articulos recipere.

re. Illa tamen appetitio non esset grata Deo: quia non dimanaret à fide catholica, neque finem illum sine tali fide posset cōsequi: posset nihilominus appetere. ¶ Quinta conclusio. Cognitio fidei obscura, qualis est in via, non imponit voluntati necessitatem, neq; quoad exercitium, neq; verò quoad specificationem. Prior pars iam satis probata est. Sola enim clara visio vim illam habet necessitatem inferendi voluntati quoad exercitium. Posteriores verò contra rationē Scoti supra relatā statuimus. Nam ista obscura cognitio beatitudinis in particulari non tātum vigoris habet ad trahendam voluntatē, vt bene ait quæstio. citata Durandus, quātum cognitio in genere. Nam cum in genere nil aliud sit quam si dicas bonū & optimum, nullam præse fert appetendi difficultatem: quoniā & iniqui hoc cupiunt, cum quicquid affectent sub ratione boni eis apparentis concupiscant. Si verò alicui proponatur beatitudo vera in particulari, ostendaturque via ad ipsam perueniēdi, quæ est ab illicitis voluptatibus abstinere, & diuina mandata officijs colere, profecto difficultatē corruptis hominibus offert: adeo vt illam nolint, imò malint suis voluptatibus oblectari. Fateor neminē non habere velleitatem quandam, nempe, vellem illa beata vita angelorum potiri, nisi tanti mihi constaret: sed tamen q̄ omnes habeant efficacem absolutumq; amorem eius & desiderium experientia docet esse falsum.

5. Conclus.

Contra Scotum.

Aduersus Lutheram.

¶ Atque hoc est aduersus Lutheranos ineluctabile argumentum. Tribuūt enim eam vim virtutemque & energiam fidei, quam habet visio in patria. Sicut enim illa foelices voluntas absorbet, vt nequeant nō Dei amore conflagrare: ita contendunt fidem, necessariam habere connexionem cum charitate, vt qui credit non possit non amare, atque adeo inferunt, quòd per quodcunq; peccatum mortale, quo amittitur charitas, perdatur fides: quæ quidem hæresis absurdissima est.

Dilutus argum. Scoti.

¶ Quo ergo Scoto respondeamus, negatur vltimam conuoluerē contradictionem, beatitudinem in genere cognitam necessitatem imponere voluntati quoad specificationem: nō autem si speciatim cognoscatur in particulari. Imò ambo hæc sunt sibi coherentia. De visione autem Dei, qua etiam negat beati voluntatem necessariē moueri quoad exercitiū, quæstione sequenti disputabimus.

Solut. 1. ar.

Partis affirmatiue ar. 1.

2. Argum.

3. Argum.

tum est. Illam verò sub ratione generalinullus ignorat: atq; adeo nemo nō appetit. Quāuis possit voluntas aliorum attendēs ab actu appetendi desistere, vt secunda, & tertia conclusio demonstrabant.

Solut. 2. ar.

Solut. 3. ar.

¶ Ad secundū verò per quintā cōclusionē respōsum est, qua ostendimus cognitionem vltimi finis in particulari adeo nulla necessitate mouere voluntatē, vt possit propter difficultates, quæ in illa obtinēda offeruntur, eius cōsecutionem non appetere, imò renuere.

¶ Ad tertiū respondetur, q̄ illi etiam, qui male aliqua appetunt, cōcupiscunt illa sub generali ratione boni, vt in secunda cōclusi. dicebamus, & ideo appetunt beatitudinē in genere, nempe, bonum sub illa ratione apprehensum. Ille tamen appetitus non est naturalis, sed corruptus: quia non est veræ beatitudinis. Neq; ille homo est vere beatus. Imò adeo à vera beatitudine desflexus, vt eius impedimenta appetat. Quapropter sapiēter Augustinus, addens, nihil male vult, vulgarem plebis opinionē cōdemnauit, existimātium illum esse beatū, qui habet quicquid vult, & cui omnia pro votis succedunt: imò male volens inferior fit, dum ei p votis succeditur. At verò qui diceret beatum illum esse, qui habet omnia quæ vult appetitu naturali, veritatem pronunciat, licet nil aliud adderet. Quoniam appetitus naturalis in ea dūtaxat fertur, quæ ad normam rectæ rationis expetibilia sunt. Sed Augustinus explicatius loquitur.

ARTICVLVS II.

Vtrum homo naturalibus viribus possit beatitudinem consequi.

Postquā de appetitu beatitudinis dictum est, subsequitur, vt de eius assecutione dicamus. Quæritur ergo primò, vtrum homo per suā naturalem facultatem possit beatitudinem assequi. Et arguitur à parte affirmatiua. Natura nunquam in necessarijs deficit: nihil autem tā necessarium homini est, quàm in suo vltimo fine conquiescere: ergo à natura illi sic prospexit, vt possit per eius vires suum adipiscifinem.

¶ Secundo. Homo irrationalibus creaturis nobilior est & præstantior, atq; adeo plus sibi sufficiens: irrationales autē creaturæ proprijs viribus suos fines attingūt: ergo & homo id ipsum potest. ¶ Tertio. Beatitudo (vt. 1. & 10.

Ethic. autor est Philosophus) est operatio perfecta, & cuius est rem incipere, est ipsam perficere, officia verò, quæ vocant moraliter bona, naturali hominis potestati subduntur, iuxta illud Pauli ad Roma. 2. Gentes quæ legem nō habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt. & illa sunt perfectę vitę inchoationes: ergo & ad illam vitam pertingere, in hominis positū est naturali facultate.

Pars negatiua.

¶ In cōtrarium est illud Esaiæ. 64. Oculus nō vidit deus absque te (id est nisi te auto. e) quæ preparasti expectantibus te. Et. 1. ad Corint. 2. addidit Paulus, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit. Quasi nulla naturalis potentia hac vigeat virtute ac facultate.

Decisio ar.

¶ Quæstio præsens alia præsupponit, atq; alia quærit. Ob idque ad omnia quinq; conclusionibus respondetur. Supponit enim, q̄ homo suam possit supremā beatitudinem, & foelicitatem cōsequi, & quærit subinde quibus id viribus valeat. Cui & alia adiungitur quæstio cula, vtrum in hoc seculo, id sit deo possibile.

Notandum.

¶ Adnotandum tamen in quæstionis vestibulo, quòd nihil hic de merito sciscitatur, vtrū, scilicet, homo suis viribus naturalibus valeat beatitudinem promereri: hæc enim alia quæstio est, ad tractatum de gratia dei pertinet: quo aduersus Pelagianos pars negatiua, ceu catholica veritas definitur. Gratia enim dei (vt ait ad Ephesios Paulus) sumus saluati p fidem, & hoc non ex nobis, dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis gloriatur: sed sciscitatur vtrum seclusa ratione meriti homo possit illā obtinere, scilicet, vtrū postquam beata virgo vel alius quispiam meritis est beatitudinem, vel si per impossibile daretur sine meritis nostris aut Christi, posset beatitudinis suæ fieri cōpos.

Ad Eph. 2.

1. Conclus.

¶ In hoc ergo sensu statuitur prima cōclusio. Homo potest suam consequi beatitudinem. Nihil modo asserimus, quibus viribus id possit, sed absolute, quòd possit. Cōclusio est de fide, iuxta illud. 1. Ioan. 3. cum apparuerit, similes ei erimus, & videbim⁹ eum sicuti est. & 1. ad Corint. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Ratione verò naturali probatur conclusio nem hanc duob⁹ locis Diuus Thomas, prima enim part. quæst. 1. 2. artic. 1. quæsiuit, vtrū homo possit deum per essentiam videre: absque disputatione vtrum in illa visioe beatitudo consistat: hic verò, scilicet. 1. 2. quæstio. 5. disputat vtrum possit homo suam beatitudinem consequi, quæ est illa visio. Et vtrōque assertiuè respondet. Probatio est illa, quam articulo præcedenti explicuimus. Cognitio enim effectū

1. Conclus. Ratio.

fectu desiderii homini naturale inest cogno-
scendi causam, nō quomodocunq; sed per e-
ius essentiam: ergo cognitio huius machinæ
mundi desiderium naturale nobis ingenerat
cognoscendi causam in sua ipsius essentia, qđ
nisi per visionem, fieri non potest: naturale au-
tem desiderium non est frustra: ergo ad illum

2. Ratio. finem potest homo peruenire. ¶ Secunda ra-
tio est. Beatitudinis nomen adeptionem per-
fecti boni significat: ergo quicūque capax est
perfecti boni, ad eandem beatitudinis adeptio-
nem peruenire potest: homo autem est illius
capax: ergo potest illuc pertingere. Minor ve-
rò probatur. Homo suapte natura ad imagi-
nem & similitudinem Dei, vt Genes. 1. legitur
conditus est: imago autem & similitudo Dei
capacitatem quandam & aptitudinem desi-
gnat eius essentiam cognoscēdi amandiq; ac
perinde ea fruendi. Est enim similitudo illa ve-
luti calatura in annulo aureo instar lapilli fi-
guræ excavaata, qui illic calādus est: sic enim

Confirmatio Intellectus & voluntas capaces sunt quibus
Dei visio & amor imprimatur. ¶ Et confirma-
tur hac ratione physica. Intellectus, quia im-
materialis est, potest bonū vniuersale appre-
hendere abstrahendo ab hoc & ab illo bono
naturali, atque adeo illud sic in genere cogno-
scere & appetere: ergo suapte natura est
capax consequendi rem illam quæ eminenter
continet vniuersa bona. Cuius indicium,
vt supra diximus, est, quod citra illius cōsecu-
tionem naturalis noster appetitus nequaquā

Obiectio. sedatur & quiescit. ¶ Veruntamen aduer-
sus hanc conclusionē videntur militare argu-
mēta hæc. Sicut natura rationalis est supra sen-
sibilem, ita rationali præeminet intellectualis,
qualis est Deus, vt Dionysius ait, in lib. de diui-
nis nomi. sed brutæ animantes solo sensu pol-
lentes nequeunt ad finem rationalis creaturæ,
nempe, hominis peruenire: ergo neque homo
ad supremā beatitudinē naturæ intellectualis
¶ Item infinitum, vt. 3. Physic. ait, Aristotel.
non est cognoscibile: Deus autem est infinitus:
ergo non potest à nobis cognosci.

Responsa. ¶ Propter primum argumentū nō defuerunt,
qui negarent posse Deum à creatura rationa-
li videri, propter eius excellentiam & eximiam
puritatem. Veluti sol qui est maximè visibilis
à vespertione cerni non potest, vt Aristot. 1.
Metap. ait, nempe, quod sicut oculus noctuè
ad lumen solis, ita & intellectus noster ad ma-
nifestissimam naturam. Igitur si recondita natu-
ræ intelligere non possumus, multo minus in
accessum splendorem Dei, qui totius est fons
naturæ conspiciere valemus.

¶ Veruntamen adnotandum est, quod aliter
intellectualia excedunt sensum, quàm super-
naturalia & Deus intellectum nostrum. Intel-
lectualia nāque sic excedunt sensus omnes, vt
sub eorum obiecto non cōprehendantur: nā
obiectum sensus non est nisi materiale & cor-
poreum, quemadmodum obiectum visus est
coloratum. ¶ Atq; hinc colligitur secunda cō-
clusio. Neque Deus neq; Angelus corporali-
bus oculis videri possunt, vt. 1. part. quæst. 1. 2.
articu. 3. ait, D. Thom. Imò neq; per absolutā
Dei omnipotentiam id fieri potest, plusquam
quod aut per aures videas, aut per oculos au-
dias. Quoniam licet Deus se solo possit pro-
ducere entitatem illam quæ est visio sui, non
tamen est in oculo aut in sensu corporeo rece-
ptibilis eo modo, vt per ipsam valeat immuta-
ri: eo quod res intelligibilis non est obiectum
eius, veluti coloratum non est obiectum audi-
tus. Vnde Augu. in libr. de videndo Deum ad
Paulin, Deum, inquit, nemo vidit vnquam,
& in hac vita sicuti ipse est, & in Angelorum
vita sicut visibilia ista quæ corporali visione
cernuntur. Quocirca illud Job. 19. In carne mea
videbo Deum saluatorem meum, nō sic intel-
ligitur, qđ oculo carneo possit videri essentia
Dei: sed qđ homo existens in carne post resur-
rectionem videbit Deum. & per oculum car-
nis videbit Christum. Illud autē ca. 4. 2. Oculus
meus videbit te: de oculo mentis intelligitur.

¶ Quod si arguas. Saltim per sensum interio-
rem imaginatiuæ potentia potest Deus videri:
legitur enim Esai. 6. Vidi dominum seden-
tem super solium excelsum, &c. illæ autē pro-
pheticæ visiones imaginariæ erant. Respondetur.
Per illam visionem Deū non fuisse à Pro-
pheta conspectum secundum eius essentiam,
sed sub aliqua forma corporea, imaginationi
oblata, Deum per similitudinem repræsentan-
te: vt putā sub imagine regie maiestatis in
throno sedentis. ¶ Supernaturalia verò qua-
lis est Deus non vsq; adeo intellectum nos-
trum excedūt, vt intralinear obiecti eius non
comprehendantur. Imò cum obiectum intel-
lectus sit ens, deum ipsum suo ambitu conti-
net. Sed solum excedit aptum nostrum quā-
tum ad modum cognoscēdi, propter eius ex-
cellentiam, ad quam intellectus in puris natu-
ralibus non habet proportionem. Hoc enim
pacto sol exuperat vespertilionis visum. Com-
prehenditur enim sub obiecto visus, quia est
lucidum: sed tamē excellentia lucis obstat ne
ipsum possit vespertilio intueri. Quare p Dei
potentiam posset eius sensus sic roborari &
acui, vt eundem posset solē conspiciere. Pari-
ergo

ergo modo intellectus noster eleuari per lu-
men gloriæ potest (vt articu. 4. videbimus) vt
Deum intueri queat. Nam etsi anima mortali
corpori immersa species intelligibiles à phan-
tasmatibus abstrahat, tamen ad videndū Deū
(vt articu. proximo videbimus) Deus ipse in
ratione speciei intelligibilis erit foelicibus in-
tellectibus coniunctus.

¶ Ad aliud verò respondetur. Quod Aristote.
quando, ait, infinitum non esse cognoscibile,
intelligit de infinito ratione materiae, scilicet,
quod est infinitum in potētia, vt numerus par-
tium continui & moles in infinitum protensa
quia non habet formam, aut certū numerum
per quam cognoscatur, & res non est cogno-
scibilis, nisi quatenus per formā fieri potest in
actu & in propria specie. Deus autem est infi-
nitum in actu, infinita q; subinde perfectio, at-
que adeo nō solum est cognoscibilis, verū & in-
finitè cognoscibilis, vt à seipso cognoscitur.

¶ Tertia cōclusio. Homo in hac vita nequit su-
premā suam foelicitatē cōsequi. Duplex enim
est beatitudo, quæ dā, scilicet, imperfecta atq;
alia pfecta. Imperfecta verò beatitudo duplex
etiā est. Alia, quæ, vt, ait, Aristoteles, cōsistit in
operatione secundū virtutem: qua (vt ipse, ait)
beati sumus, vt homines. Quæ quidem est di-
positio quædam ad cœlestem foelicitatē obti-
nendam. At verò charismata ipse supernatu-
ralia nō cognouit, atq; adeo neq; infusam cha-
ritatē, per quam solam, officia nostra nomē
& rem obtinēt virtutum. Et ideo alia est, licet
non omnino perfecta & confirmata, beatitu-
do, quæ consistit in spe futuræ gloriæ. Et illa
quidem (vt supra diximus) potest esse in hac
vita. Quippe qua sancti viri abnegates, vt, ait,
Paulus, impietatem & secularia desideria, sob-
rietasq; & iuste & piè viuētes in hoc seculo, quo
dāmodo fruuntur, expectantes beatam spem,
& aduentū gloriæ magni Dei & saluatoris no-
stri Iesu Christi. ¶ Veruntamen, qđ perfectam
beatitudinē in hac vita cōsequi homo non va-
leat, probatur argumento primū sumpto à pe-
culiari ratione veræ beatitudinis. Dicitū quip-
pe est in visione Dei esse positam. Quæ utiq;
visio in hac vita obtineri nō potest. Nisi quis
obijciat, illam Deum posse ex peculiari priui-
legio alicui cōcedere, vt fecit Paulo. Attamen
loquimur secundū ordinariam legē. Præterea,
illa nisi firmum haberet perpetuumq; statū,
ratione completa veræ beatitudinis, careret.
imò, vt suo appendice ornamēto decora esset,
corpus etiā immortalitate, & reliquis dotibus
infignire deberet.

¶ Conclusionem verò ob id in præsentiarum
ergo modo intellectus noster eleuari per lu-
men gloriæ potest (vt articu. 4. videbimus) vt
Deum intueri queat. Nam etsi anima mortali
corpori immersa species intelligibiles à phan-
tasmatibus abstrahat, tamen ad videndū Deū
(vt articu. proximo videbimus) Deus ipse in
ratione speciei intelligibilis erit foelicibus in-
tellectibus coniunctus.

¶ Conclusionem verò ob id in præsentiarum

statuimus, vt eam quoque ex generaliratione
beatitudinis deducemus. In quo locupletan-
do argumento Diuus Augustinus librum to-
tum decimum nonum de ciuit. Dei expendit.
Perfecta namq; beatitudo (vt nomē ipsum au-
ribus suggerit,) perfectum bonū est, atq; adeo
sufficiens: sufficientia autem eius hæc est, vt
omne malum excludat, omneque desiderium
expleat: neutrum verò istorū in hac fieri vita
possibile est. Nam & intellectus noster multis
ignoratiæ nebulis obducitur, & voluntas sub-
inde prauis corruptisq; affectionibus est per-
uia, à quibus nisi magna cura & labore eripi
nequit. Et præterea corpus creberrimis est
ærumnis & calamitatibus subditū. Hæc enim
speculatio Academicos demētavit, qui disqui-
rentes in hac vita vbinam foelicitatem collo-
carent, inuenire nequiverunt. Imò Marcus
Varro sectas ferme tercentum de re hac recen-
suit. Quod etiam argumentum in Academicis
& in de Finibus bonorum & malorum Cice-
ro, aurea sua lingua differuerit, tamen punctū
nō attigit. Quoniam in hac vita summum bo-
num non erat reperibile: imò neque in altera
quemadmodum ipsi citra Deum illud indaga-
bant. Enimvero cū homo ex anima & cor-
pore constet, vtramq; partem necesse est, bea-
tudo perficiat. Corpus autem quod mors tā
multis morbis, doloribus & cruciatib; vexat,
& in suum vrget interitum, constantissimum
est, non posse in hac vita ab illis eripi, quous-
que ad illam perueniat, in qua non erit luctus
neque clamor.

¶ Sed vt ad animi bona conuertamur, in qui-
bus omnes huius seculi sapientes foelicitatem
statuebant, in tribus vitæ generibus illam arbi-
trabatur esse positam, scilicet, aut in cōtempla-
tione & inquisitione veritatis, aut in gerendis
rebus humanis: quorum prius genus ociosum
est, posterius verò negotiosum, aut in quadam
vita ex vtroque genere commista & tempera-
ta. Si verò virtutes morales in quibus negotiū
actiuæ vitæ versatur, contemplerur, nulla in
hoc seculo sine labore suū finem consequitur.

¶ Temperantia namq; qua carnales franguntur
libidines, in perpetuo conflictu laborat, quia
spiritus (vt ait Paulus) cōcupiscit aduersus car-
nem, & caro aduersus spiritum. Et ideo hæc
virtus vix euitare valet quominus ratio non-
nunquā carni succubat. Absit ergo (vt inquit,
Augustin.) vt dum in hoc intestino bello su-
mus, beatitudinē adeptos nos esse credamus:
cū ad ipsam pugnādo peruenire cōtendamus.

¶ Mox prudentia, quæ reliquis virtutibus me-
dium cōstituit, crebris erroribus obnubilatur.

Iustitia.

¶ Deinde iustitia, cuius munus est sua cuique tribuere, in hoc munere persolvendo quamplurimum laborat, tantum abest, ut beatitudinis requie fruatur. Imò hæc virtus est inter omnes que à Repub. maxime exulat. Adeo propriè vniuscuiusque amor, priorumque bonorù cupido iura alijs debita solvere vetat.

Fortitudo.

¶ Tandem fortitudo, metus, audaciæq; moderatix patientiæ parens, qua mala huius vitæ toleratur, tam multa malorù turba nonnunquam cõcutitur, ut etiam Stoici, qui docebãt nullam passionem in virù sapiẽtem cadere, dicere cogerentur, qd quando eo vsq; mala illa succrescerent, ut sapiens, vel nõ possit, vel non deberet ea sustinere, tunc mortẽ, si neque naturaliter, adueniret, neq; aliunde accederet, deberet ipse sibi inferre, ut ab illis eriperetur. Vide quo cæcitatis illi sapientes existimati præcipitarẽtur, qui ut vitam quam beatã ducebant, fugerent, mortis auxilium implorabãt, strenuamq; fortitudinis virtutem homicidam faciebant.

Misericordia.

¶ Adde quod nonnullæ virtutes, ut pietas in parentes atq; in ciues misericordia, in condolendis miserorum aduersitatibus laudem merentur suam. Cum tamen dolor à legitima beatitudine alienissimus sit.

Contemplatio.

¶ Neq; verò suprema fœlicitas, quam in contemplatione veritatis collocabãt, quietem suam & otium nancisci in hoc seculo valet: quippe cum multis rerù turbis perturbetur, quousq; in coelestem Hierusalẽ, conscendamus, cuius seras portarù nullus malorù impet⁹ abrũpere valet, sed posuit Deus suos fines pacẽ: vbi adipe frumẽti per illã beatam visionem perfruemur. Præterquam qd qui in hac vita addit sciẽtiam, addit sibi laborem, & indignationẽ: quia indignatur vidẽs indignos magistratus administrare.

4. Conclusio.

¶ Quarta conclusio qua superior cõfirmatur sit. Perfecta beatitudo semel acquisita amitti nõ potest. Origenes fertur quorundã Platoniorù errores sequutus, asseruisse de vltima beatitudine hominẽ posse in miseriam cidere. Quod verã beatitudini q̄ maxime repugnat. Enimverò cum sit bonum sufficiens, oportet (vt diximus) vt omne malũ excludat, omneq; desiderũ expleat, inter alia verò fœlix præcipuè desiderat bonũ quod obtinet, se cure & tutò retinere, alioqui amittendi metu angeretur, & si amitteret, doleret. Requiritur ergo ad beatitudinẽ, vt possidens certã habeat opinionẽ nunquam suã amittendi fœlicitatẽ. Si autẽ opinio est vera, in de fit cõsequens beatitudinẽ amitti non posse. Si verò falsa, falsitas ipsa rationẽ verã beatitudinis tollit. Igitur cũ in hac vita, quæ caduca & labilis, atq; adeo pe-

ritura est, nihil sit perpetuũ, fit vt nec insit in ea perfecta beatitudo. Sed illa tantum eius inchoatio, quæ in spe consistit, de qua Roma. 8, ait Paulus, spe salui facti sumus. Quæ quidem beatitudo quamuis genere suo perpetua sit, sicuti diuinus amor, nihilominus ratione subiecti, quia in hoc seculo nõdum sumus cõfirmati in gratia, per liberum arbitrium nostrũ est amissibilis, nisi in beata virgine & Apostolis, qui ex priuilegio fuerũt cõfirmati. Dum verò rationem verã beatitudinis in particulari questione sequẽti speculemur, altiorẽ rationem eandemq; legitimã contemplantur, cur illa beatitudo amitti nequeat. ¶ Quinta demũ conclusio, quæ ad titulũ questionis respõdet, est. Quamuis beatitudo imperfecta, quæ in hac vita per cultum virtutũ moralium obtinetur, viribus naturalibus possit acquiri, nõ tamen perfecta & suprema. Imò visio Dei in qua consistit, super naturam nõ solum hominis, verã & omnis creaturæ existit. Prior pars per ea quæ dicta sunt demonstrata est. Duas enim distinxim⁹ in hac vita imperfectas beatitudines. Vnam secundũ philosophos, vel actiã, quæ consistit in operatione secundũ virtutem, & cõtemplatiã substantiarũ separatarũ. Atq; ad has asserit prior pars nostræ conclusionis viribus naturalibus posse hominem perungere, scilicet, per operamoraliter bona. Quamuis opera illa nec digna sint absq; charitate infusa proprio nomine virtutum. Alterum verò beatitudinis genus, quod in spe coelestis beatitudinis positum est, absq; speciali Dei concursu cõsequi homo non potest. Veruntamen in præsentiarum de officijs quibus beatitudinẽ promeremus, nõ habetur sermo. Sed de eius cõsecutione, quæ habet rationem præmij.

5. Conclusio.

¶ Quod autem visio illa beata sit nobis atque angelis supranaturalis, est catholica veritas, cuius contrarium fuit Bigardorum hæresis, in concilio Viẽnensi sub Clemẽte quinto. Clemẽti. Ad nostrum, de heret. inter octo illorum errores condemnata. Assertio enim eorum erat, quod intellectualis natura in se ipsa est beata neq; indiget lumine glorię ipsam eleuãte, atq; adeo neq; alia supranaturali virtute ad videndum Deum. Imò aiebant phrenetici illi & stupidi, quod cum Deus vbique sit præsens, atque adeo quantũ est de se semper sit intellectuino stro applicitus, solum delictorum nostrorum obstaculum, est nobis impedimento, ne eum cernere valeamus. Ex quo subinferebãt, vsq; adeo posse hominem in hac vita cor à culpærum sordibus emundare, vt in hoc immortalis corpore Deum valeat (quemadmodum de

Paulo

Testimonia sacra.

Paulo fertur) per essentiam videre. ¶ Sed erat illa insignis dementia. Contrarium nos enim fides Catholicæ docet. Legitur enim in psalm. 83. Gratiam & gloriam dabit dominus. Hoc est, sicut gratia, quæ est semen glorię, ita & gloria ipsa solo Deo sit authore. Cui cõcinit ad Roma. 6. Apostolus, dicẽs, Gratia Dei vita æterna. Quæ quidem vita (vt nõstratum est) in illa Dei beata visione consistit. Accedit & locus citatus Esaia, Oculos non vidit absq; te quæ præparasti expectãtib⁹ te. Cui, 1. ad Corint. 2. cõcors Paulus, Oculis, inquit, nõ vidit &c. Et Matth. 11. Nemo nouit Filium nisi Pater, & Patrẽ quis nouit nisi Filius, & cui uoluerit Filius reuelare? Vbi simpliciter de Dei cognitione loquebatur, vt doceret, tam fidẽ, qua cognoscitur in via, quã visionẽ, qua cõprehenditur in patria, opera esse Dei supernalia. Eodemq; illud alludit Ioan. 14. Si quis diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligã illũ, & manifestabo me ipsum illi. Quasi munus propriũ eius sit manifestare se amicis suis, quod fiet per eius intuitum in cœlo, Est ergo Catholica fides. ¶ Rationem verò, qui rem in cortice dũtaxat cernunt, nõ aliam referunt, q̄ quod cum creatura sit finita, Dei verò substantia infinita, nulla sit proportio, vt homo naturaliter possit videre Deum. At verò ratio hæc minime satisfacit. Aliud enim est quærere de proportione rerum quatenus sunt res naturales, atq; aliud de proportione obiecti & potẽtię in ratione cognoscẽdi. Enimverò cum ens sit intellectus obiectum, cuius amplitudine cõprehenditur Deus, disproportionem inter eius infinitatem & nostram capacitatem, non est sufficiens causa tollendi proportionẽ in ratione potẽtię & obiecti ne cognoscatur à nobis, Nã per hæc visibilia, vt ait, Paulus, potest ipse cognosci in quãtũ causa. Vnde posset quis argumentum ducere, quod si Deus fieret nobis præsens: possemus ipsum naturaliter videre, saltem anima à corpore separata in puris naturalibus absq; peccato & gratia existens.

Ratio cõclusionis illegitima.

Ratio legitima.

Primum fundamentum.

¶ Rationem ergo, quæ certe sola inter naturales legitima est, exponit D. Thom. 1. 2. q. 5. artic. 5. Sed explicati⁹. 1. part. q. 12. art. 4. Ratio verò fundatur in hoc, quod cognitio fit per abstractionem à materia, secundum diuersos gradus: eo quod cognitio, est spiritualis actio: saltem modo aliquo, Supponit autem alia fundamenta tria. ¶ Primum, cognitio cuiuscunq; rei fit ad modũ cognoscẽtis: eo quod est receptio in potẽtia. Nã, vt. 2. & 3. de anima, ait, Philosoph⁹, cognoscere atq; adeo intelligere est quod dã pati. Et ideo veluti aqua dũ vali infunditur

eius figurã suscipit, ita cognitio recipitur iuxta naturam cognoscentis. Vnde (vt in libro de causis habetur) intelligentia cognoscit tam ea quæ sunt supra se, quã ea quæ sunt infra se, secundum modum suæ substantiæ. Homo enim quia habet intellectum materiæ infusum, non cognoscit Angelos, qui sunt supra se, per species tam puras tamq; spirituales q̄ sunt Angelicæ, sed per illas intelligibiles, quas de phãtasmatibus materialibus deducit, & per easdẽ itidem genera & species intelligit naturarũ materialium, quæ sunt infra se.

Secundum fundamentum.

¶ Hac ergo supposita veritate, quod cognitio fit ad modum cognoscentis tãquã secundum fundamentum distinguenda sunt, tam potẽtię cognoscentiæ quã obiecta cognoscibilia. Et quidẽ potẽtię quãquã nõ sunt nisi duæ, nempe, intellectus & sensus, reperiuntur tamẽ in creatura in triplici differentia. Angeli enim solo intellectu viget: bruta verò solo sensu, sed homines vtroque. Obiectorum verò cognoscibilium tria similitè sunt genera. Infimum est eorum quorum natura non habet esse nisi in hac individuali materia. Vt sunt omnia merè corporalia. Alia verò sunt quorum natura, nec materialis est, nec receptabilis in materia, vt Angeli. Homo verò est medi⁹, quia licet habeat formã, nempe, animã immaterialem, recipitur tamen illa in materia.

¶ Sensus ergo siue hominis siue brutorum nequeunt nisi singularia materialia & corporea cognoscere. Tametsi, vt in eorum patet speciebus, non nihil præ se ferant immaterialitatis & spiritualitatis: eo quod quodammodo sunt à materia abstractæ: ob id namq; species visibiles tam subito mouentur, nec videtur ipsa, nec sentiuntur. Intellectus verò nõster, quia in se est immaterialis, potest quidem cognoscere naturas & quidditates rerum, sed tamen quãdiu est in materia, nequit illas cognoscere nisi per species à materialibus phantasmatibus abstractas. Quare proprium eius munus est cognoscere naturas in vniuersali: nempe, genera & species, atq; earum quidditates: quod facultatẽ sensus excedit. Angelico verò intellectui connaturale est quidditates & substantias creaturarum spiritualium cognoscere. Quod quidem facultatem intellectus humani pro isto statu excedit, qui illas substantias nõ nisi abstractiue cognoscit ex corporalibus: ratio enim adde,

Tertiũ fundamentum.

¶ Tertium fundamentum sit, quod esse creaturarum non est de intrinseca ratione substantiæ & quidditatis & essentiæ ipsarum. Nam antequam mundus esset, verum erat hominẽ esse animal rationale, & Angelum esse substantiam

tiam spiritualem, licet non existerent. Quare omnes creaturæ habent esse receptum. Quod quidem vel per creationem vel per generationem recipiunt. Deus autem est suum esse: nam de intrinseca ratione eius quidditatis est existere: quoniam nisi, esse, suæ esset naturæ intrinsecum, nullatenus esse posset, quia non posset illud ab alio recipere. Ex quo fit, quod cum omnis creatura habeat esse receptum, siue in materia corporali siue in indiuiduo, ut Angelus omnis est quodammodo materialis. Nam id ipsum quod est recipi, est materialis conditio. Solus autem Deus est purissimus actus.

Colligitur ratio.

Ex his ergo colligitur propria ratio quare Deus nequeat à creatura per essentiã cognosci. Sensus ob id nequit spiritualia cognoscere, quod est potentia materialis, & spiritualia sunt immaterialia: & intellectus noster pro isto statu ob id nequit Angelos per essentiã cognoscere, quod ipse est in materia receptum, & Angeli habent esse actu à materia semotum. Sed in hac spiritualitatis ratione Deus plus omnem creatam cognoscitiuam potentiã exuperat, quam vel spiritualia sensum: vel Angeli mortalium intellectum: ergo nullus intellectus creatus potest naturaliter Deum per essentiã cognoscere, atque adeo nec videre. Sed statim hoc loco quis ambiget, cum quæstio sit an Deus possit naturaliter videri, quidnam referebat probare, quod non possit per essentiã cognosci? Respondetur, quod sicut in creaturis, tunc res per essentiã cognoscitur, quãdo cognoscitur per eius definitionem quidditatis, ita Deus, quia cum sit in finitè definiti non potest, cognoscitur per essentiã dum videtur: quia tunc cognoscitur sicuti est ut ait Ioannes, atque adeo in sua essentiã.

Obiectio Scoti.

Scotus distinctione præsentis quæst. 1. quãuis conclusionis veritatem confiteatur, rationem tamen negat esse istam S. Thomæ: quia nullus in ea informatur syllogismus, sed solū huic innotitur collectioni, quod quia Deus excelsioris naturæ est quam creatura, non possit ab ipsa naturaliter videri, quæ tamē collectio nulla est. Quoniam Angelus inferioris speciei videre potest superiorem. Ratio ergo, inquit, non est alia quam, quod nulla creatura virtutem habet faciendi Deum sibi præsentem in ratione obiecti.

Reprobatio

Sed profecto ratio hæc nullius est prorsus energiæ. Imò hæc aliam priorem causam desiderat: nam cum Deus sit ubique præsens, quæritur ratio cur animæ separatæ sine culpa & gratiã in puris naturalibus existenti fieri nequeat præsens in ratione obiecti. Scotus ergo sui que affecta ob id Diuum Thomam redarguunt, quod mentem eius inspectam non ha-

beat. Diuus enim Thomas non inde argumentum ducit quod Deus sit altior, imo infinitus in genere rei. Haud enim negat quin brutum possit videre hominem, aut Angelus inferior superior: sed inde quod Deus sit immaterialior. Nec verò inde colligit, quod non possit naturaliter cognosci à creatura, sed quod non possit per suam quidditatē & essentiã creatura cognosci, quod est ipsum videre. Et quamuis D. Tho. non fuerit sollicitus syllogismum struere, intēdit tamē illam gradationem facere, quam nos in forma elucidauimus.

Solu. 1. et

Ad primum igitur argumentum respondet optime D. Tho. quod sicut natura homini non ideo fuit deficiens, quod non dederit ei naturalia tegumenta & arma, sicut tauris & leonibus, quia tribuit ei rationem qua illa sibi conquiret, ita nec fuit maligna & insufficientis, quamuis ei principia non suppeditauerit, & facultatem veniendi per se ad beatitudinem, quia non erat possibile: dotauit tamen eum libero arbitrio, quo per Dei fauorē adiuto, qui nobis semper est fauore promptissimus, ad eandem posset beatitudinē promoueri. Nam quæ per amicos possumus (vt. 3. Ethicorū Philosophus auctor est) per nos ipsos possumus.

Solu. 2. et

Ad secundum respondetur, quod nobilitas naturæ (vt. 2. de Cælo, ait, Philosophus) ex dignitate supremi finis, ad quem instituta est, debet perpendi: & ideo præclarius cum natura intellectuali & rationali actum est, quod ad tam excelsum finē fuerit creata, ut vires eius excedat, quam cum alijs naturis, quæ ad inferiores tendunt fines, quos suis viribus assequi valent. Quemadmodum melius est ad sanitatem dispositus, qui perfectam potest medicorum ope consequi, quam qui non nisi imperfectam absque alieno auxilio valet comparare.

Solu. 3. et

Ad tertium respondetur, quod quando rei inchoatio & dispositio est eiusdem speciei cum forma perfecta introducenda, eiusdem est potentie illam incipere & perficere. Illa autem dispositio quæ, fit per opera moraliter bona, non est in genere moris eiusdem speciei cum illa quæ fit per auxilium speciale Dei, & est ad beatitudinem requisita. Et ideo homo habet prioris facultatem, non autem posterioris.

ARTICVLVS III.

Utrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam creatam similitudinem videri valeat.

EX

X determinatione superioris articuli nascitur alia quæstio: vtrum Deus licet non nisi supernaturaliter sit à nobis cognoscibilis, videri tamē per aliquam creatam speciem possit. Et arguitur à parte affirmatiua. Intellectus in actu (vt docet Philosophus. 3. de anima) est intelligibile in actu, hoc est obiectum sit actu intelligibile per species sui, quæ in intellectu recipiuntur, per quas ipse sit etiam intellectus in actu: nepe, in potentia propinqua ad intelligendum. Igitur cum hic sit intellectui naturale, pariter ad videndum Deum requiritur species, quæ sit ipsius similitudo in intellectu recepta.

Partis affirmatiue argum. 1.

2. Argum.

Secundo id probatur ex illo. 1. Ioã. 3. scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus: videntur enim cum sicuti est. Cui consonat Aug. 9. de trin. dicēs, quod cum Deum nouimus fit aliqua Dei similitudo in nobis.

Partis negatiue.

Incontrarium est Aug. 15. de trin. vbi, ait, quod cum Apostolus, ait, Videmus nunc per speculum & in ænigmate, speculi & ænigmatis nomine quæcūque similitudines ab ipso significatæ intelligi possunt, quæ accommodatæ sunt ad intelligendum Deum: visio autem Dei per essentiã non est specularis, & ænigmatica, sed contra eum diuisa: ergo diuina essentiã non videtur per similitudines. De ista quæstione variæ sunt opinionum differentiæ: ad quã tribus conclusionibus respondebitur. Primum autem ad notandum est duas esse quæstiones similes: vnã est, vtrum homo possit per actionē alicuius creaturæ beatitudinem consequi, quam disputat D. Tho. 1. 2. q. 5. art. 6. Hic autē altera peculiariter inquiritur, vtrum per aliquã creatam speciem possit Deus videri: quam disputat. 1. par. quæst. 12. arti. 2. Prior, inquam, quærit, vtrum in genere causæ efficientis creatura possit hominem beare. Ad quam, quia facillimè expeditionis est, respondetur prima conclusione.

Dua similes quæstiones.

1. Conclusio.

Nulla creatura potest hominē vel angelum in genere causæ efficientis beatum facere. Et loquimur de perfecta beatitudine: nam de illa imperfecta huius vitæ, quã diximus viribus naturalibus posse acquiri, qualis est operatio moraliter bona secundū virtutem moralem, diuersa est ratio. Quoniam virtus moralis non solū naturaliter ab ipso studio, verum & aliorum ope, qui cum consilio aut doctrina iuuat, potest comparari. Sed de perfecta probatur conclusio. Illud quod totam naturam creatam excedit, nequit actione propria fieri alicuius creaturæ, quemadmodum suscitatio mortui & ceteri illuminatio, atque id genus alia miracula. Consecutio autem perfectæ beatitudinis, quæ

Probatio.

in Dei visione consistit, quia supranaturalis est, totam excedit naturam, ut articulo proximo monstrauimus: ergo nullius actione creaturæ potest attingi: sed solius Dei immediatè agentis. Nihilominus peculiaris quæstio est de specie, quæ proprie cõcurrit in ratione obiecti, per quam, scilicet, recepta in intellectu obiectum illi vnitur ad producendam notitiã. Duo enim ad cognitionē, tam sensitiuã quam intellectuam sunt necessaria: scilicet, & virtus potentia, & vnio obiecti cum ipsa. Et ideo de visione Dei duo sunt disputanda. Vnum ex parte intellectus: nempe, vtrum lumen eius naturale sufficiat ei ad videndum Deum, an verò aliud altius exigatur gloriæ lumen, quo ad illud opus eleuetur: de quo articulo proximo subsequens erit quæstio. Disputatio verò præfens est ex parte obiecti de specie qua cõiungitur intellectui. Atque Okam. 1. sentent. d. 1. q. 3. & in 4. q. 1. 3. vsq; adeo beatificam visionem existimat esse supranaturalem, ut arbitretur nequaquam ab intellectu, sed à solo Deo produci: quare neque villo opus est gloriæ lumine, neque verò specie. Probatio eius potissima est, quod cum visio illa sit supremū præmium, quod à Deo expectamus, ab ipso solo immediatè cõfertur: nam sicut meritum à merente, ita præmium est à præmiante. Aliàs creatura seipsam bearet, atque adeo per nullam speciem producir. Item quia cum visio Dei sit supernaturalis (vt proxime probatū est) à nulla potest creatura produci, atque adeo neque ab intellectu ipso.

Duo ad cognoscendum requisita.

Okam.

Conclusio prima.

Hæc autem opinio nullius habet probabilitatis specimen: & ideo statuitur prima conclusio. Intellectus beatus ad Dei visionē concurrat. Quoniam adeo naturale est potentia cognoscitiue non cognoscere nisi clicendo suã cognitionem, ut id ipsum sit cognoscere, quod cognitionem producere. Quid enim aliud est videre, quod visum visionem rei in se producere? Veluti amare, idem est quod amorem elicere. Nam quamuis Philosophus dicat intelligere esse se quoddam pati, hoc propterea dixit, quod fit per receptionem specierum ab obiecto, per quas utique intellectus fit in actu primo, ut potens sit notitiã proferre, quæ est actus secundus. Ob idque idem Philosophus intellectiōnē appellat actionem immanentem, quia, scilicet in eadem potētia permanet, à qua ingignitur. Vnde Aug. 2. de doctrin. Christiana tãquam axioma ab omnibus receptissimum asserit, quod à cognoscente & cognito paritur notitia. Atque hac ratione Pater in diuinis per intellectū generat Filium. Potest quidem Deus alias formas se solo in subiecto producere, ut calorē, &

alborem &c. Et tamē notitiam per quā potentia cognoscat, aut amorem per quam appetitus amet, nequit sine concursu ipsius potētiae.

Cauius.

¶ Sed dicit Okam, Quamuis visio à Deo solo producatur, fatis est, vt intellectus cognoscat, quod ab eo conseruetur. At verò visionem tā quām actū vitę videndo conseruare, est agere. Quare nō est cur negetur ab intellectu p̄duci

Redargutio.

¶ Nihilominus rursus quis redarguat: non potest creatura producere charitatē aut gratiā, aut aliquam ex virtutibus infusis, quia sunt supranaturales, ergo eadem ratione nequit intellectus visionem producere. Negatur consequētia. Quia habitus, qui sunt supranaturales potentia & facultates ad agendū, creatura nō valet, sed solus Deus, producere: illis tamē potentia informata producit actus. Sicut intellectus nō p̄duci species, sed per ipsas producit notitiā. Et ideo lumen glorię nō potest produci ab intellectu, quia est quidā habitus & facultas ad vidēdum, sed post q̄ suffunditur, potest Deum videre. ¶ Ad argumentū igitur Okam superius factum respondetur, q̄ quamuis prēmii sit à prēmiate, sicut meritū à merente, nō tamē inde subsequitur q̄ visio nō producatur ab intellectu: aut q̄ ipse se ipsum beet, vel animā. Quoniam visio illa nō producitur nisi specialia auxilio Dei supranaturaliter infundentis lumen glorię, & concurrentis cum intellectu in ratione speciei: veluti si Deus in prēmium alicuius meriti cōferret cæco visum, per ipsum ille visionem eliceret. ¶ Supposito ergo, quod visio beata ab intellectu ipso eliciatur, queritur quæstione præsentis per quid Deus ipsi in ratione obiecti vnatur, vtrum, scilicet, per aliquā speciem. Dum enim coloratum aliquod videtur, nō per se sed per suam speciem recipitur in visu. ¶ Subiungitur ergo secunda cōclusio. Nulla creata species potest Deū per essentiam representare. Sentētia est S. Tho. loco citato. 1. part. quæst. 12. art. 2. Creaturę quidem per modū vestigij aut imaginis representant Deum abstractiue, nō eius essentiam, sed in se ipsis eius virtutem. At loquimur de specie quę representet Deum sicuti est: velut species visus obiectum, tanquam eius similitudo.

Respondetur argum. Okam.

2. Conclus.

Probatio illegitima.

¶ Et quidē prima facie satis inde videtur probari, q̄ essentia est infinita, species autē creata est finita. Sed iam supra diximus huiuscemodi rationem non esse efficacem, vt pote quæ de proportione loquitur creaturę ad Deum in quantum sunt res naturales: quod non sufficit ad excludendum proportionem creaturę in præsentādo essentiam Dei. Et ideo ex proprijs arguitur, primo authoritate Dionysij, 1,

cap. de diuinis nomi. dicētis, per similitudines inferioris ordinis nullatenus posse superiora cognosci: veluti per species sensibiles non cognoscitur essentia rei incorporeæ: multo ergo minus per speciem creatā essentia Dei.

Probatio legitima.

¶ Sed ad rem etiam proprius probatur cōclusio eadem ratione, quam articulo præcedenti faciebamus; Species quę representat obiectū debet esse plus spiritualis & immaterialis quā obiectum ipsum representatum, vel saltem tā immaterialis: vt patet, quia species seu sensibiles seu intelligibiles magis sunt spirituales quā obiectum corporale per ipsas cognitū: & ideo species intelligibiles nostrę in hac vita non possunt angelorum essentias representare, ob id q̄ cum sint à phantasmatibus abstracta, nō sunt tam spirituales. Nulla autem species aut similitudo creata esse potest tam spiritualis q̄ Deus: quia omnis creatura eo ipso, quod habet esse receptum, est quodammodo materialis. Deus autem quia nō habet esse receptum, sed est de sua essentia, est purissimus actus. Quocirca nulla species in ratione similitudinis potest ipsum representare.

¶ Tertiò. Omnis creatura in suo genere est limitata: etenim species humana ad certam perfectionē limitatur, ita & virtus, vt fortitudo ad certā materiam, & prudentia ad aliam, & similitur quęcumq̄; scientia aut sapientia ad certū rerum genus, vt species albedinis ad vidēdam albedinem, & species nigredinis ad nigredinē &c. essentia verò diuina non est limitata: imo emiānter cōtinet quicquid per omnem speciem creatam significari potest. Atque adeo nulla ad id pertingit, vt eum per essentiam representet. Quinetiam (vt aliud adhibeamus argumentum) Deū videri per speciem est nō videri per essentiam.

¶ Accedit ijs tandem, quod si aliqua creata species Deū posset intuitiue representare, sequeretur, q̄ aliqua creatura virtutē haberet faciendi Deū præsentem intellectui, atque adeo quodāmodo beandi hominem in genere causę efficientis. Nam licet species cōcurrat in ratione obiecti, & formaliter sit in intellectu, nihilominus concurrere ad notitiam est quodāmodo agere. Et enim licet Scot⁹ dicat propter eā naturaliter hominem nō posse Deū videre, quia non potest creatura Deū facere præsentem, nō tamē supremā rei causam affert: quæ certe est hæc, quod nulla species creata potest eū representare. Nā sicut non stat species visibiles esse in oculo, quin obiectum ei præsentent, idem de illa specie fieret consequens.

¶ Quò verò. conclusio explicati⁹ elucidi⁹, Obiecti argui- nes.

arguitur primò contra rationē Dionysij. Creaturę (vt ad Roma. 1. ait, Paulus) representant Deum, & tamen sunt ipso inferiores. Secundo, species intelligibiles significāt substantias, sub stātiarumq̄; naturas, & tamen cum sint accidētia, sunt inferioris ordinis, q̄ substantia. Tertio species quę sunt in Angelo inferiori representant superiorem: ergo nihil obstat quominus species inferioris hominis possint superiora representare, atq; adeo species creata Deum.

Solutiones.

¶ Hęc verò argumenta per ea quę facta sunt facile diluuntur. Cuncta enim in hoc peccant, quod mentem D. Tho. detorquent. Res enim esse inferioris ordinis stat dupliciter, vno modo in essendo atq; alio in representādo. Nihil enim obstat quominus res inferiores in essendo superiores representent. Quo pacto creaturę representant Deum tametsi nō eius essentiam, sed eius virtutem, per quā est rerum causa. Et pariter species intelligibiles quę sunt accidentia representant substantias, & species inferioris angeli superiorem. Veruntamen hoc nihil ad rem. Nos enim non dicimus nisi, q̄ species inferioris ordinis in representādo, quę illa ratione debēt esse immateriales, nō possunt representare res superiores ordinis: putā min⁹ materiales & magis spirituales, & hac ratione creatura Deū representare nequit, vt satis superque expositum est. ¶ Potissimum autē argumentum est de visione ipsa. Illa enim, cum sit creatura, habet esse receptū, atq; adeo quidpiam immaterialitatis, & nihilominus representat Deum. De lumine glorię dicemus articulo proximo. ¶ Capreolus distinct. præsentis quæst. 5. huic argumento succumbens, negat visionem esse Dei similitudinem, sed ait, nomē similitudinis obiecti soli speciei cōpetere. Et arbitratur esse opinionem S. Tho. eo quod hic in solutione ad primum illud Ioan. 1. Cum apparuerit similes ei erimus, nō de visione, sed de similitudine, quę est per participationem luminis glorię interpretatur. ¶ At verò profecto minimè negandum est visionem esse similitudinem. Imo ob id requiritur species, quę est similitudo obiecti per modum habitus, vt potens sit intellectus notitiā producere, quę est actualis (vt aiunt) eiusdem obiecti imago. Vnde Augu. 14. de trini. cap. 17. Tunc, inquit perfecta erit Dei similitudo in mente quando Dei perfecta erit visio. Vbi visionem appellat similitudinem. Et Anselmus Monologio. 38. nulla, inquit, ratione negari potest cognitionem rei esse imaginem eius. Glossa autem Capreoli, scilicet, quod dicatur imago in suo principio, nempe, in specie à qua producitur,

Potissimū argu. de visione.

Capreolus.

Reprobatur. Capreolus.

est verborū mētem inflectere. Imò verò Ioannes, vbi ait. Similes ei erimus, de visione loquitur. Atq; illam D. Thomas appellat participationem luminis glorię. Præterea Capreolus nequit vim argumenti declinare. Nam gratis admissio visionem non esse similitudinem, saltem evitari non potest quin representet Deū: & tamen est creatura, atq; adeo min⁹ spiritualis q̄ Deus. ¶ Respondetur igitur aliter ad argumentum, q̄ aliter species quām visio est similitudo obiecti ipsum representās. Nam representare speciei est efficere rei cognitionē: modus autē representandi notitię nō est efficere, sed esse cognitionē ipsam & representationē formaliter. Et S. Thomas, nō contēdit creaturam nō posse esse representationem Dei. Sed quod non posset creatura sic representare Deum: vt eius cognitionē efficiat, qua cognoscatur per essentiam. ¶ Quod si discriminis differentiam scisciteris, respondetur planā esse.

Solutio legitima.

Quoniam species tenet se ex parte obiecti, vicem eius gerens. Et ideo impossibile est, quod illa quę est magis materialis suppleat vicē obiecti minus materialis. Visio vero non se tenet ex parte obiecti, sed est ipsa eius apprehensio. Et ideo licet nequeat esse species creata Deum representans, nihilominus Deus ipse concurrēs in ratione speciei producit visionē sui quę est ipsa representatio. ¶ Et similitur respondetur ad aliud argumentū supra factum, q̄ creatura posset beare hominem. Si enim daretur species Deū representās, hominē bearet in ratione causę efficientis, visio autem nō beat nisi formaliter, quod est esse ipsam beatitudinē, per quā Deus qui illam producit, creaturas facit beatas. ¶ Tertia conclusio. Deus in ratione speciei vnatur intellectibus beatis ad producendum eius visionem. Probatur cōclusio ex superiori. Intellectus solus nisi ei obiectum vnatur, vt cōstituat eum in actu primo, hoc est in potentia proxima ad intelligendū, intelligere ipse, aut videre nequit. Quēadmodū neq; visus corporeus nisi obiectū ei per species visibiles cogniungatur. Hęc enim veritas adeo fuit semper vniuersis philosophis perspicua, vt quemadmodū primo de Anima, ait, Philosophus, propterea priscomum scholę philosophorum docerent intellectum esse omnia: nempe, ferrum, terram &c. vt omnia posset intelligere. Neque illos aliter potuit idem Philosophus refutare, quām docendo obiectum vniri intellectui, nō per se realiter, sed per suam speciem quę est eius similitudo. Igitur, cum vt iam probatum est, nulla esse possit creata species Deū representans, consequens sit vt Deus ipse eidē

Discrimen inter speciem & notitiā.

3. Conclus.

intellectui in ratione speciei vniatur.

*Explicatio
cōclusionis.*

¶ Sed ad rei huius explicationē arguitur. Vniri in ratione speciei est recipi in intellectu, aut in quacunq; alia apprehēsiua potentia, Deus aut nō est receptibilis formaliter, per se ipsum in aliquo: nam sicut non habet esse receptum, ita nec potest in alio recipi: alioquin non esset simplicissimē immaterialis.

¶ Ad hoc autem respōdetur illo negato, quod assumitur. Negatur, in quā, vniri in ratione speciei esse recipi in potētia: hoc enim non cōuenit per se speciei, sed per accidēs specieb⁹ creatis, quia sunt accidentia: per se enim ratio speciei nō dicit aliud, quā vniri potētiae, & facere cum ea vnum principium ad cognoscendū faciendū potētiam cognoscitiuam in actu primo: verū quia creaturæ non possunt per se hoc pacto vniri potētij, accedit eis, vt per species quas in potentia proferunt, ei vniantur. Deus autem quia eminenter cōtinēt vniuersalem rationem essendi, à quo ideo esse omnium rerū deriuatur, per se ipsum vnitur intellectui, esto ipsi non inhæreat, quia est cōpletissima substātia. Itaq; cum dicimus, Deum vniri in ratione speciei intellectui, non solum asserimus quod concurrat in genere causę efficientis veluti cū omnibus causis secundis concurrat ad agendū sed q̄ concurrat peculiari ratione speciei faciēdo intellectum intelligibilem in actu primo.

Solu. 1. ar.

¶ Et per hoc solutum restat argumentum primum. Concedimus enim quod intellectus & sensus, non sit in actu nisi quando obiectum illi vnitur: sed tamē obiecta creata vniuntur potētij per accidentales species quæ in ipsa recipiuntur, Deus autem se ipso.

*Redargutio
de visione.*

¶ Sed redarguitur hæc solutio. Sequeretur in de quod etiā Deus ipse posset vniri intellectui in ratione notitiæ & visionis atq; adeo nulla opus esset alia creata. Negatur consequentia: quoniā visio de intrinseca ratione sua dicit formam inhærentem oculo, & notitia formam inhærentem cognoscenti. Nam cognoscere, & intelligere vt ait, Aristot. est quoddā pati: quare intellectū videre, est in se habere visionē, sicut aquam calefieri, est recipere calorē: & papyrus esse albam est in se habere alborē. Imō in omnibus actionibus simile est exemplum. Etenim sicut hominē scribere est actionem illam ab homine emanare, ita & hominem ambulare est ambulationem (vt sic loquamur) facere & recipere. Et idē est de nutrire, atq; adeo de videre & intelligere. ¶ Ad auctoritatem vero Ioannis, Similes ei erimus. Respondet Sanctus Thomas, quod non intelligitur de similitudine speciei, quæ recipiatur in intellectu, sed de

participatione luminis gloriæ, quo eleuatur potentia ad producendum visionem, quæ est similitudo Dei. Et eodem modo intelligitur August. si loquatur de intellectu beata. Videtur tamen loqui de intellectu in via per quam quodammodo assimilamur Deo.

A R T I C V L V S III.

*Vtrum intellectus creatus ad videndum
Dei essentiam aliquo creato lumine
supranaturali indigeat.*

Quoniam dictum est duo ad cognoscendum esse necessaria, & virtutem potētiae, & vnionem obiecti per speciem, & ab hoc secundo expediti sumus, subsequitur. vt de priori inquiramus. Vtrum requiratur lumē supranaturale, ad videndū Deum præter naturale quo intellectus viget. Est quæstio S. Thom. 1. part. q. 12. ar. 5. Et arguitur à parte negatiua. In rebus creatis, id quod per se lucidum est (vt sol) alio nō eget lumine quo videatur: Deus autem est ipsissima intelligibilis lux: ergo alio, vt videatur, nō indiget lumine.

*Partis
negatiuæ
argum. 1.*

¶ Secundò. Quando Deus per aliquod mediū videtur, vt putā per creaturas, nō videtur per essentiam: quia videri per essentiam, est videri immediate, hoc est, sine alio medio.

2. Argum.

¶ Tertio. Quicquid est creatū non repugnat alicui creaturæ esse naturale: igitur si essentia Dei per lumē creatū videri potest, posset lumē illud alicui creaturæ esse naturale, atq; adeo De⁹ esse naturaliter à creatura visibilis, cui⁹ cōtrarium cōstitutum est. Nulla ergo luce opus est supranaturali ad Deum videndum.

3. Argum.

¶ Quarto redarguit Durand. D. Thom. cōtradictionis, Ait enim dist. præsent. q. 2. art. 7. q̄ in hac vita miraculose fieri potest diuina virtute, q̄ intellectus creatus non habens nisi dispositionē viget: eleuatur ad videndum Deū per essentiam: ergo & in patria id fieri potest.

4. Argum.

¶ In contrarium autem est illud psalmi. 35. In lumine tuo videbimus lumen.

*Partis
affirma-
tiuæ.*

¶ In introitu quæstionis huius notandum est, quod cum vniuersalis sit omnium confessio Deū à creatura nō posse naturaliter per essentiam cognosci, atq; adeo nec videri, de modo tamen quo supranaturaliter videatur variant doctores, suntq; perinde in triplici differētia: Opinio enim fere communis est, quod neque vlla requiritur species ex parte obiecti, neque

Decisio ar.

*Triplex o-
pinio.*

vero

verò lumen ex parte potētiae. Hęc enim sententia nominalibus perplacet. Enimverò vt sunt Metaphysicæ scientiæ parū amici, ita neque in huiusmodi speculationibus multū infudant. Veruntamen in eadem sententiam videtur & Scotus declinare distinctione præsentis quæstionis. 1. eandemq; affirmat Durandus quæst. 2. Alij dicunt requiri speciem supranaturalem ex parte obiecti, quæ Deū faciat potētiae præsentem. Hęc tamen opinio satis articulo præcedenti explosa fuit. Quo autem ad priores reuertamur, si ab illis scisciteris cur nequeat Deus à creatura naturaliter videri. Nam si naturaliter videri non potest, supranaturalis virtus ad id requiritur. Respondet Scotus, non aliam requiri virtutem præter Deum qui se faciat præsentem intellectui.

*Scoti impu-
gnatio.*

¶ Sed primū nō satis respōdet nisi addat, q̄ vnatur in ratione speciei obiecto. Nā hoc est vt facere præsentē. Præterea, nō satis est respōdere ex parte obiecti quomodo se vnatur intellectui, verum & ex parte intellectus, vtrum virtutem habeat sufficientem concurrēdi cum Deo naturalem: nam certe corporeus oculus illam virtutem non habet. ¶ Quocirca Durandus respōdet, non aliam virtutem ex parte intellectus requiri: quā status mutationē. Nempe, quod corp⁹ hoc mortale exuat, in quo nequit intelligere nisi per species à phantasmatis abstractas. Anima enim, inquit, separata quæ illis phantasmatis nō indiget, Deū potest naturaliter videre.

Durandus.

¶ At verò opinio hæc generalē confessionem diffinitur tenētū Deum nō posse naturaliter videri. Nā si anima separata id suis virib⁹ naturalibus, assequitur, cū status ille, quo separata est, sit ei naturalis, colligitur, q̄ possit Deus à creatura per naturā videri: cōtra illud Psalmi, Gratiam & gloriam dabit dominus, & contra id genus recitata testimonia.

Conclusio.

¶ Est ergo tertia opinio S. Thomæ secundum quā ad quæstionē vnica cōclusionione affirmatiua respōdetur. Ex parte intellectus nō sufficit lumē naturale, sed requiritur eius eleuatio per lumē gloriæ, vt Deum cernere & videre possit Quo verò rationis ius euidentior fiat, arguitur statim cōtra. Deus (vt dictū est) in ratione speciei intellectui cōiungitur ad visionem ipsius eliciendam: ergo lumen gloriæ, vt superfluum redundat. Probatur consequentia. Quia vt intellectus intelligat, sufficit vt per species obiecti fiat in actu primò. Imō Deū vniri intellectui in ratione speciei est cū ipso vna cōcurrere: ergo hoc absq; alio lumine satis est. ¶ Et cōfirmatur ratio. Lumē ad id solum ponitur ne-

*Obiectio-
nes.*

cessarium, vt eleuetur potētia. Sed per Deum ipsum in ratione speciei cōcurrētem satis eleuatur: ergo nullo opus est lumine.

*Fundamen-
tum.*

¶ Ad rei ergo huius intelligentiā illud fundamentum pro fixo habendū est, q̄ articulo præcedēti, tāquam ab omnibus receptissimū, præicimus. Nempe, duo esse ad cognitionem necessaria, scilicet, virtutem potētiae, & obiecti vnionem. At qui prius requiritur virtus potētiae q̄ vnio obiecti. Imò ad hoc requiritur virtus, vt possit species obiecti recipere. Etenim quia potentia sensitua nō habet virtutem cognoscendi spiritualia & vniuersalia, nequit species intelligibiles recipere: per quas obiecta illa vniatur ei. Et quia oculus vespertilionis virtute non viget cernendi solem, fit vt neq; eius visibiles species suscipere valeat.

*Probatio
cōclusionis.*

¶ Hoc supposito probatur cōclusio. Visio beatifica est intellectui supranaturali (vt supra probatū est tū sacris oraculis tū etiā ratione) ergo lumē naturale nō est ad illū intuendū sufficiens. Cū ergo intellectus ipse (vt supra probatū est) debeat cōcurrere ad eliciendā visionē, lumine alio supranaturali indiget, quo fiat videndi potēs: hoc est idone⁹, cui Deus in ratione speciei vniatur. Lumē enim gloriæ nō cōcurrat ex parte obiecti veluti species, sed ex parte potētiae, vt eius acies quodāmodo acuat. ¶ Et confirmatur ratio ex illo Ari. 1. Metaph. Sicut o-

Ratio 2.

culus nocturæ ad lumē solis, sic intellectus noster ad manifestissimā naturę. Etenim cū inter prima principia naturę, quę Aristoteles appellat manifestissima, Deus sit supremus, multo minus intellectus noster lumine naturali videre Deum potest q̄ oculus nocturę solē. Non solum pro isto statu, quo anima est corpori colligata, verum & simpliciter. Cū ergo Deus metis oculis sine aliquo intellectuali lumine cerni nequeat, veluti, nec coloratū videri sine sensibili, subsequitur vt supranaturali lumine sit ad id muneris illustrandus. Profecto posita illa veritate, q̄ Deus à creatura naturaliter videri nequit, planē colligitur nostra cōclusio. Nā inde cōsequitur q̄ intellectus nō habet talē virtutem neq; sufficiens lumē (nā lumen nō aliud est q̄ intellectus virtus) atq; adeo q̄ indigeat alio supranaturali. ¶ Ad hæc accedit exemplū fidei. Nā quia in hac vita lumine naturæ ad cognoscendū Trinitatis mysteria nobis nō sufficit, lumine fidei supranaturali donamur: eadē ergo ratione si lumē naturale nobis ad videndum Deū non est satis, consequens fit, vt per aliud debeamus diuinitus ad id muneris eleuari. ¶ Vnde ad argumentū proxime factum re-

Ratio 3.

Solutio ar.

O o s etui

etui creato in ratione speciei sine lumine gloria, non esset illud necessarium, sed tamen non potest sicut oculos nocturne recipere lumen solis nisi supranaturaliter acucior fiat: & ideo lumen praequiritur, ut Deus illi uniat & cum Deo ad visionem concurrat. Cur autem non eleuet intellectum Deus absque lumine, sicut per se concurrat in ratione speciei, liquida est ratio. Quia lumen eleuans tenet se ex parte potentiae: est enim virtus ei superaddita: & ideo debet in ipso esse formaliter inhaerens ei: species autem tenet se ex parte obiecti. Hinc facile quisque; vsum luminis gloriae colliget. Haud enim ponitur, ut sit dispositio mere passiva ad suscipiendam visionem, quemadmodum dispositiones ad suscipiendam formam. Sed tanquam actiua virtus cum Deo concurrente in ratione speciei ad eandem eliciendam visionem coagat.

Vsus luminis gloriae.

Nota discrimen.

Quocirca non est ceu similitudo aut imago obiecti quemadmodum species, aut noticia, sed potius simile est habitibus quibus potentia perficitur ad agendum. Tametsi quodammodo ab illis discriminetur, quod apprimè est animaduertendum. Nam habitus naturalis non ponitur simpliciter ad agendum, sed ad bene & facile agendum: potest enim intellectus sine habitu scientiae aliqua rerum habere iudicia, non tamen ita bene & facile, quam per habitum. Et ideo dicitur dispositio perfecti ad optimum. Lumen verò gloriae non ponitur solum ad bene videndum Deum, sed simpliciter ad videndum, ut pote sine quo intellectus nullatenus ipsum videre valet, ob idque; potius assimilatur illi speciei qualitatis, quae est potentia, quam illi quae est habitus. Quamquam & similis quoque sit habitui fidei infuso sine quo supranaturalia credere non possumus.

Decretum clementinae

Sententia haec S. Tho. Vel est determinatio ecclesiae, vel ei quam simillima & proxima, in Clementina supra citata. Ad nostrum, de haereticis. Vbi error condemnatur dicentium quod anima non indiget lumine gloriae ipsam eleuante ad Deum videndum & ipso beate fruendum, Quocirca qui sub his verbis hoc negare, in heresim impingeret. Est tamen adnotandum, quod de lumine gloriae bifariam sentire possumus. Vno modo, quod sit qualitas distincta sicut lumen in aere, atque; altero modo, ut sit Dei concursus, intellectum eleuantis, atque; hoc secundo modo glossant Scot. Durandus, & nominales Clemētinae. Scilicet quod specialem Dei concursum appellat lumen gloriae. Priori verò modo sentit de illo lumine Diuus Thomas, atque; in hoc sensu censet Caietanus illic esse ab ecclesia decretum. Et profecto est quam maxi-

Bifaria de lumine gloriae loquitur.

me verosimile. Similiter enim in eodem concilio Viennensi sub eodem Clemente definitum est habitus per baptismum infundi, etiam paruulis: qui cum non possint actu à Deo moueri, consequens fieri videtur definiri, quod in fundantur habitus, qui sunt qualitates à potentij distictae. Item cum lumen in creaturis sit qualitas, videtur idem ibidem decerni.

Quod si arguas. Lumen naturale intellectus non est necesse, ut sit ab ipso distincta qualitas: ergo nec de lumine gloriae id asserere cōstringimur. Respondetur primum antecedente negato. Nam lumen naturale est virtus intellectus agentis, qui est qualitas. Et praeterea consequentia non valet. Nam cum lumen supranaturale sit virtus naturae superaddita, vrgentius ratio conuincit distingui à potētia quam lumen naturale. Arguit veruntamen Scotus cōtra, Quidquid Deus potest facere cum causa secunda potest facere se solo: ergo si per lumen gloriae eleuat intellectum, potest absque illo id ipsum efficere.

Obiectio.

Caiet. quidem loco praesenti & Capreolus quaestio. 2. nihil cunctantur negare Deum per suam omnipotētiam efficere posse, ut intellectus absque lumine gloriae ipsum videat. Et quāuis eorum olim opinionem nimis rigidam censbam, iam verò modo molior & verior mihi censetur. In illo enim consuetissimo syllogismo cauendum est ne variatio appellationis, quam sic vocant, delitecat: nam et si quancūque entitatem quam Deus per causam secundam profert, possit & se solo proferre, non tamen sine causa secunda efficere potest, ut ipsa faciat. Potest, inquam, entitatem quae est meritum, nempe, orationē sine me proferre, non tamen potest ipse se solo mereri, quia mereri est actio creaturae. Sicuti potest entitatē quae est visio sine oculo meo producere: facere tamen non potest, ut ego videam nisi virtutē mihi videnti tribuerit. Quemadmodum nec facere valet, ut lapis videat, aut quod aqua absque calore aut alia simili virtute calefaciat. Ad propositum ergo, lumen gloriae est virtus & facultas intellectus ad videndum Deum: ergo quamuis possit illam entitatem se solo producere, imo producit, non tamē potest absque; illa facere, ut intellectus videat visionē beata: quia hoc esset facere, ut intellectus sine virtutē vidēdi videret. Si cut potest visionē solis se solo producere, non tamen intelligitur quomodo possit facere, ut notitia videat solē nisi altiorē illi virtutē suppeditaerit, quā modo habet. Profecto vix potest intelligi quomodo possit facere quod intellectus ipsum videat, nisi tribuēdo illi virtutē quā

Caietanus.

Deus sine lumine gloriae videtur nequit.

nos voca-

vocamus lumen gloriae.

Obiectio.

Quod si arguas. Deus potest conseruare formam substantialem, puta ignis, sine dispositionibus in subiecto, veluti è cōuerso cōseruat in sacramento altaris qualitates panis sine eius substantia, ergo similiter potest visionē in intellectu cōseruare sine lumine gloriae. Negatur consequētia, nam dispositiones solum cōcurrūt ad cōseruandam formam, quam Deus sine illis conseruare potest. Lumen verò (ut dictum est) non est dispositio passiva ad recipiendam visionem, sed virtus actiua. Et ideo licet entitatem illam possit Deus se solo conseruare, non tamen facere, quod in intellectu absque illa videat: sicut non potest facere, ut aqua absque calore calefaciat. Validius tamen argumentum, quod aduersus hoc obijci potest, est de auxilio speciali, quo Deus mouet peccatorem ad sui conuersionem: quod quidem est supranaturale: & tamen non est qualitas, sed motus Dei.

Bonū argū.

Responsio.

Attamē neque; hoc cōcludit. Est enim ratio diuersa: quoniam liberum arbitrium quantum ad substantiam operis, facultatem habet naturalem mouendi se in Deum, saltem supposita cognitione fidei: sed indiget à Deo specialiter moueri, ut sit dispositio ad eius gratiam assequendam. Et ideo potest moueri à Deo, ut se disponat, sine alia qualitate gratiam praecedente. Veluti ferrā, quia formam in se habet secandij, non indiget alia forma ab artifice impressa ad arcam fabrefaciendam, quā, ut ab ipso se cūdam artem moueatur. Videre autem Deū per essentiam omnino excedit naturales vires etiam quantum ad substantiam operis. Et ideo sine virtute supranaturali intellectui inhaerente: non videtur quomodo possit cōcurrere ad visionem. Sed quo supremum respōsum adhibeamus: quamuis gratis largiremur Scoto, Deum per suam omnipotentiam intellectum posse absque lumine eleuare: nulla tamen inde fit cōsecutio, ut sic faciat. Non enim solam abolutam Dei omnipotentiam rimari decet: sed quid debitus rerum ordo deposcat. Disponit enim Deus (ut est apud Sapientem) omnia sua uiter. Igitur cum res naturales suis potētij & virtutibus instruxerit, & respectu supranaturaliū nos etiā habitibus infusis donauerit, quibus debitas valeamus actiones exercere, cur negandū est, cum intellectus naturaliter Deū videre nequeat, lumine aliquo & virtute supranaturali ad id muneris diuinitus perfici?

Solu. 1. ar.

At quamuis sententia haec de lumine gloriae & rationibus suffulta, & ecclesiae autoritate sit subnixā, à pluribus ceu peculiaris. S. Tho. impugnatur. Et primò arguit Scotus argumen-

to quod nos primò loco proposuimus, quod quia Deus per se lucidus est, imò totius fons luminis, non indigeat alio ut videatur. Ad quod optime Diuus Tho. respondet, lumen illud non requiritur ex parte Dei, ut per illud fiat ipse intelligibilis, sed ut potētia fiat potēs: per modum quo potentia fit potentia ad operandum per habitū. Quamuis, ut diximus, non solum requiritur, velut habitus acquisitus, ut potentia fit potētior, sed ut simpliciter sit potēs. Hunc enim in modū lumen corporale necessarium est visui, nempe, ut medium actu transparent fiat, ut possit à colore moueri, qui per se est visibilis. Quod si arguas, Sol per suum lumen videtur: ergo & Deus. Conceditur argumentum, pari enim modo & Deus videtur per illud lumen ab ipso emanans, iuxta illud citati Psal. In lumine tuo videbimus lumen.

Deo vt Sol.

Solu. 2. ar.

Ad secundū verò itidē respōsum est, lumen illud non requirit, ut Dei similitudinē, in qua videatur, ac si esset eius species: tūc enim non videtur per suā essentia, sed per modum. Sed ponitur quasi intellectus perfectio, ipsum corroborans, atque; eleuans, quare non per ipsum tanquam per medium videtur Deus, sed sub ipso, id est, virtute ipsius, quod non tollit, quin perfectiam videatur. Redarguit verò Durandus interrogans, quomodo lumine illo corroboretur intellectus: aut enim virtus eius intēditur, & hoc non: quia virtus illa non est intensibilis, neque suscipit magis & minus: aut veluti duo agentia imperfecta inuicem se adiuuāt, ut duo pondus aliquod importātes, cui neuter per se sufficeret, & neque hoc est verum: quia non est dicendum, quod intellectus faciat partem, & lumen aliam partem. Respondetur autem, quod neutro illorum modo, sed quia est virtus intellectus ipsius, sicut habitus fidei. Ad tertium denique; respōdetur, quod quamuis lumen illud sit creatū, nequit tamen connaturale esse creaturae, nisi creatura esset naturae diuinæ, cuius lumen illud est participatio, sicut splendor solis non potest esse connaturalis nisi soli, neque; calor, nisi igni.

Durand.

Solu. 3. ar.

Dubitatur hic autem, utrum saltem intellectui per lumen illud sibi infusum sit naturale videre Deum? nam & hoc Scotus ex opinione Sancti Thomae, ceu absurdum elicit, quod quidem Caietanus illi concedit, scilicet, quod supposito lumine intellectus naturaliter videat. Crediderim tamen hoc esse falsum, & contra mentem Sancti Thomae: nam negans lumen illud posse fieri naturale creaturae, negare videtur, & vide ipsum esse naturale. Quocirca dicendum, quod nunquam actus sit naturalis, nisi quando potentia est naturalis, licet sit supranaturaliter

Dubitatio.

raliter recepta. Cæcus, inquã, per visum supra naturaliter receptum, naturaliter videret, quia natura eius est habere visum, sed tamẽ quia nõ est naturale intellectui habere illud lumẽ, fit vt neq; videre sit ei naturale.

Aliud arg. ¶ Aliud verò fieri solitum argumentum, nempe, qd pari modo Deus possit visum corporeũ per lumen eleuare, quò ipse videretur, iam supra ar. 2. solutum est. Vbi diximus, quod quia Deus (sicut neq; vlla res spiritualis) non comprehenditur sub obiecto sensus, neq; per Dei potentiam eleuari, vt spiritualia videat, Deus tamen cõprehenditur sub obiecto intellectus, quod est ens, sed tamen propter eius excellentiam nequit à creatura per essentiã videri, aut cognosci. Nihilominus quemadmodũ Deus potest vespertilionis oculum acuerẽ, & perficere, vt possit solem videre, potest & intellectu per lumen subleuare, vt ipsum videat.

Durandus. ¶ Et per hoc soluitur argumentum quod hic obmolitur Durandus. Quando virtus potentia se ad aliquod obiectum extendit, illo presentato statim illud cognoscit sine alio iuuamine: obiectum verò intellectus est ens quo comprehenditur Deus: ergo sine alio iuuamine potest illum anima separata videre, vel in corpore glorioso. Negatur, inquã, maior, quãdo excellentia obiecti superat virtutem potẽtia, vt patet in sole respectu oculi noctur.

Argumentũ celebre. ¶ Aliud verò item argumentum facit idem Durandus, quod ceu Achilles existimari solet, neq; solutũ satis videas, quia ex falso intellectu procedit. Arguit quippe hoc pacto. Lumen glorię ob id ponitur à Diuo Thoma, vt intellectus, qui per se cũ Deo nõ habet proportionem altius eleuetur, & fiat ei proportionabilis: at verò tã sine proportione manet lumine illo donatus, quã sine illo: ergo lumen illud est superuacuum. Probat minor, quia disproportionis illa in hoc consistit, qd Deus est infinitus, intellectus verò est finitus: lumen autem illud, cũ sit creatura, non vsq; adeo intellectum eleuat, vt Deo adæquetur: quoniã semper manet finitus. ¶ Argumentum verò re perspecta nullius est roboris. Respondetur enim ad minorem, nempe, qd etiam cum lumine illo intellectus non habeat cum Deo proportionem: si enim intelligatur de proportione rerum in esse natura, eam cofitemur, sed nihil ad rem. Nõ enim Diuus Thomas intelligit, quod intellectus per illud lumẽ efficiatur infinitus, quia neq; est necessariũ nec possibile, sed qd sit proportionabilis Deo in ratione cognoscendi: quemadmodũ potẽtia proportionatur obiecto. Videlicet, quod cũ per lumẽ naturæ non

Solutio.

possit Deum intelligere, per illud lumen super naturale efficiatur ad id potens, quamuis sit finitum. ¶ Quod si redarguas. Propterea intellectus naturaliter nõ erat potens videre Deum quia in infinitũ Deus excedit creaturam: ergo ad videndũ ipsum deberet fieri infinitus, vt tolleretur ille excessus. Negatur consequẽtia: nã ex hoc quod Deus est infinitus, solũ sequitur quod intellectus ipsum naturaliter nõ potest videre, nullatenus tamen subsequitur quod id non possit supernaturaliter, etiam si maneat finitus. Quare cum illud lumen sit virtus supernaturalis, per quod intellectus acquirit esse supernaturale, & quãdam Dei participationem satis est. Exemplum est in habitu fidei. Enim verò quia mysteria fidei sunt supernaturalia & infinita, non potest illa homo satis credere naturaliter, sed supernaturaliter per habitũ infusum, licet nõ faciat hominem infinitum. Euidentiũq; id inspicitur in gratia. Nequimus enim viribus naturalibus operã exhibere quæ Deo sint grata: sed quia per gratiã eleuamur, & vt ait, Petrus, efficiamur diuinæ cofortes naturæ, eadẽ possumus opera præstare. ¶ Aliud adhibet idem Durandus argumentum, nempe, qd lumine gloriæ posito sterneretur via processui in infinitum, nam qua ratione illud requiritur, ceu dispositio ad suscipiendam visionem, cum ipsum sit etiam forma supernaturalis, alia requireretur ad ipsum suscipiendam dispositio, & sic in infinitum. Ad hoc autem responderetur primum, quod lumen nõ requiritur tanquam dispositio ad eam suscipiendam, sed tanquam virtus ipsam producendi: & quia lumẽ non producit ab intellectu, nõ exigitur alia virtus ad ipsum producendũ. Secũdo responderetur, quod etiam si consideraretur, vt dispositio ad suscipiendam visionem, vt Durandus falso opinatur, argumentum eius nullum est: quia ad formam quæ est vltimus terminus actionis requiritur dispositio, vt ad formam ignis, sed ad illam, quæ est via, & inchoatio alterius, vt ad calorem, non requiritur alia dispositio. At prior solutio est magis legitima. ¶ Circa quartum argumentum quod fuit Durandi tria sunt notanda. Primum, qd in hac vita lege cõmuni nemo potest Deũ videre, quæ quidem catholica veritas est in Clemẽ. ad nostrum, de hæreticis, contra Bigardos, quos superius retulimus, decreta, secũdum illud Exod. 32. Non videbit me homo, & viuet. Vbi glossa, quãdiu hic mortaliter viuatur, per quasdã imagines Deus videri potest, sed per ipsam naturã suã speciẽ non potest. Et. 2. ad Corinth. 5. Apostolus. Per fidem ambulamus, & non per speciẽ: aude-

Redargutio.

Aliud arg.

Solutio.

Solutio. 4. ar.

mus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & presentes esse ad dominum, scilicet, per visionem.

Ratio.

¶ Rationẽ verò affert D. Thomas. 1. par. q. 12. ar. 1. q. cognitio sequitur rei naturam anima autem in hac vita, quia est corpori alligata, cuius cognitio, vt ait Philosophus à sensu incipit, nihil cognoscere valet nisi per species à materia abstractas, atq; adeo non cognoscit nisi formas quæ sunt in materia, aut substantias separatas quatenus per has possunt abstractiue cognosci, Deus autem, vt monstratum est, non est secundum suam essentiã per aliquam speciẽ cognoscibilis, & multo minus per speciẽ abstractã à materia, cognoscitur ergo in hac vita non per se, sed per suos effectus, vt ad Roma. 1. ait Paulus. ¶ Veruntamen lege hac ordinaria non obstante, potest Deus in hoc seculo ex priuilegio singulari visionem sui suis dilectis impartiri: vt August. 1. 2. super Genes. ad literam, & ad Paulinam de videndo Deum & D. Tho. 2. 2. q. 175. ar. 3. de Moysse, & Paulo affirmat. Idq; cõgruentissima ratione: nã vt ille doctor fuit synagoga, ita & Paulus ecclesię quibus ideo se se Deus suaq; arcana expãdit, Præter hos autem nemini concessum legitur, Prophetis nanq; solũ per imaginarias similitudines fuit ostensus: iuxta illud Esaiã. 6. Vidi dominum sedentem super solium. Aut per extasim & mentis excessum in contemplatione. Quemadmodum ait psalmista. Ego dixi in excessu meo omnis homo mendax. Et Actu. 10. de D. Petro legitur, qd cecidit super eũ mentis excessus. Et sic intelligendum est illud Genes. 32. de Iacob, Vidi Deum facie ad faciẽ. Dixit enim facie ad faciẽ, non qd videret sicuti est, vt ait Ioan. sed ad exaggerandum suæ contemplationis eminentiã. ¶ Tertio deniq; nosse oportet, qd neq; in hac vita per priuilegium Paulus aut quiuus alius videre potuit Dei essentiã, nisi lumine gloriæ perfusus. Vt rationibus superius probatum est: quoniã licet Deus entitatem, quæ est visio, se ipso producere queat, facere tamen quod intellectus ipse videat, non potest nisi tribuendo ei virtutem supernaturalem: quando quidem naturaliter nõ potest. Virtus autem illa supernaturalis est lumen. Potest tamẽ lumẽ hoc dupliciter inesse, scilicet, aut per modũ habitus permanẽter: & hoc ad beatitudinem requiritur qualis est in patria: aut per modum transeuntis dispositionis, atq; hoc pacto fuit in Paulo, Sententia est D. Tho. loco citato. 2. 2. in solu. ad. 3. Quare tãdem ad argumentum factum respondendum qd S. Tho. presenti distinctione dicẽs, qd in hac

Lumen gloriæ in via necessariũ.

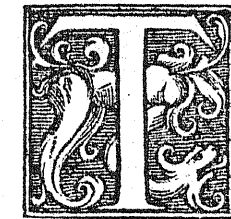
Solutio ar.

vita potest miraculose diuina virtute intellectus creatus nõ habens nisi dispositionem vie eleuari ad videndum Deum per essentiã, nõ negauit requiri lumen, vt non solũ Durandus arbitratur arguendo cõtra sanctum Thomam, verum & Capreolus respondendo. Quare ait, qd postea se retractauit & correxit in. 2. 2. Sed certe non opus habuit retractatione, quia hic nõ negauit requiri in via. Imò in hoc qd dixit, Virtute diuina, intellexit lumen gloriæ per modum transeuntis requiri. Quod quidem lumẽ simul esse potest cum dispositione viæ, nempe, cum habitu fidei. Quinetiam lumen ipsum per modum transeuntis est dispositio viæ ad videndum Deum.

QVÆSTIO TERTIA, De visione.

ARTICVLVS I.

Vtrum videtes Deum per essentiã ipsũ comprehendant.

Tertia quæstio additur de qualitate, & potestate visionis. At qui Diuus Thomas. 1. parte quæstioe. 12. aliã rationẽ sequutus, prius disputat vtrũ videtũ Deũ alius alio perfectiũs videat, ac deinde vtrum ipsum, comprehendant. At vero quia si cõprehederent omnes æqualiter viderent, si verò nõ comprehendunt, possunt videre in æqualiter, à cõprehensione initiũ sumimus, Vtrum, scilicet, omnes beati Deum cõprehendant. Et arguitur à parte affirmatiua ex illo Apostoli ad Philipenses. 3. Sequor autẽ si quomodo cõprehẽdã. &. 1. ad Corinthios. 9. inducto exemplo in stadio currentiũ, vbi omnes quidẽ currunt, sed non omnes accipiunt brabium, admonet Corin. dicens, Sic currite, vt cõprehendatis. Et de se ipso subdit. Ego igitur sic curro nõ quasi in incertũ, quasi diceret. Sed vt cõprehẽdã. ¶ Secũdo arguitur. Augustinus in Epist. 112. de vidẽdo Deũ ad Paulinam. c. 9. Illud inquit, comprehendatur, quod ita totum videtur, vt nihil eius lateat videtẽ: sed si Deus per essentiã videtur, cum sit simplex, necesse est, vt totus videatur, neq; quippiam eius lateat: ergo comprehenditur.

Partis affirm. 1. Argum.

2. Argum.

In contra.

Fortissimi

Fortissime magne potens, Dominus exercituum nomen tibi & incomprehensibilis cogitatu.

Okā quin que modis accipit comprehensionis nomen.

Inter respondendum ad hanc quæstionem multis Okam in. 4. quæst. 13. & suis sequaces distinctionibus utuntur, ad rem nō ita multum pertinentibus. Quinque enim, inquit, modis comprehensionis nomē vsurpatur, Primo, scilicet, idem est comprehendere, quod rem taliter videre, ut nihil eius vidētem lateat. Et secūdo modo idem est, quod singulas rei partes distinet cognoscere. Et tertio est rem perfectissima cognitione qua cognoscibilis est cognoscere. Quarto, est rem cognoscere sub omnibus prædicatis ei convenientibus. Ac denique, quinto, tunc res comprehenditur quādo talis est proportio cognitionis illius ad cognitiones aliarum rerū, quanta est inter rē ipsam & alios. Tūcigitur dicit quod primo modo beatus comprehendit essentiam, quia cum Deus nullas habeat partes, nulla latet videntem. Et eadem ratione neque a se neque a creatura potest comprehendere. Reliquis verō tribus comprehenditur à se ipso, sed non à creatura.

Reprobatio.

Is verō modus coaceruandi distinctiones profectō neque theologus est, neque ad scientiam admodum conducens. Nomina enim nō sunt ad libitum distinguenda, nemo quippe nescit, quod si capiatur hoc modo, ut vnicuique placet, Deus comprehendatur. Si verō aliter ut alteri lubet, non comprehendatur. Sed certa ratio docendi est ex proprijs nominum significatis doctrinam instituere, & rerum veritates rimari.

Comprehendere dupliciter.

Duobus ergo duntaxat modis vsurpatur in sacro eloquio comprehensionis nomen. Rem enim cognitione comprehendere primō eodemque proprio, & perfectissimo modo est ipsam tantum cognoscere, quantum est sua pte natura cognoscibilis. Verba sunt sancti Thomæ præfenti articulo. Dixerim, Quantum suapte natura est cognoscibilis: ut cognoscibile dicat conditionem obiecti, non autem conditionem subiecti cognoscentis, puta quā tum potest ab alio cognosci, ut intertia acceptione fingit Okam, scilicet, quod comprehendere sit rem perfectissima notitia cognoscere qua potest cognosci. Tunc enim fieret consequens, quod nulla creatura posset ab alia creatura comprehendere: puta quod angelus non posset formicam comprehendere: quia nulla creata cognitio est perfectissima, qua res potest cognosci, cum à Deo perfectius cognoscatur. Quod quidem consequens, licet Okam concedat, est nihilominus absurdum, & rei physice

Soluuntur arg. Caiet.

contrarium: nam cum quæcunque natura creata sit finita, gratis negatur posse ab alia creatura cōprehēdi. Imò verò sequeretur tam incomprehensibile esse creaturam quā Deū: nam sicut Deus à seipso solo comprehendere potest, ita neque creaturam posset nisi ab ipso comprehendere: consequens tamen est concessu longe absurdissimum: quando quidem solum ipse prædicatur incomprehensibilis, eo quod est infinitus. Igitur cōprehensio in hoc stat, quod notitia sit obiecto adæquata, nēpe, quod quantum est in ipso cognoscibile, per tantum ipsa cognoscatur. Hoc enim planē nominis significatio admonet. Neque verò satis est rem totam cognoscere ad comprehensionem, siue partes habeat, siue indiuisibilis sit, sed requiritur præterea, ut doctē, ait, D. Thomas, quod ea notitia cognoscatur, qua res ipsa secundum naturam suam est cognoscibilis. Quocirca si quod per scientiam demonstratiuum scibile est, opinio ne duntaxat cognosceretur, nō esset comprehensum. Quare omnem triangulū habere tres angulos æquales duobus rectis, nemo cōprehendit, nisi qui id per demonstrationē cognoscit: nam qui solum sapientibus mathematicis citra demonstrationem id dicentibus fidem adhiberet, veritatē illā nō comprehēderet. Atque adeo nec sufficit ad rem comprehendendam illā in alio cognoscere, sicut cognoscitur Deus per creaturas, sed debet per essentiam cognosci, qualiter est cognoscibilis. Vnde August. episc. citata. Aliud, inquit, est videre, aliud est totum videndo comprehendere. Quandoquidē id videtur, quod præsens, ut cunq; sentitur: totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circumscribi possunt: & 12. de ciuita. Dei cap. 18. Quicquid scientia cōprehenditur, scientis comprehensione finitur. Ad quæstionē ergo tribus conclusionibus respondetur Prima. Deus est simpliciter incōprehensibilis. Veritas est catholica, ut patet oraculo illo prophético citato, & Iob. 11. forsitan vestigia Dei cōprehendes? & vsq; ad perfectum omnipotentem reperies. Quasi dicat nequaquam. Cuius utiq; rationē subdens, ait, Excelsior celo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari. Vbi graphice rationem explicat cur sit incomprehensibilis: nempe, quia infinitus, cuius infinitatem describit ad sensum per excessum super omnes creaturas, quæ sint oculis subiectæ. Eadem enim phrasi, ait, Salomon. 3. Regum. 8. Si cœlum & cœli cœlorum te capere non possunt, quāto magis domus hæc quā

Contra Okā

æ diff-

Ratio comprehensionis

August.

1. Conclus.

edificauit? Idem Paulino confirmatur eloquio ad Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quā incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, & 1. ad Timot. 6. Qui solus habet immortalitatem & lucem inhabitat inaccessibile, id est, incomprehensibile. Ratio verò cōclusionis colligitur ex diffinitione, Deus est substantiæ, & essentiæ infinitæ, nempe, quæ nō limitatur ad aliquod certū genus, ut homo, leo, equus, &c. Sed eminenter omnia continet, atq; adeo eius esse est infinitum. Sed vnumquodque est ratione cognoscibile, quia habet esse naturale: quia sicut ait Arist. sicut res se habent ad esse, ita & ad cognosci: ergo suapte natura est infinitē cognoscibilis, nulla autē notitia creata potest esse infinita: ergo à nulla creatura potest comprehendere: quia nec eius fines, ut ait Augu. possunt ab ea circumscribi. At qui eadē ratione & vnum quodque eius attributorū est incomprehensibile: nam qua ratione essentia Dei, eadē & bonitas, & sapientia, potentia, & iustitia sunt infinita. Et confirmatur ratio ex ijs quæ artic. præcedenti definita sunt. Intellectus siquidem creatus non potest per sua naturalia Deum videre, nisi virtute supernaturali luminis gloriæ sibi donati: illud autem cum sit creatura, est finitum, neque adæquatur Deo: ergo nullus potest beatorum ipsum comprehendere.

Deus se cōprehendit.

Interrog.

Alia Christi vtrum Deū cōprehendat

Gratia Christi si infinita.

Hinc fit quod se ipse sua sapientia cōprehendit: nā sicut habet infinitā essentiā, ita infinitam sapientiam, quæ adæquatur essentiæ, atq; adeo quantum est cognoscibilis, & intelligibilis, tā tum se ipsum intelligit. Sed percontaris, cur si se ipsum comprehendit, simpliciter dicatur incomprehensibilis? Respondetur, quod hæc attributa per ordinem ad creaturas cognoscuntur à nobis: & ideo quia est à creatura incomprehensibilis, simpliciter dicitur incomprehensibilis. Sed arguitur, quod saltem anima Christi essentiam Dei comprehendat licet sit creatura. Gloria quippe respondet gratiæ: sed gratia Christi fuit infinita, ut 3. par. q. 7. art. 11. docet. D. Tho. ergo & eius gloria, & beatitudo est infinita, atque adeo visio essentiæ diuinæ, in qua, ut supra dictum est, beatitudo cōsistit. Si verò est infinita nihil vetat: quominus sit diuinæ essentiæ comprehensoria.

Respondetur, quod gratia vnionis in Christo fuit infinita simpliciter ratione termini, nēpe, quia fuit assumptio humanitatis ad diuinā personā gratia verò gratū faciens non fuit infinita, in quantum ens, quia fuit res creata: sed tamē in genere gratiæ fuit infinita, nō quidē simpliciter, ut essentia diuinæ, sed quodāmodo non limita

ta: quia habuit quicquid ad rationē gratiæ pertinere poterat, quoniā non fuit ei data gratia ad mensurā, sicut lux solis potest dici infinita quia habet quicquid ad rationē lucis attinet. At verò per illā gratiam non meruit suam gloriam, sed nostram, si per eius auxilia, & nostra opera nobis applicetur, quare gloria ei collata est non per merita, sed ratione vnionis, sicuti & gratia ipsa. Non ergo argumentū vincit visionē qua anima Christi fruatur Deo esse simpliciter infinitam, quod requiritur ad cōprehendendū, sed est quodāmodo infinita, ut gratia quia cōtinet quicquid ad rationem creaturæ visionis pertinere potest: infinita enim simpliciter neque per Dei omnipotentiam esse potuit quandoquidē est creatura. Secūda cōclusio. 2. Conclus. Esse incōprehensibile hoc perfectio modo, est propriū attributū Dei nulli competens creaturæ. Et ratio est liquida. Quoniā incōprehensibile est attributū ad id consequens, quod est infinitū, & immensum: nulla autē creatura est infinita: nulla ergo est incōprehensibilis. Imò omnis potest non solum à Deo, verum & ab alia creatura comprehendere. Potest enim Angelus naturas rerum creaturū cognoscere, quātum in se sunt cognoscibiles. Tametsi à Deo perfectius comprehendantur. Dum enim ego auellanam aut nucem, totā manibus, aut ore concludo, ut nihil eius appareat, re vera illam comprehendo, licet alio ampliori vase melius concluderetur. Secundo verò modo rem cōprehendere idem est quod attingere, & tenere, & consequi, quæ quidem cōsecutio est insecutionis terminus. Dum enim rapax accipiter auem, quā insequitur, vnguibus tenet, & canis leporem, prædam verē dicuntur comprehendere, quāuis totam neque vnguibus, neque ore ambiant. Et secundum hanc acceptionē subnectitur tertia conclusio. Creatura intellectua lis, & rationalis, nēpe Angelus, & homo Deū videntes eum hoc secundo modo comprehendunt, quia attingunt ipsum, tenent, & possident, licet non totam eius essentiam cognoscendo circumscribāt. Hoc probatur testimonijs illis citatis Pauli, & Cantic. 3. ait sponsa, tenui eum neque dimittā. Et Ioannes. 1. Can. cap. 3. Cum apparuerit similes ei erimus, videbimus sicuti est. Id est non videbimus solum sub humanitatis velamine, quemadmodum nobis apparuit, sed in se ipso quatenus Deus est, quod est ipsum attingere, & comprehendere. Et August. eadem Epistola citata. Comprehendere, inquit, Deum impossibile est cuiusque in intellectu creato, attingere verò mente Deum qualitercunque magna est beatitudo.

Hinc

2. Conclus.

Secundū acceptionem comprehensionis.

5. Conclus.

Videbimus sicuti est

August.

Non fat est videre ad cōprehendendum. Hinc fit ad comprehendendum hoc modo Deum, non fat esse Deum videre, sed oportet ipsum tenere, hoc est, cum perpetuitatis securitate eū videre. Quapropter Paulus licet Deū viuens viderit, nō tamen comprehendit, quia non per modū perpetui habitus, sed transeursum eum fuit intuitus. Est enim comprehensio spei terminus: spes autem nō solum dicit amorem rei, sed motum ad ipsum consequendum. Quo circa vbi per visionem tutō tenetur, spes cessat, atq; hoc est, quā vehemētissimum argumentum contra Scotum tenentem beatitudinem cōsistere in amore. Beatitudo enim nō est nisi cōprehensio obiecti in quod spe tendimus: nō autem cōprehenditur per volūtatē, quā non est potētia apprehēsiua, sed per intellectu. Quapropter visio quatenus est clara notitia, actusq; ab intellectu elicitus, est dos animę respondens fidei, sed quatenus est tentio obiecti per voluntatem concupita, est comprehēsiō: atq; adeo dos, quę est spei terminus, delectatio verō, fructio & quies in ipso cōprehensio, est tertia dos respondens charitati. Sed de hoc quæst. sequenti latius.

Solutio primi argum. Primum igitur argumentum Pauli testimonijs instructum solutum est. Accipit enim illic comprehendere Deum secundo modo, quod tertia conclusio asserit posse à creatura comprehendere. Ad secundum verò quod ex autoritate Augustini colligitur, respondetur, quod non ideo Deus incomprehensibilis est à creatura, quod aliquid eius sit quod non videatur quicunq; enim beatus, vt artic. sequenti videbimus, omnia attributa Dei intuetur, sane cū omnia sint ipsa simplicissima essentia, sed ob id quod nō adēquate videtur, vt sensibilis est, hoc est cū illa claritate & euidētia, qua ipse se cognoscit: quemadmodum diximus de cōclusionē demonstrabili, si non nisi per probabilem rationem cognosceretur, tunc enim cognosceretur tota, sed non perfectē. Sic enim & beatus cognoscit & essentiam Dei, & sapientiam, potētiam &c. Sed nullum perfectē. Quapropter, ratione duo posuit Augustinus in comprehensionis definitione, nempe, quod sic res tota videatur, vt nihil eius vidētem lateat, aut cuius fines circūspici, & circūscribi possunt. Tunc enim & fines rei circūspiciuntur, quando in modo cognoscendi ad finē peruenitur, quod creatura non potest respectu Dei.

Solu. 2. ar. Et hoc est, quod solēt antiqui dicere Deum videri à beatis totum, sed non totaliter. Ad huius autem intelligentiam arguitur, quod nō possit videri totus, quin totaliter. Aut enim id quod dicitur totaliter, significat modū rei vi-

August. sive, aut modū vidētis. Si modum rei visā, certū est videri totaliter quia cernitur totus. Si autē significet modum vidētis, itidem apparet totaliter videri quia quicunq; beatus tota sua virtute eum videt. Respondetur, quod illud totaliter dicitur conditionem obiecti, non quidem, quod modus obiecti non cadat totus sub cognitione, sed quod modus obiecti nō sit modus cognoscētis. Quod est dicere. Quicunq; beatus videt Deum esse infinitum, eiusq; potētiam, & sapientiam esse infinitā, infinitāq; perfectiōnis, & ideo quale est obiectum, tale cadit sub cognitione, iuxta verbum Ioan. Videbimus eum sicuti est. Tamen modus obiecti non est modus cognoscētis. Hoc est cognoscens nō cognoscit infinite perfectē sicut ipse est cognoscibilis. Quemadmodum potest quis per rationem probabilem, & per fidem quam adhibet mathematico cognoscere illam veritatē, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis esse demonstrabilem, licet non cognoscat ipsam demonstratiuē sicuti ipsa est cognoscibilis.

Deus videtur totus, sed non totaliter. Primum igitur argumentum Pauli testimonijs instructum solutum est. Accipit enim illic comprehendere Deum secundo modo, quod tertia conclusio asserit posse à creatura comprehendere. Ad secundum verò quod ex autoritate Augustini colligitur, respondetur, quod non ideo Deus incomprehensibilis est à creatura, quod aliquid eius sit quod non videatur quicunq; enim beatus, vt artic. sequenti videbimus, omnia attributa Dei intuetur, sane cū omnia sint ipsa simplicissima essentia, sed ob id quod nō adēquate videtur, vt sensibilis est, hoc est cū illa claritate & euidētia, qua ipse se cognoscit: quemadmodum diximus de cōclusionē demonstrabili, si non nisi per probabilem rationem cognosceretur, tunc enim cognosceretur tota, sed non perfectē. Sic enim & beatus cognoscit & essentiam Dei, & sapientiam, potētiam &c. Sed nullum perfectē. Quapropter, ratione duo posuit Augustinus in comprehensionis definitione, nempe, quod sic res tota videatur, vt nihil eius vidētem lateat, aut cuius fines circūspici, & circūscribi possunt. Tunc enim & fines rei circūspiciuntur, quando in modo cognoscendi ad finē peruenitur, quod creatura non potest respectu Dei.

ARTICVLVS II.

Vtrum videntium Dei essentiam vnus alio perfectius videat.

Postquam visum est, vidētes Deū ipsum non comprehendere, subsequitur, vt exploremus vtrū omnes æqualiter videant: an verò vnus alio perfectius. Et arguitur, quod omnes videant æqualiter. Omnes, vt, ait proximē citatus Ioannes, videbimus eum sicuti est: ipse autem non est nisi vno tantū modo: ergo omnes eodem modo eū videbimus, atq; adeo nullus alio perfectius.

Secundò. Vna res vt Augu. lib. 83. quæstionum auctor est, non potest ab vno plusquam ab alio intelligi: Nā intelligere est totam rem intus legere: quare aut tota intelligitur, aut nihil eius: omnes autem videntes Deum intelligunt eius essentiam: quoniam intellectu, vt dictum est videtur: ergo nullus alio perfectius videt.

Tertiò. Quod aliquid ab vno quā ab alio perfectius videatur, aut prouenit ex parte obiecti, quod nō se æqualiter repræsentat, aut ex parte potētia visiuę, quę non est in omnibus æqualis: ex parte quidem Dei id non videtur accidere. Nam cum non videatur per aliquam speciem creatam, vt dictum est, que fit in

fit in vno perfectior quā in alio, non apparet quomodo in æqualiter repræsentetur. Si autem id proueniat ex parte potētia: tunc consequitur, vt cuius intellectus naturaliter sit sublimior, perfectius videat, atq; adeo angeli, qui sunt sublimioris naturę, perfectius quā homines viderent, quod videtur Euangelio contrarium Matth. 22. vbi hominibus pollicetur Christus, quod erunt sicut angeli Dei in celo. In contrarium autem est. Quod si omnes æqualiter viderent. cū visio illa sit vita æterna, iuxta illud apud Ioannem, supra expositum, Hęc est vita æterna, vt cognoscant te, &c. consequens fieret, vt omnes essent æquales in vita æterna: contra illud. 1. ad Corint. 15. Stella differt ab stella in claritate,

1. Conclus. Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Inter beatos vnus alio perfectius videt diuinam essentiam. Et quidem conclusio omnibus est in confesso. Imò quamuis non sit in sacra pagina expressa, est tamen habenda tanquam catholica secundum illud Pauli citatum. Ait enim, stella differt ab stella in claritate, & subdit, sic & resurrectio mortuorū. Enim verò quemadmodum astra omnia lumen à sole secundum cuiusq; naturā recipiunt, ita beati in Dei præsentia eius gloria secundum diuersa merita promicant.

2. Argum. Et Christus ipse Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multę sunt. Vbi nō solum loquitur de ecclesia militati, in qua sunt diuersę functiones, vt episcoporum, sacerdotum &c. sed de locis, quibus beati collocabuntur in celis: vt patet ex subiūctis continuo verbis: quia vado vobis parare locum. Ibat autē per mortem ad patrem. Cælum enim, vbi requies est beatorum, optimē aptissimeque dicitur, & est domus per metaphoram. Imò verò ad rei proprietatem videtur accedere. Domus namque hoc distinguitur à diuersorio, quod in diuerso rio peregrini in transitu recipiunt: domus autem est in qua permanenter habitatur. Vnde 2. ad Corint. 5. Apostolus, Scimus quod si ter restris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod edificationem ex Deo habemus, domum, nō manufactā, æternā in celis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostrā quę de celo est, superindui cupientes. Dicitur ergo cælum vbi sedes est Dei: domus, id est, perfecta habitatio, ad differentiam huius seculi, quod est diuersoriū, in quo peregrinamur à domino. Igitur, qua ratione receptaculū illud, quo vniuersi beati recipiuntur, ob id dicitur vna domus, quod omnes sub eodem patrefamilias vnus Dei visione, & hæreditate, ceu

eius filij fruuntur, ita & propter diuersos gradus beatitudinis dicuntur, in eadē domo multę esse mansiones. Vnde Lucę. 16. pluratiuē dixit. Facite vobis amicos de māmōna iniquitatis, qui recipiant vos in æterna tabernacula. Ratione autem probatur conclusio, non solum esse veram, sed esse catholicam. Nō erunt omnes æqualiter beati: beatitudo autē consistit in visione: ergo visio illa nō erit in omnibus æqualiter perfecta, atq; adeo nec secundū eandem perfectiōnē omnes Deum videbunt. Posterior quidem præmissa non est de fide: licet, vt monstratum est, sit verissima opinio: ad nostrum autem propositū nil refert vtrum in visione, an in amore, vel in delectatione beatitudo consistat. Satis quippe est veritatem esse fidei, quod non omnes erunt æquē beati, & visionem ad beatitudinē pertinere: inde enim plane colligitur non omnes æqualiter videre, aut amare, aut delectari: quando quidem in illis actibus vel in eorum aliquo beatitudo consistit. Quod autē catholica sit veritas non oēs nos esse æquē beatos, probauim⁹ aduersus Lutheranos. Quod autē catholica sit veritas non oēs nos esse æquē beatos, probauim⁹ aduersus Lutheranos. Quod autē catholica sit veritas non oēs nos esse æquē beatos, probauim⁹ aduersus Lutheranos. Quod autē catholica sit veritas non oēs nos esse æquē beatos, probauim⁹ aduersus Lutheranos.

3. Argum. Sed vide Lutheranorū errorē, Quia putant nullā in nobis inesse iustitiā, sed per solā iustitiā Christi nos iustificari, quę vna fuit, colligunt oēs esse Deo æquē gratos, pariterq; amicos, atq; adeo æquali sanctitate pollere. Audi quā sit absurdum, quod Lutherus inde elicit, nempe omnes esse tam sanctos, quā fuit sanctissima virgo. Certē animus audire exhorret. Veritas autem catholica est, quę est Christus quo ad sufficientiam omnibus plenissimē satisfecerit, applicatur tamen nobis illa satisfactio & meritum quoad efficaciam per sacramenta, per quę nostra opera liberi arbitrij, eius ope, & fauore suffulti. Quapropter licet infantes ante vsum rationis ex fonte baptismatis, vbi Christo commorientes eius efficiamur membra, in gratia æquali resurgant, tamen postmodum rationis luce adueniēte tanquam Dei filij per eius gratiam merita nostra accumulamus, pl⁹, minusue secundum curam & diligentiam quam eius cultui impēdimus: iuxta illud apocalyp. 22. Iustus iustificetur adhuc.

Ratio colligitur. Colligamus ergo rationē. Deus vt Roma. 2. ait Paulus, reddet vnicuiq; secundū opera eius: opera autem nō sunt æqualia neq; in viris probis neq; in reprobis: ergo sicut alijs in æqualia

supplicia, ita & iustis imparem gloriam est redditurus. Gloria verò & beatitudo in visione Dei consistit: ergo non æqualiter, sed cum quadã disparitatis æquitate ipsum videbunt.

Matthæ. 5.

¶ Huc accedit illud Matthæi 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Cor nãque per charitatis officia, quæ ex fide procedunt emundatur. De corde enim exeunt cogitationes prauæ Matth. 15. ac perinde alia munda: ergo quo quisq; mundius habuerit cor, per spicacius Deum videbit.

¶ Sed redarguet quis forte hanc veritatem ex illa Christi parabola Matthæi 20. De operarijs vineæ, qui quamuis nò paribus diei horis neq; pares operas impendissent, nihilominus pater familias eundem cunctis rependit denarium diurnum. Respondetur per illam parabolam id tantum Christum admonitos nos curasse, vt intelligeremus, quòd in Dei cultu tantum solertissimus quisq; potest in breui tẽpore p̄ficere, quantum segnis in maiori. Item, docere voluit, q̄ omnia nostra merita ex sua voluntate & gratia valorem fortiuntur: & ideo dixit. Quia huic volo dare. Cæterum in suprema retributione gloriæ quamuis cunctis idẽ cõferatur denarius, qui erit Dei essentia ab omnibus clare conspecta & possessa, nihilominus visio illa & possessio non erit in omnibus æqualis: atq; adeo, licet Deus in se denarius sit infinitæ æstimationis, non tamen in omnibus erit eiusdem pretij. Mirabile auditu, quòd sit in hominis potestate per Dei gratiã positum, vt possit suis meritis pretium immutabilis Dei sibi augere: & tamen non sit eis tantæ curæ illud procurare, cordisq; oculos exacuere & purificare, quibus ipsum euidentius videant.

Redargutio.

Denarius diurnus.

Contemplatio.

De modo varietatis visionum.

¶ Conclusio igitur catholica est, & à catholicis confessã, sed inquirẽdi ratio inde exurgit, quoniam modo & per quid varietur beatorum visiones, vt sint alię alijs perfectiores. Enimverò, qui rationibus de superficie ductis contenti sunt, non aliam tribuunt, quàm q̄ cum Deus sit speculum, non naturale, sed (vt in epistola ad Paul. ait, August) spontaneum, id est, quo gradu se sibi placet repræsentans, ostendit se vnicuique pro cuiusq; meritis. At verò quamuis hoc verissimum sit, non tamẽ per hoc redditur causa quam hic exploramus. Non ambigimus diuersos beatitudinis gradus Deum sua spõte pro ratione distributiue iustitiæ distribuere, sed cum illa beatitudo in visione consistat, quærimus causam & modum ex natura rei eius varietatis, vt in vno sit in repræsentando perfectior, quàm in alio. Illa enim differentia non potest nisi aut ex obiecto prouenire,

aut ratione potentia.

¶ Dicitur ergo Tho. 1. par. q. 12. ar. 6. supponit in primis, vt conclusum est, nò id euenire propter speciem & similitudinem creatam, quæ in vno sit perfectior, q̄ in alio, cum non sit visio illa per talẽ speciẽ gignẽda, atq; adeo nec euenire ex parte obiecti. Nec sufficit quidem in causam reddere q̄ Deus perfectius cũ vno intellectu q̄ cum alio cõcurrat: quoniam cum intellectus etiã ipse concurrat, necesse est in ipso etiã intellectu perfectiorẽ confiteri virtutem qui perfectius concurrat. Varietas ergo illa, ait. D. Th. inde prouẽtura est, q̄ intellectus vnus maiorem habebit facultatẽ ad videndũ Deũ q̄ alius. Facultas verò illa non competit intellectui secundũ suam naturã: quãdoquidẽ vt dictũ est, nò potest Deus à creatura naturaliter videri. Accidet ergo per lumẽ gloriæ, qd̄ intellectum in quadam Dei formitate constituit. Quo fit, vt quo vnusquisq; intellectu plus illius luminis erit participans, perfectius Deũ videbit: plus autẽ ille participabit, qui plus habuit in via charitatis, qua, vt diximus, permũ datur cor. Nam vbi maior fuerit charitas, ibi est maius desiderũ potiundi re amata: desiderium autẽ paratiore reddit desiderantẽ ad susceptionem rei cõcupitæ, & vt exuberantius gaudiũ de eius possessione capiat.

Ratio.

Quanta est charitas, tantum lumen

¶ Collige ergo, quòd cũ charitas mentis obtutum purificet, sit vt quẽadmodũ qui oculorum aciem acutiore habet, perfectius lumine ad videndum requisito illuminatur, quã qui lippitudinem oculorũ patitur, ita qui feruentiori charitate flagrant, clariori perfundentur lumine ad videndũ Deum. Igitur si scisciteris in quo cõsistat mansio diuersitas, respõdetur, q̄ in varia perfectione visionũ maiorũ & minorum: nam mansio dicit terminũ viæ ac perinde requiẽ. Et ex varietate visionis, subinde eadem consequitur varietas in amore & in delectatione. Si verò causam rursus inquiras huius varietatis. Respõdetur, Proximam esse lumẽ quod est facultas videndi maior vel minor. Primitiuam verò in ratione meriti charitatem viæ. ¶ Quòd si contra arguas Matthæi 25. legitur. Quod dedit vnicuiq; secundum propriam virtutem. Et in psalm. & apud Paul. quòd reddet vnicuique secundum opera sua. Respondetur, quòd quia opera non sunt meritoria secundum substantiam operũ solius liberi arbitrij, sed quatenus à charitate procedunt, idem est reddere secundum opera, quod secundũ mensuram charitatis: atq; idem etiã est reddere secundum propriam virtutẽ. Non enim accipitur hic virtus pro naturali, sed pro illa quæ nobis par

bis particulariter donatur auxilio Dei.

¶ Et re vera hoc egregium est argumẽtum in fauorem luminis gloriæ. Si quidem illo secluso vix reddi causa potest proxima variæ perfectionis beatitudinũ. Nã dicere satis esse, quòd Deus plus concurrat cum beata virgine q̄ cum beato Petro, nò satis rei facit, vt supra dictum est: sanẽ cum nò solũ Deus, verũ & intellectus ipse creatus ad visionẽ cõcurrat, cui ideo necesse est, vt clariũ & perfectius videat, perfectiorem habeat in se virtutẽ: nam re vera in hac vita non potest Deus facere quod lippus oculis tam perfectẽ videat q̄ lynx, nisi tantam ei virtutẽ tribuerit: & cum in beatis illa virtus non sit naturalis, consequitur quòd tota differentia consistat in lumine gloriæ.

¶ Et confirmatur hæc ratio. Aut beata virgo perfectius ad suam visionem eliciendam concurrat q̄ D. Petrus, aut secus: sed solus Deus est, qui plus concurrat cũ illa. Hoc secundum non est probabile: tum quia non est intelligibile quomodo perfectius videat: nisi perfectius cõcurrat: cum videre sit actus vitæ, tum etiam q̄ hoc derogaret dignitati virginis. Nã cum felicitas & meritorum præmium consistat in elicienda visione Dei, vbi maior est dignitas, & cumulatius meritum, perfectior debet esse cõkursus ad eliciendam visionem. Si autem concesseris, vt concedendũ est, beatam virginem, perfectius concurrere, cõsequitur vt perfectiorem habeat supernaturalem virtutẽ, quæ alia nequit ex cogitari, q̄ lumẽ gloriæ. ¶ Sciscitabitur hic tamen forte quispiam, vtrum visiones omnes angelorum & hominum sint eiusdem speciei. Videntur enim specie differre. Primũ quia à potentijs producuntur differentibus specie, qualiter homines ab angelis differunt. ¶ Secundo, quia nec sunt omnes eiusdem adæquati obiecti, quoniam vt art. prox. videbimus, non omnes eadem prorsus in verbo videt. ¶ Tertiò deniq; quoniam vt omnũ est theologorum confessio, vnus est alio essentialiter beator, siquidẽ visio, in qua essentialiter beatitudo cõsistit, perfectior est in vno quã in alio: ergo eadem ratione ipsa erit essentialiter perfectior, atq; adeo omnes, vel saltem illæ quæ sunt inæquales sunt specie differentes.

¶ His tamen nò obstantibus respondetur omnes esse eiusdẽ speciei essentialis. Et primo de visionibus animarum res est constantissima: quando quidem sunt, & eiusdem obiecti, & à potentijs eiusdem speciei producte. Sed etiam si illas cũ visionibus angelorum cõferas, idem probatur. Nã omnes sunt eiusdem obiecti & fiunt per eandem speciem: nempe, per Deum

Bona ratio.

Vtrum visio- nes sint eius- dem speciei

Omnes sunt eiusdẽ speciei.

concurrentẽ in ratione speciei & à lumine eiusdem speciei: neque differunt nisi sola claritate, quæ non est differentia specifica, sed accidentaria. ¶ Vnde ad primũ argumentũ respõdetur. Primum, q̄ illo producatur à potentijs diuersarum specierũ, scilicet, angelicis & humanis, non inde consequitur ipsas differre specie: quoniam ignis à sole productus, & productus ab igne eiusdem sunt speciei: & visio leonis, & visio equi eiusdem obiecti: quare si visio vnus poneretur in alterius oculo, videret per ipsam. Secundo respondetur: q̄ cum visiones ille producantur non virtute naturali, sed virtute luminis: & speciei quæ est Deus, & omnia lumina sint eiusdem speciei, vt de verit. q. 9. arti. 1. ait. D. Th. hoc sufficit, vt sint eiusdẽ speciei. ¶ Et cõfirmatur. Si omnes, vt ait O. Kam à solo Deo producerentur, essent eiusdem speciei: eadem autẽ sunt prorsus licet intellectus creatus simul concurrat, ergo & nunc sunt eiusdem speciei. ¶ Ad secundã igitur obiectionem per distinctionem respondetur. Sunt enim omnes eiusdem obiecti proximi, & quod aiunt immediati, nempe, essentię diuine, quod sufficit vt sint eiusdem speciei: licet non sint eiusdem adæquati mediati, & remoti: quia nã omnes eisdem vident effectus Dei in ipso, vt articulo subsequẽti videbitur. Tertia demum obiectio sophistica nititur consequentia. Nõ enim sequitur. Vnus beatus in ratioẽ beati est essentialiter perfectior alio: ergo eius beatitudo est essentialiter perfectior. Dicitur enim vnus beatus essentialiter perfectior, quia essẽtialis eius beatitudo est perfectior, sed non quia ipse est essentialiter perfectior. Quare melius diceretur beatus secundũ beatitudinẽ essentialem perfectior, quã essentialiter perfectior.

¶ Secunda conclusio, quæ ex prima elicitur. Secunda cõclusio. Quemadmodum visio ita & amor ac subinde delectatio non est in cunctis beatis æqualis, sed quo quisq; beator est, eo & ardentius diligit, & suauius delectatur. Probatur planẽ cõclusio, quoniã amor visioni & antecedens est, & subsequẽs. Quo enim in via auctior est charitas, vt dictum est, subsequitur & perfectior visio, ex qua subinde proueniet, vt eadem confirmata charitas copiosior sit ac perinde delectatio: nam quo quisq; perfectius id possidet, quod flagrantius diligit, suauiori ampliori quæ gaudio perfunditur.

¶ Ad primũ igitur argumentũ principale respondetur, q̄ vbi, ait. Ioan. videbimus Deum si cuti est, aduerbiũ illud, sicuti, determinat visionis modum ex parte rei vise: vt sit sensus. Videbimus eum, ita esse, sicuti est: quia ipsam

Solutio ar- gumentorũ

Secunda cõclusio.

Solutio pri- mi argum- ti

eius esse vidēbimus, quod est eius essentia. Quare vidēbimus eū actum purū, simplicissimū, infinitū, &c. Nō tamē determinat modū visionis ex parte videntis, vt sit sensus, quōd tam perfectus erit modus vidēdi quā est in Deo perfectus modus essēdi. ¶ Et similiter respondetur, ad secundū, quod erat verbū Aug. Dum enim ait, q̄ rem vnam nō potest vnus alio melius intelligere, veritatē cōtinet, si ad modum rei intellecta referatur: quia quicumq; intelligit rem aliter quā sit, nō verē intelligit: nō autem si referatur ad modum intelligēdi. Nam etsi duorum intelligant qualis est, vnus tamen potest eā perfectius quā alius intelligere. ¶ Ad tertiū deniq; respōdetur, vt dictū est, q̄ illud visionū discrimen nō provenit ex parte obiecti, quod per species diuersas repræsentetur: sed ex parte potentiārum quæ nō habēt pares intelligēdi facultates. Illa tamen facultas nō est naturalis, sed luminis gloriæ: & ideo non est maior in angelo, quam in ānima eisdē meritis cumulata. ¶ Contra hanc tamen sententiā existit argumentum, q̄ vis naturalis intellectus aliquid condat, vt cum eodē lumine perfectiorem producat visionem. Nempe, quod angelus qui naturali lumine vigore intellectus sublimior est, perfectius cum eodē lumine Deum videat, quā anima humana, vt beata: virginis, aut Petri. ¶ Caietanus namq; 3. par. q. 10. art. 4. sic opinitus est. Et videtur eum aliqua probabilitate locutus. Quoniā cum intellectus creatus concurrat ad visionē, etiam per suā naturalem virtutem eleuatā per lumen, videtur qui perspicacior habet intellectum, perspicacius Deum cernere. Quo circa subsequēter cōcedit, q̄ si lumen gloriæ, quo donata est anima Christi tributū esset angelo, perfectius ille videret, q̄ anima illa. Et eadem ratione perfectius videret Christus, si assumpsisset naturam angelicam cum eodem lumine. ¶ Crediderim tamen, partem contrariā lōge probabiliorem. Videtur enim in primis sentētia S. Th. qui totā facultatem videndi tribuit lumini. Et ratio præterea huic parti patrocinatur. Nā cum actus vidēdi sit supernaturalis, videtur solā proportionem naturalis virtutis insequi. Aqua siquidē quia non habet nativū calorem sed extraneū, non calefacit secundū proportionem suę naturalis virtutis, sed secundū proportionem caloris, vel maioris, vel minoris. Idem confitemur in meritis de condigno. Nam licet producantur per liberum arbitrium, tamen quia tota ratio meriti inest eis ex gratia & auxilio Dei, secundū illius proportionem æstimatur ratio meriti. ¶ Secundo arguitur. Visio non est maior, aut,

Solu. 3. ar.

Solu. 2. ar.

Vtrū vires naturales aliquid ad visionē conferant.

Caietanus.

Sententia auctoris.

2. Ratio.

perfectior nisi secundum concursum Dei quo in ratione speciei concurrat: non tamē plus minusue cōcurrit quā est quantitas luminis gloriæ: ergo naturale lumen perfectionē visionis non auget. ¶ Tertio arguitur. Concessa contraria opinione, fieret consequens, quod lumē non conferretur beatis secundum meritorum proportionē. Etenim si angelus & homo æqualia habent merita, æquale consequuntur præmium, quod est visio. Si autem equalibus infunderentur luminum radijs perfectius videret angelus: ergo necesse est, vt minus ei lumen donetur, quod non est probabile. ¶ Respondetur ergo ad rationē obiectā, quod quāuis intellectus creatus concurrat ad visionem, nō tamē nisi in virtute luminis gloriæ, & ideo maior virtus naturalis non auget visionem. ¶ Cōtra hoc tamē arguitur. Omnes beati toto quo possunt conatu visionem Dei eliciunt, sed vbi auctior est virtus naturalis, vehementior erit conatus: ergo & visio perfectior. ¶ Ad hoc plurimi respondent omnes beatos æqualiter conari. Quare visionum disparitatē non arbitrantur ex diuersis conatibus provenire, sed ex diuersitate luminū, si opinionē teneas D. Thom. vel secundū Scotum, & nominales ex diuerso concursu Dei. ¶ At verò vbi nulla est resistentia, profectō vix est intelligibile duos æqualiter conari, vbi effectus non sunt æquales, aut vbi sunt æquales, inæqualiter conari. Quoniam conatus non est aliquid antecedens applicationem potentia, sed applicatio ipsa: & ideo certē quanta est applicatio, tantus erit effectus. Quod vt exemplo explicemus, fertur cōmuniter maiori conatu opus esse ad dilectionem inimici, quā ad æqualem amici. Attamen si id verum est, provenit quidē ex resistentia inimicitia, quæ obstat amori: quapropter difficilius sese applicat voluntas ad eius dilectionē, quā ad dilectionē amici. At verò in Dei visione, vbi nulla est resistentia, re vera quantus erit conatus, erit & applicatio potētia ac subinde visio. Item cum conatus sit actio, & nullus intellectus agat nisi quantum Deus cum ipso concurrat, profectō fieri nō potest, vt omnes beati æquali conatu ad videndum applicentur, & tamen Deus plus cum vno quā cum alio concurrat. ¶ Dicendum ergo non omnes æqualiter conari, sed eo quisq; plus, quo beator est. Conatus autem sequuntur, non naturæ vires, sed luminum quantitatem. Quanto enim quisque lumine donatur, tantum ad videndum conatur, tantumq; perinde visionem elicit. ¶ Cum ergo assumatur q̄ omnes summo conatu vident, distinguitur. Etenim

3. Ratio.

Vtrum beati toto conatu vident.

Sententia auctoris.

Sententia auctoris.

Etenim si intelligatur de conatu secundum naturales vires, negatur, si verò secundū luminis modū, cōceditur. Quare suprem⁹ angelus, quāuis sit sublimioris naturæ nō tamen tantū conatur, quantum sacratissima virgo, quæ ampliori gloriæ lumine fulget. ¶ Ex his fit consequens q̄ ille conatus nō potest intendi aut remitti sicut neq; lumen: atque adeo licet simul cū visione beatus alia plura in proprio genere intelligat, non ideo vllō pacto remittitur visio.

ARTICVLVS III.

Vtrum vidētes Deū omnia in ipso videant eademque simul.

Articulo præcedenti, quo cōclusum est vnum alio videre perfectius, articulus præfens, vtrum illa visionum varietas etiam extēdatur obiectis, vt vnus in Deo plura videat, quā alter, an verò omnia omnes contueatur. Et arguitur à parte affirmatiua, scilicet, q̄ omnes videant omnia ait, enim. 4. Dialogorum Gregorius. Quid est quod non videant qui videntem omnia vident: cum ergo Deus omnia videat, cuncta itidem vnusquisq; beatorum videt. ¶ Secundo. Quicumque videt speculū, videt omnia quæ in ipso resplēdent, sed in Deo qui omnia eminenter cōtinet, vniuersa resplēdēt: ergo cūcta in eo omnes aspiciūt. ¶ Tertio. Si nō omnia viderent omnes, sequeretur, q̄ posset beatus successiue in Deo nūc pauciora & post plura videre. Nil enim obstat quominus Deus ei qui non omnia videt ea in ipso reuelet quæ illum antea latebat. Cōsequens autē est contra sententiā Aug. vlt. de Trini. Vbi ait, q̄ omnē scientiam nostrā vno simul conspectu videbimus in Deo: ergo omnia omnes simul vident. ¶ In cōtrariū est q̄ angelorū Deum vidētium inferiores (vt. 7. c. de cœlesti hierarchia ait, Dionysius) à superioribus purgātur, quod est illuminari: atq; adeo inferiores nō tot quot superiores vidēt. ¶ Quæstio hæc præcipua est. Ad quam decē cōclusionib⁹ respōdetur. Est enim inter ea quæ sunt in Deo distinguendū. Sunt in quā quædā in ipso formaliter: nempe, essentia eius & esse, personæq; & vniuersa attributa: quæ sola ratione ab essentia distinguūtur. Sūt & alia eminenter: nempe, vniuersa possibili creatura. Quæ quidē non tantū sunt in illo vt effectus in causa. Quemadmodum effectus quos sol producere potest, sunt in ipso tãq; in virtute & principio: sed quia Deus qua ratio-

Partis affirm. argum. 1.

2. argum.

Partis negatiua.

Deciso ar.

ne est infinitus eminenter est omnia. At quia res est profundæ speculationis, tot de illa sunt sensus, quot capita. Sunt enim opiniones non pauciores quā quinque. ¶ In ingressu verò statim adnotandus est vsitatus Theologorū sermo, scilicet, videre in verbo. Etenim quæ in essentia Dei, ceu in speculo vniuersali videntur, dicuntur videri in verbo. Et ratio est, quia verbum est in quo quasi in imagine videtur obiectū. Et quāuis nomē verbi proprie conueniat filio in diuinis, qui tanq̄ expressa notitia per modū intellectus gignitur, nihilominus quia essentia ipsa est per eminentiā species & speculum creaturarū, illa quæ videntur in ipsa dicuntur videri in verbo: quoniā, vt dictū est, in ratione speciei Deus ad sui visionē cōcurrit. Ob idque dicuntur videre in verbo ad differētiā eorum quæ beati vidēt per proprias species, quæ ideo dicuntur cognoscere in proprio genere. ¶ Igitur quia opiniones omnes in primam cōclusionem consentiunt: illam ante earum recitationem præmittamus. ¶ Conclusio est. Vniuersi beati vident omnia quæ sunt formaliter in Deo. In primis sententia est S. Tho. in. 1. par. q. 12. ar. 7. in solutio. ad 2. vbi ait, q̄ nō propterea Deus in cōprehensibilis dicitur, quasi aliquid eius sit quod nō videatur, sed quia nō tam perfectē à creatura videtur, quā est ipse visibilis. Imò Ioannes vbi ait, videbimus eum sicuti est: id nos ipsum docet, videre enim sicuti est, vt supra explicuimus, est videre quicquid ipse est. ¶ Sed ratione id probatur. Quicquid est in Deo formaliter est ipsissimus Deus: relationes enim diuinæ & attributorū quodcunq; est ipsissima essentia: ergo nequit videri Deus quin cuncta quæ in ipso sunt formaliter videantur. Et enim Deus tam sua sapientia, quam ego sum mihi idem. ¶ Item desiderium naturæ, vt diximus, est cognoscere causam per essentiā: quare visio est cognitio Dei per essentiā: qua, vt ait, Ioannes, cognoscitur sicuti est: cognoscere autem per essentiā est cognoscere omnia quæ in diuina essentia includuntur: hæc autem sunt illa quæ formaliter sunt in ipso. ¶ Ad hæc visio illa est clara notitia quæ respondet fidei, & tētio quæ respōdet spei. Sed per fidē omnia quæ in Deo sunt credimus, & per speciem omnia illa possidere concupiscimus: ergo per visionem cūcta videmus & possidemus. ¶ Quod si arguas, Deus, vt ait Augu. est speculum volūtarium: ergo potest illa quæ voluerit reuelare, alia celando. Negatur cōsequētia, de illis quæ in ipso sunt formaliter & intrinsece. Naturaliter enim illa sic repræsentat, vt seipsum repræsentare

Quinque opiniones.

Quid sit aliud quid videre in verbo.

1. Conclusio.

2. Conclusio.

fit omnia illa representare.

Dubium de omnipotentia Dei. ¶ Dabium hic tamen emergit, vtrum esto omnia illa videat que sunt formaliter in Deo, possint de potentia Dei absoluta quaedam eorum absque alijs videri: Scotus namque in primo. dist. 1. q. 2. & in. 4. dist. presenti tenet, quod potest quis videre essentiam non videndo personas ac perinde unam personam sine alia, saltem patrem sine Spiritu sancto. Quoniam de patre & filio qui relatiua sunt, maior difficultas ei occurrebat, eo quod unum relatiuum includat reliquum. Probatio eius est. Essentia est quid absolutum, & persona quid relatiuum. Imo essentia, ut putat, & relatio formaliter distinguuntur. Absolutum autem non includit relatiuum: ergo potest vnum absque alio videri. Et eadem ratione potest pater sine Spiritu sancto videri. ¶ Secundo. Si essentia personarum distincte per absoluta posset vna videri sine alia: ergo quauis distinguantur per relatiua, saltem pater sine Spiritu sancto: quia pariter distinguitur realiter, & vnus non refertur ad alium.

¶ Atqui si ratio hec efficax est, similiter concludit quod attributa distinguantur ab essentia & inter se: quia pariter secundu[m] ipsum distinguuntur formaliter. ¶ Contra hanc tamen opinionem astringitur secunda conclusio: Quauis per nouitiam iudicatiua[m] essentia possit sine persona cognosci, atque vna persona sine alia: apprehensiuam tamen intuitiuam neque per diuinam omnipotentiam est possibile. Intuitiuam inquam: quoniam per notitiam abstractiuam, ut modo in via, nil vetat quominus quisque possit Deum apprehendere nil cogitando de Trinitate aut de omnipotentia aut de alio quolibet attributo. Atqui de iudicio illico dicemus. Sed de apprehensiuam intuitiuam probatur conclusio. Visio Dei est notitia ipsius existentis atque presentis: sed non existit nisi in persona: ergo non potest essentia videri nisi si videatur persona, & eadem ratione quin videatur omnes tres. Atque hinc colligitur quod nec potest videri vna sine alia: quoniam pater non potest videri nisi in essentia, & essentia non potest videri nisi videatur filius & Spiritus sanctus: ergo vna persona non potest absque alia videri.

¶ Secundo arguitur ostendendo primam conclusionis radicem. Persona & attributa non distinguuntur ab essentia ex natura rei: imo essentia tam idem est pater & filius & Spiritus sanctus: & iustitia & misericordia ex natura rei, &c. quam Petrus est Petrus & Michael angelus ipsemet: imo magis, quia Deus est magis simplex, eo quod natura angelica habet esse receptum in indiuiduo per creationem: & in Deo nihil prorsus compositionis aut distinctionis excogitari potest, nisi quemadmodum ait Ansel-

mus, vbi est relationis oppositio: ut puta inter personas: ergo quemadmodum Angelus non potest videre intuitiue naturam alterius angeli existentis coram ipso nisi videndo personam, neque personam, nisi videndo essentiam, ita nullus potest videre Deum nisi videndo trinam, omnipotentem, sapientem, &c. nam videre, est cognoscere per essentiam, & essentia includit perfectiones omnes illas & predicata. ¶ Scio quidem Scot. in 1. dist. 8. tenere personas diuinas distingui formaliter ab essentia. Attributa vero & ab essentia & inter se. Propterea, quod qui diffiniret, inquit, iustitiam Dei aliam assignaret definitionem quam misericordie aut omnipotentie, & similiter si diffiniret essentiam, aliam constitueret quam definiendo personam. ¶ Sed profecto hanc differentia est falsa ex natura rei. Imo aperte diuinae simplicitati repugnat. Nam primum in Deo nulla est propria definitio: hoc est enim esse infinitum ad id quod non coarctari ad genus aliquod, ac perinde nec diffiniri posse. Secundo admissio quod aliquo modo sit diffinibilis, falsum est quod ex natura rei alia definitio daretur iustitie & alia sapientie diuinae. Iustitia enim & sapientia creaturae diuersas habent definitiones, quia sunt res diuersae. In Deo tamen quia vnaqueque illarum perfectionum est infinita & omnes sunt vnus simplicissimus Deus, quicquid essentialiter includitur in sapientia, includitur in essentia, & sic de omnibus attributis. Quare non potest dari definitio vnus diffinens a definitione alterius, nisi sola ratione. Quae quidem definitio sumitur per comparationem ad nostram sapientiam, iustitiam & misericordiam. Sed in hoc fallitur, nisi nos fallimur, Scotus, quod ex eo quod in Deo existit potentia & iustitia sine operatione intellectus, inferat esse duo seclusa operatione intellectus: & tamen non sequitur. Imo licet seclusa operatione intellectus sit potens, & iustus, non tamen illa sunt plura, sed intellectus comparans illa ad nostras qualitates cognoscit ea ut plura. Et hoc est sola ratione differre ratiocinata: quia habet fundamentum in re. Eadem est prorsus de essentia & persona. ¶ Profecto si Scotus plus quam nomine a D. Th. differat nomine. s. distinctionis formalis intelligat aliam distinctionem a parte rei praeter distinctionem rationis, fateor me intelligere non posse quomodo summam Dei simplicitatem tueri valeat. Quod si non ponat aliam, planissime fit consequens, quod nec per Dei omnipotentiam fieri possit, ut quis videat essentiam non videndo personas & omnia attributa. Praeterea arguitur. Si Deus esset vnica persona sicut Michael, non posset videri essentia sine persona, nec e-

Distinctio formalis Scoti.

Impugnatio.

Periculosae opin. Scoti. Aliud ar.

conuerso. Nunc autem tam simplex est Deus quam esset tunc, & tam idem sunt essentia & pater, quantum essent essentia & illa persona: ergo non potest vnus sine alio videri: quia nullatenus ex natura rei sunt vnus & aliud. Imo explicatissima contradictionis implicatio est videri essentiam non visa persona, aut e conuerso. Id quod Christus Ioan. 14. expressit dicens. Philippe, qui videt me, videt & patrem meum. Quod non dixit propterea quod pater relatiue dicitur ad filium, sed quia sunt vnica & simplicissima essentia: & ideo subiecit. Quia ego in patre & pater in me est. ¶ Et quod supremum argumentum est. Si posset essentia videri aliquo attributorum non viso, eadem ratione posset videri essentia nullo viso, quod est manifesta contradictio: nam qui non videret in Deo omnipotentiam, sapientiam & iustitiam, &c. quid nam videret? ¶ At vero si de iudicio percontetur. Respondeatur possibile esse ut quis iudicium formet de Deo quod sit vnus, non aduertendo quemadmodum gignat filium aut spiret spiritum sanctum. Quinetiam potest Deus concurrere cum vno beato ad producendum vnum iudicium & non ad producendum aliud. Si modo loquamur de iudicio quod sit assensus in proprio genere: quos potest etiam habere beatus: nam de visione ipsa secus est. Quippe quae, ut illico videbimus, non solum notitia apprehensiuam est, verum & iudicatiua naturaliter representans: & ideo non intelligitur quomodo quis per illam possit iudicare de re aliqua, quae est formaliter in Deo, non iudicando de omnibus. ¶ Clara ergo est solutio argumenti Scoti: nam quamuis essentia in creaturis non includat relatiuum, secus tamen in diuinis. Sunt enim de essentia diuina tum relationes personales, tum & vniuersa attributa: quare nullum potest nisi cum alijs videri. ¶ Hac supposita conclusione hinc incipiunt opiniones variae. Henricus enim Gandensis quodlibet. 6. q. 4. opinatur nullum beatum in verbo videri nisi omnia, solaque illa quae sunt formaliter in Deo. Ita quae de creaturis nihil vident nisi forsitan in proprio genere. Ratio vero eius potissimum est, quod si quis videret simul etiam illa quae in Deo eminenter continentur, comprehenderet ipsum: quia cognosceret Deum, non solum in ipso absolute, sed in ratione principij quatenus est rerum causa. Et ideo nihil eius lateret videntem, ut ait Augustinus. ¶ Quod si dicas alium alio clariore videri & ideo neminem comprehendere, non potest ipse intelligere, eum clariore videri qui non plura videt: nam in creaturis in tabella depicta quicumque melius videt, plura videt. ¶ Okam in. 4. d. 13. aliter negat non posse eadem visione videri essentiam & creaturas, scilicet, quia tunc non esset intuitiua

Optimè argumentum

De notitia iudicatiua.

Solutio argumenti Scoti.

Opinio Henrici prima.

Okam.

creaturarum, sed solius Dei in quo videretur creatura tanquam in imagine, atque adeo non esset visio earum. Sed vel dicendum, inquit, est, quod visio terminatur collectiue ad essentiam & creaturas immediate, sicut cum quis videt plures homines simul. Vel dicendum cum Henrico quod visio solum significat essentiam & Deus producit alias visiones, quas ei placet quibus beati viderent creaturas. ¶ Secunda opinio est quae Durand. d. presenti. q. 3. recitat: nempe, quod omnes usque ad minimum beatorum vident omnia quae sunt in Deo, tam quae sunt eminenter quam quae sunt formaliter Ratio quam haec sibi opinio possit obtendere est, quod Deus, ut supra diximus, tam naturaliter representat ea quae sunt eminenter in ipsoque, quae sunt formaliter. ¶ Tertia opinio est ibidem Durandi inter ambas media, quae duo asserit. Primum. Quicumque beatus videt in verbo omnes creaturas quantum ad quod quid est nempe, quod est homo, quid lapis. Omnes, inquit, non solum quas naturaliter per causas secundas producere potest, verum & quas potest supernaturaliter. Secundum eius assertum est nullam creaturam quicquam beatorum in Deo cognoscit quantum ad existentiam. Itaque in verbo nemo cognoscit angelum aut hominem existere: neque beatos, neque nos, neque nostras orationes, aut quae apud nos accidunt, sed eiusmodi existentias solum noscunt per creatas a Deo species & visiones: ut aiunt Henricus & Okam. ¶ Probatio eius est, quia eo modo cognoscuntur creaturae in Deo, quo in ipso representantur. Verbum autem representat quidditates naturaliter & de necessitate existentias vero, liberè: ergo respectu quidditatum non est voluntarium speculum sed solum respectu existentiarum: quare non est possibile videri Deum, quin videantur quidditates. Secus autem de existentibus. Et probatur illa minor: quoniam Deus quidditates eodem representat quod illas potest producere, sed non est in potestate Dei quin possit illas producere: ergo de necessitate illas representat. Existentias vero non representat nisi quia in sua mera voluntate est producere si libuerit, ergo non representantur de necessitate, atque adeo per visionem beatificam videntur. ¶ Quarta denique opinio est Scoti in. 3. dist. 14. q. 2. Vbi licet anima Christi loquatur, de omnibus tamen beatis id ipsum sentit. Cuius duo itidem sunt asserta. Primum, anima Christi (ac perinde quicumque beatus) vnica visione videt in verbo habitualiter quaecumque in ipso eminenter continentur quantum ad essentias & existentias. Secundum est quod non actu videt omniter. Cognoscere habitualiter est, quod habet virtutem

Secunda opinio.

Tertia opinio Durandi.

4. Opinio Scoti.

representandi quicquid Deus voluerit, & quādo voluerit, quare illa visio successiue repræsentat nūc pauciora, nūc plura. ¶ His ergo opinionibus ob oculos obiectis, ad enarrandā quintam opinionē quæ est S. Tho. & eruēdam pro captu nostro veritatē, subiiciuntur aliæ cōclusiones. Sit ergo ordine tertia circa primā opinionē. De potētia Dei absolutanō repugnat, beatū in Deo illa præcisē videre, quæ sunt formaliter in ipso. Conclusio est Durādo cōtraria. q. 3. nihilominus probatur ex art. præcedēti. Dicitur enim est, q̄ quanto lumē gloriæ maius minus est, tātō beat⁹ plura pauciora ve videt in verbo hoc autē de his quæ sunt in ipso formaliter intelligi nō pōt: ergo de alijs intelligitur, quæ in ipso sunt eminēter: igitur si quis potest pauciora illorū videre quā alius, tam remissum esse potest lumē, vt nihil corū videat in verbo. Et hucusque pertingit, q̄ Deus sit speculū volūtariū. ¶ Ex quo fit illā visionē esse omnīū imperfectissimā, vt ait inibi Durād. quæ posset haberi de Deo: quādoquidē nulla potest pauciora representare quā quæ sunt in ipso formaliter. Sed ait, q̄ talis visio nō est admittenda: & ratio eius est, quia tūc Deus nō videretur perfectē: causa enim nō cognoscitur nisi cognoscatur eius potestas ad effectus. Cū ergo Deus sit omnīū causa, nō potest videri perfectē nisi ei⁹ videatur effectus. Et quo eius argumentū maius habeat robur, sic cōfirmatur. Inter alia attributa Dei hoc est vnū, quod est eminēter omnia cōtinēs: dicitur autem est, q̄ nō potest videri nisi videantur oīa quæ formaliter sunt in ipso: ergo vidēs Deum videt Dei eminentiā, & creaturarū continentiam, atq; adeo creaturas. ¶ Item Deus est obiectū tam naturaliter repræsentans creaturas, q̄ se: quia est eminēter oēs. ¶ Respondetur autē hoc argumentū cōcludere nō posse visionē Dei nō representare in ipso creaturas in vniuersali & in ratione generica: qm̄ videns Deum, videt eius omnipotētiam & cūctis sapientiam: atq; adeo q̄ possit cūcta possibilia producere. Sed tñ tam remissū potest esse lumē, vt non videat creaturas in particulari, puta, Angelum, hominē, equū, &c. Quocirca cōceditur nō esse illam perfectissimā visionē: quia nō solū nō est cōprehensua, verū nec tam perfecta, q̄ visiones quæ nūc sunt beatorū. Sed nihilominus si talis daretur visio esset tam perfecta, quantū sufficeret ad beatitudinē videntē. Iuxta illud verbum August. 5. confessio num. Beatus qui te scit, et si alia nesciat. ¶ Ad postremū vero respōdetur, q̄ Deus naturaliter quantum est de se repræsentat creaturas sicut se ipsum. Sed inde solū sequitur, q̄ qui eū cōprehēderet sicut se ipsum com-

3. Conclus.

Visio verbi omnium minima.

prehendit, nō posset non videre cunctas creaturas in ipso. Secus ille q̄ eū nō comprehendit. Veluti qui nō comprehendit principiū, non in eo videt omnes conclusiones. ¶ Quarta cōclusio cōtra eandē primā opinionem. Secundum legem ordinariam nulla est beatorū visio qua illa præcisē videantur, quæ sunt formaliter in Deo: nam primū de aīa Christi non est dubiū, quin omnia illic videat quæ ad mysteriū redemptionis attinent. Imō & beatus Petrus illa etiam quæ attinēt ad suā ecclesiam. Et singuli beatorum ea quæ cuiusq; statui competunt, vt illico explicatius elucidabitur. ¶ Sed probatur prius conclusio etiam aduersus Okā. ¶ Sententia diuina non solū, vt dictū est, existit creaturarū causa, verū eminēter omnes illas continet. Neq; verò, vt ipse cū suis noialibus cēset, cōtinere eminenter est esse excellētioris naturæ. Ista em̄ ratione etiā homo continet creaturas se inferiores, q̄ illas excedit. Imō cōtinere eminenter oīa, est p̄priū Dei, q̄ quatenus est infinit⁹, est eminēter oīa. Et inde p̄uenit, vt sit omnīū fons & origo. Quocirca creaturæ perfectius in ipso repræsentantur q̄ in se ipsis. Vnde quis Aug. & reliqui patres appellēt Deū speculū creaturarum, nō tamē est oīo vt creata specula, quæ species à rebus suscipiunt, quas reflectunt. Deus enim non suscipit à rebus species, imō prius perfectiusque creaturæ sunt in Deo quā in se ipsis. Quocirca creaturæ potius sunt specula Dei: nepe, ipsum tāquā ipsius effectus repræsentantes. Quēadmodū: 1. ad Cor. 13. ait Paul. Videmus nūc per speculum in ænigmate, sed dicitur Deus speculū eo solo q̄ repræsentat creaturas, vt causa. Hic ergo colligit argum̄ Deus est oīa: ergo vidēs ipsum videt creaturas quatenus secundū p̄portionē sui luminis plus minusue perspicue videt Deū. Et ideo negatur visionē illā non esse notitiā intuitiua tam creaturarū q̄ ipsius Dei. Enimvero Deus in se ipso intuetur creaturas: ergo visio sui ipsius est visio creaturarū, atq; adeo notitiā earū intuitiua. ¶ Sed redarguis. Speculū creatū nō videtur per eandē species p̄ quas videntur res in ipso: ergo nec Deus & res in ipso eandē specie vidētur. Negatur cōsequentiā: nā res in speculo creato nō videntur nisi per proprias earū species, quæ in ipso refrāgunt: speculū verò p̄ propria ipsius. Sed tamē in Deo vidētur creaturæ per ipsum Deū, q̄ est earū species: & ideo eandē visionē vidētur qua ipse. Atq; hoc modo intelligendum est verbū D. Th. 1. par. q. 12. art. 9. s. q̄ per vnā speciem videt speculū & ea quæ in ipso apparent. ¶ Et confirmatur illo verbo Gregorij supra citato. Quid nō videt qui videntem omnia vident?

4. Conclus.

Aduersus Okam.

Deus speculū.

Gregorij.

vident? Sensus enim est, quod quemadmodum ipse in se ipso omnia videt: ita beati in ipso ea vident quæ ad cuiusque mensuram attinent. ¶ Tertio & conclusio probatur ex illa celebri sententia Aug. 12. de genesi ad literā, atq; alijs locis. Ait enim q̄ beati creaturas duplici visione vident, nepe, matutina & vespertina. Matutinam notitiā creaturarū appellat illā qua videtur in verbo, & vespertina qua videtur in proprio genere. s. per species creatas, quas in via acquisierunt, vel Deus illis infundit, quādo opus est orationes nostras vel aliud quippiā eis, qd̄ nō videbant, reuelare. Imō & angeli superiores, vt diximus, aliquādo reuelant aliqua inferioribus per nouas species. ¶ Ad hæc cū Deus sit secundum Aug. speculum voluntarium, & non respectu eorum quæ in ipso sunt formaliter, vt dictū est, fit vt sit respectu creaturarum, quæ ideo per Dei visionē videtur in ipso. ¶ Sed vide lepidam solutionē Okam. Ait quippe q̄ quāuis per visionē Dei nulla videatur creatura, nihilominus, quia simul cū illa visione Deus p̄ducit creaturarū notitias in beatis, dicitur speculum volūtariū, & per illas visiones quatenus ab ipso p̄ductæ sunt, dicuntur creaturæ videri in verbo, atq; adeo censentur matutinæ cognitiones. ¶ Hæc verò, vt bona venia dixerim, ineptiora sunt, quā vt sint impugnatione digna. Enimvero ratio speculi est esse obiectum: nihil ergo videtur in verbo, quin videatur tanquam in obiecto, atq; adeo per eandē visionē, qua ipsum videtur. Neq; alia dici pōt matutina notitia: quandoquidem matutina non fit nisi illa, in qua essentialiter consistit beatitudo: nempe, quæ est noticia ipsius lucis in se ipsa: nam visio quæ fit per species creatas, nō est de essentia beatitudinis: & ideo dicitur vespertina. Negari ergo non potest beatam Dei visionē creaturas in ipso representare. Cuius contrarium toti theologiæ aduersatur. ¶ Et quando aliud non esset argumentum, hoc certē satis esset, q̄ Christus inquantū homo, & quatenus redemptor, ac perinde iudex viuorū & mortuorum, cognoscit omnia opera nostra, etiam cordium, cogitationes: vt pote de quib⁹ debet iudicare quæ verò & creaturas omnes, quibus bene aut male vtimur: cognoscere autem tam multa in proprio genere per species diuerfas, atq; adeo simul ad omnia aduertere, cum anima eius sit finita, quæ habere nequit species infinitas, non est creditu possibile. Cognoscit ergo illa, per beatam visionem in verbo. Atq; hac ratione D. Tho. 1. p. q. 12. ar. 9. probat, q̄ vidēs Deū nō videntur per aliquas creatas similitudines sed per ipsam essentiam intellectui præsentē,

Cognitio matutina & vespertina.

Solutio Okam.

Fortissimū argumentū.

D. Thom.

quæ est omnia eminenter. ¶ Supposito ergo q̄ beati nō solū illa quæ in ipso sunt formaliter, verū & illa quæ in ipso sunt eminenter vident, subsequitur vt examinemus, vtum videant, omnia, vt dicebat secunda opinio. Nam tunc argumentum Henrici videtur energiam habere concludendi intellectum creatum posse cōprehendere Deum. ¶ Statuitur ergo contra secundā opinionem quinta conclusio. Nullus foelicium illorum coelicolarum intellectus videt in Deo distinctē omnia quæ in ipso eminenter continentur. Hæc est sententia & cōclusio S. Tho. 1. par. q. 12. ar. 8. Imō videtur testimonijs sacris satis firmari. Angeli namq; apud Esai. cap. 63. Christum intuentes ascendentem de terris hesitantes leguntur interrogasse. Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Vbi fatentur mysteria redemptionis non prorsus in verbo vidisse. Et. 1. Cor. 2. Quis hominum scit quæ sunt hominis nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt nemo cognouit nisi spiritus Dei. Vnde colligitur beatos non nosse cogitationes nostras aut aliorum beatorum, & multo minus penetrant spiritum Dei: vt eius cuncta cogitata sint eis peruia. Et Matthæ. 24. De die illa (scilicet, Iudicij) nemo scit, neq; angeli de celo, nisi solus pater. Secundo cum supra citatus August. dicat Deū esse voluntarium speculum, non omnia omnibus quæ in ipso sunt detegit, & tamē secundū istam citatam opinionem omnia quæ sunt in ipso tam eminenter quam formaliter essent cunctis naturaliter patula. ¶ Vnde deniq; cōsequeretur, q̄ Deus nemini beatorū posset nouas facere reuelationes aut orationū nostrarū quas ad ipsos fundimus, aut aliarum rerū quæ nobis accidūt: sed omnia in Deo perinde ac in se ipso perspicere, quod fas non est opinari. ¶ Rationē autē ex rerū natura (quod suū foelix ingeniu est) deducit loco citato D. Thom. hoc modo. Si beatus cūcta quæ in Deo sunt, non modo formaliter, sed eminenter cōspiceret, fieret inde cōsequens, eiusmodi intellectū cōprehendere Deū. Et probatur. Illa quæ eminenter sunt in Deo continentur in ipso tanquā effectus in causa, & tanquā conclusiones in aliquo principio. Sūt em̄ oēs creature sicut radij illius lucis, quam vt ait Paul. Deus habitat inaccessibilē. Vnde Iacobus Apostolus. Omne datum optimum, & omne donū perfectum desursum est, descendens à patre luminū. Quantò verò principium aliquod luculentius perfectiusq; videtur, tantò plures ibidem effectus cōspiciuntur. Qui em̄ acumine ingenij & perspicacitate posset in vno sibi principio proposito su-

Vtrum omnia videantur.

5. Conclus.

Ratio conclusionis.

pp 5 bitq

bitò plurium conclusionum inspiciat veritates, quas si hebetioris esset ingenij nò antea intelligeret, q̄ sibi singulæ explicarētur. Ille igitur in intellectu qui viso principio omnes effectus omnesq; effectuum rationes cōtueretur, illud comprehendere: nullus autē intellectus creatus, vt dictū est, plene valet Deū cōprehēdere: nullus ergo ipsum cernendo oēs eius perspicit effectus, qui in ipso eminenter cōtinentur. Sed eorum quæ facit & facere potest eo quisq; plura cognoscit, quo eum perfectius cumulatori lumine gloriæ videt. ¶ At verò contra hanc cōclusionem non pauci insurgunt: & primò videtur ad comprehendendum ipsum Deum nequitiam requiri q̄ omnes eius effectus cognoscantur in ipso, nec verò sufficere. Etenim ad cōprehendendā creaturā, vt ad cōprehendendū solem, non est necesse oēs eius posibles effectus distictē & in particulari cognoscere. Angelus enim profectò videtur solē posse comprehendere, & tamē difficile est creditū q̄ omnes eius effectus in individuo distictē cognoscant. ¶ Secundò dictum est ar. 1. non fat esse ad cōprehensionē, vt res tota cognoscatur, sed præterea exigi, q̄ clarissima notitia qua ex sua natura est cognoscibilis, cognoscatur. Quare enūciatio per demonstratiōem scibilis nō cōprehenditur dū opinione cognoscitur. ¶ Ad primum respondetur q̄ S. Tho. non dicit illud esse requisitū, vt oēs effectus cognoscantur, sed q̄ illud sufficit: nempe, q̄ qui illos cognosceret cōprehēderet causam. Secundò respondetur q̄ diuersa est ratio in Deo quā in creaturis: quā in causa creata nō relucet omnes effectus posibles in individuo, sed in cōfuso: videlicet, in potentia p̄ducēdi res huius vel illius speciei: quare ad illā cōprehendendū satis est illa eodē modo effectus in ipsa cognoscere. In Deo autē q̄a est eminenter omnia, vniuersa distictē & in individuo relucet: & ideo ex natura sua est sic cognoscibilis, vt distictē in eo cognoscatur: atq; adeò non antea cōprehēditur, quā sic in eo cognoscatur omnia. Imò & principiū intelligibile in creaturis forsitan non cōprehenderetur nisi cognoscerentur oēs cōclusiones distictē, saltē illæ quæ proximè & immediatè ex illo eliciuntur: ob idq; hoc D. Tho. exemplo vsus est. ¶ Secundū vero argū multis scholæ D. Tho. difficile apparet, arbitrantibus sibi se esse contrariū, cū prius dixerit non satis esse totā rē cognoscere ad cōprehendendū & post contrariū. At verò S. Doctor minimè secum pugnat: imò doctē sibi cōstat. Etenim si cōtingere posset, vt quis oīa videret quæ sunt in Deo formaliter & eminenter, & tamē nō id infinita claritate notitiæ co-

Obiectio- nes.

Solutiones.

Notanda solutio.

gnosceret, profectò minimè ad cōprehendendū sufficeret. Sed tamen adeò sunt ambo connexa, vt neutrum absq; altero esse valeat: imò qui distictē sic oīa cognosceret, infinita notitia & claritate Deū cognosceret, qui ideo solus potest esse ipse Deus. Et idem esset de principio creato si quis in omnes eius cōclusiones inspiceret. ¶ Nihilominus Scot. in. 3. d. 14. q. 2. ratio nē D. Th. inficiatur. Ait quippe, quod quāquā qui perfectius cognoscit causam plures cognoscit effectus, non tamen conuertitur, vt qui plures cognoscit effectus perfectius cognoscit causam. Primò, quia causa ab effectu nullam recipit perfectionem, atq; adeò nec cognitio principij perficitur ex plurium conclusionum cognitione. Quare neq; exemplum, inquit, D. Tho. legitimum est: quia potest quisq; cognito principio in aliquo gradu cognoscere post modū aliam conclusionem, quā prius in ipso non nouerat, nō aucta eiusdē principij cognitione. ¶ Respondetur, argumenta æquiuocatione laborare: cognoscere namq; effectus stat dupliciter: vno modo in se ipsis, atq; altero in suo principio. Ex cognitione ergo effectuum in se ipsis nō augetur cognitio principij: & hoc est quod probat Scotica ratio: quia causa ab effectu non perficitur. Et hoc modo potest cognito principio in vno gradu nouus effectus cognosci nō aucta cognitione principij, sed tamen quādo effectus cognoscitur in suo principio, quāto plures illic cognoscuntur, tātò perfectius cognoscitur principium. Neq; potest nouus post modū in eodē principio cognosci, quin perficiatur cognitio principij. Hoc enim non est causam ab effectu perfectionē recipere, sed penitus per cognitionem virtutem eius penetrari. ¶ Arguit præterea contra. Quando duæ perfectiones vni rei competunt & secunda ratione prioris, tunc si res illa cōprehenditur cognita priori perfectione, nō cōprehēditur etiā si posterior cognoscatur: in Deo autē ratione infinitatis & omnipotentia conuenit vt creaturæ sint eminenter in ipso: vidētes autē infinitatē, & omnipotentia Dei ipsum nō cōprehēdunt: ergo nec quāquā in ipso vidēnt distictē creaturas. ¶ Respondetur, q̄ si infinitas & omnipotentia cōprehēderentur, nō visis distictē creaturis, satis esset ad cōprehensionē Dei: sed tamē quod nos dicimus, est, quod neq; infinitas neq; omnipotentia neq; aliquod attributum quod habeat ordinem causæ ad extra, comprehenditur nisi in ipso cognoscantur omnia quæ eminenter continent. ¶ Igitur si videntes Deum vident ea quæ in ipso sunt, non solum formaliter, verum eminenter, inuestigare restat quæ

Scotus.

Cognoscere effectus dupliciter.

Alia obiectio.

Solutio.

quā vidēt, & quæ non vidēt. Sit ergo sexta cōclusio circa tertiā opinionē quæ fuit Durandi. ¶ Vniuersi beati vidēt in verbo omnes quidditates rerū naturalium, nō tamē rerū supernaturalium, vt arbitratur Durandus. Hæc etiā est cōclusio D. Tho. eo. ar. citato in solu. ad. 4. Et probatur vtraq; pars. Illa beata visio satiare omne debet naturale desiderium: omnes autē naturaliter scire desiderant species, & genera rerū naturalium, & rationes earū, quia horum cognitio ad perfectionem intellectus naturalem pertinet: ergo omnia illa cuiusq; beato sua demonstrabit visio. Verū tamē quia naturale desiderium ad supranaturalia mysteria & arcana Dei non exurgit, nō opus est vt vidētes Deū illa, quæ supernaturaliter producere valet, inspiciant, sed sicut Deus voluerit reuelare. Falsum ergo est Durā. assumptū: nempe, q̄ beati videant in Deo res quæ admodū naturaliter repræsentantur: nā ex creaturis nō vidēt nisi secundū luminis quātitatē, quod Deus beatis pro ratione iustitiæ distributiue admittit. ¶ Septima cōclusio aduersus eundē auctorē. Quāuis non omnes beati omnium existētias in verbo videant, quorū quidditates inspiciunt, nihilominus multa vident, etiā quoad existētiam. Hęc cōclusio satis in quinta fuit demonstrata. Negari enim nō potest, quin Christus, nō modò quidditates, verū existētias rerū in verbo videat de quibus iudicaturus est: nā peccata & merita nō sunt in quidditatibus sed ipsis operibus, & tā innumerabilē rerū numerū nō potest per proprias species videre. Fallax ergo est consequētia Durandi, q̄ propterea q̄ rerū existētiæ nō sunt nisi in voluntate & libertate Dei, beati illas nō videant: nā & voluntas ipsa quā vident, voluntariū speculū illarū rerū est. Quocirca quemadmodum Deus in seipso, nō modò rerū quidditates, verū & existētias intuetur: ita & beati in ipso. Vidēt ergo beatorū singuli in diuina essentia, eadē ratione, qua naturalium quidditates, existētias quoq; rerum quæ ad suos cuiusq; status attinēt. ¶ Sed tamē ad huius pleniorē intelligentiā subiungitur aduersus Scotū octaua cōclusio. Visio beata, siue animæ Christi, siue alius cuiuslibet, non repræsentat per modū habitus, sed per modum actus. Inest quidem eatenus per modū habitus q̄ est perpetuo permanens velut res incorruptibilis. At verò repræsentatio eius non est nisi per modum actus. Opinatur Scotus, q̄ quem admodum habitus scientiæ, nunc pauciorum, nunc pluriū actuales assensus producit: ita & per eandem visionem, seu animam Christi, seu quicumq; alius beatus, nunc pauciora videt, & postea plura, & postea pauciora. Itaque dum

6. Conclu.

7. Conclu.

8. Conclu.

Opin. Scot.

Deus reuelat beato orationes, quæ in hac vita ad ipsum funduntur, non id facit aliā illi infundendo notitiam vel speciē, sed quia est speculum voluntarium per illam visionem incipit tunc beatus in illo illas orationes videre. Et sic de alio quocunq; apud nos euentu, quem ad statum beati nosse pertineat. Contra hanc ergo opinionem, statuta est nostra cōclusio, quæ est S. Thom. 1. par. q. 12. art. 10. Vbi docet, visionē beatam simul omnia quæ in verbo videt cognoscere: imò hoc tanquā notū supponit, quæ etiā sententia fuit Aug. vlt. li. de Trinit. vbi ait, Non erunt volubiles nostræ cogitationes ab alijs in alia cunctes, atque redeunt: sed omnem scientiā nostrā vno simul conspectu videbimus. Quare D. Tho. solum possibilitatis modum exponit. Nā quod cōclusio sit verisimilis, patet, quoniā visio illa non est habitus, sed certè actualis notitia, sicut visio corporalis in oculo, & iudiciū in intellectu. Imò est notitia intuitiua, vt nomen ipsum visionis admonet: impossibile ergo est cogitatu, cum sit actualis notitia obiecti semper præsentis, quomodo nunc plura, post verò pauciora, aut e conuerso, repræsentet. ¶ Secundò ad id arguitur. Visio illa est actualis notitia per Deum in ratione speciei genita: ergo habet naturam ipsius Dei, tanquam eius participatio. Atq; adeò sicut Deus actu in se omnia videt, ita & beatus in ipso illa, quæ per eandem visionem, intuetur. ¶ Ad hæc. Visio illa in ratione notitiæ est incorruptibilis ergo eadē ratione est inuariabilis, nā omne variabile est corruptibile. Si autē in ratione notitiæ est inuariabilis, profectò nō potest diuersa successiue repræsentare. Neq; cogitare possum, quæ nā ratio mouit Scotū quæ quod beatis Deus in diuersis tēporib; recētes reuelationes inspirat. Verū tamē respondetur, illas nouas reuelationes nō facere in verbo, sed per proprias species: sanè cū ad essentia beatitudinis nō pertineant, sed sint illi accidentariæ, & aduentitiæ. Imò & inferioribus angelis ministerio superiorū, vt ait Dionys. multa reuelat, & eadē fortè ratione, animalibus inferioribus ministerio superiorū: quæ ideo reuelationes non possunt fieri in verbo. Quocirca orationes nostras, ad sanctos effusas Deus illis, nō in verbo, sed per proprias species reuelat. ¶ Aliud dubium neq; dignū, quod silentio prætermittatur, ex his quæ dicta sunt, emergit. Verum visio beata sit simplex, an complexa, sit que tantū apprehensiuā. ¶ Subiungitur ergo nona cōclusio. Visio quocunq; beata, est notitia simplicissima: eadēq; apprehensiuā, & simul iudicatiua. Probatur. Primò ex nomine ipso

Ratio cōclusionis.

2. Ratio.

3. Ratio.

Ratio Scot.

Postrema dubitatio.

9. Conclu.

ipso visionis: visio enim in creaturis simplex notitia est, pariter & notitia apprehensiva intellectus: cur ergo in beato non erit simplex? Et confirmatur. Notitia enim simplex perfectior est ceteris paribus, quia complexa: quippe quae propius, ad unitatem, & simplicitatem Dei accedens quamvis in creaturis per accidens notitia complexa sit perfectior, eo quod iudicium non habetur nisi per enunciationis compositionem: sed est propter imperfectionem status, quia non possumus complexa enunciationum nisi pluribus notitijs apprehendere. Cum ergo visio beata sit Dei participatio, consequens sit esse simplicissimam. Quod autem sit etiam iudicativa, probatur. Nam constantissimum est, beatum cognoscere quae in verbo videt, cognitio autem non est perfecta nisi sit iudicium. Item visio illa cuncta explet beatorum desideria: desiderium autem nostrum non est tantum videre Deum, sed iudicare quis, quantum, qualis sit, ergo beatus illa omnia iudicat. Ad haec. Visio illa, ut diximus, correspondet fidei: fides autem, non solum apprehensiva cognitio est, verum & iudicativa omnium articulorum: talis ergo est visio.

At verò forsitan quis rationes has eludere sic contendet, quod licet beatus omnia illa iudicet non tamen per visionem, quae solum est simplex apprehensio, sed per iudicia, quae ab eadem visione dimanant. Hic autem elusorius cavillus est: quoniam beati tam multa iudicia diversa simul habere non possunt, nec valent per omnia simul advertere: ergo non iudicant nisi per visionem. Praeterea. Illa producta iudicia essent creata, atque adeo non pertinerent ad essentiam beatitudinis, neque essent cognitiones in verbo: planum ergo est per eandem visionem cuncta beatum iudicare. Unde D. Thom. articulo illo. 10. citato hoc tacitus praesuppones, declarat quomodo sit possibile. Nos enim, inquit, in hac vita ideò non possumus, plura simul intelligere, ut ait Philosophus, quod per plures species illa cognoscimus, & intellectus non potest simul pluribus speciebus informari, & actuari, ad intelligendum plura, sicut unum corpus, non potest pluribus coloribus simul pingi.

Sed obiter huius Aristotele. axioma, quod multis negotiis facessit, exponam. Ait enim quod contingit plura scire, intelligere verò non. Hoc est plures simul habere scientiarum habitus, non tamen per omnes simul intelligere. Unde aliqui eliciunt, quod licet corporalibus oculis, plura simul videamus: nempe, homines, libros, & sedes, atque alia suppellectilia, quae in eadem sunt aula: illa tamen intellectus non simul intueri valet per diversas illorum species. Sed hoc tamen

Visio est iudicativa.

Alia ratio.

Cavillus.

D. Thom.

Non possumus plura simul intelligere.

est negare experientiam & sensum, ad quod neque Aristoteles, neque vlla doctorum autoritas nos potest cogere. Sententia ergo Arist. non fuit nisi quod cum intelligere sit rem intus, atque adeo perfecte cognoscere, non possumus ad plura simul attendere perfecte: imò attentio tunc remittitur: quia pluribus intentus, minor ad singula sensus. Nihilominus sicut corpus in gradibus remissis potest recipere qualitates contrarias: ita potest intellectus ad plura remissè simul attendere. At verò quando illa plura cognoscit per eandem speciem, ut plures partes per speciem totius, aut conclusionem per suum principium, & non remittitur attentio, quin possit perfecte simul & principium & conclusio intelligi. Eodem ergo modo in beati visionem, quia omnia videntur per unam speciem, quae est Deus, atque intuitu eiusdem visionis, beatus simul plura perfectissime intelligit, ac de omnibus simul iudicat, omnibusque simul fruitur. Nec temporis ullam successione expectat, sed est velut stella actuali Dei lumine semper plena, semperque absque villo fastidio fatiata.

Colligamus ergo in epilogum quae dicta sunt decimam adhibentes conclusionem. Omnes beati vident in verbo, quantum ad rerum existentias, quotquot ad suum cuiusque statum pertinent. Hoc enim est beatitudo, ut diximus, Status omnium bonorum aggregatione perfectus. Igitur anima Christi, qui est primogenitus in multis fratribus, qui etiam unigenitus patris, videt in verbo omnia quae Deus videt scientia visionis. Conclusio est S. Thom. 3. par. quest. 10. art. 2. Illa dicitur Deus videre scientia visionis, quae secundum aliquam temporis differentiam existunt. Nempe, omnia quae sunt, vel fuerunt, vel erunt, sed illa cognoscit simplici intelligentia, quae esse possunt, licet nunquam erunt. Quare scientia visionis non auget supra scientiam intelligentiam nisi praesentiam rerum, non solum in verbo, sed in se ipsis.

Probatur conclusio. Quia quatenus est iudex vivorum & mortuorum debet in quantum homo cognoscere mortales uniuersos, suaque omnium opera & cogitatus. Unde illud Ioan. 2. Ipse enim sciebat quid esset in homine, non solum in quantum Deo, verum in quantum homini ei tribuendum est. Et cum mundus corporeus propter hominem factus sit, & in opere redemptionis, angelorum etiam ministerio fuerit usus, ad ipsum, cui subiecta sunt omnia, spectat praeterita, praesentia & futura cognoscere in verbo. Fuit enim agnus (ut Apoca. 7. legitur) qui dignus est accipere diuinitatem & sapientiam, hoc est omnium cognitionem ut explicuit glossa

10. Concl.

Anima Christi. S. Thom.

glossa. Non tamen nouit omnia quae Deus facere potest, alioquin diuinam essentiam visione creata comprehenderet. Post ipsum etiam beatus virgo in verbo videt tanto plura quocumque alio, quanto maiori lumine gloriae perfunditur. Et D. Petrus, qui fuit ecclesiae vicarius praecipua gesta eorum quae in ecclesiastica administratione fiunt, & D. Dominicus ea quae ad suum ordinem: & D. Franciscus ea quae ad suum spectant: & sic de vnoquoque dicendum. Tametsi quamuis nemo nisi Deum praecise videret, id ei ad aeternam felicitatem sat esset: iuxta illud August. 7. confessionum. Infelix homo, qui scit omnia illa, scilicet, creaturas, te autem nescit. Beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui verò te & illa nouit, non propter illa beator est, sed propter te solum beatus. Unde quantum dignitate & praemijs beati dispares sint, summatamen concordia fruuntur, non solum singuli sua propria gloria, verum & aliorum tanquam proprijs. Unde Aug. lib. de virginitate ca. 26. super illud. In domo patris mei mansiones multae sunt, glossat, id est, variae praemiorum dignitates: sed erit etiam par gaudium, ut quod habebunt singuli, commune sit omnibus, par, inquit, ad hunc sensum, quod quilibet suo erit plenus, & contentus. Bona enim seculi huius: quia curta sunt & angusta, possideri ab omnibus simul nequeunt in pace. Quocirca quia cupidines, appetitusque mortalium nimium exorbitant, naturae legibus, decalogique, mandatis ceu quibusdam lineis & limitibus intercluduntur, ut quae iure suo contentus, alienum ne violet: haec desideria verò illa coelestis, quia infinita est, omnium desideria complet: quare nemo alijs quod possidet inuidet. Quin verò quo plures illa fruuntur, eo se singuli feliciores existimant. Est enim illic Deus omnia in omnibus, ut ait Apostolus. Super quo verbo August. lib. 22. de ciuit. Dei c. 30. Ipse, inquit, finis erit desideriorum nostrorum, & subdit: Ceterum qui futuri sint pro meritis etiam gradus honorum, atque gloriarum quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere: Quod tamen futuri sint, non est ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa, magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori nullus inferior inuidebit: sicut nunc non inuidet archangelis Angeli ceteri, neque in corpore esse vult oculus, qui est digitus: quia nemo illic vult esse, quod non accipit, sed pacatissimo concordiae & charitatis vinculo ei qui accipit, erit obstrictus.

Argumenta in capite questionis proposita contra quintam conclusionem militare videntur: contendunt enim probare quod videntes

Beatissima virgo.

Nota de bonis huius seculi.

August.

Solu. 1. ar.

Deum per essentiam uniuersa videant quae in ipso sunt, tam eminenter quam formaliter, ut secunda tenebat opinio. Illud ergo Gregorij. Quid non vident, qui videntem omnia vident? non sic intelligitur, quod omnes videant quicquid Deus videt sed quod cum ipse quantum est de se sufficientissimum sit obiectum, quicumque in ipso quantum desiderat videt: quia nemo plus quam pro sua dignitate videre desiderat.

Ad secundum verò negatur quod videns speculū videat omnia quae in ipso respiciunt, nisi ipsum comprehendat. Sed aliter arguitur. Plus est videre Deum quam omnia alia praeter ipsum, etiam illa quae Deus potest facere: qui autem videt maius, videt minus si in ipso includitur: ergo videntes Deum, omnia contentur in ipso. Respondetur autem, quod licet maioris perfectionis sit videre Deum quam omnes creaturas in se ipsis, perfectius tamen est sic videre ipsum ut in eo videatur omnes, quam solum videre ipsum. Hinc autem exurgit aliud argumentum. Cognoscere omnia quae Deus potest producere in se ipsis, profecto nemo posset, nisi vel infinitis notitijs vel vna infinita: sed visio quaecumque beata est perfectior quam esset illa, aut omnes illae: ergo quaecumque visio Dei est infinita, atque adeo ipsius comprehensoria.

Quicquid sit de priori praemissa, quae fortasse est vera, licet sit impossibile tot notitias, aut tanta haberi, conceditur minor: nempe, quod licet tales notitiae, aut notitia dari posset, quae esset infinita, non esset tamen perfecta quam visio Dei: quia perfectio notitiae attenditur ex parte obiecti, & infinitae creaturae, si essent possibiles in actu, non essent tam perfectae quam Deus. Sed nihilominus visio Dei creata est finite perfectionis: per quam ideò Deus non comprehenditur. Ad tertium verò principale responsum est conclusio octaua: ubi ostendimus beatam visionem non representare per modum habitus nunc plura nunc pauciora, sed per modum actus simul omnia.

Solu. 2. ar.

Aliud arg.

Solu. 3. ar.

ARTICVLVS IIII.

Virum visio Dei per essentiam omnia eminenter, & in virtute contineat, quae ad beatitudinem pertinent.

Quamuis ex superioribus facile quibus colligere id posset, quod hic interrogamus. Nihilominus ut explicatius contemplationem beatitudinis concludamus, quaeritur vtrum eminenter

menter & in virtute contineat quicquid est ad supremam felicitatem expediens. Et arguitur ad partem negativam. Inter alia ad beatitudinem requiritur quod sit adeo perpetua quod amitti nequeat: illa autem visio est ex natura sua amissibilis. Omnis enim perfectio inest perfectibili secundum modum ipsius: cum ergo homo, qui eius subiectum est, sit suapte natura mutabilis: illa etiam visio erit mutabilis.

Partim negative ar. 1.

2. Argum.

¶ Secundo. Ad beatitudinem requiritur recta voluntas, etiam perpetua: iuxta illud August. Beatus est qui habet quicquid vult, & nihil male vult: illa autem beatitudo non contingitur in illa visione: quoniam illa existente, cum voluntas sit libera, potest ab amore Dei cessare. Vel dicendum est quod visio tollit libertatem voluntatis quod esset illam sua perfectione denudare. Quod si potest cessare ab amore, potest etiam cessare a gaudio, quod tamen est de beatitudinis essentia: nam qui quod habet non amat, non oblectatur in illo.

3. Argum.

¶ Tertio arguitur. Si visio qua nunc anime fruuntur cuncta contineret que ad beatitudinem pertinent, consequeretur, ut post corporum resurrectionem nequirent plura videre in verbo quam modo vident aut intensus: consequens tamen esse videtur adversus illud August. 12. super Gene. c. 35. dicitis quod anima separata appetitu administrandi corpus retardatur quodammodo nec te intentione pergat in summum cœlum, id est, in visionem essentiae divinae. Vnde omnes inferunt sanctos resumptis corporibus fore beatiores.

Parti affirm.

¶ In contrarium est quod beatitudo, ut dictum est, consistit in illa visione: & tamen beatitudo, ut ait Boetius, est status omnium bonorum aggregatione perfectus. ¶ Ad veram & legitimam felicitatem, duo August. 13. de Trinit. c. 5. & 6. exigi docet, scilicet, & habere quod vis, & nihil male velle. Beatus est enim, inquit, qui habet quicquid vult, & nihil male vult. Horum autem primum potiusque est nihil male velle: nempe rectitudo voluntatis. Quare primum omnium, ut in ceteris actionibus præfigendum est obiectum beatitudinis, ut sit bonum, quod est proprium voluntatis obiectum. Vnde mala, inquit voluntate, vel sola, quisque miser efficitur, sed inferior potestate, qua desiderium male voluntatis impletur. At peruersitas naturæ nostræ est, ut cum hæc duo ad beatitudinem requirantur, magis eligant homines, ut omnia quæ volunt habere, quam ut omnia bene velint, etiam si non habeant: cum hoc posterius sit primum fundamentum, atque omnium præstantissimum in beatitudine. ¶ Igitur ad cœlestem, quæ vera est,

Duo ad felicitatem requisita.

beatitudinem tantum tria, quæ sint de eius essentia, requiruntur, scilicet, visio, amor, & gaudium. Nam per visionem habemus quod amamus, & per amorem amamus quod optimum est. Et ideo per eius possessionem gaudium suscipimus, quod est honestissimum atque adeo illud suscipere, est summa fructio. De qua ideo felicitate ait. 12. super Genes. ad literam Augustin. Una, & tota virtus est amare quod videas, & summa felicitas habere quod amas. Non dixit summa felicitas est amare, sed habere quod amas. At verò sicut amare illic rectitudinem dicit voluntatis: ita & habere firmitatem, & possessionem perpetuitatem. Huic autem beatitudinis essentia inseparabilia accidentia sunt honor & gloria: quæ Deo sunt attributa necessaria, iuxta illud. 1. Timoth. 1. Soli Deo honor & gloria. Quod & de sanctis per participationem convenire canitur, nempe, in illo versiculo psal. 8. Gloria & honore coronasti eum, Corpora vero in quæ animarum beatitudo per dotes effluat, & amicos: nimirum sanctorum consortium, accidentia sunt beatitudini accidentia. Sed tamē bona alia externa, quæ in hac animalis vita ad felicitatem pertinent, ut bonorum possessio, &c. nequaquam ad illam felicitatem spectant, ut supra diximus: quia illa bona vel requiruntur ad sustentationem corporis animalis, vel ad operationes aliquas & officia, quæ per huiusmodi corruptibile corpus exercemus, in illa autem vita (ut. 1. ad Corin. 15. ait Paul.) non erit corpus animale sed spirituale.

Honor & gloria.

Perpetuitas & recta voluntas.

¶ Proponimus ergo presenti articulo ostendere cuncta, quæ ad rationem veræ beatitudinis attinent, in visione tanquam in primo fundamento eminenter contineri, ut sit ipsa in virtute status omnium bonorum aggregatione perfectus. Hoc autem sex conclusionibus explicabitur. Prima. Illa visio est possessio omnium quæ recte desiderari possunt. Hæc iam supra. q. 1. art. 3. est asserta, ubi monstratum est, quod per visionem Deum apprehendimus: cum intellectus sit potentia apprehensiva, non autem voluntas: & Deum, cum sit intelligibilis, per aliam potentiam attingere & consequi non possumus. Per voluntatem enim amorem eum querimus, & per visionem adipiscimur. In quo subinde amantis voluntas conquiescit. Iuxta illud Can. 7. Quæsiui quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam. Cum verò Deus, ut sæpe dictum est, sit eminenter omnia, quæ recte desiderari possunt, per illam visionem beatus habet quicquid recta ratione vult. Ut qua phrasi, ait Gregorius. Quid non vident, qui videntem omnia vident? dicere quoque possumus

Propositum presentis articuli.

1. Conclusio.

possumus. Quid non habet & possidet, qui eum qui omnia est possidet? Vnde August. loco supra citato lib. 22. de civi. Dei. c. 30. super illud Esaiæ. Ego ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi plebs, ait. Quid hoc est nisi ego ero vnde fatientur, ego ero quæcumque à bonis honestis desiderantur, & vita, & salus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona?

2. Conclusio.

¶ Secunda conclusio. Visio beatrix suapte natura est perpetua. Hanc conclusionem aduersus præfatos in primis hæreticos, sed & quodammodo aduersus quosdam catholicos constituitur. Fuerunt enim Origenianistæ ab Origene Adamantio dicti: inter quorum alios errores Epiphanius, & secundum eum Augustinus in lib. de hæresibus cap. 43. vnum hoc referunt, cuius supra dist. 45. quæst. 2. art. 2. meminimus, quod sicut damnati possunt quandoque liberari, & ad felicitatem transire: ita & beati possunt de sua felicitate in miseriam incidere. Sed hæc hæresis adeo est demens, ut vix credatur in illa Origenem permansisse. Quævis illius etiam meminerit D. Thom. 1. 2. q. 5. art. 4. At verò inter catholicos quævis nullus sit, qui non fateatur visionem illam esse perpetuam: dicunt tamen nonnulli id non suapte habere natura. Sed quia Deus pro suo (ut ait) beneplacito vult illam perpetuo conservare. Contra quos asserimus hoc ex sua ipsius habere natura. Etenim qualiter loquantur, non satis visionem illam pro sua dignitate æstimant. Illo enim pacto & ego & corruptibilem quodcumque posset esse perpetuum. Conclusio verò nostra asserit, quod visio illa est perpetua, veluti angeli & cœlorum orbis. Angelum enim quavis Deus supra naturam creando condiderit, dedit nihilominus ei substantiam & esse naturæ suæ perpetuam. Itaque sine speciali auxilio Dei perpetuo est duraturus: sicuti animæ nostræ & cœli, quæ ideo res miraculum essent si finem haberent: quia nequeunt nisi per annihilationem finire. Homines vero & corruptibilia mixta vice versa, quia corruptibilia sunt, nequeunt per concursum Dei generalem perpetuo subsistere: sed supranaturaliter per specialem Dei concursum. Igitur sicut angelus, sic & visio beata, quavis supranaturaliter sit producta: nihilominus (sicut lumen ipsum gloriæ) suapte natura est incorruptibilis. Itaque naturale est ei semper existere, & si corrupteretur, esset supranaturale miraculum. Probatur conclusio. Illa visio est vita æterna: ergo sicut natura sua est esse vitam, ita & suapte natura est æterna.

Visio beata suapte natura perpetua.

Probatio.

2. Ratio.

¶ Secundo. Quia visio naturæ insequitur speciei per quam producitur illa autem produci-

tur a Deo concurrente, non solum vt concurrat ad propagationem corruptibilem, sed in ratione speciei: ergo & visio illa inde incorruptibilitatis sortitur naturam.

3. Ratio.

¶ Tertio ad idem arguitur eum D. Tho. loco citato. 1. 2. q. 5. art. 4. Si illa esset natura sua corruptibilis, aut ex parte Dei id proveniret, aut ex parte libertatis subiecti, nempe, videtur, aut te Dei: quoniam subtrahere visionem illam esset poena autem a Deo æquissimo iudice non nisi propter culpam infligitur: culpa vero illic, cum voluntatis rectitudo, ut statim dicemus, sit ex illa visione necessario consequens non potest accidere: ergo Deo cessante illam conservare non est corruptibilis. Quinimò in sensu composito, ut illam postquam contulerit auferat, bonitati Dei, ac perinde fidei, qua fidelis est, aperte repugnat. Quapropter si omnipotentia Dei infinita bonitati eius, fideique & constantiæ diætorum alligata consideretur, non potest per talem potentiam illa visione beatos expoliare.

Non est corruptibilis ex parte Dei.

¶ Quod autem nec ex parte libertatis subiecti illa sit corruptibilis, probatur. Quoniam qui bono carere optat, quod possidet, aut hoc facit, quia bonum illud insufficienti iudicat, aut aliter quod habens annexum incommodum, propter quod illud fastidit: visio autem divinæ essentia animam bonis omnibus cõplet: quippe quam summo fonti totius bonitatis coniungit. Vnde in psalm. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Et Sapien. 7. Venerant mihi cuncta bona pariter cum illa, nempe, eum illa diuinitatis cõtemplatione. Quod autem nihil habere queat incommoditatis annexum, probatur. Nam in fonte illo bonitatis, ut omnis est bonorum sufficientia, ita neque potest quippiam incommodi apparere. Vnde Sapient. 8. Non habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus eius, sed lætitiæ & gaudium. Quapropter nullum ex illa fastidit potest fastidium suboriri. Vnde Ecclesiasti. 24. Qui edunt me adhuc esurient, & qui bibunt me adhuc sitient: quoniam quanto magis eius dulcedo cognoscitur, tanto avidius percipitur. Vnde August. lib. illo pluries citato. 22. de civi. Dei. c. 30. Ipse, inquit, finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur.

Ex parte subiecti non est corruptibilis.

Quoniam illa obiectio.

¶ Sunt verò qui dicunt voluntatem ob id solam, ut suam experiantur libertatem, posse ab illa visione desistere, nisi Deus supranaturaliter illam retineret, atque adeo colligunt illam visionem suapte natura non esse perpetuam.

¶ At ta-

¶ Attamen isti non animaduertunt libertatis amplitudinem, quantumuis magnam, infra limites obiecti voluntatis esse interclusam, neque foras egredi posse: obiectum autem voluntatis respectu volitionis est bonum, saltem apprensens, & respectu nolitionis malum. Quapropter nisi experientia libertatis sub ratione boni representetur, nequitiam voluntas eadem potest uti libertate: voluntati autem videntis Deum sub nullius potest ratione boni representari, ab illa visione cessare: atque adeo nec libertatem in hoc experiri, quare neque; ab illa visione desistere potest.

Visio beata nulli subditur contrario

¶ Ceterum neque; vilius tertij agentis virtute potest eadem visio vel mutari, vel deperire. Probatur. Mens per illius visionis celsitudinem Deo coniuncta, super omnes eleuatur creaturas, atque adeo ab omnibus eximitur periculis, quae ab illis existere possunt. Quare absurdum est beatitudinem illam, ut Origenianistae contendebant, alternationibus subijcere: quae quidem non nisi temporis successione & vicissitudine contingunt, cum visio illa temporis, quod motus mensura est non subiaceat, sed sit aeterna, atque adeo ab omni motu & vicissitudine exempta. Vnde David. Lauda Hierusalem (hoc est visio pacis) dominum: lauda Deum tuum Sion. Quoniam confortauit feras portarum tuarum (scilicet, ne quippiam illuc aduersi penetrare possit, quod ineffabilem illam requiem perturbare valeat) sed benedixit filiis tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem (sine villo bellorum periculo) & adipe frumenti satiat te. Nempe, Dei ipsius conspectu, qui radix est fructuum omnium prima, atque adeo per nullam inopiam beata illa vita deficere potest.

Lauda Hierusalem, &c.

3. Conclus.

¶ Huius conclusioni annectitur tertia. Visio illa suapte natura habet certum, securumque; face re beatum suae perpetuitatis. Probatur. Visio illa est beatitudo, ac perinde bonum sufficiens, cunctis, scilicet, rectis desiderijs satisfaciens. Inter desideria autem humana, hoc est vnum, ut supra diximus, scilicet, non carere bono, quod possidet, atque; huius certitudinem habere: nam si illa certitudine careret, non posset non anxari, sicut si bonum illud perderet, non posset non tristari: per illam ergo visionem iudicat in verbo beatus tutum se esse & perpetuitatis illius beatitudinis certum.

Recens argumentum

¶ Atque; hoc est recens aliud argumentum, quod visio suapte natura sit perpetua: nam si illud iudicium, quo id iudicat est verum, perpetua est, si falsum, visio illa non esset beatitudo: nam falsitas, quia malum est, beatitudini aduersatur.

4. Conclus.

¶ Quarta conclusio. Visio beata in sua natura

& essentiali virtute includit voluntatis rectitudinem, quae est ad beatitudinem necessaria. Et ratio est. Quia visio illa necessitate voluntati infert amandi Deum, non solum quoad specificationem, ut actum contrarium habere nequeat, verum & quoad exercitium, ut ab eodem amore cessare non valeat. Hanc conclusionem negat Scotus dist. praesenti quaest. 9. Sed latius in primo Sentent. dist. 1. q. 4. Negat, inquam, voluntatem beati necessitari quoad exercitium ad amandum.

¶ Nihilominus antequam eius argumenta referamus, probatur plane conclusio. Finis vltimus in quem homo suapte natura fertur, & ad quem humana natura, cum ad imaginem Dei fabricata est, fuit instituta, & ad quem per fidei cognitionem fuit illustrata, & diuino gloriae lumine eleuata, est perspicua illa Dei visio: sed omnis natura dum ad finem suum naturalem peruenit, naturaliter ibi conuiescit: ut patet de graui quando est in centro, & de vnoquoque; elemento dum in suo proprio est loco: atque ita in eo conuiescit, ut nullus ei fiat reliquus appetitus inde abscedendi: ergo & voluntas clare videntis Deum, sic ei amore infigitur, adeoque in eo conuiescit, ut nullus ei relinquitur appetitus, aut potentia ab illa visione, amore, ac fruitione euellendi se se. Imò sicut graue corpus in centro, sic spiritus illi foelices, in illo suo supremo fine immobiles suapte natura consistunt.

Probatio conclus. aduersus Scotum.

¶ Secundo id probatur. Voluntas, ut supra dictum est, ad suam beatitudinem sub generali ratione boni cognitam appetendum, quo ad specificationem necessitatur, quo ad exercitium verò non item, sed ratio est, tum quod beatitudo sic cognita non nihil difficultatis voluntati offert ad illam insequendam, propterea quod ab alijs voluptatibus est ei abstinentum, tum etiam quod hominem in hac vita opus est alijs vacare negotijs, necesse est ei, ut ab illis actibus cognoscendi & appetendi finem distrahatur. Vbi autem Deus praesens est, euidenterque; conspectus, nil prorsus difficultatis aut laboris in eo amando apparere potest, imò summa facilitas & foelicitas. Neque illic alia negotia possunt voluntatem interpellare, ut ab illo visionis splendore, & amoris dulcedine cesset. Tertio denique; arguitur. Voluntas nunquam ab amore rei cessat, nisi, vel quia potentia fatigata lassatur, & somno forti sopitur, vel ad aliud se amandum transfert quod pluris aestimat. Illic autem neque; vlla potest esse lassitudo aut somnium, neque vlla res offerre se potest praeter Deo ipso diligenda, ad quam se voluntas conuertat: ergo non potest ab illo

3. Ratio.

amore

amore cessare. Nam quod ut suam experiatur libertatem id facere possit, iam reprobatum est: quoniam id non potest voluntati sub aliqua ratione boni praesentari.

Caillus.

¶ Sed ait, Scotus, quod non dum satis probatum est non posse voluntatem velle aliquid nisi sub ratione boni, aut nolle nisi sub ratione mali. At verò hoc satis superque; super demonstratum est. Quin etiam adeo est per se notum, ut probatione non egeat.

Responde-

tur argum.

Scoti.

¶ Argumeta verò Scoti iam supra diluta sunt. Vnum enim est, quod potentia inferior, qualem putat esse intellectum, non potest superiorem vincere, neque, voluntatem. Veruntamen, praeterquam quod falsum est intellectum esse potentiam inferiorem, ut supra satis ostendimus, vis illa non est in intellectu, sed in obiecto clare viso, & per intellectum voluntati applicato.

¶ Alia eius ratio est. Eadem est potentia quae vult finem, & media propter finem: eadem autem potentia non habet contrarios modos agendi, nempe, naturaliter & liberè, qui sunt modi oppositi, cum ergo liberè velit media, liberè, etiam vult finem. Respondetur autem ad iniquitatem. Quod modi agendi naturaliter, & liberè non sunt in eadem potentia contrarij respectu diuersorum: & ideo voluntas vult finem optime applicatum necessitate, scilicet, tanquam natura: & medium liberè. Quae quidem diuersitas consistit in ipsis obiectis diuersimode mouentibus, scilicet, in fine clare viso, qui necessitate infert voluntati, & in medijs, quae ad id non sufficiunt. Ut patet respectu intellectus, qui ad assensum primorum principiorum necessario mouetur, non tamen ad conclusiones, quae inde non necessaria consequentia inferuntur.

Aliud arg.

¶ Sed arguit rursus. Diuersa applicatio obiecti non mutat id, quod intrinsecum est voluntati: Deus autem obscure visus in hac vita non necessitat ad sui amorem: ergo neque; clare visus in patria. Negatur maior. Imò cum Deus in se vim habeat trahendi ad amorem sui voluntatem, ex necessitate, si in via id non facit, est, quia imperfectè applicatur per intellectum. Et praeterea quia voluntas est in via lassitudini subdita, & ideo in patria, ubi perfecte per visionem applicatur, nec voluntas fatigari potest, Deus trahit ipsam ad se plena virtute, atque adeo ex necessitate.

Aliud arg.

¶ Et per hoc absoluitur aliud Scoti argumentum. Arguit quippe. Non potest voluntas, quae antea liberè mouebatur, nunc ex necessitate moueri, nisi aliquod intrinsecum ei recens adueniat: per visionem autem nihil intrinseci voluntas acquirit: ergo non ex necessitate mouetur. Respondetur enim ad maiorem. Non opus esse

ut voluntas aliquod principium intrinsecum nouum acquirat: quia hoc est ei perpetuum & naturae suae intrinsecum, ut ad suum finem non perfecte applicatum non moueatur de necessitate quoad exercitium, & tamen si applicetur perfecte feratur in ipsum tanquam mera natura.

¶ Hinc fit beatificum amorem non esse liberum libertate contradictionis aut contrarietatis, sed necessarium, veluti est ille quo se ipse Deus amat: licet Deo insit à natura, imò ipse sit suus amor: & in beato producat à Deo ipso clare viso. Est nihilominus actus voluntarius: hoc est, à voluntate procedens. Non tamen meritorius noui praemij, licet sit optimus.

Amor in patria non est liber.

¶ Sed argues. Ille amor est necessarius: ergo est coactus. Negatur consequentia. Quoniam necessitas solum tollit libertatem contrarietatis, aut contradictionis, scilicet, aut ponendi contrarium actum, aut nullum habendi. Coactio verò addit insuper, ut actus fiat contra inclinationem suppositi, atque adeo voluntatis, quae eius est appetitus: & tamen amor ille est ipsius ipsius voluntatis inclinatio.

Non est coactus.

¶ Imò verò quamuis libertas vno proprioque modo accipiatur, ut dictum est, vsurpatur tamen etiam à sanctis patribus pro actu voluntatis, ad quem maxime inclinatur: qua phrasi vtentes aiunt summam in beatis inesse libertatem, eo quod adeo summo bono inhæreant, ut neque ab illo diuelli possint, nec peccare queant: nam peccandi non est potentia, sed im-

Libertas.

potentia potius. Absit enim ut Deum impotentem dicamus, eo quod peccare non possit, cum peccare potius sit deficere. Quocirca Augustinus eodem citato cap. 30. lib. 22. de ciuitate Dei. Neque; ideo, inquit, liberum arbitrium non habebunt (scilicet, beati) quia peccata eos delectare non poterunt. Magis quippe erit liberum à delectatione peccandi, vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem libertatem. Nam primum liberum arbitrium, quod homini datum est, quando primum creatus est rectus, potuit non peccare, sed potuit & peccare. Hoc autem nouissimum eo potentius erit, quod peccare non poterit. Verum hoc quoque Dei munere, non suae possibilitate naturae.

Peccare impotentia. August.

Aliud est enim esse Deum, aliud participem Dei. Deus natura peccare non potest, participes verò Dei ab illo accipiunt, ut peccare non possint. Hæc ille. Igitur cum voluntatis inclinatio sit in bonum secundum rationem, quando ei immobilis hæret, summa censetur libertate frui. Praesertim quod in beatis, quamuis eorum voluntas sit ad bonum per Dei amorem deter-

Q 9

mina-

minata, nihilominus non prorsus est ad vnum singulare cōstricta, quin possit vnum, & aliud bonum, atq; diuersa in proprio genere velle, quæ in Deum ipsum referantur. Quemadmodum & Christi voluntas libera fuit, tametsi nequaquam peccatrix.

5. *Conclus.* Ex his planè colligitur quinta conclusio. In eadē beatæ visionē eminenter continetur perpetuum, idq; honestissimum gaudium & fruitio. Quinimo, vt supra mōstratū reliquimus, visio ipsa est per quam volūtas voluptatem captat. Quæ quidem lētitiæ captatio est visio Deo frui.

6. *Conclus.* Constitutum deniq; satis habemus in visione beatifica cuncta eminenter contineri, quæ in essentia beatitudinis includuntur. De accidentibus ergo, quæ ei propria sunt & inseparabilia, quasi ex eadem visione fluentia subiungitur sexta conclusio. Ex eadem visione dimanat gloria, & honor. Differt autem inter hæc, quod gloria (vt ait Ambrosius) est clara cum laude notitia. Honor autem (vt. 1. Ethicorum autor est Philosophus) est reuerentia cuiuspiam propter aliquam eius excellentiam exhibita, & potissimum propter virtutem. Est enim honor virtutis præmium. Vnde ipsa nomen sortitur boni honesti. Quapropter gloria ex natura sua antecellit honorem. Nam quia merita, & excellentia personæ nota est, digna existimatur honore.

Gloria. Gloria verò vt super. c. 2. ad Romanos annotauimus, bifariam potest intelligi. Primò, gloria ipsa Dei, quæ per illam visionem in beatos exundat. Notitia enim illa ineffabilis, qua seipsum, suarumq; perfectionum abyssum cognoscit, & comprehendit, quatenus per eam ipse sibi ab æterno innotuit, dicitur, estq; gloria Dei. Et quia per beatrices illas visiones, beatis itidem innotescit, per illam eis gloriā suam cōmunicat, qua beatorum desideria explet. Quo ideo modo psalmista nomē gloriæ vsurpauit, vbi dixit. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Atq; in hoc eodē significato Iacobus appellauit Deum, patrem luminum. Quinuerò (vt enarrat Origenes) cum pater fons gloriæ sit Christus (vt ad Hebræ. 1. ait Apostol.) fuit vni genitus eius splendor. Ait quippe, Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Idem enim est, & splendorem esse gloriæ & figuram substantiæ. Vnde Dauid psal. 109. In splendoribus sanctorum ante Luciferū genui te: id est, In illis splendoribus ab æterno, qui in tempore erant cum sanctis comunicādi. Et ideo idem Christus, qui splendor est vnigenitus patris & tanquam homo, primogenitus in multis fratribus, eiusdem nos facit gloriæ participes. Iuxta

illud Esaiæ. 68. Requie tibi dabit dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit. Atq; hæc est essentialis beatorum gloria. Quo ideo consuetissimo nomine felicitatem vitæ æternæ significamus.

¶ Sed potest nihilominus in præsentiarum gloria, pro illa clara notitia vsurpari, quam de dignitate, & meritis vnusquisq; beatorum Deus, tum etiam per ipsum reliquorū beatorum, cœtus, maxima cum laude habebunt. Hoc enim si gnificatu opulentia dignitatisq; amplitudo, quæ latissimè patet, & cunctis nota est gloria nuncupatur. Vnde vt Gene. 45. legitur. Ioseph fratribus ait. Ite annunciate patri meo omnem gloriam meam. Christus autem, cordium etiam inspector, in illo supremo iudicio sanctorum merita, per eius gratiam cumulata, quæ in hac vita magna ex parte latent cunctis propalabit, vt magna cum laude fiant manifesta. Et iurui & dedistis mihi manducare: sitiui & dedistis mihi bibere, &c.

¶ At qui quemadmodum gloria, ita & honor duplex in præsentiarum cenferi potest, scilicet & ille inæstimabilis, quo Deus foelicissimos suos amicos honorabit. Nominibus, scilicet, honorificis, non iam seruos, sed amicos appellando, imò & Dei filios iuxta illud Ioannis. Vide te qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur, & simus. Quare & in suam hæreditatem admittens, Venite, inquit, benedicti patris mei, percipite regnum. Meritò ergo psalmista ait. Nimis honorificati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum. ¶ Secundus etiam illic erit honor mutuus, quem sibi inuicē beati sunt delaturi. Qui quidem honor summo pretio æstimandus est. Nam si (vt ait Aristot.) ob id à sapientibus honorari cupimus, quod illi sunt certiores virtutis nostræ testes, quanto pluris habendus est honor ab illis exhibitus, qui & optimi sunt, & falli nequeunt. ¶ Accidentia vero, quæ essentiali beatitudinis adhærescunt, sunt corpora, quæ gloriæ dotibus donantur, ac demum amicorum contubernium, vt eadem in omnes diffusa gloria, singulos foelicius delectet. Et hæc quoque iure illius beatæ visionis beatis accedunt: quæ ideo visio status est omnium bonorum aggregatione perfectus.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod quamuis homo secundum suam naturam sit mutabilis, tamen quia virtute diuina in illa superna beatitudine per lumen gloriæ subleuatur capax sit illius beatitudinis, quæ cum sit sufficientissimum bonum, immobiliter inhæret, facitque situm ipsius subiectum immu-

Essentiali gloria.

Gloria scilicet de modo.

Genes. 45

Honor duplex.

Secundus honor.

Corpora & amici.

Solutio. 1. m.

2. *Ar.* immutabile. ¶ Secundum autem iam solutum est, vbi monstrauimus, quod volūtas respectu amoris Dei visi, non est libera libertate contradictionis, aut contrarietatis, vt possit ab illo bono desistere, aut contrarium committere peccatum. Neque hoc est, sua perfectione priuari: imò illa est summa libertas summo bono immobiliter adherere, atq; illa requie & pace Dei frui, quæ exuperat omnem sensum.

3. *Argum.* ¶ Tertium argumentum offert quæstionem illam quæ hic solet per se latius disputari, vtrum beatitudo sanctorum post corporum resurrectionē sit futura maior, quam sit modò: sed tamen quia breuissimæ facillimæque expeditionis est, non opus habet singulari articulo. Dissoluitur ergo sub distinctionibus duabus. Sermo enim haberi potest, aut de beatitudinis essentiali, scilicet, de visione, aut de accidentali & aduentitia. Item augeri beatitudinem bifariam intelligi potest, videlicet, aut extensiuè (quod aiunt) aut intensiuè. At qui beatitudo sanctorum post resurrectionem extensiuè amplior erit: nō solum, quia plures erunt beati: verū quia vnus cuiusq; beatitudo latius diffundetur: tum propter ampliorem societatem fruuentium Deo, tum etiam quia dilatabitur ad corpus: nam ex visione animæ deriuabuntur dotes in corpora: ac subinde gaudium accidentarium accumulabitur propter satiatum appetitum naturalem quem anima habet ad corpus.

¶ Vtrum verò visio ipsa intensiuè augeatur, respondet hic D. Thom. quæst. 1. art. 4. affirmatiuè. Et ratio eius est, quia anima perfectius habet esse (simpliciter loquendo) in corpore, quoniam est actus corporis, quam separata. Sed accidit ei quando corpus est corruptibile, vt minus bene habeat: quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Sublata ergo illa mole & grauedine, vt aufertur à corpore glorioso, perfectius erit anima in corpore illo quam separata: ex perfectiori aut esse prouenit perfectior operatio, vt patet in corpore sano respectu egri ergo anima tunc perfectius videbit: quod est intensiuè augeri visionem. Et hoc est (inquit) quod sonat autoritas allegata August.

¶ Durandus verò dist. præsententi quæst. 7. contrariam tenet sententiam, quia anima in corpore glorioso non habet, inquit, perfectius esse, vt perfectius sit nomen adiacens huic quod est esse, licet perfectiori modo sit in corpore. Et re vera quicquid sit de argumento Durandi, non video quomodo visio hoc modo intensiuè augeatur: nam si in genere visionis intensior est, erit clarior, & si clarior, plura repræsentabit: nam clariorius videre aliquod principium in ratione prin-

Beatitudo potest resurrectione extensiuè maior.

D. Thom.

Durandus.

Visio post resurrectionem non erit intensior.

cipij est plures effectus seu conclusiones in ipso videre. Etenim simili modo argumentabatur superius D. Thom. quod qui omnia in verbo viderit quæ eminenter continent, ipsum comprehenderet. Præterea quicunq; picturam clarius videt plura in ipsa videt: nam distinctius videt. ¶ At qui omnium argumentorum maximum est, quod resumpto corpore non augebitur lumen, & totus conatus, vt supra diximus, est secundum vires naturales: & ideo licet appetitus animæ in corpore esset liberior, non ideo esset vegetior ad Deum videndam. Igitur D. Thom. in summa, nempe. 1. 2. quæst. 4. art. 5. hanc deseruit opinionem, dicens quod resumptis corporibus solum augebitur gloria extensiuè: quia deriuabitur ad corpus per dotes. Et argumento quarto obiecit auctoritatem illam August. quod appetitu corporis anima separata retardatur ne tota intentione feratur in Deum, & respondetur non aliter intelligi quam quod, licet quiescat in Deo, tamen vellet, vt ad participationem suæ beatitudinis corpus per dotes pertingeret. Et sic solutum restat argumentum. Videlicet, quod animæ beatæ resumptis corporibus non videbunt plura in verbo neque illud clarius aut intensius, sed erunt beatiore ac accidentaliter, quo ad corpora & quo ad plenum beatorum numerum & consortium.

Maximum argumentum.

S. Thom. se correxit.

QVÆSTIO QVARTA, De dotibus gloriæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum aliquæ sint in beatis Dotes.

E beatitudine, & gloria essentiali hætenus dictum est. Subsequitur nunc de dotibus sermo, quæ inde promanant. Quæritur ergo primo in genere. Vtrum sint aliquæ dotes. Et arguitur à parte negatiua. Dos est id quod sponso pater sponsæ, ad onera sustinenda matrimonij iure consignat: sancti autem non gerunt figuram sponsi, nec Deus figuram patris sponsæ, imò patris sponsi, nempe, Christi: ergo dos nō habet locum in beatis.

Partis negatiua ar. 1.

¶ Secundo arguitur. Dos est ornatus animæ, & corporis: beatitudo autē est ipse idē animæ ornatus

2. Argum.

Pars affirmativa.

ornatus: ergo dos nō distinguitur à beatitudine. ¶ In contrarium est. Quod ad Ephesios. 6. referens Apostolus matrimonium primorum parentum ait. Sacramentum hoc magnum est: dico autem in Christo & ecclesia. Vbi matrimonium spirituale animæ per illud designari docet; in matrimonio autem carnis sponsa nō nisi dotata traducitur in domum sponsi: ergo similiter animā in cœlum assumitur.

Dos nomē.

¶ Dos à dādo dicitur: nullibi tamen est nisi recipiatur. Vnde pro quocunq; dono seu munere generaliter vsurpatur: siue à Deo donatum sit: vt Genes. 30. Dotauit me Deus dote bona: siue à natura, secundum animam vel corpus: quemadmodum dicimus hominem, sciētia, & virtute dotatum, & pulchritudine, & viribus. Et Ouidius. Et quacunq; potes dote placere, place. Atq; hoc pacto nonnulli arbitrantur dotis nomen in præsentia vsurpari. Sed tamen ratio non consentit: quoniam tunc nō possent dotes sub certo numero comprehendī: quippe cum vniuersa dona, quibus diuinitus donamur, hanc habeant rationem dotis: Accipitur ergo in præsentia dos, secundum acceptionem, & vsum iuris, instar illius, quo sponsa dotatur, vt possit maritus onera matrimonij sustinere. Vnde dos (vt definitur assolet) est perpetuus ornatus animæ, & corporis ratione spiritualis matrimonij, vitæ sufficiens in æterna beatitudine iugiter perseverans.

1. Conclus.

¶ Ad quæstionem ergo duabus conclusionibus respondetur. Prima. Dotes quibus anima in ingressu cœli, & corpus in resurrectione dotantur, patrum traditione, quæ in sacro eloquio fundamentum habet, receptissimæ in ecclesia sunt. Dixerim traditione patrum. Quoniam sub hoc nomine dotiū, talis assertio non extat expressè in sacra scriptura. Nihilominus in ea fundamentum habet. Enimvero, quia natiuum nobis est, eo quod cognitio nostra à sensu incipit, spiritualia similitudine corporalium intelligere, copulatio animæ cum Deo desponsationis, & matrimonij nomine nobis significatur: potissimum coniunctio Christi per amorem cum ecclesia: quando nostram naturam assumpsit, qua Deus factus est homo. Hanc enim loco citato ait Paulus, sub mysterio in illo primorum parentum matrimonio fuisse designatam. Vnde in psal. 18. Vbi eius incarnatio denotatur: tanquam sponsus prenunciatur procedens de thalamo suo. Et ad Ephes. 5. Apostolus. Christus dilexit ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea &c. vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam. Etenim quemadmodum per carnale ma-

Desponsatio Christi cū ecclesia.

trimonium, vt legitur Genes. 2. sunt duo in carne vna, ad propagationem humani generis secundum carnem. Ita per vnionein, qua sibi Christus humanitatem vniuit, facti sunt Deus & eius ecclesia duo in vno spiritu, ad propagationem filiorum, quos sibi Deus adoptare constituit.

¶ Quocirca per baptismum, quod est ecclesiæ sacramentum, virtute passionis Christi institutum, dum cum ipso morientes, & cum ipso sepulti, membra eius efficiuntur, fide formata renascimur filij Dei: iuxta illud Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius. Igitur qua ratione ecclesia est spōsa Christi, eadem quicunq; in eius gremio in gratia Dei existens, est filius Dei illo matrimonio genitus. Nihilominus & quicunq; nomen etiam sponsæ retinet. Nam illa copulatio per gratiam in baptismo, vt respectu Dei adoptio in filium, est & respectu Christi incorporatio membri in suum corpus. Ita est & desponsatio, quia ratione est coniunctio cum Deo in vno spiritu. Illic enim Deus animam ceu sponsam amplectatur: iuxta illud Cantic. 2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplectabitur me. Vnde Paulus. 2. ad Corinth. 11. Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Itaque nomen sponsæ, vt totæ collectioni ecclesiæ, ita & singulis eius membris adaptatur. Vnde cuiusque animæ per gratiam Deo coniunctæ, ait sponsus Cant. 4. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa. Et enim quia Dei nascitur filia, soror est Christi, sed nihilominus propter amplexus gratiæ ad edendos spirituales fructus, & foetus, etiam sponsa est. Et ideo subdit. Quam pulchræ sunt mammae tuæ soror mea sponsa. ¶ Hinc ergo meritisimò sancti patres nomen dotium collegerunt: Deum, scilicet, considerantes sponsam suam, cum eam domo receperit, dotatum ire. Legitur enim Esaia. 61. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimento salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me: quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatum monilibus suis. Et psalmo. 44. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Et Cantic. 1. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis: collum tuum sicut monilia. Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. ¶ At verò, quoniam vt. ff. de iure dotium. l. Dotis, habetur. Dotis appellatio non refertur ad matrimonium quoadusque sit omnino confirmatum, dotes non sunt nisi quæ in ingressu gloriæ conferuntur. Quapropter

Desponsatio in baptismo.

Collectio nominibus.

Dotes nō nisi in gloria dantur.

Gratia est arrha gloria.

Argumenti solutio.

Ante orbem receptū nō fuerunt dotes.

Obiectio.

Solutiones.

Solu. 1. ar.

propter gratia, per quam in hoc seculo desponsamur Deo, nomen dotis non obtinet, neq; verò habitus infusi fidei, & charitatis: quoniam nondum in hoc seculo sic confirmatur matrimonium, vt in domum sponsi traducamur, sed possumus ab illa dignitate decidere, ac subinde matrimonium dissoluere. Dicitur autem gratia pignus seu potius arrha gloriæ: nam arrha est quæ postea perseuerat in matrimonio. Dotes ergo sunt illæ, quæ ad sufficientiam æternæ vitæ conferuntur in domo Dei, vbi mansiones multæ sunt. ¶ Et per hoc soluitur argumētum, si quis arguat. Dos matrimonij causa conferitur: sed per fidem desponsamur Christo: iuxta illud apud Ioan. citatum. Dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius: ergo fides est dos. Respondetur, inquam, quod per fidem non confirmatur matrimonium, vt non sit dissolubile. Et ideo non dotantur animæ nisi in introitu cœli. Quamdiu enim vita hæc durat (vt. 2. ad Cor. 5. ait Paulus) peregrinamur à domino.

¶ Hinc ergo colligitur antequam Christus humanitatem indutus ecclesiā sibi desponsasset, neminem vnquam neq; sub lege naturæ, neq; sub lege scripta: quantum sanctimonia ab hac luce demigraret, dotibus fuisse ornatum: quia neque vllus fuit illuc usque cœlum ingressus. ¶ Redarguet autem quis forsā, contra hanc dotium assertionem. Dotes, vt dictum est, adferenda onera matrimonij conferuntur, vt, scilicet, facilius tolerentur, sed in patria nulla sunt onera, nec difficultas in illa sustinenda vita: ergo ineptè illa dona dicuntur dotes. Præsertim cum dotes ad externa fortunæ bona pertineant: & tamen beatorum præmia intus animæ conferantur.

¶ Ad primū verò respondetur, quod doti aliud per se inest, aliud verò per accidēs. Per se, in quā est matrimonij solatiū, & vitæ emolumentum & subsidiū. Per accidēs autē habet, ab onere, & molestia matrimonij animū leuare, & inopiam supplere. Dotes ergo cōgruunt beatis secundū priorem rationem: nam posterior non habet illic locum. Neq; verò omnimoda extat similitudo in honorum genere huius seculi: nam in matrimonio carnali decore opus est, & ornamento exteriori, ob idq; sponsa bonis fortunæ dotatur. In matrimonio verò spirituali decor intrinsecus est in anima: iuxta illud psal. 44. Omnis gloria eius filij regis ab intus in fimbrijs aureis: & ideo dotes exigit spirituales.

¶ Ad primū igitur capitale respondetur. Quod quamuis dos sponso assignetur, cuius durante matrimonio, est eius possessio, & vsus:

tamē eius dominiū nō est nisi sponsæ: quæ ideo dicitur dotata, vel si dote caruerit, dicitur indotata. Quapropter dissoluto matrimonio, tale dominium penes ipsam iure permanet. Pari ergo modo dotes, quæ ecclesiæ & singulis eius mēbris conferuntur in patria, quantum ad vsum sunt sponsi, scilicet, Dei, in cuius gloriam & honorem cedunt, sed quātum ad dominium sunt sponsæ, quæ huiusmodi dotibus ornatur.

Aliud arg.

¶ Ad aliud verò membrum respondetur, quod quamuis in more sit, vt parentes puellæ illā de suis bonis dotēt, quæ quidem dos, quæ à patre proficiscitur, dicitur profectitia. ff. de iure dotium. l. profectitia. Hoc autem non est de intrinseca ratione dotis, sed accidentarium: potest enim à quocunq; alio dotari, nempe, vel ab eo qui eam violauerit: iuxta illud Exod. 22. Si seduxerit quis virginem, necdum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam vxorem. Vel potest dotari à patre sponsi, vt de Sychem legitur Genes. 34. Qui cum optaret Iacobi filiā filio suo in vxorem tradere, dixit ad Iacob, & fratres eius. Augete dotem, & munera postulate. Quin verò & spōsus ipse amore ductus sponsæ illam dotat, vt senes solent puellas virgines. Ad propositum ergo. Quamuis pater in diuinis sit pater sponsæ ecclesiæ, nempe, Christi: pater tamen sponsæ, scilicet, ecclesiæ, & eius membrorum est tota Trinitas: nempe, Deus, quatenus vnus in tribus personis: & quia effectus ad extra totius sunt Trinitatis, pater potius sponsæ secundum proprietatem eam dotibus exornat quam pater sponsi, nempe, Deus potius quam prima persona Trinitatis. Quāuis per appropriationem, & attributionem eadem dotatio secundum diuersas considerationes aliæ atque aliæ personæ adscribatur. Attribuitur enim patri, quia in ipso est respectu creaturarum prima autoritas, & paternitas. Et sic eidem patri, qui per proprietatem est pater sponsi, & per attributionem est pater sponsæ, conuenit ipsam dotare. Filio autem eadem attribuitur dotatio: quia propter ipsum, & per ipsum cuncta nobis donantur. Ac demum Spiritui sancto, quatenus in ipso ac secundum ipsum donatur nobis charitas Dei, quæ est vniuersæ donationis ratio.

Quomodo Deus doret animam.

2. Conclus.

¶ Secunda conclusio. Dotium aliquæ sola ratione differunt à beatitudine. Aliæ verò differunt re. D. Tho. dist. præsent. q. 4. art. 2. refert opinionem tenentium quod solum differunt à beatitudine ratione, atque illa reiecta tenet quod differunt re. Sed tamen si in particulari considerentur, vt ex dictis eius in alijs locis & ex rei veritate colligitur, fortasse non tam vni-

uerfaliter absolute respondendum est: quod omnes differant realiter, vt suis singularum articulis examinabitur saltem dotes animæ. Dotes namque corporis planum est realiter differre à visione, quæ est in anima, in qua beatitudo collocatur. Sunt enim corporum perfectiones & ornatus, ex animæ beatitudine deriuati: vt infra monstrabitur.

¶ Ad secundum igitur argumentum respondetur, quod beatitudo, cum sit animæ operatio, non tam propriè dicitur, ornatus, quam operatio, ex qua ornatus dimanant, qui sunt dotes, vt agilitas, subtilitas, &c.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christo vel angelis dotes competant, an verò solis hominibus.

Post considerationem dotiū secundum suam essentiam, quæritur de eius subiecto: nempe vtrum sint in Christo & in angelis, an verò in solis hominibus. Et arguitur quod competant

1. Argum. Christo. Primò. Quia per dotes corporis conformabimur Christo: iuxta illud ad Philip. 3. Qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ: ergo in ipso sunt dotes, quibus nostræ debent esse conformes.

2. Argum. ¶ Secundo arguitur, quod etiam sint in angelis. Spirituale matrimonium in spirituali coniunctione consistit cum Deo per gratiam & gloriam: hæc autem non minus in angelis est quam in hominibus: ergo non minus eorum ecclesia est sponsa Dei quam nostra.

In contrarium. ¶ In contrarium est. Quod inter sponsam & sponsam exigitur discretio personarum: in Christo autem non sunt duo supposita, ipse verò est sponsus: iuxta illud Ioan. 3. Qui habet sponsam sponsus est: ergo nullatenus est sponsa. Et de angelis idem patet. Quia Christus desponsauit sibi ecclesiam per incarnationem, & passionem, in cuius mysterium prædictum fuerat. Exodi. 4. Sponsus sanguinum tu mihi es: angeli verò tunc non aliter fuerunt Deo coniuncti quam erant antea: nam vt ad Hebræ. 2. ait Apostolus. Nusquam angelos apprehendit: ergo ipsi non sunt sponsa, atque adeo neque habent propriè dotes.

¶ Ad quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Primùm enim Christo, vt hic refert Diuus Thom. nonnulli dotes etiam conuenire

arbitrati sunt. Aiunt quippe, triplicem in ipso discerni vniõnem, vnam, scilicet, qua per amorem coniungitur patri, quam vocant consentaneam: quia idem eis est velle. Atque hanc videtur Christus Ioan. 17. significasse, vbi ait. Claritatem quam dedisti mihi dedi eis, vt sint vnũ sicut & nos vnũ sumus. Secunda vniõ est, quam appellant dignatiõem, nempe, qua dignatus est naturam nostram sibi vnire in vnitatem suppositi.

¶ Tertia est, qua Christus per amorẽ vnitur ecclesiæ, & vicissim ecclesia ei per fidẽ charitate formatã. Aiunt ergo secundũ primas duas vniõnes propriè conuenire Christo habere dotes: quatenus vnitur per amorẽ patri, est eius sponsa, & pariter humanitas quatenus vnita verbo est sponsa Christi. At verò secundum tertiam vniõnem non habet propriè dotes secundum proprium nomen, & rationem dotium: quia non est sponsa sed sponsus: quamuis dona illa quæ in alijs beatis habent rationem dotis, sint in illo per excellentiam.

¶ Huius autẽ opinionis duæ priores partes refutantur, & solũ tertia recipitur. Et ideo statuitur hic prima cõclusio. Dona quæ in beatis non habent & rationẽ dotis per excellentiã sunt in Christo: nomen autẽ & ratio dotiũ secundũ nullam eius vniõnem illi cõpetunt. Prior pars liquida est, quoniam in anima Christi ab instanti suæ conceptionis fuit visio, comprehensio, & fruitio eminentissimo modo, & in eius corpore post resurrectionem incorruptibilitas, subtilitas, agilitas, & claritas.

¶ Secunda verò pars itidẽ probatur. Secundum vniõnem amoris, qua Christus secundum diuinitatẽ fuit ab æterno, estque patri coniunctus, non potest dici patris sponsa. Quippe cum sponsa respectu sponsi subiectionem quãdam & participationem gratiæ dicat. Filius autem in diuinis non est subiectus patri, nec particeps propriè dicitur: cum vnica simplicissima essentia sit tribus personis æqualiter communis. Neque verò secundum vniõnem humanitatis ad verbum humanitas dicitur sponsa verbi: quoniam distinctio inter sponsam & sponsam est personalis tanquam inter duo supposita, eo quod actiones sunt suppositorum: in Christo autem non sunt duo supposita. Secundo, quia desponsatio debet esse inter personas natura similes, & ideo Christus per vniõnem humanitatis, factus est sponsus non humanitatis: quia non est similis nature diuinæ, sed ecclesiæ, cui per eundem humanitatis assumptionem factus est similis. Tertio denique, quoniam dos datur (vt dictum est) sponsæ, quando in domum sponsi introdu-

Triplicis vniõ in Christi.

1. Conclusio de Christi.

In Christo non fuerit dotes sub vniõne.

introducitur, humanitas autem nõquam fuit à diuinitate separata, neque ab eius visione comprehensione & fruitione. Secundum denique coniunctionem, qua sibi ecclesiam per gratiam adiunxit & desponsauit, ipse fuit sponsus qui ecclesiam dotauit, neutiõquam tamen sponsa: quia eiusdem non est dare & recipere. Dona igitur illa Christus in anima vel in corpore nõ recepit per modum sponsæ ab sponso, sed virtute vniõnis humanitatis ad verbum, quafactus fuit sponsus. Atque ad eò neque rationem habent dotium, neque verò nomen.

Solutio. 1. ar. ¶ Respondetur igitur ad primum argumentum, quod quamuis Christo conformabimur secundum illa dona quæ sunt in illo & in nobis imò in ipso per excellentiam tanquam in capite, non tamen in illo habent rationem dotium, sed in nobis in quibus sunt tanquam in eius membris.

Obiectio. ¶ Potest autem quis obijcere ad probandum, quod humanitas vnita verbo dicitur eius sponsa, glossam super illud Psalmi, In sole posuit tabernaculum suum: quæ contrarium dicit. Item Augustinus lib. 1. de doctrina Christiana ait, quod Christus secundum regulam Tychonij propter vnitatẽ corporis mystici quæ est inter caput & membra, nominat se etiam sponsam & non solũ sponsum. Nam de ipso sub vtroque nomine intelligitur illa prophetia Esaiæ. 61. Quasi sponsam decoratum corõna, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.

Solutio. ¶ Ad primum respondetur, quod natura humana non dicitur propriè sponsa verbi: quia nõ est persona. Dicitur autem quodammodo desponsata, id est, verbo indissolubili nodo tanquam superiori inferior coniuncta & ab ipso gubernata. ¶ Et simili modo respondetur ad secundum: nõ enim Christus dicitur sponsa, quia verè sit, sed quia suscipit prædicatum, quod conuenit ecclesiæ. Dicitur, inquam, sponsa non in se, sed in suis membris. Et eodem modo dici potest habere dotes: quia ecclesia illas habet.

Alia obiectio. ¶ Quod si redarguas. Christus ipse dicitur membrum ecclesiæ. 1. ad Cor. 12. Vos estis corpus Christi & membra de membro. Omne autem membrum habet dotes, etiam sub ratione & nomine dotium. Respondetur. Quod quandoque nomen ecclesiæ usurpatur pro reliquo corpore quod distinguitur à capite, quod est Christus, & hoc modo Christus non est membrum ecclesiæ. Sed alio modo usurpatur nomen pro toto corpore compacto ex capite & membris, & isto modo Christus potest dici membrum, sicut caput est membrum. Sed inde non sequitur, quod habeat dotes sub ratione dotiũ: quia eius officiũ non est recipere, & dotari, sed infuse

re & dotare. Et ideo non est propriè membrum ecclesiæ, vt ecclesia est nomen sponsæ, sed ecclesiæ, vt dicit coniunctionem ex sponso, & sponsa, quia ipse est sponsus. ¶ Secunda subnectitur conclusio. Quamuis dona illa quæ sunt dotes animæ, nempe, visio, & comprehensio, & fruitio sint in angelis, tamen in illis neque rationem tam propriè habent dotium, neque nomen, quam in hominibus. Prior pars notissima est. Quandoquidem eadem beatitudine fruuntur, qua homines secundum animam. Secunda verò probatur, si desponsatio intelligatur cum Christo qui est sponsus ecclesiæ. Primò. Inter sponsam & sponsam debet esse similitudo secundum aliquam naturam: Christus autem, vt dictum est, naturam non assumpsit angelicam, sed humanam, & ideo angeli non sunt ei similes.

¶ Sed potissima ratio est. Quod angeli, vt distinct. 47. dicebamus, non receperunt gratiam per modum redemptionis expansione Christi: quippe qui non nisi propter peccatum Adæ factus est homo. Ante cuius casum creati à Deo fuerant in gratia, & ideo non propriè dici possunt sponsa Christi. Atque adeo nec habere eius dotes. Quare Origenes super Cantica quatuor dignouit personarum differentias, videlicet, sponsum & sponsam, qui sunt Christus & ecclesia: & adolescentulas, quæ sunt animæ, quæ ab sponso in gremio sponsæ lactantur, & sponsi sodales, qui sunt angeli. Sed nihilominus respectu Dei atque adeo Christi, qua ratione est Deus, potest eorum ecclesia dici sponsa, licet non sint eiusdem nature: quia sunt Deo per gratiam coniuncti, quam ab illo receperunt, atque adeo gloriam: eadem ergo ratione eorum dona dici possunt Dei dotes.

¶ Ex his fit consequens tertia conclusio. Dotes propriè, quatenus sponsæ Christi, solum sunt in hominibus, tã secundum corpus, quam secundum animam. De quibus nos subsequentes articuli docebunt.

¶ Ad secundum igitur argumentũ respondetur. Quod quamuis angeli sint per gratiam coniuncti cum Deo, qua ratione aliquo modo possunt dici eius sponsa, non tamen sunt desponsati cum Christo: quia non sunt illius nature quã assumpsit.

¶ Sed contra secundam conclusionem videtur pugnare glossa super illud Cantic. 6. Vna est columba mea. Quæ, ait. Vnam esse ecclesiam in hominibus & angelis. Et super illud Luca. 12. Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, &c. ait, aliàs, quod ad nuptias dominus ibit cum post resurrectionem

2. Conclusio.

Potissima ratio.

Quatuor personarum genera.

3. Conclusio.

Solutio. 2. ar.

tionem novus homo angelorum multitudinem sibi copulabit. Quibus locis angeli censentur sponsa Christi tanquam pars ecclesiae. Item quia maior requiritur similitudo inter caput & membra, quā inter sponsum & sponsam: Christus autē propter conformitatem & excellentiam gratiae & gloriae videtur esse caput angelorum: ergo & sponsus. Respondetur ad primum, quod licet angeli hoc modo pertineant ad unitatem ecclesiae Dei: quod eisdem donis participant, non tamen sunt pars ecclesiae Christi tanquam eius membra.

Ad secundum autem respondetur. Quod quamvis dicat glossa, quod novus homo Christus angelorum multitudinem sibi copulabit, non tamen dixit sibi desponsabit propriè, sed quia copulabit ecclesiam suam cum angelorum coetu in gloria. Ad tertium denique respondetur, quod Christus, ut non est sponsus angelorum, ita neque est caput: quia neque est eiusdem naturae, neque influxit per passionem gratiam in illos. Sed est eorum caput in quantum Deus: nam illa ratione fuit autor eorum gratiae, & gloriae.

ARTICVLVS III.

Utrum tres sint tantum animae dotes, scilicet, visio, dilectio, & fruitio.

Postquam in generali de dotibus dictum est, consequitur, ut in particulari singulas exploremus. Queritur ergo, utrum tres sint tantum animae dotes scilicet, visio, dilectio, & fruitio. Et arguitur à parte negatiua. Anima Deo coniungitur secundum mentem, in qua est Trinitatis imago, nempe, memoria, intelligentia, & voluntas. Dilectio verò pertinet ad voluntatem, & visio ad intelligentiam: ergo debet aliqua dos respondere memoriae: illa autem non est fruitio: quippe quae, ut supra dictum est, ad voluntatem attineat: ergo numerus non conuenit. Secundò. Dotes animae tribus dicuntur virtutibus theologis respondere, nempe fidei, spei, & charitati, quarum Deus obiectum est. Dilectio autem respondet charitati, & visio fidei: ergo tertia deberet respondere spei: illa verò non est fruitio, ut pote quae ad charitatem pertinet: ergo alia deficit dos.

Partis negatiuae argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Partis affirmatiuae.

Tertio. Ad beatitudinem requiritur comprehensio iuxta illud. 1. ad Cor. 10. Sic currite ut comprehendatis, ergo haec debet constitui dos quarta. In contrarium autem est, Quod dotes animae res-

pondent virtutibus, quarum Deus ipse est proximum obiectum, ut praemium respondeat meritis: illae autem sunt virtutes theologicae, quibus tres illae dotes optimè coaptantur.

De hac quaestione vniuersi doctores consentiunt esse tres animae dotes, ut quemadmodum septem sunt virtutes, scilicet, tres theologicae, & quatuor morales cardinales. Ita & septem sint dotes, scilicet, tres animae, respondentes virtutibus theologis: & quatuor corporis, quae cardinalibus adaptari possunt. Secundò, & omnes consentiunt quod prima illarum sit visio, seu ornatus & claritas quae fit dos visionis. Itē quod aliae duae sint ex numero harum trium, quae sunt, dilectio, fruitio, & comprehensio. Dissentiunt tamē inter illas. Quidam enim dicunt, quod sunt visio, dilectio, & fruitio. Alij verò aiunt quod sint visio, comprehensio, & fruitio, quae ponitur loco dilectionis. Alij quod sint visio, dilectio, & comprehensio quae ponitur loco fruitionis. Tametsi Ricardus dist. praesenti art. 3. q. 7. loco comprehensionis non ponat nisi securitatem, neque dilectionem distinctam à fruitione: quia habendo, inquit, rem amatam, illa fruimur, illamque tenemus, & sic dicit quod dotes sunt visio, fruitio, & securitas. Secundū tamen dubiū quod hic includitur, est, utrum dotes istae sint operationes illae videndi, fruendi, & diligendi. An verò qualitates per modum habitus eisdem operationibus antecedentes, quae sunt animae ornatus per modum habitus.

Septem dotes.

Opinionum varietas.

Ricardus.

1. Conclusio.

2. Conclusio.

Ad quaestionem ergo quinque conclusionibus respondetur. Prima fundamentalis sit. Dotes animae sic assignandae sunt, ut tribus virtutibus theologis respondeant. Probatur ratione proximè insinuata. Quoniam dotes pertinent ad beatitudinem, vel tantquam actus, vel tantquam habitus & ornatus animae: nam dotes sunt quibus sponsa in ingressu liminum sponsi dotatur, nempe, quoniam beata illa foelicitate donatur: & quia beatitudo essentialiter est in anima, dotes animae accommodari debent ad illam beatitudinem, qua Deum consequimur illoque fruimur, & quia in via per tres virtutes theologicas: ut quae Deum habet, proximo obiecto, ad ipsum tendimus, debent dotes eisdem respondere virtutibus. Hinc sequitur secunda conclusio. Prima dotium est clara visio seu habitus claritatis ad videndum, ut inferius explicabimus. Hoc patet, quia prima virtutum theologiarum est fides, quae visioni respondet, tanquam meritum praemio. In praemium enim quod nunc ea credimus, quae non videmus, videbimus eadem postea, quae nunc credimus. Hoc docet Paul. 1. ad Cor. 13. Ex parte enim, inquit, cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit

rit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Et subdit. Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem: visio ergo est praemium fidei. Tertia conclusio. Spei respondet dos, quae est comprehensio. Hoc patet ex illo citato. 1. ad Cor. 10. Sic currite, ut comprehendatis. Spes enim dicit non quemcumque amorem, sed desiderium, per quod tendimus in rem: igitur sicut terminus credendi est videre. Ita terminus spei est tentio, & comprehensio. Unde quauis per visionem Deum teneamus, & comprehendamus: tamen est diuersa ratio: nam quatenus est clara cognitio, respondet fidei, sed quatenus est consecutio Dei cum securitate, & perpetuitate, correspondet spei. Et ideo sicut per illam visionem quatenus est clara cognitio auacuabitur fides, id est, cessabit in patria. Ita per eandem, quatenus est tentio, euacuabitur spes. Quarta conclusio. Si comprehensio connumeretur secunda dos, quae optimè, aptissimeque connumerari potest, tunc tertia, quae correspondet charitati, ponitur fruitio, ea ratione, quia includit dilectionem seu proximam causam: nam dilectio patriae, quia est iam boni praesentis per visionem, & cum securitate possessi per comprehensionem, causa est proxima fruitionis quae ideo erit terminus charitatis viae. Est enim frui de re possessa, quam propter ipsam amamus delectationem capere. Et haec certè est fatis apta, & concinna dotium distinctio, quam D. Tho. amplectitur. 1. 2. q. 4. art. 3. Nihilominus eadem ratione qua dilectio includit fruitionem, possunt etiā designari visio, dilectio, & comprehensio, ut dilectio patriae quae est firma, & immobilis sit terminus dilectionis viae. Tandem quia comprehensio includitur tam in dilectione patriae quam in fruitione tanquam vtriusque causa, possunt etiā designari visio, dilectio, & fruitio. Quae quidem distinctio videtur D. Tho. in praesentiarum magis placere: quia & haec est etiā rei satis accommodata. Tunc autem fruitio quatenus comprehensionem includit, est terminus, non charitatis, sed spei. Et hoc etiam fatis aptè: quoniam terminus sub spe laborantis, est rem consequi ut ea fruatur. Perparui ergo refert, primamne, an tertiā malueris rationem insequi. Quauis illa prima quae in summa D. Tho. sequutus fuit, sit praefenda.

3. Conclusio.

4. Conclusio.

Utrum dotes sint habitus?

Atqui si ad amussim velis analogiam seruare dotium matrimonij carnalis, sic dicendum apparet. Nam dotes nuptiarum non sunt operationes vitae, scilicet, sumptus facere ad sustinendam vitam, sed facultas & potestas eisdem faciendi, nempe, numi, & possessiones & reliqua. Pariter ergo censendum apparet de dotibus animae. At verò profecto difficile est istos habitus illic in patria perscrutari. Et S. Tho. in. 4. sequebatur opinionem communem reseruando exactiora examina ad summam, quam dictare cogitabat. Haud enim intelligi potest visionis dos ad visionem praeparatam, nisi sit lumen gloriae: quod certe non tam aptè dicitur visio, neque D. Tho. huc videtur alludere quod dos sit lumen illud. Alias ipse se explicuisset. Itē ad videndum nos alius requiritur habitus praeter speciem, cuius vicem gerit illic Deus. Praeterea quamuis habitum charitatis possimus ut cunque appellare dotem dilectionis, ex quo elicitur actus diligendi, non tamen omnes consentiunt, ut dilectio ponatur dos. Imò ipse D. Tho. loco proximè citato. 1. 2. non ponit dilectionem, sed fruitionem aut respondere dilectioni viae. Praeterea dos comprehensionis profecto non potest intelligi alia quam ipsa visio qua ratione est obiectum voluntatis, & terminus spei, scilicet, qua ratione est consecutio obiecti cum securitate, & perpetuitate. Praeterea respectu fruitionis non potest signari habitus praecedens, nam fruitio est captatio delectationis, quae licet sit affectus voluntatis, suscipitur tamen ex visione, ut supra ex S. Tho. 1. 2. q. 1. art. 1. collectum reliquimus.

Impugnatio.

Crediderim igitur quod si D. Tho. ad hunc locum dotium in summa peruenisset, non alias hoc nomine intellexisset qualitates quam actus ipsos videndi, comprehendendi, amandi, & fruendi. Neque opus est rationem similitudinis dotium matrimonij carnalis ad vnguem in spirituali seruare. In matrimonio enim carnali dotes sunt facultates sustinendi vitam: in patria verò sunt actus ipsi ad quos praeter lumen gloriae & habitum charitatis nullis alijs opus est habitibus, sed Deus in ratione speciei producit visionem quae est comprehensio. Si ergo opinio haec placet, statuenda est quinta conclusio. Dotes animae sola ratione à beatitudine distinguunt: visio namque quatenus clara est cognitio elici-

Sētētia An- toris.

5. Conclusio.

ARTICVLVS III.

Verum corporibus gloriosis sint futurae dotes quatuor.

Post dotes animae subsequitur de dotibus corporis disputatio. Et ideo queritur primò de earum numero, sed primo arguitur, quòd in corporibus nullae sint futurae dotes. Enimverò dotes ad statum attinent spirituales, qui est in mente, corpora verò ad illum non pertinent flatu, quippe cum illic mentis operationes à corporibus non pendeant: ergo nullae erunt corporibus dotes.

Secundo arguitur contra numerum quod non erunt praecise quatuor, scilicet, impassibilitas, subtilitas, agilitas, & claritas. Anselmus siquidem ponit septem quae sunt, pulchritudo, velocitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, & diurnitas.

In contrarium verò est illud. 1. ad Cor. 15. seminatur in ignobilitate, resurget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute, seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.

Ad quaestionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Congruentissimum ad foelicitatem, imò secundum diuinam bonitatem sapientiam & iustitiam Dei necessarium, vt sanctorum corpora suis dotibus exornet. Conclusio primum catholica est (vt patet auctoritate Pauli in ducta, & Sapient. 3.) Fulgebunt iusti & tanquam scintillae in arundinetis discurrent. Vbi in fulgore claritas designatur, & in igne, quatenus elementum vehementissimae actionis est, qui omnia subito deuorat, impassibilitas: & qua ratione velocissimum habet motum (vt lib. 3. super Genesim exponit Aug.) Agilitas, & scintillarum significatione, subtilitas.

Sed & ratione praeterea probatur. Dotes sunt ornamenta quibus exornatur sponsa, vt in conspectu sponsi digne decenterque compareat. Debet autem non solum secundum animam, sed etiam in corpore comparere: ergo non solum in anima dotari homo debuit, verum & in corpore ornari. Neque obstat si obijcias, quòd cum oculo corporeo Deus videri non possit, non fit corpori Deus praesens: quoniam licet visio non sit nisi in anima, condecet tamen, cum sit actus corporis, vt in corpore quo Deum videbit appareat illis ornamentis dotato, quae foelicem animam condecet.

Secundò id etiam probatur. Homo quatenus factus est ad imaginem & similitudinem Dei, est beatitudinis capax: & quauis illa imago

Solu. 1. ar. Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd memoriae & intelligentiae non respondet duo, sed vna dos quae est visio: eo quòd memoria non est nisi intelligentiae thesaurus, nempe, specierum apotheca. Neque verò opus est dotes illis potentijs ad iustum respondere, sed theologicas virtutibus.

Solu. 2. ar. Secundum autem iam solutum est, vbi diximus comprehensionem vel fruitionem quatenus comprehensionem includit, respondere spei.

Anselmus. Anselmus verò dicit ad beatitudinem animae pertinere sapientiam, amicitiam, concordiam, potestatem, honorem, securitatem, & gaudium.

Boetius. Et Boetius tertio de consolati. enarrat quinque quae sunt sufficientia, quam promittunt diuitiae, iucunditas, quam promittit voluptas, celebritas, quam promittit fama, securitas quam promittit potentia, reuerentia, quam promittit dignitas. Haec autem ab istis patribus non tanquam dotes connumerantur, sed tanquam beatitudinis comites. Sapientia enim pertinet ad sponsum: amicitia verò & concordia ad ipsum respectu membrorum & ad membra ipsa inter se. Nam amicitia refertur ad effectum, & concordia ad assensum in agendis, & potestas est in sponso ad gubernandum, & honor in inferioribus, quem ei deferunt. Boetius verò aliam sequutus rationem explicuit quemadmodum in beatitudine ea sint quae homines in hac vita concupiscunt. Homines enim ab incommodis securos esse cupiunt & tutos, & illa securitas est in patria. Cupiuntque bonum sibi conueniens quod est iucunditas, vel bonum perfectum vel optimum, quod est sufficientia, vel excellentiae manifestationem, quae est celebritas & gloria. Ac denique sibi cupiunt honorem deferri & reuerentiam.

1. Argum.

2. Argum.

In contrarium.

1. Conclus.

Ratio conclusionis.

in animae potentijs existat, nihilominus corpus eidem animae adaptatum est, quod eius dignitati & vrbibus congrueret: ergo eadem ratione in beatitudine necessarium est, vt ex animae beatitudine, quae est vita aeterna, deriuentur in corpus dotes, quibus ad vrbus eiusdem vitae aptum sit & idoneum.

2. Conclus.

Secunda conclusio. Dotes corporis congruentissime tantum quatuor designantur, scilicet, nec pauciores nec plures. Hunc numerum possumus ad virtutes Cardinales referre, veluti tres dotes animae ad Theologas retulimus. Iustitia namque, quae quia perpetuo seruat Reipublicam, pacem, immortalitatis titulum obtinuit, respondet impassibilitati temperantiae, quae corpore extenuat, subtilitas, Fortitudini vero agilitas. Vnde Paulus loco citato, seminatur inquit, in infirmitate (scilicet in grauedine, qua motus retardatur) surget in virtute. Sed prudentia propter cognitionis lucem respondet claritas,

Ratio numeri dotes.

Hec autem coaptatio quamuis concinna sit, non tamen rei causam enucleat. Numerus ergo dotium inde sumendus est, quòd per illas corpus gloriosum disponitur & exornatur, vt idoneum sit animae coniunctioni in vitam aeternam. Nempe, vt ei ad vrbus illius vitae absque impedimento & mora inseruiat. Anima verò vnitur corpori & vt forma & vt motor, tribuens ei & esse & operari: & quid ex hoc fundamento Diuus Thomas sic hunc numerum colligit, quòd in quantum corpus fit idoneum animae informanti, requirit dotem subtilitatis: nam quod subtile est, facile alienam formam suscipit, & in quantum ab eadem anima recipit formas accidentales, conuenit ei dos claritatis. In quantum verò subditur ei vt motori, conuenit ei dos agilitatis, & in quantum ab anima conseruatur, dos impassibilitatis. Atqui distributio haec forte est legitima. Attamen non deerit cui alia magis ardeat. Videlicet, vt quatenus anima velut forma dat corpori esse, conueniat ei dos prima impassibilitatis, quae est omnium fundamentum. Subtilitas verò impassibilitati annexa est: si sit dos, vt quidam autumant, dos qua se corpus gloriosum cum alio corpore solido penetrat, quod est quoddam incorruptibilitatis & impassibilitatis genus, nempe, alteri corpori in eodem loco non cedere. Quamuis hoc suo proprio loco examinandum & corrigendum est. Qua verò ratione corpus animae, ceu motori subijcitur, reliquis duabus dotibus opus habet: videlicet, quantum ad motum localem & reliqua corporalia opera dote agilitatis, vt animae ad nutum obsequatur, sed sensuum operationibus congruit

D. Thom.

Alia collectio numeri notium.

claritas propter visus dignitatem inter alios sensus. Tametsi & earundem voluntati seruiat quoque agilitas. De singulis autem in suis proprijs locis fiet explicatio sermo.

Solu. 1. ar.

Ad primum igitur argumentum negatur corpus gloriosum nullatenus pertinere ad statum spirituales animae: status enim animae (vt dictum est) per assumptionem corporis perficitur. Praeterquam quòd ad eundem statum spirituales pertinet: vt corpore vtatur sibi per dotes accommodato: nam operationes secundum corpus pertinent ad gloriam accidentalem illius spiritualis status.

Solu. 2. ar.

Ad secundum respondetur illa septem quae numeravit Anselmus, ad haec quatuor reduci. Nomine enim claritatis, pulchritudo continetur. Velocitas verò libertas & fortitudo sub agilitate comprehenditur: veluti sanitas & diurnitas sub impassibilitate. Voluptatem forsitan Anselmus non posuit tanquam dotem, nisi subtilitati adaptetur, eo quod subtile facile & absque villo labore formam recipit, in qua quiescit.

ARTICVLVS I.

Verum impassibilitas inter dotes corporis gloriosi sit connumeranda.

De singulis dotibus dicamus, primum se offert impassibilitas. Queritur ergo vtrum sit inter dotes animae connumeranda. Et arguitur à parte negativa. Primò, quia quod est rei diffinitioni intrinsecum, pertinet ad eius essentiam: sed homo in corpore glorioso erit animal rationale mortale: ergo passibile.

Partis negativa argum. 1.

Secundò, quia cum consistat ex forma & materia qua mories reliquerat: materia autem intrinseca sit, erit in potentia ad alias formas: fit vt sit passibile. Tertio. Patientur homines in corporibus secundum sensus: non enim solum videbunt, sed audient & tangent caelum.

2. Argum. 3. Argum.

In contrarium est illud citatum. 1. ad Corinthios. 15. Seminatur in corruptione, resurget in incorruptione.

Pars affirmativa.

Dotes haec prima consuetò non appellatur incorruptio: tametsi ad illam consequatur, sed impassibilitas. Et ratio est, quod esse incorruptibile non est corporibus gloriosis proprium, sed & corporibus damnatorum cum ipsis commune: impassibilitas verò est beatis propria. Corpora (inquam) damnatorum sic sunt incorruptibilia, vt tamè sint passibilia passioe etiam proprie dicta, vt caloris, & frigoris: quae quidè passiones corpora, nisi Deo in perpe

Impassibilitas.

perpetua supplicia illa conferuaret, corrumpere-
rent. Quocirca incorruptibilitas illa non dici-
tur dos veluti incorruptibilitas beatorum quæ
passibilitatem habet annexam.

*Passio du-
plex.*

¶ Accipitur autem passionis nomen duplici-
ter: vno modo pro quacunque qualitatis rece-
ptione, siue sit rei perfectiua, siue corruptiua.
Quemadmodum generatio habituum scientia-
rum & virtutum, atque adeo cognitiones ipsæ
dicuntur generali nomine passionis: quamuis
hoc non sit propriè pati: sed perfici. Secundo
modo accipitur nomen pro passione propriè
dicta, quam Damascenus lib. 2. de fide ait esse
motum præter naturam: tunc enim res pro-
priè patitur, quando à sua naturali dispositio-
ne ad naturam agentis trahitur, vt quando aqua
calefit. Vnde immoderatus cordis motus, pas-
sio eius est: quædo verò cum moderamine mo-
uetur, potius est actio, in qua eius vita consistit.

Damascen.

1. Conclus.

¶ His suppositis ad quæstionem tribus con-
clusionibus respondetur. Prima. Corpora glo-
riosa sunt impassibilia passione hac propriè
dicta. Hanc asseruit Paul. loco citato, dicens, Se-
minatur in corruptione surget in incorruptio-
ne. Et rursum. Oportet corruptibile hoc induere
in corruptionem, mortale hoc induere im-
mortalitatem. Imò est assertio Christi vbicun-
que de vita æterna loquitur: vt Matthæ. 16.
Omnis qui reliquerit patrem vel matrem, &c.
vitam æternam possidebit. Et Matt. 25. Ibunt
hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam
æternam. Eninuerò cum vita æterna post cor-
porum resurrectionem, non solum animæ, sed
toti homini promittatur, tam perfectum erit
suo gradu corpus tamque incorruptibile, quam
anima. Vnde Paul. ad Roman. 2. Deus reddet
vnicuique secundum opera eius, ijs quidem qui
gloriam & honorem & incorruptionem quæ-
runt, vitam æternam.

¶ Conclusio ergo confessio est catholica, sed
de modo: nempe, quæ nam res sit dos hæc im-
passibilitatis controuertitur. Etenim cum ad
passionem requiratur & principium passiuum
(est enim potentia passiuæ secundum Aristot.
5. Meta. principium transmutandi ab altero)
& præterea agētis virtus, potest impassibilitas
assignari, aut per hoc quod in corpore glorio-
so nullam sit principium passiuum, aut per hoc
quod in eo sit virtus impediens actionem agē-
tis. Et vterque modus sub opinionibus versatur.
Quidam enim hanc dotem statui & condi-
tioni elementorum glorificati corporis adscri-
bunt, dicentes quod etsi corpora illa ex elemen-
tis, consentent, non tamen in eis qualitates erunt
actiuæ & passiuæ, atque adeo in eis non erit

1. Opinio.

principium patiendi. ¶ Sed isti veritatem tol-
lunt, & naturam veri corporis. Illæ enim qua-
litates sunt de perfectione elementorum ad di-
uersam complexionem membrorum pertinen-
tes: erunt enim illic vera caro, vera ossa & san-
guis: hæc autem diuersas habent complexio-
nes quæ non nisi ex diuersa mixtura & tempe-
ramento illarum qualitatum, scilicet, caloris &
frigoris constant.

¶ Et eodem pacto refutatur alia opinio dicen-
tiū in illis corporibus fore illas qualitates: cohi-
bitas tamen virtute diuina ne agant. Hæc enim
opinio qualitates illas poneret ociosas. Mox
& easdem tolleret complexiones, quippe quæ
temperata actione earum qualitatum seruan-
tur. Adde quod si corpora gloriosa tangantur
sentientur temperatissime illas qualitates: vt
quando dixit discipulis suis Christus, Palpate
& videte. Quamquam ab illa temperatissima
actione exorbitari non possint, neque vlla futu-
ra sit illic actio caloris naturalis in humidum
naturale. Huiusmodi enim actio non sustinet
nisi vitam mortalem. Præterea isti non ponunt
dotem: quæ sit res aliqua positiuè, nisi sola pro-
hibitio actionum naturalium: quod non est cō-
gruens naturæ corporis glorificati.

2. Opinio.

¶ Tertia ergo opinio finxit in corporibus glo-
riosis quandam naturam quintæ essentiæ: quæ
autumant in compositionem venire humani
corporis ad conciliandum elementa in harmo-
niam quandam, vt materia fiat incorruptibilis,
consona incorruptibili animæ. Hæc enim in-
quiunt, quinta essentia in hoc seculo dominio
vincitur naturæ elementalis: sed post corporum
resurrectionem victoriam super eadem elemē-
ta obtinebit, atque adeo gloriosa corpora suap-
te natura faciet incorruptibilia, instar celestium
corporum. Hæc autem opinio & rei physicæ
aduersa est, & theologicæ veritati.

3. Opinio.

¶ In compositionem enim mixtorum corpo-
rum secundum Aristotelem in libris de gene-
ratione, & de celo, & secundum omnes, qui
vero nomine philosophorum censentur, dun-
taxat veniunt elementa quatuor quæ sunt sub
orbe lunæ. Quare nomine quintæ essentiæ so-
lam celestem substantiam intelligunt. Ob id-
que illam in mixtis asserere, confictum com-
mentum est. ¶ Præterea dotem impassibilitatis
virtuti naturali tribuere, fide reclamante,
non licet. Apostolus namque, loco citato, virtu-
ti Christi dotes illas adscribit. Ait quippe, Fa-
ctus est primus Adam in animam viuentem,
nouissimus Adam in spiritum viuificantem:
Qualis terrenus tales & terreni, Qualis celestis
tales & celestes. Et ad Philippenes. 3. Ipse re-
forma-

*Aduersus
quintam
sententiam.*

formauit corpus humilitatis nostræ configura-
tum corpori claritatis suæ.

¶ Ad hæc corpus humanum ad proprietatem
coelestis gloriæ subleuari, virtutis certè Dei su-
pernaturalis est. Virtus enim naturalis quan-
tumcunque, fingatur quinta essentia, non utique
sic posset naturam elementorum euincere, vt
corpus in naturam celestem transmutaret.

¶ Adde quod cum alias dotes, quæ corpori glo-
rioso cōueniunt, ad rationem beatitudinis per-
tineant, atque adeo virtuti Dei per modum re-
tributionis ei præmij conferantur. Idem neces-
sum est de impassibilitate sentire.

*Ratio S.
Tho.*

¶ Ratio ergo quinta est quam Diuus Tho-
mas in præsentiarum constituit. Causa enim
impassibilitatis corporis gloriosi ex illo perfe-
cto modo deducit, quo anima tunc corpus in-
formabit. Nihil enim patitur passione propriè
dicta nisi ab agente, quod assimilare sibi pas-
sum intendit, euincatur, & superetur. Vt patet
in aqua dum ei admouetur ignis. Hæc autem
victoria contingere nequit nisi forma ipsius
passi debilitetur, atque eius attenuetur virtus.
Post resurrectionem verò, sicut anima beata erit
omnino Deo subiecta, ita & corpus sic erit ani-
mæ ipsi subditum, atque ab ipsa perfectum, vt
nullum ei naturale agens dominari valeat, vt
possit ipsum ab animæ dominio & informatio-
ne diuellere.

Paludanus.

¶ Cæterum hanc Diui Thomæ sententiam, &
eius contrarij impugnant, & eius discipuli eo
modo glossant, quem Diuus Thomas non ex-
plicat. ¶ Paludanus namque distinctione. 44.
quæstio. 2. & Capreolus imitatur, sic glossant
Duum Thomam, quasi intellexit dotem im-
passibilitatis esse quædam qualitatem, qua cor-
pus sic animæ subditur, vt non possit ab alio
agente contra voluntatem ipsius animæ vinci:
quoniam anima, dicunt, non potest supra corpus
excellētius habere dominium, quam antea,
nisi corp⁹ ipsum aliquo modo mutetur: muta-
tio autem terminatur ad aliquam qualitatem:
ergo illa est in beatis.

*Impassibilis
tas an sit
qualitas.*

¶ Præterea dotes corporis debent correspon-
dere dotibus animæ: animæ verò dotes sunt
qualitates, vt expositum est, neque, dispositio-
nes actibus antecedentes, vel actus ipsi.

¶ Tertio id patet ex Augustino in epistola ad
Dioscorum, vbi ait, quod in corporibus glorio-
sis erit perpetua sanitas & incorruptionis vi-
gor. Et propter hanc autoritatem ait Paluda-
nus posse teneri dotem illam esse in corpore:
quamuis dicat fortasse esse in anima, vt per illam
qualitatem dominium obtineat in corpore, vt
nihil ei præter suam voluntatem, accidat.

¶ Atque hoc potest confirmari similitudine sta-
tus naturæ integræ: erat enim tunc corpus æ-
ternus immortale, vt posset non mori, idque ha-
bebat per iustitiam originalem: quæ erat in ani-
ma. Cum ergo in gloria maior sit immortalita-
tas, quia est non posse mori, id fiet per aliquam
qualitatem. Et hæc fuit antiquior opinio Ricar-
di distinctione præsentis quæstio. 2. art. 4.

¶ Scotus verò distinctione præsentis quæstio-
ne. 13. & Durandus dist. 44. quæstio. 4. non aliam
agnoscunt rationem dotis impassibilitatis, quæ
Dei assistentiam sua voluntate impediens a-
ctionem contrarij agētis corporaque subinde
illa conferuantis. Arguit enim Scotus contra
illam qualitatem, quia illa non potest esse de na-
tura celesti; cum sit in corpore mixto. Si ve-
rò sit materialis, vt durities, quæ incisioni resi-
stet, tunc non posset esse cōtraria omnibus qua-
litatibus actiuis: ergo non omnem posset con-
trariam actionem cohibere.

*Scotus &
Durandus.*

¶ Secundo quia quando aliquid est pluribus
commune, eadem ratione omnibus inest: esse
autem incorruptibile, est corporibus dātorū
cum beatis cōmune: damnatorum verò cor-
pora non sunt incorruptibilia per aliquam in-
herentem qualitatem: ergo nec corpora glo-
riosa. Sunt ergo omnia per hoc tantum incor-
ruptibilia: quia Deus vult illa conferuare. At-
que ad hanc sententiam annuere videtur in epi-
stola ad Consentium. 146. Augustinus, dicens
quod sicut ab igne fornacis Chaldaeorum ab-
stulit Deus virtutem comburendi, quantum ad
aliquid, quia corpora puerorū seruata sunt: sed
mansit quantum ad aliquid, quia ille ignis cō-
burebat ligna, ita auferet à corporibus beatis
corruptionem, licet manebunt quantum ad alia
vera corpora.

¶ Alij demum impassibilitatem glorificatorum
corporum solum tribuunt cessationi coelestis
motus: sine quo nihil potest aut generari, aut
corrumpi.

¶ Ex his autem postremis opinionibus, vt tres
priors velut reprobos relinquamus, hæc pro-
fectò Scoti & Durandi non satis videtur rei
facere. Cum enim corpus gloriosum dicatur
sitque incorruptibile, necesse est sic ipsum in-
corruptibile asserere, vt hoc intrinsicè ha-
beat, Veluti Angelus (vt supra dicebamus)
natura sua est incorruptibilis & pariter cœlū.
Item cum corpus resurget in vitam æternam,
necesse est, quod supposita supernaturali vir-
tute Dei illud resuscitantis, per se ipsum natu-
rā habeat incorruptibilitatis, sicut dicebamus
de visione. Si autem non aliter esset incorruptibi-
le quam per Dei conferuationem, id profectò
non

*Reprobatio
illius quod
impassibilis
non est nisi
cōseruatio*

non haberet ex se, sed profus ab extrinseco. Quare non posset simpliciter incorruptibile aut impassibile censer. Etenim licet hominem modo Deus, vel quidpiam aliud natura sua corruptibile perpetuo statueret conseruare, non aliter quam cohibendo omnia agentia ne illud corrumperent, certe nec incorruptibile proprie diceretur, nec impassibile, neque diceretur homo immortalis, Quoniam haec sunt praedicata rei intrinseca, sed solum diceretur res diuinitus conseruata: veluti in statu naturae integrae conseruarentur homines per lignum vitae.

¶ Preterea sequeretur, quod corpora gloriosa non aliter essent incorruptibilia, quam corpora damnatorum: quia nihil plus in se haberent incorruptibilitatis quam illa, sed solum quia omnia per solam Dei assistentiam seruari, licet corpora gloriosa seruari in super a passionibus: consequens autem est falsum: quia dotes corporis gloriosi deriuantur a beatitudine, quae est in anima: atque adeo impassibilitas est in corpore. ¶ Ad haec dicere corpus Christi non aliter esse incorruptibile in caelo, quam quod Deus illud supernaturaliter conseruat, est eius dignitati plurimum derogare: si autem est in se incorruptibile, taliter etiam reliqua erunt: quippe cum ut ait Paul. ei sint configuranda.

¶ Igitur impassibilitatis corporum gloriosorum praeter causas quae sunt ab extrinseco signanda est causa intrinseca. Ab intrinseco quidem causa una est cessatio motus caelorum. Item quia post diem iudicij nulla erunt agentia extrinseca quae possint corpus corrumperere, quatione nec elementa tunc corrumperentur. Adde & circumstantiam caelestis loci. Nam esto vlla essent agentia contraria, non possent illi loco, sicuti neque modo applicantur, applicari. Sed tamen nulla istarum causarum meretur nomen dotis. Signanda est ergo causa intrinseca prohibens ne corpus a calore naturali & alijs qualitatibus elementalibus corrumperatur: atque adeo ipsum reddens, simpliciter incorruptibile & impassibile. ¶ Haec autem non absque probabilitate potest constitui qualitas (ut ait Paludanus) corpori inherens vel anime: nam sic significantius seruiatur, quod dotes corporis deriuantur ex anima. Quare tunc sicut lumē gloriae eleuat animam, ut possit videre Deum, ita & dos impassibilitatis cum reliquis disponeret corpus, ut perfectissime possit, tum informari, tum etiam moueri ab anima.

¶ Veruntamen quicquid sit de alijs, profecto impassibilitatem non est necesse sic asserere distinctam qualitatem. Nec Diuus Thomas talem insinuat qualitatem, sed ait potius, quod

ipsa animae informatio perfecta, & indissolubilis quae dat corpori esse perpetuum, est dos impassibilitatis. Contemplatur enim, & re vera dicit, quod anima, quia per visionem & amorem Dei est Deo omnino subdita, & aeterna vita fruens, est potens corpus resurgens sic indissolubiliter informare: ad modum quo forma caeli suam informat materiam, atque adeo alligat sic potentiam materiae, ut non sit amplius vlli alteratio nisi atque passioni peruia, quae a sua natura corpus distrahat.

¶ At vero propterea huic sententiae non tanta adhibetur fides, quod putant nonnulli D. Thomam hoc in voluntatem animae retulisse: nempe, quod sicut ipsa subdita est Deo, ita habeat corpus suae voluntati subiectum, ut nihil ei preter eius arbitrium accidere possit nocuentis: hoc autem non esset facere corpus impassibile, sed animam omnipotentem respectu corporis cui posset omnia nocuentia cauere. Et tamen Sanctus Thomas illud non tribuit voluntati, sed naturae informationis. Itaque licet beatus se in ignem proieceret suapte natura corpus non posset magis comburi, quam coelum vel angelus. Neque ad hoc, ut Paludanus arbitratur, opus est aliqua qualitate existente in corpore. Atque ad hunc sensum intelligitur dote hanc deriuari ex animae beatitudine. Et certe hoc est illud, quod ait Augustinus loco citato ad Dioscorum. Tam potentem fecit animam Deus, ut ex eius plena foelicitate redundet in corpus sanitas perpetua & vigor incorruptibilis. Imo hoc sonat verbum Apostoli. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Certe non aliter quam per animae informationem. Atque idem est. Seminatur in corruptione, resurgit in incorruptionem. Resurgit namque per animae informationem.

¶ Et hoc constituitur discrimen inter gloriosa corpora & damnatorum: haec enim non sunt incorruptibilia per dotem quae deriuatur ab animae beatitudine: alioqui essent etiam impassibilia. Quamuis ut in sum. con. gen. lib. 4. ca. 89. ait Sanctus Thomas non sint transmutabilia in alias formas, diuina virtute corpus animae totaliter subijciente.

¶ Quocirca non est aequale exemplum in iustitia originali per quam vires inferiores erant rationi subdita, illud quippe tantum fiebat per gratiam Dei, quam credo fuisse illam iustitiam quae praeterquam quod reddebat hominem Deo gratum, faciebat pro illo statu illam rectitudinem. Neque erat similis immortalitatis illius status, quae erat potestas non moriendi

Impassibilitatis causa.

Quod dos impassibilis sit qualitas.

Quod non sit qualitas.

Explicatio veritatis.

August.

August.

Alia ratio.

Omnes rationes aequales.

Phil. 1. 17.

di ab extrinseco per lignum vitae proueniens. Immortalitas enim corporis gloriosi est tam intrinseca, quam incorruptibilitas caeli: quamuis super naturam ei adueniat.

¶ Neque Augustinus ad Consentium citatus, ubi exemplum ad hoc propositum inducit de tribus pueris, qui in camino ignis illa seruati sunt, huic sententiae refragatur: imo ei patrociniatur. Ait enim illic carni illorum non esse additam incorruptionem, sed igni detractam corrumperendi facultatem. Infert tamen inde quod qui virtutem igni detraxit comburendi, potuit carnem post resurrectionem facere, ut non possit corrumpi. Hoc est, quod sit per se incorruptibilis. ¶ Adde quod anima tunc informans corpus ad quandam spiritualitatis gradum illud eleuat, ut sibi ad nutum seruiat. Ait enim. 1. 3. de ciuitate Dei Augustinus, exponens illud Pauli, Seminatur corpus animale, surget spirituale. Non quod caro in spiritum conuertetur: sed quia spiritui summa & mirabili obtemperandi facilitate subdetur vsque ad implendam mortalitatis indissolubilem securissimam voluntatem, omni molestiae sensu, omni corruptibilitate detracta. Itaque non erit aliud incorruptibilitas, quam indissolubilis informatio, & coniunctio animae cum corpore.

¶ Vnde ad illud argumentum, quod debet dotes corporis, illis quae sunt in anima conuenire, respondetur, non opus esse, ut sint perinde qualitates atque illae: sed sicut illae sunt vel dispositiones ad operandum, vel operationes ipsae, ita impassibilitas est perfectissima animae informatio ad perpetuum esse corporis.

¶ Hinc fit dote impassibilitatis secundum se consideratam, nullatenus esse maiorem in beata virgine quam in infimo beato: quia incorruptibilitas est ipsum esse rei non aptum corrumpi: negatio vero haec aut priuatio, non suscipit magis, aut minus. Atque id asserit Glossa super illud. 1. ad Corint. 15. Surgit in incorruptione. Nempe, quod aequale omnes habent quod pati non possint. Erunt tamen inaequales ex parte causae. Quod est dicere, Habebunt causas inaequales: quoniam dotes dantur propter merita praecedentia ex fide per charitatem operante: quae quidem merita non sunt in omnibus paria.

¶ Ad primum igitur argumentum respondet Anselmus in libro illo citato de similitudinibus, quod mortale in definitione hominis a Philosophis adiectum est, qui non nouerunt immortalem vitam totius hominis in anima & corpore: de quo ideo secundum hanc vitam praesentem philosophati sunt. Vel potest dici,

quod secundum Philosophum. 8. Metaphys. quia differentiae essentiales sunt nobis incognitae, utimur quandoque differentiis accidentalibus ad significandum essentiales quae sunt accidentalium causae: & ideo nomine mortalis explicantur qualitates contrariae homini essentiales, quae sunt mortis causae.

¶ Ad secundum respondetur, quod quamuis in corporibus gloriosis eadem permaneat materia quae in illis inferioribus quantum ad substantiam quae suapte natura est in potentia ad alias formas: est tamen illa potentia ligata per animae informationem perfectam, ut nequeat amplius illas recipere: quod quidem ligamen non est in via, propterea quod non ita perfecte dominatur corpori anima nec tam perfecte illud informat.

¶ Et per hoc respondetur ad aliud argumentum, quod quispiam hoc pacto posset adijcere. Contraria, ut 1. de genera, ait Philosophus, suapte natura in uicem agunt & patiuntur: in corporibus autem gloriosis erunt qualitates contrariae, ut dictum est: ergo agunt in uicem & patientur secundum suam ultimam potentiam, atque adeo temperamentum vitae corrumperere. Respondetur, inquam, quod cum elementales qualitates, ut 2. de anima ait Philosophus, sint animae instrumenta (cuius enim virtute gubernatur calor naturalis in nutriendi opere) & ubi agens principale perfectum est, & in instrumento nullus est defectus, nequeat actio instrumenti regulam transgredi a principali agenti praescriptam, perfecta illa anime informatio qualitates moderatur, ne possint a debito temperamento exorbitari. Doctrina est Augustini loco citato ad Consentium dicentis, quod Deus qui ignem fornacis trium puerorum eatenus compescuit, ne illorum corpora combureret: seruando in eo tamen naturam, qua posset vrere ligna, potest de ista visibili & tractabili natura corporum, quibusdam manentibus qualitatibus, alias auferre, atque adeo efficere, ut qualitates maneant contrariae, sine facultate distemperandi corpus.

¶ Secunda conclusio. Corpora sanctorum patiuntur passione perfectiua, nempe, recipiendo species sensibiles in sensorijs organis ad sentiendum. Negari enim non potest quin sentiant: quia corpora gloriosa resurgunt, ut dist. 44. dicebamus, perfecta absque aliqua labe aut vitio: ergo habebunt organa sensus: si autem illa essent omnia perpetua ociosa, tunc vita sanctorum quantum ad corpora somno potius similis esset quam vigilantium vita, quod opinari non decet. Secundo, quia vis sensitua propinquior est & vicinior spirituali virtuti animae quam reliquum corpus, sed

Solu. 2. ar.

Aliud arg.

August.

2. Conclus.

sed corpus sanctorum sua suscipiet premia promeritis, veluti, & corpora damnatorum sua promeritis supplicia: ergo & vis sensitiva corporis gloriosi non frustrabitur: veluti in damnatis suas patietur tristitias, delectatio vero sensus non nisi per eorum usus percipitur.

¶ Tertio, sancti mouebuntur motu animali, nam (vt habetur Sapient. 3.) tanquam scintillae in arundinetis discurrent: motus vero animalis non fit sine ducatu sensus. Certissimum ergo est beatorum sensus suis potiri visibus. Neque de hoc vllus ambigit. Quoniam huiusmodi passio adeo corruptionem corporum non machinatur, vt sit eius perfectio. Veruntamen de modo est controuersia. Nam quoniam solent cum sensorijs speciebus qualitates materiales in organis recipi, quae eorum temperamentum laedunt, vt in auditu patet & in odoratu & potissimum in gustu & tactu, nonnulli negauerunt sensationes in corporibus gloriosis per suspensionem fieri ab obiecto, sed extra mittendo. Alij vero dixerunt sensus externos ab internis suscipere species vice versa qua modo interiores ab exterioribus eas modo suscipiunt. ¶ Neuter tamen istorum modorum rationi consentaneus est. Quoniam potentiae sensitivae non mutabunt naturam suam: sunt autem potentiae non quidem actiuae, vt extra mittant, sed passivae vt intus suscipiant: idque respectu suorum obiectorum. Igitur neque sentire nisi per susceptas species possunt, neque illas nisi a suis proprijs obiectis suscipere. Attamen cum corpora illa non sint susceptiva qualitatum materialium, recipient species spirituales, eo gradu, quae vnusquilibet sensus exigit.

¶ Sed maior ambiguitas est vtrum omnes sensus, suos illic habebunt usus. De hoc adhibetur tertia conclusio. Certum est quod visus suo fungetur officio. In hanc enim conclusionem vnanimi consensu omnes conueniunt. August. quidem. 2. 2. de ciuita. Dei capit. penultim. differit vtrum corporeo visu tunc videbunt, propterea quod oculus erit spiritualis. Nihilominus certum est illa non posse videre. Quia spiritualia sub nullo cadunt obiecto sensus, atque adeo neque sub facultate potentiae aut sensorij organij. Proculdubio tamen videbunt sancti coelestia corpora, & simili ratione se inuicem. Est enim visus sensuum dignissimus, cuius species inter omnes sensibiles plurimum spiritualitatis habent: nulla ergo ratio vetat quominus beati illo fruantur dignissimo sensu. Illius enim medium ad videndum, est lumen, quod est coelestis qualitas: & inter corporum dotes vna est claritas eidem sensui accommodata: videbunt et

ergo amoenissimum coelorum splendorem & sanctorum fulgentia corpora. Quinimo & hunc inferiorem elementorum orbem, quae ideo (vt supra diximus) fore claritate illustranda. Et accedit ratio potissima, quod omnes oculis corporalibus videbunt Christum ad iudicium in forma humana venientem: iuxta illud Apoc. 1. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, atque adeo ipsum perpetuo aspicient in gloria. Imo illa inter accidentales potissima erit foelicitas. ¶ Vnum tamen argumentum poterit forte quempiam ancipitem tenere. Cum species visibiles non possint nisi per aerem multiplicari, aut per corpus diaphanum, quod sit transparent, & sanctorum locus sit interna pars caeli quae solida est, & opaca, vt stellae testantur, quae nisi opacitate haberent, non possent solis radios quos suscipiunt, reuerberare, non apparet quomodo per medium caelum multiplicabuntur, vt possit beatus distantem alium videre. Respondetur quod etsi caelum adeo esset opacum, vt penetrari speciebus non posset, tamen ratione status penetraretur. Nam & penetrabitur cum corporibus gloriosis. Sed tamen miraculum hoc non erit necessarium, quia caelum empyreum est vsque adeo transparent, & lucidum, vt multo melius per ipsum quam per purissimam crystallum visibiles species diffundatur. Non enim est sicut astra quae foras emittunt lucem, vt supra diximus, sed sicut illuminatus aer. Quinimo hinc aliud emergit argumentum in contrarium. Eximium enim lumen in speculo, vt experientia docet, impedit ne per species obiecti in ipso receptas ipsum earum obiectum videatur: ergo tam ingens splendoris vehementia obstaculo erit, tum ne obiecta possint species diffundere, tum ne pupilla tanta claritate suffusa possit illas suscipere.

¶ Praeterea beati non poterunt ad tantam distantiam videre: praesertim si, vt par est, omnes visu corporeo intueri habent Christum. ¶ Veruntamen respondetur ad primum, quod vehementia luminis nil per se obstat visui, quinimo quo splendidus est, melius ad videndum seruit: nisi visus debilitas obstet, vt in vesperatione respectu solis. In speculo enim ob id non videtur obiectum per species in ipso reflexas, quod ipsas reflectere nequit, nisi dorsum opacum habeat, qua ratione illi a tergo adhibetur plumbum, quod obscuritatem faciat: & quia nimius radiorum solarium fulgor illam obscuritatem contegit, obstat ne in speculo videatur obiectum. In caelo vero, quia nulla erit potentiae debilitas: nil luminis vehementia obstat visui, quin etiam limpidissima erit visionis causa

Duo modi errandi de beatorum sensationibus.

3. Conclus.

August.

Argumentum contra conclusionem.

Argumentum.

Aliud arg.

Responsio.

causa. Et pariter respondetur ad secundum, quod acutissima illic erit acies & acumen visus: & ideo tenuissimo cono & angulo specierum immutabitur, atque adeo a quam longissima distantia videbunt.

¶ Et re vera siue hoc sic fiat ex natura oculi, & luminis, siue supernaturali virtute: pie tamen credendum, omnes semper visuros Christi humanitate. Imo & ex beatis se inuicem multos: praesertim quod, vt infravidebimus, moueri poterunt ad videndum nunc alios, tunc vero alios. ¶ Secundus sensus ordine & spiritualitatis & eminentiae in cerebro est auditus, quem nonnulli negant visum illic habiturum, dicentes quod solus visus & tactus suis officijs fungentur. Statuitur nihilominus quarta conclusio. Auditus etiam in illa foelicitate habebit visum foelicissimum. De huiusmodi sensationibus: vt Augustinus. 2. 2. de ciuita. Dei cap. vlti. ait nihil temere definire debemus: quia nec excogitare illa quae illic euenient possumus. Sunt namque vt est apud Sapientem, cogitationes mortalium timidae, incertaeque: prouidentiae nostrae. Veruntamen de illis modulo nostro possumus vt unquam coniectari.

¶ Coniectura autem est, vt quicquid ad gloriam Dei sanctorumque attinet, quae in alia aeternitate aestimari credique: facile possit, affirmetur. Soni vero & harmonia, quae perfectum est auditus obiectum, nil illius aeternitatis vetat, quominus intonari possint, & audiri. Illa enim quatuor animalia quae Ioanni Apoca. 4. apparuisse referuntur ait Ioannes, quod requiem non habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus omnipotens. Quod ecclesia quotidie in sacris referens, Deum ipsum precatur, vt cum ipsis angelis, qui quotidie clamare non cessant, nostros cantus admittat. Cum ergo musica haec ad litteram possit absque vlla absurditate intelligi, nulla est ratio, cur sic non intelligantur. Vnde & super illud Psalmi penultimi. Exultabunt sancti in gloria, & exultationes Dei in gutture eorum ait Augustinus, quod sanctorum corda & linguae non cessabunt laudare Deum.

¶ Secundo. Cum visus linguae ad exprimendum humanos conceptus natura hominibus ea ratione concesserit, quod homo est animal politicum, & natum in societate viuere: quae quidem societas, per huiusmodi conceptuum communicationem colitur, & vegetatur, ratio non per mittit, quod sancti in caelo, vbi natura perficienda est, illo dono frustrentur. Nam etsi ad beatitudinem essentialem sat beatis sit in verbo eavideri, quae illos foelices faciunt, erit tamen per

quam iucundum fratribus habitantibus in vnu colloquia secum inuicem necere, & multo foelicius laudes Dei, quas mente concipiunt, linguis efferre: quandoquidem & in hac ecclesia militanti illis vocalibus laudibus Deus colatur, & in alia triumphanti corpora etiam habebunt sancti. ¶ Tertio. Sicut pulchrum delectat visum ita & auditum suauitas musicae, adeo vt Pythagoras coelestes orbis suis motibus cogitaret harmoniam facere: ergo sicut oculi illic suo non frustrentur gaudio & laetitia, ita neque aures. ¶ Accedit illud quod supra diximus. Nempe, Esuriui & dedisti mihi manducare, &c. Et venite benedicti patris mei sonora voce pronunciatum iri. Quod si ita fiet, nihil mirum si contemplerur Christum non nunquam beatissimae matri & reliquis sanctis eum laudantibus vicissim loquutum ire. Illa enim vita erit in corpore & anima iucundissima, non ergo est cur vel Christum, vel reliquos sanctos mutos fore credamus. Quod si non erunt muti, certe neque surdi.

¶ At vero quamuis loco citato in Apocalyp. dicatur, quod requiem non habent clamantia, fortasse non tam ad rigorem literae intelligitur, sed quod clamabant ordine quodam & per vires cantus quandoque pausando.

¶ Tota vero difficultas in hac suscipienda sententia huc incumbit, quod vocalis sermo quomodo fiat non intelligitur nisi aeris verberatione, qui in caelo non est, item neque fieri potest in corpore solido, quod in scindi nequeat. Nam vox multiplicatur per motum: at vero corpus coeleste discindi non est possibile.

¶ Ad hoc Diuus Thomas in secundo sentent. dist. 2. quaest. 2. art. 2. bifariam respondet: Vno modo, quod soni illi & voces multiplicabuntur per sonoras species sine motu, atque adeo sine incisione corporis: ad modum quo species visibiles multiplicantur sine incisione aeris. Nihilominus adhibet solutionem secundam, quod possunt multiplicari soni per incisionem partium caeli empyrei, quod eius ignobilitati non est tribuendum: eo quod factum sit propter beatorum statum, & scienditur impulsione beatae linguae. Et Ricardus distinctione present. art. 4. quaestio. 3. hanc secundam amplectitur opinionem, quae ideo videtur fuisse antiqua. Neque inde infertur ait Diuus Thomas, caelum illud esse corruptibile: quoniam raritas inquit, & densitas illius caeli non sunt eiusdem rationis cum eiusmodi qualitibus quae sunt apud nos. Ob idque licet partes, dum discinduntur condensentur, & dum concurrunt, rarefiant, non ideo corpus est corruptibile.

R r ¶ At

Quarta conclusio de auditu.

Coniectura conclusio.

3. Ratio.

3. Ratio.

4. Ratio.

Nota.

Magnum argumentum contra conclusionem.

Ricardus.

¶ At verò profectò non est facile sic de incorruptibili cœlo sentire: dū scindi corruptio sit. Præterea est argumentum ex qua materia voces illæ fiant. Nam si dicas fieri ex aere quod in pulmone latet, cum illo expirato, qui finitus est, non posset alius inspirari, facile materia illarum vocum absumeretur. Et ideo fortasse voces illæ per species spirituales, ceu visibiles, modo nobis occulto efformantur.

¶ Tres alij sensus plus habent materialitatis: in terillos verò minus, olfactus, cuius ideo organum in cerebro eminentius est organo, gustus, de quo statuitur quinta conclusio. Odor illic suauissimus sentitur. Est tamen hic adnotandum, quòd in illa foelicitate nullum erit prorsus corpus nisi cœlum, & corpora gloriosa. Quare nullus illic potest esse odor extraneus sicuti apud nos florum, aut fructuum, aut pigmentorum. Quocirca illud Apocalypsis. 5. de senioribus illis habentibus singulis phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum, & quicquid simile in sacris literis reperitur, per metaphoram intelligendum est. Orationes enim, vt est in psalmo. 140. Sicut odoriferum incensum diriguntur in conspectu Dei. Veruntamen corpora ipsa gloriosa erunt odorifera ob temperatissimam primarum qualitatum complexionem: stomachus, inquam, substantia erit odorifera plenus, & reliqui humores odorem mittent. Etenim si sanctorum cadauera in terris odore fragrant, nihil mirum, si eadem resurgentia corpora in cœlesti beatitudine cœlestibus odoribus recreentur.

¶ Quòd si arguas odorem non emitti nisi per effumationem, vt apud nos apparet. Respondetur hoc accidere propter humiditatem quæ odoris sedes est, quæ vt illum emittat, igne est resoluenda. Non tamen hoc de essentia odoris censetur. Nam vultures à remotissima distantia cadauera olfactu præsentiscunt, ad quam foetoris fumus pertingere nequit.

¶ Reliqui duo sensus, nempe, gustus, & tactus omnino sunt materiales: gustus enim pars quædam est tactus. De tactu ergo subiungitur sexta conclusio, quæ cunctis est receptissima. Vfus tactus erit in patria: nam beati per orbis cœlestes transeunt, & in empyreo existentes, tactum cœlorum sentient, quamuis per illos penetrent, & poterunt se inuicem manu tangere, & amplexari: tactus enim ille nihil ad corruptionem corporum machinabitur, sed erit sensus perfectio: quoniam species tangibiles non secum deferent reales qualitates, sicuti in nobis caloris & frigoris, iusto temperamento humano corpori aduersæ: quia illa

beata corpora non patientur passione proprie dicta distemperante corpus, sed recipient illas species spirituali modo, vt visibiles. Quinimò & homines non glorificati poterunt glorificatum corpus tangere: nam qui per eundem locum quo ipsum est vellet transire, non posset.

¶ Quinetiam corpora gloriosa non solum tãgibilia sunt, verum & palpantur. Cuius testimonium exhibuit Christus Luca ultimo, dicens discipulis, palpate, & videte. Palpare enim plus quippiam addit super id quod est tangere. Primæ enim qualitates, vt caliditas, & frigiditas, tangibiles sunt: & ideo elemēta in quibus existūt, tanguntur, vt aer, aqua & ignis, non tamē palpantur, quia non sunt consistentia, & solida, requiritur enim ad hoc quòd res sit palpabilis, vt suo proprio termino consistat.

¶ De gustu verò adhibetur septima, postrema quæ conclusio. Gustus proprium vsum non habebit per saporem extrinsecum. Certum enim est quòd illic, vt ait Christus, neq; nubent, neq; nubentur, atque adeò nullus erit cibi potusue vsus, quia neq; erit animalis vita. Etenim cum sapor non propter se à natura fuerit animalibus tributus, sed propter necessitatem cibi, & potus, nulla erit frustratio, si illa necessitate cessante, nullus illic sit sapor. Nihilominus probabilitate non caret ex optimo qualitatū temperamento perinde humorem aliquem perpetuum inesse illic linguæ, vt diximus odorem etiam in corpus diffundi: nempe, vt beati nullo vsu sensus corporei frustrentur: humor aut ille saporem faciet omnium suauissimum, qui est in hac vita mortali.

¶ Circa huiusmodi autem sensationes omnes poterit quis dubitare, vt rùm per illas beatus noua concipiet rerum iudicia. Respondetur autem quòd recipiet noua iudicia sensus cōmunis, quæ sunt noua experimenta, non autem noua iudicia intellectus: quoniam beatus omnia quæ ad suum statum attinent, scit, licet sit postea experturus. Quemadmodum Astrologus sciens futuram eclipsem postea illam experitur. Vnde quod ait supra citatus August. illic non fore cogitationes volubiles, intelligitur de intellectualibus iudicijs.

ARTICVLVS VI.

Vtrum subtilitas sit inter dotes corporis gloriosi connumeranda.

Secunda

Secunda dos est subtilitas, quæ diximus impassibilitati esse annexā, & ideo de illa quæritur vtrū sit inter dotes corporis gloriosi connumeranda. Et arguitur à parte negatiua. Dotes corporis gloriosi excedunt similes omnes qualitates naturales: vt claritas claritatē solis: & agilitas perniciosissimū ventorū volatum: ergo si illic erit subtilitas, debet subtilitates omnium corporū naturalium excedere, vt aeris in tanta vero subtilitate nequit humana natura seruari.

¶ Secundo arguitur. Si subtilitatis dos erit in corpore glorioso effectus eius vt fertur, erit vt glorificatū corpus cū alio se corpore in eodē loco penetrare valeat. Reformabitur enim corpus humilitatis nostræ, vt ad Philippenses. 3. ait, Paulus, configuratum corpori claritatis Christi, & Christus post resurrectionē, vt refertur Ioannis. 20. ianuis clausis ad discipulos ingressus est: consequens tamen videtur falsum. Nā dos subtilitatis nequit à corpore corpulentiam qua locum replet auferre: illa verò permanente non potest se cū alio corpore penetrare.

¶ Tertio. Si subtilitas ad dotes corporis gloriosi pertineret, faceret ipsum non esse palpabile, tum quòd Gregorius in Homilia octaua paschæ. Corrupti, inquit, necesse est quod palpatur, tum quòd si palpabile esset, resisteret alteri corpori eundem secum intrantem locum, atq; adeò non valeret se cū illo penetrare. Quòd autem non faciat corpus impassibile, docuit Christus Luca ultimo. dicens discipulis post resurrectionem, Palpate & videte: nulla ergo erit dos subtilitatis.

¶ In contrarium est verbum citatum Apostoli primæ ad Corint. 15. Seminatur corpus animale, surget spirituale, id est, spiritui simile, subtilitas enim corporis spiritualitatem designat.

¶ Ad hanc quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Est tamen primū animaduertendum, quòd subtilitatis nomine spiritualitas corporis gloriosi designatur, vt in verbo Apostoli citato inquitur. Nomen autem subtilitatis, vt patet in aqua, & præcipue in aere, à penetratiua virtute sumptum est. Nam. vt. 2. de genera. ait Philosophus, subtile est, quòd est partibus ac partium partibus subintrandis aptum. Ob naturam enim humidi, quòd male termino proprio terminatur, bene tamen alieno, vt in aqua conspiciamus, corpus quòd tãgit vsq; ad minimam partem influit: & ideo figuram vasis in quo recipitur facile suscipit, non proprio sed alieno termino contenta.

¶ Hæc autem penetrandi virtus, quæ subtilitas

dicitur, aut ex tenuitate quantitatis provenit, vt in acus cuspidē, aut ex raritatis qualitate, vt in aere. Tenuitas namque materiæ secundum latum & profundū, licet res sit longa, vt acus, facit, vt facile penetret. Et hæc subtilitas dicitur acuties. Similiter paucitas materiæ, vnde raritas nascitur, eundem habet effectū: & ideo aqua, & plus aer, & plurimum ignis, nomē subtilitatis obtinent, in quib; forma materiæ propter eiusdem materiæ paucitatem optime dominatur. At quia subtilitate primi generis ratione acutiei quantitatis, trallatum est nomē ad res alias quæ virtutem habent penetrandi, siue corporeæ sint, vt Sol, cuius virtus ad intima rerū penetrat, siue spirituales, vt est intellectus, qui rerum veritates penitissimas scrutatur. Et pariter dicitur subtilissim; visus, qui vsque ad minima videnda penetrat: & pari modo tactus, atque alius quiuus sensus.

¶ Subtilitatem ergo trifariam corporibus gloriosis diuersi tribuerunt heretici: namque quos Augustinus refert, opinati sunt corpus gloriosum conuertendum esse in spiritum secundum substantiam, qualis est ipsa anima. Quem errorem cōfutat libr. 13. de ciuitate Dei capite. 23.

¶ Conuincitur enim illorum error, vt libr. de duabus naturis ostendit Boetius. Primò, quia transitus vnus in alterum fieri nequit, nisi in materia communicent: materia autem corpori & spiritui communis esse non potest, quando quidem spiritualia immaterialia sunt.

¶ Secundò, quia tunc corpora mortua nō eadem resurgerent, neque homo post resurrectionem cōstaret ex corpore, & anima.

¶ Tertio, quia si corpora cōuertenda essent in spiritum, conuerterentur in animam, & sic Apostolus non dixisset, resurget spirituale, sed animale: & tamen non dixit nisi quod seminatur animale, resurget spirituale, hoc est seminatur terrenū, & graue. tanquam vitam habens animalem, & mortalem: & resurget spirituale, id est, ad modum spiritus animæ obtemperans.

¶ Alij deinde heretici dixerunt, quòd corpora resurgent spiritualia propter materiæ paucitatem & raritatem. Itaq; erunt aerea, vt libr. 14. Mora. ca. 31. refert. Fuit enim Euticius Cōstantinopolitanus episcopus, cū quo Gregorius de hac re congressus fuit. Aiebat enim quod non resurget corpus palpabile. Hæresis autem hæc condemnatur verbo illo Christi Luca ultimo, Palpate & didete. Quæ quidem verba blasphemus ille aiebat Christum dixisse, non quia palpabile habebat corpus, sed vt discipulus resurrexisse se persuaderet. At verò si verū

R r 2 non

Patis negatiua argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Pars affirmatiua.

Subtilitatis nomen.

Duplex subtilitas.

5. Conclus.

Argument.

6. Conclus.

Palpare.

7. Conclus.

Iudicium sensus.

Tres modi dicendi.

Hæresis reprobatio.

Alij heretici.

non dicebat, quomodo verum persuadebat? Præsertim cum subiunxerit, Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere? Si enim corpora resurgētium essent aërea, essent sicut phantasmata, vt Apostoli putabant esse corpus Christi, neq; ossibus, neq; vera carne compacta, quia os & caro tantam non ferunt raritatem, & tamen Iob cap. 19. In carne mea, inquit, videbo Deum.

1. Conclus. ¶ His ergo erroribus reiectis fit prima conclusio. Corpora gloriosa habebūt subtilitatis dotem propter cōpletissimam eorum perfectionem & aptissimam complexionem, qua erunt animæ dominio instar spiritus subdita. Quem admodum aer & aqua formā continentis vasis promptissimo obsequio suscipiunt.

¶ Hanc autem corporis perfectionem quidā, vt supra retulimus, quintæ essentiaē adscribunt, quæ elementis tunc maximè dominabitur. Sed iam diximus hanc quintam essentiam locum in elementis non habere, neq; posse illa sic euincere, vt in naturam cœlestem vertant, sed quintam essentiam solum esse cœlorū naturam. Non ergo aliunde dos subtilitatis conuenit corporibus quam ex dominio animæ perfectissimè dominantis, actuantisq; corpus. Quo fit, vt hæc dos non antecedit, sed subsequatur animæ informationem: per quam corpori tribuit esse, vt diximus, incorruptibile & impassibile, atq; ad eō aptitudo illa & facilitas, vt perfectissimè obtēperet. Nam forma suas secum affert dispositiones tāquam proprias eius passionis, vt patet de forma ignis cum in materia inducitur. ¶ Differentiam autem impassibilitatis à subtilitate: & agilitate D. Thomas sic constituit, quod subtilitas sit omnium prima, videlicet, per quā corpus aptè & ideò suscipit formam sub ratione informantis ipsum, dantisq; ei esse perpetuum: instar aeris & aquæ, quæ propter suā subtilitatem facillimè suscipit vasis continentis formam. Sed agilitas conuenit ei quatenus subijcitur eidem animæ ceu motori: & claritas quatenus subijcitur ad alias operationes: impassibilitas verò quatenus anima illud conseruat. Quocirca impassibilitas secundum Sanctum Thomam non erit prima sed vltima dotium.

¶ Durandus verò distinctione. 44. quæstione. 5. quæm Paludanus sequitur quæstione. 3. aliam rationem affert, nempe, quod dos impassibilitatis conueniat corpori omnium prima, scilicet, quatenus subditur animæ in ratione formæ dantis ei esse perpetuum: subtilitas verò sit secunda, qua, scilicet, subditur eidem animæ: vt motori quantum ad reliquas ope-

rationes præter localem motum, quales sunt sensationes & appetitiones appetitus sensitui. Sed agilitas quatenus animæ obediens est in motu locali. At verò tunc non restaret ratio, qua claritas ei conueniret: & ideò si impassibilitas ponatur prima, quod re vera eò quod esse perpetuum actiones præcedit, congruentissimum est, sic videtur ordo istarum dotium constituendus. Sunt enim in omnibus tria, scilicet, esse, quod est omnium fundamentum. Et potentia ad operandum, quæ inde proximè effluunt, ac denique operationes. Impassibilitas ergo est dispositio corporis recipientis perfectum esse. Subtilitas verò potest ei annexi secundum eorum opinionem, qui aiunt ratione illius posse corpus gloriosum penetrari cū alio corpore, quia hoc est genus incorruptibilitatis non cedere alteri in eodem loco. Si verò cum Sancto Thom. id negetur, dicendum fortè quod per subtilitatem corpus sit idoneum: obtemperatq; animæ in suscipiendis facillè potentij & organis & viribus, ac demum debitis complexionibus, corporis quæ proximè fluunt ex essentia hominis, vt aptum fiat ad operandum: veluti subtilia, vt aer & ignis maximè mobilia sunt. Claritas verò pertinet ad operationem sensuum, & maximè visus: ac demum agilitas ad localem motum.

¶ Et per hoc solum restat primum argumentum. Subtilitas namque corporis gloriosi non prouenit ex acumine quantitatis, vt in aqua, aut ex paruitate & raritate materiae, vt in aqua, vel aere. Nam tanta est materia in corpore glorioso quanta ad debitam hominis compositionem necessaria est: sed dos subtilitatis est habitus, vt corpus debite ab anima, vel informetur vt ait D. Thomas, vel vt potentias & organa & debitas vires suscipiat ad operandum.

¶ Hinc ambiguitatis colligitur solutio de essentia huius dotis, sit ne qualitas distincta à corpore. Scotus enim distinctione præsentis. q. 16. negat esse qualitatem, cui Durandus ad stipulatur distinctione. 44. quæstione quinta. Sed Paludanus quæstione. 3. probabile existimat esse qualitatem. At verò Diuus Thomas id non insinuat. Neque verò opus est has qualitates absque necessitate multiplicare. Vnde sicut de impassibilitate diximus, ita & de subtilitate dicere possumus, quod non sit aliud, quā habitus corporis propter animæ informationem, vt facile vires & potentias accipiat operandi quæ ex ipso esse perpetuo effluunt. Tametsi non magni referat dicere, quod sit qualitas. ¶ De effectu autem huius dotis etiam controuertitur. Vtrum, scilicet, virtute illius possit

Sententia
auctoris.

Celi non
sunt diuisi-
biles.

Solutio.

Durandus &
Paludanus

possit corpus gloriosum cum alio se penetrare: hæc autem quæstio aliam præsupponit. Vtrum, scilicet, id sit sine possibile virtute dotis, siue alia diuina.

¶ Primum omnium opinari quis forsitan posset nulla opus esse corpori glorioso virtute penetrandi se cum cœlo empyreo: sed quod cœlum posset diuidi sicuti aer vel aqua. Dixit enim (vt paulò ante retulimus Sanctus Thomas. 2. sententiarum. quæstione. 2. articulo. 2.) quod diuiditur ad formandas beatorum voces, idque ipsum opinatur Ricardus distinctione præsentis. quæstione. 3. articulo. 4. At verò hoc certè non est bene opinabile. Tum quod, nec voces videntur illic formari ex aere, tum quod non est intellectu facile quomodo corpus illud sit incorruptibile, & tamen sit diuisibile. Vnde Iob. 37. Cœli velut are solidissimi fundati sunt. Quare nec Diuus Thomas nec Ricardus fateri audent, quod diuidantur ad motum corporū gloriosorum quicquid de sono dixerint. Præsertim quod de alijs sphaeris cœlestibus inferioribus suspicatur nemo, esse diuisibiles, per quas tamen ascendit Christus, ascenditque beati resumptis corporibus.

¶ Quò ergo ad penetrationē redeamus, eam Philosophi constanter negabunt. Enimverò, vt Philosophus, & Commentator. 4. Physico. capitul. de vacuo docent, impossibilitas essendi duo corpora in eodem loco ex eorum mathematicis terminis prouenit: vocant autem mathematicos terminos dimensiones quantitatis. Quare dicunt, quod si cubus, nempe, quadrata quantitas, absque physico corpore esset in loco, non posset secum aliud corpus ibidem compati, secus si sint duo corpora vnicam habentia quantitatem, vt materia & forma: materia enim & formaligni in eodem sunt loco adæquato. Hinc ergo lumine naturali colligitur duo corpora non posse penetratiue in eodem existere loco. Quinverò Durandus in. 4. distinctione. 44. quæstione. 6. cui Paludanus ad stipulatur quæstione 3. tanquam probabilem opinionem sustinet, quod per nullam potentiam Deus potest facere, vt duo corpora in eodem loco se penetrarent simul. Et ratio eius est, quoniam non minus necesse est duo corpora distingui ad inuicem situ & loco, quam partes eiusdem corporis situ inter se distare: nam cum ante diuisionem necesse erat partes distare loco, id ipsum necesse erit postquam sunt duo: partes autem eiusdem corporis non possunt esse simul: quia de intrinseca ratione cuiusque cor-

poris est habere partem extra partem situ & loco distantes: ergo & duo corpora necesse est sic distare.

¶ Et confirmatur eadem minor propositio: quoniam si non esset necesse partes eiusdem corporis distare, posset secunda medietas poni in eodem loco cum prima: & rursus si illic consideres duas medietates, posset poni secunda vbi est prima: atq; adeò sic conduplicando posset cœlum poni in loco vnius grani milij, quod non est opinabile.

¶ Tertium argumentum sumitur ex Boetio libro primo de Trinitate cap. 1. vbi ait quod differentia individualis sumitur ex accidentibus: duo enim homines non genere aut specie, sed accidentibus distant: potissimum autem est locus, & ideo fingere (inquit) duo corpora in vno loco non possumus. Alia afferunt minoris efficacitæ argumenta.

¶ His tamen nihil obstantibus subiungitur secunda conclusio. Per diuinam omnipotentiam fieri potest, vt duo corpora in eodem loco simul consistant. At verò cum hoc per naturam fieri nequeat, non potest conclusio ratione naturali monstrari, neque vllus merè philosophus eam reciperet: sed tatis est supposita fide rationes quæ contrariæ apparent dissoluere. Est ergo conclusio de fide saltem secundum communem scripturæ sacræ interpretationem. Sane cum Christus illæsis conclusis virgineis claustris natus fuerit, & occluso sepulchro resurrexerit, & ad discipulos obferatis ianuis ingressus fuerit, & per cœlorum corpora ascendens ad patrem absque eorum incisione penetrauerit, & similiter in die iudicij ascendent cum eo beati in corporibus gloriosis, & cum cœlo se empyreo penetrabunt.

¶ Durandus quidem & Paludanus ad omnia ista respondere nituntur, quasi non sint de fide. Aiunt quippe, quod fortè latera vasis intermeratae virginis absque ruptione poterant dilatari: & cœli scindi virtute diuina. Neque expressè habetur, vt aiunt, in euangelio quod Christus clauso sepulchro resurrexerit, aut quod per fores clausas fuerit ingressus, sed quod erant clausæ dum venit.

¶ Sunt autem cauillationes istæ minimè tutæ: imò videntur sacris textibus inimicæ. Quare Damascenus libro. 3. cap. vltimo. Corpus, inquit, gloriosum erit spirituale, quale fuit corpus domini post resurrectionem, clausis ianuis pertransiens. ¶ Ratio ergo possibilitatis huius, vt ait Diuus Thom. est quod necessitas, vt quodcunq; corpus vnum sibi proprium ven-

Rr 3 dicet

Boetius.

2. Conclus.

Sacra testi-
monia.

Durandus
responsa.

Reprobatio.

Contra quin-
tam essen-
tiam.

Constitutio
S. Thom.

Alia ratio
distinguedi
dotes.

dicet locum, neque eundem duo simul naturaliter replere valeant, est diuersitas materiae quae distinctionem situs exigit: unde prouenit: ut cum duo permixtionem in vnum coeunt, nequeat id fieri, nisi utroque destructo vnum fiat tertium: ut dum aqua infunditur vino. Igitur cum esse cuiusque corporis à suis intrinsicis principijs: ceu à causa secunda pendeat: à Deo verò tanquam à causa prima, & quicquid Deus facit cum causa secunda, facere se solo possit præter ordinem eiusdem causae, potest duo corpora, utroque in suo esse conseruato, in eodem loco ponere. Quemadmodum accidens quod naturaliter mediante subiecto conseruat, potest subiecto destructo se solo conseruare: ut fides nos in sancto sacramento docet.

¶ Secundo id probatur. Sicut forma & materia lapidem componentes sunt per eandem quantitatem in eodem loco, potest Deus eodem loco supernaturaliter seruare separatas, suam utriusque quantitatem tribuendo.

Redargutio Scoti.

¶ Scotus verò loco citato distinctio. præsentis quaestio. 16. hanc rationem Diui Thomae refutat. Impossibile enim, inquit, est, quòd Deus rem aliquam absque suis principijs intrinsicis conseruet, cuius contrarium hic Diuus Thomas affirmare videtur. At verò Diuus Thomas nunquam id somniauit: nam quando duo corpora virtute diuina sunt in eodem loco, utriusque principia intrinseca illic seruantur. Sed vult dicere, quòd cum duo esse distincta duorum indiuiduorum pendeant à distinctione materiae, & distinctio materiae ex distinctis sitibus in diuersis locis, facit Deus, ut quamuis non sint in diuersis locis, nec habeant diuersos situs, habeant esse distincta in eodem loco.

Alia ratio.

¶ Alij probant, eò quòd quantitatis duo sunt officia, scilicet, facere corpus quantum: nempe, in suis partibus extensum: & extendere in ordine ad locum: & ipsum occupare. Primum autem habet in genere causae formalis: & posterius in genere causae efficientis. Potest ergo Deus seruato priori, secundum effectum impedire, ut corpus non occupet locum. Hæc verò ratio non est, ut facit admittenda. Quantitas enim corporis se penetrantis cum alio non impeditur, quin occupet locum: imò utramque eundem locum occupat ne aliud naturaliter subintret sicut solum absque alio occuparet etiam si esset glorificatum, sed solum fit, ut utraque quantitas alteram secum virtute diuina admittat. Neque verò naturaliter illam repellit in ge-

nerè causae efficientis, sed quia locum occupat.

¶ Unde ad argumentum Durand. negatur tam intrinsicum esse quantitati extendere corpus in ordine ad locum, quam ordinare partes in se: Christus enim cum sua quantitate est in sacramento, quod certè Durand. sine periculo negare non potest: & tamen non extenditur in ordine ad locum: & hoc certè maius est miraculum quam ponere duo corpora in eodem loco: vbi neutra impeditur quantitas, quominus sit extensa in ordine ad locum. Et ad aliud conceditur quod potest tota quantitas coeli poni in tanto loco quantum est granum milij. Imò in minori, nam & quantitas corporis Christi est in sacramento sub quocunq; puncto specierum: nec hoc licet Theologo negare. Atq; adeò nec ambigere quin Deus possit duo corpora in eodem loco collocare.

¶ Unde ad rationem Philosophorum respondetur. Dimensiones corporum solum obstante ne naturaliter duo corpora in eodem simul loco esse possint, non autem quin Deus supra naturali virtute id valeat efficere.

¶ Et similiter respondetur ad Boetiū, quod loquebatur mera rerum natura pefata. Principia enim indiuiduationis naturalia sunt, tempus, & locus: duo namque homines non differunt numero, nisi quia vnus hoc tempore & loco productus fuit, alius alio: nequeunt enim naturaliter duo in eodem adæquato loco & tēpore simul produci, secus autem virtute Dei, qui non dependet in operando ex loco & tempore. Et ex eodem principio soluuntur aliarum rationes plurimae, quae à diuersis doctoribus in fauorem Philosophorum fieri consueverunt.

¶ Verūtamē hac supposita veritate hoc theologum inde exurgit dubium. Vtrum possibilitas hæc penetrandi se vnum corpus cum alio in eodem loco glorificato corpori virtute huius dotis subtilitatis competat. Duo enim de hac re fuerunt errores. Vnus quē supra retulimus illius Euthicij Constantinopolitani. quod corpora glorificata virtute dotis subtilitatis erunt aerea atq; adeò poterunt per poros cuiuscunq; alterius corporis penetrare. Hæc tamen absurda hæresis est, quae veritatē humani corporis tollit. Sanè cum corpus tunc non esset palpabile, nec veram haberet carnem & ossa, cuius contrarium Christus discipulis per suam curauit. Nam caro & ossa aeream raritatem non ferunt. ¶ Sed alius fuit error paulominus absurdus, quod virtute subtilitatis habet corpus glorificatū posse suam figuram variare & in

Solutio argumenti Durand.

Solutio rationis Philosophorum.

Ad argumentum Boeti.

Duo de subtilitate.

2. Error.

Reprobatio

& in quancunq; paruissimā quantitatem contrahere, ut possit per quemcunq; porum quantumuis paruum se se colare. Et ita dicunt natū fuisse Christum, intrasseque ianuis clausis per orificium exiguum, & rimulas. Atq; ita dicūt posse penetrare per cælum. ¶ Sed tamē hæc cogitatio veritatē tollit humani corporis: salua enim corporis consistentia non potest quantitas nisi per condensationem minui, ut quando aqua gelatur, corpus autē humanū tantam condensationem non suffert: & multò minus gloriosum, quod cum sit incorruptibile, non est condensabile. Imò licet fieret, vel per condensationem, vel per subtractionem: alia via quantitates, non posset humana figura sub tam exigua quantitate seruari, imò fieret mōstrum hominis, ut formica, quod decentiā corporis gloriosi absurdissimè dedeceret. Præterquam quod cœli non habent poros per quos corpus posset beati transire. ¶ Sunt ergo huiusmodi figmēta deridicula: & ideo aliter inter theologos variatur opinio supposita veritate, quòd possit se corpus gloriosum penetrare cū alio. Scotus enim quaest. 16. citata ait penetrationem hanc ratione subtilitatis prouenire. At verò S. Tho. d. 44. id negat, cum quo Durand. consentit. & Ricardus dist. præsentis art. 4. q. 5. ¶ Arbitror tamen disidiū potius in verbis consistere, quā in re. Nihilominus rigore propriè loquēdi seruato subiungitur tertia conclusio. Quod se corpus gloriosum cum alio penetret, virtute dotis subtilitatis non habet, sed sola id virtus diuina facit. Probatur prior pars. Nulla virtus quae in corpore glorioso existat potest illud facere cum alio penetrabile, nisi tollendo penetrationis impedimentū quod est quantitatis dimensio: hoc autem virtus subtilitatis efficere non potest: nam si ponatur esse qualitas, siue corporalis, siue spiritalis non est actiua, ut sic illam valeat quantitatem, corpulentiamq; tollere, ratione cuius nequit cum alio se penetrare.

3. Conclusio.

¶ Item quia illā tollere non posset nisi corpus corrumpeudo: nam quantitas illa compositio nem corporis insequitur: est enim conditio materiae, quae verè est in corpore glorioso, corpus autem illud non est corruptibile.

¶ Præterea, quamuis fingeretur posse citra corruptionē corporis quantitas tolli, nihilominus ablatio illa defectus esset potius corporis, quā perfectio. Et rationes istae, quamuis quomodolibet de hac dote loquamur, energiam habeant, efficaciorē tamen si huiusmodi dos non ponatur esse qualitas & virtus adiecta corpori, quod Scotus cōcedit. Sunt qui similitudinem

huius penetrationis ex coexistentia luminis cum aere & ignis cū ferro ducunt. Hæc verò exempla licet ad explicandā rem vulgo conferant, non tamē re vera sunt legitima: quoniā lumen non est corpus. Neq; in ferro ignito est substantia ignis: quippe quae tam densam materiam non secū permittat. Quapropter neq; illic est tam intensus calor quam in flāma candelae: quia tanta intensio non est nisi cum forma ignis. Veruntamen propter multitudinē & densitatem materiae ferri inbibitum illic est plus caloris, ob idq; vehementius urit, quā flāma candelae. ¶ Alij fingunt, ut ipse Scotus refert, quod dos subtilitatis quamuis quantitatem à corpore non adimat, facit tamē ut non occupet locum, & ideo potest cum alio se penetrare: hæc tamen fictio vana est, tum quod natium est quantitati, & ab illa inseparabile, locum occupare, tum quod vanissimū est dicere corpus gloriosum non occupare locum: tum enim quodcunq; aliud corpus posset naturaliter eundem locum intrare. Neq; illa esset in corpore glorioso penetrationis virtus, sed euacuādi locū. Cū tamen corpus gloriosum locum repleat, quare quādo aliud est secum in eodem loco utriusq; per se illud replet. ¶ Itē sequeretur, quod vnum corpus gloriosum posset se penetrare cū alio glorioso, quod nullus Theologorū admittit, nec admittendum est: quia est cōtra illorū corporū decentiam, & decorē. ¶ Alium modum refert Ricardus, neq; omnino reputat improbabile, nempe, quod impossibilitas penetrationis non solū ex dimensionibus proueniat, sed ex debilitate virtutis ad subintrandū corpus alterius. Corpora autē non gloriosa sunt ad hoc debilia: & ideo se nequeunt penetrare. Corpus verò gloriosum habet illā virtutē subtilitatis, & ideo intrat locum corporis non gloriosi, quod resistere non potest, non tamen locum alterius corporis gloriosi: nam sicut vnum habet virtutem intrandi, aliud habet virtutem resistendi. ¶ Hæc autem inanis fictio est nam se penetrare cum alio corpore non est agere, & quantitas natura sua resistit, non tanquā virtus actiua, sed quia locum replet.

Alia opin.

Alius dicens dimodum.

¶ Si ergo quaeras ab Scoto, quomodo corpus gloriosum virtute subtilitatis cum alio se penetrat, respondet hoc habere quatenus ab hac animā informatur. Hoc autem maiori indiget explicatione, si enim intelligat talem virtutem in esse corpori falsum est, si autem intelligat esse hoc debitum illi statui, est verum.

¶ Ob idque adhibetur hic quarta conclusio. Quamuis corpora duo se penetrare, siue alterū illorū glorificatū sit, siue neutrum, aut utrunq;

R r 4 sola

sola virtute diuina supra rerū naturam fiat, nihilominus corpori glorificato ratione sui status hoc debetur. Atq; hoc, loco citato Ricard. & fortè vult dicere Scotus, neq; D. Tho. negat, imò insinuat, & in solutione tertij argumenti quæstioncula secunda explicat, dicens, quòd corpus gloriosum trāsibit sphaeras celo rū sine earū diuisione: nō ex vi subtilitatis, sed ex diuina virtute, quæ eis ad nutū in omnibus subueniet. Quasi diceret, Propter id quod illi statui ex pacto diuino debitum est. Itaque penetratio illa corporis gloriosi cum non glorioso quamuis sit supranaturalis, nō tamen est miraculosa, sicut si duo corpora nō glorificata se penetrarent, sed potest dici naturalis illius status. Etenim sicut ratione status nature integræ homo virtute diuina tanquā illi statui debitum seruabatur ne ei aliquod incommodum posset accidere: ita ratione status beatorum conuenit corpori glorificato cum alio se penetrare, quæ hoc fiat virtute diuina, quæ non est in corpore. Et quia illi statui non necessariū est, neq; verò cōdecens, vt corpus glorificatum cum alio glorificato se penetret, non est eis hoc debitum ratione status. Et hoc, ait, S. Tho. d. 44. q. 2. artic. 2. q. 4. Et ideo dicitur qd corpus glorificatum potest se penetrare cum non glorificato, nō tamē cum alio glorificato.

Gloriosum corp. cū nō glori. nō se penetrat.

Virtutes subtilitatis.

¶ Quod si roges utrū hoc qd ratione status possit se penetrare cū corpore nō glorioso possit aliquo modo virtuti subtilitatis adscribi, respōdetur eatenus id posse concedi, qd cū virtus subtilitatis sit illa habilis corporis, qua subijcitur animæ in suscipiendis potentijs, & virib⁹ ad operandū & ad existendum in loco, dicere possum⁹ illa rōne Deū pepigisse, quotiescūq; opus esset, cōcurrere, vt beat⁹ se posset cū celo penetrare, & cū illo existere. Nā penetratio cum corpore subtilitatē designat: qualis est in aere & in igne, atq; adeò spūalitatē: quo ideo noīe Apostolus hanc designauit dotē, dicens, Seminatur animale resurget spūale. ¶ Et per hoc solum restat secundū argm. in ca. q. propositum. Non enim effectus subtilitatis est penetratio, sed subiectio ad animā modo exposito.

Solu. 2. ar.

Discrimen in penetrationibus.

¶ Est tamen annotandum discrimen, inter penetrationes corporis Christi ante resurrectionem, & post: nam penetratio illa dum exiuit ex clauso vtero matris, nullatenus fuit ratione dotis, quia corpus tunc neq; erat impassibile neq; habebat dotem: sed fuit simpliciter miraculosa, veluti ambulatio sup aquas & claritas transfigurationis. Etenim neq; illa fuit dos agilitatis, neque hæc claritatis, sed ambo fuerunt miracula. Resurrectio autē clauso sepulchro, &

ingressio ianuis clausis, fuit rōne corporis glorificati, atq; adeò ad sensum expositū per dotē subtilitatis. Quamuis in Christo, vt supra diximus, nō fuerit ratio dotiū. Vnde qd in homilia paschali ait Greg. Corpus dñi intravit ad discipulos ianuis clausis, quod ad humanos oculos per natiuitatē suam clauso exijt vtero virginis, non ex eadē prorsus ratione euenisse affirmat.

ARTICVLVS VII.

Vtrum corpus gloriosum dotem habeat agilitatis.

Tertia dos est agilitas, de qua ergo queritur. Vtrū in corporibus beatorum sit futura. Et arguitur à parte negatiua. Id qd de se est ad motū agile nullo indiget deferēte vehiculo: corpora verò resurgentiū, vt. 1. ad Thess. c. 4. ait, Paul. deferentur obuam Christo in nubibus: ergo nō habebunt agilitatis dotē. ¶ Secūdo arguitur. Si agilitas esset in beatis futura, id esset, ppter locale motum: ille autē non erit in beatis: tū qd vt. 3. Physi. ait Philosophus, motus est actus imperfecti, & illic nulla erit imperfectio: tū quod ille motus nunq̄ est nisi ppter indigentiam ad ipsi scendi aliquid quod nō est in omni loco: & tū illic nulla erit indigentia, imò vt, ait, 2. li. de ciui. Aug. ibi erit quicqd volēs, & non erit quicquid noles. ¶ Item. Tertio quia si illic futurus esset aliq̄ motus, fieret in instanti: quū nulla erit resistētia: & vt. 4. Physi. insinuat Philo. vbi nō est resistētia motus fit in instanti: vt in vacuo si daret. Et Aug. ait ibidem de illo statu qd vbiq; voluerit spūs, ibi erit & corpus. Vbi insinuat qd erit motus sicut spūs voluerit qui nō depēdet à loco: motus autē instantaneus nō est possibilis: ergo illic nō erit motus atq; adeò nec agilitas. ¶ Incontrarium est verbū supra citatū apostoli. 1. ad Corin. 15. Seminatur in infirmitate surget in virtute. ¶ Ad quæstionē iuxta numerū argu. tribus cōclusionibus rñdebit. Prima. Beati in resumptis corporibus dotē habebūt agilitatis. Hæc enim Apostolus appellauit virtutē, infirmitati cōtrariā: q̄ homo in hoc corpore corruptibili sentit, qd aggrauat animā. Est autē dos hæc ordine tertia, corpori cōgruēs in ordine ad motū, ac subinde in ordine ad alias operationes, qbus animæ ad nutū tunc seruiet. Tria em̄ art. præcedē. distinximus in corpore. scilicet, posse, & operari. Cū igitur impassibilitas sit dos corporis qua subdit aīa tribuēti ei esse, & subtilitas qua ei subdit, vt idoneē in ipm potētias viresq; ad operādū & debitas cōplexiones pfecti⁹ inlluat, agilitas erit dos ad obediendum.

Partis u. gatiua argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Pars affirmatiua.

1. Concluf.

August.

August.

Concluf.

dū, vt sit facile mobile: tū motū locali, tū subinde alijs operationibus. ¶ Tunc enim anima vt spiritus mouebit. Vnde Aug. li. 1. de ciui. Dei c. 27. Imperabit Deus animos: animus corpori tāquā obediēti ibi erit suauitas & facilitas; quāta regnādi virendiq; foelicitas. & li. 2. ca. vlti. Qui, inquit motus illic talū corporū sint futuri, temerè definire nō audeo, qd excogitare non valeo. Tamē & motus & status, sicut ipsa species, decens erit, Quicunq; enim erit, vbi qd nō decet nō erit: certè vbi volet spiritus, ibi protinus erit corpus, nec volet aliquid spiritus, quòd nec spiritū possit decere, nec corpus. ¶ Quod si quæras vtrum hæc dos sit qualitas à corpore distincta. Respondetur, qd neq; necessitas talis qualitatis apparet, nec D. Tho. expressè eam ponit, veruntamen neq; superflua videbitur si inesse corpori asseratur, tāquā motiua virtus & perfecta sanitas, Vnde S. Tho. ait qd est perfectio effluens ab anima glorificata in corpus, qua sit habile, vt subijciatur animæ. Et Aug. 1. 3. de ciui. c. 18. dotē hæc graphicè exponens virtuti animæ tribuit. Ait enim hoc Deum animis illis perfectissimis tribuere, vt sua corpora quāuis terrena, tamen incorruptibilia, vbi voluerint ponant, & quo voluerint agant, motu, sitūque facillimo: nam si angeli quolibet anima lia rapere possunt, & vbi libet constituere, curia sanctorū perfecti spiritus diuino munere sine vlla difficultate nō poterūt, quo voluerint sua sistere corpora? Subditq; aptissimū exēplū à corpore sano. Membra enim suæ carnis leuiora portat anima, cū in sanitate robusta sunt, quā in languore, cū macra sunt. Et cū alijs gestatibus onerosior sit sanus & validus, q̄ exilis & morbidus, ipse tamē ad suū corpus mouendū, atq; portandū agilior est, cū bona valetudine plus habet molis, quam cū in peste, vel in fame minimū roboris. ¶ Adde quòd carō, vt ait ad Galat. Apostolus, in hac vita cōcupiscit aduersus spiritū, non solū in moribus, vt suis seruiat voluptatibus, verū in quacunq; actione, & obsequio. Corpus enim qd corrumpitur aggrauat animam. Et ideo tanq̄ præmiū beatorū corporibus, quæ in hac vita fuerint iustis animis obsecuta, retribuet Deus agilitatis dotem, qua in illis foelicibus motibus ad nutum illi perpetuò obtēperent. Est ergo agilitas perfecta quædam sanitas ex perfectissima animatione proficiscens, vt expeditè obsequi ad nutum valeat voluntati beati. ¶ Secūda conclusio. Beati in corporibus glorificatis mouebuntur locali motū. Primo enim id probatur testimonio Esaiæ. 40. Current, & non laborabunt: volabunt, & non deficient, vbi nō solū citissimus eis motus no-

mine cursus tribuitur, verū & perniciosissimus, tāquā volatus. Et Sapient. 3. Fulgebant iusti & tanq̄ scintille in arundinetis discurrunt. Nominè enim fulgoris claritas significatur, & scintilla cum cursu motus. Et est profecto aptissima arundinetate, & siccitate: n̄ paratissima est ignis effica, & ideo cū primum minimā scintillam capit, illa perniciosissimo motu exilit, quasi promicans ab vna in aliam arundinem. Quæ ratione & fulgentissimus splendor ignis, & velocissimus eius motus designatur, qui fulgor & motus specimen dotium beatorum præferat. ¶ Ratio. præterea ijs accedit in testimonijs. Quæadmodum enim, vt supra diximus, illum statum foelicissimū nō concedet, vt beati tanquā muti sint, aut surdi, sed vsu illorum sensuum fruuntur, ita neq; videtur consentaneum, vt cū pedes habeant, & manus, dignissima corporis organa, veluti lapides sint immobilis, sed quandoq; spatientur, vt sua fruuntur libertate, aliosq; beatos visitent, & per eorū missiones discurrant. Imò non nunquā, si libererit, hunc sublunarem orbem visere possint. Quin etiā credibile est corā Christo genua flectere. ¶ Dubium autem est, vtrum mouebuntur pedibus gradiendo, an verò auium more, aut leuis simi corporis quòd vento rapitur. Respondetur, quòd ascendentes in cœlum per aera; aut descendentes, si forsan huc aliquando reuertantur, non ambulabunt, quia elementa aeris, & ignis non sunt firma ad ambulandum, sed mouebuntur volantium instar: per cœlum autem Emphyreum mouebuntur pedibus gradiendo: quoniam corpus cœli est solidum. Mouebuntur autem sine cœlestis corporis incisione, sed penetrando se per illud, vt se, quando quiescūt, penetrant. Mouebuntur autem etiam ascendendo absq; vilo prorsus labore & lassitudine, quia corpus gloriosum, vt non est corruptibile, ita neq; graue, onerosum, aut fatigabile, sed æqualiter ad omnem differentiam positionis mouebitur. Aug. enim. 2. de ciuita. Dei cap. 11. Deus, inquit, à corporibus beatis auferet graue pondus. ¶ De hoc autem multiplex est opinio. Sunt em̄ qui dicant, qd mouebit se beatus ad modū voluntatis & spiritus ab vno loco in aliū, nō transeūdo per mediū sicut possumus cogitationē & affectum trāsmittere à terra in cœlū sine medio. Ad qd propositū illud supra citatū Aug. asserunt, Vbi spiritus erit, erit & corpus. ¶ Hoc tamē credibile nō est: tū qd corpus nō pōt vsq; ad spūs naturā, & nobilitatem transcendere: tum quòd dum intellectus, & voluntas cogitatione aut affectu mutatur, non

Tanquam scintilla.

Ratio cœli.

Vtrum gradientur.

Multiplex opinio.

Reprobatio.

transmigrat essentialiter, quia non continetur his locis, de quibus cogitat, sed dicitur transire, quia suos actus ab vno loco in alium dirigunt.

¶ Alij vero aiunt, quod corpus gloriosum quāvis natura sua non possit transire de extremo in extremum sine medio, atq; adeo moturum se fore in tempore, virtute tamen gloriæ suæ ratione status mouetur in instanti, non transeundo per medium.

¶ Aduersus hanc autem conclusionem statuitur tertia conclusio. Corpus gloriosum neque mouetur, neque moueri potest in instanti, sed mouetur subito, hoc est breuissimo tempore & quasi modo nostro imperceptibili. Priori partem super. 4. Physic. in materia de vacuo, quæstio. 3. Iam probauimus. Angelus enim qui est substantie incorporeæ, atq; adeo à loco non pendens, potest quidem transire à loco A, vsq; ad locum C, & non per medium B, atq; adeo potest moueri in suis instantibus, vt nunc sit in C, cum immediatè ante hoc fuerit in A, & nunquam in B, corpus verò gloriosum in suo motu pendet à loco, atq; non potest transire ab A, in C, nisi per medium B, vnde sequitur quod nec possit moueri in instanti. Detur enim quod moueatur ab A, in C, Tunc aut quando mouetur totum est in A, aut totum in C, & vtrumlibet dederis, non mouetur. Nam si totum est in A, nōdum cœpit moueri, si verò in C, iam est motum: debet ergo esse partim in A, & partim in C, aut in medio B. Si est partim in A, & partim in C, necesse est, quod partim sit etiam in medio, B, alioquin pars quæ est in C, non esset continua cū ea quæ est in A, aut debes dare, quod totum sit in medio putà in B. Si verò dederis quod est partim, aut totum in B, consequitur aut quod est simul in pluribus locis, quod est impossibile, aut quod prius totum transiuit per B, quam peruenit ad C, atque adeo non poterit in instanti. Quod si contenderis quod per potentiam diuinam ponetur simul in pluribus locis, tunc non mouebitur, sed quiescet. Fit ergo consequens, quod corpus gloriosum mouetur in tempore nobis imperceptibili, scilicet, velocius quàm velocissimi venti flatus. Si tamen voluerit. Nam poterit vt libuerit moueri.

¶ Nihilominus non est necesse, q̄ omnes beati æquales habeant virtutem mouendi se. Nam quodcunq; tempus quantunuis paruum: est infinitum diuisibile, & ideo quantuncunq; paruo tempore moueatur vnus, potest in minori moueri alius secundū meritōrum rationē. Quāuis fortasse nō sit necesse tam exactam meritōrum rationem in motu sequi, quàm in visione.

3. Conclus.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, vt supra diximus, quod corpora gloriosa non subleuabuntur in nubibus propter necessitatem, sed propter reuerentiam & honorem.

¶ Ad secundum respondetur, quod motus localis nihil rei intrinsecum variat, quia nō dicit ordinem nisi ad externum locum: quare id quod tali motu mouetur (vt. 8. Physicorum ait Philosophus) nihil in se habet imperfectum, sicuti quod mouetur motu alterationis aut augmenti. Neque verò mouebuntur propter indigentiam rei, necessariæ quæ illis ad suam perfectionem desit, sed tum vt sua vtantur libertate, tum vt eorum potentia suis vsibus decorentur. Neque obstat quod ait Philosoph. 2. Cœli, scilicet, quod ea quæ diuinam bonitatem sine motu participant, scilicet illam participant quàm cum motu. Illud enim intelligitur quando nequeunt illam sine motu participare, quod non est in beatis.

¶ Quod si arguas. Quo quisq; erit beator, sublimiori erit mansione, quare Christus (vt. 2. ad Hebræos ait Paulus) excellior cœlis erit factus gloria & honore & dignitate. Respondetur, quod mansiones tribuantur beatis secundum præmium accidentale, & ideo non est necessarium, vt illam nemo mutet. Nam inde descendens nec variabitur essentialis visus Dei, nec de cidet de dignitate quam habet manendi in sua mansione. Quare nihil vetat quominus & existentes in inferioribus mansionibus non nunquam ascendat: quoniam neq; per hoc augebitur eorum dignitas.

¶ Ad tertium verò respondetur (vt prædicta. 3. q. super. 3. Physic. respondimus) quod Aristoteles de vacuo non arguit ostensiuè, vt probare contendat, quod si daretur vacuū, motus fieret in instanti, sed arguit ad impossibile, supposita illorum Philosophorum opinione qui nullam resistantiam immobili intrinsecam agnoscebant. Tunc enim, cum in vacuo nulla esset extrinseca, sequeretur illud impossibile quod motus fieret in instanti. Aristoteles verò, quia mobile quodcunq; finitæ actiuitatis est seclusa resistantia medi; intellexit successione motus. Sic ergo de corporibus beatorum dicendum, quod licet medium non resistat, mouetur nihilominus successiuè. Non quidem in tempore vero, quia post diem iudicij nullum erit. Sed erit secundum rationem prioris. At quia motus ille & posterior erit imperceptibilis ait Augustinus quod vbi voluerit spiritus, ibi erit & corpus, scilicet, quàm citissime.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

De mansio nibus.

Solu. 3. ar.

ARTI

ARTICVLVS VIII.

Vtrum in corporibus beatorū erit claritas.

Quarta postremaq; inter corporum dotes est claritas, de qua ideo queritur vtrum sit in eis futura. Et arguitur à parte negatiua. Corpus luminolum, vt ait Auicē. 6. de naturalibus, est peruium hoc, est pellucens & transparentes vt crystallus: corporis autē gloriosi non omnes partes possunt esse peruiæ & transparentes, quippe quæ sunt terrenæ, vt caro & ossa: ergo non erit lucidum.

¶ Secundo. Lux & color contrariam dispositionem exigunt in subiecto: quoniam, vt lib. De sensu & sensato Philosophus ait, lux est extremitas perspicui in corpore non terminato, sed color in corpore terminato: corpora verò beatorum erūt colorata: ergo nō erunt lucida.

¶ Tertiò. Si corpora gloriosa essent clara & lucida, non esset in potestate beati, non videri à quocunq; oculo etiam non glorificati corporis, quia lux omnibus est peruia: consequens tamen est falsum: quia Christus postquam resurrexit, vt Luca vitimo legitur, occultauit se discipulis euntibus in Emaus: ergo corpora beatorum nulla erunt claritate fulgentia.

¶ In contrarium est verbum apostoli primè ad Corint. cap. 15. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima. Beatorum corpora erunt clara & lucida. Conclusio est de fide Matt. 13. Fulgebūt iusti sicut sol in regno patris eorum. Et loco citato Sapientia tertio. Fulgebunt iusti & tanquam scintilla, &c. Atque illam claritatem Paulus appellauit gloriam. Vnde cum beatos astris cōparasset, dicens aliam esse claritatem solis, aliam lunæ, aliam stellarum: subiūxit, Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Enimverò gloria nihil aliud est, quàm nobilitatis splendor, quo excellentia personæ omnibus publicitus innotescit. Et ad Philippenfes. 4. Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostræ figuratum corpori claritatis suæ. At qui (vt Matth. 17. legitur) quo corporis gloriam, & claritatem suis discipulis indicaret, transfigurauit se in monte ante eos. Vnde Iob cap. 28. de sapientia loquens (quo nomine beatitudo intelligitur.) Non adæquabitur, inquit, ei aurum vel vitrum, neque topazion de Æthiopia. Super quæ verba Grego-

Partis negatiue argum. 1.

2. Argum.

3. Argum.

Parti affirmatiua.

1. Conclus.

rius. 18. Moral. cap. 3. 1. ait, quod in auro claritas fulgentium beatorum designatur: & in vitro perspicuitas cordium.

¶ Illi quintæ essentia fautores eidem claritatē veluti impassibilitatem & reliquas dotes adscribunt. Sed hanc iam supra opinionem reiicimus. Est ergo claritas nihil aliud quàm fulgor, qui ex animæ beatitudine in corpus influit. Id enim quod recipitur, non ad modum influētis, sed ad modum recipientis suscipitur: quare nihil obstat quominus ex spiritali gloriæ splendore, qui est in anima, corporalis claritas resultet in corpus: vt sicut gloria animæ participatio est gloriæ diuinæ: ita & gloria corporis, sit participatio illius quæ est in anima. Vnde si qua dotium qualitas est corpori infusa, id de hac potissimum claritatis dote sentire cōgruit, ab ipso distincta. Haud enim claritas hæc solum est intelligenda, vt Durandus distinctio. ne. 44. quæstione. 8. refert, metaphoricè, scilicet, quod sit manifestatio illius gloriæ. Aut sic tantum, quod illa corpora sint tersa & polita, vt sicut speculū alieno lumine lucet: ita vt solo illo lumine luceant, quod à sole, vel à cœlo empyreo suscipiunt. Sed quod in se habeant inhzarentem lucem: veluti sol ipse, & pretiosi lapides, qui etiam in tenebris lucent. ¶ Verum tamen non ita planus est intelligendi modus, quo corporalis claritas ab illa spiritali animæ deriuetur, vtrum, scilicet, anima concurrat in genere causæ efficientis. Non enim satis intelligitur quomodo anima efficere possit claritatem illam. Et ideo contra hanc opinionem S. Thomæ arguit Ricardus distinct. præsentis art. 4. quæst. 6. Anima quippe beata non potest illam claritatem de nihilo facere: quia creare nō potest: neq; illam valet de claritatis suæ visione efficere: quia sicut corpus nequit in spiritum transmutari, ita nec spiritus in corpus. Et ideo Ricardus duos modos excogitauit. Vnum, scilicet, quod quemadmodum anima virtute intellectus agentis abstrahit à phantasmatibus species intelligibiles, ita anima de corporali materia corporis virtute beatæ visionis educat illam corporalem claritatem.

¶ Attamen hoc non tam facile intelligitur quam dicitur: quoniam non est in corpore materia signabilis, vnde illa claritas educatur. Est ergo modus alius, quod claritas illa producit per creationem à Deo. Et certè, si est qualitas, ita dicendum est. Nisi quod, quemadmodum supra diximus, visio in sua virtute eminenter continet dotes istas: quia tanquam illi debitum statui, qui beatis conuenit ratione visionis

Quomodo anima claritatis corporis efficiat.

Ricardus.

visionis & ratione illius perfectissimæ animationis, qua anima informat corpus, dotes illæ corporibus obveniunt.

Non in omnibus eadē erit claritas

¶ Neq; verò omnes beati, vt ait Paulus, æquali claritate rutilabunt, sed secundum iustitiæ distributionem, & pro meritorum cuiusq; & dignitatis ratione. Itaq; Christus erit inter omnes sicut sol, atq; omnium beatorum exemplar. Cuius indicium fuit, quòd in transfiguratione respersit facies eius sicut sol: & vestimenta eius (quorum nomine designatur Sancti) facta sunt alba sicut nix. At verò quamuis Euangelista exemplum posuerit in sole nobis noto, credibile tamen est quòd beatorum minimus fulgentius quàm sol splendebit. Nam si cœlorum lux (vt supra diximus) propter statum filiorū Dei augebitur, ratio videtur exposcere, vt beati ipsi micantius eluceant. Veruntamen non opus est: quòd vnus beatorum tantum luceat quàm sol, propterea quòd sol quàm latissimo interuallo maior est beato corpore: sed si daretur tantula particula solis quantum est illud corpus, rutilantius illud esset. ¶ Est autem hîc dubium, vtrum corpora beatorum à corpore non beato naturaliter videri possint. Ricardus namq; distinctione præsentis art. 4. q. 6. aduersus S. Thom. partem sustinet negatiuam: duo, scilicet, asserens. Primum, quòd claritas illa corporum beatorum specie differt à claritate elementorum & à claritate solis. Vnde quando dicitur, quòd fulgebunt iusti sicut sol, insinuat æqualitas, imò plus lucebunt iusti, sed similitudo captui nostro accommodata: quia solis claritas est imitatio quædam illorum beatorum. Secundò ait. Quòd nisi beatus temperare lucem illam voluerit, vt quasi sub parua nubecula appareat, nequit propter sui excellentiam debilitatem oculi non glorificati ab illo videri. Et potest exemplo doceri vespertilionis respectu solis. Et re vera est magnum argumentum, quòd si naturaliter posset ab oculo non glorificato videri, consequeretur, quòd non esset in facultate beati occultare se nõ beato dum vellet, quia claritas illa naturaliter repræsenteret: nisi de loco illo beatus abscederet: cum tamen D. Thomas, & omnes contrarium doceant.

Dubium.

¶ Accedit & Augustini testimonium lib. 22. de ciuita. Dei cap. 19. vbi ait, quòd claritas corporis Christi cum resurrexit ab oculis discipulorum abscondita fuit: quoniam eam non ferret humanus atq; infirmus aspectus, quando ille à suis ita deberet attendi, vt posset agnosci. Igitur opinio hæc Ricardi profectò probabilitate non caret. Neq; verò scio quid Sancti

Thom. sensisset, si in summa hucusque peruenisset.

¶ Nihilominus hîc licet eandem referat opinionem, illam tamen respuit, & contrarium sentit.

2. Concl.

¶ Secundum quem statuitur secunda conclusio. Quamuis corpus gloriosum videri à non glorioso naturaliter valeat, est, tamen in potestate Beati illud occultare ab oculo non glorioso videatur. In hanc secundam partem Ricardus & omnes consentiunt. Priorem verò inde Diuus Thomas, probat, quòd ei non videtur contraria opinio posse defendi, nisi dicendo lucem illam non esse eiusdem rationis cum luce solis. Nam si est eiusdem rationis cadit sub obiecto visus eiusdem rationis cum nostro, qualis est oculus damnatorum. Quòd autem sit eiusdem rationis, probat. Nam cum in sacris asseritur, quòd fulgebunt iusti sicut sol, lux intelligenda est, qualem nos conspiciamus: alioqui non intelligeremus quid esset.

¶ At verò probatio non est satis euidens: quoniam quicquid sit de sole respectu ignis, cuius claritates fortè vt calores sunt eiusdem speciei, sustineri tamen potest: quòd claritas illa beatorum sit alterius speciei. Et quâuis sit eiusdem manere tamen videtur alia ratio in suo rigore, scilicet, quòd oculus non glorificatus proportionem ad illam luminis excellentiam non habeat, quemadmodum nec vespertilio ad lumen solis. Veruntamen D. Thomas respòdet, quòd claritas beati corporis licet in essentia sit eiusdem speciei cū claritate solis, nihilominus in modo efficiendi est alterius rationis. Et ideo sicut corpus ipsum non potest pati nisi passiones animalis, scilicet, sensus, ita non potest impedire quominus à quocunq; oculo naturaliter videatur.

¶ Opinio hæc præterea Sancti Thomæ sacris oraculis fulcitur: vt est illud Apocalypsis 1. Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, scilicet, Christum ad iudicium venientem. & Sapientia. 5. de eisdem damnatis legitur, quòd gloriam filiorum Dei videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis. Item si configurabimur (vt ait Paul.) corpori claritatis Christi, cum claritatis illius exemplum fuerit illa quæ in transfiguratione Domini in eius facie respersit, fit vt & claritas beatorum sit, veluti illa, visibilis, quamuis negandum non sit, quin humanus oculus obtutus non posset tam eximium splendorem diu ferre propter allegatam Augustini auctoritatem. Et fortasse in die iudicij non apparebit damnatis

damnatis Christus & reliqui beati nisi nubibus temperantibus corporum splendorem.

¶ Secunda pars conclusionis probatur, quoniam quando Christus suam celauit claritatem discipulos illos euntes in Emaus, dum cum illis colloqueretur, non censetur nouum miraculum, sed status gloriosi corporis obedientis animæ ad nutum: ergo & omnibus beatis ratione illius status conueniet, vt oculis non glorificatis occultare se possint.

¶ Et confirmatur: quoniã claritas illa ob eorū merita illis donata est: ergo sue est volūtati subiecta. Vnde quãdo Christus se discipulorum oculis subtraxit, nõ fuit necesse, vt inde abscederet. ¶ Verum est tamen quòd si est qualitas, nõ est intellectu facile quomodo arbitrio beati possit occultari. Item est argumentum, quòd etiam se posset beatus alteri beato contegere quod concedi non solet. ¶ Respondetur nihilominus, quòd cum illa non producat nisi ex virtute Dei, ex debito & decentia illius status non decet, vt beati se sibi mutuo occultent: secus respectu aliorum quando voluerint. Ad eorum namq; nutum Deus illis subuenit, veluti de subtilitate secundum Sanctum Thomam dictum est.

Solu. 1. 27.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd Auicenna, & Philosophi loquuntur de corpore luminoso, quòd ex natura sua claritatem habet quòd non potest esse nisi peruium & transparentem vt Crystallus. Corpus autè gloriosum non ex natura, sed ex merito.

¶ Dubia tamen est sententia hæc propter verbum illud citatum Gregorij. 18. Moral. cap. 31 quòd in auro intelligitur beatorum claritas, & in vitro pellucencia seu transparentia. Quòd verbum exponens D. Thom. credit, quòd corpora illa erunt transparentia. Quamuis profectò obscure loquatur. Nam in solutione primi respondens, vt modò dicebamus ad Auicennam, ait corpora beata non fore peruia, id est, transparentia. Sed statim exponendo verbum Gregorij contrarium dicit, scilicet, quòd densitas illorum corporum non contrariatur peruietati. Facit enim argumentum hoc. Omne corpus lucidū occultat illud quòd est post se. Vna enim flamma occultat & eclipsat illud quòd à tergo illius est: corpus autem gloriosum non occultat, dicente Gregorio, quòd erit sicut vitrum: ergo non erit lucidum. Et respondet negata consequentia. Imò erit lucidum, quòd Gregorius ait significari in auro, & simul peruium & transparentem quòd significatur in vitro. Quia densitas, inquit, illorum corporum qualem dispositio exigit humani cor-

poris, non obstat transparentia: Crystallus enim densissima, est & nihilominus transparentis. ¶ Ricardus verò inter respondendum ad idem argumentum, negat illa corpora esse transparentia. Nam densitas, inquit, repugnat transparentia. Quare res transparentes, vt Crystallus, non sunt, inquit, densæ, sed porosa, quâuis sint duræ: neque opus, inquit, est, vt maior semper densitas maiorem duritiem sequatur.

Ricardus.

¶ Ad hoc ergo dicendum in primis, quòd verbum Gregorij non debet nobis tantum negotium facessere. Ipse enim non ait corpora gloriosa fore vt vitrum: eò quòd sint pellucencia & peruia respectu oculi corporalis: vt, scilicet, possit vnus beatus videre tertium, qui est à tergo secundi: quasi corpus secundi esset sicut vitrum: sed quia est perlucens oculis mentis: nempe, quòd vnus beatus videt cor alterius sub eius corpore latens. Ait quippe illam beatorum societatem esse, vt aurum & vitrum quorum corda sibi inuicè & claritate fulgent, & puritate translucent. Et ideo bene potest opinio Ricardi sustineri. Non tamen propter eius rationem, scilicet, quòd eorum densitas transparentia obstat, nam certè crystallus densissima est: sed quia id neque naturæ corporis humani congruere videtur, nec ad illum statum esse necessarium. Nihilominus & opinio Sancti Thom. est satis probabilis: quia illa corpora erunt veluti spiritualia, animis ad nutum obsequentia. Et ideo ait, quòd sicut in potestate corporis gloriosi est ostendere se non glorioso vel se occultare, ita & occultare corpus post se existens. Hoc pacto, quòd quãdo ostendit se ipsum, tunc occultabit aliud: quia eius colores impediunt ne per ipsum videatur alterum coloratum, eò quòd duo diuersi colores per idem medium non videntur: sicut de picta vitrinia non permittit, vt colores alieni trans ipsam videantur. Quando verò non se ostendit, tunc non occultabit aliud, quin possit per ipsum transiueri. Itaq; quando Christus ab oculis euntium in Emaus disparuit, si illic permansit, potuerunt discipuli trans ipsum videre alia corpora sicut per lucida Crystallum. Et propterea in solutione ad primum respondit ad Auicennam. Corpus gloriosum non esse peruium sicut naturale semper translucent: nec potest corpus trans ipsum existens occultare.

Sententia auctoris.

¶ Ad secundum igitur principale argumentum respondetur, quòd gloria naturam non tollit, sed perficit: & ideo corpora glorificata iuxta eorum naturam erunt colorata, eademq; pulcherrima. Corporis enim pulchritudo

Solu. 2. 27.

(vt. 19. de ciuita. Dei ait August.) est partium conuenientia cum quadam coloris suauitate. Quae profecto pulchritudo beatos maxime cōdecet: sed nihilominus erunt claritate suffusi: vt quemadmodum vitrina per solares radios suos colores demonstrat, ita, & corpora gloriosa suam pulchritudinem per suam propria claritatem ostendant. Quamuis non omnia membra pari fulgore reluceant: quia nō omnia sunt paris lucis capacia, vt os quam caro.

Solu. 3. ar. Ad tertium iam responsum est, quod cū hoc claritatis donum detur propter meritum, in potestate beati erit ipse effectum impedire.

Obiectio. Quod si arguas. Qualitas inest corpori glorioso sicut quantitas: non aut in potestate beati est quantitatē minorē facere, aut maiorē: ergo neq; est in eius facultate claritatē illam quae est quantitas naturahiter inest corpori, quare nō posset sine corporis mutatione mutari: neque verō est actiua, claritas verō est donum supernaturalē, & est actiua: & ideo in potestate beati positum est, non quidem illam tollere, sed tamen eius effectum impedire.

Quod si redarguas. Ergo pariter potest impedire ne videatur à corpore glorioso. Fortasse posset si expediret: sed tamen consequentia non valet: quoniam cū illa occultatio sit propter decentiam illi statui debitam, non videtur decere, vt vnus beatus coram altero existens se possit illius obtutui subducere.

QVÆSTIO QVINTA, De aureolis.

ARTICVLVS I.

Vtrum aureola sint in beatis futura à fructibus distincta.

Vinta demū quæstio, quæ hanc distinctionem clausura est, instituitur de Aureolis, quæ non omnibus beatis, sed quibusdam cōpetunt, & ideo quæritur primo, vtrum sint à fructibus distincta. Et arguitur, quod nulla sit aureola illi futura. Aureola nominat præmium accidentale ab aurea distinctum, quæ est beatitudo essentialis, beatitudo autē essentialis omnia præmia comprehendit, cū sit status, vt ait Boetius, omnium bonorum aggregatione

Argum.

perfectus: ergo aureola ab aurea non distinguitur.

Secundo arguitur. Eidem merito non debentur diuersa præmia, eidem autem merito, scilicet, virginitati, respondet aureola, & pariter fructus centesimus, ergo aureola à fructu non distinguitur. In contrarium. In contrarium autem est, quod ecclesia militans cū à triumphante descendat: iuxta illud Apoc. 21. Vidi ciuitatē sanctam descendentem de caelo, illam imitatur, in ecclesia verò militante victoribus conferuntur laureæ: ergo & in triumphante.

2. Argum.

In contrarium.

Aureolas, qui solam linguam latinam consulerit, non ab auro aureolas, sed à lauro forte laureolas nūcupabit: nam in re militari victores, præcipue apud Romanos, diuersis feris donabantur. Erant enim diuersa coronarum genera. Vt triumphalis ex lauro, eo quod hinc arbor lætitiæ, victoriarumq; sit nuntia: sicuti oliuæ ramus, quam columba ad Noë in Arcam detulit, fuit misericordiae Dei nuntius. Et alia erat obsidionalis ex gramine, quæ donabatur ei, qui obsessos ab obsidione liberasset. Et ciuica ex quercu, qua insigniebatur ille qui ciuem seruasset. Erat etiā & muralis & naualis, atque aliæ id genus, & ideo videntur illæ coronæ non esse dicendæ aureolæ, sed laureolæ: atq; adeo nihil mirum, si quis suspicetur, vitio scriptorum pereunte prima litera, pro laureola dici aureola.

Nomen a. r. cole.

At verò non ita coniiciendum est, sed quod patres consulto ab aureo aureolam dixerint. Beatitudo namque coronæ pluribus de causis comparatur. Prima, quod cū vita hæc humana, vt Iob. 7. legitur, militia sit super terram meritorum præmium, merito dicitur corona, iuxta illud primæ ad Timotheum. 4. Reposita est mihi corona iustitiæ. Et secundæ ad Thessalonicen. 2. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Præterquam quod circularis coronæ figura, quæ & omnium perfectissima est, & nec principium habeat neq; finem, sed principium in ea coniungitur fini, tum perfectionem beatitudinis significat, per quam beati suo coniunguntur fini, tum etiam & eius perpetuitatem. Dicitur verò aurea, non solum propter illius beatæ lucis fulgorem, sed præsertim, quia beati illi possessores regni celestis, vt reges æstimantur: eo quod Deo sunt sanctissime subditi, cui seruire regnare est. Iuxta illud Apocalypsis. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum. Et ideo Christus Apocalyp. cap. 9. refertur habens in capite suo coronam auream. Et capit. 4. Viginti illi quatuor seniores coronati eadem aureis insigniti leguntur, quas de capite

Circulari figura.

de capite suo adorantes Deū demittebāt. Igif si beatitudo essentialis aurea corona dicitur, illa accidentalis, quæ quibusdā beatis ratione aliquis excellentiæ peculiariter adhibetur, merito dicitur aureola, hoc est coronula aurea.

1. Conclus. Ad quæstionem ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Congruentissimū est beatorum statui, vt quia aliquem singulari modo excellentem obtinuerit victoriam, super gaudium essentialis beatitudinis, quod aurea corona dicitur, aliud superaddatur accidentale, quod nomen habeat aureolæ. Conclusio hæc nō habetur in sacris literis expressa, meritisimò tamen sancti patres illam docuerunt. Quare ecclesia in singulorum solēnijs martyrum canit: Corona aurea super caput eius. Et primò figura eius præcessit in mensa sanctuarij veteris testamenti. Præceptum enim fuit, vt Exo. 25. legitur. Facies mensam de lignis Sethin &c. & inaurabis eam auro purissimo. Vbi mensa celestis regni designatur, de qua ait Christus. Ego dispono vobis regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meā. Et sequitur. Faciesque ei aureum labrum per circuitum, & ipso labro coronam interrasilem, id est, limatam & politam altam quatuor digitis, vbi nō ineptè significatur aurea Sanctorū corona fide quatuor Euangeliorum fulgens in conspectu domini. Et subditur. Et super illam alteram coronam aureolam, scilicet, propter eminentiam quorundam egregiè certantium, qui insigni potiti sunt victoria. Ratio ergo conclusionis ex similitudine ciuilibus militiæ ducitur, in qua propter singularia facinora singulares cōferuntur coronæ, vt muralis aurea illis, qui primum murū subirent, & castrensium illi, qui hostium castra primum introiret, atq; id genus alia. Condecet ergo, vt similiter qui strenuè in hac vita pugnarunt, auctuario gaudio super communem mensuram donentur.

Exo. 25. Aureola.

Similitudo ciuilibus militiæ.

Variè opinio.

De aureolis ergo quidā opinati sunt nullatenus esse ab essentiali beatitudine distinctas, sed ipsam eadē visionē, quæ præmiū essentialis est, & aureæ nomen habet, qua ratione martyribus, virginibus, aut doctoribus cōfertur, aureolæ nomen sortiri. Non quod aliquo modo præmium ipsum aut gaudiū crescat, sed quia illis cōfertur qui illo singulari genere victoriæ potiti sunt. Verū tamen opinio hæc nō est rei cōsentanea, nā aureola vt habet glossa sup illud Exodi citato, ait, aliquid super positū est essentiali præmio. Enim verò vbi meritum egregius præcessit, cumulatius futurum est gaudium.

Aureola de scriptio.

Est ergo aureola (vt aliquo modo describitur) accidentale gaudiū de aliquo insigni facto

essentiali præmio superadditum, corporali de core declaratum. Vbi annotandum est, præmiū nō dici accidentale, quia sit accidens nā & visio ipsa & beatitudo essentialis est accidens, neque quia potest beato deficere: nā sicut aurea, ita & aureola perpetua est, sed dicitur accidentale, quia est gaudium de aliquo creato bono, cū essentialis sit de Deo ipso viso, q; absq; alio esset sufficiens. Non autē omne præmiū accidentale est aureola, quauis omnis aureola sit præmiū accidentale. Potest enim aliquid ad di essentiali gaudio dupliciter. Vno modo ex natura communi visionis: quale erit vnio anime cum resurgentibus corporibus, per quā accessio ei fiet gaudij: & pariter contubernium cōpleti numeri beatorū, & cognitiones affectionesq; creaturarū in proprio genere. Hæc ergo præmia sunt, & gaudia accidentalia, non tamen nomen habent aureolæ, quia omnibus sunt communia. Sed alio modo adhibetur aliquid eidem essentiali præmio ratione operis meritorij, quod duplicè habet conditionē, honestatis, & laudis. Primā, ratione charitatis quæ merito est essentialis, cui ideo præmium debet essentialis, minus aut maius, secundū augmentum charitatis. Quare adiectio illa, ad præmiū pertinet essentialis quod Deū habet pro obiecto. Sed aliam rationē laudis habet meritū ex genere & strenuitate operis, quale est martyrium, & virginitas. Gaudiū ergo quod ratione ipsius adhibetur, est accidentale: quia de recreata, nēpe, de illo opere. Et hæc adiectio nomen sortitur aureolæ, quia illi excellentiæ operis respondet ex genere suo. Quod si roges, cur cū sit adiectio ad præmiū essentialis, nomen habeat diminutiuum, Respondetur, Propterea q; non est essentialis, sed accidentale. Præmium enim essentialis quia ratione charitatis æstimatur, maioris pretij est quam aureola. Sed aureola illi adiecta facit illud accidentaliter crescere. Ex quo fit consequens, posse aliquos sine aureolis maiori præmio essentiali frui, quam habentes aureolas, vt diua Magdalena: nā vt angelos interim omittamus, possunt etiam & ex hominibus multi cumulatiorē habuisse charitatis gradū, propter longam vitā in qua plura accumularunt merita, q; sit charitas martyris in vno actu, & q; virginitas. Vnde aureola non est gaudiū essentialis intensius: quādo quidē illud intensius esse possit ratione charitatis in eo qui aureolā nō habet: sed est accidentale adiectū. Et ideo nec differūt solū secundū magis & minus in eadē specie: imò differūt specie. Si verò rursus scisciteris aureola vbi sit: in anima, an in corpore, ex dictis colligitur solutio. Est enim

Premiū accidentale.

Diminutiū nomē.

De subiecto aureola.

Est enim eius substantia in anima: quia est gaudium de facto illo egregio quod ex charitate processit, qua ratione erat difficile, & strenuū: nihilominus gaudium illud explicabitur in corpore per modū coronulæ in capite, vel instar palmae, vt infra explicabitur. Itaq; aureola nō supponit, vt dialectico more loquamur, nisi gaudium ipsum animæ, connotando tamen signum quo declaratur in corpore.

2. Conclusio. ¶ Secunda cōclusio. Quāuis aureola & fructus ambo sint præmia accidentalīa, differunt tamen inter se. Hanc distinctionē fructuū ab aureolis diuersi diuerso modo interpretantur. Quidam enim aiunt, inter aureolam, & fructum, nō esse discrimen, nisi quod aureola debetur pugnantī iuxta illud. 1. ad Timot. 2. Non coronabitur nisi qui legitime certauerit, fructus verò laborantī iuxta illud Sapient. 4. Bonorum operum gloriosus est fructus. At verò eum idē sit labor & certamē, distinctio hæc solū est rationis, cū tamen distinctio inter aureolam, & fructum sit realis. Et eodē modo refutatur alij dicētes, non aliter differre, quam quod aureola consistit in gaudio boni creati, quatenus respicit laborem corporis, fructus autem etiā sit gaudiū de bono creato, quatenus respicit voluntatem: nam & opus quod corpore exhibetur, ex voluntate procedit, quare sola tunc ratione differrent.

Distinctio fructuum.

¶ Ad intelligendū ergo discriminē hoc, notandū est, quod cū nomē fructus à corporalibus per metaphorā ad spiritualia transferatur, ex varietate quæ in fructibus reperitur, variè sumuntur metaphoræ. Fructus autē qui ex terræ nascentibus proueniūt, diuersas habēt cōditiones, ex quib; subinde diuersimodē ad spiritualia fit translatio. Primum enim conuenit fructui, dulcedo, qua tanquā vltimus qui expectatur finis delectat: & isto modo gaudiū de consecutione vltimi finis est fructus: vnde descendit fruitionis nomē, siue in re, quando in patria per consecutionem eiusdem finis illā capimus delectationē, siue in spe, de qua etiā in via gaudemus. Secundo modo accipitur fructus pro eo quod reficit, quamuis non sit vltimum, & isto modo virtutes omnes dicuntur fructus, quos ideo fructus Paulus ad Galat. 5. ad duodecim connumerat, dicens: Fructus autem spiritus, est charitas, gaudium, pax, &c. Tertio modo accipitur fructus pro illo commodo quod ex labore agriculturæ expectatur, & sic omne præmium spirituale, siue sit gratia, siue gloria, dicitur fructus: iuxta illud ad Rom. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem autem vitam æternam. Nullo autem horum trium modorum vsurpatur hoc nomē in præsentiarū, sed

Fructus multipliciter dicitur.

quarto modo, vt metaphora sumatur ab illa fructus proprietate, qua fructus dicitur id quod ex semine nascitur. Sic enim Christus Matth. 13. verbum fidei appellauit, semē, quod in nostris cordibus seminatū facit fructum, aut trigesimum, aut sexagesimum, aut centesimum, secundum terræ benignitatē. Verbū enim ex natura sua efficacissimū est, & ideo quod terra feracior est, id est, cor benignius, vberior est fructus. Benignitas autē & feracitas cordis in hoc consistit, quod à terrenis sese expurget, & in spiritum cōuertatur: vt, scilicet, neq; vīs huius seculi sit peruium. Nā quod illic feminatur, volucres cœli, nempe, humana superbia deuorat. Neq; sit vt sicut saxū, sed emolliatur, ne quod illic feminatur, facile arefcat. Neque verò inter diuitiarū spinas sit consitum, qua semen suffocare pergunt. Sed sit terra bona, vt verbum in ea terrenos humores possit in spiritum conuere. Fructus ergo secundū hūc significatum, est gaudium ab illo differens, quod est aureola. Vt inter auream, & aureolā & fructum, hoc sit interstitium, quod aurea sit visio, seu gaudiū essentialē, inde de Deo viso perceptum, aureola verò sit gaudium de perfectiōne operis adhibitur: sed fructus sit gaudiū quod de operantis dispositione accumulatur secundū spiritualitatis gradum, quo per Dei verbum quisq; in suo corde seminatū profecit.

¶ Ex quo fit, quod quæadmodū aureola, ita & fructus ad gaudiū pertineat accidentale, essentiali adiectū: nā pari modo de bono creato percipitur. Atq; adeo fructus nō semper charitatis proportionē & quātitatē insequitur. Potest enim vidua, plura charitatis opera & merita facere, quæ virgo, imò & coniugatus, atq; adeo in beatitudine essentiali excedere. ¶ Tertia cōclusio. Fructus est virtuti cōtinentiæ peculiarius tribuatur, omni tamē virtuti cōgruit. Hieronym. qui dem & aduersus Iouinianū & in Cōmentarijs Matth. 13. tres illas euangelicorum fructuum differentias soli cōtinentiæ adscripsit: quā ideo opinionem Sanctus Thomas, & reliqui Theologi sequuntur. At verò cuiuscūq; virtutis est fructum ferre, verbum enim fidei in corde seminatū, omniū virtutum vberem frugē profert. Potissimū tamē in virtute cōtinentiæ fructus elucet, qui spiritualitati adscribuntur. Nā cū spiritualitas ex abstractione à voluptatibus carnalibus exurgat, eò quod caro (vt ait ad Galatas Paulus) concupiscit aduersus spiritum & spiritus aduersus carnem, illi peculiariter virtuti tribuitur fructus, qua aduersus carnem spiritus pugnat: qualis est virtus cōtinentiæ, quæ in compefcendis venereis insultibus

versa-

Cibus & potus.

versatur. ¶ Quod si fisciueris, cū actus temperantiæ circa cibum & potum sint magis necessarij quàm circa venerea, cur non tam propriè & æqualiter, in ipsis ponitur fructus atq; in reliquis? Respondetur, quia nō sunt tam vehementes. Sunt enim venerei adeo exorbitantes, & violenti, vt quemadmodū, ait, Hieron. in carnali conflictu neque spiritus prophetiæ corda prophetarū tãgat, & quæadmodū. 7. Ethic. ait, Philosophus, in illa delectatione vix sit possibile quidpiā intelligere. ¶ Ex his demū colligitur quarta cōclusio. Tres sunt fructus, tribus virtutis gradib; cōsignati: illi, scilicet, quod Matth. 13. referuntur, tricesimus, sexagesimus, & ceterus. Hi verò tres gradus generaliter in omni virtute constituuntur, qui sunt gradus cōtinentiæ, quādo homo cū passionibus colluctatur: & temperantiæ, quādo illas habet sedatas & hericas, quādo nullæ prorsus insurgunt, sed homo pacatè viuūt. Et ideo Christus sicut in maligna terra tres distinxit gradus, scilicet, incōtinentiæ, quādo homo est sicut in via quibuscūq; corruptis affectibus expositus: imo illos præueniēs: & illorū qui verbū virtutis cōcipiunt, sed præ cordis ariditate humorē non habent, vt crescat: & illorū qui humorem quidem habent, scilicet, nōnullū virtutis affectum, sed solitudine secularium exortum semen suffocant: ita & in terra bona tres distinxit ordines, qui in quacunq; virtute reperiuntur: qui sunt incipientiū, proficientiū, & perfectiorū. Nihilominus quia hi tres generales virtutum gradus peculiariū in virtute cōtinentiæ existūt, tres isti fructus eidem virtuti peculiariū adaptantur: vt pote per quā spiritualitas, vt expositū est, cōparatur. Est enim minimus quātum ad meritum, sed maximus quātum ad necessitatem: vt carnis cōcupiscentia & delectatio aduersus legem Dei nō exorbitet, sed iustus sit officijs cōtenta. Atq; hic est in cōiugatis, fidem coniugij legitime seruantibus. Alius verò est spiritualis gradus paulo minor quo ad necessitatem, sed maior quo ad meritū: quo, scilicet, se homo à licitis cōplexibus abstrahit, nō tamen perpetuo vinculo sed libero, à quo possit abscedere. Atq; hic gradus est in viduis. Sed tertius est maximi meriti quo, scilicet, homo sic in statu spirituali cōstituitur, vt à carnis cōplexibus & voluptatibus perpetuo proposito alienetur. Atq; hic est in virginibus, qui propositum habent in perpetuū carnis integritatē seruandi: hoc enim propositū etiā citra votum, ad virginitatē aureolam sufficit. Quamuis istatus cōtinentiæ vt paupertatis & obediētiæ, voto firmiori firmetur. Primus ergo dicitur trige-

4. Conclusio.

Fructus tres.

Tricesimus sexagesimus & centesimus.

Matth. 13.

3. conclusio.

Hieronym.

simus, secundus sexagesimus, & tertius ceterus. ¶ Rationem autem huiusmodi numerorū forsā non aliā cōminisci opus esset, quàm quod tricesimus fructus plurimū esse solet semini iustus in terra bona: qualis erat terra illa promissa quā Iordanis interluebat: vt, scilicet, modius ad triginta proueniat: & ideo adaptatur minori gradui virtutis, quippe qui necessarius est. Solet autem ad duplum benigna glebā illum proferre. Veruntamen quasi per miraculum, vbi solū feracissimum est, ad centesimum prouenit. Legitur enim Gen. 25. quod cū Isaac in Geraris sementem fecisset, inuenit in ipso anno centuplum, quasi beneficio diuino. Vnde subditur. Benedixitq; ei dominus.

¶ Nihilominus patres, qui istorū sunt numero rō obseruatores, ad denarium, qui est numerus mādatorū perfectus, tanquā ad radicē eos referūt. Tricesimus enim numerus ex denario per ternariū ducto confurgit. Ternarius autem, vt 1. de Cœlo, & mūdo ait Philosophus, integrū corpus significat, quod longitudine, latitudine, & profunditate cōstat: & rursus principio, medio, & fine. Et ideo significat illū spiritualitatis gradum, qui est virtuti necessarius. Sexagenarius autem conflatur ex eodem denario per sex multiplicato: senarius autem quippe qui ex partibus suis aliquoties, vno, duobus, & tribus constet, duplo perfectior est. Sed centesimus numerus ex eodē denario per se ipsum ducto proueniēs perfectissimus est: nempe numerus cubus, hoc est quadratus omni ex parte æqualis, & talis est in omni virtute gradus heroicus, vt in virtute fortitudinis martyrium, vt in lib. de virgi. ait August. & in virtute misericordiæ omnia abijcere & dare pauperibus, atque in virtute cōtinentiæ staturū virginitatis. Quapropter non opus fuit similem proportionem in his excessibus seruare, sed rationem perfecti numeri. Nec aliud Christus dicere voluit quàm quod fructus ex semine verbi aliquando ille prouenit, qui iustus solet ex semine prouenire: aliquādo verò duplus, sed aliquādo cō-

Rationes numerorū.

Ratio supputandi per digitos.

S f dem

dem indice pollicem in modū crucis desuper comprimente, quæ ideo figura viduitatis presuram poterat indicare, sed in numero centenario à sinistra fiebat transitus ad dextram. Vnde de Nestore, qui centesimum ætatis excesserat annum, canit Iuuenalis, atq; suos iam dextera cōputat annos: quæadmodum homines virginitas ab humana in angelicam transmittit naturā. ¶ Primi igitur argumenti solutio per ea quæ supra dicta sunt liquet. Dixim⁹ enim in beata visione eminenter cōtineri omnia quæ ad eius ornatum attinent: non enim ex illa solum deriuatur amor & gaudium ad beatitudinem essentialiter pertinentia, verum & fructus oēs & aureolæ. Et in hoc sensu ipsa dicitur status omnium bonorū aggregatione perfect⁹. Nihilominus formaliter alia alijs beatis accidentaliter adhibentur. Et quamuis nihil adhiberetur, satis ad beatitudinē esset visio, vt 5. de confessio. ait, Augustinus.

¶ Ad secundum respondetur nullum esse incōueniens eidem merito diuersis rationibus diuersa præmia cōpetere, Auream, scilicet, quia procedit ex charitate, & aureolam ex genere operis: & fructum ex dispositione personæ. Ita quæ sanctissimæ virgini ob nimiam eius charitatem post Christum summa essentialis gloria competit, & propter personæ heroicam dispositionem spiritualitatis ceteris fructus, idemq; super omnes cumulatus: nā quāuis in omnibus sit centesimus, est tamen gaudiū illud in quibusdā cumulatus, q̄ in alijs. Et præterea ratio strenuitatis operis adiecta est ei aureola. ¶ E conuerso nō in omnibus in quibus est fructus, est aureola, vt patet in coniugatis, & viduis. Et si restrictē fructus accipiatur in virtute continentie potest ē cōuerso in martyre esse aureola sine fructu. Secus si fructus accipiatur pro gaudio, quod gradui cuiuscunq; virtutis respondet.

ARTICVLVS II.

Virum tantum sent tres aureolæ?

Secundo queritur de numero aureolarum, vtrum tantū sint tres? Et arguitur à parte negatiua. Vidua, vt Hieronymus auctor est, maiorem difficultatem in abstinendo à carnis illecebris patiūtur, q̄ virgines: vbi autē maior est pugna æquius debetur præmiū: ergo viduis etiam debetur aureola. Atque adeo nō sunt tres tantū. ¶ Secundo. Aureola est præmiū, quod operi

bus supererogationis tribuitur, ait enim Beda super illud Exo. 25. Aliā coronam aureolā &c. Aureolam deorum præmio rectē intelligi, qui generalia mandata spontanea vitæ perfectionis electione transcendūt, sed vbi necessitas occurrat cōfiteōdi fidem, nō est opus supererogationis, iuxta illud ad Romanos. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem cōfessio fit ad salutē, ergo illis martyrib⁹ nō debetur aureola.

¶ Tertio. Omne præmiū quod in patria cōferendum est, alicui virtutis operi respondet: quod ex Dei dono procedit, imò aureolæ non cōferuntur nisi propter opera cōsiliij, quæ, ait Beda esse supererogationis: prædicare autē & docere nō semper est singulare Dei donum, ne quæ opus cōsiliij, imò sæpē fit per scientiam acquisitam humano studio: ergo doctoribus nō debentur aureolæ. ¶ Quarto. Si essent tres aureolæ, nō deberēt esse æquales, quia nec dignitas operis est æqualis. Neq; verò discerni posset quæ nam esset excellentior, nā ex vna parte virginitas videtur excellere, quippe cū de virginibus legatur Apocalypsis. 7. q̄ sequuntur agnum quocunq; ierit. Sed ex alia parte videtur martyriū excellentius, dicente Augusti

no in lib. de virginitate, q̄ nemo ausus fuit præferre virginitatem martyrio. Sed & doctrina prædicationis videtur ambobus præeminere ex parte obiecti, nā versatur circa intelligibiles veritates, cum virginitas, & martyrium versentur circa sensibiles affectus: nō ergo aptē possunt tres aureolæ distinguī. ¶ Quinto. Si Aureolæ essent ponendæ, maximē Christo competere, quippe qui & virgo & doctor fuit & mortē pertulit. Itē deberentur & Angelis. Nā loquens de virginitate Hieronymus ait. In carne præter carnē viuere pot⁹ est vita angelica, q̄ humana. Item conuenirent & corpori, postquā cōueniunt illi dotes, & tamē neque Christo, neq; angelis, neq; corporibus aureolæ istæ assignantur: ergo nō sunt tres. ¶ In contrarium autē est sanctoū patrū, & ecclesiæ authoritas.

¶ Ad quæstionē nouem cōclusionibus respondetur. Prima. Tres sunt nec pauciores, nec plures aureolæ, scilicet, virginitatis, martyrij, & doctrinæ. Aureola namq; vt modo constitutum reliquimus, est gaudium quod propter singularem victoriam in hac humana militia partā per excellentiam victori cōfertur. Sumitur autē hinc ternarius numerus & secundū hostes cōtra quos pugnamus, & secundū virtutes quibus dimicamus, & secundū tria quibus Christo vincentes configuramur. Hostes namque sunt caro, mundus, & dæmon. In pugna verò quæ est cōtra carnem, illa est victoria potissima,

ma quæ à venereis insulsius, & voluptatibus, violentissimē inter omnia delectabilia tactus pugnantibus, per continentiam obtinetur: quæ vtiq; victoria in virginitate sita est. Et ideo prima debetur virginitati aureola. Contra mundum verò illa est illustrissima, cum eius infestā persecutionē, & tyrannidem vsq; ad mortem sustinemus: & ideo secunda aureola debetur martyribus. In pugna verò contra diabolū illa est suprema, cum quis nō solum à se, verum & à mentibus hominum, quos calumniator ille seducere pergit, propulsat: quod fit per sanā doctrinam, & veritatis lucem, & ideo tertia aureola debetur doctoribus.

¶ At qui aureolæ istæ tribus præterea animi virtutibus respondent, doctrina, scilicet, rationali, per quam veritas fidei diffunditur, & propagatur: aureola verò martyrij respondet irascibili quæ circa ardua versatur, & præcipuē circa pericula mortis: sed aureola virginitatis respōdet concupiscibili, quæ versatur circa delectabilia tactus, & præcipuē circa venerea.

¶ Rursus per doctrinæ prædicationem assimilantur doctores Christo, quatenus mediatori Dei, & hominū, qui quæcunq; audiuit à patre fecit nobis manifesta: per aureolam verò virginitatis assimilatur ei virgines, quatenus exemplar fuit & decus totius puritatis, sed & martyres eū imitatur quatenus mortē pertulit crucis.

¶ Quod si quis arguat, q̄ cum tres illæ aureolæ tribus cardinalibus adaptentur: vt doctrina, prudentiæ, & martyrium, fortitudini: & temperantiæ, virginitas, alia etiam debuit iustitiæ cōstitui, imò & alia professæ paupertati, atq; alia obedientiæ, quæ sunt consiliorū opera. Respōdetur, q̄ cum iustitia in omni virtute contineatur, & pariter obedientia, nō indigebant singulari aureola: & quamuis paupertas sit opus perfectionis, nō tamen tantum habet difficultatis in comparanda victoria, quàm pugna carnis, & ideo illi non debetur aureola, sed iudiciaria potestas, vt dictum est.

¶ De virginitate hic non est proprius disputandi locus: pertinet enim ad materiam temperantiæ, de qua ideo virtute disputat D. Thom. 2. 2. quæst. 125. sed solum ad hunc locū de ipsius aureola dicere spectat de qua aliqui sic sentiūt quod aureolam sufficiat actu virginitatem seruasse: dum tamen homo beatitudinem obtineat, etiam si nō habuerit propositū illam perpetuo seruandi. At verò aduersus hanc opinionem statuitur secunda cōclusio. Ad aureolam virginitatis requiruntur propositum perpetuo seruandæ. Nam secundum aliam opinionem etiam illa virgo quæ propositum

haberet nubendi, obtineret aureolā: quod vti quæ Sancti non approbant. Aureola enim virginitatis præmiū est illius singularis virtutis quatenus rationē habet virtutis. Virtus autē virginitatis ex obiecto est cōtinētia carnis, sed non experiri delectationem illam: ergo nō habebit rationem singularis virtutis, nisi per propositum voluntatis illam perpetuo seruandi: atq; adeo sine illo proposito virginitati nō debetur aureola: neq; ceteris fructus neq; verò viduæ sexagenarius, nisi simile propositum perpetuæ continentie habeat. Votum autem non est necessarium, quauis per ipsum fiat virginitas perfectior. & per solenne perfectissima. Vnde August. in libro, De nuptijs & concupiscentia. Virginitas, inquit, est in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio, hoc est, propositum perpetuæ conseruationis illius. Et illic rursus. Virginitas, inquit, est continentia, qua integritas carnis ipsi creatori animæ & carnis vouetur, cōsecratur, seruatur Vouetur, id est, offertur. Dicitur enim virgo à carnis virore, qui est in mentis proposito.

¶ Quod si arguas. Virgo etiam quæ absq; tali proposito ab hac luce migrauerit gaudio de sua integritate oblectabitur. Cōceditur, sed tū illud nec est aureola, nec tale meretur nomen.

¶ Vnde D. Tho. quæstione citata arti. 1. Tria inquit, sunt in virginitate cōsideranda. Primum integritas carnis. Et hoc est illi accidentale. Nā vt. 1. de ciuitate Dei idem, ait August. membra illa possunt diuersis casibus vulnerata vim perpetui: & à medicis, & ab obstetricibus, & aliunde. Secundum est inexperientia voluptuosæ delectationis in resolutione feminis. Et hoc est materiale, scilicet, illam nō experiri. Tertium verò est formale, nepe propositum quod est in anima. Integritas enim carnis res naturalis est, atq; adeo nō est virtus nisi illo sancto proposito induatur. Quando ergo illud materiale perditur, non tamen sponte, sed per vim reluctantē virgine, non amittitur virginitas: quippe quæ semper seruatur in mente. Quauis in illa violentia illecebra carnis voluptasq; insurgat: quin etiam si vi corrupta cōcipiat. Siue vis illa in cōtumeliam fidei, siue alia de causa inferatur. Vnde beata Lucia, Si me, inquit, inuitā violare feceris, mihi castitas duplicabitur ad coronam. Non q̄ duas esset obtentura virginitatis aureolas, sed q̄ illi aureolæ aliud accessurū erat gaudium propter patientiam toleratæ iniuriæ. Si verò sua sponte & volūtate quis resolutionem feminis voluptuose experiatur, irreuerabiliter perdit virginitatē, atq; adeo aureolæ ius. Et in hoc sensu, ait, Hieronymus

Deum non posse virginitatē post ruinam reparare, licet possit per poenitentiam peccatum tolli. quinetiā deinceps per cumulatos poenitentiae fructus praeium essentiale augeri. Cuius Magdalena nobis documētum praeibit. Verū tamen dum qui virginitatem proposuit delectationes morosas mortales sua sponte sentit, aut mēte vel in nuptias vel in fornicationē, cōfentit, citra ullam tamē seminis emissionē, perdit quidem virginitatē, atq; adeo si in illo statu decederet, aureolā nō obtineret, potest tamen per poenitentiam eam recuperare, & integrato eodē proposito perpetuae continentiae, sua non frustrabitur aureola.

De frigidis

¶ Percontaris autē utrū frigidi & eunuchi ad generādum imō ad cocundū inepti, de quibus supra in materia de matrimonio diximus, valeant virginitatis aureolā promoueri. Apparet enim non posse: quia necessitas non est virtus. Hoc tamen nō obstante in libro de Sācta virginitate Augustinus affirmādo respondet. Dum enim propositū habent vxorem nō ducendi, faciūt de necessitate virtutem. Ait, quippe, quibus virile membrū debilitatur, vt generare nō possint, vt sunt eunuchi, cum christiani sunt, & Dei praecepta custodiunt, sufficit propositum non habendi coniugem.

August.

¶ Diuus Thomas in praesentiarū negat ante legē euāgelicā virginitatem sub cōsilio fuisse, atq; adeo aureolā fuisse dignam. Hoc tamē supra distin. 30. q. 2. arti. 1. disputauimus: in alteram partem sub peritorum cēsura inclinātes.

Solu. 1. ar.

¶ Ad primum igitur argumentū respōdetur, quod quibusdā pensatis rationibus maiorem pugnā iustinet virgines: sed alijs perpensis maiorem viduā. In virgines namq; multa conspiciant tentamenta. Cōcupiscētia namq; propter refranati sanguinis repressiōnē ardētius exurit, & rem experiundi desiderium ob curiositatem vehemētius incitat. Homines enim ad illa quae experti non sunt, auidius anhelant. Mox & exstimatio maioris voluptatis, quā in rei veritate turpitudine illa habet, ignē insuflat: & minor quā par est detrimento opinio, quae tamen detrimenta magna secum affert corrupta virginitas, illecebrarum relaxat habenas, praeterquam si prolis cupido inter haec sese insinuet, atq; aliarum voluptatū quae solent maritis accrescere. Viduas autē ex altera parte praeritarū delectationum memoria valde infestat. Sed tamē quia ab alijs enarratis hostibus liberiores sunt, nō tam acri subduntur pugnae, quā virgines. Quicquid autem sit de pugna, aureolā tamen & palma non ei, sed victoriā decernitur. Laus autem victoriā

est nunquam hosti succumbere, hoc enim est in militia pulcherrimum. Et ideo non viduitati, sed virginitati proposita est aureolā.

Sacratissima virgo.

¶ Et per haec diluitur dubitatio de sacratissima virgine, an verē habeat virginitatis aureolam. Haud enim defunt quid negent, propterea quod nullam sensit pugnae carnis aduersus spiritum. Quibus vt alij contradicant affirmantq; habere aureolam, in aliud impingunt extremū, dicentes habuisse pugnae carnis: tamen propter excellentiam temperantiae & continentiae, quae habuit in gradu heroico illam non senserit.

Impugnatio.

¶ Sed isti bifariam peccant. Primum concedentes in Deipara virgine insultum aliquem aut illecebram & tentationem carnis, cum aut fornicationem non habuerit, aut eius inclinationem habuerit prorsus restinctam & ligatam. Secundō quia si illam nō sensit, nihil ad laudē referebat illam habuisse. Quare nō est pium talem luctū in intemerata virgine admittere. Dicendum ergo est, quod etiā si carnis pugnam nullam habuerit, habet tamen aureolā modo excellentissimo. Seruauit enim illam integritatem quae in membris ecclesiae virginitas aestimatur. Et quādo virtutes sunt in gradu heroico, quāuis nullus sit passio-num insultus, adeo virtus nec perfectionem suā nec nomē perdit, vt sit etiā perfectior. Praesertim quod beata virgo piē creditur si non carnis, Satanā tamen iacula & tentamenta pertulisse: siquidem Christum etiam ipsum Deū verus ille adorari non fuit veritus.

3. conclusio.

¶ De martyrio quae materia est fortitudinis disputat D. Tho. 2. 2. q. 124. de cuius igitur tantum aureolā affertur hic consideratio. De qua subiungitur tertia conclusio. Martyribus, perinde atq; virginibus, aureolā debetur. Dicitur enim est aureolam non nisi propter insignem victoriam deberi. Quemadmodū autem in luctamine aduersus carnem insignis victoria est, quae contra venerorum pugnam obtinetur, quae acerrima est, ita & in certamine aduersus mundum illa est illustrissima, quae de tyrannis habetur in causa mortis: quae (vt ait Philosophus) omnium est terribilium terribilissima. Et ideo martyribus debetur aureolā.

Martyriū cōmendatio.

¶ Accedit praeterea ad eius meritū, quod huiusmodi victoria non solū aestimanda est ex passionis vehemētia & magnitudine, verū ex modo, ac demū ex causa. Ex vehemētia, in quā, passionis: quia illa strenuissima patientia est, quae tolerandae violentiae morti impenditur: praesertim illis mortis tolerandis generibus, quibus martyres sunt excoriati, alicati, ac dilaniati. Ex modo verō: quoniam (vt Arist. 3. & 7. Eth. docet) virtus fortitudinis plus laudis in expectando, quā

quā in aggrediēdo meretur: & martyres nō solū tormentorū truculentiam expectabāt: verū inermes se se crucibus offerebāt, tanquā oues in medio luporū. Non modō neminē offendētes, verū nec se ipsos defendentes: imō paratiores morti ferendae, q̄ tyrāni erant inferendae. Quod quidem admirabile etiā tyrānis ipsis genus fortitudinis erat: & Christianae familiae peculiare, Christi sanguine progenitae. Causa deniq; martyrium in culmine collocat. Non enim tantū in protectionē virtutis aut rei publicae se se martyres morti exponūt, verū & in defensionem & confirmationē fidei quae omnium est virtutum fundamentum, & spe coelestis retributionis, quae omnium obtinet praemiorum fastigium: & propter charitatem Dei, quae est totius perfectionis cōsummatio, & peculiariter propter Christum ipsum, qui vt nos à Sataunica tyrānide liberaret, & in Dei filios adoptaret, mortem pertulit crucis.

Solu. 2. ar.

¶ Exijs argumentum secundum principale solutū restat. Nam etsi (vt ait, Beda) aureolae operatione qua sunt supererogationis, sed ea qua sunt perfectionis: & ideo martyr nō solū est aureolā dignus, quādo extra necessitatem sua se spē martyrio offert, verū etiā dum à tyrāno captus, necessitas praecēpti ingruit cōfidenti fidē, dum modo tunc volūtate acceptet mortē. Ratio enim & meritū martyrii nō consistit in passione mortis quatenus ab alio inferitur, sed quatenus à martyre per vltionē virtutis patientiā suscipitur. Quare qui renitens in patibulum raperetur, non esset martyr.

Martyrii meritum.

Evolutas & mors ad martyrium requiritur.

¶ Verū tamen ad perfectā martyrii rationem, vt mors sine volūtate nō sufficit, ita neq; sine morte volūtas. Vnde quāuis quis auidissimē martyriū siciat (vt de Patre nostro & de Diuo Frāscisco ac de alijs legitur) nō est citra perfectionē mortis vere martyr: quāuis feruore charitatis possit praemium essentiale sibi augere, plusquā si esset martyr. Palma enim martyrii propterea nō tribuitur nisi susceptae morti, quae quātuncūq; quis illam affectet, difficultatem tamē non nisi sub ipsum cōflictus articulū patitur, vbi ideo ad doloris tolerantiā actus ipsos internos fortitudinis & charitatis intēdi necesse est, & nouas acquirere vires: sicut in actib; impudicis vsu venit: tunc enim affectus vehemētius feruet. Quod autem meritum voluntatis sine morte saepe fit maior, cōstātissimū est. Sunt enim multi sancti in gloria, qui citra martyriū nōnullis martyrib; beatitudine essentia li antecellūt: vt Ioan. Euāgelista, & Diua Magdalena. Nam & poenitentiam ipsam D. Grego

Poenitentiae

rius genus arbitratur martyrii. Ait, quippe. Quāuis occasio persecutionis desit, habet tamen & pax nostra martyrium suum: quia etsi carnis colla ferro non subijcimus, spirituali tamen gladio carnalia desideria in mente trucidamus. Haec ille. Quāquam poenitentium afflictiō aureolā non debetur: quoniam poenitentia non dicit vehemētē pugnam, sed illā mensuram, quae ad corpus edomandum idonea est: & ideo excessus non est virtus.

Sacratissima virgo.

¶ At citra poenitentia cunctis martyribus lon gissimē antecellit sacratissima virgo. Tamen non desint qui eam martyriū catalogo adscribere contendunt, propter verbum senis illius Simeonis Lucae. 2. Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Quin etiam in sermone de assumptione Hieronymus. Rectē, inquit, dixerim. Dei genitrix virgo & martyr fuit, quāuis in pace vitam finiuerit. Vnde etiam ipsius animam pertransiuit gladius: scilicet, dolor de morte filij. At verō (vt Diuus Thomas in praesentiarū ait, & certe dicendū videtur) non illa ratione fuit martyr, qua martyrii aureolam habet. Martyr enim (vt ait, Isidorus) idem est Graecē, quod testis idemq; fidei: & ecclesia nō recipit alios vt testes fidei, quā eos, qui mortem, in eius testimonium pertulerunt. Appellauit autem eam Hieronymus martyrem, ob quandam similitudinem: scilicet, ob vehementissimū doloris sensum, quē in corde habuit de morte filij, quod quēdā fuit imago martyrii.

Martyr.

Triamartyrii generat. Bernardus. De Innocētib;.

¶ Atque hac ratione Bernardus tria distinxit martyrum genera: scilicet, voluntate non nece, vt Ioannes Euangelista: voluntate & nece, vt Stephanus: nece & non voluntate, vt Innocētes.

¶ At verō nonnulli intelligētes, quod vt sola voluntate absq; nece, ita neq; sola nece absq; volūtate ratio martyrii completur, vt facerēt Innocētes perfectē martyres, dixerunt acceleratum eis fuisse rationis vsū, veluti Ioanni Baptistae in vtero matris. Verū tamen hoc nō est comuni Theologorum autoritate susceptum. Et ideo dicendum (vt insinuare videtur Bernardus) quod sicut Ioānes Euangelista nō fuit perfectē martyr, sed sola voluntate, ita neque innocētes nisi sola nece, & ideo neque habent perfectā aureolā, sed quandam eius participationem: nempe gaudium, quod mortem pro Christo fuerint perpessi.

¶ Dubium tamē est de morte, cuius passio ad martyrium est necessaria. Nam cum meritum lausq; Martyrii, vt dictum est, non tam in vltima illatione, quam in spōtanea acceptatione consistat, videtur ille qui lethale vulnus ac

cepit, licet medicorū postea diligētia, aut fortē miraculo mortē euaserit, esse nihilominus martyre: & e conuerso, qui minori q̄ lethali vulnere læsus fuit propter Deū, si nihilominus incuria, & negligentia mortem obiit, non esse martyrem: & tamen ecclesia neq; illum catalogo adscribit, neq; istum non adscribet. ¶ Respondetur, quod qui vulnus accepit lethale, quamuis non illico animā expiret, sed post aliquod temporis spacium moriatur, martyr existimāndus est: atq; adeo aureola dignus. Vt de beata Cæcilia atq; alijs compluribus martyribus memoria proditum est, qui in carcere sunt defuncti. Si verò vulnus tale fuerit, vt medicorum iudicio æstimaretur lethale, nihilominus tamen aliqua exquisitissima medicina, & diligentia euaserit, nō est martyr: quia ecclesia nullū medicorū iudicium, sed solā mortem, tanquā sufficiens testimoniū approbat martyrij. Secus fortē si manifestē constaret solo super naturali miraculo fuisse post tale vulnus seruātū: si em̄ hoc euidēs esset, fortasse haberetur pro martyre, postq̄ illa tanquā mors naturalis reputaretur. Quāuis neq; hoc certō statuerim, sed iudicio ecclesiæ relinquendū est. Si verò vulnus nō fuit lethale, nihilominus mors subsecuta est, quia nō potuit medicamē adhiberi, martyr ille verē est, imō quamuis adhiberi possēt medela, nō tamē fuit adhibita, quia ille sic vulneratus, aut cæsus, non tenetur postquā plagā accepit, tantā diligētiā adhibere, vt curetur. Secus si adesset, qui facile ei mederetur: & ille renueret. Tunc enim videretur mortē plus nimio appetiuisse, & se interemisse, quare nō haberetur pro martyre. ¶ Quod si roges quia si propter negligentiam mortuus est? Sunt qui dicant, non esse martyrem, quia nō ex vulnere, sed ex negligentia mortū occubuit. Nihilominus certū est, nisi negligentia sit adeo magna, quod sit mortalis culpa, mortem illā tāquam martyrium ducendam: quoniā negligentia non est causa mortis, sed supposito vulnere. ¶ Quid verò si quis nullā accepit plagā neq; verbera: sed sola diuturna carceris afflictione in carceribus pro Christo vita defungitur? D. Tho. in præsentiarum ait q̄ qui aliquibus verberibus logē ante susceptis, etiam nō lethalibus in carcere tandē moriuntur, martyres reputantur, vt Marcellus Passed tamen. 2. 2. quæst. 1. 24. artic. 4. ad. 3. ait. Quod pro sola tolerantia carceris, exilij vel rapinæ diuitiarum martyrium nō reputatur: nisi fortē secundū quod ex his sequitur mors. Vbi sola tolerantia carceris, & exilij vsque ad mortem appellat martyrium, quamuis nulla verbera præcesserint. Et certa videtur dicendum,

Responsio.

Propter negligentiam mortuus.

De solo carcere.

dūmodo illa tolerantia sit causa mortis. Nam Marcellus licet longe antea fuerat fustibus cæsus, læsio tamen illa nulla fuit eius mortis causa, sed quia post certum tempus stabulo deputatus est ad seruiendum animalibus, & illa fuit afflictione defunctus. Et ratio quoq; id persuadet: nam afflictio illa, verberū loco existimatur. Diuturnitas tamen carceris, nisi fuerit vsq; ad mortem, non dicitur martyriū, vt legitur de Syluestro.

¶ Alia verò temporalium bonorum amissio citra mortem, etiā si propter Christum fiat, neq; martyrium est, neq; aureolam meretur. Quāuis quispiam bona temporalia, scilicet, diuitias, vel honorem, vel famā pluris æstimet, quā vitam: nam ex genere suo sola vita est, in qua exponēda egregius fortitudinis actus, vt. 3. Ethicorum ait Philosophus locum habet.

¶ Ad hæc tandem notandum, quod neq; voluntas appetendi mortem, neque mors ipsa eadem voluntati adiuncta, nisi causa adit fidei, aut religionis sufficit ad martyrium. Quamuis, inquam, vita in defensionem Reipublicæ, aut pudicitia, aut alius cuiusuis virtutis politica exponatur, nisi id referatur in fidem, aut virtutem infusam, quæ aut Christum, aut Deum habet pro obiecto, non censetur martyrium. Itaque formaliter, vel virtualiter debet esse confessio fidei, & testimonium eius: hoc enim sonat martyr, quod testis fidei. Beata enim Agnes quæ pro tuenda virginitate colla gladio submitit eo celebratur vt martyr, quod id fecit in testimonium fidei, quia virginitatem, quam Christo vouerat, tueri voluit. Quare quicumque mortem subiret in testimonium alicuius virtutis: nempe, ad defendendum esse virtutem, dummodo fide id Christi faceret, verē esset martyr, & pariter qui rempublicam defenderent, vt fidem protegerent, nempe, si illam à Turcis, & infidelibus tutarentur, vel ab hæreticis, qui religionem Christianam subuere contendunt. Secus si ab alio Christiano rege tanquam milites temporales illam defenderent: ibi enim quamuis virtutem fortitudinis exercent, nō subinde martyrij aureolam promerentur.

¶ Ex quo sequitur, quod etiam ante legem euangelicam potuerunt homines aureolam mereri, vt Machabæi, qui pro religione pugnabant: licet illam in limbo quousque eos Christus in coelum euexit, non obtinuerint. Et idem est de Ioanne Baptista: qui cum ob zelum propugnandæ iustitiæ capite truncatus fuerit, id ad religionem retulit, & fidem, nempe, vt ostenderet adulterium peccatum esse

Causa martyrij.

Ante legē euangelicā fuerunt martyres.

De Sanson.

De illis qui se perimūt.

esse & ideo egregi⁹ fuit martyr. Imò si qui fortē lege naturæ pro religione veri Dei cum sola fide implicita morti occubuerit, vt martyr nūc in celo aureola insignit. Et multo æquius Sanson, si Dei nutu in eius amicitia templū, vt hostes religionis occideret, super seipsum cōiecit, sunt enim multi martyres in celo, quos ecclesia, nisi in festo omnium sanctorum, nō celebrat. De quibus, ad Hebræos. 11. Apostolus ait, Per fidē vicisse regna, operatosq; fuisse iustitiam, qui obturauerunt, inquit, ora leonū, & extinxerunt impetū ignis, & fortes facti sunt in bello. Alij distēti, alij verò ludibria & verbera experti, insup & carceres, lapidati, secti, egētes, angustiati, afflicti, in solitudinib⁹ errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ. ¶ Postremū deniq; argumentum soluēdum restat, quod, vt August. primo de ciuit. Dei autor est, nemini licet sibi manus iniicere quacūq; ex causa, atq; adeo multo minus se se occidere, & tamē multi martyres legūtur sese peremisse, vt metum violandæ pudicitia euaderent, atq; vt tyrannos præuenirent. Legitur enim ecclesiastica historia lib. 8. cap. 12. de quibusdā fœminis, quæ cū ad sacrificandū ducerētur, & in media via Satanicis ministri earum pudicitiam sollicitarent, ne polluerentur, aut sacrificare cogerētur, in fluuiū se præcipitarūt. Et beata Apollonia cū à licitoribus ante rogū cōburenda teneretur, eorū manibus elapsa in ignē se eundē proiecit. Respondetur verò id diuino instinctu in exemplum egregiæ fortitudinis fecisse, vt tyrannorū rabies admiratione vinceretur, dum viderēt pro Christo sic sexum illū fragilē mortem contēnere. ¶ Tertia demū est doctorū aureola de qua subnectitur quarta cōclusio. Doctorū aureola nec prælati tantū quibus munus prædicandi incūbit, neq; verò illis nisi munere suo fungantur, sed cunctis qui actū prædicandi & docendi, siue voce, siue scripto exercent, debetur. Aureola enim hæc nō debetur ratione status, nempe, ratione episcopatus aut præfecturæ cui annexū est officiū prædicandi: nec verò propter habitū sciētia quo quis docere potest, sed propter actum, in quo ratio meriti cōsistit, iuxta illud. 2. ad Timoth. 2. non coronabitur nisi qui legitime certauerit. Imò qui statū habet vel habitū sine vsu, maioris est opprobrij dignus, maiorisq; sit criminis reus. Veruntamē nō pro vna aut altera cōcione vel lectione, sed pro professione docēdi expectāda est aureola, siue lingua siue calamo id fiat: dū tamen in obsequiū fidei munere illo doctor fungatur. Et potissimū vt incredulos aut hæreticos lucrifaciat, seu vt illos ab ecclesia arceat: diuinoq; regi caueat. Nā

docere, profanas literas aut humana iura, nō est aureolæ meritū. ¶ Ad tertium igitur argumentū negatur officiū prædicandi nō esse opus virtutis & super erogationis: imò est opus misericordie & quāuis doctrina ad prædicandū humano studio acquiratur, est nihilominus opus perfectionis, quin etiā perficientiū alios: ad quod munus Deus credend⁹ est illis specialiter opulari, qui eius gratia id faciūt: nempe, vt fidem eius & legem elucident & persuadeant. Quapropter (vt de martyrio dictū est) non solū quādo docere spontaneū opus est & supererogationis, verū & quando necessitas occurrit præcepti cōparatur aureola. Imò tunc cumulatus est meritis: vt puta quādo id ex officio & ratione status incūbit: & præsertim qñ hæreses pullulant, tunc enim ingruentibus lupis continenter indefesse que debet pastorū sibilus & clamor crebrescere. Est tamen prædicatoribus ac fidei doctoribus solerter inanis aura cauenda, quæ aureolā illis vel auferat vel deterat. Sciētia enim inflat: cum tamen ad hanc aureolā promerendā potissimum requiratur humilitas. ¶ Subsequitur vt has inter se aureolas conferamus, meritoq; suo cuiusq; perpendamus. Sit ergo quinta conclusio. Quāuis singulæ istarum quæ dictæ sunt aureolæ, alias merito superent, & vicissim ab alijs alia ratione superentur, simpliciter tamen martyrum aureola cæteris antefertur. Probatur prior pars. Si meritum ex pugnae rigore & acerbitate perpendatur, aureola martyrij quodammodo præeminet aureolæ virginitatis: sed quodammodo ab illa exceditur. Certamen enim in martyrio truculentius est, quod ideo in cōflictu celsiorem exigit animum, maioriq; fortitudine & charitate robustum: sed ex altera parte diuturnitas pugnae carnis in virginitate patientiā longiorē & longanimitatē requirit. Nihilominus ex genere suo, quia terribilissimum est mors, simpliciter, palma martyrij est præstantior. Verūtamen si excellentia ex obiecto materia perpendatur, aureola doctorum illustrior est: quoniam huiusmodi pugna circa intelligibiles veritates versatur: cum alia non nisi circa sensibiles effectus versentur. ¶ Posterior verò conclusionis pars probatur: nam etsi in virtute perfectio obiecti, vnde species sortitur, præferatur, tamē in aureolis, quæ victoribus decernuntur potius habenda est ratio difficultatis in vincendo: & quia hæc in martyribus præcænet, eorum aureola simpliciter est gloriosior. Vnde Christus Matth. 5. in calce omnium beatitudinum, quasi omnes vno verbo cōplexus, Beati, inquit, qui persecutionē patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum celo

Solu. 5. d.

Conclusio.

2. Pars.

ru. Ob idq; ecclesiam sanctorum catalogo martyres doctoribus ac virginibus preferit.

Solu. 4. ar.

Et per hec quartu argumentu solutu restat. Vnaquaq; enim virtus sua habet privilegium, & excellentiam de virginibus naq; propter eximiam puritatem: & quia caelestem angelorum candore referunt, legitur Apocal. 14. quod cantat canticu novum, nepe, novum epithalamium; atq; sublimiore hymnum q; solet in thalamis carnalibus carni: & ideo taquam sponsam sponse sequuntur agnum quocunq; ierit: quia in pluribus assimilantur Christo (vt in libro de virginitate, ait, August.) propter eximiam humilitatem qua virginis cadori annexa est, licet non tam prope eum imitentur quam martyres.

6. Conclus.

At quoniam non solum vna aureola cum alia alterius speciei, verum, & cum alia secum simili in specie cofertur, subiungitur sexta conclusio. Aureola virginis potest esse in vno vigine cumulator quam in alio: & similiter aureola martyris & doctoris. At quia statim se offert in contrarium argumentum, quod videntur aureola in culmine charitatis existere, & id quod in culmine est nequit maius minus esse, adnotandum est, quod premium in aureolis crescere potest aut ex radice meriti, qua est charitas, aut ex genere operis. Quando ergo crescit ex radice charitatis, augetur aureola, hoc est essentialia premium. Quando vero ratione operis, crescit solum gaudium, quod est aureola. Potest, inquam, forte martyr vnus feruentiori charitate minores pati cruciatus, atq; alius minori charitate subire maiores, tunc ergo premium essentialia prioris auctius erit, aureola vero posterioris cumulator. Idemq; vsu venit si ex duobus doctoribus vnum cum minori charitate maiorem adhibeat diligentiam predicandi. Et pariter est de virginibus censendum. Potest enim aliqua qua in maiori est charitate solertius occasiones impudicitiae cauere, atq; ab illa cautius elongari, qua ideo maiorem habebit aureolam. Igitur aureola neq; semper est in charitatis culmine, neq; charitatis insequitur proportionem. In dei para vero virgine vtraq; ratione excellentissima omnium aureola resulget.

7. Conclus.

Tandem de subiecto aureolae dicere superest. De quo septima adhibetur conclusio. In Christo domino nostro, quanuis quicquid in alijs beatis aureolae nomen habet, eminentissimo modo existat, tamen propter eius excellentiam, nec ratio neq; nomen aureolae inuenitur. Probat prior pars. Christus & virginis fons fuit, & decus eximium, & martyrum firma metum, & robur; & doctorum fulgentissimum lumen. Imo quanuis nulla carnis tentamenta

vllum in eo motum habuerint, labores tamen plures hausit, & in passione dolores, ac subinde naturale legitimumq; sensit carnis infirmitatem morte formidantis: ob quas pugnas, & luctas, quas herouice vicit, quidam ei aureolam martyrij adscribere contenderunt. At vero cum aureola diminutionem, ac perinde participationem gaudij desigret, fas non est illam Christo attribuere, qui non participatione sed plenitudine omnium habet gaudiorum, de cuius plenitudine omnes accipiunt. Igitur sicut de dotibus diximus, qua secundum hanc rationem non sunt in Christo, sed aliquid excellentius, cui dotes aliorum assimilantur, ita dicendum est de aureolis. Fuit enim in Christo plena victoriae ratio, cuius similitudine victores omnes constituuntur, iuxta illud Ioannis. 16. In mundo pressuram habetis, sed confidite, ego vici mundum. Et alibi. Si mundus vos odit, me priorem odio habuit. Et Apoc. 5. Ecce vicit leo de tribu Iuda. & cap. 3. Qui vicerit, facia eum sedere in throno meo, sicut ego vici, & sedeo in throno patris mei. Igitur quia ipse est in throno patris, plusquam aureola habet, sed quia alij merentur thronum eius, sunt gaudiorum participes, qua aureole dicuntur. Et similiter in doctrina ipse est lux patris, iuxta illud, Quaecunq; audiu a patre meo nota feci vobis, sed alij sua sunt lucis participes.

8. Concl. de angelis.

Octava conclusio. Neq; in angelis est proprie ratio aureolae: nam aureola premium est merito respondens, in angelis autem virginitas non meritum, neq; victoria pugnae sed rei natura fuit. Et in hoc sensu, ait, lib. de virg. Hieronymus, qd in carne praeter carnem viuere vita angelica est, id est meritum angelicae naturae simile, quia virgines per gratiam naturam imitatur angelicam. Et quemadmodum contra carnem non sunt colluctati, ita neq; contra mundum dimicarunt, vt mortem oppeterent: pugna enim illa quam contra Luciferum in caelo habuerunt metaphorica fuit, quia illos tanquam Dei ministri de illo fastigio deiecerunt: & ideo neque aureolam martyrij meruerunt. Et quanquam Deus per superiores angelos aliqua inferioribus reuelat, illa tamen reuelatio neque explicatio fidei est, qua non est in beatis, neque doctrinae habet rationem, qua sit, iuxta verbum Dionysij, purgatio: & ideo neque illa ratione aureolam merentur doctorum. Sed omnes vnicomodo, nempe per conuersionem in Deum per gratiam, & auxilium Dei eodem modo beatitudinem meruerunt, & ideo diuersis aureolis non discernuntur: veluti homines, quia ad illam diuersis modis, & officijs promouentur.

Nonna. Concl. de corporibus.

Nona conclusio. Aureola non est principaliter

ter in corpore, sed in metes, quavis per quamdam redundantiā resulget in corpore. Est enim, vt dictu est, animi gaudium. At vero quemadmodum essentialis beatitudo, que in anima consistit, in corpus per dotes gloriae refunditur, que quidem dotes vniuersis beatis communes sunt: ita & aureolae, quae sunt quorundam peculiaris, aliqua habent in signia in corpore.

Quod si quaeras vtru in toto corpore, an in quibusdam membris. Ex sacris litteris nihil coopti habemus. Sunt tamen coniecturae, vt appareat in capite coronulae figura, nam aureola coronula, vt diximus, significat. Neq; probabilitate caret, vt quaedam colorum varietatem praefereant: nam & corpora ipsa colorata erunt. Non quod ex commixtione qualitatum qua in beatis sunt naturales, varietas illa colorum in aureolis oriatur, quippe cum sint supra naturalia in signia, sed qd claritas ipsa gloriae in capitibus virginum decorem quaedam alboris praefereat: & in martyribus subrubescat: & in cofessoribus subviride. Et fortasse in manibus virgines candida lilia gestare apparebunt, & martyres palmam. Arbor enim illa, quam contra impositam sibi molem Philosophi assurgere aiunt, martyrum patientiam & toleranciam significat: & in doctoribus apparebunt subvirides rami: nihil enim vetat quo minus caelestis claritas illas representet varietates. At vero alia martyrum insignia, vt Pauli ensem, & Laurentij craticulam non oportet illic representari. Cicatrices autem martyrum non reputantur aureolae, nam multi illic erunt sine cicatricibus martyres, vt qui non gladio, sed submersi vel inedia confecti martyrio coronati sunt.

Paulus.

Per haec igitur argumentum vltimum solutu restat. Et haec de amplissima beatitudinis materia ad Dei gloriam dicta sint, qui nos ad eius contemplantionem admittere dignetur.

DISTINCTIO quinquagesima, De statu, & poenis damnatorum.

Text. Cap. 1.

Oelicissima beatorum gloriae miseriam damnatorum calamitatem tandem opponam.

mus oportet: quos infernus locus manet, & gehennae perpetua flamma, & exteriores tenebrae. Etenim neq; ignis ille purus est: sed stagnu, inquit, Ioan: ignis ardentis sulphure. Et in psal. Ignis sulphur, spiritus procellarum pars calicis eorum. Quare & sine luce ardet, & quasi vento rum impetu freuens miseris comm cremare non cessat. Quod si, vt est apud Iob, ab aquis nimium transibunt ad calorem nimium, transitus tamen ille omni est refrigerio destitutus.

Apoc. 19.

Psalm. 10.

Iob. 33.

Cap. 2.

Tam animae ergo illic quam corpora perpetuos sentiet cruciatus: is enim sensus est illius verbi Domini. Ite in ignem aeternum, nempe, vnde nulla est futura redemptio. Fuerunt enim Origenianiste, vt refert Augustin. de hac haeresi condemnati, qui arbitrabantur finem quandoque genus illud suppliciorum habiturum. Prima autem calamitatum in illo ergastulo illa consistet, quod a regno caelesti sint in perpetuum relegati, diuinoq; priuati conspectu: quam damni poenam appellant. Vnde August: quales illae sint exteriores tenebrae futurae, super sextum psalmum sic enarrat. Ira Dei in iudicio erit, & hic est in caecitate mentis, cum dantur mali in reprobis sensum. Ibi exteriores tenebrae erunt, quia tunc peccatores penitus erunt extra Deum. Quid est enim penitus, erunt extra Deum,

Libr. de haeres. cap.

nisi esse in summa cæcitate: Si quidem inhabitat Deus lucē inaccessibilem. Hæ autem tenebræ hic iā incipiunt in peccate, cum ab interiori Dei luce secluditur, sed nō penitus dum in hac vita est. Hæc ille. Itaq; in hac vita etiam peccatores ex terra hac luce corporea fruuntur, sed in illo ergastulo, quo cum corporibus damnati detrudēdi sunt, non solū interioribus animæ tenebris delictorum, verū & exterioribus corporum caligant.

Cap. 3. ¶ Secunda nihilo minor animarū pœna est perpetuū eorum odium, quo in diuinā bonitatem cōtinenter exurgunt, nā superbia eorū qui te oderunt ait Psalmista, ascendit semper. Peius enim est Dei bonitatem odisse quā lucem nō cernere. Hoc enim pœna est, illud verò culpa. Quamuis odiū illud non sit tñ nouum peccatum, hoc est, meritū noui supplicij, quā supplicium mali meriti, quod in hoc seculo perpetrarunt: nam vt in Enchirid. ait August. neq; beatis voluntas, neq; damnatis facultas poterit vlla esse peccandi: vel vlla conditio moriendi. Itaq; vt confirmatissimus ille beatorum amor non est meritum noui præmij, ita neq; obstinatissimum illud, pessimumque in damnatis odium Dei, demeritū est noui supplicij: quia vtriq; extra viam sunt, statumq; bene, aut malè merendi.

Cap. 4. ¶ Tertia subinde miserorum pœ-

na est sensus: nempe igneus cruciatus, quem etiam animæ antea quā sua resumant corpora patiuntur. Etenim quauis lib. de ciuit. Dei. ^{Lib. 2. de ciuit. 20.} Augustin. cuiusmodi ille ignis fuerit, sub iudice reliquerit, postmodū tamen corporeū esse agnouit: eodemq; nihilominus spiritus cruciari. Cur enim, inquit, non dicamus, quauis miris, tamen veris modis, etiam spiritus in corporeos posse pœna corporalis ignis affligi: Hactenus ille. Patiuntur ergo nūc etiā animæ inextinguibile ignem & vermem viuacissimum, iuxta illud Marc. 9. Bonū est tibi claudum introire in vitam æternam, quā duos pedes habentem ire in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et in eccle-

Cap. 5. ¶ Cæterum in postrema carnis resurrectione calamitosi illi corporibus induentur, quæ sint sua grauitate ponderosa, sic tamen in malum suum incorruptibilia, vt tamen sint perennibus tormētis passibilia. Vnde in Apocaly. In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam, & desider-

siderabunt mori, & fugiet mors ab illis. Dolores ergo mortis sine spe moriendi sentient. Infelix fors & horrore plena: vita mortis imago, vbi nec passionis consolatio vlla, nec liberationis spes reliqua mors quæ miseros, neq; verè permittit viuere, neq; ab illa vitæ vmbra vnuquā eripere valet. Vtinā ergo nobis Deus illā caueat perpetuā mortem, & donet suā vitam æternam.

DISTINCTIONIS Quinquagesimæ, De statu & pœnis damnatorum. Quæ- stio vnica.

ARTICVLVS I.

Vtrum ignis inferni sit corporeus.

R

Ostrema tādē quinquagesima distinctio in disputatione, de statu & pœnis damnatorū versatur, quæ vnica erit quæstione cōtēta. Et quidem à loco inferni inchoandū nobis esset, nisi illum distin. 45. circa centrum terræ reconditum constituissemus: & ideo primum de igne quæritur, vtrum sit corporeus. Et arguitur à parte negatiua. Primò autoritate Damasceni lib. 4. c. vii. Tradetur diabolus & peccato res in ignem æternum: non materialem, qualis est qui apud nos est, sed qualem nouit Deus. Et Augustinus. 1. 2. super Genes. ad literam cap. 3. 2. quærens cum anima de corpore exierit, vtrū ad aliqua loca corporalia, feratur, an ad incorporalia corporalibus similia, respōdet: q; cū spiritualis sit, nō corporalia loca, sed ad spiritualia aut ad loca pœnalia, similia corporalib; fertur.

2. Argum. ¶ Secundo arguitur ratione. Ignis corporeus non potest animas, quæ spiritus sunt, cruciare: animæ verò modò sine corporibus cruciantur: ergo ignis ille non est corporeus.

3. Argum. ¶ Tertio. Ignis corporeus naturali impetu agit ergo illa combustibilia, quæ illi applicantur,

æqualiter vrit: damnati verò etiam in corporibus non æqualiter, sed pro cuiusq; merito tormenta eius patientur. Ait enim. 4. Dialogorum Greg. Vnus quidem est gehennæ ignis, sed nō vno modo omnes cruciat peccatores, vnusquisque quantum exigit culpa, tantum sentiet de pœna ergo non est corporeus.

¶ In contrarium est illud Matth. 25. Ite in ignem æternum. ¶ De illo inferni perhorrendo igne multi in primitiua ecclesia dubitarunt, esset ne corporeus, quæ vtiq; opinionum ambiguitas ex Philosophorum placitis ortum habuit: nam cum illi corporum resurrectionem non agnouissent, solius animæ corpus egressæ pœnā, aut præmium profitebantur. Et quoniā neq; satis intelligebant quomodo spiritus ab igne corporeo pati posset, eiusmodi ignē diffitebatur, affirmantes, vt ait Auicenna, quicquid de animorū pœna euulgatur, per metaphorā esse intelligendum. Vt quemadmodū foelices animæ non de re aliqua corporea, sed spirituali oblectabatur, quia suum se finem consequutas vident, ita & afflictionem malorū, spiritualementaxat putabant: nepe, quia à suo sunt sine semota. At quia illa tristitia vulgo non potest nisi per similitudines corporales ostendi, dicitur per metaphorā igne affligi, & præterea, vt metu viuentes exterreantur.

¶ At quoniā alij etiam ex philosophis eo vsq; sunt cognitione progressi, vt crederent separatas animas nō solum pœna dāni propter auersionem à suo fine: verum & sensu affligi, alij cōmēti sunt animas corporū similitudinibus cruciari, vt homines phantasticis imaginationibus torquentur in summo; de quo visionū genere 1. 2. de ciuita. Dei. meminit August. cap. 2. 1. Veruntamen quoniā neq; hoc gaudiorum, aut suppliciorū modum satis rei satisfacere alijs videbatur, tertium Philosophorū placitū, quod & Auicenna refert, fuit, q; animæ hæc corpora mortalia exuta alijs vniuntur cœlestibus corporibus in quibus perpetuò vel præmij fruuntur, vel afficiuntur supplicij. Hoc autē. 1. de anima Aristoteles probat esse falsum: nā anima, vt suo est proprio corpori accommodata, quæ nō potest in aliud trāsire, vt Pythagoras comminiscatur: ita & suis certis vtitur organis, vt alijs vti non valeat. Neq; verò soli Philosophi, verum & patres Sancti de hoc aliquando hæsitant. Vnde Augustinus. 20. de ciuit. Dei. cap. 1. 6. Qui, inquit, ignis cuiusmodi, & in qua mundi vel rerū parte futurus sit, hominem scire arbitror neminē, nisi fortē cui spiritus diuinus ostendit. Subiungit tamen, quod in postrema die seculi mundanorum ignium conflagratio-

gratione mūdus peribit insinuans forte q̄ etfi de igne quo nunc torquentur animæ, ambigi possit, sit ne corporeus an spiritualis, tamen de illo, qui damnatos cū suis corporibus in infernum obtrudet, quem sunt perpetuo perpeffuri non esse dubitandum fore corporeum.

1. *Conclus.*

¶ His ergo recensitis opinionibus, ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Ignis inferni est corporeus ab initio mūdi ibidē creatus. Probatur primo ex regula, quam supra pluribus locis commendauimus, nempe quod quoties verbū factæ scripturæ, eo præsertim loco, ubi historia narratur, in sensu literali sanè interpretari potest, sic est interpretandū, ait verò Christus dicturum se dilectis suis. Venite benedicti patris mei percipite regnum: ac subinde damnatis, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo: ubi prior pars ad literam intelligitur de regno quod etiā in corporibus beati possidebunt: ergo non est cur non & ignis nomen ad literam corporeum significet, paratum ab initio diabolo. Mox accedit & ratio. Damnati resumptis corporibus igne sunt corporeo cruciandi: & non est credibile tunc totum esse creandum: quanuis ignis conflagrationis sit illi adhibendus: ergo & nūc est ibi corporeus. Et confirmatur hoc, si verbum illud, Ite in ignem æternum, corporeum significat, vt pote quod damnati cum suis corporibus mittuntur, & subdit Christus, Qui paratus est diabolo & angelis eius, conlequens fit, vt idem corporeus ignis sit ab initio in inferno. ¶ Deinde arguitur. Si non sit verus corporeus ignis nō est cur potius dixisset in ignē, quā in aquam, vel aerem æternū: nam quantū ad spirituale tormentum non plus ignis confert, quā aliud elementū quodlibet. ¶ Præterea ob id ignis potius quā res alia prædicatur in inferno torquere miferos, q̄ elementum illud propter vehementissimā agendi vim, horrendissimum est, ac perinde ad vlciscenda crimina, & scelera quæ contra Dei omnipotentem bonitatem committuntur, aptissimum, si autem non esset corporeus ignis, neq; vehementiorem haberet cruciandi vim, neq; significantius terrendi nomen: quod esset religioni Christianæ quoddam deceptionis genus. ¶ Solet illud Lucæ. 16. de diuite epulone in huius cōfirmationē sententiæ accumulari. Quia crucior in hac flamma. At verò Augustinus. 2. 1. de ciuit. Dei cap. 10. efficaciam loci huius infirmat. Nam ubi ait ille miser. Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti in aqua, vt refrigeret linguā meam, neque lingua eius neque digiti Lazari poterant vsurpari pro corporalibus membris:

Ratio conclusionis.

De diuite epulone.

quoniam neq; epulo in inferno, neq; Lazarus in limbo corpus habebant. Quare & flamma videtur spiritualiter intelligēda: veluti & aqua. Vnde lib. 8. citato super Gene. Illum, inquit, diuitem in ardore pœnarum, & illum pauperem in refrigerio gaudiorum intelligendū non dubito: sed quomodo intelligenda sit illa flamma inferni, ille sinus Abrahamæ, illa lingua diuitis, ille digitus pauperis, &c. vix fortasse à manfue quærentibus, à contentiose autem certantibus nunquam inuenitur. Veruntamen salua Augustini autoritate dici possēt, quod cū Christus ad normam intelligendi nostrā, parabolam admetiretur, ambos induxit acsi in corporibus illic essent. Et ideo nō mediocriter arguendum inde sumitur, q̄ vera sit illic flamma, eadem quæ ad eōdē terribilis, vt distillantem aquæ guttulam ille miser pro refrigerio duceret. Quare Gregorius. 4. lib. Dialogorum, atq; alij hoc loco idem cōfirmant. ¶ Accedit & illud Sapientia. 1. 1. per ea quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Peccant enim homines per res sensibiles: igne ergo torquentur sensibili. ¶ Ad hæc & verbū Christi Matthæi quinto. Qui irascitur fratri suo reus erit iudicio, qui dixerit Racha, reus erit concilio, qui autem dixerit fatue reus erit gehennæ ignis, plurimum momenti affert ad probandum corporeū illic esse ignem quod grauissimum est supplicium. ¶ Ad hæc tandem accedit autoritas Augustini, qui licet ante ambigūe fuerit de hac re locutus, tamen loco nunc proximē citato de ciuit. Dei affirmantius asserit esse ignem corporeum: quo etiā nunc & demones & humani spiritus cruciantur. Cuius sententiam Gregorius. 4. dialogorum amplectitur cap. 29. dicens. Ob id quod Christus dicturus est. Ite in ignem æternū, qui paratus est diabolo & angelis eius, docemur in corporeos demones corporeo igni cruciari, atque ad eōdē nihil esse mirum si & animæ antequam accipiant corpora, possint corporea sentire tormenta. Hæc ille. Postremum denique argumentum sumitur ex purgatorio, de quo primæ ad Corinthi. 3. ait Paulus, quod si quis superedificat ligna fœnum stipulā, &c. saluabitur quasi per ignem. Vnde eodem libr. 2. 1. Augustinus cap. 29. sic colligit. Si hoc temporis interuallo, donec dies resurrectionis adueniat, spiritus iusti defunctorum ignem dicuntur perpetui purgatorium, quem non sentiant illi, qui non habuerunt tales mores & amores in huius corporis vita, vt eorum ligna & fœnū & stipula consumatur. ¶ Quod si quis sciscitetur an ille ignis eiusdem sit speciei cū nostro, quanuis hoc æqueat per sacros testes fieri certum,

Aug. ambr. ritus.

De purgatorio.

2. *Conclus.*

tum, subiungitur tamen secunda conclusio. Ignis ille eiusdem speciei est cum isto quem videmus: quamuis materia sit fortē diuersa. Aqua enim (vt. 1. Topicorum ait Philosophus) omni aquæ est idem speciei: & eadē ratione ignis omni igni. Quandoquidem nomen ignis specificum est, vnde conlequitur, vt qui non est ignis eiusdem speciei cum elemento, non sit verè ignis. Igitur cū ille inferni verè sit ignis (siquidē sic in euangelio vocatur) colligitur, vt sit eiusdem speciei cum isto quem nos experimur.

Ignis in propria vel aliena materia

¶ Est tamen notandum, quod ignis potest esse vel in materia propria, quemadmodum est in elemento, vel in materia aliena, quemadmodum in nostros vsus venit: & illa ratione potest differre ignis ab igne materialiter, vt ignis carbo differt ab igne flamma. Quāuis in carbone nō est verus ignis, sed plurimus calor propter densitatem materia, vt de ferro supra diximus. Pari modo ignis ille inferni differt à nostro, & illa ratione supra citatus Augustinus dicit se ne scire cuiusmodi est, id est, in qua materia. Nam quanuis in Apocalypsi dicatur ardere sulphure, illud tamen sulphur fortasse non est eiusdem speciei cum eo quod est apud nos. Est enim in corruptibilis materia, & ingenerabilis à solo Deo creata: quo etiā ille ignis à nostro differt. Noster enim ligno aut aere, atque alijs alimentis nutritur, quæ ab ipso deuorantur. Et ideo Gregorius. 1. 5. lib. Moralium super illud Iob. 20. Deuorauit eum ignis, qui non succenditur. Ignis, inquit, corporeus vt esse valeat, corporeis indiget fomentis: nec valet nisi succensus esset, & nisi refotus, subsistere. At contra Gehennæ ignis, cū sit corporeus & in semetipso reprobos corporaliter exurat, neq; studio humano succenditur, neq; lignis nutritur: sed datus semel durat inextinguibilis.

3. *Conclus.*

¶ Tertia conclusio. Locus ille inferni gehenna ignis dicitur, quasi ignis fornax, quod in Apocalyp. vocatur stagnum ignis ardentis sulphure. Et fuit nomen, quod vt Hieronymus super Matthæū cap. 10. ait in veteribus libris non inuenitur, sed primum à Salvatore nostro est positum. Est enim gehenna quasi vallis filiorum Hennon. Iacebat namq; prope Hierosolymorum muros, ubi (vt. 4. Regu. 2. 3. legitur) filij Hennon, Idolo Moloch filios suos & filias igne sacrificabant. Et ideo Christus nomen gehennæ ad inferni fornacem transtulit, eō quod vallis illa cadaueribus combustis plena, inferni imaginem referebat.

4. *Conclus.*

¶ Quarta conclusio. Ignis ille est æternus, hoc est perpetuo crucians, vnde nulla est redemptio. Hæc conclusio non eō constituitur, quod

fit catholicis dubia, sed quod hæretici olim illam negabant. Nēpe Origenianistæ, quos August. post Epiphanium lib. de hæret. cap. 43. refert. Aiebant enim ignem illum etiam inferni, quo iniqui torquentur, purgationem esse ipforum, quæadmodum nos de purgatorio iustorum loquimur, atq; adeo diabolū & angelos eius post longissima tempora purgatos, atque liberatos regno Dei luci que restitui: & rursum post longissima tempora omnes, qui liberati sunt, ad hæc mala denuō labi & reuerti: & has vices alternantes beatitudinum & miseriarum rationalis creaturæ semper fuisse semperq; fore. Quamuis vt dist. 45. q. 2. arti. 2. monstrabamus, non est verò simile Origenem in illa opinione mansisse, etiam si illi Origenianistæ ab eodem Adamatio Origene, vt ait inibi Augustinus nuncupati fuerint. ¶ Illam autem vanissimam absurditatem à Philosophis, & potissimè à Platonicis didicerunt, contra quos idem Diuus pater lib. 2. 1. de ciuit. Dei disputat cap. 13. & 17. Non enim sibi persuadere poterant æquissimum Deum irreuocabilibus supplicijs quospiam, quantumuis sceleratos punire. Quare alij dicebant in die iudicij prolata damnatorum sententia precibus sanctorum Dei viscera commouenda, vt eis ignoscat. ¶ Sunt autē huiusmodi fabulæ sub pietatis cortice impietissimæ. Vbi enim Christus se dicturū refert. Ite in ignem æternū, confirmatissimā sententiam, atq; adeo irreuocabile designat. Neq; solum dicitur æternus quia in æternum permanet, sed quia quæcūq; semel susceperit, in æternum tenet perpetuoque cruciat. Et ideo subditur. Et ibunt hi in supplicium æternū, iusti autem in vitam æternam. Vt quemadmodum vita æterna: veluti Deus ipse, in cuius conspectu consistit, æternū perpetuumq; gaudium habet, ita & iniquorum supplicium nullam habere valeat redemptionem. ¶ Accedit & illud Marci. 9. Bōnum est tibi claudum introire in vitam æternā, quā duos pedes habentem mitti in gehennā ignis inextinguibilis: vbivermis eorum nō moritur, & ignis non extinguitur. Id quod & Ioannis. 5. Christus quoq; explicuit, dicens. Procedet qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicij. ¶ Adde quod homines in perpetuo circulo constituere, vt per vices defuncti nunc in summa sint miseria, deinde à miseria ad felicitatē trāsillati, inde rursus ad eandem relabantur miseriam, manifesta vesania est. Sūt enim animæ perpetuæ creatæ, non ob id, vt perpetua vicissitudine mutabiles sint: sed vt sempiterno Deo in hac vita seruiētes, beata requie cū ipso eademq;

Hominiū vesania.

eademq; perinde perpetua perfruantur. Quod si ab infinita illa immutabiliq; Dei bonitate defuerint, perpetuis supplicijs addicantur.

Solu. 1. ar. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur Damascenū nō negasse simpliciter ignem illum esse corporeum quantum ad substantiā: sed esse materialem quātum ad similitudinem effectus ignis, qui apud nos est, tū quōd animas nunc nō materialiter cruciat, quippe quæ non sunt caloris receptiue, tū quōd neq; corpora sic omnino comburet, & cōburendo corrumpat: sicut ignis apud nos facit.

Solu. 2. ar. ¶ Ad illud Augustini respondetur, quōd licet aliquādo fuerit ambiguus, tandē tamen dixit esse corporeum ignem. Præsertim quod etiam illic dicens loca pœnalia esse corporalibus similia, ignem etiam corporeum insinuauit nō pro non profum dissimilem.

Solu. 3. ar. ¶ Ad tertium deniq; respondetur, qd cū ignis ille suapte natura sit instrumentum diuinæ iustitiæ, & instrumentum non agat, nisi vt à principali agente mouetur, ignis ille non profus, vt naturalis agit in omnes æqualiter, sed vt iustitia postulat. Præsertim quōd vt ibidē ait Grego. etiam in naturalibus est simile. Non enim omnes qui solis radios suscipiunt æqualiter calefcunt, sed secundum cuiusq; dispositionem. Nam actus agentium, vt ait Philoso. sunt secundum dispositionem patientis.

ARTICVLVS II.

Virum animæ separata igne illo inferni corporeo torqueantur.

Ignis inferni corporeus est, cū anima sit incorporea, merito quaritur, vt rū à corpore separata ab illo igne quippiā patiatur. Et arguitur à par-

Partis negatiua arg. 1. ¶ Gen. vbi ait, quōd animæ nō ad corporalia loca sed aliqua pœnalia corporalibus similia deferuntur. Et rationē ibidē subdit, qd agens debet esse nobilius patiente: corpus autē nō est rā nobile q̄ spiritus.

2. Argum. ¶ Secūdo arguitur. Quēadmodū Boetius in libro de duabus naturis, imō & Arif. in libris de generatione ait illa solū agere in se inuicē & à se inuicē pati possunt, quæ cōmunicāt in materia: corporeus autē ignis & anima illam non participāt, ergo nequit anima ab illo pati.

3. Argum. ¶ Tertio. Quidquid recipitur ad modum recipiētis recipitur: anima est spiritus: ergo nihil nisi spirituale recipit, quod corporeus ignis producere non potest.

¶ In contrariū est, quōd eadē est de animabus ratio, quæ de dæmonibus: dæmones autem ab illo igne patiuntur à quo sunt passura damnatorū corpora: iuxta illud Matth. 25. Ite in ignē aternū qui paratus est diabolo & angelis eius: ergo & animæ patiuntur ab illo.

¶ Ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prima: Animæ separata neque ab igne inferni quippiam corporale recipiūt, neque illum sensu aliquo percipiunt. Prior pars per se nota est: quoniam subiectum in diuisibile corpoream qualitatem quæ diuisibilis est, recipere nequit. Secunda etiam probatur, quoniam in anima separata nullæ sunt sensitiuæ potentia atq; adeo nec sensationes vllæ. Sentire enim quamuis sit animæ tanquam principij in quo est agendi virtus, non tamen tanquā subiecti quod sentit, sed totius coniuncti. Intel ligere enim & velle, quia sunt actiones per se non pendentes ab organo corporali, sunt quidam in anima separata: sentire autem sit mediāte organo corporali, & ideo sunt totius subiecti: corrupto autem subiecto necesse est corrumpi potentiam, quæ ipsius est propria: igitur in anima separata non manēt sensitiuæ potentia nisi tanquam in radice. Perfeuerat enim in ipsa eadem efficacia influendi eandem potētiam resumpto corpore. Quare huiusmodi potētia non sunt propriæ passionis animæ sicut in intellectus, sed potentia illas influēdi est eius propria passio. Si autem in anima separata nō sunt potentia, multo minus esse possunt sensationes. Imō verò quamuis potentia sensitiuæ remanerent in anima separata, tamen quia sensoria organa non habet, scilicet, neq; exteriora, quibus species rerum colligere valeat ad videndum, audiendum, tangendum, &c. neq; verò in teriora potentia imaginatiuæ aut æstimatiuæ, ad eas species seruādas, quas in via acquisierat, nullas posset sensationes, aut internas, aut externas elicere.

¶ Circumfertur libellus quidā de spiritu & anima, qui August. inscribitur, vbi habetur quōd anima recedens à corpore secum trahit sensum scilicet, imaginationem, & quōd ex imaginatio nella & cōcupiscibilitate afficitur, anima beata ad letitiā, & damnata ad tristitiam. Sed libellus ille apocriphus est, neq; Augustiniana auctoritate dignus. Vbi verò in libro de ecclesiasticis dogmatibus scriptū est, solū hominē habere animā substantiā, quæ exuta corpore viuit, & sensus suos atq; ingenia viuaciter tenet, nomē sensus pro parte intellectiua usurpatur.

¶ Hac igitur prima conclusione præfixa non est intellectu facile, quemadmodum anima separata,

Paris affi.

1. Conclus.

Libellus de spiritu & anima

Modus pri- mus quo anima pati creditur.

separata, cum purus spiritus sit, ab igne corporeo patiatur. Etenim qui dicerent cruciatus illos esse imaginationes in phantasia, iam exclusi sunt, quia tales potētia sensitiuæ organa nō habent. Item quia illæ imaginationes deberēt esse per species, quas in hac vita receperunt, at que adeo per illas non dicerentur ab igni pati. ¶ Et ideo quidam dixerūt solū per intellectū ualem visum illius ignis pati, nempe tristari. Ait enim Grego. 4. Dialo g. c. 29. quod anima ignē eo ipso patitur, qd videt, & quia cremari se aspiciat, crematur.

¶ Hoc autē non sufficit: nā obiectū visus sola ratione qua videtur, non tristitia, sed tristitia afficit. Necesse ergo est, vt contristet, sub ratione disconuenientis, & no cui cernit: atq; adeo qd præterquam per visum aliter noceat.

¶ Alij ergo dixerunt, qd sola apprehensio qua anima apprehendit ignē, vt sibi nocentem sufficit ad nocentū & tristitiā, vt in eis impleatur, quod ibi trepidauerunt tibi nō erat timor. Cui alludere videtur secundum membrū verbi Gregorij. Quia anima cremari se conspiciat crematur. At verò opinio hæc multis nominibus deficit. Primò, scilicet, quia tunc passio illa non esset secundū rei veritatē, sed duntaxat secundum apparetiam. Et quamuis secundum Aug. 12. super Genesim ad litteram, possit qui spiam ex aliqua falsa imaginatione tristari, nō tamen per illā tristitiā verè patiatur à re ipsa, sed à sola imaginatione. Quare isto modo non dicerētur animæ pati ab igne, sed à sua falsa opinionone. Imò qui hoc modo opinantur plus à veritate passionis recedūt, quā illi qui per imaginarias visiones dicerent, animas pati. Nam illi aiūt esse veras imagines quas anima ex hac vita deserit, isti verò neque veras imagines censentur, sed falsas existimationes. Præterea cū animæ separata & præsertim dæmones, acumine viuacis ingenij polleant, nō est credibile eo vsq; falli posse, vt ignis eis nocere appareret, si non verè noceret.

¶ Quartus dicendi modus fuit concedentiū verè animā separata ab igne pati. Nā Gregorius post citata verba subdit. Quod res corporea in corporeā exurit, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur. Vnde colligit, qd incenditū anima non solū videndo, sed etiā experitū patitur. Quo autē modū exponat, subditur, corporeū illū ignē bifariā posse cōsiderari. Vno, scilicet, modo quatenus res quadam est corporea. Et isto modo nequit in animā quippiam agere: sed alio modo cōsideratur quatenus est instrumentū vindicis iustitiæ Dei, quæ exigat, vt anima, quæ peccādo se rebus corpo-

2. Modus.

3. Modus.

4. Opinio.

ralibus subiecit, eisdem pœnā patiendo subdatur. Et quia instrumentum agit in virtute principalis agentis, nihil mirum si ea ratione ignis ille possit realiter agere in animā, calorem scilicet, in eam proferendo. Quēadmodum Deus per aquam baptismi infundit gratiam.

¶ Veruntamē neq; iste modus rationi cōsonus est. Quoniam instrumentum nequit virtute principalis agentis moueri nisi per propriam actionem, quæ sibi natua est. Nequit enim artifex lanea terra vt, sed ferrea, vel alia quæ apta sit ad ferrandum. Et ideo Deus nequit creatura vt tanquam instrumento ad creandum: quia creatura nequit actionem circa nihilum exercere. Sed in baptismo quia aqua realē actionem habet circa hominem, illa Deus actione vtitur, vt instrumento ad ipsum sanctificandū: quamuis per gratiam, quæ in anima recipitur. Igitur cū ignis corporeus nequeat actionē realem exercere in anima, producendo calorem, quia neq; anima est capax ipsius recipiendi, fit vt idem ignis, neq; tanquam diuinum instrumentum valeat animam illo reali calore afficere.

Modus ergo quem ex Augustino & Gregorio schola Theologorum colligit, est, quod anima separata cruciatur ab illo igne inferni per hoc quod illic ab illo detinetur. Non potest autem ab illo detineri, nisi anima ei quodammodo vniatur. Per hoc enim quōd anima vnitur viuenti corpori ab ipso afficitur. Nam hæc sensibili gaudio & dolore anima etiam lata tur atque tristatur. Vnde vt Sapientia. 9. legitur. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Anima verò corpori bifariam vnitur. Vno modo vt forma materiæ, vt ex ambobus fiat vnum viuens: quo pacto neque dæmon neque humanus spiritus corporeo igni valet vniari. Secundo verò modo vnitur ei vt mouens mobili, & locatum loco, eo pacto quo spiritus loco definiti potest. Definitur enim spiritus loco ea ratione qua omnis spiritus creatus res finita est, qua vtique de causa sic est in isto loco, vt simul alibi per naturam effequeat. At verò quamuis loco definitur, non tamen per naturam ab ipso ligari potest & teneri, & quominus valeat, dū libuerit, inde exire: quia spiritus non pendet à loco. Veruntamen anima dū corpus informat non solum à corpore definitur, verum ei alligatur & tenetur, ita vt neq; dū voluerit illud exuere, nisi per mortem. Habet ergo teterrimus ille ignis hoc virtute Dei, cuius est instrumentum, vt perinde velut ergastulum animas teneat & coarceat, quanuis ab eis non informetur: velut icorpus tenet animam qua animatur. Et hoc omnes

Reprobatio

Opin. communis.

Caietanus. nes satis existimant, vt ab illo igne cruciari dicantur. Idq; inter alios Caietanus in quodam animarum sermone disserit. Ait quippe animas illic cum dæmonibus libertate priuari, & quasi catenis igneis coerceri, quod suæ naturali dignitati maximè derogat. Deditantur nempe, quòd cū sint ipsæ corporibus superioribus, vsq; adeò sint horrendo illi corpori diroq; igni subditæ. ¶ At verò profectò nequit mihi satis persuasum esse, qd vt anima verè crucietur ab igne satis sit ipso veluti carcere & compedi- bus ac manicis detineri. Et ideo statuitur secūda conclusio. Animæ perinde ac dæmones à corporeo igne inferni non solum veluti in ergastulo & vinculis detinētur, verum & illa trititia afflictiōne, eiusdemq; prorsus rationis, ac si corpora quibus essent vnita concremarentur. ¶ Enimverò quòd ab illo igne detineatur (vt communis habet opinio) certissimum est: quia illic tā animæ quā dæmones velut in carcere detrusæ sunt. Quare infernus per metaphoram portis & ferreis vectibus prædicatur oclusus: vt est in Psalm. 106. Eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, & vincula eorū dirupit: quia contriuit portas æreas, & vestes ferreos confregit. ¶ Vnde Augustinus. 1. 2. de ciuitate Dei cap. 10. Sicut anima inquit iungitur corpori, dans ei vitam, & ex illa coniunctio- ne vehementer concipit amorem ad corpus, sic ligatur igni, vt accipiens ab eo poenam, & ex illa coniunctio- ne concipit horrorem. Et lib. 2. 1. cap. 10. idem repetit. Et Gregorius lib. Dia- log. cap. 29 (quod & Iulianus Toletanæ vrbs Archiepiscopus vsurpauit) Si viuētis, inquit, hominis incorporeus spiritus detinetur in corpore, cur non post mortem etiam corporeo igni teneatur? Ad cuius cōfirmationem adducit illud euangelij de epulone, qui cruciabatur in flamma. ¶ At verò ita hoc verum est, vt ta- men sufficere non videatur, vt anima peculiari- ter ab igne cruciari dicatur. Nam vt tantum ef- fet carcer & vincula, non plus ignis conferret, quam aqua vel aer. Imò solus Dei iussus suffice- ret, vt dæmones & animas illic teneret. Ignis au- tem peculiariter tanquam crudelius diriusq; af- fligens dæmonibus paratus fuit: ergo alio pecu- liari modo illos affligit. Quocirca nec satis est respondere, quod detinentur animæ in igne propterea, quòd postea sit cruciaturus corpora. Nam & dæmones cruciatur, quorum corpora non torquebit. Et epulo apud Lucam, Non solum ait quia teneor in hac flamma: sed quia cru- cior: quasi eius incendium experiens, quod aquæ guttula sedari cupiebat. ¶ Item animæ resumptis corporibus acrius af-

fligentur quam per modum detentionis pro- pter sensualem dolorem ignis, qui erit in cor- pore: ergo & nunc eadem torquentur afflictio- ne: quoniam poena ignis tūc nō crescit in anima. ¶ Crediderim ergo si mea quippiam valet con- iectura, quòd quemadmodum anima dum cor- pus quod in hac vita viuificat, exurit, pecu- liare afflictionem & tristitiam patitur, aliam, scilicet, quam si tormentum alius generis cor- pus pateretur, puta si suffocaretur aqua, vel pateretur febrim; ita in inferno exuta corpo- re, eandem tristitiam & afflictionem sentit quam passura est dum corpus, quod resump- serit, sensualem dolorem patietur. Atq; hanc vim habet ille ignis tanquam instrumentum diuinæ iustitiæ in dæmones atq; animas: nem- pe, quod afflictionem quam in anima median- te dolore corporis resumpti effecturus est, faci- at absq; illo dolore. Et hoc est, quod ait Augu- stinus loco citato, quòd quamuis miris tamen veris modis spiritus affligitur ab illo igne, reci- piens ab illo igne poenam, non dando illi vitā. Et quod ait Gregorius, scilicet, quòd res corpo- rea incorpoream exurit, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur: & quòd in- cendium anima non solum videndo, sed expe- riendo patitur. Experiri enim incendium est perinde pati, ac si corpus eius combureretur. Imò hoc est quòd significat euangelicus epu- lo petens aquæ guttulam, quæ ardorem flam- mæ ei mitigaret.

¶ Ad primum igitur argumentum responde- tur illic Augustinum sub dubio fuisse locutum, sed libro de ciuitate Dei. 2. 1. cap. 10. planè con- fessus est incorporeos spiritus ab igne corpo- reo pati. Nam quamuis anima nobilior sit illo igne, quatenus corpus: est tamē ipse potentior in quantum instrumentum diuinæ iustitiæ.

¶ Ad secundum verò respondetur, quòd Phi- losophi loquuntur de actione quæ ad patientis corruptionem pergit. Hæc enim materiam cō- munem agentis & patientis requirit: diuersa tamen est quæ anima patitur ab igne.

¶ Ad tertiu deniq; superius responsum est. Et cōcessum, quòd passio animæ à corpore reci- pitur ad modū ipsius animæ sine receptione ca- loris: est enim nihil aliud quā tentio & tristitia.

ARTICVLVS III.

Utrum damnatorum corpora absq; vllō vitio incorruptibilia, sed tamen passibilia resurgent?

POST

Post animarum meditationē dam- natorum, quæritur de eorum cor- poribus, vtrū sine vllō vitio in cor- ruptibilia, sed tamen passibilia res-urgent. Et arguitur à parte negatiua: Illud quod in poenam peccati inflatum est, auferri, nisi remisso peccato non debet: omnes autē cor- porum deformitates in poenā peccati inductæ sunt: quoniam vel originalis culpæ vel actualis effectus sunt: & damnati varò moriuntur in peccatis suis: ergo & corpora cum suis defecti- bus resurgent. ¶ Secundo arguitur, quòd non erunt incor- ruptibilia. Omne enim compositum ex contra- rijs est corruptibile, nisi dote impassibilitatis seruetur: corpora autem damnatorum erunt ex contrarijs composita, omnibusque gloriæ dotibus destituta: ergo erunt corruptibilia. ¶ Tertio arguitur, quòd non erunt passibilia. Omnis enim passio: vt in Topicis ait Philoso- phus, aliquid auferit à substantia passi: omne au- tem finitum, vt primo Physicorum habetur, per ablationem finiti tandem consumitur: ergo si essent passibilia, essent & corruptibilia. ¶ In contrarium est, quòd 1. ad Corint. 15. ait Paul. Mortui resurgent incorrupti. Vbi glossa ait, quòd resurgent omnes sine diminutione membrorum etiam peccatores. Qui tamen nō immutabuntur per gloriam impassibilitatis: & nihilominus, vt Apocalypsis. 9. legitur, quærent mortem & non inuenient. ¶ Ad quæstionem tribus conclusionibus re- spondetur. De defectibus namque corporum distinct. 44. plura diximus: & ideo in hunc lo- cum pauca reseruauimus. Atqui Augustinus in Enchiridio cap. 9. 2. decidere quæstionem re- cūsauit, vtrū damnati resurgent cum defecti- bus corporum, quos in hoc seculo habuerant. Durandus verò distinct. 44. quæstione. 2. ait, quòd resurgent cum illis vitijs cum quibus or- ti vel defuncti fuerint, scilicet, si mutili nati fue- runt, aut postea sunt mutilati. Quoniam resu- scitatio corporum per modum retributionis est futura: damnati verò nulla sunt foelicitatis retributione digni. Item faciendā est per gra- tiam Christi: & tamen damnati non sunt eius gratiæ capaces: imò omnia eis ad miseræ cu- mulum cessura sunt: ergo cum suis defectibus resurgent. ¶ Contra hanc autem opinionem statuitur prima conclusio, quam eadem distin- ctione D. Thom. affirmat. Corpora damnato- rum absque vllō vitio naturæ resurgent. Sunt enim huiusmodi vitia in triplici differentia. Quidam siquidem nascuntur trunci aut etiam monstra, vt cæci, muti, aut alijs membris orbi,

aut gibbosi, aut pygmei, &c. Alij sunt defectus qui illis viuētib; casu aliquo acciderunt, vt membrorum amputationes. Sed alijs sunt ex distemperamento humorum venientes: vt le- pra, morbi, &c. Et absque omnibus istis resur- gent. Primo quia mortuorum resuscitatio du- plioi virtute Christi faciendā est: scilicet, sanan- tis naturam, & largientis gratiam. Adam enim duplicem mortem incurrit: nempe, animæ & corporis: & vtramq; nobis Christus restituit. In resuscitanda autem corporali morte nullam habuit peccati rationem. Et ideo tanquam na- turæ autor illam integrè reparabit, quam inte- gram assumpsit: & in hoc etiam damnatos si- bi configurabit. Quia idcirco ratione corpora damnatorum resuscitabit incorruptibilia & in legitima ætate. Eadēq; perinde ratione absque vllō vitio: nam hoc totum exigit perfectā re- stauratio naturæ. Illa verò quæ ad remissionē culpæ, quæ fit per gratiam, consequuntur, solis est prædestinatis donaturus. ¶ Adiecit autem loco citato rationem egrē- giam quæ est S. Thomæ. Enimverò nisi culpa obstaret, vniuersi absq; vllō vitio resurgerent: & ideo si corpora modo damnatorū vitiosa de- berent resurgere: hoc esset in poenam culpæ. Poenā verò æquis iudex culpæ debet admetiri: sunt autem inter miseros damnatos, qui mi- noribus delictis irretiti peiores corporum de- formitates habuere, grauioreq; infirmitates fuerunt perpessi. Ablonum ergo ab æquitate esset, vt cū illis omnibus resurgerent: tunc enim resurgentium supplicia non cōmissis culpis in hac vita, sed toleratis poenis responderent. ¶ Præterea neq; rationi est consonum, vt qui monstrifica corpora habuerunt sic resurgant. Deniq; consequens fieret, vt deberent cum om- nibus febribus, morbis, lepris, & doloribus re- surgere, quibus fuerat viuētes, subiecti, quod reuera non est verosimile. Accedit ad confir- mationē conclusionis verbum Paul. 1. ad Co- rinth. 15. Mortui, scilicet, omnes, resurgent in- corrupti, id est, in corporibus nec mutilatis nec vitiosis, sed integris & perpetuis. ¶ Ad argumentum ergo Durandi iā respondi- mus, quòd licet resuscitatio corporum sit prop- ter retributionē faciendā, tamen eorū vitia esse non debent retributio culpæ: imò propterea integra resurgent, vt integra patiantur. Quare integritas illa non ad eorum foelicitatem, sed potius infœlicitatē, ceu incorruptibilitatem, per- tinebit. Neq; erit effectus gratiæ gratū facien- tis, sed gratis datæ toti naturæ. Resurgent autē cum illis defectibus, qui ex principijs naturæ oriuntur. Resurgent inquam graua, ponderosa,

T t sa,

Paris ne- gatius. 1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

Paris affir- matina.

Decisio arti- culi.

1. Conclus.

Sententia autoris.

Solu. 1. ar.

Solu. 2. ar.

Solu. 3. ar.

Solutio. 1. fa. passibilia tunc mobilia &c. Ad primum igitur argumentum respondetur, quod argumina & miseria huius seculi ex originali culpa contracta & quaecumque alia ob actualia peccata adhibita, omnes sunt temporales cum ipsa vita transientes & ideo quavis culpe non sint a Deo remissa, non debent illae manere, sed alia secundum forum futuram vitam, quae sint perpetua.

Obiectio. Quod si arguas, iustis nihil decrit quod ad eorum felicitate pertineat, ergo nec damnatis quidpiam quod eorum miseriam possit augere: integritas autem corporum & vitiositatis ablatio quoddam exiit miseriae leniam. Respondetur non esse paritatem ratione, Bonum enim potest esse integrum & perfectum & ideo iustis quicquid ad eorum perfectionem confert, accumulabitur: malum autem nequit esse per oes defectus omnino puniret, & ideo damnatis aliqua boni naturalis consistentia fiet reliqua.

2. Conclusio. Corpora damnatorum resurgent, incorruptibilia. Conclusio est de fide, ut art. 1. dicebamus. Quonia sicut beati (ut Matth. 25. legitur) mittendi sunt cum suis corporibus in vitam eternam, ita & damnati in ignem aeternum. Ratio ergo conclusionis est partim naturalis, partim supernaturalis. Naturalis quidem, cessatio motus coelestis non quod cessatio illa sit naturalis: nam (ut dist. 48. q. 2. art. 2. monstrauimus) naturaliter cessare non possunt, quare supernaturaliter quiescent, sed quod cessante illo motu, naturali consecutione generationes & corruptiones reru cessabunt, ut eodem art. contra quosdam disputando confirmabatur. Sed tamen praeter illam causam erit & alia supernaturalis: nempe perfecta animae informatio, per quam corpori dabit esse incorruptibile, ut D. Tho. 4. lib. contra gentes cap. 89. asserit. Similiter enim malis, ut bonis, hoc anima tribuet. Quauis in damnatis (ut supra diximus) non habeat rationem dotis incorruptibilitatis, quia illud non deriuatur ex beatitudine & felicitate animae: sed est effectus iustitiae distributivae, ut ultio malorum sit perpetua. In statu enim naturae integrae qualitates contrariae humani corporis per Dei gratiam tenerentur, ne possent corpus corrumpere: sed in inferno per illam id fiet perfectam animationem. Dubium autem est, utrum aliquod specimen dotis subtilitatis habebunt ad penetrandum per viscera terrae, quae cadet in infernum. Respondetur nihil damnatos per modum dotis habituros. Quare tunc terra ipsa aperietur ut miseros deglutiat, nisi Deus per aliud miraculum illud effecerit transitum. Agilitate autem opus non habebunt, tum quod suo pondere cadet, tum quod daemonum impetu rapiuntur.

De subtilitate.

3. Conclusio. Corpora damnatorum non erunt per materialia motum, sed tantum per animalem sensationem & quodammodo spirituales passibilia. Prior pars eadem probatur ratione, qua praecedens conclusio. Causa enim tam corruptibilitatis quam impassibilitatis potissima est iustitia Dei, per supplicia perpetua inimicos suos a quibus ultione cruciantis. Vt tamen ad id causas secundas: tum extrinsecas nempe, cessatione coelestis motus: tum etiam intrinsecas ipsius corporis. Igitur corpora illa eisdem causis quibus sunt incorruptibilia per materialia motu & receptione alterationis qualitatis. Cessante inquam motu coeli & aia per perfecta informatione corpori dominante, corpus, ut est incorruptibile, ita impassibile. Nam receptio caloris, aut frigoris, & cuiuslibet id genus qualitatis corporis corruptionem anollit, alteriusque subinde generationis: ergo corpora, quae non sunt corruptibilia, non sunt illo modo passibilia. Secundum id ipsum probatur: Si corpora illa eiusmodi materiales qualitates contrarias realiter suscipere, intenderetur, & remitterentur, & ideo quae corpora calefieri inciperent, dolorem non sentirent, & si, ut multi opinantur, transirent ad nimium frigora, illo temperamento recrearentur: & tamen poena illa, nec sunt intenses nec remissibiles. Tertio, Supplicium illud non ad corruptionem, sed ad afflictionem institutum est: potest autem ignis ille virtute diuina absque ullius materialis accidentis impressione per sensus homines torquere: ergo sic visu veniet. Secunda conclusionis pars explanatur. In hac mortali vita specierum sensibilibus aliqua producuntur sine materia & motu spirituali, ut visibiles, & aliae cum motu, ut audibiles, atque aliae cum materialibus alterationibus, ut tangibiles: in corporibus autem incorruptilibus producuntur omnes, sicuti visibiles, sine impressione materialis qualitatis: ut de corporibus beatorum supra definitum est: similiter ergo atrox ille ac teterrimus ignis miseris in corporibus cruciabit, ut Caietanus in allegato sermone probat. Ingeret inquam per sensoria organa tactus species sensibiles caloris usque ad venas, medullas, & iuncturas, ac denique usque ad viscera, ubi vehementior fiat doloris sensus, sine aliqua materialis caloris impressione. Tamen id non secundum aequale conatum & furorem, sed quantum cuiusque culpa commeruit. Et ideo corpora illa non erunt passibilia passione materiali corruptiua, sed animali sensitua.

Secundum igitur argumentum iam solutum est. Contrariae enim qualitates in mixto nequeunt illud, nisi per motum coeli corrumpere, & tunc ille cessabit.

3. Conclusio.

Ratio 2.

Ratio 3.

Probatio 2. cunda pars

Solut. 2. art.

De morte.

Nolite timere eos.

Solu. 3. art.

Dolor non interficit.

Exempla.

cessabit: quod Philosophi ignorarunt. Praeterquam quod anima (ut dictum est) in corpus dominabitur, dans illi esse perpetuum. Quod si redarguas. Mors est miseriarum summa: quia vita est omnium naturalium bonorum fundamentum: dantati sunt in summa miseria: ergo mors non est illis subtrahenda. Respondetur ad maiorem, quod quauis simpliciter loquendo, esse, sit naturalium bonorum summum, ac subinde mors sit summum malorum: tamen secundum accidens aliquod, in ea consideratum, potius est solamen: nempe quando vnicum est remedium, ut homo ad perpetuitate poenarum liberetur. Vnde Philosophus 9. Ethic, licet esse constituat maxime delectabile, quia illud omnia appetunt: exponit se tamen, quod non loquatur de vita mala, & corrupta & mceroribus plena. Ob idque mori damnatis potius esset solatium: & ideo ad poenarum cumulum eis accedit, quod mori non possunt: si mors accipiat pro fine: nam si accipiat pro sensu doloris, quo morientes torquentur, perpetuo moriuntur. Vnde Christus Matth. 10. (quod meditate, ut alibi diximus cotemplandum est.) Nolite, inquit, timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Nam si possent corpus semper torquendo nunquam occidere, multo essent plus extimescendi. Si tyrannus, inquam, dum hominem excruciare adornat, posset illi vitam seruare, ut semper ferreis vnguibus carperet, exenteraret, dilaniaret, affaret, & iterum atque iterum in tormenta deuocaret, ille vehementissimè timendus esset: sed tamen quia quo diuini torquere incipit, citius mors quem torquet è suis manibus eripit, minus timendus est. In inferno ergo hoc est omnium horribilius, quod nec mors valet poenis sinem imponere. Ad tertium respondetur, quod philosophus loquitur de passione, per quam patiens mutatur à sua naturali dispositione: illa enim tandem illud consumit. Sed tamen in corporibus damnatorum locum haec passio non habebit. Quocirca ignis ille non agit actione vniuoca volendo assimilare sibi passum, hoc est corpus in ignem conuertere: sed est actio aequiuoca. Quemadmodum enim sol in ista inferiora non intendit producere soles, sed alia mixta, ita ille ignis non intendit corpus in ignem resolueret, sed doloribus cruciare. Quod si redarguas. Dolor solet tandem animalia necare. Conceditur, sed tamen id accidit, quia à sensibili passione mutatur corpus materiali motu eius temperamentum dissolvente quod illic non accidit. Augustinus lib. 2. de ciuitate Dei. aduersus huius rei incredulos nonnulla ex natura rerum accersit exempla.

pla. Aethna enim Siciliae mons semper ardet, sed nunquam consumitur: & Salamandra in ignibus viuit, & vermes quidam in aqua dum bullit: qui foris extracti illico moriuntur. Sed haec sunt exempla, ut tamen non omnino sint similia. Ignis enim Aethnae sulphure, quod continenter gignitur, perpetuo nutritur: & Salamandra non potest in igne perpetuo viuere: quia animal est corruptibile. Vnde Galenus lib. De simplici medicina. Nullum, inquit, corpus est, quod ab igne non consumatur, quauis in paruo tempore ab illo non laedatur. Praeterea Salamandra non dolet in igne, imò recreatur, veluti in aqua piscis. Sed argumetum est. Ut qui animali virtutem dedit, qua in igne viueret, neque ab illo laederetur, nec dolorem sentiret, potuit & ignem & corpora facere, quae ab illo semper cruciarentur: absumerentur verò nunquam.

Galenus.

ARTICVLVS IIII.

Utrum damnati sola poena ignis puniuntur.

Quoniam de igne solum hactenus dictum est, quaeritur utrum alijs praeterea poenarum modis dantati plectantur. Apparet enim non alijs plecti: quando quidem Matth. 25. de solo aeterno igne habeatur mentio. Secundo arguitur. Vermis qui illos dicitur torquere, videtur fore corporalis, iuxta illud Iudith. 16. dabit ignem & vermes in carnes eorum, Et Ecclesia. 7. Vindicta carnis impij ignis & vermis, Et tamen non apparet quomodo possit corporeus illic vermis viuere. Tertio fletus & stridor dentium, cuius mentio Lucae. 13. habetur, non videtur quomodo illic fieri possit. Quonia lachrymae per corporis resolutionem exprimuntur quae illic locum non habent. Quarto, & tenebrae exteriores, quae Matth. 22. memoratur nequeunt fati intelligi corporales. Ait quippe libro. 9. Moralium Greg. super illud Iob. 10. Et sempiternus terror inhabitat: Quauis illic ignis ad consolationem non luceat, tamen ut magis torqueat, ad aliquid lucet: nam sequaces, quos secum traxerunt de mundo reprobi, flamma illustrante, visuri sunt. In contrarium est illud Psal. Ignis sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Et Iob. 13. Transibunt ab aquis niuium ad calorem niuium. In hunc articulum cuncta sunt conferenda quae ad damnatorum tormenta congeruntur. Est enim in primis animaduertendum nihil calamitosius illis accidere.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

Nihil in inferno latet.

dere posse, quòd, quãuis suopte genere sit delectabile, eos valeat delectare. Sed omnia erũt eis potiũs tristitia & mœrore plena. Atqui eorũ poena in duo genera diuiduntur, quæ sunt poena damni & poena sensus. Patiẽtur autẽ resumptis corporibus secundũ omnes potentias, nempe, secundũ intellectũ, voluntatem, irascibilem, cõcupiscibilem, deniq; secundũ omnes sensus. Hæc autẽ eo ordine, quo beatitudinis bona in beatis sunt, possunt in ipsis cõsiderari. ¶ Ad quæstionem ergo quinque conclusionibus respondetur. Prima. Quæadmodũ in beatis primũ omnium bonorũ, quinetiam omnia cõtinens, est visio intellectus, qua Deũ habet. præsentem, ita & primum malorum in damnatis est poena damni, nempe, carentia eiusdem visionis, & diuinæ præsentia: hoc enim malorum poenæ summum est. Quia proxima essentialisq; poena est quæ culpæ debetur: nimirum quam inimici Dei eam offendẽdo merentur, nempe exilium à regno cœlesti, quem admodum iussit, ceu Dei filijs debetur eius hæreditas. Et quæadmodũ supra de visione diximus, quod illa ex qua Dei amor & gaudiũ subsequitur, absq; alio hono sufficeret ad beandũ hominẽ, ita & hæc carentia satis esset ad summam miseriam, ad quam & odiũ eiusdem Dei & summus mœror consequuntur, quãuis alia mereantur tormenta. Etenim quo pacto qui Deum possidet cuncta bona possidet, ita qui Deo caret, omni bono priuatur: quod summa miseria est. Vnde Chrysostomus super Matthæum Homil. 23. Duæ poenæ sunt ignis gehennæ, & calus gloriæ. Nouimus autem quia multi solam gehennam abhorrent, ego autem casum illius gloriæ multo amariorem gehennam esse aio. Tolerabilis est gehena, & ille ignis: sed si decem mille gehenas ponas, nihil tale est quam ab illa beata vita excidere. Hæc ille. Profecto animus contemplari exhorret quid sit Deo carere, ab ipsoq; odio haberi, eũq; vicissim odisse, idq; in perpetuum absq; vlla spe in eius gratiam redeundi. Quæri autem hic solet vtrum poena hæc damni sit in omnibus æqualis, cuius consuetæ responsio est affirmatiua. Quoniam priuatio nec magis (vt aiunt) recipit nec minus, & carere Deo priuatio est, sicuti orbati visu. At vero quamuis priuatio in se quando pura est, maior minor ve esse nequeat, vt summæ tenebræ & summa cæcitas, tamen in ratione causæ augeri potest, vt magis minusve torqueat. Crediderim ergo cum Abulensi super Matthæ. 25. quæst. 640. quòd eos qui ob grauiora crimina in maiori sunt inimicitia Dei relegatio illa ab eius regno, ac periurde Dei ip-

1. Conclus

Vtrum poena damni sit æqualis.

Carentia maior & minor.

ad ut vltim

sus carentia acrius torqueat. Vehemẽtius enim indignantur, qui à maiori hoste in exilium mittuntur, patriaq; & suis bonis expoliãtur, q̄ qui ab hoste, qui non est eis tã inimicus, priuationẽ illã patiũtur. Quare carẽtia ipsa diuini cõspectus, quæ est carẽtia omnium bonorũ, quatenus peioris causæ effectus est, & causa maioris tormẽti: potest esse maior in vno, ac perinde in alio minor. ¶ Poena autẽ sensus est quæcũq; sensibilis læsio, & quæcũq; tristitia, & afflictio voluntatis, quæ ex apprehensione rei nocuz vel intellectuãli, vel sensuali proficiscitur. Quapropter, & in anima separata est etiã sine corporeo sensu poena sensus. ¶ Secunda conclusio. Quemadmodũ in beatis ex visione Dei subsequitur cõfirmatissimus ipsius amor, quẽ iustus habuit in via, vnde summa colligitur delectatio: ita secũda damnatorum poena est obstinatum odium quod habent Dei, quo velut hostem eam perpetuo prosequuntur. Atqui hæc poena in ratione mali peior est quam carentia diuinæ visionis: nam est poena simul & culpa. Quare summam bonitatem odisse aliquid supra priuationem addit, quẽ est summo bono carere. ¶ Affectus namq; voluntatis ex apprehensione obiecti vitiatur. Deus autem bifariam apprehendi potest. Vno modo in se sicuti est: quemadmodũ à beatis cognoscitur. Et ideo cum sit fons totius bonitatis, nemini potest sic apprehensus non placere. Sed aliter apprehenditur in suis effectibus, quemadmodum apprehẽditur à beatis in effectu iustitiæ: nempe, quia relegati à regno perpetuis cruciatibus in exilio torqueantur. Atq; isto pacto obstinatissimo eum odio habet. Quòd si arguas. Illi sunt effectus iustitiæ: iustitia verò nequit rationem vllam mali voluntati offerre: ergo nequit illa ratione Deus odio haberi. Respondetur, quod iustitia in se ipsa visa non habet nisi rationem boni: ob idq; beati de hoc etiã Deũ diligant, quod in reprobos animaduertit. Sed tamen damnati, quia non apprehendunt illã, nisi in suo effectu, non cognoscunt eam sub ratione boni, sed sub ratione crutiãtis, quod eis est malum: non solum qua ratione cruciãtur, sed quia à suo hoste plectuntur. ¶ At sciscitaris, nõ quid illud odium sit malus quam habuerint in via. Respondetur, non esse maius, id est intensius: quia vbi ceciderit lignum, illic erit hoc est in statu & affectu apud Deum quo homo decedit, perpetuo manebit: sed tamen erit peius propter obstinationis statum atq; adeo acrius crucians. Quemadmodum amor in beatis non erit maior quam in via, sed tamen perfectior, quia confirmator, & maiori gaudio afficiens:

2. Conclus

Secundã damnatorum poena.

Ratio conclusionis.

Obiectio.

ad ut vltim

ad ut vltim

ficiẽs: propter præsentiam rei amata. ¶ Hinc fit odium illud nec crescere nec minui. Quare verbum Psal. Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper, aut intelligitur in hac vita: aut si extẽdatur ad damnatos, tunc, ascendit, idem est, quod stat semper in alto: quòd eius ingenium est. ¶ Tertia conclusio. Neque odium illud, nec vllam damnatorum opus demeritorium est vllius nouæ poenæ essentialis. De damnatis enim atque beatis duo distinguuntur tẽpora: scilicet ante & post diẽ iudicij. Atqui q̄ post diẽ illum sit, aut in beatis meritum, aut in damnatis futurum demeritũ, vnanimis omnium confessio est. Quoniam meritum & demeritum ad aliquod subsequens nouum præmium, aut supplicium refertur: quod tamen post diẽ illam neutiquam esse potest: quippe quæ omnium sit bonorum malorumq; cõsummatio, perpetuò duratura. Quare tunc & bona beatorũ voluntas non meritum, sed præmium erit: & damnatorum mala non demeritum, sed supplicium. Et hoc erit eis consummatio malorum, sicut & beatis consummatio bonorum, quod extra statum sint merẽdi, aut demerendi, quamuis sorte diuersa. Illic enim duæ ciuitates (vt ait Aug.) Dei & dæmonis cõsummabuntur. ¶ Et eadem ratione respondeatur si quis hoc modo arguat. Peruersus appetitus qui ex voluntate arbitrij processit, etiam si factus sit necessarius, nõ excusatur quin si demeritorius, vt patet de ebrio, qui sua se culpa vino immerfit, quẽ tertio Ethic. ait Philosoph. duplici poena plectendum, si in ebrietate peccet, odium autem damnatorum processit ex voluntate in hac vita: ergo non excusat à demerito. Respondetur, inquam, non ideo malã damnatorum voluntatem à demerito excusari, quòd libertatem amisit: sed quia ad summũ malorum peruenit, & extra viã facta est. Quare totum demeritum illius est quod in termino huius vitæ fuit consummatum. ¶ Ante diẽ vero iudicij possumus aliquod meritum & demeritum in beatis atq; damnatis confiteri, potissimum in angelis bonis, quibus nostra custodia demandata est, quique & nobis inuigilant, vt nos à malis eripiant, & in bonis promoueant, de qua sedula vigilantia gaudium accidentale in die iudicij eis augebitur, dum frugem cõspexerint, quã Deo cõqui fuerũt. Idem erit de foelicibus animabus, quæ suis nos orationibus & patrocinio iuuant. Et simili ratione dæmones possunt modò demereri, qui homines seducere & suis laqueis irritare procurãt, quærentes quos deuorent. Quare serpẽti qui Euam decepit, accessio fiet acci-

3. Conclus

Ratio conclusionis.

Ante diẽ iudicij.

dentalis mœrore in die iudicij, cũ viderit quãta inde fuerint damna subsecuta. ¶ Ecce ergo duas easdemq; potissimas damnatorũ poenas: quarum prior intellectus est, nempe carentia diuinæ visionis: posterior vero odiũ Dei in voluntate. Quarũ vtraq; per se cruciat. Illa. scilicet propter expoliationem regni: & hæc propter irã. ¶ Quòd si arguas. Carentia non torquet nisi propter appetitum rei, cuius est priuatio: damnati autem nõ cupiunt videre Deum: quippe quem, vt hostem odisse non cessant: ergo propter illam carentiã non cruciantur. Respondetur quòd licet visionẽ Dei ex eius amore non appetant, tamẽ quia cognoscũt bonum esse & voluptatis causã propter amorem sui ipsorum dolent, quod ab illis abdicati sint voluptatib; odium verò cruciat, per irã, quã gignit: nempe, cupidinẽ vindictæ de Deo: nõ quia nequeunt de ipso vlcisci & vindictã capere, frementes discruciantur. ¶ Tertiã poenã tertia mentis potentia patiuntur: nempe eorũ memoria, quæ in hac vita gesserint, seu bona seu mala. Memoria, inquam, bonorũ virtutis eos affligit: eò q̄ perseverantia non eos perduxit ad præmiũ, sed illo frustrati sunt. Præterea memoria eorum, quæ in hac vita possederunt caduca bona, qualia sunt facultates, ampla nomina, & honoris tituli, miseros pudore suffundit: vt pote, quod qui intanto fuerint pretio habiti, ad tantam fuerint ignominia deiecti. Et super hæc omnia criminum suorũ scelerũq; memoria cõscientias eorum exurit & corrodit. ¶ Sed arguat quis forsitan sic cõtra. Memoria peccatorũ cruciare nõ potest, nisi propter poenitentiam: damnatos vero suorũ criminũ poenitere nõ potest: nam, vt ait Bernardus in canticis. Dãnatus semper vult iniquitatem, quam fecit. ¶ De hoc ergo statuitur quarta conclusio. Dãnati poenitentia, quãuis nõ fructuosam, sterilẽ tñ & cruciantẽ habet. Erratorũ em̄ poenitere bifaria accidit, scilicet, p se & per accidens: per se quidẽ, qñ quis peccatũ, tanq̄ Dei offensam detestatur: per accidens vero, qñ nõ ipsum, sed eius abominatur effectũ: nempe, supplicium. Priori ergo modo poenitentia in dãnatis locum non habet: qm̄ in mala voluntate, qua hinc demigrarunt, perpetua obstinatione perdurant. Atq; hoc modo ait Bernardus. Iniquitatẽ semper velle. Et Damasc. ait, hoc esse hominibus mortem, qd̄ angelis casum: quia sicut angeli p casum, ita & homines per mortẽ obstinantur. Posteriori verò modo poenitentia agunt perpetuã iuxta illud Sapien. 5. Intra se poenitentiam agentes. Et. 9. Ethico. ait Philosoph. quòd poenitudine replentur prauis, prauitatis enim voluptas trãsiens tristitia ingenerat,

3. poena.

De dãnatorum poenitentia.

4. Conclus

5. Conclus. de vermi. scientiam vulnerans. ¶ Quinta conclusio. Poenitentia hæc damnatorum est vermis, eorum conscientiam perpetuò remordens & corrodens. De quo Esaiæ. 66. Vermis eorum nõ morietur, & ignis non exstinguetur. Quod Christus. Marc. 9. etiam astruxit. De hoc enim vermedubium antiquitus fuit, esset ne pusillũ animal, carnem, vt tineæ, terebrans. Propterea q̄ apud Iudith, & in Ecclesiastico. Vermis carnis nominatur. Nihilominus nõ sunt credendĩ corporales vermes in dånatorum esse corporibus: nõ post diẽ iudicij cessante motu cœli nulla erit vita superstes animalium, præterq̄ hominum. Præterea vermes ex corporis corruptione scaturiunt: corpora verò damnatorum non erunt corruptibilia. Accedit quòd modò animabus non sunt animati vermes: ergo non est cur post creentur. Remorsus ergo conscientia qui ex peccatorum putredine fit reliquus, vermis nomine cõsetur. Vnde Aug. 20. de ciuit. c. 22. In poenis, inquit, malorũ & inextinguibilis ignis, & viuacissimus vermis ab alijs aliter atq; aliter est expositus. Alij quippe vtrunque ad corpus: alij vtrũq; ad animã retulerũt: alij propriè ad corpus ignem: vermẽ verò tropicè ad animã: qđ credibilis esse videtur. Quod si obijcias postmodum lib. 2. c. 9. dixisse vtrũq; ad corp̄ pertinere: quia & ignis & vermis poena, inquit, carnis erit. Respondetur id dixisse, non qđ vermis ille sit animal, sed quòd per cruciatũ animæ in cõscientia corpus etiam maceratur. ¶ Post tormẽta, quibus per tres mentis potentias dånati premũtur, quartò etiã torquetur p̄ potentiã irascibilẽ. Primum quidẽ metu futurorũ: qm̄ quæ patiuntur supplicia perpetua esse nõ scũt. Deinde & rabida iracũdia qua in Deũ exardẽt. Vellẽt enim eũ si possent, de cœlo de turbare: qđ quia impossibile vident, dirẽ torquentur. Et eadem ira dæmones ad impugnandos homines cõcitantur, quos diuino imperio subducant. ¶ Præterea quintò & concupiscentia suapte natura voluptatis auida, igne maxime læditur. Sed præterea singuli sensuum suas patiuntur cruces. Tactus inquã truci doloris sensu incendiũ ignis patitur. ¶ Circa hoc autẽ dubitatur vtrum nõ solũ poenas ignis verũ & cõtrarias frigoris experiãtur. Et dubitãdã ratio nulla est præter autoritatẽ illã Iob. c. 24. Ad nimium calorem trãseat ab aquis niuiũ. Illo enim duntaxat loco mouẽtur, quia arbitrati sunt, vicissitudine illic caloris & frigoris torqueri miseris. ¶ At verò profectò hoc nec facillè creditu est, nec assertu necessariũ: saltẽ quòd sit frigus niuium, vt contraria opinio inde colligit, aut frigus aquæ qđ quidẽ ante nos super. 25.

Remorsus cõscientia.

4. Poena.

5. Poena. Sensuũ cruciatu. Vtrũ sint illic niuiũ frigora.

ca. Matthæi asseruit Abulẽ. q. 558. Et primum argumentum est, qđ cũ Christus diuersis locis Euangelij vniuersa inferni tormenta recensuerit, nempe, ignem, fletũ, stridorẽ dẽtiũ, & tenebras, de frigore nullibi meminit. Imò verò Zacha. 9. Vbi de inferno extat vaticiniũ sic legitur. Tu autẽ in sanguine testamenti tui eduxisti vincos de lacu, in quo non erat aqua. Quasi diceret, sed purus ignis. Quin verò Luc. 16. vbi epulo ille guttulam aquæ deposcebat, qualinguã refrigeraret, documẽtum præbuit merũ ignem absq; vlllo frigore illic ardere. ¶ Mox ratione loci arguitur. Ignis & niues eodẽ loco esse non possunt: si verò loco distent, non est intellectũ facile quomodo, aut quibus interpolatis temporibus transmittantur damnati ab vno in alterum locũ, aut quomodo ignis niuibus subintrantibus loco cedat, aut frigori in quacũq; sit materia, siue aqua sit, siue alia quacũq; ¶ Præterea si verum est, qđ supra probabiliissimum existimamus, nempe, qđ damnati nõ sunt loco semoti, sed veluti in acervo congesti, nõ est possibile loca oēs mutare: nec appareat quomodo deuexare eos per vices valeãt aqua & ignis. ¶ Sed potissimũ argumẽtũ est, qđ Christus in ignẽ æternũ illos missurus est: ignis autẽ æternus est, qui iugiter & perpetuò absq; vlla interpolatione torquet: calor verò & frigus non possunt simultorquere, etiam si per spirituales species id faciãt: qm̄ sensatio caloris & sensatio frigoris mutuò se expellunt: nulla ergo erit illic frigoris afflictio. ¶ Iam verò tandem arguitur. Si vicissitudo illa illic locum haberet: maximè ad augendam doloris vehementiam: sed illa satis est magna per solũ ignẽ, & augeri potest quantum æquitas iustitiæ poposcerit: ergo officium frigoris superuacaneum est, atq; adeò illic ei non datur locus. ¶ Igitur ad autoritatẽ Iob respondetur, nõ intelligi de vicissitudine quæ sit in inferno. Imò profectò, vt meam ignorantia sub aliorum censura consistear, miror quomodo ex illo loco talis fuerit collecta sentẽtia. Obiurgat enim illic Iob adulterum, dicens. Oculus adulteri obseruat caliginem, & inter ei⁹ qualitates, ait. Lewis est super faciem aquæ, & maledicens ei subdit. Maledicta sit pars eius in terra. Ad nimium calorem transeat ab aquis niuiũ, & vsq; ad inferos peccatum illius. Vbi Grego. nihil de alternatione inferni meminit, sed iniquitatem adulteri frigiditatis nomine intellexit, à quo solet ad calorem superbia confendere. Aut si hoc magis placeat turpes huius seculi voluptates, quia refrigeria existimantur, & veluti nix liquefiunt, niuiũ frigori comparauit: à quibus imprecatur adultero

2. Ratio.

3. Ratio.

Potissima ratio.

Alia ratio.

Interpretatio loci a pud Iob.

5. Conclus.

De auditu.

Odoratus.

tero, vt ad nimium inferni calorem trãseat: quia vix solent concubinarij ad cor redire, & ideo explicatiũ subdit. Et vsq; ad inferos peccatũ illius. Nõ ergo intelligit, quod postea futurus esset à calore ignis ad frigus niuium regressus: sed quod esset à niuibus huius seculi ad calorem inferni perpetuus ingressus. Quib⁹ verò libuerit opinionem communem sustinere, frigora niuium nõ debent tam ad literam intelligere, quia ridiculum esset, illic niues cõminisci: sed quia terra ipsa, præsertim in centro frigidissima est. Superesset eis tamen tunc labor explicandi quomodo, aut per vices alternentur frigus & calor, aut simul sentiri valeãt. ¶ Quinta cõclusio. In damnatis erit fletus & stridor dentium, vt patet Luc. 13. Et Matth. 8. & 13. & 25. In fletu namq; duo est considerare, scilicet & fumi ascendenti ad cerebrum resolutionẽ in lacrymas. Et præterea perturbationem commotionemq; capitis & oculorum, qui sanguinolenti monstrantur. Lacrymarum autem resolutio illic locum non habet, quia corpora erunt incorruptibilia: & tamen si resoluẽt in lacrymas, tandem cõsumerentur. Et tamen secunda pars fletus in capite & oculis conturbatis. Ille autem effectus est ingentissimi doloris quem patiuntur ab igne, ac perinde cõsiderationis tam multarũ calamitatum, quibus se vident perstringi. Etenim quod lacrymæ illæ fiant ex sulphuris fumo, vana opinio est. quoniam fumus non exhalatur nisi ex resolutione materiae quæ igne consumitur. At verò illic nec sulphur nec materia alia in fumum resoluitur. ¶ Stridorem autem dentium in miseris corporibus assumptis per motum etiam realem concedere nulla ratio vetat. Nam stridor solũ dentium motum & strepitum significat, qui absque vlla corruptione fieri potest. Qui aiunt illic esse frigus, dicunt quasi gelatos dentibus stridere. Sed certè (vt dictum est) nescio quomodo igneus dolor id permittat. Stridor ergo ille potest esse voluntarius & necessarius. Voluntarius quidem potest oriri ex iracundia rabie, qua aduersus Deum & suam familiam infremũt: vel ob illam seram poenitentiam delictorum, quæ illos illic coniecit, & ex bonorum memoria quæ amiserunt. Necessarius verò dentium stridor, ex rigore potest doloris nasci quem patiuntur ab igne. Reliquis præterea sensibus suos cruciatu iniquo animo perferunt. Nempe, auditus lætissimos illos clamores & miserorum lamenta, quibus sibi maledicunt, & aduersus diuinam iustitiam reclamant. Odoratu verò pessimo odore sulphuris, quẽ absq; eius resolutione per spirituales

species (vt supra expositum est) emittere potest, cruciantur. Imò quemadmodum beatorũ corpora odore fragrare diximus: ita & misera foetorem expirare credendũ est. ¶ Et quem admodũ de saporis dulcedine diximus in beatũ: ita conijcitur damnatorum gustum corrupto humore vel intrinseco, vel extrinseco infestum iri. ¶ Sed & visus, qui omnium est præsentissimus, tenebris obducetur: nõ est ignis in sua substantia res sit luminosa, tamen ratione materiae esse potest tenebrosus. Id autem illic primum ratione sulphuris accidet: & præterea ratione loci, vbi aer inclusus nõ habet iustam raritatem. ¶ At verò neque omnimodæ sunt tenebræ, quales essent in centro terræ, si nullus illic ignis arderet. Sed conijcitur esse lumen quoddam ambiguum, quo possint se miseris mutuò conspectare, idque ad maiorem tristiciam cum suas calamitates inuicem conspiciant: nam & hoc solatio destituti sunt, quod esse solet miseris, dũ accidit socios habere poenarum, vt artic. sequenti dicturi sumus. Torquentur verò præsertim dum eos intuentur quos vel criminum complices habuerunt, vel sua contagione cõtaminarũt. Tunc enim maiori suffunduntur pudore. Coniectari ergo de illa tenebrosa luce possumus, aut sub lucidis tenebris, ad modum illarum, quas somniãtes in semivigilia patiuntur, dum videre sibi videntur, malignè tamẽ illos cum quibus colloquuntur. Vnde Gregorius quamuis super illud Euaγγελicum, Mitte eum in tenebras exteriores, dixisset quòd si ignis ille lucem haberet, nequam in tenebras exteriores mitti dicerentur, tamen loco citato libro moralium, vt explicaret verbũ illud, sc̄piternus horror inhabitat adiecit, quòd quamuis ignis ille ad consolationem nõ luceat, tamẽ vt magis torqueat, luceat. ¶ Cur autẽ dicantur tenebræ exteriores, Abulensis super capitulum. 25. Matthæi quæstione. 557. ait, allusionem esse ad ergastula, quæ erant Hierosolymis. Erat enim, inquit, vnum internum in carcere, quod plusculum habebat lucis: sed aliud foris sub diõ extra, carcerẽ multo maioris horrois plenum: ad cuius similitudinem Christus appellauit infernum tenebras exteriores. Sed hæc tamen interpretatio non habet ita multum autoritatis. Et ideo vel dicuntur tenebræ exteriores respectu internæ gloriæ, quæ est intra cœlum, vbi summa lux fulget, vel respectu internarum tenebrarũ, quæ sunt in anima. Quemadmodum super Psalmũ 6. interpretatur Augustinus, dicens, quòd in hac vita peccatores tenebras interiores, hoc est, mentis cæcitatem patiuntur per absentiam

Gustus.

Visus.

Tenebræ.

Tenebræ exteriores.

diuina gratia, quae est lux animae: sed tamen
quandiu hic viuunt, luce solis externa, quan-
tum ad corpora fruuntur. In inferno autem ex-
ternas quoque corporum tenebras patientur:
quas per internas delictorum meruerunt.

Solu. 1. ar.

¶ Ad primum igitur argumentum responde-
tur, in sententia contra damnatos lata ob id dū
taxat mentionem ignis haberi, quod reliquae
omnes poenae in ipso virtualiter continentur.

De illis qui
sunt in pur-
gato.

¶ Sed arguitur contra. Igne eodem quo tor-
quentur damnati (vt supra dictum est) purgan-
tur electi: isti autem non feruntur nisi merum
ignem pati, ergo nec damnati alia patiuntur
tormenta. Negatur cōsequētia, quoniam cū
ignis ille non agat ex mera natura ignis, sed di-
uina virtute: & iustis in purgatorio non infligatur
poena praecipue ad affligendum per mo-
dum vltionis, sed ad purgandum, non plectun-
tur nisi sola poena ignis, qui ad id muneris ido-
neus est. ¶ Ad secundum de verme iam respō-
sum est, nomen vermīs per metaphoram dici
de remorsu conscientiae. ¶ Et pariter dilatatum
est tertium argumentum, vbi explicatum est,
qualis illic sit fletus & stridor dentium. Et simi-
liter quartum, vbi conditionem exposuimus
illarum tenebrarum, quae dicuntur exteriores.

Solu. 2. ar.

ARTICVLVS V.

Utrum dānati, aut bona intellectus noti-
tia, aut bona voluntate vti valeant.

Post haec quae dicta sunt operae pre-
tium est explorare, vtrum damnati
vel bona intellectus notitia, vel bo-
na voluntate vti valeant. Et arguitur
a parte negatiua. Scientiarum cōtemplationi
annexa est delectatio: damnati lætari nō pos-
sunt: ergo nec scientijs aut cognitionibus vti,
quas in hoc seculo habuerūt. ¶ Secūdo. Si pos-
sent intellectus cōtemplatione vti, possent nō
nunquam de Deo cogitare, quādo quidē eum
odio habere nequeūt de quo non cogitant: co-
gitatio autē Dei nō potest non esse letificā: er-
go nō possunt de illo cogitare. ¶ Tertio argui-
tur, de voluntate, q̄ non omnis sit in eis mala.
Ait quippe Dionysius, c. 24. De diu. nomin.
q̄ dæmones bonum & optimum cōcupiscunt,
scilicet, esse, viuere, & intelligere: homines autē
non sunt peioris cōditionis quā dæmones:
ergo ipsi possunt recte bona illa velle atq; adeo
bonam voluntatem habere.

Partis negati-
uae.

Argum. 1.
2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

¶ Quarto. Beati possunt velle, vt illi qui in hoc
seculo superstitēs sunt, ab illa damnatione li-

berentur, vt de Epulone diuite Lucae. 16. legi-
tur. Qui optabat fratres suos admoneri, ne in
illum locum tormentorum venirent: illa autē
est bona voluntas: ergo bonam possunt habe-
re voluntatem. ¶ Quinto damnati recta ratio-
ne possunt, velle potius non esse, quā in illis
miserijs perpetuo esse. Iuxta illud Ecclesiast.
4. 1. Omors quā bonum est iudicium tuum
homini indigni: ergo possunt aliquid bene
velle. ¶ In contrarium autem est, quod recor-
dari rerum possunt, quarum scientiam in hac
vita conquisiuerunt: iuxta illud Lucae. 16. Re-
cordare quia recepisti bona &c. Obstinata ta-
men voluntas in malum, qualis est in damna-
tis, nequit vnquam esse bona.

5. Argum.

Part. effi-
matina.

1. Concluf.

¶ Ad quæstionem quinque conclusionibus
respondetur. Prima. Damnati vtuntur eorum
memoria & cognitione quae in vita hac cogno-
uerunt. Haec enim conclusio articulo praecedenti
monstrata est: quoniam naturales potē-
tiae integræ in illis erunt, atque adeo praeteri-
torum memoria. Illa tamen cognitio nullatenus
eis erit læta, sed mœroris causa: nā de pec-
catis sterilē poenitentiam agent, & de bonis, quae
fecerunt dolorem concipient, quod eorū fru-
ctu fuerint frustrati. Et si quas habuerunt sciē-
tias acquisitas naturalium rerum, quamuis ex
obiecto earum contemplatio sit iucunda, ta-
men eos ideo contristabit, quod illas scientias
ad perfectionem nō perduxerunt. ¶ Apparet
autem contra hoc argumentum duplex. Pri-
mum, quod in hac vita experimur, corpus dū
nimium affligitur, contemplationem cohibe-
re. Praeterea diuturnū tempus obliuionis cau-
sam existere: cum ergo damnati tum vehemen-
tissime afflictioni subdantur, tum etiam & tem-
pori diuturno, videntur scientiarum non posse
recordari. Respondetur autem quod in hac
vita, eo quod anima corpori corruptibili con-
iungitur, corruptione eius & afflictione a suis
actionibus praepeditur: damnatis verò corpus
nō erit corruptibile, & ideo corporis afflictio
nō obstabit animae in illis actionibus quae eius
tristitiam & mœrorem augent. Tempus autē
non est obliuionis causa per se, sed ratione coe-
lestis motus, cuius est mensura: illic autem me-
tus ille cessabit.

Obiectio.

2. Concluf.

¶ Secūda conclusio. Dānati de Deo nonnunq̄
in suis affectibus cogitabunt. Dupliciter enim
Deum contemplanur, vno modo secundum
se, id est secundum id quod ei est proprium,
nempe, quatenus est totius bonitatis fons &
principium: atque haec contemplatio lætificā
est, quam ideo perdit illi non habent. Consi-
derant tamen ipsum secundo modo: videlicet

in suis affectibus, quatenus vindex malorū est,
quod illis est odij & afflictionis causa. Et qui
Christiani fuere, cōsiderabunt trinitatis atque
humanitatis Christi mysteria: nā & dæmones
credunt & contremiscunt: Sed haec etiā cōtem-
platio dolorē eis & remorsum cōsciētiae auge-
bit: eò q̄ fides eos ob suā culpā ad visionē non
euexit. ¶ Et per haec duo priora argumenta so-
luta restant. Tertia conclusio. Neutiq̄ damna-
torū deliberata voluntas esse potest bona, id
est, bonū elicere actū & laudabile. Duplex enī
est volūtas, scilicet, naturalis & deliberata. Na-
turalis volūtas, vt dist. praeced. diximus, est in-
clinatio & pondus naturae ante actū elicitem,
quae quidē inclinatio nō est effectus ipsius crea-
turae, sed est à Deo tanq̄ ab autore naturae im-
pressa. Quocirca cū in damnatis naturalia ma-
neant integra, illa etiā permanet inclinatio bo-
na ad esse & viuere: quin vero ad beatitudinē,
vt supra dictū est: volūtas autē deliberata actus
elicitus à voluntate praevia cognitione. Atq;
haec nullatenus in dānatis esse potest bona. Et
ratio est, q̄ omnē deliberatū actum ex illa ob-
stinatione in malū, & obdurato odio in Deum
elicitem, tanq̄ auersi ab vltimo fine, in quē om-
nis volūtas formaliter vel virtualiter, vt sit bo-
na, refertur. Quapropter etsi velle possint ali-
quid quod ratione obiecti est bonū, non tū il-
lud bene volūt, sed peruersē referēdo in malū
finē. ¶ Vnde ad tertiu ar. respōdetur, q̄ Diony-
loquitur de cōcupiscentia, quae est naturalis in-
clinatio ad esse & viuere & intelligere. Sed tū
eandē inclinationē per libertatē corrumpunt
in actū quē peruersē eliciunt. ¶ Et per hoc etiā
respōdebitur si quis redarguat. Dānati nequeūt
malū sub ratione mali velle, vt ait Dion. & A-
rist. quia ratio mali nō est obiectū volūtatis: er-
go volūt illud sub ratione boni, saltē apparen-
tis: volūtas autē quae refertur in bonū sub ratio-
ne boni videtur esse bona. Respōdetur inquā
nō satis esse appetentiā boni, vt volūtas sit bo-
na, q̄n ob eius malitiā, id quod est malū, appa-
ret ei bonū. ¶ Sed arguitur praeterea: plurimi
damnatorū habitus virtutū politicarū in hac
vita compararūt, quos credibile est in illis om-
nibus perseverare: ergo poterunt illic habere
actus inde elicitos, qui sint boni. Respōdetur,
q̄ habitus infusi in dānatis nō permanēt, neq;
verò fides mortua, vt pote quae est donū Dei.
De acquisitis autē politicis virtutib⁹ res est am-
bigua. Dicere enim possumus, q̄ cum animam
ad vitā politicā perficiant, & illa vita illic non
permaneat, fit vt neq; illae virtutes persistant.
At verò quāuis persistere ibi aliquādiu crede-
rentur, erunt tū otiosa: quoniam propter obsti-

3. Concluf.

Solu. 3. ar.

Aliud arg.

Habitus dā-
natorum.

natam iniquitatem, nequibunt in vsum exire.
¶ Quarta cōclusio. Dānati nequeūt suis pprijs
quis & necessarijs, quos in hac vita reliquerūt,
bonū aliquod optare: atq; adeo nec tanq̄ eorū
bonum salutem eorū cupere, ne dāentur. Et
ratio est, quod veluti beati in caritate Dei, ac
subinde omnium proximorū firmati sunt, ita &
dānati, quoniam in odio Dei sunt obstinati, simi-
liter circa omnes tā existentes in hac vita mor-
tali, quam defunctos, sine beatis siue damna-
tos indurato odio affecti sunt. ¶ Ad quartum
igitur argumentum de illo epulone primo mo-
do responderi potest, q̄ fortasse Christus ver-
bo illius miseri contendētis suos admonere
fratres, ne in illū locum irent nihil aliud signifi-
care voluit, q̄ truces acerbissimosq; cruciatus
inferni. Secundo respōdetur, quod illo verbo
significatur inclinatio naturalis, quā vnusquis-
que erga suos habet: quae suapte natura tanq̄
diuinitus naturae impressa, bona est, Sed tamē
actus elicitus epulonis, quia nullatenus fuit in
Deū relatus, vitiosus fuit. Sed tertio responde-
ri solet: quod quamuis damnati nemini optare
possint, vel precari salutē, plus tamē illam alie-
nis quam suis invident: & illa ratione epulo ad-
monendos curabat fratres suos. ¶ Sed rogas,
nūquid saltim erga illos, quos inique in hac vi-
ta dilexerunt, amicitia illā seruabūt, per quam
illis possunt bene precari. Respondetur secun-
dū Aristotelē. 9. Ethicorū eiusmodi amicitias
super bono inhonesto cōciliatas facile rescin-
di. Hoc tamen supremū est hic argumentū, q̄
damnati non sunt existimandi suorum suppli-
ciorum clementū cupere. Quo autem plures
habuerint suae dānationis socios, eo plus auge-
bitur illis accidentale supplicium: ergo nō cō-
cupiscunt plures illuc detrudere. Respōdetur,
quod quamuis sciant ex numeri augmento dā-
natorum accumulandam sibi tristitiam, adeo
tamen sunt odio subiecti, vt illam malint poe-
nam, quā nostrum salutē, praesertim dæmo-
nes. Vnde illa glossa Esaiæ. 14. super illo ver-
bo, Omnes principes terrae surrexerunt de soli-
ijs suis, quae ait solatium esse malorum socios
habere poenarum, non est perinde, vt de hac
vita, de inferno intelligenda. Illic enim dicitur
solatium, quia sic explent sua mala desideria,
quibus in nos sunt affecti. Nihilominus nulla
per hoc fit eis tristitiae remissio, imo augetur,
veluti in angelis gaudium super vno peccato-
re poenitentiam agente.
¶ De vltimo autem argumēto, nempe, vtrum
melius esset damnatis nō esse quā in illis tor-
mentis esse, disputari solet. Imò sunt qui con-
tendant, nullatenus posse illis esse optabilius
T 5 anni.

4. Concluf.

Solutio. 4.
de epulone.

Interrogatio.

annihilari, quàm illic esse perpetuo. Quoniam nihil nisi sub ratione boni, saltem apparentis potest concupisci: in eo autem quod est simpliciter non esse, nulla potest apparere ratio boni: ergo illud non potest recte concupisci imò nec nolitū esse. Probatur minor, quoniam non esse est malorum maximum, atque adeò neq; habet vllum apparentis bonitatis fundamentum. Accedit autoritas Augustini lib. 3. de libe. cap. 7. & 8. dicentis. Considera quantum bonum est esse, quod & beati & miserivolunt: maius enim est esse & esse miserum, quàm omnino non esse. Imò in eius confirmationem sic ibi arguit. Prælectio (id est vnum alteri præponere) supponit electionem, nempe, quod vtrunq; sit eligibile, sed non esse, non est eligibile: quia cum nihil sit, non habet vel apparentiam boni.

5. *Conclus.* ¶ His tamen non obstantibus adhibetur quinta conclusio. Non esse melius est, quàm in perpetua miseria esse. Atq; adeò reparatione, si ex parte obiectionis perpendatur, est appetibile. Esse quippe bifariam consideratur. Vno modo per se absolute: & sic non est eligibile: quia nec vllam habet rationem boni, nec in illo apparere potest: quoniam est mera priuatio: imò merum nihil. Alio verò modo potest considerari tanquam remedium, per quod homo à miseria eripitur, & sic, non esse accipit illam rationem boni, nempe, carere illa miseria. Nam (vt. 5. Physicorū ait, Philosophus) carere malo, quoddam bonum est. Et sic potest etiam recta ratione optari.

¶ Est tamen notandum discrimen inter non esse simpliciter per annihilationem, & non esse in hac seculari vita per mortem. Enimvero non esse, hoc est mori, licet nemo possit recte sic velle, vt ipse sibi mortem conciscat & se in terimat, potest tamen sub conditione illud velle fieri à Deo, si ei videbitur expedire. Quæadmodum dicebat Paulus. Cupio dissolui & esse cum Christo. Neque verò illa solum causa nempe, fruèdi Deo mors optabilis esset: verum tanquam medium, vt homo à miseria huius vite liberetur: videlicet, à periculis peccandi, dū maxima homini impendunt. Imò & ab alijs ingruentibus malis, & incommodis quæ hominem vehementer perturbant: qualia sunt morbus acerbis, grandis infamia & honoris iactura, iuxta illud citatum Ecclesiastici. 41. O mors quàm bonum est iudicium tuum indigenti. Quamuis sic istorum causa licet quandoque mortem sub conditione, si Deo placuerit, optare, vt tamen frequentius timendum sit, ne vel ex desperatione, vel ex pusillanimitate eiusmodi desiderium procedat, quod tunc es-

set iniquum. Qui tamen illa prædicta ratione recta mortem desiderant, non cupiunt simpliciter non esse, sed in aliam traduci vitam ab eiusmodi calamitatibus liberam. Conclusio verò nostra non solum hoc asserit, verum quod damnatis optabile reparatione sit in nihilum redigi, aut natos non fuisse, quàm in illis perpetuo tormentis absque vlla liberationis spe viuere. Nam profectò adeò illa sunt vrgentia & horreda, vt liberari ab illis, etiam per annihilationem eligibile sit. Et quicunque hoc secum perpendat, ita sentiet. Et confirmatur loco illo Apoc. 9. In diebus illis desiderabunt homines mori: & fugiet mors ab eis. Et Matth. 26. De proditore Iuda bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Ecquis enim, quamuis euangelium hoc non diceret, non potius eligeret non fuisse natum, quàm sic fuisse mortuū? Et Hieron. super illud Ieremix. 20. Maledicta dies in qua natus sum. Melius, inquit, est non esse quàm malè esse. ¶ Vnde ad argumentum proximè factum respondetur, solum probare, quod, non esse, quatenus est essendi priuatio, non est eligibile, sed quatenus est miseria liberatio. Sicut pharmacum non est per se volitum, sed quia causat sanitatē. Atq; id ipsum docet loco citato Aug. Nempe, quod esse, adeò per se bonum est, vt etiā miseri illud cupiant. Loquitur tamē de miseria huius vite, quæ non solet esse tanta, quin homines malint eam pati, quàm non esse, & præcipue arguit contra eos, qui se enecat. Sed illud esse, quod tanti facit Aug. vt ab omnibus appetatur, non est intelligendū de esse malo & corrupto (vt. 9. Ethic. ait Philo.) sed de bene esse & bona vita. ¶ Ac per hoc solum restat quintum argumentum principale. Concedimus enim recte posse damnatos velle non esse, sed tamen illa volitio vitiosa est, propter obstinatam adhesionem ad vltimum finem, in quæ esset, saltem in virtute referenda.

ARTICVLVS VI.

Vtrum & damnati beatorum gloriam videant, & beati ipsorum miseriam.

¶ Andem queritur de mutua inter se beatorum damnatorumque notitia. Vtrum, scilicet, mutuo se videant. Et arguitur à parte affirmatiua. Multo maiori intervallo distant à damnatis beati, quàm ea quæ apud nos aguntur, sed damnati nec nos nec nostra vident, ergo neque vident beatorum gloriam. Mediam propo-

Solut. arg.

Solutio. 5. argument.

Partis affir. 1. Argum.

propositione affirmat Greg. 12. Mora. super illud Iob. Siue fuerint nobiles filij eius, &c. Dicens, qd sicut ij qui ad huc viui sunt, mortuorum animæ quo loco habeantur ignorant, ita mortui, qui carnaliter vixerunt, vitam in carne positorum, qualiter post eos disponatur, ignorat. ¶ Secundo arguitur, qd nec beati videant damnatorum miseriam: simili argumento. Maiori distantia damnati à beatis absunt, qd nos viatores, sed beati non omnia quæ apud nos geruntur vident: ergo nec quæ patiuntur damnati. Mediam propositionem affirmat glossa super illud Esaiæ. 43. Abraham nesciuit vos, dicens. Nesciunt mortui, etiā sancti, quid faciant viui, etiam eorum filij. ¶ In contrarium autem de damnatis adducitur illud de epulone, qui vidit Lazarum in sinu Abraham. Et de beatis Esaiæ vltimo. Egrederentur & videbunt cadauera eorum, qui præuaricati sunt in me. Vbi ait glossa, quod egredientur beati ad videndū damnatos intelligentia vel visione manifesta.

2. Argum.

In contrar.

Deciso articuli.

¶ Ad quæstionē tribus conclusionibus respondetur. At de primo membro vtrum damnati beatorum gloriam videant: aliquid certum est: atq; alia sunt sub iudice. Ex sacra enim scriptura constat, qd damnati nonnūquam videbunt beatos. Habetur enim Sapient. 5. Quod stabit iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt: illi autem nequam videtes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione in sperata salutis. Itē fides catholica est, qd in die iudicij (vt habetur Matth. 25.) Cum venerit filius hominis, congregabuntur ante eum omnes gentes. Et tūc damnati Christum atq; beatos videbunt: iuxta illud Ioan. 19. Videbunt in quem transfixerunt. Et in illa die satis verificabitur illud citatum Sapient. 5. Atque illud vicissim psalmi. Lætabitur iustus cum viderit vindictā peccatorum. At verò, qd obruti in inferno inde visuri sunt existentes in coelo, nullibi in sacra scriptura affirmatur. Et in primis nunc animæ non possunt corporeis oculis illos videre: quia oculos non habent. Quod autem per mentis intelligentiā beatas animas videant, nulla est repugnatiua: quia animæ separatæ possunt alias animas separatas, si cuti & angelos intueri. Veruntamen cum sint finitæ limitata: qd; potentia, profectò naturaliter non possunt à tanta distantia mentis aciem portendere. Imò quamuis foelices illas animas cernerent, nequirēt earum gloriam videre: quippe quæ supernaturalis est. Et ideo nemo illam nouit nisi qui possidet. iuxta illud Apocal. 2. Vincenti dabo manna absconditum, & nomen nouū: quod nemo scit nisi qui accipit. Et Pau-

lus, Oculis non vidit, nec auris audiuit, quæ preparasti diligētibus te. Sunt autē qui dicāt, Deū dānatis sanctorū gloriam reuelare, vt acrius, cōtorqueantur, qd illam amiserint. Sed profectò qd aliqua supernaturalis reuelatio fiat damnatis, nescio an sit absq; maiori probabilitate asserendū. Aug. ergo quē Magist. Sent. dist. præfenti citat, fuit qui huic opinioni ansam obtulit. Affirmās enim damnatorū animas in tenebris esse exterioribus, nihil videntes eorū quæ in gloria sunt beatorū, opponit de illo diuite Luc. 16. Qui eleuans oculos vidit Abraham & in sinu eius Lazarū. Et respōdet, illud ante iudiciū factū legitur. Sed post iudiciū, inquit, in profundioribus tenebris erunt impij, vbi nullā Dei lucem videbūt. Cui subscribens Greg. Hom. 40. super Luc. Infideles, inquit, in imo positi ante diē iudicij fideles super se in requie attendunt, quorū gaudia post contēplari non poterunt. ¶ Ob autoritatē ergo horū sanctorū patrum solet affirmari cōclusio quā hic nos sub hoc tenore statuimus primā. Dānati, si seclusa reuelatione loquamur quāuis de inferno intuitiue non videant sanctorū gloriam, imò fortè nec sanctos ipsos singulariter: eatenus tñ eorū foelicitatē videre cēsentur, vt in genere & in cōfuso intelligāt esse maximā: quod ad eorū afflictionē & intimū dolorē satis est. Priorē partē satis credimus probasse. Quia nec naturaliter illuc vidēdo attingere possunt, nec reuelatione digni sūt, neq; ad eorū tormētū est necessaria. ¶ Secūda verò pars probatur: quia demones & Christiani bene norūt, licet non intuitiue, quāta sit illa gloria. Et qd in lumine naturali obierūt, videtes illuc vbi ipsi tenentur, non includi nisi illos qui corruptis moribus Deū offenderūt ex magnitudine tormentorū quæ sciunt sibi tanquam in exilio à regno coelesti exclusis, per iustitiā Dei distributiua infligi, intelligūt quantā gloriæ claritate, & gaudiorū magnitudine, & honorum amplitudine eos remuneret, qui eius regno & præsentia potiuntur. Imò quamuis non aliud intelligerent, qd Deo esse præsentis, satis esset ad reliqua conijciēda. ¶ Illud autē de epulone diuite non vsq; adeo mouet ad probandum qd beatos videant. Primū quod parabolam non est necesse ad literam in omnibus esse verā. Secūdo quod Abraham tūc & Lazarus nondum tunc erant beati: sed existerāt in limbo, vbi poterant ab epulone videri, Quare non subsequitur, vt possint eos videre qui sunt in coelo. Ac demum poterat illud per singulare priuilegium contingere. Discrimen autem quod Aug. ponit inter ante & post diē iudicij, profectò vix intelligitur, nisi diuina admittatur

August.

1. Conclus.

De epulone.

Aug. & Grego. exponuntur.

tatur in damnatis reuelatio. Nam tenebræ nō erant tunc spiritualis cæcitatē maiores in inferno. Idemq; ignis erit, quanuis actus per accessionem ignis conflagrationis. Quare si modo non impedit, quin damnatorū animæ beatos videant, nescio quomodo impediatur ne postea beatos videant. Nisi dicamus (quia aliter Aug. & Greg. defendi nō videntur) qd post diē iudicij solū in damnatis durabit memoria eiusdem diei, in qua vniuersam beatorū gloriā videbunt, quæ quidem memoria sufficere ad eorum tormentum. Sed quia ante illum diem necesse est, vt etiam contemplatione illius gloriæ torquantur, nunc habent animæ miseræ aliquam illius gloriæ reuelationem, quæ deinde, tanq̄ nō necessaria cessabit. ¶ Quod si arguas. Id quod sanctis in hac vita tanq̄ singulare privilegium cōceditur, non est affirmandū concedi damnatis: Paulo verò, vt. 2. ad Corin. 12. legitur, tanq̄ admirabile privilegium indultum est, vt arcana verba audiret quæ non licebat homini loqui: ergo hoc non est de damnatis credendum. Respondetur latissimū esse discrimē. Quoniam Paulus ad illam gloriā raptus est, vt spes eius perpetuo possidendi roboraretur: imò vt illo privilegio tanquā initio futuri præmij donaretur. Damnatis verò reuelatur, vt anxius crucientur.

Solu. 1. ar.

¶ Ad primū igitur argu. respondetur, qd quanquā nos minus à beatīs q̄ damnatis distemus: non tamē ad eorū cruciatum tāti refert scire quæ nos agimus, quā sanctorum gloriam. Vnde super Psal. 108. Aug. historiam epulonis enarrans, qui suorum fratrum curā habere videbatur, ait, qd licet damnati curā viuorū habeāt, vt pote quod neq; in locis pœnarū, neq; in requie beatorum vident: non tamen consensens est eos scire quæ circa charos suos aguntur hic, vel læta, vel tristia. ¶ Secūda conclusio. Beati dānatorū pœnas videt, quia nihil eis negandū est, quod ad eorum foelicitatē spectat: autē eis, vt cruce damnatorū intueatur: tūc, vt plus gaudeat inde esse exemptos: tūc vt cumulationes gratias Deo referat. Possunt autē illas nō solū in verbo, verū & in proprio genere cōspicere. Nō tamen opus est, vt semper sint illas intuetes, sed sufficit, vt quando voluerint, illo recreentur solatio. Cōclusio probatur ex illo citato Esaię vlti. cum glossa. Egre dientur videre, &c. ¶ Ad secundū igitur argumentū mentā respōdetur, qd glossa illa sic intelligitur, qd quantū est ex natura rei, mortui non sciunt ea quæ apud nos fiunt. Secus autē beati ratione sunt status. Vnde Gregorius, 12. libro. Mora, super illud Job. Siue nobiles fuerint filij eius: siue ignobiles, nescient &c. Qui intus (inquit)

Solutio. 2. argument.

habēt Dei charitatē, nullo modo credendum est, quod sit foris aliquid, quod ignorent. Scilicet, ad suum pertinens statum. ¶ Tertia conclusio. Beati damnatorum miseriam videntes ad misericordiā non cōmouentur: imo lætantur. Prior pars probatur: quoniam misereri quandam participationē miseræ designat, quæ in beatis esse nō potest. Ad cuius planiorē intellectum notandum, quod misericordia duo dicit: nimirum passionem: compatitur enim ille quem alterius miseret. Et hæc in beatis esse nequit: sicut neq; in Deo. Sed præterea dicit electionem voluntatis ad tollēdam alterius miseriam. Et isto modo tam Deus quam beati miserentur nostri, dum hic viuimus, quia potest nostra miseria subleuari illa verò damnatorum minime. Et ideo aut modo neutro Deus, aut beati ipsorum misereri possunt. Secunda verò pars conclusionis sic probatur. Damnatorum supplicia bifariam considerantur. Vno modo per se in quantum rationē habent mali, nempe damni. Et isto modo lætari de illis est indicium odij. Quare sub hac ratione non delectant beatos: sed per accidens ratione adiuncti: videlicet, quatenus sunt vindicta diuinæ iustitiæ, iuxta illud Psalmi. 57. Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, qui nos ad illam perducat lætitiā sempiternam.

¶ P V S ergo, quod Dei nutu auspiciatus sum, eius tādē ductu absolutū est. Hūc meus mihi præfagit animus laborum futurum meorum postremum. Vitam in chartulis prælegendis, exaradis, interlineandis, reuiscendisq; & lambendis pene insumpsi. Exilitatem ingenij mei pauperiemq; prodidi, quare neque ignorantiam excuso. Fidem autē Domini mei Iesu Christi, testis ipse esto, quanta cum fide, sinceritate & candore, seruare, elucidare, protegere, tutari, & pro meo exiguo talento magnificare, ubiq; semperq; curauerim: cuius (vt secundum insipientiam meam ad Dei laudem loquar) nonnullum in Concilio Tridentino testimonium perhibui. Igitur quia animum meum Deo meo probatum esse confido, diffidere non possum, quin si tibi hallucinatus in aliquod offendiculū impeggerim, misericordiam sim consecuturus, quia ignorans feci. Sancta orthodoxaque eius ecclesia errata mea, & si oportuerit, me ipsam castigare dignetur. Optauerim equidem si quæ dixerim quibus castigatione vel retractatione opus esset, vt cuncta mihi modo memoriæ occurrerent, quæ meo proprio obelisco confoderem. Colligere namq; & ad iustam normam tam multa

3. Conclus.

2. Pars.

ta

ta exigere, quam esse in meis operibus credo limatu politiq; necessaria, non est possibile. Quæ verò mihi occurrunt, hæc pauca sunt, quæ si prælo sunt iterum mandanda, corrigantur. ¶ Præter illa quæ in Dialecticam & Philosophiam Aristotelis edidi commentaria, minutioraq; alia, in causa pauperū, & de Iuramento & id genus reliqua, quinque maiora volumina, in publicum euulgauim: nempe, in epistolam ad Romanos: mox de Natura & Gratia ad sanctum concilium Tridentinum tres libros: De ratione tegendi & detegendi secretum tres item: De Iustitia & iure decem atq; opus hoc in Quartum Sententiarū, in duos tomos diuisum. ¶ Super epistolam ad Romanos cap. 9 in illa percontatione. Vtrum reprobationis sit vlla in nobis causa, partem tutatus sum affirmatiuam propter auctoritatem Augustini ad Sixtum dicentis. Quærimus meritum in dationis, & inuenimus. Merito namq; peccati vniuersa massa damnata est. Vnde colligitur permissionem, qua Deus Adam primū permisit, ac subinde nos delinquere sinxit, non esse per se effectum reprobationis, sed per accidens, per se verò nostræ prauæ voluntatis, diuinis inspirationibus resistentiū, iuxta illud Osee. 13. Perditio tua Israel. At verò quamuis sententia hæc probabilis satis sit, tamen fortasse contraria nonnullis erit probabilior: nempe, qd reprobationis nulla sit causa, quemadmodum nulla est prædestinationis: sed qd permissio peccati Adam ac perinde nostrorū sit reprobationis effectus. Quāuis nō eodem modo, quo eius auxilia sunt effectus prædestinationis. Et nescio si calanum iterum quæstioni admouerem, an mentem mutarem, vt in hac sententiam irem. Verū tamen illa asserta opinio (vt sub ecclesiæ sapientiumq; censura id dixerim) adeo non censetur errori tribuenda: vt sit August. germana, & Diuo Thomæ super eundem. 9. cap. Pauli ac subinde sit aliorū probabilis opinio. ¶ In libro. 9. de Iustitia & iure. quæst. 2. arti. 2. illam disputaui quæstionem insignem, vtrum sacrificium altaris pro pluribus oblatū perinde singulis ad satisfactionem proficit, ac si duntaxat offerretur pro vno. Vbi reliquā pro meo captu verè conclusisse arbitror: præterquam quod in responsione cuiusdam celebris argumenti, quod nomine Syluestri intulimus non satis rem explicuimus. Fuerat namque nostra conclusio, satisfactionem sacrificij, perinde atque gratiam sacramenti sub certo gradu esse taxatā. Et obiectū argumētum erat: Quo plures sunt offerentes sacrificium, eò id ipsum sit auctius: ergo nullus per cōsortium aliorū

suo defraudatur fructu: aliās consultius, esset illi sacrificio interesse, cui pauciores assisterēt. Cui utiq; argumento respondendum fuisset omnes sacrificio assistentes idem sacrificium offerre. Et ideo neminem propter aliorum cōsortium aliqua parte suæ satisfactionis fraudari. Atque illa ratione quo plures sunt offerentes, auctius sit sacrificium. Et ideo in primo tomo huius quarti. d. 13. q. 2. art. 1. eandem repetentes quæstionē: hoc & reliqua ad ipsam pertinentia luculentius enucleauimus.

¶ In relectione de ratione tegendi & detegendi secretum nihil modò animaduertendum meminimus. ¶ Sed libro primo. c. 15. inter cōfirmadam sententiam de libero arbitrio quartum adieci argumentum, quod si in adultorum iustificatione assensio nostra & libero arbitrio non opus esset, nō redderetur causa proxima cur vnus conuerteretur, & non alius. Suprema enim & remota causa, prædestinatio quidem est. Vnde Augustinus. Quare hunc trahat, & illum nō trahat noli dubitare, si nō vis errare. Sed tamen causa præterea reddenda est proxima, per quam destinauerit vnum quemlibet regnum recipere. Hæc tibi. Ad maiorem tamen explicationem addatur: quæ sit ad iustificationē materialis dispositio. Vbi, causa per quam, non dicit causam prædestinationis, sed dispositio ad primam gratiam iustificationis, quæ est effectus eius: quæ ideo dispositio est itidem effectus eiusdem prædestinationis. Etenim sicut in paruulis baptismus est causa cur vnus saluatur, & non baptizari est causa cur nō saluatur, pariter in adulto qui per actum interiore ante sacramentum conuertitur, cum Deus paratissimus sit quemcumque conuertere, præsentissimumq; misericordia ex duobus vtrūq; aspiret, cur iste conuertatur & non ille reddi non potest causa, nisi quia vnus præbet assensum, alter verò minime.

¶ Quidā verò hoc taxare voluerūt, dicentes, quod nimium tribuerim libero arbitrio in iustificationis causa. Et tamen salua semper Catholice ecclesiæ censura, arbitrō necessario sic dicendum. Assensus enim liberi arbitrij non est causa præueniens motionem Dei, sed effectus eiusdem motionis, idē præueniens liberū arbitrium. Est enim pulsatio & aspiratio Dei ad corda nostra, similis aeri in fenestram clausam aspiranti. Sed quia non aperit nobis eadem corda ex necessitate, sed nobis liberō consentientibus, quamuis causa prior efficiens, quæ nos conuertit, sit eius spiratio & motio præueniens, tamē dispositio materialis (quæ hoc modo dici potest causa) est assensio nostra. Sicuti causa

sa efficiens præueniens cur fenestra aperitur est aer intrans, sed causa materialis cur aer intrat, est quia fenestra aperitur. Et est exemplū ad propositum necessarium, ex Philosophia accersitum, quæ ideo philosophia non deberet in Theologia nihili fieri. Hæc ergo Theologia non asserit assensum nostrum, ut est à libero arbitrio, meritū gratiæ (hic enim fuit Pelagianus error.) Sed ut procedit ab auxilio speciali, est sicut dispositio materialis natura præcedens primam gratiam: & ut subsequens eam dem gratiam est meritum de cōdigno gloriæ. Vnde quamuis Deus apud Ezechielem dicat, Auferam ab eis cor lapideum & dabo eis cor carneum: nihilominus Psalmista ait, Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra. Primum, quia ipse aperit: secundū, quia non nisi nobis consentientibus aperit. Et ideo postquam dixit Christus Ioannis. 16. Nemo potest venire ad me nisi pater qui me misit, traxerit eum, subiunxit. Qui audit & discit, venit ad me. Quasi in nostra potestate sit trahenti assentire, aut dissentire. Vnde Augustinus, postquā dixit. Quare hunc trahat, illum non trahat noli dubitare; subiunxit. Si non es trahens, ora ut traharis, insinuans, quod et si assensus noster non sit causa prædestinationis, sit tamen aliquo modo materialis causa iustificationis. Et hæc est doctrina Sænti Thomæ. Imò videtur sententia Osee capit. 13. Perditio tua Israel, ex me tantū auxilium tuum. Vbi docemur causam iustificationis in Deum ferri: est enim hic aut ille iustus, quia Deus illum iustificauit: sed causa cur homo non iustificatur, referenda est in ipsum hominem. Ob id enim Iudas nō est iustificatus, quia inspirationibus diuinis non assensit: iustificatio enim non est prædestinatio, quæ nullam habet causam, sed eius effectus, quæ in nobis habet materialem dispositionem. Eadem ratione causa cur Magdalena fuit ad maiorem gratiam etiā primam cōuersa quā alius tepidus, poenitens, licet efficiens fuerit motio ipsa diuina, tamen dispositio materialis fuit feruentior eius motus auxilio diuino præuentus, quod riuulus lacrymarum eius testatus est. Hæc autem subsequenti cap. 16. & lib. 2. cap. 3. & 4. & primo tomo huius operis dist. 14. quæst. 2. arti. 5. & distin. 17. quæst. 2. latius exposita sunt.

¶ Libro. 2. eiusdem operis cap. 11. in impressione Veneta illa mihi visa fuit probabilis sententia inquam citra pertinaciā descendī, quod in lege naturæ homo per cognitionem naturalem, qua Deum esse nosset, & remuneratorem, adhibito auxilio speciali Dei, voluntatē

conuertentis potuisset saluari. Id tamē postea in impressione Parisiensi, ac deinde in Salmonina retractaui: & latius in primo Tomo huius quarti distinct. 1. quæst. 2. artic. 3. sanè necessarium existimans neminem vnquā absque supernaturali reuelatione fidei in gratiam Dei potuisse reconciliari.

¶ In eodem li. 2. cap. 6. prope finē dixi. Quo quisque gradu credit, eodem & confidit. Dicendum tamen fuisset, & sic est calculus recedendum. Quo quisque gradu credit, fide per charitatem viua. Sic enim illico cap. 7. illud expressi dicens. Si solum fidei ingenium spectes (scilicet, nisi nostra voluntate impediatur) quo fuerit ipsa maior: maiorem in generat charitatem. Et lib. 3. cap. 13. sic multo explicatius. Fiducia, licet à fide incipiat oriri, nō tamen firmatur nisi ex charitate & rebus gestis. ¶ In primo Tomo huius quarti dist. 1. q. 1. ar. 1. circa finem dixi. Quod sacramenta causa nostræ salutis existant, ad necessariam confessionem fidei & religionis minimè pertinet, sed sub disputatione cadit. Noli negare esse de fide, quod per sacramenta nostra iustificemur: sed quod modus quo sacramenta sunt causa gratiæ, scilicet, aut tanquam instrumenta cōcurrentia in genere causæ efficientis, aut solum tanquam signa, nō est expressum in sacra scriptura. Quare ut quæst. 3. art. 1. retulimus omnes ferè Theologi præter Sæntum Thomā opinati sunt non esse causam, sed solum certa signa. Nihilominus ibidem monstrauius esse verè causam. Alioqui nō differrent à modo quo circūcisio erat signū gratiæ. Idq; præsertim ex concilio Florentino, & Tridentino cōfirmauim⁹. Et ideo ille noster locus sic est corrigendus. Quod autē sacramenta causa eiusdē salutis nostræ existant priuilegiū sacramentorū nouæ legis est. Vt duæ linæ intermediæ deleantur. Eadē dist. q. 2. ar. 1. circa mediū sic scriptū reliqui. Nobis adeo fuit Christus noster mirificè benefic⁹, ut sacramenta institueret, p̄ quæ, si modo à nobis digne suscipiētur, nō quidē peteremus, sed certò cert⁹ cōsequeremur & c. gratiā. In quibusdā paucis deest, si modo à nobis digne suscipiatur. Additur. Eadē quæstione art. 3. dixi Passio Christi fuit causa salutis, tã antiquorum q̄ nostræ: nō solum finalis, verū meritoria & efficiēs. Quod planè ait, Sæntus Tho. 3. par. q. 49. arti. 1. Imò sic necessarium est dicere. Quoniā per passionem redemit vniuersum humanum genus: rē demptio autem fit per gratiam: & redimere dicit efficere. Itē quia passio Christi, etiā præuisa, fuit instrumentū diuinitatis efficientis gratiam. Et ideo passio in genere causæ efficientis

concurrat

concurrat ad illam: cōcurrerebatq; præuisa. Vnde ad Rom. 3. Paulus ait, Christum fuisse propitiatorem in sanguine ipsius propter remissionem præcedentium delictorum. Videtur autē huic contrarium, quod eadem distinct. postea quæst. 3. artic. 6. dixi, videlicet, quod antiquis applicabatur passio per fidem: & ideo nō applicabatur nisi in genere causæ finalis per actū internum, & ideo sacramenta vetera non erant eiusdem passionis instrumenta, ut nostra. Nullatenus est contradictio, quod passio fuerit causa efficiens instrumentalis gratiæ antiquorum: fidei autem & sacramentorum non nisi finalis. Et hoc ait Diuus Thomas quæst. citata in solutione ad primū. Et quæst. 62. art. 6. Et ideo quia non erat antiquitus exhibita, non concurreret effectiue per sacramenta ac si sua essent instrumenta, sicut concurrat per nostra sacramenta. Et ideo in prædicto artic. consulto ait D. Tho. illud quod non est in rerum natura non mouet secundum vsum exteriorum rerum, insinuans quod passio licet non applicaretur per fidem & sacramenta nisi in genere causæ finalis: erat nihilominus causa efficiens gratiæ. ¶ Eodem ipso art. 3. in solutione secundi vbi ait S. Thom. quod post peccatum & ante Christum secundum rationem fidei semper vnus & idem status permanfit: quia iustificabantur homines per fidem futuri Christi aduentus. Adieci ego, Per vnā fidem. Vbi, vnā, non excludit opera subsequētia, scilicet, spem & charitatem: sed significat eandem fuisse fidem Christi semper necessariam, sine qua nulla opera legis sufficerebāt ad salutem. Et licubi (quod non memini) dixerim, Per nulla opera vilius legis homines saluari, sed per solam fidem: sola non excludit motum spei & charitatis, sed opera naturalia. Hoc enim idiomate locuti sunt sæpè sancti: ut D. Thom. 1. ad Timo. 1. Ait quippe, in operibus non est spes iustificationis: sed in sola fide: iuxta verbum Pauli ad Rom. 3. Arbitramur hominē iustificari ex fide & non ex operibus. Quare in conc. Florent. verbum. Sola fides, non fuit simpliciter condemnatum, sed cum moderamine. Si quis dixerit sola fide impium iustificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, cum suæ voluntatis motu præparari, atque disponi, anathema sit, Sessi. 6. Can. 9. Nunc autem propter temporum calamitatem verbum in suspitionem venit. Et ideo melius est in similibus locis dicere, Per nulla opera legis hominem iustificari nisi per fidem aut per solam viam fidem quæ per charitatem opera

tur. ¶ Eodem modo corrigendum verbum est, quod eadem distinct. quæst. 3. arti. 5. circa finem dixi. Virtus Christi simpliciter sicuti & Christus ipse, formaliter copulatur nobis per fidem, quod intellexi per fidem concurrentem in genere causæ finalis. Iuxta illud Pauli ad Ephes. 3. per fidem habitat Christus in nobis. Sed tamen ad explicandum apostolicum sensum dicendum est. Per viam fidem quæ per charitatem operatur.

¶ Quod autem dist. 5. art. 2. dixi nimis quod qui ignorantia inuincibili euāgelij (si qui sunt) laborant, sine fide explicita per solā implicitatē, quemadmodum gratiam, ita gloriā obtinere possunt, solam, non excludit spem & charitatem: sed necessitatem explicitæ fidei.

¶ Quasdam præterea annotationes in Ferum super Ioannem edidi: virum profecto aliis piis, disertum, & doctū. Sed quia ipse in prima impressione confessus est multa ab hæreticis, quæ sibi catholica videbantur, collegisse, loca nonnulla, non mihi tantum, verum alijs doctis & pijs visa sunt, in quibus esset lector admonendus. Solus zelus fidei (coram Deo loquor) nescio an secundum scientiam, me cōm-pulit, honore, ut par erat, religiosi viri seruato, & præcipue religiosissimi eius ordinis qui mihi semper fuit reuerendus. Quidam tamen bonus pater constituit canos meos nescio quibus atris floribus respergere. Ego vero, ut os mihi libentius obtruderem, oculos etiam claudere constitui, ne apologiam cererem: idque non solum, ne meam potius, quā publicam causam defendere iudicaret, verum ne bos longo iam iugo decaluatus, cū eleganti vitulo corrixari viderer. Si aliqua in ipso sunt (ut fertur) adnotata digna, illi quibus ex officio incumbit, viderint: ne quæ semel fata sunt, contentione, ut fieri solet, coalescant. Nam illa quæ in me maledicta congescit, faciliè condono. In multis enim delinquimus omnes, & indigemus gratia Dei. Sed si hanc mihi veniam religiosus pater dederit, caueat deinceps precor tam amarulenta in quempiam iactare conuitia. Phrasim enim illa tum religionem denigrat, tum & vim enervat persuadendi.

¶ Rudimenta præterea fidei in breui chartula vulgari idiomate simplicissimoque stylo conscripsi. Hanc apud Compostellam prælo commissam impostores quidam hæretici commacularunt, calculis nomine meo imprimentes, quod sacratissima Deipara virgo non esset tanquam adiutrix & aduocata nostra imploranda. Cuius contrarium ego in proxima præcedenti pagina secundum Catholicam fidem admo-

admonuerā. Sed ille chalcographus, ob aliam id genus imposturam, patibulo fuit suspensus. Si in cuiuspiam manus illa chartula incidere, meminerit blasphemiam illam falso mihi inscriptam.

¶ Complura alia manu scripta nomine meo circumferuntur, quæ dum publicitus prælegebam, auditores in suis alueolis excipiebāt. Præ-

terea cōmentarios in Matthæum bona ex parte scripsi: nulli tamen istorum operum postremam manum adhibui. Et ideo si postquā me Deus ab hac luce euocauerit, quispiā cuiusmodi volumina euulgauerit, protestor: non fore mea. Quia neque collimata sunt, nec polita: & multis icaturiūt mēdis: multa deniq; continent examine & cēnsura & castigatione digna.

FINIS SECVNDI TOMI.

¶ Registrum huius operis.

***.A.B.C.D.E.F.G.H.I.K.L.M.N.O.P.Q.R.S.T.V.X.Y.Z. Aa.Bb.Cc.Dd.Ee.Ff.Gg.Hh.Ii.Kk.Ll.Mm.Nn.Oo.Pp.Qq.Rr.Ss.Tt. Omnes sunt quaterniones, præter.**, qui est quaternio.

SALMANTICAE.

Excudebat Ildefōsus à Terranoua & Neyla

M. D. LXXIX.